מאיר ונדר

אנציקלופדיה להכמי גליציה



שרידי בית־הכנסת הגדול ברימנוב

מאורי גליציה

אנציקלופדיה לחכמי גליציה

הרב מאיר וונדר

חלק רביעי

פ-ר

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

המכון להנצחת יהדות גליציה

ירושלים תש״ן

הרב מאיר וונדר
רחוב פנים מאירות 13, ירושלים 94423
טל. 02-372014

RABBI MEIR WUNDER
13 Panim Meiroth St., Jerusalem 94423
Tel. 02/372014

בסיוע משרד הדתות וקרן הזכרון לתרבות יהודית

נדפס בישראל
Printed in Israel

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

סדר־צילום • גרפיקה • לוחות • הדפסה
דפוס "הד" בע"מ
רח' יהודה המכבי 5, טל.: 389998 ירושלים

Graphics, Plates, & Printed:
"HED" Press, Jerusalem

התוכן

תוכן הענינים	ג
אלון בכות	ד
הקדמה	ה
פרס הפדרציה העולמית של יהודי פולין	ז
נימוקי ועדת השופטים	ח
המשפחות המתחילות באות פ	1
המשפחות המתחילות באות צ	346
המשפחות המתחילות באות ק	410
המשפחות המתחילות באות ר	635
רשימת הלוחות התמונות והפקסימילים	1025
מפתח לקהילות גליציה בכרך זה	1035
מפתח לחיבורי חכמי גליציה בכרך זה	1041
מפתח כללי	1049
שמות המשפחה בכרך זה	1069
תוכן הענינים באנגלית	1079

נר נשמה

לחמותי מרת **פעסא לאה ליכטנשטיין** ע"ה

נולדה בלודז בתשרי תרנ"ח לאביה השו"ב ר' משה חיים קניג מחסידי אלכסנדר, ורעיתו מרת חנה פריידא, השם יקום דמם ודם רוב יוצאי חלציהם שנספו בידי המרצחים. זכרה עוד את לויתו של האב"ד הרב אליהו חיים מייזל זצ"ל. נסעה לחתונת אחיה במילנו שבאיטליה, ונישאה שם לחמי איש החסד הר"ר מרדכי ליכטנשטיין שליט"א. כשעננים קודרים כיסו את שמי אירופה — השיגו בחסדי השי"ת רשיון לבוא לארה"ב, בתור שו"ב בעיר קלרקסדייל שבמדינת מיסיסיפי. בגלל חינוך הילדים עברו לגור בבלטימור, וניהלו בית יהודי חם. קנתה לה בעיר שם טוב בצניעותה, כשרונותיה, מסירותה ומידותיה. נטלה חלק בפעילות למען מוסדות החינוך והחסד המקומיים. גמלה חסד בגופה ובשיחתה, ואף בגיל גבוה הלכה לבקר ולסייע לזקנים גלמודים. היו לה כללים ועקרונות בחינוך הילדים ובניהול הבית. בעלת צמאון תמידי לדעת, וכל חייה למדה שיעורי תורה, וקראה הרבה בתחומים שונים בכמה שפות. נפטרה בשיבה טובה ביום י' ניסן תשמ"ח, ובדברי הפרידה שנשאו בלויה רב הקהילה ובנה — הועלו על נס רוב מעלותיה.

יהי זכרה ברוך

אלון בכות

נר זכרון לנשמת אמי מורתי הכ״מ תפארת המידות

מרת רחל **רבקה וונדר** ע״ה

ששמחה כל כך בהופעת האנציקלופדיה, ונפטרה בשיבה טובה לפני צאת חלק זה לאור

נולדה בירוסלב בר״ח תמוז תרס״ז לאביה ר׳ צדוק ז״ל מנכבדי העיר (תולדותיו בחלק זה), בכורה לאמה שרה ע״ה לבית פרוידנפל. מילדותה הוכרה בטיב כשרונותיה וצניעות הליכותיה. נשתמרו תעודותיה בפולנית מבתי הספר בהם למדה, עם ציונים מעולים ביותר. עמדה לימין הוריה בכל עזרה נחוצה בבית ובחנות, וטיפלה באחיה ואחיותיה הצעירים. בר״ח אדר תרצ״ג נישאה לאבי ר׳ אלעזר ז״ל, ומיד לאחר מכן עלתה עמו לארץ. כאן נתגלו עוצם מידותיה ותכונותיה המופלאות, בבחינת לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה. לא קל היה לעזוב עיר מולדת ומשפחה חמה אוהבת ומסודרת, וללכת אחר בעל שלבו בער באש ציון וכבר היה בה פעם אחת, מבלי לדעת מה ואיך יהיה שם. קשה לתאר את מצבם של העולים שהגיעו חסרי פרוטה, נכונים לכל עבודה קשה שלא היתה מצויה — במיוחד לדתיים שבהם, ובתנאי דיור עלובים. קימעה קימעה נסתדרה עבודה מפרכת בבית החרושת ״נשר״ למלט, ומגורים בצריף במרומי הגבעה בשכונת נשר ללא כבישים ומרכז מסחרי. הערבים בכפר השכן בלד אל שייך המטירו בשנות המאורעות אש על השכונה, והיה צורך בלילות לשכב על הארץ מתחת לגובה החלונות לגונן על הילדים. שאלת חינוכם גרמה לעבור לעיר הסמוכה חיפה, עם המשך נסיעות יומיות לעבודה, פעמים במכוניות משורינות. הפרנסה היתה בצמצום, ומדי פעם היה צורך להחליף את דירות השכירות, כאשר כמה משפחות מצטופפות יחד עם שירותים ומטבח אחד, ולא כולן שומרות תורה ומצוות. עם כל זאת לא שמעו ממנה מעולם מילה של תלונה ותרעומת, את הכל קיבלה באהבה וברוח טובה, ובמכתביה להורים סיפרה בשבחי הארץ עד כמה הכל כאן יפה ונחמד. למחיה שלחה אלוקים לקבל בביתה אחרי השואה את השרידים: אמה, ומשפחות אחיה ושתים מאחיותיה.

בשנת תש״י רווח לה מעט עם המעבר לבית עצמאי בקרית שמואל שליד חיפה, עם חצר גינת ירק ובוסתן עצי פרי שאותם טיפחה לתפארת. ברם כעבור שנים אחדות נאלצה לשאת לבדה בעול כלכלת המשפחה, בנהלה שנים רבות את סוכנות הדואר שנפתחה באגף אחד בבית. עבודה זו הצמידה אותה בקביעות לדוכנה בשעות לפני הצהרים ואחרי הצהרים, ועוד שעות מרובות בלילה לעריכת החשבונות. כל זה לא גרע מאומה מהניהול המופתי של הבית בסדר ונקיון לדוגמא, ובאפיה ובישול הנודעים לשם. הכל ידעו כי אפשר בכל עת לבוא לבית זה, למצוא בו אכסניה נעימה בסבר פנים ובנפש חפצה. כפה פרשה לעני ולמר נפש, וידיה שילחה לסייע בשמחות גדולות בזריזות ובתבונת כפים, כשהכל בטבעיות כנה מבלי להבין מה יש כאן להביע תודה. השתלבה יפה בחברה בתפילות ובשיעורי תורה, נוחה למקום ונוחה לבריות. שכנות וידידות חפצו קירבתה בגלל הבנתה ופקחותה, נסיונה בחיים וטוב לבה. לא ראו אצלה כעס והרמת קול, ולא הסתכסכה עם אדם. בשלום ובמישור הלכה עם כולם, ועל כן היתה כה אהודה ומקובלת. חיבה יתירה נודעה לה מילדיה, נכדיה וניניה שראו בה את עטרת המשפחה, ולכל אחד היתה לה מילה טובה בחוש הומור דק. שימשה משענת תומכת וקיר מוצק להתיעצות והדרכה נבונה בכל הבעיות המתעוררות, אוזן קשבת למתרחש אצל כל אחד, ודמות מופת חינוכית. הלכה בענוה בצידי הדרכים כמי שלא מגיע לה דבר, וכל מה שיש לה הוא חסד הבורא המיטיב עם בריותיו. ברוח זו נאבקה בגבורה עם מחלותיה, ומעשי השוד שאירעו בביתה. בשנתה האחרונה נאלצה לעבור לירושלים בה גרים הילדים, וגם כאן בכל מקום הימצאה זכתה לשם טוב בנועם מזגה ותכונותיה. האחיות בבתי החולים הפליגו את שתיקתה והבלגתה מבלי להתלונן ולדרוש דבר, בהיותה תמיד מרוצה ושבעת רצון. גם בימיה האחרונים בבית החולים כשנראו בבירור מה רבים יסוריה, השיבה שלא כואב לה דבר, ורק דאגה שלא יטרחו למענה. בלילה האחרון לבריאותה השתתפה בשיעור תורני, ואמרה שמאד נהנתה ממנו. אחרי חצות קיבלה שני התקפי לב, והתפילות עבורה נענו בעוד שלושה שבועות של חיים. היתה בדעה צלולה לפי מצבה עד יומה האחרון, שוחחה עם יוצאי חלציה, ונפרדה מהם בקריאת שמע. בבוקר יום חמישי ה׳ כסלו תשנ״א השיבה את נשמתה לבוראה, וקהל רב נתאסף ללויתה להר המנוחות.

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הקדמה

ימי הלל ושבועות הודיה לא יספיקו לבטא את רגשות התודה לבורא עולם על הופעת כרך זה הרביעי בסדרה. במבט לאחור אל הצעדים המהוססים בהתחלה, לא ניתן להבין כיצד יכול אדם יחיד להירתם למבצע כה גדול ומסובך של הוצאת אנציקלופדיה לחכמי גליציה, ולהתמיד בכך כעשרים שנה עד להשלמתה הקרובה בעז״ה. אין צורך לספר עד כמה משוקעת בכרכים יגיעת בשר ורוח, כי המעיין בכל חלק אפילו בסקירה חטופה עומד על כך מעצמו. אבל יש צורך לשוב ולהזכיר מה עצומים המשאבים החומריים הנחוצים להדפסה מורכבת כזו, הרחק מעבר לאפשרויותיו של שכיר יחיד. לא קלה המלאכה למי שהעמיס על עצמו את עול המחקר והכתיבה, ראיונות וטלפונים, עריכה והגהה, בד בבד עם נשיאה בעול הפיננסי, התרוצצות ברחבי העולם לחיפוש אחר יחידים שהנצחת זכר יהדות גליציה קרוב ללבם, ושמירה על קשר רצוף עם כאלו בהתכתבות ובמשלוחים. אמת כי כתף תומכת הגישה המשפחה האהובה בסבלנות מרובה ובאהדת חרדת קודש לעבודה הנעשית לנגד עיניהם, אך מעל לכל הורגשה לאורך כל הדרך סייעתא דשמיא מיוחדת להוציא את הרעיון מן הכח אל הפועל, ובלי ספק זהו מכוחם וזכותם של גאוני וצדיקי גליציה הדגולים נוחי עדן, למען יחיו בעיני הדורות הבאים שיושפעו מאורחותיהם, ויעקבו בהערצה אחר התנהגותם בקודש ושפר אמריהם.

עוד יש להודות ולקלס לבורא עולם, על שהאנציקלופדיה תפסה את מקומה הנכבד באהלי תורה ומחקר ברוב חיבה והערכה. כל מי שעוסק באישי גליציה נזקק לה, מצטט ממנה, ונעזר בשפע המידע המצוי בה. גם אלו שהתרחקו מחיי תורה ומצוות מרוים בה את צמאונם, והם הופכים בה והופכים בה לציור דמות קלסתרם של אבותיהם וזקניהם. נודע על בעלי תשובה שנתקרבו ליהדות על ידי הכרת צור מחצבתם, ודי בנפש אחת שכזו כדי להצדיק את רוב העמל והיגיעה. גם בחצרות צדיקים נתקבלה סדרת כרכי מאורי גליציה כמקור מידע ליוחסין, והם נעזרים בה לפני שגומרים איזה שידוך בין צאצאיהם או חסידיהם. הנאה מרובה גורמים במיוחד אלו המתפלמסים עם ידיעות שונות המופיעות בה, ומוכיחים כי לא ניקו משיבוש או חסרון. אדרבה ואדרבה, על המסד שנבנה יש בהחלט מקום להוסיף נעלמות, ולסקל שגיאות שאין מנוס מהן. אעידה לי על כך לדוגמא שלושה עדים נאמנים מתקופות שונות. **הרב פנחס קצנלבויגן** כותב במבוא לספרו יש מנחילין עמ׳ טו: בעניני חקירות ודרישות בספר יוחסין ההתחלות קשות, ואין אדם עומד על בורין אלא אם כן נכשל בקצתן, ואין האמת מתבררת אלא לאחר זמן ועידן, ועל ידי דעות שונות. כמה דיו נשפך וכמה קולמוסים נשתברו, על דברים שטיפה אחת של דיו שנשתיירה בקולמוס היתה משגת אותם להצילם ממלתעות, ולפטור אותנו מעונשן של השערות בלתי מיוסדות, וחזיונות מדומות בכל המקומות אשר נבערו מדעות ברורות, ומזכרונות יודעי בינה לעתים, כי אבני הבנין אשר תולדות גאוני הדור הקדוש נכונו עליהן — נתמעטו הלוך וחסור. גם **הרב אברהם בנימין קלוגר** מדגיש בהסכמתו לספר שם הגדולים החדש: תועלת רב יצמחו מספרי החיד״א לתולדות גאוני ישורון וספריהם בכלל, אך זאת גלוי וידוע לכל איש אשר לו לב מבין, כי בכל מלאכת ופעולת אנושי בכלל ומלאכת כותבי קורות ותולדות ישורון בפרט, לא נמצא שלימות גמור. היוכל איש אשר אף אם כגובה ארזים גובהו, להתפאר לאמור כי ביכולתו לרתק ולרכוס כל גאוני הדור וספריהם. מאלפים גם כן דבריו של **הרב מרדכי דב וייסמנדל** בהקדמתו לספר קיקיון דיונה שהוציא לאור: ברור הדבר שאלמלא נדפס הספר לא היה מערער אדם מעולם, ועכשיו שנדפס בתיקון ברובו או למחצה לשליש ולרביע, יש מגנין ויש משנין, יש עוררין ויש נוקפין, ומנהג זה ישן חדש הוא כדת וכדין, דכופר הכל ינצל ומודה במקצת חייב, יושב בטל פטור ומותר, ומתקן כל שהוא חייב בגמר מלאכה, ומכל מקום אונס רחמנא פטריה, והדבק במידותיו כתיב.

ריבוי החומר לא איפשר להשלים כמתוכנן את האנציקלופדיה בחלק זה, ונכללו בה רק המשפחות שמתחילת אות פ׳ עד סוף אות ר׳. החלק החמישי הבא ייפתח אי״ה באותיות ש-ת, ויסיים במחזור נוסף של כל הא״ב, בגלל הכמות הרבה של מילואים ותיקונים שזרמה ללא

הפוגה אחרי הדפסת כל חלק. בד בבד הולך ונדפס בעז״ה ספר נוסף בשם אלף מרגליות, לתיאור יחוסם ותולדותיהם של ראשי אלפי ישראל בדורות הקודמים, ונקוה להי כי אף הוא ישא חן וחסד בעיני כל המחפשים את שורשיהם, ומבקשים לדעת על מאורי האומה שהנחו אותה בנתיבי הגלות עד הלום. בכך תיענה במקצת גם משאלת הלב של רבים, לא לתחום את תקופתם של חכמי גליציה למאתיים השנים האחרונות, אלא להרחיב את היריעה גם למאתיים השנים שלפני כן, מאז פריחתה של גליציה כמטרופולין של תורה ויהדות לעם כולו. תוכניות נוספות נרקמות במכון להנצחת יהדות גליציה לעת השלמת האנציקלופדיה: א. הוצאת לקסיקון מקוצר בכרך אחד לגדולי גליציה המפורסמים ביותר, והופעתו במקביל באנגלית; ב. ההדרה מחדש של ספרים חשובים מאישי גליציה בתחומי ההלכה והאגדה, עם מבוא והערות. רבים מהם אזלו מכבר משוק הספרים ללא אפשרות להשיגם, והדפסתם מחדש תדובב שפתותיהם.

יש שהבחינו בשינויים קלים בין החלקים של האנציקלופדיה, ואכן יש לה צירוף מורכב של יעדים ומגמות: א. חינוכית — להציג את רוממות רוחם וטוהר עבודתם של גדולי גליציה לדור אשר לא ידע את יוסף; ב. היסטורית — להשתדל למסור בדייקנות תולדות חיים, מאורעות, מקומות ותאריכים; ג. גניאולוגית — למסור רצף של משפחות, עם פירוט שמות האחים והצאצאים; ד. ביבליוגרפית — לתעד ידיעות על עולם הדפוס בגליציה, הספרים שיצאו שם לאור ומהדורותיהם, מדפיסים ובתי דפוס, מוכרי ספרים ומחירים. מערכת הערכים לפי שם המשפחה עם המפתחות המפורטים לשמות הפרטיים, מאפשרת עתה לרכז יחד ידיעות פזורות, ולאתר ידיעות על מי שרק נזכר בשמו הראשון בלבד. כל המתרעמים על השמטות ושיבושים שונים, מתעלמים מכך שבכל ההקדמות חזרתי ובקשתי להמציא לי כל חומר שהוא בכתב ובתצלום. מי שנענה לכך בעוד מועד — הכל על מקומו בא בשלום, אבל אלו שישבו בחיבוק ידים והמתינו באפס מעשה עד אחרי ההדפסה, אין להם להאשים אלא את עצמם. במרוצת הזמן גם לא נשמר העקרון של רבנים ואדמו״רים בלבד, ופעמים רבות נכללו גם פרנסים ואישי ציבור שהיו נכבדים במקומותיהם. דאגו לכך צאצאיהם שחפצו לקבוע את זכרם בדפוס לדורות, ואף צירפו את השתתפותם למימון ההוצאות. סימנים לכך כי מגמה זו תתרחב ותלך לקראת החלק הבא של המילואים ותיקונים. אילו היה המכון מוסד משופע תקציבים — היה יכול לשמור על עקרונותיו המקוריים, אבל כאשר הוא תלוי בתמיכות ותרומות — ההכרח לא יגונה. כבר הזכרתי בהקדמה לחלק הקודם כי הגליציאים ממונם חביב עליהם, והם עושים בו מצוות ומעשים טובים לפי בחירתם. ״סיפור אופייני לגליציאים״ היטיב לתאר ידידי רע״צ מת״א במכתבו אלי: פגשתי יהודי אמיד ואיש ציבור נודע, וסיפרתי לו כי באנציקלופדיה לחכמי גליציה נכתב על אביו. הוא שאלני: היכן מקבלים את הספר? והשבתיו כי זה אינו ספר שמקבלים, אלא קונים במחיר כפי שעשיתי אני. נעמד הלה לרגע שקוע בהרהורים והפטיר: הואל נא בטובך, וצלם לי את הדף בו מדובר על אבי... מכרך זה נעדרת רשימה נוספת של מקורות, ואלו שנתוספו נכללים במפתח הכללי. לא הופיעו בשנים האחרונות ספרי זכרון נוספים לקהילות גליציה, ויוזכר כאן אחד בלבד: **מיקולינצה**. ספר יזכור. העורך: חיים פרשל. תל אביב תשמ״ה. לא מיותר לחזור ולהודות לכל העוסקים במלאכת הוצאת הספר, וכנזכר בהקדמות הקודמות.

דברים אלו נכתבים בעיצומם של ימים גדולים ומופלאים, בהם נתון העם היושב בציון לאיומיו והתקפותיו של רודן צמא דמים. חיבתו של הקב״ה לעמו ישראל נראית בגלוי ובמוחש, בשרשרת האירועים והניסים שהביאו להשמדת כוחו של הצורר בידי עמי אדום וישמעאל. הקב״ה אימץ את לבו של פרעה־המן של ימינו לבל יסוג ויתרכך בעוד מועד, ונתן בלב מלכים ושרים להפליא את מכותיו מבלי להתפשר. הבטחת כי לא יטוש ה׳ עמו ונחלתו לא יעזוב נתגשמה לעינינו, ואנו מצפים ומיחלים לראות בקרוב את קיום כל יעודי הנביאים לגאולה וישועה במהרה.

ז׳ אדר תנש״א

מאיר וונדר

הפדרציה העולמית של יהודי פולין

פרס

ע"ש

יהדות פולין

על סמך המלצתו של חבר השופטים

מיענק הפרס הנ"ל לשנת תשמ"ב

למר מאיר וונדר

עבור

שני כרכי אנציקלופדיה לחכמי גליציה

ולעדות ניתנת לו תעודה זאת

אנשל ריים
נשיא הפדרציה

ד"ר י. שפירא
יו"ר ועדת הפרסים

תל-אביב כ"ו בסיון תשמ"ב
17 ביוני 1982

נימוקי חבר־השופטים
להענקת פרס הפדרציה של יהודי פולין
לשנת תשמ״ב

תל־אביב, כ״ו בסיון תשמ״ב, 17.6.82

חברי ועדת השופטים לפרס הפדרציה של יהדות פולין החליטו פה אחד להמליץ לפני הנהלת הפדרציה להעניק השנה את פרס יהדות פולין למר מאיר בוסאק על כלל יצירתו הפיוטית בארבעים השנים, ולמר מאיר וונדר על ספרו: ״אנציקלופדיה לחכמי גליציה״, חלקים א-ב, שהופיעו בהוצאת המכון להנצחת יהדות גליציה, בירושלים.

ואלה נימוקי הוועדה:

שלא כגולת ישראל האחרות, דרך משל: יהדות גרמניה הונגריה ועוד, לא זכתה יהדות גליציה עד כה לספר יסוד לרבניה, חכמיה ואישיה הבולטים. והרי גליציה הצטיינה במשך דורות בגדולי התורה, שכן אחוז ״המשיבים״ בשאלות הלכה היה הגבוה ביותר בגליציה. כאן צמחה החסידות, והאדמו״רים פשטו כמעט בכל קהילות העולם. וכבר אמר אחד האחרונים בגאוני ליטא, ר״י ויינברג: ״גדולי גליציה — זו ארץ מופלאה בגאוניה, חכמיה ואדמו״ריה. את הגאונים היותר גדולים הוציאה גליציה — — — כולם בגליציה היו ולא בליטא״. משום כך מעוררת השתאות העזתו של חכם צעיר, יליד הארץ, בנם של הורים מגליציה, שספג הרבה בישיבות יחד עם השכלה כללית, שבא למלא חלל אדיר זה בספרו האנציקלופדי לחכמי גליציה, הכולל בשני החלקים שכבר יצאו את האותיות א-ה, ובאלפיים טורים אלפי שמות מכל קצווי גליציה ומכ״ה דורות.

המחבר הוא ללא כל ספק מהבקיאים הגדולים בדורנו בספרות הרבנית, מהם דלה רוב החומר, לרבות ספרות המחקר וחקירות אישיות בין צאצאי המשפחות, ארכיונים וכיו״ב. מכל אלה הפירורים הקים בנין לתפארת לתולדותיהם של רבנים, אדמו״רים, חכמים על צאצאיהם ושרשיהם. הבקיאות הנדירה הזו מתבטאת באיזכורם של כל אלה החכמים בספרי שאלות ותשובות ובירור יחסי המשפחות במשך כמה דורות. לעתים לפנינו מונוגרפיות מקיפות על אישים בולטים, וכן לוחות היחש של משפחות, שמהם אנו רואים דרך אגב, כיצד עברה התורה מדור לדור, וכיצד הונחלה מורשת הלומדות או החסידות דור אחרי דור עד השואה, שהצמיתה מורשת זו. אולם יש בכך משום סמל, שגם השואה לא יכלה לה למורשת זו, והצאצאים נתפזרו בארץ־ישראל, אירופה, יבשות אמריקה, אוסטרליה ועוד. השלשלת, מכל הבחינות, נמשכת עד ימינו, ועד בכלל.

זהו ספר אנציקלופדי, שכל עמוד ועמוד בו עד לחיי תורה שוקקים בערים ובעיירות גליציה, לחומה של החסידות, שהאירה את חייה של יהדות זו בעקת חיי החומר שלה. היו אלה אישים דגולים לא רק בתורה אלא גם בהליכות אנוש ובמידות. אלה חיו את חיי העם והעם גמל להם ברוב הערצה וחיבה. הפכים קטנים שמוסיף מחברנו לביוגרפיות הם לויית חן להליכותיהם של אישים אלה.

בצד הערכת פעלו המדעי־מחקרי בספר זה ראוי מאיר וונדר לעידוד על שהעמיס על עצמו גם מעמסה חמרית, שכן ספר כזה כרוך בהשקעה מרובה, וביחוד שהספר נעטר בשפע תצלומים של אישים, כתבי־יד וכיו״ב.

אנו מברכים את המחבר, ואף מאחלים לעצמנו, שיזכה — ונזכה גם אנו — להשלמת הספר, התורם תרומה רבת חשיבות להכרת נושאי התורה, החסידות והחכמה בגליציה בדורות האחרונים.

ועדת השופטים:

(—) ישעיהו אברך (יו״ר) (—) גצל קרסל (—) ד״ר שמעון רשף

פַּבְּל

ר׳ מרדכי צבי הירש פאבל. ת״ח בדלטין.

תשובות אליו: בית יצחק, חו״מ, טו, טז בתרנ״ה.

פַּבֶּר

ראה גם: **פוור**

ר׳ שלמה

השו״ב של הדב״ח. בני משפחתו חתמו על כתב הרבנות. מבניו: ר׳ ברוך שעלה לארץ; ר׳ יחזקאל בכפר ויסובה; ר׳ אלימלך. נשא את פריידא מלבוב, ועבר אליה. נפטר שם בתרפ״ד לערך. ילדיו: א. הינדה זו׳ ר׳ יצחק פיבל גולדפינגר; ב. ר׳ משה באמסנא אבי יחזקאל בחיפה; ג. ר׳ ישעיה בזייבוש; ד. ר׳ מנדל בוודוביץ; ה. ר׳ פיבל בלבוב, חתן דודו ר״פ גולדפינגר; ו. ר׳ זאב וולף הצעיר בצאנז. נשא את מלכה (נשלחה לבלזיץ הי״ד), בת ר׳ משה ישכר אפטרגוט (נפטר בתרע״ד) מכפר ראזדזעלע שליד לימנוב וזו׳ פריידא. נפטר בימי הרעה, הובא לקבר ישראל בצאנז, והיא״צ נקבע לכ״ד אלול. ילדיו:
1. קיילא פייגל. נישאה בת״ש לר׳ מאיר שרצקי בצאנז שנהרג במחנה עבודה. נשלחה עם תינוקה דב לבלזיץ ביום ט׳ אלול תש״ב; 2. ר׳ אלטר בן ציון בצאנז. נשא את מלה בת ר׳ יוסף וטויבא פרידלנדר מטומשוב־לובלסק. גורשו לסיביר. נהרג באלטיי־קרייסקי ביום י״א שבט תש״א כשעץ גדול שחטב נפל עליו. אלמנתו עלתה לחיפה עם ילדיה: ד״ר יוסף בעיר העתיקה בירושלים, רופא ילדים בשערי צדק; אשת אשר מנדלבוים, מרצה בטכניון; 3. הרב שלמה. נולד ביום י׳ תמוז תרע״א. למד בגלוסק אצל הרב נפתלי צבי ה״ש, ונסמך בתרצ״ד מר׳ חיים ליברמן אב״ד דאברא. עשה אכסטרנית את בחינות הבגרות. בשנים תרצ״ה-תרצ״ט תלמיד ד״ר יצחק היינמן בביהמד״ר בברסלוי. למד גם באוניברסיטה המקומית, והגיש את עבודתו על רבי חסדאי קרשקש. אחרי ליל הבדולח עבר לארה״ב, והתישב בפילדלפיה לפי הזמנת פרופ׳ כורש אדלר. למד בדרופסי, וקיבל משרת רב בעיר. נשא בתש״ב את חיה גיטל, בת ר׳ אליעזר ליבר שכטר מחסידי ויזניץ בפילדלפיה. כיהן עשר שנים בקליבלנד, חמש שנים באוהיו, ומתשי״ד כ״ב שנה ראש ביהמ״ד של השמרנים בקווינס. עוסק בחקר חסידות צאנז, ומאמריו נדפסו בכתבי עת שונים. מהיחידים הלומדים את הדף היומי מהמחזור השני עד היום, בברכת מהר״ם שפירא שיזכה למחזור עשירי. גומל חסדים בגופו ובממונו בענינים ציבוריים ופרטיים, והנצחת יהדות גליציה בה צמח קרובה לליבו. ילדיו: בן ציון אלימלך, היסטוריון בסיטי יוניברסיטי; חדוה אשת דניאל סרט בן דודו של הרב ברוך סורוצקין; זאב מלאכי, מנהל ״הלל״ ביוטיקה קולג׳ שבמדינת ניו יורק.

שלמה משאנדאלנא אירס באלול תרע״א את גולדה ריגלהויפט מלנצק שליד צאנז ישן (המצפה, כ״ט אלול, 1).

פַּדְבָּה

ר׳ חנוך דוב

נולד בבוסק בשנת תר״ע לערך, לאביו ר׳ אליעזר זאב (בנם של ר׳ שמואל ובראנא. נפטר בזאת חנוכה תשל״א), ולאמו טויבא בת ר׳ שמואל יוסף, נפטרה ביום י״ג תמוז תשכ״ג. בפרוץ מלה״ע א׳ ברחה המשפחה לוינא. התאבק שם בעפר רגלי חכמים, ונשא את חנה גיטל בת ר׳ נפתלי ואסתר ראצא גוטסמן מחסידי בלז. שקד באהלה של תורה, ונתקבל כרב בית מדרש שומרי הדת במחוז השלישי. אחרי כניסת הנאצים ברח באורח מופלא בשנת ת״ש עם זו׳ וילדיו לירושלים. בהמלצת מהרי״ץ דושינסקי נתקבל כדומ״ץ העדה החרדית בשכונות שליד מחנה יהודה. משנפטרה זו׳ ביום ח׳ טבת תש״ד, נשא בתש״ו את יהודית בת ר׳ אברהם אהרן זוננפלד בכורו של הגרי״ח וזו׳ חיה רבקה, והיא גידלה את ילדיו במסירות. מחשובי חסידי מהר״א מבלז. מתשט״ו אב״ד התאחדות קהילות החרדים בלונדון, ופעיל רבות לחיזוק בדקי הדת.



ישיבה בעניני הצלה בהנהלת הקהילה החרדית בלונדון. במרכז: הרב חנוך פדווה. אחריו: הרבנים דונר, פלדמן, באב״ד ושכטר. בפינה מימין: רבי משולם אשכנזי

ילדיו בלונדון: א. בראנא מאשא זו׳ הדומ״ץ ר׳ שלום פרידמן מח״ס פותח שער על הלכות נדה (אליו: ח״א, קמו, מנחת יצחק); ב. ר׳ יהושע השל וזו׳ חיה גיטל דרזנר (אליו: ח״א, קמח, ח״ב, יד בתשכ״ה); ג. מלכה זו׳ ר׳ אברהם יצחק ענגל באנטוורפן (אליו: ח״א, פא בתשכ״ב); ד. ר׳ יוסף וזו׳ ריבא. רב בעיר. ד״ת ממנו ביגדיל תורה ברוקלין (אליו: ח״א, קא בתשכ״ג; דובב מישרים, ח״ג, עה בתשי״ט; מנחת יצחק; שרגא המאיר, ח״ה, פב בתשמ״ג); ה. הרב משה חיים אפרים

ראש כולל סקווירא בעיר, זו׳ מירל (אליו: ח״א, קיא בתשכ״ג; דובב מישרים, ח״ג, עב בתשי״ט).
כתב הגהות וביאורים בלה״ק על **ברית מלח** מהתוי״ט, על הלכות מליחה והכשר הבשר ביידיש־דייטש לנשים, לונדון, המכריך, תשי״ט, 6, מג, 13, 2 עמ׳. ההקדמות מהמו״ל משפחת גרונואלד לע״נ אביהם ר׳ אברהם ב״ר יוסף שנפטר ביום י״ג שבט תשי״ח ומהמהדיר. כדי לעשותו ספר שימושי, צורפו דינים אלו ביידיש ובאנגלית בשפה קלה.
חשב האפוד, תשובות ופלפולים, ח״א, ירושלים, דפוס התחיה, תשכ״ג, ד, קנו עמ׳, קנ סי׳. רד״ב מטשבין כותב בהסכמתו: ידוע לי מאז רב כוחו וחילו. נוכחתי לדעת בעת עיוני בדבריו הנחמדים ביתר שאת לראות כי עמיה שריה נהורא. בהקדמתו מגולל את תולדות חייו. ח״ב, לונדון, דפוס ר׳ חיים יעקב ווארהאפטיג, תשל״ז, ד, קפח עמ׳, קסד סי׳. בהקדמתו מודה לנגיד ר׳ אהרן מנחם מנדל ברגר, שבסיועו יסד בבית מדרשו מקום תורה בית תלמוד. בביקורו אצל רד״ב מטשבין בקיץ האחרון לחייו עודדו להמשיך להדפיס. ד״צ בתשמ״ח בכרך אחד.
קונ׳ **אתא בקר וגם לילה**, בירורי שיטות הפוסקים בענין נשף הבוקר והערב וזמני התפילה בבוקר. ירושלים תשכ״ט, כד עמ׳. בהקדמה כותב שכולל שתי תשובות שנתחברו עקב הנהגת שעון קיץ באנגליה.
תשובות אליו: דובב מישרים, ח״ב, לז, ח״ג, כב, קלט בתשי״ט-תשכ״ב; שארית ישראל (מינצברג), יו״ד, ד, יג. ד״ת ממנו ומחתנו בתורה אור (בלז).

ר׳ יהושע השל, ר׳ שלמה חיים פדבה ראה לפי: **פרלוב**

פַּדְנְהֶכְט

ר׳ יוסף

נולד ביום י״א טבת תקס״ו. ראש הקהל בברזן, וחבר מועצת העיר. עסק תמיד בתורה על אף מסחריו הגדולים, ושקד על צורכי היתומים. שלט בגרמנית ובפולנית. בליל שבת ויחי י״א טבת תרל״ו אחרי קריאת שמו״ת, הכין את ספרי ההלכה ללימוד הבוקר כדרכו כל יום. עלה למיטתו, וכשהרגיש לא טוב קרא לבניו, ונפטר בזרועותיהם במלאת לו שבעים שנה. האב״ד ספד לו לפני בית הכנסת הגדול.
ר׳ דוד מאיר פריש אב״ד ברזן, העברי, יב, קיד.

בנו כנראה **ר׳ יהושע ברוך** שנולד בברזן בשנת תר״ו. ת״ח חובב ספרים, ובעל ידע כללי. מנהל פנקסי הילודה והתמותה של הקהילה בקולומיאה. יסד בעיר בתרנ״ד את אגודת בית ישראל, ופעל במסירות להפצת רעיון הציונות והמזרחי. לשם כך הדפיס בתרנ״ח חוברת יזרעאל — מגילה עפה לעניני היהדות, ופירסם מאמרים בהמצפה ועוד. ערך מסעות תעמולה, והשתתף בועידות ארציות. הוטלה עליו גם האחריות לפעילות במערב אוסטריה, לרבות וינא. נפטר ביום כ״ב טבת תר״ע.
גאולה בת יהודה, אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ד, 207-211, עם תמונתו וביבליוגרפיה.

פֶּדֶר

ר׳ דוד מאיר ב״ר ישראל משה **פדר**
מסוירז וברזן (תק״ף* — תרנ״ח)

נולד בשנת תק״ף לערך לאביו ר׳ ישראל משה שנפטר לפני תרל״ג, ולאמו חיה מעניא. כיהן זמן מה כרב ברוהטין, ממנה נמנה על גאון צבי ת״ר. אפשר שהיה חתן שם. הסתופף כמה פעמים בצל השרף מסטרליסק, ואחריו דבק במהרי״צ מסטרטין. נסע אל צדיקים רבים, ובהם ר״י מרוזין, ר״ש מבלז והדב״ח מצאנז. בנסיעתו אל רח״ה מאלסק, לא נראה לו איחור זמן התפילה.
קהילות רבנותו היו סוירז וברזן, אלא שקשה לדייק בשנות כהונתו בהן. בתרי״ד — תרט״ו כבר היה דומ״ץ בסוירז. השו״מ הציע בתרט״ו את הרבנות שם לתלמידו רבי אורי יולס וסירב. בתרט״ז המליץ המהרש״ק לקהילה אחת שיקבלו את רד״מ אב״ד סוירז כרבם. מאוחר יותר סביב תרכ״ד — תרכ״ט כיהן כראב״ד ברזן, ושב לסוירז. הציקו לו בסוירז בגלל הנהגותיו בקדושה. לא מצא מנין יהודים כשרים למנין בטהרה, וכשהוצרך מאד קרא לעשרה נערים בני מצוה, ובדק את כתונותיהם מרבב. לא צירף גם שואבי מים, אע״פ שחבשו ספודיקים, וציציותיהם הארוכות השתלשלו לחוץ. בספריו התלונן על חוסר הספרים בעיירתו הקטנה, ועל שאין לו עם מי להמתיק סוד בהלכה, פרט לחתנו הטרוד ר׳ מאיר הלוי.
גאון בתמימות, ועם זאת פיקח ותקיף. פעם סירב לתת הכשר לפריץ שרצה להקים בית חרושת לאטריות. כשהובא לשם כך השו״מ, וסר אל הרב לשמוע את נימוקיו, לא גילה לו, רק אמר: כאן אני המרא דאתרא, והשו״מ שב למקומו. ר״מ לייטר כתב שלא נטל הסכמה מהשו״מ אשר אסר פעם את הוראתו, ומשער שאולי רד״מ התבטא פעם נגדו שלא בכבוד בפרשת מצות מכונה. בתמימותו הציע עצמו בתרל״ה לרבנות לבוב על מקום השו״מ, כשבא לשם במקלו ובתרמילו הדלים. בברזן רצה להנהיג ברכת כהנים גם בשבת בבית המדרש של רבי יודל, אלא שנחלש (שו״ת הד״ר, ח״ב, כו). בתר״ן בהיותו בן למעלה משבעים, ביקר אצל אב״ד דוניוב הצעיר.

אחרי תר״ן עבר לגור בפרימישלן בלי קבלת משרה, וחי בעוני. מדי פעם יצא ממנה בעגלה להפיץ את ספריו. מכיון שהיה חלוש בטבעו, נסעה עמו הרבנית להשגיח עליו, ובכל פעם שנכנסו לאיזו עיר, קם והכריז שזו אשתו לבל יחשדוהו. נפטר ישיש בעש״ק חוהמ״ס אחה״צ י״ח תשרי תרנ״ח. ביום ה׳ לך ספד לו האב״ד ר׳ שמעיה שטיינברג (תלמידו הדומ״ץ ר׳ שמחה רוטפלד, קמחז״ה, י״ז חשון, 2).

שאלות ותשובות הרד״ם, פרעמישלא, דפוס רח״א זאפניק, תרל״ג, ב, כב; לג, יג; יד ד׳. הסימנים באו״ח: כז, ביו״ד: סו, בחו״מ: יג. המסכימים בתרכ״ט: הדב״ח (ראיתי הדברים טובים ונכוחים); מהרי״א מקומרנא (הרב הגדול בתורה ובחכמה כאחד מגאוני הזמן, ומכיר אני אותו מכמה שנים, ופלפלתי עמו בכמה הלכות, וראיתי שהוא מסיק שמעתתא אליבא דהילכתא, הלכה ברורה וסברה ישרה פלפול אמת, והוא מלא ביראה); המנ״ח (לא יכולתי לסרב נגד חכם שכמותו, ואוקי גברא רבא אחזקתו שדבריו בחזקת בדוקין, וכבר הרבו יודעיו ומכיריו מאז לספר בשבחו); ר״י שמלקיס (מלא חכמה ודעת, קולע אל השערה בסברות ישרות); רא״ב קלוגר שמע מאביו, שהשתבח בו שהוא אדם גדול בהוראה (וכעת הוספתי על השמועה... חדשות ונצורות יגיד, וידיו רב לו בהלכות כאחד מגדולי דורנו). בהמלצת המהרש״ק מתרט״ז כותב: מכירו אני כי הוא רב מופלג בתורה ובהוראה, וראוי להיות רב אפילו בקהילה גדולה שבגדולות, גם הוא נבון דבר במילי דעלמא להתנהג עם איש ואיש כפי טבעו ורצונו, וראוי להנהיג הציבור בשובה ונחת, ובודאי תנוח דעתכם בו. בגלל ההוצאות לא נדפסו יתר ההסכמות וההמלצות. בהקדמתו מדבר במעלת הדפסת ספרים והקדמות, וכותב שמעודו דבק בלימוד הלכה למעשה, הדב״ח זירזו להדפיס, והשמיט את שמות השואלים. בסוף או״ח ויו״ד ח״א, תשובה לר״ח קנולר שטרח בהדפסה. בסוף כל חלק לוח הטעות.

שו״ת **אמרי דוד** אה״ע, לעמבערג, רי״מ ניק, דפוס ראז״ו סאלאט, תרמ״ו, ח, מד ד׳, מא סי׳, ובס״ה 149 תשובות. בהתחלה: ההסכמות הקודמות, לוח הטעות, רשימת המנויים ומאמרי אגדה. מביא בהם ד״ת שאמרו לו ר״ש מבלז, ר״י מרוזין, רבו מסטרטין, וששמע בשם הישועות יעקב, ר״נ מרופשיץ, רמ״מ מפרימישלן, רמ״מ מקוסוב, רמ״צ מסווראן ואחרים.

אמרי דוד, הערות בשו״ע ומפרשיו חלק או״ח, רי״מ ניק, דפוס ר״ח רוהטין, תרנ״ו, ד, מ ד׳. בהתחלה ההסכמות הקודמות, לוח הטעות, וקיצורי דינים למועדים. ד״צ שני הספרים ע״י יצחק בראך, ניו יורק תש״ן, מאה עותקים.

תשובות אליו: בית שלמה, יו״ד, ח״ב, עג-עה, חו״מ, ק, קא בתרכ״ד-תר״ל לברזאן ואח״כ לסוירז; בנימין זאב אחרון, ח״א, לז (על ספרו); טוט״ד, קמא, קיז, קל, תליתאה, ח״ב, קסג, קעא, רמג לרוהטין ואח״כ לסוירז; כנף רננה, יו״ד, ח״א, כז; שו״ת מהרש״ג, ח״ג טז, לז, לח בתרל״ה לסוירז; קריה נאמנה (לנגסם), יב בתרמ״ט לסוירז; שו״מ, קמא, ח״א, קעז, רלד, רלה, שג, ח״ג, ריט השניה, תנינא, ח״ג, קלד, ח״ד, ד, לה, קד, קעה, תליתאה, ח״א, קל, ריב, רטו, רביעאה, ח״ב, כ, ח״ג, ב בתרי״א - תרכ״ב לסווירז, ד״ש ויו״ד, ח״א, דף יד ע״ב בתרכ״ג; שיח יצחק, ו לפרימישלן; שירי טהרה, דף ד ע״א, לה ע״ב - מ ע״ב, מד ע״ב, סה ע״א לרוהטין; תוספת חיים (פישלר), יד (ממנו) מברזין. חתום כמו״ץ ואח״כ אב״ד ברזין על קול קורא מתרל״ז ותרמ״א, עטרת חיים, ח״ב, קיח, קץ. מכתבו לר׳ אהרן זאב כ״ץ בספר שפתי אהרן, דף נד ע״א, הועתק בכר״ש, תמוז תשמ״ט, כז.

רי״י וייסבלום, בוברקא, 35; ר״מ לייטר, סיני, סה, נג-נז.

ר׳ ישראל פדר. ת״ח בקראקא. אליו: נדרי זריזין, ח״ב, פה.

ר׳ משה מאיר פדר. דומ״ץ טיסמניץ.

תשובות אליו: טוט״ד, קמא, הקדמה, ג ע״א, כנויי נדרים, ז ע״א.

פֶּדֶרְבּוּש

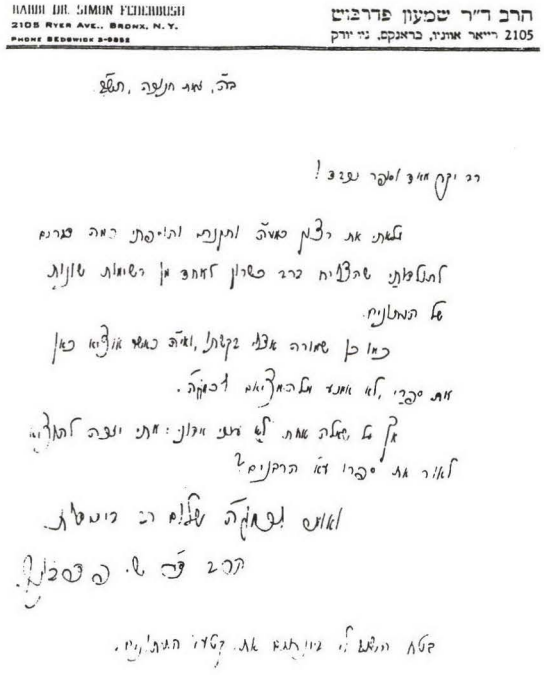
ר׳ שמעון ב״ר צבי הירש **פדרבוש**
(מנרול, פינלנד וניו יורק (תרנ״ב-תשכ״ט)

נולד בנרול ביום י״ז (ולא כ״ה) שבט תרנ״ב (ולא תר״ן), לאמו טשארנה (צציליה) לבית הירש מדוקלא נכדת החכם צבי, ולאביו ר׳ צבי הירשלי עדין הנפש (בעל אחוזה בזורביצה בלבוש חסידי וכך הופיע לפני השלטונות, מעורב בדעת עם הבריות ברווה. מלבד הבן היו לו גם חמש בנות), ב״ר אברהם שהיה בעל צדקה וחוש אסתטי, ראש האזרחים בנרול, ונקרא הגרא״ף בדו־משמעות.

למד בעיירתו, ובגיל עשר הוזמן ללמדו הרב שמעון פליוור. בן י״ב פירסם את מאמרו הראשון בבטאון התורני השחר שהופיע בדמביץ בעריכת משה ויזנפלד, וכן נאם בפולנית לבקשת הרב ביום החג הלאומי. מגיל י״ג למד ברווה אצל רד״כ, ואצל הרב יעקב טפיך רבו המובהק שהסמיכו בתרס״ט בן י״ז. נסמך אז גם מהמהרש״ם ור״מ ארק, וכתב חדו״ת פלפוליים בקדשים. בפרוץ מלה״ע א׳ ברחה המשפחה לוינא, ואחרי שנה וחצי עשה את בחינות הבגרות. מתרע״ז השתלם בביהמד״ר ובאוניברסיטה, והחל בעסקנות ציבורית וארגון צעירי ישראל-צעירי מזרחי. בשובו לגליציה למד באוניברסיטאות קראקא ולבוב, ובד בבד עסק בחידוש תנועת המזרחי, עריכת הבטאונים בת קול, גליונות, מזרחה, מסילה ואידישע בלעטער, והקמת הסתדרות תרבות להפצת הלשון העברית. בתרפ״ב השלים את לימודיו בוינא, וקיבל תואר ד״ר לפילוסופיה היסטוריה וסוציולוגיה, על מחקרו שהופיע בגרמנית ובעברית: התפתחות מידת האמת לאור המוסר הסוציולוגי. חזר אז ללבוב

לעבודתו הציבורית. יסד בגליציה וניהל את מוסדות החינוך מת״ת (מציון תצא תורה) בצביון דתי־לאומי, ואת תנועת תורה ועבודה. בתרפ״ג נבחר לסיים כנציג המפלגה היהודית הלאומית, וחבר ועדות התרבות, החינוך, ולנפגעי המלחמה. מתרפ״ה נשיא המזרחי בגליציה המזרחית, חבר הועה״פ הציוני, וציר לקונגרסים ציוניים וועידות בינלאומיות. נשא בתרפ״ח את מרים בת ר׳ ישעיה (ולא יהושע) איש הורביץ מוינא. בניו תלמידי ישיבה יוניברסיטי: א. אוריאל פנחס האורטודנט. נשא את מאשה בת מנחם אברמוביץ; ב. עמנואל.

מתר״ץ רבה הראשי של פינלנד, מרצה באוניברסיטת הלסינגפורס־הלסינקי, ורכש השפעה בחוגי השלטון. הקים ארגון של רבני סקנדינביה, והרבה בהסברה למניעת התבוללות ואיסור השחיטה. פירסם בפינית ובשבדית: פרוטוקולי זקני ציון לאור האמת, להזים את הכזבים בענין זה. לנוכח סכנת פלישה נאצית או רוסית עבר לארה״ב בשנת ת״ש. מתש״א נשיא הפועהמ״ז בארה״ב, ועורך הבטאון ג׳ואיש הורייזון. ראש ישיבה ורב ביכ״נ על שם ר׳ ישראל סלנטר בברונקס. מתש״ה ראש מחלקת התרבות בקונגרס היהודי העולמי, ועסק בפעולות חינוכיות במדינות שונות ברחבי תבל. נציג המזרחי בברית עברית עולמית, וחבר בארגונים ציבוריים רבים. נפטר ביום ז׳ אלול תשכ״ט, ונטמן בירושלים. ספד לו בהלויה הרב יחיאל מיכל חרל״פ.


RABBI DR. SIMON FEDERBUSH
2105 Ryer Ave., Bronx, N.Y.
PHONE SEDGWICK 3-9888

הרב ד״ר שמעון פדרבוש
2105 רייאר אוניו, ברונקס, ניו יורק

מכתב מהרב פדרבוש להרב טיקטין בתש״ב על רישום תולדותיו

סופר פורה בתחומים שונים, ומאמריו נתפרסמו בבמות רבות. חיבר גם ספרים באנגלית, ומאמרים בשש שפות בשלוש יבשות. ר׳ דוד טלזנר רשם את תולדותיו והביבליוגרפיה שלו, בראש ספר היובל שהופיע לכבודו בעריכת רי״ל מימון, ירושלים, מוסד הרב קוק, תשכ״א, עמ׳ ט־מ. ההדיר שם בתשי״ח את שו״ת הרי בשמים ג־ד, ורמח״א בלוך יצא נגדו בקובץ משא פדרבוש, ניו יורק תשי״ט.

ספריו הופיעו בסדר זה: שלמות היהדות על רעיון המזרחי, ירושלים תרפ״ז. זכה בפרס, ותורגם לשפות רבות. עיונים הכולל את הדוקטורט שלו, ורשא תרפ״ט. חקרי תלמוד, ירושלים תרח״צ. המוסר והמשפט בישראל, ניו יורק, עוגן, תש״ד, ירושלים, מוסד הרב קוק, תש״ח, וד״צ בתש״ם. משפט המלוכה בישראל להשלטת המשפט העברי במדינה, תשי״ב וד״צ בתשל״ג. בנתיבות התלמוד תשי״ז, וד״צ בתשמ״ג. חקרי יהדות בתשכ״ו. הלשון העברית בישראל ובעמים, תשכ״ח. ערך את הספרים: הרמב״ם תורתו ואישיותו, ניו יורק תשט״ז, עברית ואנגלית, וכן רש״י תורתו ואישיותו, תשי״ח. חזון תורה וציון, ניו יורק תש״ך; תורה ומלוכה, תשכ״א; חסידות וציון, תשכ״ג; חכמת ישראל במערב אירופה א־ב, תשי״ט-תשכ״ג, באירופה תשכ״ה.

תדהר, י, 3473; קרסל, ב, 570-571; גאולה בת יהודה, אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ד, 237 - 244; חיים ליב פוקס, לעקסיקאן, ז, 410 - 411, עם ביבליוגרפיה; רוה רוסקה, 27, 121; אור המזרח, סו, תש״ל, 92; פלטיאל בירנבוים, הדואר, תשל״ט, 543; הצפה, ח, ט״ו אלול תשכ״ט, 4; הרב דוד טלזנר, אסיף, 348 - 352.

פוֹגל

ר׳ אורי

חיבר ספר **דעת קדושים,** ביאור על שו״ע או״ח הלכות תפילין סי׳ טז-מב, לבוב תרנ״ז (פרידברג).

ר׳ דובריש פויגל מבוטשאטש בקיטוב סביב תר״ס.
במשתתפי אהל מועד, ח״ג, יט ע״ב.

ר׳ שלום ב״ר מאיר **פוגל**
מנרול (תר״ע - תשמ״ה)

נולד בנרול בשנת תר״ע לאביו ר׳ מאיר ״ספודיק״ פויגל, על שם הספודיק בו הלך כל השבוע כמנהג חשובי היושבים בבלז עד מלה״ע א׳, בנו של הצדיק ר׳ נחמן לובעניצער, שעליו סיפר רבי איציקל מפשוורסק עניני מופתים ורוח הקודש. מילדותו התבלט במזגו הטוב, ומלחמתו נגד הרוחות החדשות. כשפרצה המלחמה, עברה משפחתו להולשיץ. נחשב מהיושבים בבלז גם בהיותו בנרול עם חמישים לומדי



ר׳ שלום פוגל

בית המדרש. בת״ש נשא את בת החסיד ר׳ משה פאליק הופנר מווריש וזו׳ רחל בת ר׳ שמואל מייזלש, ומיד גורשו לסיביר. שימש שם סמל ודוגמא של חסיד אמיתי במסירות נפש, גם בעברו לבוכרה וסמרקנד. אח״כ שב לפולין, ושהה בפרג. התישב באנטוורפן כמלמד דרדקי, ומשפיע לבחורים המבוגרים. נקרא בתש״ט להיות הגבאי של מהר״א מבלז, ושימשו בנאמנות כר׳ מרדכי פלץ בזמן המהר״י. הכניס את הממתינים, דאג לקיום השולחנות, חזר על התורות, והשיב בשם הרבי על מכתבים. מבעד לנוקשותו החיצונית הסתתר לב טוב ורחום. שהותו בין פרחי החסידים היתה להם פרק בחינוך כיצד נראה חסיד של פעם, מתמיד ושופע ד״ת וחסידות. בפטירת מהר״א נתמנה מנהל ישיבת בלז, ונסע בשליחותה לחו״ל. חזר לתפקיד הגבאי אצל האדמו״ר שליט״א, ושמח לראות בפריחת חסידות בלז שהיתה תמצית חייו. נפטר ביום ט״ז אייר תשמ״ה, ונטמן בהר המנוחות. מילדיו: ר׳ משה מאיר באשדוד; זו׳ אינדורסקי בברוקלין.

תשובה אליו: דבר יהושע, ח״ד, כג.

הרב ישראל וינד, המחנה החרדי, ב׳ סיון תשמ״ה, 20, הרב דוב בעריש שפירא, י׳ אייר תשמ״ח, 22.

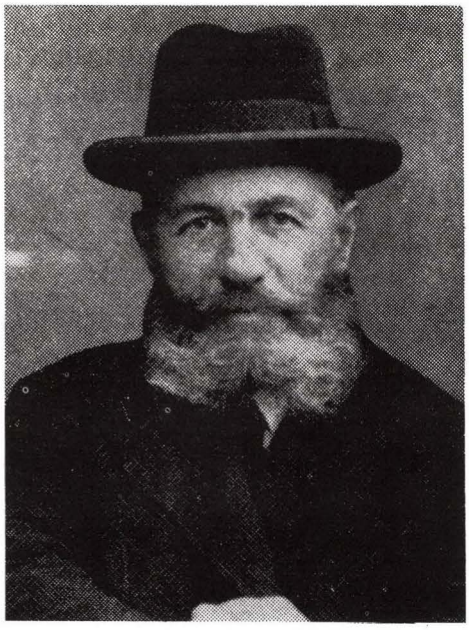
פּוֹגְלְמַן

ר׳ גרשון. רבה של מריאמפול בשנות התר״ף. כנראה אביו של ר׳ שמשון.

ר׳ מרדכי ב״ר מנחם נחום **פוגלמן**

מקטוביץ וקרית מוצקין (תרנ״ט-תשד״מ)

נולד בפרימישלן ביום א׳ תשרי תרנ״ט לאביו ר׳ מנחם נחום (נולד במיקוליניץ לאביו ר׳ אברהם דוד. נכד הרמ״א, הב״ח, השל״ה וההפלאה. בתרפ״ב השתקע בסקול, ונעשה מרביץ תורה ומראשי הקהל. פעל רבות במיוחד עם פרוץ מלה״ע ב׳. נפטר בתש״ב בכיבוש הנאצי, והיא״צ נקבע לט״ו אב), ולאמו זיסל יוטא בת ר׳ יצחק אייזיק פפר, נפטרה תמוז תר״ף, דור ז׳ לבעל לוית חן נכד הב״ח. אחותו היחידה מרים, בעלה ר׳ מיכל קראוטשטיק, ויחידתם זיסל יוטא, נספו בשואה.

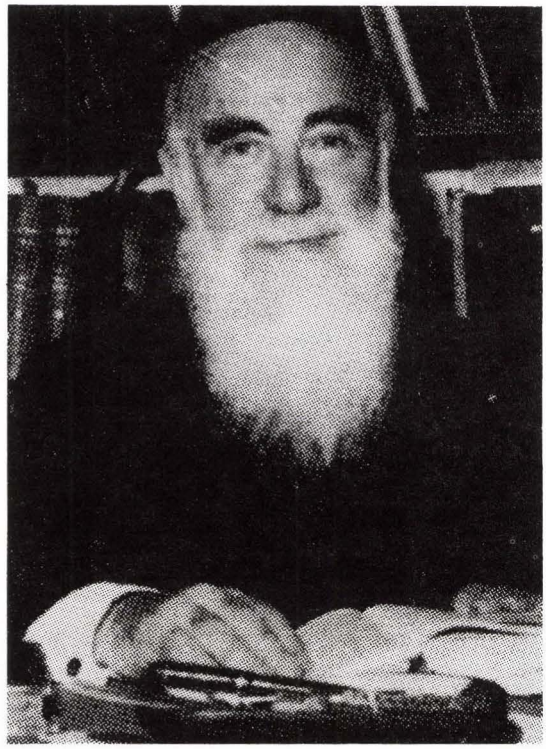


ר׳ מנחם נחום פוגלמן

תלמיד החבצלת ור׳ דוד הורביץ מסטניסלב. בגיל עשרים נסמך מהם ומר״מ ארק. למד גם אצל דודו המהרש״ם. כבר בתרע״ג היה מפעילי המזרחי בטרנופול. השתלם גם בלימודים כלליים באוניברסיטאות ציריך, ברן ופלורנץ. קיבל שם תואר ד״ר על עבודתו: מחקרים על מבנה הקהילה העברית בא״י בתקופת התנאים והאמוראים. פרופ׳ לתלמוד בביהמד״ר בפלורנץ. זמן קצר מנהל בימ״ד למורים בוילנא, ומרצה לתלמוד בסמינריון ממלכתי למורי דת בוורשא. נשא בתרפ״ז את בילה בת ר׳ צבי יהודה לאו מלבוב, שכתבה את זכרונותיה בספר: מבית אבא עד הלום. בתם: ד״ר נעמי לאה גולדפלד, מרצה בבר־אילן. בתרפ״ח נתקבל לרבנות קטוביץ בירת שלזיה. שעה קלה לפני בוא הנאצים לאוסרו, נס מפניהם בעשי״ת ת״ש לרומניה. עלה לארץ בר״ח

שבט, ומתמוז כיהן עשרות שנים כרבה של קרית מוצקין. דחה הצעות רבנות בערים גדולות באנגליה ובארה"ב, או מינוי במכללות. בעל הדרת פנים, ונואם מבוקש. אירגן את חיי הדת בעירו. פירסם כשלוש מאות מאמרים ומחקרים בהלכה, ספרות, היסטוריה ומחשבת ישראל, בכמה לשונות ובכמה ארצות. נפטר ביום ט' אלול תשד"מ, ונטמן בצור שלום. ספדו לו רבני קרית ביאליק, תל אביב, נהריה, נתניה ואחרים.

בית מרדכי, פ"ו שו"ת בד"ח שו"ע ומ"ב מחקרים בהלכה, ירושלים, מוסד הרב קוק, תשל"א, שכד עמ'. בהקדמתו כותב, שבמנוסתו מפולין שלח לאביו את חידושיו על רוב מסכתות בבלי וירושלמי, רמב"ם ושו"ת, ואבדו. בספר זה פרי הארץ ממאמריו והרצאותיו. עמו בכתובים חידושים ומחקרים נוספים. לא ניתנים שמות מקבלי התשובות.



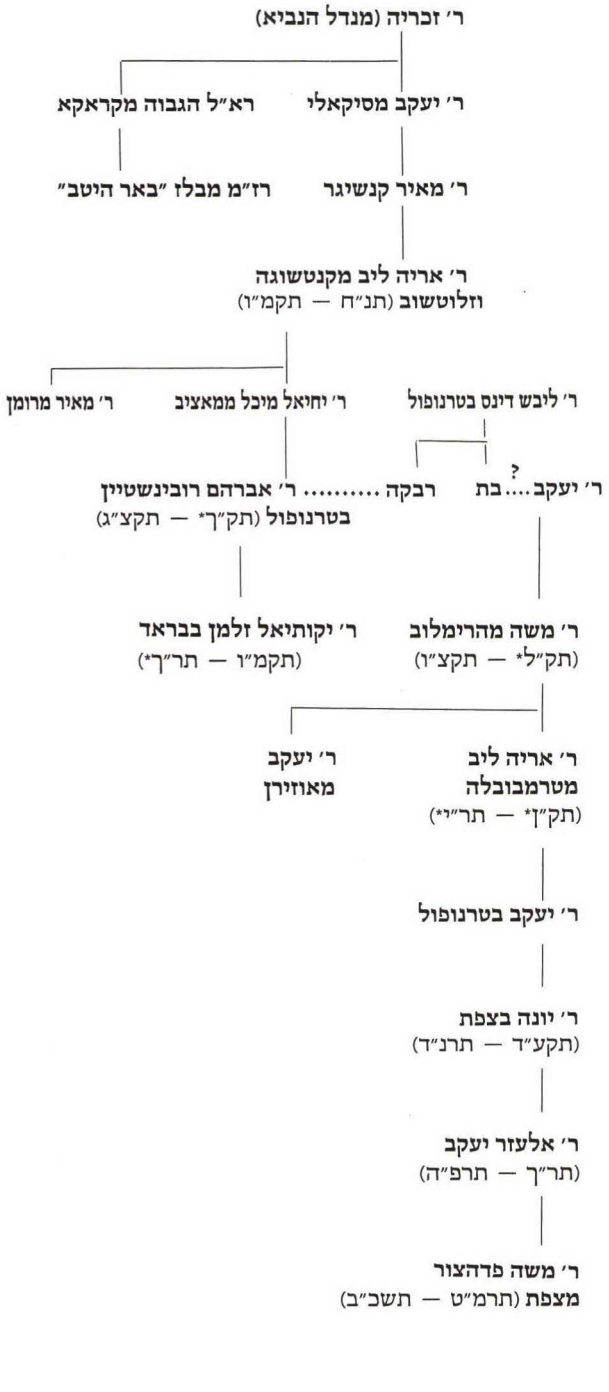
הרב מרדכי פוגלמן

תשובות אליו: אמרי דוד, מט, נ בתרצ"ב; צל"ח, סז.
תדהר, ג, 1310; א.ב. ידור, פנים אל פנים, חשון תשכ"ט, 492, 14-15; הצפה, י' חשון תשכ"ט, 5, הרב אהרן ורשובר, ח' תשרי תשמ"ה, 3.

ר' שמשון (ב"ר גרשון?) **פוגלמן**. רבה של מריאמפול. תלמיד מהר"ם שפירא שהשיב לו לוואיטקיווע, אור המאיר, מא בתרפ"ד. הוציא לאור האשכול, חידושים על הדף היומי. ד"ת ממנו בקובץ אור המאיר, ב.

לר' שמשון אהרן פוגלמן בקוזובה נולד בתקפ"א בנו ר' אברהם צבי, שבגיל חמישים נראה כבן שישים. עזב בתרכ"ב את אשתו בלי ודאות שגירשה, ועלה לטבריה לשנתיים. בתר"ל הגיע לסאסוב, ועסק בתורה ותפילה. כל ער"ח פקד את קברי הצדיקים, ועורר אמון באנשים להלוות לו כספים, מבלי שהיה בכוונתו להחזיר. נשא כאן עלובה אחת, ולפתע רוקן את הבית, ונדד לוולכיה ולמולדביה עם בנו מזו' הראשונה שמואל בן הי"ג. שם הוא מתחזה כרב מופלג, באשר הוא בקי באגדה ובסיפורי מעשיות, ועל סמך זה מבקש מאנשים כסף. חודשיים אחרי היעלמו מספר על כך ר' ברוך מאיר פריש אב"ד סאסוב, העברי, ז, תרל"א, סז-סח. הוא מוסר את תוארו וסימניו, ומבקש לאתרו.

פּוֹדְהוֹרְצֶר



ר׳ אלעזר יעקב פודהורצר
שו״ב בטרנופול. במנויי עקבי חצאן תרס״ד.
אולי אליו: מהרי״א הלוי, ח״ב, יח בתרמ״ב.

ר׳ אריה ליבוש ב״ר משה **פודהורצר**
מטרמבובלה (תק״ן׳ — תר״י)

בנו של ר׳ משה מהרימלוב. אב״ד אוזירן, ואולי זמן מה דומ״ץ טרנופול. מתקפ״ח רבה של טרמבובלה, עד לפטירתו סביב תר״י. בנו ר׳ יעקב שו״ב טרנופול נפטר צעיר, בהניחו יתום את ילדו יונה.

תשובות אליו: (ובחרת בחיים, קי); זכרון משה (ברומר), או״ח, א, יו״ד, ה, בתקצ״ט—ת״ר; חדושי אנשי שם, נב, נג, קלג; טוט״ד, תליתאה, ח״ב, קנ, קנט, רמא; יד יוסף, ה, יג, מט, עד עה, קב בתקצ״ה—תר״ו; ספר יהושע, קכה, קכו (לדומ״ץ טרנופול); (כנויי נדרים, לח ע״ב; סת״ם, ח, ע״א); שירי טהרה, קלו; שנות חיים, יב ע״א.

ר׳ יונה ב״ר יעקב **פודהורצר**

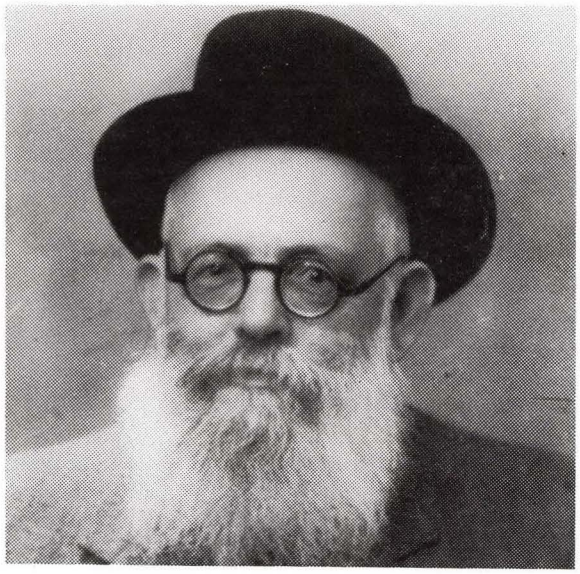
נולד בשנת תקע״ד בטרנופול לאביו השו״ב ר׳ יעקב, ונתיתם ממנו בילדותו. לפני תר״ך (בתקצ״ז?) עלה לצפת (לפי מיפקד מונטיפיורי: בתרי״ח), במצות מהרי״א מזידיטשוב שאמר לו כי שם מצפה לו כלתו. גבאי בית מדרשו, ובא כוחו בעיר. נשא את שרה בת ר׳ יחיאל אשר כהנא־שפירא אב״ד זלין, שעלה לארץ בשנות התר״י. סבל מרעב וממחסור, ונאלץ לצאת כמה פעמים לגליציה ולהונגריה לבקש עזרה. כהכנה לכך התחיל להדפיס את ספר אמרי משה של זקנו, ורצה לצרף לו מחידושי אביו. בדרך מסעיו בגליציה עסק כנראה במכירת הספר, וקיוה לשוב מהרה לארץ. מהרי״א מזידיטשוב בישר לו על לידת בנו בצפת, ואמר שיזכה לחופתו. היה מעורה בסדרי הכוללים בצפת, ודרך חלוקת הכספים לנצרכים. חתום על מסמכים רבים הנוגעים לכולל, כגון על כתב נשיאות לדב״ח בתרכ״ד (הצילום: ירושלים של מעלה, ח״ד, 173), וכן על האגרות מתרל״ו אל הדב״ח, בנו משיניבה, וחתנו ר׳ משה אונגר, שנדפסו בספר ארץ הצבי, וויען תרמ״ג, 181-184. אגרת כתב ידו באוסף שבדרון. ההמלצות שקיבל: אגרות קודש בסוף ילקוט מהרי״א, מב-מה. נפטר בצפת ביום ג׳ אדר תרנ״ד. בתו רחל הינדי זו׳ ר׳ יעקב קלך נפטרה ביום י״ח טבת (מרשימות עמנואל וירון פדהצור).

ר׳ אלעזר יעקב בנו נולד ביום ט״ו אדר תר״ך. מצאצאי ר״ש וואהל. התחנך בחדר ובישיבה בצפת. בגיל כ״ז נבחר כשד״ר ליהודי ממלכת אוסטריה־הונגריה. נפגש במסעו עם גדולי ישראל ומנהיגי קהל בוינא ובערים אחרות, ועוררם בהצלחה לעזרת עניי א״י. שותף בבית מרקחת בצפת, עושה חותמות, ובעל בית מסחר לספרים ומזכרות. תקע יתד לישוב יהודי במירון. קנה שם שטחי אדמה, יסד ישיבה ומושב זקנים, גאל את קבר רבי יוחנן הסנדלר, וסייע לגאולת ביהכ״נ העתיק



ר׳ אלעזר יעקב פודהורצר

שעל שם רשב״י. שנים רבות עמד בראש בית החולים עזרת חולים אטלינגר, ושאף לשפר את רמתו כדי להתחרות בביה״ח של המיסיון. כיתת את רגליו לראש פינה ולשאר המושבות עד מטולה, בעניני ציבור והשכנת שלום. נכבד בעיני השלטונות, וייצג בפניהם את עניני היהודים. נפטר ביום י״ד חשון תרפ״ה, ולא היה אז בן נ״ח (תדהר, א, 155). נשא את רוחמה בת האב״ד ר׳ רפאל זילברמן. מילדיו: א. ר׳ יחיאל חמיו של ר׳ משה לודמיר מירושלים;
ב. **ר׳ משה** בנו נולד ביום ה׳ סיון תרמ״ט, ולמד אצל זקנו ואצל הרידב״ז. שימש מזכיר לסבו ולכולל גליציה, ועוזר לאביו. פעיל בעניני ציבור לטובת יהודי העיר, ובהשפעתו ניצלו בפרעות תרפ״ט ותרצ״ו, נסללו כבישים בעיר ולמירון, הוכנס חשמל, ונגאלו קרקעות בסביבה. שימש שלושים שנה כראש הקהילה העברית, ואחרי תש״ח ראש העיר הראשון, עד לפרישתו לגימלאות בתשט״ו. הסב את שם משפחתו לפדהצור. כותבי תולדות הישוב מתעלמים מחלקו בהצלת הגליל היהודי, ואי נטישת צפת העברית בשנות המאורעות ובמלחמת תש״ח. נשא את לאה בת דודו ר׳ אלעזר ב״ר רפאל זילברמן, ונולדו לו ששה בנים, שתי בנות, וצאצאים רבים. במאמריו הביא את דבר צפת בעתונים העבריים והאידיים



ר׳ משה פדהצור

בארץ ובגולה. אחרי מחלה ממושכת נפטר בתל אביב במוצאי ראש השנה תשכ״ב (תדהר, א, 155 — 156; חביב כנען, הארץ, 8.10.63; תמונתו חבוש שטריימל בספר השר שפירא, 209 ה; ספר מירון, 293 — 296; מאיר מיבר־מיברג, בצל המצודה, 244-245, תמונתו 288 א).

ר׳ יעקב ב״ר משה **פודהורצר**

בנו של ר׳ משה מהרימלוב, ונזכר בכתב היד של אביו. אב״ד אוזירן על מקום אחיו הגדול שעבר לטרמבובלה.

תשובות אליו: דברי שאול ויוסף דעת, ח״ב, דף יא ע״ב לטרנופול; האלף לך שלמה, אה״ע, רי; ובחרת בחיים, מה; חסל״א, קמא, אה״ע, לא בתר״י; טוט״ד, תליתאה, ח״א, קיא, רנג; יד יוסף, ז, כ, ל, סב, קג, קט בתר״ב — תר״ה; (תועפות ראם, אה״ע, מה).

ר׳ משה ב״ר יעקב **פודהורצר**

מהרימלוב (תק״ל* — תקצ״ו)

אביו **ר׳ יעקב** היה גיסו של ר׳ אברהם רובינשטיין, מחבר החלק השׁני של ספר עטרת זקנים. הגיס נשא את רבקה בת הגביר ר׳ ליבש דינה׳ס מטרנופול, ואולי גם ר׳ יעקב היה חתן אצלו. אפשר שהוא שבנה את קלויז רבי יעק׳לה הנזכר בספר טרנופול, 280, בו התפללו בעלי בתים עשירים, ובימים הנוראים היה בעל החבצלת תוקע בו.

ר׳ משה נולד בשנת תק״ל לערך, ונקרא ר׳ אברהם יוסף משה. אומרים שהיה תלמידו של רמ״ל מסאוב. שנים רבות רבה של הרימלוב, ועל שמה נקרא. לפני תקפ״ח ״מאס ברבנות״, ועבר לגור בטרנופול כאיש פרטי. נפטר ביום כיפור תקצ״ו (אנציקלופדיה לחסידות, אישים, ח״א, קו), והמצבה המפוארת שהוקמה על קברו מעידה על עושר המשפחה. תצלומה בפנקס, חלק ב׳, 240 ב. בעת הסערה שהתחוללה בעיר עקב הבאת שי״ר לרבנות, האשימו החסידים את ראשי הקהל בהריסת המצבה (כת״י מגלה נסתרות, דף ה:). ילדיו: א. ר׳ אריה ליב אב״ד אוזירן וטרמבובלה; ב. ר׳ יעקב אב״ד אוזירן; ג. זו׳ ר׳ ישראל אריה ליב ורמן מבוצץ, בנו של הדע״ק שהזכיר את מחותנו בספרו מילי דחסידותא, סוס״י קעו, ובמכתבו לראז״מ שבראש ספרו דברי דוד. לא ברור אם זוהי הבת שהתגרשה, כנזכר בתשובת רבי יצחק חריף שבסוף שו״ת קב זהב, דף פ ע״ב.

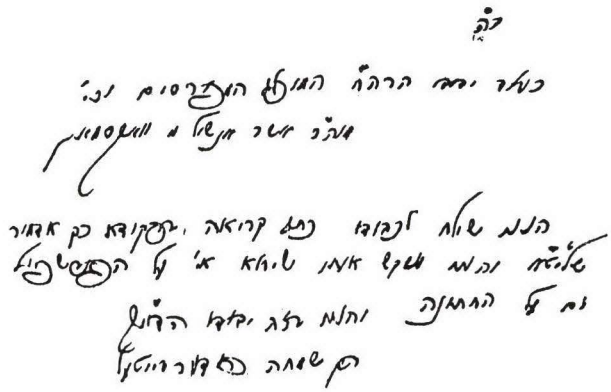
אמרי משה, ליקוטי פרדס עה״ת וחידושי גפ״ת, צפת תרכ״ו, (ט), לו ד׳. הובא לדפוס ע״י נינו ר׳ יונה ב״ר יעקב לפני צאתו לגליציה, ובהקדמתו הוא מספר מקורותיו. בתמוז אותה שנה קיבל בצאנז הסכמה מהדב״ח. בהתחלה חידושי הלכה, ובסוף דרשות לשבת שובה, ודרוש לר״ה ופסח מאבי המו״ל. משוקעים בספר דברים שנשמעו מפי רמ״ל מסאוב. יערי רשם את הספר בספרו הדפוס העברי בארצות המזרח, ח״א, 24 — 25, והוא מביא בשם יצחק ריבקינד, שקונ׳ א׳ והדפים לג-לו נדפסו באותיות זעירות, שונות מכל הספר. בן מנחם כתב על כך (ק״ס, לא, תשט״ז, 257 — 258, ובספרו פתחי שערים, 42 — 43) שט׳ הדפים הראשונים נדפסו בלבוב, וגם הדף שאחריהם נדפס שם בשינויים טיפוגרפיים אחדים, כדי שלא ירגישו במעבר מדפוס לבוב לדפוס צפת. הוא עצמו ראה שני עותקים. האחד חסר בלי ט׳ הדפים הראשונים, והדף שאחרי השער כמו יתר הבאים אחריו שנדפסו בצפת. השני שלם עם ט׳ הדפים ועם שני השערים, ומעבר לשער השני ההסכמה וההקדמה.

באוסף הרב רפאל זילברמן מצפת היה כתב יד של חידושיו: שני חלקים בגודל הרמב״ם הכרוכים יחד בכריכת עור נהדרה, קה; ס ד, בכתב זעיר צפוף ויפהפה מידיו של המחבר. כולל חידושים בדברי הגמ׳ והראשונים, פלפולים בדברי האחרונים מפרשי השו״ע, עד חכמי זמנו: הנו״ב, קצוה״ח ונתה״מ. מתגלה בו כוחו הרב בחריפות ובקיאות בכל חדרי התורה. נכדיו התכוננו להביאו לדפוס, ואף כתבתי לו הקדמה. כולל שאלות אליו ומה ששקיל וטרי עם הבית אפרים, חוו״ד, ספר יהושע, מח׳ הדע״ק, מפרשי הים, רנ״ה הורביץ מו״ץ לבוב, תלמידו רי״י דייטש היד יוסף, רבני ברודי, שני בניו, ור׳ נתן אשכנזי אב״ד פאטיק.

תשובות אליו: בית אפרים, או״ח, כח; טוט״ד, תליתאה, ח״א, קלח, קסא, קעב, קעג; ספר יהושע, ח, סא, צה, קטו; ישועות יעקב, יו״ד, יז, כ; שו״מ, תנינא, ח״ב, פא. בספר עטרת זקנים, ח״ב, דף כד ע״ב נזכר: נשאלתי מבן גיסי הרבני מו״ה משה, על מדרש שהובא בכתבי אביו הרב המנוח מו״ה יעקב ז״ל.

פּוּדְרְבִּיטָל

ר׳ אהרן מרדכי. ראב״ד קולשיץ סביב תרפ״ב. אולי בנו של ר׳ שמחה.
ר׳ יחזקאל מיאסלו. צייר למכירה פלקטים עם צורת בית המקדש וכליו. הסכמת ר״ש פירר מתרח״ץ, כרם שלמה, אדר תשמ״ז, מז.
ר׳ שמחה. הובא מקולשיץ על ידי רבי חנה הלבשטם, לעמוד בין שתי המלחמות בראש ישיבתו זרע קודש ברישא. נספה בשואה הי״ד.



הזמנת הרב שמחה פודרבייטל בשם רבי חנה מקולשיץ להרב אשר אנשיל וקסמן, לבוא לפארשפיל ולחתונה של אחד מילדיו

פּוֹהוֹרִילֶס

וגם: פוהורילה, פורילה, פורילס



ר׳ אלימלך ב״ר אפרים מרדכי **פורילה**

נכד הט״ז והב״ח. אב״ד סלטווינה, איסטיטשקה, וי״ד שנה אב״ד הוסיאטין. נתקבל לברודשין וכבר הוכנה לו שם דירה נאה, אלא שנמלט לארה״ב. כיהן כרב ביהכ״נ שערי שמים בניו יורק. נפטר אחרי תש״ח. נשא את מרים בת ר׳ פנחס הורביץ אב״ד הוסיאטין. ילדיו: א. ר׳ ישראל מח״ס באר שרים; ב. ר׳ חיים רב ביכ״נ שערי שמים אנשי רומענינן; ג. ר׳ אפרים מרדכי רב ביכ״נ נועם אלימלך וזו׳ פרל; ד. רבקה׳לה זו׳ ר׳ מרדכי מייער רב ביכ״נ חת״ס; ה. חיה זו׳ ר׳ יעקב רינגל ממלא מקומו כאב״ד הוסיאטין.

חתם מאוסטיטשקה על רשות בית דין צדק, ויזניץ תרע״ג. בתרע״ד חבר אגודת הרבנים מיסודו של הרב הכהן מקהיר.
אברהם בקר, הוסיאטין, 30.

ר׳ אפרים מרדכי (מוטל) ב״ר חיים יוסף **פורילה**

נולד במיקוליניץ לאביו ר׳ חיים יוסף, ב״ר דב ברל, ב״ר ישעיה ממיקוליניץ. נכד החכם צבי. תלמידו של ש״ב השו״מ, כי גם הוא נכד ר׳ מרדכי זאב אב״ד לבוב. אב״ד איסטריק סביב תר״ן, ומתלמידיו שם ר׳ אברהם יעקב מרק אב״ד טשרנוביץ. רבה של איסטיטשקה יותר משלושים שנה. מתלמידיו: ר׳ משה שלמה ב״ר יהודה הלוי ליבמן שו״ב בניו יורק, ור׳ צבי שמשון ליבמן. נשא את סערל בת ר׳ ישראל שטרן אב״ד איסטיטשקה. בנו ר׳ אלימלך מילא את מקומו באוסטיטשקה, והביא לדפוס בתרע״ב את ספר אביו: **מאמר מרדכי**, פלפולים וחידושי אגדה על תנ״ך וש״ס. אינו מצוי כלל. הניח כתבים רבים על הש״ס, ד״ח שו״ע, שו״ת, וחיבור על חול המועד. הכל עלה באש בשריפת הוסיאטין בתרע״ד.

תשובות אליו לאוסטיטשקה: ש״ב, אורין תליתאי, קכג; הרי בשמים, ח״ב, קט בתרנ״ו. לסטריזוב, רבו, השו״מ, תנינא, ח״ד, מב, עה בתרי״ח.

ר׳ זאב וולף (וולוולע) ב״ר אלכסנדר זיסקינד **פוהורילס**
מבוטשאטש (תקע״ח — תר״ס)

רז״ף נולד בחודש אב תקע״ח בטויסט, לאביו ר׳ אלכסנדר זיסקינד נכד הש״ך שהיה מופלג בתורה ובשאר חכמות, ולאמו נכדת הט״ז שהיתה בקיאה בתנ״ך. בגיל ט״ז החל לכתוב את חידושיו. תשובתו מתרי״א בקונ׳ אבל גדול (תאומים). את שירו הראשון פרחי האביב שלח להמליץ. בצמאונו הגדול בלע נגלה ונסתר, וכן פילוסופיה ולשונות: ערבית, סורית, יונית, רומית ודקדוקן. נתעשר בבוטשאטש בעסקי בנקאות, חפירת נפט, מסחר בברזל עם ארצות אירופה, ועוד. עם כל טירדותיו היו לילותיו קודש לתורה, וקראו לו מרא דאגדתא. פרנס הקהילה ל״ב שנה למרות נסיעותיו הרבות, וגבאי צדקה. ביתו המה רבנים ורמי״ם שדנו עמו בהלכה ובהדרכה, סוחרים

שבקשו להתייעץ עמו, ועניים מבקשי נדבה וסעד. ליד ביתו בנה על חשבונו את ביתו של האב״ד. נשא את הגרושה נחמה בת רבי נחום צבי טייטלבוים מדרוהוביטש שהיתה ג״כ חכמנית בתנ״ך, ועזבתו כשראתה אצלו קלות שרוח אחרת עמו.

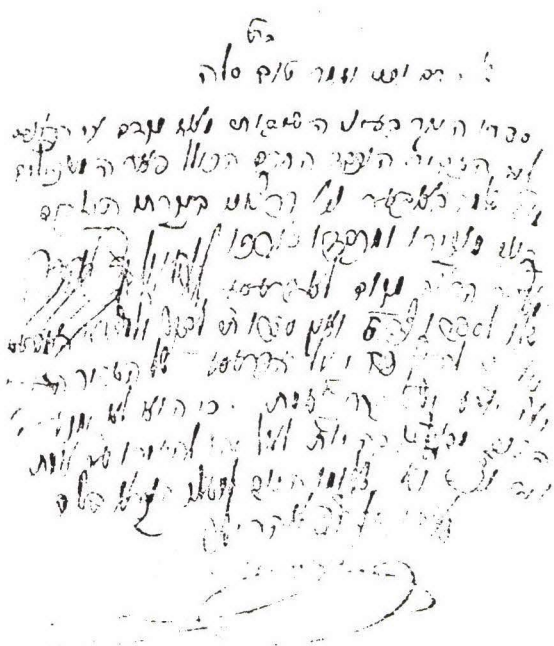
בתרכ״ה עלה ביתו החדש באש, ונשרפו רבבה במזומנים, כל ספריו, ועשרת כרכי **אגודת אזוב** מהדו״ק עה״ת מחידושיו. היה לו גם חיבור בשם זה על ד״ח השו״ע. בכ״ד תשרי תרל״ו נפטר בן כ״ב בנו יחידו יצחק יהודה, ביום הולדתו וחתונתו. בתו לאה נפטרה ביום כ׳ אדר תרל״ט כבת שלושים. לזכר בנו הוציא לאור בלבוב תר״ם—תרמ״א את חידושיו עה״ת **שארית יהודה** עם החומשים א־ה (כנראה גם בשם חומת אנ״ך), ובמהדו״ב הוסיף מחידושי הבן וזאת ליהודה. היה לו גם חיבור שארית יהודה על הש״ס. בחיבורו עמל כשלושים שנה, והוא מביא בו חקרי לשון מפירושי קדמונינו וממפרשי הנכרים. דודו הייטב לב העניק לספר הסכמה, אבל משנודע לו שיש בו דברי מינות, פירסם בכתבי העת שהוא חוזר בו. בכל אופן מכיון שהספר כבר התפשט ברבים, קיבל עליו שלא לתת יותר הסכמות לספרים (הגה״ק בעל ישמח משה, קע - קעא, לפי כת״י מהר״י ט״ב). בהקדמת פתח עינים מנה את רשימת עשרת חיבוריו. חילק את הספרים לבתי מדרשות ולרבנים חינם. הציג קטעים ורשימה ממאות מכתבי הבקשה והתודה שקיבל, בראש ספרו דרישת הזאב.

במסעותיו הרבים הכיר את רוב חכמי אוסטריה והונגריה, והחליף מכתבים עם רבים מהם. הוא פונה בתואר ידידי אל ריי״מ היבנר, החסל״א, המהרש״ם, ר׳ ישעיה שור אב״ד יאס ואחרים. בשל רבגווניותו רבו מקנאיו שהכפישו את שמו, והטילו דופי בתום אמונתו. י״ב שנה למד אצלו בן אחותו ר׳ אליקום חנוך פייביש עלפנביין. בנו ר׳ ישראל בא אליו בילדותו כל שבת ללמוד מפיו, ואצלו גם חלק מכתבי היד שנותרו מדו״ז. נפטר בבגדיו ובנעליו בן פ״ב (ולא ע״ו) בעש״ק י״ד אב תר״ס בשעה חמש אחה״צ, ונטמן שעה אח״כ לפני הדלקת הנרות. הניח 600 כתרים לחברת ת״ת, ומאה לחברת משכיל אל דל.

חלק מספריו אינם מצויים כלל, והם נדפסו בלבוב בסדר זה. **תורת חסד** (חקר, סוד, דרוש) על מדרשים נפלאים, תר״ם. אלפנביין מתארהו שכולל: חקרי לב בחקירה; סוד ישרים בקבלה; דרושים; משפט גר על תרגום אונקלוס; חשק שלמה על פירש״י; נר מצוה — חרוזי תרי״ג מצוות; תורה אור — טעמי המצוות לפי האריז״ל. פתח עינים, תרמ״א, הקדמה לספר שמות עם פרטים ביוגרפיים.

דבר ה׳, שאלות ותשובות, תרמ״ז. אלפנביין כותב שכולל שו״ת עולת תמיד — בענין תדיר ושאינו תדיר, במענה להשגות ריי״מ היבנר בספרו משכנות הרועים; שו״ת עצמות אדם — כנדפס בספר אבל גדול; שו״ת בעת יאכלו — בדיני קרבן פסח ועוד.

דברי חכמים. זהו השם הכולל לכמה מספריו בחידושי גפ״ת על הש״ס, והוא ספר ג׳ מחיבורו הגדול אגדת אזב. חלקים א־ג יפורטו בסמוך, ונוספו: דעת קדושים על קדשים, אמרות טהורות על טהרות, דור ישרים על חיי התנאים והאמוראים. ח״א: **דרך אמונה**, על מסכת ברכות ומשניות זרעים, לעמבערג, דפוס ראז״ו סלט ע״י ר׳ יעקב משולם ניק, תרמ״ז, א, ז, ע ד׳. בשער לא צוין שמו, רק: מבעל המחבר שארית יהודה עה״ת. בהתחלה: דור ישרים — על תנאים ואמוראים מפורסמים, בלול בחקר היסטורי, והקדמת ראש אמנה. מדף מג ע״ב חידושי או״ח ח״א. מדף נו ע״ב המאמרים בעת יאכלו, הוראת שעה, חקר כבודם, התמיד. ח״ב: **דבר בעתו.** כרך א׳ עמ״ס שבת—עירובין, אולי בתרמ״ח. כרך ב׳ עמ״ס פסחים—סוף מועד כשלחידושי כל מסכת שם נפרד, ריי״מ ניק, דפוס ריי״מ עהרנפרייז, תרמ״ט, א, ג, מ ד׳. בדף נ תשובה לדו״ז הייטב לב. מדף כו ע״ב: ערך השלחן על או״ח הל׳ תשעה באב. מדף לד ע״א מאמר עצמות אדם על השאלה מטויסט בתרי״א והשמטות. ח״ג: **חוסן רב**, חידושי מסכתות סדר נשים, תרמ״ט, א, נ ד׳. השמטות בתחלה ובסוף.



תודת רז״ו פוהורילס על הספר שהמציא לר״ש בובר

חומת אנ״ך ח״ב, ביאורי תנ״ך בפשט, לפי הטעמים, הדקדוק וקורות הימים, מהדו״ת, רי״מ ניק, תחילת תר״ן, ב, קלח ד׳, הקדמת שער בין החומותים. לחלק שמות־ויקרא וחמש מגילות יש חשיבות לחקר הלשון.

ערך השלחן על ד״ח השו״ע ומפרשיו. ח״א אולי נדפס בתרמ״ז על או״ח ואה״ע. ח״ב, הגהות וביאורים על יו״ד וחו״מ ונושאי כליהם עם חידושי דינים, רי״מ ניק, דפוס ח. רוהאטין, תר״ן, א, צא ד׳. **מעל הפתח**, קיצור עמלו בנעוריו בחכמות הטבע והתכונה, תר״ן (אלפנביין).

דרישת הזאב, חידושים עה״ת וש״ס. מהד׳ תליתאי לספריו חומת אנ״ך על סת״ם, ותנינא לחומת אנ״ך לנ״ך, תרנ״ה (ולא תר״ן), כד, קכא ד׳. המסכימים: רצ״ה אורנשטיין בתר״ם (שמחתי לראות כי רוב עשרו לא יעשקוהו לישב אוהל אהלה של תורה); הייטב לב בתרל״ח; מהרש״ס בתרמ״א (חידושי תורתו המנופים בי״ג נפה); רמ״י מסטניסלב לחתנו; רד״מ מטשורטקוב ע״י רצ״ה שטרנברג, ובנו ר׳ ישראל ע״י ר׳ אהרן דאהל; ר״ח מאטיניא ומח׳ רא״ל רוזנפלד ממושציסק בתרמ״א; מח׳ ר׳ יהושע רוזנפלד מקמינקא בקרניץ; ר׳ יהושע מדזיקוב בקרניץ (מצאו דבריו חן בעיני, גם דברתי עמו פא״פ, וראיתי כי בקי הוא בכל חכמה ומדע. אח״כ רשימה ארוכה של מכתבי בקשה ותודה לחומשים:

אולינוב (מגבאי חק״ס בהמלצת רה״ק מפה שראה אותם אצל האדמו״ר מרוזוודוב, מהאברך רי״ש רוקח נכד השר ומכתב תודתם, וממו״ל ספר שושנת יעקב עם הערות החיה שבקצה מאולינוב, בהמלצת האב״ד ר׳ חיים יעקב הורביץ); **אוסציא** ביסקופיצ (מרב״מ מנטשיל הכותב לו שחמיו הבית שלמה העריכו); **אושפיצין** (מקלויז וישניצא, ותודת הראב״ד רנ״נ לנדא); **איוואניטש** (מגבאי קלויז ס״ג); **אייזנשטט** (מגבאי חברת בחורים, והאב״ד ר׳ שלום קוטנא); **איסטריק** (מהרב יוסף ריינמן); **אלעסק** (ממנהלי חק״ס, ותודת רבי אליעזר וגשל); **אלפין** (מחק״ס בהמלצת ש״ב האב״ד ר׳ מרדכי דוד ברח״י הורביץ — אף כי לא שלח אליו כראוי לש״ב —, מכתב תודתו ומכתבי הערות מכמה ת״ח בעיירה); **באבוב** (מהרב יהודה שיף); **בודפשט** (מהדרשן ר׳ אליעזר פולק ותודותיו); **בוליחוב** (מגבאי קלויז ס״ג בחתימת הראב״ד ר׳ שמעון מנשה פריש); **בוסרמין** (מתלמידי הישיבה בחתימת האב״ד ר׳ יעקב יוסף גינס); **בוצץ** (מהרב יחיאל מאיר ברומר ומהרב שמואל ישכר שטרק); **בוקובסק** (מגבאי חק״ס בחתימת האב״ד ר׳ יצחק פינטר, ומהדומ״ץ ר׳ דוד); **בוריסלב** (מהגבאי קלויז ס״ג); **בורשטשוב** (מהרב יחיאל מיכל הלפרין ותודתו); **בייטש** (ממנהלי חק״ס בהמלצת האב״ד ר׳ אהרן הורביץ); **ביטשקוב** (מבן הדומ״ץ); **בילקמין** (מגבאי קלויז ס״ג ע״י הרב יעקב קאהל); **בירות** (מש״ב של הדע״ק); **בלוזוב** (מגבאי ביהמ״ד ותודתם, ומגבאי קלויז ס״ג); **בליגרד** (מגבאי חק״ס בקלויז צאנז בחתימת האב״ד ר״מ רובין, ומהדומ״ץ ר׳ צבי אלימלך ברנ״נ זיכרמן מחסידי רצ״א מבלוזוב בפניתו המחורזת בלה״ק ובארמית); **בליזנע** (מגבאי קלויז ס״ג); **בעדא** במרמורוש (מהאב״ד ר׳ שמואל דוד סג״ל); **בראד** (מבימ״ד ר׳ יוסף נתנזון בחתימת הדומ״ץ ר׳ מנדל שור, ומקלויז רבי זאב הכהן בחתימת הדומ״ץ ר׳ יצחק אייזיק שנפלד); **ברגסאז** (מר׳ אליעזר צוקר דומ״ץ); **ברודשין** (מביהמ״ד בחותם האב״ד ר׳ שרגא פיבל שרייער); **ברזסטוק**-ברעזיב (מביהמ״ד, ומכתב הרב יהודה ליב וולקנפלד); **בריגל** (מגבאי חק״ס); **גוואזדיץ** (מהרב משה קריגר דומ״ץ נכד הנו״ב); **גוליגור** (מהרב יחיאל מיכל הורודנר תלמיד ראב״ד לבוב ותודתו); **גלוגוב** (מהקלויז בחתימת הרב שלמה מאיר טייכר, ומחק״ס ע״י הרב שרגא פיבל הרץ); **גלינא** (תודת הרב יצחק אלעזר גרינברג וגבאי הק״ס); **גרודזיסק** (מהרב אשר זלקא ליפנע, וגבאי חק״ס); **דברצין** (מהאב״ד ר׳ זוסמן סופר); **דוברומיל** (מהדומ״ץ ר׳ שמואל שפירא, ומר׳ אברהם באב״ד לקלויז); **דעש** זיבנבירגן (מהאב״ד); **דרוהוביטש** (ממהריל״ס); **וולובה** (מהדומ״ץ ר׳ בצלאל ברגשטיין); **ויזניצא** (מגבאי ביהמ״ד של רבי ברוך, ותודת הרב משה ברומר); **ויליצקה** (מביהמ״ד ותודתם); **וילקוטש** (מהרב נפתלי הירץ תאומים, ומגבאי ביהמ״ד וחק״ס); **ומפלא** (מר׳ ישראל ליב שו״ב ומו״ץ); **זבורוב** (מגבאי חק״ס); **זבלטוב** (תודת רמ״מ הגר); **זבנא** (תודת גבאי חק״ס בחתימת הרב יהודה אונגר); **זולקיב** (מביהמ״ד החדש מיסודו של רא״ב קלוגר בחתימת הדומ״ץ ר׳ זלמן לורברבוים); **זורובנא** (מהרב פנחס הורביץ); **זטור** (מר׳ ישראל דב גלרנטר נכד בעל רביד הזהב וחתן האב״ד. שלושה החותמים בר״ת); **זלין** (מגבאי חק״ס בחתימת הרב אליהו הורביץ ותודתם); **זלישטשויק** (מרז״ו ואביו האב״ד ר׳ אברהם תאומים); **טבריה** (מבית התפילה ע״י ר׳ ראובן דוב ברייש ור׳ שלמה גראס); **טוכוב** (מגבאי חק״ס והרב מנחם מנדל לעזער); **טיטשין** (מהדומ״ץ ר״ל פוטשר בשם אנשי הקלויז והדומ״ץ יי״ב); **טרנופול** (שג״ב מכאן בירושלים); **טשיטש** (מגבאי חק״ס); **יבורוזנה** (מהרב מנחם מנדל שטרן); **יבלונוב** (תודת האב״ד ר׳ חיים גלרנטר מסניאטין); **ידליטש** (ממח׳ האב״ד ר׳ אלטר שלמה ליפשיץ); **ינוב** ליד לבוב (מהאב״ד ר׳ שמואל משה טאהלער ברא״י ז״ל); **יסלו** (מחק״ס); **יריטשוב** (מגבאי חק״ס, ומהאב״ד רז״ו גרסטל בר״צ בן דודו של אב״ד קמינקא המכונה אזו״ב מקי״ר ועומד להופיע ספרו אגודת אזוב); **לימנוב** (מחק״ס ומהאב״ד ר׳ נתן גולדברג); **לנצוט** (מחק״ס); **מאד** (תודת ר׳ פנחס זליג הכהן שוורץ בן האב״ד); **מיקלאש** (מהאב״ד ר׳ בנימין זאב ב״ר פסח זינגר נכד השמן רוקח ותודתו); **נבילץ** (מחק״ס בחתימת האב״ד ר׳ יוסף שיף); **סוקולוב** (מביהמ״ד בחתימת האב״ד ר׳ יהושע והדומ״ץ ר׳ ברוך ווּרצל, וכן מהדומ״ץ ר׳ פנחס שוורצמן ומהאב״ד ר׳ שלום ש״מ); **סטוטשין** (מחק״ס ומהאב״ד גיסו ר׳ מרדכי דוד טייטלבוים המברכו שיזכה לזש״ק זכר); **סטרטין** (מהראב״ד ר׳ יחיאל מיכל הורודנר); **סטרי** (מקלויז סקאלי, ומבנו של ראל״ה האב״ד); **סטריזוב** (מחק״ס, ותודה בחתימת הדומ״ץ ר׳ אלטר עזרא זיידמן); **סיגט** (מחק״ס, ותודת הייטב לב לח״א); **פודגורזע** (מחק״ס גור); **פרמישלא** (מקלויז הגדול); **צפת** (מת״ת וישיבת עץ הדר בחתימת חברי ביה״ד ר׳ שמשון ב״ר פייבש ורמ״מ מרידניק בהרב מוילקוטש, מהרב נחום אתרוג משגיח בישיבה בתמורה לספרו אבל משה, תודת הישיבה על הספרים שקבלו, מקלויז טריסק, מקלויז טשורטקוב ע״י מ. ד. נכד ר״ש הלר); **קולשיץ** (מהאב״ד ר׳ אברהם חיים בוך); **קיטוב** (מקלויז ויזניצא בחתימת האב״ד ר׳ יוסף שמואל גלרנטר); **קרופיטש** (מהרב שמעון צבי וייגר); **קריסנפולי** (מחק״ס בחתימת הדומ״ץ ר׳ דב ברייש ארנפרייז); **קראקא** (מרח״ן דמביצר לבימ״ד צאנז תמורת לויית חן וכלילת יופי ותודותיו. כותב שכיון לדעתו בספר סדרי חכמה שחיבר בצעירותו); **קרקוביץ** (מחק״ס ומהאב״ד ר׳ פנחס אליעזר); **רדיוץ** (מהאב״ד ר׳ יצחק קונשטט, ומהדומ״ץ ר׳ שמעון שפירא); **רוזוודוב** (בקשות החק״ס והדומ״ץ ר׳ אלעזר רויזן. ר׳ יעקב תאומים מכאן ב״ר נפתלי הירץ מוילקוטש ב״ר משה מהורודנקה ותודתו, וכן מר׳ יוסף תאומים מכאן); **רימנוב** (מחק״ס בחתימת האב״ד ר׳ אשר הורביץ); **רישא** (בקשות חק״ס וגבאי ביהמ״ד. מחק״ס וקלויז ס״ג בחתימת מ״ה בן אחר בן דור י״ב לשל״ה, ותודתו. מכתבי הראב״ד ריי״ה ולרשטיין).

את פיוטיו הדפיס בהמגיד הקרקאי וקמחז״ה. נותרו בכתובים: שומר מצוה — חידושים על תרי״ג מצוות; סוד ישרים בקבלה; שפת אמת — בדקדוק, חכמת המליצה וההגיון; חכמת החשבון — בידיעות החשבון וחכמת המדידה; תולדות השמים והארץ — סיפורים מדעיים בתולדות השמים, האור

והאדמה; חקות שמים וארץ — חוקי הטבע, מציאות האין סוף, ועשר הספירות שבהם ברא ה׳ את העולם; ותשר דבורה — מחזה תנכ״י בחרוזים.

תשובות אליו: בית שלמה, חו״מ, סג, פד־פו בתרי״ד — תרכ״ה; בר ליואי, ח״ב, חו״מ, כז; וישב משה, י׳; טוט״ד, תליתאה, ח״א, כט; משכנות הרועים (היבנר), ח״א, מח; שו״מ, תליתאה, ח״א, רנד, רביעאה, ח״א, נח, ח״ג, ח, יב בתרי״ב — תרי״ח.

דובער קאפהאן, קמחז״ה, כ״ב אב תר״ס, 3; בוטשאטש, 214; ב״א ישראל שנהב־אלפנביין, תלפיות, ז, תשי״ח, 244 - 249, וספר הזכרון לי. ז. פרישברג, תשי״ח, 65 - 73.

ר׳ ישעיה פוהורילס

דומ״ץ מיקוליניץ. אחיו ר׳ משה הוא אבי ר׳ חיים צבי אבי ר׳ שמואל בבוטשאטש. בנו ר׳ דב ברל הוא זקנו של ר׳ אפרים מרדכי אב״ד אוסטיטשקה. חתנו (צ״ל חותנו!) הוא המקובל מתלמידי הבעש״ט רבי אריה יהודה ליבש בומזה ממיקוליניץ. נכדו רבי ישעיה שור מבוקרשט כותב עליו בספר כליל תפארת שהיה בן פ״ה, בקי בש״ס, רמב״ם, שו״ע ונושאי כליו בעל־פה. כתביו נתפזרו בין נכדיו ואבדו.

תשובות אליו: ספר יהושע, כד, לד, קכא עם הדומ״ץ ר׳ ברוך. ד״ת ממנו בדע״ק סי׳ כה, ושם בהסכמת השו״מ נמסר שם משפחתו. עוד ד״ת: באר שרים, מח.

ר׳ ישראל ב״ר אלימלך פורילה

נולד בגליציה לאביו ר׳ אלימלך אב״ד אוסטיטשקה והוסיאטין. תלמיד ר״מ ארק והחבצלת. בגיל צעיר נסע לארה״ב. רב בקהילות תהלת ישראל בברונקס, ת״ת בית יהודה באיסט פלטבוש, וביכ״נ מחזיקי ת״ת בבורו־פרק. נשא את רבקה בת ר׳ שלום משה שפירא רב בבורו־פרק, נפטר בתש״ח, וזו׳ גיטל (אחריו). ילדיו: ליבא ואפרים מרדכי.

באר שרים ח״א: פלפול והלכה על כל הש״ס ותוספות. ח״ב: הערות והארות על כל הש״ס בקיצור. ניו יורק, דפוס האחים טברסקי, תש״ח, ב, עח ד׳. המסכימים: ר׳ יחיאל מיכל גורדון מלומזא בתש״ז; ר׳ מנחם סג״ל פולק מסרנטש עם ד״ת; אביו; חמיו. יתר ההסכמות קיוה להדפיס בשו״ת באר שרים ח״ג. אח״כ השמטה, ספר היחש והקדמה. בהתחלה ובסוף הנצחות ותודות, ובהם לקרוביו נכדי ר׳ ישעיה פורילה. בספר מביא חדו״ת מאבותיו.

ר׳ מרדכי ראה לפי: **פוהורילס, ר׳ אפרים מרדכי**

ר׳ שמואל ב״ר חיים צבי פוהורילס

מבוטשאטש (תק״ץ — תרנ״א)

נולד בבוצץ בשמחת תורה תק״ץ, יחיד לאביו ר׳ חיים צבי (סוחר תבואות נודד. שב לביתו לשבתות ולחגים, והגיגיו בתורה. כך נהג גם בשבתו האחרונה אמור תרל״ד, ולמחרת נפטר), ולאמו מרים בת סעריל בתיה מסקאליע שהיתה בקיאה בפרטי יחוסה אל הסמ״ע, הב״ח, הפנ״י, התו״ח והתבו״ש, אלא שנכדה שהיה בקי בהם לא רשמם לזכרון. ר״ש עשה חיל בלימודיו, וגאוני הזמן הסכימו עמו נגד דעת רבני העיר, שמותר להתפלל בביהכ״נ של ר׳ גצל פיאהל, למרות שנמצאו עצמות סביבו. כשמטה ידו של אביו עקב המצאת הטלגרף והרכבת, השיאו בגיל רך לרבקה, בת דודו הנגיד ר׳ נח אליעזר מילר שהחזיקו על שולחנו. כשנפטרה בלדתה, נשא את אחותה הצעירה צפורה. כשגם חמיו התרושש, שלח ידו במסחר עם אביו. בתרכ״ה אבד כספו, ובשריפת העיר בשבת חזון עלתה חנותו באש. מאז חי בצימצום, ועמל לפרנסת שלושת ילדיו (הצעיר: אהרן). התמסר יותר לתורה ולעניני ציבור. ממיסדי חברת לינת הצדק לביקור חולים, וחברת תומכי נדכאים. נפטר ביום ו׳ שבט תרנ״א, ונשתמר נוסח מצבתו.

ציון לנפש איש מצוין התלמודי החכם ר׳ שמואל פאהאריללעס, בכורי תלמידו בן ביתו איצי פערנהאף מבוטשאטש. דראהאביטש, דפוס א.ה. זופניק, תרנ״ד, 64 עמ׳. בשער הציון תולדותיו. הקינה מחורזת ומנוקדת. בסוף הספדו בגרמנית של בנו ר׳ אריה ליביש מו״ס בסניאטין שאצלו נותרו חידושי הגפ״ת של אביו, על אחיו ר׳ משה שנפטר בברזן ביום י״ט אב תרנ״ג בן ל״ז בהניחו אלמנה ושש יתומים, ויש נוסח מצבתו.

תשובות אליו: בית יצחק, חו״מ, יב, מו; בית שלמה, חו״מ, סה, סו, קטו, קטז בתר״ל — תרל״ב; דבר משה, תנינא, פג; מהרש״ם, ח״ג, קכה, ח״ד, קב, ח״ה, ג, יא, סד, סה בתרל״ד.

פַּוֶור

ר׳ אליעזר

בנו של ר׳ יעקב קאפיל ז״ל. ספרא דזולקיב. הביא לדפוס: **תיקון השולחן** שנדפס מכבר באמשטרדם ואזל. מחולק לשבעה ימים, מאמרי ההלכות, פסוקים משניות וגמרות, ותרי״ג המצוות. זאלקווי, דפוס ר׳ אברהם יהודה ליב מאיר האפיר מסווירז, תקס״ד, עם הסכמת האב״ד בעל ישועות יעקב. בקריה נשגבה, אות לה, נרשם לפי אוצר הספרים, רק ספרו שנדפס שם בתק״ס: **ספורי הפלאות** בע״ט מלוקטים מתלמוד ומדרשים, על רבי שמואל החסיד ובנו רבי יהודה ואחרים.

פּוֹזְנֶר

ר׳ נחמיה

תלמיד רבי שלמה בוכנר. דומ״ץ קשנוב סביב ת״ר

אחרי רבו. אחרי פטירתו כאן, לא כיהן רב רשמי עד רבי דוד ה״ש. נכדו הוא הרב פרומר מקוז׳יגלוב.
קשאנוב, 37.

ר׳ שלמה

תופס ישיבה בבית התפילה הותיק באושפיצין ״דאס אלטע רדומסקר שטיבל״. שנים רבות הרביץ בו תורה למאות תלמידים. למדן מובהק ובעל הסברה. לא השתייך לאף מפלגה או חוג חסידי.



הרב שלמה פוזנר

ד״ת ממנו בספר בית פינחס (גרהר) קונ׳ שגיאות מי יבין, ובכתר תורה, סיון תרצ״ט, י, יב.
אושפיצין, 198. בעמ׳ 384 תמונתו בנישואי בתו צירל עם דוד וייץ.

פּוּטֶרְנִיק

ר׳ חיים ב״ר ישכר בריש **פוטרניק**
מבוקובסק וקראקא (תר״ם* — תש״ב*)

בנו של ר׳ ישכר בריש מבוקובסק שנפטר לפני תרע״ב. נכד ממשפחת רבי לוי יצחק מברדיטשוב. לימד תלמידים, וממה שנתחדש לו בסוגיות הש״ס חיבר ספר מים חיים. בספריו הנדפסים השתמשו בבוקובסק בני כל הגילים (סאנוק, 581-582). בפרוץ מלה״ע א׳ עבר לקראקא, וחי בצימצום. נספה בשואה הי״ד.
ספרו הראשון: **סיפורים חדשים** ואמתיים ממקור נאמן יהלכון, מונקאטש, דפוס קאהן עט פריעד, תרס״ט, לב ד׳. מדף כט ע״ב: קונ׳ פנינים יקרים, ד״ת מר״י מרוזין שלא נדפסו עדיין.
ערוך החדש: ערך חיים. עשוי כדוגמת הערוך המבאר את המילים הזרות שבש״ס ומדרשים, כך כאן ערכי המקראות לביאור המילים הזרות שבמקרא, בתפילות ובפיוטים, בלשון הקודש וביידיש. סאנוק, דפוס רמ״מ מושעל, תרע״ב, יב, 116; קנט עמ׳. המסכימים בתרע״א: ר׳ משה מייזלש מפרמישלא (מלאכה גדולה עשה); ר״י ענגיל; רנ״נ דים מסאנוק (מצאתי בו חדשות, ומחברו הוא עמית בתורה, וחציו שנונים בפלפול וסברא); האדמו״ר מרימנוב ע״י ר׳ שלמה זלמן טארים, וכן הרב צבי חיים הורביץ והמהרי״צ ע״י ר׳ מאיר ויינבערג; ר׳ דוד שפירא אב״ד בוקובסק. בהקדמה מבאר דרך עבודתו במילון זה שהוא על טהרת הקודש, ומסיים בד״ת בהלכה. ח״א: אותיות א־י. ח״ב: כ־ת. בסוף כל חלק הערות והוספות. ד״צ עם ערוך הקצר וזכר רב ובתוספת תיקונים, בני ברק, המסורה, (תשמ״ה). צורפו לו: ערוך הקצר מאחד הקדמונים, מהדורת רמ״מ זעגיל מלבוב ור׳ מרדכי ראבינשטיין מזולקיב, עם הסכמת ש״ב של השני ריי״ש הורביץ—מייזלש מתרל״א; זכר רב מר׳ בנימין מוספיא, מהדורת ווארשא תר״ד עם הסכמת האב״ד ר׳ חיים דוידזון.

נר מצוה (ותורה אור — כך נקרא בפי המחבר ולא בספר), והוא סדר הדלקת נר חנוכה עם התפילות והזמירות של הבני״ש, ונספחים: מגילת אנטיוכס ומעשה יהודית, הלכות, מדרשים וענינים מלוקטים. סאניק, דפוס ר׳ מענדיל מושעל, תרע״ג, ב, סב עמ׳. מעבר לשער הקדמה. ד״צ מוגדל, בארא פארק, ישיבה מחז״ה דחסידי בעלזא, דפוס האחים גרויס, תשמ״א. מעבר לשער הודעה, שנדפס מעזבון ספרית החסידות של ר׳ ישראל יקר ביגלאייזן.

ילקוט הפלאות ח״א, ליקוט על סדר ערכי האותיות א־י כדוגמת מדבר קדמות ומדרש תלפיות, של דברים נפלאים הגנוזים בש״ס ומדרשים ספרי קבלה ויראים, והדרכות מצדיקי החסידות. בילגוריי, דפוס ר׳ נטע קרוננברג, סוף תרח״ץ, 196 עמ׳. המסכימים: ר״מ אריק בתרפ״ד, על ספרו ערך חיים שכל אדם ימצא בו תועלת (אני מכירו מני אז, כי כמה פעמים היה לו פתחון פה לפני בהלכה, והכרתיו לת״ח מופלג בכל מקצועות התורה); ריי״פ בומבך בתרע״ה, על ערך חיים ששבחוהו רבנן (דבר גדול עשה לזכות את הרבים אשר אסף וליקט); ר׳ יוסף נחמיה קורניצר בתרפ״ו (זה כמה שנים תורתו אומנתו פה עירנו מתוך הלחץ זה הדחק); ר׳ משה׳ניו מבויאן ע״י ר׳ גצל פוסטמן בתרצ״ג (מאד הוטב בעיניו); ר׳ פנחס מאוסטילה בתרח״ץ; רד״ב מטשבין עם ד״ת (כבר אתמחי בספריו היקרים); ר״נ ויידנפלד מדומברובה בתרח״ץ (ידעתיו מאז מפיו ומפי כתבו בשו״ת והלכה, הכרתיו לת״ח גדול ומצוין חוקר לדעת); ב״ד קראקא בתרצ״ג בחתימת רמ״ש בלייכר, ר׳ יהודה מאיר הלוי לוין, ר׳ מרדכי צבי כהנא שפירא, ר׳ שבתי הכהן ר״פ ורמ״נ וכסברג, וכן מהאדמו״ר מצורטקוב ע״י רצ״ה

ר״פ בתרפ״ב (נצרך כעת לעשות נישואין לבתו שהגיעה לפרקה). בחתימת הקדמתו מזכיר את בנו ר׳ משה פנחס אבי ישכר בריש ובנות, ואת בתו פיגא צירל שבביתה מתגורר מזה שנה וחצי. כן מציג את מכתב הערותיו מתרח״ץ של ידידו ר׳ שמואל מרדכי זילבר חתן אב״ד קשנוב עם ד״ת, והשמטות. מעמ׳ 177: קונ׳ דברי מנחם של רמ״מ זלטנרייך מקשנוב. בעמוד האחרון מנויי קשאנוב. ד״צ מוקטן, ת״א, דפוס ברודי־כץ, תשל״ג, בלי דברי מנחם. עמו: ברוקלין, סענטרי פרעס, תשל״ג, בתוספת שער. מעבר לו פתח דבר מהמהדיר רש״א זלטנרייך, בתודה לקרוביו ר׳ שלמה טננבוים ור׳ דוד הכהן קאהן מטורונטו, חתני דודו רמ״מ שהמריצוהו להדפיס את הספר מחדש. נוספו ח עמ׳ פלפול מהמהדיר, ושער: זכרון דוד, חידושים והגהות עמ״ס ברכות מר׳ פסח דוד רבהון הי״ד מאמסנא, כ עמ׳.

תשובות אליו: אמרי יושר, ח״ב, פג; בית פינחס (גרהר), ח״ב, כד־כה בתרצ״א; דובב מישרים, ח״א, כח בתרפ״ט; מהרש״ם, ח״ו, עא; מנחת יחיאל, ח״ג, מז, קז לקשאנוב.

פּוֹטַשֶׁר

ר׳ יהודה ליבוש הלוי. ראב״ד טיטשין עשרות שנים.

תשובה אליו: מהר״ש, ח״ז, פו בתרס״ו. מכתבו מתר״ם בראש דרישת הזאב (פוהורילס). במנויי ספר התמונה תרנ״ב.

פּוֹיסְט

ר׳ אהרן

תלמיד ישיבות הגר ומורביה. בנעוריו פירסם בהמגיד. נשא את בתו של ר׳ שרגא פייביש (ב״ר מתתיהו סג״ל וזו׳ הענדיל) פרנקל וזו׳ טויבא בת ר׳ אליעזר ליפמן, שו״ב למדן בלעסלא שבשלזיה העילית ומח״ס זבחי רצון, ציון לדרש (דורש לציון) כמה מהדורות, בגדי שרד, חיי עולם ולקוטי המשנה.

יסד בתרכ״ו את בית המסחר שלו לספרים בקראקא, וטיפח אותו ארבעים שנה. שאף שיהיה הגדול בעולם, ובו יימצאו כל הספרים. כשמכר ספר יקר המציאות, נפרד ממנו בצער. התמסר לעסקו יומם ולילה, מכר ביוקר, בתחבולות שונות מנע מתחרים, ומסר גם בהשאלה. היה זה מרכז תרבות בעיר, כבית דפוסו של יוסף פישר. נתכנסו לשם לראות ספרים ועתונים חדשים ולהחליף ידיעות, ועל בני הנעורים זה השפיע מאד. נפטר במוצש״ק (העבר) תחילת תמוז תרס״ז בן ס״ב. בבית העלמין ספדו לו ד״ר יהושע טהון, הרצוג וסיני פעלץ. בית מסחרו נמכר בעד 15.000 כתרים (3000 דולר) לר׳ שמעון בצלאל ניימן, אבל השם נשאר פויסט.

רשימה מכל מיני ספרים הנמצאים בבית המסחר שלו ברחוב קרקויער 17. ראיתי קטלוג מס׳ 14, עם הוספות לקטלוג זארגאן מס׳ 15. קראקא, דפוס ש״י דייטשער, תר״ע, 2, 64, 20 עמ׳. רשומים בה כאלפיים וחמש מאות ספרים בכמה מדורים, כשבתוך כל אחד הם מסודרים לפי הא״ב של שמם עם מספר סידורי, תוכן קצר, תבנית ומחיר. מעבר לשער הוראות לקונים. בסוף רשימת הספרים שהוא עצמו הוציא לאור ומילואים. הרשימות שימשו מקור חשוב לביבליוגרפים, ועל פיהן קיבל הזמנות רבות מהעולם. 3 קטלוגים של ביהמ״ס שלו מתרס״ח — תרע״ב הוצעו למכירה ע״י אגודת יודאיקה בירושלים, קטלוג חורף תש״ן, מס׳ 781. ההדיר את זבחי רצון של חמיו, עם הוספות ותיקונים.

המצפה, ט׳ תמוז תרס״ז, 4; מיינע זכרונות, 95-100.

פּוּלְטֶרַק

ר׳ מוניע. ת״ח בלבוב. ד״ת ממנו: חוטים המשולשים (שטרן), רז.

פּוֹלַק

ר׳ חיים זליג

דומ״ץ קניהניטש בין שתי המלחמות. נספה בשואה.

פנקס, ח״ב, 491.

ר׳ יונתן בנימין. אליו: שו״מ, תליתאה, ח״א, רמז.

ר׳ יעקב. אביו של: **דרימר, ר׳ שלמה**

פּוֹמֶרַנְץ

ר׳ שלום

בנו של ר׳ זאב וולף שד״ת ממנו במקור חכמה (גולדברג), דף נו ע״ב, בנו של ר׳ שבח. דומ״ץ מליץ. נספה צעיר הי״ד.

פּוּנְדַק

ר׳ דוב. שו״ב בזבורוב עם ר׳ חיים. תשובה אליהם בתקצ״ח: חסל״א, קמא, יו״ד, סח.

פּוּנַקס

ר׳ יוסף. אליו: כנף רננה, יו״ד, ח״א, מג בתרמ״ח.

פּוֹס

ר׳ בן ציון דומ״ץ רודניק. אליו: בית יצחק, חו״מ, עד בתרס״ד.

פּוֹסְטוֹל

ר׳ יעקב. ת״ח בסנוק. אליו: מנחת סלת, ח״ב, בסוף, יא.

לב׳ יעקב יהודה פיסטול בקומרנא, אמרי דוד, קפו בתרפ״ט.

פּוֹסְטַמַן

ר׳ אליקים גצל

המלמד של רבי משהניו פרידמן מהוסיאטין החל מא״ב, כותב תורותיו, והגבאי שלו עד יומם האחרון. הרבי לא הסכים לקבל עליו אדמורו״ת ולהתישב בקראקא, אא״כ יבוא עמו. נספו יחדיו בטרנוב ביום ג׳ אלול תש״ג. נשא את נכדת התוי״ט ממשפחת פלדמן הנודעת בהוסיאטין, ואחרי י״ח שנה נולד לו בנו ר׳ חיים משה יחיאל. הבן עבר לוינא בפרוץ מלה״ע א׳, ונאלץ להסב את שמו לפלדמן. למד אצל ר״מ ארק ור״י אנגל, ונסמך מהם. נישא בתר״ף, ועבר לברלין. למד שם בביהמ״ד ושימש ברבנות עד שנספה הי״ד. בנו הוא הרב אריה ליב בארה״ב מהדיר ספרי הר״ן.

פּוֹסְמַן

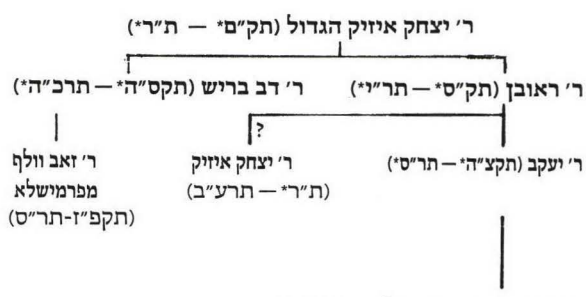
ר׳ שלום. רב מליזנסק בניו יורק בזמן מלה״ע א׳.

ד״ת ממנו, פרח לבנון, מהד׳ א, תרע״ח.

פוסנר ראה לפי: **פסנר**

פּוֹפְּרֶש

משפחה מיוחסת ונכבדה בבראד



ר׳ דב בריש ב״ר יצחק איזיק **פופרש**

בנו של ר׳ יצחק איזיק הגדול, ולא בן בנו ר׳ ראובן. מנכבדי קהילת בראד, ונשיא א״י. ר״ש מבלז ור״י מרוזין העידו עליו, שלא הלך ד׳ אמות בלי יראת שמים. בנו כותב עליו שהיה יר״ש בסתר יותר מבגלוי, מעולם לא שמע ממנו דברים בטלים, וכל שכן אם היה בהם נדנוד איסור. ״ומי יוכל למלל רוב עבודתו בהתבודדותו בלילה, בבכיות בתיקון חצות ובלימוד זוה״ק, ראשית חכמה וכדומה״. נשא את בלומא, בת ר׳ לוי הכהן אב״ד קאזין ורוב ימיו ראב״ד בראד על מקום זקנו רבי דוד בוכנר. ילדיו: א. ר׳ זאב וולף יחידו מפרמישלא; ב. זו׳ הנגיד ר׳ אלכסנדר אשר מרגליות בבראד נכד השע״ת; ג. עלקא דינה זו׳ ר׳ חיים מרדכי ברומר ב״ר משה מח״ס זכרון משה; ד. זו׳ הגביר ר׳ חיים ארנשטיין.

תשובה אליו: טוט״ד, קמא, רצט, תנינא, בסוף, ח (פפיר!). במנויי תפארת למשה תרכ״ג.

ר׳ זאב (וולף) ב״ר דב בריש **פופרש**

מפרמישלא (תקפ״ז — תר״ס)

נולד בשנת תקפ״ז לאביו ר׳ דב בריש מבראד. תלמידם של המהרש״ק בנגלה, ושל השר מבלז בחסידות. היה בתר״ל בפשוורסק בה חתם כרב. נשא בתרל״ב את רייזל אחותם היחידה של האחים גנס בפשמישל, והיא נטלה עליה את עול הפרנסה. ממתפללי הקלויז הגדול בעיר, ונודע כחרד ולמדן (פשמישל, 132). הגיה ספרי למדנות וקבלה שנדפסו בעיר, וכל ימיו עסק בתורה ובחסד. רבו של ש״ב ר׳ אלעזר ברומר מסנוק. נפטר בן ע״ג (לפני שבועיים) בסוף שבט תר״ס (בן אשר, מחז״ה, ט״ו אד״ב, 5).

הדפיס שנים מספריו באותו השם: **זבד טוב**, חידושים עה״ת והמפרשים בדרך הפשט הפלפול והרמז, פרעמישלא, דפוס זופניק, קנאללער והאמערשמיד, תרנ״ה, ד, קד ד׳. המסכימים: ר״ש משינאווא בתרנ״א (אין לו זרע ורוצה להדפיס... והם דברים נחמדים); ר״י שמלקיס בתרנ״ג (נודע לי מאז לת״ח ההוגה בתורת ד׳, ומפלס לו נתיבות היראים והחרדים לדבר ד׳, והיה לו הרבה פעמים מהלכים עמדי בפלפולא דאורייתא בהלכה ובאגדה); רד״ך בתרנ״ב (אוקי גברא אחזקתיה, כי ידעתיו מאז לאיש עמית בתורה); המהרש״ם עם ד״ת; ר׳ מאיר יהודה שפירא מבוקובסק (ראויים הם למי שאמרם בחריפות ובקיאות כדרכו); ר׳ שלמה מסאסוב בתרנ״ג (חכו מתתקים ומחמדים); ר׳ יוסף בנימין רייך מהליטש עם ד״ת (בנויים המה על אדני השכל, בדרכי אהבה ואמת להשם יתעלה). בהקדמתו מזכיר שעמו עוד שני חיבורים על הש״ס והפוסקים הלכות מילה. בנו חורגו ר׳ דוברים רייזר זירזו להדפסה, והלוה לו להוצאות בעת דוחקו,

כשבפקודת בית המשפט נאלץ להרוס חלק מביתו ולבנותו מחדש. בחתימה רושם את יחוסו. מדף קא ע״א שכחת אומר, ובעמוד האחרון לוח הטעות.

בספר מובאים ד״ת מחכמי זמנו: ידידי (בלא להזכיר שהיה גיס גיסו) ר׳ מאיר כ״ץ ר״פ מליקובה בשם חידושי הרי״מ (טז:); ידידי רד״ט זהמן מדוקלא (כד:); ר״י שמלקיס (נ. עב.); רצ״ה הורביץ ז״ל מצשינוב (סב:); ר׳ מאיר נבנצל ממילאווקי (סג:); ר׳ בונם מנדל מרילוס מירוסלב (סה:); ר׳ משה רבהון מפרמישלא (פו.).

זבד טוב על סוגיות הש״ס במסכתות שונות, בהבנת דברי רש״י ותוספות, חידושי אגדה ופלפול. נלוה אליו: **חידושי מהר״ל** מידידו חתן דודו ר׳ אריה ליביש נלקין מברעסלא, פלפולים ושו״ת שכתב בבחרותו בגיל עשרים לפני שנכנס למסחר, ובעת אחרי שבעים רוצה להדפיסם, דפוס זופניק־קנאללער, תרנ״ט, ד, נד; טז ד׳. המסכימים: ר״י שמלקיס (מכיר אנכי זה שנים רבות, ומוחזקנא בו לת״ח וירא ה׳... וראיתי כי לבו נכון להגות בתורת ה׳); רי״ש משינאווא (שמע מזקנו הברוך טעם, שהסיוע בכלל מצות כתיבת ס״ת); ר׳ משה פנט מדעש (כפי שאני מכיר את האיש ואת שיחו, בודאי כוונתו רצויה לשם שמים); רד״ך (שמתי עיני בו וראיתי כי כולו מחמדים וחכו ממתקים, בנוי על קו היושר ואבני הצדק); המהרש״ם עם ד״ת (דברים נכונים וישרים למוצאי דעת, קולעים אל מטרת האמת); ר׳ אליהו פוסק מאלפאליא ברוסיה עם ד״ת. הקדמה לכל אחד מהמחברים. בראשונה מביע רז״ו תקוה, להדפיס את יתר הכתבים שעמו. מציג דף פליאות וצריך עיון. בסוף מתנצל על שבגלל הוצאות הדפוס, אינו מדפיס על מסכתות נוספות. בהקדמה השניה מספר רא״ל מקורותיו, כי מילדותו לא הרגיש עונג גשמי מלבד בתורה, לפני שלושים שנה בא באונס לברעסלא בשבת ויצא תרכ״ט, זו׳ רחל בת ר׳ בנימין ק״ג נכדת היעבץ נפטרה באחרונה בדרך, והתיסר גם מבנו ובתו. חידושיו בחלקם אבדו, אחרים על אה״ע וסוגיות אינם מסודרים, וכבד עליו בזקנתו וחולשתו לעורכם לדפוס. על כן מציג חידושים על כמה מסכתות, ושו״ת מהשנים תר״ה — תר״ז. לחמיו (א,ה), לרבו ר׳ שלמה איגר אב״ד פוזן בתר״ז עם תשובתו (ב,ד), לשו״מ בתר״ז (ו,ח), ולר׳ שמחה רעהפיש אב״ד קעמפין בתר״ו (ז,ט). קרובו ר׳ זאב הראה את חידושיו להרב משה מייזליש, ומוסר את הסכמתו מתרנ״ז (מצאתי קורת רוח מדבריו הנחמדים). לבסוף מציג את יחוסו, שהוא בנו של ר׳ שמואל בן הינדעלע מקליש, בהג״ר יודל פרנקל מח״ס בית יהודה, בהג״ר איציק העניוע אב״ד פירדאן. זקנו חתן הרב שמואל כ״ץ הנקרא ליסקער, שיחוסו למהר״ל ודהע״ה מבואר בספר בית יהודא. בתחילת הספר דף: שמעו נבונים, לתמיהות שונות. בספר ד״ת מהשר מבלז (ה:), וידידי הבחור צבי (כ:). בדף האחרון מה שהשיב לו רצ״א שפירא מבלזוב.

תשובות אליו: בית יצחק, או״ח, מנחת אהרן, דף ו ע״א בתרל״ה; מהרי״א הלוי, ח״א, קב בתרכ״ג; קב זהב, א־ד.

ר׳ יוסף ב״ר יעקב **פופרש**
מבראד (תר״לי — תרצ״ט)

נולד בברודי לאביו ר׳ יעקב, ולאמו הינדה בת המנחת חינוך. משום כך נקרא פופרש — באב״ד. עשה חיל בלימודיו, ונודע כת״ח מופלג. נסע לשבת לבלז, וכשהאדמו״ר התבודד עמו ואיחר להכנס — הסביר: בא לכאן עלם אחד, והאיר את עיני בהלכה. לא התפרנס מרבנות, אלא מנכסיו הרבים. שימש נשיא הכולל לעניי א״י, כאבותיו. אהוב וחביב על המוני העם. פיזר הרבה לגדודי עניים, ובנותיו אפו להם חלות. ספרא רבה ומצניע לכת. במלה״ע א׳ גלה לבודפשט, וחזר דרך וינא בה גר יהושע מנחם בן אחיו. אחרי פטירת ראמ״מ שטיינברג התמודד על רבנות בראד מול נכדו הרב משה שטיינברג, וכיון שהקולות היו שקולים, עלה הוא בגורל. בהשפעת מצדדי יריבו פסלו השלטונות את הבחירה, עד תרצ״ד בה נתמנה לכהן כראב״ד לצד יריבו האב״ד עד לשואה (פנקס, ח״ב, 130). לא מדויק אפוא מה שנדפס, כי בסוף קיץ תרצ״ט נבחר לכהן כראב״ד העיר, אך לא הספיק לשמש בתפקיד זה, כי ביום ששי נבחר, ובשבת נפטר (הרב משה לייטר, מנ״ח השלם, 18).

נשא את שרה בת ר׳ ישראל אלעזר הלוי קמינר גיס האדמו״ר מגור, וזו׳ מרים פעריל בת ר׳ יוסף הלוי נ״ז מבראד שנפטרה סמוך לשואה. ילדיו: א. ר׳ יחזקאל שרגא הבכור. בקי ביחוס משפחות, ורב בבראד אחרי אביו. נשא את פעשא בת ר׳ יהודה אריה ליבוש באב״ד אב״ד פודוולוטשיסק. בנם יהושע השל ועוד ילדים, נספו ביום הרג רב בברודי ביום ח׳ תשרי תש״ב; ב. יהודה אריה; ג. הדסה זו׳ רד״ב פופרש בן דודה ר׳ משה מטרנופול וילדיהם; ד-ו. הינדה, יוכבד ודרעזיל. כולם נספו באותו יום מר הי״ד (לא נותקה, 421 — 422).

מנחה חדשה, ספר שני מספרו **יביע אמר**, על מצוות התורה בדרך סבו המנ״ח, ח״א: בראדי, דפוס פיטש עט ויינשטאק, תרצ״ד, ח, לח ד׳, על ג׳ המצוות הראשונות, ושתי תשובות בענין סוכה ושחיטה. ח״ב: בילגורייא, דפוס ר׳ נטע קראנענבערג, תרצ״ז (נסתיים בתרח״ץ), ד, רנו ד׳, עד מצוה קיד בסוף ספר שמות. ח״ג על מצוות ויקרא היה כבר תחת מכבש הדפוס בפרוץ המלחמה, וכל עותקיו אבדו. בהקדמתו מזכיר את יתר חיבוריו: אילת השחר עה״ת ואגדות חז״ל ודרושים; ראשית דבר אמת — חידושי גפ״ת במסכתות הש״ס, שו״ע ופוסקים ושו״ת, ולכולם השם הכולל יביע אמר. ראשי התיבות של מנחה חדשה: חידושי דברי המצות שחיבר נכד המחבר מנחת חינוך.

אחרי פתחא זעירא באגדה הקדמת הלכה: השמן והלבונה. בהקדמת ח״ב כותב כי מאז זכה בגורל (רבנות העיר) רבו רודפיו, ולכן כותב בגנות שקר ושנאת חינם. ד״צ ע״י ישראל זאב בברוקלין תשכ״ח, בשינוי סדר הדפים: יא, ל, צז; ג, צח־רנו, ט ד׳. בהתחלה כתבו על דרך לימודו הרב יעקב יצחק וייסבלום מחיפה והרב קלמן כהנא, ועל תולדות חייו המו״ל ר׳ צבי אריה פופרש מניו יורק, ב״ר יהושע השל אחי המחבר. מקצת הדברים נרשמו מזכרונו של ש״ב ר׳ יוסף חנניה ליפא באב״ד, ב״ר יהושע השל אב״ד טרנופול. בהוצאה לאור סייע גם ד״ר צבי אריה פופר מחיפה, ב״ר יהושע מנחם פופרש.

תשובה אליו: מהרש״ם, ח״ג, ריד.

ר׳ יעקב ב״ר ראובן **פופרש**

מבראד (תקצ״ה* — תר״ס*)

בנו של ר׳ ראובן. מנכבדי בראד. נשא את דרעזיל רפפורט, ונולדו לו ממנה: א. ר׳ יששכר שמאי; ב. ר׳ צבי אריה חמיו של אחיו ריי״ה. בנו ר׳ אלימלך נספה עם זו׳ רויזא בת רז״ו הורן מבוצץ; ג. ר׳ חיים בבראד אבי ר׳ מרדכי הי״ד, ודרעזל זו׳ אחיו ר׳ משה. כשהתאלמן ממנה נשא את הינדא בת המנ״ח. חמיו השתבח בו מאד, קרא לו ר׳ יעקב ולא יעקב סתם, ואמר: את בתי נתתי לאיש הזה. ממנה נולדו לו: ד. ר׳ יוסף מח״ס מנחה חדשה; ה. הת״ח ריי״ה. נפטר מטיפוס בן ל״ד, ביום י״ז תשרי תרע״ג. זו׳ דרעזיל הי״ד בת אחיו ר׳ צבי אריה, ובנה צבי אריה (ד״ר בניו יורק) סייעו להדפסת מנחה חדשה. בתם חנה נפטרה בצעירותה בווינא, ביום ה׳ ז׳ טבת תרצ״ה. עוד בת חיה נספתה עם בעלה ר׳ שלמה אשכנזי — ברטפלד מטרנופול; ו. ר׳ משה הלמדן. נספה עם זו׳ דרעזיל בת אחיו ר׳ חיים, וילדיהם: רד״ב בטרנופול עם זו׳ וילדיהם, ר׳ יעקב, יהושע השל והינדה; ז. מרים זו׳ רמ״מ שנעע מלבוב. נספו עם ילדיהם: ר׳ לוי וזו׳, ר׳ צבי אריה וילדיו בסנוק, רד״ב שנשא את בת דודתו הדסה, אסתר זו׳ הדיין רפפורט בלבוב וילדיהם; ח. גיטל נפטרה בצעירותה; ט. טויבא זו׳ ר׳ יצחק לנגזם מלינסק ולבוב. נפטרה שם ביום א׳ כ״ג חשון תרצ״ז.

ר׳ יצחק איזיק פופרש

מבראד (תק״ם * — ת״ר*)

נמנה על דגל משפחת שפירא, כנכד המג״ע מצד אביו. מצד אמו נכד המקובל רבי מאיר הכהן פאפירש. חברו הטוב של בעל ישועות יעקב. נקרא הגדול, ומתואר בתור ״חכם שלם משים לילות כימים״. משפחתו הגיעה לבראד בשנות התק״ס לערך. היתה מהעשירות והחרדיות בעיר, וקרובה למשפחת הרצמן (ברודי, 303). בנו: ר׳ ראובן מבראד, וכנראה שגם ר׳ דב ברישׁ.

ד״ת ממנו מביא נכדו בספרו זבד טוב עה״ת, דפים מא ע״ב ועב ע״א.

ר׳ ראובן ב״ר יצחק איזיק **פופרש**

מבראד (תק״ס* — תר״י*)

בנו של ר׳ יצחק איזיק הגדול. מנכבדי בראד. חתן ר׳ יעקב ברז״פ. ילדיו: א. ר׳ דב ברישׁ, וי״א שהיה אחיו ולא בנו; ב. ר׳ יצחק איזיק, אף כי י״א שהיה בנו של רד״ב. נשיא א״י, ונציג החרדים בהנהלת הקהילה. במנויי תורת הרא״ם תרנ״ח. נפטר ביום י״ז סיון תרע״ב. תשובה אליו: דברי שמחה, ח״ב, נא בתרס״ז. י״א כי בתו רחל היתה זו׳ ר׳ אריה ליבש נלקין, ולכן רז״ו פופרש קורא לו חתן דודו. בתו חיה אידל זו׳ רב״ז כהנא מלבוב, נספתה ביום כ״ו כסלו תש״ב הי״ד; ג. ר׳ יעקב חתן המנחת חינוך.

פוקס

ר׳ אברהם עזרא

אדמו״ר בבלשביץ אחרי שנשא את רויזא בזיווגה השני, בת האב״ד ר׳ מאיר גוטשטיין. חיזר בעיירות כאדמו״ר, כי בעיירתו שימש הר״ש גוטסמן.

ר׳ אהרן ב״ר משה **פוקס**

דומ״ץ בובורקא על מקום אביו ר׳ משה (ריי״ו וייסבלום, בובורקא, 33), עד מלה״ע א׳.

תשובות אליו: אבני צדק (ט״ב), יו״ד, ד, בתרל״ה; שו״ת מהרא״ש, כג, עו; מהרי״א הלוי, ח״ב, נה, ס בתרל״ט — תרמ״ב; מהרש״ם, ח״ב, טו, ח״ד, ע, ח״ה, טו בתרל״ד. במנויי עמודיה שבעה תרמ״ז.

ר׳ ברוך מרדומישל ראה לפי: **וינד, ר׳ ברוך**

ר׳ ישעיה פוקס. דומ״ץ רוזדול.

תשובות אליו: הרי בשמים, ח״ב, קכב־קכד בתרמ״ח.

ר׳ ישראל אליהו פוקס. דומ״ץ לונטשיצא־לינטשיץ.

תשובות אליו: מנחת יחיאל, ח״א, כד, כה, לו, לז בתרפ״ט — תרצ״א.

ר׳ ישראל אלתר ראה לפי: **ספרן־פוקס, ר׳ ישראל אלתר**

ר׳ משה פוקס

בן בתו של רבי שמעון מירוסלב (אהל שמעון, עא). דומ״ץ בובורקא. על מקומו בנו ר׳ אהרן. עוד בן: ר׳ בר שנתגדל בירוסלב, אצל דודו רבי בונם מנדל מרילס,

ונפטר צעיר ביום ט׳ אייר תרס״א. אחיו ר׳ אליהו הוא אבי ר׳ שלמה, אבי ר׳ משה בבוברקא (נשא את גולדא לנדא בת רייזא סלאווא בת קיילא ברייטפלד מבודפשט), אביהן של בינה, וליבע זו׳ ר׳ שלמה פנחס בוהורודשנר בלונדון (נתקצר: בורדון), ב״ר משה יעקב בויען וזו׳ טויבא לאה פירסטר מדלטין, ב״ר יהודה אריה מיאסין שבמרמורוש. בנם ר׳ משה יעקב מסר לי את הפרטים על המשפחה.

תשובות אליו: מהרי״א הלוי, ח״ב, קכז בתרל״ה; מנחה קטנה (רוזנפלד), יד; שו״מ, תליתאה, ח״א, שעט, ד״ש ויו״ד, ח״א, דף ו ע״ב בתרכ״ב. במנויי נזיר השם תרכ״ט (מנשה!), ודרש משה אוסטרר תרל״ט.

פּוּרַא

ר׳ שמואל. דומ״ץ דוברומיל, ואח״כ דומ״ץ זלישטשיק אליה השיב לו המהרש״ם, ח״ג עד.

פּוֹרְטַגָּנְג

ר׳ פנחס בארה״ב, מתומכי ישיבת טשבין. פורטגנג ממעליץ חמיו של הנדיב ר׳ שאול רפפורט ברמת גן.

פורילה, פורילס ראה לפי: **פוהורילס**

פּוֹרְכְּטָגוֹט

ר׳ יחזקאל. אולי בנו של ר׳ אלטר, נכד רבי שלמה (פילר) אב״ד פשדבורז. ת״ח בקראקא, וכיום באנטוורפן.

תשובה אליו: מנחת אברהם (ריינהולד), כט.

פַּטִישְׁמַכֶּר

ר׳ ישכר דובריש הלוי אב״ד פלאוונא. זמן מה גר בטרנוב.

תשובה אליו: מחזה אברהם, ח״ב, אה״ע, ז בתרע״ד לטרנוב.

פֶּטֶרְפְּרוּינְד

ר׳ חיים

בנו של ר׳ אברהם עבר שבתי שו״ב קרניץ חתן קלגסבלד, ב״ר יעקב שו״ב שינאווא, ב״ר יצחק שו״ב ליד צאנז. נשא את גיטל בת ר׳ יצחק יעקב (איטשע) הירשנהורן (ולא הירשהורן). אחותה חיה נישאה בתיווך המנח״א באורח פלא לר׳ דוד נייבירט תלמיד הלבושי מרדכי, אבי ר׳ משה צבי במלבורן שנפטר בתשמ״ח ונטמן בא״י (ר׳ שמעון אופמן, המודיע, כ״ה תמוז תשמ״ח, ג). אביהן רי״י (תרכ״ב—תש״ב) עבר מטרנוב לרצפרט עם רבי שלום אליעזר ה״ש, והיה מיטיבו ואיש אמונו. חסיד בלז מובהק, וידיד המנח״א. על מצבתו נחקק שהיה נכד בעל דודאים בשדה, וממשפחת החוזה מלובלין. לפי השנים מסתבר שאביו ר׳ ראובן היה בן בתו של בעל הדודאים. רייזל בת ר׳ חיים היא אמו של הנדיב ר׳ חיים קניג בלונדון.

פִּיאַסֶקֶר

ר׳ צבי הירש

נולד בקראקא לאביו ר׳ ישראל. פרנס ומנהיג העדה מתק״ם ואילך, בזמן הרב צבי הלוי. שתדלן פיקח אצל המלך שהסב את שמו מפיאסצקר. נפטר בעש״ק כ״ב אדר תקנ״ה במבחר שנותיו, והניח הון עצום. ילדיו: א. ר׳ משה. נשא את מאליה בת ר׳ יצחק הכהן מפינטשוב. בזיוו״ש נישאה לר׳ יצחק מיזליש מקמניץ, ובנה רד״ב אב״ד קראקא וורשא; ב. ר׳ אליהו. נשא את טויבא בת ר׳ יעקב הלוי אב״ד וולברם וראב״ד קראקא. נכדו ר׳ צבי הירש פיאסצקי שנקרא על שמו, זקנו של רד״ב פרידברג, נפטר ישיש ביום ד׳ חשון תרס״ב.

לוחות זכרון, תרס״ד, 79-80; שברי לוחות, 4, 6 (והיה איש פשוט).

פיאר ראה לפי: **פיער**

★

ר׳ פיביש. צדיק בברודשין.

ד״ת ממנו בספר ברכת אברהם מבוטשאטש, דף קסט ע״א.

ר׳ פיביש

גאון צדיק בהיבניב, ועל שמה נקרא. חתם עם גדולי הזמן על תקנות בענין בדיקת הריאה. תלמיד החוזה מלובלין, ובעל תפילה אצלו בהתלהבות עצומה וביטול החושים, עד שמלאכים בושו ממנו. ידידו של רבי נפתלי מרופשיץ, ויחדו קמו בחצות, למדו גפ״ת בחברותא, והתפללו ביחד בזיעה ניגרת. נסע אל בעל אוהב ישראל גם בהיותו ישיש. באמצע תפילתו אצלו ביקוד אש פרחה נשמתו, ושם נטמן.

בנו ר׳ יעקב משה נסע אל השר מבלז (כאביו), ולמהרי״א מזידיטשוב (פאר יצחק, כב:). צ״ל כנראה ר׳ יעקב שמשון, שנשא את פרידא בת רבי יוסף פרישרמן מטומשוב. היו לו בנות בלבד, והחמיץ את ברכת השר לזכות לבן. אחריו נסע אל בנו רבי יהושע כל שבת מברכין ולימים טובים. מחתניו: רבי אלימלך רובין מיברוב. את ביתו בהיבניב הקדיש לקלויז, ומן השרים בו בסעודה ג׳ ר׳ ירוחם רייטר.

מצאצאי ר״פ בהיבניב: הת״ח ר׳ יוסלה מנשה׳ס מחשובי חסידי בלז. סוחר תבואה נאמן, סגי נהור בזקנותו, חשוך ילדים, והכל קיבל באהבה; בעל אחותו ר׳ פייבישל היבניבר שנקרא על שם סבו, בנו

של ר׳ אברהמלה שוחט, ואחיו של ר׳ שלמהלה שוחט; ר׳ פנחס רמר ובנו ברלה (דב רמון).

ד״ת ממנו באזור אליהו פרשת נשא.

החוזה, רעז, החסידות, 177; היבניב, 87-96, 130-135.

פַיגֶנְבוֹים

ר׳ יוסף

ת״ח בטורנא. מחותנו של הרב חיים גלרנטר. נפטר ביום י״ג אדר.

מכתבו של הרבי משינאווא אליו מתרנ״ז, עטרת חיים, ח״ב, קסו.

פַּיְט

ר׳ שלום. היגר מליזנסק לכהן כרב בניו יורק.

ד״ת ממנו בפרח לבנון, מהד׳ א, תרע״ח.

פִּילְבַּר

ר׳ יעקב יצחק. ת״ח במדיניץ. תלמיד ר״י חיות שהשיב לו בשדה יצחק, סב.

פִּילִיב

ר׳ צבי הירש

בן יחיד להוריו ר׳ אהרן ב״ר יעקב, ואסתר. נכד הב״ח ור״ש אוסטרופולי. שקד בתורה עד שנתברך בבנים ובנות, ונאלץ לעסוק במסחר. ת״ח מובהק, והתפלל בקלויז זידיטשוב (לבוב, 471). נקרא פיליפ, ובספרו פיליב. ביום ו׳ כסלו תרמ״ד איבד את הונו, ואז קנה לו חמיו ר׳ יצחק בארן בית חומה להתפרנס מהכנסותיו. מתרנ״ב החל לרשום את חידושיו, ולעניוותו לא נטל הסכמות.

צמח ה׳ לצבי חלק א־ב, דרושים עה״ת שדרש בשבתות בפרשנות, אגדה והלכה. פשמישל, דפוס קנולר ובנו, תרס״ח, ד, ת; ב, שד עמ׳. בהקדמתו כותב שדבריו מיוסדים על רבנו בחיי והחזקוני, כלי יקר ואור החיים, ומוסר פרטים ביוגרפיים. בשער ח״א נאמר שהמחיר הוזל לכתר וחצי, וההכנסות מוקדשות לתמיכת עניים מהוגנים שבעיר. בשער ח״ב: במדבר־דברים, המחיר הוזל לקראנע אחד.

אבני חפץ, חידושים על כל מסכתות הש״ס, רמב״ם וגדולי האחרונים. ״מחיר הספר לתמיכת עניי העיר״. הובא לדפוס ע״י ר׳ שלום צוועריינג. לעמבערג, דפוס ו. קובלר, תר״ע, א, קנב ד׳. המסכימים: המהרש״ם (מה מאד יקר בזמננו איש כזה אשר ברכו ד׳ בעושר, ולא פנה אל רהבים וחכמת כזבים, כי אם בתורת ה׳ חפצו); ר׳ משה באב״ד מלבוב (המחבר הזה יכול להיות למופת, ולחייב את העשירים בני גילו... מצאתי בו דברים יקרים ונפלאים); ר׳ משה הכהן ר״פ מלבוב (דבריו נוסדו על אדני השכל הישר אשר קרובים לאמיתה של תורה). בהקדמת המחבר כותב שחיבר את הספר בט״ו השנים האחרונות, והדפיסו משראה באיזו חיבה ודרישה נתקבל ספרו הקודם.

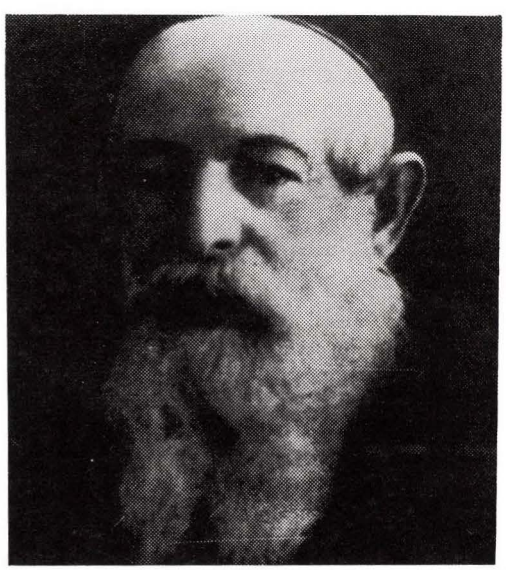
פּוּלְיוּפ

ר׳ דוד אריה ליב ב״ר צבי הירש **פוליפ**

מנדבורנה (תקל״ה׳ — תר״ט)

בכורו של רבי צבי הירש מנדבורנה. מילא שם את מקומו כאדמו״ר, והוציא לאור את ספריו. נשא את אסתר רחל, בת רבי מאיר בנו של ר׳ לוי יצחק מברדיטשוב. נפטר ביום י״ז שבט תר״ט. ילדיו: א. רבי מאיר מנדבורנה, אבי ר׳ צבי חיים מגיד מטעטש (להלן); ב. גיטל, נפטרה ט׳ חשון, זו׳ הראשונה של ר׳ ישראל הלוי אב״ד באקוי. תלמיד הבני״ש ורצ״ה מרימנוב. ממקורבי ר״י מרוזין ומחותנו ר״ח מקוסוב ששידכם. נפטר ביום ט׳ אייר תרס״ב. בתם אסתר רחל זו׳ ר׳ אלטר שפירא אב״ד ויקנא; ג. צפורה דבורה זו׳ רבי משולם זוסיא וייסבלום מנדבורנה; ד. חנה זו׳ רבי צבי הירש יונה מצפת. נפטר ביום ט״ו טבת, ב״ר ישראל אריה ליב ואהרמן בנו של הדע״ק. בנו החורג: ה. רבי חיים רסלר, חמיו של ר׳ שלום טויבש אב״ד בוטושן.

ר׳ צבי חיים מגיד נכדו התיחס גם לר׳ איציקל מאה״ו ולבמ״ח. דמות פאר במארמורוש. התישב בטעטש אחרי שנשא את רייזל זלאטי בת ר׳ אפרים פישל פלדמן אב״ד ביטשקוב, נספתה באושוויץ ביום ז׳ סיון



ר׳ צבי חיים מגיד

תש״ד. הקים ביח״ר ליינות ולזיקוק משקאות חריפים, והעסיק יהודים רבים. קשריו המסחריים הסתעפו גם לחו״ל, וזכה לעשירות. יסד בנק למסחר ותעשיה לימין הסוחר הזעיר, ורבים נעזרו על ידו. עם זאת היה ביתו ספוג יהדות וחסידות, והשקיע רבות בחינוך ילדיו. מלא תורה ויראת שמים, ודבק באדמורי״ם מויזניץ ומאטיניא. בנסיעותיו הרבות לפרג ולבודפשט, נועד עם שועי ארץ בלבושו החסידי. קבע עתים לתורה ולחסידות, ובתרצ״ג הוציא לאור את ספר כתר תורה מזקנו. ביתו ועד לחכמים ואכסניה לרבנים ולאורחים, משופע במעשי צדקה וחסד לרבים. נפטר ביום כ״א אלול תרצ״ט (בנימוקי חיים בטעות: תשרי תרח״ץ). רוב צאצאיו נספו.

ילדיו: א. ר׳ משה בטעטש. נשא את מרים מלכה בת ר׳ צבי דב קליין. ילדיהם נספו, ושרדה רק פערל נעכא זו׳ ר׳ משה אליעזר ברנט באוסטרליה; ב. ר׳ יהושע בסיגט. נפטר ביום כ׳ אייר תש״ד. בנו ר׳ עביר בברזיל; ג. ר׳ נפתלי בטעטש. נספה עם זו׳ לאה בת ר׳ אברהם חיים; ד. חינקא חיה באבע זו׳ ר׳ מרדכי פרלשטיין בסיגט; ה. פיגא אסתר זו׳ ר׳ יצחק ב״ר אברהם אביש זיידמן בטעטש; ו. פעריל זו׳ ר׳ ישראל דרקסלר. כולם נספו באושוויץ ביום ו׳ סיון תש״ד עם משפחותיהם. שרדו רק: ז. ר׳ לוי יצחק הבכור בסטמר ות״א, וזו׳ חינקה רחל בת רמ״מ ב״ר מאיר מגיד. נפטר בב״ב; ח. ר׳ דוד בניו יורק, נפטר י׳ שבט. זו׳ אסתר עטיה בת ר׳ אליעזר יודקוביץ נפטרה בגיטו סיגט; ט. **ר׳ אהרן** העילוי הצעיר. תלמיד ר׳ מאיר וייס דומ״ץ טעטש, ר׳ יואל ויליצ׳קר מטרעסיף, וישיבות רא״ד גרינולד בסטמר ורמ״מ הגר בוישובה. מנעוריו התבלט בכשרונותיו, ושימש כסגן עורך השבועון דגל התורה. נשא את שרה בת ר׳ אברהם אלעזר וייס אב״ד טופולטשאן שבסלובקיה, נספה באושוויץ ביום ב׳ אב תש״ד, וזו׳ לויה ינטל בת ר׳ אשר פליק ליטנר. ניצלו בניסים מאושוויץ, והיגרו לניו יורק בה התעשר. אחרי פטירתה ביום ט״ו תשרי תשל״ב, נשא את זיסל רייזל בת ר׳ יהושע ב״ר נתן ברגמן וזו׳ גיטל בת רחל מקאשוי. חיבר סידרת בית אהרן על ערכי א״ב, ניו יורק תשכ״ב—תשל״ה. בעשרת הכרכים לא סיים את האות א׳. הקים בירושלים את ישיבת בית אהרן ואהל שרה. נפטר בבני ברק ביום י״א חשון תשל״ט. מהתשובות אליו: משנה שכיר, או״ח, ח״ב, רכו בתרפ״ז.

מנכדי רצח״מ: ר׳ שלמה ליב מגיד. ת״ח צעיר בבורשא אליה השיבו לו בתרס״ח: רבו ערוגות הבושם, או״ח, קל, וצור יעקב, ח״א, קפו. חתן ר׳ פנחס וייסברג, ועבר לפטריווא; ר׳ צבי מגיד. תלמיד הקרן לדוד. מחסידי ויזניץ. נפטר בירושלים ביום ה׳ סיון תשמ״ט.

ראשי גולת אריאל, ח״א, תסט־תעז; מארמארוש, 111, 267; נימוקי חיים (אטיניא), שיט; לא נותקה, 31—32, 210—211.

ר׳ צבי הירש ב״ר שלום זליג **פילוף**
מנדבורנה (תצ״ז׳ — תקס״ב)

נולד בשנת תצ״ז לערך, לאביו ר׳ שלום זליג שנדפס ממנו קונ׳ דברי שלום. נכד ר׳ שאול וואהל מגזע רש״י. אביו לקחו בזרועותיו אל הבעש״ט, שבירכו כי יהיה מנהיג בישראל. למד אצל רבי ישכר בר מזלוטשוב, וי״א שגם אצל המגיד ממזריטש. גדול תלמידי המגיד מזלוטשוב. נשא אשה ממונקאטש, ונפטרה כעבור זמן קצר. שב לגליציה, ונשא את צפורה דבורה בת רבי אלימלך הורשובסקי מגיד בדרוהוביטש, נכדם של ר׳ פייבל נכד ר׳ שאול וואהל, ושל בעל אור יקרות והב״ח (ח״ב, 369). גיסו: ר׳ שאול אבי ר׳ נחמן אליעזר רוזנצוייג בצורטקוב.

בתקל״ז כבר מ״מ בדולינה בה היו לו תלמידים. בתקמ״ו לערך עבר לכהן כמ״מ ואדמו״ר בנדבורנה ״ושאר קהילות״, ועל שמה נקרא. נתפרסם כעובד השם מופלא, בעל רוח הקודש ופועל ישועות. מתלמידיו: רמ״מ מקוסוב, רצ״ה מזידיטשוב, רצ״ה מדלטין, רא״ד מבוטשאטש, ר׳ יצחק לנדמן אב״ד ויזניצא, ר׳ משולם נתן מרגליות אב״ד ברדיטשוב, ר׳ מרדכי מליסעץ, ר׳ חיים ירוחם הלוי מדולינא, ור׳ פנחס סוסש מסטניסלב שרשם את תורותיו (כתב־יד 4498). לפני פטירתו ציוה שיעמיקו את קברו יותר משיעור קומתו, ורק אז ישימו את הגולל שעליו שופכים את העפר. נפטר ביום כ׳ סיון תקס״ב (ולא תקס״א, או תקס״ט הנזכרת בטעות בשם ושארית, סד).

ילדיו: א. ר׳ דוד אריה ליב בכורו; ב. ר׳ משה יחיאל מיכל; ג. זו׳ השניה של רבי יצחק מרדיויל בן המגיד מזלוטשוב. מילא בנדבורנה את מקום חמיו. כנראה גם: ד. זו׳ ר׳ אהרן זאב או ר׳ יעקב ויינרב. אביה בירך את בעלה, שיתעשר מזה שהיין יעלה על גדותיו עד למילוי כל הכלים הריקים, וכך הווה. עוד אמר אביה המגיד, שעד עשרה דורות מצאצאיו לא ישרת בצבא מי שלא ירצה, ואכן גם כשגייסו מישהו — חזר כעבור זמן קצר משוחרר. בדולינה נולד בנו ר׳ שמואל בנימין אבי **ר׳ אריה ליבוש ויינרב**. רא״ל מסר שהוא נכד המגיד, מבת שנשארה לגור בדולינה אחרי שאביה עבר לנדבורנה. מחסידי זידיטשוב, וסוחר ברזל בעיירה. כנראה הוא ר׳ יהודה שבמנויי עמודיה שבעה תרמ״ז. נשא את בתו של ר׳ גצל שפיגל בדולינא, שהיה חסיד זידיטשוב ובעל ביח״ר לעורות בבוליחוב. כשהיה במצב דחוק כינס את נושיו, והציע להם למכור את ביתו וספריו לתשלום חובותיו. כשסירבו ורצו שימשיך להפעיל את ביהח״ר, הלוו לו עוד עד שיפרע, ובינתים שיסע ליומיים בשבוע לפקח על המפעל. באחרית ימיו פנה אל רבו המהרי״א מזידיטשוב, ואמר לו שהוא מפחד. הוא הרגיעו באמרו

שלא ידאג כי יצא לקראתו, וכעבור זמן נפטר (אחרי תרל״ג). מדולינא עבר ענף מהמשפחה לדלטין, ומצאצאיה ר׳ שמואל ויינרב מפלשינג, אחי חמיו של הרב זבולון שוורצמן. ראש״ל נפטר בוינא בשנת תרע״ו כבן שבעים (או ע״ה).

ילדיו: א. חיה זו׳ ר׳ יעקב וואהרמן בדולינא נכד הדע״ק. במלה״ע א׳ נאסר ונשלח לתוך רוסיה בה נפטר. בנם: ר׳ זאב אהרן יליד תרנ״ד לערך (בנוסח אחר: היו להם שני בנים: הבכור דוד ומשנהו יצחק צבי); ב. ר׳ שמואל זנויל יליד תרכ״ז. נשא את רבקה לאה בת ר׳ אברהם יהודה זרלר סוחר תבואות מחסידי בורשטיין בניזנוב, ועבר לגור שם. נסע פעמיים אל המהרי״א מזידיטשוב. נפטר ביום כ״ה תמוז תרצ״ז. ילדיו: 1. ר׳ יעקב הבכור יליד תרנ״א, אבי פרופ׳ אריה ליבש. נלקח מוינא ללודז, ושם נספה הי״ד; 2. ר׳ אהרן זאב וולף פאר הנגידים, נשיא כולל גליציה בארה״ב. נולד ביום י״ח מנ״א תרנ״ו. נשא בוינא את



ר׳ וולף ויינרב

חנה שרה בת ר׳ נחום מאיר הלוי הלר מחסידי בויאן-גר בלבוב. ממקורבי הרבי ראי״ז, ומיסד ישיבת תפארת ישראל. הסתתר עד תש״ד, ונמלט לבודפשט. קפץ מהרכבת לאושוויץ, שירת ביערות את רש״ד אונגר מנייטרא וקברו. שב לבודפשט, עבר לפריז, ומתשי״ג גר בניו-יורק. מסר לי את הפרטים על משפחתו. צלול וזריז עד סמוך לפטירתו ביום כ״ד תמוז תש״ן. נטמן בחלקת הרבנים בהר המנוחות בלויה רבתי. ילדיו הנדיבים ר׳ ליביש ואשת ר׳ שמואל זנויל שרף; 3. שרה חנה בלחובר, בת דודה של ר׳ יעקב יצחק תאומים מפשמישל; 4. עטל ליברמן ברווה רוסקה, כלת ר׳ למל שותפו של הנגיד ר׳ מאיר מונק; ג. ר׳ ישכר דב שחזר לדולינא אחרי מלה״ע א׳, ולו בנות; ד. דבורה הגרושה חזרה אף היא לדולינא, ולה בת.

המגיד הניח בכתובים כמה כרכים על נ״ך ומאמרי חז״ל, והם עלו באש בשריפת נדבורנה. בספריו ניכרות ידיעותיו בקבלה, דקדוק, חכמת הטבע וצורת הארץ. בחייו נדפס ממנו בעילום שמו: **אלפא ביתא** ספר **אותיות מחכימות**, מידות טובות והנהגות בסדר א״ב, מלוקטות מספרי קבלה ויראים, תק״ן, יב ד׳. מהדורה נדירה בפורמט כיס כשבסוף עוד הנהגות, נאווי דוואהר תקנ״ט. הקדמת המלבה״ד אינה חתומה. שוב בתק״ס לערך, יב ד׳, עם תורת האדם לר׳ אהרן הלוי מ״מ ומ״ץ אלקסניץ מח״ס חסדי אבות. לראשונה בנוסח המלא מכתב יד המחבר ששמו פורש, ובסוף:

מילי דאבות על אבות (ברדיטשוב, דפוס ר׳ ישראל ב״ק, תקע״ח לערך אחרי הדפסת ספרו העיקרי, ולדעת בן-מנחם (פתחי שערים, 40-41) אחרי תק״ף). בנו ר׳ דוד אריה ליב המלבה״ד כותב בהקדמתו, שעד עתה נדפס בעילום שם ובקיצור. מהדורות רבות משנת ת״ר ואילך, ובסוף ספר פלא יועץ. תצויין הוצאת רמ״מ ב״ר ישראל יצחק ז״ל לענטשיצקי יליד לוטעמארסק, באותיות מרובעות עם הקדמתו, ומעמ׳ נ קונ׳ משלו לקח מנחם, לאדז, דפוס מ. ליבעסקינד (י. דיאמנט), תר״ץ, סו עמ׳. בדף האחרון רשימת מנויים מסביבת לודז.

נודע על שם ספרו **צמח ה׳ לצבי**, פירוש חסידי לתורה ממה שדרש בשבתות ובמועדים. המהרי״א מזידיטשוב חיבבו והגה בו הרבה, כי דודו ורבו העט״צ זכה מהמחבר להארה הראשונה בהיותו בדולינא. בנו רדא״ל הביאו לדפוס בברדיטשוב (דפוס ישראל ב״ק, תקע״ח), ג, קלח ד׳. המסכימים: ר׳ ישראל בנו של ר׳ לוי יצחק מברדיטשוב, גם על אלפא ביתא (טעמתי מיערת דבש צוף נועם אמרותיו ויאורו עיני, נאים הדברים לאומריהם, ומאד מתקבלים על לב שומעיהם); מח׳ ר׳ מרדכי מקרמניץ (עיינתי בקונטרסים, וצפיתי מצופים ולפנים אבן בוחן אבן פינה, ממנו נובע מים חיים, מימיו נאמנים זכים וצלולים); ראז״מ לבקשת מח׳ ר״מ מקרמניץ (הן בעודו חי הוצק חן בשפתותיו, ישא מדברותיו בתורת אמת, ורבים השיב מעון, והוכיח במישור לענוי ארץ, וכסאתו היתה מוטלת בין גדולי רום הצדיקים המפורסמים שבדור). הסכמתו נדירה, ואינה בכל העותקים. הבן המלבה״ד כותב בהקדמתו שזהו חלק ממה שהמחבר כתב, ויודע שרצונו היה כי יודפס. בזקנתו הוסיף הגהות בשוליים לפי העתקות מצדיקים שהיו בידיו, ואלה אכן נדפסו כהגהות בצד. קיוה להוציא גם את יתר הכתבים הנמצאים אצל אחיו. סביב שם הספר: תפארת צבי. בסופו לוח השגיאות. נדפס שנית בלעמבערג, דפוס ראז״ס סאלאט, תרנ״א, א, קמט ד׳, כשהסכמת ראז״מ בסוף. מעבר לשער נוסח הקנין בחתימת שני עדים, שבין ר׳ מאיר בן המלבה״ד הראשון, לבין המלבה״ד הנוכחי נכד המחבר: ר׳ משה וילנר ב״ר שמואל מהליטש. ד״צ מהדורה זו, ניו יארק, ישראל זאב, דפוס אברהם יצחק פריעדמאן, (תשכ״ז). אחרי השער נוסף דף לרשימת הספרים שהוציא המו״ל. מעין לקט זה של ד״ת מרצ״ה ובני חבורתו,

הוא הספר אור צדיקים שהדפיס ר״א טייכר בקולומיאה (ר״א פקשר).
שפתי קדושים על התורה ותהילים, עם לקוטים והנהגות מצדיקי עולם. למברג, ראי״ה ב״ר יהודה גרשון ז״ל דרוקר, דפוס ש.ל. קוגל־לוין, תר״ל, א, יח; מ ד׳. המו״ל הוא (נכדו?) ר׳ ראובן ב״ר משה ז״ל מרגליות, יליד פאטיק ונכד הלבוש ושאר גאונים. עלה בתרט״ז לצפת, וכשביקר בנדבורנה וראה את הכתבים אצל נכדי המחבר, רכשם בחמישים רמ״כ. דבריו על כך בחתימת המוכר בדף יח ע״ב. עדות על המכירה מוסר בתרכ״ט גם רבי אהרן אריה ב״ר ישכר בר מנדבורנה, וכן המהרש״ם בהסכמתו. אע״פ שמכר את זכויותיו, הדפיס המו״ל את הספר שנית בלי הלקוטים והנהגות (הנזכרים בשער!), דפוס רא״ו סלט, תחילת תרמ״ה, טז ד׳. אחרי עדות רא״א הסכמת ר׳ משה יונה צוויג אב״ד פאטיק מתרמ״ד (דעתו לקבוע בדפוס עוד הפעם ספר זה, ולקוטי מאמרי זוה״ק על תהלים וספר הראדני... יהללו בשערים מעשיו בשבת באה״ק על התורה ועל העבודה). בקולופון הסכמת ר״מ ארק (מהראוי ונכון לתמוך בימינו בקבלת פרינימראנטין). המו״ל מזכיר לטובה את אסתר אלמנת הרב מנדל ליפא שטיין, בת דודו הגביר ר׳ גדליה, בהגביר ר׳ ראובן מרגליות, חתן הרב יצחק, בנו של רבי יהושע חריף ב״ר גדליה מנדבורנה ונכד רבי יהושע רייצס מלבוב. ד״צ מהדורה זו בראש תורת הרמ״ל השלם ועטרת זקנים, ישראל תשל״ב. מהדורה מסודרת מחדש, לונדון, מכון אוצר החכמה, דפוס חי״ל האניג ובניו, תשכ״ג, ל עמ׳, בסוף טעמי המצות השלם להריקאנטי, שההדיר הרב שמחה בונם ב״ר ברכיה ליבערמאן.
הגדה של פסח עם צמח ה׳ לצבי, פירושים מלוקטים מספריו, עם דברי שלום מאביו, סיגעט תר״ע, ומהדורות צילום.

מליצי אש, א, סיון, פז־פט; החסידות, 84; הרב שמואל היבנר, נדבורנה, 23; שו״ת שאילת שלום, תשל״ג, כא־כב; שם משמעון (שפירא), מג״י בסוף, קמג־קנז.

פילכנפלד ראה לפי: **פלקנפלד**

פִּילְץ

ר׳ משה דוד

דומ״ץ רישא בתחילת שנות הת״ר (רישא, 79).

פִּילְצֶר

ר׳ שלמה מאיר. ת״ח מלבוב בליסקא שבהגר.
תשובות אליו: טוט״ד, תליתאה, ח״א, ג, ד.

פִּילֶר

ר׳ אהרן ב״ר אליהו **פילר**
מקראקא (תרל״ט — תש״א)

נולד בשנת תרל״ט בטענצין שליד קשוביץ הסמוכה לקראקא לאביו ר׳ אליהו. הרבה מקנתו בלימודי בית המדרש. עבר לאזיארנא שליד רוזוודוב, משנשא את בת ר׳ נתן קירשבוים (מרה״ק שם, סוחר בעל חסד. בשואה נספו בניו הי״ד: א. ר׳ שמואל בקראקא. תלמיד הבית יצחק, וידידו הקרוב של הרבי מפלנטש. מחותנו של ר״פ דמביצר, ובביתו החזיק חדר לתלמידי פלנטש. בתש״א הובל למחנה השמדה; ב־ג. ר׳ משה במיידן שליד רישא (נפטר בקראקא), ור׳ חיים בקראקא. למדו יומם ולילה, ונשותיהם ניהלו את המסחר).
לפנות בוקר טבל במקוה קר כשלג, ולמד כמה שעות בביהמ״ד. מחסידי מהרי״ד מבלז עד שיצא לסחור לפרנסתו, ולרגלים נסע אל ר׳ ישעיה מטשחויב. כשגדלו בניו, עבר בגלל חנוכם לקראקא. כאשר נכנסו הנאצים ורצו לחתוך את זקנו, התחנן לפניהם שיניחו לו. הם הסתפקו בחיתוך פיאותיו, ומרוב עגמת נפש חלה מאד. בתש״א עבר לגיטו, ואח״כ למחנה השמדה בו נספה ביום י״ז סיון תש״א. זו׳ נספתה שם ביום חיסול הגיטו ז׳ אדר תש״ג. כמו״כ נספו ילדיהם: א. לאה זו׳ דודה ר׳ יחזקאל ליפא פילר מטענצין מחסידי בלז. נספו בתש״ג; ב. אברהם משה, נהרג לפני השחרור בתש״ה; ג. חוה; ד. גיטל, נלקחה עם אביה; ה. רבקה. נפטרה בערב פסח תרצ״ד. שרדו רק: ו. ר׳ אלעזר בברוקלין. יליד סטנוב שליד רוזוודוב. תלמיד ישיבת רדומסק בסוסנוביץ. הועבד בפרך בגיטו קראקא. נשלח בתש״ג למחנה עבודה ליד דרזדן, ולטרזינשטט בה שוחרר בתש״ה. בכל מקום גילה מסירות נפש לשמירת המצוות. אחרי השחרור יסד את אגו״י בצ׳כיה. בתש״ט עבר לצרפת בה נשא את איידל בת ר׳ מרדכי צבי מייזלס (וואהרמן) מאושפיציץ. מתשי״א בארה״ב ממקורבי האדמו״ר מבאבוב. בניו: אשר ואהרן יהושע; ז. ר׳ שמואל בברוקלין. אף הוא חתן ר׳ מרדכי צבי; ח. ר׳ אלימלך מחסידי גור באנטורפן, חתן ר׳ יוסף פעסעל.

ר׳ אליהו ב״ר אלעזר ליפא **פילר**
מטענצין (תר״ך — תרצ״א)

נולד בקראקא בשנת תר״ך, לאביו ר׳ אלעזר ליפא קרובו של היהודי הטוב מניישטט, בנו של ר׳ נחמיה ידידו של המאור ושמש בחייו ובמותו שכן נטמן לידו בקראקא, בנו של ר׳ שמואל מראשוני תלמידי החוזה בקראקא, נפטר ביום א׳ אדר תקפ״ז, בן בנו של הצדיק רבי שלמה חסיד מקראקא, אב״ד פשדבורז בה נפטר. נקרא עובד ה׳. התפארת שלמה סיפר לנכדו ר׳ אלטר

פורכטגאט בקראקא, על נסיבות בואו המופלא של זקנו ר״ש לפשדבורז בליל פסח על גבי ענן. גם ר׳ אברהם ישכר לנדוי יליד פשדבורז, נכד התפ״ש ופעלה של שרה שנירר, סיפר לר׳ קופל שולקינד נכד ר״ש בברוקלין, שזכר למעשה הענן נחקק על כסאו של ר״ש בביהכ״נ שהיה סגור בשלשלת.

נתגדל בבית רבי אלעזר מליזנסק. משנישא התישב בטענצין, בעצת ר׳ אהרן בן המאור ושמש שביקרו כמה פעמים. מקורב לדב״ח ולצדיקי הזמן, וביתו מבצר עוז לתורה ולחסידות. מוהל אומן, ונסע מביתו לאחד הכפרים לחג ראשון של פסח כדי למול. נפטר ביום ו׳ אייר תרצ״א.

ילדיו: א. ר׳ פנחס בקששוביץ. נספה עם ה׳ בניו, ונותרו שנים. מחסידי בלז, והתרחק מרב עיירתו מפני שבניו נטו למזרחי; ב. ר׳ נחמיה בקראקא. נספה עם משפחתו, ושרדה בת אחת; ג. ר׳ שמואל בקששוביץ. נספה באושוויץ, וכן: ד. ר׳ יחזקאל ליפא; ה. ריזל הבכורה זו׳ ר׳ שמחה שרייבר מקשנוב. ממשפחתם שרד בן אחד; ו. אידל זו׳ ר׳ מרדכי קלרפלד מטענצין. שרדו מהם בן ובת; ז. חנה זו׳ ר׳ אברהם גזנג מקראקא. נספו עם ילדיהם; ח. בילא ובעלה ר׳ יעקב פרייליך הובלו להשמדה; ט. לאה נספתה בקראקא. בעלה ר׳ חיים גלאס ניצל לברוקלין; י. ר׳ אהרן בקראקא. שרד רק: יא. ר׳ בנימין מקראקא באוסטרליה. נפטר ביום י״א למב״י תשכ״ה, ונטמן בירושלים.

זכרונות המאור, ח״ב תקיא — תקיד.

פִּילְש

ר׳ יוסף. מהחסידים הראשונים בלבוב.

תשובה אליו: שו״מ, שתיתאה, יב בתר״ל.

פַּינְגּוֹלְד

ר׳ ישראל

היה לו בית מדרש בקראקא. נספה בשואה הי״ד. אחיו ר׳ מנחם נחום נפטר בתרצ״ט בן ס״ט. שניהם בני ר׳ שרגא פיביש מקולבסוב שנפטר בן ל״ז, ב״ר מנחם נחום מברנוב שאצלו התאכסן ר״א מדזיקוב, ואמם טויבא גיטל שנפטרה בתרפ״ג ישישה בלובלין. היא ואחיה ר׳ אברהם יעקב אהלווייס, בני ר׳ אליעזר משדלינקער (שעדלינקער), ב״ר ישראל מברנוב שאמרו כי הכוונה לבנו של ר״א מדזיקוב (ממכתב ריט״ל ראקוב מלונדון, בשם חבר הכולל ר׳ אברהם פיינגולד ממנצ׳סטר).

פִּינְטֶר

מוצא המשפחה מאלזס. מתיחסת לר׳ יוסף הרצוג אב״ד סנוק ששינה את שמו לפינטר, מעין פטירי שבתרגום תצוה על הפסוק תרשיש שוהם וישפה.



ר׳ אברהם ב״ר חיים פינטר

מבוקובסק (תר״ס* — תש״ב)

בנו של ר׳ חיים אב״ד בוקובסק. הצטיין בלימודיו, ונסמך מרא״מ שטיינברג ור״מ ארק. כשאביו עבר לווינא עקב מצב בריאותו, נתמנה על מקומו כרב לחסידי צאנז באמצע שנות התר״ף (התר״ץ). התענה משבת לשבת, למד בשקידה יומם ולילה כשיראת ה׳ על פניו, ונערץ בעיירה. ניהל ישיבה גדולה, ונהרו אליה גם ממקומות אחרים. נשא את שרה בת ר׳ אשר מאיר ה״ש אב״ד בוכניה, וילדיו: יחזקאל שרגא, יהושע, צפורה ועוד שנים. נספו בקיץ תש״ב הי״ד.

תשובה אליו: לנד״ז, עמק הלכה, ח״א, ח, ט.

סנוק, 342.

ר׳ אברהם ב״ר יצחק פינטר

מטורנא (תר״ך* — תרצ״ז)

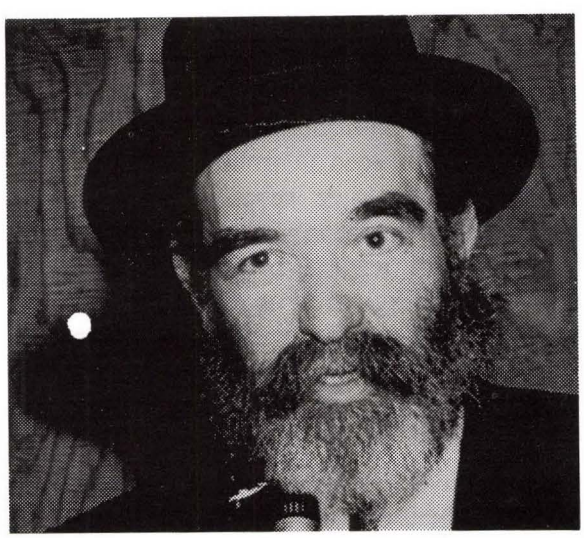
בכורו של ר׳ יצחק אב״ד בוקובסק. תלמיד ר״ש ענגיל, ומוסמך ממנו. בעל תפילה מהולל. נועד למלא את מקום אביו, אלא שהיה קטוע רגל, ולכן מסר את הרבנות לאחיו ר׳ חיים, בהסכמת רבי מאירל (שפירא מבוקובסק), בתנאי שיתן לו 6000 גילדן. עבר לגור בטורנא, והתפלל בקלויז צאנז. מחסידי שיניבה וקולשיץ (פנקס, ח״ג, 70). לפי נכדו ר׳ פנחס בן בנו ר׳ צבי הירש מדוברומיל גר בדוקלא, והיה חתנו של הגביר ר׳ שלמה זלמן קנריק מרישא ב״ר צבי הירש. נפטר ביום י״ג חשון תרצ״ז, ונטמן בפוט שבהולנד. יש נוסחי מצבת בני המשפחה.

ר׳ אליהו פינטר

אב״ד בוקובסק. במנויי דרש משה תרל״ט וחי׳ אדב״ע תר״ם. לנישואי בתו בירכו מח׳ ר׳ ישראל כ״ץ קאהן מרדומישל, מחז״ה, י״ב חשון תרס״ו, 7.

ר׳ חיים ב״ר יצחק **פינטר**
מבוקובסק (תרמ״א — תש״א)

נולד בשנת תרמ״א רביעי לאביו ר׳ יצחק אב״ד בוקובסק. תלמיד הבית יצחק, ומוסמך מר״ש ענגיל. חתן ר׳ פנחס צימט מויליצקה. בעל קול ערב, וזמירות תפילותיו משכו רבים. מלחין מעולה, ונותרו ממנו למעלה ממאה ניגונים. מתרס״ח ממלא מקום אביו, כרב לעדת חסידי צאנז בבוקובסק מול רבני שושלת דינוב. מגיל צעיר נכה בשתי רגליו, ומדי פעם נסע לדרוש ברופאים בווינא. בפרוץ מלה״ע ברח לשם עם משפחתו בת שבע נפשות, ושהה בה גם בתרפ״ב. השתקע בעיר משנתקבל כרב במחוז העשרים. התאכסן פעם בקרלסבד במלון בו עשה רבי ישראל הגר מויזניץ, והתפלל במנין שלו. בערב שבת אחה״צ קיבל התקף לב חזק, והרופא קבע שאין לו תרופה. בדרך לקבלת שבת נכנס אליו האהבת ישראל ואמר: אל תשביתו לנו את שמחת השבת, היו בריאים והכנסו אלינו. לפתע ראו שמתאושש, ומצבו משתפר. התפלל עמם ערבית ממיטתו, ולשולחן כבר הגיע בעצמו, והיה לנס (קדוש ישראל, ח״ב, תסה). בתרצ״ט נמלט לאנגליה. נפטר בלונדון ביום ח׳ אייר תש״א.
ילדיו: א. ר׳ אברהם שמילא את מקומו בבוקובסק; ב. הרב מאיר הי״ד. נשא את פרידא בת ר״ש פירר מקראס, וניהל שם את ביתו. הרביץ תורה בעיר. נספו עם ילדיהם; ג. חוה זו׳ ר׳ חיים יעקב ב״ר טוביה הורביץ אב״ד שנדישוב. גרו בקראקא עד שנספו; ד. ריזל תחי׳ זו׳ ר׳ נחום שלאף מיאסלו; ה. שינדל זו׳ ר׳ יצחק כהן ראש הקהילה החרדית בלונדון; ו. הרב שמואל שמלקא שנקרא על שם זקנו רש״ש מניקלשבורג. למד בבוקובסק אצל אחיו. רב בימ״ד ישועת חיים וכולל דברי אברהם בלונדון, נשיא ומנהל



הרב שמואל שמלקא פינטר

ת״ת יסודי התורה ובי״ס בית יעקב. חתן רבי ישראל אריה מרגליות האדמו״ר מפרימישלן. מסר לי פרטים רבים על המשפחה; ז. ר׳ מרדכי הי״ד. לא נודע יום הריגתו. ביום ט״ו אד״א תש״ג נספתה באושוויץ זו׳ מישקיט בת ר׳ ברוך ה״ש מקשאנוב, עם הילדים ברוך, משה, פנחס יצחק וגיטל.
תשובה אליו: מהר״ש, ח״ד, עו.
אהלי שם, 222; סאנוק, 586.

ר׳ יואל משה ב״ר מרדכי **פינטר**

זכה לשמש את אביו ר׳ מרדכי (חסיד מופלג בסאנוק לצדיקי הדור הקודם ובמיוחד רי״ש משיניבה, ונתכבד לעבור אצלם לפני התיבה. זהיר בעמוד העבודה, והקדיש לתפילה הרבה זמן בדקדוק רב. ביזמתו כנגיד בעיר הביא את מהר״ם שפירא כרב. אין ידוע מתי נספה הי״ד עם בנו ר׳ יצחק שמעון חתן ר׳ נפתלי פרנקל), ב״ר יצחק אב״ד בוקובסק. נשא את בתו של ר׳ אהרן ה״ש אב״ד ביאלא־בילין, ושימש כר״מ בישיבתו. ניצל מהשואה, וגר בברוקלין. מילדיו שרדו: א. ר׳ יצחק יהושע; ב. ר׳ שמעון; ג. זו׳ ר׳ בנימין רוגוב ב״ר מרדכי משיקגו מח״ס עטרת מרדכי; ד. זו׳ רנ״נ ב״ר דוד הכהן רוזנפלד.
קול מרדכי, ליקוטי פרחים ושושנים על זמירות השבת, ח״א, ברוקלין, דפוס האחים שולזינגר, תשכ״ז, רמא עמ׳. המסכימים: הרב יצחק מאיר ר״פ מפרג וראווא (דבריו הם ערבים לקוראיהם ולאומריהם, כי ברר כל נתח טוב); רבי יעקב לייזר (היה כמה פעמים עם אביו ברישא אצל הרבי מקולשיץ. לא רצה בראש השנה לעבור לפני התיבה לשחרית, אבל כשהתפלל מעריב רעדו כותלי בית המדרש משאגותיו). בהקדמתו מבכה את אביו. בעמ׳ קצה שער ח״ב: העתק מספר נפוצות יהודה במעלת חכמת וקדושת השירה בישראל, והשלמות שונות.

ר׳ יחזקאל פינטר. ת״ח בקורטשין.
תשובה אליו: רבו, חזון נחום, קד בתרצ״ט.

ר׳ יצחק ב״ר מרדכי **פינטר**
מבוקובסק (ת״ר* — תרס״ה)

בנו של ר׳ מרדכי, ונכדו של מהר״ם טיקטין. מתרל״ב אב״ד בוקובסק, עד לפטירתו בתרס״ה. נשא את גיטלה בת הגביר ר׳ מאיר״ל לנדא, (ראב״ד?) לינסק על מקום חמיו רא״ח הורביץ הראשון, ב״ר נחום פאשאוורר־ענגלרט תלמיד החוזה מנכבדי לינסק, ב״ר יואל משה אב״ד גלוגא, ב״ר נפתלי הירץ אב״ד זוולין, ב״ר חיים אב״ד בורשטיין אחי הנו״ב, חתן ר׳ משה הורביץ בלינסק אחי ר׳ איציקל מאה״ו. אמנם ראה בח״ג, 605, הנכון, שרנ״ה מזוולין היה בנו של ר׳ יעקב

מלברטוב בן דודו של הנו״ב, ור׳ משה היה מבוליחוב. ילדיו: א. ר׳ אברהם בדוקלא או טרנוב; ב. ר׳ דוד אלימלך. גדול בתורה וביראה, ולמד עם מהר״א מבלז. בנו ר׳ אליהו שעלה לארץ ונטמן בצפת, כתב מגילת יוחסין בלתי מדויקת למשפחות וייסבוים־קליינר. (רד״א בעל מעינות נפט ליד טרווה. בנו הת״ח ר׳ למיל דים); ג. ר׳ מרדכי בסאנוק, אבי ר׳ יואל משה בברוקלין; ד. ר׳ חיים.

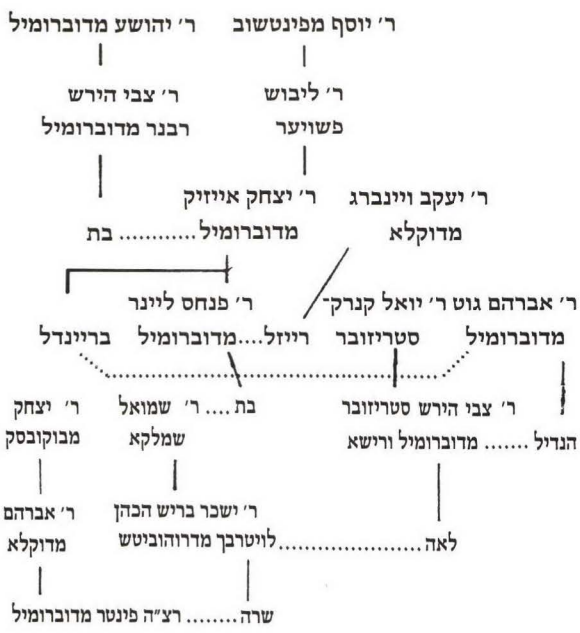
תשובות אליו: הרי בשמים, ח״ב, סט בתרנ״ד; מהר״ש, ח״ד, נח, ח״ו, קח בתרמ״ג-תר״ן; מהרש״ם, ח״א, קעח.

ר׳ מרדכי ב״ר אברהם **פינטר**

אבי משפחת פינטר. בנו של ר׳ אברהם הרצוג (נקרא פודוליר או ריישר. כשברח מרוסיה נאלץ להחליף את שם משפחתו לפינטר), ב״ר יעקב אב״ד טיסמניץ חתן הגביר ר׳ שלמה הרצוג מפודהייץ, ב״ר יוסף ת״פ מלובלין, חתן רמ״מ מרגליות, חתן ר׳ אליהו יעקב אב״ד שריגרד בפודוליה. בנו: ר׳ יצחק אב״ד בוקובסק.

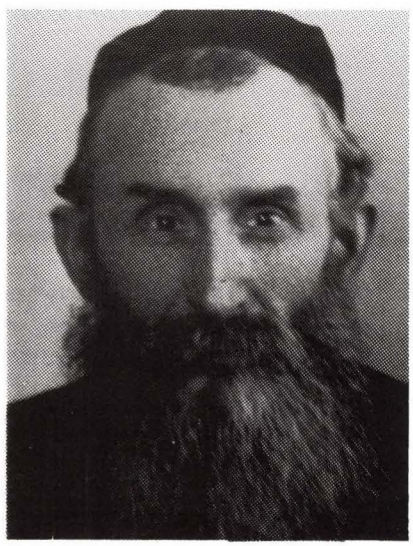
ר׳ פנחס ב״ר צבי הירש **פינטר**

בנו של ר׳ צבי הירש מדוברומיל. רבו של קהל כנסת ישראל בברוקלין. הוציא לאור מחדש את הספרים שדה יהושע וכרם יהושע לרי״ה ולרשטיין ראב״ד רישא עם הקדמתו, ובהתחלה הציג את מגילת היוחסין של משפחתו. בקי בהּ מאד, ובמכתביו המפורטים הוסיף עוד ידיעות מזכרונותיו. עזר לו בנו ר׳ שמואל שמלקא ומחותנו ר׳ זאב ג׳וסף, בסיועם הכספי של ר׳ יהודה אריה צוקרקנדל וזו׳ מרוהטין, וקרוביו ר׳ שמואל שמלקא וסרמן מאנטורפן ור׳ אליהו בן־חורין ממשפחת הויזר. בסוף רשימת ילדיו, קרוביו ומסייעיו. בנו גם ר׳ ליב.



ר׳ צבי הירש ב״ר אברהם **פינטר**

נולד לאביו ר׳ אברהם מדוקלא בערב חנוכה בו נולד גם רבי חנה צבי הערש מסטמר, והרבי משיניבה קרא



הרב צבי הירש פינטר



הרב פנחס פינטר



חותמו וחתימתו של הרב פנחס פינטר

להם שמות. נכד גם לאחים ר׳ שמלקא וההפלאה. גר בדוברומיל. חסיד שיניבה, ונסע גם למהרי״ד מבלז. מספר נפלא של סיפורי חסידים, ובעל תפילה משובח. נפטר בניו יורק בן ע״ד, ביום כ״ז כסלו תשכ״ב. פרטי יחוסו שלח אלי בנו הרב פנחס.

נשא את שרה בת ר׳ ישכר בריש הכהן לויטרבך רה״ק בדרוהוביטש (נשא את לאה שאחיותיה נישאו לר׳ יהושע השל גרוספלד אב״ד דוברומיל, ולרנ״נ באראל מטשרנוביץ יליד יגולניצה. היה לו בנק בלמברג ובטשרנוביץ, בנות ר׳ צבי הירש סטריזובר — רב בדוברומיל, וגר ברישא בה התאכסנו צדיקים בביתו. בנו של ר׳ יואל קנרק־סטריזובר. הרבי משיניבה אמר עליו שהוא בעל צדקה גדול כמו ר׳ אנשל רוטשילד כמעט. נשא את הנדיל בת ר׳ אברהם גוט מדוברומיל. — גדול בהלכה וראש העיר. הניח חיבורים רבים שאבדו בשואה. לנכדו ר״פ פינטר היה חיבורו על ד״ח שו״ע שאבד בהיותו בווישי שבצרפת, ות״ח שראוהו הפליגו בערכו. נשא את בריינדל בת ר׳ יצחק אייזיק ליינר מדוברומיל הנזכר להלן), בנו של ר׳ שמואל שמלקא נכד ר׳ אליהו הכהן בעל שבט מוסר והאב״ד ר׳ אליהו הורשובסקי בעל אזור אליהו, חתנו של ר׳ פנחס (פיניע) ליינר מדוברומיל (זו׳ גיטל רייזל בת ר׳ יעקב ויינברג מדוקלא, ב״ר אלישע ב״ר משה מפלנטש. בת אחרת שלו זו׳ ר׳ יצחק שינפלד), בנו של הנגיד ר׳ יצחק איזיק רה״ק בדוברומיל (חתן ר׳ צבי הירש רבנר אב״ד דוברומיל, חמיו של ר׳ יצחק אייזיק ליינר ובנו של ר׳ יהושע אב״ד דוברומיל, ב״ר מאיר אב״ד מושציסק, ב״ר יצחק חזק פורטיז דוקטור), ב״ר ליבוש פשויער, ב״ר יוסף אב״ד פינטשוב, ב״ר ליבוש אב״ד קראקא, ב״ר יצחק אייזיק אב״ד פרמישלא, ב״ר שמואל שמלקא אב״ד אוסטרהא, ב״ר מאיר ז״ק אב״ד לבוב, אחי הקדוש ר׳ מרדכי הי״ד שנהרג בלובלין ביום י׳ אב שצ״ו.

פִּינֶלֶס

ר׳ בנימין וולף. מ״מ בלבוב.

תשובות אליו: חידושי אנשי שם, צ, צח.

ר׳ הלל. גביר ת״ח בגלינא.

תשובות אליו בתרע״ב: בית דוד, צט (תורה לבת): צל״ח, קיז (שמות נשים בתלמוד).

ר׳ יוסף פינלס. ת״ח בדוברומיל. חתן ר׳ אברהם גוט ז״ל.

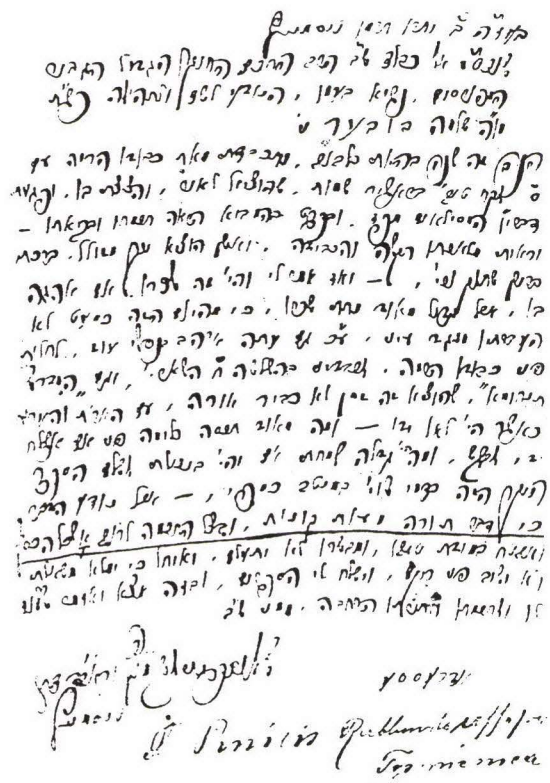
תשובות אליו: האלף לך שלמה, או״ח, לה; ובחרת בחיים, כח; בית ישראל (כהנא), פג; כנויי נדרים, א.ח. כ. ללבוב. ד״ת ממנו בהערות אלף המגן.

ר׳ צבי הירש פינלס. ת״ח בלבוב.

תשובות אליו: טוט״ד, קמא, קטו, תליתאה, ח״א, קכט, שירי טהרה, דף קיט ע״ב.

ר׳ שלום פינלס

אולי בנו של ר׳ צבי מנחם המנוי על גאון צבי חו״מ,



בקשת הרב שלום פינלס מש״ב ר״ש בובר לשלוח אליו לקח טוב ויקרא-דברים ומדרש תנחומא

ת״ר. תלמיד השו״מ. דומ״ץ וראב״ד טיסמניץ עשרות שנים.

תשובות אליו: לשב״ז, ארץ צבי, חו״מ, יט; בית יצחק, יו״ד, ח״ב, סח בתרי״ט; מהרי״א הלוי, ח״א, קפא בתרכ״ט — תר״ל; רבו, שו״מ, תליתאה, ח״ב, סח, רביעאה, ח״ב, צו. במנויי זכרון שמואל (הלר), תרמ״ב.

פִּינְסְטֶרְבּוּש

ר׳ אביש. בנו הצעיר של ר׳ אלישע פינסטרבוש מסמבור. תלמיד יח״ל.

במשתתפי תלפיות טרנוב תרח״ץ, חו׳ ב׳, סי׳ יח. ר׳ אלימלך מסמבור במנויי אור החיים (יעבץ), תרל״ג.

ר׳ שמריה ב״ר אלישע **פינסטרבוש**

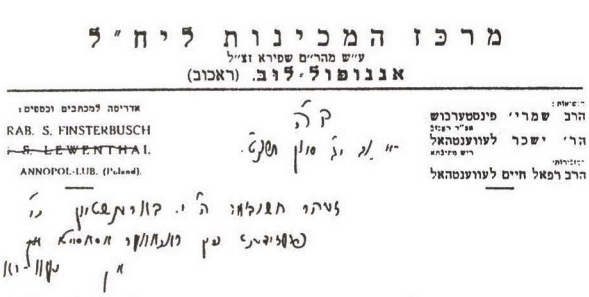
נולד בסמבור בשנת תרס״ט לאביו ר׳ אלישע. תלמיד האב״ד מהר״ם שפירא, ומראשוני בחירי תלמידיו



הרב שמריה פינסטרבוש (יושב) מוקף בתלמידי המכינה בראחוב לישיבת חכמי לובלין

ביח״ל. חתן הנגיד הרמלע בעל אחוזה במעליץ. נתקבל לרבנות ראחוב פלך לובלין אחרי עלותו לארץ של הרב נחמן ברוך ב״ר אלימלך הכהן רובינשטיין, וכיהן כרבה האחרון. מיד בבואו שקד על חיי הדת המוזנחים, עם רה״ק ר׳ בונם מנדלקר. השלים את בנית ביהכ״נ שכמעט חרב במלה״ע א׳, מוסדות חינוך לבנים ולבנות שלא היו קיימים בגלל עניות התושבים, וארגוני עזרה וסעד. פיזר מכיסו להחזקת עניים. יסד ת״ת לגילאי 4-14, ומכינה ליח״ל שיסדה הישיבה מכספה לגילאי 14-17, כשההחזקה השוטפת על העיירה. היתה גם פנימיה, ונהרו לכאן עשרות מכל הסביבות. ניהל את הישיבה תלמיד יח״ל ר׳ ישכר לוינטל הי״ד, בנו של אב״ד קשוינז. השתתף בכנסיה הגדולה במרינבד, ונשא בה נאום מרשים כשהוא בן כ״ח. נתחבב על כל החוגים בעיירה בלמדנותו, חכמתו, ואהבת ישראל שבו. ביתו שהיה מוקד לכל עניני העסקנות, המה תמיד מבקרים. בפרוץ המלחמה ברח עד כפר פוטוק הרחוק, ובשוך הקרבות חזר לקוזלובקה הקרובה, אך לא לעיירתו. במוצ״ש אחד הגיעו לכפרו יהודים מזוויכווסט שמעבר לוויסלה להאביס את סוסיהם, ופניהם מזרחה לעבר הבוג אל הרוסים. כשהסכימו לקחתו עמם גילח את זקנו, לבש בגדים פשוטים, ונסע עמם. מאז נעלמו עקבותיו הי״ד.

ראחוב אננופול, 50 — 54, 96 — 97, 141, 494/5.



מרכז המכינות ליח״ל
ע״ש מהרי״ם שפירא זצ״ל
אננופול-לוב. (ראכוב)

הרב שמרי׳ פינסטערבוש
ר׳ ישכר לעווענטהאל
הרב רפאל חיים לעווענטהאל

אדרעסה למכתבים וכספים:
RAB. S. FINSTERBUSCH
~~I. S. LEWENTHAL~~
ANNOPOL-LUB. (Poland).

כותרת מכתבו של הרב פינסטרבוש מתרצ״ט אל י. בורנשטיין
נשיא אגודת יוצאי ראחוב בניו יורק

פִּינְסְקֶר

ר׳ שבח

בנו של ר׳ מרדכי הלוי. מגיד ומו״ץ בטרנוב ובשאר קהילות. גדול בנגלה ובנסתר. סבב גם בערים אחרות לשאת את דרשותיו. נפטר בתשעה באב תקע״ו. בנו ר׳ שמחה מחבר לקוטי קדמוניות, הוא אבי יהודה ליב ממחוללי הציונות.

טורנא, ח״א, 203.

פִּינְק

ר׳ אלטר אשר כ״ץ. ת״ח באלטשטט. אליו: צבי לצדיק, נג.

ר׳ אליהו. תשובות אליו: שערי בנימין, לז, לח.

ר׳ אשר אנשל ב״ר יואל פינק

נולד בגליציה לאביו הרב יואל, ובגיל צעיר עבר

לארה"ב. תלמיד ישיבת תורה ודעת, ומחנך בה. מראשי צא"י, אגו"י, ותורה ומסורה. מגיד שיעור בדף היומי. בתשל"ה נפטרה זו' בהניחה צאצאים. נפטר ביום י"ב תשרי תשמ"ו.

ר' דב (ברל) הכהן **פינק**

תלמיד הרב חזן בישיבת תורה ודעת. אשתו נושאת בעול הפרנסה. ספרו **ברכת חן**, חידושים וביאורים בעניני מסכת ברכות. ברוקלין, דפוס מוריה, תשמ"ו, ח, פח עמ', הקדמה. המסכימים: ר"מ פיינשטיין; ר' ראובן פיין (ראוי הוא לזה מאד, הן מצד יגיעתו הכבירה, והן מצד הבנתו העמוקה).

ר' דוד פינק

דומ"ץ דוקלא. נפטר לפני תרס"ה. חתן ר' יחיאל מיכל בארוך אב"ד דובצק, שהיה תלמידו ומבני חבורתו של ר"נ מרופשיץ, ונזכר ברמתים צופים.

אולי אליו: שם עולם, ח"ב, קלב בתרל"ג.

יתכן שמנכדיו ר' דוד ב"ר חיים פינק, נפטר ביום כ"ב אדר תשל"ד. הונצח בראש ספר באר אברהם פוסבולר, ע"י ז'ני פינק קרובתו של ר' דב בר הוכשטיין. ר' חיים פינק נפטר בניו יורק ביום כ' אלול תדש"ם.

ר' יחיאל מיכל בארוך מדובצק

|

ר' דוד מדוקלא . . . . . בת

(ת"ר*-תר"ס*)

|

ר' יחיאל מיכל מדוברומיל

(תר"ך*-תרע"ט)

ר' דוד אלימלך — **ר' שמואל דב מווהנילוב**

|

ר' חיים ברוך בברוקלין

ר' זאב אביגדור וולף פינק

נולד בטרנוב, ולמד אצל ר' יעקב הורביץ אב"ד דלטין. נשא את בתו של ר' יצחק בצלאל שליסל מדזיקוב. תקופה קצרה סביב תרס"ח כיהן שם כדיין. אח"כ שנים רבות דומ"ץ בטרנוב בה נקרא דער גראבאווקער דיין, על שם שכונתו כנראה. נספה בשואה הי"ד.

תשובות אליו: אהל יהושע, ח"ב, ו, י, יב, יג בתרע"ח; חזון נחום, סב בתרצ"ד; מהר"ש, ח"ג, טז, ח"ה, פד בתר"ע — תרע"ג; מהרש"ם, ח"א, קמ לטרנוב; צור יעקב, ח"א, טו, כג, נה, צא, צב, קמח, קנה בתרס"ח — תרע"ט; רבו, שו"ת ריב"ם, ג, ח, י, יג, יט, לה, מה, מז.

יעקב פליישר, טרנובז'ג — דזיקוב, 127; טרנוב, ח"א, 190.

ר' חיים ברוך ב"ר דוד אלימלך **פינק**

בנו של ר' דוד אלימלך (חתן ר' צבי אלימלך בלייך אב"ד לאבובה), ב"ר יחיאל מיכל ראב"ד דוברומיל. שריד השואה. רב בויליאמסבורג. בקי ביחוסו, ומסר לי פרטים על המשפחה. חסיד בלז. מחבר ספר בהלכה.

תשובה אליו: חלקת יעקב, ח"ב, קכה בתשי"ג.

ר' יואל ב"ר זאב וולף **פינק**

בנם של ר' זאב וולף מליסקא (סוחר קובע עתים לתורה. חי בתר"ע) ב"ר יוסף מרדכי, ושל חיה רחמה בת ר' יואל. מזקני חסידי צורטקוב. רב בברוקלין, ור"מ בישיבת תורה ודעת. ההדיר שם בתש"ה את ספר חוסן יוסף של ר' יוסף ענגיל. בזקנתו עלה לירושלים, ובה נפטר בשבת כ' שבט תשכ"ה. בניו: א. הרב אשר אנשל; ב. ר' יוסף מרדכי חתן הרבי מקופיטשניץ.

תשובות אליו: דובב מישרים, ח"ב, לו, ח"ג, ג, לד בתש"י — תשי"ד; עקבי חיים (קלפהולץ), סא; צור יעקב, ח"א, שארית יעקב, ג. במשתתפי אסיפת חכמים (בירברייער), תר"ע, עמ' סב, תרע"א, עמ' כ, מט, קו.

ר' יחיאל מיכל (מעכעלע) ב"ר דוד **פינק**

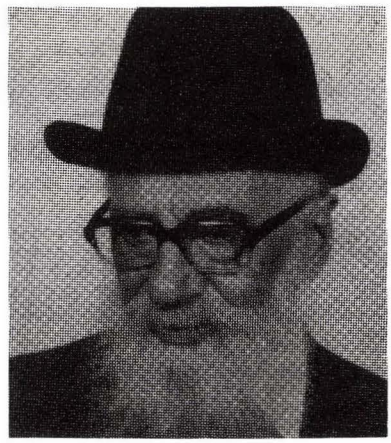
מדוברומיל (תר"ך* — תרע"ט)

בנו של ר' דוד דומ"ץ דוקלא. חתן הנגיד ר' זאב וולף שוורץ מדוברומיל. ירש טחנת קמח מאביו. פעם נתפסה שם רגלו, ומאז צלע. נעשה דומ"ץ בדוברומיל כפי שחתם בתרס"ה על הסכמתו לסיפורי יעקב (סופר), אצל האב"ד ר' אברהם מרדכי גרוספלד. חסיד צאנז. אביון מטופל בילדים. בעל קומה בינונית, זקן בלונדי קצר, ופיאות מסולסלות. בעל תפילה בימים הנוראים בקול לירי מעומק הלב, ותמיד פיזם איזה ניגון. במלה"ע א' ברח להונגריה, ושם נפטר בפרשת החודש תרע"ט. משלושת בניו היו שנים בעלי מלאכה. מהם: א. ר' שמואל דב שו"ב ומו"ץ ווהנילוב; ב. ר' דוד אלימלך אבי הרב חיים ברוך בויליאמסבורג.

דוברומיל, 29 - 30.

ר' יעקב (יענקלה) חזקיהו ב"ר מנחם מנדל **פינק**

נולד ברישא לאביו ר' מנדל אריה'ס (הממונה על הקלויז הגדול בו התפללו ולמדו כל היום. אחיו ר' משה אריה'ס לימד גמרא לבחורים ברמה גבוהה. בנו ישששכר פנה לעסקים בגרמניה). התיחס למהרש"א ולראש הברזל מלובלין. נכד ר' צבי גוטפריד מפרמישלא מח"ס פני צבי. נסמך מרבותיו רא"מ שטיינברג, ר"מ ארק ור"י אנגל. בגיל צעיר נתיתם מאביו, ונאלץ לעזור בפרנסת המשפחה הגדולה. לימד בחורים מצטיינים שאף היו גדולים ממנו בשנים,



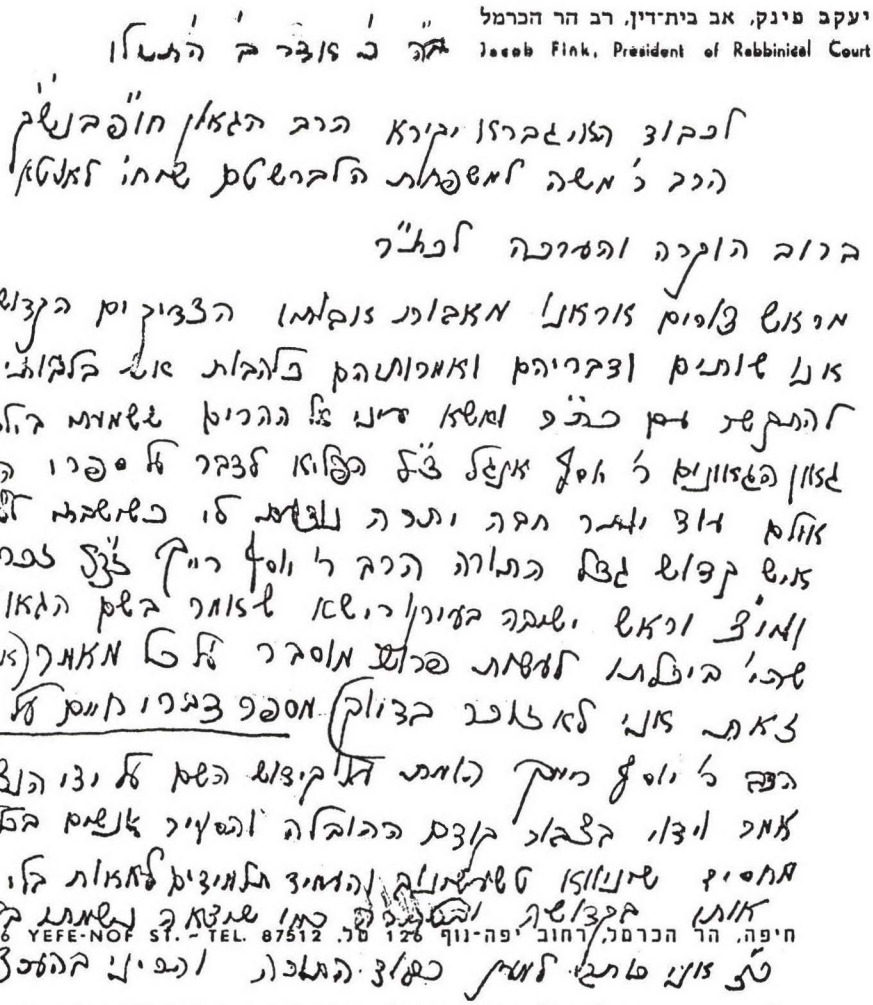
הרב יעקב פינק

ותיווך הלוואות בין סוחרים. נענה לפניית ידידו יואל באב״ד מברלין, ועבר לשם לביהמ״ד לרבנים. בתרצ״ט נמלט לארגנטינה, וכיהן שנים רבות כאב״ד ור״מ בואנוס איירס. תקופה מסוימת באמצע, רבה של ריו דה ז׳נירו בברזיל. עלה לארץ בשנת תשכ״ב, וכיהן כראב״ד בחיפה עד לפרישתו לגימלאות בתשל״ט, וכרבו של הר הכרמל. ראש המסמיכים לרבנות ליד מוסדות אריאל. נפטר ביום כ״ח כסלו תשד״מ, ונטמן בהר הזיתים. מזו׳ יהודית נולדו לו: א. ר׳ מנחם רבה של האג לשעבר; ב. ר׳ עזריאל בת״א; ג. ר׳ יוסף חיים בירושלים.

כנראה אליו לרישא: משיב שלום, קפז, קפח בתרפ״ד. הסכים כמומחה על ספרי רמח״ל החדשים.

מאמרו ותמונתו: רישא, 504. פקסימיל הסכמתו: ליקוטי אברהם (ונגרובר), תשל״ו. יצחק לוין, המודיע, י״ז טבת תשד״מ, ד; הפרדס, שבט תשד״מ, 29; הצפה, ה׳ טבת תשד״מ, 3, ב׳ שבט, 8, כ״ט כסלו תשמ״ה, 3, ישראל לבנון, כ״ו כסלו תשמ״ז, 3; צבי בר־יהושע מישיבת חברון, קול סיני, שבט תשכ״ה, בחוברת המוקדשת לו, עם מאמרו בהלכות מקואות ותמונתו; יצחק גולדשלג, שנה בשנה, תשמ״ה, 379-381; הרב אליהו בקשי דורון, שערים, כ״ט כסלו תשמ״ז, 11.

יעקב פינק, אב בית־דין, רב הר הכרמל
Jacob Fink, President of Rabbinical Court



חיפה, הר הכרמל, רחוב יפה-נוף 126 טל. 87512 - TEL. 126 YEFE-NOF ST. HAIFA, MT. CARMEL,

מכתבו של הרב פינק בתשל״ו אל הרב משה הלברשטם אודות ביקורו אצל הרב יוסף אנגל, לימודו אצל הרב יוסף רייך, והערצתם את הדברי חיים

ר׳ מאיר פינק. תשובה אליו בבחרותו: בית אב״י, ח״א, כ.

ר׳ מנחם מנלי דומ״ץ קראקא. בנו ר׳ יהושע השל השתלם בפולנית, ונעשה יועץ העיר. פעל רבות למען בני עמו, ובמיוחד בעת גזירת הריסת הבתים הקטנים. נפטר ביום ג׳ אב תרל״ח, ופקידי העיריה השתתפו בלויתו (דוד גרייוור, העברי, יד, שפג).

ר׳ משה פינק. ת״ח בליזנסק. ד״ת ממנו בילקוט הדרוש תר״ף.

ר׳ נחמן פינק. דומ״ץ ניישטט.

ר׳ ראובן ב״ר יצחק איצק **פינק**

נולד בשנת תק״ץ לערך בבנדז׳ין או מיסלוביץ בנפת קטוביץ שבשלזיה, לאביו ר׳ יצחק איצק ולאמו בריינדל. למד שם אצל הרב משה גבריאל והאב״ד הצדיק ר׳ יוסף יוסקא שפירא אינורוצלב. נסמך להוראה, וכיהן עשרים שנה ברבנות הקהילות ויטקבה, חרציז׳ין, אלטברון ובוק שבפולין. עבר ללוויטרבורג שבפרוסיה המערבית, וכמוהל לחם שם נגד ביטול המציצה. מתרל״ט שקד על התורה בהתמדה, והעמיד תלמידים בקלויז (בית המדרש) שיסד בהמבורג הצדיק ר׳ יהודה ליב ב״ר שאול, בו למדו גם בזמנו ר׳ אנשל ליכטנשטיין ור׳ ישעיה וולגמוט. מתלמידיו: ר״ח כץ, ר׳ יהודה, ורי״ל וקסנר מאלטבערן. כשסערה בקהילה פרשת רכישת בית עלמין, חיבר בגרמנית חוברת חסד ואמת, המבורג תרמ״ד, 33 עמ׳. הביע בה ללא חת את עמדתו נגד דעת האב״ד ר׳ אשר אנשל שטרן, ומצדדיו מיהרו לצאת נגדו בחוברת צדק ומשפט, 12 עמ׳. התכתב עם גאוני הזמן, ובהם ר״א גוטמכר והנצי״ב. זו׳ היחסנית פרימט שנפטרה לפני תרנ״ה, ניהלה את ביתה בצמצום רוב ימיהם. נפטר ביום ה׳ ד׳ אייר תר״ס, נספד ע״י האב״ד ר׳ מרדכי עמרם הירש, ונדפס נוסח מצבתו. בעתונות הודגש, כי מתחת לתדמיתו הקשוחה פעם לב רחום.
ילדיו: א. ר׳ חיים הבכור ומשפחתו; ב. הרופא מנחם מנלי ומשפחתו; ג. ר׳ אליהו וזו״; ד. ר׳ דניאל וזו״. נולד בשנת תר״ך. רב בצוויטאו, ומחבר ספר להוראת הכתיבה. מתרס״א רב ומגיד בביהמ״ד בוינא. במשתתפי ועידת היסוד של המזרחי בפרשבורג תרס״ד (אהלי שם, 402); ה. מלכה זו׳ ר׳ יוסף וילדיהם; ו. ינטע (יוהנה) זו׳ ר׳ יוסף יידל אב״ד פונקשטט שבמדינת הסן.
תנובת יהודה, חידושים על כל מסכתות הש״ס. החל להידפס בטבת תרנ״ה, וכשנעצר עבר לקראקא, דפוס ר׳ יוסף פישער, תרנ״ו, ג, קנח ד׳. מודיע בשער שישלח חינם לחסרי אמצעים. בהקדמתו כותב שקרא את הספר על שם הצדיק מנהיג הקהילה מיסד ביהמ״ד. בעצת גדול אחד מדפיס את חידושיו, ונוהג כאלו שלא נטלו הסכמות לספריהם. בסוף השמטות, והגהות בשו״ע או״ח. ד״צ ע״י נכדיו משפחת הוכשטיין בירושלים, עם מבוא לתולדותיו וניתוח דרך לימודו מאת הרב פרופ׳ יצחק זימר, 20 עמ׳, ירושלים תשמ״ח.
תשובות אליו: בית יצחק, יו״ד, ח״ב, צט; הרי בשמים, ח״ג, כו בתרנ״ח (על ספרו); ישועות מלכו, יו״ד, לו, כתבים ז בתרמ״ח; כנף רננה, יו״ד, ח״א, סג, סד, ח״ב, ה, מין כנף, ג, לא, לט, נב בתרמ״ח—תרנ״ה; רבי עזריאל הילדסהיימר, או״ח, סט, יו״ד, קעח.

ר׳ שמואל דב פינק

שו״ב ומו״ץ ווהנילוב. בנו של ר׳ יחיאל מיכל ראב״ד דוברומיל, וחתנו של ר׳ דוד ארי אב״ד קריפטש.
שמועה בשמו בספר אהבת וסגולת ישראל, סט.

פִּינְקֶל

ר׳ אלטר. ת״ח בקולומיאה.
תשובות אליו: אור המאיר, יט, מח, מט, נו.

ר׳ יצחק מגיד ביאנוב שליד טרמבובלה. ספד בתרס״ד להרצל עם האב״ד ר׳ שמעון באב״ד (המצפה, א׳ אלול, 4).

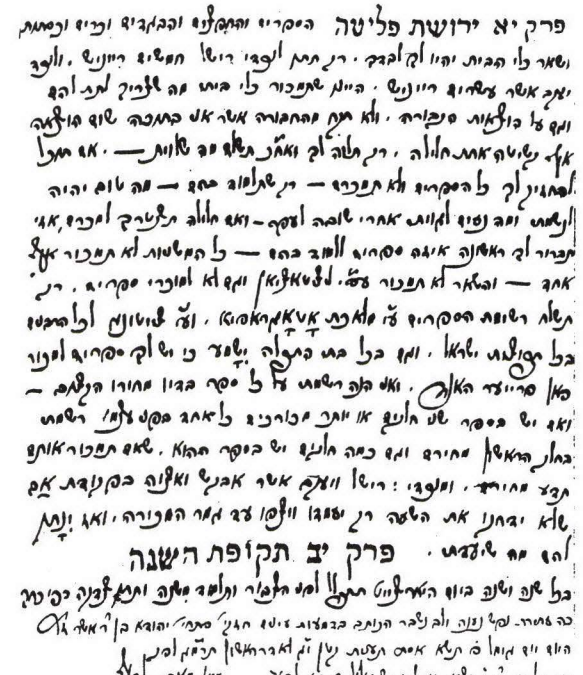
ר׳ שמואל ב״ר דב **פינקל**

נגיד ורה״ק בטופורוב. משרטט בתים מחסידי בלז. נשא את ינטע בת ר׳ משה ויינטרויב. משפחתו נספתה בשואה. שרד כחייל בצבא הרוסי וגר בבלטימור בנו ר׳ שבח, שנקרא על שם מי שהתענה בה״ב כל ימיו ונפטר צעיר בלי בנים. בנו ר״מ בישיבה לבעלי תשובה בירושלים, ובתו גרה עם משפחתה בקיבוץ ראש צורים.

פִּינְקֶלֶר

ר׳ חזקיה פתחיה יהודה ב״ר אשר **(פינקלר)**

נולד בלבוב ביום ד׳ תצא תקס״ג, כבכור לאביו ר׳ אשר. ביום י״ג אד״א תרמ״ג בהיותו בן שמונים, כתב **צואה** הנקראת קונ׳ עובר אורח, לבנו יחידו היתום מאם. מצוה בה לצאצאיו שישמרו דרך ה׳, מורה כיצד ינהגו בפטירתו, ומבקש שיטמנוהו ליד אחיו ר׳ חיים. מזכיר את נכדיו רישל ויעקב אשר, ומתאר כיצד למכור את ספריתו. חתם על תוספת בתרמ״ה. בדף השני קיום העדים מיום ב׳ תצוה תרנ״א, על



תצלום עמוד מכתב היד של צוואת ר' חזקיה פתחיה יהודה (פינקלר) מתרמ"ג בחתימתו. בפרק יא ירושת פליטה — הוראות כיצד לחלק את הרכוש, ואיך למכור את הספרים

התוספת לבנותיו לאה וחנה פינקלר וצאצאיהם. אין ידוע מה היה שם משפחתו שלו.

פיסטול ראה לפי: **פוסטול**

פַּיְעֶר

ר' אברהם ב"ר נתן **פיער**
מלבוב (תר"ו* — תר"ע*)

נולד בזולקיב לאביו ר' נתן (נהנה מיגיע כפיו, קבע עתים לתורה השכם והערב בחברת שומרים לבוקר, ירא חטא ובעל חסד, אהוב לבריות. נפטר לפני תר"ן), ולאמו הצדקת יענטא (גילחה את ראשה ולא הלכה בפיאה, כאמה אידיל בינה זו' רבי אברהם, ונכדת המקובל רבי אריה שטרן מזולקווא, שחתם על הסידור שהוציא לאור: ב"ר אברהם ז"ל מגזע גור אריה. נפטרה אחרי תרס"ד). ישב באהלה של תורה, וכשמטה ידו אמר להתפרנס מההדרת ספרי קדמונים. לשם כך נדד בכמה מדינות, ובתרנ"א גר במונקאטש. התישב בלבוב, ובתרס"ד שימש בה כדרשן ומגיד בכמה חברות קודש. כבר אז היה חולה, וכהה אור עיניו.
הספרים שהוציא לאור וחיבר נדפסו בלמברג בסדר זה: **עמודיה שבעה**, ז' דרושי רבי בצלאל מסלוצק, נדפס לראשונה בפראג תל"ד עם הסכמות גאוני הזמן, רי"מ ניק, דפוס ראז"ו סלט, תרמ"ז, סט, ו ד'. מדף ע ע"א שמות המנויים מגליציה. בשער שם המלבה"ד ר' צבי הירש קופל באכנער מקלוש, ב"ר מנחם נחום אב"ד הרלוי במולדביה, חתן ר' צבי הירש קופל מגווזדיץ. רק בקולופון מובעת תודה לר"א מזולקיב, אבל בהסכמות לספר הבא נזכר שהוא הוציא את הספר.
צפנת פענח חדש, דרושים על ערכי הא"ב בכמה אופנים, מרבי יוסף ב"ר משה נכד הג"ר אברהם אשכנזי מגזע רש"י, חתן המנהיג ר' נפתלי מפרמישלא מח"ס כתונת פסים וסידור כתר יוסף. נדפס בפפד"א תנ"ד עם הסכמת הסמיכת חכמים ושאר גאוני הדור בוד"א, ושוב מחדש ע"י ר' אברהם פייער ור' יוסף ב"ר מרדכי נ"י שוועביל מזולקווא. ר' אליעזר ב"ר ניסן מארגאשיש, דפוס ח. רוהטין, תר"ן, ב, עו ד'. בסוף רשימות מנויים מפורטות מגליציה הונגריה וזיבנבירגן, והסכמות מתרמ"ט של ר' הלל ליבטנשטיין, ר"מ פנט מדעש, והקדושת יו"ט מסיגט, למהדיר הראשון בעברו אצלם. במנויי אלסק ש"ב ר' יעקב גורלנדר, בטרנופול הרב ישראל פרנס, וכן ר' שלום רובינשטיין אב"ד לנטשין. שנה לאחר מכן הם הדפיסו את הספר שנית בסידור חדש, הוצאת רי"מ ניק, א, סח ד'. בסוף הושמטו המנויים האחרונים מגליציה, ונוספו ד' דפי הערות המו"ל. בהתחלה נוספו ההסכמות שקיבלו ממהרי"א איטינגא, השבט סופר, המהרש"ם לקרובו (ש"ב המופלג ועמוס בתורה, החריף גזע היחוס מטע תרשישים, החסיד מוהר"ר אברהם נ"י, מעודו הנהו יושב אוהלים לתורה ולתעודה ויראת ד' אוצרו, ולא ניסה באלה לדלג על הערים, ואולם לאשר ירד פלאים), ורי"ש משיניבה.
צלותא דאברהם ח"א, פירושים ודרושים על הגדה של פסח עם הפנים, ועל סדר התפילה (נדפס בהתחלה), יצחק אבנד, דפוס א. סלט, תרס"ד, ג, יא; לב ד'. המסכימים: ראל"ה מסטרי (שפתיו ברור תמללנה); ר' משה ה"ש משיניבה; המהרש"ם (ידעתי מאז את האיש ואת שיחו כי יגע ומצא, וירא ד' מרבים... נאה דורש ונאה מקיים). בהקדמת בן יכבד אב מספר בשבחי הוריו, ומתחנן שיזכה להשיא את בנותיו היראות, ולהדפיס עוד מחידושיו. מהד' ב' בלבוב, ר' שלום צווערלינג, דפוס ו. קובלר, תרס"ח, ד, מ; יב ד'. ניתנו ההסכמות מספרו משכיות כסף, ורק זו של ר' משה ה"ש בנוסח שונה. כאן ההגדה תחילה, ואחריה נוספו חידושים בעניני פסח.
משכיות כסף ח"א, פירושים ודרושים על סדר הפרשיות ממה שדרש בשבתות. ר' ישראל צווערלינג ושותפו, דפוס ו. קובלר, תרס"ה, ד, מח ד'. המסכימים: ראל"ה מסטניסלב (מצאתי בהם דברים טובים ונכוחים וישרים); המהרש"ם (ראיתי שיש בהם דברים המושכים לבו של הרואה, ערבים לאוזן שומעת); ר"י מדזיקוב ע"י ר' ברישׁ לייפר (מצוה גדולה לקרב את

האיש הלז); ר״י מצורטקוב ע״י רצ״ה ר״פ, ר׳ חיים אהרן ע״י ר׳ מרדכי שפירא, ר׳ נחום מרדכי ע״י ר׳ ליביש פיטשניק, וחתנו ר׳ נחום ע״י ר׳ ישראל טריסקר; ר׳ משה גרינולד מחוסט (איקלע לאתרין); ר׳ יהודה גרינולד מסטמר (מלאים על כל גדותיהם בהשכל ודעת, והריחו ביראת השם); ר״מ ה״ש משיניבה; ר״י מויזניץ ע״י ר׳ אפרים מהלר. בהקדמת תפוח זהב כותב, שהקונה הספר מקיים מצות הכנסת כלה. קיוה להדפיס ח״ב. בספר ד״ת מר״י מרוזין (ה:), מר״מ מפרימישלן (מו:), וממהר״י מבלז בהיותו אצלו בפרשת ויקהל (מז:).

עלה לדוגמא מפירושיו ביידיש על התורה ותהילים, דפוס א. סלט, תרס״ה, 32 עמ׳. מעמ׳ 20 מעשה נפלא של מוסר השכל, ובשוליו תרגומו בע״ט. בשער הביע תקוה להדפיס עוד מחידושיו גם על אבות.

ר׳ **אברהם** ב״ר שלמה מאיר **פיער**

מאוסציא זילוני (תרי״ב — תרצ״ו)

נולד באדר תרי״ב באוסציא זילוני שעל הדניסטר, לאביו ר׳ שלמה מאיר (ת״ח סוחר מלח. שתי אחיותיו גרו בפודהייץ ובקוזובה. נפטר באסרו חג פסח תרמ״ז), ולאמו ריינע, נפטרה ביום י״ח אלול תרס״א. בבחרותו מילא כרסו ש״ס ופוסקים בעיירתו, ולמד אצל הרב שאול הורביץ ור׳ משה ב״ר יצחק הויז. השתלם גם במדעים ובמיוחד במתימטיקה, והיה בן בית בפילוסופיה החדשה. בגיל י״ט אירס את בת אחות אביו מקוזובה, שהשיאה את הבת הגדולה לחסיד אחד. הלה חשש שתתגלה בורותו, והדיח לבטל את



ר׳ אברהם פיער

השידוך. מרוב צער עזב את הבית, והלך לסטניסלב. שוטט דרך ליסעץ, ברודשין, נדבורנה, דלטין, דרומה להונגריה, ובא לסיגט. הוסמך כרב מישיבת פרשבורג. יצר הנדודים לא נתן לו מנוח, והוא המשיך לא״י דרך טורקיה ומצרים, אלא שלא הצליח להתישב על הקרקע. סבב את פולין ורוסיה, ופנה מערבה לצרפת ולאנגליה. בכל מקום התחבב על הבריות, והתפרנס מהוראה או הנהלת פנקסים. לבסוף התישב בהוסיאטין, כמורה לדת וחשבון בביה״ס העירוני. עבר לסטניסלב, ופתח בי״ס לשפות אירופיות עם שותפו דוד הפלינג. הצטרף לציונות, ופירסם בהמצפה, הצפירה, וגם בוועלט הוינאי. שני בניו הגדולים היגרו לקנדה, ועיבדו אדמת יק״א בחבל סוסקוטשיבן שלא דרך בו אדם מעולם. בתרע״א נסע אליהם עם אשתו ושני בניו הקטנים. עבד את האדמה י״ב שנה, ושקד על חיי הרוח של המתישבים. בגלל קשיי פרנסה עבר לברוקלין ליד בנו. אמר שיעור בגמרא וברמב״ם בביכ״נ צעירי ישראל בפלטבוש. הדפיס את ספריו המוקדשים לבנו שלמה מאיר וזו׳ פעפי, חקלאים במערב קנדה בלי ילדים. בשנותיו האחרונות חיבר ביאור לפירוש ראב״ע עה״ת בו פיענח את המקומות הסתומים, וכן חיבור עברי בשאלות מתימטיות. נפטר ביום ד׳ י״ז אדר תרצ״ו, ובלויתו למחרת ספדו לו גם הרבנים לוי ומינץ (שערי ציון, תרצ״ו, חו׳ ד־ח, מב).

זכרון אברהם, ניו יורק, אקומודייטינג פרעס, ת״ב תרפ״ד, 2, 116 עמ׳. זכרונות נעוריו בעברית צחה, ותיאור הווי החיים בעיירות גליציה. כולל הגיגים פילוסופיים ומוסר השכל. בהקדמתו מבאר את יעדי הספר בו השקיע מאות דולר. **נשמת כל חי**, רעיונות וחקירות על נשמת האדם והישארות הנפש, מלוקטים בשפה צחה מש״ס ומדרשים ופילוסופים ידועים. וינא, דפוס אוניאן, תרפ״ז, 85 עמ׳, הקדמה. **לקוטי אברהם**, ביאורי מדרש רבה לפי החקירה המדעית פילוסופית ותוספת באנגלית, סטרי תרצ״ג.

עקיבא בן־עזרא, דמויות, 115 - 117.

ר׳ **יהודה צבי** ב״ר ישראל **פיער**

מרדיכוב (תר״ס* — תש״ג)

נולד בדרוהוביטש לאביו רבי ישראל האדמו״ר מלמברג. תלמיד הרב מפרוביזנא שכתב עליו בהסכמתו: הורתו בקדושה. נשא בתרפ״ה את חציל בת ר׳ יקותיאל אפרתי אב״ד חוליוב, ומתרצ״ה מילא את מקומו כרבה האחרון של חוליוב רדיכוב והסביבה. ביו״כ תש״ג נלקח מרדיכוב עם תושבי המקום עד גשר הנהר. הוסעו במכוניות לקמינקא, והוצעדו עד גשר הבוג. שם הופשטו ערומים לבורות ונורו. כמו״כ נספו בניו מרדכי אליהו ויקותיאל הי״ד.

ראדיחוב, 28, 86 - 87.

פִּיפֶר

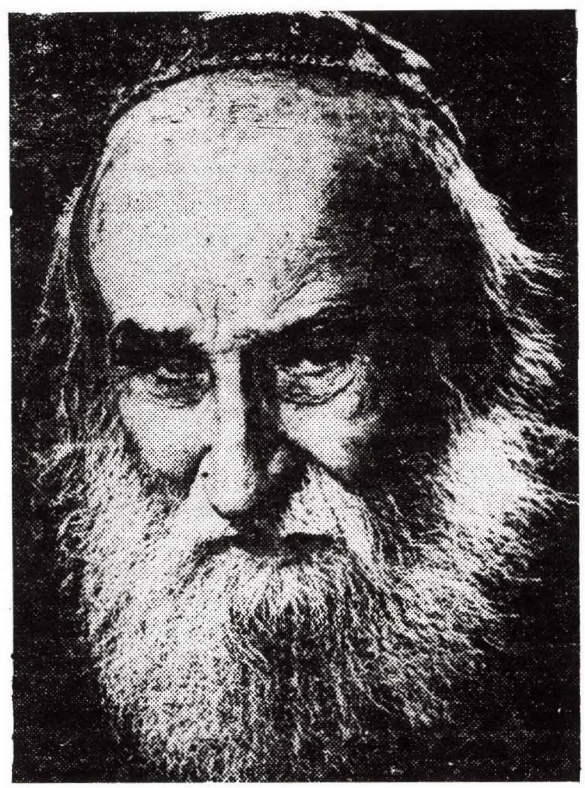
ר׳ יהודה. ת״ח בקראקא.

תשובה אליו על ניתוחי מתים: דובב מישרים, ח״א, נח בתרפ״ד.

פִּיקְהוֹלְץ

ר׳ דב בריש ב״ר יצחק **פיקהולץ**

נולד ברוזדול שליד סטרי בשנת תרמ״ח לערך לאביו ר׳ יצחק. חסיד בויאן, ובעל הדרת פנים מופלאה.



ר׳ דב בריש פיקהולץ לפני פטירתו. התמונה זכתה בפרס עתונאי

היגר בתר״ף לארה״ב. סוחר רהיטים בויליאמסבורג. עסק בתורה ביום ובלילה. נפטר בקליבלנד ביום ז׳ תמוז תשל״ז, ונטמן בבית שמש. ילדיו: א. הרב ישראל (איזידור). נסמך בתש״ב מישיבת תורה ודעת. רב ביהכ״נ הגליצאי בקליבלנד ״סיני״. מסר לי את הפרטים על אביו; ב. הרב משה (מוריס) חתן הרב טנדלר ז״ל. רב ביוליט שבלונג איילנד בניו יורק; ג. בת שנפטרה בתשמ״ג.

ממשפחתו כנראה פרופ׳ אפרים פישל פיקהולץ (אילן) בחולון, מנהל אורט ביפו. נולד בתרס״ב בניזנוב לאביו ר׳ דב ב״ר יעקלי מבוצץ מחבר פירושי תנ״ך, ולאמו דבורה בת ר׳ אברהם ליב צהלר. למד בסטרי ובווינא, ועלה לחיפה בתרצ״ט (תדהר, י, 3541).

ר׳ זושא פיקהולץ

נכד הרב מלוקטש מגזע דהע״ה. נסמך מר׳ שלום לילינפלד אב״ד פודהייץ, ונשא את בתו. ראש מחז״ה בעיר, ומגיד שיעור יומי בגמרא. מראשי חסידי בלז, ומקובל על רבי ישראל מטשורטקוב (פודהייצה, 53). בניו: א. ר׳ דב ברויל. תלמיד רמ״י הורביץ מסטניסלב שהשיב לו: בר ליואי, ח״א, או״ח, טו, יו״ד, דף סז ע״א; ב. מאיר שעלה לארץ.

ר׳ יהודה גרשון ב״ר ישראל יואל **פיקהולץ**

מרוזדול וליסעץ (תר״ד — תרע״ד*)

נולד ברוזדול בשנת תר״ד לאביו ר׳ ישראל יואל (נפטר ביום ו׳ טבת תרמ״ג. ילדיו גם: ר׳ משולם זישא מלבוב, חמיו של ר׳ יוסף שאול הבנשטרייט דומ״ץ רווה־רוסקה; אמו של ר׳ מאיר ענגל בקומרנא), בנו של החסיד המופלא ר׳ פנחס מרוזדול (הילכו עליו סיפורים נפלאים. נשתבח מהצדיקים: רבו ר׳ אהרן ליב מפרימישלן, רמ״ל מססוב, רצ״ה מזידיטשוב, ור׳ יהודה צבי מרוזדול שהתחמם בהספדו, כי קיבץ באימה בתפילתו את רמ״ח איבריו ושס״ה גידיו), ולאמו יוטא חנה בת הרב דוד זאב מלבוב (נפטרה ביום ו׳ אייר תרכ״ח), אחות הרב יהודה גרשון מרוזדול (אחיו של רבי משולם זיסא מלבוב, וגיסו של מהרי״ץ מסטרטין. בכתביו נמצא שאביו נכד רבי משה חריף נכד החכם צבי, ובניו מוסרים שהם גם נכדי רבי גרשום ב״ר יהודה מאור הגולה)

נסמך בתרכ״ט מרבו מהרי״א מקומרנא ומהשו״מ, ונסע גם אל מהרי״א מזידיטשוב. דומ״ץ רוזדול ממנה חתם על אמרי בינה תרל״ג, ומתרל״ד (או מתר״ל) אב״ד ליסעץ שליד סטניסלב. בתרע״ב היה עמו ספר דרוש ופלפול (אהלי שם, 250). נפטר ביום ח׳ אלול (שארית לשארית, כג). נשא את בת ר׳ מ(שולם?) פיקהולץ שהיה אחיו גיסו וחמיו, חתנו של רבי יהודה צבי שטעג אב״ד סקוליע. יחידו יצחק איזיק נולד ביום י״א אב תרל״ז. בתו הגדולה אסתר פיניא נפטרה ביום כ״א אייר תרמ״ט בלי ילדים.

מחנה יהודה (ח״א), ביאורי הלכות נחוצות בד״ח שו״ע ובמיוחד ביו״ד, קונטרסי פלפול ודרוש, ביאורי פשט וכמה שו״ת. לעמבערג, רי״מ ניק, דפוס ראז״ו סלט, תר״ם, (טז), צז ד׳. המסכימים: חו״ז רבי יהודה צבי שטעג מסקוליע (אני מעיד... שלמד תורה בדחקות, שקד על דלתי תורה ביום ובלילה, ויקוים בו מאמר המשנה סופו לקיימה מעושר); היתר הוראה בתרל״ב מהשו״מ המסתמך על סמיכת זקנו והתכתבות עם המחבר (מברר הלכה בסברות ישרות, חד השכל זך הרעיון, קולע אל השערה); מהרי״א מקומרנא מפליג בתרכ״ט מאד בשבחיו שאינו זקוק לשום הורמנא,

ראוי לסמוך עליו בכל עניני הוראה, ובירכו שוב כשנתקבל לליסעץ. אחרי מכירת מאתיים עותקים הדפיס בתרמ״א (בקולומיאה?) בנייר אחר יקר סהדותא, ד׳ דפי מכתבי ד״ת שקיבל מגאונים עם תשובותיו, והוסיפם לספרים. ר׳ נתן לוין בשם חמיו ר״י שמלקיס; ש״ב ר׳ משה תאומים מהורודנקה ששלח לו את ספרו אוריין תליתאי (הוטבו דבריו בעיני, וראיתי כי חיליה לאורייתא לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא); המהרש״ם בד״ת; בקשת ר״ב וייס מטשרנוביץ מגבאי בתי המדרש בעירו לרכוש את הספר (ידעתיו זה מספר שנים, כי בין ת״ח המובהקים בגאליציען יחד כבודו), ומכתבו בד״ת (בדרך כלל אני אומר כי ספרו מצא חן בעיני); הייטב לב. אח״כ מודה לקרוביו שתמכו בידו, ומוסר בהקדמתו פרטים על משפחתו. פתיחת האגדה; א״ם כ״ל ח״י. בספר נו סי׳, ד׳ פלפולים מעניני קדושת השבת, אזהרות שגם הלומדים אינם נזהרים בהם (ה), ולקט תקנות מפנקס וד״א (ו).

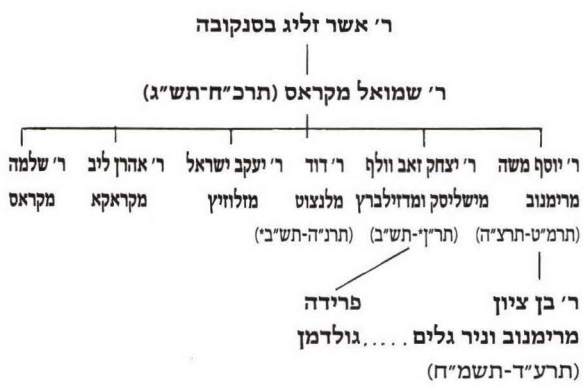
חידושי הגרשוני, כללי הדינים בסדר א״ב כמו ספר יד מלאכי והגהות עליו. קאלאמעא, דפוס ר׳ אלטר טייכר (מיכאל בילוס), תרנ״א, ג, מה ד׳. הקדמה. בהתחלה מודה לגיסיו מסייעיו. ר״י ויידנפלד מהרימלוב כותב בהסכמתו עם ד״ת: בחכמה פתח שערים, וציין המקור להדינים. נטלה אף כי כבר בתרמ״א כתב לו הגאון שאינו זקוק להסכמות. חשב תחילה להדפיס עם גוף הכללים מהיד מלאכי, וציין לסימניו. מדף מב ע״א: קונ׳ אבל כבד על ר׳ אליהו הורשובסקי אב״ד דרוהוביטש שהיה שלישי בשלישי עם אביו, ועל חו״ז אב״ד סקאלי וסדר יחוסו.

מחנה יהודה ח״ב, שו״ת הנקראים שו״ת מהרי״ג בד״ח שו״ע וקו״א על ספריו הקודמים. דפוס אביגדור טייכער (מ. בילוס), תרס״ג, ו, נח ד׳, סג סי׳. המסכימים: ר׳ יצחק חיות מבראד בתרנ״ט (מכיר אנכי מעכ״ת מכבר בדברי תורה שלו ובשאלותיו, שכולם בנויים על אדני היושר והצדק); רד״כ על ח״א עם ד״ת בתרנ״ז, ומה שענה לו על דבריו. ההקדמה במעלת כתיבת חידושים ואפילו קטנים, ואח״כ המפתחות לפי סדר השו״ע. חסרה תשובה מז. מדף נג ע״א קו״א לספריו הראשונים, השמטות ותיקונים.

מחוץ לגליציה השיב למקומות: **אירביא**־הגר — על ד״ת בלרדינה שבמרמורוש, לבית דינו של הרב ישכר שטוקהמר והאב״ד ר׳ יעקב ב״ר מרדכי ז״ל (ח״ב, יג); **טריבושעץ**־הגר (ח״ב, נא); **סיגט**; **סלטוינה** ע״י סיגט — הרב שלמה טבק (ח״ב, ל); **סריד**־בוקובינה (ח״ב, לב); **קרמניץ** — הרב אברהם עוזר שבתי ברי״ץ (ממנו בח״א, מז). בלי שם מקום: לר׳ יוסף סגל (ח״א, מח); לר׳ פנחס משה בתרנ״ס (ח״ב, נד). לקרוביו: לגיסו אחי אשתו ר׳ ירוחם פישל פיקהולץ; לב״א ר׳ יוסף בתרנ״ג (ח״ב, יט); לבן אחיו וחמיו ר׳ יצחק דוד פיקהולץ שו״ב זורובנא; לבן אחותו ותלמידו ר׳ מאיר ענגיל בקומרנא (ח״א, כט, ח״ב, לח); לנכד אחיו וחמיו ר׳ יוסף ברוהטין (ח״ב, סב). לתלמידו ר׳ מיכל דרימר בזביא שליד קוסוב בתרנ״ט (ח״א, כט, ח״ב, כו).

תשובות אליו: אבני צדק (ט״ב), או״ח, מו, יו״ד, לט, מ, קכה, אה״ע מה (ממנו); בר ליואי, ח״ב, חו״מ, כב; דובב מישרים, ח״ג, קיד בתר״ן מהכוכב מיעקב; שו״ת הד״ר, ח״ב, מו בתרנ״ח (ממנו); הרי בשמים, חמישאה ד בתרס״ד; מהרש״ם, ח״ב, קט, ח״ד, ב, ס בתרנ״ט; שדה יצחק, מא; שו״מ, תליתאה, ח״א, רצג; שתים בתולדות יצחק (הורביץ), דפים יח ע״א — כא ע״א. מכתבו המזויף נגד הציונות לר״מ גידמן בתרס״ב, דובב שפתי ישנים, ג, רצו — רצט. ממעודדי אסיפת הרבנים בקראקא תרס״ג. חתם על רשות בית דין צדק, ויזניץ תרע״ג.

פִּירֶר



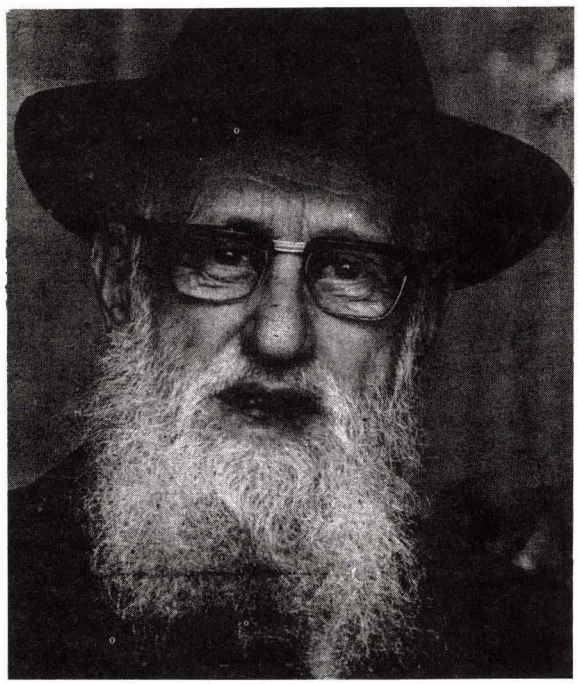
ר׳ **אהרן ליב** ב״ר שמואל **פירר**

בנו החמישי של ר׳ שמואל מקראס. חתן ר׳ ניסן שנירר אב״ד זקליטשין ודיין בקראקא. מילא את מקום חמיו כחבר בית הדין בקראקא. ר״מ בישיבת באבוב בעיר. נספה בשואה עם זו׳ וילדיו הי״ד.

ר׳ **בן ציון** ב״ר יוסף משה **פירר**

מרימנוב וניר גלים (תרע״ד - תשמ״ח)

נולד ביום א׳ ניסן תרע״ד בקרוסנו לאביו ר׳ יוסף משה ראב״ד רימנוב. למד אצל ר׳ שמואל אבי אביו, ונסמך ע״י שלושה מגדולי הרבנים בגליציה. נשא בתרצ״ד את פרידה, בת דודו אחי אביו ר׳ יצחק זאב גולדמן־פירר אב״ד מדזילברץ. משנפטר אביו בתרצ״ה, מילא את מקומו מגיל כ״א כראב״ד רימנוב, והרביץ תורה לתלמידים. בשנות השואה נדד ביערות סיביר, ועסק במלאכות שונות. אחרי המלחמה סגן מנהל מטעם אונרר״א במחנה אולם שבדרום גרמניה. יסד את ישיבת אור המאיר, והטיף לעלות לארץ. בקיץ תש״ח עלה, שהה במחנות העולים בפרדס חנה, גר ברמת גן, ועבד כפקיד בעירית ת״א. מתשי״ז רבו של המושב ניר גלים שליד אשדוד. לימד בישיבת כרם ביבנה, בישיבה המקומית, ובמדרשת גבעת ושינגטון. חיבר ל״ג ספרים, ואחדים מהם תורגמו לאנגלית.



הרב בן ציון פירר

פירסם מאות מאמרי תורה ופובליציסטיקה בעברית וביידיש כבר בחו״ל, ובארץ בהמודיע, הצפה ושערים. נפטר ביום כ״ב סיון תשמ״ח. ילדיו: ר׳ יוסף משה, חנה אשת צבי ארנברג, טובה.

חמדת ציון, פלפולי הלכה. קראקא, דפוס ריניסאנס, תרצ״ו, פ, כח עמ׳, לב סי׳, עם הקדמה, ופתיחה בחשבון תקופות ומולדות. המסכימים: ר׳ משה׳ניו מקראקא עם ד״ת (מצאתיו לב נבון לעשות ציצים ופרחים לתוה״ק, בדברים נכונים וישרים למוצאי דעת, ולפי מיעוט שנותיו הרבה מקנתו, ותקוה טובה נשקפה לו לפי כשרונותיו הנעלים); ר״נ ויידנפלד עם ד״ת (כבר יש אתך איזה תשובות מאתי, בהם מצאתי תהלתך, כי הרבית מקנתך וחילך לאורייתא גם בענינים בלתי שגורים); רז״ו ניסנבוים מדרוהוביטש עם ד״ת (מלאים זיו השכל, ומפיקים נוגה החידוד); ראי״צ פרומר מקוזיגלוב (ראיתי שהוא מפלפל נכבד, וחציו שנונים ביקרה מפנינים); רש״א מילר מלאבווא עם ד״ת (לפי ערך צעיר הימים כמותו, עומד הכן לגדולות ונפלאות); ר׳ שאול בראך מקאשוי (דין רפש מדבית אבא להיות יראתו קודמת לחכמתו); ר׳ עקיבא סופר מפ״ב (תלי״ת לא אלמן ישראל, אם רך בשנים מלא ברכת ד׳). בסוף שתי תשובות מאביו. מהדורה שניה מורחבת בתל אביב תשט״ז ותשמ״ה.

עורך שני עם ר׳ משה אפרים מושקוביץ אב״ד סוקוליקי של **תלפיות**. מאסף תורני עם המדורים: פלפול, הלכה, אגדה ומוסר, הדרכה לתלמידים, ומבי מדרשא. יצא לאור בטרנוב תרח״ץ ע״י חבורה להרבצת תורה ויר״ש ״זריזים״ שנוסדה במנ״א תרצ״ז בסטריזוב. חוברת א: אד״א, לו עמ׳, חו׳ ב׳: אייר, ל עמ׳, ועמדה להופיע חוברת סיון. מחירה 60 פרוטות וכפולה 75. במערכת גם הצורבים מדרבנן יוסף ריטרמן (מקראקא, תלמיד יח״ל, חתן רייזנר ברישא), ויהושע פסטרנק מזרשין. המזכיר: הב׳ אברהם יעקב קלנר מטרנוב. נושאי הענינים שביעית, ובהתחלה קריאה לתמוך בשומריה.

במשתתפים מחוץ לגליציה: בחוברת א: ריי״ל פיין אב״ד סלונים (סי׳ ה); ר׳ אלכסנדר זושא פרידמן מוורשא (סי׳ ו); ראי״י ליפא אב״ד זשארוב (סי׳ ז); ר׳ אלחנן וסרמן על חכמות חיצוניות (עמ׳ טו, וחו׳ ב, טו). בחוברת ב: רמ״י מאוסטרובצה (סי׳ ח); ר׳ שלמה הלוי סלאווין ר״מ סטולין (סי׳ י); ר׳ יחיאל אברהם בלנקמן אב״ד שברשין תלמיד יח״ל (סי׳ יב); ר׳ חיים זבולון חרל״פ אב״ד ראל״צ (סי׳ יג); ר׳ יחיאל מאיר בלקובסקי צו״מ בסוסנוביץ (סי׳ טו); ר׳ מרדכי יהודה לוברט מקוטנא ביח״ל (סי׳ יז); ר׳ ניסן עקשטיין אב״ד קוזניץ (עמ׳ כב); ר׳ ירוחם פישל שפיטלוביץ (ל. שיף) מוורשא (עמ׳ כג).

בארץ נדפסו ספריו בסדר זה: ישראל והזמנים בהגות ומחשבה, ח״א: ת״א תשט״ז, ח״ב: ספריתי, תשי״ז. יעקב ובניו — סיפור מקראי, ספריתי תשי״ח, ושוב: ר״ג, מסדה, תשל״ג. משה — סיפור מקראי עם הערכת ש״י עגנון, המושב תש״ך, ושוב: ר״ג, מסדה, תשל״ג. חגים וזמנים — הגות ומחשבה בשאלות הזמן. ת״א, א. ציוני, תשכ״א, ומהד׳ ב, המושב תשכ״ו. קורות משפחת ישראלי — סיפור. ת״א תשכ״ג. מדי שבת בשבתו. א. ציוני תשכ״ד. לשבתות ולמועדים. ספרייתי תשכ״ה. התאומים. תשכ״ו ותשל״ז. הגיונה של תורה א־ה. תשכ״ז ותשמ״ו. אלה הם מועדי א־ג. ספרייתי תשכ״ח, ושוב: דפוס רובינשטיין, תשמ״ו. סעדיה וייסמן. תשכ״ח ותשל״ז. מאדם עד אברהם. המושב, תשל״א ותשל״ג. פנים חדשות בתורה א־ה. פלדהיים תשל״ה, ודפוס רובינשטיין, תשמ״ז. ליום חגנו. תשל״ו. הקומוניסט והחבדני״ק. ת״א תשל״ח. פנים מסבירות לתורה א־ה. ספרייתי תשמ״א. תהפוכות הגורל. תשמ״א. אורי חוזר בתשובה. תשמ״ב. הגיורת והנזירה. תשמ״ג. סיפור קצר. תשמ״ו. גלגול נשמה מאושוויץ. תשמ״ז. ספריו הוצגו בבימת הספר העברי תשל״ט, נתיבות תש״ם.

תשובות אליו: דובב מישרים, ח״ג, קכב בתרצ״ה מהחזון נחום; דעת משה השלם, כד, תשד״מ, מז. ד״ת ממנו: עולת חודש, אלול תש״ט, תשרי־חשון תש״י, תשרי תשי״א, 17-18; תלפיות שלו, חו׳ א, סי׳ ד.

תדהר, יג, 4214/5; קרסל, ב, 632; נעמי גוטקינד, הצפה, י״ח טבת תשמ״ה, 4; מאיר בן און, ערב שבת, ט״ו טבת תשמ״ו, 16; בנו משה, המודיע, כ״א תמוז תשמ״ח, ג, הצפה, כ״ב תמוז, 3; שערים, י״ד תמוז תשמ״ח, 15.

ר׳ דוד ב״ר שמואל **פירר**

מלנצוט (תרנ״ה — תש״ב)

נולד בשנת תרנ״ה כבנו השלישי של ר׳ שמואל מקראס. מילדותו נודע כעמקן ומפלפל. נסמך מהרבי מאוסטרובצה. נשא את בת שבע בת ר׳ אלעזר שפירא השני מלנצוט, ועבר אליו. כבר בחיי חמיו נתמנה כדומ״ץ וראב״ד, ואחרי פטירתו נבחר כרבה האחרון של העיר. פעיל כל השנים בחיי הדת והרוח של הקהילה. נספה עם זו׳ ושני ילדיו הי״ד.

מאיר שמעון גשורי, לאנצוט, 58, 66.

ר׳ יהושע פירר

נכד אחד האחים של ר׳ אשר זליג אבי ר׳ שמואל מקראס. ראש כולל באבוב בטורונטו.

ד״ת ממנו: כר״ש, ניסן תש״ם, מ־מג, כסלו־טבת תשמ״ב, לד־לו.

ר׳ יוסף משה ב״ר שמואל פירר

מרימנוב (תרמ״ט — תרצ״ה)

נולד בסוף תרמ״ט כבן ראשון לר׳ שמואל מקראס. מתרע״ח ראב״ד רימנוב י״ח שנה. ניהל את עדתו בנועם ובענוה, לימד תלמידים, ונערץ על הכל. נפטר במבחר שנותיו בעש״ק כ״ג ניסן תרצ״ה, ועל כסאו עלה בנו הרב בן־ציון. בשואה נספו זו׳ גיטל בת רב״צ וסטרייך אב״ד קנטשוגה, ובנותיו: בילא אם הפעוטה רחל׳ה, והצעירה גננדל.

תשובה אליו: מהר״ש, ח״ה, קט בתרפ״ג. שתים מתשובותיו מתרפ״ג — תרפ״ה בעניני עגונות בסוף ספר חמדת ציון של בנו, עם תשובות ראי״מ שטיינברג (ממחזה אברהם, ח״ב, אה״ע, מג) ר״ש ענגיל ור״מ ארק.

בנו רב״צ, רימנוב, 35 - 36.

ר׳ יעקב ישראל ב״ר שמואל פירר

בנו הרביעי של ר׳ שמואל מקראס. רבה של זלוזיץ. שקדן נדיר. היה עמו חיבור גדול על שו״ע אה״ע מעין הפמ״ג, דהיינו על כל ס״ק בחלקת מחוקק ובית שמואל. נספה בשואה עם זו׳ טויבא וילדיהם הי״ד.

תשובות אליו: אהל משה, קמא, כב; חבצלת, ח״א, ז, תנינא, פא בתר״ץ — תרצ״ו; מנחת יחיאל, ח״ג, קט. תשובתו לר׳ יצחק ציף מלבוב: מקדשי השם, ח״א, מז בתרצ״ד.

ר׳ יצחק זאב (וולף) ב״ר שמואל פירר

מישליסק ומדזילברץ (תר״ן — תש״ב)

נולד במילובקה בשנת תר״ן לערך כבנו השני של ר׳ שמואל מקראס. סייע בסידור ספר האלף לך שלמה של זקנו ר׳ יצחק חריף. מתרע״ח אב״ד ישליסק שליד הגבול הפולני־סלובקי. נתקבל בתרפ״ג לרבנות מדזילברץ הסמוכה בקרפטים מעבר לגבול הצ׳כי, וחסידי צאנז קבלו אז על מקומו את ר׳ אפרים דוד ה״ש מברדיוב. שינה את שמו לשם גולדמן של אמו, כדי לקבל אזרחות. בעיירתו הקטנה עסק בתורה, ויצא לו מוניטין של ת״ח גדול בהלכה ובאגדה. נמנה עם בני העליה, וחתר לשלימות. בעל מנגן, וש״ץ מעולה. חונן בנפש פיוטית, ומשך בעט סופרים. נעים הליכות עם הבריות, וחיוך תמיד שפוך על פניו. טוב לב, ולא ידע רוגז מהו. ותרן גדול בממונו לפנים משורת הדין, וכל הליכותיו כבוד לתורה וללומדיה. הדריך את בני עדתו בדרכי היהדות, והם קבלו את מרותו באהבה. בן עשרים נשא את פיגא בת ר׳ אליעזר ליבר מונד אב״ד מיקוליב, והיו לו חמישה



הרב יצחק זאב פירר



חתימות וחותמות גאוני גליציה בתרפ״א: ר׳ חיים יצחק ירוחם מאלטשטט, ר׳ אהרן הלברשטם מביאלא, ר׳ נחום ויידנפלד מדומברובה, ר׳ אשר אנשיל יצחק זלטנרייך מוודויץ, ר׳ סיני הלברשטם מזמיגרוד, ר׳ דוד מנחם מאניש באב״ד מטרנופול ור׳ יצחק זאב פירר מישליסק

בנים, ושתי בנות. הבכירה נישאה לר׳ בן ציון פירר, בן אחיו ר׳ יוסף משה. בשנת תש״ב נלקח ע״י הנאצים עם ראשוני יהודי העיירה לאיזור לובלין, ושם נספה. גם בני משפחתו נספו.

ד״ת ממנו בראש ספר חמדת ציון של חתנו בן אחיו. מכתביו מתר״ף — תרפ״א, זכרון בספר (עזרת תורה), 141 — 143, 285.

ב״א וחתנו רב״צ פירר, אלה אזכרה, ו, 276-277.

ר׳ שמואל ב״ר אשר זליג **פירר**

מקראס (תרכ״ח — תש״ג)

נולד בכפר סנקובה שליד גורליץ בשנת תרכ״ח (ולא תרכ״ה), לאביו ר׳ אשר זליג (בתו זו׳ הת״ח ר׳ שאול לוינשטיין בפודגורזע, ועוד אחת להלן), ב״ר צבי הירש (אבי ר׳ נפתלי זקנו של ר׳ מרדכי אורי דמביצר), נכד רבי יצחק חריף מסמבור. בילדותו נקרא העילוי מסנקובה, והצטיין בפלפוליו, הסברתו, כוחו באגדה, ואף במתימטיקה. בגיל עשר ידע בע״פ את חו״מ ח״א עם הקצות והנתיבות. אהב את החילוק והפלפול הפולני המוצק, שהשומעו מקבל את הרושם שזהו הפשט. בן עשר בא לטרנוב ללמוד אצל הראב״ד ר׳ נפתלי גולדברג, שהופתע לבקשתו ושאלו מה יודע. כשענה שאת כל ספרו בית לוי, שאל איזו סתירה מצא שם (נתגלתה אחרי ההדפסה והיה מאוחר לתקנה), קפץ ואמר לו. זמן קצר למד גם אצל ר״י שמלקיס, וכן אצל רח״י ירוחם מאלטשטט, ודודו ר׳ ישראל איסר אייזנברג דומ״ץ זמיגרוד.

בן י״ח נשא את שרה בת ראי״ה גולדמן מצ׳כיה, ונולדו לו ממנה ששה בנים וחמש בנות. כל בניו וחתניו כיהנו כרבנים במקומות שונים בגליציה: א. ר׳ יוסף משה ראב״ד רימנוב; ב. ר׳ יצחק זאב וולף אב״ד ישליסק ומדזילברץ; ג. ר׳ דוד אב״ד לנצוט; ד. ר׳ יעקב ישראל אב״ד זלוזיץ; ה. ר׳ אהרן ליב דיין בקראקא; ו. ר׳ שלמה. יד ימינו של אביו בקראס כשזקן. נספה עם זו׳ בילא ובתם; ז. רחל זו׳ ר׳ מנחם נחום וקסברג דיין בקראקא; ח. רבקה זו׳ ר׳ עקיבא המרלינג ראב״ד קראס; ט. נחמה זו׳ ר׳ זאב ריינמן אב״ד נרול; י. פריידא זו׳ ר׳ מאיר ב״ר חיים פינטר שסמך לשולחנו; יא. לאה שנפטרה צעירה. בתה טויבא נספתה בשואה הי״ד.



הרב שמואל פירר

מגיל עשרים רבה של העיירה הקטנה מילובקה. (בפאלקסקאלענדער רשום שם מתר״ס אחרי הרב יעקב לוי). כאן היתה שעתו פנויה לרדת לעומק העיון, ומכל עברים פנו אליו בשאלות הלכה. עבר על כל מדרשי האגדה, ודרש בהם שעות כמין חומר. מהר״ם שפירא הפליג את כח רעיונותיו באגדה. הסברתו היתה מעולה, ובשיעוריו ריתק שעות את תלמידיו עד שהעקוב היה למישור. טבעו יצא בעולם, ונקרא לכהן בקראקא כראש הישיבה שנקראה אח״כ בית מאיר, ולמדו בה עשרות תלמידים נבחרים מתוך הרבים שהציעו את עצמם. כשנצטרד נענה בתרס״ח (ולא בתרס״ו או תרס״ד) לקריאת הקהילה החדשה קרוסנו, למלא את מקום הרב אלישע ה״ש שעבר לגורליץ. כיהן בה ל״ה שנה, ולא נענה להצעת אנטוורפן. רבים פנו אליו לקבל סמיכה, קבלה או הסכמה. נודע כמומחה בדיני ממונות מסובכים, והרבה סוחרים נהרו להתדיין אצלו, בגלל התמצאותו המופלאה. גבה קומה, זקנו המגודל ופיאותיו עיטרו את פניו העדינות, עיניו הפיקו חכמה ופקחות, ומצחו רחב וגבוה מלא הוד והדר. מלא פשטות וענוה, ומעולם לא דיבר על עצמו. חסיד צאנז, ודבק ברבי משינאווא ורבי ברוך מגורליץ. בשנותיו האחרונות התקרב לאדמו״ר מבאבוב. נחשב מגדולי התורה בגליציה. חבר השלטון הרוחני ביח״ל, ובא לעיתים לבחון ולחתום על תעודות צורבא מרבנן.

כשפרצה מלה״ע השניה נדד שנתיים בסטרי, בוליחוב וקוזובה. כשהנאצים כבשו את גליציה המזרחית שב לקרוסנו, ויהודי המקום הסתירוהו עם מנין זקנים. כשמחבואם נתגלה והוצאו להריגה, עודד לקיים קידוש השם בשמחה. בעת שנורה הראשון ידידו ר׳ זאב נוסבוים קרא: ראו איזה מות קל! נספה עם עוד תשעים יהודים, עם חיסול הגיטו ביום כ״ג כסלו תש״ג. נטמן תחילה במקום, ואחרי המלחמה הובא לקבורות בבית העלמין שבעיר.

הר שפר, חידושים וביאורים עמ״ס הוריות. בארדיאב, דפוס ר׳ מנשה יחזקאל הורוויץ, תרפ״ג, ג, מא ד׳. בהוצאות נשאו בני גיסו הגביר מחסידי באבוב: ר׳ חיים ברוך עהרענבערג, בעל אחותו הענדא גאלדע שנפטרה בויען ביום ט׳ שבט תרפ״ב. רשימת ילדיהם: ארזי לבנון, רצג. אחרי הקדמת המו״ל ר׳ יעקב צבי ברח״ב ארנברג ד״ת מהמחבר. הספר הוא פירוש פשטני מלא סנסני חריפות. בסופו תיקונים. מהדורה שניה מסודרת מחדש באותיות מרובעות ע״י נכדו רב״צ, ת״א, דפוס שם ביפו, תשי״ז, 8, 128 עמ׳, עם מבוא המהדיר לתולדות המחבר. בסוף ד״ת ששמע רי״צ ארנברג מירושלים מדודו המחבר. ד״צ מהדורה זו, דפוס זהר, תשל״ט, רמ עמ׳. בעמ׳ קלט שער: **הר שפר** על סוגיות הש״ס. בהקדמת ח״ב כותב המהדיר, שספר חדש זה מבוסס על חדו״ת שרשמו מהמחבר

תלמידיו: ר׳ יעקב צבי ארנברג בן אחותו ור׳ גרשון אייזנברג —ונערכו על ידו מחדש, וכן על חדו״ת שנתפרסמו בספרים ובכתבי עת, ולוקטו ע״י ר׳ שמריהו ציטרוננבוים שאביו וחמיו תלמידי המחבר. כן מודה לבנו ר׳ יוסף משה, שסייע לו בהעתקת הכתבים המטושטשים ובעריכתם. בעמוד האחרון רשימת ילדי המחבר. בשואה אבד ספר תשובותיו שהכין לדפוס, ובו בקצרה ההלכה בלבד בלי שום פלפול, עם הארת המקור.



בקשת הרב שמואל פירר בתרפ״ז ממח׳ ר׳ אלימלך אלעזר ערנברג בניו יורק, לקיים הבטחתו לשלוח לו מאתיים דולר לסילוק נדונית בתו. גם אחיו ר׳ משה יחיאל פירר שלח לו תמיכת עזרה מארה״ב

תשובות אליו: אבני זכרון (פפר), ח״ב, דף קכ ע״ב (וממנו) בתרפ״ה; אמרי דוד, קיח בתרפ״ח; בנין צבי, ח״ב, ח (על ספרו); חבצלת, ח״א, ט (על ספרו); חלקת השדה, דפים יא. כח: בתרמ״ח; מח׳, מהר״ש, ח״א, ב, ח״ג, יז בתרנ״ו — תר״ע; ש״ב, מנחת יחיאל, ח״ב, לו. ד״ת ממנו: אהל תורה, תרפ״ח, חו׳ א, עמ׳ ד־ה (תשובתו לעורך ר״פ הירשפרונג); אחיאסף, תרפ״ט, חו׳ א, סי׳ ז. בסי׳ י׳ מכתבו לרנט״ש שליסל על ספרו נטע שעשועים; אסיפת גדולים, חו׳ א, סי׳ ו; תלמידו רא״א ארנברג, ארזי לבנון, קלא, רפד, רפו, רכד־רכה (עם פקסימיל פלפולו ותמונתו); ואלו האיסורים, תרס״ד, עמ׳ 12; חלק יעקב (אביגדור), בהתחלת ח״ב, ח בתרפ״ט; כרם שלמה, כסלו תשל״ח, טז, יח, סיון, טו־יז (עם קצת תולדותיו), שבט־אדר תש״ם, כא־כג, לר׳ דוד שליסל דומ״ץ מונקאטש (מאחיאסף הנ״ל, ואדר תש״ג, יט־כא, לר׳ מרדכי שפלטר מקוזובה בתש״א בה נגלה עוצם כוחו בפלפול), תשרי תשמ״ה, יז, כסלו תשמ״ו, יח־כא; הלבנון, א, תרפ״ח, סי׳ ג; מוריה, סא, יג־יז; מקדשי השם, ח״א, ז בתרצ״א; עולת חודש, תשרי תשי״א, 25־26; עץ חיים, א, יז־יח, ב, תש״ל, כב־כח בלי רשות, ושוב בהדרום, לג, 119־201, ע״י המקבל הרב יהודה רובינשטיין, עם פקסימיל חתימתו; קהלת אשר (לנדא), דף לב ע״ב; תלפיות, חו׳ א, סי׳ ד; תשובה כהלכה, צג. ממשתתפי אסיפת הרבנים בקראקא תרס״ג, ונתן ידו גם לנסיון תרע״ב.

אהלי שם, 441; קארטשין, 111; נכדו רב״צ, גורליצה, 13, 30, 154־156, אלה אזכרה, ה, 262־265.

פַּיֶּרְשְׁטַיִן

ר׳ אהרן

נולד בשנת תרפ״ב לערך בפדגורזע, לאביו ר׳ ישראל מרדכי ב״ר נחמן מאמסנא. אחיו הגדול ר׳ שלמה ברוך נולד בתרס״ז. למד בישיבת בובוב ונסמך להוראה. שו״ב ברבקא. אף הוא למד בהתמדה בישיבת באבוב המקומית, והצטיין ביראת שמים שלו. נספה במחנה פלשוב, ולא ידוע מתי.

תשובה אליו: מנחת יחיאל, ח״ג, קיב, ומשם: כר״ש, שבט תשמ״ב, מא, עם תולדותיו.

פִּישׁ

ר׳ יחיאל איכל ראה לפי **ר׳ יחיאל איכל** ממעלין

ר׳ נפתלי

דומ״ץ דינוב. נקרא לביתו של ר׳ אלעזר שפירא השני אב״ד לנצוט, להיות מלמד לבנו ר׳ חיים (לנצוט, 61; דינוב, 87).

פִּישְׁבַּיִן

ר׳ מנחם. ת״ח בדומברובה. אליו: דובב מישרים, ח״א, מט.

*

ר׳ פישל מקוליקוב ראה לפי: **ר׳ אברהם ירוחם פישל** (במילואים)

פִּישֶׁלָר

ר׳ יהושע. תשובה אליו: אמרי טבא, מט בתרצ״א.

ר׳ יחיאל מיכל ב״ר חיים צבי **פישלר**
מפרימישלן (תקצ״ב* — תרנ״ה*)

נולד בברודשין לאביו ר׳ חיים צבי נכד הט״ז, הב״ח ורש״ר, ולאמו טויבא בת מלכה בתו של החריף ר׳ יחיאל מיכל כ״ץ שהיה מועמד לרבנות טיסמניץ (ולא פ״ב) מול רבי משולם איגרא, אחיו של ר׳ אברהם כץ זקנו של הרב שאול אדלרסברג, בני ר׳ מנדל (זו׳ בת ר׳ משה היילפרין אב״ד ברדיטשוב), ב״ר שמואל (זו׳ טויבא בת ר׳ אברהם נכד הכנסת יחזקאל, זקנו של ר׳ צבי אריה וואהל ראב״ד נדבורנה. ידע את התורה בע״פ למפרע, וחזר כל שבת על כל מסכת שבת), ב״ר יהודה ליב חתן המ״ב, נכד ר׳ יונה נחום אחי הש״ך. בעודו צעיר בתר״י נסמך מהחסל״א, ומר׳ דוד מאיר פדר ראב״ד ברזן. תלמידו של רבי מאיר מפרימישלן. סוחר ת״ח, ומנכבדי העיירה. חתם ממנה על תפארת

למשה תרכ״ג, וספר התמונה תרנ״ב. בניו נפטרו בקטנותם, ונותרו לו רק בנות. נפטר לפני תרנ״ח.

חסדי אבות. שו״ת, חידושים, דרושים עה״ת ואגדה. לעמבערג, דפוס ר׳׳מ ניק וראי״ו סלט, תחילת תרמ״א, ד, לב, יד ד׳, לא סי׳. המסכימים: רצ״ה אורנשטיין (נודעתי בו כי לא מש מאהלה של תורה, וגם עסקיו לא עצרוהו מלעסוק בתורת ד׳); ר׳ יואל אשכנזי מזלוטשוב. בגלל ההוצאות לא הדפיס את יתר ההסכמות. הקדמתו בחרוזים, ובה מוסר פרטים ביוגרפיים. מציג מכתב יחוסו מש״ב בד״ז ר׳ צבי אריה ול ראב״ד נדבורנה, וכן כתב לו גם ש״ב נד״ז ר׳ שאול הכהן אב״ד ברודשין. בדף האחרון לוח התיקון. בסי׳ ו מספר שכתב לו ס״ת. בסי׳ יג, ובתוספת חיים, טו: על מכירת מקומות בבימ״ד הרה״צ בתרכ״ז.

תוספת חיים כקודמו, תרמ״ה, ד, כה ד׳, כ׳ סי׳ (אין ה). המסכימים: ר׳׳א איטינגא (ראיתי קונטרסו אשר יצא לישע רבותינו גדולי הדור אשר לפנינו שנהגו ליקח ט׳ בדי הדס לאגודת לולב, וכל דבריו בנויים על מוסדות האמת והצדק); ר״י שמלקיס שבהיותו בברזן השתעשע עמו בנעימים בד״ת, כשביקר בביתו או כשעבר בפרימישלן (אוקי גברא אחזקתו אשר דבריו בנויים על אדני השכל). בהקדמתו כותב שזהו רק קונטרס אחד מחיבורו בשם זה. כנגד גאון שכתב על מנהג זה שעוברים בבל תוסיף, וכן ראה שנהג מו״ר ר״מ מפרימישלן ושאר צדיקים (סי׳ א). מדף יט ע״א עה״ת. בעמוד האחרון לוח הטעות.

תשובות אליו: אבן יקרה, קמא, יו״ד, נט, חו״מ, ה, תנינא, מב; ש״ב, אבני צדק (ט״ב), או״ח, פה, ובסוף רב טוב, תשל״ג, עמ׳ מג־מד בתר״ם; בית יצחק, או״ח, כג בתרכ״ט; בית שלמה, יו״ד, ח״ב, קלח בתרי״ח; חסל״א, קמא, יו״ד, נח, סא, חו״מ, טו, נג בתר״י — תרי״ד; מאמר מרדכי, ס, ע בתר״י (תוכחה על שלא בוחרים רב לעיר); ש״ב, שו״ת מהרא״ש, כח; מהר״י אשכנזי, יו״ד, לג; מהרי״א הלוי, ח״ב, נט בתרל״א; מהרש״ם, ח״ד, נח, ח״ה, ד, ח״ז, נד בתרל״ג; ש״ב ר״מ ארק, מנחת פתים, יו״ד, דף ל ע״א; מנחת שי, ח״א, נז, עג בתרמ״א.

פִּישְׁלִשׁ

ר׳ ישכר בר

בנו של ר׳ שלמה זלמן שהיה פו״מ קראקא אחרי פטירת ר׳ צבי פיאסקר. כשירד האב מנכסיו נעשה בנו ר׳ ברלי מלמד תינוקות, קיבל עליו עול תורה, ובזקנתו נעשה דיין בעיר. נפטר ביום א׳ כ״א תמוז תקצ״א, ונשתמר נוסח מצבתו בו נאמר שמנעוריו זנח את מסחריו ובחר בעבודת השם.

לוחות זכרון, תרס״ד, 103.

פִּישְׁמַן

ר׳ אברהם אלימלך ב״ר מרדכי הכהן **פישמן** (מימון)

נולד בהוסיאטין בשבט תרי״ג, לאביו ר׳ מרדכי שכיהן



הרב אברהם אלימלך פישמן

כאב״ד סטנוב בפודוליה, על מקום אביו ר׳ אברהם הכהן שלמד בבית מדרשו של הגר״א. האבא היה בקי ברמב״ם, והניח חיבורים על הש״ס והרמב״ם שנשרפו. זוגתו התיחסה לרמב״ם, ובגזירת השמות בחר בשם מימון. מפחד הקנטוניסטים עזב את רוסיה, והתישב בהוסיאטין. נתקבל שם כרב ביהכ״נ של המתנגדים, עד לפטירתו בתרט״ו. בנו רא״א שנתיתם מאמו כשילדתו ונקרא על שמה, נלקח לבית המלבי״ם ידיד אביו, וגדל אצלו עד לבר מצוה. אז פנה דודו אחי אביו: ר׳ גבריאל כ״ץ שעזב את פודוליה מאימת החוטפים ועבר למרקולשטי שבבסרביה, וביקש את הנער אליו לחוג המשפחה. דרכונו האוסטרי היה לו למיפגע בבסרביה הרוסית, ועל כן השיג דרכון על שם פישמן. נשא את באבא גולדה בת ר׳ אלתר קוצר, ונעשה סופר סת״ם. קימץ מפרוטותיו להקים ספריה נאה, וזמן מה היה מוכר ספרים. מכניס אורחים ידוע, ובמיוחד לשדר״י א״י. עלה לארץ בתרע״ד, וגר בתל אביב. נפטר בה ביום ט״ז אלול תר״ץ. ילדיו: א. ר׳ יהודה ליב מנהיג המזרחי ושר הדתות הראשון; ב. עדה מנהיגת תנועת הפועלות; ג. הסופר זכריה.

אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ד, 327־328.

פִּישֶׁר

ר׳ יוסף

נולד בוינא בשנת ת״ר או תר״א. למד בישיבת מיר אצל הרב חיים טיקטינסקי. יפה תואר ובעל קול ערב, ועבר בעיר לפני התיבה להנאת המתפללים. עיין בסתר בספרות העברית החדשה, ולמד את מלאכת הדפוס. חתן נגיד אדוק מנכבדי העיר. נסע לברסלוי להשתלם בקונסרבטוריון ובביהמד״ר, וזכה להערכת מלומדים וחזנים. חמיו התנגד שיקבל משרת חזן ראשי בעיר הגרמנית, ובגיל כ״ד זכה במכרז של ביהכ״נ לנאורים בקראקא, שלישי בגליציה אחרי

טרנופול ולבוב. גם חרדים התגנבו להאזין לו למרות האיסור על הטמפל, ולא מש מזכרונם מלכויות זכרונות ושופרות שלו.

פתח בעיר ספרית השאלה, ואח״כ בית דפוס. לפניו היה שם הגוי בודווייזר שהדפיס בעברית. כנתין רוסי לא היה יכול לפתוח בעצמו, ועל כן עשה בתרל״ט שותפות עם ברוך וינדלינג. בדפוסם הופיעו חוברות שונות, והשבועון התור. בתרמ״א נעשה שותף עם רש״ח דייטשר המקורב לחצרות צדיקים, ונדפס אצלם אף השבועון מחז״ה. בתרמ״ה כשקיבל רשיון לפתוח דפוס עצמאי, נפרדו דרכיהם. ניהל בעצמו בית הוצאה לאור לספרות עברית, והתמסר לו יומם ולילה. לא ראה ממנו פרנסה רק בעיות, ואת כל ההכנסות השקיע בשיפורים. הדפיס למחברים על חשבון עד שירחיב, ופעמים כשתפס אצלו מקום, ביקש שיקחום ממנו אפילו בחינם. בעיר התלוצצו שאת הכנסתו מהחזנות משקיע בשיפור הדפוס, ומהכנסות הדפוס שיכלל את מקהלת ביהכ״נ, והשיא את בנותיו בכבוד. דפוסו נחשב כאחד המשובחים במדינה, והיחידי בפולין שהדפיס גם בערבית. נדפסו בו עתונים רבים בעברית וביידיש. המגיה היה הת״ח ר׳ יהודה קורנגולד, ועמו בנו שאול. בתו נישאה לפועל הדפוס העתונאי יונה קרפל מדרוהוביטש. שערך את הירחון הביבליוגרפי ירושלים, השבועון יידישע פאלקסשטימע, ועוד. אח״כ פתח דפוס לעצמו, נתקבל לשרות החוץ האוסטרי, ונכזבה תוחלתו להיות קונסול אוסטריה בא״י. חמיו כיהן בחזנות כיובל שנים, עד לפטירתו בן ע״ג אחרי מחלה קשה, ביום ד׳ סוף אדר תרע״ד. בנו מוריץ המשיך בדפוס עד לשואה, ונפטר בארץ.

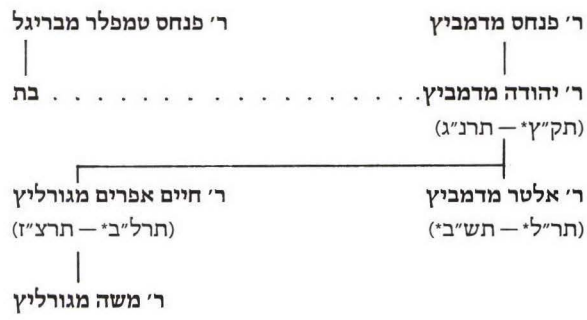
המצפה, כ״ט אדר תרע״ד, 3; מיינע זכרונות, 95־96, 100־101; קראקא, 79, 347; משה צינוביץ, מיר, ח״א, 68; עקיבא צימרמן, עת־מול, 63, תשמ״ו, 22־23, ברון יחד, 52־58, עם תמונתו, ביהכ״נ שלו ופקסימיל מכתבו.

ר׳ משה פישר. אליו: שארית יעקב, פב.

ר׳ צבי מתתיהו פישר. אב״ד זורובנא. בתר״ץ לערך עבר לרבנות זביא. איש המזרחי. נספה בשואה הי״ד.

פנקס, ח״ב, 189.

פֶּכְטֶר



ר׳ אלטר ב״ר יהודה **פכטר**

אדמו״ר בדמביץ על מקום אביו ר׳ יהודה. נשא את חיה גיטל בת ר׳ ישראל איסר אייזנברג. נולדה להם הבת נעכא והתגרשו. נספה בשואה הי״ד.

ר׳ חיים אפרים ב״ר יהודה **פכטר**

בנו של רבי יהודה מדמביץ. בא משם להיות אדמו״ר בגורליץ. גר שנים אחדות בקומה העליונה של בימ״ד אגודת אחים בשכונת זוודז׳ה בו התפלל בקביעות. שקוע בתורה בהתמדה, תפילותיו ארכו שעות, נערץ על שכבות רבות, ויהודי העיר והסביבה כלכלוהו. משנפטר מילאו את מקומו: בנו רבי משה וחתנו הרב ברנדויין. נספו בשואה עם משפחותיהם.

גורליץ, 47; אנציקלופדיה לחסידות, אישים, תקעא (אריה!). בדף הפתיחה לאחד מספריו רשם את הפרטים הביוגרפיים על זקניו, וצילום שלח לי בטובו ידידי ריט״ל רקוב מלונדון.

ר׳ יהודה ב״ר פנחס **פכטר**

בנו של ר׳ פנחס מדמביץ. תלמיד רבי הירש מרימנוב. אדמו״ר בדמביץ על מקום חמיו רבי פנחס טמפלר, ועל שמה נקרא. בזיווש״ש נשא את קיילא בת ר׳ אריש ליפשיץ אב״ד וישניצה. נפטר ביום י״ז ניסן תרנ״ג. בניו: א. ר׳ אלטר ממלא מקומו בדמביץ; ב. ר׳ חיים אפרים האדמו״ר בגורליץ.

פֶּכֶר

ר׳ יוסף. דומ״ץ ישיש בטיסמניץ. בנו כנראה ר׳ יהודה דב שכיהן שם אחריו.

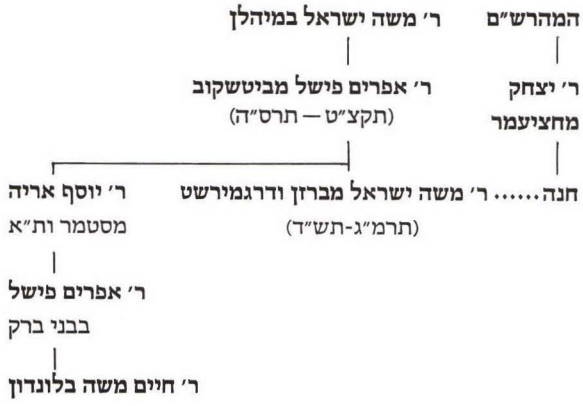
תשובות אליו: בר ליואי, ח״ב, אה״ע, לד; יד מאיר (פריש), כב. לבן: הרי בשמים, ח״ג, מג בתרנ״ח.

פלד, ר׳ שמואל יוסף ראה לפי: **הלד, ר׳ שמואל יוסף**

פֶּלְדְמַן

ר׳ אברהם. ת״ח בצורטקוב. נכד הגביר ר׳ מאיר סרוצקר.

תשובה אליו: משנת אליעזר, תנינא, כט בתרס״ח.



ב״ה



למזל טוב

יעלה ויצמח כנן רטוב מהאל הטוב האומר לדבק טוב
מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה׳.

המגיד מראשית אחרית הוא יתן שם טוב ושארית לאלה דברי התנאים והברית שנדברו והותנו בין הני תרי הצדדים,

מצד האחד ה״ה החתן הגאון המופלג מוה״ר יוסף יהושע פלדמן נ״י העומד מצד בנו

החתן המופלג כמר שמואל שיחי׳ מעיר פאקסין

מצד השני ה״ה החתן הגאון המופלג מוה״ר אברהם שלמה נ״י העומד מצד בתו

הכלה המופלגה מרת חנה תהי׳ מעיר אושפיצין

ראשית דבר ה״ה החתן הנ״ל ישא למוט״ת את הכלה הכתולה הנ״ל בהופה וקידושין כדת משה וישראל ואל יבריחו ואל יעלימו לא זה מזו ולא זו מזה שום הברחת ממון בעולם רק ישלמו בנכסיהן שוה בשוה ויזורו בשלום אהבה אהוה וריעות לאורך ימים.

ה״ה החתן הגאון המופלג מוה״ר יוסף יהושע פלדמן נ״י מחה״ב א״ע לכלל לבנו החתן סך כמה שנכתב במזומנים, בגדים לשבת ויו״ט ולחול כאחד הנגידים לפ״כ ולפי ערך הנדן מתנות להכלה הן קודם החתונה הן בשעת החתונה לפ״כ וכפי ערך הנדן. מזונות להזוג על שלחנו משך שנים רצופות.

ה״ה הגאון המופלג מוה״ר אברהם שלמה נ״י מחה״ב א״ע לחת נדוניא לבתו הכלה סך כמה שנכתב במזומנים בגדי כבוד לשבת ויו״ט לחול כאחד הנגידים ובפ״ע הנדן מתנות להחתן הן קודם החתונה הן בשעת החתונה לפ״כ וכפי ערך הנדן. מזונות להזוג על שלחנו משך שנים רצופות.

סילוק הנדן יהי׳ זמן החתונה הוגבל ליום כ״ה אלול שנת תרס״ח

הבע״ל למוט״ת בשעה מוצלחת ב על הוצאות לא הכלה

רח״ש וב״ז שהכלות לא מחתן וכל הא דלעיל קבלו עליהם שני הצדדים לאשר ולקיים חצי נדן קנס וכו׳ והקנס לא יפטור וכו׳:

ע״ק מצד החתן ה״ה הגאון המופלג מוה״ר אשר שלמה

ומצד הכלה ה״ה הגאון המופלג מוה״ר אברהם יעקב

והצדדים מחוייבים לפצות את הערבים שלא יגיע להם שום היזק ח״ו ומחמת קטט ועידור ח״ו יתנהגו כתקנת שו״ם וקנינא מן הצדדים ומן החתן והכלה והע״ק על כל הא דכתיב ומפורש לעיל במנא דכשר למקניא ביה דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא.

והכל שריר וקיים

היום יום ו׳ אייר לחודש שנת תרנ״ז לפק סה אושפיצין

נאום אברהם יעקב פלדמן

נאום אשר שלמה פלדמן

וליתר שאת באו הצדדים חתן וכלה בעצמם עה״ד

נאום שמואל פלדמן נאום חנה פלדמן

נאום אשר שלמה נאום אברהם יעקב

תצלום שטר תנאים שנדפס בטרנוב, ונחתם בתרנ״ז ע״י ר׳ יוסף יהודה פלבנר מבנדין אבי החתן שמואל, וע״י ר׳ דב בריש פישר מאושפיצין אבי הכלה חנה

ר׳ אפרים פישל ב״ר משה ישראל **פלדמן**
מביטשקוב (תקצ״ט-תרס״ה)

נולד במיהלן בשנת תקצ״ט, לאביו ר׳ משה ישראל ולאמו פיגא. בניהם גם: ר׳ שמואל אליעזר וזו׳ מלכה בבושטינא. הניחו משפחה ענפה; ר׳ פנחס ראש כולל ויזניץ בירושלים, זו׳ פסיה וילדיהם. נישא לביטשקוב שבמרמורוש, ושקע באהלה של תורה. כל ימיו הורה הוראות שלא על מנת לקבל פרס, ולא נהנה מכתרה של תורה. נקרא רבה של ביטשקוב, אף כי סירב להיות האב״ד רשמית. שקד לטהר אשה לבעלה, גם כשגדולי המורים לא מצאו היתר. למד גם ספרי קבלה. תפילתו בנחת ובכוונה. קיים מצוות בשמחה. פיזר ממון רב לצדקה ולחינוך, ולא ציער אדם מעולם. נשא ונתן באמונה שלא להיכשל בממון חברו. הכל רחשו לו כבוד רב. בלילו האחרון כ״ג כסלו תרס״ה התפלל לה׳, ערך תיקון חצות כמנהגו מנעוריו, ציוה את בניו, ביקשם שידפיסו את כתביו, והזהירם להקפיד במיוחד בקידוש לבנה ונר חנוכה. הורה להדליק נרות, אמר וידוי הגדול, וכשסיים שמע ישראל נפטר בן ס״ו, ונטמן בקרעטשינף הסמוכה ליד הרב ריינמן.

זוגתו חוה יוטא ניהלה את מסחרי היינות שלו שיוכל ללמוד. נפטרה בעש״ק י״ט תשרי תר״ף אחרי הדלקת הנרות וקבלת שבת, והספיקו לקוברה לפני כניסת השבת. היתה בת הנגיד ר׳ יהודה אברהם עביר רוזנברג רה״ק בביטשקוב (נפטר ביום כ״ז סיון תרע״ו. זו׳ אסתר בת ר׳ שאול יהודה ליב שטיינמן מדיבעווע ב״ר אברהם ברוך. בניו: ר׳ אלטר אברהם ברוך מח״ס צוואת אבא; ר׳ שמואל זנויל באנטוורפן, זו׳ פעסל לאה בת ר׳ אברהם חיים הגר וילדיהם; ר׳ יחיאל בנירדהאז עם משפחתו ושאר קרובים הנקובים בשם; ר׳ שאול אריה אבי הנדיב ר׳ מאיר שלום וזו׳ יהודית בשיכון ויזניץ), ב״ר יעקב מסיגט (חתן ר׳ נחמן כהנא בנו של קונ׳ הספקות), ב״ר אברהם עביר מישוב זביטקא (מחסידי רצ״ה מזידיטשוב. רבו אמר לו שיסתלקו שניהם להציל מהמגיפה, אחד בגליציה ואחד בהונגריה, ואכן נפטר באלול תקצ״א), ב״ר ליב, חתן ר׳ מאיר מישינקא, חתן ר׳ יצחק חיות אב״ד סקוליע.

ילדיו: א. ר׳ משה ישראל ראב״ד ברזן ואב״ד דרגמירשט; ב. ר׳ שמואל שמלקא בסטמר. נשא את שרה בת ר׳ נתנאל פוקס מטרניווא. נספו ביום ט׳ סיון תש״ד עם ילדיהם ומשפחותיהם: 1. ר׳ אברהם חיים; 2. אסתר מינקא זו׳ ר׳ יחזקאל שרגא ב״ר גרשון אליעזר הכהן; 3. פיגא זו׳ ר׳ שמחה בונם סג״ל ב״ר עקיבא דייטש; 4. פריידא זו׳ ר׳ משה ברמ״מ הכהן ובתם פרל. שרד רק: 5. ר׳ יהודה (יודל). נפטר בב״ב ביום י׳ סיון תשכ״א; ג. ר׳ ישכר דב רה״ק בסיגט. נפטר בב״ב ביום ט״ז טבת תש״ה. בניו: נחום, משה ונחמן תלמידי דודם הרב משה ישראל; ד. ר׳ יעקב אליעזר באונגוואר. נפטר בת״א ביום ל׳ תשרי תשכ״א. זו׳ רחל בת רמ״מ הלוי קרויס נפטרה ביום ד׳ אדר תרצ״ז. ילדיו: 1. ר׳ יוסף אורי. נספה עם זו׳ מרים בת רל״י מגיד ובניהם ביום כ״א אייר תש״ד; 2. אסתר זו׳ ר׳ ליב סובעל וילדיה ביום כ״ט אייר; 3. פיגא זו׳ ר׳ אברהם ברוך שטיינמץ; 4. ר׳ אפרים פישל; 5. מנחם דוד. תלמידי דודם רמ״י; ה. חיה זו׳ ר׳ יצחק זאב ב״ר יהושע הכהן מושקוביץ בסטמר. נספו עם ילדיהם: 1. ר׳ אפרים פישל בסקלהיד ומשפחתו; 2. בילא זו׳ ר׳ משה הרשקוביץ; 3. אסתר זו׳ ר׳ צבי אלימלך גרינולד וילדיהם; 4. פיגא זו׳ ר׳ דב נידרמן ומשפחתם; ו. ריזה זלאטע זו׳ ר׳ צבי חיים ב״ר מאיר מגיד; ז. צפורה זו׳ ר׳ יצחק טבק ב״ר מאיר דוד ראב״ד סיגט. נפטרה בסטמר י״ב תשרי. ילדיהם: 1. ר׳ בן ציון במונקטש; 2. ר׳ שלמה יהודה בסיגט. נספו עם משפחותיהם; 3. שרה אלטא זו׳ ר׳ יוסף ב״ר משה מושקוביץ מסטמר, נפטר ביום י״ב טבת תר״ף. נספתה עם ילדיה פסח, יוסף וחיה; ח. ניסל זו׳ ר׳ יצחק איזיק ב״ר ישראל מנחם הופמן ומשפחותיהם הי״ד.

ט. הצעיר **ר׳ יוסף אריה** (יוסל). ת״ח בסטמר מחסידי אטיניא. בעל בית מסחר, ופזרן לצדקה. חבר מועצת הקהילה וגזברה. ממקימי תעשית היהלומים בארץ. מימן את שליחות ההצלה של ר׳ יעקב גריפל. נפטר ביום כ״ב אדר תשכ״ח, ונטמן בזכרון מאיר. נשא את מינקה, נפטרה ביום כ״ח שבט תשד״מ, בת ר׳ יעקב סגל פראגר אב״ד אדא ופטרוסעלע מח״ס שו״ת שאילת יעקב ותורת יעקב עה״ת ודרשות נכד המג״ע, שנשא את בריינדל בת המהר״ם שיק. נפטר ביום כ״ז סיון, וזו׳ כ״ב שבט. בניו תלמידי דודם רמ״י: 1. הרה״ח אפרים פישל. נדבן ועסקן בת״א, ניו יורק, ולבסוף בבני ברק. נפטר במונסי באחרון של פסח תשמ״ז, והובא למנוחות בארץ. נשא את בריינדל בת דודו ר׳ אהרן אליהו אדלר מניגרשט, נפטר ביום י״ב אדר תש״א, וזו׳ חיה פיגלה בת הרב יעקב פרגר מאדא, נספתה ביום ח׳ סיון תש״ד. הניח דור ישרים יבורך; 2. הרה״ח משה וזו׳ ברינדל. ת״ח מופלג. חמיו של הנדיב הר״ר משה רייכמן בטורונטו; 3. ר׳ מרדכי, נפטר בב״ב, וזו׳ אסתר; 4. ר׳ יהודה אברהם עביר וזו׳ עליזה; 5. ר׳ יעקב וזו׳ ברכה. לכולם צאצאים; 6. חוה יוטא זו׳ ר׳ אהרן הכהן שקוביצקי ב״ר בנימין המגיד ממינסק; 7. ברוריה זו׳ ר׳ ירוחם פישל פפר, ב״ר יעקב שמואל מ״מ דרזדן שנספה עם משפחתו; 8. אסתר זו׳ ר׳ חיים אריה שפיץ ב״ר מאיר אב״ד ביסטריץ הי״ד; 9. גיטל (טובה) זו׳ ר׳ יוסף זבולון בורנשטיין ב״ר אליעזר מנחם מלודז שנספה עם זו׳ שרה לאה וילדיהם; 10. פייגא (צפורה) זו׳ ראי״י פרידמן האדמו״ר מסדיגורה; 11. ניסל (אגוזה) זו׳ הנדיב ר׳ ישכר דב רייכמן, ב״ר שמעיה מטורונטו

שנפטר ביום ו' סיון תשל"ה בהכנסת ס"ת לביהמ"ד.
נימוקי חיים, שיז־שיח, שכא־שכג; זכור את סטמאר, 91, עם תמונתו.

ידות אפרים עה"ת, תהילים ופרקי אבות בדרך פרד"ס, על פי הקדמות מחז"ל כתבי האר"י ותלמידי הבעש"ט. מארמאראשסיגעט, דפוס ר' אברהם קויפמאן ובניו, תרס"ח, ד, קכ, ב ד'. המסכימים לשני ספריו: מח' המהרש"ם (ידעתי את האיש ואת שיחו מאז ומקדם, שכל ימיו יגע בתורה ויראת ה' אוצרו, חסיד ועניו... וזכה לשם טוב... טוב עשו יוצאי חלציו בעמם, ובראשם ח"ב רמ"י מו"צ דפה, אשר יגע מאד בהכתבים והגהותם); רצ"ה שפירא ממונקטש (ראיתי בהם דברים ערבים וטובים ויקרים... ועוד הוסיף מדיליה עללות משה בתוספת מרובה בחריפות ובקיאות... וביודעי ומכירי קאמינא, שהיה ת"ח גדול ומובהק בתורה ובחסידות, נגיד ויר"א, וחכם ומוכתר במידות טובות, ואיש כזה מציאתו קשה בדורנו); ר' משה גרינולד מחוסט (גם ספר עללות משה כולו אומר כבוד למחברו הנעלה, כי דבריו מיוסדים על אדני הדעת, נחית לעומקא דדינא... כמה נפיש חילא דהאי גברא לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא); האחים רבי ישראל מויזניצא (הספר יעיד על מהותו את שאהבה נפשי), ורבי חיים מאטיניא עם ד"ת (מצאתי בם חידושים נפלאים מפז). בהקדמת בניו כותבים, שבחייו מיאן להדפיס מחידושיו בגלל ענייותו, ורק לפני הסתלקותו ציוה שיודפסו מעזבונו. מציגים את שבחיו מאת ידידיו, בעריכת ר' מנחם מרגליות. בסוף השמטות ותיקונים. באותה שנה נדפס שם אחריו:

דגל אפרים. שו"ת, בירורי הלכות וחידושים, עם הגהות וביאורים **עללות משה** מבנו ותלמידו רמ"י, ג, צה ד', מז סי'. המסכימים: מח' המהרש"ם עם ד"ת (עוד בימי גאוני הדור הקודם השו"מ והבית שלמה, נשא ונתן באמונה בחדו"ת לפניהם והכירוהו בשם, ועם רוב טירדותיו במסחרו שקד על דלתי התורה בחזקה, והיה מיראי הוראה... חיבורו מעיד ביותר על פעלו, כי הוא קולע אל המטרה בסברא ישרה... נוסף ע"ז יפה כח הבן.. ואת הכל עשה יפה בעטו); רא"ל הורביץ מסטניסלב (בעודנו חי עמנו היה אחד מיוחד מאהבי הנאמנים, בחרתי בו ובמשנתו ולא זזתי לחבבו עד לאחת, מפאת חין ערך תורתו ויראתו הקודמת לחכמתו). בנו רמ"י הביא את הספר לדפוס בהוצאות אמו ואחיו, ובהקדמתו מתאר את לילו האחרון של אביו המחבר. להערותיו שלו קרא עוללות משה, וכך בראשי הדפים. רוב הספר בלי שמות השואלים. משיב לר' פנחס (א), לרדואץ (כו), ולר' משה זאב (לג). בסופו מפתחות, הגהות ותיקונים. ד"צ שני הספרים ע"י משפחת פלדמן, ברוקלין, דפוס נכדו מרדכי קאהן, (תשל"ח). בסוף נוספו ז' דפים של סדר יחס המשפחה, דברי נכדו המהדיר ר' אפרים פישל פלדמן, והנצחות כל הצאצאים בפירוט רב וביתר דיוק.

תשובות אליו: אבני צדק (ט"ב), יו"ד, סח, פו, **קה־קז; בית שלמה**, יו"ד ח"א, **קפו־קפח בתרל"ב; הרי בשמים, ח"ב, קו, ח"ג**, יג **בתרנ"ו-תרנ"ז; זכרון יהודה**, ח"א, **נז, קמא בתרס"ב;** (טוט"ד); **מהר"ם שיק**, יו"ד, **רמו**; מח'; **מהרש"ם**, ח"א, **כ, קה, קמו**, ח"ג, **פא, פב, קעח, רכה, רלג, שכז, שכח, שסד, שעג, ח"ה, פד**, ח"ו, **עו, קו בתרנ"ז — תרנ"ח; פרי השדה, ח"ב, מט בתרס"ב**; **שו"מ, תנינא**, ח"ד, **קעב, תליתאה**, ח"א, **מב**, ח"ג, **קכד לאורבען שליד סאניוואץ.**
מארמארוש, לד, סב, 297-280 (מהקדמות לספריו נסתר מה שמובא בשם נכדו, שקם בבוקר וטבל, כינס את משפחתו, ואמר שנוסעים לסיגט, כי היום מסתלק ורוצה להיטמן שם, ובגלל כביש חסום בקרטשינף נתעכב בה); חכמי טרנסילבניה, 183-184.

ר' **דוד** ב"ר שמאי **פלדמן**

נולד בהוסיאטין לאביו ר' שמאי. רב קהל יראים בלייפציג. בפרוס מלה"ע ב' היגר למנצ'סטר. **קצור שלחן ערוך** עם **עיר דוד**, לייפציג, דפוס אביגדור טייכער, תרפ"ד, קסד עמ'. בסופו בשער מיוחד: **שער הציורים** לציצית, תפילין, מזוזה, אותיות סת"ם ודיו, יג עמ'. בקולופון הודעה שהמפתחות יבואו בסוף ח"ב העומד להופיע. בהקדמתו מונה י"ג מעלות הוצאה זו, ומוסר שבידו הסכמות מהרבה צדיקי וחכמי זמננו. באותה שנה הוצאה שניה, דפוס וו. דרוגולין, קצ עמ', עם הקדמה קצרה בה מוסר על הידורים נוספים ביופיה של הוצאה זו. עם: ח"ב, תרפ"ו, ב, רמב עמ'. בסוף מוסר כי את החסר כאן ישלים בספר שמושה של תורה, ומודה לבנו המגיה בצלאל משה, ולסדר מרדכי נתן פרנק חתן המדפיס ר"א טייכר. ד"צ מוקטן, גרמניה, אבנר, תש"ז, ושוב בישראל תשל"א, ירושלים, תמיד, תשל"ה, ותשמ"ג לערך רק עד עמ' רלח. **שמושה של תורה,** ביאורים וציורים לקש"ע, לונדון, דפוס המדפיס, תשי"א, רלה עמ'. **וכתורה יעשה,** על גיור מי שנישא לנכרית בנישואין אזרחיים. הרב שמריה מנשה אדלר יצא נגדו בספרו מנחת כהן, לונדון תש"י.

ר' **משה** ב"ר מנחם אלטר **פלדמן**
מקופיטשיניץ (תר"י* — תר"ע*)

נולד בזבורוב לאביו ר' מנחם אלטר (בתרס"ד חי בירושלים אחרי שעלה אליה מכבר), ולאמו העני בת ר' יוסף ראב"ד פודקמין ברבי מרדכי ליפא מרדיחוב. נפטרה לפני תרס"ד, ונטמנה בטבריה. עבר לכהן כרב בקופיטשיניץ.
סדר ברכות על ברכת הנהנין. כולל: ח"א ליקוט ההלכות על סדר השו"ע, ח"ב חידושים. הוסיאטין, דפוס פ' קאוואלעק, תרס"ד, ה, עו ד'. המסכימים:

המהרש״ם (ידעתי זה האיש משה מה היה לו, כי דרכו דרך ישרה ויראת ד׳ חופף עליו); רנ״י סג״ל דים מסנוק (נהניתי בראותי רב כוחו וחילו לאורייתא); ר״מ ארק עם ד״ת (הוטב בעיני דבריו בהשכל ודעת); ר׳ חיים גלרנטר מקיטוב עם ד״ת (מברכותיו של אדם זה ניכר כי ת״ח הוא, ויד ושם לו גם בפלפול הלכה כדת של תורה. בהקדמתו כותב שמחלתו מזה שנים גרמה לו פרישות דרך ארץ. בשולי ההלכות לקוטי מב״ם מחידושיו. בסוף השמטות.

תשובות אליו: אמרי יושר, ח״א, יח, קע; מהרש״ם, ח״ד, צט לזבורוב.

ר׳ משה ישראל ב״ר אפרים פישל **פלדמן**
מברזן ודרגמירטש (תרמ״ג — תש״ד)

נולד בשנת תרמ״ג בביטשקוב לאביו הרב אפרים פישל. בגיל צעיר יצא שמו לתהילה, ונסמך מגדולי הדור. נשא לפני תרס״ח את חאנצע, בת ר׳ יצחק שבדרון אב״ד חצי־עמר בן המהרש״ם. עבר לברזן, והתחמם לאורו של חו״ז שהעריכו מאד. שימוש זה סייע לו לשמש כמו״ץ ואח״כ כראב״ד ברזן. כשפרצה מלה״ע א׳, ברח לגרוסוורדיין. ניסה לעסוק במסחר ארעי, ומשלא הצליח נתקבל בתרפ״א לרבנות דרגמירטש שבמרמורש, קכניה וסוליטש. בעל הוראה מובהק, ופנו אליו בשאלות הלכה. יסד בעירו את ישיבת דעת תורה, בה למדו כחמישים תלמידים מופלגים. אמר בה שיעורים יומיים, ובימי ששי ושבת ערך את הבחינות. התחבב על בני המקום בהליכותיו ובדרשותיו המרתקות, ולא ויתר כחוט השערה בעניני יהדות. ההדיר עם הערותיו את תשובות חו״ז א־ג, דעת תורה, גילוי דעת, תכלת מרדכי, והגהות מהרש״ם על הש״ס ח״א: זרעים — מועד. הכין חלקים נוספים של השו״ת והגהות מהרש״ם ח״ב, ואבדו בשואה. נותר רק פירושו שלו לתורה. הוציא לאור את ספרי אביו, ואת ספר כתר תורה של זקנו עם הגהותיו אמרי מ״י. בכניסת הנאצים היה כבר זקן וחולה. ברכבת לאושוויץ לימד את צאן מרעיתו הלכות קידוש השם. נספה ביום כ״ו אייר (ולא סיון) תש״ד, עם ילדיו: א. ר׳ חיים שאביו יעדו לרבנות דרגמירשט, זו׳ דבורה בת ר׳ שלמה סג״ל הלר ראב״ד סיגט, ויחידם יהודה; ב. יענטע עם בעלה ר׳ משה ב״ר פרץ טוביה שטרולי מ״מ בקלויזנבורג ודומ״ץ פעלשאבניא וילדיהם; ג. לאה ובעלה ר׳ משה פרידלנדר בהאב״ד בורגאפרונד וילדיהם הי״ד.



הרב משה ישראל פלדמן

ליקוטי מהרמ״י, לקט הלכות פסח מספרים ומחו״ז ונועד להגדה שלו. סאטו־מארע, דפוס ר׳ מאיר ליב הירש, תרצ״ה, ד, טז ד׳. בהתחלה פתחא זוטא באגדה. בסופה רושם את מקורותיו. מדף יג ע״א אזהרות והזכרות טובות לכל השנה. ד״צ בניו יורק, גראסמאן, (תשכ״ד), עם הנצחות בדף האחרון.

סדר הגדה של פסח עם פירוש **שם ישראל**, כולל פירושים והלכות, תרח״ץ, יב, קמח עמ׳, הקדמת אגדה. צולם כנ״ל, ע״י בני אחיו ר׳ יוסף אריה ובן אחותו ר׳ אהרן מגיד.

תשובות אליו: אבני זכרון, ח״ב, כ, כט, סה בתרפ״ג—תרפ״ה; אמרי יושר, ח״ב, פב; באר חיים מרדכי, ח״ג, נז; בנין צבי, ח״ב, יט בתש״ג; דברי יואל; חקל יצחק, ד; מהר״ש, ח״ו, סא, ח״ז, קלג, ח״ח, ד בתרפ״ב—תרפ״ט, כר״ש, חשון תשמ״א, יז; מהרש״ם, ח״א, רח, ח״ב, פה, ח״ג, רסט, שב, ח״ד, קמט; מחזה אברהם, ח״ב, חו״מ, כב, ח״ג, או״ח, ה בתר״ע; מר׳ יצחק יהודה טרונק מקוטנא, מקדשי השם, ח״א, לה, מו בתרפ״ו—תרצ״ד; שושנים לדוד, ח״ג, לב.
ד״ת ממנו: אוצרות ירושלים, קלד, תקלא־תקלג; ועד חכמים (ציטרון), גל׳ י׳, סי׳ רנז; מאור החיים, ג, טז־כ.
פרטי יחוסו בסוף מג״י שבראש כתר תורה, סטמר תרצ״ג. ראשי גולת אריאל, א, תכו־תלה; מארמארוש, סג, 162-163, 166.

ר׳ שלום פלדמן. דומ״ץ פודוולוטשיסק.

תשובה אליו: חבצלת השרון, ח״ב, אה״ע, מז בתרפ״ב.

ר׳ שמריה ב״ר נחמן **פלדמן**

נולד בהרימלוב בשנת תרמ״ז, והכיר את ילדי האב״ד. חסיד הוסיאטין. היגר לארה״ב, וכיהן שם כנשיא ועד ישיבת כוכב מיעקב. זו׳ נפטרה בתשמ״ו בת צ״ט, והוא אחריה בסוף אייר תשמ״ח בן ק״א.

פֶּלְדֶר



ר׳ אהרן ב״ר גדליה **פלדר**

בכורו של הרב גדליה מטורונטו. שנים רבות חבר הכולל להוראה של הרב משה פיינשטיין. נשא את רות בתיה בת ר׳ משה וגיטל אדלר. ילדיו: אלישבע, צפורה לאה, הדסה, ישכר דוב, שרה יהודית, חנה אידל, ברכה רייזל.

ספריו באנגלית עם הערות בלה״ק: **יסודי שמחות,** הלכות אבלות, ניו יורק תשל״ה, ומהדורה חדשה בתשל״ו, 164 עמ׳. בפתיחה מביע שמחה על שהמהדורה הראשונה אזלה תוך שנה, ומפרט שכלולי מהדורה זו. בהתחלה פקסימילי מכתב אביו, והסכמת ר״מ פיינשטיין הכותב: עשה חיבור זה לשמה... הוא מהבאים אלי בכל יום.

אהלי ישרון. ח״א: דיני ומנהגי יחוד, שבע ברכות, טבילת והכשר כלים. דפוס נובל, תשל״ז, 106 עמ׳, עם הסכמות אביו ור״מ פיינשטיין. מהדורה מתוקנת בתחילת תשמ״א, ובסופה קונ׳ מילואים. ח״ב: דיני ומנהגי מזוזה, חלה, צדקה ומעשר כספים, תשמ״ב, 129 עמ׳. הסכמות חדשות מהקודמים, ובסוף תשובת פקסימיל מר״מ פיינשטיין.

מועדי ישרון ח״א: דיני ומנהגי חנוכה, פורים, ספירה, תענית ובין המצרים, תשל״ט, 196 עמ׳, הקדשה לאמו. מסכימים עם פקסימילים: ר״מ פיינשטיין (וכפי שידוע לי עמל ויגע בכל הלכה והלכה בכל דברי רבותינו, וגם הרבה דברים דיבר אתי לברר הדין ביותר.. ויש לסמוך עליו, באשר הוא גדול בתורה וגם שקדן גדול... חבר חשוב מחברי הכולל שעוסקים בהוראה, אשר מועטים הם בזמננו); אביו (המקיים גדול שימושה בתוך כותלי בית מדרשו של רבי משה פיינשטיין זה יותר מעשר שנים). בהקדמתו מבאר מעשה הספר, ומודה לבן דודו הרב משה יהודה טייכנר שסייעו בסידור ובהגהה, לאחיו, וליתר המסייעים.

ר׳ גדליה ב״ר צבי **פלדר**

נולד באיסטריק בשבת כ״ט ניסן תרפ״א, לאביו ר׳ צבי הרש (גר אחרי המלחמה במונטריאול. נפטר ביום ט׳ תשרי תשכ״ט, ונטמן בנחלת יצחק. נשא את אסתר ליפשא, נפטרה צעירה ביום ה׳ אדר תרפ״ד, בת ר׳ גדליה הלוי שאר. ילדה לו גם את רבקה הי״ד), ב״ר יוסף אריה (נפטר ביום כ״ו אייר. ילדיו גם: ר׳ זליג בסנוק; ר׳ שלום, ר׳ משה ור׳ שמעון בניזנקוביץ. נספו עם משפחותיהם; ר׳ אברהם. נפטר בניו יורק ביום ט׳ ניסן תש״י, והניח צאצאים; איידל זו׳ ר׳ גרשון ב״ר יצחק גרויברט בויניפג; מחלה פריינד. נפטרה ביום ט׳ סיון תשי״ט).

למד בישיבה המקומית נצח ישראל שנוסדה בתרצ״ד. שנתיים אצל הר״מ ר׳ זאב בער הי״ד תלמיד מהר״ם שפירא, ומתרצ״ה עד ת״ש אצל הר״מ ר׳ מאיר קרעמיש תלמיד הרב מפרוביזנא. כשהישיבה בוטלה בתחילת המלחמה ברח אל קרוביו בניזנקוביץ, ולמד שם שנה וחצי אצל האב״ד ר׳ יעקב שלום הרציג. ניצל לקנדה בה גרו בני משפחתו, ולמד בישיבת תורת חיים בטורונטו אצל ר׳ אברהם אהרן פרייס. מתש״י רב בקהילת שומרי שבת שנוסדה בתרמ״ז ע״י יוצאי גליציה ופולין, וכיהן בה שנים רבות הרב יוסף ויינרב. מתש״ך ראש ועד הכשרות בעיר וראש בית הדין, ומחשובי הרבנים במדינה.

נשא את אם ילדיו הענא איידל, בת הרב ישכר דב בריש טייכנר (מצאצאי רבי שמשון מאוסטרופולי. תלמיד המהרש״ם, בעל ערוגת הבושם ומהרי״ץ דושינסקי, ונסמך מגדולי הזמן. נשא את מרים בת ר׳ זאב ביבלמן, נכדת ר׳ אביגדור חריף אב״ד ומ״מ טורנא, נפטרה ה׳ אדר. הוציא לאור בצעירותו את אגרת הרמב״ן עם ביאורו פתשגן הכתב ויד אמונה, ויען תרפ״ג. רב ביהכ״נ שארית ישראל בברונקס. נפטר ביום א׳ ט״ז חשון תשל״ד), ב״ר אהרן (שו״ב ברטפלד, מחסידי בלז. בזקנותו עלה לירושלים, נפטר ביום י״ח שבט ונטמן בהר הזיתים), ב״ר ישכר דב בריש. אחרי פטירתה ביום ד׳ כ׳ אד״ב תשל״ח, נשא את בת שבע בת רבי יוסף דוד ברנדויין מסטרטין בבית וגן. ילדיו: א. ר׳ אהרן; ב. ר׳ יוסף אריה. נשא את חנה איטא בת ר׳ גרשון ערמאן. התאומות: ג־ד. אסתר ליפשא ורחל מירל; ה. יעקב שלום.

יסודי ישרון. ח״א: מחקרי הלכות ובירורי דינים על עניני ההשכמה, ביכ״נ, ציצית ותפילין, תולדות התפילה, מקורותיה, מנהגיה וטעמיה. טורונטו, דפוס יבנה של ר׳ משה יוסף ב״ר ישכר דוב נוסבוים, תשי״ד, ח, שלו עמ׳, הקדשה לאמו. רבו רא״א פרייס כותב בהסכמתו: ידידי ותלמידי... חניך קנדאי של ישיבתנו תורת חיים, הלומד ביגיעה רבה ובשקדנות נפלאה... הוא ספר חשוב מאד. בהקדמה מברך את אביו. בסוף הנצחות לקרובים, ותיקוני טעויות. ח״ב: על נשיאת כפים, ס״ת וקריאת התורה. ניו יורק, דפוס הדר, תשט״ז, רפ עמ׳, הקדשה לקהילת איסטריק. בהקדמתו

ב״ה



Shomrai Shaboth—Chevrah Mis hnayoth Congregation

שומרי שבת - חברה משניות קאנגרעגיישאן

583-585 GLENGROVE AVENUE WEST - TORONTO, ONTARIO M6B 2H5 - 782-8849

RABBI G. FELDER — 787-7256 CHAZON M. SOLOMON — 783-5679

PRESIDENT
E. D. WINER

VICE-PRESIDENTS
H. MARDER
M. KELNER
J. L. EMERSON

TREASURER
G. KELMAN

FINANCIAL SECRETARY
Z. POSNER

SECRETARY
Z. HERSHTAL

GABOIM
HON. CH. KROHN
J. LEBOVICS
B. KAFRI

CHAIRMAN CHEVRA KADISHA
S. TENENBAUM
A. GOBER

BOARD OF GOVERNORS
L. ADLER
I. BRUDNER
A. COHEN
M. COLEMAN
E. DALE
T. DEUTSCH
N. EISNER
D. FRANCES
L. FRANKEN
J. I. GABAY
A. J. GEWIRTZ
M. C. GOODMAN
MARVIN GRILL
B. HALPERN
H. HASSAN
H. HELLER
M. HOLDER
E. HORENFELDT
I. KANDEL
J. KATZ
S. KEHATI
M. KESTEN
M. KLEINMAN
D. B. KURTZ
M. A. KURTZ
L. LANGER
M. MECKLER
S. ROMBERG
M. ROSENBERG
D. M. ROSENGARTEN
S. A. ROTH
J. M. SCHWARTZ
S. M. STANFORD
I. SWADRON
S. I. TENENBAUM
G. WEINSTOCK

AFFILIATED WITH THE UNION OF ORTHODOX JEWISH CONGREGATIONS OF AMERICA

מכתבו של הרב גדליה פלדר בתשמ״ג למחבר עם פרטים על רבני גליציה

מודה לדודו מויניפג על סיועו, ולבחור משה גרשטנר על העתקת כתב היד. בסוף הנצחות לתושבי איסטריק. ח״ג: הלכות שבת, תשי״ח, תלו עמ׳, הקדשה לקהילתו. בהתחלה מכתבי תהילה מהרבנים הרצוג, נסים, רד״ב מטשעבין (היה לי קורת רוח מן הספר הזה); רא״י אונטרמן עם ד״ת (במידה ידועה עולה ח״ב על ח״א בביאור הענינים); רי״מ טולידנו עם ד״ת; האדמורי״ם מסדיגורה (מספר בשבחי זקנו ר״ג שור) ומפשמישל; ר״מ פיינשטיין; רי״א הנקין (או״ח נעזב, ובפרט לרבנים צעירים שטרודים בחיצוניות, וכ״ג הוא כהדס במדבר); ר״ח הלר עם ד״ת. בהקדמתו מביע שמחה על שספריו נתקבלו לרצון. מנציח את רבותיו, ובסוף את בני משפחת חמיו ואחרים. ח״ד: על ל״ט מלאכות ושאר עניני שבת, דפוס בלשן, תשכ״ב, טז, תפ עמ׳, הקדמה. בהתחלה מכתבי הרבנים זילבר עם ד״ת (והכרתי שידע והבחין מה ללקט וממי להביא), פרנק עם ד״ת, וכטפויגל עם ד״ת, רודרמן, ר״ב הגר מחיפה עם ד״ת, פורשלגר עם ד״ת. ח״ה: על ל״ט מלאכות, תשכ״ו, תקל, 2 עמ׳. ח״ו: על פסח. תש״ל, תנג עמ׳. שני חלקי ל״ט מלאכות צולמו בהקטנה ע״י ר׳ ישעיה אריה דבורקס, ירושלים, אוצר הפוסקים, תשל״ו, עם הסכמות רי״י וייס ורש״ז אוירבך שהערותיו בסוף ח״א. מערכת הלכות שבת צולמה בתשל״ט, 403 עמ׳. החלק הראשון יצא לאור ע״י משפחת ביגלאייזן במהדורה בתרא עם הקדמה חדשה והוספות ותיקונים בסוף, ניו יורק תשל״ז. רי״א דבורקס ליקט מהספרים את מחקרי ההלכות וביורורי הדינים, והדפיס סידור יסודי ישרון חלק א־ב לחול ולשבת נוסח ספרד, ירושלים, המסורה, תשמ״א, 16, 748, 8, יב; 16, 570 עמ׳, הקדמה.

נחלת צבי. ח״א: על הלכות אימוץ וגירות, ניו יארק תשי״ט, קנח עמ׳, הקדמה. בסוף זכרון לתלמידו אלטר ברוך לייט. ח״ב: בהלכות גיטין, דפוס בלשן, תשל״ב, 552 עמ׳. בהתחלה מכתב מר׳ שלמה שרייבר מאיסטריק בירושלים. ההקדמה: ההלכה והפוסק בישראל. בסוף שו״ת בענינים אלו. ח״א מהדו״ת עם הוספות ותיקונים, ניו יורק תשל״ח, רלח עמ׳. ח״ב, מהד׳ ב׳, תשמ״ח.

שאילת ישרון ח״א: חקרי הלכות וביורורי דינים בשאלות שהזמן גרמן בד״ח שו״ע, כולל את תשובותיו ומאמריו בכתבי העת. ניו יארק, דפוס בלשן, תשכ״ד, רכד עמ׳. בהתחלה הקדמה ותשובת רי״א הנקין.

תניא רבתי מרבי יחיאל הרופא מן ענוים ברומא, מהדורה מוגהת עם מבוא וביאורי מהרש״ה (הורביץ) וביאורו **פרי ישרון.** ח״א, ניו יארק, דפוס בלשן, תשל״ו, 528 עמ׳. ח״ב, דפוס שמחה גראפיק, תש״ם, שכח עמ׳. נלוה לו: ד״צ יסודי ישרון ח״ב, מהדו״ת עם הוספות ותיקונים בסופו, הכוללים את מכתבי המשיגים ותשובותיו.

גליוני ישרון ח״א: קובץ מכתבים מרבנים. ח״ב: מראי מקומות והערות קצרות בש״ס בבלי, ירושלמי ורמב״ם. ח״ג: קובץ הלכות וחידושים בכמה ענינים. ניו יארק, דפוס שמחה גראפיק, תשמ״ט, שנב עמ׳.

מהתשובות אליו: דבר יהושע, ח״ה, או״ח, י׳; מנחת יצחק, ח״ז, מו, עה, קלו בתשל״ו — תשל״ט. ד״ת ממנו: כר״ש, אלול תש״ם, כה־כז; סיומי הרמב״ם, תשמ״ט.

מי ומי בעולם היהודי (אנגלית), 1978, 244.

פֶּלְדְשְׁטַיִן

ר׳ אברהם ב״ר קלונימוס **פלדשטין**

מפשוורסק (תר״ך* — ת״ש*)

בנם השני של ר׳ קלונימוס ב״ר משה (נפטר ביום ג׳ אדר תר״ן. ד״ת ממנו בסוף שם דרך. בכורו ר׳ משה נפטר בשבת ר״ח אייר תר״ז), וזו׳ מירל בת ר׳ דב, נפטרה ביום י״ב תשרי תרנ״א. נשא את שינדל, נפטרה ביום ג׳ שבט תרמ״ח, בתם של ר׳ יהושיע מרדכי ב״ר זאב, נפטר ביום כ״ז אדר תרנ״ז, וזו׳ פערל בת גיטל, נפטרה ד׳ תשרי. למד גפ״ת אצל חמיו, וסמך לשולחנו בסאל. היה לו קונ׳ על הלכות מליחה מחמיו ואבד. נעשה סוחר בפשוורסק, ובתרע״ז הפסיק וישב על התורה ועל העבודה בתמיכת בנו. בניו: א. ר׳ דוד. במשתתפי אהל מועד, ח״ג, כ. נפטר בפודגורזע צעיר בלי בנים ביום ה׳ אד״א תרע״ט; ב. הב׳ חיים זאב. נפטר בקראקא ביום י״ב אד״א תרנ״ז; ג. הילד חנוך דוב. נפטר ביום ג׳ אב תרמ״ו; ד. ר׳ יעקב. נשא את דינה פיגא בת ר׳ יודל ורטהיימר נכד הפמ״א, הבית שמואל ובעל עץ הדעת טוב, ולהם ילדים. החזיקו את אביהם בתורה.

נשא בזיוו״ש את לאה בת ר׳ יהושע הורביץ, ב״ר צבי הירש אב״ד בקשביץ. חיה בתרצ״ז, ולא היו לה ילדים. בהיותו ישיש הביא לדפוס בתרצ״ז, את צוואת שם דרך של חו״ז. בסוף תירוציו לקושיות ר׳ אליהו בומבך אב״ד אושפיצין, מועתקים מקהלת אשר (לנדא), תרפ״ג, סי׳ יט. באותה שנה הביא לדפוס שנית בבילגוריי, את ספר אור פני משה ח״ב.

ר׳ משה יעקב פלדשטין

דומ״ץ פשמישל בבית דינו של ר״מ מייזלש. חתנו של ר׳ שמעון שמש ה״שול״.

חתם בשו״ת באר משה (ירושלימסקי), קונ׳ בנין ירושלים, סי׳ ז, עמ׳ 220. במנויי טעמי המצות עם בארת המים תרמ״ח.

פְּלוּג

ר׳ יעקב. ת״ח בלבוב.

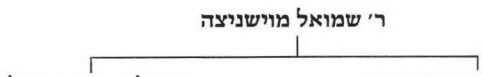
תשובות אליו: חסל״א, קמא, אה״ע, ל, מה בתר״י.

פְּלְזֶן

ר׳ משה שמחה ב״ר מאיר **פלזן**

נולד בפשמישל לאביו ר׳ מאיר. מחסידי דינוב. נשא את טויבא, בת הגביר ר׳ זליג מהלר שנקרא ״רוטשילד של פרמישלא״. חסיד בלוזוב ובעל תפילה אצלו, ואח״כ אצל בנו אב״ד ריבטיטש. נפטר בשנות השואה. בנו ר׳ יוסף ליב נסע בתרפ״ח לאנטוורפן בהוראת ר׳ פנחס טברסקי מאוסטילה, עם מטבע שנתן לו. בשנות המלחמה הסתתר בליון שבצרפת וניצל. נשא את דבורה (אחיה אלימלך באנטוורפן, ולו ג׳ בנות), בת ר׳ משה גרייבר (בנו של ר׳ מאיר, ב״ר יואל דומ״ץ קראקא. בתר״ן עבר מקראקא לאנטוורפן. נשא את מינדל רקובר מקראקא נכדת הש״ך. גיסו ר׳ חיים שמעון ליפשיץ בסכייווינינגן שבהולנד נתן אלף! דולר לרב״צ ה״ש מבאבוב), ובשנית את אחותה רחל שהיתה בזיוו״ר זו׳ סמל. בניו מהשניה: א. ר׳ משה בסביון; ב־ג. ר׳ מאיר ור׳ חיים זליג (צ׳רלי) באנטוורפן.

פַּלִיבּוֹים



ר׳ שמואל פליבוים

דומ״ץ וישניצה. בניו: א. **ר׳ מרדכי אורי**. סוחר יין, וכשירד נעשה דומ״ץ בובוב בזמן רבי שלמה ה״ש, ושם נטמן. בניו: 1. ר׳ שמואל אברהם בקראקא. נפטר ביום י״ח אב תרפ״ד לערך. נשא את חנה׳לה בת ר׳ יהושע שטייער, שסחרה בבימ״ס לעתיקות שנקרא על שמה, כדי שישב וילמד. חתנם: ר׳ יהושע דמביצר מרזפניק, אבי ר׳ מרדכי אורי מניו יורק שמסר לי פרטים אלו: 2. ר׳ יצחק, ת״ח בקאשוי; ב. **ר׳ אלטר**. למד שלוש שנים אצל הדב״ח, ונקרא צנזר. ת״ח נגיד ברדומישל, ור״ש ענגיל נהג להתיעץ אתו ולצרפו לדיני תורה. אליו כדומ״ץ רדומישלא: בית יצחק, חו״מ, יג. נקרא לאהצ׳ס על שם אשתו לאה שפרנסתו מחנותה (רדומישל, 123-126). הרביץ תורה לתלמידים. בניו: 1. ר׳ שמואל בגרומניק, ובסוף ימיו בקראקא. חתן ר׳ נתן גולדברג אב״ד לימנוב; 2. ר׳ חיים בקראקא, חתן ר׳ ברוך פרנס מישיניצה.

פַּלִיק

ר׳ ברוך. ת״ח בחוליוב.

תשובה אליו: שו״מ, תנינא, ח״ד, קמט בתרל״א.

ר׳ חיים. דומ״ץ גלינא. יגע בתורה מתוך הדחק (בסוף שו״ת מראה יחזקאל).

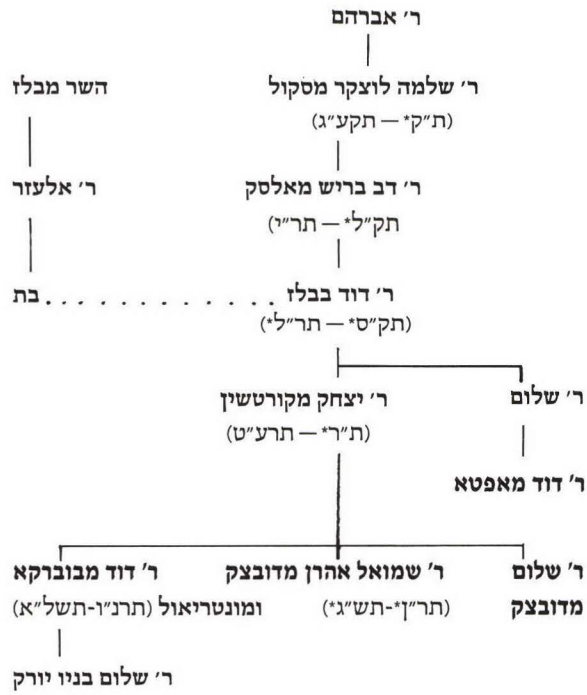
ר׳ משה. אב״ד זטור ל״ג שנה. בתו נישאה ליחסן ר׳ יוסף משה דילר, שרשם את יחוסו בסידור שנתן לנכדתו בינה קיהל בפתח תקוה.

פְּלַישֶׁר

ר׳ יעקב יהושע ב״ר ישראל **פלישר**
מדזיקוב (תרע״ד — תשל״ז)

נולד בדזיקוב בסוף תרע״ד לאביו ר׳ ישראל ב״ר שמואל, ולאמו ברכה בת ר׳ יעקב. כשפרצה המלחמה הצטרפו לבורחים, והברית התקיימה בעיירה בדרך. האב נספה ביום ז׳ אלול תרע״ד, והאם מסרה נפשה לגדלו. נישאה שנית לר׳ נחום ב״ר יהושע, נפטר ברוסיה ביום ג׳ חשון תש״ב. נפטרה ביום י׳ תמוז תשכ״ד, ונטמנה בב״ב. חסכה מפיתה לחינוכו, ועל אף מגוריהם בשכונת העוני רולקיס שכרה לו מלמדים מעולים, כגון ר׳ אפרים רובינשטיין. מנעוריו התבלט בכישוריו ובמידותיו. למד אצל האב״ד, ונסע ללמוד במתיבתא הוורשאית בנשיאותו של הרב מאיר דן פלוצקי. למד תורה מתוך הדחק, ולהוצאותיו נאלץ לשמור על חנויות בלילות. ישן בפנים בטחב ובעובש, ומדלקת הריאות שלקה בה סבל עד סוף ימיו. החלים באוטבוצק, ונתמנה כמנהל ת״ת יסודי התורה בברנוב. במלה״ע ב׳ נדד בסיביר, ובחזרו למחנות שלזיה העילית, השקיע את עצמו בפעולות חינוך, הצלה וסעד. בתש״ט עלה לארץ, ונעשה מזכיר פא״י בחדרה. יסד בה את הת״ת, ואירגן שיעורי תורה. בתש״ך עבר לפ״ת, ונתקבל כמנהל הספריה התורנית. בעל תפילה מעולה, ונואם בחסד. הרבה בפעולות צדקה וחסד בצינעה. סופר מוכשר בעתון שערים. כתב נספחים לספרי אדמור״י דזיקוב על תולדותיהם. ערך בחן חרדי מיוחד את ספר הזכרון לקהילת טרנובז׳ג־דזיקוב. נשא את רבקה בת ר׳ דוד ב״ר נפתלי איינהורן מחסידי בלז, נפטר ביום ו׳ אייר תשל״א בפ״ת, וזו׳ ראשקה בת ר׳ יהושע ביום כ״ד ניסן תשל״ו. נפטר ביום ט׳ חשון תשל״ז, והמספידים העלו על נס את אישיותו. על שמו נוסדה קופת גמ״ח ישועות יעקב. רצה לסדר חיבור על ערכי השבת בסדר א״ב, וממנו נדפס קונ׳ **שארית יעקב** על מלאכות ותפילות השבת, בסוף קונ׳ חמדה גנוזה ב׳ שיצא לאור בתשל״ח ע״י כולל דזיקוב בירושלים, עם דברים לתולדותיו מאת מנהל הכולל.

פְּלַם



ר׳ דב בריש ב״ר שלמה **פלם**
מאלסק (תק״ל* — תר״י)

בנו של רבי שלמה לוצקר, ובהסכמה לספרו דברת שלמה חתם כאב״ד אלסק, סוקוליבקה וטופורוב. כשבא אל החוזה מלובלין, כיבדו מאד. בנעוריו תלמיד רבי מרדכי מנשכיז שהעריצו. אחריו דבק בשרף מסטרליסק. נסע גם אל רבי אהרן אריה מפרימישלן (גדולים צדיקים, יב־יד). חותן ר׳ צבי ב״ר מאיר מפרימישלן, ור׳ צבי ב״ר שמריה שטיקלר. נתפרסם כאיש קדוש ובעל מופת. שנים רבות סגי נהור. נפטר ביום כ״א (ולא כ) אלול תר״י (בזכרון צדיקים: תר״ב), ויש נוסח מצבתו. הספדו של המהרש״ק עליו נדפס בעין דמעה. הכתבים שהניח נשרפו. בנו ר׳ דוד חתן ר׳ אלעזר ב״ר שלום מבלז.

תשובה אליו: מאורות נתן, מז. ד״ת ממנו: מקור החכמה תקע״ה, פרשת חוקת; יגדיל תורה (תאומים), ג, תרפ״ב.
אנציקלופדיה לחסידות, אישים, תיב.

ר׳ דוד ב״ר יצחק **פלם**
מבוברקא ומונטריאול (תרנ״ו — תשל״א)

נולד בקורטשין בשנת תרנ״ו לאביו רבי יצחק. חתן רבי משה לנגנר מקוזובה־סטרטין. אדמו״ר לחסידי סטרטין בבוברקא. בתר״ף היגר עם חמיו לקנדה, ושימש כאדמו״ר במונטריאול. פעל רבות לחיזוק הדת.



רבי דוד פלם

נפטר ביום י״ב ניסן תשל״א. ילדיו: א. הרב שלום בניו יורק. חתן רבי יחיאל מיכל ברנדויין האדמו״ר מסטרטין־טורקא; ב. זו׳ רבי דוד רוקח בטורונטו. נטמן בירושלים.

אנציקלופדיה לחסידות, אישים, תפא, מתוקן מהשיבושים שבהחסידות, 84.

ר׳ דוד ב״ר שלום **פלם**

בנו של ר׳ שלום שנשא נכדת ראי״ה מאפטא, בנו של ר׳ דוד חתן ר׳ אלעזר מבלז בכור השר. נקרא האדמו״ר מאפטא, ולפעמים השתמש בשם המשפחה השל. בתו נישאה בתר״ץ לרבי שמחה רובין מסאסוב בלונדון, ראה התמונה בח״ב, 741.

ר׳ יצחק ב״ר דוד **פלם**
מקורטשין (ת״ר* - תרע״ט)

בנו של ר׳ דוד בבלז, בנו של הסגי נהור מאלסק. נשא את אסתר בת ר׳ שמואל אהרן רובין אב״ד קורטשין, ואחרי פטירתו מילא שם את מקומו כראב״ד. נפטר ביום כ״ח (ולא ל׳) ניסן תרע״ט, וזו׳ ביום כ״ז שבט תשט״ז. ילדיו: א. ר׳ שלום אב״ד דובצק. נזכר בשו״ת דובב מישרים, ח״א, עד בתרצ״ג. בתו חנה סימה זו׳ ר׳ דוד רוקח מליביטשוב וניו יורק (לא נותקה, 631); ב. ר׳ שמואל אהרן אב״ד דובצק. ההדיר את ספר אם למקרא של זקנו מקורטשין. נספה עם משפחתו הי״ד; ג. מירל. נספתה עם משפחתה; ד-ה. חיה ורבקה הענא נשות רבי חיים יעקב ספרין מקומרנא.

ר׳ שלמה ב״ר אברהם **פלם**
מסקול (ת״קי - תקע״ג)

בנו של ר׳ אברהם. קרובו של המגיד ממזריטש, תלמידו המובהק ונאמן ביתו. רמ״ל מסכם כתב עליו, שהיה משמש לפני ולפנים בקדש הקדשים. רבו ביקשו שירשום את תורותיו, ומהן הדפיס את ספר לקוטי אמרים, קארעץ תקמ״א ותקמ״ד. להקדמתו חשיבות רבה בתולדות החסידות. מ״מ בלוצק ובקוריץ, והחוזה קרא לו על שמן. לבסוף מגיד בסקול. קבע שם את לימודו ב״שול שולעכל״ שבכניסה לבית הכנסת הגדול.

תלמידו המובהק שם: השר שלום מבלז שגדל אצל רב העיר - דודו וחמיו הרב ישכר בר רמרז, ועליו אמר הרב המגיד לרבו, שיהיה לו תלמיד אחד ששקול נגד עדת חסידים. בזקנותו נתעוררה עליו מחלוקת מתלמידו של המגיד מזלוטשוב, ורמ״ל מסכם הזהירו מזה. נפטר ביום י׳ שבט תקע״ג. בנו: ר׳ דב בריש אב״ד אלסק. חתנו: ר׳ אברהם ב״ר יצחק אייזיק, בעל דפוס באוסטרהא בשנות התק״ן.

דברת שלמה (בר״ת: תלמוד רבנו דוב בער), דרושי חסידות עה״ת בדרך פרד״ס. זאלקווא, דפוס ר׳ שאול דוב מאירהאפפער, תר״ח, א, לו; לז ד׳. המסכימים: החוזה מלובלין לר׳ ישכר בער רמרז אב״ד סקול שהחל להשתדל בהדפסה (החריף ובקי בנגלה ונסתר קדוש ישראל. כבר יצא טבעו בעולם ע״י הקדמה שעל ספר לקוטי אמרים... ראיתי בכתבים כמה וכמה חידושים נפלאים ומתוקים מדבש, ומאד נהניתי מהם); בנו, בתר״ח (עלה ברצונו הטהור שיפוצו מעיינותיו חוצה... לא יכולתי להפיק מזימותיו ולקיים מוצא שפתיו, כי שערי דמעות ננעלו ממני בעת הזאת. וכעת... קם ונתעודד החסיד ר׳ יצחק אריה מבילקמין, ונדבה רוחו להעלות על הדפוס... דבריו מיוסדים על אדני פז דרך הבעש״ט). בעותק שהוריש הבן לנכדו ר׳ דוד ממונטריאול, נוספו שתי הסכמות לר׳ יצחק ליב מלופטין: השר מבלז (אני בטוח שכל מי שיקנה הספר הנכבד הזה, תהיה ברכה שרויה בתוך ביתו); ר״י מרוזין (זכות המחבר תגן על כל אחד ואחד אשר יהיה הספר בביתו, להשפיע עליו שפע ברכה והצלחה). אודות שתי הסכמות אלו וצילום המקור: תפארת ישראל, יט, תשרי תשמ״ח. שתי ההקדמות נדפסו כבר בליקוטי אמרים. שנית בתר״ט, ושלישית בלמבערג, דפוס דוד צבי שרענציל חתן ר׳ דוד זאב מאדלינגר סג״ל ז״ל, תרי״ט, נט ד׳, בהשמטת דברי הבן והקדמות המחבר. הוצאה מהודרת מסודרת מחדש ע״י הרבנים הלל וינד, חיים צבי אייזנבך ואליהו שמואל שמרלר, בסיוע מעין החכמה, ירושלים, דפוס ספרא, תשט״ו, יב, קטז עמ׳. נוספה הסכמת מהר״א מבלז ע״י ר׳ שלום פויגל, והוראותיו למו״ל הראשון שלא להחסיר דבר מההקדמות, ואף לא את הנקודות המפסיקות באמצע ענין שהיו בדפוס הראשון. בהקדמת המו״ל נמסר שחילקו את הספר לב׳ חלקים ככוונת המחבר, והוסיפו בסוף את תולדותיו עם נוסח מצבתו ולוח התיקון. צילום מהדורה זו ע״י הרב ישראל וינד, אופסט יעיל, תשל״ב. נוסף בהתחלה דף של שתי ההסכמות שהיו בעותק הבודד.

בתמיכת גיסו ר׳ טוביה מבראד ב״ר מיכאל נדפס הזוהר בקוריץ תקל״ח, כשהשתדל בכך עם הרב שמעון ברי״ל אשכנזי. בתק״ם השתדל שם בהדפסת תקו״ז. נכדו ר׳ חיים יחיאל ב״ר פנחס דומ״ץ סקול, ואליו: חדושי אנשי שם (קלוגר), קמ.

מליצי אש, ג, שבט, 19; סוקל, 16, 40; שארית לשארית, כא; החסידות, 84.

פְּלַנְצְגְרַבְּן

ר׳ יעקב יצחק ב״ר אליעזר **פלנצגרבן**
מרדומישל וניו יורק (תרנ״ב-תשכ״ח)

נולד ברדומישל רבתי בשנת תרנ״ב (תרנ״ג), לאביו ר׳ אליעזר ב״ר ניסן מקולבסוב. תלמיד מובהק לר״ש אנגל שהיה רגיל להשתעשע עמו בדברי תורה, ולהראותו לתלמידיו כדוגמה בהתמדתו ובמידותיו. עודדו ללכת בשבתות לשולחנות הרבי מפלנטש, לשאוב ממנו יר״ש וחסידות. בהיותו בן ט״ו כבר היו לו תלמידים. בגיל עשרים נשא את רוזע בת ר׳ יעקב בעק שו״ב קולבסוב, נפטרה ביום ה׳ טבת תשל״ד. אחיה ר׳ יוסף שו״ב מליץ נהרג בער״ה ת״ש, ובראש ספרו ח״א הביא ד״ת ממנו. בהיותו סמוך לשולחן חמיו למד ולימד. בגלל המצב במדינה היגר בתחילת תר״ץ לארה״ב, וכאן עברה לו הצרידות שסבל ממנה. קשה היה לו להתרגל, וכעבור שנים אחדות שב לרדומישל לזמן מה, וביקר את רבו בקאשוי.

בתרפ״ד נתקבל כר״מ בישיבת רבי שלמה קלוגר הגליצאית בניו יורק, ובמשך יובל שנים העמיד בה במסירות נפש אלפי תלמידים. הם היו אדוקים בו, ובאו ללמוד גם בלילי שבת ולפנות בוקר, בלי שום קבלת שכר. שנים רבות אח״כ היו שומרים על קשרי ידידות עמו. במיוחד התרשמו מתרומות מידותיו, ועניוותו שלא הסכים שיקראו לו רב. נחשב מראשוני הרמי״ם בארה״ב, וגר כל הזמן באיסט סייד. דקדק במצוות, וכל שנותיו באמריקה לא טעם בשר בהמה. עוף אכל רק משחיטת השו״ב שלו, ופירות וירקות מבישולי רעיתו. עסקן לצדקה כגון למעות חיטין, ושלח אלפי דולר לקופת רמבעה״נ כולל גליציה. נפטר ביום כ׳ סיון תשכ״ח. בתו היחידה גיטל נישאה בתש״י לר׳ אשר ישעיה פרנקל (תאומים), וילדיהם אלעזר משה ואליעזר.

בית יעקב ח״א, ניו יארק, מוינעשטער פאבלישינג קאמפ., תש״ט, ב, ע ד׳. בהקדמתו מבאר, שמצא מאות כללים בעניני דאורייתא ודרבנן שלא הובאו בספרים המיוסדים על כך, ועל כן ערך בסדר א״ב ח״א: החילוקים שבין דבר תורה ודרבנן, ח״ב: איזה מהם מדאורייתא ואיזה מדרבנן, וח״ג: ספיקות מפי סופרים ומפי ספרים ראשונים ואחרונים. בגלל ההוצאות מדפיס בינתים ח״א עד אות מ, ומקוה להדפיס גם כללים וחידושים שעמו על הרבה סוגיות הש״ס. מהר״י ט״ב כתב לו שספרו הנחמד אינו צריך לשום הסכמה, כי הוא מלא וגדוש מלוקט מדברי הראשונים וגדולי האחרונים. ח״ב, ברוקלין, דפוס הדר של רבי נפתלי ה״ש, תשי״ב, עב ד׳, עד אות פ. בהקדמתו מודה לחתנו שסייע לו בהדפסה, ומנציח את תלמידו מאיר סרולוביץ שנפטר ביום כ״ה תמוז תרצ״ה. בהתחלה פתיחה בדבר הלכה ומפתח הענינים. ח״ג, דפוס בלשן, תשכ״א, 16, קמד עמ׳, אותיות צ־ת ומילואים. בהקדמתו מודה לחברת ביהמ״ד שארית עדת ישראל, בה מתפלל ומשתמש בספר כשאור עיניו נחלש. אח״כ ד״ת באגדה מחתנו, פתיחת הלכה ומפתח. ד״צ מוקטן של ג׳ החלקים בכרך אחד, ב״ב, נהורא דאורייתא, תשל״ט, בתוספת דף הקדמה לתולדותיו מחתנו המו״ל.

עולת שבת ח״א, על י״ד מלאכות שבת דאורייתא ודרבנן, ניו יורק תשכ״ה. יתר המלאכות בח״ב שהניח בכתובים, ולא הספיק להדפיסו.

תשובות אליו: מהר״ש, ח״ד, י בתרפ״ו, ומבנו ר׳ חיים בסוף ח״ח.

רדומישל, 110-115; פנקס קאלבושאוו, 126; זכרונות המאור, ח״ב, תשמח.

פֶּלְנֶר

ר׳ שמחה. ת״ח במיקוליניץ. אליו: צור יעקב, ח״א, קפ בתרס״ט.

פְּלַסְטֵר

ר׳ מנשה. רב בצאנז. בין עשרת הרבנים שנאסרו ונשלחו להריגה באושוויץ (לזכר קהילת צאנץ, 142).

פֶּלְסֶקֶר

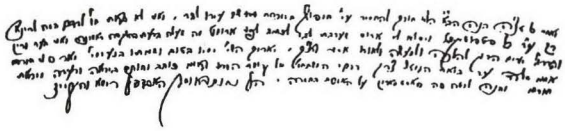
ר׳ דוד פלסקר

בנו כנראה (ולא אחיו) של ר׳ אשר זלקא פלסקר תלמיד הנו״א והחוזה, ובביתו נשתמרו ספרים בחתימתו. רבה של בלוזוב, ואח״כ דומ״ץ צאנז. חתם בתקפ״ח להביא את הדב״ח כאב״ד, וכיהן אצלו כראב״ד. בנו ר׳ נחום ראובן שכיהן באושפיצין נקרא למלא את מקומו בצאנז, עד שעבר בתרט״ז לרבנות רישא. עוד בן כנראה ר׳ משה אשר זלקי, שתשובות אליו: שם עולם, ח״א, ה, ו, כ־כב, כה, כו, לז, מב, מג, מו, מז, צט בתרי״ד — תר״ל.

ר׳ נחום ראובן ב״ר דוד **פלסקר**

מרישא (תקע״ט — תרל״ב)

נולד בשנת תקע״ט לאביו ר׳ דוד אב״ד בלוזוב וראב״ד צאנז. תלמיד מובהק בנגלה ובחסידות לדב״ח שלא זז מחבבו, ומסר לו מתרומות מידותיו. נשא את קריינדל יהודית בת ר׳ ישכר בריש הכהן מאושפיצין תלמיד החוזה, נפטרה ביום ה׳ תשרי תרס״ג. מגיל י״ח דומ״ץ ורב הגליל באושפיצין. נקרא לכהן כדומ״ץ בצאנז על מקום אביו עד תרט״ו. סירב לעזוב את הקהילה, אבל בהשתדלותו הנמרצת של רבי אליעזר מדזיקוב, עבר ביום ט״ו אייר תרט״ז לכהן כרבה של רישא על מקום הרב בלומנפלד, בלי בחירות או אישור השלטונות. ראשי הקהילה התנגדו לו בגלל חוסר השכלתו, וביקשו להביא את ד״ר קרנץ מוודוביצה. הנושא עלה לדיון בממשלה ועמד להגיע לקיסר, אלא שבבחירות בתחילת תר״ך זכה ברוב קולות של 76 לעומת 50 להרב טאובה מסמבור, 8 להרב פראזאק מבוהמיה, 3 לקרנץ. לבסוף אישר שר הדתות והתרבות את בחירתו, משנוכח ברצונם העז של התושבים שקבעו עובדה מוגמרת. כל ימיו הקדיש ללימוד התורה מתוך דחק ויסורים, והנהגת קהילתו בדרך ישראל סבא. החסידים בעיר ענדוהו עטרה לראשם. סייע להקמת חברת יד חרוצים. נפטר בן נ״ג ביום ט״ו אייר תרל״ב בו הגיע לעיר, מבלי שהניח בן או אח הנקראים פלסקר. לויתו רבת המשתתפים עברה בכל בתי הכנסת שבעיר, ובביהכ״נ הגדול ספד לו הראב״ד רי״ה ולרשטיין. על ארונו הניחו את הספרים שלמד בהם. בתו היחידה לאה נישאה לר׳ חיים יונה ב״ר אלכסנדר שמואל היילפרין דומ״ץ רישא. מצאצאיו: רב״צ שלמה ה״ש. רבים מהחידושים שהניח עה״ת, דרשות פלפולים ושו״ת, נשרפו ונעלמו בזמן מלה״ע הראשונה.



סיום שאלה בהלכה של הרב נחום ראובן פלסקר בחתימתו

נחלת ראובן, דרשות, ומדף ס ע״א קצת שו״ת וחידושים, לעמבערג, דפוס אסתר ורא״ו סלט, תחילת תרס״ד, ב, עד ד׳. המסכימים: ר״י שמלקיש (ראיתי כי

ברכה בם); מח׳ רא״ש היילפרין מלבוב עם ד״ת (המחבר אין צריך להסכמה דידי, יען כי הוא היה מפורסם, רב דפקיע שמיה לגאון ולתפארת... הספר מלא חכמה ומדע ויראת השם מתחילתו ועד סופו); ר׳ אלעזר וייסבלום מרישא (הייתי מכיר אותו מאד... במסירת נפש גדול עסק בתורה, כי רבו עליו יסורים ר״ל מכל צד, הן תשות גופו, וכן יסורי בנים ר״ל, ומלבד הרבה הרפתקאות אשר עברו עליו, והוא בכל זה הקדיש כל ימיו ללמוד וללמד, וחידש חדו״ת מתוך ישוב הדעת ושכל נמרץ כחד מקמאי). בהקדמת חתנו המו״ל מוסר פרטים מחיי חמיו, ושחמותו לפני פטירתה התחננה לפניו שידפיס את הספר. הדרושים לשבתות דריגלא הן מהשנים תר״ה—תרל״א. המהדורה נדפסה בכמה מאות עותקים בלבד, ומכיון שאזלו הדפיס את הספר שנית בקראקא, דפוס מ. דויטשר, תרפ״ב, נכדו ר׳ ישכר בריש הלפרין עם הקדמתו. בנו ר׳ אלכסנדר שמואל הלפרין צילם מהדורה זו מעותק שהמציא לו ר׳ אליעזר ליימזידער, ברוקלין, דפוס האחים גרויס, תשל״ו, עם הסכמות ר׳ שמואל עהרנפלד ממטרסדורף, ר׳ ישראל שפירא מבלוזוב, ור׳ שלמה ה״ש מבאבוב. נוספו ג׳ דפים בהתחלה לתולדות המחבר ונכדו המהדיר השני, עם פקסימיל מכתבו של הדב״ח מתרכ״ו אל המחבר, ודף הנצחות בסוף.

תשובות אליו: מח׳, דב״ח, ח״ב, או״ח, לח, אה״ע, מז, פד, קג בתרכ״ה; עמק הלכה, תר״ל, דף נא; שו״מ, קמא, ח״ב, קנה, תליתאה, ח״א, קא; שם עולם, ח״א, מט בתרכ״א. תשובותיו: למחז׳ רא״ש הלפרין, כר״ש שבט תשמ״ג, יד־יז, למהרש״ק בתרי״ט, אדר תשמ״ז, י־יז ופקסימיל.

לבנו? ר׳ משה אשר זלקי, שם עולם, ח״א, ה, ו, כ־כב, כו, לז, מב, מג, מו, מז, צט בתרי״ג—תר״ל.

תלמידו מג״ד, המגיד, טז, תרל״ב, 312-313; רישא, 55, 79, 100, 105, 109.

פֶּלֶץ

ר׳ דוד פאלאץ. דומ״ץ דאברי בתר״ע.

ר׳ מרדכי ב״ר משה צבי הירש **פלץ**
מלבוב ובלז (תק״ץ׳—תרנ״ג)

בכור לאביו המשכיל ר׳ משה צבי הירש ענסר (תקס״ד — כ״ד שבט תרל״א), בנם של ר׳ חיים (נפטר בתקצ״א) וטילא בת ר׳ יעקב רייס סניור מלבוב, נפטרה בתקצ״ב. בנם רמ״צ כתב במחברתו זרע קודש קינה עליהם, ועל עינו השמאלית שנסתמאה. נדפסה בסוף מעדני מלך, שירי הב׳ מנחם מאניש קעניג (תקצ״א—י״ב אייר תר״ח) ב״ר זאב וולף ומחלה, לבוב תר״ח, 2, 64 עמ׳. האב ת״ח ירא ה׳ וטוב לבב. בנעוריו התיידד עם שי״ר וערטר, ורבו צריו. התפרנס ממלמדות, והתכתב עם ראשי חכמת ישראל בדורו. ב״א ר׳ מרדכי דרוקר מ״מ בסטרי התחנך על ידו, והושפע ממנו. משורר ובקי בלשונות, ולימד את בנו צרפתית, גרמנית, יוונית ופולנית. שיריו נדפסו בכוכבי יצחק מתר״ה. ספרו: משאת משה ח״א או המצרף ללימוד דקדוק שפת עבר, למברג תרי״ד, וח״ב הנותן זמירות בתרט״ז. נותרו בכתובים: אגרות אל אסף על השפה העברית; הנותן זמירות על הטעמים; פירוש ספר הנפש לרבי שם טוב אבן פלקירה; אוסף שירים זרע קודש. נשא את אחותו או קרובתו של ר׳ שמריה שטיקלר אב״ד מוסט שהשפיעה תוי״ש בבית, ופעם שרפה שלושה מחיבוריו שהיו מוכנים לדפוס.

ידידו אהרן דורנצוייג, המגיד, טו, תרל״א, 75, עם קינה, והעברי, ז, קסה; מרגושס, עראינערנגען, 15-19; קרסל, א, 128—129.

כשנעשה בר מצוה עמדה אמו להבריחו אל אחיה במוסט, אבל כבר בלבוב ראה את כרכרת רבי שלום מבלז שאמר לו בטרם דיבר: כבר פעלת חפצך. דודו הלבישו לבוש חסידי, ושינה את שם משפחתו לשם אמו. הקדיש עצמו לשבת כמה שנים על התורה ועל העבודה במוסט ובבלז. בלבוב היה תחת חסותו של רבי נחום למברגר חסידו של השר. נשא את היחסנית בת אב״ד בילקמין ש״ב של השר, ואביו השתתף בחתונה, ושמח בו על פני שני בניו הנותרים. סמך לשולחן חמיו, וכשנפטר נתקבל על מקומו. קשה היה לראותו כרב עוסק במעשי חסד כה מרובים, ולכן נשא דרשה בה קרע את כתב הרבנות. זו׳ נפטרה צעירה בהניחה יתומים, ואז נשא את רחל בת ר׳ שמואל ליב, שהיתה עשרים שנה זו׳ ר׳ יוסף ב״ר דוד ליב מצאצאי ר׳ טודרוס רמרז דוד השר, ונתאלמנה. שידך לו אותה גיסה לשעבר ר׳ פייביש אבנר מו״ל מחז״ה, וילדה לו ילדים.

ת״ח עובד ה׳, ראשון היושבים בבלז, ודבוק ברבו רבי יהושע. נקרא שם למברגר על שם עירו, ונחשב מאד גם בין זקני החסידים שהיו עוד בלובלין ובאפטא. עבר לפני התיבה שחרית בימים הנוראים. פרנס ושתדלן, ובמשך ארבעים שנה נקרא שר החוץ של חסידות בלז. לחם את מלחמות הדת נגד המתפרצים, ופעל עם מהרש״ס ביסוד מחז״ה. נסע עם ר׳ שמואל מרגושס לוינא, להשיג רשיון לעתון מחז״ה. בתוך כל שיעורי העיון שלו בתורה, התפנה לכל דבר חסד המזדמן, והשתדל בלבו הרחום למען כל יהודי. בתרל״ז הועמד למשפט בסטניסלב, על שאיכסן בורחים רבים מרוסיה. בשבת התפלל שחרית בהתלהבות לפני העמוד אצל האב״ד רמ״י הורביץ, ואח״כ ניגש בלי עו״ד לבית המשפט, וזוכה אחרי שדיבר במשך שעתיים על מידת הכנסת אורחים היהודית. יזם ואירגן פעולות ציבוריות, ונסע תכופות ללבוב ולקראקא. הצליח לסכל את מזימות המשכילים, בקשר לריפורמות בחינוך היהודי

ובשיטות בחירת רבנים. ניהל משא ומתן עם יתר החוגים, בדבר בחירת מועמדים לפרלמנט. קרא פעם לר׳ הלל ליכטנשטיין שיבוא מקולומיאה לדרוש בבתי הכנסת בלבוב לחיזוק הדת, וזירז אנשים שיבואו לשומעו. גדולי ישראל כיבדוהו, ורבו אמר עליו שיש לו ניצוץ ממרדכי הצדיק. ר׳ אהרן מטשרנובל אמר, שהיה נותן שני שליש מחסידיו עבור אחד כמוהו. ר׳ ישראל מויזניץ אמר, שלא חכמה להיות הרבי מבלז כשיש לו חסיד כזה.

חלה ונפטר משבץ בקראקא בתרנ״ב או תרנ״ג, אחרי כשלונו בבחירת ליאון מייזלס לפרלמנט האוסטרי (זכרונות ימי חיי, 207). אדמור״י בלז היו מזכירים אותו בעת עשית נרות נשמה לפני יו״כ. בניו החסידים ר׳ גדליה ור׳ נחום. נכדו ר׳ נחום בלוביטש עבר בבלז לפני התיבה בשבתות ובחגים, בסליחות, והיתה לו חזקה לנגן בזמנים קבועים.

גדולי חסידי בעלז, א, כז־מה; מוסט, ח״א, 73 — 84; יוסף פאלק, מבחר כתבים, ת״א, שמעוני, תשל״ו, 29 — 65 (תיאור ספרותי בפירוט רב על מאבקו בד״ר ביק ומהלך שיחתם. נדפס תחילה בדבר ובמארגן זשורנאל).

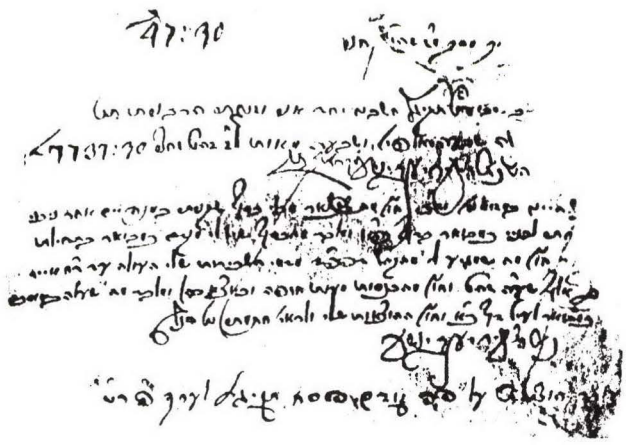
פַּלָק



ר׳ יעקב יהושע ב״ר צבי הירש **(פלק)**

מלבוב ופפד״מ (תמ״א — תקט״ז)

נולד בקראקא ביום כ״ח כסלו תמ״א, לאביו רצ״ה מרישא שזו׳ מרים בת ר׳ אברהם הלוי חתן המג״ש, ב״ר שמואל ב״ר צבי הירש שהיה שר ונגיד בכפר בנדימישל שליד שנדישוב בגליל רישא, ונפטר בשנת



חשבון הוצאות והכנסות של הפני יהושע בתקי״ג בחתימתו

ת״ן. למד בקראקא אצל ר׳ גבריאל עשקלס לפני שעבר לניקלשבורג, וכשעבר עם הוריו לרישא למד אצל האב״ד ר׳ שמואל אחי אמו, רצ״ה בלחוב ור׳ יוסף הוליס אב״ד טיסמניץ. נשא את לאה בת ר׳ שלמה סג״ל לנדא מלבוב. עבר אל חמיו, והרביץ תורה לתלמידים חריפים. ניצל בנס בהתפוצצות שאירעה ביום ג׳ כסלו תס״ג, ותחת הריסות הבתים נקברו בתו גיטל, זו׳ והוריה כמתואר בהקדמת ספרו על נשים. נשא בשנית את הגבירה טויבא, בת ר׳ ישכר בריש ב״ר נתן מלבוב, נכד למשפחת סג״ל לנדא. נתקבל לרבנות טרלא שליד אוסטרובצה בפולין, וי״א שגם בריטשוואל וקאריב שליד לובלין. בהמלצת החכם צבי נבחר לליסקא בה היה בתע״ז. בסוף תע״ח זכה ברבנות לבוב על מקום החכ״צ, וויתר על רבנות טיקטין. בתפ״ד הודח מהרבנות בהשתדלות הרב משה חיים, ועבר לבוטשאטש אל מחותנו רא״ל ראש מדינה. בשנת ת״ץ נתקבל לרבנות ברלין, ובתצ״ד למיץ על מקום השבות יעקב. מתק״א אב״ד פפד״מ, ובתקי״א נאלץ לעזוב בגלל שהתיצב לימין ר״י עמדן, וגר במנהיים. כשנפטרה זו׳ נשא את גיטל בת ר׳ אליהו איגר בזיווגה השלישי. נבחר כנשיא א״י ורצה לעלות, אלא שחולשת גופו מנעתו. עבר בתקי״ב לוירמייזא, ונפטר באופנבך הסמוכה בעש״ק י״ד שבט תקט״ז. נטמן בפפד״מ, ונשתמר נוסח מצבתו. גדולי הזמן הפליגו בעוצם תורתו וקדושתו. קנה לו שם עולם בספריו **פני יהושע** חלק א־ד על הסדרים מועד־נזיקין בעיקר, אמשטרדם תע״ט — פיורדא תק״ם. נותרו בכתובים פנ״י עמ״ס ב״ב, מנחת עני עמ״ס עירובין, נדה ויבמות, קו״א על כללי וסוגיות. הש״ס, חי׳ על יו״ד, ביאור עה״ת ושו״ת.

ילדיו: א. **ר׳ נתן** הבכור. נולד בתס״ד לערך, וי״א שנקרא גם יהודה. חתן ר׳ משה מאיר הלוי לנדא אב״ד דוברומיל וגליל פרמישלא. כשחמיו נהרג בשנת

תק״ו נתקבל על מקומו בדוברומיל, ועל שמה נקרא. בתחילת תקט״ז נסע לפפד״מ להתראות עם אביו, ולזרז את הדפסת ספריו. לא נבחר לרבנות פפד״מ, ושב למקומו. נפטר בשמחת תורה תקכ״ב. רוב הכתבים שהניח אבדו בשריפת דוברומיל, והנותר נדפס ע״י נכדו ר׳ ישראל משה בידרמן: **שארית נתן**, ווארשא, דפוס דובערוש טורש, תרנ״ז, עב ד׳, עם הסכמות ג׳ האחים הרבנים נכדי המחבר והאבני נזר. כולל: י״ב שו״ת, חידושי סוגיות מתחילת תקי״ז, דרושי פלפול מתקי״ב—תקט״ו וליקוטים. ילדיו: 1. ר׳ שמחה שמילא את מקומו בדוברומיל, ונפטר בצעירותו. נשא את ויטל בת ר׳ יחזקאל מרגליות אב״ד גריידינג ואוסטרובצה; 2. זו׳ בן דודה ר׳ שמחה הלוי ב״ר יוסף שאול אב״ד אפטא, ב״ר שמחה אב״ד סלונים. הניחו משפחות ענפות.

נכדו הרב אשר זליג לנדא, קרבן אשר, ומגילת יוחסין בהתחלה, 10-16; זרע יצחק משניות, תנא־תנב (בשיבושים).

ב. **ר׳ ישכר דב בריש** (תע״ג — ברלין, יום ד׳ כ״ב חשון תק״ה). תלמיד רצ״ה אב״ד הלברשטט. נשא את שפרה בת ר׳ אריה ליבוש ראש ומנהיג בבוטשאטש. רבה של פודהייץ. מכיון שהיה חלוש בטבעו ואויר הארץ לא יפה לו, השתדל אביו להביאו למיץ ולא עלתה בידו. פעל בפפד״א שיתקבל לסייע לו כר״מ, ונפטר בדרך בן ל״ב. אביו מביא בכמה מקומות מחידושיו. תשובותיו בשו״ת קרית חנה, מא־מה. קונ׳ שאלת חכם בסוף שו״ת רח״כ, א בתק״ד (אליו); קונ׳ חזקת אבהתא בספר תשע שיטות של בנו. ד״ת ממנו בספרי הפמ״ג. ילדיו: 1. ר׳ צבי הירש רוזניש אב״ד לבוב; 2. הנגיד ר׳ שלמה מזולקווא; 3. שרה זו׳ ר׳ צבי הירש אב״ד בוסק, חמיו של ר׳ שרגא פיבוש הכהן יולס, אבי ר׳ מרדכי צבי מלבוב, אביהם של: ר׳ ישכר דב בריש שחידש בתרט״ז את מצבת זקנו בברלין, ור׳ זכריה ישעיה.

ג. **ר׳ אריה ליבוש** (ליסקא, תע״ה — הנובר, עש״ק ח׳ אדר תקמ״ט). תלמיד אביו וישיבת רצ״ה אב״ד הלברשטט. רבה של סוירז מתצ״ט לפחות, מתק״ה ר״מ בפפד״מ על מקום אחיו עד תק״ט. שב לפולין באמצע תק״י לכהן כרבה של סקול, וחתם כמה פעמים עם רבני בראד. עמו בביה״ד: ר׳ יעקב ב״ר יוחנן ברוך מלבוב, ור׳ יצחק ב״ר אורי הלפרין מקומרנא (סקול, 14-15). הנו״ב עירער על גט שסידר, אבל ר׳ איציקל הורביץ עמד לימינו, כמפורט בספרי השו״ת של התקופה. מסוף תקכ״א רבה של הנובר כ״ח שנה, ויש נוסח מצבתו. ספרו פני אריה עמ״ס ב״ק נדפס עם הפנ״י של אביו. עמ״ס פסחים היה בידי נכדו ר׳ ישכר בר לוינשטיין מטיף בלבוב, ועל שאר מסכתות בהאג עם עוד כרכים שהניח בהלכה ובאגדה, שו״ת, על או״ח ודרוש, והם כיום בספרית הרוזנטליאנה. נשא את רחל בת ר׳ טוביה יחיאל מיכל הלפרין הראשון אב״ד ברזן, נפטרה ביום ב׳ י״א אב תקל״ה. זו׳ השניה אידל בת ר׳ חיים יונה תאומים אב״ד ברסלוי נפטרה ביום א׳ כ״ז אייר תקנ״ח, ויש נוסח מצבותיהן. ילדיו: 1. ר׳ יחיאל מיכל; 2. ר׳ ישכר בריש (פפד״מ, עש״ק ז׳ אב תק״ז — הנובר, יום ה׳ ל׳ חשון תקס״ג). ממלא מקום אביו בהנובר, סיים כ״ח פעמים את הש״ס, ונותרו בכתובים כרכי חידושיו. מושלם במעלות, מתמיד נפלא, ענו ורחמן, אוהב הבריות. יחיד בדורו בחכמת התכונה. שלט בצרפתית וגרמנית על בורין. יש נוסח מצבתו. הניח י״ב בנים, ב׳ בנות, וצאצאים רבים עד ימינו; 3. ר׳ שמואל זקנם של הרבנים פריש; 4. זו׳ אחיהם של נשות ר׳ יעקב ק״ב אב״ד איטינגן ור׳ שמשון אבי ר׳ משולם איגרא; 5-6. בנות. אחת נפטרה בתולה בפפד״מ ביום ד׳ י״ח אב תקכ״ב.

רצ״א טלר, שם עולם, 29-31.

ד. ר׳ שמואל הנזכר בתחילת פנ״י ב״מ ובלוחות עדות. חתן ר׳ חיים לנדא מפודקמין. נפטר בבראד בלי בנים, ביום ד׳ סיון תקכ״א; ה. פיגלא. נישאה בתפ״ט לר׳ שלמה דב בריש הרצפלד ב״ר צבי הירש מהלברשטט, ובת״ץ עברו עם ההורים לברלין. בצעירותו אב״ד לוקטש בווהלין בה היה בתקי״ג. המגיד ממזריטש היה אז מגיד שם, והבעש״ט אמר עליהם: שני דובים רועים. אח״כ אב״ד לוביטש בה היה בתקכ״א, ועבר לגלוגא. בגלל ענייותו דחה את הצעת פיורדא בתקכ״ג ומיץ בתקכ״ה. נפטר ביום ג׳ תמוז תקמ״ה, ויש נוסח מצבתו ומצבת זו׳ שנפטרה ביום א׳ כ׳ סיון תקנ״ה. מתלמידיו: ר׳ שמואל סליר שינדלינגר. ילדיו: 1. ר׳ משה אב״ד צורטקוב חתן ר׳ איציקל. נפטר ביום ד׳ תמוז תקס״ט, ויש נוסח מצבתו; 2. ר׳ נתן אריה דומ״ץ הרובשוב. בנו ר׳ שלמה ישכר דובריש אב״ד קאריב, סוכטשוב, פלונסק ונשלסק. בסוף ימיו דומ״ץ וורשא בה נפטר ביום י״ז כסלו תרכ״ט; 3. ר׳ אהרן יהושע אליהו חתן בעל מרכבת המשנה. רבה של רוויטש. כשנפטרה זו׳ בתקנ״ג, נשא את בתו של ר׳ שאול אב״ד אמשטרדם. מתק״ס אב״ד קניגסברג יותר מעשר שנים, ושב לרוויטש. נפטר ביום ג׳ אלול תר״ו, ויש נוסח מצבתו. הניח צאצאים רבים; ו. זו׳ רנ״ה הלפרין אב״ד טרניגרד (אחיותיו בבראד: סעריל, נפטרה ביום ז׳ ניסן תקמ״ב; רחל זו׳ ר׳ אפרים אלעזר אב״ד פרימישלן, ב״ר צבי הירש אב״ד גוליגור ובראד מח״ס אור צבי), ב״ר משה אלחנן אב״ד ירמיליניץ, זלוטשוב ושריגרד, ב״ר טוביה יחיאל מיכל מברזן חמיו של רא״ל מהנובר. ילדיו: 1. ר׳ אריה ליבוש אב״ד ירוסלב ובילגוריי, אבי ר׳ אברהם דוד, חתן ר׳ נתן לוינשטיין אב״ד לברטוב, בנו החמישי של ר׳ ישכר בריש אב״ד הנובר; 2. רייזל זו׳ הנגיד ר׳ שרגא

פיבל מירוסלב, אבי דרעזיל זו׳ ר׳ יוסף אשר ארנברג אב״ד פרמישלא.

מהפני יהושע נסתעפו משפחות רבות עד ימינו, כגון ר׳ שלמה שפירא אב״ד מונקטש; ד״ר שמחוביץ מלבוב שנפטר בברלין, ועוד. לתולדותיו חיבר ר׳ דוד אריה ליב צינץ ספר **עטרת יהושע**, בילגורייא, ר׳ שלמה ערליך דומ״ץ גריבוב, תרצ״ו, 4, 97 עמ׳. ד״צ בניו יארק, אוצר הספרים, תשמ״ב.

כלילת יופי, ח״א, דפים קח ע״ב — קטו ע״ב; ר״י לוינשטיין, תולדות הפני יהושע, הפלס, ב, 289, 479, 619, 683, ג, 44, 373; שמואל אשכנזי, אנציקלופדיה לתולדות גדולי ישראל, ג, 863 — 867.

ר׳ ישראל פלק. אב״ד סקול. בחותמי ספר יראים תקס״ד. אולי נכדו הוא ר׳ ברוך, אבי ר׳ ישעיהו אריה פלק מסקול, אבי שלמה פלג מקרית ענבים ובית זית.

לר׳ יושיע פלק: ארץ צבי, יו״ד, יב.

פַלְקְנְפֶלְד

ר׳ יוסף ראה לפי: **לנדא, ר׳ יוסף**



הרב משה פיילכנפלד מרוגוזין **הרב נ״ו פיילכנפלד מפוזן**

ר׳ שמואל ב״ר משה פנחס **פלקנפלד**

מפשוורסק וטרנופול (תצ״ז — תקס״ז)

נולד בשנת תצ״ז לאביו ר׳ משה פנחס אב״ד סוירז וראב״ד זולקיב פרנס אחרון של וד״א, ב״ר אברהם ר׳ חיימש הלפרין מלובלין, ולאמו רבקה בת ר׳ ישראל איסרל מזולקווא ולובלין פרנס וד״א, ב״ר מרדכי ר׳ ליבושס. בשער ספרו כתב שהוא דור ח׳ לרמ״א, ודור ז׳ למהרש״א ולמהר״ם. נשא בלובלין את רחל הדסה שדאגה לבריאותו, בת דודו אחי אביו ר׳ צבי הירש אב״ד לוקוב בלובלין. פרטים על המשפחה: ח״ב, 568-570.

רצ״ה אורנשטיין מלבוב שמע כמה פעמים מזקנו הישועות יעקב, שלא היה גאון כמותו נחית לעומקא דדינא מימי הרב ר׳ השל. חתם תמיד בענוה שמואל הקטן. מתק״ך בגיל כ״ג אב״ד בילגוריי, ומרביץ תורה לתלמידים. מתקמ״ג אב״ד פשוורסק עד תקנ״ב. בתקמ״ט נתקבל לפרשבורג על מקומו של מהר״ם ברבי, אלא שבנסיעתו בתקנ״ב להשתטח על קברי אבותיו בזולקיב נתקבל לטרנופול, על מקומו של ר׳ אברהם ברצ״ה מבראד שנפטר ביום י׳ שבט תקנ״ב. למד כאן לבד בלי תלמידים ״כי התחילו לבגוד בתוה״ק״. בשריפת העיר ביום ח׳ תמוז תקנ״ח עלו באש ספריו וחידושיו, וכדי לשחזרם עבר לזמן מה לזברז הסמוכה (ולא לזבורוב). אחרי פטירת אחיו ר׳ יוסף לנדא, בא בפרשת שלח תקס״א לשבת על כסאו בפוזנא. שכרו נקצב שני דינרי זהב (דוקטן) לשבוע, וכעבור שנתיים הוסיפו לו עד 10 שקלים (טהלר). כתב הרבנות: כר״ש, אדרים תשמ״ו, מר־מח. נהג כאן כמו בטרנופול אחרי השריפה כמנהג הפני יהושע, לדרוש חצי שנה כל שבת בסוגיא אחת בלבד. סבל בחייו מצער גידול בנים ומאנשים מרעים. נפטר ביום ה׳ י״ד (ולא כ״ז) כסלו תקס״ז, ונשתמר נוסח מצבתו בו נקרא משה שמואל. את שם משפחתו קיבל בשנת תקנ״ה. ילדיו: א. ר׳ מרדכי יואל שמילא את מקומו בפוזנא. סגי נהור ומאיר עינים בתורה, בהיותו בקי בש״ס ופוסקים בעל־פה; ב. זו׳ ר׳ יחיאל מיכל אב״ד זנטומישל (זאנדי מיסלע). אליו: יו״ד, ג בתקס״ה; ג. פרל זו׳ ר׳ בצלאל הכהן ראב״ד לבוב; ד. זו׳ רצ״ה הורביץ מקטלבורג אב״ד וישניצה.

הדפיס בשנתו האחרונה **בית שמואל אחרון** ח״א על שו״ע חו״מ, שהוא רב הכמות כי אותו למד עם תלמידים, כולל שו״ת בד״ח שו״ע, וח״ב דרושים. בשער מזכיר שחיבר גם שער ב׳ על או״ח בדרך שו״ת, שער ג׳ על יו״ד, ושער ד׳ על אה״ע. נאווי דוואהר, דפוס י״א קריגר, תקס״ו. ח, ס; יב; א, ו; א, יב; יב; א, מא ד׳. בחו״מ עז סי׳, באו״ח ט׳, ביו״ד כט, באה״ע יג, ובס״ה קלג. בהקדמתו כותב שהחידושים ממה שלמד עם תלמידים ובעצמו, ומשתדל ליישב בהם קושיות על זקניו הרמ״א והמהרש״א. בר״ה תקס״ו כשחלה מאד, נדר שכאשר יקום ידפיס את חידושיו, ובא ביום ט״ו תמוז לנובידבור עד לפני ר״ה. מודה לר׳ בנימין פרנקל משם שהבטיח לו לטפל בהגהות ובמפתחות, וכן לר׳ יעקב שמעיה הלוי מפוזנא שנסע עמו לשם, ונשאר לפקח על ההדפסה. מטעם הכמוס השמיט את שמות השואלים. אחרי חו״מ תשובות אחדות לש״ב ר׳ משה שלמה זלמן אב״ד קראקא ווארשא, משלו ומשל אחיו רצ״ה אב״ד אה״ו. בסוף הספר הדרוש לנישואיו, ודרוש מבנו. לכל חלק שער מיוחד. חלק השו״ת בלבד נדפס שנית בווארשא, דפוס בני ר׳ שמואל ב״ר חיים ארגעלבראנד, תרמ״ג, צד ד׳. שלישית בפיעטרקוב, ר׳ שמעון

ראטענבערג חתן ר׳ פייביש בארנשטיין ז״ל מלאדז, דפוס ר׳ אברהם ראזענגארטען, תרס״ד, קה ד׳. ד״צ הוצאה זו, ירושלים, מכון חתם סופר, תש״ל.

על התורה נדפס שנית בלעמבערג, רי״מ ניק ור׳ אשר פריש, דפוס ח. רוהטין, תרנ״ד, ד, פד ד׳. רי״י שמלקיס כותב בהסכמתו, שדברי המחבר אינם צריכים חיזוק. בהתחלה בא הדרוש לנישואיו וד״ת, ובסוף חידושי הבן. הם נשמטו במהדורה השלישית של בימ״ס יצחק שלאמאוויץ מלאדז שאינו מזכיר את קודמתה, פיעטרקוב, דפוס ר״א רויזנגרטן, תרס״ה, פח ד׳, ושוב בדפוס מרדכי צעדערבוים, תרע״ד. מהדורה מסודרת מחדש, סינער־וואראהאל, דפוס ר׳ יעקב ווידער, תש״ב, קג ד׳. הוצאת תרס״ה צולמה בישראל תשל״א, ושוב בניו יורק, כרם שלמה, דפוס האחים גרויס, (תשל״ג), כשמעבר לשער הסכמת ר״י שמלקיס.

תשובות אליו: אדב״ע, יו״ד, יא; לנד״ז לטרנופול, בית אפרים, אה״ע, ח״ב, נד, חו״מ, מד; גור אריה יהודה, יו״ד, ז, אה״ע, כא; ב״ד, ספר יהושע, מד, נב, נג סה, סז, עא; פני יצחק, יו״ד, ב לפשוורסק; פרי תבואה, ל. ממנו: השיב משה, סג בתקנ״ב מפשוורסק.

דעת קדושים, 66, 69, יוסף כהן צדק, האשכול, ד, 217; קריה נשגבה, 69-71; מליצי אש, ג, כסלו, 55; לתולדות, 128, 191-192; טרנופול, 33.

פְּלַקְס

ר׳ שרגא פיבוש. נכד המאור ושמש. ש״ץ בוישניצא. חסיד באבוב.

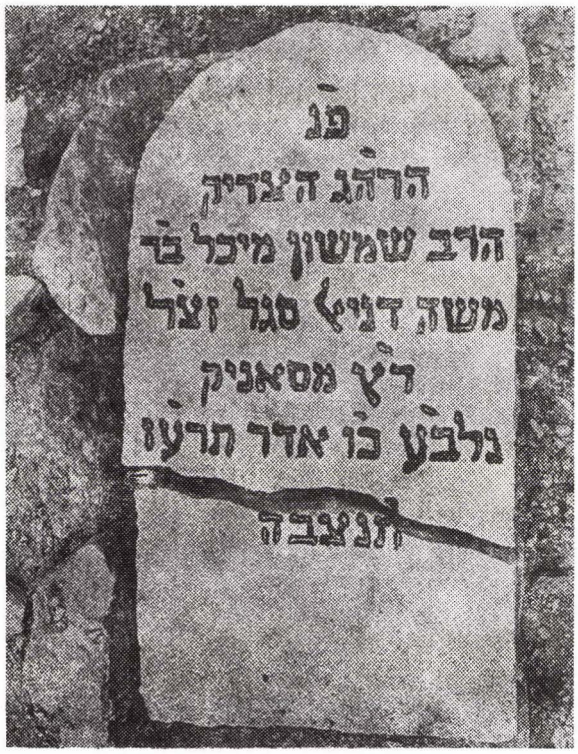
ר״ש מבאבוב כתב אליו בתרמ״ב, מכתבי קודש, ח״א, לא.

פְּלָר

ר׳ שמשון (יחיאל) **מיכל** הלוי ב״ר משה דניאל סג״ל **פלר**

מסנוק (תק״ץ* — תרע״ז)

בנו של ר׳ משה דניאל סג״ל. שנים רבות שימש כמורה הוראה בסנוק, אף כי לא נסמך מעולם. מחסידי השר מבלז, לימד את נכדיו, ובחצר סמכו על הוראותיו. כל מעיניו בתורה, בקי בזוהר בעל פה, וכל לילה ערך תיקון חצות ברגש רב. דירתו היתה חדר אחד בלי רצפה ליד ביהכ״נ, ומעולם לא ראוהו בחוץ. היה לו ריהוט דל ומזונות מעטים, והסתפק בקב חרובים. התפרנס מקיצבת הקהל בסך מאה כתרים לשנה, על שהשיב באיסור והיתר. בעל גוף צנום, עינים קטנות המשפילות מבט, מצח מקומט עם ורידים בולטים, שפם המכסה את הפה, וזקן ארוך ורחב המכסה את החזה. לא התערב בעניני העיר, והתרחק ממחלוקת. כשעלה לארץ בתרס״ז, סגרו כולם את החנויות, ויצאו ללוותו. גר בצפת, ובהמלצת ר׳ משה קנר קבע לו נשיא א״י קיצבה. עבר לירושלים, והמשיך



מצבת הרב שמשון מיכל פלר

בעבודת הקודש ליד הכותל המערבי. לפי מצבתו שנמצאה בהר הזיתים, נפטר ביום כ״ו אייר תרע״ז.

הרב אלתר מאיר, במישור, ג, תש״ב, גל׳ צח, עמ׳ טו, וספר סאנוק, 87-89.

בנו **ר׳ יצחק** נולד ביום ט״ו בשבט תרל״ו. נודע כעילוי מסנוק, ובגיל ט״ז נסמך מרצ״א מבלוזוב. נשא את רבקה דומיניץ מריבטיטש, נכדת ר׳ חיים יעקב אב״ד ניישטט. בסוף שנות התר״ן נסעו לארה״ב, לחסוך כסף כדי לעלות לארץ. עסק שם בייצור מזוודות ומכירתן. ניסה לייבא מהארץ מוצרים שונים



ר׳ יצחק פלר

ותשמישי קדושה, וסבל מהם הפסדים רבים. בעל לבוש חסידי בזקן ופיאות. התפלל באיסט סייד בביכ״נ לינסקר חברה ישועות יעקב, ולימד כל ערב ובשבתות שיעורי גמרא ואבות. ממיסדי ישיבת מהרש״ק, ואמר בה כל יום שיעור לפנות בוקר.

בין מיסדי המזרחי, ומזכיר הכבוד שלה. הקים גם את חברת מבשרת ציון, עם הרב אסתרזון ואחיו ר׳ יודל פלר ששימש כנשיא. בשנות התר״ף ביקר באירופה, ודרש בכמה מקומות ובעירו למען א״י. ביקר בה כמה פעמים, ובתרצ״ב עלה לגור בירושלים. בתרפ״ח רכש את שכונת נחלת יצחק למרגלות הקסטל, להקים בה על 400 דונם שכונת חרדים, ועוד 650 דונם מעבר לכביש. פעם אף ירו הערבים לעברו בעת מדידת האדמות. אחרי מחלה קצרה נפטר ביום כ״ח אלול תרצ״ד, ונטמן בהר הזיתים. בנו העתונאי בנימין וחתנו, עלו לירושלים להמשיך במפעלו.

בנו בנימין, סנוק 428-430, 658-661.

★

ר׳ פנחס דומ״ץ עיר חדש. אליו: צל״ח, קה בתרצ״ג.

ר׳ פנחס ב״ר דוד סוסש ראה לפי: **סוסש, ר׳ פנחס**

ר׳ פנחס ב״ר שמרל. דומ״ץ ברנוב. מגדולי חריפי גליציה. חמיו של ר׳ יחיאל וינמן דומ״ץ קולבסוב.

קולבסוב, 59.

ר׳ פנחס אליעזר מפשוורסק בבוברקא, וכנראה דומ״ץ דובצק.

תשובות אליו: שו״מ, תנינא, ח״ד, קפ בתרכ״ג לבוברקא; תפארת יוסף, חו״מ, יב לדובצק. רבה של קרקוביץ (טייכר?), ראה: ח״ג, 154.

ר׳ פנחס ליב. דומ״ץ ווריש.

חתום בתר״ל על גב״ע בדב״ח, ח״ב, אה״ע, מו (ווירטיש).

פַּנָט

ר׳ יחזקאל ב״ר יוסף **פנט**

מקרלסבורג (תקמ״ג-תר״ה)

נולד בבילין שבשלזיה בשנת תקמ״ג כבן שני אחרי הבכור ר׳ משה, לאביו ר׳ יוסף (ב״ר משה שאביו נטמן בטשען. רה״ק אמיד ות״ח בבילין. בנו השיב לו בתקס״ה: קג), ולאמו בריינדל. כבר בהיותו בן ארבע אמר עליו בעל שמן רוקח, שמובטח בו שיהיה מורה הוראה בישראל. מגיל בר מצוה למד אצל הברוך טעם בלייפניק, ואצל ר׳ ליב פישלס בפרג. ביקר בה גם בישיבותיהם של ר׳ אלעזר פלקלס ור׳ שמואל לנדא. בתקס״ב נפרד מהם בן י״ח (ולא ט״ו) לשוב אל הוריו, ואז נתעטר מהם במכתבי סמיכה (הפקסימילים בסוף הגדת מראה יחזקאל תשכ״ה).



תמונה נדירה המיוחסת לרבי יחזקאל פנט

נשא את חיה רחל בת הנגיד ר׳ משה העניק (הניך) מלינסק, נכדת הג״ר בצלאל מלינסק שנסע בסוף ימיו לא״י, נטה בדרך לאמשטרדם כדי להדפיס את ספרו, ונפטר שם. עבר אל חמיו, ולמד בקלויז נגלה ונסתר אצל האב״ד רמ״מ רובין. התידד אצלו עם בעל משיב כהלכה, נתקבל כראש חבורת הלומדים, והרצה שיעורים. בר״ה תקס״ה היה אצל החוזה מלובלין, והתידד עם רבי שמעון אודרברג. נסע גם אל המגיד מקוזניץ, אך רבו המובהק היה רמ״מ מרימנוב. שתה בצמא את דבריו, ונעשה מעריצו הנלהב. התרועע שם עם צדיקי הזמן, כגון הבני״ש שאליו כנראה התשובה עט. רבו גילה לו מיסתורין שלו בעניני קידוש החודש, והתורות ששמע מפיו נדפסו כמה פעמים בספרים מנחם ציון ודברי מנחם. בהיותו בן כ״ב כתב את תשובתו המפורסמת על החסידות, לשאלת ידידו ר׳ שלמה פילץ מבילין. נדפסה בשו״ת שלו סי׳ קד, ונעתקה למקומות רבים. הדב״ח קרא אותה בדמעות שליש. השתדל להושיב את רבי נפתלי מרופשיץ על כס אביו בלינסק, וקיבל את מרותו. אצלו התידד עם הדב״ח.

כשירד הגלגל אצל חמיו או כשנגנב כל רכושו, נאלץ בתקס״ז לקבל את רבנות איסטריק, אע״פ שאשתו בת הנגידים סירבה תחילה שיקבל עליו רבנות. בתקע״ג עבר להונגריה, כשנתקבל כרבו של הכפר טערצאל במחוז זעמפלען. התקרב לרי״א מקאלוב, שניבא כי מוכנה לו רבנות קרלסבורג וכל מדינת זיבנבירגן. הדבר נתגשם בשנת תקפ״ג, בהמלצת החת״ס שקרא לו באחת מתשובותיו גאון הגאונים. נעשה רב הכולל הרשמי לכל מחוז טרנסילבניה, וולכיה ובוקובינה, וניהל את מדינתו ביד רמה. מצב

הדת היה מוזנח ביותר, והיה עליו להניח יסוד לחיים הדתיים במסגרת הקהילות. ערך מסעות חיזוק בערי וכפרי איזורו, תיקן תקנות לכל המחוז, והרים את קרן התורה והיראה למדרגה גבוהה. השתדל במיוחד בהיתר עגונות, ויותר ממאתיים הותרו על ידו. אסף כספים לעניי א״י, ושלחם אל היש״מ. ביהכ״נ שלו דמוי מבצר נשתמר עד ימינו. בעל קשרים טובים עם השלטונות, והתכתב בלטינית עם הבישוף. נפטר ביום ד׳ חוהמ״פ כ׳ ניסן תר״ה, ונשתמר נוסח מצבתו.

ילדיו: א. ר׳ חיים בצלאל אב״ד טשנאד (להלן); ב. ר׳ יהודה ליבוש. גר בטערצאל, ולא היה אב״ד שם. נשא את עטיל בת ר׳ דוד יהודה רוטנברג אב״ד ס׳ פטר מח״ס תהלה לדוד; ג. ר׳ יצחק משה בדעש. נשא את בלומא מלכה בת ר׳ משה אריה מטינטלניק. אביו השיב לו: ד, נג; ד. ר׳ מנחם מנדל אב״ד דעש (להלן); ה. חנטשא זו׳ הגביר ר׳ יוסף אריה ליב כהנא בסיגט, ב״ר נחמן ב״ר יהודה בעל קונטרס הספיקות. אליו התשובה קא; ו. שרה זו׳ ר׳ יהודה כהנא בסיגט, נכד בעל קונ׳ הספיקות. חמיו השיב לו: ז, קז; ז. בילא זו׳ ר׳ אברהם ישראל רוטמן בטולטשווא; ח. חוה זו׳ ר׳ יצחק אייזיק כהנא במונקטש, נכד קונ׳ הספיקות. כשהתאלמנה עלתה לירושלים, צאצאיהם נפוצו לרוב בקרב הארץ.

יבולו הספרותי מפתיע בהתחשב בעוצם טירדותיו בהנהגת המדינה, תפקיד אותו מילאו אחריו שלושים רבנים. בידי נכדיו נותרו כיום י״ח חיבוריו על י״ב מסכתות, על ד״ח השו״ע ובמיוחד על הלכות גיטין, וקונטרסים על רוב סוגיות הש״ס. **מראה יחזקאל** על שו״ת בד״ח שו״ע וסוגיות הש״ס. מ. סיגעט, דפוס המשותפת, תרל״ה, ד, קט ד׳, קסג סי׳ בלי תאריכים. המסכימים: הדב״ח (המחבר מפורסם שמו בחריפותו וצדקתו); הייטב לב עם ד״ת (הגאון הגדול בענקים, שושנת העמקים, צדיק ונשגב). פתיחת אגדה עה״ת. בסוף דברי בנו המו״ל רמ״מ, מחידושי בנו ר׳ יחזקאל יוסף שנפטר ביום י״ט טבת תרל״ג. מדף צג ע״א קונ׳ **שערי ציון**, ל״ב שערי מוסר מתוך חיבורו עה״ת. בסוף רשימת המנויים מקהילות הסביבה, ולוח תיקונים והשמטות. זהו ספר השו״ת הראשון של רב



חדו״ת ששלח רבי יחזקאל פנט לבנו בחתימתו

בטרנסילבניה, והשביעי בספרי מדינה זו. ניתוח מפורט של הספר: יצחק יוסף כהן, מקורות וקורות, 295-308. צולם מחדש בתשכ״ז. שערי ציון נדפס בנפרד בברוקלין תש״ך ובירושלים תשכ״ו.

תשובות גם אל: החת״ס בתקצ״א (ה, סד, פא, פו, פז); לרמ״מ אב״ד סיגט (קב); מח׳ ר׳ יהודה מודרן (כח, עז); מח׳ ר׳ יוסף דובר כ״ץ־כהנא (לט, קכה); לגיסו ר׳ יונה בתקצ״ד (קנו); לתלמידו ר׳ ישראל (ע, עא, פט, קו, קז).

הגדה של פסח עם פירוש **מראה יחזקאל**, עם דברי בנו בשולי הדפים, סגולה מר״ש מאוסטרופולי, ואזהרות מהיש״מ שנמצאו בין כתבי המחבר. מ. סיגעט, דפוס ר׳ משה צבי זיכערמאנן, תרל״ט, נא ד׳, עם הסכמת הייטב לב. בהקדמת בנו רמ״מ כותב, שהדברים לוקטו מכתבי אביו עה״ת, ע״י חתנו ר׳ שבתי בעל בתו טילא ע״ה. בסוף רשימת המנויים מאיזורי הסביבה, ובהם בן המחבר, חתניו, ונכדים רבים. ההגדה נדפסה שנית ע״י נכדו ר׳ משה אב״ד דעש שצירף את הקדמתו, פרעמישלא, דפוס זופניק, קנולר והמרשמיט, תרנ״ד, ד, מח ד׳, עם ספר קדום נוסף. מהדורה זו צולמה מחדש ע״י נכדו של ר׳ משה: ר׳ שמואל יודא פנט רב קהל דעש בברוקלין, עם הספר עבודת כהונה הכולל את הנהגות דרכי צדק עם ע״ט ושיר פלא לשבת, ברוקלין, דפוס האחים גרויס, תשכ״ה, ב, נב; יח ד׳, עם הסכמת ר׳ יוסף אבי המהדיר מתש״י (בנו של הכנסת יחזקאל. נפטר ביום י׳ אב תשכ״ב), הקדמת המהדיר והנצחות. רי״ש משיניבה כותב בהסכמתו על הספר הנספח, שחיברו ר׳ חיים הכהן בניקלשבורג והיה בגנזי ר״מ פנט: ואם כי לא נודע לי מי המחבר, אבל האותיות מחכימות להבין כי ממקום קדוש והלכו. בסוף פקסימילי המלצות רבותיו של ר׳ יחזקאל פנט מפרג. הגדה של פסח עם פירוש **זבחי א״ש** מג׳ דורות השושלת: ר׳ יחזקאל מקרלסבורג, בכורו ר׳ חיים בצלאל מטאשנאד ובנו ר׳ אשר שמואל מהידלמאש, ברוקלין תשכ״ה, 64 עמ׳. בהקדמת המסדר נכדם הרב אברהם מאיר איזראעל מהוניאד רושם את תולדותיהם, ומציג בסוף את תשובתו המפורסמת.

מראה יחזקאל ח״א: עה״ת, ח״ב: שארית ציון על המועדים, עם הגהות על הלכות גיטין מתוך חיבורו על ד״ח שו״ע. מתוך חידושיו שנותרו באוסף ר׳ שמואל זנויל כהנא בסיגט. דעש תרנ״ד, נ, מ ד׳. ד״צ עם חידושי האגדה שלו שנדפסו בספר שערי צדק של בנו וקונ׳ שערי ציון שנדפס בסוף תשובותיו, ירושלם, נכדו ר׳ יודא פרידלנדר, דפוס עקיבא יוסף, תשכ״ח, פגינציות רבות. מעבר לשער פקסימילים מהמחבר וחתימת אביו. בהסכמת רבי צבי מאיר פנט מדעש נאמר, שכבר ר׳ יוסף אבי המהדיר החל להדפיס את הספר. בהקדמת המהדיר מפרט מעלות הוצאה זו, ומציג את תולדות המחבר שכתב בנו, נדפסו בתרנ״ג

בספר דרך יבחר ע״י ר׳ ישכר דב פרידמן עם הרבה מילואים. בסוף בסידור חדש כח עמ׳: חידושי **מראה יחזקאל** על הל׳ גיטין סי׳ קמג־קנג שניצלו מכליון, והיו באוספו של נכדו ר׳ שמואל זנויל כהנא. המסכימים מאשרים שהם חידושיו: נכדיו ר׳ חיים אלתר פנט מרמת אביב, ור׳ יחזקאל ראטה שהעתיק את הכתבים. בסוף הנצחות.

ספר תהילים עם פירש״י ופירוש **מראה יחזקאל**. נערך ונסדר ע״י נכדו רא״מ איזראעל מהוניאד שליקט מספרים שונים, ויצא לאור ע״י נכדו הרב אשר שמואל הכהן כ״ץ מזשיבוי במונטריאול עם הקדמותיהם, ברוקלין תשל״ח, ט, קמה ד׳.

תשובות אליו: אבני צדק (דעש), קה, קכו־קכח; דרך יבחר, לד, סה, סז; חמדת שלמה, אה״ע, ח; חת״ס, אה״ע, ח״א, סא; יד יוסף, לג; ישועות יעקב, אה״ע, כא בתקצ״ב לזיבנבירגן; שמן רוקח, ח״ג, אה״ע, א; שערי צדק (דעש), או״ח, ז, קלא, קלב, קלט, יו״ד, ב. פקסימיל ביחוס בעלזא, רסד.

דור דעה, גאונים, ריח־רכג; שה״ג הגר, ח״א, מג ע״ב; מליצי אש, א, ניסן קא־קג; שארית לשארית, טו־טז (משובש); עולמו של אבא, רסו־רעו.

ר׳ חיים בצלאל בכורו נולד בביליץ ביום כ״ג סיון תקס״ג. מגיל י״ב תלמיד החת״ס שחיבבו, וקרא לו בעת הכנת שיעוריו. בן י״ח שב לטרצול, וכבחור נבחר לרבנות באלקאן בברכת היש״מ. נשא בתקפ״ג את שרה אסתר בלומא בת ר׳ ליבוש ב״ר דוד ניילנדר מכפר אלפאר שליד סנטוב, וסמך לשולחנו עשר שנים בוותרו על רבנות בלקן. מתקצ״ד אב״ד טשנאד ומחוז קעזאפ סאלנאק, ונהג נשיאותו ברמה. מהמקנאים לה׳ נגד המתחדשים יחד עם ר׳ הלל ליכטנשטיין. כל לילה היה ניעור עד שתים, נשכב בבגדיו במיטתו, ולפנות בוקר כבר קם ועסק בתורה. חולה ותשוש כל ימיו, ומחמת חולי נוסף לשמו חיים השם בצלאל. בטח בהבטחת זקנו שיחיה שבעים שנה, ואכן אחרי כהונת ארבעים שנה כאביו, נפטר בטשנאד ביום י״ט ניסן תרל״ד (בתוספת י׳ חודשים), ונשתמר נוסח מצבתו. מחיבוריו נדפס שו״ת דרך יבחר ע״י בנו הרב אשר שמואל (טשנאד, תקצ״ה־י׳ שבט תרס״ט. אב״ד ור״מ הידלאמאש מתרמ״א. חיבורו עה״ת אש דת וכן חידושים על רוב סוגיות הש״ס, דרשות לשבת ומועדים אבדו בשואה). ספרו ים הרחב עמ״ס גיטין נדפס ע״י נכדו הרב אשר שמואל פנט אב״ד זשיבוי ור״מ במונטריאול. ספרו אוצר החיים עה״ת בכתובים בידי נכדו רא״מ איזראעל.

אביו השיב לו, מד, נח, עח, צב, קטו, קלד, קסב בתקצ״ד — תר״ג.

ר׳ מנחם מנדל בנו הצעיר נולד בטרצול בשנת תקע״ח. תלמיד מובהק לחת״ס, וכשנעדר מהעיר שמע שיעורים בישיבת ר׳ זלמן בונהרט. נשא בתקצ״ט את רייזל בת ר׳ יהודה ליב הלוי קרויס מאויהעל. סמך לשולחנו שנים אחדות, והרביץ תורה לתלמידים.

חדו"ת בחתימת הרב מנחם מנדל פנט

בתר"ד היה רבו של הישוב אורישאר שליד דעש. בתר"ח הותרה ישיבת יהודים בעיר דעש, ובתרט"ו לערך נתמנה כרבה הכולל (לא רשמית). עסק כאביו בתיקוני הדת במדינה. נפטר ביום י"ג תשרי תרמ"ה.

הסכמת והמלצת רבי משה פנט על פירוש רצ"ה מזידיטשוב לתיקוני הזוהר

על כסאו עלה בנו ר' משה מחסידי צאנז. (אליו גם: דור רביעי, ח"ב, לו בתרנ"ה). אחריו בנו ר' יחזקאל מח"ס כנסת יחזקאל עה"ת, ואחריו בנו ר' יעקב אלימלך הי"ד מח"ס זכרון יעקב. ספריו: **שערי צדק** יו"ד. מונקאטש, דפוס ר' פנחס בלייער, תרמ"ג. ס; כ, ב ד', רז תשובות, מא סי' חידושי סוגיות. **שערי צדק** או"ח, תרמ"ד, עט, ד'. קלט תשובות. מדף לו מ"א סי' של חידושי סוגיות. מדף ע חידושי אגדה מאביו. מדף עז הספד על הקיסר פרנץ הראשון וברכה לעלית בנו פרדיננד, כולל תולדות שושלת מלכי אוסטריה ומושליה משנת 1040. **משפט צדק** חו"מ, סה ד', עג סי', ורק עשרת הראשונים תשובות. **אבני צדק** אה"ע, תחילת תרמ"ו, ב, ע, ו ד', קמא סי'. בסוף רשימת המנויים. רובם מטרנסילבניה, ואחדים מא"י. **מעגלי צדק** עה"ת. חידושיו על מסכתות נותרו בכתובים. תיאור וניתוח ספריו, רי"י כהן, מקורות וקורות,

350-338, וראה עוד בספרו חכמי טראנסילווניה, 173-162.

תשובות אליו: אורי וישעי, מה, מו בתרל״ח; בית יצחק, אה״ע, ח״א, עג בתרל״ח; השיב משה, אה״ע, סח; חדושי אנשי שם, רה; טוט״ד, תנינא, רכז לארישער; כנף רננה, או״ח, נח, עז, עח בתרל״ו; אביו, מראה יחזקאל, כג, נו, עב, פח, צ (ממנו), צד-צו, ק, קי, קיח, קמז, קסג; עטרת חיים, ח״ב, כה, כו, נה, סג בתרכ״ה, קפא (בתרנ״ח מרי״ש משיניבה על אביו). מכתבו לאחיו רח״ב, האהל, נה-נו, עט-פ. תשובותיו מתרט״ז-תרמ״א, כר״ש, ניסן תשמ״ט, כד-כו.

פֶּנְסָטֶר

ר׳ מאיר אברהם

אדמו״ר בדרוהוביטש בה נקרא הרבי מלמברג. הקים חצר גדולה, ונקבצו אליו רבים מהמוני העם. תמך בתרס״ט מדרוהוביטש בישיבת ברודשין (פנצטר). האריך ימים. בנו כנראה ר׳ ישראל הי״ד, רב בלמברג ובדרוהוביטש.

פַּנְצֶר

ר׳ חיים. מחנך ומנהל יסודי התורה בקראקא. בא מגורליץ?

ר׳ יהודה ליבש יצחק ב״ר יוסף **פנצר**
מדרוהוביטש (תרנ״ה׳ — תש״ג׳)

בנו של ר׳ יוסף ראב״ד דרוהוביטש. בעודו צעיר קלט תורה מאביו, וכשנפטר הספידו בשבחים מרובים. התפרנס ממסחר, ועסק בתורה בעיון. נספה כנראה בשואה עם זו׳ בת ר׳ אלימלך בקנרוט. **פרי יהודה**, חידושים עמ״ס ברכות, פסחים, מכות וחולין. לבוב, דפוס האחים עבנער, תרפ״ז, ב, יט ד׳ (חסר בסוף). המסכימים: ראמ״מ שטיינברג (חידושיו שכתב על כמה מקומות בש״ס בעת לימודו... ומצאתי בהם דברים טובים בדרך הפשט, ולפעמים בדרך החידוד... גם אני מכירו זה שנים כבירים עוד מקודם המלחמה, לצורבא מרבנן שוקד על דלתי התורה); רמ״י מאוסטרובצה (בא אצלי... וראיתי בהם דברים טובים ונכונים); ר׳ דוד הורביץ מסטניסלב (יודע לסלסל ולפלפל בתוה״ק.... מעיין ביושר להבין דברי חכמים וחידותם); גיסו האב״ד רז״ו ניסנבוים (בכלל הם טובים, ויש בהם הערות נכבדות ויקרות... זכורני כשהיית תינוק מורכב על כתפו דאבא מארי זצ״ל להשקותך מים חיים... השתעשע בך). בהקדמתו מביע תקוה להדפיס את יתר חידושיו.

במשתתפי אסיפת חכמים (בירברייער), תרע״ב, עמ׳ סג ותרע״ד.

ר׳ יוסף ב״ר יהודה יצחק **פנצר**
מדרוהוביטש (תרכ״ו׳-תרע״ט)

נולד בדזיקוב בר״ח שבט תרכ״ו להוריו ר׳ יהודה יצחק ורבקה שהחזיקוהו בתורה, ונודע בעילוי מדזיקוב. נשא את מלכה בת ר׳ שמואל זנויל גולדפינגר מאוסטרובצה שבפולין, וסמך לשולחנו כמה שנים. היתה בחיים בתרצ״א עם ילדיה. לפני תרנ״ז נתקבל כדיין וראב״ד בדרוהוביטש. גאון בתורה, יר״ש וחסיד מופלא. חשב תמיד ברוממות הבורא, התפלל ועשה מצוות בהתלהבות רבה מבלי להרגיש שמכה בעצמו. תמים, עניו ודובר אמת. נפטר ביום הולדתו ר״ח שבט תרע״ט בן נ״ג. ילדיו: א. ר׳ יהודה ליב(יש) מח״ס פרי יהודה; ב. ר׳ אברהם. נספה עם זו׳ רבקה בת ר׳ אשר ישעיה אייכנשטיין מפרוכניק; ג. שרה זו׳ רז״ו נוסנבוים ראב״ד דרוהוביטש.

פרי יוסף, חידושים על כל מסכת מכות בפלפול עמוק. דראהאביטש, דפוס א.ה. זופניק, תחילת תרנ״ז, ב, סד ד׳. המסכימים: ר״י שמלקיס (הרב הגדול החריף ובקי בכל חדרי תורה... ידעתיו מכבר לת״ח מובהק); ראל״ה מסטרי (ואעידה עדות ביהוסף כי מחדדן שמעתיה, חיצי שכלו שנונים); מהריל״ס (שמתי מעייני בהם, והיה לי לעונג ולשעשוע). בהקדמתו מביע תקוה להדפיס גם את יתר חידושיו. כבר בישבו בפולין הרוסית רצה להדפיס מחידושיו על סוגיות הש״ס, וכעת שעיקר לימודו הלכות ש״ס ופוסקים, מתירא שלא יאבדו חידושי הפלפול שלו.

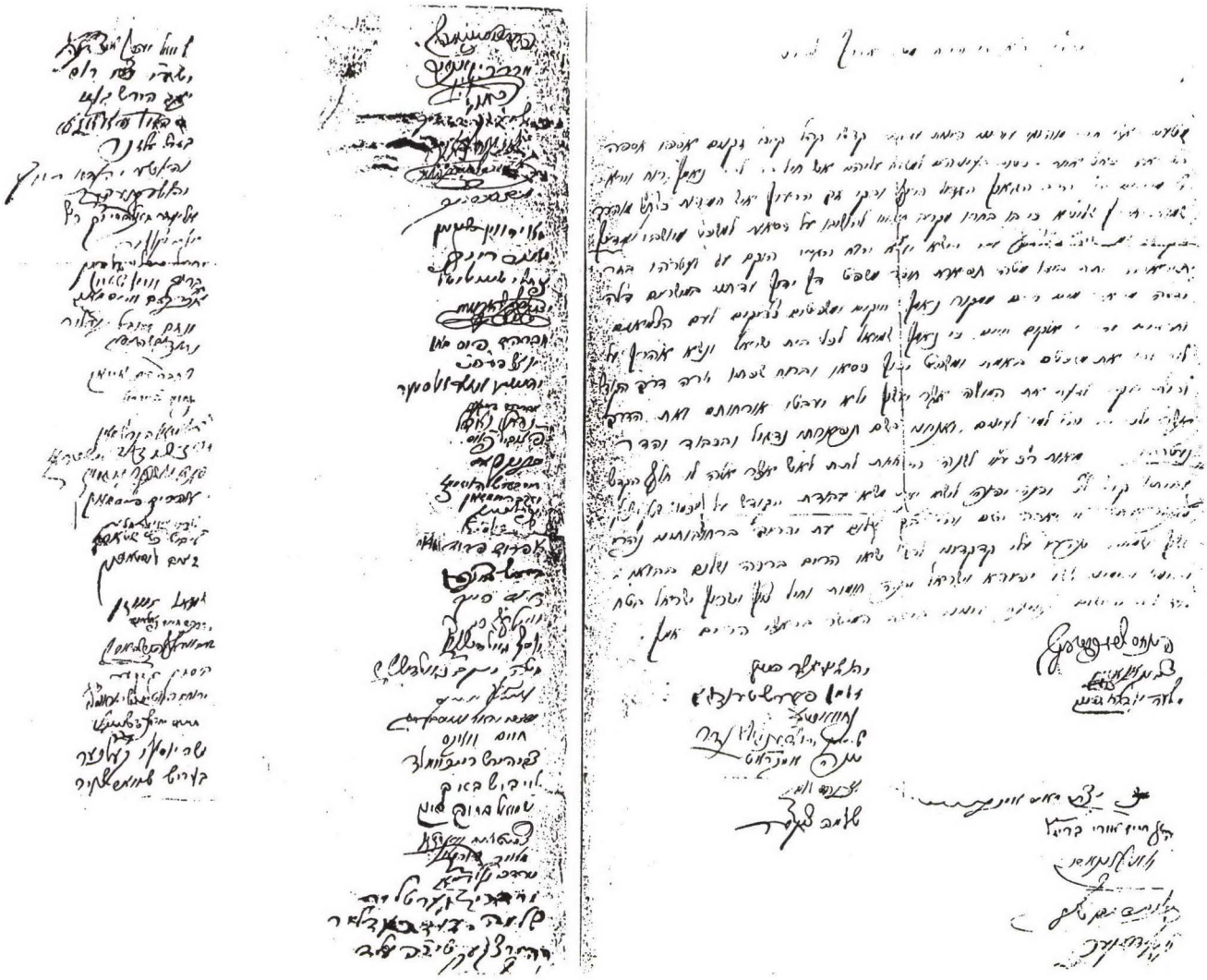
תשובות אליו: בית יצחק, אה״ע, ח״א, קלד; הרי בשמים, ח״ג, עא, פד בתרנ״ט-תר״ס; מהר״ש, ח״ד, יא בתרע״א; פרי העץ ומנחת יחיאל, בסוף ח״ג, יב בתרס״ח. כתב בדראהאביטשער צייטונג, א׳ תמוז תרס״ג, 6, ובכמה גליונות סמוכים (בפניו היה הדין תורה בענין ס״ת שנקרע במריבת הקלויז בכפר הערפקא הסמוך, ולא אשמים בזה ר׳ שמואל וילף ובנו יצחק. הרבי מדזיקוב פסק ששני הצדדים יכתבו ס״ת מחדש), גליון היובל, ח׳ כסלו תרס״ט, 7 (מאמר לכבוד יובלו של הקיסר). מכתבו המזויף נגד הציונות, דובב שפתי ישנים, ח״ב, פא-פד. בתרע״ד חבר אגוזה״ר מיסודו של הרב הכהן מקהיר.
אהלי שם, 398; דזיקוב, 191.

ממשפחתו כנראה ר׳ אברהם פנצר ב״ר ליב בר. ת״ח וחסיד בקומרנא, וחתנו של ר׳ יוסף בניס. ממיסדי צעירי מזרחי בעירו, והשתתף בכינוסים שונים. נספה בשואה עם משפחתו (אנצ. של הציונות הדתית, ד, 230).

פֶּנֶר

ר׳ משה

נולד בפשמישל. נשא את בתו של ר׳ מרדכי אפשטיין דומ״ץ אוזירן, ומילא את מקומו כרבה האחרון. בקי בש״ס ופוסקים, בעל מידות ונואם מוכשר. דמות עדינה ואצילה. בעל ידיעות כלליות, ומקובל על השלטונות. נספה בטלוסט עם חמיו, באקציה של יום



כתב הרבנות שנשלח מרישא להרב שמואל אהרן רובין. בין החותמים מנכבדי העיר: ר׳ פנחס צבי פרנקל, ר׳ יצחק מאיר אינגבר, ר׳ חיים אורי בריזל, ר׳ שלמה ור׳ בריש צוקר, ר׳ מאיר ור׳ דוד רייך, ר׳ פייבל ור׳ ברוך פס, ר׳ חיים וקס, ר׳ בריש שוורצר

ג׳ סיון תש״ג הי״ד. הרב פנר בזלישטשיק היה מועמד בתרצ״ד לרבנות גבוזדיץ.

אוזירן, 236, 335.

פַּס

ר׳ ברוך

מלמדני רישא. דומ״ץ וראב״ד לנצוט. מחסידי הדב״ח. נשא את אחותו של ר׳ אליעזר צוקר ראב״ד ברגסז, וכבר בתרל״ז החליפו חדו״ת.

תשובות אליו: אהל יהושע, ח״ב, ק בתרע״ג; בית יצחק, יו״ד, ח״א, פו, אה״ע, ח״א, קז בתרל״ז לרישא; גיסו, דמשק אליעזר, ט בתרע״ב; מאמר מרדכי, מד בתרי״ב (לר׳ ברוך בר״י פסיס דומ״ץ לנצוט. זקנו?); מהר״י הכהן, תנינא, או״ח, מ; מהר״ש, ח״ד, כב בתרס״א; פלפול הלכה, ח״א, דף מב ע״ב לרישא. ערך את אהל מועד עם רי״א קמלהר, והשתתף בח״א, ג, 8, יא. טז: כח: ח״ב, א: ז.

רישא, 289; לנצוט, 64.

פַּסְבֶּרְג

ר׳ יחיאל מיכל (מעכיל)

נולד בבוליחוב בשנת תרל״ו לאביו ר׳ יעקב, בנו של ר׳ שמשון רב ורבי בזורובנא. מנעוריו מילא כרסו בש״ס ופוסקים, וכן פרשנות המקרא וספרי מחקר. נשא את לאה מרים בת ר׳ שמעון הכהן פישביין, וגר בכפר הולין שליד קלוש. הורה שם מלפנות בוקר לתלמידים לימודי קודש, וגם גרמנית, פולנית וחשבון.

בעל תוקע בר״ה. מאור פניו וקסמו שבו את לב כל. בתרע״ד ברח לרוזניאטוב, ובתום המלחמה התישב בקרכוביץ שליד דולינה. נספה ביום כ״ב אלול תש״ב עם זו׳, שני בניו איצי והרשל וד׳ בנותיו, ושרד רק בנו צבי בארץ.

רוזניאטוב, 73-74.

פַּסְוֶוג

ר׳ יהושע. בנו של אב״ד רוהטין ז״ל.

תשובות אליו: טוט״ד, קמא, קנ, תליתאה, ח״א, קעו.

פַּסוֹס

ר׳ משה. אליו: דברי שאול ויוסף דעת, ח״א, דף ג ע״ב.

*

ר׳ פסח ב״ר יהודה הכהן ראה לפי: **הכהן, ר׳ פסח יהודה**

פַּסְטֶרְנַק

ר׳ אברהם חיים. ת״ח בקוזלוב.

תשובה אליו: חסל״א, קמא, יו״ד, כא, ס בתר״ז.

ר׳ יהושע. צורבא מרבנן בזרשין. תלמיד יח״ל.

בעורכי תלפיות תרח״ץ, בו השתתף בחו׳ א עמ׳ כט, חו׳ ב, עמ׳ כו.

פֶּסֶל

ר׳ אברהם שמואל שמלקא הלוי. בן אחר בן לר׳ איציקל מאה״ו. רבה של פשצלוב. חסיד ר״נ מרופשיץ, ר״ש מקמינקא, וידידו ר״ח מצאנז. כשרצ״ה מזידיטשוב השיא מילדיו ושלחו ר״נ מרופשיץ לשמח שם, רצה שישאר אצלו. בתו חנה ברריינדל זו׳ ר׳ נפתלי אלימלך גווירצמן, אביו של ר׳ איציקל מאנטוורפן.

תשובות אליו: דב״ח, ח״א, יו״ד, נא, נג (על עיכוב רבה של רדומישל למינויו בפשצלוב); מהר״י הכהן, קמא, אה״ע, יד, כ; שו״מ, קמא, ח״א, קצז, תנינא, ח״ד, קלז בתר״י — תרכ״ח. חתימתו בתרכ״ט למען הדב״ח, ילקוט הרועים, 26.

רועה אבן ישראל, כד־כז.

ממשפחתו כנראה: **ר׳ יעקב יצחק.** נולד בקורטשין ביום י״ג כסלו תרפ״ט, ולמד בחדר ובישיבה. בזמן מלה״ע ב׳ בגיטו רישא, ובמחנות הריכוז פלשוב, זקסנהויזן וברגן בלזן. מתש״ה פקיד בשטוקהולם שבשבדיה. מדווח משם על חיי היהדות לעתונים שונים בעולם, ובהם: הצפה בת״א, אונזער וועג בפריז, יידישע צייטונג במינכן, ועוד. **ר׳ מרדכי.** נולד בסוב ביום י״ח חשון תרס״ו. מעסקני צא״י בסביבה. במשתתפי בית יעקב זשורנאל ובטאון צא״י בוורשא. אסופת שיריו וסיפוריו הופיעה בתרצ״ח. נספה בגיטו זלוטשוב בפסח תש״ג לערך (יעקב כהן, לעקסיקאן, ז, 427-428).

פֶּסְלֶר

ר׳ בן ציון ב״ר ליפמן **פסלר**

מקולומיאה (תרנ״ד-תש״ב)

נולד בגווזדיץ בשנת תרנ״ד לאביו ר׳ ליפמן, סוחר ת״ח מחסידי ויזניץ. בעל כשרון וצמאון לדעת, והתענין בכל הנושאים. נופי סביבתו בקרפטים השפיעו על נפשו הפיוטית, והעמיק בתנ״ך יותר מבתלמוד. סיים בי״ס תיכון ממשלתי. בפרוץ המלחמה ברח עם הפליטים לוינא, וגויס לצבא האוסטרי. כששוחרר למד באוניברסיטת וינא לקראת קבלת תואר ד״ר למשפטים. התקרב לבעל התשובה ד״ר נתן בירנבוים ורעיונותיו, ויסד את חבורת העולים שלו. כשסיים את לימודיו בלבוב, הוצעה לו משרת מנהל מרכז אגו״י בגליציה המזרחית, אלא שלא החזיק בה, בגלל מרצו הדינמי ותוכניותיו הסוחפות לפעילות בכל התחומים. ניחן בכושר נאום ושכנוע כחדשן ופולמוסן, ונודע כסופר בעל עוז הבעה במאמריו, וכמשורר רגיש. עבר לוורשא, והשתבץ במערכותיה של אגו״י. השתלב בחוגי צא״י שנהו אחרי האידיאלים שלו, וערך מסעות תעמולה. עודד את פא״י ועבודתה למען א״י. יסד עתון יומי אונזער ווארט שהפך לשבועון. הגה תוכניות כלכליות, ופעל לביצוען. נשא בת סוחר מקוסוב, ונולדו לו שתי בנות מוכשרות. התישב בקולומיאה כעו״ד מצליח, וביסס את מעמדו הכלכלי. העביר לכאן את המרכז של פעילותו הציבורית בארגונים השונים של אגו״י.

מאמריו ושיריו הופיעו בבמות רבות של העתונות והספרות החרדית לגווניהם בלשון יידיש עסיסית. בהוצאת ישורון בוורשא פירסם את חוברותיו: די אידישע רעליגיע און די אידישע נאציע, תרפ״ט, 32 עמ׳; פון מלכות ישראל ביז מלכות ש׳די, תרצ״ד; ארום דיר — שירים בנושאים תנ״כיים, תרח״ץ, 62 עמ׳. נכללו באנטאלאגיע פון רעליגיעזע לידער און דערציילונגען, ניו יורק תשט״ו. רכש פרדס בארץ ושאף לעלות, אלא שמחלה מנעתו. בכיבוש הסובייטי התפרנס ממסחר קואופרטיבי בטבק, ולא ברח לרומניה הסמוכה. בכניסת הנאצים סבל עם אחיו, והתחבא זמן מסוים. לבסוף נשלח לבלזיץ באלול תש״ב עם משפחתו הי״ד. כאן נגדעו חיים צעירים של כח עולה ומבטיח, חדור רעיונות מעש ושאיפות התעלות.

בסוד ישרים ועדה, שח־שיג, עם תמונתו; הלל זיידמן, אלה אזכרה, ח״ג, 175-181, תמונתו בסוף; יעקב כהן, לעקסיקאן, ז, 427, עם ביבליוגרפיה.

פַּסְנֶר

ר׳ יעקב. ת״ח בקראקא. אליו: מנחת יחיאל, ח״ג, קה.

פַּפְּיגַיָה

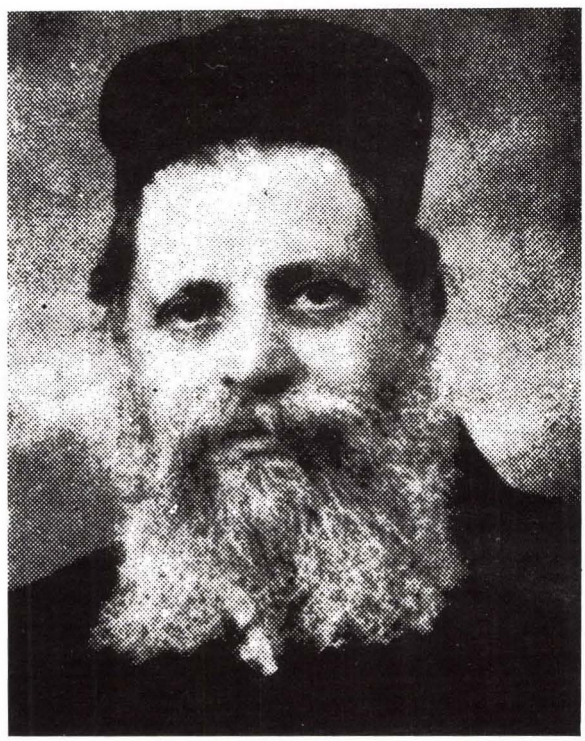
ר׳ מרדכי צבי. ת״ח ברישא.
תשובה אליו: שו״מ, תנינא, ח״ג, לא בתרי״ז.

פפיר ראה בתוך: **פופרש**

פָּפֶּר

ר׳ אלטר שאול ב״ר ישראל אלימלך **פפר**
מויליצקה, ביטשקוב וניו יורק (תרל״ד-תרצ״ו)

נולד בויליצקה ביום כ״ט ניסן תרל״ד לאביו ר׳ ישראל אלימלך ב״ר נתן, נפטר ביום א׳ אייר תרס״ו ובשנה זו אליו: ח״א, א, ולאמו חנה בת ר׳ אליהו הלוי נכד השל״ה, הרבי ר׳ השל והמג״ע, נפטרה ביום ט״ו שבט תרנ״ה. יחוסו הגיע גם לר׳ שאול אב״ד בראד ומ״מ בקראקא, ולר׳ אהרן שמואל קיידנובר. למד אצל ר׳ שרגא פייביש וולף ראב״ד צאנז. מתרנ״ד תלמיד חביב לראל״ה מסטרי שהביא ממנו ד״ת, הרי בשמים, רביעאה, עמ׳ שלה־שלו. רבו נסע במיוחד לביטשקוב לשמחת נישואיו ביום א׳ טבת תרנ״ו, עם חיה שרה בת ר׳ מאיר יהודה ליב ב״ר זאב דב יגר, מראשי הקהל שתמך בידו, ונפטר בן מ״ח ביום ד׳ חנוכה תרס״ה. דרשת הנישואין בח״א, סג. סמך לשולחנו הרחב של חמיו, ולמד שם בהתמדה. פתח ישיבה גדולה בביתו, והרביץ תורה לתלמידים בלי תשלום. בתרס״ו הוזמן לסרט לפתוח בה ישיבה, ובגלל דוחק כלכלי חזר בתחילת תרס״ט לביטשקוב. בתחילת תרע״ב עבר לניו יורק, וכיהן כרב ביהמ״ד הגדול אנשי אונגארן ומארמארוש. נפטר ביום י״ט ניסן תרצ״ו, והניח ילדים.



הרב אלטר שאול פפר

שו״ת **אבני זכרון.** ח״א, מארמאראשסיגעט ברומניה, דפוס קויפמאן ובנו, תרפ״ג, ג, קלא, ז ד׳, ק סי׳. בהקדמתו כותב שבנעוריו למד תורה מתוך עוני, ומתנצל על שאינו נוטל הסכמות. מדף קי ע״א מפתחות ותיקונים. בסוף ח׳ דרושים בקונ׳ אבן פינה. ח״ב, סאטומארע, דפוס מאיר ליב הירש, תרצ״א, ב, קלו ד׳, ק סי׳, הקדמה. בסופו מדף קט ע״ב קונ׳ אבנים שלמות, פלפולים עם חכמי התורה אודות ח״א. מדף קכו ע״א המפתחות. ח״ג ע״י ידידו הרב יקותיאל יהודה גרינוולד, ניו יורק תרצ״ט, ז, קמז עמ׳, ס סי׳, ובס״ה רס.

מחוץ לגליציה השיב למקומות: **אויהל; בוניהד** - הרב אליעזר דייטש בתרע״ד־תרע״ה (ח״א, לה, לט, וממנו: לג, לח); **בופלו** - הרב ניסן מארקיל, מח״ס בינת נבונים, בתרפ״ו (ח״ב, סג: שם קליבלנד בגט); **ביטשקוב; דורוהוי** - תלמידו ר׳ ישראל יעקב במהר״ם הורביץ בתרס״ט (ח״ב, יא); **דטרויט; דעס מאינס־איובה** - הרב נפתלי הירש זייציג בתרפ״ח (ח״ב, עג, עח); **דרגמירשט; טשרנוביץ; לוס אנג׳לס** - הרב משה ברמן בתר״ץ (ח״ב, פא); **לוקניק־ליטא** - הרב שלמה נתן קוטלר בתרפ״ט, על ספרו בית שלמה (ח״ב, ו); **ליברטי** - ר׳ חיים אלטר פרידמן בתרפ״ז (ח״ב, פט); **מוזסוויל** - ר׳ אהרן הלוי אב״ד קרית משה בתרע״ח (ח״א, כג); **מונטריאול; ניו יורק** - ר׳ יצחק וייס רב קהילת מחז״ה אנשי זלוטשוב בתרע״ו (ח״א, עא); **סיגט** - תלמידו ר׳ דב בר אשכנזי בתרס״ט (ח״ב, פג); **סן פרנציסקו** - ר׳ מאיר צבי הירש אב״ד ביהמ״ד הגדול בתרע״ט-תרפ״א (ח״א, מא, ע); **ספינקא** - החקל יצחק בתרפ״ד-תרפ״ה (ח״ב, נא־נג); **סרט; פורטלנד־אורגון** - הרב יוסף דב פאין בתרפ״ד (ח״ב, עא); **פינסק** ואמציסלב - הרב אהרן וולקין בתרפ״ג (ח״ב, סב); **פקיפסי** - הרב אפרים צבי מינצברג בתר״ץ (ח״ב, נח); **קובנא** - הדבר אברהם, כשביקר אצלו, על ספרו, בתרפ״א (ח״א, סח); **קולומבוס** - הרב יקותיאל יהודה גרינולד בתר״ץ (ח״ב, פז, פח); **קיבארט־ליטא** — הרב נחום ברוך גינצבורג (ח״ב, לז); **קליבלנד** - הרב בנימין גיטלזון בתרפ״א (ח״א, עו: שם המדינה בגט); רמ״מ עקשטיין אב״ד בני יעקב בתרפ״ח (ח״ב, סז); **שיקגו** - ר׳ צבי מאיר הכהן רוזנבלום אב״ד עזרת ישראל (ח״ג, מג). בין שואליו: מח׳ ר׳ חיים פלעש אב״ד **קוניץ** בתרפ״ז (ח״ב, ז); גיסו ר׳ אהרן פישר **בירושלים** בר״ש אב״ד קרלסבורג־ז״ב בתרפ״ח (ח״ב, ק); חתנו ד״ר מיכאל שעי (ח״ב, א, נז בתרפ״ט-תר״ץ).

תשובות אליו: ויצבר יוסף, פ; לחם שלמה, יו״ד, ח״א, קיא; פורת יוסף (צויג), כד בתרפ״ח (על ספרו).

מאמרמארוש, 281, חכמי טרנסילבניה, 185.

ר׳ יחיאל פפר

נולד בלשקוביץ. הצטיין בכשרונותיו. נשא את בתו של ר׳ משה שלמה (שמואל) בעזנער ראש



הרב יחיאל פפר ושני נכדיו

באוזירן. חמיו הכשירו לרבנות המקום כבר בסוף ימי האב״ד ר׳ מרדכי זיידמן, ומשנפטר פרצה מחלוקת עזה בקהילה מי ימלא את מקומו. חלק חפצו בר׳ יחיאל, וכחסיד צורטקוב זכה גם בתמיכת האדמו״ר ר׳ ישראל. אחרים תמכו בר׳ יוסף אלטר אפשטיין, שהובא ממגרוב ע״י הצדיק רבי וולוולי גוטסמן. הלה רשום בפאלקסקאלענדער כרב בתר״ס, ור׳ יחיאל בתרנ״ו — תרע״ב. גם אחיו ר׳ אברהם גר בעיר כשו״ב. רק אחרי מלה״ע א׳ זכה להכרה רשמית כרב הקהילה, עם ר׳ פישל ארק שעבר בתרפ״ה לוינא. נפטר בשנת תרצ״ז, ועל מקומו נבחר הרב פנר. צאצאיו חיים כיום בארץ. חתנו: ר׳ אליעזר ניסן (מרגושס?) אב״ד דרנא ווטרא.

תשובות אליו: אמרי יושר, ח״א, יג; הרי בשמים, ח״ג, קיט בתרס״ב; מאזנים לתורה (ר״ד תאומים), דף יג ע״ב, סי׳ ב; מהרש״ם, ח״א, קעד, קעה; מנחת פתים, יו״ד, דף מד ע״ב, אה״ע, לג ע״א; פרי החיים, יו״ד, י׳, חו״מ, כה בתרמ״ו-תרע״ז. חתם על רשות בית דין צדק, ויזניץ תרע״ג. בתרע״ד חבר אגודת הרבנים מיסודו של הרב הכהן מקהיר.

אהלי שם, 413; אוזירן, 60-63, 77, 234-236; פנקס, ח״ב, 289 (משובש).

פֶּפֶרנַה

ר׳ שאול. לבן דודתי, שו״מ, רביעאה, ח״ב, מא.

פַּק

ר׳ חנוך הנך ב״ר אלקנה פק
מקאשוי (תר״ס׳-תש״ד)

נולד ברישא לאביו ר׳ אלקנה (נקרא בפי כל ר׳ קנה. ב״ר פסח. נפטר ישיש ביום י״א אב תר״ץ), ולאמו טויבא בת ר׳ אליעזר יהודה לייביש, נפטרה ביום ז׳ חשון תרח״ץ. נטמנו ברישא, וילדיהם גם: ב. ר׳ חיים יעקב, הגדול, ברישא. נפטר ביום כ״ד (כ״ב) כסלו תרצ״א (תרצ״ב). נשא את הדסה בת ר׳ שמואל הלוי וועלק וזו׳ פרל לאה. ילדיהם: גיטל דבורה ולייביש; ג. ר׳ פסח. זו׳ מלכה בת ר׳ ישראל שמעון. נספו עם בניהם הב׳ שמחה וישראל שמעון; ד. שרה הבכורה זו׳ ר׳ מאיר ב״ר דוד. נספו עם ילדיהם הב׳ יהודה ליבוש, פעריל, בילא, רחל מינדל הי״ד; ה. ר׳ משה, הצעיר, בניו יורק.

נסע עם אביו אל מהר״י שמלקיס. כשהתעצם עמו בהערות על תשובותיו, הודה לו וסמכו להוראה. נשא את שינדל מירל בת ר׳ אשר ישעיה הלוי וינפלד מגורליץ. נפטרה ביום ט׳ חשון תרצ״ט. בשואה נספו אחיה ר׳ מנחם מנדל ור׳ שמואל צבי (דוד). במלה״ע א׳ הגיע כפליט לקאשוי, ונתמנה כדומ״ץ אצל האב״ד ר׳ יצחק צבי יונגרייז. מתמיד גדול ולא פסק פומיה מגירסא, למרות האסונות שניתכו על ראשו בפטירת בניו. התמחה בשאלות או״ה והלכות שבת, ואפילו בבדיקת ושט והסרת סירכות. שנים רבות למד שיעור שו״ע או״ח בחברת מגן אברהם, לפני בעלי בתים מופלגי תורה. פסקו האחרון היה שלא לאבד עצמו לדעת, אלא למסור הנפש על קידוש השם. עלה על מוקדה באושוויץ ביום י״ג סיון תש״ד עם אשתו ויוצאי חלציו הי״ד.

ילדיו: א. ר׳ יוסף חיים. נסמך מגדולי הדור. נשא את חיה אסתר בת ר׳ אברהם שפירא מווראנוב, וסמך שם שנתיים לשולחנו. נפטר מטיפוס בן כ״ד ביום י״ט אלול תרפ״ד, וזו׳ אחריו ביום ז׳ אלול תרפ״ז; ב. אברהם אהרן בן הח׳, ביום י״ג אלול תרפ״ה; ג. חנה, בליל כ״ז טבת תרפ״ח; ד. יהודה ליביש בן ג״ח, ט״ו סיון תרס״ו. נספו בשואה: ה. ר׳ אשר ישעיה בקאשוי, זו׳ פעריל, וילדיו: ליבא גליקל, חנה, אלקנה, לאה, ביום כ״ט אייר תש״ד; ו. ר׳ מנחם מנדל, ת״ח מופלג בקאשוי. זו׳ רחל בת ר׳ יעקב פנחס שטיינר, וילדיו יעקב פנחס, אלקנה, שינדל מירל, י״ג סיון תש״ד; ז. דבורה ובעלה ר׳ נתן ב״ר שמואל צבי לוסטיג מהומנא, וילדיהם ליבא, ישראל צבי, חנה, חוה, יוסף חיים; ח. רבקה ובעלה ר׳ מרדכי ב״ר יוסף דוד שטיינברגר מסעליש. ילדיהם ליבא, אלקנה, אהרן דב, חיים צבי, אשר ישעיה, פיגא, סיון תש״ד; ט. נעכא שרה זו׳ ר׳ משה דוב טויב נ״י מאנטורפן, וילדיה ליבא, בראנדל, שינדל מירל, א׳ חוהמ״ס תש״ג. שרדה רק: י. רחל

מינדל זו' ר' משה פריד בברוקלין, בנו של ר' אברהם ב"ר משה מנאנאש שנפטר ביום כ"ז תשרי ת"ש. ילדיהם: 1. שינדל מירל זו' רמ"מ קרויס, וילדיהם גולדה רבקה, אברהם, שרה פרומט; 2. אידל זו' ר' עזריאל שעהר, ובניהם אברהם ושלום יצחק; 3. ר' אברהם חנוך.

זכרון יוסף, ביאורי הלכות באו"ח. בארדיאב, דפוס ר' מנשה יחזקאל הורוויץ, תרפ"ט, 272, 16 עמ', רפא אותיות. בהקדמתו מבכה את פטירת ילדיו. המסכימים בתרע"ז: ר"ש ענגיל (מצאתי בהם דברים נחמדים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, יורד לעומקא של הלכה בפלפול רב, ומעלה מרגניתא טבא לאמיתה של תורה. וחוץ לזה פלפלתי עמו הרבה בע"פ, ומצאתיו מלא וגדוש בפוסקים ראשונים ואחרונים); ר' שמואל רוזנברג מאונסדורף (מכיר אני זה כמה שנים, כי הוא ת"ח גדול בחריפות ובקיאות); האב"ד ר' שאול בראך בתרפ"ח (מעודו דבוק בהתמדה נפלאה בתוה"ק). בסוף מפתחות לפי סדר השו"ע, ורשימת מנויים שרובם מעירו. ביניהם בן דודו ר' משה נתן ויינפלד מקראקא, ומח' ר' שמואל ערנפלד מזנטא. בשער מיוחד: השלמה לחיבורי זכרון יוסף, קיצור הלכות עם מראי מקומות באלו אותיות הם מחודשים. ד"צ בברוקלין, כלילת יופי פאבלישינג, תש"ל. נוספו בהתחלה ד' עמודי הנצחה, ובסוף ה' עמ' השמטות לספר זה שנדפסו בספרו הבא.

קנה וקנמון, ביורים בהלכות שבת ופסח. קאשיצע, דפוס רמ"ח הורביץ, תרצ"ה, 96 עמ', ו' סי'. בהקדמה כותב שהספר נקרא על שם אביו. בהסכמת ר"ש אנגל כותב: הוא באמת אין צריך לשום הסכמה, כי כבר מפורסם למורה מובהק ומוסמך, והוראתו היא בקדושה, וזקני ת"ח כל זמן שמזקינין דעתן מיושבת עליהם, עכ"ז באתי להגיד, כי דבריו הם דברים חידושים וברורים. אח"כ פתיחת הלכה. בקולופון מודה לבנו הב' מנחם מנדל על סיועו.

טבח והכן, ביאורים בהלכות טריפות. מיכאלאווצע, דפוס ב. ניימאנן, תרצ"ו, 144 עמ', ז סי', צה אותיות. בהקדמתו מביע תקוה להדפיס את יתר חיבוריו. פתיחת פלפול. מעמ' 132 קיצור ההלכות ומקורם באותיות. בסוף השמטות ותיקונים, וד"ת מבנו רמ"מ. שני ספרים אלו צולמו ע"י אחיו הצעיר בתוספת דף הקדמתו, ברוקלין, מכון פרי מגדים, תשמ"ו. בסוף שני דפי הנצחות.

ישראל ערליך, דברי ימי קאשוי, יא־יב, בסוף ספרו שאול בחיר ה'.

פַּקְהוֹיז

ר' יצחק שמואל. ת"ח בזלוטשוב. אליו: טוט"ד, תליתאה, ח"ב, קנב.

פַּרְבּ

ר' יהודה. ת"ח בבוטשאטש. כנראה הוא הכהן, שבתו אסתר זו' ר' שלום מרדכי צ'צ'קס.

תשובה אליו: דבר משה, תנינא, פג.

פַּרְבִּיאַש

ר' דוד יהודה ליב
בנו של ר' אברהם צבי. רבה של קמינקא.

מכתבו מתרפ"ט בראש ספר תקנת רבים.

פַּרְבָּר

ר' ראובן ב"ר יהושע אשר זליג **פרבר**

נולד באושפיצין ביום י"ח תמוז תרכ"ט, כבכור לאביו הנגיד ר' יהושע אשר זליג מגזע המג"ע, ולאמו חנה ברונר. למד בישיבות החסידיות בלימנוב ווישניצה. תלמיד מובהק לרבי שלמה ה"ש, ממנו נסמך בגיל כ"ז. אביו נפטר זמן קצר אחרי שריפת משקו, אמו עברה לוינא עם י"ב ילדיה, ונאלץ לעזור בפרנסתם. עשה בגרות בקראקא, ומתרנ"ו למד באוניברסיטת ברלין פילולוגיה השוואתית של השפות השמיות. עבד כמזכיר האגודה העממית עזרא. עבר לשטרסבורג, ובתרס"ב קיבל תואר ד"ר על עבודתו: שלמה המלך במסורת. בתרס"ג נבחר לרבנות ויטקוביץ במוריביה, וכשסופחה בתרע"ג למורבסקה אוסטרווה בה היו רבבה יהודים וכעשירית מהם חרדים, נתמנה כסגן האב"ד ומורה דת בבתי הספר. הקים ביכ"נ חרדי בלי עוגב, ונטע בנוער חיבה ליהדות ולציון. מילא את מקומם של רבנים שנעדרו בקהילות הסביבה אודרברג ונייטיטשיין, ובס"ה כיהן כרב ל"ו שנה. במלה"ע א' רב צבאי בדרגת סרן, בוינא ואח"כ בלודמיר בחזית המזרחית. אחרי המלחמה עיבד מחדש את ספרי הלימוד, בהוסיפו ערכי התודעה היהודית. ההדיר בתרפ"ה את סידור עבודת ישראל, עם הערות בעברית, צ'כית וגרמנית. הקים את הוצאת "העבר" שהדפיסה ספרים רבים. פירסם את נאומיו ומחקריו בעברית ובגרמנית. פעיל במזרחי. בתרצ"ח עלה לת"א. יסד בבית הבימה את ביכ"נ אור ציון, שנסגר עם פתיחת התיאטרון. ניסה לארגן הוצאת "איתן", ולא הצליח. חביב ומסביר פנים לכל אדם, צנוע ונקי כפים, עם היותו מגן באומץ על עקרונותיו. התמסר לעבודת חייו כתיבת ספר על המג"ע, והפסיק כדי לחבר את ספרו האחרון. ימים אחדים לפני מלאת לו פ"ו קיבל התקף לב, ואושפז לראשונה בחייו. נפטר ביום כ"ג סיון תשט"ו. נשא את שרה בת אברהם רוזנפלד, מורה בוינא. ילדיו: א. יהושע; ב. מאיר. סופר ועתונאי בת"א. מיסד הוצאת הספרים אתאזא.

נולד בכ״ח ניסן תרס״ח. נשא בתש״א את שרה אילנה בת אהרן טוטלמן, ובניו אהרן ודניאל (תדהר, ה, 2207); ג. צביה בהרצליה.

פאר מרדכי, תולדות רבי מרדכי בנעט מניקולסבורג. תל אביב, אתאזא, תשי״א, 223 עמ׳. ריא״ה הרצוג כותב בהסכמתו: הצליח מאד לתת תמונה בהירה מבהיקה, ותולדה מקיפה ומדויקת כאחת, של אישיות מופלאה. בהקדמתו כותב, שלגודל ההוצאות השמיט ההוכחות של טעויות אצל האחרים או דרשות וד״ת, ומקוה להשלימם בחלק נוסף.

משה ויהושע, תשכ״ב, 106 עמ׳. בהתחלה ובסוף תמונתו שצוירה ע״י לודויג בלום מירושלים. במבוא תולדותיו מאת בנו מאיר. בהקדמתו מבאר את מהות החיבור, להליץ על אבות האומה.

תשובה אליו: אהל יהושע, ח״ב, קיג בתרע״א.

משה אונגרפלד, הצפה, כ״ה תמוז תשכ״ט, 5, ואושפיצין, 257-258; תדהר, ג, 1353, ז, 2971, עם תמונתו; קרסל, ב, 649; בנו מאיר, אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ד, 367-370, עם תמונתו.

פְּרֶגֶר

ר׳ ישכר דב ברוש ב״ר משה **פרגר**

מוישניצה ורימנוב (תק״ע-תרל״ה)

נולד בוישניצא לאביו ר׳ משה. יחסן גדול. נסמך לרבנות העיירה ע״י האריה דבי עילאי. למד בלבוב אצל רמ״ז אורנשטיין, ונסמך מאביו בעל ישועות יעקב. כמו״כ נסמך מהחוו״ד בביקורו בלבוב. כשנאלץ לעקור מוישניצה, קיבלו המהריא״ז מסטרי סביב תרי״ג לרבנות העיירה ווהנילוב הכפופה אליו, וישב שם שנים רבות על התורה ועל העבודה. נתקבל לעיירת מולדתו וישניצה, והיה בה בתרכ״ב. אהב את המקום ודחה את הצעת רימנוב, אע״פ שהדב״ח ציווהו בכתב לקבלה. הוא היה קרובו שסייע לו, והראה לו קורבה יתירה. כעבור ג׳ ימים שולחה אש בוישניצה, והשריפה כילתה את רכושו, ספריו, וכל חידושיו בהלכה ובאגדה עליהם עמל ארבעים שנה. הציל בחירוף נפש את ספרו היחיד, וקרא לו על שם המאורע. נאלץ אז בתרכ״ד לערך לעבור לרימנוב בבושת ובעוני, תחת אשר היה יכול לעבור אליהם ברוב טובה, אבל בני המקום התחסדו עמו וקבלוהו בעין טובה.

מוצל מאש עמ״ס גיטין, למברג, דפוס ש.ל. קוגל-לוין, תחילת תרכ״ה, ב, מג, טו ד׳. המסכימים: השו״מ (מצא כקן ידו בתורת ד׳, בחידוד וליבון בחריפות ובבקיאות, כאשר ידעתיו מלפנים... מאז היה פה רבות אשר פלפלתי עמו, וגם אחרי כן הריץ אלי הרבה תשובות, ומצאתי את לבבו נאמן בחדרי התלמוד והפוסקים); ש״ב הדב״ח (אוקי גברא אחזקתו, כי כמה פעמים אשר פלפלתי עמו, וראיתי חידושיו אשר הוציא מלבו, ומצאתיו מלא וגדוש בחריפות ובקיאות, ושימש הרבה גדולי הדור שלפנינו, ונתנו מהודם עליו, ומעודו לא מש מאהלי תורה, ושוקד בעבודת ד׳ בשקידה רבה). בהקדמתו מוסר פרטים אוטוביוגרפיים, ומתנצל על שכוחותיו אין עוד עמו לשחזר את חידושיו. בסופה מודה לאחיו, אחותו, גיסו, ובני משפחת הוריו שהיטיבו עמו. מדף ח ע״ב שבסוף, לקוטי שושנים מחידושיו במסכתות שונות שדרש ברבים. בעמוד האחרון תשובתו לר׳ יצחק משה נדל מלבוב.

תשובות אליו: מח׳, דב״ח, ח״ב, אה״ע, סו, פג, קלב, חו״מ, לט בתרכ״ב-תרכ״ה לשתי הקהילות; שו״מ, קמא, ח״א, צב, ח״ג, קכב, תנינא, ח״ג, כא, נז, תליתאה, ח״ב, עג בתרי״ג-תרכ״ב לשלושת הקהילות; שם עולם, ח״ב, קיז, קמט בתרל״ב-תרל״ד.

ר׳ מאיר פרגר. ת״ח בדוברומיל.

במשתתפי אהל מועד, ח״א, 38, ח״ב, יא ע״א.

ר׳ משה אריה ליב פרגר. דומ״ץ קמינקא. נבחר להנהלת חברת מחז״ה המקומית (מחז״ה, י״ד שבט תרס״ה, 7).

תשובות אליו: אמרי יושר, ח״א, קפ; צור יעקב, ח״א, קה. מכתבו עם עוד שני דיינים, תשובה כהלכה, צא. מכתבו מתרפ״ט, תקנת רבים, 55-60.

ר׳ (שלמה) זלמן פרגר. דומ״ץ קשנוב.

תשובה אליו: בית יצחק, אה״ע, ח״ב, ל בתרמ״ט.

פַּרְדֵּס

ר׳ חיים ליב. ת״ח בקולבסוב. אליו: שו״מ, קמא, ח״ב, צד בתרכ״ח.

פְּרוֹבִּירְט

ר׳ ישראל אברהם ב״ר שלמה זלמן. עבר מקראקא לפרימישלן. מחשובי חסידי צורטקוב. ת״ח מופלג, ומהבוחנים לקבלת תלמידים ליח״ל. עדין נפש, ואיש אשכולות מיוחד במינו. נספה הי״ד.

תשובה אליו: ארץ צבי, קטז. תשובתו באחיאסף, תרפ״ט, חו׳ א, סי׳ ט, חו׳ ב, סי׳ ה, חו׳ ג־ה, סי׳ כג. ד״ת ממנו, ציוני תורה, 71.

ר׳ יונה פרובירט בסטריזוב, ובנו ר׳ שלמה זלמן בהרצליה.

פְּרוּכְטֶהֶנְדְלֶר

ר׳ ישראל איסר ב״ר צבי **פרוכטהנדלר**

בנו של ר׳ צבי. תלמיד השו״מ והדב״ח, ולמדן מובהק. כהונתו הראשונה כדומ״ץ זבנא (הנכון: זאבווע). בתרל״ב עבר לגדוב שליד קראקא, ובתרל״ו חזר

כנראה למקומו הקודם. מתרל״ח דומ״ץ דינוב. סביב תרמ״ח אב״ד דובשיץ. בתרנ״ב לערך ראב״ד בוקובסק, ממנה חתם על ספר התמונה. הניח בכתובים ספר תפארת ישראל המכיל שו״ת וחידושי סוגיות, וניניו מכינים אותו לדפוס. בנו יחידו ר׳ שלמה גר בקראקא, והתפלל אצל הרבי מטשכויב. נפטר בשנות התר״ץ. נשא את רבקה בת ר׳ מרדכי יעקובר, חתן שיף נכד הברוך טעם. היו לו י״א בנים ובנות, ובהם: הינדא, שפרינצא, משה, ברוך, יהודה. כולם נכחדו הי״ד, ושרד רק ר׳ ישראל איסר רב ברעדים ובצירין.

תשובות אליו: בית יצחק, חו״מ, נא, סה בתרל״א-תרל״ח לדינוב; בית לוי, סוגיות, דף יב ע״א בתרל״ו לזבנא; ברכת יצחק, ה״ז בתרמ״ח-ברכת חיים, כב, וגם: כה, פד; מהר״י הכהן, תנינא, או״ח, יד, יו״ד, ט; שם עולם, ח״ב, קלג בתרל״ב לדינוב (!). ד״ת ממנו, כר״ש, ניסן תשל״ט, יג-טו. חילופי שו״ת בתרל״ד עם השו״מ ורש״ס, מוריה תשל״ז, סח-סט, כא-כג. במנויי חי׳ אדב״ע תר״ם מגדוב (!).

דינוב, 86; פנקס, ח״ג, 140.

ר׳ ישראל איסר ב״ר שלמה פרוכטהנדלר

נולד בשנת תרנ״ב לערך לאביו ר׳ שלמה. תלמיד ישיבת כתר תורה דרדומסק בקראקא. חריף ועמקן. חסיד האדמורי״ם משיניבה ובלוזוב. נשא בתרע״ג את שרה בת הגביר ר׳ פנחס הזנפלד מדובצק, ועבר אליו. נתקבל כדומ״ץ וראב״ד רעדים, ושנתיים מילא את מקום האב״ד ר׳ שמואל שפירא ששהה בארה״ב. בתרפ״ח נקרא ע״י רי״ל רובינפלד מדובצק, לכהן כרבה של קהילת אגודת אחים בצירין. נפטר בן ס״ג



הרב ישראל איסר פרוכטהנדלר

או ס״ד ביום כ״ח שבט תשט״ז, ונטמן בזכרון מאיר. הניח מחברות חדו״ת. ילדיו: א. ר׳ משה ישכר מחסידי באבוב בב״ב. נפטר ביום ט׳ סיון תשמ״ז, ונטמן בהר הזיתים. בניו בירושלים: ר׳ שלמה מנהל כולל גליציה, ור׳ ישראל איסר מנהל רוחני בת״ת באבוב; ב. מלכה זו׳ ר׳ אלימלך טורן בבורו־פרק.

תשובות אליו: אמרי יושר, ח״ב, מט בתרפ״ד לרעדים; מהר״ש, ח״ז, יג בתרפ״ה. תשובתו, עולת חודש, אלול תש״ט.

פְּרוֹכְנִיק

ר׳ יוסף ב״ר שמואל. תלמיד הישמח משה. דומ״ץ לנצוט.

תשובה אליו: רבו, השיב משה, אה״ע, סא בתקנ״ד.

פרומק ראה לפי: **פרנק**

פְּרוֹמֶר

ר׳ דב בריש ב״ר משה **פרומר**
מאושפיצין (תק״ס-תקצ״ח)

נולד בקשנוב לאביו ר׳ משה ולאמו הנדל. בצעירותו מלמד תינוקות בעיר, והסתיר את גדלותו בתורה. נפגש פעם עם החוזה מלובלין בחתונה בזרנובצה בה היו מאה צדיקים, ושלח אליו פתקאות. הרבי אמר שזורח ממנו האור של תורה לשמה, וכן העיד עליו ר״נ מרופשיץ. כדברים האלה אמר גם ר״ש מירוסלב כשקרא קוויטל שלו. י״א שנסע פעם אל החוזה, ולמד ממנו את מידת התפשטות הגשמיות. רבי משה מללוב אמר עליו, שיש לו את כל מעלות החוזה. נסע גם אל האור לשמים והמאור ושמש. בנסיעתו השניה אל האדב״ע, אמר לו שאינו צריך לבוא עוד אליו ויכול לערוך השולחנות בביתו, כי הוא מזריח בכל העולמות. גם רבי אליעזר מדזיקוב החשיבו. רבו המובהק היה ר׳ שלמה בוכנר מקשנוב, שהשקיע בו אל כל כוחותיו. קיבל ממנו דרך עבודת ה׳, ונקשר אליו בקשר אמיץ. רבו התברך בו מאד, ועיטרהו בכתר ההנהגה. בן עשרים הפציר בו לומר ד״ת על השולחן וסירב. כל שנה נסע ביום השנה להשתטח על ציון רבו, ולערוך שולחן עליו ועל הרשב״י.

נקרא לאושפיצין להיות מלמדו של ר׳ יהודה, בן הגביר הת״ח ר׳ נטע טיברג. כשהתארח שם פעם רעק״א ידע ליישב את קושיתו, ומאז התידד עמו. הרגיש בפטירת רבו בתקפ״ח, ונהיה אדמו״ר על מקומו. נודע כבעל מופת, ולעצמו חי בצמצום רב. חיזק את בדקי היהדות בגבול אשכנז, ונהרו אליו רבים משלזיה העילית. השלטונות אישרוהו כרבה של אושפיצין, אלא שסמוך לאחר מכן נפטר ביום ב׳ כ׳ כסלו תקצ״ח, ואהל הוקם על קברו. באותו יום נפלה מאליה פרוכת ארון הקודש. האדב״ע נסע לבקרו, והגיע אחרי הפטירה. י״א ששהה אז בעיר, לקבץ מעות לנסיעתו לא״י. בהספדו אמר עליו, שהשיג יותר ממה שאדם יכול להשיג. ראה מסוף העולם ועד סופו, נשמת הנפטר גבוהה מנשמתו, מתפלל תמיד בכל העולמות, תמיד יישאר בין הצדיקים הנסתרים, ובין ד׳ מאות הצדיקים שהכיר אין אחד כמותו. תבע מר׳ יעקלה שרף מזאטור, תלמידו הנאמן ששימשו בעת מחלתו, למלא את מקומו ברבנות



הרב אריה צבי פרומר

העיר, דבר שהתגשם כעבור ז׳ שנים. סיפורי נפלאות ממנו ומרבו, רשם משמשו ר׳ מנחם מנלי סופר מאושפיצין בספר שלשה עדרי צאן, פרזעמישל תרל״ד. הועתק ע״י ר׳ יצחק צינגר שקרא לו שבע רצון, פודגורזע תרס״א וד״צ בירושלים תשכ״ח.

בנו ר׳ הנדל נטמן לידו. נכדו שבא מדי פעם להשתטח על קברו: הג״ר אריה צבי (ליבל הירש) בן החייט ר׳ חנוך הנדל פרומר (תרמ״ד-כ״ז ניסן תש״ג) אב״ד קוזיגלוב ומראשי יח״ל הי״ד.

מהתשובות אליו: דעת משה השלם, מב; מנחת אברהם, מב בתרפ״ו. תשובותיו לר׳ משה זיידנר בתרפ״ב, יגדיל תורה (ברוקלין), סד, תשמ״ה, קסג-קסו עם פקסימיל, ובתרפ״ו, כר״ש, חשון-כסלו תשמ״ה, יט-כג. הגהותיו למשניות זרעים, ספר אביעד, שצה-שצח, לשו״ת ארץ צבי שלו, כר״ש, ניסן תשמ״ב, טו-טז, ועם המקור במהדורת צילום שבארץ, לספרו מקבצאל בקובץ אור המאיר מלובלין, לדובב מישרים מטשעבין, כר״ש, חשון-כסלו תשמ״ז, ל-לא. ד״ת ממנו: תלפיות, חו׳ ב, סי׳ ט; עולת שלמה, ח״א, שלז-שמא.

אהרן סורסקי, בית יעקב, 232/3, 30-35, גאוני פולין האחרונים, קעה עד הסוף, מרביצי תורה מעולם החסידות, ו, כו-פד; ישראל ארליך, פנים אל פנים, תשל״ב, 668, 14-16.

דברי צדיקים עה״ת וליקוטים בדרך החסידות. זולקווא, דפוס מאיר הופר, תקפ״ו (צ״ל תר״ה לערך), ב, לג (ג) ד׳. תלמידו המו״ל ר׳ יעקב ב״ר אריה דטנר מאושפיצין כותב בהקדמתו, שרכש את התורות שרשמו תלמידיו סמוך לאמירתן. מציג את הסכמת רמ״י שרף מו״ץ אושפיצין, והיתר שהיו עמו אבדו. שנית בלבוב תרי״א, לב ד׳. שלישית בפרעמישלא, דפוס א. זופניק עט קנאללער, תרל״ד, מד ד׳, בתוספת הסכמת רש״ס. המולי״ם ר׳ ראובן שרף ור׳ ברוך פרופר מאושפיצין כותבים בהקדמתם, שהמחבר ראה מה שכתבו תלמידיו והוטב בעיניו. קרא לספר את שמו מתוך ענוה, שכן כל מה שאומר הוא רק בכח ועזר הצדיקים. רביעית ע״י ר׳ משה ענגלנדר מקרשצינקה, המזכיר בהקדמתו את ר׳ קלמן מדונייץ חסיד המחבר. פיעטרקוב, דפוס ר׳ דוד קופלמן ור׳ יעקב צדרבוים, תרפ״ט, ג, ל ד׳. בסוף תודה לר׳ יעקב דוד כ״ץ בורנפריינד מאושפיצין שהגיה את הספר, והב׳ אברהם הירשפרונג שטרח בהדפסה. ד״צ מהדורה זו (ירושלים תשמ״ב). בשישית עם הוספות והסכמות: ר״ש מבאבוב, וגיסו האדמו״ר מציעשינוב שכתב את התולדות. ברוקלין, דפוס סענטרי פרעס, יא, לב ד׳, ועמו: אמרי קודש ושלשה עדרי צאן. בהקדמת המו״ל ר׳ נחום מאיר גערמאן מוסיף פרטים לתולדותיו.

מליצי אש, ג, כסלו, מב (לא מדויק); אהל שמעון, נו; החסידות, 171; אושפיצין, 97, 102.

פְּרוֹסְט

ר׳ עוזר יהושע

נולד בלבוב, ונסמך ממהרי״א איטינגא. שלט בגרמנית וביונית, וקיבל תואר ד״ר. נתקבל על מקום הרב קובק כרבה של אנדריחוב. כיהן שם בתר״ס-תרס״ד (פאלקסקאלענדער). עבר לבראד כמורה ללימודי דת.

תלמידו דב סדן, עיר ואם בעיני בניה, 80.

פרח שושן ראה לפי: **רוזנבלום**

פְּרַיְאָר

ר׳ שבתי. ת״ח במנוסטרישץ. אליו: שו״מ, תנינא, ח״ד, מה.

פְּרַיבֶּרְג

ר׳ נחמן דב. ת״ח בדוקלא.

ד״ת ממנו: אהל תורה (הירשפרונג), תרפ״ח, חו׳ א, עמ׳ טו.

פְּרִיד

ר׳ יצחק. ת״ח בהוסיאטין. אליו: בית שלמה, חו״מ, כג בתרכ״ד.

פְּרִידְבֶּרְג

ר׳ חיים דב בריש ב״ר אברהם מאיר הלוי **פרידברג**
מקראקא (תרל״ז-תשכ״א)

נולד בקראקא ביום ג׳ טבת תרל״ז (ולא כ״ה, כ״ו כסלו תרל״א), לאביו ר׳ אברהם מאיר הלוי, ולאמו

מכתב רח"ד פרידברג בתרנ"ז לר"ש בובר מצורף לספר לוחות זכרון ששולח אליו. ההכנסות קודש לתיקון המצבות העתיקות בקראקא. מבקש שישאיל לו שני ספרים לצורך עבודתו על רבני פינטשוב

שינדל פסיל בת ר' משה צבי פיאסצקי, נכדו של ר' צבי ב"ר ישראל פיאסצקר. למד אצל הרב יקותיאל זלמן דמביצר. מנעוריו אהב לעסוק בחקר משפחות ותולדות הספר העברי. החליף מכתבים עם חכמי ישראל בעולם. בגיל י"ז פירסם את ספרו הראשון, כשגר כנראה בביליץ. נשא בתרנ"ז את רבקה בת ר' משה פנחס רייזפלד, וילדיו נספו בשואה: א. לאה, בעלה ושתי בנותיה; ב. יהודה ליב. שרדה ג. שגרה בליסבון. בתר"ס עבר לפפד"מ, ועבד בביהמ"ס של י. קויפמן. בתרס"ד פתח בימ"ס עצמאי, והדפיס שני קטלוגים. הניח יסוד לספריתו הגדולה, ואוצר מכתבים מגאוני הזמן. בתרס"ו נכנס יוסף זנגר כשותף לביהמ"ס, ובתר"ע עבר העסק אליו. 7 קטלוגים של ספרים ישנים, ועוד 14 של הבראיקה ויודאיקה, הוצעו למכירה ע"י אגודת יודאיקה בירושלים, קטלוג חורף תש"ן, מס' 776, 779. בתרע"א עקר לאנטוורפן, וסחר ביהלומים. גם שם הקדיש את רוב זמנו לתחביביו הביבליוגרפיים. בשואה נשדדה ונחרבה ספריתו, ובקושי נמלט לויטל, וגר בשנות המלחמה בטולוז שבדרום צרפת. עלה לארץ בשנת תש"ו, והמשיך בעבודתו המסחרית והמדעית. הזדרז לטפל בתיקונים והשלמות לספריו, כדי להוציאם במהדורה שניה. נפטר ביום י' (י"א) שבט תשכ"א. פירסם מאות מאמרים בעתונות בעברית ובגרמנית, וערכים רבים באנציקלופדיות בתחומי מומחיותו.

בדפוס א.ה. זופניק בדרוהוביטש נדפסו ספריו: רבינו יוסף קארו, תולדותיו ופעולותיו בשדה ספר. נסדר לפי מקורות נאמנים, תרנ"ו, 2, 22 עמ'. תדפיס מכתב העת דראהאביטשער צייטונג. בסופו שיר לכבוד המחבר מידידו רצ"ה גינצלר. השקפה (מאנאגראפיע) על דור הרב אברהם ברודא ותולדותיו. תרנ"ז, 12 עמ'. תדפיס מכתב העת ציון, ה־ו, מוקדש לר' יוסף כהן צדק במלאת לו שבעים. יש כאן נוספות על הנכלל בלוחות זכרון, 21. על רבני רישא, ציון, ג־ד, דראהאביטש תרנ"ז, 101-104. **לוחות זכרון**, העתקות מצבות בבית הקברות בקראקא שנוסד בשנת שי"א, עם תולדות והערות, פליטת סופרים — להערות חוקרי דורנו, תרנ"ז, 96 עמ'. מהד' ב' עם הוספות ותיקונים לתולדות רבני העיר, חכמיה ופרנסיה מאמצע המאה השלישית לאלף הנוכחי, פפד"מ, י. קויפמאנן, תרס"ד, 8, 122, 14 עמ'. צילום מהדורה זו, ישראל תשכ"ט. כתר כהנה, תולדות הש"ך ומשפחתו, תרנ"ח, 42 עמ', וד"צ בישראל (תשכ"ח). מרגניתא שפירא, תולדות רבי נתן שפירא מהורדנא וצאצאיו, תרנ"ט, 16 עמ'. הדפוס העברי בקראקא והתפתחותו משנת רי"ז עד ימינו. קראקא, דפוס יוסף פישער, תר"ס, 48 עמ'. מוקדש לפרופ' מ. בראן מורה בביהמד"ר בברסלוי. בסוף מודה לספרית עזרא בעיר ע"י ר' מיכל ברקוביץ, על השימוש בספרים ובפנקסי הקהילה. לתולדות הדפוס העברי בלובלין, תרס"א, 12 עמ'. תדפיס מהעתון הביבליוגרפי ירושלים. תולדות משפחת שור, עם הערות, פפד"מ, י. קויפמאנן, תרס"א, 22 עמ'. ד"צ בישראל תש"ל. בני לנדא למשפחותם, תרס"ה, 24 עמ'. תולדות משפחת גינצבורג, תרס"ז. תולדות משפחת השל"ה, תרס"ט. מצבות בבית הקברות היהודי בקראקא, ברסלוי תרס"ח. מכתבים מחכמי דור העבר (בשנת ת"ר: מרנ"ק לרצ"ה חיות, מר' משה לנדא ראש קהל פרג לשי"ר שיבוא בלי לבטים לכהן אצלם), זנגר ופרידברג, תר"ע, 2, 8 עמ'. תולדות משפחת הורוויץ, מעובד על פי המקורות, זאנגער אונד פריעדבערג, דפוס רצ"ה איטצקאווסקי בברלין, תרע"א, 3, 24, עמ' ולוח. מהד' ב', אנטוורפן תרפ"ח.

את עולמו קנה בלקסיקון הביבליוגרפי **בית עקד ספרים** חלק א־ד, אנטוורפן תרפ"ח-תרצ"ב. חמישים אלף ספרים במהד' ב' בה נמשך הרישום עד תש"י, ת"א תשי"א-תשכ"ב. צולם פעמים רבות גם בהקטנה. בהקדמתו כותב שכיסוד שימש לו אוצר הספרים של

בן יעקב, ועליו כתב השלמות משוטטויותיו בספריות העולם לרגל סחרו בספרים. תולדות הדפוס העברי בפולניא מהוסדו עד היום עם הוספות לספר הקודם, תרצ״ב, 7 ד׳, 120 עמ׳. בקורתו של יצחק ריבקינד, קרית ספר, יא, 95-104, 384-395. מהד׳ ב׳ מתוקנת על פי המקורות: תולדות הדפוס העברי בפולניה מהוסדו בשנת רצ״ד עד זמננו, ת״א, ברוך פרידברג, תש״י, 195 עמ׳. בהקדמתו כותב שמסר את החיבור למסדר ר׳ ישראל חיים ויינברגר בבילגוריי, ובכניסת הנאצים נכזבה תוחלתו לקבל את האמהות. המו״ל כנראה אחיו. אח נוסף: יצחק הבעל צדקה (קראקא, תרנ״ח — אנטוורפן, א׳ אב תרח״ץ. לא נישא. נטמן בפוט). תולדות הדפוס העברי במדינות איטליה, אספמיה — פורטוגליה ותוגרמה שמלפנים מראשיתו בשנת ר״ל לערך, אינקונבולות ותצלומי שערי חמישים מהם, בילגוריי תרצ״ד. מהד׳ ב׳ מתוקנת בסיוע ברוך פרידברג, ת״א, בר־יודא, דפוס גוטנברג, תשט״ז, 170 עמ׳, עם 49 תצלומים מאינקונבולות ומפתח להם. תולדות הדפוס העברי בערים שבאירופה התיכונה, בילגוריי־אנטוורפן, תרצ״ה-תרצ״ז, 4, 123 עמ׳. ספר היחש מן משפחת שטיינברג, מעובד על פי המקורות, אנטוורפן, תרצ״ה, 16 עמ׳, 10 עמ׳ תצלומים.

תדהר, ה, 2268, עם תמונתו וביבליוגרפיה; קרסל, ב, 659; א״מ הברמן, אנשי ספר ואנשי מעשה, 62-63.

פְּרִידְלָנְדֶר

ר׳ זלמן ליב

ר׳ אהרן מאיר מבוליחוב (תקפ״ז-תרל״ה)

ר׳ חיים בבוליחוב — ר׳ שלמה יהודה זלמן ליב מפשוורסק ובוליחוב (תר״ל-תרפ״א)

ר׳ יצחק איזיק — ר׳ אברהם דוד הורביץ משטרסבורג וירושלים

ר׳ אברהם דוד ראה לפי: **הורביץ, ר׳ אברהם דוד**

ר׳ אהרן מאיר ב״ר זלמן ליב **פרידלנדר**
מבוליחוב (תקפ״ז-תרל״ה)

נולד בשנת תרפ״ז בשארקוז אילאק שבהונגריה לאביו (האב״ד) ר׳ זלמן ליב. למד אצל הישׁ״מ והמהר״ם א״ש, וכבר מילדותו נודע כעילוי. בגיל תשע ידע בע״פ את רוב מסכתות הש״ס וחלקי השו״ע. תלמיד מובהק למהרי״א מזידיטשוב שהתחתן עמו פעמיים, ונסע גם לבלז. הדב״ח בחן אותו בהיותו בן י״ג, והפליג בשבחיו. רבה הראשון של וולובה בהגר, מתר״ך לערך. מתרכ״ה אב״ד בוליחוב עשר שנים, על מקום רמ״מ הורביץ. נפטר בשמחת תורה כ״ג תשרי תרל״ה, בטרם הגיע לחמישים. להלויתו בבוליחוב הגיע אב״ד בלשביץ וראב״ד סטרי שספד לו מרורות. המון אדם ליוהו לבית העלמין, שם ספדו לו אב״ד דולינא ודומ״ץ בוליחוב. נשא את שרה רבקה (בחיים בתרנ״ג), וילדיו: א. זו׳ ר׳ צבי הירש לבין מסטרי; ב. זו׳ ר׳ ישכר בר זקס מהיבניב. אחת מהן שמה טויבא. ג. ר׳ חיים בבוליחוב, אבי ר׳ יהושע מדפיס בלבוב לפני השואה; ד. ר׳ שלמה יהודה זלמן ליב דומ״ץ פשוורסק וראב״ד בוליחוב.

אברך, כולל: א. **פרח מטה אהרן**, ביאור על כל מזמורי תהילים, מלוקט מצדיקי החסידות שרשימתם בסוף בדף נז ע״ב. ב. **מאיר לעולם**, חידושים על תהלים שכתב בתשעה ימים בגיל תשע בהיותו בקי בשש מסכתות, עם מאמרים שכתב סמוך לפטירתו. הול״ד ע״י בנו ר׳ חיים מבוליחוב, מונקאטש, דפוס השותפים ר׳ דוב בער בלייער וגיסו ר׳ צבי יעקב הכהן קאהן, תרנ״ג, ב, סד ד׳. מעבר לשער הקדמה קצרה מילדיו. המסכימים: מהרש״ס בתרל״ט (זכורני כד הוינא טליא, ראיתי החיבור הזה ביד אבי המחבר הרב החריף ר׳ זלמן ליב זצ״ל, ואאמו״ר שם עיניו הבדולחים עליו, וכתב עליו יניק וחכים טובא). מצטט הסכמת גדול אחד מתקצ״ז לבקשת אבי המחבר, שרצה להדפיסו אז בשבחים מופלגים; רצ״ה אורנשטיין (בימי חרפי בעלותו לבעלזא פלפלתי עמו בחכמה הרבה, והיה אז חריף עצום ובקי בהש״ס ופוסקים ראשונים ואחרונים, ואח״כ נתחסד. וסיפר לי הרב ר׳ פייבל דיין (קרפ), כי הרב הקדוש זצ״ל מזודיטשוב אמר עליו שהוא צדיק גדול); מח׳ ר׳ אליהו הורשובסקי מדרוהוביטש בתרל״ז (מחמת ענותנותו וגדול צדקתו לא רצה להראות כוחו בתורה, ולא הניח אחריו שום כתבים, הגם שהיה מחדש חידושים הרבה בתוה״ק, הן בפלפול הן באגדתא והן ברזין דאורייתא, כי היה חריף גדול ועצום כחד מן קמאי, הן בנגלה והן בנסתר... גם מוהר״ש מבעלזא לא הסכים שיכתוב... היה מיודעי ומכירי, חריף גדול ובקי בש״ס ופוסקים, וצדיק גדול וקדוש לא פסק פומיה מגירסא, ומקובל מפורסם מתלמידי מהרי״א מזידיטשוב. גם ראיתי גודל הקרבות אשר היה לו אצל מרן הקדוש מבעלזא עד למאוד, והיה יד ימינו כמעט); ש״ב ומח׳ ר׳ אלכסנדר ליפא אייכנשטיין מזידיטשוב (הייתי מכירו מנעוריו עד יום עלותו למרום, כי היה בקי בכל הש״ס ובמפרשי קדמונים ואחרונים. והספר הזה ראה עיני מרן הקדוש ז״ל מראזלע, ורצה ליקח אותו לחתן עבור בתו, ואח״כ כאשר היה בראזלע, קירב אותו עד אין מספר. גם הגה״ק מסאנז בחן אותו בהיותו בן י״ג, ואמר עליו שיש לו מתינות בתורה כהגאון מוילנא.

אאמו״ר כבדהו מאד, והיה תלמידו בחכמת האמת ומח׳ של אחותי תחי׳, ובנגלה היה תלמיד מהר״ם א״ש); ר׳ ישכר בריש אייכנשטיין מדולינא (בנו נשאר בלי משען ומשענה, ורוצה להדפיס את הדברים האלה למען עי״ז יתפרנס, והוא מוכרח לנדוד... לא הסכין באלה מסעי, ובושת עלומיו תכסהו); ר׳ אליהו אייכנשטיין מזידיטשוב בתרל״ז (מגדולי תלמידיו של אאמו״ר, ואבינו הקדוש היה מחבבו ומכבדו ביותר מכל תלמידיו, כי מלבד שקידתו בתורה יומם וליל, היה בקרבו חכמת אלקים וחכמת אדם תאיר פניו, כי לא ראיתי כמעט בעל חן כמותו. אבי זצ״ל אהב אותו כמו בניו שיחיו, וכמה פעמים ראיתי כי נשקו על מצחו, מרוב חביבות וידידות אהבה רבה ועזה... גם בעיני הגה״ק מראזלע היה חביב מאד, וכמה שנים הסתופף בבית הקדוש מבעלז זצוק״ל, והוא כבדהו מאד, ובעיני כל הצדיקים היה איש יקר ומכובד... לא ראיתי עוד מימי כמוהו ליופי בכתב רש״י ובכתב אשורית, בלשון צח ונעים כאחד משנים קדמוניות). בהתחלה הקדמה במשל מחורז מתקצ״ו. בסוף נרשם מחיר הספר קרונה אחת.

קונ׳ **גמר אמר**, השלמה לספר אברך, קראקא, דפוס פישר־ויינדלינג, תרל״ט (צ״ל תרנ״ט), א, ז ד׳. בהקדמת בנו המו״ל ר״ח, מבאר שם הקונטרס שכתבו אביו ביום אחד באלול תרל״ד ה׳ שבועות לפני פטירתו, והוא כי רק מאמר זה גמר לכתוב, שכן היתה לו קבלה מרבותיו שלא לכתוב את חידושיו.

תשובות אליו: מהר״ם שיק, חו״מ, טז, מד בתרכ״ד-תרכ״ה; נחלה לישראל, כו (פורש בשלום הגביר ר׳ לוי בבלחוב); שו״מ, קמא, ח״א, עו כראב״ד ומו״ץ בלחוב.
דוב יואל פרידלנדר מסטרי, המגיד, יח, תרל״ה, 383; שה״ג הגר, מע׳ א, אות קכד; מליצי אש, ב, תשרי, פג; מארמארוש, סד, 403-404.

ר׳ חיים ב״ר אהרן מאיר **פרידלנדר**

בנו של ר׳ אהרן מאיר אב״ד בוליחוב. כשאביו נפטר נשאר בלי משענת לפרנסתו, ולכן חיזר בעיירות לקבץ כסף להדפסת הספרים שנותרו. גר בבוליחוב ולא בלבוב. נפטר בערב פסח. נשא את פעריל. כשנולד א. בכורו כתב לו אביו מזל טוב ביום ג׳ ה׳ אב תרל״ג, ושיקרא לו **יצחק אייזיק**. נוסע לברית ברוזדול עם זו׳, בתו טויבאלי ובנו זלמן ליבצי. מודיעו שטבילה במים קרים לא מזיקה כלל (בראש ספר בית פינחס עה״ת, ושם אח״כ מאמר מנוחה שלימה, והקדמה לחבורת תיקון עירובין בבוליחוב בתרל״ג). רי״א נשא את ראשא בת ר׳ פנחס חיים הורביץ שהשיב לו: פתחא זוטא, יו״ד, מג, עא בתרס״ז-תרע״ד. נפטרה ביום כ״ט אדר תרע״ה (תרע״ו). ההדיר את ספר חמיו בית פינחס עה״ת, גרוסוורדיין ת״ש. הועלה על המוקד באושוויץ ביום ט׳ סיון תש״ד, יום השנה של מהרי״א מזידיטשוב שעל שמו נקרא. בנו רמ״מ היה חתן רבי ברוך אברהם בינדיגר מדעש; ב. ר׳ אהרן מאיר; ג. שרה בבציא אם הרב שרגא פיבל שנייבלג. נפטרה ביום ה׳ ניסן תש״ז.
לר׳ חיים בקראקא, שו״מ, רביעאה, ח״ג, ע.

ר׳ מנחם מנדל ב״ר יעקב הכהן **פרידלנדר**

שקוע בעבודת ה׳ בסטרי. יושב בתענית, רב חסד, ואהוב לכל. נפטר ביום כ״ו אדר תרל״ח, ואחריו בכורו בסוף סיון תרל״ט. בן זקוניו ר׳ דב יואל ממשתתפי היהודי הדפיס את הספדו עליו, העברי, טו, תרל״ט, שפט־שצ.

ר׳ שלמה יהודה (זלמן ליב) ב״ר אהרן מאיר **פרידלנדר**
מפשוורסק ובוליחוב (תר״לי-תרפ״א)

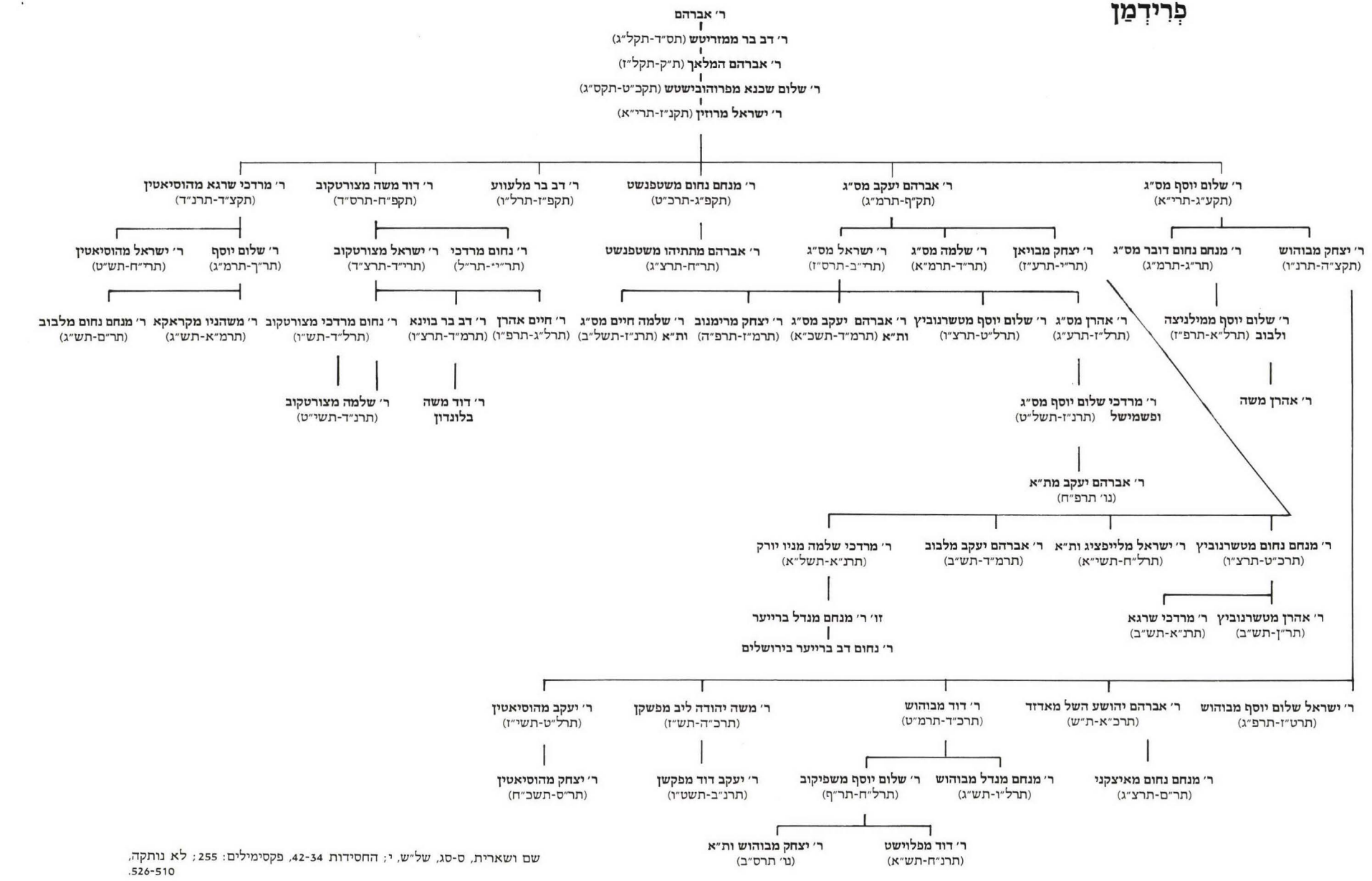
בנו של ר׳ אהרן מאיר אב״ד בוליחוב. דומ״ץ פשוורסק, ואח״כ ראב״ד בוליחוב על מקום אביו. נשא לפני תרנ״ו את הענטשא סערקא, בתו מזיווגו הראשון של ר׳ פנחס חיים הורביץ מח״ס פתחא זוטא. נפטר ביום י״ג טבת תרפ״א, ונטמן בבוליחוב. ילדיו: א. מלכה זו׳ ר׳ יחיאל הלוי הלר ב״ר שלמה דב מסיגט ובנותיהם; ב. חנה רחל בסטמר; ג. פעסל; ד. דינה; ה. שרה רבקה. כולן נספו עם בעליהן וילדיהן הי״ד. שרד רק: ו. הרב אברהם דוד הורביץ משטרסבורג וירושלים.
אמרי מהרז״ל על ש״ס וש״ע ותנ״ך, פירושי פשט ורמזי חסידות. גראסווארדיין, דפוס בנימין זאב רובינשטיין, תרפ״ח, ב, לח ד׳. יצא לאור ע״י בנו ראב״ד בן הט״ז, ובספר הוסיף מהגהותיו. בהתחלה מכתב ברכה מזקנו חמי המחבר: ובאמת חתני זצ״ל היה משים לילות כימים בלימוד תוה״ק, והיה לן בעומקה של הלכה, שהיה דרכו לברר את ההלכה מן הראשונים עד האחרונים, והיה בקי בהוראה עד להפליא.. דברי קדשו באגדה ובמילי דחסידותא, הם מלאים ביראת שמים ובחסידות ובאמונת צדיקי אמת. בדף האחרון רשימת המנויים מעירו וממרגרטן.

תשובות אליו: חקל יצחק, א; מהר״ש, ח״א, כ, ח״ב, סו, ח״ז, ז, לה בתרס״ב-תרס״ח; חמיו, פתחא זוטא, או״ח, א, ו (ממנו), יו״ד, ב, מב, ע, עז, חו״מ, ז בתרנ״ז. ד״ת ממנו בסוף אמרי יוסף שמות, ובתחילת פתחא זוטא נטילת ידים.



חתימת רבי אברהם יעקב הראשון מסדיגורה

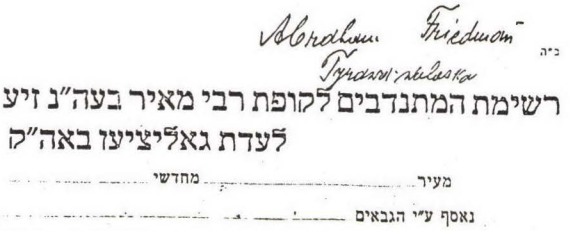
פְּרִידְמַן



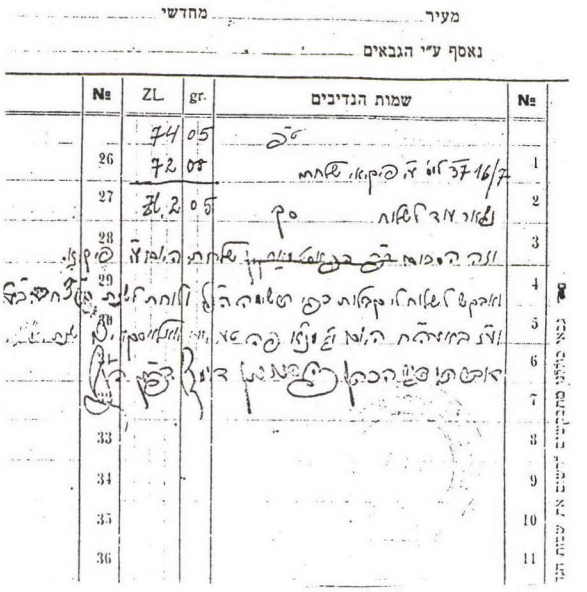
שם ושארית, ס-סג, של"ש, י; החסידות 34-42, פקסימילים: 255; לא נותקה, 510-526.

פְּרִידְמַן

ר׳ אברהם דב הכהן **פרידמן**. דומ״ץ טרווה בתרצ״ז.



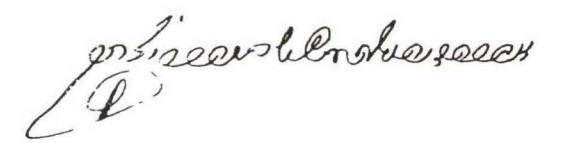
רשימת המתנדבים לקופת רבי מאיר בעה״נ זיע לעדת גאליציעו באה״ק



רשימת הכספים שגבה הרב אברהם דב פרידמן בטערווא עבור כולל גליציה, ובקשתו לשלוח לו קבלות ולוחות לשנת תרח״ץ

ר׳ אברהם יהושע השל ב״ר יצחק **פרידמן**
מאדזד וגלץ (תרכ״א-ת״ש)

נולד בשנת תרכ״א כבנו השני של ר׳ יצחק מבוהוש. משנפטר אביו בתרנ״ו אדמו״ר באדזד, ואח״כ קבע את משכנו בגלץ. נפטר ביום ט״ו אלול ת״ש, ואהלו הפך למקום תפילה לרבים. נשא את בת שבע בת



חתימת רבי אברהם יהושע השל מאדזד

דו״ז ר׳ מנחם נחום משטפנשט. נולדה שם ביום ד׳ אב תרי״ט, נפטרה ביום כ״ט אדר תרמ״ז, ונטמנה בבוהוש. ממנה: א. ר׳ מנחם נחום מאיצקני. בזיוו״ש חתן הגביר ר׳ זלמן הורנשטיין, וממנה: ב. אהרן מתתיהו. נולד בתרנ״ב באחוזת ינושפולה שליד קייב, וחונך באדזד

ובבוהוש. נעשה עסקן לסוציאליזם, ציונות ועברית. סופר בעברית, יידיש ורומנית בכינויים שונים. נפטר בתרע״ז מטיפוס בטשרנוביץ, ומשפחתו ביערה את כתביו (חיים ליב פוקס, לעקסיקאן, ז, 472). נשא את חיה בת דודו רמי״ל מפשקן בזיווגה הראשון. נספתה עם בתם שינא רחל.

תשובה אליו: רב״ז, ח״א, יח. ד״ת לר״ה בסו״ס אור פני צדיקים — אמת ליעקב, זיטאמיר תרס״ב. מכתביו ע״י המשב״ק ר׳ ירחמיאל טהאלער: הפסגה, תרנ״ז; קונ׳ חברת בני ציון, ירושלים תרס״ב.

ר׳ אברהם יעקב ב״ר זאב וולף **פרידמן**
מקראקא (תר״ן*-תשכ״ה)

נולד בדזיקוב לאביו ר׳ זאב וולף ולאמו שינדל. נכד רצ״ה הלוי הורביץ אב״ד טשורטקוב. תלמיד ר״מ ארק ור״י אנגל, וחסיד צורטקוב. גר בקראקא, ועבר לבלגיה. בפרוץ מלה״ע ב׳ ברח לטולוז שבצרפת, ומצא מקלט בטוח בכפר בלמא הסמוך. נספו בשואה זו׳ מירל בת ר׳ יחיאל מיכל ברעניג מניישטט שליד פשמישל, אבי ר׳ מרדכי מדוברומיל אבי ר׳ ברוך באנטוורפן, עם בנם היחיד זאב. נשא בשנית את בריינדל בת ר׳ אפרים אהרן ב״ר צבי אריה מנוביטנץ שליד רימנוב נכד היש״מ. עלה לארץ, ושימש כחבר הרבנות הראשית בת״א. בשנתו האחרונה בירושלים. אחרי ימים של חוסר הכרה בתשכ״ה, הזכיר כי היום כ׳ אד״א היא״צ של הב״ח ונסתלק. נטמן בהר המנוחות.

בשואה נספו גם אחיו: א. ר׳ שבח יקותיאל זו׳ אסתר; ב. חנה רחל, בעלה ר׳ אליהו ט״ב מקראקא ב״ר צבי מו״ץ פלנטש, ובנותיהם: מלכה גיטל זו׳ ר׳ שלמה וילדיהם, אסתר ומשפחתה; ג. מאטיל זו׳ ר׳ יצחק אייזיק גרוס מטורנא, בתם אסתר ומשפחתה; ד. מלכה ובעלה בדרוהוביטש; ה. הדס, נפטרה ביום כ״ט כסלו תשכ״ג, זו׳ ר׳ שמשון שליסל שנפטר ברוסיה. בנותיהם: גיטל ובעלה שמאי צימרמן בטורנא, רייצא ובעלה בזדיקוב.

ספר **איזוב**, הערות והארות בכמה הלכות ובדברי רבותיו. ת״א, דפוס אשל, תשי״ג, ב, נו עמ׳, כו סי׳ וקו״א. בהקדמתו מספר מתולדותיו, ומוסר מעבר לה את שמות קרוביו שנספו. בעמ׳ מח-נג תשובת רי״מ ארנברג. נדפס שנית בסיוע משפחת ברניג, ב״ב, דפוס אשל בת״א, תשכ״ז, סח;-קנח עמ׳, בהשמטת ההנצחות. ח״א: מהדו״ב של הנדפס כבר, עם הוספות שרשם בגליון. ח״ב: לקט מהכתבים שהניח בחי׳ גפ״ת, ועניני אגדה על סדר התורה. בהקדמת המלבה״ד שלא שינה דבר נכתב, שהמחבר החל לסדר ח״ב ולא הספיק. בעמ׳ ע״א שער ח״ב, כט סי׳. בעמ׳ קכא שער הספר עה״ת. בסוף ליקוטים. הוציא לאור בתשכ״ה את ספר תפארת ישראל מצורטקוב. בנו חורגו: ר׳

גדליה שרייבר שביהן כיו"ר המועצה הדתית בירושלים.

תשובה אליו: דובב מישרים, ח"ב, כט בתש"י. במשתתפי אספת חכמים (בירברייער), תרע"ב, עמ' ב, כז, סו.

ר' אברהם יעקב ב"ר יצחק **פרידמן**
מלבוב (תרמ"ד-תש"ב)

נולד ביום כ"ד ניסן תרמ"ד (ולא תרמ"ו), כבן שלישי לאביו הפחד יצחק מבויאן. נשא את ב"ד רייזל בת ר' אהרן שור מברדיטשוב, חתן ר' יוסף מונזון חתן ר"י



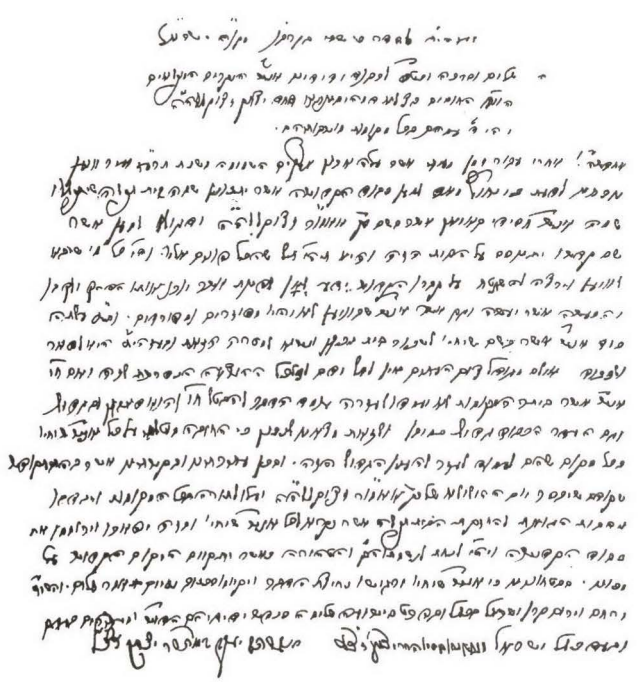
רבי אברהם יעקב פרידמן מבויאן-לבוב

מרוזין, וגירשה. נשא בשנית את חנה בת ר' מרדכי טברסקי האדמו"ר מלויעב ב"ר נחום ב"ר אהרן ב"ר מוטלה מטשרנובל, והיה שם הצעיר בין ט' הבנים והחתנים. לא זכה לילדים. כשנפטר חמיו בתרע"א, שב לבויאן. בפרוץ מלה"ע א' ברח עם אביו לוינא, ואחרי פטירתו קבע את מושבו כאדמו"ר מבויאן בלבוב. בנה בלבוב בית וקלויז בו יסד ישיבה על שם זקנו מרוזין. הוא המה מבחורים יושבים, ושימש ועד לחכמים, ומרכז לצדקה וחסד בעיר. התרכזו סביבו חסידי רוזין בגליציה. שררה שם אהבת ישראל, והתלכדות תלמידי חכמים עם פשוטי עם. באצילותו ועדינותו משך אליו המונים שבאו לשולחנותיו בהם אמר ד"ת, ולהסתופף בצילו במועדים. גילה פעילות בעניני הציבור ואגו"י. רודף שלום, ומקובל על כל החוגים. עודד את חסידיו לעלות לארץ, וביקר בה בתרצ"ג לרגל חנוכת הבית של אחד מחסידיו. הגבאי



הרבי מבויאן-לבוב על ציון רשב"י במירון בל"ג בעומר תרצ"ג. לימינו המשב"ק ר' מרדכי ליסקובטר

שלו: ר' מרדכי ליסקובטר הי"ד, ת"ח שהרביץ תורה לבחורים מופלגים בבימ"ד חדשים בעיר. כותב הפתקאות: ר' שמשון זיידר בנו של הר"מ בעיר. כשפרצה מלה"ע ב', נעשה ביתו מרכז לפעולות הצלה וסיוע לפליטים. בכיבוש הסובייטי נרשם כסוכן ביטוח. שתה את כוס היגונים תחת השלטון הנאצי. נעשו נסיונות רבים לחלצו, אך ללא הועיל. נהרג בביתו



פניית האחים האדמו"רים מבויאן (בלייפציג ובלבוב) בתרצ"ב על דבר יסוד קלויז לאנ"ש בוינא על שם אביהם ה"פחד יצחק"

עם זו׳ ביום ב׳ אלול תש״ב, ויש עדויות שנטמן באחת החצירות.

נחלת יעקב, חלק קטן ממאמריו בשבתות ובמועדים, נאסף נעתק וסודר לדפוס ע״י ר׳ שואל אלכסנדר ב״ר מרדכי ביסטריצקי. ירושלים, המרכז להוצאת ספרי חסידות מבית רוזין בנויארק, תשל״ג, 8, קיח עמ׳, עם הסכמת אחיו רמ״ש מבויאן שמסר חלק מהכתבים, וקבע את שם הספר. בהקדמת המהדיר אומר שחלק מהתורות נכתב ע״י המשב״ק, ומוסר התולדות בקיצור. בדף האחרון הנצחות ותודות. בהכנה מהדורה חדשה, בתוספת למעלה ממאה מאמרים שנתגלו לפני שנים אחדות.

מכתבו בלוח ירושלמי תרצ״ו של כולל גליציה.

אלה אזכרה, ג, 28-32; אדמורי״ם שנספו בשואה 14-17; פשמישל, 438; תמונתו בגן הטירה; בסוד ישרים ועדה, עח־פג; הרב אלישע פקשר, תפארת ישראל, י׳, 22,16.

ר׳ **אברהם יעקב** ב״ר ישראל **פרידמן**

מסדיגורה (תק״ף-תרמ״ג)

נולד ביום כ׳ חשון תק״ף כבן שני לרבי ישראל מרוזין. שודך לבתו של ר׳ יוסף דוד ב״ר צבי אריה מאליק, ומשנפטרה נשא ביום י״ז סיון תקצ״ג (ולא תקצ״ז) בקרלין, את מרים בת ר׳ אהרן ב״ר אשר מקרלין, בהבטחת אלף רו״כ נדוניה. נשתמר נוסח ההזמנה ששלח אביו (תפא״י, ט, 27). אחרי פטירת אביו ואחיו הגדול בתרי״א, החל לכהן כאדמו״ר בסדיגורה.

בעל השפעה עצומה בכמה מדינות. אלפים נמנו על חסידיו, ובהם אדמורי״ם ורבנים מפורסמים כהמחזה אברהם. מתחת למעטה הפאר וההדר החיצוני, לחשה עבודתו בכיסופים בפנימיות. נשיא א״י מכל ארץ רוסיה, ושלח ד״ת אל רמ״ז איטינגא מלבוב (משכנות הרועים היבנר, ח״ב, קונ׳ עת דודים, ז׳:). בהשתדלותו הוקמו בניני מגורים לכולל ווהלין בירושלים ושאר ערי הקודש, וכן הוקם והושלם ביכ״נ תפארת ישראל בעיר העתיקה. פיזר אלפים לצדקה (בנין שלמה, ליקוטים, ערך גמ״ח). בקיץ תרט״ז נאסר בעוון הברחת ילדים מעבודת הצבא ברוסיה, והעברת כספים רבים לא״י. אחרי שהיה חבוש ט״ו חודשים, שוחרר בהשתדלויות רבות ביום כ״ג תמוז תרי״ז. פעל להסרת גזירות הצאר ברוסיה, ושליחיו הגיעו למונטיפיורי לרתמו לענין. בתרמ״ב ביקר אצלו סיר לורנס אוליפנט מאנגליה בהצעה ליישב מיליון יהודים בא״י, כשהוא מוכן להשתדל על כך אצל השולטן בטורקיה. מהמשב״ק אצלו: ר׳ צבי הירש ביליג ור׳ משה דוד גוטמן.

בשנתיים האחרונות לחייו נקטפו: בנו ר׳ שלמה שנועד למלא את מקומו בגליציה, וחתנו ר׳ נחום דב. אחרי שבועות תרמ״ג חלה, והרופאים קבעו שקיבתו התיבשה מרוב רעב וצומות. ביום י״א אלול בו נפטר אחיו הגדול, זכה לפטירה מופלאה. אמר ד״ת על נאפד נקמה סתרו יושר, התפלל ערבית בלילה האחרון, קרא ברוך השם, והיה בשמחה עצומה. בחצות שתה ג׳ כפיות תה, וכעבור דקה פרחה נשמתו בפנים צהובות ושמחות, כששפתיו מרחשות ללא הרף (משכנות הרועים, כח, קמחז״ה, כ״א אלול).

ילדיו: א. ר׳ שלמה מס״ג; ב. ר׳ יצחק מבויאן; ג. ר׳ ישראל מס״ג; ד. פיגלא זו׳ ר׳ אביעזרי זליג שפירא בן השרף ממוגילניצה; ה. פרלע זו׳ בן דודה ר׳ נחום דובר מס״ג; ו. שרה זו׳ ר׳ ישראל שלום יוסף השל ממזבוז; ז. שבע רוחמה זו׳ בן דודה ר׳ ישראל מצורטקוב; ח. ר׳ אשר. נפטר זמן קצר אחרי אירוסיו לרחל לאה בת רצ״ה מרימנוב בפרסום רב.

תורותיו בספרים: עירין קדישין (קמא); בית ישראל, מדור אמת ליעקב; אור פני צדיקים - אמת ליעקב, זיטאמיר תרס״ב, ובשאר ספרי בית רוזין וספרי רמי״ל לנגרמן. הנהגותיו ושיחותיו בספר בנין שלמה-ליקוטים תלפיות (לנגרמן). תשובה בלתי שלימה על ירושתו: הרי בשמים, ח״א, צז. מכתביו ע״י המשב״ק רצ״ה ביליג, מחז״ה, ג׳ תמוז תרל״ט (בחירת רבנים לפרלמנט), ח׳ ניסן תרמ״ב (על מחז״ה), כ״ב סיון תרמ״ב (על פליטי רוסיה). מכתביו למונטיפיורי ולמען המלבי״ם, תפא״י, י׳, 30-38, ומכתב, טז, 24-27. מכתבי מהר״י מבלז ומהרש״ס אליו על מחז״ה, אגרות סופרים, 89-92. מכתבו ופקסימיל, נחלת צבי, ב, צח.

ספרי הספד עליו: אבל כבד, ר׳ דוד סג״ל המשב״ק של חתנו רנ״ד, טשרנוביץ תרמ״ג; קול ברמה (באב״ד), פרעמישלא תרמ״ד; דמעות שליש (לנדמן), טשרנוביץ תרמ״ה; שופריה דיעקב (יאליש), לבוב תרמ״ו. כמו״כ בספרים: בית יצחק, אה״ע, ח״ב, קונ׳ צלעות הבית, דרוש ו׳; בית שלמה (פרידמן), ירושלם תרנ״ט; דובב שפתי ישנים (היבנר), בהתחלה, גם על חתנו; כבוד התורה, בסוף, דף ז ע״ב; לוח ארז החדש (קונשטט), פרשת נצבים.

מסילות, ד, 8-20; תפארת ישראל, ג, 28-34.

ר׳ **אברהם יעקב** ב״ר ישראל **פרידמן**

מסדיגורה ות״א (תרמ״ד-תשכ״א)

נולד ביום ח׳ אב תרמ״ד לאביו רבי ישראל מסדיגורה. בן י״א אירס את בלומא רייזל בת ר׳ יצחק מאיר השל מקופיטשיניץ, ונשאה בי״ז אב תרס״ב (ברכת שמעון רוזנברג מבורשטשוב, דראהאביטשער צייטונג, י״ב אב תרס״ב, ט). נפטרה בשבת ו׳ אייר תשי״ח בלי ילדים. כשנפטר אביו בתרס״ז נעשה בן כ״ב אדמו״ר בסדיגורה, וכיהן נ״ד שנה. הקים שם עם אחיו רש״ח ישיבה לבחורים, ונהרו אליה מרחבי גליציה. העמיד בראשה את הג״ר ישעיה מאדעס מח״ס תקוני הזבח ואסיפת אמרים ורמי״ם מובהקים, ופיקח אישית על הנעשה בה ומצב תלמידיה (תפא״י, כ, 15). ממיסדי אגודת החרדים בטשרנוביץ ואגודת ישראל העולמית. חבר מועצת גדולי התורה. הגבאים שלו בתחילה היו אלו של אביו: הג״ר יצחק וינטרויב מח״ס אבני זכרון על שמות גיטין, נפטר בוינא בר״ח ניסן תרפ״ט, ר׳ ישראל אוועדבוך ור׳ אברהם ויינשטוק. בוינא ובת״א היו: ר׳ אהרן אברמוביץ, ר׳ יעקב הניג, ר׳ שמואל

ב"ה

בהתאספנו יחד לטכס עצה על דבר פרצת הדור הזה, בראותנו לראבן נפשנו איך התורה הקדושה הולכת ומשתכחת ח"ו מנערי בי"י כל בתי כנסיות ומדרשות ריקנים, אפסו חובשי ספסלי בתי מדרש. כי הנערים יריצו לבתי ספר העמים ולבתי הניטנזיום, מהם בהסכמת הוריהם. ומהם שלא כרצון הוריהם. וכולם תחת נסיוה הצטדוקות, שמוכרחים המה לבקש להם איזה בסים פרנסה לכשינדלו. ומזה הדבר אשר לאט, לאט. ירחקו מהוה"ק ומשמירת הדת מפני חילול שבת קודש בבתי הספר לעמים. ומפני פריקת עול תורה ומצות בכלל. ואף השרירים בחורי חמד אשר אהבת התורה קננה בלבם. ונולים למקום תורה ללמוד בהישיבות שנתייסדו בכמה עירות בגאליציא ובקאווינא מפני ההחזקה הדלה והבלתי מכובדה בעיני הבחורים בומננו אלה כי הנערים הענים מתבלבלים יום. יום. על שלחן ע"ב אחד. וע"י רבים מהם בחלה נפשם בליטוד הישיבות מרוע סדר בלבלתם. ונם לפעמים יושפעו בטדות נשוחות ע"י איזה מהם ארוחתם וכדומה ולע"ע בכך עבר ושנה רבה העזיבה בקרב הדור הצעיר לכן למען שום מעצור להזרם הנורא השוטף והולך בכל ערי ישראל. אשר אם לא נמהר לבקש איזה עצה ותרופה יסחפו ח"ו כל נערי בי"י בשטף כליון משמירת הדת, והיהדות הגאמנה ח"ו תמם יהלוך מהדור החדש. העיר ה' את רוחנו ות"ל התאחדנו כאיש אחד בלב אחד כדעה אחת. אשר במצב העת הנוראה הזאת, למען הפיח זיק אהבת תורתנו הקדושה בלב נערי בנינו נחזין לתקן איזה תקנות ראשיות ועקריות. אשר על ידן בעזר ה' הוכל תוה"ק לשוב להתחבב על צעירי עמנו בי"י. ונם להחזיק הרת בין שדרות העם בכלל בחינוך הבנים בדרך שתפארת לו מן המקום ברוך הוא. ותפארת לו מן האדם.

(א) שחוסדנה אגודות חרידים בכל עיר ועיר אשר ראשית מטרתן יהי' ליסד תלמוד תורה כללית בכל עיר אשר ילמדו שמה יחד עשיר ועני בלי שום פרוש. והכל בהדרנה וסדר. מפי מלמדים מוטחים ויראי ה', ולמען נרכש לנו את לבות העם שיחנו את בניהם להחדר הכללי של אגודות חרידים לליטוד תוה"ק וידענו נראש שלא יאותו בשום אופן לחנך את בניהם רק בליטוד תוה"ק מבלי שידעו עכ"פ שפת המדינה הניהוצה כהיום בכל מסחר. ונם מחום המשלה יר"ה רובין נגישה ללימוד הד' מדריגות המטנות, ולכן ישלחו עוילידם לבתי ספר העמים אשר זה הוא אך השער הראשון. ומשם ילכו הלאה. הלאה. לבתי הנוטנזיום. ויסירו מכל דרך התורה כאמור. לכן כדי להציל את שארית עמנו מטרחה ח"ו. בעת הנוראה הזאת מצאנו לנחוץ להסכים שילמדו בהתלמוד תורה הכלרית עם נערי בי"י כשתי שעות שפת המדינה וחשבון רק שיהיי הכל עפ"י השנחת מנהלים יראי ה' שישניחו לבחור טורה שפת המדינה איש כזה שלא ישחית ח"ו את הנערים ושיהי' עיני המשניח צופיות בזדר הכללי בשעות ליטודי חול שלא ישפיע ח"ו הטורה על הנערים שום השפעה חיצונית רק ילמוד עמהם ליטודי שפת המדינה וחשבון והכל ברוח התור' והאמונה מוסרת אבות — ויהיו הלימודים בחול רק בחור אמצעים כדי לקרב את הנערים לתוה"ק ולמשוך ע"ז את לבות העם שיחנו את בניהם להחדרים הכללים מאנודת החרידים ומטילא המאור שכתו"ק יחזירם למוטב שיהיו אנשים כשרים ונאמנים לה' ולתורתו.

(ב) ליסד איזו ישיבות נדולות בגאליציא ובאקווינא אשר הנערים המצויינים שחוננו בכשרון נעלה ורצינם להשתלם בתוה"ק ילמדו שמה להם אצל ראשי ישיבות נדולים בתורה ויראי ה' ויהיו מכולבלים ומוחזקים בכבוד וארוחתם יונתז להם מקופת המוסד אשר תתיסד אי"ה למטרה זו.

(נ) לאחוז במדה שמצאנו חכו"ל ליוחר נאמנה שע"י תתקיים תוה"ק והיא תורה ומלאכה. אשר חכ"ל הוקירו בכל מקום והסכיאו להגדיל כבוד בעלי מלאכ"ה הנהנים מניעי כפיהם. ולתכלית זה נחוץ ליסד בגאליציא ובאקווינא איזו בתי מלאכה נדולים ולחבב את המלאכה בעיני העם אשר הנערים שאינם מוכשרים להתפתח בליטוד תוה"ק ילמדו ויתכשרו באיזו אומניות שמה. תחת מנהלים יראי ה' ונם יקבעו שמה איזו שעות לליטוד תוה"ק ובש"ק יהיו סנוים כל היום לליטוד תורה וספרי מוסר.

(ד) נם נדבר בהאסיפה הלזו. שנחוץ להשתדל אצל המשלה הרומטה יר"ה בענין נזירת שביתת יום הראשון. שתמשיך חסדה הנדול על כל אלה שומרי שבת שלא יהרם מיומם ח"ו משביתות שני ימים בשבוע ונם לעשות צעדים לפעול אצל המשלה הרומטה יר"ה בענין הכשר מאכלים עפ"י דתה"ק לאחב"י העובדים בחיל צבא המלך

כל התמנות הנ"ל מצאנו כלנו בדעה אחת להעצה היותר נכונה להנין כתרים בפני הפרעניות הנדול השורר בעת בתחנה עמנו בנוגע לקיום תוה"ק ולשמירה הדת. אך לאשר אנחנו איננו באי כח כל העם. ונם יש בכל דבר כמה פרטים ואופנים להתיעץ איך מציאת יציאתם לפועל ובכל סעיף וענף נחוץ לבחור אנשים המוכשרים לזה על כן החלמנו לפרסם תוצאות עצתינו בהאסיפה הזאת לפני כל עמנו בגאליציא בוקאוינא אשר המה יראו ראשונה ליסד בכל עיר ועיר אגודת חרידים מאושרת ע"י חוקי המשלה יר"ה ובדעתנו הוסכם לעשות אי"ה אסיפה נדולה בכל ראשי העם צדיקיו. ורבניו נדולים בתורה. לכן כאשר תסתדרנה אגודות החרידים בערים בנ"ל אזי תשלחנה את ציריהן להאסיפה הנדולה עפ"י הסדר אשר נסדר אי"ה סדר הבחירות קודם האסיפה הנדולה ואז כאשר יתאספו אי"ה הצירים מהאגודות המה הרבנים הנדולים. ראשי העם צדיקיהם ונבבדיהם נתיעץ אנחנו יחד אי"ה על כל פרט ופרט. והעיקר על מוצא הכסף. התרכזות המקוטות. ועל ההנהנה הכלליה. ונם על אופני תקות השקפה טובה שיהיו לחברי אגודת החרידים בענייני השנת ומטרת שביתה מקור פרנסה שתראנו אי"ה ההנהנה הכללית להקל להם השנת מטרתם כפי שתמצא אי"ה האסיפה הכללית הנ"ל. במה שיהי' באפשרי.

בערים הממנות שאין בכחם להחזיק חדר כללי מכספם לבד. אזי תראנו אי"ה ההנהנה הכללית להחזיק מעמדם וקיומם. מהמוסד הכללי אשר יחכונן אי"ה בעת האסיפה הנדולה. כן ידונו היטב בכל פרטי התקנות הנ"ל שם בהאסיפה הנדולה ועפ"י רוב דעות מצירי אגודת החרידים הנ"ל אשר יחנו בזה דעת משלחיהם בכל פרטי תקנות הנ"ל. כן יהי אי"ה אז החלמה האחרונה בענין כל המועצות מהאסיפה.

כל שאלה או מפק אשר יהי' לאיזו אגודה בכיאור ענין התיסדותה. או בכל ענין התנועה הנכבדה הלזו. ובענין האסיפה הנדולה. תוכל למנות ישר לכל אחד מאתנו וועד המועצה החמ"ט ולהודיע להם מאגודתה שיסדה ותכבד מענה ברורה כחוק.

חבירים להאגודה מתקבלים רק אחר תשלומין מסך שני כתרים ולמעלה ואז נקרא חבר האגודה להנות מזכיות האגודה בנ"ל. ועל האסיפה הנדולה יוחלט אי"ה בכל ענייני תשלומין מחברי האגודות על איזו אופן שיהיי וכפף דמי התקבלות החבירים יהי' מונח לע"ע אצל איש בטוח בעיר האגודה בכל מקום התיסדותה

כל אגודה שמספרה יעלה לשני מאות חבירים תהי' לה הזכות לשלוח ציר אחר להאסיפה הנדולה ויותר משני צירים אין זכות לשום אגודה לשלוח אף לאגודה היותר נדולה בכמות מספרה. וה' יכונן מעשי ידינו ונזכה לראות מהרה בהרמת קרן התורה ונפרן היהדות הגאמנה ולתוצאות פעולות סוריות לטובת עמנו בכלל ובפרט. באנו עה"פ אור יום נ' ר"ח ניסן תערב לפ"ק סה משערניוויטש



יצחק במוה"ר אברהם יעקב זצ"ל (כאיאן)
ישראל במוה"ר דוד משה זצ"ל (משארטקוב)
ישראל במוה"ר מרדכי פייבוש (הוסיאטין)
ה"ק ישרא בה"צ מוהר"ב זצללה"ה (ווישניצא)
ה"ק משה בהרב הצדיק מקאסוב ל"עי"צ (קאסוב)

ה"כ חיים בהרב הצ' מהר' ברוך זצללה"ה (אנטיניא)
יצחק מאיר במוה"ר אברהם יהושיע העשיל זללה"ה (קאפישטיניץ)
אברהם יעקב במו"ר ישראל (סאדאנורא)
אשרתי צרופה לדברי הצדיקים הקדושים הנ"ל שלי"מא
בנימין אריה הכהן וויים האב"דק הנ"ל והגליל

החלטות ועידת אדמו"רי בית רוזין שהתקיימה בר"ח ניסן תער"ב בטשרנוביץ בראשות האב"ד לחיזוק בדקי היהדות והחינוך, חודשיים וחצי לפני יסוד אגו"י



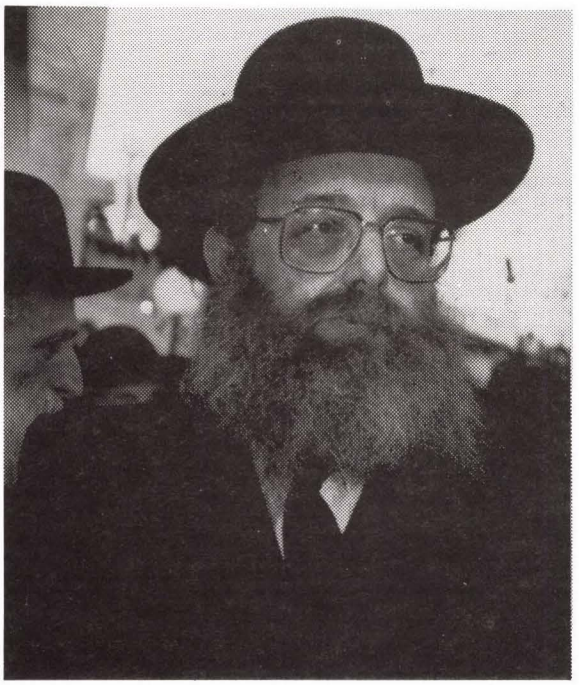
תמונתו האחרונה של רבי אברהם יעקב מסדיגורה-ת"א חודשיים לפני פטירתו. צולמה בעת עריכת השולחן ביום ג' חשון תשכ"א

יצחק פרידמן, ור' מרדכי גרשון. במסתופפים בצילו: ר' אליהו שולזינגר דומ"ץ טשרנוביץ, ר' ראובן מרגליות ועוד. בפרוץ מלה"ע א' נמלט ברכבת האחרונה לוינא, בהצילו את ספרי התורה. חסידים התלכדו סביבו בעיר, בהכירם את אצילותו ומידותיו התרומיות. מדי שנה נסע לבקר את חסידיו בבוקובינה, בסרביה, ווהלין וגליציה, והיו אלה ימי חג למעריציו. בכניסת הנאצים הכריחוהו לטאטא רחובות. ניצל מידם בסוף תרח"ץ, ועלה לת"א. המשיך כאן לפנות בוקר לטאטא את המדרכה שמול ביתו כפי שנדר, עד שראוהו והפסיק. קירב במאור פנים כל אדם, ובמיוחד את צעירי הישיבות. ממיסדי החינוך העצמאי, וישיבת רוזין בת"א. בימי הקיץ נפש בחיפה על הכרמל. עבר שני ניתוחים קשים, ולא החלים מהם. נפטר בשבת ה' טבת תשכ"א, ונטמן בנחלת יצחק.

אביר יעקב, התורות שאת רובם כתב ואמר בעיקר בארץ. ירושלים, דפוס סיון, תשכ"ד, קצו עמ'. המסכימים: אחיו רש"ח וגיסו ראי"ה השל מקופיטשיניץ. בהקדמת המהדיר ר' יצחק מאיר פלינטנשטיין נכד גיסו, מביע תקוה להדפיס מהכנסות הספר את כתבי אבי המחבר. בפענוח כתב היד וציון המראי מקומות סייע לו הרב שלמה שריבר. אח"כ מאמר מרא"י הזקן מס"ג בער"ה תרכ"ד, על ענין הדפסת ספרים. מעמ' קנו מקצת תורות שאמר המחבר בס"ג, ונמצאו אצל המשב"ק ר' מרדכי ב"ר מאיר גרשון. מעמ' קנט תולדותיו, נכתבו ע"י ר' ישראל שפיגל. בדף האחרון הנצחות וברכות. המהדיר עומד להדפיס ח"ב מדברי התורה שאמר בס"ג, ונמצאו לאחרונה.

מכתבו מתרע"ד: יד רא"ם, עז-עח.
תולדות אנשי שם, 103; מסילות, ז, 7-12.

ר' אברהם יעקב ב"ר מרדכי שלום יוסף **פרידמן** נולד ביום ה' אלול תרפ"ח לאביו רבי מרדכי שלום יוסף. נשא בתשי"ג את צפורה בת ר' יוסף אריה פלדמן. רב ביכ"נ כנסת מרדכי של חסידי סדיגורה בברוקלין, ובתשל"ג שב לארץ. אחרי פטירת אביו בתשל"ט, עלה על כסאו כאדמו"ר מסדיגורה בת"א וחבר מועצת גדולי התורה. קומם את מוסדות סדיגורה בת"א, ב"ב וירושלים, ועומד בראש ישיבות רוזין בב"ב. ילדיו: א. חיה יוטא הדסה (תשי"ד) זו' ר' שמואל זנויל ב"ר ליביש שרף בניו יורק; ב. ר' ישראל משה (תשט"ז). חתן ב"ד ר' חיים משה פלדמן בלונדון, ומוסמך לרבנות; ג. אלישבע (תשי"ז) זו' ר' פנחס ב"ר אברהם יוסף שפירא.



רבי אברהם יעקב פרידמן ברמש"י מסדיגורה

עקבי אבירים, לקוטי תורות ואמרות מהימים הנוראים תשמ"ב. ת"א, מכון כנסת מרדכי, תשד"מ, קא עמ'.

מסילות, בטאון חסידי סדיגורה־רוזין, בעריכת ר' שמשון חסידה. ב"ב־ת"א, מכון כנסת מרדכי, גל' א', ער"ה תשמ"ג. מופיע כמה פעמים בשנה. כולל: תורות אדמור"י השושלת, מחקרים ותולדות, סיפורים ותמונות, חדשות המוסדות, בבית האדמו"ר, ואצל אנ"ש.

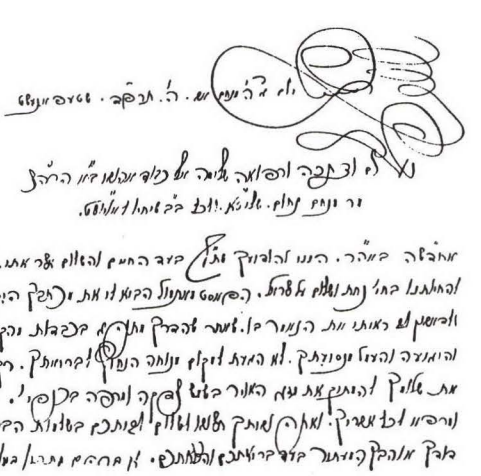
קובץ תורני **כתר ישראל** לתלמידי ישיבות רוז'ין סדיגורה. סידר וערך שמואל יצחק וינר. ב"ב, אוצה"ס של הישיבה, תש"נ, רמד עמ', הסכמות האדמו"ר מס"ג, הקדמה. המדורים: דברי אלוקים חיים; דובב שפתי ישנים; מאמרי החסידות; דברי חכמים; באהלה של תורה; פלפול התלמידים.

תשובה אליו: דובב מישרים, ח"ב, כט בתש"י.

ר׳ אברהם מתתיהו ב״ר מנחם נחום **פרידמן**
משטפנשט (תר״ח-תרצ״ג)

נולד ביום ב׳ טבת תר״ח לאביו רבי מנחם נחום משטפנשט. חתן ר׳ יצחק רייך חתן ר״א מרופשיץ. אחרי י״א שנה בלי ילדים גירשה, ונשאה את שרה צפורה בת דודו ר׳ יוסף מונזון וזו׳ גיטלה בת ר״י מרוזין, אלמנת הנגיד ר׳ אהרן שור מברדיטשוב (נפטר כבן שלושים. אליו: רב״ז, ח״א, יא. מכתבו למען א״י: קונ׳ חברת בני ציון, טז), ב״ר נחום ב״ר אביגדור הגדול. הביאה עמה את שלושת ילדיה: א. ר׳ אביגדור. אירס כבן עשר את בלומא רייזלה בת שבע, בתו של ר׳ מרדכי זוסיא (זיסי) טברסקי האדמו״ר מטריסק־טולנא בהוצאלעס (בנו של ר׳ מנחם נחום ב״ר אברהם המגיד מטריסק, וזו׳ חיה בת ר׳ דודל מטולנא. נפטר ביאסי ביום כ״ז אדר תרצ״ז (ולא תרצ״ו), וזו׳ חוה גיטל בת ר׳ יצחק מבוהוש ביום ד׳ ניסן תרע״ז. מילדיהם: 1. רבי יעקב אריה, האדמו״ר מטריסק בלונדון וב״ב; 2. נחמה ריקל זו׳ ר׳ גדליה ב״ר שמעון דרטלר. נספו בלבוב עם בתם חוה גיטל; 3. זו׳ ר׳ ישראל ב״ר ברוך פנחס רבינוביץ מסקוליע, אדמו״ר בקישינב ומיאמי ביטש. ר׳ אביגדור נשאה בגיל עשרים בת י״ז, וגר בהוצאלעס. מבנותיו: מרים זו׳ ר׳ שמואל ב״ר דוד שפרבר. פרטים רבים בספרה: מברדיצ׳ב עד ירושלים, ובסופו תמונות בני המשפחה ולוח יוחסין; ב. ר׳ נחום אהרן (נחומוני); ג. הני רייזלה בבצי שהיתה זו׳ ר״י מבויאן בלבוב.

אחרי פטירת אביו בתרכ״ט מילא את מקומו בשטפנשט. עבודתו בדביקות מתוך התפשטות הגשמיות. האריך שעות בתפילה, טעם אח״כ מעט, ואת כל סעודתו חילקו כשיריים. לא אמר ד״ת בשולחנותיו. המונים נהרו לחצרו, והיה בעל השפעה



מכתבו של רבי אברהם מתתיהו משטפנשט בתרפ״ד, אל בן אחותו רבי מנחם נחום מאיצקן

עצומה ברומניה. קנה אחוזה על הכרמל. נפטר בליל שבת כ״א תמוז תרצ״ג, וחמישים אלף יהודים ליוותהו ביום א׳. הועבר בתשכ״ט לנחלת יצחק, וגופו נמצא שלם. במלאת השלושים נשא בביהכ״נ הגדול הרב נחום שמריה שכטר אב״ד הוש ודרבן, הספד עליו ועל רמ״נ מאיצקן בן אחותו: עניית אמ״ן, קלוז תרצ״ו, ו, מא עמ׳, תמונתו, הקדמה, פתיחה. בסוף קונ׳ דורש לשבח לסיום משניות, דרוש והספד, ורשימת החותמים מרומניה.

תשובות אליו: חיים של שלום, ח״א, נה; רב״ז, ח״א, קטז. מכתבו למען א״י, קונ׳ חברת בני ציון, עמ׳ טו.
הרב אלישע פקשר, תפארת ישראל, ג, 22-27, טו, 24-26; יצחק חכם, מסילות, יד-טו, 26-37, טז-יז, 52-55, יח, 29-38, כ, 28-35; יהודה עברון־נכברג, משטפנשטי לא״י, 28-31, רמ״מ ברייאר, 118-119, 136-137.

ר׳ אברהם צבי הירש ב״ר אשר למיל **פרידמן**

בנם של ר׳ אשר לעמיל ראב״ד זבורוב בהגר, ושל הינדא אלמנת ר׳ יהושיע אייזנבך דומ״ץ פריסטיק. נתאלמנה לפני פטירתה ביום ז׳ שבט תרע״ג. אחותה: חנה (נפטרה כ״ב אדר) בת שרה פרימט (כ״א אדר) זו׳ הת״ח ר׳ יעקב גוטמן מזבורוב, אבי ר׳ נפתלי חיים בב״ב שמסר לי פרטים אלו, ובנו של ר׳ יצחק אריה מזבורוב. אחיה: ר׳ מרדכי דוד נכד רמ״ד אונגר מדומברובה, ור׳ יוסף ר״פ הופשטיין שנסע עוד בתרל״ב לקליבלנד שבארה״ב.

המהרש״ם(?) הביא את ראצ״ה מברדיוב־זבורוב, לעמוד בראש הישיבה שנוסדה בצאנז. ילדיו: א. ר׳ שמואל מו״ץ סרדהלי, חתן האדמו״ר ממושינא־ברדיוב; ב. ר׳ משה אליקים בריעה מברדיוב וקאשוי; ג. חיה מושקט, נפטרה ביום י״ג אב תרע״ו, זו׳ ר׳ אליהו חיים ב״ר יוסף שמעון זלינגר מברדיוב, נפטר ביום י״ב חשון תרע״ח. ארונותיהם עם אמה הינדא הועלו להר הזיתים ביום ז׳ תמוז תשמ״א, ע״י נכדם העסקן הנודע לתורה ולחסד: ר׳ אליהו חיים זלינגר ממונסי.

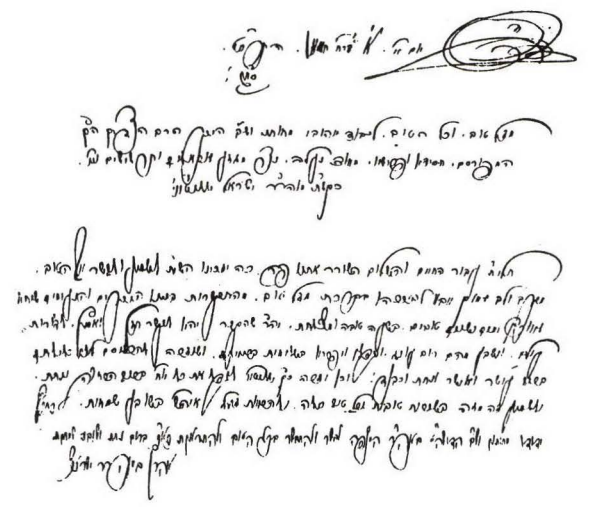
ר׳ אברהם צבי יהודה פרידמן

נקרא הרשלה קרשיבר על כי נולד בקרעשוב. נשא את רבקה בתו של בעל אחוזה, על מנת שישב וילמד. שנים רבות דומ״ץ שיניבה. כשהרבי מצשינוב נתקבל שם לרבנות, ביקשו הרבי משינאווא שיעבור לצשינוב לסייע לבנו. מתלמידיו: ר׳ יוסף רייך דומ״ץ רישא. ילדיו: א. ר׳ ירחמיאל. סיטונאי תפוחי אדמה. נשא את מרים בת ר׳ מיכל גולדברג מחסידי בלז בפשוורסק, וגר שם. נפטר בצשינוב ביום כ״ד אלול תרצ״ב. נסע לרבי משיניבה. ילדיו: 1. ר׳ יחזקאל שרגא חתן רצ״ה גבל מצאנז, וגר שם; 2. ר׳ ישראל בצאנז חתן ויינפלד; 3. ר׳ יחיאל מיכל שנפטר; 4. **ר׳ אלעזר** הבן הרביעי,

נקרא על שם ר׳ אלעזר ריישר קרוב של אמו. למד בעירו עד שנפטר אביו, וניהל את עסקיו. נשא בתרצ״ט את הענא מלכה, בת ר׳ יעקב יצחק הלוי ברנשטיין מדינוב שנישא לסטריזוב. בפרוץ המלחמה ברח ללמברג, ועשה שנים בגורקי, קזחסטן ואוזבקיסטן. בשובו שהה בקראקא ובפרג, עד שהיגר לניו יורק. קבלן במונסי, ממקורבי האדמו״ר מבלזוב. ילדיו: I. ר׳ ירחמיאל ברוך בבלטימור. למד בתורה ודעת, ונסמך מר״י קמנצקי ור״ג שור. נשא את יהודית בת ר׳ מרדכי אייזלמן מארה״ב, ולהם ילדים; II. העו״ד ר׳ יעקב יצחק בפלטבוש. תלמיד תורה ודעת ולייקווד. נשא את חנה סימה בת ר׳ שמואל מצגר מדומברובה בניו יורק, ולהם ילדים; III. ר׳ מנחם ישראל. נשא את חיה בת ר׳ משה בוכנר ז״ל נכד ר׳ משה ב״ר שלמה מקשאנוב, ונעשה שותף לסופרמרקט של חמיו; IV. מרים זו׳ ר׳ יהושע שליסלפלד במונסי; V. ר׳ שלמה צבי, ת״ח בלייקווד. נשא את דבורה בת ר׳ יעקב מורגנשטרן מלונדון; 5. רויזא עטע זו׳ ר׳ משה פנצר מויליצקה. בן אחד בארץ, והיתר נספו הי״ד; ב. ר׳ שמחה בצשינוב; ג. בת ביברוב.

ר׳ אהרן ב״ר ישראל **פרידמן**
מסדיגורה (תרל״ז-תרע״ג)

נולד ביום י״ב תשרי תרל״ז לאביו רבי ישראל מסדיגורה. נשא בתרנ״ו את ב״ד שרה שינדל רוזא בת ר׳ שלום יוסף מהוסיאטין. כשנפטר אביו בתרס״ז מילא את מקומו בסדיגורה, ונהרו אליו חסידים רבים מפולין ומחוצה לה. מדי שנה בא למקום המרגוע ספאס שליד אלטשטט, ובשבתות היה עורך שולחן בעיר סמבור (סמבור, 162/3). בין הנוסעים אליו: ר׳ פסח וטשטיין אב״ד נובוסליץ, ר״ב וייס מטשרנוביץ,



ברכת מזל טוב מרבי אהרן מסדיגורה בתרס״ט, למחותנו רבי ישראל לרגל התקשרות בניהם

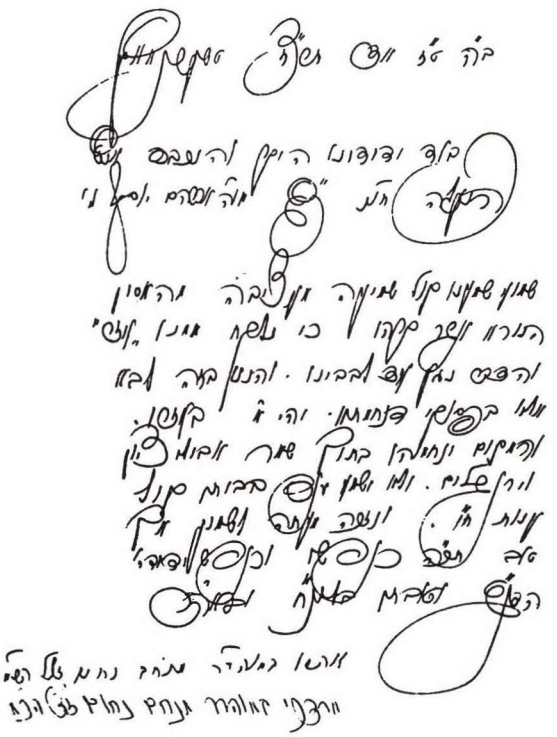
רי״ל לנדא מס״ג, ור׳ שבתי סגל ר״מ פשמישל. נפטר ביום י״ט תשרי תרע״ג, וידיעה על כך נתפרסמה גם במחז״ה והמצפה. ילדיו: א. ר׳ מרדכי שלום יוסף שמילא את מקומו; ב. אסתר. נולדה בת״ב תרנ״ט. נישאה לר׳ צבי ב״ר מרדכי וולף נכד הב״ח. גרו בבילין עם בניהם ישראל, אהרן ואריה; ג. מרים זו׳ ר׳ סנדר וולף, ובתם שבע.

קדושת אהרן עה״ת, ווארשא, דפוס ר׳ יעקב יוסף ב״ר מאיר בער וועגמייסטער, תרע״ג, עט, ה ד׳, עם הסכמת בנו רמש״י למו״ל ר׳ שלום יוסף הרצשטרק אב״ד יוזפוף. בדפים האחרונים: נובלות חכמה, שיחות שונות שאמר בכמה הזדמנויות.

ד״ת שלא נדפס בספרו: כנסת מרדכי, א, תרצ״ו. מכתבו מתרס״ה למשפיע החסידי רמ״מ דלוגטש, מסילות, ו, 31-33, ולר׳ יצחק מאיר מקופיטשיניץ, תפא״י, ה, 47, עם פקסימילים.
פתחי שערים, 370; שמשון חסידה, מסילות, ט, 11-17.

ר׳ אהרן ב״ר מנחם נחום **פרידמן**
מטשרנוביץ (תר״ן-תש״ב)

נולד בשנת תר״ן לאביו ר׳ מנחם נחום האדמו״ר מבויאן בטשרנוביץ. ברח בתרע״ד עם משפחתו לוינא, ובשובו נעשה יד ימינו של אביו. כשנפטר האב בתרצ״ו, כפוהו החסידים למלא את מקומו כאדמו״ר ונשיא א״י לכולל ווהלין. נשא בתרס״ז את הניה בת ר׳ חיים הגר מאטיניא. בתם היחידה פעסיא לאה



תנחומי רבי אהרן ורבי מרדכי בני הרבי מבויאן-טשרנוביץ בתרצ״ז, לר׳ אברהם יוסף הורנשטיין על פטירת רעיתו

נפטרה צעירה אחרי שנות יסורים, ביום י״ז חשון תרצ״ז. בשמיני עצרת תש״ב גורש עם זו׳ מהגיטו לטרנסניסטריה. יצא בראש הגולים כשס״ת בידו. נספו שם באורווה בכפר אובודובקה, ביום י״ד (ולא י״ג) חשון תש״ב.

תולדות אהרן, שרידי מ״ה תורותיו, ע״י ר׳ שלמה טלינגטור, ירושלם, דפוס כנרת, תש״ד, ד, סד עמ׳. בסוף ליקוטים ותיקונים. ד״צ בישראל תשל״ב, כשעמו גם דברים נחומים מאביו. נוספו בהתחלה שני דפים: הקדמת המו״ל ר׳ יצחק קופמן מאנטוורפן המנציח את קרוביו. עודדו לכך ידידו רב״צ רחמן ב״ר חיים אב״ד נובוסליץ שבבסרביה, המקדים שהתורות נשלחו למו״ל ע״י ר׳ אלתר בירברייער המשב״ק עוד מבויאן.

משכנות הרועים, רח-רכב.

ר׳ אהרן משה ב״ר שלום יוסף **פרידמן**

בנו של ר׳ שלום יוסף ממילניצה. נתיתם בילדותו, ונתגדל אצל ר׳ משה׳ניו בקראקא. נודע כאברך בעל שיעור קומה מופלג בתורה ובחסידות, חביב ונערץ



מימין: רבי אהרן משה ממילניצה. לידו: ר׳ אליעזר קנר מחסידי טשורטקוב בקראקא

על כל יודעיו ומכיריו. נשא באדר תרצ״ו את בתו של ר׳ שמואל פנחס שפירא מלודז־בלנדוב, והוכתר כאדמו״ר ממילניצה. נספה בשואה עם משפחתו.

ר׳ אליהו צבי הירש ב״ר אברהם **פרידמן**

מויליצקה (תרט״ו-תרע״ד)

בנו של ר׳ אברהם (מראשוני העוברים מקלסני לויליצקה בתחילת שנות התר״ל. מחסידי שיניבה. בעל בימ״ס למוצרי ברזל ומתכת, ורודף צדקה וחסד. זו׳ מלכה גודמן), בנו של ר׳ שלמה (בא מפולין הקונגרסאית לקלסני, אחרי כשלון המרד בתק״ץ). אף הוא כאביו חסיד שיניבה, ונדבן ידוע. תעשיין וסוחר עצים, ובעל רשת מנסרות בכל גליציה. יבואן ויצואן גדול, ונסע תכופות בלבושו החסידי לישיבות בלבוב, קראקא, ואף וינא. בנה בעיר בית משרפות לבנים וטחנת קמח. חלה בתרע״ד את מחלתו, ממנה נפטר בטרם הגיעו לששים. משפחתו ברחה לווינא כשפרצה המלחמה, ובשובה הפעילה מחדש את עסקיה המסועפים.

מזו׳ רחל בת ר׳ מרדכי ופריווא הירשפלד מקראקא, נולדו לו ו׳ בנות וג׳ בנים. בהם: א. **ר׳ זאב וולף.** נולד בתרל״ט כבן ראשון. עבר לקראקא משנשא את אסתר לאה בת הראב״ד ר׳ מאיר ר״פ. מתרע״ג פרנס הקהילה עד לחיסולה. סגן יו״ר אגו״י בעיר, וחבר הועה״פ. נדבן בעל חסד, וסייע להקמת סמינר בית יעקב, ומוסדות חסד ודת רבים. בתרפ״ב מועמד לסיים הפולני. בפרוץ מלה״ע ב׳ ברח לפשמישל, סטרי ובוליחוב. בכיבוש הנאצי עבר לוולברום, ומשם נלקח באלול תש״ב (9.42) לבלזיץ, עם זו׳ ובנותיו פריווא ומלכה הי״ד. שרד בנו אריה בארץ (אלה אזכרה, ז, 298-300); ב. זו׳ ר׳ זוסמן רוזנצוייג. רה״ק בויליצקה, ומעוטר בתואר יועץ קיסרי; ג. דאבא זו׳ ר׳ אהרן לוין אב״ד רישא; ד. אסתר זו׳ ר׳ שמואל הירשפלד רב בבילין; ה. זו׳ ר׳ ישראל ביידאף רה״ק בויליצקה.

נכדו אריה פרידמן, ויליצ׳קה, 51, 56-58.



ר׳ זאב וולף פרידמן מקראקא



ר' בן ציון הכהן פרידמן

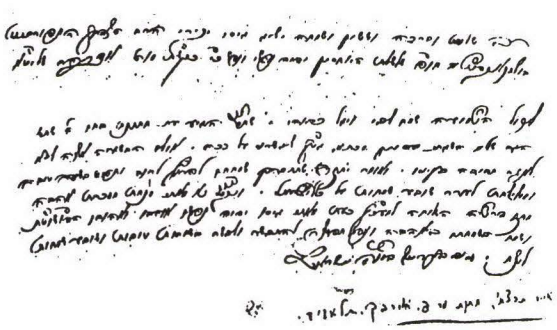
דומ"ץ דובצק. מהמקובלים בחצר בלוזוב. אחיו ר' יעקב מחשובי חסידי בלז בדובצק. נקרא ר' יענקלי גיטשיס, על שם אמם הצדקת גיטשע שהיתה לובשת ציצית. אביהם היה בנו של ר' פנחס (מנכדיו גם: ר' מרדכי ור' מניס הכהן פרידמן מרעדים), בנו של ר' (מנחם) מניס (מנכדיו גם: ר' משה שמואל הכהן פרידמן בסטריזוב, אביהם של: 1. ר' מנחם מניס מלמד יקר רוח (סטריזוב, 59), אביהם של: ר' משה שמואל מחסידי סטמר בלונדון, ר' שמחה מטירת צבי ח"כ מהמפד"ל, ור' שלום מחנך באנטורפן ביסודי התורה של אגו"י; 2. ר' פנחס חתן ר' ישראל אהרן דומ"ץ פריסטיק. הוציא לאור ספר דברי יהונתן לר"י אייבשיץ, ופירסם באהל מועד, תרנ"ט, סי' מד, קמג), בנו של ר' שמואל הכהן מפוטוליטש, אשר רבי יהושע מדינוב שהיה לו גילוי אליהו קרא לו כהן צדק, ואמר שלעניוותו אינו מכיר בצדקת עצמו, כשם ששור אינו מכיר גבורתו שלו.

נפטר לפני תר"ץ. נשא את עלקא הי"ד. מבניו: א. ר' פנחס ראב"ד פרוכניק; ב. ר' משה מרדכי; ג. ר' חיים בברוקלין; ד. ר' שמאי בקראקא; ה. ר' מאיר ישראל איסר אב"ד קרניץ בברוקלין.

תשובות אליו: פרי השדה, ח"ב, יב בתרס"ט; צבי לצדיק, טו, נא בתרס"ה-תרע"א.

ר' דב בר(ניו) ב"ר ישראל **פרידמן**
מלעווע (תקפ"ז-תרל"ו)

נולד בשנת תקפ"ז (ולא תקע"ז) כבן רביעי לרבי ישראל מרוזין. נשא את שינדל בת רבי מרדכי מטשרנובל, ולא היו להם ילדים. אדמו"ר בהוש שבמולדביה מלפני תרט"ז. בגלל רדיפות נסע לסקולען שליד יאס, ולבסוף התישב בלעווע שבבסרביה מעברו השני של נהר

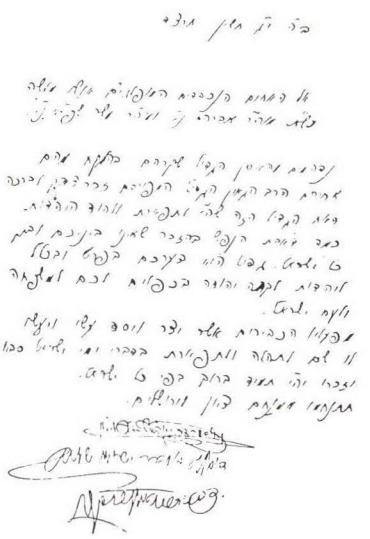


כתב ידו וחתימתו של רבי דב בר מלעווע

פרוט. התרועע עם משכילי טשרנוביץ, ובעטיו פרצה המחלוקת הנוראה עם צאנז. אחרי המשבר גר בשנותיו האחרונות סגור בחצר אחיו בסדיגורה. נפטר ביום י"ג כסלו תרל"ו. הרב מתתיהו יחזקאל גוטמן חיבר: רבי דוב מליאובה, חייו, פעולותיו ותורתו, מהד' מתוקנת עם אגרות צדיקים, ת"א, נצח, תשי"ב, 40 עמ'. **דובר מישרים**, לקט אמרותיו ע"י ר' מרדכי דוד אברמוביץ. ב"ב, זכר נפתלי, דפוס זהר בת"א, תשמ"ט, ק עמ', עם הסכמות האדמורי"ם מבוהוש ומס"ג, והקדמות המו"ל ונשיא המכון.

ר' דב בר(ניו) ב"ר ישראל **פרידמן**
מצורטקוב בוינא (תרמ"ב-תרצ"ו)

נולד בשנת תרמ"ב (ולא תרמ"ד) לאביו ר' ישראל מצורטקוב. נשא בתרנ"ט את מרים בת דודו הפחד יצחק מבויאן, נפטרה בלונדון ביום ח' ניסן תשט"ז. עבר עם אביו לוינא, וכשנפטר בתרצ"ד ישב לשולחן עם אחיו ר' נחום מרדכי. בקשו ממנו שיכהן כאדמו"ר בשטיפנשט וסירב. משמשו: ר' זלמן בורר. מראשי אגו"י בה נקרא המצפון האגודאי. בצוואתו לבנו כתב שתמיד ישאר בה, אף אם לא יהיה שבע רצון ממנה. נפטר בעש"ק כ"ד (ולא כ"ה) אלול תרצ"ו בן נ"ד, ונטמן באהל אביו. במצבתו נחקק: רצונו האחרון היה שלא יכתבו שום תואר עליו. ילדיו: א. ר' דוד משה. נפטר בלונדון ביום כ"ז שבט תשמ"ח. נשא את לאה בת ר' שמעון נתן גוט משוייץ, וילדיו: דב בר, ישראל ומרים (ישראל שפיגל, תפארת ישראל, כא, 71-74); ב. חנה פיגא בק בלונדון. בצוואתו הורה לה



תנחומי האחים רבי נחום מרדכי ורבי דב בר מטשורטקוב בתרצ״ד, לאחים ר׳ אברהם ור׳ משה שפירא על פטירת אחיהם מהר״ם מלובלין

לקחת בחור ירא שמים, מבלי לשם לב ליחוסו ולפרנסתו.

שבתי שנפלד, תקופות ואישים, 31-33; משכנות הרועים, נב.

ר׳ דוד פרידמן. ת״ח בחרסקוב. תלמיד האב״ד רצ״ה תאומים שהשיב לו: ארץ צבי, אה״ע, יא.

ר׳ דוד ב״ר יצחק **פרידמן**

נולד בשנת תרכ״ד לאביו רבי יצחק מבוהוש, וישב בצילו. אביו קרא לו החכם, ורבים דבקו בו על אף היותו עול ימים. לא היה אדמו״ר בשפיקוב. נפטר ביום ה׳ (ולא ד׳) שבט תרמ״ט. נשא את דבורה בתו של ראי״ה השל ממזבוז, וממנה בניו: א. ר׳ מנחם מנדל מבוהוש; ב. ר׳ שלום יוסף משפיקוב. בזיוו״ש נשא את בתו של ראז״מ מרגליות אב״ד מציוב, אלמנת ב״ד ר׳ שלום יוסף מהוסיאטין, וממנה: ג. ריקלי זו׳ ב״ד ר׳ חיים אהרן ב״ר ישראל מצורטקוב בזיווגו השני.

ר׳ דוד ב״ר שלום יוסף **פרידמן**

מפלוישט (תרנ״ח-תש״א)

נולד בשנת תרנ״ח לאביו רבי שלום יוסף משפיקוב. אדמו״ר בפלוישט. נשא את בתו של ר׳ אהרן טברסקי מאוזירניץ. נאסר ועונה במשך ג׳ שבועות, עד שנספה ביום כ״ז חשון תש״א הי״ד. עצמותיו הועלו בתשכ״ט לנחלת יצחק. זו׳ נפטרה בארץ. בתו זו׳ ר׳ ישראל חיים לבנון ראש המועצה הדתית בחיפה, הכותב עליו בספרו האוטוביוגרפי.

תפארת ישראל, ה, 49 (תמונתו), חתנו, ו, 36-37.



משמאל לימין: רבי דוד מפלוישט, רבי מנחם מנדל מבוהוש, רבי יצחק שליט״א מבוהוש

ר׳ דוד משה ב״ר ישראל **פרידמן**

מצורטקוב (תקפ״ז-תרס״ד)

נולד ביום ז׳ סיון תקפ״ז, בן חמישי לרבי ישראל מרוזין. מכוון כנגד סדר קדשים, ואביו אמר עליו שהוא אכן קודש קדשים, וזכה לאור הגנוז. צדיקים אמרו עליו שהיתה לו נשמת רשב״י. אחיו רא״י אמר, שלא ראה איש קדוש כמותו. מנעוריו קדוש ופרוש מהויות העולם, שקוע לילות כימים בתורה ותפילה. עבודתו וקבלת עול מלכות שמים שלו למעלה מגדר האנושי, ומעולם לא נראה שחוק על שפתיו. כששאלו



רבי דוד משה מטשורטקוב

את ר״מ ארק במה גדולתו, ומדוע התקשר אליו ומספר ממנו, ענה: מפני שהוא גאון ויחיד הדור במצות ויראת מאלוקיך. אימה ויראה שררו ברחבי ביהמ״ד בשעה שקידש, והיין שבגביע תסס וביעבע באורח פלאי. סגור תמיד בחדרו, מתבודד אף ממשפחתו, וישן בלילה כשתי שעות. לא ישן בליל ששי וכל השבת עד יום א׳ (א.מ. הבר, נרות שבת, א, קיז). זכה בתפילין מורשת אבותיו, שנכתבו ע״י תלמיד הבעש״ט.

נשא את פיגלא בתו השלישית של ר׳ אהרן מטשרנוביל מזיווגו השלישי, והיא אם ילדיו. אחרי פטירתה ביום כ׳ כסלו תר״ם נשא את רחל לאה בת אחיו הבכור ר׳ שלום יוסף, אלמנת ראי״ה השל ממזבוז. אחרי פטירת אביו בתרי״א כיהן תחילה בפוטיק. בשנת תרכ״ה קבע את חצרו בצורטקוב, ויסד בה שושלת הנקראת על שמה. אחוזה מפוארת נרכשה לו שם מאת הנסיכה הירונימה בורקובסקה. בחיצוניות המשיך בדרך הפאר של בית אביו, אך לכשעצמו נהג חיי סיגוף ועינויים. פעל לחיזוק הדת בקהילה, ויסד בה בתרמ״ח חברת לומדי תורה ש״ס ומשניות. לחסידיו היה ריב קשה עם האב״ד ר׳ ישעיהו מאיר כהנא־שפירא, שהכניס לעיר רוחות חדשות. מספר חסידיו הגיע לרבבות, והם לא עשו דבר קטן או גדול בלי לשאול את עצתו. גאונים וצדיקים נסעו אליו,

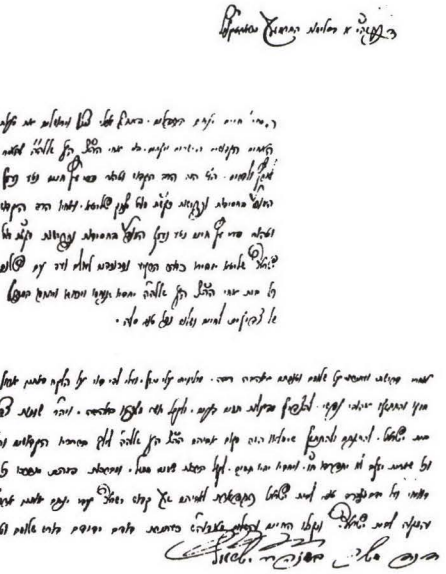


רבי דוד משה מטשורטקוב צועד מהקלויז שברקע לביתו. מאחוריו: המשב״ק ר׳ אהרן דאהל

ובהם: הבית שלמה ורמ״י מאוסטרובצה שהעידו כי הוא יודע מחשבות, ר׳ שלמה מזוויהל, ר׳ אברהם שלמה אפשטיין מאוזרוב, ריי״ש משיניבה, ר׳ שמואל מסלונים, ר׳ שמואל בורשטיין משאטווא, ור׳ נחום ב״ר יעקבקי ליברזון אב״ד טלושקוביץ־יאס בירושלים.

עודד את ישוב א״י, וקנה מניה כחבר באגודת אהבת ציון שבטרנוב. הרצל השתדל להפגש עמו כדי לקרבו לתנועה הציונית, ולא נסתייע הדבר. המכתב ששיגר אליו באמצעות הרב ליבוש מנדל לנדא נשתמר עד לשואה, ויש העתק ממנו. החסידים אמרו בשם אביו שאחד מבניו יביא את המשיח, וכיון שרד״מ האריך ימים מכולם, חשבו עליו. הגבאים שלו: ר׳ אהרן דאהל, ורצ״ה ר״פ שאף הוא חובב ציון. בליל הושענא רבה תרס״ד אמר הושענא למען פארך עם פירושו. הושיב על כסאו את בנו ר׳ ישראל, והחל לומר נשמת בדביקות. כשהגיע למלים לדוד ברכי נפשי את ה׳, פרחה נשמתו בנשיקה. ידיעה על פטירתו: המגיד החדש, יב, 420. חסידים היו מגיעים ממרחקים, להתפלל באהל שהוקם על ציונו. עד היום נשתמרו ארון הקודש מכסף שבתוכו ס״ת שנכתב בקדושה, ועמד על השולחן המגולף פאר שלידו היה מקבל מהחסידים את הפתקאות והפדיונות. בניו: א. ר׳ נחום מרדכי; ב. ר׳ ישראל שמילא את מקומו.

דברי דוד, תורותיו שסודרו ע״י ר׳ ישראל ב״ר אברהם ז״ל ר״פ. הוסיאטין, דפוס פ׳ קאוועלעק, תרס״ד, א, לו ד׳. בנו הסכים למו״ל ש״ב וכתב: ואסלדה בחילה בזכרי רוח ממלל מלין קדישין. בהקדמת המלבה״ד כותב שמעט מאד תורות רשמו החסידים, ועל כן



תנחומי רבי דוד משה מטשורטקוב בתרמ״ג לבני אחיו רבי אברהם יעקב מסדיגורה, ובקשתו שימלאו את מקומו

קיבץ ממה ששמע הוא עצמו מהרבי אחרי קידוש והבדלה, או מפי חסידים מקורבים. ד״צ בירושלים תשכ״ב, ות״א, אופסט ישראל־אמריקה, תשכ״ג, כשעמו: סיפורים נפלאים מהבעש״ט. כמו״כ בירושלים, בימ״ד עטרת ישראל דחסידי טשורטקוב, דפוס אופסט האמנים, תשל״ה, בהשמטת ההסכמה ולוח התיקון. בסופו ד״צ עטרת ישראל. דברי דוד השלם, מסודר מחדש עם הוספות וציונים בעריכת ר׳ חיים בנימין ברנדווין ור׳ אברהם יעקב זילברשלג. ב״ב, זכר נפתלי, תשמ״ט, קמב עמ׳, עם הסכמות חדשות מהאדמורי״ם מבוהוש, ס״ג ובויאן, הקדמת המהדירים ותוכן. צורפו לו בשערים מיוחדים: תפארת אדם, מהד׳ מתוקנת של לבוב תרצ״ג, וקונ׳ עטרת ישראל, מהד׳ מתוקנת של תרס״ד. בסוף מפתחות והנצחות.

תפארת אדם לתולדותיו, לבוב, בימ״ס ר״ר מרגליות שכנראה הוא המחבר, תרצ״ג, לב ד׳. בסוף דפי פרסומת לספרי המהדיר. ד״צ בירושלים תשל״ו, ובתוך: ספרים קדושים מתלמידי הבעש״ט, טז, בסופו, ברוקלין תשד״מ. מהד׳ מתוקנת בסוף דברי דוד השלם.

מההספדים עליו: אבל משה, ר׳ דוד צבי אוירבך דומ״ץ אברטין, קאלאמע תרס״ד; אגרא דהספדא, ש״ב ר׳ חיים טויבש, דראהאביטש תרס״ה; אלון בכות, ר׳ אהרן משה רפפורט מקלוש, לבוב תרס״ד; ארץ החיים וארץ ישראל על תהילים, בהתחלה; דמעות ישראל, ר׳ ישראל הורניק אב״ד אוברוויקוב, סאטמאר תרס״ד; זכור לדוד, ר׳ דוד רייז, קאלאמעא תרצ״ו, בתחילת ח״ב; לבושי מכלול, סי׳ כו, עמ׳ לט־מב; מכתם לדוד, ר׳ יצחק הלר, ברדיטשוב תרס״ד; מספד מר; מקור דמעה, רז״ו תאומים, זלישטשיק תרס״ד; נשמת כל חי, ר׳ יצחק ובר מקולומיאה; קול נהי ומספד, ר׳ נפתלי חנהלישׁ, אודיסה תרס״ה; שאגת אריה ובאר אברהם, ר׳ אברהם אריה ליב רוזן, הוסיאטין תרס״ה; הרב אלטר שלמה פרידמן בצפת מח״ס בית שלמה, תפא״י, יא, 42-45. על תיקון הציון שיוכלו כהנים לבוא: אמרי יושר, ח״א, לד. מכתב מרא״ח מייזל אליו ותשובתו, מחז״ה, א׳ סיון תרע״ב, 1. מכתבו המזויף נגד הציונות, דובב שפתי ישנים, ח״א, רל־רלט. הלך עם בנו לבקר בתערוכת המקדש, שבנה יהודה אריה שוורצבאך מסקאלא וסובב עמה בגליציה המזרחית (אנטשיל הכהן ביטערמאן מצורטקוב, דראהאביטשער צייטונג, כ״ו אד״ב תרס״ב, 4-5). מכתבו ופקסימיל, נחלת צבי, ב, צט.

מחז״ה, ב׳ חשון תרס״ד, 1; עשר אורות, מע׳ י׳, 145-150; היחס מטשרנוביל, 118-120 (בשיבושים); מליצי אש, ב, תשרי, 77-78; צורטקוב, 55-71, 91, 164-165, 172, 341; יחידי סגולה, 86-90; תפארת ישראל, יז, 40-47.

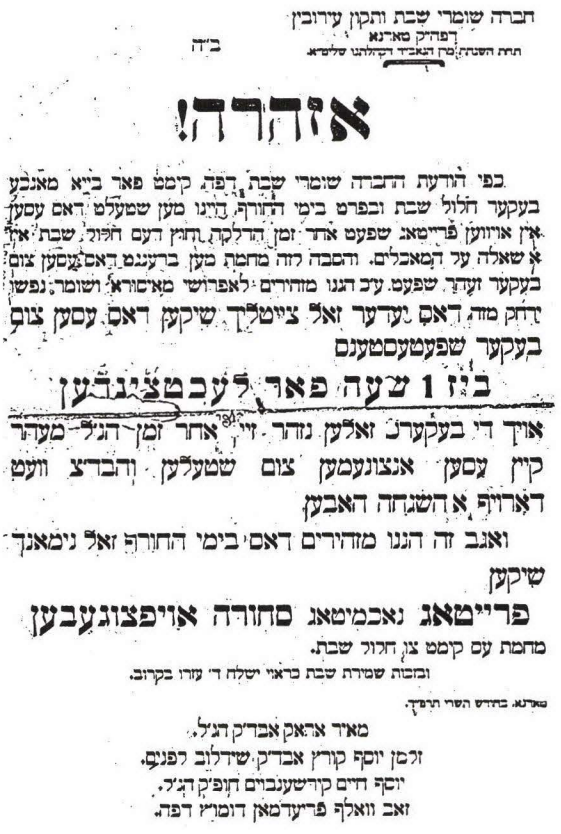
ר׳ דוד שלמה ב״ר שמואל פרידמן

בנם של ר׳ שמואל ואסתר מלכה ז״ל. רב ודרשן בלבוב. נשא את פיגא רבקה, בת הת״ח ר׳ שאול מילר חתן הצדיק ר׳ משה כ״ץ עלוביטש מדוקלא בן אחר בן לשארית יוסף גיס הרמ״א, ונכדת רבי מיכל אב״ד דובצק. להם ילדים.

אמרי שפר, דרשת פלפול שנשא בפרשת מטות, וקצת דברי אגדה מחיבורו עה״ת. לבוב, דפוס ר׳ חיים ראהאטין, תרפ״א, כ ד׳. המסכימים: ר׳ קופל רייך מבודפשט בתרע״ז לספר תשובותיו (ראיתי בו דברים טובים ונכוחים, גם מה שפלפל בחכמה עם גדולי גאליציען כדרכה של תורה); ר׳ ישראל סג״ל לנדא מזלוטשוב (דבריו באגדה מושכים את הלב). אח״כ ד״ת בו מזכיר תשובת רד״ט זהמן מדוקלא בתרס״ח. בהקדמתו כותב, כי בהיותו פליט בבודפשט החל להדפיס בתרע״ז את ספר תשובותיו בגדי שרד, ולגודל ההוצאה הוצרך להפסיק. ספר זה הוא כמבוא לו, ומהכנסותיו מקוה להשלים את ההדפסה. מזכיר ד״ת מזקנו ר׳ דוד כהנא מחכמי הקלויז בבראד. מודה לדודו ר׳ אליהו קארפוס מבראד נכד החכ״צ, וזו׳ מיכלי נכדת רי״ל תאומים אב״ד בראד, שהחזיקוהו שנים על שולחנם כשהתיתם בבחרותו. מדף י: תשובתו מתרע״ט לר׳ פייבל (ויליגר) ראב״ד בוצץ וכעת בלבוב. מדף יא: דברי אגדה. בדף יד ע״א ד״ת שכתב לו חו״ז ר׳ משה כ״ץ. בדף האחרון תשובתו לאב״ד רא״ל ברודא.

ר׳ זאב וולף (ב״ר ישראל יצחק?) **פרידמן**
חבר ביה״ד בטרנוב. נספה בשואה.

טורנע, ח״א, 211.



חברה שומרי שבת ותקון עירובין
דפראג מארנא
תחת השגחת מרן האבד״ק מלחתו שלמא ב״ה

אזהרה!

בפי הודעת החברה שומרי שבת דפה, קמט פאר ביא מאנבע בעקער חלול שבת ובפרט בימי החורף, הדעו מען שמעלט דאס עסען אין אויוון פרייטאג שפעט אדר זמן הדלקה, חוץ העם החוב שבת אך א שאלה על המאכלים. והסבה לזה מחמת מען ברעננם דאס עסען צום בעקער זעדר שפעט. עך הענו מזהירים לאפרושי מאיסורא ושומר נפשו זחק מזה, דאס זעדער זאל צייטלך שיקען דאס עסען צום בעקער שפעטעסטענס

ביז 1 שעה פאר לעכטצינדען

אוך די בעקערס זאלען נזהר זיין אחר זמן הגיל מעהר קיין עסען אנצונעמען צום שטעלען והבדצ וועט דאדורך א השגחה האבען

ואנב זה הענו מזהירים דאס בימי החורף זאל נימאנד שיקען

פרייטאג נאכמיטאג סחורה אויפצוגעבען

מחמת עס קומט צו חלול שבת.

ומבשת שפירת שבת בראני ישלח ד׳ עזרו בקרוב.

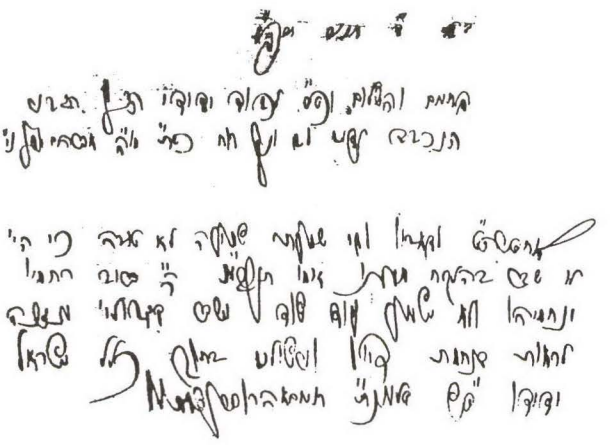
מארנא. בחדש השרי תרפ״ך.

מאיר ארנאק אבד״ק הגיל.
זלמן יוסף קורץ אבד״ק שידלוב רפנים.
יוסף חיים קירשענבוים חופ״ק הגיל.
זאב וואלף פרידמאן דומ״ץ דפה.

אזהרת חברת שומרי שבת בטורנא בתרפ״ד שלא לשלוח למאפיות אוכל לחימום שעה לפני שבת. על החתום: האב״ד ר׳ מאיר ארק, והדיינים ר׳ זלמן יוסף קורץ משידלוב, ר׳ יוסף חיים קירשנבוים ור׳ זאב וולף פרידמן

ר׳ חיים ב״ר שלום יצחק הכהן **פרידמן**
בנו של ר׳ שלום יצחק הכהן מצאנז, שהיה מגדולי חסידי ר״ש מבאבוב. למד שם בהתמדה יומם ולילה, לפנות בוקר התהלך שעות שקוע בעבודה ובעיון בגדלות הבורא, שמע בביהכ״נ קדושה וקריאת התורה, ושב לתפילותיו הממושכות והתבודדותו בביהכ״נ הגדול שהיה ריק במשך היום. הבן דומ״ץ פריסטיק. עמקן ובקי בש״ס, ולא פסק פומיה מגירסא יומם ולילה. גם בעתות מלחמה לא הסיח דעתו מלימודו. רב״צ מבאבוב קרא לו להיות ר״מ בישיבתו בבאבוב, ומתלמידיו שם האדמו״ר שליט״א. נספה בשואה הי״ד.
זכרונות המאור, ח״ב, קיז.

ר׳ חיים אהרן ב״ר ישראל **פרידמן**
נולד בשנת תרל״ג (ולא תרל״ח) כבכור לאביו ר׳ ישראל מצורטקוב, והיה יד ימינו. בנשיאות חברת תומכי תורה שיסד אביו להקמת תלמודי תורה לנערי



תנחומי רבי חיים אהרן מטשורטקוב בתרפ״ו, לגביר ר׳ אברהם יוסף הורנשטיין על פטירת אמו

ישראל. נשא את שרה׳לי בת דודו אחי אביו ר׳ נחום מרדכי מצורטקוב. בזיוו״ש נשא את ריקעלי בת ש״ב ר׳ דוד מבוהוש, ולא ילדה לו. נפטרה לפני שנים אחדות בת״א. נפטר ביום כ״ו אב (ולא אלול) תרפ״ו, ונטמן בוינא. בתו זו׳ ר׳ יהודה צבי ב״ר ישראל מס״ג.
מכתבו בשם אביו על אגו״י, ר׳ אליעזר סירקיס, איש האמונה, 130.

ר׳ חיים אלטר פרידמן
היגר לארה״ב מגליציה (סטריזוב?) לפני מלה״ע א׳. רב בניו יורק בקהילת בני מוהר״ש שפירא.
ד״ת ממנו בספרי רא״ל ויסבלום פרח לבנון וילקוט הדרוש.

ר׳ חיים נתן נטע פרידמן. אב״ד שטערוויץ.
תשובות אליו: מנחת יחיאל, ח״ג, טו, סה, קכד, קכה.

ר׳ חיים שלמה ב״ר אליקים **פרידמן**
מקראקא ואנטוורפן (תר״ף*-תשמ״ו)
אביו ר׳ אליקים מחסידיו של רש״ד אונגר מזבנא, בנו של ר׳ ראובן הי״ד מחסידי התפ״ש מרדומסק. בגיל ל״ט חלה, ואושפז זמן ממושך. כדי שלא ימות בבי״ח נוצרי העבירוהו הביתה, ובליל שבת נפטר. הניח יתומים גילאי 2-13, ואלמנה: סימא בת ר׳ אליהו דב (תר״ם-ט״ז אלול תש״ג), נספתה באקציה בבוכניה. כמו״כ ילדיה: א. ר׳ אלטר פתחיה סופר, מהיושבים בבלז. נספה בבוכניה באקצית ט״ז אלול תש״ג, עם ילדיו: לאה נעמי (6), ראובן (4) ואסתר (3). זו׳ רבקה נפטרה מטיפוס בסאווין שליד לובלין; ב. ר׳ חיים שלמה ששרד; ג. ר׳ יצחק. נורה עם עוד אלפיים יהודים לקבר אחים בכפר בוטשקוב שליד בוכניה, ביום י״ג אלול תש״ב בן כ״ח; ד. ר׳ שמעון יעקב. נספה בן כ״ב באקציה השניה בבוכניה, ביום ד׳ שבט תש״ג. אחריו נספו זו׳ מרים וילדה; ה. ר׳ יוסף. נספה בתש״ג בן עשרים, והיא״צ ט״ז אלול.
נולד בקראקא, והתיתם מאביו. בן ט״ו נסע לבלז בה למד חמש שנים בהתמדה, מתוך רעב קור ודחק שחישלו את אופיו לקראת הבאות. בשנות הזעם התרוצץ בגיטאות קראקא ובוכניה, מסר נפשו לעזור ליהודים, ואף בבונקר למד תורה. נטל חלק פעיל בהצלת מהר״א מבלז. עשה במחנות העבודה קלאי,



ר׳ חיים שלמה פרידמן בקראקא תרצ״ט



מחופש בבודפשט לאדם קושיצקי בשנים תש״ג-תש״ה

דומיניץ ורקוביץ, עד שעבר בניירות אריים עם מבריח גבול לסלובקיה ולהונגריה. הציל חיי יהודים רבים, ואף בת שלו. אחרי השחרור דאג לצורכי הפליטים ברוח ובגשם, והשיא יתומים. נשא את אחות הרבנים ויינברגר, והסתדר באנטוורפן. כדי להיות ליד רבו, עלה בתש״ט לארץ עם ג׳ ילדיו הרכים, וסבל יסורי



ר׳ חיים שלמה פרידמן בזקנותו

קליטה ברמלה. ממיסדי ישיבת בלז בירושלים ות״ת בב״ב. אחרי פטירת מהר״א מבלז שב בחורף תשי״ח לאנטוורפן, ונשא ונתן באמונה. נפטר ביום כ״ה תשרי תשמ״ו, ונטמן בהר המנוחות.

איך וועל זיי איבערלעבן, לתיאור קורותיו בשנים ת״ש-תש״ו, ערוכים בידי רמ״מ משי זהב, ירושלים תשמ״ה, תלב עמ׳, עם הסכמת ר״ח קרייזווירט. במהד׳ ב׳ באותה שנה מוסיפים בניו את תולדותיו. **לא אמות כי אחיה**, תורגם ע״י יצחק אייזיק אוביץ. אנטוורפן, ״הסדר״ ב״ב, תשמ״ז, שמב עמ׳.

ר׳ יוסף פרידמן. דומ״ץ גלוגוב.
תשובה אליו: מהרש״ם, ח״ו, יד בתרנ״ז.

ר׳ יוסף פרידמן מטימבורג. בעצת ר״ש מבאבוב הדפיס בפודגורזע את הספרים: ויכתוב משה, שם משמואל.

ר׳ יוסף (יוסל׳ה) ב״ר אברהם דב הכהן **פרידמן**
מרעדים (תק״ח*-תר״ם*)

בנו של ר׳ אברהם דב, ב״ר יעקב שלמה ברעדים, בן בנו של ר׳ שמואל הכהן בפוטוליטש זקנו של ר׳ בן ציון דומ״ץ דובצק. אחיו ר׳ יעקב שלמה בפרמישלא, אביהם של ר׳ צבי ור׳ ברלה בסנוק, מחשובי חסידי ר׳ מאיר יהודה שפירא מבוקובסק. בני ר׳ ברלה: א. ר׳ דוד. חתן בברדיוב־ברטפלד, וגר שם. האב״ד ר׳ משה ה״ש פדה אצלו שוב את בכורו, באמרו כי מסורת בידו מזקנו הדב״ח, שנכדי ר׳ יוסלה מרעדים הם כהנים אמיתיים. מאז נפדו אצלו בכורי העיר. מבניו ר׳ יוסלה אביב בת״א, ואחרים בארה״ב; ב. ר׳ אליהו. גיסו של ב״ד ר׳ יעקב שלמה פרידמן מפ״ת. נפטר בארה״ב בתשל״ה, והניח צאצאים בני תורה.
חסיד בעל מדרגה ברעדים. בעל תפילה בהתעוררות

נפלאה. לשלושת הרגלים נסע לצאנז, בלז ודינוב, ולכן כשקרא לו גם מהרי״א מזידיטשוב, ענה שכבר אין לו רגל פנוי. זו׳ פייגאלי דאגה לפרנסת הבית מחנות כלים, והוא היה פנוי לעסק התורה וגמ״ח. בין תלמידיו ברעדים: ר׳ זלמן גוטפריד שהרבה לספר ממעלותיו. ראה ביום א׳ של שבועות שקרא לנכבדי הקהילה להיפרד מהם, והיה נוכח אז בשעת יציאת הנשמה.

ילדיו: א. ר׳ אשר למיל ברישא. הדור פנים. ילדיו: 1. ר׳ שלמה יעקב הכשרוני. נסע לברלין בה היה חבר בקהילת עדת ישראל, ועבר לאמשטרדם. נשא את ליבע רחל בת ר׳ משה זוננברג. נספו הי״ד עם ילדיהם: בן ציון, למיל אשר, משה וטובה. שרדו רק שתי בנות שהסתתרו אצל נכרים, למדו בסמינר גייטסהד באנגליה, ונישאו לת״ח: אסתר לר׳ יהודה אריה רבינוביץ בקרית מטרסדורף בירושלים; פייגא־פני למהנדס־מורה ר׳ יצחק הייזלבק מליזנסק בלוצרן שבשוייץ שאמו נכדת הנו״א; 2. ר׳ מאניס; 3. אלעזר; 4. פיגא; ב. ר׳ אברהם דב. מחשובי הת״ח בקלויז טורנא. ישיש הדור צורה מחסידי בלז. בתו היחידה חיה, זו׳ ר׳ שלמה הכהן הולנדר אבי הדומ״ץ ר׳ יחיאל מיכל; ג. ר׳ יעקב שלמה בפשמישל, אבי אביו של ר׳ יעקב שלמה מפתח תקוה.

ר׳ יוסף ב״ר יהושע **פרידמן**
מגבוזדזיץ (תרי״ט-תרצ״ד)

נולד בשנת תרי״ט לאביו הדומ״ץ ר׳ יהושע מחסידי ויזניץ (חתנו של ר׳ מאיר הכהן ברז״פ רפפורט אב״ד ברודשין), בנו של ר׳ שלמה זלמן השקדן שחזר בכל שנתיים על הש״ס, וזכה לששה בנים גדולי תורה (חתן ר׳ ישעיה סאקול מברודשין, ב״ר עובדיה שנהרג בפאוליטש שבליטא), בנו של ר׳ צבי מקלוש (חתן ר׳ דוד ב״ר מנשה מדולינא שהיה מגדולי היחס בדרוהוביטש). נקרא גם מגזע צבי.
תלמיד זקנו אב״ד ברודשין, ולמד גם אצל הדע״ק. נסמך מרבני סטניסלב (רמ״י הורביץ), סדיגורה (רי״ל לנדא), קולומיאה (ר׳ יעקב תאומים), ועוד. נתקבל בתרמ״ט כדומ״ץ דורוהוי ברומניה. מתרנ״א רבה של גבוזדיץ אמנם לפי ספר גבוזדזיץ היה דיין אצל הרב אוירבך, בנו של הדומ״ץ ר׳ יעקב (!), לימד נערים בוגרי הת״ת, זקן כבד ראיה, היסס להכשיר עופות, ונשים העדיפו ללכת לשאול את הרב. מחסידי רבי שמואל אברהם אבא הגר מהורודנקה, והביא לדפוס בקולומיאה תרנ״ו את ספרו שפתי צדיק. הרבי מאטיניא מסר לו לסדר לדפוס את כתביו בהלכה, אבל הם אבדו במלה״ע א׳. היה עמו בתרע״ב ספר שלם על יחוס דורות משפחתו, וחיבורים על כללי הש״ס, על משניות ועה״ת. נפטר בשנת תרצ״ד, אך

לפי ספר הזכרון לקהילה נספה ישיש עם זוגתו. בנותיו: א. זו׳ ר׳ יחיאל מיכל שלגר אב״ד בקשביץ; ב. פרומציא זו׳ ר׳ זלמן שכטר מדרנא ווטרא. ברכות גיסה רי״מ לאירוסיה, המצפה, כ״ב אלול תרע״א, 7.

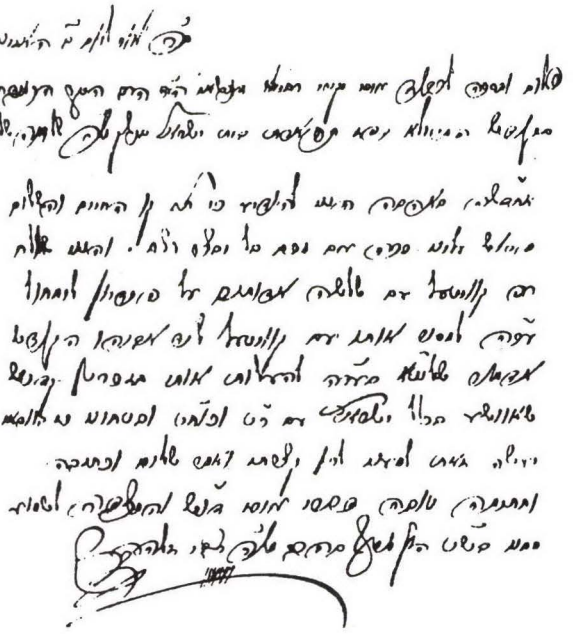
תשובות אליו: ש״ב, ארץ צבי, יו״ד, יח; ש״ב, דבר משה, ח״ב, עג, אוריין תליתאי, נח. חתם על רשות בית דין צדק, ויזניץ תרע״ג.

אהלי שם, 394; יסוד לקרא, תיז, תכא; גבוזדזיץ, 9, 13, 14, 32 (תמונתו), 33 (תמונת זו׳), 44, 191, 237.

ר׳ יוסף (יוסלי) ב״ר צבי הירש הכהן פרידמן

מרימנוב (תר״ד-תרע״ג)

נולד ביום ו׳ טבת תר״ד (ולא תר״ג) לאביו רבי צבי הירש מרימנוב, מזוגתו השלישית מלכה בת דודה ראשונה לר׳ אריה ליבוש קנר, ונתיתם ממנו בקטנותו. כשאמו נישאה לר״י מרוזין, עבר לשם. התחנך על ברכי אביו חורגו, ואח״כ אצל בנו ראי״מ מס״ג, וקיבל את שם המשפחה פרידמן. נשא את נכדת הבעש״ט. ראי״מ מס״ג שלח לצורכי העיר ברימנוב, וסידר שיתישב שם בתרכ״ז כרב ואדמו״ר. ניהל שם את עדתו מ״ו שנה, ורבים נהרו אליו. נשתמר תיאור מפורט של טירתו עם ארבעת מגדליה, והיא כללה בימ״ד, דירה לרבי ושטיבל, בית מרחץ, מאפית מצות ואורוות סוסים. בביתו גר הת״ח ר׳ יאיר חמיידס, המלמד של נכדו רצ״ה. הגבאי שלו: ר׳ יוסף דוד זיסקינד. בתרס״ב בא לביקור ברישא, והתאכסן בבית חסידו העשיר ר׳ אנשל זילבר, תעשיין יי״ש שעל מגרשו עמד הקלויז של רימנוב בעיר (רישא, 105-106). נפטר ביום כ״ד



בקשת רבי יוסף פרידמן מרימנוב מגיסו רבי שלמה מסדיגורה, שיזכירו לטובה לפני אביו רבי אברהם יעקב הזקן

ניסן תרע״ג. ידיעה על פטירתו: המצפה, ב׳ אייר, 6. לא הניח בן, ובתו מלכה׳לה נישאה לר׳ אשר ישעיה הורביץ מדזיקוב מח״ס מעדני מלך שמילא כאן את מקומו. אחרי שהתגרש ועבר לקראקא, המשיך כאן בנו רצ״ה חיים חתן האהבת ישראל מויזניץ, ואמו הגרושה נישאה לב״ד רבי ישראל שלום יוסף פרידמן מבוהוש.

מכתבו המזויף מתרס״ד נגד הציונות, דובב שפתי ישנים, ח״ב, פד־פז. מכתביו ופקסימילים, נחלת צבי, א, תשמ״ט, קד־קה.

אהלי שם, 445; מליצי אש, ג, שבט, 63; רימנוב, 30, 51-52, 70-71.

ר׳ יחיאל דב (מעכיל) ב״ר יעקב שלמה הכהן פרידמן

מפשמישל (תרכ״ה-תרפ״א)

נולד בפשמישל בשנת תרכ״ה לאביו ר׳ יעקב שלמה הכהן, ובן שמונה נתיתם ממנו. אמו האלמנה נתברכה מרבי דוד מדינוב לחינוך ילדיה. נקרא המלאך, כמו שקרא לו המלמד בחדר בהיותו בן עשר. בתרל״ו נסעה אתו אמו לצאנז, עם אביה או חמיה. הדב״ח בחנו בלימודיו, נהנה מתשובותיו, הסיר את המצנפת מראשו, ענדו בכובע הלבן ובטלית קטן שלו (אותם לבש כל יו״כ), נתן לו במתנה שו״ת דב״ח, ובירכו שיהיה מורה הוראה בישראל. ישב על מקום אביו בקלויז פשמישל, ולמד בהתמדה עצומה מבלי לשוח כלל באמצע. עמד בשעת התפילות, ולא הסתכל חוץ לד׳ אמותיו. הגביר הלמדן ר׳ שלום סובל מסנוק אבי משה ויוסף באנטוורפן סיפר, כי לו נאה לקרוא רבי וצדיק, בראותו אורחותיו כשלמד עמו כמה זמנים. במשך כל הנסיעה לנישואי ש״ב ר׳ יוסף זילפן ליד הגבול הטשכי, למד בהתמדה וחידש בתורה.

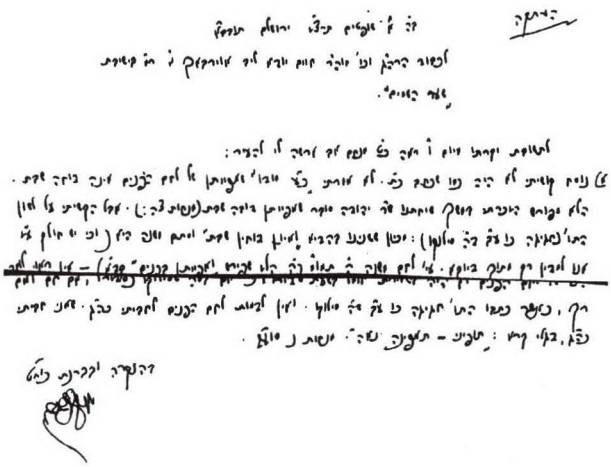
נשא בתרמ״ג את נחמה (חמה׳לי) בת הת״ח ר׳ אליעזר בלאו, סוחר בגדים בעיר מחסידי בלז, וגם בניו ת״ח כגון ר׳ יושע. נודעה כפקחית, ובאו להתיעץ עמה. כיבדה את בעלה מאד, וקמה מפניו. בשובו מאוחר המתינה לו ברחוב, כי פעם ברח וחיכה שעות בחוץ, כשאשה פתחה לו את הדלת בביתם מרובה הדירות. נסע לר׳ ישעיה נפתלי הירץ שפירא מדינוב, ולמהר״י מבלז שקירבו מאד. חסידי בלז בפשמישל שלא נסעו במועדים לרבי, התכנסו אצלו. בתר״ף נסע לרצפרט אל המהרי״ד, לשאלו איך יתייחס לרצ״א מבלזוב שבא לגור בפשמישל. הוא הורה לו לסור אליו אחת לשבוע לפלפל עמו, וכן עשה מהשבוע הרביעי אחרי שלוש מניעות. רצ״א התרשם ממנו כמומחה בהוראה וצדיק תמים, ובהשתדלותו נתקבל כדומ״ץ פשמישל. בטרם חלפה שנה, נפטר בן נ״ו בחנוכה תרפ״א, והאלמנה נענתה לרצ״א להסב אצלו בסדר.

ילדיו: א. שרה זו׳ ר׳ נפתלי בלז בפשוורסק. בניהם ובתם נספו, ושרד רק רצ״ה שנפטר בארץ בתש״ל בהניחו את חיים ונפתלי; ב. פייגא זו׳ ר׳ ישראל

פרידמן מלנצוט מחסידי בלז. בעל חנות גלנטריה, אבל רוב הזמן עסק בצדקה וגמ״ח, ובטיפול בבית המלון הנאה שהקים לאורחים. בשנות המלחמה גלו לסיביר, ואחריה התישבו באנטוורפן. נטל עליו את עול הקמת הבנין של ישיבת בלז בירושלים. נטמן עם זו׳ בהר המנוחות ליד מהר״א. ילדיו: 1. ר׳ שלמה יוסף תלמיד החבצלת. מנהל ישיבת בלז בירושלים; 2. ר׳ משה; 3. ר׳ יצחק ישעיה. שניהם בעלי חסד באנטוורפן; 4. ר׳ פנחס (פיניע); 5. דבורה זו׳ רצ״ה סג״ל; 6. מאליע שהיתה עם הוריה בסיביר; ג. זיסלי זו׳ ר׳ שמעון ראטה מחסידי בלז באלטשטט. נספו עם ילדיהם; ד. גיטלה זו׳ ר׳ שמעון ב״ר יהושע וידרקר. נספו עם משפחתם; ה. בת שנפטרה בגיל ט״ז על פני הוריה; ו. ר׳ יעקב שלמה. נספה עם בנו שמעון ובנות; ז. מרדכי (תרנ״ג-תרע״ה). נהרג בסנוק כחייל צבא האוסטרי.

ר׳ יעקב ב״ר יצחק **פרידמן**
מהוסיאטין (תרל״ט-תשי״ז)

נולד בבוהוש ביום כ״ה (ולא כ״ב, כ״ח) חשון תרל״ט (ולא תרל״ח), בן זקונים לאביו רבי יצחק. בהיותו בן ארבע שודכה לו חיה שרה בת דודו רבי ישראל מהוסיאטין, אירסה בן עשר, ונשאה בתרנ״ה בן ט״ז. סמך לשולחן חמיו בהוסיאטין על התורה והעבודה, ולא זזה ידו מתוך ידו שנים רבות. ת״ח מופלג בכל מכמני תורה, ובקי גם בחכמות וידיעת לשונות. בעל ספריה חשובה, ובשולי ספריו המרובים רשם אלפי ציונים והערות. בפרוץ מלה״ע א׳ שהה עם חמיו בפפד״מ, ועבר עמו לוינא. מהוגי הדעות של הציונות הדתית. ציר המזרחי לועידת קרן היסוד הראשונה בלונדון תר״ף. כתב מאמרים ציוניים במורגן צייטונג הוינאי. התמיד בשיעוריו מתוך שתיקה ושלוה



חידושי תורה בהלכה ששיגר בתרצ״ז רבי יעקב מהוסיאטין להרב חיים יהודה ליב אוירבך

פנימית, אף כי ידע יסורים ורדיפות קנאים. עלה לת״א בתרצ״ז עם חמיו, ואחרי פטירתו בתש״ט מילא את מקומו כאדמו״ר מהוסיאטין לפי צוואתו. נפטר ביום י״ח (ולא י״ז) חשון תשי״ז, ונטמן בטבריה. ילדיו: א. ר׳ יצחק שמילא את מקומו; ב. נחמה גיטל מרים, זו׳ ר׳ יעקב יהושע השל בוימינגר שנפטר על פניו.

אהלי יעקב עה״ת והמועדים, ירושלים, בנו, דפוס ורדי, תשכ״ב, תכ עמ׳. המסדרים מילאו בכך את צוואתו מתשי״ד, וכותבים שנותרו עוד רשימות בכמות של יותר ממאה גליונות דפוס, כמעט על כל הש״ס, זוהר, מדרשים ושאר ספרים, וכן פנקס של ציונים בסדר א״ב. מודים לר׳ קלמן שאול וילנר שסייע להם. בהתחלה פקסימיל צוואת חמיו מהוסיאטין. בתורות הדים למאורעות הימים. בסוף תיקונים והנצחות. מהד׳ ב׳ עם תיקונים ומפתחות בתדש״ם, ובהכנה ח״ב.

מכתב אליו מר׳ מרדכי לייכטמן ותשובתו, מסילות, כ, 26-27. אליו וממנו: ברכת ישורון (סקוליע), תצח-תקא בתש״ו, עם פקסימיל.
אנשי שם, 30; אברהם יצחק אביטוב, מבית אבא, 84-94, 97, הוסיאטין, 96-105, אור המזרח, יג, 49-50; הצפה, כ״א חשון תשכ״ז, 3, י״ט חשון תשכ״ט, 2; יצחק גולדשלאג, אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ד, 420-423.

ר׳ יעקב דוד ב״ר משה יהודה ליב **פרידמן**
מפשקן (תרנ״ב-תשט״ו)

נולד בשנת תרנ״ב לאביו רבי משה יהודה ליב מפשקן. נשא את חיה שרה סימה בת דודו ר׳ פנחס, בנו של ר׳ חיים מנחם השל מזינקוב וחתנו של ר׳ יצחק מבוהוש, נפטרה ביום ט׳ כסלו תשל״ח. אחרי פטירת אביו בתש״ז מילא את מקומו. סגן נשיא אגודת הרבנים והאדמורי״ם ברומניה, ראה: ח״ג, 203. בתש״י עלה לארץ, והתישב ביפו. נפטר בת״א ביום כ״ב אב תשט״ו, ונטמן בנחלת יצחק. בנו ר׳ ישראל שלום יוסף נשא את שושנה בת דודו רבי יצחק שליט״א מבוהוש, וילדיו: 1. ר׳ יעקב מנדל חתן ר׳ יהושע ברי״ם ראש ישיבת רוזין; 2. יהודית זו׳ ר׳ צבי ב״ר יעקב יצחק רבינוביץ מביאלא.

ד״ת ממנו בספר ברכת משה של אביו. תמונתו: תפא״י, ד, 28.

ר׳ יעקב יהושע פרידמן. דומ״ץ דרוהוביטש.
תשובה אליו: מהר״ש, ח״ד, ח בתרס״ח.

ר׳ יעקב יוסף פרידמן
סופר כולל גליציה בדרוהוביטש מימי מהריל״ס. לימד חומש ורש״י את ראחד״ד סופר, והיה סנדק של בנו ר׳ משה. בעל חסד ומכניס אורחים. נשא את חיה שרה, בתו הבכירה של ר׳ שמואל ב״ר יעקב לרר וזו׳ נעכע הענטשע. נקרא הודינר, על שם כפרו הודיניה שליד

סמבור בו בנה ביכ״נ. חמיו פיזר לצדקה, והשיא יתומים. עלה בתרצ״ג לירושלים, ושימש כמזכיר כולל גליציה. נפטר ביום ט׳ שבט תרצ״ו, ונטמן בהר הזיתים. ששת בניו נפטרו בצעירותם. זו׳ ילדה לו ג׳ ילדים, ונפטרה בת למעלה משלושים. נישא שוב, ונולדו לו עוד תשעה.

א. לאה זו׳ ר׳ שמואל זנויל קניג (תרל״א-ה׳ שבט תרצ״ג). סוחר נעלים בסכודניצה ובדרוהוביטש. מחסידי בלז. חילק לצדקה יותר מכוחו. כשחלה ציווה את בניו שילכו בדרך הישר, ושעתיים אחרי הניתוח כבר ביקש טלית ותפילין להפתעת הרופאים. ילדיו: 1. חיה שרה זו׳ ר׳ שלמה ב״ר ליב טפר בכפר אופקא הסמוך; 2. נחמה הענטשא הי״ד; 3. ר׳ יצחק אייזיק פרידמן בסידני־אוסטרליה, שמסר לי את הפרטים על המשפחה. מחבר שירים ביידיש, ומפרסם בעתונים. בנו ובתו רופאים מומחים, ונכדו תלמיד ישיבת אש התורה; 4. ר׳ משה בדרוהוביטש; 5. ר׳ חיים צבי בסידני; 6. פרל רחל זלינגר זו׳ ברוך איידלר בת״א. בנם נתן נפטר. לרש״ז קניג י״ג אחים ואחיות. נתקיימו ששה, ומהם: 1. ר׳ זלמן בבוריסלב; 2. ר׳ חיים בדינוב; 3. עלטשא זו׳ ר׳ יואב בלמברג; 4. רויזא מוכרת שקי תבואה בלבוב. אלמנה עם בן ובת. הם בני ר׳ יצחק אייזיק וזו׳ פרל רחל בסכודניצה. נהרג כבן ששים ע״י גוי בעד 20 קרונה, וכעבור ששה שבועות הובא לקבר ישראל; ב. ר׳ ברל. הגבאי של רבי פנחס נתן ספרין ברידיק; ג. רויזא זו׳ ר׳ חיים אורי בקולפיעץ שליד דרוהוביטש. נפל במלה״ע א׳, ונותרה עם ד׳ בנות. נספו בשואה. מהזיוו״ש: ד. תהילה; ה. נעכא; ו. ר׳ ליפא סופר הכולל על מקום אביו; ז. ר׳ שמואל ליב; ח. הענטשע; ט. סאשע; י. מינדל; יא. משה; יב. דבורה.

ר׳ יעקב מנדל פרידמן

מנדבורנה (תק״ץ*-תר״ס*)

ראב״ד נדבורנה כארבעים שנה. זמן רב לא היו בה רבנים בגלל תקנה קדושה, מפני שעד אליה הגיעו הפרנקיסטים. נפטר בשנת תר״ס לערך. ילדיו: א. ישעיה שמילא את מקומו; ב. קליינפלד חמותו של מאיר סוקל הי״ד מברודשין בנדבורנה.

תשובות אליו: אבני צדק (ט״ב), אה״ע, ח, מב; אוריין תליתאי, קמד; בית שלמה יו״ד, ח״א, סו־ע, אה״ע, יח, מה, מו בתרכ״ד-תרל״ו (!); בר ליואי, ח״א, יו״ד, י׳, יא, יז, ח״ב, אה״ע, כב, חו״מ, ו, ז, יז, כו; ברכת רצ״ה, עה (שהעיר נמכרה לבנק בוינא לפני חמש שנים בתרל״ח לערך); דב״ח, ח״ב, אה״ע, מו בתר״ל; חסל״א, תנינא, אה״ע, ז בתרכ״ד; שאילת שלום, תנינא, רנה; שו״מ, קמא, ח״א, רז, ח״ב, קסד, קעא, ח״ג, קטו, תנינא, ח״ב, פא, ח״ד, קמא, תליתאה, ח״א, רפב, רפט, שה, שלב, ח״ג, פו, שתיתאה, נה בתרכ״א, דברי שאול ויוסף דעת, ח״א, דפים ז ע״א, י׳ ע״ב, ח״ב, כג ע״ב בתרכ״ב.

ר׳ יעקב שלמה ב״ר אברהם הכהן פרידמן

מפתח תקוה (תר״ן-תשמ״ח)

נולד בדינוב ביום י״ב ניסן תר״ן, לאביו ר׳ אברהם ב״ר יעקב שלמה מפשמישל. ממקורבי האדמו״ר רבי יהושע השל שפירא, בנו של רצ״א מבלוזוב שבירכו כשעשה במחיצתו. כבר מצעירותו נתגלו מידותיו התרומיות, ולבו הפתוח לעזרה לכל נזקק. נשא את רחל בת ר׳ אלימלך מלר, בעל אחוזה ברקובא שליד טרווא מחסידי צורטקוב, וסמך לשולחנו שבע שנים. עבר לסנוק, ועסק בצורכי ציבור. שנים רבות חבר הנהלת הקהילה מטעם אגו״י. בכיבוש הנאצי נמלטו עם בנם ובתם פייגעלע ללינסק, אל בתם גיטעלע זו׳ ר׳ משה רובינפלד. מטרווה הסמוכה גורש לסיביר עם חמשת ילדיו, חוץ מדוד ומליע.

רבו בירכו באריכות ימים בזכות מסירותו לקיום המצוות כהילכתן, ואכן זכה להגיע עד כמאה שנה. כשהורשו לעבור לבוכרה, הרביץ תורה ויראת שמים. בשובם לסנוק, לא הרשו להם הגויים להשאר אפילו ימים אחדים. עברו לשטטין, וגרו בברלין. רב שם לעדת היהודים במחנה, וטיפל בהיתר עגונות. מפחד הרוסים עזבו בתש״ח למינכן בה כיהן כדומ״ץ. נסע לארץ בתשט״ז לנישואי בנו, והחליט שלא לצאת עוד. רב ביכ״נ מקור חיים בפ״ת, ואמר בו שיעורים עם הרב יוסף הלר. דבק במהר״א מבלז, ואחרי הסתלקותו באדמו״ר מנדבורנה־טמשוור בפ״ת. אדמור״י גור קירבוהו, וגדולי ישראל העריכוהו. בעל חסד לאין שיעור, וסיפרו עליו מעשי פלא של גאונות בתחום זה בסתר ובגלוי. שטח בפני נאמנים את תנועות הכספים בקרנותיו. נשא בתשי״ח לערך את רבקה, אלמנת ר׳ שמואל חיים לנדאו שו״ב בסרווש שבהגר. עמדה לימינו באיסוף כספים וחלוקתם, ניהול הגמ״ח, ביקורי חולים והשכנת שלום. בתו חנה נישאה



הרב יעקב שלמה הכהן פרידמן

בשנית לר׳ שמואל רוזובסקי ראש ישיבת פוניבז׳, ונפטרה על פניו. מופלאת במעשי חסד, ובעלה אמר ששנותיו עמה היו שבע שנות השבע שלו. עוד שלוש בנות, בן ונכדים גרים בארה״ב. כשנפרצה חומת השבת בפ״ת, קרע את תעודת יקיר העיר שהוענקה לו. נפטר ביום כ״ה אייר תשמ״ח, ורבים השתתפו בלויתו. ספדו לו הרבנים סלומון, אונסדורפר, דייטש, ור׳ חיים לייפר, בנו של האדמו״ר מטמשוואר שמילא את מקומו בהרבצת השיעורים בביהכ״נ.

דינוב, 137, 264, 274; שמחה ראם, המודיע, כ״ח אייר תשמ״ח, ג, אליעזר דויטש, ג׳ סיון תשמ״ט, ה; יתד נאמן, מוסף, כ״ה סיון תשמ״ח, 4-5.

ר׳ יעקב שלמה ב״ר יוסף הכהן **פרידמן**
מפשמישל (תר״ה-תרל״ג)

נולד בשנת תר״ה לאביו ר׳ יוסלה הכהן מרעדים. נשא את מאליע בת ר׳ יעקב (יעקיל) כ״ץ מגיד בפשמישל, שהגיד שיעורים בביהמ״ד של הדב״ח בצאנז. פירנסה את הבית מחנות פשתן, והוא נפנה לעבודת הקודש. כל בוקר השכים לקלויז הגדול בפשמישל, ללמד בחורים חינם גפ״ת ומהרש״א בעיון, ומהם ר׳ אהרן שעפער מדינוב. השתדל אצל הבעלי בתים שיחזיקו את התלמידים, כי אחדים באו מחוץ לעיר. סבב לקבץ מעות עבור עניים נסתרים. נמוך קומה. נפטר בן כ״ח ממגיפת הדבר בתרל״ג, וזו׳ ביום כ׳ סיון תרס״ה.

ילדיו: א. ר׳ יחיאל דב (מיכלי) דומ״ץ פשמישל; ב. ר׳ פנחס יליד תרכ״ח. נשא את חנה, בת הת״ח ר׳ שלמה׳צה הכהן ניימן מפשמישל מחסידי דינוב. מזכיר בבית המסחר הגדול של הפירמה דורנבוש בעיר. בעל כשרון, זקנו מגודל, וקולו נעים. בפרוץ מלה״ע א׳ נאלץ לעקור ללבוב, וגם שם מזכיר אצל סוחרים חסידים. חסיד בלז, אבל כשמהרי״ד שהה בהונגריה, התקרב לאדמו״ר מגזע סטרטין בלבוב. נדבק בטיפוס, ונפטר ביום י״ח ניסן תר״ף. ילדיו: 1. ר׳ יוסל. נשא את בריינדלה בירר מלנצוט. עבר לדורטמונד שבאשכנז, ושימש שם כעין רב ביכ״נ. בעלית הנאצים הוחזרו סמוך לקראקא ונפטרו. שרדו בניהם אריה ופנחס בירושלים, ובת בלונדון; 2. ר׳ יעקב שלמה (יענקל). בעל חנות בגדים בלבוב; 3. ר׳ שלמה. נספה עם משפחתו; 4. שיינדל ומשפחתה נספו בלבוב; 5. פיגא־צפורה בר״ג בה גרים שני בניה ומשפחתם; 6. גיטל ומשפחתה ברחובות; 7. לאה זו׳ יצחק קוזידלא בפ״ת. נספה בתאונת דרכים, והניח ג׳ בנים; 8. מאליע. נפטרה צעירה בלבוב;
ג. ר׳ אברהמ(טשע), נולד ביום ב׳ שבט תרל״א, ונתיתם בן שנתיים. למד אצל אחיו הגדול ר׳ יחיאל דב מעכלי מלאך דומ״ץ פשמישל. נשא בתרמ״ט את מרים, בת הגביר ר׳ ישראל טאג ראש העיר בדינוב (זו׳ פעסאלי), שסיפר כי לפי פנקס המקום באו לכאן היהודים מצרפת, עם ר׳ שמואל בעל התוספות הטמון בבית העלמין הישן. בבחרותו נסע לבלז, ואחרי נישואיו לשיניבה כגיסיו חתני חמיו. בתרנ״ט קבלו עליהם את רצ״א מבלוזוב. התפרנס מבימ״ס לברזל, ועיקר מעייניו בתורה. כל ימיו תלאות ויסורים, ואוירת עצב בביתו. זו׳ החולנית נסעה למרחצאות וולטשיב שליד רימנוב. ביתו נשרף בתרנ״ב, ובקושי ניצלו דרך החלון בכתונת לעורם עם שני פעוטיהם. כששיקם את ביתו ונולד עוד בן, שוב נשרף הבית כעבור שנה. בכניסת הנאצים ברח עם זו׳ ובתו פייגאלי לפרימישלן. עברו לאחוזת ר׳ שמואל סאלפען בכפר הסמוך זוובטדה זלאטא, מפני שביקש מלמד לשני בניו. ישב שם שנה בשלוה, וביום הולדת השבעים ערך סיום הש״ס. בפלישה הנאצית רצה להיות עם אנשי דינוב בפרימישלן, וכשישבו בעגלה באו שני ערלים, והרגו את שלושתם בידים ביום י׳ תמוז תש״א הי״ד. נטמנו במקום, והבנים תלמידיו התחבאו אצל גוי וניצלו. ילדיו: 1. ר׳ יעקב שלמה בכורו, רב בברלין ובפתח תקוה. העלה על הכתב את זכרונות משפחתו; 2. אסתר׳ל זו׳ ר׳ יוסף ראט מחירוב; 3. ר׳ יוסף. נסע לארץ בתרע״ט; 4. ר׳ שמואל. נשא את מירטשע בת ר׳ לייביש פיש מבוקובסק. גלו לרוסיה, ושם נפטר בטשקנט ממחלה מדבקת. מג׳ ילדיו שרד ר׳ מנחם מנדל תלמיד ישיבת פוניבז׳. מצניע הליכות ונעים המידות. נשא את לאה וייסנשטרן מורת סמינר בית יעקב בירושלים. ר״מ בישיבת מרום ציון בבית וגן. נפטר בן ל״ח ביום ח׳ סיון תשל״ב, בהניחו ב׳ בנים וב׳ בנות; 5. גיטל; 6. פייגא; 7. פעסלי־פנינה. עלתה לארץ בתרצ״ו, ולא נישאה; ד. נעשע, נולדה חצי שנה אחרי פטירת אביה. נישאה לר׳ פייביש זילפען יו״ר אגו״י בפשמישל.

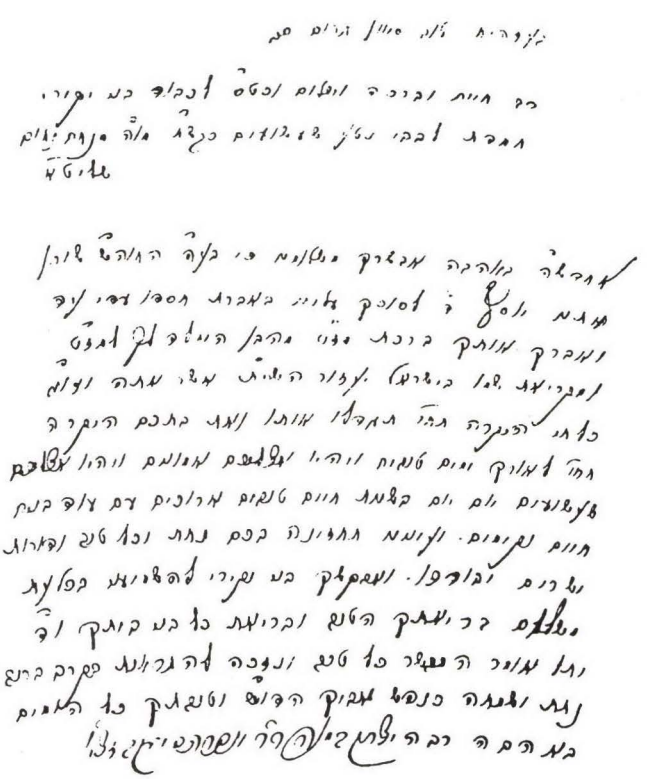
ר׳ יצחק ב״ר אברהם יעקב **פרידמן**
מבויאן (תר״י-תרע״ז)

נולד ביום ב׳ תשרי תר״י לאביו רא״י מס״ג. נשא בתרכ״ה בחאטין את מלכה, בתו השלישית של רבי יוחנן מרחמיסטריבקה ב״ר מרדכי מטשרנובל. נפטרה בוינא ביום ט״ז טבת תרפ״א. אחרי פטירת אביו בתרמ״ג, החל להנהיג בסדיגורה עם אחיו ר׳ ישראל, עד שהוחלט להיפרד. בחשון תרמ״ז עבר לבויאן הסמוכה, בה יסד שושלת חסידית מפוארת שאלפי חסידים נקשרו בה. התפרסם ביראת שמים שהיתה נסוכה על פניו, ומשם כך נקרא בפי החסידים: פחד יצחק. לא ערך מסעות ביקורים אצל חסידיו. נמנו עליהם גדולי תורה כמו ר׳ דוד אורטינברג אב״ד ברדיטשוב, ור׳ מאיר יהודה ליבוש לנגרמן אב״ד



תמונה יחידה של ה״פחד יצחק״ מבויאן

טורקא. בפרוץ מלה״ע א׳ ברח לווינא, ושם נפטר ביום י״ז אדר (״שיבסר״) תרע״ז. ר׳ דוד רייז ספד לו בספרו זכור לדוד, עמ׳ סו. ארבעת בניו אדמורי״ם מבויאן: א. ר׳ מנחם נחום בטשרנוביץ; ב. ר׳ ישראל בלייפציג ות״א; ג. ר׳ אברהם יעקב בלבוב; ד. ר׳ מרדכי שלמה בניו יורק. בתו: ה. מרים זו׳ בן דודה רד״ב ב״ר ישראל מצורטקוב.



ברכת רבי יצחק מבויאן בתרמ״ו לבנו רבי מנחם נחום להולדת הבן

חלק מהתורות שאמר בל״ה שנות נשיאותו נדפס בשכפול בספרים אוריאן תליתאי, ירושלים תש״ם, ואמרי קודש עה״ת א־ב, תשמ״ב, ועל המועדים, תשמ״ג. ד״ת גם בספרי רמי״ל לנגרמן, בספר אמת ואמונה, ברדיטשוב תרס״ח, ובחוברות תפארת ישראל.

מכתבו לטובת ישיבת ברודשין ע״י ר׳ ישראל מרגליות, ספר התקנות, עמ׳ כ; מחז״ה, יב חשון תרס״ו, 7. מכתבו ופקסימיל, נחלת צבי, ב, ק.

היחס מטשרנוביל, 142; א. בן אורי, תפארת ישראל, א, 15-17.

ר׳ יצחק ב״ר יעקב פרידמן

מהוסיאטין (תר״ס-תשכ״ח)

נולד בשנת תר״ס (או תרנ״ט) לאביו ר׳ יעקב מהוסיאטין. עלה לארץ בתרצ״ז עם אביו וזקנו. מתשי״ז ממלא מקומם בת״א כאדמו״ר מהוסיאטין.



רבי יצחק מהוסיאטין מברך על המזון. בפינה מימין: הרב שלמה שרייבר

נפטר ביום ט׳ (ולא ח׳) אלול תשכ״ח (ולא תשכ״ה). הניח ד״ת בכתובים. שיחתו לל״ז בעומר, תפא״י, יד, 20.

אברהם יצחק אביטוב, הוסיאטין, 106-107, הצפה, ט״ז אלול תשכ״ח, 1,3.

ר׳ יצחק ב״ר ישראל פרידמן

מרימנוב (תרמ״ז-תרפ״ה)

נולד ביום ב׳ חשון תרמ״ו (ולא תרמ״ז), לאביו ר׳ ישראל מס״ג מזיווגו השני. נשא בקיץ תרס״ג בן י״ח את שרה דבורה בת ר׳ אשר ישעיה הורביץ, בנו של האמרי נועם וחתנו של ר׳ יוסף פרידמן מרימנוב. כשנפטר אביו בתרס״ז החל לכהן ברימנוב בה היה קלויז סדיגורה, ואחיו ראי״י בא לשבות עמו. בפרוץ מלה״ע א׳ ברח לבודפשט, ומתרע״ה חי בוינא בדחקות. בתרפ״ד נסע לארה״ב להפצרות חסידיו שיבוא אליהם, וסלד מהפרסומים על כך בעתונות. דאב על מצב הדת במדינה, ונסע לשבתות חיזוק בכמה ערים. התכונן לשוב אלא שחלה בלבו, ונפטר



רבי יצחק פרידמן מרימנוב

בן ל״ט בחצות ליל יום ב׳ י״א כסלו תרפ״ה (ולא תרפ״ח, תרפ״ט). הרבנים פסקו לקוברו בחלקת ס״ג בברוקלין, וחסידיו התחייבו לדאוג למשפחה. תיאור לוית הרבבות נשתמר בעתונות. חסידו ר׳ יוסף ר״פ הגבאי, הדפיס עליו הספד ביידיש: עקידת יצחק, ניו יורק תרפ״ה, 48 עמ׳. (י״א שזו׳ מרים (?) נספתה ביום כ״ח אלול תש״ב).

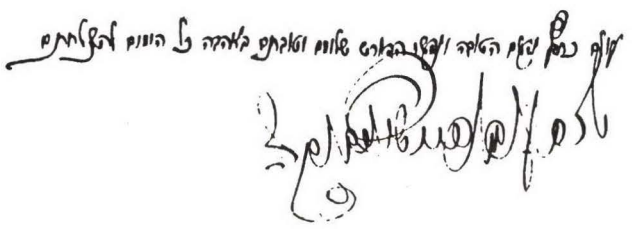
ילדיו: א. ר׳ ישראל. נפטר בניו יורק ביום י״ט אב תשכ״ז, וזו׳ חנה בת ר׳ טוביה פליישמן ביום ז׳ אדר תשד״מ. ילדיהם: 1. דינה זו׳ רמ״מ הירש, וילדיהם: זהבה, ישראל, עטרה וחיים יעקב; 2. ר׳ יצחק תלמיד ישיבת ר״ח ברלין. זו׳ שירלי האס בברוקלין, ובנם ישראל מנהל המגבית; ב. שפרינצא זו׳ ר׳ יוסף הכהן גולדהירש. נפטרה ביום א׳ אלול תשמ״ו בלי ילדים.

שערי ציון, תרפ״ה, חו׳ ג־ד, יז; שמשון חסידה, מסילות, יד־טו, 10-19.

ר׳ יצחק ב״ר שלום יוסף **פרידמן**

מבוהוש (תקצ״ה-תרנ״ו)

נולד ביום ה׳ כסלו תקצ״ה לאביו ר׳ שלום יוסף בכורו של ר״י מרוזין. נשא בתרי״א את שיינא רחל בת ר׳ דוד הגר מזבלטוב. אחרי פטירת אביו וסבו בתרי״א, הנהיג תחילה בפאטיק. מתרט״ז באיזמאיל שבבסרביה, וכעבור שנים אחדות התישב בבוהוש שבמולדביה. פתח בה חצר חסידית גדולה, ואלפים דבקו בו. ממפלסי הדרך לחסידות ברומניה. שלח בתרמ״ב את חסידיו ליסד את המושבה ראש פינה. נפטר ביום י׳ אלול תרנ״ו (דורף בטעות: תר״ן). ידיעה על פטירתו: המגיד לישראל, ה, 276 (בשנים האחרונות הורה להביא רק אתרוגי א״י).



כתב ידו וחתימתו של רבי יצחק מבוהוש

ילדיו: א. ר׳ ישראל שלום יוסף שמילא את מקומו בבוהוש; ב. ר׳ דוד; ג. ר׳ אברהם יהושע השל מאדזד וגלץ; ד. ר׳ משה יהודה ליב מפשקן; ה. ר׳ יעקב מהוסיאטין ות״א; ו. אסתר זו׳ ר׳ ישראל מס״ג; ז. זו׳ ר׳ חיים מאיר יחיאל שפירא מגרודזיסק. נישאה בשנית לבן דודה ר׳ שלום ב״ר דוד הלפרין מווסלוי; ח. יוכבד זו׳ ר׳ משה ב״ר מנחם נחום טברסקי מרחמיסטריבקה. נתגרשה בלי ילדים; ט. פסיה לאה זו׳ ר׳ חיים הגר מאטיניא, אם ילדיו; י. שבע זו׳ ר׳ חיים מאיר יחיאל שפירא מדרוהוביטש; יא. חוה גיטל זו׳ ר׳ מרדכי זוסיא טברסקי מהוצאלעס; יב. מלכה זו׳ ר׳ פנחס ב״ר חיים מנחם השל מזינקוב; יג. ברכה זו׳ ר׳ אהרן ב״ר דוד טברסקי מסקווירא (היחס מטשרנוביל, 139); יד. חיה שפרה זו׳ ר׳ דוד אהרן טברסקי מזאריק ב״ר יעקב ליב מטריסק. נספו הי״ד. בתם זו׳ ראי״ה טברסקי האדמו״ר ממחנובקה בב״ב.

הספדים עליו: רצ״ה כהנא, דברי צבי, ח״ב, למברג תרנ״ז; רי״מ פלדבויא, הספד מר, באקויא תרנ״ו; שו״ת הד״ר, ח״ב, דף מב (קיבל פתקאות לפני התפילה).

ר׳ יצחק ב״ר שלום יוסף **פרידמן**

מבוהוש (נו׳ תרס״ב)

נולד בשפיקוב ביום כ״ו אייר תרס״ב (ולא תרס״ג) לאביו רבי שלום יוסף. נשא בתרפ״ו את יוכבד פיגא, בת דודו אחי אביו רמ״מ פרידמן מבוהוש. נפטרה ביום ט״ז אלול תשל״ח, ונטמנה בנחלת יצחק. מתרצ״א גר בבוקרשט. במלה״ע ב׳ היה ביתו מחסה לפליטים מתוך סיכון רב. תמך בציונות. עלה לארץ בתש״י (תשי״א), והתישב בת״א. בתשי״ח חנך את דירתו וביהמ״ד החדש בשדרות רוטשילד. בתשמ״ח העביר את חצרו לב״ב. מזקני האדמורי״ם בדורנו. בתו שושנה שינדל שרה זו׳ ב״ד ר׳ ישראל שלום יוסף פרידמן מפשקן.

תדהר, יב, 4082.

ר׳ ישעיה ב״ר יעקב מנדל **פרידמן**

מנדבורנה (תר״י-תרפ״ז)

בנו של ר׳ יעקב מנדל ראב״ד נדבורנה. נישא כנראה לברודשין, ועבר לשם. הסתופף בצל רבי מרדכי

מנדבורנה. כשנפטר אביו נקרא למלא את מקומו כדומ"ץ וראב"ד בנדבורנה. בפאלקסקאלענדער רשום כאב"ד מתר"ס. התפלל עם חסידי ויזניץ, ושימש כבעל תפילה בקלויז. שמעו הגיע גם להונגריה. בדליקת ענק שהשתוללה בעיר בתרע"ד עלה באש ספר יוחסין שהיה לו, לפיו הוא חוליה ל"ז ברצף דורות של רבנים. במלה"ע א' שהה בסקאלא, ובתרע"ו התיר קטניות לפסח. כל הזמן מתמיד גדול, וחתנו הגדול שסמך לשולחנו ט"ו שנה, לא סח עמו דברים בטלים. בשנותיו האחרונות סגי נהור, ועכ"ז מילא את תפקידיו בשלימות. בחורף תרפ"ז היה מזג האוויר קשה במיוחד. זו' נפטרה ביום כ"ט טבת, והוא אחריה בשבט ביום שהשמים התבהרו כאילו לכבודו. באותו יום נכנס לביתו אחד הנכדים ויצא. שאל מי זה ולמה לא היתה לו סבלנות לחכות עוד שעה כי לא יראהו יותר, ואכן נפטר כעבור שעה. בדיון שנערך על ספריו זכתה המשפחה.

ילדיו: א. בן שהיגר להונגריה, וכנראה נספה בשואה; ב. זו' ר' זאב וולף לוסטהויז, דומ"ץ נדבורנה על מקומו. יתכן אמנם שנשא את נכדתו ולא את בתו; ג. זו' השו"ב לבין (או וייסבלום) בכפר ליד סטרי. נכדתה כנראה אטל אייכנשטיין בירושלים; ד. זו' ר' חיים זינפלד מוולוסוף. כשנפטרה נשא את ה. אחותה. בניהם: 1. ר' יוסף העילוי. סירב לכהן ברבנות. נשא את בת דודתו, והשתקע בכפר הולדתו. גויס לצבא האוסטרי, ונאבק במסירות נפש לשמירת הכשרות; 2. ישראל פרידמן־זינפלד. עלה לארץ, וקיצץ את שמו השני. בתו פנינה פרידמן ממושב חרות שליד תל מונד, כתבה לי פרטים על המשפחה.

תשובות אליו: מחנה יהודה ח"ב שו"ת מהרי"ג, לג, לט, מא, מד בתר"ן-תרנ"א לברודשין. עם האב"ד ר' נחום בורשטיין התריע על גט בעל כורחה, מחז"ה, י"ז אב תרס"ד, 7. לר' ישעיה דב בבית הה"צ בהוסיאטין, פרי החיים, חו"מ, ב בתרנ"ג.

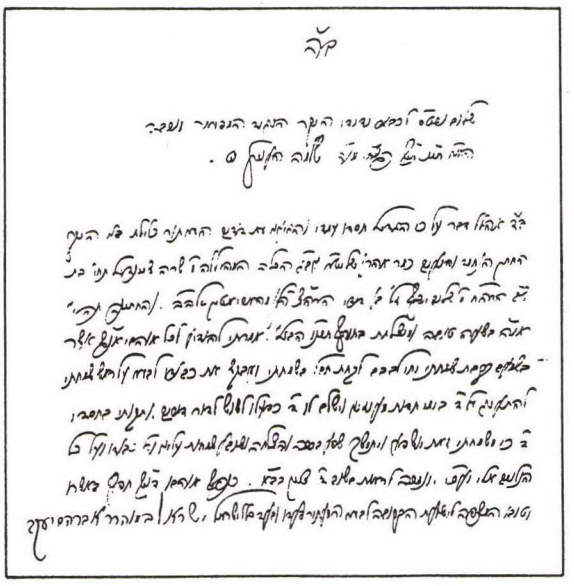
נדבורנה, 23, 26.

ר' ישראל ב"ר אברהם יעקב פרידמן

מסדיגורה (תרי"ב-תרס"ז)

נולד ביום כ' (ולא ב') שבט תרי"ב (ולא תרי"ג) לאביו ר' אברהם יעקב מס"ג. נשא בתרכ"ח את אסתר בכורתו של ב"ד ר' יצחק מבוהוש, וממנה ג' ילדים. זו' השניה: בת שבע בת דודו ר' שלום יוסף מס"ג אלמנת ר' נחום מרדכי ברד"מ מצורטקוב, וילדה לו עוד. אחרי פטירת אביו בתרמ"ג, מילא את מקומו כאדמו"ר בסדיגורה. נהרו אליו רבים, ובהם רבנים וגדולי תורה. נפטר ביום י"ג תשרי תרס"ז, וגם עתונים לועזיים כתבו על כך.

ילדיו: א. משה מרדכי מנחם. נפטר בן י"א; ב. ר' אהרן שמילא את מקומו בסדיגורה; ג. ר' שלום יוסף מטשרנוביץ. מזיווגו השני: ד. ר' אברהם יעקב מס"ג,



הזמנת רבי ישראל מסדיגורה לר' שלמה הניג מאיסטריק לרגל נישואי בנו רבי אהרן

וינא ות"א; ה. ר' יצחק מרימנוב; ו. ר' דוד יהושע. נפטר בצעירותו; ז. ר' שלמה חיים בת"א; ח. ר' יהודה צבי. נולד ביום כ"ה ניסן תרנ"ז (ולא תרמ"ז). חתן דודו ר' חיים אהרן ב"ר ישראל מצורטקוב. נפטר בת"א ביום ח' ניסן תשי"א; ט. צפורה זו' בן דודה ר' יצחק מרדכי ב"ר אביעזרי זליג שפירא מהזיוו"ר; י. חוה חיה מהזיוו"ר, זו' בן דודה ר' שלום יוסף ממילניצה; יא. רחל זו' בן דודה ר' שלמה ב"ר נחום מרדכי מצורטקוב; יב. בלומה רייזל. נפטרה בצעירותה.

ד"ת ממנו בספרים: צרור החיים (ליברזון), 16-17; שמועות טובות (דייטשמן), מו-מט; שפתי צדיקים, ב, טז-יח. נותרו בכתובים תורותיו לשבתות ומועדים שרשמו חסידיו. הספדים עליו: מיכלא דאסוותא, כז ע"ב; יד רא"ם, רעה-רפ (נשא עליו בקהיר ביום השנה י"ג תשרי תרס"ח, הרב אהרן מנדל הכהן הקורא לעצמו מתלמידי תלמידיו, ואף אביו ר' נתן היה חסיד ס"ג); המצפה, אדר"ח חשון תרס"ז, 3 (כשמם כן הם: פרידמן איש שלום, ואינם משיבים חורפיהם דבר). מכתביו: מחז"ה, כ"ח תשרי תרס"ו, 2; מסילות, ד, 21.

ר' ישראל ב"ר דוד משה פרידמן

מצורטקוב (תרי"ד-תרצ"ד)

נולד בפאטיק ביום י' (ולא ב') אייר תרי"ד לאביו ר' דוד משה מטשורטקוב. נשא את רוחמה שבע בת דודו רא"י מס"ג, נפטרה בת שמונים ביום כ"ד חשון תרצ"ה. הסתיר את גדלותו בתורה ולמדנותו. יד ימינו של אביו בהנהגת החצר, ויהודים אהבו להתייעץ עמו בעניניהם. בקי בהויות העולם, ושלט יפה בגרמנית. ישב עם החסידים בשולחנות בשעות שאביו חזר לחדרו, וביאר את תורותיו. חצי שעה לפני



רבי ישראל מטשורטקוב

הסתלקותו הורה אביו להביא את כסאו, ציוה לבנו לשבת עליו, ומסר לו בכך את ההנהגה. כשבירכו שיזכה לעלות לארץ, ענה: אמן אתך ביחד, ותלה שמסיבה זו לא זכה לכך.

בעל שכל ישר ומוח חריף, וכינוהו הפיקח באדמורי"ם. נהג גינוני מלכות כמנהיג הדור. נסעו אליו גאוני הזמן כמו המהרש"ם, ראל"ה הורביץ, רא"מ שטיינברג, ר"מ ארק, ר"מ ראטה ורב"צ כ"ץ. מבחירי חסידיו מהר"ם שפירא מלובלין. בעת קריאת הפתקאות ראו אצלו עניני רוה"ק נגלית. בעל עינים כחולות גדולות, יופי וחן חיצוני ופנימי, מדייק בסדר ונקיון, וספרא רבה. זקנים העידו שדמה לזקנו מרוזין בתואר ובקומה, ורק משהגיע לשישים דמתה צורתו לאביו.

חש את בעיות הדור, ושקד לפתרונן. ראה בעין יפה את ישוב א"י כשישמרו שם תורה ומצוות. עודד את העליה אליה, במיוחד לרווקים, בעלי מקצוע ובעלי הון, ומנע יציאה ממנה גם לנוכח קשיי קליטה. עם זאת התנגד לציונות המדינית. כשביקר אצלו בתרס"ז ד"ר ארתור מהלר, היהודי מפרג שנבחר לפרלמנט האוסטרי, הורה בחשאי לחסידיו להצביע בעדו. נתן ידו לאיחוד היראים, ובתרע"ב נמנה על מיסדי אגודת החרדים שהקימו אדמור"י רוזין בטשרנוביץ. עודד את יסוד אגו"י בקטוביץ, ונמנה על מנהיגיה הבולטים. ראש המדברים בכל מקום, ובכנסיה הגדולה בתרפ"ג נבחר כנשיא מועצת גדולי התורה. בכנסית תרפ"ט

כיבדוהו גדולי ישראל - מאד, ורמ"מ אפשטיין מסלבודקה קרא עליו בהתרגשות: מלך בישראל. בנסעו לחנוכת הבית של יח"ל שהה בלובלין ארבעה ימים, ושמו לב לכך שלא נפטר שם אז אף יהודי.

בשנת תרע"ד יצא עם משפחתו כמדי שנה למרינבד. כשנודע לו שעירו נכבשה ע"י הרוסים, נסע לוינא והתישב בה. עטרת אדמור"י בית רוזין בעיר, וגדולי הדור שהתרכזו בה הסתופפו בצילו. בעל השפעה עצומה על חיי היהדות במקום. לא נתן יד לפירוד הקהילה החרדית, ואדרבה השיג הסכם מאוחד שעניני הדת בקהילה הכללית יסודרו ע"י החרדים. פיזר לצדקה סכומים עצומים, ותמך כל שבוע ברבנים ובעניים שנמלטו לעיר הבירה. דחה את הפצרות חסידיו לשוב לגליציה, אם לצורטקוב ואם לפודגורזע בה רצו לרכוש לו מגרש גדול. אמר פעם שמאות יהודים בוינא הבטיחו לו שלא יחללו שבת ומקומו כאן, ויש שסברו כי מפה קרובה הדרך יותר לא"י. מדי שנה ערך מסע מפואר לצורטקוב לחיזוק חסידיו, ושהה בה תקופה מסוימת.

בחודשים האחרונים לחייו התרופפה בריאותו ונותח. בצהרי עש"ק י"ג כסלו תרצ"ד נכנסו אליו מקורביו, ושמעוהו מפזם ניגוני שולחנותיו. כך נפטר אחרי



רבי ישראל ובנו רבי נחום מרדכי מטשורטקוב

חצות, ורבבות השתתפו בלויתו ביום א' לשער 4 חלקה 21. מחוץ לאהלו נטמן ר' שמואל ב"ר נתנאל דויטשלנדר, מיסד ומנהל קרן התורה ובית יעקב, נפטר בת"ב תרצ"ה. מעשה פלא אירע סביב תביעתו של הרב מאירזון, אחרי שהדיחוהו מרבנות וינא וקיבלו אחר במקומו. נשתמר מכתבו של השליש ר' יהודה ליב פיין אב"ד סלונים, המספר שעיכב את הוצאת פסק הדין, כי הרבי הזהירו בחלום, שאם יפרסם — לא יוציא הרב מאירזון את שנתו. כשנלחץ לכך ע"י אגודת הרבנים בוורשא ולא נותרה לו ברירה, שוב נתגלה אליו בחלום ואמר: מדוע הוא לוחץ, הרי חיים נתתי לו, ואמנם נפטר בתוך השנה.

ילדיו: א. ר' חיים אהרן הבכור שנפטר בצעירותו; ב. ר' נחום מרדכי שמילא את מקומו; ג. ר' דב בר מראשי אגו"י; ד. מרים זו' ש"ב ר' מנחם נחום מאיצקן; ה. חוה זו' ר' צבי אריה טברסקי (תר"ן-תשכ"ח), ב"ר מרדכי יוסף מזלטופולי. מתרצ"ט בת"א. מח"ס אמונה ודעת, הטוב והתכלית. נפטרה ביום י"ז סיון תש"ג, ונטמנה בהר הזיתים. בתם מלכה זו' ר' פנחס ביברפלד עורך הנאמן ורב במינכן, ובנם מיכאל.

קונ' **עטרת ישראל**, ד' תורות שאמר בשבועות הראשונים להנהגתו, סודרו לדפוס ע"י ר' ישראל רפפורט. הוסיאטין, דפוס פ' קאוואלעק, תרס"ד, ט ד', הקדמה. מהד' מתוקנת, ירושלים תשל"ב, י' ד', כשבעמוד האחרון שני ד"ת מספר לקוטי אמרים על תהלים, ושוב בסוף דברי דוד השלם. סודר מחדש עם הוספות בסוף דברי דוד, תשל"ה, טז עמ'.

העורך המלבה"ד המשיך להדפיס עם ציוני מראי מקומות: **תפארת ישראל** עה"ת והמועדים, ד, ע ד'. כלולות כאן התורות שאמר בשנים קודמות, בישבו עם החסידים כשלא נערך שולחן. הקדמת העורך בשפה משובחת, והוא כותב שעמו עוד בכתב, בלתי מסודר, על מחזור נוסף של השנה. הרבי עבר על חלק מהדברים, ונעתר להדפיסם. בסוף השמטות, תורות מפסח שנה זו, ורשימת מנויים מפורטת של חסידי טשורטקוב באוסטריה־הונגריה, רוסיה, א"י, רומניה, מערב אירופה ואמריקה. ד"צ בירושלים, דפוס אופסט ש. מונזון, תשכ"ה. יצא לאור ע"י ר' אברהם יעקב פרידמן, ומעבר לשער מודה לתלמידו נכד גיסו: ר' יעקב יצחק ב"ר ברוך ברניג שסייעו להדפסה. המשיך לרשום את התורות, ובשנים תרע"ב-ג הוציא לאור דפים בודדים בצורת כתב יד, לחלוקה לתלמידים.

ישמח ישראל, תורות לשבתות ומועדים, וינה, דפוס האחים אפפעל, תרצ"ג, קסז עמ'. בהקדמת המעתיק והמסדר ר' דוד זיידמן כותב, ששמע את הדברים בוינא מתרפ"ב, ותוכנם אמונה בהשגחה פרטית ובכל דרכיך דעהו. הצורך בהדפסה נובע מריחוקם של רוב החסידים, והרבי נתרצה לכך רק בגלל מצוקתו של המלבה"ד ר' צבי פרמינגר. בעצמו עבר על חלק מהמאמרים, והוטבו בעיניו. ד"צ בא"י, בתוספת דף הנצחה בהתחלה וג' בסוף.

גנזי ישראל, התורות שכתב בעצמו בשנים תרנ"ג-תרצ"ג, וחלקם אף לא אמר ברבים. ברוקלין, דפוס בלשן, תשכ"ה, טז, תמז עמ'. הסכמת פקסימיל מחתנו רצ"א מזלטופול. המסדר והמלבה"ד ר' יחיאל מיכאל ב"ר מרדכי הלוי שכטר, המספר בהקדמותיו שקיבל את הכתבים מאלמנת האדמו"ר האחרון ר' שלמה בהסכמתו, וטרח להעתיקם במדויק. שתי התורות האחרונות מבנו רנ"מ. אח"כ שמות המנדבים והמונצחים, ולוחות פקסימילים מהתורות ומאיגרותיו. חלו בהם שיבושי סדר והשמטות, ועל כן יצאו לאור מסודרים מחדש עם הסכמות חדשות ומפתחות ע"י ר' ישראל שפיגל בשלושה כרכים, ירושלים תשמ"ו.

נזר ישראל עה"ת והמועדים. ליקט וערך ר' דוד משה שפיגל, סידר והביא לדפוס בנו ר' ישראל. ירושלים, ביכ"נ עזרת ישראל דחסידי טשורטקוב, תשמ"א, קפח עמ'. בהקדמת הבן כותב, שאביו לא זכה להדפיס את הספר בעצמו. התורות נאגרו מבני המשפחה, עזבון ר' דוד זיידמן, הרב יואל פינק ואחרים, וסייעו בעריכתם ר' אלישע פקשר ור' מרדכי יוסף ויינשטוק. פתח דבר מהאב, לתולדות הדפסת ספרי טשורטקוב. מעמ' קלא נאומיו בכנסיות הגדולות. בעמ' קמג שער: פאר ישראל והדרו לתולדות המחבר, מאת האב. מעמ' קעה: חסיד בכל ישותו, הבן על האב.

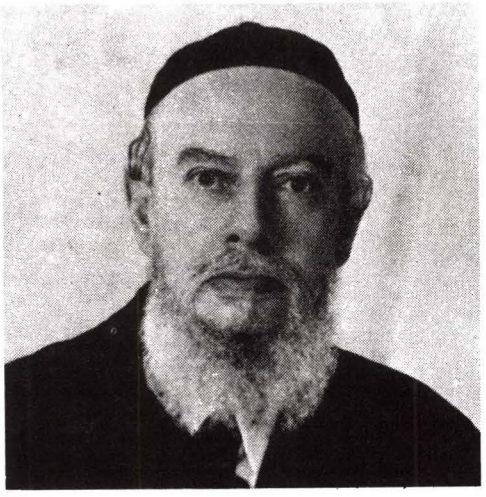
תשובות אליו: בית שלמה, יו"ד, ח"א, קפד, קפה בתרכ"ח; שו"ת רב"ז, ח"ג. ד"ת ממנו: ספר הישר והטוב מחסידו ר' טוביה הכהן רוטנשטרייך; הנאמן, מה, 23-25. קונ' דברים שרשם לעצמו, ופיענחם ר' נח עקיבא אנגל עם הערותיו, אז נדברו, 85, 14-21. תקנותיו לקביעת בית החיים: ר"ש לייטר, ילקוט חדש, קסה. מכתביו: לטובת ישיבת ברודשין ע"י רצ"ה שטרנברג, ספר התקנות, עמ' כג; דובב שפתי ישנים, ח"א, שנג־שנו, מכתבים מזויפים נגד הציונות, 143-145; לעזרת תורה בתר"ף, זכרון בספר, 188; ברכות בתרע"ד עם רבי ישראל מהוסיאטין, לר' שמלקא רוקח שנעתר לעמוד בראש אגו"י בגליציה, דף באוסף קלוגר; קריאתו לבחור ברשימה 33, אונזער וואלט, קולומיאה תרפ"ח, גל' כ"ו אדר. שני מכתביו מתרצ"א־ג לרא"ז הלפרין ע"י הגבאי ר' יוסף שטרנברג, בסוף דברי שלמה של נכדו. המשכיל מרדכי גוטפריד כתב עליו בהערצה מופלגת בחוברתו מס' נו: נשמה מעולם האצילות, וינא, כסלו תרצ"ד, 16 עמ', ובה מספר על שיחותיו הרבות עמו. הספדו של ר' דוד רייז, זכור לדוד, 35.

שבתי שנפלד, תקופות ואישים, 9-12; עיר הגולה בסו"ס שם משמעון, תמז, תסד, תסו; רב"ז יעקבזון, אשא דעי למרחוק, לפי המפתח; הרב משה לייטר, הדרום, יט, 133-138, כב, 133-134; ר"א סירקיס, איש האמונה, 130-133; ישראל שפיגל, המודיע, ט"ו כסלו תשכ"ט, ב, י"ב כסלו תשד"מ ז, מסילות, כ, 6-14, הנאמן, מח, 32-35, מט, 5, נ, 3, נא, 34-35, נב, 2-3, נג, 5; יעקב כץ, שערים, י"ב כסלו תשכ"ז, ז; הרב אריה בקנרוט, מסילות, ב, 6-12, 16-17; תפארת ישראל, יח, 15-26, ועל יחסו לא"י, ו, 27-33.

מכתבו של רבי ישראל מטשורטקוב בתרל״ד אל הרב אברהם בנימין קלוגר בדבר סכסוך השוחטים ביגולניצה. אחרי החתימה
מבקש לשלוח במחיר את הספר לשון צדיק

ר' ישראל ב"ר יצחק **פרידמן**
מלייפציג ות"א (תרל"ח-תשי"א)

נולד ביום כ"ד אלול תרל"ח (ולא תרל"ט), שני לאביו הפחד יצחק מבויאן. נשא בתרנ"ו (ולא בתרנ"ה) את



רבי ישראל מבויאן-לייפציג

דובא מרים (ולא מלכה) בת דודו ר' שלמה ברא"י מס"ג. נפטרה ביום כ' סיון תש"ט, ונטמנה בצפת. אחרי פטירת אביו בתרע"ז, קבע את מושבו כאדמו"ר מבויאן בלייפציג. פעל לחיזוק חיי הדת, והקרין מאור החסידות באשכנז. היה אומר ד"ת בשולחנותיו ואחרי הקידוש בשבת, אך לא היתה דעתו נוחה מפרסומם. לא נטל חלק באירועים מפלגתיים מכל סוג. כל ימיו חלש בבריאות רופפת. ביקר בארץ בתרצ"ה. בתחילת תרצ"ט נמלט לשוויץ, ועלה לת"א. ערך שולחנות, והשתתף בכינוסי אדמור"י בית רוזין. משמשיו: ר' לוי פיק ור' שלמה טלינגטור. נפטר ביום ל' אב תשי"א, ונטמן בצפת. בנותיו: א. גיטל לאה זו' ב"ד ר' מרדכי



תצלום מל"ג בעומר ת"ש במירון. משמאל לימין: הרבי מבויאן-לייפציג, המשב"ק ר' לוי פיק ור' שלמה טלינגטור


הרב ישראל סרידמן
מבויאן – לייפציג
רחוב יבנה 88 תל-אביב מ"י

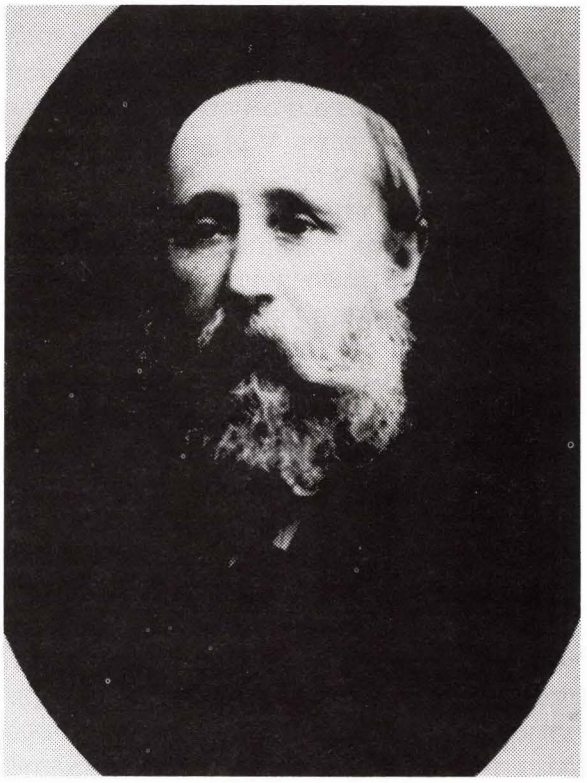
ברכת הרבי מבויאן-לייפציג בתשי"א לכינוס הארצי של המרכז לטהרת המשפחה בישראל

שרגא ב"ר מנחם נחום מבויאן־טשרנוביץ. בזיוו"ש זו' ר' ישעיה שפירא, בזיווג שלישי זו' ר' אברהם יעקב שפירא מדרוהוביטש; ב. חוה חיה זו' ר' מרדכי שרגא (תוניה) השל ב"ר יצחק מאיר מקופיטשיניץ.

אנשי שם, 30; הרב אלישע פקשר, תפארת ישראל, טז, 18-22.

ר' ישראל ב"ר מרדכי שרגא **פרידמן**
מהוסיאטין (תרי"ח־תש"ט)

נולד ביום ט"ז (ולא ט"ו) כסלו תרי"ח (ולא תר"ח) לאביו ר' מרדכי שרגא מהוסיאטין. נשא את גיטל בת ר' אבי עזרא זליג שפירא ממוגילניצה. בזיוו"ש חתן ר' חיים הגר מאטיניא. אחרי פטירת אביו בתרנ"ד, עלה על כסאו כאדמו"ר מהוסיאטין נ"ה שנה. על חסידיו נמנו הגאונים בני הכוכב מיעקב מהרימלוב, ר"מ ארק, רא"מ שטיינברג, ר' יוסף ליב מסקלט וטפליק, ר' שלום מלמד מאומן, ור' מנחם נחום מרגליות מסוכוסטוב. גאון בהצנע לכת, ור' משה'ניו בן אחיו אמר, שהעולם אינו מכיר את גדלותו בגלל הפשטות שלו. ר' פישל ארק ששוחח עמו בעניני מקואות, נדהם לראות את בקיאותו בכל השו"ת השייכים לזה. חצרו חרבה כשהרוסים פרצו בתחילת מלה"ע א', וגלה לוינא בה התרכזו אדמור"י בית רוזין. חובב א"י, ועודד חסידים לעלות. בשנת תרצ"ז עלה לת"א, והרב חיים שנור סיפר עליו (תפא"ר, ו, 34-35). ביתו הכחול ברחוב ביאליק נעשה אבן שואבת למבקשי ה'. לפנות ערב טייל ברחובות, ואנשים לא גרעו את עיניהם מדמותו הנסיכית.



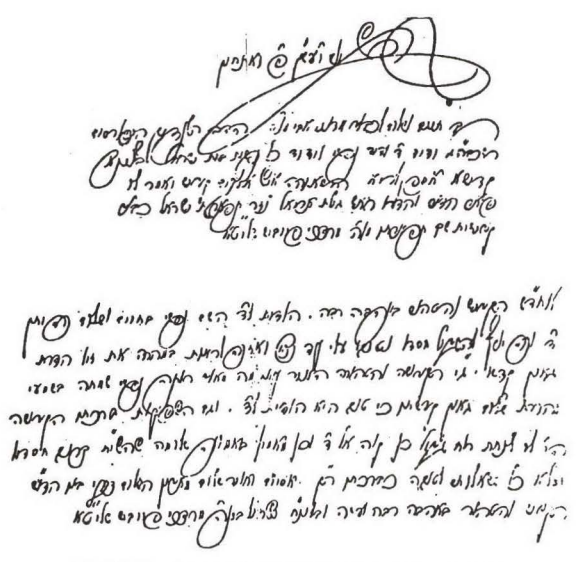
רבי ישראל מהוסיאטין בצעירותו



רבי ישראל מהוסיאטין בזקנותו

אחרון נכדי ר״י מרוזין שבחיים. ממשמשיו: ר׳ ליפא שווגר ור׳ קלמן שאול וילנר. בראש משלחת אדמור״י רוזין שסיירה בתש״ג בישובים הדתיים. מיוזמי הקמת המרכז לטהרת המשפחה. נהג לשאול דברים טמירים בציפיה שיענוהו מן השמים. מהר״א מבלז כינהו תדיר צדיק יסוד עולם. כשחששו בארץ מפלישת הנאצים, נערכה תפילה ליד ציון בעל אור החיים הקדוש ביום השנה ט״ו תמוז. בשובו אמר שבטוח שלא יכנסו לארץ, כי ראה שם הוי״ה באותיות אש על הציון. עודד הקמת חזית דתית מאוחדת בבחירות לכנסת. בתרצ״ט כתב בצוואתו שיובילוהו להר הזיתים, ואם לא תהיה אפשרות — אזי לצפת או לטבריה. אז עדיין לא חשבו שכך יהיה! נפטר אור לעש״ק כ״ט כסלו תש״ט, כששפתיו רוחשות בלי הפסק מלכותך מלכות כל עולמים. נטמן בטבריה לא הרחק מציון רמ״מ מויטבסק ושאר קדושים. בנותיו: א. חיה שרה זו׳ ר׳ יעקב ב״ר יצחק מבוהוש שמילא את מקומו בת״א כאדמו״ר מהוסיאטין; ב. חוה זו׳ ר׳ מנחם נחום מלבוב בן אחיו ר׳ שלום יוסף.

מכתבו ע״י ר׳ דוד שוואגער לטובת ישיבת ברודשין, ספר התקנות, עמ׳ כא. מכתבו לר׳ יעקב פלייסיג ראב״ד ויען, דובב שפתי ישנים, ח״ב, קסה־קסז. פקסימיל צוואתו בראש ספר אהלי יעקב של חתנו. אוסף שיחות וד״ת בחוברות תפארת ישראל.
אנשי שם, 30; תולדות אנשי שם, 103; אברהם יצחק אביטוב (בירנבוים), מבית אבא, 13, 73-84, 105-108 - ספר הוסיאטין, 27-28, 40-41, 75-97, קהילתיים, 31-33; הוסיאטין פאדאליער, 149-150; יחידי סגולה, 229-233; תפארת שבמלכות, 221; אברהם ברוך וינקלר, המודיע, כ״ט כסלו תשכ״ט, ד; יצחק תמרי, הצפה, כ״ח כסלו תשכ״ט, 2; הרב שלום חיים פרוש, קמחז״ה, ד, 84-86; מסילות, ב, 27-28, הרב מאיר גרוזמן, ה, 17-22, אברהם יעקב זילברשלג, י׳, 10-18, והמודיע, א׳ טבת תשמ״ט, ט.

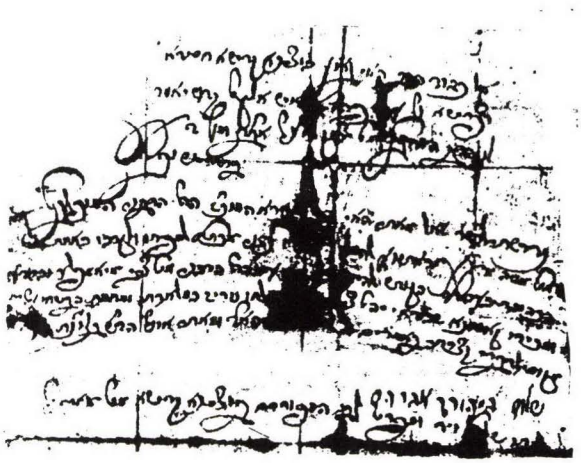


אגרת שלומים מרבי ישראל מהוסיאטין לאביו

ר׳ ישראל ב״ר שלום שכנא **פרידמן**
מרוזין (תקנ״ז-תרי״א)

אבי המשפחה: רבי דב בר המגיד ממזריטש ומרובנה, תלמידו הגדול של הבעש״ט, וממלא מקומו בהנהגת החסידות. היתה בביתו מגילת יוחסין מפורטת עד דהע״ה. נולד בשנת תס״ד, ונפטר ביום י״ט כסלו תקל״ג. מחבר ספר לקוטי אמרים הוא מגיד דבריו ליעקב.

בנו: רבי אברהם המלאך בעל חסד לאברהם. נולד בשנת ת״ק(א), נפטר בחוואסטוב ביום י״ב תשרי תקל״ז. נשא את גיטל בת המשנת חכמים, וכשהתאלמנה עלתה לטבריה. עליו: א. פקשר, תפארת ישראל, יז, 26-33. בניו של המלאך: א. ר׳ ישראל חיים מלודמיר, חתן רבי שלמה מקרלין. בזיוו״ש חתן רבי גדליה מליניץ. נפטר אחרי תק״ע; ב. רבי שלום שכנא מפרובישטש. נולד בשנת תקכ״ט (ולא בתקכ״ו, תקל״א), נפטר ביום י״ד (ולא י״ג) תשרי



אגרת רבי שלום מפרובישטש לרבי לוי יצחק מברדיטשוב

תקס״ג. נשא את חוה (מלכה) בת ר׳ אברהם מקרסטשוב חתן ר׳ מנחם נחום מטשרנובל. עליו: תפא״י, ה, 31-36, פקסימיל. ילדיו: א. ר׳ אברהם מפרובישטש. בזיוו״ר חתן רבי יוסף משה מקרסנה. נולד בתקמ״ז לערך, נפטר ביום י״ז אדר תקע״ג (ולא תקע״א). עליו: הרב אלישע פקשר, תפא״י, א, 12-14, הרב דב רבינוביץ, כא, 40-41; ב. ר׳ דובער. אירס את נכדתו של ר׳ לוי יצחק מברדיטשוב, ונפטר צעיר (י״א בי״ז אדר); ג. ר׳ ישראל מרוזין; ד. חנה יוטא זו׳ ר׳ יצחק מגראנוב ב״ר מרדכי מקרמניץ.

ר׳ משה יעקב שוורדשרף, גזע תרשישים, למברג תרס״ה; ר׳ אהרן פיצ׳ניק, מטה אהרן, 73-74.

רבי ישראל נולד ביום ג׳ תשרי תקנ״ז לאביו ר׳ שלום שכנא. בגיל שש נתיתם ממנו, והתחנך אצל אחיו הגדול ר׳ אברהם. בן י״ג נשא את שרה בת ר׳ משה הלוי אפרתי ר״מ בברדיטשוב, נפטר ביום ד׳ חשון ונטמן בבוטושן, בנו של ר׳ אליעזר ר״מ קרלין, וחתנו של ר׳ ישראל איסר אב״ד פינסק, ב״ר משה אב״ד לובומל, ב״ר יצחק אב״ד פינסק חתן רש״ב מייזלש חתן הרמ״א. אחיותיה: בילא זו׳ ר׳ מיכל מקשיבקא; זו׳ ר׳ ישראל דב מסטפן; (ברכה דינה) זו׳ ר׳ דוד צבי קביליאנסקי מברדיטשוב. אחרי פטירת אחיו בתקע״ג עבר מפרובישטש לרוזין, ועל שמה נקרא לדורות.

החל להנהיג בדרך של הוד ותפארה בגינוני מלכות. מבחוץ קישוטי פאר של זהב וכסף, מרכבות רתומות לסוסים אבירים, ומבפנים לב שבור וגוף מסוגף, שאינו נהנה מהעוה״ז אפילו כחוט השערה. גדולי הצדיקים העריצוהו. ר׳ לוי יצחק מברדיטשוב כיבדו בעודו צעיר, האוהב ישראל דיבר עליו גדולות והתכופף להרים את אבנטו שנפל באומרו שזכה לגלול ס״ת, וכן גם הדע״ק ואחרים. בקרב יהודי אוקראינה היה לו מעמד של ריש גלותא, ואף גויים העריצוהו כמלך היהודים. משום כך נאסר בקייב בתקצ״ח במשך כ״ב חודש, והחלה פרשה מופלאה של מאבקו בצאר הרוסי שנמשכה כל ימיו. בהשתדלויות רבות שוחרר, ועבר לקשינוב. הובחר ליאסי, והוגנב את הגבול לאוסטריה. שיר שחיבר בצאתו מבית הסוהר על המלך המשיח ובראשי החרוזים: ישראל, יש״י חסידה, סיני, ע, רפט־רצא.

יסד בתר״א(ב) את חצרו בסדיגורה שליד טשרנוביץ, וכדי לסכל את מאמצי רוסיה להסגירו אליה, נרכשה לו אחוזת פוטוק־זלוטי בגליציה, אליה עבר לגור. קיבל אזרחות טורקית ותואר אזרח ירושלים, ומתקפ״ה נשיא כולל ווהלין על מקום האוהב ישראל ועוד כוללים. מכתביו על כך בספר ישוב א״י לרי״ז מינצברג. צדיקי פולין וגליציה נהרו לשחר את פניו, ולחזות בעבודת אש קודש האצורה בפנימיות לבו. באימרותיו הקצרות קיפל פרקי הגות ועבודה, שאצל אחרים נצרכו להם שיחות וספרים שלמים. נשא בשנית את אלמנת רצ״ה מרימנוב. ביו״כ האחרון צמא לבו, ולא הותר לו רק לטבול את קצה אצבעותיו במים להריחם. לא התאושש, ונפטר ביום ג׳ חשון תרי״א. נספד ע״י ר׳ יוסף לנדא אב״ד יאסי: קול נהי, טשערנאוויץ תרי״א, כו ד׳ (חסר), כשמעבר לשער הקדמת בנו המו״ל ר׳ מתתיהו. כמו״כ אבל גדול מר׳ אברהם תאומים מזלישטשיק, ואבל כבד מהמהרש״ק.

לששת בניו קרא שש כנפים, והם הפיצו את אור החסידות לרבבות: א. ר׳ שלום יוסף שנטמן בלייפציג; ב. ר׳ אברהם יעקב מסדיגורה; ג. ר׳ מנחם נחום משטפנשט; ד. ר׳ דב בר מלעווע (קדם לרמ״נ); ה. ר׳ דוד משה מטשורטקוב; ו. ר׳ מרדכי שרגא מהוסיאטין. בנותיו: ז. חיה מלכה זו׳ ר׳ יצחק מסקווירא. נפטרה

מכתב ליושבי ארץ הקודש מכולל ווהלין, כי לרגל המצב הכלכלי הקשה אסור לעלות לארץ, העולה לא יקבל תמיכה, ואין לדבר שטנה על הממונים בשל כך. על החתום רבי ישראל מרוזין

צעירה בלי ילדים; ח. לאה זו' ר' דוד הלפרין מברדיטשוב; ט. גיטל טויבא זו' ר' יוסף מונזון; י. מרים מאניא זו' רמ"מ הצמח צדיק מויזניץ.

תורותיו לוקטו בספרים שהופיעו במהדורות רבות. הראשונות הן: **עירין קדישין**, ווארשא, בימ"ס ר' אהרן וואלדען שקנה את הזכויות, תרמ"ה, סה ד', בלי הסכמות. הן נדפסו בדף מיוחד, וצילומן: שפתי צדיקים, א, עמ' עד. מדף נה ע"א: לקוטי יקרים מבנו ראי"ז מס"ג. תנינא, הובא לדפוס ע"י ר' מאיר הלוי ראב"ד מראמפאלי חתן נכד ר"מ מפרימישלן. בארטפעלד, דפוס ר' יוסף מאיר בלייער, תרס"ז, כח ד'. חלק מההקדמה מועתק ממהדו"ק. בדף האחרון מכתב מריב"ז ור"ש מאוסטרופולי. תליתאה, נעתק מכתבי ר' שמשון דוד מזלישטשיק ששמעם בעצמו, וסודר ע"י ר' אליהו מרדכי לויפבן ממעליץ. הוסיאטין, דפוס פ' קאוואלעק, תרע"ד, 4, 51 עמ'. בהתחלה תעודת רא"י מס"ג ע"י ר' אברהם ויינשטוק והקדמה. מעמ' 45 סיפורים מצדיקים.

כנסת ישראל מבניו וממנו. ווארשא תרס"ו, עד ד'. לוקט ע"י ר' ראובן ב"ר צבי דוד ז"ק מו"ץ אוסטילע, המספר בהקדמתו כיצד קיבץ את הדברים, וכשהיו למראה עיני ר' ישראל מצורטקוב, ביקש העתקה מהם. בסוף ד"ת מר' אהרן מקרלין, ושמות המנויים שרובם מרוסיה ופולין. ח"ב שלו הוא: **בית ישראל**,

פיעטרקוב תרע"ג, פב ד', הקדמה. צולם מחדש בהוספות ותיקונים עם ספרו כרם ישראל, א"י תשל"ג.

פאר לישרים מן הכתבים של: א. ר"י מרוזין, ב. ר' רפאל מבערשיד. מועתקים מכת"י תלמידם ע"י ר' יצחק דוד הלוי רויזנשטיין, ב"ר יוסף דוב שנהרג בתרע"א במירון הי"ד, ב"ר צבי, ב"ר משה מברדיטשוב. ירושלם, דפוס ר"ש הלוי צוקערמאן, תרפ"א, סה ד', עם תעודת ר' מנחם נחום האדמו"ר מבויאן־טשרנוביץ, ע"י ר' ישראל מרגליות ש"ב של המו"ל.

אבן ישראל, תורות, **תפארת ישראל**, אמרות וסיפורים. יצאו לאור ע"י ר' שלמה טלינגטור מחסידי בויאן, נפטר ביום י"ג שבט תשי"ז, לפי שמועות שבידו בשם אומרם, ירושלם תש"ה, ב, סב ד' ועוד עמ'. צולמו בירושלים תש"ל ובב"ב תשל"ז בתוך ג' ספרים נפתחים. **נוסח ההקפות** של ר"י מרוזין, הועתק מסדר ההקפות של ר' מרדכי שלמה מבויאן בניו יורק. ירושלים, קלויז תפארת מנחם שבנה ר' דובר הורנשטיין, תשט"ו, ו ד'.

נחלת ישראל. נערך ונסדר מהספרים הקודמים על סדר התורה והמועדים עם מראי מקומות. ניו יארק, דפוס האחים טברסקי, תשי"א, יב, ריב עמ'.

המסכימים: ר' ישראל מבויאן־לייפציג בת"א; ר' מרדכי שלמה מבויאן בניו יורק; ראי"ז מס"ג בת"א ואחיו רש"ח; רמש"י מס"ג בת"א; ראי"ה השל מקופיטשיניץ; ר' ישראל מונזון מבראד; ר' יצחק מאיר השל ממזבוז. ההדיר ר' שואל אלכסנדר ביסטריצקי, ב"ר מרדכי מהמבורג (וזו' שפרה בת ר' לוי), ב"ר יהודה ליב מחסידי בויאן (נפטר בלבוב ביום י"ז תמוז תרפ"ג. זו' מרים שינדל עלתה לירושלים, נפטרה ביום ד' סיון תרצ"ו, ונטמנה בהר הזיתים), ב"ר שואל ב"ר מאיר מרוזין עצמה, חסיד לעוע ס"ג ובויאן, התישב בקניגסברג בה קידש שם שמים בהליכותיו. בהקדמתו מוסר ספרי מקורותיו ונחיצות ההדפסה. הקים את המרכז להדפסת ספרי רוזין, ומתכוין להדפיס על ידו ספר נוסף. בעמוד האחרון שמות המסייעים.

אורות ישראל. לקט שלם מהתורות שלו ושל בניו. ירושלים, מוסד הרי"ם לוין, דפוס דרור, תשל"ג, שנט עמ'. ליקט וסידר ר' אברהם משי זהב, הכותב בהקדמתו שליקט ממאתים ספרים, תורות בלבד בלי סיפורים, וסידרם עה"ת, מועדים וענינים מיוחדים. בהקדמת רי"ל לוין כותב שזהו ראשון בסדרת אוצר החסידות, ואת העריכה השלים ר' יצחק מתתיהו טננבוים.

נר ישראל ממנו ומבניו, א־ב, ת"א, בימ"ד אביר יעקב, דפוס ישיבת אהל יוסף בב"ב, תשל"ח, רלב עמ'. ערך ליקט והוציא לאור ר' חיים דוב שטערן, המבאר בהקדמתו שברר מתוך התורות את אלו שנקל להבינם ומלהיבים הלב לעבודת ה', והניח עניני קבלה

עמוקים. בח״א כינס על סדר התנ״ך, תפילה, מועדים, ש״ס ועוד, עם מפתחות. בח״ב, דפוס תרשיש, קצה עמ׳, הקדמה, כינס סיפורים ושיחות, מכתבים ומגילות יוחסין, במערכות מיוחדות על כל אחד, כולל סיפורי ר׳ מרדכי חיים מסלונים ששמעם מעדי ראיה. הופיעה מהד׳ ב מורחבת.

ישועות ישראל. ח״א לתיאור פרשת מאסרו, ע״י המשב״ק ר׳ יוסף ראטה, הובא לדפוס ע״י אליעזר שענקעל. פאדגורזע, דפוס רש״ח דייטשער, תרס״ד, 32 עמ׳. ח״ב לסיפורים שסיפר, 31 עמ׳. ד״צ בתוך שלושה ספרים נפתחים בתוספת המו״מ הרשמי אודותיו ומפתחות, כשאחריו תפארת ישראל ואבן ישראל, ב״ב תשל״ז. מהדורה חדשה בשם מגדיל ישועות, נדפסה בתש״ן ע״י מכון שפתי צדיקים בירושלים.

כרם ישראל, ספר היחס לבית רוזין וטשרנוביל. לובלין, דפוס שלמון של ר׳ עוזר צוועקין חתן הרב ממרקישוב, תר״ץ, מח ד׳. נתחבר ע״י הרב ראובן ז״ק, ור׳ ישראל מצורטקוב כתב עליו בהסכמתו ע״י ר׳ יוסף שטרנברג: מעודו מתאבק בטשארטיקאוו, ובין קהל החסידים הישישים הטה תמיד אזניו לשמוע שיחת ת״ח... על כן העמסתי עליו, שהוא יקח עליו עבודת הקודש הזאת. בהקדמתו מברר מעלת ידיעת היחוס. לתולדות ר״י מרוזין חיבר הרב אברהם יצחק ברומברג ספר בסדרת מגדולי החסידות, ו. **וואונדערלעבע מעשיות** וסיפורים ממנו (רק הראשון מהשנים) ומאחרים. העפט ו, ווארשא תרצ״ו. ד״צ ע״י הרב אשר אנשיל מראצפערט עם הקדמתו, ווילימסבורג תשמ״ה. בשנים האחרונות נתפרסמה תמונתו, והוכיחו זיופה האחים רא״י ורש״ח מסדיגורה.

אור ישראל, בסוף היחס מטשרנוביל, 164-178; מרקוס, החסידות, רז־רכג; סיפורי מרן הרמ״ח, רכח-רנד (גם על בניו).

ר׳ ישראל יצחק פרידמן. דומ״ץ טרנוב.

תשובות אליו: חדושי אנשי שם, קלט, קנא; שו״מ, קמא, ח״א, יט, מב, ר בתרט״ז-תרי״ט, ולבנו ר׳ שרגא דוד: תליתאה, ח״ב, צ. אולי בנו גם ר׳ זאב דיין בטרנוב.

ר׳ ישראל מאיר פרידמן

דומ״ץ בצאנז. עשרות שנים היה מהיושבים שם על התורה ועל העבודה, וגם בסטרופקוב אצל רבי אברהם שלום ה״ש שלמד אצלו בילדותו. האריך ימים בברכת הדב״ח. נספה באושוויץ בתש״ד הי״ד.

ר׳ ישראל שלום יוסף ב״ר יצחק **פרידמן**

מבוהוש (תרט״ז-תרפ״ג)

נולד ביום י״ג תשרי תרט״ז (ולא תר״י, תרי״ג, תרכ״ג), בן ראשון לאביו ר׳ יצחק מבוהוש אחרי שתי בנות. נשא את מלכה בת ר׳ משה אברהם צוקרמן מרשקוב. בזיוו״ש חתן ר׳ יוסף פרידמן מרימנוב. אחרי פטירת אביו בתרנ״ו, עלה על כסאו כאדמו״ר בבוהוש. נהרו אליו המונים, גם בגלל ידיעותיו ברפואה. הקים בחצרו ישיבה שהעמידה את גדולי רומניה בדור הבא. נשיא כולל רומניה בא״י, ובזמנו היו בארץ ששה בתי כנסת של בוהוש. במלה״ע א׳ שהה זמן מה בהונגריה ובגליציה. נפטר ביום כ״ג ניסן תרפ״ג. בנותיו: א. זו׳ ר׳ דוד טברסקי שנפטר בתרח״צ (ולא תרע״ח), ב״ר מרדכי זוסיא; ב. זו׳ ר׳ יעקב יוסף ב״ר מנחם נחום מרחמיסטריבקה. נפטרה בצעירותה; ג. בלומא רייזל זו׳ בן דודה רמ״מ מבוהוש; ד. זו׳ רבי גדליה אהרן רבינוביץ ב״ר יהושע השל ממנוסטרישטש בזיווג הראשון (ספר היובל מנוסטרישטש, ניו יורק תר״ץ, 30).

פאר ישראל עה״ת והמועדים, ירושלים, מכון בוהוש, תשל״ט, רכד עמ׳. רבי יצחק מבוהוש־ת״א כותב בהסכמתו: אע״פ שכפי מנהגינו מעולם לא נחה דעתנו מהדפסת אמרי קודש, דיותר נאה להם להיות בבחינת הן הן הדברים הנקנים באמירה, אבל כל זה היה טוב לדורות ראשונים, שהיה לבם כלב הארי ופתוח כפתחו של אולם, משא״כ עתה שנתמעטו הלבבות ונחלשו המוחות, ולולא הדברים אשר באו בדפוס, כמעט ולא נשתמר מתורתן של ראשונים כלום. בהקדמת המו״ל ר׳ יעקב מנדל פרידמן, מוסר שמות שלושת הרבנים שרשמו את התורות בשנים תרנ״ז-תרע״א. בסוף מפתחות. עומד להופיע ח״ב הכולל ד״ת לנ״ך, אגדות הש״ס וליקוטים.

תשובה אליו: שושנים לדוד, ח״ב, ד. מכתבו לטובת חברת בני ציון בקונ׳ שהוציאה בתרס״ה, עמ׳ ו.

הרב אלישע פקשר, תפארת ישראל, יד, 22-26, 56, עם תמונתו ופקסימיל; כרם החסידות, ג, קפו-קפז, עם פקסימיל מכתבו מתר״ף על חזקת הרבנות בסקולען.

ר׳ מאיר ישראל איסר ב״ר בן ציון הכהן **פרידמן**

בנו של ר׳ בן ציון דומ״ץ דובצק. חסיד בלזוב. נשא את בתו של ר׳ אברהם עבר פטרפרוינד שו״ב קרניץ, ועבר אליו. ר״מ בישיבת באבוב המקומית. ניצל מהשואה, ומכהן כאב״ד קרניץ בברוקלין. מחותנו של רבי יהודה מסטוטשין. בניו חסידי חב״ד. כבן תשעים עמו״ש, ולא נס ליחו.

תשובה אליו: דרכי נועם, יח בתשי״ד.

ר׳ מנחם מנדל ב״ר דוד **פרידמן**

מבוהוש (תרל״ו-תש״ג)

נולד בבוהוש ביום ג׳ תמוז תרל״ו לאביו רבי דוד מבוהוש. נשא את בלומא רייזל בת דודו ר׳ ישראל שלום יוסף. ניהל בחייו עם גיסו ר׳ דוד טברסקי, את הישיבה שהוקמה בבוהוש. אחרי פטירת חמיו

בתרפ״ג, מילא את מקומו כאדמו״ר מבוהוש יחד עם גיסו הנזכר, ורק כאשר הוא חלה ועבר ליאס, הנהיג את העדה לבדו ביד רמה. בסוף ימיו ראה בעלות המשטר האנטישמי לשלטון, ודיכוי היהודים ע״י משמר הברזל. פעל רבות למען אחיו, אבל מרוב צער ויגון כרע על משמרתו, ונפטר ביום י״א תשרי תש״ג. כל כתביו עלו באש, בחיפוש שערך המשטר הקומוניסטי בביתו. ילדיו: א. ר׳ יצחק. נפטר בבוקרשט; ב. יוכבד פיגא זו׳ רבי יצחק מבוהוש שליט״א; ג. שרה דבורה זו׳ ב״ד ר׳ יצחק ברמי״ל מפשקן.

תפארת ישראל, ה, 46, יא, 45 (תמונותיו); הצפה, י״ב תשרי תשל״ד, 3.

ר׳ מנחם נחום ב״ר אברהם יהושע השל פרידמן

מאיצקן (תר״ם-תרצ״ג)

נולד בשטפנשט ביום ח׳ חשון תר״ם (ולא תרל״ג, תרל״ח, תרל״ט), לאביו ר׳ אברהם יהושע השל מאדזד וגלץ. גדל בבוהוש, ואח״כ עשר שנים בצורטקוב משנשא את מרים בת האדמו״ר ר׳ ישראל. נפטרה בפריז ביום ה׳ אייר תשכ״ג, ונטמנה בנחלת יצחק. מתרס״ז רבה של איצקן בבוקובינה. בפרוץ מלה״ע א׳ נמלט לוינא, ושב בתרפ״א. נועד למלא את מקום דודו הרבי משטפנשט, ולא נכון שכיהן שם מתרפ״א. נפטר חודש לפניו כששהה בבית הבראה ליד וינא ביום כ״א (ולא כ׳) סיון תרצ״ג. בתו פיגא ונכדו דוד משה נספו הי״ד. בספריו סלל דרך משלו המבוססת על ספרות חז״ל לענפיה השונים, עם ידיעה רחבה בספרות העולם ובעברית החדשה. פירסם גם מאמרים בעתון היהודי ביאס ועוד, בחתימת פלאי.



רבי מנחם נחום מאיצקן

דברי מנחם, כ״ו דרשות, קראקא, דפוס ר׳ משה לענקאוויטש, תרע״ג, ב, צה ד׳. מחירו 5 כתר, 2 רובל. כולל ביאורי אגדות ודברי הגות. בסוף רשימת המסייעים מרוסיה, אוסטריה־הונגריה, רומניה ואמריקה.

מסכת אבות עם פירוש **מן**, (ח״א) על הפרקים א־ב, וינה, דפוס אוניאן, תר״פ, יד, נד; עא עמ׳, הקדמה קצרה, ופתיחה המוסרת מהלך ויכוחו עם פוקר, האם יש סתירה כביכול בין דעת חז״ל למדעים. לפירוש צביון היסטורי־מדעי, ובלולים בו עניני הגות וחסידות. פרקים ג (ס עמ׳) - ד, תרפ״ב. פרקים ה־ו, קשינוב, דפוס אונזר צייט, תרפ״ח, נח;-קיט עמ׳. הערות על הספר: שו״ת רב״ז, ח״ג, נב.

החלום ופתרונו, מסה פסיכולוגית עם שליטה רחבה בספרות המקצועית לרבות פרויד, טשרנוביץ תרפ״ה, מז עמ׳. **על האמת והשקר**, קישינב, דפוס אונזר צייט, תרפ״ז, מז עמ׳, הקדמה. הגות עיונית בלשון צחה, ובשימוש רב בספרי חכמי העמים. **על היופי**, דפוס טכניק, תרפ״ט, נ עמ׳. מבאר שבא להוציא מן הדעה, שאין לחרדים שייכות לאסתטיקה. בסופו רשמי מסעותיו באיטליה ובשוויץ. **על האדם**, תרצ״ב, יח עמ׳, הקדמה. ג׳ ספרים נפתחים: דברי מנחם, כ״ו דרשות; מסכת אבות עם פירוש מ״ן; על האמת והשקר. מהד׳ חדשה עם הוספות. ת״א תשמ״ז, 20, 189; שמט; טז, 34 עמ׳. בהתחלה הקדמת תולדותיו ע״י המו״ל ר׳ יצחק חכם מחולון. בסוף דפי הנצחות.

תשובות אליו: חיים של שלום, ח״ב, יא; רב״ז, ח״א, קטז, אה״ע, מ־מב. מאמריו באגדה גם בקבצים יבנה (לבוב), אהלי יצחק (סטמר).

יעקב כהן, לעקסיקאן, ז, 484; קרסל ב, 663, עם ביבליוגרפיה; יהודה עברון־נכברג, משטפנשטי לא״י, 32-39, 119.

ר׳ מנחם נחום ב״ר יצחק פרידמן

מטשרנוביץ (תרכ״ט-תרצ״ו)

נולד בסדיגורה ביום כ״א כסלו תרכ״ט, בכור לאביו הפחד יצחק מבויאן. בין מלמדיו בילדותו המשב״ק ר׳ יוסף ביליג. נשא בתרמ״ד את חוה בת דודו רבי מרדכי שרגא מהוסיאטין. סמך שם לשולחנו ג׳ שנים, ושב אל אביו לבויאן. בפרוץ מלה״ע א׳ ברח לוינא, בה נפטר אביו בתרע״ז. היות ובויאן חרבה במלחמה, בנו לו חסידיו מרכז בטשרנוביץ בה הנהיג כאדמו״ר מבויאן, ונהרו אליו רבנים וחסידים רבים. המשב״ק: ר׳ אלתר בירברייער מתרע״ז, ור׳ ישראל מרגליות. ביקורו בארץ בתרפ״ז עשה רושם רב. נפטר בוינא בעש״ק י״ט אב תרצ״ו. משמשו רא״ב חיבר עליו: קול נהי בכי תמרורים, טשערנאוויץ, אלול תרצ״ו, כ עמ׳. ילדיו: א. ר׳ אהרן ממלא מקומו; ב. ר׳ מרדכי שרגא;



רבי מנחם נחום מטשרנוביץ

ג. מרים זו׳ ר׳ משה׳ניו מקראקא. תיאור מקיף של חצרו ותולדותיו חיבר הרב דוב בר רבינוביץ: **משכנות הרועים** (ח״א), ירושלים תדש״ם, תרן עמ׳. בהקדמה מבאר שחלקו הראשון לתולדותיו, ובשני כתבי חסידים שרשמו את הנהגותיו.

זה ינחמינו, תורותיו למועדים, נעתקו ונסדרו ע״י המשב״ק ראב״ב. החל להידפס בתרצ״ז, ועד תש״ב נשלמו קמא קמא קונטרסים על חנוכה שנשלחו לחסידים. בגלל המלחמה שבתה ההדפסה באמצע.

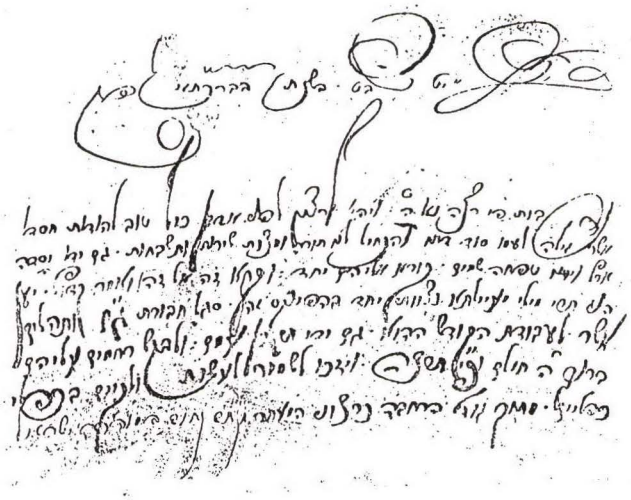
דברים נחמים, טשרנוביץ, דפוס א. הורניק, תרצ״ז, לב עמ׳. נעתק ונסדר ע״י המשב״ק ראב״ב, הכותב בהקדמתו שלא מש ממנו כל שנות הנהגתו מתרע״ז, ורשם הכל למשמרת. בגלל רוב ההוצאות מדפיס תחילה ליקוטי אמרים קצרים שאמר בהזדמנויות שונות, ובנו ר׳ אהרן הסכים לשם הספר. בסוף דברים אחדים מאביו הפחד יצחק. ד״צ בסוף תולדות אהרן של בנו, ירושלים תשל״ב.

תפארת מנחם עה״ת והמועדים, חלק א־ב, ירושלים, דפוס המסורה, תשי״ג, תיח; שטו עמ׳. מעבר לשער שמות התורמים. בהסכמת אחיו ר׳ מרדכי שלמה מניו יורק כותב: בימים הראשונים היה העיקר אצל אנ״ש תורה שבע״פ... ולא היו צריכים להדפיסם כי היו חקוקים על לבם, אבל כמה חלפו ונשתנו הזמנים תכלית שינוי, אסיפות חברים ורחוקים נעשו רחוקים, ודבר ד׳ ד״ת יקר בימים ההם, והכתבי יד הנמצאים אצל יחידים הולכים ונאבדים. על כן הדפסת ד״ת שהרחיקו חסידים הראשונים, צריכים אנו לקרב ולחבב... וחוץ לזה מכל יו״ח לא נשאר שריד. התורות סודרו, הועתקו ויצאו לאור ע״י ר׳ יוסף יצחק ב״ר יואל הכהן הורנשטיין נכד המהר״ל, נפטר ביום י״ג כסלו תשי״ד. זו׳ בריינדל בת ר׳ משה מרגליות נכד המאיר נתיבים, נפטרה ביום כ״ה כסלו תשי״ג.

בהקדמתו כותב שח״א עד תרצ״א מוסר כלשונו ביידיש, וח״ב עד תרצ״ו העתיק בלה״ק. הרבי הסכים לשם הספר, על שם ביהמ״ד שלו בירושלים שנקרא כך. ד״צ בירושלים תשל״ג. בדף האחרון רשימת התומכים.

ר׳ מנחם נחום ב״ר ישראל **פרידמן**
משטפנשט (תקפ״ג-תרכ״ט)

נולד בשנת תקפ״ג כבן (רביעי) לרבי ישראל מרוזין. חתן ר׳ אלעזר קושנסקי נכד ר׳ גדליה מליניץ, אמנם זקני החסידים מוסרים ששם חמיו ר׳ שלמה ליפשיץ מאומן. אדמו״ר בשטפנשט משנת תרי״ב. בעל השפעה עצומה ברומניה, וגדולי הרבנים במדינה הסתופפו בצילו. נפטר ביאסי ביום י״ד כסלו תרכ״ט (ולא תר״ל), ונטמן שם באהל מיוחד. נספד בנחלה לישראל



קריאת רבי מנחם נחום משטפנשט בתרכ״ה למען חבורת גמילות חסד ותהילים

(היבנר), ט. כשנגזר בשנות השואה לפנות את בית העלמין הישן, הועבר גם ארונו לאהל בבית החיים החדש. על כותלו מצבת אבן גדולה, בה נחקקו גדולי ישראל שהיו טמונים שם. ילדיו: א. ר׳ אברהם מתתיהו שמילא את מקומו; ב. גיטעלי זו׳ השניה של ראי״י מס״ג; ג. בת שבע זו׳ ראי״ה מאדזד וגלץ (ולא גליניץ).

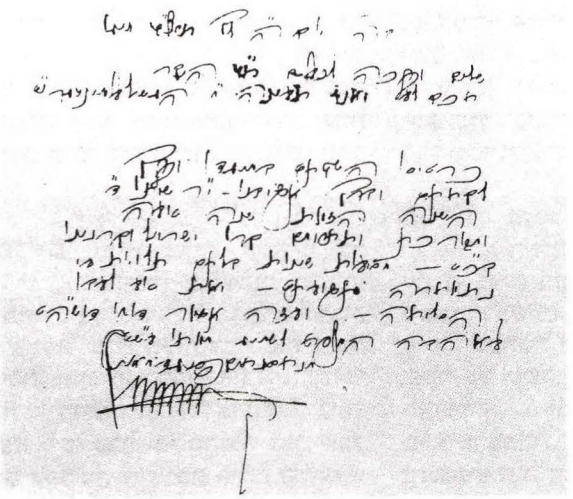
ר׳ מנחם נחום(וניו) ב״ר שלום יוסף **פרידמן**
מלבוב (תר״ם-תש״ג)

נולד ביום י״ח טבת תר״ם, לאביו ר׳ שלום יוסף ב״ר מרדכי שרגא מהוסיאטין. ר׳ יחיאל וולך היה מחנכו ואח״כ המשב״ק. נשא בתרנ״ח את חוה בת דודו ר׳ ישראל מהוסיאטין, נפטרה בוינא ביום כ״ה אייר



רבי מנחם נחום מהוסיאטין-לבוב

תרצ"ז. מתרע"ד בוינא עם משפחתו. כשחמיו עלה לארץ בתרצ"ז, החל להנהיג כאדמו"ר מהוסיאטין בלבוב. כל ימיו ידע יסורים, ואעפ"כ שפע אהבת הבריות, ותמיד צהלתו בפניו. בכיבוש הסובייטי פעל למען הפליטים, ושלח חבילות לגולי סיביר. בכיבוש הנאצי שימשו ר' אברהם זיידמן. לא רצה שיבריחוהו, ובתש"ג נתפס באקציה שנערכה בעש"ק, ונשלח



ברכת שנה טובה מרבי מנחם נחום מהוסיאטין בתרצ"ג לחתן גיסו ר' השל בוימינגר

ברכבת לבלזיץ. עודד את הנוסעים לקבל את הגזירה בשמחה, ככפרה על אחינו שבחוץ. לפי עדויות שונות נקבע היא"צ י' כסלו.

אברהם יעקב זילברשלג, מסילות, יט, 30-39.

ר' מנחם נחום דב בר(ניו) ב"ר שלום יוסף **פרידמן**
מסדיגורה (תר"ג-תרמ"ג)

נולד בשנת תר"ג (או תר"ד) לאביו ר' שלום יוסף בראי בסדיגורה. כשהתיתם בתרי"א מאביו ומזקנו,

התחנך אצל אחיו רבי יצחק מבוהוש, אליו עבר עם אמו. בנישואיו לפרל בת דודו ראי מס"ג, השתתפו כחמישים אלף יהודים. נשאר בסדיגורה, והתבלט בעבודת המח והפנימיות שלו, וברירת מילותיו הקולעות בקצרה לכל אדם. דבק בחמיו בהערצה, ובידיעתו קיבל פתקאות מחסידי אביו, במיוחד כשנסע לליפציג להשתטח על קברו. עבודתו בהתכסיא, בפנימיות ומח, ובשיחותיו הדריך את החסידים לעבודת ה'. נועד להיות האדמו"ר מס"ג לחסידי רוסיה שנמשכו אחריו. בעל ספריה פרטית מהגדולות בזמנו. כרך את הספרים היטב, וערך להם קטלוג. הדפיס: רשימת הספרים אשר הנני עומד הכן לקנותם ולהביאם לבית אוצה"ס שלי בס"ג, (למברג תר"ם?), 8 ד'. רבע מספריו נמכר לקהילת וינא, ורשימתם



חותמו וחתימתו של רבי נחום דובר פרידמן

בספר מנחת שלמה, וינא תרע"ב. אחרים נמכרו ע"י מוכרי ספרים, כגון: רשימת כתבי יד נומר 9 של בית עקד הספרים של ר' נחום דוב מס"ג, ויען תרפ"ה לערך, 15 ד'.

קשור בעבותות אהבה לגיסו ר' שלמה מס"ג, ומשנפטר נתרופפה בריאותו. משמשו ר' יהושע אורנשטיין שמעו לוחש באוזן הנפטר: בקרוב נתראה. בקיץ תרמ"ג המליצו הרופאים שיסע למרחץ גלייכנברג, וכשהוטב לו חזר דרך וינא. ביום ה' כ"ז (ולא כ"ו) אב תרמ"ג (ולא תרמ"ב), יצא לטייל בערב במרכבתו. בשובו לפני חצות אמר לגביר ר' אברהם ולדינגר מבוריסלב שהמתין בחדרו במלון, כי חולשה גברה עליו. התאמץ לעמוד להתפלל מנחה, ובתפילת שמו"ע הוצרך לשבת. השתתק, נשכב במיטה ונסתלק. נטמן ליד חומת השער הראשון, ויש נוסח מצבתו. ג' שבועות אחריו נפטר חמיו, ובספרי ההספד עליו ספדו גם לו, במיוחד בספר אבל כבד של משמשו ר' דוד סגל. ילדיו: א. ר' שלום יוסף ממילניצה; ב. גיטל זו' ב"ד ר' משה יהודה ליב מפשקן; ג. בת שנפטרה צעירה. לפי תפארת בית דוד: זו' ר' יוסף אלתר בן ציון יחיאל מיכל ב"ר מאיר מרדכי דוד משידלוב. נפטר בן כ"ג ביום י"ב אדר תרנ"ד.

תפארת ישראל, ד, 16-21, 27-32; מסילות, ד, 16.

ר׳ מרדכי שלום יוסף ב״ר אהרן **פרידמן**
מסדיגורה ופשמישל (תרנ״ז-תשל״ט)

נולד בסדיגורה ביום י״ז (ולא ט״ו) כסלו תרנ״ז לאביו רבי אהרן. נשא בתרע״ג את מירל מירה ילידת תרנ״ח, בת ר׳ ישראל שלום יוסף השל ממזבוז. נפטרה בשבת ד׳ אדר תשמ״ב, ונטמנה בנחלת יצחק. בהיותו בן ט״ז בתרע״ג נפטר אביו, והחל להנהיג עדה ס״ז שנה. גם זקנים קבלו את מרותו, ובהם: האדמו״ר מסקולען, ר׳ שבתי סגל ר״מ פשמישל, ר׳ יוסלה אייזנטל, ר׳ דודל דרברמדיקר וחותנו ר׳ פסח וטשטיין אב״ד נובוסליץ.



רמש״י פרידמן בכרכרה בפשמישל. לפניו יושב הגבאי ר׳ מרדכי דוד רחמן ליד העגלון בליץ

מראשי אגו״י ומועצת גדולי התורה שנים רבות. בפרוץ מלה״ע א׳ נמלט לוינא, והתישב בה. מדי פעם ערך מסעות אל חסידיו בגליציה ובגרמניה. ביקר בארץ בתרצ״ג, ועודד את חסידיו בטורקא לעלות להתישב בשכונת צבי שליד נתניה. בתרצ״ד (ולא בתרצ״ב) עבר לפשמישל, וחסידי רוזין באו לשולחנותיו (פשמישל, 142). הגבאים שלו: ר׳ מרדכי דוד רחמן ור׳ שמואל וילף הי״ד. המשב״ק: ר״ד הרצשטרק. יסד בה (לא בתרע״ב) ישיבה גבוהה משיבת נפש, בה למדו בין היתר: ר׳ אהרן לבוואהל שהיה אח״כ חתן אחיו של מהר״ם שפירא, תלמיד יח״ל ומזכירה; האחים ר׳ אביש ור׳ שמרל פינסטרבוש, ר׳ אלימלך שיף מסטרי, ר׳ אפרים וינברגר, ר׳ הלל ברוקנטל מאיסטריק, ור׳ שמשון פוגלמן.



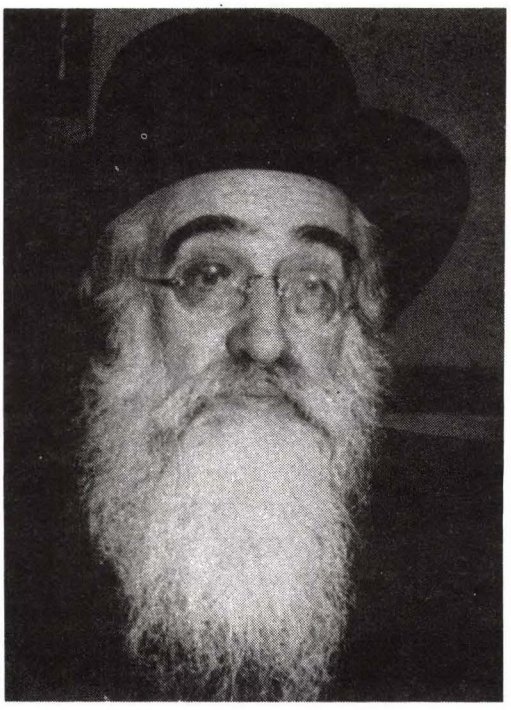
תלמידי ישיבת משיבת נפש בפשמישל. נראים בה גם הרב שבתי סגל והרמ״ש פוגלמן

בְּביקורו השני בתרצ״ט יעץ לו דודו ר׳ ישראל מהוסיאטין שלא ישוב לאירופה, ונשאר בארץ. מיהר להביא את משפחתו, ואף רוב ספריתו ניצלה. התישב בתל אביב. משנת תשט״ז שהה כמה שנים בארה״ב, וביקר בה אח״כ פעמים נוספות. בשובו בנה מרכז חדש כנסת מרדכי בצפון ת״א. עודד את הקמת ישיבות רוזין החדשות. בלילו האחרון קרא עם אחד מתלמידיו סדר ק״ש והוידוי, בבוקר בקשו שיענה אמן על אשר יצר שלא כמנהגו. ביקש כוס מים, ובברכת שהכל פרחה נשמתו ביום כ״ט ניסן תשל״ט. נטמן בנחלת יצחק. בניו: א. ר׳ ישראל אהרן. נולד ביום כ״ג אדר תרפ״א. נישא בתש״ט, וילדיו: דניאל, יואל ואביגיל; ב. ר׳ אברהם יעקב הממלא את מקום אביו כאדמו״ר מסדיגורה.



רבי מרדכי שלום יוסף מסדיגורה

אמרי קודש שאמר בהזדמנויות שונות בשנת תרצ״ו, יא עמ׳. קובץ כנסת מרדכי שנמסר לדפוס בתרצ״ט אבד בשואה. **אמרי קודש**, ת״א כסלו תשל״ב, ע״י אפרים אלימלך דורף, בסוף מהדורת דרכי ישרים מתלמידי הבעש״ט, 20–36 עמ׳. **כנסת מרדכי**, אמרי קודש, עיונים ושיחות, בשכפול, ת״א, ניסן תשל״ד, יב, 71 עמ׳. חוברת א׳ של שיחות מוסר וחסידות שנאמרו לבני הישיבות, בשכפול, ב״ב, אוצה״ס דישיבות רוזין, ב, נ ד׳, הקדמה. **מלכות שבגבורה**, לתולדותיו והנהגותיו, ב״ב, מכון כנסת מרדכי, ניסן תשמ״א, מד ד׳ ודפי־תמונות רבים. כולל נאומים, אגרות, שיחות ומופתים.

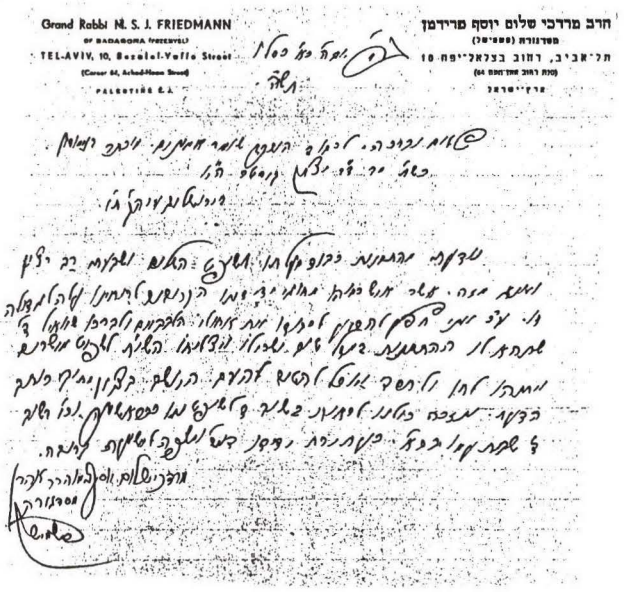


רבי מרדכי שלמה מבויאן

השל ממזבוז. אחרי פטירת אביו בתרע״ז, החל לכהן בוינא כאדמו״ר מבויאן. ביקר בתרפ״ה בארה״ב וחסידיו הפצירו בו שישתקע שם, אלא ששב לוינא. מגליציה העתירו שיבוא להתישב בדרוהוביטש. לבסוף עבר בתרפ״ז לניו יורק, וחברת כנסת בית


RABBI M. S. FRIEDMAN
247 EAST BROADWAY
NEW YORK, N. Y.

ברכת שנה טובה בתש״ה מרמ״ש מבויאן לגיסו רמש״י מס״ג


Grand Rabbi M. S. J. FRIEDMANN
OF BADAGORA (FREEDMAN)
TEL-AVIV, 10, Bezalel-Yaffo Street
(Corner 66, Achad-Haam Street)
PALESTINE E.A.

חרב מרדכי שלום יוסף פרידמן
מסדגורה (פוסין)
תל־אביב, רחוב בצלאל־יפו 10
(פינת רחוב אחד־העם 66)
ארץ־ישראל

ברכת רמש״י מס״ג בתש״ה לד״ר יצחק קיסטר על התמנותו לשופט שלום

תשובות אליו: ברכת חיים, ג בתר״ץ; דבר יהושע, ח״ה, חו״מ, ג בתשי״ב; לב״א, דעת משה השלם, כז, ומהד׳ תשד״מ, ג, מח, מט (ממנו) בתר״ץ. ד״ת ממנו: חוברות מסילות ותפא״י; מעין החסידות, ו, 8-10. מכתביו: אגרות לראי״ה (בתרצ״ו!), עמ׳ ריח; איש האמונה (סירקיס), 258 (על אגו״י); החזיון והתיקון (ברויש), פג (על תיקון עירובין).
אנשי שם, 32; תדהר, יג, 4185-4188; א.ב. ידור, פנים אל פנים, 394, 14-16; ר׳ חיים יצחק כהן, דעת משה, ד, ח־י; אריה אבי משה, המודיע, כ״ח ניסן תשמ״א, ב; יוסף קיטאי, שנה בשנה, תשמ״ב, 412-415; אלתר יוסף היזרעאלי, המודיע, ה׳ אייר תשמ״ה, ז׳, ל׳ ניסן תשמ״ט, ז׳, מסילות, ו, 6-10, י׳, 21-24, יב-יג, 38-45, גליון כ״א; ש. שב״י, יתד נאמן, מוסף, ל׳ ניסן תשמ״ט, 4-5.

ר׳ **מרדכי שלמה** ב״ר יצחק **פרידמן**

מניו יורק (תרנ״א-תשל״א)

נולד ביום י״ג תשרי תרנ״א לאביו הפחד יצחק מבויאן. בן י״ז נשא את חוה שרה בת ר׳ ישראל שלום יוסף

יצחק מבויאן הקימה לו בימ״ד מיוחד. גר מ״ד שנה באותה הדירה בווסט סייד שבמנהטן. המשב״ק: ר׳ לוי יצחק פריינד. קרן עדינות, אצילות וענוה פנימית, והתחשב גם ברגשות ילדים קטנים. קירב את בני הדור הצעיר בארה״ב. מראשי אגו״י ומועצת גדולי התורה, ופעיל בעניני הצלה. חביב על גדולי וצדיקי הדור. ביקר בארץ ד׳ פעמים. מיסדם ונשיאם של ישיבות רוזין בא״י, ופעל לביסוסן. נפטר ג׳ חודשים אחרי זו׳, ביום ה׳ אדר תשל״א, ונטמן בהר הזיתים. ילדיו: א. ר׳ ישראל שלום יוסף. נולד בתרע״ב. חתן ר׳ יוסף חיים לוקשטיין, עובד סעד, נשיא הועד למען ישיבת רוזין; ב. ר׳ יצחק. סוחר בניו יורק. נשא את יהודית גוטסמן, ובנותיו אמילי, ברברה ופאולה; ג. מלכה זו׳ המלומד ומחבר ספרים ר׳ מנחם מנדל ברייער ב״ר יוסף אב״ד שטפנשט. ילדיו: ר׳ ישראל אברהם, נחמה, ור׳ נחום דב האדמו״ר מבויאן בירושלים.



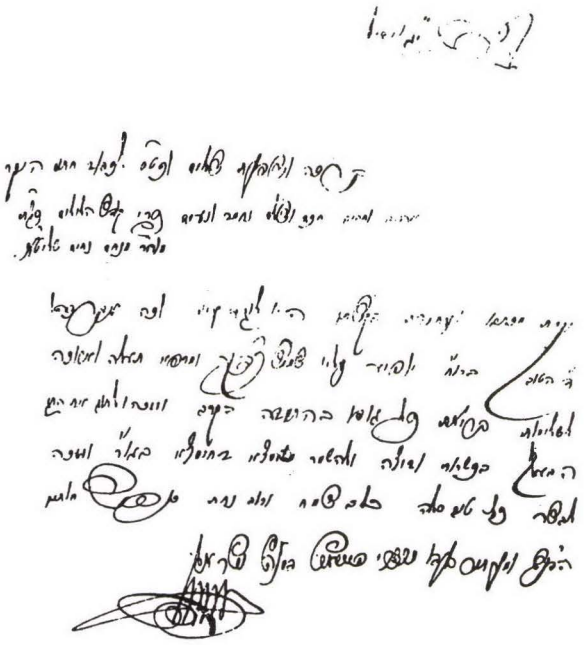
הרבי מבויאן שליט״א (משמאל) בסוד שיח עם ראש הישיבה הרב ברים זצ״ל

תולדות אנשי שם, 103; יצחק לוין, געשטאלטן און געשעענישען, 61-63; א. אשכנזי, תפארת ישראל, ז, 11-14, יג, 17-23; אהרן סורסקי, מסילות, ג, 27-30, אברהם יעקב זילברשלג, יא, 12-18.

תפארת ישראל לחסידי בית רוז׳ין (בויאן), קובץ לתורה ולחסידות. גל׳ א, אדרים תשד״מ, ירושלים, מכון להוצאת ספרי וכתבי בית רוז׳ין שע״י מתיבתא תפארת ישראל. כולל עיוני חסידות, דברי הלכה, מחקרי תולדות, תמונות ופקסימילים, סיפורים וחדשות. מופיע ד־ה פעמים בשנה.

ר׳ מרדכי שרגא פיביש (מוטלה) ב״ר ישראל **פרידמן**
מהוסיאטין (תקצ״ד-תרנ״ד)

נולד בסדיגורה ביום כ״ב (או כ) אייר תקצ״ד (או תקצ״ה), כצעיר בניו של ר׳ ישראל מרוזין שקרא לו



ברכת הפסח והבריאות מרבי מרדכי שרגא מהוסיאטין לחתנו רבי מנחם נחום מבויאן בטשרנוביץ

סדר טהרות. רשום שנשא בתר״י את ברכה דינה בת דודו ר׳ דוד צבי קובלנסקי (קורלנסקי) מברדיטשוב חתן ר׳ משה הלוי אפרתי, אבל זקני החסידים פקפקו בכך. אחרי פטירת אביו בתרי״א, גר מתמוז תרי״ב שלוש שנים במיקוליניץ, מסליחות תרט״ו בסטריסוב (ולא בסטריזוב), ובתרכ״ה (ולא בתרכ״א) קבע את מושבו בהוסיאטין, ועל שמה נקרא.

רכש את טירתו ההרוסה למחצה של הרוזן גולחובסקי ובנו ממושלי גליציה לשפצה לתפארה, וכן הוקם בסמוך בית מדרשו. הרוזנים התידדו עמו, ונטו לו חסד. הנהיג את חצרו בפאר והדר כאביו וכאחיו, והיו לו חסידים עשירים מאד. הוא עודדם בעסקיהם, אך הזהירם מהתנשאות וממיעוט תורה. בזמנו שגשגה הוסיאטין הגליציאית, בגלל אלפי האורחים שנהרו אליו לשבתות ולמועדים. באו אליו גם מהוסיאטין שבפודוליה, בעבר המזרחי של הנהר זברוטש שהפריד ביניהם. בשולחנותיו לא אמר תורה, ושררה דומיה מוחלטת. תיאור: ספר זכרון אברהם (פיער), 76. בעת מגיפת תר״ל ישב שבועות אחדים בחרסקוב. נפטר ביום ל״ז בעומר בו נזכר במסכת שבועות דף לז אמורא בשם ר׳ מרדכי, כ״ב אייר תרנ״ד. ידיעה על פטירתו: המגיד לישראל, כ״ה אייר, 170, מחז״ה, י״ז סיון, 2. נספד בשו״ת הד״ר, ח״ב, כח. ילדיו: א. ר׳ ישראל ממלא מקומו בהוסיאטין; ב. ר׳ שלום יוסף שנפטר על פניו; ג. גיטלה זו׳ ר׳ יצחק מאיר השל

מקופיטשיניץ; ד. חוה זו׳ ר׳ מנחם נחום מבויאן בטשרנוביץ.

מליצי אש, א, סיון 166; הוסיאטין פאדאליער, 81-84; פנקס, ח״ב, 182; תפארת ישראל, ב, 17-19.

ר׳ מרדכי שרגא (מוטלה) ב״ר מנחם נחום **פרידמן**
מטשרנוביץ (תר״ן-תש״ב)

נולד ביום כ״ז טבת תר״ן (ולא תרנ״א) לאביו ר׳ מנחם נחום האדמו״ר מבויאן בטשרנוביץ. נשא בתרע״ד את לאה בת דודו ר׳ ישראל מלייפציג ות״א, ובזיוו״ש בתרפ״ב את העניא בת האהבת ישראל מויזניץ. נשיא ישיבת באר מים חיים בטשרנוביץ בחיי אביו. אחרי פטירתו בתרצ״ו ישב בראש השולחן עם אחיו הגדול ר׳ אהרן. גורש לטרנסניסטריה במשלוח הראשון מגיטו טשרנוביץ, ונפטר ממגיפה בוורחובקה ביום י״ג (ולא ט״ז, י״ז) טבת תש״ב. זו׳ ניצלה ושבה בשלום ע״י אחיה רבי אליעזר ששילם הון רב לאיכר שיעבירנה לרומניה, ומא״י שלח לה סרטיפיקט. בעלותה לארץ טבעה בים השחור באניה מפקורה, ביום ט״ז אב תש״ד.

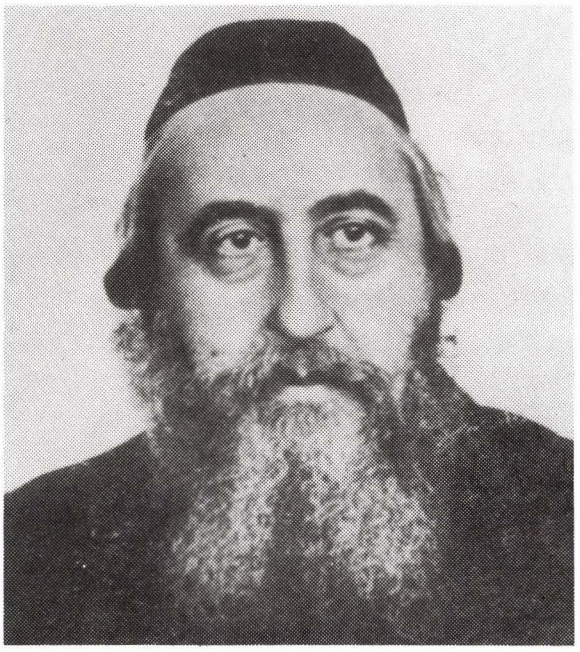
משכנות הרועים, רכג-רכט.

ר׳ משה(ניו) ב״ר שלום יוסף **פרידמן**
מקראקא (תרמ״א-תש״ג)

נולד בהוסיאטין ביום י״ד אדר תרמ״א, לאביו ר׳ שלום יוסף ברבי מרדכי שרגא. בן שנתיים נתייתם מאביו, והתחנך על ברכי סבו. כשחלה בתרנ״ג נשלח לטיפול בקראקא, וגר אצל ר׳ אהרן מרקוס. שב להוסיאטין לחגוג את הבר מצוה, ושנית באייר ללוית זקנו. נשאר שם אצל דודו רבי ישראל. נשא בתרס״א (ולא בתרס״ג) את ש״ב מרים בת ר׳ מנחם נחום מבויאן-טשרנוביץ בנו של הפחד יצחק, ועבר לבויאן. הושפע מחו״ז שהעריכו מאד. כבר אז הוכרה למדנותו בכל חדרי תורה, ושאלות הלכה שהתעוררו בחצר הופנו לפסיקתו.

בפרוץ מלה״ע א׳ ברחה כל המשפחה לוינא, ובה נשאר גם בשנים שלאחר מכן. שמו נתפרסם כאחד מגדולי ההלכה בדור, הממזג את המורשת החסידית עם הלמדנות הצרופה. ר״מ ארק מסר לו קוויטל, ובא לפעמים בערב להרצות לו מחידושי היום. בהשפעתו החל הגאון לעסוק בקבלה, ואף שוחחו על ההבדלים בין קבלת הגר״א לקבלת חב״ד. ביתו ועד לחכמים גדולי ישראל וצורבים, ושעות עשה בספריות לעיין בספרים ובכתבי יד. מתלמידיו בעיר: הרב שמעון פירסט (עיר הגולה בסו״ס שם משמעון, תמ, תס). ממנהיגי אגו״י העולמית, ובכנסיה הגדולה בתרפ״ג נבחר למועצת גדולי התורה.

בסוף קיץ תרפ״ה קבע את מושבו כאדמו״ר מבויאן



רבי משהניו פרידמן מבויאן־קראקא

בקראקא, ונעשה שם תל תלפיות. לא היה ספון בחדרו כאדמור״י רוזין. התכתב ויצא לפלפל עם גאוני הזמן. הכל ראוהו כגאון מופלג המשפיע קדושה וטהרה, והיה חביב ההמונים ומקובל אף על נכדי צאנז. למוצא פיו שחרו כל החוגים בעיר ללא כל מתנגדים, ועניים מצאו בו תומך. עבודתו באש פנימית, האריך בתפילות, ובתורותיו הסתמך גם על ספרי קבלה. בעל הדרת פנים, לבושו ללא רבב, ודיבורו בנחת ובחיוך. אחרי פטירת מהר״ם שפירא מלובלין נתמנה מנהיג רוחני ונשיא הועד הרוחני של יח״ל, ונסע להשתתף בחלוקת תעודות צורבא מדרבנן.

בכניסת הנאצים גר בגיטו קראקא, ובחורף תש״א (ולא תש״ב) נאלץ לברוח לגיטו טרנוב. גר שם בבית ר׳ ישראל ב״ר אהרן מרקוס. נהג כמו קודם בחסידות ופרישות, לימד שיעורים וערך שולחנות. פסק בשאלות המתעוררות, לרבות דיני פיקוח נפש. רבים התחממו לאורו, וראשי הקהילה השתדלו לגונן עליו. בחודשים האחרונים דאב על שנאלץ להסיר את זקנו, ואף את שפמו. בת״א הקים דודו ר׳ ישראל מהוסיאטין ועד להצלתו. בשוויץ השיגו לו ר״מ שטרנבוך ור׳ חיים ישראל אייז דרכון לפרגואי, אבל איחרו את המועד, כי הנאצים כבר לא התחשבו בו. קבר במרתף את כל כתביו, אבל השבים אחרי המלחמה לא מצאום. כשהוחמר המצב הועבר כחולה לביה״ח, ושאל על ר״י מרקוס ממקורביו שנפטר בדיוק באותה שעה. באקציה האחרונה ביום ה׳ ב׳ (ולא ג׳) אלול תש״ג נלקח עם עוד 150 שרידי היהודים, דחוסים בקרון

בקשת רבי משה פרידמן בתרצ"חית מהרב יהודה ליב לנדא מיוהניסבורג, לסייע לישיבת חכמי לובלין השרויה במצוקה ואין לה אפשרות לשגר משולח לשם

משא מלא סיד ברכבת שפניה לבוכניה (ולא לבלזיץ). כמעט כולם מתו בדרך מחנק, ולא הגיעו לאושוויץ. בספר מגילת אושוויץ מובאת תעודה שנרשמה ע"י הנידונים למות ונשתמרה, לפיה הגיעה לשם הרכבת בפסח תש"ד (!). אחרי ההתפשטות אחז ר"מ בדש בגדו של המפקד הגרמני, ונשא נאום נרגש בגרמנית רהוטה על נצח ישראל ושילומת הרוצחים. אח"כ הלך עם אחיו למשרפות בקריאת שמע ישראל. אותו מרצח אכן נתפס, נשפט, והוצא להורג בתש"ז (בית יעקב, 217/18, 11-12). היא"צ נקבע ליום ג' אלול.

דעת משה, שו"ת וקצת תורות עה"ת והמועדים. ירושלים, דפוס איתאח, תש"ז, יד, קיד עמ', כא סי' (יז מהם מספר מראה יחזקאל). יצא לאור ע"י ר' (יעקב) אהרן רבינוביץ שנולד בסלאוויטא בשנת תרנ"ח (ולא תרנ"ו) לאביו ר' אליקים גצל נכד רב ייבי ור"ש מנ"ש, ולאמו חוה צביה בת ר"י ל הכהן ב"ר גרשון כ"ץ אב"ד סלאוויטא, נכדת ר' דוד לאה'קס תלמיד הבעש"ט. מגיל י"ד נסע לרבו הפחד יצחק. גר בקולומיאה. במלה"ע א' ברח לוינא, ולמד אצל ר"מ ארק. נשא את רבקה בת הנגיד רז"ו הורן מחסידי צורטקוב, וגיסו: ר' גרשון הגר אב"ד טויסט. עסק במסחר בוינא, וכשנכנסו הנאצים ניצל לארץ ע"י משפ' שטרנבוך. מו"ס בת"א, ועשה רבות לקירוב הנוער לחסידות. נפטר ביום ל' כסלו תשכ"א, וזו' בלונדון ביום כ"א תמוז תשכ"ד. ילדיו: א. מינה זו' אפרים ירום. בנם חיים זאב וזו' ורדה; ב. שרה זו' ר' שלמה כ"ץ בלונדון; ג. אליהו וזו' אסתר; ד. חיים וזו' פנינה. בהקדמתו מבכה את המחבר שנספה בלי בנים, ומספר מתולדותיו ותולדות אחיו רמ"נ. בעמ' עג שער: דעת משה, אמרי קודש עה"ת והמועדים, ליקוטים ומכתבים. בקולופון מודיע שמקוה לקבץ עוד כתבים.

מן התשובות: להרב אברהם שלום מבסרביה בחיפה בתרח"ץ (יז, ובמהד' ב: יט); להרב אברהם סופר מזגיעריץ שבאיטליה בתרצ"א-תרצ"ה (כ, כא. במהד' ב: כב, כג-כח, כט).

דעת משה השלם. ח"א: שו"ת בד"ח שו"ע ופלפולים. ח"ב: תורות עה"ת והמועדים, ליקוטים ואגרות. נערכו וסודרו מחדש ע"י ר' אפרים פישל רבינוביץ. ירושלם, בימ"ד תפארת מנחם דחסידי באיאן, תשמ"ג, שלז עמ', מד סי'. מעבר לשער הודעה על הכוונה להוציא כרך נוסף. בהקדמת המהדיר מפרט שכלולי מהדורה זו, הכוללת את קודמתה בתוספת מרובה על העיקר. רוב התשובות והתורות אבד, ובארגז שניצל ללונדון ע"י בני המשב"ק פגעה פצצה שכילתה הכל. מודה למסייעיו, ובמיוחד לר' משה קנר שהמציא לו חלק מהכתבים. בעמ' קנז שער ח"ב. מעמ' רנו ל"ז אגרות. בסוף כל חלק מפתחות. מעמ' רצג תולדותיו. בעמ' שג-דש תולדות המהדיר הראשון. מעמ' שיד תולדות אחיו רמ"נ ופקסימילים. בסוף תודות והנצחות.

בין היתר השיב אל: ר' אברהם מרדכי הרשברג נכד ר"ש ז"ק אב"ד ביאלא (ל בתרצ"ו); ש"ב ה' ברוך טברסקי (כה, במהד' תשד"מ: מו, בתרח"ץ); ר' יוסף פצנובסקי (לג בתרצ"ז); ר' משה רוטנברג (לא, לב בתרצ"ט).

דעת משה, כולל שו"ת, תורות עה"ת והמועדים, אגרות ותולדות, י"ל ע"י כולל ס"ג ומכון כרם ישראל. ירושלים, דפוס ישיבת אהל יוסף בב"ב, תדש"ם, יב, רנה עמ'. מעבר לשער תודה לעורך הרב דוד אברהם מנדלבוים. האדמו"ר מס"ג כותב שביקר אצל המחבר בגליציה, ונבחן על ידו. בהקדמת המו"ל כולל דעת משה שנוסד בתשל"ב והמכון, תודה לכל המסייעים. בפתח השער כותב העורך ר' אלימלך שרגא שפירא, שעשה בהכוונת רבנים חשובים. ס"ח התשובות מסודרות לפי סדר השו"ע. לר' וולף פפנהיים, לט בתרצ"ב לוינא. מעמ' קז מו"מ בהלכה עם גאוני הזמן, ט סי', תוכן ומפתחות. בעמ' קסז שער ח"ב. בעמ' קצה שער לי"ג האגרות. בעמ' רט שער: פני משה לתולדותיו, ע"י ר' ישראל שפיגל שאביו היה מבאי ביתו, וחלק שמע מר' יוסף מרקוס מלונדון בנו של ר' ישראל ב"ר אהרן, שעשה עמו בגיטו טרנוב את ג' שנותיו האחרונות. מתאר בפירוט את סדר יומו ועבודתו במשך כל השנה, ובמיוחד בשבתו בגיטו טורנא עד ליומו האחרון. בעמ' רמה־ו תולדות אחיו רמ"נ. בעמ' רמז־ח ד"ת של רמש"י מס"ג ליום ההילולא. בסוף תודות והנצחות.

תשובות אליו: אמרי יושר, ח"ב ג, קנח; גבעת הלבונה, בסוף, בתרצ"ט; דובב מישרים, ח"א, יא בתרפ"ט; חבצלת, תנינא, א בתרצ"ב; חידושי מהרי"ו, דפים י"ד ע"ב־טו ע"ב; מחזה אברהם, ח"א, קכז; נחלת אבי, מז־סא בתרצ"ה.

יז מתשובותיו: מראה יחזקאל (הוכברג), ח, י, יא, יג, טו, יז, יח, כה, כו, ל, לב, לג, לט, מ, מה, ובמפתחות דפים פה ע"א, צח ע"ב בתרצ"ב-תרח"צ. שימשו יסוד לספר דעת משה תש"ז. כמו"כ בשו"ת ש"ב פרי יהושע (אייבנשטיין), סא, סב. ד"ת ממנו: קובצי דעת משה מאת הכולל שעל שמו בירושלים; תלפיות, טרנוב תרח"ץ, חו' א, סי' א.

אנשי שם, 32; בסוד ישרים ועדה, קצז־ריב; אברהם יצחק אביטוב, הוסיאטין, 108-109 = מבית אבא, 95-96; אדמורי"ם שנספו בשואה, 224-226; הלל זיידמן, אלה אזכרה, ב, 109-117 = אישים שהכרתי, 417-427 = מסילות, ד, 33-37; יוסף מרקוס, מסילות, יא, 32; משכנות הרועים, ח"א, רל-רמז; ר' שלום דוד הורביץ, זכור, ז, 14; אהרן סורסקי, המודיע, ח' אלול תשל"ג, ב = מרביצי תורה מעולם החסידות, ו, קנא-קסח.

ר' משה יהודה ליב ב"ר יצחק **פרידמן**
מפשקן (תרכ"ה-תש"ז)

נולד ביום ט"ו בשבט (ולא י' אלול) תרכ"ה (ולא תר"ך, תרל"ו, תרנ"ו) לאביו רבי יצחק מבוהוש. מחנכו והמשב"ק: הרב משה שמואל באב"ד. נשא בתרמ"ד את אלטא נחמה גיטל, נפטרה ביום כ"א חשון תרצ"ט, בת דודו ר' מנחם נחום דובר מס"ג אחי אביו, ועשה שנתיים בס"ג עד ששב לבוהוש. בתרנ"ז עבר לפשקן, ובנה חצר ובימ"ד שנשלמו בתרס"ד. מנשיאי כולל בסרביה שהוקם ע"י אביו. העידו שצורתו דמתה

לצורת זקנו ר׳ משה יהודה ליב מסוסוב שעל שמו נקרא. בעל באר חיים מרדכי קרא לו: מלך ישראל. בזמן מלה״ע ב׳ ניצל בנס, ועבר בתש״ד לבוקרשט. פעל בשטחי חיזוק הדת וסעד לפליטים. נפטר ביום י׳ אלול תש״ז, כשהוא עטור תפילין. במסירות מיוחדת קוימה צוואתו שיטמנוהו בבוהוש.

ילדיו: א. ר׳ יעקב דוד שמילא את מקומו; ב. ר׳ יצחק. נפטר ביום כ״ה תמוז תשל״ז. נשא את שרה דבורה בת ש״ב רמ״מ מבוהוש, נפטרה י״ד אדר תרצ״ג, ובזיוו״ש את אחותה מלכה רחל תחי׳; ג. ר׳ ישראל יוסף. נפטר ביום י״ח כסלו תשל״ו. נשא את בלומא רייזל בת ש״ב ר׳ חיים דב הלפרין מווסלוי, נפטרה ביום י״ט אב תשכ״ו. בנותיו: 1. זו׳ ר׳ אלימלך ב״ר יחיאל מיכל מילגרום בת״א, נפטר ו׳ אייר תשכ״ב. בניו: ר׳ מיכאל באנטוורפן ור׳ חיים דב; 2. זו׳ ר׳ אבא אנגלשטיין באנטוורפן; ג. זו׳ ר׳ שמואל ב״ר חנוך בורנשטיין מסוכטשוב בירושלים; ד. בלומא רייזל הבכירה, נפטרה בכ״ד שבט תשי״ג, זו׳ ב״ד ר׳ אביעזרי זליג שפירא; ה. חיה (ולא חוה) זו׳ ר׳ אהרן מתתיהו בן דודה ראי״ה מאדזד וגלץ, ובזיוו״ש זו׳ ר׳ ברוך ב״ר חיים אברמוביץ הי״ד מבנדרי. נספתה בשואה, והיא״צ ט״ו אלול.

שרידי תורותיו בספר **ברכת משה**, ירושלים, מכון בוהוש, תשמ״ו, קט עמ׳, עם ד״ת מבנו ר׳ יעקב דוד. יצא לאור ע״י ר׳ יעקב מנדל פרידמן, נכדו של הרבי מבוהוש שליט״א שכתב הסכמה. בהקדמת המו״ל כותב שהדברים היו רשימות לזכרון, ובעידוד זקנו פוענחו לדפוס. מודה לר׳ שמואל טוביאס אב״ד פיאטרא ניאמץ בב״ב, שהעתיק את הכתבים מרשימות שמסר ר׳ יצחק חכם מחולון, ולרא״א הכהן פקשר שהכינם עם מ״מ, ציונים ומפתחות. בסוף הנצחות לבני המשפחה.

תשובה אליו: חיים של שלום, ח״ב, נה.

א. פקשר, תפארת ישראל, יט, 22-29, עם תמונותיו וחתימתו. תמונתו עם רמ״מ מבוהוש, ד, 31.

ר׳ משה יוסף פרידמן. נשלח מגליציה ע״י ר׳ אשר ישעיה מרופשיץ, לפקח על השוחטים בהונגריה (שו״ת תפארת יצחק, י׳).

ר׳ משה מרדכי גומפיל פרידמן

חבר ביה״ד בפשמישל. חתום על גבית עדות בתרכ״ב-תרכ״ג (דב״ח, ח״ב, אה״ע, נה), וכן בתרכ״ז עם הדיין ר׳ אליעזר (מהרי״א הלוי, ח״א, קל, קנד, קנח).

ר׳ נחום פרידמן. רב בטרנופול. נספה בשואה הי״ד.

ר׳ נחום בר ראה לפי: **פרידמן, ר׳ מנחם נחום**

ר׳ נחום מרדכי ב״ר דוד משה **פרידמן**

בכורו של רבי דוד משה מצורטקוב. נשא את בת שבע בת דודו ר׳ שלום יוסף מס״ג, נפטרה בשביעי של פסח תרפ״ח. נפטר צעיר בדלטין ביום כ״ו תמוז תר״ל (בתפארת אדם: כ״ה תמוז תרכ״ח). נספד בהלולא דרבי, תר״ן, דף ז ע״ב. בתו שרה זו׳ בן דודה ר׳ חיים אהרן מצורטקוב.

ר׳ נחום מרדכי ב״ר ישראל **פרידמן**

מצורטקוב (תרל״ד-תש״ו)

נולד בטשורטקוב ביום י״ז שבט תרל״ד (ולא תרל״ה) לאביו רבי ישראל. נשא את חוה לאה בת דודו ר׳ שלמה מס״ג, נפטרה ביום י״ג חשון תשי״ט בת פ״ד. בפרוץ מלה״ע א׳ נמלטה המשפחה לוינא. כשנפטר אביו בתרצ״ד מיאן לרשת את האדמורו״ת, עד שאמו ציותה עליו. ישב בראש עם אחיו רד״ב, ואהבת נפש שררה ביניהם. מחסידיו: הרב ישראל אברהם פרובירט הי״ד מפרימישלן. משמשו בוינא: ר׳ ליב גרסטלר הי״ד, ב״ר יוסף מדוברומיל, אבי אסתר זו׳ ר׳ אשר דרשביץ בת״א. השתתף בכינוסי אגו״י. צורטקוב ירדה בימיו משיא גדולתה, ונתמעטו החסידים שהתרכזו סביבה. בכניסת הנאצים לוינא נמלט, והתישב בתרצ״ט בת״א. לקח ללבו את צרות ישראל בשנות השואה, ורבו מכאוביו. נפטר לפנות בוקר יום ה׳ י״ח אד״ב תש״ו (ולא תש״ב), ונטמן בהר הזיתים (י. שמואלי, במישור, ז, תש״ו, רצה־ו, א). ילדיו: א. ר׳ שלמה ממלא מקומו; ב. שרה זו׳ ר׳ יעקב ב״ר משה השל מנובומינסק בלונדון; ג. גיטל זו׳ ר׳ משה מורגנשטרן בת״א נכד ר״י אנגל.

דורש טוב, מועדים, ירושלים, דפוס התחיה, תשכ״ד, 8, רכד עמ׳. בהתחלה מכתבי גיסו רצ״א מזלטופולי, וחתנו מלונדון המו״ל הראשון, הכותב למו״ל השני ר׳ דוד משה שפיגל: התענגתי ביחוד בראותי הזהירות הרבה בה מתנהג ביחס לא רק לכל מלה ומלה, אלא אפילו לכל אות ואות... באמת מנציח שיטת החסידות הזאת שלדאבוננו נפסקה ללא עת. השני כותב בהקדמתו שהוסיף מראי מקומות לתורות שנשלחו מחו״ל לאנ״ש, ובארץ נרשמו ע״י הרבי עצמו וחסר מהן הרבה. בנו ממלא מקומו עודד הדפסה זהירה, והציע את שם הספר. מעמ׳ קכט צילומי ו׳ אגרות מראשוני החסידות שנמצאו ברשותו: מהבעש״ט, רמ״מ מפרימישלן, ר׳ ליב שרה׳ס, הדגל, ר׳ שלמה מקרלין, ר׳ שלום מפרובישטש, וכמה תמונות. בעמ׳ קמה שער: תולדות אדמור״י בית טשורטקוב, שרשם המו״ל השני לפי מקורות נאמנים. מעבר לו הסכמת רד״ב ויידנפלד. מעמ׳ רא נספחים, ושמות התורמים מהארץ, אמריקה ואירופה.

אליו ואל אחיו רד״ב, ש״ב, איתן אריה, פא בתרצ״ו.

אנשי שם, 35; צורטקוב, 58; ישראל שפיגל, המודיע, י״ז אד״ב תשל״ו, ד; שמשון חסידה, מסילות, ח, 10-18.

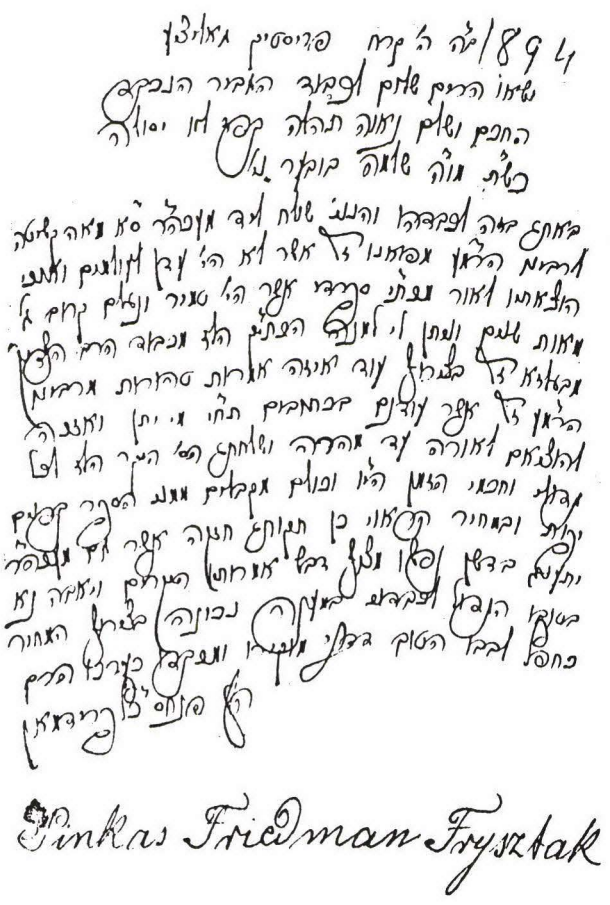
נחום מרדכי פרידמאן
~~WIEN II.~~
~~HEINESTRASSE 35~~
~~TELEFON R-18-7-61~~

RABBINER N. M. FRIEDMANN
~~WIEN II.~~
~~HEINESTRASSE 35~~
~~TELEFON R-18-7-61~~

המלצת רבי נחום מרדכי מטשורטקוב בתרצ״ט על ר׳ דוד זיידמן מוינא, בבקשה מהרב משה אביגדור עמיאל לסדר לו משרה בקהילת תל אביב

ר׳ פנחס כ״ץ **פרידמן**

אולי בנו של ר׳ בן ציון דומ״ץ דובצק. ת״ח בפריסטיק ובסטריזוב. ההדיר בתרנ״ב את ספר מאה קשיטה. חתנו של ר׳ ישראל אהרן אנגלנדר ראב״ד פריסטיק, ומילא את מקומו.



בקשת הרב פנחס פרידמן מפריסטיק מר״ש בובר, לשלוח לו דמי הספר מאה קשיטה שהמציא לו

תשובות אליו: כוכב מיעקב, ס, סא בתרמ״ה לסטריזוב. במשתתפי אהל מועד, ח״א, מ, ח״ב, יא ע״א, לט ע״ב; ועד חכמים (ציטרון), גל׳ י, סי׳ רמד; הר המלך, ו, קכח, מדעת חכמים, תמוז תרנ״ח.

ר׳ צבי הירש ראה לפי: **פרידמן, ר׳ אברהם צבי הירש**

ר׳ ראובן פרידמן. אליו: מהרש״ם, ח״ב, יו״ד, ח בתרמ״ט.

ר׳ שלום יוסף ב״ר דוד **פרידמן**

משפיקוב (תרל״ח-תר״ף)

נולד בשנת תרל״ח (ולא תרל״ז) לאביו ר׳ דוד האדמו״ר מבוהוש. נשא את פיגא בת ר׳ מרדכי טברסקי ב״ר מנחם נחום משפיקוב. מילא את מקום חמיו בשפיקוב, והיה האדמו״ר היחיד לבית רוזין שהורשה להתגורר ברוסיה, ובצילו חסו החסידים במדינה זו. נודע כחכם מופלג. זו׳ נפטרה במגיפת טיפוס שפרצה באיזור, וגם הוא צעיר ביום י״ד (ולא ט״ו) אדר תר״ף. ילדיו: א. רבי דוד מפלוישט; ב. רבי יצחק האדמו״ר מבוהוש בת״א.

תמונתו: תפארת ישראל, א, 18.

ר׳ שלום יוסף ב״ר ישראל **פרידמן**

מסדיגורה (תקע״ג-תרי״א)

נולד בשנת תקע״ג כבכור לאביו רבי ישראל מרוזין שהפליג בגודל צדקתו וקדושתו. נשא את בלומא רייזל בת ר׳ דן יונגרלייב, ב״ר יצחק מרדיויל נכד המגיד מזלוטשוב וחתן האוהב ישראל מאפטא.

חתימת רבי שלום יוסף בכורו של ר״י מרוזין

בנסיעתו להתרפא בלייפציג נפטר שם ביום י״א אלול תרי״א, והנהגתו נמשכה פחות משנה. ילדיו: א. ר׳ יצחק מבוהוש; ב. ר׳ מנחם נחום דב בר מס״ג; ג. לאה רחל זו׳ ראי״ה השל ממזבוז, וכשנתאלמנה נישאה לרד״מ מצורטקוב; ד. בת שבע זו׳ בן דודה ר׳ נחום מרדכי מצורטקוב, ובזיוו״ש זו׳ ב״ד ר׳ ישראל מס״ג.

תשובה אליו: ובחרת בחיים, סד. תורותיו ואימרותיו בספרי הלקט לבית רוזין. נספד ע״י ר״א תאומים בספרו בית אבל, וע״י רצ״ה מליסקא בספר הישר והטוב.

ר׳ שלום יוסף ב״ר ישראל **פרידמן**

מטשרנוביץ (תרל״ט-תרצ״ו)

נולד ביום י״ג (ולא ג׳) טבת תרל״ט לאביו ר׳ ישראל מס״ג. נשא את שינדל בת רבי ברוך הגר מויזניצא. אדמו״ר מס״ג בטשרנוביץ. נפטר ביום כ״ח שבט (ולא כסלו) תרצ״ו. זו׳ גורשה לטרנסניסטריה, ונפטרה בוורחובקה במגיפה ביום א׳ טבת תש״ב. ילדיו: א. ר׳ אברהם יעקב. נפטר ליד אמו ביום כ״א כסלו תש״ב; ב. ד״ר חיים ברוך. נולד בס״ג בשנת תר״ס, ולמד בגרמניה. נשא את לאה הירשלר מאייזנשטט נכדת מהרי״א אסד. עשרות שנים מחנך בביה״ס הריאלי בחיפה, רב ומרביץ תורה בעיר. נפטר ביום (ט״ו?) מנ״א תש״ם. זכה לנכדים ונינים מחתניו ר׳ אריה ביקל ור׳ שלמה ברכפלד (א.צ. גבעון, הצפה, כ״ב מנ״א תש״ם, 3).

ר' שלום יוסף ב"ר מנחם נחום דב בר **פרידמן**
ממילניצה ולבוב (תרל"א-תרפ"ז)

נולד בשנת תרל"א לאביו ר' מנחם נחום דובר מס"ג. אדמו"ר במילניצה. אחרי מלה"ע א' התישב בתרע"ט בטשרנוביץ. עבר ללבוב? נפטר ביום כ' אב תרפ"ז,



רבי שלום יוסף פרידמן ממילניצה

ונטמן בס"ג (ולא בוינא). נשא את חוה חיה בת דודו ר' ישראל מס"ג. משנתגרשו נשא בזיוו"ש את בתו של ר' מרדכי יוסף ב"ר דוד טברסקי מזלטופול. ממנה ילדיו, ובהם ר' אהרן משה הי"ד.

שרד בנו ר' אברהם יעקב יליד תר"ע. בן תשע גר בטשרנוביץ, ובתרפ"ט-תרצ"ג בוורשא. בידו היה כתב היד של ספר אור יצחק מרדיוויל. שב לרומניה, ובזמן מלה"ע ב' גר בברשד שבטרנסניסטריה. בשנים תש"ה-תש"ז בבוקרשט, ממנה עלה לארץ בעליה בלתי ליגלית. איכר וסופר, מפרסם בעתוני יידיש רבים וספרים משלו. גר ברמת אביב. זכרונות עליו ועל אביו מספר חנא גוטספלד בספריו ובמאמריו. הוא טועה לקרוא לו ר' שלמה, כמו במנויי בית היין תר"ס (חיים ליב פוקס, לעקסיקאן, ז, 478-480, עם ביבליוגרפיה).

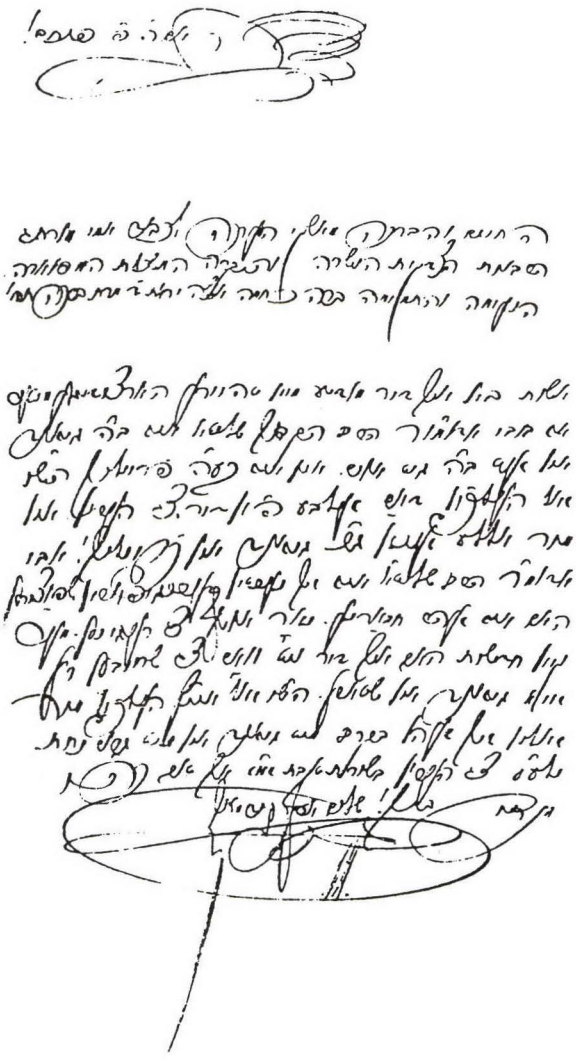
ר' שלום יוסף ב"ר מרדכי שרגא **פרידמן**
מהוסיאטין (תר"ך-תרמ"ג)

נולד בשנת תר"ך לאביו ר' מרדכי שרגא מהוסיאטין. נשא את חיה'לה בת ר' אפרים זלמן מרגליות אב"ד מציוב בווהלין, נכד השע"ת וחתן רבי אברהם המגיד מטריסק. נפטר צעיר ביום ז' טבת תרמ"ג, ואלמנתו נישאה לש"ב ר' דוד מבוהוש. ילדיו: א. שרה שינדל זו' ר' אהרן מס"ג; ב. בת שנפטרה בצעירותה; ג. ר' מנחם נחום מהוסיאטין בלבוב; ד. ר' משה'ניו מקראקא.

היחס מטשרנוביל, 130.

ר' שלמה(ניו) ב"ר אברהם יעקב **פרידמן**
מסדיגורה (תר"ד-תרמ"א)

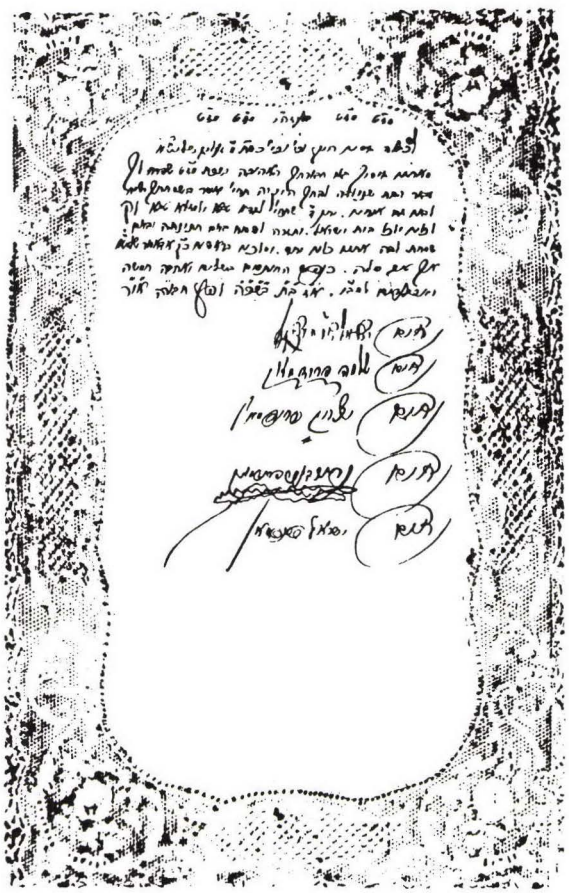
נולד בקרלין ביום י"א תשרי תר"ד. נסע מדי פעם לזקנו ר' אהרן מקרלין להתחמם לאורו. נשא בתרי"ח



אגרת שלומים ביידיש מרבי שלום יוסף מהוסיאטין לאמו

את רחל לאה בת רצ"ה מרימנוב, שהיתה ארוסת אחיו הגדול ר' אשר. משעברו ט"ו שנים בלי ילדים גירשה, ונשא בתרל"ג בס"ג את פיגא(לה) בת דודו ר' דוד הלפרין חתן ר"י מרוזין. הסתיר את עוצם עבודתו בלימוד ובצדקה, ורק בתפילה הרגישו את האש שיקדה בו. הדריך את הבאים אל אביו, ונשא בעול החצר מתוך ענוה והתבטלות מוחלטת. בידידות מופלגת עם גיסו ר' מנחם נחום דובר ב"ר שלום יוסף ב"ר ישראל מרוזין. נפטר ביום כ' טבת תרמ"א (ולא תרמ"ב), וידיעה על כך במחז"ה, כ' שבט. בנותיו: א. חוה (ולא חיה) לאה זו' ב"ד ר' נחום מרדכי מטשורטקוב; ב. מרים זו' ב"ד ר' ישראל מבויאן בלייפציג.

ישראל שפיגל, המודיע, י"ז חשון תשכ"ט, ד; הרב א. פקשר, תפארת ישראל, יב, 17-22.



ברכת מזל טוב בתרל"ז לרבי אבי עזרי זליג שפירא להולדת הנכדה, מגיסיו ר' ישראל שלום יוסף השל ממזבוז, ר' שלמה מס"ג, ר' יצחק מבויאן, ר' נחום דובר ור' ישראל מס"ג

ר' **שלמה** ב"ר יחיאל מיכל? **פרידמן**

בנו כנראה של ר' יחיאל מיכל אב"ד דובצק, שד"ת ממנו בספרו של נכדו נחלי דבש, דף כא ע"ב. למדן ודרשן בלבוב. מחבר הספרים בגדי שרד ואמרי שפר שלא נדפסו.

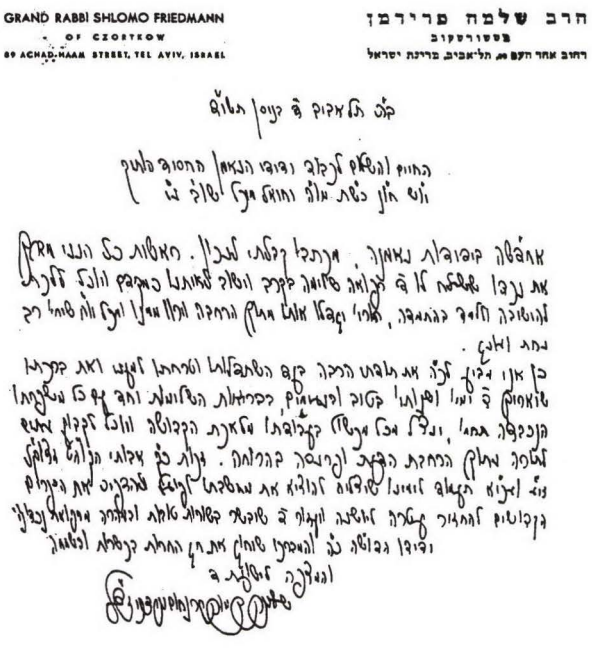
נשא את בת בתו של ר' משה כ"ץ עלוביטש מדוקלא (נכדו ר' שמואל פרידמן פגשו בפרשוב בחשון תרע"ה בעת בריחתם, ורשם את יחוסו בראש ספרו נחלי דבש. נפטר בגרוסווארדיין במוצאי יו"כ תרפ"ב), ב"ר יעקב אחי ר' יצחק אייזיק אב"ד זשאדאני, בני ר' מאיר כהנא אב"ד טשעטשעוויץ בהגר שנפטר בן פ"ו ביום כ"ח ניסן תרט"ז, ב"ר לוי אב"ד קאזין וראב"ד בראד, ב"ר משה, ב"ר דוד הכהן בוכנר מח"ס נפש דוד ולמעלה בקודש. ר' יעקב דלעיל נשא את איידל רויזא, בת ר' שאול רפפורט מברטפלד שנסע בצעירותו למגיד מקוזניץ. חתנו השרף ממוגילניצה קם לכבודו

בבואו, מפני שאביו הרב מגרעניץ היה תלמידו של אביו ר' שמואל ר"פ החריף מאוסטרהא דור ד' למהרש"א, חתן ר' שמחה ר"פ נכד ר' ליבוש ראש ישיבה ברח"כ. השאגת אריה היה דודו של ר' שמואל, והמליץ עליו לרבנות מיץ על מקומו, אלא שבדרכו נתעכב חצי שנה בפרג, לסדר את כתביו לדפוס. כשנפטר הספידו הנו"ב, שבדיני ממונות היה יותר חריף מהתומים. כתביו נתפזרו בין תלמידיו. ד"ת ממנו בספר אור חדש קידושין.

תשובה אליו: מחזה אברהם, ח"ב, או"ח, ז בתרפ"ו, ובתחילת נחלי דבש של בנו. תשובתו מתרפ"ד לרד"ט זהמן, בדף האחרון של נחלי דבש מבנו, והמשכה בשו"ת שלו, סי' סא. הסכים בתרפ"ב על משנה ברורה ברכות (זילברשיץ).
נאדר בקודש צנזר, מהד' ב, כג-כד.

ר' **שלמה**(ניו) ב"ר נחום מרדכי **פרידמן**
מצורטקוב (תרנ"ד-תשי"ט)

נולד בצורטקוב ביום י"ד ניסן תרנ"ד לאביו ר' נחום מרדכי. נשא את רחל בת דודו ר' ישראל מס"ג, נפטרה ביום כ"ח שבט תשל"ב. זקנו רבי ישראל אמר עליו שכולו אמת, ואביו העריכו מאד. אחרי פטירתו בתש"ו, קיבל באי רצון את אדמורו"ת צורטקוב בת"א. נהג בצניעות ובהסתר, ולא נענה לקריאת חסידיו לבקרם בארה"ב. פיזר סכומים רבים לצדקה. ממיסדי החינוך העצמאי. רוב ימיו בעל יסורים, ובג' שנותיו האחרונות תקפתו מחלה ממארת. נפטר ביום ט"ו חשון תשי"ט (ולא תשי"ח) יומיים אחרי אמו, ונטמן



תודת רבי שלמה מטשורטקוב בתשי"ד, לר' יחיאל מיכל שכטר על השתדלותו בהדפסה

בנחלת יצחק. בנו אברהם יעקב (תרפ"ג-י"ח אייר תרפ"ו) נטמן בוינא. בתו היחידה צפורה פיגא זו' ר' חיים נהוראי, ובתה רות זו' ר' יוסף כ"ץ.

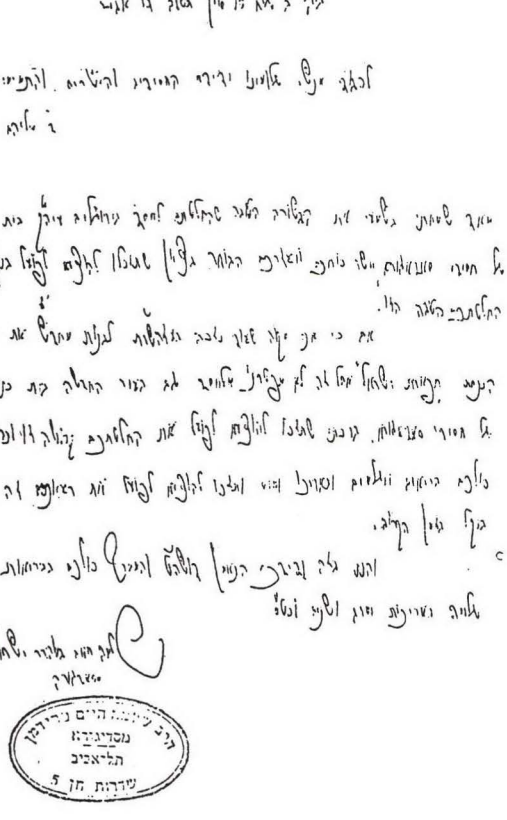
דברי שלמה, מועדים. ירושלים, דפוס התחיה, תשכ"א, 12, רמד עמ'. בהקדמת המסדר והמלבה"ד ר' דוד משה שפיגל כותב, שהמחבר עצמו רשם את הדברים מבלי שנודע על כך בחייו, ואח"כ מסדר את יחוסו. בסוף שמות התורמים.

המודיע, י"ז חשון תשכ"ט, ד; הנאמן, מה, צ.

ר' שלמה(ניו) חיים ב"ר ישראל פרידמן

מסדיגורה בת"א (תרנ"ז-תשל"ב)

נולד בס"ג ביום ר"ח (ולא כ"ח) סיון תרנ"ז (צ"ל תרמ"ז) לאביו ר' ישראל. נשא בתרס"ד את בריינדל בת ר' שמואל הכהן הורנשטיין מרדומישלא נכד הסמיכת חכמים, נפטרה ביום כ"ו אייר תשכ"א. בפעילותו הציונית החל כבר בילדותו. בגיל י"ד שיכפל שבועון ציוני דתי כמענה למחז"ה, ושלחו חינם לחצרות אדמורי"ם. ניהל תעמולה לפרלמנט עבור הרשימה היהודית הלאומית. כשנפטר אביו בתרס"ז נהג



ברכת רבי שלמה חיים מסדיגורה בתשל"ב, ליסוד ביכ"נ של חסידי ס"ג בירושלים

אדמורו"ת עם אחיו. בבואו לוינה בתרע"ד פסק, והתפרנס ממסחר ספרים או הזמנות לפחמי הסקה. את רוב זמנו הקדיש לפעילות ציבורית. יסד עם ש"ב רחמ"י שפירא הסתדרות ציונית חסידית "ישוב ארץ ישראל", וכשהתמזגה במזרחי נבחרו לנשיאיה. פעל למען הקק"ל, קרן היסוד, ועזרה לחלוצים. ציר לועידה הציונית העולמית בלונדון תר"ף, והקונגרסים הציוניים בתרפ"ג ובתרצ"ה. בסוף תרח"ץ עלה לארץ, וגר בת"א. לא רצה לנהוג כאדמו"ר, ולא היה לו גבאי. רק משנפטר אחיו ר' אברהם יעקב התרכך קימעה. עבר פעמים רבות לפני התיבה. פעל להצלת ילדים ניצולי השואה בבתי גויים, והקים אגודה עולמית למטרה זו. לחם בארץ במיסיון, וגייס סכומים לכך. פירסם במחז"ה, המצפה והצפה. נפטר בלונדון ביום א' כ"ו אב תשל"ב, והובל לנחלת יצחק. בנותיו: א. מרים זו' זאב וורין בלונדון; ב. זהבה זו' יוסף לוזוביק בחיפה; ג. הדסה זו' ר' יוסף ויינשטיין בניו יורק וכיום בבורנמות שבאנגליה, מחבר סדרת דעת חכמים.

בקובץ דברים בעתם לקט מאמריו, ובראשו מאמר מורחב לתולדותיו. הרבנות והמועה"ד בת"א הדפיסו את מאמרו לחיזוק שמירת השבת: לאזרח בישראל, ת"א, דפוס לוריא, אדר תשי"ח, 16 עמ', ושוב בתשכ"א. **אמרי קודש** בשכפול, (קונ' א'), ירושלים תשל"ב, ע עמ'. בהקדמת המו"ל הרב יצחק מאיר פלינטנשטיין כותב, שח"א כולל את התורות שאמר בס"ג ועבר עליהן, וח"ב שאמר בת"א אחרי פטירת אחיו. קונ' ב, תשל"ד, מג עמ'. בהקדמת המו"ל כותב, שרובו ממה שרשמו זקני החסידים בס"ג. ספריתו נמסרה לישיבת רוזין בירושלים שסייעה להדפסה.

תדהר, יב, 3989, עם תמונתו; אברהם יעקב זילברשלג, מסילות, יב-יג, 14-24.

ר' שמאי ב"ר בן ציון הכהן פרידמן

בנו של ר' בן ציון דומ"ץ דובצק. נשא את לאה בת נחמה חיה ע"ה, ובנותיו: נחמה וגיטל שרה. מלמדני קראקא. **בית שמאי,** חידושים ופלפולים עמ"ס מכות. קראקא, דפוס מ. לענקאוויטש, תר"ץ, מ ד'. המסכימים: ש"ב ר' חיים גלרנטר מקיטוב בתרפ"ט (מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר, כי בשנה שעברה נשאתי ונתתי עמו בהלכה, ופלפלתי עמו הרבה); ר' שמואל פירר מקראס בתרפ"ח (פלפולים ישרים למוצאי דעת, ערבים לאוזן שומעת). בהקדמתו כותב שמדפיס הספר במצות אביו, ומודה לר' יהושע מאיר באראט ב"ר יהודה אריה ז"ל שסייעו להדפסה. פתח הבית בהלכה. בסוף הספר הגהות וד"ת מאביו ומאחיו ר' משה מרדכי.

תשובות אליו: בית פינחס, ח"ב, לז; דובב מישרים, ח"א, קכא בתרצ"א.

ר׳ שמואל ב״ר שלמה **פרידמן**
מלבוב (תרע״ב-תש״ב*)

נולד בלבוב בשנת תרע״ב לאביו ר׳ שלמה מגזע היחס. **נחלי דבש**, לקט חדו״ת ושיחות על דרך צחות ברוח טהרה ומוסר, מגאונים וצדיקים המפורטים בשער הראשון בלבד. לבוב, ר׳ יהושע פרידלנדר ב״ר חיים ב״ר אהרן מאיר אב״ד בלחוב, תרפ״ט, א, כז ד׳. אחרי הקדמתו סדר יחוסו של זקנו מדוקלא, ותשובת המחזה אברהם לאביו. האב כותב כי הדברים היו למראה עיני צדיקים וחסידים, ואמרו כי תועלת בהם. נדפס שנית בתר״ץ, ושלישית עם הוספות בתרצ״א, ד, לב ד׳. בשער מהדורת תרצ״ב בלי שם המו״ל: נדפס כבר הרבה פעמים, וכעת מחדש עם הרבה הוספות, לה ד׳. אחת המהדורות הראשונות(!) צולמה בדפוסת מחוקה, בתוך ספרים קדושים מתלמידי הבעש״ט, כרך כו, ברוקלין תשמ״ה, כד ד׳ בסופו.

ר׳ שמחה פרידמן
מטשען (תקפ״ו-תרנ״ג)

נולד בשנת תקפ״ו. למד בבחרותו מפי ר׳ אהרן קורנפלד מיעניקא שבהגר, ואח״כ אצל שי״ר בפרג בה השתלם גם בלימודים כלליים. אב״ד ליבכוביץ שבבוהמיה, ומתרי״ח רבה של טשען ל״ה שנה. שקד על עניני החינוך וצורכי הקהילה. ידידו של ד״ר האזע ציר בית הנבחרים בויען. נפטר ונטמן בעש״ק ח׳ אדר תרנ״ג. ספדו לו המטיף צימלס מאסטרא, ד״ר ברגר שמילא זמנית את מקומו, וד״ר נחום גלזר.
חתנו עזיאל שמעלץ, המגיד החדש, י״ד אדר תרנ״ג, 3.

ר׳ שמעון ב״ר מאיר חיים **פרידמן**
מדזיקוב (תק״ץ-תרס״ה)

נולד בגורליץ ביום ה׳ אדר תק״ץ (ולא תקפ״ו) לאביו ר׳ מאיר חיים. למד אצל האריה דבי עילאי, יחד עם חברו המבוגר רבי אליעזר הורביץ מדזיקוב. מנעוריו נודע כת״ח מובהק ובעל הוראה, יפה מראה ואציל הרוח, אלא שהיה חולה ריאות וסבל משטף דם. ידידו שידך לו את בתו של ר׳ משה ספיר מז׳ טובי העיר בדזיקוב, חתן הגביר ר׳ ליביש דוד אנגלברג מחשובי הקהילה. היא ישבה זמן רב גלמודה אחרי שנתגרשה או שנתאלמנה, ואעפ״כ מיאנה לשאת בעל חולה, עד שרבי אליעזר קם על רגליו וקרא בהתרגשות: גם עם בעל חולה אפשר לחיות 75 שנה! היא סמכה על הבטחתו, והקימו יחד בית חם ומשפחה ענפה. הברכה התקיימה בדייקנות: נפטר ביום הולדתו השבעים וחמש ה׳ אד״א תרס״ה (ולא תרס״א), וזו׳ שנים אחדות אחריו. כיהן כדומ״ץ דזיקוב. בנעוריו עסק בגפ״ת, והמשיך בכך גם כשעסק במסחר ופגעים באו עליו. כתביו נשרפו, ובזקנותו קיבץ את השרידים. הוציא לאור את ספר זכרון יהושע לר׳ יהושע נוסבוים דומ״ץ דזיקוב.
אמרי שמעון חידושים ופלפולים בגפ״ת, אגדות ומאמרי חז״ל, מאת ״הרבני הנגיד החסיד ומופלג, ירא ושלם אוצר בלום, חריף ובקי משנתו קב ונקי, זך השכל ונקי הרעיון, לא מש מאהלה של תורה וגן התלמוד היה שעשועיו, המנוח זקן שמעון״. שם ראשון זה נוסף לו כנראה במחלתו, כמו שם חיים לאביו. מונקאטש, בניו, דפוס קאהן עט פריעד, תרס״ו, מה ד׳. בסופו כמה שו״ת, בעיקר אודות הד״ת שפירסם בירחונים.

תשובות אליו: יד שלום, עה; מנחת הקומץ, קז בתרנ״ט; ספר עונג חיים לשבת, קונ׳ אורח חיים למעלה, אות ט; שדה יהושע, לז בתר״ס (להערותיו על כרם יהושע). במשתתפי אהל מועד, ח״א, 26, לד ע״ב, ח״ב, יח: לג: מב ע״א, ח״ג, ז. כא: לב ע״א; ועד חכמים (ציטרון), גל׳ י׳, סי׳ רסב, ומשם: הר המלך, ו, קנד.
דוד שליסל, טרנובז׳ג־דזיקוב, 111.

ר׳ שרגא דוד פרידמן. ת״ח בטרנוב.
תשובה אליו: שו״מ, תליתאה, ח״ב, צ.

פְּרִידְפֶלְד

ר׳ אברהם. שו״ב בטרנופול. אליו: טוט״ד, תנינא, קו״א, ל.

ר׳ צבי הכהן. ת״ח בטרנופול. אליו: ש״ב, מהרש״ם, ח״א, צז.

פְּרִידְרִיך

ר׳ ישראל. ת״ח בקראקא. אליו: מנחת אברהם, נז בתרצ״ג. נזכר כבחור, מנחם משיב, ח״א, א.
ר׳ מאיר ת״ח בקראקא. אליו: דובב מישרים, ח״א, נא, נח בתרפ״ד-תרצ״ו.

ר׳ אלחנן זאב בלונדון בתשמ״ו עם אביו (נשא ממשפחת רוזן בקראקא, נכדת ר׳ דוד שלום מייער מטשבין שנשא את אחות האב״ד ר׳ יעקב סג״ל לעווי, בת בנו של ר׳ חיים דוד ורנר מפרשבורג תלמיד הכתב סופר, ואפשר ששמו היה פריינדליך. גר בצאנז חדש. חתן ר׳ אלחנן זאב קלגסבלד מצאנז, חתן ר׳ אברהם עבר שבתי הכהן ענגלנדר מצאנז־פשעטקיווקע ממקורבי הדב״ח), בנו של ר׳ נחום שאול מקראקא, חתן ר׳ אביגדור קלגסבלד מצאנז ישן.

פריז ראה לפי: **פריס**

פרייזינגר, ר׳ אפרים ראה לפי: **טמפלר, ר׳ אפרים**

פְּרִיזֶר

ר׳ בצלאל מוכסן בזולקווא
|
ר׳ הלל הגדול בדובנא
|
ר׳ ליבש בדובנא
|
ר׳ שמואל יואל הללוביטש בדובנא
|
ר׳ ראובן בליביטשוב
|
ר׳ שאול דוד פריזר בליביטשוב

ר׳ **שאול דוד** גביר בליביטשוב. הדפיס (עם אחיו) **מגילת יחוסין** של המשפחה על ד׳ דפי קלף מכורכים, בחיי האב: הנגיד הישיש ר׳ ראובן מגולי רוסיה בליביטשוב. סודרה ע״י ר׳ זידא תאומים, ובבית דפוסו, לובאטשוב, ד׳ ויקרא תרנ״ז.

ר׳ **שמואל יואל** הילוביטש בדובנא אבי ר׳ ראובן, נשא את חיה בת ר׳ שמשון פערטיל מזיטומיר שכל ימיו עסק בפדיון שבויים, וזו׳ פיגא בת ר׳ שמואל סמורגון, אב״ד וילנא עד לפטירתו בתקנ״א, בנו של ר׳ אביגדור אב״ד ראזנוי שנפטר בוילנא בתקל״א, וחתנו של ר׳ חיים יהודה ליבש הלוי איטינגא אב״ד יריטשוב ולבוב.

ר׳ **ליבש בדובנא** אביהם של ר׳ שמואל יואל, ומרים זו׳ ר׳ יוסף ביק בן הנגיד ר׳ שמואל בבראד שילדיהם: ר׳ שמואל בשדה לבן שברוסיה, ואשת ר׳ הירש רייך מבראד אשר כשנתאלמנה נישאה לר׳ ישעיה פאריזער וממנו בנותיה: זו׳ ר׳ אליעזר ליברמן מביאלע; גיטל ליס מלבוב; זו׳ ר׳ ליבש גלסברג מדובנא.

נשא את רבקה בת ר׳ דוד קצנלבויגן אב״ד קיידאן (בנו של הכנסת יחזקאל ב״ר אברהם; נכדו של ר׳ יעקב אברהם ק״ב אב״ד לבוב, ב״ר יואל אב״ד ונציה חתן השר; חתן ר׳ שמואל אב״ד פרמישלא, ב״ר מנחם מנדל מפאטיק, ב״ר יחיאל מיכל אב״ד נמירוב; אביהם של חמישה חומשי תורה: ר׳ אברהם אב״ד סלוצק ובריסק; ר׳ ישראל אב״ד קלווריה ברוסיה; ר׳ יואל אב״ד יריטשוב ושיניבה בגליציה; ר׳ העניך אב״ד סלונים; ר׳ יחזקאל אב״ד וולקוביסק. אלמנתו נישאה לר׳ שמואל סמורגון אב״ד וילנא דלעיל, ונולדה להם זלדה זו׳ הגביר ר׳ ליפא עליסברג באיוואניץ. אחיה: ר׳ מיכל אב״ד פרמישלא, ואחיותיה: זו׳ רח״כ וזו׳ רחי״ל איטינגא רבני לבוב).

גיסו של ר׳ דוד מרשלקוביץ פו״מ דובנא ובנו ר׳ צדוק, כי אשתו־זקנתו של הכותב (?!) בת ר׳ משה פרנס נכד הט״ז.

ר׳ **הלל** הגדול בדובנא, אביהם של: ר׳ ליבש בדובנא, ר׳ יוסקא מאציבר, ר׳ אלעזר ברוסיה חמיו של ר׳ חיים רוקח זקנו של ר׳ חיים מאיר זאהן חתן מהרי״א איטינגא; דודו של רמ״ז אורנשטיין אב״ד לבוב; בנו של ר׳ **בצלאל** מוכסן בזולקווא. חביב על המלך ין סוביסקי השלישי, שבנה לו בית מידות וביכ״נ בעיר.

פְּרַיליך

ר׳ **חיים**. ת״ח בקראקא. אליו: אור המאיר, יח.

ר׳ **מרדכי**. ת״ח בוישנה. במשתתפי אסיפת חכמים, תרע״ב, עמ׳ כא, מא, ותרע״ד.

פְּרַימַן

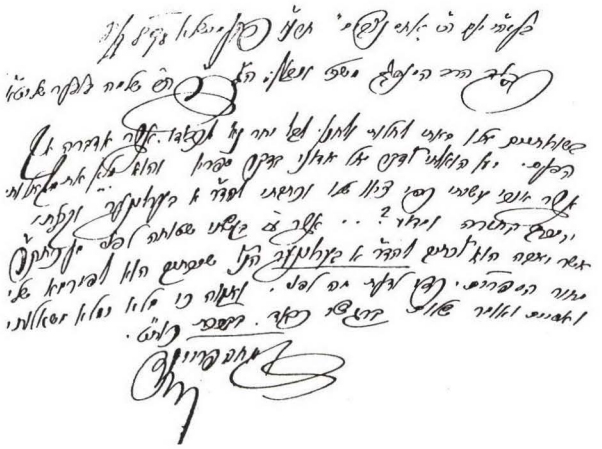
ר׳ **יצחק איזיק**. נולד בקראקא. שו״ב בלייפציג.

תשובות אליו: טוט״ד, קמא, סב, רכט, תליתאה, ח״ב, רנג; שירי טהרה, דף קח ע״א. הוציא לאור את ספר חדושי אנשי שם למהרש״ק. אולי בנו הוא ר׳ ישראל שאליו: טוט״ד, תליתאה, ח״ב, נה.

פְּרַינְד

ר׳ **יעקב**

נולד בפרמישלא לאביו ר׳ יונה אברהם. נישא כנראה לבוריסלב. שקד כל ימיו בתורה, ופלפל עם גדולי זמנו. החידושים הרבים שהניח נקרעו וניטשטשו, ולכן נמסרו להעתקה ולהכנה לדפוס ע״י בניו רמ״מ, ר׳ דב בר הלל, ר׳ דוד ור׳ יונה אברהם. **שארית יעקב**, חידושים על ש״ס שו״ע ורמב״ם, פרעמישלא, דפוס



בקשת המו״ס ר׳ שמחה פריינד מפרעמישלא מר״ש בובר בתרנ״ו, לפנות אל ד״ר ברלינר בדבר הפצת ספריו

קנולר ובנו, תר״ץ לערך, מ ד׳. סודר לדפוס ע״י ר׳ נפתלי ב״ר אהרן הורביץ דומ״ץ זבלטוב בפשמישל, הכותב בהקדמתו כי כשבקשו הבנים הסכמה מהאב״ד ר׳ גדליה שמלקיס, אמר להם שאין צורך בכך. בסוף שתי תשובות שקיבל המחבר, מר״י שמלקיס בתרכ״ט ומרממ״ש אבנד מנמירוב.

תשובה אליו: בית יצחק, יו״ד ח״ב, קנא בתרל״ה.

ר׳ מרדכי יהודה. ר״מ ישיבת עץ חיים דבאבוב במישלניץ.

תשובה אליו: דובב מישרים, ח״א, קכז בתרצ״ג.

ר׳ שאול. ת״ח בפודהייץ. אליו: דברי יעקב (שור), סא.

פְּרַינְדְל

ר׳ יהודה זינדל מרדכי ב״ר נחמיה אריה **פרינדל**

מעיר ישן (תקע״ה-תר״ץ)

בנו של הדומ״ץ ואב״ד ר׳ נחמיה אריה, נפטר לפני תרל״ו, וממלא מקומו כראב״ד עיר ישן. תלמיד מובהק לרמ״ץ ויטמאיר, שהרעיף עליו שבחים רבים. אחריו כיהן שם ר׳ נחמיה שהיה כנראה בנו. **זכרון יהודא**, פירוש על המשניות, חלקו מלוקט מהספרים קול הרמ״ז ובית דוד. פרעמיסלא, דפוס ח.א. זאפניק עט קנאללער, תרל״ו, קיב ד׳. מעבר לשער מודיעים המדפיסים על זכויות המחבר, אף כי לגודל עניוותו לא הציג שום הקדמה או הסכמה. מדף קד ע״ב תשובות לשואלים פירושי משניות, הודאה ולוח הטעות.

תשובות אליו: אבן יקרה, קמא, חו״מ, ג; אהל־הואיל משה, ג; בית יצחק, אה״ע, ח״א, עב בתרל״ח; טוט״ד, תנינא, לא; מהר״י הכהן, תנינא, יו״ד, כב, חו״מ, י׳; מחזה אברהם, ח״ג, חו״מ, ג בתרמ״ג; שו״מ, קמא, ח״ג, ריא, (תליתאה, ח״א, תכא), רביעאה, ח״ג, ק; שו״ת רמ״ץ, ח״א, או״ח, ז, לו, לז, יו״ד, א, ב, ח, כב, לד, נא, סו, עג, עד, ח״ב, אה״ע, ו, חו״מ, ב, ד, ז, חזקות, ה, ו, לד, השמטות, ז, ח בתר״י-תרל״ג; שערי דעה, ח״ב, סה.

ר׳ נחמיה (אריה) פרינדל

נולד בשנת תקצ״ו, כנראה לאביו ר׳ יהודה זינדל מרדכי. דומ״ץ סמבור ישן על מקום אבותיו, עד לפטירתו בתחילת תרס״ו. ת״ח תם וישר, ולא נשא פני איש (המצפה, י״ז כסלו, 4). רשום בפאלקסקאלענדער בתרנ״ו, ובתרנ״ט כבר ר׳ איכל ניימן. במנויי אמרות טהורות תר״ס.

תשובות אליו: אמרי יושר, ח״א, קטו, הרי בשמים, ח״ב, לא, צא, רלה, ח״ג, קה בתרנ״ג-תרס״ה; מהר״ש, ח״ג, עה בתרס״ה; מהרש״ם, ח״א, פט, ח״ז, פב, קיח, קנב בתרנ״ד-תרנ״ה.

פְּרִינְץ

ר׳ יצחק. מחסידי הוסיאטין בפודקמין. במנויי עקבי הצאן תרס״ד.

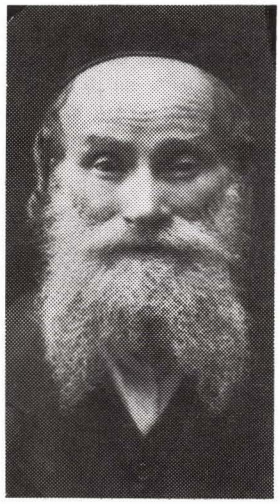
סבי **ר׳ צדוק** בירוסלב, בנם של ר׳ יצחק ושינדל (אחותה אמה של ר׳ הרש כץ בירוסלב). הנולדים לפניו נפטרו בקטנותם, ונותר עם אחיו הצעיר ר׳ שמחה שגר בהלברשטט שבגרמניה, נספה בשואה עם בנו הת״ח ויתר ילדיו, ונותרה רק הבת מינה קליינמן בחיפה. בעל ראש טוב, ובמיוחד לחשבונות



ר׳ צדוק פרינץ מירוסלב

מסובכים. בעודו צעיר נפטר אביו במגיפת סקרלטינה־שרלך, והוטל עליו עול פרנסת המשפחה, מחנות כל־בו גלנטריה למימכר סיטוני, אליה באו גם מהעיירות הסמוכות. במשך הזמן עבר לחנות גדולה יותר במרכז המסחרי החדש. נודע ביושרו הקיצוני, ואף גויים בטחו בו שבעתות משבר לא יפשוט את הרגל, אלא יפרע את כל חובותיו. בביתו ראוהו תמיד יושב ליד ספר ולומד. חסיד טיטשין, והרבי התאכסן אצלו. שרה שנירר מאורחות ביתו. בפרוס מלה״ע א׳ נסע לווינא לשכור דירה להעברת המשפחה, ונתקע שם. בני ביתו ברחו לטרנוב וחזרו. בפרוץ מלה״ע ב׳ שכב חולה בשפעת ודלקת הריאות. יצא בעגלה האחרונה שהורשתה ע״י הנאצים לחצות את הסאן, ועבר אל חתנו בהולשיץ. נפטר ונטמן שם ביום ל׳ כסלו נר ו׳ דחנוכה ת״ש.

בן י״ח נשא אשה משיניבה, ונולדו לו: א. יצחק, בעל חנות בקראקא. נשא את תמה בייטשר (אחותה מרים בר״ג), ונולדו לו בן ושתי בנות. בכניסת הנאצים נספה עם הבן, ואשתו ניצלה מהמחנות עם הבנות. הגדולה מתה עם השחרור בברגן בלזן, כשהוגש להם אוכל



ר׳ זאב וולף פרוידנפל מגריבוב

רב. גרה בפריז עם הצעירה בלומה וילדיה, ונטמנה בת״א; ב. נפתלי, בעל קונדיטוריה בירוסלב. נשא את מינה קרמר. נספה בבית חולים בטרנופול. אשתו ניצלה בסיביר, ועלתה לארץ עם ילדיה: בלומה אשת ר׳ אריה אורנר בחיפה ויוסי בירושלים, ולהם צאצאים; ג. טוביה. נעלם במלחמה. בלידתו נפטרה האם, ובהיותו מטופל ביתומים נשא האב את סבתי שרה בת ר׳ זאב וולף פרוידנפל מגריבוב, וזו׳ מרים קוך מבאבוב (לאחותה היתה שם מאפיה). בעברה לירוסלב נטלה עמה ארבע מאחיותיה לגדלם. נפטרה בת״א ביום א׳ אייר תשי״ח, ונטמנה בקרית שאול. ילדי רז״ו: 1. אהרן (אדולף) בלונדון; 2. מנדל ברימנוב שעבר לגרמניה; 3. שרה; 4. ברכה זו׳ רמ״מ בריפווקסלר בירוסלב; 5. הלן זו׳ ר׳ משה צ׳רסקי בלונדון; 6. בלומה. נפטרה בירוסלב; 7. רוזה זו׳ ר׳ שלמה ברוך גרנג׳ווד בלונדון; 8. חוה זו׳ ר׳ אליעזר הופשטטר בלונדון. בזיוו״ש נולדו לו: ד. אמי רבקה

בעזהשי״ת

נשואי בנינו הנכבדים

חנה פרינץ תחי׳

עב״ג

שלמה אדלער נ״י

תהי׳ אי״ה בשטו״מ ביום א׳ פ׳ צו ר׳ ניסן תרצ״ט (26. III. 1939) בשעה 5 אחר הצהרים, בבית הורי הכלה רחוב רינק 5, בעיר ירוסלב. מתכבדים אנחנו בזה להזמין את כבודו ואת משפחתו הנכבדה, ואי״ה בשמחתכם נשוב לכם כנמו״כ, ונזכה לראות בבנין ירושלים בב״א.

צדוק פרינץ ודעיתו
אבות הכלה, ירוסלב.

יעקב אדלער ודעיתו
אבות החתן, אלשיצה.

Telegr.: Prinz—Adler, Jaroslaw, Rynek 5.

הזמנה לנישואי חנה פרינץ עם ר׳ שלמה אדלר בתרצ״ט

וונדר; ה. מרים זו׳ ישראל למליך, סוחר שערות לפיאות. נעלמו בלבוב; ו. יעקב בנתניה, אבי צדוק ואלעזר; ז. חנה מורת בית יעקב ומראשוני בוגרות הסמינר בקראקא, זו׳ החסיד ר׳ שלמה אדלר מנהל הת״ת בהולשיץ. נספו בבלזיץ עם בנם הרך הי״ד. שרדו בסיביר עם האמא: ח. שינדל זו׳ ר׳ משה ב״ר ישעיה הלוי זוננבליק בת״א. ילדיהם: צדוק בנתניה, ויונה אשת צבי בלק בב״ב; ט. גולדה זו׳ ר׳ יואל הכהן קנובלוך מגריבוב, הורי טובה בשבי ציון ואשר בחולון.

פְּרַיס

ר׳ שמלקא אב״ד קריסנפולי. במנויי נפש יהודה עת״ר.

ר׳ יהודה פריס־חורב

נולד בטרנוב בשנת תרנ״ה לאביו ר׳ יצחק. מפעילי אגודת ״השחר״ של חובשי ביהמד״ר למען ציון. שקוד על עיוני ספרות ימי הבינים. עלה לארץ בתרפ״ה, ופתח בת״א בימ״ס ״חורב״ ששימש בית ועד לחכמים. פירסם בכמה במות מחקרים מדעיים בשירת ימי הבינים. ההדיר עם מבוא והערות את זמירות ישראל לרבי ישראל נגארה, ת״א, מחברות לספרות, תש״ו, ואת מנורת המאור לרבי יצחק אבוהב, ירושלים, מוסד הרב קוק, תשכ״א ותש״ל. יצא לאור מעזבונו, עם השלמות ר׳ משה חיים קצנלבויגן. נפטר ביום ל׳ תשרי תשי״ז. זו׳ חיה בת ר׳ שמעון הרץ דומ״ץ דזיקוב נפטרה בתשכ״ח.

קרסל, ב, 667; נפתלי בן־מנחם, אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ד, 437, עם ביבליוגרפיה.

פְּרִיש



ר' אליעזר פריש

רבה של טירגאל־פארמאס. חתן ר' מתתיהו לנדא אב"ד פנזשט, ומילא שם את מקומו.

תשובות אליו: אבן יקרה, קמא, או"ח, טז לט"פ; אורין תליתאי, קמו; באר חיים מרדכי, ח"א, יח; לחב"ד, שאילת שלום, תנינא, פז, קיג, רכח לפנזשט.

ר' אפרים פישל פריש. ת"ח בפרימישלן. אליו: שו"מ, קמא, ח"א, רלו.

ר' ברוך מאיר ב"ר אביגדור צבי הירש **פריש**
מצורטקוב וסטוב (תק"ף*-תרנ"ט)

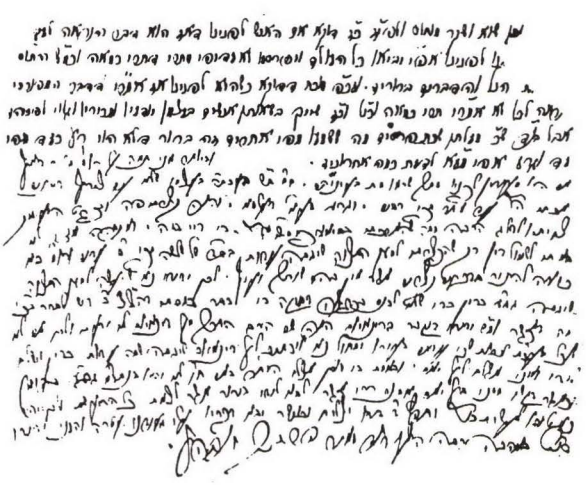
בנו של ר' אביגדור צבי הירש אב"ד מונקטש, אחיו של ר' דוד מאיר ראב"ד ברזן, בני ר' יהושע (רב"מ כתב לש"ב ר"י לוינשטיין, כי היה לו בירושה פנ"י עמ"ס כתובות בחריפות עצומה. כל פיסקה סיים במילים לאו כל מוחא סביל דא, וגזר שלא להדפיסו ולגונזו, כדי שלא להטריח את הלומדים), ב"ר ברוך, ב"ר צבי הירש, ב"ר שמואל, ברא"ל מהנובר בנו של הפני יהושע. תלמיד המהרש"ק, וידיד השו"מ. כיהן ברבנות צורטקוב, ואח"כ בסטוב. כשרד"מ בנו של ר"י מרוזין העביר את חצרו מפוטוק לצורטקוב בשנת תרכ"ה, ופרצה מחלוקת עזה בין החסידים לבין האב"ד ר' ישעיהו מאיר כהנא שפירא, הביאו אז החסידים בחזרה את רב"מ. נפטר בשנת תרנ"ט, אחרי נ"ז שנות רבנות בשתי הקהילות. בפאלקסקאלענדער רשום בשנים תרנ"ו-תרס"ג! על מקומו נבחר נכדו ותלמידו ר' יעקב לנדא, בן חתנו האב"ד ר' יצחק אריה.

תשובות אליו: בית שלמה, יו"ד, ח"א, כא, ח"ב, יח, צא־צג בתרט"ו-תרל"ב; ובחרת בחיים, עו, טוט"ד, קמא, פח, קנו, סת"ם, לד ע"א, שירי טהרה, כו ע"א; חסל"א, תנינא, יו"ד, יד, אה"ע, לב בתרי"ט-תרכ"ג; יד יוסף, קכב; ש"ב, יד מאיר, מג; מהרש"ם, ח"ג, פח. גב"ע מבית דינו בתרל"ח, מנחת יהודה (פיקהולץ), ח"א, מד.

העברי, יח, רסט; ר"י לוינשטיין, הפלס, ג, 46; שה"ג השלישי, כת"ר; צורטקוב, 43, 230.

ר' דוד מאיר ב"ר יהושע **פריש**
מברזן (תקע"ב*-בתרמ"ב)

נולד ברוהטין בשנת תקע"ב לערך, לאביו ר' יהושע נכד הפנ"י. נשתמר נוסח הסמיכה שקיבל בתקצ"ו מהמהרש"ק. הוא כותב בה שאע"פ שנדר לא לתת הורמנות, אבל לא אדעתא דגברא רבה דכוותיה. לגודל חריפותו נתקבל כאב"ד ברזן בה היו ארבעים לומדים שראויים להוראה, וכן אריות כרא"ל נתנזון, רש"ב איגר בנו של רעק"א, ר' פנחס בורשטיין, ר' שמואל חיים גבל שנקרא ר' יוסף שאול הקטן, ואחרים. מלבד בית הדין שלו, היה בעיר באותו פרק זמן עוד ב"ד של ר"י שמלקיס. הצטיין בכוחא



תשובת הרב דוד מאיר פריש מתרל"ד בחתימתו

דהיתירא. החליף שו"ת עם גאוני הזמן, וגם צדיקי החסידות פנו להכרעותיו. נפטר ביום ג' כ"א למב"י תרמ"ב. ספדו לו אב"ד נריוב והגביר ר' שמעון ר"פ (ל. קיפפין, העברי, יח, רסט).

יד מאיר מהדו"ק, תשובות בד"ח שו"ע. לעמבערג, דפוס רי"מ ניק ורא"ו סלט, תרמ"א, ג, נא ד', נז סי'. מעבר לשער הראשון ההורמנא של המהרש"ק, בה כותב עוד: ראיתי כי התורה חזרה לאכסניה שלה, כי הוא בר אבהן מגזע ישישים ומגדולי היחוס... יורד לעומקה של הלכה, יש לו יד ושם בפלפול רב וחידוד... וכבר היה לו כמה פעמים פתחון פה לפני, ומצא חן ושכל טוב.. ויכולין כל בית ישראל לסמוך על הוראתו בקדושה, והסכמת מהרי"א איטינגא (אין צריך להסכמתי, וכבר יצא טבעו של הגאון המחבר בעולם, ולו שם ויד בין גדולי הדור אשר לפנינו, וגם אאמו"ר מוהרמ"ז סמך אותו בשתי ידיו, ותמיד תהילתו בפיו... המה דברים חריפים ומתוקים מדבש, נכונים וישרים לאמיתה של תורה). בהקדמתו כותב שחידש חיבורים רבים על כל הש"ס והשו"ע ובמיוחד על הל' נדה כעין התבו"ש, ועל פרקי אבות עה"ת ושו"ת. בהיותו מטופל בילדים ודחוק לא היה יכול להדפיסם, וכעת משנישאו מדפיס זאת ראשונה בהשתדלות זו' שינדל. בדף האחרון מפתחות. ד"צ עם שו"ת מנחת שי ח"ב, מונרו, הספר ור' יצחק בראך, תש"ן.

בספר תשובות לאחיו ר' ישראל אריה (לא), ולבניו ר' ברוך (יא, יז. השיא בתרפ"ג בבודפשט את בתו עטיל לר' אפרים ב"ר אליעזר צבי לוסטיג), ר' מרדכי־מאטיל (מב, מד), ר' שלמה (ח, לג. שו"מ, תליתאה, ח"א, רלא). לנכדו ר' יהושע בורשטיין, מהרש"ם, ח"ד, נב בתרמ"ג. לר' יהושע פריש בפשמישל: בית יצחק, יו"ד, ח"א, מפתחות, מא.

תשובות אליו: בית שלמה, קמא, יו"ד, ח"ב, עג־עה בתרכ"ד; ש"ב, חסדי אבות (פישלר), כז (ממנו) בתר"ט; חת"ס, או"ח, סא, יו"ד, מא, קכז, אה"ע, ז; טוט"ד, תליתאה, ח"ב, מח, צא, רמג; כנויי נדרים, מא: מב: מד: מה. מה ע"ב; לשון צדיק (ראב"ק), בסוף, דף ה, (ממנו); מאמר מרדכי, יב, יג בתר"ט-תרי"ב;

מהרי״א הלוי, ח״א, קעה בתרל״ד; מזכרת אהבה (גלר), תשמ״ז; **מנחת שי**, ח״א, ו; סת״ם, כט ע״א (לרוהטין!); **קנאת סופרים**, ט ע״ב; **שו״מ, קמא**, ח״ג, רלד, רלה, שג, **תנינא**, ח״ד, ג, קעה, **תליתאה**, ח״א, קצט, ריב, רטו, **רביעאה**, ח״ב, כ בתרי״ד-ז; **שירי טהרה**, ד. לה: מד: סה ע״א. ד״ת ממנו: כר״ש, **ניסן תשמ״ט**, כג-כד.

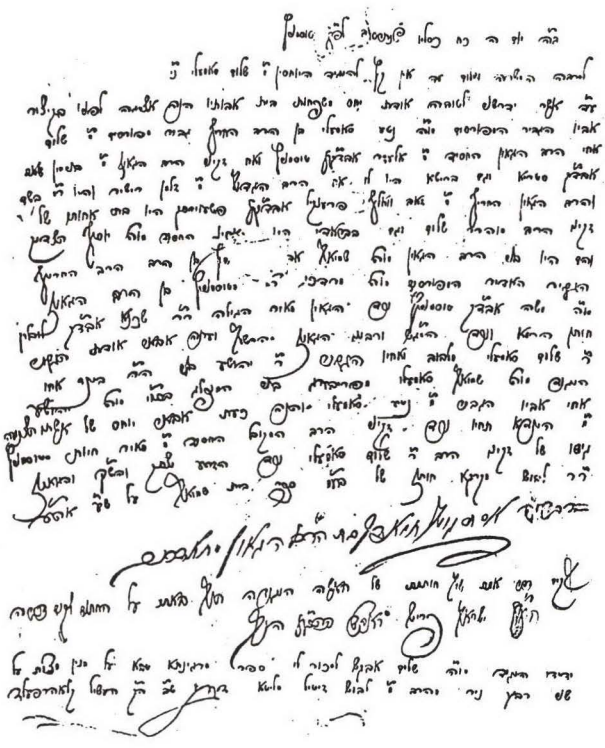
הרב משה לייטר, הדרום, כח, 196-201.

ר׳ חיים צבי הירש פריש

רבה של ווהנילוב, ואח״כ של קרליפקה שליד טיסמניץ וצורטקוב סביב תרכ״ב.

תשובות אליו: בר ליואי, ח״א, יו״ד, דף סח ע״ב לטיסמניץ; **כנויי נדרים**, טו ע״ב; **מהריא״ז**, צה לווהנילוב; סת״ם, כ. כז ע״ב. **במנויי תפארת למשה** תרכ״ג.

ר׳ ישראל פריש ראב״ד טיסמניץ.



אגרת יוחסין של משפחת חמיידס, שכתבה בתרי״ז מרת אסתר גיטל בת הרב רולר מחודרוב אל הנגיד ר׳ שלום סאמלי. מקוימת בחתימתו של ר׳ ישראל פריש ראב״ד טיסמניץ. בסוף בקשת ש״ב ר׳ השיל קלרפלד למכור לו ספר מרגניתא טבא

ר׳ מנשה ראה להלן לפי ר׳ שמעון מנשה

ר׳ צבי הירש ליפא פריש אב״ד גרודזיסק ושיניבה.

תשובות אליו: דבר משה, ח״א, מז, נד; דב״ח, ח״א, אה״ע, צ; **מגדל השן**, ו לגרודזיסק; מהר״י הכהן, קמא, אה״ע, י, חו״מ, יז; **שו״מ, קמא**, ח״ב, נה, **תנינא**, ח״א, פג, **תליתאה**, ח״א, נח, **קנו, שטו**, ח״ג, סג בתרט״ז; **תפארת יוסף**, יו״ד, כט.

ר׳ שמעון מנשה פריש דומ״ץ בולחוב, ואב״ד בתרס״ו — תרס״ז (פאלקסקאלענדער).

חתימתו מתר״ם בראש דרישת הזאב (פוהורילס). אליו בתרמ״ט כראב״ד: הרי בשמים, ח״ב, קיח.

פְּרִישְׁוַסֶר

ר׳ יהושע מאיר ב״ר רפאל פרישוסר

מסבוב ולונדון (תרנ״ז-תשל״ו)

נולד בסבוב בשנת תרנ״ז, לאביו ר׳ רפאל (נולד בסבוב לאביו ר׳ ישראל (היא״צ ב׳ חשון), והיה סוחר יערות חסיד בלז. כששאל את מהר״י אם ישרת בצבא או יסע לארה״ב, ענה לו שהאבנים שם טריפה, וכאן לא יארע לו שנתיים דבר. כך היה ששירת בלבוב, והורשה לצאת בלילות לביהמ״ד עם נשקו. אמו מרים בת ר׳ זאב הכהן (מרכ״ץ) נסעה לרח״ה מאלסק שענה לה: את בוכה אבל בשמים שוחקים, שמאז נירון קיסר עדיין לא היה חייל דתי כמוהו בצבא. השתחרר כעבור שנתיים, ונשא את צביה בת ר׳ שמואל יהודה מבראד (היא״צ ג׳ אב). נסעה לפני המלחמה לקנדה, ונפטרה שם בת צ״ה).

האבא עורר תמיד את רי״מ לפנות בוקר, ושכר לו את המלמדים המעולים ר׳ בריש שליט ור׳ שמלקע אירעס. כשנעשה בר מצוה למד בביהמ״ד עם הב׳ ברוך שהיה בקי בש״ס, והתידד עם הרב טויב אב״ד פמורן, חתן רבי שלמה׳לה מייער מסבוב. יצא ונכנס בבית הרבי, והאב״ד ר׳ נחמיה׳לה שפירא. ממונה על חברת הכנסת אורחים, וכתבן מעולה. בפרוץ מלה״ע גויס לצבא, ושמר שם מצוות בהקפדה. כל ימיו עלה למפטיר של פרשת ציצית, בגלל מסירות נפשו על מצוה זו. כשהשתחרר הציע לו אחד מקרוביו, לבוא לעבוד בבנק שלו בדנציג. בגלל חשש לחילול שבת לא נענה לו, ונכנס שם לעסקי מסחר. מאז תלה את הצלחתו בזהירותו הרבה בשמירת השבת. נשא שם את חיה בת ר׳ אליהו איגל מלבוב, ונולדו לו ד׳ ילדים. בכורו המוכשר חיים שמואל נפטר בט׳ אב, ומהר״א מבלז הרעיף לו נטפי תנחומים. עסק שם בגמ״ח וסעד לאורחים, עם הרב צימרמן שגם הוא ניצל לאנגליה.

בשלהי תרצ״ט נסע כסוחר עם ויזה ללונדון, ואמר להביא מלבוב את זו׳, ילדיו רפאל, שיינע רחל, ליפשע, ואחיו יצחק (איטשע) מדנציג, אלא שג׳ ימים אח״כ פרצה המלחמה, והם נספו הי״ד. עשה בגפו באיסט אנד, ועסק בתורה ובמסחר. בתום המלחמה יסד בית יתומים כשר, והשיא רבים מחוסיו. נשא בתש״ז את נחמה גאלדע בת רבי בן ציון מבאבוב, אמם של ר׳ לייבל סטמפל ורוזה שטרן מזיווגה הראשון. ממנה נולדו לו הגבירים ממשיכי דרכו: ר׳

בן ציון שלום אליעזר; ר׳ שלמה ישראל (ד״ת ממנו: כר״ש, תמוז תשמ״ו, לט־מד). הצניע לכת, קבע עיתים לתורה בוקר צהרים וערב, שמח בצדקה, ופתח ביתו למתייעצים עמו ולמבקשי חסדו. סעודתו נתמשכה, מפני שלרוב הדופקים על דלתו לא נתן להמתין. שבתו כולה קודש, ונראה כאיש אחר. במיוחד היה קשור בלב ונפש ללימוד ספר אור החיים. ידו בכל מוסדות התורה והחינוך בלונדון ובעולם, ובמיוחד סייע למוסדות באבוב. במלחמות ישראל תמך בסכומים גדולים להגנת העם, ושכלול בתי חולים ומרפאות. בשנתו האחרונה סבל ממחלה קשה, ונפטר ביום השנה של בעל אור החיים ט״ו תמוז תשל״ו.

תשובה אליו: חשב האפוד, ח״א, כח בתשכ״ו.

מנחם בר״צ ישעיה חנוך הניך הירושלמי, יד אור החיים הקדוש ותולדותיו, שסה-שפא.

פרישטטל, ר׳ אהרן. רבה של הליטש עד עלותו לארץ בתקס״ג. הניח בכתובים ספר בית אהרן, וי״א שנדפס. מידע מוטעה זה בפנקס, ח״ב, 173.

פְּרִישֶׁרְמַן

ר׳ שמעון

|

ר׳ יוסף גרין-פרישרמן מיריטשוב וטומשוב (תקמ״ז-תקצ״ט)

|

ר׳ יהושע מטומשוב (תקפ״ה-תרס״ו)

|

ר׳ יוסף אריה ליביש מטומשוב (תר״ל-תרע״ו)

|

ר׳ משה מטומשוב בברוקלין (תר״ע-תשל״ד)

החסידות, 167.

ר׳ יהושע(לי) ב״ר יוסף **פרישרמן**
מטומשוב (תקפ״ה-תרס״ו)

נולד בשנת תקפ״ה לאביו ר׳ יוסלי האדמו״ר מירטשוב בטומשוב. מיום היוולדו עוררו אביו כל לילה בחצות עד שהחל לבכות, וכל ימיו לא ביטל אמירת תיקון חצות. צדיקי דורו הכריחוהו לנהוג אדמורו״ת בטומשוב על מקום אביו למרות רצונו. כשהתחיל היה שם האב״ד ואדמו״ר ר׳ ישראליש נייהוז, וחששו שיפגע בפרנסתו. כשנסעה אשת הרב לקבול אצל רבי יצחק מנשכיז, אמר לה שחסיד היה וחסיד יישאר אבל רבי לא יהיה. בפקודת הרב״ח נסע לנשכיז, והרבי הצטדק שלא ידע במי המדובר, אבל כעת כבר מאוחר. עד לזקנתו המופלגת כיתת רגליו אל צדיקי הדור. היה אצל הבני״ש בשמחת תורה האחרון. אח״כ נסע אל השרף ממוגילניצה, ואל השר מבלז, ובלויתו השתתף. לר״ה נסע לצאנז. המשיך אל מהר״א מקוזניץ, רי״ש משיניבה ובנו רשי״ב מצשינוב. נסע אל חסידיו בגליציה ובהונגריה, ופיזר את כל כספו לצדקה. עבד את ה׳ בהשכמה בהתלהבות, ונהג בצימצום, בפשטות ובענוה. רק בעניני שמים גילה תקיפות רבה, ושמר בקפדנות על גדרי היהדות. איש אמת ללא שייחת מפני איש, ועורר עליו את חמתם של תקיפי עירו. ביקר ג״פ בא״י ורצה להתישב בה, אלא שבקנאותו סטר לזוג שטייל שלוב זרוע סמוך למקום המקדש. כשהתברר שצפוי למאסר מפני שהלה פקיד נכרי גבוה, נאלץ מהרה לברוח. נפטר ביום י״ט תמוז תרס״ו (ולא תרס״ז), ונשתמרו נוסח מצבתו בשבחים עצומים ותצלום אהלו.

אשתו הראשונה מבילגוריי, נכדת ר׳ אלחנן מחותנו של הנו״א. משעברו עשרים שנה בלי ילדים גירשה, וענינו נדון ע״י הדב״ח ובעל חידושי הרי״ם (שו״ת, לו). בזיוו״ש נשא את הדסה בת ר׳ אריה ליביש קנר אב״ד רימנוב, ונולדו לו: א. ר׳ יוסף אריה ליביש שמילא את מקומו בטומשוב; ב. פעסיל הבכירה זו׳ ר׳ יוסף גולדמינצר דומ״ץ טומשוב. נכד רבי יעקב ריינמן מנרול. חסיד בלז. נפטר ביום כ״ח אד״א תר״ף, והניח צאצאים; ג. חיה סאשא זו׳ ר׳ ליבל טננבוים מקרסניברד, נכד ר׳ ליב — החזן מזסלב אצל המגיד ממזריטש. ד׳ בנותיהם בא״י. אחרי פטירת זו׳ ביום ז׳ שבט תרס״א, נשא בשלישית את מלכה מקליינוורדיין נכדת בעל פרי צדיק, וילדה לו: ד. ר׳ צבי (הירש) אלימלך, אדמו״ר בהלמין. זו׳ ובניו נספו, והוא ניצל בברחו לרוסיה, ונפטר בשנת תש״י באנטוורפן; ה. ר׳ מאיר אברהם מו״ץ טומשוב (תרס״ד-תש״ב). נתגדל אצל אחיו ר׳ יוסף אריה ליביש. נשא את בתו של רב״צ ב״ר שלום אב״ד סווינעך שגר ברובנה, והיה ג״כ נכדו של ר׳ יוסלי מירטשוב. שניהם נפטרו בבוכרה, ובנם ר׳ יהושע גר בארץ. רבי יהושע מטומשוב הוא דו״ז של ר׳ שלום ב״ר הרשלה מילר באנטוורפן.

פנת יקרת, 92-98; טל אורות, ח״א, 334; הרב שלום חיים פרוש, המודיע, כ״ב אלול תשמ״ט, יד.

ר׳ יוסף (יוסלי) ב״ר שמעון גרין-**פרישרמן**
מיריטשוב וטומשוב (תקמ״ז-תקצ״ט)

נולד בשנת תקמ״ז בכפר שבין טומשוב לקרסניברוד, לאביו העני ר׳ שמעון. היו לו עוד ששה אחים ואחות, ובהם ר׳ עזריאל גרין אב״ד מונקטש. עד גיל י״ב עבד בביח״ר לזכוכית, ולא ידע צורת א״ב. אז החל ללמוד, ובזמן קצר עלה והצליח, עד שבהיותו בן י״ח אצל החוזה מלובלין, אמר עליו שהוא כלי מלא וגדוש בתוי״ש. בן י״ד נשא את בתו של הגביר ר׳ אהרן מסטרי־דזיקוב שליד צשינוב, שהיה לו כתב יחוס עד

דהע״ה. חמיו שהבטיח לו מזונות לכל חייו, התלונן עליו בפני החוזה על שמצניע אתּ עצמו במערב ביהכ״נ, ואינו מפלפל עם הלומדים. כשנגזר ברוסיה בתקס״ד לשאת שם משפחה ונשאל במה בוחר, השיב בפסוק חדשים לבקרים רבה אמונתך, היינו שכל יום הוא בריה חדשה. אז הסבו את שמו מגרין לפרישרמן. הסתופף בצל צדיקי הדור, והחוזה אמר עליו שהוא מל״ו הצדיקים בבחינת איתגליא. נסע גם לרמ״מ מרימנוב, ריי״ל מזקילקוב והאוהב ישראל. נזהר מאד בכל סעיפי השו״ע, וישישי החסידים אמרו שלכן מאס ברבנות, כי יש בו ניצוץ מנשמת הבית יוסף, ואנו יוצאים ביד רמ״א. זמן מה שימש בציווי החוזה כרבה של נרול אחרי פטירת הרב יעקב ריינמן, כפקדון עד שיגדל בנו הרך ר׳ אברהם. כשירד מנכסיו וגבר דוחקו, נאלץ לקבל את רבנות יריטשוב שליד טומשוב, ועל שמה נקרא. בפקודת החוזה עבר לטומשוב, ונהג בה אדמורו״ת. נהרו אליו מכל הסביבה לא רק לעצה ולברכה, אלא גם לבקשת הדרכה בעבודת ה׳. לפנות בוקר אמר שיעור בחובת הלבבות. קינא לרבו, ורדף את חסידי היהודי הקדוש שהתישבו בטומשוב. בחתונת אוסטילה התיצב נגד רבי בונם מפשיסחה, והתעמת עם רמ״מ מקוצק. הביא לשבתות לסייע לו את האוהב ישראל והבני״ש, עד שלבסוף עזב רמ״מ את המקום והתישב בקוצק. מאז היו בני המקום חסידי שושלות גליציה ולא פולין. שמר בקפידה על צביון עירו ללא סטיה, ובקנאותו הגדולה לא חת מפני איש, ואפילו לא מקצין נכרי. סיפר רבי חנה מקולשיץ, כי צדיק אחד שאל את הדב״ח, אם ר׳ יוסלי טומשובר הוא מושל בעולם. ענה לו: זאת איני יודע, אבל יודעני שמושל ביצרו, וממילא מושל בעולם (בסוף דברי חנה). נפטר ביום כ״ה ניסן תקצ״ט, אהל הוקם על קברו, ונשתמר נוסח מצבתו ותצלומה. בכל עת צרה עד לשואה השתטחו עליה יהודים, וביום השנה ערכו סעודה גדולה.

ילדיו: א. ר׳ אברהם אביש מנרול. הוציא לאור בטשרנוביץ תרכ״ב את ספר אור ישראל על תקו״ז מהמגיד מקוזניץ בהסכמת רא״י מס״ג. רכשו מנכד המחבר ריי״ה ב״ר אלחנן מפרימישלן; ב. ר׳ יהושע הצעיר, ממלא מקומו בטומשוב; ג-ה. בנים; ו. פרידא זו׳ ר׳ יעקב שמשון ב״ר פיביש מהיבניב; ז. רחל זו׳ ר׳ פייבל, בן אחיו של ר׳ פייבל מדובנקא מח״ס אור החכמה.

פנת יקרת, 84-91.

ר׳ יוסף אריה ליביש (יוסלה) ב״ר יהושע **פרישרמן**
מטומשוב (תר״ל-תרע״ו)

נולד ביום ב׳ תשרי תר״ל לאביו רבי יהושע מטומשוב. הסתופף בצל האדמורי״ם משיניבה ומצשינוב. אב״ד ואדמו״ר בטומשוב על מקום אביו. אהוב וחביב לכל. נפטר ביום כ״ה אד״ב תרע״ו. נשא את צפורה בת ר׳ שמואל אב״ד קורטשין נכד רופשיץ, נפטרה ביום ב׳ ניסן תש״ב. י״א שנשא את מלכה בת רימ״ז ריינמן אב״ד נרול, ובנו רז״ו נשא את מלכה בת ר׳ יעקב ריינמן אב״ד יגולניצה. גר בנרול, ונפטר בצעירותו.

ילדיו: א. ר׳ צבי הירש אלעזר, חתן דודו ר׳ פנחס מרופשיץ בחלם; ב. רחל זו׳ ר׳ אליעזר גרשון טייכר מטרניגרד; ג. ר׳ שלום. נשא את חיה בת ר׳ אהרן יחיאל מנדבורנה. אדמו״ר בסטמר. נספו ביום ט״ז סיון תש״ד, וניצל בנו ר׳ אהרן יחיאל; ד. לאה שינדל זו׳ ר׳ אלעזר וייסבלום מלודז; ה. הדסה (האדיס) זו׳ ר׳ דוד אריה ליביש ה״ש, ב״ר חיים ברוך אב״ד פריסטיק; ו. ר׳ יהושע שמואל, חתן המדפיס רנ״נ קרוננברג מבילגוריי. כולם נספו עם משפחותיהם, ושרד רק (החמישי): ז. ר׳ משה האדמו״ר מטומשוב בניו יורק.

ר׳ משה(לי) ב״ר יוסף אריה ליביש **פרישרמן**
מטומשוב בברוקלין (תר״ע-תשל״ד)

נתיתם בילדותו מאביו רבי יוסף אריה ליביש מטומשוב, והתחנך אצל דודו ר׳ אשר רובין אב״ד קורטשין. נסע אל מהרי״ד ומהר״א מבלז. נשא בתרצ״ג את נחמה מינדל בת ר׳ ברוך רובין מברוזדוביץ. עבר אליו לסאמאש־איוואר שבטרנסילבניה, ואחרי פטירתו נעשה שם אדמו״ר על מקומו. ביום ה׳ סיון תש״ד נספו באושוויץ זו׳ וילדיו: חוה אסתר, אלטר יוסף אריה ליבש וברכה. דרך איטליה היגר לארה״ב, ושימש כאדמו״ר מטומשוב בניו יורק. נשא את מלכה בת ר׳ משה גרינצוויג הי״ד אב״ד אפשא. הוציא לאור את ספר תפלה למשה לסוכות מרבי משה אליקים בריעה מקוזניץ, ניו יורק תש״י. נפטר בברוקלין בשבת ח׳ אדר תשל״ד.

מארמארוש, 245, חכמי טרנסילבניה, 197.

פֶּרֶל

ר׳ יעקב. אב״ד זבורוב בתחילת המאה הי״ט.

פֶּרְלְבֶּרְגֶר

ר׳ צבי

ראש הקהילה וראש העיר בויליצקה. נפטר בשנת תרל״ב, ונספד ע״י ראנ״ה ינר ראב״ד קראקא.

ויליצקה, 21.

ר׳ שלמה

נולד במישלניץ בשנת תרס״ז לערך, לאביו ר׳ משה מאיר מחסידי בובוב. למד שם בישיבת עץ חיים דבאבוב, ונסמך להוראה. בתר״ץ לערך נשא את בתו של ר׳ צבי מאיר שוץ מלימנוב. ת״ח ויר״ש, הצליח בעסקיו, והשיא כמה יתומים. נספה עם זו׳ ושני ילדיו בבלזיץ באלול תש״ב הי״ד.

ד״ת ממנו ותולדותיו, כר״ש, אייר־סיון תשמ״ג, מה־מו.

פֶּרְלוֹב

רבי אשר האדמו״ר מקרלין־סטולין בנו של רבי אהרן בעל בית אהרן נטמן בדרוהוביטש, ולכן נקרא בפי חסידיו הדרוביטשאי.

ר׳ יהושע השל ב״ר שמעון (פרלוב) **פרבה**
מבוליחוב (ת״ר׳-תרס״ד)

רבה של בוליחוב, עד לפטירתו בשנת תרס״ד (ולא תרס״ז) בה חתם על ארץ החיים. הוא ואחיו ר׳ יעקב ור׳ מרדכי, בני ר׳ שמעון מזאוויחווסט (חתן ר׳ שלמה חיים מקוידנוב, שהיה חתנו של ר׳ דב משה נכד החכם צבי חתן ר׳ שלמה מקרלין, ובנו של ר׳ אהרן ב״ר מרדכי מלכוביץ, חתנו של ר׳ אשר הגדול ב״ר אהרן הראשון מקרלין), ב״ר פנחס מאוסטילה (חתן ר׳ סנדר שמואל מרגליות מהורכוב, שהיה בנו של ר׳ פנחס מקאלק וחתנו של ר׳ מרדכי מרגליות ב״ר מנחם מאניש), ב״ר יוסף מאוסטילה (חתן ר׳ מאיר, בנו של ר׳ פנחס מקוריץ וחתנו של ר׳ יעקב שמשון משפיטיבקה), ב״ר מרדכי מקובל ומנשכיז.
נשא את פעסיל בת רבי ישראל שמואל פרלוב מטומשוב. נספתה עם בתה פיגע דבורה מרים, זו׳ ר׳ שלמה חיים פרלוב שמילא את מקומו בבוליחוב.
היה בנו של אחיו **ר׳ יעקב** שנולד בשנת תר״ג (ולא בתר״ז), והנהיג מ״ט שנה. תחילה בסטרושלה שברוסיה, אח״כ מ״מ ואב״ד בהינטעטש, ומתרל״ג בנובומינסק שליד וורשא. שושלת האדמורו״ת שלו נקראת על שמה. בתרמ״ו הקים בה ישיבה גדולה. ששה סדרי משנה היו שגורים על פיו, ובכל יום חזר כ״א פרקים על פה. נפטר ביום כ״ג (ולא כ׳) אד״א תרס״ב. הניח כתבים עה״ת והמועדים בדרך הקבלה והחסידות. נשא את בתו של ר׳ אריה יהודה ליבוש מפרוסקורוב (חתן ר׳ משה מפיקוב, ב״ר ישראל משם, ב״ר לוי יצחק מברדיטשוב), ב״ר אליקים גצל מראקוב (נשא את יענטיל בת ר׳ יוסף מימפולי בהמגיד מזלוטשוב), ב״ר שמואל, ב״ר יחיאל איכל (או מיכל), ב״ר ליבר הגדול מברדיטשוב, ב״ר אברהם אשכנזי ממגורשי קראקא, ב״ר שמואל, ב״ר שמשון מאוסטרופולי, ב״ר פסח חתן ר׳ שמשון מקרמניץ אחי המהר״ל.
נסע מדי פעם להשתטח על קבר אביו בפולין. בדרך סר לדודו ר׳ יצחק מנשכיז, ושח לו צערו על שט״ו שנים אחר נשואיו — עדיין אין לו בן זכר. ענה לו: לך לך מארצך. ברוסיה אינך זוכה לבן רק בפולין, ונולדו לו ג׳ ארזים. מלבד ג. ר׳ שלמה חיים מבוליחוב, בנים גם: **א. ר׳ אלתר ישראל שמעון** הבכור. נולד בחשון תרל״ה (ולא תרל״ד). ל״ג שנה האדמו״ר מנובומינסק בוורשא, עד לפטירתו בן נ״ח ביום ו׳ טבת תרצ״ג. מגדולי החסידות בדורו, והרבי מגור כתב עליו: קדוש ייאמר לו. חיבר ספר תפארת אי״ש על ההגדה המועדים ועוד. ילדיו: 1. ר׳ נחום מרדכי האדמו״ר מנובומינסק בארה״ב. מראשי אגו״י ומועצת גדולי התורה. חתן ר׳ יצחק זליג מורגנשטרן האדמו״ר מסוקולוב. נפטר ביום ט׳ אלול תשל״ו. עליו: יצחק לוין, געשטאלטען און געשעענישן, 67-72. על מקומו בנו הרב יעקב. בניו גם ר׳ דוד ור׳ אברהם; 2. זו׳ ר׳ דוד בלונדון חתן הרבי מביאלא; 3. שפרה זו׳ ר׳ אברהם יצחק בלונדון; 4. ר׳ אהרן בניו יורק, חתן ר׳ משה ישראל טברסקי מחאטין; 5. ר׳ יעקב; 6. יענטא זו׳ ר׳ ליבלניע, ב״ר יעקב יוסף מקיניעק שהתגורר בעיר אבותיו אוסטרהא; 7. ר׳ יוסף הצעיר שמילא את מקום אביו בוורשא. חתן רבי שלמה טויב מוולומין נכד רבי יחזקאל מקוזמיר. יש עוד בנים.

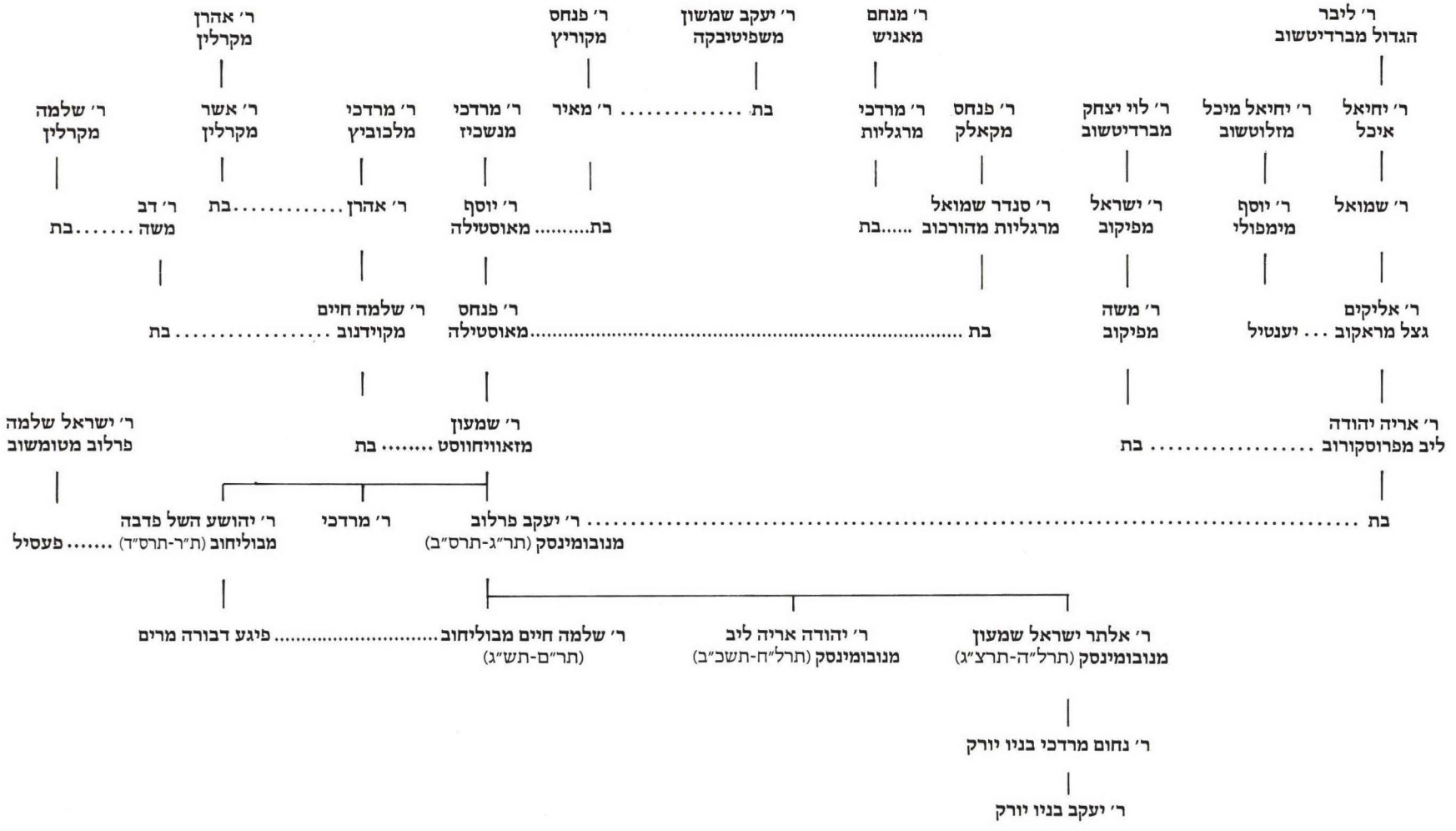
ב. **ר׳ יהודה אריה ליב.** נולד בשנת תרל״ח. נסמך מהגר״ח שהחשיבו וקירבו, מהחלקת יואב, ומרמ״נ ירושלימסקי מקילץ. אב״ד וולודובה שליד בריסק. היגר בתרפ״ד לארה״ב, ונודע כאדמו״ר מנובומינסק בניו יורק. מזקני האדמורי״ם במדינה. מח״ס לב אריה החדש וקול יהודה. נפטר ביום י׳ (ט) אלול תשכ״א (תשכ״ב). נשא את אסתר רייזל בת רבי דוד טברסקי ממקרוב, נפטרה ביום ד׳ טבת תשט״ו. ילדיו: 1. ר׳ יעקב ממלא מקומו; 2. זו׳ ר׳ זאב חיים מינקוביץ בניו יורק.

מרביצי תורה מעולם החסידות, ח, קפ-רא.

ר׳ שלמה חיים ב״ר יעקב **פרלוב**
מבוליחוב (תר״ם-תש״ג)

נולד בנובומינסק בשנת תר״ם (ולא תרמ״ד), כבנו השלישי של האדמו״ר רבי יעקב. משחרותו נודע כילד פלא. בעודו בן י״ב התכתב עם גאוני הזמן בעניני הלכה, והם לא תיארו זאת לעצמם, והכתירוהו בתארים מופלגים. בגיל ט״ז חיבר ספר תוספות חיים על מסכתות קטנות. קיבל הסכמות מכמה גדולים, ובהם ר׳ אליהו חיים מייזל מלודז, ר׳ חיים ברלין, ור׳ משה נחום ירושלימסקי מקילץ שהשיב לו גם שתי תשובות בתואר: הרב החריף ובקי אור הברקי. אביו מנע ממנו להדפיס את הספר, וגם אח״כ לא רצה בגלל כיבוד אב, והוא נותר בכתובים. לא נכון שנדפסו

פֶּרְלוּב



היחס מטשרנובל, 154-157 ; החסידות, 94.



רבי שלמה חיים פרלוב ובנו הרב יהושע השל

ממנו הספרים בנין שלמה ויד שלמה. נסמך מגדולי הדור ברוסיה ובגליציה.

בן י״ז נשא את פיגע דבורה מרים בת דודו אחי אביו ר׳ יהושע השל פדווא אב״ד ואדמו״ר בוליחוב, ושקע שם בתורה ובעבודה. כשנפטר חמיו בתרס״ד, נתמנה על מקומו. כבר אז החשיבוהו צדיקי גליציה. כשרבי יהודה צבי אייכנשטיין מדולינא שכב על ערש דוי באייר תרס״ט, חשבו פעם שנפטר וכיסוהו. פתאום התישב ואמר שרוצה שהרב מבוליחוב יספידהו, נשכב והסתלק. היה זה חידוש שהצביע על צעיר כמוהו כשחיו אדמורי״ם זקנים, אבל כיבדו את משאלתו. נשא רש״ח הספד שש שעות מלאכת מחשבת, עד שכל הקהל בכה בדמעות שליש. סיפר החסיד ר׳ חיים יוסף ויזלטיר מבוליחוב, שאביו נסע בתר״ע אל ר׳ אורילה מסמבור, ואמר לו אינך צריך לבוא אלי יותר, יש לך בבוליחוב מישהו יותר גדול. סמוך לאחר מכן נפטר.

בבוליחוב רחשו לו הכל כבוד רב בגלל גדלו בתורה, עבודת התפילה שלו בהתלהבות ובתחנונים בנוסח סטולין־קוידנוב, עניוותו ותמימותו, ורדיפתו צדקה וחסד עד למאד. כל שבת ניהל שלושה שולחנות, והשמיע מאמרים ארוכים מחידושיו בכל מכמני

התורה והחסידות. בהשגחתו נוהלה לפני מלה״ע א׳ ישיבה, בה למדו שישים תלמידים גפ״ת בעיון. בימים הנוראים היה הבעל תוקע והש״ץ בכל התפילות. כשגמרו בר״ה להתפלל בכל המנינים לא הלכו לאכול, אלא באו להאזין לתפילותיו הנעימות. בביקוריו בערים הסמוכות כקולומיאה, סטרי וסמבור, היו נקהלים סביבו המונים. בביקוריו ברוזניאטוב התאכסן בבית ר׳ הרש רכטשפן. גדולי התורה שפגשוהו במקומות המרפא, התיחסו אליו בהדרת הכבוד. הקדיש הרבה מזמנו לכל יהודי במאור פנים, וטיפל בעניניהם של פשוטי העם שנהנו ממנו עצה ותושיה. ביתו היה פתוח לכל עני ונצרך, ואהבת ישראל שלו נודעה למופת. חסידיו בארה״ב שהתרכזו סביב ביהכ״נ משלהם הפצירו בו לעבור אליהם, ולא נענה.



הרבי מבוליחוב צועד עם הגבאי שלו (משמאל). מימין: ר׳ ישעיה יאנער ואביו ר׳ יצחק

בשנות השואה היה מקור של עידוד ונוחם ליהודים הרצוצים. עודד לברוח, ובירך בהצלחה. זו׳ נהרגה עם אמה ביום ח׳ חשון תש״ב. בכסלו תש״ג הוכנס לגיטו סטרי לביתו של יחזקאל רעדער, והמשיך בעבודת הקודש. נתיקר על הכל, אף כי נכזבה תוחלתם של המצפים כי בזכותו יוקלו החיים. חסידיו רצו להסתירו אצל גוי, וסירב להציל את עצמו. אמר שמקומו עם כל היהודים, והלך עמם לעבודה. הערש רוטנבך מדולינא הכין תכנית להבריחו ליערות, אלא שהלשינו עליו ונאלץ לברוח. בליל הסדר תש״ג הסבו בביתו כמאה אנשים, וכל אחד קיבל כחצי מצה, מבלי שיהיה לאיש מושג איך הצליח הרבי להשיג. ביום י״א תמוז הוצא עטוף בטלית עם עוד יהודים לככר העיר, והם נצטוו להתפשט. כשאחדים סירבו להפשיט את הרבי והוצאו להורג, ביקש שיפשיטוהו בדוקא כדי שהטמאים לא יגעו בגופו. אמר וידוי בנחת ובקול רם ונורה. בין הקברנים היה ר׳ שמואל

ט״ב בן הרב מצאנז, שהשתתף אצלו בליל הסדר. כשנתקל בגופת הרבי סיכן את עצמו לסלקה בחשאי, רחצה והלבישה בגדים נקיים כתכריכים, והטמינה באמירת קדיש בקבר מיוחד ליד קבר האחים הגדול. סיפר על כך בזכרונותיו ישעיה לוטבק שברח וניצל בברכת הרבי.

ילדיו: א. ר׳ יעקב יהושע השל. נפטר ביום י״ג אלול תרצ״ז. בשואה נספו: ב. זו׳ ר׳ אלימלך שפירא ב״ר קלונימוס קלמן מפיאסצנה. נהרגה עם בעלה בהפצצת וורשא, ביום י״ד תשרי ת״ש; ג. זו׳ ר׳ שבח ב״ר אברהם מויער (ולא שרה מלינר) בלבוב. נספה בסטרי ביום ב׳ סיון תש״ג, עם ילדיו אברהם ויעקב יהושע השל; ד. שרה (ולא רחל) זו׳ ר׳ יצחק ברמ״מ הגר אב״ד טלומטש. נספתה בטניסלב ביום י״ב סיון תש״ג, ובעלה בתש״ב; ה. גיטל נהרגה ביום י״ג תשרי ת״ש; ו. רייזל לאה (ח׳ תשרי תש״ב). שרדה רק: ז. אלטע בת ציון זו׳ ר׳ דוד משה שפירא האדמו״ר מגווזדיץ-סדיגורה בניו יורק.

סדר תפלות לכל השנה כמנהג ספרד, עם: א. דרך החיים. ב. **קהלת שלמה**, חידושי דינים מלוקטים מהפוסקים, שנשמטו מדרך החיים או שנתחדשו אחריו. ג. סדר זכירות מזקנו רל״י מברדיטשוב. ד. פרקי אבות עם פירוש מעשה אבות מלוקט מאבותיו הקדושים. ה. נוסח הוידוי שסידר זקנו ר׳ אהרן הגדול מקרלין לומר לפני כל נדרי. מארמאראש־סיגעט, דפוס ר׳ אברהם קויפמאן ובניו, תרס״ז, ד, תנב ד׳. בהקדמתו מבאר את נחיצות החיבור, ומסדר את יחוסו. ההלכות בלבד בלי הסידור: **דרך החיים** השלם עם מהדו״ת מהמחבר בעל חוו״ד, והוספות קהלת שלמה, ניו יארק, זכרון צדיקים, תשל״ו, ה, קצט, יב ד׳. המסכימים: בד״צ העדה החרדית בירושלים, ור׳ יוסף גרינולד מפאפא. בהתחלה הקדמת המו״ל ר׳ שמואל זנויל הכהן שוורץ ב״ר פנחס זליג הי״ד ב״ר יצחק מאיר אב״ד דרגמירשט, שקיבל רשות מחתן המחבר ובנו הרב יצחק. בסוף מנהגי החת״ס והנצחות. מעשה אבות נדפס בארה״ב בנפרד, בלי קבלת רשות מהיורשים.

תהלים עם פירוש **מקדש שלמה** הכולל: א. ילקוט שלמה לדרשות חז״ל. ב. מקור חיים — רמזי תרי״ג המצוות. ג. קהלת שלמה — לקט מחז״ל על יקרת ערך כל מצוה והלכותיה. ד. כרם שלמה — קובץ פירושים מרבותינו ומאבותיו. ה. בית שלמה — ביאורי פסוקים ע״ד האריז״ל ותלמידי הבעש״ט לקשרם עם התורה שבכתב. בילגוריי, דפוס רנ״נ קרוננברג, סוף תרצ״ז, טז, 1781 עמ׳. בהקדמתו שמח על שסידורו נתקבל על אלפים מישראל בחיבה, ומבאר את מהות החיבור. בסופה מציג את יחוסו המורחב עד דהע״ה, ומודה לבנו ר׳ יעקב יהושע השל שטרח בסידור הספר. בסוף לוח המפתחות, ושמות המנדבים והמנויים שרובם מערי הסביבה. ביניהם גם מלבוב, אוזרקוב וזגירז׳, לודז, בריסל, ניו יורק, טורונטו ות״א. ד״צ בא״י תשל״ו, ח״א, 828 עמ׳ עד סוף פרק ע״ב, ח״ב עד הסוף. נוספו בהתחלה י׳ ד׳, ובהם הקדמות: רח״א ליפשיץ יו״ר אגודת בית וויעליפולי המו״ל — מתשל״ז, חתן המחבר המשרטט קוים לדיוקנו של חמיו, ובנו הרב יצחק מרדכי; הנצחות; תולדות המחבר מאת הרב אליעזר הכהן קצמן; שתי התשובות שהשיב לו ר׳ משה נחום ירושלימסקי מקילץ לנובומינסק היא מינסק חדש.

תשובה אליו: הרי בשמים, חמישאה, לג בתרס״ה (פדווה!). מכתבו מתרפ״א לעזרת תורה, זכרון בספר, 137.

אהלי שם, 217; אדמורי״ם שנספו בשואה, 279-282; יוסף פרידנזון, אלה אזכרה, ה, 239-243, תמונתו בהתחלה; רוזניאטוב, 46, 186-188, 193, 206, 236, 426.

פֶּרְלְמוּטֶר

ר׳ מנחם מנדל. ת״ח בטשבין. תלמיד רד״ב ווידנפלד שהביא ממנו ד״ת, דובב מישרים, ח״א, קל בתרצ״ה.

פֶּרְלְמַן

ר׳ מנחם ישכר דב בר בגורליץ

ר׳ נפתלי בנימין ממישלניץ (תקע״ה*-תרנ״ה*)

ר׳ יוסף שמואל ממישלניץ (ת״ר*-תרע״ה*) | ר׳ משה בקראקא

ר׳ חיים | ר׳ יעקב | ר׳ שלמה בפודגורזע | ר׳ מנשה יחזקאל בפודגורזע

ר׳ נפתלי בנימין (תרס״ה*-תש״ג) | ר׳ לוי (תרס״ז-תש״ב*) | ר׳ שלמה (תרע״א-תש״ב)

ר׳ איסר ראה לפי: **פרלמן, ר׳ ישראל איסר**

ר׳ יוסף שמואל ב״ר נפתלי בנימין **פרלמן**

בנו של ר׳ נפתלי בנימין אב״ד מישלניץ, וממלא מקומו שם שנים רבות. תלמיד הדב״ח. בפאלקסקאלענדער רשום כאב״ד ר׳ משה יוסף פרלמן בתרנ״ו-תרס״ט, ומתרע״ב ר׳ יוסף פלדמן.

מכתבו בתשובה כהלכה, 136. במנויי ספר התמונה, תרנ״ב, בית חכמה תרנ״ח עם בנו ר׳ מנשה יחזקאל, ותוצאות חיים תרנ״ט.

ר׳ ישראל איסר פרלמן

אחרון בשושלת הרבנים פרלמן ברוזוודוב, ואחריו שימשו שם נכדי רבי נפתלי מרופשיץ. נסע אל החוזה מלובלין (אהל נפתלי, רצה, החוזה, רמו, החסידות 169). חתן הגאון מזלין (כהנא־שפירא?). כיהן בשנים תק״ס-תר״י לערך, ונפטר סביב תר״ל. בנו: חמיו של רבי ראובן הורביץ מדמביץ. בנו: עלה לארץ, והוא או בנו ר׳ אלימלך חתם בתרל״ג נגד השקאלעס, קונ׳ להט החרב בתוך מעשה אבות, תשל״ו. מצאצאיו זו׳ ר׳ עמרם בלוי. נכדת ר׳ איסר: חיה גיטל פרלמן, חמותו של ר׳ שמואל יהושע ב״ר דוד הלוי בק (פלדל). נספו עם משפחותיהם (רוזוודוב, 44).

תשובות אליו: משיב כהלכה, יו״ד, ג, ד, אה״ע, ג, ד, בתר״ז-ח. נזכר בשו״מ.

ר׳ מנשה יחזקאל ב״ר משה פרלמן

בנו של ר׳ משה מיקירי קראקא, ב״ר נפתלי בנימין אב״ד מישלניץ. נשא את לאה בתו של ר׳ אברהם שנעה, חתן ר׳ אלעזר הורביץ אב״ד רוהטין. מחשובי חסידי באבוב בקראקא. גלה במלחמה לבאבוב, והובל עם תושבי העיר לבלזיץ ביום ו׳ אלול תש״ב. בניו אברכי משי מופלגים אהובים וברורים, תלמידי ישיבת עץ חיים דבאבוב בפודגורזע: א. ר׳ נפתלי בנימין הבכור. נולד בתרס״ה לערך. חתן ר׳ אהרן וואהלמוט הי״ד ממישלניץ, חתן האב״ד ר׳ שמעון מאיר דרשוביץ. נספה עם זו׳ וילדיו ביום כ״ב חשון תש״ג; ב. ר׳ לוי יליד תרס״ז לערך. חתן אב״ד קרקוביץ. נספה עם משפחתו; ג. הב׳ שלמה יליד תרע״א לערך. בגולת באבוב אירס את בתו של ר׳ חיים יעקלי הלוי רוזנפלד מקשנוב. נספה עם אביו ביום ז׳ אלול תש״ב; ד. ליבוש; ה. מרים.

כר״ש, שבט־אדר תש״ם, נ, טבת תשמ״ג, מב (עם ד״ת מר׳ לוי. אליו: לנ״א הב׳ בפודגורזע בתר״ץ, אמרי דוד, קצח).

ר׳ ניסן פרלמן

בנו של הרב הצדיק, וחתנו של ר׳ חיים גורליצר. גר בתרצ״א בבלוזוב. בנו ר׳ שלמה נשא את שרה הינדה בת ר׳ משה שטיינמץ מבלוזוב.

ר׳ נפתלי בנימין ב״ר מנחם ישכר דב בר פרלמן

ממישלניץ (תקע״ה־תרנ״ה)

בנו של ר׳ מנחם ישכר דב בר מגורליץ חמיו של ר׳ נתן גולדברג מלימנוב, ועל שמו נקרא נכדו ר׳ מנחם ישכר דב שאנצער דומ״ץ ור״מ דעש, חמיו של ר׳ אלעזר אריה הלוי יונגרייז אב״ד טשענגער מהדיר מנוחת אשר, ברוקלין תשכ״ג. מצאצאי המגלה עמוקות. כשנולד נקרא נפתלי צבי על שם רנ״צ מרופשיץ, אבל כשהגיש פיתקה לדב״ח קרא לו בנימין, וכך נשאר. עבר ללימנוב משנשא את בתו של המיליונר ר׳ מנשה יחזקאל, תעשיין סוכר ובעליה של העיירה, שזו׳ רייזל פרל ניהלה את עסקי החלב שלו. גיסו של בלויגרונד. נסמך מהדב״ח שמינהו כדומ״ץ במישלניץ. רבה הראשון של העיר, ועד לחורבן נשתמר במקום מכתבו המבקש שיקבלוהו. חתום כרב במנויי אדב״ע תרל״ד. גדול בתורה, והרצה שיעורים. עקב גידול הקהילה נתקבל כדומ״ץ גיסו ר׳ שמעון מאיר דרשוביץ. נפטר בשיבה טובה, ועל כסאו עלה בנו: א. ר׳ יוסף שמואל. בנו גם: ב. ר׳ משה הבכור בקראקא, נשא את רייזל גלס לבית שנברג, וילדיו: 1. ר׳ מנשה יחזקאל בפודגורזע; 2. ר׳ שלמה בפודגורזע. בנו בקנדה; 3. ר׳ יעקב באוסטרליה. היה חתן ר׳ ישעיה מנדל בידרמן, נכד ללוב בקראקא; 4. ר׳ חיים ששרד מהשואה, נכד ר״ש בוכנר מצד אמו. נשא את רבקה בילא בת רב״צ מבאבוב, אלמנת ר׳ יחזקאל שרגא ה״ש ב״ר ישעיה מטשכויב. נותרה עם בנה ר׳ יעקב צבי ובתה אסתר.

ודוביצה, 385.

ר׳ צבי (הירש) מאיר ב״ר יחיאל ירחמיאל פרלמן

מלונדון (תרס״ג-תשמ״ה)

נולד בהנובר ביום י״ז אייר תרס״ג לאביו ר׳ יחיאל ירחמיאל (מחשובי חסידי אלכסנדר. בא לשם מצוזמיר, ובסוף ימיו בקראקא. נפטר ביום כ״א טבת תרצ״ז, כשהוא אוחז את הספר ישמח ישראל. נשא את חייטשא בת ר׳ אברהם חיים גולדברג ממעליץ, ב״ר משה מנדל מחסידי דזיקוב שהיה ידידו של רנ״ח הורביץ הצדיק הפלאי, ובתרמ״א עלה לארץ), בנו של ר׳ ישעיה אליעזר פרלמן מצוזמיר (מזקני חסידי וורקה ואלכסנדר. מצד אביו נכד ר׳ צבי מאיר מחמלניק שהיה תלמיד החוזה, הסתופף בצל מהרי״א מקומרנא, נפטר רענן בן מאה ושמונה, ומצד אמו נכד ר׳ שמואל זנויל מינץ מצוזמיר, נכד רבי אברהם מרדכי מפינטשוב. כשהשלטונות אילצוהו להצטלם, הסתתר ג׳ ימים בעלית גג, הצטנן ונפטר ביום ט׳ אדר תרע״ח).

בן שלוש נשלח לצוזמיר שבפולין להתחנך אצל סבו, והרשמים משם נספגו בו לכל ימיו. בן תשע נסע לראשונה לאלכסנדר אל התפארת שמואל, ודבק בשושלת זו כל שנותיו. אחרי מלה״ע א׳ משנפטר סבו, חזר אל הוריו לגרמניה. נשא את דינה שנדורף (נולדה ביום כ׳ שבט תרס״ה ברישא, לאביה ר׳ חיים שאול הלוי מחסידי ר״ב ה״ש מגורליץ, ולאמה רבקה בת ר׳ חיים גרונר דומ״ץ ברדיוב גיס הדב״ח, היגרו בתרס״ח לנירנברג. נפטרה ביום י״ח תשרי תשל״ז), וגרו בברלין. נמלט בתרח״ץ עם משפחתו לברדיוב, ואח״כ לקראקא. השיג ויזה ללונדון על מנת להביא

את המשפחה, אלא שבינתים פרצה המלחמה. זו׳ נמלטה עם ג׳ ילדיהם ברכבת האחרונה לטריסט שבאיטליה, ולא הצליחה לעלות לארץ. גרה שנתיים בפיומה בה היתה קהילה יהודית, ובתש״ג נסו למרומי האלפים. בגלל הבר מצוה של הבן, הבריחה את הגבול לשוויץ בה גרו שנה. רק בתום המלחמה יכלה שוב המשפחה להתאחד בלונדון. פתח בעיר ביח״ר לבגדים, והצליח מאד. העסיק פליטים גם בניגוד לחוק, וביתו פתוח לרווחה. יסד בימ״ד קהילת חסידים בסטמפורד־היל, וישיבה־מתיבתא חסידית בשכונה. דמות מופת של חסיד צנוע, השקוע בעולם של תורה ותפילה צדקה וחסד. ידידם של אדמו״רים, ומחותנו של הרבי מאלכסנדר. נשא בזיוו״ש את מילכה, שסעדתו בזקנותו. נפטר ביום י׳ אלול תשמ״ה, ספד לו רח״ה פדווא, והובל למנוחות בהר הזיתים. הניח את בנו ר׳ אברהם אליעזר (בנו ר׳ יעקב צבי נקטף ביום ב׳ כסלו תש״ן), שני חתנים, נכדים ונינים.

יהודה מקובר, קונ׳ שם ושארית לזכרו, בסוף רועה נאמן, ירושלים תש״ן, 520-536, עם תמונות ונוסחי המצבות.

ר׳ יצחק משה פרלס (תקמ״ד-תרי״ד), מח״ס בית נאמן, מ. סיגט תרס״ז, כיהן ברבנות בהונגריה, ולא בהליטש כרשום בפנקס, ח״ב, 173.

ר׳ שמואל יצחק פרלר אב״ד בוריסלב בשנות התק״ן לערך (פנקס, ח״ב, 92). אין הוא ר׳ ישראל שמואל שאליו: אבן יקרה, קמא, חו״מ, יא; מנחת שי, ח״ב, כא, כב.

פֶּרְלְשְׁטַיִן

ר׳ דב ברל

דומ״ץ צאנז. בנו של ר׳ שלמה זלמן אב״ד אונסדורף. במנויי דרש משה תרל״ט. אחיו ר׳ משה גר בנפולומיץ, ורש״ס קבל על שאינו משמש בהוראה, שהרי נאמר על כך ועצומים כל הרוגיה. זו׳ ר״מ נכדת השמן רוקח, ובנו ר׳ אליעזר קלונימוס נשא את לאה ברנדיל, בת ר׳ אברהם אביש קנר מסנוק. פעריל טויבא בת רא״ק, זו׳ ר׳ נפתלי הגר בוישובה.

פְּרֶמִינְגֶר

ר׳ יוסף דוד

ת״ח בבוטשאטש. כנראה הוא ר׳ יוסף ב״ר מיכל שהוציא לאור ספר כתם פז לרצ״ה מסמוטרישטש, טשרנוביץ תרל״ג, עם הקדמתו (ר״א פקשר).

תשובות אליו: ש״ב, וישב משה, יד; שו״מ, רביעאה, ח״ב, לב.

ר׳ צבי הירש בנו, ת״ח בבוטשאטש ואח״כ בוינא. הוציא לאור את ספר ישמח ישראל של רבו מצורטקוב. ילדיו: א. ר׳ יחיאל מיכל. תלמיד ר״מ ארק, והדפיס את ספרו ח״ב. חתן ר׳ יוסף בריש קלוגר בפודגורזע. מחסידי צורטקוב בקראקא. בברכת רבי נחום מרדכי פרידמן שיעץ לו להחליף את דירתו, נפקד בבן זכר; ב. ר׳ מרדכי; ג. חנה. כולם נספו עם משפחותיהם הי״ד.

פְּרֶן

ר׳ אלימלך

בעל מדרגה ברידיק. חתן האדמו״ר ר׳ מאירל יאלעס אב״ד קרקוביץ. בנותיו: א. שבע זו׳ ר׳ אליעזר ליבר מונד אב״ד מיקוליב שאכל מזונות על שולחנו כ״ה שנה; ב. פראדיל זו׳ ר׳ חיים יהודה גינצבורג, חמיו של הרבי מטיטשין.

פְּרַנְד

ר דוד הלוי

נולד בצרפת בשנת תש״ג לאביו ר׳ יהודה ליביש מדובצק (מחסידי בלוזוב ובלז. ישר במסחר. השקיע בחינוך. בטלטולי מלה״ע ב׳ הגיע לניצה. נפטר ביום י״ד תשרי תשכ״ח), בנו של ר׳ שלמה רובינפלד (אחיו של ר״י אביו של ר׳ יהודה ליביש מלוגנו), שכאשר אבדו תעודותיו במלה״ע א׳ נאלץ לשנות את שם משפחתו לשם אמו. למד בישיבת סלבודקה, ואחרי נישואיו בתשכ״ה בכולל חזון איש. כשנפטר אביו החל לעסוק במסחר, ויסד קהל מחז״ה וכולל בית יוסף בניצה. בתשל״ה עבר ללונדון, ורוב שעות היום לומד בכולל, ומרביץ תורה בבתי המדרש של חסידי בלז, רוזין, ותורת עץ חיים לעדת ויען. נשא את איטל בת ר׳ קלונימוס קלמן גוטוירט מפריז ב״ר יחיאל הכהן מאנטוורפן, וילדיו: א. ר׳ יחיאל בב״ב. נשא בתשמ״ו את הענא בת ר׳ פנחס אליהו ב״ר בצלאל שטרן מניו יורק; ב. מלכה יהודית זו׳ ר׳ חיים שכטר בב״ב, ב״ר שמואל, בנו של ר׳ טוביה וחתנו של ר׳ אלימלך רומפלר מלונדון; ג. רבקה לאה זו׳ ר׳ יחזקאל יצחק שטיין בב״ב; ד. יהודה ליבש; ה. שלמה; ו. שמחה משה; ז. שמואל יעקב; ח. שלום אלימלך; ט. אברהם ישעיה; י. יצחק; יא. שרה שינדל; יב. רחל.

קול דודי עמ״ס כריתות, ראל״צ, דפוס ינקלביץ, תשל״ד, כד, רנד עמ׳. המסכימים: ראמ״מ שך עם ד״ת (הדברים נאמרו בסברא ישרה ובהבנה); ר״נ קרליץ (אני מכירו בהיותו תלמיד בית מדרשנו). בהקדמתו מוסר פרטים על משפחתו. **קול דודי** עמ״ס

מקואות, ב"ב תשמ"ג, 16, קפג עמ'. המסכימים: רח"ד פדווא (ראיתי כי ברכה בו... יורד לעומק הדברים להסביר דבריהם ולקרבם אל ההבנה והסברא); ר"מ פיינשטיין (בספרו זה נראה איך שעמל הרבה בדברי הראשונים והאחרונים); רי"י וייס (כרה דוד שיתין בעומקם של דברי הראשונים). בהקדמתו מברך את אמו מרים לבית לפלר ואמה ליבא לבית יעקובויץ.

תשובות אליו: חלקת יעקב, ח"ד, ד, ה; מנחת יצחק, ח"ח; קנין תורה בהלכה.

פַּרְנַס

שם המשפחה על כי אבותיה היו פרנסי קהל ורועי עדה בישראל. ידוע למשל על ר' דוד פרנס מדובנא, תורה וגדולה במקום אחד, נפטר ביום י"ג אד"א תקפ"א. בנו של ר' משה פרנס ווהלין, ב"ר דוד פרנס, ב"ר אברהם פרנס חתן הט"ז, ב"ר זאב וולף אב"ד אליק חתן ר' שלמה ר' ליבושס מהרש"ל השני. ר"ד נשא את בתו של ר' צדוק דער רייכר, ב"ר משה פנחס חריף אב"ד לבוב, ב"ר ישראל חריף אב"ד אולינוב, ב"ר משה חריף אב"ד קרמניץ ולבוב, ב"ר ישראל ר"מ לובלין, ב"ר שלום שכנא מלובלין. ילדיו: א. זו' ר' חיים ב"ר זאב וולף אב"ד דובנא; ב. הנגיד ר' צדוק מרשלקוביץ מדובנא, חתן ר' מרדכי צבי הלוי הורביץ מהורכוב ובראד ב"ר איציקל מאה"ו. על שמו משפחת בר"ץ. נפטר ביום ג' י"ט סיון תקצ"ח. בנותיו: 1. זו' ר' יעקב עליאש מוילנא; 2. זו' ר' צבי הירש הכהן רפפורט אב"ד דובנא.

מטעמי יצחק יו"ד, פיעטרקוב תרס"ה, בראש כוכב מיעקב, 14-16.

ר' יהודה פרנס

בנו של ר' ברוך פרנס חתן ר' יצחק סג"ל לנדא אב"ד קראקא. גביר למדן, ומראשי הקהל בוישניצה. חתניו: הברוך טעם ור' לייזר הולנדר מצאנז.

מהרש"ם הכהן, 10.

ר' יהודה ליב פרנס

מקראקא (תרל"ה-תרס"א)

נולד בשנת תרל"ה. רבו המובהק: הדיין ר' פנחס דמביצר. מלא וגדוש בתורה ובמידות טובות. שנה וחצי אחרי נישואיו לבתו של ר' יואל סופר בן הרש"ס, נפטר ביום ה' ב' אדר תרס"א. ספד לו בביתו הדיין ר' משה בלייכר, ולפני ביהכ"נ הישן רבו.

המגיד החדש, ט' אדר תרס"א, 103.

ר' יוסף יצחק ב"ר אברהם יהושע פרנס

מברוקלין (תרל"ה-תשכ"ז)

נולד בברכת הדב"ח ביום י"ג טבת תרל"ה (ולא תרל"ו), כבן יחיד לאביו ר' אברהם יהושע מדוקלא (היא"צ כ"ה תמוז), ולאמו טעמא (היא"צ כ"א אב), אחרי עשרה בנים שלא התקיימו. חסיד נלהב של צאנז ושיניבה. נשא את פייגא פריידא בת ר' אברהם בנימין הלוי הורביץ נכד השל"ה. כשהתרושש נסע לארה"ב, בברכת רבו ר"מ מדומברובה שהיה האדמו"ר היחיד שהתיר לפני מלה"ע א' לנסוע לשם. שמר שם על בית יהודי למופת בכל ההידורים והזהירויות להפליא. לא שינה זיז כלשהו בכל המצוות ומנהגי היהדות. אנשים דבקו בו והעמידו לרשותו ביכ"נ, כדי להתחזק על ידו בכל הענינים שברוחניות. מהראשונים שעבר לבורו־פרק, בה הקים בביתו ביכ"נ ומקוה שלא לשם פרנסה. הדור צורה, ובשבת לבש לבנים. עינג את השבת ללא מצרים, וביתו פתוח לכל השליחים. בסוף ימיו למד יחד עם הרב יוסף הירש. נפטר בן צ"ג ביום כ"ח ניסן תשכ"ז, בספירת יסוד שבגבורה המכוונת כנגד שני שמותיו.

זו' נפטרה בשבת כ"ד (ולא כ"ח) שבט ת"ש. ילדיו: א. הבכור ר' ישכר וזו' צפורה; ב. ר' אריה ליבוש וזו' עטיא; ג. ר' משה יהודה הצעיר. נשא את אסתר בת ר' דוד נתן לייזער (ח"ג, 457-459). בניו ר' מנחם מנדל ור' נחום צבי בברוקלין, הוציאו לאור את ספר מכתם לדוד של זקנם, בני ברק תשל"ז, וצירפו בסוף קונ' תרי צנתרי דדהבא, על שני המחותנים. על ההקדמה חותם אתם ר' בנימין בינוש פרנס מלייקווד. בסוף רשימת קרובי המשפחה; ד. מרים זו' ר' זכריה רוזנבלט; ה. מעכא זו' ר' ישעיה ניימן.

ר' ישראל ב"ר מרדכי שלמה פרנס

מטרנופול (תקצ"ה־תרס"ה)

בנו של ר' מרדכי שלמה מיקירי טרנופול, ממשפחה שגרה בעיר שנים רבות, והתיחסה לראשוני משפחת פרנס. זקנו היה "הגאון החסיד שושן סודות" ר' גרשון אב"ד קיטוב, גיס הבעש"ט כנראה. אחותו גב' בלבן גרה בלבוב. אחיו הגדול ר' משה ראש הקהל בטרנופול שלושים שנה, ונואם בלשון צחה. מנעוריו נתגדל על ברכי התורה, ובניו מלומדים. נגיד חביב על כל, ואף על נכרים. בצוואתו כתב כמה אלפים לתמיכת בני משפחתו העניים. כל חוגי העיר השתתפו בלויתו והפליגו בשבחיו (יחיאל רפופורט, המגיד לישראל, ד, י"א אדר תרנ"ה, 81).

ראב"ד ומו"ץ טרנופול שנים רבות, בין תר"ל-תרס"ד לפחות. פעל בארגונים בני ציון לחיבת הארץ, ואהבת ציון ללימוד לשון הקודש. עודד יהודים לעלות לארץ ליסוד המושבה מחניים. נשא את שינדל בת ר' גדליהו דוד זיידען מפרימישלן, ממשפחת רבי מאיר ומצאצאי ר' שאול וואהל, והיא ניהלה את עסקיו. נולדו להם ה' בנים וב' בנות, ובמלה"ע א' שהו בוינא. ביניהם:



הרב ישראל פרנס מטרנופול

א. הבכור ר׳ דוד, בטרנופול. אבי ד״ר צבי יו״ר הקהילה ועסקן ציוני; ב. ר׳ נחום שהביא לדפוס את ספר אביו, וחרז חרוזים; ג. ר׳ חיים. אבי ד״ר יוסף ראש הקהילה ועסקן ציוני; ד. ר׳ יהושע הצעיר. חבר הנהלת הקהילה, יו״ר המזרחי בעיר, מייסד בתי ספר עבריים תרבות ומת״ת, מוכר מוצרי בצלאל מא״י. נספה ביום י׳ תמוז תש״א, ויום אחריו זו׳ איטה בתם של ר׳ יוסף דנציגר מבוסק וזו׳ מרים לבית וינר. ילדיו: 1. עזריאל. נישא לקולומיאה; 2. נחום; 3. יפה מרגוליס־שניצר. מורה שניצלה בניסים מהשואה אחרי הריגת בעלה פרופ׳ אברהם ב״ר יוסף יהודה מרגוליס (ר״ת של מורנו רבנו ראש גלותא) ובנם תיאודור הי״ד. אחרי המלחמה עשתה רבות לגאולת ילדי יהודים מידים נוצריות, והבאתם לישראל. סיפרה את קורותיה בספר משוכפל: ניצלתי מכבשני בלז״ץ, (ת״א) תשמ״א, ובו פרטים רבים על המשפחה בעמודים: 28-29, 33-35, א48, 68-71 (מוצא המשפחה), 165, 207-213, וכתבה לי עוד פרטים על משפחתה; ה. אידל זו׳ ר׳ ברוך שלייכר וששת ילדיהם.

אבל כבד על הנסיך רודולף, מספד שנשא בביהכ״נ הגדול הישן ביום ד׳ תצוה, לעמבערג, דפוס פסיל בלבן, תרמ״ט, 16 עמ׳. בהתחלה קינה מחורזת מנוקדת. בעמוד האחרון חרוזי בנו ר׳ נחום.

יפה נוף בהלכה ובאגדה, ח״א, לעמבערג, דפוס ר׳ חיים ראהאטין, תרנ״א, ב, סב ד׳. בהסכמת מח׳ המהרש״ם כותב: מאז ידעתי כי ידיו רב לו לשדד עמקים בעמק הלכה להשיב מלחמה שערה, לא לבו הלך לבנות מגדלים פורחים באויר — לא כאלה חלק ישראל, כי מעודו שם קו האמת לימינו. במכתב המחבר לבנו המלבה״ד האברך ר״נ כותב, שבזמנו

כתב את חידושיו בקיצור, ואינו יכול עתה לעבור עליהם לסדרם כראוי. מבקשו להזכיר לטוב את אחיו ר׳ משה התומך בידו תמיד, ולברכו עם בניו בזכות זקנם. הבן כותב, שמחסרון כיס מדפיס רק חלק קטן מהספר כולו. בספר כ״ו הלכות, חידושי סוגיות לא ארוכים בענינים שונים. מדף ל ע״א: דרושים שנשא למועדים. אח״כ הספדים: על מהרי״א איטינגא ורצ״ה אורנשטיין (מדף מד.), על ר׳ ראובן רפפורט דומ״ץ טרנופול (מדף מז.), על מח׳ הרב יוסף גינצברג (מח), ועל זו׳ הצעירה של היחסן ר׳ ליבש אוסטרזצר בת ידיד נעוריו בהניחה ג׳ יתומים (מט.), והשמטה. מדף נא ע״א קונ׳ ראשית דוד, מחידושי בכורו בהלכה. בקולופון מודה למדפיס ר׳ אליעזר מרגושט מלבוב, שטיפל בסידור כתביו ועריכתם לדפוס.

תשובות אליו: בית יצחק, יו״ד, ח״א, נ; מהרש״ם, ח״א, קעב, רל, ח״ג, קלו, ח״ה, לז בתרל״ז.



ר׳ נתן נטע(לי) ב״ר יצחק משה **פרנס**

מישיניצה (תק״ן־תר״ל)

בנו של ר׳ יצחק משה, חתנו של ר׳ משה שנתן נעלים לאחים ר׳ אלימלך ור׳ זושא. הרב אהרן לוין מרישא אמר, שמוצא המשפחה מבראד. בעל מדרגה בישיניצה, ועסק במסחר. חתנו של רבי שמעון מירוסלב. ילדיו: א. ר׳ יצחק משה, הגדול. הקדיש כל חייו לתורה ועבודה בישיניצה. מח׳ הרבי משיניבה אמר עליו שיכול לקבל פתקאות, אלא שאינו מסתכל חוץ לד׳ אמות. נשא את גולדה בת ר׳ יהושע השל פ״ת בן הברוך טעם, ועלה עמה לארץ בתר״ע. נפטר בצפת ביום ה׳ (ח׳) אב תרע״ז. בשואה נספו ילדיו: 1. ר׳ יהודה בישיניצה. (בנותיו: I. ראצא מירל זו׳ ר׳ שמעון פרנס. נספו עם ילדיהם; II.-III. פראדל וגולדה, נספו בברעזוב ביום כ״ט אב תש״ב. שרדה רק: IV. נחמה זו׳ ר׳ פנחס רבהון בניו יורק). חתנו של אחיו: 2. ר׳ ברוך. נשא את אסתר פרומט בת ר׳ יוסף הולנדר אב״ד אמסנא. נספו בברזוב עם ט׳ ילדיהם בער״ח

אלול (בסוף ילקוט הפלאות, ברוקלין תשל״ג). בת נוספת נישאה לר׳ סנדר ליפא ב״ר שלמה יעקב אייכנשטיין. האח ר׳ יהושע השל היה אב״ד יברוב וליביטשוב; 3. ר׳ חיים. נשא את הענא בת רבי אברהם שלום הלברשטם מסטרופקוב. מכתבו מתר״ף לעזרת תורה, זכרון בספר, 150. נספו עם ילדיהם: ר׳ ברוך אריה; ר׳ אברהם מנחם; ר׳ יצחק משה; רחל זו׳ ר׳ פנחס אריה ליב פ״ת אב״ד ויליצקה; יוכבד רבקה. שרד רק: ר׳ ישראל בברוקלין מו״ל ספרים שונים, אבי ר׳ חיים, ר׳ אברהם ברוך (נכד רבהון — בסוף שו״ת שם הכהן), ור׳ יהודה;

ב. ר׳ מנחם מנדל. עבר לגור בזבנא. בברכת זקנו ר״ש מירוסלב נרפא והאריך ימים. בביתו שרו את ניגון זקנו על תנו שבח ושירה. נפטר בטרנוב בתרפ״ב. ילדיו: 1. ר׳ נפתלי אלימלך. נספה ביום ג׳ תשרי תש״ב, עם זו׳ באשע בת ר׳ יצחק אייזיק סגל, ובנו I. ר׳ ישראל ומשפחתו. באושוויץ נספו עם משפחותיהם: II. ר׳ יעקב קופל; III. ר׳ יוסף. עם ההורים: IV. פנינה; V. שרה ריזל ומשפחותיהן. שרד רק: VI. ר׳ נתן נטע, עסקן לתורה ולחסד בת״א. נשא את מרים בת ר׳ חנניה ליפא בורנשטיין (כ׳ ניסן), נספתה עם ילדיה זיסל (ג׳ תשרי תש״ג) ויצחק אייזיק (ט׳ ניסן תש״ב), נשא בשנית את מלכה בת ר׳ משה שמעון ב״ר יעקב שלום רייפר (י״ט סיון תש״ב), וזו׳ אסתר בת ר׳ פנחס (י״ט תמוז תש״ב) הי״ד; 2. אביהם של: I. ר׳ יעקב קופל בגורליץ, חתן ר׳ יוסף אלימלך ב״ר דוד ה״ש אב״ד קשאנוב. ילדיו: ר׳ חיים דוד בגורליץ; ר׳ נפתלי צבי. נשא את הענטשא בת ר׳ מאיר הורביץ אב״ד לינסק, נפטרה ביום י״ח שבט תשט״ז; זו׳ ר׳ חיים ברוך ה״ש אב״ד פריסטיק; II. ר׳ מנחם מנדל בנה מזיוו״ר של רבקה זו׳ הרביעית של הדב״ח, נכדת רמ״מ מרימנוב, ר״ש מירוסלב ור״נ מרופשיץ. בתם הענטשע זו׳ רא״ל ה״ש רה״ק בגורליץ. כנראה גם: 3. ר׳ חיים שמעון. נשא את חיה בת ר׳ אשר מאיר ה״ש אב״ד בוכניה. ילדיו: זו׳ ר׳ נתן נטע רינדר; ר׳ ברוך משה בניו יורק שנשא את ברכה בת ר׳ אלישע ה״ש אב״ד גורליץ, ובתם פעסיל זו׳ ר׳ יצחק יעקב סקולה; ג. ר׳ שמעון בברזוב (או בדוקלא).

אהל שמעון, צה־צו.

פְּרַנְצוּז

נקראו גם: צרפתי

ר׳ אלכסנדר חיים

הוציא לאור את חידושי הפלא״ה בתרנ״ה. בנו של ר׳ שמואל שמלקא, ב״ר שלום (חתן ר׳ מרדכי, חתן ר׳ יעקב אב״ד קטלבורג, חתן ר״ש מנ״ש), ב״ר סנדר חיים מבראד (בן בתו של התבו״ש, וחתנו של ר׳ זלמן פערילס מחכמי הקלויז בבראד.

ר׳ משה יהודה ליב

בן אחר בן למהרש״א. אביו נולד בברכת הדב״ח לאמו שאסיא בהיותה בת ס״ג, כפי שהבטיח בחלום לצדיק ר׳ אהרן שגר אצלם, עבור מי שיעשה קלאטקיס (תאים) לקלויז צאנז שמולם. **המליץ**, מאמרים, שיחות, גימטריאות וסיפורים מצדיקי הדור על סדר הפרשיות, בדרך כלל בלי שמות האומרים, לבוב תר״צ, לב עמ׳. בהקדמתו הקצרה כותב, ששם הספר ר״ת של שמו מי״ל צרפתי, וכך גם שמו בר״ת בראשי הדפים. בפרשת בא מזכיר את זקנו ר׳ יעקב מנחם צרפתי. מדף י׳ ע״א ח״ב למחזור שני וליקוטים. בדף האחרון דרשה לבר מצוה.

פְּרַנְק

ר׳ משה

תלמיד מובהק משנת תרנ״ג לר׳ יהושע פנחס בומבך אב״ד דרוהוביטש. נשא את גיטל בת ר׳ שמחה הכהן רפפורט מפריסטיק, מגזע ר׳ שמחה הגדול שנטמן בשברשין. מחסידי ר״ש ה״ש מבאבוב. מרביץ תורה חינם בצאנז חדש, ומתפרנס מיגיע כפיו. מגיד בחברת שומרים בעיר. עושה ומעשה לגמילות חסדים.

השם אקרא, אפרקסתא דעניא ח״א על ספר בראשית. מאמרים ע״ד פרד״ס, המוסר ושיחות חולין בז׳ מדורים: גדולת השם, תוכחת מוסר, פטפוטי אורייתא, סגולת השמות, פרפראות לחכמה, רמוזי דחכמתא, מלואי השם. בשער נדפס שמו בטעות: פאנק. בילגורייא, דפוס נ. קראנענבערג, תרצ״ג, 6, 276 עמ׳. מעבר לשער מצטדק על שם הספר. המסכימים: רש״א מילר מלאבווא (אדם אחד מאלף מצאתי ואולי מכמה אלפים בזה״ז, אשר יקדיש עתותיו ורגעיו לתורה ולעבודה לשם שמים כאיש היקר הלזה, אשר ידיו רב לו בכל חדרי תורה כאחד הגדולים המפורסמים... פה מפיק מרגליות בהלכה ובאגדה... ועטרת הרבנות הולמתו... מכירו הייתי לשעבר ליקר המציאות... ובפרט שיש לו בת שהגיעה לפרקה); רד״ב ויידנפלד (הם מעט מתילי תילים מחידושיו... תוכו רצוף אהבת תורה ויראת שמים... ולפעמים ינופף ידו בפלפול כאחד מן הגדולים המפורסמים.... כאשר נפשי שבעה עונג בעברי באיזהו מקומות); ר׳ אליהו בומבך מאושפיצין (ידידי מנוער... עוצם שקידתו ויגיעתו אין לשער ולספר, ואאמו״ר היה מחבבו מאד, ובנסעו ממנו ציוהו שלא יבוא בחזרה, כי הוא כ״כ מעונה עד שכמעט צריך להרופא של ר׳ צדוק, ושכניו לא הכירוהו... חורז מענין לענין בדרך נפלא וחריף בהלכה ואגדה עמוק עמוק); ר״נ ויידנפלד (מכירו אנכי מאז מימי בחרותו, שהראה לפני ראשית בכוריו פרי הלולים בפלפלא חריפתא המה בכתובים, ובוצין בוצין

מקוטפי ידועין); רבי חנוך סעדיה מסטריקוב בזיכלין (דבריו מעידין על חכמתו וישרו); ר״ש פירר (מכירו אני מכבר לת״ח גדול... ומה נהדר המראה הזה בזמננו, כי ימצא גבר אוחז משוט בעולם המסחר, וידו אוחזת בשבט סופר); ר׳ חנה ה״ש מקולושיץ (ת״ח גדול ירא ושלם ובעל גומל חסד); ר׳ דוד דב בריש מייזלש מאויהעל (מצאתי בו דברים יקרים מעולפת ספירים, וכבר שמעתי את שמו הטוב מהללים לת״ח גדול וירא ד׳ מרבים); האב״ד ר׳ מרדכי זאב ה״ש מגריבוב (פרנסתו דחוקה מאד); ראי״צ פרומר מקוזיגלוב (מעט בנמצא חיבור יקר כזה בין מחברי זמננו).

חתמו גם: ר׳ אלעזר רוזנפלד מאושפיצין, ר׳ אהרן ה״ש מביאלא, ר׳ ישעיה מטשכויב, ר׳ יוסף נחמיה קורניצר, רשש״ע ת״פ מקלסני, רמ״מ ה״ש מקשנב, ראי״ל ה״ש מצאנז, ר׳ יעקב ישכר דב בר רוזנבוים מסלטפינה בסיגט, ר׳ ישראל שפירא מפרוכניק באיסטריק, ר׳ חיים יואל מושקוביץ מסמבור, ר׳ שם מזלוזיץ, ר׳ משהניו מבויאן, ואחרים הרשומים בפנקסו. מעמ׳ 253 מילואים.

תשובות אליו: רבו, אהל יהושע, ח״א, מט, נ גם לרנ״ה פרנק (אחיו?); מהרש״ם, ח״ו, לו; מנחת סולת, ח״ב, בסוף, ט. מכתבו משנת ת״ש לרד״ד מייזלש, מקדשי השם, ח״א, קא (הסתופף עמו בצל ר״ש מבאבוב. עני ולא קיבל התמנות. ביקש הסכמה לספרו. דרושה לו עזרה לנישואי בתו בת הכ״ג).

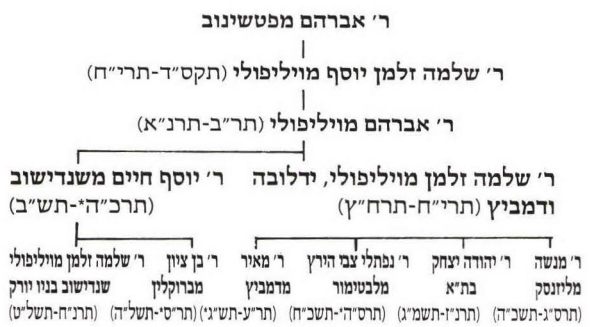
פְּרֶנְקֶל

ראה גם לפי: **פרנקל־תאומים**



ר׳ **אברהם** ב״ר מרדכי אריה **פרנקל**

בנו של ר׳ מרדכי אריה, ב״ר צבי, ב״ר מאיר מפרימישלן. נקרא פרנקל. אולי נישא לגלינה, והוא שנזכר במחז״ה, י״ד ניסן תרס״ה, 7. גר בלבוב כאדמו״ר מפרימישלן. אחיו: ר׳ צבי בפרימישלן; ר׳ מאיר אדמו״ר מפרימישלן. נקרא בעל תפילה, והיה ממונה על ציון סבו הגדול.



שם ושארית, כז, של״ש, ד; החסידות, 206.

ר׳ **אברהם** ב״ר שלמה זלמן **פרנקל**

מויליפולי (תר״ב-תרנ״א)

נולד בשנת תר״ב לאביו רבי שלמה זלמן יוסף מויליפולי. נסע בילדותו אל ר״י מרוזין שחיבבו. נשא את רבקה, נפטרה בטרנוב ביום ו׳ שבט תרס״ו. אדמו״ר בויליפולי, והתפרסם כבעל מופת. נסע לרישא (ולא לטרנוב) לדרוש ברופאים, ונפטר בן מ״ט אור ליום ג׳ ט׳ (ולא ד׳) שבט תרנ״א (ולא תרס״א, תרס״ו). מכל הסביבה נהרו ללויתו בה נספד ע״י רבני העיר רח״ז עלנבויגן, רי״ה ולרשטיין, ומחותנו ר׳ אלטר זאב הורביץ אב״ד סטריזוב. מכיון שאת כל הכספים שקיבל פיזר לצדקה ולא הותיר מאומה, קיבצו ברישא להחזקת האלמנה והיתומים: א. ר׳ שלמה זלמן מויליפולי, ידלובה ודמביץ. מנוי עם אביו על שו״ת ריב״ם שנייטוך תר״ן; ב. ר׳ יוסף חיים משנדישוב; ג. ר׳ נתן נטע. מנוי עם אביו על בול״ח תרמ״ד; ד. זו״ר ר׳ נתן דוד הלוי עפשטין מניישטט.

משה דוד געשווינד, המגיד, לה, 38; פנקס, ח״ג, 130; אנציקלופדיה לחסידות, אישים, ח״א, לח (משובש).

ר׳ **אברהם אביש פרנקל**

חסיד באלפין. לפי סדר הזמנים לא יתכן שהיה נכדו של רבי שלמה זלמן מויליפולי כנזכר בח״ב, 235, וראה: לא נותקה, 598. נשא את בתו של רבי יעקב הורביץ ממעליץ, ועבר אליו. בניו: א. ר׳ ראובן (להלן); ב. ר׳ יהושע הורביץ בלימנוב.

תשובות לדומ״ץ לינסק: שו״ת רמ״ץ, ח״א, או״ח, כט, לב בתר״ך.

ר׳ ראובן בנו נולד בתק״ץ, ונקרא דער רבצנס על שם אמו. חסיד רופשיץ־צאנז. נשא את גולדה לאה בת ר׳ שאול ממעליץ. כשאירע להם נס בתחנת הרכבת, החליטו לעלות לארץ בתרמ״ד עם בנם השני. כעבור ט׳ חודשים נפטר בצפת ביום ג׳ שבט תרמ״ה. כשנודע מי היה ונפטרה זו׳, קברוה ליד האריז״ל. ילדיו: א. ר׳

אברהם חיים הבכור (להלן); ב. ר׳ נפתלי צבי. נפטר בצפת ביום ל׳ שבט תר״ץ. בנו? רמ״מ שבביתו גר מהר״א מבלז, אבי ר׳ דוד שגר בעיר העתיקה (תרע״ו-כ״ג שבט תשמ״ט), ונטמן בהר הזיתים. מנכדיו ר׳ אברהם חיים פרנקל מגבעת שאול מח״ס שמחה תמימה, והגדת רופשיץ תשמ״ט עם סדר היחוס; ג. בילא זו׳ רבי ישראל יעקב לייפר מחוסט ב״ר מרדכי מנדבורנה; ד. גינגדל זו׳ ר׳ יעקב הורביץ ממעליץ; ה. יוכבד ציינווירט.

ר׳ **אברהם חיים** בנו נשא את אלטא צלאווא, בת



ר׳ אברהם חיים פרנקל מלימנוב

הגביר ר׳ אלכסנדר זישא ב״ר מנשה יחזקאל בלויגרונד, נפטרה ביום א׳ כסלו ת״ש. ראש קהילת לימנוב בה היה לו ביח״ר וחנות למשקאות. חסיד שינאווא ואח״כ צשינוב. ביתו אכסניה לאדמורי״ם שכיבדוהו מאד. עשה בגורליץ בשבת האחרונה לחיי רבי ברוך ה״ש. ביקשו להישאר, וכשענה שזמנו דחוק לחזור - אמר עוד תשוב, ואכן בבואו לביתו נודע מהפטירה, ושב ללויה. רבי יצחק מסטוטשין ביקשו שיבוא אליו לר״ה, ויתקע אצלו. כשחלה הושיב ר׳ ישעיה מטשכויב ב״ד, שיפסוק כי העולם זקוק לו. נפטר ביום י״ב אד״ב תרצ״א, ונטמן בקראקא. ילדיו:

א. ר׳ מנשה יחזקאל. מפארי החסידים בלימנוב. חתן ר׳ שלום ה״ש מניסקא. אכל מזונות על שולחן ר׳ ברוך ה״ש מגורליץ שחיבבו מאד. יד ימינו של הרבי מצשינוב, וחיתן את בנו. נסע לאדמורי״ם רבים, והם גילו לו חיבה יתירה. בבואו לבלז אל המהרי״ד, נתכבד לעבור שחרית לפני התיבה. נעים הליכות, ונכבד בכל החוגים. ילדיו: 1. חנה מרים זו׳ ר׳ שרגא זאב פיבל ירוחם אב״ד אלטשטט; 2. שרה; 3. הינדא; ב. ר׳ יעקב יצחק. חתן אנגלסמן מחסידי בלז ברוה רוסקה, ועבר לשם. ילדיו: 1. ר׳ נפתלי בברוקלין. אבי



ר׳ מנשה יחזקאל פרנקל מלימנוב

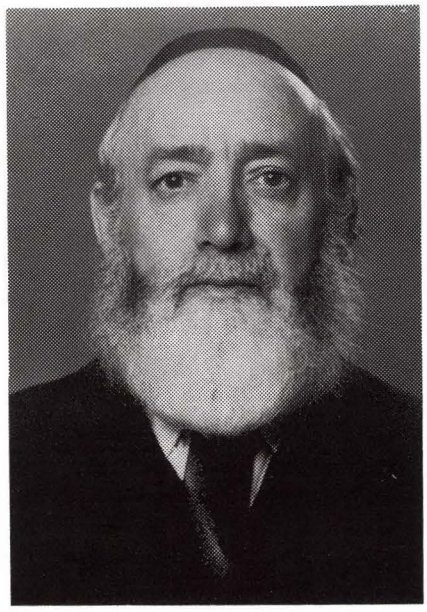
ר׳ שאול ר״מ ישיבת תורה ואמונה של בלז בירושלים; 2. שפרינצא; ג. ר׳ אלכסנדר זישא בלימנוב. נשא את ב״ד ר׳ יענקלה ב״ר יהושע הורביץ ממליץ; ד. ר׳ נפתלי צבי בצאנז, חתן ר׳ לייביש שטרן מלימנוב; ה. ר׳ אשר. חתן ר׳ מנשה ט״ב אב״ד בריגל, ועבר לשם; ו. שרה זו׳ ר׳ משולם קליגר בנו של אב״ד קרקוביץ; ז. סימא זו׳ ר׳ משה (ב״ר טודרוס) רוקח מבוקובסק. נספו עם משפחותיהם, ושרדו:

ח. ר׳ יוסף שמואל. נולד בתרנ״ה. תלמיד רש״א מילר מלאבווא. נשא את ריזל פרל ב״ד ר׳ ישכר ב״ר זישא בלויגרונד מקלווריה, נפטרה ביום כ״ה כסלו תשל״א. עלו בתרצ״ה לירושלים. מחשובי חסידי צאנז קלויזנבורג, ומראשוני המתישבים בקרית צאנז נתניה. נפטר ביום ח׳ מנ״א תשמ״ב, ונטמן בהר הזיתים (ש.ב.



ר׳ יוסף שמואל פרנקל מקרית צאנז

הירש-שלום שטמר, המודיע, י״ט אב תשמ״ב, ג).
ילדיו: 1. ר׳ יחזקאל שרגא. נשא את אלטא שרה בת ר׳ יהושע מנחם מנדל ארנברג ראב״ד ת״א, והוציא לאור את ספריו. מחנך ילדי ישראל, וידי ימינו של האדמו״ר מקלויזנבורג שנים רבות. מראשי אגו״י, ומ״מ יו״ר המועצה הדתית ברמת גן. שכלל את הספרים דברי יחזקאל ואמרי פנחס, והדפיס מהם כמה מהדורות; 2. ר׳ נפתלי צבי בירושלים. זו׳ רבקה בת ר׳ יחיאל מיכל שלגר אב״ד בקשביץ, נפטרה ביום כ״ט אדר תשל״ג; 3. חיה פיגא־צפורה זו׳ ר׳ זאב קלר בחיפה. בנם נפל במלחמת יו״כ; 4. שרה שינדל זו׳ המחנך ר׳ משה קנר בחיפה; ט. ר׳ מנחם מנדל. נשא את גולדה לאה ב״ד ר׳ נפתלי צבי ב״ר ראובן מצפת. מחשובי חסידי צאנז בירושלים. גבאי כולל גליציה, וממחזיקיו עשרות שנים. נפטר ביום א׳ אד״ב תשל״ג; י. ר׳ שאול שיחי׳ בירושלים. זו׳ חיה שרה בת ר׳ אפרים בלויגרונד מבאבוב, נפטרה ביום כ״ג ניסן תשל״ג; יא. ר׳ ברוך. נסע לארה״ב לפני השואה בהסכמת הרבי מקולשיץ, והקים שם בית חסידי.



ר׳ ברוך פרנקל מניו יורק

האדמו״ר מקלויזנבורג התאכסן אצלו, בבואו לראשונה לארה״ב. על שמו נקרא בית ברוך של חסידי צאנז בויליאמסבורג. זו׳ איטא רחל בת ר׳ אריה ליבוש רימר מקאשוי, נפטרה ביום כ״ב טבת תשל״ב. נפטר בארץ ביום י״ח אב תשל״ה. בנו ר׳ יצחק מחשובי החסידים בברוקלין, נפטר ביום ו׳ חשון תשמ״ז. נטמנו בהר הזיתים.

מח׳ הרבי משינאווא כתב לרא״ח: דברי יחזקאל החדש, תשל״ה. עמ׳ נב, סב בתרנ״ה; עטרת חיים, ח״ב קעט בתרנ״ח.

ר׳ צבי הירש בפשוורסק
|
ר׳ בנימין בלינסק ורישא
|
ר׳ אברהם זאב וולף מפשוורסק ורישא (תק״ם*-תר״ט)
|
ר׳ פנחס ברישא
|
ר׳ יהושע ברישא
|
ר׳ דוד מנפלקוביץ (תרכ״ב-תש״ב)
|
ר׳ משה יהודה ליב מניו יורק (תר״ן-תשל״ח)

ר׳ אברהם זאב וולף ב״ר בנימין פרנקל

מפשוורסק ורישא (תק״ם*-תר״ט)

נולד בלינסק לאביו הגביר ר׳ בנימין, ולמד אצל האב״ד רמ״מ רובין. בזיוו״ר חתן הצדיק ר׳ אברהם משה ברצ״ה מפשוורסק. כיהן שם בימי עלומיו כאב״ד, ועל שמה נקרא. נשא בשנית את מרים בתו של הגביר ר׳ דוד נתנזון רב דחייטים בבראד מחכמי הקלויז, ועבר אליו. התידד עם ראז״מ, והם השפיעו על הנהגת הקהילה באמצעות ר׳ יודל נ״ז אחי חמיו. נקרא דומ״ץ בראד, ומתלמידיו בעיר רצ״ה חיות. לפני שבועות תק״ף גירש את אשתו, ובדרכו חזרה פגש את המהרש״ק. עבר לרישא בה גר אביו, ולא רצה לקבל עול רבנות. תורה וגדולה במקום אחד, והעמיד תלמידים רבים. כל יום זן עניים נגלים ונסתרים, ובערבי שבתות הכפיל את נתינותיו. נשא בעול הת״ת, והצטרכותו של כל תלמיד. חיזק את מוסדות הדת, ומדי פעם נשא דרשות התעוררות. עניו וידיד לכל אדם. נסע להסתופף בצל החוזה מלובלין ורמ״מ מרימנוב. בזקנתו נסע אל השר מבלז, ואל רצ״ה מרימנוב לו היה מראשוני התורמים לבנית ביתו. נפטר בר״ח שבט תר״ט (ולא תקצ״ה).
ילדיו: א. ר׳ פנחס ברישא. מפולפל מאד מנעוריו, ואביו אמר שיש לו מח של ההפלאה. השתדל להושיבו על כס רבנות, וסירב באמרו שמטבעו הוא משפיע ולא מקבל. עסק כל שנותיו בתורה ובחסד. תמך בעניים בעת הצלחתו, וגם כאשר ירד ממעמדו. אביו השיב לו: יו״ד, י׳. במנויי דברי תורה (פ״ת) תקצ״ג עם גיסו ר״ש. כתבי אביו עברו בירושה לבנו ר׳ יהושע ברישא שהכיר את זקנו. מכיון שבלו, קיבץ העתקות מתלמידי זקנו, והביא לדפוס את ספרו; ב. פרידא זו׳ ר׳ שמואל הכהן מפשוורסק. עם חמיו במנויי עץ פרי קודש תקצ״ט. בתו ראכיל זו׳ רבי אברהם הורביץ משנדישוב; ג. זו׳ ר׳ העשי מו״ץ רישא.

שו״ת **משיב כהלכה** על ד״ח שו״ע. קראקא, דפוס ר׳ יוסף פישער, תרמ״ה, ד, מד; ב, מז ד׳, נב סי׳ (או״ח: ג, יו״ד: כב, אה״ע: יג, חו״מ: יד). בהקדמת המלבה״ד נכדו ר׳ יהושע, פרטים ביוגרפיים על זקנו המחבר. בנו הב׳ דוד (אב״ד נפלקוביץ) התקין את המפתחות, וכשנסע לקראקא מצא את ר׳ מרדכי הכהן טרעלער, שהתמסר לסידור הכתבים והדפסתם. בפתיחה ג׳ דרושים לתשובה. המסכימים: השו״מ בתרל״ד (ברישא הרביץ תורה עם תלמידים הגונים חריפים... והרבה פלפלתי עמהם מפיהם ומפי כתבם... נודע בקהל רב את כל מעשה תקפו וגבורתו, והיה לו לב חריף... הזאב יש לו דרישה וחקירה בים התלמוד והפוסקים), לפני ההדפסה ימסור הערות ד״ת בארוכה; ש״ב הדב״ח בתרל״ג בוישניצא (ונשאר אחריו כתבים רבים שו״ת וחידושים... המלבה״ד הוא בר אוריין ובר אבהן.. נין ונכד למהר״ש מניקלשפארג); רצ״ה אורנשטיין (האדם הגדול בענקים, הגאון המפורסם בתורת צדקתו ויראתו, חריף ובקי בכל חדרי תורה, פאר דורו ובין גאוני זמנו היה נמנה); בתרל״ז ר׳ ישראל יהושע טרונק מקוטנא (בימי חורפי שמעתי את שמעו הטוב, יראתו וחכמתו); מהרש״ס (כשמן תורק שמו לכל באי שערי תורה במדינה זו); רח״א וקס מקליש (מגאוני ארץ בימיו, וגם היה גביר גדול, בצל החכמה ובצל הכסף, וחיזק מוסדות הדת ועשה אזנים לתורה, כי בכל סביבותיו הקים עולה של תורה); רמ״מ מויזניצא ע״י ר׳ אפרים מהלר בתרל״ד; ש״ב ר׳ יהושע הורביץ מדזיקוב בשם אביו ר׳ מאיר (למען ידידות חביבות אהבה שהיה בין כ״ק אאמו״ר... עם כבוד הרב האי גאון המפורסם, חסידא קדישא, יקר מפז ומפנינים אצל כל צדיקי הדור); ר׳ יחיאל ב״ר שרגא פייבל מאלכסנדר בפילץ בתרל״ג (הם מתוקים וחריפים); ר׳ אברהם בורנשטיין מנשלסק בתרל״ח; רא״ל מגור; ר׳ יעקב צבי מפוריסוב בתר״ם, והיו עמו עוד. לאה״ע-חו״מ שער נפרד, אותן ההסכמות, ב׳ דרושים בלבד, והקדמה קצרה מהנכד. בקולופון מקוה להדפיס גם את הכתבים על סוגיות ואגדה.

בין היתר השיב לברדיטשוב על השו״ב ר׳ אברהם שפסל המהרש״ק (יו״ד, א); לר׳ אהרן חיים (יו״ד, ה); לר׳ יעקב (חו״מ, ד); לר׳ יעקב ליב בת״ר (או״ח, א); לר׳ שמואל זנויל וב״ג (יו״ד, יז).

תשובה אליו: שארית יעקב (יוטס), סד. נזכר בשו״מ, רביעאה, ח״ב, רו (בתרכ״ו). ד״ת ממנו: באר עשק בסוף טעמי המצות (קנרפוגל), ובהקדמה; כר״ש סיון־תמוז תשמ״ה, יב־יג, אייר־סיון תשמ״ו, יג, טבת תשמ״ז, יז.

דור דעה, גאונים, מילואים, 8; ברודי, 71, 162; רישא, 79, 106.

ר׳ אלימלך ב״ר ישראל אריה ליב **פרנקל**

מפודהייץ (תר״ס-תרע״ה)

בנו של ר׳ ישראל אריה ליב האדמו״ר מפרימישלן. חתן ר׳ נחום מנרול, ב״ר אהרן ב״ר אשר ישעיה מרופשיץ. האדמו״ר מפרימישלן בפודהייץ. במנויי ארץ החיים עם א״י תרס״ד. נסע לרבי מצורטקוב. נפטר ביום כ״א אב תרע״ה. בנו ר׳ אשר ישעיה אדמו״ר מלבוב. הסכים על ספר זכרון ישראל (קסלר), לבוב תרפ״ה. י״א שבתו זו׳ ר׳ נחום מנרול.

מליצי אש, ג, אדר, 82.

ר׳ אלעזר ב״ר אלתר **פרנקל**

נולד לאביו ר׳ אלתר רה״ק בדינוב בשנים תר״ס-תרע״ד, ולאמו חנה מינדל בת ר׳ נחמיה ויינברגר. נשא את סאשע, וידע צער גידול בנים ושכול. נפטרו לו שלושה ילדים, ואח״כ ישעיה בן הכ״ג בקראקא, רחצ׳יה בת הי״ז כשגרו בוינא במלה״ע א׳, ור׳ משה בתר״ץ בן ל״ה ואב לשלושה. עכ״ז היה מלא מרץ לניהול עסקיו, ושיקום חיי קהילת דינוב.



ר׳ אלעזר פרנקל מדינוב

רה״ק בשנים תרע״ט-תרצ״ז, עמוס בשיעורים ובצורכי ציבור, בעל תפילה בימים הנוראים בקול בכי. התפרנס מטחנת קמח, ובימ״ס מסועף ליינות ומשקאות. בתו ביילא, בעלה ר׳ יצחק רכטר־פרנקל ובנם ניסן, נספו בשואה. בנו מרדכי נלוה אל הוריו לגולת סיביר, ושם נפטרו בחורף תש״ג.

דינוב, 177-180.

ר׳ אלתר אריה ליביש ראה בתוך: **פרנקל, ר׳ יוסף שאול**

ר׳ אריה ליב ראה לפי: **פרנקל, ר׳ יהודה יצחק אריה ליבוש**

ר׳ אשר ישעיה ב״ר ישראל אריה ליב **פרנקל**

מסטרליסק וסטרי (תרל״ט-תש״ב*)

נולד בשנת תרל״ט לאביו ר׳ ישראל אריה ליב האדמו״ר מפרימישלן. נשא את בת שבע בת ר׳ לוי יצחק קליגהופט האדמו״ר מסטרליסק, ב״ר שלמה בן השרף. אדמו״ר בסטרליסק על מקום חמיו, ועל שמה נקרא גם כשקבע בתרע״ד את מושבו בסטרי. רבים נהרו לשמוע את תפילותיו ותורותיו. נספה בשואה עם משפחתו. היו לו ד׳ בנות וב׳ בנים, ובהם: א. הסופר ר׳ לוי יצחק; ב. ד״ר ישראל ששרד, וכיהן כספרן הספריה היהודית בטורונטו. מח״ס פשט בספרות התלמודית והמדרשית; ג. זו׳ ב״ד ר׳ לוי יצחק קליגהויפט אב״ד אטיניא.

סטרי, 117.

ר׳ בנימין פרנקל

גביר יחסן בלינסק. נקרא ריישר על שם העיר אליה עבר. בנו כנראה של ר׳ צבי הירש בפשוורסק (ולא של ר׳ אברהם וזו׳ חנה), שאחיו: ר׳ שמואל רב בהורודנא, אבי ר׳ דב בר דומ״ץ קולומיאה, ור׳ ליב בבראד, אבי ר׳ צבי הירש אב״ד טיסמניץ. נשא את בתו של ר׳ יעקב אב״ד קטלבורג, חתנו של ר״ש מנ״ש, חתן ר׳ יהושע ריישר שנשא את אחות ר׳ שמואל אב״ד טיסמניץ, בני ר׳ מרדכי ראש מדינה מטיסמניץ. בניו: א. ר׳ אברהם זאב וולף אב״ד פשוורסק ברישא מחבר שו״ת משיב כהלכה; ב. ר׳ פנחס שמעיה מלינסק. נשא את מרים גולדה בת דודו רצ״ה הורביץ אב״ד וישניצה, ב״ר יעקב אב״ד קטלבורג. בתם זו׳ ר׳ יצחק קנר, אחיו של ר׳ אביש בסנוק; ג. גיטל זו׳ ר׳ אברהם יואל הורביץ, ב״ר צבי יהושע אב״ד טרנוב בר״ש מנ״ש.

אחיו: א. ר׳ שמשון בסנוק אבי ר׳ פנחס; ב. ר׳ משה בפשוורסק וזו׳ בלומא. אולי הוא הצדיק ר׳ אברהם משה (להלן. וראה: ח״ג, 973); ג. ר׳ ישעיה בסמבור, אבי ר׳ מנשה; ד. ר׳ מיכאל באולינוב; ה. לאה זו׳ ר׳ דב בר דומ״ץ קולומיאה, בן דודה ר׳ שמואל רב בהורודנא; ו. שינדל זו׳ ר׳ זאב וולף בסנוק (אינו בנו של ר׳ בנימין!); ז. גיטל זו׳ רצ״ה אב״ד טיסמניץ, בן דודה ר׳ ליב מבראד.

בני ר׳ משה מפשוורסק דלעיל: א. ר׳ אברהם בצאנז; ב. ר׳ דב בר בבראד; ג. ר׳ יעקב בגריידינג; ד. ר׳ ישראל רב בירוסלב; ה. ר׳ נחום פאשאוור ענגלרד (להלן); ו. ר׳ חיים ביברוב; ז. ר׳ מאיר בסנוק; ח. ר׳ נתן בצאנז; ט. שרה זו׳ ר׳ מנשה בסמבור, בן דודה ר׳ ישעיה מסמבור; י. פייגעלע זו׳ ר׳ פנחס בסנוק, בן דודה ר׳ שמשון.

ר׳ נחום פאשאוור ענגלרד דלעיל, תלמיד החוזה. נשא את שינדל בת דודו, וגר באחוזת חמיו ר׳ בנימין ברז״ו מסנוק שנקרא הצעיר, להבדילו מחמיו דו״ז ר׳ בנימין ריישר אבי המשיב כהלכה. אח״כ עבר ללינסק, ועד לשואה נקראה המשפחה בסנוק דארלאך מלינסק.

ילדיו: א. ר׳ מאיר. רב בידלוביץ שבפולין; ב. ר׳ יעקב בלינסק. נספה בשריפה; ג. פריידל זו רמ״מ הורביץ אב״ד לינסק נכד ר״נ מרופשיץ; ד. רייזעלע זו׳ ר׳ מאיר לנדא בלינסק. בנותיהם: זו׳ ר׳ יעקב בוימל מלינסק; זו׳ ר׳ יצחק פינטר אב״ד בוקובסק; ה. בלומא זו׳ ר׳ יעקב ישעיה לעוו בשנדישוב. אהל הוקם על קברו, ונהרס בשנות השואה. אבי סבו של פרופ׳ זאב לב, שערך את רשימות היחוס של המשפחה; ו. חנה זו׳ ר׳ משה בצאנז; ז. זו׳ ר׳ מיכאל רב בלינסק; ח. גיטל זו׳ ר׳ יונתן מאיר ערלעזער בלימנוב; ט. סערעלע זו׳ רז״ו קנרק ברישא; י. בן או בת.

ר׳ ברוך ב״ר ישראל אריה ליב פרנקל

בנו של ר׳ ישראל אריה ליב האדמו״ר מפרימישלן. נשא את רבקה בת ר׳ יעקב יעקבקא הלפרין אב״ד סוקוליבקה. לדוחקו הדפיס כמה ספרים כדי שיתמכו בו בכבוד: הליכות עולם, למברג תרס״ז, עם הקדמתו בשבחי המחבר; בשנות התר״ס סגולה מהבעש״ט בה מבקש שישלחו אליו תרומות, כי קשה לו עוד לחזור על הפתחים; בית הלוי עה״ת מר׳ ירוחם חיים מדולינא, למברג תר״ע. אדמו״ר בסוקוליבקה ואח״כ בלבוב. במלה״ע נדד בהונגריה עם תשעת ילדיו וקיבל רבנות בפעסט, אלא שהשלטונות גרשוהו. בנו ר׳ ישראל אריה ליב הלפרין אדמו״ר בלבוב ובניו יורק.

מכתבו מתר״ף לעזרת תורה, זכרון בספר, 44.

ר׳ דוד ב״ר יהושע פרנקל

מנפלקוביץ (תרכ״ב-תש״ב)

נולד בזבלטוב ביום כ״ה אדר תרכ״ב (ולא תרכ״ה) לאביו ר׳ יהושע מרישא ב״ר פנחס ב״ר אברהם זאב וולף אב״ד פשוורסק ברישא, ולאמו אסתר בת רבי יעקב הגר מזבלטוב. בעודו בחור סייע לאביו להדפיס את ספר משיב כהלכה של זקנם. תלמיד ר׳ משה ה״ש מברדיוב ור׳ משה אפטר מטרנוב. נסמך ממהרי״א איטינגא, רד״כ ר״פ ועוד. בקי בהוראה, וחסידות שפוכה על פניו. הרבי משינאווא שידך לו את בת ר׳ אליעזר יצחק גרדין אב״ד איזביצא, ועבר לשם. אחרי גזירת גירוש הנתינים הזרים מפולין הרוסית, נתקבל בתר״ן כאב״ד נפלקוביץ בבוקובינה בה כיהן יותר מיובל שנים. במלה״ע א׳ נמלט לווינא, עם משפחתו בת ח׳ נפשות. חביב על הגאונים והצדיקים שהיו בעיר, וראשון החותמים להיתר קטניות. אחרי המלחמה שב לעיירתו. כל בני הקהילה אהבוהו, כי היה נוח לבריות ומתמיד. נספה ביום כ״ב תשרי תש״ב, עם בנו ר׳ יהושע אב״ד סלטין. אליו: באר חיים מרדכי, ח״ב, נח. שרד בנו ר׳ משה יהודה ליב, רב

בוינא, ניו יורק וירושלים. הניח שו"ת בד"ח שו"ע, ודרשות לתורה ולמועדים.

תשובות אליו: כאב"ד דרנא, אבן יקרה, קמא, יו"ד, נד, תנינא, מז, נא; קול מבשר, ח"ב, א. בחותמי משפט צדק תרע"ב לצד ויזניץ.

הרב משה לייטר, הדרום, טו, 66.

ר' דוד ב"ר יחזקאל **פרנקל**
מהוסיאטין (תרל"ו-תש"ח)

נולד בסנוק ביום כ"ג שבט תרל"ו לאביו ר' יחזקאל אב"ד הוסיאטין, ואחרי פטירתו בתרע"ב מילא שם את מקומו (בפנקס, ח"ב, 182: מתר"ע!). נסמך מרא"מ שטיינברג ור' שמואל נתנזון אב"ד פודקמין. פתח הוצאת ספרים ההדרת ספרי קדמונים. בסוף תרצ"א עבר לוינא כמו"ל ומו"ס. ניצל לארה"ב. נפטר בניו יורק ביום כ' סיון תש"ח. ילדיו: א. ר' אהרן אליעזר ליפא בארה"ב, נפטר לפני תשל"ג. נשא את טשרנא ברריינא בת ר' ישראל אריה ליב הלפרין האדמו"ר מסוקוליבקה בלבוב, ובנם ראי"ה; ב. הינדא ברכה זו' ר' דובריש צוקרמן אב"ד בופלו; ג. רחל דינה זו' ר' נפתלי ב"ר שמואל טייכמן. נפטרה לפני תשל"ג; ד. יוסף. נפטר צעיר ביום י"ח טבת תרצ"א. אביו מזכירו בראש דרך חיים לונזנו שבהוצאתו.



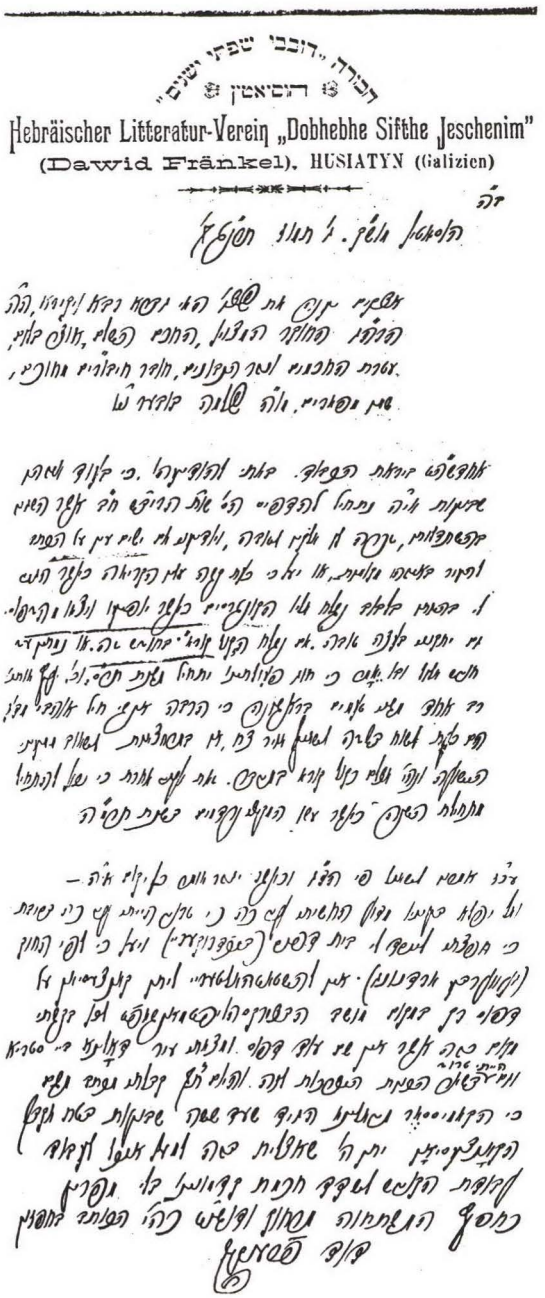
הרב דוד פרנקל מהוסיאטין

כמשקל נגד לחברת מקיצי נרדמים בברלין, הקים בתרס"א את חבורת דובבי שפתי ישנים בהוסיאטין הנזכרת כמקום ההוצאה, וניהל אותה. פרי הבכורים היה הדפסת **שו"ת הריב"ש החדשות**, שהעתיק בחפזון מכתב יד יחיד שבליידן גיסו ר' ליפא שוואגער מקולומיאה, ולו צירף כמהדיר: מבוא, מראי מקומות, הגהות והערות. מונקאטש, דפוס ר' צבי יעקב קאהן

ושותפו ר' מנחם קליין, תרס"א, 4, 112 עמ'. ד"צ בירושלים תש"ך ותשל"ה.

תוספות עמ"ס ע"ז לרבי אלחנן ברבינו יצחק מדמפיר, לראשונה מכתב יד שנקנה מר' שמואל שנבלום מלבוב. דפוס קאהן עט פריעד, תרס"א, 4, 92 עמ'. המהדיר הוסיף מראי מקומות, ובהקדמתו מרכז את הידיעות על המחבר. ד"צ בישראל תשכ"ז.

זרע אנשים רע"ז פסקי גאוני חכמי ישראל בד"ח שו"ע בחתימותיהם, כשבהתחלה תשובות הרמב"ם.



מכתב הרב דוד פרנקל בתרנ"ט לר"ש בובר בענין ההכנות ליסוד חברת דובב שפתי ישנים

הועתקו מכרך ישן בחתימת החיד״א, והמהדיר ברר ממנו את מה שנוגע הלכה למעשה מהיותר מפורסמים בהוסיפו מ״מ והערות קצרות, תרס״ב, ד, עד ד׳. בהקדמת הרב יצחק רפאל אשכנזי אב״ד אנקונה כותב, שמאחר שנתכבד כחבר לחברה שולח כרך שבידו, אותו קנה רבו רד״ח ויואנטי ז״ל מנכד החיד״א. ד״צ ע״י ר׳ יחיאל מאיר מורגנשטרן האדמו״ר מקוצק עם הקדמתו, ב״ב תשל״ב.

קהלת עם פירוש רס״ג, לראשונה מכתב יד ישן, ומ״מ מהמהדיר. מ. סיגעט, דפוס א. קויפמאן, תרס״ג, לד ד׳. ד״צ בירושלים תשכ״ט ותשמ״ג. ההדיר בתרע״ד את שו״ת אביו אמרי יחזקאל, עם כמה הערות.

מהקטלוגים שהדפיס בית מסחרו בוינא: רשימת גנזי מזרח ומערב, ספר א. כולל כשישים כתבי יד עתיקים בכל מקצועות חכמת ישראל, ומכתבים שחלקם למהרש״ק. במכונת כתיבה, וביד סימון שנמכר ורמזי המחיר. בבטנה כיס רשימות שונות. רשימות אוצר נחמד ונעים, יותר ממאה ועשרים כתבי יד עתיקים בכל מקצועות חכמת ישראל והם יחידים בעולם, קב ד׳. לקורות ישראל במלכות יון, רשימת ספרים וכתבי יד עם מפתח לפייטנים ולפיוטים במחזור קורפו, קטלוג 72, 36 עמ׳. רשימת ספרים הבראיקה המוצעים למכירה, מס׳ 73. כולל כחמש מאות ספרים בג׳ מדורים: שו״ת, פוסקים, מפרשי הרמב״ם, עם מחירים בשילינגים, יב ד׳.

13 קטלוגים של בימ״ס ליפא שווגר אתו בהוסיאטין מתרס״ח-תרע״ד, הוצעו למכירה ע״י אגודת יודאיקה בירושלים, קטלוג חורף תש״ן, מס׳ 786. קטלוג מבית מסחרו, וכן מבימ״ס י.מ. בעלף בוינא, מס׳ 790.

בארה״ב ערך את ספר היובל לפרופ׳ אלכסנדר מארכס, במלאת ארבעים שנה לכהונתו בתור ספרן בישראל, בהשתתפות חכמים ידידים ומוקירים. ניו־יורק, ״עלים״ לביבליוגרפיה וקורות ישראל, תש״ג, 154, 10 עמ׳, לוחות.

תשובות אליו: מהרש״ם, ח״ו, סו, ח״ז, ג, כז, פ, קמט בתרנ״ג-תרנ״ז. בתרע״ד חבר אגוה״ר מיסודו של הרב הכהן מקהיר.

הוסיאטין, 68-70; קהילתיים, 23.

ר׳ זאב וולף פרנקל. ת״ח בקראקא.

תשובות אליו: טוט״ד, (קמא, רצ), תליתאה, ח״א, יז; כנויי נדרים, ב, ע״א. לר׳ חיים יונה ת״ח בבראד: שנות חיים, סב ע״א.

ר׳ חנוך הניך ב״ר משולם זלמן **פרנקל**

בנו של ר׳ משולם זלמן ב״ר יוסף אהרן האדמו״ר בדורוהוי. נקרא האדמו״ר מרישא (ח״ג, 958). מילא בדורוהוי את מקום אביו, גם בשנות השלטון הקומוניסטי. עלה לארץ בתשכ״ב, והקים את בית מדרשו בחיפה. נפטר ביום י״ט סיון תשכ״ד. בניו: א. ר׳ אליעזר זאב חתן אב״ד דורוהוי; ב. ר׳ לוי יצחק.

אנציקלופדיה לחסידות, אישים, ח״א, תרלה (משובש).

ר׳ יהודה יצחקל׳ב״ר שלמה זלמן **פרנקל**

מויליפולי ות״א (תרנ״ז-תשמ״ג)

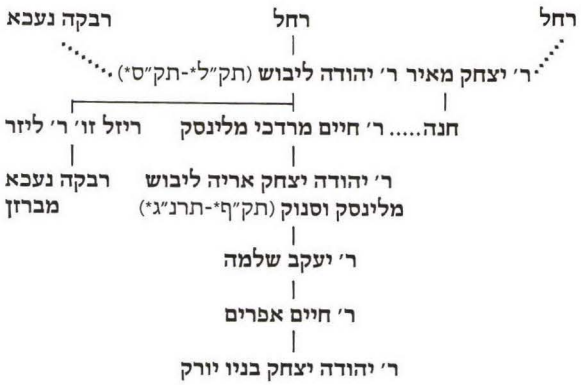
נולד בויליפולי ביום כ״ט שבט תרנ״ז לאביו רבי שלמה זלמן. מצד סבתו התיחס לרב מסויניק (סנוק?). נשא בתרפ״ג את דינה בילא, בת רבי אלעזר אפשטיין מזלושיץ־ניישטט חתן רי״מ מקומרנא. סמך לשולחן חמיו, ויסד בעיירה ת״ת, בית יעקב וקופת גמ״ח. מסר שיעורים לבחורים ובעלי בתים, והיה ציר לכנה״ג



הרב יהודה יצחק פרנקל

של אגו״י. בתרצ״ג לערך נסע לארה״ב, וחזר עם חוזה לרבנות בית כנסת. זו׳ סירבה לנסוע לשם רק לארץ, ועל כן נסע בתרצ״ו לת״א לבדו, ובניסים השיג בתרח״ץ סרטפיקט גם לזו׳, ולבתו אסתר אלטע זו׳ הרב אברהם משה פישמן מהרצליה שכתבה לי פרטים על המשפחה. בנו יוסף חיים נפטר כבן מ״ז מניתוח לב פתוח. הקים ביכ״נ אור אמת על שם סבו המאור ושמש. רבים נמשכו לאישיותו הנעימה, וסמכו עליו בפסקים ובוררויות. נתקבל כרב מחלקת הנישואין במועצה הדתית. חסיד צורטקוב, והרבה לבקר בחצר האדמו״ר מבלז. ההדיר ספר נוצר חסד על אבות של זקנו, ירושלים תשט״ו. נפטר ביום י״ז תשרי תשמ״ג, ונטמן בנחלת יצחק.

אנשי שם, ח״ב, 50; א. רוטר, הצפה, י״ז חשון תשמ״ג, 3.



ר׳ יהודה יצחק אריה ליבוש ב״ר חיים מרדכי **פרנקל**
מלינסק וסנוק (תק״ף-תרנ״ג)

נכד הקיקיון, מהר״ם לובלין, לבוש ורח״כ. אביו ר׳ חיים מרדכי ראב״ד לינסק, היה בנו של ר׳ יהודה ליבוש בן רחל שנפטר צעיר בתק״ס לערך, נשא את בת דודו הצדקת רבקה נעכא, בתו רייזל זו׳ ר׳ ליזר, אמה של הנדיבה רבקה נעכא מברזן שתרמה להדפסת ספר מחידושי בני המשפחה, שרידי כתביו נדפסו בספר שני צמידים. אמו חנה בתם של ר׳ יצחק מאיר ורחל התפללה בהניקה אותו, שיחדש בתורה חידושים כמספר טיפות החלב שיונק. כבר בגיל שמונה־תשע החל לחדש חידושי אמת. תלמיד מובהק לר״ש מקמינקא. הסתופף בצל רצ״ה מרימנוב (כנזכר בבארות המים דף מה) והדב״ח.

ראב״ד לינסק על מקום אביו. רצ״ה חיות כתב בתרי״ב לרצ״ה אדלמן, כי הוא והת״ח ר׳ ליביש פרנקל מסנוק, הביאו אליו חומש על קלף צבי מעזבון ר׳ שאול וואהל (גדולת שאול, דף לב ע״א). קיבל כתב רבנות מליזנסק, ולא נענה. מתרי״ח לערך רבה של סנוק ל״ה שנה. נודע כגאון קדוש, וכל היום שקד בתורה. למרות היותו חסיד צאנז לא התערב במחלוקת, ולא עבר להתפלל בקלויז הנפרד שלהם. כשנהרס הקלויז החסידי ונבנה ביהמ״ד הגדול — קבע בו את מקום תפילתו, ואף נכנס מפעם לפעם לקלויז ס״ג. עסק גם בצדקה ובהכנסת אורחים, בביתו הסמוך לביהכ״נ. כמעט כל הבע״ב בעיר נחשבו תלמידיו. ביבליופיל בעל ספריה פרטית גדולה. נפטר בתרנ״ג לערך, ואהל הוקם על קברו.

הניח כתבים רבים על טור או״ח ויו״ד, ספר מטעמים על מסכתות הש״ס, משניות, אגדות, דרשות, שו״ת, הגהות על מדרש רבה, והכל אבד. בחייו הוציא לאור רק את הספר: **שני צמידים** (בראשי הדפים: צמודים), מחידושי סבו על שתי סוגיות במסכת ב״מ, ועמו **מחיר חלב** בהלכה, **מעט מים** באגדה ממנו. פרעמישלא תר״ם, ב, יח; טז; יב ד׳. ד״צ ע״י נינו, ניו יורק, דפוס האחים גרויס, תשל״ד, בתוספת שני דפים בהתחלה מהמהדיר. בהקדמת הנכד המחבר השני, כותב שהוציא את כל כספו לנישואי בניו, ולא חשב להדפיס. להפתעתו שלחה אליו רבקה נעכא בת ר׳ ליזר מברזן, בת דודתו רייזל אחות אביו אשר לא ידע כלל על קיומה, את כתבי זקנה מצד אביה, והתברר שהם דפי עץ חיים כתב־יד. חשב שמרמזים לו בזה, להדפיס מחידושי זקנו שהניח יותר מאלף דפי חידושים שנכתבו כנראה בילדותו, ובלו בשמונים השנים האחרונות, ובת הדודה הסכימה לממן את הדפסת חידושי זקנה מצד אמה. לא רשם בדרך כלל מה שנתחדש לו בלימוד התלמידים, וכאן נטל מהבא בידו בלי סדר. בעצת ידידיו הדפיס על רבנו יונה ברכות וחידושי אגדה עמ״ס מגילה, ומקוה להדפיס עוד מחידושיו בכל המקצועות. בהקדמת נינו המהדיר השני מספר על הצלתו מהשואה, ומוסר פרטים על המחבר.

נשא את בתו של ר׳ מאיר ענגלרד מסנוק, שהיה כנראה בן אחיו של ר׳ נחום פשויער. בניו: א. ר׳ בריש בסנוק. במנויי אמרי צרופה תרל״ב עם אביו; ב. ר׳ אברהם בגורליץ בתר״ל; ג. ר׳ אפרים, רב הצעיר בחיי אביו (י״א בטעות: חמיו). מנוי על דרש משה תרל״ט ואדב״ע תר״ם עם אביו, ועל חי׳ מהר״פ תרמ״ו. בתו חנה גיטל זו׳ רש״ז פרנקל האדמו״ר מויליפולי הי״ד; ד. ר׳ יעקב שלמה מנכבדי סנוק. חסיד דינוב. הלך בשביל האמצעי ללא קנאות. חתן ר׳ אברהם אהרן ט״ב אב״ד קולבסוב. התחתן בבתי רבנים ואדמורי״ם. ילדיו: 1. זו׳ החסיד ר׳ מיכל ליביש דרליך מחצר בלזוב־ריבטיטש; 2. זו׳ הת״ח ר׳ יהושע קלוגר; 3. ר׳ חיים אפרים. נספה באושוויץ ביום י״ח אב תש״ד, עם זו׳ פעסיל בת ר׳ דוד אליהו (נספה עם זו׳ דינה באושוויץ ביום ג׳ סיון תש״ד), חתן ר׳ נפתלי ב״ר חיים יוסף גוטליב אב״ד סטרופקוב. ילדיהם: I. נפתלי צבי (כ״ה אדר תרצ״ט); II. פריידל לאנא (ג׳ סיון תש״ד); III. פעריל (י׳ שבט תשכ״ט); IV. ר׳ יהודה יצחק רב בניו יורק, מהדיר ספר שני צמידים. חתן ר׳ ניסן ב״ר אלימלך צוויבל (י״ג תמוז תש״ד), וזו׳ מכלא בת ר׳ חיים ברוך (י׳ סיון תש״ד); V. דבורה זו׳ ר׳ שאול אשכנזי; VI. ר׳ אברהם אהרן; VII. ר׳ משה; VIII. ר׳ יוסף. מצאצאי רייא״ל בת״א גם: הרב מאיר לנדא, ור׳ פנחס שינמן ראש המועצה הדתית.

תשובות אליו: ש״ב, דב״ח, ח״א, אה״ע, סז, עב־עד (״כי ידעתיו לגדול הדור״, וקרא לו שלא יתפטר מרבנות סנוק כאשר בעניוותו חשב שאינו ראוי לאותה איצטלה, משראה כנראה שנתעוררה מחלוקת נגדו. עליה כתב אליו בתר״ך: עטרת חיים, ח״ב, טז), ח״ב, או״ח, מד, יו״ד, לב (לנכדו ר״ש מבובוב שישאל אותו, ואם יסכים כן תעשה), אה״ע, קכו, קמד, קנח בתר״ך-תרכ״ח (גם בצורת ר׳ יצחק יהודה). חתם באסרו חג השבועות תרכ״ט למען הדב״ח. במנויי אמרי צרופה תרל״ב, אמרי בינה תרל״ג (ר׳ יצחק), חומר בקודש תרל״ו, ודרש משה תרל״ט.

הרב אלתר מאיר, סנוק, 87, 291.

ר׳ יהושע השל ראה בתוך: **פרנקל, ר׳ יוסף שאול**

ר׳ יוסף פרנקל. לחב״ד ברעדים, בית יצחק, או״ח, צח.

ר׳ יוסף ב״ר מנחם מנדל **פרנקל**
מבילין (תרל״ו-תש״ד)

נולד בקראקא בשנת תרל״ו לאביו ר׳ מנחם מנדל שהתיחס למהר״ם רוטנבורג, החכם צבי ואחרים, תעשיין וסוחר, למדן ונדבן, מנכבדי הקהילה, יד ימינו של רש״ס, ממארגני מחז״ה, ומחסידי הדב״ח. הבן נשא את פרל בת ר׳ יצחק הכהן ר״פ נכד הש״ך, תעשיין ונדבן בבילין. עבר אל חמיו, ונסע עמו כחסיד אל הרבי מגור. בין שתי המלחמות הקים ביח״ר לטויית אריגים, ופתח בערים שונות בתי מסחר למכירתם. רחשו לו אימון בגלל יושרו והגינותו, ולכן הצליח בעסקיו. פעיל בעניני הכלל כחבר הקהילה והעיריה, ובהנהלות מוסדות החינוך והצדקה. מראשי אגו״י, ומשתתפי ועידותיה וכנסיותיה הגדולות. חביב על גדולי הדור. אציל בהליכותיו, ובעל מוסר בהנהגותיו. גבוה, הדור פנים, עינים פקחיות. למד שיעוריו בעיון בסדר יום מאורגן.

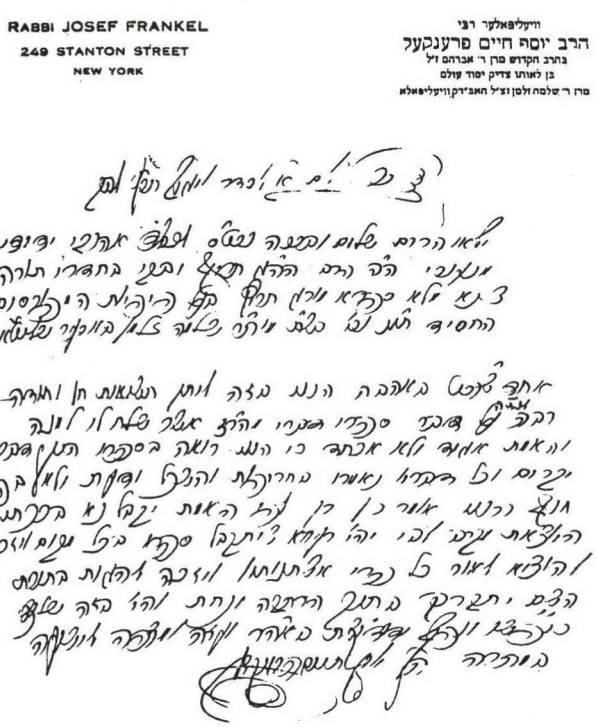
בפרוץ המלחמה ברח עם זו׳ וילדיו לוורשא, ובשארית הונם תמכו בנזקקים. אירגנו עם בניהם בתי יתומים ותמכו בהם, וכן החזיקו בידי רבנים ואדמורי״ם. ניצלו מהמשלוחים ההורים, הבנים רא״ס ורמ״מ ובת שעבדו בביח״ר טיבנס. התחבאו בבונקרים, ובינתים השיגו דרכונים של פרגוואי באמצעות קרוביהם בשוויץ. הובלו בתש״ג למחנה ויטל בצרפת, ועשו שם שנה באוירת לימוד וקיום מצוות, עם המשפחות של ר״פ ויינגורט מבילין ואחרים. התכתב עם בנו ר׳ שבתי בניו יורק, וזירזו בלימוד תורה. כשמדינות דרום אמריקה ביטלו את תוקף הדרכונים, נלקחו בניסן תש״ד למחנה דרנסי, וביום ז׳ סיון נשלחו לאושוויץ שם נספו הי״ד.

ילדיו: א. ר׳ אלכסנדר סנדר. נשא את יוכבד רבקה בת ר׳ מאיר אלטר בכורו של האמרי אמת. היא״צ של ג׳ ילדיהם נקבע לל״ג בעומר; ב. חיה ראדא יהודית; ג. דבורה אסתר; ד. מאטל זו׳ ר׳ אברהם (או אהרן) דוד רבינוביץ ב״ר גבריאל אב״ד ניישטט נכד היהודי הקדוש, ובתם דבורה; ה. טויבא; ו. ר׳ יעקב. נשא את יוטא פיגא טירקל, ולהם ד׳ בנות וב׳ בנים מגיל תשע עד ג׳ שבועות; ז. ר׳ מנחם מנדל, זו׳ שינדל, ועוללם דוד. עבר אל חותנו לטשנסטוכוב. כולם נספו הי״ד. שרד רק: ח. הנגיד ר׳ שבתי בניו יורק ובני ברק, מו״ל הרמב״ם המשוכלל.

הלל זיידמן, אלה אזכרה, א, 239-246; מגד ארץ תשי״ז, בסוף.

ר׳ יוסף חיים (יוסלי) ב״ר אברהם **פרנקל**
משנדישוב (תרכ״ה*-תש״ב)

בנו של רבי אברהם מויליפולי. אחרי פטירת אביו בתרנ״א, רשום כרב שם בשנים תרס״ד-תרס״ט. אדמו״ר בשנדישוב (וי״א שגם אב״ד). נשא את חנה בת ר׳ אלטר זאב הורביץ אב״ד סטריזוב. ביקר בתר״ץ בארה״ב. נרצח בקבר אחים ביום ו׳ אב תש״ב, עם עוד 274 יהודים. בניו שרדו: א. ר׳ שלמה זלמן הרבי מויליפולי־שנדישוב בניו יורק. רב קהל בני שלמה



תודת רבי יוסף חיים פרנקל מויליפולי בתר״ץ, להרב שלמה זלמן בארער על משלוח ספרי דברי מהר״ז

זלמן בברוקלין. נפטר ביום ד׳ תמוז תשל״ה (המאור, רכו, 39); ב. ר׳ בן ציון. נפטר בן פ״א ביום כ״ז תמוז תשל״ט, והובל להר הזיתים (המאור, רנא, 39); ג. ר׳ אברהם; ד. ר׳ מנשה. נפטר ברוסיה בשנות המלחמה. הבנות נספו הי״ד: ה. צביה זו׳ בן דודה ר׳ קלונימוס קלמן הורביץ רבה האחרון של סטריזוב; ו. רכיל זו׳ ר׳ אברהם אייכנשטיין; ז. פרידה.

ר׳ יוסף שאול פרנקל

נקרא ר׳ יוסף שואל. בנו כנראה של ר׳ אריה ליביש (ב״ר יוסף שואל פרנקל אב״ד פשוורסק, בן בתו של ראס״מ), שההדיר את ספר תורת ראס״ם של זקנו. עשיר נשוא פנים בגלינא. התפלל בביהמ״ד של רבי בצלאל יהושע מושקוביץ בו נקרא הרב. עסק בתורה

יומם ולילה וחילק צדקה, כשזו׳ הינדא מנהלת את חנות האריגים שלהם. נפטר לפני תרנ״ח.
בנו יחידו ר׳ אלתר אריה לייביש ת״ח גדול, וצורף לפעמים לבית הדין בעיר. נשא את בתו האצילה והעדינה של ר׳ משה כהן רפפורט אב״ד ליזנסק ולבוב ממשפחת התבואות שור. הביא לדפוס בתרנ״ח את תורת הרא״ם של זקנו. בפרוץ מלה״ע א׳ ברחו מגלינא, ורכושם נשרף. נפטר אז, וכשהאלמנה ראתה את החורבן מכרה את המגרש ועברה ללבוב. ילדיה התפרנסו שם מבימ״ס לאריגים עד לשואה. מהם: א. ר׳ אלכסנדר סנדר הבכור; ב. ר׳ יהושע השל. נישא לבוצץ. זקנו הועידו בתרס״ז לרבנות ליזנסק (מחז״ה, ר״ח אב), אחרי שאביו הודיע כי לו חזקת הרבנות, ואל יבואו אחרים להפך בחררתו (כ״ג תמוז). למעשה נאבקו שם על הרבנות מועמדי בלז וצאנז, רשי״ב ה״ש מצשינוב ור׳ יצחק הורביץ מסטוטשין ב״ר משה מרוזוודוב. שניהם התיאשו, וכס הרבנות נותר פנוי זמן רב. דיין בלבוב, ורב בפרבר ויניק.
קהילת גלינא, יט, נב־נד.

ר׳ יחזקאל ב״ר אברהם אבוש **פרנקל**
מסנוק והוסיאטין (תר״א-תרע״ב)

נולד בשנת תר״א לאביו ר׳ אברהם אבוש שנפטר לפני תרל״ו, ולאמו רחל דינה שנפטרה לפני תרמ״ו. נשא את צפורה בתו של ר׳ ברוך מנחם מנדל וולף אב״ד בוכניה, נפטרה ביום ט״ז שבט תרס״ז. מתרכ״ט אב״ד נוביטניץ שליד סנוק, ואח״כ דומ״ץ סנוק. מתרל״ז (ולא מתרל״ט) ראב״ד הוסיאטין, ואח״כ לפני תרמ״ה האב״ד. רשום כך בתרנ״ו בפאלקסקאלענדער, אבל בתרנ״ט רשום שם הרב פנחס הורביץ. בנו מספר עליו שהגה בתורה יומם ולילה, תפילתו באשמורת הבוקר ברגש רב, ונחשב מבעלי ההוראה המובהקים. נפטר ביום ט״ז ניסן תרע״ב.
קונטרס השמות איך לסדרם בגט, מלוקט מספרים עם הוספותיו. פרעמישלא, דפוס רח״א זופניק ר״ח קנאללער והאמערשמידט, תרמ״ה, א, לג ד׳. בשער מודה לאחותו שרה זו׳ ר׳ יוסף פרידמן שסייעה להדפסה. באמצע הדינים, מימין חידושים להערות מקורם, ומשמאל ביאורים להשיב על השגות חכם מפורסם. מזכיר שעמו ספר שו״ת בד״ח שו״ע, ומקוה להדפיסו.
דברי אברהם, ביאור מספיק על ספר דעת קדושים הלכות טריפות מסי׳ מ עד סי׳ ס, ובסופו קונטרס השמות, כללים בכתיבת שמות גיטין (נתלש בשני העותקים שראיתי). תרמ״ו, ב, מז ד׳, במחיר 2 רו״כ. בהקדמתו מזכיר רוב צרותיו, וכותב שנתעורר לעבודה זו׳ ע״י בנו ר׳ אברהם אבוש בהיותו בן עשר, שסיים הש״ס לפני הבר מצוה שנחגגה בפני רבי ישראל מהוסיאטין, ונפטר עול ימים. מדפיס קודם ח״ב, וכשיהיה לו להוצאות ידפיס ח״א שעמו בכתובים עד סי׳ מ׳ ותר״ל. המסכימים: רי״א איטינגא (דברים טובים ונכוחים לאמיתה של תורה); רצ״ה אורנשטיין (דובר בשפה ברורה, ומשנתו לו סדורה); ר״י שמלקיס (עיינתי בדבריו, וראיתי כי דרך ישר לו); ר׳ חיים סופר אב״ד פעסט ממעדלינג שליד ויען (מצאתי בו עמקות וישרות... בעיני מצאו דבריו חן מאד); מהרש״ם עם ד״ת (מאז ומקדם ידעתי את האיש ואת שיחו, מעת שלח לפני כמה שו״ת, וגם לשמע אוזן שמעתי כי הנהו צנוף במעטה היראה אשר היא אוצרו). המחבר מודיע שבח״א יציג הסכמות רבני הרימלוב, סדיגורה וחירוב. הדע״ק בטור הימני באותיות מרובעות, ובשמאלי באותיות רש״י הפירוש דברי אברהם. בסופו מפתחות.
קונטרס תר״ל (תרתי לריעותא), עם כללי הכי רביתייהו (כך גידולם) שבאו כבר בספר דע״ק, ועם ביאור דברי אברהם, קאלאמעא, אלטער טייכער, תרנ״ג, ד, מח ד׳. המסכימים: ר״י ויידנפלד-נתקבלה באיחור לספרו הקודם - (למען כבודו החביב אלי מלאתי רצונו... כי דבריו בהשכל ובשכל הישר נאמרים, ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא); ר׳ מרדכי הירש אב״ד המבורג. בראשו מפתחות, ותודה לממן ש״ב ר׳ פנחס אימרגליק מהמבורג, וזו׳ זלאטא בת דו״ז ר׳ יעקב דייטשר מקראקא, לע״נ ילדיהם מרדכי שלמה, זלמן ובראנדיל. הספר נרשם במקצת בח״ב, 955.
דברי אברהם ח״א שער א׳, ביאור על הדע״ק הלכות שחיטה, כללי תר״ל והכי רביתייהו (לא נכללו כאן, כי נדפסו כבר בנפרד בתרנ״ג), דפוס ר׳ אלטער טייכער, תרנ״ד, א, סט, ח ד׳. בראשו מפתחות. בטור הפנימי דברי הדע״ק באותיות מרובעות, ובחיצוני פירושו באותיות רש״י.

שו״ת **אמרי יחזקאל**, פסקי הלכות, דינים נחוצים, ותשובות להלכה בעניני שמות גיטין בעיקר. הוסיאטין, דפוס פ. קבולק, תחילת תרע״ד, ב, עו ד׳, סח סי׳. בדרך כלל בלי שמות השואלים, רבני רוסיה ואחד מאמריקה. מעבר לשער הקדמת בנו המו״ל ר׳ דוד, הכותב שהניח ג׳ כרכי חידושים בענינים שונים, מלבד אלו שכלו בשריפת ר״ח אב תרנ״ג. מקוה להדפיסם, ובמיוחד את חיבורו על שמות אנשים ונשים המצויים במדינתנו. בסי׳ מ שם הוסיאטין בגט, עם דף השמטה בתחלה. סי׳ מא לירמילינץ. סי׳ נד מר׳ ישראל אברהם לרנר אב״ד טירספול פלך חרסון בתרנ״ו ואליו. בסוף מפתחות.

תשובות אליו: אבן יקרה, קמא, יו״ד, מה, תנינא, ו; בית יצחק, אה״ע, ח״ב, מז בתרנ״ב; הרי בשמים, ח״ב, קפט (ברכבת לחולה בשבת), ח״ג, נ בתרנ״ו-תרנ״ט; כוכב מיעקב, יח, כב; מהרי״א הלוי, ח״א, כח כיום ג׳ תשרי תרל״ח כדומ״ץ הוסיאטין;

מהרש״ם, ח״א, פג, קעט, ח״ג, רד, שד, שו, ח״ד, צו, ח״ה, כב, כג בתרל״ח-תרנ״ח; רב״ז, ח״א, צו; שו״ת רמ״ץ, ח״ב, חזקות, ט, י, השמטות, ה, ט בתרל״ג. במשתתפי אספה״ר בקראקא תרס״ג. מכתבו לאסור הרב שמשון אהרן מבוהושי, ואלו האיסורים, מונקטש תרס״ד. בחותמי משפט צדק תרע״ב לצד ויזניץ.

אהלי שם, 233; אלעזר שרביט, סאנוק, 625; פנקס, ח״ב, 182.

ר׳ יעקב פרנקל

דומ״ץ קמינקא, ממנה חתם על שו״ת אדב״ע תרל״ד ודרש משה אוסטרר תרל״ט. בנו כנראה ר׳ שלום דומ״ץ קמינקא, שנבחר להנהלת חברת מחז״ה המקומית (מחז״ה, י״ד שבט תרס״ה, 7).

ר׳ יצחק פרנקל

דומ״ץ בקשביץ בבית דינו של רצ״ה הורביץ סביב תקצ״ב. חתימתו בפנקס הקהילה.

ר׳ יצחק פרנקל

מגדולי תלמידי ראס״מ המזכירו במכתב המלצתו על ר׳ בירך מקולבסוב. בצעירותו גר בלבוב בה סידר והגיה בתקנ״ט את ספר שנות אליהו להגר״א על זרעים, והוסיף עליו מחידושיו ופלפוליו. בתק״ס לערך נתקבל לרבנות ברודשין, ולפני תקס״ה לטיסמניץ על מקומו של ר״מ איגרא. במנויי יסוד יצחק, זאלקווא תק״ע.

תשובות אליו: לנד״ז, בית אפרים, אה״ע, ח״א, ה, ל (נזכר), לא, לב פח (בתקס״ח) ללבוב; ישועות יעקב, או״ח, סי׳ רנה, אות ג; נט״ש, מא לברודשין; לנ״ד, תועפות ראי״ם, כת״י, ה.

לתולדות, 152, 340.

ר׳ ישראל אברהם פרנקל

ת״ח בבראד. תלמיד האב״ד ר׳ יצחק חיות. זו׳ מחלה נפטרה בת עשרים ביום ז׳ אייר תר״ע, בהניחה את חנה צירל. באותו קיץ טרח בגופו להעתיק מכתבי תלמידי רבו, ובממונו להדפיס את ספר תשובותיו שיח יצחק. בסוף הקדמתו — דבר הלכה משלו.

תשובה אליו: פרי השדה, ח״א, פ בתרס״ד. בסוף פאר ישראל (הורניק) נזכר שהשיב לו. ד״ת ממנו פירסם תלמידו ר׳ אברהם שטורם, אחיאסף, תר״ץ, חו׳ ג־ה, סי׳ כ.

ר׳ ישראל אריה פרנקל. ת״ח בטרנוב.

תשובה אליו: חזון נחום, קטו בתרפ״ט.

ר׳ ישראל אריה ליב ב״ר צבי הירש פרנקל

מפרימישלן (תק״ץ-תרנ״א)

נולד בשנת תק״ץ לאביו ר׳ צבי הירש, האדמו״ר בפרימישלן על מקום חמיו רבי מאיר. מסורת במשפחה כי התיחס לר׳ יוסף יוסקא הורביץ אב״ד יאס, ב״ר אריה ליב מוולוטשיסק. כשנולד רצה ר״מ מפרימישלן לקרוא לו ארון ליב על שם אביו, ובא אליו הבעש״ט בחלום שיקראו לו גם על שמו. נתגדל עשרים שנה על ברכי זקנו. נשא את (חיה?) בת ר׳ אלימלך רובין אב״ד סוקולוב ברא״י מרופשיץ. אדמו״ר בפרימישלן. נפטר ביום י״ג כסלו תרנ״א. ילדיו: א. ר׳ אלימלך מפודהייץ; ב. ר׳ צבי הרשלה. נסע גם לצורטקוב. בנו ר׳ ישראל אריה הי״ד אחרון השושלת בפרימישלן; ג. ר׳ ברוך מסוקוליבקה; ד. ר׳ אשר ישעיה מסטרליסק וסטרי; ה. אידל זו׳ רא״ז מרגליות אב״ד לנקא.

הקדמת בנו לספר יסוד יצחק; מליצי אש, ג, אדר, 87.

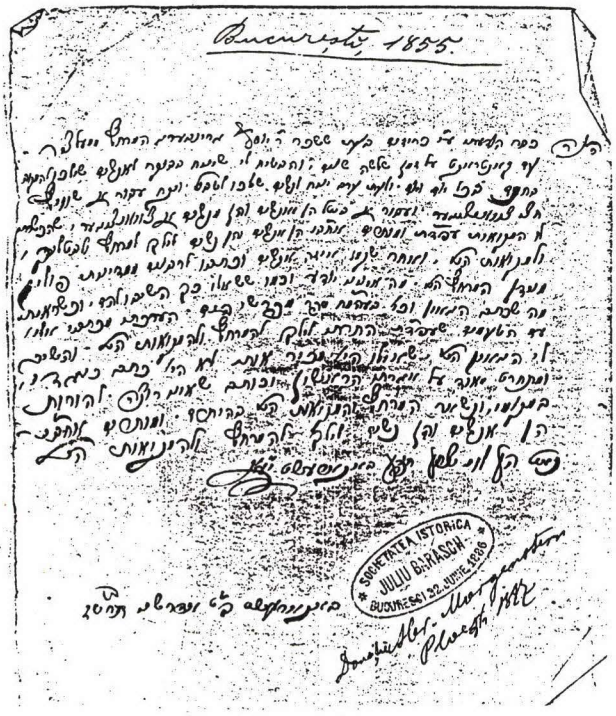
ר׳ לוי יצחק ב״ר אשר ישעיה פרנקל

נולד בסטרי לאביו ר׳ אשר ישעיה האדמו״ר מסטרליסק. סופר בעתונות החרדית בפולין, כגון אונזער גייסט, דער יוד הוורשאי, די יידישע ארבעטער שטימע. חיבורו: רבי אורי מסטרעליסק און זיין זון ר׳ שלמה, פשעמישל תרפ״ז, 32 עמ׳. נספה בשואה הי״ד.

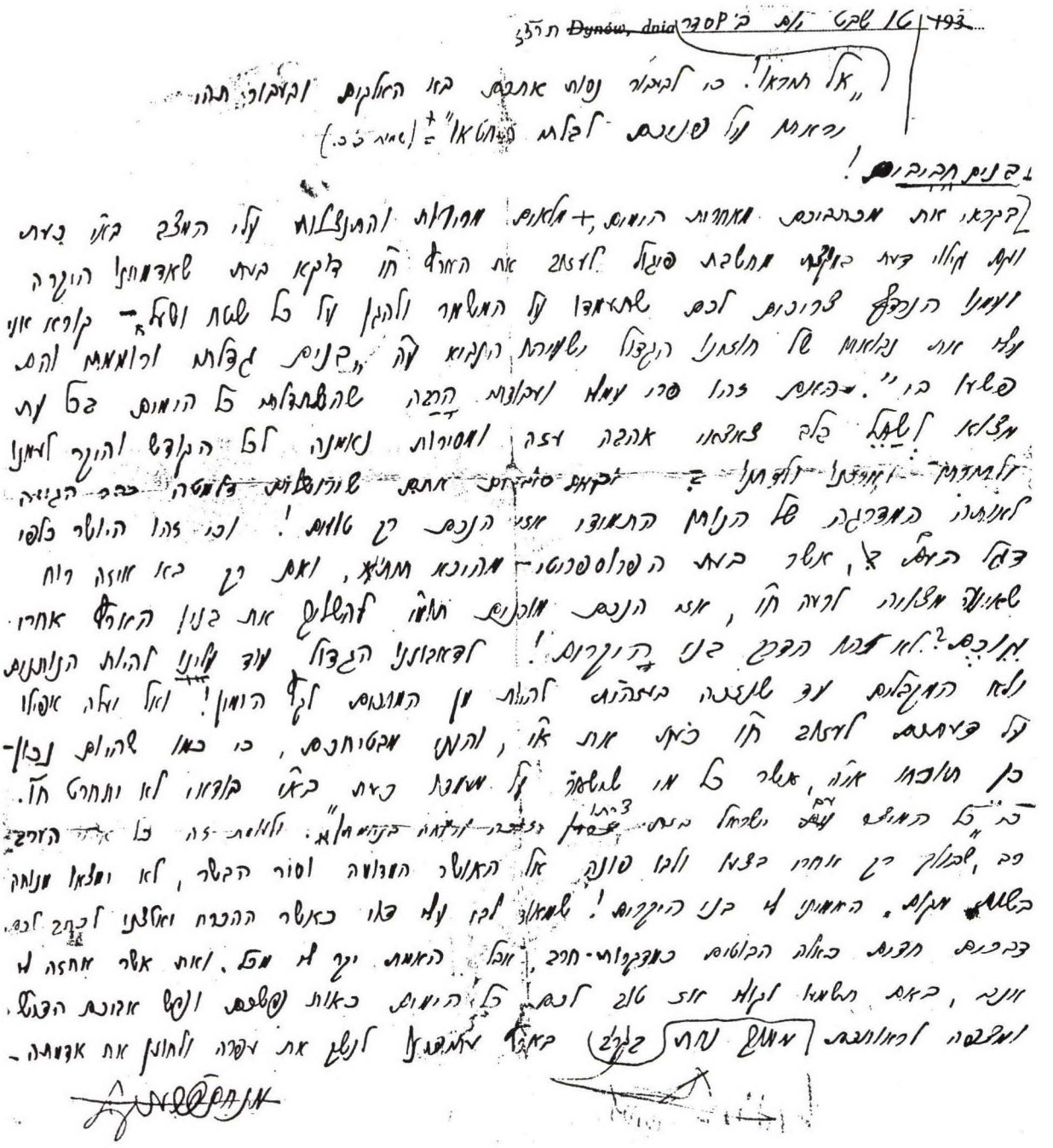
לייב וואסערמאן, לעקסיקאן, ז, 526.

ר׳ לוי יצחק ב״ר משולם זלמן פרנקל

אביו ר׳ משולם זלמן אב״ד ירושיב (יריטשוב), ואח״כ



הכשר המקוה בבוקרשט לגברים ולנשים בתרט״ז ע״י הרב לוי יצחק פרנקל. פרסום התעודה באדיבות הארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי בירושלים



תוכחת מגולה של ר׳ מנחם פרנקל לבניו בתרצ״ז, לבל יעזבו את הארץ בגלל קושי המצב. ״הנני מבטיחכם, כי כמו שהיום נכון — כן תווכחו אי״ה, אשר כל מי שישאר על מעמדו כעת בא״י בודאי לא יתחרט ח״ו״.

אב״ד בוקרשט מלפני אלול תר״ג. נאלץ להתפטר בטבת תר״ח. עבר ליאסי, וכעבור חודשים אחדים נפטר ביום כ״ט סיון. נוסח מצבתו: סיני (בוקרשט), ג׳; קבוצי אפרים, ט, 63, י׳, 88. נשא את שרה בתו של ר׳ אלעזר ליפא (בנו של ר׳ מאיר וחתנו של ר׳ לוי יצחק מברדיטשוב), בנו של ר׳ משה אפרים אב״ד קלוש (חתן ר׳ מאיר ק״פ אב״ד בראד), ב״ר מרדכי אשכנזי, ב״ר נתן בן החכם צבי. הבן עלה בקיץ תר״ט על כס אביו ברבנות בוקרשט. חתן ר׳ יעקב יוסף טירר אב״ד מאהליב, בנו של הבמ״ח וחתנו של ר׳ יצחק אב״ד קליס בנו של הדגל.

תשובות אליו: מהר״י הכהן, תנינא, אה״ע, י׳; ש״ב, שו״מ, קמא, ח״א, קצח, ח״ב, קעב בתרט״ז.
אהלי שם, 241.

ר׳ מנחם מנדל פרנקל. ת״ח בלבוב. חתן ר׳ בנימין אב״ד בקשביץ, בנו של רש״נ אלנברג אב״ד לבוב.

תשובות אליו: בית יצחק, או״ח, פז, יו״ד, ח״ב, יז; שו״מ, **תנינא**, ח״ד, **פט בתרכ״ג.**

קרוב לודאי כי בנו הוא ר׳ שמחה נתן, שעבר לדינוב משנשא את איטא בת ר׳ נחמיה ויינברגר, שהוא וזו׳ מירה׳לה היו נכדי הבני ישכר. אחותה של איטא גם: מיכלה (מעכטשא) זו׳ ר׳ חיים יוסף טייטלבוים שבא מהונגריה. חזן בלונדון, ובבואו לבקר בדינוב בשנות השלושים הצטופפו לשומעו. בפרוץ המלחמה נתקע בעיר, וגורש לסיביר. שם נספה עם בכורו רצ״א, פאר בחורי דינוב. זו׳ ובנותיו חנה ורחל ניצלו לארה״ב.

לרש״נ נולד בדינוב בכסלו תרנ״ג (או תרנ״ד) בנו **ר׳ מנחם נפתלי צבי** (מנדז׳י). מילדותו נקרא העילוי



ר׳ מנחם נפתלי צבי פרנקל מדינוב

האדום. מגיל י״ב למד אצל ר׳ שמואל שנפלד אב״ד נביליץ, ומגיל י״ד אצל ר׳ אברהם ישכר אביגדור אב״ד טרווה. בשנת תר״ע נשא את בתו שרה לאה. נסמך בצעירותו מאב״ד בוצץ, ומר׳ בנימין זאב גלר אב״ד בוברקא. כבר בטרווה הרחיב את התעניינותו הכללית בספרות ובעתונות. נתן את 500 קרונן הראשונים ליסוד העתון בת קול של זליגר, והשתתף בו בכינוי מנצפ״ך. כתב גם בהמצפה. בפרוץ מלה״ע א׳ גלה כפליט לפרג, והתקרב לציונות בהשפעת הרב חיים ברודי וראשי הקהילה. בשובו לדינוב אירגן סניף למזרחי בעיר, ונסע לשם כך גם למקומות אחרים, כנואם מלהיב המונים למען ציון. שאף לעלות לארץ, ונמנע בגלל מחלת אשתו בה טיפל במסירות, אבל זכה שארבעה משבעת ילדיו הגיעו לארץ. ממיסדי הבנק היהודי בדינוב, חבר ועד הקהילה ומועצת העיריה. עסקן ציבורי פעיל, ורב חסד. בכיבוש הנאצי היו בגיטו דוברומיל, וזו׳ חילקה מפיתה לעניים. בתמוז תש״ג נשלחו לבלזיץ הי״ד.

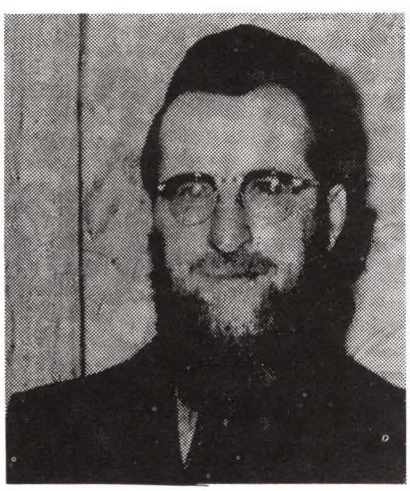
ילדיו: א. ישראל הבכור. נולד ביום כ״ט סיון תרע״ב. למד בדרוהוביטש אצל הרב משה גרובר, שהיה טיפוס מעין ר׳ שמעון מזליכוב. בתר״ץ למד זמן וחצי ביח״ל. ממיסדי הקיבוץ הראשון של תורה ועבודה בקראקא, יחד עם משה שקדיאל ומשה דוקלר. נשא את צביה בת הנגיד ר׳ שמואל פינק מפשמישל, ובהשפעת רבי פנחס מאוסטילה הסכים אביה שיעלו לארץ בתרצ״ג. התגייס להגנה, והיה חבר המטה בת״א. ממקימי חומה ומגדל בחניתה, וידיד לראשי תנועת הפועלים. מראשוני המתגייסים לחיל התחמושת בצבא הבריטי, וממיסדי חמ״ד בצה״ל עד תחילת תש״י. הקים מפעלי מתכת וטקסטיל. מתשכ״ד נציג מפעל הבונדס במקסיקו. נפטר ביום י״ג תשרי תשמ״ד. מסר לי פרטים על המשפחה; ב. חנה אשת זאב נבון ממיסדי בי״ס גאולה בת״א; ג. איטה וגנר בלבוב. נספתה, ובעלה ניצל ועלה לארץ; ד. נתן בת״א. ל״ב שנים מנהל בי״ס ממ״ד רש״י ביפו; ה. נחמיה בת״א. חבר אגד ומותיקי ההגנה. סגנו של שמעון קוך מפקד גבעתי, מבוני ופורצי דרך בורמה לירושלים; ו. הב׳ מרים בת הזקונים. נספתה עם ההורים.

דינוב, 181-183, 200; אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ד, 442-443.

ר׳ מנשה ב״ר שלמה זלמן **פרנקל**

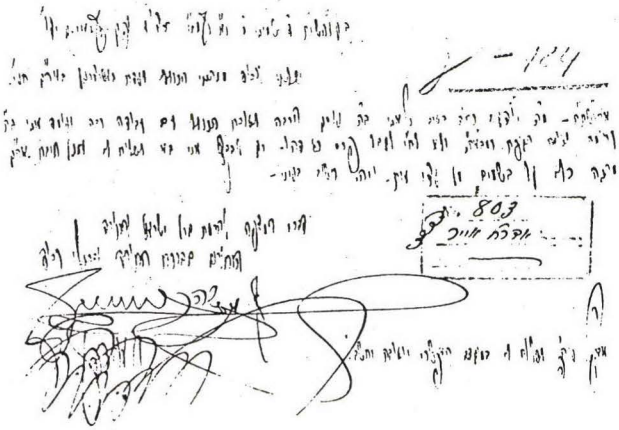
מליזנסק (תרס״ג-תשכ״ה)

נולד בידלובה בשנת תרס״ג לאביו רבי שלמה זלמן. למד ברישא, ונסמך מרבני טרנופול וקרוסנו. כבר שם



הרב מנשה פרנקל מליזנסק

נתגלתה מידת חסדו, בקבצו מעות למזונות העניים לשבת. נשא את מרים בתו היחידה של ר׳ יחזקאל לנדא אב״ד ליזנסק, וסייע לו ברבנות. אחרי פטירתו בתרצ״ז מילא את מקומו כראב״ד האחרון, על מקום הרב שמואל בירנבוים שנפטר בתרח״ץ. בכניסת הנאצים ברח לשטערוויץ לאחוזת זקנו ר׳ וולוויל וקס, ונשלח משם עם משפחתו לסיביר. עודד, חיזק ואירגן את חיי היהדות. מסר נפשו למול ילדי נאסרים. בשובו אחרי המלחמה גר שלוש שנים בעשוועגה שבגרמניה, ופעל לשיקום החיים הדתיים והיתר עגונות. היגר לארה״ב, וכיהן בניו יורק כרב ביהכ״נ עטרת שלמה על שם אביו. הרביץ תורה, עסק בחסד,



בקשת הרב מנשה פרנקל בתרצ״ז מהכולל בירושלים, לשלוח לו קופסת בשמים מעץ זית בתור גבאי א״י

אהוב לכל. נפטר ביום י״ד אד״א תשכ״ה, וזו׳ ביום כ״ה שבט תשכ״ט. נטמנו בירושלים. ילדיו: א. ר׳ זאב וזו׳ סימה בגבעתיים; ב. ר׳ נפתלי הירץ, מנהל בי״ס של סטמר בניו יורק, ומהדיר ספר חקר הלכה; ג. ר׳ אברהם וזו׳ נחמה בניו יורק.

ליזנסק, 207, 212, 388, 403-404, 439-440.

ר׳ מרדכי פרנקל אב״ד סורוקה. מכתבו: פרי עץ הדר, תר״ס, 30.

ר׳ משה פרנקל. אב״ד מיקוליטשין בין שתי המלחמות.

תשובות אליו: חלקת יעקב, ח״א, מט ואילך, ח״ב, צא. לת״ח בלובטשוב: פרי השדה, ח״ד, בתרס״ט. לת״ח בסלטוינה: דבר משה, תנינא, נד.

ר׳ משה יהודה ליב ב״ר דוד **פרנקל**

נולד באיזביצה ביום כ״ח אייר תר״ן לאביו ר׳ דוד אב״ד נפלקוביץ. נסמך מגדולי הרבנים. נשא את בתו של ר׳ שמואל פרייז מאוליאוב מחסידי הוסיאטין. רב ביכ״נ בית יעקב בווינא, תפארת ישראל אנשי ספרד בברונקס ופא״י בברוקלין, אחרי שהיגר לארה״ב בתרצ״ט. בתשל״ג עלה לארץ, וגר בקרית מטרסדורף בירושלים. נפטר ביום כ״ה מנ״א תשל״ח, ונטמן בהר המנוחות.

במשתתפי אסיפת חכמים, עת״ר, עמ׳ מד.

מ.א. המודיע, ב׳ אלול תשל״ח, ג.

ר׳ משולם פרנקל אב״ד בליגרד. השתתף בתרפ״ח בועידת הרבנים בלבוב.

ר׳ משולם יעקב פרנקל. אליו: ש״ב, שו״מ, תליתאה, ח״א, קצח.

ר׳ משולם צבי פרנקל. אב״ד פמורן. נכדו של ר׳ משה רוקח מקארוב בן השר. בנו ר׳ ישראל שלום מוהל בפשמישל חותם ב״ר משולם זלמן, בספר יסוד יצחק פרעמישלא תר״ע.

ר׳ צבי הירש ב״ר דוד **פרנקל**

בנם של ר׳ דוד פ״ת, וזו׳ פיגא בת הדגל נכד הבעש״ט. י״א ששם אבי ר״ד ר׳ יצחק מאיר, והוא נכדו של ר׳ יצחק מאיר פ״ת בנו של הקיקיון. נסע אל השרף מסטרליסק. נקרא אב״ד סדילקוב. נשא בתקפ״ט את אסתר צינה בת ר״מ מפרימישלן, ובברכת אביה האריכה ימים צ״ה שנה כמו אמו. אחרי פטירת חמיו בתר״י, מילא את מקומו כאדמו״ר מפרימישלן. נפטר במבחר שנותיו (ולא שנה וחצי אחרי נישואיו), ביום א׳ (או ב׳) טבת תרט״ז. אלמנתו נישאה לרנ״צ מסקווירא, ב״ר אהרן מטיטיוב, ב״ר צבי בן הבעש״ט. ילדיו: א. ר׳ בנימין בלבוב; ב. ר׳ ישראל אריה ליב האדמו״ר מפרימישלן; ג. יענטא זו׳ ר׳ יהושע אדמו״ר בפרימישלן, אבי רבי מרדכי דוד באמריקה ורבי ישראל בלבוב. בתו צינא זו׳ רצ״א רוקח, אדמו״ר בפרימישלן על מקומו.

תשובה אליו: שו״מ, תנינא, ח״ד, עד.

החסידות, 45 (בשיבושים).

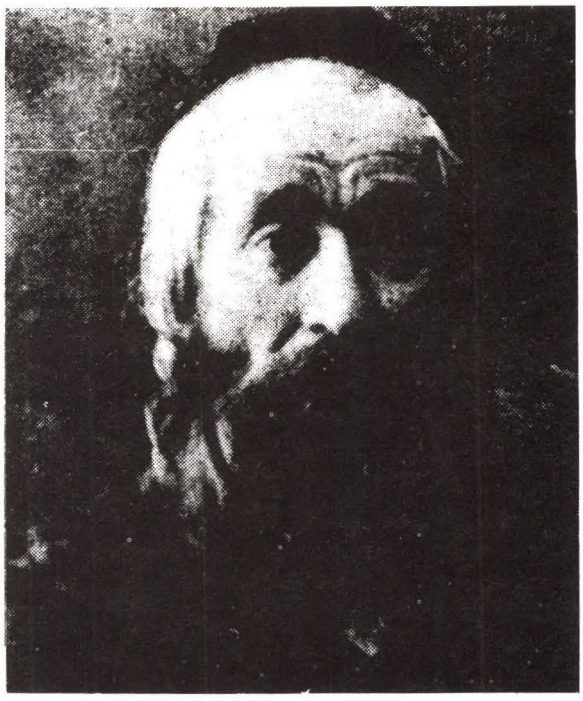
ר׳ שלום מקמינקא ראה בתוך: **פרנקל, ר׳ יעקב**

ר׳ שלמה זלמן ב״ר אברהם **פרנקל**

מויליפולי, ידלובה ודמביץ (תרי״ח-תרח״ץ)

נולד בשנת תרי״ח (ולא תרל״א) לאביו ר׳ אברהם מויליפולי, ונקרא על שם זקנו. מתרנ״ז אב״ד ואדמו״ר בידלובה. במלה״ע א׳ שהה בווינא. בתרפ״ג נקרא לרבנות דמביץ בהשתדלות רה״ק ר׳ הרש טויב על מקום הרב שמואל הורביץ, לעומת אחרים שצידדו ברצ״א (הרשלה) בנו הרך של האב״ד הקודם. פרוש וקדוש, ומעולם לא ישן במיטתו. נפטר ביום י״ט (ולא

מכתב מרגש מתמוז תרצ״ט לאדמו״ר מסדיגורה בת״א, להשיג תעודת כניסה לא״י. המתחנן הוא רבי משה אליקים בריעה פרנקל אב״ד פוטוליטש וכעת בלבוב. יחוסו מגיע לט״ז, חכ״צ, רח״כ וברוך טעם, נו״א, רל״י מברדיטשוב, המגיד מקוזניץ, השרף מסטרליסק והשר מבלז. כיליד צ׳כיה נגזר עליו גירוש לשם.



הרב שלמה זלמן פרנקל מידלובה

ט׳) טבת תרח״ץ (ולא תרצ״ט). נשא את חנה גיטל בת ר׳ אפרים פרנקל, רב הצעיר בסנוק על מקום אביו האב״ד ר׳ ליבוש. נספתה בדמביץ ביום ז׳ אב תש״ב. ילדיו נספו: א. ר׳ אברהם, זו׳ חוה בת ר׳ אשר מאיר ה״ש אב״ד בוכניה, ילדיהם: תרצה, נפתלי חיים, צפורה, ועוד ג׳; ב. שפרה׳לי זו׳ ר׳ אשר אנשל זלטנרייך אב״ד ודוביץ בזיווגו השני, ויחידם אברהמלי; ג. ר׳ אפרים במליץ. נפטר צעיר בסמרקנד ביום ט׳ אדר תש״ב; ד. עטל זו׳ ר׳ מאיר רובין האדמו״ר מדומברובה וד׳ ילדיהם; ה. בריינדל זו׳ ר׳ חיים יוסף פרנקל בנו של אב״ד מקובה וג׳ ילדיהם. נספו בת״ב בדמביץ; ו. ר׳ מאיר ומשפחתו. החל למלא כבחור את מקום אביו בדמביץ; ז. פראדל ומשפחתה; ח. הב׳ יעקב מנחם. שרדו רק: ט. ר׳ נפתלי הירץ בבלטימור ור״ג. נשא את רבקה בת ר׳ משה יוסף ב״ר יהושע אריה שלזינגר. נפטר בת״א ביום ג׳ שבט (תשכ״ח), וזו׳ (שרה בת ר׳ יעקב) אחריו ביום ל׳ שבט. בנם הפרופ׳ לפסיכולוגיה יעקב יהושע (תרפ״ח - ו׳ סיון תשמ״א); י. ר׳ יהודה יצחק רב בת״א; יא. שרה זו׳ רח״ה אשכנזי האדמו״ר מאלסק. נפטרה בירושלים ביום א׳ חשון תשל״ט. בניה: ר׳ שלום, ר׳ יואל, רבקה הלפרין, חנה גרטנר ומשפחותיהם.

תשובות אליו: מהר״ש, ח״א, פב, פד, ח״ד, ע, ח״ה, נג בתרס״ג-תרע״א לידלובה. במשתתפי ועידת וישנה, וחותמי נגד תנאי בנישואין. מכתבו בתשובה כהלכה, 122.
אהלי שם, 249; דמביץ, 32, 186.

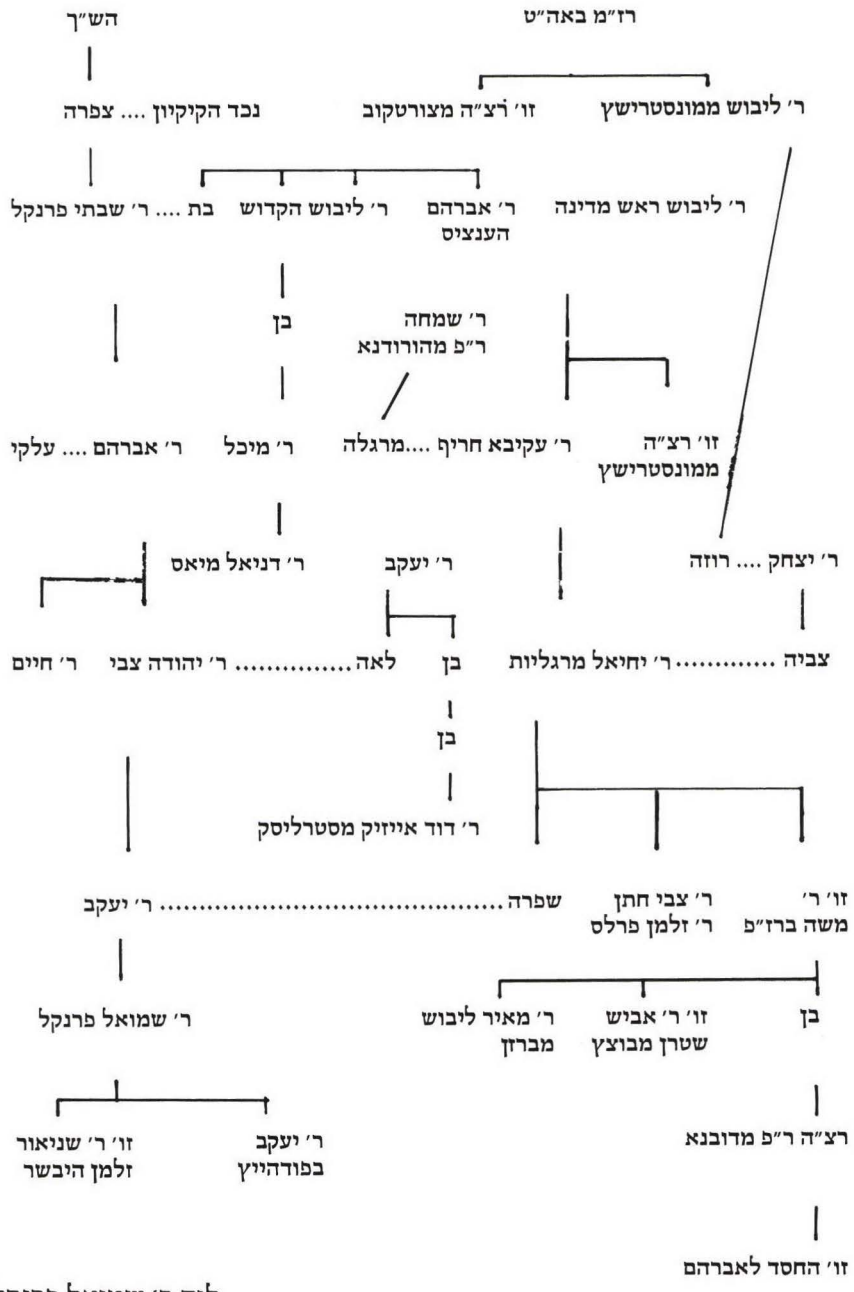
ר׳ שלמה זלמן יוסף ב״ר אברהם **פרנקל**
מויליפולי (תקס״ד-תרי״ח)

נולד בשנת תרס״ד לאביו ר׳ אברהם מפטשינוב חביבו של המגיד מקוזניץ. הסתופף בצל בעל אור לשמים, ואחרי פטירתו נסע לרנ״צ וחתנו רא״י מרופשיץ ולרצ״ה מרימנוב. בחיר תלמידיו של ר״ש מירוסלב, שימשו בנאמנות, ונסמך ממנו להנהגה. את הפתקאות הראשונות קיבל מאנשים שנשלחו אליו ע״י ר״מ מפרימישלן, שפירסם את טבעו בעולם כאחד מגדולי בעלי המופת. חביבם של ר״י מרוזין, ר״ש מבלז ושאר הצדיקים. ידידו של ר׳ קלמן קלונימוס אפשטיין, בנו של המאור ושמש.



משמאל לימין: רבי שלמה זלמן פרנקל מויליפולי, ר׳ יעקב ארנברג מטורנא, ר׳ יהושע הורוויץ ממעליץ-טורנא

רבה של ויליפולי שליד רופשיץ, וי״ד שנים הנהיג כאדמו״ר. בקריאת הפתקאות ראה את מאורעותיו של אותו אדם, וסיפרו ממנו עניני מופתים ורוה״ק גלויה. עני מרוד, וילדיו הלכו יחפים. לו ולאשתו היה זוג נעלים אחד. שאף לחיי קדושה, ושנים רבות עינה את גופו בצומות למורת רוח מקנאים. גופו צפד, ולרוב שכב במיטתו לגודל חולשתו. רק לתפילה בדביקות, היה קם כארי בכח גדול. מישכן חפציו לצדקה, ולא רצה לקבל מתנות מההמונים שצבאו על דלתותיו. העמיד תלמידים רבים, ובהם ר׳ יעקב מאיר שפילמן אב״ד בוקרשט. באשמורת הבוקר היה כותב פירושים לתומר דבורה, וציוה שיטמינום בקברו. היחיד שחלק עליו ורדפו היה הדב״ח, וטען שזה בא עליו, מפני שבגלגול קודם היה משבט בנימין, ונמנה



לוח ר׳ שמואל פרנקל (בעמוד הבא)

על מתנגדי דהע״ה. שאל פעם את מח׳ השר מבלז אם רואה בו איזה פגם, ואמר לו שלא ידאג, כי הסתכל בשורש נשמתו וכל גלגוליו, ולא מצא דבר. בחוליו נסע לדרוש ברופאים בקראקא, וסיפר כי בילדותו לן אצלם בעל מאור ושמש, וכשישן במיטתו אמר: טוב לשכב עם הילד הזה. הבינו שרוצה להיטמן לידו, וכן עשו כשנפטר שם ביום ב׳ י״ג (ולא י״ז) כסלו תרי״ח.

ילדיו: א. ר׳ אברהם האדמו״ר מויליפולי; ב. שרה זו׳ ר׳ נתן נטע דב ליפשיץ שמילא את מקומו בויליפולי, ב״ר אהרן זליג בהאדב״ע; ג. זו׳ ר׳ יצחק צבי הרש שיף, אדמו״ר בויליפולי; ד. זו׳ ר׳ משה׳לה טורם ב״ר נתן ליב ברמ״מ מרימנוב.

תשובות אליו: בית אפרים, חו״מ, ח; משיב כהלכה, חו״מ, ח בתר״א. לבד״צ שיניבה על נדר להה״צ מויליפולי: תפארת יוסף, יו״ד, כט. נשתיירו ממנו שרידים בודדים של תורותיו,

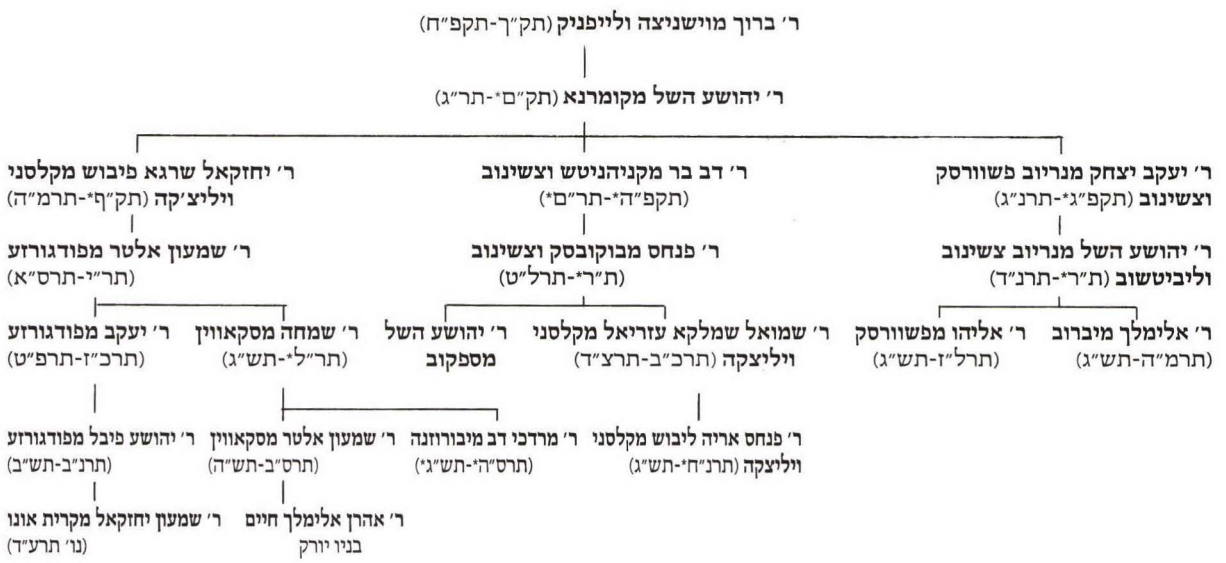
כגון: בסוף תורת מנחם מרימנוב; בסוף בארת המים מרימנוב שהמו״ל ראי״א קנרפוגל נסע אליו; בנין מנחם (גלרנטר), קונ׳ צלצלי תרועה, אות ג, ועוד.
לוחות זכרון, תרס״ד, 115, עם נוסח מצבתו בה נחקק: ר׳ שלמה זלמן יוסף, שם שאולי נוסף בחוליו; מרקוס, החסידות, רנד־רנז, ותרגומו: דור דעה, צדיקים, שיח־שכב; אדמור״י בלז, א, רמב־רמד; אהל שמעון, מר־מח.

ר׳ שמואל ב״ר יעקב פרנקל

נולד בשנת תק״ף לערך לאביו היחסן ר׳ יעקב, בנו של ר׳ יהודה צבי שנולד בשנת תקי״ז, ונשא את לאה בת ר׳ יעקב נכדת האור יקרות, שאחיה הוא אבי אביו של ר׳ דוד אייזיק אב״ד סטרליסק. רי״צ ואחיו ר׳ חיים בני ר׳ אברהם (נפטר צעיר בתק״ל, זו׳ עלקי בתקפ״ה), ב״ר שבתי פרנקל (נשא את אחותם של הגבירים הלמדנים ר׳ אברהם הענציס ור׳ ליבוש, ועוד אח שנהרג ברומניה אבי אביו של ר׳ מיכל אבי ר׳ דניאל מיאס), בנה של צפרה בת הש״ך שנישאה לנכד הקיקיון.
אמו שפרה (אחותם של ר׳ צבי חתן ר׳ זלמן פרלס, ושל זו׳ הראשונה של ר׳ משה ברז״פ שילדיו: אבי רצ״ה ר״פ אב״ד דובנא חמיו של החסל״א, אשת ר׳ אביש שטרן מבוצץ, ומזיוו״ש ר׳ מאיר ליבוש מברזן), בת ר׳ יחיאל מרגליות (נשא את צביה בת ר׳ יצחק וזו׳ רוזה בת ר׳ ליבוש אב״ד מנוסטרישץ אחיו של אשת רצ״ה הורביץ אב״ד צורטקוב נכדת רז״מ הבאר היטב), בנו של ר׳ יעקב חריף. נשא את מרגלה בת ר׳ שמחה ר״פ אב״ד הורודנא, ואחותו זו׳ רצ״ה אב״ד מנוסטרישץ, בני ר׳ ליבוש ראש מדינה.
ילדיו: א. ר׳ יעקב. נפטר בן ל״ה בפודהייצה. לכבוד נישואיו כתב לו אביו מגילת יוחסין של המשפחה; ב. זו׳ ר׳ שניאור זלמן היבשער, בנם של ר׳ יוסף מליטא נכד התניא וזו׳ לבית מרגליות. בנם ר׳ יעקב היה אב״ד קונסטנצה, ולרגל בריאותו הלקויה עבר לפני תרע״ג לרבנות בברלין בה גר שנים רבות. חיבר ספר בית יעקב, על הגדות הש״ס בדרך הפשט, קראקא, דפוס משה לענקאוויטש, תרע״ג, ח, נ ד׳. עם: הסכמות רד״צ הופמן ור״מ הילדסהיימר; שמות המנויים, בעיקר מברלין וברסלויא; מגילת היוחסין, והקדמה. ח״ב בעת מחלתו, מונקאטש תרצ״ב. בהתחלה מכתבים על ח״א מרב״ז שפרן אב״ד באקוי, רי״ל לנדא אב״ד בוטושן, רבו רב״א וייס אב״ד טשרנוביץ, וד״ר ברלינר. בהקדמתו מזכיר את שמות ילדיו. כמו״כ חיבר קול יעקב על פמ״ג או״ח, קול יעקב — דרשות בגרמנית, ולפני תרע״ג ספר הקדיש בגרמנית ובאנגלית.

פְּרֶנְקֶל־תְּאוֹמִים

יש ונקראו: תאומים־פרנקל. וראה גם לפי: פרנקל, תאומים



לא נותקה, 215-222 (בשיבושים).

ר׳ אברהם פרנקל־תאומים. בנו של אב״ד בוכניה, ונכד הדב״ח.

מכתבו מתרפ״א לעזרת תורה, זכרון בספר, 89.

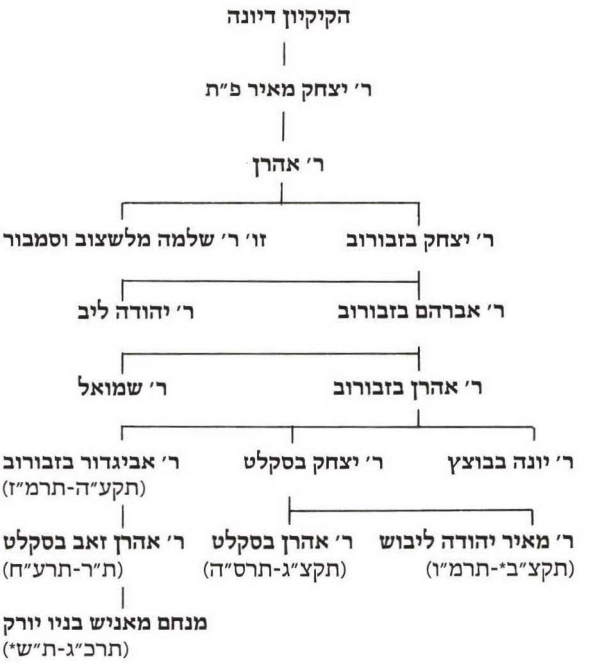
ר׳ אהרן פרנקל־תאומים

נכד הקיקיון דיונה. נקרא בדרך כלל פרנקל בלבד. ראב״ד (או אב״ד) טרנופול. נפטר ביום ה׳ אד״א. בתו זו׳ ר׳ מרדכי אריה יהודה ליב בן החוו״ד.

תשובות אליו: ש״ב, בית אפרים, אה״ע, ח״ג, קלט, קמ, חו״מ, לב, לג (ואולי גם: ראש אפרים, ח״ב, בסוף, ח); יד יוסף, מב, מד; ספר יהושע, יב; מאמר מרדכי, ח בתרי״ב; שו״מ, קמא, ח״א, רעח, תנינא, ח״ג, סח, רביעאה, ח״ג, קלז בתרי״ז; תועפות ראי״ם, חו״מ, ג, אה״ע, עו בתר״ח.

ר׳ אהרן ב״ר יצחק מאיר **פרנקל־תאומים** בנו של הקיקיון דיונה.

ילדיו: א. ר׳ יצחק בזבורוב. ילדיו: 1. ר׳ אברהם בזבורוב, אבי: I. ר׳ שמואל; II. ר׳ אהרן (להלן); 2. ר׳ יהודה ליב. נפטר בויען בעש״ק ה׳ אב תקי״ח; ב. זו׳ ר׳ שלמה ב״ר מרדכי רבה של לשצוב וסמבור.



ר׳ אהרן

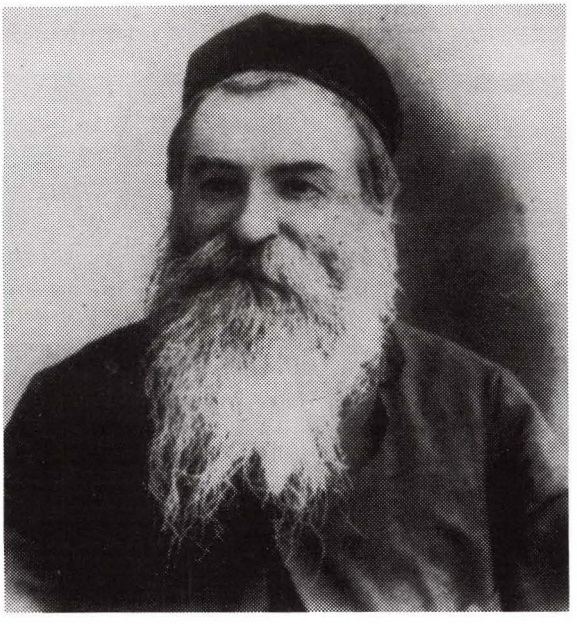
נולד בזבורוב לאביו ר׳ אברהם. פו״מ בקהילה עד לפטירתו בתקפ״ה לערך, ומצבתו נכחדה. ילדיו:

א. ר׳ יצחק בסקלט. חיבר ספר עה״ת שאבד. נפטר בשנות הבינה, ביום ה׳ אדר ת״ר. זו׳ שרה סימה בת

ר׳ גרשון, נפטרה כבת מאה ביום כ״א סיון תר״ן. נשתמרו נוסחי מצבותיהם, כמו של רבים אחרים מבני המשפחה במאה האחרונה. ילדיו: 1. ר׳ מאיר יהודה שנקרא ליבוש. רה״ק בסקלט, ובעל השפעה אצל השלטונות. נפטר בהוש״ר תרמ״ו. זו׳ חנה(לי) אסתר בת ר׳ יעקב, נפטרה ביום כ״ט אד״א תרנ״א; 2. ר׳ אהרן. נולד בסקלט בתקצ״ג. חבר מועצת העיר. בגלל ישרותו לא הצליח בעסקיו, והיגר בתרנ״ב לניו יורק. נפטר בליל כ״ב טבת תרס״ה. זו׳ יוטא בת ר׳ יהודה אריה נפטרה ביום ז׳ אד״א תרע״ט. נטמנו בבית הקברות הר סיני; 3. גיטל רבקה (גיטשי ריווע) זו׳ דודה ר׳ אביגדור. נפטרה בסקלט ביום ט״ז אלול תר״ן; 4. פייגע זו׳ הגביר ר׳ חיים ישעיה ב״ר אביגדור זליג הירשהורן, מראשי הקהילה בסקלט. נפטר ביום א׳ י׳ אב תרמ״ז, וזו׳ באסרו חג פסח תרס״ד;

ב. ר׳ יונה. נשא בתק״ף את בראני מבוצץ, אף היא נכדת הקיקיון. תלמיד הדע״ק, ומנכבדי העיר. נפטר צעיר בתר״ו, ולבנו שנולד כמה חודשים אחריו קראו על שמו. מצבותיהם נהרסו במלה״ע א׳. ילדיו: 1. ר׳ אברהם יליד תר״א. בן י״ד נשא את חיה בת הגביר ר׳ ליבש פלדמן מכפר רמשופקה שליד צורטקוב, וסמך לשולחנו; 2. ר׳ חיים; 3. ר׳ הירש; 4. ר׳ יונה. נשא את רעכל בת דודו ר׳ אביגדור; 5. מינצי זו׳ ר׳ משה מרדכי מילר בבוצץ. נפטרה בתרס״ו; 6. הינדע אנדרמן. נפטרה בתרמ״ה;

ג. ר׳ אביגדור. נולד בזבורוב בתקע״ה, נתיתם בילדותו, ונתגדל אצל אחיו הבכור שהשיא לו את בתו גיטשי ריווע. רה״ק בזבורוב, ועסקן למצוות ולחסד. נפטר ביום ב׳ י׳ ניסן תרמ״ז, ונטמן בסקלט.



ר׳ אהרן זאב פרנקל־תאומים

בנו ר׳ אהרן זאב נולד בסקלט באדר ת״ר. נשא באלול תרי״ח את בילא שפרה, בת ר׳ יוסף שמעון אלטברג מטרמבובלה, וזו׳ קילא בת ר׳ עזריאל ליבש אזדרבל פו״מ שם. עקב מות שנים מהבנים, נפטרה בסקלט בליל ב׳ דפסח תר״ן. כשנידלדלה פרנסתו היגר באלול תרנ״ב לארה״ב אל בנו מח״ס כור הזהב, וישב שם עה״ת ועל העבודה. כשנהרג בן זקוניו נשבר, ונפטר ביום ה׳ י״ח שבט תרע״ח. ילדיו: 1. מנחם מאניש. נולד בסקלט בסיון תרכ״ג. בן י״ח נשא את חנה בת ר׳ נחום יהודה הכהן עלנברג (ב״ר יוסף ב״ר פנחס חסידי הוסיאטין), וזו׳ רחצי בת ר׳ איצי וולך מחורוסטקוב (בתרפ״ח בת פ״ה). היגר לארה״ב, והחזיק באביו שבא אליו.

חיבר ספר לתולדות המשפחה, כור הזהב, ניו יורק תרפ״ח, פה־קיג, עם פירוט רב של הצאצאים בניו יורק. ילדיו: I. משה מרדכי. נולד בחורוסטקוב ביום ט״ו אייר תרמ״ג. מזכיר אגודת האופים בניו יורק; II. יוסף (סקלט, י״א מנ״א תרמ״ו); III. בילא שפרה; IV. גיטל רבקה; הבנים המוכשרים: 2. אברהם (בומע). נולד בסקלט בשמיני עצרת תרכ״ה, נפטר ביום כ״ה אב תרמ״ד; 3. צבי הירש. נפטר ביום י״א חשון תרנ״א; 4. גרשון ילידי תרל״ט. נספה בתאונה בניו יורק, ביום כ״ז אלול תרנ״ט. הבנות שנולדו בסקלט באו בתולות עם אביהן לארה״ב: 5. שרה (נו׳ ז׳ תשרי תרל״א), זו׳ ר׳ ליב העלד בניו יורק; 6. חיה רחל (קוקי) ילידת תרל״ז זו׳ ליטמן בער פריזר בניו יורק;

ד. פייגע זו׳ ר׳ גרשון. בנותיה: 1. האדיל זו׳ ר׳ זיסקינד רוזנבוים בסקלט; 2. טשארני הנשואה; ה. דבורה זו׳ ר׳ משה יהודה גרינפלד. נפטרה ביום י״ב מנ״א תר״ט, ונטמנה בסקלט. בנם ר׳ יצחק נתיתם מהם בילדותו, ונתגדל בבית דודו ר׳ אביגדור שהשיא לו אשה. נפטר



מנחם מאניש פרנקל־תאומים בבחרותו בגליציה

בסקלט ביום כ״ו אד״א תרס״ב; ו. מאליע זו׳ ר׳ אברהם מאיר צימר. בנם ר׳ נטע שנתיתם מהם, גודל אצל דודו ר׳ אביגדור שהשיא לו את לאה (לייצי). נפטר אחרי מחלה ממושכת ביום י״א ניסן תרס״ה, בלי ילדים.

ר׳ אליהו ב״ר יהושע השל **פרנקל־תאומים**
מפשוורסק (תרל״ז־תש״ג)

נולד בליביטשוב בשנת תרל״ז לאביו האב״ד ר׳ יהושע השל, ולמד אצלו בהתמדה רבה. לפי הקדמת ספרו הגיע יחוסו גם אל הגיסים רמ״מ רובין מליסקא ור״מ איגרא, מג״ש, בנין אריאל, ר׳ יצחק הלוי לנדא אב״ד קראקא, הרבי ר׳ השל, ר׳ ליב ומג״ע רבני קראקא, תפארת למשה, מהדו״ב חתן המהרש״א, מהר״ם, מהרש״ל, ר״ש וואהל, ר״מ פדואה, ר״י מינץ, רמ״א, שארית יוסף, ר׳ ברוך כהן ר״פ אב״ד פיורדא ועוד. נסמך מרי״י שמלקיש ומהמהרש״ם.

נשא את רייזל בת הגביר ר׳ אברהם אבלי אינגבר בכפר פשנדזיל שליד ליביטשוב, נפטרה ביום א׳ חשון תרפ״ז. עסק אצלו שנים בתורה מתוך עושר וכבוד. נקרא אב״ד הכפרים פשענדזל ויאראטשין שליד רודניק, אולינוב וניסקא. כשנכנס למסחר שדות ויערות עבר לאולינוב, ועסק ביצוא עצים דרך נמל דנציג בו שהה שבועות וחודשים. עכ״ז לא פסק פומיה מגירסא יומם ולילה, והמשיך בחיבור רוב ספריו. נודע כעשיר אציל הליכות, מעורב בדעת עם הבריות, צנוע ובורח מכבוד. ביתו ועד לחכמים, ופתוח לרווחה לאורחים ולעניים. כשהשלטונות הגבילו את המסחר, נענה בתרפ״ד להפצרות בני פשוורסק, לקבל אצלם את הרבנות. לא הוגדר כחסיד, אבל נסע לרי״ש משיניבה, ר״ב מגורליץ, מהרי״ד ומהר״א מבלז. מחשובי הרבנים בגליציה, ומילא את תפקידו במסירות ובכבוד. בכניסת הנאצים ברח לרוהטין, וחזה שם בהריגת חתנו האב״ד. כשגברו הרציחות הסתתרו כל בני המשפחה בבונקר, וכשנתגלו ביו״כ תש״ג (ולא תש״ד) הוצאו כולם להורג הי״ד, ונטמנו בקבר אחים.

ילדיו: א. **ר׳ יהושע השל**. נשא את מלכה בת הגביר ר׳ יצחק ליב ארנברג מקעמעטש וגורליץ אבי הרב יהושע מנחם מנדל, ועבר לשם. חסיד בלז, ומיסד הקלויז בגורליץ. מוסמך לרבנות, נואם בחסד, ומגיד שיעורים. עסקן ברוב חברות הצדקה והחינוך בעיר. מבני עליה המקדש שם שמים בהליכותיו (יוסף דורמאן, גורליץ, 161). נספה עם זו׳ וד׳ ילדיהם. אביו השיב לו בתרצ״ה, ט־י, סד־סו. ד״ת ממנו בסוף הספר; ב. ר׳ יעקב יצחק. נשא את טויבא בת רמ״מ באב״ד אב״ד גורא־הומורא. נספו עם ילדיהם; ג. ר׳ אברהם אבלי. נשא את פריידא בת ר׳ מנשה הורביץ מזלין. נספו עם ילדיהם. תשובת אביו: מב; ד. הב׳ אביגדור

אליהו תאומים פרענקיל
אבר״ק
פשעווארסק.

פשעווארסק, יום ... תרצ״

ברכת מזל טוב מהרב אליהו תאומים-פרנקל בתרצ״ז, על הבשורה ״מחיתון נעשה יפות״ של הב׳ משה פאקס עם ב״ח של הרבי מויזניץ. מצטדק על שבגלל דוחק הפרנסה אינו יכול לתמוך כלכלית גם לא בבנו ר׳ יעקלי, והיער שחשב למוכרו אינו שוה אפילו רביע

מנחם מנדל. אליו: מנחת הקומץ, קיג בתרצ״ד; ה. פיגא זו׳ ר׳ מרדכי ב״ר אברהם הלר ומשפחתם; ו. הינדא מירל. זו׳ השניה של ר׳ יצחק שטיינברג אב״ד ירוסלב; ז. פרידא הענא זו׳ ר׳ יצחק ב״ר משה ברגמן מסטניסלב ומשפחתם; ח. מלכה זו׳ ר׳ מרדכי ליפא תאומים אב״ד רוהטין. כולם נספו בשואה הי״ד, ושרד בניסים לארה״ב רק: ט. ר׳ יוסף בברוקלין. נשא את לאה אדל בת ר׳ נפתלי ויין. ההדיר את ספר אביו. ילדיו: 1. ריזל זו׳ ר׳ זכריה מנחם מנדל קויפמן רב ישראל הצעיר בברייערוואד מח״ס פרח שושנה וילדיהם; 2. ר׳ יהושע השל, זו׳ הינדא ובנם אליהו.

שו״ת **נחלת אב״י** ח״א בד״ח שו״ע. עם קונ׳ קדושת ביהכ״נ, על ר׳ משה׳ס קלויז בפשוורסק שנשרף בתרצ״ה ועמדו לבנותו מחדש (סי׳ מז־סג); קונ׳ בני מלכים, על חזקת רבנות ושאר מינויים (פח־קו); מסורת התורה על בראשית שמות (בהתחלה, ג־ח). בילגורייא, דפוס ר׳ שלמה ויינבערג (ווארשא), תרצ״ז, ח, צו ד׳, קיב סי׳. ההסכמות מצעירותו על ספרו מנחת אלי׳ מהדו״ק על יו״ד ח״א שלא נדפס: ר״י שמלקיס בתרס״ה (שמחתי לראות בהם דברים טובים ונכוחים... והתורה מחזרת על אכסניה שלה); המהרש״ם בתרס״ב (רבות עשה חיל, העמיק הרחיב בכל ספרי המחברים ושו״ת חדשים גם ישנים... ושם ניסהו לבחון ולצרף). בהקדמתו באגדה כותב שמעודו לימד גדולים וקטנים, ומציג את יחוסו. בסי׳ סב־סג השיב בתרס״ג לגיסו ר׳ אליעזר ליבשיץ מזדונסקה־וולה, על ספר בית הלל של אביו. בסוף מפתחות, תודות, ויחוס חמיו. ד״צ ע״י בנו ר׳ יוסף, ברוקלין, דפוס מוריה, תש״ם. מעבר לשער דברי המהדיר המבכה את בני משפחתו שנספו, ואובדן יתר כתבי אביו בכל מקצועות התורה.

תשובות אליו: לב״ג, אמרי דוד, נב בתרפ״ח; דובב מישרים, ח״א, יג, סז, ח״ב, דף קיז ע״ב בתרצ״ג-תרצ״ה; דעת משה השלם, מג; מח׳, חזון נחום, כא-כג בתרצ״ה (בניה מחדש של ביכ״נ רא״מ שנשרף); מהר״ש, ח״א, פח בתרס״ה; מהרש״ם, ח״ב, קסה, ח״ז, קפג בתרס״ב לפשענדזיל; מנחת הקומץ, נז בתרנ״ז לפשוורסק; למח׳ ש״ב, שדה יהושע, מח בתרנ״ג ללובטשוב. במשתתפי אהל מועד, תרנ״ט, ח״א, 48.

אישים שהכרתי, 40-44.

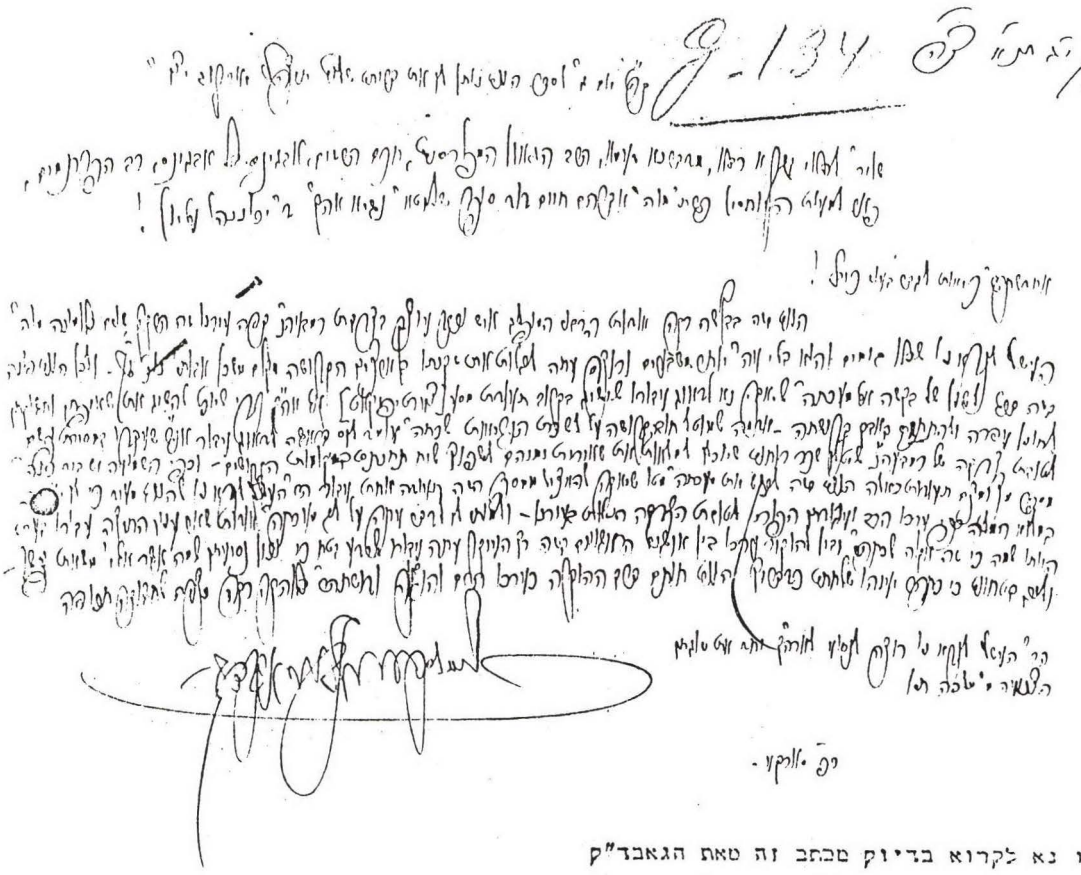
ר׳ **אלימלך** ב״ר יהושע השל **פרנקל־תאומים**

מיברוב (תרמ״ה-תש״ג)

נולד בליביטשוב ביום ג׳ כ״ד כסלו תרמ״ה (ולא תרמ״ב) לאביו האב״ד ר׳ יהושע השל (אהלי שם, 536). נתיתם ממנו בגיל תשע, ואמו חסכה מפיתה לשכור לו מלמדים מעולים, החדירה בו אהבת תורה, והמריצתו להיות חוליה נוספת בשושלת של יותר ממשים דורות רבנים. נשא את רייזל שפרה בת החבצלת, ומתרע״ב בהיותו בן כ״ח, מילא את מקומו ברבנות יברוב כרבה האחרון.

בבואו לעיר נשא חן בעיני כל בהליכותיו עם הבריות, ואף אצל השלטונות. אב מסור לקהילתו, פעיל בהנהלתה, וניסה להשיג הסכמים בדרכי שלום. כל ימיו לא פסק פומיה מגירסא, והיתה לו ישרות בלימוד. בפיקחותו השיב לשאלות, ונזקק לדיני תורה. בעל נימוסים אוהב הבריות. בקי בהוויות העולם, ושלט בגרמנית ובפולנית. התנגד לציונות, וכשנוסדה אגו״י הצטרף לשורותיה. נשא נאומים מבריקים באסיפותיה וועידותיה. סופר מחונן בלשון הקודש, והתחשבו תמיד בדעתו. חסיד שיניבה וצשינוב, ומשום כך משך את ידו במרוצת השנים מפעילות מפלגתית. רוב יהודי המקום היו חסידי בלז, והיתה תחילה מעין מתיחות בינו לבינם, וכן עם רבי אלימלך רובין שגר בעיר, אבל בשנותיו האחרונות נסע פעמים רבות לבלז. גר בבנין בית הדין שליד קלויז בלז. במלה״ע א׳ נאלץ להימלט, והתמסר לפעולות סעד והצלה. שלח ליוצאי עירו בארה״ב בקשות לתמיכה בנצרכים. בתרפ״ז נבחר למועצת העיריה. הדפסת ספרו בתרצ״ו הרימה את קרנו, ונחשב כוכב עולה בעולם הרבנות. בפרוץ מלה״ע ב׳ עבר עליו ועל משפחתו סבל רב. ביו״כ האחרון עוד השתתף במנין שנערך בבית נח הירש. באקציה שנערכה בשבת כ״ב (או כ״ט) חשון (ולא כסלו, או י״א-י״ב ניסן) תש״ג נשלח ברכבת לבלזיץ, עם משפחתו ואלף וחמש מאות מבני קהילתו. לבש קיטל, הלך בשקט, אמר וידוי, ונפרד מהנשארים בברכה שהקב״ה ירחם עליהם, ולואי ויהיה הקרבן האחרון לכפרה על כל ישראל. נספו מיברוב גם: יצחק, הנדל, הרשל ורוזה פרנקל.

בשואה נספו גם ילדיו: א. ר׳ יואל משה ומשפחתו; ב. ר׳ משולם ישכר ומשפחתו; ג. טויבא; ד. יוכבד זו׳ ר׳ אברהם ב״ר טוביה הורביץ אב״ד שנדישוב, וילדיהם חיים וטשארנא. שרדו רק: ה. ר׳ יהושע השל יליד תרס״ה. רב בלונדון ובת״א. נשא בזיוו״ר את חנה בת ר׳ מנשה הורביץ. ילדיו: 1. ר׳ שלום חיים. נשא את חנה לאה בת הרב ידידיה, וילדיהם: ר׳ דן וזו׳ ברכה בת ר׳ אליהו; הבת מטה; 2. ר׳ אליהו דוד מנחם מנישׁ, זו׳ איטה בת רא״ל ובתם מלכה; ו. ר׳ יעקב יצחק. נולד בשנת תרע״ז. ניצל מהשואה עקב יציאתו שבועות אחדים לפני פרוץ מלה״ע ב׳. מתש״ח בניו יורק. נפטר ביום כ״ד טבת תשמ״ב, ונטמן בארץ. נשא את גיטל תחי׳ בת ר׳ אברהם וולף. ילדיו: 1. ר׳ אלימלך משה מפלשינג, תלמיד ר׳ דוד ליפשיץ אב״ד סובלק. סייע להדפסת ספרי זקנו החבצלת, והוציא לאור את ספרו של אבי אביו. נשא את אילנה רחל בת רא״ל, וילדיו: דוד מנחם, יפה לאה, חבצלת שרון; 2. ריזל חיה שפרה; 3. יוכבד זו׳ ר׳ אברהם ב״ר מנחם משה שטיין. ילדיהם: צורית, נועם משולם, תמיר אביחי, יעקב יצחק, יהושע צבי. עוד נרשם לר״א בן: ר׳ אברהם מחובשי ביהמ״ד.



המלצת הרב אלימלך פ״ת מיברוב בתרצ״ה, לנשיא הכולל ראח״ד סופר בתרצ״ה, להשיג תעודת מסע (סרטיפיקט) לא״י, לעסקן הותיק ר׳ השל לנדא וזו׳ מלכה

הפלא״ת נדרים עמ״ס נדרים ח״א (פרק ראשון בלבד). בילגורייא, דפוס ר׳ נטע קראנענבערג, תרצ״ו, ע ד׳. חמיו החבצלת כתב לו מלוזן שבשווייץ: היה לי לעונג ושעשועים בהביטי נפלאות מתורתך, ועוצם שכלך ורוחב בינתך. בהקדמת המחבר מברר בשפה צחה, מעלת ההדפסה בזמנים טרופים אלו. כותב שהחל לחבר את החידושים לפני חמישה חודשים, ומקוה אחרי המכירה להדפיס חלקים נוספים. לכתיבת הספר דחפו מנהל הת״ת: ר׳ יצחק מאיר גורטלר מטומשוב מזובייצק וחסיד גור. ד״צ בניו יורק תשמ״ב. נוסף דף הקדמה מבנו ר׳ יעקב יצחק, הכותב שיתר חידושי אביו ושו״ת אבדו. מעבר לה מוסר בנו המו״ל הרב אלימלך משה פרטים על אביו. בסוף תוספת עמוד הנצחות.

תשובות אליו: ש״ב, אמרי כהן, יא, כא בתרצ״ו (הערות על ספרו); ש״ב שנסמך ממנו, אמרי שפר, ג (ממנו), ד בתרצ״ג; חמיו, חבצלת, ח״ב, אה״ע, כב, תנינא, לא בתרצ״ו; אחיו, נחלת אב״י, קד־קו בתרצ״ד. מכתבו בתשובה כהלכה, נז. לעזרת תורה, זכרון בספר, 140 בתר״ף.

הלל זיידמן, אלה אזכרה, ג, 108-116, אישים שהכרתי, 45-54; יבורוב, 56, 95, 102, 173, 186, 192, 199, 202, 205, 227, 230, 233, 248.

ר׳ **ברוך** ב״ר חזקיה יחזקאל יהושע פיבל **פרנקל־תאומים**

מוישניצה ולייפניק (תק״ך-תקפ״ח)

נולד בשנת תק״ך לאביו ר׳ יהושע חזקיה יחזקאל פיבל אב״ד אוסטרובצה (נכדו כתב בנחלת אבי, שבנוסח מצבתו הוקדם השם משה. נשא את בתו של ר׳ ישכר בריש אב״ד טשכנובצה נכד ר׳ אברהם אחי המהרש״א, נכדת הרבי ר׳ השל. נפטר בשבת ו׳ אייר תקל״א), בנו של ר׳ יוסף אב״ד אוסטרובצה, דרשן פוזנא, וראב״ד לובלין בזמן הרב שאול מרגליות (כשנעשה חרם שלא לארגן מנינים פרטיים בבתים, נזכר שלו מותר, מכיון שהוא סגי נהור. נפטר ביום י״ח תשרי תקמ״ג. נשא את בתו של רנ״נ אב״ד טורבין נכד המג״ע, חתן ר׳ ברוך אברהם כ״ץ ר״פ אב״ד פיורדא), בנו של ר׳ אריה ליב אב״ד קרעשוב (חתן ר׳ יצחק אייזיק דומ״ץ פרמישלא חתן המג״ש), בנו של ר׳ יחזקאל יהושע פיבל אב״ד פרמישלא וברסלא מח״ס פנים מסבירות, בנו של הקיקיון. רמ״י עפשטיין האדמו״ר מאוזרוב אמר שהיה לר״ב כתב יחוס עד דהע״ה, והוא (או אביו) דור כ״ד לרבנות במשפחה בן אחר בן. קבלה בידי נכדיו שהיה נכד המג״ע ז׳ פעמים. אחיו: א. הגביר ר׳ אהרן אריה יהודה ליבוש. נשא את גיטל בת הנגיד ר׳ משה הלוי בורנשטיין שדודו היה ר׳ משה הלוי סופר מפשוורסק, ועבר אליו לזאוויכווסט (לא כאב״ד). ילדיו: 1. ר׳ יחזקאל מאיר פ״ת ששינה את שמו לויינברג. עבר אל חמיו משנשא בתק״ע את גולדא רחל, בת ר׳ יצחק נתן נטע ברלינר אב״ד בילגוריי, ב״ר דוד טבלי מפיעטרקוב, ברצ״ה לוין אב״ד ברלין. בהיותו באוסטילה לרגל מסחריו, נפטר ביום י״ז אייר תר״ט. ילדיו: I. אסתר זו׳ ר׳ שמואל אליהו שוורדשרף מבילגוריי, אבי חנה בילא אם רצ״י מיכלזון מפלונסק; II. זו׳ אחיו ר׳ דובריש שוורדשרף, אבי אב״ד גוריי טומשוב; III. רצ״ה יוסף; IV. ר׳ שאול ויינברג בבילגוריי; V. ר׳ טביל ויינברג בפינטשוב. לכולם צאצאים; 2. ר׳ יונה׳טשי הפיקח בירוסלב. חתן רצ״ה הורביץ אב״ד וישניצה, ב״ר יעקב אב״ד קטלבורג חתן ר״ש מנ״ש. בתו זו׳ ב״ד רד״ב פ״ת אב״ד צשינוב; 3. ר׳ זאב וולביש בוורשא, חותנו של ר׳ איטשאלי הירשפינקל משם, חו״ז של ר״י רוזין מרוגטשוב; ב. ר׳ יצחק אב״ד טיקטין. נקרא הלבן. חתן ר׳ מאיר הלוי כיילעס מטיקטין אבי האחים מאירזון מטיקטין ״געברידער מאיר״, ואחד מהם ר׳ יעקב פישל מביאלא. צאצאיו בוורשא, נובידבור ושדלץ; ג. ר׳ יוסף. בתו חנה זו׳ ר׳ לוי יצחק כהנא מחסידי צאנז בוישניצה; ד. שרה זו׳ ר׳ דובר אב״ד שדה לבן. בתם גולדה זו׳ ר׳ ירחמיאל בנו של היהודי הקדוש מפשיסחא. עוד עליו ועל צאצאיו: יכבד אב (ולדן), 57-60.

מילדותו נודע ר״ב כעילוי, ולמד אצל ר׳ יהודה ליבר חריף קרונגולד ראב״ד קראקא (עם חברו ר׳ יוסלה חריף לייכטג מזבורוב), ר׳ דוד טבלי אב״ד ליסא, ור׳ אברהם דיין ומגיד שם (מזכיר ד״ת ששמע ממנו,



חתימת הברוך טעם על ספר נעים זמירות

עט״ח, אה״ע, טז). י״א שגם אצל ר״מ איגרא שאמר עליו שהוא מהיחידים שיורד לעומק דבריו (גרם המעלות, ט-י). נסמך מזקנו בעל תפארת למשה שנסמך מזקנו הרבי ר׳ השל, עד הסמיכה של יהושע בן נון.

נשא את בתו של הגביר ר׳ יהודה פרנס מוישניצה מנהיג המדינה דגליל קראקא, ב״ר ברוך פרנס חתן ר׳ יצחק סג״ל לנדא אב״ד קראקא דוד הנו״ב. חמיו רצה להושיבו על כס רבנות וישניצה אחרי רנ״ה מרגליות לנדא שנפטר בתקל״ח, בטרם מלאת לו י״ט שנה. מתנגדיו רצו להביא את ר׳ אלעזר קליר מרכניץ שפרש מהמועמדות כעבור ג׳ חודשים בסוף חורף תקל״ט, ונותר ר״ב יחידי. אז השלימו עמו גם יריביו, מה גם שרמ״ז אב״ד לבוב הצדיקו, כשעוררו על חליצה שסידר. פתח בעיר ישיבה, ונהרו אליה מכל עברים, כי שמעו על עוצם פלפוליו וגדלותו בתורה. בהיותו מתנגד סבל מהחסידים בעירו. כשבאו להתלונן עליו אצל החוזה מלובלין אמר: מה אעשה ותורתו חביבה עלי מאד. אמנם רמ״מ מרימנוב וראי״ה מאפטא חיזקו את ידם, ובסופו של דבר נאלץ בשל כך לעזוב לדעת מרכוס (החסידות, קפו), אלא שיש לפקפק בדבריו. כיהן כ״ג שנה בקהילה ידועת המחלוקות, ותיקן בה תקנות מועילות.

בשנת תק״ס (ולא תקס״ב) נתקבל לרבנות לייפניק שבמורביה, על מקומו של ר׳ בנימין וולף איגר שנפטר בתקנ״ו. גם שם יסד ישיבה גדולה, והרצה בה שיעורים. הקים גם עירוב, ת״ת וביקור חולים, ובפיקחותו חילץ את בני הקהילה מרדיפות. המתיחות שהיתה בינו לבין ר״מ בנט רב המדינה — הפכה לידידות. בעל לב טוב ומידות תרומיות, עניו בתכלית, ואוהב כל אחד מישראל. בעניני יהדות תקיף כארז, ולחם ברוחות המנשבות. בביתו דיברו יידיש כמו בפולין, ולא גרמנית. כל הזמן שקוע בתורה, ואף כשבשנים האחרונות כבדו עיניו. עיין גם בספרי האחרונים ובספרי דרוש ומחקר, והרבה לרשום בשוליים את הערותיו. החת״ס העיד עליו, שאלמלא נשתכחה תורה מישראל היה מחזירה בפלפולו. האבני נזר אמר, שמעולם התיגע להגיע לחריפותו.

כשיצא שמו לתהילה ברחבי המדינה הוצעה לו רבנות אובן, וויתר לטובת מהר״ם מינץ. נמנה בין ג׳

המועמדים לפרשבורג אחרי ר״מ איגרא, אך החת״ס זכה בגורל. כשנפטרה זו׳ נשא בשנית את בת רי״ל הלוי מליסא. אחרי פטירתה בתקס״ט, נשא בשלישית את אלמנת ר׳ משה הכהן ר״פ מבראד (מזכירה בעט״ח, אה״ע, טז), בת ר׳ צבי יהושע הלוי הורביץ אב״ד טריביטש וטרנוב בר״ש מנ״ש. נפטר ביום ז׳ (ולא ג, ו) תמוז תקפ״ח, ויש נוסח מצבתו (גם במליץ יושר גולדשטוף, 50-51). נספד ע״י החת״ס, מהר״ם א״ש, מהר״ם שיק ואחרים כנדפס בספריהם, וכן בסו״ס המכריע עם זר זהב־מנחת יהודה, דף קעב, ד.

תלמידיו התפזרו אחרי פטירתו לקעלין ולישיבות אחרות, ובכל מקום היו מהמובחרים, ונמנו על מנהיגי הדור הבא. ביניהם: ר׳ יחזקאל פנט אב״ד קרלסבורג; ר׳ שמשון חתן ר׳ נחום טריביטש אב״ד ניקלשבורג; ר׳ דוד שטעריר (אליו: עט״ח, יו״ד, ג); ראי״ל מלבוב אב״ד פיכוב; ר׳ יצחק אייזיק טויבר מנכבדי לייפניק; ר׳ משה פוליטץ מאויבן ישן מעתיק חידושיו; ר׳ דוד צבי שיף מקרעשוב ממעתיקי חידושיו; ר׳ משה פרנקל אב״ד קמידט־שרש (אליו: עט״ח, אה״ע, י׳).

ילדיו (לא ברור אם כולם מזיווגו הראשון): א. ר׳ יהושע השל מקומרנא הבכור; ב. ר׳ יוסף. נשא את ליבא לאה בת ר׳ חיים הלוי צמח מפלונסק, נפטר עש״ק י״ז אדר תק״ס, ברצ״ה מח״ס צמח לאברהם, ב״ר חיים, ב״ר יהודה ליב, ב״ר חיים בן המג״א. הרביץ תורה בישיבתו שבפלונסק, ועסק בשתדלנות לטובת אחב״י. נפטר ביום כ״ט טבת (שבט) תקצ״ז, ואהל הוקם על קברו. בספר בית אהרן לר׳ אהרן מקויל, נדפס עליו הספדו של ר׳ סנדר מגומבין ועוד שני גדולים. מכתבו לר׳ אברהם טיקטין אב״ד לונטשיץ מתקס״א וקיצור תולדותיו, כר״ש, כסלו תשמ״א, י־יב, וראה: יכבד אב, אות ה. י״א שבנו של ר״ב גם ר׳ פנחס חתן ר׳ נתן בליק מברסלא־גורליץ, היהודי הראשון שהתישב בבייטש, חמיו של ר׳ ישראל וגשל. הבנות: ג. זו׳ הדב״ח. כשנפטרה נשא את אחותה: ד. רחל פיגא; ה. זו׳ ב״ד ר׳ מנחם מאניש מרדכי פ״ת, ב״ר נטע יונה בנו של ראי״ל אב״ד ליזנסק ובראד. שלח מלייפניק לזקנו אבי אמו ר׳ אליקים גצל מרגליות ולאחיו ראז״מ, את מה שכתב חמיו בגליונות הבית אפרים (כת״י שאצל ראי״א מרגליות בווינא). חמיו מזכירו בהגהותיו לנו״ב, וגיסו בדב״ח, אה״ע, ו. נפטר צעיר ביום י״ב אדר תקצ״ו, ומהרש״ק הספידו בספרו אבל יחיד שנדפס אז בוורשא. בנו ר׳ נתן נטע זאב ברח להונגריה, ושינה את שמו לוויינברגר; ו. יוכבד רבקה (ולא מרים), נפטרה צעירה ביום ד׳ כ״ט כסלו תקצ״ד, זו׳ ר׳ מאיר יחיאל הלוי קמינר ב״ר יעקב יוסף צמח, ב״ר אברהם אבא מפלונסק, ברצ״ה הצמח לאברהם. תורה וגדולה במקום אחד. נפטר בברדיטשוב ביום א׳ חשון תר״ז. בנו ר׳ יודל מחנטשין חמיו של השפת אמת, ואביו של ר׳ חנוך שמשון אבי

שרה אמו של מח״ס זקני מחנה יהודה. בסוף ספרו דגל יהודה, פיעטרקוב תרח״ץ וד״צ בירושלים תשכ״ז, תולדותיו ותולדות משפחתו. תשובות אליו: גיסו, דב״ח, ח״א, חו״מ, יא; מי באר; ז. חיה זו׳ ר׳ ישעיה שיף ב״ר זאב דב וולף בר מזמושץ; ח. גיטל זו׳ ר׳ שלמה זלמן בר״ש גולדשטוף מקראקא.

נקרא על שם ספרו **ברוך טעם**, ו׳ שערים של חידושי גפ״ת. למברג, דפוס ר״ל באלאבן, תר״א, ג, מ, מו ד׳.

המסכימים: החת״ס (וכי לא ידעתי עוזו ותפארתו והדרת גאונו, והלא כל דבריו יאירו, כזוהר הרקיע יצהירו); ר׳ נחום טרייביטש מניקלשבורג בתקצ״ח (עדה נאמנה על עוצם חריפות ובקיאות מחברו, הרב הגאון המובהק מופת הדור ואב כל בני הגולה, המפורסם בכל קצוי ארץ וים רחוקים, אין על עפר משלו, זה סיני ועוקר הרים בוצינא קדישא... וכבר יצא לו מוניטין בעולם, ועשה שם לו על פני חוץ לכבוד ולתפארת: הגהותיו על ש״ע א״ח); ש״ב ר׳ אלעזר הלוי הורביץ מויען המפליג בשבחיו, השיג את רשיון הצנזור בוינא, וקבע את השם בעוד שנועד להיקרא עמק ההלכה. בהקדמת בנו המו״ל רי״ה כותב, שאביו העדיף הרבצת תורה בע״פ על טירחת סידור חידושיו לדפוס. בהקדמת חתנו הדב״ח מוסר שערך את הכתבים, צירף בשולים הגהות משלו, ופעמים שינה מעט את הלשון. יצא לאור שנית ע״י ר׳ אשר זלקי ויינפלד מצאנז, פרעמישלא, דפוס רח״א זאפניק עט קנאללער, תרל״ח, ב, קכד ד׳, בהזכרת שם המסדר עם הגהותיו דברי חיים. מדף קיא ע״ב הגהות המחבר על הנו״ב. אותה שנה גם ביוזעפאף, ואח״כ בקראקא תרנ״ה, לובלין תרס״ב, ווארשא תרע״ד, ודפוסי צילום.

עטרת חכמים, ח״א: שו״ת בד״ח שו״ע. ח״ב: חידושי סוגיות לפי סדר מסכתות הש״ס. יוזעפאף, דפוס השותפים: האחים ר׳ שלמה ור׳ ברוך זעצר ור׳ יחזקאל רענר, תרכ״ו, ב, סב; סט ד׳, יב, כו, כ, לא סי׳, ובס״ה פט תשובות. בהסכמת חתנו הדב״ח כותב שראה תשובות רבות בבית חמיו, ורובן נגנבו. החידושים נכתבו שלא כסדר, וכעת ערכם נכדו רד״ב פ״ת מצשינוב בסיוע בנו ר׳ פנחס, עם כתבים שקבלו משאר הנכדים. בהקדמת המו״ל נכדו ר׳ ישעיה צבי הלר מפרמפול כותב, שבן המחבר שאף להדפיס את הכתבים שבידו, ונלאה לסדר מעוצם טירדותיו. אח״כ ד״ת מהמחבר ששמע המלבה״ד מפי מממן הספר: נכד אחיו ר׳ דוד טבל ב״ר שמואל אליהו שוורדשרף מבילגוריי. פיזר לכך יותר מאלפיים רו״כ, ולא הוחזר לו אף חלק מזה. נדפס שנית ע״י ר׳ מרדכי ראזען מו״ס בוורשא ובנו ר׳ שלמה, פאדגורזע, דפוס רש״ח דייטשער, תחילת תרס״ב, פ; פו ד׳. עם הסכמה ישנה מהדב״ח, וחדשות מר״י שמלקיס ורי״ה ולרשטיין,

דברי המו״ל, והקדמת ר׳ ישעיה צבי הלר מפרמפול. ד״צ יוזעפאף בניו יורק, ישראל זאב, תשכ״ב, בשני כרכים.

מחוץ לגליציה השיב למקומות: **ביאלע** (אה״ע, כ, שם העיר); **ברטניץ** - הרב זליג בל״ק (אה״ע, א, ב); **דיהרנפורט** - הרב משה מייזלס (יו״ד, כה); **דרזניץ** - ש״ב הרב ישכר בר אופנהיים (או״ח, ו, יו״ד, כג, חו״מ, ו, ט); **האניפלאץ** - הרב בריש (חו״מ, ח); **הלישוי** - הרב יהודה ליב ברלין (יו״ד, ז׳־י, יב, חו״מ, יג, יח); **טעלעק** - ר׳ פנחס כ״ץ (יו״ד, יט); **טרייביטש** - הרב חיים דייטשמן (או״ח, ד); **לובלין** (אה״ע, יח בתקפ״ב-ג); **מטרסדורף** - הרב ירמיה (חו״מ, יא); **סטאשוב** (אה״ע, כה); **עיר חדש** בהגר — ש״ב הרב דוד דייטש (או״ח, ב, ג); **פינטשוב** - הרב אברהם ר״פ (אה״ע, כח), ר׳ איציק מו״ץ (יו״ד, יא); **פעסט** - הרב ישראל וואהרמן (או״ח, ח, אה״ע, כג, שם העיר), ר׳ אברהם חיים ב״ר שמעון אופנהיים (יו״ד, כו שבסוף); **פרשבורג** - החת״ס וממנו (חו״מ, יד, טו); **קמידט־שרש**.

מרגניתא דר״ב עה״ת, ליקוטי נ״ך, אגדות והגדש״פ, עם הגהות ומראי מקומות ע״י ר׳ מנחם אליעזר מאהלער מצאנז, ב״ר יצחק אשר תלמיד המחבר. הוציאו לאור עם ר׳ אשר זלקי ויינפלד מצאנז. למברג, דפוס קרל בודוייזר, תרמ״ג, ג, פז ד׳. ההסכמות גם לספר אמרי שפר לרנ״ה לנדא מוישניצה שהוציאו לאור: רצ״ה אורנשטיין (העידו נכדיו הרבנים כי הדברים יוצאים מפה קדוש... וגם הספר בעצמו יעיד בבעליו, כי מחברו היה גדול בתורה בהלכה ובאגדה); מח׳ הייטב לב; ר׳ דוד ה״ש מקשאנוב (היו תחת ידי בני דודי ר׳ יעקב מצשינוב, ר׳ יחזקאל מקלסני ורי״ה שמסרום למו״ל... הזילו כסף רב בהעתקת הכתבים); ר׳ אהרן ה״ש מצאנז (מה מני קטן הערך כמוני, להלל ולפאר השמש כי יזרח אורו בצהרים, ומי עוד אשר לא ראה מאורות שמשו זורח בחצי השמים, ומי חרש ולא שמע גדולתו, וכל מעשה תקפו בש״ס ופוסקים, ויותר שהיה חכם להשיב לכל שואל דבר ד׳ זו הלכה, עוד דרש ולימד דעת ודרכי ה׳ בשבתות השנה, בדברים היוצאים ממקור נאמן וברוך, ויורדים לחדרי לב שומעיהם... כתב היד היה מטושטש מאד, ולא ניתן לקרות בו); ר׳ ברוך ה״ש מרודניק (דברים נפלאים בבקיאות הפלא ופלא, כל הרואה יכיר ויודה, כי לית דין צריך בושת מלהביאו לבית הדפוס); ר׳ שלמה ה״ש מוישניצה. בהקדמת המולי״ם מודים לנכדים שמכרו להם את כתב היד, לר״י ג״ב שמכר להם את כה״י של אמרי שפר, ולר׳ אליעזר מרגאשיס בלבוב שטרח בהדפסה, וביאר מקומות מוקשים. רמ״א מוסיף לבקש לשלוח אליו חומר להוצאת ס״ח עם ביאור ומקורות. נדפס שנית ע״י נכדו הרב משה ה״ש בהאב״ד צאנז בלי האמרי שפר, פיעטרקוב־וורשא, תר״ץ, קיב ד׳, עם הקדמתו מעבר לשער.

מרגניתא דר״ב השלם. מהד׳ מסודרת מחדש עם הוספות ע״י נכדיו רב״ש שניאורסון ור׳ אלחנן היילפרין, לונדון, דפוס החינוך, תשי״ז, ח, רחצ עמ׳. בעמ׳ סט שער חלק הדרושים, נדפס לראשונה מכתב יד. בסוף מפתחות והנצחות. בהסכמת רד״ב ויידנפלד כותב: בזכרוני כי אאמו״ר שר התורה, זירזני תמיד לשקוד על הספר ברוך טעם. בהקדמת המו״ל מוסרים, כי חלק הדרוש נוסף מהעתק כת״י שירש הגרב״ש מאבי אמו, ומכתבי יד שאצל ר׳ נפתלי פרוידיגר, מורשת זקנו ר׳ פנחס ליב פרוידגר שנתקבל כאב״ד אויבן ישן בהמלצת רבו המחבר, ונבררו מתוכם הדברים שממנו ולא מגאונים אחרים. אח״כ פקסימיל ומכתב המלצה מתקע״ה לר׳ שלמה צבי הירש ברגר מנכבדי לייפניק, ותולדות המחבר.

ברוך שאמר, חידושי הר״ב על הרבה מסכתות וסוגיות הש״ס שאבדו ממנו בחייו, ורי״ש משיניבה שמע כמה פעמים מאביו הדב״ח שמקוה שיימצאו, וכעת אחרי פטירתו כשנסע ר׳ אברהם יוסף פישער מאלכסנדר מו״ל לשון הזהב ומלא העומר לאוסטריה, מצאם אצל רב גדול אחד, עם עוד כתבים שנשרפו אשתקד כשגר בפשיסחה. פיעטרקוב, דפוס ר׳ מרדכי צעדערבוים, תרס״ה, ג, לט ד׳. בקולופון כותב שלא הדפיס ההסכמות שעמו. בהקדמתו מספר שהראה את כתב היד לשפת אמת, עיין בו חצי שעה בפניו ואמר שמכיר את הכתב, כי היה גם אצל זקנו ר׳ יודל קמינר. כמו״כ אישרו בנו האמרי אמת, רמ״ד מהורנוסטייפל ועוד נכדים. טרח כמה שנים בהעתקה, ובגלל שהיה בדפוס — ניצל מכליה בשריפת אשתקד בה עלו באש כתבים רבים שהיו לו. עבר לאלכסנדר בחוסר כל, ומקוה שיתמכו בו. נסע לאוטבוצק לבקש הסכמה מהאבני נזר (נוסחה ניתן), ואמר לו שקיבל תועלת רבה בלימוד מהברוך טעם. בעל יסורים מהתרוששותו, ומיתת בניו משה יחיאל מיכל (14) וחיים יהושע (12). הרבי מאוסטרובצה נתן לו הסכמה, שנשרפה עם פלפול שמשחזרו כאן. הוציא לאור בתרס״ז גבורות ארי עמ״ס תענית, ורצה להדפיס גם ברוך שאמר ח״ב. מהד׳ ב׳ מסודרת מחדש עם תיקוני השגיאות ע״י נכדו ר׳ מרדכי דוב ה״ש, ירושלם, דפוס התחיה, תשכ״ו, 28, קפד עמ׳. מעבר לשער הודעה על הסכמת האדמו״ר מגור נכד המחבר. הסכמות פקסימיל מרד״ב ויידנפלד ומהאדמו״ר מבאבוב, וכן מרי״א ארנברג ומהמחבר. בהקדמת המו״ל כותב שזירזו לכך רד״ב מטשבין, ומפרט שכלולי מהדורה זו. תולדות המחבר כמו במרגניתא דר״ב השלם ברשות המולי״ם. בסוף הוספות מכת״י פרוידיגר, מספר מי באר, ומגנזי הספריה הלאומית בה נמצא כת״י של חידושיו על מסכתות וסוגיות, והנצחות.

חדושי רבנו ברוך טעם על הש״ס. חוברו מכתביו ע״י נכדיו רב״ש שניאורסון ור״א היילפרין. לונדון, דפוס ג׳ השותפין, תש״ך, ו, קל עמ׳, הסכמה נוספת מרד״ב ויידנפלד. במבוא המו״ל נסקרים ספרי המחבר, ומקורות ספר זה בכתבי היד: א. העתקה שהוטמנה במרתף בקראקא ע״י אחות רב״ש. נמסרה אחרי

המלחמה לר׳ אשר ישעיה הלפרין אב״ד דמבניק בניו יורק שהביאו לפרג וכיום אצל רב״ש, ועליו מיוסד הספר; ב. אצל ר״נ פרוידיגר; ג. העתקה מאוחרת שאצל ר׳ אריה ליבוש הכהן למפל בלונדון, ור׳ משה ה״ש משיניבה העיד עליה שהיא מהמחבר. כמו״כ נמסר כת״י ר״ש גרוס מאונסדורף תלמיד המחבר, ונמצא אצל ר׳ אברהם הלוי שישא. בסוף תודות והנצחות.

דרושי ברוך טעם למועדים והזדמנויות, הספדים וליקוטים. לראשונה מכתב יד ע״י רב״ש שניאורסון ור״א היילפרין. כפר חב״ד, דפוס יד החמשה, תשכ״ג, קמה עמ׳, וההסכמה הקודמת בעידכון התאריך. בפתח דבר כותבים המו״ל, ששני כרכי העתקות היו אצל הרבנית חנה קליש אלמנת ר׳ יוסף צבי אב״ד סקרנביץ וב״ב, מורשת אבותיה עד גיס המחבר רד״ב אב״ד שדה לבן, ונמסר בהשתדלות חתנה ר׳ נחום טברסקי. כרך אחד של חי׳ ושו״ת כבר נדפס, ומהשני באגדה נברר מה שטרם נדפס, וסודר עם מראי מקומות. בשני כרכי קובץ ברוך טעם, ירושלים תשמ״ט, רוכזו ספריו והגהותיו בגליונות ספרים נוספים.

רשם את חידושיו בגליונות ספריו חשובי הראשונים והאחרונים, ומהם נדפסו הגהות **אמרי ברוך**: על שו״ע או״ח (לבוב תקצ״ו?); על חו״מ מכתב יד שאצל נכדו המו״ל רד״ב ברי״ה פ״ת עם הסכמת הדב״ח, לבוב תר״ך; על יו״ד בתרכ״ה עם הגהותיו על החוו״ד; על אה״ע בתרס״ד עם השלמות שנשמטו מדפוסים אחרים. על בבלי לראשונה בלבוב תרכ״ב, ועל ירושלמי בוילנא תרכ״ג. על משניות בלבוב תרכ״ב בשם משנת רב, ומאז בכל ההוצאות הגדולות. כמו״כ על כו״פ (לבוב תרכ״א), ש״ש (תרכ״ד), טורי אבן (וינא תרל״ו), חות יאיר (לבוב תרנ״ד), קצוה״ח (ירושלים תשמ״ה), שו״ת הר״ן, בית מאיר, או״ת, נתה״מ, פנ״י, פנים מאירות. נמצאה בירושלים העתקה מהגהותיו לנ״ג ספרים, ומעט נדפס בסיני תשי״ט, חו׳ ב־ג, ועוד. בספר זכר שלמה (גולדשטוף) נדפסו גליונות ברוך טעם על ט״ו ספרים. לר״ח אנגל מרדומישלא היה פר״ח עם הגהותיו, והעתיקם לדפוס. אחרי שנשתמר כל תקופת המלחמה, אבד בתשכ״ג בעת המשלוח באחריות לדפוס. נמצאים בארץ גם שני כרכים באגדה שרובם לא נדפסו. ידוע שאבדו חידושיו עמ״ס ב״ב ודרושים, כנזכר בהקדמת גבורות ארי עמ״ס תענית. כתבים היו גם אצל נכדו ר׳ אליהו פ״ת אב״ד פשוורסק. גליון הפלתי, מחדש עם הוספות ע״י נכדו הגרב״ש, ירושלים תשמ״ט.

אהל ברוך לתולדותיו ושיחותיו, מר׳ יהונתן הלוי אייבשיץ מו״ץ וורשא. בשער מודה לרצ״י מיכלזון, שהעתיק לו מאמרים הנחוצים לו. לאדז, הוצאת ירושלים ת״א של יצחק שלאמאוויטש, תרצ״ג, מד ד׳. ד״צ בירושלים תשכ״ה לערך, בהשמטת המודעה שמעבר לשער, והעברתה לסוף הדף שלאחריה. זקני מחנה יהודה, מר׳ יהודה אריה ב״ר יצחק ב״ר אברהם דב ברל בלכרוביץ מטומשוב באוטבוצק. וואַרשא תרצ״ט. בח״א שרשרות זהב של יחוסי המשפחות קמינר־פ״ת עם נוסחי המצבות, ובח״ב חדו״ת מזקניו שאליהם מתיחס.

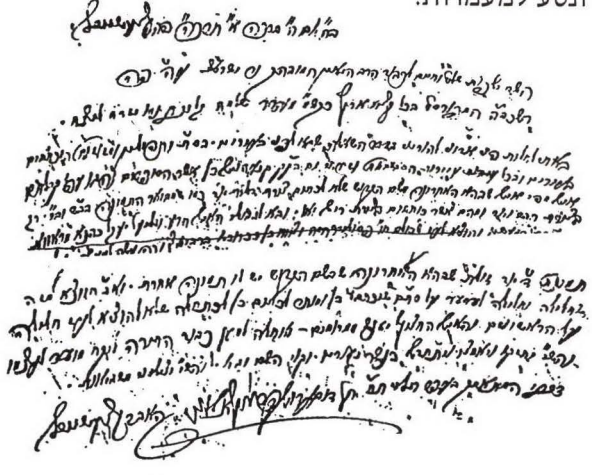
ד״ת ממנו: כר״ש, כסלו תשל״ט, ח־טז, טבת, לט (הגהותיו על מעיל צדקה), אלול, ט־י, טבת תשמ״א, ז־ט (על אור החיים); תמוז־אב, יז־יט (על פירש״י עה״ת), תמוז תשמ״ב, יג־כא (על שיוכנה״ג), טבת תשמ״ז, טו.

יכבד אב, 10-13, 15, 19; דור דעה, גאונים, קלח־קמד; מליצי אש, א, תמוז, 17-18; לקורות, 27, 216, לתולדות, 21, 269; כור הזהב, פג־פד, פו; רבה״ק מצאנז, ח״א, כו־מג; לא נותקה, 172-174.

ר׳ דב בריש ב״ר יהושע השל פרנקל־תאומים

מקניהניטש וצשינוב (תקפ״ה־תר״ם)

בנו של ר׳ יהושע השל מקומרנא, וחתנו של ב״ד הנגיד ר׳ יונה בירוסלב, ב״ר אהרן אריה יהודה ליבוש מזאוויכווסט אחי הברוך טעם. בתרי״ב דומ״ץ קומרנא, וסביב תרי״ח אב״ד קניהניטש. מלפני תרכ״ג רבה של צשינוב. ילדיו: א. ר׳ פנחס יחידו אב״ד בוקובסק וצשינוב; ב. אמה של יוכבד רבקה הי״ד, אמו של הרב דובריש צוקרמן; ג. חסיה יוכבד זו׳ ר׳ בן ציון ווּבר ב״ר מרדכי אליעזר אב״ד אדא בירושלים. בנם: ר׳ שמואל אהרן שזורי מזכיר הרבנות הראשית. מנכדי רד״ב גם ר׳ יעקב בריש מהיושבים בבלז, בעל תפילה, ונסע למעמדות.



תשובת רד״ב פ״ת מצשינוב בתרכ״ה למהרש״ק

תשובות אליו: ש״ב, דבר הלכה, עה בתרכ״ג לצשינוב; גיסו, דבר משה, ח״א, ל לליביטשוב; לב״ג, דב״ח, ח״א, או״ח כא, חו״מ, יח, ח״ב, יו״ד, כג, אה״ע, קנד בתרי״ח לקניהניטש; טוט״ד, קמא, ש, השמטות, ב, קו״א, ח, (תליתאה, ח״ב, רח); כנויי נדרים, לד ע״א; מאמר מרדכי, י, יג, מב, סח בתרי״ב לקומרנא; שו״מ, קמא, ח״ג, עז (על עט״ח); תפארת יוסף, או״ח, ג בתר״ט. נכדו רד״ב צוקרמן ההדיר את תשובתו מתרכ״ה למהרש״ק, הדרום, כח, 16-18.

לקורות, 218, לתולדות, 270. בספר צשינוב ובפנקס ח״ב השתבשו.

ר׳ יהודה אריה ליבוש ב״ר יעקב **פרנקל־תאומים**

נולד בברסלא לאביו ר׳ יעקב שנפטר לפני תקע״ג, נכד ר׳ פייבל בנו של הקיקיון נכד המהרש״ל, ולאמו נכדת ר׳ השל ועוד. אחיו של ר׳ יהונתן שמעון. גר בקראקא, ואח״כ שש שנים קשות בעיר חדש הסמוכה. בתקע״ט לערך התנכלו לו רשעים שחס עליהם לפרסם שמם, ובגללם התרושש כליל מנכסיו, ונאלץ ליטול את מקל הנדודים למדינות שונות. נפטר לפני תקצ״ג.

עדות נאמנה, מסכת עדיות עם פירוש ר׳ שמשון ב״ר אברהם משאנזא (משמאל) והרמב״ם (מימין), דעסויא תקע״ג, ו, ל ד׳. המסכימים בתקע״ב: החוו״ד מליסא (ברור לו שהוא תוספות שאנץ); בית דינו: ריי״ל בר״מ ז״ל קלישר, ר׳ יצחק אייזיק ב״ר יהודה ז״ל, ר׳ ישראל ב״ר משה ז״ל מוורשנא (כל רואיו יכירוהו למופלג וחריף בתורה בגפ״ת); ר׳ אברהם ב״ר גדליה ז״ל אב״ד גלוגא (התאכסן פ״ק... מצאתיו מלא חכמה ויראה חריף ובקי); ריי״ל ב״ר עקיבא ז״ל אב״ד הלברשטט (בא לגבולי... ראיתי מפלפולא את שאהבה נפשי); ר׳ מאיר וייל ראב״ד ברלין (הוא מלא תורה כאשר נודע מאז); ר׳ נחמן אמשטרדם אב״ד קלעטשאווע (רבת פלפלתי עמו ומצאתיו מלא דבר, והוא אחד מן המעיינים האמיתיים); הרב מיכאל שמעון ב״ר מיכל מייא מ״ס מברסלוי, המאשר שמסר לו מגנזיו את כתב היד להדפסה (הוא יקר רוח ונפש נענה). אח״כ המנויים מערי אשכנז, הקדמה קצרה מהמהדיר, ומעבר לה תיקוני טעויות. מדף כח ע״א תשובת המהדיר למח׳ ר׳ יעקב שבח בענין גבינות.

קבוצת הגאונים עמ״ס עדויות, פירושי תוס׳ משאנץ ור׳ שמשון משאנץ מכתב יד ישן משנת ה׳צ״ד, עם ביאורו **מלחמת אריה,** (לבוב) תקס״א (צ״ל תקפ״א!), ד, לה ד׳. מעבר לשער מודה לר׳ מאיר ב״ר שמואל ז״ל תאומים אחי הפמ״ג, לזו׳, ולילדיו ובהם ר׳ יוסף. הוא פגשו בלבוב, אספו לביתו, והלוה לו להדפסה. מביע תודה לתומכים נוספים, ותקוה להדפיס ח״ב. בהקדמתו מתקפ״א מספר מתלאותיו, הידועות לר׳ מאיר סג״ל אב״ד סטופניץ וחכמי פינטשוב והסביבה. נגרמו לו נזקים של יותר מ־400 ריינישׁ, והוצאות ההדפסה יקרות. היתה לו הסכמה מר״מ בנט, ומעוד רבים. המסכימים: הישועו״י; רעק״א מפוזנא (ידידי חביבי... אשר ידעתיו מלפנים זה עשר שנים, וכהיום ביותר.. והיה אצלי משובתי שבת העבר, ושעשעתי עמו בכמה ענינים, וראיתי שהוא בעל פלפול בסברא ישרה לאמתתה של תורה... ורציתי להושיבהו בראש באחת הקהלות הסמוכות לפה, ולא עלתה בידי שכבר קדמהו אחר, ועוד ידי נטויה ברצות ה׳ דרכי לגמור בעדי לטובה); החוו״ד מליסא, וחברי בית דינו (כבספר השני). מימין הפנים תוס׳ משאנזא, משמאל ביאורו, ובשולים חילופי השו״ת שלו עם חכמי הזמן.

בהם: ר׳ יואב אב״ד סנטוב בתקס״ח (דף ח.); אב״ד מישקולץ (ח., יז־כג); ר׳ יחזקאל סג״ל אב״ד ור״מ אונסדורף (כג־כה); ר׳ יעקב שבח (כה:-כח., לב.); ר׳ יצחק איצק פרנקל אב״ד ור״מ סנטוב (כח.-כט:); ר׳ יעקב שפירא אב״ד הומנא (כט:, לב. - לה:).

ר׳ יהונתן שמעון ב״ר יעקב **פרנקל־תאומים**

נולד כנראה בקלסני לאביו ר׳ יעקב. נקרא בדרך כלל בשמו הראשון. נשא את בתו של הקצין ר׳ ישראל מוישניצא, וסמך לשולחנו. כשנדחק בפרנסתו חיפש משרה תורנית. גר גם בלבוב. בתקצ״ח ביקר בארץ, וחזר להעלות את משפחתו.

חידושי תורה (דרושי מוסר על סדר פרשיות בראשית־שמות). בשער התנצלות המחבר מעין הקדמה. יש עמו חומר כפול: ח״ב, ספר על תהילים, הפטרות, קיצור פ״מ, פירוש ההגדה ואשרי תמימי דרך על פי הקבלה, אלא שאין לו כסף להוציאם. מסיבה זו גם אינו מדפיס את ההסכמות וההמלצות שעמו מנעוריו מאת: הברוך טעם, אפ״ד ע״ח מח״ס ז״ז, אב״ד פטשינזב מח״ס קה״ג. מצטער על אבידת מכתבו של רצ״ה אב״ד וישניצה בחביבות רבה. למברג, דפוס יהודית רוזניש, תקס״ד, א, כד ד׳. נדיר ולא נרשם ע״י יערי, ק״ס, יז, 107, 109.

דברי תורה (במסכתות הש״ס). בשער התנצלות על קיצור התארים, והשמטת יתר ההסכמות בגלל הוצאות הדפוס. כוללת דברי הקדמה, שהיות ואין לו בן העתיק דוגמא מחידושיו, בתקוה להדפיס גם ח״ב ושאר חיבוריו. למברג, דפוס רנ״ה גרוסמן, תקצ״ג, א, יא ד׳. המסכימים: הישועו״י; בנו רמ״ז (ראיתי מהם עוצם התמדתו בתורת ה׳, כי זה כל ישעו וכל חפצו); רז״ו פרנקל מפשוורסק (איקלע לאתרן... שוקד על התורה והיראה בהתמדה); החת״ס לחמיו (מצאתי בהם דברים טובים חריפים ומשוננים... נראים שיצאו מבטן מופלג בתורה שוקד על דלתותיה. וגברא דכוותיה ראוי לכבוד התורה, ולהעלותו על גבי מרומי קרת לריש כלה ולריש מתיבתא, לפלפל ולמהר לדבר צחות עם תלמידים בני ישיבה); ר׳ יצחק מייזלש מקמניץ (גם אנוכי פלפלתי עמו הרבה, ומצאתיו מלא דבר בש״ס ובפוסקים, וידיו רב לו לפלפל ולחדש בהם, לכן גם ידי תיכון להושיבו בראש, למען תוסיף תורה תת כוחה מתוך הרוחה); ר׳ יצחק לנדא מוולודובי למחבר; ר׳ נחום טרייביטש מנ״ש לחמיו (ראוי הוא לאותו איצטלא, להושיבו בראש להרים דגל התורה); ר׳ עקיבא שטיינהרט מקובנא (מחידושי תורתו ניכר שהוא אדם גדול, ודבריו הן הן גופי תורה); ר׳ אברהם אבלי כ״ץ מטרנוב (גם אנכי מכירו זה כמה שנים, ויש לו פתחון פה, וזרע קודש מחצבתו);

ר׳ שמחה מקלסני (היה בכאן איזה שנים, וראיתיו עוסק בתורה ועבודה תמיד, ועסקתי עמו בכמה ענינים). בסוף השמטות ומנויים.

עץ פרי קודש, קיצור דינים מהפוסקים ובעיקר מהפמ״ג, חי׳ וביאורים על הש״ך והט״ז. למברג, דפוס חיה זו׳ רנ״ה גרוישמאן ז״ל, תקצ״ט, ג, יד ד׳. בשער הסכמת הישועו״י מתקצ״ח. המסכימים: רש״נ אלנברג (ממשפחת הקיקיון דיונה... וידעתי שכוונתו לשם שמים, כי הוא איש אמתי); מפרשי הים עם ד״ת, לש״ב ר׳ יהונתן מוישניצה מח״ס ד״ת וישע אלקים ומעיני ישועה (זה כמה שנים אשר התגורר פה, היה לו פתחון פה לפנינו). ח״ב, ת״ר, א, יב ד׳. בשער שמות המנויים. מסכימים נוספים: ר׳ אברהם דב מאוורוטש בצפת (כבר יצא מוניטין שלו בעולם, בהדפסת ספר דברי תורה וספר ישע אלקים... ולמן היום אשר בא זה בגבולנו, ראינו בו כי לא חש לכבוד המדומה, זולת כל מגמותיו לעסוק בתורה ובתעודה בעיון ושקידה, לא זז מכותלי בית מדרשנו); הראל״צ ר׳ יונה משה נבון, והרב הראשי לכולל חסידים שבספרדיים ר׳ אברהם חיים גאגין; ר׳ ישראל מצפת בעל פאת השולחן בתקצ״ח (הרצה לפני מתוכם, וראיתי שהולך בשכל ישר); ר׳ יוסף אב״ד יאס; האדב״ע (לדעתי ספרי קצורים תועלת רב המה לבעלי ההוראה, אף לגדולים חקרי לב אשר ידם רב להם לברר וללבן ההלכה מתוך הפלפולים הנמצאים בספרי הראשונים והאחרונים ולא יצטרכו להקיצורים, עכ״ז בעת בא השאלה לפני המורה, אין הזמן גורם אז לברר ההלכה מתוך הפלפול... ידעתיו שכדאי הוא לסמוך עליו... העיר ה׳ את לבו לקבוע דירתו בארץ הקדושה, כאשר כבר היה שמה ונשתטח על קברי הצדיקים, ועתה חזר עבור אשתו וב״ב להביאם שמה); רצ״א מדינוב, עם הסכמה קודמת לספריו האחרים; היש״מ (הראה והעביר לפני... חיבור ספר שערי אמונה — דרושים עה״ת, וראיתי בו ג״כ דברים ישרים טובים); ר׳ אלעזר לעוו אב״ד סנטוב, וחתנו ר׳ אהרן פריד (גם לפני היה לו פתחון פה בפלפולא דאורייתא, ומצאתיו מלא ברכת ה׳). אח״כ רשימת המנויים ובהם גאונים וצדיקים מגליציה, הונגריה, רומניה, ומארבעת ערי הקודש בא״י. מודיע שברשותו קונ׳ עשר קדושות, מלוקט מעשרה מחברים שאחרי הפמ״ג, עם רשימתם. מוכן למסור למעונין בהדפסת ספריו שערי אמונה עה״ת, תמים דרך על אשר״י ת״ד, ומעיני ישועות על הגדש״פ. בקולופון מודה לבחורים מתתיהו שמחה ב״ר יהודה ז״ל שהעתיק את הספר והביאו לדפוס, אליעזר ב״ר יצחק צבי שו״ב לבוב נכד ר׳ מרדכי דן אב״ד ליזנסק שסייע בהעתקה, ויצחק אייזיק במימון. בדף האחרון תיקוני מהדו״ב. ד״צ שני החלקים בסוף אוצר פירושים

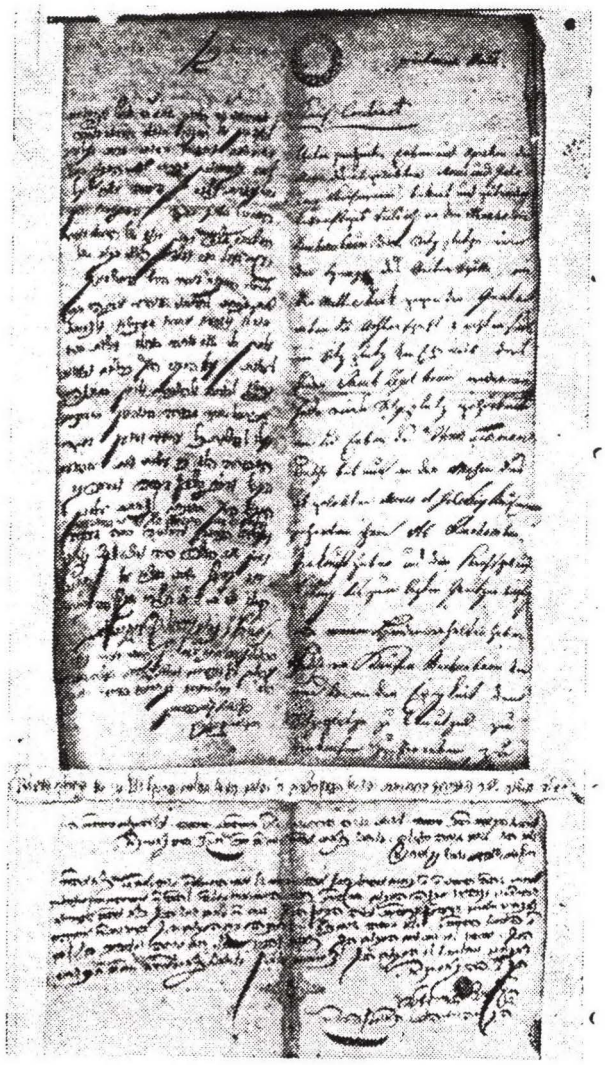
מקדמונים על טושו״ע יו״ד, יוניאן סיטי, יהודה שטרויבעל, תשמ״ז.

הגדה עם פירוש מעיני ישועות, למברג ת״ר (יערי 597 לפי וינר 364).

ר׳ יהושע השל ב״ר ברוך פרנקל־תאומים

מקומרנא (תק״ס־תר״ג)

בכורו של הברוך טעם, ומסדר השידוך של אחותו עם הדב״ח. מגדולי חסידי החוזה מלובלין שהעריכו מאד, וישב אצלו שנה (או עשר שנים). אביו לא שבע רצון מהתקרבותו לחסידות, עד שנוכח בלמדנותו. רבו רצה למנותו כיורשו בהנהגת חסידות גליציה, ומשסירב סמך את ידו על השר מבלז. י״א שנשא אשה מלובלין, והנכון שזו׳ בת משפחת וקסלר מקומרנא, ושם



שטר מכירת מקום בבית הכנסת המרכזי בקומרנא, מאושר בגרמנית ע״י הנוטריון. החותם האחרון ר׳ יהושע השל פ״ת מגבאי ביהכ״נ

התישב. כיהן בה יום אחד כרב (בשמשו שלא על מנת לקבל פרס), כדי שלא תיפסק שושלת הרבנות במשפחתו כ״ד דורות בן אחר בן. היה זה בתקע״ח כשנפטר האב״ד ר׳ אלכסנדר אייכנשטיין, ובנו מהרי״א ספרין היה בן י״ב. בהתחלה התנגד לדרכו של מהרי״א מקומרנא, אבל אח״כ התידדו. מאותה סיבה שילם לקהילת רידיק הסמוכה שתמנהו כרבה, וכיהן שם שבועיים. עסק במסחר יינות עם גיסו, והיו אצלו תורה וגדולה במקום אחד. דחה את הצעות הרבנות של רוזדול, פרמישלא וסטרי. נסע בתר״ג לבלז, והיה אחד מהשלושה שהשר חנך עמם את ביהמ״ד (בסוף מעשה רוקח תשט״ז). בנו כותב בהקדמת עט״ח שהיה עמוס הטירדות בפסיקה, הדרכת מוסר, השגחת צורכי עניים ותפילות עליהם, וכנראה התנהג כאדמו״ר. הצטיין באהבת ישראל. נפטר ביום ה׳ (או ד׳) תמוז תר״ג, ונשתמר נוסח מצבתו.

ילדיו: א. ר׳ יעקב אב״ד נריוב וצשינוב; ב. ר׳ דב בריש אב״ד צשינוב; ג. ר׳ יחזקאל אב״ד קלסני־ויליצקה; ד. שרה זו׳ רבי חיים שמואל הלוי הורביץ־שטרנפלד האדמו״ר מחנטשין נכד החוזה מלובלין. נולדו להם ט״ז בנים ובנות. שבעה נפטרו על פניהם, והנותרים הקימו בתי אב מסועפים בני מאות צאצאים, ויסדו שושלות אדמורי״ם. האריכה ימים עשרים שנה אחרי בעלה, ונפטרה כבת מאה בליל שבת ט״ז אדר תרצ״ז. בלויתה השתתפו מאתים וחמישים מיוצאי חלציה, ובהם מנהיגי עדה (בלבת אש, ח״א, רט־ריא, רפב־רפט; עקיבא בן־עזרא, דמויות, 83-84); ה. זו׳ ר׳ אברהם אבלי שנבלום אב״ד שצריץ; ו. זו׳ ר׳ ישראל מנחם מנדל וקסלר בטרנוב. בזיוו״ש נישאה לאדמו״ר מסטרי; ז. גולדה זו׳ ר׳ יצחק משה פרנס מישיניצה וצפת; ח. זו׳ ר׳ ברוך אשכנזי אבי ר׳ יואל מטבריה.

תשובות אליו: ש״ב, אבני צדק (ט״ב), יו״ד, צד; גיסו, דב״ח, ח״א, חו״מ, יא (נזכר).

בית קומרנא, 23, 132, 134; רח״י ברל, ר׳ יצחק אייזיק מקאמרנא, 82-83; רודקי, 22; יכבד אב (ולדן); הקדמת דברי חזקאל, תשמ״ו, ז־ט.

ר׳ יהושע השל ב״ר יעקב יצחק פרנקל־תאומים

מנריוב וליביטשוב (ת״ר-תרנ״ד)

בנו של ר׳ יעקב יצחק אב״ד נריוב פשוורסק וצשינוב. רבה של נריוב, ואח״כ מתרמ״ו אב״ד ליביטשוב, עד לפטירתו ביום כ״ו אד״ב תרנ״ד. נשא את ביילא בת ר׳ אלעזר ברמ״י הורביץ אב״ד מריאמפול ורוהטין מח״ס דבר הלכה. ילדיו: א. ר׳ אלימלך אב״ד יברוב; ב. ר׳ אליהו אב״ד פשוורסק; ג. ר׳ ברוך. חתן קנר בסנוק, ועבר אליו. נספו בניו ריי״ה ויחזקאל, ובתו חמותו של ברטלר בת״א; ד. ר׳ יוסף בצאנז (רב במישלניץ) הי״ד. תשובה אליו: קול יהודה, יב בתר״ס.

במשתתפי אהל מועד, ח״א, כז ע״א, מ ע״ב; ה. מלכה זו׳ רי״ה פרנס הי״ד.

תשובות אליו: ש״ב, אבני צדק (ט״ב), יו״ד, צד; שו״מ, רביעאה, ח״ג, ח בתרכ״ו. במנויי נזיר השם תרכ״ט ובריח אברם תרל״ה כאב״ד נריוב. במנויי אמרי דוד תרמ״ו, ריב״ם שנייטוך תר״ן, חפץ חיים (יוזפסברג) תרנ״א ראב״ד ליביטשוב.

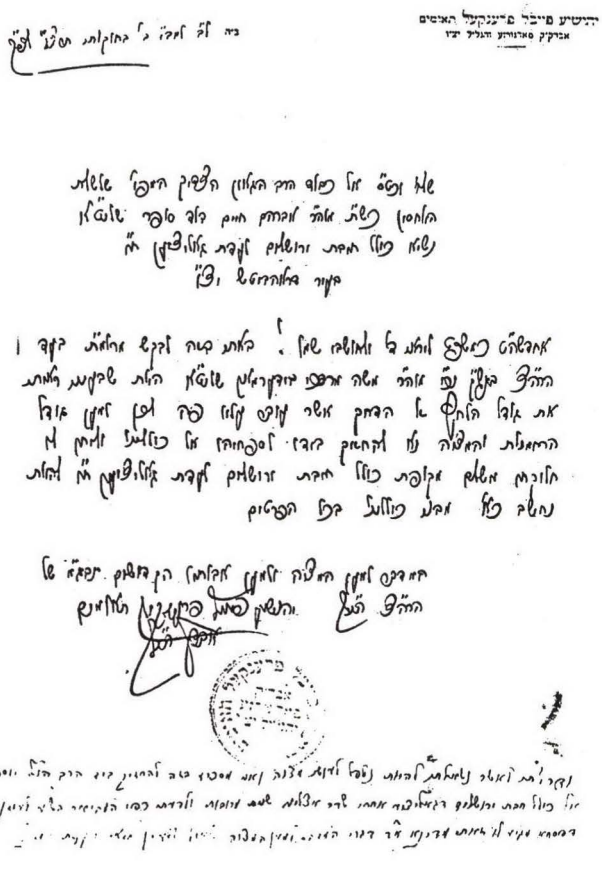
ר׳ יהושע השל ב״ר פנחס פרנקל־תאומים

בנו של ר׳ פנחס אב״ד בוקובסק וצשינוב. רבה של סאפקוב. חתנו של רבי שמואל חיים הורביץ־שטרנפלד מחנטשין. נפטר בדמי ימיו בתרנ״ד, ואלמנתו נישאה לרבי אלימלך שפירא מגרודזיסק. הניח בן ובת: א. ר׳ משה פנחס. הרבי משינאווא השיאו לבת מהרי״ץ השני מסטרטין; ב. זו׳ ר׳ אליהו האבערלאנד רב בניו יורק.

ר׳ יהושע פיבל ב״ר יעקב פרנקל־תאומים

מפודגורזע (תרנ״ב-תש״ב)

נולד בשנת תרנ״ב לאביו ר׳ יעקב אב״ד פודגורזע, ואחרי פטירתו בתרפ״ט מילא שם את מקומו. נשא



המלצת ר׳ יהושע פייבל פ״ת אב״ד פודגורזע בתרצ״ב לנשיא הכולל ראח״ד סופר, לספח לכולל את הרבי מללוב שגר אצלנו שנים מרובות

את רבקה בת דודו ר׳ שמחה אב״ד סקאווין. בעל הוראה מובהק, ודייני קראקא שלחו אליו ענינים מסובכים. זמן מה ניהל ישיבה בעיר. גלה לסיביר, וסבל רבות בנדודיו. נפטר בטורקסטן ביום ב׳ אייר תש״ב, וזכה לקבר ישראל. בנו: ר׳ שמעון יחזקאל אב״ד קרית אונו.

ר׳ יחזקאל שרגא פיבוש ב״ר יהושע השל פרנקל־תאומים

מקלסני ויליצקה (תק״ף*-תרמ״ה)

בנו של ר׳ יהושע השל מקומרנא. הדב״ח (ולא בנו משיניבה) הושיבו בתר״ח בגיל צעיר כרבה של קלסני, ולא זז מחבבו. בהתחלה בצעירותו כיהן שם לצידו הדומ״ץ מברדיוב רמ״מ ולדמן. כשקמו עליו עוררין, נגלה לו אביו בחלום לסייע לו. נשא את בתו של ר׳ שמואל רוזנר מברדיוב, ב״ר יצחק מזלין, ב״ר אליהו ממושציסק, ב״ר ישעיה אב״ד קולבסוב, שהנו״א אמר עליו שהוא מל״ו הצדיקים, ב״ר משה ישראל דוד אב״ד מליץ, ב״ר אליהו מליקוף, ב״ר אליעזר אשכנזי בעל מעשי ה׳ (בסוף שו״ת מהר״ש ח״ז בשינויים קלים). בשריפת תר״ם פנה בקול קורא לתרומות, עם ראשי הקהל ר׳ חיים שמעון פרלברגר ור׳ אברהם עברסמן. נפטר פתאום ביום ג׳ שבט תרמ״ה. ילדיו: א. ר׳ שמעון אלטר אב״ד פודגורזע, הבכור; ב. זו׳ ר׳ יוסף טייטלבוים אב״ד נפולומיץ. מנוי עם חמיו וגיסו רש״ש על שו״ת אדב״ע תרל״ד; ג. זו׳ ר׳ שמעון שטרן אב״ד גדוב. חתם עם חמיו על בול״ח תרמ״ד; ד. זו׳ ר׳ שמואל שמלקא עזריאל שמילא את מקומו בקלסני ויליצקה.

דברי יחזקאל ח״א עה״ת (בדרך פשט ודרש), ח״ב על איזה שיטות הש״ס ושו״ת. פאדגורזע, דפוס רש״ח דייטשער, תרס״ט, ב, פ ד׳. המחבר הכין את הספר לדפוס, ובהקדמתו מזכיר את הסתופפותו בצל מח׳ הדב״ח. בהסכמת ב״ד רי״ש משיניבה כותב: מעט ראיתי בו והנם דברים יקרים ונחמדים, וידוע כי היתה כוונתו לשמים... וזאת ידוע שאסור להשיג גבול כל מדפיס ספר.. ובפרט כתב יד, יש להראשון זכות עד חמישים שנה. בהקדמת נכדו המו״ל ר׳ שמחה מסקאווין ופודגורזע כותב, שדודו רי״ש משינאווא אמר על המחבר בשם השר מבלז, שנשמתו היתה חדשה בהופיעה בארץ. בסיומי החומשים ד״ת בהלכה מהברוך טעם. מדף עב ע״ב ח׳ שו״ת, בלי שמות השואלים. ד״צ בניו יורק תשי״ט לערך, 168 עמ׳. נוסף בהתחלה דף הקדמה מהמהדיר נכדו ר׳ אהרן אלימלך חיים פ״ת, והנצחות לבני משפחתו הי״ד. בסוף ח״א חידושי הברוך טעם עמ״ס מכות שטרם נדפסו, ומסרם ש״ב ר׳ אשר ישעיה היילפרין מדמבניק־קראקא. בסידור מחדש ע״י אותו נכד, ירושלים, כולל ברוך טעם שהקים ליד ישיבת טשעבין, תשמ״ו, טז, רלא עמ׳. בהקדמתו המורחבת מוסר שנוספו כאן שתי תשובות, תיקונים מראי מקומות ומפתחות, וקונ׳ הערות וביאורים מרב״ש שניאורסון שגם כתב את התולדות שבהתחלה.

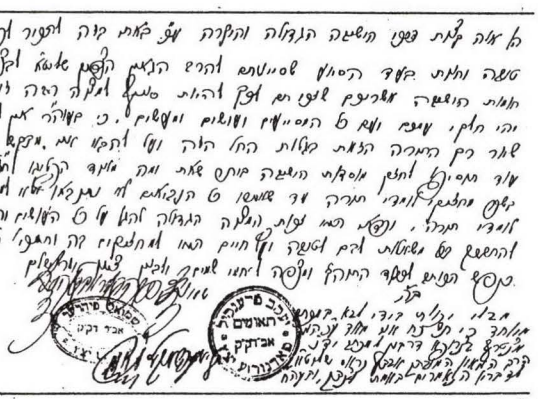
תשובות אליו: מח׳, אבני צדק (ט״ב), או״ח, נה; בית יצחק, יו״ד, ח״ב, עא בתרל״ח; מח׳ ב״ג, דב״ח, ח״א, חו״מ, כד, לו, לז, ח״ב, חו״מ, מ בתרי״א-תרי״ח; רבי יוסלה חריף, קונ׳ משובב נתיבות, תרס״ג, דפים כח-לא. בענין מקואות; (קנאת סופרים ס ע״ב); שירי טהרה, דף קה ע״א; שם עולם, ח״א, צא בתרכ״ט; שנות חיים, פז ע״א.

מליצי אש, ג, שבט, 8; ויליצקה, 19, 23-24, 33.

ר׳ יעקב ב״ר שמעון אלטר פרנקל־תאומים

מפודגורזע (תרכ״ז-תרפ״ט)

נולד בשנת תרכ״ז לאביו ר׳ שמעון אלטר אב״ד פודגורזע. מתר״ן אב״ד קולשיץ, ואחרי פטירת אביו בתרס״ב מילא את מקומו בפודגורזע. בתקופת מלה״ע א׳ שהה בוינא. נפטר ביום ט״ז תמוז תרפ״ט. נשא את



תודת ר״ש פירר מקראס למחזיק הישיבה, בתוספת חיזוק מר׳ יעקב פ״ת מפודגורזע

יוטא בת ר׳ משה משיניבה, וסמך לשולחן חו״ז רי״ש. נפטרה בתרע״ז. ילדיו: א. ר׳ יהושע פייבל ממלא מקומו בפודגורזע; ב. ר׳ יחזקאל שרגא. נפטר בתשכ״ז בניו יורק בלי ילדים: ג. מרים זו׳ ר׳ חיים ב״ר יעקב שמשון קנר אב״ד טשחויב; ד. חנה זו׳ בן דודה ר׳ אשר ישעיה הלפרין מדמבניק בניו יורק; ה. נחמה זו׳ ר׳ חיים ענגיל אב״ד רדומישל; ו. רחל זו׳ הרב משה שטיינברג מברודי בניו יורק.

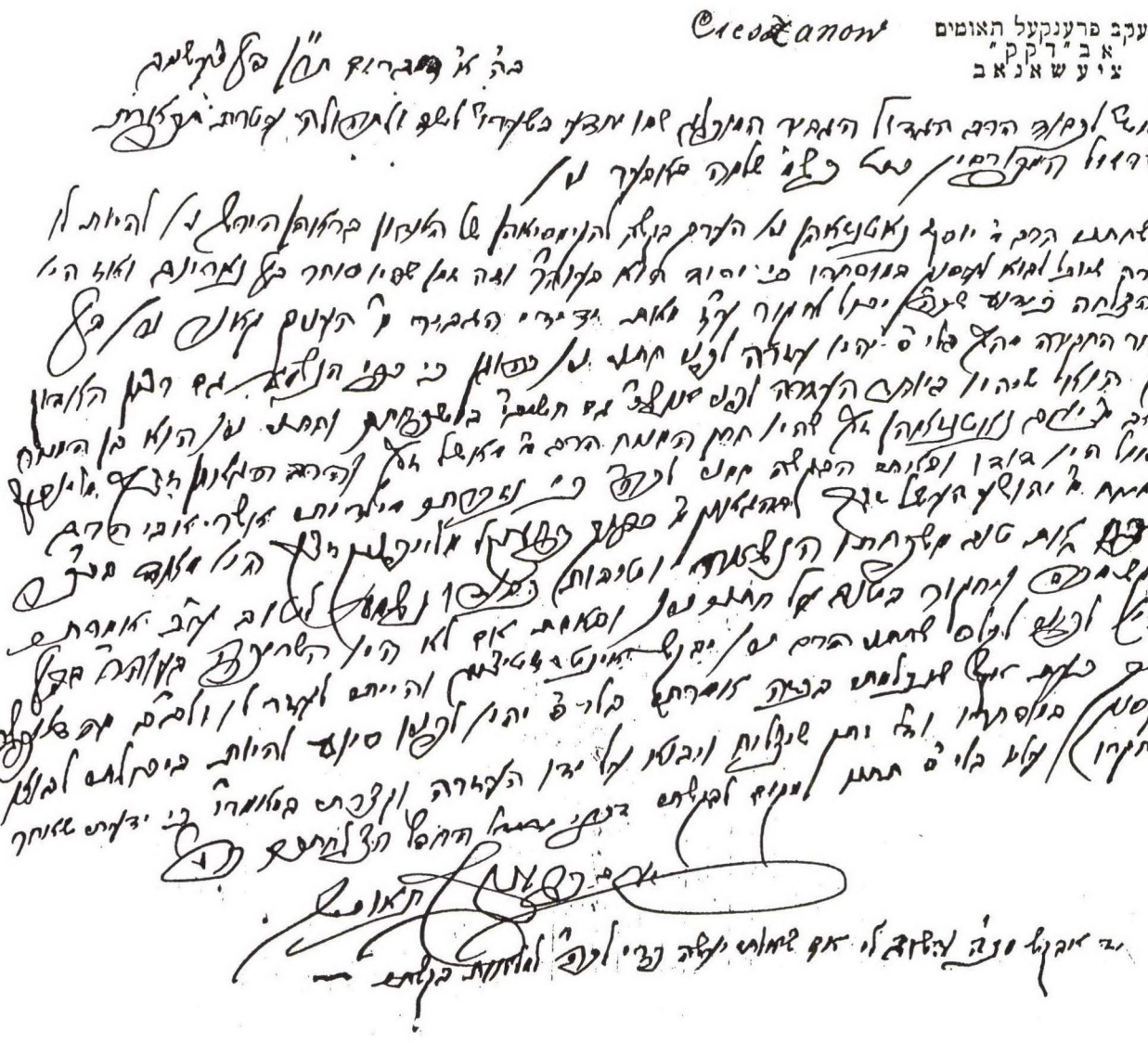
תשובות אליו: לח״א, דברי שמחה, ח״ב, כט בתרס״ו; מח׳, מהר״ש, ח״א, כה, ח״ב, כד, ח״ג, כ, ח״ה, לז, ח״ו, א, מ בתרס״ה-תרפ״ט. מכתבו בתשובה כהלכה, פא.

אהלי שם, 272; ארזי לבנון, נג.

ר׳ יעקב יצחק ב״ר יהושע השל פרנקל־תאומים

מנריוב פשוורסק וצשינוב (תקפ״ג*-תרנ״ג)

בנו של ר׳ יהושע השל מקומרנא. רבה של נריוב. בתר״י שם עד תרכ״ה לערך. (רשום גם במיעכוב



בקשת ר׳ יעקב פ״ת מציעשינוב בתר״ן מר״ש בובר, להמליץ לועדת הברון הירש לסייע למסחריו של חתנו ר׳ יוסף ב״ר יעקב נתנזון

וקשונז). עבר לרבנות פשוורסק, ומתרל״ג אב״ד צשינוב, עד לפטירתו ביום כ״ז תמוז תרנ״ג. נשא את בלומה בת ר׳ יהודה יודלי הולנדר רה״ק בצאנז. ילדיו: א. ר׳ יהושע השל שמילא את מקומו בנריוב ובצשינוב ועבר לליביטשוב; ב. בלימה זו׳ הגביר ר׳ יוסף נתנזון מבראד. בתם אסתר פיגא זקנתו של ר׳ מנחם צבי הלברטל; ג. זו׳ ר׳ ישכר שופ מבריגל, נכד ר׳ נתן אחי הנו״א.

תשובות אליו: בית יצחק, יו״ד, ח״ב, א, ב, עז, קו״א, ו, אה״ע, ח״א, מב, ח״ב, פז בתרכ״ז-תרנ״א לפשוורסק ולצשינוב; בר ליואי, ח״ב, חו״מ, לה לפשוורסק; למחז ב״ג, דב״ח, ח״ב, או״ח, מה, יו״ד, כו, כז, לח, קכה (אה״ע, לט לפשוורסק), חו״מ, כ, כד, כה, נז, ס בתרכ״ג (לנריוב) - תרכ״ז (לצשינוב); לב״א, חסל״א, קמא, או״ח, כז, נא, יו״ד, מא, נב, סו, עח, קי, חו״מ, מה, מו בתר״ט-תרכ״ה; לב״ד, שו״מ, תנינא, ח״א, יט, ח״ב, ז, י לנריוב, ד״ש ויו״ד, ח״א, דף כא ע״ב בתרכ״ב. במנויי דרש משה תרל״ט, וספר התמונה תרנ״ב.
צשינוב, 24 (משובש).

ר׳ מנחם מרדכי ב״ר אלטר ישכר **פרנקל־תאומים**
מירושלים (תרמ״ב-תשל״ב)

נולד ביום כ״ב תמוז תרמ״ב לאביו ר׳ אלטר ישכר ב״ר יהושע השל, ולאמו צביה בת ר׳ גרשון סופר. נתבלט מילדותו, ובגיל י״ג כבר ידע את כל הש״ס. למד בישיבת אהל משה אצל ר׳ ישעיה ובנו ר׳ יעקב אורנשטיין, ושימש בבית ר׳ יצחק ירוחם דיסקין. נשא את פערל בת ר׳ אברהם דוד הלוי, נפטרה ביום ט״ז

אייר תש״ב. כשנאלץ לעזוב לארה״ב נעשה רב ומנהל בישיבת ר׳ חיים ברלין בברוקלין, ואחרי מלה״ע א׳ שב לירושלים. מנהיג ודובר בולט של אגו״י והעדה החרדית בראשית יסודן. מתרצ״א מנהל ישיבת משכן ישראל והת״ת המרכזי בפילדלפיה. חזר לירושלים, ונפטר ביום בדר״ח אדר תשל״ב. ילדיו: א. הענא זו׳ ר׳ רפאל מאיר הכהן בפילדלפיה; ב. ר׳ גרשון זאב וזו׳ רבקה בדטרויט, וכעת בירושלים; ג. ר׳ יהושע השל ישכר מהדיר ספרו השני, וזו׳ מושקא בת ר׳ אליהו נחום גליקמן־פרוש. בניו: ר׳ פנחס מו״ץ קרית אונסדורף בירושלים; ר׳ דוד טוען רבני; ד. חיה זו׳ ר׳ מנחם יהודה אושפיזאי אב״ד ר״ג. נפטרה ביום ב׳ ניסן תשכ״ח; ה. רבקה בריכטא. נפטרה ביום י״ד שבט תשל״ב; ו. לאה מסרסקי. נפטרה ביום י׳ חשון תש״ל.

דרוש וחדוש עה״ת. ח״א עד סוף פרשת תולדות, תק״ס דרושים הנוגעים גם לחיי הציבור. ירושלם, דפוס י׳. א. וייס, תרפ״ט, ד, ש עמ׳. בהקדמתו מונה את חיבוריו שבכתובים: אור הנר־לחנוכה; הבאור והרעיון — על מדרשי רבה ותנחומא א־יא; בינה במקרא - על נ״ך; בית תלמוד - על מסכתות וסוגיות הש״ס; דעת תפלה - על התפילה; דרוש וחדוש - עה״ת א־י, חמש מגילות א־ה, ועל ההפטרות; דרושים לכל חפציהם א־ה - מאתים דרשות; הגיון או בינת פלאים — על הגדש״פ; הגיון לב - על פיוטים וסליחות; הגיון תהלה על תהלים; הגיון תפלה - על הסידור; חסד החיים - ס״ח דרשות באנגלית עה״ת והמועדים א־ב; ישראל וקניניו - הערכות; מגדנות השלחן - על ד״ח שו״ע; מועדי קדש - דרושים למועדים א־ד; משא ומתן - תשובות בהלכה ובאגדה א־ב; נצוצות - מחקר ופילוסופיה; ריוח והצלה - לפורים; הרעיון והדרוש - על אגדות התלמודים א־ו, ס״ה נ״ח ספרים.

באר האבות עמ״ס אבות, ניו יארק, דפוס מוינעשטר, תש״ד, ער עמ׳, 26 באנגלית. בהקדמת הועד להדפסת כתביו מצטטים את דברי רא״ז מלצר על ספרו הקודם: כמעט שלא בא כבושם הזה בכל ספרי הדרוש החדשים. בהתחלה תודת המחבר לנכבדי העיר, ולאב״ד ר״א הכהן לוינטל שיזם את הקמת הועד. מהד׳ ב׳ עם הוספות מלוא הבאר מכתב ידו בשער מיוחד, מב עמ׳, ירושלים תשל״ג. נוספו בהתחלה 7 עמ׳ הקדמת בנו המהדיר רי״ה. מספר בה בשבחי אביו איש האשכולות בכל מכמני התורה, וכותב שזכרונו הכביר נתקיים בו עד זקנה ושיבה. מהד׳ ג׳ בתשל״ח.

כי אם לבינה תקרא, ביאורים לכל מאמרי חז״ל אל תקרי ודומיהם באשר הם, ניו יורק תשמ״ה, ב, שיג עמ׳, ע״י נכדו הרב אביעזר כהן מברוקלין. בהסכמת רש״ז אוירבך כותב: גדולי התורה הכירוהו והשתעשעו בו, וידעו כולם את רום ערכו בתורה בחריפות ובקיאות, והשתוממו מכשרונותיו הגדולים והברוכים. בסוף מודבקים שני דפי תיקונים.

ר׳ מרדכי דב ב״ר שמחה **פרנקל־תאומים**

בנו של ר׳ שמחה אב״ד סקאווין. מתרצ״ז רבה של יבורוזנה על מקום הרב צבי הירשהורן. נספה בשואה עם זו׳ נחמה בת האדמו״ר מקוזניץ־לובלין, ובניו: ישראל, שמעון אלטר, אשר אלימלך וחיים הי״ד.

פנקס, ח״ג, 204 (דוד בטעות).

ר׳ פנחס ב״ר דב בריש **פרנקל־תאומים**

מבוקובסק וצשינוב (ת״ר־תרל״ט)

בנו יחידו של ר׳ דב בריש אב״ד קניהניטש וצשינוב. סידר לדפוס עם אביו את שו״ת עטרת חכמים של זקנם. סידר לדפוס גם את הספרים נזיר השם וסמיכת משה מזקנו ר״ש מנ״ש ובנו. נשא את דרעזיל בת רי״ש משינאווא, בזיווגו השני. רבה של בוקובסק, ומתרכ״ט אב״ד צשינוב על מקום אביו (במקור חיים, 77, בטעות מתרל״ב). במנויי אמרת הצרופה תרל״ט, ובאותה שנה נפטר (ולא בתרל״ד). ילדיו: א. ר׳ שמואל שמלקא עזריאל אב״ד קלסני־ויליצ׳קה; ב. ר׳ יהושע השל אב״ד ספקוב; ג. פיגא בילא. נתארסה בתר״ן לר׳ שמואל שמחה ב״ר מנחם מאיר לייזער מטורנא.

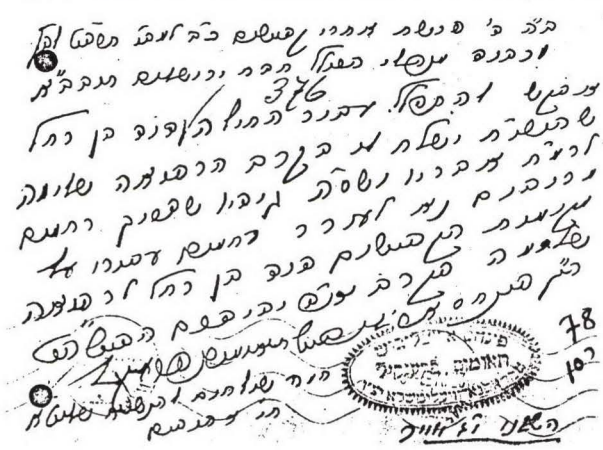
תשובות אליו: לנכד גיסי חתן בני, דב״ח, ח״ב, יו״ד, פב, קיא בתרכ״ו לבוקובסק; שם עולם, ח״ב, קט בתרל״א.

רבנו הקדוש מצאנז, ח״ב, כה, כח.

ר׳ פנחס אריה ליבוש ב״ר שמואל שמלקא עזריאל **פרנקל־תאומים**

מקלסני־ויליצקה (תרנ״ח־תש״א)

בכורו של ר׳ שמואל שמלקא עזריאל אב״ד קלסני־ויליצקה, ואחרי פטירתו בתרצ״ד עלה על כסאו כרבה



בקשת רפא״ל פ״ת מקלסני-ואליצקה ממנהלי הכולל בירושלים, להתפלל במקומות הקדושים על החולה דוד בן רחל לרפואתו

האחרון. בקי גדול. נסמך בתרע״ו מהרבי מאוסטרובצה. מזיווגו הראשון לא היו לו ילדים. נשא בזיוו״ש את רחל בת ר׳ חיים והענא פרנס מישליסק (ישיניצה), וממנה שני ילדיו שנולדו בזקנותו (מפי ר׳ ישראל קנר). כנראה הם ברל דב ויחזקאל הנזכרים ברשימת הנספים. לפי עדויות מזעזעות שנשתמרו ביד ושם, נלקח למחנה העבודה סטלובה וולה שליד רוזוודוב. מר״ה תש״ג (ולא תש״א, תש״ב) התעללו בו באכזריות כל עשי״ת. בליל יו״כ התפלל ממחזור יחיד, ובשובם למחרת מעבודת הפרך ונודע להם ששימש כרב, נקרא לטעום מהמרק. משסירב והואשם בחבלה, הוכה באכזריות שעות ארוכות. במוצאי היום הקדוש הרגיש שקיצו קרוב, וזעק שמע ישראל בקול אדיר. נורה מאקדח, וחביריו הטמינוהו שם ליד עץ הי״ד.

תשובות אליו: מח׳, חבצלת, ח״א, א; שו״ת מהרי״ץ דושינסקי; מהר״ש, ח״ה, כו בתרע״ד; צור יעקב, ח״א, יח, עט, קצד. תשובתו מתרצ״א לר״ש ענגיל ותולדותיו, כר״ש, חשון־כסלו תשמ״ג, כג־כה. ד״ת ממנו בקבצים שונים.

ויליצ׳קה, 20, 113-116, 167.

ר׳ שמואל שמלקא עזריאל ב״ר פנחס פרנקל־תאומים

מקלסני־ויליצקה (תרכ״ב־תרצ״ד)

נולד בשנת תרכ״ב לאביו ר׳ פנחס אב״ד בוקובסק וצשינוב. נשא את שרה בת דודו ר׳ יחזקאל שרגא פ״ת אב״ד קלסני־ויליצקה, נפטרה ביום י״א אד״א תרע״ג. כשנפטר חמיו בתרמ״ה, עלה על כסאו. זקנו רי״ש משיניבה שנסע עמו להכתרתו, אמר שהוא החוליה הכ״ח של רבנים במשפחתו. חתם בתרס״א עם ר׳ שמעון אשר בן הרב מפשוורסק. נפטר ביום כ״ב חשון תרצ״ד (ולא תר״ץ). ילדיו מזיווג״ר: א. ר׳ פנחס אריה ליבוש הבכור, ממלא מקומו ברבנות קלסני; ב. ר׳ יחזקאל שרגא. נקרא דומ״ץ קלסני. נשא את רבקה בת ר׳ מאיר הורביץ אב״ד לינסק. נספו ביום ל״ב בעומר תש״ד עם משפחתם. בזיווגו השני נשא את איטא בת ר׳ נפתלי ה״ש אב״ד קשנוב בזיווגה השני. ממנה נולדו לו: ג.־ד. דוד וחיים ברוך הי״ד. בנותיו גם: ה. טויבא רחל זו׳ ר׳ אהרן ב״ר אלישע ה״ש מגורליץ בניו יורק; ו. פרומט בילא זו׳ רמ״מ הורביץ רבה האחרון של מעליץ; ז. יוכבד רייצא זו׳ רנ״צ שמואל רוזנפלד ב״ר אלעזר מאושפיצין.

תשובות אליו: אבני צדק (ט״ב), יו״ד, צד; זקנו, דברי יחזקאל, מהד׳ תרפ״ב, ג בתרמ״ז; מהר״ש, ח״ה, מז, ח״ו, יח בתרס״ב־תרע״א; מהרש״ם, ח״ב, טו; עצי חיים, או״ח, יא. ממשתתפי ועידת סנדובה וישנה בתרס״ז, וחותמי נגד תנאי בנישואין. מכתבו בתשובה כהלכה, 182.

תבע לערכאות עם רה״ק ר׳ משה פרידמן, את עורך מצפה והמו״ל על כתבותיהם המשמיצות (שאין נותנים חשבון מהנעשה בכסף הח״ק, לידיהם הועברו בפקודת השלטונות 3000 כתרים שנאספו לבנין ביהכ״נ לבל יתפללו במרתף (ירוחם, המצפה, כ״ט סיון תרס״ו, 4).

אהלי שם, 402; ויליצקה, 19, 23-24, 33.

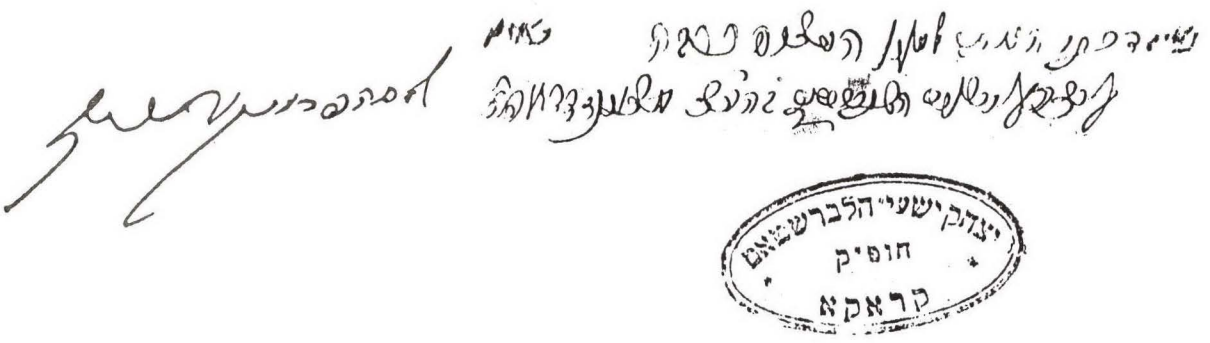


משלחת רבנים (בלוית פילסודסקי כנראה, ולכן נראים בקהל צילנדרים). משמאל לימין: הרב שמעון פ״ת, אביו הרב שמחה מסקאווין, וגיסו הרב יהושע פיבל אבי אב״ד קרית אונו; הרב שבתי ר״פ דומ״ץ קראקא, הרב זאב שאול אטינגר דומ״ץ פודגורזא, והרב כהנא־שפירא אב״ד ברזסקו דומ״ץ קראקא

ר׳ שמחה ב״ר שמעון אלטר פרנקל־תאומים

מסקאווין (תר״ל*־תש״ג)

בנו של ר׳ שמעון אלטר אב״ד פודגורזא. אביו הושיבו כאב״ד סקאווין המסופחת לפודגורזא, ועל שמה נקרא. אח״כ בתרס״ט־תרע״ב ראב״ד פודגורזא. במלה״ע א׳ שהה בוינא. הוציא לאור את ספר דברי יחזקאל של אבי אביו. נודע בסמכותו ובפקחותו. בפרוץ מלה״ע ב׳ חבר ועד הרבנים בקראקא. אחרי הקמת הגיטו יסד חברת עזרה למנושלים מעבודתם ומנכסיהם, וכיתת רגליו עם אחד האחים בוסק לקבץ מעות עבורה. קיים קשר עם פולנים מחוץ לגיטו שהמציאו לו מצרכי מזון. קם כל בוקר בארבע לומר תהילים, ובשש עורר לתפילה את ש״ב ר׳ שמעון שפירא. דאג להציל את ספר התורה של הרמ״א, והבריחו אל ר׳ חנה גלנצר הי״ד מחוץ לגיטו. בחגים תש״ג עדיין היה מלא חיים. ביו״כ עבר לנעילה לפני התיבה, וכולם בכו עמו. שבועות אחדים אח״כ חלה, ונערך מנין בביתו. כשהרגיש שקיצו קרב קרא לאנשיו, וביקש שיערכו לו טהרה בשלג. הדבר היה לפלא בימי זוהר שמש. באותו לילה בנובמבר 42 נפטר אחרי מעריב, והנאצים לא הרשו לקיים את הלויה עד ג׳ ימים. ביום הקבורה החלה סופת שלג, וכך טיהרוהו בבית הקברות כמשאלתו. זהו סיפורו של יחיאל גרנטשטיין (הגבורה האחרת, ירושלים, זכר נפתלי, תשמ״ט, 96-98), אמנם למשפחה ידוע בודאות שנספה ביום ו׳ שבט תש״ב הי״ד, ולויתו היתה האחרונה שהתקיימה בעיר.



חתימות וחותמות ר׳ יצחק ישעיה ה״ש מקראקא ור׳ שמחה פ״ת ומסקאווין

נשא את מרים בת דודו ר׳ נפתלי (ב״ר דוד) ה״ש אב״ד קשנוב. אחרי פטירתה ביום י״ט אלול תרצ״ז, נשא את אחותה איטא בזיווגה השלישי. ילדיו: א. ר׳ שמעון אלטר שמילא את מקומו בסקאווין; ב. רבקה זו׳ בן דודה ר׳ יהושע פיבל פ״ת מפודגורזע; ג. רייזל זו׳ ר׳ ראובן הורביץ. ממנה בתה שרה זו׳ רצ״א קורנרייך בניו יורק. נישאה שנית להרב יוסף הירש בזיווגו הראשון. נספתה עם בנה שמעון ישכר דב; ד. חיה זו׳ מנשה אונגר. כשהתגרשה נישאה לר׳ משה חיים לאו אב״ד פיעטרקוב; ה. ר׳ מרדכי דב אב״ד יבורוזנה; ו. ר׳ יעקב. זו׳ גיטל בת האדמו״ר מזלושיץ ובנם ישראל; ז. ר׳ שלמה חתן האדמו״ר מויליפולי בקראקא; ח. ר׳ שמואל נחמיה. נשא בתרח״ץ את חנה בת האדמו״ר מקרלין. צילום ההזמנה: דברי אהרן (קרלין), עמ׳ רנח. כולם נספו הי״ד.

נזכר בהמצפה, ח׳ טבת תרס״ה, 5 (ב.ק. מזלזל בו על שנוהג כאדמו״ר, ותובע רבנות פודגורזע כי לאחיו הבכור יש רבנות בביעטש); ט״ו אלול, 5 (סיבת התקפתם כי דורש נגד הציונות, וגרם לביטול מנויי העתון בין הבעלי בתים. כשבחור אחד קרא לדין תורה אצלו את המכים אותו על שהשתתף באסיפה ציונית, נקנס הבחור התובע. ר״ש תבע את העתון לדין תורה, ונפסק שצריכים לחזור בהם); ט׳ ניסן תרס״ח, 8 (כתב הכשר שנותן מזה ג׳ שנים על ביח״ר שיכט בצ׳כיה לשומן אגוזי קוקוס ומרגרינה, בידיעת קרובו ר״ש מבאבוב ששמח על כך); ג׳ כסלו תרע״ב (שנית).

תשובות אליו: ש״ב, הרי בשמים, חמישאה, לג, נה בתרס״ה-תרס״ו; מח׳, חבצלת, ח״ב, חו״מ, כב; מהר״ש, ח״ב, יב, ח״ו, יט בתרס״ו-תרפ״ח; מנחת יחיאל, ח״א, כג, נה בתרפ״ד-תרפ״ה.

ר׳ שמעון אלטר ב״ר יחזקאל שרגא פרנקל־תאומים

מפודגורזע (תר״י-תרס״ב)

נולד בשנת תר״י לאביו ר׳ יחזקאל שרגא אב״ד קלסני־ויליצקה. נשא את שרה גיטל בת ר׳ דוד ה״ש מקשנוב. בהיותו בן י״ז בתרכ״ז הושיבו זקנו הדב״ח ברבנות פודגורזע, ונתן לו גיבוי מלא. במנויי חומר בקודש תרל״ו. נפטר ביום ט״ו ניסן תרס״ב (ולא תרס״א). ילדיו: א. ר׳ יעקב הבכור שמילא את מקומו בפודגורזע; ב. ר׳ שמחה אב״ד סקאווין; ג. חיה (ולא חנה) זו׳ ר׳ מתתיהו חיים היילפרין אב״ד דובשיץ; ד. רוחמה זו׳ ר׳ דוד הורביץ אב״ד פשצלוב ברא״ח מפלנטש; ה. נחמה זו׳ ר׳ יוסף משה שניאורסון מטשרקס בפודגורזע; ו. רחל פיגא זו׳ ר׳ ליביש שפירא.

תשובות אליו: בית יצחק, יו״ד, ח״ב, כז, ק, אה״ע, ח״א, פט בתרל״ח-תרנ״ח; מהר״ש, ח״ב, כד בתרנ״ז. מכתבו בספר מלחמת מצוה (סיגט).

מיינע זכרונות, 302-303 (ציוה לקבור דג שצווח: ויי איז מיר!); מחז״ה, ב׳ אייר תרס״ב, 7, י״ד תשרי תרס״ד, 5.

יש עוד רישומים של ר׳ שמעון בתר״ם-תרע״ד. מתר״ן אב״ד קולשיץ. בתרפ״ב אב״ד פודגורזע. במשתתפי ועידת סנדובה, וחותמי נגד תנאי בנישואין. אליו: מהר״ש, ח״א, כה בתרס״ד.

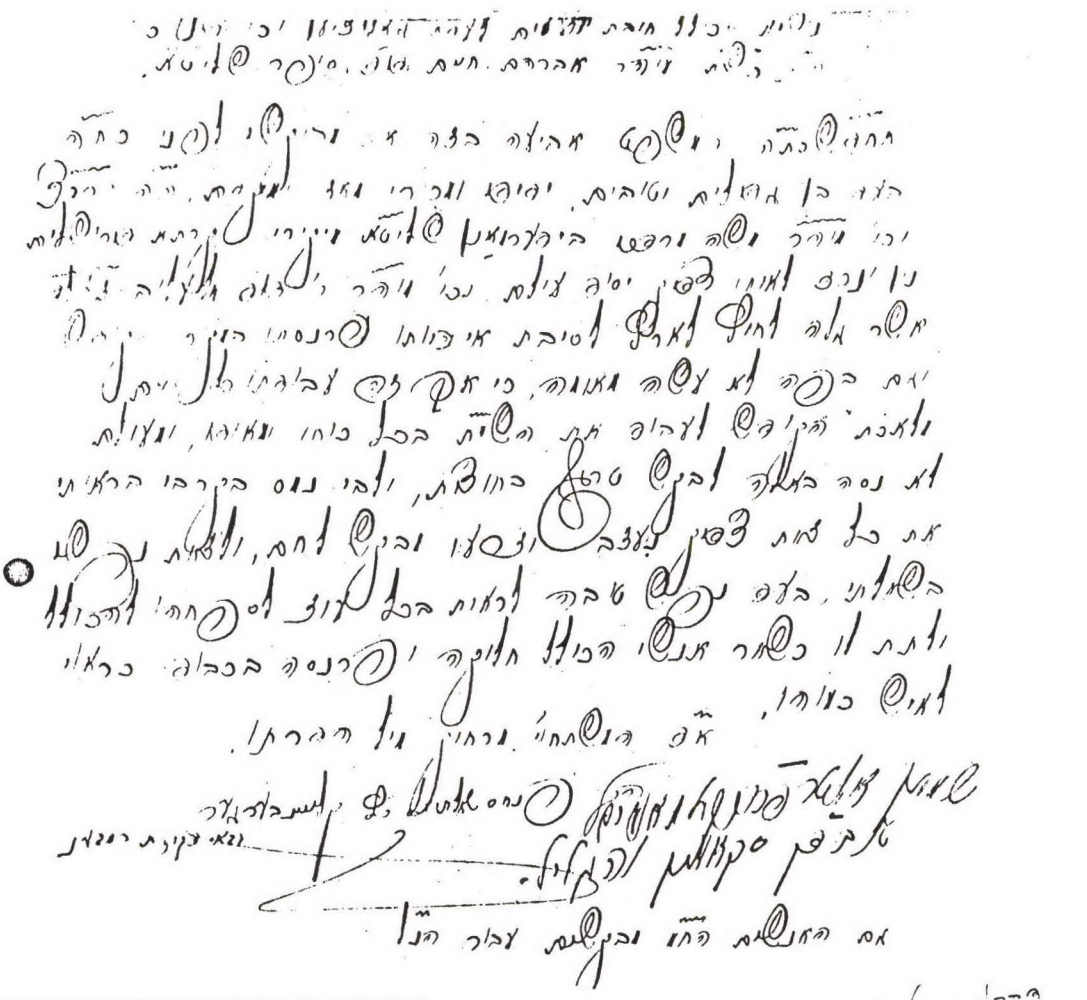
ר׳ שמעון אלטר ב״ר שמחה פרנקל־תאומים

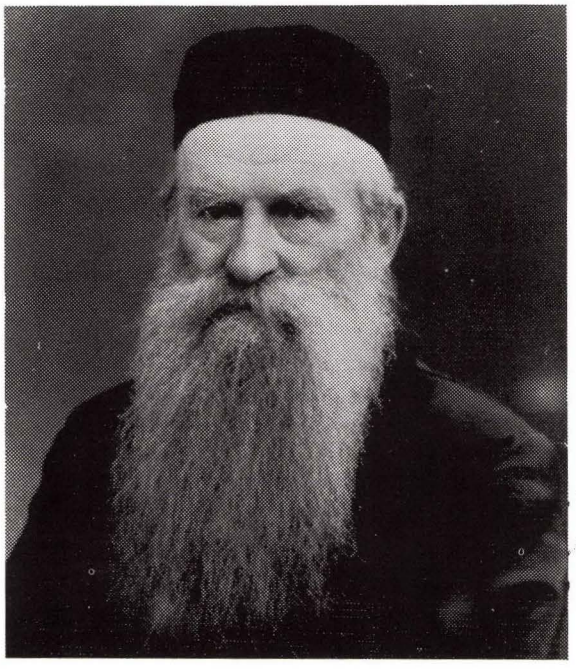
מסקאווין (תרס״ב-תש״ה)

נולד בשנת תרס״ב לאביו ר׳ שמחה אב״ד סקאווין, ומילא שם את מקומו. נשא את בילא בת ר׳ אהרן

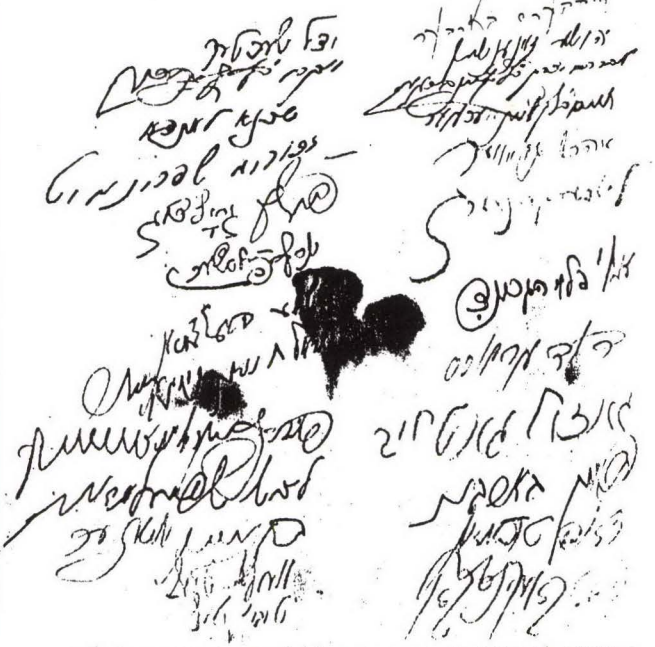


הרב שמעון אלטר פ״ת מסקאווין





הרב ישראל פרנקפורטר



ראשון החותמים ר' שמעון פ"ת אב"ד סקאווין

פטיציה לראח"ד סופר נשיא הכולל לספח את הרבי מלעלוב.

אלימלך שניאור זלמן טברסקי מקרוסנו. נספתה בתש״ג עם ילדיה שרה גיטל ומשה. נספה במחנה השמדה ביום י״ד טבת תש״ה הי״ד. מילדיו שרד רק ר׳ אהרן אלימלך חיים, גר מתש״י בניו יורק. מו״ל ספרי זקנו ר׳ מרדכי דב טברסקי מהורנוסטייפל. מחזיק כולל ברוך טעם בירושלים, טוב מבנים ובנות. נשא את מליא שרל בת רנ״צ צינץ (נפטר בי״ז כסלו), וזו׳ לאה בת ר׳ אלימלך (ט׳ אד״ב תש״ל), ובנם ר׳ עזריאל אריה (ה׳ אב תשל״ז).

ר׳ שמעון יחזקאל ב״ר יהושע פיבל **פרנקל־תאומים**
מקרית אונו (נו׳ תרע״ד)

נולד בקרלסבד בשנת תרע״ד לאביו ר׳ יהושע פיבל מפודגורזע. בשואה שרד בניסים. כיהן כאב״ד פודגורזע ואח״כ קראקא עד תש״ט. עלה לארץ בתש״ו, ונתקבל כרבה של קרית אונו. נשא את גיטל בת ר׳ ישעיה אנגלרד, וילדיו: א. ר׳ ישעיה חתן האדמו״ר מסטריקוב; ב. רבקה זו׳ הרב ישראל דוד פייגנבלט.
נזכר בספר אחרי המבול, 46, 106.

פְּרַנְקְפוּרְטֶר

ר׳ י חבר בית דינו של רד״ב מייזלש בקראקא.

ר׳ יעקב אדמו״ר בקאשוי. חתן הצדיק ר׳ ישראל חיים עבר ברוין. בתו נישאה לר׳ משה גרינצווייג אב״ד ליפשא שליד חוסט (מארמארוש, 245). בנו ר׳ יהושע רב קהל חברה משניות בקאשוי. מוסמך מג׳ גדולי הדור, ובהם הלבושי מרדכי, ור״ש ענגל שכתב: ובטוח אני בצדקתו ובחריפותו. נשא את ריקל ריזל בת רצ״ה ב״ר שלום ריינמן רבני נרול.

ר׳ ישראל ב״ר דוד **פרנקפורטר**
מלבוב ופריז (תרל״ד-תש״ג)

נולד בלבוב בשנת תרל״ד, ובגיל י״א-י״ג נתיתם מהוריו: הצדיק ר׳ דוד׳ל לבין (תלמיד מובה״ק לשו״מ ומהרי״א מקומרנא, נכד ר׳ יוסלי לובלינר מלבוב מגזע הט״ז והתוי״ט), וזו׳ מינדל בת ר׳ ליפא יום טוב לעף, נפטרה כ״א שבט. מוצא המשפחה מרש״ו, והיתה אצלה מגילת יוחסין לתנא רב ייבא סבא. בן דודו: השופט פליקס פרנקפורטר בארה״ב. למד אצל הרב יצחק הלוי הורביץ מסוכוסטוב, ודברים ששמע ממנו מביא בספריו באר ישראל, יד, יז, מג, היכל ישראל, קיב (פריסטובר!), קנג, רח, רצו. מהנוסעים לקומרנא, וספג הרבה מזקני החסידים בלבוב. בשבת סליחות תרל״ט היה במונקטש אצל הדרכי תשובה (היכל, לג). ממיסדי המזרחי בלבוב עם הרב ראובן מרגליות. בתרפ״ז עבר לפריז, וכיהן י״ג שנה כרב בית הכנסת תפילת ישראל (פליישמן). כל ימיו עמל לזכות את הרבים בשמחה ובמאור פנים. עודד לבבות שבורים, ונתן מעשר מהכנסותיו. בכיבוש הנאצי השתדל במסירות נפש, שלא יתבטלו התפילות והשיעורים בבית מדרשו. במחנה הריכוז דרנסי שליד פריז, ראו את אמונתו ואהבת הבריות שלו. לא נענה להצעת אלו שרצו להיאסר במקומו. בפורים תש״ג שמח שעלה בידו להתפלל במנין, ולקרוא את המגילה. מיד אח״כ נשלח לאושוויץ עם זו׳, והיא״צ נקבע כ״א אדר.
נשא את בת דודתו וויטל בת ר׳ אורי אופנר מקומרנא, ושניהם נכדי התבואות שור. מילדיו נפטרו בלבוב בקטנותם: אידל (כ״ו אלול); דוד ליפא יום טוב (כ״ה אב); יוסף אורי (ג׳ שבט); הב׳ יהושע בן עליה בגיל י״ד (י״ט סיון); מחלה (כ״ח אלול); בת־שבע בגיל י״ט (י׳ ניסן); אלטא שרה חיה פראדל זו׳ ר׳ שבתי (ט״ו אייר). שרדו רק: א. ר׳ זכריה רב בטרויא, תעשיין ונשיא ביהכ״נ תפארת ישראל בפריז, וחלק מזמנו בירושלים. מייסד ישיבת תורה ומלאכה בית ישראל בטולוז, ומרכז פרנקפורטר בבקעה שבירושלים לזקנים לומדי תורה ועושים במלאכה. ממנהיגי המזרחי וארגונים יהודיים עולמיים, ועסקן לתורה ולחסד. אליו: היכל ישראל, פז, פח. נשא את לאה נעשע (מסרה נפשה בשנות השואה להכניס את בנה לברית ביום השמיני. אחרי החורבן כפה פרשה לעני להחיות (נדכאים), בת ר׳ יעקב ב״ר יואל לקס־אמסטר מירוסלב (בעל אבסניה של האדמורי״ם מסדיגורה וליובאוויטש בפריז. נספה באושוויץ ביום ד׳ כסלו תש״ג), וזו׳ בילא בת ר׳ אליהו ראובן (רוזמן) חריטן (נפטרה ביום י״ג טבת בפריז); ב. ר׳ אליעזר צבי זיידא. נפטר צעיר ביום ט״ז אייר תשט״ו. בנו הרב יוסף דוד תלמיד ישיבות אקסילבן, אנטוורפן ולונדון, מוסמך מר׳ אלחנן הלפרין. אב״ד קהל עדת ישראל בפריז בה גר עם משפחתו; ג. באבטשע מרים זו׳ הרב חיים ב״ר ישראל פינקלשטיין, רב בלייקווד ובירושלים. נפטר בליל ש״ק ג׳ ניסן תשמ״ב.
הלכות דעות להרמב״ם עם פירוש **דעת ישראל** הכולל הגהות, מראי מקומות מחז״ל ומאמרים מגאונים, פאריז, דפוס מ. זנברן, תרצ״ב, ד, יח, סג עמ׳. בשער נזכר שחיבר גם את הספרים מקוה ישראל וזכות ישראל. המסכימים: ר׳ יעקב משה ספרין מקומרנא בתרפ״ד (לקבל את בן ביתי אהובי וחביב צמ״ס... זה זמן כביר אשר היה עשיר, והרבה פעל ועשה לטובת אחב״י... ומחמת צוק העתים שעתא דחיקא לו... ספרו דרך מגידות, ותוכו רצוף דברים מצדיקי עולם... למי שתמכו בסבר פנים יפות מבטיח אני בכל כוחי, שאעתיר בעדם שימתק הדין מכל אחד ואחד מישראל); בנו ר׳ שלום מקומרנא בתרצ״ב (נאה דורש ונאה מקיים, איש האשכולות חמודות ותבונות, מוכתר בנימוסין... בן הצדיק שזקני מהרי״א מקומרנא קרא לו מיין שאפקאלע (ארון) ספרים, ולפעמים קרא לו לעבטיגער ר׳ דוד׳ל, והיה תלמידו המובהק ויקר

מאד אצלו, והיה ג"כ מגזע זקנו התוי"ט. ומצאתי דברים יקרים בדרך הבעש"ט ותלמידיו... כל רואה ספרי ישמחו בשמחת אמרי נועם); ר' יצחק ציף מלבוב (מאד הוטבו דבריו בעיני... כבר איתמחי גברא, ומכיר אני אותו זה ימים רבים לאיש חסיד וירא ד', עוסק כל ימיו בתורה ובחסידות). בהקדמה כותב שחיבר את הספר לרגל מלאת 800 שנה להולדת הרמב"ם, ואף כי החרדים מתנגדים לזה, היינו משום שהם מסלסלים בדבריו תמיד, אבל לפשוטי העם זוהי ההזדמנות לעסוק בגדולתו של הרמב"ם. אח"כ תולדות הרמב"ם בשפה קלה.

מזכיר דברים ששמע מהחסידים ר' מנדל זגיל מלבוב (טו), ר' משה ניימן סוקולובר מלבוב (לט), ובספר היכל ישראל: הצדיק נסתר ר' וועלוויל בלוטניק בלבוב (ס), נסיעתם מלבוב לקומרנא של הצדיק ר' דוד טבל, והחסיד ר' יונה לעף (קח); ר' יוסלה (ערה); ר' יצחק ברנדלר (קל); ר' בריש רוז מיריטשוב ולבוב (רסו), וכן מר' אייזיק טיטיבר מחסידי צורטקוב (קב), ר' דוד ניימרק משצריץ (קפ), רמ"מ ה"ש נכד ר"מ מקומרנא (רסב, רסד), וריא"ה הרצוג (פג). הביא לדפוס בבילגורייא תרצ"ג את ספר פעמן זהב על השמלה חדשה הלכות טריפות, מאת ר' אליעזר דיכטר שו"ב בפריז, חמיו של הרב הראשי ר' יעקב קפלן.

באר ישראל, אוצר דברי גאונים וקדושים כחומר לדרוש בסדר ערכי הא"ב. בילגורייא, דפוס ר' ישראל חיים ווינבערג, תרצ"ז, 12, 148 עמ'. להסכמות ריי"מ ור"ש מקומרנא נוספו: ר' משה ב"ר דוד ז"ל וויסקופף, רב עדת יראים בפריז בתרצ"ד; רז"ו גרסטל מיריטשוב בלבוב בתרפ"ד (מעשיו הישרים נודעו בשערים... הנני מעיד נאמנה שראוי המחבר... להיות נעזר ונתמך מכל צד). בהקדמתו מפרט את תועלת הספר לגדולי הלומדים ולפשוטי עם. אח"כ דרש לבר מצוה, ומפתח לפי סדר התורה. בסוף: מזכרת לנדיב ר' מרדכי ב"ר יהושע קלאפיש מפריז, שנפטר ביום ט' ניסן תרצ"ד, נטמן בהר הזיתים, ובניו יסדו ישיבה על שמו; ילדיו שנפטרו; ראשי תיבות.

היכל ישראל עה"ת בעריכת מעין החכמה, ירושלם, דפוס עקיבא יוסף, תשכ"ח, שנח עמ'. בהקדמת המו"ל בנו ר' זכריה מודה לאד"ח ר' קלמן המר מרישא שזירזו להדפסה, ומוסר שנותרו בכתובים עוד רבים מחידושי המחבר. תולדותיו בהקדמת חתנו ר"ח פינקלשטיין, שנכתבה מיד לאחר מלחמת ששת הימים ותחת רושמם. כפתיחה לחיבור הוצג: קונ' **אורחות חיים** להרא"ש עם ביאורו **אורחות ישראל**, שהחל בעצמו להדפיסו ולא סיים. מעמ' נז עה"ת. בעמ' רא שער ח"ב: על שבתות, חודשי ומועדי השנה. בעמ' רנא שער: **גפן ישראל** על פרקי אבות, תשכ"ז. נספחו ו' עמ' של תיקוני טעויות, כי ההדפסה חלה בעיצומם של הקרבות.

תשובה אליו: צל"ח, מא בתרצ"ג.

אנציקלופדיה תלמודית, ח"ד, מהד' תשל"ו, בהתחלה (בהרבה עותקים).

*

ר' פרץ מבראד

נולד בפודוליה בשנת תס"ח לאביו ר' משה. תלמיד ר' ישראל אב"ד לוקטש, אבי ר' יוסף יוסקא מפודקמין. למד גם בישיבת ר' ברוך כהנא בפיורדא. נדד בקהילות פולין וליטא, ונשא דרשות מוסר. ספר דרשותיו לאלול ועשי"ת בכתב יד נמצא בספרית שוקן, ונרשם בקובץ צפונות, א, פח-פט, עם פקסימיל. מחכמי הקלויז בבראד בו היתה ספריה נדירה בעושרה, מ"מ בביהמ"ד הגדול, ומתק"ה העמיד תלמידים רבים. עלה לארץ בתקכ"ד עם ר"נ מהורודנקה ורמ"מ מפרימישלן. ושימש כמ"מ בצפת.

בית פרץ, דרשות מוסר בהלכה ואגדה. זאלקווא, דפוס ר' גרשון ב"ר חיים דוד סג"ל, חתן אחיו ר' דוד ב"ר מנחם מן, וגיסו ר' חיים דוד ב"ר אהרן סג"ל, תקי"ט, ב, סט ד'. המסכימים הרבים גאוני הזמן מתקי"ג ואילך, מפליגים בשבחו ובנועם חיבורו. בהקדמתו מעט פרטים ביוגרפיים.

שבח ותהלה לארץ ישראל על מעלות הארץ, מיץ תקל"ב, ד ד'. הובא לדפוס במצות ר' אברהם מטיסמניץ המשתוקק לנסוע לא"י. הוא מביא מספרים שמשיח אינו בא עד שיהיו בא"י 7000 איש, וכעת אין יותר מאשר 3000 עם כל הספרדים האשכנזים והחקלאים, על כן קורא לתמוך ביושביה, ולהכשיר את האפשרות שהמספר יגדל.

גליס, ח"ג, לח, עם ביבליוגרפיה; אור הגליל.

פְּרְקוֹיף

ר' נתן נטע

חבר בית הדין בלבוב. האב"ד רא"ל ברודא בחר בו ללמד כשנה גפ"ת את בנו רמ"ז (זכרון מרדכי זאב ברודא, 95). למדן מופלג, ומקובל על הבריות מכל החוגים. נפטר ביום י"ז ניסן תר"ס, ואלפים השתתפו בלויתו (קמחז"ה, ה' אייר תר"ס, 6).

תשובה אליו: מהר"ש, ח"ו, נב בתרנ"ח.

פְּרֶשֶל

ר' זאב וולף

ת"ח ביגולניצה. תשובה אליו: ארץ צבי, יו"ד, כה. כנראה הוא ר' חיים זאב, אחיו של ר' יוחנן שהשיב לו: וישב משה, כז, לג.

ר' יוחנן ב"ר משה **פרשל**

מפוטיק וסניאטין (תרי"ח-תרפ"ט)

נולד ביגולניצה בשנת תרי"ח (ולא תרי"ט) לאביו ר' משה, ולאמו פייגע מנוחה בת ר' אייזיק שיזעל, נפטרו לפני תרס"ד. נכד למהר"י אב"ד הורודנקה וסרט.

מצעירותו נודע כבקי וחריף. תלמיד הרב משה תאומים, ונסמך ממנו בתר״ם. בעצתו לא הדפיס את ספריו עד הגיעו לארבעים. נשא את ברכה בת הגביר ר׳ צבי הירש גולדברג, והתישב בפוטיק זלוטי. נכנס מעט לעסקי מסחר, אבל רוב הזמן עסק בתורה, כשאשתו וחמיו מסירים ממנו את עול הפרנסה. בשנים תר״ם-תר״ע הורה ונחשב כרבה של העיירה. בזמן מלה״ע א׳ שימש כרבה של צורטקוב, בעת גלותו של הרב יעקב לנדוי. כבר לפני כן התישב כרב בסניאטין בלי מינוי רשמי, אבל רק אחרי המלחמה נעשה בפועל רבה של העיר ללא התנגדות. חובב ציון, וראש המזרחי במקום. התפלל כל יום שיזכה לקדש את השם ברבים, ובנו ר׳ משה שמצא את התפילה בין כתביו, הדפיסה והפיצה בציבור. נפטר ביום ו׳ אייר תרפ״ט, ונטמן שם. בנו גם ר׳ יוסף שאליו השיב בסי׳ סא, וראב״ב קלוגר כתב בתרס״ד שדבריו מצאו חן בעיניו. נכדו: הסופר המלומד הרב טוביה בניו יורק. בשנת תרנ״ח ההדיר במונקאטש את שאלות ותשובות רבי יהודה מינץ עם הקדמת תולדותיו, ופירוש רחב בשם ביאור מהרי״פ שחיבר בהיותו בן כב־כג.

שו״ת **וישב משה**, חידושי דינים והוראות בד״ח שו״ע ממה שבא לפניו. מונקאטש, דפוס רש״ז כהנא וחתנו ר׳ עוזר הכהן פריעד, תרס״ד, ד, נז ד׳, סד סי׳, בלי שמות השואלים בדרך כלל. בשער מוסר שעמו בכתובים: כרם צבי על שש שמעתתא כדוגמת השב שמעתתא, תורת הזבח בעניני שו״ב, ביאור למהרמ״פ (ר׳ מאיר פדבה), וכן צידת יוחנן, נחמד להשכיל, גפן אדרת. בדפים נד:-נו: הגהות ותיקונים לספרו ביאור מהרי״פ, כולל תולדות יהודי פולין וחכמי וד״א. מעבר לשער לוח התיקון ואח״כ השמטות, וכן בדף האחרון עם תשובה נוספת. המסכימים: ראל״ה מסטרי (עברתי בין בתרי חידושיו, ואתענג למצוא בהם מטעמי פלפול כאשר אהבתי, דרכיו דרכי נועם ושפתיו ברור תמללנה, לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא); ראב״ב קלוגר (מעט אשר עיינתי בטרם מסרתי לכורך, טעמתי טעם כעיקר דאורייתא, ושוב: בימים הללו בעוה״ר אשר תורה ירדה עשר מעלות, יקר הוא למאד לראות איש כזה, אשר בידו האחת אוחז בעקב המסחר, וידו השנית לא נייחה מלכתוב חידושים ופלפולים, ויורד לעומקה של הלכה); ר״ח גלרנטר מקיטוב (בלא שפתי חנף אגיד בזה להדכ״ת, כי אחרי אשר שמתי עיני בספרו פעמיים ושלוש, ברכתי עליו ברכת הנהנין. אמרתי מי יתן והיה כל עם ה׳ מסוחרי ורוכלי ארץ, כמותו ירבו בישראל). כבר בטרם קיבל הספר ושמע שיש בסביבתו ״איש חריף מפולפל גדול לאמיתתה של תורה, ומשרת הרבנות איננה נתונה על שכמו״ ביקש לדעת ממנו ולהכירו, עד שביקר אצלו רש״י שטרק ראב״ד ויזניצא והרבה לשבחו. מעודדו להעלות על הכתב גם את חידושיו לעתיד, ומתנצל על שלא נותר לו אף ספר משלו לשלוח אליו בתמורה. שוב שנית עם הערות ד״ת (ראיתי שהוא נבנה על אדני השכל הישר... ותוכו רצוף משך ופנינים ספוני טמוני תוה״ק.. וכבר מלתי אמורה, כי דבריו מצאו חן בעיני מאד). מבקש שירכשו את הספר, ויסייעו בכך להדפסת יתר חיבוריו; ר״ב וייס מטשרנוביץ (מצאתיו מלא ברכת ה׳, אמרי נועם חן ושכל טוב כאשר אהבה נפשי). בהקדמתו באגדה מזכיר את גודל טירדותיו וצער גידול בנים לתורה, ושאיפתו להוציא את ספר חידושיו באגדות חז״ל, ופירוש על העין יעקב ממדרשים. במאמר מוסגר מקונן: ארץ גליציא היא בעוכרי, אשר היא עתה בעו״ה כמדבר שמם לתוה״ק. בסוף מכתבי רבנים שבקשו את הספר: רצ״י מיכלזון מפלונסק, ר׳ יצחק קליין דומ״ץ סטמר, ר׳ ישראל ברגר מבוקרשט, ור׳ שלום צבי גולדבוים אב״ד גרבוביץ.

בספר משיב גם אל: ר׳ יחיאל מיכל הכהן פריד במוזשי־הגר (סג), ר׳ עוזר ממונקטש בהרב נתנאל פריד וממנו בתרס״ג (כט), ר׳ ליבלי סופר (מו).

תשובות אליו: רבו, אורין תליתאי, קסא, מאזנים לתורה, דף לה ע״ב, סי׳ יח; ארץ צבי, או״ח, טז בתר״ם; בית דוד, נב, קח בתר״ף; (מהר״ש, ח״ז, קנב בתרפ״ג); מחזה אברהם, ח״ג, יו״ד, מה בתרע״ח; קול מבשר, ח״א, כח; שפת אמת (תאומים), ב. מכתבו מתרס״ו, מיכלא דאסותא, דף כו. השתתף בכתבי העת התורניים: אהל יצחק, אספת חכמים (בירברייער), תרע״א, עמ׳ ד, הבאר, תל תלפיות.

אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ד, 447.

פְּשֶׁמִיש

ר׳ ירוחם משה הלוי

נולד בפשוורסק לאביו ר׳ יקותיאל יעקב ב״ר אפרים, נפטר מרעב ומקור בתקופת השלטון הרוסי בלבוב ביום י״ד אד״א ת״ש, ולאמו אסתר גולדא בת ר׳ אליעזר, נפטרה במחנה טמפלהוף בברלין ביום י״ד שבט תש״ז. אחותו הב׳ פעריל מאלי נפטרה בסיביר מרעב בצום גדליה תש״ב. שרד מהשואה והיגר לניו יורק. ההדיר שם את ספרי זקנו רבי משה מפשוורסק: אור פני משה א־ב.

*

ר׳ צבי ראה לפי: **ר׳ צבי הירש**

ר׳ צבי אלימלך אב״ד גרודזיסק. אליו: שערי דעה, ח״ב, קסט.

ר׳ צבי אריה מו״ץ זבנא. אליו: שו״מ, תליתאה, ח״ב, רצב.

ר׳ צבי אריה דומ״ץ טויסט. אליו: חדושי אנשי שם, קלז.

ר׳ צבי דוד דומ״ץ סטוינוב. בחותמי ספר התמונה תרנ״ב.

ר׳ צבי הירש. תשובה אליו: בית אפרים, תנינא, ח״ב, נה.

ר׳ צבי (הירש) אב״ד אטיניא. מזו׳ אסתר בתם רבקה, זו׳ ר׳ יעקב דוד אבי משפחת ויזניצר (תורת חסידים הראשונים, רנא)

ר׳ צבי הירש מ״מ בבוליחוב. בעניוותו הדפיס: **שרי צבי** (בראשי הדפים: הצבי), ד׳ דרושים בנגלה ובנסתר מהחפץ בעילום שמו. אמשטרדם תקכ״ח, א, י׳ ד׳. בהקדמתו כותב שנאלץ להימלט מביתו מגודל הצרות, ובא לביהמ״ד באמ״ד בראשות האב״ד ר׳ שאול. מקוה להדפיס גם את ספרו משפטי צבי על חו״מ. בסופה ד״ת מחו״ז השל״ה. אחריה מבוא וד׳ השערים: הזכירה, המוסר, המשפט, הפליאה.

ר׳ צבי (הירש) אב״ד פיליוריק הסמוכה לבוצץ.
תשובה אליו: חסל״א, תנינא, או״ח, לה בתרכ״ו.

ר׳ צבי הירש הכהן דומ״ץ בלשביץ. אליו: טוט״ד, קמא, נד.

ר׳ צבי (הירש) מברודשין. ד״ת ממנו: כרם החסידות, ד, מדור ממעינות החסידות.

ר׳ צבי הירש ת״ח בגוליגור. אליו: שו״מ, תנינא, ח״ד, סד.

ר׳ צבי הירש דומ״ץ טלוסט. אליו: מהרש״ם, ח״ב, לה.

ר׳ צבי הירש אב״ד טרמבובלה.
תשובות אליו: ובחרת בחיים, קי, טוט״ד, תנינא, קו״א, ט; שו״מ, קמא, ח״א, רצה, רצו, ח״ב, מה, קיב בתרט״ז.

ר׳ צבי הירש ת״ח בטרנוב.
תשובות אליו: שו״מ, תליתאה, ח״ב, סט, רביעאה, ח״ב, קמא.

ר׳ צבי הירש אב״ד טשיטש. ערב בתנאים של בעל אוהב ישראל (אגרות, יט).

ר׳ צבי הירש אב״ד מנוסטרישטש. חתן ר׳ ליבוש ראש מדינה, אבי ר׳ יעקב חריף.
תשובה אליו: נט״ש, סב, (פד) בתקל״ח.

ר׳ צבי הירש ראב״ד ומו״ץ פמורן במנויי עמודיה שבעה תרמ״ז, ואב״ד במנויי צפנת פענח החדש תר״ן.
תשובה אליו: תלמידו, קול יהודה, ז.

ר׳ צבי הירש דומ״ץ צשינוב. נקרא ר׳ הירשלי קרעשיוער, כנראה על שם מוצאו. נכדו ר׳ אלעזר פרידמן גר במונסי.
תשובה אליו: מהר״ש, ח״ו, סז בתרס״א.

ר׳ צבי (הירש) אב״ד קופיטשיניץ לפנים.
תשובות אליו: בית דוד, מ, קלו בתרס״ט-תר״ע.

ר׳ צבי (הירש) דומ״ץ קרוס. אליו: אור המאיר, כו, כז בתרע״ב.

ר׳ צבי (הירש) אב״ד קריסנפולי. נפטר בתק״ף (פנקס, ח״ב, 494).

ר׳ צבי הירש ב״ר בנימין
מבראד (תצ״ט-תקס״ז)

נולד בזמושץ בשנת תצ״ט (או ת״ק) לאביו ר׳ בנימין בושקא (או בישקא), בנו או חתנו ר׳ של ר׳ יעקב מלודמיר, ב״ר אפרים פישל מלודמיר, ב״ר אריה ליב הגבוה מקראקא. שם משפחתו כנראה בושקא, ויש שהשתבשו לקרוא לו שמוש על שם עירו. למד שם אצל האב״ד ר׳ יעקב יצחק הוכגלרנטר. מגיל י״ז



רבי צבי הירש בושקא מבראד

החל להרביץ תורה בכל מקום בואו, במשך יותר מיובל שנים. מתקכ״ד אב״ד טישוויץ, וממנה החליף שו״ת עם הנו״ב וההפלאה. עבר לרבנות הוצנפלץ, ואחרי פטירת ר׳ יוסף שצקס אב״ד בראד, נקרא בתקל״א או בתקל״ט למלא את מקומו. רבה האחרון של העיר בתקופת פולין העצמאית, ומתלמידיו כאן בעל הים התלמוד. בתקמ״ה (ולא בתקל״ה) נתקבל לגלוגא, ופתח בה ישיבה גדולה. אחרי פטירת ר׳ נח חיים צבי ברלין נתקבל על מקומו כאב״ד אה״ו, מתקס״א עד לפטירתו ביום י״ח אלול תקס״ז (ולא תקס״ו). נספד בספר זכר צדיק.

נשא את בתו של ר׳ אריה ליבוש אב״ד דובנקא ב״ר צבי הירש חריף אב״ד הלברשטט, וכעבור כמה שנים גירשה. בתקכ״ה כבר היה נשוי לשרה (ולאָ רחל) שנולדה בתק״ג לאחד מנכבדי ליסא, וילדה לו בנים ובנות. נפטרה באלטונא בת פ״ז ביום ט״ז ניסן תק״ץ. ילדיו: א. ר׳ משה בושקא אב״ד טומשוב. בסוף ימיו גר בבראד בה נפטר בתר״ח או תר״ט בן פ״ד (או פ״ט); ב. ר׳ יצחק אב״ד סטרי. נשא ונתן עם הפמ״ג בשו״ת מגידות; ג. ר׳ אריה יהודה ליבוש ואהל אב״ד קומרנא; ד. ר׳ בנימין בושקא בהמבורג; ה. חיה זו׳ ראי״ל ברנשטיין רב המדינה; ו. גיטל זו׳ ר׳ אליעזר ליפמן אב״ד צילץ ב״ר שמשון מליסא. הניח בכתובים שו״ת משנת דר׳ אליעזר. חמיו השיב לו: יו״ד, ח, סח, אה״ע, י׳. אחרי פטירתו נישאה אלמנתו לרא״ל הורביץ אב״ד סטניסלב, ולא ילדה לו. נפטרה בטיסמניץ בשנת תר״ו; ד. ריקל זו׳ ר׳ זלמן פרלס מבראד.

שו״ת **תפארת צבי** חלק או״ח, וח״ב יו״ד (מדף כב.). לבוב, הרץ גרוסמן, תחילת תקע״ז, א, פ ד׳, כט, עה סי׳ (אין ז׳ ביו״ד). בנו המו״ל אב״ד טומשוב כותב בתקס״ז, שאביו חיבר על כל הש״ס וד״ח שו״ע מחידושיו בישיבה, דרשות אגדה בדרך ספר בינה לעתים, עה״ת בדרך פשט ודרש כולל ביאורי מדרשים, והם עמו בכתובים. רצה להדפיסם, אלא שנתרושש במלחמה שעברה על זמושץ. נסע לוורשא לגייס כספים ולא הצליח, על כן מדפיס תחילה על או״ח ויו״ד. בגלל ההוצאות אינו מוסיף ביאורים למקומות הקשים, ומקוה להדפיס בח״ב את ביאורו: תוספות מרובה, ושמות המנויים. מודה לבנו ר׳ שאול יהושע השל שתמך בידו, ומביע תקוה לעלות לארץ עם זו׳ פיגלא, בת ר׳ יוסף הוכגלרנטר אב״ד זמושץ. יש גם הוצאת ווארשא, דפוס רצ״ה בר״נ ז״ל, תקע״ט. חלק אה״ע יצא לאור ע״י ר׳ ישכר מייזלש ב״ר צבי מנחם אב״ד עיר חדש, יוזעפאף, דפוס השותפים האחים ר׳ שלמה ור׳ ברוך זעצר ור׳ יחזקאל רענר, תחילת תרכ״ז, א, קכ ד׳, קיז סי׳. ד״צ מוקטן בו ההקדמה לפני ההסכמות, ב״ב, יד דוד, (תשכ״ז).

תשובות אליו: גור אריה יהודה, חו״מ, כו; יריעת האהל, א, ב (ממנו), ג בתק״ם; מגיסו ראש הברזל מלובלין, בכתובים; תועפות ראי״ם, כתב יד, יא. ממנו: בגדי כהונה, יו״ד, ז, אה״ע, קא; בת עיני, ט בתק״ן; כתר כהונה, ט.

כתבי הגאונים 63-66; אשל הגדולים, רד־רו; ברודי, 59, 165, ובסוף תמונתו; נחלת צבי, ב, קא-קט, עם פקסימיל החתימות על ספריו.

ר׳ **צבי הירש** ב״ר דוד

בנו של ר׳ דוד ז״ל מ״מ באליק, ותחילה גר שם. מגיד בגלינא ובשאר קהילות, ובסוף שו״ת מראה יחזקאל מסתפק אם היה גם הרב בעיירה. נקרא בשם זמישטשער מגיד, עם שם כפר הסמוך ונראה לגלינא.

ספריו מבוססים על הזוה״ק, תקו״ז, כתבי האריז״ל וספרי דרוש ומוסר, ולא נרמז בהם אם השתייך לחסידות. נפטר בשנת תקמ״ב (ולא תקמ״ד), ונטמן בגלינא.

משיבת נפש, פירוש על שיר השירים, זאלקווא תקל״ה, ה, עא ד׳, עם הפנים. המסכימים: האב״ד רצ״ה מייזליש (קרב חד מן קמיא אשר יש לו מהלכים בין העומדים); רצ״ה מזמושץ אב״ד בראד (דבריו דברי יראה ודברי טעם אמרי נועם). בהקדמתו מביא מהחסיד ראי״ד.

חידושי נשמת צבי עה״ת. לעמבערג, נכדו ר׳ יוסף ב״ר צבי פארבער מבוטושן ולפני כן גר בדורוהוי, דפוס ראז״ו סלט, תרמ״ד, פ ד׳. המסכימים: רצ״ה אורנשטיין (ראיתי בו ומצאתי, כי יקרת מדברותיו המה מלאים רוח דעת ויראת ה׳); ר׳ ישעיה שור מיאס בתרל״ו (יש בו דברים נחמדים ומוסר השכל, להלהיב לבות בנ״י לעבודת ה׳); רא״י מס״ג ע״י ר׳ משה דוד גוטמן; רד״מ מצורטקוב ע״י רצ״ה שטרנברג, ובנו ר׳ ישראל ע״י ר׳ אהרן דאהל; רמ״ש מהוסיאטין ע״י ר׳ דוד שוואגער, ובנו ר׳ ישראל ע״י ר׳ משה יונה שטיינברג; רח״ה מאלסק ע״י בנו ר׳ שלמה (והוא עצמו ע״י ר׳ ישראל המשב״ק), בנו ר׳ יצחק מאלסק ע״י חתנו ר׳ אהרן מנחם מנדל אייכנשטיין; רמ״מ מויזניצא ע״י ר׳ משה ברומר; ר״י מבוהוש ע״י ר׳ מאיר קופל ענגלברג בתר״ם, בנו ר׳ דוד ע״י ר׳ מנחם מנלי סג״ל, חתנו ר׳ שלום ע״י השו״ב ר׳ שלמה; ר׳ מתתיהו משטפנשט ע״י ר׳ יעקב סג״ל; ר׳ משה תאומים מהורודנקה (המוכ״ז נכדו עני בנפשו יביא לחמו, צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם); ר׳ שלום טויבש מבוטושן בתרל״ו (פיו הקדוש יקבנו בשם נשמת צבי... כתבי הקודש האלו היו ספונים וטמונים תחת יד בניו ונכדיו שנים רבות). הקדמת מוסר מהמחבר בתקכ״ד, ובה מביא ד״ת ממורי. מדף עה ע״א השמטות, ועל כמה הפטרות. (ח״ב): על נ״ך משניות ואגדות, הוצאת רי״מ ניק, דפוס ראז״ו סלט, תחילת תרמ״ז, ב, צב ד׳. על הסכמת רצ״ה אורנשטיין ור״י שור נוספו: רי״ש משיניבה (מלהיב לבב אנוש, ואם אבן הוא נימוח); ר״ש ה״ש מוישניצא (וגם רצונו לחזור ולהדפיס ספר משיבת נפש).

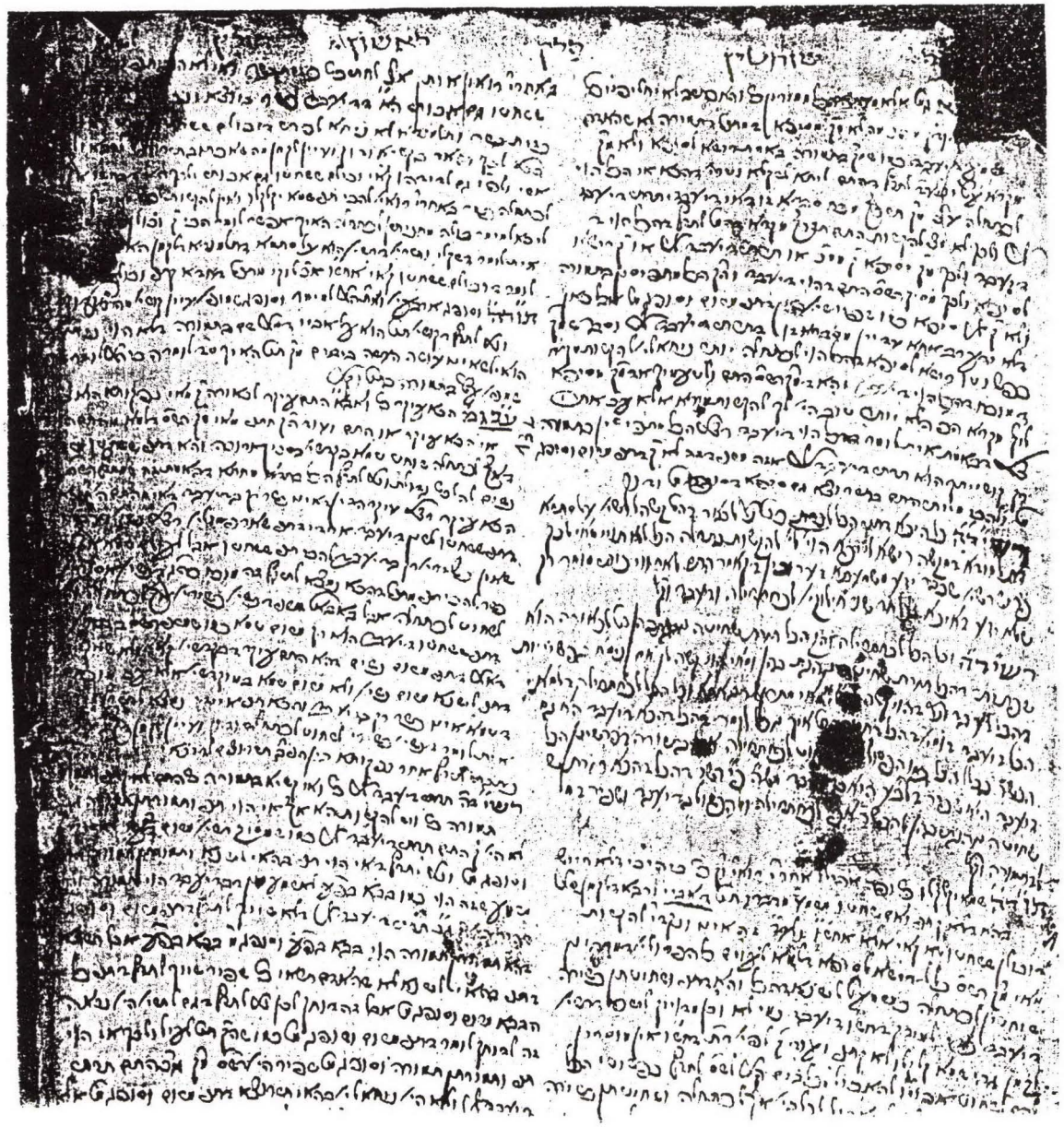
קהילת גלינא, טז; יעקב חסדאי, ציון, מז (תשמ״ב), 264-292; מנדל פייקז׳, תרביץ, נד (תשמ״ה), 263-288.

ר׳ **צבי הירש** ב״ר יהודה

אחיו ר׳ זאב וולף אב״ד ליזנסק, ואחותו בילא זו׳ ר׳ יצחק אבי ר׳ אליעזר פישל מסטריזוב, בני ר׳ יהודה. נכד המג״ש. נשא את ביילא בת ר׳ אברהם אב״ד דוברומיל אחי הפני יהושע, ובצעירותו מילא שם את מקומו. כיהן בעוד קהילות, ולבסוף אב״ד ור״מ רישא

(רישא, 43, 79). העמיד מאות תלמידים. נפטר שם לפני תקנ״ב. ילדיו: א. ר׳ אברהם אבלי שהשתדל בהדפסת כתביו; ב. זו׳ ר׳ אלעזר מפיעטרקוב הרב מפאטשינוב. חתנו ר׳ פינטשו אב״ד פילץ סיפר, שרבי בונם מפשיסחה אמר עליו שיש לו ניצוץ בשמים. הקדמתו בראש שו״ת ברית אברהם של בנו; ג. זו׳ ר׳ יהושע השל (השקי) מפיעטרקוב, בנו של רצ״ה מרגליות אב״ד לובלין, ומגדולי תלמידי היהודי, ר׳ בונם ורמ״מ מקוצק.

גאון צבי על מסכת בבא מציעא. ווארשא תקס״א ותרמ״ג, מא ד׳. ד״צ מהד׳ ב׳ בניו יורק, ישראל זאב, תשכ״ב, כשאליו מצורף ספר נפש חיה (לוריא) עמ״ס ב״מ. מעבר לשער רשימת הספרים שיצאו לאור ע״י ר׳ ישראל וולף. צולם שוב בירושלים תשד״מ בראש: על מסכת ב״מ, ואחריו הספרים נחלת ישראל (הלר) ונפש חיה. המסכימים בתקנ״ב-תקנ״ד: ר׳ אלעזר קלויר מקעלין (מכותבי מכתבו ניכר כי שם שם לו לילות כימים, ולימד הרבה אמיתה של תורה); ר׳ מאיר מבראד (אלמנתו רוצה להדפיס הכתבים שהניח, ונוסעת לשם כך מעיר לעיר); רמצ״ה מייזלש מזולקווא (כשחר פרוס על ההרים, כן שמו נודע בשערים אשר בהלכה מצוינים. ידעתי את האיש ואת שיחו); ר׳ יהודה ליב משאכטשוב־סוכטשוב (שמועה שמעתי מרחוק בהיותו בחיים חיותו, שהוא



עמוד מחידושי רצ״ה ב״ר יהודה עמ״ס חולין

גדול כאחד הגדולים); ר' חנינא ליפמן מייזלש (ביודעי ומכירי קאמינא... עיני ראו ולו זר תפארה, בתורת ה' לילה כיום להאירה, יש זריז ונסגר באהלה של תורה... פעמים הרבה פלפלתי אתו בחכמה); ר' מרדכי בנט מנ"ש; ר' חיים יחיאל בר"י סטריזוב מטשענגר (נהירנא כד הוינא טליא, את גודל שפעת יפעת תפארת כבוד גדולת מרנא ורבנא, כי מילידי ק"ק הנ"ל אני, אשר שם היתה הוראתו בקדושה... בימי בחרותי בהיותי מיוצקי מים ע"י אדמ"ו רב רבנים מופת הדור רשכבה"ג ר' יונתן אייבשיץ, כמה פעמים שמעתי מפיו הקדוש תמיד תהלתו בפיו, ומהללו היה לגאון וחריף מפורסם); ר' יוסף הוכגלרנטר מזמושץ; ר' אברהם אבלי הכהן מקליש בתקנ"ט; רי"ל מרגליות מפלוצק (לדידי לא חזי לי הארי החי עודנו בחיים חיותו, מגוית חיבורו רדיתי דבש... תורת אמת היתה בפיו, ועולה לא נמצא בשפתיו); בתקס"א ר' יעקב יצחק ב"ר יחיאל מיכל מאפטשנא, וגיסו ר' דוד בר"י הלוי מ"מ בסטפן (לקיים צוואת הגאון המנוח); החוזה מלובלין לש"ב הבן (ביודעו ומכירו קאמינא, וידוע שהמית עצמו על התורה... כי מסתמא מכוון אליבא דאמת, כידוע את האיש ואת שיחו); ר' יעקב ממוגילניצה בן הנו"א. למהד' ב' נוספה הסכמת רח"א וקס מקליש (היה גאון מאד, והחיבור הוא נחמד). בהקדמת בנו המו"ל כותב, ש"כל חכמי אשכנז ספרד ופולין מרבים תהלתו, שהיה בקי בכל הש"ס ותני ספרא וספרי ותוספתא". בקולופון חרוזי ר' יחזקאל ב"ר דוד. למהד' ב' הקדמת המו"ל ר' משה אהרן גליקמן מליקאווע ב"ר לייבל אברהמטשעס, אחיו של ר' משה אהרן אב"ד סטריקוב וקוטנא בה נטמן — תלמיד מובהק לידודי הקדוש.

גאון צבי עמ"ס יבמות מכתב יד, עם קונ' שבי ציון מהמהדיר הרב שמעון אפרתי. ירושלים, דפוס התחיה, תשכ"ח, 8, פח עמ'. מעבר לשער פרטים לתולדותיו. בהקדמת נכדו כותב שהניח חידושים על י"ח מסכתות, וביקש למכור מרכושו כדי להדפיס, ולא איסתייעא מילתא. הכתבים עברו מדור לדור, עד ר' מיכאל אפרים ב"ר גדליה ניסן שוורצפוקס, ואח"כ לבנו ר' גדליה ניסן אבי ר' שמעון. הראו לרבי רא"מ מגור את כתב היד וציוה להדפיסו, אלא שפרצה המלחמה ורג"נ נדד לאשכנז ולצרפת, עד שהגיע אחרי המלחמה למרסיי כרב ביהכ"נ יוצאי פולין, וכעת עלה לארץ. במרסיי פגשו ר"ש אפרתי שקיבל על עצמו להעתיק את כתב היד, לעורכו ולהביאו לדפוס. בעמ' עה שער החידושים שסיפח. בהקדמתו כותב שבהעתקה סייע הרב יואל פינק.

גאון צבי עמ"ס ב"ק מכת"י ע"י ר"ש אפרתי, ירושלם, דפוס עקיבא יוסף, תש"ל, 12, קלט עמ'. בהקדמה פרטים על המחבר, ופקסימיל חידושיו. מזכיר עשרות מכתבים שקיבל על הספר הקודם. בהתחלה הנצחות ותודות. בעמ' קיט שער קונ' שבי ציון מחידושי המהדיר, ובו תשובת ר' יצחק שלמה יואל ב"ר שמואל שרמן אב"ד רובנה הי"ד.

גאון צבי עמ"ס חולין, תשל"א, קלו עמ'. בעמ' צה שער שבי ציון. בהקדמת המהדיר מקוה להדפיס גם על שאר מסכתות. כולל קונ' השחיטה מתרצ"ג למהר"ם שפירא מלובלין למיגדר מילתא, ועניני הכשרות בישראל.

ר' צבי הירש ב"ר יהודה ליב הכהן
מרימנוב (תקל"ח-תר"ז)

נולד בדומברובה בשנת תקל"ח, לאביו ר' יהודה ליב כ"ץ ולאמו שפרינצה. הוריו גידלוהו בתמימות, ונפטרו בהיותו בן עשר. גדל בטרנוב אצל ר' דוד קמלהר, בן דודו ר' זושא אחי אמו, שהתפרנס בדוחק. (בן) דודו הדריכו בדרכי היהדות, ומסרו להיות שוליה לחייט ר' יהודה. נפשו לא באה על סיפוקה, וכבר אז ניכר בפרישותו ממשחקי ילדים, תפילתו בכוונה גדולה, וקומו בהיחבא לתיקון חצות. בהיותו בן ט"ו ביקר בעיר רבי אברהם משה מפשוורסק. הנער נמשך אחריו, הסתתר במקוה שלא יוציאוהו, התבונן בפני הצדיק, וטבל מיד אחריו. חש רגשי אש קודש, והחליט לזנוח את החייטות ולדבוק בחסידות. יצא מהעיר לדרך הפונה מזרחה, איכר הסיעו בעגלתו לפריסטיק, והורידו ליד ביתו של רמ"מ מרימנוב. יושבי בית המדרש קירבוהו, ונשאר עמם. למד עם כל אחד, ושינן את לימודו. שימש אותם, ובעיקר את רמ"מ בו נקשר לאהבה, ועמו עבר לרימנוב. מאז דבק בו השם ר' הירש משרת. בגיל י"ח כבר היה מופלג בתורה, ועל ידיעותיו בחו"מ נמסר בצבי לצדיק, צט. נאמן ביתו של רבו, שאמר עליו מה שאמר האריז"ל על רח"ו, שלא בא לעולם אלא בשבילו.

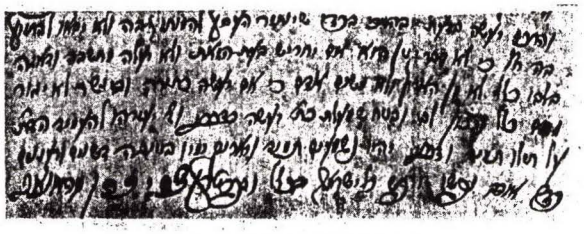
משנפטר רבו בתקע"ה נסע להיות מהיושבים אצל ר"נ מרופשיץ י"ב שנה, וכן נסע אל השרף מסטרליסק והאדב"ע. בשובו לרימנוב בתקפ"ז גרו בה שלושה מגדולי תלמידי רבו: ר' עקיבקא, ר' ירמיה ור' יעקב, ועכ"ז בחרו בו לעמוד בראש העדה, משנתגלה כח עצותיו וברכותיו. בעבודת ה' סלל לו דרך משלו, ולעומת מידת היראה של רבו, היתה מידתו אהבה ושמחה תמידית שניכרו גם בפני חסידיו. י"ג ילדיו נפטרו בצעירותם, ואעפ"כ לא ניכר עליו, וזכה למדרגות רמות בזכות השמחה בה היה שרוי תמיד. בניגוד לשיטת קוצק המדגישה את המחשבה, הרי שאצלו העיקר עבודת הלב. נפלאות סופר על התפשטות הגשמיות שלו בשעת התפילה, והשפעתה על כל הסובבים אותו. תפילתו ביקוד אש ובשאגת ארי, וכשאמר בסליחות ער"ה את החרוז אם אמנם שבו כולם בלב ונפש לחלותך, לא נותר איש ברחבי

ביהמ"ד הגדול שלא שב בתשובה שלימה. שפל ברך, וסובל חרפות מתנגדיו מבלי להשיב. על כל מכתביו חתם אוהב ישראל באמת, והצהיל פנים לכל פונה. מסתפק במועט, ואת כל הכנסותיו חילק לצדקה. פיזר כל שבוע מאות לעניים וליושבי שולחנו, וכשנפטר אמר ר"מ מפרימישלן שננעלו שערי הצדקה. רבים התרעמו על שתובע דמי פדיון גבוהים משוחרי פניו. את לבושיו עשה מכספי פדיונות בכורים שקיבל ככהן. כל לילה קם בשלוש, ולמד עד עלות השחר. הניח תפילין, אמר הברכות, ולמד עד שמונה וחצי. בא מעוטף לביהמ"ד לתפילתו המאומצת בקול גדול, ורק בשמו"ע עמד בהכנעה רבה בלי להתנועע כמעט. בשובו לביתו באחת עשרה טעם מעט, וקיבל את קהל פוקדי דלתותיו. באחת ישב לסעודה עם מתי מעט ממקורביו. קבלת שבת עבר לפני התיבה בניגונים מופלאים ובריקוד, ואחרי שקידש החליף את בגדיו הרטובים מזיעה. גם תפילת הבוקר בהתרוממות הרוח, וכן כל סדר היום עד להבדלה ומנגינותיה.

רמ"מ מקוסוב וראי"ה מאפטא דיברו בשבחו. רש"ל מלנטשנה אמר, ששמע עליו כרוז שהוא כהן משוח מלחמה. מי שהכירו בצעירותו כעלם שחור ללא תואר והדר, השתאה לראותו בזקנותו דומה למלאך אלוקים. לשבת חוקת תר"ג ערך מסע מפואר אל ר"י מרוזין, שראהו לראשונה בהיותו בן ס"ה ותהה: לא ייפלא שאדם מצרף נשמתו, אך כיצד יכול לרומם גופו לדרגה כה גבוהה. אח"כ שב אליו שנית לאירוסי ילדיהם. במרחץ סברנץ פגש פעם את המהר"ם א"ש שביקש את ברכתו. כמו"כ נפגש עם הגאונים ישועות יעקב, קצות החושן ומהריא"ז, ועם הצדיקים ר"מ מאפטא, רא"י מרופשיץ ואחרים. מהנוסעים אליו: מח' ר' אברהם קנר מקורטשין, ר' אליעזר מדזיקוב, ר' בנימין זאב מזמיגרוד, ר' זאב וולף פרנקל מפשוורסק ורישא (ישב לידו בשולחן ונתברך ממנו. מראשוני המנדבים לבנות לו בית — רישא 105-106), ר' זנויל מליטוביסק, ר' חיים מצאנז, רחמ"י השרף ממוגילניצה, ר' יהודה ליב פרנקל מסנוק, ר' יהודה צבי מרוזלא, ר' יחזקאל שרגא משיניבה, ר' יעקב (יעקלי מדוקלא) דיבנקר, ר' מרדכי דוד מדומברובה, ר' נחמיה מביכוב, ר' נפתלי מליזנסק, ר' צבי אלימלך מדינוב, ר' שלום מקמינקא, ר' שלמה זלמן מויליפולי, ר' שמעון מירוסלב ועוד.

שמעו יצא כפועל ישועות, והמונים נהרו אליו. רבים מחסידיו גרו בטרנוב (טורנע, א, 193, 209), ובמקומות רבים בגליציה ובהונגריה. בקורטשין וברימנוב הצביע על המקום בו ינבעו מים, והתברר שראה נכוחה. סבל ברגליו, ונסע בקיץ למקומות המרפא. בתר"ו היה מעורב במרד הפולני נגד אוסטריה. מרקוס מוסר עליו דברים פלאיים, שעדי ראיה בזמנו חזו בהם. ליהודים לא אונה דבר בזכותו, והפולנים ששמעו את תפילתו הבוקעת שחקים, אמרו שהמרד נדון לכשלון (רבי דוב בר מייזלש, כז-ל). אחרי החגים בראשית תר"ז, נעתר להפצרות בני ביתו לצאת למסע להביא טרף לביתו, ובדרך הצטנן ושב חולה. רופאים הוזעקו למיטתו, ותפילות נישאו לשלומו. ביום ד' ל' (ולא כ"ט) חשון בערב התישב, וקרא לזו' וילדיו לברכם בבכי רב. בירך גם את הנגידה צפורה זו' ר' יעקב ישראל אברהאם שתמשיך במעשי חסדה, ולא תעתיק את מושבה בגלל ריבוי העניים. אמר את סדר הוידוי, בירך שהכל, ונסתלק סמוך לחצות. הרבנית זעקה בלויתו בה נראה עמודא דנורא, והאנשים תמכו בידיה ומחלו לה את חובות בעלה. האריכו את הדרך לבית העלמין כדי שלא לעבור ליד בית תיפלתם, כמו בהלוית רבו רמ"מ.

רבו השיא לו את בתו של ר' חיים גרייצר (פרוון מפשוטי העם. אחיו ר' יונה ר' גצל גרו בתקצ"ז ברימנוב). נפטרה בתק"ף לערך בהניחה בת קטנה, ואז נשא את בתו של ר' אלחנן מבילגורייא שזכתה לגילוי אליהו. באלול תקצ"ז (ולא בתר"א) נשא בשלישית בהיותה בת י"ט, את מלכה בת ר' דוד ליב לייבנר מדוקלא, אלמנת ר' שמשון, בנו של הגביר ר' יוסף בנדיט אקסלרוד מקורטשין, שהיה דור ז' לר' שאול וואהל. הניח אח קטן, והיו צריכים להמתין שנים לחליצתו. בירך אותה שקרובה ישועתה לבוא, ואכן כעבור זמן נפטר הילד. אחרי שנשאה באה חמותה הראשונה נכדת החוו"ד, לקבול על פטירת בנה. הבטיח לה בן אחר אע"פ שכבר בלתה, והוא שנעשה אח"כ רה"ק בקורטשין. אחרי פטירת רצ"ה נישאה אלמנתו לר"י מרוזין, ומהרי"א מקומרנא יצא להצדיקו שאין בזה חשש קטלנית (ברל, רי"א מקאמרנא, 111). כשנתאלמנה שוב רצתה לשוב למקומה, ולא הניחה רא"י מסדיגורה. נשארה שם עד שנפטרה בקיצור שנים. מזיווגו הראשון נולדה לו זקינה יהודית, זו' ר' אריה ליבוש קנר ב"ר אברהם אב"ד קורטשין. מהשלישית נולדו לו פריידל ואסתר חיה שלא התקיימו שנתיים, אח"כ הרב יוסף פרידמן שמילא את מקומו ברימנוב, וביום ה' סיון תר"א רחל לאהל(לי). נישאה לר' שלמה ברא"י מס"ג, ומשלא נפקדו עשר שנים גירשה. נישאה בשנית לגביר ר' חיים דב מזל בפרוסקורוב שברוסיה נכד רבי זושא



סיום מכתב בחתימת רצ"ה מרימנוב

מאניפולי, אח״כ בלבוב, ובתר״ס גרו במאראן שבטירול.

טעמי המצות לרבי מנחם רקנטי עם ספר **בארת המים**. כולל: א. באר מרים — פירוש על הספר. ב. באר משה — הלכות כל מצוה בדברי הרמב״ם. ג. באר לחי ראי — חדו״ת עה״ת והמועדים מרצ״ה מרימנוב, ודבריו פזורים בכל הספר. ד. באר עשק — פלפולי ר׳ וולף פרנקל מפשוורסק ורישא. נתקבלו מחתנו ר׳ העשי מו״ץ רישא. ה. באר רחובות — מהדו״ת בביאור הספר. ו. באר שטנה — הספד המו״ל ר׳ אברהם אבלי קנרפוגל מרישא על בתו וליקוטים. ז. באר מים חיים — סגולות ורפואות מצדיקים. פשמישל, דפוס זופניק קנולר והמרשמיט, תרמ״ח, ו, ע; ו, כה ד׳. המסכימים: מהרי״א איטינגא; ר״ב וייס מטשרנוביץ (מצא הרב המו״ל חן בעיני, גם הערותיו הנחמדות); ר׳ יצחק קונשטט אב״ד רדוביץ; רד״מ מצורטקוב ע״י רצ״ה ר״פ, בנו ר׳ ישראל ע״י ר׳ אהרן דאהל במרחץ פעסלוי; ר׳ יוסף כהן מרימנוב ע״י ר׳ משה טארם ב״ר נתן יהודה ז״ל (ד״ת של אביו הוטבו בעיניו); ר׳ מרדכי שרגא מהוסיאטין ע״י ר׳ דוד שוואגער, בנו ר׳ ישראל ע״י ר׳ ישעיה דוב פרידמן, חתנו ר׳ יצחק מאיר השל ע״י ר׳ ישראל מרדכי ט״ב; ר׳ יצחק מבויאן ע״י רצ״ה ליב ביליג, ובנו ר׳ נחום ע״י ר׳ ישראל מרגליות; ר׳ ישראל מס״ג ע״י ר׳ יחזקאל דב בר שפירא אב״ד נוביסליץ, ר׳ משה יהודה ליב ע״י ר׳ משה שמואל בראד, ר׳ שלום יוסף ע״י ר׳ דוד סג״ל, ור׳ יצחק מרדכי ע״י ר׳ מרדכי רוזמן; ר׳ ברוך מויזניצא ע״י ר׳ אפרים מאהלער, ובניו ר׳ ישראל, ר׳ חיים, ר׳ משה, ר׳ שמואל אברהם אבא, ר׳ יצחק, ר׳ פנחס, וחתניו ר׳ שמואל דב ב״ר יהושע אלעזר מקוסוב, ר׳ מרדכי חודרוב; ר׳ הלל ליכטנשטיין; ר׳ יהושע הורביץ מדזיקוב עם ד״ת (מכיר אנכי אותו כי מתאבק תמיד בעפר רגלי הצדיקים); רי״ל לנדא מסדיגורה (עוד יש בידו איזה שו״ת מרבי יצחק מפוזנא עם הגהות המג״א); חתנו ר׳ חיים דב מזל מפרוסקורוב; ר׳ אשר הורביץ אב״ד רימנוב. בהקדמת המו״ל מספר מתלאותיו, וכותב שאת דברי התורה מרצ״ה מרימנוב ליקט משומעיו, ובמיוחד מר׳ הירש איטשעס שהיה בן ביתו וממקורביו, ומחתנו ר׳ ליבוש קנר ז״ל. לספר זה ראוי לשלב ד״ת מרצ״ה מרימנוב, שכן התגלותו היא מעין זו של הריקנטי. בדף ו השני ע״ב מכתב מרצ״ה לרה״ק בזמיגרוד בתר״ג, בענין קמחא דפסחא. בסוף רשימת המנויים, ובהם כמה מקרובי המו״ל. ד״צ הוצאה זו בברוקלין, דפוס אופסט מוריה, תשל״ט. אחרי ההקדמה נוסף דף לדברי המגיה בדפוס אמ״ד. בסוף ז׳ עמ׳ לשמות התורמים, רובם תלמידי ישיבת לייקווד.

בארת המים מהדו״ת, באר אחד מז׳ הבארות ונקרא באר לחי ראי, ע״י אותו המו״ל בתוספת ביאורים וד״ת, תרנ״ד, ב, לא ד׳. בשער הסכמת ר׳ יוסף בן המחבר, ומעבר לו של ר״י שמלקיש (עוסק עתה להדפיס פעם שנית ספר הקדוש טעמי מצות), ור׳ אשר הורביץ אב״ד רימנוב (לפי עדות הגאונים והצדיקים שלפנינו נ״ע, וכפי ששמעתי מאבי היה חו״ז דומה למלאך ה׳). אח״כ המכתב, סגולות והשמטות. מדף כג ע״א יקוו המים לליקוטים שונים, סגולות ורפואות. שנית בדפוס זופניק־קנולר־וולף, תרנ״ז, בהשמטת שני דפי הסגולות שבסוף. בשער מודה למסייעו ש״ב ר׳ שאול הרציג מפרמיסלא. בשלישית ע״י ר׳ חיים יצחק מליק, סאטמארנעמעטי, דפוס ר׳ מאיר ליב הירש, ת״ש, ב, ל ד׳, עם הסגולות. מעבר לשער שמות התורמים במקום ההסכמות. מהדורה מסודרת מחדש ע״י ר׳ גדליה שוורץ מויליאמסבורג ב״ר יהודה אריה הלוי, לונדון, דפוס החינוך, תשי״ז, פ עמ׳, בלי ההסכמות ועם הסגולות. בדף האחרון תוספת שמועות, ושמות התורמים בערי כמה מדינות.

מבשר טוב לתולדותיו ותורותיו, פאדגורזע, דפוס רש״ח דייטשער, תר״ס, 8, 36, 40 עמ׳. נתחבר ע״י ש״ב ר׳ גרשון קמלהר מטורנא שהסתופף בצילו, נערך ויצא לאור ע״י בנו ר׳ יקותיאל אריה, עם הסכמת ש״ב רבי יוסף פרידמן ברצ״ה ע״י רש״ז טורם. בהקדמת המחבר כותב שגדל בבית רצ״ה עשר שנים ולמד גפ״ת בבית מדרשו, אך לא טרח לרשום את הדברים. דברי התורה שנאספו בבארות המים הם מפי השמועה, אבל כאן מציג אחרי התולדות רק את התורות ששמע בעצמו. מהדורה חדשה של התולדות בלבד, עם הוספות ותיקונים ע״י ר׳ ישראל בן המחבר והקדמתו, רישא, דפוס ריזי׳טן, תרצ״א, ד, מה עמ׳. ד״צ מהדורת תר״ס, (ירושלים תשכ״ז). ר׳ מנחם מנדל משי זהב הדפיס בירושלים תשמ״ז: דאס לעבן או שאפן פון רבי צבי הירש פון רימאנאוו, רלב עמ׳; וואונדערליכע ערציילונגען פון רבי הערשעלע רימאנאווער, רכד עמ׳.

מכתביו: לר״י מרוזין מיום ג׳ במדבר תר״ה על שידוך צאצאיהם, בנין מנחם (גלרנטר), קונ׳ נבל וכנור, מכתב ב, ותפארת ישראל, יא, 23-24, וממנו; לר׳ שמחה וובר אב״ד פרוכניק, אשל הגדולים, לד; לר׳ אפרים פישל הורביץ אב״ד ליסקא, כר״ש, אייר תשמ״א, טז; שני מכתבים עם פקסימילים, נחלת צבי, א, תשמ״ט, צו-צח.
דור דעה, צדיקים, בסוף, 6 עמ׳; מליצי אש, ב, חשון, 154-155; אהרן מרכוס, החסידות, תש״ם, קצג־קצח; אברהם עובדיה, סיני, ד, פו־קיב, רפד-רצד, תלא-תמד - כתבים נבחרים, ח״א, 199-250, ובתדפיס נפרד, ירושלים תרצ״ט; שם ושארית, קא, של״ש, יז; בדרכי פולין האבלות, ח״ב, 407-412; ד״ר שלמה טל, הליכות, 116-117, תשמ״ט, 27-29, פקסימיל; רימנוב, 30, 44.

ר׳ **צבי הירש** ב״ר יצחק

תלמיד מובהק לרבי אברהם מקליסק. יצק מים גם על ידי הדגל, ר׳ חיים מקרסנו, ור״ש מנ״ש שאצלו למד בשיניבה בגיל עשרים. תלמידו ר׳ יוסף דומ״ץ

נדבורנה ב״ר מנחם נחום ז״ל כותב עליו בהקדמה לספרו: עמו בצוותא חדא נתגדלתי, וקים לי בגוויה כי הוא קדוש מבטן אמו. ופה ק״ק נאדבורנא החל רוח השם לפעמו, וקבע ביהמ״ד לפרושים אשר עמו, וגם אנכי הייתי בין החברים הנאספים לבית מדרשו, ונהירנא כד שלהובין וגומרין דאשא מפומיה נפקין. כיהן בנדבורנה כמו״ץ ומגיד. עבר לכהן כמ״מ בסמוטרישטש, ועל שמה נקרא. במהד׳ ב׳ של ספרו נאמר שמובא בספרי הדע״ק, וא״כ הוא כנראה הנזכר בתהלה לדוד — תהלים פרק כב: המפורסם בשם טוב רבי (צבי) הירש מ״מ באוזירן ושאר קהילות, וכעת בא״י. עלה לארץ בתקפ״ה (צ״ל כנראה תקנ״ה), ובדרך נעשו לו נפלאות בים. התישב בטבריה. בביקורו בצפת נדקר ע״י ערבי. בתקס״ג לערך כתב את חיבורו, ושלחו עם השד״ר שלו ר׳ יהושע מסמוטרישטש לתלמידו להדפסה (ר״א פקשר).

כתם פז, פירוש קבלי על פ״ז תיבות של ברוך שאמר, (קאפוסט) תקצ״ג, ב, י ד׳, הקדמה. בהסכמת ר׳ אהרן משה מגזע צבי נאמר, שכאשר הגיע ר׳ יוסף מטשרנוביץ, מסר לו את החיבור להדפסה. תלמידו ר׳ יוסף מנדבורנה מפליג בהקדמתו בשבח קדושת רבו, וכותב שכמה פעמים כתב אליו שיביא את הספר לדפוס, ויראה לתקן את הנחוץ. נדפס שנית בטשערנאוויץ תרל״ג, יט ד׳, ע״י ר׳ יוסף פרמינגר ור׳ זאב טירקל מבוצץ. לפי הקדמתם היה כתב היד מונח שבעים שנה תחת יד ר׳ אהרן ב״ר שמואל ניסבוים מנכבדי בוצץ, מורשת אבותיו מכתבי יד החסיד ר׳ משה סטריסובר, וממנו קבלוהו להדפסה. המסכימים: ראי מס״ג ע״י רצ״ה ליב ביליג; ר׳ ישראל מרדכי ב״ר חיים ברוך אב״ד חאטין בהיותו בס״ג. מהדורה מסודרת מחדש בסוף שערי תפילה, אחרי יסוד העבודה ומגלה עמוקות, ירושלים, תפלות ישראל, תשל״ט, ב, כה עמ׳.
אור הגליל, ח״ג, קעג.

ר׳ **צבי הירש** ב״ר מ זאב

מאוסציא, גוליגור ובראד (ת״ץ-תקכ״ו)

נולד בזולקווא לאביו ר׳ מ(רדכי?) זאב (גלר?). כיהן תחילה ברבנות אוסציא, ובתק״ז שם. אח״כ אב״ד גוליגור, ולבסוף מגדולי חכמי הקלויז בבראד וראש ישיבה בו. נפטר שם ביום כ״ז טבת תקכ״ו. רובי חידושיו כלו בשריפת העיר. בניו: א. ר׳ (אפרים) אלעזר אב״ד פרימישלן. נטמן בבראד. נשא את רחל בת ר׳ אלחנן הלפרין אב״ד זלוטשוב ופמורן. העתיק לדפוס את מעט חידושי אביו שניצלו, וקרא לספר פקודת אלעזר על שם עמלו, אלא שגדולי הדור קבעו לקרוא לו על שם המחבר; ב. ר׳ שרגא פיבל. נשא

את בריינדל בת ר׳ שמואל אב״ד טיסמניץ, ב״ר מרדכי ראש מדינה שם. נכדו הוציא לאור את ספרו של זקנו.

אור צבי. כולל: א. ביאורי פלפולים בדרך דרוש עה״ת, מדרשים ואגדות. ב. חידושי גפ״ת בסוגיות הש״ס. ג. שו״ת הלכה למעשה, כ סי׳. לבוב, דפוס ר׳ יעקב עהרענפריין, תרל״ה, ג, קיא; כ ד׳. המסכימים: השו״מ (הגאון הגדול המפורסם בדורו... שנים רבות היה טמון באש, כי הרבה כתבים עלו על המוקדה, ומעט היו כאוד מוצל מאש... הגאון בעל פני יהושע עת נסעו מפולין למדינת אשכנז אמר, שלא הניח איש גאון בחריפות כמו הגאון הלז... זה רבות בשנים קם ונתעודד נכדו מהר״ץ... ולא עלה בידו... בפירושו עה״ת מלפנים, היה דרכם בקודש לחבר התורה שבכתב עם דברי הש״ס בחריפות... וראיתי כי היטיב לדבר... וכבר נדפס על שמו באחד מהספרים אשר הגה״צ מ׳ שמואל סלאנטאני קבצם, ופיו יקבנו בשם התבונה... וכעת אור הגדול יזרח משמים ממעל); הרב״ח; המנ״ח (כפי הנראה מהכתבים היה הגאון המחבר רב גדול בתורה ופקיע שמיה בימיו, ושקיל וטרי עם גאוני דורו המפורסמים והפני יהושע); רצ״ה אורנשטיין (היה גדול ומפורסם בדורו, ובין גאוני דורו היה נמנה, כנראה מהשו״ת אשר הריצו אליו גאוני הדור... מצאתי בהם דברים נכוחים); מהרש״ס (דברים שנונים וחריפים, מתוקים מדבש ונופת צופים). בהקדמת נכדו המו״ל ר׳ שמואל ב״ר בנימין שואל דיאמנט מקולומיאה כותב, שכבר ניסו פעם בלי הצלחה להדפיס את החידושים, כמו שמוכח מהסכמות הנט״ש, קצוה״ח ועוד, שהיו עמו ואבדו במסעיו, ורק עתה הצליח להדפיס, משלא זכה לבנים, וחיזר בקהילות לקבץ מנויים. עוד כותב שהספר הועתק ע״י אב״ד פרימישלן נכד המחבר (צ״ל בנו!), ומציג את סדר היחוס. בסוף מודה למסייעיו ש״ב רצ״ה ורא״פ וולצר ממילניצה, נכדי המחבר ואב״ד טיסמניץ שתמכו בידיו. בתחילת בראשית מזכיר המחבר את בנו אלעזר, והוא שהוסיף את התשובה האחרונה. מדף מו ע״א דרושים. מדף נח ע״א חידושים על סדר מסכתות הש״ס.

בספרו מזכיר את ב״א רד״ב ואחיו ר׳ דוד, ואת נ״ד רז״ו (א). כמו כן את מחותניו: ר׳ אהרן זליג אב״ד טיסמניץ בתפ״ט (ה, ו), ר׳ דוד משה אברהם איש טרייוויש צרפתי אב״ד רוהטין בתצ״א — תק״ז (י, יא, יג־טו), ר׳ יעקב (א), הפני יהושע (א), ר׳ משה בר״נ וולף מפרוזנא אב״ד מריאנפולי (יח־כ), ר׳ נתן נטע ב״ר יעקב אשכנזי בתצ״א (ח,ט,טז). בין כתביו נמצאה תשובה אחת שכתב הש״ך לר׳ בונא הלוי (יב).
ברודי, 69 75, 78.

ר׳ **צבי הירש** ב״ר מנחם מנדל

מ״מ בגריידינג. נטמן בקומרנא. בספר קישוטי כלה ד״ת שהביא ממגידי עירו ר׳ דב בריש ואביו ר׳ שמרל.

ר׳ צבי הירש ב״ר משה מבוטשאטש.
ד״ת ממנו: דברי אבות, מהד׳ ששה ספרים נפתחים, כז ע״ב.

ר׳ צבי הירש ב״ר משה יוסף. אב״ד קלוש.
תשובה אליו: רבו, שו״ת רח״כ, אה״ע, נח, נט.

ר׳ צבי הירש ב״ר שמואל
אב״ד טיטשין. מכתבו מתק״ע לערך בפנקס הלואת חן.

ר׳ צבי יהודה

דומ״ץ ווארישׁ. חתום בתר״ל על גב״ע, דב״ח, ח״ב, אה״ע, מו (ווירטש!). מתרנ״ג דומ״ץ לוביטש עשרים שנה. נפטר אור ליום ה׳ י״ח כסלו תרע״ג בהניחו משפחה. כל בני המקום השתתפו בלויתו, ולפי צוואתו לא הספידוהו.
ידידו יוסף חיים ביגלאייזן, מחז״ה, י״ט כסלו, 6.

ר׳ צבי יוסף
אב״ד רודניק. חסיד נלהב. גיסו של רבי אלימלך וייסבלום, כי שניהם חתני הגביר ר׳ יצחק. מחותנו של היד יוסף, וחמיו של ר׳ יצחק אייזיק מסטרי. נפטר ישיש בשנת תקצ״ג, ונטמן בבית העלמין החדש. על מקומו נתקבל רבי הירש ״המגיד״ שאף הוא נטמן שם.
תשובות אליו: דב״ח, ח״א, חו״מ, לב; משיב כהלכה, אה״ע, ו, (חו״מ, ד).

ר׳ צבי ישעיהו אב״ד רופשיץ
תשובה אליו: טוט״ד, תליתאה, ח״ב, סב (כך, ולא ר׳ אשר ישעיהו).

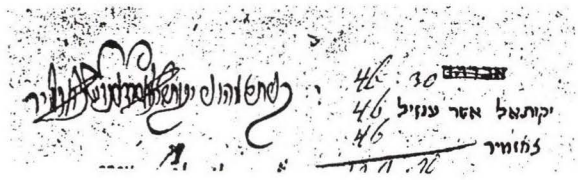
ר׳ צבי קהת

בנו של רי״א מחוליוב. דומ״ץ טופרוב, ואח״כ גר בחוליוב.
תשובות אליו: טוט״ד, קמא, רפג, תנינא, פ, שירי טהרה, סי׳ לה, דף צה ע״א.

צוזְמִיר

ר׳ יקותיאל אשר זלמן ענזיל ב״ר מנחם נחום **צוזמיר**
מסטרי (תק״ן-תרי״ח)

ר׳ נחום אבי אביו אב״ד צוזמיר שבפולין ליד קראקא, ועל שמה נקבע שם המשפחה. נין המהרש״ל, ונכד הט״ז והב״ח. נשא את בתו של ר׳ יצחק אייזיק אב״ד קלויז אוסטרהא. נפטר בן כ״ה, וביום קבורתו ילדה אשתו בן שנקרא על שמו ר׳ מנחם נחום. נשא את סירקא מסטרי נכדת ר״ש וואהל, ועבר לגור שם. הצליח מאד בעסקיו ונתעשר (לקורות, 212, לתולדות, 484). נפטר לפני תקפ״ו.
בנו ר׳ יקותיאל אשר זלמן ענזיל נולד לו ברוזדול. תלמיד מובהק לבעל קצות החושן. ההדיר את החידושים שהשאיר, והדפיס בזולקווא תקפ״ו את החלק השני של אבני מילואים עם הגהותיו ובמשובב נתיבות ואינם של שי״ר, על כן אין להימנע ללמוד בהם (קובץ תפארת ישראל ד׳ זכרון דבורה, 96). כרבו העדיף את הדרך הישרה בלימוד על פני דרך הפלפול. נשא את בתו של ר׳ יוסף אשר ארנברג אב״ד פרמישלא, נפטרה באייר או סיון תרי״א. נתקבל בתקע״ה כרב המחוז בסטרי, ועם זאת החזיק ברבנות פשמישל מורשת חמיו. בא לשם לעתים לעסקיו, אך בפועל הושיב שם כראב״ד את הרב שמואל זנויל הלר. בזיוו״ש כנראה נשא את חיה שרה בת ר׳ יהושע יהודה הלברטל אב״ד ברסטיצקה (לתולדות, 157).



חתימת מהריא״ז בראש ספר חדש שקנה

ניהל את עדתו בתקיפות שלא על מנת לקבל פרס. בהיותו עשיר גדול, עסק במסחריו גם בתקופת רבנותו. בתק״ץ מסר לחוו״ד את רבנות סטרי בה כיהן שנתיים. במזגו הסוער נאבק בהתחלה במשכילים ובחסידים שבעירו, עד שראה שהם עובדה קיימת. כמתנגד חלמיש פעל תחילה אצל השלטונות שיגרשו מהעיר את האדמורי״ם מסטרטין ומזידיטשוב, אך אח״כ חזר בו בהשפעת שיחותיו עם ר׳ מרדכי זיסקינד לנדא ראב״ד סטרי ורבי מרדכי לטנר מדרוהוביטש (סיפורים ממנו בשם ר׳ אהרן הלוי מרוזלא שו״ב טולטשווא, דעת זקנים איטינגא, מג־מו). בתזכיר פרל לשלטונות בתקצ״ח, נמסר שעוסק במסחר. בתר״ז חתם עם ראשי קהילות גליציה שהתכנסו בלבוב, על תזכיר לממשלה האוסטרית בבקשת הקלות לעניי העם. בתקופתו ובסיועו נבנה ביהכ״נ הגדול בעיר. היה ממונה על קופת רמבעה״נ במחוזו. השתתף בתק״ץ בועידת הרבנים עם החוו״ד, הישוע״י, רצ״ה חיות ורצ״ה מזידיטשוב. נפטר בשביעי של פסח כ״א ניסן תרי״ח. מח׳ ר׳ משה משולם הלוי הורביץ מקראקא, הספידו בספרו אבל רב.
בנותיו: א. זו׳ ר׳ מנחם פנחס הלוי הורביץ מקומרנא, ב״ר יעקב יהושע חתן ראז״מ; ב. נחמה זו׳ ר׳ אברהם הלפרין. הגביר היהודי הגדול ביותר בגליציה, וראש העדה בסטניסלב. גיסו של הרב מאיר קריסטינפולר, והתחתן פעמיים עם רינ״ה ברנשטיין. נבחר בתר״ח

כציר לפרלמנט האוסטרי הראשון. יסד ביכ״נ למשפחת הלפרין, שהתקיים עד לשואה. כיהנו בו: ר׳ משה ויינגרטן — גבאי, ר׳ ישראל קרצנר — בעל תפילה, ר׳ משה פרנצוז מקולומיאה — בעל מוסף בימים הנוראים, ר׳ ענזיל רוקח ור׳ לייביש קנר — בעלי הקריאה (סטניסלב, 364); ג. זו׳ תלמידו ר׳ אליהו מאיר הכהן רוזנבלום שמילא את מקומו ברבנות סטרי; ד. זו׳ ר׳ ליבוש נתנזון ב״ר יוסף מבראד. נזכר בתשובותיו, פח; ה. זו׳ ר׳ צבי הירש פרנקל ממקורבי מהרש״ק. אחת הבנות נישאה בתקצ״ה (לט), ובן בתרי״א כשזוגתו נפטרה (נ). בנו נספה במגפת תקצ״א. מנכדיו בסטרי המשכיל מנדוחוביץ מח״ס אספקלריה המאירה.

שאלות ותשובות מהריא״ז ענזיל. לעמבערג, חתנו ר״א היילפרין ע״י ר״מ ניק, דפוס ראז״ו סלט, תרמ״ב, א, קד ד׳, קג סי׳. מדף צב ע״א דרושי הלכה ואגדה, עם דרשת שבת שובה תקצ״ט, והספד על הנספים במגפת תקצ״א ובהם בנו. מזכיר בו שנספו כמעט כל גדולי הדור: חותנו, אב״ד בראד והרב הזקן משם, רבני סנוק, ליסקא, דוקלא, העט״צ מזידיטשוב, ר׳ מאיר שלום ואחרים. לתשובות פתיחות נמלצות. ד״צ בירושלים תש״ל.

מחוץ לגליציה השיב לקהילות: **אונגוואר** — מהר״ם אש בתר״ד (נו); **אייוניצה** — ש״ב הרב יוסף חיים בר״ב ז״ל (מז, מח, וממנו נג); **יאס; מונקטש; מסטיסלב** — הרב אברהם שמחה (יא, יב); **סיגט; סנטוב** — מח׳ הרב יצחק נתן ליפשיץ (פח); **פולטושן; פרג** — השגות רש״פ (ר׳ שמואל פריינד) וישובי חכמי בוצץ (טו); **פרצובי** — הרב משה שלמה (כז); **שאץ** — גב״ע מביה״ד בתר״ד: הרב חיים בר״א, ר׳ מרדכי ב״ר גדליה משה ז״ל ניימן, ור׳ יעקב ב״ר קלונימוס קלמן ז״ל (ח). כמו״כ השיב לש״ב הרב אברהם ענזיל ״יחיד בדורו״ גאון וצדיק רב לתלמידים (נ), לר׳ אליקים גצל בתר״ב (יד), לר׳ יצחק יעקב ור׳ שמואל (צט), ועל שו״ב שקיבל רמ״צ מסוורן ופסלו הדומ״ץ ראי״ל ב״ר יצחק בתר״ד - תר״ה (נב-נז).

תשובות אליו: מח׳, בית אפרים, יו״ד, סו, תנינא, ח״ב, ט־יא; בית יצחק, או״ח, מ; דברי יעקב (שור), עז; חת״ס, או״ח, כט; טוט״ד, תנינא, נ (נוסע לקופיטשיניץ לנישואי נכדתו, וישאר שם שבוע); יד אלעזר, נ, נב בתר״ד; שו״ת ישועו״ת, חו״מ, ד; ש״ב ומח׳, מאמר מרדכי, כה בתר״ט; מח׳ החסל״א בסוף נחלת יעקב, ח״ב, ב בתר״ז; שו״מ, תנינא, ח״ג, קיא, ח״ד, מב, רביעאה, ח״ג, קלח בתר״ח-תרט״ז; מח׳, תועפות רא״ם, יו״ד, א, ב, אה״ע, כח, סג, סח בתר״ד; מח׳, תשובות ר״י מליסא, י, סב. ממנו: משכנות הרועים; ח״א, לז, לרי״י דייטש לחודרוב; נחלה לישראל, ח, יח בתרי״ז. תשובתו מתק״ף לראז״מ בכת״י שאצל הרב אשר מרגליות.

מליצי אש, ב, סיון, קנה; סטרי, 34-36, 40, 111, 114; פנקס, ח״ב, 385.

ר׳ מנחם נחום אריה ליבוש ב״ר שלמה נפתלי הרץ צוזמר־ריכנברג

מזלישטשיק וקראקא (תקס״ו-תרמ״ו)

נולד בשנת תקס״ו (ולא תקס״ז) לאביו ר׳ שלמה נפתלי הרץ אב״ד צורטקוב. נודע כעילוי, ולמד אצל ראל״ה אב״ד סטניסלב. בגיל י״ב נסמך להוראה כבקי בש״ס. בן עשרים למד קבלה מפי רצ״ה מזידיטשוב. נשא את חיה ריזל בת ר׳ דוד יעקב הלפרין אב״ד בוליחוב. דומ״ץ צורטקוב ובוליחוב. בתקצ״ב הומלץ ע״י הישועות יעקב לרבנות זלישטשיק על מקום ר׳ משה יוסף שרף, וכיהן בה שלושים שנה. כשהטיל חרם על אחד מתקיפי העדה, הלשינו עליו לשלטונות, והיה צפוי לכמה שנות מאסר. למורת רוחם של רוב התושבים נאלץ לברוח, ושינה את שמו לרייכנברג. נשא בזיווי״ש את המשכילה מעניא (מינדל) בת ר׳ שמואל הלר ראב״ד פרמישלא, אך לא נענה למלא שם את מקומו. נדד בכמה ערים בגליציה, עד שהשתקע בקראקא בעצתו של הדב״ח. הוא יעץ לו להיעשות מלמד, אך בזאת לא שמע לו, והפך להיות האדמו״ר מזלישטשיק. משום כך רדפוהו חסידי צאנז, ובזמן המחלוקת התיצב לצד סדיגורה. ראנ״ה ינר ושאר הרבנים שמחו על בואו.

נודע כאיש קדוש המסגף עצמו בפרישות. בסעודה השלישית דרש בעניני קבלה ומחקר, והצליח לעורר תקוה ואמונה בגאולה המתקרבת. בימים הנוראים שאג את התפילות מקיתונו הצר. לא ערך שולחנות, ולא הצליח ביותר. ריפא חולים בתרופות סגולות וקמיעות, ודבקו בו דלת העם ונשים. רבים שחרו לעצתו, אך בפדיונות הדלים התקשה לפרנס את משפחתו הגדולה. ראו בו פועל ישועות, כגון אצל חסידו ר׳ מרדכי שנקר שנולד לו בן אחרי ט׳ בנות, ו״המכשפה״ לא הזיקה לו. שלושה דורות במשפחת בדר התפללו אצלו, והסבא כחסיד מובהק. הציג את מועמדותו לרבנות העיר, והיה ראוי לכך בלמדנות, אלא שראשי הקהל דחוהו בנימוק שאינו יודע שפות, ולא יוכל לייצגם לפני השלטונות. לשאלתם על ידיעתו לשונות, השיב שרעיתו שולטת בגרמנית צרפתית ועברית, ועל כך הגיבו שמחפשים רב ולא רבנית. נפטר בן שמונים ביום ו׳ אלול תרמ״ו. כאלפיים איש ליוהו למנוחות ליד רש״ס. ספדו לו בנו ור״ע קורניצר. הניח ברשות בנו חידושים ושו״ת בכל מקצועות התורה.

ילדיו מזיווגו הראשון: א. ר׳ מרדכי זיסר הבכור. אדמו״ר ורב ביכ״נ באושפיצין. רצה למלא את מקום אביו בקראקא, והסתכסך בשל כך עם אחיו ריי״ש. תשובה אליו: אבן יקרה, קמא, יו״ד, ג; ב. פערל זו׳ ר׳ יצחק אייזיק קופלר מבוצץ. בתם הינדא נישאה לדודה ר׳ יעקב שמעון. מזיווגו השני היו לו בקראקא ג׳ בנים וד׳ בנות; ג. ר׳ חיים נטע רייכנברג. פרק מעליו את בגדי החסידות, ואחרי נישואיו עסק במסחר, ויסד עתון כללי בגרמנית ובפולנית; ד. ר׳ יעקב שמעון חתן אחותו. חמיו העשיר פתח לו עסק, והוא ישב כל היום בביהמ״ד. כשהעסק התמוטט נעשה מלמד, מ״מ בביהמ״ד ר׳ מיכאל ציפרעס בקראקא, ונפטר צעיר. הוציא לאור את ספר אביו, וברשותו היו מכתבים

רבים מצדיקים אל גדולי המשפחה; ה. ר' מאיר שלום. נפטר על פני אמו ביום ה' טבת תרנ"ז; ו. יוכבד ילידת תרכ"ז; ז-ט. בנות.

מעון ארי' ובראשי הדפים: חדושי מעון ארי', י דרושים בהלכה ובאגדה, קראקא, דפוס יוסף פישער, תרנ"ז, נח, ו ד'. ר"י שמלקיס כותב בהסכמתו: דרך ישר לו בלימוד ובדרוש, ובימי עלומיו החליף מכתבים עם הגאונים חת"ס וישועו"י כאשר שמעתי. בהקדמת בנו המו"ל ריי"ש רושם את תולדות אביו, ומציג את יחוס המשפחה ומכתבים. את רוב הדרשות נשא כשנתקבל לזלישטשיק, בסוף תקצ"ב ובתחילת תקצ"ג. דרשה ט' נשא בגימטריאות לרגל יום הולדת הקיסר פרנץ יוזף ביום 18 לאוגוסט תר"ט, וקיוה שתתורגם לגרמנית. דרוש י': הספד שנשא על הישועו"י ביום י"ב אלול תקצ"ט.

מכתבי הצדיקים והגאונים שפירסם הבן: מר' זושא מאניפולי בתקנ"ח לר' שמחה מבוברקא; מרמי"ל מסטוב; מר"ש מבוברקא למגיד מקוזניץ; ג' מכתבי רצ"ה מזידיטשוב; למחבר ממח' הישועו"י בתקצ"ב, כשהסיר את מועמדותו בבוליחוב למען בן הרב הקודם ז"ל, ומהמהרש"ק בתרט"ז; מהמחבר בקבלה לר' יעקב שרף ראב"ד אושפיצין.

תשובות אליו: חת"ס, ח"ו; טוט"ד, תליתאה, ח"ב, קנז; (סת"ם, סח ע"א, גם לר' לוי יצחק); שו"מ, קמא, כב-כד בתרי"ג.

אהרן יוסף מנדלבוים, העברי, כב, שצד; קרנגיל, שה"ג השלם, א, קט; מיינע זכרונות, 63-71, 79-90; לקורות, 112, לתולדות, 109; קראקא, 98.

ר' עוזר צוזמיר אב"ד טומשפול ודרבן. נכד השער משפט.

תשובות אליו: שאילת שלום, תנינא, קז.

ר' שלמה נפתלי הרץ ב"ר נחום **צוזמר**

בנו של ר' נחום (חתן ר' שלמה הילש מלבוב, אחיו של הרב יוסף הילש מטיסמניץ, בן אחותו של ר' נפתלי כ"ץ), ב"ר יצחק מרישא (על שם זקנו ר' יצחק חיות בנו של האפי רבבי), ב"ר בונם מרישא, נכד ר' הירץ בן הב"ח. נשא את הינדא בת ר' שמחה ויטלש אב"ד בוברקא. רבה של צורטקוב על מקום הרב יעקב נתן רוזנצוייג. הניח חידושים בכתובים. בנו: ר' מנחם נחום אריה ליבוש אב"ד זלישטשיק ואדמו"ר בקראקא.

צורטקוב, 43.

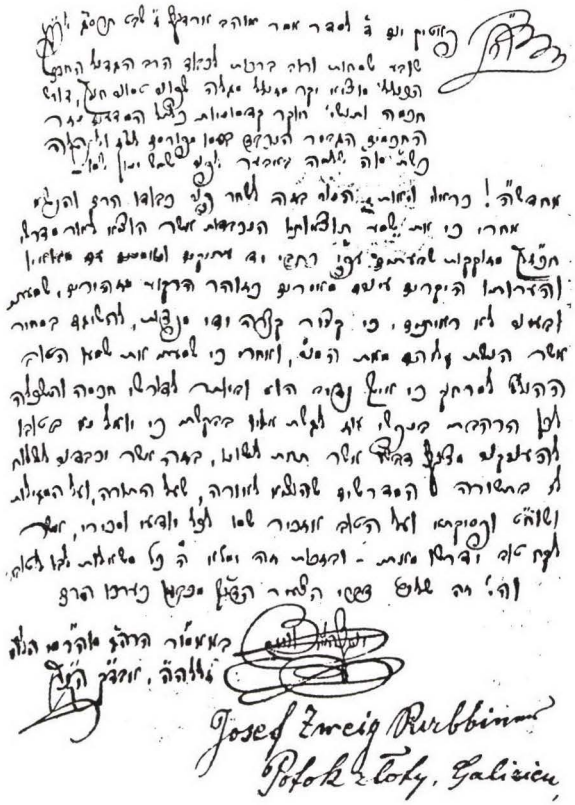
צְוַיג

ר' אלכסנדר סנדר הלוי
|
ר' משה יונה מפוטוק זלוטי (ת"ר"י-תרס"ב)
|
ר' יוסף מפוטוק זלוטי (תרל"ו-תשי"ז) — ר' מאיר בזבורוב
|
ר' משה יונה מאנטוורפן (תרס"ט-תשכ"ג)

ר' יוסף ב"ר משה יונה הלוי **צויג**
מפוטוק זלוטי (תרל"ו-תשי"ז)

נולד בשנת תרל"ו לאביו ר' משה יונה אב"ד פוטוק, זלוטי, ולמד אצלו. עבר לפודהייץ משנשא את בת הנגיד רד"ב צימט שהחזיקו על שולחנו עשרים שנה עם משפחתו, נפטר בויען ביום ו' אד"ב תרפ"א. למד שם אצל האב"ד ר' שלום לילינפלד, ור' שלום ליפשיץ "מרא דכולא תלמודא". נסמך מר"י שמלקיס ומראל"ה. אחרי פטירת אביו בתרס"ב, נתקבל באותה שנה (ולא בתרס"ה) למלא את מקומו. התכתב בנעוריו עם ר"י שמלקיס, ר"ב וויס מטשרנוביץ, ר' אליעזר דייטש מבוניהאד, ראמ"מ שטיינברג, ר' אליעזר מישל ועוד. בכיבוש הרוסי אבד כמעט הכל, עם הרבה מחידושיו. הקוזקים החריבו את ערי גליציה, וסבל חרפת רעב. בתרע"ט ישבו עמו בדין בפוטיק: רמ"מ ב"ר אלכסנדר זוסיא הוכוולד, ור' שמחה יואל ב"ר ישראל. פנה לעזרתם של בני עיירתו בארה"ב, והם הביאוהו לשם בתרפ"ה לערך. התפרנס בכבוד בברוקלין מרבנות חברות שונות של יוצאי גליציה, וחיבר שם את רוב תשובותיו וחידושיו. נפטר בשנת תשי"ז. הניח בת וחתן.

פורת יוסף ח"א: שו"ת בד"ח שו"ע. ח"ב בשער נפרד: פורת יוסף עלי עין, חידושים בסוגיות הש"ס, ברמב"ם



גלוית ר' יוסף צויג מפוטיק בתרס"ג לר"ש בובר, בבקשה לשלוח לו את ספריו

ושו״ת. בסיוע הישיש ר׳ צדוק קופלר מבוצץ בברוקלין. בילגורייא, דפוס ר׳ נטע קראנענבערג, תרצ״ג, ג, מג; א, לח ד׳, מא; ל סי׳. המסכימים בתרפ״ז בביקורם בניו יורק: ר׳ מאיר דן פלוצקי לספר מי באר של אביו (בעברי עליו באיזהו ענינים, ראיתי כי יתכן לקראו מי מעין, כי הוא כמעין הנובע היוצא מבית קדשי קדשים, מלא בחריפות ובקיאות בקדשים, מעמיק וחוקר בכוונת רבותינו הראשונים), ור׳ מאיר שפירא מפיעטרקוב (הכי קרא שמו מי באר והוא באר מלא פלג, פלגי מים עמוקים ועצות ישרות בלב איש רם המעלה... בהיותו בפה העירה, היתה לי הזדמנות להשתעשע אתו בהרבה הלכות במקצועות שונות בחריפות ובקיאות... מזה בן מזה, אבגינס בן אבגינס); ראי״ה קוק (ברכתי ברכת הנהנין וברוך שככה לו, אשרי הגבר אשר מילא את אוצרו, אוצרות דעה ותבונה בבקיאות וחריפות במכמני תוה״ק, בפלפול ישר וסברה ישרה ובהירה, ובהלכה למעשה קולע אל השערה); ראי״ז מלצר עם ד״ת (נהניתי מגודל כוחו ורב חילו); רצ״פ פרנק עם ד״ת (קראתי להם נועם, כי חיך אוכל יטעם, וטעם זקנים יקח); ר׳ דוד הורביץ מסטניסלב (ידידי מאז... מראשית כזאת ידעתי כי רב כוחו בחריפות ובקיאות, כי בהיותו עמנו שדר לנו חורפא, אולם עתה הוסיף על השמועה, וכוחו גדול כפלים לתושיה... אביו זצ״ל ידעתי כי למד על דרך החידוד, גמיר ודייק ומעיין ביושר, קולע אל השערה ומשיב מלחמה שערה, ועודו בחיים חיותו פלפל בחכמה עם גאוני דורו, ונמצא תשובותיו בספריהם). בהקדמתו מוסר פרטים לתולדותיו. בסוף ח״א קונ׳ פני משה מאביו, אולי איזה נדיב יתעורר להדפיס את חיבורו הגדול מי באר. בסופו דרוש משל עצמו.

מחוץ לגליציה השיב למקומות: **הובקן** — הרב חיים הירשנזון בתר״ץ (ה, ז, ט, יא, ח״ב, כו, כח, לב, וממנו: ו, י, ח״ב, כז); **ניו יורק** — הרב חיים א״ש בתרצ״ב (טו); הרבנים ישראל טברסקי וישעיה יוסף מרגולין בתרפ״ט (טז); **ס. ורהל** — הרב יחזקאל בנט בתרע״ג (כא, לד); **סלבודקה** — רמ״מ אפשטיין בתר״ץ (ח).

תשובות אליו: לדודי, אהל משה, קמא, ג׳ו (על ספרו), וממנו: מלואים, עמ׳ קמט־קנ; דרכי שלום, סו; מחזה אברהם, ח״א, עד בתרס״ג; משנת אליעזר, תנינא, כד בתרע״א; פרי השדה, ח״ב, פה בתרס״ז. במסייעי ישיבת ברודשין בתרס״ט. בתרע״ד חבר אגוה״ר מיסודו של הרב הכהן מאלכסנדריה.

ארץ בנימין, רמב. אוטוביוגרפיה שכתב בארכיון גנזים.

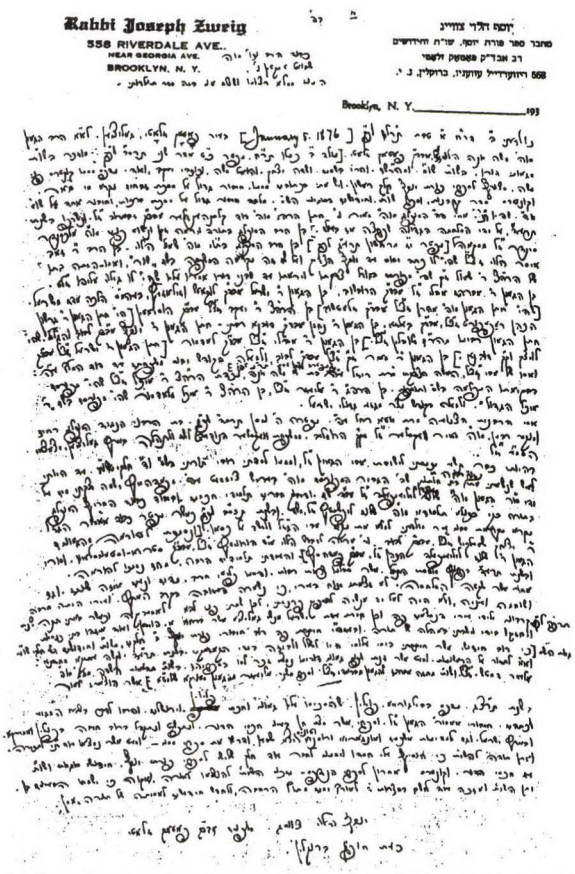
ר׳ משה יונה ב״ר אלכסנדר סנדר הלוי **צויג**

מפוטוק זלוטי (ת״ר׳-תרס״ב)

בנו של הישיש ר׳ אלכסנדר סנדר (חי בתרע״ב), ב״ר שאול, ב״ר זאב איסר שור (היה לו כתב יחוס עד יוסף הצדיק. נשא את בתו של ר׳ שאול ז״ק שנודע בצדקתו ויראתו, עד שבני דורו אמרו עליו שהיה לו גילוי אליהו), ב״ר אברהם אבלי אב״ד הרובשוב, ב״ר ישראל אב״ד לוקטש וזלוזיץ מח״ס הלכה אדם מישראל (חתן ר׳ אהרן אב״ד זלוטשוב), ב״ר יעקב אב״ד הוסיאטין (חתן ר׳ גרשון רפפורט אב״ד בלז, ב״ר נחמן אב״ד דובנא, חתן ר׳ יוסף אב״ד לבוב, חתן המהר״ם מלובלין), ב״ר אבלי אב״ד לודמיר (חתן ר׳ ישראל אב״ד לוצק ודובנא, ב״ר בונם, ב״ר מאיר ז״ק מלבוב). יחוסו הגיע גם לט״ז, ב״ח, תבואות שור ותוספות שבת.

נשא את יוטא רחל בת ר׳ איכל שנודע בבקיאותו בש״ס ובתוספות, ב״ר אליעזר, ב״ר איכל הגדול מלודמיר נצר מגדולי ישראל. מגיל צעיר אב״ד פוטוק זלוטי, וחתם בה על ברית אברם תרל״ה. עזב את דרך הפלפול שחיבב בנעוריו כנהוג אז, ולמד גפ״ת רמב״ם וטושו״ע על דרך האמת להלכה. נפטר ביום כ״ט אד״ב תרס״ב, וזו׳ ביום ה׳ ניסן תרס״ד. חיבר ספר מי באר עמ״ס זבחים. ו׳ סי׳ ממנו נדפסו כקונ׳ פני משה, בסוף שו״ת פורת יוסף ח״א מבנו. קונ׳ סדר הקרבנות ותשובתו, בסוף שו״ת אהל משה תנינא מנכדו. קטעים מחיבוריו בסוף תליתאה.

בין אלו שהשיב להם: לדודו ר׳ שלמה חיים מבורדוזן (מי באר בסוף אהל משה, ח״ג, ג); ר׳ משה דוד אב״ד גלץ (שם, ו).


Rabbi Joseph Zweig
558 RIVERDALE AVE.
NEAR GEORGIA AVE.
BROOKLYN, N. Y.

אוטוביוגרפיה של הרב יוסף צוייג מברוקלין שנשלחה להרב שמואל טיקטין

ילדיו: א. ר׳ יוסף שמילא את מקומו בפוטוק זלוטי; ב. ר׳ שאול חתן ר׳ אברהם גריס מקוליקובֶ; ג. ר׳ מאיר חתן אב״ד זבורוב; ד. זו׳ ר׳ יעקב ב״ר ישראל אשכנזי במהרי״א אב״ד זלוטשוב; ה. זו׳ ר׳ אברהם יצחק ב״ר יחזקאל גולדשלג מרוהטין.

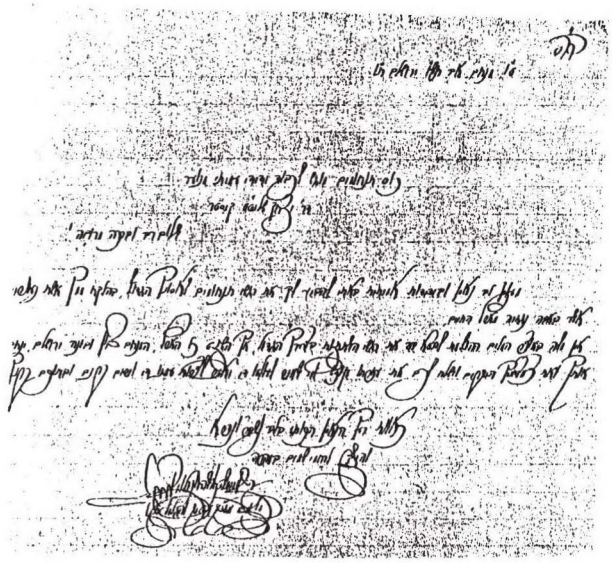
תשובות אליו: אוהל־הואיל משה, ב, אורין תליתאי, קסב; דברי יעקב (שור), סג (מגזע שור!); הרי בשמים, ח״ב, סא־סד, ח״ג, צח בתרנ״ב־תרס״א; כוכב מיעקב, כ; מהרי״א הלוי, ח״ב, צז, קה, ח״ב, מב, סד בתרל״ה־תרל״ח; מהרש״ם, ח״ג, קס; שדה יצחק, טז (מאשר קבלת קונטרסו במשפטי התנאים); שערי דעה, ח״ב, סד, קח, רב. התכתבותו עם ר״ח קנולר, מחז״ה, ז, י״ג תמוז תרע״ב, 6. תשובתו לבנו, פורת יוסף, כה.
אהלי שם, 272-273; פנקס, ח״ב, 416.

ר׳ משה יונה ב״ר מאיר הלוי צויג

מאנטוורפן (תרס״ט-תשכ״ג)

נולד בזבורוב בשנת תרס״ט, כבכור לאביו ר׳ מאיר (בעל מכולת בזבורוב. נשא את מלכה בת האב״ד ר׳ דוד קליינהנדלר. נספה שם ביום ט׳ תמוז תש״א. זו׳ וילדיו נשלחו באב תש״ב לבלזיץ: שושנה רויזע, שרה, שינדל, דוד, שלום שכנא. בנו הב׳ יצחק נספה בזבורוב ביום ד׳ ניסן תש״ג הי״ד), ב״ר משה יונה אב״ד פוטוק זלוטי.

למד עם ר׳ יצחק קיסטר, ומצעירותו צמא ללימודים. נסמך לרבנות, ועם זאת מצא זמן לעסקנות. ממיסדי צא״י בעיר, ופעיל למען ציון. חיפש שדכנות שרבנות עמה. מתרפ״ז בהיותו בן י״ח, אב״ד פוטוק זלוטי. נשא את בתם של ר׳ טוביה ב״ר נפתלי עלנבויגן, וזו׳ בריינדל בת ר׳ יעקב. נספו עם הילדים. עבר לרבנות אטיק מאהליב שבבסרביה. נמלט מפני הנאצים, ועלה בתחילת תש״א לירושלים. לימד גמרא בביהמ״ד



תנחומי הרב משה יונה צוייג בתש״ו לד״ר יצחק קיסטר על פטירת אשת נעוריו



משמאל לימין: הרב משה יונה צוייג, מר אברהם בנימין גולדמינץ והרב ישראל שפירא מאנטוורפן. באדיבות מר פרייליך — מזכירות קהילת שומרי הדת באנטוורפן, בהשתדלות מר עקיבא צימרמן

למורים מזרחי, הרביץ תורה ברבים, נשא הרצאות, וחיבר חקרי תלמוד כשיגונו עצור בקרבו. חסיד בלז. נאמן המזרחי. כשקמה המדינה נתמנה לראש מחלקת הכשרות של הרבנות הראשית. מתשי״ב ר״מ בישיבת רמסגייט שליד לונדון, ומתשי״ג רב ראשי לקהילת שומרי הדת באנטוורפן. פעל רבות בכל שטחי המעשה, כתב תשובות לרבים, וטיפל בסידור הכתבים שלו ושל זקנו. כשחלה הוסיפו לו שם אלתר. נפטר שם בשבת ט״ז סיון תשכ״ג, והובל לקבורה ליד המהר״א מבלז בהר המנוחות בירושלים. זו׳ השניה: דייכא בת הרב יהונתן בנימין אסטרייכר מטשנגר, ובתם היחידה יוטא רחל זו׳ ר׳ יעקב יוסף דולינגר בריו דה זנירו שבברזיל. חתנם ר׳ יחזקאל הרטמן, אבי ר׳ יהושע דוד מהדיר גור אריה למהר״ל ע״י מכון ירושלים מקרן הרב צוייג.

אהל משה ח״א, שו״ת וביאורים בסוגיות הש״ס והרמב״ם. ירושלים, דפוס א״י, תשי״ט, ח, קנב; מח עמ׳, סו סי׳. המסכימים: ריא״ה הרצוג (רבת שבעה לה נפשי עונג רוחני); רצ״פ פרנק עם ד״ת (חסדאין מיליה בסברות נכונות, והוא לן בעומקה של הלכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא); רי״מ חרל״פ (מאז בואו אל הקודש גדלה חביבותי אליו מרוב עושר בקיאותו, ומשקדו על התורה גם בעת עברו

עליו ימי צער ויגון, ועוד בהיותו בחו"ל, ושימש שם ברבנות בהיותו עוד צעיר לימים — כבר הרבה מקנתו, וגדולי וזקני הרבנים דשם התחשבו אתו, וצירפו אותו לתשובותיהם והוראותיהם בהלכות); רש"ד כהנא מוורשא עם ד"ת (בכולם חפץ ד' הצליח בידו, והראה לנו חזותו וכוחו הגדול... מצוין בסגנונו תוכנו ולשונו היפה, עד שכל ההוגה בו שותה בצמאון דבריו); רד"ב ויידנפלד (התענגתי לראות כי ברכה ורב טוב צפון בהם, דברים ערבים ומתוקים טובים וישרים); ראי"ז מלצר מפ"ת (יקרת הספר מעיד על עצמו לכל מעיין בו כי ספר חשוב הוא). בהקדמתו דברים נוקבים על תקופת החורבן והבנין, ותודה למסייעיו מוסד הרב קוק ועזרת הרבנים. מעמ' קמט מילואים. בסופו קונ' **הר אבל**, חידושים וביאורים ביו"ד הלכות אבילות שחידש בשנות הצרה. מעבר לשער זכרון לקדושי השואה. בסוף מילואים ותוכן התשובות.

מהדורה תנינא, דפוס התחיה, תש"ך, 8, רכד; מ עמ', קכח סי'. בהקדמתו עומד על השינויים שחלו בתקופתנו מדורות עברו, ומודה לר' יעקב שמש שסייע לו בסידור הספר. בפתיחה דרשה לחנוכת ביהכ"נ החרב באנטוורפן. בסוף תוכן, הנצחות, וקונ' **סדר הקרבנות**, ביאורים וחידושים בסוגיות הש"ס וברמב"ם בדין בעלי חיים נדחין מזקנו רמ"י, עם הערותיו. מעמ' לז תשובת זקנו לגביר ר' יעקיל הורנשטיין חתן המנ"ח, בדין הכשר בעלים.

מהדורה תליתאי באותיות מרובעות, ריו זה זנירו, דפוס ביבלוס, תחילת תשכ"ה, ו, ריב עמ', לג סי'. רד"ב ויידנפלד כתב: ידעתי והוקרתי את המחבר רבות בשנים, ויחסי ידידות עוד היו בין אאמו"ר וזקנו. מה מאד דואב הלב על שנפטר בדמי ימיו, ולא זכה להגדיל תורה ולהאדירה, בהוצאת כל חדו"ת המרובים אשר חידש בשני ימי חייו הקצרים, וביותר אשר נפסק המעיין ללא עת. אח"כ הספדיהם של ר"ב זולטי (כשעלה מרומניה לא"י מיד אמרו עליו: גזע ישישים עלה מבבל ועמו ספר מלחמות), ורש"י זוין (ספריו מצטיינים בבקיאות, בחריפות ובמעשיות. עוד לפני החורבן התמסר לעבודה למען א"י, וגם בשנים האחרונות השתוקק כל הזמן לשוב כפי שכתב לידידיו). בהקדמת בני המשפחה מתארים את מפעלות המחבר, וגלגולי הכתבים. בסידורם טיפל זקן הישוב בברזיל ומחנך דורות תלמידים: הרב מנחם ב"ר ב"צ קרעש. כמו"כ מודים לאחותם שושנה ובעלה מרדכי חסיד, ולדודם ר' מתתיהו בצלאל וזו' רחל בת זקנם הרב ישראל אשכנזי. בעמ' צה שער: **מי באר**, חלק זעיר מחיבוריו הגדולים של זקנו ר' משה יונה עמ"ס זבחים ופסחים, שו"ת ודרשות, עם הערות נכדו רמ"י על החידושים למסכת זבחים. בסוף התוכן.

מחוץ לגליציה השיב למקומות: **אטיק מהלוב** — ר' ישראל יולס השו"ב (ח"א, כ), לרה"ק על השו"ב ר' משה צבי יולס ז"ל (ח"ג, לג), ר' פייביש השו"ב (ח"א, ז), ר' שמואל פינקובצקי (ח"א, סו); **איזמאיל - בסרביה** — הרב ישעיה רייכר (ח"א, נח); **אמשטרדם** — הרב אהרן שוסטר (ח"ג, ט); **אנטוורפן; באר שבע** — הרב שלמה טנביצקי (ח"ב, פא, ח"ג, כד); **בואנוס איירס** — הרב יוסף אופנהיימר (ח"ג, ו); **בלצי - בסרביה**; **גייטסהעד** — רמ"מ וייסבוים (ח"ג, ז); **גלזנקירכן** — הרב דוד צורף (ח"ב, נח, נט, קי, קכו כאב"ד פפד"מ); **האג** — הרב בנימין זאב בנדיקט (ח"ב, צב); **הזורעים** — הרב מרדכי שטיין (ח"ב, צג, קא, קט); **הלברשטט; הלסינקי** — רה"ק ר' ישי דוידקין (ח"ב, סג); **וורשא** — הרב שלמה דוד כהנא (ח"א, לה); **זשארוב** — הרב יעקב ליפא (ח"ב, כב); **חדרה; טורונטו** — הרב אברהם אהרן פרייס (ח"ג, יז); **יבנה; ירושלים** — ראי"ז גרבוז (ח"ב, קד); ריי"ד הולצברג (ח"ב, ע, קה); ריא"ה הרצוג (ח"ב, ח); ראי"י זסלנסקי (ח"א, מג, ח"ב, נה, ח"ג, כז); רמי"ל זק"ש (ח"א, מ); ריי"ז מינצברג (ח"ב, פט); ראי"ז מלצר (ח"א, ח-י); ראי"ח נאה (ח"ב, מג); ר"י נסים (ח"ג, כ); רבצמ"ח עוזיאל (ח"ב, יג); רצ"פ פרנק (ח"א, לט); רצ"י קוק (ח"א, יט); ר"י קלמס (ח"ב, לח, עו); רמ"ז שטרן (ח"ב, מד, מה לספַריה); לח"ג ר' יעקב שמש (ח"ב, מז, קטו, ח"ג, ב, ה); **לונדון** — מח' ר' משה ברואר (ח"ב, סא, סח, פג, פד); **לוס אנג'לס** — הרב אפרים אשר הלוי רוטנברג (ח"ג, כג); **מונטרה** — הרב יחיאל יעקב ויינברג (ח"ב, פה, קכג, קכד, ח"ג, כב); **ניו יורק** — הרב משה רוזין (ח"ב, עט); **סורוקה; עכו; פרדס חנה** — הרב יהושע זליג דיסקין (ח"ב, קיז, קכ); **פריז** — הרב שמואל יעקב רובינשטיין (ח"ב, נ, צט); **פתח תקוה** — הרב ראובן כץ (ח"א, טז, יז); **קזבלנקה; קרדיף** — הרב מרדכי דב רוגוזניצקי (ח"ב, טז, קח); **קשינוב** — הרב יהודה ליב צירלסון (ח"א, לב); **רחובות** — הרב יעקב ברמן (ח"ג, כה); **ריו דה זנירו; שטרסבורג; תל אביב** — ר' אליהו מנחם הופמן (ח"ב, קיט); הרב כתריאל פישל טכורש (ח"ב, קג); הרב הלל פוסק (ח"ב, יד, טו, פח, קיג).

תשובות אליו: אמרי דוד, סז, קס בתרפ"ח—תרפ"ט לזבורוב לפני נישואיו; דובב מישרים, ח"ג, ו; חלקת יעקב, ח"ב, קסה בתשי"ח; מנחת יצחק, ח"ב, פט בתשי"ז; דודו, פורת יוסף, כה. ד"ת ממנו: אהל תורה (הירשפרונג), תרפ"ט, חו' ב־ד, קלב.

יצחק גולדשלג, אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ה, 9-10; זבורוב, 355, 456.

צְוִיבֶל

משפחת חסידים מושרשת בלנצוט

ר' אלימלך

הוא ואחיו ר' יצחק ור' מרדכי בני ר' דוד (מנכבדי לנצוט, מחסידי הדב"ח, ובנסיעתו לצאנז נפטר שם בערב יום כיפור). תלמיד ר' יהושע חריף אב"ד סוקולוב. מחסידי ר' אלעזר וייסבלום מריישא. נפטר ביום ב' אדר תרפ"ו. נשא את בת הנגידה רייזל מטורנא לבית לעזער, נכדת השובע שמחות. בעלה ר' יענקלה רובין נפטר צעיר, ור' ראובן הורביץ מדמביץ בירכה שתצליח בילדיה ובעסקיה. חתניה גם ר' אלימלך ריינהולד אחי ר' אביש ור' פנחס טמפלר, ובנה ר' ראובן בטורנא.

ילדיו: א. ר' חיים דוד בטורנא, אבי ר' יעקב בניו יורק, אבי ר' חיים דוד היועץ המשפטי של אגו"י בארה"ב; ב. ר' ניסן בקאשוי, אבי ר' דוד בב"ב תלמיד ר"ש ענגיל וחסיד סטרופקוב, אבי ר' ניסן חבר מועצת

עירית ב״ב; ג. ר׳ אריה ליב בלנצוט, מחסידי ר׳ אלעזר ריישר, נשא את עטל בת ר׳ מרדכי דוד רובין ממדזילברץ, נפטר בתש״ב בסיביר. (אחותה פרימט זו׳ ר׳ שאול ניימן, נפטר בויען וילדיו שם. בהם: ר׳ יוסף חמיו של ר׳ חיים זליג פלזן באנטורפן, ר׳ אפרים, ר׳ שמעון ז״ל, ר׳ מרדכי דוד, ומרים דבורה רוזנר). ילדיו: 1-3. ברוך, יעקב, צבי הרש הי״ד; 4. ר׳ אפרים (תרס״ז - ה׳ חשון תש״ם, נטמן בהר המנוחות). מתרפ״ב נסע לאדמור״י בלז. מנכבדי אנטוורפן ועסקן למצוות. עליו: המחנה החרדי, ה׳ חשון תשמ״ג. בנו: ר׳ מרדכי דוד מחשובי חסידי בלז באנטורפן; 5. ר׳ שמעון באנטוורפן. ילדיו: I. ר׳ מנחם אריה בלונדון; II. ר׳ אלימלך אלעזר בניו יורק; III. ר׳ בנימין דוד בגולדרס גרין, חתן ר׳ ברל רוקח; IV. ר׳ יהושע בציריך; V. זו׳ ר׳ יצחק פלדמן באנטוורפן; VI. מרים זו׳ ר׳ פנחס אברמצ׳יק; 6. דבורה מוברמן בת״א; 7. פריידא זו׳ הרב אשר וגשל. נפטרה בניו יורק בסיון תשמ״ח, ונטמנה בטבריה; 8. רייזל זו׳ ר׳ לייבל ויעזנער בניו יורק, תלמיד ישיבת מיר, מח״ס אמרי יהודה עמ״ס ביצה, נפטר ביום כ״ז טבת תשמ״ח ונטמן בהר המנוחות; ד. ר׳ פנחס בלנצוט; ה. ביילא זו׳ ר׳ משה שארף מחסידי באבוב בקראקא.

צְוִיקֶל

ר׳ יונה ב״ר דב

סוחר זעיר ובעל תפילה בזלוטשוב. תירגם ליידיש זמירות לשבת ויום טוב, תפילות ופיוטים מהמחזור. היגר לארה״ב. **ידיד נפש**, זלאטשעוו תרס״ד, 56 עמ׳, ושנית בניו יארק תרפ״ב, 57, 2 עמ׳ (פרידברג לא רשמם). שני עמ׳ בהתחלה: הנהגות התפילה ביידיש. אח״כ פרק שירה מנוקד, ובשוליו תרגום לעברי טייטש.

חיים ליב פוקס, לעקסיקאן, ז, 544.

צוּנְץ

המשפחה נקראת על שם מוצאה ממבצר צונס בריין התחתון באיזור דורמאגן שליד קלן. כן כתב יהודה צונץ משדה אליהו, בהקדמה לעבודתו: אילן-היחוסין של משפחת צונץ רמ״ח-תשמ״ח, 192 עמ׳ שכפול עברית וגרמנית, תמונות, מפתחות ונספחים.

ר׳ דוד אריה ליב ב״ר שמריה **צונץ**

מצאנז (תר״ן*-ת״ש*)

נולד בצאנז לאביו ר׳ שמריה (נפטר לפני תר״ץ. נשא את מלכה, בת ר׳ דוד אריה רוטנברג שהיה בנו של ר׳ אהרן מוישניצה ונשא את אחותה של שרה ויטא, בנות ר׳ משה דוד סג״ל לנדא מצאנז חדש, ב״ר יעקב, ב״ר משה דוד האב״ד), ב״ר ישראל, ב״ר אהרן שמואל צינץ מקראקא מחסידי החוזה מלובלין, נכד הרב אהרן שמואל קיידנובר. כך היה מפורט במג״י של המשפחה, שנמצא ברשות ש״ב ר׳ משה צינץ מויען. נודע כת״ח ומלומד, ונשא את חיה רבקה בתו של ר׳ אלטר אליעזר (לייזר) כורך ספרים בבוקובסק. נפטרה שם ביום ד׳ טבת תרצ״ג, והניחה את בתם החולה שרה וויטא. עבר לגור בבוקובסק, וחיבר שם את ספריו. מאוחר יותר שב לצאנז חדש. נספה כנראה בשואה.

גדולת יהונתן, תולדות רבי יהונתן אייבשיץ עם מבוא והערות, פיעטרקוב, דפוס ר׳ דוד קאפעלמאן חתן ר״י צעדערבוים (דפוס סיקורה בוורשא), תר״ץ, 2, 126 עמ׳. בהתחלה מכתב הערות מתרע״ב מש״ב ר׳ אברהם איטינגא מדוקלא. בסוף מכתבי הערות ר״י לוינשטיין, רצ״י מיכלזון, ר״א איטינגא ורצ״ה הורביץ. ח״ב, ווארשא, בימ״ס ר׳ דוד אלטער, הובא לדפוס ע״י ר׳ משה ליפשיץ, 275 עמ׳, קולופון. במבוא כותב שח״א התחבב על כל, ונדפס פעמיים תוך ג׳ שנים. ח״ג לא נדפס. ד״צ בישראל תשכ״ח ותשמ״ז.

עטרת יהושע לתולדות הפני יהושע, נדפס תחילה בהפרדס (גוטויין), תרצ״ה, חו׳ ח־ט. יצא לאור ע״י ר׳ שלמה ערליך דומ״ץ גריבוב, שקנה ממנו את הזכויות. בילגורייא, דפוס ר׳ ישראל חיים ויינבערג, תרצ״ו, 8, 96 עמ׳. במבוא מודה לר׳ יצחק מאיר אינגבר מרישא שהמציא לו העתקות ממצבות ישנות שהעתיק שם בבית העלמין, ולפרופ׳ אהרן פריימן ששלח אליו מפפד״מ ספרים הנחוצים לעבודתו. ד״צ בישראל ובניו יורק תשמ״ב. תולדות רבי נתנאל וייל אב״ד קרלסרוה הדפיס בסוף ספר מנחת יחיאל, בילגורייא תרצ״ו.

סאנוק, 581.

ר׳ יהודה ליב ב״ר שמחה **צונץ**. רבה של שיניבה.

ר׳ יחיאל מתתיהו ב״ר אלימלך **צונץ**

מקראקא (תר״ז-תרמ״ב)

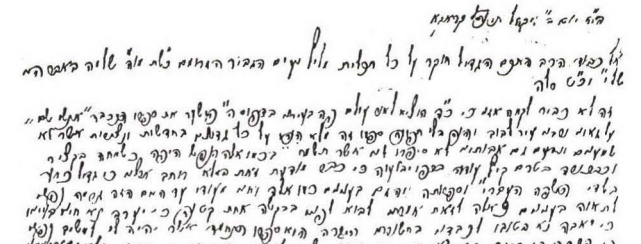
בנו של ר׳ אלימלך חסיד שרדף את המשכילים. תלמיד דודו רח״נ דמביצר שהשיב לו, כלילת יופי, ח״א, יט:-כ: נשא את בתם של ר׳ שכנא שטרנברג, וזו׳ שינדל אחות רח״נ. חזן ומשורר בבימ״ד החסידים ״אנשי אמת״. פירסם עניני חכמת ישראל בעתונות העברית (קראקא, 102). סבל ביקורת מאשתו הנגידה ודודיה, ופעם כשקיבל גליון מהדפוס בלבוב שרפתו. נקרא בעיר ר׳ אלטר צינז. יריביו טענו שכך נקרא על שם סבו המלוה בריבית, ורק הוא שינה לצונץ כדי להיראות בקרובו של החכם צונץ. נפטר בן ל״ה בחצות אור ליום ד׳ כ״א אייר תרמ״ב (פ. ה. ועטשטיין, המגיד, כו, 159), בהניחו אשה ובנים (דוד הלוי

בירנבוים, העברי, יח, רפד). בנו ר׳ משה שגר בויען, החזיק במג״י של המשפחה.

הסערה שהתחוללה כשהדפיס את ספרו, מתוארת בספר מיינע זכרונות, 72-75. ניכרת בעבודתו שליטתו בשפות, אך למעשה תרגמו עבורו מספרי לעז. **עיר הצדק**, תולדות רבני קראקא והקהילה בשנים ר״ס-תרט״ז, על פי סופרים ספרים וכתבי יד. למברג, דפוס מ.פ. פורמבה, תרל״ד, ד״צ בת״א, ציון, תש״ל, 14, 180, 78 עמ׳. בהקדמתו כותב שבביקורו בקיץ שעבר בווינא אצל ד״ר ילינק, עודד אותו להדפיס את עבודתו. את תולדות הרמ״א כתב מו״ח בהנשר הנספח להמבשר שנה א, והוא רק הוסיף הערות. התולדות מסודרים בערכים לפי סדר הדורות, ואח״כ העתקי המצבות. בסופו הערות הוספות ותיקונים ממנו ומשוזח״ה. ר׳ רפאל נתן נטע רבינוביץ שלח לשוזח״ה את תיקוניו והוספותיו שרשם בגליון ספרו. הם נדפסו בהמגיד שנה יט-כ, ואח״כ בקונטרס נפרד: הערות ותקונים לספר עיר הצדק, ליק תרל״ה. יצאו עוררין בקראקא על הספר, בו העז לתלות בוקי סריקי בבעל נחלת שבעה. גולדשטוף בעל דבביה פירסם את ביקורתו בספרו מליץ יושר, 24-35. אף דודו אחי אמו ר׳ יואל דמביצר יצא נגדו בקונטרס מפלת עיר הצדק, לפי חומר שמסר לו אחיו רח״נ. הסיבה כנראה כי היה ממחנה מצדדי רד״ב מייזלש, בעוד שדודיו ממחנה ר״ש לנדא. היה ביניהם גם סכסוך משפחתי, ורח״נ ראה כנראה בספר פגיעה אישית בו, באשר נודע כאחד מגדולי חוקרי הקדמוניות בדורו, ובמיוחד בנושא עירו שהיה בקי בתולדותיה, וחיבר עליה את ספרו קרית מלך רב. מענה על ספר מפלת חיבר יהודה ליב ריטרמן, ברודי תרל״ח.

ר׳ משה יהודה ליב צונץ. ת״ח בקראקא. גר בווינא.

תשובות אליו: מהרש״ם, ח״ז, נא (צינץ!); שערי בנימין, נא בתרנ״ה (צונז).



בקשת רמי״ל ב״ר יחיאל מתתיהו צונץ בתרנ״ה מר״ש בובר, לשלוח לו ספר אנשי שם, ולהודיעו איך הג״ר משה ב״ר נח הוא נכד הרמ״א

צוּקֶר

ר׳ יחיאל מברנוב

ר׳ יוסף יהודה מאפטא וקראקא (תקפ״ו-תרס״ו)

ר׳ יצחק מאיר משיניבה (תק״ץ*-תרנ״ט)

ר׳ אליעזר משיניבה (תר״ך*-תרע״ה*)

ר׳ (אהרן) חיים משיניבה (תר״ן*-תש״ג)

ר׳ (אהרן) חיים ב״ר אליעזר **צוקר**

רבה האחרון של שיניבה בין שתי המלחמות, מתרפ״ב לפחות. גבאי א״י בשנות התר״ץ. נשא את חיה גיטל, ורשימת ילדיו: געדענקבוך גאליציע, 329. בשנת ת״ש הספיד את ר״נ ויידנפלד שנטמן בעיירתו. נספה שם ביום י״ד כסלו תש״ג הי״ד.

תשובות אליו: אמרי יושר, ח״ב, כה, קפה; דובב מישרים, ח״א, קב, קמד, ח״ב, ג בתרצ״ו-ת״ש; חזון נחום, נט.

ר׳ אליעזר ב״ר יצחק מאיר **צוקר**

רבה של שיניבה על מקום אביו ר׳ יצחק מאיר. על כסאו עלה בנו ר׳ (אהרן) חיים.

תשובות אליו: מהר״ש, ח״א, נ, ח״ג, פג, ח״ה, נא, צא בתרס״א-תרס״ז.

ר׳ שלום דב ברישא

ר׳ אליעזר מברגסז (תרי״ח-תר״ף)

ר׳ חיים מהאלאס וברגסז (תר״ם*-תש״ד)

ר׳ שלמה מהאלאס (תרנ״ה-תש״ג)

רחל

ר׳ אליעזר ב״ר שלום דב **צוקר**

מברגסז (תרי״ח-תר״ף)

נולד ברישא לאביו הנגיד החסיד ר׳ שלום דב המכונה בערקי (רב חסד ומכניס אורחים, וצדיקים קבעו בביתו את אכסניתם. העמיד את גדרי הדת בעיר. נטמן בירושלים), ולאמו מרים. אחותו: פרימט שפרגל, אמם של ר׳ משה, ר׳ שלמה, ר׳ אליעזר, מינדל ויוטא בניו יורק. מילדותו נודע כעילוי, ונסע עם אביו לצאנז. הדב״ח שידך לו את רבקה בת הקול אריה, נפטרה בשבת כ״ג טבת תרצ״ב. סמך לשולחן חמיו, ולמד עמו שמונה שנים. כשנסע מהעיר — מילא את מקומו בהוראה. חמיו פרש מרבנות ברגסז בגלל סכסוך אודות חזן, וכשנענשו יריביו הוחלט אחרי פטירתו, לקבל

בתרמ״ה כפיוס את חתנו כראב״ד ברגסז. בתקופתו שררו שקט ושלוה בקהילה, ומכל עברים נהרו לדיני תורה אצלו, כי שני הצדדים יצאו מרוצים ומבינים. עם גאונותו וצדקותו היה ענו ושפל ברך, חיזר בעצמו אחר גמילות חסדים והכנסת אורחים, ורק בעניני יהדות היה תקיף כחלמיש. מגדולי חסידי מונקטש, ונסע לשבתות ולר״ה אל שלושת הדורות: ר״ש, רצ״ה ורח״א. חלוש הגוף, וכל ימיו סבל בקיבתו. ר״ש ממונקטש חיבבו, והתפלל לרפואתו. הדרכי תשובה אמר על תשובה שלו, שהנודע ביהודה לא היה כותב נאה ממנה. נפטר בעש״ק י׳ שבט תר״ף בטרם מלאו לו ס״ב שנים, ועדיין לא השיא בן וג׳ בנות. ההספד שנשא המנחת אלעזר עליו ועל צדיקים נוספים: מאמר מילי דהספידא, בראטיסלאווא תרפ״ב, נכלל בסוף חמשה מאמרות, רחצ־שג. הוא מזכיר בו את חלומו שצדיקים יושבים בעולם העליון וס״ת נופל, וכשמיד אחרי זה נפטר ר״א, הבין את פתרון החלום.

ילדיו: א. ר׳ חיים אב״ד האלאס וראב״ד ברגסז; ב. ר׳ משה. ילדיו: 1. ר׳ אברהם יהודה אבי ר׳ צבי; 2. פערל; 3. יוסף; ג. ר׳ מנחם מנדל וזו׳ חנה בת ר׳ מאיר שלמה. נספו ביום ח׳ סיון תש״ד עם בתם 1. רבקה. שרדו: 2. מרים זו׳ ר׳ משה אברהם רייכנר, ובתם פיגא זו׳ ר׳ פנחס הרצקא וילדיהם; 3. רוזא זו׳ ר׳ מרדכי רומירובסקי; 4. ר׳ אליעזר. נפטר ביום ט״ו אדר תשל״ח; 5. יוסף; ד. ר׳ שלמה אב״ד האלאס (אליו: משנה שכיר, או״ח, ח״ב, קסט בתרע״ג. נספה ביום כ״ח אייר תש״ד עם ילדיו: 1. רבקה; 2. ר׳ אליעזר ובתו יוטא); ה. אסתר מירל זו׳ ר׳ יצחק ברגלס. נספו ביום אחד מ׳ לעומר תש״ד עם ילדיהם: 1. פיגא זו׳ ר׳ צבי הירש רוזמן. נפטרה ביום כ״ח ניסן תשל״ז. ילדיהם: ר׳ שלום דב ברקי ור׳ אברהם יהודה; 2. צבי הירש; 3. משה; 4. חיים; 5. אשר זליג; ו. לאה זו׳ ר׳ יצחק צבי זיידנפלד שנפטר בט״ז תשרי, ב״ר שלום ממונקטש. נהרג ביום ט״ז תשרי תש״ד, וזו׳ נספתה ביום י״ז סיון תש״ד באושוויץ עם בניה: 1-2. דב ברקי ויוסף (ז׳ סיון). שרדו בברוקלין: 3. ר׳ נפתלי; 4. ר׳ אליעזר; 5. מרים זו׳ ר׳ אהרן גרינברגר; 6. פרומט צירל זו׳ ר׳ משה גרוס; ז. רחל תחי׳ זו׳ ר׳ יעקב יהודה קורן הי״ד ב״ר יוסף מברדיוב. בנותיה: פיגא וריזל; ח. הנדל זו׳ ר׳ אברהם אליעזר בירנבוים. נספתה עם ילדיה אליעזר דב ברקי ורבקה; ט. זיסל זו׳ ר׳ אברהם יהודה פולק. נספתה עם ילדיה אליעזר ורבקה הי״ד.

מגדנות אליעזר, דרושים עה״ת בדרך פרד״ס. בראטיסלאווא, דפוס קוסמוס של רש״ז נייפעלד ובניו, תרפ״א, יט, קעו ד׳, שני שערים. המסכימים: המנח״א לכל ספריו (ביודעי ומכירי קאמינא מימי ילדותי ועד עתה... איש חמודות בכל שירי ידידות, והכרתי את מקור מחצבתו הטוב לשם ולתפארת גפן אדרת); ר׳ מרדכי ליב וינקלר ממאד (ידוע ומפורסם מעומק חריפתו עמוק עמוק מי ימצאנו, וכמה פעמים אשר זכיתי להיותו עמו פא״פ ורגשי אברי מרתתים... גדולי ראשונים ואחרונים היו שגורים ומסודרים בפיו, עד כי תמה תמה קראתי על רב כוחו וחילו); ר״ש ענגיל (עיינתי בהם הרבה ומצאתי בהם דברים נחמדים... הייתי אוהב נאמן). בהקדמת בנו השני כותב שרוב הדרשות מצעירותו, באשר אח״כ לא רשם כי ידיו רתתו. הערות ממנו ומאחיו צירף בר״ת א״ח וא״ש. בסוף הספדו בעת הקמת המצבה. מודה למסייעים להדפסה: קרוביו, מח׳ ר׳ מאיר שלמה הוכהויזר מקאשוי, ר׳ דוד מרקוביץ מברגסז תלמיד המחבר, וחברת תפארת בחורים. בהקדמת בכורו מצרף את ההספד שנשא עליו ביום י״ט שבט, כי לא היה בהלויה. ברשימת המתנדבים שבסוף — כמה מקרוביו ותלמידיו. בדף האחרון תיקונים.

שו״ת **דמשק אליעזר** בד״ח שו״ע, ח״א מד׳ כרכים גדולים, בערעגסאס, דפוס רש״ש קליין, תרצ״ב, ד, סא ד׳, כג סי׳. המסכימים: המנח״א (לא הניח דוגמתו בנועם חן יקרתו, בתורתו וחסידותו חכמתו וחריפותו.. חבל על דאבדין הקונטרסים אשר נאבדו); ר״מ ארק בתרפ״ד (הוטבו מאד בעיני, כי יתהלך בהרחבה בהויות דאביי ורבא בחריפות ובקיאות, וידיו רב לו לברר וללבן שמעתתא אליבא דהלכתא); ר׳ מרדכי ליב וינקלר ממאד בתרפ״ח (קטנו היה עבה ממתני... ארוך בדורו. ידוע שהיה פה מפיק מרגליות, ודברי ש״ס ופוסקים עם ראשונים ואחרונים היו אצלו כמונח בקופסא, ובזמן שהיה בינינו משא ומתן של הלכה, וזקוקין דנורא יצא מפי קדשו, שאלתיו היאך זכה לכל כך בידו, והשיב לי כי כן נהג להעמיק אפילו בדברי מפרש אחרונים כבראשונים); רש״ז עהרנרייך (ידעתיו עוד מימי נעורינו כאשר יצקנו יחד בצל קדושת זקני הקול אריה, ומאז ועד הסתלקותו היינו קשורים בעבותות אהבה רבה ועצומה שעברו בינינו, והתעלסנו יחד בפלפולים והלכות רבות מאד, ותמיד השתוממתי על גודל עמקותו ורב עיונו). בנו המו״ל ר׳ שלמה מהאלאס כותב בהקדמתו, כי כבר בתרפ״ב נדפסו י״א קונטרסים בדפוס אחר בפרסבורג והפסיקו. בפתיחת אהל רבקה על אמו, חידושי אגדה מהמחבר.

ממכותביו: **ברגסז; מאד** - הרב מרדכי ליב וינקלר בתרס״ח (א, ב, ד, ה, ו־ז (ממנו), ח, י, יב, טו, יח-כא); ב״ג הדומ״ץ ר׳ חיים צבי עהרנרייך בתרע״ב (ו); **מונקטש** - ר׳ משה שפיצר דומ״ץ, על רבנות בכסף (כב); **שמלוי** - ב״ג הרב שלמה זלמן עהרנרייך בתר״ע (יג). כמו־כן לגיסיו ר׳ ברוך פס ראב״ד לנצוט (ט), ור׳ מרדכי זאב הכהן שורץ (יז), ולמחז׳ ר׳ שרגא ויזנברג בתרע״ד (טז).

מתוק מדבש, דרושים למועדים, ח״א: תשרי - אדר, קליינוואַרדיין, דפוס ר׳ אברהם יצחק קליין, תרח״ץ, ב, סד ד׳, עם הסכמות ר׳ שמעון סופר מערלוי ורש״ז ערנרייך, ופתחא זעירא מבנו המו״ל ר׳ שלמה. מקוה

להדפיס גם ח״ב על שאר חודשי השנה, וסיומים לששה סדרי משנה. בסוף תיקונים, ושמות המתנדבים. ד״צ בגודל אחיד: **שלשה ספרים נפתחים**: מגדנות אליעזר ומתוק מדבש מוגדלים, שו״ת דמשק אליעזר מוקטן, ניו יורק תשמ״א, ע״י נכדו ר׳ אליעזר זיידנפלד, בתוספת דף השער הכללי וה׳ עמ׳ הנצחות. היו עוד כתבים שאבדו בשואה.

מהתשובות אליו: הרי בשמים, ח״ג, כג בתרנ״ח.

ר׳ חיים ב״ר אליעזר **צוקר**

נולד בשנת תר״ם לערך לאביו ר׳ אליעזר. נשא את פרומט בת ר׳ יעקב פרץ זילברמן, ב״ר הרצקא אב״ד ואדמו״ר רצפרט, נפטרה ביום ב׳ אדר תרפ״ח. חמיו החזיקו כמה שנים, עד שנעשה גאון חריף, והתכתב עם גדולי הזמן. מתרס״ב אב״ד ור״מ האלאס. מגיל צעיר היו לו כתבים בכל מקצועות הש״ס, וחידש בכל יום קונטרסים כמעין נובע. בתרס״ט מנעו אביו לקבל את רבנות קאשוי, אע״פ שתירץ את עשר קושיותיהם החמורות באופן מבהיל. המנח״א העיד עליו שכל רז לא אניס ליה בנגלה ובנסתר, וזכר מה שעבר על אוצר ספריו הנדירים. בתרפ״ג נתקבל כראב״ד ברגסז על מקום אביו. רובי כתביו אבדו כשהובל בתש״ד לאושוויץ עם משפחתו, והיא״צ כ״ה אייר. ילדיו: א. רחל זו׳ אחיו ר׳ שלמה אב״ד האלאס; ב. פיגא זו׳ ר׳ אנשל ענגלמן ממונקטש; ג. הנדל זו׳ ר׳ אריה ליבוש מויסקוף ממונקטש; ד. ר׳ נפתלי הערצקא חתן ש״ב ר׳ צבי זילברמן מנירבטור. שרדו: ה. מרים זו׳ ר׳ יוסף צויבל בב״ב וילדיהם; ו. מלכה זו׳ ר׳ אברהם יהודה הלר בברוקלין וילדיהם.

מהתשובות אליו: אחיו וחתנו ר׳ שלמה, דמשק אליעזר, כג בתרפ״ט; משנה שכיר, ח״א, לז, ח״ב, ט, מד, צד, קפט, קצב, קצו, רטז בתרע״ב - תר״ף. תשובתו ותולדותיו כר״ש, חשון־כסלו תשמ״ג, כה־כח.

ר׳ יוסף יהודה ב״ר יחיאל **צוקר**

מאפטא וקראקא (תקפ״ו־תרס״ו)

בנו של ר׳ יחיאל דומ״ץ ברנוב. למד בוישניצה אליה השיב לו מהרש״ק (סת״ם, סו:). מגיל כ״ב בתר״ז ראב״ד אפטא כיובל שנים, ועל שמה נקרא. ביתר דיוק: כיהן בפולין יותר מארבעים שנה בקהילות פשדבורז, וידמע ואפטא. לפי מסורת המשפחה היה תחילה סוחר, וכשירד מנכסיו עבר לרבנות. כשמלכות רוסיה גירשה את הנתינים הזרים, נתקבל בתרנ״ו כראב״ד קראקא. חכם חסיד ועניו שונא בצע. נפטר בחצות ליל ש״ק כ״ג טבת תרס״ו, ורבבות השתתפו בלויתו. הדיין ר׳ פנחס דמביצר ספד לו בביתו, ר׳ מאיר ר״פ אב״ד ליקובה בביהמ״ד רדומסק בו התפלל, הרבי מציעשינוב בביהכ״נ הישן, ור״ש פירר ליד ביכ״נ הרמ״א.

לא ידוע מי היתה זו׳ הראשונה. ממנה ילדיו: א. רבקה פלוך; ב. ר׳ חיים ישכר דב בריש, סוחר וקבלן בקראקא (ספר שנקר, 164). נשא את ביילא שפיגלגלס, אחות אשתו השניה של אביו. ילדיו: 1. ר׳ נתן; 2. שיינדל זו׳ ר׳ משה וולף ב״ר ברוך מנחם מנדל מבוכניה. ילדיהם: I. ליבע זו׳ בריש הוכשטיין, בתם רחל נספתה, ונותרו חיים באנטורפן ונתן אהרן בפריז; II. ר׳ יוסף יהודה בקראקא יליד תרס״ו. בנו ר׳ משה בניו יורק, אבי הת״ח ר׳ אליעזר שחיבר ספר בהלכה ונפטר בן עשרים; III. שרה געלע זו׳ שלמה ירט בת״א. בנותיה: רחל (וייס), לינא; IV. אסתר זו׳ ראובן וולף מקראקא בת״א; V. רבקה הי״ד; VI. נתן אהרן בפריז. ילדיו: משה, שיינדל אקרמן; 3. גיטל בנט; 4. יצחק מאיר. נפטר צעיר; 5. שבע וקסלר; 6. רבקה הצעירה, זו׳ ר׳ משה וולקן באושפיצין. ילדיהם: I. שרה געלע בורנשטיין מלודז וניו יורק בירושלים, שמסרה לי פרטים אלו; II. רחל לאה שרייער; III. שיינדל זו׳ ר׳ לייביש ויינרב במנהטן; IV. אברהם צבי הרש הי״ד; ג. ר׳ מאיר; ד. שיינדל קופל בקיעלץ. בתם היא אמו של המלונאי הנרי מושקוביץ בניו יורק. בזיוו״ש נשא את שיינדל בת ר׳ נתן ושרה געלע שפיגלגלס מוורשא, וממנה: ה. ר׳ יעקב; ו. ר׳ יהושע השל בוורשא; ז. הינדא אניספלד בקראקא; ח. גיטל (גוסטה) דויטשר־הבר; ט. פרידא הולנדר־קליין; י. בילא. בזיוו״ש נקראה בר; יא. שבע בורובסקי. מנכדי ר״י גם: ר׳ משה יוסף הכהן ויינרב מרימנוב.

המצפה, כ״ט טבת תרס״ו, 4, ובאותו יום, ישכ״ר, קמחז״ה, 5. בפאלקסקאלענדער מונהו בטעות כדומ״ץ מתרס״ג עד תרס״ט!

ר׳ יוסף שאול צוקר. מפרחי הת״ח בלבוב.

אור תורה, מוקדש לחדי״ת(!) בהלכה ואגדה, יו״ל מעת לעת ע״י קבוץ חובשי בהמ״ד. העורכים (מוסמכים להוראה): יוסף שאול צוקער, חיים דוב הלוי מאדלינגער, ראובן הורוויץ. לבוב תרפ״ו. חוברת א, עם הסכמת ר׳ ישעיה אשר הכהן יולס מסטרי. בסי׳ א׳ השני ד״ת מרי״ח זוננפלד. בסי׳ ח׳ מהעורך הראשון.

תשובה אליו: משיב שלום, קנט, קסא בתרפ״ה.

ר׳ יחיאל צוקר

נכד הב״ח ור׳ השיל. דומ״ץ ברנוב. מזו׳ שרה נולדו לו: א. ר׳ חיים בריש (בערטשע). הדב״ח נשקו במצחו, ואמר עליו שהוא גדול כמו הקצוה״ח. לפי מסורת המשפחה נפטר צעיר כבן כ״א, והניח יתום קטן מנדלי בקראקא, אביו של נחמיה בבואנוס איירס עורך ספר זכרון לגליציה ביידיש; ב. ר׳ שמואל יעקב. סוחר ת״ח בדומברובה; ג. ר׳ יוסף יהודה אב״ד אפטא וראב״ד קראקא; ד. ר׳ יצחק מאיר ראב״ד שיניבה; ה.

באשע ויינריב; ו. אסתר זו׳ ר׳ מרדכי קאללער ממעליץ, אבי ר׳ יעקב הי״ד, אבי הכותב יוסף.

ר׳ יצחק צוקר מויליאמסבורג-לייקווד כתב לי, כי לאבי אביו היה כתב יחוס שהונח אצל האדמו״ר מגרודזיסק בפולין, וכשביקר שם בגיל י״ד העתיקו. עתה זוכר רק שמתחיל מנתן בן דוד, רש״י, ראב״ן, מהרש״ל ור״ש מנ״ש.

ר׳ יצחק מאיר ב״ר יחיאל צוקר

משיניבה (תק״ף*-תרנ״ט)

בנו של ר׳ יחיאל דומ״ץ ברנוב. נתקבל כדיין בשיניבה כאשר רבי יחזקאל שרגא ה״ש נתקבל בה כרב, והיה ידיד נפשו וחסידו המובהק. פעם פסק כהחכמת אדם שיתומה קטנה אינה חייבת לשבת שבעה, והקהילה רעשה על כך. גם הרבי משיניבה קרא לו בלילה להוכיחו בגלוי איך פוסקים מקיצורים, ואז התעצם אתו בהלכה להוכיח את מקורותיו בספרים שאכן כך ההלכה. הודה לו רי״ש שהדין עמו, והבטיח לו שבשבת ידרוש ברבים שצדק בפסקו. החשיבוהו כאחד מגדולי בעלי ההוראה בזמנו. יוסף קאללער מספר (געדענקבוך גאליציע, 143-145), כי אביו נכנס אליו לפני שהתיצב לצבא, ואמר לו איך יקחוך בעינים כה חלשות. למעשה היה בריא כל הזמן, אך מאז החל לסבול עד שטיפות לא עזרו, ולכן שוחרר מיד. נפטר ביום כ״ט כסלו תרנ״ט, כשידידו רי״ש שוכב במיטה חולה אנוש. כשנודע לו אמר: ללוותו איני יכול, שלא לוותו איני רשאי. בשארית כוחותיו קם והלך באמרו: יחד באנו ויחד נלך, ואכן נפטר כעבור שבעה ימים. בניו: א. ר׳ אליעזר שמ״מ בשיניבה; ב. ר׳ ישראל משה שו״ב גלוגוב, חמיהם של ר׳ אלעזר אורי אבי ר׳ סנדר בירושלים, ושל רנ״ה קרפיול אבי ר׳ יצחק מאיר בניו יורק.

תשובות אליו: אורין תליתאי, פד; אמרי יושר, ח״ב, קמד; מגדל השן, נ; מהר״י הכהן, קמא, יו״ד, מז, מח, נג, חו״מ, יז; תנינא, יו״ד, מד, נ, חו״מ, לא; מהר״ש, ח״א, יא, ח״ה, כה, ח״ו, קג בתרמ״ח-תרמ״ט; שו״מ, תנינא, ח״א, פג, ח״ג, יז.

ר׳ ישכר בר צוקר. ת״ח בוישניצה.

תשובות אליו: מהר״י הכהן, קמ״א (יו״ד, נה), אה״ע, ט, (חו״מ, ו); שם עולם, ח״א, סג (ר׳ ברישו); תפארת יוסף, או״ח, כט׳ אה״ע, כג.

ר׳ מרדכי יהודה צוקר

בנו של ר׳ שלמה מאלטשטט-עיר ישן, וחתנו של האב״ד ר׳ יהושע אלכסנדר גולדרייך. בתרמ״ז הביא לדפוס בפרמישלא את ספר ישועות ישראל של חמיו, וכתב לו הקדמה. בתרנ״א חתם על חפץ חיים (יוזפסברג) כאב״ד אלטשטט. בתו נישאה לר׳ אלטר דומיניץ, ב״ר משה, ב״ר חיים יעקב אב״ד רעדים והוסקוב.

ר׳ צבי הירש צוקר מגזע שור: ת״ח ביבלונוב.

תשובות אליו: אבן יקרה, קמא, יו״ד, מג, אה״ע, טז.

ר׳ שלמה ב״ר אליעזר צוקר

מהאלאס (תרנ״ה-תש״ג)

נולד בברגסז ביום כ׳ תמוז תרנ״ה לאביו הראב״ד ר׳ אליעזר. למד בישיבות אחיו ואביו ברוב התמדה, עיון ויראת שמים. מעורב בדעת עם הבריות בענוה ובת שחוק. נסע עם אביו אל הדרכי תשובה, שאמר כי עוד יהיה גדול בישראל. קשור מאד לבנו המנחת אלעזר, שקרא לו תמיד בני (קינד לעב). בשנים תרע״ה-תרע״ז גר בביתו, וסייע לו בסידור דרכי תשובה על הלכות נדה. בתרפ״ג נשא את רחל בת אחיו ר׳ חיים, ושנים לא נפקדו. לבסוף נולד לו בן ביום כ״א אב תרצ״ו, בברכת רבו שנסע דרך ארוכה ביותר להיות המוהל והסנדק. אח״כ נולדו עוד ג׳ ילדים, וכולם עלו בלהבות אושוויץ. רבו נסע עמו בתרפ״ג להכתרתו בהאלאס, ועודדו לתפוס שם ישיבה בקביעות, למרות דאגות ההחזקה הכבדות. נלוה בתר״ץ לרבו בביקורו בא״י. בני קהילתו חיבבוהו, וניהל עדתו בשלום ובמישור. בתרח״ץ נחלה אנושות, וצפה את מועד הסתלקותו. דרש להביאו בחודש האחרון לברגסז, ושם נפטר בעש״ק י״ז טבת תש״ג.

באר שלמה מהדו״ק, הקדמות ופרפראות ממפרשי התורה ראשונים ואחרונים, כתבי האריז״ל ותלמידי הבעש״ט, בסדר ערכי הא״ב. בערעגסאס, דפוס ר׳ שמואל שמעלקא קליין, תרפ״ז, טז, רנה עמ׳. המסכימים: המנח״א, מברלין (מה מינך יהלוך ספר זעיר בכמותו כזה ללקט ולחבר... ידעתי כי לגדולה מזו מוכן אצלך ספרך שבעים אנפין לאורייתא... ועוד חידושי סוגיות ושו״ת); ר״מ וינקלר; ר״ש ענגיל (נודע לי כוונתו לשמים, לצורך מצוה רבה שלא ניתן להעלותה בכתב); ר״י זילברשטיין עם ד״ת; בן דודו רש״ז עהרנרייך; ר״ש פירר; אחיו וחמיו ר׳ חיים צוקר ראב״ד ברגסז שעבר על כל הספר, ובנו הב׳ נפתלי הירצקא סייע. בהקדמתו מקוה להדפיס חלקים נוספים, ושאר חיבוריו בהלכה ובאגדה. בתרעא זעירא מבאר את תועלת החיבור לדרשנים.

מהדו״ת, קליינוורדיין, דפוס ר׳ אברהם יצחק קליין, תרצ״ג, ד, נ ד׳. המסכימים: המנח״א, ממרינבד, עם ד״ת; ר׳ חיים שאול דווייך הכהן מירושלים בתרצ״א (ראיתיו וחזיתיו בשנה שעברה, בעלותו לבקר את ארה״ק... מתוך אהבה רבה שאהבתיהו); רפ״נ ספרין מרידיק ע״י ר׳ יצחק הערצהאפט (הוטב מאד בעיניו); רי״ח זוננפלד (ובענותנותו בקש גם הסכמה ממני, והיה כשחוק בעיני... ויזכה להבנות בזש״ק); רח״מ רולר מניאמץ; מח׳ רצ״י מיכלזון; רש״א מילר מלאבווא; ר׳ יצחק בר״א פרנקל ד״ץ בירושלים עם

ד״ת (וידעתיו כי לגדולה מזו הוא מתוקן); רד״ב ויידנפלד; ר׳ אברהם נתן עלברג מבלאשקי; ר׳ יעקב חיים סופר מירושלים (הספר יקר הערך, ויש בו דברים יקרים הנצרכים לכל); ר׳ שם קלינגברג מקראקא (במרחץ מרינבד קראתי בספרו בעת טיולי ביער, ואז רשמתי רק נקודות להזכירי). בהקדמתו מתנצל על שאינו מדפיס הערות הרבנים, מלבד מכתב מרש״א אלפנדרי בדפים כז־כח. בסוף מפתחות והנצחות.

זכר צדיק לברכה, הספד שכתב על המנח״א ולא אמרו בגלל הצוואה, עם י״א מכתבים, תשובות ושיחות ששמע ממנו. השבח יתר על ההוצאה קודש להחזקת ישיבתו. קליינוורדיין, דפוס רא״י קליין, תרח״ץ, לו עמ׳. בהקדמתו כותב שכשל כוחו להחזיק את ישיבתו, ורק בעידוד רבו תופס ישיבה כבר י״ד שנה. בהספד מפליג בתיאור גדלותו והליכותיו של רח״א.

באר שלמה, מסודר מחדש בשני כרכים, עם מהד׳ ג׳ ששרדה מכתב ידו. ברוקלין, חברת קול אריה, תשכ״ד, ב, יג־לד, רפד; ד, רפה-תקח עמ׳ והוספות. בהקדמת המו״ל ש״ב ר׳ אברהם משולם פייביש הכהן שוורץ נכד הקול אריה, ולפניה מזכרת לבני משפחתו. בראש ח״ב בקשת המנח״א ממרינבד בתרפ״ט מאת הסבא קדישא להתפלל בחוזקה, שיזכה לזש״ק המחבר שגדל בביתו, ובבית אביו מסדר את חיבוריו לדפוס. בסוף: **צוואה** מת״ש שנדפסה, קליינוורדיין, דפוס רא״י קליין, תש״א; **חלקת חיים,** שו״ת וחידושי הלכה ששרדו מאחיו, וליקטם תלמידו הרב צבי פרידמן ר״מ ומנהל ישיבת נחלת צבי במונקטש, אשר בהקדמתו מודה לחתן המחבר ר׳ יוסף צוויבל בב״ב; ד״צ קונ׳ זכר צדיק לברכה; הספד המנח״א על האב; תולדות המחבר ומשפחתו; הנצחות.

שו״ת **תפארת שלמה** מכתב ידו. ניו יורק, דפוס נחמד, תשמ״ט, תן עמ׳, קח סי׳. בהתחלה: הסכמות ותולדותיו. בסוף: צוואתו, הנצחות ותודות. עומדים להדפיס גם את יתר חיבוריו שבכתובים: חשק שלמה עה״ת, וחמדת שלמה על המועדים.

תשובות אליו: קונ׳ עין משפט בסוף קרבן אשר (לנדא), סי׳ ה; משנה שכיר, ח״ב, צז בתרפ״ו. תמונתו בספר מסעות ירושלים ביידיש, עמ׳ רצג.

צוקרברג

ר׳ אלתר שלום דוד ב״ר יעקב קופל **צוקרברג**
מקומרנא (תרכ״ח-תש״ג)

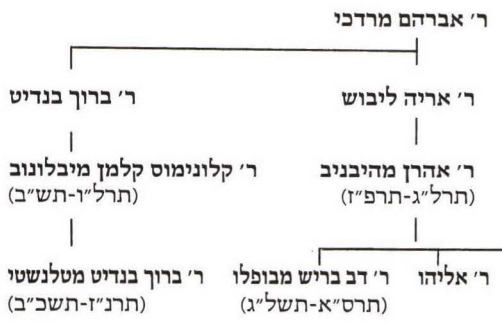
נולד בשנת תרכ״ח לאביו ר׳ יעקב קופל מפשמישל (נשא את בת ר׳ אלכסנדר סנדר ספרין שנפטר בחיי אביו מהרי״א מקומרנא. נפטר צעיר, ואלמנתו נישאה בשנית לר׳ אהרן שמלנר אב״ד נבריה). יחוסו הגיע גם לר׳ דוד מגיד סטפן, רי״מ מזלוטשוב ורש״י. תלמיד מובהק לאביו חורגו, ונסמך מרד״ך וראל״ה. מתרנ״ט ראב״ד קומרנא מטעם חסידי האדמו״ר, אבל חתם כאב״ד. השלים עם הרב השני ר׳ יעקב ישראל לנגנויר, וכשנפטר בתרפ״ז נשא עליו הספד גדול. נשא את רבקה בת ר׳ יהודה צבי טויב אב״ד רוזדול, נפטרה ביום כ״ד סיון תרצ״ב. נשלח לבלזיץ ביום כ״ו חשון תש״ג. כמו־כן נספו ילדיו: א. ר׳ יעקב קופל באושפיצין. חתם משם על הכנת לב לתפלה תרפ״ח. נשא בתרע״ב את בת גיסו של אביו ר׳ שלום טויב אב״ד פמורן וסוסוב; ב. ר׳ אליעזר צבי בלבוב, חתן ר׳ שמשון אייכנשטיין מאלסק; ג. חנה; ד. גיטל; ה. ר׳ יחיאל מיכל חתן דודו טויב מרוזדול.

מכתבו בתשובה כהלכה, צ.
אהלי שם, 279; תלמידו הרב ברוך ישר, קומרנא, 22, 158.

צוקֶרבְּרוֹד

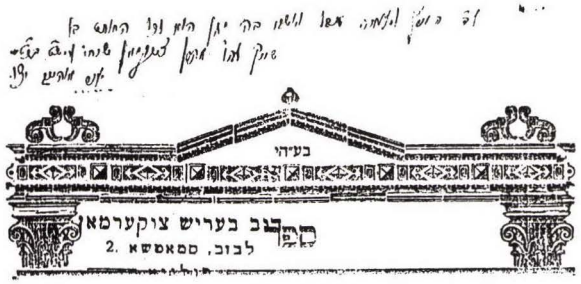
ר׳ אליעזר סג״ל אב״ד מיידן בתרס״ז.
כנראה הוא ר׳ אלעזר בדזיקוב מח׳ הה״צ שאליו: שערי דעה, ח״ב, קסא, קסב.

צוקֶרמַן



ר׳ אהרן ב״ר אריה ליבוש **צוקרמן**
מהיבניב (תרל״ג-תרפ״ז)

נולד בהיבניב בשנת תרל״ג, לאביו ר׳ אריה ליבוש ב״ר אברהם מרדכי. נשא את יוכבד רבקה הי״ד, בת ר׳ שמעון הורשובסקי מאוהנוב בנו של האזור אליהו,



חתימת ר׳ אהרן צוקרמן על ספר בו טבועה חותמת רד״ב צוקרמן

בקשת ר' מאיר לוסטהויז מקומרנא בתרצ"ד מראח"ד סופר נשיא הכולל, לסדר דרישה ודמי נסיעה להרב אלטר צוקרברג שהתאלמן, ובשיבתו רוצה לעלות לארץ אחרי שימסור את חזקת הרבנות לבנו ר' יעקב. הרב צוקרברג עצמו מצרף בסוף את בקשתו האישית להיענות בחיוב

נכדת הברוך טעם והאחים ר״ש מנ״ש וההפלאה. אח״כ ישב כמה שנים בבלז אצל המהר״י, ומהרי״ד בחר בו ללמוד עמו שיעור עיון קבוע. למד מסכתות מסדר מועד ונשים עם הטושו״ע, והיה בקי בספרי דו״ז ההפלאה. עסק במסחר בהיבניב ונתעשר, אך רוב זמנו למד תורה בעיון. לימים נוראים, שבועות וכמה שבתות בשנה, נסע לבלז בה היה מחשובי החסידים. בחודשיים האחרונים לחייו עבר כמה ניתוחים בלבוב, ונפטר בליל שבת ז׳ ניסן תרפ״ז. ילדיו: א. ר׳ ברוך חתן ר״מ ארק; ב. אברהם מרדכי. נפטר כבן י״ח ביום ט״ו אב. בשואה נספו: ג. סאשא בריינא עם ילדיה יעקב, הענא סלאווא, אריה ליבוש וחנה; ד. אליהו ובנו חיים אהרן; ה. טויבא באשא,



ר׳ אליהו צוקרמן

בעלה ר׳ אברהם ובתם סלאווא. שרד רק: ו. ר׳ דב בריש אב״ד בופלו.

היבניב, 173-175.

ר׳ **ברוך** ב״ר אהרן **צוקרמן**

בכורו של ר׳ אהרן מהיבניב, וחתנו של ר״מ ארק. אחרי מלה״ע א׳ חתן הרב מקלווריה. רבו של אחיו רד״ב. עילוי מבריק, וכתב חידושים רבים. נפטר צעיר בהיבניב ביום כ״ה טבת לפני תרצ״ז. ר׳ דוד פרנקל אב״ד הוסיאטין זירז את חתנו רד״ב צוקרמן להדפיס את החידושים שהניח אחיו, ואכן לפני פטירתו בתשל״ג סידרם ושלחם להדפסה בירושלים בשם אמרי ברוך.

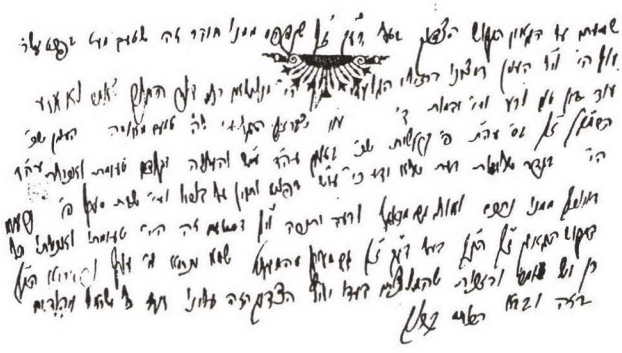
תשובות אליו: בית דוד, קפז בתר״ח לטרנוב; ר״נ ויידנפלד, הגאון מטשבין, כה-כט בתרפ״ד עם פקסימיל; דובב מישרים, ח״א, קלה (חבל שנפטר בצעירותו), ח״ג, קכח-קל בתרפ״ד; לנ״ד, מנחת הקומץ, יד, סו בתרפ״א לקלווריה.

היבניב, 144 (נספה!).

ר׳ **ברוך בנדט** ב״ר קלונימוס קלמן **צוקרמן**

מטלנשטי (תרנ״ז-תשכ״ב)

נולד ביום כ׳ אדר תרנ״ז כבכור לאביו ר׳ קלונימוס קלמן. מילדותו נודע כנער כשרוני. במלה״ע א׳ שהה עם משפחתו בוינא, ושב ליבלונוב. נשא בתרפ״ד את רבקה בת הרב חיים רבינוביץ, זקן הרבנים ביאס.



הגהות ר׳ ברוך צוקרמן בחתימתו בספר אשל אברהם תנינא

סמוך לאחר מכן נתקבל לרבנות טלנשטי שבבסרביה, בה גרו כשמונה מאות משפחות מוקירי רבנן. משנפטרה זו׳ בתרפ״ח, נשא את יהודית הדסה בת ר׳ משה הכהן גינשפורג, רב בקישינב ור״מ בישיבה הגדולה. ידע גם ידיעות כלליות ושפת המדינה, ורי״ל צירלזון נועץ עמו. שתדלן אצל השלטונות. מעורב בדעת עם הבריות, ובכל פעם התפלל בבית כנסת אחר. בתחילת המלחמה נס עם רעיתו מפני הרומנים והגרמנים למעמקי רוסיה. את מצוקת הרעב והמחסור בבוכרה ובסמרקנד, הקלה זו׳ שעסקה באריגה. בשובם אחרי המלחמה דרך אוסטריה צ׳כיה ושוויץ, ניהל שנה את לשכת הרבנים הפליטים בפריז. בתש״ז היגר לשיקגו בה גר גיסו ר׳ נחמן יוסף אחי אשתו. בסיוע דודה ר׳ מרדכי לנדא מקליבלנד רכשו שם בית אחרי כמה חודשים, ובו פתחו בימ״ד בשם מנורה הטהורה. כעבור שנים אחדות חלתה ונפטרה ביום י״א ניסן תשי״ד, והמתפללים סעדוהו. עמד כצור איתן על משמרת חומות היהדות, ותיקון מקוה נאה, חברת ש״ס וחלב ישראל. במכתביו לגיסו נפתלי גינתון בת״א הביע את רצונו לעלות לארץ, אלא שתשישותו גברה. נפטר בשבת י״ט תמוז תשכ״ב בלי ילדים, ואחרי ההספדים הוטס לקבורה בהר המנוחות.

תשובות אליו: אביו, מנחת הקומץ, כז, ס, עו, פה, קח, קיד בתרפ״ה-תרפ״ו.

ר׳ **דב בריש** ב״ר אהרן **צוקרמן**

מבופלו (תרס״א-תשל״ג)

נולד בהיבניב ביום כ״א אב תרס״א לאביו ר׳ אהרן. ממשפחה מיוחסת, והיה גם נכד התוי״ט. למד

בביהמ״ד בהתמדה, והתכתב בד״ת עם רמ״י מאוסטרובצה, רמ״ד פלוצקי, ר״מ ארק, רד״ב ווידנפלד ועוד. חסיד אדמור״י בלז, וידיד לר׳ מרדכי רוקח אב״ד בילגוריי. נסמך מרא״מ שטיינברג ור״מ ארק. בביקורו אצל ר׳ דוד הורביץ אב״ד סטניסלב, שוחח עמו שעות בד״ת. כשיצא ליוהו בן הרב לתחנת הרכבת, ובהיפרדם מסר לו מכתב מאביו בו היתה סמיכה להוראה. בר״ח ניסן תרפ״ט נשא את הינדא ברכה, בת המו״ל ומו״ס ר׳ דוד פרנקל שהיה עד למלה״ע א׳ רבה של הוסיאטין, נפטרה ביום י״ט סיון תשל״ג. עבר לגור בלבוב, ונודע כת״ח שקדן ובקי,



הרב דב בריש צוקרמן

צנוע המהלך בצידי הדרכים. בשליחות חמיו יצא לארצות רחוקות, לחפש כתבי יד וספרים נדירים. בסוף תרצ״א עבר עמו לגור בווינא. שם נולדה לו בתו היחידה פעסיא, זו׳ ר׳ שלום ב״ר משה דובר ריבקין אב״ד סט. לואיס, וילדיהם: יוכבד רבקה ובן ציון. התקרב למהריי״ץ ששהה בעיר זמן מה, ולבית חב״ד.

בכניסת הנאצים נדד לפריז, לאיטליה וללונדון, ובאמצע המלחמה הגיע לארה״ב. מתש״ב אב״ד בופלו בה השפיע תורה ויהדות, ותיקן את עניני העיר. התכתב עם ידידיו: ש״ב ר׳ מרדכי אריה הברמן מגוליגור, ר״ח הלר, ש״ב רז״ו לייטר, רי״א הנקין, ר׳ משה רוזין, ר״י הוטנר ועוד. שקד באהלה של תורה, ובמיוחד בסדר קדשים. פירסם מחידושיו בבמות שונות. ראו בו רב טיפוסי צדיק מהדור הקודם, מבני העליה בתורה, חסד, פשטות ואצילות. בשנותיו האחרונות גר בבורו־פארק. בחורף האחרון חלה, ונפטר סמוך לחצות י״ח אד״א תשל״ג.

דרך החיים לרבי מנחם די לונזאנו. נדפס מחדש עם תולדות המחבר, מאת ר׳ מאיר יצחק ב״ר צבי וואנדר מלבוב. בסופו מעמ׳ 143 הערות רד״ב בעניני הלכה



חתימת רד״ב צוקרמן בשער שו״ת אבן יקרה קמא, שהספר ניתן לו מגיסו רצ״ה דורנבוש מפרעמיסלא

על סדר עבודת התמידין שבספר. לבוב, דפוס שטוקה, בימ״ס דוד פרענקיל בוינא, תרצ״א, 31, 156 עמ׳.

להוצאת משנה תורה, ניו יורק, עם חי, דפוס האחים שולזינגר, תש״ז, נספחו בפעם הראשונה מכתב יד ישן: ביאורי מהר״י קורקוס והרדב״ז על סדר עבודה, עם מ״מ והערות רד״ב. כמו״כ ביאורי מהר״י קורקוס על ספר קרבנות שנלקטו מספר חזון נחום, וספר ללשונות הרמב״ם מהרדב״ז, לקט מתשובותיו על כל חלקי משנה תורה, מסודר לפי סדר הספרים עם מפתח העניינים. רד״ב כותב בהקדמתו שכתבי היד באו לידו מחמיו, ומסדר את תולדות המחברים. שנית בכרך מיוחד: **שלשה ספרים נפתחים** עם מילואים ותיקונים, נוא יארק תשל״ג, 6, 73; 28; 20 עמ׳. בהקדמת חתנו מבכה את פטירת חמיו שהכין מהדורה זו, ונפטר בטרם ראתה אור. מקוה להוציא לאור את יתר כתביו: חידושים עמ״ס מעילה, מסכתות הש״ס, חידושים על ספרי הרוגצ׳ובר, מאמרים בירחונים, תשובות ועוד.

בית אהרן עמ״ס הוריות, ירושלים תשל״ד. בהקדמת חתנו מוסר ראשי פרקים לתולדותיו, פעילותו בשדה ההוראה, ועניני חיזוק הדת בעיר בופלו.

בית אהרן, ביאורי הרמב״ם על פי המאירי, עם הערות וחידושים על ספרי המאירי, ירושלים, מכון ירושלים, תשד״מ, 16, תלו עמ׳. בהתחלה הקדמת חתנו בה מביע תקוה להוציא עוד מכתבי חמיו, ומבוא ממנו על הספר ותולדות מחברו. אח״כ פתח דבר מהעורך: הרב ניסן יהודה ליב שוב. מעמ׳ רנז קונ׳ אחרון לפי סדר הלכות הרמב״ם. מעמ׳ רצד הערות לבית הבחירה של המאירי. בעמ׳ שמא שער נוסף לביאוריו וחידושיו בענינים שונים. בסוף מפתחות.

תשובות אליו: רמ״א הברמן, אור המזרח, עח-פ, 174-178; אמרי דוד, כו בתר״ץ ללבוב; דובב מישרים, ח״א, ס, קג, ח״ג, יב, קכח-קל בתרפ״ה-תרצ״ו; לנ״ד, מנחת הקומץ, יא בתרפ״ד להוסיאטין (!); משיב שלום, רכד בתרפ״ד להיבניב. תשובתו מלבוב להרב יוסף בן נאים מפאס במרוקו ואליו, צאן יוסף, סי׳ מו-מז, דף נב ע״ב-נז ע״ב. חליפת שו״ת עם הרב משה רוזין בתש״א, מוריה, קפג-קפד, מא-מז.

טוביה פרשל, אור המזרח, עט-פ, תשל״ג, 279-280, והפרדס, ניסן תשל״ג, 5, 36-37.

ר׳ ישראל צוקרמן. מנהל פנקסי חברת מחז״ה בהיבניב עם יסודה בתר״ם (היבניב, 205). בנו כנראה **ר׳ מרדכי דוד**, שנשא את רחל בת רנ״נ לייטר ראב״ד לבוב. נספה עם משפחתו הי״ד.

לרמ״ד: גיסו, בית דוד, רא ללבוב; דובב מישרים, ח״א, כה, וחזון נחום, קיג בתרפ״ד להיבניב; חמיו, מאורות נתן, קז (הערותיו על בית דוד ח״א)

ר׳ קלונימוס קלמן ב״ר ברוך בנדט **צוקרמן**
מיבלונוב (תרל״ו-תש״ב)

נולד בשנת תרל״ו לאביו ר׳ ברוך בנדט ב״ר אברהם מרדכי, ולאמו נכדת ר׳ עוזיאל מייזלש, המגיד מליזנסק, והב״ח. האבא היה ידוע חולי, וכשכבדה מחלתו דרש להובילו לבלז, בה נפטר בתרמ״ו במחיצת המהר״י. אמו האלמנה ראשא דינה (בחיים בתרצ״ז) מסרה נפשה לגדלו לתורה. בשובה אל הוריה ברודניק, נשאר היתום בן העשר אצל אחי אביו ר׳ אריה ליבוש בהיבניב, ושקע בלימוד התורה. כשנסע בן י״ד אל אמו, כבר ידע בע״פ מאות דפי ש״ס עם הראשונים, וחלקים מהשו״ע. משם נסע לרדומישלא הסמוכה, ללמוד אצל ר׳ יחיאל מיכל כהנא שפירא מח״ס דעת נבונים. רבו המובהק חיבבו מאד, וקבע עמו שיעורים מיוחדים. נסמך מרד״כ מרווה. נשא את מעמיל, בת ר׳ צבי זוסאפיל וזו׳ הינדא שהחזיקוהו על שולחנם.

בתרס״א נתקבל לרבנות יבלונוב, על מקומו של ר׳ עזריאל לנדא שעלה לארץ (פנקס, ח״ב, 279). בהגיעו מרודניק לקבלת הרבנות בירכוהו ר׳ נפתלי הורביץ, ר׳ אברהם פאך, והמו״ל ר׳ יהושע צבי וילף (קמחז״ה, כ״ג שבט תרס״ב, 7). ניהל את עדתו במסירות ובחיבה, ולא נענה להצעות בקהילות יותר גדולות. דחה גם את הצעת מהר״ם שפירא, שיעבור לגור בלובלין להיות ר״מ ביח״ל. בעיירתו הקטנה לא היו לו הפרעות בלימודיו, והמשיך להרביץ תורה לתלמידים, למרות מחלותיו ואיסורי הרופאים. נסע תמיד בצעירותו למהר״י מבלז, שחיבבו ושאלו היכן לומד. כבר בגיל ט״ו הראה את החידושים שכתב לרבו, והוא עודדו להמשיך. גם ר׳ יהושע מדזיקוב שפלפל עמו כתב בתרס״ד: מלבד אשר ראיתי בכתביו הרבה דברים נחמדים, כבר דברתי עמו זה שנים רבות, וטיילתי עמו ארוכות וקצרות בבקיאות וחריפות, ומאד נהניתי ממנו... כי ירד לעומק הפלפול בסברא ישרה. בשנים אלו שקד על התקנת חיבוריו זרע ברוך על שו״ע אה״ע, שו״ת מהר״ק בד״ח שו״ע, אמרי ראש על סוגיות הש״ס, דרשות למועדים שונים, ועוד חיבורים בהלכה ובאגדה. כשהכין לדפוס את ספרו זרע ברוך מהדו״ב עמ״ס קידושין וכתובות, שלח כל שבוע קונ׳ לידידו בן דודו ר׳ אהרן צוקרמן בהיבניב, על מנת שיחזירם לו עם הערותיו.

במלה״ע א׳ ברח עם משפחתו בת ה׳ נפשות לווינא. כיהן שם בבית דינו של הרב מאיר מאירזון, ופעל רבות למען הפליטים. ביתו וכל רכושו נשרפו ונבוזז, ורק את כתביו הצליח להציל. בשובו אחרי המלחמה ליבלונוב נפטרה זו׳, והוטל עליו לטפל ביתומיו בע־יירתו הקטנה והחרבה מתוך ביטול תורה. בכניסת הנאצים שימש מקור עידוד לבני קהילתו. הובל עמם לבלזיץ בתמוז תש״ב הי״ד. בנו קבע את היא״צ ליום ג׳ תמוז בו נפטר אבי אמו של רק״ק. מילדיו שרד רק בכורו: א. ר׳ ברוך בנדיט אב״ד טלנשטי בבסרביה. היתר נספו עם ילדיהם: ב. מאלי רבקה זו׳ ר׳ שלום בלכיר בקולומיאה. אליו: מנחת הקומץ, סא בתרצ״ד; ג. ר׳ עזריאל מרדכי. אליו: מנחת הקומץ, י׳ בתרפ״ו. נשא לפני כן את בתו של רבי יצחק פיטשניק מברזנא; ד. צירל מרים זו׳ ר׳ יהודה יוסף הכהן קנר סגן אב״ד יבלונוב, ב״ר שלום אב״ד בלשביץ. אליו: מנחת הקומץ, מד בתר״ץ.

בתרצ״א עודדהו הרבי מאטיניא להדפיס אחד מספריו, ובער״ה תרצ״ב יעצהו הרבי מבלז להדפיס שו״ת. זכה לראות בהדפסת ספר אחד, אלא שהוא לא נפוץ בגלל פרוץ המלחמה. שו״ת **מנחת הקומץ** בד״ח שו״ע, ח״א, קאלאמיא, דפוס מאיר אורהעבער, תרצ״ז, ג, קיט ד׳, קכה סי׳. מעבר לשער מזכיר את קרוביו. בהקדמתו על סדר אותיות הא״ב כותב שיש עמו עוד תשובות, חיבורי חידושים ופלפולים עה״ת והמסורות, ש״ס ושו״ע, דרושים. הפתיחה באגדה, ואח״כ דברי בנו רע״מ שסייע לו בהדפסה. בסוף דרוש לפורים, הוספות והערות, ולוחות המפתחות והתיקונים. ד״צ ע״י הרב חיים גראס, בהשתדלות ש״ב המו״ל הרב דב בריש צוקרמן מבופלו שהוסיף הקדמה לתולדות המחבר, ברוקלין, דפוס ר׳ יצחק אייזיק גראס, תשכ״ז. נספח בסופו: קונ׳ **בית אהרן**, החידושים שכתב המו״ל בתרצ״ג בווינא, לה עמ׳.

מחוץ לגליציה השיב למקומות: **אסלאב** - ר׳ ישראל פלומר השו״ב בתרס״ו (מו); **ברהמט**-בוקובינה; **וינא** - ר׳ גבריאל פישר בתרע״ז (ח); הרב משה קראמער בתרע״ו-תרע״ח (מט, פח, צג); **חוסט** - ר׳ שמואל דוד פרידמן הראב״ד בתרע״ב (לא); **טלנשטי; טשרנוביץ; מילהויזן**-בוהמיה - ר׳ שמעון הסופר בתרע״ח (עה); **ניאמץ** - הרב חיים מרדכי רולר בתרפ״ה, על ספרו (ט); **פוטנא**-בוקובינה - ר׳ שמעון מנגר השו״ב בתרס״ה (יט); **קאסמאטש** - ר׳ זוסיא רוזנברג השו״ב בתרע״ג (כ); **קישינב** - הרב יהודה ליב צירלזון בתרצ״א-תרצ״ב (יח, לט, קטז, וממנו: לח); ר׳ מאיר ישראל אייזנשטיין הדומ״ץ בתרצ״א (צח).

תשובות אליו: מהרש״ם, ח״ג, שכט (לאב״ד רודניק); מחזה אברהם, ח״ב, אה״ע, ח בתרס״ט; מנחת יחיאל, ח״ב, ק; נחלת אבי, פח־קג בתרצ״ד. תשובתו נזכרת בש״ם הכהן, ז. השתתף מרודניק באהל מועד, א, 58, ב, יט ע״א, לח ע״א. חתם בשבט תרס״ח נגד תנאי בנישואין, ובתרע״ב במשפט צדק לצד כולל ויזניץ.

אהלי שם, 248; הרב יהודה רובינשטיין, אלה אזכרה, ז, 234-236, ועל פיו, פרי תמרים, טו, כג-כז, עם תשובתו מתרע״ד לר׳ פנחס הורביץ מקוסוב.

צִיגְלֶר

(ר׳ יצחק משה)

בניו: א. ר׳ יהושע בצישינוב. נספה עם זו׳ מרים יהודית בת ר׳ שלמה זלמן, ובנותיו: עלקא ומשפחתה, זלאטא ובעלה אלישע, לאה ובעלה ר׳ שמאי; ב. ר׳ יעקב מצשינוב ופודגורזע. נספה עם זו׳ אסתר בת ר׳ אהרן ה״ש מביליץ וילדיהם (דברי שמחה, תש״ך, עמ׳ ע). שרד רק ר׳ יצחק משה מביליץ, שהוציא לאור את ספר פרי נאה של זקנו.

צִיגֶר

ר׳ ברוך אב״ד פוטיק. אליו: מנחת יחיאל, ח״ב, עב. אולי בנו של ר׳ שלמה שאליו: כנף רננה, יו״ד, ח״ב, מין כנף, מט בתרנ״ה.

צידר ראה לפי: **צינדלר**

צִיזְלֶר

ר׳ הרצל

נולד בגלינא בשנת תרס״ח. תלמיד מהר״ם שפירא ביח״ל. פעיל בחוגי הצעירים החרדים, ושימש כמזכיר צא״י במזרח גליציה. פירסם מהגותו ותיאוריו את חיי היהדות בעתונים: יוגענט בלעטער, דאס אידישע טאגבלאט, בית יעקב זשורנאל, דגלנו, דרכנו, יבנה, וספר היובל לכבוד רבי מאיר שפירא. נספה בשנת תש״ב הי״ד.

ד״ת ממנו בשו״ת מראה יחזקאל, ט. חלק מסיפוריו בתוך אודים, ירושלים תש״ך, 359-364.
חיים ליב פוקס, לעקסיקאן, ז, 568.

צִיזְנֶר

ר׳ שמלקא

נולד בשנת תרס״ה לאביו ר׳ יעקב מקשאנוב. תלמיד ישיבת באבוב, ומוסמך לרבנות.

לר׳ משה בקשנוב: יד יצחק, ח״ג, שי, שיב; פרי השדה, ח״ד, סד בתרס״ח.

צִיטְרוֹן

ר׳ צבי דב (הירש בר)

תלמיד המהרש״ם. גר ביזלוביץ. ערך והוציא לאור את כתב העת התורני הראשון בגליציה: דו־שבועון **ועד חכמים**, עם חידושיו. פרוספקט הגליון הראשון הופיע בקולומיאה, דפוס מ. בילוס, י״ד תשרי תרנ״ד, עם שתי הסכמות מתוך רבות שהיו לו: ר״י שמלקיס (בדעתו לכונן מ״ע אשר יכלול בתוכו פלפולים שונים בגפ״ת ובהלכות ואגדות, לעשות אגודה אחת מת״ח ורבנים מופלגים, והוטב הדבר בעיני); רבו המהרש״ם (ומכנף הארץ זמירות שמענו מארץ רוסיא ומארץ הגר, כי יוציאו לאור מ״ע... תלמידי הנ״ל הממציא והמחדש דבר זה במדינתנו). בהקדמתו מסלק את טענות המערערים על פרסום ד״ת בצורה כזו. י״ב החוברות הבאות במונקאטש, דפוס קאהן עט פריד, תרנ״ה. יש בו משתתפים רבים בד״ת קצרים. תיאור הגליונות שנדפסו: חיים ליברמן, קרית ספר, כז, 263-266.

במשתתפי הגליון הראשון: המהרש״ם (א, טז), ר״ש יולס ממושציסק (ג), ר׳ אהרן לוין (ד), ראז״ו סלט (יא), רא״ל ברודא מלבוב (טו), ר׳ יעקב תאומים מקולומיאה (כג) ובנו ר׳ חיים צבי (כה), ר׳ צבי קאהן אב״ד פיורדא (כד). במשתתפי גל׳ י: החת״ס (רמא); ר׳ יעקב לוין שו״ב ס״ג (רנב); ר׳ פישל אב״ד בויאן (רסו). **תשובות אליו: מנחת הקומץ, נה בתרס״ב; צל״ח, נג בתר״ע. במשתתפי אסיפת חכמים (בירברייער), תרע״ב, עמ׳ סו ובתרע״ד. לר׳ מרדכי (ציטרון?) עורך אסיפת חכמים ביזלוביץ: בית דוד, קטז בתרס״ז.**

צִיטְרוֹנֶנְבּוֹים

ר׳ דוד

בנו של היחסן ר׳ זישא (וליבא) בזמיגרוד, נכד החכם צבי ור׳ דודיק דומ״ץ גורליץ. חתן ר׳ חיים הערבאך מגריבוב, ועבר אליו. גיסו שם: ר׳ ירוחם אייזנברג. התפרנס כמלמד. ספרו דברי דוד אינו מצוי.

זר זהב, מאות מאמרי דרוש וחידוש, פתגמים ושיחות חולין, ליקוטי מוסר וחסידות שעדיין לא נודעו בעולם המגידות, מלוקט מספרים בתוספת משלו. בילגורייא, דפוס נ. קראנענבערג, תרצ״ג, מח ד׳. המסכימים: ר׳ סיני ה״ש מזמיגרוד, ובנו ר׳ דוד חתן הכנסת יחזקאל מרדומסק (הנני מכיר אותך מנעוריך, שנטעת בלב בחורי ישראל ד״ת ומוסר ויר״ש); ר׳ בנימין זאב גלר מבוברקא בהיותו להינפש בזמיגרוד, והביא לו כבחור את ספרו דברי דוד (חיבור נפלא בדרך אגדה, יסודו בדרושים נפלאים עה״ת, ביסודות ומקור חיים ממעינות של ספרים קדושים... מלא וגדוש על כל גדותיו בתורה ויראה, ודבריו הם דברים של אמת וצדק); ר׳ מרדכי זאב ה״ש מגריבוב וצאנז (קנקן חדש מלא ישן). אח״כ עמוד למנויים שרובם מגריבוב ומיעוטם מזמיגרוד, ותודה לדודיו ר׳ יעקב פנחס ור׳ יוסף שטרן בקאשוי שסייעוהו להדפסה. בהקדמתו כותב שזהו ח״א משלושה, ומקוה להדפיס עוד מספריו. מסודר על פרשיות בראשית, ורבים מהד״ת בשם אומרם.

ר׳ שמריה. נולד ביום י״ז ניסן תש״ט לאביו ר׳ צבי מקראסנא, תלמיד האב״ד ר״ש פירר וחסיד רב״צ ה״ש מבאבוב. נשא את בתו של ר׳ יהושע זאב (וולף)

זאפערן מקראסנא, שאף הוא תלמיד האב״ד וחסיד רב״צ מבאבוב. מתשל״ח עורך הקובץ החשוב כרם שלמה של חסידי באבוב. סידר עם הערות את הספרים מכתבי קודש וחידושי יעקב. בנו ר׳ נפתלי ראובן תלמיד ישיבת באבוב בבארא־פרק, חתן רמ״מ מארגענשטערן, וד״ת ממנו בקובצי כרם שלמה.

צִימֶט

ר׳ יעקב ליבוש. ת״ח בוילִיצקה. במשתתפי אהל מועד, א, לו ע״א, ב, כב: מה:

אולי הוא שבא לכאן בנשאו בת משפחת איבסמן. ילדיו: א. ר׳ זלמן. נפטר בירושלים בתשכ״ח בלי ילדים; ב. פייגא זו׳ ר׳ יוסף שטייף מחסידי באבוב ור׳ ישעיה מטשכויב. נספו עם בנם חיים, וניצלו לארץ: אברהם, פנחס, ומנחם סגן ראש מועצת הוד השרון מח״ס משואה לתקומה, שכתב לי פרטים אלו על משפחתו; ג. הניה ריינהולד. נספתה עם בעלה וד׳ ילדיהם; ד. בן בבריגל. נפטר לפני המלחמה, וזו׳ נותרה עם ב׳ בנים וב׳ בנות; ה־ז. ב׳ בנים ובת ששרדו מהשואה ועלו לת״א; ח. בת בלונדון.

צִימֶטבוים

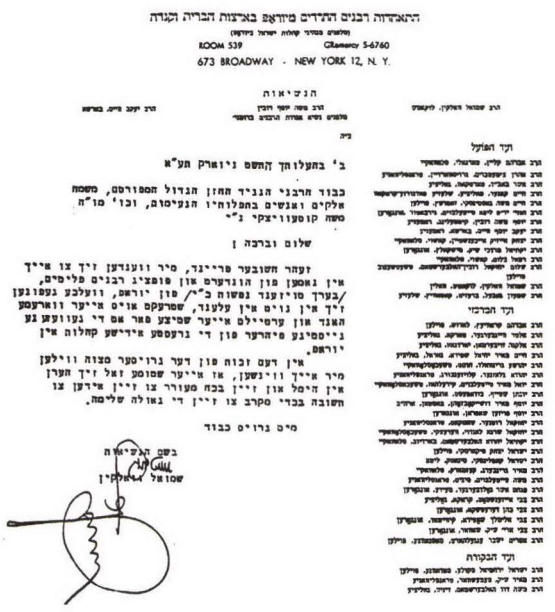
משפחת לויים בדרך כלל

ר׳ ישכר דב
|
ר׳ פנחס מגרוסווארדיין (תרכ״ה — תש״ד)

ר׳ דוד מקרניץ (תרנ״ד — תש״ג)	**ר׳ אהרן מניו יורק** (תרנ״ח — תשמ״ג*)

ר׳ אהרן ב״ר פנחס סג״ל **צימטבוים**
מניו יורק (תרנ״ח — תשמ״ג)

נולד בשנת תרנ״ח לאביו ר׳ פנחס ראב״ד גרוסווארדיין. גר בעיר זו, ומצעירותו התמסר לעסקנות הצלה וחסד. כשנכנסו הנאצים הצליח להימלט בהצילו מאות נפשות. לאושוויץ נשלחו זו׳ יענטא בת דודו ר׳ שלמה טביל ורשובר אב״ד בוטושן, ילדיו: חיה שינדל, רייזל, רעכיל, דבוירל, אריה ליב, שלמה טעביל, דודתו נעכע ובעלה ר׳ יהושע השל, ודודו ר׳ חיים עם זו׳ אלטע חיה. בהגיעו לבוקרשט ופרג המשיך בפעילות עזרה וסיוע, וביתר שאת משהתישב בארה״ב בתש״ה. נקרא שם הרב מגרוסווארדיין וקרניץ, ורב קהל בית פנחס בניו יורק. נשיא איחוד הרבנים הפליטים, ועשרים שנה נשיא חברת הסיוע טרנוב. פעיל בארגוני צדקה רבים. הביא לדפוס את ספרו של אחיו. נפטר בירושלים? בתשמ״ג.



התאחדות רבנים החרדים מיוחאס באר״צות הברית וקנדה
(מוסדות מורשי קהלות ישראל בירושה)
ROOM 539 GRamercy 5-6760
673 BROADWAY - NEW YORK 12, N. Y.

הנשיאות

הרב שמואל הלוין, לאנסינג — הרב יעקב פיין, בארונא

ועד הפועל

הרב אברהם פרידמן, מונטריאל
הרב שלום רוזנברג, מילווקי
הרב משה שפירא, מילווקי
הרב יוסף משה רוזן, קליבלנד
הרב חיים פרידמן, מונטריאל
הרב יוסף משה רוזן, קליבלנד
הרב יעקב חיים סופר, בני ברק, ישראל
הרב שמעון שוואב, ניו יורק
הרב יחזקאל פרידמן, מונטריאל
הרב יעקב חיים סופר, בני ברק, ישראל
הרב יחזקאל שרגא פרוים, מונטריאל
הרב יעקב חיים סופר, בני ברק, ישראל
הרב שמואל הלוין, לאנסינג
הרב שמעון שוואב, ניו יורק

ועד המרכזי

הרב אברהם פרידמן, מונטריאל
הרב אלטר הירשקוביץ, מונטריאל
הרב אלטר הירשקוביץ, מונטריאל
הרב יהודה הלוי שפירא, מונטריאל
הרב יהודה הלוי שפירא, מונטריאל
הרב יהודה הלוי שפירא, מונטריאל
הרב יחזקאל שרגא פרוים, מונטריאל
הרב יחזקאל שרגא פרוים, מונטריאל
הרב יעקב חיים סופר, בני ברק, ישראל
הרב יעקב חיים סופר, בני ברק, ישראל
הרב יעקב חיים סופר, בני ברק, ישרא



יושבים במכונית בקרניץ ביום השגת ההסכם על הרבנות. בשורה הקדמית: הרב אהרן צימטבוים. בשורה השנייה: חברי ועד הקהילה ר׳ יהושע השל שמואל ברוינפלד ור׳ יעקב גולדפינגר. בשורה השלישית עומד (?) ר׳ אלעזר ברוינפלד, ולידו יושבים הרב אברהם חיים טייטלבוים והרב דוד צימטבוים. לצידו (?) ר׳ לוי לנדאו

כרבה של קרניץ. ניהל את עדתו עשרים שנה, והתידד עם גדולי עולם שבאו למרפא בעיירתו. הגרי״ז והגרח״ע באו בשבת במנחה לשמוע קריאת התורה, והאזינו לשיעורו בפרקי אבות. היו עמו כאלף שו״ת מסודרים על כל ד״ח השו״ע, אבל בעצת הגרח״ע הדפיס תחילה את ספרו על או״ח. גבאי א״י במקום, ורב חסד. כשנכנסו הנאצים ברח לפולין וללבוב, והרוסים כבר לקחוהו להגלותו לסיביר. בתחנת הרכבת הראה להם שהוא אזרח הונגרי בחשבו שזוהי הצלתו, ונתנו לו לחזור לביתו. ברח לטרנוב בה נפטר בכורו המוסמך להוראה: א. מרדכי נתן, שממנו הביא חידושים בספרו. עבר למחנה בוכניה, ומהר״א מבלז התפעל מלומדותו ויראתו. זו׳ הגבירה שילמה הון רב על מנת שיועברו להונגריה, אך לבסוף התברר שהיתה זו תרמית הגיסטפו, ולמעשה נשלחו לאושוויץ בה נספו עם ילדיהם הי״ד: ב. רייזל; ג. אריה ליב; ד. פיגא שינדל; ה. ריבה; ו. יחיאל.

חסדי דוד, חידושים וביאורים על שו״ע או״ח, ח״א מההתחלה עד סי׳ ח, ח״ב עד סי׳ יג. בילגורייא, דפוס ר׳ שלמה ויינבערג, תרח״ץ, 16, 220 עמ׳, הקדמת אגדה. ד״צ ע״י אחיו ר׳ אהרן, ניו יארק תשכ״ה, בתוספת יח עמ׳ בהתחלה, ועמוד הנצחות בסוף. ההסכמות מתשט״ז עם פקסימילים גם לכתבי האב ר׳ פנחס ראב״ד גרוסווארדיין: ר׳ אהרן קוטלר; ר׳ יונתן שטייף (זכיתי ליהנות מאור גדול וזורח כשמש בצהרים, מתורתו וחריפותו ובקיאותו, וגדול כוחו בהוראה מן המורים הגדולים שבמדינות); ר׳ אברהם שלמה כ״ץ מריסקעווט (זכיתי הרבה פעמים להיות בצוותא חדא, ולפלפל ולסלסל אתו עמו בהלכה למעשה). כמו״כ מר׳ יוסף יונה צבי הלוי הורביץ מפפד״מ חברו מישיבת אונסדורף, הכותב: מכירו אני

עוד מלפני מלה״ע א׳, שעוסק תמיד בהצלת נפשות. בהתחלה ברכות, תודות והנצחות, גם למחותנו של המהדיר ר׳ יהושע פרלברגר ב״ר חיים צבי ובריינדל מקראקא. מציג נוסח שחיבר למצבת אביו מהנשרפים, ומעתיק נוסח מצבת אמו בגרוסווארדיין. בהקדמתו כולל תשובה מסועפת ממנו בענין ברכת שהחינו על ספר חדש, אותה הראה לד״ר אליהו יונג. מספר בשבחי אחיו המחבר, מביא חידושי אגדה והלכה ששמע ממנו, ומסדר את תולדותיו. כותב שמכיון שהספר נדפס חודשים אחדים לפני המלחמה, לא הופץ.

תשובות אליו: מנחת יצחק, ח״ב, קכה בתרפ״ח; פרי השדה, ח״ד, יא בתרס״ט.
מארמארוש, 112 (רב מתרצ״ד!), חכמי טרנסילבניה, 202.

ר׳ מנדל צימטבוים

נולד בשנת תקס״ו בטורנא. עלה לארץ בתרי״א. נשא את רבקה לאה. סגן מנהל כולל עסטרייך. רשום במיפקד תרכ״ו ולא בתרל״ה.

ר׳ משה הלוי צימטבוים

ת״ח בצאנז. הדפיס ספר **אבן משה**, ולא ראיתיו. אח״כ בתרפ״ח התארס, ועבר לגור בבייטש.

תשובות אליו: דובב מישרים, ח״א, קיח בתרפ״ו לצאנז; חזון נחום, סג, קיב בתרצ״ב. ד״ת ממנו מנייסאנץ: אהל תורה (הירשפרונג), תרפ״ח, חו׳ א, יב־יג.

ר׳ פנחס ב״ר ישכר דב סג״ל צימטבוים

מגרוסווארדיין (תרכ״ה — תש״ד)

נולד ברופשיץ בשנת תרכ״ה (ולא בתרל״א), לאביו ר׳ ישכר דב מטורנא נכד דומ״ץ בריגל נכד השל״ה, ולאמו רייזל בלוט נכדת ר׳ שמואל קוזניצר שהיה דומ״ץ רופשיץ בב״ד של רבי נפתלי. המשפחה התיחסה לדהע״ה. מילדותו נודע כעילוי, ולמד אצל



הרב פנחס צימטבוים מגרוסווארדיין

דייני טרנוב רנ״צ גולדברג ורמ״י אפטר. תלמיד מובהק לר״י שמלקיס, ונסמך ממנו, מבעל בית הלוי מבריסק, ומרד״ב ר״פ. נשא בתרמ״ב את טויבא צפורה בת ראי״ל ברוינפלד אב״ד קרניץ, נפטרה בת ס״ג ביום ג׳ ו׳ אייר תרצ״ג. מתרנ״ג (ולא מתרנ״ט) ראב״ד גרוסוורדיין אחרי פטירת ר׳ ישראל משה קליין, וכיהן אחרון יותר מיובל שנים. ישבו עמו בב״ד: ר׳ יעקב שלום קליין, ר׳ ישעיה פולק, הפתחא זוטא, ור׳ משה נחום בלום שנספה עמו. מגדולי בעלי ההוראה בזמנו, ותכופות נקרא לדיני תורה בקהילות שונות. החל להדפיס שו״ת דברי פנחס, עם הסכמות המהרש״ם, הגר״ח מבריסק, ור׳ רפאל שפירא מוולוזין. ביום ח׳ סיון תש״ד נספה באושוויץ, וכן ילדיו הי״ד: א. ר׳ יצחק שמואל ומשפחתו. בנו רא״ל (ברקוביץ) בניו יורק וירושלים; ב. בריינדל זו׳ ר׳ שלמה זלמן ז״ל רב בברונקס; ג. ר׳ דוד אב״ד קרניץ; ד. חיה, בעלה רמ״מ כהנא ובנם יוסף ליב. שרדו רק; ה. אלטע רבקה לאה זו׳ הראשונה של ריי״ וייס דומ״ץ גרוסוורדיין וגאב״ד ירושלים; ו. הרב אהרן בניו יורק.

שו״ת **דברי פנחס** בד״ח שו״ע, ח״א, ברוקלין תשט״ז ותשכ״ג, קפג עמ׳, מה סי׳. בהתחלה צילום השער כשהמחבר ניסה להדפיס, ווייטצען, דפוס מערכת תל תלפיות, תרע״ב. המסכימים אז ר׳ רפאל שפירא מוולוזין והגר״ח, ועתה: ריי״ד סולובייציק מבוסטון, ר״א קוטלר, ר״י שטייף, ר׳ אברהם שלמה כ״ץ, ור׳ יונה צבי הורביץ. אח״כ היתרי ההוראה שקבל בתרמ״ח ממהר״י איטינגא, בתרנ״ב מר״י שמלקיס, ומכתב מהמהרש״ם בתר״ע. הקדמת המו״ל בנו ר׳ אהרן, וסדר תולדותיו. בעמ׳ קסג שער: קונ׳ **מעשי נסים** של ההצלה בשואה והפעילות לטובת אחב״י ע״י המו״ל.

תשובות אליו: אמרי יושר, ח״ב, נג; בית יצחק; דור רביעי, ח״ב, יט בתרנ״ד כדומ״ץ קרניץ; הרי בשמים; ויצבר יוסף (שורץ), ב בתרצ״ג; זקן אהרן, ח״ב, ח, סט, צח; יד רמה, ח״א, מה, צד, ח״ב, נה בתרס״ד-ח; כנף רננה, יו״ד, ח״ב, יג, יז; לבושי מרדכי, מהדו״ק, יו״ד, נב-נג בתרס״ב; מהרי״א הלוי, ח״ב קס בתרמ״ח; מהר״ש, ח״א, עז, ח״ה, נ בתרס״ה; מהרש״ם, ח״ד, קכט בתרס״ה; מחזה אברהם, ח״א, סח, קה, ח״ב, אה״ע, לט בתר״ע—תרפ״ג; מנחת אלעזר; חתנו, מנחת יצחק, ח״א קכח, ח״ב מ, קלג—קלה וממנו בתרצ״א—תרצ״ד; עצי חיים, אה״ע, ח בתרפ״א; שם משמעון (פולק), או״ח, ל, אה״ע, א, טו, יח, יט בתרס״ב-תרפ״א; תשובתו לחתנו ריי״ וייס, מקדשי השם, ח״א, סט בתש״ד, שו״ת וחי׳ מהר״י שטייף, קנב בתש״ג. ד״ת ממנו, כר״ש, אלול תשל״ט, לח־מ, תשובתו מתש״א לר׳ יונתן שטייף, טבת תשמ״ג, יז־כב. חידושיו בקבצים וילקט יוסף, תל תלפיות, ובספרים אגרת צפון, בני ישראל, ברכת אברהם, גנזי יוסף.

אהלי שם, 227; ארכיון גנזים; ספר גרוסוורדיין, 124, 159־160.

ר׳ **רפאל** הלוי סג״ל **צימטבוים**

נולד בצאנז, ונתיתם מאביו בקטנותו. אמו נכדת רבי אשר ישעיה מרופשיץ ומהר״ם טיקטין. כשביקר הדב״ח ברופשיץ, בקשה הרבנית שיטול את הפעוטה לגדלה, ונענה לה. השיאה לבן זוגה, וכשנפטר גידל אצלו את הבן הרך כבן בין הבנים. נשא אשה בהיותו בן ט״ז, והמשיך ללמוד בביהמ״ד בהתמדה. נקרא הויכר ר׳ רפאל. כשהדב״ח הוצרך לבעל כח שלח לקרוא לו, והיה ניעור אצלו כמה לילות. בשנותיו האחרונות נעשה אצלו משמש בקודש נאמן ללא כל תשלום. בעש״ק וירא תרל״ו שנת פטירתו, נתן לו הדב״ח מכתב המלצה שיסייע לו לקבץ כספים לפרנסתו. כתוב בו: חביב בעיני מאד, ובשבתו בביתי הוא כאחד מבני ביתי, ומשמש אותי ושומר בריאותי. הוא באמת ת״ח וירא אלוקים, ממשפחה גדולה ומפורסמה. ההמלצה אבדה לו בנסעו לחתונת בנו של הרבי מצשינוב בסיגט, ובאורח פלא נמצאה ע״י נכרי בסרנטש. כשסיפר את המעשה לרבי מבלז ברצפרט, אמר לו שזכה שתימצא, על כי שימש את רבו באמת. ההדיר כמה פעמים את נוסח ההקפות של הדב״ח. עבר לגור בקראקא. הדב״ח בירכו שיזכה לומר בדחנות אצל נכדיו. בתרפ״ג אמר אצל הנכד האחרון ר׳ יחזקאל שרגא ב״ר ישעיה מטשחויב, ושבועות אחדים אח״כ הלך לעולמו. אחיו מהיושבים בבלז בה נקרא צשינובר.

דרכי חיים, אמרות הנהגות ושיחות ששמע מהדב״ח, קראקא, דפוס משה דייטשער, תרפ״ג, לו ד׳. הוא כתב את הדברים, וטרחו בעריכתם וסידורם לדפוס: ר׳ אהרן שמואל ליכטיג, ור׳ יעקב דוד בורנפריינד מאושפיצין. את שם הספר קרא הרבי מטשכויב. בהקדמה מספר מתולדותיו. בח״א קכט סי׳ על אורחות חיי הדב״ח, בח״ב סט סי׳ לסיפורים שונים. בח״ג שני עמודי ד״ת ששמע ממנו. חזר ונדפס בלבוב, דפוס עבנער, תרצ״א, לד ד׳. הופיע שוב (שנית!) ע״י ר׳ יעקב יצחק ה״ש ב״ר חיים מסטמר עם הוספות, סאטומארע, דפוס השותפים יחזקאל שרגא הייטליך וצבי קליינמאן, ת״ש, נ ד׳. מהדורה זו צולמה בגרמניה תש״ח לערך, ניו יורק תשכ״א ע״י ר׳ יחזקאל מנחם קיש, ת״א תשכ״ח, ופעם שמינית עם ספר תפארת חיים וליקוטים, ברוקלין, בימ״ס ר׳ משה חנוך גרינפעלד, תשל״ו. מהדורה מורחבת בשם **כל הכתוב לחיים**, בה נכלל דרכי חיים עם דברי יחזקאל שרגא, הסכמה והגהות מהרבי מסטרופקוב, והוספות רבות ע״י המהדיר ר׳ צבי מאשקאוויטש, ירושלים תשכ״ב, ח, יז־רמח עמ׳. בשוליים הערות המ״ה מהרב משה הלברשטם.

מכתבו: עטרת חיים, ח״ב, פה בתרל״ו.
הסיפורת החסידית, 50.

ר׳ **רפאל** ב״ר משה מרדכי סג״ל **צימטבוים**

מגורליץ וטרנוב (תר״י-תר״ף)

נולד בבריגל לאביו הנגיד ר׳ משה מרדכי ולאמו צפורה אלטע. תלמיד מובהק לדודו ר׳ יוסף יהודה

ז״ל שגידלו כאב עד היותו בן ט״ו, והרבה מקנתו בתורה. מלמד אומן בגורליץ ברמה גבוהה, וקירב רחוקים. כל בוקר אמר שיעור, ובסוף השבוע בחן אם חזרו עליו היטב. כיהן גם כדומ״ץ בעיר, ועשה בה כשלושים שנה לפחות. יש שריננו כי הציץ ונפגע, שכן ראוהו פעם פוקח עיניו בתפילת שמו״ע. היה גם ר״מ בטרנוב, ומתלמידיו שם הרב יחיאל מיכל הולנדר. נפטר ביום כ״ז אלול תר״ף, ונטמן בטרנוב. בניו נסעו ללייפציג, ונעשו שם סוחרים ומלומדים.

אור לפארו, עם דרך החיים על הלכות פסח סי׳ תכט־תסז עם הפנים, לקט מספרי השו״ת וחידושים משלו. נכתב בגורליץ ונדפס במונקאטש, דפוס השותפים רד״ב בלייער ור׳ צבי יעקב קאהן, בנו וחתנו של ר׳ פנחס בלייער ז״ל, תרנ״ב, ד, צח ד׳. המסכימים: ר׳ חיים סופר מפעסט בתרמ״ו (לא קיבל ממנו את שאלות עגונה ששלח. זכה להיות ממזכי הרבים בדור הזה, אשר נתמעטו לומדי עיון מג״א וטו״ז); המהרש״ם עם ד״ת (עושה חדשות בסברות ישרות); רד״כ מרווה עם ד״ת (שכלו יושר, הולך בדרכי הסברא כאשר אהבה נפשי); ר״י הורביץ מדזיקוב (והאמת אגיד כי דבריו ופלפולו הוטבו בעיני למאוד, ולא הלך לבנות בנינים על יסוד תוהו כי אם על קו הישר); ראל״ה מסטרי (דבריו נכוחים וישרים למוצאי דעת, אין בהם נפתל ומגרעת); ראי״ש הלפרין מלבוב. בהקדמתו כותב שעמו בכתובים פלפולים על סוגיות הש״ס והשו״ע, ואינו מדפיסם תחילה. מודה להוריו ולר׳ אברהם אבא אחי אביו, שמימנו את ההדפסה. כשהספר אזל הדפיס הוצאה שניה מוגדלת ומתוקנת, עם קובץ חדש של קבוצת דינים בשוליו לשאלות המתעוררות, בהשתדלות ר׳ אליעזר אלטר הכהן בירנבוים מבובוב בגורליץ, בארטפעלד, דפוס ר׳ יוסף מאיר בלייער, תרס״ד, ב, עח ד׳.

בכהנו בגורליץ הדפיס גם קונ׳ **מים עמוקים** על הלכות מקואות, עם ביאור פעמוני זהב על הט״ז ומנחת כהן על הש״ך, ובשוליו אסיפת דינים מלוקטים מספרי שו״ת. מונקאטש, דפוס השותפים קאהן ופריעד, תרע״ד, ח, נח ד׳. ד״צ בניו יורק. המסכימים: האב״ד ר׳ ברוך ה״ש בתרס״ב, כשחלה בכפר סאקאל הסמוך ונפש ביער (הכרתיו זה זמן זמנים טובא, שאינו מכת המחברים שעושים התורה קרדום לחפור בה ולהתפאר ולהתנאות בה, ומעת ידעתיו לומד תורה מתוך דחקות וחיי צער, ושם לילות כימים לתורה ועבודה לשם שמים, נחבא אל הכלים. ושמעתי כמה פעמים מאבי, שאמר לנו על אמו זקנתו גיטל שהחזיקה אצלו בביתו אחרי מות בעלה כמה שנים, והזהיר לבניו ובני ביתו, דעו שתכבדו אותה, כי מגואלינו ומקרובינו היא); ר״ש ה״ש מבאבוב (מאז היותי בוישניצא והוא סמוך אלי בבריגל, ידעתיו כי מייגע עצמו בדברי תורה, וממית עצמו עליה. מכיר אנכי אותו ודברתי עמו פא״פ, ומצאתיו מלא תורה ויר״ש); המהרש״ם עם ד״ת (כבר יצאו לו מוניטין בעולם); ר״י שמלקיש עם ד״ת (מכירו מאז השיב לו על מש״כ בבית יצחק, יו״ד, כז. ״האריך בסברות ישרות חריפות ובקיאות לאמיתה של תורה, והסכמתי עמו באיזהו מקומן של שבחים שכיוון האמת לדינא, ואמרתי יקוב הדין את ההר״. הולך בדרכי הפמ״ג כהשלמה לו). בפתח השער פלפולים. מדף מה ע״א חלק התשובות, לרבות לתלמידו רצ״ה בתרנ״ז, דף מה־נא.

תשובה אליו: מהרש״ם, ח״ב קכג כדומ״ץ גורליץ.
גורליץ, 52; טרנוב, ח״א, 216.

צִימֶר

ר׳ ברוך. אב״ד יגולניצה. אליו: בית דוד, קמט בתרס״ט.

ר׳ פנחס. דומ״ץ עיר חדש. אליו: צל״ח, קה בתרצ״ג.

ר׳ צבי צימר. ת״ח בסקלט.

תשובות אליו: מנחת שי, ח״א, עד; מח׳, שושנים לדוד, ח״ב, י׳.

ר׳ שלום ב״ר משה יהושע **צימר**

משמש בקודש אצל הדב״ח. זו׳ לאה. נפטר ביום י״ג אדר. בשואה נספו ילדיו הי״ד: א. ר׳ זלמן בצאנז; ב. ר׳ אברהם בצאנז; ג. שרה ריינהולד ומשפחתה; ד. פרל, בעלה ברוך אברהם בודנר מקשנוב ובנם יוסף; ה. ליבע ומשפחתה; ו. ר׳ יוסף שאול בקשאנוב. נשא את חנה בת רבי צבי יעקב וידבסקי. נספו באושוויץ ביום ד׳ אב תש״ג, עם ילדיהם יצחק אייזיק ומשפחתו, אברהם ודוד. שרד רק ר׳ משה יהושע באנטוורפן, חתן ר׳ שלמה ב״ר יעקב מרדכי לכנר, שנספה עם בתו שרה במטהאוזן ביום כ״ד כסלו תש״ג. הוציא לאור את ספר תפארת צבי יעקב מזקנו המקובל מקשאנוב.

צִימֶרמַן

ר׳ משה נחמן. ת״ח בקלוש. נפטר בתמוז תרל״ז. תלמיד רחי״ל סוסניצר שהשיב לו, שערי דעה, ח״א, קנא.

צִינְגֶר

ר׳ יצחק צינגר

בנו של ר׳ נחמן צבי הירש שנפטר לפני תרנ״ו. אבי משפחה ענפה ברוה־רוסקה (רוה, 99). הוציא לאור לפרנסתו ספרונים פופולריים שנמכרו ברחבי גליציה, והוסיף להם מהערותיו. חיבר גם בעצמו כמה ספרים.

הראשון בהם כרם ביבנ״ה. פרידברג לא רשמו, ולא ראיתיו. על דיני ומנהגי קידוש החמה הדפיס לקראת ה׳ ניסן תרנ״ז **זהרי חמה**, לקט מספרים עם מראי מקומות דרכי חיים משלו, קראקא, דפוס יוסף פישר, תרנ״ו, 32 עמ׳. משנחטף הדפיסו שנית בדראהאביטש, דפוס א.ה. זופניק, תרנ״ו, 36 עמ׳, הקדמה. המסכימים: האב״ד רי״פ בומבך (מכירו הייתי לשעבר... וכבר ראוהו גדולי הדור ויאשרוהו... ואחר הדפסתו בעודו בכפו יבלעוהו... ונדבה רוחו אותו לבוא בידים שניות מדברי סופרים, עם תוספות והגהות נכונות); ראל״ה מסטרי (ראה זה חדש הוא, לא נמצא באמתחת ספרותנו כמתכונתו וכמפעלו); המהרש״ם עם ד״ת (טוב עשה בעמנו בעתה ובזמנה); ר׳ אלימלך אשכנזי מהורודנקה בתרנ״ה (סידר אותו בסדר נכון וישר). בסוף ביידיש: הקדמה, דינים ומנהגים ויהי רצון שאחרי הברכה.

זכרון צדיקים, פאדגארזע, דפוס רש״ח דייטשער, תרנ״ז. **מדרש כונן** על סיפור בריאת שמים וארץ, עם מדרש מעשה חנוכה וספר מעין חכמה, הביאו לדפוס עם הוספות ותיקונים בתחילת תרנ״ט, יא ד׳. הסכמת ר׳ משה גרינולד מחוסט ניתנה לו בתרנ״ז כשאיקלע לאתריה: הרב המופלג בתוי״ש החסיד. במרוצת השנה הדפיס עוד: **אוצר המדרשים** מכתבי יד יקרי מציאות כפי שסידר וערך, טז ד׳, הקדמה. **גאולת הים**, סיפור מחיי השר מקוצי, נערך ונסדר על פי מקורות נאמנים, 14 עמ׳. **אלדד הדני** עם נוסחאות ישנות והערות, תר״ס, 14 עמ׳. **פעולת הצדיקים**, מאמרים, פנינים, סיפורים וחידושים למקראי קודש מגאוני עולם, (טז) עמ׳. ד״צ מוגדל בתוך חמשה ספרים ספורים נפלאים (ירושלים תשכ״ז), אחרי מעשיות מצדיקי ויסודי עולם. **שבע רצון** בתרס״א, 30 עמ׳, כמו קודמו. כולל סיפורי ר׳ בריש פרומר מאושפיצין שהועתקו מספר שלשה עדרי צאן, וסיפורי ר״ב ממזבוז שהועתקו ממעשה צדיקים ומפעלות צדיקים. חדש הוא רק מכתבו של ר׳ גרשון מקיטוב לגיסו הבעש״ט, שנדפס כאן לראשונה מכתב יד (הסיפורת החסידית, 42). ד״צ בישראל תשכ״ח.

ר׳ משה צינגר

נולד בקשנוב בשנת תר״ף לערך, לאביו ר׳ מנדל ב״ר אלטר, מחשובי חסידי באבוב בעיר. למד שם בישיבת עץ חיים, והיה מבחירי התלמידים, חריף, שקדן ונועם המידות. נספה בשואה הי״ד. ד״ת ותולדותיו, כר״ש, אדר תשמ״ג, מא־מב.

צִינְדֶלֶר

ר׳ (יצחק) איזיק. דומ״ץ מנוסטרישץ בתרמ״ט. במנויי בכ״ע מונקטש תרנ״א נרשם: צידיר.

צֵינְוִוירְט

ר׳ אברהם אביש ב״ר יצחק **צינוירט**

מוישניצה (תקמ״ב-תרל״ו)

נולד בשנת תקמ״ב כבכור לאביו ר׳ יצחק ב״ר אברהם, אב״ד הלישוי במורביה בשנים תק״ך-תקמ״ו בה האריך ימים מאה ועשרים שנה. שם משפחתו היה קלויזנר על כי ישב תמיד בקלויז, ורק בנו ראי״א החל לשאת את השם ציינוירט, על שם צעהן־וואַרט־עשרת הדיברות. הבטיח לצאצאיו עד עשרה דורות שבעת צרה ישתטחו על קברו ויוושעו, ואכן נכדיו עשו כן בזמן מלה״ע א׳ וניצלו. בחרדתו לחינוך ילדיו במדינה נגועת השכלה שלחם בקטנותם לגליציה, ובנו הצעיר ר׳ יעקב כיהן כאב״ד סנוק ודינוב.

ר׳ אביש נמנה על חסידי החוזה מלובלין, שכבר בגיל י״ד קרה לו מורה־מורנו. התישב בוישניצה וחתם בה בתקס״ז על נועם מגדים ועל דברי תורה (פ״ת), למברג תקצ״ג, עם בניו ר׳ איציקל ור׳ ליבוש. הקים בה קלויז לובלין שהתקיים עד לשואה. בשל כך היו היחסים משובשים עם האב״ד בעל אריה דבי עילאי, וגדולי האדמורי״ם התערבו להשלים ביניהם. אמרו כי בשל כך נפטר בן צ״ד ביום כ׳ ניסן תרל״ו, כ״ו שנים פחות מאביו. בהחזקת הקלויז המשיך בנו ר׳ יצחק (איציקל), וחיכוכים היו בגללו בינו לבין האב״ד רבי שלמה מבאבוב. נשא את ביילצא נכדת ר״ש מירוסלב, וכשנפטרה אמה גדלה על ברכי זקנה כבת. בניהם: 1. ר׳ חנוך הניך, פשטן בעל מדרגה. כשנפטר אביו נסע אל ר׳ יוסף מרימנוב ור׳ נטעלי ליפשיץ מויליפולי. רבים מצאצאיו נספו, ושרדו רק אלו שנקראים חנוך הניך; 2. ר׳ יוסף שעלה לירושלים, אבי משפחת ציינוירט הענפה בארץ, שממנה רמי״ם חשובים, משפיעים רוחניים ומחברים. מצאצאיו האדמו״ר מלעלוב־קרלין ובניו.

אהל שמעון, צד־צה.

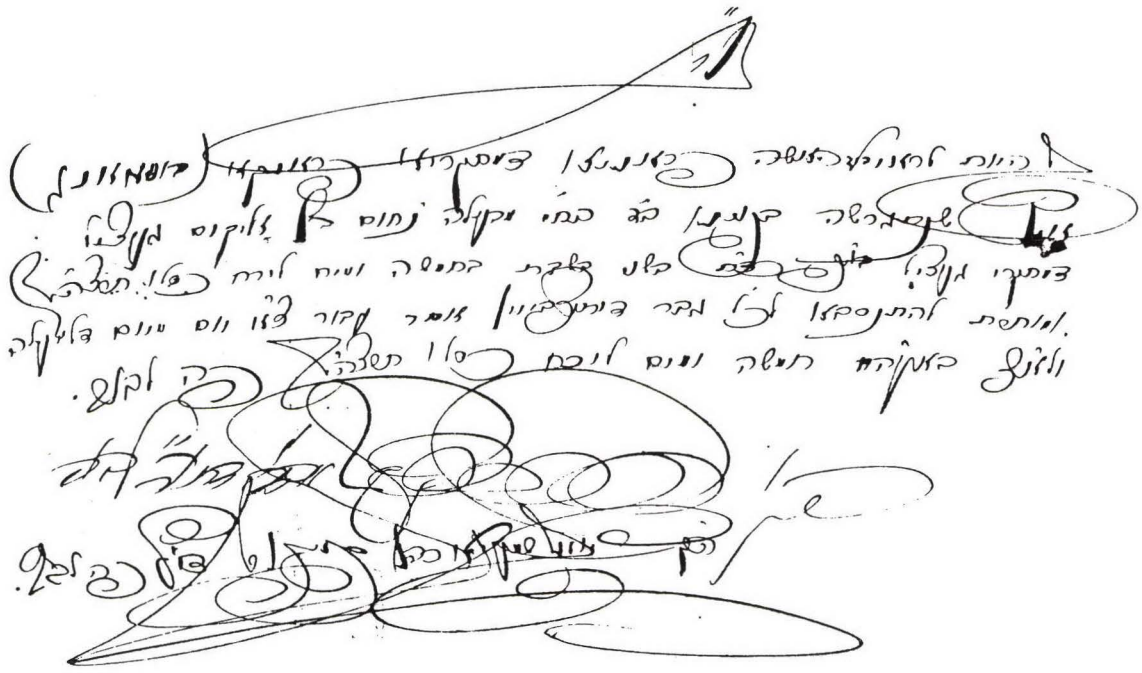
צינז, צינץ ראה לפי: **צונץ**

צִיף

ר׳ יצחק ציף

מטלומטש ולבוב (תרל״א-תרצ״ה)

נולד בשנת תרל״א למשפחה נכבדה בלבוב. תלמיד מהרי״א איטינגא, ר׳ יעקב ויידנפלד מהרימלוב, והבית יצחק שהסמיכו. נשא את בתו של ר׳ אורי שרגא פיבל טויבש מיאס מח״ס אורי וישעי. גיסו: יוסף רנד מניימרקט שנשא את רבקה. מתרנ״ז (הנכון: מתרנ״ח) רבה של טלומטש. בעל קומה, פניו שחומים כזית, זקנו המסולסל קצר, ופסיעותיו חפוזות. בשבת התפלל ליד ארון הקודש בקלויז ר׳ זיסלה בניגון מיוחד, וביטא



תעודה מבית הדין הגדול תוך העיר לבוב מיום ה׳ כסלו תרצ״ה בחתימת האב״ד ר׳ יצחק ציף והדיין ר׳ שמואל שמלקא רפפורט, לאשה פניה בוסמנג שנתגרשה אותו יום מבעלה נחום, ומותרת להינשא בעוד צ״א יום

כל מילה כהלכה. בחול התפלל בקלויז דחיים מלך. דיבר יידיש מגורמנת, וגם לא יהודים העריכוהו. לא ברח במלה״ע א׳, ונשאר בעיר ובזלוטשוב. עשה גם בוינא. בסוף המלחמה השתדל אצל השלטונות האוסטרים, לבל יתלו את הנכרים אוהדי רוסיה. באמצע המלחמה נבחר כראב״ד לבוב עיר מולדתו, ושב אליה בתר״ף. בעל השפעה רבה בעניני דת ודין. נפטר בשנת תרצ״ה, ועל כסאו עלה הרב משה אלחנן אלטר.

תשובות אליו: דברי שמואל (מודלינגר), יב בתרנ״ז; חבצלת, ח״ב, אה״ע, יח; מנחת יחיאל, ח״א, א, יא בתרפ״ה-תרפ״ח. בתרס״ט בתומכי ישיבת ברודשין. בתרע״ג חתם לצד ויזניץ בקונ׳ רשות בית דין צדק. בתרע״ח חתם עם עוד כ״ב רבנים על קול קורא להתישב בא״י. מכתבו מתרפ״ט בשו״ת מראה יחזקאל, מג.

טלומאץ, 34, 46, 63, 242, 300; ראיון אתו, טאגבלאט (לבוב), ד׳ טבת תר״ף.

צַלָּר

ר׳ אברהם

תלמידו של רצ״ה הורביץ מבראד המזכירו כב״א של ראס״מ (שארית צבי, סי׳ תקכד, דף יג ע״א). רבה של בילקמין. לא ברור אם הוא שההדיר בתר״ס את ספר זריזותא דאברהם.

תשובות אליו: דב״ח, ח״ב, אה״ע, קו בתרכ״ז לבילקמין; חיים של שלום, ח״א, ג. תשובתו מלפני תרנ״ד נזכרת בשדה יצחק ״וישרה בעיני״. רמח״א בלוך מזכיר שקיבל ממנו מכתב בתרס״ד (תשובותי להוטיקן, 88).

ר׳ נפתלי

נולד בשנת תרס״ו לאביו ר׳ צבי ישכר צעלער מבובוב. תלמיד הישיבה, ומוסמך לרבנות. כנראה ממשפחתו ר׳ שלמה בצאנז שאליו: ש״ב, מנחת יחיאל, ח״ב, מה.

ר׳ שמואל. רבה של חאצימירעז בתרס״ה. בתומכי ישיבת ברודשין בתרס״ט.

צַנְגֶר

ר׳ דוד אלימלך ב״ר יצחק פנחס **צנגר**

נולד בצאנז בשנת תר״ם, לאביו ר׳ יצחק פנחס ב״ר אלימלך נכד הפנים מאירות. נתחנך אצל ר״ש מבובוב רבו המובהק. נשא בתרס״ג את פריידה בת ר׳ יצחק רוטנברג תלמיד באבוב, והתישב כאדמו״ר בקראקא. בעצת רב״צ מבאבוב היגר בתרצ״ה לקנדה, כאדמו״ר לחסידים יוצאי גליציה. ניהל ביכ״נ שער דוד ומקוה במונטריאול. פעל בכל החוגים ליהדות ולטהרת המשפחה. נפטר בשנת תש״ך לערך, וארונו הועלה



הרב דוד אלימלך צנגר

למנוחות בירושלים. תמך בישיבת חיי עולם ממנה יצאה הלויתו, ונקבע בה שלט לזכרו.

תולדות אנשי שם, 106 ; אנציקלופדיה לחסידות, אישים, ח״א, תצ.

ר׳ יונה צנגר

בא מסביבת ברזסטוק לכהן כרב ומו״ץ ביסלו, כשהקהילה היתה עדיין בשכונת אולשוביץ הזעירה. אחרי כהונת שנתיים־שלוש חלה ונפטר במיטב שנותיו בתר״ל לערך, ואז הובא ראי״ה רובין. חותנם של ר׳ אברהם הירש ברנר, ושל תלמידו ר׳ אלימלך טהלר שנולד בזמיגרוד, והיה למדן תמים, מותיקי חבעלי־בתים וממיסדי הקהילה.

יסלו, 21, קצא, רסח.



ר׳ אלימלך טהלר

ר׳ פנחס צנגר. דומ״ץ זמיגרוד.

תשובות אליו: אבני צדק (ט״ב), יו״ד, נב ; בית יצחק, חו״מ, לב, לג, סו, אה״ע, ח״ב, לב בתר״ן-תרנ״ג ; מהר״ש, ח״ו, מז בתרס״א.

צֶנְזוֹר

ר׳ יוסף יוסקי ב״ר שמעון זאב וולף **צנזור** בנו של המכונה ר׳ וולף מנקר. דומ״ץ קראקא. חתם בתקצ״ב בשו״ת זכרון צבי מנחם, ל. נפטר ביום ג׳ ט״ו כסלו תקצ״ח. דומ״ץ בעיר גם אחיו ר׳ אהרן הירש. חתם בקנאת ציון דף טו נגד אסיפת ברונשוייג. נפטר ביום כ״ד אדר תר״ז. נוסחי מצבותיהם נשתמרו.

לוחות זכרון, תרנ״ז, 72, תרס״ד, 107, 110.

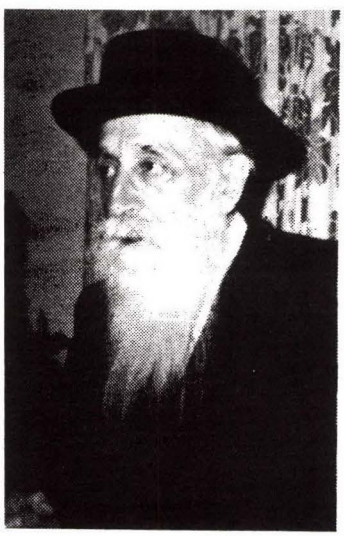
צֶנְזֶר

ר׳ חיים צנזר ראה לפי: **ר׳ חיים ב״ר מנחם נחום**

ר׳ יהושע ב״ר זאב **צנזר**

מקראקא וניו יורק (תרנ״ז — תשנ״א)

נולד בקראקא בשנת תרנ״ז, לאביו ר׳ זאב מחסידי בלז שניהל בית של תורה, ובשבת ראוהו עוסק בפלפולי אורייתא עם שבעת בניו. למד שם בבימ״ד בלז, ובגיל בר מצוה היה כבר בקי ביו״ד ח״א. הסתופף בצל המהרי״ד, וחרד לשמו. בפרוץ מלה״ע א׳ נמלט בגלל הגיוס להולנד, ועבר אל אחיו ר׳ משה באנטוורפן. בתום המלחמה שב לקראקא, ונשא את בתו של ר׳ יעקב שור מסטרי נכד התבו״ש וחסיד זידיטשוב. חזר לאנטוורפן, ועסק ביהלומים. נודע בפזרנותו לצדקה, ובידידותו עם הרב מרדכי רוקח מבילגוריי. כשפרצה מלה״ע ב׳ נמלט בניסים לצרפת,



ר׳ יהושע צנזר

פורטוגל וקובה. בכל מקום מסר נפשו לקיום המצוות, ועלה בידו. אחרי המלחמה הגיע לארה״ב, והתישב בוושינגטון הייטס שבמנהטן. הצליח במסחר, אבל עשה תורתו קבע. הגיד שיעורים עמוקים, ושטח שאלותיו לפני הרב יונתן שטייף. נפטר ביום ד׳ חשון תשנ״א.

ילדיו: א. ר׳ זאב וולף. נולד באנטוורפן בתרס״ז. למד בקובה אצל הרב שמואל אלטר, והרב אשר שוובל מח״ס ולאשר אמר עה״ת, ובארה״ב בתורה ודעת. חתן הרב יצחק גרוס מחסידי רדומסק ור״מ ישיבת באבוב בברוקלין. נספה בארץ בתאונת דרכים ביום כ״א חשון תשנ״א, ונטמן בחלקת בלז בהר תמיר. בניו: ר׳ קלמן, ר׳ שלמה, ר׳ אברהם, ר׳ אשר, ר׳ יוסי, ר׳ ישראל אליעזר, ושש בנות. מחציתם נשואים; ב. זו׳ ר׳ יעקב דב נוסבוים, מחסידי גור במונסי ותלמיד הפחד יצחק; ג. זו׳ ר׳ אפרים רובין בבלטימור, תלמיד לייקווד.

הרב שלום חיים פרוש, המחנה החרדי, כ״ו חשון תשנ״א, 26.

צְנָמוֹן

ר׳ יוסף ר״מ בדומברובה. אליו: חזון נחום, דף קטו ע״ב. אולי עבר לקראקא, ולשם השיב לו: מנחת אברהם (ריינהולד), לו בתרצ״ג. לר״י מנאווא: מהרש״ם, ח״ג, רצה.

ר׳ יחיאל מיכל(י). דומ״ץ רישא בפרבר וולויה. ממחנה חסידי צנז.

תשובות אליו: הרי בשמים, ח״ב, יג בתרנ״ב; שדה יהושע, נו בתר״ס.

רישא, 100, 105; ריישער יידן, 33.

צַ׳צְ׳קֶס

ר׳ שלום מרדכי הלוי. ממשפחת המהרש״א. מוסמך לרבנות, וכתב חיבור על הרמב״ם. סוחר פרוות בבוטשאטש, חוקר וכותב שירים. נשא את אסתר בת ר׳ יהודה הכהן פרב, ובנם הוא ש״י עגנון (תדהר, ג, 1463).

תשובה אליו: בית יצחק, חו״מ, יב, מו.

צרפתי ראה לפי: **פרנצוז**

צֶשִׁינוֹבֶר

ר׳ יהודה ליביש

מזולקיב (תרט״ז-תרצ״ב)

נולד בנרול בשנת תרט״ז. נסמך מרצ״ה אורנשטיין ורי״א איטינגא. עבר לזולקיב משנשא את אסתר חיה בת הראב״ד ר׳ משולם זלמן לורברבוים, והיא נשאה בעול הפרנסה מבית המזיגה שלה. למד בהתמדה בְּקלויז בלז שעות רבות ביממה, נ״ז שנה על מקום אחד בלי כל חופש, והצטיין בחריפותו. נסע תכופות לאדמור״י בלז. דומ״ץ זולקיב על מקום חמיו, ובזקנתו נתמנה כראש ביה״ד אצל האב״ד ר׳ פנחס רימלט. לימד שיעורי רש״י בביהמ״ד תבואות שור. בימים הנוראים היה הש״ץ בשחרית. נפטר ביום בדר״ח חשון תרצ״ב בן ע״ו אחרי שעיין במעבר יבוק חצי שנה קודם לכן, ועל מקומו נתקבלו ר׳ אלעזר אלטפסט ור׳ מנדל זייף. הניח כתבים רבים שאבדו. ילדיו: א. ר׳ יוסף יוזפא בהיבניב; ב. מלכה זו׳ ר׳ משה באב״ד מווארישׁ, אבי ר׳ יוסף מאנטוורפן שמסר לי פרטים אלו; ג. זו׳ הת״ח ר׳ משה קובלר, מגיד שיעור בביכ״נ חוץ לעיר בלבוב.

יוסף צבי בובר, זולקיב, 239.

קֶגִיל

ר׳ יצחק

דומ״ץ צאנז. גאון חריף, קדוש וישר, מתמיד מתוך עוני, ומרביץ תורה ללא תשלום. נפטר באשמורת האחרונה של יום י״ג אד״ב תרכ״ז, אחרי שהתאמץ להתפלל ואמר תורה, ובעיר שרר אבל כבד.

מאיר סאדגער, המגיד, יא, 96 א; מ.ע., העברי, ג, 187.

קַדִּישׁ

ר׳ אורי יצחק איזיק ב״ר אשר

מחסידי קמאי בסטרילִיסק, ונקרא ר׳ אורי סטרליסקר. מלמד תינוקות. חסיד מהר״י מבלז. עלה לירושלים. נודע בה כמקובל, ותלמידו הוא ריא״ז מרגליות. נפטר ביום ז׳ אייר תרע״א, ונטמן בהר הזיתים ליד הצדיק הפלאי. הדפיס בעילום שם: **פתורא דאבא** למנהגי האריז״ל, ירושלים תרס״ה. צולם מחדש בירושלים תשכ״ב וניו יורק תשל״ה ע״י נכדו ר׳ שרגא פיבל הורשובסקי, עיין ח״ב, 369. **מאורי ציון**, ליקוטי קבלה בסדר א״ב, ירושלם, דפוס רי״ד פרומקין, תרע״א, ג, נז ד׳. דפוסי צילום עם פתורא דאבא, מהדורות ניו יורק תש״י ותשל״ט וירושלים תשמ״א.

קַהל

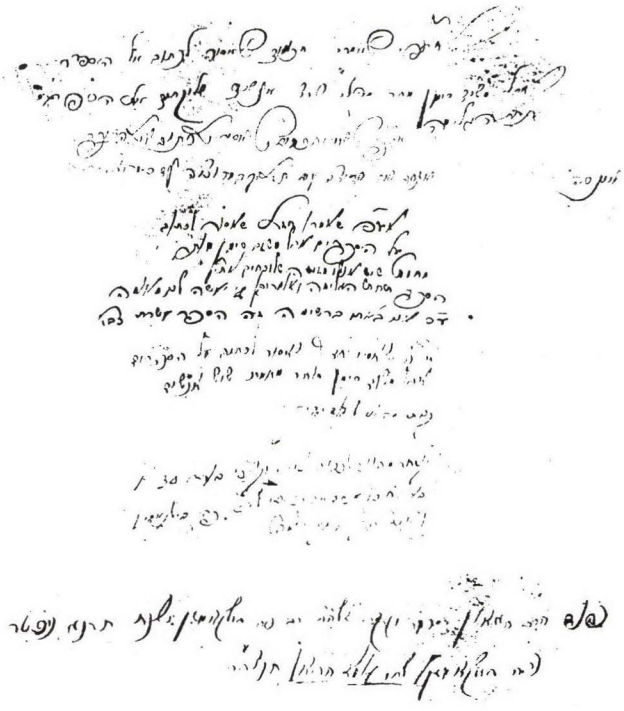
ר׳ אנשל

נולד בקמינקא. ״יושב״ שנים רבות בחצר האדמו״ר מסטרטין. לבסוף דומ״ץ רדיחוב. נערץ בעיר, ורבים באו ללמוד מפיו. מנע הפרעה למגבית הקק״ל. נשא

את רוזה בת ר׳ יעקב שמואל ראבפוגל (נולד תרכ״ה ברדיכוב, בעל אחוזה בכפר חמילנה. למדן חריף וירא שמים, ורבים במקום השתטחו על קברו בתפילה). בתו היא אמו של ר׳ יעקב שמואל ב״ר צבי אריה וייסמן ניצול השואה. מבני משפחת קאהל מחוליוב נספו: ישראל וזו׳ דבורה, בריש וזו׳ חוה, מרדכי וזו׳ מרים ומשפחותיהם.

ר׳ יעקב (יענקלה)

נולד בשנת ת״ר. אב״ד בילקמין כשלושים שנה. ירא ושלם, ענו וחסיד, ואהוב לכל. החזיק את קיום הת״ת המקומי. נפטר בעש״ק ה׳ אייר תרנ״ג בן נ״ג. רש״פ רוהטין אב״ד זלוטשוב הספידו בבית הכנסת, ולפי קריאתו נאסף סכום קרן להחזקת האלמנה והיתומים.



חתימת בעלות של הרב יעקב קאהל על ספר עטרת צבי שקנה בתרכ״ו במחיר

מקרוביו: אשר כורך, ב״ר יצחק בוכבינדר שנולד ברדיחוב, ב״ר קהת צבי (ואיידל) קוקיש שנולד ברוסיה מעבר לגבול, ומפחד חטיפה לצבא הובהר לגליציה ולמד להיות כורך.

תשובות אליו: חיים של שלום, ח״א ו־ח; מהרי״א הלוי, ח״ב, צז בתרל״ט; מהרש״ם, ח״ד, קה, ח״ה, מו בתרל״ד.

קמחז״ה, י״ח אייר תרנ״ג, 4; ל. גרובר, המגיד החדש, י״ט אייר תרנ״ג, 4; אשר כורך, בגולה ובמולדת, י׳.

ראה גם לפי: **כהן**

ר׳ יהושע אליהו. דומ״ץ נריוב.

תשובה אליו: מהרש״ם, ח״ד, מו בתרמ״ג (קוהן).

ר׳ צבי קאהן. אב״ד יגולניצה (מחז״ה, י״ט אדר תרס״ו, 4 ?).

★

ר׳ קהת. אב״ד אוסציא. בנו של הרב ז״ל.

תשובה אליו: מנחת שי, ח״ב, מד.

ר׳ קהת מוואריש. תלמיד הבעש״ט ומבני חבורתו. אחרי פטירתו נלוה לר׳ ליב שרה׳ס (פנקס, ח״ב, 184). נזכר בקהילות יעקב (יאליש) ערך ועד.

קוֹבְלֶר



ר׳ אליעזר ליפא ב״ר יצחק **קובלר**
מסקלט (תקנ״ד-תרמ״ד)

נולד בשנת תקנ״ד לאביו ר׳ יצחק ראב״ד סטניסלב. קרובו של הייטב לב. מתרי״ד אב״ד סקלט. למד בהתמדה מתוך הדחק. נפטר בשבת כי תצא אלול תרמ״ד בן תשעים, ולא הניח בן שימלא את מקומו. בנותיו: א. זו׳ ר׳ מרדכי צבי לנדמן, אבי ר׳ ישעיה אב״ד אזיפולי; ב. זו׳ ר׳ ישראל נתן אלטר בריקנשטיין.

תשובות אליו: ארץ צבי, אה״ע, ז; בר ליואי, ח״ב, אה״ע, ד, חו״מ, י׳, יד, יח, ח״ג, יו״ד, ב; בשמים ראש (הורביץ), כז; הגאון מטשבין, עמ׳ כד (פקסימיל תשובת הכוכב מיעקב בתרל״ז); דב״ח, ח״א, יו״ד, יד; חסל״א, קמא, יו״ד, לד, עא, תנינא, או״ח, מו בתרי״ז-תרכ״ב; כוכב מיעקב, נספח ב בתרל״ז (אלעזר ! ליפא); מהרי״א הלוי, ח״ב, לב בתרל״ג.

ל. רוזנצווייג, העברי, כ, שפה.

ר׳ גדליה מאיר קובלר. ת״ח בסקוהל.

תשובות אליו במשיב שלום. במשתתפי הפרדס (גוטויין), חו׳ ב־ג, אייר־תמוז תרצ״א.

ר׳ זלמן קובלר

רב בסטניסלב. חתן רצ״ה מרגליות. בנו: ר׳ מרדכי אב״ד בורשטשוב וקמניץ.

ר׳ יוסף קובלר. דומ״ץ, רה״ק וגביר בזלישטשיק.

תשובות אליו: האלף לך שלמה, אה״ע, קפא, קצט; בית יצחק, יו״ד, ח״א, לא (ז״ל); ש״ב, דבר משה, תנינא, מב, מג; זכרון משה, יו״ד, ג בתקצ״ח; חסל״א, תנינא, חו״מ, כא בתרי״ט; כנויי נדרים, יב ע״א; סת״ם, נו: סח ע״א; שו״מ, קמא, ח״ב, כב־כד, תנינא, ח״ד, קלד בתרי״ג.

ר׳ יצחק ב״ר מרדכי **קובלר**

בנו של ר׳ מרדכי אב״ד בורשטשוב וקמניץ. ראב״ד סטניסלב. בן אחות אביו של הישׁ״מ, ונכד ר׳ אהרן זליג מסטניסלב שהיה מפורסם בצדקתו, עד שאמרו עליו בדורו שהיה לו גילוי אליהו, ״נכד מהר״ם חתן המלך״. נשא את בתו של ר׳ צבי אב״ד לסקירוניא, בנו של ר׳ זלמן אב״ד סטניסלב, וחתנו של ר׳ אליעזר ליפא (ר׳ ליפמן) אב״ד צורטקוב נכד המהדו״ב והרמ״א. בנו: ר׳ אליעזר ליפא אב״ד סקלט.

ר׳ יצחק אליהו קובלר. ת״ח בזלישטשיק.

תשובה אליו: שו״מ, תנינא, ח״א, עה בתרי״ג.

ר׳ מרדכי ב״ר זלמן **קובלר**

בנו של ר׳ זלמן אב״ד סטניסלב, גיסם של שלושת גדולי ישראל: צלותא דאברהם, באר יצחק ומאיר נתיבים, ודודו של הבכ״ע. אב״ד בורשטשוב וקמניץ. ילדיו: א. ר׳ יצחק רב בסטניסלב; ב. ר׳ יצחק אייזיק הלוי איש הורביץ אב״ד פאטיק וראב״ד זלישטשיק, מחבר הספרים בכורי ענבים ושערי יצחק שבכתובים.
אהלי שם, 212.

ר׳ משה ב״ר משולם **קובלר**

נולד בשנת תר״כ לאביו ר׳ משולם מקולומיאה ושאץ. חתן ר׳ ישכר בריש מיברוב. בתרמ״ו אב״ד הערצא, ובתרמ״ח בפנטשא שברומניה. בתו זו׳ הרב אפרים פישל פריש.

ר׳ משולם בר״ע **קובלר**

בנו של ר״ע?, בנו של ר׳ שלמה אב״ד נדבורנה בשנות התק״ץ (פנקס, ח״ב, 329). רב בקולומיאה ובשאץ. בנו: ר׳ משה אב״ד הרצא ופנטשא ברומניה.

לש״ב הנגיד, מחזה אברזם, ח״ג, יו״ד, ס, סא בתרמ״ד.
אוצר הרבנים, 15081, 15704, 18603 (משובש).

ר׳ שמעון קובלר. אליו: זכרון משה, או״ח, יח.

קַוֶה

ר׳ ישראל הלוי קווע. דומ״ץ שצריץ עד מלה״ע א׳.

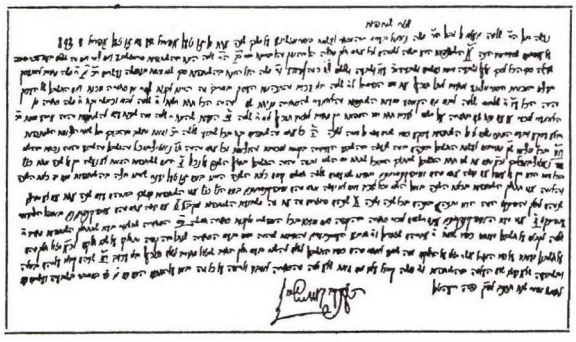
תשובות אליו: הרי בשמים, ח״ג, קיח בתרס״ב; מהרש״ם, ח״ז, צו בתרנ״ה; שדה יצחק, נא (לר׳ ישראל ברוך!).

ר׳ צבי הירש. חתן דומ״ץ ברודי. אליו: חיים של שלום, ח״ב, סז.

קַוֶה־שַׁיִן

ר׳ יעקב

דומ״ץ רוהטין וממלא מקום הרב. נמוך, מכונס, שקוע בתורה ובהלכה. העריכוהו מאד בגלל יושרו והיר״ש שלו. לימד תלמידים, ובהם ר׳ אברהם דוד שפיגל הראב״ד האחרון בעיר, ובנו יצחק שיין שרשמו את חידושיו. נקרא הדיין הזקן, וכשנבצר ממנו למלא את תפקידו, נקרא בתרס״ד כדיין ר׳ מאיר הענע מסטרליסק. נפטר בתרס״ו. ילדיו: א. יצחק וזו׳ רבקה.



פסק בוררות בכתב ידו וחתימתו של הרב יעקב קוה־שין מתרנ״ב, בין הסוחרים ר׳ שלמה מאלק ור׳ משה נאגיל

ילדיהם: נפתלי בר״ג, מני ומשה; ב. חנה זו׳ ר׳ דוד יופיטר הי״ד; ג. סאשע קאווי מני; ד. לאה; ה. אברהם (משובש).

תשובות אליו: אבן יקרה, קמא, יו״ד, כ; הרי בשמים, חמישאה, סא בתרס״ו; מהרש״ם, ח״ב, לח, לט, רנז, ח״ג, כו, נד, צח. בסוף ספר אוד מוצל מאש חליפת מכתבים אתו בתרס״ה-תרס״ח!
רוהטין, 87, 109, 118, 162 - 163.

קוהל ראה לפי: **קיל**

קוהן ראה לפי: **קהן**

קְוורְגִיל

ר׳ יעקב הירץ. אליו: שו״מ, קמא, ח״ג, קמח.

קוזֶרְנִיק

ר׳ אלתר חיים

דומ״ץ סוכא שנים רבות. נפטר ישיש בשנת תרפ״א.

תשובות אליו: אהל יהושע, ח״ב, כד, סב בתרס״ח; אמרי יושר, ח״א, קכו; מהר״ש, ח״ג, מב, ח״ה, נט, ח״ו, צז בתר״ע-תרע״א.

קוּטֶן



ר׳ אלכסנדר סנדר קוטן

מזלוזיץ (תר״ם*-ת״ש*)

רבה של זלוזיץ בין שתי המלחמות, על מקום ר׳ אשר שהיה כנראה אביו. בתו נישאה לבנו של הרב נחום ויידנפלד מדומברובה.

תשובות אליו: אמרי דוד, יח קסו בתרפ״ט-תרצ״א; חבצלת, ח״ב, חו״מ, ט בתרפ״ג (ר׳ אלכסנדר יעקב!); חזון נחום, פ בתרצ״א; צור יעקב, ח״א, קמט בתרצ״א.

ר׳ אשר ב״ר שלמה יעקב קוטן

מזלוזיץ (ת״ר*-תרע״ו*)

בנו של ר׳ שלמה יעקב אב״ד לשנוב. רבה של זלוזיץ חדש. בחותמי דרש משה אוסטרר תרל״ט, ואמרי דוד תרמ״ו כראב״ד. נפטר באמצע מלה״ע א׳ (בתוך הגולה, ל). בנו כנראה ר׳ אלכסנדר סנדר שעלה על כסאו. בתו נישאה בטבת תרס״ט.

תשובות אליו: ש״ב, הרי בשמים, חמישאה, ו בתרס״ד; מהרי״א הלוי, ח״א, קצג. אליו או אל אחיו: דברי שאול ויוסף דעת, ח״א, דף כח ע״א בתרכ״ד.

ר׳ יוסף אהרן ב״ר שלמה יעקב קוטן

מלשנוב (תק״ץ*-תרמ״א)

בנו של ר׳ שלמה יעקב אב״ד לשנוב. נשא את בתו (נפטרה אחרי תר״ס) של ר׳ ישראל אברהם (חתן ר׳ משה שפירא אב״ד סלאוויטא ב״ר פנחס מקוריץ), ב״ר פנחס (חתן ר׳ שמואל יהודה ב״ר גדליה מליניץ מח״ס תשואות חן), ב״ר ישראל אברהם, בנו של ר׳ משולם זוסיא מאניפולי וחתנו של רז״ו מטשרני־אוסטרהא. רבה של לשנוב כעשר שנים. בשריפת העיירה בתר״ם כלה רכושו, ועבר אל אחיו אב״ד זלוזיץ. גם כאן בזלוזיץ ישן פרצה שריפה ביום ג׳ ל״ג בעומר י״ח אייר תרמ״א, ועלה באש ביהכ״נ ובית הרב שבו. רי״א נלכד למוות עם הגבאי, ושני אנשים נכוו קשה. בני המשפחה נסו בהותירם שני ילדים, ואחותם שסיכנה עצמה להצילם נשרפה עמהם. האלמנה נדדה עם הילדים, ולבקשתה הבטיח לה האדמו״ר מבלז, שיורה לשמור את רבנות לשנוב לבנה הגדול בן הי״ב. בינתים הגיע לשם רב ששילם 500 רו״כ לבנית ביהמ״ד, והצטייד במכתב מבנו של הרבי מבלז. סבלה מדוחק רב, עד שבתרנ״ג עלה בנה ר׳ שלמה יעקב על כס הרבנות בעיירה.

העברי, יז, רצב, יח, רלב.

ר׳ יצחק ב״ר משה חיים אפרים קוטן

מטיסמניץ (תר״א-תרס״ז)

נולד בברדיטשוב בשנת תר״א, לאביו ר׳ משה חיים אפרים ליברזון נכד הבעש״ט (ראה: ח״ג, 450). מאימת הצבא הבריח בתרי״ח את הגבול ללשנוב שבגליציה, עם שני אחיו. אחד עבר לבוקובינה ושינה את שמו לגוטסמן, והשני הוא ר׳ ישראל ליברזון האדמו״ר מסאהל בקולומיאה. צורף לתעודת לידה אצל הצדיק ר׳ שלמה יעקב קוטן אב״ד לשנוב, וקיבל את שמו. נשא בתרי״ט את בתו גולדה, נפטרה בתרפ״ה בטיסמניץ. נסמך מחמיו וממהר״י מבלז. התישב בבראד, ועל שמה נקרא. בטעות נכתב שהיה זמן מה אדמו״ר במנוסטרישטש.

בתרמ״ז עבר לטיסמניץ, ויהודים רבים מכל הסביבה נהרו אליו לשמוע ד״ת, עצה נאמנה או רפואה. קנה בית גדול עם גינה, ובו פתח בימ״ד מרווח. הנוצרים קנאו בארמונו, והקימו צלם מולו. בעל השפעה רבה על חיי היהדות בעיר, ורבים השיב מעוון. נפטר ביום ה׳ תולדות כ״ד (צ״ל כ״ז) חשון תרס״ז (ולא תרס״ד, תרס״ו, או כ״ז אלול תרע״א), בהניחו ג׳ יתומים בבית. המונים נהרו ללויתו, והאזינו להספדי האב״ד, וחתנו מ״מ ר׳ יוסף הגר.

ילדיו: א. ר׳ מתתיהו בכורו האדמו״ר ממנוסטרישטש וסטניסלב; ב. ר׳ שלמה חיים. נשא את דבורה בת דודו אחי אביו ר׳ ישראל ליברזון מסאהל בקולומיאה. אולי הוא חמיו של ר׳ אריה יהודה ליבוש הלר; ג. ר׳ יחיאל מיכל הסוחר; ד. ר׳ אפרים. חתן סוחר בבילין, ועבר אליו; ה. רבקה לאה (או רחל) זו׳ ר׳ מרדכי טברסקי ממאלין־רוסיה, ב״ר גדליה וזו׳ טריינא בת ר׳ פנחס שפירא מסלאוויטא. ילדיהם: ר׳ ליבוש בגליציה

ור׳ אהרן בחאטין; ו. סערל זו׳ השניה של רבי אברהם יוסף איגרא מזלין וקשאנוב; ז. דבורה זו׳ רצ״א שפירא אדמו״ר בלנצוט. בניו: ר׳ יצחק שפירא־קוטן, ור׳ אלימלך קוטן־שפירא אבי ר׳ יצחק האדמו״ר מטיסמניץ ולנצוט בניו יורק, שנשא את רחל פיגא בתו הצעירה של ר׳ אלישע ה״ש מגורליץ; ח. יוכבד זו׳ ר׳ יוסף הגר, אדמו״ר על מקומו ואח״כ אב״ד טיסמניץ; ט. רחל זו׳ האדמו״ר ממוגילניצה בפולין; י. האדל זו׳ סוחר בקראקא (ר׳ נטע מיכלזון? שחתם בתרמ״ט עם חמיו מטיסמניץ); יא. יענטעלע זו׳ רמ״מ הגר ב״ר חיים האדמו״ר מאטיניא.

שק״ל, קמחז״ה, י״ב כסלו תרס״ז, 5; טיסמניץ, 28, 53-57, 142, 159, 177-179, 230, 233.

ר׳ מתתיהו (מתיסל) ב״ר יצחק **קוטן**
ממנוסטרישטש וסטניסלב (תרכ״ה-תרצ״ה)

נולד בשנת תרכ״ה כבכור לאביו ר׳ יצחק מטיסמניץ. אדמו״ר במנוסטרישטש. אחרי (לפני) מלה״ע א׳ התישב בסטניסלב. ת״ח מובהק, ואהוב על הציבור.



רבי מתתיהו קוטן (מימין) ורבי שלמה חיים קוטן מסאהל

בעל תפילה מעולה, וגבאי בית מדרשו בעיר: ר׳ אריה אמסטר ור׳ זלמן ספירשטיין. נפטר בן שבעים ביום י״ח שבט תרצ״ה. ילדיו: א. פרידל זו׳ השלישית של רבי יעקב יוסף טברסקי מסטניסלב (ח״ג, 12). בנם ר׳ יוחנן יליד תרפ״ה גר במנצסטר, וכיום בבית וגן. שרד: ב. ר׳ אהרן אריה ליב. נולד בטיסמניץ ביום ה׳ חשון תרנ״ד. ראש ישיבה בבילויץ לפני מלה״ע ב׳. נשלח לסיביר עם זו׳ וג׳ ילדיו. אחרי המלחמה אב״ד בדכאו, ופעיל במינכן בארגון רבני גרמניה. מתש״ט רב ביהכ״נ בני מתתיהו בניו יורק.

תשובות אליו: וישב משה, לה בתרס״ג למנוסטרישטש; מחנה יהודה, ח״ב, שו״ת מהרי״ג, לה בתרס״ג. לר׳ ישראל בהה״צ ממנוסטרישטש: תפארת יוסף, או״ח, יד.
שם ושארית, מג; החסידות, 167; מנוסטרישץ, 28,21; סטניסלב, 364; טיסמניץ, 57, 233.

ר׳ שלמה יעקב ב״ר אריה ליב **קוטן**
מלשנוב (תק״ן*-תר״ל*)

בנו של ר׳ אריה ליב אב״ד לודמיר־ולדימירץ. רבה של לשנוב, ובמנויי נזיר השם תרכ״ט חתום משם עם חתניו: ר׳ יצחק (ליברזון־קוטן מטיסמניץ) ור׳ משה. בתרכ״ד קורא לו השו״מ: הישיש. על מקומו בלשנוב בנו ר׳ יוסף אהרן. בנו גם: ר׳ אשר אב״ד זלוזיץ.

ר׳ שלמה יעקב ב״ר יוסף אהרן **קוטן**
מלשנוב וברודי (תרל״ג-תש״ג*)

נולד בשנת תרל״ג לאביו ר׳ יוסף אהרן אב״ד לשנוב. נתיתם בילדותו, וכשגדל נעשה בתרנ״ג אב״ד לשנוב על מקום אביו. אחרי מלה״ע א׳ ראב״ד ברודי. לפני השואה אב״ד ולדימיר־ולדימירץ היא לודמיר. חתן ר׳ מנחם מוניש הלפרין שו״ב ברודי. עבר על חידושי חמיו לפני הדפסתם בספרו מנחם משיב נפש, והוסיף הערות הכלולות בספר. ר׳ אלכסנדר אב״ד זלוזיץ אינו בנו.

תשובות אליו: מח׳, חזון נחום, צד בתרצ״ז לוולדי־מרץ; מהר״ש, ח״ח, קכ בתרפ״ה לבראד; משיב שלום, רלג בתר״ץ; צל״ח, קכ בתרס״ז ללשנוב. בשבט תרס״ח חתם באין תנאי בנישואין.
אהלי שם, 250; פנקס, ב, 305.

קוֹיף

ר׳ אלימלך סג״ל. חתן הרב מקנטשוגה. תלמיד השו״מ שהשיב לו: תנינא, ח״ד, קפא, תליתאה, ח״א, פה.

קויפמן ראה לפי: **קופמן**

קוך ראה לפי: **ר׳ יהושע** מקוסוב (ח״ג, 193)

קוֹלֶר

ר׳ יהושע

מחכמי בראד. נשא אשה טובת לב. בתו שפרה זו׳ ר׳ שמעון קליגר, משרידי הדור הישן בדולובוב שליד רידיק ובארץ. הניחו דורות ישרים בישראל.
רודקי, 136.

קוסובר ראה לפי: **ר׳ יצחק** מיגלניצה (ח״ג, 266)

קו״פ (קלינקופמן?), **ר׳ אלימלך** הלוי. דומ״ץ חירוב.
בירך את האב״ד ר׳ פנחס רימלט להיבחרו לזולקיב (מחז״ה, י״ז אב תרס״ה, 8).

קופהון, ר׳ דובריל. ת״ח בקולומיאה.
תשובה אליו: אורין תליתאי, קנז.

קוֹפְטַיל

ר׳ דוד יצחק

נולד בצאנז לאביו ר׳ חיים צבי, ואחיו ר׳ יעקב ליב כיהן בה כדומ״ץ. הובא לאינטרדם ע״י האב״ד ר׳ מרדכי יהודה לעוו, כדי ללמוד עם בניו. דומ״ץ הראשון בביסטריץ, ואח״כ ראב״ד כשלושים שנה עד



הרב דוד יצחק קופטייל

תרמ״ו בה נתקבל על מקומו הרב יהונתן בנימין הלוי הורביץ. הקים בימ״ד לחסידי צאנז-סיגט, והעמיד דור חסידים בעיר. ביתו אכסניה לאדמו״רים שבאו לבקר. החזיק שם ישיבה קטנה, ובין תלמידיו רא״י פריינד אב״ד נאסאד. התפטר כשבנו את בית הכנסת שלא לפי דעתו. נפטר ביום ח׳ אב תרפ״א. בנו ר׳ מרדכי שבתי נפטר ביום י״ג סיון תש״א, ויש תצלום מצבתו. ילדיו: ר׳ חיים פנחס, ר׳ יעקב ליב, ר׳ ראובן, ר׳ דוד יצחק, ר׳ יחזקאל אברהם הרש, שיינדל זו׳ ר׳ אהרן יוסף מרקוביץ, איטא זו׳ ר׳ יודל ורצברגר, זו׳ ר׳ פסח אהרן, זו׳ ר׳ ליב וידמן השו״ב ומו״ץ שבא



ר׳ מרדכי קופטייל

מגליציה, זו׳ ר׳ משה הרש וידמן, זו׳ ר׳ משה מרלינג חזן בארה״ב.

תשובות רבות אליו בשו״ת מאור יהושע מנאסאד. במנויי חידושי אדב״ע תר״ם. נזכר בהקדמת ים הרחב, ח״א, עמ׳ כד.

חכמי טרנסילבניה, 204; ביסטריץ, 14, 28-29, 103-108.

קוֹפִילֶטִיס

ר׳ קופל

אבי המשפחה ועל שמו נקראת, בנה של פרל אחות התוי״ט. היה לו כתב יחוס מגדולי עולם עד דהע״ה. נולד בשנייטוך שבאשכנז, ושמו המלא יעקב קופל קמואל. אחרי הגירוש התישב בטשכנובצה. בא לקולומיאה כגביר עצום, עם חביות מלאות זהובים אדומים. בנה מכיסו את כל מוסדות העיר, כביכ״נ, בימ״ד ומקוה. גאון וצדיק ששמו הטוב נודע בכל פולין, וגם אחרי כמה דורות נקראה משפחתו דגל הזהב-קאפילעטיס. מבניו ובנותיו יוזכר: **ר׳ זלמן.** נשא את זו׳ בלומא, אחרי הריגת אביה הקדוש בנו של הט״ז בשנת תכ״ד. בנותיו: חיה זו׳ ר׳ קופל חסיד אבי רמ״מ מקוסוב; זיסל זו׳ הגביר ר׳ שאלתיאל אייזיק שטרנהל מקלוש. בנו: **ר׳ משה.** נשא את חאני אחות ר׳ ישראל זקנו של היש״מ. בתו: זו׳ ר׳ יוסקי דומ״ץ וראב״ד קולומיאה ש״ב של גיסתו חיה בילא, בנו של ר׳ שאול אב״ד הורודנקה שהתיחס לבת החכ״צ. בנו: **ר׳ יהודה ליב.** נשא את חיה בילא, נכדת הרבי ר׳ השל אולי דרך ר׳ שאול מאמשטרדם, והיתה בתה של בלימא, בת ר׳ שואל חריף אב״ד זורובנא אלסק ועוד, שזו׳ רוזה נכדת רוזה הזהב בת ר׳ נחמן ב״ר יצחק שרנצלס מלבוב, בנו של ר׳ יעקב אב״ד טרמבובלה וראב״ד לבוב, ב״ר משה חריף אב״ד לבוב. ילדיו: א. רוזא זו׳ ר׳ נפתלי נכדו של הסמיכת חכמים ובנו של ר׳ משה מטשורטקוב ש״ב של חמותו חיה בילא, בנו של הרב איציק מברודשין, ב״ר יוסף בורשטינר, בהג״ר איציק פ״ת בהקיקיון; ב. ר׳ הירש חיים. נשא את בת אחיו: ג. ר׳ שאול. חתן ר׳ הירצלה מבראד, בנו של הג״ר דוד טבלי מליסא, וחתנו של ר׳ שלמה ר׳ אבוש מקולומיאה שהתקרב לבעש״ט ע״י מעשה שהיה; ד. **ר׳ אליעזר.** ילדיו: א. זו׳ ר׳ חיים שרף; ב. זו׳ ר׳ הירש וולף, ובתם חאנצי זו׳ ר׳ שלמה הלר ב״ר משולם פייביש מברודשין. שני הגיסים נכדי ר׳ אייזיק שטרנהל מקולומיאה, גיסו של הסב ר׳ משה; ג. **ר׳ אפרים פישל.** ילדיו: א. בלומא זו׳ ר׳ מנדל בר ראט; ב. חאנצי זו׳ ר׳ קהת, נכד ר׳ קהת שור מגווזדיץ מזו׳ הראשונה; ג. ר׳ יהודה ליב מקולומיאה וצפת, כותב מגילת היוחסין של המשפחה (נחלת צבי, ב, קי-קיז, עם פקסימילים), ונכד ר׳ קהת שור מגווזדיץ מזיווגו השני.

ר׳ קופל מקולומיאה
|
ר׳ זלמן
|
ר׳ משה
|
ר׳ יהודה ליב
|
ר׳ אליעזר
|
ר׳ אפרים פישל
|
ר׳ יהודה ליב מקולומיאה וצפת
(תקפ״ה-תר״ס*)
|
ר׳ אליעזר דובריל מצפת

ר׳ יהודה ליב

נולד בקולומיאה בחודש אב תקפ״ה לאביו ר׳ אפרים פישל. ביום י״ז אדר תקצ״ט נשא בקופרניץ שליד אקופ את בראני אסתר, בתם של ר׳ אליעזר בער ב״ר יונה מסקאלא, חתן ר׳ פייביש פנחס, חתן ר׳ דוד אב״ד יגולניצה מח״ס ברכת דוד, ושל ברריינה אסתר בת רייזיא בת ר׳ פייביש פנחס אב״ד הריאני ליד קמניץ ברוסיה, ש״ב של רמ״פ הלר מזברוז, ועוד יותר קרוב לרבי ארון קליוווניר. בהריאני גר גם אחיה ר׳ דודל דעם ראבס, אבי ר׳ משה שהיתה לו שם משפחה גדולה. נסע מקולומיאה ביום א׳ י׳ סיון תר״ה, והגיע לצפת ביום ד׳ י״ח תמוז עם זו׳ ובתו הבכירה. בערב סוכות עלה אביו לטבריה. עבר אליו לזמן מה עד שנפטר, וחזר לגור בצפת.

ילדיו: א. שינדל בילא. נולדה בקולומיאה ביום ה׳ ח׳ תשרי תר״ד. נישאה בצפת ביום ד׳ ב׳ ניסן תרי״ח לר׳ אברהם שלמה, ב״ר שלום מאיר (חתן ר׳ אליעזר זאב מביטשטשי), ב״ר אברהם שלמה (חתן ר׳ שמואל ר׳ איכלס ב״ר ליבר מברדיטשוב), ב״ר ישראל חיים חתן ר׳ שלמה מקרלין, ב״ר אברהם המלאך. ביום כ״א סיון תרכ״ב נולדה בתם בת שבע לאה. נישאה ביום ג׳ י״ז טבת תר״ם לר׳ מאיר ב״ר יאיר חיים מירושלים, ב״ר מרדכי (חתן ר׳ אליעזר זאב מביטשטשי), ב״ר יחיאל מיכל מקומרנא (חתן ר׳ זלמן מ״מ מקומרנא נכד החכ״צ), ב״ר ארון ליב מפרימישלן; ב. ר׳ אליעזר דובריל. נולד בטבריה ביום ב׳ כ״א תמוז תר״ז. נשא בעש״ק י״ד שבט תרכ״ד בצפת את בתו של ר׳ משה חיים אפרים (חתן הגביר ר׳ וולף עוזר מקשינב, ב״ר ישראל ב״ר נחמן, ב״ר זאב וולף קיצס מתלמידי הבעש״ט), ב״ר אהרן (זו׳ פרידה בת רי״ל מח״ס שבחי הבעש״ט ומו״ל תשואות חן, ב״ר דובר מליניץ תלמיד רבי גדליה מליניץ), ב״ר צבי הירש (זו׳ טאביא בת ר׳ ישכר בר אב״ד מזבוז, שנקרא בפי כל ר׳ קרח כי היה ממשפחת הקרחי), ב״ר דוד מסדילקוב שנשא את עטל בת הדגל; ג. ציפיא יענטא ילידת ר״ח אלול תרט״ז. נישאה בעש״ק י״א ניסן תרל״ב ליוסל בן שפרה לאה בת מרים (זו׳ ר׳ יוסף ב״ר חיים משה מסטפין, ב״ר דוד המגיד מסטפין חתן המגיד מזלוטשוב), בת חנה יוטא אחות ר״י מרוזין (זו׳ ר׳ יצחק הרב מגראנוב, ב״ר מרדכי מקרמניץ בהמגיד מזלוטשוב), ואמם חוה (זו׳ ר׳ שלום בן המלאך גיסו של ר׳ ישראל מ״מ בוהפלו ב״ר אברהם מפרוהוביטש, בתו של ר׳ אברהם מפרוהוביטש, ב״ר צבי הירש מקרשטשוב שבנו ר׳ אברהם חתן רבי נחום מטשרנוביל), בת רעכיל מלכה בת ר׳ נחום מטשרנוביל; ד. האדיא ילידת ל״ג בעומר תרכ״ב. נישאה ביום ד׳ ז׳ שבט תרל״ה לר׳ נפתלי ב״ר שמחה דוד (זו׳ חנה בת ר׳ נחמן מטולטשין, שהיה בנה של חיה בת ר׳ נחמן מברסלב, וחתנו של ר׳ ברקי ב״ר שלמה מקרלין, אשר היה תחילה חתן ר׳ ברוך ממזבוז, ונשא בזיווי״ש את נכדת ר׳ דוד אב״ד אוסטרהא מבני החבריא של הבעש״ט), ב״ר אפרים (בן מירל לאה בת רבי דוד ליפיוויצר, ב״ר אפרים מ״מ סקול מתלמידי הבעש״ט. נשא את פיגא בת ר׳ יחיאל אחי ר׳ נחמן מברסלב בני פיגא זו׳ ר׳ שמחה ב״ר נחמן מהורודנקה), ב״ר נפתלי, ב״ר יהודה ליב, ב״ר יעקיל מנמירוב, כולם גדולים וצדיקים מחברי ספרים שלא נדפסו; ה. עטיא סעריל. נולדה ביום ד׳ אייר תרכ״ד. נישאה ביום ד׳ ד׳ אלול תר״ם לר׳ יאקיל ב״ר דב ברל ב״ר יהודה אריה, שהיה בנו של רמ״מ צוזמיר אב״ד מאהליב רבתי, ונשא את צביה בת שרה רייזיא זו׳ ר׳ משה וולף ב״ר אברהם בר אוירבך מחמלניק חתן התולדות, בת ר׳ צבי בן הבעש״ט, שהיה גיסו של בעל התולדות בנשאם שתי אחיות.

קוֹפֶל

ר׳ אליהו הלוי. דומ״ץ טורקא. ת״ח מובהק ונקי כפים (טורקה, 40). נפטר לפני תרצ״ז.

תשובה אליו: שושנים לדוד, ח״ג, סא. במשתתפי אסיפת חכמים, ד, תרע״ב, עמ׳ לג.

ר׳ יוסף יצחק אב״ד גבוזדזיץ. אליו: האלף לך שלמה, אה״ע, קנד.

קוֹפֶלֶר

ר׳ מנשה(לה) **קופלר**
מבריגל (תר״ך*-תר״ץ*)

דומ״ץ בריגל עם ר׳ חיים טייטלבוים. לא בא ממשפחה מיוחסת, אבל הצטיין בלמדנותו. תמיד ראוהו רוכן על ספר, וגם בהליכתו שינן תלמודו. לא לבש בגדים

רבניים, ולא התנשא על הבריות. לא ישב במזרח, והיה מעין מתנגד בלי חסידים. הרובע שלו לא נפגע בשריפת תרנ״ד, ולרחוב קראו על שמו. נקרא חכם העיירה, וצורת תוכחתו לצעירים מצאה מסילות לליבם. גויים כיהודים העריכוהו בגלל פשטותו, והעדיפו בוררות אצלו. פעם הושיע את הברון גץ מאוקוצ׳ים במשפט מסובך, ומאז שלח לו כל שנה פחמים ותפוחי אדמה. נפטר ישיש בתר״ץ לערך, והניח צוואה שלא יקברוהו עד שיוסכם על ר׳ שלום בכורו מזו׳ השניה כממלא מקומו. בנו הצעיר ר׳ משה. עוד בן הב׳ ליבוש הי״ד, ר״מ בישיבת באבוב בעיר.

תשובות אליו: יד שלום, יג, ל, לח, ס, סב, עב בתרנ״ח; מהר״ש, ח״ה, מא בתרס״ט; מהרש״ם, ח״א, קמב, ח״ב, קעה, ח״ז, קצח.
בריגל, 11, 17־18, 115, 229־230, 236־238.

ר׳ משה יעקב קופלר. מזכיר הקהילה האורטודוקסית בסיגט. כתב בתרח״ץ את דף מגילת היוחסין של משפחתו. אביו ר׳ אברהם דב (בערצי), נפטר בסיגט בתרע״ב, ב״ר מרדכי ליב וזו׳ יוטא כהנא נכדת בעל קונ׳ הספיקות. אמו בלימה בת ר׳ צבי וייס מפוליען (זו׳ ראכעל אחות ר׳ יהודה עבר רוזנברג מביטשקוב חמיו של רא״פ פלדמן, בני ר׳ יעקב מסיגט — זו׳ ניסל אחות ר׳ יוסף חתן המראה יחזקאל, בת ר׳ נחמן כהנא מסיגט בנו של קונ׳ הספיקות —, ב״ר אברהם עביר מזוויטקא מחסידי העט״צ, ב״ר ליב וזו׳ חיה בת רבי מאיר מרשינקא שליד טורקא וזו׳ בת ר׳ יצחק חיות אב״ד סקוליע), ב״ר מאיר מזוויטקא וזו׳ בלימה בת ר׳ אברהם עבר רוזנברג מזוויטקא.

ר׳ משולם קופלר. ת״ח בכפר פליפטש.
תשובה אליו: מחזה אברהם, ח״א, כז בתרס״ה.

ר׳ שלום ב״ר מנשה **קופלר**

נולד בשנת תרס״ט לאביו ר׳ מנשה דומ״ץ בריגל, בכבור מזו׳ השניה. למד בבית מדרשו של הדומ״ץ ר׳ חיים ט״ב עם אחיו הצעיר. תלמיד ישיבת באבוב, ובגיל עשרים נסמך להוראה. ר״מ בישיבת באבוב בגורליץ. כשנפטר אביו ציוה שלא יקברוהו עד שימנו את בנו על מקומו, ובלחץ הקהל נאלץ האב״ד להוציא לו כתב מינוי. נספה בשואה הי״ד.

קוֹפְמַן

ר׳ אהרן אריה

רב ושו״ב בוישניובטשיק שליד בוצץ. מח״ס יד לאהרן ולב לארי שלא נדפסו. בתו רבקה מעכלא, זו׳ ר׳ צבי ב״ר משה דב קויפמן שנפטר בטרנסניסטריה ביום י״ב כסלו תש״ב, סמוך לאחר זו׳ שנפטרה שם בציבלופקא ביום ז׳ כסלו. שרד בנם ר׳ שרגא יצחק מסרט באנטוורפן עם בניו (בסוף ספר אביר יעקב).

ר׳ שמואל

דומ״ץ מריאמפול, בנו של רא״ד ממירופול שברוסיה, ונכדו של רבי שמואל מקמינקא. היגר לארה״ב, ונקרא שם האדמו״ר מקמינקא. ספרו: תפארת שמואל.
תשובה אליו: שדה יצחק, ס.

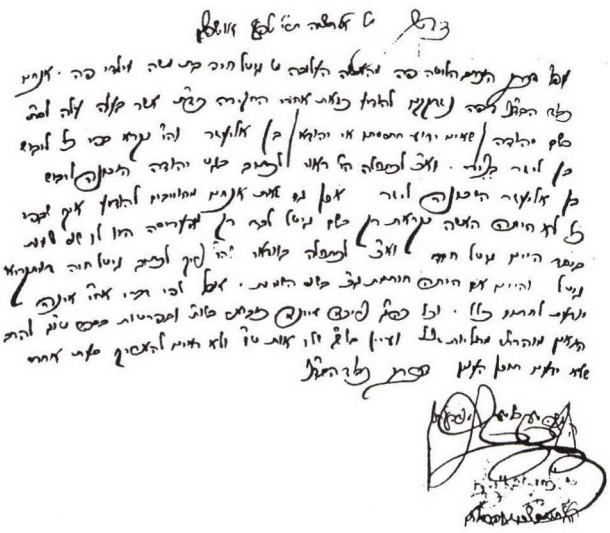
קוּפֶּרְבֶּרְג

ר׳ אברהם. ת״ח בברודי. דומ״ץ סטניסלב. בתו רעכיל זו׳ ר׳ פנחס רימלט אב״ד זולקווא.
במשתתפי אסיפת חכמים (בירברייער), ח״ב, קכה, קמ, ח״ג, יג.

קוּפֶּרְמַן

ר׳ חיים (צבי) ב״ר משה **קופרמן**
מאושפיצין (תקס״ב-תרמ״ב)

בנו של הסוחר האמיד ר׳ משה שבא מפולין לאושפיצין, וגם כאן שותף לתעשיית יי״ש ובירה. חתן הגביר ר׳ לייבל שיינברג, בנו של בעל האחוזה ר׳ יוסף ליביונז׳ר. תלמיד מובהק לאב״ד ר׳ דובריש פרומר בהלכה ובמידות, ואחרי פטירת רבו נבחר על



פסק מבית הדין באושפיצין בתר״י בחתימת האב״ד ר׳ משה יעקב שרף והדיין ר׳ חיים צבי קופרמן, בדבר כתיבת השמות של המתגרשים ר׳ יהודה ליבוש ב״ר אליעזר ליזר וגיטל חיה בת ר׳ משה

מקומו כדומ״ץ וראב״ד. לא חתם כך במנויי שו״ת אדב״ע תרל״ד, רק על חומר בקודש תרל״ו וחידושי אדב״ע תר״ם. החזיק במשרתו כל השנים בהם התחלפו בעיר רבנים משכילים וחסידים. צדיק תמים, ישר דרך, ונוח לבריות. חסידם של ר״א מרופשיץ והדב״ח, וידידו של ר״ש מבאבוב. נפטר בשיבה טובה אחרי ארבעים שנות כהונה, ביום כ׳ ניסן ד׳ חוהמ״פ תרמ״ב, ונטמן ליד רבו. מנכדיו: ר׳ חיים צבי וולנרמן בירושלים מעורכי ספר אושפיצין (הרב אביעזר בורשטיין, זכור, ט, 161־165).

מכתבים אליו: עטרת חיים, ח״ב, נד בתרל״ב; מכתבי קודש, ח״א, כד בתרמ״ה על נכדו בן ר׳ שמואל בנו, נט־סא בתרמ״א.
אושפיצין, 235.

ר׳ **חיים צבי** ב״ר יעקב אלעזר **קופרמן**

נולד לאביו ר׳ יעקב אלעזר ב״ר אברהם מבוכניה נכד הפנ״י, שארית יוסף, תוי״ט ור״ש מנ״ש, ולאמו איטל בת ר׳ דוד. נספו עם ילדיהם: חיה ריזל ובעלה ר׳ אריה ב״ר משה וילדיהם; דוד ע״ה; שלמה וזו׳ אדל בת ר׳ יצחק וילדיהם, ועוד הי״ד. שרד וכיהן כרבה האחרון של אושפיצין אחרי השואה. מחשובי חסידי באבוב בבורו־פרק. נפטר בשנת תשמ״ה לערך. חתן ר׳ שמואל שמלקא ספרין דומ״ץ עיר ישן חתן הרב אליהו בומבך אב״ד אושפיצין, וההדיר את שו״ת אהל יהושע של חו״ז. ילדיו: א. ר׳ שמואל שמלקא יעקב אלעזר חתן הרב שרגא זאב סג״ל הורביץ; ב. זו׳ רח״ה ט״ב ב״ר יואל אב״ד קירלהאז; ג. ר׳ אלטר ישכר אליהו.

ר׳ **יוסף משולם** ב״ר ברוך **קופרמן**

חתם: קאפיר מאן. בספריה הלאומית כתב יד של ספר חידושיו על שו״ע חו״מ, קאלימייע תקצ״ח, עא ד׳.

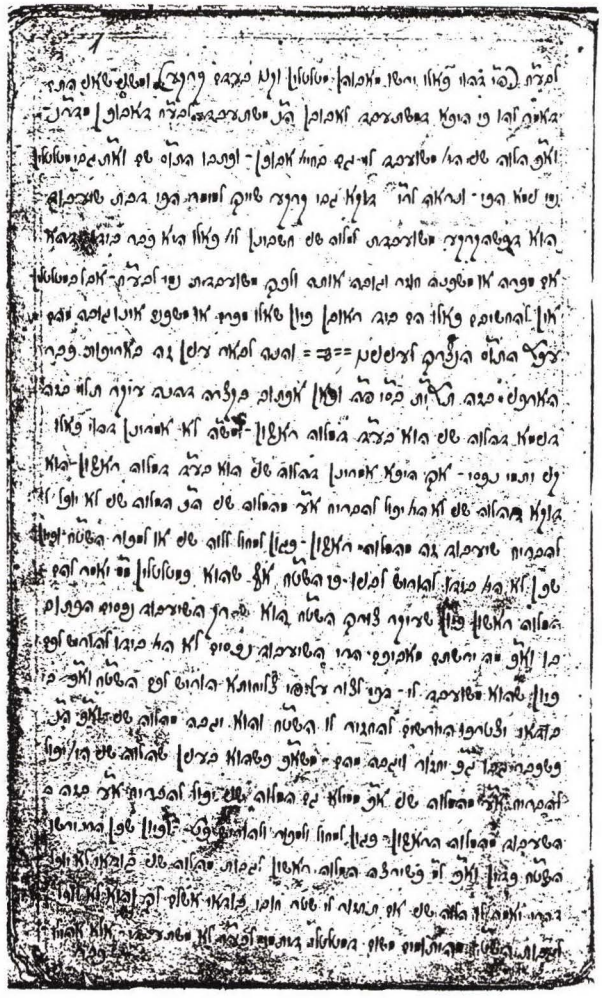
ר׳ **יצחק** (איטשע) ב״ר דוד **קופרמן**

בנו של ר׳ דוד מאושפיצין שהיה ממקורבי ר״ש מבאבוב. כשנישא בתרמ״ח שיגר ר״ש לאב ברכות מזל טוב (מכתבי קודש, ח״א, י, לב). עבר לגור בוינא. ממקורבי רב״צ מבאבוב שכתב אליו בשנים תרס״ר־תרפ״ז (מכתבי קודש, יט, כג, כח, לו, מו).

קוּפֶּרְשְׁטַיִן

ר׳ **אברהם אליעזר** ב״ר טוביה **קופרשטין**
מלבוב (תרמ״ז-תש״ב)

נולד בתרמ״ז בלבוב לאביו ר׳ טוביה. תלמיד זקנו ר׳ שמואל רייס ורי״י שמלקיס. חריף תפיסה, ובעל ידע



העמוד הראשון בפנקס החידושים של ר׳ יוסף משולם קופרמן

כללי. מצעירותו הצטיין כנואם וכותב בעתונות. אחרי מלה״ע א׳ מראשי המזרחי בגליציה המזרחית, סגן נשיא קהילת לבוב, ופעיל ברשת החינוך הדתית מת״ת. ציר לקונגרס הציוני הי״ח בפרג. מעורכי יודישע בלעטער של המזרחי, וממשתתפי בת קול, המסילה, טאגבלאט ועוד. נספה בתחילת אלול תש״ב. ממשפחתו שרד רק בנו יצחק שעלה לארץ לפני החורבן.

ש״ז יעבץ, אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ה, 86.

קוּפֶּרְשְׁמִיד

ר׳ **שמעון צבי** דומ״ץ נריוב.
תשובה אליו: מהרש״ם, ח״ד, מו בתרמ״ג.

קוֹרְבּ

ר׳ יעקב ישראל

שו״ב וסופר סת״ם בגריידינג. חסיד רוזין. ממתפללי פוטיקר קלויז, ונמנה עבורו על קישוטי כלה תרל״ג. ביקר כבחור אצל השו״מ שבא למעייני הרפואה בלובין הסמוכה. בזקנתו מילא את מקומו בנו ר׳ וולוויל.

תשובה אליו: שו״מ, תנינא, ח״א, פד.

גריידינג, 51, 62.

קוֹרְן

ר׳ יהודה צבי קורן

דומ״ץ רוזניאטוב. ת״ח בעל זכרון מיוחד במינו, ולא פסק פומיה מגירסא יומם ולילה. מתלמידיו ר׳ שמואל ליב ב״ר יואל רוזנבוים, נפטר בתשל״ב בפתח תקוה. התאמץ בכוחא דהיתירא. ממתפללי הקלויז הישן הזידיטשובי, והמתחיל בתפילת הימים הנוראים. ענו וצנוע, חי בדחקות, ושמח בחלקו. כשנפגע ביתו במלה״ע א׳, עבר לגור אצל גיסו מישל ארטמן. נספה בשואה עם זו׳ מלצי וילדיהם הי״ד.

תשובות אליו: הרי בשמים, ח״ג, קכט בתרס״ב (לסטניסלב!); מנחת יחיאל, ח״א, קא בתרצ״ב.

רוזניאטוב, 42, 47־48, 154, 261, 469, 527.

ר׳ יקותיאל זלמן קורן

בא מטרנוב להיות דומ״ץ בפטרובוסלא שבהונגריה.

כתב בהמגיד (יג, ר״ח תמוז תרכ״ט, 211), על פטירת הרב ישראל לעוו מבוניהאד ופינפקירכן מח״ס בית יהודה וישראל.

ר׳ ישראל קורן

בנו של ר׳ צבי דב בקראקא. מנכבדי החסידים בעיר, והסתופף עוד בצל רד״מ מצורטקוב ובניו. נפטר שם ביום ל׳ סיון תש״א. נשא את סערל בת ר׳ שלמה זלקא מניסקא, מחסידי ר״מ מרוזוודוב. נספתה עם בתה: א. גיטל רבקה, כשהוגלו מרישא באב תש״ב; ב. רויזא הדס זו׳ ר׳ הרש ליב בוכנר מקשנוב. נספו בטרנוב בתש״ב עם ילדתם פריידא; ג. ר׳ מרדכי. תלמיד יח״ל ור״מ בקראקא. נספה בטרבלינקה בתש״ב עם זו׳ בת הרב שמחה בוכנר מאושפיצין וילדתם; ד. הב׳ דוד משה. מתמיד בבימ״ד טשורטקוב בקראקא. נספה בטרנוב ביום י״ח כסלו תש״ב; ה. הב׳ אהרן שמואל חיים. תלמיד יח״ל. נפטר בברגן בלזן בקיץ תש״ה. שרד רק: ו. ר׳ שלמה זלקא. מחשובי החסידים ומכניס אורחים בסקווויר־טאון (בסוף זרע יעקב, קובץ ב־ג).

קוֹרְנְבּוֹים

ר׳ חיים מאיר

ת״ח בפודקמין.

במשתתפי אהל מועד, ח״א, 38.

קוֹרְנְבְּלִיט

ר׳ צבי הירש

ת״ח בקופיטשיניץ.

תשובה אליו: מהרש״ם, ח״ב, קפ בתר״ס.

קוֹרְנְגוּט

ר׳ יוסף חנינא סג״ל

נולד בשנת תרע״ט לערך לאביו ר׳ יצחק זאב. תלמיד מובהק לר׳ מרדכי יהודה פריינד הי״ד, ר״מ בישיבת עץ חיים דבאבוב במישלניץ. מתמיד ומחדש, והתכתב עם גדולי הדור. נספה בחור, ולא ידוע מתי והיכן. ד״ת ותולדותיו, כר״ש, טבת תשמ״א, לט.

קוֹרְנְגוֹלְד

ר׳ יהודה ליבר ב״ר בנימין קורנגולד

מקראקא (ת״ק-תקע״ב)

נולד בקראקא בשנת ת״ק לערך, לאביו ר׳ בנימין נכד המשאת בנימין. בצעירותו תלמיד ר׳ רפאל הכהן אב״ד אה״ו מח״ס תורת יקותיאל. חתן ר׳ ליב ר׳ זיינווילס. חריף ומפולפל, ובשובו לעירו נתקבל כדיין הגדול. קבע ישיבה גבוהה, ונהרו אליה המוני תלמידים מכל עברים. כל לימודו בעיון רב ובעמקות לאמיתה של תורה כאחד הראשונים. נקרא בשם ר׳ ליבר חריף, ותלמידיו אמרו כי מי שלא שמע לימודו — לא שמע לימוד מימיו. העמיד תלמידים מאורי ארץ, ורוב רבני העיר ודייניה בדור הבא למדו אצלו. בין היתר: הברוך טעם שכתב עליו שהיה גדול החריפים בזמנו (עט״ח, טז), האחים ר׳ יעקב אב״ד וולברום וראב״ד קראקא ור׳ יוסף הלוי חריף לייכטג אב״ד זבורוב בהגר, רד״ב מייזלש, ור׳ ליבש ר׳ יוסלס בלייכר דומ״ץ קראקא. נפטר ביום ב׳ י״ד טבת תקע״ב, ונשתמר נוסח מצבתו. הניח חיבור עמוק על הרבה סוגיות הש״ס. רח״נ דמביצר ראהו בצעירותו אצל חתנו ותלמידו הנגיד הישיש ר׳ משה קורנגולד, וממנו ירשוהו נכדיו. קצת חדו״ת היו גם אצל רח״נ, אותם קיבל מדודו אחי אמו ר׳ יצחק הירש למלר, דרשן ודיין בקראקא ותלמיד מובהק למחבר.

תשובות אליו: ברית אברהם, אה״ע קה (ממנו), חו״מ, יז בתקס״ו. ד״ת ממנו: בנין מנחם (גלרנטר), קונ׳ תקע שופר, סי׳ א. הספד עליו: יקרא דחיי (דמשק), דרוש ח.

כלילת יופי, ח״א, דף כב ע״א; לוחות זכרון, תרס״ד, 87־88.

קוֹרְנִיצֶר

החתם סופר

ר׳ שמעון מקראקא — **גיטל** ..... **ר׳ אליהו בסובוטיטש**

רייזל ..... **ר׳ עקיבא מקראקא** (ת״ר׳-תרנ״ב)

ר׳ יוסף נחמיה מקראקא (תרמ״א-תרצ״ג)

ר׳ שמואל שמלקא מקראקא (תרס״ה-ת״ש)

כתב זאת זכרון, 255־258, עם תמונות ומצבות בעמ׳ 329, 338־339.

ר׳ אליהו קורניצר

ת״ח בסובוטיטש שבהונגריה. נשא את גיטל בת החתם סופר. נולדה בעש״ק י׳ למב״י תקע״ה. אביה כתב על אירוסיה עם התנאים לחמיו רעק״א (חוברת אגרא דכלה, לונדון, ר׳ ישראל שטרן, תשמ״א, 6, 7, 16). כשראתה פעם שמישהו הולך אחריה ברחוב לחזות ביופיה, ריותה בדמעות את התהילים של אביה, בתחינה שהקב״ה יסיר חינה. הסכים עמה החת״ס, ובירכה שתלד בן שיאיר עיני ישראל. ילדיהם ונכדיהם הנקובים בשם העמידו משפחות מסועפות: א. ר׳ שמואל. נשא את רחל בת ר׳ יואב ורחל ביליצר, ולהם בן ובת; ב. ר׳ משה. נשא את שרה גשטטנר, ובזיוו״ש את שרה גרינולד. נולדו לו ב׳ בנים וג׳ בנות; ג. ר׳ עקיבא אב״ד קראקא; ד. ר׳ מנחם מנלי. זו׳ אידל בת ר׳ אליעזר וייס, ולהם ה׳ בנים וג׳ בנות; ה. שלמה. נפטר בחור; ו. ר׳ וולף ליב. זו׳ פרל וילד מבודפשט, ולהם ב׳ בנים וב׳ בנות; ז. שרה זו׳ ר׳ אליהו שיק, ולהם ב׳ בנים וב׳ בנות. בזיוו״ש נישאה לר׳ אליהו הויפט מקאשוי, ובשלישית להרב פרנק בירושלים. כשר׳ אליהו נפטר, נישאה אלמנתו להרב שלמה זלמן סג״ל שפיצר אב״ד שיפשול ליראים בויען, ונולדו להם ג׳ בנות.

ר׳ יוסף נחמיה ב״ר עקיבא קורניצר

מקראקא (תרמ״א-תרצ״ג)

נולד בקראקא לאביו ר׳ עקיבא ביום י׳ טבת תרמ״א (ולא תרל״ט). נתיתם מאמו ביום הברית, ובן י״א מאביו. נתגדל אצל דודו ר׳ שלמה אלכסנדרי סופר מסרט, שהחזיקו בישיבות הונגריה. רבו המובהק היה ר׳ יהודה גרינוולד אב״ד בוניהאד, שוראן וסטמר, שכיבדו כנער לדרוש ברבים. נשא בחנוכה תרס״א את בריינדל בת ר׳ פנחס חיים קליין, אב״ד סעליש על מקום אביו ר׳ שמואל שמלקא בעל צרור החיים. חמיו העביר לו את ניהול הישיבה בה למדו כשלוש מאות תלמידים (בהם הרב יצחק אהלבוים מטורונטו,



הרב יוסף נחמיה קורניצר

ור׳ אשר למיל שט״ב שאליו בתר״ע: סא), ורצה גם למנותו כרב הצעיר, אלא שסירב ליהנות מכתרה של תורה. פתח לפרנסתו ביח״ר לסבון עם ידיד מהישיבה, אך דליקה כילתה את המפעל. באותו יום הגיעו לידיו בהפתעה כתבי הסמיכה שיזם רבו משל עצמו, ר׳ משה הרש פוקס אב״ד גרוסווארדיין ובעל ערוגות הבושם. ראה בזה סימן לקבל רבנות רשמית, כשלושת גיסיו שהיו רבנים בהונגריה.

מתרע״ב אב״ד סעליש, והנהיג עדתו במקל נועם. התקין סדרים נאותים בעניני היהדות, ויסד ת״ת ציבורי. דרשן מעולה, ובעל לשון וסגנון. בידידות אמיצה עם אדמור״י בלז וויזניץ, וכן עם רי״צ דושינסקי מחוסט, האחים מדומברובה וטשעבין, ור׳ משהניו פרידמן מבויאן. כולם כבדוהו והעריכוהו על אף גילו הצעיר. הוכתר כנשיא הלשכה האורטודוקסית לחבל הקרפטים. דחה הצעות רבנות מפאפא, פרשוב, בודפשט, אנטוורפן, ופפד״מ על מקום רש״ז ברויאר. בתרפ״א לא עמד בפני הפצרות קהילת קראקא, וד׳ שנים ארך האישור הרשמי. הוחתמו אז בעלי בתים בארבעים בתי כנסת, והטפסים נכרכו בספר השמור כיום אצל צאצאיו. ביום ה׳ י״ג שבט תרפ״ה הגיע להכתרתו, ובעיר טרם ראו מחזה כה מלהיב ומרגש. עתון מיוחד הופיע לרגל המאורע בשם קבלת פנים. בדרכו המיוחדת טיפל בעניני חיזוק הדת בעיר, ורומם קרנה כמקדם. נערץ בכל החוגים, ונכבד על השלטונות. מחשובי רבני פולין, ויו״ר נשיאות ועידתם

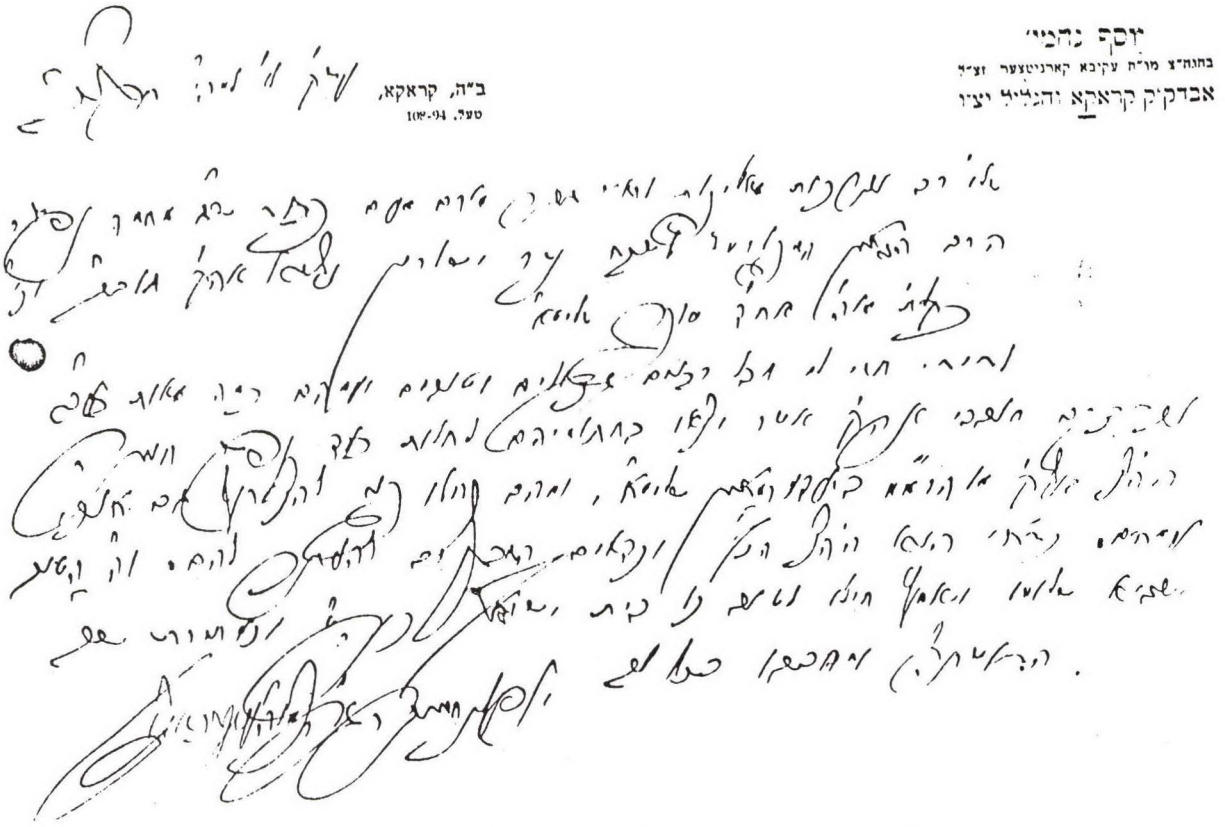
חרוזי אגרת הברכה ששלח רי״נ קורניצר לאביו בער״ה תרנ״ב בהיותו כבן עשר, וכולה אומרת כבוד בתוכנה הנעלה, בצורתה ובמליצתה

שהתקיימה בלבוב תרפ״ח. בשנותיו האחרונות חלה אנושות, והסתיר את כאביו. נפטר בשעה אחת אחר חצות עש״ק ב׳ אייר תרצ״ג, מתוך דברי פרידה לבני משפחתו. נדפס נוסח מצבתו הקיימת, משני עבריה. ילדיו: א. הב׳ עקיבא הבכור, תלמיד ישיבת אונסדורף (תרס״ג — ח׳ תמוז תרפ״א); ב. ר׳ ישראל שלום. פעל רבות להצלת ילדי ישראל מהרוצחים. היא״צ א׳ כסלו; ג. ר׳ שמעון בניו יורק. נישא בסיון תרצ״ג. נפטר ישיש בב״ב בשבת כ׳ תשרי תשמ״ט, ונטמן בהר המנוחות; ד. מרים רייזל הבכירה זו׳ הרב מנחם צבי הירש אייזנשטט (ח״א, 118); ה. דבורה גיטל. נספתה עם בעלה ר׳ מתתיהו כ״ץ, והיא״צ כ״ט חשון. מילדיהם שרד רק ר׳ יוסף נחמיה; ו. חנה שינדל זו׳ ר׳ שבתי ב״ר יוסף פרנקל, נשיא ישיבת חתן סופר בניו יורק, ומהדיר הוצאת פאר של הרמב״ם בב״ב. הסתכנה בנסיעתה בתש״ו מארה״ב לשבדיה, להציל ולעזור לניצולים רבים. נפטרה ביום כ״ד חשון תשמ״ו; ז. חיה שרה זו׳ החסיד ר׳ שלמה הכהן שפירא בברזיל, ב״ר יצחק ומרים מוורשא שנספו ביום ה׳ תשרי עם ילדיהם: דוד, גיטל, אסתר בילא ומנוחה רבקה, ובתם מלכה רחמה דבורה נפטרה בניו יורק ביום כ״ז תמוז תשמ״ג.

שו״ת וחידושי רבי יוסף נחמיה, בני ברק, דפוס ישיבת אהל יוסף, תשמ״ו, כד, תלח עמ׳, קכב תשובות. מעמ׳ רג בשער מיוחד החידושים, ובס״ה קפד סי׳. בהתחלה תולדותיו ע״י ילדיו, עם תודה לר׳ שלום עקיבא קורניצר באנטוורפן, נכד ר׳ בנימין וולף אחי המחבר, שטרח בריכוז הכתבים וסידורם. המסדר הרב יהושע ליבוביץ מוסר מאין הגיעו הכתבים ודרכי סידורם, ומציין שחלק הוא מהעתקות שסודרו כבר בקראקא לדפוס עם הערות, וחלק מראשי פרקים וילקט יוסף. בסוף תוכן ומפתח מפורטים.

מחוץ לגליציה השיב למקומות: **אורשיווא; איווארשא** — מח׳ הרב נתנאל הכהן פרידמ בתרס״ו-תרע״ב (לא, על ספרו פני מבין, נז, קכא); **אילנדא** — ר׳ סיני זייף (נב); **בילקע** — ר׳ יהודה לייביש קליש ד״ץ בתר״ע-תרע״ג (יט, מ, נד, קג, קו); **בערעצקי** — הרב אהרן זילברשטיין בתרפ״ב (צז); **גרוסווארדיין** — הרב בנימין פוקס בתרפ״ח (פ); **הומניסקה** — בן אחי, ר׳ שמעון

הרב יוסף נחמיה קורניצר



המלצת אב״ד קראקא בתרצ״ב לש״ב נשיא הכולל עבור מוהרמ״מ בידרמן

בתרס״ז (קיא, קיג, קיד); **ואלאק** — הרב שלמה יצחק הכהן שנפלד בתרס״ו-תרס״ה (ח, סו, קז), ולאביו ר׳ יוסף, גיסי, בתרס״ה (סט); **חוסט** — מח׳ בעל ערוה״ב בתרס״ח (מט); ר׳ שמואל דוד הכהן פרידמן ד״ץ בתר״ע-תרפ״א (פה, צה); **סטמר** — רבו הרב יהודה גרינולד בתרע״א-תרע״ג (יג ממנו, ואליו: כה, כו, סז, עח); **ספינקא** — ר׳ נפתלי צבי וייס בהה״צ (נא); **סרט** — דודי, הרב שלמה סופר בתרע״ב (א, ה, ו), וחתנו הרב יוסף נפתלי שטרן בתרע״ב-תרפ״ד (ו, ז, ט, ל, מה, פז); **קאשוי**; **קליינוורדיין** — גיסי הרב ישראל בתרס״ז-תרצ״א (לו, לח, מד, נו, ס, פו); גיסי הרב מוזס חיים רוזנבוים בתרס״ז (קא, קח); **קרינן** — הרב נתן אליהו גרינפלד בתרפ״ט (ב); **ראקוויץ** — ר׳ יצחק אייזיק פריש השו״ב בתרס״ח (עז); **שעבעש** קעלעמעש — שב״ז הרב שמואל מנחם קליין בתרע״ג (מו); **שעניע** — גיסי הרב טוביה בתרס״ה (יח, כג, מח). כמו־כן אל: ראי״ח בתרע״א (פה); ר״י גרצו״ו בתרס״ז (קיז); הרב יוסף לעווי (סב, פד, צ); ח״ג ר׳ מאיר בלייא בתרפ״א (מג); ר׳ צבי אריה גרינברג בתרפ״ח, מפרנצסבד (צח).

חידושי רבנו יוסף נחמיה עה״ת, פרקי אבות ואגדות הש״ס, תשמ״ז, 8, שעו עמ׳. בהקדמת חתנו המו״ל ר׳ שבתי פרנקל כותב, שהספר נדפס מכתבים שלא נערכו ע״י המחבר, רק רשמם לעצמו כראשי פרקים על מנת לכותבם מחדש, אלא שלא הספיק. רובם אבדו בשואה, ורק חלק קטן הוטמן אצל גוי ונפדה ממנו. בסידור הפתקים והשרידים טיפל ר׳ שמעון בן המחבר מניו יורק. עומד להופיע ספר הדרשות למועדים והזדמנויות.

תשובות אליו: לחתן ש״ב, מח׳, הרי בשמים, ח״ג קלה בתרס״ג (חלקה נכלל בספרו, סי׳ נג); רבו, זכרון יהודה, ריז, רמט; מהר״ש, ח״ז, קיט בתר״ץ; מחזה אברהם, ח״ב, אה״ע, כט בתרע״ד. ממנו: כרם שלמה, חשון תשמ״ב, כ־כג, מח, נב־נג (מכתביו מתרפ״ה-תרצ״ג), אדר, יח־כ (תשובת ר״מ ארק מתרע״ו), ניסן תדש״מ, לא־לב (תשובתו מתרפ״ט לר׳ נתן אליהו גרינפלד אב״ד קרינן), טבת תשמ״ה, לו (ד״ת), אדר, טו־טז (מכתב מרי״צ דושינסקי בתרפ״ה); מעין התורה, לה, תשל״ו, ט־יב (תשובות לרבו ר״י גרינוולד); הסופר, ד, מ־מא (מכתב החפץ חיים אליו), ט־י, יח־יט (דרוש לל״ג בעומר), יג, יא־יד (ד״ת); שמואל בדורו, רצט (מכתבו). וראה: הגאון מלובלין התורת חסד, 198 (מאגרות סופרים).

אהלי שם, 429; שה״ג הגר, נו עב; מליצי אש, ג, סוף שבט, 65; שאול בחיר ה׳, קסט (בהכתרה דרש ממנו רה״ק שיסור למשמעתו); אלבום יהודי פולין (הפדרציה), 46 (תמונה יפה מהכתרתו); ר׳ חיים שלמה פרידמן, אין וועל זיי איבערלעבן, יט־כא, צז (תמונותיו).

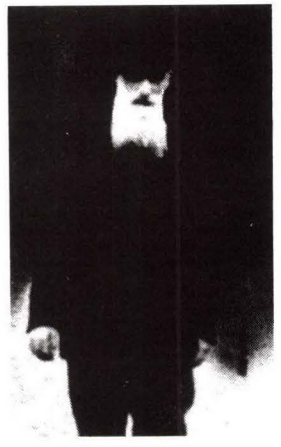
ר׳ עקיבא ב״ר אליהו קורניצר

מקראקא (ת״רי-תרנ״ב)

בנו של ר׳ אליהו מסאבאטיש. נשא את רייזעלע, בת דודו ורבו הרב שמעון סופר מקראקא. נפטרה צעירה ביום י״ז טבת תרמ״א, ומההלויה נסעו לברית של בנה רי״נ. חמיו התיקר בו מאד, וכתב אליו: אני חותנך יתרו. כשהיה בפרלמנט בוינא ואשתו בכתה

שיביא מלבוש חדש, אמר שיביא לחתנם שהוא כספר תורה. תפס ישיבה בבית חמיו, ואמר בה שיעורים. התלמידים אכלו צהרים בביתו. בהם: ר' נתן דוד הולנדר אב"ד אמסנא. כשחמיו נפטר, חיבר עליו מספד מר. קראקא תרמ"ג, 30 עמ'. חביב מאד על בני הקהילה, ורצו לראותו כרב העיר. ביקש אז מהשבט סופר שישלח לו סמיכה, והוא כתב בה: ולו יד ושם כאחד הגדולים והגאונים בארץ, בעוצם חריפותו ובקיאותו בש"ס ופוסקים. רש"ז לדיער אב"ד לובלין התורת חסד השיב לו בתרמ"ד: גאון כמותו ירבו בישראל לא לדידי צריך... בעיקר הענין לא הניח לנו דבר גדול ודבר קטן להתגדר בו... עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, והלכה כמותו בכל מקום... הלכה כרבי עקיבא מחבריו. יעץ לו להיענות להצעת קליש, וכל רבני פולין יתיקרו בו. כיהן למעשה כראב"ד קראקא, והחרדים הכתירוהו אלוף לראשם. המתבוללים שהשתלטו על הקהילה מנעו את בחירתו הרשמית, ורצו להביא את רצ"ה רפפורט אב"ד פינטשוב. בפרנסתו תמכו כמה בתי כנסת וגבירים, אבל הנהגת הבית לא היתה ברחבות כמו אצל חמיו. נפטר ביום ב' י"א טבת תרנ"ב, ואבל גדול שרר בעיר. מכל החוגים באו ללויתו, והקהילה החליטה לתמוך במשפחתו. בביתו ספד לו גיסו ר' יואל סופר, בפתח ביהכ"נ הישן אב"ד פודגורזע, ובבית החיים הרב יוסף דמשק. גם ביום א' שבשבעה ספדו לו מגידי העיר, וההספדים עליו נמשכו שבועיים. כל הסופדים ציינו את גדלותו בתורה ובחסד, והיותו משען למשפחות נדכאות רבות. הניח בכתובים חידושים רבים, וחלקם אצל נכדיו בניו יורק. אחריו שוב נקלעה הקהילה לסערה חדשה, מי יעלה על כס הרבנות.

ההספדים עליו: ויקונן דוד, קראקא תרנ"ב, מר' דוד טבל יפה מ"מ בעיר, שעמד לידו בשעת יציאת נשמה וקרע. במלאת השבעה הספידו כמה שעות בבית מדרשו "אהבת תורה"; קונ' מספד גדול, קראקא תרנ"ב; דברי חכמים וחידותם, סט; לקוטי חבר בן חיים, חלק יא, דף צ ע"א; ערוגת הבושם עה"ת, קסג־קסו; שבט מיהודה עה"ת, רמז.



ר' בנימין וולף קורניצר



ר' אברהם קורניצר

ילדיו: א. ר' יצחק חתן ר' יואל לנגרוק; ב. ר' דב ברישׁ. נשׂא את לאה קמינר, ובניהם: שמעון ואליעזר הלל; ג. ר' יהודה ליב. זו' גיטל בת ר' רפאל אניספלד; ד. ר' בנימין וולף (וועלוועלע). חתן ר' יצחק שטרנגלנץ, ובזיוו"ש חתן ר' הירצל קליינבלט. ילדיו: 1. ר' משה חתן ר' דוד בר רובין אב"ד לנצוט; 2. רייזל מנגל; 3. פריידה לסט; 4. מרים גרוס; 5. אסתר לנגזם; 6. שרה שטאמער; 7. עקיבא; ה. ר' אברהם חתן ר' אשר אמסטר. אחיו השיב לו: לה בתרס"ה; ו. הרב יוסף נחמיה אב"ד קראקא; ז. שרה זו' ר' יעקב עקשטיין; ח. הב' גיטל, נפטרה צעירה.

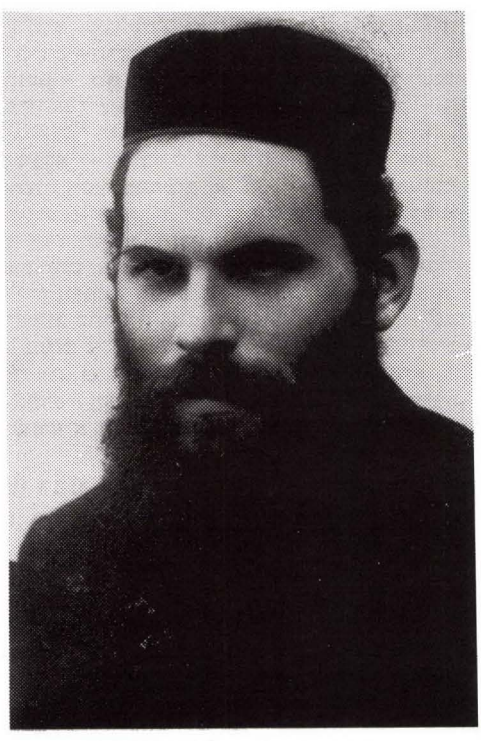
תשובתו: תורת עירובין, ב בתרנ"ב. מכתבו מתר"ל לר' זלמן שפיצר מוינן, כר"ש, תשרי תשמ"ב, יג־יז.

המגיד, לו, 15, עזריאל גינציג, 22, 28; תלמידו, מיינע זכרונות, לפי המפתח; קראקא, 107, 112א; אהרן סורסקי, המודיע, ל' ניסן תשמ"ו, ח.

ר' שמואל שמלקא ב"ר יוסף נחמיה קורניצר

מקראקא (תרס"ה-ת"ש)

נולד בסעליש בשנת תרס"ה לאביו הרב יוסף נחמיה. גדל בבית איש המעשה, ולמד בישיבת אביו. דמות אצילית ועקבית, יושר ללא פשרות. נשא את חוה פרל בת הגביר ר' שרגא פיבל ב"ר ליפא טירקל, וזו' לאה בת הרב יעקב ויידנפלד מהרימלוב. כשעבר בתרפ"ה לקראקא העדיף חיים פרטיים על רבנות, אלא שפטירת אביו בתרצ"ג כפתה עליו להמשיך את



הרב שמואל שמלקא קורניצר

השושלת בעיר. בן כ"ח נתמנה כחבר בית הדין, וכעבור שנתיים כראב"ד. בפרוץ מלה"ע ב' ברח עם משפחתו למזרח, והגיע ללובלין. כשהעיר נכבשה ברחו גיסיו לוילנא, אך הוא נשאר שם בסרבו להתרחק מקהילתו. עשה כמה חודשים בוורשא, ושב לעירו. כשהנאצים רצו בשבט ת"ש לגרש ממנה את היהודים, הלך עם הדיין הרב שבתי רפפורט ורה"ק ר' מאיר פרידריך, אל ההגמון סאפעהא שישתדל לביטול הגזירה. הלה סירב, והודיע לנאצים שמיהרו לאסור את הרבנים. לא רצה למלט עצמו, כדי שלא ייענשו יהודים בגללו. אחרי שבועיים בכלא מונטילופה נשלחו השלושה לאושוויץ, וכעבור כמה ימים הגיע אפרם לקהילת קראקא. היא"צ נקבע א' אדר. גיסו ר' יעקב פרנקל הביא את זו' וילדיו לוורשא, ומשם נשלחו באלול תש"ב למחנה השמדה. אחרי השואה הוקמה מצבה על מקום מנוחתו. ילדיו: א. יעקב משה; ב. מרים; ג. יוסף נחמיה. נספו הי"ד, ושרדה רק: ד. חנה שינדל שנתגדלה בבית דודה הרב שבתי פרנקל.

תשובה אליו: חזון נחום, סא בתרצ"ו.
אלה אזכרה, 289-292, אישים שהכרתי, 485-489.

קורנלי ראה לפי: **קרנלה**

קוֹרְנְמֶל

ר' מרדכי (מוטל) ב"ר שבתי **קורנמל**
מפשצלוב (תרמ"ד-תרפ"ח)

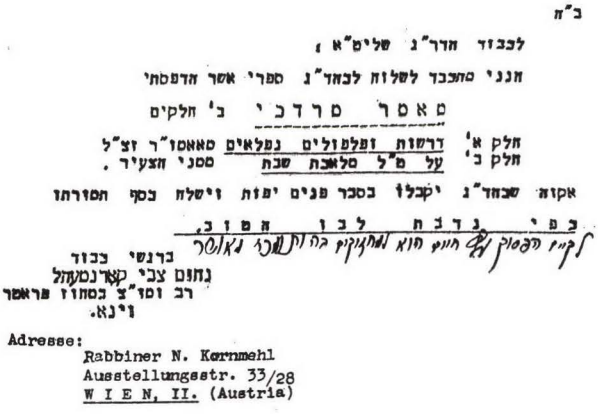
נולד בטרנוב בשנת תרמ"ד לאביו ר' שבתי, ונחשב מחריפי העיר (טורנע, א, 190, 196). אחיו: ר' דוד. אחותו: רבקה קורנמל. ילדיה ומשפחותיהם: יצחק, פנחס, חנה זו' ר' אייזיק פייגנבוים, בילא זו' מקס וולף. הסתופף בצל צדיקים שהעידו עליו, כי בכל ענין שלומד מחדש כהלכה. דומ"ץ פשצלוב שנים אחדות, והעמיד בה תלמידים. כשגלה לוינא בפרוץ מלה"ע א', סבל מאד מהנדודים ומקשיי הפרנסה. נתקבל כרב מחוז פראטער בוינא בה השתקע. נקטף בחצי ימיו אור לעש"ק כ"ב כסלו תרפ"ח, אחרי שהכשיר שאלה שבאה לפניו, ופילפל אודותיה עם בנו. נשא את אלטא שפרה בת ר' נחום צבי סג"ל הורביץ אב"ד ריגליץ. נספתה באושוויץ עם הבנות: א-ב. חיה מינדל וחיה הי"ד. ניצלה משם: ג. אסתר פראדל. ד. הדס זו' ר' צבי ובתם; ה. ר' נחום צבי. רב על מקומו בוינא ואח"כ בארה"ב.

מאמר מרדכי ח"א: חידושים עה"ת, דרושים, סוגיות הש"ס וחידושי שו"ע. בילגורייא, דפוס ר' נטע קראנענבערג, תרצ"ו, 2, 50; 94 עמ'. סודר ע"י בנו ותלמידו רנ"צ, המבאר בהקדמתו הקצרה שאביו התחיל לחדש ולכתוב בהלכות שבת, אלא שלא הספיק להשלים, על כן מצרף ח"ב מחידושיו שלו בהלכות אלו. המסכימים לבן: רח"י ירוחם מאלטשטט (יודע אני בו, אשר ידיו רב לו לפלפל ולעשות ציצים ופרחים לתורה, ואת אביו הכרתי לת"ח גדול, חריף ומקשה מתון ומסיק, וגם הציע לפני הרבה מהחידושים האלה — והוטבו בעיני); ר' יוסף באב"ד מוינא עם ד"ת (מכיר אנכי אותו מאז בעודנו צעיר לימים, וכבר אז היה כוחו רב לפלפל ולסלסל בהלכה בבקיאות וחריפות, ומאז ועד עתה לא פסק מלשקוד על דלתי תורה, והוסיף אומץ ונעשה לרב גדול). ח"ב בשער מיוחד: ביאור הלכות שבת על סדר ט"ל מלאכות מהבן. מעבר לשער הקדמתו לתולדות אביו, ופתיחת כללי הלכה. בדף האחרון השמטות.

בח"א הספד שנשא בתרפ"ו על הרב ברוך דוד טברסקי מקלינקוביץ (דף ו.), ותשובות לטרנוב בתרס"ד לר' ברוך בנדט נשיא העדה (דף ח.), ולב' יוסף (יז:).
תשובות אליו: יד שלום, עח; מהר"ש, ח"ו, ז, ח"ז, לו בתרס"ט-תר"ע; מים עמוקים (צימטבוים), דף נז ע"א לטורקא.

ר' נחום צבי ב"ר מרדכי **קורנמל**

בילדותו גלה עם הוריו מפשצלוב לוינא. כשאביו נפטר בתרפ"ח, נתמנה צעיר על מקומו כרב מחוז פראטער בוינא. ההדיר בתרצ"ו את ספר מאמר מרדכי של אביו, וצירף לו ח"ב משל עצמו. בכניסת הנאצים בתרח"ץ נמלט, והגיע בתרצ"ט לארה"ב. התקשה למצוא לו מקום כי לא ידע אנגלית, ובישיבות למדו בסגנון הליטאי. נתקבל לאלבני שבניו יורק, בעזרת נשיאי אגודת הרבנים ר' ישראל רוזנברג ורי"א הנקין. כיהן שם כאב"ד, ורב בתי הכנסת אגודת אחים ושומרי תורה. כמו"כ השגיח בבתי חרושת לממתקים (ברטונס קענדי) של גיסיו אחי אשתו שרה רוזא, בני ר' שמחה קליין שנספה באושוויץ הי"ד, וזו' יכט בת ר' אברהם. אב"ד גם ברוצ'סטר, ומתשכ"ד רב קהל ישראל הצעיר בסידרהורסט שבלונג איילנד. ילדיו: א. צפורה יכט;


ב"ה

לכבוד הדר"נ שליט"א,

הנני מתכבד לשלוח לכבוד"נ ספרי אשר הדפסתי

מאמר מרדכי ב' חלקים

חלק א' דרשות וחפלפולים נפלאים מאמו"ר זצ"ל
חלק ב' על ס"ל סלאכת שבת מסני הצעיר.

אקוה שכבוד"נ יקבלו בסבר פנים יפות וישלח בסף תמורתו

כ פ י נ ד ב ח ל ב ן ה מ ו ב.

ברגשי כבוד
נחום צבי קארנמעהל
רב וסד"צ בסחוז פראסר
ו"נא.

Adresse:
Rabbiner N. Kornmehl
Ausstellungsstr. 33/28
W I E N, II. (Austria)

חוזר שצירף רנ"צ קורנמל לספרים מאמר מרדכי שהפיץ

ב. מטל לאה זו׳ ר׳ זאב ב״ר משה יונה וצביה קאטקעס, וילדיהם שפרה רבקה ומרדכי ישראל; ג. אסתר זו׳ ר׳ בנימין ב״ר אברהם ישראל ונחמה קפלינסקי; ד. פאיי זו׳ ר׳ מאיר קדוש. גיסו: ר׳ צבי אריה פלאגמאן.

תפארת צבי, שו״ת וחידושים, ברוקלין, דפוס בלשן, תשכ״ו, רנו עמ׳, קיב סי׳. בהתחלה מציג את ההסכמות מספרו הקודם, הסמיכה שקיבל מרח״י ירוחם עם פקסימיל, וכן מכתבי פקסימיל על ספרו הראשון מרא״י הורביץ מפרוביזנא, המנח״א, ר׳ משה׳ניו פרידמן מקראקא, רמש״י פרידמן מסדיגורה בפשמישל, ר׳ שמעון סופר מערלוי, ר׳ ישראל הגר מויזניץ ע״י ר׳ ניסן יוסט, ר׳ חיים מאיר הגר מגרוסווארדיין, וכעת מר׳ משה פיינשטין (ענינים גדולים שמבאר באופן ישר ונכון, והרבה דברים טובים ראיתי אשר ישרו בעיני). בהקדמתו מספר מקורותיו, ומקוה להדפיס עוד מחידושיו. רוב השאלות מהשכיחות בארה״ב, על סדר ד״ח שו״ע. בסוף מפתח ותוכן, השמטות, ותודות באנגלית.

מהתשובות אליו: בית אבי, ח״א, קלו.

קוֹרְנְרַיְך

ר׳ אברהם. ראב״ד לימנוב. נספה ביום כ״ט אייר תש״ב, עם בנו ר׳ יהודה זאב וזו׳ גיטל בת ר׳ יוסף הכהן זילביגר, וילדיהם: משה, ישעיה דוד, יעקב יצחק, ישכר דוב, שרה אסנת הי״ד. שרד רק: ר׳ צבי אלימלך בברוקלין.

תשובות אליו: אמרי דוד, עג, קעא, בתרפ״ז-תרצ״ג.

ר׳ אהרן. דומ״ץ ריינזוב בתרפ״ב.

קוּרְץ

ר׳ אהרן יוסף ב״ר מרדכי דוד **קורץ**

נולד במליץ לאביו הנדיב ר׳ מרדכי דוד ולאמו רבקה. ת״ח מפולפל מחסידי דזיקוב. נשא את בילא שחינכה את ילדיהם לתורה וליראה, בת ר׳ נתן צבי הלוי הורביץ, נכד ר׳ נתן צבי הלוי שטרן אב״ד רווה ב״ר יוסף יוזפא אב״ד זולקיב, ונכד המגיד מזלוטשוב. נפטרה ביום ט״ו אייר תרפ״ט. עסק במסחר שנים רבות בזבלטוב כשהתורה שעשועיו. אחרי מלה״ע א׳ הביאו אחיו היחיד יונה לארה״ב. סייע לו להסתדר בניו יורק, גם מח׳ ר׳ משה ראט ז״ל. תחילה גר עם משפחתו אצל אחותו הינדא זו׳ ר׳ ישראל ראטה וילדיהם. הם פתחו לו עסק מסחרי, בסיוע גיסם ר׳ חיים מרדכי לויטמן יליד דזיקוב.

יד המאיר, ישוב מדרשים ואגדות פליאות בדרך דרוש הלכה ואגדה ע״ד הפרשת דרכים. מונקאטש, דפוס השותפים קאהן עט פריעד, תרס״ו, ח, פ, ד׳. המסכימים: ר׳ יהושע הורביץ מדזיקוב עם ד״ת (מכירו הייתי לשעבר בהיותו מסתופף בצילי בדזיקוב, ודברתי עמו הרבה בד״ת, ומצאתי את לבו נאמן בפלפול ובסברא); ר׳ ישראל הגר מויזניץ (קבעתי לי עת לעיין בו, ומצאתי כי ידיו רב לו); המהרש״ם (לא ידעתי את האיש ואת שיחו... ראיתי כי יגע ומצא כמה דברים נכונים על דרך הדרוש והפלפול); רא״מ שטיינברג עם ד״ת (בעתים הללו נטו מדרך דרושים כאלו באגדה, כי לא רבים יחכמו בפלפול, ורצונם רק בדברים המושכים לבות בני אדם במשל ומליצה); ר׳ יעקב תאומים מט״ג מקולומיאה עם ד״ת (מסחרו לא יעכבהו מלהיות עוסק בתורה, לעשות ציצים ופרחים בדרך ישרה). בהקדמתו באגדה ותוכחת מוסר על פירצות הדור, מביא ד״ת מידידו ר׳ יעקב יצחק ז״ל ממליץ, וכותב שמדפיס לנחת רוח להוריו שיחיו, שהשקיעו רבות בחינוך הילדים.

זקן אהרן עה״ת, קראקא, דפוס מ. לענקאוויטש, תר״ץ, ב, קמב ד׳, אחרי פטירת הוריו. המסכימים: ר׳ אברהם אהרן יודלביץ מניו יורק בתרפ״ט (הוסיף חכמה ודעת, כמידת ת״ח אשר כל זמן שמזקינים דעתן מתוספת עליהן); מהר״ם שפירא מפיעטרקוב בתרפ״ח (חננו ד׳ בשכל צח). אח״כ דברי המגיה ר׳ לייזר הכהן מארדער מטרנוב. בהקדמתו כותב, שבגלל טירדות הפרנסה עבר מעיון הלכה לדרך דרוש ואגדה. תחת ידו עוד חידושים על הש״ס, קונ׳ דרב עוירא, קונ׳ תמניא אפי, חיבור על הגדש״פ, ומקוה להדפיסם. שם הספר על כי שערותיו מלבינות. פתיחת אגדה. בספר מביא ד״ת מבנו ר׳ יעקב. בדף נפרד נדפסה הסכמתו של האהבת ישראל מויזניץ בתרצ״א לספר זה.

ר׳ זאב וולף קורץ. דומ״ץ באבוב.

תשובות אליו: מהר״ש, ח״ה, קא, קג בתרנ״ז-תרנ״ט.

ר׳ זלמן יוסף קורץ. ת״ח משכיל בטרנוב. אולי הוא הדומ״ץ שבמנויי בית חכמה תרנ״ח. חמיו של הרב יצחק רפפורט בקראקא (חתן הרב משידלוב?), שנתקבל כדיין בטרנוב. יתכן שר׳ יעקב דומ״ץ טרנוב הוא בנו.

טורנע, א, 190, 196.

ר׳ יהודה זינדל קורץ. ת״ח בבאבוב.

תשובות אליו: לתלמידי, קול יהודה, ד, (ח), לז, מ בתרנ״ו.

ר׳ יהודה ליבוש ב״ר יחיאל **קורץ**
מרופשיץ (תרכ״ג-תש״ב)

נולד בטרנוב בשנת תרכ״ג (או תרכ״ב), לאביו החסידי ר׳ יחיאל. למד בקלויז שבעיר, ואצל הדיינים ר׳ נפתלי

גולדברג ור׳ אברהם יהודה אורשיצר. מגיל י״ח חובב ציון בהשפעת גליונות המגיד, וכתב בהם מאמרים. נשא בתרמ״ז את חיה קוס מרופשיץ, ועבר לשם. התעשר ממסחר זעיר, ועסק בצורכי ציבור במוסדות הקהילה. ממיסדי חברת אהבת ציון בתרנ״ב-תרנ״ג למען ישוב א״י, ובא לטרנוב פעמים רבות בעניניה. התכתב עם הרבנים קלישר וריינס. בתר״ס ביקר בארץ, והביא אתרוגים למכירה. ממעודדי אסיפת הרבנים בקראקא תרס״ג. איש המזרחי צנוע וישר, בעל שלוות נפש וקולמוס פולמוסן. פירסם ממאמריו גם בהמליץ, הצפירה, הארץ, ועתונים יהודיים באנגליה ובאמריקה. בתרצ״ג עלה לארץ, וקיבל באהבה בתל מונד את חבלי הקליטה. השתתף בעתונים ההד ודבר. עבר למושב בהדרגה, נפטר שם בתש״ב, ונטמן בפתח תקוה הסמוכה. בנותיו: א. רחל הוכנר בפשמישל הי״ד; ב. שיינדל שוועביל באוזון־פרק שליד ניו יורק ובארץ; ג-ד. בלומה מוסטובסקי ומרים בר־חיים בארץ.

ג׳ חוברותיו: א. האתרוג, תרמ״ט, ביידיש, להעדיף אתרוגי א״י; ב. זכרון ציון על חיבת א״י; ג. **תוכחת מגולה** אל הצדיקים, החסידים וזקני שארית ישראל, העומדים מנגד לרעיון ישוב א״י. דראהאביטש, דפוס א. ה. זופניק, תרנ״ח, כד עמ׳. מוקדש לחברת אהבת ציון בטרנוב. בהקדמתו כותב כי הוא ידוע כירא וחרד, ולכן יש לקבל דבריו. אחת אחת משיב לטענות העומדים מנגד, ומצרף בסוף מאמריו מהמגיד, קול קורא לרבים על אתרוגי א״י, עם תשובת הרב יעקב תאומים מקולומיאה.

עראינערונגען פון מיין לעבען, 94; אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ה, 442; רופשיץ, 64.

ר׳ יוסף קורץ. רב בטרנוב. נספה בשואה.

ר׳ יעקב קורץ

ראב״ד פשצלוב. אח״כ דומ״ץ טרנוב אחרי ר׳ זלמן יוסף (אביו?). ר״מ ישיבת עץ חיים דבאבוב בעיר.

תשובות אליו: אמרי יושר, ח״א, ח, ח״ב, מז; חזון נחום, לב בתרפ״ו; מהר״ש, ח״ד, פו, ח״ה, עב בתרע״ג-תרע״ד; קריה הנאמנה (לנגסם), כ; שו״ת ריב״ם, יח, כ, כב. במנויי אמרות טהורות תר״ס וכוס הישועות תרס״ד. בנו ר׳ ישראל במשתתפי אהל תורה (הירשפרונג), תרפ״ט, חו׳ ב־ד, קלא-קלב, ואליו: משיב שלום, טו, כג בתרפ״ח בחיי אביו.

טרנוב, א, 190, 196.

ר׳ צבי הירש ב״ר אליעזר קורץ

נולד ברישא לאביו הגביר ר׳ אליעזר קוריץ, בנו של ר׳ צבי שמחה (למדן מקובל בעל ספריה עשירה. החליף שו״ת עם גאוני הזמן, וחיבר ספר. בתו בלומה דבורה (תר״ל - י״ב אייר תרע״ג) נישאה לר׳ וולף ב״ר משה יהודה לעדער מרוזוודוב (תרכ״ב — וינא, ה׳ תשרי תרצ״ב). בנם צבי שמחה בארה״ב מח״ס ריישער יידן.

נכד ר״פ שפירא מקוריץ. תלמיד ר׳ אבא אפלבוים. נקרא הענעק. השתלם בלימודים כלליים, ואביו שכר לו מלמדים פרטיים ללימודי קודש. למד רפואה בוינא, וקיבל גם תואר ד״ר בלימודי המזרח. נשא בתרפ״ז את גיטל צוייגל מהמבורג. גר בברלין כרב ומרצה בבתי ספר. מתרצ״ג אב״ד סלוניקי, ורב הכולל של יון. התידד שם עם המלך וראש הממשלה, ולכן נזהרו בכבודו הרבנים הספרדיים שהיו כפופים לו. בכניסת הנאצים סירב לעזוב את עדתו, ונשלח עמה לברגן בלזן בה נספה הי״ד. זו׳ וילדיו שרדו וגרו בת״א: בנו העו״ד אריה ובת.

שמחה זיידן, רישא, 275, עם תמונתו; בן דודו, ריישער יידן, 47־49, 142.

קוּרְצְמַן

ר׳ יעקב ב״ר אפרים **קורצמן**

נולד בטיסמניץ לאביו ר׳ אפרים ז״ל קארץ מאן. נכד הרב דוד בן החכם צבי. מלמדני טיסמניץ. נפטר במבחר שנותיו, בהותירו את בנו הפעוט ר׳ דוד מסניאטין. בעודו צעיר הדפיס מכתבי אביו: **כוכב מיעקב**, קונ׳ חשבונות הראיה שחשבו ב״ד הגדול בירושלים, מלוקט מספרי התוכנים הקדמונים, עם נופך משלו וביאור דברי הרמב״ן בהלכות קידוש החודש ורז״ל. למברג, דפוס ראז״ו סאלאט, תרכ״ד, מד ד׳, 24 עמ׳ של לוחות מספרים. השו״מ בהסכמתו: אדם גדול בחכמה וצעיר בשנים, ידיו רב לו בתלמוד. בעמוד האחרון התנצלות הבן המלבה״ד, שגבה דמי קדימה להוצאת הספר. את העבודה שיבח ש״ב רא״ל נתנזון אבי השו״מ, הבקי בחכמה זו.

תשובות אליו; שאילת שלום, קמא, כא, לד, מג, סד, צב, קט; שו״מ, תליתאה, ח״א, רנו, ח״ב, קב.

אין להחליפו עם ר׳ יעקב קורצמן מרומאן ב״ר משולם זלמן ויהודית תחי׳. רבה של דימינשט בתרכ״ו. **קונטרס על השארת הנפש**, ויען, האחים וינטר, דפוס פרידריך יספר, תרל״ד, 19 עמ׳. המסכימים: רצ״מ פינלש מגלץ; ר׳ אברהם הכהן רוטנברג מאודיסה נכד רח״כ בעברו במולדביה בעירו סקולען, השתעשע עמו בפלפולי אורייתא, וראה את הסמיכה שנתן לו המהרש״ק; ר׳ אברהם חיים כ״ץ מפיאטרא (שם ספרותי: אחי״ך) עם שיר שחיבר; מו״ח מויען בתרל״ה. בפתח דבר המסתיים בחרוזים, כותב שמביא ד״ת מאביו ומשלו.

קוּרְצֶר

ר׳ גרשון ב״ר יהושע פליק **קורצר**

מלבוב ובוליחוב (ת״ר״י-תרע״ג*)

בכורו של ר׳ יהושע פליק נכד הסמ״ע, מיקירי לבוב הישישים, והעמיד דור ישרים. לפי קמדוז״ה, כ״ג אייר

תרנ״ה, 3, נסע לפני פסח אל בכורו הגביר בבוליחוב (שהשיב לו: אה״ע, יג), ובשובו חלה. נפטר בשק״פ אמור בזרועות בכורו, שספד לו לפני ביהכ״נ. ר״ג תלמיד מובהק לשו״מ בלבוב, שטייל עמו בשדה בשיחת ד״ת והסמיכו. תעודת בגרות קיבל ממורה פרטי. עשיר בעל אחוזה בבוליחוב. תחילה עסק קצת במסחר, אבל מעט מעט הניח עסקיו ביד זו׳ שרה ע״ה, ונפנה לתורה יומם ולילה. צנוע וענוותן. כמה ערים הציעו לו את כסאן, ומיאן להשתמש בכתר תורה. ידידו של ר׳ דוד דב לייטר אב״ד זוולוב. חיבר ספר על סוגיות הש״ס והרמב״ם. נפטר בשנת תרע״ג לערך. ילדיו: א. ר׳ אברהם אליהו בבוליחוב שאליו: צל״ח, פח בתרע״ב; ב. זו׳ ר׳ אברהם אריה כהן, ב״ר יעקב דוד כותב מגילת היוחסין שבראש זכרון יהודה (ברודא).

שו״ת **נחלת יהושע**, לבוב, דפוס ר׳ (דוד) שלמה פרידמאן, תרצ״ד, ב, קפג ד׳. בהקדמת המהדיר בנו ותלמידו רא״א בלשון צחה, עומד על השינויים שחלו בדרך הלימוד של אביו במשך השנים. בחייו לא הספיק לסדר רק חלק קטן מחידושיו, והבן נטל עמו את הכתבים בנדודיו לוינא במלה״ע א׳. בעצת ר׳ יוסף הכהן שנייווייס מבוליחוב ידיד אביו, סידרם לפי סדר ד״ח השו״ע, ומודה לו על רוב טירחותיו בסידור הספר, הגהתו, ועריכת המפתחות שבסוף עם הערותיו. רובו חידושי סוגיות. מדף קעה מפתחות והגהות. בעמוד האחרון תיקון טעויות. מזכיר את אחיו (יו״ד, מט), ומשיב בתרס״ב למח׳ ר׳ משה גרינברג בפרוסקורוב שברוסיה (או״ח, ח). בספר קפב סי׳ לפי הפירוט: או״ח-מז, יו״ד-סא, אה״ע-יד, חו״מ-ס.

תשובות אליו: בית דוד, קיד בתרס״ט; בית יצחק, או״ח, קא בתרי״ז; טוט״ד, תנינא, רלא, תליתאה, ח״ב, קלג לנריוב; מהר״י הכהן, קמא, או״ח, יג; קנאת סופרים, יט: כח ע״ב; רבו, שו״מ, קמא, ח״ב, פב, תנינא, ח״ג, צט, ח״ד, קח, קמט, תנינא, ח״ג, צט, ח״ד, קה, קמט, תליתאה, ח״ב, קט, רביעאה, ח״א, נג, ח״ג, ל, עב, חמישאה, פט, שתיתאה, כה, כט בתרי״ז-תרכ״ו.
הרב משה לייטר, הדרום, כט, 153.

קֶזִיס

ר׳ יוסף אב״ד פשוורסק.

קטן, קיטן ראה לפי: **קוטן**

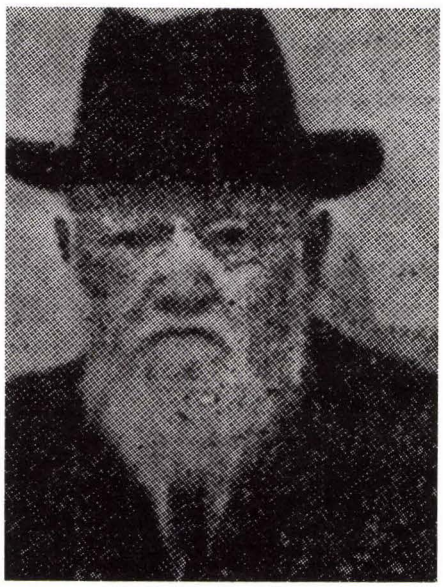
קיזר ראה לפי: **קיסר**

קיטובר, ר׳ מרדכי ב״ר ישראל הלוי. אב״ד פלשטין שבאוקראינה, ולא בגליציה.

קִיטִיגוֹרוֹדֶסְקִי

ר׳ אליעזר ב״ר פנחס **קיטגורודסקי**
מדרוהוביטש (תרל״ב-תשי״ד)

נולד בשנת תרל״ב ברווצק שברוסיה, לאביו האב״ד ר׳ פנחס׳ל נכד ר׳ פנחס מקוריץ ור׳ רפאל מברשד, ולאמו איטה בת ר׳ יהודה. למד בוולוזין בה נקרא העילוי מרווצק, וכן במיר ובסלבודקה. נסמך להוראה,



הרב אליעזר קיטיגורודסקי

אך סירב לשמש ברבנות. נשא בתרנ״ג את דבורה (תרל״ד - ז׳ כסלו תש״ח), בת ר׳ מרדכי חיים הרצברג רב בחרסון ור״מ ברזן, וסמך לשולחנו. בתרס״ה נפצע קשה כשאירגן הגנה מפני פורעים, ונשאר חולני כל ימיו. כל המשפחה יצאה אז לגליציה. ייסד ישיבות ברחבי גליציה ובוקובינה, וחינך בהן אלפי תלמידים. שנים אחדות ישב בסכודניצה עם אחיו ר׳ אברהם, ועשוה למקום תורה. אח שלישי הוא ר׳ רפאל, ראש הישיבה הראשון של ישיבת אור תורה בסטניסלב (סטרי, 169, סטניסלב, 313). ראב״ב ור״פ פתחו אחרי מלה״ע א׳ בקלויז ס״ג בדרוהוביץ, ישיבה בנוסח ליטאי שלא היה מוכר בעיר, ולמדו בה עשרות בחורים (דרוהוביץ, 93, 189).

חסיד אדמור״י סדיגורה, ושלוש שנים היה שם רב ור״מ אצל הקדושת אהרן. לפני מלה״ע א׳ ניסה ליסד ישוב חסידי בארגנטינה. אח״כ חובב ציון מובהק, ובתרפ״ד שלח לארץ ג׳ מבניו וג׳ מבנותיו. עלה בעצמו בתרצ״א, והקים בית כנסת בשכונת מרמורק ברחובות. שקד על לימודיו בנגלה ובנסתר. נפטר ביום א׳ אייר (ולא כ״ט ניסן) תשי״ד.

ילדיו: א. רפאל; ב. יוסף קיטאי, מעסקני הציבור

הדתי בר״ג. נולד ביום ט״ו שבט תרנ״ז בצ׳רקס שבפלך קיוב. נשא את שרה בת ר׳ אהרן שטיין מחסידי בלז נכד ר״נ מרופשיץ. כשנפטרה ביום י״ב תשרי ת״ש, נשא בשנית את שרה בת ר׳ חיים אלתר רב בפיטסבורג. נפטר בשנת תשמ״ב. ילדיו: 1. שמואל. מפקח חקלאות בארץ (סכודניצה, א׳ כסלו תרפ״ב — ב״ב, י״ג שבט תש״ל); 2. שושנה זו׳ יוסף לינדר (הצפה, כ״ח טבת תשל״ז, 5, כ״ב כסלו תשמ״ב, 7; תורה ועבודה בחזון ובמעש, 357); ג. שלמה. נספה בשואה; ד. יהודה; ה. אהרן. נפצע בהגנה ונשאר נכה; ו. פנחס (ה׳ ניסן תרע״ב - י״ח ניסן תש״ה). נהרג ע״י הערבים. אשתו טובה בת שלמה ווראנר, ובנותיו עדנה ושולמית; ז. חדוה זו׳ לוי קיטיגרודסקי; ח. ברכה זו׳ רפאל פליישמן; ט. חוה זו׳ יוסף קלר.

תדהר, יא, 3742, 3759, 3771-3773; אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ה, 444-446; בנו יוסף, הצפה, כ״ט ניסן תשל״ט, 4.



הסכמת הרב משה זאב קיטאי אב״ד פיאטרא על ספרו של הרב מנחם מנדל הרטמן מבוריסלב הנמצא בכתובים בספריה הלאומית

קיל

ר׳ יחיאל מסנוק
|
ר׳ חיים נתן
|
ר׳ שלום הרץ ..... גנגדל מדזיקוב ושנדישוב — ר׳ מנחם פנחס — פסיה .... ר׳ יצחק אייזיק קוהל
|
ר׳ דב בריש קיל ..... טויבה — ר׳ יחיאל במיאמי
|
ר׳ שמעון בנור גלים — ר׳ יצחק אייזיק בטורונטו

ר׳ יחיאל

צדיק מקובל, גדול בנגלה ובנסתר. תלמיד מובהק לבני ישששכר, שהעיד עליו בהיותו בן עשרים: יחיאל שלי רשאי לומר תורה בפני חמש מאות אנשים מישראל. שימש את גדולי הצדיקים שהיו בימיו, וכולם קירבוהו מאד. רב בעיירות טרווא ונוביטנץ שליד סנוק. בזקנתו גר בכבוד בסנוק, ואהל הוקם שם על קברו. חיבר ספרים רבים שאבדו בשטפון בטרווא ובשריפת סנוק. נותרו רק הקונטרסים שנעתקו מספרו הגדול שחיבר בנעוריו. **זכרון יחיאל**, י״ח דרושי פרד״ס וליקוטים, פרעמישלא, דפוס זופניק, קנאללער עט האמערשמידט, תרנ״ד, א, טז ד׳. מעבר לשער הקדמת המלבה״ד שטרח בסידור הדברים: ר׳ אברהם ארום מפרעמישלא. הוא מוסר פרטים על המחבר קרובו מצד אביו נ״י, ומסביר מדוע אינו נוטל הסכמות. בסוף ד״ת מרבי יהושע מדינוב ומפתחות.

בנו ר׳ חיים נתן מחסידי סדיגורה נשא את שרה לנגזם, וילדיו: א. ר׳ מנחם פנחס (מעניע), חסיד צורטקוב בסנוק. נפטר ביום ב׳ דר״ה. נשא את בלומה מינדל שנפטרה סמוך לאחר לידת בתה 1. טויבה, זו׳ בן דודה ר׳ דב בריש קיהל ב״ר שלום הרץ דומ״ץ דזיקוב ושנדישוב. נפטרה ביום ד׳ חשון תשל״ג, בעלה ביום י״ב אייר תשל״ד, ונטמנו בניר גלים. אולי ממנה גם הבת: 2. שושנה (רויזע) הי״ד. נשא בזיוו״ש את יהודית (אידיס) בת היחסן ר׳ יוסף משה דילר, ונולדו לו: 3. בונא גיטל (בינה), מורה בפ״ת. בסידור שקיבלה מאבי אמה רשם את יחוסו; 4. יחיאל. מוסמך ממהר״ם שפירא. מורה בגבעת חיים (מאוחד). ילדיו:



ר׳ מנחם פנחס קיהל



דב בריש קיהל בגיל שבע

מנחם, נאוה, ליאורה. סידר את יחוס המשפחה; ב. גננדל זו׳ ר׳ שלום הרץ דומ״ץ דזיקוב ושנדישוב, אבי ר׳ דב בריש קיל שילדיו: 1. שמעון מניר גלים שהמציא לי את הפרטים על משפחתו. נולד ביום ה׳ אייר תרצ״ה, נשא את יונה מתימן, וילדיו: אבשלום מחסידי חב״ד, ג׳ ילדים; עמוס בישיבת ההסדר קרני שומרון; תמר עם ב׳ ילדים; חיה גננדל; שלומית טובה; 2. חיים נתן ברלב הבכור, וילדיו: מיכל, אהוד, מירב, שמגר; 3. שרה; 4. מינה. אם ענת, יעל ודינה; ג. פסיה זו׳ ר׳ יצחק אייזיק קוהל. בנם הנודע ר׳ יחיאל, עסקן הצלה בשוויץ ונדבן באמריקה; ד. בת.

סאנוק, 68, 85־86, 209, 609.

ר׳ יחיאל ב״ר יצחק אייזיק **קוהל**

נולד בסנוק בשנת תרס״ג להוריו ר׳ יצחק אייזיק ופסיה. נכד השרף מסטרליסק ור״ח מקוסוב. כשנתיתם צעיר עבר לשוויץ, וכתב מחקר על יחסי פולין־שוויץ. כשראו את כשרונותיו, קבלוהו לעבודה בשגרירות פולין בברן. במעמדו הדיפלומטי עסק שם חמש שנים בפעילות מסועפת של הצלת אלפים ורבבות מישראל. בקשריו הטובים עם דיפלומטים ממדינות שונות הנפיק בשנות השואה דרכונים רבים, ובהם אלו של האדמו״ר מבלז ואחיו. אחרי המלחמה עבר לקווינס בניו יורק, לטורונטו ולמיאמי. בכל מקום היה עמוד החסד, ותמך במוסדות תורה ובנצרכים לאלפים. בעל רעיונות

מקוריים לעזרת יוצאי רוסיה, נפגעי פעולות האיבה בארץ ועוד. עסקיו חבקו עולם. ביתו מלא אורחים. גם בזמן מחלתו האחרונה וכבדה נשימתו, קיבל אנשים בספ״י, וחתם במסירות נפש על ההמחאות. רב״צ פישהוף אמר עמו שמע ישראל, ובאחד יצאה נשמתו ביום י״ח שבט תשמ״ו. הובל למנוחות בבית העלמין שומרי שבת בב״ב, ואלפים השתתפו בלויתו בארה״ב ובארץ. ילדיו: א. הנדבן ר׳ יצחק אייזיק (ג׳ורג׳) בטורונטו, הנשיא בארה״ב של מוסדות בלז בא״י על מקום אביו; ב. זו׳ ר׳ ישראל ויינשטוק; ג. זו׳ פרופ׳ ישראל זינגר מנכ״ל הקונגרס היהודי העולמי.

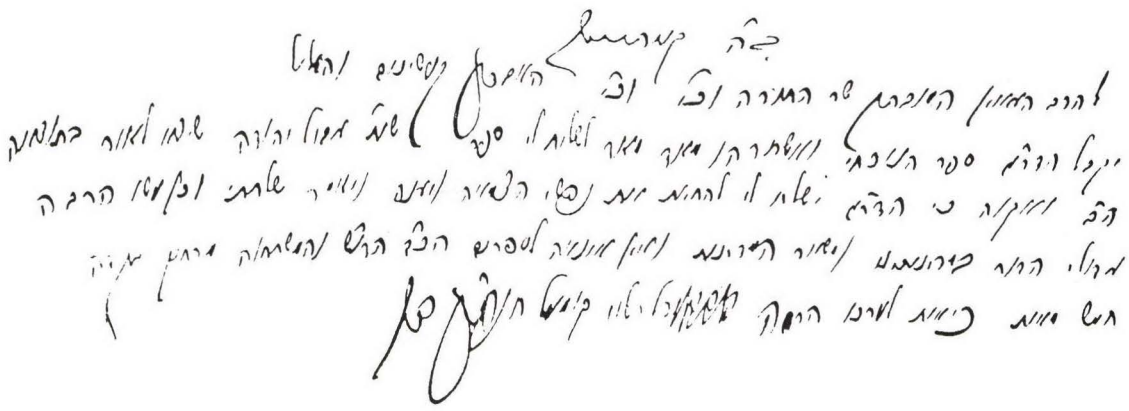
ישראל אייכלר, המחנה החרדי, כ״ה שבט תשמ״ו, 24; בצלאל לנדוי, מסילות, י, 38־40.

קִימֶל

ר׳ דב בר(ל) ב״ר יצחק אייזיק הלוי **קימל**
מקניהניטש (תר״ך־תרצ״ז)

בנם של ר׳ יצחק אייזיק הלוי, וזו׳ בינציא בת ר׳ אברהם הלוי וונדרמן מליסעץ. תלמיד ר׳ מאיר ב״ר זאב יהודה גוטשטיין אב״ד בלשביץ. עסק בעיקר בלימוד הלכה למעשה. נתקבל בתרס״ב כמו״ץ סאסוב אצל רבי שלמה מייער. ביום י״ט תמוז תרס״ז נפטר בנו יחידו מרדכי ליב, והדפיס בתל תלפיות קונ׳ אבל יחיד על שו״ע יו״ד הלכות שמחות עם הסכמות. נדפס מחדש בתוך: תל תלפיות פליטה הנשארת, ירושלים, מעין החכמה, תש״ל, לג-ע. מאד״א תרס״ח דומ״ץ קניהניטש כשלושים שנה. בעל תפילה מעולה, ומרוצה לציבור. ביום י״א ניסן תרס״ט נפטרה בתו הצעירה העניא, והניחה את בנה ר׳ מנוח הנדל (ולא חנוך הניך) שמילא שם את מקומו כדומ״ץ. סייע לזקנו ברבנות, ותשובה אליו בתרצ״ג: אמרי דוד, קפט. בפרוץ מלה״ע א׳ נשאר בעיירתו, וכשהרוסים נסוגו בתרע״ה מפני האוסטרים, נלקח לגלות בעמקי סיביר עם כל גברי הסביבה. רק בשנת תרע״ח שב לקניהניטש, והיה בה בתרצ״ו. פנו אליו בשאלות מכמה ארצות, והיו עמו בכתובים ספרים רבים.

קונ׳ **נועם מגדים** מבעל פמ״ג, ובשוליו **בית הלוי**, ביאורים והערות, ציוני מראי מקומות ולקט דינים חדשים. מונקאטש, דפוס השותפים קאהן עט פריעד, עת״ר, יד, נב ד׳. המסכימים: המהרש״ם (ידעתי את האיש ואת שיחו מאז ומקדם, כי ידיו רב לו יגע ומצא); ר׳ משה באב״ד מלבוב (ראיתי כי היטיב לראות); רא״מ שטיינברג עם ד״ת רבים (דובר בשפה ברורה, ומשנתו לו סדורה); רב״א וייס מטשרנוביץ (ידעתיו זה שנים רבות מפי כתבו, כי חננו אלקים בשכל ישר ומיטב הגיון, למד ושנה הרבה בספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים, ומשנתו שגורה לו);



בקשת הרב דב ברל קימל מרב יהודה ליב צירלזון אב״ד קשינוב, לשלוח לו בתמורה על הספר שמשגר אליו, את ספרו שו״ת גבול יהודה ״ויענה ויאמר שלחתי, וכן עשו הרבה גדולי הדור במדינותינו ומשאר המדינות, ואין אונאה לספרים״

ר״מ ארק עם ד״ת (הכל עשה יפה בעטו); ר״ש ענגל (גם ההערות שלו, יש בהם דברים נחמדים); רבו ר׳ מאיר גוטשטיין מבלשביץ עם ד״ת (יהיו דבריו לתועלת לפני כל יודעי דת ודין); ר״ח גלרנטר מקיטוב עם ד״ת (ראיתי כי בחכמה בנה בית, וביתו פתוח לרווחה); ר׳ יעקב שור מקיטוב עם ד״ת (בדרך כלל הוטבו דבריו בעיני). בהקדמתו המחורזת מתנה רוב תלאותיו לפרנסת משפחתו, ויסוריו מפטירת ילדיו, בהם גם בינציא הבכירה ושרה. מדף מו ע״א השמטות לאבל יחיד ולבית הלוי, כולל תשובות המהר״ש והמהרש״ם. בסוף מפתחות, הגהות, לוח התיקון, ומודעת ר״ח גלרנטר על חיבורו בענין שביעית. ד״צ בברוקלין תשל״ד, עם קונ׳ אבל יחיד עצמו.

תשובות אליו: אבן יקרה, תנינא, לט, פב, פה, קטו, קכט, תליתאה, ה, מח, נו, צג, צה, קמח, לשני המקומות; אמרי דוד, כח, סד, צד, צה, קסה, ריז, רכו (על ספרו בגיטין) בתרפ״ח-תרצ״ג; אמרי יושר, ח״א, קיח, קמג; בית דוד, יח בתר״ע; הרי בשמים, ח״ג, קיג בתרס״ב; חבצלת, ח״א, השמטות, א, ח״ב, י׳ בתרצ״א; לבושי מכלול, יג, יז, יח, כז בתרס״ד, וקו״א מכללתא ומלבשתא, דף ה ע״ב (וממנו); מאורות נתן, קיט בתרצ״ג; מהר״ש, ח״ד, מד, נט, ח״ו, עו בתר״ע-תרע״ו; מהרש״ם, ח״ב, פב, קכו, ח״ג, סח; מחזה אברהם, ח״א, לט, נא, עא, קנג, ח״ב, או״ח, ח, יא, יו״ד, ו, אה״ע, מח, ח״ג, יו״ד, סב בתר״ע-תרפ״ה; מנחת יחיאל, ח״ב, קיב; מנחת שי, ח״ב, ז, טז, כד-כו, נד, נז, נח, סב, עח, עט, צז-צט, קה; צור יעקב, ח״א, ה; צל״ח, קכז בתרפ״ג; מח׳, שושנים לדוד, ח״א, יט (על נועם מגדים); שערי דעה, ח״ב, קיב.

הערותיו על ספר מאורות נתן, בסופו, דף פא. ד״ת ממנו: בספר הדרת קודש (היבנר); בקובץ דרושים של אגוה״ר, ח״ב, תרפ״ד. מכתביו מתרס״ה-תרס״ז, מיכלא דאסותא (היבנר), דפים ט, יג, יד, יז, יט, ל, לו ע״ב-לז ע״א. קטע ממכתבו בהקדמת פתחא זוטא סוכה. מכתבו בתשובה כהלכה, 184. בתומכי ישיבת ברודשין מססוב. בתרע״ד חבר אגוה״ר מיסודו של הרב הכהן מאלכסנדריה. בסוף אמרי ברכה תשל״ג מכתב המלצתו של מהרי״ץ השני מסטרטין לנגנר אל גיסו ר׳ אליעזר שישתדל שיקבלוהו כדומ״ץ, כי הוא מופלג מאד ובעל תפילה בימים נוראים, ובנו ר׳ אברהם אב״ד קניהניטש ממליץ עליו מאד.

אהלי שם, 440; תלמידו אריה רעביש, רוהאטין, 344־345.

קִינְדֶרְמַן

ר׳ שלמה יצחק. תלמיד ישיבת כתר תורה באושפיצין.

ד״ת ממנו: כתר תורה, סיון תרצ״ט.

קִינְסְטְלִינְגֶר

ר׳ זיסקינד

בנו של ר׳ יחיאל מוישניצה. ראש ישיבת באבוב. זו׳ הנדל, וילדיו: פריידא, מלכה, צירל, יוסף שמואל (בסוף מגד שמים יו״ד).

קִיסְטֶר

ר׳ יצחק

נולד במושציסק ביום י״ח תשרי תרס״ו, לאביו **ר׳ יהודה צבי** ב״ר יחיאל משה. האב למד אצל האב״ד ר׳ משה מייזלש, וזמן מה אצל רה״ק ר׳ אברהם מרדכי שייער. מנהל בנק, ותקופה מסוימת רה״ק. בניו גם מאיר יעקב, יחיאל משה ואהרן (אחד באוסטרליה). נשא את סובה או סיאבה, אחותם של עטיא זקנתו של פרופ׳ זאב שטרנהל ור׳ ליב שנספה עם צאצאיו, בני המתנגד הלמדן ר׳ יצחק וואהל, ב״ר מאיר יעקב, ב״ר יצחק במושציסק, ב״ר צבי הירש בושקא מברודי גלוגא ואה״ו מח״ס תפארת צבי.

בצעירותו שקוע בלימודי ש״ס ופוסקים. ד״ר למשפטים מאוניברסיטת לבוב, ועו״ד פרטי בפולין. עלה לארץ בתרצ״ה, ובתרצ״ט השלים את הבחינות לעו״ד, ועבד בירושלים עד תש״ד. מתש״ה שופט שלום בת״א, מתש״ח שופט מחוזי, ומתשכ״ה בבית המשפט העליון עד פרישתו לגימלאות. מומחה לבעיות משפחה, עבריינות נוער ואימוץ, והדגיש את גישת המשפט

העברי. מרצה באוניברסיטת ת״א. גר שנים רבות בב״ב, והיה מבאי ביתו של החזון איש וידיד נפש לגאון מפוניבז׳. נשא את גיטל בת ר׳ עקיבא שוימר מגורליץ, וילדיו: רוחמה זו׳ ר׳ שמואל מרצבך; ר׳ אליעזר; ר׳ עקיבא. נשא בשנית את שרה סימה בת ר׳ יעקב מה־יפית מריגה. חיבר פרסומים על אימוץ וצדקה, מאמרים שונים בכתבי עת, ופסק דין בענין מידהו יהודי. תשובות אליו בציץ אליעזר.

תדהר, יד, 4529, עם תמונתו.

קִיסְלוֹבִיץ

ר׳ אליעזר

נקרא קרעשובר על שם עירו. הובא בתרצ״ג לכהן כר״מ הראשון בישיבה שפתח בגריבוב האב״ד ר׳ מרדכי זאב ה״ש. כשהרב עלה על כס רבנות אביו בצאנז עבר עמו, וכיהן שם מתרצ״ו כר״מ בישיבת בני תורה. נתקבל כדומ״ץ קרשניק, ושם נספה עם משפחתו.

רמזי מאיר — אור תורה, בסוף.

קֵיסַר

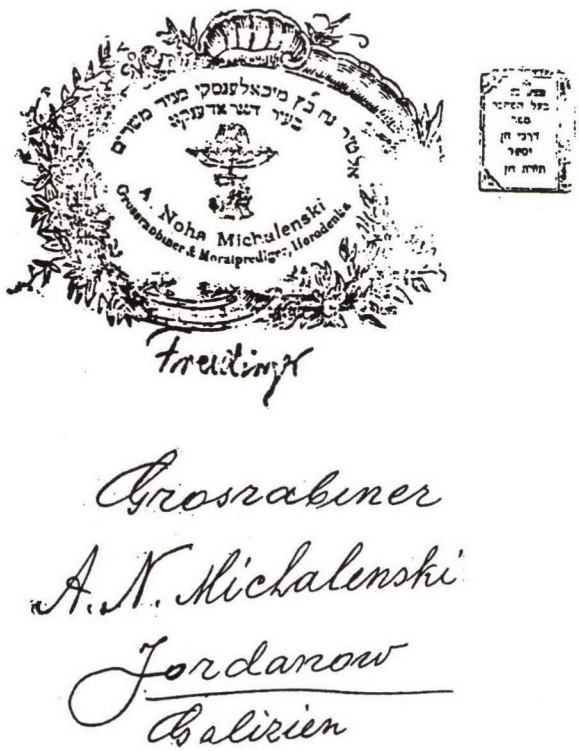
ר׳ אלתר נח ב״ר אריה מאיר הכהן **קיסר**

מדרוהוביטש ויורדנוב (תרי״ב-תר״ף)

נולד בנשכיז שליד קובל בפרשת בראשית תרי״ב (ולא תר״י), לאביו ר׳ אריה מאיר הכהן (בנו של ר׳ נפתלי חיים, נכד ר׳ חיים בנו של הסמיכת חכמים. למד לילות כשרגלו האחת על כסא. נפטר בט״ו בשבט אחרי תרל״ט, ונטמן ברומניה), ולאמו טעמא סימע בת ר׳ יצחק זליג ב״ר אליהו מרדכי מוויזשווע שנפטר לפני תרל״ט, וממנו רובי תורתו. שם משפחת אמו מיכלאנקיס בליטא או מיכאלענסקי בפולין, ורק כשקיבל את האזרחות הבריטית הסב את שמו לקייסר, הדומה למושג כתר בקבלה. בספריו נקרא כהן־צדק. שמו נח כר״ת של שם סבו, וכשחלה במגיפה באוסטריה הוסיפו לו שם אלתר.

מגיל חמש נתגדל עשר שנים בבית רבי יצחק ב״ר מרדכי מנשכיז חשוך הבנים, עד לפטירתו בתרכ״ח. עשה עוד שנתיים אצל צדיקים שונים, ובגיל עשרים נסע לארץ. למד מתרל״ב חמש שנים קבלה עם ר׳ מרדכי עבאדי אב״ד ארם צובה (מח״ס מעין מים א־ב. רבו של ר׳ חיים שאול הכהן דוייק. נפטר ביום ג׳ סיון תרמ״ג), וכן בירושלים ובחברון אליהן צעד ברגל מתוך בטחון שלא יסתכן בדרך. בתרל״ז נסע חזרה לחו״ל, דרך בולגריה לטריאסט. נתגלה שם כפועל ישועות, אחרי ששתי בנותיו של ספרדי אחד נתרפאו מששתו מים ששם בהם איזוב. בעת מלחמת רוסיה־טורקיה, ובגלל החוק לא היה יכול לשוב לרוסיה, העלילו עליו שהוא מרגל. נאסר ונשלח לארשיווא שעל הדנובה, ולא קפץ בנסיעה מהרכבת. מדינאי הונגרי בא לבקרו בכלא, ונתן לו קרן רועים לזכרון. ריפא את בנו של נגיד יהודי, והוא ערב לו להשתחרר. לא גורש מהמדינה, והשיג אזרחות אוסטרית.

התישב בהונגריה כמ״מ בקהילת רעמיט שליד סיגוד (סיגט). בגיל כ״ז נהג שם אדמורו״ת ונהרו אליו מרי נפש, אך הדבר היה לצנינים בעיני אדמורי״ם מקומיים. החסידים במדינה רדפוהו, וטענו שעושה מעשים זרים בנרגילה המזרחית שעמו. נמסר כי המהר״ם שיק אמר עליו שהוא מטורף (ראה לפי מפתח השמות בספרו של רי״י גרינולד), והייטב לב אסר לעמוד בד׳ אמותיו. הלשינו עליו ששמו קלמן דוד המסית הידוע, או נפתלי הורוויץ רודף החסידות. זמן מה גר בסענינא בה דרש בתרל״ח. בקשוהו שיבוא מרעמיט להיות אדמו״ר בקיוויאשד, ונתרצה להם. נאלץ לעבור לגליציה, ודרש ברישא ובסמבור. הושיע אלמנה מבעיות נפשיות, והתברר שנהג על פי האמור בספר חסידים. תקופה מסוימת גר בזלישטשיק, בחותמתו נחקק: מ״מ בהורודנקה, ובתרל״ט כיהן כמ״מ בדרוהוביטש.



חותמות הרב אלטר נח כ״ץ מיכלנסקי מ״מ בהורודנקה, וכתובת מיורדנוב שהוסיף אחד מבני המשפחה

עם הגיעו הדפיס מדרשותיו בעיר לפני מבקשי קבלה: חן מרדכי לר"מ עבאדי, עם **דרכי חן** ממנו, פרזעמישלא, דפוס רח"א זופניק עט קנאללער, תרל"ט. בהתחלה מזכיר את יתר הספרים שעמו בכתובים, וכשידפיסם יפרסם גם את ההסכמות שעמו. כשנלקח למאסר אבדו לו ספריו דרכי חן, שערי חן וחן בראשית שחיבר בא"י, ומי מעין ח"א של חבירו. ר' אברהם סופר מפולטושן בדרוהוביטש מתנצל על שהדברים נכתבו בשגיאות ע"י השומעים מהמחבר, ובאמצע ההדפסה נקרא לשפר את ההעתקה. בקולופון מודה לישישה גיטל לינדנבוים שפדאתו מהממשפט בפעסט, וילדיה הביאוהו לדרוהוביטש. נדפס שנית בהיפוך: דרכי חן עם חן מרדכי, קראקא, דפוס יוסף פישער, תרנ"ב, יג, לב ד', עם הסכמת ר' יעקב שאול אלישר ראב"ד ירושלים. הובא לדפוס ע"י אחיו ר' ישראל משה כהן צדק מלונדון. בהקדמתו כותב שהספר נדפס מכבר בשיבושים רבים, ומצרף את הקדמות המחברים. פעם שלישית בשם הראשון ע"י נכדי ר"מ עבאדי, ירושלם, דפוס ציון, תרפ"ז, א, לב ד'. ד"צ מהד' ג', שני ספרים נפתחים, מהד' ד', לאנדאן תש"מ. יצא לאור בעריכת בנו ר' ישראל דוד שלמה הכהן קייזר, עם הקדמתו, צילום שער המהדורה הראשונה, הערות אחדות נוספות, ולוח ר"ת.

סביב תרמ"ח נסע לרומניה, ונתקבל כרב ביאסי. בתר"ן לערך עמד בראש משלחת יהודית שהשתדלה לבטל גזירה על יהודי הכפרים, והתיצבה כחצי שעה לפני המלך קרול הראשון בארמונו בסינאיא שבטרנסילבניה. החסידים ברומניה קצפו עליו, ובבריחתו על פני נהר פרוט אירע לו נס וניצל. התישב כרב ביורדנוב שבגליציה, ועל שמה נקרא. חסידי גליציה העידו נגדו לשלטונות. נידון לחמש שנות מאסר, ואחרי שישב שנתיים וחצי, נפדה ע"י ר' נתנאל ב"ר מרדכי ברגר מאשכנז. בצאתו הועלה ביתו באש, והתנכלו לזו' נכדת רבי ירחמיאל משה מקוזניץ, ולבני משפחתו שסבלו מאד. בעצת ידידו ר' יצחק הירשנזון מירושלים, נסע בתרנ"ו ללונדון. גם ללונדון רדפו אחריו, אך כאן ישב שבע שנים וקיבל אזרחות. פעל למען המהגרים שלא ינוצלו בעבודה. התנגד להרצל ולציונות. שקוע בתורה וחסידות מתוך תמימות ובטחון, וראה באחרים רק טוב. חסידים תפסוהו על שכתב בספרו: המשרת בארבע, ביטוי תמים המכוון לארבעת כוחותיו, וחשבו שכוונתו לד' אותיות השם. הכיר בחכמת הפרצוף. לא ידע צורת מטבע. חובב ספרים.

נתיבות חן, ח"א, שער הכללים, בשרשי שם של מ"ב. לונדון, דפוס ר' אליהו זאב ראבינאוויטש, תרנ"ט, ד, עו ד'. בהתחלה הסכמת ידידו ר"מ עבאדי, והקדמת אחיו המלבה"ד בה מוסר פרטים ביוגרפיים על המחבר, ומביע תקוה להוציא לאור את כל ז' חלקי הספר. מהד' תנינא מתוקנת ע"י בנו, עם הגהות, תיקונים, מפתחות, מראי מקומות ולוח ר"ת, לאנדאן תשמ"א, ג, צא ד'. בהקדמת המהדיר כותב, שאביו לא כתב את הדברים בעצמו, רק בני ביתו כפי שאמר להם, או ששמעו בדרשותיו.



תמונה שצולמה בלונדון בתרס"ג לערך, למען קרן העזרה למהגרים היהודיים מרוסיה לאנגליה



תצלום שעשו הסוהרים בלודז, ומסרו לו עם השחרור

חזר וערך מסעות מרובים לארץ ולפולין. ניסה לרכוש קרקע בנס ציונה כדי להקים מושבה של שומרי תורה, וראי״ה קוק סייע לו. התישב בוירשוב שליד קליש בגבול פולין־גרמניה, והביא את משפחתו מלונדון. בתרס״ו לערך הביא לירושלים את אמו ושנים מילדיו, ואח״כ הביא את יתר בני המשפחה ליפו. נפטרה בהיותה בחו״ל ביום כ״א כסלו, תרע״א לערך, ונטמנה בבית העלמין הישן ביפו. בשובו מהארץ בתרס״ט, ניצל בנס מכדור שנורה בו. שהה בנסיעות לרומניה וערי פולין, ועשירי לודז נועצו בו איך לשפר את מוצריהם. נעצר שם בתרע״ד, וכששוחרר נסע לאנגליה. הספיק להגיע לארץ לפני פרוץ המלחמה, בהביאו עמו מכונות לקיצוץ פירות, במטרה להקים ביח״ר למשקאות בו יעסקו נאמני תורה. בזמן המלחמה לא התפנה כנתין אויב, אלא נסע עם אחיו לגור בקהיר. כששתה בתרע״ח חלב עיזים חלה בקדחת מלטה, ואושפז באלכסנדריה. חזר לדירה שכורה בת״א, וטבל בים עם ידידו ר׳ נתן רגג. כשתקפה מחלתו הועבר במכונית לירושלים, ובאין בי״ח שיקלטנו נפטר בעברו את שער יפו, ביום א׳ ח׳ אלול תר״ף. נטמן בהר הזיתים כאשר חזה מראש. לדברי בנו נמשכו הסתייגויות החסידים ממנו גם אחרי פטירתו.

תולדות חן, לאנדאן תשל״ט, קכד עמ׳. בפתיחה כותב הבן המו״ל, שאביו חיברו בתרע״ו-תרע״ז לתיאור תולדותיו עד תר״ן, ולזה צירף מידיעותיו האישיות. אחרי התולדות בהכפלה, ד״צ של ליקוטי תורה מהמהדורה הראשונה של דרכי חן ולא נכללו בבאות אחריה, עמ׳ לג-פו. אח״כ מערכת התצלומים של שערי ספרים והסכמות הקשורים למחבר. מדרשת הבר מצוה לבנו חיבר ספר חן תפילין על תפילין דר״ת. נותר עם עוד כתבים אצל משפחתו בארץ. כמו״כ חיבר תורת חן, ומדרש חן אותיות.

יצחק אלפסי, סיני, מו, שלו-שלח; חכמי טרנסילבניה, 206.

קִיצֶס

רי״י אלטר

חתנו כנראה של ר׳ אברהם תאומים אב״ד זלישטשיק, וגר שם.

גיסו האב״ד רז״ו תאומים השיב לו בספרו ענף עץ אבות, דף יב ע״ב.

קִירֶש

ר׳ ישעיה נפתלי הרץ

בנו של ר׳ שמואל יעקב השו״ב של רבי דוד מדינוב. ת״ח ומרביץ תורה בטשיטש. מחסידי בלוזוב־ריבטיטש. בתמוז תש״ב הובל לבלזיץ עם בנו שמואל יעקב וכל בני הקהילה הי״ד (ממכתב ב״א ר׳ שמואל יעקב יפה מב״ב המנציח זכרו).

קִירְשְׁבוֹים

ר׳ מנחם מנדל ב״ר שמואל **קירשבוים**

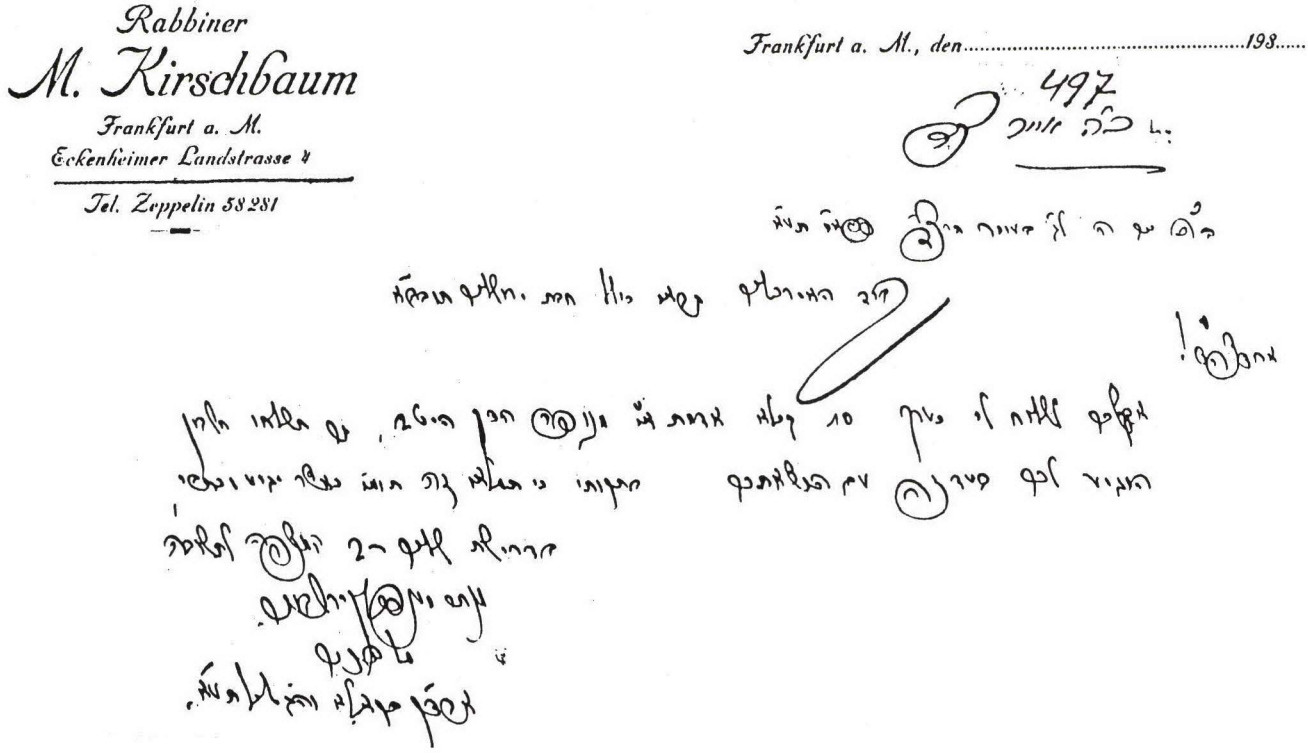
מקראקא ופפד״מ (תרנ״ה-תש״ג)

נולד בקראקא ביום י׳ אדר תרנ״ה לאביו ר׳ שמואל (נולד בתרל״א, כנראה לאביו ר׳ נתן בכפר מאזיארניא שליד קראקא. נשא את מעכילע בת ר׳ שמעון יוסף פייל. נספו בשואה. אחיו ר׳ משה בקראקא נפטר ביום ט״ו ניסן תרפ״ז. לא נראה נכון שהיו בני אחיו של ר׳ ישראל מאיר קירשנבוים ראב״ד דזיקוב). תחילת לימודו אצל הת״ח ר׳ מרדכי בוימן, ואח״כ תלמיד מובהק לדומ״ץ ר׳ פנחס אליהו דמביצר.



הרב מנחם מנדל קירשבוים

בתרפ״ה ערך לדפוס את ספר דרשותיו גבעת פנחס, והוסיף להן את הגהותיו קצה הגבעה, ההספדים שנשא עליו, תולדותיו, וקונ׳ עלי עין על ספרי ר״י אנגל בית האוצר ובן פורת. שקד על התורה בבימ״ד חסידי צאנז, והתבלט שם במיגוון כשרונותיו בהלכה ובדרוש. אחד ממקנאיו פירסם באהלי שם, 285, ביוגרפיה שקרית עליו, לפיה נולד בתרכ״ט, נסמך מר״י שמלקיס, המהרש״ם והאבני נזר. נתקבל בתרנ״ז כאב״ד מאזיארניא (בה נפש לעתים אצל סבו), ולפני תרע״ב כדומ״ץ קראקא, כאשר עמו ג׳ חיבורים בשם דברי מנחם: על סוגיות הש״ס, שו״ת בד״ח שו״ע, ועה״ת. ידע מיהו בן הבליעל שעשה לו זאת, וקרא לספר אהלי שקרים. נסע עם אביו אל רא״ח הורביץ מפלנטש ורש״ד אונגר מזבנא, והתבשם מהם. מגיל ט״ז החל לפרסם מחידושיו בכתבי העת, ובן י״ז נשא הספד.


Rabbiner
M. Kirschbaum
Frankfurt a. M.
Eckenheimer Landstrasse 4
Tel. Zeppelin 58281

Frankfurt a. M., den ..... 193.....

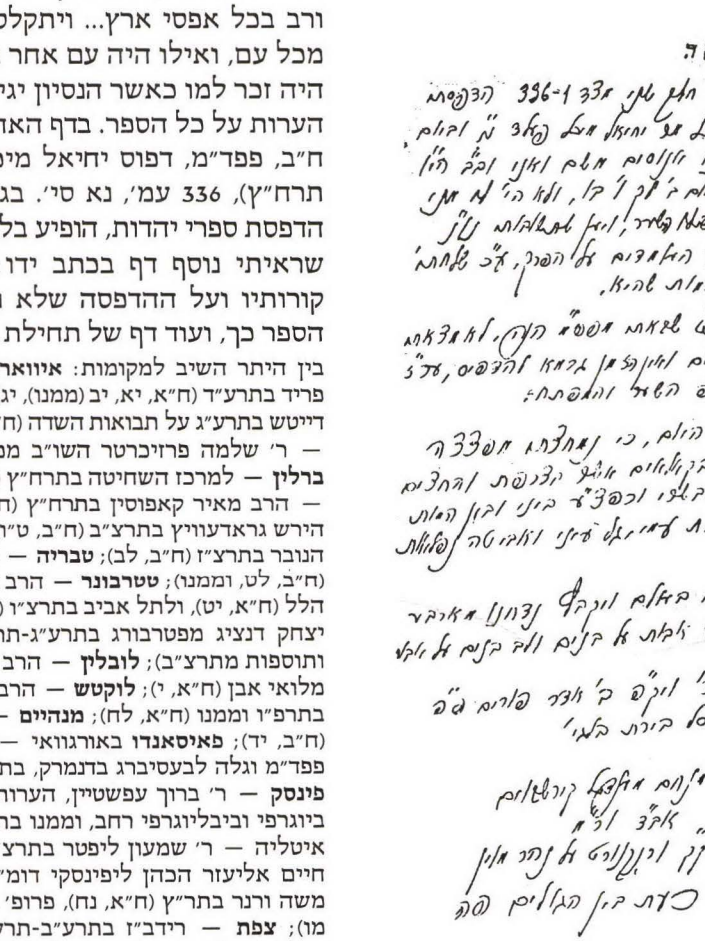
בקשת הרב מנחם מנדל קירשבוים בתרצ״ד ממנהלי כולל גליציה בירושלים, לשלוח לו מיד בתשלום עשרה קילו אדמת א״י מנופה הדק היטב

בשנות מלה״ע א׳ ברחה המשפחה מערבה. נשא באלול תרע״ח את לאה בת הנגיד ר׳ משה ליכט מויליצ׳קה, וסמך לשולחנו. דודו העניק לו ספר מימי הדעת, וכתב בו: עתה באתי על דברי תורה, לזרז אותך שתהיה עמל ויגע בתורת ד׳ זהו תורה שבע״פ ש״ס ופוסקים, יען שאני מכיר אותך ואבותיך שאתה ראוי להיות רב ומורה ככל המורים, לכן חזק ואמץ בתורת ד׳. בנו נכנס לברית באדר״ח תמוז תרע״ט, ונקרא אלעזר על שם השמן רוקח שחמיו התיחס אליו. אחריו נולדו: שמעון יוסף, רחל ונתן. גיסו: ר׳ ישראל מאיר לרר בקראקא, ואליו השיב בתר״ץ, ח״א, מו, מז, נא.

מניסן תרפ״ז רבה של העיירה סקאלה שליד קראקא, והתחבב מאד על התושבים. כהכנה לתפקידו למד את מלאכת השו״ב והמנקר. מניסן תרפ״ח ראב״ד בקהילה הכללית של פרנקפורט, בהנהגת הרב ד״ר יעקב הופמן שהיה אב״ד רדוויץ בבוקובינה. בנוסף להכרעות הלכה לימד בישיבה המקומית, נשא נאומים מבריקים בשפת המדינה, והיה חביב על הכל. בעל ספריה עשירה אותה טיפח מצעירותו, ובהתמדה הגדילה בכתבי יד, ספרים, וכתבי עת חדשים. רשם בשוליהם מהערותיו כיד בקיאותו הרחבה. הערותיו מנחם ציון נדפסו בשולי שה״ג השלם של רמ״מ קרנגיל, ח״ב, קראקא תר״ץ. הערותיו בשולי שו״ת מהר״ץ חיות עם חתימתו ותאריך, בעותק שבאולם קריאה יהדות. בנסיעתו לפולין בתרצ״ד לבקר את הוריו, נתבקש ע״י ר׳ יעקב פריימן אב״ד ברלין, לברר אצל גדולי מזרח אירופה מה דעתם בקשר לגזירת השחיטה. הגיש לועד הכשרות של קהילתו פרטיכל על מסעותיו, אך נמנע מלהדפיסו. ביקר בארץ בתרצ״ו, ודן בעניני הלכה עם גדולי הרבנים. כשרב הקהילה גורש באותה שנה ע״י הנאצים, הוטל עליו כל עול הרבנות, ומצודתו היתה פרושה גם על הקהילות מנהיים, קרלסרוה ומגנצא.

ששה שבועות לפני פרוץ מלה״ע ב׳, ברח בתרצ״ט עם משפחתו מפני הנאצים. בל״ג בעומר ת״ש נורה ונפצע קשה בקאלאים שבצרפת בז׳ מקומות בגופו, אך החלים והתישב בבריסל. המשיך בפעילותו בשדה הדת, הקים בית ועד שבועי לדיונים תורניים, ולקראת תש״ב ערך והדפיס בדף אחד לוח זמני כניסת ויציאת השבת. השיג סרטיפיקט לעלות לארץ ומסרו לאחר, כי היה קשור לקהילת פפד״מ, וקיוה שישוב אליה בתום המלחמה. בקיץ תש״א סירב לכהן כרב הקהילה הנאורה בשטוקהולם, והציע את התפקיד לרב פליט. כשהחלו הגירושים למחנות ההשמדה, קיבל מהקהילה תעודת שחרור. בשבת שובה תש״ג לא נשאה, ונתפס למחנה הריכוז מאלין. ימים אחדים אח״כ נאסרה גם זו׳. נשלחו לאושוויץ ונספו הי״ד. כך

נגדעה דמות צעירה ומבטיחה שעתידה לפניה. אחיו ר׳ משה ניצל בסיביר, ונפטר בארה״ב. אחותו דבורה נישאה אחרי המלחמה לר׳ מנחם צבי הלברטל באנטוורפן בזיווגו השני.



הקדמה בכתב יד לחלק השני של מנחם משיב

שו״ת **מנחם משיב** ח״א, לובלין, ר׳ עוזר צוועקין, (תרצ״ה), א, ריט ד׳, ס׳ סי׳, באותיות מרובעות. מעבר לשער הקדמתו בה כותב, שכולל תשובות שתחת ידו מרש״ק, ר״י ענגל, ר׳ יצחק דנציג, ר״מ ארק ואחרים בתוספת נופך משלו, וכן קונ׳ עלי עין שנדפס בגבעת פנחס בתרפ״ה והורחב כאן. בדף מיוחד שצירף אח״כ לספר, הוסיף את מכתבי ההערכה שקיבל מגאוני הזמן. בתרצ״ו הסכימו: ר״נ ווידנפלד (היה לי לשעשוע נפש. באמנה שהוא פלג בקיאות יפה ונפלא בהשכל ודעת, ויהיה לעונג שוחרי תושיה); רי״ל צירלסון (מצאתיו שכולו אומר כבוד למחברו, הן מצד סגנונו הן מצד תוכנו); ר׳ יעקב חי זריהן מטבריה (טיילתי בין ערוגותיו הנחמדים המלאים ריח טוב אפרסמונא דכיא, מלא כל טוב בבקיאות וחידוד נפלא הפלא ופלא, אשרי חלקו); רבצמ״ח עוזיאל (התענגתי מאד בביאוריו וחידושיו הנאמרים בטוב טעם בהשכל ודעת, ובבקיאות מקיפה ועמוקה); רש״א מילר מלאבווא (היה לי נחת רוח ועונג נפש כי ת״ל לא אלמן ישראל מת״ח וגדולים, גם בזמן הזה אשר צוק העת עצום ורב בכל אפסי ארץ... ויתקלס עילאי אשר בחר בנו מכל עם, ואילו היה עם אחר נרדפים כמונו, כבר לא היה זכר למו כאשר הנסיון יגיד). מדף קצו מפתחות־הערות על כל הספר. בדף האחרון תשובה לאביו.

ח״ב, פפד״מ, דפוס יחיאל מיכל פעלד, תרצ״ט (ולא תרח״ץ), 336 עמ׳, נא סי׳. בגלל איסור הנאצים על הדפסת ספרי יהדות, הופיע בלי שער וחתימה. בעותק שראיתי נוסף דף בכתב ידו: הקדמה מתש״א על קורותיו ועל ההדפסה שלא נסתיימה ועליו להפיץ הספר כך, ועוד דף של תחילת המפתח.

בין היתר השיב למקומות: **איווראשא** — הרב נתנאל הכהן פריד בתרע״ד (ח״א, יא, יב (ממנו), יג); **בוניהאד** — הרב אליעזר דייטש בתרע״ג על תבואות השדה (ח״א, ה); **בעסיבערג** שבדנמרק — ר׳ שלמה פרזיכרטר השו״ב מפפד״מ, בתרצ״ה (ח״ב, יז); **ברלין** — למרכז השחיטה בתרח״ץ (ח״ב, מג); **דענוויל** בארה״ב — הרב מאיר קאפוסין בתרח״ץ (ח״ב, נ); **האנוי** — הרב צבי הירש גראדעוויץ בתרצ״ב (ח״ב, ט״ו); **וירצבורג** — הרב שמעון הנובר בתרצ״ז (ח״ב, לב); **טבריה** — הרב יעקב חי זריהן בתרצ״ז (ח״ב, לט, וממנו); **טטרבונר** — הרב הלל פוסק בתרפ״ה על בית הלל (ח״א, יט), ולתל אביב בתרצ״ו (ח״ב, מז); **ירושלים** — הרב יצחק דנציג מפטרבורג בתרע״ג-תרע״ד וממנו (ח״א, כג, כד, ותוספות מתרצ״ב); **לובלין** — הרב אליהו קלצקין בתרפ״ה על מלואי אבן (ח״א, י); **לוקטש** — הרב שלום יוסף הלוי פייגנבוים בתרפ״ו וממנו (ח״א, לח); **מנהיים** — הרב חיים לויער בתרצ״ו (ח״ב, יד); **פאיסאנדו** באורגוואי — ר׳ אברהם גולדברג שו״ב פפד״מ וגלה לבעסיבערג בדנמרק, בתרצ״ד-תרח״ץ (ח״ב, י, מה); **פינסק** — ר׳ ברוך עפשטיין, הערות על מקור ברוך מתוך ידע ביוגרפי וביבליוגרפי רחב, וממנו בתרח״ץ (ח״ב, מא); **פירנצה־איטליה** — ר׳ שמעון ליפטר בתרצ״ז (ח״ב, כד); **פפד״מ** — ר׳ חיים אליעזר הכהן ליפינסקי דומ״ץ בתרצ״א (ח״א, נז), ד״ר משה ורנר בתר״ץ (ח״א, נח), פרופ׳ אהרן פריימן בתר״ץ (ח״ב, מו); **צפת** — רידב״ז בתרע״ב-תרע״ג על בית רידב״ז (ח״א, כ-כב); **קולוניא** — הרב אליעזר דינר בתרח״ץ (ח״ב, לח); **קליינוורדיין** — ר׳ פנחס זליג הכהן שוורץ בתרצ״ה (ח״ב, ל); **קשוינז** — הרב משה נתן הכהן שפירא בתרפ״ה על שמן למאור (ח״א, יח); **שטוקהולם** — ר׳ ישראל סובר מו״ץ ושו״ב בתרצ״ז (ח״ב, לג), ר׳ יעקב עטלינגר, לוחות זמנים לעיר בתרצ״ד (ח״ב, מד); **שמלוי** —הרב שלמה זלמן ערנרייך בתרפ״א על לחם שלמה (ח״א, ד); **תל אביב** — ר׳ מאיר פוזן בפ״ת בתרצ״ד על חליבה (ח״ב, מ). לר׳ נפתלי נתן ברגר בתרצ״ד (ח״ב, ט). לר׳ מנחם דונט בתרצ״א (ח״ב, י״א). הערות על ספר שערי קדושה (ח״ב, יג). תשובה לחכם אחד איך לכתוב בכתובה בת נכרית שאביה ישראל ונתגיירה, בתרפ״ט (ח״ב, כה, ביתר אריכות מזו שנדפסה בדף נפרד). הערות על כל הספר (ח״ב, נא).

תקנות איך להתנהג כעת באפר הנשרפים בעו״ה, לרגל נוהגם של הנאצים להחזיר למשפחות את אפר הנרצחים, עם ביאורים למקורי ההלכה. חיברו ביום ד׳ ויחי, ונדפס ע״י אחיו ר׳ פנחס עוזר. קראקא, דפוס רניסנס, תרצ״ט, ד עמ׳, יב סי׳. כבר בתרפ״ז חיבר על כך תשובה (ח״א, טז).

ציון למנחם. ניו יורק, המכון לחקר בעיות היהדות החרדית, דפוס האחים שולזינגר, תשכ״ה, 20, 517

עמ׳. ההדיר הרב יהודה רובינשטיין עם הקדמתו, והתולדות שפירסם באלה אזכרה, ה, 16־23. בנספח מגולל את פרשת ידידותם, כי אביו ר׳ מרדכי רובינשטיין היה דרשן בקראקא ארבעים (!) שנה. האבא ר׳ שמואל משומעי לקחו התידד עמו, והמשיך להתכתב עמו לירושלים. גם הבנים החליפו אגרות, וכן מובא פשר הפרסום הכוזב באהלי שם עם פקסימיל. בהתחלה ד״צ שו״ת מנחם משיב ח״ב בהסכמת ר״מ פיינשטיין (ראיתי שהם דברים נכונים, יורד לעומקה של הלכה בבקיאות וחריפות), וכן ההסכמות לח״א. בסוף תוכן מפורט. אח״כ תקנות איך להתנהג באפר הנשרפים, והערכת רש״י זוין מתוך סופרים וספרים, גאונים, 306־311. בעמ׳ 371 שער: פירוש והערות על יהושע־שופטים מתרע״ד בהיותו בן י״ט, עם פקסימיל ומבוא על נסיבות המשלוח למהדיר שעבר בתרע״ג מישיבת עץ חיים לישיבת אוהל תורה. בעמ׳ 397 שער: קונטרס התשובות, ורבות מהן בענין גזירת השחיטה. בעמ׳ 461 שער: המפלפל, כתב עת תורני ממנו הופיעו שני גליונות בקראקא תרע״ג. מסודר מחדש עם מבוא מהמהדיר. בעמ׳ 514 לוח זמני השבת שחיבר בבריסל, והובא ע״י הרב שמואל היבנר לניו יורק. פורסם ע״י טוביה פרשל עם הערכה, הדואר, ז׳ חשון תשכ״ד.

סדר יט הסי׳ שבקונ׳ התשובות: חזון נחום, נד בתרצ״ג (א); לחם שלמה, ח״ב, כז, כח (ב, ג); משיב שלום, ש בתרפ״ז (ד); מהמחבר בתרפ״ו עם פקסימיל, לא נדפסה (ה); שרידי אש, ח״א, עמ׳ שעא בתרצ״ד (ו); ארץ צבי, סט (ז); ריי״ל באב״ד אב״ד פודוולוטשיסק בתרצ״ד (ח, בתוך שרידי אש, ח״א, יב, אמרי טבא, כה); ר׳ יעקב חי זריהן בתרצ״ד (ט, בשרידי אש, ח״א, י); ר׳ דוד הורביץ מסטניסלב בתרצ״ד (י, בשרידי אש, ח״א, טו); חלקת יעקב, ח״א, יג, ח״ב, קמט (יא); משפטי עזיאל, או״ח, יא על חליבה (יב); ישכיל עבדי, ח״ג, כ (יג); ויאמר מאיר, ח״א על סי׳ יד בספרו (יד); לר׳ יוסף שוורץ מגרוסווארדיין בתרצ״א (טו, בספרו הדרת קודש, חלק המכתבים, דף יח ע״א); קרני ראי״ם מוינשטר, סי׳ ד, תשובה ג, דפים י־יא בתרצ״ז (טז); בית ועד לחכמים, סטמר תרפ״ה (יז); לר׳ יהודה רובינשטיין בתרע״ג לירושלים (יח); שה״ג מארץ הגר, 45, לר׳ פנחס זליג שורץ על ספרו גבעת פנחס (יט). יש להוסיף: שו״ת וחידושי רבי יוסף נחמיה, י׳; מכתב בהתחלת תקנת רבים תרפ״ט.

במשתתפי אהל מועד (הרבסט), א, תרפ״ו, חו׳ ב־ג, נד ואילך, ב, תרפ״ז, ז־ח, קנב־קס, ג, תרפ״ח, ח־י, סה; אור תורה (רפ״ז שוורץ); אסיפת חכמים (בירברייער), תרע״ב, יז, מד, תרע״ג; בול״ח; המאסף (קואינקה) מתרע״א; הפרדס (זווירצ׳יה); קבוצי אפרים, ד, 82; קהלת אשר (לנדא), נזכר בדפים כד ע״א, כז ע״ב; שערי ציון (ירושלים) מתרפ״ד. גלויתו בגנזים. אליו: יד מרדכי, יג.

קִירְשְׁבּוֹים

ר׳ אברהם יעקב. ת״ח בפרמישלא.
במשתתפי אהל מועד, ח״א, דף ל ע״א.

ר׳ אברהם צבי. סופר סת״ם בסקול.
תשובה אליו: דובב מישרים, ח״א, נד בתרצ״ד.

ר׳ חיים צבי. דומ״ץ טרנוב. במלה״ע א׳ בוינא.

ר׳ יוסף חיים ב״ר ישראל מאיר **קירשנבוים**

בכורו של ר׳ ישראל מאיר דומ״ץ דזיקוב. חתנו של ר׳ משה יהודה אפטר ראב״ד טרנוב, ומילא שם את מקומו (טורנע, ח״א, 190). מכל הסביבה באו אליו לדיני תורה מסובכים. חיבר קונ׳ קב מים חיים על



הרב יוסף חיים קירשנבוים עם בנו רמ״י וחתנו הרב הופן אב״ד סניאטין

הכשר המקוה בעיר, צורף לספר אמרי משה של חמיו. ילדיו: א. ר׳ משה יהודה. רב בדובשיץ; ב. זו׳ אהרן הופן אב״ד סניאטין.
הסכים להצעה נחוצה בענין ריבית, בסוף ספר תקנת רבים.

ר׳ ישראל מאיר קירשנבוים

דומ״ץ דזיקוב בימי רבי מאיר ובנו רבי יהושע הורביץ, על מקומו של ר׳ יהושע נוסבוים. נודע כלמדן ופיקח גדול, והתמצא בענינים מסובכים ביותר. למד עם בני הרבי. מחסידי סדיגורה. נפטר צעיר.
ילדיו: א. ר׳ יוסף חיים ראב״ד טורנא; ב. ר׳ פנחס (פיני). פיקח בעל מבט רחב, ופעמים רבות קבלוהו כבורר יחיד. חסיד רוזוודוב, ונסע לאדמורי״ם. ש״ץ בעל מוסף בימים הנוראים, ומראשי המדברים בקהילת דזיקוב. עד מלה״ע א׳ פנקסן ראשי אצל האציל טרנובסקי, ונחשב אמיד. אח״כ ירד, ופתח

קִירְשְׁבֶּרְג

ר׳ יצחק מנחם מנדל

דומ״ץ סוקולוב סביב תר״ף, ועל שמה נקרא גם כשעבר לכהן כדומ״ץ מעליץ. נספה בתש״ב הי״ד.
תשובה אליו: אהל יהושע, ח״ב, יא בתרפ״א.

חנות עורות. נספה הי״ד. בכפר הסמוך סטוליב גר קרובו: הגביר ר׳ אלימלך קירשנבוים, שנשא את אחותו של ר׳ יעקב ווסטרייך. בניו: 1. ר׳ משה; 2. ר׳ שלמה. מראשי צא״י. נישא לגלוגוב; 3. ר׳ צבי הירש. נישא למליץ; 4. ר׳ ישעיה; 5. ר׳ פייבל חתן ר׳ אברהם פייבל׳ס ויזנפלד. נפטר צעיר. נספו בשואה, ושרד רק: 6. ר׳ שבתי מבחירי ביהמ״ד; ג. חנה זו׳ ר׳ יהושע׳לה מלינסק, חסיד הפחד יצחק מבויאן ובנו ר׳ מנחם נחום מטשרנוביץ. ת״ח יר״ש בדזיקוב. נפטר בתרצ״ז. ילדיו: 1. איטא אמו של ר׳ מרדכי דוד צוויבל־רובין באנטוורפן; 2. ר׳ ישראל מאיר בפודגורזע. תלמיד המהרש״ם. נשא את אסתר קנובלוך מדומברובה. מחסידי רא״י פרידמן האדמו״ר מבויאן בלבוב. נפטר בשנת תש״ך בבוסטון. בנו יצחק בר־מאיר בקיבוץ אפיקים; 3. צפורה זו׳ ר׳ חיים וייס מצאנז בירושלים; 4. לייבל. היו עוד ילדים.

תשובות אליו: ברכת רצ״ה, סט בתרל״ד; מהר״י הכהן, תנינא, יו״ד, יט, כח, אה״ע, לג, לו, שער הענינים, ה, ו, יט, כ, מב; עטרת ישועה, לז בתרמ״ג, עמק הלכה, תר״ל, דפים מח: - נ ע״א; שו״מ, קמא, ח״ג, נח, תנינא, ח״ג, קיג, קטו, תליתאה, ח״א, לג, לה, מה, סח, ח״ג, קמא, רביעאה, ח״ג, קיט, חמישאה, כט בתרכ״ו לדזיקוב ולטרנוב. נזכר גם בספר אמרי נועם.

דזיקוב, 126, 138, 256.

ר׳ משה יהודה ב״ר יוסף חיים קירשנבוים

בנו של ר׳ יוסף חיים ראב״ד טרנוב. נשא את שלאמצי בת ר׳ מתתיהו חיים הלפרין אב״ד דובשיץ, וכיהן



הרב משה יהודה קירשנבוים

שם כרב. גבאי א״י בשנות התר״ץ. נספה עם זו׳ וילדיו אברהם ומלכה הי״ד.

פנקס, ח״ג, 105 (ר׳ מאיר !).

קִירְשֶׁנֶר

ר׳ יעקב

בנו של ר׳ אבא, ונקרא ר׳ יעקילע ר׳ אביס. ראש ישיבת כתר תורה דרדומסק בקשאנוב. תלמידו ר׳ יעקב מנחם לנגר מזכירו, בראש שלשה ספרים נפתחים שהוציא לאור בברוקלין תשמ״ב.

קַלְב

ר׳ אברהם

הוא ואחיו ר׳ חיים יצחק בני ר׳ תנחום יעקב, ונכדי ר׳ קופל ליקובר ורש״י. שו״ב בסטריזוב, ועובד ה׳ בכל כוחותיו. נסע לצדיקים ריי״ש משיניבדה, רד״מ ור״י מצורטקוב, רמ״י מאוסטרובצה ועוד. נשא את שינדל בת ר׳ בצלאל מו״ץ ושו״ב סטוטשין. בתה מלכה זו׳ ר׳ משה הלפרין ובנם בצלאל בן החמש נספו. נרצח ליד הקבר הפתוח בבית החיים של ניימרקט, וכן נספו זו׳ ובנו מנחם מנדל. שרד בניו יורק בנו ר׳ ציון שהציל בשואה יותר משלושת אלפים יהודים, נכד ר׳ לייביש ב״ר אברהמ׳לה נוביטניצר שבמצבתו נחקק:



ר׳ אברהם קלב

איש אלוקים קדוש, תקע בשופר גדול אצל ר׳ צבי מרימנוב.

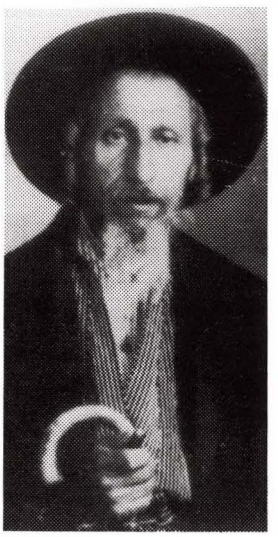
סטריזוב, 166, 408.

קְלַגְסְבְּרוּן

ר׳ יצחק מאיר

נולד בגליציה בשנת תרי״ד. עלה לארץ בתרכ״ז עם מכתב המלצה מהרבי משיניבה, ונעשה ממונה כולל גליציה. נפטר בתחילת תרצ״ז. נשא את חיה שינדל בת ר׳ יהושע השל פ״ת נכד הקיקיון. בנם היחיד ר׳ מרדכי דוד (תרמ״ב-תש״א) מממוני הכולל, אימץ על שם אביו את שם המשפחה ברי״ם, ומצאצאיו נושאים שם זה.

שמואל גור, המודיע, כ׳ כסלו תשמ״ח, ז.





הרב יצחק מאיר קלגסברון — הרב מרדכי דוד ברי״ם

קלוג ראה לפי: קליג

קְלוּגְהוֹיְפְּט



החסידות, 136 - 137.

ר׳ אורי(לה) ב״ר פנחס **קלוגהויפט**

מסטרליסק (ת״ק* — תקפ״ו)

נולד בינוב שליד לבוב, לאביו ר׳ פנחס שהיה בעל עגלה ואח״כ חייט (החוו״ד שלא ידע על למדנות בנו קרא לו בן הטוחן), ולאמו המלומדת רבקה. רצתה להתגרש מבעלה הפשוט, אך כשנסעה אל המגיד ממזריטש מנעה מכך, הסיר מעליה עלילת חשד, ואמר לה שיוולד לה ״בער״, דהיינו אחד הדומה לו. לפי נוסח אחר קם המגיד לכבודה, באמרו שיוולד לה בן שיהיה אור המאיר לעולם, ולכן קראו לו אורי. אביו התקשה להשיג מנין בכפרו אפילו לברית של בנו. לימים אמר הבן, שאם היה אביו הולך למקוה, היה נקל לו יותר לעבוד את ה׳. אמו חינכתו בקדושה ובטהרה. נסע אל הנו״א, רב ייבי, ר״פ מקוריץ, ר״מ מנשכיז, ור׳ זושא מאניפולי. לבסוף דבק ברבי שלמה מקרלין, וסיגל את אורחותיו. כמוהו בער בתפילה באש התלהבות, ולכן נקרא לדורות בשם השרף. הוסיפו לבאר, כי בעת התפילה השתנתה דמותו לארבע צורות כמלאך.

נשא את הצדקת פריידא מהעיירה הסמוכה בה למד, בת ת״ח שעבר בינוב, ושיעורי ר״א לתלמידיו נשאו חן בעיניו. החליטו לגור בלבוב, ושכרו דירת מרתף דלה. הוא נסע לקרלין להיות אצל רבו, והיא הועסקה לפרנסתה כמשרתת אצל הרב נפתלי הירץ סוכוסטובר (ולא רח״כ), ואכלה אצלו. כשבעלה שב בניסן, עשו את הפסח אצל הרב. ללידת בנו ר״ש כיבד בסנדקאות את הגביר ר׳ ליב מימלס, גיסו של החוזה. תחילת הנהגתו בלבוב בתקנ״ב, כשנפטר רבו מקרלין. משראה הגביר ר׳ צבי הרשלה שנבלום שזו׳ וילדיו בוכים מרעב, נתן לו פדיון הגון שיברכו בבן זכר, ונולד לו הגביר רב״ז וואווטשע. דאג שמא התמיכות הקבועות שמעניק לו הגביר רל״מ מאז היה סנדק אצל בנו — יזיקו לבטחונו בה׳, ועל כן עבר להתישב בסטרליסק ועל שמה נקרא.

הסתיר את גדלותו בש״ס ופוסקים. את הרמב״ם ונושאי כליו ידע כמעט בעל־פה. למד הלכות מליחה והלכות נדה אלף פעמים. יסוד עיקרי בעבודתו, התפילה בהתלהבות שהחרידה את הנפש. מהשכם בבוקר החל לשאוג, וכשזעק ברוך חי לעד, היה זה סימן לרועי המקום הפולנים להוציא את צאנם השדה. לפני התפילה נפרד מאשתו וילדיו, מחשש שיסתלק מן העולם מרוב התלהבות. ר״נ מרופשיץ אמר עליו, שעובד את ה׳ כפויער (איכר) אמיתי. נפגש עם רצ״ה מרימנוב. התנגד ללימוד קבלה ברבים, והחזיק בשיטה של תורה ועבודה בפשיטות בלי מחקר וקבלה. אמר שיכול להתרכז אלף ימים במחשבה אחת, ואימרותיו הקצרות המחזיקות מרובה נפוצו בחוגים רחבים. הדגיש את ההרחקה משקר וממידות רעות. חינך את

חסידיו למאוס בתאוות הכסף, וכל מעיניהם היו לעלות בתורה ויר״ש, ולהתפלל כמו רבם. כמעט כולם היו עניים מרודים, מלבד הגביר הנזכר רב״ז שנבלום מלבוב.

מחסידיו והנוסעים אליו: השר מבלז, ר׳ בריש פלם מאלסק, ר׳ מרדכי זאב לנדא ראב״ד סטרי, ר׳ גרשון אשכנזי אב״ד קולומיאה, הרב לנדא מטשרנוביץ, רבי אברהם הירש, ר׳ זליג, רצ״ה מפרציב ור׳ ברוך מסטוטשין. תלמידו המובהק מהרי״ץ ברנדויין מסטרטין, לו מסר ספר רפואות שקיבל מר״ש מקרלין ולא רצה להשתמש בו. לפני פטירתו אמר, שבנו יחידו ר׳ שלמה נדחה מהנהגת העדה מפני מהרי״ץ מסטרטין, וחתנו ר׳ יצחק (איציק, חמיו של רצ״ה לנדמן אב״ד סטרליסק וקיטוב) מפני השר מבלז. חתן זה נשא את בתו היחידה, ובטעות כתב נכדו אהרן וידרמן בספר חורוסטקוב, 202, שבתו דובריש נישאה לרבי יוסלה וידרמן מבילקמין אבי ר׳ בצלאל. ממשמשיו: ר׳ חיים ליב. מצאצאיו גם האדמורי״ם בלבוב: ר׳ אורי מסטרליסק, והאחים ר׳ ליבוש ור׳ יקותיאל אפרתי.

הצטיין באהבת ישראל שלו, והכניס בלבו אהבה אפילו לרשעים עד שחזרו בתשובה. נסע בישובי הסביבה, כדי לעקור את שרידי השבתאות. מסופר כי בנסיעתו לאודיסה אל גביר מחסידיו, השיב לו בן שנגנב בילדותו וחונך ככומר. כשהוזמן פעם לשבות עם חסידיו בזלוטשוב, עשה עמם את השבת בכפר סמוך, אחרי שגורש בערב שבת ע״י ראש הקהל המשכיל יהודה פונקנשטיין בכח השלטונות. מאז הלך אותו אדם כבלתי שפוי, ועל משפחתו רבצה קללה של שיתוק ומחלת עצבים (נ״מ גלבר, זלוצ׳וב, 87). כשנפטרה זו׳ בכה הרבה, והסביר שאם היה מגיע עמה לשבעים, היה עולה בסערה השמימה. עוד ענינים פליאים נמסרים על כך, בהקדמת שארית יהודה מסטרטין. נשא בזיווש את בלומא בת ר׳ יעקב קופל חסיד מקולומיאה, אחות רמ״מ מקוסוב. נפטר ביום כ״ג אלול תקפ״ו, ויש נוסח מצבתו.

אמרי קדוש, רובו ד״ת ומיעוטו סיפורים ממנו. נעתק מכתב יד תלמידו רב״ז שנבלום, שרשם בעצמו מה ששמע מרבו. למברג, רמ״מ זעגיל, דפוס ש.ל. קוגל לוין, תר״ל, יב ד׳. מהדורה תליתאי עם הוספות רבות(!) שהיו עד עתה בכתובים (למעשה יש בה שינויים והשמטות), תרל״א, טז ד׳, תרל״ב, ותרל״ד, יג ד׳. נדפס גם בתוך: אמרי קדוש זקוקין דנורין מהעקידה, החיד״א ועוד, דפוס ר׳ חיים רוהטין, תרנ״ד, וכן בוורשא תרנ״ה. מהדורה מטיפוס אחר לפי העתקה שונה שאצל רבי אורי מרוהטין, הובאה לדפוס ע״י ר׳ צבי שטילר. פרמישלא, דפוס זופניק, קנולר והמרשמיט, תר״ס לערך, יב ד׳, ובסופה הערת המגיה. סדר המאמרים שונה כאן, ויש שינויים בלי שום הוספות. דומה לה (אך מהטיפוס הראשון) הוצאת ר׳ ישכר דב ברייש עקער מסטוב, בן היחסנית חיה ע״ה בת מלכה שפירא מסוקוליבקה. לבוב, דפוס ח. רוהטין, תרס״ב.

הרה״ק **רבי אורי מ׳סטרעליסק** זצ״ל, זיין ביאגראפיע (גם של בנו). חלק א־ב. נכדו לוי יצחק פרנקל מסטרי. פשעמישל, שמחה פריינד, תרפ״ז, 32; 32 עמ׳. בסוף רשימת החוברות המופיעות בסדרות בית ההוצאה. מעובד ולקוח ממנו **אור עולם** לתולדותיו, ביידיש. וואַרשא, בימ״ס ר׳ אברהם כהנא, תרפ״ח, 48 עמ׳. באותה שנה לערך נדפס אמרי קדוש השלם, לבוב, בימ״ס מרגליות, נדפס בבילגוריי, כד ד׳, עם אור עולם בהתחלה. הוצאה מהודרת מטיפוס פרעמישלא, סעקעלהיד, דפוס אלמנת שבתי קאהן, ת״ש לערך, כ עמ׳. בדף האחרון אזהרות־הנהגות של ר׳ אהרן מקרלין. הוצאה משוכללת על פי זו של ר״ר מרגליות שעם אור עולם, עם תיקונים, הוספות והגהות, כספר חמישי בתוך ילקוט כתבי קודש, ירושלים, בימ״ס המאמין, דפוס התחיה, תשכ״ה, עמ׳ קעה-רל. ד״צ בתוך ספרים קדושים מתלמידי הבעש״ט, ברוקלין תשד״מ, כרך יב.

מהדורה מושלמת מסודרת מחדש של אמרי קדוש השלם, בתוספת מרובה עם מבוא הערות ומראי מקומות ע״י הרב שלום שוורצר. ירושלים, דפוס מ. ספרא, תשכ״ט, פ עמ׳. במבוא המהדיר עומד על גלגולי הספר שנדפס יותר מתריסר פעמים. כעת השלים ותיקן לפי כל המהדורות, בתוך סוגריים וציון כוכב. אח״כ תולדות זקניו רב״ז וואווטשי שנבלום ור׳ שלום שוורצר. מודה לר״ר מרגליות שהרשהו להשתמש במהדורתו, ולר׳ ישכר דב הגר שעודדו להדפסה. בעמ׳ מה שער קונ׳ אור עולם. ד״צ אור עולם בסדרת אין ליכט פון תורה, 5, ברוקלין, אמונה תשכ״ט.

עשר צחצחות, מע׳ ה, 76־83, עם ד״ת ממנו, ובעקבותיו אהלי שם, בילגורייא תרע״א, מע׳ ה, 68־73, והדרת קודש לרא״ח קליינמן; מרקוס, החסידות, קכג, קעב־קעו; דור דעה, צדיקים, רנא-רנה; ש.א.ה., אשכול, א, 1100; מנשה אונגער, חסידות און לעבן, ניו יארק 1946, 161־167; קונ׳ ענף עץ אבות בראש שו״ת שאילת שלום, תשל״ד, עמ׳ יז; סיפורי מרן הרמ״ח, קפח-קצא.

ר׳ חיים נח קליגהופט. אליו: אור המאיר, כא בתר״ף.

ר׳ יוסף ב״ר שלמה **קליגהופט**

בנו של ר׳ שלמה האדמו״ר מסטרליסק בן השרף. נזכר כאב״ד סטרליסק. במנויי תורת הרא״ם תרנ״ח.

ר׳ יעקב קלוגהויפט

מנכבדי בראד. בן בתו של ר׳ מרדכי ליבש לורברבוים מצפת בן החוו״ד, והוציא לאור כמה מספרי אבי

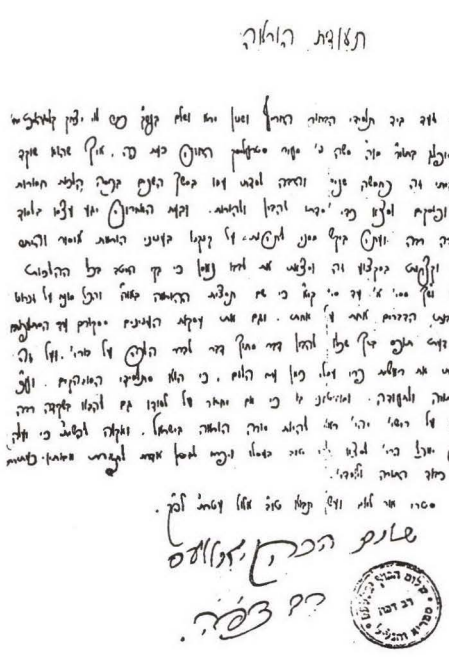
זקנו. בתו שינדל זו׳ ר׳ מאיר אוסטרזצר מסטניסלב, ובנם ר׳ שמואל דוד מאנטוורפן נתחנך על ברכיו.

תשובות אליו: ר׳ יעקב ווידנפלד מהרימלוב, דובב מישרים, ח״ג, קי; ש״ב, שער נפתלי, ו.

ר׳ לוי יצחק ב״ר משה קלוגהופט

מלונדון (תרס״ב-תשמ״א)

נולד בסטרליסק ביום כ״ד תשרי תרס״ב לאביו ר׳ משה. במלה״ע א׳ ברחו לסטרי. למד כחמש שנים אצל האב״ד ר׳ שלום יולס, ונסמך ממנו בתרע״ט.



תעודת הוראה מהרב שלום יולס בתרע״ט. נכתבה ע״י בנו הרב אפרים אליעזר



הרב לוי יצחק קלוגהויפט מסדר חופה וקידושין

נשא בתרפ״ו בוינא את יענטא בת ר׳ אפרים מרדכי שמרלר. לימד שם בת״ת, וכיהן כרבו של קלויז סטרטין. חסיד רוזין, ודבק ברבי ישראל מצורטקוב. נסע גם אל צדיקים אחרים. בסיון תרצ״ט ברח לאנגליה, ופתח בימ״ד בית לוי. נאלץ להסתתר בזמן ההפצצות. בעל נועם הליכות, וחביב על הבריות. עלה לארץ בתשל״ז, וגר בנוה שמחה בירושלים. נפטר ביום כ״ב טבת תשמ״א, ונטמן בהר הזיתים. ילדיו: א. הרב יעקב שלום בלונדון שמסר לי פרטים על המשפחה; ב. חנה אסתר זו׳ הרב זאב וועלוועלי טברסקי בהאדמו״ר מרחמיסטריבקה בירושלים; ג. יוכבד זו׳ רבי משה טויב האדמו״ר מקאלוב בניו יורק.

ר׳ לוי יצחק (לויניו) ב״ר שלמה קלוגהופט

בנו של ר׳ שלמה מסטרליסק בן השרף. רבה של אטיניא. בנו: ר׳ שלמה. בתו: בת שבע זו׳ ר׳ אשר ישעיה פרנקל האדמו״ר מסטרליסק בסטרי.

תשובה אליו: מח׳, אמרי דוד, כא. המלצתו למסג׳יסט משה איסר פריילין בלבוב, בסוף פאלקסקאלענדער תרנ״ו. במשתתפי ועידת הרבנים בלמברג בתרפ״ח (פנקס, ח״ב, 53).

ר׳ משה קלוגהויפט. בא מטרנופול לכהן כדומ״ץ וראב״ד חירוב. תלמידם של ר׳ משולם ראטה שהשיב לו: קול מבשר, ח״א, סה, סו, ור׳ דוד רייז שהשיב לו: שושנים לדוד, ח״א, כה, ח״ג, מו, נה.

ר׳ משה ב״ר חיים קלוגהופט

בנו של ר׳ חיים נכד הנו״ב. סופר סת״ם בסטרי. נשא את רבקה (היא״צ נקבע כ״ו אב), בת ר׳ שלמה (זו׳ יוכבד בת ר׳ מתתיהו חיים אוירבך נפטרה ביום כ״ו אב), ב״ר לוי יצחק אב״ד אטיניא, ב״ר שלמה בן



ר׳ משה קלוגהויפט מסטרי עם אחד מבניו

השרף מסטרליסק. נספה בסטרי בתש״ג לערך, והיא״צ נקבע כ״ד שבט.
בניו: א. ר׳ שלמה בלמברג. נולד ביום כ״ט חשון תר״ס. בתו פערל; ב. ר׳ לוי יצחק, רב בוינא ובלונדון; ג. ר׳ מעביל ליב. נולד ביום כ״ח טבת תרס״ו. היו לו ילדים; ד. ר׳ חיים בליטוביסק. נולד ביום כ״א שבט תרס״ח. בתו התינוקת רחל גיטל; ה. הב׳ אורי. נולד ביום י״ט טבת תר״ע. כולם נספו בשואה הי״ד. ו. הב׳ מאיר. נפטר בכ״ד שבט.
תשובה אליו: מהרש״ם, ח״ד, קנ בתרס״ט.

ר׳ שלמה ב״ר אורי **קלוגהופט**
מסטרליסק (תק״ס׳-תקפ״ז)

בנו של ר׳ אורי השרף מסטרליסק. העט״צ מזידיטשוב אמר, היכן לוקחים בנים כאלו. הצטיין בזכרונו, ובן עשר ידע את הש״ס בעל־פה. בן ט״ז נשא את חנה, בת גביר למדן מתלמידי רמי״ל מסוב. נסע ללובלין אל החוזה עם החסיד ר׳ אייזיק, ונתקרב שם מאד. נסע גם לר״י מרוזין. כשנפטר אביו עברה הנהגת העדה לתלמידו המובהק מהרי״ץ שהתישב בסטרטין. כיהן כאדמו״ר בסטרליסק בה בנה לו בית תפילה, ולא אמר תורות. אמר שאינו יכול לחיות בלי אביו, והנהיג רק ד׳ חודשים. השר מבלז והמהרי״ץ נסעו אליו, ואמרו שאילו האריך ימים היו מסתופפים בצילו כמו אצל אביו. נפטר רך בשנים ביום כ״ב טבת תקפ״ז, ויש נוסח מצבתו. בניו: א. ר׳ יוסף אב״ד סטרליסק; ב. ר׳ לוי יצחק אב״ד אטיניא (ולא היה יחידו).

קְלוּגְמַן

ר׳ יוסף שמואל. דומ״ץ פרמישלא.
תשובות אליו: דב״ח, ח״ב, חו״מ, ח; שו״מ, רביעאה, ח״א, כג בתרכ״א.

קְלוּגֶר

נקראו גם קליגר. כאן נרשמה רק משפחת המהרש״ק, וכל היתר ראה לפי: קליגר.



ר׳ אברהם בנימין ב״ר שלמה **קלוגר**
מבראד (תר״א-תרע״ו)

נולד בבראד בשנת תר״א לאביו הרב שלמה מזיווגו השני. נקרא בברית אברהם יצחק, ומחמת חולי שונה שמו (תו״ש, סג). למד אצל אביו כיניק חכים המצטיין בכשרונותיו. בספר מלי דנזיקין שבכתובים, כלל אביו כמה מקושיותיו מגיל שבע או עשר. הזכירו במודעא לבית ישראל בטרם מלאו לו עשרים, והביא מחידושיו בספרים חכמת שלמה על שו״ע אה״ע וחו״מ.
באלול תרי״ט נשא בהוסיאטין שברוסיה את פעסיל, בתו הצעירה של הגביר ר׳ אברהם ב״ר יעקב סטרימבר מבלז שבבסרביה. חמיו התישב בקישינב בה בנה בביתו בימ״ד גדול מלא ספרים, החזיק בו ישיבת לומדי תורה, והשיא כמה יתומים. כשבא בשנים חשב לנסוע אל מחותנו להתיעץ איך לכתוב את צוואתו ואח״כ לעלות לארץ, אלא שקודם לכן חלה ונפטר ביום ה׳ כ״ז אייר תרכ״ז. ילדיו: א. ר׳ אלטר הבכור, חתן ר׳ משה הלפרין מזסלב; ב. ר׳ יצחק משה. אירס את בת הגביר ר׳ משה חר״ל מזלטיפולי, וכשנפרד הקשר נשא את בת הגביר ר׳ משה ליב מיאס. נשלח בתרי״ט ע״י אביו לרכוש נחלה בא״י, וחכמי הארץ אישרו במכתבם שביקר בכל פינה. פעמיים הכוהו ערבים, ושללו את ממונו; ג. כלת הגביר ר׳ מרדכי ווארהאפט מאודיסה; ד. פעסיל; ה. חתן הגביר היחסן ר׳ זלמן לוין ממינסק. בבית גדול זה אכל מזונות שש שנים לפחות, ספון באהלה של תורה. ההדיר בתרכ״א את נאות דשא לרד״ש אייבשיץ, וכתב לו הקדמה.

בשובו לבראד היה יד ימינו של אביו. כשנפטר בתרכ״ט היה רך בשנים, ומתוך יראה וענוה לא נענה להפצרות רצ״ה פרנקל חתן מהריא״ז, לעלות על כס אביו בעיר מלאה חכמים וסופרים, אף כי הוצעו לו כבר כמה קהילות (המגיד). בהקדמת ההספד שקונן על אביו בפטירתו, ונדפס עם הצוואה בספר לשון צדיק, כתב בתר״ל שהוא היום בן שלושים. תורה וגדולה התאחדו על שולחנו, והתמסר להדפסת כתבי אביו המרובים. סיפר שמעולם לא נהנה מאנשי העיר אפילו באצבע קטנה, ואדרבה ההנה אחרים מנכסיו. רך בתכונותיו, ומתון בהליכותיו. שונאיו המשכילים קראו לו אבק, כר״ת של שמו. נבחר לרבנות זולקיב והוצרך לעזוב, כי החסידים ירדו לחייו. בתרנ״ד נכשלו הנסיונות להושיבו על כס הרבנות בבראד. אפפוהו אז צרות רבות עליהן רצה לחבר ספר, וכשחלה נצטוה לצאת למרחצאות. בהקדמתו לטוט״ד מהדו״ג ח״ב כותב, שבאים לביתו ללמוד תורה מפיו. מראשוני חברת מקיצי נרדמים, ומעודדי אסיפת הרבנים בקראקא תרס״ג.
כשפרצה מלה״ע א׳ גלה לבודפשט אל קרוביו

בתשלום, והניח מכספו לקבורה ולמצבה. עד יומו האחרון טיפל בהעתקת כתבי אביו. זו׳ נפטרה ביום כ״ז סיון תרע״ה, והוא אחריה בליל שבת כ״ט חשון תרע״ו. בלויתו ביום א׳ ספדו לו בנו ר׳ שלמה, ר״א

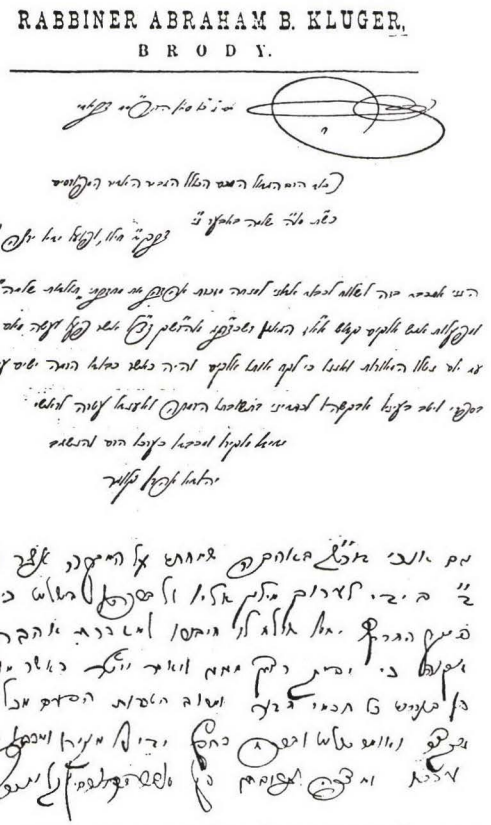


מצבת הרב אברהם בנימין קלוגר

מישל מטורקא, ר׳ יעקב שלום סופר מו״ץ החרדים בפעסט, ור׳ יעקב יוסף גרוס רב באופן (המצפה, י״ב כסלו, 2). השתוקק להיקבר ליד גביר ת״ח שאין התורה קרדומו, ויעד לו בבראד את שכנות הפו״מ רמ״מ אימעלעס, ובבודפשט ליד ר׳ יצחק רייך.

ילדיו: א. מרים גיטל שנולדה לפני תרכ״ג, זו׳ ר׳ אליהו הכהן טשרנובלולסקי, דור ו׳ לסמיכת חכמים; ב. שרה לאה זו׳ הגביר ר׳ צבי הירש (יוסף) וייסהויז מסטניסלב שסייע להקמת ישיבת אור תורה בעירו (סטניסלב, 313); ג. פרידא. נישאה בשבט תרס״ה לר׳ מאיר ב״ר יעקב קלוגמן מקוריץ נכד השע״ת (מחז״ה, י״ד שבט, 7); ד. ר׳ יהודה אהרן מח״ס תולדות שלמה; ה. הגביר ר׳ שלמה בוינא.

לפני תרמ״ט כבר היו עמו בכתובים שו״ת שערי בנימין ג״ח על ד״ח השו״ע מוכנים לדפוס, חיבורים על כמה מסכתות וחידושי סוגיות, דברי חכמים על עין יעקב ודרושים. כשמלאו בתרנ״ד כ״ה שנה להסתלקות אביו, נשא דרוש **אות זכרון**, פרמישלא, דפוס זופניק־קנולר־וולף, תרנ״ו, ד, טז ד׳. מעבר לשער הקדמת המו״ל ר׳ אליהו מרדר דומ״ץ דזיקוב וכעת בירוסלב. כותב בה שמקוה להדפיס גם את הספר תוספות יו״ט שהוא קו״א להל׳ יו״ט, ושאר חיבורים שראה בביקורו


RABBINER ABRAHAM B. KLUGER,
BRODY.

דרישת שלום מרא״ב קלוגר לר״ש בובר בשולי מכתבו של בנו ר׳ יהודה אהרן, בשלחו אליו בתרס״ח את ספרו תולדות שלמה

בבראד בחורף שעבר, ומודה לר׳ דוד ויינלז מרדיחוב המעתיק כתבי המהרש״ק, וכבר סיים עבודת עבודה ח״ב. בהקדמת ר׳ שלמה בן המחבר בשפה צחה, כותב על זקנו: משלמה (הרשב״א) עד שלמה לא קם כשלמה גודר גדר ועומד בפרץ, ומצרף מחידושיו וד״ת מהמו״ל. מדף ג ע״א דבר הלכה. מדף ח ע״ב הדרוש. מדף יג ע״ב השמטה. מדף יד ע״ב תשובת רש״ק לדייניי דזיקוב עם הערת המו״ל, ד״ת ממנו מתקפ״ח לפרשת קורח, וד״ת מרא״ב ומבנו.

זכרון יהודה, מספד מר שנשא לפני ביהכ״נ הגדול בקראקא ביום ט״ז שבט, על הנדבן ר׳ יהודה סג״ל לנדא נכד הנו״ב. פאדגורזע, דפוס רש״ח דייטשער, תרס״ד, ז ד׳. בהקדמתו כותב שבידו דרושים והספדים ארוכים, ובכ״ז מוסר זה הקטן שנאמר ללא הכנה, ואין בידו כעת לשפר לשונו במליצה כדרכו, בהיעתרו לבקשת היורשים המולי״ם ר׳ משה לנדא סגן רה״ק בבראד, ורצ״ה בנו יחידו של הנספד. מודה לר׳ אברהם אויערבך נכד הגור אריה יהודה, סופר מהיר בכתב נאה בלי שגיאות, שהביאו לדפוס.

אותות למועדים, דרשות והספדים (גם על רצ״ה הורביץ), בודפשט תרע״ז. לא נגמר בדפוס (פרידברג).

שו״ת **שערי בנימין** להלכה ופלפולים. נערך ע״י בנו ר׳ שלמה, ונדפס במימון משפ׳ שטרן בני אחותו. בודאפעסט, דפוס האחים געווירץ, תרצ״ג, ס ד׳, נה סי׳. בהקדמת ר׳ שלמה צבי כ״ץ שטערן, מבכה את בן דודו העורך שנפטר בטרם השלים הוצאת הספר לאור, ומודה לר׳ משה אליהו ואמו פרידא (אחות המחבר?). ד״צ בניו יורק תשכ״ג עם ובחרת בחיים של אביו, כשהמפתחות הועברו להתחלה. הכרך השלם שרק חלקו נדפס נמצא בספריה הלאומית, וכן כרך שכתב בתר״ל לערך: חידושי אגדה במסכת מגילה ומעט בברכות, רובו מלוקט מספרים.

מחוץ לגליציה השיב למקומות: **באהפאלי** — הרב אליהו פוסק (יז, נזכר); **בוקרשט**; **ברצלוב** — השו״ב ר׳ י״ל ז״ל (לב, נזכר); **הרובשוב** — הרב שלום צבי גולדבוים (מג); **הרץ** — הרב יואל דוידזון והשובי״ם ר׳ גצל ור׳ חיים (כ); **וורשא** — הרב יצחק הכהן פייגנבוים (מה, על המציצה); **יאליסוועט** — הרב יהודה ליב אפשטיין בתרל״ט (מב); **יאס** — בתרנ״ז (נג, על השוחטים); **לודש** — הרב גרשון שטרן (נ); **מאיאקא** ליד אודיסה — הרב יהודה לוי (מט); **מילטשין** — המגיד הה״צ מקאדניע (יז, נזכר), והשו״ב ר׳ שמואל זנויל (נזכר גם לו); **סטרוזינויץ**; **סיגט** — הרב חיים אריה הכהן בתרמ״ט (לג); **פולטושן**; **קליש**-פולין — ר׳ יוסף דוד ורשבסקי (יח, יט); **קאלק** — ר׳ מאיר מו״ץ (מח); **קסנטין** ישן — הרב אברהם שמואל אלטר וחתנו ר׳ יוסף חיים השו״ב (יז); **קרילוביץ** — רבי יחיאל ב״ר זוסיא, חתן הרבי מבלז (לד, על חזקת הרבנות); **רדיויץ**; **רוטרדם** — הרב דובר ריטר (לט). השיב גם לר׳ יעקב בק״ה (מו).

תשובות אליו: בית יצחק, או״ח, מז, מח, אה״ע, ח״ב, עב בתרנ״א לזולקווא; אביו, טוט״ד, תליתאה, ח״א, קז (נזכר), רכח; יד מאיר (פרישׁ), לד; מהר״י הכהן, קמא, או״ח, ט, תנינא, ל; עטרת חיים, ח״ב, עד בתרל״ה; פרי השדה, ח״א, קא; ראש אריה (קמלהר), י׳ בתרנ״ח; רמ״ץ, ח״א, או״ח, יט, כ; שארית צבי, דף טו ע״א, ובסוף, סי׳ ה-ו בתרכ״ג לקישינב; שו״מ, שתיתאה, ו בתרכ״ו.

ממנו: אגרות לראי״ה, עמ׳ יא, לד, מא; אהל מועד (קמלהר), ח״א, דף כט ע״א, ח״ב, דף כ ע״ב; ביטול מודעה (מכתבו לר׳ יחיאל מיכל קריסנפולר אב״ד בראד); ברכת משה (ירושלימסקי); דברי דוד (אפרתי); דובב שפתי ישנים, ח״א, צג-צח (מכתב מזויף על הציונות); ילקוט הגרשוני, אותיות (שטרן), מכתבי תורה בסוף ח״ב וח״ג; כר״ש, ניסן תשמ״ז, יד-יז (תשובת מחאתו נגד ר״י שמלקיס שבא לבראד להכשיר ריחיים של קיטור לפסח), אב-אלול תשמ״ח, יח (מכתבו מתרנ״ד לר׳ ישעיה פירסט מויען); לקוטי צבי (הורביץ); לשון צדיק, צוואת אביו וההספד עליו, בסוף, ז סי׳, ואליו; המגיד, י, תרכ״ו, 213 (מכתבו עם רצ״ה הורביץ, לב״ג ששאלו מפריז סדר משלוח גט בדואר, עם הוראות בשם אביו); נאות דשא (אייבשיץ); העברי, ב, 224, ז, רה (מכתבו מתרל״א בשבחי ר׳ יעקב קורצמן), יג, שסא (מכתבו מתרל״ז לר׳ שמואל הלר מצפת בשבחי ר׳ יוסף יהודה ליב אב״ד רחמיסטריבקה שביקר אצלו מקרוב), טז, עא (מכתבו מתרל״ט בשבחי המו״ל ר׳ יעקב ורבר); פרי תמרים, יב, יב, ז (תשובתו מתרס״ג לר׳ משה נתן רובינשטיין מויניצה); קול צופיך (טפליצקי), למברג תרנ״ה, עמ׳ 1 (מכתב), 11-12 (דרוש); קונטרס מהגאון ר׳ צבי חריף, ח״א, תרס״ו, דף לב (תשובתו מתרס״ו למו״ל ר׳ יעקב לרר בענין שבועה בערכאות על חומשים); שו״ת הד״ר (היבנר), ח״ב, כז, ודף מח (תשובותיו מתרנ״ד), שער בת רבים, דף ו ע״א (ואליו); שם משמואל על המהרש״א, עמ׳ לד (מכתב).

ר׳ אליעזר אפרתי, דור ודורשיו, וילנא תרמ״ט, 40-41; רב״צ אייזנשטט, דור רבניו וסופריו, ווארשא תרנ״ה, 49; אהלי שם, 391.

ר׳ חיים יהודה ב״ר שלמה **קלוגר**

נולד ביום ט״ז שבט תקע״ב (ולא תק״ע), כבכור לאביו הרב שלמה מזיווגו הראשון. גר בבראד כיד ימינו של אביו, וסייע לו בסידור כתביו. נפטר ביום א׳ י״א (ולא י״ח) אייר תרי״ח (ולא תרי״ט) על פני אביו (בן מ״ח). ילדיו: א. ר׳ זאב וולף בסמילא שברוסיה. נפטר בחורף תרל״ו; ב. שאשא מינדל. נתגדלה בבית זקנה שחיבבה מאד. הפריז ממון לשדכה לר׳ יעקב ב״ר יחיאל איציק הרצברג מרדוביץ, בהמלצת ידידיו מסרט שסמך עליהם. הנישואין לא עלו יפה כי נלחצה שם ללכת בדרכיהם הרעים, עד שכעבור ג׳ חודשים חלתה בריאותיה. כשנודע לזקנה החזירה לבראד לדרוש ברופאים, ואחרי ג׳ שנים נפטרה בת כ״ב בשבת כ״ד ניסן תרי״ד. בהקדמת נדרי זריזין ח״ב תרט״ו, כותב על הפרשה בחריפות יוצאת מגדר הרגיל; ג. זו׳ ר׳ יונה הלוי איטינגא.

ר׳ יהודה אהרן ב״ר אברהם בנימין **קלוגר**

מסטניסלב (תרכ״ט-תרס״ו)

נולד בבראד ביום י״ט ניסן תרכ״ט, כבכור לאביו ר׳ אברהם בנימין. מנעוריו התמיד בתורה בלי חברת משחקים, בענוה ובמזג טוב. בן י״ג כבר חידש בתורה, ובן י״ז חיבר את ספרו. נשא את מרים בת הגביר ר׳ יצחק רסוצקי מברדיטשוב, וזו׳ אסתר לבית פרץ מקליש בפולין. נסע אח״כ לרד״מ מצורטקוב, ובתרנ״א נסמך שם מהאב״ד ר׳ ברוך מאיר פריש הכותב: לא הרחיק מן המסילה אשר סללו לו אבותיו הגאונים, וכן נודע לי ממגידי אמת אשר שכלו זך ישר וחריף. בדרכו חזרה הסמיכו בלבוב הראב״ד ר׳ אלכסנדר שמואל היילפרין. בעשרו לא חפץ במשרה רבנית. התישב בסטניסלב בה עסק ביום במסחר ובלילה בלימוד. סוחרי העיר הוקירו את יושרו, ובני המקום את נדיבותו ואצילותו. פעמים אחדות בשנה ביקר את הוריו בבראד. ביומו האחרון ישב ולמד עד שתים אחרי חצות, ולפנות בוקר נפטר פתאום בשנתו ביום ב׳ כ״ט חשון תרס״ו (ולא תרס״ה). רבים השתתפו בלויתו, וספדו לו האב״ד והדיינים. לאביו נודע הדבר רק כעבור שבועיים, וכשנסע להקמת המצבה לא מצא את חידושיו שכתבם בדפים בודדים, ואולי נגנבו או אבדו. סיפר את קורותיו בהקדמת עבודת עבודה ח״ב, וקיוה להדפיס מחידושיו כשידפיס את תשובותיו שלו.

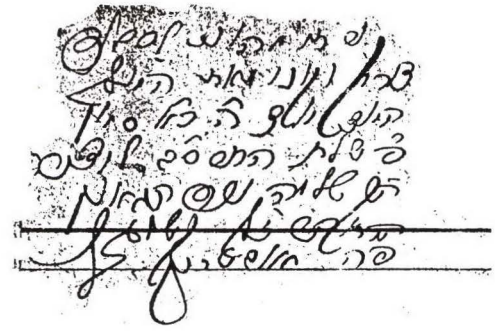
תולדות שלמה, ספר היסוד לתולדות זקנו, לעמבערג, ר׳ אליעזר מארגאשיש, דפוס פ. בנרסקי, תרמ״ח, 6, 121 עמ׳. מעבר לשער מבכה את פטירתו אשתקד ברדיוויל, של ר׳ אהרן מלצר מברדיטשוב שרצה להדפיס את כל ספרי רש״ק, הוציא כבר לאור מגן אבות, קהלת שלמה, טוט״ד יו״ד תליתאי ח״א,

והתכונן להדפיס גם ח״ב. על כן מי שמעונין שיפנה לאביו רא״ב, וברצון ימסור לו להדפסה כפי שיסכימו ביניהם. במכתבו למח׳ (צ״ל חמיו) מודה לו על שעוררו לכתיבה. אביו כותב בהקדמתו שאביו רש״ק מיעט לספר על עצמו, ומציג ד״ת. מעמ׳ 114 רשימת ספריו הנדפסים ושבכתובים והשמטות. נדפס מחדש עם הוספות ותיקונים, כשני בסידרת תולדות צדיקים ומפעליהם, ירושלים, גיל, תשט״ז, קנד עמ׳. מצולם מחדש עם לשון צדיק, גמ״ח חסדי ברוך, דפוס הקטוגרף, תש״ל, בהשמטת דברי המחבר שנספחו בהתחלה, ושוב בברוקלין תשמ״ה. תורגם ליידיש מבלי להזכיר את המקור: **חכמת שלמה**, תולדות, סיפורים והנהגות, וואַרשא, בימ״ס ר׳ אברהם כהנא, תרפ״ד, ב, כד עמ׳. ד״צ בסוף כרך א׳ של סיפורים נפלאים — וואַנדערליכע מעשיות באידיש, ברוקלין, בית הלל, תשמ״ו.

ר׳ שלמה ב״ר אברהם בנימין **קלוגר**
מוינא (תרל״ט-תרצ״ב)

נולד בבראד ביום ח׳ כסלו תרל״ט לאביו ר׳ אברהם בנימין. נשא את רייזל בת הגביר ר׳ שמואל זנויל וזו׳ חנה שפרה הניג מאיסטריק, וסמך שנים לשולחנו. בפרוץ מלה״ע א׳ ברח לוינא בהצילו מכתבי אביו, אף כי הרוב אבד. ירא ושלם, ועם כל עשרו — היו בראש מעיניו ענייני רוחניות וסידור כתבי אבותיו. בריאותו הרופפת מנעה ממנו להגשים את שאיפתו לעלות לארץ. נפטר בלי ילדים ביום ה׳ טבת תרצ״ב. חיבר לעצמו את נוסח מצבתו הנמסר בשו״ת שערי בנימין. אלמנתו מסרה לספריה הלאומית את הכתבים שברשותו, ובאחד מהם נרשמו תאריכי המשפחה.

שיח שלמה. כולל: א. אבל יחיד — הספד שנשא בלוית אביו. מעמ׳ 19: ב. אבל רבים — על הרוגי המלחמה ומצב עם ישראל. מעמ׳ 77: ג. מצבת זכרון — לרגל הקמת המצבות על הוריו ביום כ״ז סיון תרע״ו. מעמ׳ 98: ד. לחם עוני — מחידושיו בש״ס



חתימת ר׳ שלמה ברא״ב קלוגר על ספר שקנה בתרס״ב

ופוסקים בתקופת הגלות, כא סי׳. פוזוני, דפוס שלמה ליכטנפלד, תרע״ז, 4, 140 עמ׳. לפני הפתח דבר הקדמתו בה כותב שהספר ערוך אצלו כבר שנה וחצי, אלא שהתמסר להדפסת ספרי זקנו, מהם הדפיס כבר חמישה עם חידושים משלו. חזקו עליו ההפצרות לתאר את אביו, אבל החומר שאסף לתולדותיו כלה בשריפה ובשלל, ספר אוטוביוגרפי שלם שכתב נעול בביתו במרחק, ועל כן מדפיס ספר זה. מעמ׳ 67 דבר הלכה שזכר מאביו, כמנהגם לשלב בהספד ד״ת בהלכה. בעמ׳ 76 ימי הזכרון במשפחה.

תשובה אליו: בית דוד, קנ לוינא.

ר׳ שלמה ב״ר יהודה אהרן **קלוגר**
מבראד (תקמ״ה-תרכ״ט)

מגזע ל״ו דורות רבנים שכיהנו בפולין ברציפות, אך ברוב עניוותו לא דיבר על כך מעולם, ולא הזכיר בספריו את מקור מחצבתו. רינ״ה ברנשטיין מלבוב כתב בתרכ״ד לבנו רא״ב את פרשת יחוסו, כנזכר בתולדות שלמה, קלא-קלד, ובקצרה בשער עבודת עבודה ח״א.

נולד באמצע תמוז פרשת בלק תקמ״ה (ולא בחשון תקמ״ו) לאביו ר׳ יהודה אהרן אב״ד קומרוב. נקרא בברית שלמה יעקב יוסף, אך שני השמות האחרונים נשתקעו. האב אכל חולין בטהרה כל ימיו. חלוש המזג, ובטרם מלאו לו ארבעים לקה במחלה אנושה. בנסיעתו לזמושץ הסמוכה לדרוש ברופאים, נפטר ביום כ״ו אייר תקנ״ט. ספד לו האב״ד ר׳ יוסף הוכגלרנטר, וכן המגיד מדובנא שכיהן אז בעיר (נדפס באהל יעקב, כי תשא). היה בנו של ר׳ יצחק אייזיק ב״ר אברהם שגר בזולקיב, חבר מובהק לתבו״ש, וכשנפטר בעש״ק ט״ז שבט תצ״ז נטמן לידו. יחוסם נמשך לגאוני עולם.

אמו גיטל היתה בתו היחידה של ר׳ יוסף אב״ד ביאלא בפולין (חתן ר׳ יצחק אב״ד ור״מ לוברטוב בה הסכים בתק״ן על שו״ת תשואות חן, בנו של ר׳ גבריאל אב״ד לוברטוב וראב״ד ברסלא הנזכר בנוב״ק, יו״ד, כא, ונשא את חנה בתו של ר׳ משה רוטנברג אב״ד אה״ו, ב״ר מרדכי זיסקינד אב״ד לובלין בריסק והורודנא מחבר שו״ת מהר״ם זיסקינד מגזע תרשישים), בנו (ולא חתנו) של ר׳ יעקב אב״ד לוצק מח״ס כוכבי יעקב על אה״ע (בנו של ר׳ אריה ליב אב״ד הורודנא (וסלוצק) חתנו של ר׳ זכריה מנדל אב״ד בלז בעל באר היטב, ובנו של ר׳ נתן נטע אב״ד טרניגרד (תולדות אנשי שם אפרתי). נשא את בתו של ר׳ יהושע אב״ד שידלוב שנפטר שנה לפני אביו ר׳ יהודה ליב אב״ד קראקא, ב״ר יצחק אייזיק אב״ד פרמישלא וקראקא חתן המגי״ש, ב״ר שמואל שמלקא אב״ד אוסטרהא גיס המהר״ל, ב״ר מאיר ז״ק אב״ד לבוב).

מקטנותו ניכר כי לגדולות נוצר, וכבר בן שש החל לחדש בהלכה. עלה על כל בני גילו, ומכיון שלא נמצא לו מלמד, לימדו אביו בעצמו. ביום הבר מצוה דרש בחריפות ובקיאות להשתוממות הכל, ומיד אח״כ התיתם מאביו. לרוב הפצרותיו נענתה אמו לשלחו לזמושץ. הראב״ד ר׳ מרדכי ראבין (אח״כ בלבוב) בחנו, ונעתר לקבלו לישיבתו בה למדו בחורים בני עשרים. בגלל מהירות תפיסתו לא ישר בעיניו הלימוד האיטי, וכעבור כמה ימים פרש ללימוד עצמי בביהמ״ד. בשמונה ימים למד את סוגית ר׳ חנינא סגן הכהנים, וכשהראב״ד שלח את תלמידו ר׳ זנויל לבוחנו, נדהם לראותו בקי ומחדש בה. כשנודע הדבר לאב״ד לקחו ללמוד עמו בלילות, ואיפשר לו להשתתף בשיעורים שאמר ביום לאברכים חריפים. גם המגיד מדובנא חיבבו, למד אתו בעש״ק מדרשים וילקוטים, פתח לפניו שערי אגדה, ומאז זכר כל ימיו את ספרי מפרשי התורה ובעלי המחקר הראשיים. בנסעו ללובלין לבקר את אחותו האלמנה, ביקר כמה פעמים את האב״ד ר׳ עזריאל ראש הברזל שכיבדו מאד ויצא ללוותו.

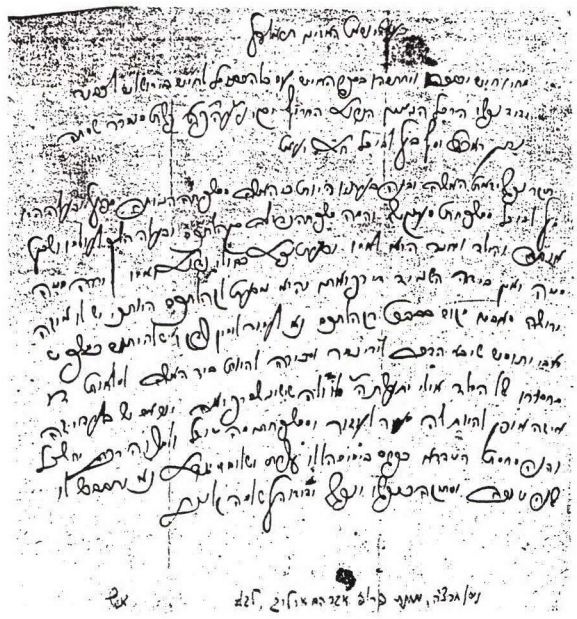
ביום ב׳ חוהמ״פ תקס״א נפטרה אמו, וההספד שאמר בהעמדת המצבה נדפס בספרו עין דמעה. עכ״ז לא מש מהתמדתו בביהמ״ד, החל אז לרשום את חידושיו, ותמיד הזכיר בערגה שנים אלו המאושרות בחייו. עסק בד בבד בכל אחד מד״ח השו״ע, כפי שכתב נכדו על ספרו עמק הלכה שבכתובים. מידידיו שם ר׳ וולף בר שיף שעבר לקראקא. שמו הטוב התפרסם, והנגיד היחסן ר׳ חיים ויינרב לקחו אליו לרווא, כחתן לבתו ליבא מליא. ישב כל השבוע בביהמ״ד בהתמדת י״ח שעות ביממה, ופלפל עם גיסיו הגאונים ר׳ מרדכי מרדוש ויינרב אב״ד גרבוביץ ואונגוואר, ורצ״ה הלר אב״ד בריגל, בוניהאד ואובן ישן. עסק גם בקבלה, ומיעט בצורכי העוה״ז. הרביץ תורה ברבים, ולתלמידים מובהקים שבהם רבי שלום מקמינקא. בן עשרים הריץ שתי תשובות לישועות יעקב, נדפסו בסוף שו״ת נאות דשא בשם דייני ראווא, ולמעשה הן שלו. מענה הישועו״י נכלל בספרו, חלק או״ח, סי׳ תמג. קיבל את פניו ואת פני ראס״מ בנסעו לאסיפת רבנים בלבוב, והשתעשע עמם בד״ת. כמו״כ פגש שם את בעל קצוה״ח. בן כ״ב צורף לבוררות עם הישישים: אב״ד ראווא (קודם באוהנוב ואח״כ בטיסמניץ), ור׳ אריה הלר אבי גיסו.

מאוחר יותר נפטר חמיו, ואח״כ בתקס״ז חמותו חיה (הספידה בעין דמעה, דרוש לח), ונתפרדה החבילה מגיסיו שפנו לדרכם. מטה לחמו נשבר, ונאלץ לקנות סחורה ולשבת בחנות. סבל הפסדים, כי היה שקוע בלימודים, ובכתיבת חיבורו עמק הלכה על כל סוגיות הש״ס כמעט. עד לחורבן הראו בעיר את מקומו בקלויז, והיכן היתה חנותו. בהמלצת הישועו״י נתקבל לרבנות קוליקוב, בסוף תקס״ט או בתחילת תק״ע. בנסיעותיו ללבוב התידד עם הגאונים ר׳ אהרן משה טויבש ור׳ שמחה נתן עלנברג, שבאו מדי פעם לבקרו. התידד גם עם הג״ר יוסף יוזפא שטרן, אב״ד זולקיב שבמרחק פרסה.

בתקע״ה נבחר לרבנות יוזפוף בפולין, ושמח לחזור לארץ מולדתו. אמנם זו׳ רצתה להישאר בסביבתה, אלא שבני קוליקוב לא יכלו להוסיף לשכרו. לא ידוע מדוע התעכב שנה וחצי ברווה, והגיע ליוזפוף (בסוף תקע״ז) בתחילת תקע״ח. בגלל מידת האמת שבו אסר את השוחט המקומי, ומצדדיו שליטי הקהילה קיפחו את פרנסתו. כשנקרא לבוררות עם אב״ד זולקיב וסח לו צערו, הציע לו לנסוע לבראד בה חסר ראב״ד מאז פטירת הלב אריה, ונתן לו מכתבי המלצה לראז״מ ולראז״ו פרנקל, בשבחים מופלגים שלא כדרכו. בנסעו לשם לפני שבועות תק״ף פגש את השני בפונדק דרכים, ואחרי שפלפלו שבע שעות בד״ת, נתן אף הוא מכתב לראז״מ. בבואו העירה נכנס בבוקר לראז״מ לפלפל עמו, וכשראה עזוזו ושניצחו בהלכה, עיכבו לסעודת הצהרים עם אחיו ר׳ גצל ור׳ יעקב, ליוהו עד הרחוב באמרו שהוא ס״ת, והזמינו גם למחרת ולהיות אורחו עד אחרי החג. בשיחותיו ודרשותיו לנאספים בבית רכש לו שם טוב בעיר. ראז״מ דיבר אודותיו עם רה״ק ר׳ יודל נתנזון, ואחרי שנועץ עם הישועו״י קבלוהו כראב״ד ומו״ץ ברודי. כיהן בה יובל שנים חסר אחת, ועל שמה נקרא דער בראדער מגיד.

בן ל״ד נבחר לעיר ואם בישראל, ומכל עברים פנו אליו בשאלות הלכה. ראז״מ שלח אליו להורות בענינים שאירעו בביתו, ואמר שידיו רב לו כהנו״ב. גם כששותפו ביקש ממנו לערוך שטר מכירה מסובך, שלחו אל רש״ק. רא״ל נתנזון מברזן אמר לתלמידיו שמחבבו, מכיון שסברותיו הן מעין אלו של הראשונים הרמב״ן והרשב״א. בעל תפיסה מהירה, ובדיני תורה מסובכים תפס הכל בסקירה אחת. כשהתבונן בפני אדם ידע מה בלבו. לא הלך ד׳ אמות בלי תורה. קדוש ופרוש, ולא שתה יין. חכמתו האירה פניו, ולמראה עיניו התיראו אנשים גם מחכמי הנוצרים. באו אליו לבקש על חולים, ותפילתו לא שבה ריקם (רח״י ניימן מרדיויל). גופו הנמוך בריא, ולא ידע מחלות. מעולם לא דרש ברופאים ורפואות עד הסתלקותו, לא עישן, לא הרכיב משקפים, ולא יצא לטיול בקיץ.

היה לו סדר יום עמוס. בערב ישן שעה אחת, והתעורר ליטול את ידיו ולכתוב את חידושיו, גם אלו שנגלו לו בחלום. ישן עוד שעה, וקם בחצות לבכי ולאמירת חמישה ספרי תהילים. המשיך בשיעוריו עד הבוקר. הכין עצמו במהירות לתפילת שחרית בשבע, באמרו שכוחות החומר שלו משועבדים לנפשו. התפלל



עתירת רבי שלמה קלוגר מתרי״ג מהרב שמחה נתן אלנברג מלבוב, לדון בירושת מר מנקיש, כי לאלמנתו מבראד אין כסף לטפל ברפואת בנם היחיד

במרוצה לבל יתערבו מחשבות זרות. שב בתשע לביתו לארוחת רבע שעה, ולימד תלמידים גפ״ת ופוסקים. אח״כ השיב לשואליו, ורשם את חידושיו מאותו יום בכמה ספרים לפי המקצועות השונים. כל אותו זמן התדפקו על דלתו בני העיר לפסוק להם הלכה, ת״ח לדבר בלימוד, רבנים אורחים לבקרו, פרנסי הקהילה לעניני ציבור, נדכאים וחולים לעצה ותפילה. היו לו גם זמנים לישיבה בבית הדין, לעניני נשים וסכסוכי ממון. על הכל ענה בזריזות ללא עיכוב והתחבטות. תיקן בעיר תקנות מועילות, ונודע בצדקתו ומעשי חסדו. שמח במצוות, והפריז כספים עבורן.

אויביו רבו מקרב תקיפי הקהל, בגלל היותו איש אמת ושונא חנופה. התיחס לעשירים כלעניים, ושנא ממון. עניו עד קצה אחרון. לא נתן לשמשו, ולא רצה שילווהו בדרך. רק מתרט״ו לערך כשהזקין, היה הסופר בביתו ר׳ נחמן מייזלר. השכבות העממיות באוכלוסיה רחשו לו אהבה רבה בגלל פשטותו, יחסו הישר, ודאגתו המסורה לדלת העם. כשנשאל אם מחמיר לקבל שבת ה׳ שעות קודם הלילה, השיב: איני נוהג שום דבר חומרא יותר מדלת העם ומהדיוט שבהדיוטות, הלואי שיהא חלקי לעוה״ב עם חד עמא דארעא הולך תמים (האלף לך שלמה, או״ח, קיב). מלא רחמנות, וכשהקנטוניסטים ברחו מרוסיה בחוסר כל — דאג למחסורם. בראותו את הש״ץ מכה אחד מהם עד בכי גער בו בקול, ושמונה ימים לא נתן לו לגשת לתיבה. בקיץ תר״ט עברו בעיר כמאה וחמישים חיילים יהודים מצבא רוסיה, בשובם מדיכוי המרד

בהונגריה. פעל אצל מפקדם שישארו כאן אצל יהודי העיר עד אחרי סוכות, ובעצמו נטל שלושים אורחים לסעוד בביתו.

בשמונה השנים שחי במחיצת ראז״מ היה לו עמוד ברזל לסמוך עליו, ולהדוף את המערערים על פסקיו. אחרי פטירתו בתקפ״ח נקלע לסערות קשות שמיררו את חייו, אך דוקא בגינן נתבצר מעמדו כסמכות על הילכתית, וזכה לפירסומו הרב בעולם היהודי. האב״ד ר׳ אלעזר לנדא חלק עליו בכמה הלכות, ובתק״ץ עירער על היתר עגונה שלו, אך כל גדולי הדור התיצבו לימינו, כנדפס בספרו שבעה עינים. עקב כך גברה סמכותו והשפעתו בקהילה, כמחסום בפני מגמות המשכילים. במגיפת תקצ״א הניא את מיטיביו פרנסי העיר, מהחלטתם לקבור את עניי העיר בלבושם ללא תכריכים. בתקצ״ד בהתקרבו לחמישים כתב את צוואתו הראשונה, בפרשת בוקר ויודע ה׳ את אשר לו בה נפטר, והכין לו תכריכים.

בשבת י״ב ניסן תקצ״ח נפטרה רעיתו אם בכורו ר׳ חיים יהודה. נשא בתחילת תקצ״ט את פריידא בת היחסן ר׳ אריה מרגליות מדובנא. היתה נשואה לאפרתי, וילדיה: ר׳ משה אפרתי דומ״ץ ברדיטשוב, ואסתר חנה זו׳ ר׳ שלמה צבי הלברייך רה״ק בסוקוליבקה, הורי משפ׳ שטרן בבודפשט. נפטרה בבראד ביום י״ג סיון תרל״ב. ממנה נולדו לו שני בנים שלא נתקיימו. מצויה דרשה שאמר בברית של בנו בפרשת שלח תקצ״ט. ביום כ״ג אייר ת״ר נולד בנו החולני אהרן דוד, ובחיבורו חכמת התורה חלק מ״א הדרוש שאמר בשבת וירא תר״א לרגל הברית. בקונ׳ דרך החיים שבראש שנות חיים, דרשתו לנישואי בנו במחצית חשון תרט״ז בטרנופול. שרד רק בנו הרב אברהם בנימין.

בחורף תר״ג געשה פרשת השו״ב בברידיטשוב. נקרא לבוא לראות אישית אם מחטיא את הרבים, ולחרוץ את דינו. הסכים רק משנתקבל תנאו, שלא יגלה שם כלל את דעתו עד שובו. א.מ. הברמן סיפר לרח״ר רבינוביץ, כי בידו דרכונו של רש״ק מאותה נסיעה באדר. בכל מקום הקבילו המונים את פניו למורת רוחו. לפני בואו העירה יצאו לקראתו מאה מרכבות וקהל אלפים. התאכסן בבית הנגיד ר׳ משה ליב רייצס שהתכתב עמו בשאלות הלכה, וכל הזמן שקע בלימוד, קיבל אנשים וכתב תשובות. ביקר שלוש פעמים בבית המטבחים למטרת שליחותו. בשנים הבאות נהגו כפי שתיקן להם באותם ג׳ שבועות שעשה שם, וכפי שהדפיס ר״ש גנצפריד בראש תורת הזבח תר״ח. חמק מהעיר ביום א׳ בבוקר והגיע לעירו ביום ב׳ בערב, בטרם יכלה המלכות לעוצרו בגלל כתבי המלשינות של החוששים שעומד לפסול את השוחט. בשובו כתב להם לברר את פסלותו של השו״ב, ויצאו נגדו: מהריא״ז (לא היה יכול אח״כ

להושיעו כשביקש משרה בקהילה אחרת), ורב צעיר אחד שלמד אצלו בעבר (ר״מ לייטר סבור שהוא החסל״א מזבורוב נכד ידידו החוו״ד, אלא שהוא לא למד אצלו רק נפגש אתו פעם). מהר״ם א״ש הסתפק ופסק שאפשר להכשירו אם יקבל עליו חבירות, אבל רוב הגאונים תמכו ברש״ק, כגון משיב כהלכה, יו״ד, א. לבסוף דחו את השו״ב, והוא ברח לגליציה. גר כשו״ב חצי שנה בבית הרב הצעיר, עד שנתפס בעבירה. פני שניהם חפו, והוכרח לנסוע לא״י. רש״ק לא התרצה למחול לרב הצעיר, רק למהריא״ז שחילה את פניו שנה לפני פטירתו. גם בינו לבין ר׳ יואל אשכנזי אב״ד זלוטשוב, עברו ענינים אודות כשרות השו״ב בקהילתו (הרב משה לייטר, הדרום, י, 33-34).

קינא לשמירת דיני ומנהגי ישראל בחירוף נפש. לא סידר חופה וקידושין למי שהלך בבגדים קצרים (דעת זקנים). כשחרדים כר׳ יוסף נתנזון שלטו בקהילה, בלמו את חידושי המשכילים, והוליכו ביד את הנפטרים לקבורה. כשנשתנה הרכב ההנהלה חשבו שהגיעה העת לשינויים ובנו עגלה להובלת הנפטרים, וטעו לחשוב שבדיעבד לא ימחה. יצא על כך למאבק מר עם שועי העיר, ופסק לאיסור בשו״ת שלו, יו״ד, מהד׳ ד, ע. כשראה שאין שומעים לו חדל להורות, ואנשים הפסיקו לאכול בשר. בצאת העגלה עם הנפטר הראשון, מצאו ששתת ממנו דם. הורה לסבלים לנתוץ את העגלה בבית החיים, ועמד בראשם. שוטרים באו לעוצרו, והועמד למשפט. הציג בו מכתבי רבנים מכל הסביבה בשפה הגרמנית שמובילים ביד ולא בעגלה, ויצא זכאי. בעיר סיפרו שאישתקיל מילוליה של השופט כפי שחזה מראש, וג׳ שבועות אחרי המעשה לא נפטר אדם בקהילה. מאז עלתה קרנו בעיר עוד יותר, והתיחסו אליו ביראת הכבוד גם משכילי העיר, ובראשם תלמידיו אברהם קרוכמל ויה״ש. זקני העיר זכרוהו כנמוך קומה וצנום, וסדן מספר מפיהם כי היה בעל עינים זועפות וריסים ארוכים, דבריו קצרים ופסקניים, דרכו בגערה וגזירה, וצורתו מטילת אימה כמושל העיר. סיפרו עליו אגדות מופלאות. במאבק על הכתרת בנו כרב העיר נגלה אליו בחלום, ואמר חבל על מלחמתם של בני משפחת חיות שכמה מהם ייעקרו השנה, ואמנם כך היה. מפחדו התיראו אדמורי״ם לבוא העירה, וישבו בכפר הסמוך. חסידים סיפרו על הכבוד שנהג בשר שלום מבלז, אבל למתנגדים גירסה הפוכה. ציור זה בעל גוון משכילי, אבל ממקורות אחרים עולה שדלתו פתוחה לכל במאור פנים, ללא כל התנשאות והטלת אימה.

פרשת העגלה העכירה את רוחו, וגמר בלבו לעבור לעיר אחרת. הציעו לו את הרבנות בוורשא על כס ר׳ חיים דוידזון, ובפולטושן שבמולדביה: לשוא ניסו להניאו ר׳ יודל (יוסף) נתנזון ור׳ יוסף דוידזון בנו של אב״ד וורשא נכבדי בראד, בהבטיחם תוספת למשכורתו ורכישת בית למגוריו. בתר״ה נתקבל לברזן, ובנסיעתו לשם לשבת יצאו לקראתו ר׳ אריה ליב נתנזון ור׳ מאיר ליבוש הכהן רפפורט. אחרי הדרשה הראשונה הצטנן, ובמוצש״ק נחלה בטיפוס, ושכב שם ג׳ שבועות כשהרופאים נואשים מחייו. תלה זאת בהקפדתו של ר׳ מאיר מפרימישלן, ונדר שכאשר יחלים ישוב לבראד כאדם פרטי, היות ובינתים נתקבל אחר על מקומו. ראשי קהל ברזן הבינו למצבו, ומחלו לו שלא יחזיר להם אלף כסף שנתנו לו. אז החלה פרשת הערצתו המופלאה את ר״מ מפרימישלן, ואינה נזכרת בתולדות שלמה. בשובו לבראד סודר לו בכל זאת מעמד, והמשיכו לפנות אליו בשאלות.

השמיע ללא חת את דעתו, כגון בתר״ו על אתרוגי א״י ופראגא, כנדפס בפרי עץ הדר; שנות חיים, דף פח ע״א ואילך; תפארת בנים בסוף חמדה גנוזה, דף א ע״א. באותה שנה נקרא לדין תורה ברובנא. במחלוקת בין רבני יאס על מכירת חמץ התיצב לימין ר״י לנדא שלא הכירו, ועורר עליו את קצף ידיד נעוריו רא״מ טויבש בספרו תועפות רא״ם. מיוחדת במינה היא פרשת ידידותו עם רח״נ דמביצר ראב״ד קראקא, הזוקף לזכותו את זאת שנשאר בלימוד התורה. כבר בתרי״ב פנה אליו מהקצה השני של גליציה בשאלת שינוי במעות א״י, וחיממה את לבו העובדה שגאון הדור משיב לכל צורב צעיר, ומצית בקרבו אש חשקת התורה. בהערצתו כותב על רש״ק: ראש המדברים בכל מקום, וחכמי דורו אמרו עליו שאילו נשתכחה תורה היה מחזירה בפלפולו. אף רש״ק השיב אליו ידידות. שאל לחות דעתו על ספר חדש שהדפיס, כלל מחידושיו בספריו, שלח אליו עותקים לחלוקה חינם לתלמידי חכמים, ומסר לו להדפסה את קונטרסו בענין מצות מכונה. כשנפטר הספידו רח״נ בקראקא.

בקיץ תרי״ז בקרו אצלו רמ״ז איטינגא ובנו מהרי״א, בשובם מאומן מנישואי הבן־האח ר׳ יהודה ליב. השו״מ נחלק עמו פעמים רבות בחריפות בעניני הלכה, ובמיוחד בתרי״ח בשאלת מצות מכונה, אבל בתרכ״ז כתב אליו עם גאוני לבוב ברוב ידידות על גזירות המלכות בעניני חינוך (תו״ש, קיג־קטו), ונענה בחיבה רבה. לא נודע מה פעלו, אבל רי״א קמלהר מוסר (בכתביו) ששמע מזקנים, כי הם החליטו שבשוחד גדול יוכלו לבטל את הגזירה, אלא שלא היה להם כסף. כתבו לדב״ח ששלח תריסר אלפים רו״כ, והם הוסיפו עוד, והצליחו לבטל הגזירה כליל. כשהבן רא״ב ביקר בתרכ״ח אצל השו״מ, אמר לו שמצפה לגמר סלילת מסילת הברזל לבראד כדי לבוא לקבל את פניו, אלא שמסעה הראשון של הרכבת היה ביום ד׳ אב תרכ״ט, חודש אחרי פטירתו. בעל

מקור ברוך מספר, שר׳ יוסף דב סולובייציק מבריסק התפעל מרוחב דעתו, והשכיר עצמו לאחד העגלונים לנסוע לבראד להכירו. בנו רא״ב מספר בהקדמת טוט״ד מהדו״ג ח״ב, כי בתרכ״א בא לבקרו בעש״ק לפלפל עמו, ר׳ משה פינס אב״ד מינסק בליטא בדרכו ללבוב. אמר לו שמנהגו לעסוק היום באגדה, ושיבוא מחר. בשבת השתעו שלוש שעות של ריתחא דאורייתא בהקשותו על ספרו, והראה לו בכתביו שכבר בן ט״ו הרגיש בזה ויישב הכל. סיפר הגביר ר׳ אלכסנדר לנדא ממאהליב בשם בנו ר׳ חיים שמחה ממינסק, כי בשוב האב״ד לביתו הפליג לאין קץ בחכמת שלמה, ואם לא ראה בעיניו לא היה מאמין.

ביום ה׳ א׳ אייר תרי״ט פרצה שריפה בבראד שכילתה את ביתו, ובנס ניצלו חיבוריו והובאו לאכסניתו במשך ששה שבועות בבית הגביר ר׳ יוסף נתנזון. בעל הבית של דירתו מיאן לאפשר לו לשוב, ורבצה קללה על ביתו ומשפחתו לדיראון. במסעו בסוף השנה להוסיאטין לנישואי בנו נחל כבוד מלכים, ושוטרי הגבול לא בדקו את חפציו ותעודותיו. שני גבירים מקמניץ הסמוכה באו לבקשו שיבקר בעירם ויקבל 5000 רו״כ, ולא רצה ליהנות מכבוד התורה.

בתר״ך רפה גופו, והחל להשיב רק בקצרה. הגביר את סיגופיו, לא אכל בשר רק קצת בשבת, ולא שח שיחה בטילה. בתרכ״ה אפסו כוחותיו, לא דיבר עם איש, ורק עיין במדרש רבה ובזוה״ק. בתרכ״ז נחלה במיטתו, ורק בפסח יצא להתפלל בקלויז. בל״ג בעומר פרצה שריפה קשה מקודמתה, ודירתו ניצלה. פנה לתפוצות בקול קורא לעזרה (המגיד, יא, 256א), ונענה בעין יפה מכל עברים. פעל למען הרשים שאיבדו קורת גג, לבל תתפשט ביניהם מגיפת הטיפוס. רצ״ה פרנקל חתן מהריא״ז מסר לפירסום (המגיד, יב, תרכ״ח, 162) את מכתבו לראשי הקהל, שלחולשת גופו אינו יכול להורות יותר: ואעידה לי עדים נאמנים את השמים ואת הארץ, כי משך מ״ח שנים הללו עבדתי את עבודתי באמונה ובתום לב... כל ימי שבתי עמכם נקל היה לי למסור גופי נפשי ומאודי וכל חפצי, לבעבור העמיד ממשלת הדת והדין על תילם. בתשובה (עמ׳ 186) נענה שימשיכו לשלם את שכרו, וחתמו ראשי הקהל: ר׳ יאקיל אשכנזי, רצ״ה נירנשטיין, ר׳ חיים קליר ור׳ אלעזר לנדא. הועתק במוריה, תמוז תשמ״ב, פג-פה.

בתרכ״ט שוב חלה, ואחרי שבועות הרבו בתפילות עבורו. הרופאים לא מצאו סכנה במצבו, וחושיו וזכרונו לא נפגעו. בליל יום ד׳ ל׳ סיון בירך את בנו, ואחרי שהוא הלך לביתו הורע המצב ונקרא לשוב. המונים נזעקו לבית, ובשעה ארבע בעלות השחר נסתלק. לפי צוואתו ערכו לו מעין ד׳ מיתות, וכן הורה לפני כן לאנשי הח״ק להניח מחיבוריו על איבריו, כל חיבור לפי שורשו של אותו אבר, והחיבור

על חו״מ על לבו. השו״מ רצה לבוא להספידו, אבל דודו ר׳ יוסף נתנזון הבריק לו שלא יבוא כפי הצוואה. אנשי הטהרה העידו שנראה כמו בחייו, ואף בפנים יותר צהובות. נספד בצהרים בביהכ״נ הגדול, מחנה כבד צעד בלויתו, ונראה היה כאילו העיר ננעלה. תיאור מפורט: ר.א.ש., המגיד, יג, 194. נערכו לו הספדים בכל רחבי העולם היהודי, והגיעו מאות מכתבי תנחומין. חלק מהספדו של ר׳ חיים יוסף ניימאן אב״ד ומו״ץ רדיויל הסמוכה: מנוחה שלמה, בראדי, דפוס ב. וועלבער, תרכ״ט, ב, יד עמ׳. הספדו של ר״י שמלקיש: שיח יצחק, ד״צ בתוך בית יצחק. רישומי פטירתו, העברי, ה, 282, 290, וקינה מחורזת של מרדכי בן דוד סטרליסקר, 307-308.

מחבר פורה קל כתיבה, וכל ימיו לא הניח הקולמוס מידו. היתה לו שידה גבוהה של מגרות, ובכל אחת הניח מה שחידש בשנה אחת בהלכה ובאגדה. סיפרו שהיו לו מזכירים לנושאים השונים (ספר סופר וסיפור, שמט). מסודר מאד, וניהל חשבון קבוע לחיבוריו שבכתובים, ולאלו שכבר הועתקו מסודרים לדפוס. רק כעשרים נדפסו בחייו, והשתדל לא להיטרד בעסקי ההדפסה והמכירה. התרעם על המטריחים אותו בבקשות לשלוח חינם שו״ת טוט״ד א־ב כי אוהבים מי בורו (קנאת סופרים, דף ו ע״א), וכותב: למה לא יראה לקנות ספרי בלבוב. אף אם אין לו הרוחה יוכל לצמצם ב׳ ריניש, כי אני הנחתיו בזול פחות מהדמים אשר הוצאתי עליו בלבוב בעצמי, כדי להיות יד הכל ממשמשין בו, ותהי לי לזכות בעז״ה. ימצאנו בלבוב אצל הנגיד ר׳ וואלף קרעפס בעד ב׳ ריניש נאטין, והוא ב׳ חלקים גדולים בכמות ואיכות כאשר יראה שם. נותרו ממנו כמאה ושישים חיבורים, שבכל אחד מאתיים דף. בפי העם נשתגרה האגדה שחיבר 375 ספרים כגימטריא של שמו, ובהם 40,000 ניירות! (תולדות הפוסקים). הוא עצמו מנה בתר״ו לערך 115 חיבורים (ובחרת בחיים, כט). בהקדמת שירי טהרה תרי״ד כתב שבידו 136 חיבורים גדולים על כל הש״ס, פוסקים ראשונים ואחרונים ותנ״ך, כולל ח׳ מהדורות על אה״ע עם 3000 תשובות, ובס״ה כשמונת אלפים תשובות מצעירותו. בחכמת התורה חלק ע׳ מתרכ״ו הגיע למנין של קנ״ו חיבורים. השאלות זרמו אליו ביותר אחרי שנת ת״ר, משנסתלקו עמודי ההוראה הישועות יעקב, החתם סופר והחמדת שלמה. כל יום קיבל כשלושים־ארבעים מכתבים, וגם השלטונות ביקשו את חוות דעתו בעניני הלכה. בין הפונים אליו גם מא״י, שלוניקי, טורקיה, מצרים, צפון אפריקה, אמריקה ואוסטרליה.

מן הענין לצטט מספריו קטעים נבחרים המאירים את דמותו באור יקרות, והם מלאים עזות דקדושה, יראת שמים וענוה, ומצביעים על דרכו בכתיבת התשובות במבחר שנותיו ובזקנותו. פתיחה אופיינית בספר שנות

חיים דף ח ע״א: מה שמתנצל על שלא היה אצלי הוי למותר, כי לא עלה מעולם על דעתי הקפדה כזו, כי אני אוהב יותר לכבד אחרים ולא שיכבדו אחרים לי, כי מה תועלת לאדם בכבוד המדומה ואחרון אל עפר ישוב, המחבב את דברי בד״ת מזה אני נהנה, למען אשר אראה שלא יהיה יגיעי לריק רק אזכה להיות נאמר דבר הלכה בשמי, זה עיקר נחת רוח שלי. גם במה שהתנצל על אשר משיג עלי הוי למותר, כי אני נהנה מזה מאד לחקור אחרי דברי, כי אני איננני מהאנשים המתפארים לומר אני ואפסי ואין זולתי, ודי בזה לאיש כמוני שזכיתי שיפלפלו ת״ח בדברי, די בזה ליתן הודאה לחסדו הגדול. ואף מי שמכוין לקנתר אני נהנה אם רק יודיעני וישאל את פי, כי אז אם האמת אתו ודאי יפה עשה, ואם לאו אודיע לו ואפרש את שיחתי בעז״ה, ואיני מקפיד רק על המקנתר ולא ישאל את פי כלל, זה הוא אשר עולתה בידו, ולא ימלט מדברי הבל ושטות כמאמרם ז״ל כל המתיהר אם חכם הוא וכו׳. ומעתה נתחיל לבוא לעמק יהושפט. עוד כתב בטוט״ד, תנינא, רו: האמת אתי בעזה״י, אעפ״כ לא אשא פני איש, ולא אהבה ושנאה יקלקל השורה אצלי. חס לזרעא דאבא לשקר במילי דאיסורא.

כלפי המערערים על פסקיו התבטא בגעגועים לימים הראשונים, וכתב בחדושי אנשי שם סי׳ קצז: אין בי כדי התפארות, כי ת״ל הוראותי מלאה פני תבל וכולם שמחים על הוראתי בעזה״י, זולת בני בלי שם מיעוטא דמיעוטא... ת״ל הגאונים המפורסמים מו״ה זלמן מרגליות ובעל גור אריה יהודה אב״ד דפה, שמחו על הוראה שלי כנד בקציר כמבואר בהסכמת ספר החיים עוד בילדותי, והגאונים המובהקים בעל חוו״ד והחת״ס לא הרהרו אחר הוראותי אפילו כמלוא נימה... וחיבורינו מי נדה וטוט״ד מחפשין אותם כל חכמי עולם כמטמוניות, ושמחים עלי גיל כי יגיע לידם, זולת העורים והפסחים. מעין זה גם בשנות חיים דף ע ע״ב: חבל על דאבדין ולא משתכחין. בהיות הגדולים שלפנינו חיים וקיימים כהגאון בעל חוו״ד, והגר״ז מרגליות והגאון מלבוב, כל אשר הוצרכתי פעלתי אצלם, והיו יוצאים חלוצי צבא לעזור ולאמת דברי, על כי ידעו והכירו בי כי אין כוונתי בשום דבר לכבוד או לפניה אחרת, רק לאהבת האמת ולשם שמים וקיום התורה. לא כן עתה, כי המה סעו למנוחות, ונותרתי אני לבדי, ואין עוזר וסומך למילי דשמיא, ולהקים הדת על תלו, ולהרים מכשול ולסקל המסילה משער בת רבים, בפרט בעניני טריפות ומאכלות האסורים.

השתדל למהר להשיב, וכמעט שלא עיין באחרונים. כתב לאב״ד פמורן בטוט״ד, תנינא, קו״א, לט: מה שלא השבתי לו בחורף העבר, ידוע מאמרם ז״ל בתקו״ז ובשערי אורה: הכל תלוי במזל ואפילו ס״ת

שבהיכל, כן אנכי. יש אדם שיש לו מזל שאני משיבו כל פעם שבעת בוא דבריו יש לי פנאי ולבי מתאוה להשיב, ויש שאין לו מזל ובבוא דבריו אני מוטרד מאד, וכיון דנדחה נדחה ואין לבי מתאוה להשיב. ומה שמצא בנו״ב היפוך ממש״כ בטוט״ד מה לי בכך, אני אין דרכי לעיין בספרי אחרונים רק לעתים רחוקים, אני אומר דעתי, ובפרט דמסתבר טעמא דידי. גם בקנאת סופרים דף עו ע״ב: מעודי אין דרכי לעיין באחרונים, רק על צד ההכרח לפעמים ע״ד המיעוט, אבל רו״מ איש פנוי, ובדורות הללו מעיינין בקצוה״ח כמעיין בספרי ראשונים, מה ראה על ככה לכתוב בשמו מה שהכל אמר עם הספר שם. מעין זה כתב גם למהריא״ז בטוט״ד, תנינא, נ, ובקנאת סופרים דף עד ע״א: מ״ש שמצא איזה דבר מדברינו בתשובת משאת בנימין, הנה זה אינו בידי, כי בידי רק מעט ספרי שו״ת, ואם היה בידי נמי לא היה לי פנאי לעיין כי אני מוטרד מאד, אם היה רואה כת״ר טרדתי היה מתמיה, כי ביום ד׳ וה׳ אני כותב מילי דאגדה ומה שחנני ה׳ בפרשה שעברה בעזה״י — לא נעדר בכל שבוע, וסמוך לשבת איני מעיין בדברי הלכה בהו״ת, ותשובה רק ביום א׳ ב׳ וג׳, ובזה יעברו לפני כמה ענינים. בשבוע העבר השבתי ז׳ ענינים לז׳ מקומות במשך ב׳ ימים, והוי חידוש אם ח״ו לא נעלם ממני אשרי יושבי ביתך. השי״ת יהיה בכסלי שלא אבוא לידי משגה, כאשר עד הנה בעזה״י לא טעיתי.

מסירותו לכבוד שמים נראית בטוט״ד, קמא, רכט, במעשה שנולדה ליהודי בת מהנכרית, ובעלותו לתורה לתת לה שם, מחה בו השו״ב וביישו. כשעמדו עליו מערערים, שאל אם יפה עשה, ונענה: ידידי, מי יתן והייתי במקומו, הייתי מנשק עפר רגלו, ומי יתן והיה חלקי עמו לעוה״ב, כי הנה עבד עובדא דפנחס קנאה ממש. גם בתליתאה, ח״א, קכא: אשר הורה הרב מפוסטין בקהילתכם, שיבנו ישראל בתים בשבת ע״י שימכרו הבתים והקרקע לנכרים, ובונים בריש גלי בשבת והבעלים עומדים אצל הבנין, הנה ראוי למתחו על העמוד ולגערו בנזיפה, כי הוא חילול שבת גמור וכו׳, ולמען השם לא יבנו עוד לחלל שבת בקהילתכם. ויכולים לשלוח כן להרב המתיר בזה, כי עתיד לקבל גמולו מן השמים בהיתר זה ובפרט דהבעלים עומדין ורואין, רע עלי המעשה בהיתר זה, ומאד עגמה נפשי על הוראות כאלו. המקום ירחם עלינו, וישלח לנו המורה לצדקה, ותסור המכשלה. בתנינא, קו״א, עח ענה לשו״ב ברסלב: רו״מ האריך הרבה בזה בהבאתו דברי ספרי חכמי זמננו, ואנכי לא כן עמדי כי אין לי פנאי לעיין בדבריהם, וכל מכתבי הוי רק על פי הש״ס והראשונים והטור וב״י וש״ע ומפרשי הראשונים. והנה במה שהרבה לדבר בגנות השו״ב שבזמננו, הנה ידעתי גם ידעתי יותר ממנו, ואם מזקנים אתבונן שהרשב״א כתב והובא בפמ״ג

ששקר בימינם, אנן מה נענה אבתריה בזמנים הללו שהתורה כרוכה בקרן זוית, וכל אחד פונה רק לרבו, זה פונה לרבי זה וזה פונה לרבי זה, זה פוסל רבי של זה וזה פוסל רבי של זה, זה אומר אני צדיק וזה אומר אני צדיק, והצד השוה שבהם שכולם למראה עיניהם ישפטו ולא על פי הגמרא וש״ע, ואנחנו מיעוטא דמיעוטא יתר הפליטה המחזיקים בתורתינו באמת, אנן נחזיק בשלנו רק עפ״י הש״ס והש״ע ובאמונת חכמים הפוסקים ע״פ התורה, ויהיו ראשינו כפופים עד יערה עלינו רוח הבורא ממרום המגביה שפלים, ונזכה להתראות האמת מציון וירושלים.

עקרונותיו במשלוח התשובות באים לידי ביטוי בטוט״ד, תנינא, טז, בסוף: לולי ששלח לי עשרה קרייצר על הבי דואר (או מארקין־בולים בקנאת סופרים, דף יט:), לא הייתי משיבו כלל כי אין בזה השגה כלל, כי די לי מה שאני משיב רק פעם אחת והשומע ישמע והחדל יחדל, כי רו״מ סובר שכמוהו כמוני איש פנוי ואין לו רק להשיב לו, ובאמת אני טרוד מאד. ביום בוא מכתבו באו עוד ח׳ מכתבים, ולהשיב לכל אחד מעט נמי הוי טירדה רבה, כי ביום שלאחריו יבואו עוד בעז״ה, רק היות כדי שלא אהיה כגוזל ויאמר עיני נתתי בעשרה קרייצר שלו מוכרח אני להשיבו, אך אשיבנו רק מעט. בהגיעו לזקנה חל אצלו שינוי, וכתב בתליתאה, ח״א, נא לאב״ד רישא: כבודו רוצה להראות פלפולו, ובאמת לא כימים הראשונים אני, שאני זקן ותש כח יותר על שנותי, כי אני כבן מאה שנה בחולשת כוחי, ובצירוף עוד כמה עיגום נפש שיש לי מכמה ענינים, לכן אין בידי לפלפל רק בקיצור. כמו־כן בקנאת סופרים, דף סו ע״ב: שלח אלי מגילה עפה לפלפל. ידעתי מאז כי ידיו רב לו לפלפל, אך גם דרכי היה כן בילדותי... אך כעת לעת זקנותי אני מוטרד מאד, כי הקיפוני בכל יום שו״ת להלכה למעשה אשר הכרח להשיב, גדרתי בעדי שלא להשיב בשום פלפול, רק מה שנוגע להלכה בקצרה. ובדף כה ע״א: ידע כי בפלפולו לא עייניתי, כי גם בילדותי לא הורגלתי לעיין בדברי השואל רק בהשאלה ולא בפלפולו, ומה גם לעת זקנותי וחולשת כוחי לא (שונה) אנכי מרבותינו הנו״ב שכתב כן אשר קטנו עבה ממתני, לכן אשיבנו רק להלכה למעשה. עוד כלל בדף כא ע״ב: אם כי אני זקן וחלש כח ומוטרד, אעפ״כ היות שהוא נוגע לספרי, מוכרח אני להשיב. וכן בדף סג ע״א: שלא יאמרו כי שגיתי ח״ו, ובאמת בעזר אלוקי החונן לאנוש בינה, הוא שומרני מן השגיאה והוא יהיה בעזרי וכו׳, להראות שדברינו נכונים בעזר האומר אני את דכא ושפל רוח.

ספריו נדפסו בסדר זה: ספר **החיים** על או״ח, א-ג, חלק אחד מארבעה על השו״ע: טעם ודעת על יו״ד, משפט צדק על חו״מ, מזבח אבנים על אה״ע. זולקיב, דפוס ר׳ מאיר זאב מאיר האפער, תקפ״ה, יד, סא; קה ד׳, פתיחת אגדה. מדף ז ע״א קונ׳ כתוב לחיים: השמטות ולוח הטעות. בפתיחה לח״ב הלכות פסח כותב, שמקוה להדפיס את חיבורו הגדול על הלכות אלו מהדו״ק ומהדו״ת, אך כדי שלא יחסר כאן, מצרף ג׳ קונטרסים: מיני מטעמים ג׳ חלקים על סי׳ תמב ודיני טעם כעיקר שכתבו בתקע״ו בקוליקוב; רשפי אש על סי׳ תמה ודיני זה וזה גורם; קנקן חדש על סי׳ תפט ודיני חדש. במקום הלכות יום טוב הציג קונ׳ שלל רב בדיני רוב וקרוב. צולם בניו יורק, דפוס אברהם יצחק פריעדמאן, תשכ״ח, ושוב (תשל״ז). מהדו״ת לספר הוא ספרו שנות חיים.

מי נדה עמ״ס נדה, חידושי הלכות ואגדות וחידושי פוסקים בדרך הפשט ובדרך הפלפול והחידוד. דפוס ר׳ שאול דוב מאיר האפער, תקצ״ד, ז, קע; ע ד׳. מעבר לשער כותב בהקדמתו, שחיברו כמה שנים. מזכיר לטובה את הגביר ר׳ יודל נטנזון שהחזיקו שנים אחדות, וכשנפטר בתקצ״ב הניח סך להדפסת הספר. שילם למדפיס שעבד כשנתיים, וכאשר כמעט גמר פרצה שריפה, וטען שנאנס. לבסוף השתוו, והדפיסו מחדש (תו״ש, ס). עוד מודה לבנו ר׳ חיים יהודה שהעתיקו והביאו לדפוס. הקדמת האגדה פתחי נדה. חרוזים בהתחלת ובסוף כל פרק. בקולופון מודה לבני בראד שסייעוהו להדפיס את שני ספריו. בסוף קו״א על הלכות נדה מהדו״ק ומהדו״ת, ועל הל׳ מקואות מהדו״ק וג׳ תשובות. בסוף השמטות, וגם בהן תשובות. ספרו שירי טהרה הוא מהדו״ת. לד סי׳ השלמה בסוף ספרו קנאת סופרים, מדף מט ע״ב, וכן בסוף טוט״ד קמא מהד׳ ב׳.

באותה שנה נדפס שם גם ח״א של **עין דמעה**, שם כולל לחיבורו בו הספדים על גדולי הדור, יח ד׳. נהג בהספדיו לפתוח בהלכה. מדף ד ע״ב ההספד שנשא על ראז״מ באלול תקפ״ח בביהכ״נ הגדול, ובו הספיד גם את הברוך טעם. בהקדמה שמעבר לשער מרמז לסיבה שמעלה את זכרונו עתה. שלושת החלקים הבאים נדפסו בוורשא תר״ג: ח״ב, יט ד׳, עם הקדמת אגדה ופתיחת הלכה. (פרידברג רשם בטעות שנדפס בת״ר. בן יעקב הסתפק אם נדפס בברסלא, וטעה לומר שהוא ח״ב של אבל משה). מדף ו ע״א ההספד שנשא על החוו״ד, ר׳ יוקיל הורביץ אב״ד בוליחוב, והגביר ר׳ יודל נתנזון. בעמ׳ האחרון לוח הטעות גם לאבל משה. בשנת ת״ר היה בבראד ר׳ יעקב ברי״ל טויכער מו״ס בברסלוי, וכששמע בביהכ״נ הגדול את ההספד על שלושת גדולי הדור: החת״ס, החמדת שלמה והישועו״י, ביקש רשות להדפיסו. זהו ח״ג: **אבל משה** (סופר), יב ד׳, עם פתיחה, ובדף ד.-ו: התחלה בדבר הלכה. בקולופון דברי המדפיס קונ׳ זה והבא. זהו ח״ד: **אבל יחיד**, הספד שנשא בסוף אדר תקצ״ו על ר׳ מנחם מאנש מרדכי ב״ר נטע יונה תאומים, יג ד׳, פתיחה. מדף ז ע״א דבר הלכה. בדף

יא ע״א תודה לר׳ יצחק מרגליות שהדפיס את ההספד, עם חדו״ת מחתנו רצ״ה הורביץ.

ח״ה: **מאיר עיני המחכים לסליחתו**, על ר״מ מפרימישלן, זולקיב, דפוס שאול מאירהופר, תר״י, לד ד׳. בהקדמתו כותב שהתקרב אליו וראהו פעמיים, וגלויות לכל עניוותו, צדקת פזרונו, עניים בני ביתו, ומאסו הבלי העוה״ז. בהתחלה בירור הלכה להצדיק הנוהג שהחל כאן לפי מנהג קדום שבארצות המערב, לבנות אהל על קברי צדיקים. מדף ד ע״ב פתיחת אגדה. מדף ו ע״א קונ׳ הזמנה מילתא. מדף טו ע״א ההספד. מדף יח ע״ב שו״ת בהל׳ אבלות. מדף כט ע״ב חלק מההספד על ר׳ מאיר אב״ד גלינא. בדף האחרון השמטה, תודה לר׳ ישראל כהנא אב״ד נבריה שהשגיח על ההדפסה ולתורמים. נדפס שנית בשם עין דמעה, בסוף לשון צדיק תרמ״ד. ח״ו: עין דמעה, הספד על ר׳ יעקב אב״ד נרול, בילגוריי, נ. קרוננברג, תרצ״א, מ עמ׳. בהקדמת ר׳ שלמה נכדו פרטים על הנספד. מעמ׳ כח הספד מתקע״ד על צדיק וגדול ברווא. בעמוד האחרון רשימת ספרי ההוצאה שנוסדה בתר״ס. בשנה שאח״כ הדפיס שם (דפוס סיקורה בוורשא) את (ח״ז): **זכרון ימי עברה**, מב עמ׳. מעמ׳ טו דרוש מכ״א סיון לפתיחת בית החיים החדש. מעמ׳ כ דרושים והספדים שנשא לפני שבועות וביום כ״ג אלול תקצ״א על שלושת הצדיקים: רצ״ה מזידיטשוב, ר׳ יוסף אשר ארנברג מפרמישלא, והגור אריה יהודה. בעטיפה האחורית רשימת ספרי ההוצאה.

נדרי זריזין עמ״ס נדרים, חידושי הלכות ואגדות, חי׳ פוסקים, והגהות על המפרשים בדרך פשט וחידוד. ח״א עד דף מו. זולקיב, דפוס ר׳ שאול דוב מאיר האפער, תקצ״ט, ב, פא; ל; ט ד׳. בהקדמתו אינו מאריך באגדה, כי כבד עליו לשלוח כל פעם לצנזור בוינא. מודה לר׳ אליעזר הורביץ האב״ד שטיפל שם בהשגת הרשיון ושלח הסכמתו, וכן למגידים בזולקיב ר׳ יואל משה לנדא ור׳ שמואל פנחס שטילר, ולמדפיס היחסן שלא הפריז להשתכר הרבה. בהתחלה ובסוף פזורות אחדות מתשובותיו. בקולופון מצטדק על שאין בידו לסדר לוחַ הטעות, ומציג את חידושיו לסי׳ רכא והשמטות.

ח״ב מפרק השותפין עד הסוף, הועתק בתר״ג, החל להידפס בתרי״ד ונשלם בתרט״ו, יח, צ ד׳. מעבר לשער השמטה. בהקדמתו מבכה את פטירת נכדתו, כותב מרורות על המחותנים והשדכנים מסובבי מיתתה שה׳ ינקום בהם, וגוזר שגם במהדורה הבאה לא ישמיטו הקדמה זו. בד״ת שאח״כ מביא גם מהקדמתו למגן אבות (״קרוב לודאי שלא אזכה להוציאו לאור בחיי״). בסוף ההקדמה מברך את הנגיד רז״ו קרעפס מלבוב חתן ידידו ר׳ ישראל זליג דרזנר מבראד, שטרח בהדפסת ספריו (ובמכירתם). מציג כמה תשובות, עם חידושים על הספר מרב״ז מזוזה שהשגיח על ההדפסה ומענה לדבריו. מדף ח ע״ב קונ׳ קנין עולם על מכירת חמץ, מתוך חיבורו הגדול על הלכות פסח קמא ותנינא המכיל יותר מ־800 דף. מדף נה ע״ב מהדו״ת עם תשובות רבות. צורף לספר קו״א **כנויי נדרים** קמא ותנינא, כולל תשובות רבות על מה שהדפיס על הלכות נדרים. לבוב, דפוס י. פורמבה, תרט״ו, ב, נז; מז ד׳. בתחילתו דרשות. מדף לה ע״ב הלכות שבועות. מדף מד ע״א קונ׳ כלל גדול על דיני כולל, לב כללים. בסופו דרוש, ואחריו מהדו״ג. בדף כא: תשובה לשאלת השלטונות בדבר שבועה בעשרת הדברות. מדף ל ע״א קונ׳ יוסף דעת על טוט״ד. מדף מא ע״א קונ׳ שיר שיריים על שירי טהרה, בתוספת על הלכות מקואות. בסוף שני דפי מפתחות שנערכו ע״י רב״ז מזוזה. עד סי׳ השלמה לספר, בסוף קנאת סופרים, מדף נז ע״א. כשבנו ראב״ב ביקר בקראקא אצל רח״נ דמביצר, שמע ממנו שאחיו ר׳ יואל שב מארצות המערב ואפריקה, וראה שהוגים שם בספר ובסברותיו כאחד הקדמונים. ד״צ על המסכת בלבד בהשמטת הל׳ נדרים, כנויי נדרים והשו״ת שעל הספר, א״י תש״ל, ושוב בירושלים, תפוצה, תשמ״ג.

טוב טעם ודעת, מהדו״ק משו״ת על יו״ד, חלק (היינו מחזור) ה׳ (ולא ו׳). הובא לדפוס ע״י ר׳ יואל ב״ר אליעזר ליפא ז״ל שור. לעמבערג, דפוס פראנץ פארעמבא, תרי״ב, ז, ק ד׳. בהקדמתו כותב שאין בספר אפילו שביעית מד׳ המהדורות שהשיב בצעירותו באריכות על יו״ד, כוללות כאלפיים תשובות מלבד ריבית נדה ומקואות, והן טיפה מן הים לעומת חיבוריו על ד״ח השו״ע, וחידושי ש״ס, פוסקים, תנ״ך ואגדה. בגלל ריבוים לא חשב כלל להדפיסם, ואם רק חלק — אזי הי מינייהו מפקת, אבל כשנגנב חלק זה, קיבל עליו שאם יימצא ידפיסו. אחרי רוב תפילות ובכיות הוחזר לו בעילום שם. נכתב לתלמידיו מאדר תר״ז עד ניסן תרי״א, בקיצור בדרך כלל. אינו מדפיס את פרשת השו״ב מברדיטשוב, לבל יחשוב החולק עליו שבא לרדוף אחריו. לדעתו באה לו הרשלנות בהדפסה, בנייר ובהגהה משיבושים, כדי שלא יתגאה. מודה לבנו רח״י שהעתיק את התשובות, ולרז״ו קרפס מלבוב שטרח בהדפסה בגופו ובממונו. פתחי שערים באגדה. קונ׳ השמטות יוסיף דעת הדפיס בסוף כנויי נדרים תרט״ו מדף ל ע״א, בהתנצלות שאינו יכול להדפיס את 300 התשובות על יו״ד שנוספו לו אח״כ. מהדו״ק אזלה כבר בחייו, ונדפסה שנית עם הרבה תיקונים והוספות ע״י ר׳ יהושע צבי וילף. דפוס ח. רוהטין, תרס״ג, ב, קכא ד׳, שכה סי׳. בהסכמת הבן ראב״ב נאמר, שכל ההשמטות שהיו בסוף סודרו במקומן, ובנו ר׳ שלמה צירף עוד תשובות. בהקדמת הנכד ר״ש כותב, שמוסיף בהתחלה

את פרשת השו״ב מברדיטשוב שנדפסה בקונ׳ פרט ועוללות שבסוף שנות חיים שאזל (סת״ם, דף סט ע״א), ומצרף מחידושיו שלו על הספר. מדף קיד ע״ב השמטות, תשובות השייכות לספרו מי נדה ח״ב ואחרות.

מהדו״ת ח״א על הל׳ טריפות. לעמברג, דפוס השותפים ר׳ ישכר ב״ק ור׳ אברהם יצחק מענקיש, תר״ך, ד, סו ד׳, רלז סי׳. ח״ב של הספר הוא קנאת סופרים, על הל׳ נדה, מקואות, סת״ם ונדרים. מז סי׳ השמטות לטוט״ד ויוסף דעת, בסוף קנאת סופרים תרכ״א, מדף עג ע״א. מעבר לשער תודה לנגיד רא״י מנקיש, שהשקיע מזמנו ומכספו להדפסת שני החלקים. בפתח השער בחידושי תנ״ך כותב שהדפסת כל ספר מקרבת הגאולה, ונוהג לפתוח באגדה כעין קרבן תודה לה׳. בסוף מודה לבנו רא״ב שסייעו. מדף נב ע״א קו״א לתשובות שענה אח״כ למשיגיו, פא סי׳. חזר ונפס בזיטאמיר, דפוס ר׳ יצחק משה באקשט, תרל״א, ה, סה ד׳. בהסכמת בנו רא״ב לרצ״ה כ״ץ מברדיטשוב כותב, שכבר המחבר רצה לראות בחייו הדפסה שניה של הספר.

מהדורה תליתאי על שו״ע יו״ד ח״א, כולל רסד סי׳ מחיבורו הכולל — בתקוה להוציא גם ח״ב, וגם על או״ח אה״ע וחו״מ שעליהם אלפי שו״ת. לבוב, דפוס ר׳ אליעזר מארגאשיס (א. ויידוביץ של מ. פ. פורמבא), תרמ״ד, ה, קג ד׳. בנו רא״ב כותב בהקדמתו המליצית, שמקבל מכל העולם מכתבי בקשה להדפיס עוד מכתבי אביו. נעתר כעת לבקשת רבני ולמדני רוסיה, ומוסר הספר להדפסה לר׳ אהרן מליצר מברדיטשוב, ועמו ר׳ יוסף רוזנבלט מקרמניץ. מקוה לצרף לח״ב מחידושיו שלו ותולדות אביו. רצה לזקק את הדברים מקושיות וסתירות, אך חזקה עליו מצות האב שלא יעשה זאת. מודה למעתיק־המקצר ולמדפיס־המגיה, ומציג ד״ת מבנו ר׳ יהודה אהרן בן הט״ו, ושתי דרשות משלו לשבתות שקלים ופרה. בדפים לח:-מח: 272 קיצורי דינים מהלכות טריפות העולים ממהדו״ק, תנינא וקנאת סופרים. נערכו ע״י מעתיק הספר ר׳ שמחה בונם, בנו של ר׳ ליפא ברודשינר שקושיתו מובאת מעבר לשער נדרי זריזין ח״ב.

מהדו״ג ח״ב, כולל רנד סי׳ מהל׳ מאכלי עכו״ם עד הסוף. הובא לדפוס בהשתדלות ר׳ צבי דוב לינדנבוים ז״ל. ההקדמות בפאדגורזע, ר׳ שאול ובנו ר׳ משה דייטשער, תר״ס, ה, קיח ד׳, אבל הספר עצמו נדפס כנראה בהונגריה. במכתב רא״ב לבנו המו״ל ר׳ שלמה כותב, שמדפיסי ח״א לא עמדו בדיבורם להמשיך להדפיס ח״ב. גדולים וצדיקים תבעו ממנו להדפיס את ספרי אביו, אך כבד עליו לטרוח בהפצתם, ולהתבזות בקבלת כסף של אחרים. מבשר לו שרא״צ רוזנקרנץ ור״מ שריפטזצר מדפיסי וילנא, עומדים להדפיס רמב״ם עם חידושים והגהות בנין שלמה של אביו. מתפלא על אלו הדוחים את דבריו בנקל שעה שאת הכל אפשר ליישב, וכפי שנוכח אב״ד בריסק בביקורו. ברשותו קונ׳ מיוחד של ישובים להשגות רבנים על אביו, ומקוה להדפיסו לחוד. הקדמת אגדה מהמו״ל בשם עטרת זקנים, ובסופה ד״ת בהלכה ממנו ומבן דודו ר׳ אברהם איטינגא. בסוף דף השמטות. בסוף כל חלק מפתחות. בדף האחרון מאמר מהמחבר למתן תורה ותיקונים. ד״צ למברג בשני כרכים, ניו יורק, גראסמאן, (תשכ״ד), ובני ברק, יהדות, תשל״ט. קונ׳ השלמה לספרי תשובותיו, בעיקר לאלו שהעירו על טוט״ד וקנאת סופרים, בראש לקוטי צבי לרצ״ה הורביץ.

שו״ת **שירי טהרה** מהדו״ת על הל׳ נדה ומקואות. מדף קי ע״א ח״ב עמ״ס נדה ממה שהשיב לשואליו. זולקיב, דפוס ר׳ שאול מאירהופר, תרי״ד, ז, קנה ד׳. נלוה לו ח״ג: **תיקון עולם**, תשובה לר׳ נח ז״ל אב״ד פאריצק בדבר ההיתר לשלוח גט ע״י הדואר, ותיקונים בענינים שכיחים בגיטין מתוך תשובותיו באה״ע, א, מז, ז ד׳. בהקדמתו לח״ג מוסר מנין חיבוריו, ומסביר שקובע ענין זה שחידש לפני עשרים שנה, ועניני גיטין שכיחים יותר היום כאשר יהודים גולים ונודדים. גט ע״י הדואר היא אחת מתקנותיו החשובות ביותר, ונתקבלה על דעת גאוני הזמן. אחרי ארבעת תיקוניו הוספות והשמטות. בהקדמת אגדה לשירי טהרה מביא ד״ת שנגלה לו בחלום. בסופה מודה לרז״ו קרעפס מלבוב, שהקדים בכל פעם המעות למדפיס. ד״צ בניו יורק תשל״ט בלי תיקון עולם, ובסוף ג׳ דפי הוספות בענין פסח מספר אחר. השלמה לספר: קונ׳ שירי שיריים, בתוספת על הל׳ מקואות, בסוף כנויי נדרים תרט״ו, מדף מא ע״א. פ׳ סי׳ של השמטות, בסוף קנאת סופרים תרכ״א, מדף לד ע״ב.

שנות חיים ח״א, מהדו״ת על ספר החיים וחידושי דינים. למברג, דפוס מ. י. פורמבה, תחילת תרט״ז, א, יט; קב ד׳, שמה סי׳. בפתיחה קונ׳ דרך החיים בהלכה ובאגדה בעניני או״ח, היות שעליו יש לו י״א חיבורים גדולים, ולא יזכה להוציאם אפילו במקצת. אח״כ קו״א לספר החיים שנדפס מכבר, ונכפל כאן כי עליו יסובו כמה תשובות. את המפתחות ערך בנו רא״ב. בשער מיוחד ח״ב: ספר **סת״ם**, תשובות ודינים בהל׳ ס״ת תפילין ומזוזות, תרט״ז, ב, פו ד׳ (חסרים סג, סד), צד סי׳. בהתחלה דרושים. מדף לט ע״ב על הלכות קריאת התורה. מדף מז ע״ב התשובות, סו סי׳. מדף סז ע״ב הל׳ מזוזה, ח סי׳. מדף סז ע״ב קונ׳ פרט ועוללות בהל׳ ביהכ״נ, כשבו מדף ע״א ע״ב השמטות לחיבוריו הקודמים, ובס״ה מח סי׳. ד״צ, ירושלם, דפוס אופסט האמנים, תשל״ד.

מודעא לבית ישראל לאסור מצות מכונה, נדפס בפקודתו ע״י רבני קראקא. ברעסלויא, דפוס ר׳ הירש זולצבאך, תרי״ט, כד עמ׳. מעבר לשער כותב שהקונ׳

נשלח אליו מסודר מקראקא ולא שינה בו, אף כי השבחים אינם לרוחו. מודה ליחסן ר׳ שמואל קורנפלד חתן רעק״א בן הגביר ר׳ נחמן עין העדה בבראד שטרח בהדפסה, בסיוע בנו ראב״ד ורח״נ דמביצר. כולל תשובות גאוני הזמן אל רח״נ לאסור, לרבות הדב״ח, ריי״מ מגור, רמ״ז איטינגא ועוד. מולם יצא להיתר השו״מ וסיעתו בקונ׳ ביטול מודעה. שני הקונטרסים צולמו עם מפתחות, ירושלים, הוד, תשל״ג, וראה: ח״א, 807־808. הרב יוסף חיים קרא אב״ד פארדאן יצא נגדו בהמגיד, אבל אח״כ ביקש את מחילתו ונתרצה לו.

חדושי אנשי שם, לקט מחיבוריו על אה״ע, כל מה ששייך לדיני שמות אנשים ואנשים בסי׳ קכט. לייפציג, דפוס כ. ו. פוללראטה, תר״ך, ח, קמ ד׳, רז סי׳, והשמטות, יג. בדף השני תודת המו״ל ר׳ אייזיק פריימאן לבן ראב״ד שעורר את אביו ללקט ולשלוח אליו להדפסה, ותודת המחבר למו״ל שנטל על עצמו את רוב ההוצאות, ורק במעט סייע לו. בהתחלה תשובה להיתר האשה מזלוטשוב. בסוף המפתחות. ד״צ באי״י תשל״ב.

קנאת סופרים, דיני סת״ם, נדה מקואות ונדרים, וקצת שו״ת על שאר הל׳ יו״ד שהשיב (בשנתיים האחרונות בעיקר) לחכמי הדור שהשיגו על חיבוריו. לעמברג, דפוס השותפים ר׳ ישכר ב״ק ור׳ אברהם יצחק מענקיש, הותחל בתר״ך ונשלם בתרכ״א, פא ד׳. בפתח השער ג׳ תשובות בענין מילה, ואח״כ יד סי׳ השמטות לטוט״ד תנינא הל׳ טריפות. בספר רעו סי׳, בהם משיב להשגות על ספריו הקודמים בעניני סת״ם. מדף ל״ד ע״ב השלמות והשמטות לשירי טהרה, מי נדה, נדרי זריזין, טוט״ד ויוסף דעת. ד״צ, ירושלים תשל״ד, צו ד׳.

הגדה של פסח עם פירוש **מעשה ידי יוצר** וחידושי דינים. למברג, דפוס ראז״ו סאלאט (ש.ל. פלקר), תרכ״ג, י׳, סט ד׳, בהידור רב. בהקדמתו מודה לרח״נ דמביצר שעוררו להדפסה, ולבנו ראב״ב שבירר את הקטעים מחיבורו בשם זה. בהתחלה חי׳ בעניני פסח ששלח ראב״ב לרצ״ה הורביץ, וכן תשובה ופירוש לברכת שהחיינו מרש״ק. נדפסה שנית בלבוב ע״י ר׳ אליעזר מארגאשיש, ובמהדורות נוספות.

שו״ת **שבעה עינים**, שבעה היתרים מתק״ץ לעגונה בבראד, והסכימו עמו שבעה גדולי הדור: החוו״ד, הישועו״י ובנו רמ״ז, החת״ס, ראל״ה מסטניסלב, ר׳ יוסף מאיר אב״ד גלינא בבראד, רעק״א והחמדת שלמה. לבוב, ראי״ה ב״ר יהודה גרשון ז״ל דרוקר, דפוס ש. ל. קוגל־לוין, תרכ״ד, א, סב ד׳. פתח עינים ערך בתקצ״א בנו המסדר ר׳ חיים יהודה. צורף קונ׳ דברי ריבות לאסור, מהמערער האב״ד ר׳ אלעזר לנדא. תשובות רש״ק בשוליים: דמשק אליעזר. מדף מח

ע״ב קונ׳ (יח) הוראות שהורה הרב אלעזר לנדא, אם יפה הורה. בשו״ת שירי טהרה דף צח ע״ב שחק מהוראתו בענין זוחלין במקוה, והסכימו עמו בתקפ״א הגור אריה יהודה, ראז״מ, ודודו ר׳ שמואל לנדא מפרג. העגונה הניתרת נישאה וזכתה לבנים כמעט שלא כדרך הטבע, ויהי לנס. מקודם לא ילדה י״ב שנים וחדל לה אורח כנשים, בעלה גירש שתי נשים ולדניות בלי זש״ק שלו, ובשנת ההיתר זכו לבת ואח״כ לבנים! ד״צ באי״י תש״ל. נוסף בהתחלה דף הקדמה מהמו״ל רבי יחיאל מאיר מורגנשטרן מקוצק, המספר נס הצלתו מלודז דרך לונדון לת״א וב״ב, ושאין לו בנים. ההכנסות קודש לבית מדרשו מדרש יחיאל בב״ב.

עבודת עבודה עמ״ס ע״ז, ח״א עד דף מג. זאלקוויא, דפוס ר׳ שמואל פינחס שטיללער, תרכ״ה, א, פח ד׳. בשער מפורט יחוסו. מעבר לשער מתנצל על שלזקנתו לא הוגה, וגם בנו ראב״ב לא היה כאן להגיהו ולצרף מחידושיו. דף פתיחת אגדה. מדף עח ע״ב השמטות. מדף פ ע״ב דברי חן, חידושי ידידו רח״נ דמביצר שהשתדל בהדפסת ספריו. ח״ב עד הסוף, נקרא זכרון יהודא ובית אהרן לזכר נכדו, בראדי, דפוס פיטש עט ויינשטאק, תרס״ז, ב, פב ד׳. בהקדמת בנו ראב״ב כותב, כי כבר בתרנ״ד רצה למוסרו להעתקה, אך השתרגו עליו צרות רבות. כעת קיבל מכתב מר׳ אליעזר דייטש אב״ד בוניהאד המבקשו ח״ב שכאילו הופיע, וראה בכך סימן להוציאו לאור. מודה לר׳ אברהם איטינגא נכד אחיו, ולר׳ ישראל אברהם פרנקל נכד ר׳ איציקל מאה״ו שטרח בהדפסת הספר. בהתחלה ובסוף מצרף ראב״ב תשובתו בענין המסכת, לר׳ דוד ויינלז שהעתיק את כל הספר. בקולופון תאריך חיבורו תקצ״ז. אח״כ ד״ת מהמגיה רי״א פרנקל והשמטות. ד״צ בכרך אחד, ברוקלין, ישראל זאב, דפוס סענטרי פרעס, תשכ״ב, כשבסופו ג׳ ד׳ ד״צ של מודעא לבית ישראל.

אחרי פטירתו נדפסה צוואתו **לשון צדיק**. הראשונה נכתבה בתקצ״ד לבנו רח״י, השניה בתר״ח, עם השלמות בתרי״ג ותרי״ד, והיא משקפת את גודל רוחו. (קורא לבנו ראב״ב לקחת מחצית הכתבים שיבחר, והיתר למסור ללומדים לומר בשמו, ואף אם ידפיסו על שמם מוחל להם). צורף לה ההספד שקונן עליו בנו ראב״ב בקלויז רבתי ביום ב׳ י״ט תמוז תרכ״ט, עם ד״ת ומעט שו״ת מספרו שערי בנימין. אונגוואר, דפוס קרל יגר, תר״ל, ו, נ ד׳. בסוף הקדמת הבן המזכיר את חותנו, ומודה לר״ש גנצפריד שניאות לקבל עליו טורח ההדפסה וההגהה, וכתב על רש״ק: גם בעודנו חי עמנו כבר תהלתו מלאה הארץ, אבל עוד לא הוגד לנו אף החצי מגודל קדושתו ופרישתו. מודיע למדפיסים שאביו הניח ק״ס חיבורים בכל מקצועות התורה, ובהם שלושים כרכים גדולים של שו״ת (אבדו כנראה). מוכן למוסרם חינם עם כמה

מאות רו״כ למי שיאבה להדפיסם, ויסדרם היטב עם הגהותיו. מציג אחדים ממכתבי התנחומין שקיבל: מרמצ״ה ויטמאיר מסמבור אחרי שערך לו הספד (נפשי היתה קשורה בנפשו... אבדתי את ידיד נפשי ומיודעי, אשר מיום הכרתיו ועד אחרית ימיו, אהבת עולם היתה בינינו שאינה קשורה בדבר); ר״י שמלקיש שהספידו ויעץ לבן לענות לשואליו, ואף כי הוא עשיר, לקבל רבנות בעיר גדולה לבל יוטרד מלימודיו(!) (איש אלקים קדוש כזה אשר היה לי כאב ולידיד נאמן); ר׳ יצחק בלאזער מפטרבורג. מדף ו ע״א הספדו: פתיחה, דבר הלכה כמנהג אביו, וגוף ההספד. מדף כו ע״א חליפת שו״ת עם אביו אודות תשובתו לאודיסה (מהדו״ג, אה״ע, קג) בתרכ״ג. מדף לב ע״ב: שו״ת אליו, ו סי׳.

שנית ע״י ר׳ אהרן מלצר מברדיטשוב ור׳ יוסף רוזנבלט מקרמניץ שיעדוה למדינתם. לבוב, דפוס אנה ויידוביץ, תרמ״ד, ג, ל ד׳. בהסכמת ראב״ב כותב שחמש מאות עותקי המהדורה הראשונה נחטפו, ולא הגיעו כלל לרוסיה. המולי״ם מוסרים בהקדמתם שמתכוננים להוציא שו״ת טוט״ד על יו״ד, ומציגים מכתבי תודה שקיבל ראב״ב בתרל״ד—תרל״ה על משלוח הספר, מר׳ דוד מטולנא, ראי״י מס״ג, רד״מ מצורטקוב, ורמ״פ מהוסיאטין. מדף כא ע״ב הוסיפו עין דמעה, ההספד על ר״מ מפרימישלן. בזמן קצר נמכרו אלפי עותקים. (גם ר׳ שמשון חמיידס אב״ד זלוזיץ הספידו). ד״צ מהדורה זו בסוף תולדות שלמה, ירושלים תש״ל, לח עמ׳, ובתוך ספרים קדושים מתלמידי הבעש״ט, לב.

קהלת שלמה על מגילת קהלת בלי הפנים, ע״י השותפים ר״א מלצר ור״י רוזנבלט. ווארשא, דפוס י. ברגר, תרמ״ג, לא ד׳. בהקדמת הבן ראב״ב כותב, שבתרכ״ט לקח עמו רז״ו בן אחיו לסמילא שברוסיה חמישים חיבורים, וכשנפטר צעיר בחורף תרל״ו, ביקש מאלמנתו שתחזיר לו. בחורף תרמ״ב קיבלם חזרה בהשתדלות ר׳ מרדכי פרנקל מו״ץ סמילע, וכעבור חודשיים נשרפה שם העיירה ע״י שודדים, וביתה ורכושה כלו. רק שני ספרים אבדו בלי העתקות: מהדו״ק ח״ג על הל׳ פסח מסי׳ ת״ס וקהלת שלמה. חשש שמא השאילו ב״א לגיסו ביקטרינוסלב, ואולי ידפיסו זרים על שמם, על כן ליקט מספרי אביו וכתביו כל השייך לקהלת, ומקוה שיימצא החיבור האבוד. הפתיחה מהמחבר.

מגן אבות מהדו״ק עמ״ס אבות עם הפנים, בהשתדלות השותפים ר״א מלצר ור״י רוזנבלט. פיעטרקוב, דפוס ר׳ פייבל בעלכאטאווסקי, תרמ״ג, נב ד׳. בהקדמת והסכמת הבן ראב״ב כתב, שאין בכח השותפים להדפיס את החיבור השלם, ועל כן ליקט ממנו קטעים. מציג ד״ת מספרו דברי חכמים, ומספרו של אביו עה״ת מתקצ״ד. ד״צ, ניו יורק, מרדכי יצחק סאמעט, תשכ״ב.

אמרי שפר עה״ת. לעמבערג, פעסיל באלאבאן, תרמ״ה, קכו ד׳, באותיות זעירות צפופות. בהסכמת הבן ראב״ב שסידר את החידושים, כותב בחרוזים שהדברים בדרך פרד״ס, ור״ת שפ״ר: פירוש רבינו שלמה. הזכויות נמסרו למדפיסה להיספח גם לחומשים שמוציאה לאור. בסוף שני דפי לוח הטעות. המדפיסה אכן הוציאה לאור באותה שנה את חמשה חומשי תורה, עם ט״ו פירושים ובהם פירוש ישועות יעקב ואמרי שפר. נדפסו שנית בבודפשט תש״ד! הפירוש עצמו נדפס שנית בתרנ״ה, קכח ד׳, כשחלק מהשיבושים תוקן בפנים, ושלישית בשילוב כל התיקונים בפנים, דפוס ר׳ דוד באלאבאן, תרס״ג. בהקדמת מאמר אסתר מביע ראב״ב את שמחתו, על שיש מקומות בהם לומדים כל שבת בספר. ד״צ מוגדל של מהד׳ תרמ״ה ע״י מרדכי יצחק סאמעט, ברוקלין תשכ״ב ותשל״ד. בסוף ציין בכתב ידו שכלל את התיקונים בפנים (!), וצירף שני דפי הצוואה לשון צדיק. ד״צ מהד׳ תרנ״ה, ירושלים תשל״א, וב״ב, תפוצה, תשמ״ג, מתוך התעלמות מהמהדורה המשופרת של תרס״ג.

חכמת שלמה על שו״ע, במהדורות שמתרמ״ו. הגרי״ז מבריסק הקפיד על מי שקרא ממנו בלשון תימה, וקרא ג״פ: מי אומר זאת? רבי שלמה קלוגר! (רמ״מ שולזינגר, יתד, מוסף בריסק, ט״ו תשרי תש״ן, 5). פירוש **יריעות שלמה** על סידור בית יעקב עמדן, במהדורות שמתרנ״ז. קונ׳ **אפריון שלמה** על שער המלך, במהדורות שמתר״ע.

בגדי יום טוב עמ״ס ביצה. לעמבערג, דפוס ר״ח ראהאטין, תרנ״א, א, קעב ד׳. מעבר לשער הקדמת בנו ראב״ב הכותב, שחיבור זה היה חביב במיוחד על אביו, וציוה לבנו הגדול רח״י להעתיקו לדפוס בכתב יפה. כעת מסרו לר׳ אליעזר מרגאשיש מלבוב להוציאו לאור, כשעמו משתדל ר׳ אליהו מארדר דומ״ץ דזיקוב תלמיד אביו. תנאי עשה שיצרף לו קו״א על הל׳ יו״ט בשם תוספות יום טוב, אלא שבגלל כובד ההוצאה נעתר להמתין. ״בעת רעה ודלה כאשר עתה, שבכל יום קוני ספרים ודורשיהם ימעטו, ומחברי ספרים יפרו וירבו ויציצו מעיר ועיר כעשב השדה, ומכבידים משאם על שרידי הקונים אשר עוד בספרי חכמי ישראל מוצאים חפץ״. חידושיו וחידושי בנו ר׳ יהודה אהרן הנוגעים לחידושי זקנו, מקוה להדפיס בחלק הנוסף. בסוף מציג ר״א מרדר את תשובתו למחבר בתרי״ג בהיתר עישון סיגריות בפסח, ושתי תשובות אליו גם מתרט״ו. בעמוד האחרון שמות המנויים שקיבץ במסעו, ותודה לרעיתו השניה שסייעה להדפסה. ד״צ בירושלים תשל״ד.

גבורות שלמה, דרושים עה״ת. לבוב, דפוס ר׳ חיים ראהאטין, תרס״ב, ב, פז ד׳. נכדו ר׳ אברהם סג״ל איטינגא ליקטם מספריו ומכתביו, והביא לדפוס ר׳

אברהם דוב ב״ר גדליה ז״ל קראכמאל נכד ראז״מ. בהסכמת הבן ראב״ב מבאר את הצורך בספר, באשר דברי האגדה היו מפוזרים במקומות שונים בספריו, בהתחלה, באמצע, בסוף ובהשמטות. בהקדמתו המחורזת של המלקט, מודה למו״ל שהעתיק את הדרושים לכתב יד יפה. המו״ל מביע בחרוזים את תודתו למלקט, שאצלו ראה את החיבור והתלהב להדפיסו. כולל גם דרשות למועדים. בסוף גרגירי המלקט מספרו פרחי שושנים. ד״צ עם מאמר אסתר, בתוך חמשה ספרים נפתחים, ב״ב תשל״ב, אחרי ספר ברכה משולשת.

מאמר אסתר מהדו״ק על מגילת אסתר. בראדי, דפוס פיטש עט ויינשטאק, תרע״ב, ד, מ ד׳. בהקדמת הבן המו״ל מביע את אכזבתו, על שלא פנו אליו להדפיס את ספרי השו״ת של אביו וחידושיו על השו״ע. הספר נדפס כעת ע״י האחים ר׳ צבי אריה ור׳ שלום כ״ץ, בני חנה יוטא בת ר׳ מנשה. ציותה מהונה סך מסוים להדפסת ספרי רש״ק. נפטרה באנטוורפן ביום ט״ז תמוז תר״ע, ונטמנה באמשטרדם. בגלל חולשתו בזקנתו אינו כותב בלשון מליצה, ואינו מצרף משל עצמו. יש עוד שתי מהדורות על אסתר. בהקדמת המעתיק והמגיה, הצעיר אברהם קופרברג נכד רבי שבח מבראד, מצרף ד״ת משלו. הפתיחה מהמחבר. ד״צ, ניו יורק, מנורה, תשי״ט, 190 עותקים, בתוספת שני דפים בהתחלה בשבחי ההוצאה. שוב בניו יארק, דפוס אברהם יצחק פריעדעמאן, תשכ״ה, ע״י ר׳ שניאור זישא ב״ר אשר רייז רב דמידל ווילג׳ בניו יורק. המו״ל כותב בהקדמתו שציין בשוליים מקורות, וצירף בסוף שני דפים מחידושיו בענינים אקטואליים. ד״צ בתוך חמשה ספרים נפתחים, ב״ב תשל״ב.

כרם שלמה, כ׳ מאמרים באגדה על המועדים. חו׳ א: למתן תורה. פשמישל, דפוס קנולר ובנו, תרפ״ג, כד ד׳, עם הקדמת נכדו ר׳ שלמה שערך וסידר לדפוס שלא על מנת.

האלף לך שלמה, אלף ומאתיים תשובות שהשיב בקיצור בד״ח שו״ע. מלוקטים מחיבוריו, עם הערות אלף למטה (בשולים) ע״י נכדו המו״ל ר׳ שלמה. הדפיס תחילה שש מאות תשובות על או״ח ויו״ד בלבד בלבוב תר״ע, ורוב המהדורה אזלה וכלתה במלחמה. הקוזקים שרפו את ספריתו באיסטריק, עם 1200 עותקים של ח״א וכת״י של ח״ב. אביו ראב״ב כותב בהסכמתו: ידעתי אשר החיבור הזה רבים יאותו לאורו, בפרט בזה״ז האומרים לקוצרים ה׳ עמכם. מצטט ממש״כ אביו למתרעם (טוט״ד, מהד״ג, ח״א, קנח), שבשאלה מעין המפורש בשו״ע אין צורך לפלפל, וכשישלחו לו קושיא חמורה יפלפל בה. בהקדמת הנכד המסדר כותב על זקנו, שבריבוי ספריו לא קדמהו אדם מעולם. קיוה להוציא גם את ספר ארעא דרבנן מזקנו, על כללי הש״ס והפוסקים. הוציא את הספר מחדש עם הוספות, אלפיים תשובות בד׳ חלקים. ח״א, או״ח, בילגוריי, נ. קרוננברג, דפוס סיקורה בוורשא, תרצ״א, עב ד׳, ת סי׳. בסופו עוד בהל׳ פסח. ח״ב, יו״ד, נח ד׳, שמב סי׳. חלקים ג—ד על אה״ע וחו״מ בשערים נפרדים, תרצ״ג, נד; יב ד׳, רכו; מ סי׳. בסוף השמטות לאו״ח. לרוב בלי שמות השואלים. בהוצאות השונות נשתנו מספרי התשובות. בהקדמת הנכד למהדורה השניה כותב, כי איבד את כל השקעתו הראשונה בשלחו אז ספרים לרוסיה מבלי לקבל את תמורתם, וגם כאן פרצה המלחמה. זקנו לא היה בעד הדפסות חוזרות והעדיף להדפיס ספרים חדשים, ובכל זאת נעתר להפצרות רנ״נ קרוננברג, למסור לו את זכות ההדפסה למהד׳ ב׳ עם תיקונים והוספות. בפתיחה דברי אגדה. הרב מ. איגר צילם את הוצאת בילגוריי, ניו יארק, מפיצי תורה, תש״ו. כמו״כ צולמה בירושלים תשכ״ח, ושוב (תשל״ח), וח. וגשל, תשמ״ט. את הרקע ההיסטורי לתשובתו אל ר״א הורביץ מויען (יו״ד, רנו), ביאר ד״ר מאיר הרשקוביץ, ספר זכרון לשמואל בלקין, 162-180.

ובחרת בחיים, שו״ת בעניני או״ח, ח״א עד סוף הל׳ שבת. נערך לדפוס ע״י נכדו ר׳ שלמה, ויצא לאור ע״י ר׳ דוד פרנקל מויען. בודאפעשט, דפוס האחים געווירץ, תרצ״ד, ה, צב ד׳, קמ סי׳, ספר שני מעזבון המסדר. בהקדמת ר׳ שאול בר״י חיות מבראד כותב, שהמסדר ציוה להדפיס מה שכבר השלים להכין, והאלמנה דודתו הדפיסה כבר שערי בנימין, וכעת ח״א מתוך עוד ג״ח העומדים להימסר לדפוס. מודיע שמכין קונ׳: מחליפי שאלות ותשובות עם רש״ק, כדי להדגיש את קשת השואלים הרחבה. בהתחלה סקירת ר׳ שלמה צבי כ״ץ שטרן מבודפשט על התפתחות השו״ת, והידיעות ההיסטוריות שבשו״ת המחבר. ד״צ בניו יורק תשכ״ג עם שו״ת שערי בנימין של בנו.

בספרי תשובותיו השיב מחוץ לגליציה למקומות: **אוברווישא** ליד סיגט בהגר — הרב שמואל שמלקי גינצלר חתן ר׳ יצחק בר״י כהנא (קנ״ס, טז ע״א; סת״ם, עה:); **אודיסה** — ר׳ אברהם ב״ר אלעזר ליפא ד״ץ (טוט״ד, קמא, רנה); ר׳ חיים צבי הירש שפירא השו״ב (טוט״ד, קמא, לג, נט, ריג; סת״ם, סא:); ר׳ יעקב אדעסר (טוט״ד, תליתאה, ח״א, קיב); ר׳ משה ד״ץ וקודם אב״ד אורחוב (סת״ם, כח ע״א; קנ״ס, מז.); ר׳ משה זאב וולף חווקין (הל״ש, או״ח, דש; קנ״ס, כד ע״ב; שירי טהרה, קלב ע״ב ותיקון עולם, ו:); ר׳ משה זוסמן הלוי ד״ץ (הל״ש, או״ח, דש, אה״ע, קנט; חא״ש, קיג, קץ, השמטות, ג; קנ״ס, דף כד ע״א, לז ע״ב; שירי טהרה, כב.); הרב שאול אליעזר רבינוביץ (טוט״ד, תליתאה, ח״א, רמט לטולטשין, ח״ב, קעח, רכט; ובחרת, נא); **אוהריוב** — ר׳ חיים צבי (טוט״ד, קמא, קיט, תליתאה, ח״א, רנו); **אוזל-הגר** — הרב (טוט״ד, תליתאה, ח״א, צט); **אויהל** — ר׳ מרדכי ב״ר אברהם (טוט״ד, קמא, יב); **אומן** — ר׳ אברהם מ״ץ (טוט״ד, תליתאה, ח״א, קסד); **אונגוואר** — מהר״ם א״ש (חא״ש, צג; טוט״ד, קמא, הקדמה, דף ה ע״א, ריט (נזכר); שנו״ח, קו״א בהתחלה, יא:, עט:, ע:); ר׳ שמואל בר״מ מושקוביץ ד״ץ (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, קיא; קנ״ס, לז.); **אוסטרהא** — ר׳ דוד מ״ץ (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, מד); ר׳ מרדכי וולף זוסמן (כנויי נדרים, לד. מהדו״ג, יד.); **אוראחאוו** פלך טאבעריע בקרים ראה בתוך: אודיסה; **אטיק-מאהלוב** — ר׳ משה נחום מ״ץ (חא״ש, פה); ר׳

יעקיל שוחט (חא״ש, קו); **אטשקוב** ראה: טשודנוב; **איסטמבול** — לשובי״ם (ובחרת, פח); נאווי־**אלכסנדר** (פולנאה)־פולין — לביה״ד (טוט״ד, תליתאה, ח״א, לד); **אמשטרדם** — רצ״ה לְעהרין (טוט״ד, קמא, ריט; ובחרת, כט, על אסיפת ברונשוויג); **אקרמן** ליד אודיסה — ר׳ יצחק יהודה ב״ר רפאל מ״ץ (חא״ש, קצט, רא; קנ״ס, לה:); **ארישר** ליד דעש בהגר — הרב מנחם מנדל ב״ר יחזקאל פנט (חא״ש, רה); **באהסלוב** — הרב אלעזר ליפמן הלפרין (טוט״ד, תליתאה, ח״א, ז; חא״ש, קל); **באר** — ר׳ אלטר מרדכי יעקב מ״ץ (חא״ש, קה); ר׳ יקותיאל מ״ץ (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, קעב); **בארדיזיק**־וולכיה — ר׳ ישראל ור׳ שלום ב״ר ישראל ליב (טוט״ד, תליתאה, ח״א, רכ); **בארשעו** — ר׳ משה מרדכי ב״ר זישא וייזנאהם (טוט״ד, קמא, הקדמה, דף ג.); **בוברויסק; בוטושן** — ר׳ אהרן שמחה ב״ר חיים ליב וקסלר (כנויי נדרים, מהדו״ג, לג.); ר׳ דוד אנשל סג״ל (טוט״ד, תנינא, רלב, תליתאה, ח״ב, קה); ר׳ חיים יוסף לינצר המלמד (טוט״ד, תליתאה, ח״ג, נד; הל״ש, אה״ע, (פט), קפג — מילניצר! —; קנ״ס, עט:); ר׳ יצחק רייך בעל מגיה (טוט״ד, קמא, רלה); הרב משה ליב ב״ר יונה אלטר (טוט״ד, קמא, קנח, רכג, רפד, תנינא, קו״א, יד, תליתאה, ח״א, קעט; כנויי נדרים, מהדו״ג, לא., מב ע״ב; סת״ם, כה ע״א; שירי טהרה, קמו.); ר׳ נח בר״י יענטלש (הל״ש, אה״ע, פט; חא״ש, קיב; סת״ם, כד:); **בויאן** — הרב דב ברש (הל״ש, אה״ע, קצו); **בוצצי־וולכיה; בורשא** ליד קומפלונג — ר׳ שלום הלוי ור׳ יוסף השו״ב (טוט״ד, תליתאה, ח״א, קכא); **ביאליסטוק** — הרב גרשון תנחום שבא ממינסק (חא״ש, קנו); **ביצשט** ליד יאס; **בלטא** — הרב משה (הל״ש, יו״ד, ו); ר׳ צבי הירש מ״ץ (טוט״ד, תליתאה, ח״א, קיד); **בליפלייא** ליד טולטשין ברוסיה — הרב מיכאל (חא״ש, קמו, קנ); ר׳ שמואל ב״ר צבי דימנד מ״ץ (חא״ש, קמה); **בלקן**־הגר — הרב יהושע ברוך רייניץ (טוט״ד, תליתאה, ח״א, כז, רלג); **בראילוב**־וולכיה; **ברדיטשוב** — הרב דוד אורטינברג (קנ״ס, כט.); ר׳ יוסף ביק (הל״ש, אה״ע, יג); ר׳ יוסף ב״ר שמלקא ז״ל שפירא ד״ץ (שירי טהרה, כב:); ר׳ יוסף יוזפא ב״ר נחום אפרתי מ״ץ (ובחרת, פו; חא״ש, קלא; טוט״ד תליתאה, ח״א, רנ); ר׳ יעקב גוטסמן (שנו״ח, עג.); ר׳ יעקב מרדכי יוסף ד״ץ (חא״ש, קלא, קנח; בראש לקוטי צבי הורביץ, ו.); ר׳ ישכר דובר מ״ץ (ובחרת, קו, קט); הרב ישראל ב״ר יוסף אייזנשטט־אייזנשטיין (חא״ש,קצה; טוט״ד, תליתאה, ח״ב, רנב; בראש לקוטי צבי הורביץ, דף, ד׳ השני ע״ב; קנ״ס, יז. כ. לג: נט ע״ב; שירי טהרה, קנא:); הרב ישראל היילפרין (הל״ש, או״ח, שנא, אה״ע, פח); הרב לוי יצחק (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, ס); ר׳ מרדכי מ״ץ (טוט״ד, תנינא, צא, תליתאה, ח״א, מא); ר׳ משה ליב רייצס (הל״ש, אה״ע, פח, חו״מ, כד, כו; ובחרת, קו, קט; טוט״ד, תנינא, ק; סת״ם, כז ע״א; שירי טהרה, פא:); הרב משולם יעקב נתן מרגליות־רוטנברג (חא״ש, סא, סז, קד; טוט״ד, תנינא, ו, מב, קב, קצה, רט; סת״ם, כז. לב ע״א; שירי טהרה, נב. פ ע״ב; שנו״ח, קו״א בהתחלה, יג.); ר׳ שמאי (קנ״ס, עב.); **ברודזן** — ר׳ שאול (שנו״ח, לה.); **ברטשין** — הרב רפאל בראי״ד (הל״ש, אה״ע, קפג, קצח לבוטושן; טוט״ד, תליתאה, ח״ב, עא); **ברימלייא** — הרב דוד זאב שפירא (ובחרת, מו, קלז; טוט״ד, קמא, נז — מייעץ לו לקבל רבנות לובבנע ותתחזק בריאותו —, עג כאב״ד לוציקא, רצא; כנויי נדרים, מהדו״ג, לב: לז: לליבוונע; סת״ם, כב ע״ב; שירי טהרה, מא. קלד ע״ב; שנו״ח, פ:); הרב שמואל אורנשטיין (קנ״ס, מט. ס. לברזן); **בריסק** — מכתב מהרב אריה ליב ק״ב (שבעה עינים, לז:); **ברלד** — הרב יעקב מאיר (הל״ש, אה״ע, קס); **ברעזווינקי**־רוסיה — ר׳ מרדכי אהרן באר (חא״ש, השמטות, ה); **ברעזאווקא** ליד אודיסה — הרב יחיאל מיכל ב״ר שלמה הכהן (חא״ש, השמטות, ט); **ברעזנע** — ר׳ יהודה ליב מ״ץ (טוט״ד, תליתאה, ח״א, סג); **ברסטיצקה** — הרב יהודה (טוט״ד, תנינא, קצט); ר׳ יהושע השל מ״ץ (הל״ש, אה״ע, קנב); הרב יוסף חיים (ובחרת, קיז; חא״ש, ג, קפא; טוט״ד, קמא, עח, תנינא, עה, קי, קו״א, כה, כז, תליתאה, ח״א, פב, פו, צא, קלו, קצד, ח״ב, קעד; כנויי נדרים, מהדו״ג, ב. מג. מג ע״ב; סת״ם, לט: סד ע״ב; קנ״ס, לד: מד. ע ע״א; שירי טהרה, כט:); **ברסלא** — ר׳ יהושע פליק ד״ץ (קנ״ס, לא. סה ע״ב); **ברסלוב**־רוסיה — הרב אליעזר ליפמן (תיקון עולם, כד:); ר׳ יעקב השו״ב (טוט״ד, תנינא, קו״א, ע, עח); **ברשיין** ליד חאטין — הרב משה ב״ר מרדכי שור (שירי טהרה, נ:); **גורא הומורא**־בוקובינה — הרב דוד גולדשטיין (טוט״ד, תליתאה, ח״א, רכו); **גלזוב** — ר׳ אלימלך ישראל מ״ץ (קנ״ס, לח.); **גלנטא** ליד פרשבורג — חתני השערי תורה: ר׳ איסר טויבר (טוט״ד, תנינא, קל; שירי טהרה, ז:); ר׳ דוד קליש(ר) (שירי טהרה, קלט ע״ב; שנו״ח, סז:), **גלץ** — הרב ליפא (קנ״ס, ד.); **דובנא** — הרב דוד צבי אוירבך נכד רד״צ אב״ד קרמניץ וחתן האב״ד רצ״ה ר״פ (הל״ש, אה״ע, קעד; חא״ש, קח, קי; טוט״ד, קמא, סו, סז, תליתאה, ח״ב, ט; כנויי נדרים, מהדו״ג, מג ע״א; שירי טהרה, לג:); ר׳ חיים (טוט״ד, תליתאה, ח״א, קנה); ר׳ משה אפרתי בן א׳ - חורגי (ובחרת, ס, סא; טוט״ד, תליתאה, ח״א, יא); ר׳ ניסן מ״ץ (טוט״ד, תנינא, פה; שנו״ח, ד: ה:); הרב צבי הירש ר״פ (חא״ש, עא, קח; טוט״ד, קמא, קעג, תנינא, כב, כו, סט, צח, תליתאה, ח״ב, מב; כנויי נדרים, מהדו״ג, כד ע״ב; שירי טהרה, נו. צג ע״ב; שנו״ח, ח. כד:); ר׳ שלמה פאך וכעת גר בבראד (נדרי זריזין, ח״ב, פד:); ר׳ שמואל קורנפלד חתן רעק״א (ובחרת, קב); **דומדובקה**־רוסיה — הרב שלמה פנחס (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, נג); **דוקעטץ** ליד יאס — הרב יום טוב ליפא ב״ר יוסף לנדא (טוט״ד, קמא, קפה); **דורוהוי** ליד יאס בוולכיה — ר׳ איצק שיינר (סת״ם, כג.); ר׳ יצחק ב״ר יהודה (טוט״ד, קמא, צ); ר׳ משה צבי הירש (חא״ש, קצו; קנ״ס, לט.); ר׳ פישל ב״ר משה ליב ברייער (קנ״ס, לה:); **דילהאר**־וולכיה — הרב מרדכי ב״ר אליהו חיים ז״ל הורביץ (סת״ם, מב.); **דינוביץ** — ר׳ שמואל (חא״ש, השמטות, יא; נדרי זריזין, ח״ב, פג.); **דראהיים**־וולכיה (טוט״ד, תנינא, רה); **דריסקיפלי** — הרב אשר (קנ״ס, מד:); **האסין** פלך קמניץ ברוסיה — ר׳ דוד מ״ץ (שירי טהרה, פט. צ:); ר׳ יצחק ב״ר דוד צבי כ״ץ מ״ץ (טוט״ד, קמא, מו, מז); **הארדענציא** — הרב ישראל (טוט״ד, תנינא, קו״א, מד); **הורודק** — ר׳ אליעזר הלוי הורביץ (שנו״ח, פא.); **הורכוב** — ר׳ משה ב״ר יעקב (טוט״ד, תנינא, קלח); ר׳ צבי הירש מ״ץ (חא״ש, סו; טוט״ד, קמא, נה; נדרי זריזין, ח״ב, עה:); **הינטשעטש** ליד קישינב — ר׳ נחמן ב״ר יצחק איצק ז״ל (קנ״ס, מה.); **הרובשוב** — הרב יוסף יוסקא קצנלן (ובחרת, ו; טוט״ד, קמא, ע); **הרלוב** או הרלין ליד בוטושן — ר׳ בנימין ב״ר נחום ריזל מסרט חתן ר׳ יוסף הכהן (טוט״ד, קמא, ל; שירי טהרה, קמז: קמח: קנג.); ר׳ ישעיה (טוט״ד, קמא, יח); **וולוטשיסק; וורקיביטש**־רוסיה — הרב גדליה הכהן (טוט״ד, תנינא, קו״א, נח); **ויזניצא** — ר׳ אהרן ב״ר דב (כנויי נדרים, מהדו״ג, כז.); **וילנא** — ר׳ צבי הירש (קנ״ס, לב:); **וינא; וירצבורג** — הרב יצחק דב במברגר (סת״ם, סד ע״ב; שנו״ח, צט:); **וישא** ראה: אוברוויטשא; **ונגרוב** ראה: קרטשוב; **וסילקוב** — הרב מרדכי קימלפלד (הל״ש, אה״ע, קצג); **ויזהראדיק** — הרב פסח צבי (הל״ש, אה״ע, קצד); **ורבוי**־הגר — הרב יוסף הניג (ובחרת, לד); **ורשא** — הרב שלמה זלמן ליפשיץ (שבעה עינים, מח. ממנו; שנו״ח, סא:); **זבאניב** — ר׳ צבי אריה מ״ץ (טוט״ד, תליתאה, ח״א, סא); **זוויל**־רוסיה — ר׳ שמחה (קנ״ס, לב:); **זוניץ** ליד חאטין — ר׳ ישראל פישל ב״ר אברהם יהודה ז״ל (טוט״ד, תנינא, קו״א, עא); **זיטומיר** — ר׳ אברהם בר״י ז״ל ד״ץ (הל״ש, או״ח, ש; תיקון עולם, לט.); הרב ברוך (הל״ש, או״ח, ש, תיקון עולם, יח ע״ב, לבנו ר׳ מרדכי מ״ץ בתרי״ג, כט ע״א); ר׳ יעקב נתן לנדא (תיקון עולם, ל.); הרב מרדכי שניאור זלמן (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, עה, עז); ר׳ משה ליב (טוט״ד, תנינא, צט, תליתאה, ח״א, טז); **זינקוב** — הרב חיים (חא״ש, קה); **זינקוביץ** ליד קמניץ —ר׳ משולם פיבוש הכהן (טוט״ד, קמא, קכב, רמח; שירי טהרה, צב.); **זלוטופולי** — הרב משה זאב וולף הלפרין (הל״ש, אה״ע, סט, רכ; חא״ש, צד; טוט״ד, קמא, נז, תליתאה, ח״א, רמד; סת״ם, טו: נח ע״א; שירי טהרה, פח ע״א, תיקון עולם, לא.); **זלישיץ**־פולין — לביה״ד (טוט״ד, תליתאה, ח״א, לג); **זמושץ** — ר׳ אייזיק המגיה משברשין (קנ״ס, ט.); ר׳ משה עפשטיין (שבעה עינים, יז.); **זסלב; זרנישני** — ר׳ שמואל אבא (טוט״ד, תליתאה, ח״א, ריא); **חאטין; חמלניק** (טוט״ד, תנינא, כז, תליתאה, ח״א, מד); **חרסון**

— הרב אברהם אבלי ב״ר נפתלי הכ״מ אב״ד קייב ומו״ץ כאן (חא״ש, ח); **טאראוקי** — ר׳ שמואל ב״ר יוסף מ״ץ (טוט״ד, קמא, קיב); **טולטשווא; טולטשין** ויש ונכתבת טורטשין — ר׳ משה חיים מרקיל מ״ץ (הל״ש, אה״ע, קמג, רא; חא״ש, פא, קנה, השמטות, ו; טוט״ד, קמא, ס, סג, קא, (קנא), קנג, קפו, רנו, תנינא, רכ, קו״א, נב, תליתאה, ח״ב, (פ), קמח, קסו; סת״ם, לו ע״א; קנ״ס, מד: מח ע״א; שירי טהרה, יט: נט. סג ע״ב, תיקון עולם, יט: (נזכר), מה ע״א; שנו״ח, עח); ר׳ עזריאל (ובחרת, עד); ר׳ עקיבא חיות (טוט״ד, תליתאה, ח״א, קס, קסב, רמו; נדרי זריזין, ח״ב, עב ע״ב, כנויי נדרים, מהדו״ג, יח ע״א; סת״ם, סג ע״ב; שירי טהרה, מב:); ר׳ פנחס השו״ב (טוט״ד, קמא, סג); ר׳ פנחס חיות אחי ר״ע (סת״ם, סג:); **טולנא** — הרב דוד ב״ר אברהם בתרי״ח (טוט״ד, תנינא, קו״א, כד); **טולניא** ליד אומן פלך קיוב — הרב לוי יצחק גרינשפן (טוט״ד, קמא, רנח, תנינא, קסב); **טומשוב** (חא״ש, א, כא, כב); **טומשפול** — הרב יעקב ישראל (טוט״ד, קמא, רצז -נזכר-); ר׳ יצחק יעקב (הל״ש, אה״ע, לב); ר׳ עוזר צוזמיר נכד השער משפט (שנו״ח, סט.); **טורטשין** ראה: טולטשין; **טיאטרא**-מולדביה — הרב משה מושיל (טוט״ד, תליתאה, ח״א, רא, רסב, ח״ב, נו); **טרניגרד** — הרב חיים אלעזר וקס (חא״ש, קעז; טוט״ד, תליתאה, ח״ב, קס; כנויי נדרים, מהדו״ג, ב: ו ע״א; קנ״ס, לו. מג. סו: עח. לקלישׁ); **טשאדין** — הרב לוי יצחק ניימן (ולא איימאן) (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, סד; קנ״ס, מא:); **טשאטניק** פלך ויטבסק — הרב צבי הירש רוטנברג ובנו ר׳ יוסף (קנ״ס, מא.); **טשודנוב** — הרב אהרן הלוי לרנר ב״א של הרב משה ליב רייצס מברדיטשוב (חא״ש, קכ; טוט״ד, תנינא, נא, תליתאה, ח״ג, עט לאטשקוב; נדרי זריזין, ח״ב, פט ע״ב; סת״ם, לד ע״א; קנ״ס, יא: טז. מב.); **טשנסטובוב** ליד קראקא — הרב חיים משה (טוט״ד, תליתאה, ח״א, ריב); הרב ישכר וינגוט (שירי טהרה, כו:); **טשרנובויל** — הרב צבי הירש ב״ר גרשון (טוט״ד, קמא, רנד — נזכר אחיו ר׳ אחיעזר — תליתאה, ח״ב קסט); **טשרנוביץ** — ר׳ יוסף דימנד (סת״ם, לו:); ר׳ מאיר אלפיר (טוט״ד, תנינא, קמח, (קפג), תליתאה, ח״ב, כ); **יאס; ימפולה** — ר׳ משה צבי ב״ר שמואל אוירבך (קנ״ס, מג:); **ינוב**-פולין ראה: קרטשוב; **ינוב** ליד ברדיטשוב — ר׳ אלטר חיים אהרן ב״ר ישראל שלמה השו״ב (טוט״ד, תנינא, סא); ר׳ ישראל יוסף (כנויי נדרים, מהדו״ג, לה.); **יניק** פלך קשוי בהגר — הרב חיים באך (סת״ם, טז:); **ירושלים** — הרב משה לעדת פרושים והרב ישראל משה חזן, על מעות בראד לספרדים (טוט״ד, קמא, ריט); ר׳ ניסן ב״ק (הל״ש, אה״ע, קיח); **ירמוט**-הגר — ר׳ ישראל טיאגמן הראב״ד (שנו״ח, ק ע״א, ועל איסור העופות מאמריקה בתרכ״ב: טוט״ד, תליתאה, ח״א, קנ); **ירמיליניץ** — הרב יוסף אטינגר ובנו ר׳ ליבוש (נדרי זריזין, סוף ח״א, ז:); הרב משה חיים אייטינגר (חא״ש, נה); **ירשוב** ליד מאהלוב — ר׳ פסח שמשון השו״ב (טוט״ד, תליתאה, ח״א, פ); **לובנא** ראה: בערימלייא; **לובטשוב** ליד קרלין פינסק — רצ״ה הכהן מ״ץ (חא״ש, קמז); **לונדון** — הרב (נדרי זריזין, ח״ב, פח.); **לוניץ** ליד ליפוויץ ברוסיה — הרב גדליה ב״ר חיים (חא״ש, רו; טוט״ד, תליתאה, רטז לליפיוואץ; קנ״ס, מח.); לוציקא, **לוצק** — ר׳ יצחק משה הלוי הלר מ״ץ (ובחרת, צד, קיג; טוט״ד, (תנינא, קסט), תליתאה, ח״א, קץ, ח״ב, רלג; מאיר עיני המחכים לסליחתו, בסוף, ב; שירי טהרה, ל); ר׳ משה יהודה ב״ר שמשון אליעזר מ״ץ (חא״ש, קעא, קעו, קפד); **לוקש** (כנויי נדרים, כט.); **ליטנוביץ; לימא**-ליטא —ר׳ אליקום נח מ״ץ (טוט״ד, תליתאה, ח״א, רמא); **ליסנקא** — הרב (תיקון עולם, לד.); **ליסקא**-הגר — ר׳ שלמה מאיר פילצר (טוט״ד, תליתאה, ח״א, ג, ד, ללבוב); **ליפיוויץ**, ליפוץ, ליפיעץ פלך קיוב ברוסיה — הרב משה אבא שטרנך או שטרנברג (חא״ש, קמח, קפח; טוט״ד, תנינא, קו״א, מג; תיקון עולם,מה:); ר׳ שמואל מ״ץ (טוט״ד, תליתאה, ח״א, ריז); **לייפציג** — ר׳ יעקב משה ב״ר יצחק ז״ל גולדברג (חא״ש, קח); **ליפקן** ליד קישינב —ר׳ יוסף פיך השו״ב בתרי״ט (קנ״ס, סח:); הרב משולם פיבוש (טוט״ד, תנינא, רכט); **לעטשוב** ע״י מזריטש — הרב נחמן דוד (חא״ש, צא); **לעטשישוב**-רוסיה — ר׳ שמואל השו״ב (טוט״ד, תנינא, קו״א,

לז); **מאהלוב** — ר׳ יעקב יואל שוחט (טוט״ד, תנינא, רכא, תליתאה, ח״ב, קנד); ר׳ יעקב ה״ש-הלברשטט-הלברשטיין (הל״ש, יו״ד, נט, סג; טוט״ד, תנינא, קו״א, נד, תליתאה, ח״א, קסג); ר׳ משה יוסף ד״ץ (חא״ש, קצח); ר׳ שבתי ב״ר פייבל (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, צט); **מוזיר** — ר׳ אפרים מנחם נחום מ״ץ (שירי טהרה, כב.); **מונקטש** — ר׳ יצחק וייס (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, קעג; קנ״ס, כט: מו.); **מזבוז** — הרב שאול ישכר בריש ובנו ר׳ מאיר מנחם מנדל ביק (טוט״ד, תנינא, לד); **מזריטש** — ר׳ שמואל ב״ר אהרן הראב״ד (הל״ש, אה״ע, קצה, חו״מ, יח); **מחנובקה** ליד ברדיטשוב — (הל״ש, אה״ע, צח); הרב מאיר (טוט״ד, תנינא, קא); הרב צבי הירש ב״ר יוסף חיים (הל״ש, אה״ע, צח; טוט״ד, קמא, קמח, רמא, רפז, תנינא, קו״א, י׳ לברדיטשוב, וכן כנויי נדרים, מהדו״ג, טו ע״א; שירי טהרה, נד.); **מיהלן** היא סניוואץ — הרב אבנר כתבן (חא״ש, קסג, קצז, רז; טוט״ד, תנינא, קו״א, נט, פ; קנ״ס, ג. מו. עו.); **מיסטריניצא** — ר׳ שמואל שלמה חיים (טוט״ד, תליתאה, ח״א, רלא); **מיקולייב** ליד פרוסקורוב — הרב צבי הירש ב״ר חיים (טוט״ד, קמא, לה, קכו); **מערוויטץ** — הרב אהרן (טוט״ד, תליתאה, ח״א, קב); **ניאמץ** ליד פולטושן בוולכיה — הרב אברהם ב״ר צבי הירש הלוי (שירי טהרה, סד:); ר׳ יוסף ב״ר דוד (כנויי נדרים, מהדו״ג, מב ע״א; שירי טהרה, סד.); ר׳ יחזקאל ב״ר שמואל זנויל ז״ל ור׳ יעקב ב״ר אנשל (קנ״ס, מב:); **ניו יורק** — הרב יוסף משה, על מנהג רע בשחיטה (טוט״ד, תליתאה, ח״א, מח); **ניישט**-פולין; **ניקלשבורג** — הרב אהרן שמואל אסד (טוט״ד, תנינא, קו״א, ו, תליתאה, ח״א, לא, לב כאב״ד קאטע-קאלטא בהגר, ס, פא, רכא—רכד, רכז, רכט, רלד, רלה, ח״ב, יא, טז, כו, כז, לב, סו, קלד, רמט בתרכ״א; בראש לקוטי צבי הורביץ, ד ע״א; קנ״ס, ה: ח. כב. כז: כט.); ר׳ משה ליב צינץ (קנ״ס, כב. כז: לאייזנשטט); **נמיץ** — הרב אריה דוד (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, יב); **סאקרן** — הרב חיים דוב (קנ״ס, לג:); **סדיגורה** — ר׳ דוד וייזר (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, קלו); ר׳ חיים ליב ב״ר יעקב מרדיגנר (כנויי נדרים, מהדו״ג, מב. מד.); ר׳ יודל לנדא השו״ב (טוט״ד, קמא, נו, נח, סה); ר׳ קלונימוס אריה (קלמן ליב) מ״ץ (הל״ש, אה״ע, צ; חא״ש, קפה; שירי טהרה, כ:); **סווינסק** (הל״ש, יו״ד, שב); **סטנוב** — לדיינים (טוט״ד, קמא, ריז); ר׳ שלמה ב״ר מרדכי וכעת בפרוסקורוב (שירי טהרה, צז.); **סטשוב**-פולין — הרב נתן פרנקל בתרי״ט (קנ״ס, כט.); **סיגט** — ר׳ דוד אייזנשטט ב״ר מנחם אב״ד אונגוואר, חתן ר׳ יוסף יוחנן כהנא (טוט״ד, תליתאה, ח״א, ריח; קנ״ס, נח.); הרב חיים אריה כהנא (טוט״ד, תליתאה, ח״א, קעה, ח״ב, כה; ר׳ חיים זאב (כנויי נדרים, מהדו״ג, לה.); ר׳ יהודה מודרן (כנויי נדרים, מהדו״ג, לא:); **סיוון** ליד בוטושן במולדביה; **סימייאטש**-רוסיה — הרב ברוך מרדכי (נזכר בתיקון עולם, ח.); ר׳ פנחס גינצבורג בהרב (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, פא, וראה: קרטשוב); **סימפרופול**-קרים — הרב מנחם מנדל (שירי טהרה, מט:); **סלאוויטא** — ר׳ חיים וולף ב״ר אליעזר (טוט״ד, תליתאה, ח״א, קכג); **סלונים** — נזכר הסופר (הל״ש, יו״ד, רסה); **סניוואץ**-וולכיה ראה: מיהלן; **סעמאטרן** — הרב זאב וולף (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, סה); **סרדהלי** — הרב יהודה אסד (חא״ש, עג; טוט״ד, קמא, מב, מג, על פיטום אווזות; קנ״ס, י:); **סרט** (סרוד) — ר׳ יהודה ליבוש קנפר (טוט״ד, תליתאה, ח״א, קנח, ח״ב, מג, קו, (רמז); **עיר-חדש**-הגר — הרב ישראל איסר טויבר (כת״י בספריה הלאומית 818 4^{o} מס׳ א6); **פאטיקלוי** ליד אומן — ר׳ לייזר נח משה מ״ץ (טוט״ד, קמא, לו); **פארדאן** — נזכר הרב יוסף חיים קרא (הל״ש, חו״מ, לו); **פארצווי** — הרב משה שלמה (סת״ם, עז ע״א; שנו״ח, עז. נזכר); **פוזנא** — מרעק״א (שבעה עינים, כז:); **פולטושן** — הרב יהודה שטרן (הל״ש, אה״ע, קנח); **פוריצק** — הרב נח (שירי טהרה, צב. ותיקון עולם); **פיאטרא** — לביה״ד על שם העיר (חא״ש, ר); **פיטשיוב** — הרב יצחק אריה (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, קע); **פילווארויק** או פילווסקס פאלישע ליד קמניץ — הרב אשר ברוינשטיין (טוט״ד, תליתאה, ח״א, קלז, רלז, רס; קנ״ס, ד:); **פיעטרקוב** — הרב אלעזר מורגנשטרן (הל״ש, יו״ד, נז); ר׳ מיכל השו״ב (קנ״ס, ג:); **פישפיק לדני**-הגר — הרב יוסף יוזפא רוזנבורג

(קנ״ס, יז ע״ב; שנו״ח, צה.); **פליסקאייב** — ר׳ אברהם מ״ץ (חא״ש, ז); **פנזשט; פקיטוניא** — הרב צבי אריה (קנ״ס, פא.); **פקשן־וולכיה** — הרב משה אהרן הלוי בתרי״ח (קנ״ס, סב.); **פרוסקורוב** — ר׳ אייזיק עסטרייך (טוט״ד; (קמא, רמג), תליתאה, ח״ב, ז); **פרושקא־שלזיה עלית** — הרב חיים משה הלוי ב״ר זאב וולף אב״ד קרעטשין (קנ״ס, לח: לט: מט: נ. נג: נו: נח: פא:); **פריליקי** או פרעליקא־רוסיה — הרב שלום שכנא שפירא ור׳ משה מ״ץ (טוט״ד, תנינא, קו״א, סט), לדיינים ר׳ שלמה, ר׳ משה ור׳ סנדר (תליתאה, ח״א, לט); **פרשבורג** — מהחת״ס בתק״ץ — תקצ״א (שבעה עינים, טז. מח: מט. נז: ס ע״א; שנו״ח, נא: אליו; **צפת** — הרב שמואל הלר, על געגועיו לא״י (שירי טהרה, מד.); **קאזווני** (הל״ש, אה״ע, ריח); **קאטע־קאלטע** בהגר ראה: ניקלשבורג; **קאטעלני** ליד זיטומיר — הרב משה הכהן (הל״ש, אה״ע, קעב); **קאלטשין** — הרב יחזקאל (הל״ש, אה״ע, קמה); **קאלנא** — הרב מיכל תומר (הל״ש, יו״ד, לב); **קאלק** — ר׳ אריה ליבוש (טוט״ד, תליתאה, ח״א, רמ); הרב מאיר (חא״ש, רג; טוט״ד, תנינא, קו״א, מט, נה; קנ״ס, לו.); **קאניוב** פלך קיוב — הרב ברוך (הל״ש, אה״ע, קצב); **קאריץ** — לדיינים (הל״ש, או״ח, ריד; טוט״ד, תליתאה, ח״א, קמד); ר׳ חיים יחיאל ב״ר פנחס ד״ץ, נכד הדברת שלמה והרבי מאלסק דודו (חא״ש, קמ; טוט״ד, קמא, קב); ר׳ יקותיאל זלמן חתן הרב מאיר (טוט״ד, תנינא, קעד); **קוטנא** — הרב משה יהודה ליב טרונק (ובחרת, פא); **קויל** — ר׳ פנחס זאב מ״ץ (הל״ש, חו״מ, לו); **קומפלונג** — ר׳ יוסף כ״ץ (טוט״ד, תליתאה, ח״ג, קב); ר׳ ישראל יעקב (טוט״ד, תליתאה, ח״א, פה); **קונסטנטין** ליד ביאלא בפולין — ר׳ אברהם צבי בלוישטיין חתן ר׳ יעקב משה הכהן (ובחרת, צז, קטז), וראה: קסנטין, קרשטשוב; **קוסוב** ליד ורשא — הרב לוי יצחק (קנ״ס, א: ב.); **קזין** — הרב יצחק מדוברומיל (טוט״ד, תנינא, לח); **קטרבורג** — הרב חיים יחיאל מיכל (שירי טהרה, סה:); **קיטייהראד** ליד קריוואזיר — הרב פנחס אליהו (קנ״ס, מ.); **קליוואן** — הרב יחזקאל (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, קסא); **קליין־וורדיין: קליעא**־מולדביה — הרב מאיר (טוט״ד, תליתאה, ח״א, רכה); **קליש** ראה: טרניגרד; **קמניץ** (פודולסק) — הרב זלמן (חא״ש, קג, נזכר); ר׳ יהושע כהנא (בלכמן) מ״ץ (ובחרת, קיח; טוט״ד, קמא השמטות, ד, תנינא, קכד, רג; כנויי נדרים, מהדו״ג, לז:); ר׳ יחזקאל ד״ץ (קנ״ס, לז:); ר׳ מנחם מנדל שרפברג (חא״ש, השמטות, י׳); ר׳ משה אליעזר ב״ר שמואל שמלקי (או ר׳ שמשון) פאריזער (טוט״ד, תנינא, רל; שנו״ח, פו.); ר׳ עובדיא שפירא (קנ״ס, מח:); **קניגסברג** — הרב יעקב בכרך, על העתקת משניות ללועזית (הל״ש, יו״ד, רנח); **קסנטין** ישן — ר׳ פסח מ״ץ (חא״ש, קג); ר׳ שמלקי גינצבורג (שירי טהרה, קלה:); **קראייווי־קריובה** — ר׳ יוסף הילר השו״ב (קנ״ס, ד.); **קרליבבא** ליד בוקרשט — הרב זאב וולף הוכגלרנטר (טוט״ד, תליתאה, ח״א, יט); **קרלסבורג־זיבנבירגן** — ר׳ משה פירסט (טוט״ד, תליתאה, ח״א, יג, יד, קפו); **קרמנשוג** — הרב משולם אהרן יעב״ץ (חא״ש, קפז; טוט״ד, תליתאה, ח״ב, קעה; קנ״ס, לח. לקרמניץ); **קרמניץ** — ר׳ ישראל יעקב ב״ר משולם אהרן (יעב״ץ) מ״ץ (טוט״ד, תנינא, קו״א, נא); הרב נתן נטע (טוט״ד, תליתאה, ח״א, קד); **קרסטיר** — הרב אברהם יעקב קופל זינגר (טוט״ד, תנינא, קסד, תליתאה, ח״ב, רלט; נדרי זריזין, ח״ב, ה ע״ב, כנויי נדרים, מהדו״ג, לט ע״ב; סת״ם, לג. סד:); **קרשטשוב** ליד וורשא — הרב מנחם נחום גינצבורג בן אב״ד סמיאטיטש ברוסיה (הל״ש, אה״ע, צה; ובחרת, קכ, קכד כאב״ד ונגרוב; טוט״ד, קמא, ג, טו, טז, עב, פב, קטז, קכז, קכח, קלא, קנז, קצה, תנינא, יג, קו״א, יח, תליתאה, ח״א, מג, קעא, רמג, ח״ב, קטז כאב״ד קונסטנטין, קסב כאב״ד ינובה; נדרי זריזין, ח״ב, נז: עה. פב ע״ב, כנויי נדרים, מהדו״ג, ה. י: יד: כז. כח. לב. לט ע״ב; סת״ם, לח: נג: סג: עז. עט ע״א; קנ״ס, א: יב: יד: כה. לה: מ: נז ע״א; שירי טהרה, קנג ע״א, תיקון עולם, יב: יז:); **קשינוב** — ר׳ חיים מנחם מנדל (טוט״ד, תנינא, קו״א, פ); **ראזיינע** ליד הורודנא — ר׳ שמואל הירש ב״ר יהושע (טוט״ד, קמא, עא); **ראזישטשק** ליד קמניץ — הרב נתן נטע (קנ״ס, ד:); **רדומישלא** — הרב טביל ר״פ (חא״ש, קלח); **רדומסק־פולין** — ר׳ מיכאל מישל השו״ב (טוט״ד, תנינא,

נג, קו״א, יא לרדיסק(!), תליתאה, ח״א, סז, קטז; בראש לקוטי צבי הורביץ, דף ב השני ע״ב; קנ״ס, ג:); **רדזין** (הל״ש, אה״ע, פא); **רדיוויל** — הרב אברהם (טוט״ד, תנינא, פו, צב, קמא, תליתאה, ח״ב, קכג); הרב אפרים רוקח (שירי טהרה, קמב.); ר׳ יצחק דוד (טוט״ד, תליתאה, ח״א, קצא; שירי טהרה, נח:); ר׳ משה צבי המ״מ (שירי טהרה, עט. קטז.); ר׳ שמואל (טוט״ד, תנינא, יד); **רדיוויץ־בוקובינה** — ר׳ אברהם ב״ר משה המלמד בבית מח׳ ר׳ יחיאל יצחק (טוט״ד, תנינא, קלג, קצב, תליתאה, ח״א, קט); ר׳ חיים שפירא (חא״ש, קלב); הרב יצחק דוד (חא״ש, צז, קז); ר׳ ישעיה המ״מ (חא״ש, נו); **רובנא** — ר׳ שמואל לופער־ליפער מ״ץ (הל״ש, אה״ע, קפ; חא״ש, קסט; שירי טהרה, סא:); **רוזין** (קנ״ס, ע:); **רומן־וולכיה** — הרב דוד (טוט״ד, תנינא, קו״א, ז; הל״ש, אה״ע, קמב, גם לדיין ר׳ יהושע); ר׳ יהודה ב״ר שלמה (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, יא, רמו); הרב לוי יצחק מגיד (טוט״ד, תליתאה, ח״א, נט, ח״ב, לא; קנ״ס, י׳.); **רחמיסטריבקה** — ר׳ יוסף יהודה ליב מ״ץ (הל״ש, אה״ע, קמד; טוט״ד, תליתאה, ח״א, סב; קנ״ס, ב: מו:); **שאוול** — ר׳ מיכאל מ״ץ (הל״ש, אה״ע, קפח); למדינת קורלנד — הרב דב בר זאב וולף בתרכ״ג לערך (חכמת התורה, חלק סח, כת״י); **שאץ** — ר׳ זאב וולף ארנולד (טוט״ד, תליתאה, ח״ב, צו); **שברשין** — תלמידי הרב ברוך (הל״ש, אה״ע, רטז, ריז; ובחרת, קח, קלח בתרפ״ט); **שדה לבן** — הרב זנויל (ובחרת, קטו; כנויי נדרים, כה: (על דפוסי אוסטרהא, סלאוויטא, וילנא), מהדו״ג, ד:); לשו״ב (טוט״ד, תנינא, עב, עג); **שוואבך** ע״י פיורדא באשכנז — הרב אברהם ב״ר דוד דרקסלר, או הרב אברהם יעקב וקסלר (טוט״ד, קמא, ק (גיד הנשה נוהג בזכרים ונקבות), קעא; שירי טהרה, מז: קד.); **שימי־רוביץ; שפיטיבקה** (טוט״ד, תנינא, מ). לא נזכרו המקומות של: ר׳ אברהם שלמה (טוט״ד, תליתאה, ח״א, נז; שנו״ח, נט. ס.); ר׳ יהודה צבי (שנו״ח, קו״א בהתחלה, יד.); ר׳ יוסף ור׳ ישראל השובי״ם (הל״ש, יו״ד, יד); ר׳ יצחק (שנו״ח, קו״א בהתחלה, יב.).

כרכי חיבוריו נמצאים בספריה הלאומית, ורשומים ע״י ר׳ יהושע מונדשיין. חלקם נרשמו כבר בתולדות הפוסקים. ילדיו הניחו בתוכם את משאלותיהם לרפואה שלימה ושחרור מהצבא. סדרם לפי א״ב: חידושי אגדות שבעין יעקב ובתלמוד, וקצת דרשות והספדים לרבות על ר׳ יעקבקא לנדא וראז״מ, תקע״ט-תקפ״ח; **חידושי הלכות** על פרק הכותב בכתובות וענינים המסתעפים באה״ע וחו״מ, עם חי׳ שנים אוחזין, תקע״א-ג; **חידושי שבועות** על המסכת וההלכות, מתקס״ו. עמ״ס ב״ב וחולין אולי מבנו רא״ב; **חכמת התורה** שבעים כרכים!, עה״ת, ח״מ, עין יעקב ומועדים, תקס״ג-תרכ״ו. לח״ב נספח שמע שלמה על ההפטרות, תולדות (או תולדת) שלמה על רות, תקס״ח. ח״ו כולל תפארת שלמה על שה״ש, מתקע״ו. ח״ט עם דמעת העשוקים על איכה, מתקע״ח, וחי׳ עם קהלת שלמה על קהלת, תקע״ט. חלק כ׳ עם מגן אבות על אבות, תקפ״ג. בחלק כט מתקפ״ט רושם שזהו חיבורו מס׳ נ״ה. בחלק ל מתק״ץ מביא ד״ת מהבעש״ט. בחלק מה רושם שיש לו כבר צ״ח חיבורים, ומהם כ״ב מועתקים (לדפוס). חלק נ׳ מתר״ח עם הסכמה להדפסת חיבור זה מנכדו רז״ו קלוגר מסמילא. בחלק ע׳ השמטות לספריו; **טוט״ד**, יו״ד ח״ב, על הל׳ ריבית נדרים ושבועות, ת״ר; **כללא דריביתא** על הל׳ ריבית ופרק איזהו נשך וכמה סי׳

בחו״מ, תקע״ג; **מגן אבות** על אבות מתרט״ו לערך, עם קונ׳ שירי אבות. על קטע אחד נרשם שלא להדפיס (בענין החסידות); **מזבח אבנים**, שם כולל לפירוש הארוך מזבח הזהב והקצר מזבח העולה, ח״א על הל׳ קידושין סי׳ כו-לא, ח״ב, סי׳ לא-מ, ח״ג, סי׳ מ-סה בתקע״ה-קע״ז. מהדו״ת בתקצ״ח; **משפט צדק** ח״א על חו״מ, סי׳ א־קכט, כולל הקונטרסים: חזרת דברים, מלוגי דשטרי, עסק שבועה, חצר המשכון, הפוגם שטרו. ח״ב, סי׳ קלג-תכו. מהדו״ת, תשובות וחי׳ על חו״מ ועל סי׳ סט-עג. נכדו כותב שהחיבור היה אצלו באיסטריק עם עוד ששה (או שמונה) חיבורים, ובהם משפט צדק מהדו״ק ומהדו׳ ה׳, וחיבוריו האחרונים מסוף ימיו על ד״ח שו״ע ועה״ת. במנוסתו מפני הקוזקים בתרע״ד נעל אותם בתיבת ברזל, והם השחיתוה בחשבם שיש בה מטמון. רק אחדים ניצלו והובאו אליו לווינא, ובהם שו״ת וחי׳ חו״מ מהד׳ ג׳; **נדרי זרוזין** עמ״ס נדרים עד דף לו, בתקפ״ג-ד: **עין דמעה**, בתקצ״ב-ח; **עמק הלכה** על סוגיות הש״ס והלכה א-ג, תקס״ב-תקע״ב; **עץ הגפן**, חי׳ הלכה ומעט חי׳ סוגיות ותשובות על אה״ע, ח״א, תק״ץ. מהדו״ב על הל׳ גיטין עד גמירא. על שמות גיטין, תק״ע לערך; **קהלת יעקב**, דרושים למועדים, כמה כרכים, תקצ״ו-תרכ״ה. חלק אחד מתקצ״ד-תר״ז עם מאמר אסתר א-ב על אסתר; **קרבן פסח** הוא פסח ראשון (היינו ח״א) על הל׳ פסח, תקע״ח. מהדו״ת נועדה להקרא פסח שני, ולהידפס עם ספר החיים. בתולדות הפוסקים רושם עוד קו״א מותר הפסח; **שו״ת** בד״ח שו״ע עם מעט חי׳ ש״ס, כרכים אחדים מתקע״ג-תקצ״ו. כרך תקע״ו עם מעשה (או מעשי) ידי אדם הנקרא מעשה רב (או רבא) על הל׳ פסח. מזכיר בו את חיבורו עשרה מאמרות על הל׳ קידושין. על או״ח ועניני מועדים, ד׳ מהדורות מלפני תקפ״ט עד תרכ״ג; על יו״ד, מהד׳ (ד?), תקצ״ט, מהד׳ ו׳, תרי״א-ד, מהד׳ ח, תרכ״ב. על אה״ע, מהדורות ג-י, תקצ״ט-תרכ״ה. על חו״מ, מהד׳ ג-ד, תר״ג-תרי״ד, עם תשובה על עזבון ר״י מרוזין שנמלך לא לשולחה; **תהלות ישראל** על תהילים, חי׳ אגדה ודרשות, מתקפ״ד לערך; **תוספת יו״ט** על הל׳ יו״ט, מלפני ת״ר; תשובות וחידושים עמ״ס נדה והל׳ מקואות, מהד׳ ג-ד, תר״י לערך.

תשובות אליו: אורי וישעי, קכב (בתרמ״ה מישב השגותיו); אמרי אש, אה״ע, עח; בית אפרים, תנינא, ח״א, טו (נזכר), פ, אה״ע, ח״ב, עמ׳ קעג-קעה; בית ישראל (כהנא), לב (וממנו); בית שלמה, יו״ד, ח״ב, מט-נב, קפד, חו״מ, יג בתר״ה-תר״י; בר ליואי, ח״א, יו״ד, דף סא ע״ב; ברכת יוסף, יו״ד, לה, נא, (סו); חדושי־תורת רמ״ז (מזוזה), 251־266 (וממנו) בתרי״ב; רצ״ה אורנשטיין, ישועות יעקב, מהד׳ תרכ״ג; שו״ת ישועו״י, אה״ע, לז, מ, חו״מ, ה, יד בתק״ץ-תקצ״ו; מהריא״ז, עח קב, קג בתר״ח-תרי״ב; משיב כהלכה, יו״ד, טו; נחלת יהושע (קורצר), יו״ד, ז, לא, נו בתרי״ז-תרי״ט; צלותא דאברהם (ינר), ס, סא (וממנו); קול יהודה (הלפרין), מ, מז (צ״ל מה), עם ג׳ תשובותיו; קרני ראׄ״ם עה״ת, לח, מז, תועפות ראׄ״ם, חו״מ, יד; רב טובך, כט-לא, מד, מח, מט, צ, צג, צה בתרי״ב (וממנו); רמ״ץ, ח״א, יו״ד, יב, כה בתרי״ז; שו״מ, תליתאה, ח״א, תמ (על שבעה עינים), רביעאה, ח״ג, קז, ד״ש ויו״ד, ח״ב, דף ט ע״א בתר״ו; שם אריה, אה״ע, טו, קטז; שם עולם, ח״א, א, יב (על טוט״ד) בתר״ט; תפארת בנים בסוף חמדה גנוזה, דף א.-ז. על אתרוגים מורכבים; תשובות ר״י מליסא, כט-לא, לג, נ, נא בתק״ץ. בדף מיוחד נדפסו בתר״ו תשובות אליו, שלא להביא אתרוגים מהאיים החדשים: מר״י מרוזין (ראיתי אשר לבו בוער כלפיד אש לקיים מצות ה׳ כדת) ויכתוב בקשתו לברדיטשוב; מר׳ יעקב נתן יהודה ליב רוזנצווייג אב״ד צורטקוב (במענה למכתבו ומכתב ר׳ שאול אב״ד קראקא, פנה ר״י מרוזין אל ר׳ יוסף לנדא אב״ד יאס וגבירתה, ר׳ יעקב שמשון אב״ד בלז־בסרביה, ור׳ מיכל בהרב מקשינוב.

ממנו: אבן ציון (כהנא), רכב-רמ (ד״ת); אוצרות ירושלים, רג, לד-לה, רה, סו (ד״ת); אוריתא, יב, כא (חידושים); באהלי יעקב, ב, תשל״ח, ח-יז (לרצ״ה חיות), ד, ז (לר׳ אהרן שמואל אסאד בתרי״ט); גנזי מועדים (דינקל), רלב-רלז (ד״ת); דובב שפתי ישנים, ח״א, נה-נח (מכתבים מזויפים); דעת זקנים (איטינגא), ה-ח (ד״ת ושיחות); יד יוסף (דייטש), כא, לד, נג, עד, קיד; יצב גבולות, תרי״א, ושוב: תשובה כהלכה, 270; כבוד חכמים עטרת פז, תשמ״ט, פא-פו; כרם שלמה, שבט־אדר תשל״ט, יד-טז (תשובתו מתר״י לר׳ אברהם צבי הלוי מ״ץ נעמיץ); שבט־אדר תש״ם, יח-יט (תשובה מתרי״ד לר׳ יוסף שורץ אב״ד בורשטיין); כסלו תשמ״א, טז (מכתבו לר׳ יוסף לנדא אב״ד יאס בבקשה להשיג עבורו את רבנות יאס); תשרי תשמ״ג, יב-יז (תשובתו מכת״ר לר׳ יוסף יהודה ליב מו״ץ רחמיסטריבקה. נדפסה גם בקובץ תורני מרכזי, ה, יז-כ); אדר תשמ״ה, ח-י (תשובה לרי״י שמלקיס); טבת תשמ״ו, כו (מכתבו מתרכ״ב לרבני רישא); תשרי תשמ״ז, כא-כב (ד״ת); טבת תשמ״ח, יז-יח (ד״ת); אייר, יט-כ (מכתבו מתר״ך לר׳ אבנר כתבן), טבת תשמ״ט, טז-יח; מגדל השן, יד; מגני א״י, יב, יד, כג, כה; מנחם משיב, ח״א, יד לר׳ יקותיאל זלמן דמביצר בתרכ״ד, עם הוספות המהדיר בתרפ״ו; מוריה, עו-עז, כד-כח (תשובתו מתרכ״ד לר׳ שמואל ראב״ד מזריטש); מענה אלי׳ (צוזמיר־רייכנברג), בהתחלה (מכתב מתרט״ז); מעשה יחיאל (היבנר), דף מ ע״א (מכתב); מקבציאל, א, ד-ה, ב, כג, ד, ג-ז; משכנות הרועים (היבנר), ח״א, דפים יט. לא: לב. לה. לה: לו. מ: מב. מד: נא. נח. ס סד. סד: סט: עב: עח. פ ע״ב, ח״ב, קונ׳ עת דודים, ח: יז ע״א, קונ׳ עת מצוא, טז. כה ע״א (תשובותיו מתרט״ז-תרכ״ג); נאות דשא שהו״ל בנו בתרכ״א (שתי תשובות בסוף); נחלה לישראל (היבנר), הלכה למשה בהתחלה, הל׳ יח, כא, ל, לו, נה, ובספר, יח, כח, מד, נג-נה (מתרי״ג-תרי״ח). וע״ע טו (ההספד עליו בתרכ״ט), כג); נר המערבי, א, תש״ן, יב-יז; סיומי הרמב״ם, תשמ״ט, טו-טז; העברי, ג, 269, ד, 9, 208 (מכתבים); ספר הזכרון לרי״י וייס, תש״ן, עב-פ; עולת החודש, תמוז תשל״ז, תסא (תשובתו מתרי״ט לר׳ חיים דוד אב״ד בנדין), תקמח-תקנא (ד״ת ופקס׳), תשל״ח, תעט-תפ (תשובה עם הערות ר׳ דוד יואל וייס); עולת שלמה, ח״א, קפז-קצב; עיטור סופרים לאדר״ת, ח״א, 32-34; פרי עץ הדר, א, ד, ו, יב, (טז); פרי תמרים, י, ט-י (תשובתו לדייניי דזיקוב על חזרה משידוך); קובץ מים חיים (נדבורנה), תשמ״ז, מא-מג (ד״ת); רב מלכיא, תנינא, ג בתרכ״ד (שם דוב בגט); שובה ישראל (בישקוביץ), תש״ם, סא-סח (תשובה מתר״ך על לפני עיור עם הערות השואל); שו״ת ש״ם הכהן, כט (לר׳ יוסף הולנדר אב״ד אמסנא וממנו); ש״ם הכהן, כה בתר״ח-תרי״ב (לרב״ז בלומנפלד); שערי עזרה, דף כב ע״ב; תבונה של ר״י סלנטר (במשתתפיו בתרכ״א-ב); תולדות שלמה, קה-קז (לראי״ה בורר אב״ד פודקמין לאסור ריחיים של אבן); תורת ח״ן (דמביצר), ח, ט, טז-כד, דף נב:-נג: (ואליו) בתר״ג-תרי״ז.

רח״נ דמביצר, כלילת יופי, ח״ב, לד:-לח: (עם נוסח הסמיכה שקיבל ממנו); תולדות הפוסקים, תרע״א, 249 (משובש); מליצי אש, א, סיון, קלג (בשיבושים); חיים ראובן רבינוביץ, סיני, סד,

רפח-רצח; ברודי, 264-265; אשל הגדולים, קצג-קצט; רוה רוסקה, 66-68; בז'ז'ני, 26-163; עמנואל בר, המודיע, כ"ז סיון תשכ"ט, ד-ה; אליעזר לרנר, יוזעפאף, 35-44 (בשיבושים. כולל: דב סדן, ממחוז הילדות, שג-שט, מהד' תשמ"א, 269-274; רנ"צ פרידמן, הצפה, א' תמוז תשכ"ט, 4); הרב משה קמלהר, מוריה, ה-ו, נה-סז.

★

ר' קלונימוס יהודה. דומ"ץ ליטוביסק בתר"ל.

קַלְטֶר

ר' דוד הכהן

כשבעים שנה דומ"ץ אלטשטט היא סמבור הישנה, ולכן נקרא גם ראב"ד סמבור. כבר בתר"ל חתם עמו מאלטשטט בנו ר' משה. רשום גם במנויי תולדות נ"ח תרפ"ט (אולי הוא נכדו).

תשובות אליו: דב"ח, ח"ב, חו"מ, ל, נא בתרכ"א; חבצלת, ח"א, עו, עט; מהר"ש, ח"ה, קה בתרפ"א-תרפ"ו; רמ"ץ, ח"א, או"ח, יז, יו"ד, יג, כו, ס-סב, פ, ח"ב, אה"ע, ט, ל, לב, חזקות, כה, כו בתרי"ז-תר"ל; שו"מ, תנינא, ח"ד, פב.

קְלִיג

ר' דב אריה (ברל ליב) ב"ר שמעון הלוי **קליג**
מריינזוב ולבוב (תרמ"ה*-ת"ש*)

נולד בהרובישוב בשנת תרמ"ה לערך, לאביו ר' שמעון הלוי שנפטר בתרס"ט בקירוב, ולאמו חיה מלכה שנפטרה בעש"ק אדר"ח אד"א תרע"ג ונטמנה ביום א'. שנה לפני פטירת אם אביו הישישה, ביקר אצלה בסקול בה גרה משפחתה, ואמרה לו שאביה היה קרובו של האב"ד ר' ישכר דב רמר"ז חמיו של השר שלום. היה לה כתב יחוס עד דהע"ה, ומסרתו לבנה ר' יצחק אבא, המשב"ק אצל ר' איציקל מסקווירא אחי המגיד מטריסק. נמסר לו שהם נכדי המגיד מזלוטשוב, ר' יצחק חיות ורש"י. אחיותיו הצדקניות נפטרו במבחר שנותיהם בלי ילדים: בלימה (כ' טבת), גיטל (ט"ו אב), ועוד אחת. כמו־כן אחיו היחיד ר' אלימלך קלוק שגר בקרילוב ונפטר בתרפ"ג.

למד בהרובשוב עד גיל ט"ו, וכשראה שלימודיו מופרעים גלה בר"ח תמוז לבלז, להיות עשרה חודשים בין היושבים אצל המהרי"ד. למד שם י"ח שעות ביממה, ישן בביהמ"ד על הספסל שלפני התנור, ולא פשט את בגדיו רק במקוה. בראותו כי זקני החסידים השתמשו בו לשליחויות ונטרד מלימודו, נסע אחרי פסח לישיבת לומזה. בין ארבע מאות הבחורים מופלגי תורה, נקרא המתמיד מהרובשוב. בשנתיים שעשה שם אכל רק לחם ומים חמים בלי שום תבשיל, ובשבת סעד אצל הבעלי בתים. יצא ונכנס אצל

האב"ד הדברי מלכיאל. עבר לטרסטינה שליד ביאליסטוק, ללמוד אצל האב"ד ר' בנימין בישקא פרלמן אחיו של הגדול ממינסק. ישן אצלו שלוש־ארבע שעות בחדר מלא ספרים, ומילא כרסו מהם מבלי להרבות בשינה. בשבתות אכל אצל הרב, שחיבבו ושוחח עמו הרבה בלימוד.

כעבור שנתיים חזר להרובישוב להתיצב לצבא. צם הרבה ונידד שינה מעיניו, עד ששוחרר אחרי שנתיים. למד אצל דודו הראב"ד ר' משה קליג שכיהן שם כדומ"ץ מתרכ"ד, וכמה פעמים הורה בביתו. הדוד בנם של ר' שמחה בונם ועטיל. חיבר הלכה למשה, שו"ת ופלפולים בהל' ביכ"נ, עירובין ומקואות, ווארשא תרנ"ט, עם הסכמות רבות וד"ת מבנו רא"ל בסוף, וכן תיקון עולם, שו"ת ופלפולים בהל' מקואות ועוד, פיעטרקוב תרס"ה, עם תודה לבנו ר' אברהם אבא שטרח בהעתקה.

נסע לשנתיים וחצי לישיבה הגדולה בנובהרדוק, והאב"ד בעל ערוך השולחן חיבבו מאד. כשנסע לנתח עיניו בפטרבורג בה היה לו אח, הושיבו בביתו להורות במקומו מאדר עד אחרי שבועות, אע"פ שהיה מו"ץ אחר בעיר. בתרס"ז סמכו בחמימות: ישב בשקידה רבה על תוה"ק בשבת תחכמוני דפה, והוא ממכיריי וידעתיו לגדול בתורה... גם ישב אתי יחד בבית דיננו הצדק להורות ולדון. בתרס"ח סמכו ר' מרדכי ב"ר אברהם מנחם וייצל אב"ד סלונים: ידיו רב לו בחריפות ובקיאות, רמא דיקלא וזקפיה בסברות ישרות, והוא ירא וחרד לדבר ד'. גם להלכה למעשה הוא קולע אל השערה ולא יחטא... והוא מחדש גדול בשכל ישר. רמ"מ עפשטיין מסלבודקה סמכו בתרע"ג: שמח לבבי בראותי בצל קורתי... ראיתי רוב חילו לאורייתא, ובקיאותו הרבה בש"ס ופוסקים כאחד הגדולים.

נסע לקובנא ללמוד בכולל יותר מג' שנים, ואמר שיעורים לבעלי בתים לפנות בוקר ובערב. גם כאן התפרסם בהתמדתו העצומה. במשך חודשים לא פשט את בגדיו, ישן על הספסל בלי כר, וניזון מלחם צר ומים לחץ. האב"ד רצ"ה רבינוביץ בנו של רי"א ספקטור העריכו מאד, וכשנסע לעניני הכלל או בקיץ לאיזה מרחץ באשכנז, וגם המוצי"ם נסעו להינפש לשאוף רוח צח, ישב בביתו להשיב לשואליו. במשך עשר שנים ישן רק ארבע שעות בלילה עד שנחלה. כמה פעמים חגר את צדעיו במטפחת רטובה קרה לכאבי ראשו, והתרכז בספרים ובכתיבה כשאינו יודע מה אוכל. רבני ליטא קראו לו קלוג.

לפני תרע"ד נתקבל לרבנות פילווישקי שבליטא. בשריפת העיר עלו באש כל ספריו ומלבושיו, ועבר בתרפ"א ללמוד שמונה חודשים במריאמפול. נשא את בת המו"ץ מלודמיר ר' בצלאל ז"ל, ובא למלא את מקומו. שכירותו היתה תלויה בקצבים, וכשהטריף

להם לא שילמו לו. סבל גם מזו' שלא היתה בת בנים, חלה ורקק דם מחמת צער. לבסוף הסכימה להתגרש כשישלם לה ממון ויסתלק מחזקתו, ונשארה גלמודה.

נשא בשנית את פייגל בתם של ר' יהודה גניוויש ממושינא נכד הפנים מאירות, ר' פנחס גניביש והדב"ח בזיווגו השלישי, ושל חיה רייזל מילר שנפטרה לפני תרפ"ו. בתרצ"ו היו לו ד' ילדים, ובהם שמעון שנולד בכ"ג טבת תרפ"ח, והעני בתרפ"ט. נתקבל לרבנות ריינזוב שליד רישא בשכר 20־25 זהובים לשבוע. אסר שם את השוחט כאשר היו שהחזיקו בידו. בנסעו בתרפ"ה ללבוב לדרוש ברופאים, יעצוהו הרבנים שבעד סך מצער כזה ישאר בעיר. ישב ליד הב"ד בפסיקת ההוראה והיה רב בעיר, אך תקופות ממושכות היה מאושפז בבי"ח וכלוא בביתו. הדפיס מספריו, והשתדל במכירתם.

לב אדם, ביאור על החכמת אדם, בתוספת ליקוטי דינים שהשמיט מקודמיו ומספרים שנתחברו אחריו, ח"א: על הל' שחיטה. קראקא, דפוס מ. דייטשער, תרפ"ד, ה, כח ד'. המסכימים: ר"מ ארק (דברתי הרבה עם מוכ"ז פא"פ, וראיתי כי ידיו רב לו בפלפול ישר, והרבה בקיאות בש"ס ופוסקים, והוא ת"ח מובהק... והוא מאד בצער, כי במשך ימי המלחמה נאבד ונשרף כל הונו, ואין כל מאומה בידו); הגר"ח מבריסק בתר"ע (בהיותי בעיר קאוונא בא לפני... ידידי האב"ד רצ"ה אמר לי, שיושב תמיד בביתו להשיב לשואליו בהוראות או"ה, והוא בקי גדול בעניני הוראה); ר' יעקב מאיר בידרמן חתן השפת אמת; ר' דוד אריה טברסקי אב"ד זאריק בקרסניבערד בהרב מטריסק; ר' אליהו קלצקין מלובלין (שם לילות כימים בשקידת לימוד תוה"ק... ודברתי עמו הרבה); ר' אברהם דוב ב"ר אריה פאפל אב"ד מריאמפול, והמו"ץ ר' שלמה פנחס ב"ר משה שמואל בתרפ"א (כל משך ימי שבתו פה שקד על דלתי התורה כדרכו מימי עלומיו... וישב בבית דיננו להורות ולדין, ועתה הוא עוזב את עירנו לבקש איזה משרת רבנות); ר' רפאל שפירא מוולוזין בתרע"ד (גם הוסיף משלו דברים ראויים לאומרם); ר' אברהם דובר כהנא שפירא מקובנא בתרע"ה (עמל ויגע הרבה... בלשון קלה וקצרה); ג' הסמיכות שקיבל; ר' איסר זלמן מלצר מסלוצק באלקסוט שליד קובנא בתר"ע, שאמר כי חושש שיעיינו בקיצור וליקוט טוב כשלו, ולא יעיינו במקורות (הוא גדול ומצוין... עץ עושה פרי); ר' יצחק הכהן ארונובסקי מו"ץ קובנא בתר"ע (אנכי היודע ועד שהיה יקר מאד בעיני האב"ד רצ"ה... ואם היה בחיים אז בודאי היה מרבה בעצמו בשבחו); ר' ישראל ניסן קארק מו"ץ קובנא בתרע"ג (אשר שקד פה הרבה שנים בשקידה רבה ועצומה בתורה... ישב יחד אתי בבית דיננו); ראה"ל רוקח אב"ד מגרוב (דברתי עמו), ובנו ר' נחום אהרן בבילגוריי (מצאתי אותו צנא מלא ספרי); ר' אליעזר טברסקי מפלטישען בבילגוריי (שאי אפשר לו לעסוק בתורה ועוסק); ר' שלום יוסף ב"ר אליעזר הרצשטרק אב"ד יוזפוף (אחרי רואי כי טוב עשה בעמו); ראה"ל טייכר אב"ד טרניגרד (הוטבו דבריו מאד בעיני). היו עמו עוד הסכמות, וקיוה להדפיסם בחלקים הבאים. בהקדמתו מספר מרוע מזלו, שבשנים האחרונות נפטרו הוריו ואחיו, ונתערערה בריאותו מאד. מיראי הוראה, ובשאלות חמורות יגע מאד עד בוא הרבנים עמהם פלפל, והסכימו לו. כותב בקיצור, ובירורים ארוכים מקוה להדפיס בסוף בהשמטות. הדפסת הספר תעלה אלף דולר, ולכן מדפיס כעת רק חלק. בדפים ב-ה פתיחת הלכה. עמו בכתובים גם על הל' נדה, ושו"ת מעת ששימש בקובנא.

ח"ב, הל' טריפות ועוד, (תרפ"ו), א, צב ד'. מעבר לשער הקדמה קצרה בה מספר ממחלותיו בשנתיים האחרונות. מודה לדודו הגביר ר' יצחק מילר מקרעניץ שעמד לימינו, וזו' זלדה שנפטרה ביום ג' ניסן תרפ"ו. מדף פד ע"ב השמטות. בדף פו ע"א תשובתו לר"מ ארק. מדף צ ע"א ד"ת מגיל כ"ב ששלח לאחיו.

ח"ג, הל' מליחה ועוד, א, נד ד'. מעבר לשער כמו בח"ב. בדפים א-ו פתיחת הלכה. מדף נ ע"ב השמטות. מדף נב ע"ב תשובתו מפילווישקי בתרע"ד לאחיו.

ח"ד, הל' בב"ח, לבוב תרצ"ו, א, כד ד'. בהקדמתו שמעבר לשער מספר מיסוריו, ומקוה להדפיס גם חלק ה' עד כלל ע' בחכמת אדם. מודה לה' נגידים בלבוב ורעיותיהם שסייעו לו להדפסה. מדף כב ע"ב השמטה ותשובה. חלק זה הכיל יותר משלושים גליונות, ולא היו לו ד' אלפים זהובים הנחוצים להדפסתם. הספר ניצל כי שלחו ג' חודשים לפני מלה"ע א' למדפיס רח"ה פאלמאן בפיעטרקוב, שעה שיותר משלוש מאות גליונות שו"ת ופלפולים על הש"ס נשרפו. אחרי המלחמה החל שוב לכתוב על יו"ד ח"ב, והתברר לו שאין בזה צורך גדול להוראה, חוץ מהלכות נדה ואבילות.

שמירת שבת, דרושים מיוסדים על מדרשים ואגדות חז"ל בעניני שבת, וקונ' מהר"ת של שבת, לבוב תר"ץ, מ ד'. מעבר לשער כותב, שהתחיל כבר להדפיס שנים מספריו האחרים. לא קיבל הסכמות לספר, ולכן מציג חלק מהקודמות, בתוספת: ראה"מ שטיינברג מבראד; ר' אהרן לוין מרישא; ר' ישראל לנדא מזלוטשוב (מפאת רוע מצבו הוכרח להיות נודד ממקומו, לחפש קונים לספרו). מודה לנגידי לבוב מסייעיו, ובהם ש"ב ר' מרדכי אפנער וזו' מירל, גיסו ר' ליב מעכיר וזו' אסתר מהרובשוב, ואחותו דבורה רחל. בהקדמתו מבאר שמדפיס את הספר לנוכח הפירצות החמורות, ומציג קול קורא לעזרה. מכר כבר מאות מספרו לב אדם, ובהיותו אשתקד במרחץ טריסקוביץ עודדהו ר' משה'ניו פרידמן להמשיך, אף

כי המדפיסים מסרבים לתת לו בהקפה. בנדודיו למכור את ספריו התאכסן אצל האב״ד או השו״ב, וראה את השאלות הבאות לפניהם. מדף ז ובדף האחרון, השמטה להקדמה. מדף ח ע״ב קונ׳ התעוררות לשמירת שבת. מדף יא ע״ב הדרושים. מדף יח ע״א מזכרת אמונה ואזהרות. מדף יט ע״א דברי אגדה וניצוח עם הכופרים מאסכולת דרוין. מדף כד ע״א תשובה לאחיו על שיעור תוספת שבת, וגם על אבילות. מדף כח ע״א אגרת השבת ביידיש — התעוררות לשמירתה, ודרוש לחינוך.

לב שמח, דרושים מספרו הגדול עה״ת ואבות. מכיל יותר משלשים גליונות, ועלות הדפסתו ח׳ אלפים זהובים. מחציתו על בראשית ושמות, והניאודהו מלהדפיס על פרשת מקץ בלבד. לבוב תרצ״ו, מו עמ׳, עם אחדות מההסכמות הקודמות. בהקדמתו באגדה מספר מקורותיו. מעמ׳ יט דרושי חיזוק, בהם מתגלות ידיעותיו הכלליות ובהויות העולם. מעמ׳ לב הספד על מהר״ם שפירא מלובלין שהכירו בתרפ״ט במרחץ טריסקוביץ, וטיפל בו על חשבונו במסירות כקרוב משפחה, כשנפגע מאוטובוסים ואושפז בדרוהוביטש. מעמ׳ מב השמטה ביידיש לאגרת השבת. בעמ׳ מה שמות המנויים נדיבי לבוב. בדף האחרון יחוסו, ותשובה מתרצ״א.

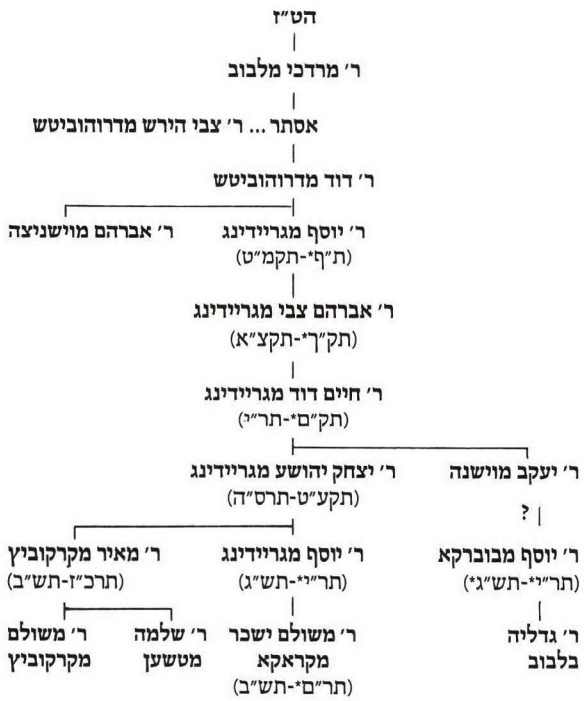
לב אריה, שו״ת על או״ח ויו״ד מספרו הגדול הכולל יותר ממאתיים שו״ת ופלפולים על הש״ס והל׳ פסח, א, מו עמ׳. עד עמ׳ יח זהה לתחילת ספרו לב שמח. מעמ׳ יט תשובתו מלודמיר לאחיו על אתרוג. מעמ׳ ל תשובתו לשו״ב ריינזוב, על מה שאמר לו שו״ב מאדין. מעמ׳ לו תשובות שונות. מעמ׳ מב תשובתו לרבי עזריאל מאיר איגר מלובלין בוורשא על ריבית (בסוף תקנת רבים הסכים עמו להצעה נחוצה שלו). בדף האחרון דרוש לחנוכה.

מעבר לשער שמירת שבת הודיע, שמתכוין להדפיס בלב אריה ציונים ומראי מקומות ע״ס א״ב לסוגיות בבלי וירושלמי, ד״ח שו״ע, וקונ׳ מבוא לתלמוד, כללי ההלכה לפסיקה במחלוקות התנאים והאמוראים. סיפור תולדות חייו שכולם צער ויסורים בלי יום של נחת — מיועד לילדיו הרכים, שאם ימות ידעו להתיגע בתורה ולא להתחבר עם שונים.

קליגהופט ראה לפי: **קלוגהויפט**

קְלִיגֶר

נקראה גם קלוגר. שם נרשמה משפחת המהרש״ק, וכאן כל היתר.



ר׳ אברהם צבי ב״ר יוסף **קליגר**

בנו של ר׳ יוסף אב״ד גריידינג, ואחרי פטירתו בתקמ״ט מילא שם את מקומו מ״ב שנה. בתק״ן ירה את אבן הפינה לביהכ״נ המפואר. נפטר ביום ט״ז (ולא י״ז) אדר תקצ״א (ולא תקצ״ח שנרשם בטעות בשל״ש, יט). על כסאו עלה בנו ר׳ חיים דוד.

ר׳ גדליה ב״ר יוסף **קליגר**

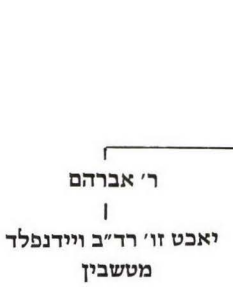
בנו של ר׳ יוסף קלוגר ראב״ד בוברקא מגזע הט״ז. גר כאברך בלבוב. **מנחת יוסף**, ד״ת ודרושים מלוקטים מצדיקים שונים, ובסימון מיוחד אלו ד״ת של אביו ואלו שלו. לבוב, דפוס עבריה, תרצ״ה, כד ד׳, עם הסכמת ש״ב ר׳ יהודה ליבוש באב״ד אב״ד פודוולוטשיסק. בפתח דבר כותב, שחלק מסר לו אביו ממה ששמע מכ״ו צדיקים עם רשימתם או שרשם מכתובים, וחלק שמע בעצמו.

ר׳ דוד קליגר

אמו אסתר שנישאה כנראה לר׳ צבי הירש אב״ד דרוהוביטש נכד המהר״ם מפדואה, היתה בתו של ר׳ מרדכי, שהוא ואחיו ר׳ שלמה רייצס נהרגו על קידוש השם בלבוב בשבת ח׳ אייר תכ״ד. כשהתיתמה נתגדלה על ברכי הט״ז אבי אביה, וכשנולד לה בן אחרי פטירתו, קראה לו על שמו. רבה של דרוהוביטש. בניו היו גם נכדי ר׳ יעקב אשכנזי אב״ד ירוסלב: א. ר׳ יוסף אב״ד גריידינג; ב. ר׳ אברהם אב״ד וישניצה.

ר׳ זאב וולף קליגר

מנגידי קראקא. נשא את שמחה, בתו מזיוו״ר של ר׳ משה ה״ש ב״ר דוד מקשנוב. בנם ר׳ חיים דוד הי״ד הנזכר במסעות ירושלים, נשא את בתו של ר׳ חיים ברוך ארנברג (ארזי לבנון, נז).



ר׳ חיים ב״ר ישראל קליגר

מטשבין (תקפ״ה*-תרנ״ט*)

בנו של ר׳ ישראל קלוגר אב״ד טשבין, ומילא שם את מקומו יותר מארבעים שנה. יש ונקרא ר׳ חיים מאיר. נסמך מרבי דובר מרדושיץ, מהדב״ח ומהתפ״ש. הרבי מרדושיץ אמר לאנשי קשנוב: למה באתם אלי, הלא יש עמכם ר׳ חיים טשבינר שהוא פועל ישועות. כל ימיו לא פסק מללמוד וללמד ברבים, עד רגע יציאת נשמתו. עבודתו ותפילתו היו במסירות נפש, אע״פ שכל ימיו היה מדוכא ביסורים. נפטר כנראה בתרנ״ט. ילדיו: א. ר׳ יוסף קלמן שהביא לדפוס את ספרו; ב. ר׳ אברהם, אבי ר׳ ישראל יוסף מגדולי חסידי הדב״ח. נפטר צעיר לפני תר״ס, וזו׳ חנה ברכה האריכה ימים עד לשואה הי״ד. לא זכה לראות בנישואי בתו יאבט לרד״ב ווידנפלד אב״ד טשבין; ג. זו׳ ר׳ יעקב לעווי סג״ל שמילא את מקומו ברבנות טשבין; ד. זו׳ ר׳ זוסמן אליהו אליעזר רוזנבוים. בתם מרים זו׳ ר׳ חיים הכהן אנגלנדר, אמה של שרה רבקה ליפשיץ שנפטרה ביום כ״ח ניסן תשכ״ב, אמו של המו״ל ר׳ אברהם שבתי.

פרי חיים, לקט מדרשותיו לשבת ומועדים. פאדגארזע, דפוס רש״ח דייטשער, תר״ס, ב, מו ד׳. המסכימים: ר״ש ה״ש מבאבוב (מלהיב לבות אחב״י בתוכחת מוסר, וסולל מסילה להורות דרך החיים... מהחסידים הגדולים והמפורסמים, והתחמם כל ימיו באור של הצדיקים בדורו); ר״מ הכהן ר״פ מליקובה בקראקא (ראיתי דברים ישרים מלהיבים ליראת אלקים). בהתנצלות בנו כותב, שלחולשתו לא היה יכול לכתוב את דבריו בעצמו, ורוב הספר מלוקט ממה ששמע מפיו בס״ג, ורשם ר׳ יוסף מנדלבוים מטשבין. מודה לש״ב ר׳ דוד קלוגר מטשבין נכד המחבר, שסייע לו לממן את ההדפסה.

אהלי שם, 412.

ר׳ חיים דוד ב״ר אברהם צבי קליגר

מגריידינג (תק״ס*-תר״י)

בנו של ר׳ אברהם צבי אב״ד גריידינג, וביום פטירת אביו בתקצ״א נתמנה למלא שם את מקומו. נפטר ביום י״ד טבת תר״י (ולא תר״ך). ילדיו: א. ר׳ יצחק יהושע שמילא את מקומו בגריידינג; ב. ר׳ יעקב אב״ד וישנה; ג. ר׳ משה אליעזר. מתלמידיו בגריידינג: ר׳ עזריאל רייכמן המזכירו בהקדמת ספרו קול ערב, תרס״ז; ד. זו׳ ר׳ נחום צבי, חמיו של ר׳ יוסף יצחק כ״ץ אב״ד יאנוב שליד לבוב (אהלי שם, 413). בניו כנראה גם: ה-ו. ר׳ שאול ור׳ מנחם מנדל בדרוהוביטש.

תשובה אליו: ישועות יעקב, אה״ע, לט בתקצ״ב. אולי הוא המ״מ דגריידונג שד״ת ממנו בתוך נחל אשכול תקס״ט.

ר׳ יוסף קליגר

דומ״ץ וראב״ד ישיש בבוברקא עד לשואה. אולי בנו של ר׳ יעקב אב״ד וישנה. נקרא קלוגר, ובטעות נכתב שהיה ממשפחת המהרש״ק. ת״ח מובהק ובעל הוראה, ענוותן ונוח לבריות. כשנפטר האב״ד רב״ז גלר בתרפ״ט ונתגלעה מחלוקת על כסאו, קבעו השלטונות שהוא יכהן ברבנות (פנקס, ח״ב, 66). נשא את פיגא רוזא, נפטרה לפני תרצ״ה, בת ר׳ יעקב היילפרין אב״ד סוקוליבקה. בנם ר׳ גדליה בלבוב מח״ס מנחת יוסף.

בוברקא, 25, 33.

ר׳ יוסף ב״ר דוד קליגר

בנו של ר׳ דוד אב״ד דרוהוביטש. בתקכ״ט נתקבל לרבנות גריידינג, ויסד בה שושלת רבנים שנמשכה יותר מק״ע שנה עד לשואה. נפטר ביום כ״א חשון תקמ״ט (זכרון צדיקים; מליצי אש, ב, חשון, קמג). מילא שם את מקומו בנו ר׳ אברהם צבי.

ר׳ יוסף ב״ר יצחק יהושע קליגר

מגריידינג (תר״י*-תש״ג)

בנו של ר׳ יצחק יהושע אב״ד גריידינג, ואחרי פטירתו בתרס״ה מילא שם את מקומו כרבה האחרון (באהלי שם, 227, בטעות: מתרנ״ח). תלמיד השו״מ (זולקיב, 426, מעלי עין). כיהן תחילה כדומ״ץ זאריב בגליציה. אחרי מלה״ע א׳ בלבוב עם ג׳ ילדים (בתרפ״א). נשא את רחל בת ר׳ משה באב״ד אב״ד מיקולינץ וקוזלוב. נפטרה ביום ח׳ אב תרפ״ה, ובעלה ספד לה בפרוזדור ביהכ״נ הגדול. במנויי צפנת פענח חדש תר״ן. הלך בדרכי אביו, נהג בתקיפות ובמקל נועם כאחד, ולא חנף לראשי הקהילה. ישב באהלה של תורה, וכולם הערכוהו. היה לו מנין מיוחד בביהמ״ד בו עסק בתורה עד חצות. פשוטי עם נהנו להתפלל עמו,

ולהתעודד משיחותיו. עבר נעילה לפני התיבה בקול נרגש. אסף מעות לקמחא דפסחא, והיה גבאי א״י. בפרוץ מלה״ע א׳ התנגד לבריחה מהעיר. דרש בביהכ״נ נגד הפקעת שערים, והשתתף בטקסי הכנסת ס״ת לשני בתי כנסת בעיר. בר״ה ת״ש עבר לפני התיבה שחרית בביהמ״ד, והנאצים ירו פנימה. בתחילת תש״א השתתף בקידוש אצל אחד התושבים. בסוף השנה התנפל עליו הרשע ויסרנד, וגזז לו את הזקן. הרבי מפרוכניק סיפר כי נורה ונהרג ביום ב׳ חשון תש״ב, אבל יש עדויות שנשלח ברכבת לבלזיץ עם כאלפיים וחמש מאות מבני קהילתו, ונספו למחרת ביום ז׳ אלול תש״ב (שו״ת בית אבי).

ילדיו: א. ר׳ משולם ישכר מקראקא; ב. ר׳ משה׳לה. אירס בתרס״ט את עלא גראבער מקראקא, וברכות ידידיו בהמצפה, ה׳ אב, 6. נשא את בלומא בת ר׳ יצחק באב״ד, ב״ר יהושע השל אב״ד טרטקוב; ג. ר׳ חיים. אירס בתרע״ח את שפרה רוזמרין מלנצוט. ברכת ידידו ר׳ פסח פרובסט, המצפה, כ״ה תמוז, 1; ד. ר׳ יצחק יהושע; ה. איידל. נישאה בשנית לרחצ״ה גלזר ראב״ד פשמישל; ו. דינה זו׳ ר׳ מרדכי ברל. נספו עם משפחותיהם הי״ד, וכן ר׳ יהושע קליגר ובתו, דינה ומשפחתה.

תשובה אליו: חבצלת, תנינא, לב בתרצ״ג. מכתבו בתשובה כהלכה, 66. בקשתו בתרפ״א מעזרת תורה, זכרון בספר, 77.
גריידינג, 25, 30, 35, 43, 46, 54, 59, 84, 89, 90, 93, 118.

ר׳ יוסף בריש קליגר

מחסידי צאנז בפודגורזע. בניו: א. ר׳ ישעיה. מחסידי בלז בגורליץ. ההדיר את ספר בעלי הנפש להראב״ד עם חידושיו; ב. ר׳ מנשה בפודגורזע. חתן רח״י ירוחם מאלטשטט. בנו ר׳ יעקב, תלמיד ש״ב רד״ב ויידנפלד שהשיב לו: דובב מישרים, ח״א, קלו בתרצ״ב.

ר׳ יעקב ב״ר חיים דוד קליגר

בנו של ר׳ חיים דוד אב״ד גריידינג. רבה של וישנה. אולי בנו הוא ר׳ יוסף ראב״ד בוברקא.

תשובות אליו: טוט״ד, קמא, ש, השמטות, ב (נזכר), כנויי נדרים, לד ע״א (נזכר), קנאת סופרים, יג ע״א; שו״מ, קמא, ח״א, קמה, תליתאה, ח״א, י׳, ח״ב, כז בתרי״ז-תרכ״ג.

ר׳ יצחק יהושע ב״ר חיים דוד קליגר

מגריידינג (תקע״ט-תרס״ה)

נולד בשנת תקע״ט לאביו ר׳ חיים דוד אב״ד גריידינג, ואחרי פטירתו בתר״י עלה על כסאו לחמישים וחמש שנים. גדול בתורה, ובקי בהויות העולם. איש שלום, ואהוב לכל. בתקופתו בנו את ביהמ״ד המפואר, ובו אוצר ספרים גדול. יסד בתרכ״ז ישיבה שתלמידיה נתפרסמו כת״ח מובהקים. השגיח אישית על הנעשה בה, ובחן פעמיים בחודש. השתתף באסיפת הרבנים בלבוב, לחיזוק הרבנות, החינוך וחברת מחז״ה. נפטר ביום ב׳ כ״ד אייר (ולא אדר) תרס״ה בן פ״ו, ובניו ספדו לו בבית הכנסת.

נשא את דינה בת ר׳ משולם ישכר הורביץ אב״ד סטניסלב. ילדיו: א. ר׳ יוסף ממלא מקומו בגריידינג; ב. ר׳ מאיר אב״ד קרקוביץ; ג. גיטל חיה שרה זו׳ רצ״ה אשכנזי האדמו״ר מסטניסלב בוינא. נספו בשואה, ושרד בנם רבי משולם בלונדון; ד. דבורה זו׳ השניה של ר׳ אהרן ה״ש אב״ד בילין. יש מוסיפים: ה. ר׳ פנחס. אולי הוא אבי ר׳ ליבוש שהתארס בתרס״ו, וידידיו ברכוהו בהמצפה.

תשובות אליו: חמיו, בר ליואי, ח״א, או״ח, א, ח״ג, או״ח, יג; שו״מ, קמא, ח״א, רסח. בחותמי תרכ״ט למען הדב״ח, ומחז״ה, כ״ז כסלו תרמ״ז. במנויי ספרים רבים.
המצפה, כ״ח אייר תרס״ה, 5; אהלי שם, 227; רצ״ה הורביץ, ברכה משולשת, תרצ״ה, 115; גריידינג, 21, 42, 58; לא נותקה, 583/4.

ר׳ ישעיה קלוגר. ת״ח בגורליץ.
במשתתפי הלבנון, א, תרפ״ח, סי׳ י׳.

ר׳ ישראל ב״ר חיים קליגר

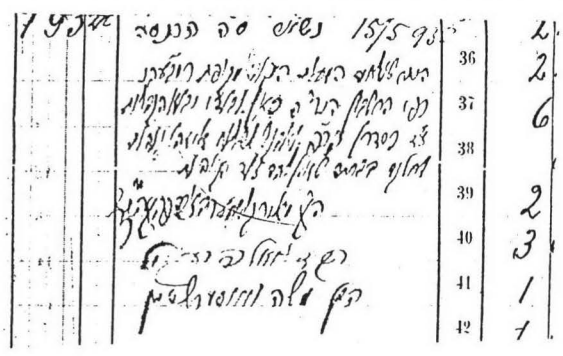
מטשבין (תק״ל*-תקפ״ו)

בנו של ר׳ חיים אב״ד קשנוב. הסתופף בצעירותו בצל המגיד מקוזניץ והחוזה מלובלין. ר׳ שלמה חריף אב״ד קשנוב העיד עליו כמו גאונים אחרים, שהיה ראש עולם ולא ניכר לרבים. כינוהו הצדיק, אריה דבי עילאי. רבה של טשבין. נפטר ביום כ״ז שבט תקפ״ו (דבר יום ביומו קנולר). נכדו ר׳ יעקב לעווי סג״ל אב״ד טשבין כותב בהסכמתו לספר פרי חיים, שהיה דורש בנגלה ובנסתר, והכותבים רשמו מעט רק מה שהבינו.

ר׳ מאיר ב״ר יצחק יהושע קליגר

מקרקוביץ (תרכ״ז-תש״ב)

נולד בשנת תרכ״ז לאביו ר׳ יצחק יהושע אב״ד גריידינג. חתם מדוברומיל על תורת הרא״ם תרנ״ח.



חתימת הרב מאיר קליגר מקרקוביץ על משלוח המעות לא״י. אחריו חתמו הגבאים ר׳ דניאל פרנקל ור׳ משה וסרשטיין

דומ״ץ אצל אביו בגריידינג, ומתרס״ו (ולא מתרס״ז) אב״ד קרקוביץ שליד מושציסק (אהלי שם, 285). ר׳ יצחק געלעס נכד האב״ד הקודם והרבי מחוליוב, הודיע שהתפשר עם ראשי הקהילה, ואין לו שום טענות נגד הרב החדש (מחז״ה, י״ז אלול תרס״ו, 7). במלה״ע א׳ שהה בוינא. גבאי א״י בעיירתו. נספה בתש״ב. נשא את בתו של ר׳ נפתלי הורביץ אב״ד דמביץ. ילדיו: א. ר׳ משולם ממלא מקומו בקרקוביץ ורבה האחרון הי״ד; ב. ר׳ שלמה אב״ד טשען; ג. סאשי זו׳ ב״ד ר׳ אשר אנשל אשכנזי ברצ״ה מסטניסלב.

מכתבו בתשובה כהלכה, 208. במשתתפי רבותינו שבגולה, נ. פנקס, ח״ב, 492 (הורביץ!).

ר׳ משולם ישכר ב״ר יוסף קליגר

מקראקא (תר״ם־תש״ב)

בנו של ר׳ יוסף אב״ד גריידינג. נשא את אידל (ולא גיטל), בתו הבכירה של החסיד החרשתן ר׳ אליעזר ב״ר מרדכי דוד פסל מגורליץ, נפטר ביום ו׳ אד״א תרפ״ט, וזו׳ הינדא יוכבד בת ר׳ אלכסנדר, נפטרה אב תרצ״ט. עבר בתרפ״ה לקראקא לנהל את בי״ס תחכמוני. מורה לגמרא ופוסקים, והאציל מרוחו על מאות תלמידים. ת״ח מופלג, ונועד למלא את מקום אביו בגריידונג. מרביץ תורה להמונים, ובעל ידע נרחב בחכמת ישראל ושאר המקצועות. בעל קורא אומן, ובקי בדקדוק. נואם מבריק מהמעולים בעיר, סופר בחסד בכח הסברה, בעל הופעה מכובדת, ומעורב בדעת עם הבריות. דרשן קבוע בביכ״נ ציפרס, ורב ביהמ״ד של המזרחי בו התפללו מאות. ש״ץ מעולה בעל קול נעים. בעל השפעה רבה בחוגים רחבים שהוקסמו מאישיותו וממידברותיו. שנים רבות חבר ועד הקהילה בו שלטו החרדים והמתבוללים, ולכן לא אישרוהו רשמית כרב ודיין, אבל נחשב מנהיג רוחני למזרחי בעיר, ומתוה דרכו של השומר הדתי. ממנהיגי המזרחי לו עשה נפשות, וחבר הועה״פ בגליציה המערבית ושלזיה. אחרי מלה״ע א׳ יסד את הסניף בגריידינג, והרצה תדיר בסניף בגורליץ. פירסם מאמרים בבת קול, התור, ההד, בחתימת רב תחכמוני. בכיבוש הנאצי הועבר לגיטו, ואח״כ נסע לגורליץ בה עבד בפרך ג׳ שנים בביהח״ר ללבנים של חמיו. עם חיסול יהודי המקום נספה ביום כ״ח אלול תש״ב



הרב משולם ישכר קליגר

בעזהשי״ת.

יעלה
לאור הספרים
של משולם ישכר
איש המאגר

ספר
מזון רוחני

שלשים ושלשה דרושים על ספר בראשית ושמות

מסודרים בארבע מערכות:

א) מזמרת הארץ — ג) גלות וגאולה
ב) מצוקי ארץ — ד) סגולת ישורן

מאת הרב המפורסם מוהר״ר משולם ישכר קליגר
יושב בשבת תחכמוני בקראקא

בן לאאמו״ר עט״ר הרב הגאון המובהק שלשלת היוחסין פאר הדור
כש״ת מוהר״ר יוסף שליט״א
האבד״ק גריידינג והגליל יצ״ו.

קראקא תרצ״ז לפ״ק

בהוצאת המחבר. — דפוס „רניסנס״ קראקא, רחוב סטאראוויסלנא 31

הקדשת המחבר לעקד הספרים של יח״ל

(תש״ג), עם זו׳ וילדיו: א. ר׳ יצחק יהושע ומשפחתו; ב. ר׳ ירחמיאל אליעזר (אינם שנים) ומשפחתו; ג. מרים. שרדה רק: ד. אסתר שברחה לרוסיה, ונישאה להרב יצחק אייזיק ליבס.

מזון רוחני, ל״ו דרושים על בראשית־שמות בד׳ מערכות: מזמרת הארץ, מצוקי ארץ, גלות וגאולה, סגולת ישורון. קראקא, דפוס רניסנס, תרצ״ז, ח, רמח עמ׳. בהתחלה הודעות תודה לגבאי שני בתי הכנסת בהם פועל. בהקדמתו כותב שמתכוין להוציא לאור על יתר החומשים וש״ס.

גרייזינג, 60־61; גורליצה, 130, 159; פנחס שינמן, אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ה, 450־451; אני לא סטשק, 42.

ר׳ שאול קליגר

בנו של אב״ד גריידינג ז״ל (ר׳ חיים דוד כנראה). משכיל שגר סביב ת״ר בדרוהוביטש, וחתם משם בתרמ״ה-תרמ״ו עם אחיו ר׳ מנחם מנדל. הדריך בנתיבי החכמה את זליג הכהן לויטערבאך יליד תקפ״ו, המוסר זאת בספר דרוהוביץ, 84.

תשובות אליו: לא״ג, בשמים ראש (הורביץ), נז; רמ״ץ, ח״ב, השמטות, יא בתרל״ב.

ר׳ שלמה ב״ר מאיר קליגר

בנו של ר׳ מאיר אב״ד קרקוביץ. חתנו של ר׳ ליבל הוכשטיין. ממקורבי חסידי בלז ובובוב. רבה של טעשין. נספה בשואה, ושרד בנו ר׳ שאול בלונדון.

תשובה אליו: מח׳ ש״ב, בינת הלב (תאומים), י׳ בתרצ״ז.

ר׳ שלמה מאיר ב״ר יוסף דוד קליגר

בנו של ר׳ יוסף דוד (ולא דב שנרשם בטעות בלא נותקה, 542) מקראקא. נשא בתרפ״ה את מרים שרה, נולדה ביום כ״ג תמוז תרס״א לאביה ר׳ חיים יצחק ירוחם אב״ד אלטשטט. נפטר בתרצ״ד, וזו׳ הובלה לבלזיץ ביום ד׳ י״ז חשון תש״ג עם ילדיה: נתן (תרפ״ו), אליהו (תר״ץ), בלומא יכט (תרצ״ג).

ר׳ שמשון קליגר

ראב״ד קמינקא, ולשם השיב לו: בית ישראל (כהנא), לג. אח״כ ראב״ד זולקווא (זולקיב, 233), ורשום שם בשנים תרנ״ט עד תרס״ז בה הגיע הרב פנחס רימלט (פאלקסקאלענדער. בטעות: שמעון קלוגר).

קְלַיִן

ר׳ ישראל נפתלי הירץ ראה לפי: קלינמן, ר׳ נפתלי הירץ

ר׳ מרדכי ליב ב״ר קלונימוס קלמן קלין

בנו של ר׳ קלונימוס קלמן מזבנא. חתנו של ר׳ דוד טעבל יפה מ״מ בקראקא, ומתרנ״ח לערך בעודו צעיר ממלא מקומו שם. בתרס״א ערך מסע נרחב בקהילות הונגריה, לגיוס כספים להדפסת ספריו. **אמרי יהודה**, על מדרשים תמוהים עה״ת על פי הקדמות גדולי הראשונים. קראקא, דפוס יוסף פישער, תרס״ב, א, מד ד׳. המסכימים: רחא״ל הורביץ (אני מכירו כי הוא לומד תורה מתוך הדחק, ומחדש חידושים באגדה דברים ערבים לאוזן שומעת, כי הוא נאה דורש); ר׳ משה ב״ר מרדכי יוסף אב״ד חוסט (דברים נחמדים, כפרים עם נרדים); ר׳ משה הירש פוקס מגרוסוורדיין. בהקדמתו הקצרה מבקש שיתמכו בידיו. בסוף רשימת המנויים מהונגריה. ההדיר בתרס״ו את ספר אשכול ענבים, דרשות עה״ת של ר׳ שאול כ״ץ ב״ר יחזקאל גרינפלד דרשן ודיין בקראקא, שנדפס תחילה בוורשא תקצ״ב עם הסכמות והקדמה.

ר׳ משה קלין ראה לפי: קלינקיט, ר׳ משה

ר׳ פרץ קלין. דומ״ץ טורקא.

תשובות אליו: מהרש״ג, ח״ג, קו בתרע״א; משנת אליעזר, תנינא, ד, יא, כח בתרס״ח-תרפ״א.

ר׳ שמואל קלין. גביר בלבוב מחסידי הדב״ח. זקנם של האחים הרבנים אלטר.

מכתבי הדב״ח אליו בתרכ״ו-תרל״ב, עטרת חיים, ח״ב, כט, פז, פט.

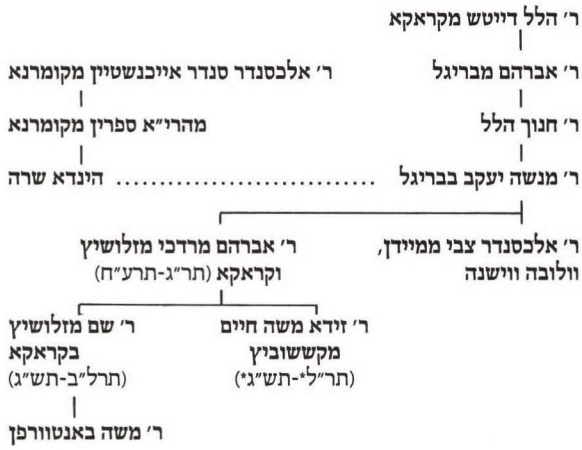
קְלַינְבֶּרְג

ר׳ אברהם אריה ליבוש. ת״ח בסקלט.

תשובות אליו: רבו, ארץ צבי, או״ח, יט, נד, אה״ע, ד.

ר׳ **שלום קלינברג** רבה האחרון של זלוזיץ. עמד בראש אגו״י המקומית. שיבושים אלו נכתבו בפנקס, ח״ב, 194, בחילוף עם ר׳ שם קלינגברג מזלושיץ.

קְלִינְגֶבֶּרְג



ר' **אברהם מרדכי** ב"ר מנשה יעקב **קלינגברג**

מזלושיץ וקראקא (תר"ג-תרע"ח)

נולד בקראקא בשנת תר"ג לאביו ר' מנשה יעקב מבריגל. התחנך על ברכי סבו מהרי"א מקומרנא שהסמיכו, לימדו לקרוא פתקאות, והביא ממנו ד"ת מילדותו באוצר החיים, דברים, קו ע"ב. גם הדב"ח הורה לו לקרוא בעצמו את הקוויטל שלו, והסמיכו להנהגה. נשא את בתו של ר' משה רוטנברג אב"ד סקוליע. נסע אל גדולי הצדיקים, ובשובו מהמגיד מטריסק עבר בתרל"ח בזלושיץ בה גרו רבים מחסידיו. הם הפצירו בו שיגור בעירם כאדמו"ר, ועל שמה



רבי אברהם מרדכי קלינגברג בתרע"ד

נקרא. עקב גזירת גירוש הנתינים הזרים, עבר בתר"ן לקראקא הסמוכה. עובד ה' בהתלהבות, ומאיר פנים בלבביות לכל אדם. המונים שחרו פניו. רודף שלום, ולא הקניט גם את מתנגדיו. נפטר במוצש"ק י"ט חשון תרע"ח (ולא תרע"ה, תרע"ז) בן ע"ה. בביתו הספידו בנו ר' שם, ובבית מדרשו ר' שלום טויב אב"ד פמורן. ההספד שנשא עליו רפ"א דמביצר ביום א' חיי לפני ביהמ"ד ר' ארון בהמאור ושמש, נדפס בספרו גבעת פנחס, דפים יד:-טו: הניח בכתובים את הספרים: אלפי מנשה עה"ת, עלי זית על תקו"ז, וחיבורים על שה"ש, המועדים, ושער היחודים. ילדיו: א. ר' זידא משה חיים אב"ד קשוביץ; ב. ר' שם שמילא את מקומו כאדמו"ר מזלושיץ בקראקא; ג. זו' רבי נחום אפרים.

המצפה, כ"ד חשון תרע"ח, 5; יעקב ישראלי (קולא), בית קרלין־סטולין, רפ-רפג.

ר' **אלכסנדר צבי** ב"ר מנשה יעקב **קלינגברג**

בכורו של ר' מנשה יעקב מבריגל. נרשם שהיה אב"ד מיידן, ובתרכ"ז רבה של וולובה בהגר. משם הוציא לאור בתרל"א עם אחיו הצעיר, את שו"ת זכרון דברים מזקנם ר' אלכסנדר סנדר אייכנשטיין מקומרנא. בח"ב דף י' מכתבו של זקנו מהרי"א אליו בתרכ"ז. נשא את בתו של ר' יעקב קלוגר אב"ד סנדובה וישנה, ואחרי פטירתו עבר למלא את מקומו. בניו: אלתר יונתן ומשה הלל.

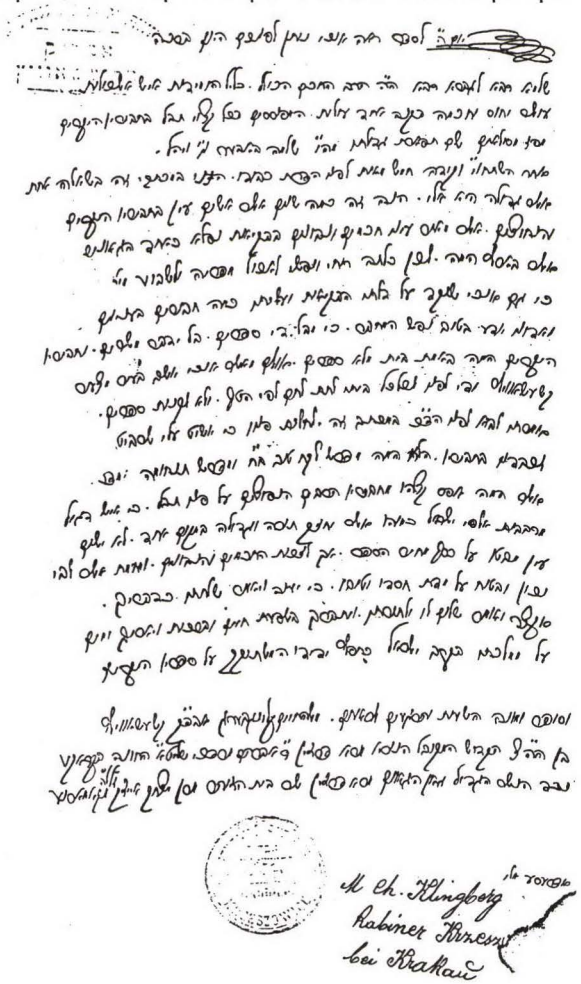
תשובות אליו: בית שערים, יו"ד, תלח בתרמ"ב; מהר"ם שיק, יו"ד, עו-עח, קעט, ער, חו"מ, ג בתרכ"ז-תר"ל.

מארמארוש, סו, 404.

ר' **זידא משה חיים** ב"ר אברהם מרדכי **קלינגברג**

מקשושוביץ (תר"לי-תש"ג)

בכור לאביו ר' אברהם מרדכי האדמו"ר מזלושיץ בקראקא. אב"ד ואדמו"ר בקשושוביץ שליד קראקא



בקשת רמ"ח קלינגברג מר"ש בובר לשלוח אליו חינם את ספריו, כי בעיירתו הקטנה הוא מכלכל בקושי את משפחתו. "גם אנכי שוקד על דלתי הבקיאות, ועשיתי כמה חיבורים בענינים אלו"

(ולא עבר לפשמישל). נכתב אליו: חכם מושלם וחביב לכל. נספה בשואה עם משפחתו.

מכתבו בתשובה כהלכה, קו ע״א. בקשתו בתר״ף מעזרת תורה, **זכרון בספר**, 120.

ר׳ מנשה יעקב ב״ר חנוך הלל **קלינגברג**

בנו של ר׳ חנוך הלל, ב״ר אברהם דומ״ץ ואב״ד בריגל (אבי זקנו של ר׳ אברהם שטיל בקראקא שנפטר ביום י״ב חשון תרע״ח), ב״ר הלל דייטש הדיין בקראקא. יחוסו הגיע גם לט״ז, ב״ח, תוי״ט, מג״ש ומהר״ם. נשא את הינדא שרה בת מהרי״א ספרין מקומרנא, ב״ר אלכסנדר סנדר אייכנשטיין מקומרנא. בניו: א. ר׳ אלכסנדר צבי הבכור אב״ד מיידן ווילובה ווישנה; ב. ר׳ אברהם מרדכי האדמו״ר מזלושיץ בקראקא.

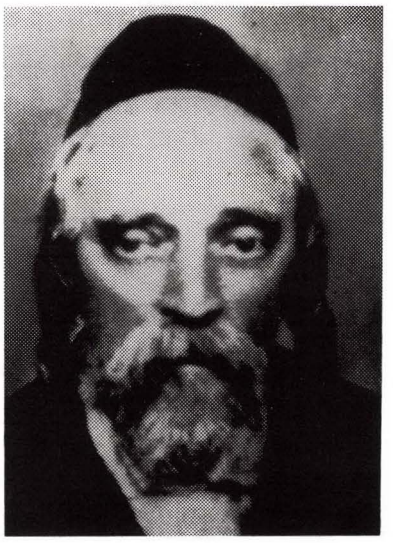
ר׳ צבי הירש קלינגברג. אב״ד לאנטשין.

תשובה אליו: אמרי דוד, ע בתרצ״ב.

ר׳ שם ב״ר אברהם מרדכי **קלינגברג**

מזלושיץ בקראקא (תרל״ב-תש״ג)

נולד בסקוליע (ולא בזלושיץ) בשנת תרל״ב (ולא תר״ל) לאביו רבי אברהם מרדכי. זקנו מהרי״א מקומרנא שהיה מגלה כל ליל ר״ה מי יהיה המליץ על ישראל באותה שנה, אמר כי השנה יהיה שם בן נח, והראשון שיוולד במשפחתו ייקרא על שמו. מילדותו נתגלה כשקדן וידען בנגלה ובנסתר, ויראתו קודמת לחכמתו. לא דיבר דברים בטלים, ולא הפסיק ממשנתו. אחרי חצות הלילה הלך לטבול. שחרית התפלל כותיקין במתיקות ונעימות כמונה כל מילה, ולא ברעש ותנועות. כשסיים למד את שיעוריו בנגלה ובנסתר



רבי שם קלינגברג

עד חצות, וטעם פת שחרית. בשתים התפלל מנחה, ולימד תלמידים עד תשע וחצי בערב. התפלל ערבית, והלך לסעוד אצל זקנו. אח״כ שב ללימודו רוב הלילה, בקול נעים ומושך. דודו הדמשק אליעזר אמר, שבכל יום מוצא אותו בהיכל גבוה יותר.

נשא את שלאמצי (נספתה ביום כ״ד אד״ב תש״ג), בת ר׳ ישראל הורביץ אב״ד וייסליץ (היא״צ כ״ד אד״ב), בנו של רמ״מ ברא״ח מלינסק ברנ״צ מרופשיץ, וחתנו של ר׳ משה אבא בר מאיסטריק, ב״ר בריש ב״ר שמואל זנויל מליטוביסק. נסע אל המגיד מטריסק, וקיבל ממנו. בתר״ן עבר עם אביו לקראקא. האב״ד רחא״ל הורביץ הסמיכו אחרי שבחנו במשך ד׳ שבועות, ומצאו בקי בע״פ בדברי רוב הראשונים. בתרנ״ז הוציא לאור עם אחיו הגדול את ליקוטי ש״ס מהאריז״ל, עם הקדמתם.

כשנפטר אביו בתרע״ח, מילא את מקומו כאדמו״ר מזלושיץ בקראקא. ביתו שימש מרכז לתורה וחסידות, ונהרו אליו מהעיר ומחוצה לה. בני עליה הדריך בנתיבות הקבלה, ופשוטי עם שאבו ממנו מלוא חופניים קדושה ועידוד. כל ימיו אוהב שלום ורודף שלום, בורח ממחלוקת ומפוליטיקה. מקורב לאגו״י, אך לא התערב. מכבד ת״ח, וידיד לכל אדם. מתון ומסודר בהליכותיו, ושוקל דבריו בפלס. לא השתמש באף אחד, ולא העליב אפילו ילד קטן. לא ידע כעס מהו, וחיפש את הנקודה הטובה בכל אחד. גאון בהצנע לכת והסתרת צדקותיו. כל הזמן לא פסק מלימוד וכתיבת חידושים ודרושי קבלה ממעינותיו ששפעו, גם בעת שקיבל כל יום קהל שעתיים בחביבות והתעניינות רבה, במיוחד בנדכאים ומרי נפש. גדולי תורה הסבו לשולחנו, ואלו שהתארחו בעיר בקרוהו להשתעשע עמו בשיחת תורה (כגון ר״מ זמבה). מח׳ רא״מ מגור אמר שרוה״ק מתנוססת בו, וכשכתב אליו ציין: קדוש ייאמר לו. המנח״א אמר, שמכל בני דורו אינו מוצא שפה משותפת כמו שאתו. האדמורי״ם מרדזין וסוכטשוב חרדו לקראתו, וגאוני הגר הזכירוהו בסילודין. נתפרסם כאחד מגדולי צדיקי הזמן. כשרבי שמעון מזליחוב שמע פעם ד״ת ממנו, קפץ ואמר על כך דברים מופלגים.

בכניסת הנאצים וחיפוש הגיסטפו אחריו, הסתתר שנתיים בנפולומיץ הסמוכה. כשנגזר להתרכז בערים הגדולות ונאלץ לעבור לגיטו קראקא, נפרד מבני העיירה בבכיות רבות. המשיך בבונקר את שיעוריו הקבועים, וכעבור כמה חודשים הועבר למחנה פלשוב בו עשה את הפורים והפסח. כתב לבנו שבמחנה קובל הסמוך, על רציחתן של זו׳ ובנותיו מתוך מסירות נפש לצניעותן וטהרתן. לרגל מצב בריאותו הוכנס לבי״ח. הפסיק לשורר זמירות בשבתות, אבל המשיך לעסוק בתורה ובחסד ועידוד למעונים. ביום כ״ח (ולא כ״ה) ניסן תש״ג נברר יחיד לרחבת ההשמדה,

והופשט עירום. לפי נוסח אחר יהודים חיפו עליו ועל עוד רבנים והצליחו לפעול שיחזירוהו, אבל מיד נקרא לשוב. ביקש מהרוצחים להשאירו בכתונת וטלית קטן, התעמק במחשבותיו, ובנשאו עיניו לשמים זעק הריני כפרתם של ישראל. אמר וידוי, כיסה בטלית קטן לקריאת שמע את פניו שזהרו באור מופלא, וכך נורה לעיני צאן מרעיתו.

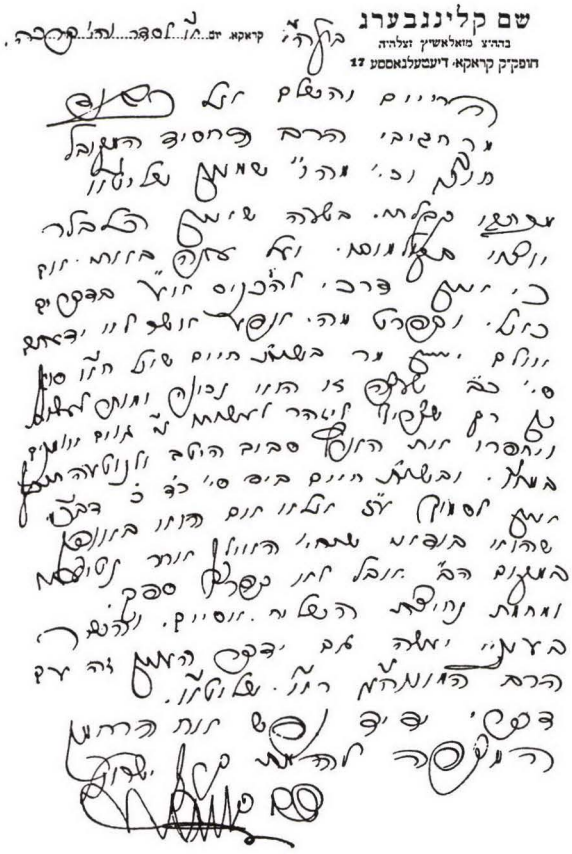
ילדיו: א. ר׳ מנחם מנדל נשיא אגו״י בקראקא. נספה ביום י״ב תשרי תש״ג. כמו״כ זו׳ חוה, בנם יצחק אייזיק יהודה יחיאל, ובתם לאה; ב. הינדא שרה. נספתה ביום כ״ד אד״ב תש״ג, עם בניה אברהם מרדכי ונחום אפרים; ג. ראדיל. נספתה באותו יום עם בתה רייזא ובנה יהודה אריה ליב שלום. אחת מהן זו׳ ר׳ נח יוסקוביץ. שרדו בניסים: ד. ר׳ משה האדמו״ר מזלושיץ בברונקס ובאנטוורפן, מח״ס ברכת משה עה״ת. זו׳ אלטע רחל בת ר׳ פנחס שלום רוטנברג האדמו״ר מקאסאני נכד העט״צ והבמ״ח; ה. ר׳ יצחק אייזיק ומשפחתו בניו יורק. הציל את כתבי אביו. נשא את דבורה לאה שניאורסון. נפטר בן צ״ו ביום ד׳ שבט תש״ן, ונטמן בהר המנוחות.

היו לו אלף וחמש מאות ספרי שו״ת וחידושים, ושמונה מאות ספרי קבלה וחסידות, גדושי הערות משלו בשוליהם. חיבר ספר גדול בקבלה, וכשהראהו לרבי מגור אמר לו שעדיין לא איכשר דרא, ולכן לא נדפס. רצה להדפיס כתבי קבלה של זקנו מהרי״א מקומרנא, והתכתב על כך עם מקובלי הספרדים בירושלים. ערך פירוש אהלי שם על כל הזוה״ק, תיקונים וספרא דצניעותא. כמו״כ: ערכי הכנויים על כ״ב אותיות התורה, ובו אלף ערכים על האות א׳ בלבד. ראה עצמו בחיבוריו תלמידו של הבני״ש, והגה הרבה בתורת הגר״א. חסידי אמת אמרו, שהיה בו ניצוץ מנשמתו של ר׳ שמשון מאוסטרופולי.

אהלי שם עה״ת והמועדים, ירושלים, דפוס התחיה, תשכ״א, קצב עמ׳. בהתחלה הנצחות; הסכמת רד״ב ויידנפלד בה כותב: והם רק שרידים מתורתו אשר היה כמעין המתגבר, ופומא ממלל רברבן להלהיב את בני ישראל לתורה ויראת השם; פקסימיל מכתבו אל המקובל ר׳ שמעון ענגלנדר. בהקדמת בנו המהדיר ר׳ משה מוסר תולדותיו, וממי קיבל הליקוטים שבספר. בעמ׳ קלה שער ספרו שלו: **ברכת משה** עה״ת.

קונ׳ **כתבי שם** ממנו, עם מגילת סתרים למהרי״א מקומרנא בהתחלה, וקונ׳ שיחות קודש מהאדמו״ר מטהאש בסוף. קרית טאהש קאנאדא תש״ן, עמ׳ מו-סג.

רח״י ברל, ריי״א מקאמרנא, 143-148; אדמו״רים שנספו בשואה, 287-289; אלה אזכרה, ז, 266-270; בית קרלין-סטולין, רפג-רפז; הגבורה האחרת, 131-136.


שם קלינגבערג
בהה״צ מואלאשיץ זצלה״ה
הופקיק קראקא, דיעטשלאנסטע 27

תשובת רבי שם קלינגברג לשאלת המקובל רבי שמעון ענגלנדר בדבר נטיעת עצים

קְלַיְנְהֶנְדְלֶר

ר׳ אברהם קלינהנדלר

ראב״ד בוכניה. אחיו הצעיר של ר׳ דוד אב״ד זבורוב, אשר בנו ר׳ שלמה בירך את דודו לנישואי בתו (מחז״ה, ה׳ אדר תרע״ב, 3).

ר׳ דוד קלינהנדלר

מזבורוב (תר״י-תרע״ו)

משלשלת היוחסין. בא בתרנ״ד מגליציה המערבית, לכהן כרבה של זבורוב על מקום רנג״י דים. היה קודם בלנצוט, ואב״ד ויברניפקה. בביתו נערכו חגיגות סיום הש״ס. בפרוץ מלה״ע א׳ גלה לוינא עם ג׳ נפשות ממשפחתו. נפטר שם בתרע״ו לערך (בתוך הגולה, ל). ילדיו: א. ר׳ שלמה שמילא את מקומו בזבורוב; ב. ר׳ יעקב; ג. ר׳ אלעזר; ד. בן; ה. זו׳ ר׳ בן ציון שליטא שישב על כסאו בזבורוב; ו. זו׳ ר׳ לוי יצחק

הרמלין ראב״ד אלסק ואב״ד פודקמין, לו נתארסה באדר תרע״ד.

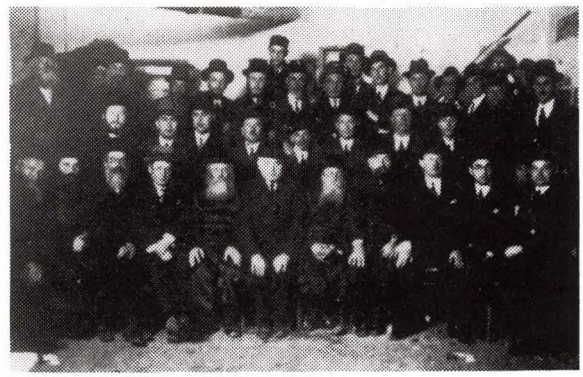
תשובתו לר׳ שלמה כ״ץ אב״ד הלברשטט, אהל משה, ח״א, סב. במשתתפי אהל מועד, ח״א, 26, ל: לז: ח״ב, א. כג: לג-ע״א. עודד את אסיפת הרבנים בקראקא תרס״ג, ושלח את הצעותיו. השתתף בועידת סנדובה וישנה באלול תרס״ז, וחתם נגד תנאי בנישואין. מכתבו בתשובה כהלכה, 94. מכתבו נגד הציונות, דובב שפתי ישנים, ח״ג, רכא-רכג.

זבורוב, 28, 198-199, 206.

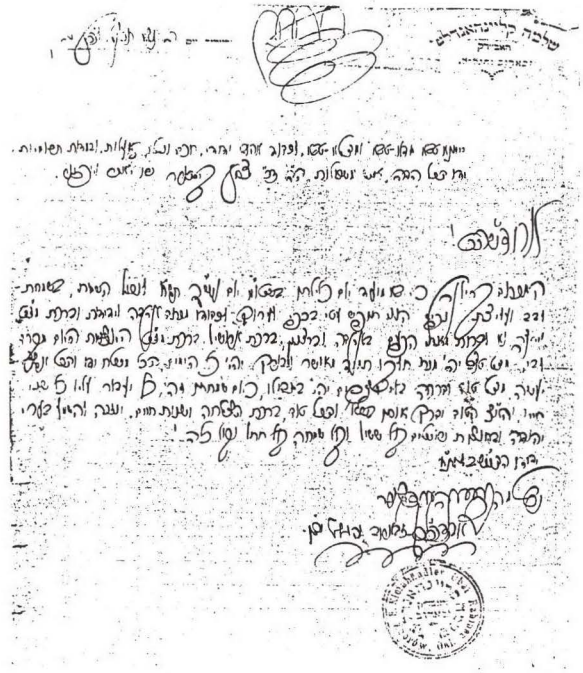
ר׳ שלמה ב״ר דוד קלינהנדלר

מזבורוב (תר״ס-תש״ג)

בנו של ר׳ דוד אב״ד זבורוב. בשובו אחרי מלה״ע א׳ מוינא בה נפטר אביו, ראה כי בינתים החל לכהן



קהילת זבורוב נפרדת מאהרן זופניק (במרכז) בתרצ״ו. מימינו הרב בן ציון שליטא. משמאלו הרב שלמה קליינהנדלר



ברכת מזל טוב מהרב שלמה קליינהנדלר לד״ר יצחק קיסטר לנישואיו

בזבורוב גיסו ר׳ בן ציון שליטא. פרצה מחלוקת עזה ביניהם, בית דין פסק לטובתו, ואעפ״כ קיבלה הקהילה את שניהם. לבסוף השלימו ונעשו מחותנים. ת״ח בעל מידות תרומיות, רודף שלום ומנהל עדתו בנועם. התפלל בביהכ״נ הגדול או בקלויז סטרטין. השתתף בתרפ״ח בועידת הרבנים בלבוב. בשלטון הנאצים אולץ לחלל מצבות בבית הקברות בו קבורים אבותיו, ולהעמיסן על עגלה כדי לרצף בהן את רחובות העיר. אחרי אמירת קדיש ובקשת מחילה החל בעבודה. נספה עם כל משפחתו. ילדיו: א. ר׳ דוד; ב. ר׳ משה חתן דודו רב״צ שליטא. השיב לו כבחור, אהל משה, ח״א, סד. שניהם נספו ביום ג׳ סיון תש״ג; ג. אבא; ד. גולדה; ה. ריזל. שלושתם נספו ביום כ׳ תמוז תש״ג. אחת היתה נשואה לאברך ר׳ מאיר צוייג.

תשובות אליו: לדודי, אהל משה, קמא, טו; אמרי דוד, א, מה, קא, קפה בתרפ״ו-תרצ״ב. מכתבו מתרפ״ט בראש תקנת רבים.

זבורוב, 176, 249, 258, 323-326, 354-355.

קְלַיְנְמַן

ר׳ אלעזר מאיר

שו״ב בסטריזוב סביב תרנ״ט, ואח״כ בוישניצה. לבסוף דומ״ץ ושו״ב טעשין. נשא את חיה בת רבי אליעזר ירוחם ברון חתן הדב״ח, ב״ר ישראל יצחק בן הסבא מרדושיץ. גדלה בבית ר״ש מבאבוב שהיה השדכן. הרבי משינאווא אמר עליו, שמשיניבה עד לבוב אין ת״ח כמוהו.

תשובות אליו: מהר״ש ענגל בתרפ״ד, עטרת חכמים (חב״ד), תשמ״ג, לו-לז; מהרש״ם, ח״ג, רח לוישניצה.

ר׳ שלמה דב בנו נולד בתרס״ט. יחוסו הגיע גם לר״נ מרופשיץ, ור׳ ראובן הורביץ בעל דודאים בשדה. עד הבר מצוה גדל בבית רבי אלעזר מאושפיצין, וממנו סיגל לו הנהגה של חומרות רבות. נסע ללמוד אצל רד״ב מטשבין, שהרשה לו ללמד בחורים מבוגרים. נסמך ממנו ומר״ש פירר. למד גם אצל ר׳ מרדכי דוד הורביץ אב״ד אולינוב. נשא את בתו של ר׳ מרדכי יוסף ספיר ראב״ד צאנז. נתקבל כשו״ב ברוזוודוב. התקרב לאדמור״י הסביבה כמו בלוזוב, סטיטשין ופלנטש. נסע כמקורב אל רב״צ מבאבוב. גבאי א״י. עובד ה׳ בדביקות, שקוע בתורה ותפילה. כשהוגלה לסיביר בפרוץ מלה״ע ב׳, שמר בעקשנות על כל הגדרים. איבד במלחמה את בנו אלטר מרדכי יוסף, ובתו איטא. בשובו לפולין נתקבל כדומ״ץ בגלייוויץ, וטיפח את שארית הפליטה. בהגיעו לפריז כראש השובי״ם בנה מקוה ות״ת, והרבה במעשי עסקנות וחסד. התידד עם ר׳ איציקל מפשוורסק והרב מקראסנא. רבו מטשבין רצה שיעלה לארץ לתפקיד רבני, ולא איסתייעא מילתא. מתשי״ד בויליאמסבורג,



הרב שלמה קליינמן (משמאל) עם ב״א ר׳ יהושע הלר

מקורב לאדמורי״ם מסקווירא, באבוב, וסטמאר שרצה להעמידו בראש רשת הכשרות. מתש״ך בלונדון בד׳ אמות של תורה ותפילה, בבית חתנו הנגיד ר׳ שמואל יהודה (לייבל) סטמפל. נודע כאחד מיחידי סגולה בדור, מהטיפוס החסידי הישן. צם משבת לשבת, ולא טעם בשר אפילו בשבת ויום טוב. בעל תפילה ובעל תוקע בבימ״ד המתיבתא, ובתפילותיו החמות והממושכות עורר לבבות רבים. רב חסד, אהוב בכל החוגים, ובאו להתברך ממנו. ביו״כ האחרון נערך לו מנין בביתו לחולשתו, וקידש הלבנה בכוונה. נפטר בעש״ק י״ב תשרי תשמ״ט בן שמונים, ונטמן בהר הזיתים ליד הרבי מזוויהל. ספדו לו בלונדון רח״ה פדווא, ר״א היילפרין וחתנו, ובירושלים רב״ש שניאורסון, ובן אחותו ר׳ יהושע הלר בשם כולל גליציה.

תשובה אליו: דובב מישרים, ח״ג, צ.
דער איד, עש״ק לך תשמ״ט, 30.

ר׳ אשר ב״ר אברהם **קלינמן**
מדוברומיל (תק״ס-תר״ץ)

נולד בליטא לאביו **ר׳ אברהם** (נפטר לפני תרי״א), שנולד בווילנא לר׳ אשר אנשיל (נפטר לפני תקע״א) והיה מ״מ כמה קהילות ברייסן (לפי בנו: אב״ד בקהילות חשובות) ולבסוף מ״מ במינסק. בסוף ימיו

נסע לא״י עם זו׳ שפרינצא, נפטרה לפני תקצ״ז. חיבר ספר נדיר: עמוד הימיני ח״א, דרושי מוסר על ז׳ עמודים: יראה, תורה, עבודה, גמ״ח, ענוה, תשובה, הספדים. מינסק, דפוס ר׳ שמחה זימל ב״ר יחזקאל ז״ל, תקע״א, סו ד׳. המסכימים: האב״ד ר׳ חיים ישראל בר״י ליב מירקש לבעש״ב (ראיתי שהולך בדרך ישרה שדרכו בו מפרשי התורה הקדמונים... בסוף קצת מחידושיו בגפ״ת, מה שהעלה בפלפולו הזך עם תלמידים המקשיבים לקולו); ר׳ חיים מוולוזין (רב חביבי כחותם על לבי... במקח א׳ רובל כסף); ר׳ אברהם אבא פאסוועלר מוילנא (הרב הגדול המובהק בתורה, ובעל סברה ישרה... כאשר אסהידו ביה טובא... וגם היה לי פתחון פה עמו, ומצאתיו איש כלבבי מופלג בתורה); ר׳ שאול ב״ר יוסף מוילנא (גם אנכי ידעתי את האיש ואת שיחו. מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר... שני חלקים באגדה ובגמרא). הקדמתו בהלכה ובאגדה. בדפים ס-סג ההספד שנשא על הגר״א.

הבן נכד הרמ״א. נסמך בבחרותו מרא״א פאסוועליר מוילנא, להיות מורה ודאין אף בקהילות חשובות. כיהן כרב בקהילות מאלאדעצנא ווידז. כשגורש מליטא לפני תקצ״ג, שם פניו לארץ. בדרך נתעכב שבועות אחדים בלבוב, בבתיהם של ר׳ חיים דובר סג״ל מודלינגר, זו׳ רחל וילדיהם, ושל רצ״ה ויינרט, זו׳ צעשא וילדיהם. התרועע עם גדולי המדינה. לבסוף גר בדוברומיל כאב״ד, עם בנו ר׳ (ישראל) נפתלי הירץ.

מעדני אשר, הלכות שבת יו״ט וחוה״מ בקצרה, מלוקטות מפוסקים קדמונים ואחרונים. למברג, דפוס חיה זו׳ רנ״ה גרוישמאן, תקצ״ז, ב, ס׳ ד׳. בהסכמת הישועות יעקב מתקצ״ג כותב, שהמחבר הביא לדפוס סידור תפילה עם הרבה דינים מלוקטים ברוב הלכות או״ח, וכן חלה ואבילות ביו״ד, וכשהגיע כעת להלכות שבת עשאם חיבור נפרד. בהקדמה מבכה המחבר את מר גורלו לאבד מנוחת הנפש בעירו, הונו ורכושו, ולהיות מגורש ממולדתו. דורך בעקבות החוו״ד בדרך החיים, ומוסיף עליו. מציין מקורותיו, והמוקף בסוגריים משלו. שלח את הנדפס לצנזור בוינא, וכבר נדפסו י״ט גליונות מסידורו, ועצר מכובד ההוצאה. מקוה להדפיס גם יו״ד, עם המפרשים ולקט הפוסקים. בסוף ההקדמה מחידושיו ליו״ד. מסודר לפי נושאים באותיות זעירות. בסוף: מחידושי גפ״ת שלו; תודה למיטביו שאיכסנוהו; צורות גיאומטריות.

סודר מחדש בשם **מעדני שבת** לרמז על תוכנו, עם הגהות ותיקונים ע״י כולל ומכון פני שבת, ירושלים, דפוס העברי, תשל״ח, יג-רצו עמ׳. בהקדמת ר׳ יהושע סג״ל דייטש נשיא המכון כותב, שבספר אכן מקורים ועיקרים חשובים, וסודר באותיות מרובעות, עם פרקים, סימנים וסעיפים. הרב יוסף תאשור (בוקסבוים)

פירסם במוריה, פג-פד, אדר תשל״ח, עט, ביקורת חריפה על הנצחת הזיוף, שכן כבר קבע ר׳ רפאל נטע רבינוביץ (הערות ותיקונים לספר עיר הצדק, 29. ציין זאת גם פרידברג בערכו ואחרים), שאין במעדני אשר אפילו אות אחת משל עצמו, וכולו העתק ספר שלחן עצי שטים של ר׳ שלמה חעלמא שנדפס בברלין תקכ״ב ככתבו וכלשונו, עם ההקדמה ושיבושי הדפוס! הוא מביא כי ברשות ר״א היו כתבי בעל מרכבת המשנה, והורישם לנכדו שמכרם לר׳ אפרים פישל איצקוביץ מחוסט בירושלים, והוא מסרם להגרחי״ל אוירבך, ששיבץ פרקים מהם בספרו חכמי לב. הצדיק את הצדיק ר׳ שלמה זלמן הבלין, עלי ספר, טז, 177-179. הוא מוכיח כי זהו טיבו של ספר הליקוט שחיבר ר׳ אשר בלי שום זיוף, ובו מצטט את ספר שולחן עצי שיטים בר״ת שע״ש, ועוד הרבה ספרים מאוחרים עד ימיו.

סדר תפלה ח״א לחול ולשבת, עם דינים מלוקטים ומקוריהם. (לבוב) תרי״א, לד, רסח ד׳. המסכימים: הישועו״י בתקצ״ו (כעת בא לפני, והראה לי חידושי דינים בהדלקת נר שבת, ולא רצה להדפיסם עד שאסכים לו ע״ז, והיה לו לדרוש את זה ברבים שישרו בעיני, והיה לו פתחון פה לפני בגמרא ופוסקים, וראיתיו שהוא בעל סברא ישרה, ובקי בהרבה גמרא ופוסקים... וראיתי כי היטב אשר דיבר עליו (רא״א פוסבלב) כי רב חילו באורייתא... יפה סידר הדינים מספרי ראשונים ואחרונים, בסדר נכון ולשון קצרה... קחת ממנו במחיר ג׳ ר״כ); רצ״א מדינוב (ראיתי שהם תועלת רב למרבית ההמון... ודבריו בחזקת בדוקין... מעדני אשר נתקבל ברצון בעיני כל בעלי תורה). בהקדמתו כותב שמקוה להדפיס בח״ב את יתר ההסכמות ושמות הקונים, וכעת מודה לתומכו ש״ב רינ״ה ברנשטיין מלבוב וזו׳ נכדת דו״ז ויטל. ממשיך בדברי אגדה, ומבקש שישלחו לו תיקונים.

תשובות אליו: חסל״א, קמא, אה״ע, מג בתרט״ו; מהריא״ז, פא; מאמר מרדכי, מג; שו״מ, תנינא, ח״א, עה, ח״ד, קעח בתרי״ח; תפארת יוסף, אה״ע, כב.

ר׳ נפתלי הירץ ב״ר אשר **קלינמן**. ת״ח בדוברומיל.

תשובות אליו: טוט״ד, תליתאה, ח״א, קעז, ח״ב, רמב; כנויי נדרים, לד ע״א; סת״ם, עד ע״א; קנאת סופרים, ו ע״א; תועפות ראי״ם, יו״ד, כח (ר׳ ישראל נפתלי הירץ קלין!) בתרי״ב (בלי התשובה!).

קְלַינְצַלֶר

ר׳ אריה ליבוש

נולד בוישניצה לאביו ר׳ אהרן פנחס ולאמו רבקה לאה. תלמיד הדב״ח שהסמיכו, והורה לו לשמש ברבנות. נשא את רחל בת ר׳ שמעון וגלה וייל מצאנז.

בשנת תר״י לערך עבר לטשרני־דונייעץ כשו״ב, מוהל ודומ״ץ. תחילה היה אחראי לי״ג עיירות וכפרים משם עד פודווילק שבסלובקיה, ומשראה שאינו יכול לעמוד בזה, מסר את פודווילק והסביבה לפורשר, ואחכ לאירלנדר כשהראשון עזב למהריש־אוסטרה.

ילדיו: א. גלה זו׳ ר׳ חנינה קרנקראוס בצאנז. נספו עם י״א ילדיהם ונכדיהם; ב. ר׳ חיים יהודה. זו׳ פריידל, וילדיו: 1. מנחם מנדל. נשא את שושנה קורנגוט. ד׳ ילדיהם עלו לארץ עם ילדי טהרן, והבכור דב חבר כפר עציון נפל על הגנתה; 2. אהרן פנחס; 3. גילה; 4. לאה; 5. בלהה; 6. שמעון; 7. ליבוש; ג. שרה זו׳ ר׳ חיים שפריי ברמ״מ ורבקה רייזל. נספו עם ששה מילדיהם: ישראל עם זו׳ וילדיו, שמעון, לאה, זלטה, רחל, שלמה. שרדו שלושה, ובהם הכותבת פרטים אלו; ד. ר׳ אהרן פנחס. נספה עם זו׳ וג׳ ילדיו; ה. בלהה זו׳ ר׳ יצחק אייזן מקראקא. נספו עם בנם אריה ליביש, ובתם רחל תלמידת בית יעקב (נספתה עם חברותיה בבנין ביה״ס, שלא ליפול בידי הנאצים).

נכדתו גילה קניפל־שפריי מחיפה, נוביטרג, 179.

קְלַינְקוֹף

ר׳ יהודה אריה ליבוש קלינקוף

דומ״ץ איסטיטשין (סטוטשין). חסידו של ר׳ משה הורביץ מרוזוודוב. שנים רבות דומ״ץ וראב״ד רודניק אצל ר׳ ברוך ורצ״ה ה״ש. נפטר ישיש בתר״ץ.

תשובות אליו: מהרש״ם, ח״א, קל לסטוטשין; פלפול הלכה, דף מו ע״א.

קְלַינְקוֹפְמַן

ר׳ אלכסנדר. דומ״ץ גרודזיסק בתרפ״ב.

קְלַינְקִיט

ר׳ משה. דומ״ץ צאנז.

תשובות אליו: בית יצחק, אה״ע, ח״ב, לה, נ, נג בתרנ״ג-תרנ״ה. במנויי שו״ת ריב״ם שנייטוך תר״ץ (קליין!).

קְלַינְקְרֶמֶר

ר׳ בן ציון. ת״ח בלימנוב.

תשובות אליו: רבו, בנין צבי (מייזלש), ח״א, יט, כ בתרפ״ז.

קְלַינֶר

ר׳ שלמה יהודה. ת״ח במנוסטרישטש.

תשובה אליו: יד אלעזר, קכה בתרכ״ו.

קַלִיצֶר

ר׳ נתן נטע

מפודהייץ וטיסמניץ (תק״לי-ת״ר*)

מגזע הט״ז. נקרא גם גליצר. תלמיד רצ״ה קרא ור״מ איגרא. אחד מהשלושה שרבו זה ניאות להסמיכם, עם החוו״ד וראל״ה מסטניסלב. מראשי גאוני הזמן, ונהרו אליו תלמידים מכל עברים. בידידות עם בעל קצוה״ח, החוו״ד שכיבדו מאד, והדע״ק שהביא ממנו ד״ת בספריו. בקי בראשונים ובאחרונים, ובמיוחד בקבלה. לא רשם את חידושיו מכיון שידיו מרתתות, ולא נשתייר ממנו דבר בכתובים. נתקבל לרבנות פודהייץ אחרי הלב אריה, ועל מקומו עלה שם נכדו ר׳ שמעון מלר. צאצאיו משפחות מלר־לילינפלד המשיכו שם את חזקת הרבנות. אח״כ עבר לטיסמניץ. יתכן שהיה גם אב״ד הוסיאטין וקופיטשיניץ. נפטר בשנת ת״ר לערך.

תשובות אליו: נדרי זריזין, ח״א, ח: ח״ב, עח ע״א; (קנאת סופרים, נד ע״א); תועפות ראם, יו״ד, לד, חו״מ, ז, יז, תנינא, ח״ד, קעד בתר״א.

סטניסלב, 71; בוטשאטש, 57; פודהייצה, 51, 74; עיר ומלואה, 520.

קַלִיר

ר׳ משה ממטרסדורף
|
ר׳ אלעזר ממטרסדורף
|
ר׳ זלמן במטרסדורף — **הפנים מאירות**
|
ר׳ אלעזר ברכניץ (ת״פ-תק״א) ..... **חוה**
|
ר׳ אלעזר מוישניצה וקעלין (תק״א-תקס״ב)
|
ר׳ אלכסנדר זיסקינד בבראד (תקל״א-תר״ה)
|
ר׳ מאיר בבראד (תקמ״ט-תרל״ה)

ר׳ אלכסנדר זיסקינד ב״ר אלעזר **קליר**

מבראד (תקל״א-תר״ה)

נולד בשנת תקל״א לאביו ר׳ אלעזר אב״ד רכניץ, וישניצה וקעלין. עבר מבורגלנד לבראד משנשא את שרה אסתר בת ר׳ יעקב ב״ר נתן הלוי חרמץ, נפטרה בתרי״א. מסחריו פרצו מאד, והגיע לעושר רב. עכ״ז הסתופף כל יום שעות בצל החכמה והחסד. חידושיו מצעירותו נדפסו בספר אביו חקר הלכה שהוציא לאור, ויתרם נשרפו. אגרותיו בראש דבר חכמה לר׳ חיים סטנובר, ולמודי הטבע לר׳ מרדכי יאוועל. נפטר בתר״ה בן ע״ד, ובצוואתו הורה לבניו ללכת בדרכי ה׳ ולגדל בניהם לתורה.

ילדיו: א. הגביר ר׳ מאיר הבכור; ב. ר׳ ליביש. נפטר בשנות התר״ך; ג. ר׳ אלעזר (תקס״ב-תרכ״א); ד. ר׳ משה מנדיבי בראד (תקס״ו או תקס״ח-תרמ״ט). בתו חיה (קלרה) זו׳ ר׳ אפרים פישל לנדא מבראד נפטרה בתר״ס, וילדיה: ד״ר אברהם יעקב (אלפרד); אלכסנדר; אדלה מיזס שכתבה בתרפ״ט-תרצ״א את זכרונותיה לבני בתה אסתר באשי לוריא; פאני לוריא; ה. ר׳ חיים (תקפ״ג-תרל״ח), אבי ליאון; ו. דרעזיל.

ברודי, 163־164, בשיבושים קשים גם בלוח.

ר׳ אלעזר ב״ר אלעזר **קליר**

מוישניצה וקעלין (תק״א-תקס״ב)

נולד ברכניץ שבבורגלנד בהגר בשנת תק״א, כבן יחיד לאביו ר׳ אלעזר שנפטר לפני לידתו ונקרא על שמו, ולאמו חוה בת הפנים מאירות. האב היה כנראה בנו של ר׳ זלמן ממטרסדורף, בנו (או נכדו) של ר׳ אלעזר רבה של העיר, על מקום אביו ר׳ משה שכיהן שם בשנים ת״ט-ת״ך. נתחנך באייזנשטט על ברכי זקנו, ואצל אביו חורגו רז״ו מאוסטרופוליה שליד בריסק. בגיל צעיר נתקבל לרבנות זבלודובה. דרש בעמקות כל שבת לקהלו עה״ת, ובהיותו בן כ״ד הדפיס את הדרשות אור חדש עם כתנות אור של זקנו, פיורדא תקכ״ו. שב לרכניץ עיר מולדתו בתקכ״ח, ופתח בה ישיבה גבוהה. הורה שנה מסכת פסחים בעיון רב, וחידושיו נדפסו בספרו אור חדש, פפד״א תקל״ו, עם הסכמות חשובות. בתק״ל היה באובן ישן, ומתלמידיו שם ר׳ בצלאל רנשבורג. מתקל״ח רבה של וישניצה בגליציה על מקום רנ״ה לנדא, ובעזבו נתקבל הברוך טעם. קבלוהו לרבנות בוסקוביץ שבמורביה, אבל נתגלגל הדבר שעלה על כס הרבנות בקעלין וגליל קוירשום שבבוהמיה. גם פה תפס ישיבה, והחל ללמד מסכתות קידושין וכתובות. חידושיו מאז הדפיס בספר אור חדש, וינא תקנ״ט. לא נענה בתקמ״ח להצעת הרבנות באובן ישן. דרושיו נדפסו בספר חות יאיר החדש, פראג תקנ״ב. נפטר ביום ט״ו חשון תקס״ב. הניח הרבה כתבים על מסכתות הש״ס, הפוסקים ושו״ת, ורובם עלו שם באש. ניצל רק ספר חקר הלכה שהדפיס בנו בוינא תקצ״ח, עם חידושיו מנערותו, בהשתדלות האב״ד ר׳ אלעזר הורביץ בן אחותו עם חידושיו.

בנו יחידו: א. ר׳ אלכסנדר זיסקינד, גביר בבראד. בנותיו נישאו לרבנים: ב. זו׳ ר׳ יצחק ב״ר משה מסלונים; ג. זו׳ ר׳ יצחק ב״ר זכריה פרנקל אב״ד ליכטנשטט; ד. זו׳ ר׳ דוד יהושע השל הורביץ אב״ד פלאס ופרוינקירכן; ה. זו׳ ר׳ משה ב״ר מיכל הלוי אב״ד צעהלים (או ליבנא שליד פרג). לספר חקר

הלכה צורפו קטעים מספרו הלכה למשה, ומחידושי בנו ר׳ שמואל הילמן סג״ל דיין בשלייניג; ו. זו׳ ר׳ יקותיאל זלמן ברא״ל כ״ץ מקלצק.

חיים דובריש פרידברג, כתר כהונה, 24־25.

ר׳ מאיר ב״ר אלכסנדר זיסקינד קליר

מבראד (תקנ״ה — תרל״ה)

נולד בשנת תקנ״ה (ולא תקמ״ט, תקנ״ד), כבכור לאביו הגביר ר׳ אלכסנדר זיסקינד. נשא בתקס״ט את גיטל בת הפרנס רז״ו מרשלקוביץ ממשפחת ר״י עמדן. שקד באהלי תורה, וסייע לאביו במסחר. בנקאי עשיר, וכל חייו התהלך בזקנו הגדול ומלבושיו הארוכים. פטרון ואב לכל מוסדות הקהילה. נבחר בתקצ״ב כראש ומנהל כבוד של בית החולים היהודי, וטיפח אותו מ״ג שנה עד לפטירתו. מדי שבת ביקר שם לעודד את המאושפזים. בתקצ״ד נבחר למועצת העיר, בתר״ג כשופט, בתר״ד כראש לשכת המסחר, ובתר״ח כחבר הפרלמנט האוסטרי. בתר״י תכנן הקמת ישובים חקלאיים יהודים, השיג בוינא את המלצת הקיסר והממשלה, תרם לכך בעצמו רבבה גולדען, והיה מוכן לנסוע מעיר לעיר לקבץ ממון למטרה זו, אלא שהרעיון לא יצא לפועל. בתרי״ד יסד בי״ס עברי, ובתרט״ז תרם 5000 להכשרת נוער לחרושת ומלאכה. בשריפת תרי״ט השיג מהבנק הלאומי בוינא לנפגעים הלואת ענק בתנאים נוחים, וכן סייע בשריפת תרכ״ח. לחתונת הזהב בתרי״ט יסד קרן הלבשה לילדי עניים, שהתקיימה עד מלה״ע א׳. בתרכ״ד ובתרכ״ט נתעטר מהקיסר והממשלה בתארי כבוד. סבב על פתחי נדיבים להתרימם, ובעצמו פיזר אלפים למטרות צדקה וחסד בעיר, גם של נכרים. בצוואתו הניח קרנות לכל מוסדות הקהילה. בהגיעו לשיבה חלה שבועיים, ובבוקר יומו האחרון כשהרגיש שקיצו קרב, ציווה שלא להספידו. נפטר ביום ג׳ כ״ג אייר תרל״ה, וכל תושבי העיר השתתפו בלויתו.

ילדיו: א. נתן יחידו (תקפ״א-תרמ״ו). ירש ממנו תואר רוזן ואביר, והיה חבר הבית העליון בוינא. נשא את בריינדל בת האב״ד ר׳ יחיאל מיכל קריסטינפולר, אבל הוא התגלח, לבש קצרים, ופרק עול מסורת. זו׳ הצדקת בכתה לפניו שישמור מצוות, וכשהתישב בוינא לא נלותה אליו, וחיו בנפרד. אליו: האלף לך שלמה, או״ח, רלח; ב. מלכה (אמליה) זו׳ צבי הירש (הייניריך) ברמ״מ נירנשטיין, ובנם עו״ד יעקב בוינא.

מעשה הקאלליר, לסיפור שבחיו ותולדותיו, ברוך ווערבער, בראדי תר״ל, 2, 14 עמ׳. נדפס תחילה בהמבשר, ד, תרכ״ד, 120־122 ואילך, עם צוואת אביו.

תשובה אליו: ש״ב, שו״מ, תליתאה, ח״א, קד.

יצחק פרענקיל, המגיד, יט, י״ג סיון תרל״ה, 201; עיר ואם בעיני בניה, 26, 37־42, 53, 57־59, 160, 172.

קַלֶך

ר׳ יהודה ליבוש קלך

נכד העט״צ מזידיטשוב ואדמור״י סטרטין. אב״ד בילקא בצ׳כיה. בנו ר׳ אליהו נשא את סערקי בת ראי״ הורביץ אב״ד פרוביזנא, נשלחו להריגה עם בנם ובתם הי״ד.

תשובות אליו: פרי השדה בתוך ארץ בנימין, יד בתרע״ג- תרע״ו; מח׳, צור יעקב, ח״א, כ בתרפ״ו; צמח השדה, קפ.

ר׳ ישעיה זלמן קלך

ממשפחת בעל אוהב ישראל. חתנו של ר׳ ישכר דב בריש בער, ב״ר שמואל זנויל אב״ד איסטריק. מילא שם את מקומו מלפני תר״ל, כרב מצד חסידי בלז וצאנז שהיו הרוב במקום. במנויי שו״ת אדב״ע תרל״ד וחומר בקודש תרל״ו. אח״כ עלה לארץ, ונפטר בצפת ביום ט״ז אב, בתרמ״ב לערך.

ילדיו: א. ר׳ שמואל זנויל. נשא את פריידא בת ר׳ יעקב ארי מטורקא, נפטרה בצפת ביום ז׳ אדר. ילדיהם: 1. ר׳ פנחס אריה; 2. ר׳ יעקב (ינטשי). נפטר בצפת ביום ד׳ כסלו תרנ״ו. נשא את רחל הינדי בת ר׳ יונה פודהורצר, וילדיו: I. ר׳ ישכר דב. נשא את פרל־פנינה ברכר; II. ר׳ יוסף; III. ר׳ שמואל זנויל; IV. מרים זו׳ ר׳ יחיאל פודהורצר (מרשימות עמנואל וירון פדהצור); ב. זו׳ ר׳ נפתלי מרילס ב״ר שמעון מירוסלב בזיווגו השני, אחרי שדודתה זו׳ הראשונה בת ר׳ ישכר דב בריש נפטרה בעיבורה הראשון.

תשובות אליו: אבן יקרה, קמא, יו״ד, מז; בית יצחק, יו״ד, ח״ב, מט בתרל״ה; דב״ח, ח״ב, חו״מ, י, יז, סג; שו״ת רמ״ץ, ח״ב, אה״ע, יט, לו, השמטות, א בתרי״ג לאיסטריק; שו״מ, קמא, ח״א, יד, קכב, תליתאה, ח״א, נט בתרכ״ג; תפארת יוסף, יו״ד, כ, אה״ע, ט (בטעות: ר׳ יהושע זלמן! במקום אחר: ר׳ שלמה זלמן!).

קַלְכְּהַים

ר׳ יעקב יצחק ב״ר חיים שרגא קלכהים

מירוסלב (תרמ״ב — תשל״ה)

נולד בירוסלב בחשון או כסלו תרמ״ב, לסוחר הת״ח ר׳ חיים שרגא, ולאמו רייזל בת ר׳ מנדיש טאושטיין, הגבאי של רבי שמעון מירוסלב. נסע עם אביו פעמים רבות לרבי משינאווא, שהניח לו את התפילין. למד אצל הראב״ד ר׳ יצחק המרלינג ורי״י שמלקיס. נסמך מרבנים גדולים, ובהם ר׳ גדליה שמלקיס. בן י״ח נשא את קרובתו שיינדל יהודית בת ר׳ משה למפין, וכעבור ג׳ שנים התאלמן עם שני ילדים. נשא בשנית את פרומה שימל שילדה לו חמישה. בפרוץ מלה״ע א׳ גויס כרב צבאי, ונשבה ע״י הרוסים. הוגלה (לטשקנט) לעיר טומין שבמחוז אומסק בסיביר. ניהל פעילות רוחנית בין השבויים, ונתקבל כרב באומסק



הרב יעקב יצחק קלכהיים

כשבע שנים. בתר״ף שוחרר מהצבא, ובשובו גילה שאשתו נפטרה. החל בנדודים באירופה כסוחר בברלין, ועבר בתרפ״ט לקנדה ולארה״ב. באותה שנה רבה של קוויבסק־סיטי. בתרצ״ה נתקבל לויניפג שבקנדה. בדרכו בטורונטו נועד עם הרב מסטשוב שיעצו לבטל את קבלת הרבנות, והחזיר את כל הסכומים. נתקבל כרב מחוז מיין, ניו ברונזביק, ולבסוף בעיירה לנס שליד גבול קנדה. כל השנים פעיל למען א״י. בתש״י עלה לארץ, והרביץ תורה בביהכ״נ הגדול ברמת יצחק. נפטר ביום כ״ו אב תשל״ה. ילדיו: א. שלמה דוד; ב. מנחם מנדל; ג. רעיה אשת אריה דוד; ד. רגינה אשת הסוחר שלמה צוף; ה. שרה זו׳ מרדכי תמר.

תדהר, יד, 6-4475; אחיו משה קלכהיים, הצפה, כ״ו אלול תשל״ה, 4, אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ה, 466. על משה: תורה ועבודה בחזון ובמעש, 185.

★

ר׳ קלמן חיים. דומ״ץ יריטשוב.

קֶלְמַן

ר׳ הניך מיאנוב
|
ר׳ יהודה מטרנירודה
|
ר׳ אלטר מוישניובטשיק | **ר׳ משה מוישניובטשיק** (ת״ר* — תרס״ה) | **ר׳ מרדכי מטרנירודה**
|
ר׳ יצחק מוישניובטשיק (תרכ״ז — תרצ״ד)
|
ר׳ צבי יהודה מטורונטו (תרנ״ו — תרצ״ו)
|
ר׳ אברהם מברוקלין

ר׳ אלטר קלמן

בנה של לאה״צי אחותו של ר׳ אברהם שכטר מחרסקוב. אולי בנו הגדול של ר׳ יהודה אב״ד טרנירודה. תלמיד רצ״ה תאומים אב״ד חרסקוב. רבה של וישניובטשיק. מחשובי חסידי הוסיאטין. גדול בתורה, בורר מחוכם, ובעל שיחה נאה. בנו (?!) ר׳ יצחק שדמה לו מילא את מקומו, וסחר גם בעורות. בבואו לוינא פתח מסעדה בה אכלו חסידי הוסיאטין, והתפללו בה עם הרבי לו התקינו במחיצה חדר מיוחד (שתים ערים, קכה).

תשובות אליו: רבו, ארץ צבי, או״ח, ט, לו, נא; מהרש״ם, ח״ג, קג, ח״ד, ח.

ר׳ יהודה ב״ר חנוך הניך קלמן

בנו של הצדיק ר׳ הניך אב״ד יאנוב, תלמיד רבי יוסלה מימפולה. רבה של טרנירודה שע״י סקלט. במנויי ברית אברם תרל״ה, ודרש משה תרל״ט. בנו: ר׳ משה אב״ד וישניובטשיק, ואולי גם ר׳ אלטר האב״ד שם לפני כן, ור׳ מרדכי אב״ד טרנירודה.

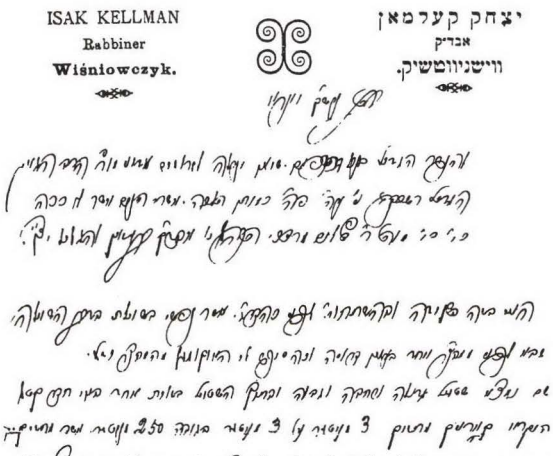
תשובות אליו: ארץ צבי, או״ח, טו, יו״ד, נג.

ר׳ יצחק ב״ר משה קלמן

מוישניובטשיק (תרכ״ז — תרצ״ד)

נולד בניסן תרכ״ז בכפר מזריבקו שבמזרח גליציה, לאביו ר׳ משה שנעשה אח״כ אב״ד וישניובטשיק. נסמך מהמהרש״ם. נשא את חוה הדס בת ר׳ זאב וולוויל מרדר, פנקסן בכפר סקוריק שליד הגבול הרוסי, וזו׳ רבקה בת ר׳ שלמה גרוסברג (חתנם גם ר׳ יהושע יצחק בניו יורק ב״ר ישראל). פתח בנק מקומי למתן הלואות בריבית, ועסק במסחר. סבל תמיד מאסטמה. כשנפטר אביו בתרס״ה פרצה מחלוקת בעיירה בין מצדדיו שחפצו שימלא את מקום אביו, ובאשר לטענות שלא למד מספיק, ימתינו לו שנתיים ובינתים יקבלו מו״ץ, ובין אלו שרצו להביא רב מבחוץ. חברי ב״ד של גדולי גליציה באו לשוא להשכין שלום: המהרש״ם, ר׳ שלום לילינפלד מפודהייץ, ור׳ פישל מילך מזלוטניק (המצפה, ה׳ סיון תרס״ה, 3). למאבק על הרבנות וסילוק המו״ץ, הצטרף בחריפות גם קמחז״ה, כ׳ כסלו תרס״ז, 7.

ביתו פתוח לרווחה, ובו יסד ישיבה בה החלו הלימודים בשש בבוקר. אחרי שחרית מסר שיעור שעה וחצי, ובערב לימד יו״ד. חסיד הוסיאטין, וקיבל כל אדם במאור פנים. בשבט תרס״ח בחותמי אין תנאי בנישואין כרב המקום. בפרוץ מלה״ע א׳ קלט בביתו פליטים, ודאג לצורכיהם. סירב לעזוב כל עוד נשארו יהודים בעיירה, עד שהשלטונות הרוסים ציוו בשבת, לפנות מיד את המקום בעגלות. שנה אחת רב


יצחק קעלמאן
אבדק
ווישניווטשיק.
ISAK KELLMAN
Rabbiner
Wiśniowczyk.

שאלת הרב יצחק קלמן מרבו המהרש״ם, אודות חשש דרוסה בעופות שנמצאו בלול

בפודהייץ, עד שנמלט לווינא עם משפחתו בת חמש נפשות. בתר״ף יסד בעיר ביכ״נ עזרת ישראל. בתרפ״ה נענה לבקשת בני קהילתו בארה״ב לבוא אליהם. כיהן כרב בג׳מייקה שבלונג איילנד. נפטר בן 66 (ולא 60) ביום א׳ כ״א טבת תרצ״ד (שערי ציון, תרצ״ד, חו׳ ד-ו, לט). לפני כן כתב צוואה, ודאג לתשלום חובותיו.

בניו הראשונים נפטרו. ילדיו: א. ר׳ צבי יהודה רב בטורונטו; ב. ר׳ אברהם וזו׳ גיטל בת ר׳ יחיאל וולך, הגבאי של הרבי מהוסיאטין. להם צאצאים מילדיהם: 1. ברוך נפתלי וזו׳ רבקה; 2. זאב וזו׳ רחל; 3. פנינה; 4. חיה רעכיל זו׳ נתן גוטליב; 5. הדסה זו׳ מיכאל אסולין בירושלים; ג. ר׳ מתתיהו וזו׳ זיסל. ילדיהם: 1. ר׳ משה יהודה וזו׳ מלכה זלדא; 2. לאה זו׳ אברהם ישראל סילבר וילדיהם; 3. שרה הדס; ד. חיה רעכיל זו׳ שמחה זאב וסרמן. בנם ר׳ יצחק וזו׳ רבקה לאה וילדיהם; ה. ר׳ שמואל וזו׳ חיה. בניהם: 1. יצחק שלמה, זו׳ רחל וילדיהם; 2. צבי אלימלך.

מורשת אבות, חלק מהחידושים, ביאורים, רעיונות, דרשות ומאמרים, המסומנים מה ממנו ומה מבנו ר׳ צבי יהודה. ברוקלין, אמפייר־פרס, תשל״ד, 6, 110, 12 עמ׳. סודר ע״י הבנים, ובהקדמתם מספרים מאבותיהם, ורושמים את צאצאיהם. בהתחלה עה״ת, רובו ממנו. מעמ׳ 29 מדור הדרשות למועדים, רובו מהבן. ממנו גם: מכתבים ושו״ת (מעמ׳ 73), חדו״ת (מעמ׳ 85), וצוואתו (101־108). בסוף שער ומבוא באנגלית, עם ביוגרפיות קצרות, ותודה לראשי קהל וישניובטשיק שסייעו להדפסת הספר.

תמונתו עם ר״מ ארק בחלק א, עמ׳ 313.

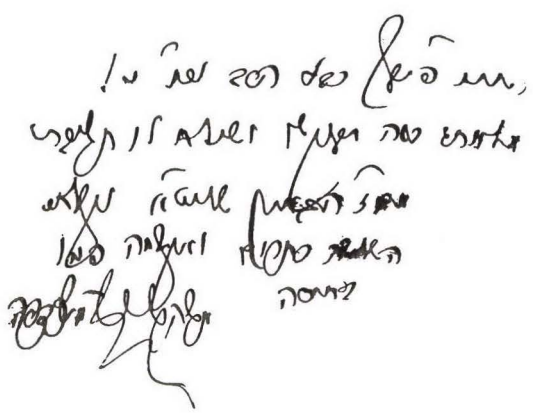
ר׳ מרדכי קלמן. אב״ד טרנירודה. אולי בנו של ר׳ יהודה.

תשובות אליו: מהרש״ם, ח״ג, רסה, רצד.

ר׳ משה ב״ר יהודה **קלמן**

מוישניובטשיק (ת״ר* — תרס״ה)

בנו של ר׳ יהודה אב״ד טרנירודה. תלמיד המהרש״ם. נשא את מירל (מירקע). כשירד מעושרו החל לכהן ברבנות וישניובטשיק אחרי פסח תרמ״ד (ולא תרמ״א), משהבטיח לתת 350 כסף לבנית ביהכ״נ שקרס ובית לדירתו. תרומות נתקבלו גם מהקיסר ומעזבונות, והבנין נשלם בתרס״ד. נפטר בשנת תרס״ה, ועל כסאו בעיירה עלה בנו ר׳ יצחק. בתו יהודית נישאה להרב יעקב מאיר בלייך.



כתב ידו וחתימתו של הרב משה קלמן

ר׳ צבי יהודה (הרש ליב) ב״ר יצחק **קלמן**

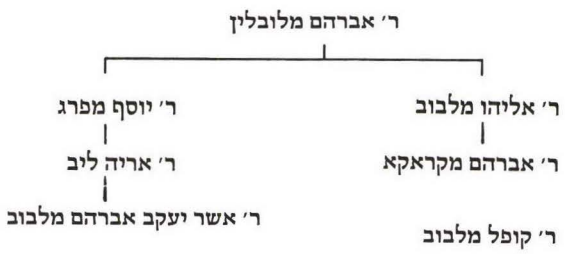
מטורונטו (תרנ״ו — תרצ״ו)

נולד בוישניובטשיק בשנת תרנ״ו לאביו האב״ד ר׳ יצחק. בן י״ח נסמך ממנו, כשברח מאימת הצבא לחפש רבנות. למד בווינא אצל ר״מ ארק. נשא בתרע״ח את מירל בת ר׳ משה וצביה פיש מדינוב נכדי הבני״ש, נפטרה בתשמ״ג. כשאביו נסע לארה״ב, מילא את מקומו כרב קהילתו בווינא, ועסק קצת במסחר. מתרפ״ח בקנדה. נתקבל בטורונטו כר״מ הראשון בעיר

בת״ת עץ חיים, וקבע בביתו שיעורים לצעירים. כיהן כרבו של הושאטינר קלויז, בהשתדלות מנהיגיו ר׳ יוסף בוטניק ור׳ אברהם קורץ. הוזמן לכהן בבתי כנסת נוספים בעיר, וסבב בהם בתורנות. עסק למחיתו גם בכשרות, ומתרצ״ב נשיא ועד העיר. בעל לב טוב, ומכניס אורחים. באו לשולחנותיו כחסידים לרבי. שמר בקפדנות על כל מנהג, וצעד בקפוטה ושטריימל. לא אכל בשר מטעמי כשרות, והחמיר לעצמו בחלב ישראל ובשיעור כזית. צם רבות, כגון בשני וחמישי ובערבי שבתות. ביו״כ האחרון הקפיד שהמנין בביתו יסתיים בזמן, אף כי הוא האריך לצום כר״ת. עינג שבתות וימים טובים, אף לאחרונה כשחלה בלוקומיה. נפטר ביום ט״ז כסלו תרצ״ו בן ארבעים, כדור שביעי בשושלת רבנים.

לילדיו צאצאים: א. ר׳ אברהם. רב המרכז היהודי בפרוספקט פרק בברוקלין. זו׳ הראשונה חיה לאה. עורך ומו״ל ספר מורשת אבות על המשפחה, שהוציאו הילדים לאור עם חידושי האב; ב. ר׳ זאב וולף וזו׳ מרים ז׳קלין בארה״ב; ג. צביה זו׳ הרב אלימלך אריה סילבר; ד. ר׳ חיים יוסף בטורונטו וזו׳ רות; ה. טאבע זו׳ ר׳ ישראל סלברמן; ו. חיה רעכיל זו׳ יהודה אריה גולדשטיין.

קַלְמַנְקֵשׁ



בספר אנשי שם (בובר) פרטים על גדולי המשפחה:

ר׳ אליהו ב״ר אברהם מלובלין. אב״ד ור״מ לבוב חו״ל משנת ש״ץ לערך. נפטר באמצע דרשתו לביאור פרשת צפור המשתלח, ביום א׳ ח׳ ניסן שצ״ו. נטמן למחרת בלבוב (ולא באפטא), ויש נוסח מצבתו. לא השלים את ספרו אדרת אליהו, ולא נדפס. בנו ר׳ אברהם חבר בית דינו של התוי״ט בקראקא בה נפטר ביום י׳ אב תי״ב, חתן הראש וקצין ר׳ זלמן ר׳ יעקב וואהלש (עמ׳ 27-29, אות נח).

ר׳ אשר יעקב אברהם ב״ר אריה ליב ב״ר יוסף מפרג. דיין בלבוב. מח״ס אשל אברהם — דרשות עה״ת (בן יעקב קורא לו האשל), אמשטרדם תי״ב, ומעין החכמה — מפתח וכללים לחכמת הקבלה, קוריץ תקמ״ד. נפטר ביום ט״ו ניסן תמ״א, ויש נוסח מצבתו (עמ׳ 45, אות קא).

ר׳ יוסף ב״ר אברהם מלובלין. מגאוני הדור. ר״מ ואב״ד במדינות פולין וביהם. נפטר ונטמן בפרג בשנת שצ״ז. מובא באיתן האזרחי, קו״א, דף עג. תלמידו מביא ממנו ד״ת בספרו ברכת טוב, ונציה שצ״ז, דף לב (עמ׳ 89, אות ריז).

ד״ת מר׳ יוסף אב״ד קראקא, אהבת דודים מזלוזיץ, פר.

ר׳ קופל אב״ד ור״מ לבוב. בשו״ת השיב ר׳ אליעזר, נאייוויט תק״ט, כותב כי אמו זקנתו היתה נכדתו (עמ׳ 200, אות תצו).

קַלֶנְבֶּרְג

ר׳ אברהם יהודה ב״ר מרדכי **קלנברג**
מחרסקוב (תרי״ט — תש״ג)

נולד בסקלט בשנת תרי״ט לאביו ר׳ מרדכי מחרסקוב, שישב בסוף ימיו אצל האדמו״ר מקופיטשיניץ ושם נפטר ישיש ביום י״ב ניסן תרס״ח, בנם של הת״ח ר׳ משה בחרסקוב בה נטמן, וזו׳ מירל בת רה״ק ר׳ חיים ליב יעבץ. תלמיד מובהק לאב״ד רצ״ה תאומים, המביאו בתשובותיו ארץ צבי. נסמך מר׳ יעקב ויידנפלד מהרימלוב, והורה בחצר האדמו״ר מקופיטשיניץ. נשא את העניא מינציא בת ר׳ יצחק קיבץ מסקלט. נפטרה בוינא בשבת ו׳ חשון תרצ״ב, ונטמנה בשער השלישי. במלה״ע א׳ גלו לוינא, ונשארו בה. בנו הרב במיץ הצילו אליו, ואצלו נשארו חידושיו. נספה באושוויץ ביום ט״ו תשרי תש״ג. ילדיו: א. עטיל זו׳ משה קרפיל בפודוולוטשיסק. נספו בשואה; ב. ר׳ משה הרב במיץ; ג. חנה זו׳ יעקב כהנא. נישאו בוינא באמצע מלה״ע א׳. עלו לת״א עם בנם באמצע שנות התר״ץ; ד. נחום. נמלט מוינא לניו יורק עם משפחתו; ה. ויטיא. נעלמה בוינא במלה״ע ב׳.

ר׳ משה ב״ר אברהם יהודה **קלנברג**
ממיץ (תרמ״ב — תש״ג)

נולד בשנת תרמ״ב בסקלט לאביו ר׳ אברהם יהודה מחרסקוב. נשא את חנה גיטל, בת הרב ישראל מרדכי טייטלבוים מחשובי חסידי הוסיאטין. למד אצל דודו רא״י הורביץ אב״ד פרוביזנא. רבנותו הראשונה בקוטשערמארא שבבוקובינה. בתרע״ד נס מאימת הרוסים בהותירו את רכושו, ובפלישתם השניה איבד את ספריתו וכל כתביו. בתוכם חיבור על יו״ד ח״א ועל הל׳ יו״ט, תמצית ההלכות עם האחרונים בדרך שואל ומשיב משאל ועזריה, וכל ימיו קיוה שמישהו ימצאם וישיבם לו. בהגיעו לבודפשט נתקבל כרב חבורת לינת הצדק. נס לוינא, ונתמנה כרב חבורת קהל חסידים ומ״מ בקלויז סדיגורה. מתרפ״ט רב קהל יראים במיץ. היו בעיר חמישה בתי כנסת ליוצאי מזרח אירופה, מפעלי צדקה וחסד, ופעילות חברתית



הרב משה קלנברג

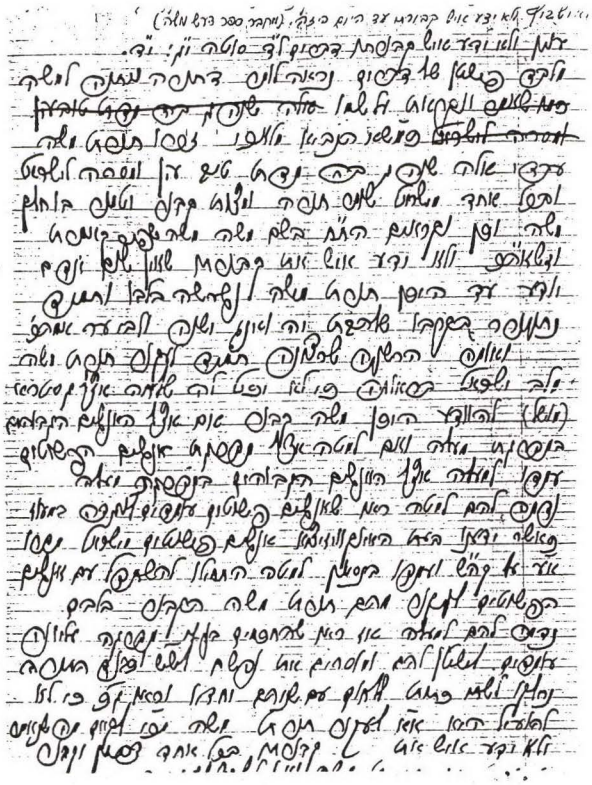
שוקקת. רב פעלים לחיזוק מוסדות הדת, בנית מקוה חדש, הרחבת תחומי השחיטה והכשרות, והשגחה על הת״ת. יסד שיעור דף יומי, דרש בכל הזדמנות, וביתו פתוח לרווחה. בפרוץ מלה״ע ב׳ פינתה הממשלה את תושבי אלזס-לוטרינגיה לפנים הארץ, ועבר לבורדו עם אביו הישיש. ביתו נעשה מרכז לבני עדתו ופליטים אחרים. בתחילת תש״א הוגלה עם רבים מבני קהילתו, למחנה לא־לאנד שליד העיר טורס. באורח פלא נשתייר כתב יד של דרשותיו במחנה, ממנו עולה תיאור נדיר של החיים במקום. אירגן ת״ת לארבעים ילדים, וייצג בועד את הנושאים הדתיים, במיוחד את סבלם של אוכלי כשר. מתמוז תש״ב החלו להוביל משם להשמדה. כשהועבר לדרנסי שבפריז, עוד עבר בסליחות לפני התיבה ותקע בשופר. בער״ה הובל עם זו׳ לאושוויץ, והם נספו ביום ג׳ תשרי תש״ג.

בניו: א. ר׳ חיים מרדכי הבכור. נולד בתרס״ח בקופיטשיניץ. רב בקהילת (לענס) בלפורט שבצרפת, בבריסל, ומתשל״ט בנתניה; ב. ר׳ פנחס (קוצורמארע, תרע״ב — בריסל, כ״א אייר תש״ם). מתרצ״ו חזן ראשי בבריסל עד יומו האחרון. מתשי״ט הקים בצבא הבלגי מערכת רבנות לחיילים הדתיים. בעל כשרונות מגוונים: סופר ועתונאי, צייר ואמן. אהוד מאד ליהודי המדינה, ובידידות רבה עם המלכה אליזבת (עקיבא צימרמן, ברון יחד, 132-135, הצפה, ט״ו אייר תש״ן, 3).

דרש משה, א-ב, דרשות שנשא במיץ מתרצ״א במוסר התורה והיהדות למועדים והזדמנויות. בילגוריי, דפוס נ. קרוננברג (סיקורה־מילנר בוורשא), תחילת תרצ״ה, סט; סז ד׳. המסכימים: ר׳ ישראל מצורטקוב ע״י ר׳ יוסף שטרנברג; ר׳ יצחק מאיר מקופיטשיניץ; דודו

ורבו רא״י מפרוביזנא (דרשותיו על דרכי היראה להחזיק דת תוה״ק, לעורר לב העם לגלות למוסר אזנם, ויש בהם דברים נחמדים); רח״י ירוחם (מכיר אנכי שהש״י נתן לו לשון לימודים... להמשיך את לב השומעים ליר״ש); ר׳ יוסף באב״ד מוינא (אם כי אינני מכירו... אבל מכיר אנכי את אביו וחותנו, שניהם ת״ח מופלגים בתוי״ש); ר׳ יהודה ליב אייזנברג אב״ד לאסק (יקרת ספרו ראיתי בקרלסבד ע״י ר׳ חיים שט״ב... ידידו בלתי מכירו אך מוקירו כערכו הרם); ר׳ יצחק הכהן רונס משטרסבורג (הרבה קריתי בו, ומצאתיו מלא מרגליות טובות... וחדו״ת משמחי לב); ר׳ דוד יצחק אייזיק רבינוביץ מסקוליע בויען (בעברי דרך מיץ... היו למתוק בפי); אביו (אבותי ואבות אבותי היו אוהבי תורה ויר״ש כל ימיהם); חותנו. בתחילה כותב שנקט בלשון הקדמונית של התורה וחז״ל עם קצת כנהוג ביום, סדר יחוסו, והקדמת אגדה. בסוף מפתחות ומנויים, כמעט כולם ממיץ.

שלש דמעות, הספדים שנשא במיץ על הפרעות בארץ, וגדולי ישראל שנסתלקו: החפץ חיים, ר״מ שפירא, ראי״ה קוק, ר׳ פישל ארק, רצ״פ חיות, עם קיצור תולדותיהם. בשער נזכר שחיבר גם: שלושת



דרשת הרב משה קלנברג בכתב ידו על הפסוק ולא ידע איש את קבורתו, ולבסוף נתקיימה בו עצמו כדברי נביאות

הרועים משלושה בתי אב של גדולים וצדיקים ובהם ר׳ ישראל מצורטקוב, ועוד ספרים ושו״ת להלכה. עמו בכתובים גם דור ודורשיו על גדולי מיץ. קיוה להרחיב את סדר יחוסו. תרצ״ז, צו עמ׳. המסכימים: ראי״ה מקופיטשיניץ (כבר יצאו מוניטין שלו); רמש״י מס״ג־פשמישל (הוטבו בעיני). מכתבי תהילה על דרש משה: ר׳ נתן וייל אב״ד קולמר (זכיתי לשאוב כמה פנינים מספרו); ר׳ משה ב״ר קלונימוס וייל אב״ד פריז וראש ביהמד״ר (כדבש לפי, מתוק לחכי); ר׳ משה אליעזר אייזנשטט אב״ד פריז (משבח את בנו רח״מ תלמיד ביהמד״ר). בהקדמתו המליצית מזכיר את בני משפחתו. בסוף הנצחות, של יהודי מיץ בעיקר.

תשובות אליו: יד מרדכי (רוטנברג), כב, כג בתרפ״ט.

קְלַנְג

ר׳ דניאל. דומ״ץ סמארזע, ליד טורקא כנראה. נפטר לפני תרצ״ג.

תשובה אליו: שמן הראש, יג בתרפ״ח.

קַלַנְדַא

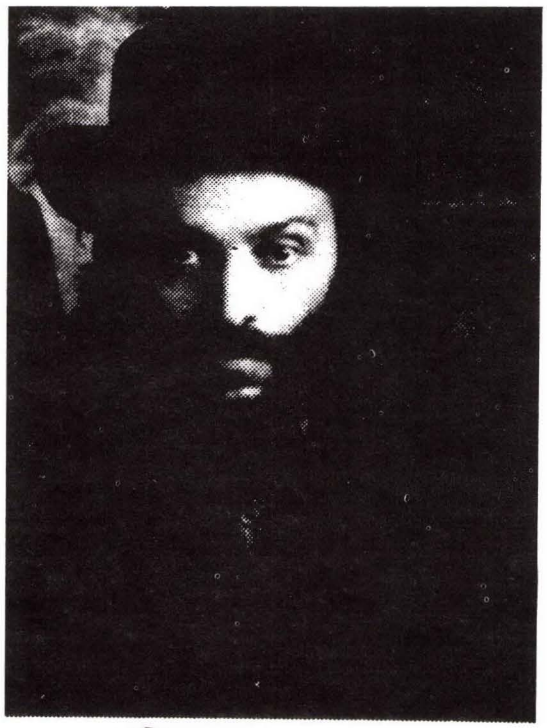
ר׳ יעקב. אליו: שו״מ, רביעאה, ח״ג, מח.

קְלַפְּהוֹלְץ

ר׳ חיים יעקב ב״ר ראובן **קלפהולץ**
מירושלים (תרע״ה — תשכ״ז)

נולד בשנת תרע״ה כבכור לאביו הקדוש ר׳ ראובן מחסידי צאנז ב״ר מרדכי דוד ב״ר יעקב יהושע מצאנז, נהרג ע״י ערבים בעיר העתיקה במאורעות ביום כ״א אייר תרצ״ו, ולאמו יוכבד מאטיל ברי״ם, נפטרה ביום א׳ תשרי תשכ״ט, בת חיה שינדל, בת הענע, בת רמ״מ סג״ל צימטבוים, ב״ר חיים שמואל, ב״ר ברוך, ב״ר דוד, ב״ר ישעיה, בן הט״ז חתן הב״ח.

מילדותו בת״ת חשק בתורה, והגה בה כל ימיו מהשכם בבוקר עד שעה מאוחרת בלילה. נסמך מרבו ר׳ ישראל זאב מינצברג שאליו השיב בשנים תש״ה-תשי״א בספרו סי׳ א, לז-לט, ובעמ׳ שיח, וכך כתב עליו: בנעוריו יצק מים על ידי, ומני אז שייף ועייל וגריס באורייתא תדירא, מלא וגדוש בש״ס ופוסקים, ולא פסק הדיבור מאתו בכמה ענינים, וראיתי שהוא קולע אל השערה ויד לו לפלפל בסברא ישרה. נסמך גם מרד״ב מטשבין. נשא את קרייסל בת ר׳ יונה זאב הרשלר, נפטר ביום כ״ח חשון תשכ״ח. בחדר צר הוסיף על שקידתו ופרישותו; ולא הפריעוהו בכיות ילדיו הקטנים. חבריו בישיבת חיי עולם העידו



הרב ראובן קלפהולץ הי״ד ודוגמת חתימתו

שכל שנה סיים את הש״ס, וכל שבת ביום את מסכת נדרים. מפרוטותיו הדלות חסך לרכוש לו ספרי יסוד, חידושים ותולדות. כשבניו הגיעו לפרקם יעץ לו החזון איש לצאת לחו״ל, אך גם בברוקלין ישב ולמד בביהמ״ד, באמרו שבכך עשה השתדלותו. תפילתו באש שלהבת, וקידש עצמו באכילתו ובכל עניניו. ותרן בטבעו, אך קשה כארז בעניני חינוך ושינוי ממנהגי ישראל. בשנותיו האחרונות חלה, נותח בלבו, לקה ברגלו השמאלית, ולא ראה בעין אחת. עכ״ז שמר על סדריו הקבועים, ומחלון חדרו הקשיב לקריאת פרשת זכור בביכ״נ סמוך. נתמלא שמחה על שזכה לקיים המצוה כראוי, ושעה קלה אח״כ נפטר בשבת י״ג אד״ב תשכ״ז.

מבניו: א. ר׳ מרדכי דוד הבכור. השיב לו בתשי״ד מברוקלין (נג). נפטר צעיר ביום פטירת אביו שבת זכור י״ג אדר תשל״ג; ב. ר׳ לייבל; ג. ר׳ משה. חיבר עם רא״ד סלוטקי אנציקלופדיה חסדי דוד על השו״ע; ד. ר׳ יוסף. הדפיס בעילום שם משנה הלכה א־ב על



הרב חיים יעקב קלפהולץ ודוגמת חתימתו

המשנה ברורה, ירושלם תשמ״ו, ובהסכמת הגרי״י וייס רמז לשמו.

עקבי חיים, חידושים וביאורים ומכתבי חדו״ת בענינים שונים בש״ס ופוסקים. ירושלים, דפוס אלפא, תשכ״ט, 16, שלד עמ׳, סב סי׳. המסכימים: ר׳ יחזקאל אברמסקי ופקסימיל (כל יודעיו ומכיריו ידעו את כוחו ורב חילו בבקיאות ובחריפות, שהתורה היתה שעשועיו כל ימי חייו, ובה התגבר על מצוקותיו ומכאוביו, אשר לא הרפו אותו זמן רב); ר׳ דוד הלוי יונגרייז (כבר נודע האי גברא רבא לכל מכיריו שדברו עמו בדברי תורה, גדולתו בחריפות ובקיאות וסברא ישרה, ויגיעתו העצומה בשקידה נפלאה, ותום דרכיו ביראה הטהורה ומדות ישרות); רש״ז אויערבך (ידידי הטוב משחר ילדותו... בעל נפש זכה, והיה למופת בנועם הליכותיו, בענות רוחו ובטוהר מדותיו, גם יראת ה׳ אוצרו, ועבודתו את ה׳ היתה באמת ובתמים, בדבקות נפלאה בכל עת ובכל שעה, ואף כאשר נפל למשכב); פקסימיל מכתב החלמה מרד״ב ויידנפלד בתשכ״ג. בהקדמת בניו המהדירים מסדרים תולדותיו, ומודים לעורך ר׳ מיכל הומינר. הכתבים לא היו מסודרים לדפוס, והוא עצמו היה בודאי בודקם מחדש. פתיחת אגדה. בסוף מפתח ענינים מפורט.

השיב לבנו רמ״ד, ר׳ אלחנן היילפרין, רד״ב ויידנפלד, ר׳ יואל ט״ב, רי״ז מינצברג, ר׳ יואל פינק, ר׳ שלמה שרייבר, וכן אל: רש״ז אוירבך בתרצ״ט-תשי״ב (כח, לה, וממנו ג״פ); רז״ר בנגיס בת״ש (מג); ר׳ ישראל גרוסמן (יט); ר׳ יוסף דינקלס בתשי״ב (מא); על ר׳ מאיר כהן בניו יורק (כ); ר׳ גרשון לפידות בתש״ז (יד, מח, וממנו ג״פ); ר׳ דוד שפירא (כג, על ספרו).

תשובה אליו: שארית ישראל (מינצברג), יו״ד, ז. השתתף בקביעות בקובץ אור עולם של ישיבת חיי עולם. תמונה מצעירותו בספר רבה״ק מבעלזא, רפד.

ר׳ ישראל יעקב קלפהולץ

מבוכניה ובלז (תרס״ט — תשמ״ח)

נולד בבוכניה בשנת תרס״ט. תלמיד ר״א וסרמן ור״א קוטלר בישיבות ליטא. משומעי לקחו של החפץ חיים ברדין. מהיושבים בבלז אצל המהרי״ד. זו׳ וילדיו נספו בשואה. ניצל לארץ, ושימש את מהר״א מבלז. גר בבני ברק, ויצא לחו״ל למען ישיבת בלז בעיר. הרגיש בחסרון של ספרות טובה לנוער, ונרתם למלא את החסר. יסד את הוצאת פאר הספר בה פירסם את עשרות ספריו, וגם הוצאת מישור שופרו. הקים בערד ספרית פאר ישראל, ומדרשת מעל״ה לבעלי תשובה. נפטר ביום י״א שבט תשמ״ח בן ע״ט, ונטמן בהר המנוחות. זו׳ השניה שינדל לאה נפטרה ביום ד׳ תמוז תש״ן.

ערך קובץ תורני נתיבות התורה עם ר׳ נתן אורטנר, בני ברק תשכ״ב. סידר בשכפול את תורות אדמור״י בלז, והוציא לאור בתשכ״ב לקוטי אמרים ממהר״י א-ב, ומהד׳ ב׳ עם הוספות בתשל״א. ממהר״ש בתשכ״ג, ועל בראשית בתשל״ו. ממהרי״ד בתשכ״ז, ומהד׳ ד׳ עם הוספות בת״א תשל״ה. ממהר״א, מהד׳ ג׳ בתשכ״ט. ספר החסידות מתורת בעלז א-ב, בשכפול, שתי הוצאות בתשכ״ה. באותה שנה ערך עם ר׳ נתן אורטנר הגדש״פ עם פירוש מדרש וחידוש, מהד׳ ב׳ מתוקנת בתשכ״ז, ומהד׳ ג׳ בתשל״ד. כבוד המת (יקרא דחיי) על ניתוחי מתים, בשכפול, ירושלים תשכ״ו. גדולי ישראל בילדותם א-ג, ת״א, דפוס אשל, תשכ״ז, ושוב בב״ב, פאר הספר, תשמ״ה. תולדות גדולי ישראל, א-ב, ת״א, פאר הספר, תשכ״ח, וכן ל״ו צדיקים נסתרים א-ב. באותה שנה סיפורי אליהו הנביא א-ב, ת״א, דפוס מ. וא. ערבה, מהד׳ ב׳ מתוקנת בתש״ל, ושוב בב״ב, פאר הספר, תשל״ז, ומנוקד בתשמ״ג. ההדיר את שו״ת בית אפרים א-ב, ת״א, פאר הספר, תשכ״ח-תשכ״ט. כל סיפורי בעל שם טוב א-ד, ת״א, פאר הספר, תשכ״ט, וד״צ בהוצאה זו, ב״ב תשל״ז, ומישור תשמ״ט. שם גם תורת המגיד א-ב, ובתשל״ו. ההדיר ספר ברכה משולשת לרצ״א מדינוב עם הוספות ותולדות, ב״ב תשכ״ט. אוצר אגדות התורה א-ג, ת״א, דפוס מ. וא. ערבה, תש״ל. מהד׳ ב׳ א-ד, ב״ב, פאר הספר, תשל״ו-תשמ״א, א-ב בתש״ם בהוצאת תפארת הספר. מהד׳ חדשה ומורחבת א-ב,



הרב ישראל יעקב קלפהולץ

תשמ״א. מנהגי בעלזא של כ״ק רבותינו מבלז (של מהר״א בעיקר), בשכפול, ב״ב תש״ל, תשל״ד (הוצאה נוספת, בירושלים?), ובדפוס, ב״ב, המסורה, תשמ״ב. אדמור״י טשרנוביל, ת״א, דפוס מ. וא. ערבה, תשל״א. אדמור״י בעלז א-ד, ב״ב, פאר הספר, תשל״ב-תשל״ט. שם גם: המגיד ממזריטש. גדולי חסידי בעלז א-ב, תשל״ד. סיפורי בית דין של מעלה, תשל״ח. אוצר אגדות נביאים וכתובים א-ב, תש״ם, ושוב: ירושלים, המסורה, תש״ם. אוצר התשובה א-ב, תשמ״א. החוזרים בתשובה, ירושלים, המסורה, תשמ״ב. אוצר אגדות חז״ל א-ב, ב״ב, פאר הספר, תשמ״ג. החוזה מלובלין, תשמ״ה. זה הקטן גדול יהיה, דברי חכמה ומוסר של גדולי ישראל בילדותם, ב״ב, המסורה, תשמ״ה.

אחרי פטירתו נדפס הספר שהגרי״י קנייבסקי ביקשו לחבר: **נשמת ישראל**, אגדות וסיפורים על גלגולי נשמות והשארות הנפש עפ״י מדרשי חז״ל ומקורות מקובלים עד ימינו, שליקט ערך וכתב. ב״ב, מישור, תשמ״ט, תפ עמ׳. בהתחלה קוים לדמותו, והקדמה קצרה. ילקוט ישראל — מדרשי חז״ל, א-ד, ליקוטי אגדות וסיפורי חז״ל ערוכים ומסודרים לפי סדר הפסוקים, הפרשיות וההפטרות. ב״ב, מישור, תש״ן, תטו; תכג; קנט; רג; רלה עמ׳. בהתחלת ח״א הקדמת המו״ל ותולדות המחבר.

תשובה אליו: דבר יהושע, ח״ד, י׳.

המודיע, י״ט שבט תשמ״ח, ג, בצלאל לנדוי, י׳ אדר, ג, דוד פוזנר, י׳ שבט תשמ״ט, ה; ערב שבת, י״ז שבט תשמ״ח, 30-31, עם תמונתו.

קַלְק

ר׳ אליהו. דומ״ץ פרוביזנא מתרפ״ז לערך (פנקס, ח״ב, 423).

קֶלֶר

ר׳ אהרן

נולד ברדומישל ביום י״ד אייר תרס״ט. בצעירותו עבר לקלן שבגרמניה. למד בת״ת של הרב פנחס וולף ובגימנסיה. תלמיד בימד״ר בברלין, ונסמך מהשרידי אש. רבה של עיר הגבול בויטן, בשלזיה העילית ליד קטוביץ. בתרצ״ט עלה לארץ. ניהל את ביה״ס הדתי יבנה ברעננה. נבחר בתש״ד כרבה של נהריה שנוסדה ע״י יוצאי גרמניה. ממושבה קטנה הפכה לעיר גדולה, ובניצוחו נבנו חיי הדת עם עשרות בתי כנסת, כולל וישיבה, מקואות ועירוב, שיעורים וכשרות. כיהן גם כיו״ר המועצה הדתית. דרשן מחונן, ומקרב רחוקים. משתתף בשמחות ובאבל של תושבי העיר, ונקרא גם לקיבוצי הסביבה. מזו׳ צביה לבית סינאי ילידת ברלין, היו לו בתשל״ט ח״י נכדים. מפרסם מאמרים בהצפה. חיבר ספר פירושים לתורה ולש״ס.

א.צ. גבעון, הצפה, י״ד אייר תשל״ט ותשד״מ, 6, כ״ט אייר תשמ״ט, עם תמונתו.

ר׳ אליעזר ב״ר יעקב יונה **קלר**
מברזן וירושלים (תרכ״ט — תש״ו)

נולד בברזאן (ולא בבראד) בשנת תרכ״ט, לאביו ר׳ יעקב יונה ולאמו חוה. נכד לבעל נחלי דבש ור׳ דב בריש (סים) מנריוב, ומצד שני לרב העסקן ר׳ אנשל מפרימישלן. דודו: ר׳ משה יגיד מבוברקא מח״ס מחצית השקל. תלמיד מובהק למהרש״ם שחיבבו מאד. נשא בקריסנפולי את ברונה בת ר׳ אשר זליג וייס, נפטרה ביום ז׳ טבת תרצ״א. היא פירנסתו עשרים שנה מעסק המסחר שהיה להם. בתרצ״ו עלה לארץ. חבר בית הדין בירושלים, ומלומדי ישיבת חיי עולם. נפטר ביום כ״א אד״ב תש״ו, ונטמן בהר הזיתים. **חות אליעזר**, חידושים וביאורים בסוגיות הש״ס. ירושלים, דפוס העברי, תשי״ח, ד, ק עמ׳. קוים לתולדותיו בהקדמת העורך ר׳ יהושע ברמי״ל זקש מפתח תקוה. ילדיו: א. ר׳ שמעון דוד. זו׳ רייצא. נפטר ביום י״ח אדר תשט״ו; ב. שרה חוה זו׳ ר׳ מרדכי לוין; ג. ר׳ דב בריש. זו׳ צפורה. נפטר ביום כ״א אלול תשכ״ו. גיסו: רמ״מ מאיר קלפהולץ מוישניצה; ד. ר׳ יונה. זו׳ יענטיל; ה. חיה זו׳ ר׳ משה קמינסקי.

ר׳ אריה ליב קאללער. חתן אב״ד חירוב בתרמ״ו.

ר׳ טוביה קלאהר. ת״ח בזבורוב.

תשובות אליו: בית יצחק, יו״ד, ח״ב, קנג בתר״ן לפריז; יד מאיר (פריש), מה.

ר׳ (מנחם) מנדל קלאהר. ת״ח בטלוסט.

תשובות אליו: בית שלמה, יו״ד, ח״א, קט, קיא, ח״ב, לד, לה, קצב, קצג בתרט״ו — תרט״ז.

ר׳ מרדכי ליב קלאהר. ת״ח ביגולניצה.
תשובה אליו: בית שלמה, יו״ד, ח״ב, טו בתרל״ב.

ר׳ משה בר״ש קלר
מרודניק וצפת (תקנ״ז — תרמ״ג)

נולד בשנת תקנ״ז לאביו ר״ש ולאמו רויזה קאללער. דומ״ץ רודניק. בן ס״ט עלה לצפת בתרכ״ה, כשזו׳ שינדל בת ס״ג ובתם שפרה בת י״ב. חתם בתרל״ג — תרל״ד בעניני ציבור, כנדפס בספרים כנסיה לשם שמים ומעשה אבות, ובתרל״ו באגרת פתוחה. בסיון תרמ״ג הסכים על ספר זבחי שלמים, וכנראה נפטר סמוך לאחר מכן.
תשובה אליו: דב״ח, ח״ב, אה״ע, קמז.

ר׳ משה אורי ב״ר שלום **קלר**
מצאנז (תר״ם* — תש״ב*)

בנו של הישיש ר׳ שלום קעללער (חי בתרצ״ו), בנו של הצדיק ר׳ חיים (חתן ר׳ משה קארן ד״ץ וראב״ד גורליץ), בנו של החסיד האמיתי ר׳ צבי יעקב משנדישוב תלמיד מובהק לר״נ מרופשיץ. אמו שרה גיטל (בחיים בתרצ״ו), בת החסיד ר׳ ישראל חיים (חתן ר׳ יוחנן רייצס ראב״ד דינוב והורודנקה), בנו של הצדיק ר׳ אורי מגורליץ, ב״ר ישראל חיים שנטמן בקראקא, ב״ר יעקב שמעון דנציג סופר בקראקא, ולמב״ק למג״ע, מג״ש ושל״ה. למד אצל ר״ש פירר במילובקה, ונסמך מרבו ר״ש מבובוב, מהמהרש״ם ומרא״ל הורביץ. גר כמוכר ספרים בצאנז עם שותפו ר׳ אלטר ראאב. הוציאו לאור תורת נתנאל שבסופו קונ׳ קטן עם חדו״ת, מונקאטש תרס״ב, לח ד׳, וד״צ בירושלים, ספר, תשכ״ט ותשל״ז.
ילקוט האורים, דרוש עה״ת, נ״ך, ח״מ ואגדות הש״ס, כשש מאות מאמרים מלוקטים מספרים נדירים, ממה ששמע בשם גאונים ומחידושיו שלו. צאנז חדש, אביו, תרס״ד, קלו עמ׳. המסכימים: מהר״ש מבאבוב; המהרש״ם (יפה עשה טוב בעמיו... גם את אשר הגו רעיוני); ראל״ה מסטניסלב. בהקדמתו מתאר את רוב יגיעתו, שלפעמים עבר על ספר גדול, ומצא רק מאמר אחד. מציג את יחוסו, ושמות הספרים שמהם ליקט. ד״צ בירושלים תשל״א.
טללי אורות עה״ת, נ״ך, ח״מ ואגדות הש״ס, כארבע מאות מאמרים מלוקטים מספרים ומכתבי יד שונים. צאנז, דפוס ר׳ עוזר צוועקין (חתן האדמו״ר ממארקישוב) בלובלין, תרצ״ו, ד, פ ד׳. אחרי ג׳ ההסכמות הקודמות פקסימיל מרב״צ מבאבוב שקבע את שם הספר, והסכמות ר״ש פירר (עוד בימי עלומיו... מצא ספרו חן ורצון בעיני חכמים ונבונים), ור״נ ויידנפלד עם ד״ת. בהקדמתו כותב שעקב ספרו הראשון בא בקשרי מסחר עם מוסי״ם רבים בעולם, ורכש מהם כתבי יד עתיקים. במקום להדפיס ספר שלם קטן הכמות ומלא פלפולים, מעדיף לסדר לקט דברי אגדה מכמה מחברים. בסוף מוסר את יחוסו ורשימת הגאונים שד״ת מהם מובאים בספר. שני הספרים צולמו מחדש בירושלים תש״ם לערך, וברוקלין, ר׳ ראובן ש. שארף, דפוס מוריה, תשמ״ז ותשמ״ט.
כנראה אליו: לש״ב ר׳ משה בצאנז, פרי העץ ומנחת יחיאל, בסוף ח״ג, ג בתרס״ב. במשתתפי הפרדס (גוטויין), חו׳ א, אדר־ניסן תרצ״א, ואסיפת גדולים (צאנז).

ר׳ משה אריה קלר. ת״ח בקראקא.
תשובה אליו: מחזה אברהם, ח״א, לב בתרס״א. לר׳ מרדכי, ח״ג, יו״ד, י׳ בתרמ״ד.

ר׳ שלום קלאהר. ת״ח במגרוב ובבוצץ. בתרע״ד אב״ד שרנוב שליד סטניסלב.
תשובות אליו: זיו הלבנון, מז; מחזה אברהם, ח״ג, יו״ד, ז בתרע״ד. במשתתפי אספת חכמים (בירברייער), תרע״ג, עמ׳ נח.

קֶלֶרמַן

ר׳ חיים קלאהרמאן מרופשיץ דומ״ץ זבנא.
תשובות אליו: אהל יהושע, ח״ב, פח בתרע״ד; יד שלום, יח, נז, עט; מהר״ש, ח״ו, נג, פז בתרע״א-תרע״ב.

ר׳ שמואל

״נדיב ושוע וירא אלקים״. זוגתו הינדא אחות רצ״ה מייטשיס מירוסלב. ממנה בתו רייזל, אשת הגביר ר׳ אברהם יצחק לבינטל בטיסמניץ. בנו ר׳ זלמן בלבוב, מזוגתו השניה בת הרבנית מוולודובה, אשת ר׳ שאול וואהל אב״ד טורבין בזמושץ נכד השר.

קְלַרפֶלְד

ר׳ יהושע השל הכהן. ת״ח ביברוב. אולי בנו של ר׳ צבי הירש שאליו תשובת ש״ב, זכרון כהונה, דף עג ליברוב. בנו: ר׳ יוסף.
תשובות אליו: ש״ב, הרי בשמים, ח״א, קכב בתרמ״א; טוט״ד, תליתאה, ח״א, קסח; כנויי נדרים, לט ע״א לטיסמניץ; מהרש״ק בתוך לקוטי צבי (הורביץ), דף ה ע״ב; מהרי״א הלוי, ח״א, מח, ע בתרל״ו-תרל״ח; קנאת סופרים, לט ע״א; שו״מ, קמא, ח״א, רמג, רמד, תליתאה, ח״א, קעה; ש״ב, שערי בנימין, יד, טו; תפארת יוסף, חו״מ, ו.

קַמִינקֶר

ר׳ יצחק אשר

נולד בקוזלוב שליד טרנופול ביום י״ד אד״ב תר״ע, לאביו השו״ב ר׳ אפרים נחום, ולאמו מלכה בת ר׳

צבי חרפ נכד רבי שלמהלה מיזירנה. מבאי ביתו של החבצלת. סיים בי״ס תיכון. פעיל באגו״י, קרן הישוב וקרן התורה. כתב סוכנות יט״א, ותחילת כתיבתו באונזער וואַרט (קולומיאה) ואיזראליט (פפד״מ). ראשון החלוצים האגודאיים שעלה לארץ בסוכות תרצ״ב, ברשיון שקיבל מידידו הרב משה בלוי. גר בפ״ת, ועבד כפועל בפרדסים ובבנינים. ייסד בתרצ״ג הסתדרות פועלים חרדים, וכשהפכה לפא״י שימש בהנהגה, וקיבל את פנקס החבר הראשון. ממיסדי הקיבוץ הראשון של פאג״י בנתניה, ועבר עמו למחנה ישראל. הצטרף להגנה, וקיבל פני מעפילים. בהתפוררות הקיבוץ עבר לחיפה כמזכיר בי״ס יבנה. מת״ש בפקידות בת״א, מזכיר בנות־פועלות אגו״י, ועורך בית יעקב. כתב קבוע של קול ישראל הירושלמי. ערך והוציא לאור בתרצ״ו גליון חד־פעמי: זכרון יעקב, בו השתתפו מנהיגי אגו״י, ובתש״ב את קובץ המאמרים: לפידים. הוציא רשיון לעתון יומי ביידיש. בתשי״ד עשה בארה״ב בשליחות ציבורית. נשא את שושנה בת ר׳ שלמה אלטמן וזו׳ ממשפחת אוקס, ובנו הסופר והעתונאי שלמה נקדימון. נפטר ביום י״ז חשון תשמ״ח, וזו׳ בתשמ״ט.

תדהר, ז, 2809, עם תמונתו.

קַמֶלְהַר



ר׳ גרשון ב״ר יצחק שלמה **קמלהר**
מטרנוב (תקפ״ה — תר״ס)

נולד בשנת תקפ״ה לאביו ר׳ יצחק שלמה (במסורת משפחתו שהיא באה לגליציה מוינא. מנהל חשבונות בבימ״ס של הגבירים ר׳ נתן ובנו דב פרנקל. נפטר ביום ח׳ כסלו תקצ״ז. בתו גם געלא), ולאמו רחל זיסל בת ר׳ דוד שגידל בביתו בטרנוב את בן דודו רצ״ה מרימנוב, ב״ר זושא קמלהר אחיה של שפרינצה אם רצ״ה.

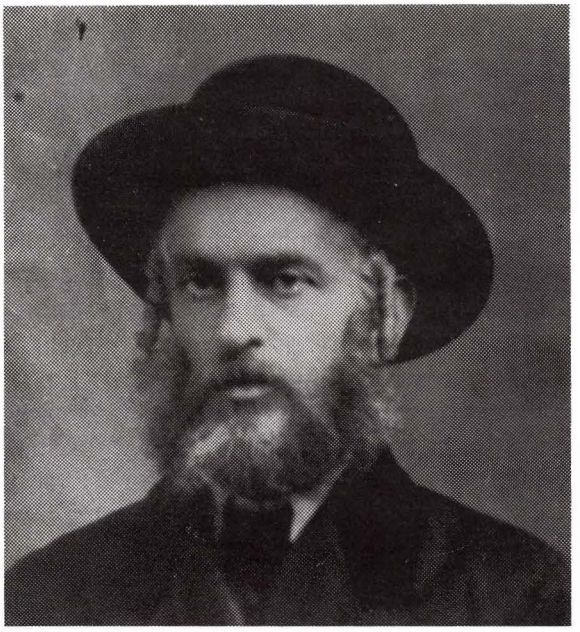
כשהתיתם בן י״ב גדל על ברכי קרובו רצ״ה מרימנוב, וסעד לשולחנו בשבתות. בימות החול חס על זמנו וביטול תורתו, וסידר לו לאכול אצל ר׳ נתן יהודה ליב טורם ברמ״מ מרימנוב. בתחילת תר״ה השיאו לשרה ליבא בת ר׳ יקותיאל אריה הסופר מפריסטיק, אחיו של ר׳ יוסף שאול דומ״ץ לינסק. ספג לתוכו מתרומות מידותיו של רצ״ה, קלט משמועותיו של רניא״ל טורם, והכיר את גדולי הצדיקים שבאו אל רצ״ה. משנפטר רצ״ה עשה כעצתו, ולמד שחיטה. השיג קבלות, גם מרש״ז מויליפולי שאליו נסע. נתקבל כשו״ב קולשיץ, וביתו על אם הדרך פתוח לרווחה לאורחים. בהיותו איש אמת לא הסתיר את תוכחתו מתקיפי המקום שרדפוהו, ועל כן הניח את השחיטה, ועבר בתרמ״ב לטרנוב. בשנתו האחרונה כתב את ספרו, אך לא הספיק להשלימו. ביום ה׳ עבר לפני התיבה וקרא בתורה, אחה״צ נפל למשכב, ולמחרת י״ג טבת תר״ס נפטר לפני הדלקת הנרות.

מבשר טוב לתולדות והנהגות רצ״ה מרימנוב, עם ד״ת מרמ״מ ומרצ״ה. פאדגורזע, דפוס רש״ח דייטשער, תר״ס, 8, 36; 40 עמ׳, עם הסכמת ש״ב רש״ז טארים בשם רבי יוסף פרידמן מרימנוב. בהקדמתו כותב, שבילדותו שמע את הדברים בעשר השנים שלמד בבית מדרשו של רצ״ה וגידלהו כאב. אז לא רשמם, וכעת העלה מזכרונו. בנו הרב יקותיאל אריה שערך והוציא לאור את הספר כותב במבוא, שתועלת סיפורי צדיקים לחנך ולא כהיסטוריה. מהד׳ ב׳ ברישא תרצ״א, ד, מה עמ׳. בהקדמת המלבה״ד ר׳ ישראל ברי״א כותב שמדפיס עתה רק התולדות, ומקוה להדפיס ח״ב של הד״ת עם הוספות. הפריד את דברי זקנו: הכותב, מהוספות אביו: המו״ל. ד״צ בירושלים תשכ״ז מהוצאת תר״ס, וכן בתוך סיפורים נפלאים, ח״ג, ברוקלין תשמ״א, ובתוך ספרים קדושים מתלמידי הבעש״ט, תשד״מ, חלקים ג, טו.

ר׳ יקותיאל אריה ב״ר גרשון **קמלהר**
מסטניסלב (תרל״א — תרצ״ז)

אישיות רבת גוונים כגאון בתורה ובהלכה, אומן פידגוג, חוקר תולדות ישראל, סופר ומחבר, לוחם מלחמות ה׳, עורך ומשתתף בכתבי עת ומאספים רבים. בעל מבט רחב על אופקי העולם היהודי לזרמיו. לפי הגדרת אחד הגדולים הקדים את זמנו במעוף חזונו, וקרא לחידושים שהיום הם מובנים מאליהם, כגון בטאונים ספרותיים, חינוך הבנות ועוד.

נולד בקולשיץ ביום י״ח טבת תרל״א (ולא תר״ל) לאביו ר׳ גרשון. בן עשר למד מסכת ע״ז עם תוס׳ וחו״מ עם ש״ך, אצל החריף ר׳ אביש בוך. כשהוריו



הרב יקותיאל אריה קמלהר

עברו בתרמ״ב לטרנוב למד בביהמ״ד הישן, והכיר בו את זקני הדור שעבר. בביתם גר רא״י איגרא שערך לו את סעודת הבר מצוה, וממנו הושפע רבות. בתרמ״ה עבר לקלויז הגדול של צאנז בעיר, ונצרף שם בכבשונה של תורה וחסידות. שימש את הרבי משינאווא שביקר בו שתי שבתות בשנה, והתידד עם ר״י שמלקיש שבא לבקר את גיסו. הרבה לעשות חסד עם חתנים עניים, ורבני העיירות שבאו למכור את ספריהם. בתרמ״ט למד בזבנא, עם מאיר יחיאל בן האב״ד ר׳ יודל אונגר.

בחורף תר״ן עבר לקורטשין, משנשא את חנה בת סוחר הבדים ר׳ יצחק (איציק) כ״ץ שנקרא השחור. הקים שם ישיבה קטנה לפרחי החסידים, ובהשפעת ביקוריו של רבי יהושע הורביץ מדזיקוב הפך לחסידו. סיים כאן בבלי וירושלמי, ומדרשי ההלכה והאגדה. החל לסדר את משנתו בחיבורים. בתרנ״ב יישב את השגות הרמב״ן על הרמב״ם בשרשי ספר המצוות, והחיבור נבזז מביתו במלה״ע א׳. חיבר גם על הלכות שחיטה, חידושי סוגיות ואגדה. שרד מתר״ן רק החיבור אדני פז שנועד להיקרא צנצנת המן, הקדמות וכללי הלכה מיוסדים על תורת גאוני הדורות בסדר א״ב. ערך בתרנ״ד קונ׳ מדרש הלכות על שו״ת הלכות קטנות. מצא ממנו כמה דפים אחרי המלחמה, שיחזרו עם הערות, וכללו בחיבורו קובץ על ידי יקותיאל. פירות לימודו עם תלמידיו בתרנ״ג-תרנ״ו: שיעורים דאורייתא, בסוגיות הש״ס ובשיטות חמורות. בתרנ״ו ראשית ביכוריו בדפוס: **בקר יזרח** (מילדולה), בעניני תקופת החמה וברכתה, עם ביאורו שערי מזרח,

בתוספת מרובה של דינים ופלפולים, והסכמות רבו מדזיקוב וראל״ה מסטרי. צולם פעמיים בתשמ״א. בהוראת רבו עבר בתרנ״ז להרביץ תורה ברישא. פתח ישיבה לצעירים מחוננים בה למדו בניהם של טובי העיר הנקובים בשם, אירגן הרצאות תורניות מושכות ביד חרוצים לנערים עובדים, ובלט כדמות מרכזית בעיר, כאחד מראשי המדברים בנימה מושכת ואקטואלית להבנת כל השכבות.

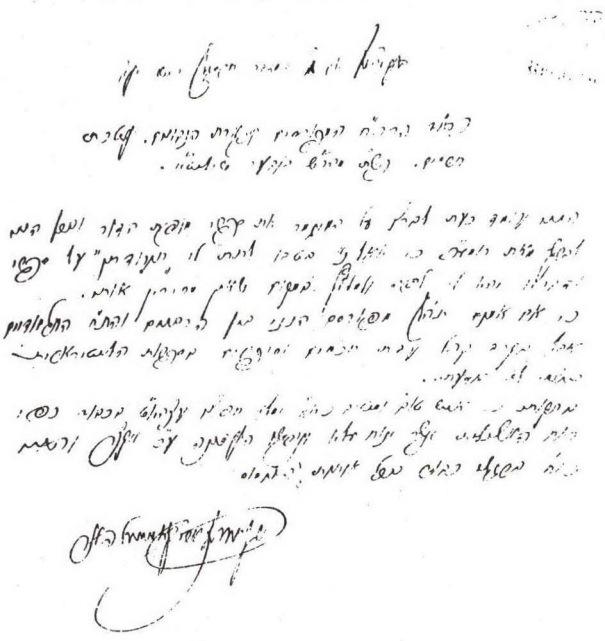
הוציא לאור עם הת״ח ר׳ ברוך פאס, את הירחון התורני הראשון בגליציה: **אהל מועד**. ג׳ מדוריו: פלפלא חריפתא, חקר הלכה ומילי דאגדתא, ובכולם ניכרת יד העורך והשתתפותו. חו׳ א׳ בקראקא, טבת תרנ״ח, וחו׳ ב׳ בשבט־אדר. ח״ב בשבט תרנ״ט עם הסכמת ר״א מישל מגליגורי, וח״ג בתרס״א. לח״א הקדמות ממנו ומשותפו, לחלקים ב־ג ממנו. הופיעו בס״ה י״ב חוברות, מהן כפולות. השתתפו בהן רבים מהרבנים והת״ח בגליציה ובמדינות הסמוכות. הופעת הירחון פסקה בגלל חסרון כיס, כי הגבירים לא תמכו בו. בהתחלה ההסכמות של: מהריל״ס; ר׳ יעקב תאומים מקולומיאה; רנ״ה סג״ל לנדא מסטרליסק (אין צורך בהסכמה. מזה כמה שנים יוצא בהגר (!) שומר ציון (!), והמהר״ם שיק בחיבוריו מביא ד״ת ממנו); ר׳ פנחס רימלט מחירוב שאביו עשה כבר נסיון כושל, ועתה נתקיימה מחשבתו ורצונו של אותו צדיק; ר׳ פנחס הורביץ מטיסמניץ; ר׳ יהושע מדזיקוב (לעת כזאת היטב אשר דיבר ויפה דיבר, כי העת דורשת כזאת למען להעיר קנאת סופרים לאלו צעירי הצאן, ותחת כי יעברו בשדה הספרות והשכלה הרעילה ומעוכסה כעכס נחש צפעוני לישראל ואורייתא, יעברו בשדה טוב ויעדרו במעדר בתוה״ק... מכיר אני אותו ואת שיחו כי כוונתו לשמים); ראל״ה מסטרי; רא״ב קלוגר (והנה הרעיון הזה לא חדש הוא, כי עוד בשנת תרכ״א כתב אלי הרה״ג הצדיק ישראל סאלאנטער, אשר ברצונו להוציא לאור מכתב עתי בפלפול ובסברא, וביקש ממני לשלוח לו חידושי מר אבא רשכבה״ג וחידושי, וכבר הוציא לפועל מחשבתו הטהורה, ונדפסו ששה קונטרסים בקראו שמם עלה תבונה, ונדפס שם קצת מחידושי... אח״כ התעוררו חכמי רוסיא, והוציאו לאור מכתב עתי כנסת ישראל... וגם כעת במדינת אונגארין הולך לאור מכ״ע תלפיות... ואנכי מכירו כי ידיו רב לו בפלפול וסברא, והוא הוא האיש אשר ראוי לעמוד בראש מ״ע כזה); ר׳ משה מייזלש מפרמישלא; ר׳ אשר הורביץ מרימנוב; רי״ה ולרשטיין מריישא.

בתר״ס ערך והוציא לאור את ספר מבשר טוב של אביו לתולדות רצ״ה מרימנוב, ולר״ה תרס״א נסע לשם כדי להפיצו. לרבי מדזיקוב נודע על כך מאחיו ר׳ אשר חתן הרבי מרימנוב, והוא התרעם עליו על

שמתעסק בסיפורי מעשיות ומדפיס וסרטופ (סיר מים, על משקל מבשר טוב), ואינו מחבר חידושים עמ״ס הוריות כחברו מח״ס דרך ים (שלבסוף יצא מן השורה). בנסיעתו לדזיקוב לסוף סוכות הוחלקו הדברים, והרבי אף השתדל עבורו שיתקבל כדומ״ץ לנצוט. מאוחר יותר התגרש ר׳ אשר, ושוב נתחדדו היחסים בין חצרות רימנוב ודזיקוב.

בראותו את עניותם ושפל מצבם של התלמידי חכמים, יזם הקמת חברת עץ חיים שתתמוך בהם, והדפיס על כך בתרס״ב חוברת **מקרא קודש**. הסכימו: המהרש״ם (כל מה שיהיה בכוחי להיות לעזר ולסעד בטח ממני לא יבצר אי״ה); ראי״ל ברודא מלבוב; ר״א מישל מגוליגור (האיר לנו רעיון יקר ונשגב, אשר מתוכו כבוד ה׳ ותוה״ק יאירו); רד״ב וינטר מחרסקוב; רח״י ירוחם מלימנוב; רנ״ה תאומים מוילקוטש. כמו״כ הקים חברת מפיצי תורה ברישא, כאגודה מקצועית לעזרת המלמדים והתארגנותם. לפני אסיפת הרבנים בקראקא תרס״ג נענה לבקשת האב״ד רחא״ל הורביץ, וחיבר תקנון מפורט ליסוד אגוה״ר והנהגתה. במוצש״ק מברכים אלול נכנס עם ר״מ ר״פ ראב״ד קראקא, להציג את עורך הפלס לפני הרבי מדזיקוב ששבת בבוכניה.

מופת הדור לתולדות הנו״ב, מונקאטש תרס״ג. מחלוצי המונוגרפיות על גדולי ישראל, ועשה בה עבודה מקורית־חדשנית בטירחה מרובה. למהד׳ ב׳ בפיעטרקוב תרצ״א צירף מכתבים שקיבל מהמהרש״ם ורא״א הרכבי מפטרבורג, וכן מראי״ה קוק. הוציא



בקשת הרב יקותיאל אריה קמלהר מר״ש בובר בתרס״ג לקראת הופעת ספרו מופת הדור, להמציא לו תעודה שתודיע טיבו בין חכמים וסופרים

לאור רבעון ספרותי **הבונה**, שישמש במה לרבני ישראל להשמיע את הגיגיהם, דרשותיהם ותוכחותיהם, עם מדור ביידיש להמון עם, פרפראות ומשלים, ע״י משתתפים רבים מכמה מדינות. בטאון זה בו התפרסם מאמר מדעי, ואיזכור התנגדות הנו״ב לחסידים בספרו, עוררו סערה ברישא. כרוזים הופיעו נגדו, ומשפחתו נחשפה ללעג. תומכיו מחו בסיון תרס״ד על הפגיעה בכבודו, אבל הוא לא השיב למחרפיו, רק הדפיס את מכתבי התהילה שקיבל על מופת הדור. לעצמו כתב קונ׳ עמל ואון על כל הפרשה. קשריו עם דזיקוב נותקו, וסוכלה ההצעה שיבוא לשמש כר״מ בקראקא. בסכסוך שפרץ בחורף תרס״ד בעתון מחז״ה, נקרא ע״י ר״י וילף לערוך את קול מחז״ה, ופירסם בו את מאמריו בעניני השעה בשמות שונים. בגלל עגמת נפש מהמחלוקת אודותיו, רצה לעזוב את עירו למקום אחר.

פירוש הרמב״ם עמ״ס ר״ה שנדפס תחילה בפריז תרכ״ה, וחידושי הרמב״ם עם מקורים והערות. פודגורזע תרס״ו. כוונתו היתה להראות אלו פירושים היו לרמב״ם בסוגיות, כדי שלא יקשה על הלכותיו שבמשנה תורה. מהד׳ ב׳ ע״י בנו עם חי׳ הרמב״ם עמ״ס יומא ותמורה וביבליוגרפיה, ירושלים תשט״ו. בהערותיו סילק טענות המערערים שאין הפירוש להרמב״ם, וכך נתאשש גם כיום במהדורת ניו יורק תשי״ח עם הארות וביאורים.

סייע לישיבת ברודשין בהקמתה בתחילת תרס״ו, וכעבור חצי שנה נוסדה ישיבת אור תורה בסטניסלב. בגלל אי הצלחתה נקרא בתחילת תרס״ז לעמוד בראשה, ולהרים את קרנה כמחנך מומחה. ערך מסע הסברה בין הלומדים בנוסח הישן, שלא הסכינו למהפך של הקמת ישיבה, ובין הבעלי בתים, שיבינו את הנחיצות ויהיו מתמכי אורייתא. השקיע את כל מרצו בלימודי הישיבה, ואמר שלושה שיעורים ביום לתלמידיו הרבים. פירות חידושיו בספרו **נתיבות התלמוד** עמ״ס סדר מועד, שבועות נדרים וחולין, כללים העולים בסדר א״ב, עם יאר נתיב לעיונים והפניה לספרי האחרונים. רובו לא נדפס. תלמידיו חשו במסירות רבם, והשיבו אהבה אל חיקו. גויעת ארי שהדפיסו בפטירת האב״ד ראל״ה הוא למעשה שלו, ובו ההספד שנשא בקלויז ס״ג בעיר. לעידוד לימוד הירושלמי חיבר קונ׳ סדרי חכמה, עם הקדמת אכסדרה דבי רב. **חדותא דשמעתתא**, להתיר ספיקות וחקירות בהלכה לפי מקורים מבבלי וירושלמי, חלק א־ב, תרע״ב-תרע״ג, עם הסכמות והקדמות, קז סי׳, ועוד כב סי׳ של רבנים מגיבים ותשובותיו. קיוה להדפיס ח״ג, ולא עלתה בידו.

אם לבינה, תולדות רמ״מ מרימנוב, לבוב תרס״ט, ומהד׳ ב, טרנוב תרפ״ח. כולל: ראש אמנה על אגדות

הש״ס וסיפורי נפלאות; בית מנחם לתולדותיו; תפארת מנחם בהלכה — לבירור שני ענינים תמוהים שיצאו מפיו, נשמט במהדורות הבאות. המהרש״ם כתב לו: תשח״ח על פעלו הטוב לפרסם נפלאותיו ית״ש ע״י עבדיו הצדיקים. כל שנים אלו המשיך להגיב בעתונות על בעיות הזמן. דחה הצעה להיות נשיא המזרחי בגליציה המזרחית. יסד בתרע״ב חברת אביגיל של נשים לעידוד תודעת טהרת המשפחה, ופירסם חוברת ביידיש בשם זה. קונ׳ עץ שתול על פלגי מים כתב בתרס״ז לתלמידיו בישיבה על אתרוגי א״י, נדפס בראש אריה, סי כ, עמ׳ פב-קג. בפולמוס הירושלמי קדשים נטה להצדיק את המו״ל, ובתחילת מלה״ע א׳ כתב בסטניסלב הכבושה ספר חומות ירושלים, לפרש מקומות בלתי מבוארים שבו, במענה לקונ׳ ציד רמיה ושאלו שלום ירושלים. מדרשותיו הקולחות בעיר, חיבר הגה מדרשים. החליף שו״ת עם גאוני הזמן, וחלק נכלל בספר השו״ת שלו.

בפרוץ המלחמה נשאר בעיר במצור ובמצוק, וניהל יומן מן המיצר, בו שילב מחידושיו והגיגיו בענינים אקטואליים. זוהי תעודה היסטורית חשובה, ובה גם תיאור בריחתו אחרי פורים תרע״ה מפני הרוסים המתקרבים, כשהוא מותיר לאובדן את ספריתו העשירה. הגיע לקולומיאה, ולקאשוי בה גר גיסו ר׳ ישראל כ״ץ, ואמר שם שיעורים ודרשות. המשיך דרך ברין, עד אבערלייטענסדארף ליד העיר טפליץ־שענוי בבוהמיה. באוירת הנכר שבין הפליטים חיבר שעשועין באורייתא, ונתווכח עם הרבנים הנאורים.

החל לערוך קונ׳ המאור שבתורה למוסרים ומנהגי דרך ארץ שבחז״ל. לשם כך עבר על ספר חסידים, ובסוף תרע״ז הדפיס בוייצען **חסידים הראשונים** לתולדות ר״ש ובנו ר״י החסיד, עם הסכמות ר׳ קופל רייך אב״ד פעסט ור׳ ישעיה זילברשטיין מווייצען. קדם לו כח״א דור דורים, הוא קונ׳ לקורות השתשלות הקבלה והסודות עד אליהם. אח״כ גוף הספר לתולדותיהם, חייהם, שיטתם ופעולותיהם. בהעתקת תעודות מגנזי ספריות, סייעו לו בניו ותלמידו ר׳ אברהם הלוי שכטר. מביא בו מחיבורו משנת חסידים שאבד, ורק ההגהות שבו על ס״ח נדפסו במהדורת ר״ר מרגליות. כשהראה את ספרו לר׳ ישראל מצורטקוב נאנח של שזה כה מעט, על דור אחד בלבד, ובדור זה אין מבינים את צורך השעה ליצור ספרי היסטוריה כשרים. הפלגיאט חיים סוניאג ממונקטש הדפיס שם בתרפ״ט תולדות ר״י החסיד בצירוף לספרו: מחברתי על מדרש רי״ה, מבלי להזכיר כלל את המקור שלא הוא המחבר.

באייר תרע״ו ערך קונ׳ צהר — למאמריו ודרשותיו בעניני השעה. בחורף תרע״ז עשה בוינא, ואת דרשותיו כל לילה בקלויז גמ״ח־בעלז כלל בסידור

האריאל. נרתם לתעמולה עבור ועד החינוך שיסדה אגו״י, ובתחילת תרע״ח נסע גם בהונגריה ולערי אשכנז. חיבר אז ספר סוכת דוד בגנות רדיפת הבצע. פירסם בפסיבדונים יא״ר את תוכניתו להוצאת מאסף חרדי צהר כתחליף לעתון מחז״ה שכשל, וצירף לעריכה את ר׳ אליעזר לייטר אב״ד טרמבובלה והרב בן איש תם. בנדודיו ברחבי הונגריה קיבל תעודות מגדולי הרבנים.

בתום המלחמה נועד לעמוד בראש ישיבת עץ חיים, שרצה ליסד בלבוב הגביר ר׳ אליעזר גוטווירט. חיבר למענה קול קורא, והחל להנהיג את סדריה. חסידי בלז מצאו בהם חידוש והתנגדו לו, וגם מצבה הכלכלי הרעוע גרמו לכך שיפרוש. חזר לקראת תרע״ט לרישא עקב החורבן בסטניסלב, וכך ניצל מאימי הפוגרום בלבוב. מצא מעון בדירת תלמידו רבז״ו שנבלום, ודרש מדי שבת שבע שנים בביהמ״ד הישן מטעם חברת מפיצי תורה בפני קהל רב. השתדל לקומם את הריסות חיי הדת ביסדו את אגודת הבנאים של ת״ח צעירים, ואחדים מהם ידועים בשם. החל לערוך חיבור חוקים טובים, לצורך אלו שאינם יכולים להתפנות אף ללימוד חוק לישראל. במאמריו נקט נימה אוהדת יותר לישוב הארץ, במקום מאמריו החריפים מאז נגד הציונות והמזרחי, אלא שלא התעלם מהאוירה האפיקורסית, ונתן ידו לחברה הכללית מפיצי תורה של בני עליה ורבנים. רעיון הסתדרות ירושלים ודגל ירושלים של ראי״ה קוק מתרע״ט שבה את לבו, והחליף מכתבים אתו ועם בנו רצי״ה שעמו נפגש בוורשא. נתמנה כנציג התנועה בגליציה, ועשה לה נפשות. בתרפ״ב נסע לבלגיה ולאנגליה, ובחן בצירוף הצעת רבנות בקהילה אורטודוקסית. סידר את שרידי קונ׳ מדרש הלכות על שו״ת הלכות קטנות, וקובץ על יד יקותיאל בנושאים רבים. לא היה מרוצה מעשיתו, וחיפש אפיקים חדשים לכשרונותיו.

בסוף תרפ״ה נענה לקריאת תלמידיו לבוא לארה״ב. בחורף תרפ״ו נתקבל כרב קהל אנשי רישא־קארטשין, ונשא שם דרשות תוכחה נלהבות כל ליל שבת, אחה״צ ובס״ג. כעבור חמש שנים פוטר מביהכ״נ, בגלל שמחה על שיפוצו בג׳ השבועות. בתרצ״ב נתקבל כרב קהילת קשר אחים אנשי ספרד במזרח ניו יורק. התידד מאד עם רבי משה יחיאל עפשטיין האדמו״ר מאוזרוב שגילה לו מצפוניו. בתקופה זו הדפיס: **התלמוד ומדעי התבל — נתיבות התלמוד**, לבוב תרפ״ח, להוכיח את ידיעת חז״ל בכל החכמות. הספר גרר ביקורות מימין ומשמאל, וכשיערוך בעתיד בירושלים את ח״ב יגיב עליהן. צולם לאחרונה מחדש. **דור דעה**, ח״א: לתולדות צדיקי החסידות בארבעת התקופות שבין השנים ת״ק-תר״ך, ח״ב: לתולדות הגאונים שחיו באותה תקופה, בילגוריי תרצ״ג-תרצ״ה. לא השתמש בספרי התולדה, אלא מסר

דברים מקוריים מפי זקני החסידים, והבאים אחריו שאבו ממנו מלוא חופניים. בקורת על הספר: כתבי הלל מלאכובסקי, ח״א, 150־154. מהדר׳ ב׳ עם הוספות, ניו יורק תשי״ג. בנו משה סקר את ספריו בקיצור בסוף ח״ב, רכא־ב.

בתרצ״א תיכנן לעלות לירושלים ולהקים בה הוצאת עם הספר, אלא שלא מצא די מנויים לכך. בקיץ תרצ״ג נפרד מקהילת רעים אהובים בניו יורק, אחרי שלא מצא ביכ״נ כלבבו שיקבלנו כרב. בדרך ביקר את בני משפחתו בגליציה, ונסע ארצה. התאכזב כאן לראות את המצב, והמשיך לעסוק ברעיונותיו הישנים בדבר חידוש העבודה ואשי ישראל. בקיץ תרצ״ה פירסם מאמר על כך, וקיבל מכתבי הסתייגות מרבנים רבים. היה דחוק במצבו הכלכלי כי לא נשא בשום תפקיד, ואנשיו בברוקלין שהבטיחו לו קיצבה קבועה — לא עמדו בדיבורם. לא חידש כמעט, ועסק בעיקר בכינוס כתביו והכנת התלמוד ומדעי התבל ח״ב. יזם תוכניות להטבת מצב הת״ח, ולא הספיק לבצעם. הכין בתרצ״ז **אהבת הקדמונים** ח״א על הרמב״ם, נדפס ע״י בנו בבילגוריי תרח״ץ. חלקים ב־ג על ראב״ע וריה״ל לא הספיק להשלים. ביום ה׳ י״ט אלול תרצ״ז השכים בבוקר כדרכו לשיעוריו הקבועים, עבר לפני התיבה בביהכ״נ, ונשאר עד חצות. שב לביתו לנוח מעט, ובתחילת השעה החמישית נפטר בנשיקה, ונטמן בהר הזיתים.

אחרי פטירתו ערך בנו ר׳ משה והדפיס את ספריו: **שילוב המסורות**, הגיונות והברקות. ירושלים, אדי״ר, דפוס ש. ויינפלד, תשי״ט. **ראש אריה**, ח״א: שו״ת, ח״ב: מחקרים בהלכה. דפוס א.ב., תשל״ב, קעד עמ׳, כא; כד סי׳. בהקדמת הבן המהדיר כותב, שח״א שריד שהצילו שכנים במלה״ע א׳ מהפולשים הרוסים. ח״ב הוא מהשיעורים שאמר בישיבת סטניסלב. קיוה להדפיס את יתר כתביו לחיזוק הדת. מבוא המחבר נכתב סמוך לפטירתו. בעמ׳ קז שער ח״ב.

מחוץ לגליציה השיב למקומות: **בעלענוש־הגר** — הרב שמעון פולק (ח״א, כא, על ספרו קול ברמה); **דרני ווטרי; טשרנוביץ; סרדהעלי** — הרב שמואל ויינברגר בתרע״ח (ח״ב, יג); **קישינב** — הרב יהודה ליב צירלסון (ח״א, ה.) תשובות נוספות נותרו בארכיונו שנמסר לספריה הלאומית. במחלקה לכתבי יד נשתמרו גם מודעות ישיבת אור תורה.

ילדיו: א. ר׳ ישראל הבכור; ב. רחל מראשי בית היתומים ברישא. נספתה עם בעלה ר׳ יצחק וייסברג וג׳ ילדיהם; ג. איטא (יוטא) אירום. כשמשפחתה גורשה מברלין שבה לרישא; ד. בילא זו׳ ר׳ מרדכי חרי. נספו עם בניהם. שרדו: ה. ר׳ משה (יהושע); ו. גרשון. נפטר בליל יו״כ תש״ל בירושלים; ז. הסופר צבי ששינה שם משפחתו לאריאל. הוציא לאור על אביו ספר **הצופה לדורו**, תולדות חייו ופעלו, מאת יהושע מונדשיין. ירושלים, ראובן מס, תשמ״ז, 10, 310 עמ׳. בהקדמה מבואר שם הספר.

תשובות אליו: אבני זכרון (פפר), ח״ב, כו, כז בתרפ״ט (על נתיבות התלמוד); אמרי יושר, ח״א, קסז; זיו הלבנון, ה, מד, מו; מחזה אברהם, ח״ב, יו״ד, ד בתרע״ג; מנחת יחיאל, ח״ג, עו; עמק הלכה, ח״א, מה; צור יעקב, ח״א, סה בתרס״ז; שארית ישראל (מינצברג), חלק החידושים, סי׳ כה־כו (הערות למאמרו העבודה ואשי ישראל).

תשובתו מתרצ״ו לרמ״מ כשר, נועם, כה, כז־כח. מכתביו: מחז״ה, י״ב אייר תרע״ב, 4־5, ט׳ אייר, 3־4; אגרות לראי״ה, עמ׳ פב, קכד. מכתב מצעירותו בארכיון בובר. ד״ת ממנו: ילקוט הדרוש, פרשת בא; הלבנון, א. במשתתפי אונזער גייסט; איזראליט; המודיע והפלס (פולטבה); הפסגה (רוסיה) תרס״א־ב; שערי ציון (ירושלים), מתרפ״ב.

מליצי אש, ג, אדר, 84; משה צוקער, קארטשינער יזכור־בוך, 234־237; סטניסלב, 27, 92, 313; קרסל, ב, 779; בנו ר׳ משה, נרות שבת, ה, קלב, רישא, 72, 95־99, 107.

ר׳ ישראל ב״ר יקותיאל אריה קמלהר

מרישא (תר״ן — תש״ב)

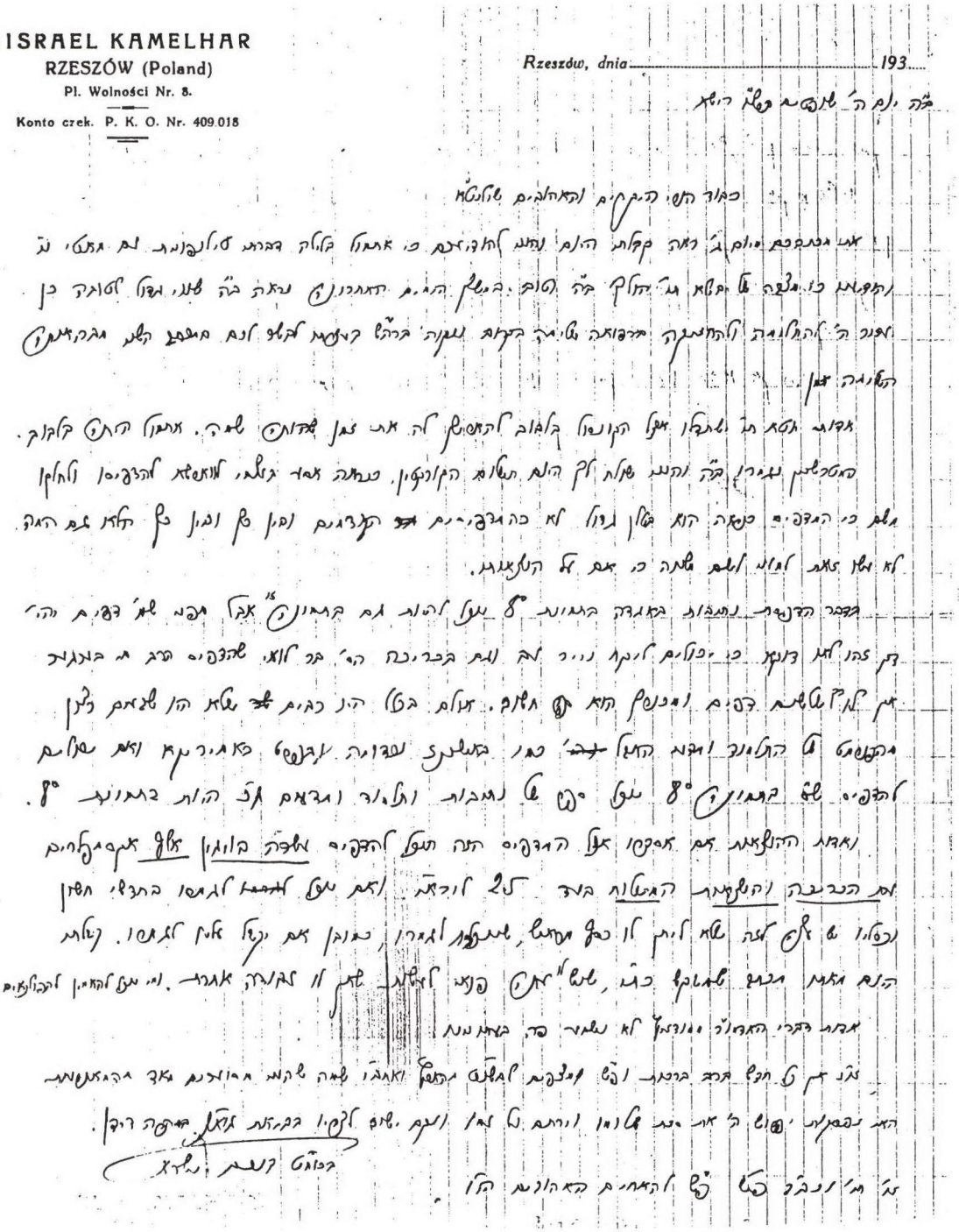
נולד בשנת תר״ן כבכור לאביו ר׳ יקותיאל אריה. ממצויני ישיבת אביו, בעל מידות ויראת שמים. צנוע ובעל פנים אציליות. השתלם בעצמו בלימודי חול. פירסם מאמרים בעתונות הדתית. מתרע״ג מזכיר אגו״י בפפד״מ, ועורך בטאונה בדרך. מראשי אגו״י



ר׳ ישראל קמלהר

ברישא. בכניסת הנאצים ברח ללבוב, בחשבו שלמשפחתו הנשארת לא יאונה רע. בתש״ב נספה שם, וזו׳ פשה ובניהם ברישא.

רבינו אלעזר מגרמיזא ה״רקח״, קורותיו, פעולותיו,


ISRAEL KAMELHAR
RZESZÓW (Poland)
Pl. Wolności Nr. 8.
Konto czek. P. K. O. Nr. 409.018
Rzeszów, dnia ..... 193...

אגרת שלומים מר׳ ישראל קמלהר בתרצ״ו להוריו בארץ, בעניני בני המשפחה והדפסת ספרים

רבותיו, תלמידיו, ספריו ויחוסו, עם תמונתו. רישא, דפוס רג׳טן, תר״צ, י, פב עמ׳, שער לועזי. הקדמה־הסכמה לחקר תולדות חכמי ישראל מאביו רי״א, ותודת המחבר לד״ר אהרן פריימן ורבי יעקב רוזנהיים מפפד״מ. ד״צ, ניו יורק, עטרת, תשל״ה.

סודי רזיא לרבי אלעזר מגרמיזא, ובראשו סוד היחוד לר״י החסיד. הוציאו לאור לראשונה מכתבי יד במינכן, עם מראי מקומות, מקורות, הגהות והערות. בילגורייא, דפוס ישראל חיים ויינברג, תרצ״ו, ו, י, ס׳ עמ׳. הקמת רזי עולם מאביו. במבוא מפרט את מה שנכלל בספר ושיטת עבודתו. העתיק עוד כתבי יד, ולא הספיק לפרסמם.

אחיו ר׳ משה, רישא, 289.

ר׳ משה (יהושע) ב״ר יקותיאל אריה **קמלהר**

נולד בקורטשין ביום כ״ג טבת תרנ״ו לאביו הרב יקותיאל אריה. עבר עמו בתרנ״ז לרישא, ובתרס״ז לסטניסלב. למד שם בישיבת אור תורה של אביו, ונבחן ע״י בעל הרי בשמים. בן י״ח נסמך מר׳ דוד הורביץ האב״ד. בפרוץ מלה״ע א׳ גלה לוינא, והתבשם מגדולי ישראל שגרו בה. בהשפעת רחמ״י שפירא האדמו״ר מדרוהוביטש נתפס לחיבת הארץ. בשובו לרישא פעל בארגון ישוב א״י שהפך למזרחי בו כיהן כיו״ר, ונסע לשם כך גם לעיירות הסמוכות. מאימת הגיוס לצבא נס לברין שבצ׳כוסלובקיה, בה הקים וניהל בי״ס דתי וסניף למזרחי. נשא את ניחה בת ר׳ פנחס אורי אנגלרד מסנוק, ועבר אליו. מסר שם שיעורים והרצאות, ונסע כציר לועידות הציונות והמזרחי. בתרצ״ד עלה לירושלים, ובהשפעת ר״מ ברלין נסע כשליח לחו״ל למען המזרחי וקרן א״י. בפרוץ מלה״ע ב׳ יסד המזרחי מפעל לעזרת הרבנים הפליטים, וניהלו עם מסעי מגביות בחו״ל, עד פרישתו לגימלאות בתשכ״ו. עבר לגור בראשון לציון. הוציא לאור מספרי אביו: פירוש הרמב״ם עמ״ס ר״ה, יומא ותמורה; שילוב המסורות; שו״ת ראש אריה. ספרו: רבי דוב בר מייזלש, ירושלים, מוסד הרב קוק, תש״ל. ההדיר שם גם את פירושי רד״ק עה״ת, רפח עמ׳. חיבורו חזון הגאולה של אדמור״י גליציה, בתוך החסידות וציון, ירושלים תשכ״ג, עמ׳ קא—קמד. פירסם מאמרים בעתונות. נפטר ביום ו׳ אדר תשל״ט, ונטמן בהר הזיתים.

יצחק גולדשלג, אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ה, 472-474, עם תמונתו.

קַמְנֶצְקִי

ר׳ יצחק ב״ר ישראל חיים. ת״ח בסנוק.

במשתתפי אספת חכמים (בירברייער), תרע״א, עמ׳ צו.

קַמְף

ר׳ אברהם קמפף. תלמיד השו״מ. ת״ח ברווה.

תשובות אליו: רבו, שו״מ, קמא, ח״ב, עז, ח״ג, סד, קמה, תנינא, ח״ב, יא, ח״ד, עד, קנו, קעג, תליתאה, ח״ב, קנב, רביעאה, ח״א, מב, נט, ח״ב, ריד, ריז, ח״ג, פג, צה, חמישאה, עז, שתיתאה, ה, ד״ש ויו״ד, ח״ב, דף יט. כט. בתר״ח-תר״ך.

ר׳ צבי הירש קמפף

נולד בשנת תקנ״ג. נגיד במושציסק. דומ״ץ בעיר, ודן דין אמת לאמיתו. נפטר ביום ז׳ אייר תרל״ה, וציוה שלא להספידו.

אליקים גצל פעפער, העברי, יא, עמ׳ סז.

קֶמְפֶּלֶר

ר׳ משה אהרן

בנם של ר׳ יוסף ב״ר משה אהרן, ולאה בת ר׳ שאול יצחק. תלמיד רד״ב מטשבין. גר ביבורוזנה. חתן ר׳ ישראל ברצ״א קלוגר מזאטור, נפטר ביום י״ד אלול תרח״ץ, וזו׳ קיילא בת ר׳ אברהם אבא, נפטרה אדר״ח תמוז תרצ״ב. בזמן המלחמה ניסה להבריח את הגבול לרומניה. נתפס ונשלח ברכבת לבודפשט, עם הרב דוד שפירא מקראקא. כשהובלו ברכבת אחרי חקירות ועינויים, קפצו על אדמת סלובקיה (ראי״א ויינברגר בהקדמת בית יצחק). היגר לארה״ב, ועוסק במסחר ספרים בבורו־פרק. ההדיר את שו״ת כוכב מיעקב, וְבראשו רשימת קרוביו.

תשובה אליו: רבו, דובב מישרים, ח״ב, צג בתשכ״ב.

קְנֶבֶל

ר׳ אליעזר ליפמן ב״ר יהודה ליבוש **קנבל**

מברוזדוביץ ורוזניאטוב (תק״ע — תרל״ו)

נולד בשנת תק״ע (או תקע״א) בירוסלב, כבן יחיד לאביו היחסן ר׳ יהודה ליבוש. מילדותו נתברך בכשרונות, ובגיל עשר כבר הצטיין בידיעותיו. מצעירותו הרצה בערב שיעורים בחו״מ עם נושאי הכלים, וכשפעם התבטא נגד הט״ז חלה מאד. נגלה אליו איש זקן שהזהירו שלא לדבר יותר כן, ומיד הזיע והבריא. נשא את רוזא בת הגביר ר׳ יקותיאל אבאלי הכהן יאליש מלבוב (אבי ר׳ ישכר אב״ד ניזנוב, אבי ר׳ אליעזר ליפא אב״ד זורובנה שהיה ידידו של ראי״ל קנבל, ויחדו הדפיסו את קונ׳ הכשר כלים). סמך לשולחנו בלבוב כמה שנים. למד בהתמדה, ועסק גם בקבלה. נסמך מהישועו״י, והתידד עם השו״מ, רמ״ז איטינגא ורי״י יולס. הדב״ח כתב לו: כי ידעתיו מקדם לת״ח אמיתי. מבית מתנגדים, אבל כשנחלה והרופאים אמרו נואש, הלכו הוריו לר״ש מירוסלב שיתפלל בעדו, והתנה שעליו להיות חסיד. כשהבריא דבק בו כ״ב שנה, אך לא נענה לבקשתו שימלא את מקומו.

כשנתרושש חמיו והפסיד את כספו, נאלץ לקבל לפני תר״ח את רבנות בריזדוביץ שליד סטרי, והרביץ בה תורה. פנו אליו בשאלות גם ממקומות אחרים. בתרי״ג לערך נענה להפצרות בני רוזניאטוב לעבור אליהם, וניהל את עדתו כאב רחמן. לא פסק ממשנתו, ואף כשעסק בעניני הקהילה קיים שיויתי. עניו ואוהב ישראל בכל לבו. בעל מידות תרומיות, ושמחה שפוכה על פניו. לחם בסרים מן הדרך, הוכיח על פירצות שונות, והתריע במיוחד על נגע המותרות. למד לפנות בוקר שעות אחדות לפני התפילה, והניח תפילין

מיוחדים בהם העתיר על ישראל תמיד. בכל עש״ק התיר נדריו, ואחרי שטבל ולבש בגדי שבת עסק בזוה״ק. ידועות עוד הנהגותיו למופת.

בנותיו מזו׳ הראשונה: א. אסתר. נפטרה בהיותה ארוסה לבן אב״ד הליטש; ב. מרים זו׳ ר׳ אברהם יוסף וילף דומ״ץ רוזניאטוב. כשהתאלמן כעבור שנים אחדות נשא את רבקה טעמעריל בת רבי מרדכי היילפרין מבראד, ונולד לו: ג. ר׳ שבח בטיסמניץ. כשהתקרב לשישים פקדוהו מחלות, ונאלץ לשכב. לא רצה להורות עד שיתייעץ עם חתנו. ביום כ׳ שבט תרל״ו קרא בחצי הלילה לאנשיו, אמר וידוי וי״ג עיקרים, ביטל מחשבות זרות, בירך את הסובבים אותו ובני משפחתו, וכשהוטב לו אמר שילכו לבתיהם. למחרת בצהרים הניח תפילין, קרא שוב לכולם והתודה, וכעבור שעה נסתלק. כל בני העיר השתתפו בלויתו, וגם מהסביבה. ספדו לו חתנו הדומ״ץ, ור׳ מתתיהו רובין אב״ד דולינא. ציון נבנה על קברו.

רשם את חידושיו בכתב הקשה לקריאה, ולא מצא מי שיעתיקם. ר׳ דוד גלר אב״ד ניזנקוביץ חתן אחותו חשב שבניו יוכלו לעשות זאת, ומשלא הסתייע הדבר החזיר את הכתבים. בפרוץ מלה״ע א׳ אבדו רובם, ורק המעט שנעתק הציל הבן לוינא, אלא שלא היו לו אמצעים להדפיסם. בזקנותו נעתרו לכך בניו, ותרמו להדפסת הספר לחלוקה חינם לתלמידי חכמים. **שו״ת וחדושי מוהרא״ל**, פלפולים במאמרי הש״ס והשו״ע. ויען, דפוס אפפעל ושותפיו, קיץ תרצ״ז, 13, 87 עמ׳. בהקדמת בנו המהדיר מסדר את תולדותיו של אביו ושלו. מט סי׳ בלי שמות השואלים. בקולופון מבכה הבן ידיד וגיס.

לתולדותיו ותולדות מח׳ רבי ישעיה יוסף וילף מדרוהוביטש נתחבר: **פאר הדור**, ע״י ״נין ונכדם״ אלטער וילף. ווייטצען, דפוס קצבורג, תרע״ו לערך, כה עמ׳, הקדמה. מעבר לשער תודה לקרוביו הרשומים שתמכו בידיו, ותולדות אביו ר׳ אברהם יעקב. בסוף: סיפורים, תפילה, סדר היחוס שסידר בעזרת ר״א הלוי איטינגא, ולוח התיקון.

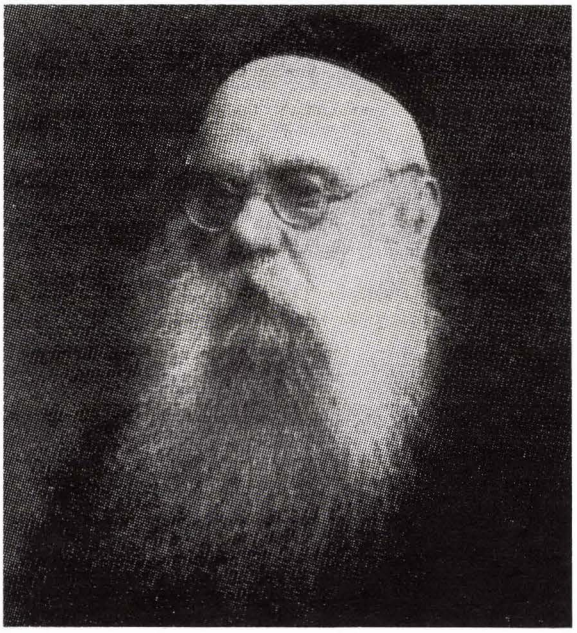
תשובות אליו: דב״ח, ח״א, אה״ע, נז; מח׳, חסל״א, קמא, אה״ע, יב, תנינא, אה״ע, עט בתרט״ז; (מהרי״א אשכנזי); שו״מ, קמא, ח״א, רנח, תנינא, ח״א, צה, ח״ג, א, תליתאה, ח״א, קפא, ח״ב, קעח, שתיתאה, נד בתרט״ז-תרי״ח; שערי דעה, ח״א, סג. תשובתו למהרש״ק, כר״ש, שבט תשמ״ז, יז. ד״ת ממנו, נחלה לישראל, נה. תשובתו בהל׳ ע״ז ומענה לדבריו, בשני הדפים האחרונים של תפארת שלמה (ריינר).

מאיר וונדר, אהל שמעון, נו-נז.

ר׳ שבח ב״ר אליעזר ליפמן **קנבל**

מטיסמניץ (תרכ״ג — תרצ״ט)

נולד ביום כ״א שבט תרכ״ג לאביו ר׳ אליעזר ליפמן אב״ד רוזניאטוב מזיווגו השני, ובן י״ג נתיתם ממנו.

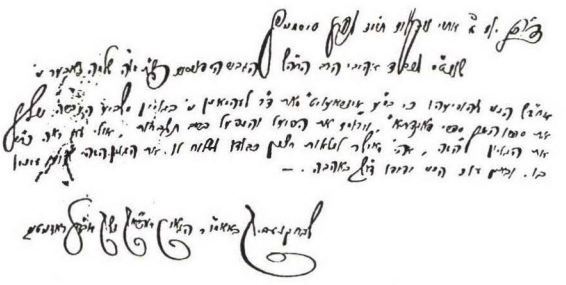


ר׳ שבח קנבל

אמו המלומדת שכרה לו מלמדים מעולים, וכעבור שנה שבה אל משפחתה בבראד. למד שם בקלויז המפורסם בו היו ספרים רבים, ושנים אחדות אצל רא״ב קלוגר. נשא את פריידא בת ר׳ יעקב ליכטמן מטיסמניץ (לא האב״ד), נפטרה ביום כ״ז אייר תש״א. אחיה ר׳ אברהם אלטר מגדולי סוחרי בוצץ, נפטר בלבוב ביום י׳ אייר תרצ״ו. כשעבר אל חמיו התפרנס כפקיד בבנק של משפחת טענע. ת״ח וידען, ומקובל על כל שדרות הציבור חרדים כמשכילים. ערך והוציא לאור דור־שבועון ביידיש: יידישעס פאמיליען־בלאט, בו השתתפו רוב סופרי גליציה. שררה בו רוח מסורתית ולאומית, בניגוד לרוח של טיסמניצער פאלקסבלאט. בתרע״ד ברח מפני הרוסים ששללו את כל רכושו לפרוסניץ שבמורביה, ואח״כ השתקע בווינא. למחקריו ישב הרבה בספריות, ובזקנותו פרנסוהו בניו. נפטר ביום ו׳ תשרי תרצ״ט.

ילדיו: א. יעקב. נפטר בניו יורק ביום כ״ח אלול תשכ״ז; ב. יהודה ליביש בלונדון. נפטר ביום ה׳ כסלו תשכ״ח; ג. מרים זו׳ ישראל לוסטיג בטטרוב שבגליציה. נספו עם ילדיהם: חיים, ליפא וחנה; ד. ברכה זו׳ המורה והסופר יהודה יצחק בן פסח ומרים מיילן (מילין) בישראל. נפטרה ביום ה׳ כסלו תשל״ג; ה. חיים יליד תרס״א. ת״ח ועסקן לציונות ולחינוך עברי. נפטר בלונדון ביום י״ד תמוז תשל״א. בנו: ישעיהו.

כשקהילת פרשבורג ביקשה מקהילת טיסמניץ פרטים על רבי משולם איגרא, נתבקש לאסוף את החומר. כך נולד ספרו **גרם המעלות**, מפעלות ומעלות ג׳און



הודעת ר׳ שבח קנבל בתרמ״ז לר״ש בובר, שמוכן לשלוח לו את גליון איזראליט בו שיבח ד״ר לעהמאן את ספרו ספרי דאגדתא

ר׳בנו מ׳שולם איגרא. לבוב, דפוס א. סאלאט, תרע״ד, 8, 66, עמ׳. המסכימים: רבו רא״ב קלוגר; רבי יוסף הגר מטיסמניץ (תועלת גדול מביאין ספרים כאלה אשר ממנו יראו וילמדו מעשיו, ובפרט בדורות הללו איך שהתורה הוא בשפל המצב, כי בטרם ידע הנער לדעת תורה דת מורשה קהלת יעקב, מלעיטים אותו כגמל בכל לימודים אחרים... נחוצים המה מאד ספרים כאלה, להראות את יקר תפארת גדולת אנשים מצוינים, אשר עם כח התורה עלו יותר ממלאכי מעלה); ר׳ אהרן לוין מסמבור (הוטבו מאד בעיני הן בסגנונם היפה והנאוה, והן בתוכנם הנהדר והמשובח... חוברות כאלה המדברות מתולדות גדולי ישראל וחכמיו נכבדות הנה בערכן, וכל איש אשר יעשיר את ספרתנו במקצוע הזה לו נאווה תהילה ויקר); ר״א קמלהר בדברים חמים; רצ״י מיכלזון (טבא הוא וטבא להוי, כי גדולות עשה לנו); ר׳ יצחק זליג גרונמן אב״ד הנובר (למצוה רבה יחשב לו, כי הציב מצבת עולם לאדם גדול בענקים); ר׳ אברהם סג״ל איטינגא מדוקלא. בפתיחה כתב שטרוד במסחריו, ועכ״ז רצה להציב יד בשדה ספר. מבקש שישלחו לו השלמות עבור המהדורה הבאה: וינא, מנורה, דפוס אפפעל, תרפ״א.

הגדה של פסח עם מבוא, פירוש והערות. וינה־ברלין, מנורה, תרפ״ג, 76 עמ׳, פתח דבר. בהקדמה י״ט מאמרי מחקר איך נתיסדה ההגדה. בקולופון תודה לידידו הרב משה דוד גראס, שהוסיף הרבה מפירושיו ועמל בהגהה. מהד׳ ב׳ מתוקנת, ניו יורק, פעלדהיים, תש״ח, בתוספת שני דפי מודעות על ספרים חדשים. ד״צ, ירושלים, ספרים תורניים, תשד״מ. בגלל חשיבות המבוא צירפוהו לכמה הגדות, כגון להגדת מגיד דבריו ליעקב (אלגזי).

תולדות גדולי הוראה: רש״י, רמב״ם, רא״ש, טור, ב״י, רמ״א, ט״ז, ש״ך, מג״א ופמ״ג, עם קמ״א תולדות בקצרה של שאר חכמים שרשימתם בסוף. וינא, דפוס אוניון, תרפ״ז, 12, 116 עמ׳, פתח דבר. נכתב בשפה צחה, ובסופו ברכת הגומל על שנתרפא ממחלה ממושכת ברגלו. הדסה וייס תירגמה את הפרק על הרמב״ם לגרמנית. הופיע בנפרד, ויען־לייפציג, איירופעאישער פערלאג, תרצ״ו. מהד׳ חדשה מתוקנת ע״י ר׳ משה ב״ר שלמה הכהן דובינסקי, ניו יורק, האחים שולזינגר, תשט״ו. שוב ע״י ר׳ משה ב״ר עמרם שו״ב שיכון סקווירא, כשמעבר לשער הנצחה להוריו ולאחיו הי״ד, דפוס האחים גרויס, (תשכ״ח), ועם הנצחות נוספות (תשל״ח), בהשמטת העמוד האחרון. מהד׳ ב׳ מסודרת מחדש מתוקנת ומורחבת, ע״י חתנו רי״י מילין ור׳ שאול שפר, ירושלים, המהדירים (בניו מלונדון), דפוס עקיבא יוסף, תש״ל, עם הקדמת חתנו, תמונות ועמוד הנצחות. שוב בתשמ״ג. החל לכתוב חיבור על הקדיש, ולא הספיק לסיימו.

טיסמניץ, 39־40, 88, 166־169, 200.

קְנוֹבְלוֹך

ר׳ יהושע. מבחירי הלומדים בשטיבל בלז בקראקא. נכד בעל חידושי רד״מ. נישא לטשנסטובו. נספה הי״ד.

תשובה אליו: משיב שלום, קנה.

ר׳ ישראל. דומ״ץ וראב״ד דומברובה. בן בנו היהלומן גר בבריסל.

במנויי בול״ח תרמ״ד וכוס הישועות תרס״ד. נזכר בקמחז״ה, ב׳ כסלו תרס״ח, 7.

קְנוֹבְלֶר

ר׳ אהרן. ת״ח בניימרקט.

תשובה אליו: בנין צבי (מייזליש), ח״א, מב בתרפ״ה.

קְנוֹל

ר׳ דוד צבי. ת״ח בסטניסלב. בנו כנראה ר׳ משה.

תשובות אליו: מחזה אברהם, ח״ג,חו״מ, טז בתר״ע; פרי העץ ומנחת יחיאל, ח״ג, בסוף, יא בתרס״ט.

ר׳ משה ב״ר דוד **קנול**

בנו של הרב דוד (צבי) מסטניסלב. תלמיד האב״ד ר׳ דוד הורביץ. גר בסטרי. בשנות התר״ץ אב״ד מיקוליטשין. נספה כנראה בשואה.

בית משה, קובץ חידושים ומאמרים ע״ס א״ב, חו׳ א׳ על האותיות א-ג. פיעטרקוב, דפוס רח״ה ב״ר ישעיה זאב פאלמאן, ניסן תרפ״ט, טז עמ׳. מעבר לשער מודיע שקיבל הסכמות מהאב״ד ר״ד הורביץ, מהראב״ד רא״י נבנצל, ומהדיין ר׳ פנחס כ״ץ.

תשובות אליו: רבו, אמרי דוד, קי; מנחת יחיאל, ח״א, קכא.

קְנוֹלֶר

ר׳ חיים ב״ר דוד **קנולר**
מפשמישל (תר״ז — תרפ״ז)

נולד בפרמישלא בשנת תר״ז, כבכור לאביו ר׳ דוד (ב״ר יחזקאל. נפטר ביום כ״ה אב תרס״ג), ולאמו לאה בת ר׳ צבי (ב״ר אלקנה. לפני פטירתו ישיש ביום ט״ז אד״א תרכ״ב, ציוה להניח בקברו את הד״ת שכתב, והעתיקום תחילה. נספד ע״י האב״ד רחי״ל מייזלש. הניח רק בנות), נפטרה ביום י׳ אדר תרמ״ה. יצק מים ע״י האב״ד רחי״ל מייזלש. נשא את דבורה אם ילדיו, נפטרה ביום ט״ז ניסן תרס״ב, בת הגביר ר׳ אברהם יצחק (נפטר ביום כ״א אב תרנ״א בהניחו קרן לצדקה), ב״ר שלמה זלמן (נפטר לפני תרמ״ד). כשהתאלמן נשא את הנגידה ראכיל בת ר׳ אברהם, שתרמה להדפסת ספריו.

מנהיג חסידי צאנז בעיר, ומגיד שיעור קבוע בקלויז שינאווא. מתרל״ב דרשן ומגיד כל שבת, בעיקר באגדה. לפרנסתו עסק במסחר. בתרל״ג הצטרף כשותף לדפוסו של ר׳ חיים אהרן זופניק. לפני תרמ״ג קבלו כשותף שלישי את ר׳ ישראל המרשמיט. בתר״ע עברה כל השותפות לר״ח ובנו. הדפיס רק ספרים תורניים. בנו מעיד כי מעולם לא ראהו בטל, וכל השעות הפנויות ממסחרו, לא פסק פומיה מגירסא בשיעוריו הקבועים בש״ס ופוסקים, ובמיוחד בספרי אגדה ודרוש. חביב על תלמידיו הרבנים, ועל גאוני וצדיקי ארץ. ישר מידות, והתיחס בהגינות לעובדיו. נפטר ביום ו׳ אב תרפ״ז. ליד קברו הספידו נרגשות המכונאי הנוצרי יוסף סטיפי. בנו המשיך להפעיל את הדפוס, וכשעלה לארץ אחרי תרצ״ג, מסרו לחתנו ר׳ שמעון מיזס. אף הוא רצה לעלות ולא הספיק הי״ד.

פרי חיים, כ״ו מאמרי דרוש. פרזעמישל, דפוס זופניק, קנאללער עט האממערשמידט, תרמ״ג, ח, קד ד׳. המסכימים: רמ״י הורביץ מסטניסלב (מצאתי בו דברים נכוחים וישרים); רצ״ה אורנשטיין מלבוב (ואם כי אין דרכי לתת הסכמה מאז על דברי אגדה); ר״י שמלקיס (מאז בואי הלום שמחתי להכירהו בתור אדם המעלה, לת״ח וירא ד׳ אוהב תורה ולומדיה, ועוד בהיותי בברזאן החלפתי עמו מכתבים בד״ת, ופה״ק למד אצלי שיעורים כסדרן); ר׳ אליהו הורשובסקי מדרוהוביטש (לחולשת עיניו הקריא לו בנו רא״ל אב״ד אוהניב שבא לבקרו, ועוד אמר לו שיש פרי הילולים בספר, ובהררי המוסר יסודתו); ר׳ מאיר ק״פ מבראד (כשבא אליו לבראד, ושמע ממנו ד״ת); רי״ש משינאווא (עלה במצודתו בלימודו עם האנשים שהתאספו לשמוע בלימודים מדי שבת בשבתו, וראיתי דברים נחמדים. עוד בו איזה עלים לתרופה, להרחיק את עצמו מהמתפרצים אשר

בחשכה יתהלכו, אך להתחמם לאורם של חז״ל. והגיד לי טעמו ונימוקו שהביאו להדפיס הדברים, שיהיה למזכרת בכוונה רצויה, לא להתפאר ח״ו); רינ״ה שפירא מדינוב (חיים שאל מאתי... לגודל ידידות אהבה שמאז ומני קדם); ר׳ אליעזר צבי ספרין מקומרנא (הם מוטבעים על הקדמות יקרות מגדולי הארץ... מעת אשר הדפסתי זהר חי ואור עינים, ידעתי ומכירו שהוא ירא שמים ומופלג בתורה); ר׳ יהושע הורביץ מדזיקוב (מכיר אנכי את כבודו לנאמן רוח, מתאבק תמיד בעפר רגלי צדיקים, וביחוד בראותי כי לחם מלחמות ד׳ במאמרו מכתב בקורת, שמה חגר חרב לטושה להכות קדקד רשעי עמינו); ר׳ דוד ליב זילברשטיין מוייצען (עם ד״ת ודברים חריפים נגד שד״ל והמתחדשים); ר׳ הלל ליכטנשטיין מקולומיאה בחשון תרמ״ד (שמעתי שהוא ירא ד׳ ונאה דורש ונאה מקיים, וגם ראיתי בו איזה דברים שהוא לוחם נגד המהרסים, והלשון הוא קולמוס הלב); ר׳ משה תאומים מהורודנקה (כמה פעמים הריץ לפני ספיקותיו וחידושיו, וראיתי כי חיליה לאורייתא, ועתה אני רואה, כי פי שנים ברוחו); רב״א וייס מטשרנוביץ (בין מחברי ספרי דרוש והגדה בדורותינו, לא הרבה ימצאון אשר ירקחו כמוהו); רא״ב קלוגר מבראד (בא בצל קורתי... עוד מימי ילדותו הגה ועמל בתורת ד׳, ועשה ציצים ופרחים בפלפולים נחמדים); ר׳ חיים יהודה סוסניצר מבראד (מצאו חן בעיני עד לאחת); ר׳ דוד טעבלי אפרתי מויטבסק (רבים יתענגו על אמריו ודרשותיו כי נעמו, ויברכו שהחיינו והטוב והמיטיב על פריו). בהקדמתו בשפה נמלצת מתריע על פירצות הדור. מאמר י׳: מכתב ביקורת לרד״ט אפרתי מויטבסק המחזיר רבים בתשובה, אלא שמביא בדבריו מכאלה שאינם מאמינים בחז״ל. במאמר יא: תשובה מאהבה שהדפיס התנגדותו בספרו עץ חיים ענף דרוש. בסוף: התנצלות, תיקונים, קונ׳ נחלת צבי מסבו עם תוספת מקורות לדבריו, תוכן ומפתחות. בתרמ״ז הוציא לאור ספר דרושי רמ״ץ, וצירף לו הגהות פרי חיים כהוספות לספרו הראשון. שבחים לחידושיו בהסכמות מהרי״א איטינגא, רי״ש משיניבה, רינ״ה שפירא מדינוב ועוד.

מגלת **שיר השירים** עם פירש״י מצודות ואלשיך, וביאורי **פרי חיים** על המלות והענין, תר״ן, ט, פ ד׳. המסכימים: האב״ד ר״י שמלקיס (בדרך אגדה ומחקר... והלביש דבריו בדרך ויכוח בין יצר טוב ויצר הרע); ר׳ דוד ה״ש מקשאנוב (ראיתי דבריו נחמדים); רב״א וייס מטשרנוביץ (פריו מתוק לחיך); ר׳ יהושע הורביץ מדזיקוב עם ד״ת; ר׳ אליעזר צבי ספרין מקומרנא (פירש בדרך ויכוח הנפש עם הגוף... מיוסדים על אדני פז); רצ״א שפירא מבלוזוב (מאד ערבים עלי דבריו... ידוע לכל כי אינני שפוי בדעתי מחמת גודל

הרפתקאות והתלאות אשר השיגוני); אחיו ר׳ מאיר יהודה מבוקובסק (כת״ה ממהר עצמו להוציא לאור להיות לכם למשיבת נפש (על חמיו), השי״ת ינחם אתכם... כוונתו להכות על קדקדי אנשים אשר ברצונם להחליף עולם עומד בעולם עובר). הקדמה מליצית ופתיחה. בחתימה דרוש מוסר על פיוט שבע עשיריות שנות האדם ומפתחות. בהקדמת כבוד חכמים מוסר מודעה, שפירוש שה״ש אינו אלא כאסמכתא בעלמא. מהד׳ ב׳ בתיקונים רבים, תרנ״ה, פו ד׳. מגלת **קהלת**, תרנ״א, ט, ק ד׳, הקדמה. המסכימים: ר״י שמלקיש; ריי״ש משינאווא (חבר הוא ליראי ד׳ וחושבי שמו... מצאתי מלא דבר בחכמה ומוסר); ר׳ דוד מקשאנוב; רא״צ ספרין מקומרנא (וגם אנכי סמכתיו מאז, ואוקי גברא אחזקתיה); ר׳ יהושע מדזיקוב עם ד״ת (כל חיבוריו על קוטב אחד יסבו בלכתן, לפרש דברי המקראות במועצה ודעת, באופן נאות בדרך קצרה); ר׳ מאיר יהודה מבוקובסק (התענגתי בנועם אמרותיו). בחתימה עוד ביאור לפיוט שבע העשיריות, וכן לפיוט אמנם כן יצר סוכן בנו ומפתחות. מהד׳ ב׳ בתיקונים רבים, תרנ״ו, קיב ד׳. מגילת **רות**, תרנ״ג, ב, נב ד׳, הקדמה וחתימה. מגילת **איכה**, ב, ס׳ ד׳. מעבר לשער הציג את מכתב השד״ח מתוך הרבים שקיבל (אחזתיו ולא ארפנו, ואעבור עליו מראש ועד סוף, כי דבר בעתו מה טוב) אילו הגיע לפני שבועות. בפתיחה ביאור מאמר מהמדרש. בחתימה ביאור חזון ישעיהו ונחמתו, מפתחות, ולוח התיקון. מגילת **אסתר**, תרנ״ד, י׳, פו ד׳, הסכמת ר׳ משה פנט מדעש. בפתיחה משיב למחרפים, מדוע איננה נזכרת בספרי התולדות של העמים. אח״כ מפתחות, דיני דרך החיים, והקרובץ לפורים עם פירוש מסידור בית יעקב. בדף האחרון חתימת דרוש. ד״צ, ירושלים, בקאל, תשל״ג ותשמ״א.

כבוד חכמים עה״ת, לסלק קושיות מפסוקי התנ״ך על דברי חז״ל והמפרשים, לבאר כמאה מאמרי אל תקרי ותיקון סופרים הוא זה, ולפרש ענייני גוזמא. יצא לאור עם שותפו ר׳ אליעזר פלאפאן מו״ס בסאנוק. פרעמישלא, דפוס זופניק קנאללער עט וואלף, תרנ״ח, כח; יד; יב; טז; כו ד׳. המסכימים: ריי״ש משינאווא (להשוות דרשות חז״ל אשר לפעמים הם נגד המסורה, וביאר בטוב טעם להבין דבריהם, שאינם מתנגדים את קריאתנו בתורה... שמעתי מח״ז הישי״מ, שיש ספר מגדול אחד על כל האל תקרי שבש״ס... המוכ״ז כיוון לדעת הגדול); ר״י שמלקיש (נודע לי זה ימים כבירים... כי הנהו ת״ח מופלג, ושפתיו נופת תטופנה... לשונו תדבר צחות לפני קהל ועדה, אשר יתאספו מדי שבת בשבתו לשמוע לקחו). בענייוותו השמיט חלק מהשבחים; ר׳ משה פנט מדעש עם ד״ת מאביו (הנה ארשו ארש זבת חלב ודבש); השדה חמד (פתחתי אני לדודי, והיו לעיני מראות נגהי״ם); רצ״א מבלוזוב (מה שדורש מאתי ליתן לו הסכמה על חידושיו, חולין הוא לנו לצאת מגדרי אבותינו הקדושים... שלא ליתן הסכמתם על שום חיבור שנתחדש בין כל גדולי דורינו, ופעם אחת נתן אבינו הצדיק הסכמה על ספר אחד, ושמעתי אח״כ מפיו הקדוש אשר היה מתחרט ע״ז... ומרוב ידידות עוז ואהבת עולם כי אהבתיו, עשקתי מעט דמעט פנאי להשיבהו בעצמי); רא״צ ספרין מקומרנא. בהקדמתו כותב שגדול מחבר במרחקים שלח אליו מקורות רבים מחז״ל לסתור דבריו, וחשב להניחם לגדולי ישראל, עד שעלה בידו לישבם אחד לאחד. בסוף מפתחות. בקולופון מביע תקוה להדפיס ח״ב על נ״ך שעמו בכתובים.

בן חלד, ביאור בדרך דרוש וחקירה על מאמרי רבב״ח, כ״א מאמרים, ומדף לד ע״א מאמר **אחד השיחים**, ביאור על ויכוחי ר׳ יהושע בן חנניה עם סבי דבי אתונא. פשעמישל, דפוס זופניק־קנאללער, תר״ס, נ ד׳, בסיוע ב״ד ר׳ שמואל הכהן בראדהיים מאנטוורפן. המסכימים: ר״י שמלקיש (שמחתי לראות כי נכבדות ידובר בו... בדרך מוסר... דורש נאה); רד״כ מראווא (ראיתי דבריו והנם חכו ממתקים, כדרכו היפה להמשיך לבות בנ״י לאבינו שבשמים); ריי״ש משינאווא (כבר הסכים עמו כ״ק א״א מו״ר הגאון הקדוש זצללה״ה על ספריו); ר׳ משה פנט מדעש (חננו ה׳ בחיך מתוק). בהקדמתו מתרנ״ז סוקר את הביאורים שלפניו, ומבאר שם הספר מלשון איש פשוט מסוחרי ארץ. דברי הגמרא באותיות מרובעות, בצידם פירוש הרשב״ם, ותחתיהם פירושו. בסוף מפתחות.

דבר יום ביומו, דברים השוים לכל נפש לכל יום מימי השנה: ד״ת, ליקוטי דרוש, מאורעות היסטוריים, ופטירות צדיקים (מעבר לשער מתריע שלא לסמוך על זה לבטל תחנון, ורבו משיניבה החמיר בכך מאד), מראי מקומות לשאר חיבוריו, מאמרי מה יפית בכל ראש חודש על צירופיו, שבטו ומזלו. ח״א: קיץ, פרעמישלא, דפוס קנולר ובנו, תרס״ז, ב, קיח ד׳. ח״ב: חורף, עת״ר, ב, קיח ד׳. המסכימים: המהרש״ם (כבר יצא לו מוניטין בעולם בחיבוריו הקודמים); בני ריי״ש משינאווא: ר׳ משה ה״ש מצאנז (מצאתי בהם דברים טובים וראויים), ורשי״ב מצשינוב ממרחץ ברדיוב. בהקדמתו כותב שמרביץ תורה בשבתות כבר ל״ה שנה, וחיבוריו כמעט אזלו. עמו בכתובים עוד חיבורי פרי חיים על תהילים והפטרות. חיבר ספר זה בתרנ״ט, וכשחלתה אשתו נתעכבה ההדפסה. בראש ח״ב הסכמות: ר׳ משה באב״ד מלבוב (דבר השוה לכל נפש); רא״מ שטיינברג מבראד (כבר אתמחי גברא); ר׳ ישעיה זילברשטיין מוייצען (פתח לנו אוצר כלי חמדה שנעלסה באהבים). תודה לר״א איטינגא מדוקלא, שבירר לחלק זה את תאריכי הפטירה משיבושים. בסופו מפתחות ולוח התיקון. מהד׳ ב׳

מתוקנת באותיות מרובעות ובכרך אחד, תרצ״ג, ב, צב; צב ד׳. מעבר לשער דבר בנו המו״ל, שנוספו כאן מילואים מכתב־יד המחבר. ד״צ המהדורה הראשונה ע״י ר׳ דוד הכהן ור׳ יוסף וואקס, ברוקלין, שרגא, תש״ו. צולמה שוב, ניו יארק, אברהם יצחק פריעדמאן, (תשל״ד). ד״צ מהד׳ ב, ירושלים, אור הספר, תשל״ה.

פרי חיים עה״ת, בדרך הפשט בעיקר. בראשית, פרעמישלא, דפוס קנאללער ובנו, תרע״ח, א, קטו ד׳. שמות, תר״ף, פ ד׳. מעבר לשער מפתח המסכימים לספריו הקודמים. ויקרא, עב ד׳. במדבר, תחילת תרפ״ג, פ ד׳. דברים, תרפ״ד, צב ד׳. בסיומי החלקים ב־ה מפתחות. **פרי חיים** על אבות, תרפ״ג, סט ד׳ (פרידברג).

מדרש רבה עה״ת, עם מתנות כהונה ופירוש **פרי חיים**, בראשית, תרצ״ב, ב, שסב ד׳. בנו המו״ל מקדים פרטים לתולדותיו, ומספר שמכל קצוי תבל מגיעים מכתבי בקשה להמצאת ספרי אביו. קיוה להדפיס גם את יתר החלקים.

תשובות אליו: בית יצחק, או״ח, כט, סג, יו״ד, ח״א, טו, קכט, ח״ב, קנד בתרכ״ט-תרנ״ד; דבר משה, תנינא, קיד; מחזה אברהם, ח״ב, או״ח, י׳ בתרס״ט; שאילת שלום, קמא, עה, עו, תנינא, מו, מז מלפני תרכ״ט; שו״מ, קמא, ח״ג, נט, תנינא, ח״ד, יד, קמד, תליתאה, ח״א, שצא; שו״ת הרד״מ, בסוף או״ח, ויו״ד (נב); שו״ת רמ״ץ בו ערך את המפתחות, ח״א, או״ח, יג בתרכ״ט; שערי בנימין, ט, י בתרכ״ח; שערי דעה, ח״ב, קד בתרל״ג; תפארת יוסף, חו״מ, ב בסוף המפתחות. ד״ת ממנו בסוף זכרון צבי מנחם תרל״ג.

מכתבים אליו מהרבי משינאווא בתרנ״ח, עטרת חיים, ח״ב, קמג, קפד. מבנו מצשינוב בתרס״ד-תרס״ט, דברי שמחה, ח״ב, כ, כד, מד, מח, נג. מכתביו: לרי״ש בלוך נגד הציונות, דובב שפתי ישנים, ח״ג, רמה-רנ בתרס״ד; מחז״ה, י״ז אלול תרס״ו, 2; י״ג תמוז תרע״ב, 6, לר׳ יוסף צוויג מפאטיק, ותשובתו, כ׳ תמוז, 6; קמחז״ה, כ׳ תמוז תרע״ב, 1. חבר אגוה״ר וממשתתפי אסיפת קראקא תרס״ג. מכתב הצעותיו, יד רא״ם, סג-סד. חתם שוב בתרע״ב לחידוש הנסיון.

פשמישל, 88-89.

ר׳ שמואל ב״ר דוד קנולר

מפשמישל (תר״י* — תרח״ץ)

נולד בפרמישלא לאביו ר׳ דוד. תלמיד ר״י שמלקיס. נישא בעיר. ממתפללי הקלויז, חובש קפוטה ארוכה



ר׳ שמואל קנולר

ושטריימל, ועכ״ז שלח את ילדיו לביה״ס העברי חקות ישראל. בכורו יוסף גיסו של לויטרבך למד רפואה באוניברסיטה, ובנו גבריאל כתב על זקנו. תמך בציונות, והתידד עם ר״ג שמלקיס. בשנת תרצ״ג עלה לארץ, וגר אצל בנו בת״א, ובהר הכרמל בחיפה עד לפטירתו בתרח״ץ. י״ב **מכתבים אל אח** ששלח מתרע״ט לר׳ חיים בעברית צחה, פירוש מקרא על בראשית בעיקר, עם הרצאות שנשא בחוג מכיריו בחיפה. פשמישל, דפוס קנולר, (תרצ״ז), סה עמ׳.

נכדו, פשמישל, 351.

קֶנִיג

ר׳ שלמה

נולד בשנת תרע״ה לערך בראסכאטש שבגליל טורקא לאביו ר׳ צבי. למד בישיבת עץ חיים דבאבוב בקשאנוב. חריף, מחדש, ובעל מידות. נספה בשואה.

תשובה אליו: מנחת יחיאל, ח״ג, יג לטורקא. ד״ת ממנו ופרטים אודותיו, כר״ש, אדר תשמ״ב, מב-מג.

קֶנִיגְסְבֶּרְג

ר׳ יוסף משה כ״ץ קניגסברג

נולד בזלין לאביו ר׳ צבי הירש בן אסתר, ולאמו בילא בת טויבא עטיל. הם גרו שנים בשוערין מקלנבורג שבאשכנז, וכשגורשו באו לזלין. נפטרו בבוכניה ביום י״ט אב ת״ש. האב סיפר, שבידו אגרת יוחסין עד אהרן הכהן. נשא את זיסל, בתו הגדולה של ר׳ ישעיה דוד קעלמאן מבוכניה וכפר ווז׳עמפיא הסמוך, מחסידי ר״ש ורב״צ מבובוב, בעל חסד ומכניס אורחים. נפטר ביום כ״ט טבת תרפ״ד, וזו׳ חנה לבית וייזר ביום י״ח תמוז תרפ״ט. רי״מ סוחר ת״ח המקדש שם שמים בהליכותיו. חסיד רב״צ מבאבוב, בעל קורא ובעל תפילה ברגש רב. הדפיס רק את הספר אילת אהבים על הל׳ קידושין. חידושיו אבדו במלחמה עם כתבי זקניו. זו׳ נפטרה ביום י״ב טבת תרצ״א, בהניחה ז׳ יתומים. שתי בנות עלו לארץ. נספה עם ילדיו: לאה, דינה, ברכה וישעיה דוד. שרד בניסים רק ר׳ חיים שלמה, שעלה לארץ בתש״ד ועבר לברוקלין. נשא את מרים פריידא בת דינה, וילדיו: יוסף משה, אסתר לאה זו׳ ר׳ יששכר דב זוסמן, אלתר דוד יצחק קלמן וזו׳ צפורה, ברכה, צבי, בן ציון. ההדיר בתשמ״ז את ספרי ש״ב רצ״א טייכר. העתיק את תולדותיו ממאורי גליציה בלי לציין את המקור, ונכשל בטעות הדפוס של שנת הפטירה.

ר׳ לוי יצחק קניגסבורג. ת״ח בזלישטשיק.

תשובות אליו: שו״מ, קמא, ח״ב, כב-כד בתרי״ד.

ר׳ נח ב״ר לוי יצחק **קניגסברג**
מליזנסק (תר״ך* — תר״ץ*)

בנו של ר׳ לוי יצחק. בא מטרניגרד להיות שו״ב בגלוסק שבמחוז לובלין. בגזירת גירוש הנתינים הזרים בתרמ״ח, נתקבל כשו״ב בקרליפקה שליד ליזנסק מעבר לסאן. בתרפ״ח במנויי הכנת לב לתפלה כשו״ב ליזנסק.

מי נח, חדו״ת בדרך הפשט והרמז עה״ת וליקוטים. פשעמישל, דפוס ר״ח קנאללער ובנו, תחילת תרס״ז, ב, עח ד׳. המסכימים: ר׳ משה כהן ר״פ מליזנסק (ידידי ומכירי מאיזה שנים בעת בואו לכאן... ראיתי כי היטב אשר עשה... מופלא ומופלג בתורה ויראה, נוח לאדם ונוח למקום... וכעת תקע עצמו באהלה של תורה); מהריל״ס (למען כבודו שהוא משתדל לטובת עניי אה״ק... ידיו רב לו לדקדק ולפרש בטוב טעם ודעת); ר׳ משה מייזלש מפרמישלא עם ד״ת (עוטה במעיל החסידות... במיודעי ומכירו קאמינא,



הרב נח קניגסברג ובנו

כאשר הייתי לרב בעיר קרעשוב במדינת פולין); ר׳ יוסף חיים ר״פ אב״ד ראווא (להעיד על כתי״ק של אבא רבה (רד״כ), אשר נתן תעודתו על אומנותו בשו״ב עוד בשנת תרל״ח, ואמר עליו קלס לפי מעט שניו אז הרבה מקנתו). בהקדמתו כותב כי למיעוט עסקו במפרשי התורה אולי נמצאים שם מדבריו, וחותם בחרוזים. בעמוד האחרון לוח התיקון.

קְנִיפֶּל

ר׳ קופל. תלמידו של ר׳ יחיאל מיכל היבנר אב״ד ניזנוב, שהשיב לו בלבושי מכלול, כ.

קְנֶלֶר

ר׳ ישראל הלל ב״ר אברהם זאב **קנלר**
מלנצוט (תרל״ג — תש״ט)

נולד בלנצוט בשנת תרל״ג לאביו ר׳ אברהם זאב (חסיד ת״ח יושב אוהלים, וזו׳ צירל הענא נשאה בעול הפרנסה. נסע אל בעל בני ישששכר. נפטר צעיר. בתו נישאה לשרייער ברישא. נפטרו שם במגפה, ויתומיהם נתגדלו בלנצוט אצל דודם אחי אמם).
דמות פאר בלנצוט, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה. ניהל מסחר גדול בעצים, ועל יושרו דברו בהערכה גם הגויים שסחרו עמו, ובהם הגרף פוטוצקי. מראשי הקהילה, עסקן מחזיקי הדת, וממתפללי ביהמ״ד הגדול. ביתו פתוח לרווחה למעשי צדקה וחסד, ולכל עניני היהדות. זוגתו אפתה כל שבוע חלות לחלק לעניים, וידיה פרשה לאביונים ולנצרכים. הספיגו בילדיהם רגשי רחמים ואהבת חסד. בפרוץ המלחמה גורש לסיביר, ועברו עליו כל מצוקות הרעב והקור. בשובו גר זמן מה בלונדון, ולבסוף באנטוורפן. בדרכו לארץ נפטר בבית חולים במרסיי שבצרפת בן ע״ו, ביום ח׳ אייר תש״ט. כעבור חודשיים הובל למנוחות ליד בית חולים שערי צדק הישן בירושלים.
נשא אשה מסטריזוב, ונולדו לו: א. ר׳ שמואל מנשה חתן ר׳ שלמה מושל ראש הקהל בדומברובה. נפטר צעיר בתאונה; ב. ר׳ יוסף אריה. סוחר בדים בשיקגו.



ר׳ ישראל הלל קנלר (במרכז) ובניו, צועדים ברחובה של לנצוט בתרצ״ו. מימין לשמאל: הנדיב ר׳ משה, הרב אברהם זאב, והב׳ שלמה מאיר. שני מימין: הראב״ד ר׳ דוד פירר

נפטר בתשל״ג לערך; ג. חיה לאה שנישאה לקרוב משפחה בסטריזוב. כשנפטרה רעיתו, נשא בשנית את ליבא בת ר׳ משה פרידריך מנבילויץ (צדיק במעשיו, מחסידי בלוזוב. כל היום למד ואמר תהילים בביהמ״ד, וזו׳ דבורה פתחה חנות לפרנסתם. נפטרה אצל בתה וחתנה בלנצוט). נשלחה לבלזיץ, והיארצייט נקבע י״ח תמוז. ממנה נולדו לו: ד. הרב **אברהם זאב המכונה וולף** לנצוטר. נולד בשנת תרס״ט, ולמד בין היושבים בבלז אצל ר׳ אביש טורקר. כשבע שנים למד אצל בעל חבצלת השרון, ובגיל י״ח נסמך ממנו. באמצע נסע ללמוד שנה וחצי ביח״ל. מורה הוראה בבלז אצל מהר״א רוקח, ואח״כ דומ״ץ לנצוט. נשא את שרה בת ר׳ אברהם פיקסלר מחסידי בלז במונקטש, ועבר לשם. תקופה מסוימת ראש ישיבת בלז בעיר, ומתלמידיו: ר׳ אברהם מנדלביץ ור׳ ביניש שווימר, כיום באנטוורפן. מלא וגדוש בכל מקצועות התורה, חסיד מובהק ירא ושלם, מרביץ תורה כל ימיו, תמים דרך וישר לב, מושלם בכל מידה טובה ונכונה, ותפארת צעירי עירו. נספה בשואה עם משפחתו הי״ד; ה. יצחק אייזיק (ז׳ק), תעשיין בוונקובר; ו. הנגיד ר׳ משה. נולד ביו״כ תרע״ד, ונשם מאוירתה של בלז. בהשפעת ר׳ אנשל כ״ץ נסחף לעסקנות במזרחי. ראש קהילת שומרי הדת באנטוורפן, וראש המזרחי באירופה. אביר החסד והמעש לתורה ולכל פעולה טובה. נפטר בחטף ביום י״ט כסלו תשמ״ח, והובל להר המנוחות. נשא את אלטע פערל (אנה) בת ר׳ יונה נוימן מרדומסק, שאף היא ניצלה בסיביר. ילדיהם: 1. מרדכי יונה (ג׳וני), סוחר באנטוורפן. נשא את דליה בת ר׳ יצחק מאיירצ׳יק מאנטוורפן; 2. אברהם זאב (רומי) נעים המידות. רופא פנימי בתל השומר לכלי הדם, וגר בבני ברק. נשא את המלומדת רבקה בת ר׳ משה ראו מז׳נבה; 3. ליבע (ליליאן) שהשתלמה בניו יורק במתימטיקה. נישאה ליוסף נוף (קנופ), וגרים בסביון; ז. עטל. נספתה במלחמה ליד לבוב; ח. שלמה מאיר (תרפ״ד-תש״ב). נשלח לרוסיה, ועבר חולה לסמרקנד בה נפטר מטיפוס. נכדים רבים ממשיכים כיום את מורשת המשפחה.

משאת משה, מאסף למחשבה, הגות תורנית ודברי זכרון, בעריכת שאול מייזליש. ת״א (תשמ״ט), 232 עמ׳, תמונות, וחלק בצרפתית. בהתחלה פירוט תולדותיו.

קַנְנְגִיסֶר

ר׳ ברוך ב״ר דוד **קננגיסר**
מקראקא (תרס״ו — תש״ג)

נולד בקראקא בשנת תרס״ו לאביו ר׳ דוד גרונר. תלמיד ותיק בישיבת עץ חיים דבאבוב בעיר, ועשה חיל בלימודיו ובחסידותו. אחרי נישואיו בתרפ״ו לבתו של ר׳ דוד אלימלך צנגר ממונטריאול נתמנה כר״מ בישיבה, והעמיד תלמידים רבים. בכיבוש הנאצי עבר מגיטו קראקא לוישניצה, ופתח מחדש את ישיבת באבוב שנסגרה. אמר שיעורים לששים תלמידים, גם בתנאים הקשים ביותר. בתש״ב גלה לגיטו בוכניה, ואסף ארבעים תלמידים ללימוד תורה, ומניעתם מלכת למחנות העבודה בתערובת נשים. שנה וחצי למדו במרתף ברעב ובחושך, מתוך סיכון תמידי גבוה. הרבי שליט״א מבאבוב השתדל למענם אצל ראש היודנראט. ר׳ משה יהושע צנגר ואחרים אספו למזונותיהם. כשהתושבים נשלחו לאושוויץ הסתתר עם זו׳ ושמונת ילדיו, ורק כעבור שבועיים נתפסו להריגה ביום ט״ו אלול תש״ג. עדי ראיה הפליאו את הליכתם יחד, בקומה זקופה ובשמחה בלי בכיות וזעקות, לקיים מצות קידוש השם.

זכרונות המאור, ח״ב, קכ-קכא; ד״ת ממנו ותולדותיו, כר״ש, תשרי-חשון תשמ״ו, נג.

אחיו הצעיר **ר׳ ישראל יצחק** (איטשע), נולד בקראקא בתרע״ג לערך. בילדותו נתיתם מהוריו, ונתגדל בבית רבי שלמה ה״ש מבאבוב. הצטיין בלימודיו בישיבה, ובתרצ״ד נסמך מר״ש פירר. ירא שמים מרבים, יקר רוח ונפש עדינה. חביב לרבו רב״צ מבאבוב שהשיא לו את בת ר׳ אליעזר שו״ב דטשנסקוביץ. בעברו לשם המשיך לשקוד על דלתי תורה. נספה עם זו׳ וג׳ ילדיו הי״ד.

ד״ת ממנו ותולדותיו, כר״ש, סיון תש״ם, מ.

ר׳ משה ב״ר לוי מאמסנא. למד בתרפ״ט בישיבת באבוב בהיותו בן י״ד.

קַנֶּר



ר׳ אברהם אביש(ל) ב״ר אהרן הלוי **קנר**

דמות מופת של עשיר מופלג, שבביתו מפכים חיי תורה ויראת שמים, וממנו מסתעפת משפחה מהמפוארות ביותר בגליציה. בנו של הגביר ר׳ אהרן מסטריזוב (ולא טשיטש). בעל יערות ואחוזות בסנוק ובסביבתה, אך מעולם לא ביקר בהם. נחשב רשמית ראש ומנהל העסקים ועל פיו ישק דבר, אך למעשה לא התערב במתרחש בהם, וישב כל הזמן שקוע בתורה. אשתו הפקחית סאשע׳לה ניהלה את עסקיו, והיו לה קשרים טובים עם ראשי השלטון בגליציה ואף בוינא. דבק ברבי חיים מצאנז, נסע אליו לשבתות ומועדים לתקופות ממושכות, ונתן לו סכומי עתק לפזר לצדקה. בנה בחצרו קלויז צאנז מפואר, שהיה שנים רבות מרכז לתורה ולחסידות. בהגיעו לשבעים מכר לנובק את נכסיו בהפסד רב, מחשש לעתידם הרוחני של ילדיו שלא ימירו תורה בסחורה. אשתו התנגדה לכך וקיבלה התקף לב, אך יש אומרים שהיה זה לפי דרישתה, אחרי שהכשילוה פעם בשתית שכר בפסח.

מילדיו: א. ר׳ משה, גביר ת״ח בסנוק; ב. ר׳ אהרן. נזכר בשו״ת מהר״ש, ח״ב; ג. רעכיל זו׳ ר׳ נפתלי הורביץ ממעליץ בזיווגו השני; ד. זו׳ ר׳ צבי יוסף רובין אב״ד יסלו; ה. זו׳ ר׳ יהודה הירש בראסי״ל אייכנשטיין בסנוק. בין מחותניו גם רבני בוקובסק, דמביץ ורוזוודוב.

סאנוק, 49, 55, 296-300.

ר׳ אברהם אביש(ל) ב״ר יעקב שמשון הלוי **קנר**
מחיפה (תרנ״ד — תשד״מ)

נולד בשנת תרנ״ד לאביו ר׳ יעקב שמשון אב״ד טשכויב. למד תורה וחסידות בסנוק. נשא בתרפ״א (ולא בתרפ״ט) את מלכה בת רבי מרדכי יוסף משה מושקוביץ האדמו״ר מסוליצה ובוטושאן (כ׳ טבת תרנ״ח — ג׳ תשרי תשמ״ג). נטמנה בבית העלמין הישן בטבריה, ונכדיה כתבו עליה: הצפה, ו׳ כסלו תשמ״ג, 3. עבר לבוטושן, ואח״כ הנהיג את חסידי חמיו ביאסי. בתמוז תש״א ניצל בנס מהטבח בעיר, כשהרוצחים כבר היו בביתו. אחרי המלחמה אדמו״ר בבוקרשט. עלה בלתי ליגלית לארץ, והוגלה לקפריסין. בתש״ח הגיע לחיפה, ופתח בימ״ד בשכונת חליסה. נפטר ביום כ״ט חשון תשד״מ, ונטמן בטבריה.

ילדיו: א. מאיר הבכור. נפטר בט״ו בשבט תרפ״ה; ב. אסתר מינדל התינוקת. נפטרה בעיו״כ תרפ״ט; ג. לאה פיגא. אניתה טובעה בדרך לארץ עם עוד 364 נפשות, בשבת ט״ז אב תש״ד. שרדו: ד. מרים שינדל וילדיה; ה. ר׳ חיים יוסף משה, מנהל ת״ת תורת אמת בחיפה ורב ביהכ״נ דברי יחזקאל. נשא את שינדל פרל בת ש״ב ר׳ יוסף שמואל פרנקל מקרית צאנז; ו. זו׳ ר׳ יעקב יצחק בן חנה פעשי רבינוביץ מביאלא. פתח בימ״ד ברמת אלחנן בב״ב.

אהל קדושים עה״ת, ירושלים, דפוס הרב הרשקוביץ, תשי״ד, עה עמ׳, מחירו שתי לירות וחצי. בהתחלה יח עמ׳ של מכתבים ופקסימילים. בהקדמתו מצטדק על שמדפיס כשאינו ראוי לכך, כדי להקים מצבה לקדושים, וגיסו רבי שלום מושקוביץ עודדו לכך. מהד׳ ב׳ עם הוספות, דפוס פאר, תשכ״ו, קיא עמ׳. בהקדמה הנוספת מודה לאלו שמסרו לו להדפסה מכתבים עם פקסימילים מהדב״ח ובנו משינאווא, ולר׳ חיים צבי עהרנרייך מירושלים שטרח בהדפסה. אח״כ זכרון לקדושי משפחתו. מעמ׳ כז ד״ת ממנו עה״ת וליקוטים. בקולופון תודה לש״ב ר׳ משה מילר־וייסבלום על עזרתו.

החסידות, 139; המחנה החרדי, ג׳ כסלו תשד״מ, 2.

ר׳ אברהם שלום הכהן **קנר**

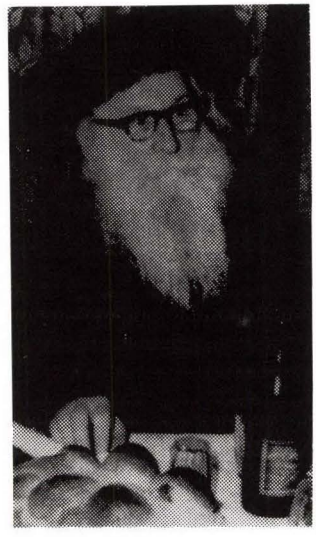
סוחר עשיר ובעל צדקה בסטניסלב. מנוי על ספר בתר״ל. חריף גדול, וכשירד מנכסיו הזמינתו הקהילה לכהן כחבר בית הדין בשנים תר״ס-תרע״ו. בנו ר׳ ישראל אב״ד שווינינגן בהולנד, ואליו: אור המאיר, נב בתרפ״ה; בית לוי, סוגיות, דף כג ע״ב בתרמ״ז.

נזכר בהרי בשמים, חמישאה, כו. במשתתפי אהל מועד, ח״א, יד. יט. ח״ב, ו: יג: לה: ח״ג, ו ע״ב; ועד חכמים (ציטרון), גל׳ י׳, סי׳ רנה. מכתבו המזויף נגד הציונות, דובב שפתי ישנים, ח״ג, סב-סו.

סטניסלב, 369.

ר׳ אהרן ב״ר משה הלוי **קנר**

בנו של ר׳ משה ראכעל מלינסק, ואבי המשפחה המסועפת. זו׳ חנה. עשיר מופלג בסטריזוב, בעל צדקה ומכניס אורחים. קרא ליהודים עניים מדוע אינם



רבי אברהם אביש קנר

משיאים את ילדיהם, ונתן להם נדן. שידך את ילדיו בהסכמת הדב״ח.
ילדיו: א. ר׳ אברהם אביש בסנוק; ב. ר׳ פנחס בסטריזוב. ילדיו: 1. ר׳ יעקב. רה״ק בסטריזוב שנים רבות. נשא בזיוו״ר את דבורה בת ר׳ ישראל אלבוים מליזנסק (וזו׳ בת הנו״א), ב״ר משה אחי ר״ש מירוסלב, ונולדו לו: I. ראי״ה. נפטר בצעירותו והניח את: ראי״ה בארה״ב; דבורה אמו של שלמה יהלומי (דיאמנט); II. חנה זו׳ ר׳ אליעזר רוסהנדלר וילדיהם הי״ד. מזיווגו השני: III. ר׳ פנחס בסטריזוב. זו׳ אסתר נכדת מהר״ם מינץ. בתם איידל; IV. לאה זו׳ ר׳ משה רייכר ובניהם הי״ד; V. ר׳ ישראל ברישא. אחדים מבניו ניצלו וגרים בארץ; VI. שפרינצה זו׳ ר׳ חיים קינסטלר מברזוב ע״ה ויחידם אברהם הי״ד; VII. זו׳ ר׳ ברוך דילר בזיוו״ר; 2. ר׳ ישראל וזו׳ נכדת הנו״ב; 3. זיסל זו׳ ר׳ יצחק בורגניכט; 4. ר׳ אהרן בדומברובה. עבר להנובר, ושם נפטר. לזבונשיין נשלחו בניו: I. ר׳ אשר פנחס וזו׳ מרים קלויזנר; II. ר׳ שמואל יוסף וזו׳ שרה רוזנצוייג; III. ר׳ אברהם אביש. נספו הי״ד; VI. ר׳ יעקב. נתפס בשוויץ בחצותו את הגבול, ונפטר מהתקף לב. זו׳ רוזה רחל שטיגליץ נשלחה ממחנה עבודה בצרפת לאושוויץ, עם בתה טובה. בנם אהרן נפל במלחמות ישראל בתש״ח, בהניחו את בתו חיה; V. חיה נשארה בחיים;
ג. ר׳ יהודה ליבוש. בנו ר׳ אהרן בסטריזוב, וילדיו: I. חיה זו׳ ר׳ שמשון מייזלס מחסידי בויאן; II. ר׳ יצחק שעלה לארץ ישראל; III. ר׳ אריה ליביש. נסמך לרבנות ויצא לגרמניה; ד. ר׳ יצחק (איטשע וולף) שקנה את כל דובצק. נשא את ראכעל בת ר׳ פנחס שמעיה פרנקל אחי המשיב כהלכה, בני ר׳ בנימין רישער הנקרא פאשעווער ברצ״ה מליסקא. ילדיו: 1. ר׳ אהרן בלינסק. כתב מגילת יוחסין של המשפחה. נשא את לאה בת ר׳ פנחס בורשטיין אב״ד סרט מזיווגו השני. ילדיו: I. ר׳ פנחס. גביר גדול ליד פשמישל; II. יענטע זו׳ רצ״ה רימלט אב״ד חירוב וזולקווא. בכורתה נישאה לר׳ נחום אביו של פרופ׳ זאב לב; III. מרים גולדה זו׳ ר׳ דוד בר לב בשנדישוב, אחיו של ר׳ נחום; IV. חנה זו׳ ר׳ משה ביר; V. ויטל טובה הבכירה זו׳ רח״ה קרנר ב״ר שאול מקראקא; VI. ר׳ נחום; 2. וויטע טויבע. כנראה היא זו׳ השניה של רא״ל ה״ש אב״ד גריבוב וצאנז, ונקראה רבצנס; 3. זו׳ רמרז מפשמישל, נכד אחותו של השר; 4. שרה רייזל זו׳ ר׳ משה יהושע השל שטרנהל; 5. משה?; 6. זו׳ הרב בריש מיסלו (מפי פרופ׳ לב); ה. ר׳ יוסף בסטריזוב. ילדיו: 1. הענע. אמו של ר׳ משה לייזר באנטוורפן שמסר לי על המשפחה; 2. ר׳ משה. נכדיו בב״ב; 3. ר׳ איטשע; 4. ר׳ אהרן. ת״ח ברוזוודוב, והאב״ד קם מפניו. אליו: קול יהודה, י׳ בתר״ם; 5. זו׳ ר׳ שלמה׳לי ביר בסטריזוב. ילדיהם בארץ ובארה״ב.

ר׳ יוסף הי״ד ב״ר אהרן, נשא את רייזל בת ר׳ נפתלי ה״ש אב״ד קשנוב, ובתו זו׳ ר׳ יעקב מנחם לנגר מקשנוב בברוקלין, מו״ל ספרי רדומסק.
סטריזוב, 73, 115-116, 299.



ר׳ אהרן קנר מלינסק



ר׳ אריה ליביש ב״ר אברהם **קנר**
מרימנוב (תק״ף* — תרמ״ב)

בנו של **ר׳ אברהם** אב״ד קורטשין, חתן ר׳ שמחה מדוקלא נכד המג״ש,
בנו של **ר׳ מאיר** אב״ד חירוב סביב תק״ף. תלמיד המגיד ממזריטש או הנו״א. ידידו של ראי״ה מאפטא. יחוסו הגיע גם לעבודת הגרשוני, שו״ת שארית ישראל

ועיני ישראל על חולין. בנו גם רצ״ה (רימלט) מחירוב. במצבתו נחרת: שאליהו הנביא היה מתגלה אליו.

תשובה אליו: פני יצחק, יו״ד, טו.

החסידות, 116, אנציקלופדיה לחסידות, אישים, ח״א, תקצ; מאיר וונדר, דינוב, 75; פנקס, ח״ב, 231.

בנו של **ר׳ אברהם** אב״ד טיטשין. מצאצאי השארית יוסף, תוי״ט וט״ז, כמובא בהקדמת מלל לאברהם (ויינברגר). הנו״א אמר עליו: הלואי שאלמד דף גמרא בקדושה ובטהרה כמוהו. ילדיו גם: ב. **ר׳ חיים יעקב** שטרום או שטרויס אב״ד דוקלא. חתן הגביר ר׳ יעקב, בעל אחותו של רצ״ה גולדהמר חמיו של ר״נ מרופשיץ. הסכמותיו בתקס״ח לאור פני משה ובתקס״ט לנחל אשכול. רמ״מ מרימנוב נסע להתיעץ עמו (אלפסי כתב בטעות שהיה תלמיד רמ״מ, ושאחיו: ר׳ פנחס אריה אב״ד טורקא). נפטר ביום י״ז אד״א תקע״ג (ולא תקל״ו). בנותיו: 1. זו׳ ר׳ פנחס מסטנוביץ בנו של האור לשמים; 2. זו׳ ר׳ מרדכי מהרניספאלי; 3. זו׳ ר׳ יצחק מאיר בראי״ה מאפטא; 4. זו׳ הנגיד ר׳ מרדכי יהושע ויינברגר מדוקלא, אבי ר׳ אברהם יצחק אב״ד קליינוורדיין; ג. ר׳ שמואל אב״ד דינוב בשנות התק״ם לערך.

לקורות, 202, לתולדות, 225.

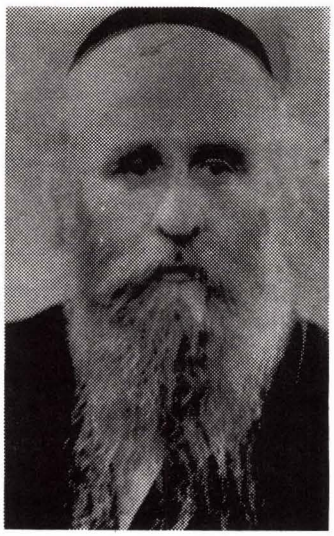
נשא את זקינה יהודית בת רצ״ה מרימנוב, ונולדה לו בת ממנה. כשהתאלמן אמר לו חמיו: עד עתה הייתי לך חותן, ועכשיו אהיה לך אב, ותשאר סמוך לשולחני. שידך לו את חיה סאשע בת ר׳ מרדכי זיסקינד לנדא ראב״ד סטרי, נפטרה בכ״ז כסלו. בעניוותו לא רצה לקבל רבנות ולנהל עדה, אך הכריחוהו לקבל את רבנות רימנוב (ואף נסעו אליו מאות כאדמו״ר). נפטר ביום י״ז אד״ב (ולא תמוז) תרמ״ב? (לא היה אז בן מ״ב. נטמן בקראקא?). ילדיו: א. ר׳ שלום אב״ד סווינאך; ב. ר׳ מרדכי זיסקינד בלימנוב; ג. מירעלע (מיכלה) קרמר בסנוק; ד. חנה זו׳ ר׳ יוסף הכהן הולנדר אב״ד אמסנא; ה. זו׳ ר׳ יהושע׳לה פרישרמן מטומשוב; ו. זו׳ ר׳ שלום מילר מבוקובסק.

שו״ת שם הכהן, הקדמה, אות יא, מהרש״מ הכהן עה״ת, 11-13, עם ד״ת ממנו בדף קיט. קכ ע״ב; מליצי אש, ג, אדר, 48; טל אורות, ח״א, 334.

ר׳ ברוך ב״ר יעקב שמשון הלוי **קנר**

מטשחויב וצאנז (תרנ״ה — תשי״ג)

נולד בשנת תרנ״ה לאביו ר׳ יעקב שמשון אב״ד טשחויב. נשא את בת שבע בתו של ר׳ שלום ה״ש מפיקעלי ב״ר אהרן אב״ד צאנז, ונקרא גם הלברשטם. מתרפ״ה אב״ד טשחויב על מקום אביו. באותה שנה נבחר כראב״ד צאנז ומצ״פ לטשחויב. כשנפטר חמיו בתרצ״ד נעשה אדמו״ר על מקומו בצאנז, והתפלל



רבי ברוך קנר

בבימ״ד החסידים (סאנץ, 346. בטעות נמסר שהיה בנו של ר׳ חיים, ובא מרדומישל). בכניסת הנאצים ברח לסיביר בה שהה בשנות המלחמה. פעל בבוכרה לחיזוק הדת בין הפליטים. יצא לצרפת, ובתשי״ג היגר לארה״ב. כעבור ה׳ שבועות נפטר ביום ד׳ תמוז בלי ילדים, והובל למנוחות בטבריה.

חתם בתרפ״ד נגד קופסאות יח״ל.

החסידות, 139.

ר׳ ישראל ליפא קנר. ת״ח ברישא.

במשתתפי אהל מועד (קמלהר), ח״א, לו ע״א.

ר׳ מאיר הכהן **קנר**

מחכמי טיסמניץ. תלמיד ר״מ איגרא. בשמונה שנות חייו האחרונות גר בצפת. נשא את אסתר עטיל בת ר׳ נפתלי צבי ב״ר אפרים בן החכ״צ. בנו ר׳ יחיאל מיכל מטיסמניץ (וי״א ר׳ יעקב צבי ממאהלוב), היה חמיהם של רמ״מ הורביץ אב״ד בוליחוב ור׳ אפרים רוקח אב״ד ויניצה.

ר׳ יעקב שמשון סג״ל ב״ר משה **קנר**

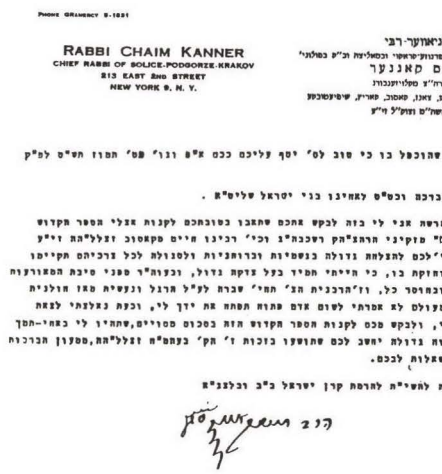
מטשחויב (תרל״ו — תש״ב)

בנו של הגביר הת״ח ר׳ משה מסנוק. נשא את חיה חנה בת ר׳ משה׳לי ה״ש ברי״ש משיניבה, וגדל על ברכי חו״ז. בשנות התר״ס נתקבל לרבנות טשחויב, על מקום דו״ז ר׳ ישעיה ה״ש שעבר לקראקא. ברח בתרע״ד לקלויזנבורג, והתרכזו בה סביבו חסידים רבים. נפטר שם ביום ז׳ סיון תש״ב (ולא תש״א). ילדיו: א. מרים יוכבד הבכירה זו׳ ר׳ יעקב אלימלך ב״ר יחזקאל פנט אב״ד ואדמו״ר בדעש. נספו באושוויץ



רבי יעקב שמשון קנר ליד מצבת רעיתו

עם ילדיהם ביום י״ח סיון תש״ד; ב. שאשא (סאשע) זו׳ ר׳ חיים מנדל פנט ב״ר משה אב״ד דעש. נספו באושוויץ עם בנם הב׳ יחזקאל שרגא. שרדה בתם לאה זו׳ האדמו״ר רמ״י מויזניץ שליט״א; ג. ר׳ חיים. רב בכמה קהילות. חתן דודו ר׳ יעקב פ״ת. נפטר בניו יורק ביום י״ד תשרי תשכ״א. בתו רחל זו׳ ר׳ יעקב יוקל ויידנפלד. בנותיה חנה ורבקה מזיווגה השני עם



RABBI CHAIM KANNER
CHIEF RABBI OF SOLICE-PODGORZE-KRAKOV
213 EAST 2no STREET
NEW YORK 9, N. Y.

שיניאווקר-רבי
חיים קאננער

חוזר מצורף לספר תורת חיים מקוסוב שהדפיס נכדו רבי חיים קנר והפיץ בתש״ט. מופיעים בו פרטים על יחוסו, כהונותיו ומחלת הרבנית

הרב מנשה לברטוב; ד. ר׳ ברוך אב״ד טשכויב וצאנז; ה. ר׳ אברהם אביש האדמו״ר מבוטושן בחיפה; ו. שרה דבורה זו׳ רבי יעקב יוסף הלפרין מווסלוי. נולדה בצאנז בשנת תר״ע, נפטרה בת״א ביום ב׳ כסלו תשמ״ו; ד. צפורה זו׳ ר׳ אליעזר יולס ממונטריאול; ח. שינדל ליפשא זו׳ ר׳ אשר אנשל אשכנזי. נספה בסורוקה ביום כ״ו תמוז תש״א. בזיוו״ש זו׳ ר׳ שמואל אליהו הלוי עפשטיין בניו יורק, נכד המאור ושמש ור״י מקוזמיר; ט. יוטא רחל זו׳ ר׳ יוסף דב אב״ד דינדיש. נספו באושוויץ ביום כ״ו סיון תש״ד הי״ד.

תשובה אליו: מהר״ש, ח״ג, סט בתרס״ג. במשתתפי ועידת סנדובה וישנה, וחותמי נגד תנאי בנישואין.

החסידות, 137; רבנו הקדוש מצאנז, ח״ב, קפו-קפח; חכמי טרנסילבניה, 204.

ר׳ (מנחם) מנדל קנר. אב״ד סאהל בתר״ס — תרס״א (פאלקסקאלענדער).

ר׳ משה קנר מטרנוב חתן באושפיצין. למד יחד עם רש״א רובין.

חברו השיב לו: שם עולם, ח״א, כג, כה, מד בתרט״ו.

ר׳ משה(לי) ב״ר אברהם אביש הלוי **קנר**

בכורו של הגביר ר׳ אברהם אביש בסנוק. בנעוריו תלמיד ר׳ נתן גולדברג אב״ד לימנוב, ונסע פעמיים בחודש לדב״ח. בן י״ד נשא את לאה בת ר׳ פנחס יוסף חתן רבי חיים מקוסוב. גדול בתורה, אך מיאן לקבל את הרבנות בעירו סנוק. ספריו היו עטורים הגהות והערות. התפרנס מניהול בנק קטן להלוואות. נדבן לצדקה, ועשרות עניים אכלו כל יום על שולחנו. נשיא כולל גליציה בעיר. מחותנם של גדולי הרבנים והאדמורי״ם.

אחד מפעוטיו נפטר בעריסה. ילדיו: א. ר׳ מנחם מנדל(י). פיקח ועסקן, וממלא מקום אביו כנשיא הכולל בעיר. במחלוקת תרס״ז על חלוקת המעות בא״י, נשלח ע״י נשיא הכולל מהריל״ס עם ר״נ ויידנפלד, לברר בירושלים את המצב. חתנו של ראי״ה ק״ב אב״ד טלוסט. בתו זו׳ ר׳ אליהו אייכנשטיין אב״ד ואדמו״ר בזידיטשוב; ב. ר׳ יצחק דוד. נשא את נכדת המגיד מטשרנובל, ועבר לשם. לא הצליח במסחר, ועכ״ז דחה את ההצעה לכהן שם כרב. בפרעות פטלורה סירב להתחבא, וביום ח׳ ניסן תרע״ט כפתוהו הרוצחים עם עוד יהודים, והשליכום לנהר פריפט. בתו צפורה אשת המחנך אליעזר טש בארץ, ובנם דוד נפל בתש״ח עם הל״ה. בעל חוש היסטורי, ומכתבו מתרס״ט לש״ב ש״א הורודצקי לתולדות מחלוקת צאנז־ס״ג, סאנוק, 621-623; ג. ר׳ יעקב שמשון אב״ד ואדמו״ר בטשחויב וקלויזנבורג; ד. ר׳ פנחס יוסף אב״ד זגורז; ה. מרים יוכבד בת הזקונים, זו׳ ר׳ אלעזר הורביץ אב״ד בורוב-באַרווע ב״ר נפתלי ממעליץ.

תשובות אליו: מח׳, אהל יהושע, ח״ב, לח בתר״ע; גיסו, אהל משה, קמא, יח; דב״ח, ח״ב, או״ח, לד (חפירת נפט בשבת בשותפות עם נכרי); מח׳, הרי בשמים, ח״ג, פא בתר״ס (מעות א״י); מהר״ש, ח״ב, ס׳ בתרס״ו (מעות א״י); תפארת יוסף, או״ח, לד לצאנז.

סאנוק, 646, 648.

ר׳ פנחס יוסף ב״ר משה הלוי **קנר**
מזגורז׳ (תרל״ח — תרפ״ח)

נולד בסנוק בשנת תרל״ח לאביו ר׳ משה. נשא את חנה מינדל בת ר׳ מאיר יהודה שפירא האדמו״ר



הרב פנחס יוסף קנר

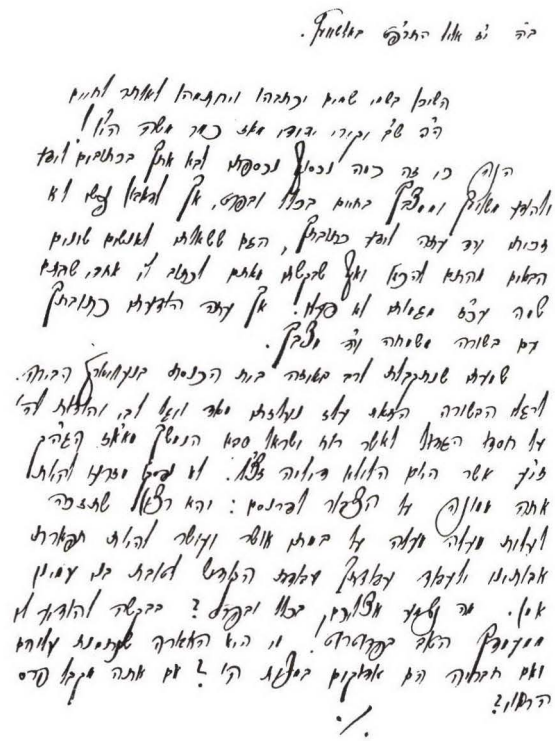
מבוקובסק. ישב כל ימיו באהלה של תורה. אביו קנה לו בתרס״ג את רבנות זגורז שליד סנוק (ולא זגירז בפולין). נפטר ביום ט׳ תשרי תרפ״ח. ילדיו: א. הניה הבכירה. נישאה בת ט״ז לבן דודה ר׳ אלטר ראובן ב״ר דוד׳ל שפירא האדמו״ר מבוקובסק בסנוק; ב. חיים. גר בת״א ובכפר שמריהו, ונעשה סוחר יהלומים בדרום אפריקה; ג. מאיר, חיפש דרכים חדשות. נפטר פתאומית בארץ בתר״ץ; ד. יוכבד זו׳ ר׳ ברוך הורביץ שמילא את מקומו בזגורז׳, בנו של האדמו״ר מפילזנה; ה. אליהו העילוי הי״ד.

תשובה אליו: ר׳ אליעזר דייטש מבוניהאד, קונ׳ נחלי מים, סי׳ קל. במשתתפי ועידת סנדובה וישנה, וחותמי נגד תנאי בנישואין. מכתבו בתשובה כהלכה, 88. חתום בתרפ״ג על גב״ע עם ר׳ מנדל וולף ויטמן ור׳ יעקב פיש, בסוף חמדת ציון (פירר), תרצ״ו, עמ׳ כו. מכתבו לעזרת תורה, זכרון בספר, 275.
אהלי שם, 239; פרידה בירנדורף־טרופה, סאנוק, 562-563.

ר׳ שלום הכהן **קנר**

חתנו של ר׳ מאיר גוטשטיין אב״ד בלשביץ, ועבר אליו. אחרי מלה״ע א׳ קנה שם את הרבנות מגיסו ר׳ נפתלי גוטשטיין, וכיהן כרבה האחרון עד שנספה הי״ד. ילדיו: א. רוזא; ב. ר׳ יהודה יוסף. אירס בתרפ״ט את צירל מרים בת ר׳ קלונימוס קלמן צוקרמן אב״ד יבלונוב, וכיהן שם כסגן הראב״ד. נספה עם משפחתו. חמיו השיב לו: מנחת הקומץ, מד בתר״ץ.

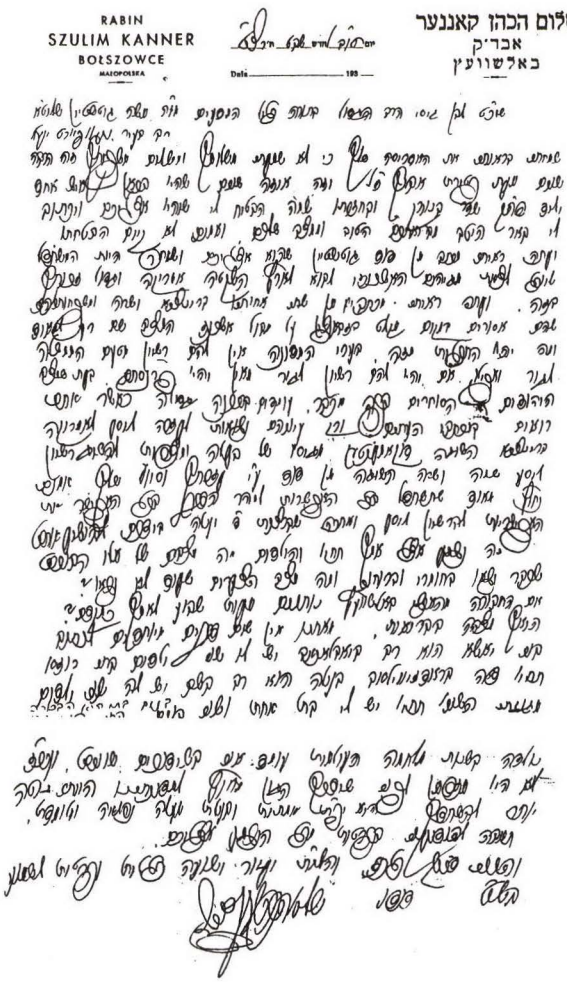
תשובות אליו: מהר״ש, ח״ו, סה; מח׳, מנחת יחיאל, ח״ב, עא, ח״ג, א-ג; מח׳, מנחת הקומץ, כד בתרצ״ג.



מכתב הרב יהודה יוסף קנר מיום י״ז אלול תרפ״ט, לבן דודו הרב משה גוטשטיין. מברכו ביום השנה לפטירת זקנם הדגול על שנתקבל כרב בית כנסת בניו יורק, ושואל אם הם אדוקים במצות ה׳, ואיזה פרס משלמים. כמו״כ שואל מיהו הבעל ישיבה שאחותך נישאה לו. שמח שיש לו תמונה מאביך ז״ל החשובה לי מאד

קַנְרִיק

ר׳ יהודה בינוש. ת״ח ברוזוודוב.
תשובה אליו: קול יהודה, טו בתרמ״ה.

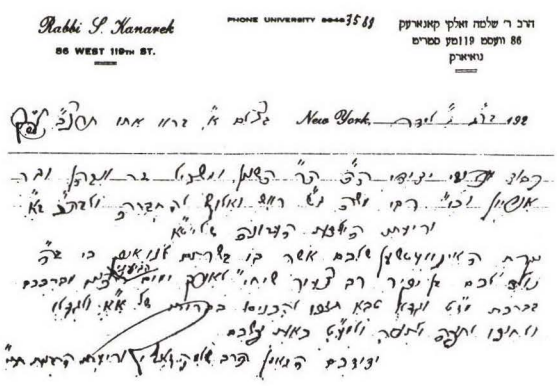


מכתב הרב שלום קנר מבלשביץ בתרצ״ט, לבן גיסו הרב משה גוטשטיין מניו־פורט. מודה לו על השתדלותו לחלץ קרובים מגרמניה לארה״ב, ומבקש להשתדל גם עבור שתי אחיותיו ברינציא ושרה ומשפחותיהן שגורשו לזבונשיין. מתענין בשלום אנשי בלשביץ בארה״ב, ואם עוד נותנים מעות שבוע לא״י כמקודם. מספר שבנו יאשא רב ביבלונוב, ולו שני ילדים. בתו רוזא זו׳ הרב מרדזיווילוב, ולה שני ילדים. מזיווגו השני בת מוכשרת שמחפש לה שידוך מחוץ למדינתנו, ושני בנים

ר׳ רפאל. ת״ח בשנדישוב. ד״ת ממנו, המפלפל, חו׳ ב, סי׳ כה.

ר׳ שלמה זלקא (זלמן) **קנריק**

נולד בשנת תרט״ו בסוקילניק שבגליציה, ונקרא עילוי בנערותו. נשא את בתו של היהלומן ר׳ ליבוש זינגר מטורנא, בעל התפילה של רבי אלתר הורביץ בדמביץ (עראינערונגען, 168). (היה בליזנסק). רבנותו הראשונה בטרנוב. בתר״ס היגר לארה״ב, ונתקבל כרב בסקרנטון



ברכת הרב שלמה זלקי קנריק ביום ג׳ בראשית תרצ״ב, להרב משה גוטשטיין להולדת הבן

שבפנסילבניה. מתרס״ו רב ביהמ״ד הגדול לקהילת אוסטריה־אונגרן אנשי ספרד בניו יורק. נשיא כולל גליציה. נפטר ביום ד׳ ו׳ טבת תרצ״ב בן ע״ז. בלויתו ההמונית ספדו לו רבנים רבים.

תשובות אליו: אבני זכרון (פפר), ח״א, עה בתרפ״א; אמרי רגש, ג בתרל״ז; מהר״י הכהן, תנינא, אה״ע, ז, שער הענינים, ט, מא; מחזה אברהם, ח״ב, אה״ע, נ בתרע״ד; שו״מ, תנינא, ח״א, סג; שם עולם, ח״ב, קסב, קפד בתרל״ה-תרל״ו לטרנוב.
שערי ציון, תרצ״ב, חו׳ ג-ד, עמ׳ לא.

קַנְרְפוֹגֶל

ר׳ אברהם אבלי

בנו של ר׳ מרדכי ז״ל מרישא. דרעזיל אחות אמו, נפטרה ביום כ״ד אייר תרכ״ט, זו׳ ר׳ שמעון שטעגילפעסט, נפטר ביום כ״ה אב תרל״א ברישא. בתם: מאלטשא זו׳ ש״ב ר׳ שאול הרציג בפרמישלא, ב״ר פנחס שנפטר בדוברומיל ביום כ״ו חשון תרנ״ז, נכד המג״ש. בילדותו ובנערותו הסתופף בצל רצ״ה מרימנוב, וכשחלה מאד לפני נישואיו, נתברך על ידו לרפואה ואריכות ימים. נשא את מאליע בת ר׳ ישראל חיאל נ״י מרימנוב, ועבר אליו. בצעירותו הסתופף גם בצל רש״ז מוילפולי. נרקמה נגדו עלילה שבעטיה זנח שנתיים את פרנסת אשתו וילדיו ונסע לוינא וללבוב, עד שנגזר עליו עונש של תשלום 6800 כסף. כבר לפני המשפט היה חולה מאד, ושירתה אותו בתו מרים שנפטרה ממחלת אבעבועות אחרי לידת בנה, בער״ה תרמ״ג. ההדיר עם פירושיו את ספר טעמי המצות לר״מ רקנטי, וצירף לו את ספר בארת המים שליקט מרצ״ה מרימנוב, פשמישל תרמ״ח-תרנ״ז. בין המנויים גיסיו: ר׳ צבי דוד עלינברג מחודרוב, ור׳ אליעזר חיאל מירוסלב. נפטר בשנת תרנ״ח לערך.
ילדיו: א. חיה רחל הבכורה, זו׳ ר׳ שמואל שנפלד

ממדזילברץ בהגר, ב״ר אליעזר נכד הבני״ש כזו׳ אסתרל תחי׳ נכדת ר׳ איציקל מאה״ו ור׳ גדליה ברא״ח מזלוטשוב; ב. ר׳ שלמה זלמן; ג. ר׳ ברוך; ד. זיסל.

קֶס

ר׳ מרדכי. ת״ח בקוסוב. במשתתפי אהל מועד, ח״ב, לט ע״א.

קֶסְטֶלְמַן

ר׳ יחיאל פישל

נולד בטלומטש בסוף אייר תקפ״ה, לאביו ר׳ יעקב שנפטר ביום ב׳ שבט תר״א. נישא בסיון תר״ז, וילדיו: א. משה׳לי. נולד ביום י׳ ניסן תר״י. נהרג בצפת מידי גויים ביום כ״ט סיון תרכ״ט; ב. פרימצא ילידת כ״ח אייר תרי״ב. בצעירותו עלה לצפת בתר״י. בהיותו בן ל״ד ומטופל בשני ילדים, יצא בתרי״ט בשליחות כולל החסידים בעיר, למסע ארוך בארצות המזרח. ביקר בקהילות שבמדינות סוריה, כורדיסטן, עירק ופרס, ובתחילת אד״א תרכ״א שב לארץ. ניהל יומן: מסעות שליח צפת בארצות המזרח. אברהם יערי הוציאו לאור מגוף כתב ידו. ירושלים, ספרי תרשיש, דפוס אחוה, תש״ב, צב עמ׳ (ספרי מסעות, א). במבוא עומד על חשיבות ספרי המסעות, ומתאר את כתב היד. בסוף נספחים.

קַסְטֶנְבְּרוֹן

ר׳ יוסף קסטנברון. דומ״ץ קולומיאה, וזמן ממושך דומ״ץ ויזניץ. בנו כנראה ר׳ משה.

תשובות אליו: אורין תליתאי, קא, קב; האלף לך שלמה, אה״ע, ריב; בית שלמה, או״ח, לז, יו״ד, ח״א, ט, קכד, ח״ב, נח, נט, קסו, אה״ע, יז, לז, נא, נב, חו״מ, ו, יא, מ, מח, נה, נח-ס, סט, פ, צג, צד, קג, קו, קיג, קכ (עם תשובתו) בתר״י-תרל״ב; בר ליואי, ח״ב, חו״מ, ה לויזניץ; ובחרת בחיים, קכז; חדושי אנשי שם, קכט; חסל״א, קמא, חו״מ, כב, תנינא, אה״ע, ס׳, חו״מ, מ בתרי״א-תר״ך; טוט״ד, קמא, צח, תליתאה, ח״ב, קסח; מהריא״ז, מט (נזכר); שו״מ, תליתאה, ח״א, קסה, קעג לויזניץ.

ר׳ משה קסטנברון. בנו כנראה של ר׳ יוסף דומ״ץ ויזניץ וקולומיאה.

תשובות אליו: חסל״א, קמא, יו״ד, קא בתרי״ד לנדבורנה; טוט״ד, קמא, קכב; מהרש״ם, ח״ב, פו, קצז, ח״ג, קפא, ח״ז, יג בתרנ״ב; שו״מ, תנינא, ח״א, צג.

קַסְטֶנְבֶּרְג

ר׳ משה יוסף. אליו: שו״מ, שתיתאה, יד בתרי״ד.

קסירר ראה לפי: **ברטשנידר**

קֶסְלֶר

ר׳ אפרים ברוך

רב בליטוביסק. נדחס לקרונות הנשלחים לבלזיץ, עם בנו ר׳ יחזקאל יום טוב ליפא אבי ר׳ אפרים אגד מר״ג, ביום כ״ו חשון תש״ג הי״ד.

קפלר ראה לפי: **קופלר**

קַצְבַּך

ר׳ חנוך הניך קצבך או קצבוך. דיין בסקול. בנו ר׳ אברהמ׳צה חתן הרב אברהם לורברבוים מזולקיב.

קַצְיאַן

ר׳ יעקב. ת״ח בטשרנוביץ (קורצמן?).

תשובות אליו: דברי שאול ויוסף דעת, ח״א, דף כ ע״ב בתר״ל; קנאת סופרים למהרש״ק, דפים ז ע״ב, יא ע״ב, ס ע״א (קארציען).

קַצֶנֶלְזוֹן

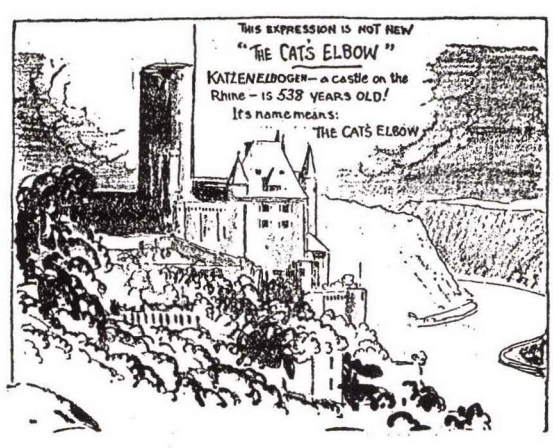
ר׳ שאול הכהן

נקרא גם קצנלבויגן. בא מוילנא ללמוד בלבוב. תלמיד ר׳ יוזפא שטרן אב״ד זולקיב. בהמרצתו נדפס ספרו יד יוסף, ובהקדמה נזכר בר״ת.

תשובות אליו: האלף לך שלמה, יו״ד, רמה לבוברויסק; שו״מ, רביעאה, ח״א, כו, ח״ב, ריז, שתיתאה, סב בתרט״ז; תפארת יוסף, יו״ד, לו.

קַצֶנֶלְבּוּיגֶן

מוצא המשפחה ממבצר קצ־עלבו הקיים עד היום ליד הריין באיזור קלן. לתולדותיה חיבר יצחק מאיר



מצודת קצ־עלבו באחוזת קצנלבויגן. נבנתה ע״י הגרף קצנלבויגן במאה הראשונה לאלף הששי

מכתב הרב שאול קצנלזון בתרכ״א בהיותו במרחצאות פישציאן טעפליץ לרפואת ידו השמאלית, אל ר״ש בובר שעודדו במכתבו עם תרומת חמישה ר״כ ע״י הרב יוסף וייסע אב״ד עיר חדש. מבקשו כי בנסיעתו ליריד לשקוביץ יקבץ עבורו בין הסוחרים, ויוכל להראות להם את מכתבו

עלנבויגן ב״ר חיים שלמה קצנלבויגן מלובלין: ספר חבל הכסף, ברוקלין, מוינעשטר, תרצ״ז. יחוסה מפורט גם בספרים דעת קדושים, אבות עטרה לבנים, בראש שו״ת פני יצחק תרס״ה, לא נותקה לפי המפתח, ועוד. ר׳ יחזקאל אב״ד אה״ו מחבר שו״ת כנסת יחזקאל (עליו: מרגליות, ג, 835) היה בנו של ר׳ אברהם, ב״ר יעקב מלבוב אב״ד פיורדא, ב״ר אברהם אשכנזי ק״ב אב״ד למברג, ב״ר יואל ב״ר משה אשכנזי מניישטטל, חתן ר׳ שמואל יהודה אב״ד ונציה, בנו של המהר״ם פדואה. ר׳ יואל אבי משפחת ק״ב שהתיחסו למהר״ם פדואה מצד האם. כשנתעצמו בדין עם הנכדים מצד האב, יצא הפסק שיחתמו בצורת קצנלפויגן, ורק ברבות הימים נשתקע הדבר.

ר׳ אברהם יהושע השל ב״ר מרדכי **קצנלבויגן**
מטלוסט (תק״ף* — תרנ״ד)

בנו של ר׳ מרדכי ב״ר יוסף מאוסטילה, בנו של רבי מרדכי מנשכיז שהעניק לבניו את שם משפחתם של זקניו, לבכור ק״ב ולשני שפירא. נשא את חנה בתם של ר׳ ישראל ב״ר מרדכי מקרמניץ בנו של המגיד מזלוטשוב, וזו הניה בת רבי חיים מקוסוב שחיבבו מאד. שנים רבות רבה של טלוסט. נפטר ביום ט׳ ניסן תרנ״ד, ונספד בשו״ת הד״ר, ח״ב, כח. ילדיו: א. ר׳ חיים; ב. שינדל זו׳ ר׳ פנחס חודרוב שמילא את מקומו ברבנות טלוסט; ג. זו׳ ר׳ נפתלי ה״ש אב״ד קשנוב; ד. זו׳ רמ״מ קנר מסנוק.

תשובות אליו: מח׳, אבני צדק (ט״ב), יו״ד, ק (על רבנות יגולניצה); בית שלמה, יו״ד, ח״א, מו, ח״ב, צח, חו״מ, מט בתרכ״א-תרכ״ב; מח׳, דב״ח, ח״ב, או״ח, כג, יו״ד, לה, קיג, אה״ע, קכג בתרכ״א; מהרי״א הלוי, ח״א, קפז בתר״ל; שו״מ, תנינא, ח״ד, קלא, תליתאה, ח״א, קלז, קעט, ד״ש ויו״ד, ח״א, דף יב ע״ב בתרכ״א. נזכר בצור יעקב, ח״א, תשט״ו, בסוף ההקדמה.
טלוסט, 35, 239.

ר׳ אהרן ב״ר צבי **קצנלבויגן**
מבלז (תק״ל* — תקע״ז)

בנו של ר׳ צבי ממשפחת הכנסת יחזקאל. גאון קדוש, ונקרא בפי כל ר׳ אהרן משיח. מחסידי החוזה מלובלין. גר בבלז בבית קטן בשפל גגים, והתמיד שנים מבלי לשוח שיחת חולין. מקובל, מוכיח את הבאים אליו, משתדל בטובת ישראל, חשוכי בנים נושעו על ידו, ונמסר שהיה לו גילוי אליהו. לא רצה לקבל את הרבנות בעיר, ורק אחרי הפצרות רבות נתרצה. נפטר פתאומית בקיצור ימים ביום ג׳ ב׳ תשרי תקע״ז, ויש נוסח מצבתו בשבחים פליאים.

אדמור״י בלז, ח״א, ל-לא; פנקס, ח״ב, 118; יהושע מונדשיין, המחנה החרדי, עשי״ת תשמ״ה, 17, עם חלק מהספדו בכתובים של המהרש״ק שהיה אז בראווא הסמוכה.

ר׳ יואל ב״ר דוד **קצנלבויגן**

אחיו הגדול ר׳ אברהם אבי ר׳ יוסף ואבי ר׳ אריה ליב רבני ברייסק, ושניהם בניו של ר׳ דוד אב״ד קיידן בליטא, בנו של ר׳ יחזקאל אב״ד אה״ו הכנסת יחזקאל. נשא את יארע בת רח״כ מלבוב שהשיב לו: יו״ד, כג, כד. רבה של שיניבה ויריטשוב. בנו ר׳ דב ברייש מילא את מקומו בשיניבה, והביא לדפוס בתקמ״ו את ספר מים יחזקאל של זקנו. בטעות נמסר שספריו הם אהל משה, זולקיב תקי״ד, ואסיפת יהודה, פפד״מ תקכ״ג, ולמעשה הם של אחרים.

ר׳ מאיר דאריש קצנלבויגן

נקרא ר׳ מאיר ר׳ ישראל׳ס, אולי על שם אביו. דומ״ץ היבניב אצל הרבנים רא״ל הורשובסקי ור״א רוקח. מסתפק במועט, ולהשלמת הכנסתו לימד צעירים הלכות, גפ״ת ויו״ד. הורה לתלמידיו חכמת התשבורת מן הגמרא, וכתיבת מכתבים. למד כל יום עד שעה מאוחרת בקלויז הסמוך לביתו, ובזקנתו נחלשה ראיתו. תמיד במצב רוח טוב, ומפזם פזמונים.
היבניב, 81, 137-139.

ר׳ משה נפתלי ב״ר אברהם **קצנלבויגן**

בנו של ר׳ אברהם המכונה החסיד אב״ד טירספולי ושידלובצה, ב״ר יואל אב״ד קמירובקה, ב״ר אברהם אב״ד סלוצק ובריסק דליטא רבו של הגר״א, ב״ר דוד אב״ד קיידן בנו של הכנסת יחזקאל. אב״ד קרשוב ואח״כ טרניגרד, בה נפטר ביום י״ג ניסן תרכ״ז. בתו זו׳ ר׳ אריה ליב טייכר שמילא את מקומו ברבנות טרניגרד.

תשובות אליו: מח׳, דב״ח, ח״ב, יו״ד, קל, אה״ע, קנז בתרכ״ג-תרכ״ה; נפש חיה. לר׳ משה: שו״מ, תליתאה, ח״א, רכג.

ר׳ פנחס קצנלבויגן

אב״ד קרקוביץ, ועבר לרבנות לבוב (פנקס, ח״ב, 492).

קַרְא

ר׳ דב בר. בנו של החסיד ר׳ שמואל מסקאלא. מדפיס בצפת סביב תרכ״ה (קטלוג תערוכת 400 שנה לדפוס בא״י).

ר׳ דוד ראה לפי: **קרו**

ר׳ מאיר קרא

נכדו של רצ״ה אב״ד בוטשאטש (בן בנו ר׳ יחיאל איכל?), וגר שם. בתרכ״ב לערך נתקבל כאב״ד טויסט

בה כיהן שנים רבות. במנויי תפארת למשה תרכ"ג, ודרש משה אוסטרר תרל"ב.

תשובות אליו: ארץ צבי, או"ח, כד, חו"מ, בג; בית שלמה, יו"ד, ח"א, יט, ח"ב, יט בתרכ"א; דב"ח, ח"ב, יו"ד, עו; הרי בשמים, ח"א, נו בתרל"ג; חסל"ת, יו"ד, כז, מג בתרי"ט-תרכ"א; טוט"ד, תליתאה, ח"ב, פה; מהרי"א הלוי, ח"ב, קכח בתרל"ו; שו"מ, קמא, ח"א, קסא, תליתאה, ח"ב, קכג, ח"ג, קי, קכה, רביעאה, ח"ג, קכט, חמישאה, יא בתרי"ט-תרכ"א לבוצץ.

ר' צבי הירש ב"ר יעקב קרא

מבוטשאטש (ת"ק — תקע"ד)

נולד בשנת ת"ק לאביו ר' יעקב. בהקדמת זריזותא דאברהם נמסר שאביו ר' יחיאל!, ואחיו ר' ארון חסיד מסקאלע. תלמיד הגאונים ר' משה צבי הירש הלר אב"ד בקשביץ (הקדמת גאון צבי קדשים), ור' יצחק שור אב"ד גווזדיץ (נט"ש, עב). רבה של בוטשאטש מלפני תקל"ח. הקהילה בנתה לו ליד ביהכ"נ הגדול בית בן שני חדרים, מטבח וסוכה. כשפנו אליו כל יום בשאלות הלכה, היה יוצא החוצה לטייל כדי להרהר בדבר, וראשי הקהל התקינו אבנים מרובעות בדרך הילוכו. ביתו ועד לחכמים שהרצו לפניו את חידושיהם, ופעמים התפלל עמם מנחה, כי לא גמרו להתפלפל. כשר"מ איגרא עבר בתקנ"ד לפרשבורג, אמר לרבני הגליל שבאו להיפרד ממנו, שמניח כאן את רצ"ה שהוא בעל הוראה מופלג, ואליו ידרשו. בקי גדול במנהגי אשכנז לבל ישנו מהם. פנו אליו במיוחד בעניני היתר עגונות. היתה לו מחלוקת עם רמ"פ הלר מזבריז בענין עיבוד עורות לס"ת, וחתנו ר' אברהם דוד ואהרמן הדע"ק שמילא אחריו את מקומו ברבנות בוטשאטש והביא בספריו הרבה מחידושיו בהלכה ובאגדה, ציוה לבנו שלא יעלה לס"ת שזקנו פסל. עוד חתן: הנגיד ר' יצחק, אבי לאה שבהיתר עיגונה מבעלה רד"צ מקסנטין טרח בסי' פב. נכדיו גם ר' מאיר קרא אב"ד טויסט, ויוסף נדלר שחתם מצפת בארץ הצבי, 184/5. נפטר ביום ח' שבט תקע"ד.

נטע שעשועים, שו"ת בד"ח שו"ע. זולקיב, דפוס ר' מאיר זאב מאיר האפער, תקפ"ט, פד ד', צג סי' (כ"ח כפול). ד"צ בברוקלין, דפוס אדיסון, (תשכ"ז), כשמעבר לשער רשימת ספרי המו"ל ישראל זאב וולף. המסכימים: הישועו"י (השאיר אחריו ברכה כמה חיבורים יקרים... לא נאמרה בו מיתה, כי הניח בן יקיר... אקבל הספר בעד מחיר הקצוב, סך שני ריניש מעות צוואנציגר); החוו"ד (מכירו הייתי לשעבר בעודו בחיים חיותו, ואת שיחו ופלפולו כי נעים, ועתה הוספתי להביט אל מראה אור נערב, תעלומות חכמת תורתו); ראז"מ (זימנא בתר זימנא הוי לי פתחון פה עמו בדברים שבע"פ ושבכתב... מובטחני בזה כי רבים ישתו בצמא את דבריו, וימתקו להם רגבי נחלי דבש וחמאה). חתנו הדע"ק מצרף אזהרה מתק"ף לתיקון חמישה מכשולים מצויים בהלכות מעקה, חופה, פסח (נגד היתרו של המקור חיים למכור הבהמות לפסח. ראז"מ הסכים עמו), טבילה ומילה. ההסכמות והאזהרות נדפסו כנראה מאוחר יותר בנפרד. בהקדמת בנו המעתיק והמלבה"ד ר' יחיאל איכל מספר על הקשיים בסידור הכתבים, ועל אבידת כמה תשובות ובפרט באגדה, ומציג גרגירים אחדים ששמע מאביו.

מחוץ לגליציה השיב אל: **אטיק** מהלוב — הרב מרדכי (סה, נזכר); **זוואניץ** — הרב אהרן (עו, עט); **טורטשין** — הרב מרדכי והבד"צ בתקנ"ו: ראל"ל ברצ"ה, ר' יונתן פלק ב"ר מאיר, ר' מתתיהו ב"ר חיים סג"ל (נח, נט); **מציוב** — ר' פישל דומ"ץ (נט, נזכר); **ניאמץ** — הרב שמואל (סד); **קישינב; קסנטין** ישן — מח' הרב יוסף בתקס"ב (לו, פב); **קמניץ** — הרב ישראל וגיסו הרב אליעזר ליפמן (עח); **קראסנע** — הרב (פו). כמו"כ השיב אל ר' אליקים גצל (לא); ר' זאב וולף (לד); הרב משה (לה); ר' שמואל שמלקא בקהילה בה גר מח' ר' אהרן (יז); לסופר בוצץ (כה). רמי"ל מסטוב כתב אליו, לבקשו שיטפל בהיתר העגונה מחודרוב (עט).

תשובות אליו: מח', בית אפרים, אה"ע, ח"א, לח, חו"מ, כח בתקס"ב; ספר יהושע, (כג), עד-עו, (עח, פב), קא; ישועו"י, סי' קנט, ס"ק מ; תועפות ראי"ם, חו"מ, ז; תשובות ר"י מליסא, סג.

מליצי אש, ג, שבט, טו; טל אורות, ח"א, 358/9; בוטשאטש, 51, 61; עיר ומלואה, 441-445.

קַרְבַּן

ר' שלום הלוי

חזן בברודי. שימש אצל ש"ב רבי אלימלך רובין מיברוב. הוציא לאור מהדורת דרכי ישרים בארטפעלד תר"ע, וכן ספר שירה לחיים בו כתב שהוא נכד רבי איכל מסקול דודו של השר, ומצד אביו נכד ר' שמעון (שמיליכעל) מבראד שראהו בלבוש זהב בגן עדן. עלה לירושלים אחרי שהשיא את ילדיו. נפטר מרעב במלה"ע א', ונטמן בהר הזיתים.

בנו ר' עובדיה נשא את מינדל רוטהנדלר אם ילדיו, וכשנפטרה צעירה נשא את רייזל רמרו. עבר לבודפשט, וממנה למנצסטר. מעולם לא הרים את ראשו מהגמרא, ואשתו פירנסתו ממכולת. רק בעת דוחק גדול, הלך לעבוד בבית חרושת של דודו גרוסקופף. דודתו גם ביילטשא מאשער. בניו ר' ישראל ור' משה נשארו באירופה ונספו הי"ד. שרד בנו ר' אברהם חיים שנולד במגרוב לפני מלה"ע א', ועבר עמו מבודפשט למנצסטר. בגיל י"ז בא ללונדון, ללמוד בישיבת עץ חיים אצל ר' אליהו לופיאן. נשא את בתו של רמ"מ גמזו, ועבר לעיר דונידין שבאי הדרומי של ניו זילנד כש"ץ שו"ב ומלמד. בפרוץ מלה"ע ב' חזר ללונדון, ושימש בכמה קהילות בסביבה. בתש"י עבר לכהן בניירובי שבקניה, וכשפרצו המהומות נגד הלבנים, נתקבל לסטרנד שליד קייפטאון בדרום אפריקה, וכיהן בה כ"ה שנה. החדיר יהדות בדור הצעיר, ולחם בבורות ובבערות. עלה בתשל"ח

לירושלים, נפטר ביום ז׳ תמוז תשד״מ, ונטמן בהר הזיתים. הניח בן, בת וצאצאים.

המודיע, ח׳ אב תשד״מ, ד.

קַרְגֶּר

ר׳ ישראל. ת״ח במישלניץ. תלמיד ר״פ בומבך.

תשובה אליו: רבו, אהל יהושע, ח״ב, צח בתרע״ז. ד״ת ממנו: קהלת אשר (לנדא), סי׳ כו.

קֶרֶד

ר׳ אברהם. דומ״ץ בורשטיין.

תשובה אליו: שו״מ, תנינא, ח״ד, קנב בתרכ״א.

קַרוֹ

ר׳ דוד ב״ר יצחק **קרו**

מברודי (ת״ק׳ — תק״ס׳)

נולד בזבורוב לאביו ר׳ יצחק הקארו, ולאמו רחל. דור ז׳ לרבי אביגדור קארו אחי מהר״י קארו, ונכד ר׳ משה אב״ד סטנוב ור׳ אביגדור אב״ד בוליחוב. למד בברודי, והצטיין בהתמדתו הרבה ובאופיו הצנוע. משנתישב בה בתקכ״ה לערך נמנה על חכמי הקלויז, והרביץ תורה לתלמידים. דבר היותו מגיד מישרים בזבורוב (ברודי, 67) אינו נכון כנראה.

אהל רחל, דרשות מוסר. שקלאוו, דפוס ר׳ אריה ליב ב״ר שניאור, תק״ן, מ ד׳, שתי הקדמות. בשער נאמר שנדד מברודי למצוא מקום להדפיס את ספריו, ונמסרת רשימת יתר חיבוריו שבכתובים: מהר״ד — חידושי הלכות על כמה ממסכתות הש״ס, מהר״ד — על אגדות הש״ס, מכתם לדוד על מדרשים פליאים לפי סדר הפרשיות, מלחמת דוד — שו״ת, תולדת יצחק — על הפרשיות, נוה טוב ועוד. אחדים מחיבוריו מזכיר בספר: בני התערובות (בדף יב:), גבול עזה (לד:), דבר אסתר (לז:). בספר משלים וסיפורים מחיי היהודים בפולין ובליטא בתקופתו, ובסופו ג׳ הספדים שנשא בתקמ״ח בשקלוב: על ר׳ משה ב״ר יהודה טשייטיליס שנפטר בי״ז תמוז (כט.-לב.), על ר׳ יהודה זליג ב״ר ישראל ב״ר שפטיל שנפטר ב׳ אב (לב:-לו:), על ר׳ ישכר בר אב״ד סלוצק, גיסו ר׳ שלום אב״ד פאסלי, ור׳ השל מייערסל (לז.-מ:).

המסכימים בסדר כרונולוגי: מח׳ בעל ש״ב ר׳ יוסף יאסקא ב״ר ישראל אב״ד פודקמין בתקל״ה (והוא חותר מגזע מורי חמי זקני הגאון מ׳ משה אב״ד דק״ק סטנאב ואגפיה יצ״ו, ונין ונכד להגאון מוהר״ר אביגדור אב״ד דק״ק באלחוב); בד״ז ר׳ מרדכי ב״ר יוסף אב״ד יארטשוב בתקל״ו (מעודו היה מתחמק בסתר אהלו, ולביתו לא עבד להביא טרף לביתו בעמלו, אך על התורה ועל העבודה הגביר חילו... ונכנסתי עמו לפני ולפנים בפלפולין הדורים... ובמענתו שמח לבי ויגל כבודי והדרי, בראותי כי אתו העוז והמשרה); ר׳ משה מסטאנוב בתק״ם בברודי (כי אותו ראיתי צדיק לפני, ודוד הוא הקטן בצדקו מתחילתו ועד סופו, גדול הוא בתורה ומקטין עצמו... מיום דעתי אותו לא מש מתוך אהל של תורה עם תלמידים הגונים... וכמה פעמים פלפלתי עמו ומצאתיו מלא דבר... לזאת אמרתי כל מן דין סמוכו לנא); ר׳ מרדכי ב״ר יצחק סג״ל אב״ד זלוזיץ ואח״כ בטיקטין (גברא רבא בדעות, דעת נוטה לדעת תורה, תורת אמת בפיהו, פיו ידבר תוכחות... מיום בואו הנה ויחן את פני העיר הוה שכין בגו ביתאי, ומצאתי את לבבו כלב הארי לדרוש ולתור בחכמה... וחסדאין מלייהו לית בהו משום לישנא בישא); בתקמ״ח ר׳ חיים סג״ל לנדא אב״ד פודקמין (עסיק באורייתא תדירא, שייף ועייל שייף נפיק, מתון מסיק אליבא דהלכתא, מותיב ומפרק פרקו נאה, שואל כענין ומשיב כהלכה... דעת חכמים נוחה הימנו); חכמי בראד ובית דינה (זה יותר מעשרים שנה שנתיישב פה... בכל ימי היותו פה הרחיב גבולו בתלמידים, ולא מש מתוך האהל); חכמי מאהליב ובית דינה (גם פה היה באמנה יותר משנה, ורב שיהיו אשר נתוועדנו עמו בפלפולים, בעומקה של הלכה ובעומקא דדינא); חברי בית הדין דשקלוב בתק״ן (האי גברא רבא... הן הראנו את בית נכאתו ארגז מלא ספרים... מלבד אשר הוסיף לחדש בעת מושבו בקהלתנו, אשר השיב אמרים לכל שואלי דבר... בראותנו כי הוא מעין הנובע מים מתוקים וקרים, ודבריו בצדק נאמרים. מיום יום עסקנו בו זה קרוב לשנה, ובשום פעם לא יצאו מפיו דברים זרים), כנראה רמז שלא נתפס להשפעת החסידות.

קְרוֹיזְהַר

ר׳ אברהם עביר ב״ר חיים יעקב הלוי **קרויזהר**

נולד בדולינה לאביו הדומ״ץ ר׳ חיים יעקב. נשא את פרומט בת ר׳ מרדכי זאב גוטסמן מבוליחוב, נפטרה ביום י״ג ניסן תש״ה. היגרו בתרס״ו לארה״ב, וזכה לעשירות. גר מ״א שנה בברוקלין, ולא שינה מצביונו הרוחני. עסק כל ימיו לבנות בתי כנסת ובתי מדרש, ישיבות ותלמודי תורה על טהרה הקודש, ונמנה לכל דבר מצוה בפנים שוחקות. הזיל זהב מכיסו להדפסת ספרי אביו בהידור. נפטר ביום י״ב אייר תש״ז.

ילדיו: א. משה דוד. טבע בן עשרים ביום ה׳ תמוז תרפ״ו; ב. הנדבן ר׳ צבי אליעזר וזו׳ גולדא מתמכי אורייתא. נשא את ש״ב אסנת מאטל בת ר׳ חיים משה ב״ר מרדכי זאב גוטסמן, נפטר בברוקלין ביום ו׳ אדר תשכ״ג, וזו׳ שרה צפורה בת ר׳ שמואל, נפטרה

ביום י״א אדר תש״א. ילדיו: 1. אברהם עביר נתן נטע; 2. יוטא פרומעט; ג. ר׳ יצחק אייזיק וזו׳ שרה. נשא את בת שבע; ד. מאטיל. נפטרה צעירה ביום ה׳ תשרי תש״ח; ה. שינא ברכה זו׳ ר׳ אברהם אבא ב״ר נפתלי גלייכר. יחידתם חיה זו׳ ר׳ קלמן אריה ב״ר מאיר.

ר׳ חיים יעקב ב״ר צבי אליעזר הלוי **קרויזהר**
מדולינה (תר״ח — תרע״ד)

נולד בדולינה בשנת תר״ח (ולא תרי״א) לאביו הדומ״ץ ר׳ צבי אליעזר. בפטירת אביו בתרל״ד עלה על כסאו, וכיהן שם ארבעים שנה כדומ״ץ, עד לפטירתו ביום א׳ אייר תרע״ד. הסתופף בצל מהרי״א מזידיטשוב. שקוע כל השנה בתורה ובירא׳ה. הרביץ תורה לרבים, והעמיד בבחרותו ובזקנותו תלמידים בעלי הוראה. נשא את חיה בת ר׳ יעקב וייזר־גארבער מוורצקי, נכדת ר׳ יצחק חיות אב״ד סקוליע, נפטרה ביום ה׳ חשון תרע״ז. ילדיו: א. הגביר ר׳ אברהם עביר בברוקלין; ב. הינדא. נישאה בתרס״ה לר׳ שמואל יהודה ליב שפיצר ב״ר משה דומ״ץ מונקטש (ברכת מז״ט במחז״ה, י״ז אד״ב, 6). חתנו רשם מפיו את חידושיו. גר במונקטש עם ילדיו עד לשואה; ג. חנה (בחיים בתרפ״ז) זו׳ ר׳ יוסף ז״ל אחי ר״מ ארק.

באר יעקב, אוסף הלכות לשו״ע או״ח המפוזרים בספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים בתוספת חידושים משלו. רק ח״א עד סי׳ רמא. מונקאטש, דפוס ר׳ אהרן דוב מייזעלס, תרפ״ז, ו, רלב ד׳. המסכימים: תלמידו אב״ד דולינא ר׳ יהושע ה״ש (יקר סהדותי עליו אשר חשקו לתורה כמעט אין להעריך, כי ממש שקד על דלתי התורה ושם לילות כימים, וכל נפשו היה מקריב לעבודת השי״ת עבודה זו תפילה, והיה ירא וחרד לדבר ה׳... קולע למטרת עומק הדין, ודן דין אמת לאמיתו. וגם היה מתאבק בעפר רגלי צדיקי הדור זקנינו (מזידיטשוב)... וזאת שמעתי מאתו קודם פטירתו, כי זמן זמנים יגע עצמו להיות בקי ומכיר ורגיל בששה סדרי משנה, ועלתה בידו כי היו שגורים בפיו, וזאת היתה נחמתו אשר זאת יקח אתו לעולם העליון, ולא יבוש שמה); המהרש״ם בתרס״ט (ידעתי את האיש ואת שיחו, כי כל ימיו יגע בתורה); ראל״ה מסטניסלב בתרס״ו (הכל עשה יפה בעטו); ר״ש ענגל למסדר ומגיה הרב חיים יהודה ליב מערץ, חתן ר׳ משה שפיצר דומ״ץ מונקטש (מצאתי בהם דברים טובים); ר׳ מרדכי ליב וינקלר ממאד (מפורסם ברוב חסידותו וענותנותו... הנהו לתועלת גדול למורים כהלכה, וגם לרבות ת״ח... ושפיר קמוסיף להלכה ברורה); רי״ח זוננפלד (ויזכו רבים לעשות כמותו, לכבד אביהם אחר מותם כראוי, ולילך בדרכי אבותיהם). בהקדמת המו״ל בנו ותלמידו ר׳ אברהם עביר מברוקלין כותב, שגם כשעבר לארה״ב, דאג אביו לחינוכו במכתביו מלאי המוסר. עוד בחיי האב הפריש סכום להדפסת הספר עליו טרח שנים רבות, אך נפטר משרק הדפיס קונטרסים אחדים עם פנים השו״ע, באה״ט ושע״ת. כעת נסע באניה מארה״ב למסור את הכתבים למסדרים, ומודה למתעסקים בכך. בהקדמת הרב המגיה כותב שהכיר מעט את המחבר, אך שמע שהיה חסיד וצדיק שמעטים דוגמתו בזמננו, וכשסמך לשולחן חמיו בוורצקי, ישב בביהמ״ד ממוצש״ק עד ערב שבת בהתמדה בקדושה ובטהרה, מבלי ללכת לביתו. מודה לב׳ יצחק יעקב וייס שסייע לו בהגהת והעתקת הספר, התקינו להדפסה בנפרד בלי השו״ע בגלל הוצאות הדפוס, ומקוה להדפיס גם את חידושיו שלו. מדף קצח קו״א של השמטות. בדף האחרון לוח הטעות והתיקון.

שו״ע או״ח עם בה״ג בה״ט ושע״ת ופירוש **באר יעקב**, מהד׳ ב, דפוס גראפיא, תר״צ. ח״א עד סי׳ קלד, ח, רע ד׳. להסכמות הקודמות נוספה חדשה מרי״צ דושינסקי מחוסט, לתלמידו הב׳ צבי אליעזר שפיצר נכד המחבר (נדבה רוחך לסדר הדברים בסידור נכון על השו״ע). בהקדמה נוספת מהבן המו״ל למהדורה זו, מודה לבן אחותו שטרח בהדפסה. בהקדמת הנכד המסדר כותב שכילד קטן לא הכיר את זקנו, מודה לדודו שלא חס על יופי ההדפסה והנייר, ומודיע שכלל את הקו״א כל דבר במקומו. ח״ב עד סי׳ רמא, ח, קצב ד׳. בסופו קונ׳ תפארת בנים אבותם, 16 עמ׳. נכתב בתרצ״א על יחוס המחבר וזו׳, ע״י הרב חיים ישכר גרוס. ח״ג עד סי׳ תכח, ווראנוב, דפוס זינגער, תרצ״ג, ו, שסב ד׳. בסופו לוח התיקון. ח״ד עד סי׳ תצד, מונקאטש, דפוס גראפיא של ר׳ אליעזר יחיאל קאליש, תרח״ץ, ו, רי ד׳. ח״ה עד הסוף, תרצ״ט, ו, ש ד׳. ההסכמות וההקדמות נשנות בראש כל חלק. ד״צ, ניו יורק, גראסמאן, תש״ך, ה׳ כרכים. בהקדמת המו״ל נכדו ר׳ צבי אליעזר כותב, שהספר נתקבל ברצון לפסק הלכה. מהד׳ ד׳, ד״צ בירושלים, דעת תורה ליד מוסד הרב קוק, תשכ״ז, בתוספת קטע להקדמת הנכד המו״ל. עם המחבר היה בכתובים גם על שאר חלקי השו״ע (אהלי שם, 228, בשיבושים רבים).

תשובות אליו: אמרי דוד, לא בתרע״א; אמרי יושר, ח״א, קעב; הרי בשמים, ח״ב, מג, קעט, ח״ג, צא, צב בתרנ״ג-תרס״א; מהרש״ם, ח״ז, מט בתרנ״ד.

ר׳ צבי אליעזר הלוי **קרויזהר**

דומ״ץ דולינא שנים רבות. נסע אל החוזה מלובלין ורצ״ה מזידיטשוב. נפטר ביום א׳ תמוז תרל״ד (ולא תרמ״ד), ועל כסאו עלה בנו ר׳ חיים יעקב.

תשובה אליו: מהריא״ז, פו בתר״ד (אלעזר!).

קְרוֹיט

ר׳ שמחה. תלמיד רצ״ה מייזלש בישיבת באבוב בניימרקט.

בתרצ״א כבחור השיב לו רבו: בנין צבי, ח״א, לא.

קְרוֹיטְהַמֶר

ר׳ ישראל

נולד בבוצץ בשנת תרי״ב, לאביו ר׳ נפתלי שמואל ולאמו בראנא איטא. ת״ח מחסידי צורטקוב. מנכבדי קהילת בוליחוב בה עסק בתורה ובחסד באורח מופלא. הצליח בעסקי יצוא פטריות וגידולי אדמה לארצות המערב. נפטר בתרע״ט. נשא את ליבא. ילדיו הלמדנים ונדיבים: א. ר׳ מאיר. נפטר לפני המלחמה. בשואה נספו זו׳ חנה סגל, ובתו פרל עם בעלה ר׳ יוסף רוקח ב״ר ישראל אב״ד בוריסלב. שרדו: דוד, נפתלי שמואל, וברנא איטא זו׳ ר׳ ישראל שפיגל ב״ר אברהם דוד ראב״ד רוהטין; ב. ר׳ נפתלי שמואל. נשא את חיה קניגסברג. שרדו מהשואה עם בתם שרה, בעלה יוסף גלדצלר, ובניהם: ד״ר נחמיה, ד״ר שלום, ד״ר שמעון, ור׳ ליב יוסף. נספו הבנות: אסתר רבקה זו׳ אהרן פרידלר ורחל זו׳ פישל שיין ומשפחותיהן. בנספים: ג. חנה זו׳ ר׳ פנחס ויטשקו (להלן); ד. יעקב שלום, זו׳ דבורה אוירבך וד׳ בניהם; ה. אברהם נחמיה וזו׳ פרידה טוטפלד. עם אחיו הבכור מראשי הקהילה וחברי מועצת העיריה.

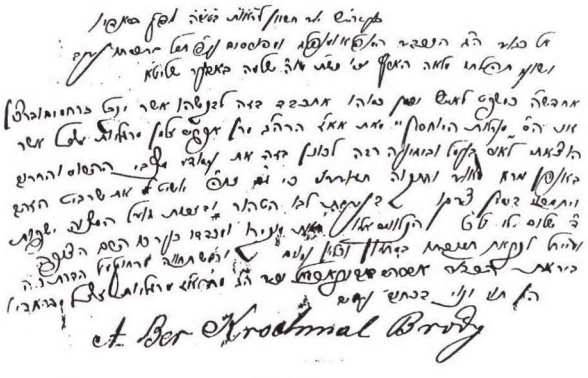
ר׳ פנחס ויטשקו חתנו, נולד בשנת תר״ם לאביו ר׳ צבי הירש (להלן). ת״ח בעל עסקים כחמיו ואופקים רחבים, נעים הליכות ורצוי לבריות. ביתו פתוח לרווחה לכל מבקשי סיוע ועצה טובה, ובו נדונו ונחתכו עניני ציבור שונים. רעיתו חנה דמות מופת של דאגה לחולים ולעניים, וכל מעייניה רוחניות, שמירה על הליכות הבית, וחינוך ילדיה בדרך ישראל סבא. נספתה בתש״א, והוא בתש״ג, כמו בתו וכנא טריינע, ובנו יעקב ליב אריה שהסתתר בבונקר בלבוב עם בת אחותו ובעלת הדירה. כשאוקראיני אחד הלשין עליהם, נחקר ועונה עד מות ע״י הגסטפו מבלי לגלות שהן יהודיות, וכך ניצלו. שרדה רק הבת הגדולה אסתר רבקה אשת ד״ר דוד יעקובוביץ בת״א (פרטים על המשפחה ותמונות, ח״ג, 262-264).

ר׳ צבי הירש ויטשקו אביו נולד בשנת תרי״ח בסלוויטא, לאביו ר׳ יעקב יהודה אריה טשקר נכד הרב אליהו מברנובקה מח״ס אורות על תהילים. נשא את ינטשי בלומא רוזנר מצאצאי ר״פ מקוריץ, תוי״ט, ור׳ יצחק אחי הט״ז. מאימת הגיוס לצבא ברח לבוקובינה, שינה את שם משפחתו, והתישב בויזניץ. ת״ח מופלג מחסידי סדיגורה, ואח״כ דבק בפחד יצחק מבויאן. מנהל בנק, וכל התושבים העריכו את הגינותו, יושרו ואורח חייו האציליים. אחרי פרישתו שקע בלימודי קבלה, ורבים באו לשאלו ביאור ענינים מוקשים בנושאים אלו. נפטר בתרצ״ז. ילדיו: א. ר׳ ברוך יצחק בעל אחוזות בטלוסט, וזו׳ אסתר קליינר. נספו בשואה עם ילדיהם: 1. יעקב ליב וזו׳ לבית אלכסנדרוביץ. שרדה רק לידיה זו׳ יוסף ניידט בר״ג; 2. דוניה זו׳ יוסף ברגמן וילדיהם; ב. ר׳ דב שנפטר לפני השואה. זו׳ חיה בת ר׳ אלימלך אשכנזי אב״ד הורודנקה נספתה הי״ד. בנם יונה ואשתו שרה (סוניה) רבינוביץ גרים בקרית משה שברחובות; ג. ר׳ פנחס דלעיל.

קְרוֹכְמַל

ר׳ אברהם דובר. משגיח מטעם כולל גליציה על מעות א״י בבראד. הוציא לאור ספר מעלות היוחסין של זקנו ראז״מ.

תשובה אליו: שו״ת רמ״ץ, ח״א, יו״ד, ע (חברת ביקור חולים בעיר נוטלת שלישׁ, אם מותר לשנות).



גלוית ר׳ אברהם דב בר קרוכמל מבראד בתר״ס אל ר״ש בובר. שולח אליו את ספר מעלות היוחסין מזקנו ראז״מ שהוציא לאור ״לכונן את מצבו ההרוס והחרב באופן נורא מאד״, ומקוה כי ״יושיט לו את שרביט הזהב״

קְרוֹן

ר׳ יהושע

״הרב הזקן״ מבורשטשוב [=באר צוף]. נכד הש״ך. כל ימיו גדושי צרות ויסורים. בתרנ״ז העלילו עליו מפירי ברית לערכאות. נעצר לי״ח חודש, בהמתינו לתוצאות המשפט בטרנופול. לבסוף זוכה, ומעליליו נדונו לשמונה שנות מאסר בלבוב על עדות שקר. עמו זוכה בנו יחידו ר׳ יצחק (איציק) שגר בלבוב. באותו זמן נשרף ביתו בסקאלא, ונפטרה זו׳ הראשונה ילידת תרל״ח לערך, בהותירה יתום ויתומה. נשא בשנית נכדת השל״ה, וגר עמה בתרס״ג בבורשטשוב בחוסר כל. חיזר בעיירות לפרנסתו, והוגבל בכך משלקה

תודת הרב יהושע קראהן מפליטי רוסיה בסקאלא בתרמ"ו מח"ס פרי עץ הדר, לר"ש בובר על ששלח לו במתנה מדרש תנחומא הקדום והישן. מתנה את צרותיו ואי יכולתו לפרנס חמש נפשות, ומבקש את תמיכתו

בליבו. שילם לרופאים בלמברג הון עתק, והם קבעו שעליו לעבור ניתוח בוינא. מכיון שלא השיגה ידו לכך וגם לא היה לו להשאת בתו, פנה אל נדיבי עם במכתבי בקשה כתובים כתב אמן. במחלקה לכתבי יד תצלום אחד מהם, אל איש חסדו ר׳ משה איינבינדר בפודוולוטשיסק.

חתם בשבט תרס״ח באין תנאי בנישואין. פירסם מכתב תודה לר׳ משה פריליך מלבוב, שריפא את השבר שלו והכניסו פנימה (דראהאביטשער צייטונג, י״א ניסן תרס״ט, 6). צילום מכתבו מתרע״ג, מעוטר בכתב סת״ם, לנישואי דוד וסלינה ששון, פרקים בתולדות יהודי בבל, ח״א, 146.

קְרוֹנְזְנִיק

ר׳ אלטר חיים. דומ״ץ סוכא.

ברכתו לרח״י ירוחם לקבלת רבנות אלטשטט, מחז״ה, י״ט אדר תרס״ח, 6.

קְרִיגֶר

ר׳ יצחק יחיאל בבלז

ר׳ משולם	ר׳ אלכסנדר סנדר באודיסה
ר׳ יצחק יחיאל בזולקיב	ר׳ אשר צבי הירש באנטוורפן (תרל״ב — תשט״ז)
ר׳ חיים צבי מבריסל וניו יורק (תרס״ג — תשמ״ג)	

ר׳ אלכסנדר סנדר ב״ר יצחק יחיאל **קריגר**

בנם של ר׳ יצחק יחיאל (אייזיק מיכאל) מבלז שהביא לשם כרב את ש״ב השר שלום וחתם על כתב המינוי, ושל זו׳ נכדת התבו״ש והמעשה רוקח. גירש את זו׳ הראשונה שלא ילדה לו, ונשא את רבקה דבורה הפנר מבראד, קרובת המשפחות הלברשטם ות״פ. התישב בבראד, אבל כשבוטלה הכרת העיר כאיזור סחר חופשי, עבר לפרנסתו לאודיסה בה היה ה״ברודער שול״ אחד מבתי הכנסת הגדולים.

נולדו לו ו׳ בנות ובן: א. טויבא הבכורה. נישאה בבראד, ונתאלמנה זמן קצר אח״כ. בנה צייר במינכן, בה נפטר במלה״ע א׳. נישאה שנית בקישינב, לת״ח ר׳ נחום רבצ׳ינסקי נכד ר״י מרוזין; ב. הניה (הענע). נישאה בבראד לר׳ צדוק הורן, ועברו לקראקא; ג. לאה זו׳ ר׳ פסח מחסידי ר׳ אהרן מטשרנוביל, בן הנדבן ר׳ מרדכי יהודה ליב וזו׳ בילא אברמוף מברדיטשוב; ד. רוחמה זו׳ ר׳ לוי לגוביר ממוסקבה ממשפחת הרבי מליובאוויטש; ה. אידלה זו׳ ר׳ ישראל



ר׳ אלכסנדר סנדר קריגר

קאושנסקי מקישינב נכד האוהב ישראל; ו. שפרינצה זו׳ ר׳ מנדל פרייברג ממוגילב־פודולסק; ז. ר׳ אשר צבי הירש מאנטוורפן. מצאצאי המשפחה גם הרבנים ביסטריצקי.

ר׳ אשר צבי הירש (הרשלע) ב״ר אלכסנדר סנדר **קריגר**

מאנטוורפן (תרל״ב — תשט״ז)

נולד בשנת תרל״ב לאביו ר׳ אלכסנדר סנדר שגר באודיסה. מדאגה לחינוכו שלחו לבלז, להיות מן היושבים במחיצת המהר״י. ניכר במידותיו וביראתו, עד שחביריו קראו לו הצדיק או הקדוש׳ל. נשא את היתומה שרה שינדל ממשפחת כהנא־שפירא מזגירז בקראקא, נכדת המג״ע, ודודיה משפחת לנדא. משפחתה נמנתה על חסידי גור, והשפת אמת העיר לו על הכנסת המכנסים לגרבים. משום כך העתיק את מושבו מאודיסה לקראקא החסידית, בה גר ר׳ יצחק מאיר אחי אשתו. פתח מפעל קטן שנסגר, ועבר לאנטוורפן. עשרות שנים נשא ונתן באמונה, כסוחר ומתווך יהלומים בבורסה. את שנות מלה״ע א׳ עשה בשוינינגן שבהולנד. בכל זמנו הפנוי עסק בתורה ועבודת ה׳, ולא החסיר אף תיקון חצות. גרמני שהתרשם מהדרת פניו רמז לו בתחילת מלה״ע ב׳ להסתלק, וברח לדרום צרפת בה מצא מסתור. שב לאנטוורפן, וכששמע אחרי המלחמה שמהר״א מבלז ניצל, קיבל בתש״ח אשרה לעלות לארץ, ושכר בקטמון דירה לידו. דמות חינוכית לתלמידי הישיבה



ר׳ אשר צבי הירש קריגר

שראו בו שריד של חסידים הראשונים, עמוס בשיעורים, ומקבל בלבביות כל אחד. זמן מה עשה ברמתיים אצל בתו, ואושפז בבתי חולים. נפטר בת״א ביום ח׳ אייר תשט״ז. היתה זו הפעם היחידה שהמהר״א הספיד, הורה לקוברו בטבריה ליד אחיו אב״ד בילגוריי, וקבע את נוסח מצבתו בה נחקק: עובד ה׳ מנעוריו. באודיסה נולדו בניו: א. יששכר דב. נשלח מבלגיה לאושוויץ; ב. יוסף. נשא את בת דודתו מלכה־מניה אברמוף. חיבר: מזכרונותיו של ציוני מהגולה ועד יסוד רמתיים, בשכפול, (תשמ״ה), 163 עמ׳. אח״כ: ג. בן; ד־ה. בנות; ו. זיסלה (סופי) זו׳ ר׳ חיים בלום משטרסבורג שנשלח לאושוויץ, ולהם ד׳ ילדים.

אברהם בריכטא, המחנה החרדי, י׳ אייר תשמ״ח, 14.

ר׳ חיים צבי ב״ר יצחק יחיאל **קריגר**

מבריסל וניו יורק (תרס״ג — תשמ״ג)

נולד בזולקיב בער״ה תרס״ד לאביו השו״ב ר׳ יצחק יחיאל. מילדותו נודע כעילוי חריף ומתמיד. בן י״ח נסמך מהאב״ד ר׳ פנחס רימלט, מביה״ד של רא״ל ברודא בלבוב, מהרב מפרוביזנא, ומגאוני ורשא ר״מ זמבה, ר׳ אברהם ויינברג ועוד. מחסידי בלז, ובידידות עם החבצלת. נשא בתרפ״ד את צפורה, בת הנגיד ר׳ יהושע אלעזר דורנבוש הי״ד מחשובי חסידי בלז בפשמישל. ממקורבי ר׳ פנחס מאוסטילה שהסמיכו, ומינהו כדומ״ץ בפשמישל. מתרפ״ח אב״ד בריסל. פיקח על ההשגחה באנטוורפן בזמן המחלוקת בעיר. בתרצ״ט ניצל לארה״ב דרך צרפת, ספרד ופורטוגל. במדינה זו עסק בהצלה, ובהשתדלותו ניצלו שלושים אלף יהודים. ר״מ בישיבת חתן סופר. מנהל הלשכה לתקנת עגונות שליד אגודת הרבנים, וחבר הנהלה במוסדות רבים. היה זה נדיר שבעולם הליטאי בארה״ב, יעמידו בראש גאון גליצאי חסידי על אף גילו הצעיר. ראב״ד אגודת הרבנים, ומומחה לעניני מקואות וגיטין. עניני אישות מבתי הדין בארץ הקשורים לארה״ב, העבירו לטיפולו. הרצה שיעורים בכולל סקולען, וכתב את חידושיו. נפטר בניו יורק ביום כ״ג כסלו תשמ״ג, והובל להר המנוחות. על שמו נבנה ביכ״נ קהלת חיים בירושלים.

ילדיו: א. הרב יעקב מלוגנו וירושלים, חתן ר׳ שמחה בונם שרייבר מלוגנו ב״ר עקיבא מפרשבורג; ב. חנה זו׳ הרב עקיבא ערנפלד, נשיא קרית מטרסדורף ומוסדותיה וישיבה ומתיבתא חתן סופר בניו יורק; ג. רבקה זו׳ הרב יקותיאל ביטרספלד, ראש ישיבת הרבצת תורה זכרון שניאור בניו יורק; ד. שרה זו׳



הרב חיים צבי קריגר

הרב שמואל עקיבא שלזינגר אב״ד שטרסבורק; ה. זיסל זו׳ הרב משה הורביץ אב״ד אונסדורף ור״מ באר שמואל.

תשובה אליו: יד מרדכי (רוטנברג), טו.

תולדות אנשי שם, 119; מ. הלוי, המודיע, א׳ טבת תשמ״ג, ז, כ״ט טבת, ד, כ״ו כסלו תשד״מ, ח; המחנה החרדי, כ״ז טבת תשמ״ג, 23, בן ציון בן אלעזר (וונדר), א׳ טבת תשד״מ, 22; הפרדס, טבת תשמ״ג, 29-30.

ר׳ יצחק יחיאל (איציק מיכל) ב״ר משולם **קריגר**

בנו של ר׳ משולם שהיה כנראה בנו של ר׳ אייזיק מיכאל. נכד התבו״ש והמעשה רוקח. תלמיד הבית יצחק. נשא את פיגא מהמשפחה הנגידה שפירא בזולקיב, נכדת המג״ע. ראש השוחטים בזולקיב, ואח״כ רב בימ״ד בעיר. נספה בשואה הי״ד, ושרד רק בכורו: א. ר׳ חיים צבי אב״ד בריסל וניו יורק. כמו״כ נספו ילדיו: ב. ר׳ יוסף; ג. זו׳ ר׳ אהרן הלר ראב״ד סטרי; ד. ר׳ ברוך אב״ד קוסטופול בפולין; ה. רבקה.

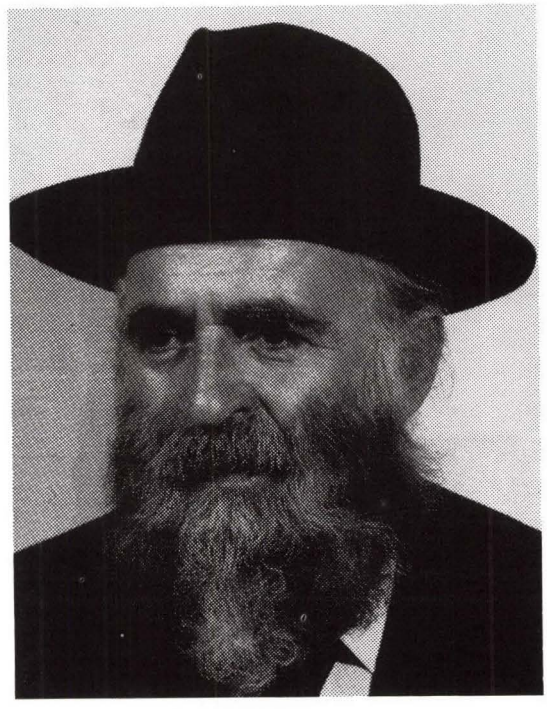
ר׳ משה קריגר. דומ״ץ גווזדיץ. נכד הנו״ב.

מכתבו מתר״ם בראש דרישת הזאב (פוהורילס).

קְרַיְזְוִירְט

ר׳ אברהם יוסף

נולד במגנישוב לאביו ר׳ יעקב שרמן, נכד הג״ר ישראל אברהם ר״פ ממגנישוב נכד רח״כ. לרגל מלחמת



הרב חיים קרייזוירט

רוסיה־יפן ערק מפולין לגליציה, והתישב בעיירה וואיניטש. נשא בה את פערל בת הגביר החסיד ר׳ אהרן קרייזווירט, והיא השתדלה לפרנס את הבית כדי שיוכל לעסוק בתורה במנוחה. כל ימיו ישב שם עה״ת ועל העבודה, ובני המקום קבלוהו עליהם כרב ומורה. הם העריצוהו על מידותיו התרומיות, כאיש אמת ובעל מעשים בצינעה ובהסתר. בימי חודש אלול צם ולמד תקו״ז, מהותו נשתנתה, והוד קדושה האיר את פניו. בתרס״ט נדפס ספרו בית אברהם עה״ת מלא מוסר וירא״ש, ואיננו רשום. עשר שנים עסק בחיבוריו שו״ת מהרי״א ושמלה רחבה על טריפות הריאה, אלא שהכתבים אבדו בשואה. בשנת הזעם חזר לקוזניץ מחוז מולדתו, ומשם הובל עם משפחתו לטרבלינקה, בה נספה ביום ט״ו תשרי תש״ב. עמו נספו זו׳ וילדיו: שלום מרדכי, נתן דוד, יהודה, וחוה גננדל הי״ד. שרד רק הרב חיים שליט״א אב״ד אנטוורפן.

פרטים על המשפחה בהקדמת מקצוע בתורה (צינץ), ניו יורק תשמ״ב.

קְרַיְזִל

ר׳ אברהם ב״ר יוסף **קריזל**

מקוסוב (תרמ״ה — תש״ג)

נולד בקוסוב בשנת תרמ״ה, כבן יחיד לאביו ר׳ יוסף בעל חנות עורות וצורכי סנדלרות, ולאמו לאה. למד אצל ר׳ מרדכי שפיגל, ודיין העיר שגר בביתם. מילא כרסו בש״ס ופוסקים, ורכש ידיעות כלליות. ירא שמים בסתר ובגלוי. נישא בתרס״ו, ופתח בימ״ס למכשירי כתיבה, ספרים ועתונים. מסר גם שיעורים פרטיים בעברית ובגרמנית. בשנת מלה״ע א׳ שהה בפרג,



ר׳ אברהם קרייזל

והורה לימודי קודש בבי״ס יהודי. יסד בתרס״ד את המזרחי בעירו, בתרפ״ד פתח לו מנין שהפך לביכ״נ גדול, והקים בתרפ״ה חדר מתוקן. חיבר: ספר התקנות של המנין המזרחי בקוסוב, בילגוריי, דפוס נ. קרוננברג, תרצ״ב, ובסופו קונ׳ משירי יוסף מאת יוסף שמחה הייזלר. מסר שיעורים והרצאות. חבר מערכת העתון המקומי די קוסובר שטימע. שלח מאמרים לעתונים: בדרך (וורשא), המליץ (מגיל י״ח), המצפה, העולם, עלים, הצפירה. בכיבוש הנאצי הסתתר בבית מדרשו של הרבי, ושם גוע מרעב בעיו״כ תש״ג.

בניו פעילים בבני עקיבא: א. דוד משה יליד תרס״ז. הנאצים הכוהו עד מות; ב. נפתלי צבי יליד תרס״ט. נתפס כשניסה להימלט, ונשלח לבלזיץ; ב. (יצחק) אייזיק סדומי. עלה בתרצ״ד לקיבוצים תל יוסף וקדמה. עתונאי בלמרחב וקול ישראל; ד. שלומיה הצעירה, ילידת תר״ף (ולא תרע״ט). משוררת מלידה, וספר שיריה שמש ועבים הביא אחיה לדפוס בישראל, ארגון יוצאי קוסוב, תשל״ה, 64 עמ׳, עם הקדמתו לתולדותיה ותמונתה. עמדה לעלות לארץ, והכיבוש הרוסי מנע ממנה. הסתתרה עם עוד נערות בעלית גג, עד שאוקראיני שכן הלשין עליהן לגיסטפו בניסן תש״ג הי״ד.

אברהם צבי שטיין, קוסוב, 229-249; אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ה, 499-501.

קְרַיזִימְלַה

ר׳ מנלי קרייזימלא. ת״ח בפריסטיק.

תשובות אליו: שו״מ, שתיתאה, כח בתרי״ח, ד״ש ויו״ד, ח״ב, דף ל ע״ב.

קְרַיטְנֶר

ר׳ חיים

בן אחותו של רבי אברהם מסטרטין. צדיק עובד ה׳ בזברז׳. נשא את ש״ב רייזל, בת ר׳ שמואל זנויל ב״ר יהודה צבי ברנדויין הראשון מסטרטין. בנו ר׳ אשר יונה, חתן ר׳ יצחק ליב וילנר מבקשביץ, חתן רא״ח רדליך ממיקוליב, חתן ר״מ מפרימישלן. אולי בנו גם ר׳ יוסף מקולומיאה נכד הרבי מסטרטין, שהוציא לאור בשנית את ספר אוהב ישראל.

תשובות אליו: דב״ח, ח״ב, יו״ד, סח (חתן מהרי״ץ!); מח׳, משכנות הרועים, ח״ב, קונ׳ עת מצוא, דפים כא ע״ב-כג ע״ב; שו״מ, קמא, ח״א, רטז, תנינא, ח״ד, צג, תליתאה, ח״א, קסא.

קְרַיטְשְׁטַיִן

ר׳ משה(לי). ראב״ד ניישטט עיר חדש (ולא אלטשטט) שנים רבות.

תשובות אליו: אהל יהושע, ח״ב, מב, מג, עא, קכג בתרס״ח-תר״ע; הרי בשמים, ח״ג, קטז, חמישאה, לו בתרס״ב-תרס״ה. במנויי טעמי המצות תרמ״ח, תורת הרא״ם תרנ״ח, עקבי הצאן תרס״ד, ולקוטי אמרים תרע״א. לר׳ משה קרייטשטיין גבאי הה״צ מרימנוב: מהרש״ם, ח״ג, קטז.

קְרִיל

ר׳ דוד יהודה. ת״ח בדוקלא.

ד״ת ממנו, אהל תורה (הירשפרונג), תרפ״ט, חו׳ ב-ד, קלז.

קְרִים

ר׳ משה אליעזר. ת״ח בסטויאנוב. אליו: מהרש״ם, ח״ד, סא.

קְרֵימֶר

ר׳ דב ברל. ת״ח בטשרנוליצה.

במשתתפי אספת חכמים, תרע״ב, פב, תרע״ד, יח, יט.

קְרִיס

ר׳ צבי הירש. נכד ר׳ איציקל מאה״ו. בא מזורובנה לכהן כרב ביאס.

תשובה אליו: לח״ד, אורי וישעי, נב בתרל״ו ליאס.

קריסטינפולר ראה לפי **קריסנפולר**

קְרִיסַנְפּוֹלֶר

ר׳ גבריאל
|
ר׳ משה
|
ר׳ צבי הירש מבילקמין ולבוב (ת״ף* — תקנ״ג)
|
ר׳ מאיר מקריסנפולי ובראד (ת״ק — תקע״ה)
|
ר׳ יחיאל מיכל בנציון מבראד (תקנ״ג — תרכ״ג)
|
ר׳ מאיר מבראד (תקע״ו — תרמ״ו)
|
בן
|
ר׳ אלכסנדר מלינץ (תרמ״ד — תש״ב)

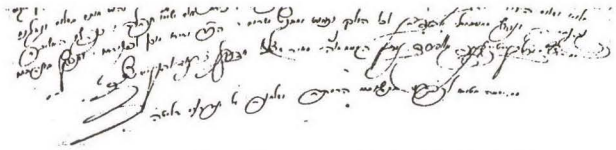
ר׳ אלכסנדר קריסנפולר

נולד בבראד בשנת תרמ״ד לבנו של האב״ד ר׳ מאיר. רבה של לינץ באוסטריה, ומרצה במכון התיאולוגי היהודי בווינא. ספריו: חלום ופתרון חלומות בתלמוד,

תרצ״ב; הפובליציסטיקה העברית בווינא, תר״ץ, בגרמנית. בתש״ב נשלח לגיטו מינסק, ושם נספה.
תשובה אליו: בית דוד, יג בתרע״ג, ללינץ.

ר׳ יחיאל מיכל בן ציון (מיכלי) ב״ר מאיר **קריסנפולר**
מבראד (תקנ״ג — תרכ״ג)

נולד בשנת תקנ״ג (או תקנ״ו, תקס״ב) לאביו ר׳ מאיר אב״ד בראד. כשנתיתם מאביו בתקע״ה ובגילו הרך לא היה יכול לשבת על כסאו, נתגדל אצל גיסו אב״ד קליש. נשא את חיה בלומא בת ר׳ אהרן פדווא אב״ד בריסק דליטא מח״ס מנחת אהרן, נכד ר״ש וואהל ומהר״ם פדואה, ואבי ר׳ יעקב מאיר שמילא את מקומו בבריסק. אחרי פטירת רא״ל תאומים ור״א לנדא בתקע״א נתקבל כאב״ד בראד.
לא נטל פרס, כי היה עשיר גדול. מתנגד, בעל אופי מתון וסבלן, ורכש גם השכלה כללית. דבק בו שמץ מודרניות בידעו גרמנית וצרפתית, וכך חינך את בנותיו. על כן כיבדוהו הפולנים, הפקידים האוסטרים והמשכילים. תמכו בכהונתו קרוביו העשירים ששלטו בקהילה, ובהשתדלותם אישרו השלטונות בתר״ו את משרתו, אף כי החרדים בראשות ר׳ אלכסנדר זיסקינד מינץ לחמו בו. הכניע עצמו למהרש״ק שהתנגד לו בראותו בו חריג (אפיקורס). דרש פעמיים בשנה, ונטה לפסוק לקולא. ביתו במרכז השוק היה פעם מנזר הארמנים. בתום מלה״ע א׳ נערכו פרעות להשיבו לפולחנם, וכשקם המשטר החדש השיב את הסדר על כנו. השתתף בחנוכת ביה״ס התיכון בתר״ז, ובפתיחת ביה״ס היסודי בתחילת תרט״ו. חלה זמן



כתב ידו וחתימתו של הרב יחיאל מיכל קריסטיאנפולר

רב בגלל רזונו, ונפטר בצהרי יום ט׳ סיון תרכ״ג (ולא תרכ״ד). לויתו נערכה בלי הספדים כצוואתו. השתתפו בה גם שרי העיר הנכרים, ושוטרים פילסו דרך להמונים. החנויות נסגרו, והנשים הסירו תכשיטיהן (ח״ן, המבשר, ג, 119). רי״מ היבנר הספידו במשכנות הרועים, ח״ב, קונ׳ עת דודים, ובדף י״א ע״א כותב עליו שבחים רבים, שידע חכמות ולשונות, יחסן, למדן, עניו, בעל חסד, ומקדש שם שמים לעיני העמים. אבלו נזכר גם בסוף הספדו של מו״ח אלון בכות.
ילדיו: א. ר׳ מאיר שעלה על כסאו; ב. ר׳ ישראל בבראד. בחותמי חומר בקודש תרל״ו ודרש משה תרל״ט; ג. בן; ד. שרה עכסה זו׳ רצ״ה אורנשטיין אב״ד בריסק ולבוב; ה. הצדקת ברריינדלי זו׳ נתן ריטר פון קליר גדול הגבירים בגליציה, בלי ילדים. נטמנה ליד גדולי תורה, ופשוטי עם היו פוקדים את ציונה.
אבל כבד, הספד שנשא בביהכ״נ הגדול על מות הקיסר פרנץ הראשון ביום ג׳ ט״ז אדר, ויצא לאור ע״י ראשי הקהילה. זאלקווא, דפוס ר׳ שאול דוב מאיר האפער, תקצ״ה, ח ד׳. בסוף ברכות לבנו הקיסר החדש פרדיננד הראשון.
תשובות אליו: בית יצחק, אה״ע, ח״א, סד בתרי״ח; שו״ת רמ״ץ, ח״א, יו״ד, יב, כה בתרי״ז; שו״מ, קמא, ח״א, קכא בתרכ״א, תשובתו מתר״ו על האתרוגים מורכבים, מצפה אריה, קמא, (נה). מכתביו בספר גדולת שאול.
קובץ מרדכי זאב ברודא, 19-20; ברודי, 167, 198, 247, 257, 262, 263, 294; עיר ואם בעיני בניה, 160-162.

ר׳ מאיר ב״ר יחיאל מיכל בן ציון **קריסנפולר**
מבראד (תקע״ו — תרמ״ו)

נולד בשנת תקע״ו לאביו ר׳ יחיאל מיכל בן ציון אב״ד בראד. אחרי פטירת אביו בתרכ״ג עלה על כסאו (בתרכ״ו). גם המשכילים הסכימו למועמדותו, כדי שהחסידים לא יביאו מועמד משלהם. את דרשתו הראשונה נשא בגרמנית. עשיר גדול. ישב אצלו ב״ד של דיינים מומחים. אהוב לכל בעניוותו, מידותיו ונדיבותו. קיבל כל אדם בפנים יפות, ולא היו לו מתנגדים. דחה את ההצעה להיות נשיא מחז״ה המקומית, באמרו שהוא רב לכל הקהילה. בהיותו חלוש נסע כל קיץ לשאוף רוח בכפר סיגאנאווקא הסמוך. במוצש״ק קיבל פתאום התקף לב, ונפטר בשעה שש בבוקר יום שני, ו׳ אלול תרמ״ו (ולא תרמ״ה). כל בני הקהילה השתתפו בלויתו. ר״ש לילינפלד אב״ד יאנוב שליד טרנופול ששהה בעיר לדין תורה, הספידו ללא הכנה (העברי, כב, י׳ אלול, שצ; קמחז״ה, אותו יום, 6). כשנתיים אחרי פטירתו הרימו הטבחים ראש, והשליכו את הנאמנים החוצה. רק כשז׳ טובי העיר הכריזו שבשרם נבילה וטריפה, קבלו עליהם תשובה (זאב ב״ר דוד צימעלס, המגיד, לג, תרמ״ט, 92). נשא את בתו של ר׳ ברוך בנדט מח״ס נר תמיד, חתן בעל מנחת אהרן אבי רא״ל אב״ד קריניק, זבלודובי, ובסוף ימיו בביאליסטוק, מח״ס שאגת אריה עמ״ס מכות. אחותה נישאה להג״ר יעקב מלומזא בר״מ מקוברין. בתו זו׳ ר׳ שלמה דוד הלוי בלבוב. בנו הוא אבי ר׳ אלכסנדר אב״ד לינץ.
תשובות אליו: ש״ב, חסל״א, קמא, יו״ד, ה, טו בתרי״ג; (יד מאיר קב); שדה יצחק, ד; שו״מ, קמא, ח״א, קכא בתרכ״א. מכתבו בהכשר הציקוריה, זכרון בספר, תרמ״א.
ברודי, 296, 301.

ר׳ מאיר(ל) ב״ר צבי הירש **קריסנפולר**
מקריסנפולי ובראד (ת״ק — תקע״ה)

נולד בשנת ת״ק לאביו ר׳ צבי הירש אייזנשטיין

מבילקמין ולבוב. יש ונקרא ר׳ יוסף מאיר. למד בשיניבה אצל ר׳ שמואל שמלקא הורביץ מניקלשבורג, והתידד שם עם רמ״ל מסוב. לא נסע ללמוד אצל ר׳ יונתן אייבשיץ עם חבריו ר׳ יוזפא שטרן, (ר׳ מרדוש וינרב) ור׳ אלעזר לנדא, ויש סיבה מדוע קראו לחיבוריהם יד (ספר סופר וסיפור, שכג, שמב).

מילא את מקום אביו בבילקמין, ועבר לרבנות גלינה. אח״כ בקריסנפולי שליד בלז, ועל שמה שם משפחתו. יהודים לא ביטאו את השם המלא מסיבה מובנת, וקיצרוהו. זו׳ הראשונה בתו של הגביר היחסן ר׳ אברהם ר׳ שכניש (מעלות היוחסין, עה; כתבי הגאונים; נטעי נאמנה לר״מ רובינשטיין. אמנם לפי הלולא דרבנן היתה מזולקווא). כשנפטרה בהניחה בת, עבר לבראד להרביץ תורה לבחורים מופלגים. מתלמידיו: ר׳ דוד יצחק גליס נכדו של ר׳ משה כהנא אב״ד בלז (גלינא, טז). התפלל בקלויז האמצעי שליד הקלויז הגדול. הנו״ב כתב עליו בתשובה שבכתובים: וידוע צדקתו וחסידתו ופרישותו. העיר היתה אז בשיא פריחתה, והיו בה שמונים בתי מדרש. גרו בה חמישים אלף יהודים, גבירים רבים עם נציג בפרלמנט, ויותר משלושים משפחות של גדולי ישראל נגידים שכל מעינם בתורה.

נשא בזיווג״ש את בת הגביר ר׳ זלמן פרלס שעל שמו משפחת ברז״פ, בתנאי שילמוד וילמד ולא יקבל רבנות. אחרי שהאב״ד רצ״ה בושקא עבר לגלוגא ואה״ו, והנו״ב השתדל שיתקבל בנו ר׳ יעקבקא שהיו לו מחותנים חפשים באודיסה, התיר לו חמיו את נדרו, ונענה לדרישת הציבור לכהן מתקמ״ה כרב הראשון של הגליל בלי קבלת פרס. כשנפטרה זו׳ בלי ילדים ממנו, נשא בשלישית את הגבירה בת רב המדינה. כשעברו שנים ולא נפקדה הפצירה ברמ״ל מסוב שיברכה, ואכן בזקנותו (בתקס״ב) נולד לו בנו ר׳ יחיאל מיכל בן ציון, ורמי״ל היה הסנדק. המעשה מובא בקבוצת יעקב מרגליות בשם אביו (לדבריו היתה זו זו׳ השניה). נפטר ביום ט״ו (ולא ט״ז) ניסן תקע״ה, ונשתמר נוסח מצבתו. נספד ע״י ראז״מ בקונ׳ מספד רב ובסוף בית אפרים יו״ד, רצ״ה הורביץ בסוף לחמי תודה, ור׳ יהושע השל באב״ד מטרנופול בספר יהושע, לו. מח׳ רש״ק ספד לו, וחלק נדפס במאיר עיני המחכים לסליחתו, מדף כט ע״ב.

בנו הרך לא היה מסוגל אז לעלות על כסאו, ורק מאוחר יותר נבחר כאב״ד בראד. בתו היחידה נישאה לר׳ משה אפרים אשכנזי נכד החכם צבי. תלמיד רמ״ל מסוב ומח׳ ר׳ לוי יצחק מברדיטשוב. רבה של קליש בפולין. שקיל וטרי עם רעק״א, חמדת שלמה ומעון הברכות. אליו גם: תשובות ר״י מליסא, לב בתק״ץ. הניח חיבור בכתובים. מבניו ר׳ זלמן, אבי ר׳ שמואל חמיו של מהר״י מבלז. בספר גזע ישי, תרט״ו, דף א ע״א נמסר על ר׳ יהודה ליב חתן הגביר ר׳ מאיר בן אב״ד בראד, ואחותו קרונה פייגע כלת ר׳ ליביש לוין ב״ר שאול קרלינר מפינסק, בני הגביר ר׳ ישראל חיים דניאל וזו׳ מרים בת הגביר ר׳ שמואל וואהל מלבוב בטיסמניץ. בקנאת סופרים, סד ע״א, תשובה לר׳ חיים זאב בבראד נכד האב״ד.

יד המאיר, חידושי ש״ס. וואשא, דפוס ר׳ נתן שריפטגיסער, תרל״ד, ב, סג ד׳. בהקדמת נכדו המלבה״ד ר׳ יקותיאל מקאסטינין שליד בריסק, ב״ר חיים צבי ז״ל אב״ד זאוויכאסט, ב״ר משה אפרים אב״ד קליש חתן המחבר, מוסר על גלגולי הכתבים, ומודה לש״ב הגבירה ברריגדילע מבראד נכדת המחבר, שעל פי הבטחת עזרתה נכנס לטורח לטפל בהדפסה. המסכימים: רצ״ה אורנשטיין אב״ד בריסק חתן ריי״מ בן המחבר (חו״ז אור ישראל וקדושו, הגאון החסיד מופת דורו, בישראל גדול שמו בתורה ובחסידות... בכל תפוצות הגולה נודע פרשת גדולתו, חכמתו וחסידתו צדקתו ויראתו). שלח לגיסו אב״ד בראד להשוות עם הכתבים שעמו מאביו, והתברר שהם אכן למחבר; ש״ב השו״מ (נודע על פני תבל שהיה מאיר לארץ ולדרים); רח״א וקס אב״ד קליש עם ד״ת. החידושים הם על מסכתות ב״מ, גיטין וחולין. בדף האחרון שמות המנויים מפולין ומגליציה. ביניהם נכדי המחבר: בבראד — ר׳ מוטל סג״ל הורביץ, הקלויז של המחבר ושאר בתי המדרש; בלודז — ר׳ בנימין משה שרייבר; בלובלין — ר׳ מאיר פרנקל; בסלאוויטץ — ר׳ יואל בר״מ ק״פ.

תשובות אליו: מח׳, בית אפרים, יו״ד, מו, מז, עח, אה״ע, ח״א, כב, כו (נזכר), כט, ס, סא, פט, קי, קל, חו״מ, טו, כב, כג, כו, כז, לא (לגלינא, חתן גיסו), תנינא, ח״א, טו (נזכר) בתקנ״ב-תקנ״ו; מח׳, גור אריה יהודה, יו״ד, נט, אה״ע, ו, ז, יא, יז, כו-ל, נז; יריעת האהל, י׳, יא (ממנו) בתקמ״ז; פרי תבואה, לב; פתחי שערים, נט; רח״כ, יו״ד, לב-לד לבילקמין; שבעה עינים, יט ע״ב, מז ע״ב בתק״ץ (וממנו); תפארת צבי, אה״ע, קג ע״ב. תשובתו לר׳ מרדכי יפה אב״ד טורטשין בתקנ״ז, נט״ש, נט, ואליו, ס. השגה לתשובתו בסוף מחברת הקודש (הורביץ).

הלולא דרבנן (לוין), 45-53; דור דעה, גאונים, קנט; מליצי אש, סוף אייר, שכ; ברודי, 165, 333; א״ע, ל, 187. יש עדיין לעיין אם ר׳ יוסף מאיר אב״ד גלינא ונפטר בבראד — זהה אליו.

ר׳ צבי הירש ב״ר משה (קריסנפולר)

מבילקמין ולבוב (ת״ף* — תקנ״ג)

בנו של ר׳ משה ב״ר גבריאל, כנזכר בהסכמת בנו לגנזי יוסף. שם משפחתו אייזנשטיין (הלולא דרבנן). לפי הסכמתו לסידור האריז״ל זולקווא תקמ״א, היה דיין המדינה גליציען ולאדימירען בבית דינו של רא״ל ברנשטיין רב המדינה, ואח״כ נתקבל לרבנות בילקמין. בשנותיו האחרונות ראב״ד ומרביץ תורה בלבוב. נפטר ביום י״ט אב תקנ״ג (אנשי שם ממצבות קודש. אבל לדעת רש״י אנגלרד מב״ב צ״ל תקנ״ב, שכן בנו כותב

עליו שיחי׳ בהסכמתו למחוקקי יהודה תקנ״א, ואילו בהסכמת גאון צבי תקנ״ב כותב עליו ז״ל). ספרו מאורות צבי נותר בכתובים. בנו: ר׳ מאיר אב״ד בילקמין, גלינה, קריסנפולי ובראד.

מליצי אש, ב, אב, 39; פנקס, ח״ב, 115.

קריסטנר ראה לפי: **קריטנר**

קְרִישֶׁר

ר׳ זאב

נולד בשנת תרי״ט לאביו ר׳ אברהם. מגזע המהר״ל. תלמיד זקנו ר׳ שאול סג״ל שענדארף אב״ד טשירטש, ר׳ מרדכי פעסיל דומ״ץ גורליץ, רנ״נ לנדא אב״ד אושפיצין, ור׳ בנימין זאב אב״ד זמיגרוד. נסע אל הדב״ח, ונסמך ממנו. מתרנ״ג אב״ד פיוויניטשא (פיוונישנא) שליד צאנז. חתן ר׳ יעקב יצחק וייסבלום מזידיטשוב ב״ר נפתלי מליזנסק, נכד הנו״א והעטרת צבי.

אהלי שם, 275; פנקס, ח״ג, 290.

קְרֶמְנִיצֶר

ר׳ שמואל

נולד באושפיצין בשנת תר״ע לאביו ר׳ משה יהודה ליב ממיקולינץ, ר״מ ידוע באוקריינה. תלמיד ישיבת בובוב, ובן י״ט נסמך להוראה. ר״ש פירר בחנו ביו״ד על כל ס״ק של הט״ז והש״ך, וסיפר לתלמידיו שעוד לא היה לפניו כמוהו ששאלו י״ד היכי תימצי שנונים, וענה לו על אתר עם המקורות. כבר בבחרותו בגיל י״ח מינהו רב״צ ה״ש כר״מ ישיבת באבוב בביאלא בילין. בשנות המלחמה התגלגל ברוסיה בסבל רב, וילדיו נספו. האדמו״ר מבאבוב שליט״א הביאו לארה״ב, ולימד יותר מעשרים שנה בישיבתו עץ חיים בוועסט סייד ובברוקלין. דרך לימודו בישרות והבנה, בהסברה מעולה וריחוק סברות דחוקות. עם זאת אמר למתיבתא כולה פלפולי חריפות ובקיאות, וגם באגדה הפיץ אור חדש על מאמרי חז״ל. אב רחום לתלמידיו כבניו. רב קהל אהל משה בבעל־הארבאר, ואהוב על המתפללים. בשנתיים האחרונות חלה אנושות במחלה הממארת, וקיבל יסורים באהבה. נפטר ערירי ביום כ״ו שבט תשל״ג.

שארית שמואל, דרושים עה״ת, חידושים ופלפולים על המסכתות. נערך ונסדר ע״י תלמידיו ר׳ יצחק משה צבי ברייננער ור׳ חיים דוד באקאן. ברוקלין, דפוס בלשן, תשל״ד, קכח עמ׳, עם הסכמת האדמו״ר מבאבוב, ותודה למגיה ר׳ נחום מאיר גערמאן ראש



הרב שמואל קרמניצר

ישיבת בני ציון דבאבוב בברוקלין. בהקדמת המסדרים מספרים מתולדותיו, וכותבים על רצונו שישאר ממנו זכרון בספר. ר׳ גרשון לפקוביץ ממתפללי בית מדרשו, כתב על פעילותו אצלם בהרבצת תורה בכל המקצועות. בסוף תודה לתלמידו הב׳ שמואל שלמה סג״ל אבסטפעלד שסמכו בימי חוליו וסייע בהוצאת הספר, ולתורמים נוספים. השתתף בקובצי עץ חיים.

זכרונות המאור, ח״ב, תש.

קְרֶמְנֶר

ר׳ מנחם מנלי קרמניר. דומ״ץ ברודי.

תשובות אליו: שו״מ, תליתאה, ח״ב, מז, חמישאה, עח בתרי״ח-תרכ״ב.

קְרֶמְפֶּר

ר׳ אהרן יהושע. אליו: בית יצחק, יו״ד, ח״א, ב בתרי״ח.

קרמל ראה לפי: **כרמל**, ובמילואים

קְרֶמֶר

ר׳ אשר זליג ב״ר יוסף **קרמר**

נולד בטלוסט לאביו ר׳ יוסף שנטמן בסטרי, נכד הצדיק ר׳ אשר זליג טויסטר, ולאמו חוה׳לה בת חיה פראדיל בת ביילי מינצי בת הצדיק ר׳ שמואל זנויל מזוולוב זקנם של אדמור״י סטרטין. התיחס לר׳ מרדכי, ב״ר אברהם שנולד לקדוש ר׳ אברהם מרוסיה שנפטר בהיות אשתו מעוברת, ובא ללמד את בנו עד הגיעו לבר מצוה. שו״ב ברוזניאטוב. סביב תר״ס היגר לארה״ב. רב בשכונת בנסנהורסט בברוקלין. נשיא א״י. נסע לפולין להדפיס את ספריו.

שושן חוחים (מיוסד על הפסוק בשה״ש), המצאה, הנני ש״ח את דרכי בשירי״ם (חרוזים), בדרך סיפור הלציי שבו מוסר השכל, על בן מלך התועה בדרכי החיים ולבסוף שב אל בית אביו. דראהאביטש, דפוס א.ה. זופניק, תרנ״ט, פ עמ׳, שני שערים. בהקדמת גיא חזיון ומשכיות הלב מבאר, שנתעורר לכך בראותו את קלקול הספרות כיום שהיא מינות ונאצה, ואמר לחבר בדרכם לצורך גבוה. עמו ספר החכמה הכולל אלפי מאמרים, וסיפור שושנת העמקים. מעמ׳ ס׳ פתרון החידה (הנמשל). מעמ׳ סב פניני משל מאחד מקדושי הזמן (ר״נ מברסלב). מעמ׳ סז שיר חדש, על פדות נפשנו מידי שונאי הדת. מעמ׳ עג שיר ציון. מעמ׳ עז הספד בחרוזים על ראש״פ שרייער אב״ד ברודשין.



כתב ידו וחותמו של הרב אשר זליג קרמר

מעדנים, ג״ח, בילגורייא, דפוס ר׳ נטע קראנענבערג, תרפ״ו, ו, קו; מ; נא ד׳. בדף הבא מודעות שההכנסות קודש לדבר מצוה וארה״ב מלכות חסד, ושער נוסף מפורט יותר. ח״א: **מעדני מלך**, ל״ו מאמרי דרוש שנשא ברבים, עם הקדמה, כעין ח״ב באגדה לשמנה לחמו בהלכה. המסכימים: ר׳ ברוך עפשטיין בעל תורה תמימה בברוקלין בתרפ״ד בלשון מליצית; רבני ניו יורק: ר׳ יוסף אליהו פריד ביושבו לחוף הים בלונג איילנד בתרפ״ב (ושמעתי ממנו בע״פ מאמרים יקרים); ר׳ בנימין ברוך גוטה רב ביכ״נ חת״ס, על שמנה לחמו (והוא הפלא ופלא, ועדיין לא היה כבושם הזה); ר׳ אברהם אהרן יודלביץ (מלאים חן, רוח קדושה חופפת עליהם, וסגנון לשונו ועטו הצחה והזכה); ר׳ יהודה ליב ראזען (רחב לבי ושמח לראות גם פה במדינה זו חכמים ונבונים, העוסקים בתורה בעת הזאת אשר כבודה הושפלה עד מאד); ר׳ יצחק זאב בר״מ; ר׳ אליעזר ליפא וייסבלום. יתר ההסכמות אמר להציג בח״ב. ח״ב: **פרפראות** (ממיני מעדנים), ר״כ מאמרים עה״ת, תרפ״ז. בשער שני כותב שנועד להיות ספרו הרביעי, אך הקדים האגדה להלכה. בהקדמתו מביא סיפור מזקנו מזוולוב. בסוף שירים ודברי חתימה. ח״ג: **חוליא וחורפא** (מתוק וחריף, על יסוד דברי הגמרא מגילה דף ז׳:), י׳ מאמרים על מגילת אסתר. שער נוסף, והקדמה בה מספר מזקנו רא״ז טויסטר. מדף מ השמטות ותיקונים. בחתימה מודה לבנו הגביר יוסלה שסייעו להדפסה, ולו בן שלמה׳לה ובנות.

פרפראות מהדו״ת עה״ת וליקוטי תהילים וש״ס, ובו יותר מד׳ מאות מאמרים, תרפ״ט, צ ד׳. בשער השני שמות הגאונים שמהם ליקט, בנוסף לחידושיו שלו. מעבר לו מכתב תהילה מר׳ דוד אורי אב״ד קריפטש על ספרו הקודם. בהקדמה מפרט מיחוסו. מדף כז ע״א: דרוש צורות אותיות התורה. בעמוד האחרון קיצור מכתבי תהילה מי״א רבנים בכמה מדינות.

שמנה לחמו (ומעדני מלך), 1542 סי׳ על עניני שו״ב וטריפות הריאה. מסודר לפי ערכי א״ב של הנושאים. חיברו לפני תרנ״ט, והשלימו בתרס״ב. פיעטרקוב, דפוס רח״ה פאלמאן, תר״ץ, קצח ד׳, שני שערים. המסכימים: ר׳ יצחק יוסף זילברברג אב״ד קרסנושילץ (גיסו רח״ה פלאצקי מאסטראוו בן חותני מרן מאיר דן... קבל עליו עול ההדפסה); ר״ב עפשטיין התורה תמימה המדגיש מעלת הסדר בלימוד ובעריכה, ורבני ניו יורק (מספרו מעדנים). בהתחלה מפתח שפתי משרים, משפט הספר ומעשהו. בדף קנז ע״א שער: טריפות החלב, הכולל טריפות בעופות; סדר הניקור; לקוטים לשו״ב. בדף קעג ע״א שער: קונ׳ לחם לב, שו״ת בסדר א״ב בדיני טריפות. בסי׳ לג תשובת השר מבלז. בדף קצו ביאור לדברי מהרש״ל סתומים בשבת דף ל ע״ב. בדף קצז כותב שהספר נדפס משראהו רמ״ד פלוצקי בביקורו בארה״ב, ורווח לו מבחינה כלכלית, ומציג שיר לכבוד הסיום. בדף האחרון שיר הנפש ולוח הטעות.

קְרֶנְגִיל

מהמשפחות הותיקות בקראקא, ונזכרת פעמים רבות בפנקס הח״ק. נקראה לפנים קרעגיל. הגביר ר׳ ליב קרעגילש פו״מ קראקא, נכד ר׳ ברכיה בירך מח״ס זרע בירך א-ב, דרשן בקראקא בימי הב״ח והתוי״ט.

בעלותו לארץ בסוף ימיו, נפטר בדרך בקושטא ביום י״ט אלול תכ״ו. ר׳ אליעזר דיין קראקא חתן הגביר מזכירו בהקדמת ספרו החכמה, נאייוויט תק״ח. בבית העלמין הישן נטמן ר׳ יוסף קרעגילש ב״ר בנימין וולף, נפטר ביום ט״ז אייר תכ״ה (לוחות זכרון, תרנ״ז, 47, תרס״ד, 68). נכדי הזרע בירך גם: ר׳ פייבל קרנגיל שנשא את קריינדל בת הרבי ר׳ השל, נפטר ביום ט״ז אדר תמ״ה; ר׳ אהרן קרנגיל פו״מ קראקא, נפטר ביום ב׳ תשרי תפ״ה.

ר׳ משה (תקכ״ה — תרכ״ד)
|
ר׳ יוסף פנחס (תקע״ו — תר״ע)
|
ר׳ מנחם מנדל (תר״ז — תר״ץ)

ר׳ יוסף פנחס ב״ר משה קרנגיל

מקראקא (תקע״ו — תר״ע)

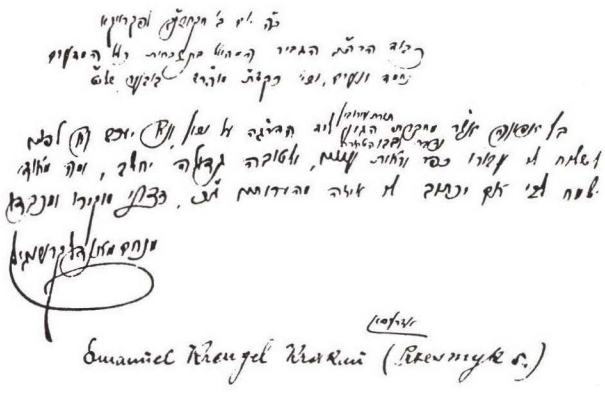
נולד בקראקא בשנת תקע״ו, לאביו ר׳ משה נכד הזרע בירך וממשפחת ר׳ נפתלי הירץ אב״ד לבוב, תלמיד החוזה (החסידות, 176), ישב שנים רבות על התורה ועל העבודה בצפת, נפטר כבן מאה ביום כ״ד סיון תרכ״ד, ולאמו אסתרל, נפטרה בת יותר ממאה ביום י״ח טבת תרל״ג, בת הנדיב ר׳ ישראל ר׳ מנשה׳ס פו״מ קראקא שנפטר ביום כ״ז תמוז תקס״ו.
סוחר עשיר המסתפק במועט, ולא היה דומ״ץ בעיר. נשא את מרים, נפטרה ביום ג׳ אב תרנ״ז, בת רצ״ה הכהן רוזנצוייג שנפטר ביום י״ג ניסן תרט״ו. נסע כל יום למסחריו במיכלובצה שבגבול הרוסי. בשובו לביתו, רץ לביהמ״ד לשיעוריו הקבועים. תנ״ך ומדרש שגורים בפיו. לא הלך לישון לפני חצות, והתאבל על ציון וירושלים. עניו בתכלית, ודיבורו בנחת עם הבריות. פיזר בסתר לאביונים בפנים יפות, וכל מגמתו לגדל בניו לתורה, ובהם ר׳ מנחם מנדל ור׳ אייזיק. לא אכל עוף מן השוק, או שהורה בו חכם. שכח פעם לכתוב בשטר המכירה חביות יי״ש יקרות, ואע״פ שרי״ל ריכטר התיר לו על פי ההלכה למוכרם, לא רצה ליהנות מהם, ושפך בשמחה את הכל לאיבוד. לא הלך מעולם לערכאות. מחסידי התפ״ש מרדומסק שחיבבו מאד, ובנו החסל״א שפעם הזכיר עצמו לפניו. האריך ימים עד צ״ד שנה (ולא צ). בדעה צלולה עד יומו האחרון. ברגעיו האחרונים רחשו שפתיו את הזמר א׳ל מסתתר, וכפל ושילש פסוק צדיק יסוד עולם. נפטר בליל שבת ח׳ אד״ב תר״ע (ולא תרע״א).

ר׳ מנחם מנדל ב״ר יוסף פנחס קרנגיל

מקראקא (תר״ז — תר״ץ)

נולד בקראקא בר״ח סיון תר״ז לאביו ר׳ יוסף פנחס. נקרא על שם ש״ב ר׳ מנחם מנלי הורביץ דיין

בקראקא, שנפטר קודם לכן בערב פסח. דייק להיקרא בשם מנחם מאנדל, ושמו הלועזי עמנואל. יצק מים על ידי האב״ד מהרש״ס. נסמך מהרבנים הרי בשמים ושערי דעה. הסמיכה שקיבל בתרס״ב מדייניי עירו: ר׳ מאיר ר״פ מליקובה, ר׳ יוסף יהודה צוקר מאפטא, ור׳ חיים גולד, כרם שלמה, חשון תשמ״ב, נב. דרשן בעיר וגם דומ״ץ (קראקא, 108). בעל סגנון מליצי ערב ומשובח. ממתפללי בית המדרש צאנז. נשא את עטיל בת ר׳ אברהם ב״ר נחמן לאק שנפטר ביום י״ח טבת תרנ״ד, וזו׳ חיה רבקה בת רצ״ה כרמל המכונה דייטש, נפטרה ביום כ״ח (או כ״ט) טבת תרמ״ז. אחרי פטירת זו׳ ביום י״ג שבט תרפ״ד, נשא את נעכא בת ר׳ משה שניידר. נפטר בשנת תר״ץ.
ילדיו: א. ר׳ דוד; ב. ר׳ שלמה זלמן; ג. ר׳ שמעון; ד. פיגל קנובלוך. נפטרה באנטורפן ביום כ״ט כסלו תרס״ז בחצי ימיה, בהניחה את יחידתה חיה רבקה (הלנה) זו׳ ר׳ אליהו גוטווירט; ה. אסתר בלוך, ובנה ר׳ יחזקאל שרגא הכהן; ו. יהודית רוטבלום ובנה אברהם; ז. שרה; ח. ברכה.



בקשת רמ״מ קרנגיל בתרנ״ב מר״ש בובר, לשלוח לו תמורת ספרו תורת עירובין וגם הערות

שו״ת **תורת עירובין** (בראשי הדפים ובפי המחבר: תורת עירוב), לסתור את היתר הטלטול בקראקא שקבע האב״ד רחא״ל הורביץ בספר תקון ערובין, וקונ׳ ביטול מודעה על המודעה רבה של בית הדין. קראקא, דפוס יוסף פישער, תרנ״ב, 4, 66 עמ׳, הקדמה. בסוף הצעות לתיקון וחיזוק העירוב בקראקא ובפודגורזע (וראה: ח״ב, 205/6).
שערי גאולה, הגדה של פסח. בשוליה פירוש תוספת רי״ד לר׳ ישעיה הזקן הראשון דטראני, העתיקו לפני עשרים שנה מכתב יד שבקמבריג׳ ש״ב רצ״ה אריה ליפשיץ, עם כמה הוספות המפורטות בשער השני. קראקא, יוסף פישער, תרנ״ו, 8, 104 עמ׳. בהסכמת הראב״ד ר׳ מאיר ר״פ מלוקאווא עם ד״ת כותב: מצאתי בהם טעם לשבח ודרך תבונות. בהקדמתו

זכר לפת"ח מוכיח שהוא לתוספות רי"ד, מוסר תולדותיו בקיצור, ומביא ד"ת מספר קרבן פסח של עצמו. מעמ' 57 פירוש: זכר לפסח משלו. מעמ' 97 קונ' בית גדיא, פירוש על חד גדיא.

טירת כסף, נקוב בשם דברי שיר על מגילת שה"ש עם הפנים, דפוס יוסף פישער, תרנ"ז, 10, 118 עמ'. בספריו נהג לרשום מעבר לשער את שמות קרוביו ותאריכי פטירתם. מציג מכתב תהילה מידידו ר' שמחה בונם סופר המספר עליו, שבבחרותו יצק מים ע"י אביו רש"ס שחיבבו מאד. מעודדו להדפיס את חידושיו על המדרש רבה, שהיו לעיני אביו ואמר לו: ראה דבריך טובים ונכוחים. אח"כ שיר תהלה שחיבר לכבודו, בהם מלות כל שורה הן אך ורק באות הפתיחה. בשער השיר עומד על טיב חיבורו כשבסופו תשובה בהלכה, וכן בסוף הספר.

שערי דמעות, הספד על השר ר' שמעון בנימין וולף (וילי) ב"ר קלונימוס קלמן (קרל) ב"ר מאיר אנשל רוטשילד שנפטר ביום ד' שבט וסיפור תולדותיו. פאדגורזע, דפוס רש"ח דייטשער, תרס"א, כד ד'. מעבר לשער יחוסו. שער אחורי בגרמנית.

שם הגדולים השלם לחיד"א, חלק א: מערכת גדולים, עם הגהות שארית ציון באריכות ומנחם ציון בקצרה, קונ' פליטת סופרים להשמטות ובמיוחד מגדולי קראקא. תרס"ה, 18, 256 עמ'. המסכימים: ר"מ ר"פ מליקובה (מצאתי בו חדשות ונצורות... הספר לבש עתה צורה חדשה); ר' אליהו חזן מאלכסנדריה בקראקא (דבר חשוב שקובע ברכה לעצמו); ר' נפתלי משכיל לאיתן ממינסק (ידעתי מאז את כבודך לרב וגדול בתורה ולחופש מטמונים). בשערי ציון מודה למסייעיו רפ"ה וטשטיין, ר"א איטינגא מדוקלא (אס"א), ר' שאול לוינשטיין מקראקא (של"ש), ור' משה בן המדפיס. **תו חיים** לתולדות החיד"א, רשימת ספריו ונוסח מצבתו. יצא לאור גם בנפרד, בתוספת דף הנצחה לגביר הפו"מ ר' יואל בוימינגר.

ח"ב: מערכת ספרים, פיעטרקוב, דפוס דוד קאפעלמאן חתן ר"י צעדערבוים, תר"ץ. בהתחלה הקדשה לידידו ש"ב ר' נפתלי רוטנברג, ותודה לאחיו רז"ו ר"ב שתמך בו להוצאת הספר ולראשי הקהילה. מציג את רשימת המסייעים להדפסה, ובהם אחיו ר"א. המסכימים: האב"ד ריי"נ קורניצר (כמעשהו בראשון כך מעשהו בשני... קורא אני עליו מנחם משיב נפש... ואני תפילה כי יחדש ה' כנשר נעוריו); ר' מאיר דן פלאצקי מאסטראב בתרפ"ה עם הערותיו (נהניתי עד מאד מספרו שהוא חכמה ומלאכה, ויהיה לתועלת גדול). בפתיחה מבאר את חשיבות עבודתו. בסוף אות ת' מסדר לוח הספרים שעל כל מסכת מבעל עיקרי הד"ט, שהיו אצלו בכתב יד. אח"כ קונ' תקון סופרים להשמטות, וקונ' דקדוקי סופרים — ד' תשובות מחכמי הזמן על ח"א ומענהו. מעמ' 187 פליטת ספרים — השמטות לח"ב. מעמ' 227 שארית ציון. מעמ' 252 פליטת ספרים — השמטות לח"א. מעמ' 263 תיקון סופרים. מעמ' 271 דקדוקי סופרים: ד' מכתבי רבני הזמן עם תשובותיו אל רמ"ד פלוצקי, ר"א סג"ל איטינגא, רז"ו פרידמן דומ"ץ טרנוב, ורמ"מ קירשבוים. בדפים חלקים שיבץ ד"ת משלו.

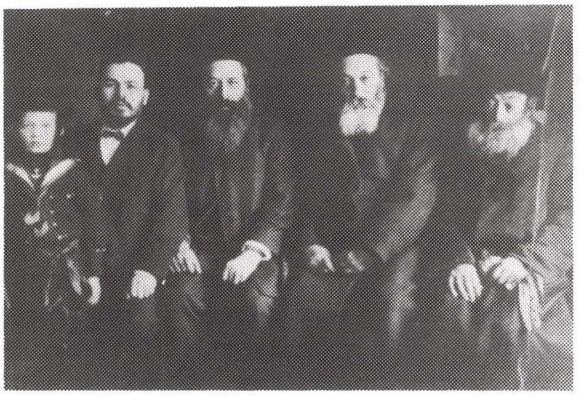
ד"צ בברוקלין תשי"ז עם הגהות עין חנוך מרח"ה ט"ב מקרצקי, והוספות ר' צדוק הכהן מלובלין, ר' אהרן פולד ועוד. יצאה לאור ע"י בנו ר' יואל ט"ב מקירלהאז, וצולמה שנית בירושלים תשל"ט. שה"ג שלו נדפס גם עם אשל הגדולים לר' אלעזר ליפא גרטנהויז, ברוקלין, תורה אור, תשי"ח, ושוב ע"י בימ"ס והוצאת ירושלים, תשכ"ה, עם הגהות רמ"ש גירונדי ומנחת אהרן שחיבר בתש"ו ר' אהרן אריה גרטנהויז.

דבש וחלב עה"ת, קראקא, דפוס ר' משה לענקאוויטש, תרע"א, ד, קס ד', עם הקדשה לנשיא הקהילה ד"ר שמואל הכהן טילללעס. המסכימים הדיינים ר"מ ר"פ מליקובה, רפ"א דמביצר ורמ"מ דמשק (ידענו את האיש ואת שיחו, כי לבו ראה הרבה חכמה); ר"י ענגל (ראיתי בו דברים נכונים ומתקבלים). בהקדמתו כותב שכלל בספר ד"ת ממהרש"ס, וליקוטים מגאונים וצדיקים. מעמ' 310: הספד שנשא בביכ"נ הרמ"א על הרוגי הפוגרומים ברוסיה ועל רי"י שמלקיס. מעמ' 317 הספד על אביו. נזכר שחיבר גם טוב חיים, ואינו ידוע.

תשובות אליו: כוכב מיעקב, ד, קצד בתרמ"ט; שו"מ, חמישאה, צ, צא בתרל"ד (וממנו. כיוצא שזו' הפילה אשתקד וכעת בהריון, שולח פתקא ופדיון שתלד בנקל); שערי דעה, ח"ב, רעד. רי"ש משיניבה כתב אליו, עטרת חיים, ח"ב, קלט בתרנ"ב. חתם לאסור את הרב שמשון אהרן מבוהושי, ואלו האיסורים, מונקאטש תרס"ד, עמ' סו.

ר' צבי (הרשל, העשע) ב"ר אלעזר **קרנגיל**

נולד בקראקא לאביו ר' אלעזר שהקיסר פרנץ יוזף ביקר בביתו, בנו של ר' יושע. מיסד ת"ת יסודי התורה



חמישה דורות במשפחת קרנגיל בכור אחר בכור. מימין לשמאל: ר' יושע, ר' אלעזר, ר' הרשל, ר' בריש ומשה

באנטורפן. עלה לירושלים, והחזיק בכולל גליציה. בכורו הנגיד ר׳ בריש נשא בתרס״ח ממשפחת ריינהולד. עבר לניו יורק, ובנו שם ר׳ משה. ר׳ ישששכר זאב בן־צבי הזכירם בספרו יש שכר עה״ת, ירושלים תשי״ב, עמ׳ עז.

תשובה אליו: יד מרדכי (רוטנברג), יא בתרפ״ו.

קַרְנִיוֹל

ר׳ דב (ברל) ב״ר יצחק **קרניול**
מלבוב (תר״ס — תרצ״ט)

נולד בשנת תר״ס לאביו ר׳ יצחק מחשובי חסידי בלז. המשפחה באה מווריש, והתיחסה אל ר׳ לוי יצחק שור אב״ד ליביטשוב נכד התבו״ש. כל אחיו נספו בשואה. בעודו בחור נסמך מגדולי הדור, ונתמנה כדיין בלבוב. רא״מ שטיינברג כתב בתרפ״ו בהסמכתו: טיילתי עמו ארוכות וקצרות בכל מידי דאיתא בשאלה... ומצאתי בו ברכה, כי ראיתי שלמד ושנה הרבה, ויש לו לב מבין בשיקול הדעת.

חסיד בלז נלהב ותוסס, וכבר בבחרותו נתגלו מרצו וכושרו הארגוני. עלם יפה תואר, בעל עינים יוקדות ונפש חולמת ופיוטית. נושא חן בעיני רואיו, ואירגן הסעות מוזלות ברכבת מוינא לבלז. גולת הכותרת



רבי אהרן רוקח מבלז במרינבד עם קהל מלויו. מאחוריו: ר׳ ברל קרניול. לידם משמאל: הגבאי ר׳ סיני זינגר. ראשון מימין: הרב יצחק נחום טברסקי מרווה־רוסקה

של פעילותו: יסודה וניהולה של ישיבת מחזיקי לומדי תורה בלבוב, אותה שאף להפוך לאחד ממרכזי התורה הגדולים בגליציה. בתום מלה״ע א׳ נרתם עם ראשי החסידים בעיר לשכור לה דירה, וגבאי ביכ״נ הסבלים ״אקספרס שול״ העמידו לרשותה אולם לימודים וכמה חדרים. למדו בה בתקופות שונות מאות תלמידים, כמחציתם מלבוב (בהם המו״ס ר׳ משה ליב לוין בירושלים), ויתרם מערי מזרח גליציה, מבתי חסידים וסתם יהודים. אמר בה שיעורים והוא בן עשרים בלבד, ועמו רמי״ם מובהקים. מחנך בחסד, והציית בתלמידיו אש של רוחניות וחסידות. התענין אישית בכל אחד מהם, וקירבתו עודדה אותם. כשעול הקיום נפל על שכמו, שיחר פתחי נדיבים בעיר, ובינתים צמחו כמה תלמידים להורות בישיבה. המשפיע היה החסיד ר׳ איסר שטולצברג עם מסייעים, והמשולח במדינה ר׳ נח מטישוויץ. יד ימינו של מהר״א מבלז, שאמר כי אביו השתבח בו שיש לו חסיד כזה, ונהנה לראות את פירותיו נסמכים להוראה, ונעשים שובי״ם ומוצי״ם. כשבא לשולחנו של המהר״א, היה מראשוני הנקראים לקבל שיריים. בידידות עם אחיו אב״ד בילגוריי שהתכתב עמו בחיבה. אירגן כל שנה סיום הש״ס, והרים את כבוד התורה והיהדות. חביבם של הקהל גם ממחנות אחרים.

נשא בתרצ״ב את רייזל בת ר׳ יהושע רובינפלד מציריך, נפטרה בת״ב תשמ״ה. גם בציריך נודע כאיש תפארת רב חסד, ואמרו שלא החזיק אצלו מעות, כי הכל חילק לנזקקים. כל היום עסק במשלוח מעטפות צדקה לעניי פולין. תמך במיוחד במחברי ספרים, ונרשם במנויי מדרש יונתן תרצ״ג. נפטר ביום כ״ח טבת תרצ״ט. ילדיו: א. שרה ע״ה זו׳ ר׳ ברוך המר בלונדון; ב. הנדיב ר׳ יצחק בציריך. מחזיק כולל בלז בירושלים על שם אביו; ג. ר׳ יהושע בלונדון.

תשובה אליו: חבצלת, ח״א, סד.
גדולי חסידי בעלז, ח״ב, תכא-תלא.

ר׳ שלום קרניאל. דומ״ץ פרימישלן.
תשובות אליו: מהר״ש, ח״ב, ח; שו״מ, קמא, ח״א, ק בתרט״ז.

ר׳ ישראל קרניאל. ת״ח בבוקרשט.
תשובה אליו: איתן אריה, סז בתרצ״ד.

קַרְנָלַה

ר׳ אברהם דומ״ץ סטרי. זו׳ מירלה. גם **ר׳ משה יהודה** קורנלי דומ״ץ סטרי. זו׳ סובלה שנבך. הנשים פעילות באגודת עזרת נשים (סטרי, 103).

תשובה לרמ״י: הרי בשמים, ח״ב, רא בתרמ״ז.

קְרַנְץ

ר׳ יעקב ב״ר זאב **קרנץ**
מדובנא (ת״ק — תקס״ה)

נולד בשנת ת״ק (ולא תק״א) בז׳טל שליד וילנא לאביו האב״ד ר׳ זאב, ולמד אצלו. גדול בתורה בש״ס

ופוסקים, והורה טור בישיבה של בחורים מופלגים. בן י״ח נסע ללמוד במזריטש, כנראה עקב נישואיו. כשנזדמן לו אז לפעמים לדרוש בביהמ״ד לפני מכיריו, הוכרו כשרונותיו ויצא לו שם של מגיד. כשחמיו התרושש נאלץ לעסוק בדרשנות לפרנסתו, וכיהן שם שנתיים. עבר לכהן כמ״מ בזולקווא, וולודובה וקליש. י״ח שנה דרשן ומגיד בדובנא, ועל שמה נקרא. השתכר שם ששה זהובים וקיבל דירה, וכעבור שנים אחדות הוסיפו לו שני זהובים והתקינו אצלו תנור. בתרס״ב עדיין גרו בעיר נכדותיו. נדד בליטא ופולין, והגיע עד ברלין. ממקורביו ובאי ביתו של הגר״א, ובשל כך נערץ על למדני ליטא. כשהגר״א קם מחוליו וכבד עליו הלימוד בעיון, קרא לו (פעמיים) להשתעשע בשיחותיו. נבחר לקהילת חעלמא, ולבסוף לזמושץ בה כיהן ברבנות ט״ו שנה, ושם נפטר ביום י״ז טבת תקס״ה (ולא תקס״ד).

למד מחצות הלילה עד תפילת השחר בכוונה עצומה, ולא חלץ תפילין עד אחרי המנחה. בזמן תפילתו בכה ללא הרף לרפואת החולים. בעל לב רחום, וכיתת רגליו בבזיונות לבתי עשירים להתרימם למען העניים. התנה עם הקהל שיוכל להכניס אורחים לדירתו, וכשראה נער מוליך סומא זקן, הכניסם לביתו עד שנפטר הסומא. לא הקפיד על בריאותו, ופעם כשהגיע לאכסניה בחצות הלילה ונודע הדבר לאב״ד, בא לשבת עמו עד הבוקר לבירור היתר עגונה.

נקרא ראש הדרשנים אבי ממשלי משלים בישראל. נשא דרשות אגדה לחיזוק ועידוד רוח העם, ותיקון קלקולים שונים. השתמש בהן בדימויים עממיים, הרחיב להבהיר הדברים ע״י משלים וסיפורים בהם צייר תמונה מוחשית מן החיים, והתרחק מפלפולים חריפים. גם לא בא בהם ליישב פסוקים ומאמרי חז״ל, אלא דרש בפשט בנושאי אמונה ומוסר, ברוח מליאת חיים בלי ציור מוראות הגיהינום. בעל הבנה עמוקה בנפש האדם, ובאילו מסילות יחדור לתוכה. בקי בהויות העולם, ובצערם של יהודים. למרות תוכחתו אהבוהו כל שדרות העם. לא יצא גלויות נגד החסידים, ולכן רחשו לו כבוד. כשדיבר על הגלות ויסורי ישראל, היו כולם גועים בבכי. פעם ביקש מהישועו״י שלא יבוא לדרשתו מפני שהוא חלש, וצחק באמרו שאינו בעל בכי. אחרי רבע שעה מתחילת הדרשה, פרץ בבכי ונחלה. רשם רק ראשי פרקים לדרשותיו, אך לא הדפיס דבר.

בנו ר׳ יצחק הוציא לאור את ספרו קול יעקב על חמש המגילות, ווארשא תקע״ט, ואהל יעקב ח״א על בראשית, יוזעפאף תק״ץ. על יתר החומשים ב-ה ערך תלמידו ר׳ אברהם דוברוש פלם, והוציאם לאור עד תר״ך עם הוספותיו יריעות האהל ושפת היריעה. מהד׳ ב׳ ע״י ר׳ נפתלי משכיל לאיתן, ווארשא תרל״ד. פירושו להגדש״פ, זולקיב תקצ״ו. ספר המדות שהחל לסדר על המידות כדוגמת חוה״ל עם הוספות תלמידו, יצא לאור ע״י רנמ״ל, וילנא תר״ל, אחרי שנדפס פעמיים קודם לכן. הוציא גם כוכב מיעקב על ההפטרות שסידר תלמידו, ווארשא תרל״ב. נערכו עיבודים רבים לספריו ולמשליו, כגון משלי יעקב, קראקא תרמ״ז.

רש״י פין, כנסת ישראל, 543; ר״ש בובר, קריה נשגבה, 39; הרב חיים ראובן רבינוביץ, סיני, נד, של-שלד-דיוקנאות של דרשנים, רפא-רצ; ר׳ יעקב דב מנדלבוים, שערים, י״ז טבת תש״ל, ד, ז; אלחנן ריינר, א״ע, ל, 283, עם ביבליוגרפיה.

קֶרְנְקְרוֹיט

ר׳ ישראל סג״ל

דומ״ץ באבוב ור״מ בישיבה המקומית, משנעשה חתן הדומ״ץ ר׳ אריה ליבוש הרצוג. נספה בשואה הי״ד.

תשובה אליו: חידושי יעקב, ח בתרצ״ג לצאנז. ד״ת ממנו, כר״ש, סיון תשל״ח, לח.

קֶרֶנֶר

ר׳ אברהם קרניר. ת״ח בנדבורנה.

תשובה אליו: שו״מ, קמא, ח״א, רמה.

קרסילס, ר׳ ישראל ראה לפי: **הלפרין, ר׳ ישראל**

קרסנובסקי, ר׳ דב בר. אב״ד מנוסטרישטש בשנות התר״ל, עד שעבר בתרמ״ד לרנות חוצ״ימסק (פנקס, ח״ב, 310). אמנם נראה שהכוונה למנוסטרישטש שבאוקריינה.

קַרְפּ

ר׳ שרגא פיבל (פיבוש)

דיין פיקח ונמרץ בבית דינו של השו״מ בלבוב יחד עם הרב חיים יוסף אלנברג (קובץ מרדכי זאב ברודא, 35-36). הסתופף בצל מהרי״א מזידיטשוב (פחד יצחק, פי״ז, אות ו).

תשובות אליו: שו״מ, תנינא, ח״ג, קב, קלא, תליתאה, ח״א, ח, שכ, תנג, ח״ג, מו, רביעאה, ח״א, לט שניה, ח״ב, יד, ח״ג, מד בתרט״ז-תרכ״ז, ד״ש ויו״ד, ח״א, דפים יא: יב. כט: לו. לט. ח״ב, כו: נח ע״ב; שערי דעה, ח״א, עח לפני תרל״ח. מכתבו של מהרי״א מזידיטשוב: ילקוט מהרי״א לרמ״ל וייזער, מדור האגרות, אגרת ט.

קַרְפִּין

ר׳ דב ברל. דומ״ץ דולינא.

תשובות אליו: הרי בשמים, ח״ב, כא, כב, קפה, (קצב) בתרנ״ב-תרנ״ה.

קֶרְשְׁטִיק

ר׳ זאב וולף. ת״ח בגלינא.

תשובה אליו בתר״ס מר׳ אליעזר דייטש אב״ד בוניהאד, קונ׳ נחלי מים, סי׳ קמז.

קַשֶׁה

ר׳ יצחק קאשע (שנור). דומ״ץ בטרנוב ואח״כ בקרניץ.

קַשְׁרְבִי

ר׳ יעקב ב״ר אברהם קאשרוויי. רופא בגלינא. דיין בנריוב (גלינא, יט).

רַאב

ר׳ חיים

נולד בסנוק, ולמד בביהמ״ד הגדול ובקלויז סדיגורה. אחיו דוד חרט־אמן, ואיש המזרחי בעיר. עבר ללמוד בישיבות הונגריה, ורכש השכלה כללית. אחרי מלה״ע א׳ — רב צבאי בצבא הפולני.

סנוק, 110.

★

ר׳ ראובן. רבה של זבנא, ואח״כ של וולושצאווא. גדול בנגלה ובנסתר, נכבד אצל צדיקי הזמן, ונודע כבעל מופת. תלמידיו גדולי הדור, ובהם התפ״ש מרדומסק. נפטר ביום י״ז שבט תקס״ח. כתב יד של ספרו היה בידי ר״ח שנייבלג.

מליצי אש, ג, שבט, 31; אהל שלמה, ז.

ר׳ ראובן אב״ד לינסק.

תשובות אליו: שו״מ, תליתאה, ח״א, תסד, תסז בתרכ״ד.

ר׳ ראובן יוסף. ת״ח בקורטשין.

תשובות אליו: קול יהודה (כ״ץ), יט בתרל״ו.

רַאט

וראה גם לפי: **רוט**

השם נגזר מאבי המשפחה ר׳ יוסף פורת, על שם בן פורת יוסף. יש אומרים שהפקיד קיצר והשמיט את ההברה הראשונה, ויש אומרים שנקרא יוסף יועץ, ובגרמנית ראטה.

ר׳ אבא זאב ראט

דומ״ץ ואב״ד טרנופול, ואח״כ רבה של שימרוביץ. סביב תרכ״ו אב״ד קלוש, ואח״כ רבה של אטיק־מהלוב ברוסיה. נפטר בשנת תרמ״ב.

תשובות אליו: אורי וישעי, קח בתרמ״ד (! לר׳ אשר זאב!); אוריין תליתאי, מט; בית שלמה, יו״ד, ח״א, צז, צח בתרכ״א; חדושי אנשי שם, השמטות, ד; חסל״א, קמא, יו״ד, נג, אה״ע, כג, תנינא, יו״ד, טו, פה, אה״ע, ט בתרי״ב—תרכ״ז; טוט״ד, תנינא, קיג, קו״א, טו, מז, נ, תליתאה, ח״א, קפח, סת״ם, כ: ל: פד:, קנאת סופרים, ח: ס ע״א; כוכב מיעקב, קכב; מהרי״א הלוי, ח״א, צב, ח״ב, יז, כח, בתרל״ג—תרל״ה; שו״מ, קמא, ח״א, קלו, תליתאה, ח״א, קנד (בהסתייגות, כשייצג צד של חסיד הרבי מס״ג); שערי דעה, ח״א, ד, ח״ב, קיז, קפז לאטיק.

שה״ג השלישי, בכתובים.

ר׳ אברהם ראט

נולד בהרימלוב, ולמד אצל האב״ד ר׳ יעקב ויידנפלד. עבר ללבוב.

תשובות אליו: רבו, כוכב מיעקב, קנח, רג בתרל״ו—תרל״ט; שם עולם, ח״ב, קסט, קעג, קפא בתרל״ו.

ר׳ אלקנה ב״ר יצחק אייזיק **ראט**

מקלוש (ת״ר״ — תרס״ט)

בכורו של ר׳ (יצחק) אייזיק דומ״ץ קלוש, ולכן נקרא בעיר: ר׳ קוניע ר׳ אייזיקלס. מתמיד מילדותו. ראב״ד קלוש, ומילא בפועל את תפקיד האב״ד אחרי פטירת הרב יצחק באב״ד. היה לו שטיבל קטן משלו. אהוב על כל החוגים בעיר. נפטר בקיץ תרס״ט בלי ילדים.

קלוש, 45, 73, 76, 207.

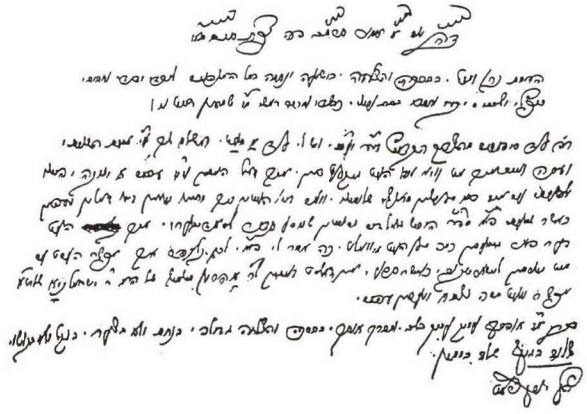
ר׳ דוד הכהן ראט. שו״ב בפשמישל. נספה בשואה, וזו׳ נפטרה לפני כן. בנם ר׳ אברהם שרד, והיגר לארה״ב (בית יצחק עה״ת, תכד).

ר׳ יוסף (יוסי) **ראט**

נשא את דבורה בת ר׳ פנחס הלוי אפשטיין אב״ד קיטוב שלוח יחוסו בח״א, 269, מגזע רבני קולומיאה ק״ן שנה ברציפות דור אחר דור. משב״ק אצל ר״י מרוזין, וטרח בהברחתו לסדיגורה. כתב בספר **ישועות ישראל** את פרשת המאסר, ושלחו לרד״מ מצורטקוב לבקש הסכמה. הכתבים הגיעו לידי אדם בלתי מהימן שעיכבם אצלו עד פטירת האדמו״ר, ואז הדפיסם בפודגורזע תרס״ד. בשער נאמר שהמחבר רצה כביכול להעלים את שמו, ולמעשה הוא רמוז בסוף ההקדמה. סודר מחדש עם הוספות ע״י ר׳ צבי מושקוביץ בירושלים, דפוס ספרא, תשט״ו. האבידה הושבה לבעלים רק במהדורת תשל״ז, בתוך ג׳ ספרים נפתחים. מהדורה מורחבת בשם **מגדיל ישועות**, מכתב יד ר׳ דוד ויינשטוק ועוד, עם הערות ומפתחות. ירושלים, שפתי צדיקים, תש״ן, קלא עמ׳. הסכמת פקסימיל מהאדמו״ר מבוהוש, והקדמת הרב יצחק מאיר פלינטנשטיין. בהקדמת המהדיר ר׳ שרגא פייבל

קורנבלוט מלונדון, מתאר את כתבי היד שערך וגלגוליהם המופלאים, ומפרט את שכלולי הוצאה זו על המהדורות הנדפסות. במהדורה הבאה עומד להיכלל מכתבו של רבי ישראל מצורטקוב מל"ג בעומר תרס"ד ע"י רצ"ה שטרנברג לנכדו הרב משולם, ובו נאמר: זקנו החסיד המנוח היה נודע לאיש כשר ונאמן, והכל יודעים שהיה נכנס ויוצא בבית אא"ז קדוש ישראל זלה"ה, על כן אין מהצורך לשום הסכמה.

עלה עם זו' לארץ, וגר בצפת. שלח לנכדו את מגילת היוחסין של המשפחה, ונדפסה בראש מבשר עזרא. אינה נקיה משיבושים (זו' דור ח' למהרש"ל ולא י"א; ר' יצחק אב"ד קולומיאה חתן ר' נחמן באריר ולא בנו; ר' אברהם מסטנוב נין ולא נכד הלבוש, מהר"ם היה חו"ז ולא חתנו).



מכתב ר' יוסף ראט מצפת בתרמ"ב לנכדו ר' שמעון ראט, על סיפורים מהרבי מרוזין. מזכיר ד"ת ששמע מר' הירש גולדס מסניאטין שנסע תדיר לסדיגורה

בניו: א. ר' יצחק (איציק). אבי ר' פנחס מביסטריץ שהשיא יתומים רבים; ב. ר' משולם. נפטר צעיר בהניחו יתומים: 1. ר' מנדל בר הבכור. נשא את בלומא בת ר' אפרים פישל קופילטיס מקולומיאה; 2. ר' אברהם; 3. ר' ליבוש. זו' שינדל בת ר' מנדל; 4. ר' מאיר. זו' חיה כץ; 5. ר' שמעון אבי: I. הג"ר משולם בעל קול מבשר, שהתחנך על ברכי סבו וסבתו לאה לקשטיין; II. פסיה; III. בתיה; IV. אהרן ליב; V. משה; VI. אפרים; 6. פסיה; 7. ליבקה זו' רנ"ה זיינפלד; 8. מלציה זו' ר' משולם פריד. לרובם צאצאים.

ר' יוסף משה ראט. ת"ח בצשינוב.

תשובות אליו: פרי השדה, ח"א, קיא, ח"ב, ו, ח"ד, קד בתרס"ה-תרס"ז. במשתתפי אסיפת חכמים (בירברייער), א, עמ' כג, סג, ב, יד, כז, ג, קד, ד, ו, נו.

ר' (יצחק) אייזיק(ל) ראט

נתיתם בילדותו מאביו, ואמו נסעה עמו אל ר"מ מפרימישלן. סיפר כי אחרי שבירך את האמא, אמר לו שיש לקבל באהבה יסורים של אשה רעה, ורק שנים אח"כ הבין למה אמר לו זאת. ממופלגי הלומדים והחסידים בקלויז סטרטין בקלוש. נשא את שפרה בת אחד מהבעלי בתים, וכיון שרצתה לסייע בפרנסה, הקדישה זמנה למכירת שמרים על חשבון הטיפול בביתה. עני מרוד, ידוע חולי ושיעול, ולא היה יכול ללמד יותר מתלמיד אחד או שנים שלא הספיקו למחיה. הכניס אורחים רבים לביתו הדל, וכשזו' פרקה עליו את זעמה, שמע בנחת ושחק. בהשתדלות אוהביו ורעיו נתקבל כדומ"ץ בעיר, ומצבו השתפר.

בניו: א. ר' אלקנה הבכור שמילא את מקומו כדומ"ץ קלוש; ב. ר' משה החריף. חלה ברגליו, וכשנסע לדרוש ברופאים בוינא קטעו אותם, וחזר עם קביים. עכ"ז לא פסק פומיה מגירסא, והיה בקי בד"ח שו"ע. אחרי הסדר ישב ללמוד עם אביו שו"ע חו"מ. נפטר כבן כ"ג. כעבור שנה נפטר האב בן ארבעים וכמה, ובתוך השלושים נפטרה האם.

תלמידו מיכאל ברוור, זכרונות אב ובנו, 87-89.

ר' יצחק צבי ראט

תלמיד וחסיד של הדב"ח בליטוביסק. נקרא בתר"ל לערך לכהן כדומ"ץ במושציסק, ואולי בתרנ"ח כשהאב"ד ר' משה מייזלש עבר לפשמישל. ר' יצחק קיסטר למד אצלו בשנתו האחרונה, וזוכר לתארו כנמוך קומה וצנוע, פרוש ומתמיד. נפטר ישיש בתר"ף לערך, וזכה לראות נינים.

תשובות אליו: אהל יהושע, ח"ב, נא בתרע"ב; מהרש"ם, ח"א, קיב, ח"ב, עא, ריג, ח"ג, קצה, ח"ז, ע, ריז בתרנ"ט; שו"מ, קמא, ח"א, נ.

ר' מאיר ראט

נולד בטבת תרע"ח לאביו ר' ישראל מקראקא, ב"ר נחמן מאיסטריק שהיה מחסידיו הנאמנים של הדב"ח. מבחירי התלמידים בישיבת באבוב בקראקא, ותלמיד מובהק לר' מנדלי רוטנברג ור' משה סטמפל הי"ד. אמר שיעורים לצעירים, והתחבב על הכל. כשפרצה המלחמה גלה לוישניצה, אירס אשה, ונספה בטרם נשאה. כמו"כ נספו אחיו הצעירים: הב' שמעון (באושוויץ תש"ד אחרי עינויים קשים) ונחמן הי"ד.

ד"ת ממנו: כר"ש, כסלו תש"ם, לו (עם פרטים אודותיו), ניסן תשד"מ, נד-נה.

ר' מרדכי ראט. ת"ח בזידיטשוב. נפטר לפני תרצ"ה.

תשובה אליו: שושנים לדוד (רייז), ח"ב, ס.

ר׳ משה ראט

בנו של ר׳ שמעון מקולומיאה, ואחיו של הרב משולם. בפרוץ מלה״ע א׳ גלה לוינא, ונתמנה כמנהל הספריה של הקהילה. עלה לארץ בתרצ״ג, וגר בת״א. נפטר בתחילת תשכ״ח (שלמה זמרוני, הצפה, י״ב תשרי תשכ״ח, 3). במהדורות רבות נדפס ספרו שפת עמנו, קראקא תרע״ד (עם פולנית), אח״כ בווינא, ושוב בת״א עד תשי״א. כתב בפנקס קאלאמיי על רבני העיר.

ר׳ **משולם** ב״ר שמעון **ראט**

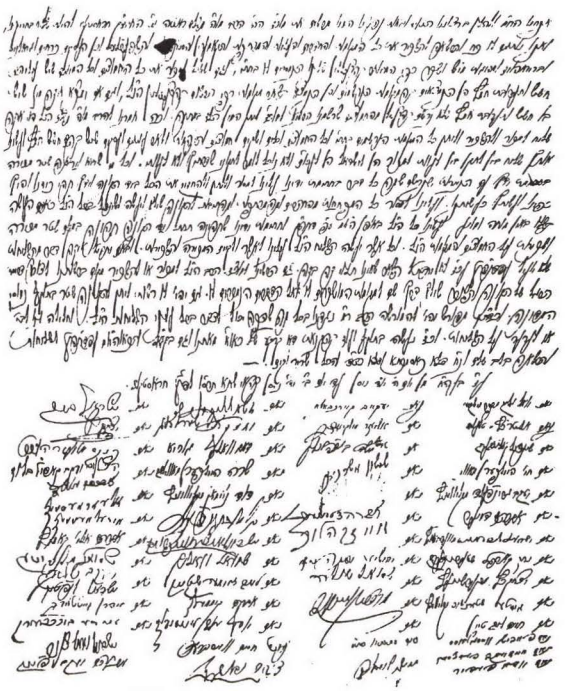
מחורוסטקוב (תרל״ה — תשכ״ג)

נולד בהורודנקה ביום י״ד אלול תרל״ה (ולא תרל״ו), כבכור לאביו ר׳ שמעון ולאמו אלקה. לאב היתה מגילת יוחסין אל הרבנים אפשטיין שכיהנו בקיטוב ובקולומיאה, והיו חוטר מגזע רועי ישראל. בטעות יחסוהו גם למהרש״א, ולר׳ משולם איגרא (היה בן דוד, ונקרא על שם אותו סב). בהיותו בגיל רך עברה המשפחה לקולומיאה, והתפרנסה ממסחר תבואות בשותפות עם ר׳ משה טינדל.

מילדותו הצטיין בכשרונותיו הפלאיים. בן שמונה ידע כבר מסכתות שלימות בע״פ עם התוספות. בן תשע חזר בצורטקוב בדייקנות על דרשת האב״ד. בביקורו בזלישטשיק אצל דודו ר׳ ליב לקשטיין, נבחן אצל הראב״ד ר״א ברנפלד שנדהם מבקיאותו, ואמר: דומה ילד זה למי ששונה משנתו אלף פעמים ואחת! בן י״א התאכסן בסניאטין אצל ש״ב ר׳ הירש גולד׳ס, וביאר לו ענינים עמוקים בספר עקידת יצחק. בן ט״ו בקי בש״ס ובמדרשים, ור״ח הגר מאטיניא יאמר עליו בעתיד, שכבר אז היה ראוי לרבנות למברג. בלע כל ספר שבא לידו, גם בתנ״ך, מחקר ומתימטיקה. קרא ספרים כלליים, והשיג תעודת סיום של גימנסיה. למד אצל ר׳ משה תאומים אב״ד הורודנקה, ר״י ויידנפלד אב״ד הרימלוב, רא״מ שטיינברג אב״ד סניאטין, ובעיקר אצל ר״מ ארק (אך לא בישיבת סטניסלב). זמן מה שמע שיעורים מר׳ יהודה מודרן מסיגט תלמיד החת״ס, ובשל כך ידע את החת״ס בעל פה. בן י״ח נסמך מר׳ יעקב תאומים אב״ד קולומיאה, רא״מ שטיינברג, ר״מ ארק, ובמיוחד מר״י שמלקיס (לא היה רבו) שהושיבו לזמן מה בבית דינו. באותה שנה נשא את ארוסתו מגיל י״ג, צפורה בת הגביר ר׳ שמשון (ולא שמעון) שטיינהולץ ממילניצה. גביר אחד מרוסיה בחצר צורטקוב, רצה לקנותו כחתן ברבבה רובל. סמך לשולחן חמיו, ונקרא העילוי ממילניצה. כיהן שם מתרנ״ה כרב שאינו נוטל שכר. שנים רבות נסע תכופות מקטנותו לצורטקוב כחסיד מובהק, והיה ממקורבי רד״מ ובנו ר׳ ישראל. ספג שם אהבת ישראל, ואחריות לכלל ישראל.

אחרי שנפטר בתרנ״ז ר׳ יעקב ברב״ש אב״ד חרסקוב, הוזמן ע״י חסידי צורטקוב שהיו הרוב בעיר, להגיש את מועמדותו. בליל שבת אחת בקיץ תרנ״ח, נהרו לאכסניתו לשמוע ד״ת. אחה״צ דרש משעה שתים עד שש באגדה, ואח״כ עוד שעתיים וחצי בהלכה. ההתפעלות היתה מושלמת, וספונטנית קראו: יחי רבנו! היו עוד מועמדים, כגון רחי״ל מייזלש ממנוסטרישץ, אבל הזקנים השתטחו לפני המרכבה, וקראו שרק הוא הרב, ואין צורך לראיין אחרים (תלמידו דוד שכטר, במישור, ה, תש״ד, גל׳ רט, ז). חסידי הוסיאטין בעיר לא השלימו עם בחירתו, והרכיבו עליהם את רד״ב וינטר בן המקום. בשלושים שנות כהונתו בעיר מתרנ״ט שרר מתח קשה בין תומכי שני המחנות, אף כי הרבנות נכונה בידו ביד רמה.

הטביע את חותמו על חיי הרוח במקום. יסד ישיבה, ולימד בה לפי תוכנית רחבה שעיבד, המשקפת את אופקי אישיותו הוא. בין תלמידיו שם: משה שטוקמן, ושמואל אפשטיין שהעתיק את תשובותיו. ביתו מרכז לחיי הקהילה. חבריה קשורים אליו בנימים רבים במאורעות חייהם. איש אמונים להתיעצות בכל ענייניהם. תמיד ראוהו רוכן על הגמרא, ובילדותו





חותמו של הרב

שטר מכירת חמץ שניסח הרב משולם ראטה, ועליו חתמו בתרס״ו יהודי חרסקוב



צירי המזרחי בקונגרס הציוני הי״ב בקרלסבד במנ״א תרפ״א. ביושבים מימין לשמאל: הרב משה אביגדור עמיאל (ראשון); הרב מנחם הגר מסוסנוביץ (שלישי); הרב קובלסקי מוולוצלבק (חמישי); הרב גדליה שמלקיש (תשיעי); הרב חיים מאיר יחיאל שפירא מדרוהוביטש (עשירי); הרב משולם ראטה (שלישי משמאל). עומדים משמאל לימין: הרב איסר יהודה אונטרמן (שני); הרב שמואל ברוט (שלישי); הרב יהודה ליב מימון (שביעי); ד״ר מרדכי נורוק (האחד עשר)

עמד על רגל אחת כדי שלא תחטפנו שינה. נהג עד ימי הזקנה ללמוד ליל ששי וליל ראשון עד הבוקר, כדי לפתוח ולסיים את השבוע בתורה. תפילתו בהשתפכות הנפש ובקול ערב, במיוחד בנשמת ובהושענות. שפע כנחל ד״ת חסידיים וסיפורי צדיקים. עודד את יד חרוצים, והלך לקבץ מעות חיטין. כשהגרף סמיאנסקי קיבל אות הצטיינות מהקיסר, הוזמן לברך בשמו בגרמנית צחה. כתגובה ענה המטרופוליט שפיטיצקי בעברית. בתר״ע נבחר לבוזנוב (המצפה, כ״ה שבט, 4), ולא קיבל. (נמסר כי בן י״ח היה מועמד לסרט). דחה גם הצעות מקהילות אחרות בגליציה.

בתרע״ד גלה לוינא, והתרועע עם גאוני הזמן ששהו בה. התנצח שם עם מלומדים במכמני הפילוסופיה היהודית והיוונית ובשירה גרמנית, ולא יכלו לו. ידיו רב לו גם בבלשנות, גירסאות מדעיות ועיונים היסטוריים. בתרע״ח שב לחרסקוב, והשתרגו על צוארו שברי משפחתו. הגביר את פעילותו הציונית, ורבים עלו לארץ בהשפעתו. השתתף בקונגרס הציוני הי״ב בקרלסבד, ובועידות עולמיות של המזרחי. בתרפ״ב נבחר מטעמם לסיים הפולני, אך בגלל ביטול תורה ויתר לבא אחריו: ד״ר אינלר מהציונים הכלליים. במערכת הבחירות נשא נאומים נלהבים בערים הגדולות שבגליציה המזרחית. נבחר לרבנות בורשטשוב, ולא עבר אליה. דחה את הצעת הרבנות בלבוב (בתרצ״ט), כי נדרש להצניע את דעותיו. מתרפ״ט (ולא תר״ץ) רבה של שאץ, ומתלמידיו בעיר: ר׳ בנימין לייבנדמן אב״ד חאטין. בתרצ״ו (ולא תרצ״ה)



תמונה נוספת של צירי אותו קונגרס

נתקבל לרבנות טשרנוביץ, וראשית מעשהו ליסד ישיבה בה הגיד שיעורים. ת״ח משומעי דרשותיו רשמן על רוב פרשיות התורה, בשתי מחברות קול סופר ששרדו. בשנות המלחמה סבל מאד ד׳ שנים, וניצל בניסים מאימי טרנסניסטריה. בתש״ג הגיע רצוץ לבוקרשט, והתבלט בגאונותו.

באלול תש״ד עלה לארץ, ורק אח״כ העביר אליו ר׳ ישראל לבנון בחשאי, חלק מכתבי ידו ששרדו. גר תחילה בירושלים, ונתפרסם כפוסק מובהק. נתקבל כחבר ביה״ד הגדול לערעורים, ויו״ר מועצת הרבנות הראשית. בוחן ראשי להענקת סמיכה וכושר למועמדים לכהן כרב. ריא״ה הרצוג אמר עליו,



משלחת רבני רומניה לביטול גזירת השחיטה בתרצ"ז, בצאתם מארמון המלוכה בבוקרשט. מימין לשמאל: הרב גינצבורג אב"ד גורא־הומורא; הרב ד"ר אברהם יעקב מרק מטשרנוביץ; הרבי יצחק וואהרמן מיאסי; הרב יהודה ליב צירלסון מקישינב (מאחוריו: הרב ד"ר רייזמן); הרב משולם ראטה מטשרנוביץ; הרב רבינוביץ אב"ד וסלוי

שפסקיו כשל פוסק קדמון שיסודות ההלכה נשענים עליהם. רד"ב מטשבין ידידו מנוער אמר, שכבר בהיותו אברך לפני יותר מיובל שנים, נחשב מגדולי הדור בגליציה. מהכרעותיו הנודעות לחגוג את יום העצמאות, ולומר הלל שלם. ראיתו חדה בעין אחת. ידוע חולי כל ימיו, וכשהתרופפה בריאותו עבר בתשי"ב (בתשי"ט) בעצת הרופאים לשיכון ה' בב"ב. תלמידו רש"ז הורביץ שישן עמו ד' שבועות מספר, שלמד עד שלוש בלילה, וכשהלך לנוח לכמה שעות, הניח ספרים אחדים ליד מיטתו. כל חצי שעה הקיץ, נטל ידיו, ועיין בספר. הסביר שבכל פעם שמסתפק



הרב משולם ראטה (במרכז) משוחח עם רבי אלעזר טברסקי מפאלטישען בבוקרשט בתש"ה

בלשון חז"ל או הראשונים, מעיין בפנים לדעת בדיוק. כשהתאלמן עבר אל בתו בחיפה, והיה מרותק לכסא גלגלים. בימיו האחרונים בשכבו ביסורים קשים, פיזם בתפילת לחש וקרב פזורינו, שר נשמת בדביקות, והשיב את נשמתו ביום כ"ו כסלו תשכ"ג. נטמן בסנהדריה בירושלים. בתשל"ג נוסדה על שמו קרית החינוך קול מבשר במבשרת ירושלים.

ילדיו: א. אפרים יחידו. חריף, זכרן, ומיועד לגדולות. בן י"ז ידע בע"פ את כל התנ"ך, סדרי המשניות ושפות. אביו מביא ממנו ד"ת בספריו. חלה בוינא מחוסר תזונה נאותה, ונפטר בחרסקוב בן י"ט ביום כ' סיון תרע"ח. אביו ביכהו חודש, וחיבר קינה לזכרו. יעצו לו לחליף את מקום הרבנות, כדי שהרבנית שקבלה זאת כה קשה תוכל להתאושש, אלא שהיא נפטרה ביגונה צעירה. נשא בתרח"ץ את לאה רובין נכדת רופשיץ, ר"ח מקוסוב ורמ"צ מסוורן, בת ר' פנחס מנחם מנדל שמילא את מקום אביו ר' שמואל שמלקא כאדמו"ר בסרט. התמסרה לבריאותו. נפטרה בתש"ך; ב. שרה תמר יחידתו, והשקיע בה רבות. נישאה לרב ד"ר ישראל ב"ר יצחק מאיר שפרלינג, וזו' שרה הייטנר שאת שמה אימץ. רבה של ברלד, ובעלותו לארץ בתש"ד החליף את שמו להאיתן. גר בחיפה, וכיהן כרב צבאי של חיל הים בדרגת סגן אלוף. ילדיהם: 1. הרב יצחק מאיר. גר בקדומים כרב המקום, ואח"כ לישובי השומרון. נשא את דבורה בת ר' משה ברוך הרצברג מת"א, ב"ר ישראל משה מח"ס ברית כרותה ושם עולם. ילדיהם: מרים זו' הרב משה ב"ר נפתלי וייסבלום מח"ס ביאורי הכלומר ברש"י, משולם־שילה, יהושע, אמציה, אליהו, נועה, יעקב, נילי, אליעזר ואפרים; 2. צפורה זו' צבי רפאל ב"ר אליעזר הכהן קמיל. ילדיהם: חגית זו' אברהם צבי ב"ר משה אליעזר ראטה, אליעזר, הדסה, תהילה, ועטרת ז"ל.

קול מבשר, שו"ת, ח"א. ירושלים, מוסד הרב קוק, דפוס המערב, תשט"ו, ב, רלו עמ', פד סי'. בהקדמתו מבכה את חורבן טשרנוביץ, ואובדן מרבית כתביו. עמו בכתובים כמה קונ' הערות על המשניות וזוה"ק מאביו. מעמ' ריח: קונ' **בשורת אליהו** (בשער הראשי בטעות: בשורות אליהו), הערות וביאורים על ספרי הגר"א. נדפס תחילה בתוך ספר הגר"א. ח"ב, דפוס העשור בת"א, תשכ"ב, קלט עמ', נא סי'. בהקדמתו הקצרה מודה לנכדו שסייעו בהדפסה, ומקוה להדפיס גם את יתר חיבוריו. מעמ' קט בשער מיוחד: קונ' **שמחת יום טוב**, הערות וביאורים על ספרי התוי"ט. נדפס תחילה בקובץ לכבוד יום טוב תשט"ז. בסוף מפתחות ותיקונים. ד"צ שני החלקים, תשל"ג, בתוספת דף בהתחלה לתולדותיו מנכדו ר' יצחק מאיר.

בין היתר השיב למקומות: **אוסטרליה** — ר' יעקב קוטלר (ח"ב, יג); **אילת** (ח"ב, יט); **אנטורפן; באר שבע** — הרב שלמה טנביצקי

(ח"א, ו); **בואנוס איירס** — הרב שמואל גליקסברג בתשי"ז (ח"ב, ב, ח, כה); **בוקרשט** — הרב ברוך גלנץ (ח"א, כו, לט); **ברוקלין** (ח"ב, טו); **גלץ** — הרב א.י. דרברמדיגר בתש"ג (ח"א, עא, עב); **דרנא**; **הונגריה** (ח"ב, ט); **וינא** — ד"ר אריה שורץ ראש ביהמד"ר (ח"ב, מו); **חאטין** — תלמידי הרב בנימין לייבנדמן (ח"ב, לד); **חיפה** — תלמידי הרב יחיאל מיכל דוברושקין (ח"ב, ו, יד); **חפץ חיים** — הרב קלמן כהנא בתשי"ז (ח"ב, כב); **טשרנוביץ** (ח"ב, יד); **ירושלים** — ריא"ה הרצוג בתש"ח (ח"א, מה-מז, פב); ד"ר שמואל זנויל כהנא בתשי"ב (ח"א, נז, נח, ח"ב, י', מד); רי"ל מיימון בתשי"ב על יום העצמאות (ח"א, כא); רבצמ"ח עוזיאל (ח"א, סא); הרב שמואל אהרן שזורי (ח"א, נט); ר' שמריה בתש"ח (ח"א, מב); **לונדון** (ח"ב, כה); **מטרסדורף** (ח"א, ה); **מלבורן** — הרב יוסף ליפמן גורביץ (ח"א, פד); **ניו יורק** — הרב יוסף אליהו הנקין בתשי"ז (ח"ב, ה); תלמידי ר' אפרים שניאור (ח"א, כד, ח"ב, לח); **ניקולייב** — הרב (ח"ב, מא); **נפלקוביץ**; **סקולן** — הרב זוסיא פורטוגל (ח"א, עט); **פולטושן**; **פרדס חנה** — הרב יהושע זליג דיסקין (ח"ב, יא); **פריז** (ח"א, ט); **פתח תקוה**, מחנה יהודה (ח"א, ח); **קוצמן** — הרב שמואל שכטר (ח"א, לד); **קיפטאון** — הרב א. לוריא (ח"ב, יב); **קליבלנד** — ר' חיים זק"ש (ח"ב, יח); **קרייץ-הגר** — הרב מאיר ענגיל (ח"א, ע); **קרסניברד** — הרב מנחם מאניש מרגליות (ח"א, סט); **רגנסבורג** — (ח"ב, ג); **רמת גן** — הרב ש"ז לנדרס (ח"א, 159 - 164, 223, 233, 282, 301 - 303; ישראל לבנון, מצא חן במדבר, 248 - 253; שנתון דתי אנציקלופדי, 86; הספד הרב יהושע קניאל, שנה בשנה, תשכ"ד, 493 - 497; שמואל הכהן וינגרטן, אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ה, 519 - 522, עם ביבליוגרפיה; מאיר עינים, ב, 894 א; פנים אל פנים, עם תמונותיו; ש. קורא, הצפה, ג' טבת תשכ"ז, 3, ר' אלחנן אדמקר, א' טבת תשכ"ח, 3, נכדו יצחק מאיר הייטנר, כ"ה כסלו תשל"ג, 5, חתנו ר' ישראל האיתן, כ"ח כסלו תשל"ז, 4, ישראל לבנון, כ"ד כסלו תשמ"ג, 6; שרגאי, א, 258, 276 - 279 (תשובתו לרש"ז שרגאי בתשי"ח), אברהם ביק-שאולי, ב, 347 - 348; אלתר מאיר שטיינמץ, מסילות, כ, 21 - 23; נינתו נועה האיתן, בדרכי אבותינו, בכתובים, כולל ראיון עם בתו ותלמידו.

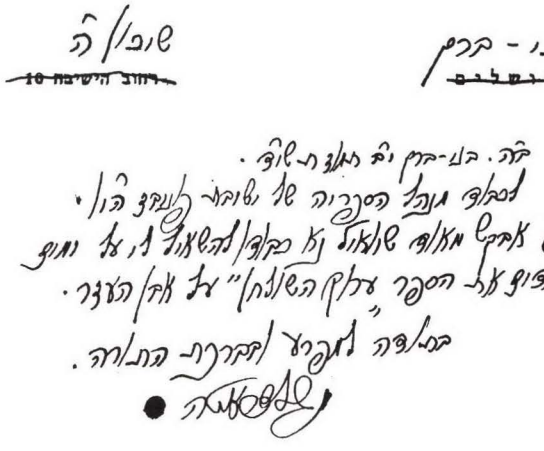
לעמלים בתורה, תכנית הלימודים שערך בתרס"ו לישיבתו, וזכתה להתעניינות מהר"ם שפירא וריא"ה הרצוג. בעריכת הרב צפניה דרורי עם הקדמתו. ירושלים, דפוס סלומון, סיון תשכ"ג, 28 עמ'. בסוף ביאורי אגדה. חזרה ונדפסה בסוף מבשר עזרא.

מבשר עזרא על פירוש ראב"ע לתנ"ך. דפוס אלפא,

משלם ראטה

לפנים אבד"ק טשערנאוויץ והגליל

וכעת חבר הרבנות הראשית לישראל



בקשת הר"מ ראטה בב"ב תשי"ד על גבי כרטיס הביקור שלו, מהמחבר מנהל ספרית ישיבת פוניבז', להשאיל לו ערוך השולחן על אבן העזר

תשכ"ח, קפד עמ'. בהתחלה: תולדותיו מאת נכדו; מגילת היוחסין שכתב זקנו ר' יוסף (חל בה שיבוש אם ר' פנחס חתן או נכד ר' נחמן אב"ד קולומיאה); מסיפורי תלמידיו; מבוא שכתב בארץ, ובו בירורי ענינים השייכים למחבר ולחיבור. את הספר החל לסדר בזקנותו ולא הספיק, על כן טיפל בהתקנתו הרב יואל צוקרוב. המסדר עומד על יתרונות החיבור שנכתב לסירוגין עם הוספות צפופות, וניזוק במשך הזמן. הנכד מודה לזו' שטרחה בהדפסה. מעמ' קסה ליקוטים שנשמעו מפיו. מעמ' קסט תכנית הלימודים. בסוף לוח ר"ת ורשימת הספרים. בתרע"ב היו עמו החיבורים שנותרו בכתובים: רגלי מבשר על כל חלקי הרמב"ם (ולא על הבבלי); מבשרת ירושלים על הירושלמי; כמה חלקי שו"ת; חידושי סוגיות; דרושים וחי' אגדה; ביאורים על המורה נבוכים; מבשר עזרה ונחמה על האבן עזרא ופירוש הרמב"ן.

תשובות אליו: ש"ב, איתן אריה, עא, קח בתרצ"ה; מחזה אברהם, ח"א, קמה בתרס"ב; פרי החיים, חו"מ, טו; צור יעקב, ח"א, נו בתר"ע. ממעודדי אסיפת הרבנים בקראקא בתרס"ב ובתרע"ב. מכתבו מתרע"ג למען הסמיכה, יד ראו"ם, 14-15. במשתתפי רבותינו שבגולה, יז-כב, קול תורה, סיני והצפה.

אהלי שם, 407; תלמידו בחרסקוב, חנוך שכטר, שתים ערים, מא-מג, מו-מז, קכה-קלא; חורוסטקוב, 18, 66-68, 105-106, 116, 127, 159-164, 223, 233, 282, 301-303; ישראל לבנון, מצא חן במדבר, 248-253; שנתון דתי אנציקלופדי, 86; הספד הרב יהושע קניאל, שנה בשנה, תשכ"ד, 493-497; שמואל הכהן וינגרטן, אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ה, 519-522, עם ביבליוגרפיה; מאיר עינים, ב, 894 א; פנים אל פנים, עם תמונותיו; ש. קורא, הצפה, ג' טבת תשכ"ז, 3, ר' אלחנן אדמקר, א' טבת תשכ"ח, 3, נכדו יצחק מאיר הייטנר, כ"ה כסלו תשל"ג, 5, חתנו ר' ישראל האיתן, כ"ח כסלו תשל"ז, 4, ישראל לבנון, כ"ד כסלו תשמ"ג, 6; שרגאי, א, 258, 276-279 (תשובתו לרש"ז שרגאי בתשי"ח), אברהם ביק-שאולי, ב, 347-348; אלתר מאיר שטיינמץ, מסילות, כ, 21-23; נינתו נועה האיתן, בדרכי אבותינו, בכתובים, כולל ראיון עם בתו ותלמידו.

ר' נחמן ראט. ת"ח באיסטריק.

תשובה אליו: כנף רננה, מין כנף, ד בתרנ"ב.

רָבְּהוּן

ר' יוסף ב"ר זאב הלוי **רבהון**

נולד בנמירוב לר' זאב וחיה. נשא את יוטא כ"ץ. חסיד מובהק לשלושה דורות של אדמור"י בלז. התפרנס מבית מזיגה שניהלו בני משפחתו, והוא שקע בתורה ועבודה שעות רבות בבוקר ובערב. בעל דמות מרשימה, ואהוב לבריות. כשנשרף ביתו ורכושו בתחילת מלה"ע א', עבר לרוה רוסקה. בפרוץ מלה"ע ב' עבר עם משפחתו ללבוב, ושם נפטר ישיש בכסלו תש"ב. ילדיו: א. ר' מנחם מנדל. נספה בתש"ג בפולין עם זו' לאה; ב. חנה זו' ר' בריש אורטנר מהיבניב בת"א; ג. ר' מרדכי (כ"ד טבת תרמ"ב — ירושלים, ה'



ר׳ יוסף רבהון

כסלו תש״ך). נשא את חנה (ח׳ כסלו תרמ״ח — יוגוסלביה, אוגוסט תש״ד הי״ד). להם ג׳ בנים וב׳ בנות הנקובים בשם; ד. יחצה, נספתה בתש״ג, זו׳ ר׳ משה פילינגר, ולהם בת ושני בנים; ה. סריל זו׳ ר׳ שמואל וייסברג. נספו בתש״ג עם בניהם זאב ודב הי״ד.

דבר חן, 212-213, 216.

ר׳ יצחק יעקב. אליו: מהר״י הכהן, קמא, או״ח, ל, חו״מ, טו (רפהון!).

ר׳ מרדכי(לה) ב״ר אהרן **רבהון**

בנו של ר׳ אהרן. זו׳ שרה אתי ניהלה בבלז חנות בדים וסידקית, ואיפשרה לו לעסוק בתורה יומם



הרב מרדכי רבהון

ולילה. קם תמיד לפנות בוקר, ורץ בקור ובגשם לומר שיעור בביהמ״ד לשלושים תלמידים. כשסיים תפילתו בעשר לערך שב לסעוד בביתו, ושקע בסוגיא אותה לימד. בערב אחרי התפילה אמר שיעור לקבוצה אחרת של בחורים, עד שעה מאוחרת בלילה. אחרי פטירתו של הדומ״ץ ר׳ לוי, מינהו הרבי כדיין בבלז, עד לשואה בה נספה הי״ד.

בנו דוד בב״ב, בלז, 379-380.

ר׳ מרדכי ברישא במנויי חומר בקודש תרל״ו. ר׳ מרדכי בגרודזיסק תלמיד ריי״פ בומבך שהשיב לו בתרנ״ט, אהל יהושע, ח״א, יב-טו. ר׳ מרדכי בפשמישל במנויי ליקוטי אמרים תרע״א.

ר׳ משה רבהון. ת״ח בפרמישלא. חתן ר׳ מרדכי מנחם מנדל דומיניץ אב״ד רעדים. תלמיד חבר לבית יצחק שהשיב לשאלותיו.

תשובות אליו לרדים: ש״ב, מהר״י הכהן, תנינא, חו״מ, ז, כ; שו״מ, תליתאה, ח״ג, עב; תפארת יוסף, חו״מ, יא. במשתתפי אהל מועד, ח״א, יג. יח. לד. מח: ח״ב, יח. ח״ג, יג ע״ב; ועד חכמים, שנה ב, קובץ ב, סי׳ מד.

ר׳ משה ב״ר אהרן הלוי **רבהון**

נולד בבוקובסק לאביו ר׳ אהרן. נשא את יוכבד מירל בת ר׳ שבתי יצחק מילר מבוקובסק, נפטרה ביום ו׳ אייר תרס״ט. נפטר בבוקובסק ביום ט״ו שבט תרצ״ג. בנו: ר׳ פסח דוד מח״ס זכרון דוד.

ר׳ פסח דוד ב״ר משה הלוי **רבהון**

נולד בבוקובסק ביום כ״ח שבט תרמ״ב לאביו ר׳ משה. למד אצל ריי״פ בומבך בדרוהוביטש. נשא את מלכה בת ר׳ יהודה ליביש ורייזל שטרן מלימנוב, נולדה ביום י״ד טבת תרמ״ב, והתישב כסוחר ת״ח באמסנא. נספה שם ביום ו׳ אלול תש״ב, עם כל יושבי עירו ותלמידיו הרבים הי״ד.

זכרון דוד, חידושים והגהות עמ״ס ברכות מדף כב שנלקטו מגמרא בודדת מוצלת מאש, כ, טו עמ׳, בסוף ילקוט הפלאות, ברוקלין תשל״ג, ובסוף ארך אפים (ילין מוונגרוב), ברוקלין תשל״ח, תשמ״ה ותשמ״ו. מעבר לשער הקדמת בנו המו״ל ר״פ. בסוף: לקט מחידושיו באהל תורה תרנ״ט; שאלתו בתר״ס מבוקובסק למהרש״ם עם תשובתו, נדפסו בחדרי תורה תרפ״ו; ד״ת מבנו ר״ש; רשימת הקדושים מבני המשפחה, ורשימת 801 קדושי אמסנא. בניו: א. ר׳ פנחס בניו יורק מו״ל חידושיו. נשא את נחמה בת ר׳ יהודה פרנס מישיניצה; ב. ר׳ שבתי שד״ת ממנו בספר. נפטר בבת ים ביום כ״ח אייר תשכ״ח.

רַבִּי

ר׳ ישראל ראה לפי: **דויד, ר׳ ישראל**

ר׳ שמעון ב״ר יוסף **רבי**

בנו של ר׳ יוסף, נפטר ביום י׳ אלול תר״ע, ב״ר צבי הירש שהיה במקום אב״ד זמיגרוד, ב״ר יוסף; ב״ר צבי הירש אב״ד רימנוב, ב״ר אפרים מגיד בבראד, בנו של החכם צבי. נשא את חיה קילא בת הרב יעקב שנקל, נפטרה צעירה ביום י״ח תשרי תרס״ט. מו״ס ומו״ל בטרנוב. אחרי מלה״ע א׳ התישב בקראקא, וקיבל תואר ד״ר לכימיה.

נצר תאנה, סיפור מהשר מקוצי, ומבעל התולדות (לא נדפס). נעתק ויצא לאור ע״י ש״ר. קראקא תרנ״ט (נרשם ע״י נגאל, הסיפורת החסידית, 41). שנית בסאטו־מארע, דפוס ר׳ מאיר ליב הירש, תרצ״ז, לב עמ׳. נכלל בתוך שמות הצדיקים לר״נ מברסלב, ירושלם תשכ״ד.

מעשה הגדולים החדש, שתי מעשיות ביידיש מר״ש מקוצי ומר׳ לוי יצחק מברדיטשוב. פאדגורזע, דפוס רש״ח דייטשער, (תר״ס לערך), 32 עמ׳, מנוקד. כמו־כן הוציא שם לאור בתר״ס משלי שועלים ביידיש; עץ הדעת למהר״ם בן חביב על כללי ספק ספיקא; תפלה למשה, דרושי ר׳ משה אלמושנינו, עם קונ׳ תפלה ליעקב מחמיו. מהד׳ תנינא עם קונ׳ הקשורים ליעקב מחמיו, טארנאוו, דפוס ר׳ צבי אליעזר לעהרהויפט, תרס״ג; דרוש **תפלת ישרים** מהיעב״ץ שדרש בעמדין תצ״א, ומדף כד ע״א דרוש נוסף: חלי כתם. ראיתי הוצאה מאוחרת, פאדגורזע, דפוס רש״ח דייטשער, תרע״א, לא ד׳. מעבר לשער מזכיר את אביו. בהתחלה דרוש משלו פורת יוסף ויחוסו.

תולדות השר דון יצחק אברבנאל ביידיש, תר״ס, 32 עמ׳, מנוקד. בעמוד האחרון רשימת הספרים שבית מסחרו הוציא לאור, ובה הרשומים קודם. **תולדות השר** וקורות גלות ישראל והאינקויזיציה, בלשון הקודש, טז ד׳, הקדמה. ברשימה שבסוף נזכרת מהדורת היידיש. **תולדות בני יהונתן** (אייבשיץ), ומעשיות מאריסטו, רל״י מברדיטשוב ואחד מל״ו, נעתק ויצא לאור ע״י ש״ר, טז ד׳. בהקדמתו שמעבר לשער כותב, שכולם חזרו בתשובה. **שדה בוכים** על הברון שמעון וולף רוטשילד, עם תולדותיו ותמונתו. קראקא, דפוס יוסף פישער, תרס״א, 32 עמ׳, הקדמה ושער בגרמנית. הוציא לאור ביידיש נפלאות שר שלום שליקט מספרים, פודגורזע תרע״א. עיבד: דער פראקטישער כעמיקער. דפוס מ. לנקוביץ, תרצ״ג, 64 עמ׳, תמונתו בהתחלה (פאך־ביכער־ביבליאטעק, 4). בצד האחורי של המעטפת הודעה שחיבר גם: דער פראקטישער קירשנער (צביעה).

רבין ראה לפי: **רובין**

רַבִּינוֹבִיץ

ר׳ אברהם רבינוביץ. ת״ח יחסן בטשבין. תלמיד רד״ב ויידנפלד המביא ד״ת ממנו: דובב מישרים, ח״א, קלא בתר״ץ.

ר׳ אברהם משה רבינוביץ

בנו של ר׳ יוסף ברוך פנחס, בנו של ר׳ דוד יצחק אייזיק האדמו״ר מסקוליע בברוקלין. ממלא מקום זקנו כאדמו״ר מסקוליע בבורו־פרק, אחרי שאביו ויתר. קובץ **דברי תורה** בלתי מוגהים משולחנותיו, ברוקלין, בימ״ד בית יצחק דחסידי סקוליע, תשמ״א, וד״צ תשמ״ג, סד עמ׳. מעבר לשער תודה למו״ל ר׳ מרדכי יהושע גרינברגר, ובסוף לתורם נוסף.

ר׳ אברהם שמואל ראה לפי: **רבינוביץ, ר׳ שמואל אברהם אבא**

ר׳ אלטר רבינוביץ. רב בנמירוב במלה״ע א׳ עם ר׳ דניאל רוטמן (פנקס, ח״ב, 338).



ר׳ אליעזר(ל) חיים ב״ר ברוך **רבינוביץ**
מסקוליע (תר״ה — תרע״ו)

נולד בשנת תר״ה לאביו רבי ברוך מימפולי בנדדו לגליציה. מלפני הבר מצוה בקי בנגלה ובנסתר, וידע

את כל היחודים שבברית מנוחה, רזיאל המלאך ושאר ספרים. בן י״ד נתיתם מאביו, ושב עם אמו ליאסי. חביב על ר׳ מנחם נחום משטפנשט. בן ט״ו כבר ידע קבלה מעשית. נשא את מיטא שרה, נפטרה ביום ה׳ סיון תרנ״ב, נכדת בעל אור המאיר, בת ר׳ פנחס אורטינברג (נשא את אסתר אדל נכדת הבכ״ע, סמיכת חכמים ומהר״ל, בת ר׳ יעקב אב״ד בראד מגזע המשאת בנימין), ב״ר אברהם דב אב״ד לכוביץ (מגזע ר׳ אברהם דב ב״ר דוד אוירבך מחמלניק ופולנאה, חתנו של (בן) התולדות יעקב יוסף. נשא את חיה פרל בת ר׳ יעקב יוסף מאוסטרהא, ב״ר פנחס, ב״ר יעקב יוסף, בר יהודה הנקרא רב ייבי מאוסטרהא, שי״ח דורות מאבותיו היו בעלי רוה״ק). בנסעו אל הדב״ח מצאנז הרגיש מי הוא, אמר לו שיש לו ניצוץ מדוד בן ישי, והסתגר עמו בחדר ג׳ שעות.



רבי אליעזר חיים רבינוביץ

בגלל הרדיפות ברוסיה קיוה למצוא מנוחה ליד וורשא, והשפת אמת כיבדו. בתר״ן לערך נאלץ לברוח מפולין לגליציה. ישב בבראד בה נפטרה זו׳ בהניחה ד׳ יתומים: א. פעריל; ב. ר׳ ברוך פינחס מסקוליע; ג. ר׳ ישראל. נפטר על פניו; ד. ר׳ שמואל אברהם ממזבוז. מזיווגו השני נולדה: ה. בינא ליבא. נפטרה בלונדון בשנות התש״ל. מדי פעם נסע לעודד את חסידיו בקישינב ובאודיסה, והיה שם אצל הגביר ר׳ ישעיה אודעסיר. עבר לגור בליסעץ שליד סטניסלב, וכנראה קבע אח״כ את מושבו בסקוליע, בה יסד חצר גדולה ושושלת הנקראת על שמה.

בנו מתאר את דמותו בהקדמותיו לאמרי ברוך וצמח דוד שכולו תורה כמלאך אלוקים, ותמה שחי בדור הזה מי שעבודתו כה מבהילה כאחד מתלמידי הבעש״ט, אם לא עוצם קדושת נשמתו שכולה רוחנית ואין בה מקום לגשמיות. בקי בכל חדרי תורה בנגלה

ובנסתר, סיני ועוקר הרים. לא עבר עליו חצות לילה בשינה, עורר גם את בנו, ואמר את התיקון בניגון המקובל מזקנו ר״ב ממזבוז. רץ לקיים מצוות, ודקדק גם במילי דרבנן במסירות נפש, אף כשהיה חולה. זכר את יום המיתה, והרבה ביחודים. אלפים נהרו לחזות בעבודתו בקודש יומם ולילה, להיוועץ ולהתברך מפיו, ולהיוושע על ידו. בתרע״ג החליט לעלות לארץ, ואמר לבקר תחילה את חסידיו בארה״ב. סמוך לאחר בואו לשם בתרע״ד חלה. נפטר ביום ב׳ ה׳ אייר תרע״ו, ונטמן בניו יורק. לבנו ר׳ ברוך פנחס שהיה אז בוינא, נודע רק בפרשת עקב.

ספריו נדירים ביותר: **שיח אליעזר** א-ג, ד״ת בדרך החסידות על בראשית — ויקרא בדרך פרד״ס, לבוב תרל״ג עם הסכמת השו״מ, ושנית ע״י בנו רב״פ במונקאטש תרנ״ז (פרידברג). פעם שלישית ע״י נכדו רדי״א בשם שיח אליעזר החדש, ברוקלין, דפוס האחים טברסקי, תשי״ח, מח עמ׳. בהקדמתו כותב ששמע מאביו שהיו ממנו עוד ספרים לדפוס, וכנראה נפלו לידי יורשים אחרים. מסדר את תולדות המחבר והקדמתו. מעמ׳ מ׳ הוספות חדשות.

אמרי אליעזר. לא ראיתיו, ולא נרשם בביבליוגרפיות.

חיבת קודש גורלו (ח״א): סדר הטלת גורל בספרי הקודש כדי להחליט בעניני האדם. ח״ב מדף כח ע״א: ספר **המזלות** המקובל בידיו איש מפי איש עד זקנו הבעש״ט, לפיו יוכל כל אחד לדעת את מזלו, קורותיו ומאורעותיו. הובא לדפוס ע״י בנו הב׳ ברוך פנחס. קאלאמעא תרנ״ב, לד ד׳ (פחות). בהקדמתו החותמת בתפילה שלפני הגורל, כותב שמן הראוי להסתיר דברים אלו, אלא שראה המכשלה שאנשים דורשים בקלפים ובכשפים, ורצה להודיע כי יש אלוקים בישראל. כולל לוחות הספירות, נוסחי השאלות, וטבלאות האותיות שבראשם שמו. בח״ב דרך החישוב של המזל, ופירוט הקורות בכל אחד.

שיח חיים עה״ת, כתבו עלי גליון בנו רב״פ. ברוקלין, בימ״ד דחסידי סקוליע, דפוס שמחה גראפיק, תשמ״ו, ב, רו עמ׳. המסכימים: ר׳ יצחק מבוהוש ור׳ משה מרדכי מלעלוב. אח״כ ימי הזכרון במשפחה, ותולדות המחבר מאת נינו רבי רפאל שקרא את שם הספר. בעמ׳ ל״א שער: **ישועות ישראל**, י״ח (כ״א) סיפורים אמיתיים ששמע מאבותיו על הבעש״ט, עם הקדמת המהדיר. בסוף תודה למגיה ר׳ שמואל קליין. בעמ׳ קעג שער: **אמרי א״ש**, קונ׳ על מלוה מלכה ועניני תשובה, מבנו ר׳ שמואל אברהם ממזבוז. בהתחלה ההמלצה למחבר, והקדמת המהדיר. בחתימתה מודה לר׳ דוד אליעזר בן המחבר, שמסר לו את הזכות להדפסה. בסוף תודה למגיה ר׳ יעקב מיכאל שפיצר ולתורמים, עם הנצחות. ישועות ישראל הופיע גם ביידיש, ע״י נינו האדמו״ר רא״מ.

ר׳ **ברוך** ב״ר יצחק **רבינוביץ**

מימפולי (תקע״א — תרי״ט*)

בנו של רבי יצחק מימפולי (נשא את חנה חיה בת רבי ברוך ממזבוז, בנם של ר׳ יחיאל אשכנזי וזו׳ אדל בת הבעש״ט), בנו של רבי יוסף מימפולי (חתן ר׳ מנחם מאהן נכד הט״ז, ב״ח, רמ״א ורש״י), בנו של רבי יחיאל מיכל המגיד מזלוטשוב. לידתו בתוך שלושים לפטירת זקנו ר׳ ברוך ממזבוז ביום י״ח כסלו תקע״א, והיתה לו את צורתו. עבר ליאס משנשא את מלכה חיה, בת ר׳ שמואל (הורביץ) מווחניווקע־ וורחניבקה אב״ד יאס (נפטר ביום י״א אדר תר״ד, ונוסח מצבתו בקובץ סיני שיצא לאור בבוקרשט), ב״ר אליעזר, ב״ר אברהם (ולא להיפך: ב״ר אברהם ב״ר אליעזר. חתן ר׳ משולם פייביש הורביץ מקרמניץ מח״ס משנת חכמים), ב״ר ישעיה (ולא ר׳ שמואל), ב״ר שבתי שפטל בעל ווי העמודים, בנו של השל״ה. גיסו: ר׳ נחום בורשטיין אב״ד נדבורנה. התידד עם ר׳ מנחם נחום פרידמן משטפנשט הסמוכה. חזר למלא את מקום אבותיו בימפולי. בגלל הרדיפות על הצדיקים ברוסיה, נדד לגליציה. בהתקרבו לפרימישלן הרגיש בכך רבי מאיר, ויצא להזמינו ולקבלו בכבוד גדול. בישר לו שיוולד לו מזו׳ המעוברת בן שיאיר את העולם, ונולד לו רבי אליעזר חיים. אח״כ עוד בן, ר׳ צבי הירש שנטמן בויען. נפטר ביום כ״ט סיון, תרי״ט לערך. תולדותיו בהקדמת ספר משנה לחם.

ר׳ **ברוך פנחס** ב״ר אליעזר חיים **רבינוביץ**

מסקוליע (תרל״ד — תר״ף)

נולד ביום כ״ז תמוז תרל״ד (ולא תרל״ג) לאביו רבי אליעזר חיים. נשא את חיה אדל ברכה בת ר׳ אשר ישעיה רובין (ט״ב) אב״ד קולבסוב, בן בנו של רא״י מרופשיץ. בנה מספר בזרע ברוך על צדקתה, חכמתה בתורה, ותפילתה בכוונה. כשבעלה ניעור בחצות, ישבה גם היא בחדרה ללמוד מדרשים וספרי צדיקים. פיזרה כמוהו לצדקה, מופלגת בהכנסת אורחים, ושימשה את העניים. כשהתאלמנה עסקה ג״כ בתעניות, וסיימה תהילים כל יום. החזירה נשים בתשובה, ורבים מהחסידים באו להתברך ממנה, ולשמוע מפיה את הקידוש. נפטרה בת נ״ד ביום י׳ חשון תרפ״ט, ויחוסה הרם מפורט במצבתה שליד בעלה.

ישב תחילה בבריד שבהגר. מחסידיו בבראד ר׳ צבי הירש בר גילדר. עבר לכהן כרב בסקאליע בה כיהן אביו כאדמו״ר, ואח״כ מילא את מקומו. היו לו בה כמה בתים, וביכ״נ לאלף איש. בבית הרחב שבנו לו חסידיו, ייחד חדר התבודדות בעליה ללימודיו ולתיקון חצות. בשתים אחר חצות קראה לו זו׳, שעדיין לא סעד ערבית. ירד לטעום משהו, ושב ללימודו. בעלות



רבי ברוך פנחס רבינוביץ

השחר נמנם על ספסל, כשהאיר היום טבל, התפלל ולמד עד חצות היום. כשהוצרך לפעול ישועות יצא מחוץ לעיר, פשט את בגדיו לעשות גלגול שלג, והשביע את המשב״ק שלא לגלות דבר. שנים סיגף עצמו מבשר ודגים, ואכל רק לחם וביצה במשורה. לא חיסר מימיו טבילת מקוה, גם בקור הכי גדול. גילה עתידות ברוח קדשו, ובקריאת פתקאות ראה הכל. דבוק בתורה מנערותו, ונידד שינה מעיניו לא להפסיק מלימודו. שפע מעינות בנגלה ובנסתר, והצניע את עוצם ידיעותיו בקבלה. לא הכין את התורות שיאמר, רק מי מהיושבים לשולחן אמר פסוק, ומיד החל לומר בשטף בהתפשטות הגשמיות. ראו בזה ענינים פליאים, כגון כשאמר נ״ב אופנים על הפסוק ותלד את טבח ואת גחם. במוצאי שבת לא זכר את הד״ת שאמר, וכששמעם מפי בנו — שבחם. עבודתו במסירות נפש, והרבה בתפילות ובכיות לישועת ישראל וטובתם, במתיקות רבה המעוררת לתשובה. הלהיב לב בני ישראל לעבודת ה׳, ורבים השיב מעון. הוכיח גם את בנו למוסר ולמידות. קיבל ממון רב מחסידיו ברוסיה, וכשפיזרו לצדקה עוד נותר בעל חוב. רץ למצוות בשמחה, וקנה ספרים רבים להשאילם לאחרים. קיבל אנשים בסבר פנים יפות, ובין רגע שיוה לעיניו את יום המיתה. ראו אצלו ענייני מופת, וריפוי משוגעים ומשותקים.

בפרוץ מלה״ע א׳ גלה לוינא, ונודע בה כאדמו״ר מסקוליע. הרבה אז בתפילות ובסיגופים בלבת אש, ואירגן כינוסי רבנים ועצרות תפילה. הבטיח שלא יפול במלחמה איש מחסידיו, ואכן כולם שבו לשלום, גם חיילים שלחמו בחזיתות מסוכנות. חזה מראש את סיום המלחמה, ולא שמח בכך, שאמרו שזו הכנה

למלחמה נוספת. שנתו האחרונה מתוארת בפירוט רב, ובה רמז פעמים רבות שקרבו ימיו. כבר בשבועות תרע״ט אמר על זו׳ שהיא אלמנה צעירה, במעמד ר׳ שמואל באב״ד אב״ד מיקוליטשין ואח״כ בא״י, ואע״פ שתמיד נזהר בלשונו. בר״ה תר״ף התעצם מאד בתפילה, לבל יארע דבר באותו יום מהאויבים. ביום כיפור התפללו אצלו כאלף איש, ובדברי תוכחתו בכה שלא כדרכו. תפילתו השאירה רושם רב על כל השומעים. בחשון השתתף בפדיון הבן של נכדו אליעזר חיים שמואל, וגאוני הזמן דחקו בו שיתיר את נדרו, ויטעם בשר ודגים. הצטער ששמע להם, ולא השלים ז׳ שנים כזקנו ר׳ יצחק מדרוהוביטש, ומשום כך הפסיק את עבודתו, ועליו לעזוב את העיר. סירב להצעת חסידיו הנגידים מקראקא ר׳ סיני פפר ור׳ יעקב קרומהולץ, שרצו לקנות לו דירה מרווחת בעיר. ר׳ יחיאל שוימר מלונדון התפלל אצלו. בסעודת ט״ו בשבט בנוכחות ר״ש באב״ד ור״ח גלרנטר מקיטוב, אמר שחלם שצדיק הדור יסתלק. בתורותיו בשבועות האחרונים אמר שיקשיבו היטב כי לא ישמעו יותר ממנו, ועומד לשנות את דירתו מויען. אז לא הבינו אל מה ירמזו מליו. בשבת פרשת תצוה היתה עבודתו ביתר שאת, ובדיבורי הסתלקות. אכל עם ילדיו שלא כדרכו, ונפרד מהם. ביום ג׳ שאחריה נחלה, וסמך את בנו רדי״א בדיבורים מופלאים. כל ימי מחלתו לא הועילו הרופאים הכי גדולים, וראו אצלו ענינים מבהילים כאחד הקדמונים. בשבת פקודי כבר לא דיבר, ולפתע קרא לבנו ואמר את דבריו האחרונים: יש שכר טוב ליראיו (עס איז נאך דא א גיטען שכר צו די ערליכע). במוצש״ק (ויקרא) כשהבן הבדיל ענה אמן, וכעבור דקות אחדות פרחה נשמתו בן מ״ו (מ״ז), ביום כ״ד אדר תר״ף. ידידיו הגאונים רא״מ שטיינברג, ר״מ ארק ורח״י ירוחם ספדו לו, באומרם שס״ת נשרף בעוון הדור. נטמן ליד ידידו ר״י ענגל, בשער ד׳ חלקה 4.

ילדיו: א. ר׳ דוד יצחק אייזיק ממלא מקומו; ב. ר׳ ישראל. אדמו״ר בקישינב ובמיאמי ביטש. נפטר ביום כ״ט אלול תשל״א. נשא את שרה בת ר׳ מרדכי זוסיא טברסקי מיאס, ב״ר מנחם נחום בהמגיד מטריסק, נפטרה ביום כ״ט כסלו תשמ״ה. הוציא לאור את הספר דברי ברוך עם זרע ברוך; ג. ר׳ יחיאל מיכל בניו יורק, עם זו׳ פיגא מלכה וילדיהם; ד. ר׳ שמואל אברהם. נפטר ביום ד׳ תשרי תש״ב; ה. מיטא שרה זו׳ ר׳ אברהם אהרן יהודה ארק; ו. רבקה חוה זו׳ רבי שלום; ז. פערל זו׳ רבי אהרן משה לייפר מחוסט. נפטרה בשבת י״ג אב תשמ״ג, ונטמנה בהר הזיתים. לשלושתן צאצאים; ח. מלכה; ט. טעלטשא פיגא חנה; י. בילא גיטל. נפטרה בת י״ח בויען ביום כ״ט ניסן תרצ״ב; יא. יעקב יוסף. נפטר ילד.

דברי ברוך על פרקי אבות בדרך פרד״ס, עם הפנים. לבוב, דפוס א. סאלאט, תרע״א, ה, מו ד׳. המסכימים בתרס״ט: ראי״ב קלוגר (מצאתי בהם דברים טובים וישרים); מח׳ המהרש״ם (החל מאז להדפיס, ועתה רצונו לברך על המוגמר... דברי תורה ויראת שמים, ורמזים בנויים על הקדמות יקרות); ר׳ שמעון באב״ד מטרנופול (חזקה על חבר כמוהו); ר׳ משה באב״ד מלבוב (מה שראיתי הוטב בעיני). בהקדמתו רושם את יחוסו. בהתחלה קו״א כיצד מרומזות כל המצוות־עשה בנוטריקון של משה, כנאמר משה קיבל תורה. בנו ר׳ ישראל האדמו״ר מקישינב במיאמי ביטש, הדפיס בתשי״ט ד״צ עם שער נוסף. אחרי הקדמת אביו הקדמתו: זרע ברוך, טו ד׳. מביא בה מהדרכות אביו, ועוצם מעשיו. כשהחל לכותבה נראה אֵליו אביו בחלום, שמרוצה מזה. רושם את אחיו ואחיותיו, ומציג יחוס מורחב. נלוה לו בשער מיוחד: **זרע ברוך** עה״ת, א, מה ד׳. בשער נזכרים עוד ספרי האב שנדפסו: תורת אמת (קו״א לתוספות חיים), משנה לחם (עם הקדמה ארוכה לתולדותיו), תורת חיים (קו״א לפרפראות לחכמה). מדף כ קונ׳ **אוצר החיים**, לקוטי הלכה ואגדה על הש״ס, זוה״ק ועוד. מדף כג תשובתו מילדותו, לר׳ יחזקאל גרוספלד אב״ד טשאפ מח״ס בנין אהל מועד ומענהו. מדף כו ע״א ד״ת ששמע מאביו. מדף ל ד״צ של פרפראות לחכמה. מדף ל״ה הוספות לזרע ברוך. מדף לז נוסחאות ומנהגים. בסוף צעטיל קטן, תודות למנדבים, ותאריכי בני המשפחה. ד״צ דברי ברוך בתוך חמשה ספרים נפתחים.

שער הצלחה, שם, טו ד׳, רשימת קלו סגולות להצלחה. נוסף שער מעטפת, ובו: תרע״ב. ד״צ בתוך חמשה ספרים נפתחים.

מנחה חדשה, שבעים אופנים בקבלה על בראשית ברא, תרע״ב, טז ד׳. בהקדמתו כותב כי כשחלה לפני ד׳ שנים החליט להדפיס את הספר, ומציג דבר הלכה. צולם בתשכ״ז ע״י הב׳ משה אהרן גודלבסקי, בסוף טל אורות. נכלל גם בחמשה ספרים נפתחים.

טל אורות, פירוש בדרך הקבלה על ברכת טל וגשם ועל אנעים זמירות, עם הפנים. לעמבערג, דפוס א. סאלאט, תרע״ג, ח, לג ד׳. אחרי ההקדמה צירופי שמות. ד״צ ע״י ר׳ יוסף משה ספינער, ניו יארק, גראס ופריעד, תשכ״ז. נוסף בהתחלה דף הקדמה מבן המחבר, המספר כי כשהספר נדפס ונשלח לרבנים ולמקובלים, קבלוהו באהבה כמאחד המקובלים הראשונים, ואמרו שהוא עמוק מאד. זוכר שחיברו אחר חצות הלילה במשך כמה שבועות, בדביקות רבה. בסוף ד״צ מנחה חדשה. נכלל גם בחמשה ספרים נפתחים.

אמרי ברוך עה״ת (רק על בראשית). וויען, קראנפעלד, תרע״ו, י, נ ד׳. המסכימים: מח׳ ראי״מ שטיינברג (נוסד על דברי תורה ויראת ה׳ טהורה); ר״מ ארק (כבר

אתמחי גברא); ר"י ענגיל. בין המנויים קרוביו שכתבו לבנו שיקנו ספר: ר' ישראל מצורטקוב ע"י רצ"ה ר"פ; ר' ישראל מהוסיאטין ע"י ר' דוד שוואגער; ר' יצחק מאיר השל מקופיטשיניץ; ר' חיים מאטיניא; ר' אברהם יעקב מס"ג; ר' שלמה חיים מס"ג; ר' יעקב יוסף ב"ר מנחם נחום טברסקי מסטניסלב; ר' יחיאל מיכל הגר מהורודנקה. בהקדמתו מבכה את פטירת אביו. בפרשת וישב מרמז במילת וימאן את כל המצוות לא תעשה, כי זהו רמז השלשלת שעבירה אחת גוררת את כל השאר. מדף מד ע"ב צוואת זקנו בעל ווי העמודים, ותפילות מהחיד"א להינצל מצרות המלחמה. ד"צ בתוספת שער, ברוקלין, דפוס האחים גרויס, תשל"ה, על ידי בנו רדי"א, עם הקדמתו בשבחי אביו. בסוף ד"צ תוספות חיים ופרפראות לחכמה, עם דף ברכות לתורמים ומזכרת לפעוטיו ע"ה.

פרפראות לחכמה, רמזי נגלה ונסתר על מגילת אסתר. לאנדאן, דפוס אדריא, תרע"ט, 16 עמ'. בהקדמתו כותב, שישראל מצפים עתה לניסים ולישועה מאויבים. בדף הפתיחה הלכה. כשבנו רדי"א ביקש הסכמה מר"י ענגל, ביקש להניח את הספר אצלו לכמה ימים. בשובו אמר לו שהעולם אינו מבין בזה אבל הוא כן, ומעריך את אביו ביותר. ד"צ בתשי"ט ע"י בנו ר' ישראל אחרי זרע ברוך, ובתשל"ה ע"י בנו רדי"א בסוף אמרי ברוך.

תוספות חיים עה"ת. וינה, דפוס הלפרן ושותפיו, תרפ"ב, לח ד'. המסכימים למחבר בתרע"ט: רח"י ירוחם (לא לבו הלך לבנות הקדמות מלבו); מח' ר"מ ארק; מח' רא"מ שטיינברג. הקדמה קצרה מהמחבר. בשניה מבנו המו"ל רדי"א שקבע את שם הספר. הוא מספר בשבחי אביו, וכותב שצירף משלו על הפרשיות שנחסרו. מדף כג ע"ב קו"א תורת אמת, שרידי דברים ששמע מאביו עה"ת. מדף לב ע"א ליקוטי ש"ס, נ"ך וזמירות. ד"צ בתשל"ה אחרי אמרי ברוך.

חמשה ספרים נפתחים: דברי ברוך, זרע ברוך עם אוצר החיים, טל אורות, מנחה חדשה, שערי הצלחה. יצא לאור ע"י נכדו ר' ישראל מרדכי רבינוביץ, ברוקלין, דפוס מוריה, תשד"מ. דברי ברוך צולם ממהדורת תשי"ט, בהשמטת דפי ההנצחה שבסוף. טל אורות ד"צ למברג. בסוף דף הצעטיל קטן, ועמוד תודה לתורם מאנטוורפן רמ"מ אילאוויטש.

בתרע"א היו עמו בכתובים גם: מקור ברוך; שער התורה; תהלה ו תפלה לדוד; סידור עץ (ה)חיים, עם פירוש תפלה ישרה בנגלה ובנסתר על נוסחאות התפילה שקיבל מרבותיו; הגדות (או הגדת) מהר"פ על הש"ס. בתרע"ב גם: הישובי על סתירות הרמב"ם; שער החכמה. בתרע"ו גם: טל אורות; משנה לחם על המשנה, יצא לאור ע"י בנו עם הקדמתו.

ר' דוד רבינוביץ. דומ"ץ בורשטשוב בזמן הרב יחיאל מיכל הלפרין ואחריו (בורשטשוב, 62).

תשובה אליו: לתלמידי, מחזה אברהם, ח"א, צג בתרע"א.

ר' דוד יצחק אייזיק ב"ר ברוך פנחס **רבינוביץ**
מסקוליע (תרנ"ח — תשל"ט)

נולד בבראד שבצ'כיה בשנת תרנ"ח, לאביו ר' ברוך פנחס האדמו"ר מסקוליע. סיפר כי בפסח שאחר הבר מצוה חינכו אביו כנהוג בשושלת, להתחיל לומר תורה על פסוק שיאמר אחד מהיושבים לשולחן, ומיד נשפעו לו מעינות חידושים מכוחו של אביו. שקע בלימודי הנגלה והנסתר, ונסמך מר"מ ארק, רא"מ



רדי"א רבינוביץ מסקוליע בצעירותו

שטיינברג ורח"י ירוחם. לפני הגיעו לעשרים נבחר לרבנות סוירז. במלה"ע א' גלה לוינא, ואחרי פטירת אביו בתר"ף, עלה על כסאו כאדמו"ר מסקוליע. רבים באו לבית מדרשו בעיר, להתבשם מתורותיו ותפילותיו. השתתף בכנסיה הגדולה, והאמרי אמת מגור התרשם מהדרת פניו. בתרצ"ט נמלט בניסים לארה"ב, ונודע כאחד מחשובי האדמורי"ם בניו יורק. מחושב בסדר שיעוריו מדי יום עד לדקות, ובעל תפילה מעולה. הצטיין באהבת ישראל מופלגת, ועשה גדולות בקירוב לבות בני ישראל לאביהם שבשמים. ביקר בארץ בתשי"ט. בתשל"ז חלה, ונותח פעמיים. נפטר ביום ו' שבט תשל"ט.

נשא בוינא את יוכבד אסתר דבורה, בת ר' דוד משה לנדא אב"ד בורשטיין. נפטרה ביום י"ז חשון תשכ"ו, ונטמנה בהר המנוחות. ילדיו: א. ר' אליעזר חיים הבכור. נפטר ביום כ"ה תשרי תשמ"ח, ונטמן בירושלים; ב. ר' מאיר. נשא את עלא בת מאכלי. בתם שרה מאשי זו' רבי רפאל ב"ר משה גולדשטיין, מהדיר ספרו אמרי יצחק; ג. צביה בריינדל פינטשא זו' ר' פנחס שלום בן פיגל בריסקמן בניו יורק; ד. ר' יוסף ברוך פנחס. נשא את פריידא מרים בת ר' יהודה

אריה ליב ציויאק וזו' חינקא זלאטא. בניו: 1. רבי אברהם משה הממלא מקום זקנו; 2. ר' ישראל משה מו"ל ספרי אבותיו. נשא בתשמ"ב את נעמי זלאטא, וילדיו: רחל בלימה ודוד אייזיק; 3. הב' דב בריש; ה. חנה. נפטרה בת ט' חודשים בליל הוש"ר תרפ"ג; ו. אשר ישעיה. נפטר בן ארבע וחצי מתוך עניית איש"ר, ביום י"ח כסלו תר"ץ; ז. ברכה פרל. נפטרה ביום י"ב אד"ב תשי"ד.

צמח דוד עה"ת בדרך פרד"ס, ברוקלין, מודרן ליינאטייפ, תרצ"ז. בהתחלה: מכתב הסכמה מתרצ"ג, ממח' ר' מרדכי זוסיא טברסקי מיאס בן בנו של המגיד מטריסק; ג' תשובות ממח' ר"מ ארק, ושתים ממח' ר' ירוחם פישל ארק מתרפ"ד-ה. בהקדמתו ע"ד הנסתר, מספר מרוממות אבותיו. בסוף דרוש לחנוכה, ותודה לתורם ר' יצחק אייזיק עבין. ד"צ עם תיקונים, בימ"ד בית יצחק ובית דוד, המכון, דפוס מוריה, תשמ"ו, י, רנ ד'. בהתחלה דף תודה לתורם ר' יהושע שלום ט"ב, ומזכרת לקרוביו. בהקדמת המו"ל נכדו ר' ישראל מרדכי כותב, שהמחבר ביקש פעם שילמדו בספר, ומודה לב' רפאל צבי יהודה שמידט שטרח בהדפסה. בסוף תודה לתורמים. **לבנת הספיר** על הגדה של פסח, לפני תשי"ט. נדפס מחדש.

תולדות יצחק עמ"ס ברכות בהלכה, עם חידושי אגדה בדרך פרד"ס. ברונקס, דפוס האחים טברסקי, תשי"ט, ק ד'. בהתחלה המכתבים ממח' ר"מ ארק, וכן מרח"י ירוחם עם פקסימילים. המסכימים: ר"מ פיינשטיין (בתוספת שאלה אליו בהלכה ותשובתו); ר"א קוטלר; ראי"י פינקל; רד"ב מטשבין. בהקדמתו בדרך פרד"ס מתנצל על שמדפיס את חידושיו, אלא שצדיקים נגלו אליו בחלום והסכימו לכך. ר"מ ארק נראה לו בתשט"ו בשבחים גדולים, ואמר לו תירוץ לקושית הצל"ח. יומיים אחרי שמסר לדפוס הופיע אצלו רח"י ירוחם להתארח בביתו, וכשעיין בכתבים נהנה מהם וחידש לפיהם. אח"כ מציג את יחוסו בהרחבה (בקצת שיבושים). בסוף חרוזי נפש רוח נשמה שחיבר, ותודה



הרבי מסקוליע עם הרב משה פיינשטיין

למסייעים. ד"צ, ברוקלין, ביהמ"ד, תשמ"ג, בתוספת דף בהתחלה לדברי המו"ל נכדו ר' ישראל מרדכי. בעמוד האחרון תודה לג' תורמים. הערות על הספר: תפארת צבי (קורנמל), א בתשי"ט.

מקור הברכה ח"א בהלכה ובאגדה ע"ד פרד"ס על מ"א מצוות שעד סוף פרשת יתרו. ברוקלין, דפוס בלשן, תשכ"ז, ב, קכא ד'. מעבר לשער מודה בנו המו"ל רדי"א למגיהים, ולמשפחת הילזנרט שתרמה את ההדפסה. המסכימים: ראי"י פינקל; ר"מ פיינשטיין; ולחתנו בתשכ"ד רח"ל שמואלביץ, ורי"י קנייבסקי במליצות מופלגות. בשער ובסוף הקדמתו באגדה, יחוסו ושמות חיבוריו. בדף האחרון הוספות ותיקונים.

אור דוד, תורותיו מהשנים תשל"ח-תשל"ט שנרשמו ע"י ר' יעקב מיכאל שפיצר, עה"ת והמועדים (מעמ' קלח). ברוקלין, בימ"ד דחסידי סקאליע, דפוס הדר, תשמ"א, קפג עמ', עם הקדמה קצרה מנכדו האדמו"ר. בסוף תודה למנדבים.

נר דוד, תורות לחנוכה מהשנים תשכ"ה, תשכ"ח-תשל"ח, שנרשמו מהקלטות. דפוס אופסט מוריה, תשד"מ, ח, קד עמ'. בהקדמת אגדה מנכדו האדמו"ר מתאר את שגב עבודתו בהדלקה, ושכבר זקנו ר' אליעזר חיים ניבא שיגיע לאמריקה. בהקדמת אחיו המו"ל ר' ישראל מרדכי כותב על זקנו המחבר, שבהכנסו לבית החולים הביע את רצונו להדפיס את כתביו. בהתחלה סדר הדלקה מנוקד נוסח סקוליע. בסוף תודה למסדר ר' חיים יחזקאל הגר בן האדמו"ר מקוסוב ולתורמים, והנצחות.

אמרי יצחק, כולל ה' שערים: א. יושר, ע' אופנים על הפסוק בראשית ברא; ב. צדקה, ע' אופנים על הפסוק ואלה שמות; ג. חמלה, ט"ו אופנים על הפסוק ויקרא אל משה; ד. קוממיות, ט"ו אופנים על פסוק ראשון שבבמדבר; ה. אורה, י"ז אופנים על הפסוק אלה הדברים. ברוקלין, ביהמ"ד, דפוס האחים גרויס, תשמ"ט, שכ עמ'. בפתיחת נכדו המהדיר ר' רפאל גולדשטיין כותב שמגיל עשר חידש, וכתב בהסתר בקור עז. חיבוריו נותרו בסקוליע, ואבדו במנוסתם. ספר זה חיבר בתרע"ז בן י"ט. הקדמת המחבר. בעמ' קפה שער: **שער מזרח אחד**, ל"ג אופנים על הפסוק שמע ישראל. הקדמת המהדיר. בעמ' רכג שער: **מצות השם**, רמזי כל מצוות עשה בשם הוי"ה, ומצוות לא תעשה בשם אלקים. בפתיחת המהדיר שהוסיף מראי מקומות כותב, שנתחבר בתר"ף מיד אחרי פטירת אביו. בעמ' שיג שער: **ויכתב דוד**, קונ' א, ממכתביו והסכמותיו, בעריכת ר' יוסף ליב המבורגר. קונ' **בית סקאליע להבה**, פתגמים, אמרות, הליכות והנהגות, עובדות וסיפורים. ברוקלין, המכון, תש"ן, כח עמ'. בהקדמה מובעת תודה לעוסקים בהוצאה.

ברכת ישורון על ב' התוכחות שבתו"כ ומשנה תורה

לבאר שכולן ברכות. ברוקלין, ביהמ״ד, תש״ן, ח, תקלו עמ׳, עם הקדמת המו״ל ר׳ רפאל גולדשטיין. בעמ׳ תפה שער: **ויכתב דוד**, קונ׳ ב׳, בעריכת ר׳ יוסף ליב המבורגר, כולל מכתבים, הקדשות, הסכמות עם פקסימילים.



רדי״א רבינוביץ מסקוליע בזקנותו

בהקדמתו לד״צ אמרי ברוך של אביו, מביע תקוה להדפיס עוד עשרים מחיבוריו. בהם היו: תהלה לדוד על תהלים ח״א ותפלה לדוד על ח״ב; כסא דוד על משלי; מעין גנים על שה״ש; שרש ישי על רות; עיר דוד על איכה; משכיל לדוד על קהלת; אילת השחר על אסתר; נפש דוד על ההפטרות; קרן דוד על המדרש; שירי דוד; תרומת דוד; קורא מראש — סמוכין מההתחלות לסופי הפרשיות; תפארת יצחק — חידושי ש״ס בהלכה; באר יצחק על אגדות הש״ס (נדפס?); עולת יצחק; הדרת קודש על המסורה; עין הברכה או מעין הבריכה, על המצוות בדרך פרד״ס; שירה חדשה על פרקי שירה; שער מזרח אחד — ע׳ פנים על הפסוק שמע ישראל; שערי יושר — ע׳ פנים על הפסוק בראשית ברא; פתחי שערים — ליקוטי ש״ס וזוהר בדרך א״ב; מצות השם — רמזי רמ״ח מ״ע באותיות שם הוי״ה, ושס״ה ל״ת באותיות שם אלקים, ועוד בכתובים.

אנציקלופדיה לחסידות, אישים, ח״א, תצג; הרב שמעון פינקלמן נכד משמשו, ג׳ואיש אובסרבר, אלול תשמ״ט, 27-37.

ר׳ יחזקאל יעקב הכהן **רבינוביץ**. בא מבילין ללמוד בקיבוץ גבוה דרדומסק בסוסנוביץ. נספה הי״ד. ד״ת ממנו: תורת העולות, ריא.

ר׳ ישראל ב״ר אהרן **רבינוביץ**

בנו של ר׳ אהרן נ״י (לרנר) אב״ד אטשאקוב באוקריינה, ב״ר מאיר ז״ל. נכד ר׳ העניך שהיה כמה שנים אב״ד יאס, נכד הצדיק ר׳ ליב מגזע רש״ל. ת״ח צעיר בליזנסק.

מי השליח, ל׳ שאלות ובירורים בעניני שליחות. פרעמישלא, דפוס זופניק, קנאללער עט האמערשמיד, תחילת תרמ״ה, ב-עא, ג ד׳. בסוף הקדמתו באגדה מביע תקוה, להדפיס גם את חידושיו על חו״מ ויו״ד. מההסכמות הרבות שעמו הדפיס רק מאת: ר״י שמלקיש עם ד״ת (אקלע לאתרין ופלפלתי עמו בדברי תורה, ונהניתי מפלפולו ומפרי שכלו ומבקיאותו); ר״א איטינגא (פלפלתי עמו ארוכות וקצרות, ומצאתי את לבבו נאמן לד׳ ולתורתו. יגע ושנה הרבה, בקי טובא בגמ׳ ובפוסקים, גם חכמתו עמדה לו לחדש חדושין דאורייתא לאמיתה של תורה... ולפי מעט שנותיו הרבה מקנתו, ועטרת הרבנות הולמתו); אביו (משיב לד״ת של ר״י שמלקיש); ר״י ויידנפלד; ר״ל לנדא מס״ג (ראיתי ששכלו ישר); ר׳ יעקב יצחק יוטס (זכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא... שיעלה להיות יושב על כסא הוראה כראוי לו). בסוף: השמטות; הלכתא גבירתא — פ׳ שו״ת קצרות כמסקנות העולות; רשימת המנויים ממזרח גליציה לפי א״ב של שמותיהם הפרטיים. בהם: ש״ב ר׳ אהרן כהן מסטניסלב.

ר׳ פיבל רבינוביץ. ת״ח בביאלא־בילין.

תשובה אליו: רבו, חיי אריה, י׳ בתרמ״ח.

ר׳ שלום ב״ר נפתלי **רבינוביץ**

מקולומיאה (תרי״א — תרע״א)

נולד בשנת תרי״א לאביו ר׳ נפתלי, מצאצאי הסמיכת חכמים ורבי צבי קופל מגבוזדיץ מגזע צבי. אדמו״ר ביאס, ואח״כ בקולומיאה. כל ימיו עובד ה׳ במסירות נפש, בגוף חלש וחולני. אמר תורות בסעודות השבת לבני המקום שבאו אליו, ורבים השיב מעוון. היו לו שש קופות צדקה לענינים שונים, ובכל יום נתן יותר מיכולתו. נשא את רבקה ב״ב של באבא בלומא, בת ר׳ מאיר יהודה משפיטיבקה נכד ר׳ שמשון מאוסטרופולי, המג״ע ובעלי התוספות, כנזכר בספר שם משמעון. בנדודיה לרגל מלה״ע א׳ לשוייץ, נפטרה בציריך בתר״ף. נפטר בקולומיאה בן ששים, ביום ז׳ סיון תרע״א (יקרא דחיי, ח:).

בנם **ר׳ חיים** אדמו״ר מקומי ביאס, ועבר לכהן בלשכת

הרבנות בבוקרשט. נשא את רחל בת ר׳ ישראל לנדא אב״ד סדיגורה, ויחידתם גיטל. אחרי מלה״ע ב׳ עלה לארץ. נפטר בת״א ביום כ״א אלול תשי״א. נטמן בחלקת האדמורי״ם בנחלת יצחק, ובמצבתו מפליגים בשבחיו. חיבר: **כוכב השחר**, דרושים למועדים לקירוב הגאולה. סעאיני, דפוס ר׳ יעקב ווידער, תר״צ, ע ד׳. קיוה להדפיס גם את יתר חידושיו. בהקדמתו מזכיר את התלאות והנדודים שעברו עליו במלה״ע א׳, ומוסר פרטים ביוגרפיים. בהתחלה ג׳ תשובות בהל׳ אבלות. מדף נז ע״ב קונ׳ דברי שלום, לקוטי ד״ת שיחות וסיפורים ששמע מאביו בתוספת ממנו. בדף האחרון תודה לתורמים ולוח התיקון (אנציקלופדיה לחסידות, אישים, ח״א, תקסא).

תשובות אליו: באר חיים מרדכי, ח״ב, כד, מב, סא; שושנים לדוד (רייז), ח״ג, סט.

ר׳ שלמה אריה רבינוביץ

בנו של ר׳ משה בפודגורזע, ב״ר איתמר בטשבין שהיה נכד התפ״ש, ונסע עמו לשבות אצל הדב״ח בצאנז. ת״ח בקראקא. נספה בשואה הי״ד.

תשובות אליו: משיב שלום, ט, לט, פח, קסו בתרפ״ח — תרפ״ט. ד״ת ממנו: תורת העולות, ריג, רטו. הוא ר׳ שלמה בפודגורזע, תלמיד ש״ב רד״ב מטשבין שהשיב לו: דובב מישרים, ח״א, קלד בתרצ״א.

ר׳ שמואל אברהם ב״ר אליעזר חיים רבינוביץ

בנו של רבי אליעזר חיים. נשא את ראדל בת ר׳ נפתלי צבי הורביץ מקראקא, ב״ר ישראל אב״ד וייסליץ נכד ר״נ מרופשיץ, המאור ושמש ועוד, נפטרה ביום ה׳ חשון תשי״ט. אדמו״ר במזבוז. בתרס״ד יצא בפקודת הרופאים לארצות החמות, וקיבל המלצה מש״ב ר׳ מרדכי גוטמן אב״ד סדילקוב, ב״ר אפרים נחום נכד הדגל, מאור עינים מטשרנוביל ור׳ צבי מ״מ קרישטשוב. ספרו אמרי א״ש על מלוה מלכה ועניני תשובה, נדפס בתוך ספר שיח חיים של אביו. בנו (ר׳ דוד אליעזר) נשא את רחל לאה בת ר׳ פנחס, נפטרה צעירה ביום כ״ו אד״ב תשי״ט. בנם ר׳ שמואל אברהם נשא את פעשא לאה, וילדיהם: ברוך מרדכי, אהרן פינחס, רחל אדל, חיים יצחק אייזיק ומנחם מנדל.

ר׳ גדליה אהרן מליניץ
|
ר׳ יצחק יואל מקנטיקוזבה
|
ר׳ פנחס מקנטיקוזבה
|
ר׳ שמואל אברהם אבא מזולקיב
(תרמ״ד — תש״ג)

ר׳ שמואל אברהם אבא ב״ר פנחס רבינוביץ מזולקיב (תרמ״ד — תש״ג)

אבי המשפחה **ר׳ יצחק יואל** נולד ביום ט״ז שבט ת״ר, לאביו ר׳ גדליהו אהרן מסוקוליבקה־לויניץ מח״ס חן אהרן, בן בנו של רבי גדליה מליניץ מח״ס תשואות חן. נשא את חיה שרה, בת ר׳ משולם זוסיא השל ב״ר יצחק מאיר מזינקוב בראי״ה מאפטא. נתקבל בחיי אביו כמ״מ בליניץ. נרדף ע״י השלטונות שהגלוהו למקומות נידחים. בשובו התישב כאדמו״ר בקנטיקוזובה פלך חרסון, ונהרו אליו אלפים. נפטר במבחר שנותיו, ביום כ״ד תמוז תרמ״ה. התנגד לפרסום חידושיו, וכמה מהם משוקעים בספרי צאצאיו. ילדיו: א. ר׳ יהושע השל. נולד ביום כ״ה אדר תר״ך. חתן דודו ר׳ פנחס מסוקוליבקה. מתרמ״ה מ״מ אביו במנוסטרישץ שבאוקראינה, ואח״כ באומן. ברח בתרפ״ד לארה״ב, ונפטר ביום כ״ו ניסן תרח״ץ (ולא תרצ״ז). בהגיעו בתר״ץ לשבעים נדפס ספר יובל לכבודו. ספריו: דברי יהושע עה״ת; תורת יהושע על הגדש״פ; ילקוט יהושע על אגדות הש״ס; נחלת יהושע למועדים; תורת אבות עמ״ס אבות, עם הקדמת ערך אבות לתולדות משפחתו; ב. ר׳ פנחס (להלן); ג. ר׳ משולם זוסיא (תרכ״ט-תר״ף). נשא את מלכה בת ר׳ אברהם שמואל פיטשניק מברזנא; ד. רחל זו׳ ר׳ בן ציון יהודה ליב טברסקי מהורנוסטייפל.

ר׳ פנחס בנו השני נולד בתרכ״א. נשא את סימא פרל בת ר׳ מרדכי דובר מטומשפול. עלה בתרמ״ה על כס אביו בקנטיקוזובה, ואח״כ עבר לווזנינסנק. נפטר ביום כ״ו אייר תרפ״ב (ולא תרפ״א). ספרו אהבת ישראל אבד. חיבורו בכתובים עבודת יצחק, בגנזי מרכז אוהב ישראל בירושלים. ילדיו: א. ר׳ יעקב ישראל (תר״ם-תש״א), האדמו״ר הראשון בת״א. מח״ס שארית יעקב. כתביו נמצאים במכון שפתי צדיקים, המכין לדפוס את שארית יעקב השלם. נשא את בלומא רייזל בת ר׳ שלמה זלמינא צוקרמן מרשקוב; ב. ר׳ שמואל אברהם אבא מזולקיב (להלן); ג. ר׳ מנחם נחום (תרמ״ז — תשי״ט). אב״ד ואדמו״ר בחיפה. נשא את אסתר בת ר׳ יוסף פרלוב מקוידנוב, ולו ה׳ ילדים. ספרו מחשבת נחום יצא לאור ע״י מכון שפתי צדיקים; ד. ר׳ גדליה אהרן רב בת״א. נשא את שרה בת אחיו ר׳ שמואל אברהם אבא, ובנם ר׳ פנחס בב״ב; ה. דבורה זו׳ ר׳ משה פרלוב מסטולין; ו. מירל ברכה זו׳ ר׳ יצחק ב״ר מרדכי טברסקי מסקווירא; ז. סימא פריידא זו׳ ב״ד ר׳ יוסף בן ציון רבינוביץ מדטרויט; ח. בילא זו׳ ב״ד ר׳ יעקב רבינוביץ מפילדלפיה.

לא נותקה, 543-545; שפתי צדיקים, א, תשמ״ט, יט-כב.

ר׳ שמואל אברהם אבא בנו השני, נולד בקונטיקוזובה בתרמ״ד (ולא בתרמ״ג). נשא בתרס״ד את חנה רחל, בת רבי נפתלי רוקח מנבריה ב״ר יהושע מבלז. כעבור שנתיים דחה הצעות רבנות שהופנו אליו, והתישב



רבי שמואל אברהם אבא רבינוביץ

בזולקיב כאדמו״ר שיחוסו מגיע גם לר״פ מקוריץ, רל״י מברדיטשוב ורש״ז מלאדי. חסידיו התקינו לו בית מרווח עם בימ״ד, ונמשכו אליו בעבותות אהבה גם בע״ב מתנגדים שנעשו מבאי ביתו. יודע נגן, ומכל העיר נהרו לשמוע את תפילותיו וזמירותיו. ראו כי הוא ת״ח איש אשכולות השקוד תמיד בתורה, דרשן מופלג, בעל הדרת פנים אצילה, ונעים הליכות עם הבריות. באו אליו גם חסידי שושלות אחרות, משכילים, ורבים מבני כפרי הסביבה שבאו אליו לימים הנוראים. סוחרים העדיפו בוררות אצלו, והיתה לו השפעה מכרעת גם בעניני היהדות בעיר. זו׳ היתה פעילה במעשי צדקה וחסד בעיר, ואהודה מאד בציבור. אסף כספים לא״י בה גרו שלושת אחיו, ובהם ר׳ גדליה אהרן שנשא את בכורתו שרה׳צי. ש״ב המהרי״ד ביקר בביתו, ורמז שראוי לצרפו לביה״ד. בזמן מלה״ע א׳ הוטל עליו עול הטיפול בעניני העיר וחידוש הלימודים בת״ת, אבל כשנתבקש לרעות את העדה מיאן, שמא אין זה לרצונו של הרב רימלט שגלה. כששב הרב הוקירו על כך, ויחדיו הלכו לאסוף לקמחא דפסחא. בביבוש הנאצי הסתתר בבונקר, וכשהמתחבאים התגלו — הובלו להריגה בבית הקברות. ביקש טלית מהקברן הזמני יוסלי הוכנר בהבטחה שנתקיימה שישאר בחיים, וכך נורה הראשון הי״ד.

מכתבו מתר״ף, זכרון בספר (עזרת תורה), 162.
זולקיב, 247-249, 457-460, שושנה סלח־הרבסטר (על הרבנית), צבי אוסטר, 775-777.

רבינר, ר׳ מרדכי ראה לפי: **אנגלמאיר, ר׳ מרדכי**

רַבִּיץ

ר׳ יחיאל יהודה. חתנו של ר׳ שלום גבל אב״ד ברזוב.
תשובה אליו: אמרי יושר, ח״א, פז.

רַבִּיצְקִי

ר׳ מנחם מנדל

נולד בפולין לאביו ר׳ בנימין יוסף. הסתופף בצל רי״מ מגוסטינין ועוד צדיקים, ושתה מדבריהם. נגיד באלכסנדרובקה שבגבול רוסיה־גרמניה, בעל חסד ומכניס אורחים. כשמטה ידו ולא יכל לפרנס את משפחתו — נאלץ לעבור לגליציה בתרס״ב לערך, וגר בבראד. לקבץ מעות בדרך כבוד הדפיס ספר **מצמיח ישועות**, ד״ת וחסידות, קראקא, דפוס משה לענקאוויטש, תרס״ט, מ ד׳. מעבר לשער מסר את זכויות הספר, לבנו ר׳ בנימין יוסף שטרח בהדפסה. המסכימים בסדר שקיבל: האב״ד רא״מ שטיינברג (מעת היותו פה הכרתיו לאיש נכבד ויקר, מופלג גדול בתורה ובחסידות); רא״ב קלוגר (יוצא ונכנס בביתי, והיה לי שעשועים עמו מעת לעת ומפקידה לפקידה... יש בידו הרבה חידושים הן בהלכה והן באגדה, עד שיוכל להדפיס חיבור גדול); ר׳ יצחק מבויאן (הכרתיו לאיש נכבד ויקר ערך, וראוי הוא שירוחם); ר׳ ישראל מצורטקוב (נסע עוד לאאמו״ר, והיה חביבותיה גביה כי הוא נפש סגולה... ראיתי כי הוא איש נעלה מאד); ר׳ ישראל מס״ג (לקיים בו מצות והחזקת בו... ולעשות לו איזה מסחר); ר׳ ישראל מהוסיאטין; ר׳ יוסף מרימנוב; ר׳ יצחק מאיר מקופיטשיניץ; ר׳ ישראל מויזניץ; ר׳ חיים מאטיניא; ר׳ אורי מסמבור (שבת אצלנו ש״ק העבר... איש האשכולות במלוא מובן המילה); ר׳ חיים דוד מונזון מבראד; ר׳ לוי יצחק מונזון מיזירנה (והכרח היה לעזוב את עיר מולדתו, רק את נפשו ונפשות בני ביתו הציל); ר׳ משה מקוסוב; ר׳ יצחק שמלקיש (איש חמודות כליל השלמות); המהרש״ם; ראל״ה מסטניסלב (רסיסי דמעותיו הרתיחו את דמי ולהטו את רוחי פנימה, עד אשר בכה בכיתי גם אני לקושי יומו, לאסונו ושברו הגדול כים); רחא״ל הורביץ מקראקא. בהקדמתו מבקש עזרה בצורת מסחר, והפרטים ימסור בעל־פה. גוף הספר מדף יג ע״א. מדף לח ע״ב ד״ת בהלכה. מהדורות זהות ב-ה בתר״ע, תרע״ב, תרע״ד ותרע״ה, מב ד׳. מהד׳ ו׳ עם הוספות, תרע״ח, מח ד׳. בדף האחרון שמות המסייעים ממקומות רבים, ותודה למסדר ר׳ שמשון מרדכי הכהן גלנץ.

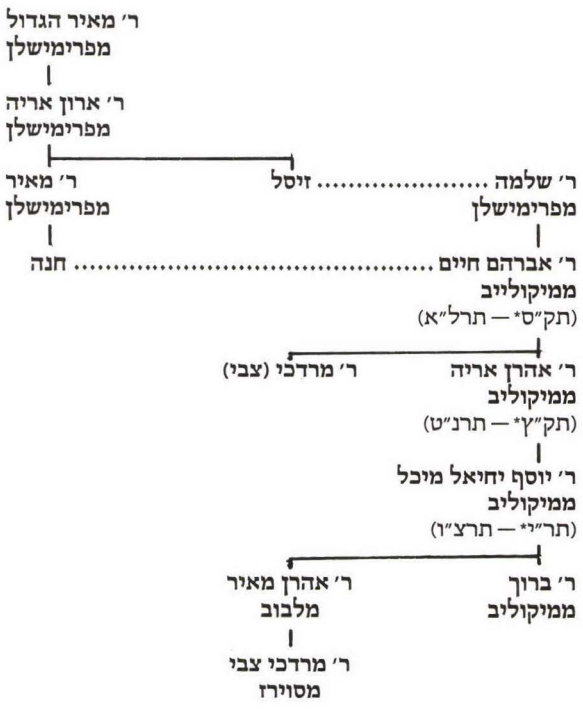
בספר מביא ד״ת מצדיקים בעמודים: ר׳ אברהם המגיד מטריסק שאצלו היה י״ח פעמים (22, 41, 59); ר׳ אברהם מטשכנוב (67); ראי״ה מאפטא (23, 30, 60); ר׳ אליהו גוטמכר (20); ר׳ אלימלך מגרודזיסק (35, 26, 64, 72, 74); ר׳ אפרים זלמן מרגליות (60); ר׳ ברוך ממזבוז (62); אדמור״י גור להם עשה טובה (27); ר׳ דב בריש לנדא מביאלא שאצלו היה ג״פ (66); ר׳ דב בר מייזליש (34); ר׳ דוד מטולנא (31); ר׳ זישא מאניפולי (23, 33); ר׳ יהושע התולדות אדם מאוסטרובה (70); ר׳ יחיאל מיכל מגוסטינין (39); ר׳ יצחק מסקווירא (36); ר׳ יצחק מאיר מגור (70); ר׳ לוי יצחק מברדיטשוב (41, 52, 57, 73); ר׳ מאיר יחיאל מאוסטרובצה (61); ר׳ מאיר ליבוש מלבים (74); ר׳ פישל מסטריקוב (68); ר׳ צבי הירש לוין (54); ר׳ שלום מפרובישטש (32); ר׳ שלמה קלוגר (58); ר׳ שלמה מרדומסק (41, 61); ר׳ שמחה בונם מפשיסחה (42, 53, 74); ר׳ שניאור זלמן מלאדי (49).

רַבְּנֶר

ר׳ צבי הירש. אב״ד דוברומיל בשנות התק״ם על מקום ראס״מ. דומ״ץ אצלו ר׳ שמעון דייטש־אשכנזי.

לקורות, 174, לתולדות, 197.

רֶדְלִיך



שם ושארית, עז; החסידות, 45-46, 242

ר׳ אברהם(טשי) **חיים** ב״ר שלמה **רדליך**
ממיקוליב (תק״ס* — תרל״א)

בנם של ר׳ שלמה מפרימישלן, וזיסל בת ר׳ ארון אריה מפרימישלן ב״ר מאיר הגדול. נוסף לו שם חיים, ונקרא גם ר׳ חיים אברהם. אחיו: ר׳ אהרן ליב שנשא את חנה לאה בת דודו ר׳ יצחק מקלוש. תלמיד החוו״ד, וגאון בהלכה. נשא את חנה בת דודו ורבו ר׳ מאיר מפרימישלן. רב ואדמו״ר במיקולייב שליד גאיי, ואחרי תר״י נחשב כממלא מקום חמיו. כל ימיו בתעניות וסיגופים, וכ״ה שנה לא טעם בשר. אמר דברי תורה לישועת יהודי, נודע כבעל מופת, ואלפים נהרו אליו. היה בשבת באיזו עיר עם (רבו) מהרי״א מקומרנא שחיבבו, ואמר לו לומר דברי תורה. פיזר כספו לצדקה ובמיוחד לא״י, ולא לנה פרוטה בביתו. לעשיר אחד מחסידיו שירד, הוציא משולחנו את כל הכספים ששלח אליו עד עתה ושמרם לו. נפטר ביום י״ח (ולא ט״ז) ניסן תרל״א, ולפי צוואתו הובל למנוחות בפרימישלן. נטמן באהל חמיו, ונשתמר נוסח מצבתו. רי״מ היבנר ספד לו בקריעת בגדים, והדפיסו עם ד״ת בנחלה לישראל, שער בת רבים, דף ט-י, אות יח. ד״ת ממנו גם בספר בשורות טובות (מלר), ועשר עטרות, מע׳ ו, 56-60, עם פרטים עליו.

ילדיו: א. ר׳ אהרן אריה (ליב) ממלא מקומו במיקולייב בה נטמן. חתן רבי יחיאל מיכל הלפרין מהליטש; ב. ר׳ מרדכי (צבי) במיקולייב. בניו: 1. ר׳ צבי בנבריה, חתן רבי אליעזר צבי ספרין מקומרנא, נפטר בי״ג תמוז; 2. ר׳ חיים אברהם. נפטר ביום כ״ז ניסן (או סיון). נשא את טויבא בת ר׳ דוד (ולא דב) הכהן ערליך, נפטרה בער״ה. בניו: ר׳ שלמה ור׳ אשר זלקא (בסוף טעמי המנהגים תש״ד); ג. מרים זו׳ ר׳ מרדכי שמרלר ממיקולייב; ד. חיה פריא זו׳ רמ״מ אייכנשטיין במהרי״א מזידיטשוב, נפטרה בט׳ אייר; ה. זו׳ ר׳ יצחק בלבוב, חמיו של הרב יוסף יחיאל מיכל בן גיסו; ו. זו׳ רבי בצלאל יהושע מושקוביץ מגלינא; ז. זו׳ ר׳ יצחק ליב וילנר בלבוב ברז״ו אב״ד בקשביץ. בתם זו׳ ר׳ אשר יונה קוויטנר מסינעווער (בסוף אמרי ברכה תשל״ג); ח. זו׳ ר׳ נחום בורשטיין אב״ד נדבורנה; ט. זו׳ ר׳ יצחק פופר, ובנם ר׳ ישראל; י. צינא זו׳ ר׳ אברהם לנדמן אב״ד בילקמין; יא. זו׳ אב״ד גווזדיץ סביב תרל״ו (זכרונות אב ובנו, 128), בנו של הצדיק ר׳ צבי הירש קופל, אבי מליע רחל זו׳ ר׳ מנחם נחום בוכנר אב״ד קדישט והרלוי ברומניה מח״ס ענית אמן, טשרנוביץ תרע״ג.

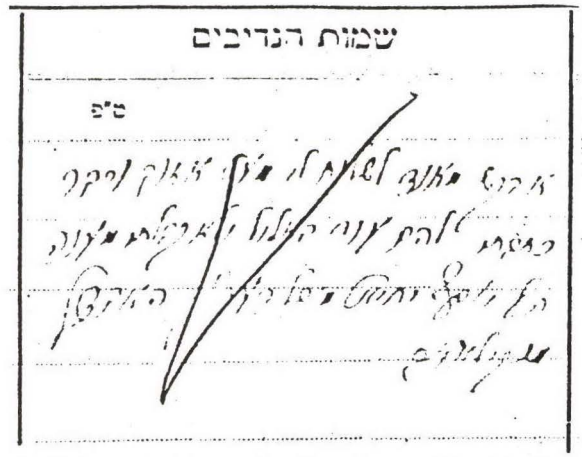
אשכול, א, 421; מליצי אש, א, ניסן, פה-פז, ב, השמטות, אלול, 114; קונ׳ ענף עץ אבות בראש שאילת שלום, תשל״ד, יז.

ר׳ ברוך ב״ר יוסף יחיאל מיכל **רדליך**

אב״ד ואדמו״ר אחרון במיקולייב על מקום אביו ר׳ יוסף יחיאל מיכל. נשא את ראצא בת ר׳ יוסף דב באב״ד אב״ד טויסט ומיקולינץ. נספה בלבוב בחורף תש״ג הי״ד.

ר׳ יוסף יחיאל מיכל ב״ר אהרן אריה **רדליך**
ממיקוליב (תר״י – תרצ״ו)

בנו של ר׳ אהרן אריה (ליב) האדמו״ר ממיקוליב, וממלא מקומו שם מתרנ״ט עד לפטירתו בתרצ״ו.



בקשת רבי יוסף יחיאל מיכל רדליך מכולל גליציה בירושלים לשלוח לו מעט איזוב

נשא את ברכה (נפטרה י״ח טבת) בת ר׳ דוד נתן דייטש אב״ד קרטשינוב, והוציא לאור את שו״ת יד יוסף של חו״ז. נרשם גם שהיה חתן דודו ר׳ יצחק



הזמנת רבי אהרן מאיר רדליך ממיקוליב בלבוב, לנישואי בתו ברכה בתרצ״ד עם ר׳ ישראל ב״ר ברוך אברהם רוקח מפרעמיסלא



בקשת רא״מ רדליך ע״י המשב״ק ר׳ אלימלך שרייבר, לשלוח לו כדורון דרשה לחתונה, אתרוג יפה ומהודר עם קופסא מעץ זית

בלבוב, חתן רא״ח ממיקולייב. ילדיו: א. ר׳ אהרן מאיר האדמו״ר ממיקוליב בלבוב, אבי ר׳ מרדכי צבי מסוירז; ב. ר׳ יואל. זו׳ יוכבד; ג. ר׳ חיים אברהם; ד. ר׳ ברוך שמילא את מקומו במיקולייב; ה. ר׳ ישכר דב. נשא את שלאמטשא בת ר׳ ברוך פרנקל מלבוב, ובנם יעקב; ו. אסתר חנה זו׳ ר׳ אלעזר אליעזר ליפא גרטנהויז מפרוכניק, נפטרה ח׳ שבט תרצ״ו.

מכתביו: לרי״מ היבנר, בסוף דובב שפתי ישנים, ובסוף הד״ר, ניו יורק תשל״ג; תשובה כהלכה, סה.

ר׳ יצחק יהודה רדליך. בנו הצעיר של ר׳ פישל שו״ב פודגורזע. חסיד בלז.

תשובות אליו: אמרי כהן, לו בתרצ״ב; חזון נחום, דף קיג ע״א. ד״ת ממנו בחומש עם אור החיים וברכת שמעון, פרשת חיי שרה.

ר׳ מרדכי צבי ב״ר אהרן מאיר **רדליך**

בנם של ר׳ אהרן מאיר האדמו״ר ממיקוליב בלבוב וזו׳ רחל. נכד הנו״א. אדמו״ר בסוירז. גבאי א״י. נספה בשואה הי״ד.

תשובות אליו: אמרי דוד, קיב בתרפ״ז; משיב שלום, יז, יח, כז, קכו קלה, רי, רסא בתרפ״ח-תרפ״ט. ד״ת ממנו: אור תורה, לבוב תרפ״ו, סי׳ יא.

ר׳ שמואל ב״ר פישל **רדליך**

נולד בפודגורזע בתר״ע לערך, כבן אמצעי לאביו השו״ב ר׳ פישל, אחרי הבכור ר׳ מאיר שו״ב בקראקא. למד שם בישיבת באבוב, ונודע כלמדן ירא שמים. הרצה שיעורים לצעירים מופלגים. נשא בתרצ״ו את בת שו״ב בנדין, ונתקבל שם כשו״ב. נספה בשואה.

תשובות אליו: מִנחת יחיאל, ח״א, נח, ח״ג, סב. ד״ת ממנו: כר״ש, תשרי תשמ״א, מג, עם פרטים אודותיו.

לוח ב'

אחיות הסבתא של אחיות הסבתא

רוּבִּין

יש שכתבו: רבין, היינו רב. ר׳ אשר ישעיה מרופשיץ אבי המשפחה היה אדמוני, ולכן י״א שנקרא רובין, כלומר אודם.

ר׳ אברהם ב״ר יצחק איזיק **רובין**
מוורשא (תר״ע* — תש״ג*)

בנו של ר׳ יצחק אייזיק ב״ר חיים יחיאל מדומברובה, ונכדו של ראס״ל אייכנשטיין. נסמך להוראה בתר״ץ. התישב בוורשא כאדמו״ר מזידיטשוב. נספה בשואה.

ד״ת ממנו: אור התורה (סטניסלב), חו׳ א, סי׳ ח.
אנציקלופדיה לחסידות, אישים, ח״א, מו.

ר׳ אברהם אשר רובין

בנו של ר׳ פנחס מנחם מנדל האדמו״ר מסרט. רבה של קוצמן. נספה בשואה. תמונתו בספרית הרמב״ם.

ר׳ אברהם דוד ב״ר אליעזר **רובין**
מלנצוט (תרמ״ז — תשכ״ג)

נולד בשנת תרמ״ז (ולא תרמ״ו) לאביו ר׳ אליעזר אב״ד ואדמו״ר בליגרד. נתיתם ממנו בקטנותו, והתחנך אצל סבו ר׳ שמחה שפירא אב״ד לנצוט. נשא בתרס״ו את טויבא חיה בת רבי שלום רובין מרישא, נפטרה בתש״ל. עסק במסחר ברישא, וסירב לכהן כאדמו״ר. רק משהיגר לארה״ב בתרפ״ט, נעשה רב בימ״ד לנצוט, ומחשובי האדמורי״ם בארה״ב. נפטר בתשכ״ג.
ילדיו: א. מירל גאלה הבכירה זו׳ ר׳ חיים משה ב״ר יצחק ה״ש מברדיוב, בלי ילדים; ב. פיגא רחל זו׳ ר׳ משה ב״ר בנימין זאב קורניצר. ילדיהם: ר׳ בנימין זאב בניו יורק, ור׳ שלום עקיבא בלייקווד; ג. רבקה הענטשע; ד. חנה מינדל; ה. ר׳ שמחה אליעזר יליד תרפ״ב. נשא את בילא בת ר׳ יצחק הורביץ ב״ר נפתלי ממליץ. ילדיו: נפתלי שמואל, מאיר, רעכיל ואברהם דוד; ו. ר׳ שלום יליד תרפ״ו. רב קהילת ישראל הצעיר בברונקס. נשא את חנה בונים וילדיהם, ובשנית את הלן סילבר. ממנה: מינדי, עדינה, משה ואליעזר.
תולדות אנשי שם, 127; לנצוט, 64.

ר׳ אברהם יהושע השל ב״ר אלימלך **רובין**
מיסלו וצפת (תקצ״ה* — תרס״ט)

בנו של רבי אלימלך מסוקולוב, וחתנו של ר׳ שמואל זנויל בינדיגר. כיהן בשלוש קהילות, בכל אחת י״ט שנים. תחילה אב״ד סוקולוב מתרי״א, בחיי אביו האדמו״ר. כשפרצה שם מגיפה, נדד עם משפחתו ביערות ובכפרים. נקרא אז בתר״ל לכהן כרבה הראשון של יסלו. הקהילה נוסדה שם בתרכ״ה לערך ע״י יהודים מכפר אולשוביץ הסמוך, לאחר הביטול הרשמי של האיסור על ישיבת יהודים. כמורה הוראה שימש הרב יונה צנגר, שנפטר כשנתיים־שלוש אחרי הגיעם. בתרל״א נרכש מגרש, נבנה עליו ביכ״נ לקהילה, ובית לרב שהיה קיים עד תרע״ד. מאחר שבידי הועד לא היה לפרוע את המשכנתא, הוטל עיקול על ביהכ״נ. הרב זועזע מהאפשרות שיימכר לנכרים, כי לוה 40,000 זהובים מעשיר אחד, וכשנפטר תבעוהו היורשים. ביקש ממחותנו ר׳ אביש קנר לפרוע את החוב, ובתמורה ימסור את הרבנות לבן־החתן ר׳ צבי יוסף, שגאל את ביהכ״נ על שמו. בגלל החיכוכים שהפרשה גרמה בין חברי הקהילה, עבר לרישא אחרי י״ט שנות רבנות. עלה לירושלים, ובתר״ן התישב בצפת. ראב״ד בעיר י״ט (ולא ט״ו) שָנה, לכוללי גליציה, אוסטריה, אונגרן, זיבנבירגן, מרמורוש ועוד. התפלל בביהמ״ד של חסידי צאנז. חשוב וחביב בעיני כל, ועודד כל אדם ברוח טובה. נפטר לעת ערב ל׳ תשרי (ולא כ״א חשון) תרס״ט (ולא היה אז בן ס״ג). כל רבני העיר ספדו לו בחמימות, ומסרו את הרבנות לבנו ר׳ יצחק.
בגליציה חיבר ספר על הזוהר. כשנסע אל הדב״ח לבקש הסכמה, אמר לו ג׳ סודות מדוע לא להדפיסו. טייל עמו בגן שלוש שעות, ובחזרו קרע את הספר (מפי נכדו ראי״ה מלוס אנג׳לס). ילדיו: א. ר׳ צבי (הירש) יוסף הבכור ממלא מקומו ביסלו; ב. ר׳ אשר ברוזוודוב. ת״ח יודע שפות, סוחר ומנהל בנק. בתחילת שנות התר״ס היגר לארה״ב (י״א על כי לא קיבל את הרבנות), עם שתי בנותיו הלא נשואות בדטרויט (מימים ראשונים, 26). אליו מתיחס הרב רובין אב״ד יסלו בבורו־פרק; ג. ר׳ יצחק ממלא מקומו בצפת; ד. דינה אשת בנו של בעל אחוזה במזרח גליציה. כשהתאלמנה בגיל צעיר, עלתה לארץ עם שתי בנותיה. אחת מהן בת״א; ה. רייזלי זו׳ ר׳ ישכר דב ליברמן אב״ד טופורוב; ו. פרימט(ל) זו׳ ר׳ מנחם מאנדל ברון ביסלו.

תשובות אליו: בית יצחק, אה״ע, ח״א, קט; מהר״י הכהן, קמא, חו״מ, יג (גם לבנו ר׳ יצחק); מהרש״ם, ח״ב, קסט בתר״ס. מכתב מהרבי משינאווא, עטרת חיים, ח״ב, קפב בתרנ״ח לצפת.
המצפה, י׳ כסלו תרס״ט, 5 (בשיבושים); משה נתן אבן־חיים, תולדות יהודי יאסלו, 21-35.

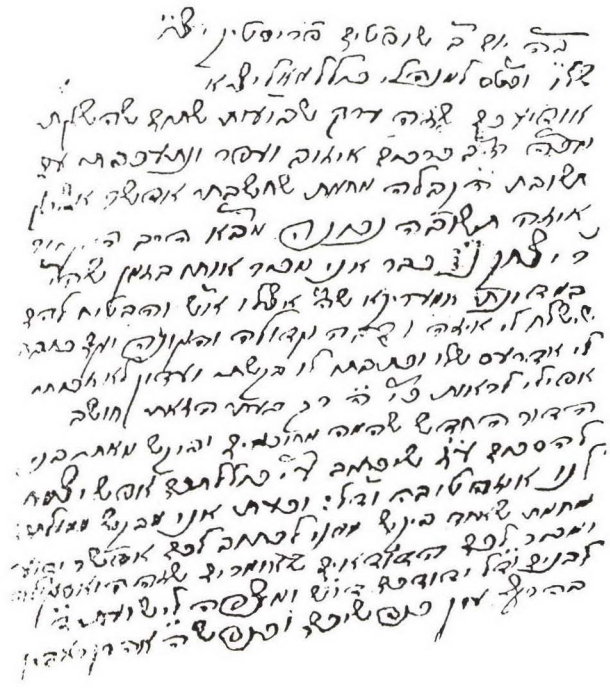
ר׳ אברהם יהושע השל ב״ר חיים ברוך **רובין**, ראה אצל אביו

ר׳ אברהם יצחק רובין

בנו של ר׳ יהושע ב״ר מנחם מנדל מגלוגוב. אדמו״ר בחירוב בין שתי המלחמות. נספה בשואה (פנקס, ח״ב, 231).

ר׳ אהרן רובין

רב בפריסטיק. גבאי א״י בשנות התר״ץ. בן אסתר עטיל. זו׳: סימה בת יכט.



אישור ר׳ אהרן רובין מפריסטיק על קבלת איזוב ועפר מא״י. שואל את מנהלי כולל גליציה, אם הם מכירים את הדודאים שאומרים שהם סגולה לבנים

ר׳ אהרן ב״ר אשר ישעיה **רובין**
מרימנוב (תק״ס׳ — תרי״ז)

בנו של רבי אשר ישעיה מרופשיץ. דומ״ץ ברופשיץ, ורצה להתדמנות בבלוזוב. ראז״ו פרנקל תמך בכך מכיון שדבריו יישמעו יותר, ובני הרב הקודם מכיון שנדחו נדחו (משיב כהלכה, יו״ד, כא, כב, וראה גם: שו״מ, קמא, ח״ב, יז, תליתאה, ח״ב, קיז). נמסר שהיה חתן ר׳ אלעזר וייסבלום בנו של הנו״א. הדב״ח התבטא עליו בשבחים מופלגים (עשר צחצחות). נודע כקפדן. אב״ד רימנוב על לפטירתו בתרי״ז (ולא תר״ז). במקום אחד נאמר שהיה אדמו״ר בקורטשין בדוחק רב, ולא היה לו לפרנס בית מלא ילדים.

מילדיו: א. ר׳ שמואל אב״ד קורטשין; ב. ר׳ יעקב אדמו״ר בברנוב. מביא בספרו תולדות יעקב ד״ת מאביו; ג. פרומא זו׳ ר׳ נפתלי ה״ש, בנו של הרבי משינאווא שהקפיד כשחלתה והתגרשו מכיון שלא היו להם ילדים. אמר אז אנו עוד נשתדך, ואכן כך היה עם הנכדים; ד. זו׳ ר׳ אלימלך פרנקל האדמו״ר מפרימישלן בפודהייץ. י״א שגם ר׳ נחום מנרול בנו.

ר׳ אהרן ב״ר צבי יוסף **רובין**
מפרשוב (תרמ״ה׳ — תש״ד׳)

נולד ביסלו בה כיהנו אביו ר׳ צבי יוסף וזקנו ראי״ה כרבנים ולא כאדמורי״ם. ישב שם באהלה של תורה, ורחק ממסחר. נשא אשה מברדיוב, וכשפרצה מלה״ע א׳ ברח לשם. התישב כאדמו״ר בפרשוב, ורבים באו להתברך ממנו. נספה בשואה.

ר׳ אלטר אלימלך רובין. אב״ד סוקולוב בתרפ״ב.

ר׳ אלטר משה חיים ב״ר יעקב יוסף **רובין**
מריינזוב וגלוגוב (תרט״ז — תרע״ו׳)

נולד בשנת תרט״ז לאביו ר׳ יעקב יוסף אב״ד ואדמו״ר בגלוגוב. נסמך מר׳ יהושע אב״ד סוקולוב. נתקבל בתרל״ה לרבנות ריינזוב. מתרנ״ח ממלא מקום אביו בגלוגוב.

תשובה אליו: מהר״י הכהן, תנינא, יו״ד, נא.
אהלי שם, 226.

ר׳ אליהו ב״ר אשר **רובין**
מקורטשין (תרנ״ג׳ — ת״ש׳)

בנו של ר׳ אשר אב״ד קורטשין, ומתרצ״ד רבה האחרון. נשא את לאה מלכה בת ר׳ חיים רובין מהעיירה וועלקא־בערעזנא בסלובקיה. בכניסת הנאצים ברח אל חמיו. נשלח ללובלין, ונספה בשנת ת״ש לערך, עם זו׳ ששת ילדיו גילאי 3-14.

ר׳ אלימלך ב״ר יצחק **רובין**
מרופשיץ (תר״ע׳ — תש״ג׳)

בנו של ר׳ יצחק מיברוב. אדמו״ר ברופשיץ ובטרנוב. מועמד לרבנות דובצק על מקום זקנו ר׳ מנשה מרילס. נספה בשואה.

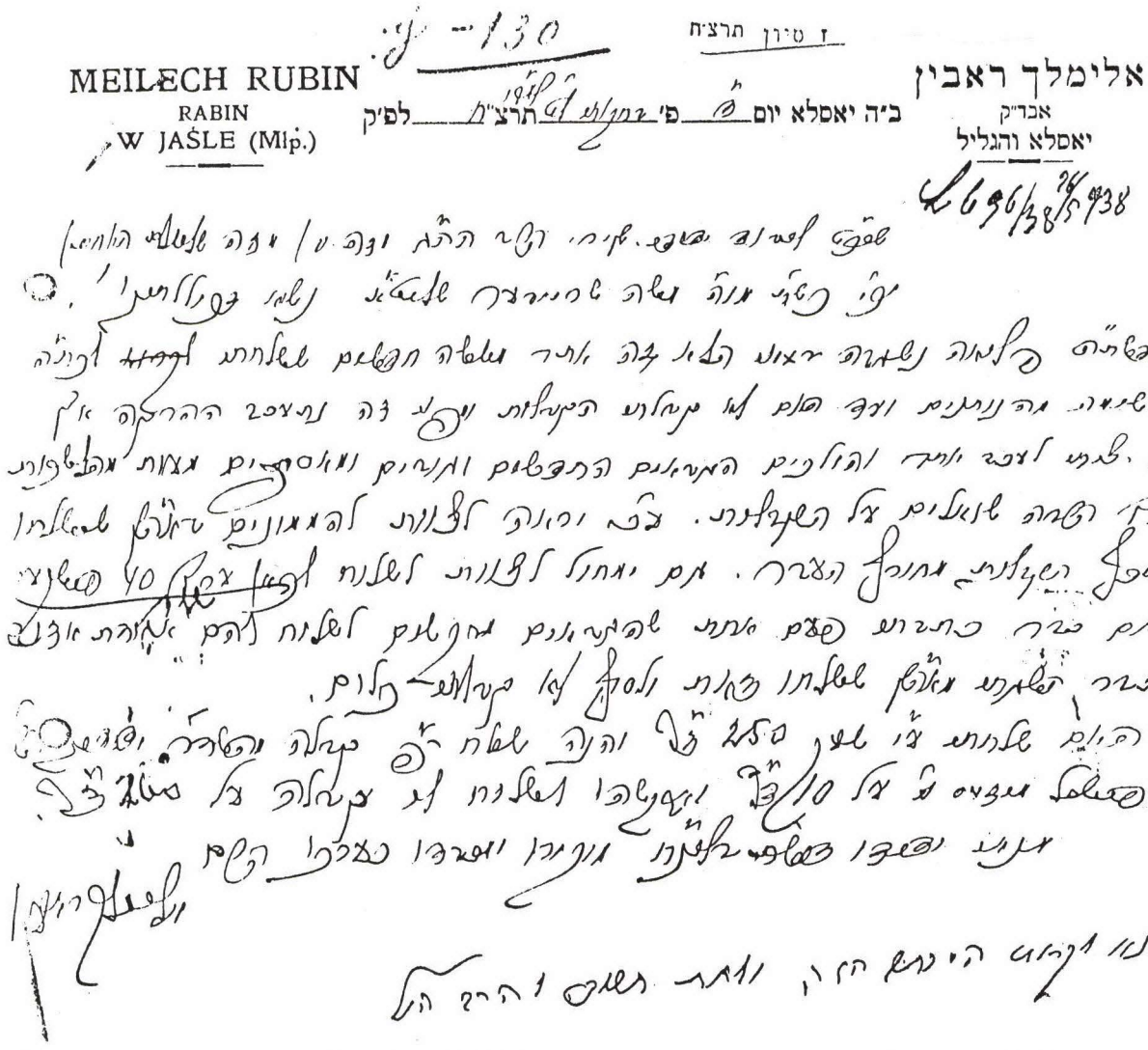
תשובה אליו: ש״ב, אמרי כהן, מט בתרצ״ז.

ר׳ אלימלך (מייליך) ב״ר אשר ישעיה **רובין**
מסוקולוב (תקס״ה׳ — תרכ״ב)

בנו של רבי אשר ישעיה מרופשיץ. חתן בעל בית באפטא נכד האוהב ישראל. אב״ד ואדמו״ר בסוקולוב. נפטר ביום ב׳ תמוז תרכ״ב (ולא תרי״ב). ילדיו: א. ר׳ יצחק אדמו״ר בבראד; ב. ר׳ אברהם יהושע השל אב״ד יסלו וצפת; ג. ר׳ אלטר ממלא מקומו בסוקולוב; ד. זו׳ ר׳ ישראל אריה פרנקל האדמו״ר מפרימישלן.
מליצי אש, ב, אלול, קכא.

ר׳ אלימלך (מלכ׳ל) ב״ר יצחק **רובין**
מיברוב (תרי״ג — תרס״ה)

נולד בשנת תרי״ג לאביו רבי יצחק מבראד. בן שנתיים


אלימלך ראבין
אבד"ק
יאסלא והגליל
MEILECH RUBIN
RABIN
W JAŚLE (Mlp.)

בקשת הרב אלימלך רובין מיסלו בתרח"צ מר' משה שרייבר נשיא הכולל, לשלוח קבלות על התרומות שהמציא. שיגר צ'ק על הסכום שאסף השד"ר ר' פישל מיזס, וכותב שהתורמים מבקשים אגודת איזוב

חלה באבעבועות ונסתמא. כשאמו איידל רצה בבהלה אל אביה ר' שלום מבלז, הרגיע אותה שלא ירגיש שום שינוי בשל כך. ואכן היה זה פלא, כיצד היה גלוי עינים על אף עוורונו. בקי בש"ס ופוסקים, ונשא ונתן עם רבנים בהלכה. ביושבו בבלז קם תמיד הראשון, בהרגישו מתי הרבי נכנס. בעל חושים מפותחים, והלך בלי מלוה. כשהחל מישהו לדבר אליו, ידע לזהותו בשמו. כשמישמש בשעון, אמר מה השעה. ענה לסוחרי יהלומים על טיבם של האבנים שהביאו לחוות דעתו, ע"י החזקתם בשיניים. בבית אמו ניגנו במוצ"ש עד חצות, והיה מתפעל ואומר: פלאי השם! יצא לראות בסלילת מסילת הברזל, ובבוא הרכבת הראשונה לבראד אמר מה גובה הארובה, מספר הגלגלים, ובכמה הקדמיים גבוהים מהאחוריים. בהגיעו פעם לתחנת הרכבת בסרט, ביקש רשות למשש קטר אחד בידיו. בבואו לבית אחיו בעיר ביקש שיתנו לו שעה חמה, וכייר ממנה את הקטר בדייקנות מדהימה עד אחרון הברגים. מנהל התחנה התפעל מאד, סיפר לממונים עליו עד שר התחבורה, ומאז זכה בפרס לנסוע כל ימיו ברכבת ברבע המחיר. מעשים פליאים הילכו על ראיתו המדויקת, וגם נציגי העתונות באו לראות את הפלא החי.

כשנפטרה אמו עבר לשברשין כאדמו"ר (ולא כאב"ד), ונהרו אליו רבים. לא פרש בגלל מחלוקת, אלא שבגזירת גירוש הנתינים הזרים שב לגליציה בתר"ן לערך. התישב כאדמו"ר ביברוב, ועל שמה נקרא. אהוב וחביב לכל, ופנו אליו מכל הסביבה. סיים את הש"ס ועבר לפני התיבה בימים הנוראים בעל פה. הסתופף בצל שלושה אדמור"י בלז. עמד לצאת לריפוי

בוינא, אבל נסע לבלז ביום ח׳ חשון תרס״ה, עם הקיטל ושקית עפר א״י שהעלים מידיעת אנשי ביתו. נפטר שם בליל שבת כ׳ חשון בן נ״ג, ונטמן ליד זקנו. מצבתו נתגלתה שם אשתקד. כעבור השבעה אמר המהרי״ד, שהוא כבר במקום גבוה בגן עדן. נשא את חנה בת ר׳ יעקב משה ב״ר פייביש מהיבניב. ילדיו: א. ר׳ שרגא פייביש ממלא מקומו ביברוב; ב. ר׳ יצחק מניו יורק; ג. איידל זו׳ ר׳ יעקב הורביץ ראב״ד לינסק; ד. גיטל זו׳ ר׳ מרדכי שלמה חיים זילברפרב מטופורוב; ה. זו׳ ר׳ אפרים דב ט״ב אב״ד הוסקוב; ו. זו׳ הרב שמרלר שבנו גר בחיפה.

קמחז״ה, כ״ו חשון תרס״ה, 4 (עם קריאה לתמוך באלמנתו ובבניו); ממחוז הילדות, תרח״ץ, רפט-רצז; נכדו האדמו״ר רבי אלימלך הורביץ, יודענשטאט יאווראוו, 49-51; יבורוב, 145-146, 173; פנקס, ח״ב, 275; אנצ. לחסידות, אישים, ח״א, רמג.

ר׳ **אלימלך** ב״ר צבי יוסף **רובין**

מיסלו (תר״ם* — תש״ג)

בנו הגדול של ר׳ צבי יוסף אב״ד יסלו, ואחרי פטירתו בתרפ״ט מילא את מקומו כרבה האחרון. הרביץ תורה ברבים, וכמעט כל בני הנוער בעיר מתלמידיו. גבוה, בעל הדרת פנים וזקן צהוב. בכיבוש הנאצי ברח לטרנוב. שב ליסלו, והסתתר עם משפחתו במקום בטוח, אחרי שיהודי המקום הוצאו להורג. מלשין הסגירם לגרמנים, שהריצום כחושים ברחוב הסואן, אל מותם ביריות מאחורי העיר (נדודי במלחמה ויסלו עירי, 150). כך חתם את חייו אחרי סאת היסורים, כשהוא קורא קריאת שמע. נשא את מרגלית (ולא חוה) בכורת רא״ח הורביץ מפלנטש. בנותיו: א. רחל(צ׳י) הבכירה זו׳ ר׳ דוד׳ל ה״ש אב״ד דוברי בצביה, וילדיהם אברהם חיימ׳ל וצפורה׳לי; ב. דינה(צ׳י) זו׳ ר׳ יואל היילפרין ב״ר מתתיהו חיים אב״ד דובשיץ, שניצל בסיביר לברגן בלזן וברוקלין. תמונתה: יסלו, 33.

ר׳ **אליעזר** ב״ר מנחם מנדל **רובין**

אב״ד ואדמו״ר בליגרד על מקום אביו ר׳ מנחם מנדל. נשא את חנה מינדל בת ר׳ שמחה שפירא אב״ד לנצוט. נפטר בתר״ן לערך. בניו: א. ר׳ ישראל ליב מבליגרד וברוקלין; ב. ר׳ אברהם דוד מרישא בניו יורק.

לנכדו ותלמידו של ר׳ יעקב מהרימלוב: אבני זכרון (פפר), ח״ב, סו בתרפ״ז.

ר׳ **אלכסנדר יום טוב ליפא** ב״ר חיים יחיאל **רובין**

מרומן (תר״ן* — תשכ״ד)

בנו של ר׳ חיים יחיאל מלימנא ודומברובה. האדמו״ר מדומברובה ברומן. נשא את שלאמצא בת ר׳ משולם



רבי אלכסנדר יום טוב ליפא רובין

פיבוש ורמן מפולטושן ויאס. נשרפה שם הי״ד. נפטר ביום ד׳ טבת (ולא תשרי) תשכ״ד (ולא תשכ״ג). ילדיו בת״א: א. השופט מאיר; ב. חיים יחיאל הפרקליט; ג. זו׳ ד״ר שטרנהל; ד. זו׳ בורנשטיין.

ר׳ **אלכסנדר סנדר ליפא** ב״ר יצחק אייזיק **רובין**

בנו של ר׳ יצחק אייזיק האדמו״ר מדומברובה בסיגט. האדמו״ר מוולברום בדולינא. תמונתו: המודיע, ז׳ אייר תשמ״ב, ד.

ר׳ **אלעזר רובין**

נכד ר׳ מנחם מנדל דומ״ץ קולבסוב. אב״ד גלוגוב. נספה בשואה (קולבסוב, 529).

ר׳ **אלעזר** ב״ר חיים יחיאל **רובין**

מדרוהוביטש (תרמ״ה* — תש״ג*)

בנו של ר׳ חיים יחיאל מלימנא ודומברובה. אדמו״ר בדרוהוביטש. נספה בשואה.

הסכמתו להצעה נחוצה בענין ריבית, בסוף ספר תקנת רבים.

ר׳ **אלעזר** ב״ר יעקב יוסף **רובין**

מסטוב (תרכ״ג — תרצ״ג)

נולד בשנת תרכ״ג (ולא תרכ״ב) לאביו ר׳ יעקב יוסף מגלוגוב, ולאמו בת ר׳ אלעזר מקוזניץ. נתיתם בגיל רך, ונתחנך אצל הדב״ח. חתן הרבי מרוהטין (ר׳ אורי לנגנר כנראה), וכשנפטרה זו׳ נשא את רעכל בת רבי שלמה מייער מסטוב ועבר אליו. נפטרה בלבוב ביום י״ח טבת תר״ף. טוב לב ונוח לבריות. מוהל בסטוב והסביבה ללא תמורה. מלחין יודע נגן וקורא תועים.

לכל חתונה בחצר חמיו חיבר ניגון מיוחד. לחניו הושרו ע״י אלפי חסידים. נקרא האדמו״ר מגלוגוב על מקום אביו. כשנפטר חמיו ונתאלמן, הפצירו בו חסידי סטוב בארה״ב שיבוא לבקרם. בבואו יסד ביכ״נ, ונעשה האדמו״ר מסטוב בניו יורק. נפטר בן שבעים ביום ט״ז טבת תרצ״ג (ולא תרצ״ב). **זכרון אלעזר** עה״ת, המועדים, אבות ואגדות חז״ל, עם חדו״ת מאבותיו. לבוב, רב״צ לאנגנער, (תרפ״ח).

ילדיו: א. ר׳ אלימלך. נספה עם ילדיו ומשפחותיהם: חיה שרה, ר׳ בן ציון והעסא; ב. רויזה זו׳ רב״צ ב״ר טוביה הורביץ אב״ד שנדישוב; ג. ר׳ צבי אריה ראש ישיבת יאס. נשא את רחל ברכה בת ר׳ משולם פיביש ורמן מפולטושן ויאס. נספו ביום ט״ו סיון תש״ד (נפטרה בתש״ה). מילדיהם זו׳ ר׳ מנשה הס; ד. חוה שרה ילידת תרנ״ג. נישאה לר׳ ישראל חיים וייס בן החקל יצחק מספינקא. כעבור שנה הקשתה בלדתה את האדמו״ר ר׳ יעקב יוסף מספינקא, ונפטרה ביום י״ב ניסן תרע״ו; ה. רבי יוסף דוד מניו יורק; ו. רבי חנוך הניך דב מלונדון.

מליצי אש, ג, טבת, צז; תמימי דרך, 36, 150 - 152.

ר׳ **אלעזר** ב״ר שלום **רובין**

בנו של ר׳ שלום האדמו״ר ברישא רוסקביץ, ומילא שם את מקומו. נספה בשואה.

ר׳ **אריה ליבוש** ב״ר יצחק טוביה **רובין**

מצשינוב וטומשוב (תרמ״א — תש״ב)

נולד בצאנז בשנת תרמ״א לאביו רבי יצחק טוביה, ולאמו נחמה בת הדב״ח. חביב על דודו רמ״ד מהורנוסטייפל, שקרא לו המגיד״ל שלי. בצעירותו תלמיד ר׳ משה אורי קלר מצאנז. בן י״ז נשא את חנה רחל בכורתו של רשי״ב ה״ש מצשינוב, ועבר אליו. חמיו החשיבו, והביא ממליץ ללמוד עמו, את ר׳ משה בלום שהיה אח״כ דומ״ץ צאנז. נסמך מר״מ ארק, ר״ש ענגיל ועוד. נספגו בו אסכולות רופשיץ, צאנז ובלז.

סייע לחמיו ברבנות צשינוב, וכשנפטר בתרע״ד מילא את מקומו. בפרוץ מלה״א א׳ נס לבודפשט, ופעל בועד הרבנים למען פליטי גליציה ובוקובינה. בשובו בתרע״ז שיקם את מוסדות הדת. חן הוצק בשפתותיו בחדו״ת חסידות וסיפורי צדיקים. רבים באו אליו לשבתות ולחגים להתחמם לאור התלהבותו וזמירותיו, ולספוג משגב הימים הנוראים וקדושת המועדים. בתרפ״ג ויתר על כסאו לטובת גיסו ר׳ יחזקאל שרגא ה״ש שגדל בינתים, ועבר לטומשוב־לובלסק כאדמו״ר ואח״כ כאב״ד. מאוחר יותר הוצעה לו רבנות קרסניברד הסמוכה וסירב.

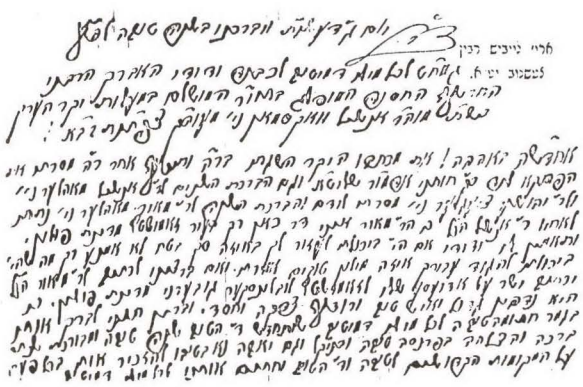
נחשב מגדולי התורה והיראה בפולין, ורבים נהנו



רבי אריה ליבוש רובין מטומשוב

ממנו עצה ותושיה. עמד בחירוף נפש על משמר חומות היהדות. עושה ומעשה לצדקה ולחסד. מפורסם בפקחותו ובצדקותו, ובני קהילתו דבקו בו לאהבה. נסע פעם או פעמיים בשנה לבלז אל דודו המהרי״ד שקירבו, ואל המהר״א. בפרוץ מלה״ע ב׳ עבר לרוה רוסקה, אך בתמוז ת״ש שולח לאלטיי שבסיביר. סבל שם ממחסור ומנגישות הדת. אחרי פטירת בכורו נפטר ביום כ״ו אייר תש״ב, בעיר גוריעבסק שבמחוז נובו־סיביר. אלמנתו היגרה לארה״ב עם ילדיה. רוב כתביו בנגלה ובחסידות אבדו בפולין. נותר רק המעט שכתב בסיביר, ונכלל בספר פי צדיק.

ילדיו: א. ר׳ מאיר מטומשוב; ב. ר׳ שלום יחזקאל שרגא האדמו״ר מצשינוב בברוקלין; ג. הענא זו׳ ר׳



ברכת גמח״ט מרא״ל רובין מצשינוב בתרצ״ג, לידידו ר׳ אנשיל וקסמן בצפת. מזכיר בה את הידידים ר׳ אנשל ור׳ מאיר מאהלער ור׳ יהושע ציגלר. גר אז בזמושץ

יוסף ברוך בער אב״ד ווידאמע־פשדבורז, ב״ר ישעיה האדמו״ר מחנטשין בקיעלץ. נספו עם ילדיהם: קלונימוס קלמן חיים שמואל, עמנואל ויצחק טוביה; ד. מרים מלכה זו׳ ר׳ משה נתנאל זיכלינסקי, ב״ר חנוך סעדיה האדמו״ר מזיכלין־סטריקוב בלודז. נספו עם בנותיהם שרה נחמה וחיה פערל. שרדו: ה. פרידא זו׳ רבי שלמה האדמו״ר מבאבוב. יסד בבת ים ישיבת קול אריה על שם חמיו; ו. ר׳ שמחה ישכר בר האדמו״ר מטומשוב בברוקלין; ז. ר׳ ישראל אלימלך חתן ר׳ אליהו ר״פ מברדיוב; ח. רעכיל דבורה זו׳ ר׳ צבי הורביץ בהאדמו״ר מסטריזוב.

תשובה אליו: אמרי יושר, ח״ב, קסג. נזכר גם באהל יהושע, ח״ב, ארץ צבי מקוזיגלוב, בתוך הגולה, דבר הלכה (קלצקין), מילואים, 74, חבצלת השרון. מכתבו מתרפ״א בספר זכרון עזרת תורה, 130.

הלל זיידמן, אלה אזכרה, ו, 125-129; צשינוב, 24, 37-38; פנת יקרת, 135-140; רבה״ק מצאנז, ח״ב, תסג-תסו.

ר׳ אריה ליבוש ב״ר נפתלי צבי רובין

בנו של ר׳ נפתלי צבי מרדיחוב, וחתנו של ר׳ פנחס הבנשטרייט ראב״ד פשמישל. הוא כנראה רבי ליבוש ברודר שכיהן כאדמו״ר בלבוב (בסוד ישרים ועדה, קכא). ילדיו: א. ר׳ יצחק מקשנוב ולבוב. נספה עם זו׳ ושני בניו; ב. ר׳ נפתלי צבי. נספה עם זו׳ ובנו; ג. ר׳ צבי הירש בניו יורק; ד. ר׳ ישראל; ה. ר׳ שלום. נספה בלבוב; ו. תמר זו׳ ר׳ יודל (?). נספו; ז. פעשע זו׳ ר׳ מנדל הגר בלבוב; ח. איידל. נספתה בלבוב (זיו).

ר׳ אשר (ראובן) ב״ר שמואל רובין

מקורטשין (תרכ״ה — תרצ״ב)

נולד בשנת תרכ״ה לאביו ר׳ שמואל אב״ד קורטשין. נקרא ר׳ אשר דומ״ץ ואב״ד אנדריחוב (ודוביצה, 253; פנת יקרת, 97), וממנה חתם על בית חכמה תרנ״ח. אחרי פטירת אביו בתרס״ד מילא את מקומו בקורטשין (ולא מתרס״א). נשא בזיווש את יוכבד צפורה, בת ר׳ אליהו אייכנשטיין במהרי״א מזידיטשוב. נפטר ביום א׳ אדר תרצ״ב. על כסאו עלה בנו: א. ר׳ מרדכי אלעזר, ואחריו: ב. ר׳ אליהו. בנו גם: ג. ר׳ צבי אלימלך. נספה עם משפחתו. בנותיו: ד. שיינדל ומשפחתה הי״ד; ה. חנה לאה (ביילא) זו׳ ר׳ יונה ב״ר נפתלי רובין מוישניצה; ו. ליבא רייצא כלת ר׳ שלום שפירא האדמו״ר בפשיטיק שבפולין. נישאה שנית להרב יצחק מאיר רפפורט, הרב מפרג בניו יורק (בסוף ח״ב של ליקוטי מהרי״א על המד״ר, ניו יורק תשל״ג).

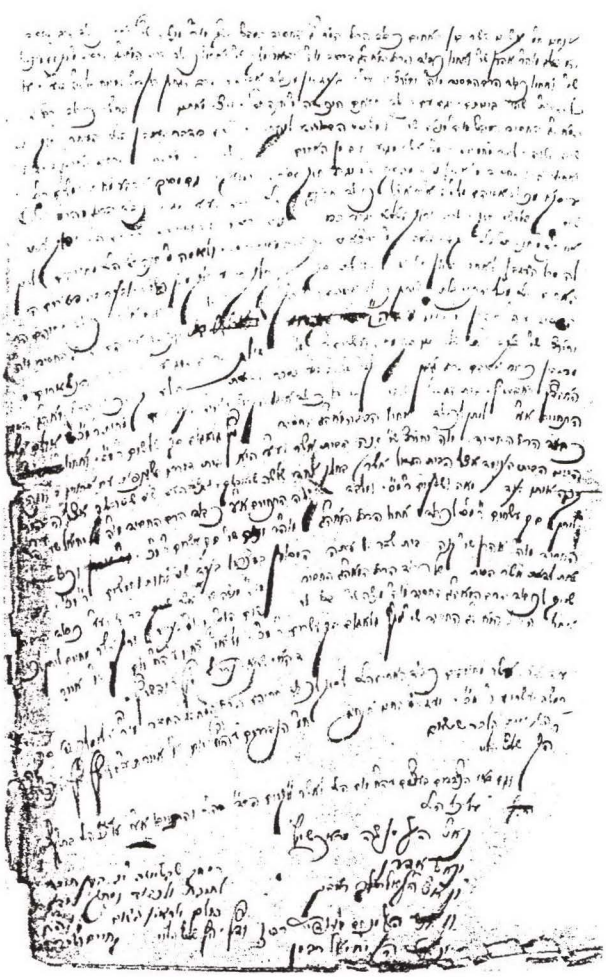
תשובות אליו: אהל יהושע, ח״ב, ז, כט בתרס״ד-תרע״ט; אמרי יושר, ח״ב, קי; מהר״ש, ח״ד, קב בתרנ״ט. במשתתפי ועידת סנדובה וישנה, וחותמי נגד תנאי בנישואין. מכתביו: זכרון בספר-עזרת תורה, 15-16, 68 בתר״ף-תרפ״א.

אהלי שם, 439; קארטשין, 27-30 עם תצלום מצבתו, 89-90.

ר׳ אשר ישעיה ב״ר אליעזר ליפמן רובין

מרופשיץ (תקל״ה׳ — תר״ה)

נולד בוורשא לאביו החייט ר׳ אליעזר ליפמן שהיה צדיק נסתר, ולאמו שהיתה בתו של ר׳ אשר הגדול אב״ד נרול, חתן מהר״ם מטיקטין. נסע אל אבות החסידות בדורו: החוזה מלובלין, המגיד מקוזניץ, רמ״מ מרימנוב והאוהב ישראל. טעו לחשוב שהיה תלמיד המגיד מזלוטשוב ור׳ ברוך ממזבוז, כי באחד ממכתביו כתב ששמע מהמגיד ומהרב ממזבח. במצות החוזה נשא את רייצא, בתו היחידה של ר׳ נפתלי מרופשיץ. תיאור ספרותי של השידוך: צדקת החכם, 86-91. כשנפטר חמיו מילא את מקומו ברופשיץ, ובני החבריא הסתופפו בצילו. בין הנוסעים אליו: ר׳ שמעון מירוסלב שהפליג את מידת ענוותנותו; הדב״ח שאמר עליו שהוא אור עולם, ובנו משינאווא; ר׳ שלום מקמינקא שעסק בשליחותו בעניני ציבור



פשר שעשו רבי חיים מצאנז ורבי שלום מקמינקא בתר״ה בין בני רבי אשר ישעיה מרופשיץ בטענות ומענות ביניהם על עזבונו. כולם באו על החתום

ובשידוכין של ילדיו. נפטר בערב פסח תר״ה, ואז הבינו מה שאמר עליו החוזה בפעם הראשונה שראהו: א שיינער קרבן פסח׳ל!

ילדיו: א. ר׳ מנשה הבכור שמילא את מקומו ברופשיץ; ב. ר׳ אהרן אב״ד רימנוב; ג. ר׳ אלימלך אב״ד סוקולוב; ד. ר׳ מנחם מנדל אב״ד גלוגוב; ה. ר׳ יחיאל אב״ד קולבסוב; ו. חנה. נישאה לאלמן ר׳ משולם פייביש הלפרין מברזן; ז. זו׳ ר׳ יצחק רייך, ובתם זו׳ ר׳ אברהם מתתיהו פרידמן משטפנשט.

תורותיו כונסו בספר **אור ישע.** הובא לדפוס ע״י השותפים ר׳ אליעזר ריין מו״ץ איסטריק, והמו״ל רמ״מ זגיל מלבוב. לעמערג, דפוס רי״מ ניק עם ראז״ו סלט, תרל״ו, ב, טו ד׳. בהקדמת המלבה״ד כותב, שזוכרהו בחייו משתדל לקרב לב ישראל ליראה ולתשובה. מהד׳ ב׳ ע״י ר׳ יהודה ליבוש רייך מרישא, בסיוע בנו ר׳ יעקב אלעזר. פשעמישל, דפוס זופניק־קנאללער, תרנ״ט, כ ד׳. בהתחלה דברי נכדו ר׳ שלום מרישא־רוסקביטש: זה יותר משלושים שנה(!) נדפס... ספו תמו ולא נמצאו... בלי תפונה דברים יקרים כאלה אשר ממקום קדוש יהלכון, המה סגולה ושמירה בבית. מסר למו״ל לצרף בסוף חדו״ת מאבותיו, לקוטי מהר״א ומהרמ״מ מבני המחבר, ושני מכתביו למח׳ רמ״ד מדומברובה. פעם שלישית ע״י ר׳ חיים צבי מליק מסטמר. סאטומארע, דפוס מאיר ליב הירש, תרצ״ו, כ ד׳. הוצאה מהודרת עם הוספות והזמר לשבת, ע״י נכדו ר׳ שמואל חיים ראובן וגשל. ניו סקווער, דפוס סענדר דייטש בברוקלין, תשכ״ב, נא עמ׳. בהקדמתו רושם את הספרים שמהם ליקט נוספות ע״י גיסו ר׳ חיים אריה לייזער, וצירף את ספרי הבנים: לחם שמנה, לקוטי מהרמ״מ ומהר״א. מעבר לשני השערים: הנצחות לבני משפחתו. צולמה שוב כשבסופה תולדות יעקב, ירושלים תשל״ו.

מהדורה משוכללת ע״י כולל קהלת יעקב סוליצא בירושלים. ניו יורק, דפוס האחים גרויס, תשל״ג, פגינציות שונות. כולל הוספות רבות: לקוטי מהרמ״מ; לקוטי מהר״ם (ר׳ מאיר); מכתבים נוספים ופקסימילים; שארית ברוך א-ב מנכדו מברוזדוביץ; גליוני יוש״ר, מנהגי מהריי״ו סוליצא מנכדו ר׳ יעקב ישראל וישורון; זרע קודש מצבתה — סדר היחס ע״י נכדו ר׳ אשר ישעיה מסרגן. בסוף מפתחות והנצחות. צולמה שנית בהידור, דפוס יצחק אייזיק גראס, תשמ״ו. שכלולי מהדורה זו מתבארים בדברי ר׳ יעקב ישראל וישורון ברש״ש מסוליצא, מעבר לשער מנהגי מהריי״ו. הוא מודה לב״ד ר׳ חיים יצחק ברמ״ד מסרגן על תוספות הגהות ומקורות, בשולי ההערות וציונים הנקראים כאן תפארת אבות. בסוף מפתחות מפורטים.

ד״ת ממנו: דבש השדה, דפים לב ע״א-לח ע״ב, שפת אמת לחתנו ואמרי יהודה לנכדו, ובספרים שרשימתם: אהל נפתלי, שכט. אולי אליו: טוט״ד, תליתאה, ח״ב, סב (לר׳ צבי ישעיהו אב״ד רופשיץ).

עשר צחצחות, מע׳ ז, 100-106, עם שני מכתביו מתקצ״ד-תקצ״ח למח׳ רמ״ד מדומברובה ונוסח מצבתו; מג״י בראש מצל מהאש כ-כג; אהל שמעון, כו-כח; אוהב שלום, ח״ב, לב-לט, כולל מכתב בחתימת כל הבנים: שאילת שלום, תשל״ג, יא = טל אורות, ח״א, קנג-קנד; רופשיץ, 100, 138.

ר׳ אשר ישעיה (אשר׳ל) ב״ר יחיאל **רובין**
מקולבסוב (תר״ן — תרע״ד)

נולד בשנת תר״ו לאביו ר׳ יחיאל אב״ד קולבסוב, ובן י״ד נתיתם ממנו. פרצה אז מחלוקת חריפה על ירושת הרבנות, שפילגה את הקהילה עד לחורבן. אמו רצתה שישמרו לו את הרבנות עד שיגדל, ולא ימסרוה לגיסו ר׳ אברהם אהרן ט״ב. חסידי דזיקוב תמכו בידה, וקבלו עליהם בינתים כדומ״ץ את ר׳ וולף קרייזמן מרישא. בגיל ט״ו נשא את חנה שפרה בכורת ר׳ אלכסנדר סנדר ספרין, בכורו של מהרי״א קומרנא שאמר על החתן: מיין אשר איז כשר! נפטרה ביום י״ז אדר תרצ״ב. סמך בקומרנא שנים רבות לשולחן חו״ז, כשהוא גר בבית רבי אליעזר צבי. בתרכ״ג עורר את שאלת רבנות קולבסוב. כתב לריי״ש נתנזון שהדב״ח פסק שימתינו לו עד שילמד, ונענה שכיון שנדחה נדחה (שו״מ, קמא, ח״ב, כ).

כשנפטר חו״ז בתרל״ד שב לקולבסוב, ומצא את כסאו תפוס ע״י גיסו. חי בדחקות רבה מהקצבה זעומה של הקהילה, חיזר בעיירות כאדמו״ר, והשלים עם מצבו. מקובל עובד ה׳ בתמימות ובהתלהבות ללא פניות. ישן בסוכה גם בלילות הכי קרים. נכדו מסקוליע כותב בהקדמת צמח דוד, שעבד את ה׳ במסירות נפש, לא פסק פומיה מגירסא יומם ולילה, והיה כולו רוחני. מחצות עד הטבילה בחמש בבוקר לא ראה שינה בעיניו, ולמד עד התפילה בשמונה. בעל תפילה בביהמ״ד בקול מעורר לבבות, ובעל מקריא בר״ה. בתר״ע התחדשה המחלוקת על הרבנות ביתר שאת, והתערבו בה שוטרים ונכרים. הוחרם לרישא פנקס תקנות הח״ק שתיקן שם ראי״ה מאפטא, ולא הועילו כל ההשתדלויות להחזירו. נפטר בן ס״ח ביום כ״א אלול תרע״ד. לויתו נערכה ביום א׳ דסליחות ברוב עם, ונשאוהו בכתף לבית העלמין ליד אביו, למרות תנועות הצבא הרבות.

בנותיו: א. זו׳ ר׳ מנחם מנדל רובין דומ״ץ קולבסוב; ב. חיה אדל זו׳ ר׳ ברוך פנחס רבינוביץ מסקוליע; ג. זו׳ ר׳ חיים שלמה רוטנברג מקוסון; ד. מלכה זו׳ ר׳ איתמר רוזנבוים, ב״ר מאיר ב״ר מרדכי לייפר מנדבורנה. נולדה בתרמ״א, ונישאה בתרס״א.

ד״ת ממנו בסוף ספר מקור הברכה לנכדו רדי״א מסקוליע.

ר׳ יצחק אייזיק מקאמרנא, 150-152, קולבסוב, 49-54, 652-655.

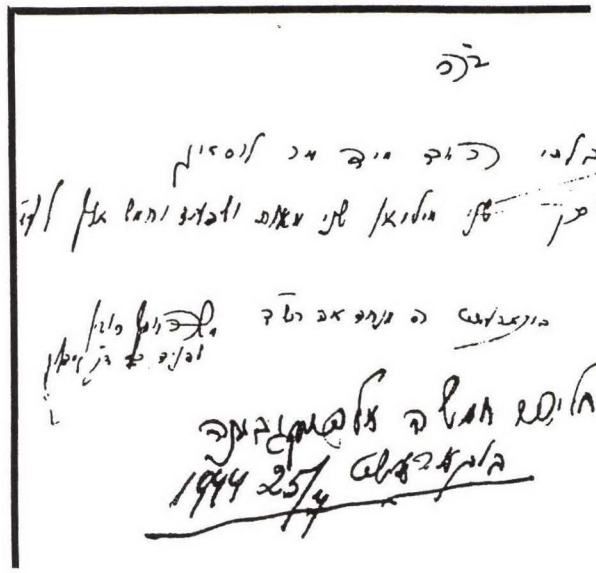
ר׳ אשר ישעיה ב״ר יעקב ישראל ישורון **רובין**

נולד בסרגן שברומניה בערב פסח תרע״ט, לאביו האדמו״ר ר׳ יעקב ישראל וישורון. נשא בתרח״ץ את חיה פריא בת דודו ר׳ מאיר יוסף רובין, האדמו״ר בקרסטיר על מקום חמיו רבי ישעיה. נסמך בתרצ״ט מרש״ז ערנרייך משמלוי, רד״ד מייזלש מאויהל, ור׳ יהונתן שטייף מבודפשט. נודע כעילוי ופוסק, רשם את חידושיו, ובשואה אבדו עשרת קונטרסיו בכל המקצועות שהיו מוכנים לדפוס. נתקבל לרבנות טוקאי, אלא שהובל לאושוויץ עם זו׳, אביה, ובנותיו: חוה אסתר, הינדא יוכבד ולאה. נספו מיד ביום ט״ו סיון תש״ד, והוא נשלח למחנה עבודה. התנהג במסירות נפש לקיום מצוות, וחיזק את חביריו. לא התגאל במאכליהם, ונפטר מאפיסת כוחות ביום כ״ט טבת תש״ה, בדרך למחנה עבודה ליד ברסלוי. עיבד את סדר יחוסו לפי רשימות קצרות מאביו ומחמיו, ומסרו לאחיו רמ״ד שהדפיסו בסוף אור ישע מהדורות תשל״ג ותשמ״ו: **זרע קודש מצבתה**, ד, מ עמ׳, עם הקדמה ותולדות המחבר, ובשוליים הערות ומקורות.

תשובה אליו: בית ישראל (ערעלין), או״ח, לה.

ר׳ אשר ישעיה ב״ר יצחק טוביה **רובין**

בנו של ר׳ יצחק טוביה מצאנז. חתנו של ר׳ מרדכי דוד אונגר אב״ד זמיגרוד ב״ר צבי הרשלה טורנר, ומילא שם את מקומו. אח״כ עבר כאדמו״ר לצאנז. נספה עם משפחתו. בניו: א. ר׳ בנימין זאב, אדמו״ר בטשנסטוכוב; ב. ר׳ יחיאל צבי הירש מו״ל אסיפת גדולים.



אישור הרב משה יוסף רובין מקומפלונג בבוקרשט בתש״ד, שקיבל להצלה מאת רבי חיים מאיר הגר מויזניץ ע״י מר לוסטיג סך שני מיליון מאתיים שבעים וחמישה אלף לעי

ר׳ אשר ישעיה ב״ר מנחם מנדל **רובין**

בנו של ר׳ מנחם מנדל מגלוגוב. יש ונקרא אשר בלבד. אדמו״ר בסטשוב. נפטר ביום כ״ז אדר תרצ״ו.



רבי אשר ישעיה רובין מגלוגוב

ר׳ אשר ישעיה ב״ר נפתלי צבי **רובין**

מזולקיב וקשנוב (תרל״ו — תרע״ו)

בנו של רבי נפתלי צבי מרדיחוב (ולא של ר׳ חיים מאיר יחיאל). נשא את מלכה פרידה בת ר׳ חיים אליהו ליברמן מזולקיב. אדמו״ר בזולקיב, ועל שמה נקרא גם כשעבר לקשנוב. נפטר שם ביום ט״ו אדר תרע״ו. ההדיר את סידור לב שמח מאלסק.

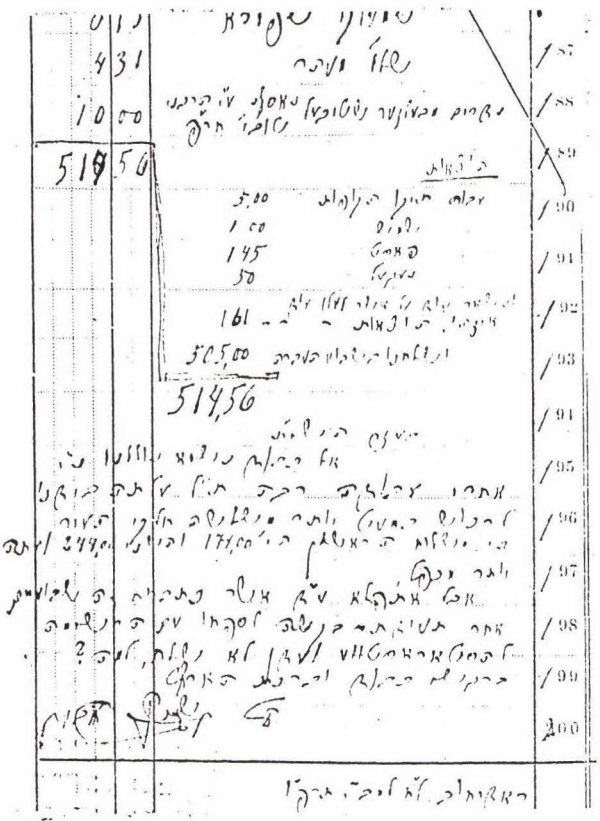
ילדיו: א. רבי יצחק גליקמן מסוסנוביץ; ב. ר׳ חיים אליהו אב״ד טריסקוביץ; ג. ר׳ חנוך הניך ממלא מקומו כאדמו״ר מזולקיב בקשנוב; ד. תמר זו׳ השניה של ר׳ מנשה מרילס מרופשיץ; ה. עלע זו׳ ר׳ מנחם מנדל ארליך, אדמו״ר בסעליש. לבתם רויזא נולדו: טויבא זו׳ ר׳ שלום הורביץ האדמו״ר מבייטש, ורחל זו׳ ר׳ אברהם איידלש בברוקלין; ו. סימה זו׳ ר׳ ישראל מרילס, אדמו״ר בירוסלב.

אנצ. לחסידות, אישים, ח״א, שמה.

ר׳ אשר ישעיה ב״ר שרגא פיביש **רובין**

מרדיכוב (תרנ״ג׳ — תש״ג)

בנו של רבי שרגא פיביש מיברוב. נשא את שיינדל(ה) רבקה בת ש״ב ר׳ יצחק רובין־שפירא אב״ד רדיחוב, ומילא שם את מקומו כרבה האחרון. מחסידי בלז, והשתתף באסיפת הרבנים בלבוב תרפ״ח. נטה לאגו״י, וכתב מאמרים בעתונה דער יוד. לחם בבני עקיבא בה היתה תערובת. בשלטון הנאצי התכנסו בביתו אסיפות רבני הסביבה, לדון בגזירות המתחדשות. בליל יו״כ תש״ג (תש״ב) התפלל כל נדרי בסתר במנין. למחרת נלכד עם שני בניו ואחרים, לכיוון קמינקא הסמוכה. גם בצעידתו בראש הפיח רוח תקוה, ולא



חשבון ששלח בתרפ״ו רבי אשר ישעיה רובין מרדיחוב, על הכסף שאסף לכולל גליציה

חשב על בריחה. ליד גשר הבוג נצטוו להתפשט, עקרו מהם את שיני הזהב, ובשעת נעילה ירו בהם וכיסום בקבר אחים. אחד הניצולים סיפר מה שאירע, לזו׳, שהיתה עדיין במחבוא ונספתה מאוחר יותר. ניצלה רק בת אחת: חנה פעשע זו׳ ר׳ משה הלוי מאסטער בברוקלין, וילדיהם: ר׳ יעקב אשר; ר׳ שרגא פיביש; זו׳ ר׳ דוד תאומים.

תשובות אליו: חבצלת, ח״ב, אה״ע, ח; צור יעקב, ח״א, קכב בתרפ״ח; צל״ח, קכג בתרפ״ח; מנחת יחיאל, ח״ג, ל. ד״ת ממנו: הבאר, כסלו-אדר תרצ״א, סי׳ ב.

רדיחוב, 25, 44, 77, 86-88, 102, 399, 633; יבורוב, 154, 223.

ר׳ **בנימין זאב** ב״ר אשר ישעיה **רובין**

בנו של ר׳ אשר ישעיה מזמיגרוד וצאנז. חתן רבי אביגדור שפירא מטשנסטוחוב נכד קוזניץ. מתרצ״ה אדמו״ר שם על מקום חמיו. נספה בשואה.

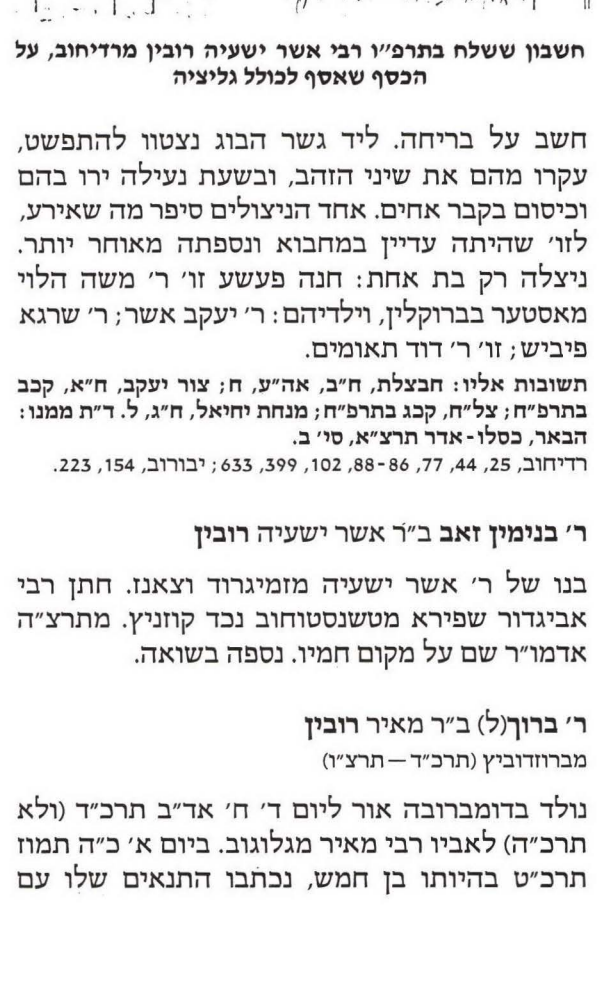
ר׳ **ברוך**(ל) ב״ר מאיר **רובין**

מברוזדוביץ (תרכ״ד — תרצ״ו)

נולד בדומברובה אור ליום ד׳ ח׳ אד״ב תרכ״ד (ולא תרכ״ה) לאביו רבי מאיר מגלוגוב. ביום א׳ כ״ה תמוז תרכ״ט בהיותו בן חמש, נכתבו התנאים שלו עם

שרה שלאמצי בת רמ״מ אייכנשטיין בנו של מהרי״א מזידיטשוב. כשנשאה עבר אל חמיו למיקולייב, וישב עמו שעתיים כל יום לרשום את תורותיו. האריכה ימים אחריו, וגרה בירושלים עם נכדיה האדמורי״ם כהנא לבית ספינקא כאדמורי״ת מפרימישלן. אמרה ד״ת בס״ג בדרך זידיטשוב. נפטרה בת פ״ד ביום כ״ט (ולא ל) תשרי תש״ז.

מרואי פני הדב״ח ומהרי״א מזידיטשוב. תלמיד חביב לרבי משיניבה, ואחד מעשרת בעלי התפילה שלו. נוסח תפילתו כמו קוזניץ־רופשיץ ואפטא. מתרנ״ה אב״ד ברוזדוביץ שהיתה מעוז לחסידי זידיטשוב, וחמיו הבטיח להם שכל עוד ישכון בתוכם — לא תפרוץ שריפה בעיירה. התאים שם את התנהגותו ונוסחו לדרך המהרי״א מזידיטשוב. פנו אליו בשאלות הלכה. לא ידוע מתי ומדוע עזב לכהן כאדמו״ר בקולומיאה (פנקס, ח״ב, 107). כשפרצה מלה״ע א׳ נמלט לדעש, אבל ראשי הקהילה דחוהו. התישב בתרע״ז כאדמו״ר בסאמאש־איוואר הסמוכה (גרלע ברומנית), ונקרא בה האדמו״ר מקולומיאה. נתפרסם בכל הסביבה בתורתו עניוותו ועבודתו בקודש, וחסידים רבים הסתופפו בצילו. נפטר ביום ל׳ כסלו תרצ״ו, ואהל הוקם על קברו.



ד״ת לפרשת ואתחנן בכתב ידו של רבי ברוך רובין

ילדיו: א. רבי יעקב ישראל ישֶׁרון מסרגן; ב. ר׳ מאיר יוסף מקרסטיר; ג. נחמה מינדל (מינטשא) זו׳ הראשונה של רבי משה פרישרמן מטומשוב; ד. חוה זו׳ השניה של ר׳ חיים ה״ש מסטמר ב״ר שלום אליעזר מרצפרט; ה. מירל גאלה (כלת ר׳ אברהם ב״ר חיים יצחק אייזיק ה״ש מסלטפינה) זו׳ ר׳ צבי הירש כהנא מספינקא; ו. חנה זו׳ ר׳ משה עזרא טויב ב״ר פנחס חיים מרוזדול.

נכדו ר׳ אשר ישעיה מקרסטיר העתיק וסידר לדפוס בתרח״ץ את חידושיו לתורה, עם ציוני מהרא״י שלו. ניצלו בנס שעה שכל היתר אבד, ובין השאר חידושי ש״ס ופוסקים ודרושים. נדפסו בהוצאות אור ישע של זקנו, ניו יורק תשל״ג ותשמ״ו: **שארית ברוך**. ח״א: פירושים ומאמרים עה״ת בדרך פרד״ס, ט, יט עמ׳. הקדמת תולדותיו ע״י חתנו ר׳ משה פרישרמן, עם פקסימיל כתב ידו ועץ יוחסין של המשפחה. ח״ב: סיפורי מעשיות בדוקים מאבותיו ומרבותיו שרשם ממה ששמע מאביו ששמעם מחמיו, עם ציוני נכדו רש״ש מסוליצא, א, כג עמ׳.

תשובות אליו: בית יצחק, אה״ע, ח״א, קמו בתר״ס; הרי בשמים, ח״ג, עז בתר״ס; מהר״ש, ח״ג, ד בתר״ע; מחזה אברהם, ח״א, קכב בתר״ע; פני מבין, יו״ד, קצח. חתם בשבט תרס״ח באין תנאי בנישואין. כשרצו בתשכ״ט לפנות את קברו לא״י, שלל זאת נכדו הרב נחמן כהנא מספינקא, אור התורה (ברוקלין), ב, כא-כב.

אהלי שם, 224; חכמי טראנסילווניה, 219.

ר׳ ברוך דוד ב״ר יצחק איזיק **רובין**

ראש השובי״ם והמוהלים בבלטימור בקהילת בית יעקב, ומל אלפי ילדים. כינויו בר״ת: ש״ם דב״ר. **בד קודש**, עניני השארת הנפש וגלגול נשמות, בסדר א״ב ועם סיפורים, מלוקטים מעשרות ספרים המפורטים בשער. ח״א שסיים בתרע״ה בטרענטון ניו ג׳רסי. נויארק, דפוס טריע פרעס בניו יארק, תרפ״ו, 240 עמ׳. המסכימים: רבי ברוך טברסקי מסטעפין בהיותו בבלטימור; ר׳ נתן יהודה ליב מינצברג מירושלים, נכד היהודי הקדוש ור׳ משה מללוב, בתרע״ח בבלטימור; ר׳ צבי אריה אברהם בהה״צ ז״ל מאליק; ר׳ ניסן יהודה ליב טברסקי הרבי מקעלץ בקראקא ב״ר דוד ממקרוב, בעברו בבלטימור בתרפ״ד. מזכיר את זו׳ שרה זלאטע בת ר׳ מאיר, וילדיו: א. אברהם משה, זו׳ שרה וילדיהם; ב. ר׳ יצחק אייזיק, זו׳ רוזה ובנותיהם; ג. ר׳ יעקב שמואל, זו׳ בלה ובנותיהם; ד. חנה מלכה זו׳ ר׳ משה גרינמן; ה. יענטע בילא זו׳ ר׳ יצחק אייזיק קופר. מציג תחינה במילים מתחלפות. בהקדמתו כותב כי במלאכתו התבונן מדוע יונה פושטת צוארה לשחיטה, וילדים נולדים בעלי מומים. בעמ׳ 153 שער ח״ב, ניו יארק תרפ״ח, כ״ו מאמרי ראיות להשארת הנפש, גם מחכמי האומות.

ר׳ דוד רובין. דומ״ץ דולינא. בנו של ר׳ מתתיהו?

תשובה אליו: תסל״א, קמא, חו״מ, כח בתרי״ד.

ר׳ חיים רובין. אב״ד בליגרד.

תשובות אליו: אמרי יושר, ח״א, סו, פג; חזון נחום, צו בתרצ״א. חתום כאב״ד על רשות בית דין צדק, ויזניץ תרע״ג.

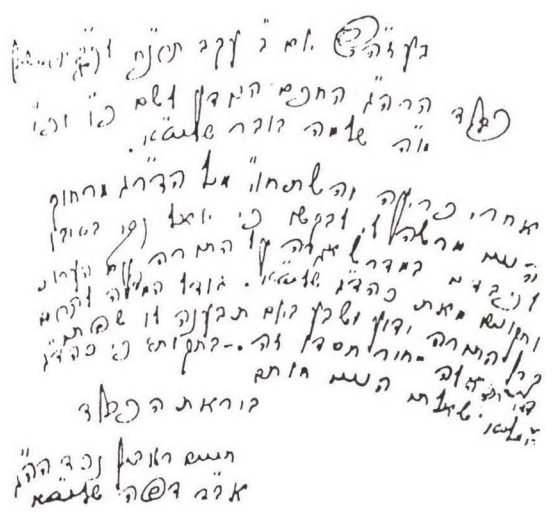
ר׳ חיים אליהו ב״ר אשר ישעיה **רובין**

בנו של ר׳ אשר ישעיה האדמו״ר מזולקיב בקשנוב. נשא את עלע (עלקע) בת רבי אלעזר בר״מ רוקח מדרוהוביטש. דומ״ץ בסטבניק, ואח״כ אב״ד טריסקוביץ הסמוכות (ולא בטרנופול). גבאי א״י בשנות התר״ץ. נספה עם זו׳ ושש ילדיהם, הבכור אשר ישעיה.

ר׳ חיים ברוך ב״ר נפתלי **רובין**

מוישניצה (תרמ״ב — תש״ג)

נולד בשינאווא בשנת תרמ״ב, לאביו ר׳ נפתלי חתן הרבי ואב״ד וישניצה. נשא שם בתרנ״ט את דינה בת ר׳ צבי יוסף רובין אב״ד יסלו. חותנו פתח לו בנק בוישניצה בו ביקר שעתיים ביום למורת רוח אביו על שמניח חיי עולם, והניהול היה בידי גיסו הגדול ר׳ מרדכי עפשטיין. כשהרוסים החרימו את הבנק, עבר גיסו להיות האדמו״ר מניישטט בלודז, והוא החל לסייע לאביו כרב צעיר. הוציא לאור בתרפ״ב מהד׳ ב׳ של ספר זקנו דברי יחזקאל. כשנפטר אביו בתרח״ץ, עלה על כסאו כרבה האחרון של וישניצה. בשלטון הנאצי התענה עם אחיו. בעת חיסול הקהילה נשלחו רוב היהודים לגיטו בוכניה, ומשם למשרפות אושוויץ. התידד מאד בגיטו עם מהר״א מבלז ואחיו. כשחיפשו הרוצחים את הבונקר בו מסתתר הוונדר־רבינר,



בקשת ר׳ חיים רובין נכד אב״ד וישניצה בתרנ״ח מר״ש בובר, לשלוח לו מדרש אגדה

ונתגלה המחבוא ביום ג׳ אלול תש״ג, יצא ואמר שהוא הרבי מבלז. לא נענה לפקודה להסיר את הכיפה, ואמר: תוכלו לקחת את גופי, אך לא את נשמתי! הובל להריגה כשידיו מכסות את ראשו, ומכות ניחתות עליהם עד זוב דם. זעק ליהודים להתחזק: הרי כל הזמן חכינו לקדש את השם ברבים, והעתיר על בנו היחיד שברח שישאר בחיים. לבסוף ננעץ כידון בלבו (נורה), ונפל מתבוסס בדמו. כעבור כמה שעות של פרפורים, נסתלק מתוך קבלת יסורים באהבה. זו׳ נספתה ביום י״ב אלול בבונקר אחר.

כמעט כל צאצאיו נספו: א. ר׳ יחזקאל שרגא ר״מ בבוכניה; ב. רחל מרים זו׳ ר׳ אהרן ה״ש אב״ד אשיעק ב״ר סיני מזמיגרוד (ולא מגורליץ); ג. ר׳ יצחק. נשא את רייצא בת ר׳ פנחס דוד הורביץ האדמו״ר מקינצק בלודז נכד היהודי הקדוש, ומילא שם את מקומו. נספו עם ז׳ ילדיהם; ד. ששא זו׳ ר׳ ברוך ב״ר חנה ה״ש מקולשיץ; ה. ר׳ שמואל יליד תרס״ח. תלמיד ישיבת באבוב. נשא את שינדל מירל בת ר׳ יונה ברון־מנדל מיסלו, חתן ר׳ אלעזר רוזנפלד מאושפיצין, וסמך שם לשולחן חו״ז. נספו בבוכניה ביום ג׳ אלול תש״ג. בקושי רב שלחו את ד׳ ילדיהם להונגריה, אך משם נשלחו להריגה; ו. חיה מלכה זו׳ ר׳ אשר דרשוביץ, יחידו של ר׳ ישכר דב אב״ד מישלניץ; ז. הב׳ שרה; ח. הב׳ שינדל; ט. הב׳ אלעזר. נפטר שנה לפני המלחמה; י. הב׳ רבקה הי״ד. שרד רק: יא.

ר׳ אברהם יהושע השל. למד ג׳ שנים עם גיסו ר׳ ברוך מקולשיץ, ובישיבת טשבין. סייע לאביו כרב צעיר. בכניסת הנאצים הכוהו אנושות, וקברוהו חיים. בהסתלקם מיהרו אחיו להוציאו, ולהבריחו לברדיוב שבסלובקיה בה היה חתן, עם שני בני ר׳ יעקב הופשטטר. בתש״ג ברח לברגסז שבהונגריה. שלח משם אתרוג לאביו, וכשמסרו למהר״א מבלז, בירכו שיהיו לו פירות טובים. נתפס ונשלח לאושוויץ. ממכרות הפחם ביבורוזנה נשלח רגלית לבוכנוולד בה שוחרר. פעל בעניני הצלה, ובתש״ו נסע לארה״ב. נשא את היחסנית חיה שרה בת ר׳ משה יצחק (וזו׳ טעמא מירל) ב״ר יעקב פיש, ויסד בימ״ד עץ חיים בניו יורק. עבר בתשי״א ללוס אנג׳לס, ויסד בה בית מחסה לזקנים ובית מדרש. זמן מה ניסה לגור בב״ב ולהקים מפעל בארץ, ולא עלה בידו. הדפיס בהמאור את רשמי נסיעתו בניסן תשכ״ה לפולין, הונגריה ואוסטריה. סיפר לי פרטים על משפחתו. ילדיו: ר׳ חיים ברוך ור׳ יעקב בלוס אנג׳לס, גיטל זו׳ ר׳ יעקב שיינברגר בקווינס.

זכרונות המאור, ח״ב, שכח-שלה.

ר׳ חיים דוד ב״ר צבי הירש **רובין**

בנו של ר׳ צבי הירש האדמו״ר ממישלניץ. רב בפיומי, ואח״כ אדמו״ר באנטורפן. נפטר בתרח״ץ. משפחתו נספתה בשואה.

ר׳ חיים יחיאל ב״ר מאיר **רובין**

מלימנא ודומברובה (תרי״ד — תרע״ח)

נולד בדומברובה בעש״ק כ״ג (ולא כ״ב) ניסן תרי״ד, לאביו ר׳ מאיר מגלוגוב חתן ר׳ יוסלה אונגר מדומברובה. בן שש וחצי התקשר עם דבורה בת ר׳ אלכסנדר סנדר ליפא אייכנשטיין במהרי״א מזידיטשוב, ביום ג׳ אלול כת״ר, בכפר אסטריו שליד פרמיסלא. התנאים נכתבו בזידיטשוב ביום א׳ י״ד אייר תרכ״ג. שם נישאו ביום ט״ו תמוז תרכ״ט. אב״ד לימנא, ואח״כ ממלא מקום סבו כאדמו״ר מדומברובה. נפטר בברלין בשנת תרע״ח. בניו אדמורי״ם מדומברובה בערים שונות: א. ר׳ ישכר בריש בברלין וניו יורק; ב. ר׳ יצחק אייזיק בסיגט; ג. ר׳ אלעזר בדרוהוביטש; ד. ר׳ אלכסנדר סנדר ליפא ברומן. בנותיו: ה. חוה זו׳ רמ״מ בראס״ל אייכנשטיין מזידיטשוב; ו. אסתר גיטל זו׳ ר׳ מנשה מרילס מרופשיץ; ז. רחל זו׳ ר׳ אלעזר מרילס מירוסלב; ח. טילא. נישאה במשפחת רובין. נכדו ר׳ מאיר אדמו״ר בדומברובה.

ר׳ חיים יצחק ב״ר פנחס מנחם מנדל **רובין**

בנו של ר׳ פנחס מנחם מנדל האדמו״ר בסרט. אב״ד טשילקא שליד אלטשטט. נספה בסוף תרצ״ט(?) עם משפחתו.

תשובה אליו: אמרי דוד, כ בתרפ״ח (ר׳ יצחק!).

ר׳ חנה צבי הירש ב״ר נפתלי **רובין**

מסטמר וצאנז (תרמ״ד* — תש״ד)

בנו של ר׳ נפתלי אב״ד וישניצה. בטעות נקרא במקום אחד ר׳ חיים הרש. נשא את עכסה בת ר׳ יחיאל נתן ה״ש אב״ד ברדיוב, ולא היו להם ילדים. שנים רבות אדמו״ר בסטמר, ורבים באו להתברך מפיו. רצה לעלות לארץ, אלא שאביו מנעו. מתרצ״ד אדמו״ר בצאנז ישן בה בנה בימ״ד, ונקרא על שם מקומו הקודם. בגיטו בוכניה קבע כל בוקר שיעור בספר הזוהר, עם רבי מרדכי רוקח מבילגוריי. בחיסול הגיטו באלול תש״ג (ולא תש״ד) כשהובל להריגה באושוויץ, זעק בקול: שפוך חמתך על הגויים אשר לא ידעוך!

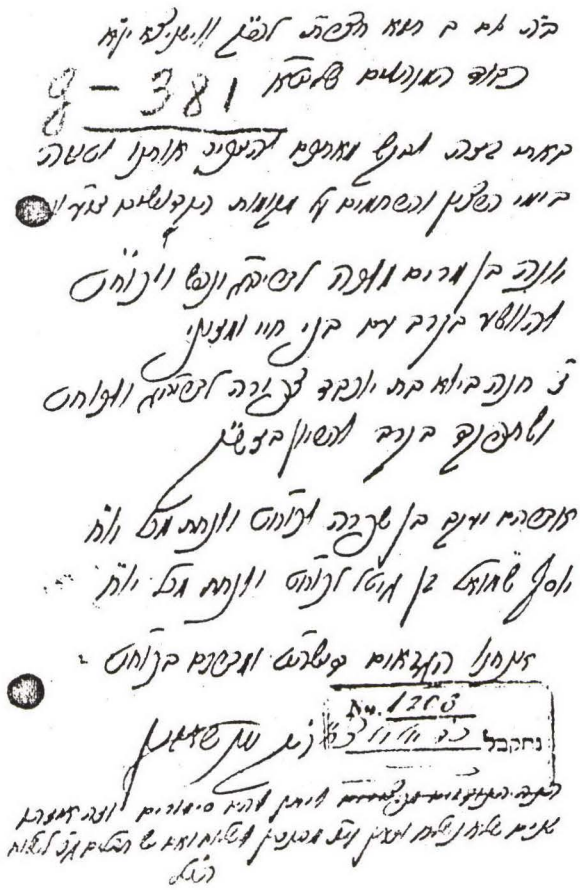
חכמי טראנסילוניה, 219 (משובש).

ר׳ חנוך הניך ב״ר אשר ישעיה **רובין**

בנו של ר׳ אשר ישעיה האדמו״ר מזולקיב בקשנוב, ואחרי פטירתו בתרע״ו מילא שם את מקומו באותו תואר. חתן אחיו רבי יצחק גליקמן מסוסנוביץ. נספו בשואה.

ר׳ יונה ב״ר נפתלי **רובין**

בנו של ר׳ נפתלי אב״ד וישניצה, וסייע לו כרב צעיר. נשא את חנה לאה (ביילא) בת דודו ר׳ אשר (ראובן)



קוויטל של ר׳ יונה רובין מוישניצה בחצר״ת, שנשלח למנהלי הכולל בירושלים. הוא מזכיר את זו׳ חנה בילא בת יוכבד צפורה, ואת משפחות אברהם יעקב בן שפרה ויוסף שמואל בן גיטל

רובין אב״ד קורטשין, ולא זכו לילדים. דומ״ץ בוישניצה אחרי פטירת אביו, ובטעות נמסר שהתישב כאדמו״ר מניסקא. בשלטון הנאצי גורש למיידנק, ושם נספה בשנת תש״ב (מפי ר׳ מנשה שמרת מבלטימור).

פנקס, ח״ג, 269.

ר׳ יוסף דוד ב״ר אלעזר **רובין**

מססוב (תרנ״ח — תש״ל*)

נולד בשנת תרנ״ח לאביו רבי אלעזר מססוב. נקרא גם ר׳ דוד בלבד כשם עיקרי. נשא את שאשא בת רבי נפתלי הורביץ וזו׳ מלכה, ובשנית את פראדל־פרידה בת ר׳ שלום רוזנפלד מקמינקא. רב בשצריץ. מתרצ״ג בארה״ב כאדמו״ר מססוב, ורב בימ״ד אגודת אלעזר מססוב לתורה ותפילה. חביב על שדרות העם שנמשכו אחריו. מפעילי ועד העזרה ועזרת תורה. ילדיו: א. ר׳ שלום אלעזר; ב. חנה גולדה חוה; ג. בילא שינדל. חיו בתשכ״ז. נפטרו: ד. מלכה על שם סבתה. נפטרה צעירה ביום י״ד תשרי תרצ״ו; ה. הב׳ ישראל חיים; ו. הכלה חיה; ז. הב׳ רעכיל. נפטרה ביום כ״ו כסלו.



רבי יוסף דוד רובין מסאסוב

ספריו בנויים על הקדמות מאביו ומאבי אמו. **עצי לבנון** ח״א עה״ת וליקוטי תהלים, תפילות ומאמרי חז״ל. לבוב, ר׳ אברהם משולם ב״ר שיז״ל אלטשטט, דפוס האחים עבנער, תרפ״ח, קיח עמ׳. הסכמה והקדמה מאביו, ודודיו: ר׳ ישראל הגר מויזניץ, ור׳ יחיאל מיכל מססוב אחי אמו. אחרי סדר היחס הקדמתו. בעמוד האחרון שמות המסייעים, רובם מניו יורק. ח״ב עה״ת, מועדים וליקוטים, כולל דברים מאבותיו ומח״א. ברוקלין, דפוס האחים שולזינגר, תרצ״ט, רמה, 18 עמ׳. מציג שוב את ההסכמות מח״א, הקדמה בה ד״ת מידידו ר׳ חיים זאב ויינרב מססוב שטרח בהעתקת החיבור, וסדר היחוס מתוקן. בסוף רשימת מאות תומכיו מדולר ומעלה. ח״ג עה״ת וליקוטים, כולל מהחלקים הקודמים. ניו יארק, דפוס בלשן, תשכ״ה, שיט עמ׳. בהתחלה הנצחות לבני משפחתו, ההסכמות הקודמות, הקדמה בה כותב מדוע יש כאן יותר תוכחות, ומודה לילדיו שסייעוהו בהעתקה. בסוף תודה למאות המנדבים, רובם יותר משני דולר, עם ימי הזכרון לקרוביהם. ח״ד על

הגדש״פ עם הפנים, תשכ״ז, קצב עמ׳, ההסכמות והיחוס. בהקדמתו מספר מאבותיו. בסוף: תודות, הנצחות, וסיפורי המשפחה.

אהבת תורה, מאמרים ביידיש עה״ת והמועדים, מעובדים מעצי הלבנון א-ב, עם חלק ושער באנגלית, ע״י ועד הנשים שליד אגודתו. ניו יארק, ברידער שולזינגר, תש״ג, 136 ; 104 עמ׳. בהקדמתן מבארות מה ראו על ככה. בסוף רשימת חברות הועד, וימי הזכרון של יקיריהם.

ש״ת ממנו בתרצ״ה: הפרדס (גוטויין), חו׳ ו-ז, ח-ט.
תולדות אנשי שם, 128.

ר׳ יוסף מאיר ב״ר יעקב ישראל ישֶרון **רובין**

בנו של ר׳ יעקב ישראל וישורון מסרגן. בן ט״ז נסמך לרבנות. נשא את אסתר בת רבי חיים מושקוביץ מגלינא. אדמו״ר במיהא־פלווא. גדול בתורה. חידושיו אבדו בשואה. נספו באושוויץ זו׳ אסתר בת זו׳ השלישית של רבי ישראל צבי רוטנברג מקוסון בת רש״א ה״ש מרצפרט, ובנותיו חיה רייצא ומנוחה. במחנות בהן שהה מסר נפשו לשמירת המצוות. נפטר אחרי השחרור במחנה טרזינשטט, ביום כ״א סיון (ולא כ״ט אייר) תש״ה. הובא למנוחות בטבריה ביום ו׳ חשון תשכ״ה.

ר׳ יוסף מנחם ב״ר יצחק טוביה **רובין**

בנו של ר׳ יצחק טוביה מצאנז. חתן ר׳ נפתלי ט״ב מנירבטור. אדמו״ר בצאנז, ואח״כ דומ״ץ בדינוב. למדן ומקובל. התפלל בהתלהבות רבה. מחסידי באבוב. נספה בשואה.

תשובה אליו: מנחת יחיאל, ח״א, קכח.
פנקס, ח״ג, 117.

ר׳ יחזקאל שרגא ב״ר חיים ברוך **רובין**

בכורו של ר׳ נפתלי אב״ד וישניצה. נשא את שרה מנוחה בת רבי ראובן קליגר מדמביץ, ולא היו להם ילדים. ר״מ ישיבת באבוב בבוכניה (ולא בבריגל). הלך עם האב״ד ר׳ יהושע ה״ש ללוית ר׳ מיכלה הצעיר בן הרב מיסלו ג׳ ימים לפי הגירוש, וקנאו בו שזכה לטהרה ולקבר ישראל (זכרונות המאור, ח״ב, קכד). נספה עם אביו ביום ג׳ אלול תש״ג (ולא תש״ד). רשום בטעות כאדמו״ר (פנקס, ח״ג, 66).

ר׳ יחיאל (חילישׁ) ב״ר אשר ישעיה **רובין**
מקולבסוב (תק״ע — תר״ך)

נולד בשנת תק״ע לאביו רבי אשר ישעיה מרופשיץ. חתן הגביר ר׳ אליהו רייך מריישא מחסידי אביו. בהיותו בן כ״ה נתקבל בתקצ״ה לרבנות קולבסוב, ולקהילה שולם כסף טוב. להכתרתו באו אביו עם החסידים. נאבק בקהילה בהכנסת בשר זול מבחוץ. נסע אל ר״מ מפרימישלן. נפטר ביום כ׳ (ולא ב) תמוז תר״ך, ואהל הוקם על קברו. ילדיו: א. ר׳ אשר ישעיה הדומ״ץ שנאבק לעלות על כס אביו; ב. רייצא זו׳ ר׳ אברהם אהרן ט״ב אב״ד קולבסוב.

תשובות אליו: מח׳, דב״ח, ח״א, יו״ד, א, (ח״ב, יו״ד, ב), חו״מ, לג. חתם מרישא על דברי תורה (פ״ת), למברג תקצ״ג.
קולבסוב, 43-48, 114, 650-652; טל אורות, ח״א, קנג-קנד.

ר׳ יחיאל צבי (הירש) ב״ר אשר ישעיה **רובין**

נולד בשנת תרס״ט לאביו ר׳ אשר ישעיה מצאנז חדש. נכד הדב״ח. למד שם בישיבת עץ חיים דבאבוב כמובחר התלמידים. חתן ר׳ שלום רוקח מליביטשוב. נספה עם זו׳ וילדיו, ולא ידוע מתי והיכן. הוציא לאור עם רמ״א קלר: **אסיפת גדולים,** קובץ חדו״ת מגאוני קשישאי, רבני זמננו ובחורי ביהמ״ד. סודר ונערך בהשגחת בחורי צאנז חדש. גל׳ א, קראקא, דפוס מ. לענקאוויטש, ניסן תרפ״ז, ח ד׳, ו סי׳, שער כפול. כתב את ההקדמה בשם חברי המערכת, שברצונם לעודד את דרך החידוד שנהג לפנים בישיבות ונשתכח, ומודים לר׳ משה אורי קלר המוסר להם חומר כזה. מבקשים לשוא לשלוח להם דמי מינוי לחצי שנה מראש, אלא שלא הופיע יותר. כולל ד״ת מקדמונים: רבי אברהם ברודא (סי׳ א), רצ״ה הלברשטטר (ב), ר׳ איציקל מאה״ו (ג), ושלשה מגאוני הזמן.

שאלתו מר״ש ענגיל וקיצור תולדותיו, כר״ש, שבט תשמ״ה, נד-נה.

ר׳ יעקב ב״ר אהרן **רובין**
מברנוב (ת״ר״ — תרס״ה)

בנו של ר׳ אהרן מרימנוב וקורטשין. רב בקי ומתמיד, צדיק וחסיד בברנוב. אדמו״ר לפי פנקס, ח״ג, 61. נסע לדב״ח מצאנז ועוד. לא זכה לבנים (במנויי תולדות אברהם תרמ״ב עם בנו ר׳ יצחק!). אחרי שריפת תרנ״ו עבר לטרנוב. בחורף האחרון חלה מאד, ונפטר ביום ז׳ סיון תרס״ה. בבית העלמין ספד לו האב״ד. בנו חורגו בטרנוב, ר׳ משה איסר הכהן גלנץ נכד האדב״ע, הוציא לאור את ספרו **תולדות יעקב** א-ב, עה״ת, מועדים ורמזי השנה. מונקאטש, דפוס השותפים קאהן עט פריעד, תרס״ח, ג, מה ד׳. בהסכמת רא״ל ה״ש מטורנא מעיד, כי הדברים יצאו מפי המחבר. בהקדמת המו״ל מספר בשבחי אביו חורגו, שמנעוריו הקדיש עתותיו לתורה ועבודת ה׳, לא פסק פומיה מגירסא גם בלילות, ענותן ונחבא אל הכלים. מסר את כתביו להעתקה ועריכה לר׳ שמעון בצלאל ניימן שהכינם לדפוס. מזכיר את אמו מלכה תחי׳ שטיפלה בבעלה,

במיוחד בעת חוליו. מציג זמר לשבת על ל״ט מלאכות ששורר המחבר מזקנו ר׳ יעקב ברצ״ה אב״ד לינסק, ותעודה שאכן הזמר ממנו — מאת הנכד רבי יחיאל הורביץ מפקשיבניצה וטורנא. בספר ד״ת מצדיקי משפחתו ואחרים. בדף האחרון לוח הטעות והתיקון. ד״צ בסוף אור ישע ולחם שמנה תשל״ו, בלי הזמר לשבת שהוקדם.

ב״ד שמעון שמא״ב ב״ר אברהם, קמחז״ה, י״ג סיון תרס״ה, 5.

ר׳ יעקב יוסף ב״ר מנחם מנדל **רובין**
מגלוגוב (תקצ״ה׳ — תרל״ג)

בנו של ר׳ מנחם מנדל מגלוגוב, וכיהן שם כרב. מפורסם בפרישותו. נפטר מחולי רע כשבוע לפני אביו, ביום כ״ד אב תרל״ג (ולא תרל״ד). בזיוו״ר חתן ר׳ ליבוש נייהויז חתן האור לשמים אב״ד טומשוב ויאנוב, ב״ר יוסף קזיס. בזיוו״ש נשא את העסא בת ר׳ אלעזר מקוזניץ, ב״ר משה אליקים בריעה בהמגיד. ממנה בניו: א. ר׳ אלטר משה חיים מריינזוב וגלוגוב; ב. ר׳ אלעזר מסוב.

קינה על פטירתו: ר׳ נפתלי יעקב ויניג בספרו משפיל גאים.

ר׳ יעקב ישראל ישֶׂרון (יעקלי) ב״ר ברוך **רובין**
מסרגן (תרמ״ה — תש״ד)

נולד בזידיטשוב ביום ל׳ כסלו תרמ״ה, כבכור לאביו ר׳ ברוך אב״ד ברוזדוביץ. היולדת חלמה שהמהרי״א נגלה אליה, ואמר שתתן לו שם יעקב כי יהיה חכם, וגם חמיה כתב לה כן. מחמת סיבה לא חשבו להיענות לכך, אלא שאביה רמ״מ מזידיטשוב הופיע פתאום לברית, וקרא לו את ג׳ השמות. ברבות הימים נקרא תמיד וישורון עם ו, וחתם יי״ו בגלל הגימטריה. בן תשע למד כבר הלכות מליחה. נסמך בתרס״ו מהמהרש״ם, ראל״ה מסטניסלב, ערוגת הבושם ורב״א וייס מטשרנוביץ. בן י״א אירס את (לאה) רעכיל בת רבי משה׳לה מושקוביץ מסוליצא שבמולדביה, וכשנשאה עבר אליו. יהודי המקום הפשוטים חיבבוהו בהוד מראהו ונועם הליכותיו. בעידוד הרבי מבלז נשא דרשות להלהיבם.

נסע עם אביו לליזנסק, וביום ט״ו סיון תרס״ז נחתם לו שם כתב הרבנות. כשראשי הקהל פרסמו מכרז חדש לתפקיד, מחה על כך בגליון קמחז״ה מיום כ״א שבט תרס״ח, 7. האב מוסיף את עדותו שההסכם נחתם בפניו, הבן החזיק שם בהוראות, ואסור לקבל רב אחר מבלי לרדת לדין תורה, אודות יתרת הסכום שהתחייב לשלם לקהילה. לגירסת נכדיו בא כמועמד, ודרש שם בשבת יותר מד׳ שעות בכל המקצועות. ביום א׳ הוסכם לקבלו, והענין בוטל משנודע שהוא נכד הנו״א, וקבלה ממנו בעיר שלא להושיב שם מצאצאיו. בתרס״ט נתקבל כרבה של סוליצה, אחרי עזיבת האב״ד רי״ה באב״ד. נהג תקיפות בעניני היהדות, ונעימות כלפי כל אדם. זו׳ נפטרה בתר״ע בהותירה את הבת: א. חנה (כ״ב אדר תרס״ז — ח׳ תשרי תשד״מ), זו׳ רבי נחמן כהנא מספינקא בב״ב. עליה: המודיע, י״א חשון תשד״מ, ה. נשא בתרע״ב את אלטא נחמה מלכה בת הרב חיים דכנר מסרט, נכדת הבעש״ט ותלמידיו. בתרע״ו נשבה ע״י הרוסים, ואמו השתדלה בראיון אצל הקיסר פרנץ יוזף שיוחלף בקצין רומני שבוי.

כששוחרר בא לסרגן בה היו חסידי זידיטשוב רבים. בקשוהו בתרע״ח שישאר כאדמו״ר במקום, ובנו לו בימ״ד מפואר. כשביקש רשות מהאב״ד ר׳ ישראל פריינד — הסכים בתנאי שלא יפסוק כאן, ויבוא לשתי דרשותיו בשבתות דריגלא. רבים נהרו אליו לסרגן להתיעץ ולהתברך, ועל שמה נקרא. נתעטר כאב״ד גימעש־דיטרא שבמחוז טשיקי בגליל העליון של טרנסילבניה, אך מינה שם מו״ץ הכפוף לו. בתרצ״ד יו״ר ב״ד של חמישה בדין תורה מסובך, כשרה״ק בגרוו״ד רצה לפטר את המזכיר. בתרצ״ט הציע לו הרבי מסטמר להיות נשיא לשכת האורטודוקסים הארצית, והשתמט בגלל רוב טירדותיו. ביתו פתוח לכל דכפין בכל שעות היום והלילה, ובתקופת מלה״ע ב׳ הכניס לביתו מאות פליטים. סיפק מאכלים כשרים לעובדי הכפיה שעבדו בסביבה או שעברו ברכבת, ואף מסר להם את סעודות השבת שלו. ראש העיר כיבדו מאד, והזהירו מפני הגזירות המתקרבות. הציע לו משמר להבריחו את הגבול הסמוך לרומניה. מכיון שהמצב כאן היה טוב מבמקומות אחרים, לא נענה בגלל הסיכון שבדבר. הנאצים ריכזו את היהודים בגיטו, והתעללו בהם. ביום י״א סיון תש״ד הוסעו לאושוויץ, והועלו על המוקד אור ליום ט״ו סיון עם שבעים נפשות מהמשפחה הי״ד.

ביניהם ילדיו: ב. לאה זו׳ ר׳ יקותיאל יהודה גרוס אב״ד שאגאטאג וח׳ ילדיהם: חיים, הנדל, יוכבד, רוזא בלימא, רחל, ברכה, ברוך וחנה; ג. הב׳ יוכבד. נפטרה בברגן בלזן בערב פסח תש״ה; ד. הב׳ שפרינצה. נספתה עם אמה באושוויץ; ה. ר׳ יוסף מאיר האדמו״ר ממיהפלווא; ו. ר׳ אשר ישעיה חתן הרבי מקרסטיר; ז. הב׳ שלום; ח. הב׳ חיה פעריא. שרדו: ט. ר׳ מנחם מנדל אב״ד מוזשאי בברוקלין; י. ר׳ שמואל שמלקא האדמו״ר מסוליצא בפר רקוביי; יא. ר׳ מרדכי דוד האדמו״ר מסרגן בברוקלין; יב. מירל גאלה זו׳ ר׳ שבתי מייזלש ב״ר חיים אב״ד סרווש, נכד צאנז וסיגט. רב ואדמו״ר בבימ״ד עדת סוכטשוב בברוקלין.

נותרו ממנו חמישה כתבי יד. במהדורות אור ישע תשל״ג ותשמ״ו נכללו: גליוני יוש״ר, הגהות וביאורים על או״ח יו״ד ואה״ע דפוס בלבן בלבוב שכתבם בעת

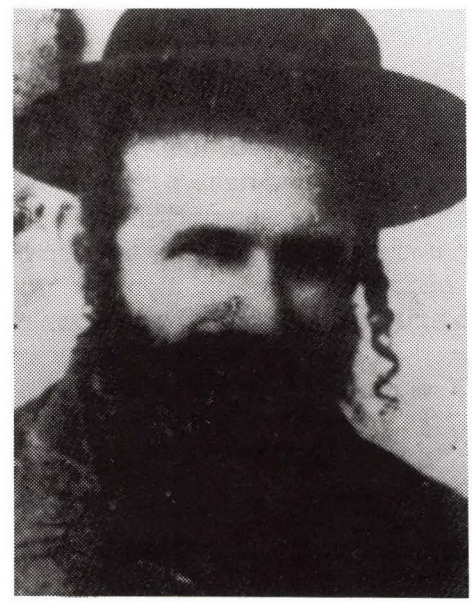
לימודו, י, כה עמ׳. בהקדמה נאמר ששו״ע חו״מ אבד, והגויים השתמשו בדפים לעטיפת מזון. מובעת תודה לר׳ אלימלך ב״ר נחמן כהנא מספינקא בב״ב, שטרח בהצלת הגליונות. מוצג פקסימיל כתב הרבנות מסוליצא בכתב ידו של חמיו הראשון, עם חתימות עשרות בני הקהילה. תולדותיו הועתקו מאלה אזכרה; **מנהגי מהריי״ו סוליצא.** נערכו ונסדרו ע״י בנו רש״ש, שכתב בפירוט את תולדותיו שבהתחלה. הובא לדפוס ע״י ר׳ אפרים פישל מושקוביטש גבאי בית מדרשו, סד עמ׳. החל לכתוב את ההנהגות בשובו מאושוויץ, כשבשוליהם הערות וציונים. בסוף מודה לרח״ש פרוש שהוסיף מראי מקומות ותיקונים, וכן לבניו ר׳ יהושע ור׳ יעקב ישראל וישורון שהגיהו את הספר.

תשובות אליו: מנחם משיב, יו״ד, כט; שמן המאור, חו״מ, ל, לא. במשתתפי אהל מועד, ח״ג, לו ע״ב.

אהלי שם, 325; אלה אזכרה, ז, 54-61; זכרונות המאור, ח״ב, רפא-רפג; חכמי טראנסילווניה, 220.

ר׳ יעקב ישראל וישורון ב״ר מרדכי דוד **רובין**

בנו של האדמו״ר מסרגן בברוקלין. רב קהל בריזדוביץ בברוקלין. נשא את רוזא בלימא בת רצ״ה הורביץ האדמו״ר מסטריזוב, וילדיו: חנה רחל, יהושע, חיים שלמה, ברוך, ושלום אריה ליבוש. ההדיר לדוגמא מחיבור רחב: **תפארת זקנים,** פרי מגדים או״ח סי׳ שט: דיני בסיס, עם פירושי מעין גנים ומעיני הישועה, וי״ג שכלולים המפורטים בהקדמתו. יוניון סיטי, דפוס אחים גרויס, תשל״ב, סג עמ׳, הסכמת רי״י וייס.



רבי יעקב ישראל וישורון רובין מסרגן

ר׳ יעקב מנחם מנדל ב״ר נפתלי **רובין**

מטויסט (תרי״ח — תר״ס)

בנו של ר׳ נפתלי שהיה ת״ח גביר מחסידי שינאווא בטורנא, וחתן ר׳ יעקב גוטוירט אב״ד דוקלא. רבה של טויסט (לפי פאלקסקאלענדער: תרנ״ו-תרע״ב!). גדול בתורה, ומתחסד עם קונו. נפטר בשמחת תורה תר״ס בן מ״ב. נשא את חנה מאטל בת ר׳ יעקב ויידנפלד אב״ד הרימלוב, נפטרה ביום ז׳ אד״א לפני תרצ״ט. בפטירת חמיו נתבקש למלא את מקומו עד שיגדלו הבנים, ואמר הרבי מהוסיאטין שבני קהילתו טויסט לא יעכבו. ילדיו: א. ר׳ צבי הרשל. במשתתפי אהל מועד, ח״ב, דף יד ע״א. נספה ביום כ׳ אדר תש״ג; ב. ר׳ ישראל הי״ד; ג. ר׳ אליעזר שהיגר לארה״ב. ידידו ר׳ חיים ועג השיב לו שם בספרו זכר לאברהם אליעזר, דף מה ע״ב; ד. צירל זו׳ התי״ח ר׳ ליפא גלדוורט מקראקא. גרו בויען, וניצלו לארה״ב. בניהם: 1. ר׳ מנדל הת״ח, אבי ר׳ ליפא ר״מ בישיבה; 2. ר׳ שמעון. מעמודי התווך בארה״ב של ישיבת טשבין.

תשובות אליו: חמיו, כוכב מיעקב, מה, נח, עה בתר״ן; מהרי״א הלוי, ח״א, קסו בתרמ״ט; מהרש״ם, ח״א, קא, ח״ו, עח בתרנ״ז. במנויי אמרות טהורות תר״ס.

ר׳ יעקב ראובן רובין. אב״ד בליגרוד.

תשובות אליו: שו״מ, קמא, ח״א, רמב (יעקב בלבד!), ח״ב, קפג.

ר׳ יצחק רובין. אב״ד בליגרד. מילא שם את מקום אביו (ר׳ יעקב ראובן?) שהיה חמיו של ר׳ אשר ישעיה ט״ב אב״ד דרבן. נפטר ישיש.

ר׳ יצחק (איצ׳ה) **רובין**

דיין בטיסמניץ בזמן האב״ד ר׳ שאול הורביץ. למדן חריף, ושני הצדדים יצאו מרוצים מפסק דינו. הדור פנים, זקנו ופיאותיו ארוכים, לבושו חסידי, מכובד על הבריות. לימד כל בוקר בקלויז קשישים ואברכים עד חצות. פסק שאלות, ונזקק לדין. נפטר לפני מלה״ע א׳, ונטמן בלויה המונית.

תשובות אליו: הרי בשמים, ח״ג, מג בתרנ״ח; מיכלא דאסוותא, דף יז ע״א בתרס״ו (וממנו). ד״ת ממנו: ועד חכמים, שנה ב, קובץ ב, סי׳ מז, קובץ ג, סי׳ פח. בתומכי ישיבת ברודשין בתרס״ט.

טיסמניץ, 58, 179.

ר׳ יצחק רובין. ת״ח בקורימא. בן דודו של ר׳ שמואל אהרן אב״ד קורטשין. בנו: ר׳ שלום בקורימא.

תשובות אליו: כנף רננה, מין כנף, מז.

ר׳ יצחק(ל) ב״ר אברהם יהושע השל **רובין**

מצפת (תר״ם — תרע״ו)

נולד בשנת תר״ם כבנו השלישי של ראי״ה אב״ד

יסלו וצפת. התבודד תמיד לעסוק בתורה. אציל הרוח ונעים המידות, נוח לבריות. נסמך מגדולי גליציה והונגריה. נשא את קרובתו מינדל, בת ר׳ נפתלי רובין אב״ד וישניצה. כשנתאלמנה בצפת עם ד׳ יתומות, שבה באניה לפולין. בבואה לוינא נקשה בדלתו של איזה דוד, וכשטרקו את הדלת בפניה נפטרה ביום י״ז טבת תרע״ח, ונטמנה מאחורי ר״י אנגל בשער ד׳ חלקה 4. חו״ז הרבי משיניבה חיבבו, וקבע עמו בלילה שיעור בספרי קבלה. משנפטר אמר שאין לו עוד רבי, ורוצה לעלות לארץ. ביקש מאביו שילמדו חכמת הפרצוף, וסירב באמרו שלא טוב לו לדעת. כשהתעקש לימדו שלוש נקודות, ומאז לבש משקפים עבות. עלה לארץ בתרס״ד (לא עם אביו בתרמ״ח), והרידב״ז מינהו כחבר ביה״ד בצפת. כבר בחיי אביו כיהן כראב״ד, ובלוית האב אישרוהו מחדש (דראהאביטשער צייטונג, כ״ו חשון תרס״ט, 6). למד קבלה עם הסב״ק רש״א אלפנדרי. לחם בציונים שרדפוהו. פירסם איסור על הנסיעה בל״ג בעומר למירון, בגלל תערובת אנשים ונשים. תלו בזה מה שזמן קצר אח״כ חלה בגרונו מבלי יכולת לדבר (הרב המנהיג והרופא, 206), ונפטר בן ל״ו ביום כ״ט תשרי (או ר״ח חשון) תרע״ו. נטמן ליד אביו, רצ״ה מטורנא גיס הדב״ח, והאריז״ל.

בנותיו: א. דינה זו׳ ר׳ אלתר יעקב יצחק וגשל אב״ד לנצוט; ב. רחל מרים זו׳ ר׳ יחזקאל שרגא ה״ש אב״ד דוקלא; ג. בילא זו׳ ר׳ שבתי יצחק הרציג אב״ד גדוב וטשיטש; ד. ריזשא זו׳ ב״ד ר׳ נחמן ב״ר חיים שטיינמץ האדמו״ר ממיהלוביץ בסלובקיה.

תשובתו מתרע״ג לר׳ משה קלירס, ע״י נכדו ר׳ שלום וגשל שרשם את תולדותיו אך הם טעונים בדיקה, פרי תמרים, תשמ״א, ה, טו-יז.

ר׳ יצחק (איציקל) ב״ר אלימלך **רובין**
מבראד (תקצ״ה׳ — תרל״ד)

בנו של רבי אלימלך מסוקולוב. במליצי אש (ח״ב, אלול, צג) קורא לו בטעות יצחק בצלאל. תינוק חלש מהיוולדו, בעל זכרון, וכשגדל היה לו גיד בולט ברוחב הראש. נשא את איידלה בת השר שלום מבלז שאביה העריכה כבן, ואמר עליה שאינה חסרה דבר רק חבישת ספודיק. גרו ברדיחוב, ועברו לבראד בה נהג כאדמו״ר. סיפר שהיה לו גילוי אליהו ג׳ פעמים. נפטר ביום כ׳ אלול תרל״ד. רעיתו המשיכה אחריו כאדמורי״ת בעריכת שולחנות וקבלת פתקאות. נקראה איידלה דער רבי, וחסידים פנו אליה. (התבטאה בתרעומת על אחיה המהר״י). ילדיהם: א. ר׳ אלימלך סגי נהור מיברוב; ב. ר׳ נפתלי צבי אדמו״ר ברדיחוב; ג. עלע זו׳ ר׳ חיים מאיר יחיאל שפירא אב״ד רדיחוב.

אדמור״י בעלז, ח״א, ק-קד.

ר׳ יצחק ב״ר אלימלך **רובין**
מיברוב (תרמ״ד — תשל״א)

נולד בשנת תרמ״ד לאביו רבי אלימלך סגי נהור מיברוב. נשא את שרה בת ר׳ מנשה מרילס אב״ד רופשיץ. מתרפ״ה לערך (ולא מתרצ״ט) האדמו״ר מיברוב בארה״ב. התנהג שם כמו בפולין, ספון באהל תורה ועבודה. הצטיין בענוה ואהבת ישראל. נכבד ביותר בחצר בלז. עלה בתשכ״א לארץ. כמנהג בלז שהפתקא הראשונה תימסר ע״י נכד רופשיץ, הגיש



רבי יצחק רובין מיברוב

לאדמו״ר הנוכחי את הקוויטל הראשון, והקריא לו את כתב הרבנות. נפטר בירושלים ביום ח׳ תשרי תשל״א (ולא תש״ל). לא רצה שילדיו יושפעו מאוירת אמריקה, ושלח את כולם לפולין שם נספו. בהם: א. ר׳ אלימלך, אדמו״ר ברופשיץ ובטרנוב; ב. זו׳ רי״ה באב״ד אב״ד טרטקוב. הוריש את ביתו לבנות עליו את ת״ת בעלזא בירושלים, ומכספי עזבונו נבנה מושב זקנים ויזרע יצחק על שמו.

יבורוב, 144, 241; המאור, קצד, סד; פנים אל פנים, 595, 6; מפי ר׳ אהרן אויסיבל שהוסיף לי הערות חשובות.

ר׳ יצחק (איציק) ב״ר אשר ישעיה **רובין**
מסוסנוביץ (תרל״ה׳ — תר״ץ)

בנו של ר׳ אשר ישעיה האדמו״ר מזולקיב בקשנוב. נודע כעילוי מופלג בנגלה ובנסתר. מהר״י מבלז הפליג

בשבחו, והציע לו את השידוך עם בתו של רבי אלטר רוטנברג האדמו״ר מוולברום. מתרס״א דומ״ץ (אב״ד) סוסנוביץ ישן. בגזירת גירוש הנתינים הזרים קיבל תעודה על שם גליקמן, וכך היה יכול להישאר שם. נפטר ביום ט״ז חשון תר״ץ (ולא תרצ״ט).
ילדיו: א. ר׳ יהושע שמילא את מקומו בסוסנוביץ. נשא את דבורה פרל בת רבי יהושע השל הורביץ־שטרנפלד מחנטשין־אולקוש (בלבת אש, ח״א, שז). נספה באושוויץ באב תש״ג עם חמישה מבניו, ושרדו רק ר׳ יוסף ברוך בניו יורק ור׳ מאיר דוד בגבעתיים; ג. ר׳ נפתלי צבי. רב בני סוסנוביץ בניו יורק. נשא את חנה בת רבי נחמיה פרלוב מקוידנוב, ובנו ר׳ נחמיה בחיפה; ג. ר׳ שלום. נספה באושוויץ עם זו׳ חנה; ד. ר׳ אלתר דוד תלמיד החבצלת. נסמך בן י״ז. נספה; ה. ר׳ חנוך דוד. נספה עם זו׳ חנה; ו. גולדה בריינדל זו׳ ב״ד רח״ה ב״ר אשר ישעיה. נספו עם ד׳ בניהם וב׳ בנותיהם; ז. פיגל יוכבד זו׳ ר׳ דוד יהושע ה״ש ב״ר חיים ב״ר ישעיה מטשכויב, רב בסוסנוביץ ישן; ח. רבקה זו׳ ר׳ שמחה יוסף מלינרסקי. נספה עם זו׳ בנו ובתו; ט. ביילא זו׳ ר׳ זכריה שמחה טורנהיים מגזע וולברז׳. נספו באושוויץ עם בתם; י. שיינדל זו׳ ר׳ יחיאל מאיר יעקובוביץ. נספו שם עם בתם הי״ד.

חדו״ת ממנו בהלכה, מָצל מהאש של גיסו ר׳ אהרן ה״ש אב״ד בילויץ, קצד־קצח. תמונתו עם בני ביתו בספר סוסנוביץ, 494.

ר׳ יצחק ב״ר מתתיהו **רובין**. מנוי מדולינא על נועם מגדים תקס״ז.

ר׳ יצחק איזיק ב״ר חיים יחיאל **רובין**
מסיגט ודומברובה (תרל״ה׳ — תש״ג)

נולד בדומברובה לאביו האדמו״ר ר׳ חיים יחיאל. חתן ר׳ פנחס (אייכנשטיין־רוקח?) מדולינא. כיהן שם כאדמו״ר מוולברום (צ״ל מדומברובה). נדד דרומה, ונהג אדמורו״ת בסיגט. בין שתי המלחמות אדמו״ר בכפר באויבר־רינה שבמרמורוש. בקיץ תש״א גורש לגליציה עם יתר הנתינים הזרים, ושב לדומברובה כאדמו״ר. נדפס תיאור הריגתו בשואה, אם אינו המצאה ספרותית: ביום ששי בבוקר הובל מהגיטו עם עשרים יהודים, לכרות בורות בבית העלמין. בערוב היום ליל שבת ה׳ חשון תש״ג נאנח שלא טבל, וביקש להביא חלות. התפללו בבורות קבלת שבת ברגש רב, אמר לכולם שבת שלום, החל לשיר שלום עליכם, אמר קידוש על החלות, והגיד דברי תורה. באמצע התלהב והחל לזמר ולרקוד בדביקות עם כולם, וכך נורו ונהרגו הי״ד (אנצ. לחסידות, אישים, ח״א, תקפז, לפי פארוועדטס מיום 3.3.46, ובטעות: ר׳ חיים יחיאל). בניו האדמורי״ם: א. ר׳ אלכסנדר סנדר ליפא בדולינא; ב. ר׳ אברהם בוורשא; ג. ר׳ ישכר בריש מדולינא בניו יורק. י״א שבתו נישאה לר׳ משה אפרים מושקוביץ אב״ד סוקוליקי.

מכתבו מתר״ף: זכרון בספר — עזרת תורה, 223.
מארמארוש, 56-57, חכמי טראנסילווניה, 221.

ר׳ יצחק טוביה ב״ר מאיר **רובין**
מצאנז (תרי״ח — תרפ״ז)

נולד בדומברובה אור ליום ד׳ י״ג תמוז תרי״ח לאביו רבי מאיר מגלוגוב. בן ארבע וחצי התקשר בלנצוט עם נחמה בת הדב״ח, ביום א׳ ח׳ כסלו תרכ״ג. התנאים נערכו בצאנז ביום א׳ ג׳ אד״ב תרכ״ז, והחתונה שם אור ליום ב׳ י״ז כסלו תרל״ג. זו׳ נתברכה מאביה שלא תדע מחסור בכסף, שכמות האוכל שתכין תהיה מספקת לפי האורחים, ושאיש לא יהרהר בה. בליל שבת היו הולכים לברכה שבת שלום, והיתה משוחחת רבות עם נכדיה וניניה. גרו בצאנז בדירה בה גר הדב״ח, והרבה רבנים ואדמורי״ם התאכסנו אצלם.
נהג כאדמו״ר בדרך צאנז. מצניע לכת, פעיל לחיזוק היהדות ועשית חסדים. סגן נשיא חברת מחז״ה. במלה״ע א׳ נמלטו לבודפשט, והחזיקום שם בכבוד. נפטר ביום ט״ו תמוז תרפ״ז, וזו׳ ביום כ״א סיון תרצ״ד. לפי צוואתה חילקו אז מטבעות כמנין נחמה בת חיים. ילדיהם: א. ר׳ צבי הירש ליב האדמו״ר ממישלניץ; ב. ר׳ אשר ישעיה האדמו״ר מזמיגרוד וצאנז; ג. ר׳ יוסף מנחם מצאנז ודינוב; ד. ר׳ אריה ליב מצשינוב וטומשוב; ה. ר׳ משה אליקים בריעה מצאנז; ו. חיה זו׳ ר׳ חיים אלכסנדר הלוי רוזנפלד ב״ר אלעזר מאושפיצין; ז. מרים זו׳ ר׳ יחיאל מיכל שפירא מקורימא, ב״ר יעקב אב״ד לובען וזו׳ שטערנא פינא בת ר׳ משולם זושא מטלומטש אחות רמ״ד מהורנוסטייפל. בטעות נרשמו גם ר׳ יחיאל צבי חתן ר׳ נפתלי ה״ש מקשנוב, ור׳ אלימלך יליד תרפ״ו. נשא את פריידל בת ר׳ אליהו ר״פ, וילדיו: אריה ליב, מאשה, אליהו.

אהלי שם, 435; שם ושארית, עא; רבה״ק מצאנז, ח״ב, תנה-תסב.

ר׳ ישכר בריש ב״ר חיים יחיאל **רובין**
מברלין וניו יורק (תרנ״ג — תשי״ב)

נולד בדומברובה בשנת תרנ״ג לאביו רבי חיים יחיאל. נסמך מר״ש פירר ועוד. בתרע״ה ברח כפליט, והתישב בברלין כאדמו״ר מדומברובה ורב חברת אנשי פולין. ביתו פתוח לרווחה לאורחים ולמהגרים. נמלט בתרצ״ט לארה״ב, ויסד לו בימ״ד חסידי. פעיל ליהדות ולהצלה. נפטר ביום כ״ח אב תשי״ב. היו עמו בכתובים אמרי נועם של אביו עם הוספות משלו, ורצה להדפיסו. זו׳ הראשונה ממשפחת בינדיגר־ויינברגר,

נכדת הנו״א ור״ש מנ״ש. בזיוו״ש נשא את חנה שרה בת ר׳ ישכר בר שפירא האדמו״ר מקעבניא, נכדת זלוטשוב, במ״ח, קומרנא והמהרש״ם, בתה של רעכיל בת ר׳ איתמר רוזנבוים מנדבורנה. ממנה בנו ר׳ עזריאל שג״כ נכד לר״ש מנ״ש, וילדיו: 1. שלאמציא זו׳ ר׳ יעקב יוסף ריינמן מלייקווד; 2. חיה זו׳ ר׳ שלום גרשון גינצבורג; 3. ר׳ ישכר בריש (באנטורפן); 4. שמחה; 5. מלכה; 6. חנוך הניך; 7. רבקה; 8. איתמר; 9. נפתלי צבי. זו׳ אדעל, ובנותיהם: מלכה, דבורה, אסתר סערל, חיה טובה, פריידא, שלאמציא.

תולדות אנשי שם, 128.

ר׳ ישכר בריש ב״ר יצחק איזיק **רובין**

בנו של רבי יצחק אייזיק ב״ר ישכר בריש מדומברובה.



רבי ישכר בריש רובין מדומברובה

האדמו״ר מדולינא בניו יורק שנים רבות עד לפטירתו. בתו רחל פיגא זו׳ הרב נתן הורביץ ממונסי.

ר׳ ישראל ליב ב״ר אליעזר **רובין**

מבליגרד וברוקלין (תרמ״ד — תשכ״ב)

נולד בלנצוט בשנת תרמ״ד לאביו ר׳ אליעזר מבליגרד. התייתם ממנו בקטנותו, והתחנך אצל סבו ר׳ שמחה שפירא אב״ד לנצוט, ואצל ר׳ אברהם מרדכי רוזנפלד אב״ד מושציסק. אב״ד ואדמו״ר בליגרד על מקום אביו. בפרוץ מלה״ע א׳ ברח לוינא, ויסד בה בימ״ד. כשנכנסו הנאצים היגר לברוקלין, ושקע בתורה ובעבודה. רב ביכ״נ שארית ישראל של חסידי בית דינוב. נפטר ביום ט״ו אדר תשכ״ב.

הרב צבי אלימלך שפירא, לנצוט, 64.

ר׳ מאיר רובין

אדמו״ר בדומברובה על מקום זקנו רבי חיים יחיאל. נשא את עטל בת רש״ז פרנקל מויליפולי. נספו עם ד׳ ילדיהם.

פנקס, ח״ג, 108 - 109.

ר׳ מאיר ב״ר אריה ליבוש **רובין**

מטומשוב (תר״ס* — תש״ב)

בנו של רבי אריה ליבוש מצשינוב וטומשוב. בעל כשרונות מגוונים. ת״ח מופלג, מרביץ שיעורי תורה, נואם וסופר, מנגן ועדין נפש, עסקן לצדקה ולדברים שבקדושה. מראשי צא״י בפולין, ומזכיר הסניף המקומי. ממשתתפי הועידה הארצית והכנסיה הגדולה השלישית. חיבר שם בספר את כל דעות הגדולים בעד ונגד החלוקה, והיה לו גם ספר על שבת ומועדים מלוקט מגדולי הצדיקים. הוחרמו ע״י הבולשת הרוסית בדרכם לסיביר. סייע בסידור הגדש״פ דברי חיים, ומאמריו נדפסו בדרכנו ובירחונים תורניים. נפטר בגוריעבסק שבסיביר ביום י״ג ניסן תש״ב ששה שבועות לפני אביו, ואח״כ נחמה פרל בת אחותו. אחיו רשי״ש הדפיס לזכרו קונ׳ ניצוץ דר׳ מאיר, בסו״ס רמזי מאיר עה״ת, ניו יורק תשכ״א.

מכתבו מתר״ץ: פרד״ס הארץ, עמ׳ סא.

פנת יקרת, 140 - 141.

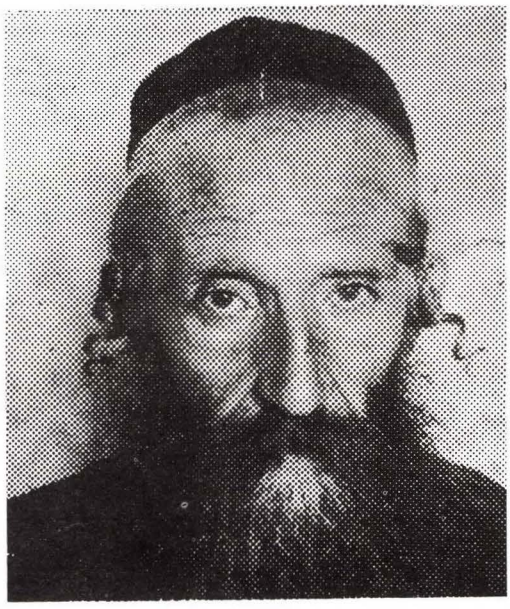
ר׳ מאיר ב״ר מנחם מנדל **רובין**

מגלוגוב (תק״ץ — תרנ״ח)

נולד ברופשיץ ביום ד׳ חשון תק״ץ לאביו רבי מנחם מנדל מגלוגוב, ומילא שם את מקומו. ביום ה׳ י״ד אלול תר״ח נשא שם את מירל גאלה, נולדה בקוזניץ ביום י״ט אייר תקצ״א לאביה רבי יוסף אונגר מדומברובה (נפטרה ביום כ׳ אד״ב), ומילא שם את מקומו. נשתמר מכתב ממח׳ ראס״ל מזידיטשוב ואביו המהרי״א, שיסע עם גיסו לזבנא וישתדל לקבל שם את הרבנות, וכן מכתב ממח׳ הדב״ח בתרכ״ג שימתין בענין קבלת הרבנות. בסוף ימיו גר ברישא. נפטר בן ס״ח ביום כ״ט (או ל) תשרי תרנ״ח (ולא תרע״ח). בניו האדמורי״ם: א. ר׳ חיים יחיאל בדומברובה; ב. ר׳



רשימות רבי מאיר מגלוגוב על התאריכים של בני משפחתו



רבי מנחם מנדל רובין מגלוגוב בקולבסוב

שלום ברישא; ג. ר׳ יצחק טוביה בצאנז; ד. ר׳ ברוך בברוזדוביץ.

ליקוטי תורתו במבשר צדק, ובליקוטי מהר״ם שבסוף אור ישע. במנויי בכ״ע תרנ״א עם בנו ר״ש.

ר׳ מאיר יוסף ב״ר ברוך רובין

בנו של ר׳ ברוך מברוזדוביץ. נשא את רבקה צירל, בתו של ר׳ אברהם שטיינר חתן ר׳ מיכאל רוטמן מזורקא שנטמן בהר הזיתים, בנו של רבי ישעיה מקרסטיר. מילא שם את מקום חו״ז. נספה באושוויץ עם זו׳ וילדיו: חיה פריא זו׳ ר׳ אשר ישעיה בן אחיו, הב׳ חיים אברהם, והילדים: מרדכי דוד, שמחה ברוך, אלימלך, יצחק אייזיק, משה אליקים בריעה, יעקב, עטיא, מירל גאלה וחנה אלטא. שרדו: רמ״מ שנפטר בתשד״מ; ר׳ ישכר בריש האדמו״ר מקרסטיר בניו יורק; פרידא גיטל זו׳ ר׳ מנחם ישראל רוטנברג האדמו״ר מקאסאן בבארא־פארק.

ר׳ מנחם מנדל רובין

נכד אחי ר׳ נפתלי מרופשיץ. אב״ד בליגרוד כיובל שנים. חתם ממנה על נזיר השם תרכ״ט, ושו״ת ריב״ם שנייטוך תר״ן. רשום בפאלקסקאלענדער בתרנ״ו־תרס״ט. על כסאו עלה בנו ר׳ אליעזר.

תשובות אליו: הרי בשמים, חמישאה, ה בתרס״ד; מח׳, תפארת יוסף, יו״ד, ב לפני תרכ״ה. חתימתו מתר״ם בראש דרישת הזאב (פוהורילס). ממעודדי אסיפת הרבנים בקראקא תרס״ג, ושלח את הצעותיו.

ר׳ מנחם מנדל(י) רובין

נכד רמ״מ מגלוגוב. חתן ר׳ אשר ישעיה רובין דומ״ץ קולבסוב. סוחר הביצים ר׳ ליבוש ברל מניו יורק החזיקו בתורה, וכשנפטר בתרפ״ט מטה ידו. נסמך אז מר״ש פירר, ותבע להתקבל כרב בקולבסוב על מקום חמיו. בדין תורה שהגיש נגדו האב״ד בפני גדולים, אושרה בתר״ץ כהונתו כמו״ץ בכמה סייגים, ואח״כ כראב״ד.

קולבסוב, 130 - 131, 133.

ר׳ מנחם מנדל ב״ר אשר ישעיה רובין

מגלוגוב (תקס״ו — תרל״ג)

נולד בשנת תקס״ו לאביו ר׳ אשר ישעיה מרופשיץ, והתחנך על ברכי זקנו רבי נפתלי. נשא את חוה אסתר בת רבי מאיר רוטנברג מאפטא בעל אור לשמים. בתרפ״ה עדיין ישב אצלו באפטא, ולשם כתב לו רמא״ב מקוזניץ. אב״ד ואדמו״ר בגלוגוב מתר״ה. נפטר ביום ל׳ אב תרל״ג (ולא תרל״ד, תרל״ה). גרגירים מדברי תורתו נדפסו בשם לקוטי מהרמ״מ, בסוף אור ישע של אביו. ילדיו: א. ר׳ מאיר מגלוגוב; ג. ר׳ יעקב יוסף מגלוגוב; ג. ר׳ אשר ישעיה מסטשוב; ד. ר׳ יהושע מחירוב; ה. צפורה זו׳ ר׳ יוסף זאב ב״ר דוד ה״ש מקשנוב. מכרה את תכשיטיה כדי להוסיף שכר לימוד למלמדים הקבועים בחצר הדב״ח, והוא החשיבה, וכשנתן לה את מעות השבוע — הזכיר את עצמו לפניה. בטעות נרשם שבתו גם זו׳ ר׳ יוסף דוד לנדא מאליק. מנכדיו: רמ״מ דומ״ץ קולבסוב.

תשובות אליו: מח׳, דב״ח, ח״א, אה״ע, נב, ח״ב, אה״ע, לח בתרכ״ט; מח׳, משיב כהלכה, יו״ד, ו, טז, יח בתר״ד. סיפורים אחדים ממנו, נכדו, עצי לבנון, סוף ח״ד. בתרכ״ג כתב לו מח׳ ר׳ אלעזר שפירא אב״ד לנצוט מזל טוב ללידת בנו (מזיוו״ש ? ר׳ אשר קלן שבאשכנז).

ר׳ מנחם מנדל ב״ר יעקב יוקיל ראה לפי: **הורביץ, ר׳ מנחם מנדל** ב״ר יעקב יוקיל

ר׳ מנחם מנדל ב״ר יעקב ישראל ישרון רובין

ממוזשאי בניו יורק (נר׳ תרפ״ב)

נולד בסטרגן בשנת תרפ״ב לאביו רבי יעקב ישראל וישורון. נסמך מגאוני זיבנבירגן. אב״ד מוזשאי. מניצולי אושוויץ והמחנות. הקים ישיבה וכולל שארית הפליטה בלייפהיים קרומבך שבגרמניה. מתש״ח בארה״ב כאדמו״ר מסעליש בה כיהן לפנים זמן קצר, וגם השלטונות החשיבוהו. רב בימ״ד עדת ישראל, ואח״כ קהל ישורון בברוקלין. נשא בתש״ד את חנה בת רבי חיים מאיר יחיאל הורביץ מריינזוב וסעליש. בנו ר׳ חיים מאיר יחיאל משה ראש כולל במונרו. בתו נישאה בתשל״ד לזמן קצר. קונ׳ **מנחת ישרון**, תשובה בדין זמן תפילת מנחה, מתוך כחמישים תשובות בספרו חבצלת ישרון שבכתובים. ברוקלין, דפוס סענדר דייטש, סיון תשכ״ח, מח עמ׳.

תולדות אנשי שם, 128, עם תמונתו; אוצרות ירושלים, רנה, עמ׳ תתפ. תמונה מאוחרת בצופר, 83, 14.

ר׳ מנחם מנדל ב״ר צבי יוסף רובין

בנו השלישי של ר׳ צבי הירש יוסף אב״ד יסלו. חתן ר׳ טוביה יחיאל מיכל הלפרין מברזן בסטוב. ישב בלבוב, ועבר לארה״ב כאדמו״ר מיסלו. נפטר זמן קצר אחרי הגיעו, ביום כ״ז טבת תרפ״ז. אלמנתו נישאה בשנית לר׳ משה׳לי רובין מצאנז. בנו הרך ר׳ טוביה יחיאל מיכל נספה ביום ה׳ אלול (תש״ב).

ר׳ מנחם מנדל ב״ר שמואל אהרן רובין

מבלזוב וירושלים (תר״י׳ — תרע״ו)

בנו של ר׳ שמואל אהרן אב״ד קורטשין, שכינהו מופלא וחריף ויירא ה׳. נשא בתר״ל את סימא בת ר׳ שלמה דוד גייגר, נפטרה ביום י״ד חשון תרנ״ט. עבר אל חמיו לבלוזוב, ועל שמה נקרא. חיבר בנעוריו קונטרסים בהלכה. אביו ציוהו שימלא את מקומו בקורטשין, ותמכו בכך מהרש״ס, מהרי״א איטינגא ומהר״י שמלקיס, אלא שבעלי זרוע סיכלו את הדבר (י״א שהרבי משינאווא רכש את הרבנות עבור מח׳ ר׳ שמואל רובין). משום כך עלה עם זו׳ וילדיו לירושלים, בתרל״ח לערך. שקד באהלי תורה בצילם של המהרי״ל דיסקין והתורת חסד מלובלין. הדור צורה ונכבד בעיר, מבלי להיסחף למחלוקת. לא רצה שום התמנות ציבורית, ודחה את בקשת מהריל״ד שיצטרף לועד השחיטה. רח״א וקס אב״ד קליש נתן עיניו בו, להיות ממיסדי הת״ת וישיבת חיי עולם. נעתר גם להיות גבאי ממונה ושד״ר של כולל גליציה, כאיש אמונם של רבני ירושלים וכל החוגים בעיר. חתם מטעם הכולל על כרוזי ירושלים, שני אחרי ר׳ אלעזר כהנא־שפירא, ולפני ר׳ ירוחם ט״ב. בגלל חומרותיו בשביעית, השתדל בשנה זו להיות בחו״ל. התפלל כל השנה אצל רבי דוד בידרמן מללוב, ועמו היה יוצא להשתטח על קברי צדיקים. בימים הנוראים עבר לפני התיבה, בבימ״ד ציון המצוינת בחצר כולל גליציה. האריך בתפילה, ורבים באו להאזין לתפילתו העריבה. נפטר ביום י׳ כסלו תרע״ו, ונטמן במרומי הר הזיתים.

מבנותיו: א. פרידא חוה הבכירה, זו׳ ר׳ נפתלי דב בר רבינוביץ, ב״ר אריה מרדכי נכד היהודי הקדוש וזו׳ לאה. נשתמר מכתב מז״ט ששיגר הרבי משינאווא לנישואין. בנם ר׳ שמואל אהרן יצא לארה״ב אחרי מלה״ע א׳. ״מורה דרך״ בניו יורק, ויסד באיסט סייד את חברת־ישיבת אנשי מעמד ובית ועד לחכמים. ההדיר את ספרי זקנו; ב. מינה (מינדל) ילידת הארץ. אביה לקחה עמו לגליציה, והשיאה לב״ד ר׳ שלום וגשל נכד ליזנסק. נפטרה צעירה ביום י״ז ניסן תרצ״ב.

מסע מירון וערי הגליל. ירושלם, דפוס משה לילינטל, סיון תרמ״ט, (יג) ד׳, בלי שער. שלחו לידידיו בחו״ל. הובא שנית לדפוס בסיוע המועצה האיזורית מרום הגליל ע״י בצלאל לנדוי, עם הקדמה, הערות, שירי בר יוחאי, ואסופת מאמרים בעניני ל״ג בעומר והילולא דרשב״י במירון. ירושלים, אושא, דפוס התחיה, תשכ״ו, קמד עמ׳, תמונות. מהד׳ ב׳ שלו עם הוספות והשלמות, איורים ועיטורים, ירושלם תשל״ב, קע עמ׳. מהד׳ ג׳ עם **פתח עינים**, מבוא והקדמה לספרו עיני מנחם, סקירת תולדותיו, ונספח מיוחד על מאבק החת״ס למען בנין ירושלים. ירושלים, מפעל תורה מציון, תשמ״ג, טז, רנד עמ׳. הוצאה מוקטנת בתוספת תפילות על ציון הרשב״י, ח. וגשל, תשמ״ט, רצו עמ׳.

עיני מנחם, מפתח אלפביתי למאמרי תלמוד בבלי בהלכה ובאגדה. הלכה: אות א. ירושלם, דפוס לעווי ושותפיו, תרע״ג, יד, קסז ד׳. בהקדמתו המליצית מבאר טיבו של החיבור עליו יעצו אביו, ולא התפנה עד כה. מספר שבידו כתבי אביו, ומציג פתח עינים — אגדה, במעלת עריכת מפתחות וסימנים, וכללי הסידור האלפביתי. נדפס מחדש בספרו מסע מירון תשל״ג. מודה לנכדו ר׳ שמואל אהרן שהשתדל בהדפסה, ולתומכיו שבהם ר׳ שמואל יהודה שנקר נשיא הכולל בא״י, וקרוביו ר׳ שלום קהת ור׳ עקיבא פינדר. בשער מיוחד אגדה: אות א. ב, עט ד׳. מהד׳ ב׳

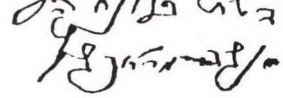
הנקראת אנציקלופדיא תלמודית להלכה ואגדה, בהוצאת נכדו רש״א רובין. דפוס רפאל חיים הכהן, תרצ״ג, בתוספת שני דפים בהתחלה. בהקדמת המהדיר כותב, שלבקשת זקנו המחבר אינו מדפיס את ההסכמות שעמו. בועד להוצאת הספר רבנים ואישים מהארץ ומארה״ב, ומנויים בארה״ב. נראה כי רק ג׳ הדפים הראשונים חדשים, והיתר רק נכרך מחדש.

תשובות אליו לבלוזוב: כנף רננה, מין כנף, יד; אביו, שם עולם, ח״ב, קטז, קכג, קלו, קמב, קמו, קנו, קס בתרל״ג-תרל״ד. הסכמתו מתרע״ב לר׳ מרדכי חיים גליקזון, בספרו ילקוט קרית ארבע בשבחי חברון.

ר׳ מנשה ב״ר אשר ישעיה רובין

מרופשיץ (תקנ״ה* — תרכ״א)

בכורו של רבי אשר ישעיה מרופשיץ, ומילא שם את מקומו. נסע אל רצ״ה מרימנוב. נפטר בשנת תרכ״א (ולא תרי״ג). ר׳ נחום מנרול היה בנו לפי מליצי אש, אבל הרב מנרול יודע שהיה בן אחיו ר׳ אהרן. בנותיו: א. שרה זו׳ ר׳ יצחק מרילס שמילא את מקומו ברופשיץ; ב. זו׳ ר׳ ישכר בריש אייבנשטיין מוורצקי. י״א שגם זו׳ ב״ד ר׳ ראובן מדמביץ, וזו׳ ר׳ יעקב יצחק ב״ר ישראל הורביץ־טנצר אב״ד ריגליץ (איוניטש).



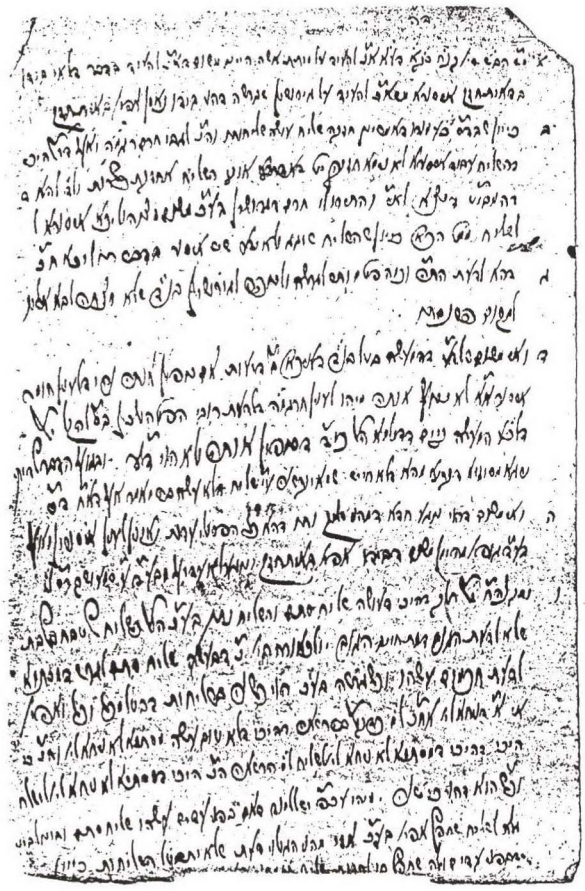
חתימת רבי מנשה רובין מרופשיץ

תורותיו כונסו בספר **לחם שמנה.** הובא לדפוס ע״י חסידו ר׳ אליעזר ריין מו״ץ איסטריק. לעמבערג, רמ״מ זגיל מלבוב, דפוס (ראז״ו סלט עם) ר׳ יעקב משולם ניק, תרל״ו, (כ) ד׳. בהקדמה שמעבר לשער הראשון מבאר המלבה״ד, מדוע קרא לספר בשם זה. מובאים בו ד״ת מצדיקי החסידות. בפרשת במדבר ד״ת מתר״ח מאחיו רמ״מ. בעמוד האחרון ד״ת מתר״ז מאחיו ר׳ אהרן. ד״צ מהודר ע״י נכדו ר׳ שמואל חיים ראובן וגשל, ניו סקוועור תשכ״ב, מג עמ׳, אחרי אור ישע כשבסופו הזמר לשבת, ושוב בתשל״ו כשעמו בסוף תולדות יעקב.

תשובות אליו: מח׳, משיב כהלכה, יו״ד, כא, כב (על טענת ר׳ יעקב מרופשיץ שחזקת רבנות בלוזוב מגיעה לו על מקום אביו, אע״ג שאפסקיה ר׳ אברהם יצחק ז״ל י״ח שנה. פוסק שיכולים לקבל את ר׳ אהרן אחיו, מכיון שדבריו יישמעו יותר). מכתב הדב״ח אליו בתרי״א: כר״ש, תשרי תש״ם, ועטרת חיים, ח״ב, ו.

ר׳ מרדכי ב״ר שמעון רובין

מ״מ ומ״ץ חוץ העיר לבוב כ״ג שנה בזמן הישועות



דף חידושים בכתב ידו של הרב מרדכי רובין

יעקב. נפטר ביום י״ט שבט תקצ״ח, ויש נוסח מצבתו. בספריה הלאומית חיבוריו שבכתובים: דיני שבת בקצרה (247 8°); חידושי סוגיות ולשונות ש״ס ופוסקים שכתב בתקס״ג-תקע״א לערך (41 4°); חידושים על הרמב״ם הל׳ עדות, מכירה, זכיה ומתנה, נזקי ממון ועוד (327-326 8°).

תשובות אליו: ברוך טעם; שו״מ, רביעאה, ח״ג, קכב. הסכמתו בספר אהל יצחק תקע״ט. במנויי דברי תורה (פ״ת), למברג תקצ״ג.

אהלי שם, 151.

ר׳ מרדכי אלעזר ב״ר אשר (ראובן) רובין

מקורטשין (תרמ״ה* — תרצ״ד)

בנו של ר׳ אשר (ראובן) אב״ד קורטשין. בירך כראב״ד העיר את ידידו ר׳ ברוך אברהם בנו של אב״ד קלווריה לנישואיו (קמחז״ה, י״א טבת תרס״ז, 7). בתומכי ישיבת ברודשין בתרס״ט. כשנפטר אביו בתרצ״ב עלה על כסאו, וכעבור שנתיים נפטר צעיר מדלקת הריאות. תצלום מצבתו בספר קארטשין, 23. נשא את חנה (הינטשע) בת ר׳ חיים ראובן וגשל דומ״ץ לנצוט.

מכתבו מתר״ף בחתימת חמיו, זכרון בספר־עזרת תורה, 93.

ר׳ מרדכי דוד ב״ר יעקב ישראל ישרון **רובין**

בנו של רבי יעקב ישראל וישורון מסרגן. ניצל מאושוויץ. נשא את מירל בת רבי יהושע אייכנשטיין מזידיטשוב. האדמו״ר מסרגן בברוקלין. ילדיו: א. ר׳ יהושע הבכור. נשא את שרה רחל בת רנ״צ ה״ש בהאדמו״ר מבאבוב, וילדיו: אלטא נחמה מלכה, חיה פראדל, פרומט דינה, בנציון, יוכבד, רבקה; ב. ר׳ יעקב ישראל וישורון רב קהל בריזדוביץ; ג. אלטא נחמה מלכה זו׳ ר׳ מאיר אלעזר וייס בהאדמו״ר מספינקא רב קהל תולדות יצחק. ילדיהם: ישראל ישרון, חוה שרה מרים, ברכה פרידא; ד. ר׳ חיים יצחק. נשא את רחמה בת ר׳ נפתלי ה״ש האדמו״ר מצאנז־גריבוב, ובתם רעכיל.

כל המקראות שבתלמוד בבלי, יותר משמונת אלפים פסוקים הנזכרים בגמ׳ רש״י ותוס׳, באותיות קורן, ובשוליהם פירוש קצר המבוסס על פירש״י. ירושלים, קורן, מכון בית יושר, תשמ״ה, יד, תקסח עמ׳. דף תודות, ורשימת מעלות הספר ונחיצותו. בהקדמה מפרט את הנוספות, כגון רשימות בתולדות ישראל וצורות חלוקת הארץ, ורושם את צאצאיו וסדר יחוסו. בשער מיוחד המפתח: **יד מרדכי**, היכן הפסוקים נזכרים בש״ס, מד עמ׳. בשער מיוחד: **הוספה למסורת הש״ס**, יותר מרבבה ציונים נוספים, מאת בנו ר׳ יהושע עם הקדמה, צח עמ׳. בסוף הנצחות. קונטרסים מהספר נספחו למסכתות שהדפיסה אגו״י בשנות התש״ם ללומדי הדף היומי, עם לקט ביאורים ופירושים ע״י הרב שמריה יוסף קרליץ. הוציא לאור גם: תהלים עם פירושי ויחל משה — ברוך ישראל מקוזניץ.

ר׳ משה ב״ר יונתן בנימין **רובין**

בנו של ר׳ יונתן בנימין מספינקא. נכד רופשיץ, קוזניץ, ליזנסק ואפט. אדמו״ר בלבוב. בפקודת אמו חוה תחי׳ בת ר׳ חיים יחיאל מדומברובה, זו׳ השניה של רבי אהרן מנחם מנדל אייכנשטיין מאלסק בלבוב, הסכים על ספר זכרון ישראל (קסלר), לבוב תרפ״ה.

ר׳ משה אליקים בריעה ב״ר יצחק טוביה **רובין**

מצאנז (תרנ״ה — תש״ה)

נולד בצאנז בשנת תרנ״ה כבנו הצעיר של ר׳ יצחק טוביה. נקרא בדרך כלל משה בלבד. מלומדי ביהמ״ד של סבו הדב״ח שבביתו גרו. מתמיד נעים הליכות. נשא בתרע״ט את (איטה) יוטאלי בת רמ״מ ברון, וגר אצלו ביסלו. כשנפטרה צעירה שב לצאנז, ונשא בשנית את שרה שלאמצי בת ר׳ טוביה יחיאל מיכל הלפרין האדמו״ר מסטוב בלבוב. מקושר לרב״צ מבאבוב שהחשיבו, והתיעץ עמו תדיר. מילא בשליחותו תפקידי עסקנות ושתדלנות אצל השלטונות, וכיודע פולנית צחה מילא תפקידי יצוג לחיילים היהודים בצבא הפולני. השתתף עם רבו באסיפת הרבנים בוורשא (התמונה: ח״ב, 432), ורדף חסד לכל בן ישראל. מחה במחז״ה תרע״ב על הדפסת הספר מקור חיים, ובתרפ״ב פירסם מודעה בקובץ החיים שעומד לפרסם את מכתבי ומאמרי הדב״ח. דרשן נלהב וסופר מהיר. מועמד חסידי באבוב לרבנות טורנא. היו עמו שני כרכי חידושי אגדה ודרוש מוכנים לדפוס, אלא שפרצה המלחמה. במנוסתו לסיביר אבדו כתביו. רשם שם את חידושיו על פיסות נייר שניצלו. עבר לדזמבול, בנה שם מקוה, והנהיג במסירות נפש את עניני היהדות. במחלתו האחרונה קם לטפל במצות פדיון שבויים על אף אזהרות הרופאים, וכעבור כמה ימים נפטר בן חמישים, אור ליום ה׳ י״ב טבת תש״ה. נטמן למחרת, ונספד ע״י בן אחיו רשי״ש ה״ש מצשינוב. בנו מזיוו״ר ר׳ אליעזר ירוחם רובין־ה״ש למד בישיבה בירושלים. היגר לארה״ב, ומת שם.

תשובות אליו: מח׳, דובב מישרים, ח״ב, טז בתש״ג מבוכרה (בטעות: הלוי!); מנחת יחיאל, ח״א, קכז, ח״ב, צה, ח״ג, צד בתרצ״ב; משנת אליעזר, תנינא, ז בתרפ״ב (על חזקת רבנות צאנז).

כרם שלמה, תמוז תשמ״ח, נו-ס, עם פירורי חידושיו מסיביר.

ר׳ משה יוסף ב״ר פנחס מנחם מנדל **רובין**

בנו של ר׳ פנחס מנחם מנדל האדמו״ר מסרט. רבה של קומפלונג בבוקובינה. אחרי מלה״ע ב׳ בבוקרשט, פעיל בעניני הצלה. מחשובי הרבנים בברוקלין. בניו במונטריאול: ד״ר שמלקע והמהנדס יעקב קופל.

תשובות אליו: איתן אריה, צה בתרצ״ז; באר חיים מרדכי, ח״ב, מ.

ר׳ מתתיהו (מטות) **רובין**

רבה של דולינא עשרות שנים, ואדמו״ר מקובל נוטל פתקאות. נפטר בשנת תרמ״ה לערך, ובנו המשיך בדרכו. **ברכת דוד**, ביאורים וחידושים עמ״ס ברכות שבת ועירובין. פרעמיסלא, דפוס זופניק קנאללער עט האממערשמידט, תרמ״ו, א, לג ד׳.

תשובות אליו: גיסו, אורין תליתאי, ט, י; בית שלמה, או״ח, קה בתר״ה; חסל״א, תנינא, חו״מ, יג בתרכ״ב; טוט״ד, תנינא, קעו; מגדל השן, יח (ממנו בתר״ט), פד; מהרי״א הלוי, ח״ב, צב, קיב בתרל״ה-תרל״ז; מהריא״ז, סג; לדודי, שער נפתלי, ג. חתם על הספרים: תפארת למשה תרכ״ג; נזיר השם תרכ״ט, עם אחיו ר׳ יוסף שלמה; דרש משה אוסטרר תרל״ט, עם ר׳ ישכר משה שאולי היה חתנו.

בנו של הבן: הפילוסוף שלמה. באף ביוגרפיה לא נזכרים שמות הוריו. נולד באחרון של פסח תקפ״ג, ונסמך בגיל צעיר. נישא בן י״ז, וסירב להצעת הוריו שרצו להשיג לו את רבנות חודרוב בעד 600 רו״כ. מחסידי הבני״ש, אבל כשהחל לעיין בתנ״ך ומפרשיו, נדחה ע״י החסידים והקדיח תבשילו. שלח ידו במסחר, ואיבד את כספו. במרד הפולני נשבה ע״י אוסטריה, וכופר לא הועיל לשחררו. למד מסחר בהתכתבות עם האקדמיה האשכנזית

בלבוב, ומוריו תמהו על כשרונותיו, כיצד בזמן קצר רכש שפות רבות על בורין. מורה פרטי בכמה עיירות, וכשהחרדים הזהירו מפניו, עבר לגלץ שברומניה כרואה חשבון. בתרי״ט חזר לגליציה לנהל בי״ס יהודי בבוליחוב. לא מצא מקום באוירתה היֵראה, ונדד לאיטליה, וולין ברוסיה, וינא ובאדן הסמוכה. קיבל תואר ד״ר מאוניברסיטת גטינגן, על ספרו שפינוזה והרמב״ם. פירסם עשרות ספרי כפירה רבים, ומאמרים בעשרות כתבי עת. ב׳ בניו וב׳ בנותיו מתו על פניו, אחד מהם חתן המטיף לוונשטיין מלבוב. בתרס״ב מתו בכורו ואשתו, ונתן 6200 כתר לחברת אספת זקנים בקראקא בה גר מתרנ״ה. מת שם ביום י״ח שבט תר״ע, והמטיף ד״ר טהון הפליג בהספדו את עוצם זכרונו ותכונותיו הנעימות (שמעון מנחם לזר הטוען שלא היה אפיקורס(!), המצפה, כ״ה שבט תר״ע, 5-6, עם תמונתו; יוסף קלויזנר, היסטוריה של הספרות העברית החדשה, ה, 263-274, עם ביבליוגרפיה; גצל קרסל, א״ע, ל, 5771, עם ביבליוגרפיה).

ר׳ נחום ב״ר מנשה רובין

מנרול (תק״פ* — תרל״ו)

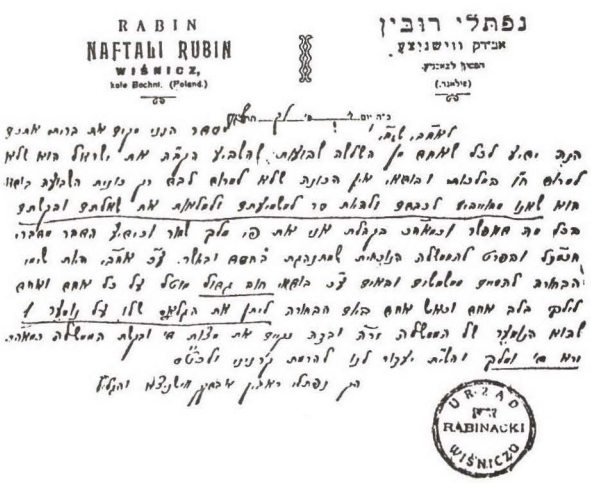
בנו של רבי מנשה מרופשיץ, אמנם לידיעת הרב מנרול היה בנו של אחיו רבי אהרן. חתן ר׳ אברהם ריינמן אב״ד נרול, ועבר אליו (לא היה שם אב״ד). כשחסידי הוסיאטין הביאו לו אתרוג מהודר מלבוב, נכנס לביתו לברך עליו האב״ד ר׳ יצחק משולם זלמן שהיה צהוב עמו. נפטר ביום ז׳ טבת תרל״ו, והותיר כתבים רבים בקבלה ובחסידות. בתו נישאה לר׳ אלימלך פ״ת ב״ר ישראל אריה מפרימישלן, אבי ר׳ אשר ישעיה מלבוב.

מליצי אש, ג, אדר, 88.

ר׳ נפתלי ב״ר שמואל רובין

מוישניצה (תרכ״א — תרח״ץ)

נולד בשנת תרכ״א לאביו ר׳ שמואל אב״ד קורטשין. נסע אל הדב״ח, וכנראה אצלו היתה הבר מצוה. נשא את חנה (ולא מרים) מלכה בת הרבי משינאווא, נפטרה בהוש״ר בשנות התר״ס. סמך לשולחן חמיו עם עוד חתן: גיסו רמ״מ ה״ש מפריסטיק. למדו יחד בהתמדה כה רבה, עד שהנשים התלוננו שנישאו למלאכים. חמיהם אמר להם: איני רואה שמחה עליכם במוצש״ק, והוברר אח״כ ששניהם נפטרו במוצש״ק, כשישבו בשמחה במסיבת מלוה מלכה. חמיו השתדל שיתקבל כרב בליזנסק, ונסע אתו לשם לשבת לצורך זה. אמר עליו שיודע את ד״ח השו״ע עם המפרשים ישר והפוך, והוא בעל הוראה מעולה ומצוין במידותיו הנעלות. מתרמ״ט אב״ד קלווריה. הדפיס ממנה בתרנ״ז את ספר מעין החכמה עה״ת. מתרנ״ט דומ״ץ ואח״כ אב״ד וישניצה כשלושים שנה. בטעות נרשם בפאלקסקאלענדער תרנ״ט-תר״ס כאב״ד טרנוב. לא נהג אדמורו״ת, בגלל דברים שאמר לו חמיו. פעל למען ישוב א״י. על פטירתו סיפר לי נכדו ראי״ה מלוס אנג׳לס, כי בסעודה ג׳ ציוה להקדים לברך, ואחרי מעריב הבדלה והמבדיל, אמר להביא את כסאו של חותנו. כשאחד מנכדיו התישב עליו, נזף בו: בשביל חשובים ממך הוריתי להביאו, בהתכוונו לחמיו. קראו לרופא שנתן לו זריקה, ותושבי המקום נקהלו ליד חלונו בידעם שמגיעה שעתו. ביקש להביא לו יין, בירך עליו בקול רם, ובטרם ירד היין לפיו נסתלק בן פ״ו, ביום י״ג ניסן תרח״ץ. רבנים ואדמורי״ם נקהלו ללויתו. ישבו חצי שעה אבילות, ומיהרו לבדיקת חמץ.



קריאת הרב נפתלי רובין מוישניצה בתרצ״א להצביע עבור רשימת הממשלה מס׳ 1

ילדיו מזיווגו הראשון: א. רבקה׳לי זו׳ ר׳ חיים שטיינמץ האדמו״ר במיהלוביץ ב״ר נחמן מדעש. נאם לצד סטמר, וניהל את המאבק בברגסז. נספה בשואה. ילדיו: 1. ר׳ אשר אב״ד רודנע. (עליו: חכמי טראנסילווניה, 247); 2. זו׳ ר׳ יחיאל ב״ר אשר זליג גרינצווייג מדלהא; ב. מינדלה זו׳ ר׳ יצחק רובין אב״ד יסלו וצפת; ג. ר׳ חיים ברוך שמילא את מקומו ברבנות וישניצה; ד. ר׳ חנה צבי הרש האדמו״ר מסטמר בצאנז; ה. ראצא זו׳ ב״ד ר׳ נחום אפרים ה״ש אדמו״ר בטורנא; ו. חנה רחל זו׳ ר׳ אביגדור ה״ש ברמ״מ מפריסטיק; ז. ר׳ אלעזר אב״ד ניסקא; ח. מיריש כלת הרב ט״ב אב״ד בריגל. כשנתאלמנה חלץ לה הרב מבריגל. נישאה לר׳ אליעזר סילמן בנו של אב״ד חמלניק. למד בהתמדה כה רבה, עד שפעם פגע ברק בכובעו בחדר ולא הרגיש. רבה של זלושיץ הסמוכה לחמלניק, ואח״כ עלה על כס אביו; ט. ר׳ יונה. בזיוו״ש נשא את טונא בת הרבנית האחרונה משיניבה, בת דודתו של רבי איציקל מפשוורסק באנטורפן. ממנה נולדו: י. חיה שרה זו׳ ר׳ יחזקאל שרגא ה״ש ברמ״מ מסטרופקוב. כיהן כאב״ד וורנוב; יא. ר׳ שמואל בלוס אנג׳לס. נפטר ביום ל׳ סיון תשמ״ט, והובל למנוחות בחלקת המשפחה בצפת. לא נותקה רושם בטעות גם

את זו' ר' ברוך פריינד ב"ר ישראל מהוניאד, נספה ביום י"ג סיון תש"ד.

תשובות אליו: בית יצחק, אה"ע, ח"ב, ה בתרל"ה; ברכת יצחק, יא = ברכת חיים, נב בתרס"ה; דובב מישרים, ח"א, קמג בתרצ"ה; ש"ב, הרי בשמים, ח"ב, כה, כו, קטז, קיט, רג, רד, ח"ג, פא, צ, קא, קמה בתרמ"ה-תרס"ג; חבצלת, ח"ב, אה"ע, השמטות, ב, תנינא, עה, פח בתרצ"ב; מהר"ש, ח"א, נא, ח"ג, לד, ח"ו, פה בתרס"ב-תר"ע; מהרש"ם, ח"א, קס, ח"ז, קפח בתרס"ב; מחזה אברהם, ח"א, סט בתרפ"ד. במנויי ריב"ם שנייטוך תר"ן, ותוצאות חיים תרנ"ט. במשתתפי ועידת סנדובה וישנה, וחותמי נגד תנאי בנישואין. מכתביו: תשובה כהלכה, 86; באריכות לטובת הרב מנאסאד, בקונ' כתב יושר דברי אמת; מתרפ"ג, תיקון עולם, ח"ב, ווארשא תרצ"ב.

אהלי שם, 237; ודוביצה, 330; ארזי לבנון, נד; רבה"ק מצאנז, ח"ב, רו-ריא.

ר' נפתלי צבי ב"ר יצחק **רובין**

מרדיכוב (תר"ח* — תר"ס*)

בנו של ר' יצחק האדמו"ר ברדיחוב ובבראד. אדמו"ר (ולא אב"ד) ברדיחוב. במנויי נזיר השם תרכ"ט. נשא את תמר בת ר' אריה לייביש נייהוז מטומשוב ב"ר יוסף קזיס, ונולדו לו ג' בנים וג' בנות. בהם: א. ר' אשר ישעיה האדמו"ר מזולקיב בקשנוב; ב. ר' אריה ליבוש; ג. פיגא זו' רבי מרדכי יוסף משה מושקוביץ משאץ וסוליצא; ד. רבקה הניא זו' ר' נחמיה פרלוב מקוידנוב בברנוביץ (ידוע שהיה חתן דודו רבי אברהם אהרן מפוחוביץ). בנם ר' נפתלי צבי חתן המהרי"ד מבלז.

רדיחוב, 21.

ר' עזריאל ראה בתוך: **רובין, ר' ישכר בריש** ב"ר חיים יחיאל

לר' עזריאל יחיאל רובין: כנף רננה, יו"ד, ח"א, נד בתרל"ה.

ר' פנחס מנחם מנדל ב"ר שמואל שמלקא **רובין**

בנו של ר' שמואל שמלקא האדמו"ר בסרט. מילא שם את מקומו עד שנספה בשואה. ילדיו: א. ר' משה יוסף אב"ד קומפלונג בברוקלין; ב. ר' אברהם אשר אב"ד קוצמן; ג. ר' חיים יצחק אב"ד טשילקא; ד. שלאמצע זו' ר' שלום לאם אב"ד סעקוראן ברומניה. נספו בשואה. שרדה: ה. לאה זו' השניה של הרב משולם ראט.

ר' צבי (הירש) אלעזר ב"ר אהרן **רובין**

מקראקא (תק"ס* — תרכ"ח)

בנו של ר' אהרן מקורימא שבהגר שהיה חבר ביה"ד בקראקא, ב"ר פנחס מרגליות, ב"ר אהרן, ב"ר משה אב"ד בנדין ארבעים שנה, ובכולם לא אירעה אף שאלה (אחיו: ר' יהושע אביהם של ר' יעקב ושל זו' ראי"ה מאפטא. אחותו: שפרינצא זו' הנו"א), ב"ר אהרן מרגליות־רוקח אחיו של המעשה רוקח, בני ר' שמואל שמלקא מרגליות ולמב"ק. יחוסו הגיע גם לר' אהרן שמואל קיידנובר, מג"ש, חכם צבי ועוד. נשא את חנה מרים בת ר' בצלאל ויינברגר מדוקלא (ולא לינדנברגר מטורנא), והיה גיסו של רא"ח הורביץ מפלנטש שנשא את אחותה. שקד בתורה, וזו' פירנסה את הבית מחנותה. כשנסעה למקומות מרפא, עמד בחנות כשהוא שקוע בספר. נפטרה בעש"ק כ' כסלו תרי"ד, ונטמנה ביום א' בטארוס.

נתקבל כחבר בית דינו של ראנ"ה ינר בקראקא. נפטר ביום י"ז אייר תרכ"ח, ונטמן למחרת סמוך לרמ"א. נשתמר נוסח מצבתו, וכן ההספד שנשא בלויה בציווי האב"ד מהרש"ס, בנו ר' שמואל אהרן אב"ד קורטשין. בתו: שרה יארה זו' ר' יוסף גרוס ממליץ הי"ד.

חידושיו בספר שם עולם של בנו, ח"ב, סי' לט-מב. במנויי אמרי הצרופה תרל"ב.

ר' צבי הירש(לה) **רובין**

בנו של בעל בית מטרנוב, ואינו ממשפחת רא"י מרופשיץ. עילוי בקלויז המקומי. נשא את מרים(טשי) בת ר' צבי יוסף אב"ד יסלו. סמך לשולחן חמיו כשהוא לומד בהתמדה ומסייע לו כדומ"ץ, ולא רצה לשמש ברבנות. עבר לפני התיבה בשבתות ובמועדים. ביקר בארץ. ילדיו: א. ר' אשר הבכור. חתן הנגיד רסלר מפריסטיק, וסמך שנים אחדות לשולחנו. בשובו ליסלו לא הצליח במסחר, וקיבל משרה בקהילה; ב. ר' אפרים השני. חתן ר' פייבל זק בברדיוב, ועבר אליו. מאמצע שנות התר"ץ ר"מ באנטורפן. בקי בש"ס, מחדש וספרא רבה; ג. הב' אלימלך; ד. הב' ברוך; ה. ריבה'לי; ו. שרה'צי מורת בית יעקב.

ר' צבי הירש רובין. רב בליביטשוב בין שתי המלחמות (פנקס, ח"ב, 295).

ר' צבי הירש ליב ב"ר יצחק טוביה **רובין**

ממישלניץ (תרס"ג* — תרפ"ח*)

בנו של ר' יצחק טוביה מצאנז, וחתנו של רבי נפתלי ה"ש ב"ר דוד מקשנוב. אחרי מלה"ע א' התישב כאדמו"ר במישלניץ (נפטר לפני תרפ"ט?). ילדיו: א. ר' שלמה חתן רב"צ ה"ש מבאבוב; ב. ר' אהרן שמואל הי"ד; ג. ר' חיים דוד אדמו"ר בפיומי ובאנטורפן; ד. מירל זו' ר' סיני דכנר מאיוניטש. נספו עם משפחתם; ה. שינדל בויליאמסבורג זו' ר' ברוך הגר ברמ"מ מוישובה; ו. הענה. נישאה.

ר' צבי (הירש) **יוסף** ב"ר אברהם יהושע השל **רובין**

מיסלו (תרט"ו — תרפ"ט)

נולד בשנת תרט"ו כבכור לאביו ראי"ה שהיה אז רב

בסוקולוב. נשא את שרה בת הגביר ר׳ אביש קנר מסנוק, ועבר אליו. פתח בנק פרטי, וניהל עסקים מסועפים של עצים, יערות ואחוזות. כשאביו עלה לארץ בתרמ״ח, ציוה שיקבלוהו על מקומו ביסלו לעומת אלו שהציעו את אחד משני גיסיו, והרבי משינאווה בא (בתרנ״א) עם חסידיו לשבת הכתרתו. בנה חוילה מפוארת עם אולם נאה לבית דין, ובית נוסף לבניו ולחתנו הגדול. נהג נשיאותו ברמה, וכעבור ט״ו שנה נבנה שם ביכ״נ מפואר. הדור צורה מפיקת תום וחן. תורה וגדולה התאחדו על שולחנו, ונחשב בין גדולי רבני גליציה. ביקר בארץ לפני מלה״ע א׳. כשפרצה המלחמה לא ברח, וייצג את הקהילה כלפי



הרב צבי יוסף רובין מחזיק ספר תורה, לקראת קבלת הפנים לפילסודסקי נשיא פולין בביקורו ביאסלו

השלטון הרוסי. בנסיגתם נלקח כבן ערובה לקייב, אף כי שבוע קודם לכן שילם 600 רובל כופר נפש. בשובו כעבור ד׳ שנים שבור ורצוץ, נתערערה בריאותו. נפטר בחנוכה תרפ״ט (ולא תרע״ח), אחרי כהונת ארבעים שנה. בלויתו בערב ספדו לו רבנים.

ילדיו: א. ר׳ אלימלך אב״ד יסלו; ב. ר׳ אהרן אדמו״ר בברדיוב ופרשוב; ג. ר׳ מנחם מנדלי אדמו״ר בלבוב; ד. מרים(טשי) זו׳ ר׳ צבי הירשלי רובין מטרנוב; ה. דינה׳צי זו׳ ר׳ חיים ברוך רובין אב״ד וישניצה; ו. רייזע זו׳ ר׳ מרדכי עפשטיין מניישטט נכד המאור ושמש, רב בלודז; ז. פסיה זו׳ ר׳ דוד׳ל הורביץ ב״ר נפתלי ממליץ.

תשובות אליו: מח׳, כוכב מיעקב, לד; מהר״ש, ח״ג, ס בתרפ״ג. מכתביו: תשובה כהלכה, 118; ספר זכרון גרויבערט, 145/6 מרוסיה; זכרון בספר (עזרת תורה), 149, 275 בתר״פ-א.
אהלי שם, 248; יסלו, 29-35.

ר׳ שלום רובין. בנו של ר׳ יצחק מקורימא שבהגר.

תשובות אליו: כנף רננה, או״ח, נב, סח, פא, יו״ד, ח״א, נב, מין כנף, מז בתרל״ו; לש״ב נ״ד, שם עולם, ח״ב, קפט בתרל״ז.

ר׳ שלום ב״ר מאיר **רובין**
מרישא (תרט״ז — תרפ״ד)

נולד בעש״ק כ״ו אלול תרט״ז, שני לאביו רבי מאיר מגלוגוב. נשא את חנה מינדל בת ר׳ שמחה שפירא אב״ד לנצוט, אותה אירס בן חמש ביום ב׳ י״ב אייר תרכ״א. אב״ד ואדמו״ר בקהילת רוסקוביץ שברחוב עיר ריישא. נפטר בתרפ״ד. ילדיו: א. טויבע חוה זו׳ רבי אברהם דוד רובין; ב. ר׳ מנחם מנדל. נפטר לפני השואה. זו׳ וילדיו נספו; ג. ר׳ אלעזר. נספה עם זו׳. ניצל בנו ר׳ שמחה בניו יורק.

תשובה אליו: ש״ב, הרי בשמים, ח״ג, קב בתרס״א. ד״ת ממנו: רמיזי תורה, כג ע״ב.

ר׳ שלום יחזקאל שרגא ראה לפי: **הלברשטם־רובין, רשי״ש,** ח״ב, 556-558

ר׳ שלמה (רובין)

צדיק בדולינא. לא נזכר ששמו רובין. הקביל עוד את פני החוזה, (ונסע לאהבת שלום). תלמיד העט״צ ומהרי״א מזידיטשוב שאמר כי בשמים שוחקים שהוא התלמיד ואני כביכול הרבי. הכניע עצמו למהרי״א, וכשהוצרך פעם לצאת בעת עריכת השולחן בשבת, גחן אל מתחת לשולחן ויצא. סופר סת״ם עד אמצע שנותיו, וקנו את פרשיותיו ביוקר מפני חשיבותם. מחשש שמא לא נכתבו כהלכה, חיזר לקנותם מבעליהם ולגונזם. רבו המהרי״א בקשו בתרט״ו לכתוב לו את השמות בס״ת שכתב, אך כשראה שחלה מרוב טבילות וסיגופים פטרו מזה, ונשתמר מכתבו בפרשה זו. כשנפטרה בתו שיגר לו מכתבי תנחומין, וכשנפטר בתרל״א אמר שבחר אותו כחברו בגן עדן. בנו ר׳ אליעזר נקרא הגדול, ובטעות נכתב שמילא את מקומו. (אולי הוא אבי הפילוסוף שלמה). נפטר בקולומיאה ביום י״ט שבט תרכ״ב (של״ש, יט).
פאר יצחק, יא ע״ב-יב ע״ב; החסידות, 178, החוזה, רפב.

ר׳ שלמה ב״ר צבי הירש **רובין**

נולד בשנת תרע״ב לאביו ר׳ צבי הירש אב״ד מישלניץ. בן י״ז נסמך להוראה. נשא את ברכה בת רב״צ מבאבוב שכתב אליו בתרצ״א: מכתבי קודש, ח״ב, טו. נספה עמו בלבוב ביום ד׳ אב תש״א. שרדו בניסים זו׳ וילדיו. נישאה בשנית לר׳ יהודה ליב למברגר אב״ד סרנטש במנהטן (ד״ת ממנו: עץ חיים, חו׳ א-ב, מד-מח, וחו׳ ב). הילדים: א. ר׳ (חיים) צבי הרשלה רובין־ה״ש האדמו״ר ממישלניץ בניו יורק חתן ר׳ אלכסנדר ט״ב; ב. מרים יוטא.

ר׳ שמואל ב״ר אהרן **רובין**
מקורטשין (תקצ״ה׳ — תרס״ד)

בנו של ר׳ אהרן מרימנוב. סיפרו שנשא את בתו של ר׳ אהרן סגי נהור בקורטשין, ביקש מילדים שילמדו עמו, ובעוורונו הראה להם היכן נמצאת מימרא מסוימת במסכת פלונית. אמנם הנכון שנשא את יוכבד בת ר׳ אלעזר ב״ר נפתלי מליזנסק. אחרי פטירת ר׳ שמואל אהרן רובין אב״ד קורטשין, החל לכהן שם על מקומו. הרבי משינאווא בא עמו להכתרתו, ואמרו שקנה את זכות הרבנות מבני הרב המנוח. נפטר בקראקא ביום כ׳ תמוז תרס״ד (שה״ג השלם, א, 226). ילדיו: א. ר׳ נפתלי אב״ד וישניצה; ב. ר׳ אשר (ראובן) שמילא את מקומו בקורטשין; ג. אהרן. נפטר בתרס״א בהניחו יתומים. בהם: ר׳ שמואל אהרן בא״י, ור׳ מנדל שנפטר בתשי״ז אבי יוכבד פרומט פקטה; ד. צפורה זו׳ ר׳ יוסף אריה ליבוש ב״ר יהושע פרישרמן מטומשוב; ה. חנה זו׳ רבי אלימלך וייסבלום מסטשוב (בראש דברות חיים מפשדבורז).

תשובות אליו: ש״ב, הרי בשמים, ח״ב, ה, סט, קי, ח״ג, ד, סה בתרנ״א-תרנ״ט; מהר״ש, ח״ד, פה, ח״ה, סג, ח״ו, קכו בתרמ״ט-תר״ס.

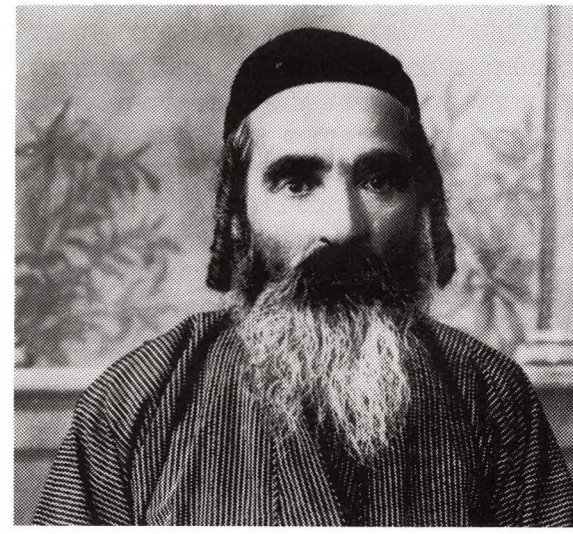


ר׳ שמואל אהרן ב״ר צבי (הירש) אלעזר **רובין**
מקורטשין (תקפ״ה — תרל״ז)

נולד בשנת תקפ״ה לערך בקורימא שבהגר (או בעיירה קטנה בגליציה), לאביו ר׳ צבי (הירש) אלעזר דיין בקראקא. שמו המקורי אהרן שמואל על שם זקנו, וכן חתם אש״ר, רק שלנשים היה יותר קל לקרוא שמואל אהרן, וכך השתרש. למד אצל הדב״ח והאדב״ע, ורבו המובהק היה ראז״ו פרנקל מפשוורסק. נשא את חנה רחל בת ר׳ ישראל דב לינדנברגר מבריגל, בעל אחוזות ומבשלת שיכר שאחיו רב״ז מזמיגרוד (?). כבר בן י״ז חידש, והחליף שו״ת עם גאוני הזמן. לא היה רב בבריגל, רק תופס ישיבה לצעירים מופלגים שבאו גם מחוץ למקום, ובהם רנ״נ לנדא ראב״ד אושפיצין. בביקוריו בלבוב השתעשע בהלכה עם השו״מ, שאף ביקרו פעם בבריגל בדרכו לוינא. נסע לרי״א מרופשיץ, רצ״ה מרימנוב, וגם לר״ש מבלז, אך בעיקר הסתופף בצל הדב״ח, ומוסרים שלמד אצלו מסכת ב״מ כ״ב שנה.

כשחמיו ירד מנכסיו שלחה זו׳ ידה במסחר, אבל כשחנותה עלתה באש, נצטווה ע״י רבותיו לקבל עליו עול רבנות. מתרכ״ה רבה של זבורוב בהונגריה, ולימודו נטרד בגלל צורכי העיר. בחנוכה תרכ״ז כיהן כבר ברבנות קורטשין, ולחם לביצור חומות היהדות. נהג חומרות יתירות, ובמיוחד בפסח. בתו סיפרה שהיה מסתגף הרבה ושורף את אצבעותיו בנרות עד זוב דם, וכשבכתה לפניו הפסיק. בסוף תרל״ג עשה עם משפחתו בבלוזוב לרגל נישואי בנו. בתרל״ה שהה חודשים אחדים בלבוב לטיפול בהדפסת שו״ת דב״ח, והמחבר הביע קורת רוח מעבודתו. קיבל בשכרו חמישה ריניש לכל גליון, ובזה הדפיס את ספרו שלו. התאכסן בבית רינ״ה ברנשטיין, ובתום ההדפסה נערכה לו שם מסיבה, בה קיבל גביע כסף מהנדיב שמואל בן שבע. הוצעה לו רבנות מונקטש, ולא עזב את קורטשין בה כיהן י״א שנה. בשנתו האחרונה נשלח אליו כתב רבנות מרישא, וסירב לקבל כדי שלא להסתבך במחלוקת. היה אז חולה, ונסע להתרפא בקרלסבד. נפטר שם בן נ״ב ביום כ״ז תמוז תרל״ז, ונטמן בקראקא ליד אביו. מהרש״ס הספידו, ובמכתב התנחומין ששיגר לקהילתו, בקשם לקבל על מקומו את בנו רמ״מ. לבסוף עלה על כסאו ר׳ שמואל רובין ב״ר אהרן ברא״י מרופשיץ, שלא היה קרובו.

ילדיו: א. ר׳ מנחם מנדל מבלוזוב בירושלים; ב. ר׳ יעקב בוינא. נספה שם ביום ח׳ חשון ת״ש, וגם זו׳ אסתר בת ר׳ אביגדור אריה הורביץ. היא״צ שלה נקבע כ״ד אייר; ג. ר׳ יום טוב ליפמן הצעיר. עלה לירושלים, וזמן מה מבקר כולל גליציה. נפטר ביום כ״ג תמוז תרפ״ט. זו׳ לאה דריזל בת ר׳ אלכסנדר סנדר טרוביץ נכד רד״צ אוירבך ממוהילב, נפטרה ביום כ״ח תמוז תשי״ב. ילדיו: 1. ר׳ שמואל אהרן בת״א וב״ב אבי ר׳ שאול; 2. ר׳ דוד תלמיד הרב מראחוב ר׳ אלימלך רובינשטיין ורז״ו מינצברג, אבי ר׳ יו״ט ליפא מקרית מטרסדורף; 3. ר׳ נפתלי בת״א; 4. ר׳ משה בירושלים; ד. שפרה זו׳ השניה של ר׳



ר׳ יום טוב ליפא רובין

ישראל וגשל בכורו של ר׳ יחיאל מפריסטיק; ה. רבקה זו׳ ר׳ שלום ריינמן אב״ד נרול; ו. אסתר זו׳ רבי יצחק פלם מהיושבים בבלז. נפטרה ביום כ״א שבט תשט״ז. בנם ר׳ שמואל אהרן הי״ד אב״ד דובצק, שקד להדפיס את ספרי זקנו אב״ד קורטשין.

הניח כעשרה ספרים בכתובים, וציוה להשתדל בהדפסתם. היו אצל בנו ריט״ל בא״י, ושמרם במסירות נפש, בפרעות תרפ״ט בעיר העתיקה ברח מביתו, בהצילו רק את הכתבים. המחבר הדפיס בחייו רק **בית אהרן** על שו״ע אה״ע הל׳ גיטין, באריכות מימין הפנים, ומשפטי גיטין בשמאל — קיצור הלכות מלוקטות ושו״ת. לעמברג, דפוס ר׳ אברהם יצחק מענקיש, תרל״ו, ב, פא ד׳. המסכימים: הדב״ח (מגודל חיבתי אליו לא מנעתי להגיד לאדם ישרו וטובו... מנעוריו ועד היום הזה לא מש מאהלה של תורה); השו״מ בתר״ל עם ד״ת (ידעתי את האיש הלזה ואת שיחו זה רבות בשנים, וכמה פעמים הריץ לפני כמה תשובות, ומצאתיו מלא דבר). בהקדמתו הקצרה כותב, שרשם את החידושים בנעוריו. את המפתחות סידר בנו רמ״מ. מדף מב ע״א קונ׳ שמחה ויו״ט — כ״ח כללי חי׳ בהל׳ יום טוב. ד״צ בניו יורק תש״ז ע״י נכדו רש״א רבינוביץ־רובין.

הגדה של פסח, ותחתיה בשני טורים פירוש המאירי ופירושו לחמא עניא והלילא דפסחא. ירושלים, כתבי הגרש״א רובין, דפוס עקיבא יוסף, תשכ״ה, ד, קמ עמ׳, עם הקדמת רמ״מ משי זהב מהדיר הפירוש הראשון. בסוף ראשי פרקים לתולדות רש״א מאת בצלאל לנדוי. מהדורות נוספות בתשכ״ו, תשכ״ז וברוקלין, דפוס אופסט מוריה, תשל״ו. המהדורה האחרונה מוקדשת ליסד כולל להוראה בית שמואל

אהרן על שמו, ע״י אב״ד נרול בב״ב. בפתח דבר מהנכד המו״ל רש״א בריט״ל כותב, שההתעוררות להדפסת הכתבים באה כתוצאה מכנס הצאצאים שהתקיים ביום השנה תשכ״ה בב״ב, ובו נבחר ועד לטפל בכך. מודה לר׳ משה רובין שהעתיק את כתב היד והכשירו לדפוס.

פסיקתא רבתי דרב כהנא, ד״צ מהדורת רבי מנחם מנדל יוסטמן מגור האדמו״ר מפילץ, ווארשא תרע״ג, עם ביאור קצר וארוך זרע אפרים מראז״מ, הגהות ופירוש מהרז״ו ומהרד״ל, וכעת נוסף הפירוש הגדול **זרע ישי** מרש״א. ירושלים־ב״ב, תשכ״ט, 6, 472 עמ׳. בהקדמת המו״ל נכדו רש״א כותב שלא שינו בהעתקה, וההערות הנוספות בסופי העמודים צוינו בשם אומרם, כגון הגרמ״מ מבנו. מודה לש״ב רחל ובנה רמ״מ רובין־רבינוביץ בניו יורק, שהעמידו לרשותו את כתב היד של עיני שמואל. לפני עמוד ההנצחות הסכמת מהרי״א איטינגא לאהבה ויראה. לפני עמ׳ 339 נוסף שער הפירוש זרע ישי שנגמר בתרל״ו, דפוס ליפא פרידמן בת״א.

אם למקרא על קרי וכתיב בתנ״ך על פי כת״י מהדו״ת. ב״ב, דפוס ליפא פרידמן, תשל״ד, 8, 120 עמ׳. מעבר לשער רשימת ספריו שבדפוס, ושבכתובים: ראשי בשמים, ילקוט על כללי הש״ס בסדר א״ב; בגד אהרן, ילקוט ענייני אגדה כמו מדבר קדמות בסדר א״ב; חומש הגבורים, דרשות עה״ת; שו״ת שערי תשובה ועוד. בשער הספר כותב נכדו המהדיר רש״א בריט״ל, שנכתב בחריפות ובבקיאות מדהימים ובסגנון צח, נגד דעת הרד״ק והנמשכים אחריו שכל הקרי וכתיב הם משגגת הסופרים, ומוכיח כי יש כוונה בכל שינוי. נדפס בבילגוריי תרצ״ט בעריכת נכדו ר׳ שלום אהרן פלם הי״ד אב״ד דובצק, ביזמת ר׳ שלום וגשל מירושלים שמסר לו את כתב היד, ובמימון רש״א רובין מניו יורק. ראהו בבלז בשבועות תרצ״ט, אלא שאחרי השואה לא נותר אף עותק לפליטה. היו במהדו״ק תיב סי׳, נוספו למהדו״ת רב, וכאן רק קצו, כולל השלמות משיירי הדפים של מהדו״ק. בשולי העמודים הערות המסדר והמגיה ר׳ חיים דרוק (הח״ד), נכד המהדיר ר׳ שאול רובין (הש״ר), ור׳ יוסף וגשל (הרי״ו). אחיו בירושלים ר׳ דוד המציא לו את כה״י של מהדו״ק, ור׳ משה העתיק את כתבי המחבר. הסכמת רד״ב מטשבין מתשכ״ה לנכד ר׳ שאול. בהקדמה מחורזת מהמחבר מזכיר את שריפת עירו אור לעש״ק ר״ח אב תרכ״ג עם ספריו ורכושו, ורק כתביו ניצלו חוץ מקונ׳ כבשא דרחמנא שנשרף — נזכר בחידושיו לעין יעקב. פותח בשיר המתחיל כולו באות א׳. בפתיחה כותב שחיבר את הספר כשלא היה יכול לעיין בהלכה.

שם עולם, שו״ת חי׳ וביאורים בש״ס ופוסקים וקונטרסים בסוגיות מיוחדות. יצא לאור ע״י נכדו ר׳

דוד רובין שההדיר את הספר. ח״א, ירושלים, דפוס ליפא פרידמן בב״ב, תשל״ח, ז, רלט עמ׳, קא סי׳, כרונולוגית לפי סדר השנים. בהקדמת נכדו רש״א בריט״ל כותב, שסדר התשובות כפי שנמצא בפנקסו. בסי׳ לו מזכיר שחיבר ספר זכרונותי, ולא נמצא בין הכתבים. הספר נערך וסודר ע״י הרב חיים דרוק. בהקדמתו הקצרה מתרי״ב בבריגל כותב, שחלק מהדברים חיבר בן ט״ז-י״ז. ח״ב, תחילת תשמ״ב, ב, רסג עמ׳, קב-קצ סי׳. בעמ׳ קלז-ר מ״ב סי׳ של חידושים וביאורים (לט-מב מאביו). מעמ׳ רא קונטרסים בכמה סוגיות שהחליף בצעירותו בתר״ד מבריגל (חתם: מטורנא), עם ידידו רז״ו סנדהויז מקולבסוב שלמד עמו אצל ראז״ו פרנקל. כולל מכתבו לר׳ אליהו ליכטיג אב״ד קלסני בתר״ד, והערות העורך ונכדו ר׳ שאול. בסוף מפתחות.

מחוץ לגליציה השיב למקומות: **ברדיוב**; **גרוסוורדיין** — ר׳ אליעזר (או אלעזר) דומ״ץ בתרל״ג-ד (ח״ב, קלח, קמא); **דברצין** — ר׳ אלעזר דומ״ץ בתרל״ז (ח״ב, קפז); **דוידקוף**-הגר — הרב ראובן חיים קליין בתרכ״ט (ח״א, צג); **זבורוב** — הנגיד רמ״מ בתרכ״ה (ח״א, עב, עג); **מונקאטש** — ר׳ מרדכי צבי סג״ל הורביץ בתרכ״ג (ח״א, סה); **קורימא**-הגר. לש״ב ר׳ אשר ישעיה בתרכ״ה (ח״א, עא). לרי״מ סופר סת״ם בתרכ״א: ח״א, נב, (נח). לר׳ משה בתרל״ד (ח״ב, קמח). בהיותו בטרנוב התאכסן בבית יקר (ח״א, ג).

ספר יראים עם **יראה ואהבה**, פירוש קצר שורש היראה למקורות וציונים, ופירוש ארוך תוספות אהבה בביאורים וחידושים. ממצוה קסט עד שפא פירש בנו רמ״מ בשם שורש יראה ואהבה. ירושלים תשמ״ה, 24, תכח עמ׳. יצא לאור ע״י נכדו רצ״א וגשל, בהשתדלות ר׳ חנוך אליעזר וגשל. בהסכמת מהרי״א איטינגא מתרמ״ט לבנו ריט״ל כותב: ידעתי את הגאון המחבר זצ״ל, והרבה פעמים נשאתי ונתתי עמו בהלכה, כי רב מאד כחו בתורה וביראת ד׳ טהורה... מצאתי במו דברים נכונים לאמיתה של תורה, ראיתי ואוכלם ויהיו בפי כדבש למתוק, עשה מטעמים כאשר אהבתי. היתה לו הסכמה נוספת מר׳ יהושע מדזיקוב. בהקדמת המלבה״ד רצ״א וגשל מרוזוודוב מספר על הסתופפותו בצל מהר״א מבלז, ומנציח את בני משפחתו. בפתח השער משרטט נכדו רחמ״י שפירא אב״ד נרול קוים לדיוקנו. אח״כ לוח היחוס ע״י נכדו ר׳ משה בריט״ל, תולדות המחבר ע״י נכדו רש״א בריט״ל, ותולדות בנו רמ״מ ע״י נכדו ר׳ חנוך אליעזר וגשל. בסוף תוכן מפורט.

עיני שמואל, חידושים וביאורים בדרך פרד״ס על אגדות הש״ס לפי סדר העין יעקב, ובשמות נפרדים: טוב עין על זרעים, עין החכמה — מועד, עין יפה — נשים, עין הבדולח — נזיקין, עין קדש — קדשים טהרות, ופירוש לפרקי אבות עם מפתחות עין ראיה. מכון לב שמח, ח. וגשל, תשמ״ח, 24, רנה עמ׳. המחבר התבטא על הספר: כמדומה שחיברתיו בלמדי תורה לשמה. רמ״מ שלחו בתרמ״ט לאחיו הצעיר ריט״ל להדפסה, וסיפר כי רבני האשכנזים והספרדים בירושלים מלאים תהילתו. בהקדמת נכדו רצ״א וגשל המו״ל הראשון, מספר כיצד נתגלגל כתב היד לידיו ע״י ש״ב רמ״מ ברש״א רובין. מזכיר את זו׳ רעביל יענטא בת ר׳ אברהם הרבסט מקרניץ, שנפטרה ביום י״ד אלול תשמ״ז. בפתח השער דברי נכדו אב״ד נרול בסיפור שבחיו. בהקדמת רח״ה אליעזר וגשל המו״ל השני מוסיף פרטים עליו ועל ספריו, ומציג לוח משפחתי ופקסימיל.

ר׳שאול בן נכדו ר׳ שמואל אהרן יסד קרן להדפסת ספרי זקנו, בעידוד רד״ב מטשבין. נשא את שפרה אסתר בת ר׳ שמואל והדסה ברוורמן. היה ראש כולל טל תורה בתל גנים, ומשגיח בישיבות בחו״ל. חיבר: **ברכות ראש** על עניני ק״ש וג׳ פרקים הראשונים ממסכת ברכות בבלי וירושלמי, ב״ב תשכ״ח, 8, קסא עמ׳, בשכפול, עם הסכמות רד״ב מטשבין ורי״י קנייבסקי מתשכ״ג והקדמה. כשלמד במרכז רוחני ישיבה וכולל מדרש פנחס של חסידי ללוב בעפולה, הדפיס בשכפול קונ׳ **אבות נזיקין** א׳, השבת אבדה, עם קונ׳ טובת הנאה מזקנו רש״א אותו חידש בתר״ד בבריגל (בן י״ח), תשל״א, ד, נג עמ׳, הקדמה. **ילקוט ציוני דרך**, ביאורי שמו״ע, דפוס ליפא פרידמן, תשל״ג, 12, פד עמ׳. עמ״ס מכות פ״א, גיטין פ״א ומעילה פ״ה, תשל״ד, עם מאמר מלחמות השם, מח; יג עמ׳. ילקוט ציוני דרך הנקרא ספר מלחמות השם שנצחונם בתורה, ח״א, תשל״ה, ד, עו עמ׳, בשכפול, עם הסכמת ראמ״מ שך. ח״ב, תשל״ו, — קלז עמ׳. ח״ג, תשל״ז, — קצח עמ׳, בתוספת הסכמת ר״מ פיינשטיין. ילקוט ציוני דרך, שיחות מוסר ודרשות עה״ת שנשא בישיבת חזון ברוך בצרפת, תשמ״ב, ד, שיד עמ׳, עם הסכמת ראמ״מ שך. **ר׳ ישכר דב** בנו תלמיד ישיבת פוניבז, חתן ר׳ זאב שורץ מחיפה. חיבר: אורות הגר״א, נלקטו מכתביו ומכתבי תלמידיו וסודרו לפי נושאים. ב״ב, דפוס ניב בת״א, תשמ״ו, 2, שנט עמ׳. בהתחלה הסכמות ראמ״מ שך ורש״נ קרליץ, והקדמה עם רשימת המקורות.

תשובות אליו: דב״ח, ח״א, יו״ד, נט, אה״ע, ו, ח״ב, יו״ד, קא, אה״ע, סו, פח, קמג בתרט״ז-תרכ״ז לבריגל ולקורטשין; טוט״ד, קמא, רעד, בסוף, א, ג, ו, י׳, ודפים קיט: קכא ע״ב; כנף רננה, יו״ד, ח״א, ט, לז; מאמר מרדכי, ל, לא בתרי״ב כאב״ד בריגל!; מהרש״ם, ח״ב, פו, ח״ז, יא, כב-כד בתרנ״ב-תרנ״ט; שו״מ, קמא, ח״א, קסז, תנינא, ח״ג, קכז, ח״ד, נט, תליתאה, ח״א, שכו בתר״י-תרכ״ג לזבורוב ולקורטשין. מכתב מז״ט מהדב״ח לאירוסי בתו בתרכ״ג עם תולדותיו ופקסימיל, כר״ש, ניסן תשמ״ג, יז.
פנקס, ח״ג, 326 (מלא שיבושים).

ר׳ שמואל שמלקא ב״ר יעקב ישראל ישורון **רובין**

נולד בסרגן ביום כ״א אדר תרפ״ה לאביו רבי יעקב ישראל וישורון. מגיל י״ג הטיל עליו אביו לומר שיעור ברבים. בשנות הזעם נלקח למחנות, ומסר נפשו על עניני היהדות. ברח ממחנה שטיינמנגר ביום י׳ טבת תש״ה, וניצל ע״י הרוסים. נסמך בתש״ה ע״י ר׳ יצחק צבי סופר אב״ד טמשוור, ר׳ הלל ליכטנשטיין אב״ד קראסנא, ור׳ נחמן כהנא אב״ד מסמיה. נסע מרומניה למחנות העקורים, והרב עמרם גרינולד צירפו לבית דינו במחנה פרנוולד. מתש״ט בארה״ב כאדמו״ר מסוליצא. נשא את שפרה בת ר׳ ישכר בר רוזנבוים האדמו״ר מסטרוזיניץ. רבו של בימ״ד קהלת יעקב



רבי שמואל שמלקא רובין מסוליצא

בפאר רקוביי, ויסד גם מקוה ובית יעקב. מנהיג עדתו ללא שינוי כלשהו מדרכי אבות. הוציא לאור את ספר רזיאל המלאך, עם יחוס משפחתו. לא נדפס ספרו תפארת אבות, חי׳ ושו״ת, פירושים עה״ת דרוש ואגדה, עם הסכמות ר״פ עפשטיין ובית דינו, ר״נ כהנא, ר׳ יצחק קינסטליכר מהרמנשטט, רי״צ סופר מטמשוור ור׳ דוד שפרבר. הקים בירושלים ישיבה וכולל תפארת וקהלת יעקב על שם אביו. העמיד דור ישרים מילדיו: א. זו׳ ר׳ נחום אפרים ט״ב רב בימ״ד נחלת אהרן וולווא; ב. זו׳ ר׳ ישראל אליעזר הגר רבם של חסידי סרט־ויזניץ בירושלים; ג. ר׳ יעקב ישראל וישורון ראש כולל קרסטיר בניו יורק; ד. זו׳ ר׳ חיים מאיר יחיאל משה רובין רב ביהמ״ד קדושת יו״ט; ה. ר׳ אשר ישעיה רב בימ״ד עבודת ישראל קוזניץ; ו. זו׳ רמ״מ פנט בהאדמו״ר מדעש בניו יורק.

ר׳ שמואל שמלקא ב״ר יצחק **רובין**
מסרט (תר״י* — תרס״א)

בנו של ר׳ יצחק האדמו״ר מרדיכוב ובראד. נתגדל בבית זקנו השר מבלז, ובביתו התקיימו אירוסיו לבת ר׳ יוסף אלטר הגר מרדוביץ ב״ר חיים מקוסוב. אדמו״ר בסרט. נפטר ביום ח׳ אב תרס״א (ולא אדר תרס״ה). ילדיו: א. ר׳ פנחס מנחם מנדל שמילא את מקומו בסרט; ב. ר׳ ישראל בסרט. נפטר גלמוד; ג. יוכבד זו׳ ר׳ חיים דכנר ראב״ד סרט; ד. זו׳ ר׳ משה מקולומיאה נכד מהרי״א מזידיטשוב; ה. בילא זו׳ ר׳ אליעזר ברנדויין מבורשטיין בסטניסלב; ו. לאה זו׳ ר׳ אלטר ישכר בר ספרין מאלטשטט; ז. זו׳ ר׳ נפתלי ה״ש מקשנוב; ח. רחל זו׳ ר׳ חיים מרילס, וילדיהם בארץ.

ד״ת וסיפורים ממנו: ילקוט חדש (לייטר), קפו-קפז; שמועות טובות, דף נא, א-ב.
תפארת שבמלכות, 134.

ר׳ שמחה ב״ר חנוך הניך דב **רובין**

בנו של ר׳ חנוך (הניך) דב שהיה אדמו״ר בלונדון עד לפטירתו צעיר ביום י״ז תמוז תר״ף לערך, ב״ר אלעזר חתן רבי שלמה מייער מסוב. נסע ללונדון, ונשא בתר״ץ את חוה בת רבי דוד השל נכד האוהב ישראל. תמונה מנישואיהם: ח״ב, 742. נפטרה ביום ג׳ אייר תשכ״ו, ונטמנה בהר המנוחות. אדמו״ר מסאסוב בלונדון עשרות שנים, רב פעלים לתורה ולחסד. ילדיו הנגידים ר׳ דוד מנשה, ר׳ חנוך דב, וגולדה (חיה דבורה) זו׳ ר׳ ישכר דב ב״ר משה רוקח.

ר׳ (חיים) **שמחה ישכר דב** ב״ר אריה ליבוש **רובין**

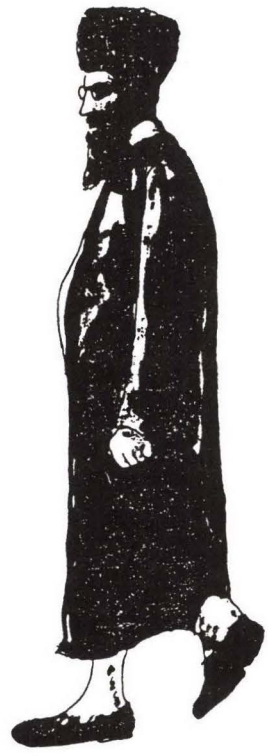
נולד בשנת תרפ״ג לאביו רבי אריה ליב מצשינוב וטומשוב. ניצל מסיביר לארה״ב. האדמו״ר מטומשוב בברוקלין. נשא בתש״י את ריבה בת רבי יהושע אייכנשטיין מפרוכניק. ילדיו: א. דינה פרומט זו׳ ר׳ נפתלי ב״ר יעקב יוסף וייס מספינקא; ב. ר׳ אריה ליבוש. נשא את נחמה מלכה בת ר׳ שבתי ב״ר חיים מייזלש; ג. יהושע יחיאל; ד. יחזקאל מאיר; ה. מירל; ו. אשר ישעיה.

ר׳ שמעון רובין. מ״מ בדולינא.
ד״ת ממנו: ברית אברם, דפים כח: צט: קלד ע״א.

ר׳ שרגא פיבל (פייבישל) ב״ר אלימלך **רובין**
מיברוב (תרל״ח* — תש״ג)

בנו של רבי אלימלך סגי נהור מיברוב. חתן רבי שמלקא רוקח מקוזניץ, ב״ר משה מקארוב בן השר מבלז. ישב בקלויז בלז המלא לומדים ויראים, ויסוריו הרבים לא מנעוהו מהתמדתו. מיחידי סגולה בחבורת חסידי בלז, והביטו עליו ביראת הרוממות. ממקורבי המהר״י, המהרי״ד והמהר״א. י״א שהיה תחילה אב״ד רדיחוב, ולכן נתמנה שם בנו ר׳ אשר ישעיה כרבה האחרון. כשנפטר אביו בתרס״ה לא רצה למלא את מקומו, אך בנסעו לבלז חייבו המהרי״ד לענוד העטרה לראשו.

גדול בתורה ובחסידות, אוצר בלום של אהבת ה׳ והבריות. ראשו ברקיע השמים, וגופו הגבוה אסקופה הנדרסת לכל אדם. התנהגותו והנהגתו מלאי רוך, נעימות והוד אצילות. בשבתו לשולחנות בשבתות וימים טובים, שפע תורה וחסידות בצורה מקסימה,



רבי שרגא פייביש רובין מיברוב

והעומדים לידו שכחו הרגשת מקום וזמן. שפע אמרות כנף מחודדות. בעל תפילה בוקעת שחקים בימים הנוראים, ובכל נדרי משני צידיו: ר׳ יהודה מאיר משמשו ור׳ לייביש בויבריקר. משמשו גם ר׳ סנדר. הדוכסית המקומית יצאה לראותו בראש ההולכים לתשליך. יהודי המקום עמדו ברטט בפתח בתיהם, לראותו הולך בעיו״כ כמלאך לביהכ״נ. קמח שמורה טחנו בביתו, ואחרי שאפו בערב פסח מהשכם בבוקר, חילק שתי מצות לכל אחד מהחסידים. אהב כל יהודי אהבת נפש, ונערץ ללא גבול בעירו ובסביבה. לא נעשה דבר ביברוב בלי עצתו וחיוכו הפקחי. מוקף תמיד שומעי לקחו ומבקשי ברכתו ועצתו, ורק לחגים נסע לבלז. פועל ישועות, ואף גויים שיחרו פניו. ביום הראשון לשנה האזרחית, הלך עם יודע פולנית לברך את ראש המחוז. מתיחות היתה בינו לאב״ד ר׳ אלימלך פרנקל, והתערבו בה השלטונות. התפרנס מהשכרת דירות בבית גדול שהיה לו בעיר ומפדיונות. מתנגד חריף לציונות, ולעלית צעירים לארץ. כשנסע לטיפול רפואי בווינא, טיפל בו המנתח פרופ׳ נוימן חינם, ועוד שלח כספים למשפחתו. במלה״ע א׳ נשאר בעיר, והתעניין בחיי הדת של החיילים היהודיים. בכיבוש הנאצי בקיץ תש״א עבר לברודי, והתאכסן בבית משפחת ביטאטישער בו היה ביכ״נ פרטי וס״ת. בשמעו שהנאצים מתקרבים, הסתיר את זקנו הלבן בבגדיו, וקשר את צוארו במגבת. דגים לשבת בישל בעצמו שלוש שעות, ובינתיים עיין בספר. נוח לבריות, ואפשר היה לשוחח עמו בכל הנושאים. כשהחמיר המצב עבר אל ר׳ פנחס השוחט בו הוכן מסתור, אבל באקציה הראשונה בתש״ג נלקחו כולם להריגה בבלזיץ. נכון יותר שהובל למחנה ינובסקה בלבוב, בן למעלה משישים בזקן ופיאות. חצי שנה מראש הרגיש שיסתלק ביום ב׳ אייר תש״ג. הנאצים אילצוהו לשיר שירי יהדות, ובאמצע מרץ נספה.

ר״י קלפהולץ, גדולי חסידי בעלז, ח״א, נד-סח, הועתק לספר יבורוב, 66, 139-144, 146, 151, 163, 165, 168-169, 173-174, 205, 221, 227, 230-231, 233; יודענשטאט יאוואראוו, 49-52; יומן גיטו לבוב, 127-128.

רוּבִּינְזוֹן

ר׳ אברהם ליבש. ת״ח בדולינה.

תשובה אליו: הרי בשמים, ח״א, קו בתר״ח.

(ר׳ יעקב) ר׳ משה מלבוב
|
ר׳ יהודה ליבוש מלבוב
|
ר׳ שאול מקלוש וזורובנה
(ת״ם* — תקי״ט)
|
ר׳ אברהם משה מזורובנה
וקלוש (ת״ס* — תקכ״ט)
|
ר׳ יהודה ליבוש
מברוזדוביץ
|
ר׳ שאול מגווזדיץ — ר׳ בריש מברוזדוביץ
|
ר׳ ליביש
|
שרה ..... ר׳ יצחק אייזיק בסטניסלב
|
ר׳ נחום מרדכי בנדבורנה
(ת״ר* — תרס״ב)

ר׳ נחום מרדכי ב״ר יצחק אייזיק **רובינזון**
מנדבורנה וסטניסלב (ת״ר* — תרס״ב)

בנו של הג״ר יצחק אייזיק (גר כל ימיו בסטניסלב בעסק התורה והמצוות, והעמיד תלמידים רבים), ב״ר בריש אב״ד ברוזדוביץ, אחיו של ר׳ שאול אב״ד גווזדיץ (אבי ר׳ ליביש, אביהם של שרה אמו של רנ״ב, ושל ר׳ בריש בעל חנות בגווזדיץ שנשא את טויבע, וילדיו: יעקב קלמן, יוסף, ויצחק אייזיק בוינא ובחיפה, נפטר בתש״ג, נשא את צפורה מכלוביץ ובשנית את שרה רוזה שכטר), בני ר׳ יהודה ליבוש אב״ד ברוזדוביץ (נשא את יוטא בת רש״ז נכד הקיקיון, חתן הג״ר יוסף, חתן ר׳ נתן בן החכם צבי), בנו של ר׳ אברהם משה (כרשום במצבה, אמנם בדבר משה נקרא משה בלבד.

אב״ד זורובנא (קלוש וסקלט). נפטר בזורובנא ביום כ״ו חשון תקכ״ט. נשא את רעכיל בת הג״ר קלמן צונץ מבוצץ (לפי המג״י, אבל בענף עץ אבות: בת רצ״ה אב״ד בוצץ), ב״ר יהודה ליב אב״ד פינטשוב בהמג״ע. ילדיו גם: ר׳ יעקל בסטרי. נשא את רעכיל, ובתם פיגא זו׳ הגביר ר׳ יואל היילפרין בסטניסלב. נפטר בליל שבת ט׳ טבת תקצ״ח, וזו׳ ביום כ״ו תשרי תקע״ב. יש נוסחי מצבותיהם; ר׳ קלונימוס קלמן נטמן בזורובנא; פערל זו׳ רצ״ה תאומים אב״ד בורשטיין ב״ר נתן בהחכ״צ), בנו של ר׳ (משה) שאול איש מופת, אב״ד קלוש ובסוף ימיו אב״ד זורובנא (נפטר ביום ב׳ ניסן תקי״ט. נשא את רוזה בת ר׳ יצחק איציק באב״ד אב״ד ברזן ובראד שנשא את בילא בת (ר׳ דוד ב״ר יצחק כתבן מפרג חתן) הש״ך, בנו של ר׳ ישכר חתן ר׳ יצחק אב״ד פוזנא, בהרבי ר׳ השל. נפטרה אחריו ביום י״ב ניסן, ונטמנו בזורובנא), בנו של ר׳ יהודה ליבוש ר״מ בלבוב (חתן ר׳ משה (פנחס) חריף אב״ד לבוב, ב״ר מאיר נכד המהר״ל. נפטר בעש״ק ר״ה תנ״ז, ויש נוסח מצבתו), בנו של ר׳ יעקב (לפי ענף עץ אבות), או ר׳ משה אב״ד לבוב (להמג״י), נכד הרמ״א והלבוש.

שו״ב בנדבורנה, ובסוף ימיו בסטניסלב בה נפטר בתרס״ב. בידי אחיו הרווק ר׳ יעקב בסטניסלב, היתה מגילת היוחסין של המשפחה. נשא את טויבא בת ר׳ אברהם חיים פיינטוך־פויגעל, שהיה חתן הרב נחום׳ל קנאפער, וכל ימיו שו״ב בקלוש. נפטרה בתרס״ז בניו יורק בה התישבו רוב בני המשפחה. בנו ר׳ אברהם חיים (נדבורנה, תרל״ח—ת״א, ת״ש) מו״ל ומו״ס בסטניסלב, עידכן את מג״י של המשפחה. נשא בשנית את שיינדל אהריך מסלטוינה, ובתרצ״ד עלו לארץ. ממנה בנו יהודה צבי בגבעתיים יליד תרפ״ג, הממשיך לנהל את ההוצאה וחנות הספרים בת״א. נשא את חיה אגושביץ מסלונים, וילדיו: אברהם חיים ואלי(סף).

ענף עץ אבות, 6, 13-14; הדסה שמרון, אילן היוחסין של משפחות רובינזון־מכלוביץ, ת״א תשמ״ו, 86 עמ׳, לוחות יוחסין וצילומי מגילות היחס.

רוּבִּינְפֶלְד

משפחת לויים



ר׳ דוד רובינפלד

אבי המשפחה, מחסידי ר׳ דוד מדינוב ורצ״א מברטש. חתן ר׳ יוסף יהושע שהיה ממקורבי הבני״ש, ב״ר (יהודה) ליב שהיה דומ״ץ אצלו בריבטיטש. ילדיו: א. ר׳ יהושע בדובצק וצירין אבי הענף השוייצי; ב. ר׳ שלמה. נשא את יהודית בת ר׳ שמואל יעקב פרנד, מחסידי ר׳ מאיר יהודה מבוקובסק. ילדיו: 1. יוסף. נפטר בחור; 2. ר׳ נפתלי. נשא את קילא בלימא בת ר׳ פנחס בלייך. גרו בתשמ״א בארה״ב, ובנם ר׳ פנחס חיים מח״ס עטרת השלחן; 3. ר׳ יהודה ליבוש פרנד, אבי: ר׳ דוד מלונדון מחבר ספרים, ור׳ יצחק רב לחסידי גור בצירין חתן ר׳ פנחס רובינפלד; 4. חנה בשוייץ ומילנו; ג. ר׳ שמחה בלוגנו; ד. פייגא לבית קלטר, אמו של ר׳ חיים רובינפלד בניו יורק. היו עוד בנים ובנות.

ר׳ דוד ב״ר יהודה ליבוש רובינפלד

בנו של ר׳ יהודה ליבוש מלוגנו, וגר שם. חתן ר׳ שמואל ב״ר גדליה יוסף שטרנברג מזנבה (נפטר ביום כ״ו אייר תשל״ז), וזו׳ רבקה בת ר׳ מנחם מאיר (נפטרה ביום ד׳ חשון תשל״ג). הדפיס **פרי מגדים** הלכות שבת עם פירושו פמ״ג המבואר חלק א-ב, ירושלים תשמ״ח, עם הסכמות רבות. בהקדמתו מודה לבנו ר׳ אהרן בירושלים שטרח בהדפסה, וכן לר׳ מנחם שטרק חתן גיסו.

ר׳ הירשלי בילכל׳ס. דומ״ץ לינסק (ליבאי, 86).

ר׳ יהודה ליבוש ב״ר יהושע רובינפלד

בכורו של ר׳ יהושע מדובצק. תלמיד רח״י ירוחם מאלטשטט. נשא את אסתר בת ר׳ אברהמ׳לה רובינפלד מטשיטש מחסידי ר׳ שלמה׳לה הורביץ מרישא, נפטרה ביום ז׳ מנ״א תשכ״ב. בגלל קשיי הפרנסה עבר בתר״ס עם אביו לצירין, ויסד את הקהילה בלוגנו. נסע לבלוזוב, ואח״כ לבלז. נודע בשם טוב כת״ח בעל מדרגה ורודף חסד. עסק רבות בעניני הצלה. נפטר בן ס״ט ביום ה׳ אד״ב תשכ״ב, ונטמן בהר המנוחות. ילדיו: א. רחל לאה זו׳ רש״ב שרייבר, בנו השני של הדעת סופר מפרשבורג; ב. רבקה זו׳ ר׳ יצחק ליב שרייבר הבן השלישי; ג. ליבא זו׳ ר׳ משה הרץ מראשי אגו״י בצירין; ד. איידל זו׳ ר׳ דוד הלר רה״ק בלוגנו; ה. ר׳ דוד מח״ס פמ״ג המבואר; ו. חנה זו׳ ר׳ יחיאל ברנד בצירין; ז. ר׳ יהושע בלוגנו.

תשובות אליו בתש״א בספר מקדשי השם ח״ב: מר׳ שלום וידר אב״ד נירדהאז (ל); מר׳ פישל סופר זוסמן ראב״ד בודפשט (לא); מר׳ יונתן שטייף דומ״ץ בודפשט (לב); ממהר״י ט״ב (לג. תשובתו נגד הימום לפני השחיטה, אוצרות ירושלים, קמא, תרנח); מש״ב ר׳ צבי אלימלך תלמוד מלובלין תלמיד יח״ל בתרצ״ב (ע).

ר׳ יהושע ב״ר דוד **רובינפלד**

בא מדובצק לצירין, וצאצאיו הכו שורש וענף בשוויץ. ילדיו: א. ר׳ יהודה ליב מלוגנו; ב. ר׳ צבי הרש אבי ר׳ שאול בצירין; ג. ר׳ משה שמואל (תרס״ב — ה׳ תשרי תשל״ז). גביר בעל צדקה בצירין, אבי הנדיב ר׳ מנחם יהושע; ד. ר׳ פנחס בצירין. נפטר ביום כ״ב חשון תשמ״א. חתניו: ר׳ יצחק פרנד רב בצירין; ר׳ טוביה גיטמן גוטוירט מאנטוורפן ב״ר קלונימוס קלמן מפריז.

ר׳ פנחס חיים ב״ר נפתלי **רובינפלד**

תלמיד כולל סטמר בויליאמסבורג. שימש שנים רבות את ר׳ אלעזר שפירא אב״ד קיוויאשד. מתשל״ט מנהל רוחני דישיבת בני יששכר דקיוויאשד, ומתשמ״ג ר״מ בישיבת תורה ויראה דסטמר בברוקלין. חתן ר׳ אפרים פישל פרידמן (וזו׳ בת ר׳ יואל אשכנזי־ויליצ׳קר אב״ד טרסיף), ב״ר אהרן מסעליש תלמיד הקדושת יו״ט, שהיה בנו של ר׳ יהודה אריה מקישניצא תלמיד הייטב לב נכד התוי״ט, וחתנו של ר׳ אפרים פישל הלפרין (הלפרט) ממונקטש תלמיד הקדושת יו״ט, בן אחר בן לסדר הדורות ומהרש״ל, ונכד ר׳ שאול מאמשטרדם, החכם צבי ועוד, נספה ביום כ״ט אייר תש״ד.

עטרת השלחן על הלכות נדה וטבילה, עם פירוש באר החיים, חלק א: סי׳ קפג-קצה. ברוקלין תשמ״א, שפד עמ׳. ח״ב, סי׳ קצה-רא, תשמ״ו, רמ עמ׳. כולל: הגהות היעב״ץ לראשונה מכתב יד; הסכמות מגאוני ארה״ב וא״י; הקדמות בהן מתאר את יגיעתו לסקל השגיאות לפי דפוסים ראשונים; פתיחות אגדה, ופרטים רבים על בני משפחתו והמנדבים.

רוּבִּינְשְׁטַיִן

ר׳ אברהם הכהן. דומ״ץ סטרי.

תשובה אליו: הרי בשמים, ח״ג, סא בתרנ״ט.

ר׳ אריה ליבש ב״ר מאיר (רובינשטיין)

נולד בשנת תנ״ח לאביו ר׳ מאיר קנשיגר, ב״ר יעקב אב״ד סיקאלי, ב״ר זכריה אבי רא״ל מקראקא. הכוונה לרז״מ הנביא נשיא א״י, חתן ר׳ בצלאל אבי המהר״ל, אבי הויכר ר׳ ליב מקראקא, אבי רז״מ מבלז הבאר היטב. ניניו סיפרו כי הוצעה לו רבנות דובנא על מקום הרב יהושע השל שנפטר באב תפ״ט, ומיאן בגלל ביטול תורה. כיהן ברבנות בקנטשוגה, הרובשוב וטומשוב. עבר לגור בזלוטשוב בשנת ת״ץ לערך. מרביץ תורה לתלמידים, ובידידות עם האב״ד בעל בת עיני. הפני יהושע העריכו מאד. גם בהגיעו

לגבורות לא נס ליחו, ולא שינה ממנהגיו. כל השבוע לא טעם בשר מן החי, וטבל מדי יום גם בקור עז, עד לפטירתו בתקמ״ו. בין תלמידיו הרבים גם נכדיו וניניו. בניו: א. ר׳ יחיאל מיכל אב״ד מאציב. נשא את שרה בת ר׳ יוסף קלישר, ונולדו לו: 1. ר׳ אברהם (להלן); 2. אמו של רנ״ה הכהן קנטשוגר מטיסמניץ; 3. זו׳ ר׳ דובר הורביץ מזמושץ, אביו של ראש הברזל מלובלין. בשריפת העיירה בתקכ״ז עבר לזלוטשוב, ולמד אצל האב״ד רבי ישכר בר. לבקשת רבו רשם את חידושי אביו מהדו״ק; ב. ר׳ מאיר אב״ד רומאן. בפטירת אביו נטל את החידושים הנזכרים, ברם עוד בחייו כתב האב בעצמו את חידושיו מהדורה תנינא, והם שנקבעו בדפוס.

ר׳ אברהם הנכד נולד במאציב ביום כ״ה כסלו תקי״ז. למדן מובהק ובעל מעשים, אך מיאן לשמש ברבנות. כשרבי מאיר ק״פ הציע לו את רבנותן של רדיחוב, ויטקוב וחוליוב, סירב והשיב בפסוק: ולרו״ח אמרי נואש. נשא בתקל״ג את רבקה בת הגביר ר׳ ליביש דינה׳ס מטרנופול, וסמך לשולחנו י״ד שנה ברווחה. גם אחרי פטירת חמיו, המשיכה חמותו לפרנסו. בר״ח תמוז תקנ״ה (ויותר נכון הנוסח תקס״א) חלם, שנקרא אל המזבח לכפר בעדו ובעד העם. התענה חצי יום, ואמרו לו שבר״ח אין איש חלוש כמותו צריך להתענות. ביום השמיני נשרפו קמ״ח בתים בעיר, כולל ביתו שלו. ניצלו רק כתבי זקנו ״שהיה בקי ביותר גם בקדשים״. כל השנה הרבה בלימוד, לכפר על מה שגילה סודו. בגלל השריפה נאלצו לעקור לישוב קטן בו לא היו הרבה ספרים, והוצרך ללמוד תורה מהזכרון. בנו ריי״ז (להלן) חלה מאד, ובשנת תקס״ד (או תקס״ח) נפטרה רעיתו. בתקופת כאבו ובדידותו סידר את כתבי זקנו לדפוס, עם הוספות רבות משלו בתוך הדברים. בסוף האריך בדברי תורה, חרוזים מליציים, וד״ת שזקנו אמר למבקריו שנוטל עמו לעולם העליון. במגיפת תקצ״א ניצלו בני עירו בזכותו. נפטר במוצאי יו״כ (ולא בי״ח תשרי) תקצ״ג.

ר׳ יקותיאל זלמן בנו ותלמידו, נולד בטרנופול ביום כ״ז מנ״א תקמ״ו. נשא את בת דודו הנגיד ר׳ יהושע אחי הצדיק ר׳ יהודה ליב, ב״ר גבריאל, ב״ר נפתלי הירש, ב״ר גבריאל מבראד. חמיו ואחיו קירבוהו מאד, עד שאחד נפטר בתק״ף, והשני עלה לירושלים. אז הוצרך לשלוח ידו במסחר בבראד. בתקפ״ו ביקר אצלו אביו, גילה את דעתו שרצונו שיודפסו חידושיו, ומסר לו את תולדות חייו. בתקפ״ט נפטרה אשתו בלידתה, והחל לסדר את הכתבים לדפוס. בשנת תר״ו כתב את הקדמתו בה מודיע שהכתבים היו טמונים שבעים שנה אצל אביו, ומוסר פרטים רבים על בני משפחתו. אח״כ שלח את כתב היד אל השו״מ בבקשה שיראה להדפיסו, וצירף סכום כסף שלא הספיק להדפסה

אפילו עם הרווחים. בתו חיה לאה גרטן הוסיפה בעזבונה סך שיספיק להדפסת כ"ה גליונות לפחות, והאפוטרופוס ר' פישל לנדא מבראד קיים את צוואתה. רק אחרי פטירתם עלה בידי השו"מ להביא את הענין לידי גמר, והספר הופיע.

עטרת זקנים, ח"א מהסב: חידושי גפ"ת על שיטות לפי סדר המסכתות, רובו לתרץ קושיות העולם בש"ס ודברי רש"י והתוספות, ח"ב עה"ת מהנכד. לבוב, דפוס רא"ז סאלאט, תרל"א, ט, נב; לט ד'. השו"מ מספר בהסכמתו על גלגולי ההדפסה, כי מזה שנים רבות שלח אליו ר' זלמן רבינשטיין ז"ל את כתב היד של המחבר אב"ד קאנציקה (בשער נזכרת רק הרובשוב) "והנה שמח לבי שעל ידי יצא לאור דברי הגאון הצדיק הנ"ל". עוד הוא כותב על המחבר שהיה מופת הדור בזמן הפני יהושע, וכמובא בספר שפעם אמר ד"ת בועד ירוסלב, והיה שם ידידו הפנ"י וקלסיה. כך מספר גם הבן בהקדמתו מפי הרב צבי הירש בנו של הרב מבורשטין, שפעם התאכסן אצלו בזלוטשוב בעל פנ"י, ואמר לו ללמוד מפי ר' ליבש קאנציגער "כי הוא יותר גדול בש"ס ותוס' מכל בני דורו". מסיים השו"מ: ועתה ראה כמה תקיף חיליה דהאי גברא רבה. וגם אנכי ראיתי בהעלים אשר לפני, דברים נפלאים בחריפות ועומק גדול. עוד הסכימו: רי"ה באב"ד מטרנופול בתקפ"ט לנכדו ר' אברהם; המהרש"ק בתק"ץ שהבין משום מה כי שני החלקים מר' אברהם, וכתב לו: וראיתי שהוא חריף ובקי בש"ס ופוסקים, ושכלו צח וישר הן בגמרא והן בסברא ואגדה, והוא אשכול איש שהכל בו; חתימת ר' יוסף הלוי אב"ד קוזובה; ר' חיים זאב אב"ד זלוטשוב לר' זלמן: נהירנא כד הוינא טליא זכור אזכרנו, שרבותינו הקדושים היו מחזיקים את הרב הנ"ל שהוא גדול בתורה ויראת חטא, לזאת אף שכעת לא היו הכתבים למראה עיני... אוקי גברא אחזקתו, ובודאי לא יצא מפי קדוש דבר שאינו מתוקן; ר' משה מהרימלוב מטרנופול בתקפ"ט לר' אברהם (מבלי לקרוא לו דודי): ראיתי בספר דברים חריפים ומתוקים לחיך, נחמדים מזהב ומפז רב, ואמרתי מי יתן ויחוקו דבריו הקדושים בספר, ואקנה ספרו במחיר, כי מתקו לי מאד רגבי נחלי אמריו.

רצ"ה הורביץ, הצופה לחכמת ישראל, טו, 93-95.

ר' אריה ליב(וש) ב"ר שמואל **רובינשטין**

מסטנוב ורווה (ת"ק* — תק"ע*)

בנו של ר' שמואל (חי בתקנ"ד). נכד הרבי ר' השל ומהרש"ל. אחותו לאה זו' ר' שלום הלוי רוזנפלד מקמינקא וראווה. אב"ד מיקולייב מתקל"ט. בתקמ"ו כבר בסטנוב ושאר קהילות. בתקנ"ח היה אב"ד רווה. הסכים על נתיבות עולם תקס"ז. נטמן בא"י. נשא את רבקה בת הנגיד ר' ישעיה היילפרין מבאר, שהיה חתן ר' יהושע השל נכד הרבי ר' השל. לפני תקנ"ד נשא בשנית את בתו של ר' משה ברא"ל הכהן ר"פ אב"ד לבוב, שהיו לה ילדים מזיווגה הראשון.

שו"ת **יריעת האהל** ח"א. מזירוב תקנ"ד, א, פא ד', נד סי'. מעבר לשער דברים לרוחב העמוד, הפותחים ומסיימים באותיות שמו. בהקדמתו כותב שהגיע לימי הבינה, ולא זכה לבנים. מקוה להוציא לאור את יתר חיבוריו על סוגיות הש"ס, התוס' והרא"ש. בסופה מודה לגיסו ר' שלום. בהתחלה דרוש פתח האהל, במעלת לומדי תורה לשמה. דן בספר הרבה בדברי החכם צבי. בסוף מדף עז ע"א דרוש מכסה לאהל לסיום הש"ס. על הספר: שו"מ, תנינא, ח"ב, ז.

בין היתר השיב לגיסו ר' דוד אב"ד קונסטנטין חדש בתקל"ט (כא, מב), לגיסו ר' יהודה ליב אב"ד מיקולייב על מקומו (לח), ולר' מאיר אב"ד קסנטין בן היעב"ץ בתק"ם (ה, ו, טז (ממנו), יז).

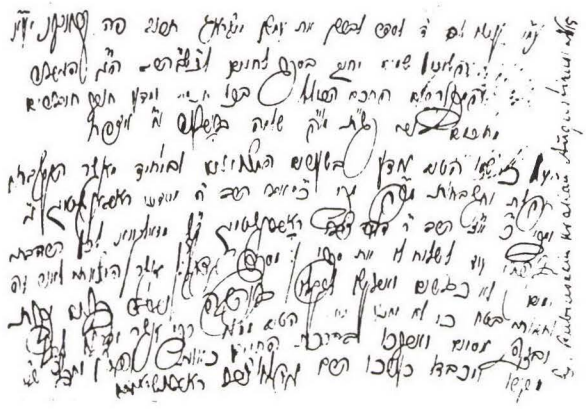
תשובה אליו: שו"ת מבעל טיב גיטין, יו"ד, א בתקנ"ח.



ר' גדליהו צבי ב"ר מרדכי **רובינשטין**

מזברז (תרכ"ה — תרפ"ו)

נולד בזולקיב בשנת תרכ"ה לאביו הדרשן ר' מרדכי, והתיחס לרמ"א ולמהר"ם פדואה. נקרא בדרך כלל ר' גדליה (חסר). מילדותו נודע כעילוי. למד שנים אחדות אצל ר' אברהם יהודה שוורץ אב"ד ברגסז, עם חברו ר' אליעזר צוקר. רבו המובהק רי"י שמלקיס שהסמיכו, וכן נסמך על ידי ר' דוד שלמה מרגליות אב"ד עיר חדש מח"ס חידושי מהרשד"מ, האדמו"ר רמ"י מאוסטרובצה, המהרש"ם, רש"פ רוהטין, ר' יחיאל ישעיה אב"ד יוזפוף, ור' נח שחור מביאלא חמיו של האמרי אמת. הדפיס בתרנ"א מספד גדול על ר' הלל



גלוית הרב גדליה צבי רובינשטיין מקראקא בתרנ״ב לש״ב ר״ש בובר בצירוף לספר ששולח לו

ל״ש ור״ע קורניצר, והציג בראשו קונ׳ דבר הלכה בענין ירושת הבעל שעשה רושם גדול. רבו ר״י שמלקיס כתב בהסכמתו: עוד בימי עלומיך כאשר היית מסתופף בצל קורתי, שמחתי להכיר אותך בתור אדם המעלה ת״ח מפלפל. נשא בשנית את בתו של ר׳ מאיר גלז אב״ד פמורן ורוהטין. מתרנ״ג ראב״ד זברז ל״ג שנה, ומתרס״ז מ״מ האב״ד. פעל להרמת קרן התורה בקהילתו, ופנו אליו בשאלות הלכה. בתרע״ב היו עמו בכתובים: שו״ת בד״ח שו״ע, חיבור עה״ת, ודרושים למועדים. נטה לציונות הדתית, וחתם על קול קורא שפירסם המזרחי בתרפ״ג. נפטר ביום כ״ח ניסן תרפ״ו (שערי ציון, תרפ״ו, חו׳ ח־י, בסוף).

ילדיו: א. שרה זו׳ ר׳ משה אלטר רייטלר אב״ד טרנירודה. בידו היו כתבי חמיו עד שאבדו בשואה; ב. ר׳ ישראל דוד ראב״ד טומשוב מזובייצק. מרצה לתלמוד בתחכמוני שבוורשא. חתן ר׳ יצחק מאיר קנל אב״ד בלאשוע וראב״ד וורשא. נפטר ביום ו׳ חשון תרפ״ו. ילדיו: פרופ׳ אברהם חוקר החסידות, זהבה זו׳ אהרן בירנפלד בת״א, ועוד שנספו; ג. שושנה דרעזיל (מייטלס) זו׳ ר׳ יוסף יהושע לאובר בירושלים. בניה שינו את שמם לאליאב: פנחס ציר ישראל בארה״ב, ופרופ׳ מרדכי בבר־אילן. נפטרה בר״ח אדר תשמ״ב (ב״א, אברהם רובינשטיין, הצפה, ז׳ אדר תשמ״ג, 3); ד. רבקה; ה. פסיה; ו. ליב; ז. מאיר.

תשובות אליו: אבן יקרה, תליתאה, טז; בית יצחק, אה״ע, ח״א, לט בתרנ״א; קול מבשר, ח״ב, טז בתרפ״ג. במשתתפי אהל מועד, ח״ב, ו ע״א. מכתבו בתשובה כהלכה, מח.
אהלי שם, 405; אנציקלופדיה של הציונות הדתית, ה, 584/5; אחיו הרב יהודה, הדרום, ה־ו, 8, עם התשובה שקיבל ממנו בתרע״ג, 13-18.

ר׳ יהודה ב״ר מרדכי רובינשטין
מירושלים בניו יורק (תרנ״ט — תשל״ג)

נולד בקראקא בשנת תרנ״ט לאביו המגיד ר׳ מרדכי, ועמו עלה בתרס״ז בן שמונה לירושלים. היגר לארה״ב, ובתחילת תרפ״ג נתקבל כמזכירו של ר׳ דב אריה הכהן לוינטל, אב״ד פילדלפיה ונשיא אגודת הרבנים במדינה. בעל זכרון נפלא, וביבליוגרף מומחה. פעל למען מוסדות ירושלים, ושאף לחזור אליה. נפטר בסיון תשל״ז. נשא בתרע״ח את אסתר בת ר׳ אברהם מנחם פריז מירושלים. בנותיו: א. חיה רייזל ילידת תרפ״ב, זו׳ יוסף גרינברג בניו ג׳רסי, ובנותיהם גיטל ומלכה; ב. רבקה ילידת תרצ״א, זו׳ ד״ר משה רוזנטל בסטייטן איילנד. ילדיהם: מרדכי וגיטל; ג. לאה ילידת תר״ף, זו׳ יהודה ירחו, ובתם גיטל. בעסקי קוסמטיקה בבואנוס איירס. נפטרה ביום ט״ו תמוז תשכ״ח.

ספריו: אוצר מפרשי משנה תורה עם מפתח. ניו יורק, עם חי, דפוס שולזינגר, תש״ז, ז׳ ד׳ בתוך הרמב״ם; קונ׳ השלם של מפרשי הירושלמי, ערוך עם הערות, ים התלמוד, האחים שולזינגר, תש״ט, 14 עמ׳, בתוך תלמוד ירושלמי; רשימה ביבליוגרפית מכל ההוצאות של ספר החינוך ומנ״ח. 6 עמ׳ בתוך מנ״ח השלם, האחים שולזינגר, תשי״ב; ההדיר ספר ציון למנחם (קירשבוים) תשכ״ה; ההדיר את ספר קרית חנה דוד של ר׳ דוד רקמן, האחים שולזינגר, תשכ״ז, 312 עמ׳; הערות על שה״ג להחיד״א, תדפיס מהמעין ח, תשכ״ח; קונ׳ נחלת אבות בתוך דורש לפרקים של אביו, תשל״ב; תפארת בנים אבות, תולדות י״ב משפחות של גדולי תורה וחסידות, בתוך ספרו של הרב אהרן יעקב ברנדויין: טל אורות, א, ניו יארק תשל״ה, צד—קצג ד׳; מפתח לירחון תורני ״המסלה״ בעריכתו עם מבוא מהרב יצחק לוין, המכון לחקר בעיות היהדות החרדית, תשל״ז, 164 עמ׳.

תשובה אליו: בית דוד, ע״ד לירושלים. במשתתפי אספת חכמים (בירברייער), תרע״ד; המפלפל, חו׳ ב, סי׳ כו.
מאיר וונדר, הצפה, בדר״ח תמוז תשל״ז, 5.

ר׳ יצחק איזיק ב״ר מרדכי רובינשטין
מוינא (תרמ״ח — תש״ג)

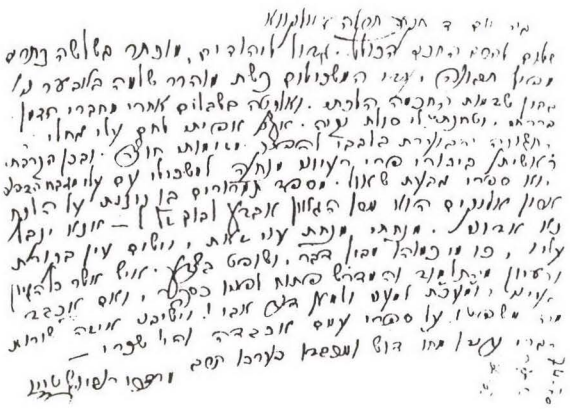
נולד בשנת תרמ״ח לאביו ר׳ מרדכי מ״מ בקראקא. נקרא על שם מהרי״א מקומרנא. תלמיד ר״ש פירר בהיותו ר״מ בקראקא. נודע בילדותו כעילוי היודע בע״פ קצוה״ח ונתה״מ, ורבו כיבדו לשוחח בד״ת עם הגדולים שבאו לבקרו. קיבל היתרי הוראה מהמהרש״ם (נוסחה נשמר), ר״ב וייס מטשרנוביץ ורא״ל ברודא מלבוב. נשא בתרע״א את דרייזל בת הנגידה מרים פרנקל מלבוב, וסמך לשולחנה. בתרע״ד גלה לוינא, ונתקבל כרב ביכ״נ בו השמיע דרשות מרתקות. הרצה שיעורים ביסודי התורה לתלמידים מובחרים. בכיבוש הנאצי השתדל אחיו להצילו, ובאמצעות הרב משה בלעך שלח לו הרב אברהם יצחק פייבלזון מנהל ועד הרבנים כתב רבנות ודרישה לבוא, אלא שהשערים ננעלו. סבל רבות תחת שלטון הנאצים. בן נ״ו הובל בתש״ג במשלוח האחרון מוינא

למחנה הריכוז במינסק, ושם נספה הי״ד. ילדיו: א. שמעון, אלוף שחמט; ב. רבקה ומשפחתה בחיפה.

ר׳ מרדכי ב״ר דוד צבי **רובינשטין**
מקראקא (תר״ד — תרע״ז)

נולד בזולקווא ביום ט״ז אדר תר״ד לאביו היחסן ר׳ דוד צבי מנכבדי העיר ועסקניה (חי בתרמ״ד), ולאמו פעסיל בת ר׳ יעקב יוקל הורביץ מבראד, ב״ר זאב וולף, ב״ר יהושע, ב״ר נתן אב״ד שדה לבן (וזו׳ שפרינצא אחות רא״ח מזלוטשוב ב״ר גדליהו ראב״ד זולקיב, ב״ר בנימין וולף), ב״ר איציקל מאה״ו (היתה בחיים בתר״ם). שמו נכתב גם: רבינשטיין. ברוך כשרונות. למד אצל האב״ד ר׳ שמואל ולדברג לו הדפיס אחד מספריו, ואצל הראב״ד ר׳ ישראל כהנא שהשיא לו את בתו. ממנה ילדיו: א. ר׳ גדליהו צבי אב״ד זברז; ב. ר׳ אברהם חיים מחסידי פלנטש במעליץ. גר במוגילניצה, והיה חמיו של ר׳ שמעון גוטוירט, בנו של ר׳ משה המתישב הראשון באנטורפן; ג. חיה זו׳ ר׳ יואל ערמן הי״ד מחסידי בלז ברווה. בנותיהם: שפרה זו׳ ר׳ יוסף יואל ליברמן ב״ר שלום ב״ר חיים אליהו מגזע אלסק; בת בבאר שבע; ד. שלמה הבכור. סופר עתון גרמני בברין שבאוסטריה. גר בפריז, והתחבר לאנרכיסטים. אביו לא הכניסו לביתו, ולא נתן לו פרוטה. נשלח בחורף רגלי ממאסר למאסר בזולקיב (מיינע זכרונות, 386/7). ציוני בסט. גלן שבשוייץ, ולו ילדים. אחיו יהודה מתעלם ממנו כליל.

עבר ללבוב, ופתח חנות ספרים. ש״ב רי״ש מיזלש־הורביץ נתן לו כתב־יד של ספר יקר מפו להמגיד מקוזניץ, והדפיסו בתר״ל ע״י רמ״מ זגיל. בעל כושר נאום, ולבקשת ראשי הקהל נשא בבתי הכנסת דרשות שמשכו קהל רב. ש״ב השו״מ קבלו להיות הקורא בביהמ״ד שבביתו. כשנפטרה זו׳ בתרל״ו, נשא את החכמנית רייזלע, נפטרה ביום ט׳ כסלו תרע״ה, בת ר׳ שלמה זאלי זילברפלד מקראקא, שחי בה בתר״ם אחרי פטירת זו׳ רבקהלי שיף בת ר׳ ישעיהו (ב״ר וולף בר) וזו׳ חיה בת הברוך טעם, בנם של הגביר רנ״נ נכד ר׳ עזריאל ראש הברזל מלובלין והמג״ע, וזו׳ שרה בת רצ״ה אייבשיץ מקראקא, ב״ר נתן נטע אב״ד פשדבורז, ב״ר אהרן אב״ד פיורדא אחי רבי יהונתן. ממנה נולדו לו ה׳ בנים וב׳ בנות: ה. ר׳ יצחק אייזיק, רב בוינא; ו. ר׳ דוד צבי מנכבדי קרשצינקה־שצבניץ הי״ד. ילדיו: 1. רבקה זו׳ פרד גארעט. בעסקי קוסמטיקה באוסטרליה; 2. מרדכי בסידני; 3. ד״ר ברוך. מחנך בישראל. נפטר בתשל״ד. היו עוד שנספו; ז. ר׳ נפתלי. מורה בקראקא; ח. לאה זו׳ ר׳ קלמן בלום מחסידי דזיקוב. מוהל בקראקא; ט. פרופ׳ סטלה בסורבון בפריז זו׳ פרופ׳ ארנט וייל, בלי ילדים; י. ר׳



גלוית הרב מרדכי רובינשטיין מזולקווא לר״ש בובר בתרל״ה, בצירוף להספד על השו״מ ששולח לו

וולף בר בקראקא. כמעט כולם נספו, ושרד רק: יא. הביבליוגרף ר׳ יהודה איש ירושלים בברוקלין.

בתרל״ח עבר לקראקא, וכיהן שלושים שנה כמגיד מישרים בעיר. עשה רושם באישיותו המלבבת והעליזה, והופעתו האצילית בבגדים נקיים. נסע לצאנז אל הדב״ח, ש״ב של רעיתו. ביתו מרכז לחסד והכנסת אורחים. החל לחבר ספר דורש באגדה על אגדות חז״ל בעין יעקב, ורצה לסיימו בא״י. נמצא בידי בנו ר׳ יהודה. בתרס״ז הגשים את משאת נפשו, ועלה לירושלים. התוודע לגדולי העיר, והתידד במיוחד עם רדצ״ש בידרמן מללוב. בסעודה ג׳ הסב אצל ש״ב רא״ש הרוביץ מברנוב. בתרס״ח חלה מאד, והחלים בטיפולו של רבי משה שפירא ממוגילניצה ב״ר יעקב יצחק מבלנדוב, שהיה ידען ברפואה וביקר אז בארץ. כשעלה בתרע״א לירושלים ר׳ יצחק דנציג רב ומגיד פטרבורג — התידד עמו מאד, והשתעשעו בחידושי אגדה. בתרע״ו שאל ממנו את ספרו שבכתובים, והחזירו עם הסכמה נלבבת. בפרוץ מלה״ע א׳ לא קיבל סכומים מבניו, וסבל מאד מרעב ומחסור. מחלתו החמירה עד שנפטר ביום י׳ ניסן תרע״ז, מתוך פנים בוערות כאש ושפתים מרחשות תפילות, ונטמן במרומי הר הזיתים.

גבעת שאול, הספד על השו״מ, לעמבערג תרל״ה, נרשם בח״ג, 1053. **גויעת ארי**, אבל כבד ומספד תמרורים על המלבי״ם, שערך בבימ״ד ר׳ מיכאל ציפרעס בקראקא ביום א׳ וישב תר״ם. קראקא, דפוס פישר עם ויינדלינג, תר״ם, לב עמ׳. בעמ׳ ה מזכיר מה שדרש בר״ה בברזן. מזכיר את הנעדרים: רי״ש מייזלש־הורביץ מזולקווא ור׳ ראובן ר״פ מטרנופול (עמ׳ ו׳), ר׳ נפתלי מאיר שרנציל והב׳ זלמן ב״ר יעקב הירשפלד מקראקא שנפטר בנסיעתו לבלז ושם נטמן (עמ׳ י׳). מעמ׳ כב: בית דוד, סדר יחוסו. מעמ׳ כט ד״ת מבנו הב׳ גדליהו. נועד למצוא לו שידוך עם בת אחד ממורי ההוראה.

מר דרור, חידושים וביאורים על ההגדה של פסח עם הפנים, ח"א מחיבורו שמן המור (ולא: למאור) — דרשות עה"ת ומועדים שנותר בכתובים. דפוס ר' יוסף פישער ור' שאול דייטשער, תרמ"ב, לו ד'. המסכימים בשנים תרל"ג-תר"ם: ש"ב השו"מ (ראיתי כי לא כהמון הדרושים אשר ידרשו בפלפולים והויות, אמנם הוא מיוסד על עומק הפשט והמליצה... הוא נכד לגאוני וגדולי ישראל, ובעצמו צורבא מרבנן); ר' ישראל ר"פ מטורנא לשמן המור (ניכר בם כי מחשבות אדם יקר ויודע הרבה הנהם, כי שמר בה ארחות חכמים, ובנתיב החקירה האמיתית מתהלך); ר' יצחק שמשון מיזלש־הורביץ (מנכבדי קהלתנו, איש אפרתי); מהרש"ס (דברים מתוקים מדבש ונופת צופים); ר"י שמלקיס (זה כמה שמעתי להללו, אשר יש לו כח יד ושם להרוות רבים ממלקוש שפתיו, בדברי אגדה המשמחים לב); ר' יואל אשכנזי מזלוטשוב (ומרדכי יצא מגזע ישישים, מצא חן בעיני אלקים ואנשים); ר' מאיר ק"פ מבראד (המה טובים וישרים ומלאים ברכת ד'); ר' אברהם יהודה הכהן שוורץ מברגסז (דברים ערבים על אוזן שומעת); ר' שמואל ולדברג מירוסלב (ידידי ותלמידי המופלג החריף ושנון... עוד לפני עשר שנים בזולקווא ידעתי כי גדול חשקו... ויהי יוצא ובא בביתי... וראיתי כי גדיים שהנחתי נעשו תיישים... מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר); ר' שלמה גנצפריד מאונגוור (איקלע לאתרין... ומרדכי דורש טוב לעמו, דרש דרש בביהמ"ד הגדולה דפה, והלכתי לשמוע הדרשה לכבודו, ושמעתי דברים ערבים וברכתי ברכת הנהנין). הקדמתו המליצית מחורזת, ובה מקוה להדפיס את ספרו השלם. **איה סופר**, הספד על רש"ס, תרמ"ד, נרשם בח"ג, 1068.

סדר **פרקי אבות** עם פירוש **דורש לפרקים** בשולי הפנים. דפוס ר' יוסף פישער, תרמ"ט, א, פז ד'. מעבר לשער הסכמה חדשה מר' הלל ליכטנשטיין מקולומיאה, וישנות מהשו"מ ומרש"ס. דורש לפרקים על פרקי אבות, מהדורה חדשה ביזמת ר' יואל אשכנזי אב"ד יאס בברוקלין, ניו יארק, האחים שולזינגר, תשל"ב. בהקדמת בנו המהדיר כותב שהספר אזל סמוך להופעתו, ומצרף תולדות אביו, ספריו וההסכמות שקיבל, 24 עמ'. נוספת הסכמת ר' נפתלי הכהן שוורץ ממאד מתרנ"ד בספרו אילה שלוחה וכתבי הר"ן: ומרדכי יצא בלבוש מלכות... מכיר אנכי אותו היטב מאז הייתי שם בקראקא דכולא ביה אצל אחי ר' אהרן ור' מרדכי זאב, והשתעשעתי עמו הרבה. אחרי ד"צ הספר: קונ' **נחלת אבות**, רשימה מפורטת מהפירושים והביאורים שנתחברו עמ"ס אבות כחמש מאות שנה, מאת בנו הרב יהודה, כג עמ'. בפתח דבר כותב שלא כלל אבות דרבי נתן. מדור מיוחד לתרגומים (נרשמו בלה"ק). בסוף הנצחות ותודות, במיוחד לר' ישראל ב"ר משה דוד מרגל מרוזלא.

נטעי נאמנה על סדר יחוסו. ירושלם, דפוס ר' ישראל דב פרומקין, תרס"ט, (לב) ד'. בהקדמתו באגדה משתפך בשבחי ירושלים, ומבאר מעלת כתיבת היחוס. מדף (ח) ע"ב מכתב ברכה מבנו ר' גדליה צבי בחידושי אגדה. מדף (טז) ע"א היחוס.

ספר זכרון תרמ"ט, 107; קראקא, 108; לא נותקה, 317-331.

ר' **מרדכי** ב"ר חיים **רובינשטין**

בנו של ר' חיים (וזו' גיטל בת ר' אריה ליבוש אוירבך אב"ד סטניסלב דודו ורבו של המאיר נתיבים), ב"ר אורי שאמו (נכדת הט"ז והב"ח) היתה אחותו של ר' יצחק הלוי מלבוב, אביהם של הקדושים: ר' חיים רַייצס ור' יהושע אבי ר' מרדכי אב"ד קמינקא ר"מ בלבוב. נשא את שרה בת רנ"ה ברודא אב"ד מיקוליניץ.

הדפיס בלבוב, ובגלל נסיונו נעשה בתקנ"ג שותפו של ר' אברהם יהודה ליב ב"ר מאיר מאירהופר מדפיס זולקיב, חתנו של ר' משה פנחס אב"ד סוירז. כשנפרדו בתקנ"ז פתח דפוס בעצמו, ונמנה בין ראשוני המדפיסים בזולקיב. בתקס"ה השתתף עם עשיר בלתי ידוע, ובתקס"ח שוב הדפיס לבד. במצות ר' לוי יצחק מברדיטשוב הדפיס בתקס"ו את הרוקח, ובאותה שנה את הספר הביבליוגרפי הראשון שפתי ישנים לר' שבתי באס, עם הוספות ותיקונים מבנו ר' אורי צבי.

בניו המשיכו במלאכת הדפוס: א. ר' אורי צבי. קיצר את פירוש רוח חן על חכמת שלמה מכתובים אחרונים, ומסר לאביו להדפסה בתקס"ו. ביקש בתקס"ז רשיון מהממשלה לפתוח דפוס, בנימוק שלמד אומנות זו בברסלא. מתחריו מסרו כי אין זה נכון, ואעפ"כ אושר לו. העביר את הדפוס בלתי ליגלית לזולקיב. בתקס"ט הדפיס בלבוב את מלאכת המספר לר' אליהו מזרחי בתוספת למודים בדרכי שחוק האשקוקי ממנו, ובתק"ע לפני פטירתו את לשון לימודים. בשם אלמנתו חיה הוגשה בקשה לאשר את העברת הדפוס לזולקיב, ולנהלו על שם אחיו ר' יצחק. כשנודע לה הזיוף קבלה על כך, אלא שנפטרה ביום ב' שבט תקע"ג, והדפוס נסגר; ב. ר' יצחק (מדפיס בזולקווא); ג. ר' שלמה. הביא לדפוס בלבוב תקפ"ו את ספר ההפלאה במהדורה שניה מהודרת. הדפיס בזולקווא, ובזקנותו נפנה רק ללימוד, והניח חידושים עה"ת. למדן מופלג, ונזכר תכופות בשו"מ. נפטר בר"ח ניסן תר"ל, ואעפ"כ ספד לו השו"מ. נשא את גיטל בת ר' וולף בר שיף מזמושץ. ילדיו: 1. ר' דוד צבי בזולקיב אבי הדרשן ר' מרדכי; 2. ר' אריה ליב. בנו נפתלי הירץ נשא את בת דודתו גיטל זילברפלד, ובתם הלנה מיסדת תעשית התמרוקים שעל שמה (קראקא תר"ל — ניו יורק תשכ"ה). נישאה לאדוארד י. טיטוס (מורגנבסר), ובנם רוי נשא בזיווגו הראשון את אליזבט

לוי; 3. שרה לאה זו׳ הגביר ר׳ אברהם ישעיה בובר בלבוב.
תולדות הדפוס העברי בפולניה, 66, 84.

ר׳ משה חיים רובינשטין. ת״ח בבראד. נכד רח״כ ומהר״ם שיף.
תשובות אליו: יד אלעזר, צ בתרי״ג כבחור; שו״מ, רביעאה, ח״ג, יב, חמישאה, סז בתרי״א-תרי״ג.

ר׳ (נפתלי) הירץ רובינשטין. אליו: שו״מ, תליתאה, ח״א, עח.

ר׳ שלום ב״ר יעקב **רובינשטין**

בנו של ר׳ יעקב, ונכדו של ר׳ יהודה מאיר שפירא שהיה בנו של ר׳ פנחס מקוריץ וחתנו של ר׳ יעקב שמשון משפיטיבקה. משנות התר״ן לערך רבו של הכפר לנטשין שליד נדבורנה. חתן המהרש״ם, וילדיו: א. ר׳ אברהם יקיר. זקנו מודה לו בהקדמת דעת תורה — שחיטה, על שטרח בהעתקת הכתבים; ב. ר׳ פנחס שפירא מקכניע, חמיו של ר׳ דוד לייפר מנדבורנה בגרוו״ד, חמיו של ר׳ מאיר ב״ר ישכר בריש רובין ב״ר חיים יחיאל — שניהם מדומברובה — ב״ר מאיר מגלוגוב, אבי ר׳ דוד, אבי ר׳ חיים יצחק יעקב רובין מבורו־פרק שכתב לי פרטים אלו; ג. זו׳ ר׳ צבי נכד רופשיץ וקומרנא.
תשובות אליו: חמיו, מהרש״ם, ח״ג, מד, מה, קה, ח״ד, לו בתרמ״ב. חתם על רשות בית דין צדק, תרע״ג. בתרע״ד חבר אגוה״ר מיסודו של הרב הכהן מאלכסנדריה.
אהלי שם, 414; פנקס, ח״ב, 264.

ר׳ שמחה יואל ב״ר ישעיהו הכהן **רובינשטין**
מסוירז ואוסציא (תק״ן* — תרכ״ד)

בנו של ר׳ ישעיהו שנפטר לפני תר״ט. תלמיד מובהק לרבי יעקב מליסא. גאון מופלג, וכיהן כרב בכמה קהילות קטנות. תחילה בסוירז עד תרי״ג, עם הפסקה זמן מה סביב תר״ט בוובר־ניפקה. מתרי״ג רבה של אוסציא. י״א שכיהן גם בטירגו ניאמץ, והוא זקנו של ר׳ שמחה יואל לקסנר מפוטיק חמיו של האיתן אריה. בסוף ימיו גר בבלשביץ בה נטמן. עובד השם בכח גדול. נסע אל צדיקים, ושבת כמה פעמים אצל רבי אברהם מסטרטין. נפטר ביום י׳ אדר תרכ״ד.
מי השילוח על הלכות מקוואות שהן הפנים, וסביבו ביאור רחב מקור נפתח. לבוב, דפוס יאזעף שניידער, תר״ט, ב, נח ד׳. המסכימים: רמ״ז איטינגא (ידעתי את האיש ואת שיחו, כי פי שנים ברוחו חד השכל, ובסברותיו הולך נכוחו); השו״מ עם ד״ת (ידעתיו כי יגע ומצא כדי מדתו, ידיו רב לו מאד בפלפול וסברא). בהקדמתו כותב שכלל גם חידושי דינים משלו. בדף נג ע״א סיום ח״א, בתקוה להדפיס ח״ב. בדפים כח:-לג: תשובת שאלה, ובסוף שניה שכתב בבורשטין בשנת ת״ר. בדף האחרון דברים נמלצים ממנו, ומבנו ר׳ מרדכי צבי הירש לבית אהרן איש רבינשטיין עם חידושיו. בעמוד האחרון לוח הטעות. ד״צ בלי העמוד האחרון, בתוך אספת זקנים על כללי מקואות, ראל״צ תשמ״ר.
חלת לחם, הלכות חלה שהן הפנים, וסביבו ביאור רחב שירי ברכה. דפוס פ. גלינסקי, תרי״ג, ב, סב, כט, ל ד׳. המסכימים: רמ״ז איטינגא (שש אנכי על אמרתו, על פלפולו וסברתו); השו״מ עם ד״ת (כמעשהו בראשון כך מעשהו בשני... לא לבו הולך לבנות בית על יסוד נופל שוא ותפל, כי אם על שרשי מוסדות האמת יתחקה, אף גם כי חנן ד׳ אלקים אותו לשון למודים, להיות דברים סדורים וערוכים). בסוף הקדמתו מודה לגביר ר׳ אהרן יהושע מקהילתו, ומזכיר את זו׳ פעריל טאבי והילדים. דף סג נשמט בשגגת המדפיסים. בחתימה דברי ענוה מחורזים. ד״צ שני הספרים כשחלת לחם בראש, ע״י בנו של ר׳ פנחס לינק, ירושלים תשמ״ז.
תשובות אליו: נחלה לישראל, יח בתרי״ג לאוסציא; שו״מ, קמא, ח״א, קסט, תנינא, ח״א, יח, ח״ב, מג בתרי״ג לסוירז. הספדו של רי״מ היבנר: משכנות הרועים, ח״ב, קונ׳ עת מצוא, דף יג ע״ב.
הרב יעקב יצחק וייסבלום, בוברקא, 35.

רוֹגְנְפִּיש

ר׳ משה ליב

אולי נכדו של ר׳ משה רוגינפיש אב״ד חמלניק וטומשוב המובא בשו״ת הרי״מ, כנזכר ביכבד אב, 24. חתנו של ר׳ אלעזר רוזן דומ״ץ רוזוודוב. סייע לו בעת זקנתו, ואחריו מילא שם את מקומו. החמיר בהוראה, והקפיד על שמירת חומות הדת. כעבור חמש שנים נתקף במרה שחורה, ונפטר ממחלתו כבן חמישים בשנת תרס״ט (תר״ע). על כסאו עלה חתנו(?) ר׳ יוסף אביגדור רוקר. בנו ר׳ עוזר רוזן גורש בשנת ת״ש למחנה הסגר בסיביר, וכשהשתחרר בתש״א עבר עם משפחתו לאוזבקיסטן. סבלו שם מרעב וממחלות, ונפטר עם זו׳ ובתו הבכורה (רוזוודוב, 213).
תשובות אליו: אהל יהושע, ח״ב, נד, עג-עה, קל בתרס״ו-תרס״ט; אמרי יושר, ח״א, לב, מה; (יד שלום, ג); מהר״ש, ח״ב, לז, ח״ג, יח, סא, פט, ח״ד, סט, עב; מהרש״ם, ח״ב, קא בתרנ״ט; מנחת פתים, אה״ע, דף יט ע״א לפני תרנ״ח. פרטים אודותיו: שארית ישראל (גרודזיצקי) לפי המפתח, ופנת יקרת.

רוֹהַטִין

ר׳ חיים

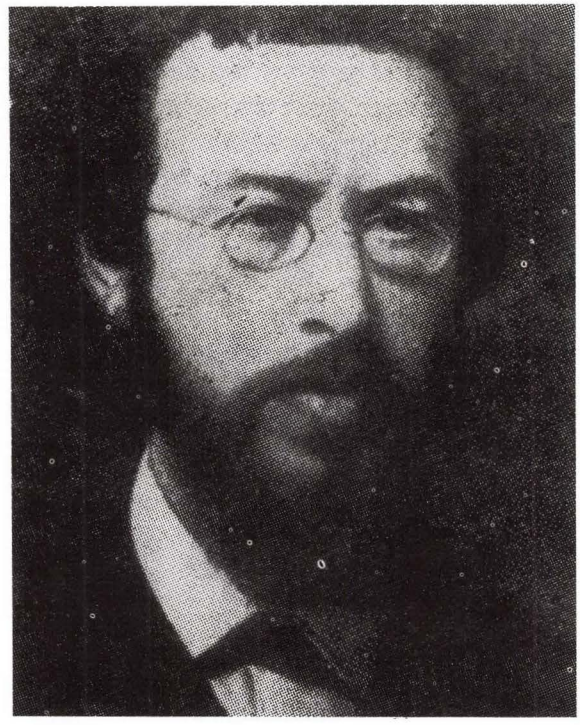
בנו של ר׳ ישראל קיטש חזן ושמש ביכ״נ סיקסטוסקה

בלבוב שם גר, שקט ועדין, נפטר לפני תרנ״ח (עראינערונגען פון מיין לעבען, 65). מדפיס בלבוב.

ר׳ שרגא פיבל(י) ב״ר אליעזר **רוהטין**
מזלוטשוב (תרי״ח — תרע״א)

נולד בלבוב בשנת תרי״ח (ולא תרי״ט), לאביו האמיד ר׳ אליעזר (לייזר) שלא היה יחסן. למד אצל הת״ח הרב אבנר, והאב״ד מהרי״א איטינגא. בן ט״ז נסמך ממנו, וכן מרצ״ה אורנשטיין ור״י שמלקיש. נשא את בת הגביר ר׳ משה גריס מקוליקוב (ולא בת האב״ד). מתרל״ח אב״ד נריוב חמש שנים. המכתב ששיגר אז לקהילה על תפקידי הרב כשנתקבל והוא בן י״ח, נדפס בספרו דף עו ע״ב. בתרמ״ג זכה ברבנות זלוטשוב על מקום הרב יואל אשכנזי, מול מועמדות ראמ״ם שטיינברג מסניאטין. אמרו שהיה הרב הראשון בגליציה שקנה את הרבנות בכסף (קובץ מרדכי זאב ברודא, 64, 196, בצורה עוינת).

פעל בתרמ״ה עם הגביר ר׳ יוסף קוטין מראשי הקהל, לשחרר את תלמידי הגימנסיות מלימוד מתימטיקה וכתיבה בשבת. כשהמנהל המקומי דחה את בקשתם, השיגו אישור על כך ממשרד החינוך, לראשונה בגליציה כתקדים (בן ציון דרייפוס, המגיד, כט, כ״ז חשון תרמ״ו, 376). במגעיו התכופים עם רשויות השלטון וקציני הצבא בעיר, הרגיש בצורך לדעת את חכמתם ושפתם. השתלם אישית בלימודים כלליים,



הרב שרגא פיבל רוהטין

למורת רוח החסידים. קיבל בתרנ״ג תעודת בגרות מהגימנסיה המקומית, אחרי שהמורים התפעלו מתשובותיו. השיג בתרנ״ח תעודת סיום מהפקולטה לפילוסופיה באוניברסיטת לבוב, וזכה בתואר ד״ר לפילוסופיה בשל מחקרו על הרמב״ם: תרגום מורה נבוכים. היה הרב החרדי הראשון שנאם פומבית בפולנית צחה או בגרמנית. משום כך סבל בזיונות נוראים מהיראים. סיפרו על דיין אחד, שכאשר פגש אותו ברחוב כרע לפניו ברך, ונשק את ידו כדרך שעושים לכומר (ממחוז הילדות, תרח״ץ, רסז). אולי הוא רמ״מ מייזלש חסיד ס״ג שעזב לרוסיה (צוריקבליקן, 93-95).

קוים משותפים לו ולר״נ לוין ור״ג שמלקיש. שלושתם בני כרכים, יפי תואר, מבתי למדנים אמידים, רכשו לימודי חול מבלי להיפגע, ולא נכנעו לאדמורי״ם. דקדק בקלה כבחמורה, ודעתו מעורבת עם הבריות. שקדן מופלג, ובקי במכמני ספרות היהדות לזרמיה. לימד כל יום שיעור גפ״ת לבחורים למדנים. דרשותיו בשבתות דריגלא בהלכה ובאגדה היו מלאכת מחשבת, ואחריהן פלפל עם למדני העיר. בעל סגנון מעולה, והרצאתו נעימה ועריבה לשומעים. חכם מחוכם בעל מיגוון כשרונות, ופקחותו נשקפה מעיניו. בעל זקן בלונדי והדרת פנים מעוררת כבוד, כשפיאות תלתלים מעטרות את צדעיו. כשישב פעם בדין תורה עם המהרש״ם ור׳ משה תאומים, נתנו את כסאו ביניהם ליקרו בעיני העם. החליף מכתבים עם חכמי מדעי היהדות בזמנו. כחובב ציון ושפתה, התפטר מוועד ביה״ס של הברון הירש בו לא לימדו עברית.

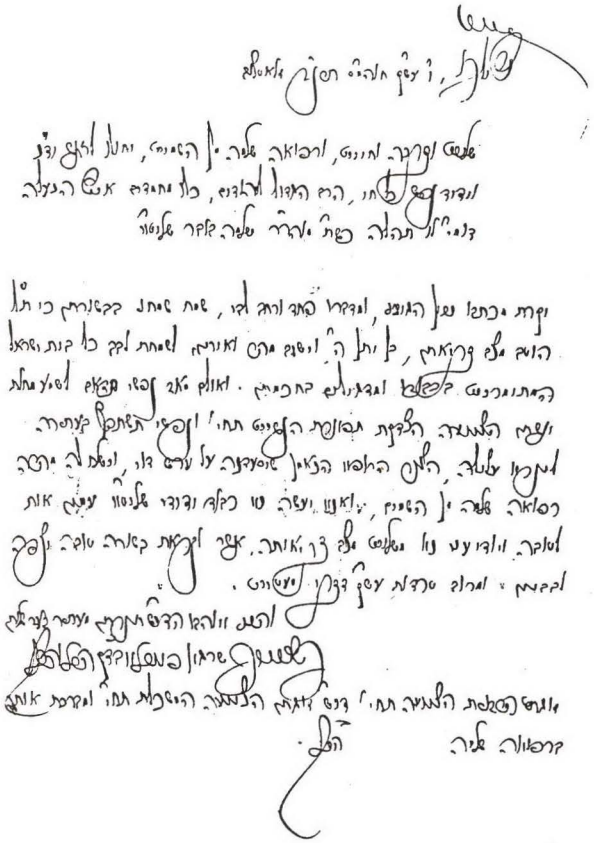
עסק גם בקבלנות בנין, וצבר עושר אגדי. בתרס״א זכה במכרז לבנית קסרקטיני הצבא בעיר מול הצעת הקבלן יוסף קוטין, כאשר הוא עצמו היה הקבלן, התחשיבן, והנושא ונותן עם השלטונות. יריבו התחבר למתנגדיו שלא ראו בעין יפה רב עוסק בקבלנות ובלימודי חול, תורה וגדולה במקום אחד. בגלל מריבות מקנאיו עזב באותה שנה, ושב ללבוב. נמסר כי בתרס״ד ספד להרצל בביהכ״נ הגדול כשאחריו ר׳ יצחק שבדרון אחי המהרש״ם, וציוה לנעול את החנויות בשעת ההספד (מאיר איש שלום, המצפה, י״ז אב תרס״ד, 3). מועמדים רבים שבאו לעיר הבליטו לתושבים שאין מי שידמה לרבם, ולכן הוחלט בתרס״ז לקרוא לו לחזור. שתי משלחות לא נענו, ועל כן ניסו על ידי הכרזה פה אחד שנבחר רשמית כרב. גם זה לא הועיל, כי הרבנית היתה כבר חולה. אז נסעו כל בני הקהילה לרחוב ביתו בלבוב, והוא כה נרגש מהתופעה עד שנענה להם. גם אויביו השלימו עמו, ונתקבל תנאו שלא תשולם לו משכורת.

בשובו טיפל במרץ בצורכי העיר. בנה מכספו בית מרחץ גדול ובית חולים מודרני, ושיכלל את הת״ת. תרם לכל יתר צורכי העיר, והיה מכובד על הכל.

נבחר למועצת העיר, וגם נוצרים הצביעו עבורו. העמיד את דירתו הרחבה לרשות התנועה הציונית, לקיום אסיפת בחירות לפרלמנט. דחה הצעות רבנות בערים גדולות. יזם הקמת אגודת רבנים בגליציה להקמת קרן התורה. תיכנן הוצאת ספריו בחידושים ובחכמת ישראל. נפטר ביום ד׳ ט״ו אד״א תרע״א (ולא תר״ע), וראַ״מ שטיינברג בא מברודי להספידו. נטמן באהל בעל אורח לחיים. ליום השלושים נקרא להספידו ידידו ר״ג שמלקיש. זמן רב אחריו לא נמצא רב כמוהו שימלא את מקומו.

ילדיו: א-ב. בנים. פלפול מבנו ר׳ מרדכי זאב מביא בספרו דף עג ע״ב; ג. נפתלי המוכשר, יליד תרמ״א. הועידו לרבנות, אך פנה לעסקים. מנהל דפוזוטן בנק בסטניסלב, ידען ונדבן. בתרע״ד גלה לווינא, ובתש״ה הגיע לארץ. גר בחיפה אצל בתו מרים, עד לפטירתו ביום ו׳ אייר תש״י (סטניסלב, 372); ד. בת.

קונ׳ **משפט מחוקק** על חו״מ סי׳ כ״ה בעניני שיקול הדעת, שתי דרשות בהלכה ובאגדה שדרש בביהכ״נ הגדול בלבוב חו״ל, בשבת ויצא תרנ״א ולמחרת ביום א׳, כמועמד כשנערכו שם הבחירות לרב. למברג, חיים רוהטין, תרנ״ג, א, עז ד׳. מעבר לשער מתאר המו״ל (אינו קרובו) את הרושם הרב שעשתה הדרשה,



איחולי רפואה שלימה מרש״פ רוהטין בחוהמ״ס תרנ״ב לר״ש בובר בעת מחלת אשתו

לתפארת רבני גליציה. מדף ד ע״ב פלפולי הלכה. מדף מג ע״א עניני אגדה ומחקר. מדף נג ע״ב הדרוש השני באגדה. מדף סה ע״א תשובות השייכות לסי׳ כה.

סי׳ א׳ לסיגט על הדין תורה בתרמ״ז של האורטודוקסים נגד הספרדים בעירם, לבקשת ר׳ אהרן שרייער בשם אביו. הצדיק את פסקו של רש״פ שרייער, דלא כר׳ ברוך ה״ש אב״ד רודניק. סי׳ ב׳ לרה״ק בטרנופול בתרמ״ט, בהכשר ריחיים של קיטור לפסח שמיאן המנ״ח, וכעת רוצה בנו ר״ש להכשיר.

תשובות אליו: בית יצחק, אה״ע, ח״ב, לג בתרנ״ב; כוכב מיעקב, קמז-קמט; מילי דפסחא לר״מ תאומים, מדף יח ע״ב; מצפה אריה, קמא, מה לנריוב; משנת אליעזר, קמא, כב-כה בתרנ״א. קריאתו לסיוע אחרי שריפת זלוטשוב, דראהאביטשער צייטונג, י״א תשרי תרס״ד, 5-6. העתיק את שירי משה צבי ענסער, וחתם שמו בכת״י אדרת אליהו.

המצפה, ג׳ חשון תרס״ח, 4, כ״ג אד״א תר״ע, 3; הרב משה לייטר, הדרום, י, 50-54; זלוטשוב, 76-77, 101, 413-424, 521, 523.

רַוֶוור

ר׳ יצחק אייזיק

נולד בשנת תר״ו לאביו ר׳ יעקב. מתרמ״ו אב״ד דוברוטבור (דאבראטוואר) שבנפת קמינקא, על מקום ר׳ יוסף יצחק ב״ר אברהם אבלי כ״ץ שעבר ליאנוב הסמוכה ללבוב. בתרע״ד חבר אגוה״ר לחידוש הסמיכה.

אהלי שם, 227; פנקס, ח״ב, 149.

ר׳ פנחס

נולד בדובראטוואר שליד לבוב, לאביו האב״ד ר׳ יצחק אייזיק. רב בטויסט ובסקלט. נפטר כבן ארבעים בשנת תרע״ו לערך. נשא את דבורה בירנבוים מהוסיאטין, בת ר׳ שלמה זלמן בירנבוים מסטנוב (נפטר בתרע״ו) וזו׳ חיה פרומה לויטס, נכדת רבי נחמיה מביכוב בן היהודי הקדוש (מפי נכדו הקצין בירנבוים מנתניה).

רוֹזֶה

ר׳ חיים צבי הירש רוזה

ממשפחת ר׳ חיים צבי מסיג, ראב״ד ברזן ורבו של השו״מ. ת״ח נודע, בקי בהוראת יו״ד ומו״ץ, והניח חיבור על הפמ״ג. בנו: הרב יהודה ליב.

תשובה אליו בבחרותו: שו״מ, תנינא, ח״ג, צה בתר״ך.

ר׳ יהודה ליב(לה) ב״ר חיים צבי הירש רוזה

נולד בברזן לאביו ר׳ חיים צבי הירש ראזע. תלמיד הבית יצחק. בן בית אצל המהרש״ם שהסמיכו ור״מ מייזלש. נסמך גם מר״ג שמלקיש. חסיד צורטקוב והוסיאטין. בעל בית נכבד וציוני דתי בברזן. בעל

ידיעות כלליות. מועמד לרבנות העיר אחרי המהרש״ם. נסע למען המזרחי עם ר״ג שמלקיס ור׳ יצחק ובר מקולומיאה. התכתב עם רי״י ריינס, ופירסם בהעולם. נענה להצעת בני ברזן בניו יורק, ונסע לכהן כרב קהילתם בני יעקב, עם משפחתו בת תשע נפשות. כיהן אצלם ל״ח שנה, ולמרות דוחקו לא עזבם לקהילה עשירה יותר. ביתו פתוח לאורחים ולקליטת מהגרים, וגם זו׳ עסקה במעשי חסד. נבחר בתש״א כנשיא כולל חיבת ירושלים. נפטר ביום א׳ אד״א תש״ו. הניח חיבורים שלא נדפסו.

נשא את מלכה בת ר׳ וולף יצחק פרייפלדר שהיה סגן ראש עירית סקאלא יותר מארבעים שנה, ובניו גם: הרב פליקס, ופרופ׳ לפילוסופיה בווינא. מילדיו: א. ר׳ משה. כיהן חמישים שנה כרב בניו יורק ובפיטסבורג, וחכם בביהכ״נ הפרטוגזי היכל סיני. בנו הרברט רב בפלטבוש; ב. ר׳ אברהם, נשיא הציונים החדשים בג׳ואיש סנטר. בניו: 1. ר׳ דוד רב בקליבלנד; 2. ר׳ עמנואל רב בפורטלנד; ג. זו׳ הרי שכטמן, רב בסנטר וילג׳ בפלם ביטש שבפלורידה. אבי ר׳ בוירג׳יניה; ד. זו׳ ד״ר הלפרין בשיקגו; ה. העסקנית רחל וקסלר; ו. אמו של הרב מלך פרס מברוקלין שכתב לי פרטים על המשפחה. מנכדיו: ליאו ליברייך, רב בטרנטון שבניו ג׳רסי ופרופ׳ בגרץ קולג׳ שבפילדלפיה.

בז׳ז׳ני, 166, משה בר דוד, 181-182, 204.

ר׳ מרדכי רוזה. ת״ח בקראקא. הורה גפ״ת לבחורים מבוגרים.

תשובות אליו: מחזה אברהם, ח״א, נח בתרס״ב; שערי דעה, ח״ב, קצו בתרמ״ג. במשתתפי אהל מועד, ח״א (בשניהם: רוזן!).

ר׳ שמעון יואב רוזה ראה לפי: **כ״ץ, ר׳ שמעון יואב** (ח״ג, 349).

רוזין ראה בתוך: **רוזן**

רוֹזִיש

ר׳ שלמה זלמן. בנו של ר׳ משה זאטערר. דומ״ץ קראקא, ומרביץ תורה לתלמידים. סופר מומחה, וכתב לעצמו ס״ת בכתב וועליש. נפטר ישיש ביום י״ג אייר תקס״ח, ונשתמר נוסח מצבתו.

לוחות זכרון, תרנ״ז, 62, תרס״ד, 85-86.

רוֹזְמוּנְד

ר׳ יהושע יעקב. אב״ד טיטשין בתרנ״ו (פאלקסקאלענדער).

רוֹזֵן

ר׳ אפרים מבוטשטש

ר׳ נחמן צבי הלוי אפשטיין מקולומיאה | ר׳ משה יהודה ליב חסיד ..... בת | ר׳ מנחם מנדל בקוסוב

רבקה ..... ר׳ מנחם מנדל מבוטשאטש | ר׳ יצחק קוסובר

ר׳ נחמן זאב אוירבך ממנוסטרישטש | ר׳ אפרים מיגולניצה (תק״ס׳ — תרי״ג) ..... בת

הניא יוטא הינדא ..... ר׳ נחמן צבי זוידא מיגולניצא (תקצ״ד — תרפ״א)

ר׳ אברהם אריה ליב ממוסט ופולטושן (תר״ל — תשי״ב) | ר׳ מרדכי ממנוסטרישטש ווינא (תרמ״א — ת״ש)

ר׳ אליהו מאושפיצין (תר״ן — תש״ג) | ר׳ דוד משה מרומניה (נו׳ תרע״ב)

ר׳ אברהם אריה ליב ב״ר נחמן צבי (זידא) **רוזן**
ממוסט ופולטושן (תר״ל — תשי״ב)

נולד ביגולניצה שליד צורטקוב ביום י״ז ניסן תר״ל, לאביו ר׳ נחמן צבי המכונה זיידא. מילדותו החליף שו״ת עם גאוני הדור. מתמיד גדול, וש״ס בבלי וירושלמי היו שגורים על לשונו. נסמך מהמהרש״ם ומאחרים. נשא את שרה, נפטרה במוסט בשבת כ״ה חשון תרצ״ה, בת ר׳ חיים יהושע שטיקלר דומ״ץ מוסט בן האב״ד ר׳ שמריה, ובעברו לשם סייע לו



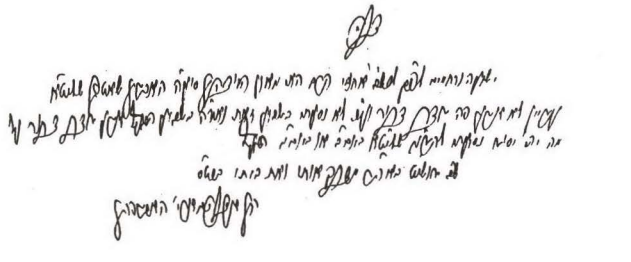
הרב אברהם אריה ליב רוזן

כדומ״ץ. ממנה ילדיו: א. הבכור ר׳ אליהו מאושפיצין; ב. חיה ליבשא בומבך מלבוב. נספתה עם משפחתה.

בתרנ״ז (ולא בתרס״א) נתקבל כאב״ד בוהוש ברומניה. כשפרצה בה מחלוקת ולא רצה להיות מעורב בה, עבר בתרס״א (או בתרס״ג) לרבנות מוינשט. אף כי היה נוח לבריות, עמד כחומת ברזל על גדרי היהדות, מול תקיפים ומקפחי פרנסתו. היה זה אחרי שנשא בשנית את טויבא בת ר׳ שמחה יואל לקסנר הי״ד מפוטיק, נכד הרב שמחה יואל רובינשטיין. ממנה נולדו לו: ג. ר׳ דוד משה רבה הראשי של רומניה; ד. זו׳ ר׳ זאב ב״ר משה יהודה אריה גוטליב אב״ד ליברפול וגלזגו, מהדיר ספר תשובותיו, ואליו: קי-קיב, קטו בתרצ״ט-ת״ש. בתרע״ב היו עמו כתבים רבים בהלכה אגדה ושו״ת, ובמסירות נפש הציל את חלקם מדליקה. במלה״ע א׳ שהה בבוקרשט, והפליא את ההמונים בדרשותיו. מתרע״ו (או תרע״ח) רבה של פולטושן עד תש״א, וגם כאן עמד בעוז על משמר חומות הדת בעיר. בתרפ״ט השתתף בכנסיה הגדולה השניה של אגו״י. בתחילת מלה״ע ב׳ ברח לבוקרשט, וגר בה מתוך סבל רב עם הגולים. שאף לעלות לארץ, ולא זכה. ביום א׳ דר״ה תשי״ב התפלל בהתאמצות נשמת כל חי, ובליל שני נפטר. מאמצים רבים השקיע בנו, לאפשר את העלאת ארונו לארץ כעבור חודשיים. נטמן בסנהדריה בירושלים ביום ד׳ כסלו, וספדו לו הרבנים הרצוג, אונטרמן וראטה. לידו נטמנה זו׳ שנפטרה ביום ז׳ כסלו תשכ״ד.

שאגת אריה ובאר אברהם, הספד שנשא בביהמ״ד הגדול ביגולניצה על רד״מ מצורטקוב, ומעמ׳ 76 דרוש אגדה בביהכ״נ הגדול, לכבוד הכנסת ס״ת בתרס״א לבית תפילת אבותיו. בשוליו באותיות רש״י חדו״ת באר אברהם שנוספו לו אח״כ, ונמלך מכוונתו לצרף עוד דרושים, תשובות ופלפולים מחיבוריו. הביאו לדפוס אחיו ר׳ מרדכי, הוסיאטין, דפוס פ׳ קאוואלעק, תרס״ה, ב, פ ד׳. בהקדמתו כותב, שבספרו הגדול איתן אריה יסדר את יחוסו המפורט. בביקורו בפפד״מ אצל קרובתו הגבירה מינדלע טולטשינסקא, שוחח עם הרב אלעזר מינץ. בספר ד״ת מצדיקים, מזקנו הסמיכת חכמים ומאביו. בסוף השמטות ותיקונים.

איתן אריה, שו״ת. ערך והוסיף הערות חתנו ר״ז.



אגרת הרב אברהם אריה רוזן להרב משולם ראטה

ירושלים, מוסד הרב קוק, תשל״ו, י׳, שלב עמ׳, קמה סי׳. בהתחלה תולדותיו, בהבעת תקוה להוציא לאור את יתר שרידי חידושיו ודרשותיו. הניח גם חיבור על מקואות. הספר גדוש בקיאות מדהימה בכל מכמני היהדות. דן גם בענינים ביבליוגרפיים, והוכיח שהנימוקי יוסף חיבר את ספר כלבו (סי׳ קל).

השיב למקומות: **באיא מארע** — הרב משה אהרן הכהן קרויס בתרצ״ט (קד); **בוטושן** — ר׳ יעקב בן הרב בתרצ״ט (מה); **בוקרשט** — ר׳ חיים ליב ש״ץ ביכ״נ המלבים בתרצ״ד (סח); ר׳ ישראל קרניול בתרצ״ד (סז); **גוראהומורא** — ר׳ אליהו חיים רוזנבך השו״ב בתרפ״ה ואח״כ בוינא בתר״ץ (ט, כט); **גלץ** — הרב יצחק שפירא בתרצ״ו (ד, צא); **דימינשט** — ר׳ יעקב דב השו״ב בתרצ״ה (עז); **דעש** — הישיבה (יא); **דרבן** — הרב נחום שמריה שכטר בתרפ״ה (י); **וינא** — ר׳ יואל קרופניק (כד); **וסלוי** — ר׳ איסר הסופר (קלג, קלד); **זמושץ** — הרב צבי הירש פרידלינג נכד רבי הירש מטומשוב, בתרע״ב-תרפ״ד (ו, קמג); **יאס** — ר׳ חיים ישראלוביץ בתרפ״ד (ג); ר׳ ישראל שוועמר בתרפ״ד-תרפ״ו (ד, טו); **לספיץ** — הרב חנניה יום טוב גולדמן בתרצ״ג (נג, נח); **מוינשט** — ר׳ אברהם דוד הכהן גרינברג בתרע״א (קלט); ר׳ זוסיא בתרפ״ט (כג); ר׳ ליבוש רובינזון ור׳ אברהם משה רוטנברג בתרפ״ח (יט); ר׳ שמואל זאב קליינמן שו״ב בפבריקוס בתרצ״ב-תרצ״ו (מט, נד, סה, סט, עב, עו, פ, צב); **סיוועץ** — הרב אפרים אלטר לנדא בתרפ״ד-תרצ״ה (א, ב, לח, לט, מא, מג, עג, עה, עט, קב); **סיטשעל** — הרב יחזקאל וידמן בתרפ״ח (כ); **סרוצק** — הרב יוסף לוינשטיין בתרע״ג (קמה); **פולטושן** — ר׳ ישראל טירר (ה); ש״ב ר׳ ישראל צבי רוזנבך בתרצ״ב (יז, נא); **פיאטרא** — הרב חיים יהודה ליב לעבעל בתרצ״ג (נז); **פיטסבורג** — הרב משה שמעון זיוויץ בתרע״ג (קמא); **פריז** — ר׳ אליעזר דיכטר השו״ב בתרס״ט-עת״ר (קכו, קכח, קלב); **קונסטנצה** — הרב יוסף שכטר בתרצ״ד (ס); **קימפלונג-בוקובינה**; **רומן** — הרב שלמה אייזיקזון בתרצ״ה — תרצ״ז (עח, צז). כמו״כ השיב אל: ר׳ אלטר דורף בתרצ״ב (מח, צג); ר׳ מנשה ראש (מ); ר׳ נפתלי חתן ר׳ ישראל שו״ב ור׳ חיים סמוטרישטש בתרח״ץ (צט); ר׳ שלמה ברקוביץ בתרצ״ט (קה); ר׳ שמלקא ליבוביטש בתרפ״ח (כא).

תשובות אליו: ש״ב, הרי בשמים, ח״ב, רכ בתרנ״ו למוסט; כוכב מיעקב, קח; ש״ב, קול מבשר, ח״א, עח. במשתתפי קבוצי אפרים, ג-ד בתרפ״ד (מאושפיצין). את גליוני הש״ס שלו הדפיס חתנו בקובץ יגדיל תורה (לונדון).

אהלי שם, 324; מצא חן במדבר, 76; כתב־עת של היהדות הדתית הרומנית, 260, כ״ה אלול תשל״א, 1 (באדיבות זאב הרשקוביץ מארכיון המרכז לחקר יהדות רומניה, תיק 31/8).

ר׳ אהרן יוסף ב״ר יצחק יחיאל מיכל רוזן

בנו של ר׳ יצחק יחיאל מיכל (מחסידי דזיקוב בה גר. נשא את ליבא בת ר׳ חיים שאול הלוי שנדורף מחסידי גורליץ, נכדת ר׳ חיים גרונר דומ״ץ ברדיוב גיס הדב״ח, ונכדת רמ״ד אונגר מדומברובה. נפטר צעיר בן ל״ו בהניחו בן, ובת שנישאה אח״כ לר׳ בנימין ב״ר אלעזר אליהו שפיצר. האלמנה נישאה לר׳ יצחק ב״ר אשר יהודה ברקוביץ, מחסידי החקל יצחק מספינקא ותלמיד מהרי״ץ דושינסקי, שגידל את היתומים), בנו של ר׳ אהרן יוסף (נסע להנובר, מנכבדי בימ״ד דזיקוב, ותלמיד ש״ב הרב רפאל בלזם. בבואו לארה״ב קבע תפילתו אצל הרב נתן הורביץ. נשא את חיה גיטל בת ר׳ משה חיים ויזנפלד, וילדיו גם אריה ליבוש

ובילא), בנו של ר׳ יחיאל מיכל וועלש שהוא ומח׳ רמ״ח ויזנפלד היו חתני ר׳ אריה ליבוש רוזן שו״ב דזיקוב אצל האמרי נועם, וש״ב של ר׳ אלעזר רוזן דומ״ץ רוזוודוב.

רא״י תלמיד הרב יצחק דב קופלמן באירופה. ד׳ שנים למד בבימ״ד עליון אצל הרב גדליה שור ושאר הרמי״ם. חתן ר׳ משה יעקב שלום אונגאר מחסידי סקווירא. גר עם משפחתו בסקווירר־טאון, ומשמש כר״מ בישיבה. הוציא לאור חוברת יוחסין של משפחת שנדורף, ובספריו עידכן אותה.

פרי חידושיו בישיבה בספריו **איים בים**, עמ״ס נדרים גיטין ב״ק ומכות. ברוקלין, דפוס נחמד, תשמ״ז, רכח עמ׳. המסכימים: האדמו״ר מסקווירא; רבו ריי״ד קופלמן; האב״ד ר׳ משה ניישלאס (מחשובי תושבי קהלתינו); ריי״ו וייס גאב״ד ירושלים; מח׳ ר׳ יוחנן סופר מערלוי עם ד״ת; ר״ש ווזנר (זוכה להעמיק טובא... וחותר בעוז אל מטרת האמת); ראש הישיבה ר׳ דוב מאיר קרויזר (כולו אומר כבוד); ר׳ אברהם חיים ברים ר״מ בישיבה לפנים (הראיתי חלק מהחידושים והספר לפני רש״ז אוירבאך, ומצא חן בעיניו והסכים להדפיסם); ר׳ נתן סג״ל הורביץ עם ד״ת (זוכר את אביו שהתפלל בהתלהבות בבית מדרשו שארית ישראל בויליאמסבורג, והשתתף בשיעוריו בהכנה רבה). בהקדמתו מוסר פרטים על משפחתו. על מסכת קידושין וב״מ, שיכון סקווירא, תשמ״ט, שו עמ׳, עם הסכמות רבות.

ר׳ **אהרן שלמה** ב״ר חיים שאול **רוזן**

מלונדון (תרס״ט — תש״ן)

נולד ביום ט״ו ניסן תרס״ט במושינא שליד צאנז, לאביו החסיד ר׳ חיים שאול הדבוק בצדיקים, ולאמו רויזא. נקרא לרוב בשמו השני. למד מתוך הדחק באוירה ספוגה יראה וחסידות. עשה שנתיים בבית ר׳ חיים יעקב ט״ב אב״ד לימנוב ללמד את בניו, ולמד עם חתנו רצ״ה מייזלש. למד גם אצל ר׳ מרדכי ליכטנשטיין אב״ד טשירטש נכד ר׳ הלל מקולומיאה, ובן י״ח נסמך להוראה. דבק ברב״צ מבאבוב, והיה אצלו שש שנים לסדר פסח. נשא בת חסיד בלז מאושפיצין, והתקרב שם לרבי אלעזר רוזנפלד. בפרוץ מלה״ע ב׳ ברח לסמבור עם ר׳ פנחס מאוסטילה, שעודדו להמלט לעמקי רוסיה. זו׳ וילדיו נספו ונקברו יחד. סבל בסיביר מרעב ומקור, ושמר על כל גדרי היהדות במסירות נפש. טבל בקרח, מל ילדים, ותקע בר״ה. התקרב לחסידי חב״ד, ונתעודד מהם.

אחרי המלחמה הגיע לפרשבורג, ולמד שחיטה ובדיקה. נשא את יענטא גיטל בת ר׳ יעקב הרשקוביץ הי״ד ממישקולץ, נפטרה ביום ט״ו שבט תשמ״ו. גר שנים כשו״ב בווינא. עבר להיות שו״ב במנצ׳סטר, ולבסוף בלונדון. ש״ץ ובעל תוקע בבימ״ד ייטב לב של סטמר בלונדון, ושם התענגו על נוסח תפילתו מעומק הלב וניגוניו הגליציאיים. לימים האחרונים של סוכות נסע י״ז שנה לאדמו״ר מבובוב בניו יורק. נכבד בעיני הרבי מסטמר הקודם והנוכחי, ובעיני רבי איציקל מפשוורסק. רודף צדקה וחסד, ומשמח אנשים בגופו ובממונו. בשנותיו האחרונות סבל מירוד (קטרקט) בעינו, ושינן לימודיו בעל פה. נפטר ביום ל׳ חשון תש״ן בן שמונים. מוקיריו הוציאו ליום השלושים קונ׳ באש״ר הוא שם (כפי הר״ת של שמו). לונדון, מסרה, תש״ן, 20 עמ׳, בשכפול, על תולדותיו, סיפוריו ושיחותיו.

ר׳ **אליהו** ב״ר אברהם אריה ליב **רוזן**

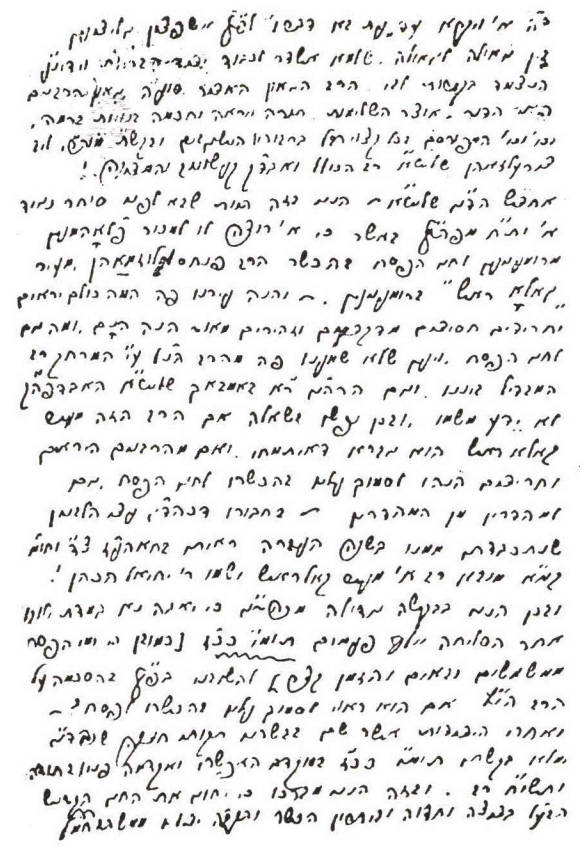
מאושפיצין (תר״ן — תש״ג)

בכורו של ר׳ אברהם אריה ליב אב״ד בוהוש, מוינשט ופולטושן, מזיווגו הראשון עם בת ר׳ חיים יהושע



הרב אליהו רוזן מאושפיצין

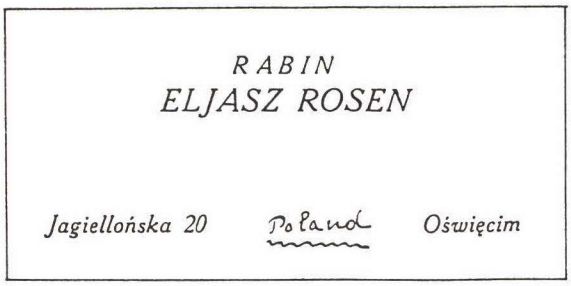
שטיקלר דומ״ץ מוסט. נישא לאושפיצין. למדן ומתמיד, עדין וצנוע, ומסתפק במועט. נתקבל כרב בעיר הסן שבאשכנז, ואין ידוע הטעם שעזב וחזר לאושפיצין. בגלל עניותו לא היה בידו להדפיס את ספריו שהיו עמו בתרפ״ג: פני אליהו על מסכתות הש״ס; שו״ת מנחת אליהו א-ב; זכרון אליהו על הל׳ טריפות; בית אליהו עה״ת; תורת הצבא עה״ת; קול אליהו — דרשות, א-ד. נדפסו רק: **חדושי דברי אלי׳** עמ״ס ברכות, אחרי תרפ״ג, אינו מצוי; קונ׳ **פה אלי׳**, דרוש לסיום הש״ס בלימוד הדף היומי שדרש בבימ״ד ר״ח שנקר באושפיצין ביום ג׳ קרח כ״ח סיון. לובלין,

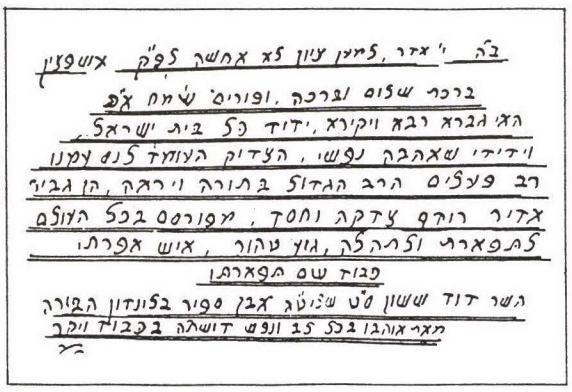


שאלת הרב אליהו רוזן בתרפ"ה מרי"ל צירלזון אב"ד קשינב, מה טיבו של הרב פנחס גלוזמן מקלרש שנתן הכשר לפסח על שזיפים מיובשים

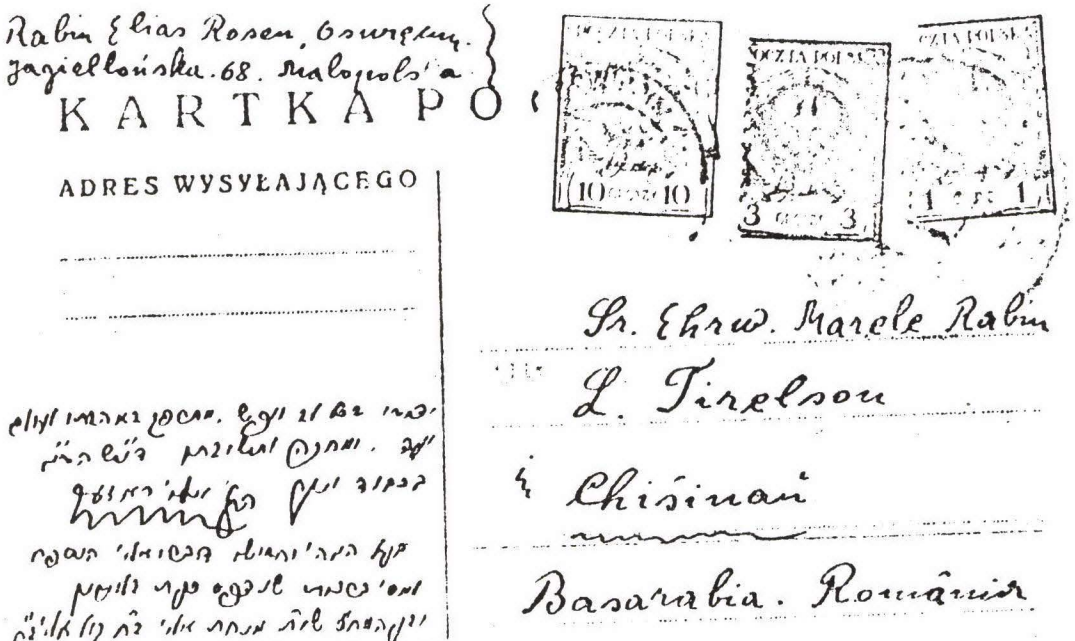
RABIN
ELJASZ ROSEN

Jagiellońska 20 Polska Oświęcim





ברכת פורים שמח בתרצ"א בכתב מרובע, מר"א רוזן לשר דוד ששון בלונדון



אוהבי תורה בעירו בהשתדלות ר׳ אלעזר ליזר לנדא, דפוס ר׳ עוזר צוועקין, תרח״ץ כ ד׳. בשער שמות חיבוריו. נספה עם משפחתו הי״ד.

תשובה אליו: אביו, איתן אריה, קבץ בתר״ע, ושם שרידי חידושיו. עוד גרגירים: ש״ס הגדול שבגדולים (לונדון); הבאר; קהלת אשר (לנדא), יז. ברכת פורים שמח בתרצ״א לנגיד ר׳ דוד ששון, פרקים בתולדות יהודי בבל, ח״א, 324. מכתב הערותיו על מליצי אש, ב, אלול, 132.

גיסו הרב זאב גוטליב, אושפיצין, 224, 255/6.

ר׳ אלעזר רוזן. ת״ח בפוטיק ובאושפיצין.

תשובות אליו: מהרש״ם, ח״ו, טז בתרנ״ב לפוטיק; מחזה אברהם, ח״א, נז בתרפ״ג לאושפיצין.

ר׳ אלעזר רוזן

נולד בפולין הרוסית, והיה תלמידו של הסבא מרדושיץ. מפחד הקנטוניסטים הוברח כילד לגליציה, וקיצר את שמו מרוזנבוים לרוזן. עשרות שנים דומ״ץ רוזוודוב, ונודע כפיקח, בעל רוח בדוחה, מקל בהוראה, וסמכות מקובלת בעיר. לא היה חסיד, אבל חי בשלום עם רבי משה הורביץ שהעריך את למדנותו. בשבתות ובחגים הלך לשולחנות הרבי, וכשנפטר פסק על ירושתו. נפטר ישיש אחרי תרס״ה בן למעלה מתשעים. היו לו רק בנות, ואחת מהן זו׳ ר׳ משה ליב רוגנפיש שמילא את מקומו.

תשובות אליו: אהל יהושע, ח״ב, עז בתרס״ה; בית יצחק, חו״מ, כב, פג, אה״ע, ח״א, עז בתרל״ח-תרנ״ד; ברכת רצ״ה, טז, מח, פו, קיב, קיג בתרל״א-תרמ״ז; הרי בשמים, ח״ב, קלג בתרנ״ה; חסל״א, תנינא, יו״ד, יד בתרכ״ג; יד שלום, ד בתרנ״ב (כישיש, על קלויז שנפרד מהה״צ ורוצה לחזור); מהר״י הכהן, קמא, חו״מ, א; מהר״ש, ח״א, פא בתרס״ד; מהרש״ם, ח״א, יז, יח, רכד, ח״ג, קפב, ח״ז, טז בתרנ״ב; מנחת שי, ח״ב, לט; מצפה אריה, קמא, כו, לב, תנינא, אה״ע, לד; שאילת שלום, קמא, פג לפני תרכ״ט; שו״מ, קמא, ח״א, עז, (רפ), ח״ב, כז, תליתאה, ח״א, רפג; שערי דעה, ח״א, ה, ס, צט, קנה, קעו, ח״ב, כב, צו, קצט, רח, רי, רלו, רמז, רנה, רנו בתרל״ח-תרמ״א; תפארת יוסף, יו״ד, לב, לג, חו״מ, ד. במשתתפי אהל מועד, ח״א, 66.

רוזוודוב, 53, 81.

ר׳ אפרים ב״ר מנחם מנדל רוזן

מיגולניצה (תק״ם* — תרי״ג)

בנו של ר׳ מנחם מנדל מבוטשאטש. תלמיד רמ״מ מקוסוב, ומגדולי חסידי ר״י מרוזין. נסע גם אל הדע״ק, השר מבלז, ר״ח מקוסוב, ושאר צדיקי הזמן. תורה וגדולה במקום אחד ביגולניצה. חתן רבי יצחק איציק קוסובר, בן דודו של רמ״מ מקוסוב ותלמידו של ר׳ זאב וולף מטשרני־אוסטרהא. החזיק תמיד על שולחנו יותר ממאה תלמידים עמם למד בטלית ותפילין כל היום, בביהמ״ד שירש מחמיו. למדן מופלג בנגלה ובנסתר, ונקרא בפי כל הבעל צדקה. כל יום טבל שלוש פעמים ש״י טבילות, במקוה של הבעש״ט שבין טלוסט ויגולניצה. כל ימיו סיגף עצמו בתעניות,

ובזקנתו צם שש שנים רצופות משבת לשבת, ורק בלילה אכל דבר שלא בא מהחי. נפטר ביום כ״א אדר תרי״ג (יקרא דחיי, דף כה.). בנו: ר׳ נחמן צבי זיידא מיגולניצה. מחותנו: רבי יהודה צבי מסטרטין.

מליצי אש, ג, אדר, נט.

ר׳ בצלאל רוזין. דומ״ץ לנצוט. בנו אולי ר׳ משה דומ״ץ טרנופול.

תשובה אליו: השיב משה, סא בתקנ״ד.

ר׳ בצלאל רוזין

נולד בטרנופול בשנת תרל״ג לאביו (ר׳ משה?), ונודע כעילוי. כיהן עשר שנים כרב בהונגריה. כשהגיע לארה״ב, כיהן שלושים שנה כרב ביכ״נ שערי שמים דקהילת רומניה בניו יורק. ת״ח מופלג, נואם ועסקן. נפטר בשבת כ״ט תשרי תר״ץ בן נ״ז. נערכה לו לויה גדולה, ונספד כהלכה.

שערי ציון, תר״ץ, א-ד, קח.

ר׳ דוד משה ב״ר אברהם אריה ליב רוזן

מבוקרשט (נו׳ תרע״ב)

נולד במוינשט שברומניה ביום ט״ו אב תרע״ב, לאביו האב״ד ר׳ אברהם אריה ליב מזיווגו השני. למד אצל אביו, ונסמך מהרבנים חיים רבינוביץ, ברוך גלנץ, משה ברגר, ואברהם יעקב מרק. קיבל מאוניברסיטת בוקרשט תואר ד״ר למשפטים. אב״ד פולטושן ואח״כ רבה של שאץ, אלא שהוכרח לברוח בשנת ת״ש מחמת המציק. מתש״א רב קהילות ראשית דעת ובית אל בבוקרשט, ומתש״ה רב ביהכ״נ הגדול וביכ״נ המלבי״ם. נבחר בתש״ח כרב הכולל על מקום הרב אלכסנדר שפרן, ודרש מהרבנים נאמנות למשטר הקומוניסטי על אף יחסם לדת. הוציא את העוגב



הרב דוד משה רוזן

וזמרת ערלים מהמקהלה בקוראל־טמפל, ונאבק ביבסקציה מתוך סיכון רב. מתש״ז חבר הפרלמנט כנציג העדה היהודית, ונחשב כנואם מבריק. הסדיר עלית מאות אלפים לישראל, ואירגן את חיי הדת לנותרים. פתח רשת מסעדות כשרות, ביח״ר למצות בקלויזנבורג, וישיבה בארד שנסגרה כעבור זמן קצר עקב עלית תלמידיה לארץ. מתשט״ז מוציא לאור את בטאון אגוד הקהילות היהודיות ברומניה כתב־עת, דו־שבועון רב לשוני ליהדות ברומנית, אנגלית, עברית ויידיש, והוא מופץ בכל הארצות הקומוניסטיות. בקשריו הטובים עם השלטונות נתאפשר לו להיות חבר הנהלת מוסדות יהודיים עולמיים, ולהשתתף בועידותיהם. לאחרונה מתגורר חלקית בתל אביב. נשא את עמליה, בלי ילדים.

עתים לתורה, דרשות ושיחות שנשא בביהכ״נ הגדול בבוקרשט, ודברים שפורסמו ב״כתב עת״. ירושלים, אריאל, תשמ״ח, 160 עמ׳, תמונות. בעריכת שמחה רז, עם הקדמות מזבולון המר שר הדתות והרב שאר ישוב כהן, ותולדות המחבר. ספר אוטוביוגרפי הופיע בתש״ן באנגלית.

עולמו של אבא, רסג-רסה.

ר׳ יום טוב ליפמן רוזן. סופר בסקאלי.

תשובה אליו: שו״מ, תליתאה, ח״א, רצח.

ר׳ מנחם מנדל ב״ר משה יהודה ליב **רוזן**

בנו של ר׳ משה ליב חסיד מבוטשאטש, חתנו של רבי אפרים מבוצץ. נשא את רבקה בת ר׳ נחמן צבי הלוי אפשטיין אב״ד קולומיאה. נכד המהר״ם, לבוש, תוי״ט וב״ח. בני המשפחה התיחסו גם לנו״ב, של״ה, מהר״ל, רמ״א ורש״י. בדרך עלותו ארצה בסוף ימיו, נתקבל לזמן קצר כדומ״ץ יאס בה נפטר ביום ט״ו בשבט. אלמנתו עלתה לארץ, ונישאה לגדול ספרדי. נפטרה ביום ז׳ תמוז.

מליצי אש, ג, שבט, 27.

ר׳ מרדכי רוזין ראה לפי: **רוזה, ר׳ מרדכי**

ר׳ מרדכי הכהן רוזן ראה לפי: **טרלר, ר׳ מרדכי**

ר׳ מרדכי ב״ר נחמן צבי **רוזן**

ממנוסטרישטש ווינא (תרמ״א — ת״ש)

נולד ביום ז׳ טבת תרמ״א, לאביו ר׳ נחמן צבי המכונה ר׳ זיידא מיגולניצה. למד אצל האב״ד ר׳ יעקב ריינמן, שהבחין בכשרונותיו ובחשקת התורה שלו. מתרס״ב למד ד׳ שנים בהורודנקה אצל האב״ד ר׳ אלימלך אשכנזי שהסמיכו להוראה, וכן נסמך מהמהרש״ם ומר״מ ארק. נשא בתרס״ו את שרה פרידא בת ר׳



הרב מרדכי רוזן מוינא

יעקב מאיר בלייך (בלאך חתן) אב״ד וישניובטשיק. (ברכות ידידיו דוד ר״פ מסוקוליבקה ומאיר שמואל שור מיגולניצה, המצפה, ד׳ ניסן, 7). נתקבל כדומ״ץ במנוסטרישטש, ועל שמה נקרא. שמו יצא לתהילה כפוסק ומורה הוראה מובהק, השולט בכל מכמני ההלכה. נשתמר נוסח מכתבו של ר״מ ארק משנת תר״ע, כאשר הוצרך לנסוע לכמה שבועות מיזלוביץ למרחצאות דרנא־ווטרא, ובו הוא מבקשו לבוא למלא את מקומו ביזלוביץ.

בפרוץ מלה״ע הראשונה ברח עם משפחתו לוינא, בה שהו גאונים וצדיקים מפורסמים. נתקבל כרב בית הכנסת אמת ושלום ברובע השני, וחבר בית הדין דקהל יראים. עד מהרה רכש לו שם טוב בפקחותו, התמדתו, יראתו ומידותיו. חסיד נאמן של הרבי מטשורטקוב, וידיד למהר״ם שפירא ולרב יוסף בוימגרטן. ידיו רב לו בביסוס חיי הדת התוססים בעיר בנוסח הישן, ובכל שאלה וחילוקי דעות קיבלו את הכרעותיו. בתום המלחמה לא שב לגליציה, כי

מכתב הרב מרדכי רוזן מיום ג' שלח תרצ"ט לראי"ה השל האדמו"ר מקופיטשיניץ, על מצוקותיו מהגסטפו, ודרישת המשטרה שיעזוב מהרה. פדיון שבויים הוא לחלצו לארה"ב, ומשם מקוה לעלות לארץ. מצבו הכלכלי בצמצום רב

נתבקש להשאר בעיר. נמנה על תומכי אגודת ישראל, והשתתף בכנסיות הגדולות שהתקיימו בעיר.
בכנסיית הנאצים נתמנה כראב״ד על מקומו של הרב יוסף באב״ד, ואז נתגלה במלוא שיעור קומתו הרוחנית. היה עליו לפסוק בשאלות עגונות שקבלו את אפר בעליהן, חילול שבת כדי להימלט מארץ הדמים וכיו״ב, וניהל על כך התכתבות מסועפת עם גאוני הזמן. טרח בצורכיהם הגשמיים של אלו שנושלו מפרנסתם, ודאג שיקנו להם כלים חדשים לפסח. בקיץ תרצ״ט קיבל בהשתדלות ידידיו ויזה אמריקאית, לבוא לכהן ברבנות קהילה חשובה בניו יורק. כרטיס ההפלגה מליברפול נועד לשבת, ולכן סירב להשתמש בו. נשלח אליו כרטיס להפלגה אחרת, אלא שאז פרצה המלחמה, וגבולות המדינה נסגרו. ביום ב׳ דסליחות לפנות בוקר פרצו אנשי הגיסטפו לדירתו, נטלו את כלי הכסף והתכשיטים, והשליכוהו לעינויים בכלא. נשלח לבוכנוולד, וביום י״ז כסלו ת״ש הגיעה הודעה, שאפשר לקבל את אפרו תמורת דמי המשלוח. למרות מצב החירום ערכה לו הקהילה לויה מכובדת, ונטמן מימין לאהל הרבי מצורטקוב. זו׳ נשלחה עם בן הזקונים אריה ליב בן הי״ג, למחנה הסגר בריגה. נספו שם מרעב ומחסור, והיא״צ נקבע ל׳ תשרי.
שרדו ילדיו: א. ברכה זו׳ הרב צבי שכטר בת״א; ב. מרים זו׳ ר׳ שמחה פיקר בניו יורק, ב״ר שלום השו״ב מחסידי סדיגורה; ג. צפורה זו׳ ר׳ יהודה גוטענברג בת״א; ד. רוזא זו׳ ר׳ חיים שטענגער מדשאלקוב בניו יורק; ה. ר׳ נחמן צבי. נולד בוינא, ולמד אצל אביו ודודו הרב נפתלי צבי שמרלר. בתרצ״ט הגיע לארץ, והסתופף בצל אדמור״י טשורטקוב. נשא בתש״ט את אסתר בת הרב מרדכי יעקב ברייש מצירין. חמיו השיב לו כמה פעמים בספריו חלקת יעקב. התישב בניו יורק, ונודע שם לתפארת בתורה וגדולה. ילדיו: 1. ר׳ חיים. נשא את טובה בת ר׳ אברהם ראבאר מב״ב, וגר שם; 2. ר׳ אריה ליב. נסמך מר״מ שטרן מדברצין ומרא״פ הרשקוביץ. ר״מ בישיבת אור ישראל בקווינס. נשא את מאטיל בת ר׳ אלטר פישר, נכד הג״ר יוסף אלימלך כהנא אב״ד אונגוואר; 3. ר׳ יוסף דוב בבורו פרק. נשא את מרים בת ר׳ אלעזר גרטנהויז מירושלים, חתן הגרנ״צ שמרלר; 4. ר׳ אפרים. תלמיד כולל טרטקוב בבורו פרק. נסמך מרי״י וייס, ר״ש ווזנר, ר״מ שטרן, ודודו ר׳ שאול ברייש מצירין. זו׳ רחל בת ר׳ סנדר וירצברגר, ממשפחה מפורסמת בדעש ועתה בברוקלין; ו. ר׳ אפרים. היה בוינא כשאביו נתפס, ובניסים גלויים נמלט לניו יורק. תלמיד ישיבת תורה ודעת, ופעל רבות להצלת משפחתו. נשא את שרה בת רבי שאול ידידיה אלעזר טויב האדמו״ר ממודזיץ.

שמואל רוטשטיין, אלה אזכרה, ה, 24-29; זכרונות המאור, ב, שנו-שנט; הרב ד. בן אריה, המחנה החרדי, ט״ו כסלו תש״ן, 13.

ר׳ משה ב״ר בצלאל? **רוזין**

תלמיד המנ״ח, ודומ״ץ טרנופול. בתר״ל-תרנ״ד רב בהוסיאטין הרוסית (מחז״ה, ט׳ שבט תרמ״ו, 8). בנו כנראה ר׳ בצלאל מניו יורק.

תשובות אליו: בית שלמה, או״ח, מד, יו״ד, ח״א, ו בתרכ״ז-תרכ״ח.

ר׳ נחמן צבי זידא ב״ר אפרים **רוזין**

מיגולניצה (תקצ״ד — תרפ״א)

נולד ביגולניצה בשנת תקצ״ד לאביו ר׳ אפרים. נשא את העניא יוטא הינדא בת הרב נחמן זאב אוירבך ממנוסטרישטש, ב״ר דוד צבי אב״ד קרמניץ ומוהילב, ב״ר אריה ליב אב״ד סטניסלב. מנכבדי יגולניצה בתורה ובחסידות. ממקורבי רד״מ מצורטקוב, וקרובם של האדמורי״ם מבלז ומויזניץ. נפטר בן פ״ז ביום כ״ד שבט תרפ״א (יקרא דחיי, דף כד.). בניו: א. ר׳ אברהם אריה ליב אב״ד פולטושן; ב. ר׳ מרדכי רב במנוסטרישטש ובוינא; ג. זו׳ רמ״מ שפירא דומ״ץ הורודנקה.

תשובות אליו: אבן יקרה, קמא, יו״ד, ד; אורין תליתאי, ק; בנו, איתן אריה, קמב, קמד בתרע״א-תער״ב.

מליצי אש, ג, שבט, 45.

ר׳ שלמה זלמן רוזין

רבה של גלינא על מקום רא״ל רפפורט נכד רח״כ שנפטר בתר״ד. אחיו של רה״ק ר׳ מעכעל. נפטר ביום ז׳ ניסן תרל״ד.

קהילת גלינא, יז; מגילת גלינא, 81.

רוֹזֶנְבּוֹים

ראה גם לפי: **רוזנברג**

ר׳ אברהם אבלי ר״ב (רוזנבוים?). רב בדרוהוביטש.

דין ודברים בינו לאב״ד ר׳ אליעזר ניסן ט״ב, שו״ת רמ״ץ, ח״א, יו״ד, ג, ד, ח״ב, חו״מ, ח בתרי״א — תרי״ב. במנויי נדבות פי (קומרנא), תרי״ג. הרב אברהם ר״ב מליזנסק במנויי עץ פרי קודש תרצ״ט.

ר׳ אליעזר זאב ב״ר מאיר **רוזנבוים** מנדבורנה־קרעטשינף ראה: ח״ג, 532-536.

ר׳ דוד ב״ר שמואל אריה **רוזנבוים**

מרוזניאטוב (תרכ״ה׳ — תרצ״ו)

בנו של המקובל ר׳ שמואל אריה, ונכדם של המגיד רצ״ה מנדבורנה ור׳ דוד זלטס. דומ״ץ פוהורניסק. בקי בהוראה, ומגיד שיעורי תורה. ש״ץ בימים הנוראים בהשתפכות הנפש. זריז לעניני מצוות, בדיקת העירוב,

ואיסוף צדקה. בעל מידות ואהוב לכל. ממקורבי הרבי מבלז. נפטר בר״ח שבט תרצ״ו. זו׳ שפרה בת רבי יהושע׳לי לנגנויער מזידיטשוב, נפטרה צעירה בר״ח תמוז בהניחה חמישה ילדים רכים. זו׳ השניה פיגא טיפלה ביתומים שהעריכוה, מבלי שזכתה בעצמה לילדים. נספתה בשואה, וכן הילדים: א. ר׳ שמואל אריה, ת״ח מרביץ תורה; ב. חנה. נפטרה לפני השואה; ג. רחל׳ה זו׳ ר׳ ישראל לפיובקר השו״ב מחסידי בויאן, וילדיהם שפרה ודוד; ד. חיה׳לה בת הזקונים. שרדה רק: ה. שרה זו׳ ר׳ נחום ברנדויין בב״ב, ב״ר יחיאל מיכל האדמו״ר מטורקא־סטרטין.

רוזניאטוב, 273 - 274, 537.

ר׳ (זאב) וולף צבי רוזנבוים. דומ״ץ קשנוב. בתחילת אייר תרל״ג הספיד את רה״ק ר׳ צבי לעוו (העברי, ט, רלג).

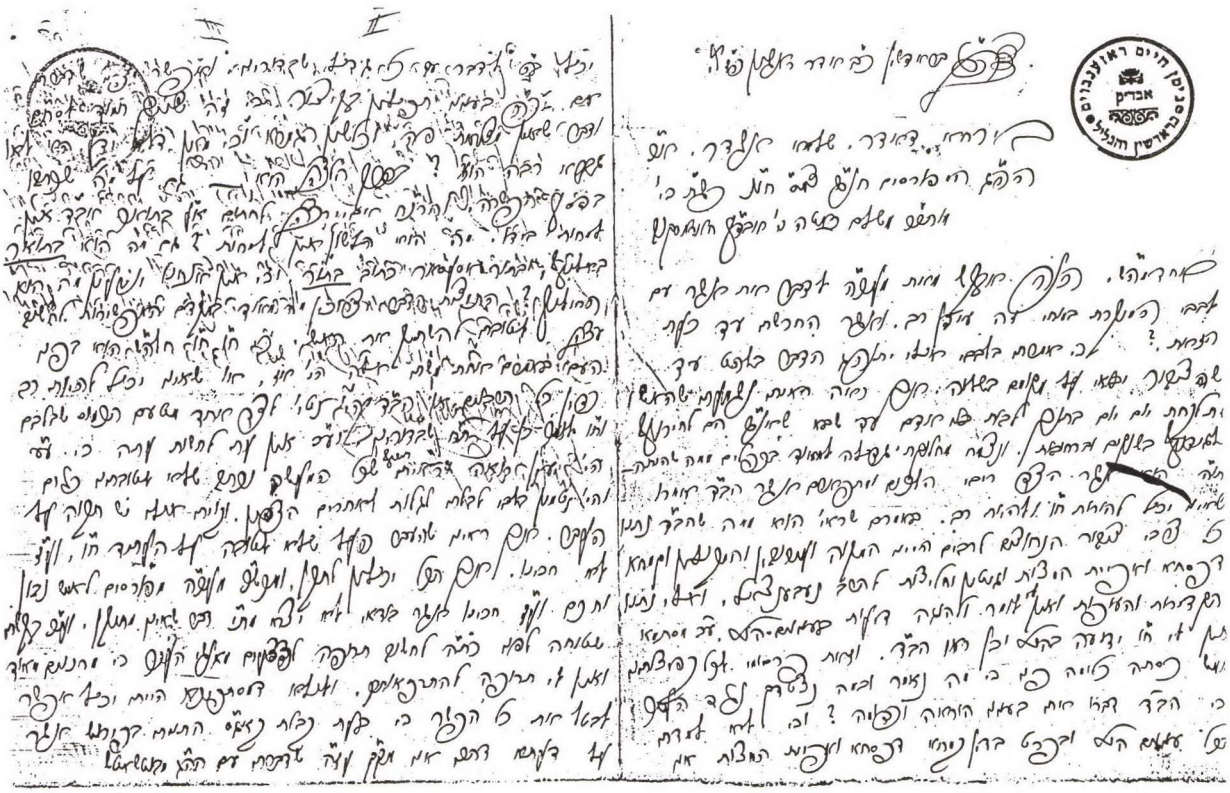
ר׳ יצחק רוזנבוים. דומ״ץ ברנוב. במנויי תולדות אברהם תרמ״ב.

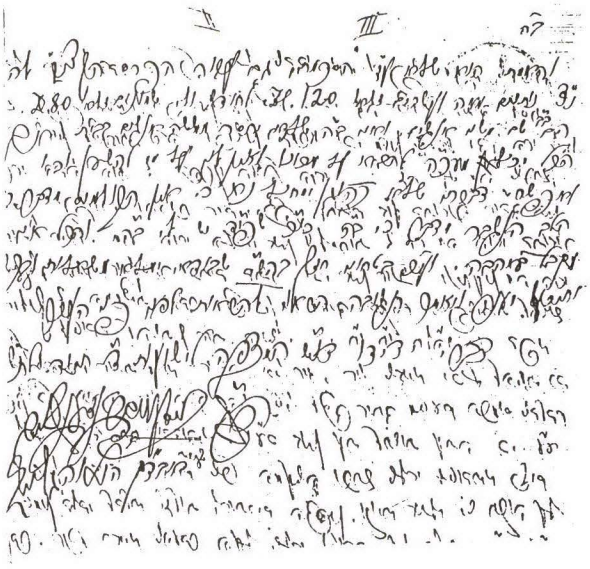
ר׳ מיכל רוזנבוים. ת״ח בכפר קטן פאריק (באריק) שליד הרימלוב.

תשובות אליו: טוט״ד, תליתאה, ח״ב, סא, סט, עב, עג.

ר׳ ניסן חיים ב״ר אליעזר זאב **רוזנבוים**
מברודשין (תרנ״ט — תש״ב)

נולד בטריבישין בשנת תרנ״ט, כבכור לאביו רבי אליעזר זאב מקרטשינף, ב״ר מאיר ב״ר מרדכי לייפר מנדבורנה. אביו סיפר עינינים פליאים על שנות קטנותו, כיצד השלים עצמו בתורה ובעבודת השם. כבר בגיל בר מצוה ידע בע״פ שו״ע או״ח עם המפרשים. הצטיין בהנחת תפילין באימה וביראה, וכשראהו בכך רצ״ה ריינמן אב״ד קרטשינף, שידך לו בן י״ג את בתו הצעירה, אע״פ שהיתה מבוגרת ממנו שנים אחדות. אחרי נישואיו סמך שש שנים לשולחן אביו. כשנסע האב לנדבורנה, בקשו חסידיו הרבים בברודשין שיבוא לשבות אצלם. במוצאי שבת בקשוהו שיניח אצלם כרב את בנו רנ״ח, על מקום רש״פ שרייער ור״פ הורביץ. הוא נתרצה להם, וכעבור שנה בא לשם עם בנו להכתרה. הקהילה היתה נאה וחסודה, ובתי המדרש מלאו לומדי תורה. לא נתן לפרוץ בחומות השבת, ועינגה בזמירות ובריקודים. סובב בעיירות הסמוכות, אצל חסידי נדבורנה הותיקים. בדרשות השבתות דריגלא האריך כארבע שעות, ולבבות נימוחו ממוסריו ובכיותיו. נעים הליכות עם כל אחד בענוה רבה. (במקום אחד נרשם שהיה רב





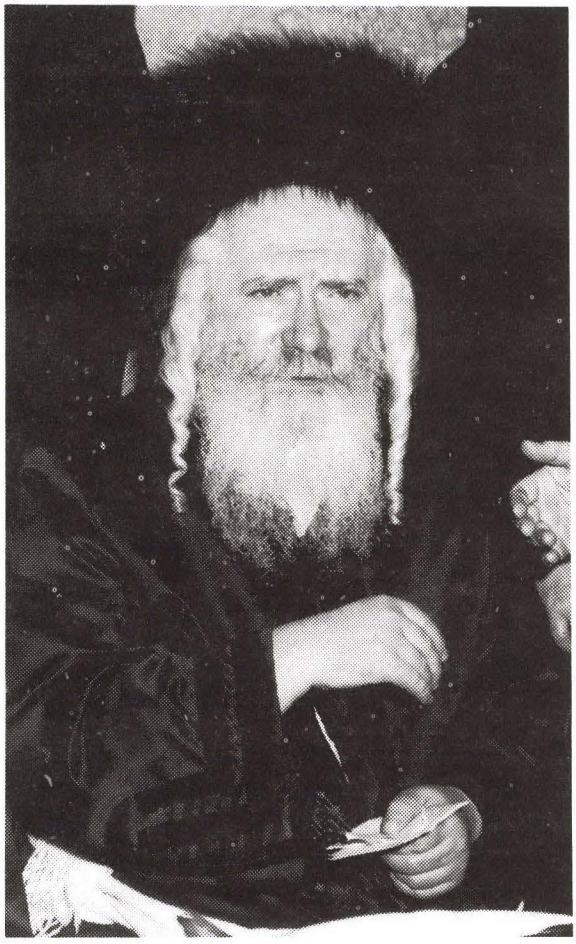
מכתבו של הרב ניסן חיים רוזנבוים בתרפ״ז אל הרב משולם ראטה, בדבר הפשר על רבנות המקום עם הרב נבנצל

בדרוהוביטש). נספה ביום י״ט כסלו תש״ב הי״ד (רזא דעובדא, קמ-קמו).

רבי צבי הירש בנו ניצל מאושוויץ, ושחרר בבוכנוולד. עלה לארץ, והסתופף בצל מהר״א מבלז. חתן בן דודו רבי חיים מרדכי רוזנבוים מנדבורנה בב״ב. גר יותר משלושים שנה כאדמו״ר מקרטשינף בכפר אתא, ובנה שם ישיבה וקרית סיגט. רכש בתשד״מ בנין גדול בירושלים, והעתיק אליו את חצרו. רבים מתחממים לאורו, כפועל ישועות ומקרב לבבות לעבודת השם, והשפעתו נודעת גם ליהודים בחו״ל אותם פוקד



רבי ניסן רוזנבוים מבני ברק



רבי צבי הירש רוזנבוים מקרית אתא בירושלים

במסעותיו. ילדיו: א. ר׳ ניסן, חתן ר׳ זישא טברסקי האדמו״ר מטשרנוביל בב״ב. רב בימ״ד חסידי קרטשניף בב״ב; ב. ר׳ זיידא אליעזר זאב, חתן רבי יחזקאל מערץ. רב לחסידי קרטשינף בויליאמסבורג, וכעת בירושלים; ג. ראצה ברכה. נישאה בתשמ״ה לבנו של רבי דוד רבינוביץ מביאלא־בני ברק.

הוציא לאור את ספר רזא דשבת עה״ת מזקנו רא״ז, ירושלים תשכ״ז, קב עמ׳; א, לו, ד׳, עם ד״צ ספר יד אהרן מזקנו בשער חדש. כמו״כ את ספר רזא דעובדא א-ב על זקנו רא״ז, ירושלים, דפוס מסורת, תשל״א, כה, קנח; ב, קמה, ז עמ׳. ד״צ בברוקלין תשל״ו. תורותיו כונסו בספרים **תורת חיים ואמונה** עה״ת א-ב. ירושלים, דפוס עין יעקב, תשל״ו. ח״א, בראשית־שמות, ד, שצא, ה עמ׳; ח״ב, ויקרא־דברים, ד, רסז עמ׳. הגדש״פ **חיים ואמונה**, איגוד תלמידיו, תשמ״ו, קטו עמ׳. **דברי חיזוק**, ב״ב, הועד, תשל״ז ותשמ״ז, ב, ל עמ׳, ואוצרות ירושלים, קלו, תקעד-ה. עוד נדפסו עם תורותיו סדר **זמירות לשבת** רזא דשבת

לפי נוסח זקנו ראי״ז, ירושלים תשמ״ה, קמו עמ׳, עם הקדמת המו״ל איגוד תלמידיו וחסידיו; **סדר ההקפות** לשמיני עצרת ושמחת תורה, לפי נוסח אדמור״י קרעטשניף ונדבורנה ומנהגו. ירושלם, איחוד תלמידיו, תשמ״ח, צו עמ׳.

ר׳ שלום רוזנבוים. דומ״ץ רודניק.
תשובות אליו: חזון נחום, ע בתרצ״ד; מנחת יחיאל, ח״ב, י, עד, ח״ג, טז.

רוזנבורג ראה לפי: **רוזנברג**

רוֹזֶנְבַּך

ר׳ חיים משה. דומ״ץ קומרנא.

רוזנבלוט ראה לפי: **רוזנבלט**

רוֹזֶנְבְּלוּם

ר׳ אליהו מאיר ב״ר יעקב הכהן **רוזנבלום**
מסטרי (תקנ״ז — תרל״ז)

נולד בשנת תקנ״ז לאביו ר׳ יעקב הכהן (ואינו בנו של ר׳ שלמה זלמן סג״ל גיטלס פרנס ברייישא). תלמידו של מהריא״ז צוזמיר אב״ד סטרי, ונשא את בתו. כשנפטר חמיו בתרי״ח דרשו החרדים למנותו מיד על מקומו, אבל פרנסי הקהילה פרסמו מכרז שמעונינים באקדמאי. משלא היו מועמדים, הוסכם אחרי מאבק שנה וחצי שהוא יהיה רב. התברר כי הוא מרוצה לכל הקהל בהתנהגותו הסובלנית. כל מעיניו בתורה ובחסד, מתמיד ודן לאמיתו. רועה נאמן ביושר, ומפזר לאביונים. נפטר בן שמונים בשחר יום ד׳ כ״ח ניסן תרל״ז, ואבל גדול שרר בעיר. הראב״ד רז״ו המר ספד לו בביהכ״נ הגדול, ושנית בבית העלמין. ילדיו: א. בן בו רצו המודרנים שימלא את מקומו כי היה חרדי משכיל, אבל היראים התנגדו לו כי דרש בגרמנית. הם הכשילו את בחירתו, והביאו בסוף תרל״ח את ראי״ל הורביץ; ב. זו׳ הגביר ר׳ ליפא הלפרין. מנוי עם חמיו על נזיר השם תרכ״ט וחומר בקודש תרל״ו; ג. פעסיל זו׳ ר׳ יהושע מינץ, חמיו הראשון של ר׳ ברוך דוד הרמלין.
תשובות אליו: דב״ח, ח״ב, אה״ע, נב בתרכ״א; ש״ב, משיב כהלכה, אה״ע, יב; שו״מ, קמא, ח״ג, קלט, תליתאה, ח״א, כ, ח״ב, כה, קכד בתרכ״ג; מח׳, תועפות ראם, או״ח, יב לפני תרי״ב כרב בסטרי. ד״ת ממנו מביא חמיו, מהריא״ז, ז, לא.
דוב יואל הכהן פרידלנדר, העברי, יג, רמ, המגיד, כא, 179; סטרי, 36, 40, 114.

ר׳ בנימין רוזנבלום

התיחס גם לר׳ משולם איגרא. מחכמי אושפיצין שנים רבות, והגה בתורה יומם ולילה. זו׳ הביאה את פרנסתם בצמצום ממכולת קטנה, וקלית קפה וטחינתו. חסיד וענו מבלי לפגוע באיש. ביתו פתוח לעניים, ולתלמידי חכמים ששיחרו את פניו. תלמידים באו לשיעוריו, ובהם ר׳ זאב וולף וקסקרץ, המוהל ר׳ שמואל שניצר, ור׳ אלעזר גטריידר. דחה את הצעות הרבנות של אושפיצין וקהילות אחרות. רק משנפטר בתרע״ד אחיו הגדול ר׳ חיים זאב אב״ד יבורוזנה נעתר להפצרות גדולי הדור, ועבר לשם למלא את מקומו. בפטירתו ציוה שלא להספידו, וביקש מחילה אם פגע במישהו. תלמידיו סבבו מבית לבית לבקש סליחה בשם רבם. ילדיו: חיה קילא זו׳ ר׳ פנחס ב״ר יוסף הופשטיין. נספו עם ילדיהם: איטא פרל, ישראל, שלמה, שמאי, יעקב, יהושע, אברהם וחיים; ב. בילא פאטאק מדטרויט. נפטרה בלי ילדים; ג. ר׳ אלימלך בארה״ב.
תשובה אליו: אהל יהושע, ח״ב, קלח בתרס״ז. במנויי פני אליהו תרמ״ה מאושפיצין, והכנת לב לתפילה תרפ״ז מיבורוזנה.
אושפיצין, 236, 577.

ר׳ חיים זאב וולף (וואוע) **רוזנבלום**
מאושפיצין ויבורוזנה (ת״ר — תרע״ד)

בן אחר בן לב״ח. נקרא בטעות רוזנבוים באהלי שם, 412. בא מקשנוב לכהן כדומ״ץ אושפיצין. המהרש״ק והשו״מ הכירו את כוחו בהלכה. מהרש״ס כיבדו מאד, וכשישב בראש איזו אסיפה ושמע שמגיע, יצא לקראתו החוצה והושיבו אצלו. מהר״ש ענגל אמר לנכדו, שהכיר מעט יהודים שידעו כה הרבה גמרא ותוספות בע״פ כזקנך. בידידות רבה עם האב״ד רי״פ בומבך שהרבה להתיעץ עמו, ולגודל בקיאותו בדיני ממונות בקשו שישב עמו בדין תורה. רד״ב מטשבין קם בפני מי שנקרא על שמו. חסיד התפ״ש מְרדומסק, ובנו החסל״א. הבן הפנה אליו שאלות הלכה, וכשיצא עמו לקבל את פני הרבי מבלז, אמר הרבי: כשיש לכם חסיד כזה, אינכם צריכים לבוא אלי.
בתר״ן לערך נבחר לרבנות יבורוזנה, וגבר על ר׳ יוסף אלימלך ה״ש שזקנו ר׳ דוד מקשנוב נסע אתו לשם. סבל מחסידי קשנוב שלא התירו לו להכנס לקלויז שלהם, והתנגדו ליזמתו לאחד את החדרים ולשכללם. אחדים ממתנגדיו נכוו בגחלתו, ומאז יראו מהקפדתו, וקבלוהו עליהם בהשלמה. מתמיד עצום לא פחות מי״ח שעות ביממה. לא פסק פומיה מגירסא, ולא קם מעולם אחרי ארבע בבוקר. משום כך הורה בשמחת אחד מנכדיו לסיים בעשר בערב, כדי שלא יבטל משיעוריו. עניו וברוח מכבוד, ומשום כך לא רצה לפרסם את כתבי ידו המרובים. העריצוהו כגאון קדוש, ובכל עת צרה בעיר באו לבקשו שיתפלל. בהזדמנות זו פעל אצל משחרי פניו בעניני יהדות שונים. נפטר ביום ט״ו חשון תרע״ד. נמסר שרי״פ



הרב חיים זאב רוזנבלום מיבורוזנה

בומבך בא מאושפיצין אחרי החג (! וא״כ נפטר כנראה ביום ט״ו תשרי) להספידו, ואמר שלא הניח כמותו בדור הזה. בני המקום היו פוקדים את ציונו, ולפקודת השנה היו מעלים את זכרו. לפי צוואתו נתקבל על מקומו אחיו הצעיר ר׳ בנימין. גוי אחד הציל במלחמה כרך חידושים על חו״מ הלכות שלוחין ומכירה חסר שער, ואמר שהוא ממנו. נמסר לר״א זוברמן מיורדנוב, שנתנו לנכד המחבר.

מילדיו: א. זו׳ ר׳ אברהמטשי גרוס מלמדני אושפיצין; ב. גאלדא איידל זו׳ ר׳ משה זילבר מקאשוי. משמונת ילדיהם נשארו אחרי השואה רק שני בנים: 1. **הרב רפאל.** תלמיד ישיבת אונסדורף ובעל קרן לדוד בסטמר, ובעיקר דבק בר״ש ענגל. הוצעה לו רבנות יבורוזנה אם מהר״ש יסמכנו, וענה לו: למי אתן סמיכה אם לא לך, אבל אל תסע לשם מפני המחלוקת שעלולה להיות. שקד בתורה בחוסט, וכשניצל נתקבל אחרי המלחמה כאב״ד פריימן באשכנז, בה פעל לחיזוק הדת אצל הפליטים. כשהיגר לארה״ב יסד בימ״ד קהלת בני משה, ולבקשת האדמו״ר מסטמר כיהן כר״מ בישיבת תורה ויראה, בה העמיד במשך עשרים שנה אלפי תלמידים. כשהישיבה עברה בתש״ם למונרו, יסד את ישיבת תורת משה דפריימן. ספריו: מרפא לנפש על שו״ע או״ח ד״ח, ועל סוגיות הש״ס ח״א. מו״ל ספר עמ״ס ברכות. ילדיו: I. אסתר גיטל זו׳ רחי״ל זגלבוים ב״ר יוסף ישראל רב בוינא; II. הרב מנחם זכריה. בעל הוראה מובהק, ובמיוחד בעניני משפטים. מתשל״ח מו״ץ בבית הוראה דהתאחדות הרבנים, בהסכמת הרבי מסטמר שבירכו שלא יצא מכשול מתחת ידו. מתש״ם חבר ביה״ד, וכיום הראב״ד. בספרו שו״ת מאזני צדק ק״מ סי׳ בד״ח השו״ע; III. הרב מאיר טודרוס. ר״מ ומנהל ישיבת תורת משה, ודרשן מובהק; IV. ר׳ אברהם שמואל; 2. ר׳ אברהם ז״ל חתן ד׳ דוד שליסל ראב״ד מונקטש. ת״ח בקי בסדרי זמנים, וחיבר ספר הדורות מראש. ילדיו: I. מרים זו׳ ר׳ יהודה יונגר; II. גולדה איידל זו׳ ר׳ זאב ברגר; III. הת״ח ר׳ משה במאנסי; IV. ר׳ דוד בברוקלין; 3. יוטל. אחרי המלחמה שרדו ממנה: I. ר׳ נפתלי זיידנפלד ממונקטש; II. פרידא זו׳ ר׳ יוסף צבי הכהן פיקסלר ממונקטש. לכולם צאצאים רבים. מיו״ח גם: ר׳ אהרן יהושע דוד ב״ר ישראל חיים ברוין.

תשובות אליו: אהל יהושע, ח״ב, קמה, קמז, קמח בתרס״ח-ט; מהר״י הכהן, תנינא, יו״ד, יז; שו״מ, תנינא, ח״א, לג לקשנוב (פרח שושן!). תשובתו מתרמ״ג לאחיו ר׳ בנימין, כתר תורה, סיון תרצ״ט, וכן מאמר בדרך החסידות שנדפס מחדש בשם ברכת שלמה. שני מכתביו בתשובה כהלכה, 114-116. במנויי חומר בקודש תרל״ו מקשנוב. במשתתפי אסיפת הרבנים בקראקא תרס״ד.

המצפה, ל׳ תשרי תרע״ד, 6; אושפיצין, 199, 298; פנקס, ח״ג, 203.

ר׳ נפתלי צבי רוזנבלום. דומ״ץ מליץ.
חתם בתרכ״ד על גב״ע, אמרי נועם, ח״ב, כו.

רוֹזֶנְבְּלַט

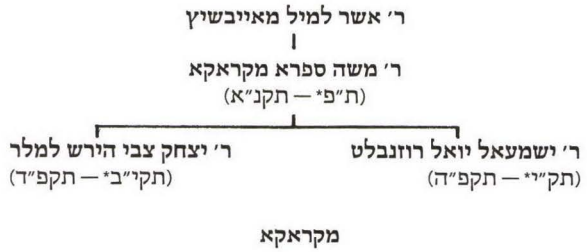
ר׳ יחיאל מיכל הלוי. ת״ח בסטריסוב. (אבי? ר׳ יצחק אב״ד סקלט).

תשובות אליו: אבן יקרה, קמא, אה״ע, ח; מהרש״ם, ח״ד, כו בתרמ״א (רוזנבלוט!). כנראה הוא תלמידו של ראי״מ שטיינברג שהשיב לו: מחזה אברהם, ח״ג, יו״ד, כ, אה״ע, י׳ בתרל״ו-תרמ״ב (רוזנבליט!).

ר׳ יצחק הלוי

רבה האחרון של סקלט. אולי בנו של ר׳ יחיאל מיכל. מן הנחטפים להריגה באקציה של ב׳ ניסן תש״ג. בנו ברל ראשון להרוגי סקלט. כשנלקח אל הבורות סירב לפקודה להתפשט. הרוצח הנאצי חבט בו עד שמת בגניחת שמע, וגלגל אותו לבור לבוש תכריכים אדומים מדם, כשהוא מהדק אליו את תיק התפילין הי״ד.

תשובות אליו: אמרי דוד, יט, קלא בתרצ״א-תרצ״ב; אמרי יושר, ח״א, קסא; דובב מישרים, ח״א, ל, פג בתרע״ג-תרע״ד; מחזה אברהם, ח״ג, או״ח, י׳ בתרמ״א (רוזנבליט); צל״ח, כח.
סקלט, 68, 106.



ר׳ משה (רוזנבלט)

נולד בשנת ת״ף לאביו ר׳ אשר למיל אב״ד אייבנשיץ שבמורביה (לא נודע מתי נפטר, ואם נטמן שם או בניקלשבורג. קבלה שעל קברו צמחה זמורת ענבים, לאות שעשה סייג וגדר במדינתו משתית סתם יינם), נכד הג״ר משה ר׳ נח מקראקא נכד הרמ״א. למד בצעירותו אצל ר׳ משה לבוב אב״ד טרייר שבמורביה. כשגזרו על המלבושים שיהודים ילכו קצר כשכניהם, שלחו אביו לקראקא. נקרא ספרא על כי היה ספרא דמתא בעיר, שמש גבוה ודיין בביהכ״נ הישן. נפטר ביום י״ח (ולא כ) אב תקנ״א.

ילדיו: א. **ר׳ ישמעאל יואל.** נקרא בשם המשפחה רוזנבלט. מילא את מקום אביו כסופר העיר, שמש גבוה ודיין בביהכ״נ הישן. חיבר בתקמ״ו את נוסח החרם על החסידים, בפקודת האב״ד וראשי הקהילה. נפטר ביום ב׳ ה׳ שבט תקפ״ה, ויש נוסח מצבתו; ב. **ר׳ יצחק צבי הירש.** נקרא למליר על שם זקנו. תלמיד ר׳ ליבר חריף קורנגולד. שמש גבוה דרשן ודיין בביהכ״נ של ר׳ אייזיק ר׳ יעקילש. נפטר ביום כ״ו ניסן תקפ״ד, ויש נוסח מצבתו. בין תלמידיו: ר׳ יקותיאל זלמן אבי משפחת דמביצר, ולו השיא את אחותו הצעירה; ג. מעכלי.

לוחות זכרון, תרנ״ז, 56, 69-70, תרס״ד, 77-78, 95-96, 101-103.

ר׳ צבי יוסף רוזנבלט

תלמידו כנראה של ר׳ נפתלי גולדברג ראב״ד טורנא, שהשיב לו: בית לוי, סוגיות, דף יב ע״א. לר׳ שמואל: שו״מ, קמא, חג, קנד.

רוזנבליט ראה לפי: **רוזנבלט**

רוֹזֶנְבֶּרְג

כולל גם: **רוזנבורג**



ר׳ אברהם ב״ר חיים **רוזנברג**
מקופיטשיניץ (תרל״ח — תש״ג*)

נולד בשנת תרל״ח לאביו ר׳ חיים אב״ד קרליפקה שקרא לו רא״י. נכד הסמיכת חכמים. תלמיד רא״ל הורביץ מסטרי. מתרס״ד רבה האחרון של קופיטשיניץ. סייע להדפסת שו״ת זכרון משה (ברומר) של זקנו, וכתב לו הקדמה. נספה בשואה הי״ד (פנקס, ח״ב, 487).

תשובות אליו: אמרי דוד, קמו בתר״ף; אמרי יושר, ח״א, קלו; רבו, הרי בשמים, חמישאה, י׳ בתרס״ו; חבצלת, ח״א, מח, ח״ב, לה; מחזה אברהם, ח״ג, אה״ע, א בתר״ע; מקור מים חיים (שכטר), דף יח ע״א; אביו, פרי החיים, או״ח, ג, ד, יא, יב, טו, יח, כד, לא (ממנו), לב, לה, יו״ד, ד, ו, מא, אה״ע, א, ב, יב, כ, כב, חו״מ, ח בתרע״ז-תר״ץ; צור יעקב, ח״א, ח בתרפ״ו; קול מבשר, ח״א, ג. בתומכי ישיבת ברודשין בתרס״ט. חתם לצד כולל ויזניץ, משפט צדק תרע״ב. חבר אגוה״ר בתרע״ד לחידוש הסמיכה.

ר׳ בן ציון רוזנברג אב״ד צורטקוב, ב״ר חיים אב״ד קרליפקה.

תשובות אליו: אביו, פרי החיים, או״ח, יג, יד, לז, לט, מ, יו״ד, א, ג, יג, יד, יח, ל, לג, לד, לז, מו, מט, אה״ע, ה, ו, ח, טו, יט, חו״מ, יב, יז בתרע״ג-תרצ״ב.

ר׳ דוד רוזנברג

נולד בתרע״א לערך בכפר בילקא שבגליל טורקה. מתרפ״ז למד בבאבוב, ואח״כ בסניף שבסנוק. עלה במעלות התורה, ומסר שיעורים לצעירים. נישא בתרצ״ז. כיהן כנראה סמוך לשואה כדומ״ץ נדבורנה. נספה עם משפחתו, ועם ידידו ר׳ הרשל טורקר שבא ללמוד עמו בישיבת באבוב.

תשובות אליו: מנחת יחיאל, ח״ב, מח, נג, קלב לטורקה (פ״א רוזנבוים!), ח״ג, יט לנדבורנה. ד״ת ממנו ותולדותיו, כר״ש, כסלו־טבת תשמ״ב, מט-נב.

ר׳ חיים ב״ר יעקב שמשון **רוזנברג**
מקרליפקה (תרט״ו — תרצ״ה׳)

נולד בשנת תרט״ו בברכת ר״ח מקוסוב, לאביו ר׳ יעקב שמעון אב״ד קופיטשיניץ. תלמיד רא״ל הורביץ מסטרי. שו״ב ומו״ץ קופיטשיניץ, ממנה חתם עם אביו על ברית אברם תרל״ה ודרש משה אוסטרר תרל״ט. מתרמ״ד רבה של קרליפקה יותר מיובל שנים. מחסידי הוסיאטין. התנגד לציונות, ולא נתן לתנועותיה דריסת רגל בעיירה (פנקס, ח״ב, 489). נשא את בת דודו מלכה בת רמ״מ הכהן ימנפלד מצורטקוב, וזו׳ רבקה בת ר׳ משה ברומר אב״ד בוזנוב אחות אמו. נפטרה פתאומית בליל יום ג׳ ד׳ חשון תרצ״ד. ילדיו: א. ר׳ אברהם אב״ד קופיטשיניץ; ב. ר׳ בן ציון אב״ד צורטקוב; ג. זו׳ ר׳ שלמה זלמן רוזנברג אב״ד קריפטש; ד. זו׳ ר׳ אברהם הורן (השיב לו בתרפ״ז: חו״מ, יג). להם ילדים.

שו״ת **פרי החיים** מהדו״ק, לפי סדר ד״ח השו״ע. בילגורייא, דפוס ר׳ נטע קראנענבערג, תרצ״ד, א, קג; ג-כ; לו ד׳. מד, מט, כב, כז סי׳, ובס״ה קמב. מעבר לשער הקדמתו, בה פרטים על משפחתו. הקדמת חדו״ת מבנו המו״ל אב״ד צורטקוב.

השיב גם לאב״ד זוואניץ בתרע״ג (אה״ע, יג); לטשרנוביץ; לאב״ד סוקוראן בתרס״ה (אה״ע, טז). לתלמידו ר׳ יצחק שו״ב אולשקוביץ בתר״ס (יו״ד, ב).

תשובות אליו: אבן יקרה, קמא, יו״ד, ל, תליתאה, כז; אמרי דוד, קנ, קצד בתרפ״ט - תרצ״ג; אמרי יושר, ח״א, קיב, ח״ב, נז; ברכת רצ״ה, צג בתרמ״ו; רבו, הרי בשמים, ח״ג, כז, מה, סב, סח, קיא בתרנ״ח - תרס״ב; מהרש״ם, ח״א, כח, ח״ב, קמו, ח״ג, שטו, ח״ד, לא, ח״ז, ל בתרנ״ג - תר״ס. נזכר בספר צדקה ומשפט (ובר), תרנ״א, דף ו ע״ב. חבר אגוה״ר בתרע״ד לחידוש הסמיכה.
אהלי שם, 281.

ר׳ חיים צבי רוזנברג אב״ד קרליפקה.
תשובה אליו: בית יצחק, יו״ד, ח״א, עד בתרכ״א.

ר׳ יהודה רוזנברג

הובא בתרמ״ו לכהן כדומ״ץ ויליצקה, אחרי פטירת האב״ד ר׳ יחזקאל שרגא פ״ת. החסידים שהיו הרוב בעיר הביאו את הרבי משינאווא, והוא פסק במחלוקת הרבנות לטובת נכדו חתן הנפטר, אך מכיון שהיה רק בן י״ז ועליו ללמוד, היה צורך לקבל דומ״ץ. מאידך צידדו הבעלי בתים בחתנו השני אב״ד גדוב. כעבור שנתיים סלקו החסידים את הדומ״ץ מתפקידו, כי כשהשיא בתרמ״ז את בתו בקראקא, הביע במשתה את פליאתו על מצב דורנו שקודם נהיים רבנים ואח״כ לומדים, וראו בכך פגיעה ברבי משינאווא (אוהב שלום, העברי, כג, רכח).

ר׳ יהודה אריה רוזנברג. חבר ביה״ד בירוסלב. חתום על בקשת הקהילה בתקנ״ו (סיני, עג, פז).

ר׳ יחיאל רוזנברג

דומ״ץ וראב״ד הורודנקה. למדן ובעל זכרון. כשנפטר האב״ד ר׳ אלימלך אשכנזי בתרע״ו, נחלקו הדעות בקהילה בין התומכים בו, לבין מצדדי הדיין רמ״מ שפירא. לבסוף לא נבחר רב, רמ״מ נשאר דיין, והוא נתקבל כמורה הוראה במשכורת צנועה (הורודנקה, 398).

תשובות אליו: מחזה אברהם, ח״ג, חו״מ, יד בתרמ״ח; מח׳, פרי החיים, יו״ד, טז, כד, חו״מ, ג, ד.

ר׳ יעקב שמעון ב״ר שלמה משה **רוזנברג**
מקופיטשיניץ (תקצ״ב — תרע״ו)

נולד בשנת תקצ״ב לאביו ר׳ שלמה משה. נכד המהרש״א. נקרא בטעות ר׳ יעקב שמשון. נשא את מרים שנולדה בתקצ״ב לאביה ר׳ משה ברומר אב״ד בוזנוב. שנים רבות לא נפקדו, והרופאים אמרו שבדרך הטבע לא יהיו לו ילדים. כשנסע לרבו ר״ח מקוסוב הבטיח לו שני בנים זכרים, ואכן נולדו לו (תפארת שבמלכות, 117): א. ר׳ חיים אב״ד קרליפקה; ב. ר׳ שלום שכנא בזלישטשיק. מתר״ל לערך רבה של קופיטשיניץ כיובל שנים. נפטר עם זו׳ בשלום בני פ״ד בקופיטשיניץ בחורף תרע״ו.

תשובות אליו: הרי בשמים, ח״ג, פו בתר״ס (שם העיר בגט); מהרש״ם, ח״ד, טז; בנו, פרי החיים, או״ח, יב, יו״ד, כ, כג, כז, לח בתרמ״ו - תרס״ג.

ר׳ ישעיה זאב רוזנברג

נולד בזלוטשוב, ומתר״ך כיהן בה כראב״ד. למדן בעל מידות. רבו של המהרש״ם. הכיר כנראה את העטרת צבי, ונסע אל בן אחיו מהרי״א מזידיטשוב. ממתפללי קלויז זידיטשוב בעיר, ועבר לפני התיבה בימים הנוראים בנוסח זידיטשוב. מעוזריו: ר׳ אלקנה ביליג שהיה אחריו הבעל מוסף. נזכר במחז״ה תרל״ט שכיהן כאן כ״ה שנה, וכעת ברח. על מקומו רמ״מ מייזלש. נפטר בתרמ״ה לערך. בנו ר׳ צבי הירש ת״ח בזלוטשוב, נפטר צעיר בהניחו יתומים. מהם שתים מבנותיו שהיגרו לארה״ב, ומשפחת בוימגרטן מאחת מהן. הבן יעקב עלה לארץ, ונפטר בחיפה בתש״ם לערך. היתר נספו בשואה, ושרדה נכדה שהיגרה לארה״ב.

תשובות אליו: חסל״א, קמא, חו״מ, ד בתר״ה; שו״מ, קמא, ח״א, קכח, קלו, קצו - רז, תליתאה, ח״א, שפז, שפח, רביעאה, ח״ב, עב בתרכ״ג.
זלוצוב, 76, 283.

ר׳ שלום שכנא ב״ר יעקב שמעון **רוזנברג**

נולד בתרי״ז לערך בברכת ר״ח מקוסוב, לאביו ר׳ יעקב שמעון אב״ד קופיטשיניץ. גר בזלישטשיק, ודיווח משם (מחז״ה, ה׳ כסלו תר״ס, 2) על בנין הת״ת בעיר, ובחירת ר׳ זוסיא סופר כנשיאו. נפטר שם במיטב שנותיו.

תשובה אליו: אחיו, פרי החיים, יו״ד, כב בתרמ״ו.

ר׳ שלמה זלמן רוזנברג אב״ד קריפטש. חתן (ש״ב?) ר׳ חיים אב״ד קרליפקה.

תשובות אליו: אמרי דוד, מג בתרפ״ט; חמיו, פרי החיים, או״ח, כה, כו, אה״ע, לב, לה, חו״מ, יד, יח, כד בתרפ״ז-תר״ץ; צור יעקב, ח״א, קלד בתרפ״ט (רוזנבורג!).

רוֹזֶנְהַיִם

ר׳ משה. ת״ח בלבוב כנראה.

ד״ת ממנו, אור תורה, לבוב תרפ״ו, סי׳ יג.

רוֹזֶנְהֶק

ר׳ יהודה (יודעלע)

נולד בשנת תרמ״א לאביו ר׳ נתן נטע. חתן ר׳ אברהם יעקב איסרלש אב״ד טורקה, ומתרס״ח דומ״ץ על מקומו. חכם ונבון. היה לו מנין פרטי בביתו.

תשובות אליו: זיו הלבנון, לה; משנת אליעזר, תנינא, יג-טו, יט בתרס״ח-תרפ״א. חבר אגוה״ר בתרע״ד לחידוש הסמיכה.
אהלי שם, 245; טורקה, 90, 379.

רוֹזֶנְטַל

ר׳ מרדכי אב״ד אולינוב. אליו: פרי תבואה, מב-מה.

רוֹזַנִיש

ר׳ צבי הירש ב״ר ישששכר דב בריש **רוזניש**
מבוליחוב ולבוב (תצ״ג — תקס״ה)

נולד בשנת תצ״ג (ולא תצ״ז) כבכור לאביו ר׳ ישכר דובריש אב״ד פודהייץ בנו של הפני יהושע, ונתיתם ממנו בילדותו. אחיו ר׳ שלמה גר בזולקווא. אחותו שרה זו׳ ר׳ צבי הירש ב״ר משה מזולקווא אב״ד בוסק, ולא כר״י לוינשטיין שהיתה זו׳ רצ״ה מייזלש אב״ד זולקיב (קריה נשגבה, 75), או זו׳ ר׳ יצחק ב״ר משולם איגרא. תלמיד רח״כ. כותבי תולדותיו אינם מזכירים את רבנותו הראשונה בקלוש (קלוש, 15, לפי זכרונות ר׳ דוב מבוליחוב).

מתקכ״ז רבה של בוליחוב עשרים שנה. כשנפטר בתקמ״ז רמ״ז אורנשטיין אב״ד לבוב, נקרא לשבת על כסאו עליו ישב זקנו הפנ״י. בקיץ תק״ן נסע ארבע פעמים לוינא, במשלחת עם ר׳ יעקבקא לנדא ואחרים, להשתדל למען חידוש הקמתם של בתי הדין הרבניים שבוטלו בפקודה, ועוד ענינים יהודיים (ברודי, 144). בתקנ״ב הטיל חרם על החסידים, ואסר להם לשחוט ולפתוח בתי תפילה בנטסח שלהם. בעל מצבת הקודש, ח״א, 2, סי׳ כג, השתבש בהעתיקו את נוסח מצבתו, לפיו נפטר ביום כ״ז כסלו תקס״א. כבר תיקן ר״ש בובר (אנשי שם, 198) כנכון, שנפטר בן ע״ב ביום ו׳ (ולא כ״ג) כסלו תקס״ה.

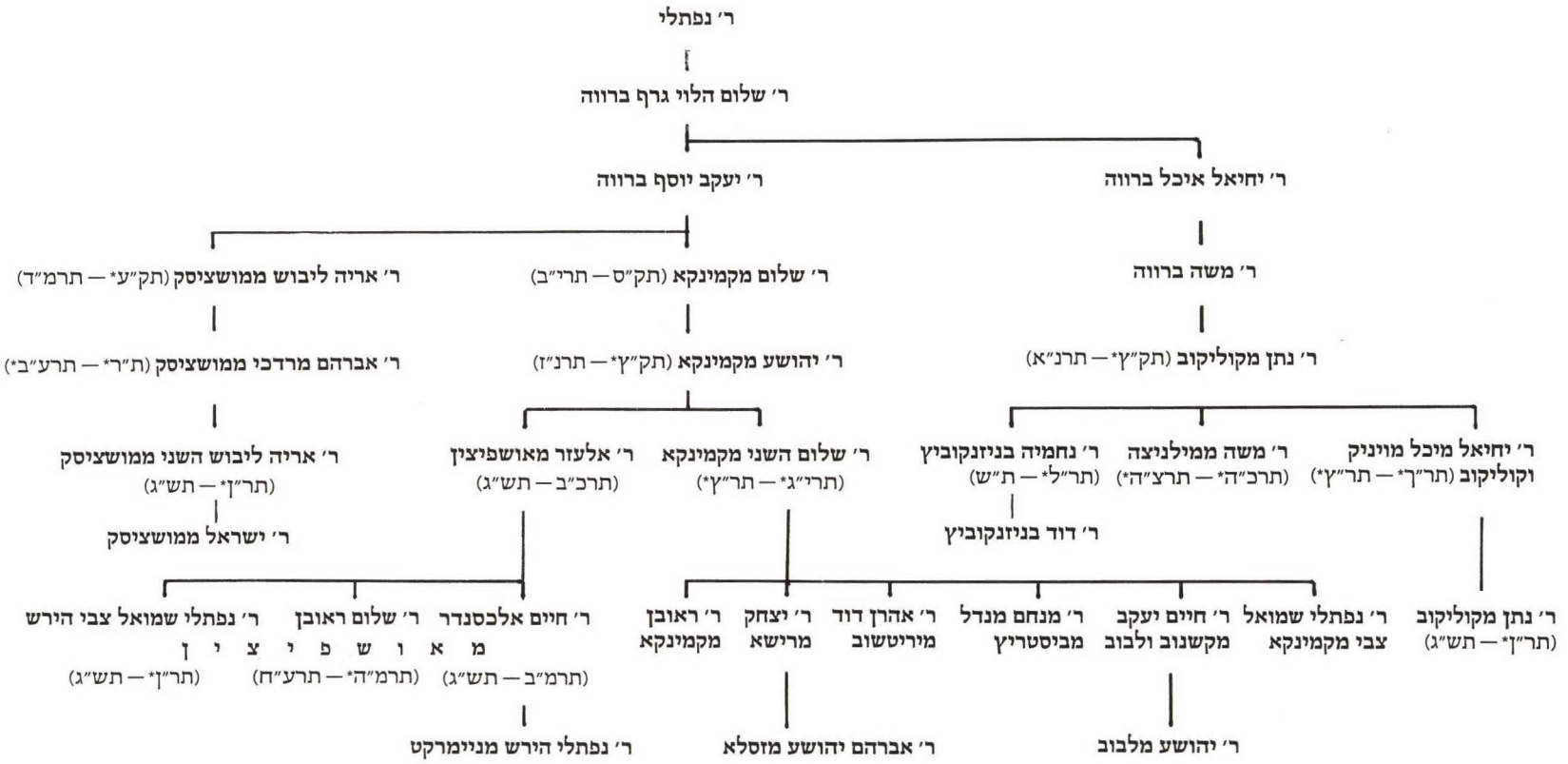
לא ידוע מי זוגתו הראשונה. בזיוו״ש נשא את הגבירה יהודית, בת המדפיס ר׳ אהרן ב״ר חיים דוד, ב״ר אורי פייביש הלוי מאמשטרדם, שהעביר בתנ״ב את דפוסו משם לזולקיב. נישאה תחילה לר׳ דוד ב״ר מנחם מן שהיה שותף בזולקיב לנכדי ר׳ אורי פייבש, וממנו בנה ר׳ נפתלי הירץ גרוישמן. אחרי פטירתו בתקמ״ד נכנסה לשותפות בעזרת בנה, וכשנישאה שוב העבירה את הדפוס ללבוב. אשת חיל ויודעת ספר. היא כנראה כותבת ההקדמה לספר אגרת בעלי חיים בע״ט. נרשמו שני ספרים שהדפיסה בזולקיב בתקמ״ב, ול״ח בלבוב מתקמ״ח עד תקס״ה בה נפטרה כנראה. לא נכון שבעלה האריך ימים אחריה, וניהל את הדפוס. עשרות שנים אח״כ זייפו, וכתבו עוד י״א ספרים על שמה מהשנים שפעלה. ראו בה את האשה הראשונה שפעלה כמדפיסה באורח עצמאי ושיטתי לאורך זמן (פרידברג, לבוב, 542, לפי ספרו לתולדות הדפוס; אברהם יערי, קרית ספר, יז, 95-108). בנו: ר׳ אברהם אבא (שה״ג השלישי, טז ע״א).

תשע שיטות, פלפולים בחידושי סוגיות הש״ס, ובסופו מחידושי אביו. בשער מביע תקוה להדפיס עוד מחידושיו וחידושי אביו. לעמברג, דפוס אשתו, תק״ס, א, פ ד׳. נדיר מאד הוא חיבורו הנוסף שנכרך עמו: **חמשה כללים**, ה׳ פלפולים, בלי שער, ט, יד ד׳. עותקים ממנו רק בספרית ר״ח ליברמן, בר אילן, ובקטלוג המכירה הפומבית של יודאיקה, ירושלים, י״א סיון תשמ״ט, מס׳ 295.

תשובות אליו: רבו ומח׳ רח״כ, יו״ד, מב, מג, נה. חידושיו בספר פלפולא חריפתא. הסכמותיו בספרים רבים, וגם על קצוה״ח.

כלילת יופי, ח״א, קמט ע״ב-קנ ע״א; רצ״ה הורביץ, כתבי הגאונים, 67, לקורות, 111, לתולדות, 108; מליצי אש, ג, כסלו, יז (משובש); עטרת יהושע, 34; שה״ג השלישי כת״י, קג ע״ב; שם גדולי ישראל, 16; ר״ר מרגליות, לבוב, 415, סיני, כט, רטו, לא, צא.

רוֹזֶנְפֶלְד



החסידות, 195-197 ; לא נותקה, 506-508, 598.

ר׳ אברהם יהושע ראה בתוך: **רוזנפלד, ר׳ יצחק**

ר׳ אברהם מרדכי ב״ר אריה ליב **רוזנפלד**
ממושציסק (ת״ר״ — תרע״ב׳)

בנו של ר׳ אריה ליבוש אב״ד מושציסק, וחתנו של ר׳ משה ה״ש משיניבה. כשנפטר אביו בתרמ״ד, תמכו בו החסידים כאב״ד ואדמו״ר בעיר על מקומו (אנצ. לחסידות, אישים, ח״א, קכד). ראשי הקהל המתנגדים טענו שאינו ראוי למלא את מקום אביו, כי עסק בנסתר יותר מבנגלה, והביאו את הרבנים משה מייזלש, שלום יולס וחיים נחום ה״ש, אך כולם היו זמן קצר, ולא החזיקו מעמד. צדיקים פסקו לטובת הבן. מהר״י מבלז הורה למנותו, ואם אינו יודע לפסוק שיקבלו בינתים דומ״ץ. גם הרבי משיניבה יעץ להם לקבל בינתים את הדומ״ץ ר׳ יצחק צבי ראטה, וכשביקר פעם במושציסק הוציאוהו מביהכ״נ בעזרת המשטרה. כשבעלי בתים התקוממו נגד זה, הושבו עשרים מהם בבית הסוהר (מפי ד״ר יצחק קיסטר). על כסאו עלה בנו ר׳ אריה ליבוש רבה האחרון.

ר׳ אהרן דוד ב״ר שלום **רוזנפלד**

בנו של ר׳ שלום השני מקמינקא. חתן דודו ר׳ אלתר אייכנשטיין מיריטשוב, ומילא שם את מקומו כאדמו״ר. נספה בשואה, ושרדה בתו רבקה הענא זו׳ ר׳ אלימלך הורביץ מיריטשוב בניו יורק.



רבי אלעזר מאושפיצין בצעירותו

ר׳ אלעזר ב״ר יהושע **רוזנפלד**
מאושפיצין (תרכ״ב — תש״ג)

נולד בקמינקא ביום י׳ ניסן תרכ״ב (ולא תרכ״א), לאביו האב״ד ר׳ יהושע. אביו השגיח עליו שלא ילך רגע לבטלה. בהיותו בן שש שודכה לו פראדל (תרכ״ג ולא תרכ״ו — ו׳ אייר תרע״ג) בתו הצעירה של הדב״ח, שכאשר בא לקמינקא ומצאו ישן לא נתן להעירו. החתונה נערכה בתרל״ח אחרי פטירת חמיו, והשושבין היה הרבי משיניבה. שנה אכל מזונות בצאנז, על שולחן גיסו ר׳ יצחק טוביה רובין. תלמיד חבר לגיסו ר׳ שלמה מבאבוב, ולמד בישיבתו בוישניצה. מתרמ״ה רב בבוכניה, ומתרנ״ז אדמו״ר בקמינקא.

בתרס״ז התישב באושפיצין, ועל שמה נקרא. הקים את חצרו בירכתי העיר, בראש גבעה שנקראה של שמו. בית מדרשו המה אחה״צ ובערב מאנשים לומדי תורה. הצטופפו בו רובי החסידים ונכבדי העיר הנקובים בשם. לפני פסח אפו שם מצות. שקוע בד׳ אמות של תורה ותפילה. הפקיר את גופו לעבודת ה׳, וקיים את כל המצוות במסירות נפש, לא השתדל להיטיב את מצבו החומרי, ולא נדד בערי הסביבה. חי במחסור, ומהמעט שהיה לו תרם לצדקה. הביא מקמינקא מלמדים לילדיו. נערץ על כל חוגי החסידים בעיר. יש שהציעוהו כאב״ד העיר על כס הרב שנור, אבל ראשי הקהילה הביאו את רי״פ בומבך (שנקר, 151). סר למרותו של הרב, אף כי בכמה דברים חלק



רבי אלעזר מאושפיצין בזקנותו

עליו. פעל לחיזוק הדת, וישוב א"י על טהרת הקודש.

עלה לצפת ביום ט"ו מנ"א תרצ"ו, ועבר לירושלים בחורף תרצ"ז. יסד במאה שערים בימ"ד של חסידי אושפיצין, והדומ"ץ ר' ישראל יצחק רייזמן מבאי ביתו. שליש פרנסתו קיבל מכולל גליציה, וגיסו רבי ישעיה ה"ש מטשחויב כתב להם לתומכו כערכו (כר"ש, ניסן תשמ"ו, לה-לו, עם תשובת הכולל ופרטים לתולדותיו). הלך מדי פעם לכותל המערבי, והתפלל על אנשי גליציה שפנו אליו במכתביהם. רבים בקשו את ברכותיו, כאחד מזקני האדמורי"ם בדור. סבל מדוחק חולשה ומחלות, ולהפצרת משפחתו חזר במפתיע בקיץ תרצ"ט לאושפיצין, להתרפא ולהתחזק על מנת לחזור. בינתים פרצה המלחמה, וסבל עם אחיו את מוראות הכיבוש. בגירוש יהודי העיר בניסן תש"א, עבר לקשנוב. י"א שנפטר שם בגיטו ונטמן בעיר, והנכון שהיה בין המועברים לסוסנוביץ. לפני חיסול הישוב היהודי נפטר ביום ז' (ולא י"ב) אב תש"ג, אחרי שסיים ספר תהילים וביקש להביא לו מים בין ספר לספר. זכה לקבר ישראל.

ילדיו: א. ר' חיים אלכסנדר מאושפיצין הבכור; ב. שינדל זו' ב"ד רא"ל רוזנפלד השני ממושציסק; ג. ר' שלום ראובן באושפיצין; ד. חנה גולדה זו' ר' אשר ישעיה ב"ר מרדכי דוד הורביץ אב"ד אלפין ואולינוב; ה. מרים רעכיל זו' בן דודה ר' יונה ברון הי"ד; ו. ר' נפתלי שמואל צבי הירש מאושפיצין; ז. חיה שרה זו' ר' יעקב צבי ה"ש מסוכא ב"ר יצחק ישעיה מטשטויב; ח. מלכה דבורה זו' ר' דוד ה"ש אב"ד ישליסק ברמ"מ מפריסטיק.

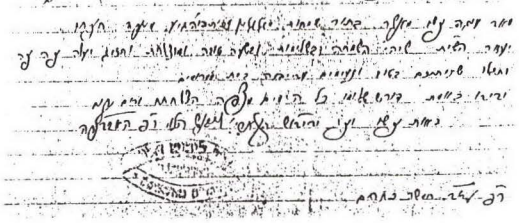
מכתבו מתרפ"ג בספר תיקון עולם, ח"ב. מכתביו: עטרת חיים, ח"ב, עמ' רצה-רצו.

אהלי שם, 385, 438; אנשי שם, 5; תולדות אנשי שם, 129; שם ושארית, עא-עב, של"ש, טו (משובש וחסר); אלה אזכרה, ו, 115-118; אושפיצין, 98, 192-194, 223 א', 240-243; רבה"ק מצאנז, ח"ב, תסח-תעא; אנצ. לחסידות, אישים, ח"א, רצג.

ר' אריה ליבוש ב"ר אברהם מרדכי רוזנפלד

ממושציסק (תר"ן* — תש"ג)

בנו של ר' אברהם מרדכי אב"ד ואדמו"ר מושציסק,



ברכת רא"ל רוזנפלד ממושציסק לד"ר יצחק קיסטר לנישואיו בתרצ"ה

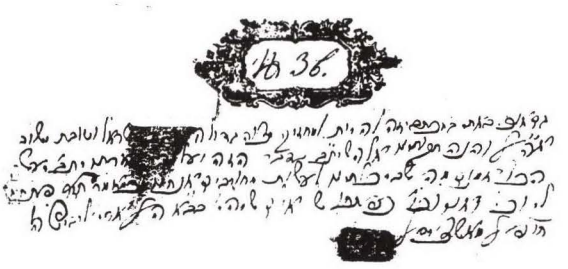
וממלא מקומו מתרע"ב לערך כרבה האחרון. נשא בתרס"ח את שינדל בת דודו ר' אלעזר מאושפיצין (ברכות חביריו יוסף גערבער ומנחם פינק, המצפה, י"ט אד"א, 7). בחשון תש"ג לערך נשלח עם בני עדתו לבלזיץ הי"ד. בנו כנראה ר' ישראל, רב במושציסק. נשא את שרה בת מהר"א מבלז. נספו בתש"א בפרימישלן עם בנם ישכר דב (אדמור"י בלז, ד, סו). בתו רבקה זו' ר' חיים ברמ"מ ה"ש מסטרופקוב. אולי בניו גם משה יחזקאל וחיים ברוך.

תשובה אליו: מאורות נתן, ד, לז ע"א-לט ע"א.

ר' אריה ליבוש ב"ר יעקב יוסף רוזנפלד

ממושציסק (תק"ע* — תרמ"ד)

בנו הצעיר של הנגיד ר' יעקב יוסף ברווא. מצאצאי החכם צבי. אב"ד ואדמו"ר במושציסק. גיסו: ר' מרדכי גרסטל אב"ד ירישטוב. מחסידי רבי שלום מבלז (אנצ. לחסידות, אישים, ח"א, שלא). נפטר ביום כ"ט שבט תרמ"ד, ורי"מ היבנר ספד לו (דובב שפתי ישנים, דף ו



תעודת רא"ל רוזנפלד ממושציסק לעידוד ישוב הארץ

ע"ב). ילדיו: א. ר' אברהם מרדכי שמילא את מקומו במושציסק; ב. זו' ר' אהרן ט"ב נכד היש"מ; ג. זו' ר' שמעון אב"ד ריבטיטש (קריקיניטש). מנויים עמו על הספרים שחתם בתרל"ג-תר"ם; ד. שרה רבקה זו' ר' יחיאל ט"ב אב"ד קולבסוב.

תשובות אליו: בית יצחק, יו"ד, ח"א, עט, ח"ב, צא, אה"ע, ח"א, קלט, קמ בתרל"ז; מח', דב"ח, ח"ב, או"ח, כא, חו"מ, ד, לקוטים, יג; הרי בשמים, ח"ב, ד בתרמ"ג; חידושי מהרי"ו, דפים י ע"א-יא ע"א. דודו של בעל אורי וישעי המזכירו בספרו. ד"ת ממנו: היכל ישראל (פרנקפורטר), פ ע"א. מכתביו: בשבח ישוב הארץ, 15, מתרל"ו ופקסימיל; זכרון בספר, לאסור הציקוריה; עטרת חיים, ח"ב, קיח, קץ. חתום על קול קורא בתרל"ז ובתרמ"א.

ר' חיים אלכסנדר ב"ר אלעזר רוזנפלד

מאושפיצין (תרמ"ב — תש"ג)

נולד בשנת תרמ"ב כבכור לאביו ר' אלעזר האדמו"ר מקמינקא באושפיצין, ומילא שם את מקומו. נקרא גם ר' אלכסנדר חיים. נשא את חיה בת דודו ר' יצחק טוביה רובין מצאנז. נספה בשואה עם ילדיו: א. ר'

נפתלי הירש אדמו״ר בניימרקט; ב. שינדל זו׳ ב״ד ר׳ אברהם יהושע ב״ר יצחק רוזנפלד מרישא; ג. רבקה הענא זו׳ ר׳ אברהם (אביש) ב״ר בן ציון אורנשטיין. אדמו״ר באושפיצין על מקום חמיו; ד. פראדל; ה. מרים.

אנצ. לחסידות, אישים, ח״א, נב, ק, קפט, תקסז, תקץ.

ר׳ חיים יעקב ב״ר שלום **רוזנפלד**

בנו של ר׳ שלום השני מקמינקא. במקום אחד נוסף לו שם יוסף. חתן ר׳ נפתלי ב״ר דוד ה״ש אב״ד קשנוב. אדמו״ר בלבוב ובקשנוב. מחשובי חסידי בובוב. נספה בשואה עם משפחתו. ילדיו: א. ר׳ יהושע אדמו״ר בלבוב. כנראה גם: ב. ר׳ אברהם הי״ד ר״מ ישיבת באבוב בקשאנוב; ג. ר׳ יחזקאל שרגא הי״ד. שרדו בנותיו: טויבע זו׳ רבי שלום הורביץ האדמו״ר מבייטש בניו יורק, ואסתר רחל זו׳ ר׳ אברהם איידלש בארה״ב; ד. חנה זו׳ בן דודה ר׳ נפתלי הירש מניימרקט ב״ר חיים אלכסנדר מאושפיצין. שרדה: ה. רכיל זו׳ רצ״ה טויבר בברוקלין. בנם ר׳ חיים יעקב נשא את נחמה בת רבי שלמה ה״ש מבאבוב.

תשובתו כאב״ד קמינקא לדודו ר״ש ענגיל: מקדשי השם, ח״ב, יד בתרצ״ד. אליו: בנין צבי, ח״ג, כט לקשנוב.

ר׳ חיים ישראל רוזנפלד. דומ״ץ שיניבה.

תשובות אליו: מהר״י הכהן, אה״ע, כא-כב; מנחה קטנה (רוזנפלד), ב; נפש חיה, אה״ע, נד בתרי״ג.

ר׳ חיים משה רוזנפלד

מו״ץ ביריטשוב בזמן שכיהן בה כאב״ד גיסו ר׳ שלום מקמינקא. נסע כחסיד אל ר״נ מרופשיץ ומהרי״א מזידיטשוב. בנו: ר׳ יוסף שו״ב גלינא, וכנראה גם ר׳ שמעון אב״ד לשנוב.

ר׳ יהושע ב״ר חיים יעקב **רוזנפלד**

בנו של ר׳ חיים יעקב האדמו״ר מקשנוב ולבוב. חתן רבי שלום רוקח מליביטשוב. האדמו״ר מקמינקא בלבוב. נספה בשואה. כנראה הוא מח״ס ילקוט יהושע על עניני מילה, ואינו מצוי.

הערות על הספר: לש״ב, בנין צבי, ח״א, נב-נד בתרצ״ב.

ר׳ יהושע ב״ר שלום **רוזנפלד**

מקמינקא (תק״ץ* — תרנ״ז)

בנו יחידו של ר׳ שלום אב״ד יריטשוב וקמינקא. במקום אחד נקרא גם בשם השל. עלה על כס אביו ביריטשוב, ואח״כ בקמינקא. ארוסתו מלכה בת שינדל נפטרה לפני הנישואין, כאשר חזה רבי מרדכי דוד מדומברובה (אינו אביה). נשא את שינדל בת ר׳ שמואל צבי הירש מדרישקיפולי בן (בעל) אחות השר, חתן ר׳ אלעזר רוקח מחכמי הקלויז אבי השר מבלז. בנוסעים אל הדב״ח ומהרי״א מזידיטשוב. נהג בחומרות יתירות שלא נהגו אפילו בבלז ובצאנז. בחורף תרמ״ד נחלה ושותק כל גופו בגלל צרת הבת העגונה, רק שכלו נשאר צלול. ט״ו שנה המשיך כך את עבודתו בקודש מבלי לדבר, והביע את רצונו ברמיזות, או ע״י ספר שבחי הבעש״ט שהיה מונח לפניו. רק קידוש וברכת נרות חנוכה שמעו ממנו כבריא, ויהי לפלא. כשטבע במרחקים נכדו רב״צ עם גיסו בנהר בבאבוב, רמז שמחכה למברק על הצלתם. נפטר בליל ד׳ י״ז חשון תרנ״ט (ולא תרנ״ז שבמליצי אש, ב, חשון, 135).

ילדיו: א. רבי שלום השני מקמינקא; ב. רבי אלעזר מאושפיצין; ג. רבקה הענא זו׳ רבי שלמה מבאבוב; ד. יענטא׳לי זו׳ ר׳ משה חיים ב״ר צמח ב״ר נתן דוד משידלובצה. במנויי דרש משה אוסטרר תרל״ט (משה יהודה!). פרשת עגינותה הנודעת מיאשע קאלב עוררה בזמנו סערות ודיוני תורה, ועגמת נפש רבה במשפחה. נפטרה ביום י״א תשרי; ה. מלכה דבורה הצעירה, זו׳ ר׳ אלטר אייכנשטיין מיריטשוב שסמך לשולחנו בתרמ״ד, ב״ר שלמה יעקב במהרי״א מזידיטשוב.

ד״ת ממנו: אוהב שלום, ח״א, נב. מכתב בקשת חתנו ר״ש מבאבוב מהגביר ר׳ משה שמלקיס מקראקא, לסייע לשליחיו המקבצים מעות עבור חמיו החולה, כר״ש, תמוז תשמ״ז, כ-כא, עם תולדותיו. סיפור על נסיעתו לווינא להתרפא, עשר סיפורות (גסנבויאר), ח. מכתבו מתרל״ו לבתו רבקה הענא, מכתבי קודש, ח״א, נג. ושם, א, מכתב ששלח אליו בתרמ״ט חתנו ר״ש מבאבוב אחרי שריפת וישניצה.

ר׳ יוסף קלונימוס (קלמן) הלוי **רוזנפלד**

ת״ח בקראקא. מראשי חסידי רדומסק. בניו: א. ר׳ נחמיה ר״מ ישיבת כתר תורה בקראקא; ב. ר׳ אברהם אבי ר׳ שלמה שלימד שם בישיבה.

ד״ת ממנו: שערי תורה, תרפ״ה, עמ ז.

ר׳ יחיאל מיכל ראה בתוך: **רוזנפלד, ר׳ יעקב יוסף**

ר׳ יחיאל מיכל ב״ר נתן **רוזנפלד**

מויניק וקוליקוב (תר״ך* — תר״ץ*)

בנו של ר׳ נתן אב״ד קוליקוב. נשא את מרים בת ר׳ יעקב שלמה הלפרין אב״ד פרימישלן, ולהם ילדים בתרמ״ד. רבנותו הראשונה בויניק, מתר״ם לערך. כשנפטר אביו עבר לרבנות קוליקוב, ובתרנ״ז חתם כאב״ד. כדי לקבל אישור רשמי לעומת המערערים, ״קבע את דירתו״ בבית שר המחוז ונציבות המדינה לסייעו, ואף נסע לשם כך אל השר בוינא (המצפה, י״ח תמוז תרס״ד, 4). בתרס״ט רשום כאב״ד בתומכי ישיבת ברודשין. כשנחרבה העיירה במלה״ע א׳ התישב בלבוב, וגר שם בתרפ״ט.

שו״ת **אמרי בינה.** לעמבערג, רי״מ ניק, דפוס ראז״ו סאלאט, תרמ״ד, ד, סב, ד׳, טו סי׳. המסכימים: רצ״ה אורנשטיין (בירר הדברים יפה יפה בדעת ובהשכל); מהרי״א איטינגא (כשמו כן הוא); ש״ב ר׳ יהושע הורביץ מדזיקוב עם ד״ת (דובר בשפה ברורה). בסוף הקדמתו באגדה, מודה לגביר ר׳ אליעזר אימערדויר מויניק וזו׳ פיגא המחזיקים בידו, וסייעו להדפסה. בלי שמות השואלים.

כבוד מלכים, דרשותיו בתרנ״ה לכבוד הקיסר. ר׳ דוד איממערדויער, דפוס פליקס בנדרסקי, תרנ״ז, 4, 62 עמ׳. בהתחלה שער בגרמנית. בסוף השמטות ותיקונים. מאמר **יחי המלך לעולם,** שדרש ביום י״ח כסלו תרנ״ט ליובל החמישים של פרנץ יוזף הראשון. שער גרמני בלבד: אותו דפוס, תחילת תרנ״ט, 2, 8; 2, 8 עמ׳. עמו מאמר **ימי המלך תוסיף,** שדרש ביום כ״ג אב תר״ס ליום הולדתו השבעים, תר״ס. הדפיסם כנראה במסגרת מאמציו להשגת אישור השלטונות לרבנותו בקוליקוב.

תשובות אליו: מהרי״א הלוי, ח״א, מ בתרמ״ג לויניק; מהרש״ם, ח״ג, רמז, רפו, ח״ו, נג, ח״ז, רו בתרנ״ו-תרס״ד. ד״ת ותשובה ממנו, בספר דרושי חפץ של סבו רש״נ גסנבויאר. במשתתפי ועידת סנדובה וישניה, וחותמי נגד תנאי בנישואין.

ר׳ יעקב יוסף ב״ר שלום **רוזנפלד**

בנם של הנגיד ר׳ שלום ב״ר נפתלי ממשפחת החכם צבי (לרוב עושרו נקרא הגרף מרווה בה גר, או דער רייכער ר׳ שלום. במצבתו נחקק שקיבל תואר שר מהקיסר, על כי במלחמת נפוליון תרם סכום גדול לאוצר המלוכה), וזו׳ לאה אחות ראש״ל רובינשטיין אב״ד סטנוב מח״ס שו״ת יריעת האהל. אחיו הנגיד ר׳ יחיאל איכל בראווא, נשא את בונא־בינה אחות ר׳ אברהם יעקב הורשובסקי אב״ד דרוהוביטש, וילדיו: א. ר׳ משה ברווה אבי שושלת רבני קוליקוב; ב. זו׳ ר׳ אליעזר הורביץ מדזיקוב; ג. גיטל זו׳ ר׳ שמואל שמלקא טויבש אב״ד אברטין שיניבה ויאס. יחוס שני האחים הגיע אל ר׳ יחיאל איכל הלוי אב״ד לודמיר נכד המהרש״ל, כמובא בשו״ת אורי וישעי. ראש״ל ממושציסק ידע למנות את ז׳ הדורות שעד המהרש״ל. במגי״ שבראש מנחה קטנה נאמר, שהשמות שלום ואיכל במשפחה הם על שם זקנם ר׳ שלמה ב״ר יחיאל הרש״ל, ולא יכלו לקרוא בדיוק. כתב יחוס מקוצר היה גם לר״ש מקמינקא, ולר׳ משה אבי ר׳ נתן מקוליקוב.

נשא את הצדקת יענטאלי בת ר׳ יהושע צבי השל אב״ד באר, שהיה בנו של ר׳ ליבוש אב״ד מזריטש ב״ר אלעזר אב״ד אמ״ד או ברעסלא, וחתנו של ר׳ ישעיה הלפרין (נכד ר׳ נחמן מבאר), חתן ר׳ יהושע השל ב״ר יהושע השל אב״ד וילנא, ב״ר שאול אב״ד קראקא בהרבי ר׳ השל (מגי״ של ר׳ אברהם הירשפרונג, לפי כת״י ר׳ יהושע מקמינקא שרשם מפי אביו קודם הסתלקותו, אמנם לפי מגי״ שבראש שפתי צדיקים עה״ת, היה ר׳ יהושע השל אב״ד באר בנו של ר׳ מרדכי מבראד, ב״ר יהושע השל אב״ד טרלי, ב״ר ישכר בריש מקראקא בהרבי ר׳ השל).

כשנחלה נכלל שמו בפתקא הכללית של בני ראווא הנוסעים ללובלין. בהגיעם כעבור כמה חודשים אמר להם החוזה, שהוא כבר החליף מקומו מכתר מלכות לכתר תורה. לפי נוסח אחר היה זה כשרי״י נסע לחוזה לבקש על אביו. ילדיו: א. ר׳ שלום מקמינקא; ב. ר׳ אריה ליב ממושציסק; ג. זו׳ ר׳ מאיר ב״ר יוסף צבי בובר מזולקיב.

ר׳ יצחק ב״ר שלום **רוזנפלד**

בנו של ר׳ שלום השני מקמינקא. חתן ר׳ חיים יעקב הורביץ אב״ד אולינוב, וגיסו של הדרכי תשובה. רשום בטעות (פנקס, ח״ב, 318) כרבה של מושציסק בין שתי המלחמות. דומ״ץ וראב״ד ברישא, ואדמו״ר מקמינקא בעיר. חתם בתרפ״ד נגד קופסאות יח״ל. נספה בשואה הי״ד, וכן בנו **ר׳ אברהם יהושע.** נשא את שינדל בת דודו ר׳ חיים אלכסנדר מאושפיצין, ולא זכו לילדים. כיהן בחיי אביו כאדמו״ר מקמינקא בשכונת זסלא — זה סולה שמעבר לנהר באושפיצין.

מכתבו: זכרון בספר — עזרת תורה, 86 בתרפ״א.

ר׳ מנחם מנדל ב״ר שלום **רוזנפלד**

בנו של ר׳ שלום השני מקמינקא. נשא בשנית את חנה בכורתו של ר׳ שלום אליעזר ה״ש מרצפרט, שהיתה נשואה לנכד המגיד מטריסק. סמך כ״ז שנה לשולחן חמיו, ועבר כאדמו״ר לביסטריץ שברומניה. נשלח בתש״ד לאושוויץ עם משפחתו הי״ד.

תשובה אליו: מאור יהושע, ג (מנחם יהודה!).
חכמי טראנסילווניה, 228.

ר׳ מרדכי יונה רוזנפלד (מישו״ב)
מפשמישל (תקנ״ט — תרמ״ה)

נולד בדינוב ביום א׳ חשון תקנ״ח (ולא תקנ״ט), לאביו שהיה בנו של דומ״ץ פשמישל. תלמיד רצ״א מדינוב שנתן לו קבלה לשחיטה. חסידים סיפרו שאמר לפני פטירתו, שאינו מרגיש שום חטא שעשה, רק מה שנתן קבלה לצבוע זה. התפרנס כשו״ב בעיירה מדיקה שליד פשמישל, ואח״כ בכפר סוסניצה שליד רדים. החל לפרסם מאמרים רבים בכתבי העת המגיד, העברי ואחרים, בחתימת מישו״ב, דהיינו: מרדכי יונה שוחט ובודק. הושפע מרנ״ק, ועסק רבות בספרי מחקר ופילוסופיה, לשונות ובלשנות. משום כך נחשב כבר במדיקה כמשכיל, אף כי היה בקי בש״ס ופוסקים,

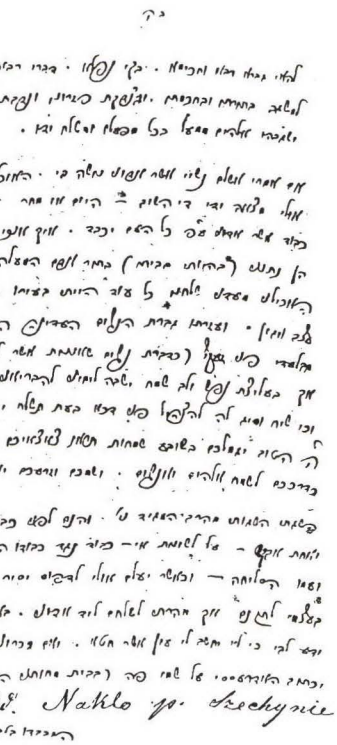


מישו״ב

שמר מצוות בקפדנות, והיה לבוש כחסיד. למרות רדיפות החסידים נמנע רי״א ארנברג אב״ד פשמישל להעבירו מהשחיטה, בגלל הקבלה שבידו. ר׳ חיים יעקב דומיניץ אב״ד רדים אסר את שחיטתו, באמרו שמהותו ניכרת מתלמידיו שהם אפיקורסים, וקבל עליו בפני רש״ז הלר אב״ד פשמישל. כל ימיו חי בדוחק, אכל בצימצום, וישן מעט. צהלתו בפניו, ולא השיב לחורפיו הרבים. בן שבעים בעוד כוחו עמו פרש מהשחיטה, ונעשה מלמד תינוקות ומחנך בבית הגביר ר׳ יהושע בראך, באחוזת נקלאו שליד פשמישל. ישב שם במנוחה (כט״ו שנה), וחיבר את ספריו. בתר״ם מעד, ונשברה רגלו. חזר לסוסניצה כשהוא כלוא חמש שנים במיטה, מוקף ספרים סביבו. מתי מספר ידידים ותלמידים תמכו בו. כשחלה אנושות הובא לפשמישל, בה נפטר ונטמן בעש״ק כ״ב סיון תרמ״ה.

ילדיו: א. משה המשכיל. נפטר בעש״ק בהר תרכ״ח. אביו קרא עליו בהספדו ארבעה משה, בהתכוונו למרע״ה, הרמב״ם, רמ״ד והבן! חיבר שיר ארבעה הגברים, לרגל שובו של מונטיפיורי ממרוקו. בהתחלה תולדותיו מאת אלכסנדר הלוי לנגבנק. בסוף קינה לשלמה על שי״ר (אשר שמחה וייסמן, עברי אנכי, ד, 243). במנויי ספר אור החיים רשומים: ב. ר׳ אפרים בירוסלב; ג. ר׳ יוסל בשיניבה; ד. ר׳ מיכל בדוברומיל ובנו ר׳ הירש; ה. זו׳ ר׳ דוד גליק מגריידינג; ו. זו׳ ר׳ שמואל שיפר מזלין. ר״ש דומיניץ כותב בקונ׳ נושא אבהון על חתנו: ז. ר׳ הירשל וייסמן מזליניא, שהוא אפיקורס גמור מהמשפחה שהתנגדה לקבל את הדב״ח כרב, ונהיו משותקים ואלמים עד לשואה.

בחינת עולם לר׳ ידעיה הבדרשי, עם ביאורי ראש מלין למלות ועין בוחן לענין בשולי הפנים. פרעמישלא, דפוס ר׳ חיים אהרן זאפניק ושותפיו, תרל״ב, ב, ע ד׳. בהתחלה אזהרה מהשגת גבול אע״פ



תודת מישו״ב לר״ש בובר על שהוא ורעיתו עודדוהו וקבלוהו בצורה כה יפה

שאינו נוטל הסכמות, ופתח תקוה כמבוא. בביאור מראה את מקורות הספר במורה נבוכים. במאמר משמרת ידעיה, מליץ עליו מהשגות ר׳ אביעד שר שלום בספרו אמונת חכמים (דפים סח-סט).

אור החיים מרבי יוסף יעבץ לאסור לימודי הפילוסופיה, עם ביאור אור קרוב המביא את דברי הרמב״ם שעליו משיג המחבר. תרל״ג, ד, צו ד׳. בהקדמתו מזכיר שכבר רבו הבני״ש חיבר לספר פירוש מעין גנים, בגנות המשכילים שפרקו עול מצוות. אח״כ שמות המנויים. מדף צג מאמר אחרית דבר, להוכיח את יסודי הקבלה מפשטות הכתובים. בסוף השמטות ותיקונים. בפירושו מליץ למעשה על הרמב״ם מפולמוסו של היעבץ נגדו, ומלמד זכות על העיסוק בחקירה כדי ליצדק ביוכוחים עם הגויים.

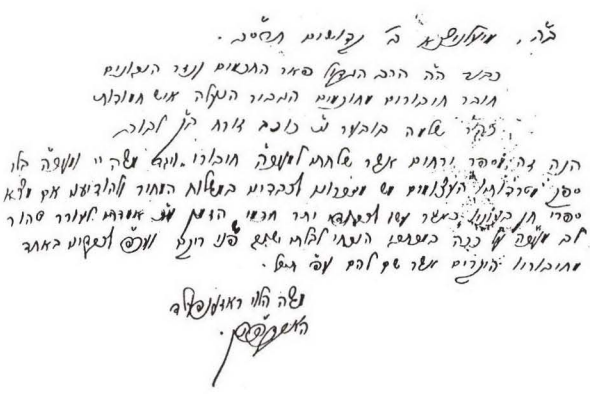
איוב עם פירושי הוכח מלים לביאור המלות, וכנף רננים לביאור הענין. לבוב, ר׳ יעקב עהרענפרייז, תרל״ה, ח, פב ד׳. בהתחלה ראשית דבר, לביאור ענין הספר וטעמי ספרי אמ״ת. בדף האחרון ביאור פרק מ״ט בתהילים. נזכר גם שחיבר: נותן טעם לשבת.

נפתלי ויניג, המגיד, כט, 209; תלמידו שמואל זכריהו בראך מפשמישל, העברי, כא, רעג; אברהם כהנא (אברך), מסות על סופרים, 22-25 = פשמישל, 164-165, 467-468; קרסל, ב, 844.

ר׳ משה ב״ר נתן **רוזנפלד**
ממילניצה (תרכ״ה׳ — תרצ״ה׳)

בנו של ר׳ נתן אב״ד קוליקוב. נשא את חיה בת ר׳ יחיאל מאיר הלוי ברימר אב״ד מילניצה, נפטרה ביסורים קשים ביום כ״ט אב תרפ״ז. כשחמיו עבר בתרמ״ג לבוטשאטש, עלה על כסאו במילניצה. ילדיו: א. אידל אסתר לאה הבכירה; ב. חנה; ג. שלום ליב; ד. ר׳ מרדכי. נשא בתרפ״ד את שיינדל, והדרוש לכבודו: בית תפלה למשה, 112-115; ה. המושלם שמואל נחום, נפטר ביום ט״ו כסלו תרנ״ח; ו. בילא. נפטרה בקטנותה.

ויגד משה, ט׳ דרושי אגדה. פשעמישל, דפוס זופניק קנאללער, תרס״א, ג, נד ד׳. מעבר לשער תודה לאחיו ר׳ נחמיה בניזנקוביץ שהשתדל בהדפסה, ולר׳ ברל ניימן ממילניצה שטרח בהגהה. המסכימים: ר׳ שלום



תזכורת מהרב משה רוזנפלד לר״ש בובר בתרס״ב, כי טרם ענה על משלוח ספרו ויגד משה

יוסף ב״ר נחום דב פרידמן ממילניצה (דרושים נחמדים ומוסרים ערבים); המהרש״ם (דבריו בנועם הגיונו המשוחים בששר המליצה — ערבים); רב״א וייס מטשרנוביץ (רבת שבעה לה נפשי עדן ונועם מדבריו היקרים... בכל זאת לא אוכל למלא משאלתו... וכבר כתבתי למעכ״ת לפני איזה שנים); ראב״ב קלוגר בשבתו להינפש ליד סאסוב, והדואר נשלח אליו מביתו (לשונו תמהר לדבר צחות בלשון קל). ברשימת המנויים עשרות תושבי מילניצה, ובודדים מחוצה לה. מודה לשלושת העסקנים שטרחו בכך, ולארגון בני מילניצה בניו יורק המסייעים לו. בסוף הקדמתו המליצית מציג את יחוסו. מאמר ט׳ ליובל החמישים של פרנץ יוזף הראשון. מדף נ ע״ב תשובה מספרו ביקור הלכה שקיוה להוציאו לאור. בשני הדפים האחרונים תיקוני טעויות.

בית תפלה למשה, ליקוטים ומקורות על סדר התפילות, ליל הסדר ומועדי השנה. בילגורייא, דפוס נ. קראנענבערג (לוין־אפשטיין בוורשא), תרפ״ח, סט ד׳. בהקדמתו המליצית כותב שנבללו כאן מאמרי אגדה וקטעי פלפול הלכה, ומקוה להדפיס את יתר חיבוריו בהלכה ובאגדה. בסוף רשימת מנויי מילניצה, ובהם מוח׳ ר׳ צבי הירש קופלמן. מודה לעסקנים החדשים ולמגיה הותיק, ורושם שמות תומכיו מארה״ב. מחותנו גם ר׳ יצחק קורנבלוי בזלוטשוב.

(י״ג) **דרושי משה** למועדים, נישואין, הספדים, וחדו״ת עה״ת. זאמאשטש, דפוס קראנענבערג ופעלהענדלער (ג. פימנט בוורשא), תרצ״א, נא; יא ד׳, הקדמה. הדרוש הראשון השלמה לספרו הקודם. הששי לחגיגות סן רמו בתר״ף. נוקט בו עמדה זהירה בין האגודה למזרחי. השביעי על מאורעות תרפ״א ביפו. השמיני על פרעות תרפ״ט. בעשירי הספד על ד״ר ליאון רייך בתר״ץ. הי״ג נדפס במחז״ה תרס״ז. בדף האחרון מנויי מילניצה, וינא וארה״ב. בסוף בשער מיוחד: קונ׳ **אדרת ממלכה**, ח׳ נאומים לחגי ממלכת העם הפולני וראשי נשיאיה, שנשא בביהכ״נ מתרפ״ו. בעמוד האחרון תיקונים.

תשובות אליו: אבן יקרה, קמא, חו״מ, יג; מהרש״ם, ח״ז, פה; אביו, מנחה קטנה, ו; ש״ב, פרי החיים, יו״ד, כט, חו״מ, י בתרע״א-תרע״ג. כתב הקדמה לספר היכלי שן של סבו. בחותמי רשות בית דין צדק, ויזניץ תרע״ג. מכתביו מתרפ״א, זכרון בספר (עזרת תורה), 127, 201.

ר׳ נחמיה ב״ר נתן **רוזנפלד**
מניזנקוביץ (תר״ל׳ — ת״ש׳)

בנו של ר׳ נתן אב״ד קוליקוב, שהביא ד״ת ממנו בסוף ההקדמה לספרו שו״ת מנחה קטנה. נישא כנראה לבת גביר בניזנקוביץ, וישב שם על התורה והעבודה. **מחנה לוי**, פירושים על הגדש״פ עם הפנים, פשעמישל, דפוס זופניק, קנאללער עט האממערשמידט, תרנ״ו, ו, לא ד׳. המסכימים: ר״י שמלקיש (דרך ישר לו, דבר דבור על אופניו בדעת ובהשכל); ראל״ה מסטרי (ראיתי בו דברים נכוחים וישרים משמחי לב, ערבים על אוזן שומעת); ר׳ משה כהן ר״פ רב חברת מחז״ה בלבוב (הולך בעקבות אבותיו, יושב באהלה של תורה, ותוה״ק היא שיחתו כל היום, עד יעלה במעלות אבותיו, יורה משפטים ליעקב וחוקים לישראל). בהקדמתו כותב שליקט מספרים, והוסיף נופך משלו. בסופה מסדר את יחוסו.

כנראה הוא שנתקבל לרבנות זאלאטאניץ, ולפני תרצ״ד השיב לו לשם: אמרי דוד, צט. לבנו הב׳ דוד בניזנקוביץ: קמח בתרפ״ט. אולי הוא שכיהן כר״מ בישיבת כתר תורה דרדומסק בקראקא, וד״ת ממנו: תורת העולות, עא. נספה בשואה הי״ד.

ר׳ נפתלי הירש ב״ר חיים אלכסנדר **רוזנפלד**

בנו של ר׳ חיים אלכסנדר ב״ר אלעזר מאושפיצין. (נקרא גם ה״ש). נשא את חנה בת דודו ר׳ חיים יעקב רוזנפלד מקשנוב. רב צעיר ומצליח בביהכ״נ ושכונת

זה סולה באושפיצין, ובעל תפילה נעים. עבר לכהן בניימרקט, ועל מקומו בא גיסו ר׳ אברהם יהושע רוזנפלד. נספה בשואה.

אושפיצין, 207.

ר׳ נפתלי שמואל צבי ב״ר שלום רוזנפלד

בכורו של ר׳ שלום השני מקמינקא. חתן ר׳ אהרן רוקח מדוברומיל בפרמישלא, ב״ר זונדל בן השר. אב״ד פעטעטיטש (-ביעטיץ), ובתר״ץ לערך עלה על כס אביו כאב״ד ואדמו״ר בקמינקא. נספה בשואה עם זו׳ וילדיו: א. ר׳ שלום חתן מהר״א מבלז; ב. זו׳ דודה ר׳ ראובן רוזנפלד מקמינקא אחי אביה.

מכתב תמיכתו באדמו״ר מבלז, העדות והמשפטים, לבוב תרפ״ז, נד.

ר׳ נפתלי שמואל צבי הירש ב״ר אלעזר רוזנפלד

בנו של ר׳ אלעזר מאושפיצין, ואדמו״ר שם על מקומו. נשא את יוכבד רויזא (רייצא) בת ר׳ שמואל שמלקא עזריאל פ״ת מקלסני־ויליצקה. נספו עם ט׳ ילדים. שרדה הבת פראדל זו׳ ר׳ נפתלי וייעטשנר בניו יורק, ולהם ילדים.

ר׳ נתן ב״ר יחיאל מיכל רוזנפלד

מקוליקוב (תר״ן* — תש״ג*)

בנו כנראה של ר׳ יחיאל מיכל אב״ד קוליקוב. אב״ד שם וגבאי א״י בין שתי המלחמות עד שנספה.

תשובות אליו: אביר יעקב, מג (על הערותיו לספרו חלק יעקב); אמרי דוד, ז בתרפ״ט; חזון נחום, נג בתרפ״ט; צור יעקב, ח״א, קנו בתרפ״ט. ד״ת ממנו: יגדיל תורה (תאומים), חו׳ ד, חשון תרפ״ג. מכתבו מתר״ץ לנ״ד, בראש שו״ת אביר יעקב.

ר׳ נתן ב״ר משה רוזנפלד

מקוליקוב (תק״ף* — תרנ״א)

נולד ברווה לאביו ר׳ משה (בנו של הנגיד ר׳ יחיאל איכל, ואחיו של ר׳ יעקב יוסף אבי ר׳ שלום מקמינקא), ולאמו בלומא בת הצדיק ר׳ מאיר צבי ברווא, שהיה ש״ץ אצל החוזה בלובלין, ונשא את בתו של הג״ר נתן, שזו׳ בילא בת רא״ל הכהן ר״פ ר״מ לבוב בנו של רח״כ.

תלמידו של ר׳ שמואל נחום הלוי גסנבויאר אב״ד ליביטשוב ולזינסק, וכתב הקדמה לספרו דרושי חפץ. נשא את בתו חנה, נפטרה אור ליום ד׳ יג טבת תרכ״ח. נשא בשנית את אחותה ברריגדל, שגידלה את יתומיו. משנת תרט״ו רבה של קוליקוב, עד לפטירתו ביום כ״ד טבת תרנ״א. שמר במסירות נפש על גדרי היהדות בעיירה. ילדיו: א. ר׳ יחיאל מיכל אב״ד ויניק וקוליקוב; ב. ר׳ משה אב״ד מילניצה; ג. ר׳ נחמיה בניזנקוביץ אב״ד זאלאטאניץ; ד. זו׳ ר׳ אריה ליבש שטיקלר שעלה על כסאו בקוליקוב.

שו״ת **מנחה קטנה** (בר״ת: ממני חיבור נתן הלוי), מתוך הכתבים הרבים שהניח בהלכה, אגדה ושו״ת. בהתחלה פתיחת אגדה מגישי מנחה, בה מחרז כל הפרשיות זו לזו. בסופה ד״ת בהלכה מאביו ר׳ משה ומבנו ר״נ. בסוף קו״א מבנו ר׳ יחיאל בשם תפארת בנים. מתנצל על שלא העיר על דברי אביו ז״ל, כשסידר את דבריו לדפוס. התשובה היא להיתר שאיפת טבק בפסח. לעמבערג, ר׳ יעקב משולם ניק, דפוס ר״ח רוהטין, תרנ״ב, ב, כח; ח ד׳, יד סי׳. במכתב שכתב לו מהרי״א איטינגא בתרמ״ז: ... אמר בשמי כי אנכי אמרתי לו שיבוא כת״ה ללבוב לביתי, חלילה לי מעשות כן נגד הד״ג שי׳, ואין בידי העוז והאומץ ליתן פקודתי לשאר רבני העירות, מה גם לרב גאון וגדול כמוי״ב... ובאמת ביאת הצדדים לפני לא לעזר ולא להועיל, כי מעכת״ה ידיו רב לו בתורה ובחכמה, ואינו צריך לשום רב זולתו. ההסכמות נועדו להידפס בח״ב שיורי מנחה. בהקדמתו מבקש מתלמידיו ללמוד בספר, ומציג את יחוסו. ד״צ אחרי היכלי שן ונבל עשור של חמיו, בתוספת עמוד מפתחות, הוספות לאמרי קדוש השלם והנצחות. ניו יורק, הרבנים רוטנברג, דפוס אחים גרויס, תשמ״ג.

תשובות אליו: טוט״ד, תליתאה, ח״א, קכז; מקור מים חיים (שכטר), דף טז ע״ב; ב״ד, שאילת שלום, קמא, לח, עז לפני תרכ״ט; שו״מ, קמא, ח״א, סו, קס, ח״ב, קלה, ח״ג, פא, תנינא, ח״ב, סב, סה, עו, ח״ג, ח, מה, ח״ד, לא, לג, לו, נב, נח, קעד, קפח, תליתאה, ח״א, מ, מז, נד, עד, רג, ש, שיג, שצו, ח״ב, יח, מו, נא, רביעאה, ח״ג, קו בתרט״ו-תרכ״ד, ד״ש ויו״ד, ח״א, דף יט ע״א, ח״ב, יז ע״ב.

הרב אליהו רוזן מאושפיצין, מליצי אש, ג, אדר, פט.

ר׳ צבי הירש רוזנפלד

דומ״ץ רובע זנישיניה בלבוב בזמן הכיבוש הנאצי. נשלח להריגה בבלזיץ, באקציית השבוע האחרון של אוגוסט תש״ג. גם בנו חיים בן הי״ז נספה בתש״ג.

יומן גיטו לבוב, 44, 52, 103, 118.

ר׳ ראובן ב״ר שלום רוזנפלד

בנו של ר׳ שלום השני מקמינקא. נשא את בת אחיו הבכור ר׳ נפתלי שמואל צבי אב״ד ביעטיץ וקמינקא, ושימש לידו כדומ״ץ וראב״ד קמינקא. נספה בשואה.

תשובה אליו: חזון נחום, עח.

ר׳ שלום ב״ר יהושע רוזנפלד

מקמינקא (תרי״ג* — תר״ץ*)

בנו של ר׳ יהושע אב״ד ואדמו״ר קמינקא, ואחרי פטירתו בתרנ״ז עלה שם על כסאו. מתלמידיו לפני מלה״ע א׳: ר׳ צבי הירשהורן אב״ד יבורוזנה. ממיסדי

חברת מחז״ה בקמינקא, עם גיסו ר׳ אלטר אייכנשטיין (מחז״ה, י״ג חשון תר״ם, 7). נשא את בילא בת ר׳ אברהם הורביץ משנדישוב, נפטרה ביום ו׳ אד״ב. שבעת בניו רבנים ואדמורי״ם: א. ר׳ נפתלי שמואל צבי הבכור אב״ד ביעטיטש שעלה על כסאו בקמינקא; ב. ר׳ חיים יעקב (יוסף) אדמו״ר בלבוב־קשנוב; ג. ר׳ יצחק אדמו״ר ברישא; ד. ר׳ מנחם מנדל אדמו״ר בביסטריץ; ה. ר׳ משה(לע) אריה הי״ד. בזיוו״ר חתן אב״ד מושציסק; ו. חנה גולדה זו׳ ב״ד ר׳ שלום ראובן ב״ר אלעזר מאושפיצין. נספתה ביום ד׳ אלול; ז. ר׳ ראובן דומ״ץ קמינקא; (ח. ר׳ אהרן דוד אדמו״ר ביריטשוב).

תשובות אליו: אמרי יושר, ח״ב, עו; גיסו, מהר״ש, ח״ג, מד בתרע״א; מחזה אברהם, ח״ב, אה״ע, כח בתרע״ד; ב״ד, שאילת שלום, קמא, עז לפני תרכ״ט. מכתב תמיכתו באדמו״ר מבלז, העדות והמשפטים, לבוב תרפ״ז, כג. במנויי כמה ספרים בשנים תרנ״ב-תרפ״ב.

ר׳ שלום ב״ר יעקב יוסף **רוזנפלד**

מקמינקא (תק״ס — תרי״ב)

נולד בשנת תק״ס לאביו הנגיד ר׳ יעקב יוסף מראווא. צדיקי אמת העידו שנשמתו הגבוהה כבר היתה בעולם, ויש לו ניצוץ משמואל הנביא שחי נ״ב שנה. השר מבלז ור״י מרוזין אמרו, שנשמתו היא זו של הגר״א. הוא עצמו אמר שהיה בזמן התנאים, ויודע איזה תנא. בילדותו למד אצל ר׳ צבי חריף ומהרש״ק בהיותם ברווה, וכן אצל האב״ד ר׳ נתן שטרן, ר׳ אברהם מרדכי טורקר מדוברומיל, ור׳ שלמה מקשנוב. נודע כעילוי, ובן תשע סיים את הש״ס, ואמר הדרן חריף. כשאביו נסע אתו פעם ללובלין, פלפל בענינים עמוקים עם האב״ד ראש הברזל. בן י״א הפליא בפלפולו את ראז״מ, שהזכיר עצמו לפניו בשמו ושם אמו. מילדותו דבק בחוזה מלובלין שחיבבו, פלפל עמו, אכל אתו מקערה אחת, ואמר עליו שהוא חכם הדור. בעל זכרון וקליטה נפלאים, וכשעבר בלילה אחד על איזה ספר — שוב לא הוצרך לקנותו, כי נאצר במוחו.

לפני הבר מצוה לוקח כחתן לחנה גולדא, בת הגרף מקרעשוב ר׳ נפתלי נתן הירש (אמו פריידל בת ר׳ יעקב ראובן יצחק, בנו של ר׳ משה וחתנו של רצ״ה בלחובר רבו של הפנ״י), וזו׳ בת ר׳ שמואל ב״ר נפתלי הרצקי ב״ר אברהם ב״ר יצחק, בנו של ר׳ שלמה אפרים לינטשיץ אב״ד פרג בעל עוללות אפרים וכלי יקר). היתה זו הבטחת החוזה לחמיו שיזכה לחתן חד בדרא, ואל ידאג מנסיונו של הגרף מזמושטש לזכות בו. מכל מקום ערכו קידושי קטן, וכשהגדיל הכניסוהו לחופה שנית. ביום חתונתם נשאו חמיו וחמותו סלי זהובים, וכל הדרך עד לחופה השליכו מטבעות לארץ שיזכו בהם העניים. הלוה כספים גם למלכות רוסיה, אך לבסוף התרושש והצדיק עליו את הדין, שעושרו היה רק כדי לזכות בחתן כזה.



דוגמת חתימתו של רבי שלום מקמינקא

בן כ״ב נתקבל בתקפ״ב לרבנות יריטשוב. סבל שם ממלשינותם של המשכילים, ובתק״ץ עודדו רבו העט״צ מזידיטשוב. כעבור ט״ו שנה הניח את הרבנות לגיסו ר׳ מרדכי גרסטל. עבר בתקצ״ז לקמינקא, ועל שמה נקרא. קיבל כתב רבנות מצפת, אך השר מבלז הניאו מהנסיעה. משמשו: ר׳ אבנר מהיבניב. לא הספיק להנהיג עדה, כי נפטר שם (ולא בבלז) בליל שבת כ׳ (ולא ב׳) חשון תרי״ב, ונערכו עליו הספדים רבים.

דבק בר׳ נפתלי מרופשיץ כרבו המובהק בעיקר בנסתר, בהשפעת הבן ר׳ אליעזר מדזיקוב שהיה חתן דודו ברווה. רבו העריכו מאד, כתב אליו החכם הכולל המושלם, ושבכל יום הוא מתפלל עליו ועל משפחתו. התידד שם באהבת נפש עם הדב״ח, ויחדו נסעו אח״כ אל רצ״ה מזידיטשוב שם הכיר את מהרי״א מזידיטשוב. כמו״כ נסעו אל ר׳ אשר ישעיה מרופשיץ. בשליחותו טיפלו בענין רבנות ברזן, ופסקו על ירושתו. לבקשת רי״א בתר״ה נסע ר״ש אל ר״י מרוזין בענין שידוך הבן ר׳ יחיאל, וכן טיפל בשידוכה של הבת חנה. הרבו לנסוע אל צדיקי הזמן לקבץ לפדיון שבויים, וללמוד מדרכיהם. ידוע על היותם אצל רצ״ה מרימנוב, ר׳ מרדכי מטשרנוביל, ור׳ נפתלי מליזנסק. כמו״כ ביקר אצל הבני״ש, ר״ש מירוסלב (ידידו הטוב שעמו נסע לצדיקים מהחוזה ועד השר), רמ״ד אונגר מדומברובה והאדב״ע. משנפטר ר״נ מרופשיץ דבק כחסיד מובהק בר׳ שלום מבלז, בניגוד לדב״ח שרק נסע אליו כמו אל יתר הצדיקים. השפיע גם על אחותו זו׳ ר׳ מאיר בובר מזולקיב, שתחנך את ילדיה כחסידי בלז. השר החשיבו מאד, נסגר עמו בחדר לשיחות ממושכות בענינים רמים, והושיבו בב״ד שסידר חליצה לבנו. בהיותו שם באחת השבתות נחלה בשיתוק, ונרפא בברכת רבו שציוהו לעלות לתורה, וקם על רגליו כבריא. בפעם שניה הובא לשם משותק (דובר שלום). בעת אמירת התורות היה יושב ובוכה, ואח״כ מפרש את הדברים לקהל.

יש עדויות עד כמה העריכוהו גדולי הדור, ובהם הישועות יעקב (אמר עליו שבארבעת פינות מוחו מונחים כל מקצועות התורה, ובאמצע נמצאת נקודת יראת שמים), ר׳ יצחק חריף, ר׳ יהודה צבי אייכנשטיין מרוזלא, ר׳ אהרן מקרלין, ור׳ שמריה שטיקלר ממוסט. מצויה רשימת הספרים המביאים מדבריו ומקלסים

אותו, וכן רשימת המכתבים שנשלחו אליו, הסכמותיו, ולקט הנהגותיו. הסתיר מאד את עוצם גאונותו, ולא רשם את חידושיו. חכמותיו ושנינותיו נודעו לשם בפי הבריות. סיפרו עליו ענינים פליאים של גילוי אליהו, והליכותיו עם צדיקים נסתרים. מתלמידיו: אחיו הצעיר ראי"ל וחתנו ר' שמעון רוזנפלד אב"ד לשנוב, ר' משה תאומים אב"ד יברוב, ר' יהודה יצחק פרנקל אב"ד סנוק, ר' נתן גולדברג אב"ד לימנוב שנסמך ממנו, ראי"ל הורביץ אב"ד לנצוט, ור' אברהם שמואל שמלקא פסל אב"ד פשצלוב. בניו: א. ר' יהושע יחידו ממלא מקומו ביריטשוב ובקמינקא; ב. בן שנפטר על פניו, ורצ"ה מרימנוב שיגר לו מכתב תנחומין.

אוהב שלום א־ב, ליקט מסופרים וספרים, הוסיף הערות והוציא לאור: ר' נחום מאיר ב"ר ישראל משה גערמאן. בשער השני: ח"א, לקט תורותיו על תנ"ך וש"ס, תשובותיו ומכתביו, פסקיו, מנהגיו ושיחותיו, בעריכת רב"צ גאלדמאן. ברוקלין, דפוס שמחה גראפיק, תשמ"ג, ב, פח; קצח עמ'. המסכימים עם פקסימילים: נכדו האדמו"ר מבאבוב בתשל"ח (תלמיד ותיק מבית מדרשנו שיגע ועמל... אור מופלא ואור מכוסה, ומה נכבד היום בהגלות נגלות לנו מעט מאורו); רבי משה ט"ב מסטמר; הרב יוסף גרינולד מפאפא (יש בהם התעוררות גדול לעבודת ה'... וזכות הרבים). המחבר כותב בהקדמתו שליקט את החומר מספרים ומכתבי יד, וטרח לח"ב לראיין את צאצאיו. מבכה את אמו מאטיל בת ר' יום טוב ליפא רייז מנרול שנפטרה בת ס"ח ביום כ' אייר תשמ"ג, ומודיע שמכין עוד חלק על הבן ר' יהושע אב"ד קמינקא. בגלל היות רבי שלום צנוע בהסתר סירב להדפיס את חיבוריו, וכן על היותו נכד הרבי ר' השל שבגלל סיבה נמנע מכך. היו בביתו תיבות מלאות כתבי יד בכל מקצועות התורה, ובסוף ימיו השליכם לאש. התפלל לה' שכל מי שיודע מחידושיו שישכח אותם, וכשנפטר נתקבלה תפילתו ונשתכחו תורותיו, עד שתלמידו ר"נ גולדברג מלימנוב נתן קידוש כששמע ד"ת ממנו. בכתבי תלמידו ר"ש אב"ד לשנוב היו ד"ת ממנו. ירשם ר' יהושע חיים ט"ב אב"ד טשנסקוביץ, ולפני שנים אחדות נגנבו ממנו. פלפול חריף בסוגית המוצא תפילין שנהגו במשפחה ללמדו לכל בר מצוה, נשתכח לגמרי. האדמו"ר מבאבוב שקרא את שם הספר עודדו בעבודתו, באמרו שהוא צורך הדור אחרי החורבן. מוסר רשימת ספרים בהם מובא מר"ש מקמינקא, כשהכוונה לצדיקים ר' שמואל השני ב"ר צבי הירש אחיו של ר' שמואל מקמינקא שבפודוליה תלמיד הבעש"ט, ומתקן את אלו שנשתבשו בכך. בשער שו"ת רב טובך נזכר שכולל תשובות ממנו, ואינן בנדפס. גם חוברת של סיפורי מעשיות ממנו מאת ר' שלמה ינובסקי מ"מ פיעטרקוב, אינה ידועה. בסוף מודה למסייעיו, ומברך את זו' וילדיו. בגוף הספר צוין מקור כל דבר, ובשוליים הערות. מעמ' נג שלוש תשובותיו. הראשונה מיד יוסף, קא. השניה מכתב יד, לרמ"ז מלבוב בתקפ"א. השלישית ממגדל השן, כז, בהיתר עגונה אם יסכים עמו ש"ב ומח' הדב"ח. אח"כ מנהגיו, רשימת המקורות, ודף הנצחות לבני משפחתו. שער מיוחד לח"ב, על תולדותיו ושיחותיו. בהתחלה פקסימילים, והודעה שהרוב הוא ממה שסיפר האדמו"ר מבאבוב ממסורת אבותיו.

תשובות אליו: ישועו"י, יו"ד, כז, אה"ע, יד בתקצ"ב. נזכר בשו"ת דב"ח, ח"א, אה"ע, ב, ח"ב, או"ח, כא בתר"י, ומכתבו אליו על רבנות ברזן, עטרת חיים, ח"ב, ג, ד. קושיותיו נזכרות בשו"מ, תליתאה, ח"ב, קלא, קפז, חמישאה, (מה), עג. מפלפלים בהם גם: דובב מישרים, ח"א, פג; דרך המלך, הל' גירושין, פרק יב; דברים נפלאים (גרסטל), דף יד ע"ב. ד"ת ממנו: דבר משה, תנינא, מב, והספדו עליו: שפת אמת, דף כג ע"ב. מכתבי רבותיו אליו: אמרי שפר, יג-יד; ארזי לבנון, טו-לב, קפט-קצא (עם תשובתו בענין עגונה, מועתקת משו"ת מגדל השן, כט, ועליו: ל, ומכתבים אליו מר"נ מרופשיץ בתקפ"ה, רצ"ה מזידיטשוב בתק"ץ, מח' האדב"ע בתר"ו, מח' הדב"ח, ר' אהרן משה מגזע צבי מירושלים בתר"ה, ראי"ז מרופשיץ, ותשובתו לר' מרדכי אייזיק הכהן בוכנר בבילקמין, מועתקת משו"ת יד יוסף (דייטש), קא. שיחתו: שיחת חולין של ת"ח החדש, כז.
דור דעה, צדיקים, שטו-שיז; מליצי אש, ב, חשון, קמ; לתולדות, 95; רוזה, 69-72; אדמור"י בעלז, ח"א, רידרכח; אהל שמעון, מח.

ר' שלום ראובן ב"ר אלעזר רוזנפלד
מאושפיצין (תרמ"ה* — תרע"ח)

בנו של רבי אלעזר מאושפיצין. נשא את חנה גולדה בת דודו ר' שלום השני מקמינקא. נפטר צעיר ביום י"ט תשרי עם אחותו מרים רעכיל במגיפת שפעת שפרצה בתרע"ח, והאב"ד הספידם תמרורים. השיאו אז יתום ויתומה, העמידו את חופתם בבית העלמין, והמגיפה שככה (הקדמת ד"צ אהל יהושע ח"ב). ילדיו: א. שינדל זו' ר' נפתלי ב"ר ישראל פרוינד ראב"ד בוניהאד. נספו ביום י"ב סיון תש"ד עם ילדיהם: ביילא, שלום, אברהם יהושע, פריידל, יענטא; ב. מלכה דבורה הכלה; ג. הב' חיים. נספה ביום ד' אלול תש"ד; ד. פראדל (פריידא) זו' השניה של ר' יוסף דוד רובין האדמו"ר מסוב בניו יורק.

ר' שלמה הלוי רוזנפלד

בנו של ר' אברהם ב"ר יוסף קלמן מפודגורזע. ר"מ בישיבת כתר תורה דרדומסק בקראקא. נספה בשואה.

תשובה אליו: דובב מישרים, ח"א, קלג בתרצ"ה. ד"ת ממנו: תורת העולות, עח.

ר' שמעון ב"ר חיים משה רוזנפלד

בנו של ר' חיים משה עצער מו"ץ יריטשוב. תלמיד ר"ש מקמינקא, וחתן אחיו ראי"ל ממושציסק. שנים

רבות רבה של לשנוב, עד מלה״ע א׳. מחסידי צורטקוב.

תשובה אליו: בית יצחק, יו״ד, ח״ב; קכב. מכתבו מתרע״ב: תשובה כהלכה, 130. בשנה זו נרשם בטעות בפאלקסקאלענדער: שמשון. במנויי כנפי יונה תרמ״ד, ותפארת ישראל תרס״ד.

רוֹזֶנְצְוַיג

ר׳ **אליעזר ליפמן מינוב וטויסט** (ת״פ* — תקל״ז)
|
ר׳ **משה יצחק מצורטקוב** (תק״ך* — תר״ד)
|
ר׳ **יעקב נתן יהודה ליב מצורטקוב** (תק״ם* — תרי״ג)

ר׳ אליעזר ליפמן

בא מזולקווא לכהן כאב״ד יאנוב ואח״כ טויסט. מתקל״ה רבה של צורטקוב עד לפטירתו בתקל״ז. בניו: א. ר׳ משה יצחק אב״ד צורטקוב; ב. ר׳ מנחם מנדל.

ר׳ יעקב נתן יהודה ליב ב״ר משה יצחק רוזנצויג

רבה של צורטקוב בשנים תר״ד — תרי״ג על מקום אביו. נהג נשיאותו ברמה. ממקורבי ר״י מרוזין, ומראשי הפעילים להצלתו. על כסאו עלו הרב שלמה נפתלי צוזמיר והרב מגוליגור.

תשובה אליו: שירי טהרה, דף עה ע״ב. מכתבו מתר״ו: שו״ת פרי עץ הדר, ז.

ר׳ משה יצחק ב״ר אליעזר ליפמן רוזנצויג

מצורטקוב (תק״ך* — תר״ד)

בנו של ר׳ אליעזר ליפמן אב״ד צורטקוב. אחריו כיהן שם ר׳ משה ב״ר שלמה דב אב״ד גלוגא עד לפטירתו בתקס״ט, נטמן מדרום לרצ״ה הורביץ (שמן הטוב, 110). כבר בחייו נתקבל רמ״י כרבה של צורטקוב, ומכיון שידע גרמנית — הכירו בו השלטונות כרב הקרייז. נפטר בשנת תר״ד, ועל כסאו עלה בנו: ר׳ יעקב נתן יהודה ליב. חתניו: ר׳ מרדכי ב״ר זאב, ור׳ מרדכי צבי בהיחסן רא״ל מלבוב.

ד״ת ממנו בסוף עמק השדים לר׳ משה הורביץ מוולוטשיסק. נזכר בהלולא דרבי (היבנר).

צורטקוב, 42-43; פנקס, ח״ב, 444.

ר׳ נחמן אליעזר רוזנצויג

מנכבדי צורטקוב. גיסו של ר׳ אפרים ב״ר משה הלוי הורביץ מח״ס יבקש רצון, ובנו של ר׳ שאול גיסו של בעל צמח ה׳ לצבי, ב״ר מנחם מנדל ב״ר משה מויטבסק. נשא את פרידא בת ר׳ יוסף יהושע מלנטשין, ב״ר מרדכי ב״ר נחום מנדבורנה. בתם שרה בראנדל, נפטרה בצפת ביום י״ז אדר תרס״ה, זו׳ ר׳ יהודה אריה ליב פרוכטר מאוברווישא, נפטר ביום ב׳ ניסן תרל״ז, בנו של הגביר ר׳ שמואל משם (נפטר ביום כ״ז ניסן תרל״ז. זו׳ מלכה בת ר׳ נחמן כהנא דומ״ץ סיגט בנו של קונ׳ הספקות), ב״ר אליהו שנפטר בכ״ח חשון ונטמן בצפת, ב״ר שלמה (מג״י בסוף ארץ נחלי מים, תשכ״ח).

ר׳ צבי הירש רוזנצויג

נקרא גם אשכנזי. דומ״ץ ואב״ד יגולניצה בה גרה משפחת פרשיל.

תשובות אליו: ש״ב, ארץ צבי, יו״ד, לח, (מב); מהרש״ם, ח״ה, עו (סי׳ עג לר׳ צבי בזלישטשיק).

ר׳ שלמה יוסף ב״ר בצלאל חיים רוזנצויג

מקראקא (תרי״ח — תרצ״א)

נולד בקראקא בשנת תרי״ח לאביו ר׳ בצלאל חיים שנפטר לפני תרמ״ח, ב״ר משה איסר, ב״ר אברהם אב״ד בריגל. עסק בתורה בהתמדה, וחיבר ספרים בהלכה ובאגדה. שימש כשו״ב ודרשן בעיר. נפטר בשנת תרצ״א (קראקא, 108).

כרם שלמה, פשטים על שה״ש עם הפנים, ובשולים תרגום ע״ט. קראקא, רנ״נ האפשטעטער, דפוס יוסף פישער, תרמ״ח, א, טז ד׳, פתיחה. בהסכמת רח״נ דמביצר כותב: מילידי ותושבי עירנו ומחובשי בית מדרשנו, ומאז ועד עתה לא מש מאוהל התורה, לן בעומקה של הלכה ודובר בשפה ברורה, וגם בדברי אגדה ידו הדה. דורש טוב לעמו וה׳ עמו, כי חיבר חיבור נאה עמ״ס מגילה בפלפולא דאורייתא בקראו שמו בשם בצלאל... ועוד לו חיבור יקר עמ״ס אבות ועה״ת ועל חמש מגילות, והמה בכתובים. באותה שנה נדפס שם: **אבל כבד לישראל** אל הלקח ש״ב ר׳ ישראל ניימן ראב״ד קראקא, שקונן בח״ק ״נושאי המטה״ ביום ה׳ כ״ז שבט, יא ד׳, פתיחה.

מכתבו בראש ענף עץ אבות של דודו ר׳ ישעיה המר. לר׳ שלום יוסף בזויערזינץ: מהרש״ם, ח״ו, פט.

רוֹזֶנְקְרַנְץ

ר׳ יוסף

נולד בסניאטין ביום ב׳ טבת תרי״ט לאביו ר׳ שמחה נכד הבמ״ח. בעל בנק, ומיסד חברה לצדקה. מגיל כ״ב חבר נשיאות הקהילה. חובב ציון, ותמך בישוב הישן. בתרע״ה התישב בלבוב, ונבחר כנשיא חברת תקות ציון, וסגן נשיא הועה״פ הציוני בגליציה. בתר״ף עלה לירושלים. נפטר ביום ט״ז אדר תש״א. בתו לאה זו׳ הרב ד״ר יוסף זליגר.

אברהם ביק, אנצ. של הציונות הדתית, ה, 618, עם תמונתו וביבליוגרפיה.

ר׳ יחיאל. רב חסיד בקוסוב. במנויי טעמי המצות — בארת המים.

רוֹזָנֶר

ר׳ אליעזר. ת״ח בניימרקט.
תשובה אליו: בנין צבי, ח״א, כז בתרצ״א.

ר׳ מרדכי

מלומד חרדי מגליציה. ב״א של מהר״ם שפירא, ומזכיר אגו״י בסיים הפולני.
כתב עליו עם שיר שלו: יעקב בן יוסף, הסמינר הממלכתי למורי דת־משה בוורשא, 180 - 182.

רוֹזָנְרַיך

ר׳ ישראל שמואל. דומ״ץ דרוהוביטש.
תשובות אליו: בית יצחק, אה״ע, ח״ב, כ; הרי בשמים, ח״ב, קעז, קעח, קפב, קפג בתרמ״ה - תרמ״ז.

רוֹזָנְשְׁטַט

ר׳ יהודה. נתקבל בתחילת תרצ״ב כרב במוסט (שערי ציון, חו׳ א-ב, לג).

רוזנשטין ראה לפי: **ר׳ בנימין זאב** מזמיגרוד

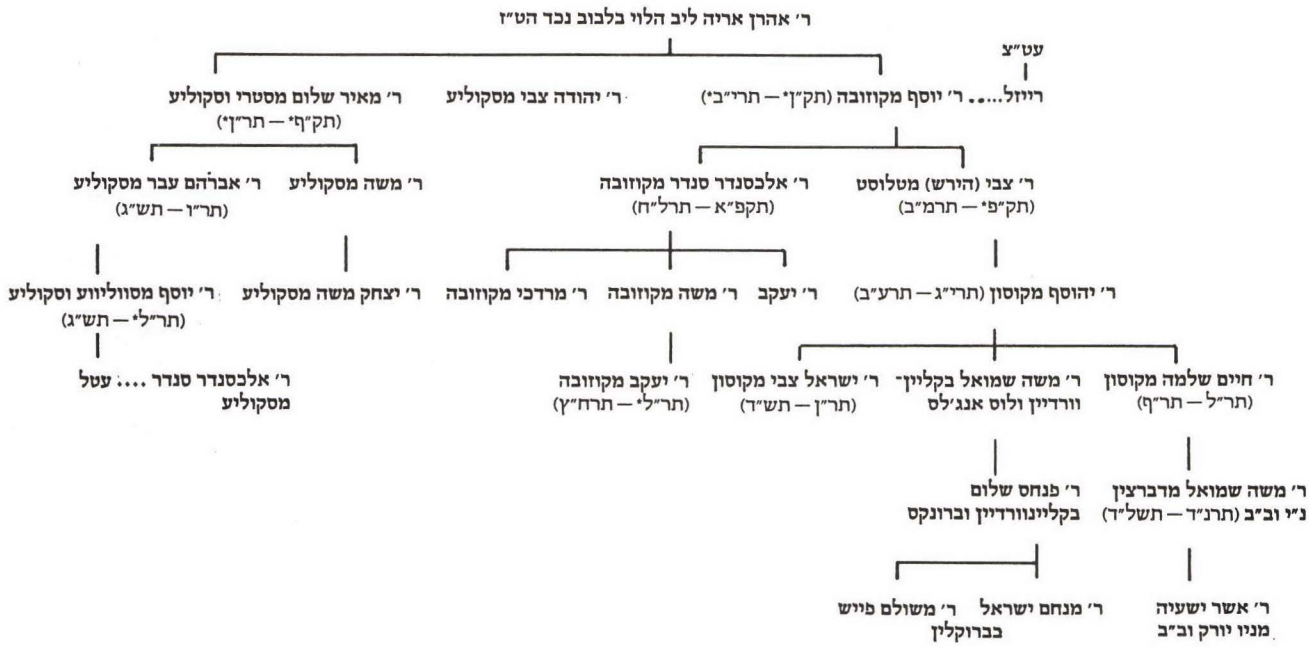
רוט ראה לפי: **ראט**

רוֹטְמַן

ר׳ דניאל. רב בנמירוב (האוקראינית?) במלה״ע א׳ עם ר׳ אלטר רבינוביץ (פנקס, ח״ב, 338).

רוֹטֶנְבֶּרְג

משפחת לויים



ר' אברהם רוטנברג. ת"ח בנדבורנה.

תשובות אליו: לנד"ז, שו"מ, קמא, ח"א, קצה, ח"ג, קסג, תנינא, ח"ד, מב, רביעאה, ח"ג, א בתרי"א - תרי"ז

ר' אברהם חיים ראובן רוטנברג

נולד באפטא לאביו ר' יעקב יוסף, אחיהם של בעל חידושי הרי"מ ושל ר' משה חיים שבתו הדסה זו' ר' יודל קמינר חמיו של השפת אמת, בני ר' ישראל אב"ד מגנישוב וגור, מגזע הב"ח, תלמיד ר' לוי יצחק מברדיטשוב, בנו של ר' מרדכי דור ג' לבעל שו"ת מהר"ם רוטנבורג אחרונים, בנו של בעל שו"ת מהר"ם זיסקינד.

נתיתם מאביו בגיל עשר, ואחיו ר' פנחס אליהו (פינטשא) מפילץ הביאו להתגדל וללמוד אצל הדוד בעל חי' הרי"מ, יחד עם נכדיו היתומים השפת אמת ור' מנדלי מפילץ. ריי"מ השתעשע עמו, ואמר שהוא עילוי אמיתי. פלפל עם גדולי דורו, שהעריכו את כוחו הגדול בהלכה, וישבו עמו לדין. נכבד גם בעיני ר"א מטריסק ור"י מנשכיז. אב"ד ווידיסלב. בעל צדקה גדול, ובורח מכבוד. נפטר במוצש"ק ד' תשרי תרע"ז. נערכה לו לויה גדולה בה ספד לו ר' אברהם אבלי ר"פ אב"ד קיעלץ, וכשכתב הרבנות נמסר לחתנו ר' שבתי ר"פ, אמר: וזרח השמש ובא השמש. שעות אחדות לפני פטירתו לחש כמה פעמים אמת ליעקב חסד לאברהם, כאומר שזה יהיה שם ספרו. אמנם משיירי חידושיו הדפיסו בתרצ"ה את שו"ת שפתי אברהם, מכיון שלא ידעו על כך.

נשא את חיה בת אחיו ר' ישראל מהורודלה, נפטרה ביום כ"ו סיון תרצ"ג. ילדיו: א. ר' יצחק מסטבניץ ומשפחתו. נכדתו בניו־יורק זו' ר' רפאל הלוי הורביץ, ב"ר יחיאל דוד הי"ד; ב. ר' יעקב יוסף מקיעלץ, זו' יוטא, וילדיו: ר' יצחק ומשפחתו; ר' יהודה וזו'; ר' פישל וזו'; אשת ר' אברהם יחיאל ב"ר יעקב אריה ובנו פנחס מינצברג; אשת ר' חנוך הניך פריווס מוורשא ומשפחתו, בנם של יצחק מאיר ואידל; ג. ר' חנוך הניך, זו' שיינצא וילדיהם; ד. ר' מרדכי קלונימוס. נפטר בת"א בל"ג בעומר. זו' ריקל בת ר' מאיר דוד מפקשיבניצה, נפטרה ביום ט"ז סיון תשי"א. בתם הינדה זו' ר' אביגדור ברוורמן בניו יורק; ה. ר' פתחיה מו"ץ בווידיסלב, זו' פיגל בת ר' ענזיל וילדיהם; ו. יוטא אידל זו' ר' שבתי הכהן ר"פ אב"ד פינטשוב; ז. ברכה זו' רצ"ה מוולשצ'בה וילדיהם; ח. הענא רחל זו' ר' מנחם בנימין בן ציון ה"ש־רוטנברג אב"ד ווידיסלב בברוקלין. גיסו ר' יצחק צבי הוא אבי ר' יחזקאל טויב, נכדו של ר' אהרן ה"ש רב הקרייז.

ר' שמואל

ר' מאיר מסטבניץ וסטשוב	ר' מרדכי מסטבניץ וסטשוב
ר' פנחס מאפטא	ר' שמואל אהרן פרדס
ר' יצחק מנדל מללוב־וולברום	ר' מרדכי מסטשוב
ר' אלטר מאיר דוד מוולברום	ר' דוד מסטשוב
ר' יוסף נתן מוולברום	

ר' מאיר הלוי רוטנברג בעל אור לשמים, רב ואדמו"ר בסטבניץ ובאפטא. בנגלה תלמיד הכתר כהונה, ובחסידות של החוזה מלובלין שהעיד עליו שהוא מיחוסי לויה, ובבית המקדש עמדו קרוב זה לזה ליד הדוכן. נפטר ביום כ"ה תמוז תקפ"ז כפי שקבע האדמו"ר מאוזרוב (ולא בתקצ"א). בנו של ר' שמואל כאחיו ר' מרדכי האדמו"ר מסטבניץ וסטשוב, אבי ר' שמואל אהרן פרדס, אבי ר' מרדכי האדמו"ר מסטשוב, אבי ר' דוד פרדס האדמו"ר מסטשוב שנפטר ביום ח' אייר תרפ"א, חמיו של ר' יוסף דוד זיידמן, אביו של ר' מרדכי יחזקאל, חמיו של ר' יעקב שלום הניג, אבי ר' יוסף דוד בברוקלין שכתב לי פרטים אלו. ילדיו: א. חוה אסתר זו' רמ"מ רובין מגלוגוב ב"ר אשר ישעיה מרופשיץ; ב. ר' פנחס מאפטא, אבי **ר' יצחק מנדל** האדמו"ר בללוב, שנולד בתקפ"ב והיה חשוב אצל גדולי הדור. כשבא פעם לצאנז, הרגיש הדב"ח שמגיע אליו נכד האור לשמים. נשא את גאלדא אסתר בת רבי משה מללוב, בנו של ר' דוד וחתנו של היהודי הקדוש. סמוך לתר"ל עבר לוולברום, ועל שמה נקרא. נפטר בן נ"ב ביום כ' (ולא ב') אדר תרל"ד.

ר' אלטר מאיר דוד בנו וממלא מקומו בוולברום, נולד לו בתר"ב בברכת הסבא מרדושיץ, אחרי שהוריו היו שנים רבות חשוכי בנים. עובד ה' מופלא, אוהב ישראל ופועל ישועות. הדב"ח הסמיכו כאדמו"ר. היו לו בתי חסידים בערי הסביבה. ליא"צ של אמו בא כל שנה לשבות בווידיסלב. גר בה תשע שנים עם בנו ראפ"ש, בעצת המגיד מטריסק. נפטר ביום כ"ז אדר תרע"א. נשא את שרה בת רבי משה מקארוב. ילדיו: א. ר' יוסף נתן שמילא את מקום אביו כאדמו"ר בוולברום, ונטמן באהלו. נפטר ביום כ"ד כסלו תרע"ה בלי ילדים. ד"ת ממנו: מוצל מהאש, קצג-ד, ומאביו: קפט — קצג; ב. ר' אברהם פנחס שלום אדמו"ר באפטא (תרכ"ח — תר"ץ). בנו ר' יעקב יצחק אלחנן הי"ד האדמו"ר מסנדישוב־אפטא חתן ר' אליעזר פינקלר מסוסנוביץ, הוא אבי ר' ישכר דב אב"ד ווידיסלב בברוקלין; ג. ר' יצחק מנחם. אדמו"ר בבנדין מתרע"א, נפטר ביום ב' שבט תרצ"ט. חתנו של ר' נפתלי רוקח.



רבי ישכר דב הלוי רוטנברג מווידיסלב

בנו ר' מאיר חתן ר' מאיר שלום רבינוביץ מקלושין, מילא את מקום אביו בבנדין מתרצ"ט עד שנספה; ד. רבקה רחל זו' ר' אהרן ה"ש אב"ד בילין; ה. שפרה חנה הענא זו' ר' יצחק ב"ר אשר ישעיה רובין

מג"י בהקדמת ספר נכדם, מוצל מהאש, כח-כט, לב-לה; עליו ועל ר' יעקב יצחק אלחנן: ווידיסלב וסנדזישוב, 60, 156-157, 379, עם תמונות; לא נותקה, 634.

ר' **אברהם עבר** סג"ל ב"ר מאיר שלום **רוטנברג**

מסקוליע (תר"ו — תש"ג)

בנו של ר' מאיר שלום מסטרי אב"ד סקוליע (הנקראת אלכסנדריה). דור ששי לר' יצחק חיות מח"ס זרע יצחק. רבה של סקוליע שנים רבות. יהודים ונכרים רחשו לו כבוד רב כאיש קדוש. בנו ר' יוסף מסוואליווע וסקוליע, זקן הרבנים בפולין. בזקנותו מסר את הרבנות לנכדו ר' סנדר בנו של דומ"ץ סמבור, שנשא את עטל בת בנו ר' יוסף. בתו פרומט נישאה לר' שלום נח לנדא אב"ד וורצקי. בדעה צלולה עד רגעו האחרון בן צ"ז בשלטון הנאצים. הם הרעיבו את יהודי העיירה, ובמוצאי יו"כ תש"ג היו מסוכנים מרעב. נכדתו עטיל מכרה את חפציה לנכרים, עבור תפוחי אדמה שבישלה וחילקה חצי לכל אחד. לפני סוכות כונסו כולם לביהכ"נ, ונשרפו חיים הי"ד. הנחבאים יצאו וראו שהרב מוטל במיטתו ללא רוח חיים בימים אלו שבין כיפור לסוכות, ולידו פתק אני מת מרעב. ראש העיר שכיבדו הרשה להם לקוברו, וציידם בתעודות שאינם יהודים, ויוכלו להבריח את הגבול להונגריה.

תשובות אליו: אמרי דוד, לה, קלה בתרפ"ו-תרצ"א; הרי בשמים, חמישאה, כג בתרס"ה; חבצלת, ח"א, מט (וממנו); מחזה אברהם, ח"ב, יו"ד, א, חו"מ, יב, ח"ג, או"ח, ח בתר"ע-תרע"ד; מח', קול דודי, יד בתרע"ד; שו"מ, תליתאה, ח"ב, מו בתרכ"ו.

זכרונות המאור, ח"ב, שמב.

ר' **אלכסנדר** (סנדר) ב"ר יוסף **רוטנברג**

מקוזובה (תקפ"א — תרל"ח)

נולד בשנת תקפ"א לאביו ר' יוסף אב"ד קוזובה, ואחרי פטירתו בתרי"ד מילא שם את מקומו. קיבץ מעות לנזקקים, ובתוכחותיו לא נשא פני איש. נפטר בן נ"ז בבוקר יום י"ח ניסן תרל"ח, בהניחו בן, בת, וחמישה ילדים רכים שגידל — יתומי בנו הגדול. בהשתדלות ר' צבי וולף ור' מנחם פנצטר החליטו הקהל לשלם למשפחה שכר חמש שנים, ונכדו הצעיר ימלא את מקומו כמו"ץ.

בניו: א. ר' משה; ב. ר' יעקב. נשא את חיה רוזא בת ראס"ל אייכנשטיין מזידיטשוב. נפטר בצעירותו, ואלמנתו נישאה לר' יעקב אונגר דומ"ץ רדיחוב. בתו הינדא זו' ר' ישכר בריש ב"ר משה יהודה וייזר מוורצקי. לדברי פנקס, ח"ב, 458: ג. ר' מרדכי המכונה טל, כיהן שם עד תר"ע.

תשובות אליו מהמהרש"ק: חידושי אנשי שם, קכח, קעח; טוט"ד, (תנינא, כט), תליתאה, ח"ב, מה; סת"ם, כא ע"ב. וכן: חסל"א, קמא, או"ח, לט, יו"ד, פט, אה"ע, יח, לה, חו"מ, מ, נא בתרי"ג-תרי"ז; שו"מ, קמא, ח"א, צה, תליתאה, ח"א, קכז, רצד, שיט. במנויי נדבת פי תרי"ג, ודרש משה אוסטרר תרל"ט.

יצחק פריהלינג, העברי, יד, תרל"ח, רעה.

ר' **אשר** (רוטנברג). רב בסקוליע.

תשובות אליו: מהר"ש, ח"ד, קד בתרפ"ד.

ר' **אשר ישעיה** ב"ר משה שמואל **רוטנברג**

בנו וממלא מקומו של ר' משה שמואל האדמו"ר מקוסון בניו יורק וב"ב. רב בימ"ד שמועה טובה אור מלא קאסאני. למד ולימד בישיבת תורה ויראה דסאטמאר בויליאמסבורג, ומכהן כראש כולל אור מלא. ההדיר את ספרי אבותיו. נשא את סאשיא, נפטרה ביום ט' סיון תשמ"א, בת ר' ישכר בריש ב"ר משה יהודה ליב וייזר, ב"ר הירש, ב"ר אלעזר מוורצקי חמיו של ראס"ל אייכנשטיין מזידיטשוב, והתיחס לאפי רברבי. חמיו נפטר ביום כ"ו תשרי תשל"ב, וזו' הינדא בת ר' יעקב רוטנברג אב"ד קוזובה ביום כ"ג חשון.

ילדיו: א. יהודית זו' ר' יעקב פרץ פרידמן רב בימ"ד כתר תורה. ילדיהם: 1. יהוסף ישראל צבי; 2. חנה גיטל; 3. יצחק אייזיק; 4. מרדכי; 5. אסתר מלכה; 6. חיה רויזא; 7. דוד יהודה ליב; 8. יוטא לאה; 9. ישכר בריש; 10. הינדא; ב. חנה שפרה זו' ר' אליעזר שלמה

ב״ר מנחם זאב שיק, ר״מ היכל הקודש חסידי ברסלב ומנהיגם הרוחני. ילדיהם: 1. נחמן אלכסנדר זושא; 2. חנה טויבא; 3. פייגא פריידא פרל; 4. יוכבד דבורה באשא; ג. רייצא זו׳ ר׳ משה דוד הלפרט. ילדיהם: 1. יעקב יואל צבי; 2. ישכר בריש; 3. חיים מאיר; 4. שמואל; 5. הינדא; ד. ר׳ יעקב יהוסף המסור לעניני ביהמ״ד והכולל. נשא את הענטשא מרים, וילדיהם: 1. צירל שלאמצא; 2. ישכר בריש; 3. משה שמואל; ה. חיה רויזא זו׳ ר׳ משה טננבוים. ילדיו: 1. יעקב חיים שלמה; 2. הינדא; ו. רחל זו׳ ר׳ מאיר יהוסף רוטנברג ראש ישיבת אור מלא קאסאן בניו יורק. ילדיהם: 1. פנחס שלום; 2. חיה רויזא; 3. אברהם ברוך; 4. הינדא, ועוד.

ר׳ זליג רוטנברג. ת״ח בסאהל.

במשתתפי אסיפת חכמים (בירברייער), שנה ג, עמ׳ עח.

ר׳ חיים שלמה ב״ר יהוסף **רוטנברג**

מקוסון (תר״ל — תר״ף)

נולד בשנת תר״ל לאביו רבי יהוסף מקוסון. למד תורה מעוני. נשא את רייצא בת ר׳ אשר ישעיה רובין אב״ד קולבסוב, נפטרה ביום ט״ו חשון תרפ״ג. דודו ר׳ אליעזר צבי מקומרנא הורה לו להתעטף בטלית בקבלת שבת כמנהג הצדיקים. מתרנ״ג רבה של ניר אדאני בהונגריה, ויסד בה ישיבה. לימד את תלמידיו בדחקות רבה, והתמסר להם כאב. בתרס״ו נפטרו ג׳ מילדיו, ולכן התישב בדברצין כרב ק״ק הספרדים. לבקשת אביו בא בתרע״א לכהן כאב״ד מעזא־קאסאני, ואח״כ כשנפטר הנהיג גם האדמורו״ת. בפרשת ויגש תר״ף נחלה, וביקש בשבת מבתו לאסוף מנין ליציאת הנשמה. למחרת בבוקר ו׳ טבת נסתלק.

ילדיו: א. ר׳ משה שמואל האדמו״ר מקוסון בדברצין, ניו יורק ובני ברק; ב. הב׳ הינדא. נפטרה צעירה בת י״ז ביום י״ט חשון תרס״ו; ג. מינדל זו׳ הראשונה של דודה ר׳ ישראל צבי מקוסון; ד. ר׳ יחיאל. בעל הדרת פנים, נפטר בצעירותו ביום כ״ח אלול תרפ״ח (ולא תרצ״א); ה. רחל מלכה זו׳ השניה של דודה ר׳ ישראל צבי; ו. חיה דרעזיא זו׳ ר׳ יואל צבי ראטה אב״ד טיסא־סלקא. נספתא באושוויץ ביום י״ב סיון תש״ד, עם ילדיה: יעקב משה, אסתר, חיים שלמה, חנה שפרה, אשר ישעיה, וראצא ביום י״ז אייר תש״ה בברגן בלזן. ניצלו לניו יורק בתה פייגא זו׳ ב״ד ר׳ מרדכי רוטנברג ב״ר משה שמואל מדברצין, וכן בעלה שנפטר ביום י״ז ניסן תשי״ח. שרדה: ז. שרה ינטל זו׳ ב״ד ר׳ יהודה דב ב״ר משה שמואל רוטנברג מקליינווארדיין בלוס אנג׳לס. בנם חיים שלמה נפטר ביום ו׳ ניסן תשמ״א.

שמועה טובה, חידושים שדרש עה״ת, ימים נוראים, ש״ס וליקוטים. ברוקלין, מודרן ליינאטייפ, תש״ג, יג, קטו עמ׳. יצא לאור ע״י בנו ותלמידו ר׳ משה שמואל המוסו׳ בפתיחה מתולדות אביו, וכותב שלפני פטירתו שרף את כתביו, ולא נותר רק קונ׳ זה בו רשם לעצמו ראשי פרקים לפני שדרש ברבים. אח״כ מזכיר את שמות בני משפחתו, ומודה לדודו מלוס אנג׳לס שהביאו לארה״ב. בסוף תודה למנדבים. שנית ע״י ר׳ אשר ישעיה בן המו״ל, עם הקדמתו בה מספר בשבחי זו׳ המנוחה ובשבחי אביו. דפוס הדר־מוריה, תשמ״ב, קעה עמ׳. מעמ׳ קכא ליקוטים נוספים. בסוף תודות והנצחות.

אנציקלופדיה לחסידות, אישים, ח״א, תריט.

ר׳ יהודה צבי רוטנברג

בנו של הרב מסקולע. נשא את צפורה בת ר׳ יצחק יונר מפוהורינסק, שאצלו תורה וגדולה במקום אחד. למדן מופלג, וקבלוהו שם כבורר בסכסוכים ללא שכר (רוזניאטוב, 230, 233). בשנים תרל״ט-תרמ״ב השיב אליו כאב״ד סקוליע: הרי בשמים, ח״א, סב, צא. אולי הוא שהיה שם אב״ד בשנים תרי״ג-תר״ם. אין הוא ר׳ ליבוש הדומ״ץ הישיש שרבי חיים מקוסוב סעד אצלו (אבן שתיה, נא; תפארת שבמלכות, 115).

ר׳ יהוסף ב״ר צבי (הירש) **רוטנברג**

מקוסון (תרי״ג — תרע״ב)

נולד בהליטש ביום א׳ ג׳ מנ״א תרי״ג (ולא תרי״ב), לאביו ר׳ צבי (הירש) מטויסט. רצ״ה מזידיטשוב אמר לבתו רייזל שתלד בן שיאיר את העולם, ואמרה שיתקיים בבן זה של בנה. בילדותו חלה מאד, ונרפא כשזקנו הרב מֶהליטש שם במיטתו פתק צבי בן הינדא עם תפילה. מקטנותו נודע כילד כשרוני, ודרשן מופלג. בדרשותיו בנגלה כשהביא מהזוהר אמר: כתוב במדרש רשב״י, וכן באריז״ל, הבעש״ט ורבי זושא. בן י״ב אירס את שרה יטל בת רבי משולם פייש הלוי וזו׳ מינדל לאווי מטאש, ובן ט״ו (ולא כ) נשאה. נפטרה ביום ח׳ חשון תרע״א. סמך לשולחן חמיו, ונסע עמו אל רבו ר׳ דוד מדינוב שאמר עליו לחמיו דברים מופלגים. נסע גם למהרי״א מזידיטשוב ומקומרנא, לר״י מבלז ורד״מ מצורטקוב. נסמך מר׳ יוסף בנימין רייך אב״ד הליטש, מהייטב לב, ומהדב״ח שחיבבו מאד באמרו: זהו נכדו של רבי (העט״צ)! ר׳ אהרן הורביץ מבייטש חתן הדב״ח מסר בשמו, שמהעט״צ לא קם בעל מח כמותו. חזר לפני הלומדים על פלפולו של הדב״ח. רצ״ה מליסקא כיבדו מאד. כשביקר בתרמ״ד אצל רח״ה מאלסק, בירכו שיהא פועל ישועות. כתביו היו למראה עיני ש״ב ר׳ אליעזר צבי מקומרנא ור׳ יוסף מאיר מספינקא, ונשאו חן בעיניהם. קשור מאד לרא״צ, ונסע אליו כל שנה לשבת

היארצייט של אביו. הנהגותיו בדרך רבו מהרי״א מזידיטשוב, וכבר בהיותו בן שבע אמר עליו שזה חסיד ותיק שלו (מיין אלטער חסיד).

כשנפטר חמיו ביום כ״ח סיון תרל״ג, ניחמו ר׳ דוד: המקום — ינחם אתכם, היינו שתתקבל על מקומו בטאש, ואכן נבחר שם (לא בתרל״ה). הקים ישיבה, והרביץ בה תורה. התנהג בקדושה ובטהרה ובטבילות קרח. נודע כמארי דרזין ביחודים עליונים, ורבים השיב מעוון. עבר לרבנות ניר־מאדע, ובגלל מלחמתו במתפרצים ומקנאים, סבל מתרמ״ח שש שנים רדיפות נוראות. הוסיף לשמו אות ה׳ לשמירה כפי שהעט״צ יעץ לזקנו ר׳ יוסף שסבל מרדיפות, אלא שכתבה מוגבהת קצת ולא בשוה. בחשון תרנ״ג חלה מאד ונרפא. מאייר תרנ״ד גר שלוש שנים בדברצין, ופעל שם רבות לשמירת השבת וחיזוק היהדות. בר״ח אלול תרנ״ז קבע את מושבו בקאסאני שבקרפטורוס, ויסד בה מרכז תורה ושושלת חסידית הנקראת על שמה. התפרסם כגדול בתורה ובצדקות, ורבנים רבים נסעו להתבשם ממנו בהלכה ובקבלה, כגון היד יצחק מטולטשווא והפני מבין. הצטיין באהבת ישראל ובמידת האמת, הרבה בתעניות, ופיזר לצדקה למרות דוחקו. המונים חילו פניו בבקשת ישועה. בתרס״ד קמו נגדו כמה אנשים, וגברה ידו. בתרס״ו היה עמו קונ׳ סודי בעניני הגאולה שציפה לה באותה שנה, ונחלה מזה. כתב בו שחישובי הגאולה הורו תק״ך, אלא שאז נסתלק הבעש״ט. בתרע״א הורה לקבל את בכורו כרב בקאסאני. בתחילת תרע״ב חשש מחודש חשון בו אירעו צרות המשפחה, ואמר שאחרי שעובר מרגיש יותר טוב. בשלושת ימיו האחרונים לא דיבר רק בלשון הקודש, וחזר פעמים רבות על אמת ואמונה אמת ויציב. נפטר ביום ג׳ כ״ג חשון (ולא כ״ד תשרי) תרע״ב. אלפים נקבצו ללוויתו בה ספדו לו כ״ב רבנים. הקהילה התקינה תאורה עד בית העלמין, ובנתה אהל מפואר על קברו. נרשם נוסח מצבתו.

ילדיו: א. ר׳ חיים שלמה בכורו וממלא מקומו; ב. ר׳ משה שמואל בקליינוורדיין ולוס אנג׳לס (להלן); ג. ר׳ מאיר שלום. נפטר ביום ה׳ שבט תרע״ט. נשא את ברכה בת רצ״א שנפלד אב״ד מדזילברץ נכד הבני״ש. נספתה עם ילדיה: 1. ר׳ משה. נספה עם זו׳ שרה ב״ד ר׳ שמואל שנפלד אב״ד נבליץ ובתם מורטשא; 2. חיה דרעזיא זו׳ ר׳ יחיאל מיכל הלר. נספו עם בנם נתן נטע; 3. רחל גיטשא זו׳ רי״ל ליינר. נספו עם ילדיהם מאיר שלום ופרל; 4. ר׳ ברוך וזו׳ אלטער פריידע בת ר׳ אברהם דב הכהן פרידמן מברדיוב; 5. ר׳ שמואל. זו׳ בלומא נספתה עם ילדיה מאיר שלום, צבי אלימלך וחנה. שרדה: רבקה גיטל זו׳ ר׳ חיים אלטר פנט רבה של רמת אביב; ד. ר׳ ישראל צבי מקוסון חתן אחיו הבכור; ה. ר׳ יום טוב מנחם אב״ד נאפקאר, ואח״כ יושב באהלה של תורה בקאלוב. נשא את חנה פריידל בת ר׳ יעקב רוטנברג אב״ד קוזובה. נספו בתש״ד, וכן בתם שרה יוטל, בעלה בן הרבי מקלושין, וילדיהם חיים שלמה, אלכסנדר, מרדכי יוחנן, באבצע, רבקה יחנא; ו. רייזל זו׳ ר׳ שמואל שנפלד בקאשוי, ב״ר משה יוסף יוחנן אב״ד ערמיהאליפאלווא. ילדים: 1. ר׳ ישראל שלמה מנירדהאז וזו׳ פרל פיגא בת ר׳ יצחק אייזיק, וילדיהם שרה קריינדל, ייטל, רבקה ויעקב הי״ד. שרדו ר׳ יהוסף אב״ד קרית הרצוג בב״ב, ור׳ דוד יהושע בירושלים; 2. ר׳ מנחם מנדל וזו׳ עטל בת ר׳ חיים שפילמן ממונקטש, וילדיהם: גולדא, צבי ופייגא; 3. ר׳ אליעזר וזו׳ רחל בת ר׳ אפרים פישל זיידנפלד ממונקטש ובתם שרה ייטל; 4. מינדל זו׳ ר׳ דב לפקוביץ מאויהל, וילדיהם: יהוסף שאול, אלכסנדר, שרה יוטל, מורטשע לאה, חיה דרעזיא, חיים שלמה, משה יוחנן, יצחק יעקב; 5. יוטל זו׳ ר׳ אפרים אשר מלוס אנג׳לס, ובניהם אברהם וחיים שלמה; ז. רחל יענטיל זו׳ ר׳ שמואל צבי וייס, אב״ד בנדיקוביץ על מקום אביו ר׳ אהרן ב״ר שמואל צבי ראב״ד מונקטש. נפטר ביום י״א שבט תרח״ץ. ילדיהם: 1. ר׳ שמעון אב״ד ווישק וזו׳ רבקה עטל בת ר׳ שלום נח לנדא אב״ד וורצקי, וילדיהם: שלמה זלמן, פיגא, יהוסף, יחזקאל שרגא וצירל; 2. ר׳ אברהם דוד, זו׳ רויזא בת ר׳ פנחס אליעזר פרידמן מזיעמנע שליד הלמץ, ובתם צירל; 3. צפורה לאה זו׳ ר׳ אלתר חיים ישראל מנחם ב״ר אשר אנשיל קרויז מסניסלויא, וילדיהם אהרן וליבא; 4. ר׳ משה אליעזר, זו׳ יוטא בת ר׳ שלום וייסברג מבילא שליד הלמץ, וילדיהם: צירל, שמואל צבי, שלום ופרומט; ח. חיה דרעזיא זו׳ ר׳ יהודה ליבוש ערליך מברגסאז ב״ר נפתלי מדלטין (היא הרשומה באהלי שם כארוסת בנו של ר׳ אלימלך ב״ר משולם מטאש). נספו ביום ט״ז תשרי, וכן בתם שרה יוטל זו׳ ר׳ חיים נחום מרמלשטיין, ובניה שמואל צבי ונפתלי.

בני שלשים, דרושי פרד״ס. כולל: א. ויפתח יוסף עה״ת (רק על בראשית. מדף פו); ב. ויזכר יוסף על המועדים (רק לחנוכה. מדף קיט.); ג. וילקט יוסף —לקוטים. סוואליווע, דפוס ר׳ חיים יהודה גאלדענבערג ושותפו ר׳ יוסף העכט, תרע״ג, ו, קלו ד׳. בהקדמת המחבר מבאר שמות ספריו. מעבר לה שמות התורמים. בנו מ״מ ר׳ חיים שלמה מספר מתולדותיו והנהגותיו, בשער האמת והצדק. בסוף השמטות ולוח הטעות. נותרו בכתובים: ח״ב על שמות ופורים; ח״ג: ויקרא ויציאת מצרים עד ל״ג בעומר; ח״ד: במדבר, שבועות; ח״ה: דברים, מבין המצרים עד שמחת תורה. בשואה אבדו חידושיו על סוגיות הש״ס ועוד, מלבד מה שהוא עצמו שרף.

ויצבר יוסף, חידושים ויחודים. מונקאטש, דפוס קאהן עט פריעד, תרע״ה, ד, מח ד׳. מעבר לשער תודה

דברי תורה בכתב ידו של רבי יהוסף רוטנברג

לתורמים. הועתק וסודר ע״י בנו ותלמידו ר׳ חיים שלמה, הכותב בפתחי שערים מעלת החשבונות. ליקט מכתבי אביו, והוסיף משלו. קיוה להוציא לאור גם מחידושיו בהלכה ובאגדה. מציג את מכתבי הייטב לב והדב״ח מתרל״ג, לקהל טאש כשנפטר חמיו שיתמכו במשפחתו, ויקבלו עליהם את חתנו כרב; מכתב מהעט״צ לחתנו ר׳ יהודה צבי מרוזדול; מכתב המחבר מתרס״ו לבנו המו״ל, כשקבע את מושבו בדברצין. הספר מסודר עה״ת, תהילים, ק״ש ותפילה, מאמרי חז״ל ושער הכולל. בדף האחרון מכתבו לר׳ נתנאל הכהן פריד אב״ד איוואראש, בביאור ענין קבלי. ד״צ בסוף בני שלשים תשל״ב.

בני שלשים, דרושים. כולל: א. יד יוסף לשבת הגדול; ב. דבר יוסף לשבת שובה; ג. עדות ביהוסף לימים הנוראים. ווייטצען, דפוס תל תלפיות, תרע״ח. מעבר לשער שמות המסייעים. בהקדמת בנו המהדיר רח״ש מודה לאחיו־חתנו ר׳ ישראל צבי שזיקק הכל, ולמעתיק רנ״נ שהשתדל בהדפסה. כותב שלאביו היו ג׳ פנקסים לפי הנושאים, ובכל אחד רשם את המתאים. תורות אלו נאמרו לפנים בדרך אחרת, ועל כן חילקם לשלושה כדרך שנהג אביו. הוסיף גם דברים ששמע ממנו ולא רשמם בעצמו, והרחיב מה שנרשם בקיצור, עם תוספות משל עצמו. ד״צ בפאר עם הגהות ותיקונים, ברוקלין תשי״ז, אחרי אור מלא, ובסוף תודות והנצחות.

סדר הקפות לשמיני עצרת ושמחת תורה. הובא לדפוס ע״י נכדו ר׳ פנחס שלום. קליינוואַרדיין, דפוס ר׳ אברהם יצחק ב״ר חיים צבי קליין, תרצ״ב, כב עמ׳.

בני שלשים עה״ת מועדים וליקוטים. ד״צ סוואַליווע עם הוספות והגהות מבנו רח״ש, ע״י נכדיו ר׳ מנחם ישראל ור׳ משולם פיש. ניו יורק, דפוס יצחק אייזיק גראס, תשל״ב, י, קלז; ד, נב ד׳. מעבר לשער תצלום מצבתו. בהקדמת המהדיר הרב מנחם ישראל ב״ר פנחס שלום, מספר בשבחי המחבר. בסוף ג׳ דפים של מכתבי המחבר, ומהמקובל רמ״מ הרטמן אליו. צולם עמו: ויצבר יוסף. בסוף ד׳ דפי הנצחות.

תהלים עם פירוש בני שלשים, מלוקט מספרי האדמורי״ם האב ושני בניו מקאסאני, עם הוספות מבני המשפחה. תשל״ו, ב, דש עמ׳. בהקדמת המהדיר ר׳ אשר ישעיה מקוסוני ראש כולל אור מלא בב״ב, כותב על ההתקרבות שזכה לה בקוסון אצל רבי ישראל צבי, שבחנו בפסוקי תהילים. לכן רצה בזה להנציחו, וקנה הליקוטים שסידרו בני אחיו ר׳ מרדכי, ומסרם לעריכה לר׳ יעקב מוסקוביץ בן בנו של האדמו״ר משאץ־לונדון. בהקדמת המלקטים הראשונים כתבו, שקראו להוספותיהם מעט צר״י. הפרקים באותיות גדולות מנוקדות עם המצודות, ותחתיהם הפירוש. בסוף תודות והנצחות.

הגדה של פסח עם פירוש בני שלשים מאדמור״י קסני. ברוקלין, דפוסי שמחה גראפיק ומוריה, תשל״ח, רלב עמ׳. בהתחלה מכתב ברכה מאחי המהדיר ר׳ אשר ישעיה. בהקדמתו מזכיר את הפסחים שעשה בקאסאני באין לו רשיון לנסוע לביתו, ורושם את הספרים שעומד להוציא לאור: וילקט יוסף, בני שלשים עה״ת והמועדים עם הגהות ומ״מ כל דבר במקומו, שמועה טובה עם מ״מ וציונים, ותולדות השושלת. בעמ׳ ט שער: מאמר חמשה מי יודע שליקט המהדיר מכתבי האריז״ל ותלמידי הבעש״ט, כמבוא לעניני חג המצות. בעמ׳ לז שער ההגדה עם הפירוש. בעמ׳ קלז שער: מאמר וספרת״ם לכ״ם, ליקוט המהדיר על עניני וכוונות ספירת העומר. בעמ׳ קפה שער: קונ׳ זכרון יעקב עמ״ס אבות מר׳ יעקב אב״ד קוזובה. בתחילתו תולדות המשפחה ע״י המהדיר וסדר היחוס. בסופו רמזי פסח מר׳ יואל צבי ראטה אב״ד טיסא־סאלקא. מעמ׳ ריא מנהגי בית קאסאני בפסח. מעמ׳ רטו תודות והנצחות, ובהם לר׳ שלום אליהו פלברבוים שהגיה את הספר, ורבים מתלמידי האור מלא.

לקוטי בני שלשים בדרך הפשט עה״ת והמועדים. ב״ב תשל״ט. ט, לו; ד, נד ד׳. המהדיר: נכדו הרב צבי אלימלך פנט, ב״ר חיים אלעזר מקרלסבורג ורמת אביב שנשא את רבקה גיטל בת ר׳ מאיר שלום ממדזילברץ בן המחבר, עם הקדמתו ומכתב אביו. נלוה לו ד״צ בני שלשים דרשות, מסודר מחדש. בסוף הנצחות.

בני שלשים על חנוכה. ברוקלין, דפוסי נחמד ומוריה, תשל״ט, רמט עמ׳. בהקדמת המהדיר ר׳ אשר ישעיה עומד על שכלולי מהדורה זו, ומודה למסייעיו. אח״כ עמוד מנהגי קאסאני, ודפי סדר ההדלקה. בעמ׳ כה שער: **אור הנר**, מבוא קבלי לעניני חנוכה מהמהדיר. בעמ׳ עט שער הספר, עם פירוש קצר מהמהדיר. מעמ׳ קפט ליקוטים. בסוף תודות והנצחות.

תפארת בית קאסאן, תולדות הבני שלשים. נדפס בברוקלין בעתון דער איד, חיי שרה ותולדות תשמ״ו, ובחוברת ע״י ישיבת אור מלא קאסאן, דפוס האחים גרויס, ח׳ ד׳.

תשובה אליו: נטע שורק, חו״מ, י׳.
מחז״ה, ג׳ כסלו תרע״ב, 3; אהלי שם, 280; שה״ג הגר, ח״א, מא.

ר׳ יוסף רוטנברג. ת״ח בקראסני.
אליו: עטרת חיים, ח״ב, סו בתרל״ג.

ר׳ יוסף ב״ר אהרן אריה ליב **רוטנברג**

בנו של ר׳ אהרן אריה ליב שהיה מלמד בלבוב, לוי, ונכד הט״ז. רבה של קוזובה משנת ת״ר בה הסכים על ספר ריח ניחוח. הרבנות שם נמשכה מאה שנה בידי צאצאיו עד לשואה. נשא את בתו של ר׳ אלכסנדר סנדר אבי מהרי״א מקומרנא, וממנה בנו ר׳ אלכסנדר (סנדר) ממלא מקומו בקוזובה. נשא בשנית את רייזלה בת העט״צ מזידיטשוב שהיתה זו׳ ר׳ משה חיים טויב מקאלוב, והסכים לספרו פרי קודש הלולים. ממנה בנו ר׳ צבי (הירש דומ״ץ) טויסט, אבי שושלת קוסון. נפטר ביום ה׳ אלול תרי״ב לערך (ולא ט׳ חשון תרי״ד). אלמנתו נישאה בשלישית לר׳ דב שפירא אב״ד טלוסט.

דרושו משנת ת״ר לרגל יום הולדת הקיסר, אור מלא, דפים קכ-קכא. מהרי״א מזידיטשוב מביא ד״ת ממנו בפירושו למדרש רבה, פרשת נט, אות ה.
מליצי אש, ב, חשון. 120; לא נותקה, 618.

ר׳ יוסף ב״ר אברהם עבר **רוטנברג**

בנו של ר׳ אברהם עבר אב״ד סקוליע. רבה של סוואליווע, ומתר״ס רשום כראב״ד ואח״כ אב״ד סקוליע בפאלקסקאלענדער. בין שתי המלחמות היו שם שני רבנים רוטנברג צהובים זה לזה, והם נחלקו גם בדרכי פסיקתם (פנקס, ח״ב, 405).

תשובות אליו: הרי בשמים, ח״ב, עד, צד, רמב בתרמ״ו-תרנ״ג לסקולע; מהרי״א הלוי, ח״ב, עו בתרמ״ז.

ר׳ יוסף יצחק ב״ר נפתלי **רוטנברג**

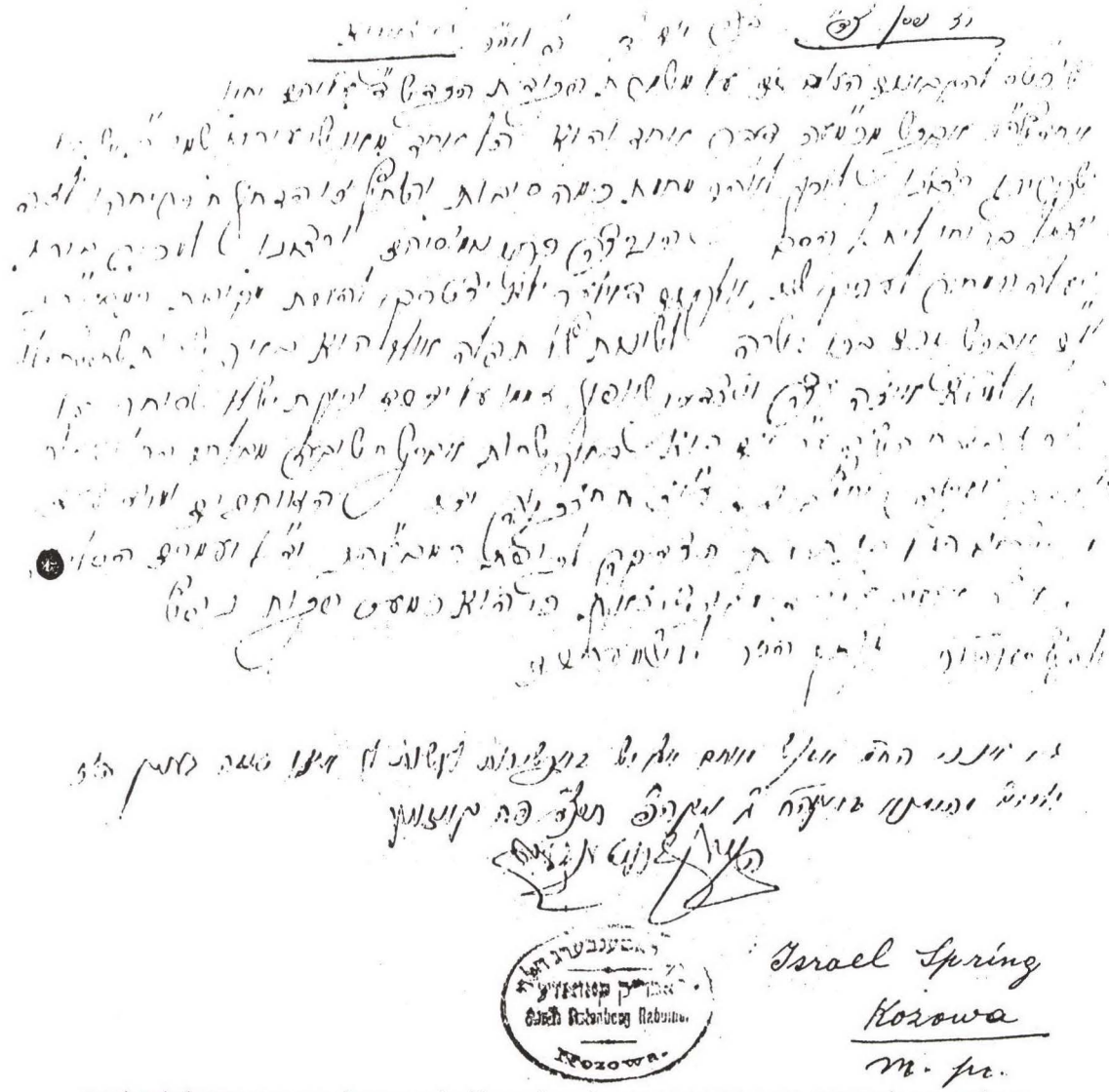
נולד בקראקא בשנת תר״ם לאביו ר׳ נפתלי. תלמיד ישיבות צעהלים ואונסדורף, ומוסמך להוראה. נישא לסיגט, והצליח שם במסחר. ירא שמים, וישר בהליכותיו. פעל למען המזרחי מול התנגדות קשה, ונבחר מטעם הרשימה הציונית כסגן נשיא הקהילה. בתרפ״ו נבחר לעיריה. ציר לקונגרס הציוני הי״ח, וחבר הנהלת מוסדות רבים. בתרצ״ד עלה לת״א, ונבחר כיו״ר המזרחי בעיר, ויו״ר ביכ״נ יבנה. נפטר בתשכ״ה.

אנצ. של הציונות הדתית, ה, 623/4, עם תמונתו.

ר׳ יחזקאל שרגא ב״ר זאב וולף **רוטנברג**

מקראקא (תרנ״ט — תש״ב)

נולד בקראקא בשנת תרנ״ט לאביו ר׳ וולף. מילדותו ניכר בכשרונותיו. מגיל ט״ו התחנך אצל רב״צ ה״ש בבאבוב. נשא בתרפ״א את בת דודו ר׳ הרשל קלסנר מקראקא, אחיו של ר׳ קלמלי. ניסה בלי הצלחה לעסוק במסחר, וסבל מדוחק רב. רבו עודדו בניסן תרפ״ב (מכתבי קודש, יא), ולקחו לביתו להיות יד ימינו עד שנות המלחמה. איש האשכולות וכליל



המלצת הרב יעקב רוטנברג מקוזובה בתרצ״ד למנהלי הכולל על ר׳ ישראל שפרינג העומד לעלות לארץ

המעלות. ת״ח מחוכם, חסיד וענו, מנגן ומלחין, ואהוב לכלל החסידים. בפרוץ מלה״ע ב׳ נשאר עם משפחתו שנתיים בבאבוב, ושמע מהריגת רבו. בר״ח אלול תש״ב נשלח עם יהודי המקום לבלזיץ. נספה ביום ו׳ אלול עם ילדיו: אברהם שלמה, וולף, יעקב יצחק, אלטא בילא ושינדל. אחת נתארסה בזמן המלחמה לבן גיסו ר׳ חיים סת״ם דרזנר מקראקא, ולא נישאו הי״ד.

חדו״ת ממנו ותולדותיו, כר״ש, תמוז־אב תש״ם, נא־נד.

ר׳ יעקב ב״ר משה רוטנברג

רבה של קוזובה יותר מחמישים שנה, ומזקני רבני גליציה. רשום שם מתרס״ד בפאלקסקאלענדער, ובאהלי שם, 437. נשא את יאכנע בת רבי מרדכי מזווהיל, ב״ר יחיאל מיכל, ב״ר משה משם, בנו של המגיד מזלוטשוב. משום כך קרא לו המהרי״ד דודי, כי חמיו היה גם חותנו של חמיו השני ר׳ אברהם שמואל פיטשניק אב״ד ברזנא. סמך שנים אחדות לשולחן חמיו. נסע לפרקים לבלז, ואת הפתקאות שקיבל בקוזובה — נטל עמו לרבי להתברך. במלה״ע א׳ ברח לקאסאני, וגר בבית ר׳ ליב קליין. רשם את חידושיו בשולי ספרי מארחו, ומספר מדרש שמואל שניצל — נדפס הקונ׳ זכרון יעקב ממנו ועליו. האב״ד ר׳ חיים שלמה כיבדו בר״ה לומר פסוקי מן המיצר ולתקוע בהתעוררות רבה, ואחיו ר׳ ישראל צבי לא זז מלהתיעץ עמו. בתום המלחמה שב לקוזובה בה כיהנו אבותיו כמה דורות. היו עוררים על בחירתו כרב המקום, אבל גברו תומכיו. כבר בעבר נאבק על כך עם דודו ר׳ יעקב רוטנברג, ונזקקו לפסיקתו של בעל מנחת שי. פיקח על צורכי העיר, ושימש כגבאי א״י גם בזקנותו. אמרו שהציעו לו לבוא לטורקא מורשת זקנו בעל חשב האפוד, אבל כיהן שם ר״א מישל. נפטר ביום כ״ד כסלו תרח״ץ (ולא תרצ״ה), ואחריו זו׳ ביום כ״ו אב. בנותיו: א. כלת האדמו״ר מקלושין; ב. מרים שרה זו׳ ר׳ משה שמואל ב״ר חיים שלמה רוטנברג מקסני; ג. חנה פריידל זו׳ ר׳ יום טוב מנחם רוטנברג אב״ד נפקר וקלוב ב״ר יהוסף מקוסון; ד. בת נשואה בפולין.

תשובה אליו: צור יעקב, ח״א, פ, פא בתרפ״ו. מכתביו: תשובה כהלכה, 174; לחתנו בתרפ״ב, בראש שמועה טובה. במנויי ספרים רבים מתרמ״ו.

ר׳ יצחק משה רוטנברג

נתקבל בתרס״ו כדומ״ץ סקוליע. ברכות ארבעת ידידיו: המצפה, י״ח אלול, 7. אב״ד שם בתרס״ח־תרצ״ו.

תשובה אליו: אבן יקרה, תליתאה, קטו. מכתבו: תשובה כהלכה, 160.

ר׳ ישראל דב רוטנברג. שו״ב בקולומיאה.

תשובה אליו: שושנים לדוד, ח״ב, טו.

ר׳ ישראל צבי ב״ר יהוסף רוטנברג

מקוסון (תר״ן — תש״ד)

נולד ביום ה׳ סוכות תר״ן, לאביו ר׳ יהוסף מקאסאני. מתר״ף בגיל שלושים אב״ד ואדמו״ר שם על מקום אביו ואחיו, לבקשת הקהילה והחסידים. כששאל בעצת מהרי״ד מבלז הורה להיענות, וכשהושיבו בשבת בראש השולחן — בירכו שיהיה פועל ישועות. נודע כגאון בנגלה ובנסתר. ראש ישיבת עטרת ישראל במקום שנודעה לתהילה, ולמדו בה כמאה ועשרים תלמידים. מתמיד גדול, והתלהב באמירת שיעוריו. תפילותיו העילאיות בנטח זידיטשוב. בליל שבת דיבר



רבי ישראל צבי רוטנברג מקאסאני

בסעודה ע״ד החסידות, ביום בדרך דרוש ורמז, ובס״ג ע״ד הנסתר. הכל בהתלהבות רבה בתוכחת מוסר ממרקת, ובמיוחד במועדים. הרעיף בהם עידוד וחיזוק למסתופפים בצילו. צנוע וחביב לכל, ובעל לב חם לכל יהודי. כשקרפטורוס סופחה שוב בתרצ״ט להונגריה, החלה סאת הצרות להתמלא. רבבות גורשו לאוקראינה, ובהם חתנו מדוברוני ומשפחתו. הסתיר בביתו ארבעים ניצולים. בשנה האחרונה הרגיש כי גם על יהדות הונגריה תעבור הכוס, והטיף לקבל יסורים באהבה, ולקדש את השם בשמחה. היתה לו אפשרות להינצל, ולא רצה להיפרד מצאן מרעיתו. באסרו חג פסח תש״ד הובלו בני קהילתו לברגסז

הסמוכה, ועונו בגיטו. נשלחו בקרונות לאווישוויץ, ונספו שם ביום ג׳ סיון הי״ד.

נשא את מינדל בת ר׳ חיים שלמה אחיו הבכור, נפטרה ביום כ״ז תשרי תרע״ט. ממנה: א. אלטע רחמה זו׳ ר׳ יהודה צבי אייכנשטיין אב״ד דאבראני גדול. נספו בקמניץ פודולסק באלול תש״א עם ילדיהם חיה מינדל, חוה, אסתר, רחל מלכה, ועוד ילד; ב. צפורה יענטל זו׳ רחי״ל ט״ב אב״ד נירבטור. ישב אצלו שבע שנים כדומ״ץ ור״מ, ושרד מהשואה. נספתה עם ילדיה: יוסף, אלטע מינדל והענדיל. נשא בשנית את אחותה רחל מלכה, נפטרה ביום כ״ב אלול תרפ״ה. ממנה: ג. הב׳ אלתר חיים שלמה שנספה עמו. זו׳ השלישית: אדל בת ר׳ שלום אליעזר ה״ש מרצפרט. נספתה עמו ועם ילדיה: 1. רעכיל זו׳ ר׳ אלכסנדר סנדר זלטנרייך מוודוביץ; 2. יוכבד. נפטרה ביום כ״ב אלול תרצ״ד; 3. אסתר זו׳ ר׳ יוסף מאיר רובין אדמו״ר במיהאפלווא הי״ד.

אור מלא. כולל: א. עה״ת; ב. מועדים; ג. ד״ת ששמעו תלמידיו וחסידיו וטרם נדפסו, ממנו מאביו ומאחיו. ברוקלין, דפוס בלשן, תשט״ז ונגמר בתשי״ח, ז, קכא; ד, סו ד׳. בהקדמת גיס המחבר ר׳ יואל צבי ראטה אב״ד טיסא סלקא, למו״ל ר׳ דוד פלברבוים ב״ר יצחק יעקב הי״ד שו״ב קאסאני, מעיד שזוכר כי המחבר שבע נחת מכתיבתו של תלמידו המהדיר את תורותיו, ועיין בהם בשבת. עבר על הדברים, ומצאם נאמנים ומדויקים. קרא את שם הספר כרצון המחבר, ומסר נוספות. במכתב רחי״ל ט״ב חתן המחבר מתאר את עבודתו, ומספר שהטמין את חמשת כרכי כתביו בקרקע, ובשובו מאושוויץ לא מצאם. נותר רק זה המעט בידי הכותב המהדיר. בהקדמת המהדיר מתאר את אורחות המחבר, ומוסר שלא רשם את מעינו המתגבר, ורק כשפרצה המלחמה ותלמידיו רצו לקחת עמם לדרך מתורותיו, החל לרשום תלמידו ר׳ ישראל מנחם שורץ, והפיק רצון ממנו. כשנגזר גירוש על הכותב, הוטל עליו למלא את מקומו. בן המחבר סייע לו בבירור המקורות, והאב אף הרשה לעיין בכתבי אביו. המוקפים במרובעים הם הוספות המחבר, ובעיגולים ביאורים משל עצמו. תלמידו ר׳ דוד בן ציון קליין מהלמץ רבה של יסודות, השתדל אצל ממשלת צ׳כיה לשחרר את הכתבים, וצירף קונ׳ שרשם. בסוף מודה לשאר מסייעיו. נלוה לו ד״צ בני שלשים תרע״ח. מהדורת צילום בתשד״מ עם הוספות ומפתחות, ע״י המהדיר ובימ״ד עטרת שלום של הרב מנחם ישראל רוטנברג, יז עמ׳, קכו ד׳; ה, פ ד׳, עם הבני שלשים.

ראשי גולת אריאל, ח״א, שנג-שסב.

ר׳ מאיר רוטנברג. ת״ח בברודשין.

תשובה אליו: ד״ש ויו״ד, ח״א, דף לב ע״ב בתרכ״א.

ר׳ מאיר שלום סג״ל **רוטנברג**

נכד הט״ז והב״ח. דומ״ץ סטרי בזמן המהריא״ז. היה לו שם בימ״ד שנוסחו היה אשכנז, ואחרי שהתפלל בו הרבי משינאווא נהפך לנוסח ספרד. עבר לכהן ברבנות סקוליע־סקאלי.

תשובות אליו לסקוליע: הרי בשמים, ח״ב, פט, קסב-קסה בתרמ״ז-תרמ״ח; מהרש״ם, ח״ג, רכג, רמד. בתר״ן חתמו כרבני סקוליע הוא ור׳ יוסף סג״ל רוטנברג, על שו״ת ריב״ם שנייטוך וצפנת פענח החדש.

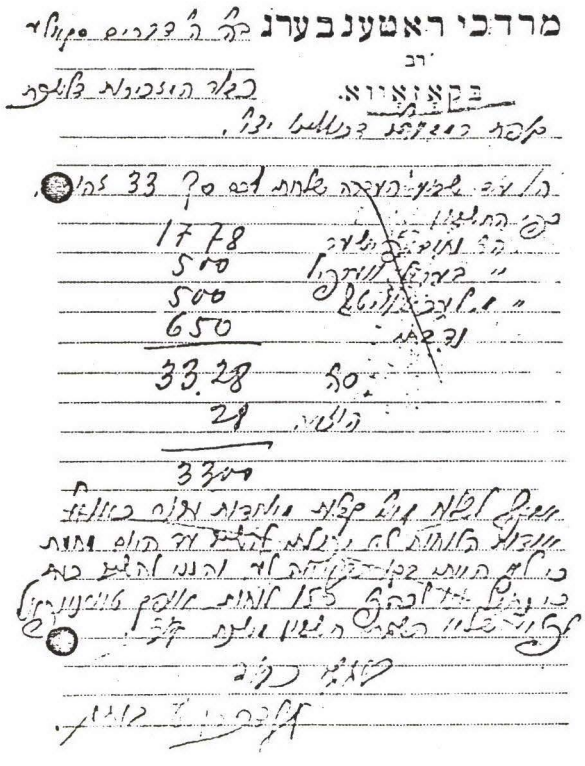
ר׳ מנחם אריה רוטנברג. ת״ח בקראקא.

חידושיו בכר״ש, חשון תשל״ט, יח-יט.

ר׳ מרדכי ב״ר אלכסנדר סנדר **רוטנברג**

בנו של ר׳ אלכסנדר סנדר אב״ד קוזובה, ומילא שם את מקומו.

תשובות אליו: דובב מישרים, ח״ב, ד מלבוב בת״ש (אב״ד קוזלוב!); חבצלת, תנינא, יח, ל, מד בתרצ״ו-תרצ״ז.



משלוח כספי א״י ע״י הרב מרדכי רוטנברג מקוזובה בתרח״ץ

ר׳ מרדכי ב״ר נפתלי **רוטנברג**

מוודוביץ ואנטוורפן (תרל״ב — תש״ד)

ר׳ חיים יעקב אבי אביו, מקובל בקראקא. לא נכון שהוא ממשפחת אדמור״י גור, ובן אחר בן למהר״ם

מרדכי ראטטענבערג
רב ואב״ד
דקה״י ״מחזיקי הדת״
אנטווערפען.

M. ROTTENBERG
Opperrabbijn
ANTWERPEN
Telefoon: 3482.

Antwerpen. den
OOSTENSTRAAT, 4

שאלת הרב מרדכי רוטנברג בתרפ״ד מרבי מאיר ארק על הכשרת כלים לאכסנאים

מרוטנבורג. כשמתו בניו ונסע לצאנז בירכו הדב״ח, והורה לו להלביש את הבן שיוולד לו, בגדי פשתן לבנים, עד גיל שלוש. כשנולד לו בזקנתו ר׳ נפתלי, אמר לו הדב״ח שישאירנו אצלו להתחנך, ויעלה לא״י. התישב בצפת בה נטמן כשנהרג בידי ערבי.

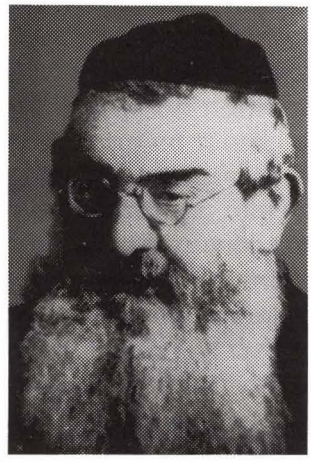
ר׳ נפתלי התחנך שנים אחדות בבית הדב״ח, ולמד יחד עם בניו. נשא את אסתר שפרה בת ר׳ צבי הרשל ב״ר יחיאל מיכל ליפשיץ מקראקא, שיחוסו הרם מפורט בסוף ספר תפארת צבי — אבן משה, ניו יורק תש״ם, לפי זכרונות המאור. סוחר, גבאי הת״ת בקראקא, ונזכר רבות בשה״ג מהדורת קרנגיל. נפטר ביום ג׳ אדר תרפ״ז. מבניו אבי ר׳ חיים יעקב בת״א.

ר׳ מרדכי בכורו נולד בקראקא בשנת תרל״ב. בהיותו בן טו-טז נסע ללמוד בישיבת וישניצה אצל רבי שלמה ה״ש. הוכר בין מצויני הישיבה, ונקשר לרבו. עבר ללמוד בישיבות הונגריה, ותחילה בקליינוורדיין אצל ערוגת הבושם אותו הוא מכנה בתשובותיו מו״ר. אח״כ בסיגט אצל הקדושת יום טוב, (במטרסדורף), בפעטשניידורף אצל הרב נפתלי סופר, ולבסוף בצעהלים אצל האב״ד ר׳ דוד פרידמן, בנו של ר׳ ישראל מקערט מח״ס הגהות מהר״י קערט, וחתנו של ר׳ מנחם כ״ץ אב״ד פרוסניץ, תלמיד החת״ס ונכד ר׳ שמשון ורטהיימר. נסע אל הרבי משינאווא ומהר״י מבלז. דבק בבנו המהרי״ד, ובנסיעותיו לבלז התאכסן אצל המהר״א. כשרבו ראה את התמדתו חסידותו ויראתו, השיא לו את בכירתו שרה הנדל, וגיסיו היו רבנים ודיינים בהונגריה. לא רצה ליהנות מכתר תורה, והשקיע את נדוניתו במסחר, כדי שיוכל ללמוד בשלוה. כשאיבד את כספו יעץ לו אחד מרבותיו לקבל עול רבנות, וחמיו מינהו להיות דומ״ץ אצלו בצעהלים.

נבחר בתרנ״ה כרבה של אושפיצין על אף גילו הצעיר, ומכיון שלא רצה מחלוקת עם מצדדי המועמד הנגדי — פרש. רבו מבאבוב המשיך תמיד לקרוא לו: ״אושפיצינר רב״. בשנת תרס״ד נבחר כרבה הראשון של ודוביצה, אחרי פטירת הדומ״ץ רצ״א גרייזמן. ראשי הקהל ידעו שרכש בהונגריה ידע כללי מתרבות המערב, וחשבוהו כרב נאור שבגדיו נקיים, חובש צילינדר, שולט בשפות, דרשן מעולה בגרמנית, מייצג הקהילה בכבוד כלפי השלטונות, ומקובל על כל החוגים. לא ארך זמן רב, והתברר להם כי בעניני יהדות הוא תקיף ללא חת. היה זה בקיץ תרס״ח, כשהוזמן לנאום בביהכ״נ הגדול לרגל יובל הששים לקיסר, בנוכחות כל בני הקהילה ונציגי השלטונות. כשנודע לו שהוכנס עוגב לביהכ״נ תבע להוציאו, ולא להעביר את הבימה לקידמת האולם. משלא נענה ישב בביתו, והשבית את השמחה. הקהילה הגישה נגדו משפט בערכאות כמורד במלכות, אך השופט זיכהו בהבינו את מניעיו, שסדרי ביהכ״נ הם ענינים שבדת המסורים להכרעת הרב. בערעור שהוגש לבית המשפט בלבוב זכתה הקהילה, אבל בית המשפט העליון בוינא חזר וזיכהו. בני ודוביצה מכחישים נמרצות דברים אלו, אבל במסורת המשפחה ידועים הפרטים בדיוק. הדרך היתה פתוחה בפניו לשוב לרבנות ודוביץ אלא שקץ בה, וגם דחה הצעת רבנות אחרת בגליציה. הרב הבא בודוביץ כבר היה חסיד חובש שטריימל: ר׳ אשר אנשל יצחק זלטנריך.

נתקבל בתרע״ב כרבה של קהילת מחז״ה באנטוורפן, על מקום הרב הראשון אולמן. פיתח בה את מוסדות הדת והחינוך, והדריך צעירים. בפרוץ מלה״ע א׳ נדד לפפד״מ, ובגלל השקפתו העקבית סירב להתמנות כדיין בקהילה הכללית על אף דוחקו. כנתין אוסטרי לא היה יכול לשוב לעירו, גם אחרי שהגרמנים עזבו את בלגיה. גר בסחייבנינגן שבהולנד, כשעמו רוב גולי קהילתו ומוסדותיה. בחזרו לאנטוורפן שב להתנהגותו הקבועה: התמדה בתורה, תפילה בדבקות, קיום מצוות ביראה, ריבוי תעניות באלול ובימי השובבי״ם, ועיסוק גם בקבלה, בשבת בעיקר. בדרשותיו מיזג מניחוח החסידות והקבלה, עם הפילוסופיה של הרבנים הירש וברויאר. קירב את הצעירים והנוער, שעמדו לימינו באהבה בעת שניצב בעין סערות קשות. בפרישת קהילת שומרי הדת ניהל דיני תורה נגד רמ״א עמיאל כמשיג גבול, אך לא נגד הרב שמואל ברודט שבא אחריו לקהילה מוכנה. כשסילק שו״ב חסיד הוסיאטין התיצבו רבים נגדו, ולא נרגעו עד שר״נ ויידנפלד פסק כמותו שהשוחט פסול. נהג עדתו ברמה, ולא נתן לפרוץ בחומות היהדות. מעורה בעניני כלל ישראל, ומשתתף בועידות כלליות.

בפרוץ מלה״ע ב׳ שקע במעשי עזרה וחסד לפליטים. ניסה לברוח באניה האחרונה שהפליגה מקאלה לאנגליה, ולא הספיק. הנאצים אסרוהו כמה פעמים,



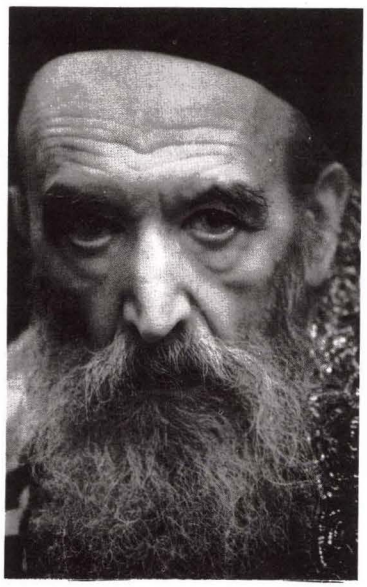
הרב מרדכי רוטנברג מאנטוורפן

וזקנו נגזז. בתש״ב חגג בחוג משפחתו את יום הולדתו השבעים. היה יכול להינצל לארה״ב ע״י ויזה שסידרו לו ידידיו, וסירב לנטוש את צאן מרעיתו. בחורף תש״ג נלקח למחנה הריכוז מיכלין, ונשלח לפולין עם שני בניו רח״י ור׳ יוסף יצחק. בהשתדלות בתו הוחזר לאנטוורפן לחמישה שבועות. בנו ר׳ דוד נחטף להריגה עם אשתו וילדיו, פרט לבנו נפתלי ששהה בבית סבו. בהשתדלות הבת הועבר עם משפחתו למחנה ויטל שבצרפת לאזרחים זרים. הרביץ שם תורה בנוחיות יחסית, ובשאלות הלכה הקל לאחרים והחמיר לעצמו. סירב להצעת המחתרת להבריחו למונטריי שבשוויץ אל בתו, מחשש לגורל הנותרים. אחרי פסח תש״ד הועברו לדרנסי, וביום ח׳ סיון הובל לאושוויץ. שרדה תמונתו צועד זקן מפתח המלון, כשבימינו ס״ת ובשמאלו יד נכדו נפתלי הי״ד.

ילדיו: א. הרב חיים יעקב (להלן); ב. ר׳ דוד הי״ד; ג. ר׳ אהרן; ד. ר׳ זאב וולף; ה. ר׳ צבי הירש בלונדון, חתן ר׳ אליעזר אדלר מגייטסהעד; ו. ד״ר מנחם. בשנותיו האחרונות בנוה שמחה בירושלים; ז. ר׳ יוסף יצחק פו״מ סיגט. כשניצל מהשואה רה״ק באנטורפן, בפעלו עם אחיו לשיקום מוסדות הקהילה; ח. ר׳ אברהם. נשא את רויזא בת ר׳ משה הכהן גוטוירט ב״ר קלונימוס קלמן דומ״ץ קראקא; ט. רעכא שטרנבוך עסקנית ההצלה הנודעת ממונטריי; י. זו׳ הרב ברגר אב״ד מישקולץ בויליאמסבורג. לכולם צאצאים רבים ממשיכי מורשת המשפחה.

יד מרדכי, ח״א: תשובות בד״ח שו״ע, נג סי׳ (יד חסרה). נלקט ונערך ע״י נכדיו ר׳ מרדכי יצחק צוקר (מבנו ר׳ אברהם), ור׳ מרדכי רוטנברג שהוסיף ציונים וביאורים. לייקוואוד תשמ״ג, רפו עמ׳. המסכימים: ריי״ וייס (אוד מוצל מאש מהמון כתבי ידו אשר נאבדו בימי הזעם... כבר נודע תהלתו ותפארתו וגאונותו בשערים המצוינים בהלכה, וגם אשר הפליא לעשות בחכמה ובתבונה ובדעת ובמסירות נפש, להעמיד הדת על תלה בחיים חיותו); בנו רח״י (את זה אציין שניחן במידת האמת... דבר הניכר גם בחדו״ת שלו... טבועה וניכרת בכל הנהגותיו ודרכיו בעניני הפרט והכלל). בהקדמת המהדירים מודיעים, שרוב הדרשות והחידושים עה״ת נערכו ע״י המחבר, וחלק מהשו״ת הוא מהעתקות בניו. מודים לנכדו ר׳ קלונימוס קלמן ב״ר אברהם זאב שעודדם להדפסה. בעמ׳ קכג שער ח״ב: (לה) דרשות. חלק ההלכה שבהם אבד בנדודיו בשנת ת״ש, וניצלו רק הפתיחות ודברי האגדה. מעמ׳ רנט חידושים עה״ת. מעמ׳ רעא תולדותיו ומפתחות. דרשותיו שהכין לדפוס נשרפו, וכן אבדו רובי כתביו בהלכה ובקבלה.

תשובות אליו: חזון נחום, מה בתרצ״ה (מצות מכונה); גיסו, משנה שכיר, צא בתרצ״ו. מכתבו מתרע״ב, תשובה כהלכה, 80. אחדות מתשובותיו בחוברת חליפת מכתבים, נדפסה בעשרים



הרב חיים יעקב רוטנברג

עותקים באנטוורפן תרצ״ב (ביטול מכירת ביהכ״נ של קהל מחז״ה, והסכימו עמו גדולי הדור). כמו״כ בשו״ת ברכת שלום (שטרנבוג), דרכי חיים על הל׳ שמחות (מרדר). במשתתפי ועידת סנדובה וישנה בתרס״ז, וחותמי נגד תנאי בנישואין. ממיסדי אגו״י בועידת קטוביץ תרע״ב. בכנסיה הגדולה השלישית במרינבד תרצ״ז התנגד לחלוקה וכינון מדינה, והשיב לרי״ל צירלסון המצדד (סי׳ נג).

ר׳ חיים יעקב בכורו, דומ״ץ לידו באנטורפן. שריד השואה, ושב לעירו לשיקום הת״ת, המקואות והעירוב. התיר עגונות בתיאום עם החזון איש. הביא מפרג ראש ישיבה ועשרה בחורים לקפלן הסמוכה. עבר לפריז כאב״ד עדת היראים ברוח אביו. אליו: לבן גיסי, משנה שכיר, או״ח, ח״ב, סא; קול מבשר, ח״א, ד.

הרב חיים נוסבוים, אלה אזכרה, ב, 87-95; ודוביצה, 35-36, 38-40; אושפיצין, 237-239; א. יצחקי, יתד, מוסף, י״ד חשון תשנ״א, 7-9; ד. לוי, המודיע, י״ד אלול תש״ן, ד.

ר׳ משה רוטנברג. דומ״ץ טרנופול.

תשובות אליו: ספר יהושע, לב-לג (נזכר), עט, קיג בתקס״ח.

ר׳ משה רוטנברג

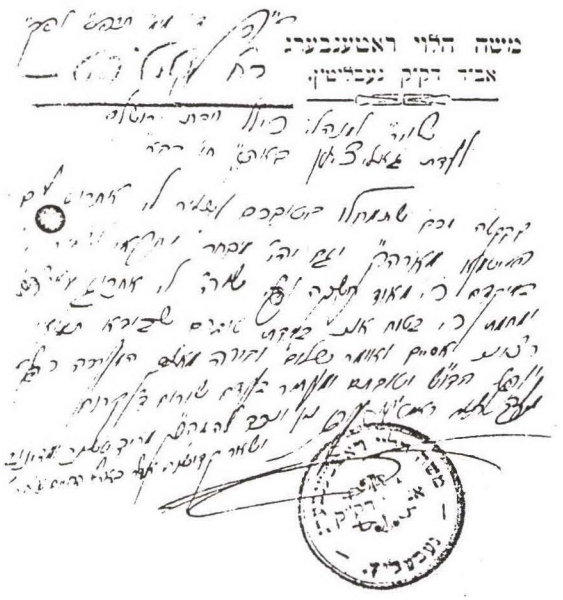
בן ברכה. אב״ד נביליץ, ועקר לטשבין. גבאי א״י בשנות התר״ץ (ובתרצ״ו). זו׳ שרה בת מירל חיה.

ר׳ משה ב״ר אלכסנדר סנדר **רוטנברג**

בנו של ר׳ אלכסנדר סנדר אב״ד קוזובה, ומילא שם את מקומו. נשא את גיטל הינדא בת ר׳ יעקב אב״ד טורקא חתן הבני״ש, ב״ר פנחס אריה משם. בנו ר׳ יעקב עלה על כסאו ברבנות קוזובה.

ר׳ משה ב״ר מאיר שלום **רוטנברג**

בנו של ר׳ מאיר שלום אב״ד סקוליע, ומילא שם את



בקשת הרב משה רוטנברג מנביליץ בתרפ״ט ממנהלי הכולל לשלוח לו אתרוג

מקומו. תלמיד מהרי״א מזידיטשוב. בתו נישאה לר׳ אברהם מרדכי קלינגברג, האדמו״ר מזלושיץ בקראקא נכד מהרי״א מקומרנא.

ר׳ משה אהרן בן אב״ד סקוליא. אליו: טוט״ד, תליתאה, ח״א, קצג.

ר׳ משה שמואל ב״ר חיים שלמה **רוטנברג**

נולד בשנת תרנ״ד באדאני לאביו האב״ד ר׳ חיים שלמה, וזקנו ר׳ יהוסף היה המוהל והסנדק. נסע עם אביו כל שבועות ופעמים נוספות, אל זקנו שחיבבו מאד. למד אצלו, ואצל ר׳ אלימלך לאווי מטאש. נשא בתרע״ד את ש״ב מרים שרה, בת ר׳ יעקב רוטנברג אב״ד קוזובה ונכדת ר׳ אלכסנדר מקומרנא, נפטרה בתשמ״ט. המשיך ללמוד עם חמיו, ואף נסע אליו לקוזובה. כשנתמנה ר׳ ישראל צבי על מקום אחיו־אביו, מסר לו כיבודים רבים. עקר לדברצין בה חי בדוחק גדול, ולא סובב בעיירות. לא נכון שהוצעה לו רבנות בכמה קהילות. הקדיש את כל חייו לשבת באהלה של תורה מתוך עוני, בשמירה על הצביון הישן, גם בהיותו ביבשת החדשה. מסודר ונקי בתכלית. ששים שנה לא מש מסדריו ושיעוריו הקבועים, מאחרי חצות הליל ועד זמן שינה. מרוב לחץ ודוחק היגר בתרח״ץ לארה״ב, בעזרת דודו ר׳ משה שמואל מלוס אנג׳לס. כיהן כרב חברה משניות אהל יעקב אנשי קוזובה בניו יורק. לא שינה דבר מהנהגותיו, וסדר יומו מדויק וקבוע מטבילת השחר,



רבי משה שמואל רוטנברג מקאסאני

תפילותיו ושיעוריו הרבים כל היום, עם הפסקה קלה למנוחה וקבלת הפונים אליו. הצטיין במידת הבטחון והחסד. בקיץ תשכ״ב עלה לארץ, ופתח בימ״ד קאסאני בב״ב. התמיד בתורה, ונתן צדקה יותר מיכולתו. נפטר בן שמונים ביום כ׳ אייר תשל״ד, ונטמן ליד האמרי יוסף מספינקא בפ״ת. אלפים השתתפו בלויתו, ולפי צוואתו לא הספידוהו. ההדיר את ספר שמועה טובה של אביו.

ילדיו: א. ר׳ אשר ישעיה. ממלא מקומו כאדמו״ר מקוסון; ב. ר׳ יהוסף בנימין תלמיד דודו האור מלא, וזו׳ שרה רבקה בת ר׳ יצחק טירנויער מסטמר. נספו הי״ד, והיא״צ נקבע י״ג כסלו; ג. ר׳ חיים שלמה. רב חברת משניות אהל יעקב קוזובה. נשא את ראכיל בת ר׳ ישראל דוד הורביץ האדמו״ר משאץ־שנדישוב וילדיהם; ד. ר׳ מרדכי האדמו״ר מטיסא סלקא ורב בימ״ד בית היוצר בויליאמסבורג. נספה בתאונת דרכים ביום כ״ז תשרי תש״ן בן ס״ד. נשא את פיגא





רבי מרדכי ורבי יואל מטיסא־סלקא

בת דודו ר׳ יואל צבי ראטא אב״ד טיסא סילקא, ומתשי״ז ממלא את מקומו. ילדיו: 1. ר׳ יעקב בכורו ממלא מקומו, ולפני כן רב לחסידי קוסון במונסי; 2. ר׳ חיים שלמה בירושלים; 3. ר׳ יואל צבי בויליאמסבורג; 4. חיה דרייזא זו׳ הרב טברסקי; ה. ר׳ יחיאל מיכל. נשא את איידל בת ר׳ משה רוקח האדמו״ר מקוזלוב וילדיהם.

ר׳ משה שמואל ב״ר יהוסף **רוטנברג**

נולד בשנת תרל״ב כבנו השני של ר׳ יהוסף מקוסון. גר בקליינוורדיין, והיגר ללוס אנג׳לס. נשא את שרה דבורה זיסל בת רב״צ פיש מבורשא, נכד הרב שלמה דב וקונ׳ הספיקות. נפטר ביום ט״ז אייר תש״ו. זו׳ נפטרה בניו יורק ביום י״ד אד״א תשי״ז (ולא תשט״ז), ונטמנה לידו.

ילדיו: א. ר׳ פנחס שלום בקליינוורדיין וברונקס. הוציא לאור את סדר ההקפות של זקנו. נשא בתרע״ג את שרה חנה בת ר׳ נפתלי ארליך מדלטין, נפטרה ביום כ״ד אדר תש״ך. נפטר ביום כ״ד תמוז תשכ״ו. ילדיהם: 1. פרל. נפטרה ביום ב׳ תשרי תש״ב; 2. חיים שלמה. נפטר ביום ה׳ אלול תרפ״ו; 3. יוטל ע״ה; 4. יהוסף נפטר בכ״ז אלול; 5. שארצא באבצא זו׳ ר׳ אברהם אייכנשטיין ברי״ה מחודרוב, וכעת זו׳ הרב שמואל פינטר בלונדון; 6-7. ר׳ מנחם ישראל ור׳ משולם פייש האדמורי״ם מקוסון בבורו־פרק; 8. עטל רחל זו׳ ר׳ משה קלינגברג מזלחשיץ באנטוורפן; 9. הרב מיכאל צבי במיאמי ביטש; ב. ר׳ שלמה אליעזר. נשא את חיה בת ר׳ שמעון גרינפלד אב״ד סמיהלי, ומילא שם את מקומו. נספו ביום כ״ג אייר תש״ד עם ילדיהם: יהוסף, שמעון, ייטל, רייצא, יהודה יחיאל, הינדא גולדא. הבת פרל רבקה נפטרה ביום כ״א אייר תש״ה. שרדה הבת טויבא אסתר זו׳ ר׳ יחיאל קרפל, וילדיהם שלמה אליעזר שמעון וינטל דבורה זיסל; ג. ר׳ אפרים אשר, רב בלוס אנג׳לס. נשא את חנה בת ר׳ יצחק



רבי אפרים אשר רוטנברג מלוס אנג׳לס, בסעודת ההילולא למהר״ם שפירא ביום ז׳ חשון תש״ן. לידו הרב חיים יצחק כהן והמחבר

טברסקי מבעלץ שבבסרביה. בביקורי אצלו מסר לי פרטים על משפחתו; ד. ר׳ יהודה דב, רב בלוס אנג׳לס. נשא את ב״ד שרה ינטל (יוטא) בת הרב חיים שלמה מקוסון; ה. חיה דרזיא זו׳ ב״ד ר׳ יחיאל ב״ר חיים שלמה מקוסון. נפטר צעיר בהניחו ג׳ יתומות: גיטל מינדל, ייטל, רייצא. נפטרו בניהם הרכים צבי הירש ודב ברישׁ; ו. אסתר מינדל. נספתה עם ילדיה קריינדל ויחיאל; ז. חוה ליבא זו׳ ר׳ שמואל ט״ב באויהל. נספתה עם ילדיה: יהודה ליבוש, יהוסף, פרל, צבי אלימלך ויוטל.

ר׳ משולם יעקב רוטנברג ראה לפי: **הלפרין, ר׳ משולם יעקב**

ר׳ צבי (הירש) **רוטנברג**

בנו של ר׳ יהוסף מקוזובה. הילד הראשון שנקרא על שם זקנו העט״צ. התישב כבנש״ק (ולא כאדמו״ר או דומ״ץ) בטלוסט. ערך נסיעות בהגר לקבץ כסף. נשא את חיה דרעזיא בת ר׳ שמואל וילנר אב״ד הליטש, ובניו: ר׳ יהוסף מקאסאני, ור׳ שמואל מסוקולוב שליד זורובנא. נפטר ביום י״ב ניסן תרמ״ב.

ר׳ שלמה רוטנברג. אב״ד רודניק. מכתבו מתקס״ז בפנקס הלואת חן.

ר׳ שלמה רוטנברג. ת״ח ברוזוודוב. במנויי תורת הרא״ם תרנ״ח, עם חתניו ר׳ אלטר שטיגליץ ור׳ יוסף תאומים.

ר׳ שמואל ליב רוזנברג חתן אב״ד סקוליע שליט״א.
תשובה אליו: אבני זכרון (פפר), ח״א, פז בתרע״א.

רוטנברג־הלברשטם ראה בתוך: **הלברשטם**

רוֹטֶנֶר

ר׳ אהרן הכהן. ת״ח בקראקא.
תשובה אליו: מהרש״ם, ח״ב, קלו בתר״ס.

רוֹטֶנְשְׁטְרַיְךְ

ר׳ צבי הירש בפשוורסק. במשתתפי אהל מועד, ח״ב, כב. לז:

ר׳ צבי טוביה הכהן

נולד בוישניובטשיק לאביו ר׳ אליהו קלונימוס (בן שלוש נתברך מהשר שלום שיהיה ת״ח ויר״ש. נתרושש בגיל העמידה. נפטר בניקולשבורג ביום י״א חשון תרע״ח. כשבנו החסיר פעם מנין בוינא, נגלה אליו בפנים זועפות, ובפעם שנית הורהו להדליק נרות יפים בביהכ״נ למרות מצוקת המלחמה. נשא

את חיה בת הדומ״ץ ר׳ ישראל אברהם הכהן גולדהירש. נפטרה ישישה בפוטיק זלוטי, ביום ד׳ אייר תרפ״ד. בשנת האבל נגלתה לבנה בחלום, ואמרה לו שיש לה תועלת מהקדיש שלו. ילדיהם גם: משה זאב וזו׳ בילא בת פרומא; פנחס אליעזר; הינדא; טשארני; פרל רחל. נפטרה בניו יורק בחשון תרצ״ד. להם משפחות. נפטרו בקטנותם: אהרן דן ואריה ליב), בנו של ר׳ יוסף (בימי העמידה ירד ממעמדו. נפטר בימפולי בערב סוכות. זו׳ יוטא נכדת החכם צבי, בת רא״ל ציטרון פרנס החודש ביזלוביץ. קרוביו משפחות קוך וקנפיר. זו׳ פרל נפטרה ביום ט״ז כסלו), בנו של ר׳ צבי טוביה הכהן (גביר וחסיד מכניס אורחים, והצטיינה בכך גם זו׳ רחל. שלח מנורת כסף לר״ח מקוסוב).

מגיל י״א בחובשי ביהמ״ד בעיירתו, ולמד מפי אבי אמו הדומ״ץ. בהימוט בית הוריו ובטל מלימודו, נדד למקומות תורה אחרים בתנאי מחסור, וכתב את חידושיו. תמכו בו אחותו הינדא ובעלה ר׳ אברהם משה ב״ר שמשון קרייטנר מפוטיק, בזיווי״ש נישאה לר׳ זאב שוברט. נשא את נחמה רות־ריסיל באבא בת ר׳ אלעזר אלתר ב״ר אברהם אריה ברקוב, נפטר בצפת ביום כ״ה טבת, וזו׳ שרה שיינדל (אלטע) בת ר׳ ישראל (כ״ט תשרי). אחיה ראי״ל ברקוב, ואחותה רחל זו׳ רב״צ סמואל.

בשריפת העיירה שנה אחרי נישואיו, עלה באש ביתו עם כתביו. כשנולדו לו ג׳ בנים חלה מאד, והחליט שאם יחלים ידפיס את הגיגיו. החולי החליש את עיונו, וחידושיו רפו. במלה״ע א׳ היה בין הגולים לוינא, ואח״כ עלה לארץ. חבר כולל גליציה, ומתמיד מתוך הדחק בישיבת מאה שערים בירושלים. נפטר אחרי תשכ״ג. ילדיו שנפטרו בקטנותם בצפת: א. אליהו קלונימוס (י״ד תמוז תרפ״ב ולא תרס״ב); ב. אלעזר אלטר (כ״א אב תרפ״ח); ג. בת שבע (ו׳ אב תרצ״ג). שרדו: ד. דבורה; ה. ר׳ יצחק אייזיק; ו. ר׳ יוסף (גורפינקל); ז. ר׳ בן ציון (להלן), והחורגים: ר׳ ישראל אברהם שמחה כהן, זהבה, ור׳ דוד זלמן גולדהירש.

דודי לצבי על תהילים, פירושים ודרושים בדרך אגדה ומוסר לפי דברי חז״ל בש״ס ומדרשים. ירושלם, דפוס ר״ש הלוי צוקרמן, תרפ״ט, נ ד׳. המסכימים עתה: רא״י קוק; רי״ח זוננפלד וחברי בית דינו: ר׳ מרדכי ליב רובין, רד״צ קרלנשטיין ור׳ גרשון יהודה זילברמן; בד״צ האשכנזים של רצ״פ פרנק, ר׳ אליהו ראם ור׳ יחיאל מיכל הורביץ; ר׳ זרח ראובן ברוורמן (ת״ח גדול ויר״ש, מצוין מאד במדות נעלות, שקדן גדול בתורת ה׳, ולומד תורה מתוך הדחק מעוני ומחוסר כל); ר׳ יעקב יצחק וכטפויגל. בתרע״ב: ר״מ ארק (מכירו אני כי הוא ירא ה׳, ולומד מתוך הדחק וצער); ר׳ דוד הורביץ מסטניסלב; ר׳ אברהם יהודה שוורץ ראב״ד פוטיק; ריי״ה באב״ד מטרנופול (בר אבהן ובר אורין). בתרע״ד: ר׳ שרגא פיבל הרץ מסטרי (נאה דורש); ר׳ אברהם באב״ד מסטריסוב (בע״פ טיילתי אתו, וראיתי כי חריף ובקי טובא הוא); ר׳ יוסף צוויג מפוטיק (ידעתיו מנעוריו שם חלקו מיושבי ביהמ״ד); ר״מ ראטה מחרסקוב (שעתו דחוקה לו מאד); ר׳ יצחק קלמן מוישניובטשיק (למד ושנה הרבה... זה איזה שנים מתבודד ועוסק בלימודו, והצנע לכת... לפרש). בהקדמתו מספר מתלאותיו בחיים, ורושם את תומכיו וקרוביו. בדף האחרון לוח התיקון.

הישר והטוב, ביאורי דברי חז״ל באגדה ובהלכה. בהתחלה ד״ת מרבי ישראל מטשורטקוב שקיבל מרד״מ שפיגל. דפוס ר׳ חיים בר״ש צוקרמן, תש״א, מט ד׳. רוב ההסכמות מתרח״ץ: ר׳ ישראל פרידמן מהוסיאטין ע״י ר׳ יעקב הניג (מקיים בזה מצות החזקת איש הלומד תורה מתוך עוני ודחק); ר׳ נחום פרידמן מצורטקוב; רז״ר בנגיס (מצאתי בו דברים של טעם); רא״ז מלצר (כשמו כן הוא, חידושים ישרים והערות נכונות); ר׳ יוסף גרשון הורביץ; ר׳ יצחק יעקב וכטפויגל. בסוף ההקדמה מודה לנשיא הכולל, ולרשימת קרוביו ותומכיו. בדף טו ע״א ד״ת מרנ״מ מצורטקוב. מדף טז ע״ב משלו. מדף לח ע״ב חילופי מכתבי ד״ת עם בנו חורגו ר׳ ישראל כהן. מדף מג ע״ב: מדות טובות. מדף מו ע״ב סדר יחוסו ושמות קרוביו. בעמוד האחרון שמות המנויים.

בנו ר׳ בן ציון נשא את רבקה שרה בת ר׳ בצלאל גולדשטיין, וילדיו: ישראל נחמן, יהודה אריה ורבקה שרה. **נחמת רות**, ביאורי מאמרי חז״ל בש״ס ומדרשים ע״ד הדרוש. ירושלים, דפוס חורב, תשכ״ג, קמח עמ׳. בהסכמת אביו כותב עליו שהוא עני מדוכה, וטפלי תלויים בו. בהקדמת המחבר מודה לרא״ל אחי אמו שסייע להדפסה, ולר׳ משה חיים ברי״צ ברנדויין שטרח בהוצאת הספר. בסוף השמטות, תיקונים, ותודות לבני משפחתו הנקובים בשם.

רוֹטְפֶלְד

ר׳ ישעיה ב״ר שמריה שמרל **רוטפלד**

בנו של ר׳ שמריה שמרל דומ״ץ זבלטוב, ואחרי פטירתו (בתרס״ה לערך?) עלה על כסאו בגיל צעיר כדומ״ץ וראב״ד. אחרי נישואיו עסק במסחר, ולא הצליח. לפני השואה כיהן כרב ושו״ב ברוזנוב. מחסידי ויזניץ. נכדיו בנתניה ובחניתה. בנו כנראה הרופא מאיר מעין גב שנהרג במאורעות תרצ״ט, והקיבוץ הוציא חוברת לזכרו. **חזון ישעיהו** עה״ת, ביאורי מקראות, מדרשים ודברי אגדה. מונקאטש, דפוס קאהן עט פריעד, תרס״ז, ב, מ ד׳. מחיר הספר קראנע אחת. הקדמתו אחרי ההסכמות מתרס״ט (!): ראל״ה

מסטניסלב (נכבדות מדובר בו); רב״א וייס מטשרנוביץ (הקורא יבין טובו, ויאמר כי טוב). מדף לח ע״א תשובה להשגת גיסו ר׳ דוד צבי קנול והשמטות.

תשובה אליו: מנחת יחיאל, ח״ג, נ, קלח לרוזנוב.

ר׳ מאיר דב בריש ב״ר שמחה **רוטפלד**

האב דומ״ץ פרימישלן בזמן ר״מ מפרימישלן. הבן שו״ב ומקובל ביסלו בזמן מחותנו ר׳ נחום אפפל, אחי אביו של ר׳ יוסף יהושיע דיין לידז, שהיה ג״כ שו״ב שם ובקי ברפואות לאנשים. ילדיו: א. ר׳ נפתלי הירץ חתן ר׳ נחום הנזכר, סוחר ת״ח ביסלו ומגיד שיעור, אבי ר׳ שמחה שו״ב ובעל תפילה בלידז ומחשובי חסידי באבוב בלונדון, אבי ש״ב ר׳ מאיר דב חתן ב״ד הרב אברהם טשרסקי; ב. זו׳ ר׳ שמעון שנירר שו״ב בקראקא ופשמישל מהיושבים בבלז; ג. זו׳ ר׳ דוד מאיר פרלמוטר שו״ב טשבין (ואולי היה חתן האב ר׳ שמחה), חמיו של ר׳ יחזקאל גודלשטוף מאנטורפן.

ר׳ שמריה שמרל בר״מ **רוטפלד**

נולד בסטניסלב לאביו ר״מ. רבי מנחם מנדל הגר מזבלטוב קיבלו כדיין נוסף לחצר זבלטוב דמיטש אחרי פטירת ר׳ אפרים זלמן טבר (טויבר), וישב בבית מדרשו לפסוק. כיהן שם כדומ״ץ וראב״ד מלפני תרמ״ה, ועד הנכד רבי אברהם. למדן בקי ומתמיד, קפדן בהליכותיו. מנעים זמר, ובעל תפילה מופלא בימים הנוראים. סיפר שבחי הצמח צדיק מויזניצא בהספדו בהלכה ובאגדה, קונ׳ **זכר עולם**, קאלאמעא, אלטר טייכער, דפוס מ. בילוס, תרמ״ה, ח ד׳. בניו: א. ר׳ ישעיהו ממלא מקומו; ב. ר׳ וולף איציק, סוחר ת״ח ויר״ש.

תשובות אליו: אבן יקרה, קמא, חו״מ, ט; בית יצחק, אה״ע, ח״ב, פא, פב; הרי בשמים, ח״ב, עא בתרנ״א; מהרש״ם, ח״ב, רכח; מחזה אברהם, ח״ב, חו״מ, כא בתרע״ד; מנחת פתים, אה״ע, דף ל ע״ב; מנחת שי, ח״ב, לח; שדה יצחק, לב. בחותמי רשות בית דין צדק, ויזניץ תרע״ג.

רוֹטְשְׁטֵין

ר׳ אריה יהודה ליבוש

תלמיד ר׳ פנחס הורביץ אב״ד ברודשין. גר בקוזובה. חיבר **יהודה לקרא**, מעין קונקורדנציה לתנ״ך, (לבוב) תר״ע, ואינו מצוי.

רוֹיך

ר׳ משה אהרן. ת״ח בטרנוב. תלמיד רד״ב מטשבין המזכירו בדובב מישרים.

תשובה אליו: חזון נחום, קיד בתרפ״ט.

רוֹל

ר׳ אפרים. שו״ב יבלונוב.

תשובות אליו: מנחת הקומץ, ה, מז, נב בתר״ע-תרפ״ד.

רוֹלֶר

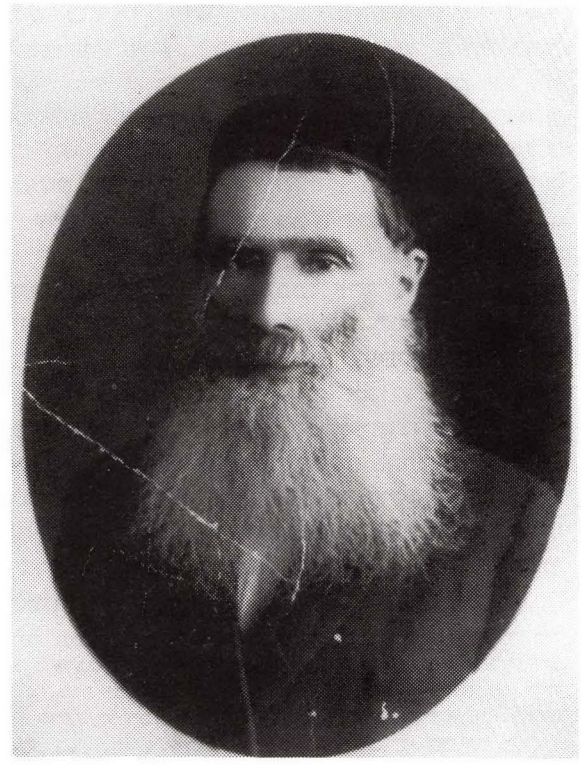
אבי המשפחה **ר׳ מרדכי רולר**, אב״ד חודרוב סביב תק״ס, ואב״ד טיסמניץ בתק״ע לערך, כרשום במכתבו שבפנקס הלואת חן. בנו של ר׳ קלונימוס קלמן מבורשטין וטיסמניץ נכד הקיקיון, ב״ר בנימין וולף אב״ד סטרי, בנו השני של ר׳ שמואל אב״ד טיסמניץ, בנו של ר׳ מרדכי ראש מדינה. אמנם לפי מג״י שבידי המשפחה היה בנו של ר׳ יחיאל מיכל אב״ד יברוב, ב״ר דוד אלטשולר בעל המצודות, ב״ר אריה ליב דיין ומורה שוה בפרג, ב״ר פתחיה אב״ד פרג, נכד האפי רברבי. נשא את חוה בת דודו ר׳ מאיר חיות ב״ר שמואל אב״ד טיסמניץ, ואינה בת ר׳ יהודה ליב כ״ץ אב״ד בוליחוב וסטרי, וזו׳ מרים בת ר׳ שמואל אב״ד טיסמניץ. ילדיו: א. ר׳ מאיר; ב. גיטל אם משפחת הלויים חמיידס (ח״ב, 1058 - 1060).

מח׳ ראל״ה הראשון מסטניסלב השיב לו: פני אריה, ב, בתוך בר ליואי תנינא.

ר׳ מרדכי מחודרוב וטיסמניץ
|
ר׳ מאיר
|
ר׳ שמשון
|
ר׳ יצחק יהודה איזיק ליב מדמנשט ופנזשט (תר״ז* — תרע״ז)
|
ר׳ חיים מרדכי מניאמץ (תרכ״ח — תש״ז) | ר׳ בן ציון מבוהוש (תר״ם* — תשי״ב)
|
ר׳ מנחם מנדל מווסלוי, אקרמן וסידני

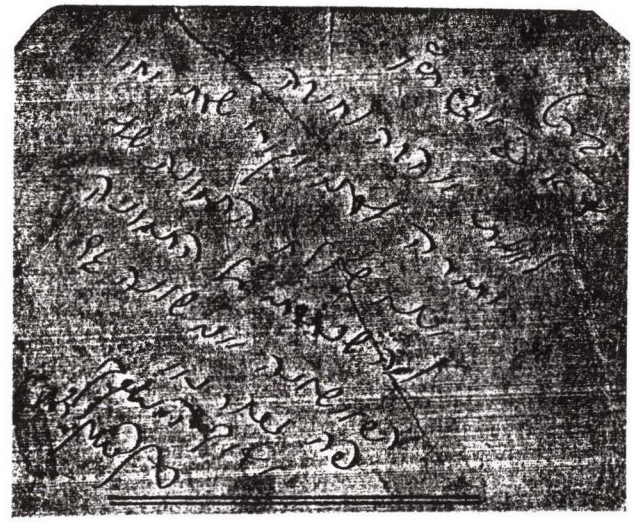
ר׳ בן ציון ב״ר יצחק יהודה אייזיק ליב **רולר**
מבוהוש (תר״ם* — תשי״ב)

בנו של ר׳ יצחק יהודה אייזיק ליב אב״ד דמנשט ופנזשט. רבה של בוהוש, ויסד בה בתרס״ח את ישיבת אור חדש ובני ציון. נשא את לאה זלאטא נכדת ר׳ שבתי סג״ל אב״ד בוהוש שסבלה עמו דוחק, וטיפלה במסירות בישיבתו. נפטרה ביום ב׳ אד״א תרע״ג, ימים אחדים לפני מלאת לה שלושים. נשא את אחותה בילא שלומצא בת הי״ט, שריחמה על היתומים. יחידם יצחק אייזיק יהודה ליב נפטר בן י״ח, ביום כ׳ כסלו תרצ״ו. בתרפ״ו עלו חמיו וחמותו לחיפה, עם בתו רבקה שהתארסה שם למהנדס לעהר. חמיו נפטר ביום כ׳ אב תרח״ץ, וזו׳ הדסה מלכה בת



הרב בן ציון רולר מבוהוש

רי״מ היבנר ביום ב׳ כסלו תרצ״ה. נטמנו בהר הזיתים. עבר לבוקרשט בה נפטר בתשי״ב, ומאוחר יותר הועלה להר הזיתים. הבן יצחק רולר בן הכ״ג מח״ס הפוגרום ביאסי, נפל במלחמת ששת הימים בחזית הדרום.



הקדשת רב״צ רולר לבנו שבתי בצירוף לתמונה ששולח לו

הוציא לאור את שו״ת הרשבי״ד של חו״ז ר׳ שבתי סגל אב״ד בוהוש, עם הערותיו. הדפיס גם כמה ספרי דרוש, עד ת״ש. נדיר במיוחד הוא **דורש לציון בעתו,** בוקרסט (תרצ״ט), צו עמ׳, עם הסכמות רבני רומניה. כולל: יחוסו; נ״ה דרשות ברוח המזרחי, ופולמוס עם אגו״י. בהתחלה רשימת ספריו שתחת מכבש הדפוס: תשב״ץ אחרון ח״א בהלכה עם עניני עגונות ומקואות; ספר הזכרונות ח״א; ההתראה האחרונה ח״ב; גאולת הדת והדת הגואלת; המשפט לאלדים; בצ״ר במדבר (לפי שמו הספרותי).

תשובות אליו: אחיו, באר חיים מרדכי, ח״א, לא, לב, ס, ח״ב, לח; פרי העץ ומנחת יחיאל, בסוף ח״ד, ח בתרע״א. במשתתפי קבוצי אפרים, ג, 37-42.

ר׳ חיים מרדכי ב״ר יצחק יהודה אייזיק ליב **רולר**
מניאמץ (תרכ״ח — תש״ז)

נולד בדימינשט ביום כ״ח אדר תרכ״ח, לאביו האב״ד ר׳ יצחק יהודה אייזיק ליב. מילדותו שקד בתורה, ואלפי לילות נידד שינה מעיניו. בן י״ז נשא בחורף תרמ״ה, את צפורה בת ר׳ אברהם חיים סארף מנאמני בית הרבי מבוהוש, נפטרה בתרפ״ב בת חמישים. סמך עשר שנים לשולחן חמיו בבוהוש, ורשם את מה שחידש. התידד שם עם האב״ד ר׳ שבתי סגל שנועץ אתו בהלכות עמומות, ועם חשובי הרבנים שבאו אל הרבי. ראה באדמו״ר מבוהוש את רבו המובהק, אף



הרב חיים מרדכי רולר מניאמץ צועד לבית הכנסת בסוכות עם טליתו וארבעת המינים

כי נסע גם לאדמורי״ם אחרים: צורטקוב, הוסיאטין, סדיגורה, ויזניץ, קוסוב, פשקן, בלז וסקווירא.

בתרנ״ד (או תרנ״ה) נבחר (בן כ״ח) כרבה של טרגו־ניאמץ במולדביה, על מקום הדיין ר״ל אתרוג. כיהן בה יובל שנים, ועל שמה נקרא. במקום גרו יראים וחסידים שלא איפשרו להקים בי״ס כללי, והיה יכול להתמיד בתורתו ובעבודתו. מהבוקר עסק עד הצהרים בשיעוריו הקבועים, נסע לבקר את חולי עירו, ורק אז נפנה לפת שחרית. אח״כ כתב את חידושיו ותשובותיו לפונים אליו. נח מעט, עסק בצורכי העיר, וקיבל קהל. בלילה בקע קול התורה מחדרו עד שעה מאוחרת. לא שינה גם בימי השרב בקיץ, ומעולם לא נסע לנופש. תפילותיו בחרדת קודש, ותמיד בציבור. הרבה בתעניות, עסק בצדקה, ועינג ביותר שבתות ומועדים. הנהיג את קהילתו ביד רמה, ועמד על משמר קדשי היהדות. דרשן מעולה ממיס לבבות בנוסח הישן, ולא בנאומים ריטוריים. כשנזדמן לערים אחרות לבקר את קרוביו, נתכבד לדרוש ברוב עם. נסע בתרס״ג לאסיפת הרבנים בקראקא, ונבחר כראש רבני רומניה. כשנוסדה אגו״י — הצטרף לשורותיה. מחשובי פוסקי הדור, ונודע במיוחד כוחו בהיתר עגונות. ר״מ ארק פנה אליו בתרע״ח לעיין בהיתר בתו, וגם בתום מלה״ע השניה עמד בראש ב״ד שהתיר עגונות ברומניה ובהונגריה. בשנות השואה ניצל בנס, וכשיהודי עירו פונו בתש״ד לבוהוש — עבר לבוקרשט. בסוף תמוז תש״ו עלה לארץ, וגר במלון באב״ד בירושלים. גדולי התורה שמחו לקראתו, והפנו להכרעתו שאלות קשות. נפטר במיתת נשיקה בצאת השבת ט׳ חשון תש״ז, ונטמן בהר הזיתים. (זו׳ נפטרה אחריו ביום י״ז אדר). עולי רומניה שהגיעו לארץ, הקימו בתי כנסת באר חיים מרדכי על שמו.

ילדיו: א. ר׳ שלום נפתלי חתן ר׳ משה קופלר מפקשן. נפטר בתרפ״ב בן כ״ח; ב. ר׳ מנחם מנדל אב״ד וסלוי, אקרמן וסידני; ג. פרימה שיינדל הורביץ. לבנה ר׳ שלום נפתלי השיב: ח״ב, עא, ח״ג, סט. כשהתגרשה נישאה למרגליות, וכשהתאלמנה נישאה לר׳ לוי שטרנברג אב״ד דומברובני שבבסרביה (ח״ג, ג, יד, לד, סח); ד. רייזל זו׳ ר׳ ניסן גולדשטיין בקלויזנבורג וכיום בחיפה (ח״ב, יח, ח״ג, כ); ה. חנה זו׳ ר׳ יעקב חיים רוטר בקלויזנבורג (ח״א, עב, ח״ב, ד, יב, ח״ג, יב), ב״ר יחזקאל (ח״ב, נב). נספתה באושוויץ עם שני ילדיה, וניצלה זו׳ ר׳ דוד דב טירהויז בבני ברק; ו. חיה טויבא זו׳ ר׳ אברהם צויבל משאץ וב״ב (ח״ב, ס, ח״ג, נט). אצלם נותרו כתביו; ד. אסתר הגרושה.

נקרא על שם ספריו באר חיים מרדכי. כבר בתר״ס הדפיס בטשערנאוויץ חידושי בן יאיר על הש״ס, ונודע שמו בעולם התורה. ד״צ בת״א, תש״ם לערך. שער נפתלי על הפטרות ז׳ דנחמתא ושבת שובה בתרפ״ב. קונ׳ באר חיים מרדכי בהיתר עגונות, קלוזש תרפ״ג, וד״צ ברוקלין תש״י, ובשנים הבאות ג׳ חלקי תשובותיו. שירת דבורה בתרפ״ה, בח״מ על ברכי נפשי וט״ו שיר המעלות בתרפ״ח, בח״מ על י״ג העיקרים ועוד בתרצ״ט, ופירוש שכתב בשנות השואה על הגדש״פ — הדפיס חתנו הצעיר בירושלים תשכ״ט. בח״מ ספרי דאגדתא, ד״צ בת״א, מכון בוהוש, תשל״ח. הניח עוד כתבים רבים, וח״ד של השו״ת.

שו״ת **באר חיים מרדכי**, ד״צ שלושת החלקים מתרפ״ד, תרצ״ב ותרצ״ו (בכל אחד עב סי׳), עם קונ׳ עגונות, ת״א, מכון בוהוש, תשל״ז. המסכימים: הרבי מבוהוש; ראמ״מ שך; רי״י וייס (ידעתיו כי היה נחשב בין יחידי סגולה וגאוני הזמן אף בדור שלפנינו... חסידא ופרישא, ושמו הלך לפניו כאדם גדול בתורתו וקדושתו... פה מפיק מרגליות בדרוש ואגדה). בהסכמה המודבקת של הרב מסקולען למו״ל הרב שמואל טוביאס אב״ד פיאטרא ניאמץ, מפליג בשבחי ״הגדול שלא נמצא כמוהו בכמה ארצות״, ובתיאור יראתו וחסידותו.

רבות מתשובותיו לחכמי רומניה, וגם לגדולים מחוצה לה. לבעל קרן לדוד מסטמר (ח״ב, ג), לירושלים לרי״ח זוננפלד (ח״ב, נג, ע), ר״פ עפשטיין (ח״ג, ס), ר׳ גרשון לפידות (ח״א, נה, ח״ב, יא), לר״מ קלירס מטבריה (ח״ב, מה), ולר׳ נחום אתרוג מצפת (ח״א, כג). כמו״כ לקרוביו: חמיו (ח״א, לד, לו, סד, סו, ח״ב, ז, סו, ח״ג, יא, סו), וגיסיו: רמ״מ סריף בפריז (ח״א, ע, ח״ג, ס), ור׳ מנשה ב״ר חיים רובין אב״ד באווילאר ורב ביאסי (ח״א, ד, ט, ח״ב, מט). לאחיו (חורגו?) ר׳ יצחק יעקב גוטליב בצפת (ח״ב, סג).

תשובותיו: בנין צבי, ח״ב, מג, נה (ממנו ומר׳ דוד שפרבר בתש״ו), ואליו: מד, נו, מט, נ (נוסח הקול קורא עליו חתמו שלוש מאות רבנים, והחזון איש הסכים לו); תהלות אליעזר (סקולען), תשד״מ, טז.

מרביצי תורה מעולם החסידות, ז, מד-עה.

ר׳ יצחק יהודה איזיק ליב ב״ר שמשון רולר

בנו של ר׳ שמשון, ב״ר מאיר (נפטר צעיר. זו׳ חיה רבקה שנפטרה בירושלים, בת רי״ל כהן צדק אב״ד סטרי אחי הבכ״ע), בנו של ר׳ מרדכי אב״ד חודרוב. תלמיד ש״ב ראמ״ל הורביץ מסטרי. חסידם של האדמורי״ם מצורטקוב ומבוהוש. רבה של דאמנעשט שבמחוז רומן, ומתרל״א רבה של פנזשט במחוז וסלוי שבמולדביה. בניו: א. ר׳ חיים מרדכי אב״ד ניאמץ; ב. ר׳ בן ציון אב״ד בוהוש; ג. ר׳ יצחק יעקב גוטליב מצפת; ד. רחל דינה זו׳ ר׳ מנשה רבין־רבינזון אב״ד בווילרי ויאס. זו׳ דבורה בת הרב ברוך אליהו נפטרה ביום י״א סיון תרע״ו, והוא אחריה ביום כ״ד טבת תרע״ז (תרע״ח). שרידי חידושיו בש״ס ושו״ע הדפיס בנו רח״מ: באר יצחק, קלוזש תרפ״ה, עם הערותיו וקונ׳ שירת דבורה.

תשובות אליו; בנו, באר חיים מרדכי, ח״א, א-ג, ח״ב, א, עב, ח״ג, א, יז (ממנו); רבו, הרי בשמים, ח״ב, רכח בתרנ״ה; ש״ב, חיים של שלום, ח״א, ד, עד-עו, ח״ב, עו לפנזשט; מח׳, שאילת שלום, תנינא, קא, קטז, תקכז.

ר׳ מנחם מנדל ב״ר חיים מרדכי **רולר**

בנו של ר׳ חיים מרדכי אב״ד ניאמץ. נשא את רייזלה בת גביר מצורטקוב, ושימש שם כרב. נתקבל להבנות וסלוי, ואחרי מלה״ע א׳ לאקרמן (צ׳טטה אלבה) שבבסרביה. בנו אברהם הרופא שנשא את אחותו של ר׳ ישראל לבנון מחיפה, העביר את הוריו בזמן המלחמה לסיביר, ושם נפטרה רעיתו. אחרי השואה נישא בשנית, וכיהן כרב בלודז ובפריז. כשהיגר לאוסטרליה, כיהן כרב בסידני בה נקרא הטשורטקובר. נפטר בשנת תשי״ג. אלמנתו עלתה לחיפה בהניחה שם שני בנים ובת (מפי ר׳ שמואל גור ז״ל).

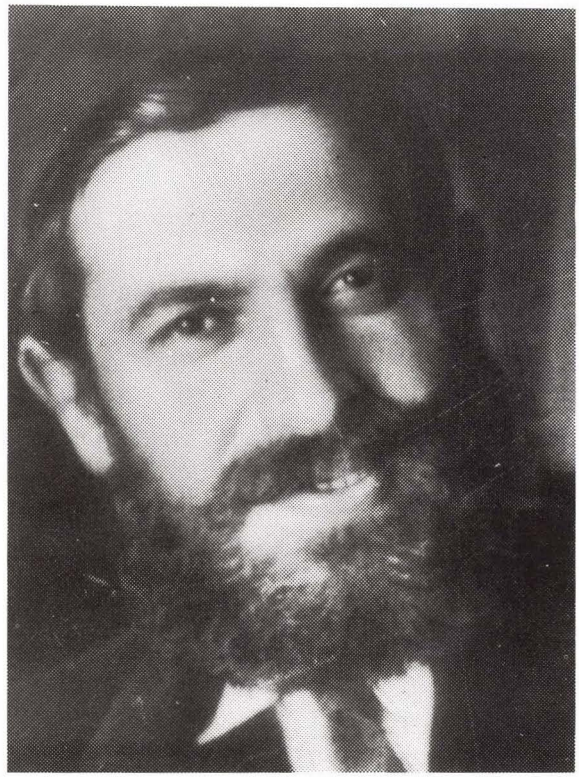
תשובות אליו: אביו, באר חיים מרדכי, ח״א, מה, נג, עא, ח״ב, כח, לא, ח״ג, ב, כח, מד, מה; מחזה אברהם, ח״ב, אה״ע, נ בתרע״ד.

רומלט ראה לפי: **רימלט**

רוּנֶס

ר׳ יצחק ב״ר ישראל אברהם הכהן **רונס**

נולד ביום ז׳ ניסן תרמ״ט בקוצמן שבבוקובינה לאמו פרל, ולאביו ר׳ אברהם ישראל כ״ץ שהיה סוחר ברוסיה, ובהשפעת ר״י מרוזין עבר כשו״ב לקוצמן. מילדותו נתפרסם בחריפות שכלו ויושר הגיונו, ונשלח



הרב יצחק רונס

ללמוד בבוצץ ובישיבת סטניסלב בראשות בעל הרי בשמים. בן י״ט נשא את גיטל בת ר׳ דוד כ״ץ מבוקובינה, ונדחק בפרנסתו. הוזמן לרבנות קהילת קויבק בקנדה בה שמעו על גדלותו בתורה, תכונותיו, ואופקיו הרחבים. לא רצה לעשות מתורתו קרדום לחפור בו, והעדיף להיות מורה ללימודי קודש באנטורפן. בפרוץ מלה״ע א׳ עבר לקרלסרוה שבגרמניה. שימש שם רועה רוחני לקהילת יהודי המזרח מבלי לקבל שכר, וזכה להערצת כל החוגים בעיר. בתרפ״ז נקרא לכהן כרב קהל עדת ישראל בשטרסבורג, ונסמך שם מרמ״א עמיאל ורמ״מ הגר מוישובה. פעל בעיר יומם ולילה בשדה החינוך והיהדות, והתחבב על הכל בלמדנותו, ידיעותיו הרחבות, יושרו וטוהר מידותיו. שמו הטוב כמארגן ומורה דרך יצא גם מחוץ למדינה. להט בחיבת הארץ, וחזר מביקורו בתרח״ץ מלא התפעמות והתלהבות. בפרוץ מלה״ע ב׳ ברח לליון שבצרפת, בה נפטר ביום ז׳ אד״ב ת״ש. ארונו נשלח לארץ באניה שנעצרה בנמל אורן שבאלג׳יר, ועל כן נטמן שם. רק בשנת תשל״א הועלה להר הזיתים. ילדיו: א. דבורה אלמנת ר׳ הרש מרילוס בצירוך מגזע רופשיץ; ב. דוד בת״א. נשא את בתיה יונגמן; ג. פנינה זו׳ אברהם וגנר בת״א; ד. יעקב בירושלים, סמנכ״ל משרד הפנים. נשא את מרים בת ר׳ משה שפירא מברודי בלייפציג, נכד הרב שמעון ולטוך, דור ששי לבעל שערי תשובה; ה. אסתר זו׳ חנן אלישיב בת״א.

רוֹסֶט

ר׳ יעקב קופל ראסעד. ראב״ד טורנא.

תשובות אליו: ש״ב, משיב כהלכה, חו״מ, יד בתר״א; שו״ת רמ״ץ, ח״א, יו״ד, ה, ו בתרי״ב; שם עולם, ח״א, כז בתרט״ו. הסכמתו בספר לקוטי אור לר׳ יוסף זעביל מטורנא.

רוֹסֶנֶר

ר׳ ראובן. דומ״ץ ואב״ד זבנא.

תשובה אליו: מהרש״ם, ח״א, צ. במנויי שו״ת ריב״ם שנייטוך תר״ן.

רוּפִּין

ר׳ משה

רבה של הרימלוב בתרנ״ו - תר״ס (פאלקסקאלענדער). היה זה בשנים שר׳ יצחק ויידנפלד היה צעיר, וטרם הוציא סמיכה (הגרב״ש).

רוֹק

ר׳ מאיר

בנו של ר׳ יצחק אייזיק ראק משנדישוב. מלפני עת״ר

רוקח

שם השארית, יז-יט, של"ש, ב; יצחק אלפסי, החסידות, 156 - 163, א"ע, ל, 956; אשר זיו, תלפיות, ט, ג-ד, 912 - 896, הרמ"א, מהד' ב', שמח - שנט; לא נותקה, 626 - 638.

בקראקא, תלמיד חביב לר׳ שמואל פירר. נספה כנראה בשואה. **דבר מאיר**, פלפולים בכמה סוגיות בש״ס, פשטים בגמרא ובמפרשים, דרושי אגדה. קראקא, דפוס משה לענקאוויטש, עת״ר, ד, קכד ד׳. המסכימים ר״י ענגיל (מכיר אני את האברך הנ״ל זה כביר, והוא חריף מחודד ומפולפל); רי״פ בומבך (היה לו פתחון פה לפני בהלכות... ידיו רב לו לסלסל ולפלפל כדרכה של תורה); ר״ש פירר, עם ד״ת ממנו בקולופון (הקשבתי ממנו כמה פעמים חידושים ערבים ומחוכמים, פשטים ישרים ופלפולים יקרים). בהקדמתו כותב שלגודל ההוצאות ליקט מחידושיו את החביבים עליו שלא כסדר, ולכן מציג מפתחות כסדר הש״ס. פתיחת חדו״ת. בסוף תוכן קלד הסימנים.

המפלפל, שו״ת הלכה למעשה בסיוע חכמי ורבני ישראל. נסדר נאסף והוגה על ידו, וע״י חברו העילוי ר׳ יאודה ב״ר אברהם שלום הוכמן, בסיוע רמ״מ קירשבוים. דפוס יוסף פישער, תרע״ג, חו׳ א-ב, כח סי׳. בהקדמת העורך השני מבאר את נחיצות כתב העת לו הוא קורא בית עקד רועי ישראל, ומקוה להוציאו פעמיים בחודש. יש בעולם כעשרים כתבי עת תורניים, ואף לא אחד מהם בגליציה, אחרי שאהל מועד וועד חכמים פסקו. הירחון נדיר מאד, ולא רשמוהו הביבליוגרפים. נמצא בנס כשאבד ברכבת התחתית בניו יורק, וסודר מחדש בתוך ציון למנחם, ניו יורק תשכ״ה, 461-513, עם מבוא המהדיר ר׳ יהודה רובינשטיין.

ד״ת ממנו בחו׳ א, סי׳ ז. בסופה חדו״ת. במשתתפים גם: **דרבן** — הרב נחום שמריה שכטר (חו׳ ב, יז); **זמושץ** — הרב צבי הירש פרידלינג (חו׳ ב, יח); **לודז** — ר׳ אברהם יעקב רוזנברג ב״ר יוסף ליבוש שליט״א הדומ״ץ מח״ס לקט מהרי״ט (חו׳ ב, כ); ר׳ פנחס קינאסט, ב״ר חיים מח״ס מקור חיים (חו׳ ב, כד); **לשיץ** — הרב ור״מ ר׳ יצחק אייזיק רוזנברג (חו׳ ב, יט); **סרוצק** — הרב יוסף לוינשטיין (חו׳ א, ג, חו׳ ב, יא).

רוֹקֵחַ

מהמשפחות המיוחסות בישראל, שהעמידו במשך דורות רבים רועי ישראל אנשי השם. נקראת רוֹקֵחַ או רוֹקַח, ושתי הצורות בפסוק: רוֹקַח מרקחת מעשה רוֹקֵחַ (שמות, ל, כה).

ר׳ אביגדור דב ב״ר מאיר רוקח

מבילקמין (תרנ״ג* — תש״ג*)

בנו של רבי מאיר מקוזלוב. רבה של בילקמין (ביאלא־קאמיען). הגרח״ע העיד עליו שהוא בקי בש״ס. נשא את חוה ליבא בת רבי משולם זלמן יוסף זילברפרב מטופורוב. צילום הזמנת הנישואין בסוף מדרש פנחס החדש, ברוקלין תשמ״ז. נספו בשואה עם בנם ובתם חיה ברכה.

גדולי חסידי בעלזא, ח״א, עז.



הזמנה לנישואי הרב אביגדור דב רוקח

ר׳ אברהם יהושע השל ב״ר משה רוקח

מפשמישל (תקצ״ו — תרנ״א*)

נולד בבלז בשנת תקצ״ו לאביו רבי משה מקארוב. נשא את מרים דבורה בת ר׳ צבי הירשלה פרנקל אב״ד סדילקוב, חתן ר׳ מאיר מפרימישלן. סמך לשולחן זקנו השר, ובתרט״ז עבר עם אביו לקארוב. אחרי פטירתו בתרמ״ג מילא שם את מקומו, ובגזירת גירוש הנתינים הזרים עבר (לפמורן) לפרמישלא. הציל עמו את ספריו היקרים, ע״י שהדביק על שעריהם שערי ספרים זולים. זמן קצר אחרי הגיעו נפטר ביום י״ח תשרי, בשנת תרנ״א לערך. ילדיו: א. ר׳ מאיר (ולא משה דוד) האדמו״ר מקוזלוב בברוקלין; ב. ר׳ צבי הירש אדמו״ר בפמורן; ג. צינא זו׳ ר׳ אהרן (לנדא) ב״ר אברהם לנדמן אב״ד סטרליסק; ד. פיגא זו׳ ר׳ שלום ברמ״מ לנדמן מפוטוליטש. לא נותקה רושם בטעות גם: צינא זו׳ ר׳ יהודה ב״ר ישכר דב רוקח מלינסק.

אנציקלופדיה לחסידות, אישים, ח״א, ק.

ר׳ אברהם יהושע השל ב״ר שלום רוקח

בנו של ר׳ שלום האדמו״ר בגריידינג, ומילא שם את מקומו.

ר׳ אברהם יעקב ב״ר אלעזר **רוקח**
מהיבניב (תר״ן — תש״ג)

בנו של ר׳ אלעזר אב״ד היבניב. נשא את דינה בת רבי דוד פלאם. סייע לאביו ברבנות, ומילא את מקומו בתקופת מלה״ע א׳, כשהאב היה שבוי בעמקי רוסיה. אחרי פטירתו בתרפ״ו עלה על כסאו כרבה האחרון. בפרוץ מלה״ע ב׳ שתה את כוס התרעלה עם אחיו.



קצינים אוסטרים במלה״ע א׳ בהיבניב בעת אמירת מי שברך לקיסר פרנץ יוזף. היהודים מימין לשמאל: ר׳ ברל קנר, האב״ד ר׳ אברהם יעקב רוקח, בעל התפילה ר׳ מרדכי הרש אוסט, ר׳ אריה ליבוש רוקח אב״ד וולונקה אחי האב״ד

בשלטון הרוסי הכריחוהו לחבוש שטריימל באחד במאי. כשנכנסו הנאצים, ירו ביהודים ליד ביתו. ביום ה׳ חנוכה כ״ט כסלו תש״ג נספה עם זו׳, בניו משה ויהושע, ושאר בני העיר. ברשימת קדושי העיר גם ר׳ שמואל שמלקי ב״ר שלום שאול רוקח, בתו דרזיל וסימה. שרד רק בנו ר׳ דוד האדמו״ר בלבוב, מונטריאל וניו יורק.

תשובה אליו: חבצלת, ח״ב, אה״ע, מה.
היבניב, 47, 59, 85, 144, 161, 165, 295.

ר׳ אהרן ב״ר אלעזר **רוקח**

בנו של ר׳ אלעזר בכור השר. רב ואדמו״ר מקומי בלוביטש־קרולבסקה עד מלה״ע א׳ (פנקס, ח״ב, 296). על מקומו בנו ר׳ יהודה זינדל, אבי ר׳ ברוך אברהם האדמו״ר בפרמישלא (אנצ. לחסידות, אישים, ח״א, קפה, שפז).

ר׳ אהרן ב״ר ישכר דב **רוקח**
מבלז (תר״ם — תשי״ז)

דמות קדומים שחיה בדורנו, דבוקה ביוצרה תמיד, ומזוקקת מכל הבלי תבל. נולד בבלז (ולא בטשרנוביל) באלול (וי״א ביום י״ז טבת) תר״ם, לאביו רבי ישכר דב שאמר עליו, כי אינו יודע כיצד הגיעה אליו נשמה גבוהה כזו. בן ארבע נתיתם מאמו. מילדותו ניכרו בו גינוני קדושה ובקשת האמת, ואחרי נישואיו אמר עליו הרבי משיניבה שהיצר הרע שכח ממנו. ספג מרוחה הגדולה של בלז בתורה, יראה וחמלת ישראל, ועקב אחרי הליכות זקנו המהר״י. מנעוריו מיעט באכילה ובשינה, ושקע מסוגף בתורה ובעבודה. עם קדושתו ופרישותו — היה מעורב בדעת עם הבריות. עניו בורח מכבוד, והצניע את עוצם ידיעותיו בכל מכמני התורה. הרגיל את עצמו לחזור על מסכתות שלימות בעל פה. במצות זקנו כתב בילדותו הגהות על קצוה״ח. גאוני הזמן הפליגו את גאונותו ותפיסתו החדה והישרה, ועוד יותר את הצלחתו להסתיר זאת. בתרנ״ו לערך נשא את מלכה בת דודו אחי אביו ר׳ שמואל אב״ד סקול, וישב אצלו זמן מה. אביו טיפח את כוחותיו הרוחניים, החשיבו מאד, נועץ עמו בעניני ציבור, והועיד אותו להנהגה. שימש דוגמא להערצת בן את אביו. היה חוזר בדייקנות על התורות שאמר, ובהנהגותיו ראה פסקי הלכה. כשנפטר האב, רצתה הרבנית שהמהר״א יכהן רק כאדמו״ר, ואחד מבניה יהיה אב״ד בלז, עד שהוסבר לה שזה בניגוד למסורת בלז, רצון הציבור, וכוונת האב. ביד אמונה נטל בתרפ״ז את עטרת ההנהגה.

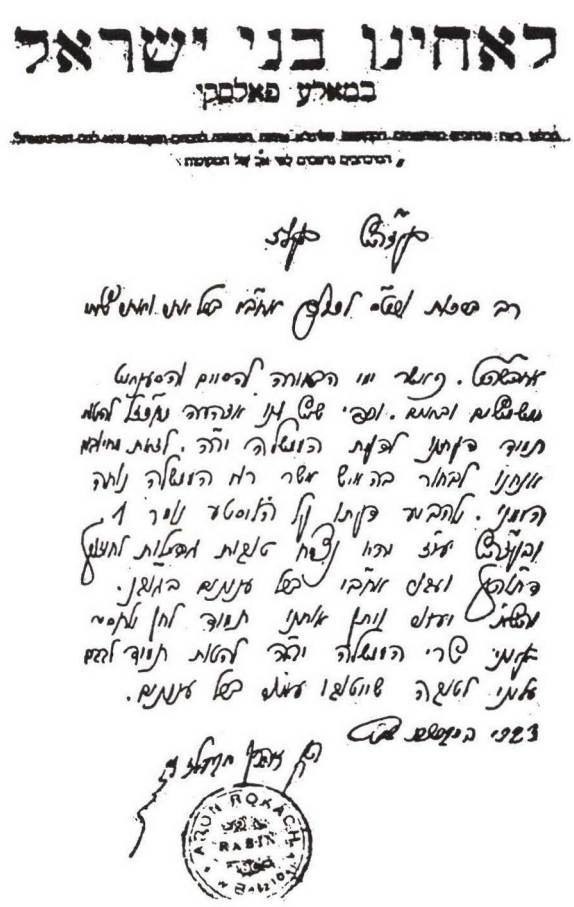


מהר״א מבלז במרינבד עם הגבאים וגיסו אב״ד רוה־רוסקה. לידו מר לייטנר בעל המלון

מופשט מגשמיות, לא ביטל רגע, בעל מידות רכות ועין טובה. הרבה בהכנות לתפילה עד שעה מאוחרת, אך התפילה עצמה במהירות כדרך בלז. למרות גופו החלש, בעל רוח כבירה לעמוד שעות בתפילה מבלי להתעייף. הקפיד בדקדוקי מצוות, וחש גם לדעות יחידאיות. כל הנהגותיו כשו״ע חי. שפע אהבה לכל יצור, בלב טוב ורחום לכל בר ישראל. בפתקאות היה קורא ״את כל האדם״, וצרות הבאים אליו שברו את

לבו. לימד זכות על כל אחד, והכיר טובה למי שהיטיב לו. בעל יסורים כל ימיו, אבל אמר שאינו יודע צער מהו. בידידות עם גאוני וצדיקי הזמן מכל הזרמים. בזמנו נתעצמה חסידות בלז, ונהרו אליה מאות אלפים מקרוב ומרחוק. בחצרו פיכו חיי תורה ויר״ש, אהבה לבורא וליהודי. היושבים היו חומת מבצר של דבקות בה׳ ובצדיק, והקרינו את אור החסידות לכל עברים. החסידים התברכו ברבם הקדוש ומדרגותיו, והרבו לספר ענינים שראו כי הוא פועל ישועות, בעל רוה״ק, ומוציא דיבוקים. בכל עת היו בבית מדרשו כארבע מאות בחורים ועשרות אברכים, והוא המה יומם ולילה לומדי תורה מתמידים. יש שישבו שנה ומעלה, יש שבאו לימים הנוראים ונשארו עד אחרי חנוכה, ויש שבאו לפסח ונשארו עד חצי תמוז. לא שמו לב לקשיי מזונם, לינתם וכביסתם. אדמורי״ם מנהיגי עדה באו לחסות בצילו. התנהגו אליו ביראה ובהערצה גם גאונים מופלגים, בני משפחתו, וכל בני העיר. בעל זכרון מופלג, ואת מי שראה פעם אחת, הכיר גם כעבור שנים רבות. קירב את העניים בהאזינו לצרותיהם, ובלז נודעה כחסידות עממית. שיגר מכתבי המלצה רבים לסייע לנזקקים. גם גויים באו להתברך ממנו, אלא שלהם החזיר את הפדיון, לא נגע בכסף, וכשתחבו לידיו — ניערו ורחץ ידיו. מחסידיו הסופר הצ׳כי ג׳ורג׳ לנגר שעשה שנים אחדות בבלז כבעל תשובה, והעלה את רשמיו על ספר. בעל השפעה על מלומדים, ורבים חזרו בתשובה על ידו. בתרח״ץ ביקר אצלו הנסיך היווני פטר בן דודו של מלך אנגליה, והתרשם מאד. בתכונותיו דמה לזקנו מיסד השושלת, אלא שהמשיך את דרכם של אביו וסבו להתיצב בשער כמנהיג היהדות. קרא בחורף תרפ״ח לכנס רבני גליציה שנמשך בלבוב שלושה ימים, והשפיע שיוקם רק ארגון מחז״ה אחד לאיזורי המזרח והמערב. נסע בתרפ״ט לוורשא לאסיפת גדולי הרבנים בראשות החפץ חיים, ונבחר למשלחת שנפגשה עם ראש הממשלה, ועקב כך בוטלה גזירת ההתערבות בסדרי החיים הפנימיים.

פרוץ מלה״ע השניה שם קץ לחצר המפוארת בבלז. כשנודע על התקרבות הנאצים ערכו בליל שמיני עצרת את ההקפות, ומיד אח״כ לבש בגדי גלות, ויצא עם יהודי המקום ברכבת האחרונה לסקול. גר שם שמונה חודשים. בחג השבועות גזרו הרוסים גירוש על אלו שלא קבלו את האזרחות הסובייטית, ונדד לרדיחוב ואחרי שבוע לפרימישלן בה שהה כשנה. בשריפת ביהכ״נ בעיר הושלך לאש גם בנו. קיבל את הדין באהבה, ולא קבע יארצייט על אבל יחיד שלו. בהחמיר המצב הסתתר בבית ראש העיר הפולני, ובחו״ל השתדלו עבורו האדמורי״ם מליובאוויטש וממודזיץ. השתדלו להעבירו למערב גליציה, בה היה


לאחינו בני ישראל
במארץ פאלסטינ׳

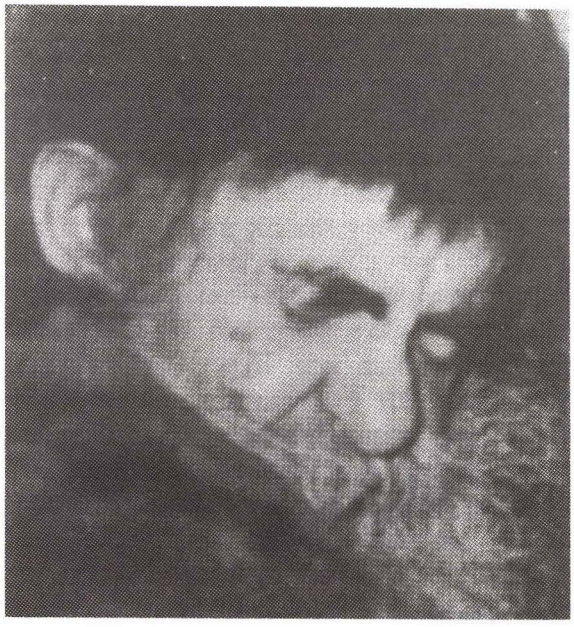
קריאת מהר״א מבלז לתמוך בממשלה הפולנית, ולהצביע בבחירות עבור ״ליסטע נומר 1״

המצב לפי שעה טוב מבמזרחה. בעמל רב ובשוחד של 50,000 זלוטי נתרצה נסיך פולני להבריחו לוישניצה, בה גר ר׳ זליג שכטר מחסידיו. תחילה הובא מברזן אחיו ר׳ מוטלה, ולפי דרישת הנהג נאלצו לגלח את זקנם. עמם נסעו במכונית המלוים ר׳ דוד גצילס ערדמן יליד תרל״ט, ור׳ נחמן הירש זינגר שנולד בתר״ם בנמירוב או במגרוב. את לבוב עברו בסדר אף כי נערך בה אז טבח ביהודים, וגם במעבר הגבול הישן בנס לא הבחינו בהם. אחרי טרנוב בה שכן מטה הגיסטפו בגליציה התהפכה המכונית, ונוסעיה נפצעו. יהודים טובים דאגו להביא מתוך סיכון רב את ד״ר ישעיהו הנדל, שחבש את הפצעים. בברכת הרבי ניצל, וגר בת״א. סיפורו בספר טרנוב, ח״ב, 272-276. הגיעו בניסים לוישניצה, וקבלו תעודות עבודה מזויפות. המשפחה נשארה בפרימישלן, ועל צרכיה הופקד ר׳ יוסלה ירטשובר. בעתות סכנה הובראו האחים לקראקא, ולבסוף לבוכניה. המלשין שפיץ הושפע מהרבי, שהוצג כחייט תופר מכנסיים.

כל אותה עת נעשו במדינות שונות בחו״ל מאמצים עילאיים להצלתם, וגויסו לכך סכומים גבוהים. את הפעילות בארץ ריכז חסידו ר׳ בריש אורטנר, המספר על כך בספרו דבר חן. הוא הפעיל את הרב הראשי הרצוג, להשיג ממשה שפירא ראש מחלקת העליה בסוכנות, סרטפיקטים ממיכסת ציונים ותיקים. בז׳נבה פעל החסיד ר׳ משה ב״ר אהרן גרוס (נפטר ביום ט״ז שבט תש״ם), להשיג ויזת מעבר בשוויץ. חסידים בהונגריה חיפשו דרכי מילוט לסלובקיה, ונסיון הברחה אחד לשם לא עלה יפה. ועד בארה״ב מימן 5000 דולר, לשכירת גנרל הונגרי מראשי שרות הריגול — לביצוע ההצלה. ביום הנועד באייר תש״ג, יצאו דרך פירצה בגדר גיטו בוכניה לכפר סמוך, בו נאספו למכונית הקצין. לאחר מכן הבריחו עוד מאות יהודים את הגבול לסלובקיה. הקצין סיפר כי ענן הקיף כל הדרך את המכונית, אף כי האויר היה צלול, גשם ירד, אבל הכביש היה יבש. כשאירע קלקול במכונית, הופיע פתאום זקן שתיקן בלי ליטול שכר. בגשר הסואן שוב אירע נס, בעת בדיקת תעודות השבויים כביכול, וכן במעבר הגבול להונגריה, ובמחסום שלפני אונגוואר. כאן שהו שני האחים עם הגבאי ר׳ דוד שפירא, ובל״ג בעומר הועברו באמבולנס לבודפשט.

בימים הראשונים אושפז הרבי בבית חולים, עד שהוכנו עבורו הניירות. בחודשי הקיץ התרכזו סביבו חסידים רבים, והזמן נוצל להגשת סיוע להצלת יהודים. היתה מחשבה להתישב באחת מערי הונגריה פאפא או סמבטהלי, אלא שראש המשטרה הזהיר כי לגיסטפו נודעה הבריחה, והיא דורשת הסגרה. בחורף תש״ד נערכה פרידה נרגשת לרבי ולאחיו, שיצאו בגפם ברכבת לכיוון רומניה. לאחר מנוחה קצרה בבוקרשט בבית ש״ב הרבי מפולטושן, האיצו בהם להמשיך לעבר בולגריה, כי לנאצים נודע כבר דבר צאתם מהונגריה. בדרך שימשו הב׳ משה זילבר, שעלה ג״כ לארץ. משהחמיצו את רכבת האקספרס נאלצו לנסוע ברכבת מאסף, ואח״כ נודע שהקודמת הופצצה. בשבת חצו את גבול יון לטורקיה, ולעת ערב הגיעו לאיסטנבול. בשל חולשתו נח שם עשרה ימים, והמשיך ברכבת לחלב שבסוריה, בה שמח לפגוש את ריא״ה הרצוג. בבוקר יום ה׳ ט׳ שבט הגיעו לבירות, בה קידם את פניהם רד״ב אורטנר. אחרי תפילה וטעימה, נסעו במונית אל גבול הארץ. אלפי אנשים נקהלו בחיפה לקבל את פניהם חסרי הזקן, ושם עשו את השבת הראשונה.

קבע את חצרו ברחוב אחד העם בת״א, ובחודשי הקיץ עשה בירושלים. המשיך בפעילות הצלה, וביום ה׳ כ״ח אדר קרא לתענית ותפילה בהיכל ישיבת מאה שערים. עסק בשיקום חסידות בלז ששרדה לפליטה, והקים מוסדות חינוך לתפארת. מעורב בחיי



רבי אהרן רוקח מבלז

הדת בארץ, ומשתתף במאבקים ציבוריים כגון קליטת ילדי עולים אחרי פרשת ילדי טהרן, גיוס בנות ועוד. קרא להצביע בבחירות בעד החזית הדתית, ואח״כ לאגו״י. הורה ליטול תקציבים ממשלתיים לבינוי מוסדות החינוך והחזקתם. נשא את הרבנית חנה תחי׳ בת רבי יחיאל חיים לבין ממאקאווא. גם בזקנתו כשכהו עיניו שמר על שיעוריו הקבועים, ומשמשיו קראו לפניו גם מהרמב״ם ומספרי חסידות. במבצע סיני שינה מסדריו, ובליל שבת לא קידש רק עמד בתפילה לשלום ישראל. בליל שבתו האחרונה עוד ערך שולחן כדרכו, ואמר תורה על חינוך הילדים. מצב בריאותו נשתנה, ובבוקר הובהלו רופאים שהבחינו במצבו האנוש, והורו להעבירו לשערי צדק. נסתלק לפנות בוקר יום א׳ כ״א אב תשי״ז, ורבבות צעדו בלויתו להר המנוחות. ציונו אבן שואבת למתפללים כל השנה, וביום השנה נערכת אליו נסיעה המונית שאין דוגמתה. הספדו של ר״א היילפרין בסוף שו״ת מהר״ש ח״ח.

ילדיו ידועי חולי: א. ר׳ משה׳לה יליד תרס״ג. שקוע בלימודים י״ח שעות ביממה ופרוש מעניני העוה״ז. פקסימיל בספר הרה״ק מבעלזא, קפח. נשא את פיגא בת ר׳ אברהם פנחס שלום סג״ל רוטנברג האדמו״ר מאפטא זווירצ׳יה וטשנסטוכוב, ב״ר אלטר מאיר דוד מוולברום. נשרף חי בפרימישלן בעשק״פ חוקת ט׳ תמוז תש״א. נספו גם זו׳ והילדים: רחל, אברהם בן השמונה, בת, פנחס וישכר דב; ב. ר׳ ישראל. נספה בן ל״ו עם זו׳ שרה מאטל ושני ילדיו; ג. ר׳ יהודה זונדל. נספה בן ל״ד עם זו׳ ברכה ושתי בנותיו; ד.



במרכז הרב משה רוקח בכורו של מהר"א. משמאל חתן המהר"א הרב שמואל פרנקל מהיבניב

רבקה מרים זו' הת"ח ר' שמואל פרנקל דומ"ץ בלז, בנו של ר' אברהם אדמו"ר במונקטש ואח"כ בהיבניב בה היה לו מנין, ובו התכנסו החסידים כשהגיע אחד היושבים. נספו בתש"ג בפרימישלן עם ז' ילדיהם: שלמה (הגדול בן י"ח) ופנחס (הרביעי) הסתתרו ביער ליד לבוב, ועד שבא שליח ההצלה מהונגריה בתמוז כבר איחר את המועד, באשע רוחמה, טויבא, לוי יצחק, ועוד שנים; ה. איידל זו' ר' משולם ישעיה זישא ב"ד רבי פנחס טברסקי מאוסטילה; ו. שרה ברכה זו' ר' ישראל רוזנפלד אב"ד קמינקא. נספו עם בנם ישכר דב ועוד ילד; ז. מירה'לה זו' ר' משה אליקים בריעה, בנו של ר' שרגא פייבל ז"ק מהיבניב וברדיוב נכד השר. תמונת האב ובנו: בית צדיקים יעמוד, 227. בהיבניב גרו גם: המשמש ר' נחמן הרש זינגר, הבעל תפילה ובעל קורא ר' משה אייזיק כ"ץ שהיה ת"ח גדול, מגיד שיעורים לאברכים ומלמד לילדי הרבי (היבניב, 64, 166-167, 186, 203). נפטרה צעירה בלבוב בר"ח תמוז תרח"ץ, בהניחה בת רייזל ובן יהושע; ח. אברהם יהושע השל; ט. אלעזר מנחם נחום. נפטרו בילדותם.

לקוטי אמרים **מהר"א** א-ב, (ת"א תש"ך), צג; — ר ד' שכפול. בהקדמת המלקט ר' ישראל קלפהולץ, משרטט קוים מעבודתו. בסוף למועדים, ליקוטים ודרשתו מפרשת שמות תרצ"ז. שוכפלו בירושלים שני עמודי דרשה דומה לפני קריאת התורה בפרשת לך תרצ"ו, בבכיות נוראות על כיסוי ראש לנשים, ונרשמו בדייקנות ע"י ר' אברהם בלייער מוויטצען. הוצאה ג' משופרת בכרך אחד, ב"ב תשכ"ט, רטז עמ'. תורות, שיחות וסיפורים ממנו, גם בספרי חסידו וש"ב הרב אברהם מהודר: כתר נהורא, והשלמה בכתר מלכים קו"א; בוצינא קדישא ח"א, ודברי בוצינא קדישא ועמידא דנהורא.

מנהגי כ"ק רבותינו מבלז זצללה"ה, (ב"ב) תשל"ד, קד עמ' שכפול. המלקט ר' ישראל קלפהולץ כותב בהקדמתו ששאל את זקני אנ"ש, והתבסס בעיקר על מנהגים שנראו אצל מהר"א. הרב מנרול ור' חיים שלמה פרידמן עברו על כל הספר. מנהגי ודיני ברכת החמה כפי שנהג, קונ' ד' בתוך סדר ברכת החמה, אחרי: בוקר יזרח, אור החמה, כצאת השמש. בארא פארק, ישיבה מחזיקי הדת דחסידי בעלזא, תשמ"א, ז עמ'.

נתחברו עליו ספרים רבים. **קדושת אהרן**, כ"ק מרן האדמו"ר מבלז זצוק"ל. ירושלים, אגו"י, המודיע, (תשי"ז), 26 עמ', תמונות. **הצלת הרבי מבלז** מגיא ההריגה בפולין, מסופר מפי עדי-ראיה. משה יחזקאלי (פראגר). ישורון, דפוס ספרא, תש"ך, 136 עמ'. מהד' ב' בתוספת תמונות ודף מבוא, דפוס ארז, תשכ"ב. בהקדמה כותב שחקר שנים תיאור מוסמך מפי עדי ראיה, ומסתמך על פרטיכל סודי שרשם ר' שמואל רוטשטיין מפי הרב מבילגוריי עבור הארכיון של ממשלת פולין הגולה, בתנאי שישאר חסוי כל עוד אחיו המהר"א חי.

היה צדיק — וראו: איננו עוד. ספרית ירושלים, דפוס אחוה, תשכ"א, 15-94. המחבר אברהם אדלר, בנם של ר' יודל (בא מפרימישלן לבלז, ולו אח אביגדור צייר באמריקה. שותף עם גיסו ר' נפתלי בתחנת קמח ומנסרה בכפר גירע הסמוך), ומאטל בת ר' דובצ'י מדר המתנגד מגבירי בלז. ששת אחיו ואחיותיו נפטרו, גם דבורה והאמא, ושרד יחיד בברכת מהר"א. תלמידו בשיעוריו שבישיבה, ונשאר בארץ בביקורו האחרון בתרצ"ט. נעשה חילוני מעריץ גרינבוים, סופר, עתונאי ועסקן. בשנות המלחמה עבד בקונסוליה הפולנית. גלמוד חולני, ולבסוף חזר למסורת. מעלה זכרונות מהמהרי"ד ומבנו ומלחמתם בציונות, אלא שאין לסמוך על דבריו. נח טמיר: הרבי מבלז וכפילו, ספורים מימי השואה. ת"א, קרני, תשכ"א, 31-121.

הרב הקדוש מבעלזא, פרקים לתולדות חייו והליכותיו. הביאו לדפוס ר' בצלאל לנדוי ור' נתן אורטנר. ירושלם, אור החסידות, דפוס התחיה, תשכ"ז, רפח עמ'. ההקדמה מר' ישראל קלפהולץ. זהו הספר המפורט והמקיף ביותר, וכולל נספחים רבים ומאמרים שהתפרסמו בעתונות. אדמור"י בעלז, ח"ד, ב"ב, פאר הספר, תשל"ז, שכ עמ'. בהקדמתו כותב ר"י קלפהולץ,

שזהו ח״א על התקופה הראשונה, ומקוה לכתוב ח״ב עם מעשי נפלאות בדוקים, וקורות ההצלה ושיקום חסידות בלז. מהדורה שונה בשני חלקים, מישור, תשמ״ח.

קונ׳ **כ״א-אב** עבור תשב״ר, ירושלים תשל״ו, ג-קכב עמ׳, מבוא. מעמ׳ נא: נס ההצלה מגיא ההריגה. מעמ׳ צט: ספורי נפלאות. **ט׳ שבט** יום ההצלה. ת״ת מחז״ה דחסידי בעלזא ומכון מחזיקי תורה, תשל״ז, (גל׳ יח), סג עמ׳. כולל רקע היסטורי, וסקירה קצרה של תולדות בית בלז ונס ההצלה. בעמ׳ מז שער: מכתבי קודש, ממנו ומאחיו. **מאפילה לאורה**, פרקים מקורות הימים בשנות תרצ״ג-תש״ה. בית מלכה, (תשל״ט), 3-70 עמ׳, מתוך חוברת לימודים נתיבות התורה לחודש שבט בעריכת א.י. פנר. תורגם ליידיש: פון טינקעלקייט צו לעבטיגקייט. ברוקלין, בנות ירושלים דחסידי בעלזא, דפוס האחים גרויס, תשמ״ב, 96 עמ׳, תמונות נוספות. מעמ׳ 64: מאמר על חינוך הבנות בתקופתנו. מעמ׳ 84: שיר שחיברו המחנכות ביידיש על נס ההצלה. **שלשת הרועים**, סיפורי מופת לילדי ישראל על המהר״א, הבית ישראל והאמרי חיים, ע״י א. חסיד. ירושלים, אורה, תשל״ט, צג, 3 עמ׳, איורים, מנוקד.

בית צדיקים יעמוד, סיפור הצלת האחים מידי הנאצים, מאת שאול גור אריה, לפי מקורות ראשוניים הכוללים עדויות ומסמכים שאסף הב׳ שמעון פרידמן. אור הצפון, תדש״ם, 320 עמ׳. בהקדמת הרב י. בן־ישיבה מתמודד בשאלות השואה ולקחיה, על רקע עמדות הניצולים בבעיות עם ומדינה. הקדמה נוספת מהמחבר. זהו התיאור האותנטי והמוסמך ביותר ממקורות שבפנים. בסופו מאמרים, תמונות, מסמכים, מכתבים, מקורות והנצחות. **פרח מטה אהרן**, ליקט עיבד וניקד ז. לייבזון. אור הצפון וארכיון חסידי בעלזא, תשמ״ז, 142; 136 עמ׳, הקדמה קצרה, ציורים. בח״א מ״ה פרקי מופת, וסיפורים מילדותו. בח״ב



גב גלויתו של הרב אהרן חנינא רוקח אב״ד קוזובה נכד אב״ד סקול לכולל גליציה בירושלים

שע״י המכון בלבד, ובאותיות יותר קטנות, כארבעים סיפורים, מהבר מצוה ועד להיותו אברך.

בלז 76-98, 131-156, 162-171, 336-341, 354-356, 457, 460, 554, עם ביבליוגרפיה. רישום כמה מאמרים: מאיר עינים, ב, 893 א.

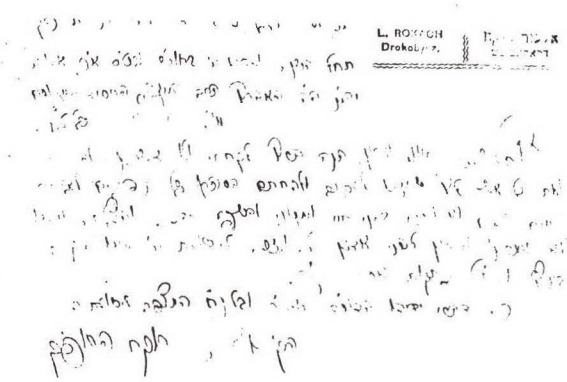
ר׳ אלעזר ב״ר אהרן רוקח

בנו של ר׳ אהרן מדוברומיל ב״ר יהודה זונדל מאוחאן, וחתנו של ש״ב רבי יחיאל מיכל הגר מסטרוזיניץ. אדמו״ר בלוביטש בחיי אביו, ונפטר על פניו משהצטנן בטבילה במקוה קרה. בתו שפרינצא זו׳ רמ״מ הגר אב״ד סוסנוביץ בת״א.

ר׳ אלעזר ב״ר מ רוקח

בנו של ר״מ מטשורטקוב. רב בדרוהוביטש. נשא את יוכבד בת הרב יוסף אלטר אפשטיין אב״ד מגרוב ואוזירן. הדפיס בתרנ״ה את ספרו גנזי יוסף, עם הקדמה משלו. בתו עלע (עלקע) זו׳ ר׳ חיים אליהו רובין אב״ד טריסקוביץ.

תשובות אליו: אור המאיר, נח; מנחת שי, ח״ב, יב. במשתתפי אהל מועד, דף ב ע״ב, מב ע״א.



ברכת שנה טובה מהרב אלעזר רוקח אב״ד דרוהוביטש לר׳ הלל וינד

ר׳ אלעזר ב״ר משולם רוקח

מהיבניב (תר״ך — תרפ״ו)

בנו של ר׳ משולם אב״ד בוריסלב. חתם משם על דרש משה תרל״ט. נשא את סאשי בריינא בת דודו ראי״ל הורשובסקי אב״ד אוהנוב, ועבר אליו. בתר״ם היה שם בין מיסדי חברת מחז״ה. בתרמ״ט אב״ד מדינץ, וחתם על חפץ חיים (יוזפסברג) תרנ״א ואמרות טהורות תר״ס. מתרס״ה רבה של אוהניב על מקום חמיו, אחרי הרב שמעון הורשובסקי (פאלקסקאלענדער). גדול בתורה ויר״ש, ומקובל בעיר

ללא עוררין. היתה זו דוגמא לקהילה בה שלט הרב בלי מצרים. היה ממנה את חברי ועד הקהילה, ורק בתרצ״ב נערכו בחירות לראשונה. במלה״ע א׳ נלקח כשבוי לגולת רוסיה, עם ר׳ שלמה השמש ועוד עשרה יהודים. הקל להם להתגאל בטריפות, אך לעצמו לא נגע בחשש איסור. כשהוחלפו השבויים בתום המלחמה, חזר חולה וחלוש. נפטר ביום כ״ד תשרי תרפ״ו. ילדיו: א. ר׳ אברהם יעקב שמילא את מקומו בהיבניב; ב. ר׳ אריה ליבוש הצעיר, רב בוולונקה שליד בוריסלב; ג. סרקא זו׳ ר׳ יוסף יוסקא וסטרייך אב״ד קנטשוגה; ד. אסתר זו׳ הדומ״ץ ר׳ יעקב יצחק (הרב מקאציק?). נספו עם בנותיהם.

תשובות אליו: אמרי דוד, קכו בתרפ״ד; הרי בשמים, ח״ב, קמב, קמח בתרמ״ט; חבצלת, ח״ב, אה״ע, ג. במשתתפי ועידת סנדובה וישנה, וחותמי נגד תנאי בנישואין. מכתבו בתשובה כהלכה, 78. שני מכתביו מגולת רוסיה, ספר זכרון לרי״ל גרויברט, לודז תרפ״ו, 143-145.

אהלי שם, 383; היבניב, 34, 81-85, 139, 149, 199-200, 205.

ר׳ **אלעזר** ב״ר שלום **רוקח**

מבלז (תק״ע* — תרמ״ב)

בכורו של השר שלום מבלז, ודמה לו בצורתו. ר״י מרוזין אמר, שניכר עליו כי הוא ראשית אונו של אביו. בנסיעתו לצאנז כיבדו הדב״ח מאד. בטעות נמסר שחלץ לאלמנת אחיו ר׳ שמואל שמלקא שנפטר בלבוב. כשנפטר אביו, הוטלה עטרת ההנהגה על אחיו הצעיר ר׳ יהושע. נשאר לגור בבלז, והתפרנס מחנות לממכר יין. נבחר להנהלת סניף מחז״ה בבלז (מחז״ה, י״ט שבט תרמ״ז, 6). יש שכתבו שנפטר צעיר (!), ביום י״ט כסלו תרמ״ב (כך במצבתו, ולא תרמ״ח), ונטמן משמאל לאביו.

ילדיו: א. ר׳ אהרן, אדמו״ר בלוביטש־קרולובסקי; ב. ר׳ יהודה, אדמו״ר בדינוב; ג. ר׳ (אלכסנדר) סנדר. זקנו השר אמר עליו שהיה לו גילוי אליהו. בנסעו פעם עם זקנו השר לשאוף אויר בסוואליווע, נפטר בשבת כ״ד תמוז תרי״ג. נטמן בהאלבינא הסמוכה, ויש נוסח מצבתו שחיבר זקנו, אשר בדרך חזירתו שבת בברזנא (עיר חנוך). נשא את חנה רחל בת דודו רצ״ה רמרז אב״ד לשנוב. נפטר צעיר, ואלמנתו היא זו׳ הרביעית של הרבי משינאווא. ילדיו: 1. ר׳ צבי הירשלה. נשא את רבקה הענא ב״ד רח״ה מאלסק; 2. שרה דבורה זו׳ ר׳ אלכסנדר סנדר לבין ברנ״ה חתן העט״צ; ד. זו׳ ר׳ יחיאל מיכל הגר האדמו״ר מסטרוזיניץ ב״ר דוד מזבלטוב; ה. זו׳ רמ״מ כהנא מוישובה, ב״ר יצחק ליב ב״ר קלונימוס קלמן מסיגט. בנם ר׳ ישכר דב מפעסט הי״ד, הוא אבי רינה זו׳ רש״מ הולנדר מטשרנוביץ ות״א; ו. זו׳ ר׳ אביעזרי זליג שפירא מקוזניץ, בנו של ר׳ יעקב יצחק מבלנדוב מח״ס אמת ליעקב; ז. זו׳ ר׳ שלמה יהודה ובר אב״ד ברזוב; ח. מרים זו׳ ר׳ יוסף יוסקא לאם בבלז (אהל שמעון, פז-פח).

מכתבו מתר״ף, זכרון בספר (עזרת תורה), 189.

מליצי אש, ג, כסלו, 41; אדמור״י בעלז, ח״א, פט-צב; אנצ. לחסידות, אישים, ח״א, רצד.

ר׳ **אלעזר** ב״ר שמואל שמלקא **רוקח**

מבראד, אמשטרדם וצפת (תכ״ה — תק״ב)

נולד בשנת תכ״ה (ולא תמ״ה) בקראקא שעל שמה חתם כל ימיו, לאביו ר׳ שמואל שמלקא מרגליות אב״ד ליסקא ועלקוש, ב״ר אליעזר אב״ד לובמלא ב״ר מנחם מנדל אב״ד פרמישלא ולמעלה בקודש, ולאמו נכדת המג״ש. מסופרת הסיבה ששינה את שמו לרוקח. בפנקס ברודי נרשמו י״ח (ולא י״ב) דורות ממנו, עד רבי אלעזר רוקח מגרמיזא בעל ספר הרוקח. הרב מאפטא אמר, שיודע בבירור שהיה י״ג פעמים נכד רש״י מצד אביו ומצד אמו (דובר שלום, אות שנא). כשהתפלל בבית מדרשו בבראד, אמרו לו נשמות תנאים ואמוראים שהמקום קדוש מאד, ומרגישים בו טעם בית המקדש. הבעש״ט העיד שהיתה לו נשמת דהע״ה. החיד״א קורא לו בשה״ג, א, ריח, הגאון החסיד, ושמע נפלאות מחסידותו ובקיאותו. הנו״ב אמר שכל זמן שהוא חי, כל העולם ניזון בשבילו. לאחיו הצדיק ר׳ אהרן נולדו שני בנים, אחד מהם ר׳ יהושע הסג״נ שנרפא מברכתו, ובת זו׳ הנו״א. נשא את חוה (ולא חנה) בת דודו גיס אביו. י״א שהיתה בתו של ר׳ נפתלי הירץ אב״ד צוזמיר שהיה ג״כ חתן ר׳ משה דומ״ץ קראקא, וכך נמצא כתוב בפנקס ישן בביהמ״ד ר׳ איצקל ר׳ יעקלש. אמנם י״א שהיתה בתו של ר׳ שמואל שמלקא הלוי הורביץ אב״ד טורנא שהיה ג״כ חתן אצלו, וא״כ היה גיסו של ר׳ מנחם נחום מצאנז אבי ר׳ חיים צנזר, מכיון שגם הוא היה חתנו של רש״ש מטורנא.

למד בקראקא, והרבה מקנתו בכל מכמני התורה. מרבותיו נודע רק ר׳ נחום, וסבורים שהוא ר׳ יונה נחום אחי הש״ך. בגיל צעיר נתכבד לשאת בעיר דרוש למעלת הצדקה. בסיון תס״ח (או תס״ה) כיהן כבר כאב״ד ראקוב שבפולין, וי״א שכיהן מתס״ט בקהילות נוספות, כגון טרנוב או רדומישלא. מתע״ד ראב״ד בראד, ובתע״ט (ולא תע״ד) נתקבל כאב״ד על מקום הרב אברהם כהנא שעבר לאוסטרהא. נודע כאיש חסיד וקדוש, היושב כל היום מעוטף בטלית ותפילין. הקים לעצמו בית מדרש, בו התפללו בנוסח האריז״ל ספרד. אחרי פטירת ר׳ אברהם ברלינר אב״ד האשכנזים באמשטרדם ביום כ״ג אדר ת״צ חיפשו שם רב חדש, ובתצ״ג הציעו את מועמדותו. בתצ״ה נבחר לכהונה זו, ובגלל המלחמות הגיע כתב הרבנות לידיו דרך ברסלוי. נדפס בהפרדס (גוטוין), חו׳ ד-ה,



שני צידי המטבע שנחקק לרגל הגיעו של רבי אלעזר רוקח לאמשטרדם עם צורתו

אב-אלול תרצ״א. הציע לפרנסי ברודי להוסיף ג׳ זהובים לשכרו השבועי, וכשהתיעצו והחליטו שאי אפשר, נענה לאמשטרדם. אז אמר להם, שכל ט״ו שנותיו בעיר לא הקשתה אשה ללדת ולא הפילה. משמעו זאת נתרצו להוסיף לו, אלא שסירב לחזור בו. נסע דרך ברסלוי לאמשטרדם, ונתקבל ביום כ״ז אלול תצ״ה בכבוד מלכים. כמחוה נדיר נחקק מטבע זכרון לכבודו, ובצד ההלכתי דן ר״י עמדין בשו״ת שאילת יעבץ, ח״א, קע. שמו יצא לתהילה, וגאוני הזמן העירצוהו וחרדו לשמו.

בשנת ת״ק (ולא תצ״ט) הדפיס שם את ספרו **מעשה רוקח** על המשניות, רמזים נפלאים בדרך האמת על מנין הפרקים והמשניות, והזהיר שלא ידפיסוהו רק לשם שמים. מזכיר בו את ספר דרושיו, חיבור על אבות, ופירוש על אגדות. מהדורה שניה במאהלוב תקע״ו ע״י נכדו ונכד החכם צבי: ר׳ יהודה ליבוש רוקח אב״ד קסנטין ישן, ב״ר שלום צבי הירש אב״ד קרמניץ. המסכימים: ר׳ ישראל איסר מוניציה; ר׳ מרדכי אב״ד קוריץ ולוצק; ר׳ משה הורביץ אב״ד וולוטשיסק; אבי המהדיר, וחמיו ר׳ משה ברנבלום אב״ד קסנטין ישן ווישנוביץ. ד״צ המהדורה הראשונה בירושלים תשל״ב לערך, ובתוך כל ספרי ר׳ אלעזר רוקח, תשמ״ג.

בעשרה בטבת ת״ק בו שרר קור עצום, נשא בביהכ״נ דרשת תוכחה לפרידה. ביום א׳ י׳ סיון שם את פעמיו לא״י דרך מרסל (ולא דרך פולין וגליציה להיפרד מהחכמים ומהקרובים, ואולי נסע לשם לפני כן מאמשטרדם). הגיע לצפת בחוה״מ סוכות תק״א. נבחר שם לנשיא א״י, ועסק בחלוקת המעות לעניים. שני אנשים ביזוהו בשמחת תורה, י״א על כי יצא ללחום בלימוד ספר חמדת ימים, וסופר שלקו בדבר, גורשו לשדה, ונהרגו ע״י ישמעאלים. הבעש״ט שבת בשריגרד בשבת פרשת נח תק״ב, וגילה לתלמידיו שבשבת פרשת בראשית כ״ז תשרי נסתלק בצפת, וי״א בשבת ג׳ דחוהמ״ס תק״ב. נספד ביום כ׳ סיון בדרושי רח״כ, כח. בספר ידי משה תקכ״ט מספר על מערת קבורתו עם רבי יעקב אלגזי, ולא נטמן בירושלים או בחברון. הונח מימין לכניסה, במערת יפה הנקראת אשכנזים, מלאה חכמים וצדיקים שנשכחו שמותיהם, והיו נוהגים בעיר להשתטח על ציונו בימי הרחמים והסליחות. ברוב דוחקה עברה אלמנתו לירושלים, והתפרנסה בבית השד״ר ר׳ פתחיה אשכנזי קצנלבויגן מתמיכת אנשי ברודי. פרטים אודותיה ונוסח מצבתה בספר ברכת אהרן (הויזמן), מדור חסידי קמאי, יד-יז.

ארבעה טורי אבן, חידושים על הרמב״ם וש״ס. הובא לדפוס ע״י נכדו רנ״ה מבראד, בן בנו ר׳ משה. לבוב, דפוס ר׳ יהושע שלמה יארש ר״פ ברנ״ה, תקמ״ט, א, כח, טו ד׳. בהקדמת המלבה״ד מבאר את שם הספר שסובב על הרמב״ם הלכות מדע ועוד, (לקוטי ש״ס), שו״ת מבנו ר׳ משה אב״ד זלוטשוב (לא נמצא), חי׳ גפ״ת ודרושים מאחי המו״ל ר׳ יהודה ליב אב״ד זבורוב. ד״צ (תשמ״ג) אחרי חדושי וכללות הרז״ה ועומק הלכה.

מעשה רוקח, דרושי פרד״ס עה״ת. מדף מז: קונ׳ מעשה המשכן. מדף נט. יין הרקח, חי׳ משניות ע״ד הפשט. נדפס ע״י נכדיו ר׳ אפרים אב״ד רדיויל ור׳ יהושע השל רוקח, בלבוב תקס״ב ותר״י. מהדורה נוספת ע״י נכדו ר׳ מאיר רוקח מצורטקוב בלמברג תרנ״ב, ושוב במונקאטש ת״ש, ג, עו ד׳, עם תולדותיו. ר׳ מנחם

צבי הלברטל מאנטורפן הביא לדפוס הוצאה מהודרת בתיקון השיבושים, עם הסכמה ישנה מר' מאיר אב"ד בראד למח' רנ"ה ב"ר משה אב"ד זלוטשוב, וחדשה מש"ב של המו"ל מהר"א מבלז ע"י ר' שלום פוגל, תולדות המחבר, ירושלים תשט"ז, ג, עו ד'. ד"צ הוצאת מונקאטש, ירושלים, דפוס האמנים, תש"ל, עמוד הנצחות בסוף. המו"ל ר' יואל (בנה של חיה יהודית בת זאב, שנספתה באושוויץ ביום כ"ה תמוז תש"ד) כותב, שמהר"א אמר לתלמידיו ללמוד ראשונה ספר זה, מפני ששמע מאביו שמסוגל לשמחה. בסוף מפתחות, ובעמוד האחרון הנצחות. ר' יוסף ב"ר שמואל היילפרין ממנשסתר הוציא לאור מהדורה חדשה בשם: כל ספרי ר' אלעזר רוקח, חלק א-ב, ב"ב תשמ"ג. נלוו לה הסכמות הגאונים ראמ"מ שך ורי"י קנייבסקי, האדמורי"ם מויזניץ ומבוהוש, והרב שמואל ווזנר. במבוא — תולדותיו, מאת ר' אליעזר הכהן כצמן מניו יורק, נדפסו תחילה באספקלריה, שנה ג, גל' א'. פירושיו להגדש"פ בתוך הגדת מגלה עמוקות ועוד, לאשצוב תקפ"א, ע"י ר' מרדכי צבי מזברז בזלוטשוב. ד"צ בירושלים, ספרים תורניים, תדש"ם.

בכורו: ר' משה אב"ד זלוטשוב. בנו השני: ר' שלום אב"ד טיקטין. מצויות הסכמותיו משם מתקי"ג. נפטר בשנת תקכ"ז, ונשתמר נוסח מצבתו. נספד בשו"ת דברי רב משלם. תשובה ממנו בספר תשובות שמואל, וילנא תרי"ט. נשא את בת דודו ר' משה יהושע הורביץ אב"ד הורודנא ב"ר שמואל שמלקא מטורנא, ובזיוו"ש את בת הגביר ר' יחזקאל טארנער. ילדיו: א. ר' יהושע אב"ד פינסק. ילדיו: 1. ר' חיים שהסכים על התומים תקפ"ו; 2. ר' שלום, אבי ר' יצחק אייזיק שזו' בת שבע היתה בת ר' פנחס אב"ד שרשוב מח"ס נחלת עזריאל, ובנם: ר' פנחס מיכאל אב"ד שרשוב ואנטיפוליא בה נפטר ישיש בתרנ"א. חיבר פירוש עמ"ס נזיר; 3. ר' גד אשר. נשא את חיה'לי הנודעת בעשרה ובצדקותיה, בת הגביר ר' שאול לוין מפינסק. ילדיו: ר' יהושע השל בפינסק חתן רבי שלמה איגר, ור' גד אשר בפינסק שנולד אחרי פטירת אביו; 4. שרה ממזריטש, נטמנה בירושלים. בתה דבורה זו' ר' מיכאל הורביץ במילאט; ב. ר' יצחק בטיקטין חתן ר' יהושע השל אב"ד וילנא; ג. ר' זונדל אב"ד סאסוב; ד. ר' אלעזר (ולא אליעזר) בטיקטין; ה. פיגא זו' בן דודה ר' יהודה ליב רוקח אב"ד זבורוב; ו. זו' ר' יהושע ב"ר יהודה ליב מירקש בשקלוב נכד הרמ"א, חמיו של הרב יעקב קופל שיינפינקל (תולדות אנשי שם אפרתי, בסוף עמ' 37). פרטים על משפחתו בסדר היוחסין שבסוף חידושי מהר"א, 5-6. קורותיו סופרו לילדים ע"י רייזל פרידמן: מאמסטרדם לצפת, (ב"ב), טל חיים, תשמ"ו, 95 עמ', מנוקד.

עטרת תפארת ישראל, שלשלת היחש של הגביר ישראל בראדסקי ממשפחת שור, וזו' חיה ממשפחת רוקח. נכתב על פי רשימות לרגל נישואי בתם מרים עטיל עם גבריאל יעקב רוזנברג, ע"י הת"ח שעבד אצלם מ"ג שנה: ר' זאב קראטשונסקי מזלטופולי. וויען, דפוס מאריץ קנאפפלמאכער, תרמ"ג, 50 עמ'. בהקדמה מקורות חשובים על ענין היחוס, ובהערות בירור הלכתי ליישב את התמיהה על המטבע. הופיע גם לוח: כתב היחס לבית ישראל (ברודסקי).

חיים דובריש פרידברג, לוחות זכרון, תרנ"ז, 52, תרס"ד, 71-74, תולדות משפחת שור, 16-18; דעת קדושים, 181-187; אהל אלימלך, 93-95; מליצי אש, א, סיון, מה-מז; סדר היוחסין בראש מצל מהאש, כט-לב; עדן ציון, טו; מטל השמים בראש נאדר בקודש, יד-טו; אשל הגדולים, קז-קכה; מרגליות, א, 214-215; ברודי, 50-54, לוח ז' שבסוף; אור הגליל, ח"ג, לג-מח; גליס, ח"א, ריט-רכ עם ביבליוגרפיה, ח"ג, רי; אדמור"י בלז, ח"א, לב-נח; יעקב ברנאי, יהודי א"י במאה הי"ח, 32-34, 86-89; י. ברטל, מחקרים על תולדות יהודי הולנד, ד, תשמ"ה, 7-25 (על עליתו לא"י).

ר' **אלעזר** ב"ר שמואל שמלקא **רוקח**

בנו של ר' שמואל שמלקא רב דחייטים בבראד. תלמיד מובהק לר' חיים צנזר. נשא את רבקה הענא, בת המקובל ר' יהודה זונדל רמר"ז מחכמי הקלויז בבראד. נפטר בוורשא בן ל"ב, ואלמנתו נישאה שנית. ילדיו: א. ר' יעקב הבכור בירישטשוב. תלמיד רבי ברוך ממזבוז, והביא לשם את האוהב ישראל. פרטים אודותיו: הרב מאפטא, 142; ב. ר' ליבוש המתנגד בברדיטשוב. נשא את ראדיל בת ר' שמחה (זו' בילא בת ר' שמשון בן דודו ר' יוסף חריף מברדיטשוב), ב"ר אברהם שאול אב"ד לושטשין (אבי ר' יחיאל מיכל, ואחי ר' יוסף חריף הלפרין אב"ד ברדיטשוב ב"ר משה אב"ד סלטוינה). בתו מלכה זו' רנ"ה חר"ל, ב"ר יונה (זו' חנה בת ר' אברהם כהנא מדובנא הנקרא ר' אברהם ר' ברישס), ב"ר משה חתן ר' ליפא, ולכן שם המשפחה חר"ל. בכירתם חיה זו' הגביר ר' מאיר ברודסקי מזלטופולי, נפטרה במוצש"ק כ"ד טבת תרל"ט, ואחותה הגבירה מינדל טולשינסקי; ג. ר' שלום מיסד שושלת בלז; ד. עלא זו' ר' זלמן ב"ר משה רוקח; ה. מלכה דבורה זו' ר' שמואל צבי הירש מדרישקיפולי. יש שהוסיפו גם: ו. זו' רצ"ה רמרז אב"ד לשנוב.

ר' **אלעזר אלימלך** ב"ר שמואל שמלקא **רוקח**

מקוזניץ ורדום (תר"ך — תרצ"ה)

בנו של ר' שמואל שמלקא האדמו"ר מקוזניץ, וחתנו של ש"ב רבי מאיר שלום רבינוביץ מקלושין-פוריסוב. כשגורשו יהודי קוזניץ בתחילת מלה"ע א' עבר עם אביו לרדום, וכשנפטר שנה לאחר מכן — מילא את מקומו כאדמו"ר מקוזניץ ברדום. למדן מופלג, ונתבקש להעניק הסכמות. אהוב וחביב על כל תושבי העיר.

נפטר בשנות התר״ץ, וביום הלויה שבתה המלאכה בעיר.

אנצ. לחסידות, אישים, ח״א, רצז, מספר ראדום, 42.

ר׳ אפרים ב״ר נפתלי הירץ **רוקח**

בנו של ר׳ נפתלי הירץ מבראד ב״ר משה אב״ד זלוטשוב, וחתנו של ר׳ יעקב צבי הכהן קנר ממאהלוב. בצעירותו אב״ד אלקסניץ, ואח״כ רבה של רדיויל. אחרי פטירת בעל שער משפט, נתקבל לרבנות ויניצה בפודוליה. נפטר שם בן ע״ח.

לתולדות, 8.

ר׳ אפרים אריה ב״ר ישראל דוד **רוקח**

נולד ביום כ״א אדר תרס״ט לאביו ר׳ ישראל דוד אב״ד קאטוב ווויניוויטש. גר בדרוהוביטש. נספה עם זו׳ בשבת כ״ה אב תש״ב, או ביום ד׳ י׳ חשון תש״ג.

חידושיו בסוף קונ׳ שרגא וטהרה שבסוף שו״ת ברכת חיים.

ר׳ אפרים זלמן רוקח

רבה של בוריסלב. נשא את בריינדל בת ר׳ ישראל תאומים, נכדו של בעל גור אריה יהודה. בתו מלכה זו׳ ר׳ משה חיים הלברטל בבראד, ויחוס המשפחות מפורט בסוף מעשה רוקח תשט״ז. אולי בנו הוא ר׳ יקותיאל יהודה שכיהן שם אחריו.

ר׳ אפרים זלמן ב״ר יהודה זינדל **רוקח**

מהרובשוב (ת״ר״ — תרנ״ה)

בנו של ר׳ יהודה זינדל האדמו״ר באוחאן, וכשנפטר בתרל״א עלה על כסאו. במקום אחד נכתב שהסב את שם משפחתו לשטרן, וכשגורש ע״י הרוסים קבע את מושבו בהרובישוב. נפטר בשנת תרנ״ה. נשא את בתו של רצ״ה לנדמן אב״ד סטרליסק וקיטוב, וכנראה ממנה בנו הראשון. זו׳ השניה פריידא בת ר׳ חנינא הורביץ אב״ד אולינוב, וממנה יתר בניו האדמורי״ם: א. ר׳ משה בפרמישלא; ב. ר׳ ישעיה שלום בטורקה; ג. ר׳ אריה ליב מהרובישוב בניו יורק; ד. ר׳ חנינא בלוצק. משפחתו נספתה, והוא ניצל דרך רוסיה לארה״ב. גר בקליבלנד, ובסוף ימיו עלה לארץ בה נפטר; ה. ר׳ נפתלי בהרובישוב (ראב״ד). נשא את גיטל ב״ד רמ״מ רוקח מדינוב; ו. ר׳ יהודה זינדל בהרובשוב. שניהם נספו בשואה.

אנצ. לחסידות, אישים, ח״א, שד, תרלט.

ר׳ אריה ליבוש ב״ר אלעזר **רוקח**

בנו הצעיר של ר׳ אלעזר אב״ד היבניב. אחרי נישואיו רב בשכונת וולונקה שבדרוהוביטש־בוריסלב. היה שם בתרפ״ט, ושימש כגבאי א״י. נספה בשואה.

היבניב, 167.

ר׳ אריה ליב ב״ר יהושע **רוקח**

ממגרוב ורווה (תרט״ו — תרצ״ב)

נולד בשנת תרט״ו לערך (ולא תר״י, תרי״ג) לאביו רבי יהושע מבלז. יש ונוסף לו בהתחלה שם יהודה. מתרמ״ה רבה של מגרוב. אחרי מלה״ע א׳ התישב כאדמו״ר ברווה־רוסקה. מראשי חסידיו בעיר: ר׳ אברהם קלאר בעל משרפות סיד. נפטר בן פ״ב(!) ביום א׳ בבוקר ה׳ אב תרצ״ב (ולא תרצ״ה). מקרוב ומרחוק נהרו אלפים ללויתו למחרת, מאחת בצהרים עד שבע בערב. לא הודיעו על כך לרבי מבלז, שהבריא בסקאלא שליד סטרי עם גיסו אב״ד רווה. הספידו תמרורים בנו רנ״א האדמו״ר ממגרוב בלבוב ועוד רבנים (מהעתון אונזער עקספרעס הוורשאי).

נשא את חנה מלכה בת ר׳ מנחם נחום טברסקי מלויעב ב״ר אהרן מטשרנוביל. חלתה ממושכות, ורופאי לבוב לא העלו לה ארוכה. נפטרה בדמי ימיה ביום ג׳ כ״ח טבת תרס״ז. תנחומין לבעלה ולבנה: מחז״ה, ב׳ שבט, 5. בזיוו״ש נשא את שיינדלה. מהראשונה: א. ר׳ נחום אהרן, אדמו״ר במגרוב ולבוב; ב. פייגאלי זו׳ ר׳ שלמה טברסקי מסקווירא, ב״ר דוד ב״ר יצחק ב״ר מרדכי מטשרנוביל. כשהתאלמנה נישאה שנית לר׳ יצחק מאיר קנל, חבר ועד הרבנים בוורשא. מהשניה: ג. האדמו״ר ר׳ יצחק אליהו. ד״ת ממנו: הבאר תרצ״ז; ד. ר׳ יהושע השל. אדמו״ר ברווה על מקום אביו. נספה בשואה עם בנו אבא׳לה.

היחס מטשרנוביל, 114; רוה, 45, 113, 188, 211 (תמונת הרבנית ובתה); אנצ. לחסידות, אישים, ח״א, שלא; תפארת אלעזר, 60-62.

ר׳ אריה ליבוש ב״ר מאיר **רוקח**

בנו של רבי מאיר מקוזלוב. תלמידו הותיק של חבצלת השרון. נשא את רחל בת ר׳ יצחק הורביץ אב״ד בילקמין. אב״ד ואדמו״ר סוכוסטוב בין שתי המלחמות. בתרצ״ב הוציא לאור את ספר גנזי יוסף של זקנו. נספה ביום הטבח הגדול בטרנופול בתש״ג, עם בנו אברהם יהושע השל ועוד ילד הי״ד.

פנקס, ח״ב, 349.

ר׳ דוד ב״ר אברהם יעקב **רוקח**

נולד בבלז בשנת תרנ״ח לאביו ר׳ אברהם יעקב ב״ר אלעזר רבני היבניב. חתן דודו רבי דוד פלם ב״ר שלמה ב״ר דב ברייש. רב באוהנוב ובבוריסלב. אדמו״ר בלבוב בה היה עוד אדמו״ר בשם זה (בסוד ישרים ועדה, קכא), ואחרי שניצל מהשואה — במונטריאול ובניו יורק. נפטר ביום י״א סיון (או כסלו) תשל״א.

תשובה אליו: ש״ב, צור יעקב, ח״א קג. תמונתו עם מהר״א היבניב, 86.

תולדות אנשי שם, 130; החסידות, 84.



הרב דוד ב״ר אברהם יעקב רוקח

ר׳ דוד ב״ר ישכר דב **רוקח**

נולד בשנת תרל״ב לאביו ר׳ ישכר דב מליביטשוב ב״ר משה מקארוב. האדמו״ר מליביטשוב בניו יורק, עד לפטירתו בתשט״ז. נשא אשה, ובשנית את ש״ב חנה סימה בת ר׳ שלום ב״ר דוד פלם. מהראשונה: א. שרה. נשואה בבואנוס איירס; ב. ר׳ יעקב יצחק. נישא ונספה. מהשניה: ג. מלכה זו׳ ר׳ אביש גולדמן הי״ד; ד. ביילא. נשואה בתש״ג. נפטרה בארץ; ה. ר׳ ישכר דב. נפטר בתשט״ו. מזו׳ יוליה שנדור בניו עמוס ושלום; ו. ר׳ שלום. זו׳ רייצא גוטסמן; ז. ר׳ משה. נשא את רחל בת ר׳ יעקב צבי אונגר מצפת נכדת ר׳ נחום אתרוג משם, וילדיו: נחום אלעזר, שלום וישכר דב.

ר׳ טודרוס ב״ר משה **רוקח**

בנו של רבי משה מקארוב. אדמו״ר בנמירוב, ואחרי מלה״ע א׳ ברוה־רוסקה. נשא את חיה בת ר׳ אברהם הורביץ משנדישוב. התגרשה בת י״ח עם הבן לייבל, ונישאה לר׳ שלמה יעקב אייכנשטיין מזידיטשוב. בניו אדמורי״ם בערים שונות: א. ר׳ יהודה זינדל ברישא ובחלם; ב. ר׳ אלעזר בדרוהוביטש; ג. ר׳ שלום ברווה על מקומו. נשא את מלכה ב״ד רבי מנחם מנדל רוקח מדינוב.

ר׳ יהודה ב״ר אלעזר **רוקח**

בנו של ר׳ אלעזר בכור השר. נשא את אסתר רבקה בת רבי דוד מדינוב, ואחרי פטירתו אדמו״ר שם. על כסאו עלה בנו ר׳ מנחם מנדל.

ר׳ יהודה זינדל רוקח

נשא את שבע׳לה בת רבי שלום רוקח האדמו״ר בגריידינג, וכיהן שם על מקומו. נבנה לו קלויז ליד הבאר והנהר במרכז העיר, ובו התפללו בשבתות ובחגים. בימות החול התפלל בקלויז בלז. בשבת בה נכנסו הנאצים סובבה זו׳ בבתים לאסוף את טבעות הזהב, כדי למלא את דרישת הכובש. נספו בשואה עם בנותיהם: ראצא מלכה ומשפחותיהם.

גריידינג, 51, 81, 119.

ר׳ יהודה זינדל ב״ר אפרים זלמן **רוקח**

אדמו״ר מקומי בהרובישוב על מקום אביו ר׳ אפרים זלמן. נקרא בטעות זונדל בלבד באנציקלופדיה לחסידות, אישים, ח״א, תקסג.

ר׳ יהודה זינדל ב״ר טודרוס **רוקח**

בנו של רבי טודרוס מנמירוב. אדמו״ר ברישא. בשנות התר״ף התישב בחלם. גבה קומה, הדור פנים, ובעל



רבי יהודה זונדל רוקח מרישא בחלם

מידות בשני המובנים. חי בדוחק רב אף כי חסידי בלז תמכו בו, וחיזר בעיירות לשבתות. נספה עם משפחתו בכליון יהודי העיר. בנו: ר׳ ישראל אב״ד רבקה.

חלם, 160.

ר׳ יהודה זינדל ב״ר שלום **רוקח**

מאוחאן (תקפ״א* — תרל״א)

בנו של השר שלום. חתן דודו רבי שמואל הירש מדרישקיפולי. אחרי פטירת אביו התישב כאדמו״ר באוחאן שליד לובלין, ובנה לו בימ״ד מפואר. נהג ברחבות ובעשירות. נאסר פעם ע״י הרוסים, ושוחרר מהרה. נודע כאיש מופת. נפטר בתרל״א בפרמפול שליד בילגוריי, ושם נטמן. ילדיו: א. ר׳ אפרים זלמן מהרובישוב; ב. ר׳ אהרן. אדמו״ר מקומי בדוברומיל ופרמישלא, ובנו ר׳ אלעזר בלוביטש. בספר לא נותקה לא נרשמו כאן, אלא אצל ר׳ אלעזר בכור השר; ג. זו׳ ר׳ משה ליפשיץ מאוחאן, אבי ר׳ חיים ישכר דב האדמו״ר ביאנוב פודולסקי שבפולין הרוסית.

אדמור״י בלז, ח״א, צד-צו.

ר׳ יהושע (שיעלה) ב״ר ישכר דב **רוקח**

מירוסלב (תרנ״ז — תש״ג)

נולד בבלז בשנת תרנ״ז, לאביו רבי ישכר דב מזיווגו השני. זקני החסידים אמרו, שדמה לאביו בתכונותיו. נשא בתרע״ג את חנה בת ר׳ יוסף מאיר טברסקי האדמו״ר ממחניבקה, ב״ר אברהם יהושע השל ב״ר יצחק מסקווירא, וסמך לשולחנו. נשא בשנית בתרפ״ה את חנה שפרה בתו של ר׳ משה אליקים בריעה גולדברג נכד המגיד מקוזניץ אדמו״ר ברדום (ולא ברעדים). אחרי פטירת אביו בתרפ״ז התישב כאדמו״ר בירוסלב, ונסע מזמן לזמן לבלז. בעל קומה תמירה, מלא רוך ועדינות. ביתו עמד מאחורי ביהמ״ד. היה לו מנין קבוע, ועבר בו לפני התיבה בשבתות ובחגים. מכניס אורחים ומפזר לאביונים. היו בעיר שרדפוהו. נסע מדי פעם לעיירות הסמוכות. בכיבוש הנאצי ברח לזבורוב. שלוש פעמים ירו בו והחטיאו, ורק מאוחר יותר נספה שם (זבורוב, 46, 459) בעש״ק ד׳ ניסן תש״ג, עם זו׳ וילדיהם ישראל ומלכה הי״ד. שרד בארץ בנו מזיוו״ר ר׳ יצחק דוד, אביהם של: 1. ר׳ יהושע האדמו״ר ממחניבקה בב״ב; 2. זו׳ ר׳ שלמה ליב רוקח ראש כולל בלז בירושלים.

אלה אזכרה, ז, 24-27; ירוסלב, 180; בית צדיקים יעמוד, 239-241.

ר׳ יהושע ב״ר שלום **רוקח**

מבלז (תקפ״ה — תרנ״ד)

נולד בבלז בשנת תקפ״ה (ולא תקפ״ד) לאביו רבי שלום. שהה תמיד במחיצת אביו ואותו הועיד למלוך אחריו, אף כי היה צעיר הבנים. תלמיד רא״ל רוזנפלד אב״ד מושציסק אחי ר״ש מקמינקא. חיבר בצעירותו שטמ״ק על סדר נזיקין, ותרי״ג מצוות בחרוזים. נשא בזינקוב בר״ח תמוז את רבקה מרים בת ר׳ שמואל אשכנזי שהיה בנו של ר׳ זלמן ב״ר משה אפרים אב״ד קלוש ונכד החכ״צ, ונשא את רחל בת ר׳ יצחק מאיר מזינקוב בראי״ה מאפטא. נשתמר נוסח ההזמנה ששיגר חו״ז לידידיו. אחרי פטירתה ביום כ״ז אד״ב תרמ״ג נשא בשנית את בת אחותה שרה מירל, בת ראי״ה (ר׳ חיים ממינקוביץ) ונכדת רבי דוד לייקס, גרושת רבי משה הגר מקוסוב.



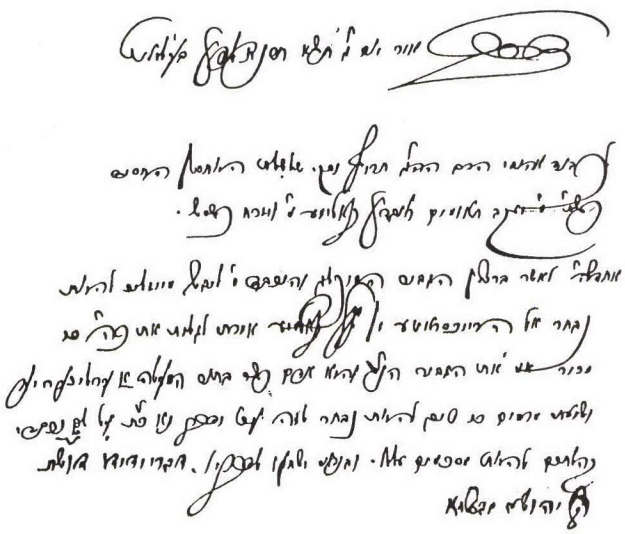
במרכז רבי יהושע רוקח מירוסלב, בקבלת פנים שערכו לו חסידי בלז בלייפציג



רבי יהושע רוקח מבלז

מצודתו פרוסה לרבנות סקול, ואח"כ כשנפטר אביו קיבל לידו את ההנהגה בבלז. הנהיג כארבעים שנה במרץ רב וביד תקיפה. בזמנו התרחבה מאד חסידות בלז, ונעשתה המרכז החסידי הגדול ביותר באוסטריה־הונגריה, ובעלת השפעה רבה על החיים היהודיים. על דעתו נבחרו רבנים דיינים ושוחטים בקהילות רבות. למדן ופוסק, ומצוי בהויות העולם. תורותיו באש קודש, ותפילותיו בשאגת ארי. רבי משה מרוזוודוב הפליג את מידת ההשתוות שלו. הרבה בשתיקה, והסתיר את מדרגותיו. אוהב ישראל צנוע, וטורח בצורכי העיר. השפיע על החסידים תורה ויר"ש בדוגמתו האישית, בתפילותיו ובשולחנותיו. נוכחותו הטילה אימה, וכשהרים את גבות עיניו נדמה היה לכל אחד שסוקר את מעשיו. ראו אצלו עניני מופתים ורוה"ק. הרחיב את ביהכ"נ שבנה אביו, ובתר"ם בנה את ביתו המרווח. חי ברווחה לעומת הצניעות של אביו, והיה זה למורת רוחה של אחותו איידל. מדי שנה יצא עם משפחתו למעיינות הרפואה. בהיותו בקרלסבד עמד ליד חלונו של רש"ז מלובלין לשמוע קול תורה לשמה (הגאון מלובלין התורת חסד, 73-74).

נודע בפעילותו הציבורית לביצור חומות היהדות,



המלצת רבי יהושע מבלז על הגביר ר' ליבש מייזליש החפץ להיבחר לפרלמנט האוסטרי. מבקש מר' יעקב תאומים אב"ד קולומיאה לדבר על כך עם נכבדי קהילתו

ומאבקיו העזים נגד המשכילים. לשם כך עודד את השימוש באמצעים מודרניים, כהקמת ארגון מחז"ה והוצאת בטאון מיוחד. בתרל"ז חרג מפעילותו המקומית, ונטה שכמו לעבודת הכלל. אסר מלחמה בארגון שומר ישראל של הנאורים, ויסד ביום ה' י"ח אדר תרל"ט את ארגון מחז"ה, עם ידידו מהרש"ס שאף נבחר לפרלמנט. בתרמ"א בקרו שלמה בן רש"ס, ושוחח עמו ג' שעות. השתתף באסיפת היסוד של הארגון שהתקיימה בלבוב ביום ג' משפטים תרמ"ב, ולקחו בה חלק מאות רבנים ואדמורי"ם. כתב לגדולי האדמורי"ם לתמוך בגופם ובממונם בעתון שהופיע חליפות בשמות מחז"ה וקמחז"ה בשנים תרל"ט-תרע"ג. חסידו ר' יצחק דויטש מפ"ב בוינא, השתדל שם בהשגת הכרת השלטונות בארגון החדש כמייצגו של הציבור החרדי. את מאבקיו ניהל שר החוץ שלו ר' מרדכי פלץ. תמך במהריל"ס כנשיא כולל א"י, ונועד בלנצוט עם הרבי משינאווא שתמך בר' משה וקסלר מחסידיו בטורנא. שר הפלך אדם פוטוצקי ביקר אצלו, כי היתה לו השפעה על שלושים אלף בוחרים (זכרון אברהם פייער, 92).

מסר נפשו עבור כלל ישראל. את האלפים שקיבל בפדיונות, הקדיש לצדקה וחסד. בהיותו בלבוב ובטומשוב והרגיש שרוצים לצלמו, סובב וכיסה את פניו. בקשוהו לבוא לאמריקה וסירב (אוצר הסיפורים, ד, יז-יט). סירבו גם הרבי משיניבה (אדמור"י בלז, ח"ב, סג), והמנחת אלעזר (זכרנו לחיים, יב). ביקר מדי פעם בהיביניב שהיתה מעוז לחסידות בלז. הקלויז שם היה נעול בימים הנוראים ובשבועות, כי כולם נסעו לבלז (היבניב, 61-64, 130-132, 179).

בנוסעים אליו רבנים ואדמורי"ם מרוסיה, פולין, גליציה והונגריה. שמות אחדים: ר' אהרן הורביץ מבייטש, ר' מאיר שלום רבינוביץ מקלושין־פוריסוב, ר' יהודה מודרן מסיגט. פרשת התקשרותו ונסיעותיו של ר' שאול בראך אב"ד קאשוי אליו ואל בנו ונכדו, שאול בחיר ה', לו־מא.

בזקנותו פקדתו מחלת טחורים קשה שהגבילה את פעילותו, והפריעה לו בעבודת הנקיות לתפילה. למרות עצת בני ביתו נסע לוינא, ואושפז בבית חולים. לפני הניתוח כתב צוואה, ואמר וידוי. אחרי שנותח החמיר מצבו, והוחזר ברכבת לביתו. בתחנה הראשונה אחרי וינא נפטר ביום ג' כ"ג שבט תרנ"ד במעמד עשרה מישראל, ואחד מהם הרופא המנתח בו החדיר את האמונה במשיח. עשרים אלף השתתפו בלויתו למחרת בבלז, ועתון קמחז"ה יצא אותו יום בגליון אבל. ידיעה קצרה נדפסה בהמגיד לישראל, ג, 40.

נישאו עליו הספדים בכל תפוצות ישראל, וחלקם נדפס בקונטרס מיוחד או בתוך ספרים אחרים. בין היתר: אהבת ציון לרנ"ה סגל לנדא אב"ד סטרליסק; אמרי שפר בתוך בית נפתלי לר' נפתלי שוורץ ממאד (שאלות ריאה ונשים היה פוסק בעצמו); שו"ת הד"ר לרי"מ היבנר, ח"ב, תרנ"ד, יח (לא נשא פנים לשום אדם, ולפניו חנף לא יבוא); מספד תמרורים לרש"ז זגנר (ח"ב, 970); משיב נפש לר' שמואל גינצלר; ערוגת הבושם פרשת תצוה (שמח בנסיעה אליו כנוסע אל אביו); פלגי מים (ח"ב, 876), קינה בחרוזים מר' אליעזר מישל (בענוות צדקו הקריב נפשו כליל על קדושת השם ותורתו); קול דוד לר' דוד זלר (ח"ב, 1024); שבט מיהודה לר' יהודה גרינולד (למי שבא אליו היה קשה לעבור עבירה, כי נמאסו עליו מחמדי העוה"ז וריחק הגאוה); תבואות השדה לר' אליעזר דייטש (הפליג במעלת תפילותיו); תכלת מרדכי לר' מרדכי דרוקר מסטרי.

ילדיו מהזיוו"ר: א. ר' שמואל אב"ד סקול הבכור; ב. ר' ישכר דב ממלא מקומו בבלז; ג. ר' נפתלי אב"ד נבריה; ד. ר' (יהודה) אריה ליבוש אב"ד מגרוב; ה. ר' (שמעון) יצחק מאיר אדמו"ר ברעדים; ו. חוה זו' ר' משה מרדכי טברסקי מקדני־ברדיטשוב, ב"ר יעקב יצחק ממקרוב נכד ר"מ מטשרנוביל. נפטר ביום כ' טבת תר"ף; ז. פריידא זו' ר' שמחה ישכר בר ה"ש מצשינוב בנו של הרבי משיניבה; ח. מירל זו' ר' יחיאל השל מקרילביץ, ב"ר משולם זוסיא ב"ר יצחק מאיר מאפטא. נפטרה בצעירותה, ונשא בזיוו"ש את בתו של ר' דוד מסטפן. בתרנ"ב נולדה מזיווגו השני: ט. רייזלה זו' ר' זאב טברסקי, ב"ר מרדכי יוסף מזלטופולי ב"ר יוחנן מרחמיסטריבקה. נספה בשואה, וכן בקראקא בנו ר' יהושע ובתו.

אמרי קודש שיצאו מפי **מהר"י.** ח"א: בראשית־ויקרא. ח"ב: במדבר־דברים, מועדים וליקוטים. (ב"ב תשכ"ב), קב; — רב ד'. בהקדמת המלקט ר' ישראל קלפהולץ כותב, שזהו הרביעי בסדרה שכבר נדפסו ממנה מהדורות, ומודה לר' נתן אורטנר שסייעו. ההכנסות קודש למוסדות בעלזא. מהד' ב' מהודרת ומוקטנת עם תיקונים והוספות בתשל"א, רב עמ', בהשמטת התודה שבהקדמה ויעד ההכנסות.

פטירת רבינו הקדוש מבעלז, עם סיפורים על קדושתו וחכמתו. לעמבערג, ר' יעקב עהרענפרייז, דפוס פליקס בנדרסקי, תרנ"ד, לב עמ'. צולם מחדש אחרי מאמר יום ישועה, ירושלים תשל"ז. **אהל יהושע** לתולדותיו, בסוף דובר שלום, דפים פו־צו.

קונ' **כ"ג - בשבט,** כולל קיצור תולדותיו, סיפורים וד"ת, קטעים מההספדים עליו ושאלות לתלמידים. ירושלים תשל"ו, ב, נ עמ'. ערוך מחדש עם תמונות רבות ובלי השאלות, (תשמ"ב), צו עמ'. ח"ב של אדמור"י בעלז מאת ר' ישראל קלפהולץ, ב"ב, פאר הספר, תשל"ז, רנו עמ'. בתשל"ד הדפיס גדולי חסידי בעלז א־ב **קובץ מאמרים, שיחות וסיפורים,** מלוקטים מגליונות המחנה החרדי. ירושלים, אור הצפון, שבט תשמ"ז, קנט עמ'.

אליו: בית הלל, ח בתרמ"ב; מחנה חיים; ר"ב מגורליץ, עטרת חיים, ח"ב, רכג.

ממנו: ד' אגרות, בלז, 110-111; לר"ב מגורליץ, כר"ש, אלול תשל"ח, יג; קמחז"ה, ב' אלול תרנ"ב, 7, יט כסלו תרנ"ג, 3, למען מחז"ה, כ"ג שבט תרע"ג, 1, ועוד; פקסימיל מכתבו מתרכ"ט בראש שם משמריה, י'.

בלז, 55-65, 110-119; אגרות אוהב ישראל, קו־קז.

ר' יחזקאל שרגא ב"ר מאיר רוקח

בנו של רבי מאיר מקוזלוב. אב"ד ינובצה. נשא את עטיל בת ר' משה אליקים בריעה גולדברג האדמו"ר ברדום. נספו בטרנופול עם ילדיהם.

ר' יקותיאל יהודה (זלמן ליב) רוקח

דומ"ץ בוריסלב בתרמ"ד—תרנ"ד. בנו: ר' משולם אב"ד בוריסלב.

ר' יעקב צבי רוקח. ת"ח בברוקלין.

תשובות אליו: בית אבי, ח"ג, נט-סד, ע בתש"ם.

ר' יצחק מאיר ב"ר יהושע רוקח

מרעדים (תרט"ז* — תרע"ז)

בנו של רבי יהושע מבלז. חתן ש"ב רבי יצחק רובין מבראד חתן השר. אדמו"ר ברעדים (ולא ברדיחוב). בתרע"ד ברח לכפר בוטשום בהונגריה. נפטר בגרוסווארדיין ביום ב' כ"ב אייר תרע"ז. יש נוסח מצבתו בעיר, בה נחקק לו תחילה השם שמעון. הדפיס את צרור החיים, מזמורי תהילים שאומרים בבית העלמין כמנהג בעלזא. בנו: ר' משה מרעדים (מהולשיץ).

ר' ישכר דב ב"ר יהושע רוקח

מבלז (תרי"ד — תרפ"ז)

נולד בבלז בשנת תרי"ד, שני לאביו רבי יהושע. בן י"ד נשא בטשרנוביל את בתיה (באשא) רוחמה (אין



רבי ישכר דב רוקח מבלז

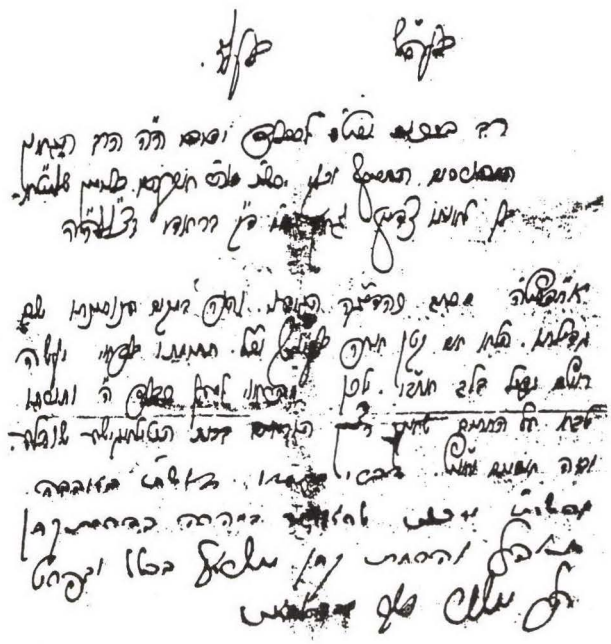
לה שם נוסף מרים־מירל. בשם ושארית בטעות: רוחמה ברכה), בת ר׳ ישעיה משולם זוסיא טברסקי ב״ר אהרן מטשרנוביל. אחרי פטירתה ביום כ״א אדר תרמ״ד, נשא בלוביטש בתרמ״ו את חיה דבורה בת רבי אברהם שמואל פיטשניק מברזנא, נפטרה בפרימישלן ביום כ״ח אייר תש״ב (תש״ג). נקצבו לו בטשרנוביל עשר שנים מזונות. נצרף שם במעלות התורה והחסידות, והתחמם לאורו של חו״ז. המשיך ללכת בלבושו הגליציאי, אע״פ שכל יתר נכדי ר״א מטשרנוביל הלכו בלבוש הנוהג ברוסיה. רשם את חידושיו, ולקראת שובו לבלז החביאום האברכים. כשהצטער על אובדנם, ניחמו אביו שיזכה לילדים טובים — אחרי יותר מעשר שנות נישואין, ונולדו לו מזו׳ הראשונה בן ובת.

אביו הועידו למלא את מקומו אע״פ שלא היה הבכור, כי ראה בו חריפות ונחישות, ותכונות מנהיגות בדומה לו. אחרי פטירתו בתרנ״ד עלה על כסאו (באהלי שם בטעות: מתרנ״א), וצעד בעקבותיו בדרכי העבודה וההנהגה. כמנהג השושלת נקרא הרב של בלז (ולא הרבי), ועינו פקוחה על כל הנעשה בעיר. גאון בתורה, פלפל עם גדולים, אמר ד״ת לבני הישיבות, ובספרים שונים פזורים תירוצים לקושיותיו. היו לו שיעורים

קבועים עם בניו ונכדיו בכל מיני ענינים. הצניע את לימודו בנסתר. היו לו בכתובים ב׳ מהדורות על הרמב״ם הלכות מלכים. חיבר ברצפרט שני ספרים על קדשים, ובלילה ישב עמו ר׳ יוסף ירטשיבר ורשם את הדברים מפיו. חיבר גם על טהרות, הלכות עירובין ותקנת עגונות.

תפילתו מעוררת לבבות, פעם בשאגת ארי ופעם בלב נשבר ומתחנן. אבי נסע אליו לימים הנוראים, וכל ימיו היה מספר מרושמן העז של התפילות באוירה ספוגת חרדת קודש. כל השנה התפלל שחרית בביהמ״ד, ונשאר ללמוד עד הצהרים. הלך לביתו לסעוד ולקבל אנשים נהג לפי כל חומרי ודקדוקי המצוות, ומסר נפשו עליהם. בביתו הסתפקו במועט, ואת כספי הפדיונות חילק לצדקה. אלפי אנשים מאוכלי שולחנו, והחזיק בבית מדרשו מאות ת״ח ״יושבים״ על התורה ועל העבודה יומם ולילה בכבשונה של החסידות. כך היו קוראים להם, בטרם נפוץ המושג של אברכי כולל. אוירת הקדושה ודמותו של הרבי השפיעה על כל הבאים לבלז, וחישלה את עמידתם בסערות הימים. שינה והנהיג שבחורים וילדים כן יבואו אליו. ראו אצלו בגלוי עניני ישועה ורוח הקודש, ובמיוחד היו לו ענינים פליאים בקריאת הפתקאות. התענין בצורכי כל אחד שיצא מעודד מעם פניו.

בין מקורביו: ר׳ ישעיה פרגר ור׳ יוסף גולד ירטשובר מרווה, שניהלו את הצד הכספי והציבורי של חצר בלז; ר׳ דוד גצילס, האחראי לכספי הצדקה והסיוע;

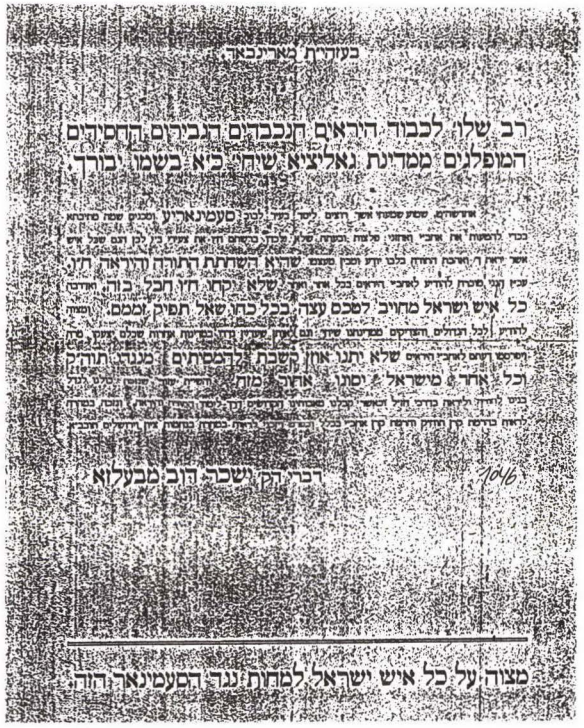


בקשת המהרי״ד מרא״ב קלוגר לצרף חתימתו על כרוז לחיזוק הדת

ר׳ ישראל היבניבר, שטיפל בחינוך בני הרבי ונכדיו ובידח בחתונותיהם; ר׳ אהרן יהושע היועץ והמזכיר, קובע סדר הישיבה בשולחן והעליות לתורה; ר׳ אורי לוקמן ובנו ר׳ מיכלי כותבי הפתקאות; ר׳ יעקב ראמער שהיה כנראה נכד ר׳ דוד׳ל מפוטוליטש ב״ר יעקב ריינמן אב״ד נרול. רבו אמר עליו שיש לו ראש של עו״ד; ר׳ יהושע פוך רוור שד״ר לאיסוף מעמדות, וכן ר׳ סיני הקצין בעל התשובה, ר׳ יצחק קומיסר מנהל המשק ועליו ר׳ שמואל רה״ק בווריש, ור׳ פנחס לנדמן אב״ד דוברומיל שטיפל ברבי כמו רופא. בנוסעים אליו: ר׳ יהושע אשר האדמו״ר מפוריסוב, ר׳ שמלקא גלס אב״ד לשצוב, רבני טרנופול, פרוביזנא, אושפיציז, לוביטש, וייצען, טשאבא, מישקולץ, מקובה, סמיהלי, סרדהעל, פאפא, צעהלים, קליינוורדיין, רצפרט, ורבים אחרים.

כל שהכירו מחסידיו או מיריביו התרשם מאד מאישיותו. גבוה וחסון, פניו מביעות חכמה ופקחות, ועיניו חדות וחודרות. נחשב מנהיג מוכר ליהדות החרדית בגליציה, ובא כוחה כלפי השלטונות. לחם בעוז בחוקים ובתקנות שרצו המשכילים להעביר, ונאבק בכל כוחו לשימור דרך היהדות המקורית. בפגישתו עם מושל גליציה הוא התרשם שלפניו דמות בעלת שיעור קומה, והסיר את חובת הבחינות לרבנים. בקי בהויות העולם, ובנפתולי סבכי המדיניות והמפלגות. שתדלן לטובת הכלל, קנאי ותקיף לקדשי ישראל. עמד על המשמר לבל יכניסו שינויים בסדרי החינוך. לחם בתנועות הציוניות למיניהן, ואף עמד מנגד לאגודת ישראל. בידידות עם גאוני הזמן וצדיקי הדור. בנסיעותיו בקיץ למרחצאות, היה פוגש שם רבים מהם.

כשהתקרבו הרוסים בתחילת מלה״ע א׳, ברח ברכבת האחרונה לסוואליווע שבהונגריה, מדינה בה היו לו חסידים רבים. אב״ד רצפרט ורש״א ה״ש באו לבקשו שיקבע את מושבו אצלם. בחצרו ישבו שם בקביעות מאה וחמישים איש, והיתה אליו נהירה גדולה של חסידים. במהפכת הקומוניסטים ההונגרים ברח מרצפרט למונקאטש. רצה לבקר אצל האב״ד רח״א שפירא שסירב לקבלו. אדמורי״ם רבים מהפליטים התישבו בהונגריה, ודחקו את רגלי הרבנים המקומיים בהתערבם בעניני דת ודין. פרצה אז נגדו מחלוקת נוראה, ורבים הצטרפו לצידו בשבחם את הבלגתו מתגובה כלשהי. בתום המלחמה נבצר ממנו לחזור לגליציה בגלל הקרבות בין הפולנים והאוקראינים, אף כי השלטונות הצ׳כיים גזרו לגרשו. רק בתרפ״ב שב לגליציה, ובגלל החורבן בבלז ישב שנתיים בהולשיץ. המחלוקת במונקטש לא דעכה ואף התגברה בקונטרסים מודפסים, עד שחסידי בלז נאלצו לפרוש ולהקים להם קהילה עצמאית. משקומה חצרו חזר בתרפ״ד לבלז.


רב שלו׳ לכבוד היראים חנכבדים הגבירים החסידים
המפלגים ממדינת גאליציא שיחיו׳ כיא בשמו יכורך.
דברי הק׳ ישכר דוב מבעלזא
מצוה על כל איש ישראל למהר נגד הסעמינאר הזה.

כרוז המהרי״ד ממרינבד נגד הקמת סמינר בלבוב שיכונה מתיבתא

הנדודים והמחלוקת ערערו את בריאותו. בקיץ האחרון שהה במרינבד, ובשובו היה כבר חולה אנוש. בימים הנוראים נשאוהו לביהכ״נ בכורסתו, ממנה תקע והתפלל מוספין, וכן גם אמר אתה הראית, ורקד עם הס״ת בשמחת תורה. נפטר בליל שבת כ״ב חשון תרפ״ז, והאבל היה כבוש עד מוצאי שבת. ש״ב רבי מאיר רוקח מקוזלוב שבא מארה״ב, הכריז ששבת היום. תיאור פטירתו ע״י עד ראיה, ר׳ יעקב ישראלי (קולא), בית קרלין־סטולין, שצז-ת. במוצ״ש שכרו החסידים רכבות מיוחדות להגיע ללויתו, שנמשכה ביום א׳ שעות רבות.

לילדיו בחר שידוכים מבית טשרנוביל. היו לו אחדים שנפטרו בצעירותם, ושמר את יום השנה שלהם. מזו׳ הראשונה נולדו לו: א. רבי אהרן ממשיך השושלת בבלז; ב. חנה רחל זו׳ רבי פנחס טברסקי מאוסטילה בפשמישל. מהשניה: ג. שבע זו׳ ר׳ יצחק נחום טברסקי משפיקוב אב״ד רווה; ד. העניא זו׳ רבי ברוך הגר מסרט. בנם ר׳ מיכל חתן ר׳ חיים דוד אוירבך בת״א. אחרי גירושיה נישאה לר׳ נפתלי צבי פרלוב ב״ר נחמיה מברנוביץ. עלו לארץ, ובנם: ר׳ ישכר דב בת״א; ה. רבי יהושע מירוסלב; ו. רבי מרדכי מבילגוריי; ז. שרה זו׳ ר׳ יוחנן טברסקי אב״ד הרובישוב, בנם של ר׳ משה מרדכי מלובלין וזו׳ חייקה בת ר׳ יעקב ליב מטריסק. נורה ביער ליד הרובישוב עם מאות יהודים

הי"ד. אליו או לגיסו: חבצלת, תנינא, פד; ח. ר' שלום אב"ד אפטא; ט. יענטע זו' ר' יוחנן טברסקי, ב"ר נחום משה אב"ד קובל ב"ר זאב מרחמיסטריבקה.

לקוטי אמרים **מהרי"ד**, א-ב, בשכפול, (ת"א תשי"ט), ח, צה; ד, — רלב ד'. בהקדמת המלקט ר' ישראל קלפהולץ כותב, שמאז פטירת המהר"א גבר הצורך ללקט את התורות, וסבור שכיום לא קיימת קפידת בלז שלא להדפיס. השתמש גם ברשימות ר' אליעזר יעקב ר"מ וד"ץ זענטא, ור' יונה הלוי שו"ב מקוב. מצרף גם מחידושיו שלו על פי הקדמות רבותיו. בהקדמת ח"ב קריאה להחזקת ת"ת בלז בת"א. הוצאה משופרת בכרך אחד, ב"ב תשכ"ז, ב, רעח עמ'. אחרי ההקדמה היחידה שבהתחלה — שמות המנדבים. בסוף ליקוטים. מהד' ד' מתוקנת עם הוספות, ת"א, דפוס אופסט ברודי־כץ, תשל"ה, שח עמ'.

קונ' **כ"ב מר־חשון**, ירושלים, חברת מחזיקי תורה, (תשל"ה), ג-קלט עמ'. שנית ע"י מכון אור הצפון, (תשמ"ג). מעבר להקדמה תודה לתורם. אדמור"י בלז ח"ג, ר' ישראל קלפהולץ, ב"ב, פאר הספר, תשל"ט, שעד עמ', הקדמה. **קובץ שיחות סיפורים והנהגות** ממהרי"ד ומבנו מבילגוריי, לקט מגליונות המחנה החרדי, ירושלים, אור הצפון, תשמ"ג, (כב) ד'.

תשובות אליו: אור המאיר, כה בתרפ"ב; בית יצחק, אה"ע, ח"ב, א בתרנ"ו; דברי שמחה, ח"ב, (ח), נד, נו, נז, ס וממנו בתרס"ז-תרס"ט.

הספדים עליו: ר' אליעזר יהושע הלוי עפשטיין אב"ד רקוב, אהל מועד (הרבסט), שנה ב, תרפ"ז, חו' ג-ד, קה-קיב; בסוף דברי יחזקאל (הוכברג); דובב שפתי ישנים, מספד בכי תמרורים, ר' נחום אתרוג אב"ד ור"מ צפת, ירושלם תרפ"ז; זכור לדוד (רייז), 25; חלק יעקב (אביגדור), מאמר יט, עמ' 74-78; מילי דהספידא, רבי יעקב יוסף שפירא מלונדון; שו"ת מהר"ש ענגיל, בראש ח"ח.

ממנו: מכתבו נגד הציונות, דובב שפתי ישנים, ח"א, שמו-שנג; לרמ"ץ יונג על הבחירות לפרלמנט האוסטרי, הדרום, יט, 132; מעשיות ממנו וממהר"א בספר וירא ישראל א-ב, ר' יחזקאל מנדל בנו של הנגיד החסיד ר' ישראל משה מטעגלאש, ירושלם תש"ם, ח, פד; קסח עמ', תמונות; ד"ת בתוך ולאשר אמר לר' אשר אנשיל כ"ץ; קושיתו, חזון נחום, קיא ע"א; ד"ת בתוך יחי ראובן (חיים ויינברגר), מונקאטש תרצ"ו; מכתבו נגד הסמינר בלבוב, כר"ש, אייר-סיון תשמ"ג, כא-כב, ד"ת, חשון-כסלו תשמ"ה, יז-יח, ג' מכתבים, אייר-סיון תשמ"ז, כט-לא; לרב"צ ה"ש מבאבוב בתרע"ב על ועידת טשרנוביץ ותשובתו, מכתבי קודש, ח"ב, ב-ג; ברכתו להנחת אבן הפינה של יח"ל, מעין התורה, לה, תשל"ו, עמ' כט; קובץ מקרא קודש בתוך ספר מוצל מהאש תשט"ו, ומילואים בספר מגד ארץ, מהדורת תשי"ז; מכתבו, משיב כהלכה, ל; קריאתו לועידת סנדובה וישנה, קמחז"ה, מנ"א וי"ג אלול תרס"ז, 1. לשלוח מעות א"י לדרוהוביטש, ג' חשון תרס"ח, 1; תשובתו, ש"ם הכהן, ח"א, ד.

היחס מטשרנוביל, 109-111; נרות שבת, א, תש"ד, קלג-קלד; המודיע, כ' סיון תשל"ב, ד, כ"ו חשון תש"ם, 5; בלז, 65-76, 119-131, 157-161, 171-178, 291-293, 303; היבניב, 65, 147, 174, 184; עולמו של אבא, רכב-רכז.

ר' ישכר דב ב"ר מנחם מנדל **רוקח**
מלינסק בניו יורק (תר"ס* — תשכ"ה)

נולד בדינוב לאביו רבי מנחם מנדל. יש ונוסף לו תחילה שם זינדל. נשא את חנה בת ר' שמעון הורביץ ב"ר אברהם חיים השני מלינסק, נפטרה לפני תשי"ב. מתרח"ץ בארה"ב בה נודע כאדמו"ר מלינסק. רב ביכ"נ בקור חולים מלינסק בניו יורק. הוציא לאור בתשי"ג את ספר צמח דוד של זקנו מדינוב, ובסופו יחוסו ושמות בני משפחתו. נפטר ביום י' (או י"ב) אייר תשכ"ה.

ילדיו: א. ר' אליעזר הבכור. נשא את מלכה פיגא בת ר' חיים ישכר דב ליפשיץ אדמו"ר ביאנוב־פודולסקי שבפולין הרוסית, ב"ר משה אב"ד ניחאן(!) חתן ר' יהודה זונדל רוקח מאוחאן והרובשוב. נספו עם ילדיהם: מרים יוכבד הכלה, חיים שמעון ושרה שינדל; ב. ר' אברהם חיים רב בוניק. נשא את מארים דבורה, בת ר' אהרן ב"ר אברהם לנדמן אב"ד סטרליסק, חתן ראי"ה מפשמישל ב"ר משה מקארוב. נספו עם ילדיהם: מנחם מנדל, אורי, לייביש, שמעון, ליבא; ג. ר' יהודה. זו' איידל בת ר' משה (צ"ל שמואל) צבי רמרז אב"ד דרישקיפולי ברו"פ ואח"כ בקראס. נספו עם בתם רעכיל; ד. הב' דויד; ה. אסתר רבקה זו' ר' נפתלי רוקח השני אב"ד נבריה. שרדה: ו. רייזלי זו' ר' מנחם שלמה טויב האדמו"ר מקאלוב בברוקלין וחמשת ילדיהם.
תולדות אנשי שם, 130.

ר' ישכר דב ב"ר משה **רוקח**

בנו של רבי משה מקארוב. אדמו"ר בליביטשוב. נשא את חנה אסנת בת ר' יוסף, נכדה כנראה לר"נ מרופשיץ, היהודי הקדוש ור' משה מללוב. ילדיו: א. ר' שלום שמילא את מקומו בליביטשוב; ב. ר' דוד, האדמו"ר מליביטשוב בניו יורק; ג. ר' יוסף יהודה. נשא את ב"ד רבקה רחל בת ר' מנחם פנחס ב"ר אלעזר שפירא אב"ד לנצוט, ועבר אליו. נספו בשואה. ילדיו: 1. שרה. נספתה עם משפחתה; 2. ר' משה ומשפחתו הי"ד. שרד: 3. ר' צבי אלימלך האדמו"ר מברטש בניו יורק.

ר' ישכר דב ב"ר מרדכי **רוקח**
מירושלים (נו' תש"ח)

נולד בתל אביב ביום ח' שבט תש"ח לאביו רבי מרדכי מבילגוריי, ונתיתם ממנו בקטנותו. כשנפטר דודו המהר"א בתשי"ז הועידוהו זקני החסידים לכס ההנהגה, והעמידו לו מחנכים מעולים עד שנתעלה כגדול בתורה ובחסידות. נשא בתשכ"ה את שרה בת רבי משה יהושע הגר מויזניץ, ונולד לו בתשל"ו בנו



רבי ישכר דב רוקח מבלז בירושלים

אהרן מרדכי. הוכתר בתשכ״ו כאדמו״ר מבלז, והחל לנהוג את נשיאותו ברמה למרות כל המניעות והרדיפות. הרחיב במרץ ובתנופה את מוסדות חסידות בלז בכל הסניפים בעולם. מנצח על רשת תתי״ם, ישיבות וכוללים לבנים, ומוסדות בית מלכה לבנות. עינו פקוחה על סדריהם וצורכיהם, ודרכי החינוך לפי מסורת בלז מדור דור. יזם את הקמת קריות בלז בירושלים ובאשדוד, ובית כנסת מרכזי בירושלים. הקים את תנועת התשובה תורה ואמונה, עם ישיבה וסמינרים. יסד בתש״ם את קהל מחזיקי הדת, עם כל מוסדות הקהילה. חבר מועצת גדולי התורה של אגו״י ואח״כ של דגל התורה, ובעל דעות עצמאיות ללא חת. הן מובעות בשופרו השבועון המחנה החרדי בעריכת ר׳ ישראל אייכלר, ומעוררות הדים רבים. חסידים רבים בארץ ובעולם קשורים אליו, הולכים לאור הדרכתו, תורותיו, שיחותיו ותפילותיו, מבקשים את ברכותיו, ונהנים ממנו עצה ותושיה.

דברות קודש, קביעת שיעור בתחילת הזמן, יוצא לאור ע״י אוצר הספרים שליד ישיבת בעלזא החל מחורף תשל״ג. **נהורא מעליא**, הפלפול שאמר בחנוכה תשל״ג ותירוץ לקושיתו מאשתקד, מאת הרב אברהם מהודר. 45 עמ׳ שכפול, עם ענינים נוספים. קונ׳ **היחוד והיראה** על עניני תפילת ר״ה. ירושלים, אור הצפון, תשל״ט, עה עמ׳ שכפול, פתיחה. שנית בתשמ״ב.

שיחת קודש (שטייעדיגע תורה) לאנ״ש במוצאי שמחת תורה תשל״ט, ח עמ׳, ע״י אור הצפון. קונ׳ **הדעה והדבור**, מאמרים על חג הפסח. אור הצפון, פרוס הפסח תשל״ט, (סב) ד׳, שנית בתשמ״ג ביתר הידור, ב, עג עמ׳.

על משכנות הרועים לתולדות חסידות בלז. יו״ל ע״י מפעל להצחת יהדות גליציא והונגריא מיסודו של ר׳ אפרים רייך. ירושלים, אור הצפון, תשמ״א, פח עמ׳. ערך ר׳ ישראל יצחק אייכלר, ובין מקורותיו הסמויים בפתח השער — ההקדמה למאורי גליציה ח״א. בתיאור הדברים הדגשת המיוחד בחסידות בלז, והסברת עמדותיה במשך השנים. בסוף לוח תאריכים להתפתחותה המשגשגת.

יחוס בעלזא, מגילת יוחסין של אדמור״י השושלת והמשפחות המסתעפות, נערכה ע״י ר׳ יצחק שלמה יודלוב, ויוצאת לאור ע״י רנ״צ ביגלאייזן. מכון לתולדות החסידות, תדש״מ, תטז עמ׳, הקדמות, תמונות, פקסימילים. במבוא מר׳ שלום חיים פרוש, על מעלת היחוס. בסוף לוחות היוחסין, מפתחות, וימי הזכרון.

והסנה איננו אוכל, ראשי גולת אריאל, תמצית סיפורה של שלשלת בית בעלזא, מלידת השר שלום, ועד הנחת אבן הפינה למרכז העולמי לתורה ולחסידות. ערך וכתב ר׳ ישראל יצחק אייכלר, לפי חומר שליקט ר׳ אהרן בר״י פרידמן. קהל מחז״ה, דפוס זוהר, סיון תשד״מ, 136 עמ׳, הקדמה, מבוא. בתוך הדברים מבוארת שיטתה הרעיונית של בלז בפולין ובארץ.

מה טובו אהליך יעקב, קובץ ד״ת ומאמרים בקדושת ביהכ״נ, לרגל חגיגת אבן הפינה לביהכ״נ הגדול דחסידי בעלזא ביום י׳ סיון תשד״מ, הועדה המכינה, קצו עמ׳. כולל דברים רבים על ביהכ״נ שבנה השר, לפי רשימות הרב מבילגוריי. קובץ דברות קודש יוצא לאור מדי שבוע ע״י מכון מעשה רוקח.

בטאון היובל למלאות חמישים שנה לייסוד מוסדות בעלזא בא״י. ירושלים, דפוס אחוה, מרחשון תשמ״ט, כולל סקירות, תצלומים ומודעות.

ר׳ ישעיה שלום ב״ר אפרים זלמן **רוקח**
מווניוויטש וטורקה (תר״ך* — תש״ב)

בנו של רבי אפרים זלמן מהרובישוב. תלמיד זקנו ר׳ חנינא הורביץ אב״ד אולינוב, וגדל בבית דו״ז ר׳ משה מרוזוודוב. למד עם ר׳ אברהם חיים מפלנטש, וסיגל לו את מנהגי רופשיץ. נשא את נחמה בת ר׳ נתן דוד דייטש אב״ד קרטשינוב, נפטרה בחרקוב ביום ט״ז אייר תרע״ו. רב ואדמו״ר בוניביטש שליד סמבור, ועל שמה נקרא כל ימיו. לפני מלה״ע א׳ עבר לליטוביסק, ופשוטי העם הסתופפו בצילו. בחותמי כוס הישועות תרס״ד. ש״ב המהרי״ד מבלז חיבבו,



רבי ישעיה שלום רוקח מווניוויטש וטורקה

החשיבו כגאון מקובל, והושיבו לידו בראש השולחן. במלה״ע א׳ נלקח שבוי לרוסיה, ובגלל מחלה נשאר בחרקוב. בשובו נקלט בפרשוב (גלעד לק״ק בפרשוב־עפריס, 9), ע״י הנדיב ר׳ יצחק בן רישא אריינשטיין, וזו׳ חנה יוטא בת פרידא. חזר לזמן מה לליטוביסק, והתישב כאדמו״ר בטורקה עשרים שנה. התענה שם בגיטו עם אחיו, ונפטר סגי נהור ביום כ״ב טבת תש״ב. היא״צ נקבע תחילה ליום כ״ז שבט.

ילדיו: א. ר׳ נפתלי הבכור אב״ד קאטוב, ועשה



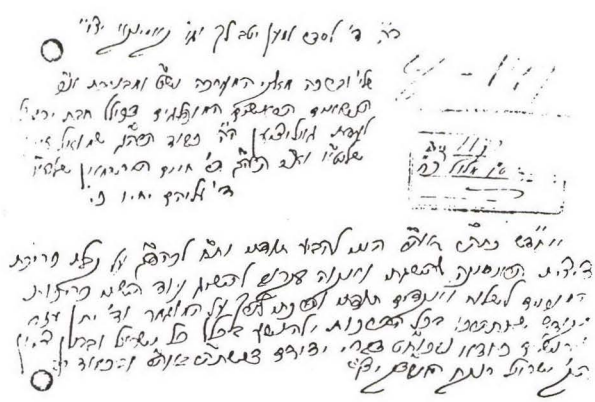
הרב אלטר אליעזר רוקח מירוסלב

בדרוהוביטש. חתן אחיו של אב״ד מאקאווא, וגר בפרשוב. נספה עם משפחתו; ב. ר׳ אלטר אליעזר בירוסלב, חתן ר׳ שלמה רוקח. נפטר בזמן מלה״ע ב׳. אולי אליו: אמרי יושר, ח״ב, קלח (ר׳ אלעזר אב״ד וויניטש!). בתו שינדל זו׳ ר׳ שלמה ב״ר דוד הכהן דוידוביץ וילדיהם. בנו ר׳ נפתלי נשא את פייגע פריידא בת ר׳ שלום לישנר, והעמידו משפחה ענפה; ג. ר׳ יהודה זינדל בלונדון ות״א. נפטר ביום כ״ג ניסן תשל״ב. בניו: 1. ר׳ נפתלי צבי בעל מסעדת כרמל. נשא את טובה פייגא בת ר׳ יוסף מרדכי ולאה לדרברגר, ולו צאצאים מילדיו: ר׳ יוסף מרדכי, מיכל, הנדל ור׳ דוד שלום; 2. ר׳ אליהו שמואל. נשא את פעסא טויבא בת ר׳ חיים לובין, ולו צאצאים מבנו ר׳ ישעיה יצחק ובתו אסתר יכט; ד. ר׳ שלמה. נפטר ביום י״ח ניסן תשל״א; ה. ר׳ חנינא. ניצל דרך רוסיה לליקווד שבניו ג׳רסי. בתש״ל (תשל״ה?) עלה לארץ. נפטר אחרי כמה חודשים ביום כ״ז כסלו תשל״א, ונטמן בירושלים; ו. ר׳ יעקב; ז. ר׳ משה רב קהילת בלז בלונדון; ח. ר׳ יהושע (שיע׳לה) הצעיר בטורקה. נספה עם משפחתו; ט. מלכה זו׳ ר׳ מרדכי פינטר בקראקא, או ר׳ ישראל פינטר בדרוהוביטש; י. ר׳ ישראל דוד אב״ד וויניטש וקאטוב; יא. שיינדל הי״ד.

ילקוט ישר, על דרך הספרים ערכי הכינויים דבש לפי ומדבר קדמות בסדר א״ב, עם צירופי שמות על פי הקדמות האריז״ל ותלמידי הבעש״ט, מלוקטים מספרים ומכתבי יד בדרך פרד״ס. בילגוריי, דפוס רנ״נ קרוננברג, קיץ תרח״ץ, ב-קכח ד׳. המסכימים: ש״ב מהר״א מבלז ע״י בנו ר׳ משה (המחבר ת״ח גדול ובר אבהן קדישין, ויגע בתורת ד׳); ש״ב ר׳ פנחס מאוסטילה (מצאתי בו דברים טובים ונכוחים); ר׳ אליעזר דייטש אב״ד הנושביץ בתרנ״ד, לספר שחיבר בצעירותו: מבשר שלום על אותיות רבתיות בתנ״ך, ומשמיע שלום על האותיות הזעירות (בא לגבולי... אדם יקר ומעולה מאולינוב בגליציה, והכל עשה יפה בעטו); רא״י הורביץ מפרוביזנא. בהקדמתו כותב שבנה על הקדמות מכתבי אבותיו: שר שלום מבלז ורנ״צ מרופשיץ. מקוה להוציא לאור את יתר חיבוריו: דברי שלום עה״ת, חזון למועד על המועדים, קונ׳ קנאת סופרים על אגדת ויכוח ר׳ יהושע בן חנניה עם הקיסר וסבי דבי אתונה, ומקוה לסיים שיר חדש על פרקי שירה, ועוד. כולם אבדו בשואה, ושרד רק חיבור זה. יותר מארבעים שנה עמל לסדר את דבריו של זקנו השר, שנדפסו בכרכי מדבר קדש. מספר מקצת קורותיו, ומודה לב׳ רצ״א שפירא שהעתיק וסידר את הספר, לב׳ נפתלי מנחם אדלר בן אב״ד סערעדנא בן מח׳ ר׳ יואב אב״ד הנושביץ שסייע בהדפסה, ולתומכים נוספים בממון. בהתחלה ובסוף ד״ת מבנו ר׳ משה מלונדון שסייע להדפסה. ד״צ בא״י תשכ״ח, ונלוה לו מבנו מלונדון: **ילקוט משה** עה״ת והמועדים,

לד עמ׳, הקדמה. בסוף הנצחה לבני משפחתו, ותודה לתורמים.

תשובה אליו: משנת אליעזר, תנינא, כה בתר״ע. כאב״ד ווניביטש ביקש בתרנ״ח בעתון, ערוויות על טביעת שתי נפשות מישראל ביום כ״ב תמוז ליד סמבור, מחז״ה, י״ג אב, 3.
ליבאי, 251; פנקס, ח״ב, 297.



תודת הרב ישראל רוקח מקמינקא למנהלי כולל גליציה בירושלים על משלוח כריכת ציצית

ר׳ ישראל רוקח אב״ד קמינקא. גבאי א״י בשנות התר״ץ.

ר׳ ישראל ב״ר יהודה זינדל **רוקח**

בנו של ר׳ יהודה זינדל האדמו״ר מרישא וחלם, וחתנו של ר׳ אשר מאיר ה״ש אב״ד בוכניה. רבה של ראבקה. נספה בשואה (פנקס, ח״ג, 337).

ר׳ ישראל ב״ר משולם **רוקח**

בנו של ר׳ משולם אב״ד בוריסלב. חבר בית הדין בבית הדין בבוריסלב בין שתי המלחמות. חתם בתרפ״ד נגד קופסאות יח״ל. מזו׳ סאשא ברוינא ילדיו: א. ר׳ יוסף. נשא את פרל בת ר׳ מאיר קרויטהמר מבוליחוב. נספו עם בתם אסתר רבקה זו׳ ר׳ דוד זיידמן וילדתם פרל; ב. מירל זו׳ השניה של ר׳ ישעיה אשר יולס אב״ד סטרי; ג. זו׳ ר׳ שמואל צבי ראטה וילדיהם.

ר׳ ישראל דוד ב״ר ישעיה שלום **רוקח**
מווניוויטש (תר״ם — תש״ג*)

נולד בשנת תר״ם לאביו רבי ישעיה שלום מליטוביסק. בטעות נרשם במקום אחד ששמו השני דוב. מתרס״ה אב״ד קאטוב שליד בוריסלב־דרוהוביטש, ובלועזית: בניא־קוטובסקה. בין שתי המלחמות אב״ד ואדמו״ר בוונוויטש. נספה בשואה עם משפחתו. נשא בתרס״ג את בלומא יכט (יחד) בת ר׳ חיים יצחק ירוחם אב״ד לימנוב ואלטשטט ילידת תרמ״ה. נפטרה בת ל״א ביום י״ב תמוז תרע״ז, בלדתה את בנימין שמחה שנפטר שבועות אחדים לאחר מכן. הניחה ז׳ יתומים: א. ריבה מלכה זו׳ ר׳ יעקב לבין מטשרנוליצה (ראה: ירוחם, שם נזכרת כבתו של רח״י ולא כנכדתו!). ילדיהם: אייזיק (תרפ״ו), חיה (תרפ״ח), נתן (תר״ץ), בלומא יכט ועוד; ב. חיה בילא זו׳ ר׳ פרץ גרטנר ראב״ד סקאלע. ילדיהם נשלחו לבלזיץ ביום ב׳ כ״ו אב תש״ב; ג. ר׳ אפרים אריה ברוהוביטש; ד. ר׳ נתן ברוהוביטש; ה. שינדל זו׳ רי״י שפירא. בתרצ״ט נולדה בתם בלומא יכט; ו. שפרינצא הבת השלישית. נישאה בתרפ״ט לר׳ יעקב ליפא אב״ד זשארוב הי״ד. נפטרה ביום כ׳ אב תרצ״א, בהניחה את בתה בלומא יכט.

ברכה לנישואיו מר׳ יהושע צבי וילף מו״ל מחז״ה, י״ב כסלו תרס״ג, 7. ברכת ב״ד יחיאל מארגל מלימנוב להתמנותו כאב״ד קאטוב, כ״ט אדר תרס״ז, 7. מאמר חיזוק ממנו, א׳ אב, 1-2. בתרע״ד חבר אגוה״ר מיסדו של הרב הכהן מאלכסנדריה. נזכר בספר תקנת רבים, תרפ״ט, 94.
אהלי שם, 279.

ר׳ מאיר ב״ר אברהם יהושע השל **רוקח**
מקוזלוב בניו יורק (תרל״א — תש״ב)

נולד בקארוב בשנת תרל״א לאביו ר׳ אברהם יהושע השל ב״ר משה. בשם ושארית מוסיף לו בטעות שם דוד. נבחן בילדותו ע״י רי״א ספקטור שביקר בעיירה. בגזירת גירוש הנתינים הזרים עברה המשפחה בתרמ״ו לפרמישלא. נשא חן בעיני האב״ד ר״י שמלקיס, ולמד אצלו. נשא בתרמ״ט את ריינה, נפטרה ביום ז׳ אדר תש״א, בת ר׳ יוסף אלטר עפשטיין אב״ד מגרוב שליד צורטקוב, וסמך שנים אחדות לשולחנו. העתיק וסידר לדפוס את ספר גנזי יוסף של חמיו, וכתב הקדמה לח״ב אותו הוציאו בניו בתרצ״א. רשם את התורות והשיחות ששמע מאביו. כשחמיו עבר לרבנות אוזירן, בקשו שיתישב בסטרליסק אליה ישלח לו למחיתו, כי שם לא תהיה לו מניעה לחבוש את הספודיק שלא הורגלו בו בגליציה. כשחסידים החלו לבוא לשולחנותיו ולא רצה לפגוע בכבוד השרף מסטרליסק, עבר לכהן כאדמו״ר בקוזלוב. בשנים תרע״ד-תר״ף עשה בבודפשט, וניצל את השפעתו לעזרת הגולים. בשובו לגליציה וראה בחורבן עיירתו — התישב בטרנופול, וטיפל בחיזוק עניני הקדושה והחסידות. היגר (בתרצ״א) לארה״ב, ויסד באיסט סייד שבניו יורק בימ״ד קוזלוב. בא מאמריקה לבלז, לשבת בה נפטר המהרי״ד בתרפ״ז. כשהגיעו פליטי הנאצים לארה״ב, סעדו כל שבת ומועד לשולחנו עשרים אנשים (אגרת שלמה פרוכטר, צה). נפטר ביום ה׳ (ולא ח) תשרי תש״ב, ונטמן בבית העלמין בית דוד.

ילדיו: א. ר׳ אריה ליבוש אב״ד סוכוסטוב; ב. שרה רבקה זו׳ ר׳ אלכסנדר סנדר אייכנשטיין אב״ד סטריסוב; ג. ר׳ יחזקאל שרגא אב״ד ינובצה; ד. ר׳ אביגדור דב אב״ד בילקמין; ה. זו׳ ר׳ דוד ה״ש ב״ר נפתלי צבי הירש אב״ד פיקעלי. נספו בשואה ושרד: ו. ר׳ משה ממלא מקומו בניו יורק.

זכרונות המאור, ח״ב, שמו-שמז.

ר׳ מאיר ב״ר אלעזר **רוקח**

בנו של ר׳ אלעזר מבראד. גר בצורטקוב, ואליה: דב״ח, ח״ב, יו״ד, ס. הוציא לאור בלמברג תרנ״ב את מעשה רוקח עה״ת, בסיוע בנו ר׳ אלעזר. מודה למח׳ המדפיס ר׳ אליעזר מרגושס (רמ״מ מרגושס נשא את פיגא בת אחיו ר׳ אפרים זלמן רוקח מבראד). חתם על ספרו של מח׳ פני אליהו תרמ״ה. מח׳ רז״ו תאומים אב״ד זלישטשיק מזכירו בספרו ענף עץ אבות, י׳ ע״ב.

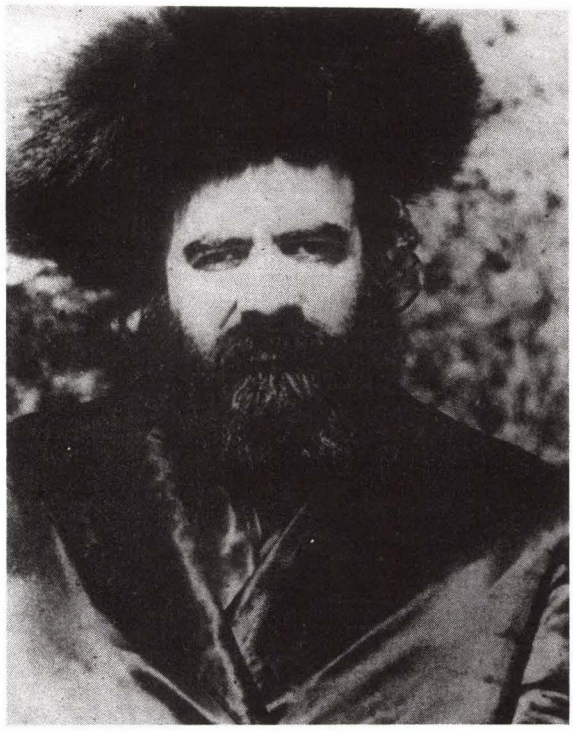
ר׳ מנחם מנדל ב״ר יהודה **רוקח**

בנו של ר׳ יהודה ב״ר אלעזר בכור השר. אדמו״ר בדינוב על מקום אביו. נשא את רעכיל בת ר׳ אביעזרי זליג אלעזר ב״ר אלחנן מקלושין, בנו של ר׳ מרדכי דוד אונגר מדומברובה וחתנו של רחמ״י השרף ממוגילניצה. ילדיו: א. דינה זו׳ ר׳ אברהם אבא וגנר מדינוב נכד רבי בריש מאלסק; ב. מלכה זו׳ ב״ד ר׳ שלום מרווה ב״ר טודרוס מנמירוב ב״ר משה מקארוב; ג. טילא טאבא זו׳ ר׳ יעקב יצחק שפירא האדמו״ר מבלנדוב בוורשא, ב״ר יוסלה האדמו״ר מקוזניץ בפראגא, חתן ר׳ שמלקא מקוזניץ, ב״ר משה מקארוב; ד. גיטל זו׳ ב״ד ר׳ נפתלי ראב״ד הרובישוב ב״ר אפרים זלמן ב״ר יהודה זונדל מאוחאן; ה. ר׳ צבי אלימלך האדמו״ר מפרימישלן. נספו בשואה, ושרד רק: ו. ר׳ ישכר דב האדמו״ר מלינסק בברוקלין.

ר׳ מנחם נחום ראה לפי: **רוקח, ר׳ נחום אהרן**

ר׳ מרדכי (מוטלה) ב״ר ישכר דב **רוקח**
מבילגוריי (תרס״ב — תש״ו)

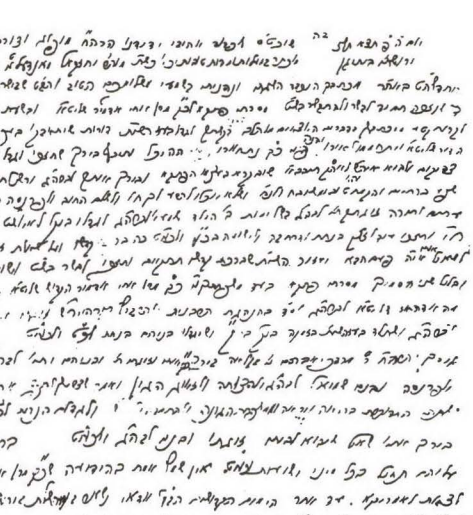
נולד בבלז בשנת תרס״ב לאביו רבי ישכר דב מזיווגו השני. שנון ופיקח, ולמד לילות שלמים עם אביו. מילדותו בקי במסכתות שלמות עם המפרשים. רשם מה שראה ושמע מאביו, ואח״כ מאחיו מהר״א. אחד ממקנאיו לקח את כרכי חידושיו והשליכם לאש, ובשאר רוחו לא הכלימו כלל. נשא בתרפ״ב בהולשיץ את (בת) שבע בת ר׳ משה אהרן האדמו״ר מקוברין, נכד רבי משה מקוברין. בתרפ״ח נולדה לו אלטע בת ציון, נפטרה בתרצ״א, ובתרצ״ג רבקה מרים. בגלל כשרונותיו וגאונותו סמך עליו אביו בעניני ההנהגה



רבי מרדכי רוקח מבילגוריי

והרבנות, והעביר אליו ענינים שונים. חודשיים אחרי פטירתו בתרפ״ז נתקבל לרבנות בילגוריי, וגם ערך שם שולחנות בשבתות ובמועדים. מגיד שיעורים, דרשן מחונן, פעיל בעניני הכלל, וחביב בכל המחוז. יסד ת״ת, וניהל ישיבה גדולה. מומחה בדיני ממונות, ושימש בורר בדיני תורה. בתרצ״ד הוזמן כמועמד ללבוב ודרשתו נשאה חן, אלא שאחיו הניאו מזה, באמרו שעל בילגוריי הסכים האב, ועליו להשאר שם.

בכניסת הנאצים ברח לפוריצק ולברזן. זו׳ נסעה לאביו עם בתם החולה, ושם נספו. נקרא להצטרף לאחיו, ולא זזה ידו מתוך ידו בכל פרשת נדודיהם מפרימישלן לוישניצה, קראקא ובוכניה. ניצל עמו בדרך פלאית בנסיעתם להונגריה, ואח״כ לא״י. בארץ עודד את הניצולים, השתתף בכינוסים ובאירועים של מוסדות תורה, ושימש נציגו של אחיו המהר״א בדיונים על בעיות השעה. יד ימינו של אחיו בחידוש ושיקום חסידות ומוסדות בלז, ואחיו הועידו לעמוד בראש ישיבת בלז. נשא בתש״ז את מרים בת ר׳ צבי גליק מסטמר, בנו של ר׳ יעקב יצחק אב״ד שוסבורג (שעגעשוואר) וחתנו של ר׳ יעקב חזקיה גרינולד מחוסט אחיהם של ערוה״ב וקרן לדוד. פרטי היחוס עד הפנים מאירות: יחוס בעלזא, ריז—רכד. בתש״ח נולד לו בנו רבי ישכר דב ממשיך שושלת בלז. בקיץ תש״ט יצא לאירופה בשליחות אחיו, לעודד את חסידי



מענה הרב מבילגוריי בתש״ז מבית וגן לחסיד ר׳ יחזקאל מנדל מטעגלאש, על המכתב ששלח לאחיו המהר״א בבקשת ברכה

בלז הניצולים. לפני הימים הנוראים בא אליו באנטורפן אביו כמה פעמים בחלום שישוב מיד לארץ, ונתקע לר״ה בקיבוץ יהודי ליד רומא. בעשי״ת חזר, ובחודהמ״ס נתגלתה מחלתו הקשה. עבר ניתוח מסובך, ויצאה נשמתו בן מ״ז, אור ליום כ״ה חשון תש״ד. אחיו הספידו, הורה להטמינו בטבריה, ואף קבע את נוסח מצבתו.

בשתי נוסחאות שאינן שוות, נדפסה דרשת הפרידה שלו מיהדות הונגריה, אור ליום ג׳ וארא תש״ד, באולם הגדול של קהל יראים, בחגיגת סיום מסכת של תפארת בחורים. **משמיע ישועה**, נערך ונסדר ע״י ר׳ נתן צבי פרידמן ר״מ חברה ש״ס, ויצא לאור ע״י ר׳ משה מישל ב״ר יקותיאל יהודה הלוי אדלר. ההכנסה ״לדבר מצוה רמה ונשגבה״. בודאפעסט, דפוס משלם זלמן כ״ץ קאטצבורג, תש״ד, י׳ עמ׳. בהקדמת המו״ל מדגיש את דברי הדרשן, שאחיו בבטחון שהרעה לא תגיע להונגריה, ולא משום כך נוסע לארץ. **הדרך**, חו׳ א, דפוס אלמנת ובני נחום אורי אייזלער, שבט תש״ד, והוצאה ב׳ באדר, כו עמ׳. כולל: דרך צדיקים — דרשת הפרידה, דרך קדושים — דברי מהר״א טרם עלותו לארץ. העורך ר׳ מנחם אהרן לעבאוויטש רב הצעיר מטשאפ בבודפשט, ובהקדמתו כותב שמהד׳ א׳ אזלה מהרה. במעטפת האחורית הודעה שמכינים חו׳ ב: דרשת הפרידה של הרבי ממונקטש בביהכ״נ הגדול, ועוד מודעות. נוסח זה נדפס מחדש בתוך: הרב הקדוש מבעלזא, קמ-קס, וראה: חסידות פולין, 424-434.

מרביצי תורה מעולם החסידות, ז, קט-קלו; רש״ח פרוש, המודיע, כ״ו חשון תש״ם, ה.

ר׳ משה ב״ר אלעזר רוקח

מזלוטשוב (ת״ץ* — תקי״ד)

בכורו של רבי אלעזר אב״ד בראד אמשטרדם וצפת. אביו התבודד לפני לידתו שבע שנים רצופות בסיגופים וביחודים, ולמד את כל חכמת האמת, עד שאמר לו אליהו הנביא שיפסיק, כי כבר המשיך לעולם נשמה גבוהה שאין למעלה ממנה, והעולם זקוק לו. נקרא במקום אחד בטעות יעקב משה. מחכמי הקלויז בבראד. תחילת רבנותו בזברז. אח״כ רבה של זלוטשוב, ממנה הסכים בשנים ת״צ-תק״ג. סייע להקמת ביהכ״נ הישן שנשרף בשנת תק״ב. מתק״ד ראב״ד בראד, ונתמנה לנשיא א״י. נפטר ביום ב׳ כסלו תקי״ד (ולא כ״ב כסלו תקל״ד), ונטמן בבראד. חדו״ת ממנו בספרים: ארבעה טורי אבן, ואהל יוסף ממחותנו. בזיווג ראשון נשא את איידל בת הסמיכת חכמים, וממנה רוב ילדיו ושושלת בלז. זו׳ השניה לאה בת החכם צבי, אלמנת בנו של ר׳ משה חיים חריף אב״ד לבוב, נפטרה ביום ג׳ אדר תקמ״ו (או תקמ״ה). י״א שהיה גם חתן ר׳ שמואל באב״ד מבראד, והנכון שהיה חותנו (ולא חו״ז).

ילדיו: א. ר׳ שמואל שמלקא רב דחייטים מבראד; ב. ר׳ נפתלי הירץ מבראד. נאמרו עליו דברים סותרים: שהוא הבכור, ורק הוא נולד מזיווגו השני (כתבי הגאונים יקרא דשכביי). הביא לדפוס בלבוב תקמ״ט, את ספר ארבעה טורי אבן מזקנו. רצה להדפיס גם את ספרו מעשה רוקח, ולא עלתה בידו אלא ביד בן בנו ר״ה מקרלין. נשא את רבקה בת דודו הרב אברהם משולם זלמן אשכנזי מח״ס שו״ת דברי רב משלם, קארעץ תקמ״ג. ילדיו: 1. ר׳ משה וזו׳ עטקא בת הנגיד ר׳ אליעזר ב״ר חיים שבתילש מוילנא; 2. ר׳ שלום צבי הירש אב״ד קרמניץ. נפטר בתקס״א. בניו: I. ר׳ יהודה ליבש חתן ר׳ משה ברנבלום אב״ד קסאנטין ישן. ד״ת ממנו בסוף חות דעת; II. ר׳ יהושע השל מקרלין. הביא לדפוס בלבוב תר״י את ספר מעשה רוקח עה״ת; 3. ר׳ אפרים שהיה בצעירותו אב״ד אלקסניץ, ואח״כ ברדיויל. אחרי פטירת השער משפט נתקבל על מקומו לויניצה, ובה נפטר בן ע״ח. אליו עברו מקצת כתבי זקנו המעשה רוקח. כשנסע אל האוהב ישראל עם חמיו רבי יעקב צבי הכהן קנר ממוהילב, סיפר ראי״ה מאפטא מגדולת זקנו (לתולדות, 8); ג. ר׳ יהודה ליב מזיווגו השני, וי״א הראשון. בגיל י״ח כבר היה אב״ד זבורוב (ולא זברז׳), ונשוי לפיגא בת דודו אחי אביו ר׳ שלום אב״ד טיקטין.

הגיה בנעוריו את ספר פני יהושע על נשים באמשטרדם. ד״ת ממנו בספר ארבעה טורי אבן. ילדיו: 1. דוד בקאסווי; 2. ר׳ אריה ליב בוילנא, נפטר בתר״ל; 3. פייגל זו׳ השניה של ר׳ יוסף זקהיים בוילנא. נפטרה בביאליסטוק ביום ג׳ סיון תרכ״ד, וספד לה האב״ד בעל עונג יום טוב. נמסר כי בכיבוש הצרפתים הסתירה ופרנסה ה׳ בני עניים, חלתה מפחד ומקור, ונפטרה צעירה בשנת תקע״ח! ילדיהם: ר׳ אברהם, וקיילא זו׳ ר׳ ליב גינצבורג; 4. איידל זו׳ ר׳ דוד רוקח, בנו של ר׳ לוי מח״ס עטרת ראש עמ״ס ברכות, מצד אמו נכד המהרש״א, נפטר בוילנא ביום י״ד אדר תקנ״ד. משפחת לוין־עפשטיין מצאצאיו. בנו ר׳ לוי חתן ר׳ נח בלאך מוילנא, נפטר בר״ח סיון תקע״ח; ד. ר׳ פנחס אבי ר׳ אלעזר, אבי ר׳ אפרים זלמן, אבי מלכה זו׳ ר׳ משה חיים הלברטל מבראד (שלשלת היחס בסו״ס מעשה רוקח תשט״ז); ה. שרה זו׳ ר׳ שמואל באב״ד מבראד, וי״א שהיתה בת בנו ר׳ שמואל שמלקא. נפטרה ביום ט׳ שבט תקכ״ח. במג״י שבספר שמן רוקח נרשם יחוס המחבר: ר׳ משה מלוקטש, ב״ר שלמה מקייב, ב״ר אברה׳מלע מבראד, ב״ר משה מזלוטשוב, וניכר שחסרים כאן עוד דורות, ואין זה בנו ממש.

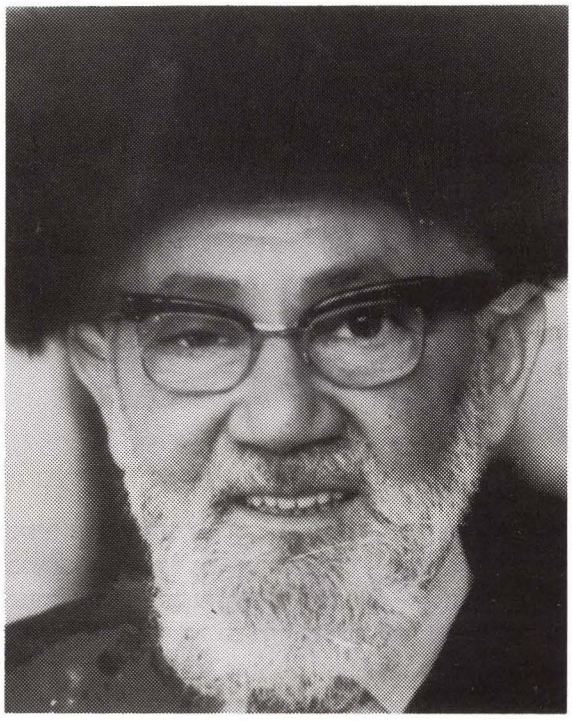
קונ׳ יקרא דשכבי בראש תהלוכות עולם, אותיות ח, יד-יז; כתבי הגאונים, 60-61; ברודי, 47, 75, 327, 341, 346; זלוצוב, 48.

ר׳ משה ב״ר אפרים זלמן רוקח

בנו של רבי אפרים זלמן מהרובישוב. חתנו של רבי שלום לנדמן מפוטוליטש בפשמישל. הוציא שם לאור בתר״ע את אשכלות הגפן מרמ״מ מפוטוליטש אבי חמיו. מתרע״ב אדמו״ר בפשמישל. נרצח בתש״ב, וכתבי היד הרבים שלו אבדו. בנו כנראה רבי שלום מפשמישל.

ר׳ משה ב״ר ישעיה שלום רוקח

בנו של ר׳ ישעיה שלום מווניוויטש ליטוביסק וטורקה. בגלל הדחקות בגליציה נסע ללונדון, וכיהן שם כרב בימ״ד קהלת משה אנשי בלז. אצלו הפקיד אביו רבים מכתביו, וכך ניצלו. הוציא לאור בתרח״ץ את ספר ילקוט ישר של אביו, ורובי ההערות ששלח לצרף לספר לא נדפסו בגלל אריכותם. למהדורה השניה בתשכ״ח, נלוה ספרו ילקוט משה עה״ת והמועדים. נפטר אחרי תשכ״ח. נשא את חנה בת ר׳ פנחס אדלר אב״ד רדוונקא וזו׳ רייזל. בזיווג שני את טשרנא בת ר׳ נפתלי לקס סופר סת״ם בבודפשט וזו׳ צפורה, נספו בשואה. ילדיו: א. ר׳ נפתלי צבי. נשא את העניא רייזל בת ר׳ מאיר אייגר. ד׳ בנותיו נשואות עם ילדים: אסתר, מרים, חנה פריידא ונחמה יוכבד;



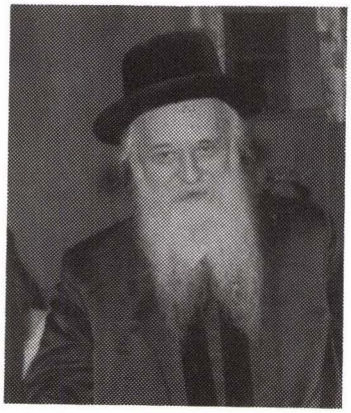
רבי משה רוקח מלונדון

ב. ר׳ ישכר דב. נשא את גולדא בת רבי שמחה רובין מסטוב, וילדיהם: ר׳ אלעזר, חנה שרה וחוה רייזל. נישאו ולהם ילדים; ג. מלכה זו׳ ר׳ חיים משה אליעזר ב״ר יהושע פיינר. ילדיהם נשואים עם ילדים: חנה עטל, ישעיהו שלום, יחיאל, דבורה אסתר זו׳ ר׳ שמואל אשכנזי, יואל, יהושע; ד. נחמה טשארנה זו׳ ר׳ מאיר אהרן ב״ר חיים הלוי אייזמן, רב במיניאפוליס־מינסוטה ומנהל המחלקה ליחסי ציבור בבית החולים לניאדו. להם צאצאים מילדיהם: (יהודית) אסתר, ר׳ ישעיהו שלום וחנה גינגדל. פירוט השמות בסוף מדבר קדש, בראשית, ח״א.

ר׳ משה ב״ר מאיר רוקח

מקוזלוב (תרנ״ו — תשל״א)

נולד בסטרליסק בשנת תרנ״ו (תרנ״ח) לאביו רבי מאיר מקוזלוב. בן י״א נשלח ללמוד אצל המהרש״ם (ממנו נסמך). עבר ללמוד בנמירוב אצל האב״ד רצ״ה עפשטיין. נסע כמה פעמים למהרי״ד מבלז שקירבו. נשא את שלאמצי בת ר׳ אהרן בראאי״ל הלפרין מברזן. נפטרה בבורו־פרק במוצאי יו״כ תשמ״ח בשנות השמונים שלה, וספדו לה רבנים ואדמורי״ם רבים (נכדה אהרן שפירא, המודיע, י״א חשון תשמ״ח, ג). התישב בטרנופול בה פתח בימ״ד. בעל תפילה מעולה, ובימים הנוראים בעל מוסף בקלויז ר׳ יעקעלס



רבי משה רוקח מקוזלוב בניו־יורק

בעיר שבו התפלל הרב, עם מקהלה מבני הישיבה. בתרצ״א היגר עם אביו מלבוב לארה״ב, ואחרי פטירתו בתש״ב עלה על כסאו כאדמו״ר מקוזלוב. יסד בקראון הייטס בימ״ד מעשה רוקח, וביתו ועד למשולחים מחפשי כשרות מהודרת. נודע בפקחותו ובפזרנותו לצדקה. ביבליופיל וביבליוגרף. בספריתו העשירה יותר מרבבה ספרים, ובהם נדירים וכתבי יד. הוציא לאור על פי דפוסים ראשונים את הספרים: גנזי יוסף של זקנו, סמיכת חכמים, יראים וירושלמי. התכונן להוציא לאור סידור תפילה מלוקט מגדולי המקובלים שלא ראה את אור הדפוס. נפטר אחרי מחלה ממושכת, ביום ח׳ (ולא ה׳) תשרי תשל״א. ילדיו: א. ר׳ מאיר ממלא מקומו בבורו־פרק, ר״מ בישיבת קווינס. נשא את חיה בת רש״ב גרינברגר ראב״ד פרשבורג בניו יורק, ולו עשרה ילדים וגם נכדים; ב. ר׳ אהרן אריה, רב ביהמ״ד של אביו; ג. איידל דינה זו׳ ר׳ יחיאל מיכל רוטנברג ברמ״ש מקאסאני ושאת ילדיהם; ד. מרים דבורה זו׳ רד״ב שפירא אב״ד נרול בפלטבוש, ולהם שבעה ילדים ונכדים.

תולדותיו ותולדות משפחתו בספר זכרון בספר. תולדות אנשי שם, 130; פנים אל פנים, 595, 30; המאור, קצד, 30, זכרונות המאור, ח״ב, שמח-שמט.

ר׳ **משה** ב״ר שלום **רוקח**

מקארוב (תקע״ה — תרמ״ג)

בנו של רבי שלום מבלז. נשא את שינדל בת ר׳ פנחס (חתן ר׳ מרדכי אורנשטיין חתן האוהב ישראל), ב״ר יוסף יוסקא הורביץ אב״ד יאס (לפי גירסה אחת: חתן ר׳ יוסף משה ממזבוז בכורו של האוהב ישראל), ב״ר אריה לייב מוולוטשיסק. עוד נרשם כי בזיווי״ר היה חתן ר׳ מרדכי מאוסטילה, ב״ר יוסף, ב״ר מרדכי מנשכיז. אב״ד ואדמו״ר במיעחוב ובקארוב שבמחוז לובלין בפולין הרוסית. לרבנות זו הביאו העשיר אחי

אבי אביו שגר שם. נודע בקדושתו, פרישותו ומופתיו. אחיו המהר״י אמר עליו שהוא מנוטרי הברית. כשחסיד קוצק בזליכוב שאל אותו מה ירש מאביו, הפשיל את שרוולו להראות שיש לו את הכח לרפא במשמוש היד כאביו. מח׳ הדב״ח השיב לו לבלז בעודו בחור, שעליו לחלוץ לאלמנת אחיו רש״ש (ח״ב, אה״ע, קעו). בנסעו לצאנז אמר לדב״ח שדחוק למעות, וכתב לו המלצה להונגריה: תכבדו אותו כמו שתכבדו אותי. ואכן הצליח אז מאד, ויצאו לקראתו בבגדי שבת. מסופר כי כשרבי יצחק אלחנן ספקטור ביקר בקארוב למען ישיבתו, נתן לו מכיסו הון של 300 רובל. נפטר ביום ב׳ אייר תרמ״ג (אלפסי, בנוסח המשפחה: תרמ״ו, במסורת בלז: תרמ״ז, ואילו גרוסמן: י״ד ניסן תרל״ג!).

בניו אדמורי״ם במקומות שונים: א. ר׳ שמואל שמלקי בקוזניץ; ב. ר׳ אברהם יהושע השל בפשמישל; ג. ר׳ טודרוס בנמירוב; ד. ר׳ שלום בגריידינג; ה. ר׳ ישכר דב בליביטשוב; ו. פנחס בדולינא. בנותיו: ז. זו׳ ר׳ נפתלי צבי הירש ה״ש אב״ד פיקעלי; ח. הענא זו׳ ר׳ נפתלי גולדברג משעלץ (להלן); ט. זו׳ ר׳ אביעזר אלעזר זליג מקלושין ב״ר אלחנן אונגר; י. שרה זו׳ ר׳ אלתר מאיר דוד הלוי רוטנברג האדמו״ר מוולברום. נתגדלה בבית זקנה השר. נפטרה ביום כ״ד חשון תרע״ד.

מוצל מהאש, כט-לב, לו-לז; אדמור״י בעלז, ח״א, פט-צג.

חתנו ר׳ **נפתלי גולדברג** נכד הנו״א ורש״ז מויליפולי, סמך שנים לשולחנו, עד שנעשה אב״ד ואדמו״ר שעלץ שליד וורשא. אחרי ג׳ שנות מחלות שחפת וסוכרת, נפטר בעש״ק י״ח טבת תרס״ז. ספד לו חתנו ר׳ נח אב״ד פיאסצנא ז״ל. בני הקהילה הבטיחו לו שיקבלו עליהם את בנו הצעיר ר׳ אלטר שלום אלימלך, וימתינו לו עד שיוסמך להוראה. מאוחר יותר נקרא האדמו״ר מפשעביעק, על שם הרחוב בו התגורר בוורשא (פוקורני!). נפטר בתרח״ץ. תמונתו בספר החסידות, 161. הוציא לאור את ספרו של אביו: **קול נפתלי**, חדו״ת עה״ת, ש״ס ומשניות. ווארשא, דפוס ש. ליבעסקינד, תרצ״ב, א, מז ד׳, במימון העניא בת ר׳ יעקב דב זו׳ ר׳ שמואל אייזמן מניו יורק. המסכימים: ש״ב ומח׳ ראיא״א מקלביעל בן הרבי מפוריסוב (בידעו ומכירו קאמינא שהיה גבר בגוברין בתורה וביראה, ורבים נהרו אליו לקבל ממנו ברכות ותפילות, ולשמוע עצות מפיו); רבי יהושע אשר מאוטבוצק; רבי שמואל שלמה ליינר מרדזין (ראיתי בהם דברים טובים ומועילים להלהיב לבות בנ״י לעבודת השם); רא״מ מגור; אחיו הצעיר ר׳ יוסף אלעזר עם ד״ת בשמו (רוב ימיו חי בדוחק גדול, ולא פסק ממנו גירסא יומם ולילה... הרבה למדתי ממנו בכל מקצועות התורה, כי בחיקו נתגדלתי). בהקדמת הבן המו״ל מספר שבחיו

ומעלותיו בחרוזים. בסוף מכתבים: לסיום כתיבת ס״ת, מר׳ שלמה אלטר ליפשיץ; לדודו ר׳ שלום רוקח חתן הרבי מפוריסוב (הכותב חתן גיסו); ר׳ מאיר הורביץ אב״ד וייסליץ לגיסו המהדיר, עם ד״ת ששמע מהמחבר.

ר׳ משה ב״ר שלמה **רוקח**

נולד בקיוב לאביו ר׳ שלמה ב״ר אברהמ׳לע מבראד ב״ר משה אב״ד זלוטשוב, וניכר שחסרים כאן עוד דורות. נסמך מר׳ שלמה אהרונסון אב״ד קייב. גר בחלם בשם הרבי מלוקטש. לימד בחדר את נערי העיר גם תנ״ך ודקדוק, והחסידים חשדו בו שהתמשכל. בעל קומה ויפה רוח בהליכותיו ובמראהו. מלחין ומחבר שירים ונוסחי מצבות, וחש התרוממות בחיק הטבע. היגר לארה״ב, וכיהן כרב שכונה. נקרא קייעבער־זלוטשובר רבי. אוהב את הבריות, ומקרבן לתורה. בעל צדקה יותר מכוחו, ומכניס אורחים. שרוי תמיד בשמחה, ומסתפק בחלקו. כל שנותיו חילק את לימודיו היומיים בנתיבי פרד״ס. נפטר בתש״י לערך. בנותיו: א. רבקה זו׳ ר׳ חיים שלום ב״ר ישראל בוכמן; ב. רחל לאה זו׳ ר׳ דוד אריה ב״ר יעקב שניידרמן; ג. חיה הענע זו׳ ר׳ מרדכי ב״ר שלמה חיים קפלן; ד. ראשע זו׳ ר׳ לוי יצחק ב״ר ישראל בוימרינד. לכולם צאצאים.

שמן רוקח, דרוש וחדוש על אגדות הש״ס בנגלה ובנסתר. נסדר עם תיקונים והערות ע״י הרב יוסף חיים ורטהיימר. ניו יארק, מוינעשטער פאבלישינג קאמפ., תשי״א, 100 עמ׳. מעבר לשער שמות חתניו ובנותיו המוציאים לאור. המסכימים: ר׳ מאיר כהן מנהל אגוה״ר (כוונתם לעשות יד ושם למחבר, ולא לדרוש דמים ומחיר ממי שלא ידרשהו); רי״א הנקין (הכרתיו כלמדן מופלג ושוקד על התורה בנגלה ובנסתר, ושמעתי ממנו כמה פעמים חד״ת מתובלים בפלפול רמז ומוסר); ר״מ פיינשטיין (היה מפורסם לצדיק וגדול בתורה וביראה). בפתח דבר כותב המסדר שלא שינה דבר מלשון המחבר, רק ביאר כשצריך ודייק במראי המקומות. בהקדמת המעתיק מבאר דרך החיבור ע״ד ספרי החסידות, ומציג את תולדות המחבר ויחוסו.

חלם, 195-198.

ר׳ משולם ב״ר יקותיאל יהודה **רוקח**

בנו של ר׳ יקותיאל יהודה (זלמן ליב) דומ״ץ בוריסלב נכד המעשה רוקח, וחתם עמו על מנורה הטהורה תרמ״ג. חתן ר׳ אליהו הורשובסקי אב״ד דרוהוביטש, והספידו בתרמ״ד. אב״ד פוטיק, ואח״כ רבה של בוריסלב עשרות שנים. חתם ממנה על נזיר השם תרכ״ט, זכרון משה (הורביץ) תרמ״ח, שו״ת ריב״ם שנייטוך תר״ן, ואמרות טהורות תר״ס. ילדיו: א. ר׳ אלעזר אב״ד היבניב; ב. ר׳ ישראל דיין בבוריסלב; ג. שרה דבורה זו׳ ר׳ אלכסנדר סנדר אריה לבין.

תשובה אליו: שערי דעה, ח״א, פג.
אהלי שם, 388.

ר׳ נחום אהרן(טשע) ב״ר אריה ליב **רוקח**

בנו של רבי (יהודה) אריה ליב ממגרוב מזיווגו הראשון, ומילא שם את מקומו. בין שתי המלחמות אדמו״ר בלבוב. גדול בתורה ודרשן נפלא. נשא את פיגא בת דודו רבי משה מרדכי טברסקי ממקרוב, ואחיותיה: חנה רחל זו׳ ר׳ אבאלי אינגבר מרישא, וצפורה זילביגר בירוסלב. בן גיסו (ולא גיסו) של האדמו״ר מבויאן־למברג. בכניסת הנאצים שברו את שתי רגליו (זכרונות המאור, ח״ב, קיט). נספה בתש״ב בלבוב עם הרב נפתלי רוקח ממגרוב. ילדיו: א. ר׳ יצחק רבה האחרון של מגרוב, נשלח בתמוז תש״ב לבלזיץ; ב. שינדל זו׳ ר׳ נפתלי צבי וייס אב״ד בילקא, בן החקל יצחק מספינקא. נספו באושוויץ עם ילדיהם.

תשובה אליו: מהר״ש, ח״ד, נז בתרע״ד. חתם ממגרוב על תורת הרא״ם תרנ״ח (מנחם נחום!). ד״ת ממנו: טעמי המנהגים (לפי המפתח); עדות בישראל (שטרן), שנח. במשתתפי הבאר (פרידלינג), ח״א, כא.
רוה, 210; פנקס, ח״ב, 306.

ר׳ נפתלי ב״ר יהושע **רוקח**
מנבריה (תר״ך — תרס״ה)

נולד בשנת תר״ך לאביו רבי יהושע מבלז. מגיל צעיר רבה של נבריה. בפאלקסקאלענדער רשום בשנים תרנ״ו-תרס״ז(!). בחותמי כוס הישועות תרס״ד. נפטר בן מ״ה ממחלת שחפת בת כמה שבועות. ביום השנה לאביו התאמץ לומר קדיש, ואח״כ התגברה מחלתו. נפטר בליל שבת כ״ט שבט תרס״ה, ונטמן ביום א׳. בביהכ״נ ספד לו חתנו מזולקיב. הובעה תקוה שיתמכו במשפחתו. ילדיו: א. ר׳ פנחס ממלא מקומו; ב. ר׳ שלום בקריסנפולי. נשא את ראצא בת ר׳ יצחק באב״ד אב״ד טרטקוב. נספו בשואה; ג. חנה רחל זו׳ ר׳ שמואל אברהם אבא רבינוביץ ראב״ד זולקיב; ד. זו׳ ר׳ יצחק מנחם רוטנברג ב״ר אלתר מאיר דוד מוולברום; ה. זו׳ רבי אלעזר אונגר מזבנא, מזיווגו הראשון שלא עלה יפה עם בת רבי אליהו אייכנשטיין מזידיטשוב.

מחז״ה, ה׳ אדר תרס״ה, 2.

ר׳ נתן ב״ר ישראל דוד **רוקח**

בנו של ר׳ ישראל דוד מווניוויטש. גר בדרוהוביטש. חתן הרב מקרילוב. בניו: אליעזר, נפתלי, ומשה שנולד בתרצ״ט. קונ׳ טרף נתן מהחידושים ששלח לב״ד ר׳ נתן תאומים, נדפס בסוף שו״ת ברכת חיים.

ר׳ פנחס ב״ר משה **רוקח**
בנו של רבי משה מקארוב. חתן רבי יהודה צבי אייכנשטיין מדולינא, ואחרי פטירתו בתרס״ט כיהן שם כאדמו״ר. הליכותיו בשקט ושלוה, ודמותו אצילית. במלה״ע א׳ ברח למונקטש, וישב בה כאדמו״ר מדולינה. בשם ושארית כתב בטעות, שבתו זו׳ ב״ד ר׳ משה ב״ר שמואל רוקח אב״ד סקול, נפטר ביום כ״ה תמוז תרע״ה.

ר׳ פנחס ב״ר נפתלי **רוקח**
מנבריה (תר״ם — תש״ג*)

נולד בשנת תר״ם (ולא תר״ס) לאביו רבי נפתלי מנבריה. חתן רבי יחיאל מיכל גולדמן מזוויהל. אחרי פטירת אביו בתרס״ה עלה (בתר״ע) על כסאו כאדמו״ר ואב״ד. כיהן שם כגבאי א״י בשנות התר״ץ. אדמו״ר גם בלבוב בה היה לו בימ״ד (בסוד ישרים ועדה, קכא-קכב). בניו: א. ר׳ אהרן בלבוב; ב. ר׳ נפתלי נשא את ב״ד אסתר רבקה בת ר׳ ישכר דב רוקח מלינסק, ותשובות אליו: מנחת הקומץ, קכא, קכב בתרצ״ה.
אהלי שם, 421.

ר׳ צבי אלימלך ב״ר יוסף יהודה **רוקח**
מברטש וניו יורק (תרנ״ו — תשכ״ד)

נולד בשנת תרנ״ו לאביו ר׳ יוסף יהודה ב״ר ישכר בר האדמו״ר מליביטשוב. נשא את חיה הינדה בת ר׳ מרדכי ברצ״א שפירא אב״ד ברטש שהאריכה ימים אחריו, ועבר אליו. היגר לארה״ב בה נודע כאדמו״ר מברטש. נפטר בניו יורק ביום ד׳ אלול תשכ״ד. ילדיו: א. ר׳ פנחס מנחם. נולד בתרפ״ו בג׳מייקה שבניו יורק. נשא את לאה יולס, נכדת ר׳ יעקב קנר. ילדיהם: צבי אלימלך, חנה שפרינצה, רבקה אסתר; ב. ר׳ אברהם שמחה ילי״ד תר״ף. נשא את צפורה אתרוג נכדת ר׳ נחום אתרוג, וילדיו: מרדכי, ברכה, יוכבד מלכה; ג. חנה אסנת זו׳ ר׳ טוביה ב״ר יצחק ה״ש מברדיוב; ד. פריידא זו׳ פרופ׳ שמואל שפרכר מבר־אילן. ילדיהם: יוסף, ישראל, אהרן, ברכה, רחל; ה. מינה מינדל ילידת. תרפ״ד, זו׳ ר׳ דוד יהושע ה״ש מסוסנוביץ־ישן.

ר׳ צבי אלימלך ב״ר מנחם מנדל **רוקח**

בנו של רבי מנחם מנדל מדינוב. נשא את צינא בת רבי יהושע פרנקל (ולא אונגר) מפרימישלן (ולא מפשמישל), ומילא שם את מקומו כאדמו״ר. בניו: ר׳ יהודה ור׳ יהושע פרנקל בלונדון.

ר׳ צבי הירש(ל) ב״ר אברהם יהושע השל **רוקח**

בנו של רבי אברהם יהושע השל מפשמישל. אדמו״ר בפמורן, ואח״כ ברחוב בלכרסקה בלבוב. יהודי נלבב, עני מרוד, והצטיין במנהגיו השונים. ברחובו בו גרו יהודים רחוקים ממצוות, לא החל להתפלל מנחה לפני שבת, עד שאחרון החנוונים סגר את חנותו, ואז מיהרו כנוסח בלז. ילדיו: א. ר׳ משולם זלמן פרנקל אב״ד פמורן, אבי ר׳ ישראל שלום מוהל פשמישל (במנויי יסוד יצחק, פרעמישלא תר״ע); ב. ר׳ משה הת״ח ממלא מקומו בלבוב.
בסוד ישרים ועדה, קכב.

ר׳ צבי הרשלה ב״ר אלכסנדר סנדר **רוקח**
בנו של ר׳ (אלכסנדר) סנדר ב״ר אלעזר בכור השר. נשא את רבקה הענא בת דודו רח״ה מאלסק. בנותיו: א. זו׳ ר׳ אהרן; ב. זו׳ ראי״ה טברסקי מרדומישל שברוסיה ב״ר גדליה ממלין; ג. זו׳ ר׳ אליעזר וגשל מזלוטשוב ב״ר יחיאל מפריסטיק. יש מוסיפים גם: ד. זו׳ ר׳ יצחק הורביץ אב״ד בילקמין; ה. מאטיל אמה של חיה דינה וקס.

ר׳ שאול רוקח. ת״ח בלבוב. אליו: שו״מ, תנינא, ח״ד, קכז.

ר׳ שלום ראה גם לפי: **רוקח, ר׳ ישעיה שלום**

ר׳ שלום רוקח אב״ד קוליקוב. בחותמי ספר התמונה תרנ״ב.

ר׳ שלום ב״ר אלעזר **רוקח**
מבלז (תקמ״ג — תרט״ו)

נולד בברודי בשבט תקמ״ג (ולא תקל״ט) לאביו ר׳ אלעזר, ונתיתם ממנו בילדותו. בני דורו אמרו שהיתה לו נשמת ר׳ חיים צנזר שנפטר בתקמ״ג, ולו היתה נשמת רבי יוחנן בן זכאי. נכדו המהרי״ד אמר שהיתה לו גם צורת ריב״ז. הוא עצמו אמר שהוא בן גילו של רבי שלום שרעבי, וראה בבעל החרדים את רבו המובהק, כי הרבה ללמוד בספרו. שימש בקטנותו את המגיד ר׳ אפרים נכד החכם צבי. כשאמו נישאה בשנית לאחד מנגידי בראד, לוקח לבית אחיה ר׳ ישכר בר רמר״ז אב״ד סקול, שחינכו והשיא לו את בתו מלכה. היא זירזתו ללמוד ולהתקרב למ״מ ר׳ שלמה לוצקר, תלמידו וש״ב של המגיד ממזריטש ומח״ס דברת שלמה. הורידתו מהחלון בלי ידיעת אביה, כדי שילך לספוג אצלו חסידות. ר״מ מפרימישלן אמר שבגינה זכה בעלה להשגותיו המופלאות. נפטרה ביום ח׳ אלול תרי״ב.
בן י״ז יקדה בו תשוקה לנסוע אל החוזה מלובלין רבו המובהק. גם רבו הוקירו ונתן לו עלית ששי על אף גילו הצעיר, מתוך הסבר שהרי הוא יהיה מנהיג

לרבבות. יצא ונכנס בלובלין אצל היהודי הקדוש, והחשיב אותו כרבו. נסע גם אל המגיד מקוזניץ. מאוחר יותר פירט מה שקיבל מרבותיו: לקבל פתקאות מהרבי מלובלין, לפעול ישועות מהמגיד מקוזניץ, ולהגיד תורה מהדברת שלמה. אחרי פטירת רבותיו נסע למזבוז אל האוהב ישראל שכיבדו בזימון בס״ג, באמרו שהוא היחיד שירד לעומק דבריו. דבק בשרף מסטרליסק, ונסע אליו י״ז פעמים למשך שבועות, עם ידידיו מלובלין רבי זכריה מרווה, רב״צ שו״ב בלז, ובכורו ר׳ אלעזר. כשנשלמו שנות המזונות ניסה לעסוק במסחר עם שותף, אלא שאיבד את כספו. נאלץ לשאת עול רבנות, ונתקבל לבלז הסמוכה בשנת תקע״ז (או עשור קודם לכן). כיהן בה כארבעים שנה, ויסד שושלת חסידית הנקראת על שמה. בתקופתו עלה מספר יהודי בלז מחמש מאות לאלף ושמונה מאות, עד כדי יותר ממחצית האוכלוסיה. רבים מחסידיו השתקעו לידו, והתפרנסו יפה מהמוני הבאים: בעלי אכסניות ומסעדות, עגלונים, בעלי מלאכה ונותני שירותים, ואף נוצרי המקום זכו לרווחה. כשנפטר חמיו נקרא גם אב״ד סקול, אך הושיב שם דיין, ולא עזב את בלז. לא נענה גם להצעת הרבנות ברווה. הקפידו תמיד לומר הרב מבלז, ולא הרבי. הורה בעצמו הלכות טריפות ונדה, ולא מסרם למו״ץ.

בעל מדרגות והשגות מופלאות, והקים בית יוצר לחסידים למדנים. דרך השפעתו לא ע״י הטפה, אלא ע״י יצירת אווירת קדושה ודוגמה אישית. יפה תואר ובעל צורה קדושה המעוררת יראת כבוד, גם אצל הנכרים שהעריצוהו וחרדו מפניו. התפלל בשאגת ארי שנשמעה למרחקים, ובמרוצה ״לבל יעלו גנבים על הרכבת״. עורר את העם לתשובה ולקיום המצוות, ורבים התקרבו על ידו. עניו ומצניע לכת, ובעל לב טוב ואהבה שופעת לכל יהודי. הנהיג דרך פשטנית שהרבי והחסידים ילבשו אותו הדבר, והיה הראשון באדמורי״ם שלא לבש לבנים. קירב את פשוטי העם, ותבע מהלמדנים והעשירים שלא להשתרר עליהם. לא ריפא במופתים וקמיעות, אלא ע״י תורה ותפילה פעל ישועות, גירש דיבוקים, הסיר שיתוקים וריפא במגע ידו. אל מול התנהגות רכה כאיזוב בין אדם לחבירו, סלל דרך קשה כארז בעניני היהדות הצרופה, ללא פשרות ושינוי כלשהו. דיבר עם שרים ללא חת. גדר בגלילותיו את פירצות המשכילים שהתרבו, ושימש מטרה ללעגם ולהתקפותיהם. אברהם גולדברג חיבר נגדו: משא צפון עם מעשה רקח, לבוב תר״א או תר״ה, תר״ט (בן יעקב). לא היה ענין ציבורי בגליציה שנחתך בלי לשמוע מה דעת בלז. חכם גדול בעניני תכונה, ותיקן את לוחות הזמנים לגליציה (רז״ו גרסטל בלוח תרפ״ח-ט). מתק״ץ לערך נהרו אליו המוני המונים מכל רחבי מדינות הקיסרות, ואף גאונים וצדיקים הסתופפו בצילו. בסוף ימיו היתה זו החסידות הגדולה ביותר במערב גליציה.

פרשה מיוחדת היא ביהכ״נ המפואר שבנה בעיר, ולאחיו הגדול הסביר את הטעם שטורח בו בגופו. בלמדו אצל הדברת שלמה עם שני חביריו, נמנו וגמרו ללמוד אלף לילות ברציפות (הלכות טריפות הריאה). הוא היחיד שהשלים זאת, ובלילה האחרון זכה שאליהו הנביא נגלה אליו, ולמד אתו הלכות ביהכ״נ. מכיון שזו ההלכה האחרונה שלמד באותם לילות, עסק כל ימיו במצוה זו. לפני קיום מצוה, נהג ללמוד את כל ההלכות השייכות לה. מיהר בתר״ג לערוך חנוכת הבית אף כי הוא טרם נשלם, והשתתפו בשמחה גם ר׳ יהושע השל פ״ת מקומרנא ור׳ שמעון מירוסלב. אמר שתהיה זו פנת יקרת לדעת את שמו יתברך עד ביאת הגואל.

נערץ על צדיקי זמנו שכינוהו שר עליונים ותחתונים, בעל הבית של העולם (ר״י מרוזין). שבת פעם ברווה עם רנ״צ מרופשיץ. בתקצ״א קרא לו רצ״ה מזידיטשוב, וביקש לגלות לו רזין דרזין. ר׳ מרדכי מטשרנוביל כרך את הפתקא שקיבל ממנו על אצבעו, והניח את הפדיון מתחת לאפודתו. רצ״א מדינוב אמר שאור חדש מתחיל לזרוח בעולם, וכשנפטר נסעו לבלז בניו ר׳ דוד מדינוב ור׳ אלעזר מלנצוט. הדע״ק אמר עליו שעומד במדרגה יותר גבוהה מאחד מקדושי הזמן, ושלח אליו את נכדו ר׳ יעקב יצחק בן בתו היחידה רעכיל. בנסיעתו דרך צורטקוב נפגש עם ר״ח מקוסוב. ר״מ מפרימישלן העריכו מאד. מיודד עם מהרי״ץ מסטרטין. ר׳ משה מללוב בא להיפרד ממנו בעלותו לארץ. ר״י מנשכיז פרס תמיד בשלומו, והתפלל לרפואתו. רח״ה מאלכסנדר אמר ששמע למעלה כי הוא צדיק, ורבי מרחם אמו. ר׳ אליעזר מדזיקוב אמר שמאז פטירת הרבי מלובלין תמו המופתים הגלויים, ונותר רק מה שנשאר קצת בבלז.

מהרש״ק נסע אליו כמה פעמים עם בנו ר׳ אברהם בנימין, וכן המהרש״ם. בנוסעים אליו: ר׳ אברהם חיים רדליך ממיקולייב; ר׳ אהרן מאיר פרידלנדר מבוליחוב; ר׳ אורי יולס מסמבור; ר׳ אליהו הורשובסקי מדרוהוביטש; ר׳ אלעזר מקוזניץ; רא״ל הורביץ מסטרי; רא״ל רוזנפלד ממושציסק; ר׳ דוד הגר מזבלטוב; ר׳ דוד זלטס מבוליחוב; ר׳ זונדל קליין מליבוי שבקורלנד, ואח״כ שנים רבות מ״מ בסיגט (חכמי טרנסילבניה, 210); ר׳ חיים מצאנז ובניו; רחמ״י ממוגילניצה; ר׳ יהושע מלנטשנא ומאוסטרובה; ר׳ יהושע ור׳ לייביש מטומשוב; ר׳ יוסף חריף לייכטג מזבורוב (נסע אליו בן למעלה משמונים עם מאה מחסידיו); ר׳ יהודה לייביש מליפסק; ר׳ יחיאל מאלכסנדר; ר׳ יצחק הורביץ מסטניסלב; מהרי״א מזידיטשוב; מהרי״א מקומרנא והאב״ד ר׳ אלעזר ויטלס; ר׳ יצחק אייזיק וייס אב״ד סוואליווע, והאמרי



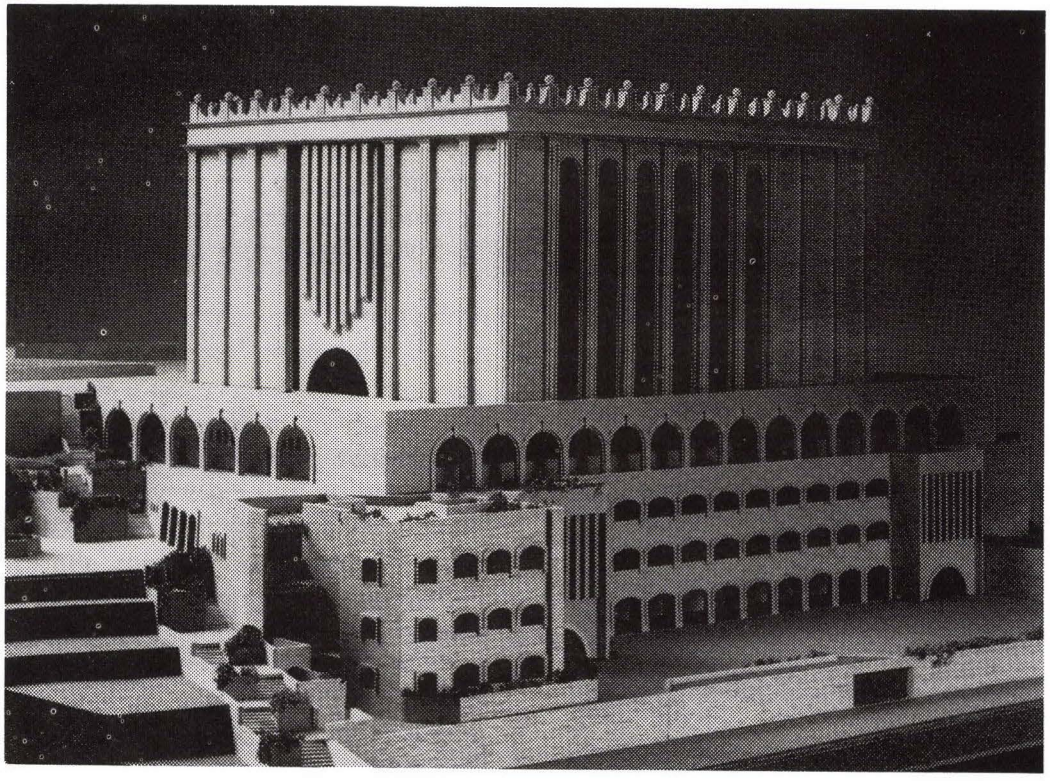
בית הכנסת שבנה רבי שלום רוקח בבלז, ולו משמעות פנימית עמוקה בקרב החסידים

יוסף מספינקא; הייטב לב; ר׳ מנדל מסטבניץ; ר׳ מרדכי יוסף מאיזביצא; ר׳ משולם פייביש הלפרין מברזן; ר׳ נח (ולא נחום) פלסט אב״ד פוריצק ובילגוריי; ר׳ נחום מלבוב; ר׳ נתן דוד רבינוביץ משידלובצה; ר׳ פייביש מהיבניב ובנו ר׳ יעקב משה; רצ״ה מליסקא; רצ״ה לנדמן מקיטוב; ר׳ צדוק הכהן מלובלין; ר׳ שלום מקמינקא (תלמידו המובהק שחזר על תורותיו, הסתגר עמו שעות, ופעם ריפאו משיתוק); ר׳ שלמה ממונקטש; רש״ז מויליפולי וחתנו רנ״נ; ר׳ שלמה חיים פרלוב מקוידנוב; ר׳ שלמה יוסף אב״ד סטולין בדרכו לא״י, ורבי אשר; ר׳ שמואל ט״ב מגורליץ; ר׳ שמואל סלנט (נתרפא במישושו, ונצטוה לעלות לארץ); ר׳ שמואל שניאורסון מליובאוויטש; ר׳ שמואל אהרן רובין מקורטשין; ר׳ שמלקא ברמי״ל מססוב; ר׳ שמעון מירוסלב זקן החבורה תלמיד הנו״א; ר׳ שמעון שלמה ברמ״צ מסוורן; ר׳ שמריה שטיקלר ממוסט.

אחרי פטירת רעיתו ניטל מאור עיניו, וחלה מאד. נסע למרחצאות, והיה פעם בר״ה במרחץ פישטיאן. בשנתו האחרונה השמיע רמזים על פטירתו הקריבה. נסע ללבוב לדרוש ברופאי עינים. בליל יום ב׳ כ״ז אלול תרט״ו, אמר ד״ת על הפסוק ה׳ עשקה לי ערבני ונסתלק. נכח שם גם רח״ה דומ״ץ בלז. על מצבתו בלי אהל נחקקו שבחים עצומים, וכינויו שר שלום. שרדה לפליטה גם כשנחרב בית העלמין בשלטון הנאצי, ובאים להשתטח עליה. רי״מ היבנר ספד לו בקונ׳ עת שלום שנדפס תחילה בנפרד, ואח״כ בתוך משכנות הרועים ח״ב.

ילדיו: א. ר׳ אלעזר הבכור; ב. ר׳ שמואל שמלקא. נפטר בלי ילדים, ואחיו חלץ לאלמנתו; ג. ר׳ משה מקארוב; ד. ר׳ יהודה זונדל מאוחאן; ה. ר׳ יהושע ממשיך השושלת בבלז; ו. איידל זו׳ ר׳ יצחק רובין מבראד; ז. פריידא זו׳ רח״ה מייער מאלסק.

מאמר **יום ישועה** שדרש בבלז בנוכחות ראש העיר, לרגל הצלת הקיסר פרנץ יוזף הראשון ביום ד׳ ו׳ אד״ב מהתנקשות בחייו. למברג, דפוס מ.פ. פורמבה,



תוכנית בית הכנסת הגדול המוקם בירושלים מעין זה שחרב בבלז

תמוז תרי״ג, (יג) עמ׳. ההקדמה מהמו״ל ר׳ יוסף כהן צדק. נכלל בראש עשר סיפורות שהו״ל רב״צ גסנבויאר בלמברג תרע״ג בלה״ק וביידיש, ובקיצור בדובר שלום, 146-152. ד״צ מוגדל עם: פטירת רבינו הקדוש מבעלז, ירושלים, חברת מחזיקי תורה, תשל״ז. ד״ת ממנו בקונ׳ דברי שלום, ע״י הרב משה ברגר מסטניסלב, ג׳ דפים בסוף אהבת שלום ותורת חיים תנינא. פירוש מכתביו על מגילת אסתר, ד׳ עמ׳, הדפיס הרב שרגא פייביש שנייבלג בסוף במ״ח ח״א שההדיר מאחי המהר״ל, לונדון תשכ״ד.

אמרי קודש שיצאו מפי **מהר״ש** עה״ת, נ״ך, מועדים וליקוטים. ליקט ר׳ ישראל קלפהולץ. (ב״ב תשכ״ג), א, קלח ד׳ שכפול. ההכנסות קודש למוסדות בעלזא. בהקדמתו כותב שזו הדפסה שניה בטרם הספיק להתקין מהד׳ מורחבת, ומוסר את רשימת המקורות. בדף קי שער: זה ספר תולדות אדם מהר״ש, לתולדותיו. מהד׳ שניה על בראשית בלבד, דפוס אופסט ברודי־כץ, תשל״ו, שלא עמ׳, הקדמה.

ספר **החסידות** מתורת בעלז, תורות וסיפורים, הנהגות ואגרות מארבעת הרועים. ליקט ר׳ ישראל קלפהולץ. חלק א-ב. אד״א תשכ״ה, ב, רו; ד-שפו עמ׳ שכפול, הקדמה מסודר לפי נושאים. זכה למהד׳ ב׳ ואף ג׳.

מדבר קדש, תורותיו למועדים. ח״א: ירח האיתנים. ירושלים, חברת מחזיקי תורה, תשל״ה, ד, ש עמ׳ שכפול. במבוא המו״ל נאמר שהדברים היו בכתובים באירופה, ולא אבדו בשואה. קיצור תולדותיו לפי רשימות אב״ד בילגוריי. בסוף מפתחות והנצחות. על שמות, ובשער מיוחד ויקרא, תשל״ז, ב, ערב עמ׳. במבוא נאמר שזהו ח״ג. בסוף הנצחות. על בראשית ח״א עד פרשת תולדות, תשל״ח וד״צ תשמ״ז, ה, שמא, י׳ עמ׳. בהקדמה פירוט כתבי היד מקורות הספר. בסוף מפתחות, קוים לדמותו של רבי ישעיה שלום, ופירוט רחב של שמות הצאצאים.

דובר שלום, חדו״ת, שיחות וסיפורים ממנו ומצדיקים נוספים, עם קונ׳ אהל יהושע על בנו. ליקט ש״ב ר׳ אברהם חיים שמחה בונם מיכלזון. פשעמישל, בימ״ס אמקרויט ופריינד, עת״ר, צו ד׳, הקדמה. שוב בתר״ץ. ד״צ (ב״ב תשכ״ג) בהשתדלות ר׳ יוסף מרדכי דוידוביץ מב״ב, נכד ר׳ זאב אריה ב״ר ישראל גנז מברבשט, מחסידי המהר״י ונפטר ביום כ״ו סיון תרצ״ג.

דובר שלום ביידיש עם אהל יהושע. פשעמישל, בימ״ס שמחה פריינד, תרע״א ותר״ף לערך, כו ד׳, פז סי׳, מנוקד. רובו דומה לנפלאות שר שלום, בלי הכותרות. מודפס מחדש בלי ניקוד, ירושלים, הרב הרשקוביץ, (תשי״ד), צ עמ׳, פח סי׳. ד״צ הוצאת פשמישל השניה, ירושלים, יוסף הלל קעניג, תשכ״ה, מעבר לשער דברי מוסר, וכן בתוך וואנדערליכע מעשיות, ב, ברוקלין, בית הלל, תשמ״ו, 48 עמ׳.

נפלאות שר שלום, וואנדערליכע מעשיות, מלוקט מספרים ע״י המו״ל שמעון רבי מטרנוב. פודגורזע, דפוס ש.ח. דייטשר, תרע״א, 48 עמ׳, הקדמה קצרה, מנוקד, עם כותרות. נ״ד סיפורים הסוקרים תולדות חיים, עם נוספות שאינן בדובר שלום ביידיש הדומה לו מאד. **פאר וכבוד**, סיפורי רד״ב עהרמן מקליינווארדיין גם מהשר ובנו המהר״י. מונקאטש, דפוס ר׳ אהרן דב מייזלס ור׳ חיים גרטנברג, תער״ב, דפים יז ע״ב-מד ע״ב.

מגדולי החסידות ו: רבי שלום מבעלז, חייו, פעולותיו ותורתו. ר׳ מתתיהו יחזקאל גוטמן אב״ד ליאובה ברומניה. בילגוריי, נ. קרוננברג, דפוס סיקורה בוורשא, תרצ״ה, סד עמ׳. בסוף מכתביו לש״ב ומח׳ רמ״ז איטינגא מתר״י, ולר׳ נח אב״ד פוריצק. בעמוד האחרון הודעה שעומדת להופיע חו׳ ז על בנו, עם שארית ד״ת של אביו השר. מהד׳ מורחבת בשם מגבורי החסידות: **בלז**, השר בנו ונכדו, חייהם פעולתם ותורתם. ת״א, נצח, דפוס עתיד, תשי״ב, 128 עמ׳.

מגדולי החסידות (בכריכת מהד׳ ב: התורה והחסידות), כרך י: האדמורי״ם לבית בלז, השר, בנו ונכדו. הרב אברהם יצחק ברומברג. ת״א, אלול תשט״ו. ד״צ מוגדל, ירושלים, בית הלל, תשמ״ב, קסח עמ׳. **אדמור״י בעלז**, ח״א, ר׳ ישראל קלפהולץ, ב״ב, פאר הספר, תשל״ב, שפח עמ׳, הקדמה. קונ׳ **ז״ך אלול** ליומא דהילולא. ירושלים, אור הצפון, תשמ״א, קה עמ׳, הקדמה, תמונות. **קובץ שיחות סיפורים והנהגות** מהשר שנדפסו בגליונות המחנה החרדי, אלול תשמ״ב, (יד) ד׳. ספר **התולדות**, זרע קודש השר שלום מבעלזא, חוברת לדוגמא. ירושלים, אגוד צאצאיו שע״י מכון לתולדות החסידות (רנ״צ ביגלאייזן), תשמ״ה, ד, יט עמ׳, תמונות. בהקדמה מבוארים יעדי הספר העתידי והחוברת הנוכחית. במבוא מעלת היחוס. בפנים תיאור קצר לתולדות השר ובניו.

תשובות אליו ונזכר: האלף לך שלמה, אה״ע, ק, ובחרת בחיים, פז בתקצ״ו; דבר משה, ח״א, נח; ישועות מלכו, או״ח, יט; מהרש״ם, ח״ג, רכה; שו״מ, תנינא, ח״א, כה, סט, קיט, תליתאה, קכג, ופעמים רבות בדברי שאול ד״ת ממנו: חמדת צבי (הורביץ), דף עה ע״א. מעשה ממנו ביידיש, אונזער גייסט, ב, אד״א תרפ״ט, לה-לו. היתה תמונה שלו, ובנו שרף אותה (אוצר הסיפורים, ט, טז-כה).

אהל אלימלך, 101, 112; מרקוס, החסידות, תש״ם, רכד-רכז; דור דעה, צדיקים, שיא-שיד; מליצי אש, ב, אלול, קט-קי; בלז, 43-55, 99-110; פנקס, ח״ב, 118-119; ענף עץ אבות בראש שאילת שלום, תשל״ד, ח-י; עיר חנוך, ח״א, תשל״ח, צב-צח; אוהב שלום, ח״ב, מ-נ; סיפורי מרן הרמ״ח, קלז-קלח.

ר׳ **שלום** ב״ר טודרוס **רוקח**

בנו של רבי טודרוס מנמירוב ורווה. כשנפטר אביו בשנות התר״ף, מילא את מקומו ברווה. בנועם הליכותיו הפך את ביתו להיות מקום משיכה לאברכי

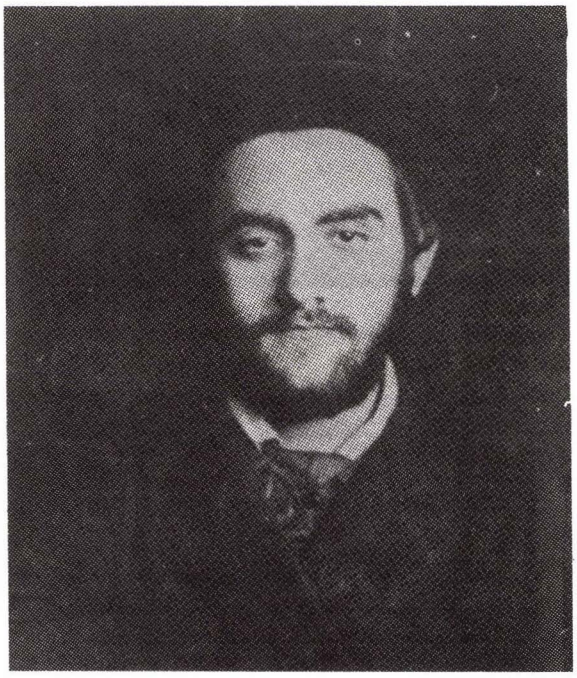
המקום הנקובים בשם, שלהטו בעשיה ציבורית. ילדיו: ר׳ מרדכי, ר׳ אליעזר ובנות.

רוה, 45, 113.

ר׳ **שלום** ב״ר ישכר דב **רוקח**

מאפטא (תרס״ז — תש״ד)

נולד בבלז ביום כ״ז אלול תרס״ז (ולא תרנ״ז), לאביו רבי ישכר דב מזיווגו השני. ביום י״א שבט תרפ״ח נשא בסטולין, את חנה בתו הצעירה של רבי ישראל פרלוב מסטולין־קרלין. טיפוס של קדוש פרוש ומסוגף, דוגמת אחיו הבכור. לא שיחק בילדותו עם חברים, ושקע בעולם של תורה וחסידות. עבר פעמים רבות על ד״ח השו״ע וספרי שו״ת, ולן בעומקה של הלכה.



רבי שלום רוקח מאפטא

מתרצ״א רבה של אפטא. שמר שם על סדריו המיוחדים, והתחבב על כולם בטוב לבו לכל אדם מישראל. שמר לעצמו בקיצוניות את סייגי בלז, אבל לאחרים לא החמיר בהוראה. מתוך שחשבוהו כבטלן, הניחו לו מלערבבו בענינים שנויים במחלוקת. בכניסת הנאצים ברח אל אחיו לבלז הנטושה, והמשיך לדרוהוביטש. ישב בסטרי מוסתר בבונקר, ותיכנן בריחה להונגריה. שיגר שליחים אל חסידי בלז במונקטש, שיתוו תכנית להצילו. הישועה לא באה במועד, והוא נפטר מרעב ומקור ביערות הסביבה בן מ״ב(!), בכסלו תש״ד (תש״ב). כששמע על כך אחיו שהיה אז בבודפשט, שלח לקבל עדות כדין, ישב על שמועה רחוקה, ואמר עליו דברי הספד בתוך שאר

הקדושים. נספו גם זו׳ וילדיו: ישראל, ישכר דב וחוה הי״ד.

תשובה אליו: צור יעקב, ח״א, לה בתרצ״א.
אלה אזכרה, ה, 175-179; אדמורי״ם שנספו בשואה, 253-255; המודיע, כ׳ סיון תשל״ב, ד; בית קרלין־סטולין, שצה-שצו; בית צדיקים יעמוד, 246-249.

ר׳ שלום ב״ר ישכר דב רוקח

בנו של ר׳ ישכר דב האדמו״ר מליביטשוב, ומילא שם את מקומו בין שתי המלחמות. נקרא האדמו״ר הפולני. מנכדי בלז החשובים. נרצח ביום ג׳ שבט תש״ב בכפר דחנוב שליד צשינוב (פנקס, ח״ב, 295). נספו גם זו׳ וילדיו: א. ר׳ אלימלך וזו׳ גולדה ב״ד ר׳ יצחק מנחם רוטנברג מוולברום; ב. חנה אסנת זו׳ ר׳ שמעון ה״ש ברופשיץ נכד ר׳ ישעיה ה״ש מטשכויב.
מכתביו מתר״ף-תרפ״א, זכרון בספר (עזרת תורה), 72, 115.

ר׳ שלום ב״ר משה רוקח

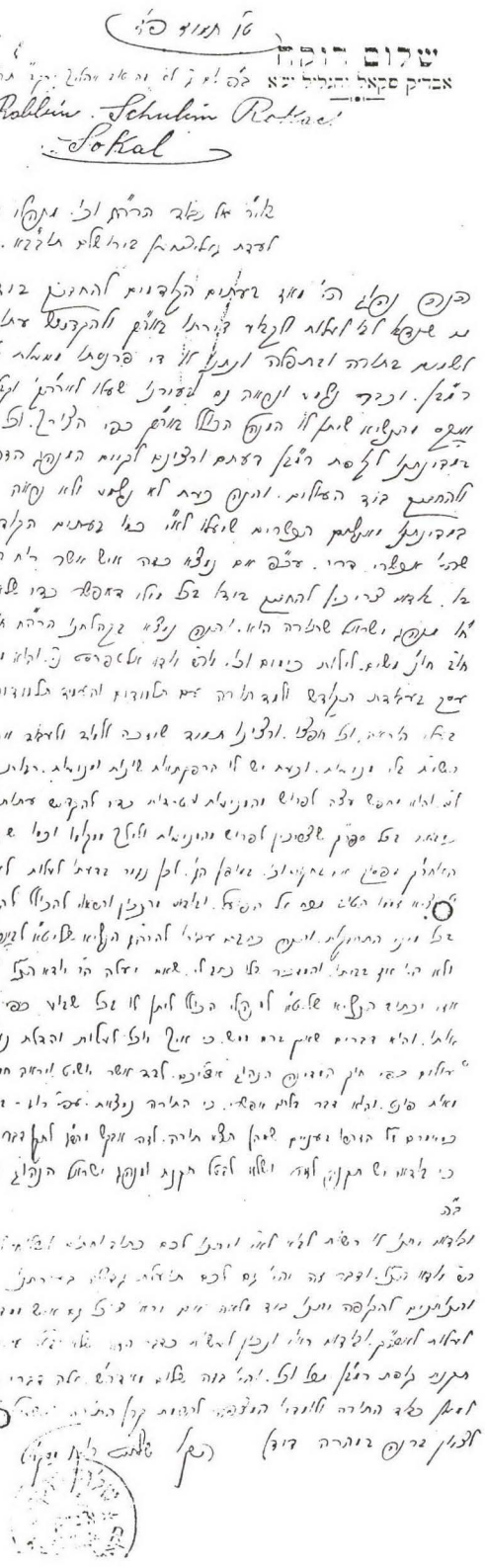
בנו של רבי משה מקארוב. אדמו״ר בגריידינג. חתם על משנת חכמים תרס״ז. נספה בשואה עם בנו ממלא מקומו ר׳ אברהם יהושע השל.

ר׳ שלום ב״ר משה רוקח

בנו של ר׳ משה האדמו״ר מפשמישל, ומילא שם את מקומו. בתרס״ו עלה על כסאו בנו ר׳ חנוך הניך (אנצ. לחסידות, אישים, ח״א, תרלה).

ר׳ שלום ב״ר שמואל רוקח
מסקול (תר״ם* — תשכ״ב)

בנו יחידו של ר׳ שמואל אב״ד ואדמו״ר סקול, ומילא שם את מקומו כרב צעיר. נשא את חיה בת דודו רבי ישראל הגר מויזניץ, נפטרה ביום י״ח תמוז. בפרוץ מלה״ע א׳ הוברח דרך ההרים לויזניץ, והמשיך לגרוסווארדיין בה התישב חמיו. בתרפ״ג ביקר בארה״ב י״ד חודשים. חזר בתרצ״ט (ולא בתרצ״ג), והתישב בניו יורק כאדמו״ר מסקול. בתשי״ב לערך עלה לארץ. גר בת״א, ובשנותיו האחרונות בקרית ויזניץ בב״ב ליד גיסו רח״מ הגר. נשיא כבוד לארגון יוצאי סקול, ופעיל בהנצחת זכר הקדושים (סקול, 374, 378). נפטר ביום ד׳ (ולא ג׳) טבת תשכ״ב (ולא תשכ״ג), ונטמן בטבריה. בשואה נספו עם משפחותיהם ילדיו: א. ר׳ אברהם. ראש אגו״י בסקול, ת״ח יודע שפות; ב. ר׳ חיים מנחם מנדל. נשא את ליבא רבקה בת ר׳ משה ארנפרייז דומ״ץ לבוב. נספה בלבוב עם בנו בן השמונה. זו׳ הסתתרה בבונקר וניצלה. היגרה לטורונטו, נישאה לר׳ חיים זילברברג מחסידי באבוב, נפטר בתשל״ו. עמה ניצלה בתה שרה אלטא זו׳ ר׳ אברהם ארנולד, תלמיד ר״א קוטלר בלייקווד, מגיד



המלצת רבי שלום רוקח מסקול בתרפ״ז למנהלי הכולל בירושלים, על המלמד ר׳ יהודה אלטפסט המעונין לעלות לארץ. אין לו חמש מאות לירות הנחוצות להשגת רשיון כניסה. יש לו חידושים על יו״ד ח״א, ויוכל ללמד שם בישיבה

שיעור בבוסטון, וכעת בטורונטו. בנם חיים מנחם מנדל תלמיד לייקווד, והגדולות משש בנותיהם נישאו לר׳ בצלאל דיקשטיין בניו יורק, ר׳ אברהם אבא ליס ור׳ נפתלי בנימין הורביץ בירושלים (המציא לי פרטים אלו); ג. ר׳ שמואל; ד. מרים; ה. שרה הי״ד. שרד רק בנו השני: 1. ר׳ ברוך. נמלט עם אביו לארה״ב, ומכהן על מקומו כאדמו״ר מסקול בניו יורק. נשא את לאה בת ר׳ שלמה ברגמן אב״ד יסין, וילדיו: 1. ר׳ חיים שלמה; 2. חיה זו׳ ר׳ יהודה מרדכי הכהן קראוס ב״ר דוד אב״ד הרמנשטט; 3. טויבא רחל.

מכתבו מתרפ״א, זכרון בספר (עזרת תורה), 80.
קדוש ישראל, ח״ב, תקפ.

ר׳ **שמואל** ב״ר יהושע **רוקח**

מסקול (תרי״א — תרע״ב)

נולד בשנת תרי״א, בכור לאביו רבי יהושע מבלז. נשא את שרה בתו היחידה של רמ״מ הצמח צדיק מויזניצא, נפטרה ביום ט״ז (ולא ט״ו) תשרי תרע״ג (ולא תרע״א, תרע״ה). בתרמ״ז (ולא בתרל״ב) שלחו אביו לכהן כרבה של סקול על מקומו של ר׳ יהודה זונדל רמרז, אך כבר על פני אליהו (הורשובסקי) תרמ״ה חתום כרב. אחרי פטירת אביו בתרנ״ד, נעשה גם אדמו״ר. רק חלק קטן מחסידי בלז עברו אליו ובהם רבנים ותלמידי חכמים, ורובם החזיקו באחיו המהרי״ד. שקד בתורה יומם ולילה, והעריצוהו כבעל מופת. בעל הוראה מובהק, ורבים קבלו ממנו היתרי הוראה. נהג רבנותו ברמה, ואף המתקדמים נהגו בו דרך ארץ. כולם חיבבוהו על פקחותו, לבביותו, ומסירות נפשו לקדשי היהדות. לחם בעוז בנסיונות לפגוע בחומת השבת. כשעגלון איחר להגיע אחרי הדלקת הנרות, הלך לביהכ״נ שלו והצליף לו שתי סטירות לחי, עד שבכה והבטיח שיזהר להבא. שמר כצוף על צביונה החרדי של קהילתו, ושקד על קיום מוסדותיה. בתרס״ח פתח ישיבה לבני המקום, והביא אליה כר״מ את ר׳ אשר שמירר. התקיימה רק שנתיים־שלוש, אבל גרמה חיזוק לעיר שהיתה מרכז תורה וחסידות. נפטר אחרי כהונת כשלושים שנה ביום ט״ז תשרי תרע״ב, ונטמן בלויה רבתי ביום ב׳ א׳ דחוהמח״ס. בהסכמה כללית נתקבל על מקומו בנו יחידו א. ר׳ שלום שנפרד ממנו, וכן דברו רבני קריסנפולי, היבניב, ור׳ שבתי דומ״ץ סקול. לא הוקם אהל על מצבתו, כמנהג בלז. בנותיו: ב. זו׳ ר׳ פנחס הגר מבורשה וסיגט; ג. מלכה זו׳ ב״ד מהר״א מבלז; ד. זו׳ רא״ל ה״ש אב״ד מושינא ב״ר משה מברדיוב. בטעות נרשם גם כבנו: ר׳ משה חתן ר׳ פנחס רוקח מדולינה.

מכתבו המזויף מתרנ״ח לרי״צ פלייסיג, דובב שפתי ישנים, ח״ב, שי־שיב.

מחז״ה, כ״ח תשרי תער״ב, 1; מליצי אש, ב, תשרי, נט; סוקל, 30-33, 97, 249; תפארת שבמלכות, 188-190; פנקס, ח״ב, 353-354.

ר׳ **שמואל שמלקא** ב״ר משה **רוקח**

מבראד (ת״פ* — תקנ״ג)

בנו של ר׳ משה אב״ד זלוטשוב מזיווגו הראשון. יש ונקרא ר׳ שמואל עטינגר מטרטקוב (מגן אבות שמרלר, 15), ואולי היינו הך. כיהן כרב דחייטים בבראד, ושם נפטר ביום ט״ו ניסן תקנ״ג (במג״י תקנ״א). נשא את וויטל בת הרב ישראל לוויצר, בנו של ר׳ מרדכי ר׳ יעקילס באב״ד מבראד, שנשא את הינדא בת התבואות שור. כך הנכון, ולא כאומרים שהוא עצמו היה חתן התבו״ש בנשאו את בתו דבורה. ילדיו: א. ר׳ אלעזר אבי השר שלום מבלז; ב. ר׳ אלכסנדר סנדר פרנס לבוב, אביהם של ר׳ שמלקא אבי ר״י שמלקיס (מג״י), ושל רחל רבקה, אם אמו של ר׳ סנדר חיים מו״ל הספר מכתם לדוד של ר׳ דוד טבל מליסא; ג. ר׳ משה שנפטר בברסלא. בניו: 1. ר׳ זלמן גיס השר; 2. ר׳ פנחס. ילדיו: I. ר׳ אברהם; II. ר׳ אלעזר, אבי ר׳ מאיר, אבי שפרינצא זו׳ ר׳ פנחס ממיקולינץ, הורי רבקה הענא, זו׳ ר׳ טוביה גרוסקופ ממנצסטר שבידו מג״י של משפחתו: III. אסתר זו׳ ר׳ יעקב לעבענסארט, ב״ר דוד ארון ברנ״ה ב״ר אפרים יצחק מח״ס משנה אחרונה, ב״ר ארון ליב ב״ר יצחק חיות מח״ס זרע יצחק. בתה רבקה הענא אמו של ר׳ ישראל כותב מגילת היוחסין שלו שהראני ר׳ אהרן אויסיבל; ד. טויבא זו׳ ר׳ משה באב״ד אב״ד פשוורסק אבי המנ״ח; ה. זו׳ ר׳ שמואל באב״ד מבראד; ו. רחל ביאס. נפטרה ביום ה׳ כ״ה שבט תקפ״ו. בעיר זו גרו עוד מנכדי המעשה רוקח: גיטל פריידא בת ר׳ יצחק. נפטרה צעירה ביום י״א תשרי תקצ״ו. אחיה ר׳ בנימין זאב (יום ה׳ כ״ז תשרי תקצ״א), ובנו ר׳ יצחק יוסף (י״ז שבט תרי״ח). נוסחי מצבותיהם בסיני (בוקרשט), ג.

ר׳ **שמואל שמלקא** ב״ר משה **רוקח**

מקוזניץ (תקצ״ה* — תרע״ה)

בנו של רבי משה מקארוב. חתן רבי אלעזר מקוזניץ, ומילא שם את מקומו. הסכים על ספר לחם שלמה (רפפורט) תרע״א. לפני מלה״ע א׳ עבר לרדום, והתחבב על המוני העם. נפטר שם בתרע״ה. ילדיו: א. ר׳ אלעזר אלימלך שמילא את מקומו ברדום; ב. זו׳ רבי אורי יהושע אשר אלחנן אשכנזי מפוריסוב; ג. זו׳ רבי יוסף שפירא מבלנדוב בוורשא. בנו ר׳ יעקב יצחק נשא את טילא רוקח; ד. זו׳ האדמו״ר מיברוב.

יצחק אלפסי, עורך: ספר היחס לבית אשכנזי־רבינוביץ, ת״א, תשמ״ט, 6-7.

ר׳ שמואל שמלקא ב״ר שלום שאול **רוקח**
מלבוב (תרי״א* — תר״ף)

נולד בשנת תרי״א לערך בפינסק שברוסיה, לאביו ר׳ שלום שאול ממשפחה שאינה חסידית. הנכדים מוסרים שיחוסה הגיע גם לראז״מ, והכוונה כנראה שהוא ממשפחתם. היה בנו של החכם העסקן ר׳ יהושע השל (נולד בתקע״א. ת״ח וגביר עצום. נשא את גיטל בתו הגדולה של רבי שלמה איגר, שכתב עליו בתקצ״ה לחת״ס באגרות סופרים, רעק״א, נד. אליו: שו״ת רעק״א, ריב, ריג), ב״ר גד אשר, ב״ר יהושע, כולם מפינסק, ב״ר שלום אב״ד טיקטין, בנו של המעשה רוקח.

עבר ללבוב משנשא את ב״ד נכדת הגביר ר׳ ירחמיאל ב״ר שמואל שמלקא הלוי הורביץ אשר היה חותנו של אביו. באוירתה החסידית התקרב לחסידי צורטקוב, וביקר לפרקים את ש״ב המהרי״ד מבלז. ת״ח מובהק בנגלה ובנסתר. קצב שעות לטיפול בעסקיו, ואת כל היתר הקדיש לתורה ולעסקנות. דמות אריסטוקרטית מרשימה בבגדי המשי ובצילינדר ללא רבב, בזקן לבן ארוך ומסודר והליכה איטית מכובדת, עד שאנשים נעצרו ברחוב לשאול מיהו. כרכרתו נרתמה לארבעה סוסים. בעל ידע רחב בתחומים שונים. מנוי על העתון הוינאי נייע־פרייע פרעסע, וקורא ספרות חקלאית מקצועית, להרחבת הידע הנחוץ לניהול חוותו הענקית רעטשיצה שליד היבניב, בה עשה את חודשי הקיץ. הושיב שם פקידים יהודים בעלי מרץ ודיין. למד מדי יום עם הפנקסן ר׳ ברל וייס ממקורבי הרבי מבלז (עליו: היבניב, 185).


ר׳ שמואל שמלקא רוקח מלבוב

מפרנסי קהילת לבוב, ולחם בראשה גיסו שמלקא פון הורביץ שהרחיק לכת. ראש אגו״י בגליציה, ונשיאה הראשון. ציר לועידת קטוביץ, ומארגן הועידה הראשונה בלבוב. ביתו פתוח לרווחה לכל מר נפש, ופיזר לצדקה. ממניחי היסוד למוסדות החינוך החרדי בעיר. בפרוץ מלה״ע א׳ ברח אל מחותנו לברלין, וסבל מתנאים קשים. בשובו רצוץ לגליציה ראה בחורבן רכושו, וכובד המצב הכלכלי. נפטר באחוזתו בתר״ף בטרם מלאו לו שבעים, ונטמן בלבוב.

ספרו הגדול על הרמב״ם אבד במלה״ע א׳. בתקופת שבתו בברלין חיבר: קטורת רוקח א-ב, הערות קרובות לפשט על ספר משנת חסידים. שרד בכתובים אצל נכדו. קונ׳ **זוהר השמש**, ביאורים קרובים לפשט לפסוקים ומאמרים על פי הזוהר, עם קצת חידושים מספר מעט דבש מאת נכדו המהדיר ר׳ שמואל דוד ב״ר שלום שאול הכהן מונק, רבה של הקהילה החרדית בחיפה ומחבר שו״ת פאת שדך ועוד, בצירוף פרק שתירגם מספר זה א־לי ואנוהו, ירושלם תשל״ט. מעט מחידושיו נדפסו בסוף אור הישר מהד׳ ב׳.

תשובה אליו: בית יצחק, חו״מ, עא בתרנ״ו.

בתו הצעירה זו׳ ד״ר לנדא בנו של אב״ד זלוטשוב, ואחרי פטירת חמיו ניהל את החוה. נספו בשואה הי״ד. הגדולה פעשא (פאולה) זו׳ הרב ד״ר **מאיר מונק**. נולד בשנת תרכ״ט באלטונה לאביו רב הקלויז ר׳ אלידו הכהן כצעיר ט״ו הבנים, אחרי ר׳ עזריאל (עזרא) רבה של עדת ישראל בברלין, ולאמו אחות הרב עזריאל הילדסהיימר. מתמיד ובקי בתורה, וקיבל גם תואר ד״ר למתימטיקה. כשנישא עבר ללבוב, ונהג חסידות ופרישות. למד עם ראש הישיבה ר׳ משה יהודה זידער ואחרים. אמר תהילים בניגון מיוחד, וטבל כל יום. מראשי אגו״י בגליציה, ורבנים כיבדוהו מאד. יסד חברת מחזיקי לימוד לפועלים שילמדו בערב, ושילם את הוצאותיה. חי באוירה רוחנית, ולא הסכין למסחר. בקיץ עשה באחוזה עם חמיו, ורבות טרחו בהכנת חיטה למצה שמורה. לפני מלה״ע א׳ שב לגרמניה. מורה בסמינר למורים בקלן, ואח״כ בברלין בה כיהן גם כרב לחברת ש״ס. ביקר בארץ אחרי החגים, וכעבור י״ז יום נפטר פתאומית בירושלים ביום כ״ח חשון תרפ״ט. הניח חיבור בגרמנית: זה א־לי ואנוהו, לקירוב חכמת הקבלה אל ההגיון השכלי, ולפי מסורת המשפחה הורה שלא



הרב ד״ר מאיר מונק

לתרגמו ללה״ק. פרק מוסרי מהספר תירגם נכדו הרב שמואל דוד מחיפה, וצירפו לזוהר השמש של חמיו. שלח לארץ את ילדיו: א. הרב רפאל שלום שאול אב״ד בורגפרעפאך באשכנז, ורבה של קהילת איחוד שיבת ציון בת״א. בנו הרב שמואל דוד מחיפה הוציא לאור אחרי פטירתו את ספרו שו״ת בגדי שש, חיפה תשכ״ט, ב, כו עמ׳, בשכפול, ובדפוס עם מכתבים, דרשות, הקדמת תולדותיו ויחוסו, ירושלים תשל״ג, 20; קנט עמ׳; ב. חנה זו׳ ד״ר יהושע (פלק) שלזינגר מנהל בי״ח שערי צדק; ג. ר׳ אליהו. עלה לארץ בתרפ״ה. מחלוצי מחנה ישראל, מראשי אגו״י, ממיסדי פא״י בא״י וקרן הישוב, סגן ראש עירית פ״ת, וחבר מועצת ב״ב כנציג החזון איש. נפטר צעיר בתש״ט. הניח את אלמנתו קרולין מנהלת בתי אבות פוניבז׳. לכולם צאצאים ממשיכי דרך אבות.

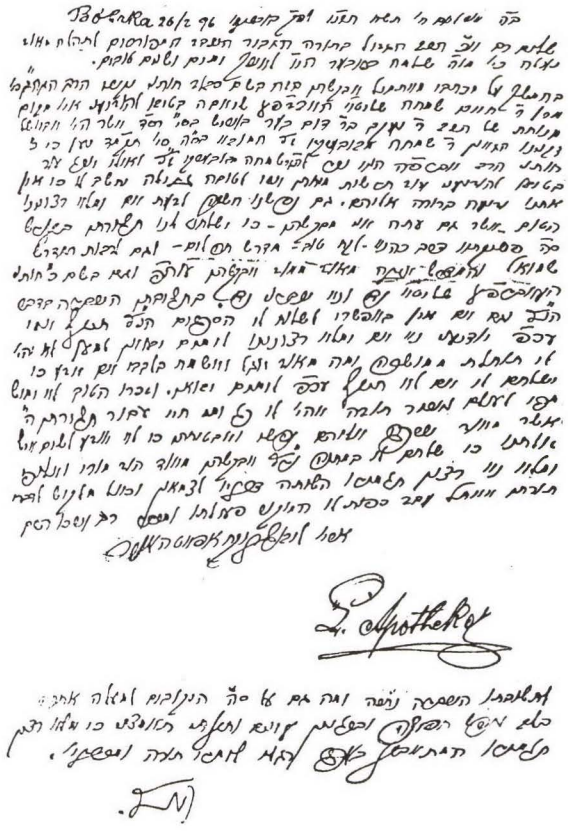
זאב פישר שיין, בסוד ישרים ועדה, רמד-רנא = היבניב, 97-103.

רוקח־אפטיקר ראה לפי: **אפטיקר**, ובמילואים

רוֹקֵר

ר׳ יהושע ב״ר אפרים פישל **רוקר**

נולד בגורליץ בשנת תרכ״ד, לאביו ר׳ אפרים פישל שהיה ר״מ בישיבה שיסד הדב״ח בצאנז. למד בצאנז. החל בתרנ״א לפרסם מאמרים בעתוני עברית ויידיש.



בקשת הרב אריה ליבוש רוקח אפוטיקר בתרנ״ו מר״ש בובר, בשם חותנו של הרב חיים שמחה ויטלש אב״ד בוברקא, להמציא לו את ספריו וידיעות על זקני משפחתו

בתר״ס לערך היגר לארה״ב, ופתח בית דפוס בקליבלנד. בתרס״ח יסד שם עתון ביידיש.

דברי חכמים, דרשות חז״ל מלוקטות מהבבלי ומסודרות עה״ת, עם: אבני חפץ, ביאורים מלוקטים על מאמרים עמוקים, קליבלנד, בית דפוסו (לפי פרידברג: ניו יורק), תרס״ג. על בראשית בלבד, מהד׳ ב׳ עם הוספות ותיקונים, תר״ף לערך, 10, 154 עמ׳. המסכימים: ר׳ הלל קליין מניו יורק עם ד״ת (מלאכתו מצאה חן בעיני); ר׳ גרשון ראווינזון מרוסיה, ליברפול וקליבלנד עם ד״ת (ירוו ממנו נחת אף בעלי בתים). בסוף הקדמתו מודה לר׳ משה אלימלך לוין רב ביכ״נ אנשי גרודנא בעיר, שסייע לו בהגהה. חיבר ספר דער סאנזער צדיק לתולדות הדב״ח, וינא תרפ״ז וד״צ ניו יארק תשכ״א.

תשובה אליו: כנף רננה, יו״ד, ח״ב, כא.
פנקס גאליציע, 250.

ר׳ יוסף אביגדור רוקר

תלמיד ר״ש מבובוב. חתנו כנראה של ר׳ משה רוגנפיש



הרב יוסף אביגדור רוקר

דומ״ץ רוזוודוב. דומ״ץ ריבטיטש עד תר״ע בה נתקבל לרוזוודוב על מקום חמיו. רזה וחלוש, שקט ומצניע לכת, מסור לתפקידו מבלי להתערב בפוליטיקה ומחלוקת, ופירנס את משפחתו הגדולה בדוחק רב. גיסיו בעיר: השו״ב ר׳ מנדל שלנגר, הסופר ר׳ מנדל ועוד. חסיד בלז. בתחילת ת״ש היה בין המגורשים לפשמישל, ושם נספה הי״ד. משני בניו, האחד ר׳ שלמה היה חתן ר׳ ישעיה שוחט (מפי ר׳ שלמה קליינמן).

תשובות אליו: אמרי דוד, קיז בתרצ״א; חזון נחום, פט בתרפ״ט; יד שלום, ג (גם אל חמיו הישיש), ע בתרנ״ד. מכתבו מתרפ״א, זכרון בספר (עזרת תורה), 136.
רוזוודוב, 81.

רֶזְלֶר

ר׳ יהודה אב״ד אוסציא.

תשובות אליו: טוט״ד, תליתאה, ח״ב, קצו, שירי טהרה, דף קו ע״א.

רַטְהוֹיז

ר׳ ירחמיאל

צדיק מסטרי, מתלמידי הרב שלום יולס. חתן ר׳ אברהם משה קאפעל מליטוביסק. דומ״ץ ואב״ד שם בשנים האחרונות שלפני חורבן הקהילה. הד״ת שאמר בס״ג הותאמו להבנת כל אחד. נאם בפולנית צחה, והתחבב על כל. נדרש ע״י הנאצים למסור להם 800 יהודים, ונרצח על סירובו הי״ד.

ד״ת ממנו: אור תורה, לבוב תרפ״ו, סי׳ טו.
ליבאי, 264; פנקס, ח״ב, 298.

רַטְהוֹיזֶר

ר׳ טוביה. ת״ח בחורוסטקוב.

במשתתפי אהל מועד, ח״ב, דף י׳ ע״ב, ח״ג, דף ד ע״א; ועד חכמים, שנה א, קובץ ט, סי׳ רלא-רלג, שנה ב, גל׳ ג, סי׳ נד.

רטנר ראה לפי: **רוטנר**

רטץ, רטצר ראה לפי: **רץ, רצר**

רִידְלִינְג

ר׳ צבי הירש. איש בלז.

חבר אגודת הרבנים מיסודו של הרב הכהן מאלכסנדריה בתרע״ד.

רַיז

כולל גם: **רַיס**

ר׳ אלכסנדר סנדר סג״ל אב״ד רוזלא, ראה: ח״ג, 1046, ולהלן: ר׳ יעקב.

ר׳ דוד ב״ר יהושע **ריז**
מסאל וקולומיאה (תר״ל — תש״א)

נולד בשנת תר״ל לאביו ר׳ יהושע שהיה סוחר בברודשין, מיוחס למשפחת רבנים, וכל בניו מופלגי תורה. תלמיד מובהק לאב״ד רש״פ שרייער, ונסמך מרי״י שמלקיס. חסיד צורטקוב. רבנותו הראשונה בקניהניטש. עבר לרבנות סאהל, ועל שמה נקרא. חתם ממנה על תורת הרא״ם תרנ״ח, ובפאלקסקאלענדער רשום מתרנ״ט (פרט לתר״ס-תרס״א בהן כיהן ר׳ מנדל קנר). אחרי פטירת ר׳ יעקב תאומים אב״ד קולומיאה, נתקבל כראב״ד בתחילת תרע״ב (ולא בתרס״ט). רחשו לו בעיר כבוד, בגלל גדלותו בתורה ונועם הליכותיו עם הבריות. תפס ישיבה בביתו למתי מספר תלמידים. במלה״ע

א׳ היה בגרוסוורדיין. נספה בתש״א הי״ד. אחיינו מברודשין הוא אבי השר ד״ר יוסף בורג שכתב לי, כי בהר הזיתים מצבת בן דודו: דוד אברהם ב״ר יוסף בורג נכד התוי״ט.

ילדיו: א. ר׳ יהושע בדולינא (אליו: ח״ג, ט, נח); ב. זו׳ ר׳ מרדכי ז״ק שפירא דומ״ץ קולומיאה; ג. זו׳ ר׳ אברהם חיים סג״ל לנדא אב״ד פיסטין; ד. זו׳ ר׳ בן ציון שפירא ראב״ד פטשניזין. כנראה אחת מהן קרינציא שנפטרה בחוהמ״ס תרצ״ו, ואביה הזכירה בהקדמת זכור לדוד; ה. זו׳ ר׳ חיים שמחה אייכנשטיין בן הרב מרידיק (ברכתו על ההתמנות בקולומיאה: מחז״ה, י״ד תשרי תרע״ב, 8).

שושנים לדוד, חי׳ ושו״ת בשו״ע. ח״א: או״ח. קלאמיא, דפוס שמעון טייכער, תרצ״ג, ד, עז ד׳, סב סי׳, שני שערים. המסכימים: ש״ב ר״מ ארק בתרע״ב (מאז ידעתיו מפיו ומפי כתבו לת״ח גדול ונעלה, אמנם עתה כאשר שמתי עיני במקצת קונטרסיו, ראיתי כי הוסיף חכמה ומדע); רב״א וייס מטשרנוביץ בתר״ס (כבר ידעתיו אשר היה לו פתחון פה לפני בכמה שו״ת, כי בין הרבנים המובהקים תחד כבודו... דרכו ליסד דבריו על אדני החריפות והבקיאות). לחלק א-ב הקדמות אגדה החותמות בתקוה להדפיס את כל חידושיו, וכן בקצרה שבראש ח״ג. בסוף ח״א דרוש לשבועות תרע״ח, בשוב הגולים לעירם. ח״ב: יו״ד ח״א, תרצ״ה, ד, ס ד׳, סט סי׳. בהתחלה דרשתו לשבת בראשית תער״ב, בבואו לקולומיאה. שו״ת ח״ג בד״ח השו״ע ובסוגיות הש״ס, דפוס מאיר אורהעבער, תרצ״ז, ב, סה ד׳, עה סי׳, ובס״ה קצו. הסימן האחרון נקטע באמצעיתו.

מחוץ לגליציה השיב למקומות: **אמשטרדם; בוהוש; בוקרשט; בנילא; גאי** במורביה; **דרגמירשט; ויזניץ; טשרנוביץ; לונדון** — הרב יעקב שפירא מח״ס רשמי שאלה (ח״א, כז, ח״ג, כט, נב). מתלמידיו: רב״צ שיינברג אב״ד דומברוביץ ברומניה (ח״א, נו); ר׳ דוד שנייבלג דומ״ץ ויזניץ; ר׳ משה קליגהויפט ראב״ד חירוב; ר׳ פסח־פתחיה שמרלינג שו״ב ברוזדוביץ.

זכור לדוד, י״ג דרושים, כולל שני פלפולים, וי״ב הספדים בשער מיוחד. דפוס מאיר אורהעבער, תרצ״ו, 2, 80, 58 עמ׳, הקדמה.

בין הדרשות: להצהרת בלפור (20-24); העברה על הדת ברוסיה (49-52); רצון הערבים לגרש את היהודים מהכותל (52-55). בין הנספדים: רד״מ מצורטקוב (5-9); ר׳ יצחק מבויאן (10-15); ר׳ יוסף פרידמן מרימנוב (16-20); ר״מ ארק (21-24); מהרי״ד מבלז (25-29); החפץ חיים (30-34); ר׳ ישראל מצורטקוב (35-39); הטבוחים באוקראינה (40-44); פוגרום לבוב וקראקא (45-47); חללי המלחמה (48-54); ר׳ ישראל מויזניץ (55-58).

תשובות אליו: אבן יקרה, קמא, יו״ד, לב, השמטות יו״ד בסוף חו״מ, סא לקניהניטש; אמרי דוד, קי (נזכר); גבעת הלבונה, מ-מב; הרי בשמים, ח״ב, נו, ח״ג, לט בתרנ״ד-תרנ״ח; מח׳, חבצלת, תנינא, נא בתרצ״ו; מהרש״ם, ח״ז, קצו בתרס״ב; ש״ב, ר״מ ארק, מנחת פתים, אה״ע, דף טו ע״א לסאהל; מנחת הקומץ, נא בתרפ״ה; מנחת שי, ח״א, קד, ח״ב, עא; צור יעקב, ח״א, נא, נב בתרפ״ה. בחותמי רשות בית דין צדק תרע״ב לצד ויזניץ. כתב בתרצ״ב היתר מאה רבנים עם ד״ת, לר׳ עבר לוסטיג מצאנז שאשתו אסתר זיסל נשתטית זה ט׳ שנים, והסכים עמו האב״ד ר׳ דוד הורביץ (המודעה במחלקה לכתבי יד 2064/6 V).

אהלי שם, 423; פנקס קאלאמיי, 128.

ר׳ זלמן אליהו רייז. ת״ח בשטרוויץ.

תשובה אליו: מחזה אברהם, ח״א, סו בתרס״ח.

ר׳ חיים צבי רייס. ת״ח בברזן.

תשובה אליו בתרט״ז כבחור: שו״מ, תנינא, ח״א, עה.

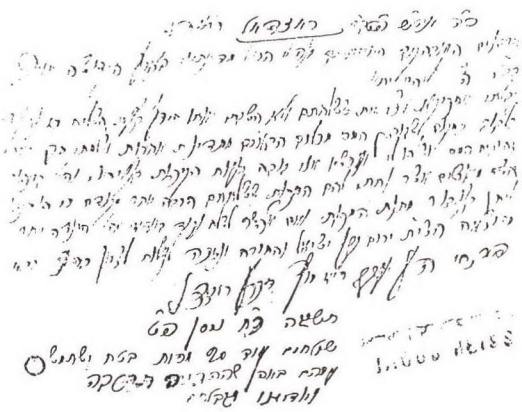
ר׳ יעקב ב״ר אלכסנדר סנדר **ריז**

נכדו (ולא בנו) של ר׳ אלכסנדר סנדר סג״ל (וראה: ח״ג, 1046) וזו׳ עטא. נכד הב״ח. מלמד בחודרוב,



הרב יעקב רייז מרוזדול

ואח״כ יותר מיובל שנים ראב״ד רוזדול על כס זקנו. גבאי א״י בשנות התר״ץ. נפטר לפני פרוץ מלה״ע ב׳. נשא את (זלאטא), וילדיו: א. צביה; ב. משה ליב; ג. חיים. נשא את פרל סופר, וילדיו: סידני וזו׳ פאולינה



תודת הרב רייז בתרפ״ט למנהלי הכולל בירושלים על משלוח עצי זית

ספרינג וצאצאיהם; סילביה זו׳ יצחק סילברמן; שמשון מאיר; חיים, זו׳ ליבי סופר ובנם משה ליב; ד. סנדר; ה. למל, זו׳ רחל וצאצאיהם; ו. צוועטא זו׳ יוסף רייס; ז. חייקא זו׳ אלעזר שטיין.

חיים ספרינג, חוברת זכרון למשפחות זיכרמן, אינטרטר, רייז וסופר (אנגלית), בשכפול, רחובות תש״ם, 23, 40-41.

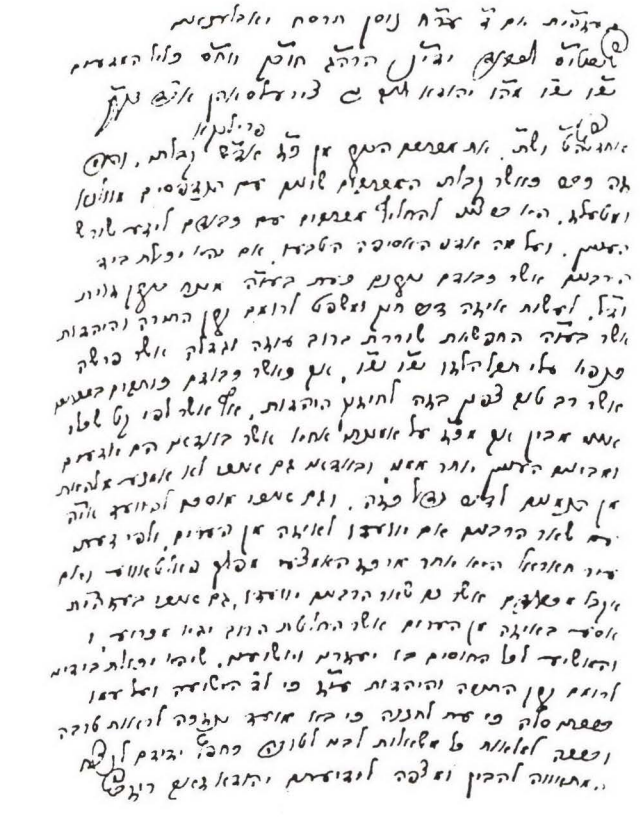
ר׳ יצחק רייס מדומברובה דומ״ץ סטרטין.

תשובות אליו: חסל״א, קמא, יו״ד, כח, קד (רייז, לפמורן, ואולי היה חתן שם) בתקצ״ט-תר״ו; טוט״ד, תנינא, לז; מאמר מרדכי, צד בתר״ט; (תולדות יצחק הורביץ, דיני מכר, כלל א, דף עח.-עט.).

ר׳ מרדכי רייז. דומ״ץ רופשיץ. אליו: יד שלום, סו.

ר׳ שניאור זלמן ב״ר אשר רייז

הוא ואחותו בלומא פרוכט נולדו (ברוזוודוב?) לאביהם ר׳ אשר ב״ר שלמה, ולאמם יוטא בת ר׳ ישראל מנשה, שמנכדיהם: ר׳ נחום ב״ר ישראל אנציס בברוקלין, ור׳ הרצל קרנץ בוושינגטון. רב בארה״ב. במשתתפי המאור.



מענה חיובי מהרב יהודה זאב ריזבש מיבלונוב בתרס״ח, לקריאת הרב יהודה ליב צירלסון מפרילוקי לבוא להשתתף באסיפה לחיזוק הדת בפולטבה

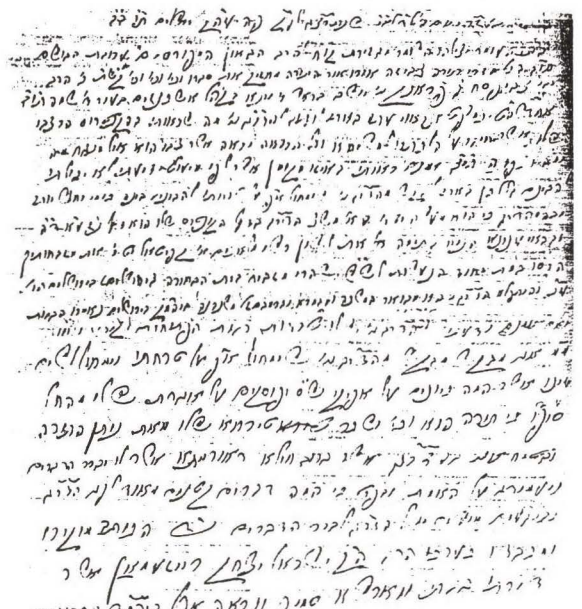


הרב ישראל יצחק רייזמן מירושלים

רַיְזְמַן

ר׳ ישראל יצחק

נולד בשנת תרמ״ט בעיר העתיקה בירושלים, לאביו ר׳ נתנאל מפראגא חסידם של בעל חידושי הרי״מ ור׳ ישעיה מושקט. יצק מים על ידי בעל תורת חסד. נסע



מכתב חדו״ת מהרב רייזמן בתרצ״ג להרב צבי פסח פרנק

מהארץ אל השפת אמת. נשא את חיה שרה בת הג״ר שלום ליב אייזנבך מפעסט. נתברכה לאריכות ימים מאבי אמה ר׳ אברהם אבלי קוסובסקי הדיין הראשון בירושלים (העדה, קמז, ה), ונפטרה ביום א׳ תמוז תשמ״א. גאון בנגלה ובנסתר, וראב״ד בב״ד החסידים בירושלים. ר״מ ישיבת תורת חיים, ויובל שנים לימד תלמידים ללא קבלת שכר. במיסדי ישיבת שפת אמת בירושלים בעת ביקור האמרי אמת בתרפ״ה, יחד עם ריי״ח סנקביץ ורמ״מ כשר. קיבץ לצדקה, וחילק הרבה לעניים. מיודד עם כל הצדיקים. נפטר ביום ז׳ אדר תשכ״ט, ונטמן בהר הזיתים. בתו היחידה זו׳ ר׳ שלום ספרין האדמו״ר מקומרנא.

ד״ת ממנו: מוריה, תמוז תשל״ג, יג-טז.

רַיזְנֶר

ר׳ ישכר בריש. דומ״ץ חירוב. אליו: מהרש״ם, ח״ג, עו.

ר׳ שלמה ב״ר אשר זליג **ריזנר**
מפלשטין (תרי״ג* — תרצ״ג*)

בנם של ר׳ אשר זליג (נפטר לפני תרמ״ה) ב״ר משה, ושל באשע בת ר׳ דוד נכד רמ״מ מרימנוב (לא נזכר שהיה כהן). בא כנראה מחירוב לכהן כדומ״ץ וראב״ד פלשטין שליד סמבור מתר״ס לערך. כיהנו בה כרבנים אב ובנו ממשפחת חנליש, ואין זו האוקראינית בה כיהן הרב קיטובר (השיבוש בפנקס, ח״ב). תקופה מסוימת כיהן גם כדומ״ץ חירוב. הסכים בסיון תרפ״ט על ספר ציוני תורה של רב״צ כ״ץ גרוספלד, ובכותרת מכונה חסיד ישיש משיירי כנסת הגדולה. בהדפסת הספר בתרצ״ד, כבר לא היה בחיים. מילדיו ידועים ר׳ אהרן הנשוי, זלאטא ובתה בלבוב. אחיו: ר׳ מנחם מנדל אבי ר׳ אשר זליג אבי ר׳ דב בריש במונטריאול אבי ר׳ מנחם; ר׳ נתן אבי אמו של אלי מאורר מסילבר ספרינג במרילנד, שהמציא לי ידיעות רבות על המשפחה; ר׳ ליב אביה של פיגא זו׳ ר׳ ליב דוד וונדר ברישא.

אבני משפט על שו״ע אה״ע וחו״מ. ח״א: אה״ע, ח״א עד סי׳ צ. פשעמישל, דפוס זופניק עט קנאללער, אלול תרס״ב, ד, צ ד׳. המסכימים: המהרש״ם עם ד״ת (ראיתי כי טוב עשה בעמיו, ירד לעומק העיון... הולך מישרים לישר הדורים); ראל״ה מסטרי (ואעבור עליהם ואראה פעלו, כי טוב הוא להועיל ונחמד להשכיל... אין בו נפתל ומגרעת). בהקדמתו בהלכה ובאגדה מביא דברים מרבו ר׳ ישראל מצורטקוב, ומזקנו רמ״מ מרימנוב. הציע תחילה את הדברים לפני למדנים והצדיקום, אלא שבכתב אין לו לשון לימודים להסביר כראוי, ונחוץ לעיין היטב. מקצר עתה אף כי בילדותו עסק בפלפולים ארוכים, ומציג את הדרוש שנשא בן י״ז וקלסיה ר״י שמלקיס. עניותו ניכרת מהודעתו, כי להשגותיהם של אלו שאינם מפורסמים, לא ישיב אם לא ישלחו לו את דמי הדואר. מביע תקוה להדפיס גם את ספריו על התלמוד, כללי הש״ס, שו״ת, וקצת על שו״ע או״ח ויו״ד. אח״כ לוח הטעות, והסכמת ר״י שמלקיס מעשי״ת תרס״ג (למחבר דרך ישר בביאור דברי הפוסקים, להבין דברי חכמים וחידותם. נפיש חיליה לפלפל ולסלסל בתוה״ק בדרך צח ונקי).

אבני החושן על שו״ע חו״מ חלק א-ב. בשערים מביע תקוה להדפיס גם את ספריו גנזי חיים על או״ח, מורה דעת על יו״ד, ואה״ע ח״ב שעמו בכתובים (היו בְאוספו של מר ליפשיץ בפילדלפיה, ובהשתדלות המשפחה עומדים להופיע ע״י הרב אברהם קבלקין). בילגורייא, דפוס ר׳ נטע קראנענבערג, תחילת תרצ״ב, קכד; קי ד׳. בהקדמתו הקצרה מספר, כי ידידו ר״מ ארק אמר לו שעבר על כל ספרו הקודם ״וכל דבריו מזוקקים ונכונים וברורים״, אלא שבח׳ מקומות קדמוהו אחרים, כגון המקנה שלא היה עמו. ריי״פ בומבך אמר לו, שספרו עולה על כולם (ער האט אינז אלע איברגעטראפען). המעיינים אומרים שהספר יכול להידמות לקודמיו לפני מאה שנה, ורק לשונו אינה מתוקנת וברורה. בהקדמת ח״ב כותב, שהכין פתיחת אגדה במעלת אמונת חכמים, ענוותם וגדלות הקב״ה שבקרבם, ומכיון שנתארכה אין לו להוצאות הדפסתה, ומציג ד״ת אחד בו מזכיר את רצ״ה מזידיטשוב ור״י מרוזין. בסוף השמטות לשני החלקים. וראה בהקדמתי לח״א דברי בעל שרידי אש שקילס את הספר מאד, במכתבו אל ריי״י אפפל ששלחו אליו.

תשובות אליו: אמרי יושר, ח״ב, לא; מהרש״ם, ח״ב, רלז, ח״ז, כ בתרל״ג לחירוב. במשתתפי אהל מועד, א, 46. ד״ת ממנו: ציוני תורה עמ״ס כריתות, 73.

רַיזֶר

ר׳ שלום מאיר. תלמיד ישיבת כתר תורה באושפיצין.

ד״ת ממנו: כתר תורה, סיון תרצ״ט, סי׳ יח.

רַיטְלֶר

ר׳ ברוך
נולד בשנת תרי״א. יש ונוסף לו שם יהודה. דומ״ץ בוזנוב מלפני תר״ל, ואח״כ בחרסקוב. בשנותיו האחרונות אב״ד טרנירודה בה נפטר בתרס״ג בן נ״ב. על כסאו שם עלה בנו ר׳ משה אלטר. הניח בכתובים עשרה ספרים שאבדו: א. דרושים לכל חפציהם; ב. דופקי בתשובה; ג. יקרא דשכבי — הספדים; ד.

חדשים לבקרים על הש״ס; ה. קנקן חדש על ד״ח השו״ע; ו. שו״ת שאר ישוב; ז. חלק ונחלה על שמות גיטין; ח. ברכות הודיה; ט. ברכות המלך; י. חלק התורה עה״ת.

תשובות אליו: בית שלמה, יו״ד, ח״א, קיח, קיט, ח״ב, יג בתרל״ב; (דעת תורה), מהרש״ם, ח״ה, יט (ולהלן); שערי דעה, ח״א, נח לבוזנוב. השתתף בקביעות בועד חכמים (ציטרון).

ר׳ משה אלטר ב״ר ברוך ריטלר

מטרנירודה (תרמ״ד — תש״ג*)

נולד בשנת תרמ״ד לאביו ר׳ ברוך, דומ״ץ בוזנוב וחרסקוב ואב״ד טרנירודה. בגיל בר מצוה סיים את הש״ס (ועד חכמים, שנה ב, גל׳ ג, סי׳ עו, עם ד״ת). חתן ר׳ גדליה צבי רובינשטיין אב״ד זברז. נסמך מהמהרש״ם. כשנפטר אביו בתרס״ג, עלה על כסאו כאב״ד טרנירודה. במלה״ע א׳ הוגלה לרוסיה. נספה בשואה הי״ד.

תשובות אליו: מהרש״ם, ח״א, קעז, ח״ג, פג, קלח, קלט, קצט, ח״ד, לב, מט, צה, קג, ח״ה, יט, ל בתרל״ח — תרמ״ג (לאביו!); במשתתפי ועד חכמים (ציטרון), גל׳ י׳, סי׳ רמב. מכתבו מרוסיה, ספר זכרון של רי״ל גרויברט, לודז תרפ״ו, 142-143.

אהלי שם, 245.

רִיטֶנֶר

ר׳ אריה. ת״ח ברווה.

במשתתפי אסיפת חכמים (בירברייער), שנה ד, עמ׳ סט.

רַיטֶר

ר׳ אהרן ב״ר שלמה זלמן ריטר

מסטרי (תרכ״ב — ת״ש*)

נולד בקלוש בשנת תרכ״ב להוריו ר׳ שלמה זלמן וגיטל. זגג בסטרי, ממתפללי קלויז זידיטשוב (די בלעבענג קלויז). מילדותו חיבב את ספרי הרמב״ם, והיה מאחר שבת בלילה ומשכים לפנות בוקר לעיין בהם. **התורה והמצוה** ונקוב בשם **משה ואהרן**, פירוש הרמב״ם עה״ת ונ״ך כפי שהבין מספריו, עד סוף פרשת בשלח. פעיטרקוב, דפוס רח״ה פאלמאן, תרפ״ט, ב, עח ד׳. המסכימים מתרפ״ה ואילך: ר׳ ישראל מצורטקוב ע״י ר׳ יוסף שטרנברג (הוטב בעיני קדשו, שאיש סוחר שטרוד להביא טרף לביתו, קובע עתים לתורה); ר׳ מנחם נחום מבויאן ע״י ר׳ ישראל מרגליות (הראה לאדמו״ר בהיותו בסטרי, מהמחברות שלו משה ואהרן ואמרי רש״י); ר׳ אברהם יעקב מבויאן בלמברג ע״י ר׳ מרדכי ליסקאוואטאר (עשה כוונות ומקורים לכל ספרי הרמב״ם); ר׳ אברהם יעקב מס״ג ע״י ר׳ יצחק ויינטרויב (וחיבור שני אמרי רש״י, המבאר ומלקט אמרותיו של רש״י ממקום למקום); ר׳ משה מקראקא ע״י ר׳ גצל פוסטמן;.ר׳ שלום יולס האב״ד (מכירו אנכי מפה לאדם המעלה במעלותיו הישרות, איש תם וישר אהוב לבריות, ומעודו היה נחבא אל הכלים); ר׳ שלמה חיים פרלוב מבוליחוב; ר׳ מאיר שפירא מלובלין; ר׳ ישעיה אשר יולס (לתמוך בידיו להשלים להדפיס מפרשת בשלח עד גמירא). בהקדמתו כותב שהחל לעסוק בספר בתרס״ה בהיותו בן מ״ג. כשמוסיף משלו מציין נראה לי. אח״כ הקדמת אגדה ולוח ר״ת.

סטרי, 82.

ר׳ אלעזר בנדיט ריטר

נולד בבריגל בשנת תרס״ה לערך לאביו ר׳ נפתלי ריטער, ולמד שם בישיבת עץ חיים דבאבוב. חסיד ירי״ש, מתמיד ומחדש. נסמך מר״מ ארק, והרצה שנים אחדות שיעורים בישיבה. נספה עם זו׳, ולא ידוע מתי והיכן.

בעודו בחור בתרפ״ז שלח לו ר׳ יוסף טמפלר אב״ד רזפניק שתי תשובות. נדפסו בספרו רביד יוסף, ח״ב, 58-62, עם הערותיו, והועתקו בכר״ש, חשון־כסלו תשמ״ז, נב-נג, עם קיצור תולדותיו.

רִיטֶרמַן

ר׳ גרשון פנחס אליהו

נכד ר׳ ישראל ניימן מח״ס מחנה ישראל. תלמיד קיבוץ גבוה כתר תורה דרדומסק בקראקא. נספה בשואה הי״ד.

ד״ת ממנו: תורת העולות, סח, עד, פז, פח.

ר׳ יוסף

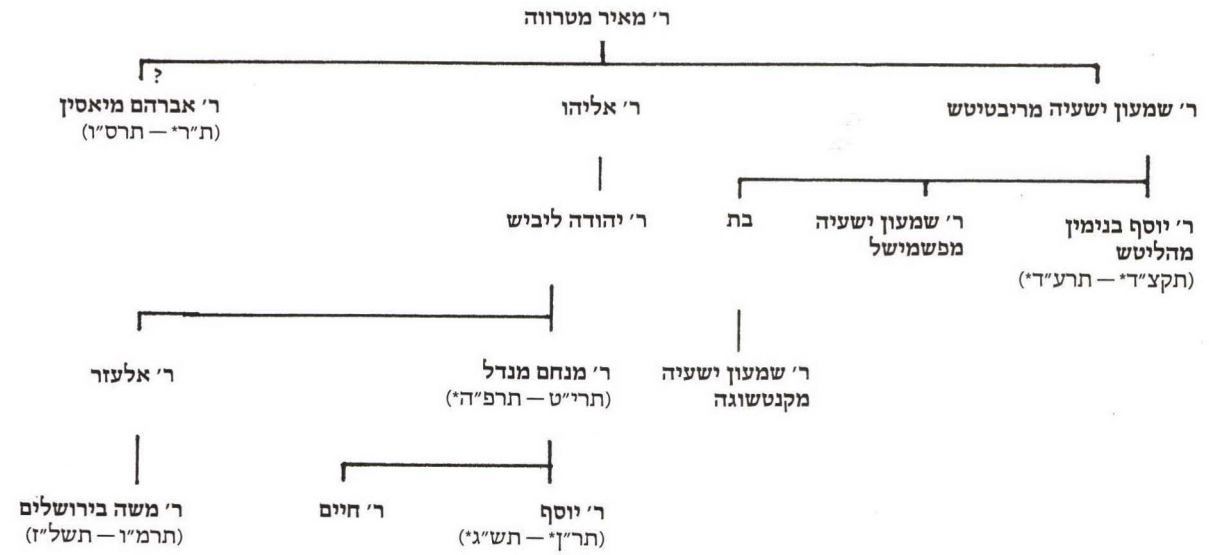
נולד בקראקא לאביו ר׳ נחמיה, אחרי אחיו הגדול ר׳ מאיר. חסידי קרימלוב־רדומסק. תלמיד יח״ל. נספה בשואה עם קרוביו.

רַיך

שושלת של גבירים חסידים ולמדנים ברישא. סבורים כי מוצא המשפחה מחותנו של המהר״ל: ר׳ שמואל שמלקא מפרג, שלרוב עושרו נקרא רייך שמלקא.

ר׳ אברהם רייך

בנו או נכדו של הגביר ר׳ אליהו מרישא. נכד השובע שמחות והעטרת צבי. נשא את אסתר בת ר׳ דוד נתן דייטש אב״ד קרטשינף, נפטרה ביום ז׳ חשון בשנת תרנ״ה. התישב בעיירת הגבול יאסין שבצד ההונגרי כדומ״ץ או כראב״ד, וסידר קידושין אע״פ שלא נסמך להוראה. האב״ד ר׳ אברהם צבי ברגמן התמרמר על



כך, כמבואר בשו״ת בית יצחק, חו״מ, סט. נפטר ביום ז׳ אדר תרס״ו.

מארמארוש, סז, 376.

ר׳ **אליהו** ב״ר מאיר **רייך**

בנו של הגביר ר׳ מאיר ברישא. מחסידי ר׳ אשר ישעיה מרופשיץ, והשתדך עמו פעמיים. בתומכי רבי חיים אורי ריישר. ילדיו: א. ר׳ יהודה ליביש; ב. ר׳ שמעון; ג. ר׳ יצחק ברישא, חתן ראי״ רובין מרופשיץ. בתו זו׳ רבי אברהם מתתיהו פרידמן משטפנשט, וכיון שלא נולדו לה ילדים, גירשה כעבור י״א שנים; ד. זו׳ ר׳ יחיאל רובין ב״ר אשר ישעיה מרופשיץ. נתקבל לרבנות קולבסוב בהשפעת חמיו; ה. פרל רוזא זו׳ רבי אהרן משה ב״ר מרדכי לייפר. בן אחיו של ר׳ אליהו כנראה: ר׳ דוד ב״ר אפרים, יליד רישא וחתן השו״ב רח״ה שטימלר בדמביץ מחסידי דזיקוב. בנו ר׳ יחזקאל חסיד בלז, נפטר ביום י״ב סיון תשל״ה, נשא את מליא רייזל בת רב״צ הכהן וולף, נפטרה ביום כ״ח טבת תשל״ו. בניהם: ר׳ שמואל ור׳ אפרים שמאי בבורו־פרק, ולהם משפחות מסועפות.

ר׳ אלעזר רייך. ת״ח ברוזוודוב. אולי בנו של ר׳ יהודה ליבש ברישא. בנו: ר׳ משה בירושלים.

מובא במשיב נפש עמ״ס פסחים, דף מח ד״ה בגמרא.

ר׳ דוד רייך. ת״ח בצאנז. במשתתפי אהל מועד, ח״ב, דף יא ע״א.

ר׳ **חנה** ב״ר ישראל **רייך**

דומ״ץ טשיטש. מחסידי קולשיץ. נסמך מר״מ ארק שהשיב לו: אמרי יושר, ח״א, קסד, קפב. הובל לבלזיץ בתמוז תש״ב, עם בני קהילות ובניו הי״ד: א. ר׳ משה יהושע חתן ר׳ שמואל אהרן מילר מלאבווא. ת״ח מובהק, והדפיס את חידושיו עמ״ס גיטין. התכתב עם גיסו ר׳ אבא וקס מפרושוביץ. במשתתפי הפרדס (גוטויין), חו׳ ד־ה, אב־אלול תרצ״א; ב. הב׳ אהרן שמואל שנסמך מר״ש פירר, והרביץ תורה ברבים; ג. הב׳ מנחם מנדל.

ממכתב ב״א ר׳ שמואל יעקב יפה מטשיטש בב״ב שהנציח זכרם.

ר׳ **יהודה ליבש** ב״ר אליהו **רייך**

בנו של הגביר ר׳ אליהו ברישא, והתיחס למשפחת רבי מנדלה מאפט. חסיד צאנז. מנכבדי רישא ושומרי חומותיה. התפרנס מיצור קופסאות עץ למשחות נעלים, וחסך מפתו לשכור מלמדי תורה לבניו. ילדיו: א. ר׳ מנחם מנדל דומ״ץ רישא; ב. מרים זו׳ רבי יהושע הורביץ מדזיקוב; ג. רחל לאה זו׳ ר׳ אליהו יהושע גלדצלר, אבי ר׳ משה חיים, אבי ר׳ מנחם שלום, אבי ר׳ אליהו יהושע שמסר לי פרטים על המשפחה. אולי גם: ד. ר׳ דב בריש ראש הקהל; ה. ר׳ פנחס, הצעיר; ו. ר׳ אלעזר מרוזוודוב.

הוציא לאור קונ׳ חברה **שומרי שבת** על פי שו״ע על ל״ט מלאכות, שחיבר אחד מחברת שומרי שבת (הוא עצמו כנראה). פשמישל, דפוס זופניק־קנולר, תחילת תרס״ב, כ ד׳. מעבר לשער קורא (חתנו) ר׳ יהושע מדזיקוב לתמוך במו״ל, כי נצרך להשיא את בתו. בסוף הקדמתו כותב, שהעלים את שמו המרומז בשם הספר. אחרי ההקדמות קיצור ההלכות בלה״ק לפי סדר ל״ט אותיות המלאכות כולל גימטריאות



הרב יוסף רייך בשיעור לתלמידי ישיבתו

ונוטריקון, ובשוליהן תרגומן לע״ט. בעמוד האחרון רמזי מוסר בקישור פרשיות ספר דברים.

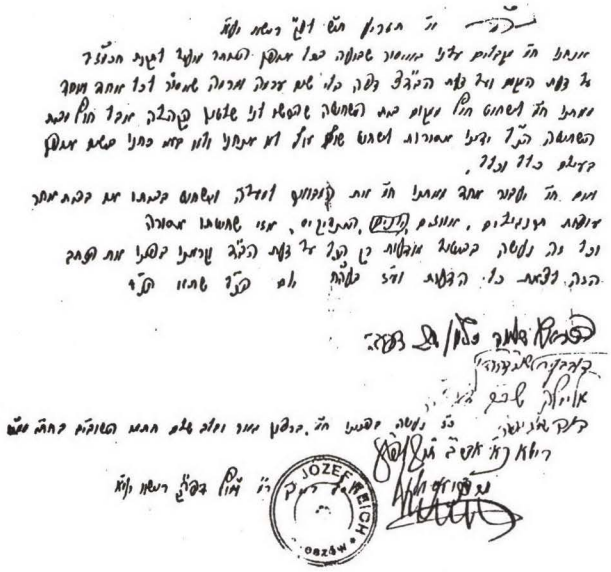
ר׳ יהושע רייך. ת״ח בפשוורסק. אליו: שו״מ, קמא, ח״א, לז בתרט״ז.

ר׳ יהושע השל רייך. אב״ד הליטש בהה״צ. אליו: שו״מ, תליתאה, ח״ג, קיב.

ר׳ יוסף (יוסל) ב״ר מנחם מנדל **רייך**
מרישא (תר״ן* — תש״ג*)

בנו השני של ר׳ מנחם מנדל דומ״ץ רישא. מקושר לבית צאנז, ונסע לרבי מצשינוב כחסיד מובהק. יצא ונכנס אצל כל האדמורי״ם בעיר. תורתו אומנותו, בקי ובעל זכרון מופלא. אחרי נישואיו — רב בעיירה הסמוכה לרישא. בשובו לעיר — אחד משני המוהלים במקום. קבע את תפילתו בקלויז הגדול, והיה שם בעל תפילה מעולה. לימד בו פרשת השבוע, וערך סעודה שלישית. התפרנס ממלמדות לבחורים מופלגים ברמה גבוהה. פתח את שיעוריו בשיחות מוסר ומעשיות צדיקים, ונודע כמחנך מובהק. לימד בביהמ״ד, מכיון שהיה פנוי בשעות היום. לבושו ומראהו עוררו כבוד. שערו אדום. התנגד פוליטית למפלגות, אך היה איש רעים לכל אדם. בפרעות תרע״ח קפץ מהחלון ורגלו נשברה, אך לא נגרע דבר מזריזותו בשל כך. הוצעו לו כמה רבנויות וסירב, כגון להיות ראב״ד קאשוי על מקום ר״ש ענגיל. אחרי פטירת אביו נתקבל רשמית כדומ״ץ רישא, ומצבו הכלכלי השתפר. הנאצים הכוהו על רגלו החולה ועל כל גופו, עד שיצאה נשמתו הי״ד.

תשובה אליו: חידושי מהרי״ו, דף כא ע״ב — דף כב ע״ב.
ריישער יידן, 182-185; שלמה טל, רישא, 101-102, פרי חיים, תשמ״ג, 315-318.



איסור מטעם הרב רייך ר״מ ומו״ץ ברישא עליו חתמו השוחטים בת״ש, על הנשחטים מחוץ לבית השחיטה

ר׳ יוסף בנימין ב״ר שמעון ישעיה **רייך**
מהליטש (תקצ״ד* — תרע״ד)

נולד בשנת תקצ״ד לערך לאביו ר׳ שמעון ישעיהו אב״ד לודומיר, דינוב, דולינא וריבטיטש, ולאמו בת הבני״ש. כשנולד שאל אביו את הבני״ש איזה שם לתת, ואמר לו הנח זאת לי. תמהו מדוע נתן שמות שלא מהמשפחה ודרשו על כך בסעודה, ואמר להם שהטעם הנכון כמוס עמו. נשא את גיטל בת ר׳ שמואל וילנר אב״ד הליטש, וסמך לשולחנו כמה שנים. כשנפטר חמיו בתרי״ד, נתקבל לרבנות ריבטיטש על מקום אביו וזקנו הבני״ש. חלה שם אנושות בביטול תורה ותפילה. בני הקהילה טיפלו בו במסירות רבה, וקיבצו ממון לשולחו לרופאים בפשמישל ובוינא. את רפואתו תלה בזכות תפילותיה של אמו הצדקת. עבר לרבנות הליטש בה כיהן עשרות שנים, מתרל״ה לערך. לא זכה לבנים ובנות, ועל כן אמר להדפיס ספרים לזכרון נצח, וקרא להם בשם: בני. נפטר לפני תרפ״ח. קרובו ר׳ מאיר הורודנקר מת״א התחנך על ברכיו.

בני יוסף בדרך אגדה ומוסר עה״ת. פרעמישלא, דפוס זופניק, קנולר והמרשמיד, תרנ״ב, ו, כ; מ ד׳. המסכימים: ריי״ש משיניבה (הספר שעלה בלבו להדפיס לזכות נשמתו... והם דברים נחמדים כנים ואמיתים... הנני מקיים שלא לעבור על דבריו... ויהיה כוונתו רצויה לפני מי שאמר והיה העולם, להיות נושע בזכות הרבים); ר״י שמלקיס (שמחתי לראות דברים יקרים בנויים על אדני שכל, ויראת ד׳ אוצרם); לבן דודתי, רצ״א מבלוזוב (לרגל טירדותיו אינו יכול לצרף מחידושיו, מכירו מזה כבר פא״פ ושמע ממנו חידושיו הנכונים, ושמח להדפסה מחמת יתר הטעמים הידועים); ש״ב ר׳ מאיר יהודה מבוקובסק (יפה שרוצה לצרף מחידושי אביו, אין זה לכבודו שיצרף הסכמתי); רד״מ מצורטקוב ע״י רצ״ה ר״פ, ובנו ר׳ ישראל ע״י ר׳ אהרן דאהל (יעץ לקרוא כך את שמות הספרים); ר׳ יצחק הורביץ מסטניסלב (לא מטרת חפצו להתפאר חלילה); ר׳ ברוך מויזניצא (מצוהו לשמור פקודתו לאכול פת שחרית כל יום, לדרוש ברופאים, ולהתאמץ לנסוע לקרלסבד אם יצווהו על כך). הסכמות נוספות השמיט המדפיס, ויצרף לספר בני בנימין. בהקדמתו מספר מתולדות חייו, ומביא ד״ת מאביו. מודה לאיצק קימל, הירש וייצר וקלמן ליב רייך שהעתיקו מכתביו, ובמיוחד לר׳ משה ויזלמן (עבר לסלטוינה) שטרח בהכנת ספריו לדפוס. בדף האחרון הגה על ספר צמח דויד מדודו מדינוב. אין הוצאה נוספת בסילאדי־שאמלוי תרס״ה, ורק הדביקו שם שער מספר אחר.

בני בנימין (באהלי שם בטעות: לקוטי בנימין), על המועדים, אגדות הש״ס ומהדו״ת עה״ת, תרנ״ג, ו, עו ד׳. המסכימים: ר׳ יצחק מאלעסק; ר׳ יוסף מאיר ב״ר שמואל צבי וייס מספינקא בתרנ״א; ר׳ יעקב ויידנפלד מהרימלוב עם תשובה להלכה (הם דברים המושכים את הלב); מחותנו ר׳ אורי שרגא פיבל טויבש מיאס (מאז הכרתיו לת״ח, זה לי עשרים שנה אשר השבתיו פלפול ארוך); מח׳ ר׳ יהושע הורביץ מדזיקוב עם ד״ת; ר׳ יהודה צבי השני מסטרטין; ר׳ ישראל מצורטקוב ע״י ר׳ אהרן דאהל. הקדמתו המחורזת מלאה צדקות ויראת שמים. הוא מספר בה, כי לבקשת חמיו בחתונת הרבי מהוסיאטין, בירכו הרבי מרוזין שיזכה ללמוד תורה לשמה, וכי דודו ר׳ דוד מדינוב אמר לו כשהוכתר לריבטיטש, שיהגה בחידושים משל עצמו. בסוף מודה לאסתר שטיין שבנתה בית מדרש בעיירה, ותמכה בהדפסת הספר. בחתימת הספר מתנצל על שאינו מספח חידושי הלכה משלו ומה שנשא ונתן עם גדולי הדור, ותשובות למכתבים שקיבל על שני ספריו. ד״צ של שני הספרים ע״י האחים השובי״ם בני ר׳ שמעון ב״ר אלימלך ב״ר שמעון יוסף הלוי בלומנברג, ברוקלין, דפוס ר׳ יצחק אייזיק גראס, תשד״מ. בהקדמת המהדירים כותבים, שהמחבר נתן את הספרים לזקנם ר׳ יהושע מעסנער בבקשה ללמוד בהם. מודים לרנ״מ גרמן שסייע להדפסה. בשני הדפים האחרונים הנצחות.

בספריו מצטט מספרים רבים, ומביא ד״ת מצדיקים: ר׳ אליהו וילנר (אביו בשמו, ב״י, שמות, יט ע״ב); ר׳ אלעזר שפירא מלנצוט (ב״י, דברים, לט ע״ב, ב״ב, יב.); ר׳ דב בריש מדולינא (ב״ב, מא:); ר׳ דויד מדינוב (ב״י, שמות, י׳ ע״ב, ב״ב, בהתחלה, ח: ט: כ: סד.); ר׳ חיים מצאנז (ב״ב, ע:); ר׳ יהודה גרשון פיקהולץ מליסעץ (ב״י, במדבר, כד.); האברך ר׳ יוסף מקולומיאה (ב״ב, ד.); ר׳ יחזקאל שרגא משינאווא (ב״ב, סא.); ר׳ יעקב צבי יולס מלוא הרועים (ב״י, שמות, ג.); ר׳ יצחק שמלקיס (ב״ב, ס:); ר׳ ישעיה מפשדבורז (ב״י, דברים, לו.); רמ״מ מויזניצא (שמע ממנו. ב״י, במדבר, כד:); רנ״צ מרופשיץ (אביו בשמו. ב״י, בראשית, יב. דברים לט:); ר׳ פייביש מבלשביץ (ב״ב, יא:); רצ״א מדינוב (מעשה ממנו, ב״ב, יג.); ר׳ שלום מבלז (שמע מפיו. ב״י, לג:).

תשובות אליו: מח׳, אורי וישעי, סח בתר״ל; בית יצחק, אה״ע, ח״ב, סג בתרנ״א; דב״ח, ח״ב, יו״ד, מה (כמו״ץ סטניסלב!); הרי בשמים, ח״ג, יט, חמישאה, מ, מד בתרנ״ז-תרס״ה; מהרי״א הלוי, ח״ב, נז בתרל״ב; מהר״ש, ח״ה, ז בתר״ס; מחנה יהודה, ח״ב, שו״ת מהרי״ג, כט בתרנ״ד; מנחת שי, ח״א, סז; פרי העץ ומנחת יחיאל, בסוף ח״ד, ג, ז בתרע״א; ב״ד, צבי לצדיק, ג, יג בתרס״ב; שו״ת רמ״ץ, ח״א, או״ח, יח, ח״ב, חזקות, כא, לג בתר״ל; תפארת יוסף, ז, כב לפני תרכ״ה.
יהודה ויינרב מהליטש משבחו מאד, על שביזמתו הושגה נדבנית לבנית בימ״ד חדש אחרי השריפה (דראהאביטשער צייטונג, כ״ט סיון תרמ״ה, 6). מכתבו מתרנ״ג לר׳ חיים גלרנטר מקיטוב, בספרו עונג חיים לשבת. מכתבו למען אתרוגי א״י, פרי עץ הדר, תר״ס, 18. חתימתו לצד כולל ויזניץ, משפט צדק תרע״ב.
אהלי שם, 398/9; שארית לשארית, כ.

ר׳ יעקב רייך

ת״ח בברזוב. במלה״ע ב׳ גלה לבוכרה, ולמרות הרעב לא התגאל במאכלות אסורות. כשראה שבנו יצחק



ר׳ יעקב רייך מברזוב

כשל מהֵעב וחולשה ונפטר באין עוזר, נסתלק אף הוא באותו יום בתש״ב, ומצבה לא הוקמה על קברם. זו׳ לאה ובתו אסתר נספו בשואה. שרדו בישראל בניו אריה ליב ושמואל.



מצבתו ותמונתו של ר׳ צבי דב בורד

ביום ט׳ טבת תש״ב נטמן לידם ר׳ צבי דב בורד. נולד בתרס״ג בזרשין שליד סנוק לאביו ר׳ יצחק אייזיק, והיה פעיל בפא״י, ובקלויז ס״ג. בסיביר לא עבד בשבת, נזהר במאכליו, וצם שני וחמישי עד שנפטר מהרעבון הממושך.
בנתיבות חסד ואמת, תשמ״ו, 120-121.

ר׳ יעקב רייך. דומ״ץ וראב״ד רופשיץ.

תשובות אליו: אבני צדק (ט״ב), אה״ע, ג; בית יצחק, אה״ע, ח״א, לח בתרמ״ב; מהר״י הכהן, קמא, יו״ד, לג; מהר״ש, ח״א, סז.

ר׳ מאיר רייך

גביר חסידי ברישא. חתן ר׳ מנחם מנדל לעזער אב״ד סטריזוב, המזכירו לטובה בעודנו אברך צעיר, בראש ספרו שובע שמחות עה״ת שנדפס בתר״ה לערך. קרובו כנראה ר׳ משה צבי רייך ברישא, אבי ר׳ חיים יהודה ארנרייך מסברנץ, אבי הרב יעקב משם, אבי רש״ז עהרנרייך אב״ד שמלוי. ילדיו: א. הגביר ר׳ אליהו ברישא; ב. חנה זו׳ ר׳ מרדכי (נתן) אפרתי אב״ד טרטקוב וחוליוב. יתכן שגם: ג. ר׳ אברהם ראב״ד יאסין.

ר׳ מנחם מנדל(ע) ב״ר יהודה ליביש **רייך**
מרישא (תרי״ט — תרפ״ה*)

נולד ברישא בשנת תרי״ט לאביו ר׳ יהודה ליביש. למד כל יום כמה שעות בעיון אצל ר׳ ברוך פאס לפני שנעשה דומ״ץ לנצוט, ובהשפעתו התקרב לחסידות צאנז. נישא כנראה לסטריזוב, וגר שם. זו׳ פירנסה את המשפחה מחנותה. לבקשת מעריציו חזר לרישא בשנת תרס״ה, ונעשה מו״ץ ואח״כ דיין בביה״ד של האב״ד ר׳ נתן לוין. בעל הוראה מובהק, וצנוע בהליכותיו. חתם בתרפ״ד נגד קופסאות יח״ל. נפטר סמוך לאחר מכן. בניו: א. ר׳ חיים הבכור, ת״ח שעסק במסחר בדים. תשובה אליו: שדה יהושע, סא בתר״ס; ב. ר׳ יוסף שמילא את מקומו כדומ״ץ רישא.
הרב משה רייך, רישא, 289.

ר׳ משה ב״ר אלעזר **רייך**
מרוזוודוב (תרמ״ו — תשל״ז)

נולד ברוזוודוב ביום ט׳ טבת תרמ״ו לאביו ר׳ אלעזר. מגיל שמונה למד גפ״ת אצל דיין העיר, ונודע כעילוי. מהבר מצוה תלמידו של דודו דומ״ץ רישא, ואח״כ בישיבת ר״מ מייזלש בפשמישל. בן י״ח נסמך להוראה. בשובו לעירו יסד ישיבה, ועמד בראשה שלוש שנים. הצטרף לפעילות ציונית־דתית, ובתרס״ו פעל בבחירות לפרלמנט האוסטרי למען הרשימה הלאומית. בתרע״ב עבר ללבוב, ונסמך מהאב״ד ר׳ משה באב״ד. בפרוץ מלה״ע א׳ גלה לוינא, והתקרב לאדמו״ר רחמ״י שפירא מדרוהוביטש. נתמנה מזכיר ומנהל חברת ישוב א״י שהתמזגה אח״כ במזרחי, ופעל למשלוח חלוצי המזרחי לארץ. סקירה על החברה פירסם בקובץ החסידות וציון, רע-רפא. בתרפ״א שב ללבוב, ואירגן הכשרות חקלאיות. ציר לקונגרסים הציוניים, והשתתף בועידות ארציות ועולמיות. מתרפ״ה מנהל הלשכה הארצית של הקק״ל. נשיא המזרחי בגליציה מתר״ץ, ויו״ר ההנהלה של תורה ועבודה בגליציה. ערך את בטאונה עלים, לבוב תרצ״ב. פירסם בבטאוני המזרחי יידישע



ר׳ משה רייד

בלעטער, גליונות ומזרחי. בשלטון הסובייטי נאסר, והוגלה לסיביר בה ישב שבע שנים בכלא. חלק ממשפחתו אבד, ואחרי שובו לפולין בתש״ח עלה ארצה בתש״ט. הרב מיימון מינהו במשרד הדתות, כמנהל המועצה הארצית למען השבת. כשפרש לגימלאות ערך ופירש בתשי״ט-תשכ״ה את הספרים ה, ח, י, יא וחלק מי״ג ממשנה תורה להרמב״ם, במהדורה החדשה לעם של מוסד הרב קוק. גם בארץ פירסם מאמרים בעניני היום ומחקרים תורניים. נפטר ביום כ״ה סיון תשל״ז. אחדים מילדיו בארץ.

קרסל, ב, 862; יצחק גולדשלג, אנצ. של הציונות הדתית, ה, 645-647.

ר׳ נפתלי ב״ר משה צבי **רייך**

מחסידי קראקא. בנו של ר׳ משה צבי, ב״ר יעקלי הכהן בדרוהוביטש, חתן ר׳ יוסף וולף גולדהמר גיסו של ר״נ מרופשיץ, ב״ר צבי הירש מדוקלא.

ר׳ צדוק רייך. ת״ח בבוטשאטש.

תשובות אליו: חסל״א, קמא, חו״מ, מא בתרי״ד; מהריא״ז, נח בתר״ז; שו״מ, רביעאה, ח״ג, יב בתרי״ח.

ר׳ שמעון ב״ר (זאב) וולף **רייך**

נולד בצאנז בשנת תרע״ב לערך לאביו ר׳ וולף. למד שנים אחדות בישיבת באבוב בניימרקט אצל רצ״ה מייזליש. שימש בהוראה את ר״ש פירר, ונסמך ממנו. רב״צ מבאבוב מינהו כמו״ץ בטשנסקוביץ שבגליל באבוב. נשא בתרצ״ה את בתו של ר׳ חיים קורץ שו״ב מעליץ. נתקבל בתרצ״ט כשו״ב בלנצוט. בפרוץ המלחמה גלה למזריטש, בוכניה, וישניצה ובריגל, ממנה הובל לבלזיץ עם זו׳ וילדיו הי״ד. שרד בארה״ב אחיו ר׳ אברהם יעקב.

תשובות אליו: בנין דוד, נט; רבו, בנין צבי, ח״א, טו בתרפ״ז. הערותיו הועתקו משם, כר״ש, ניסן תשמ״ג, לה, עם פרטים אודותיו.

ר׳ שמעון ישעיה רייך

דומ״ץ וראב״ד קנטשוגה. ב״א של ר׳ יוסף בנימין רייך אב״ד הליטש. נפטר בתרצ״ו (מפי בן בתו הרב מנחם מנדל ויינבך ראש ישיבת אור שמח בירושלים).

תשובות אליו: רא״מ שטיינברג, כרם שלמה, שבט-אדר תשל״ט, יד-טז לריגליץ; מהר״ש, ח״א, פו, ח״ה, עח בתר״ן-תרס״ה; מהרש״ם, ח״ב, כו.

דומ״ץ פשמישל, אחיו של ר׳ יוסף בנימין אב״ד הליטש. בתו פרל זו׳ ר׳ יצחק צבי ב״ר חיים מעסנער, ובנם ר׳ יהושע.

ר׳ שמעון ישעיה ב״ר מאיר **רייך**

בנו של ר׳ מאיר מטרווה, שהיה חבר נאמן לר״נ מרופשיץ בנגלה ובנסתר. רבי דוד מדינוב סיפר כי בדמי ימיו חלה בריאותיו, ואמר לו ידידו ר׳ נפתלי: קיויתי שאתה תתנשא להנהיג ברוב עם יותר ממני, אך מהשמים נטלו ממך את כנפי הריאה. הבן אב״ד לודמיר בהגר. נשא את (שפרה)-בילא בת הבני״ש, ונעשה דומ״ץ דינוב. עבר לרבנות דולינא, ובסוף ימיו מלפני תר״ה אב״ד ריבטיטש, בה נפטר ונטמן לפני תרי״ד. בנו: ר׳ יוסף בנימין אב״ד ריבטיטש והליטש.

ד״ת ממנו מביא בנו בספריו: בני יוסף, כה: כו. כח: ל: לא: לב: לט:, בני בנימין, בהתחלה, יג: חתם על גב״ע עם ר׳ יעקב יצחק מסוקולוב, תפארת בנים בסוף חמדה גנוזה, תר״ל, דף יא:-יב:

רִיכְטֶר

ר׳ אליעזר בנדט ריכטר

נולד בשנת תרס״ו לאביו ר׳ נפתלי מבריגל. למד בישיבת באבוב עם אחיו ר׳ מרדכי יליד תר״ע. הוסמך להוראה.

ר׳ דב בריש ב״ר חיים **ריכטר**

מקראקא (תר״ע — תש״ך)

נולד בקראקא בשנת תר״ע לאביו ר׳ חיים ולאמו פעסיל. למד בהתמדה בישיבת רצ״ה אייזנשטט חתן



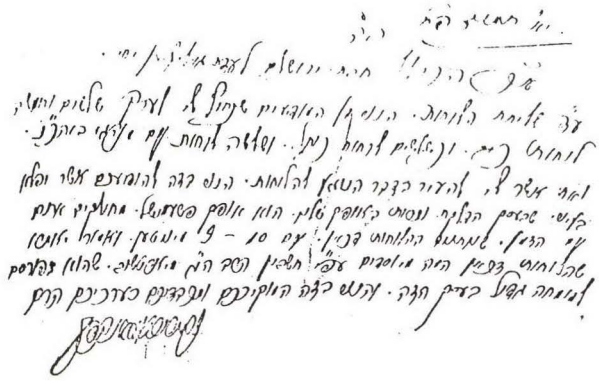
הרב דב בריש ריכטר

האב״ד, ומגיל י״ט החל לכתוב את חידושיו. נסמך ע״י הדומ״ץ ר׳ שבתי ר״פ, ובשליחות חכמי העיר הרביץ תורה בסביבה. נשא בתרצ״ד את שרה תחי׳ בת ר׳ שלום לרנר ראש השובי״ם באנטורפן, ועבר אליו. בפרוץ מלה״ע ב׳ נמלט עם משפחתו למחנה הפליטים בוריגון בשוייץ, והתבלט שם בלמדנותו ובמידותיו. עבר למחנה ויטנברג בו לימד בישיבת הרב יהונתן שטייף. בתום המלחמה שב לאנטורפן, והתידד עם הרב אליעזר סילבר שביקר בעיר וקרא לו עילוי. בתשי״א עבר לריו דה זנירו בברזיל, והמשיך בלימודיו. נפטר ביום ח׳ אב תש״ך, והניח דור ישרים. בשריפת ביתו בתש״ז כלו רכושו וכתביו, ובנס ניצל עם זו׳, בנותיו ובנו חורגו. שרד: **דרך הנשר**, חידושים וביאורים בדברי הרמב״ם ובסוגיות הש״ס. בעמ׳ קה שער: **דבש בפי**, דרשות בענינים שונים. ירושלים תש״ן, קמח עמ׳. בהקדמת נכדו ר׳ שמואל שינהוט מטלז סטון מפרט תולדותיו. מודה לאחיו ר׳ דב בריש שעודד ההדפסה, ולרב חיים יוסף אקרמן שערך את הכתבים. בהקדמתו לספר הראשון כותב המחבר, ששיחזר את הדברים מזכרונו במחנה בשוייץ בלי ספרים. בהקדמת השני כתב, שרשם את הדרושים באנטורפן.

ר׳ ישראל יהודה ליב סג״ל ריכטר

בנו של ר׳ נחמיה. חבר ביה״ד של ראנ״ה ינר בקראקא, וחתם על גב״ע, דב״ח, ח״ב, אה״ע, מח. נפטר בשנת תרכ״א.

נרשם בחותמי מנורה הטהורה תרמ״ד.



בקשת הרב צבי ריכטר מטרווה בתרפ״ח מכולל גליציה בירושלים לשלוח לו 35 לוחות כיס, 30 לוחות כותל, ושלושה עם מנהגי ביהכ״נ. מעיר להם שבלוחותיהם יש הבדל של 9-10 דקות מהנהוג אצלם כאופק פשמישל, על פי הלוחות שיסד הרב מירטשוב ״שהוא מפורסם למומחה גדול בעסק הזה״

ר׳ צבי הירש ריכטר

רבה של טרווה, וגבאי א״י בעשור שלפני השואה (תרפ״ט-תרצ״ו לפחות).

תשובה אליו: בן דודו ותלמידו, אביר יעקב, לז, לח. מכתבו: חלק יעקב, ח״ב, ט.

רַיכְמַן

ר׳ יוסף. ת״ח בזברז. אליו: מהרש״ם, ח״ג, כט, ח״ז, קעב.

ר׳ משה. ת״ח בקנטשוגה.

תשובות אליו: חסל״א, קמא, יו״ד, ג, חו״מ, לב בתרט״ו-תרט״ז.

ר׳ ישכר
|
ר׳ אפרים מגזע צבי מסנוק
|
ר׳ משה אהרן מנוביטניץ וטבריה
(תק״ע* — תרל״ב)
|
ר׳ ברוך מצפת
(תר״ו* — תרע״ד*)
|
ר׳ בן ציון משה בירושלים
תרס״ו — תשמ״ז)

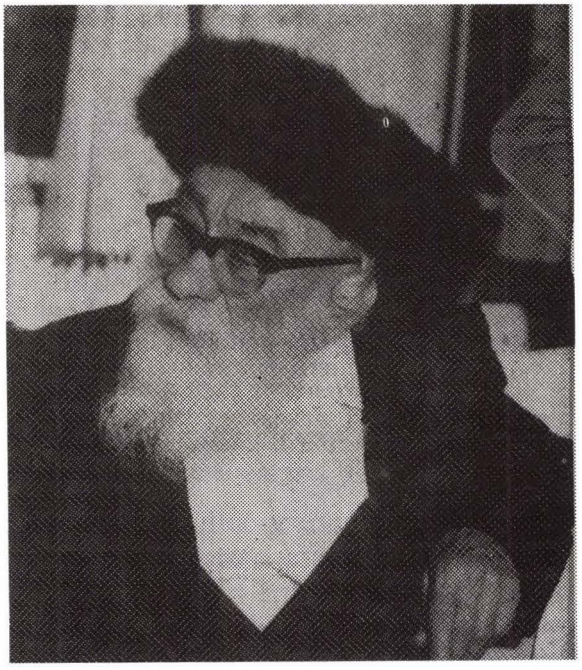
ר׳ משה אהרן ב״ר אפרים **ריכמן**
מנוביטניץ וטבריה (תק״ע* — תרל״ב)

בנו של ר׳ אפרים מגזע צבי מסנוק, ב״ר ישכר מח״ס שער ישכר מגזע פרנסים שהתחתנו עם גדולי הדור, ושל זו׳ הצדקת שרה בת הג״ר צבי אב״ד רימנוב ובעל מופת, ב״ר אפרים בנו של החכם צבי. רבה של נוביטניץ. ישב על התורה ועל העבודה, מוקף אהבתם של בני העיירה. כשהשיא אחדים מילדיו, גמר אומר

לעלות לארץ. ש"ב הדב"ח בראותו את עוצם תשוקתו לכך עד כדי נטישת פרנסתו ונדודים למרחק, בירכו ואמר לו לגור בצפת. בשובו לעיירתו ניסה להושיב רב מוכשר על מקומו, אך בני המקום הפצירו בו להשאר, ולקחו דברים עם זו' חיה יוטא בת הגביר ר' יעקב יושע נכד הפנ"י, באמרם שיש לה עוד כמה ילדים להשיא. החליטו לנסוע אל ר"מ מפרימישלן שהסכים לנסיעה, ובירכם שתימצא שם פרנסתם בריוח. בתרכ"ה לערך עלו לארץ. בצפת באה אליו משלחת מטבריה לבקשו שיהיה חבר ביה"ד אצלם, ובקושי הסכים לבוא אליהם פעמיים בשבוע, כי חזקו עליו דברי שני הצדיקים שיגור בצפת. לשבועות תרל"ב נסע לירושלים, וביום י"א (או י"ד) תמוז נפטר, ונטמן בהר הזיתים.

בנו ר' ברוך נכד המג"ש והלבוש ההדיר את ספרו. חבר ביה"ד של כולל האשכנזים בצפת. נפטר בתרע"ד לערך. הניח את בנו ר' בן ציון משה. נולד בצפת בשנת תרס"ו, ונתיתם בצעירותו מאביו. מחשובי חסידי צאנז. זו' מבית לינדר. מסור בירושלים לבית היתומות הכללי. ממיסדי בימ"ד היכל צבי של חסידי קלויזנבורג בעיר. נפטר ביום כ"ד חשון תשמ"ז, וספדו לו רצ"א ה"ש מקרית צאנז וראג"א רובינשטיין מירושלים (נכדו צ.ר. מן, המודיע, כ"ג כסלו תשמ"ז, ג; צאנז, קעו, 21-22, עם תמונתו).

האחים השובי"ם חסידי בלז מירוסלב, ר' מאיר מחיפה ור' גדליה מאנטוורפן, בני ר' משה רייכמן הגבאי של ר' שלמה שפירא אב"ד מונקטש שאותו הביא מגליציה (נשא את בת השו"ב מדינוב, נפטרה בלידתה



ר' בן ציון משה רייכמן

השלישית. נשא בשנית את בתו של ר' שלמה אליעזר (לוינטל) שו"ב ירוסלב ונכד ר' שמעון מירוסלב, ובשלישית את הגרושה לינדנר מחסידי הוסיאטין בהיבניב), בנו של ר' יוסף בייטשר על שם המקום שממנו בא, מצאצאי הארץ חמדה (מפי ר' גדליה לפני פטירתו, ואינו מתישב לפי סדר הזמנים).

ארץ חמדה, כל דיני ברכת הנהנין, עם פירוש הנקרא ביאור. נדפס פעם ראשונה בתרכ"א ע"י המחבר ואזל, וכעת הרשה לר' לוי משה לאבין להדפיסו מחדש. בראשונה כשהמחבר לא נכח בהדפסה יצא מטושטש ונשמט הרבה, אבל כעת הכל בשלימות. חולק לשלושים יום, ונוספו עוד בהתחלה ל"ו אזהרות בענינים שכיחים ופתיחה כוללת. למברג, דפוס קוגל-לוין, תרכ"ה, (קכז) עמ'. בהסכמת ש"ב השו"מ עם ד"ת כותב: ראיתי כי משה שפיר קאמר. קראתי על זה ישמח משה במתנת חלקו, כי סדרו בסדר נכון מתוקן ומקובל, ובפלפלת כל שהוא מוטעם ומתובל, ויהיה נכון לפני המון המונים, כי אסף בו דינים מהרבה ספרים שונים, והעתיקם בקצרה בשפה ברורה. בהקדמתו כותב שצירף גם חידושים משלו בלשון נראה לי, ומונה את שמות הספרים שמהם ליקט. בסוף דף השמטות, וה' עמ' שו"ת וחידושים. במהדורה הבאה: כבר נדפס איזה פעמים ואזלו. למברג, ר' אברהם ניסן זיס סג"ל, תרל"ד, (סב) ד'. יצא לאור שוב בדפוס פעסיל באלאבאן, תרמ"ד, מד ד'. במהדורה נוספת של ראג"נ זיס, הוסיף שני דפי חידושים משלו. יצאה לאור בתרס"ט ע"י בנו ר' ברוך שד"ר הגליל, עם הקדמת אגדה. ד"צ מהדורה זו בירושלים תשמ"ה. בהקדמת המהדיר נכדו רב"צ משה כותב שזו מהדורה ששית, ומוסר פרטים לתולדות המחבר מפי אמו חנה אלטע.

תשובות אליו: דב"ח, ח"ב, יו"ד, סו, חו"מ, נד; (רמ"ץ, ח"ב, השמטות, יב); שו"מ, תליתאה, ח"ב, כז בתרכ"ג.

ר' נתן נטע ריכמן. ת"ח בקראקא. תלמיד ר"י שמלקיס.

תשובות אליו: לתלמידי ז"ל, בית יצחק, יו"ד, ח"א, כז; מחנה ישראל (ניימן), ח"ב, דף צ ע"א.

ר' עזריאל ריכמן

תלמיד ר' משה אליעזר קליגר, ב"ר חיים דוד אב"ד גריידינג. מזכיר את רבו בהקדמת ספרו קול ערב תרס"ז, ואינו ידוע כלל באף רשימה.

רַיכְנְבֶּרְג

ראה גם לפי: **צוזמיר**

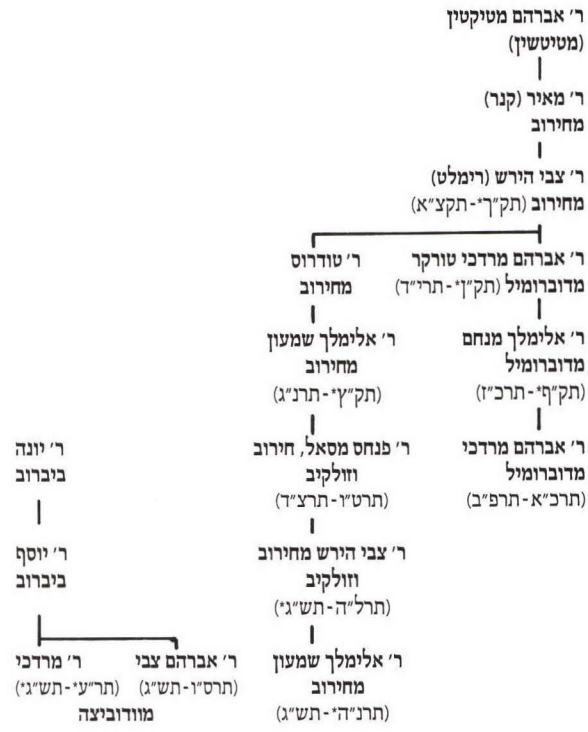
ר' צבי מנחם

בעל סוכנות נסיעות בבורו־פרק. מחסידי באבוב. בנו

של ר׳ חיים יקותיאל ב״ר יצחק צבי מבוכניה שנספה ביום י״ז אלול תש״ב, וזו׳ חיה בת ר׳ שלום הכהן ענגלנדר מצאנז, נספתה ביום ג׳ אלול תש״ג עם אחיה: ר׳ שאול יצחק, רבקה וצלאווה. נשא את בתו של ר׳ מאיר ב״ר יוסף קרויס מאונגוואר, שנספה ביום ב׳ סיון תש״ד עם זו׳ העניא בת רז״ו נחומוביץ מאונגוור, ובנותיו שיינדל וחנה פעסיל הי״ד.

רִימַלְט

שתי מסורות במשפחה אם באו מליטא, או ממגורשי ספרד שבאו דרך אשכנז בה נמצא שם זה לפני מאות שנים.



ר׳ **אברהם מרדכי** ב״ר אלימלך מנחם **רימלט**

מדוברומיל (תרכ״א — תרפ״ב)

נולד בשנת תרכ״א לאביו ר׳ אלימלך מנחם אב״ד דוברומיל. בן שש נתיתם ממנו, והקהילה קבלה בינתים בתרכ״ז את ר׳ יהושע השל גרוספלד על תנאי שלא יחזיק ברבנות, ויתפטר כאשר יגדל רא״מ ויוכשר להיות רב. נשא את בתו של ר׳ יצחק משולם זלמן ריינמן אב״ד נרול, וחתם משם על דרש משה תרל״ט. כשנפטר רי״ה גרוספלד, נתכהן בתרמ״ה (ולא בתרס״ה) כרבה של דוברומיל מורשת אבותיו.
התפלל כל השבוע ביחידות בביתו עד שעת הצהרים. הלך לקלויז מוכתר בטלית ותפילין, ושקע בהגיוני



הרב אברהם מרדכי רימלט מדוברומיל

לימודו למעלה מהזמן עד שלוש אחה״צ. ראו כי כולו אמת ותמימות, אוהב ישראל וער למצוקותיהם. לא ידע צורת מטבע, רח״ש קיבל באי רצון ע״י מטפחת, ומסרו לבתו שרה רבקה, אחרי שהתאלמן ולא נישא יותר. מתנגד, אך קיבל אדמורי״ם חסידיים. נסע בראש משלחת לבלז, לקבל מכתב לשלטונות בלבוב. בגלל הבחירות הם כיבדו את משאלתו של המהרי״ד, שלא לאפשר פתיחת גימנסיה בעיר. בכניסת ברוסים סירב לעזוב את צאן מרעיתו, ונשאר במקום. נאסר ונשלח לעמקי סיביר כבן ערובה. שב בתר״ף זקן וחולה, אך מלא בטחון. נפטר בתרפ״ב, ועל כסאו עלה חתנו ר׳ שלמה טייטלבוים.

מכתב הודעתו לרבי משינאווא על כשרות שקי הקמח לפסח, מחז״ה, ג׳ ניסן תרנ״ד, 3 (רומאלד!). דיווח על דרשתו לרגל פטירת הקיסרית, יהודה ליבש סטריזובר, מחז״ה, י״ד תשרי תרנ״ט, 5. מכתבו בתשובה כהלכה, 68.

אהלי שם, 530 (משובש); לקורות, 174-175, לתולדות, 197-198; זיגמונד שטיין, דוברומיל, 25-29; פנקס, ח״ב, 150-151.

ר׳ **אברהם מרדכי** ב״ר צבי הירש **רימלט**

מטורקא ודוברומיל (תק״ן — תרי״ד)

בנו של ר׳ צבי אב״ד ומ״מ חירוב, (וי״א של בנו ר׳ דוד). בטעות כתבו עליו שנשא את רחל בת ר׳ מנחם מנדל רובין מלינסק, וגיסו ר׳ נפתלי מרופשיץ נסע להתבשם מתורתו, והכוונה לאביו. תלמיד החוזה מלובלין ורמ״מ מרימנוב. מחותנו של הבני״ש. נקרא

טורקר, אולי על כי רבנותו הראשונה בטורקה. שנים רבות רבה של דוברומיל. נפטר שם בתרי״ד, ועל כסאו עלה בנו ר׳ אלימלך מנחם. נחשב שר התורה בדורו, ובפרשת השו״ב מברדיטשוב שאסר מהרש״ק, פנו אליו הרבנים המתירים שיעמוד לימינם. עד לשואה נשתמרו שלושים חיבורים גדולים שהניח בכל מקצועות התורה, וכרך שו״ת.

תשובות וחדו״ת ממנו: אחיאסף, תרפ״ט, חו׳ א, סי׳ ו (לחמיו), תר״ץ, חו׳ א-ב, סי׳ א (לרמ״מ רה״ק בדובצק. הועתקה ע״י נכדו ר״א ט״ב); בארות המים מרימנוב, בהקדמה; בנין מנחם (גלרנטר), קונ׳ תקע שופר, סי׳ ו בתר״ך לשיניבה; צלותא דאברהם (ינר), מה (כנגד ספר נאצה על מעות א״י); קול ברמה, דף ד ע״א; שיחות חולין של ת״ח החדש, כ.

אוהב שלום (מקמינקא), ח״ב, יג, עם רשימת ד״ת ממנו.

ר׳ **אברהם צבי** ב״ר יוסף **רימלט**

מודוביצה (תרס״ו — תש״ג)

נולד ביברוב בשנת תרס״ו (תרס״ז), לאביו הת״ח ר׳ יוסף רומעלט שישב ולמד, וזו׳ ניהלה את בית המזיגה (אליו: בינת הלב תאומים, ה), ב״ר יונה מיברוב. נכד התבו״ש והפנ״י. היה לו ספר השגות על הפלתי מזקנו, אבל מהרי״ד מבלז לא הסכים להדפסתו. אחיו: ר׳ מרדכי מוודוביץ; חתן ר׳ שלמה מחסידי בלז בסקול; אחיות בלמברג וביברוב ואח קטן.

נקרא ביברוב אברומלי עילוי. תלמיד רנ״ה בומבך והחבצלת שכבר בגיל רך כתב עליו: שיננא חריפא, יניק וחכים טובא... דבריו הוסדו על אדני שכל וסברא ישרה. מהיושבים בבלז. בהיותו בן עשר לקחו המהרי״ד אתו להונגריה, והניח לו את התפילין ברצפרט. נשא את לאה (לאצא) בתו השניה של ר׳ אשר אנשל יצחק זלטנרייך אב״ד ודוביץ, ועבר אליו. סייע לחמיו כדומ״ץ וראב״ד, וכלל הציבור הוקירוהו על ידענותו ומידותיו. חביבו של מהר״א מבלז שרצה לקבלו כדומ״ץ אצלו, והריץ אליו את שאלותיו גם כשהיו עמו רבני טרנופול ופרוביזנא. ר״מ בישיבת באבוב בעיר, ומתלמידיו אריק שׂרפר מהרצליה. בהיותו בחתונה בקשאנוב שוחח עמו רד״ב מטשבין כל הלילה בד״ת, עד שבאו לומר להם שהגיע זמן שחרית. כשנכדו הבחור יכנס אליו בירושלים, יקום מלוא קומתו ויאמר: אני עושה זאת כדי שתדע איזה סבא גדול היה לך. ספר חידושיו היה מוכן מילדותו, אך מהר״א לא הניח לו להדפיסו עד היותו בן ל״ה. נדפס עם כמאה מתשובותיו בבילגוריי תרצ״ט בשם **ארץ צבי** וכבר היו ממנו אמהות, אלא שהכל אבד בשואה מבלי שנותר זכר.

בכניסת הנאצים ברח אל אחותו בלבוב, והתחבא כשהרוסים גירשו לסיביר. המשיך להרביץ שם תורה, כשכבר לא היו רמי״ם בעיר. סיפר תלמידו ר׳ גרשון גוטסמן מיברוב, כי בני תורה נקבצו לביהכ״נ הגדול, והוא עמד על הבימה, וענה לכל אחד במה שלמד.

עבד במחלקת הקבורה בשם פרנקל של אמו, עם עוד רבנים. סדר פסח תש״ג עשו בחשאי ובבכי (יומן גיטו לבוב, 132). בעת חיסול גיטו יאנוב שבעיר, נורה ונספה ביום כ״ט אייר תש״ג (ולא בבלזיץ). באקציית החיסול בוודוביץ בתשעה באב תש״ג, התגנבה זו׳ עם ילדיה דרך התיל לעלית גג ביתה הקודם. בהציק הרעב ירד הבן יונה יהודה לחפש תפוחי אדמה, והפולנים הסגירוהו לגיסטפו להריגה בביילסקו. עברה לקראקא, והצליחה לגנוב את הגבול הסלובקי עם בתה רחל פרומט (קוקא) ועוד שני ילדים. גרו בבודפשט, ועברו לאנטוורפן. שלחה רבבות חבילות מזון וביגוד ליהודים שנותרו בפולין. נפטרה ביום י״ז תשרי תשכ״ח, ונטמנה בהר המנוחות.

הבת נישאה ליהלומן ר׳ מרדכי רייז מחסידי בלז באנטורפן, בנו של ר׳ מאיר אריה ב״ר בצלאל, סוחר עצים מחסידי בלז בשטרוויץ וחוליוב, נפטר בשבת כ״ז אב תרצ״ט. זו׳ טוביא רודיא בת ר׳ אליעזר צבי חר״פ נספתה בל״ג בעומר תש״ג, וכן הילדים: בילא ובעלה ר׳ יהודה ויינברגר. נספו בתשרי תש״ג עם ילדיהם שאול וצילה; ר׳ משה יונה, זו׳ דישקא, וילדיהם מרדכי גימפל וצילה ביום ב׳ טבת תש״ד; חיה זו׳ ר׳ ליב קאהל, עם בניהם מאיר ובריש ביום ט״ז אייר תש״ג; הב׳ שמואל שמלקא. נספה בגיטו מטיפוס ביום כ״ד אד״א תש״ג; מלכה. נספתה בת״ב תש״ד (בסוף משנת ר׳ אהרן מוסר ב׳). ילדיו: 1. ר׳ אברהם צבי חיים. נשא את מרים בת ר׳ לייביש ברז״ו ויינרב. ילדיהם: לאצא חיה, דבורה, ולאה שושנה; 2. ר׳ מאיר אריה. נשא את חיה בת ר׳ משה ביסטריצר מטעטש בניו יורק. ילדיהם: לאצא זלדא, יצחק אייזיק ישראל, ואסתר בינה; 3. טוביא רודיא הינטשע זו׳ צבי אריה רובין בר״ג; 4. רוזה תלמידת אוניברסיטת קולומביה בארה״ב.

תשובות אליו: בית פינחס, ח״ב, א-ג; רבו, גבעת הלבונה, ח; חבצלת, ח״ב, אה״ע, פב; חזון נחום, קז. ד״ת ממנו: הלבנון, א, תרפ״ח, סי׳ ח.

ודוביצה, 145; ספר שנקר, 181-185.

ר׳ **אלימלך מנחם מנדל** ב״ר אברהם מרדכי **רימלט**

מדוברומיל (תק״ף* — תרכ״ז)

בנו של ר׳ אברהם מרדכי טורקר אב״ד דוברומיל, וממלא מקומו ברבנות העיר עד לפטירתו בתרכ״ז. בנו אברהם מרדכי היה אז בן שש, ועברו שנים עד שעלה על כס אביו. במנויי שרף פרי עץ חיים תרכ״ו.

ר׳ **אלימלך שמעון** ב״ר טודרוס **רימלט**

מחירוב (תק״ץ* — תרנ״ג)

בנו של ר׳ טודרוס. יש ונקרא בהיפוך ר׳ שמעון אלימלך, טורם או טייכר, ויש שנוסף לו בהתחלה שם

צבי. מגיל י"ט ר"מ, ואח"כ אב"ד ואדמו"ר "צדיק" בחירוב. במנויי עטרת צבי ואמרת צרופה תרל"ב. בנו כותב בהקדמה לספר דודאים, ששקד בתורה מבלי לדעת צורת זוז. לא קיבל מתנות ופדיונות, גם מאלו שבאו מהעיירות הסמוכות, לבקשו שיעתיר בעדם לישועה. לא סח שיחה בטלה, קיצר מאד, ולא דיבר רע על שום אדם. טבל כל בוקר גם בקור הכי גדול, ולא ביטל תפילה בציבור או בזמנה. כל תפילותיו בעמידה גם בימים הנוראים, ולא טעם קודם דבר, רק מים בשבתות ומועדים כשתפילות מתארכות. רוב ימיו בתענית בהצנע לכת, מאכלו פשוט בלי הנאה, ישיבתו בספסל ולא בכסא, ובלילות נימנם פחות משעה. עוד כתב הבן בהסכמתו לירחון אהל מועד תרנ"ח: התחיל במצוה כבוד מר אבי... מהרא"ש זצוק"ל, והדפיס עלה אחד לדוגמא בחידושי הלכות בקיצור נמרץ, אך לא מצא איש כלבבו... להעריך ולסדר כראוי... אשר ידוע לכל, שכל מעשיו היו לשם שמים.

על פטירתו כתב נתן לויפער (קמחז"ה, כ"א חשון תרנ"ג, צ): ביום א' דר"ה חלה בבני מעיו (דיזנטריה), וחשב שיעבור מהר. משהכביד החולי, זעקו כל בני הקהילה בתפילה. נפטר בשק"פ לך, ונטמן ביום א'. המונים נקהלו מכל ערי הסביבה ללויתו. ספדו לו: ר"י שמלקיס (שהיה במיטב שנותיו), אב"ד סמבור (שכיון הלכה לאמיתה של תורה, והגה בה בהתמדה), רבני דוברומיל, נישטט, אוסטיטשקי וסטרי־מיעסטא, ולבסוף בנו אב"ד סאהל שנתקבל אחריו למלא את מקומו בחירוב.

ילדיו: א. ר' פנחס אב"ד סאל, חירוב וזולקיב; ב. ר' טודרוס. סוחר ביצים בינלאומי בלונדון. הגיע לזקנה מופלגת; ג. ר' אברהם מרדכי(?) בדוברומיל. נכדו הזקן בלונדון, אבי עו"ד משה רימל בר"ג; ד. ר' דוד.

ילדיו: 1. ר' יקותיאל שמואל (שמלקי) הי"ד. נשא את צילה בת ר' חיים שמואל זיסקינד. בנם אלימלך שמעון נולד בבוכניה ביום כ"ד חשון תרס"ח. נסמך לרבנות מביהמד"ר בוינא, וקיבל באוניברסיטה תואר ד"ר לפילוסופיה. רב מורה ועתונאי בוינא, ואחרי תרצ"ט ברמת גן. מראשי הציונים הכלליים, וחבר כנסת. חיבר פרסומים, וכתב לקרובו פרופ' זאב לב על יחוס המשפחה. נפטר בתשמ"ט, ובניו דוד ובנימין (תדהר, ז, 2848; קרסל, ב, 864); 2. ברכה גולדמן מליזנסק, אמה של אסתר אדית הורביץ; ה. מאיר הצעיר. החמיץ בגרמניה, ובנו מומר; ו. זו' ר' יהודה ליבוש דומיניץ ב"ר מרדכי מנחם אב"ד רעדים.

ספר **דודאים**, פירוש קרוב לפשט על שה"ש. לעמבערג, דפוס ר' אברהם ניסן זיס, תרמ"ג, טו ד'. שער שני שונה, ונשמט בו שמו אלימלך. בהקדמתו מתוה את תוכניותיו להדפיס סידורים, ולצרף להם דינים נצרכים. מתנצל על האיחור בהדפסתם, כי רצה להפיצם בזול, ולמדפיסים לא היו האותיות הנחוצות. מבקש שישלחו לו חידושי דינים בקיצור, ויודיעוהו אם רוצים לרכוש את גליונות החידושים. מי שיקבץ מנויים בעירו, יקבל גליון על כל אחד עשר בשכר טירחתו. בג' העמודים האחרונים: ט' הלכות נצרכות. מהד' ב' מהודרת עם הפנים ופירש"י בימין, בילגורייא, דפוס ר' נטע קראנענבערג (סיקורא־מילנר בוורשא), תרפ"ד, 2, 45 עמ'. בהקדמת בנו ר' פנחס אב"ד זולקווא מספר בשבחיו. בקושי מצא ספר שלם להדפיסו כמות שהוא, אף כי לא יטפל בקבלת חידושים מהשולחים. נותרו ממנו הרבה חיבורים בהלכה, ובמיוחד על הלכות מקואות. (ארגזים של פירושיו על סדר טהרות, אבדו במלה"ע א'). מההכנסות מצפה להדפיסו עם פלפולים משלו, ורק אח"כ קיוה להדפיס את השו"ת שלו עצמו. בקולופון מזכיר, שזו' עודדתו להדפיס את הספר מחדש.

תשובות אליו: בית יצחק, יו"ד, ח"ב, מ, נ, פט, קלו, אה"ע, ח"ב, ט, ס בתרל"ד-תרמ"ח; דב"ח, ח"ב, יו"ד, כה, קיד, קיז, חו"מ, נא, נב, לקוטים, ג; מח', חסל"א, תנינא, חו"מ, טז בתרכ"ג; כנויי נדרים, כח ע"ב; מהרש"ם, ח"ג, קפח; מצפה אריה, תנינא, יו"ד, א, ב; מח', נחלת יהושע (קורצר), או"ח, מא בתרי"ח; (סת"ם, עג:); שו"ת רמ"ץ, ח"א, או"ח, כה, יו"ד, סג, עח, אה"ע, יב, חו"מ, ג, חזקות, א-ג, כז בתרי"ב-תר"ל; שו"מ, קמא, ח"א, לג, רנז, רעד, תליתאה, ח"ב, מג בתרי"ג-תרכ"ח; שירי טהרה, דף ב ע"א; תפארת יוסף, חו"מ, ח.

ר' **אלימלך שמעון** ב"ר צבי הירש **רימלט**

מחירוב (תרנ"ה* — תש"ג)

בנו של ר' צבי הירש אב"ד חירוב וזולקיב. בעל זכרון מדהים. בן י"ב ידע את כל התנ"ך בע"פ, ובן ט"ז נסמך ממהר"ם שפירא. במלה"ע א' שהה בוינא. מתרצ"ד רבה האחרון של חירוב, בה כיהנו אבותיו תשעה דורות בן אחר בן. נספה עם זו' וחמשת ילדיו הי"ד.

תשובות אליו: אמרי דוד, קעו בתרצ"ב; מהרש"ם, ח"ד, קכח. במשתתפי ועידת הרבנים בלמברג תרפ"ח.

ר' **טודרוס** ב"ר צבי הירש **רימלט**

בנו של ר' צבי הירש אב"ד חירוב, ואחרי פטירתו בתקצ"א מילא שם את מקומו. אחריו עלה שם על כסאו בנו ר' אלימלך שמעון. אין לזהותו עם ר' טודרוס ב"ר צבי הירש מרובנא מח"ס הלכה פסוקה, טורקא תקכ"ה.

ר' **מרדכי** ב"ר יוסף **רימלט**

מוודוביצה (תר"ע* — תש"ג*)

בנו של ר' יוסף מיברוב. עבר לוודוביצה ליד אחיו הדומ"ץ ר' אברהם צבי, וכיהן שנים אחדות כר"מ בישיבת כתר תורה המקומית של רדומסק, בה למדו

כמנין וחצי תלמידים. כשאחיו נמלט בכיבוש הנאצי, מילא בפועל את תפקידי הרבנות בעיר. נשלח בתש״ג עם משפחתו לאושוויץ הי״ד.

ודוביצה, 37, 97.

ר׳ פנחס ב״ר אלימלך שמעון **רימלט**

מסאל, חירוב וזולקיב (תרט״ו — תרצ״ד)

נולד בשנת תרט״ו (ולא תרי״ב, תרי״ד) לאביו ר׳ אלימלך שמעון אב״ד חירוב. תלמיד מובהק לרמ״י הורביץ אב״ד סטניסלב, ונסמך ממנו. ידידו של ר׳ יעקב ויידנפלד אב״ד הרימלוב. נשא את רעכיל בת ר׳ אברהם קופרברג דומ״ץ סטניסלב, מתרע״ד בוינא בה נפטרה ונטמנה ביום י׳ אלול תרפ״ג. רבנותו הראשונה בסאהל. כשנפטר אביו בתרנ״ג, נבחר למלא את מקומו בחירוב. בתרס״ה זכה ברבנות זולקיב, מול מועמדותו של ר׳ אליעזר מישל אב״ד גוליגור. פרטים על כך: המצפה, כ״ד תמוז, 6, ח׳ אלול, 3. הדור צורה, ובעל הליכות נאות. פיקח גם במילי דעלמא. חריף לשון, והרבה חידודים נאמרו בשמו. עמד בבחינת הבגרות הממשלתית. בבית דינו כיהנו רא״ש לאם, ר׳ שמשון קלוגר, ור׳ אברהם לורברבוים. סירב לצרף את האדמו״ר רא״ש רבינוביץ כהמלצת המהרי״ד, ועל כן הסתייגו ממנו חסידי בלז. יחסם הופשר אחרי



הרב פנחס רימלט מזולקווא

שבתרצ״ב שבת בעיר מהר״א מבלז, והלך לבקרו. בפרוץ מלה״ע א׳ נמלט לוינא, וישב שם בראש אסיפת גאוני הדור שהתירו קטניות לפסח. בתר״ץ לערך ביקר בארה״ב, וקיבל במתנה ס״ת שהשאיר לביכ״נ יוצאי חירוב. נפטר ביום א׳ י״א תמוז תרצ״ד, וקהל רב השתתף בלויתו. נספד מרבני למברג והסביבה, כאחד מחשובי הרבנים בגליציה (שערי ציון, תרצ״ד, חו׳ י-יב, עמ׳ לד). מתלמידיו אותם הסמיך: רמ״י ברייש מציריך; ר׳ יוחנן טברסקי האדמו״ר מטולנא בבית וגן. ילדיו: א. ר׳ צבי הירש שמילא את מקומו בחירוב ובזולקיב; ב. ר׳ דוד; ג. ר׳ טודרוס(?); ד. קלרה חיה; ה. בת. שתיהן נותרו רווקות מבוגרות בוינא עד שנספו.

תשובות אליו: אבני צדק (ט״ב), או״ח, יב לסטניסלב; אמרי יושר, ח״ב, יז, כד; בית יצחק, יו״ד, ח״א, ח, ח״ב, צה, קו״א, כז, אה״ע, ח״ב, ו בתרל״ח-תרנ״ח; בר ליואי, ח״ב, אה״ע, מח; מהרי״א הלוי, ח״א, קפד בתר״ל; מהרש״ם, ח״ב, נה בתרנ״ח; קב זהב, יד לפני תרנ״ט; שושנים לדוד (רייז), ח״ג, נט. במשתתפי אהל מועד, תרנ״ח, ז ע״א, ובנו דוד, ח״א, יט ע״א. השתתף באסיפת מחז״ה בלבוב תרמ״ב, ובועידת סנדובה וישניה בה חתם נגד תנאי בנישואין. ג׳ מכתביו (המזויפים) לר׳ שמואל יעקב רבינוביץ אב״ד סופוטקין ורי״י ריינס, דובב שפתי ישנים, ח״ב, רעה-רפג. מכתבו בתשובה כהלכה, 92.

אהלי שם, 404; יוסף צבי בובר, ספר זולקיב, 175, 230-234.

ר׳ צבי הירש ב״ר מאיר (רימלט)

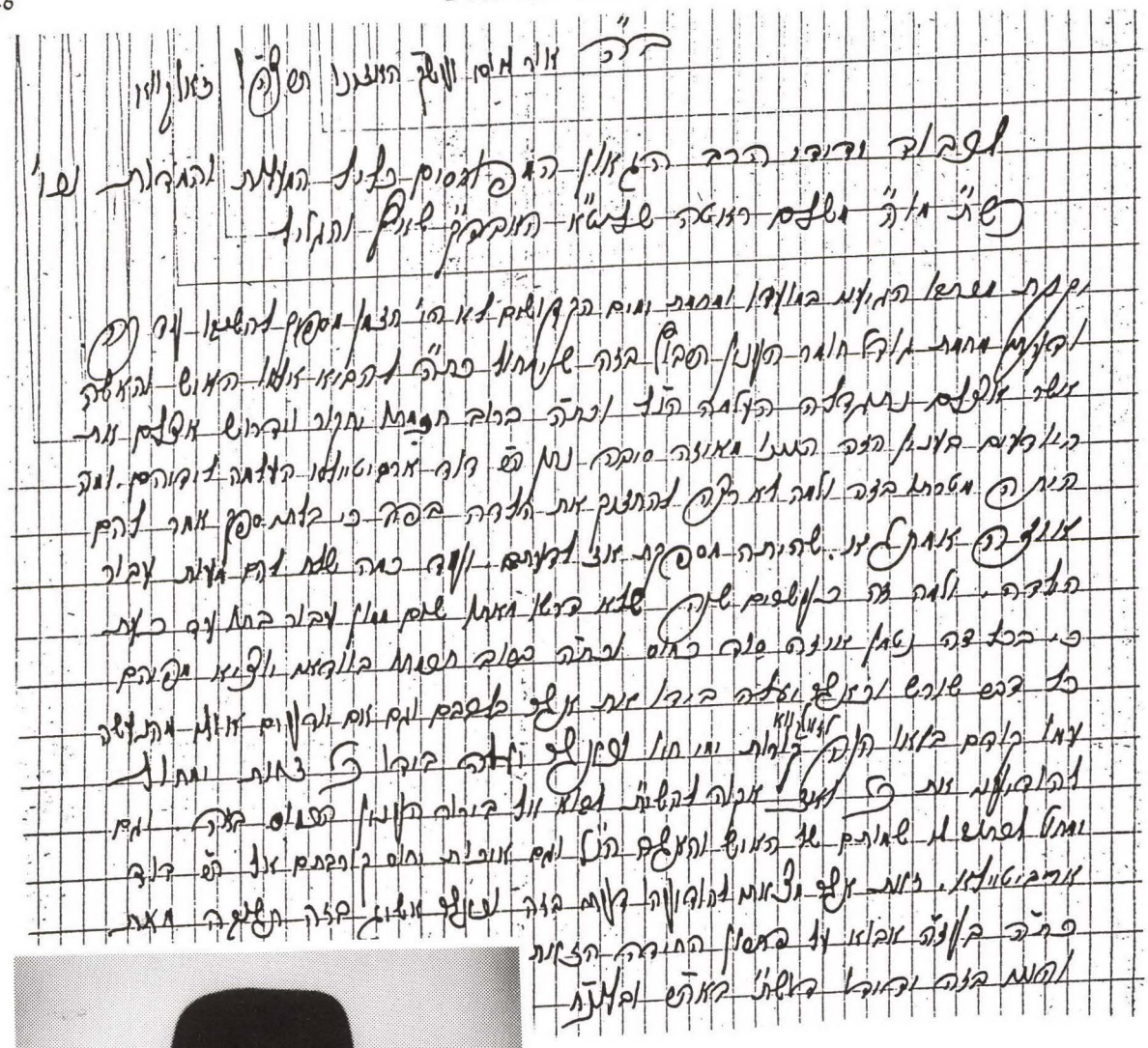
מחירוב (תק״ך — תקצ״א)

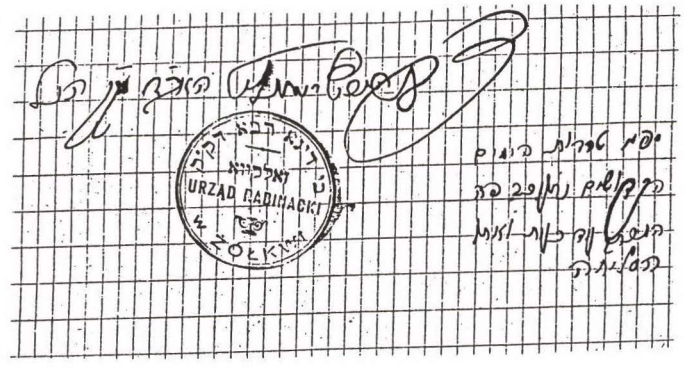
בנו של ר׳ מאיר (קנר) אב״ד חירוב, ב״ר אברהם אב״ד טיקטין (צ״ל טיטשין), מגזע הט״ז, תוי״ט ושארית יוסף. נכד גם לר׳ שמחה ר״פ אבי רח״כ, והכנסת יחזקאל. תלמידו של הנו״א, וידידו הטוב של האוהב ישראל. אב״ד ומ״מ חירוב. יש סיפורים עליו בקשר לעלילת דם שהיתה אז בחירוב. נשא את בילא (ולא רחל) בת רמ״מ רובין מלינסק, וגיסו ר״נ מרופשיץ נסע להתבשם מתורתו. נפטר במגיפה ביום כ״ו תמוז תקצ״א, וזו׳ ביום ט״ו אב. אהל הוקם על קברו, ונשתמר נוסח מצבתו (אהל אלימלך, שמז; אהל נפתלי, טז). בניו: א. ר׳ אברהם מרדכי טורקר אב״ד דוברומיל; ב. ר׳ טודרוס אבי ר׳ אלימלך שמעון אב״ד חירוב.

ר׳ צבי הירש ב״ר פנחס **רימלט**

מחירוב וזולקיב (תרל״ה — תש״ג*)

נולד בשנת תרל״ה לאביו ר׳ פנחס אב״ד סאל, חירוב וזולקיב. תלמיד מובהק לאביו ולזקנו. חברו של ש״ב ר׳ שלמה ט״ב אב״ד דוברומיל, ויחדיו למדו בישיבת סטניסלב. נסמך מהמהרש״ם, ראל״ה מסטניסלב ור״מ מייזלש מפרמישלא. נשא את ינטע בת הגביר ר׳ יצחק הלוי קנר. מתרס״ה אב״ד חירוב על מקום אבותיו. לא ידע צורת מטבע, הרבה בתעניות, ונטל ידיו בהרבה מים. קרוביו: הרב ד״ר אברהם עובדיה גוטסדינר, והרב יוסף קולר בניו יורק. בתרצ״ב נסע





מכתבו של הרב צבי הירש רימלט בתרצ"ה אל הרב משולם ראטה אב"ד שאץ. מבקש בו לפענח את חידת הסוד הכמוס של העלמה שנמסרה שם לגידול ע"י ר' דוד ארביטיילא וזו' מזולקווא, ובמשך עשרים שנה לא בקשו ממנו שום תשלום על כך



הרב צבי הירש רימלט מחירוב וזולקיב

לארה״ב לגייס כספים לקהילתו, וצדקותו עשתה רושם רב. אכל רק עופות, משוחט אחד, ורק אחרי שבדק את החלף בעצמו. אחרי פטירת אביו בתרצ״ד, עבר לכהן על מקומו בזולקיב כרבה האחרון. בתרע״ב היו עמו בכתובים חיבור בהלכה ובאגדה (אהלי שם, 242), וכן החזיק בכתבי אביו וזקנו. בשלטון הנאצי (במחנות) סיפרו נפלאות על זהירותו לא להתגאל במאכלות אסורות, וכיצד חילק ממנתו לאחרים.

ילדיו: א. ר׳ אלימלך שמעון שמילא את מקומו בחירוב; ב. ר׳ משה; ג. זיסל זו׳ לייפר ושני בנים בחירוב; ד. זונקה, לא נשואה. כולם נספו בבלזיץ בחשון תש״ג לערך. שרדה רק: ה. אסתר החכמנית זו׳ ר׳ נחום לעוו משנדישוב, אבי פרופ׳ זאב לב שמסר לי ידיעות על המשפחה.

במשתתפי אהל מועד, ח״א, כד ע״א מליסקא. מכתבו בתשובה כהלכה, 102-104. בתרע״ד חבר אגוה״ר לחידוש הסמיכה.

ר׳ שמעון אלימלך ראה לפי: **רימלט, ר׳ אלימלך שמעון**

רַין

ר׳ אליעזר ריין

דומ״ץ איסטריק. מחסידי רופשיץ. הביא לדפוס בתרל״ו את הספרים אור ישע ולחם שמנה.

רִינְגֶל

ר׳ יעקב

בן עילוי לסוחר מפרוביזנא, ותלמיד האב״ד ר׳ אברהם יעקב הורביץ. נשא את חיה בת ר׳ אלימלך פוהורילה אב״ד הוסיאטין. בין שתי המלחמות מילא שם את מקומו כרבה האחרון. אציל רוח, ואוהב הבריות. נספה בגיטו קופיטשיניץ באקציה השניה ביום א׳ ניסן תש״ג, עם ילדיו: אבנר, פנחס והינדה. עלם נוצרי רצה להציל את רעיתו מנהלת חברות החסד בעיר, ודחאתו בבוז.

תשובות אליו: אמרי דוד, מ בתר״ץ; רבו, צור יעקב, ח״א, מא, צה, צט בתרפ״ז-תרפ״ט.

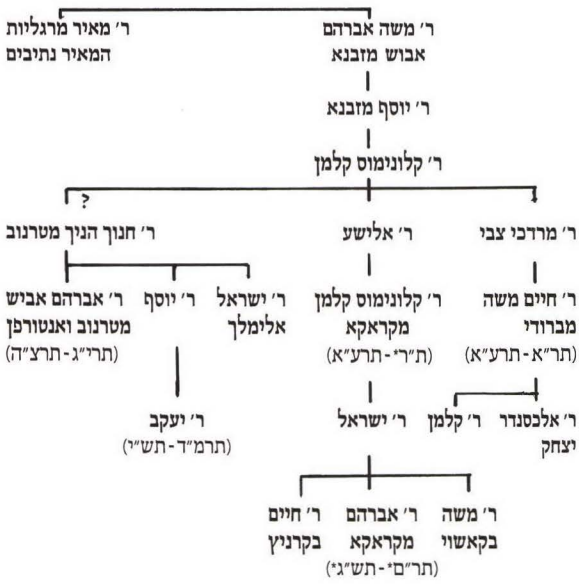
הוסיאטין, 71; אברהם בקר, קהילתיים, 40, 102.

רִינְדֶר

ר׳ קלמן. ת״ח בטרנוב. ממשפחתו כנראה ר׳ אהרן יוסף, חתן ר׳ שמואל לנדא מוישנה.

תשובה אליו: חזון נחום, דף קיד ע״ב.

רַינְהוֹלְד



ר׳ אברהם ב״ר ישראל **רינהולד**
מקראקא (תר״ס* — תש״ג*)

נולד בקראקא לאביו ר׳ ישראל בנו של הר״מ ר׳ קלונימוס קלמן, ולאמו גיטל בת ר׳ מרדכי צבי הרשטל. תלמיד ר׳ יהודה מאיר הלוי לוין דומ״ץ קראקא, ור׳ שלמה חנוך הכהן רבינוביץ אב״ד רדומסק. נשא את אלטא, בתם של הנגיד ר׳ משה יעקב ב״ר שמואל אנגלשטיין וזו׳ ליבא מרים בת ר׳ מרדכי נתן יצחק הלוי, נפטרו לפני תרצ״ה. כיהן כדומ״ץ בקראקא. נספה בשואה עם זו׳ וארבעת ילדיו, ובהם שמואל מאיר שאת מילתו מזכיר בסי׳ נז.

שו״ת **מנחת אברהם** ח״א. פיעטרקוב, דפוס רח״ה פאלמאן, תרצ״ה, ב, סג ד׳, נז סי׳. המסכימים: רבו ר׳ שלמה חנוך הכהן רבינוביץ (וה׳ ברך את אברהם בכל, וכבר אתמחי גברא לפלפל כדת של תורה, בחריפות ובקיאות נפלאה ובבירור הלכה, וביודעי ומכירי קאמינא, כי הנהו שוקד על דלתי תוה״ק במס״נ, ושם לילות כימים); ר׳ אברהם שלום ה״ש מסטרופקוב (זכות זקנו האור לשמים יגן עליו); ר׳ משה פרידמן מבויאן בקראקא (דבריו נכונים וישרים למוצאי דעת... זה איזה שנים אני מכירו לת״ח גדול ומובהק); ר״ש ענגל (נפלאתי על גודל חריפותו ובקיאותו); רד״ב מטשבין (התענגתי על המחזה הנעים); רי״ל פיין מסלונים (הוטבו הדברים בעיני); חברי ב״ד קראקא: ר׳ אברהם משה ר״פ מבריסק (כולו מחמדים); ר׳ משה שמואל בלייכר (יצאתי

מגדרי... יען כי הוא יקר המציאות); רבו ר׳ יהודה מאיר הלוי לוין (כל דבריו המה ערבים לאוזן שומעת). פתיחת אגדה על סדר א״ב, ובסופה מזכיר את קרוביו וסדר יחוסו. בסוף הספר מפתחות והגהות, ודף דברי אגדה. ד״צ בברוקלין, דפוס מוריה, תשמ״א, ובסופו ספר דברי מרדכי, חי׳ וביאורים בסוגיות הש״ס, הערות על מנחת אברהם וחי׳ אגדה, ע״י המו״ל בן גיסו הרב מרדכי ב״ר יוסף הי״ד אברמציק, קד עמ׳, ק סי׳. המסכימים: ר״מ פיינשטיין, ר׳ ישראל שפירא מבלוזוב, ור׳ פנחס הירשפרונג (משניהם פקסימילים). בהתחלה פתח דבר מהמו״ל, ברכת הודאה על הצלתו מהשואה עם זו׳ ותינוקו הבכור, ותודה לילדיו ונכדיו שסייעו להדפסה. מעלה את דמותו של אביו, שציור תורתו ועבודתו לא יאומן בדורנו. בסוף תשובת הרב שמחה בונם ליברמן, דרוש והנצחות.

בין היתר השיב למקומות: **זוירציה** — ר׳ דוד משה הכהן בהה״צ, חתן הרבי מרדומסק, בתרפ״ט (כו, נג); **לודז** — הרב משה מנחם יוסף הלוי סגל בתרצ״א (ו,ז); הב׳ חיים בנימין יחזקאל הלוי פסטג בתרצ״ג (לט, מד); **סוסנוביץ** — הרב שמואל אהרן סג״ל פרדס בתר״ץ—תרצ״א (ד, מ); **סלונים** — הרב יהודה ליב פיין בתרפ״ט—תרצ״ד (ט, כד, כה, נ, ובהערות שבסוף, עמ׳ 122); **צנזימין** — הרב חיים בורנשטיין בתרצ״א (לז). לגיסו ר׳ עקיבא גוזובסקי בקראקא בתרפ״ט (יז).

תשובות אליו: בנין צבי, ח״א, לז, לח בתרצ״ו (על הספר); מנחת יחיאל, ח״א, כח, סא, צ בתרפ״ט-תרצ״א. ד״ת ממנו: תורת העולות, פב, פז, צג, צד.

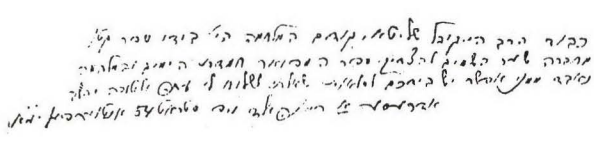
ר׳ אברהם אבוש ב״ר חנוך הניך **רינהולד**

מטרנוב ואנטורפן (תרי״ג—תרצ״ה)

נולד בטורנא ביום כ״ד טבת תרי״ג לאביו השו״ב ר׳ חנוך הניך (טורנע, א, 190). תלמיד ר׳ זאב דב שנקל, מ״מ בעיר ותלמיד מובהק לחת״ס. למד עם ר״ש אנגל. בדרך העבודה שימש את רבי פנחס מבריגל, תלמיד מובהק לר״נ מרופשיץ. הסתופף בצל הדב״ח, וקיבל ממנו איך ללמוד כתבי קודש. ראש ישיבת טרנוב. בקיץ תרע״א עבר לאנטורפן אל בתו וחתנו. בזמן מלה״ע א׳ שהה בשוינינגן שבהולנד. נפטר ביום כ״א ניסן תרצ״ה, ואלפי אנשים ליוהו באורך של קילומטר. נשא את שרה בת ר׳ ברוך ברגלס. ילדיו: א. חיה זו׳ ר׳ טוביה גוטמן כ״ץ גוטוירט באנטורפן; ב. חודג׳ה וזו׳ סלקא גוטוין; ג. מקס וזו׳ רוזה לדרברגר; ד. נתן וזו׳ אדלין קורנרייך; ה. אוסקר וזו׳ מרים; ו. רחל זו׳ אהרן. בתם מילדרד זו׳ יוסף הוסטיק, הורי דוד מרעננה שערך עץ מפואר של צאצאי זקנו רח״ה.

ראשי בשמים, קראקא תרפ״א, א, כח; טו; יח ד׳. בדף ד-ו דרושים מקיץ תרע״א. בדפים ז-י דרושים משוינינגן בתרע״ט. בדף יב-טז הספד שנשא על המהרש״ם. בשער מזכיר את יתר חיבוריו שעמו בכתובים ובהם: צפנת פענח — פירוש על כמה סדרים ממג״ע; ברית אברהם — פירוש על כמה מאמרים מבכ״ע; קהל חסידים — פירוש על משנת חסידים ח״ב. מאחר שאין בידו להדפיסם, מציג כאן לדוגמא קצת בדרך פרד״ס. בסוף: לוח התיבות — ביאור תיבות נעלמות, מלוקט מראשונים ואחרונים, עם נופך משלו; קונ׳ פנינים יקרים מר׳ שמעון בצלאל ניימן, על טירחתו בהדפסת הספר. שני הדפים האחרונים נדפסו כנראה מאוחר יותר בדפוס אחר, ובהם לקוטים ולוח הטעות. **ארבע כנפים ופתח הגן**, הקדמה ושער לכתבי האריז״ל ולספרים שלו עצמו, ד, ה; נ ד׳. בשער ארבע כנפים נזכרים ד׳ דרושים בקבלה: גנת אגוז, אנקת אסיר, רוח והצלה, נאה להודות. למעשה נדפסו רק שלושת הראשונים, עם מפתחות לכל אחד.

חידושי אבר״ח על ש״ס, ח״א על זרעים־נשים (בספריו נזכר שכולל גם על שו״ע). קראקא, דפוס ר׳ משה לענקאוויטש, תרפ״א, קמד ד׳. מעבר לשער מתנצל בהקדמתו, שדבריו יכולים להועיל לתלמידים. מודה לחתנו המחזיק אותו בזקנתו באנטורפן, ויכול לסדר את כתביו מימי חורפו. ד״ת מחתנו בדף קלו: -קלח. בסוף השמטות, תיקונים והסכמות מתרפ״ב: ר״מ ארק עם ד״ת (שמעתי שמעו הטוב מכמה מופלגי תורה דפה, כי שקד מאד על דלתות התורה ויראת ד׳ כל היום... גם ספרו ארבע כנפים, דרושים בנויים על יסודי חכמת האמת, ראיתי והוטב בעיני); ר״ש אנגל (מצאתי דברים נחמדים הן בפלפול והן באגדה... מימי נעורינו היינו חברים מקשיבים זה לזה בהלכה); ר׳ מאיר דן רפאל פלוצקי מאוסטרובה (בהיותי פה אנטוורפן לרגל נסיעתי לביתי). בדף האחרון ד״ת מידידו רש״ב ניימן. ח״ב על נזיקין־טהרות, תרפ״ב,



הקדשת הרב אברהם אביש ריינהולד על הספר ששלח להרב המקובל שליט״א, בבקשה להשלים לו ספר שער השמים שהיה לו ואבד במלחמה (באוסף שלום)

קכח ד׳. בדפים קיא-קיב, קיט, קכו-קכח, ד״ת מידידו רש״ב ניימן, השמטות, תיקונים, והגהות לספריו הקודמים. מדף קטז: -קיח. ד״ת מאחיו הגדול ר׳ יוסף. מדף קכא הסכמות מביקורו בוינא: רא״מ שטיינברג עם ד״ת (מצאתי בהם ברכה, והוטבו בעיני... גם ביאורו על המדרש רבה נחוץ מאד); רח״י ירוחם עם ד״ת (דבריו בנויים על יסודי הפלפול... וכל מעשיו לשם שמים); ר׳ סיני ה״ש מזמיגרוד (כל אחד ימצא בהם מבוקשו).

חידושי אבר״ח, ע׳ דרושים. אנטווערפען, דפוס יוסף

פלעסנר, תרפ"ג, עב ד'. מעבר לשער חידושים על שער המלך. ראשית לימודיו בספרים סור מרע, זרע קודש ועבודת ישראל, ועל פיהם נכנס לכתבי האריז"ל. ההקדמה באגדה. בסוף תוכן הדרושים.
חידושי אבר"ח על סוגיות. סעאיני, דפוס ר' יעקב ווידער, תרפ"ו, א, קד ד'. בהקדמה דרוש לפרשת נח. בספר חידושים ושאלות מגדול אחד. **חידושי אבר"ח** עה"ת. בילגורייא, דפוס האחים ווינבערג, תרפ"ו, קעו ד'. מעבר לשער תירוץ לרמב"ם. בדף קסז ע"א ד"ת מאחיו ר' ישראל אלימלך. בעמ' 334-337 הספד על ר"מ ארק. בסוף השמטות ותיקונים. נלוה לו בהתחלה:
שער פתח הגן, הקדמת קבלה לספריו. זוהי מהדו' ב' של פתח הגן. אנטוווערפן, דפוס יוסף פלעסנר, תרפ"ו, ח ד', הקדמה. בעותק שבספרית שלום 1591, נספחו לו שנים מספריו שנדפסו בלי שערים, בבילגוריי, דפוס האחים ווינבערג, (תרפ"ו): **מקראי קודש**, לקוטי נ"ך, אגדות, תפילות, שבת ומועדים, קח ד'. **אותיות מחכימות**, עניני קבלה ע"ד פרד"ס בסדר א"ב, קד ד'. בסוף מפתחות, השמטות ותיקונים.
זכרון משיח, לקט ממכמני הספרות התורנית על משיח וגאולה. בילגורייא, דפוס האחים ווינבערג, תרפ"ז, צב ד', הקדמה. בדף פד ע"א ד"ת מתלמידו משה אולמן בן האב"ד. בסוף השמטות לספריו ומפתחות.

תשובות אליו: מנחת יחיאל, ח"א, כח, סא, צ בתרפ"ט-תרצ"א; צבי לצדיק, ד. במשתתפי אהל מועד (הרבסט), שנה א, תרפ"ו, חו' א, עמ' יט. הסכים להצעה נחוצה בענין ריבית, בסוף ספר תקנת רבים. מכתבו: מליצי אש, א, תמוז, פא.

ר' חיים ב"ר ישראל **רינהולד**. ת"ח בקרניץ.

תשובות אליו: אחיו, מנחת אברהם, ה, יג, כג, מה, מו, נא בתרפ"ט-תרצ"ד. ד"ת ממנו: מקדשי השם, ח"ב, מג.

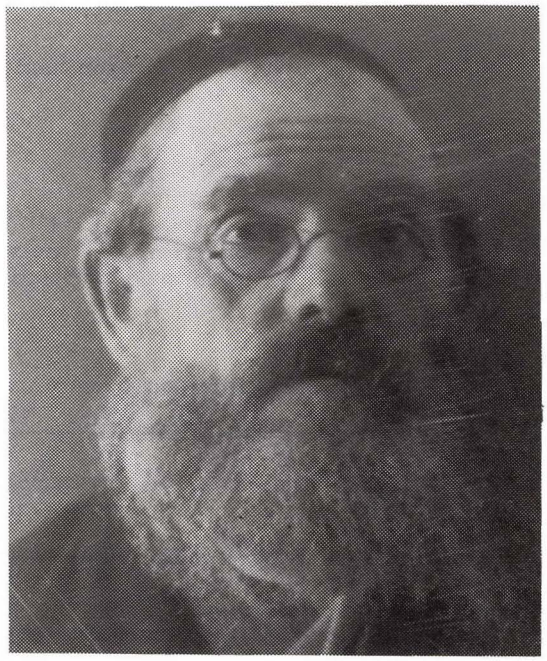
ר' חיים משה ב"ר מרדכי צבי **רינהולד**
מברודי (תר"א — תרע"א)

נולד בשנת תר"א בקראקא לאביו הנגיד ר' מרדכי צבי (מוטל) ב"ר קלונימוס קלמן (נפטר בבוקר כ"ד אדר תרמ"ב בפני קהל ועדה. ד"ת ממנו בהקדמת זכר לחגיגה), ולאמו חיה בת ר' צבי יהודה (נכדת הרב משה נכד ר' משה דרשן מח"ס דרש משה. נפטרה לפני תר"ן). יש ונקרא משה בלבד. נשא את רייזל בת הגביר ר' יוסף נתנזון מבראד רה"ק ומנהל הת"ת, ועבר אליו. עסק בתורה בעיון רב, ללא דאגות פרנסה שהסירו ממנו זו' ואחותו רבקה לאה. מבאי ביתו של השו"מ, בן דוד של זוגתו. בשנים מאוחרות דומ"ץ בעיר. החסידים בקומרנא בחרו בו לרב בעירם, אבל הוברח וויתר (קומרנא, 22). נפטר בתרע"א לערך.
טל חיים, ביאור פלפולי רחב עמ"ס מו"ק שדורש לא היה לה. לעמברג, דפוס ראז"ו סאלאט, תרמ"ו, ג, סה ד'. המסכימים: מהרש"ק בתהכ"ה (יש בו הרבה דברים טובים מאד... הוא בעל חכמת התורה ורך בשנים, ועשה חיבור כזה, וילמדו ממנו בעלי תורה); השו"מ בתרכ"ז עם ד"ת (לחתן דודי... ראיתי כי ירד לעומק הלכה, לבאר היטב כל שיטה ושיטה... על אדני הסברה הנכונה... לפי מעט השנים הרבה מקנתו... ישמח משה במתנת חלקו). בהקדמתו כותב שיגע במסכת יותר משלוש שנים, ולא כתב רק מה שצירף רבות בכור הבחינה. אח"כ פתיחה למסכת. מדף מז ע"ב שו"ת רבות בעניני המסכת. מדף סד ע"ב קונ' אחרון.
זכר לחגיגה, ביאור פלפולי רחב עמ"ס חגיגה. רי"מ ניק, דפוס ר' יעקב ערנפרייז, תחילת תר"ן, ב, קלט ד'. מעבר לשער מזכיר את נשות משפחתו. בהקדמתו המחורזת מזכיר את פטירת אביו באמצע לימודו מסכת זו, והיא נפלה אז לחלקו. זכר לפתח — בעניני הפסוקים הנוגעים למסכת. מדף כ"ד ע"ב זכר לחגיגה, על סדר הדפים. בדפים פז-צ זכר למעשה בראשית על תחילת פרק ב. מדף קג זכר למקדש. בעמוד האחרון לוח הטעות.
אחרי פטירתו: **נשמת חיים** על משניות זרעים, עם הפנים. מונקאטש, דפוס ר' שמואל זנויל כהנא וחתנו ר' עוזר הכהן פריעד, תרע"ג, ב, קנב ד'. בניו המולי"ם ר' אלכסנדר יצחק ור' קלמן כותבים בהקדמתם על גאונות אביהם, עניוותו וחסדיו. מדפיסים כעת על ברכות, פאה ודמאי, ומקוים להדפיס על כל זרעים, וכן את יתר חיבוריו: מנחת זכרון עמ"ס סוטה, חיבורים על המסכתות סנהדרין, עירובין, ע"ז וזבחים, שרביט המלך על הרמב"ם, אוצר החיים על ד"ח השו"ע, ליקוטי תורה עה"ת בנגלה ובנסתר, חידושי ש"ס בהלכה ובאגדה. אח"כ ד"ת בקבלה, ופתחי חיים לכל מסכת. משמאל פירוש לחיים בקצרה, ומימין תוספות חיים בארוכה. מדף מ ע"א פאה, ומדף קא ע"א דמאי בלי פתיחה. בעמוד האחרון לוח הטעות.

תשובות אליו: לבעל ש"ב, הרי בשמים, ח"ב, רלג בתרמ"ח; מהרש"ם, ח"ג, ה בתרמ"ח; לבן דודי, עטרת ישועה, מד; לחתן דודי, שו"מ, קמא, ח"ג, פג, תנינא, ח"ד, קלה, קס, קעה, רביעאה, ח"ב, רב בתרי"ז-תר"ך לקראקא; שערי דעה, ח"ב, קכט בתר"ם; תפארת יוסף, או"ח, לז. במנויי חומר בקודש תרל"ו עם חמיו, ועוד חתן (גיסו) ר' ישראל קמינר. עודד את אסיפת הרבנים בקראקא תרס"ג, ושלח את הצעותיו.

ר' חנוך הניך רינהולד

שו"ב בטורנא. נכדו דוד הוסטיק מרעננה שערך עץ נאה של צאצאיו סבור, שהוא ואחיו ר' משה מנחם מנדל היו בניו או נכדיו של ר' קלונימוס קלמן פיצעלע. נפטר לפני תר"א. נשא את (חנה) מלכה בת ר' אהרן ובר. ילדיו: א. ר' נפתלי. נשא את שפרה עיידר; ב. ר' אברהם אביש מטרנוב ואנטורפן; ג. ר' ישראל אלימלך. נשא את צפורה בת ר' יעקב רובין; ד. רחל



ר׳ חנוך הניך רינהולד מטרנוב

זו׳ ר׳ אליעזר שפירא; ה. ר׳ הלל. נשא את חנה בת ר׳ מרדכי קורן; ו. ר׳ יוסף בטרנוב. לכולם צאצאים.

ר׳ יעקב ב״ר יוסף **רינהולד**

נולד בטרנוב בשנת תרמ״ד, לאביו ר׳ יוסף ב״ר חנוך הניך שהרביץ תורה ברבים, ולאמו באשא אייזן (שיף). נשא בתרע״ד את חוה עסקנית המזרחי, ובברחם לוינא שלח ידו במסחר. עבר לברלין, ועמד בראש חברה לתמיכת בני עירו. עלה לארץ לפני מלה״ע ב׳, ועמד בראש ארגון עולי טרנוב. כשנתיים יו״ר חברת שלוה למבריאים מעוטי יכולת, ופעל לקידום המוסד. נפטר באלול תש״י.

אברהם ביק, אנצ. של הציונות הדתית, ה, 652.

ר׳ משה ב״ר ישראל **רינהולד**

בן שלישי לר׳ ישראל מקראקא, אחרי ר׳ אברהם ור׳ חיים. עבר לקאשוי משנשא את בת ר׳ יוסף פרנקל, ולמד אצל ר״ש אנגל. נספה בקראקא עם משפחתו.

תשובות אליו: מהר״ש, ח״ה, מט בתרצ״ד; אחיו, מנחת אברהם, יט, מט, נב כבחור בתרצ״ב. תשובתו מקאשוי לר׳ אלחנן היילפרין, מקדשי השם, ח״א, נ. ד״ת ממנו מקראקא: הלבנון, א, תרפ״ח, סי׳ יד; הכוכב, תשרי תשי״ג, 4-5. תמונתו עם רבו: ח״א, 233.

ר׳ קלונימוס קלמן ב״ר יוסף **רינהולד**

הראשון כנראה שנקרא ריינהולד שמשמעותו נקי־חן, על שום אישיותו האצילית. בנו של ר׳ יוסף מזבנא, ב״ר משה אברהם אבוש אב״ד זבנא, אחיו של ר׳ מאיר מרגליות בעל מאיר נתיבים. דיין בקראקא בבית הדין של האב״ד ר׳ שאול לנדא. נקרא ר׳ קלמיש פיטצעלע. זו׳ שרה. מחסידי ר״נ מרופשיץ. מסר נפשו וממונו להשיג אתרוג מהודר לסוכות, ורבו אמר לו שעוד ישתדכו. ילדיו: א. ר׳ אלישע חתן האור לשמים, אבי ר׳ קלונימוס קלמן ר״מ בקראקא שנשא את נכדת ר׳ עוזיאל מייזלש ונפטר ביום כ״ח טבת תרע״א, אבי ר׳ ישראל, אבי ר׳ אברהם מח״ס מנחת אברהם; ב. ר׳ מרדכי צבי אבי ר׳ חיים משה דומ״ץ בראד; ג. דבורה זו׳ רבי מאיר הורביץ מדזיקוב. אולי גם: ד. ר׳ חנוך הניך שו״ב טרנוב.

רַיְנְמַן

ר׳ אברהם ב״ר יוסף **רינמן**

מאיסטריק (תר״ס* — תש״ב)

בנו של ר׳ יוסף אב״ד איסטריק, ואחרי פטירתו בתרע״ד מילא שם את מקומו. גבאי א״י בשנות התר״ץ. נספה בתש״ב הי״ד.

תשובות אליו: בית פינחס, ח״ב, דף קלא ע״א (ריין!) בקונ׳ שגיאות מי יבין, וסי׳ טו-טז עם תשובתו בתרפ״ז; צור יעקב, ח״א, לא, לב. ד״ת מר׳ אברהם אב״ד בליגרוד, אהל מועד (הרבסט), שנה ב, תרפ״ז, חו׳ ג-ד, עמ׳ קכח.

ר׳ אברהם ב״ר יעקב **רינמן**

מנרול (תקנ״ח* — תר״ב)

בנו של רבי יעקב מנרול. כשנפטר אביו בתקע״ד הופקדה הרבנות בידי ר׳ יוסל טומשובר, והוא נסע להסתופף בצל האוהב ישראל ורבו המובהק רצ״ה מזידיטשוב. בשובו כעבור שנתיים כיהן כאב״ד ואדמו״ר נרול. נהרו אליו מאות חסידים, לפני צמיחתה הגדולה של בלז. נפטר בלבוב ביום כ״ג חשון תר״ב (בספר החסידות, 206, בטעות: תרי״א), ושם נטמן. הסכמתו היחידה היא על ספר פרי קודש הילולים של רבו. בנותיו: א. זו׳ ר׳ יצחק משולם זלמן שמילא את מקומו בנרול; ב. זו׳ ר׳ נחום רובין ב״ר אשר ישעיה מרופשיץ.

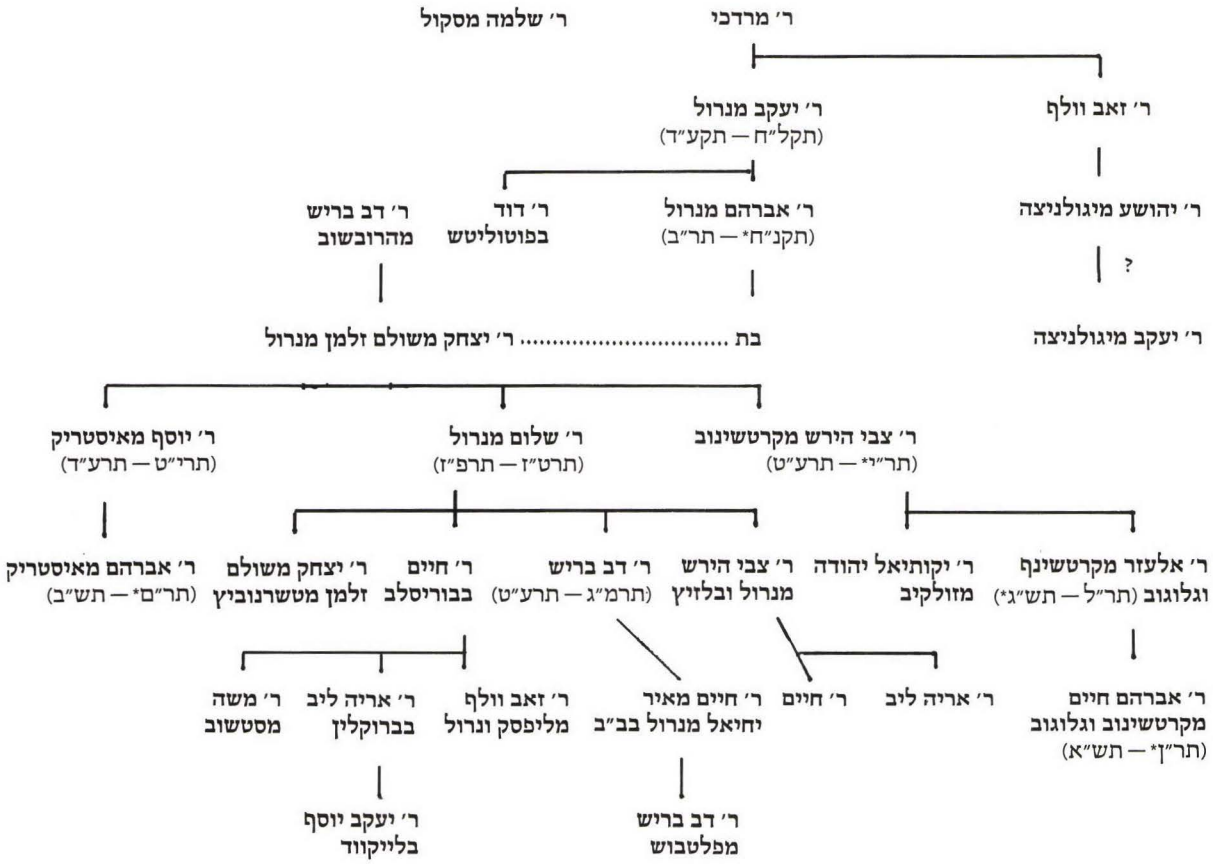
ר׳ אברהם חיים ב״ר אלעזר **רינמן**

מקרטשינוב וגלוגוב (תר״ן* — תש״א)

בנו של ר׳ אלעזר אב״ד קרטשינוף ביטשקוב וגלוגוב. ממלא מקום אביו כרבה של קרטשינף. דרשן מקובל וחביב לשומעיו. נשא את פרימא רבקה בת ר׳ שלמה ט״ב ראב״ד גורליץ. גורש בתש״א לקמניץ פודולסק בה נרצחו זו׳ ושבעת ילדיו (י״א שנספו באושוויץ ביום ח׳ סיון תש״ד). הצליח להתחמק, ולהגיע ליסין שמעבר לגבול ההונגרי. אחד השומרים הכירו, כפתו לעגלה, וביער הקרוב ניקרו ההונגרים את עיניו, וירו בו למות ביום י״ח טבת תש״א הי״ד.

ויצא פרח על פרקי אבות עם הפנים, פרי דרשותיו ברבים. סאטו־מארע, דפוס ר׳ מאיר ליב הירש, ת״ש, ו, קי ד׳. מעבר לשער מודה לשלושת רושמי חידושיו

רַינְמַן



שטרחו בהדפסה. בהקדמתו באגדה מזכיר את אמו, שעל שמה ר״ת הספר. בסופה הנצחות לבני משפחות התורמים. בעמוד האחרון שמות המתנדבים(!) מסביבתו.

מארמארוש, סז, 49, 52; חכמי טרנסילבניה, 235.

ר׳ אלטר רינמן. דומ״ץ גלוגוב מתרס״ט (אהלי שם, 394).

ר׳ **אלעזר** ב״ר צבי הירש **רינמן**

מגלוגוב (תר״ל* — תש״ג*)

בנו של ר׳ צבי הירש אב״ד קרטשינוב. נשא את פריידא חיה בת ר׳ אברהם חיים רובין אב״ד גלוגוב, נפטרה ביום ד׳ אלול תרצ״א. מתרע״ט רבה של קרטשינף על מקום אביו. זמן מה ניהל במקום ישיבה בה למדו חמישים בחורים. כיהן גם ברבנות ביטשקוב הסמוכה, בה היה לו בימ״ד בביתו. לפני תרצ״ד עבר למלא את מקום חמיו בגלוגוב עד שנספה.

ילדיו: א. ר׳ אלימלך הגדול. נפטר בן י״ז ביום ז׳ טבת תרפ״א; ב. ר׳ אברהם חיים אב״ד קרטשינף על מקומו; ג. רייצא ילידת תרע״ו זו׳ ר׳ חיים יהודה מאיר הגר ברמ״מ מוישובה, ולו נועדה רבנות ביטשקוב. ניצלו לארה״ב, ועלו לת״א. כשהתאלמנה נישאה לר׳ מרדכי יפה-שלזינגר ראב״ד ת״א. נפטרה ביום י״ג כסלו תשל״ו בת ששים (נכדת הבני״ש והייטב לב).

תשובות אליו: אפרקסתא דעניא, קיב בתרפ״ג; מנחת הקומץ, ע בתרצ״ד; עצי חיים, אה״ע, ו, כג, כו בתר״ף-תרפ״ו.

מארמארוש, סז, 49, 283-284.

ר׳ **אריה ליב** ב״ר חיים **רינמן**

בנו של ר׳ חיים מנרול חתן ר״ש ענגיל. תלמיד יח״ל. בשנות השואה גלה לסיביר וניצל. ר״מ בישיבת ר׳ שלמה קלוגר בניו יורק. מוכר ספרים בברוקלין. נשא את יענטא בת ר׳ חיים אייזיק קרסניאנסקי מחסידי סקווירא ברוסיה, נכד ר׳ גדליה מלוניץ וחתן ר׳ יעקב יוסף סערעבריער שהיה נכד התולדות, רמ״צ מסווראן ודור ו׳ לבעש״ט. נפטרה ביום ג׳ סיון תשל״ג. אחותה יהודית זו׳ ר׳ מאיר גינצבורג. ילדיו: א. ר׳ יעקב יוסף מח״ס שופרא דשטרא; ב. שרה פיגא זו׳ ר׳ יצחק יוסף בולקא, וילדיהם יוחנן רפאל, שושנה חיה גוציא, מרדכי אהרן; ג. ר׳ שלום זאב תלמיד מיר ולייקווד.

נשא את מרים בת הרב אליעזר כהן מחסידי גור, וילדיו: צביה יענטא וישראל יוסף; ד. ר׳ דוד משה בלייקווד. נשא את צביה בת ר׳ ברוך בנדיט דיימונד, ובניו: יצחק דניאל ושמואל אהרן; ה. צביה; ו. ישראל בלייקווד.

הוציא לאור מחדש את שו״ת מהר״ש א-ב עם חידושיו. חיבר ספר ברכת הפסח עמ״ס פסחים, ועמו בכתובים ים המלך על הרמב״ם. הדפיס מחידושיו בכתבי העת, כגון כר״ש, אייר תשל״ט, נג-נו, ניסן תש״ם, לב-לז.

אליו ואל אחיו ר׳ משה: אביר יעקב, יג. לר׳ אריה ליב אב״ד נרול: מהרי״א הלוי, ח״א, קע בתרמ״א.

ר׳ דב בריש ב״ר שלום רינמן

בנו של ר׳ שלום אב״ד נרול. נשא את רייצא בת ר׳ חיים מאיר יחיאל שפירא אב״ד רדיחוב, והיא״צ שלה נקבע ח׳ אלול. נפטר בן ל״ו בחיי אביו בר״ח אייר תרע״ט. ילדיו: א. הרב חיים מאיר יחיאל שפירא. רבה של נרול, ומשרידי רבני גליציה. מחשובי חסידי בלז. האיר עיני בתולדות משפחתו. בנו הרב דב בריש אב״ד נרול בפלטבוש ומחותנם של צדיקים; ב. עלא זו׳ רב״צ רובין־לנגנר מלבוב ב״ר אלימלך. נספו עם בנם דב אלעזר הי״ד.

ר׳ דב בריש ב״ר צבי הירש רינמן

בנו של ר׳ צבי הירש רבה של קרטשינף. אב״ד רוסיש בנילא.

תשובה אליו: באר חיים מרדכי, ח״א, נו. בחותמי רשות בית דין צדק, ויזניץ תרע״ג.

ר׳ זאב וולף ב״ר חיים רינמן

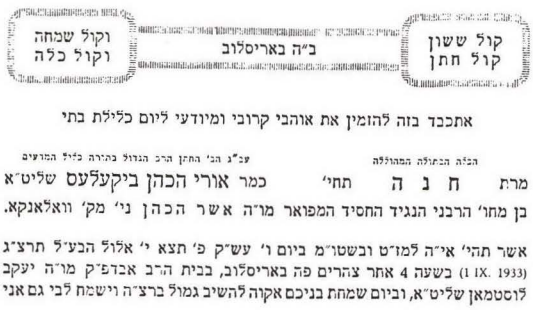
בנו של ר׳ חיים אב״ד נרול. נשא את נחמה בת הרב שמואל פירר. רב בנרול־ליפסק. גווע ברעב בבוריסלב. זו׳ וילדיו נשלחו לאושוויץ.

תשובה אליו: זקנו, מהר״ש, ח״ה, ל בתרצ״ג.

ר׳ חיים ב״ר שלום רינמן

בנו של ר׳ שלום אב״ד נרול. מעובדי כולל גליציה בבוריסלב, וכתבו עליו אב״ד נרול. נשא את שרה פיגא בת מהר״ש ענגיל. ילדיו: א. ר׳ זאב וולף רב בנרול וליפסק; ב. חנה זו׳ ר׳ אורי ביקלס. נספו בבוריסלב עם ילדיהם; ג. ר׳ משה, הגדול, תלמיד יח״ל. נשא את בילא בת ר׳ אלתר אליעזר הורביץ אב״ד ריגליץ וסטשוב. רב במחוז רדום. נספו ביער בתש״ב עם שני ילדיהם; ד. ר׳ אריה ליב בברוקלין; ה. ר׳ יצחק; ו. רייזל.

תשובות אליו: חמיו, מהר״ש, ח״ג, סד, ח״ו, יב בתרס״ו-תרע״ד.



קול ששון
קול חתן

ב״ה באריסלוב

וקול שמחה
וקול כלה

אתכבד בזה להזמין את אוהבי קרובי ומיודעי ליום כלילת בתי

הבלה הבתולה המהוללה

מרת ח נ ה תחי׳ כמר אורי הכהן ביקעלעס שליט״א

בן מחו׳ הרבני הנגיד החסיד המפואר מו״ה אשר הכהן נ״י מק׳ וואלאנקא.

אשר תהי׳ א״ה למז״ט ובשטו״מ ביום ו׳ עש״ק פ׳ תצא י׳ אלול הבע״ל תרצ״ג (1 IX. 1933) בשעה 4 אחר צהרים פה באריסלוב, בבית הרב אבדפ״ק מו״ה יעקב לוסטמאן שליט״א, וביום שמחת בניכם אקוה להשיב גמול ברצ״ה וישמח לבי גם אני

ה׳ק חיים ריינמאן
בהרב זלל״ה אבד״ק נראל.

ההזמנה לנישואי חנה ריינמן בתרצ״ג עם ר׳ אורי הכהן ביקלס

ר׳ יהושע ב״ר זאב וולף רינמן

בנו של ר׳ זאב וולף אחיו של ר׳ יעקב אב״ד נרול, והיה להם עוד אח אחד. מו״ץ בילקמין בה חתם על נזיר השם תרכ״ט. אחרי תרל״ט עבר לכהן כאב״ד יגולניצה בה היה בתרמ״ה, וחתם על ספר התמונה תרנ״ב. ר׳ יעקב אב״ד יגולניצה אחריו, היה כנראה בנו, ובנותיו: עלא זו׳ הרב רימלט מדוברומיל חמיו של אב״ד בליגרד; מלכה זו׳ רז״ו פרישרמן מנרול ב״ר יוסלה מטומשוב.

תשובות אליו לשני המקומות: אבן יקרה, קמא, או״ח, ב; אבני צדק (ט״ב), יו״ד, קא; בית יצחק, חו״מ, נג; ברכת רצ״ה, סו; דב״ח, ח״ב, יו״ד, צד בתרכ״ה; מהרי״א הלוי, ח״ב, קמד; מהרש״ם, ח״ד, ק; מנחת פתים, יו״ד, דף א ע״א; שו״מ, תליתאה, ח״א, קמה; שערי דעה, ח״א, רב לפני תרל״ח.

ר׳ יוסף ב״ר יצחק משולם זלמן רינמן

מאיסטריק (תרי״ט — תרע״ד)

נולד בשנת תרי״ט לאביו ר׳ יצחק משולם זלמן אב״ד נרול (אהלי שם, 389). חתם מלינסק על דרש משה תרל״ט. במחלוקת צאנז־ס״ג קבלוהו חסידי צאנז ובלז שהיו הרוב באיסטריק כרב עליהם לפני תר״ם, והיה עוד רב לחסידי סדיגורה. במנויי מנורה הטהורה תרמ״ג עם הדומ״ץ ר׳ אליעזר. הרביץ תורה לתלמידים (ליבאי, 194). בעל אישיות מוצקה שעוררה כבוד גם אצל יריביו. חכם ופיקח, צדיק וזריז. נפטר בר״ח אדר תרע״ד אחרי מחלה ממושכת ויסורים נוראים. בלויתו שררה צפיפות רבה עד שאחדים נפצעו (אהרן ענזעל, המצפה, י״ד אדר, 2).

ילדיו: א. ר׳ אברהם ממלא מקומו; ב. ר׳ דב בריש. ת״ח בברדיוב. נפטר בלי ילדים; ג. דבורה זו׳ ר׳ משה ט״ב אב״ד טעטש; ד. חיה זו׳ ר׳ אלטר אליעזר הורביץ ב״ר אהרן מבייטש; ה. זו׳ ברנדויין באיסטריק נכד סטרטין, ובנם ר׳ צבי חסיד בלז.

מכתבו מתר״ם בראש דרישת הזאב (פוהורילס). בשריפת תר״ס

שלחו אליו את כספי השיקום (קמחז״ה, ר״ח כסלו, 5).
בפאלקסקאלענדער נרשם כאב״ד מתרס״ז לפחות. מכתבו בתשובה כהלכה, 20. ר׳ יוסף בהה״צ ז״ל חתם על חי בן מקיץ תרפ״ה, ואליו: אור המאיר, לח בתרפ״ד.

ר׳ יעקב רינמן
אב״ד יגולניצה בשנים תרנ״ט—תרע״ב לפחות (פאלקסקאלענדער). כנראה בנו של ר׳ יהושע וממלא מקומו.
על דרשתו בחגיגת אבן הפינה לביהמ״ד צורטקוב אחרי השריפה, מחז״ה, ה׳ סיון תרס״א, 4. חתם לצד כולל ויזניץ, משפט צדק תרע״ב.

ר׳ יעקב ב״ר מרדכי **רינמן**
מנרול (תקל״ח — תקע״ד)

נצר לרבני נרול דורות רבים, והראשון בהם נכד הלבוש. נולד בשנת תקל״ח לאביו ר׳ מרדכי (ולא ר׳ אברהם), ובגיל רך התיתם ממנו. התחנך בסקול אצל דודו ר׳ שלמה לוצקר בעל דברת שלמה (לא היה אחי אביו, וכנראה גיסו שנשא את אחותו). אמו שכרה לו מלמד בשם הרשל, שתפס אותו פעם בגיל י״ב עושה גלגול שלג בקצה העיירה. הבטיח לו שאם לא יגלה יאריך ימים, וכן היה שחי יותר מתשעים שנה. סגפן קדוש, גדול בנגלה ובנסתר. תלמיד החוזה מלובלין שהעריכו, ואמר שכל הדרך עד לובלין מאירה ממנו. בשולחן הושיבו לידו, אלא שהוא הזיז את החלות, והוציא את אלו שהביא משלו ללא חשש חדש. (בספר החסידות, 174: מגדולי תלמידי רמ״מ מרימנוב). חתן רבו ר׳ אריה ליבוש ולרשטיין־יפה אב״ד הולשיץ נכד הלבוש, ויחדיו הסכימו על אור החכמה.

כבן עשרים נתקבל לרבנות קוזובה, ואח״כ לרדיכוב (ולא להיפך). מנוי מרדיחוב על ספר יראים תקס״ד. זמן מה מילא את מקום חמיו בהולשיץ, ולבסוף רבה של נרול. היו לו מנהגים משלו בתפילה. סיפרו עליו נפלאות, והבטחתו שעד מאה שנה לא תשלוט אש בנרול, נתקיימה בדיוק עד תרע״ד. נהג אדמורו״ת אבל היו לו רק עשרה חסידים בני עליה, ובהם: ר׳ יוסף מטומשוב, ר׳ פייביש מהיבניב, ור׳ שאול מדמביץ. הדב״ח הלך אליו רגלי ג׳ או ד׳ פעמים. ר׳ שמעון מירוסלב נסע אליו, ובבואו סגי נהור סילק את שני משמשיו לצדדים, באמרו: איני זקוק לכם עתה, שכן אור התורה מאיר לי כאן. נפטר בן ל״ו ביום ד׳ תמוז תקע״ד, ונטמן ליד בנו של המהרש״א שנפטר בנרול בדרך נסיעתו לרופאים. אהל הוקם על קברו, ואליו נהרו מדי שנה ובכל עת צרה (הקדמת ים הרחב, כט). המהרש״ק הספיד צדיק בראווא כנדפס בעין דמעה, ח״ו, כד עמ׳, והכוונה אליו. בניו: א. ר׳ אברהם ממלא מקומו בנרול; ב. ר׳ דוד מפוטוליטש, חתן ר׳ מרדכי יהושע ויינברגר מדוקלא. ר״נ מרופשיץ העיד עליו שהוא נוטר הברית.
ד״ת ממנו: אזור אליהו, פרשת בהעלותך, מובא בטעמי המנהגים, תעז. נזכר במכתבו הנודע של המראה יחזקאל.
מאיר וונדר, אהל שמעון, מ, ראדיחוב, 17; א. שיין, המודיע, ט׳ סיון תשמ״ה, ז.

ר׳ יעקב יוסף ב״ר אריה ליב **רינמן**

בנו של ר׳ אריה ליב מברוקלין. מלומדי הכולל בלייקווד. נשא את שלאמציא בת הרב עזריאל ב״ר ישכר בריש רובין האדמו״ר מדומברובה בברוקלין, וילדיו: דבורה, חיים ישכר בר (לא נותקה, 607 בשיבוש). ספרו: **שופרא דשטרא**, חידושים בעניני שטרות. לייקוואד, דפוס אמפייר בברוקלין, תשמ״ב, טז, תנג עמ׳. המסכימים: ר״מ פיינשטיין, ר׳ שניאור קוטלר, ראמ״מ שך, ריי״ו וייס, ואביו עם ד״ת גם בסוף.

ר׳ יצחק משולם זלמן ב״ר דב בריש **רינמן**

בנו של ר׳ דב בריש ניימרק מהרובישוב שליד לובלין, נכד התבוו״ש ור׳ זלמן ניימרק־מירלש חמיו של החכ״צ, ומגזע הב״ח והמהר״ל. בטעות נרשם שהיה בנו (או אחיו) של ר׳ דוד מפוטוליטש. תלמיד החוזה מלובלין. רבה הי״ז של נרול על מקום חמיו ר׳ אברהם ריינמן, וחתם ממנה על נזיר השם תרכ״ט. הסב שמו לריינמן. מזו׳ ריקל רייזל ילדיו: א. ר׳ צבי הירש אב״ד קרטשינף; ב. ר׳ יוסף אב״ד איסטריק; ג. ר׳ שלום אב״ד נרול; ד. זו׳ ר׳ אברהם מרדכי רימלט אב״ד דוברומיל; ה. מלכה זו׳ רבי יוסף פרישרמן מטומשוב.
תשובות אליו: דב״ח, ח״א, אה״ע, פב, ח״ב, אה״ע, קנה.

ר׳ יקותיאל יהודה (זלמן ליב) ב״ר צבי הירש **רינמן**

בנו של ר׳ צבי הירש אב״ד קרטשינוב. נשא את שרה נכדת רופשיץ, בת ר׳ אהרן זליג ליברמן ב״ר חיים אליהו הלוי חתן רח״ה מאלסק. עבר אל חמיו לזולקיב. ילדיו: א. ר׳ מנחם מנדל, זו׳ העסא, ובתם שיינדל ליבא חנה; ב. ר׳ חנניה יו״ט ליפא, זו׳ חוה, ובתם טויבא חיה; ג. שמואל. כולם נספו ביום י״ח אדר תש״ג. שרדה רק: ד. רוזה זו׳ ר׳ אהרן ט״ב ב״ר שלמה אב״ד דוברומיל. בעלה ובניה נספו, ונישאה שנית לר׳ יחזקאל שרגא ה״ש ב״ר אלישע אב״ד גורליץ. גרים בניו יורק עם ילדיהם. לפי לא נותקה, 640, גם: ד. פריידא זו׳ משה רפס; ו. הרי וילדיו בברוקלין.

ר׳ צבי הירש ב״ר יצחק משולם זלמן **רינמן**
מקרטשינוב (תר״י* — תרע״ט)

בנו של ר׳ יצחק משולם זלמן אב״ד נרול. נשא את חנה בת ר׳ אברהם אהרן ט״ב אב״ד קולבסוב ילידת

רישא בתרי״ג, וסמך עשר שנים לשולחנו. כארבעים שנה אב״ד קרטשינף במרמורוש, וזמן קצר לפני פטירתו נבחר גם לביטשקוב הסמוכה. במלה״ע א׳ שהה בוינא. נפטר ביום כ״ה (זכרון צדיקים: כ״ו) חשון תרע״ט. ילדיו: א. ר׳ אלעזר אב״ד גלוגוב; ב. ר׳ יקותיאל יהודה בזולקיב. מצאצאיו ר׳ צבי ריינמן בויליאמסבורג; ג. ר׳ אלימלך; ד. זו׳ ר׳ ניסן חיים רוזנבוים אב״ד ברודשין, בכורו של רבי אליעזר זאב מקרטשינף; ה. רחל זו׳ ר׳ אשר ליפשיץ ב״ר אהרן אב״ד לפנוב; ו. ר׳ דב בריש אב״ד בבאנילא; ד. זו׳ רבי חיים שלמה לייפר במרמורוש; ח-י. ילדים.

תשובות אליו: אבני זכרון, ח״א, מ בתרע״ו לביטשקוב; אמרי יושר, ח״א, קסו. חתם מנרול עם אביו על דרש משה תרל״ט.
מארמארוש, סז, 48, 283.

ר׳ צבי הירש ב״ר שלום **רינמן**

בנו של ר׳ שלום אב״ד נרול. נקרא אב״ד נרול, וכיהן ברבנות בלזיץ. חתן ר׳ ישראל ב״ר יחיאל וגשל מפריסטיק. אחרי פטירתו כיהנו בנרול בניו: ר׳ אריה ליב ור׳ חיים. בתו: ריקל ריזל זו׳ הרב יעקב יהושע פרנקפורטר מקאשוי.

תשובות אליו כרבה של נרול: חבצלת, ח״ב, אה״ע, מח בתר״ף; מנחת הקומץ, צא בתרע״א.

ר׳ **שלום** ב״ר יצחק משולם זלמן **רינמן**

מנרול (תרט״ז — תרפ״ז)

נולד בשנת תרט״ז (ולא תרי״ג, תרט״ו) לאביו ר׳ יצחק משולם זלמן אב״ד נרול. תלמיד מובהק לר׳ שמואל אהרן רובין אב״ד קורטשין, שהשיא לו את בתו רבקה. נסמך מרד״ב ר״פ אב״ד רווה. מתר״ם אב״ד נרול. במלה״ע א׳ בוינא. בשנים תרע״ח—תרפ״ה גר בקאשוי בה היה לו מנין קבוע. שב לנרול, ונפטר ביום א׳ אד״ב תרפ״ז (דברי ימי קאשוי, טז, בטעות: בן תשעים!). ילדיו: א. ר׳ צבי הירש אב״ד נרול ובלזיץ אבי ר׳ אלימלך; ב. ר׳ דב בריש אבי רחמ״י בב״ב; ג. ר׳ חיים מנרול; ד. ר׳ יצחק משולם זלמן האדמו״ר מסאוועז בטשרנוביץ. חתן ר׳ מאיר רוזנבוים ב״ר מרדכי מנדבורנה, ובזיוו״ש חתן האדמו״ר מבורשטיין. לא היו לו ילדים; ה. דבורה זו׳ רב״צ אונגר (ב״ר מרדכי דב מהורנוסטייפל), נכד ר׳ יוסף אונגר מדומברובה והחוזה מלובלין, ואבי רבי יעקב יצחק בבורו־פרק.

תשובות אליו: חבצלת, ח״ב, אה״ע, כג; מח׳, מהר״ש, ח״ג, כב, ח״ה, ד, ח״ז, נב בתרע״א-תרע״ח; למיול״ח, שם עולם, ח״ב, קכב, קכט בתרל״ג. מכתבו בתשובה כהלכה, 142-144.
אהלי שם, 421.

רִינֶק

ר׳ צדוק

כיהן כרב בבוטשאטש אחרי פטירת הדע״ק בתר״א, והקהילה לא בחרה רב עד התמנות החסל״א בתרי״ג. בשנה זו נשא נאום הודיה על הצלת הקיסר מהתנקשות בחייו, והדפיסו בקונטרס. כששלחו לאם הקיסר, קיבל ממנה מכתב תודה.
בוטשאטש, 59, 66.

רַיְנֶר

ר׳ אבנר ריינר. דומ״ץ ואב״ד בוליחוב. אולי בנו או נכדו של הרב שלמה זלמן.
תשובות אליו: הרי בשמים, ח״ב, רלד, ח״ג, טז בתרמ״ד; מהרש״ם, ח״א, קסז, ח״ב, קלד, ח״ג, יא ח״ד, ה, ו, עא בתרמ״ד-תר״ס; נחלת יהושע, יו״ד, כג; קב זהב, ה, ו; שו״מ, תליתאה, ח״ב, מח. במנויי ארץ החיים עם א״י תרס״ד.

ר׳ זאב ריינר. בא מדמביץ ללמוד בקיבוץ גבוה דרדומסק בסוסנוביץ. נספה בשואה.
ד״ת ממנו: תורת העולות, רו, ריז, רכא.

ר׳ משה מושיל ריינר. מו״ץ בבוליחוב. בנו כנראה של הרב שלמה זלמן.
תשובה אליו: מהרי״א הלוי, ח״ב, סג בתרל״ה.

ר׳ **שלמה זלמן** ריינר

בנו של ר׳ משה מישיל שנפטר לפני תקצ״ו. רבה של בוליחוב. נפטר ביום כ״א אב תרי״ז באורישר שבזיבנבירגן, וההספד שנשא עליו שם רמ״מ פנט — נדפס בספרו מעגלי צדק פרשת ראה. אחריו כיהנו בבוליחוב ר׳ משה מושיל ור׳ אבנר שהיו כנראה בניו. **גאולות שלמה** על הגדש״פ וסיפור יציאות(!) מצרים שחיבר בתקצ״ו, ל ד׳. מזכיר בשער שהוא מח״ס אוצרת (!) שלמה על טריפות הריאה שנדפס בלבוב תר״א ותרי״א. בדף השני צורת עיטורו, ואח״כ הקדמות(!) המחבר. בטור אחד — הפנים באותיות דפוס, ובצידו — הפירוש באותיות כתב.
תפארת שלמה על שו״ע יו״ד, חו״מ, וקצת תשובות וחי׳ גפ״ת. גמרו בתרי״ב, והחל להידפס ע״י נכדו ר׳ יעקב ממונקטש בן בנו ר׳ שמואל. מונקאטש, דפוס ר׳ אהרן דוב מייזלס, תרס״ח, ה, א ד׳, קונ׳ יחיד בעולם. מעבר לשער חידתו בדברים המעוטרים בצורת שרשרת לולאות שבחוליותיהם הר״ת של שמו. בהקדמת המלבה״ד כותב, שאחרי צרות שעברו עליו נגלה אליו זקנו המחבר ראב״ד בוליחוב בחלום, והורה לו להשתדל להדפיס את הספר. גדולים אמרו לו שהוא נחוץ מאד. בהקדמת אוצרות שלמה מנה את



זה השער לר׳ צדיקים יבואו בו

ספר

תפארת שלמה

על ש״ע יורה דעה וחשן משפט וכמה תשובות וגפ״ת

אשר מצאתי וכתבתי וחדשתי אני הצעיר שלמה זלמן
רייניר בעל המחבר ספר אוצרות שלמה על מ״ת
הריאה וכמה הבורים בהמנה מהדיר משה מישיל מבאה״חוב יללה״ה.

נגמרתי

בשנת ה׳ תרי״ב לפ״ק

יצא לאור עי״י הרבני החקר מוה״ר יעקב רייזער נ״י ממונקאטש בן בנו של
הגה״צ זצללה״ה

Adresse Jakob Reiner Munkacs (Ungarn)

Tifferes Schlome

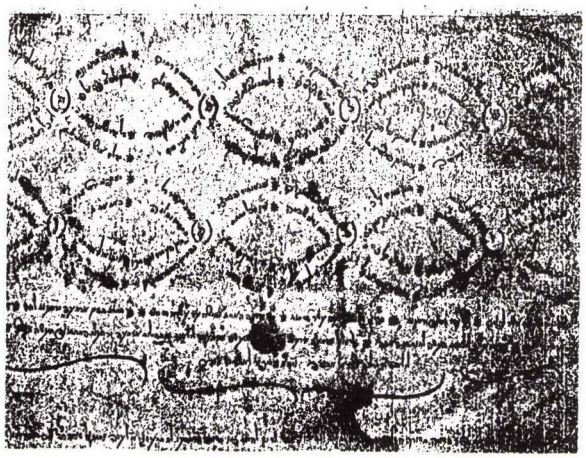
Aufführung des Menschenheits

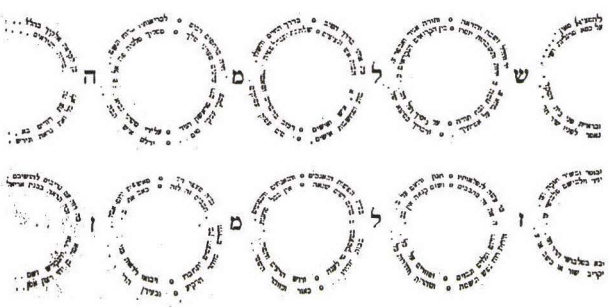
בדפוס הבשורה של הגביר מוה״ר אהרן דוב מייזעלם נ״י במונקאטש שנה תרס״ח

Druck von Meisels Bernath Munkacs

Nachdruck verboten

שער הספר תפארת שלמה





בן חבין את אשר לפניך ס כעשר שנה דיעות ס שני מאות ושמונה עשר תיבות ס דקדוקה הראשון מחשבה עד עשרה ויבות ס כתחבת
תהיינה ארבעה ירעות לכר ס והיעות ארבעה לכר ס שנים עשר לולאות תעשה לחוברת האחר ס קסוף ארבעה ירעות הראשונים תעשה
ארבעה לולאות ובתחילת ארבעה ירעות התתרונה תעשה בקצה ארבעה לולאות סקבילות אשה אל אחותה . ויהו. השפור לאחרים ברוך:

כתב היד בצורת הלולאות ופיענוחו בדפוס

יתר חיבוריו בכתובים שסיומם שלמה: כח, הוראת, דעת, טהרת, משפט, תשובות. קיוה להדפיס את שמות המנויים. המסכימים: השו״מ לבנו ר״ש; ר׳ אברהם שלום הלוי אב״ד ועלדיש (וגם אני שמעתי מכמה אנשים מופלגים, שהללו ושבחו אותו מאד... הנני מעיד כי הוא מכתב גלילת יד קדשו של השו״מ... הסכים גם על אוצרות שלמה, וכן רא״מ טויבש, מהריא״ז ורמ״ז איטינגא); ר׳ דוד זלצר דומ״ץ מונקטש (אם היה הנכד איש אמיד, היה מוציא ההוצאות מכיסו); ערוגות הבושם; ר׳ יצחק אייזיק מספינקא; ר׳ יהוסף רוטנברג מקאסאן; ר׳ יחזקאל פנט מדעש (ובפרט שצריך כעת להשיא בתו אשר הגיעה לפירקה); העצי חיים; ר׳ שמעון סופר מערלוי; ר׳ שמואל רוזנברג מאונסדורף; ר׳ נפתלי ה״ש מקשנוב; ר׳ דוד ניימן ראב״ד פ״ב; ר׳ עקיבא סופר מפ״ב; ר׳ מוזס חיים מקלוו״ד; רי״צ דושינסקי מגלנטא; ר׳ משה יוחנן שנפלד ממיהפלווא. את יתר ההסכמות עמד להדפיס בסוף הספר. בהקדמת המחבר כותב שכל ימיו למד תורה מתוך מחלות ודחק, וכדי להמציא טרף לידיו לימד תלמידים מתחילים, ולעצמו עסק בגפ״ת. מדפיס ממה ששרד אחרי שאבדו לו כמה קונטרסים. מציג דרוש לחברת גומלי חסדים בעירו על מצות בקור חולים. מגוף הספר נדפס רק דף אחד, ונקטע לפני ההמשך. מכורך עמו גוף הספר בכתב יד, כשהשער והסכמת השו״מ שמעברו נפגמו. ג, פד; — קמט ד׳. מדף צ חו״מ הל׳ הלואה, טוען ונטען וקונ׳ המיגות. מדף קלח ע״ב חי׳ גפ״ת. בדפים קמד. — קמה: תשובות בעניני שידוכין, ממנו ומר׳ יעקב גוטליב אב״ד חוסט. בשני הדפים האחרונים: תשובת ר׳ אליעזר ליפמן קנביל אב״ד רוזניאטוב בהלכות ע״ז, ומענה לדבריו. כתבי היד היו במונקאטש, וכיום בספריתו של הרב יוסף בוקסבוים בירושלים, שאיפשר לי בטובו לעיין בהם.

תשובות אליו: דב״ח, ח״א, יו״ד, כב; חסל״א, קמא, או״ח, לז, יו״ד כב בתרט״ו; טוט״ד, תנינא, קעה; תועפות רא״ם, יו״ד, נד בתר״ט.

שה״ג מארץ הגר, ח״ב, לט ע״א; מליצי אש, ב, אב, מב; חכמי טרנסילבניה, 236.

רִינְשְׁטַיִן

ר׳ אהרן יוסף או להיפך. דומ״ץ ואב״ד רוזלא.

תשובות אליו: שו״מ, קמא, ח״א, קפג, ח״ג, צא, תנינא, ח״ג, קו (לבוליחוב), תליתאה, ח״א, צז בתרי״ג-תרי״ז.

רִיף

ר׳ אברהם. ת״ח בלינסק. אליו: זיו הלבנון, מח-נ.

ר׳ בריש מדרוהוביטש הי״ד, ב״ר נפתלי יצחק מטרווה ב״ר ישכר בריש. אחותו היא אם אמו של ר׳ משה שטרנגר מלוגנו.

ר׳ מרדכי זאב ריף

נולד בלבוב בשנת תרל״ה לערך, לאביו ר׳ משה נכד התוי״ט מחסידי בלז. בן עשרים נשא את חיה רוזה בת ר׳ מאיר וליפשא פפר מסקול (נכד הב״ח, חסיד צורטקוב, מנכבדי הקהילה, חבר העיריה, נדיב ומכניס אורחים), ועבר אליו לסייע לו בחנותו הגדולה שהיתה מעין כלבו. כשנפטרה זו׳ ממחלה ממושכת שב ללבוב, ועסק בסחר עצים ויצואם. נשא את האלמנה מלכה, בת דודתו של ר״ל מיימון. למדן ויר״ש, אציל המידות, וחביב לכל. נספה עם משפחתו בתש״ב לערך. ילדיו הם מזיווגו הראשון: א. יוסף הבכור שניהל את עסקיו כדי שיוכל להתפנות לתורה. נספה עם משפחתו; ב. בתיה. נפטרה ממחלה בת י״ח; ג. יקיר. נספה עם משפחתו; ד. אליעזר. נפטר ממחלה בן עשרים; ה. רבקה הצעירה. עלתה לארץ בתרצ״ו, ולמדה בעיינות. נישאה למרדכי מירקין בפתח תקוה. הנציחה את משפחתה.

רַיִצֶס

ר׳ נתן נטע. ת״ח ביברוב מתלמידי השו״מ.

תשובות אליו: רבו, שו״מ, תנינא, ח״ב, צד בתרכ״ח; שערי דעה, ח״ב, כג בתרל״ח.

רִישֶׁל

ר׳ אלעזר. דומ״ץ מיקוליב שליד סטרי, ואח״כ דומ״ץ רוזדול.

תשובות אליו: הרי בשמים, ח״ב, קפח בתרמ״ג; מהרש״ם, ח״ד, סה, פד לרוזדול.

רישר, ר׳ אהרן ראה לפי: **ר׳ אהרן רישר, במילואים**
רישר, ר׳ משה ראה לפי: **נוסבוים, ר׳ משה**

רֶכְט

ר׳ יהודה זאב. דומ״ץ אלסק בה היה בתרמ״ב. נקרא גם רכטר.

תשובה אליו: בית יצחק, אה״ע, ח״א, קיב בתרל״ט. במנויי חי׳ אדב״ע תר״ם.

רֶכְטְשַׁפֶּן

ר׳ ישראל

עבר מרוזניאטוב לכהן כדומ״ץ בוורצקי שבהגר. בתרנ״ג היה כבר דומ״ץ וראב״ד פרוכניק.

תשובות אליו: מהרש״ם, ח״ז, רח בתרס״ג; שערי דעה, ח״ב, קע לרוזניאטוב. ד״ת ממנו: הפסגה, חלק ז, 43.

ר׳ צבי

יהודי אמיד ברוזניאטוב, חבר הנהלת הקהילה, מחסידי רבי בצלאל מושקוביץ מגלינה. באדר תרס״ו נולד לו שם בנו מרדכי ריץ׳. מחובבי ציון והמזרחי. היגר לגרמניה בה עשה חיל בעסקיו. בעלות הנאצים לשלטון נדד בארצות שונות, ומתרח״ץ במלבורן. נשא את לאה, ופעל שם בשדה היהדות והחינוך. נשיא המזרחי באוסטרליה שש שנים, ומיסד בתי הספר יבנה. בביקורו השמיני בארץ בתש״ל השתקע בת״א, ופעל למען ביהמ״ד של האדמו״ר מס״ג. נפטר ביום ט״ו חשון תשל״ז (יצחק גולדשלג, אנצ. של הציונות הדתית, ה, 695, עם תמונתו).

רֶכְלֶס

ר׳ יוסף מאיר

אב״ד גלינא. עבר לבראד בה גר סביב תק״ץ. נקרא שם: אחד מיוחד מראשי חכמי הקלויז. מתלמידיו: ר׳ אברהם אבוש מרדכי ברצ״ה הלוי. נזכר בשירי טהרה, דפים יט: מז: נז: (ברודי, 73).

רֶכֶס

ר׳ אברהם יוסף

בנם של ר׳ בן ציון ב״ר שלמה זלמן מדוברומיל, וזו׳ גולדה מירל בת ר׳ שמואל זיידל הלוי סגל (זו׳ אסתר בת רי״ל קסטילניץ מסלונים, נפטרה ביום ח׳ אד״א תשי״ט). תלמיד הרב ישראל גרוסמן. חתן ר׳ משה צבי הולצברג. ספרו: **זבחי צדק**, חידושים וביאורים למסכת זבחים. ירושלים, דפוס עקיבא יוסף, תשל״ג, ח, קלו עמ׳. עמו: ביאורים על התורה, נד עמ׳. המסכימים: ר׳ זלמן סורוצקין, ר׳ יצחק יעקב וייס, ר׳ משה פיינשטיין, ר׳ יצחק הוטנר, ור׳ שלמה זלמן אוירבך. הקדמה.

ר׳ ירוחם פישל ממושציסק במנויי חפץ חיים תרנ״א.

רל ראה לפי: **רול**

רַלֶ"ס

ר' חיים מאיר

נולד בסקאלע, ולמד בסוף שנות התר"ף אצל הרב הזקן נתן נטע דרימר, עם חיים יגט, אייזיק מלצר ויודל דרימר. נסע לאיטליה, והשלים לימודי פילוסופיה בבית מדרש לרבנים. ניצל שם בשנות השואה. עשה במחנה פליטים בשווייץ, ונשא את דורה זנדברג. רב באנקונה ובטרייסט. כעבור שנים אחדות עבר לארה"ב, כרב הקהילה השמרנית בסופריור שבויסקונסין. בתשל"א שב לכהן כרבה של טרייסט.

סקאלא, 181.

רַמְרַז

שם המשפחה בר"ת **ר' משה ר' זליגס**, על שם אבי המשפחה: הפו"מ ר' משה ב"ר טודרוס שנקרא כך בבראד בפי כל, על שם חמיו הצדיק: ר' אהרן זליג מחכמי הקלויז שנודע בעיר בקדושתו ובפרישותו, בנו של ר' יהודה זונדל סג"ל, ונפטר ביום כ"ט כסלו תצ"א. כשנשאל איזה שם משפחה יבחר לו, השיב את ראשי התיבות של שמו. היתה במשפחה מגילת יוחסין, לפיה היה דור י"א או ט"ז לרבנו טודרוס הלוי אבולעפיה מח"ס אוצר הכבוד אבי הרמ"ה. בניו בבראד: א. ר' יהודה זונדל; ב. ר' ישראל.



ר' טודרוס זונדל ב"ר ישראל **רמרז**

בנו של ר' ישראל ב"ר משה ר' זליגס. מחכמי הקלויז בבראד. ברשותו היתה מגילת היוחסין של המשפחה. בתו שרה זו' ר' יעקב הורביץ נכד השל"ה, ובנם: ר' טודרוס זונדל מח"ס שורש מיעקב. בהסכמה לספר כותב ר' יעקב אריה המבורגר דומ"ץ בראד: שמעתי את שם זקנו הגדול, ונתפשט בכל הארץ בעודני בימי נעורי, שהיה גאון גדול בתורה בנגלה ובנסתר כאחד מגדולי קמאי, וצדיק יסוד עולם.

ר' יהודה זונדל ב"ר ישכר בר **רמרז**

בנו של ר' ישכר בר אב"ד סקול. נקרא לרוב זינדל בלבד. בפטירת אביו נבחר השר שלום כאב"ד סקול, אך מכיון שלא רצה לעזוב את בלז, מינה את גיסו ר"ז כדומ"ץ וראב"ד. מחלוקת פרצה בעיר כשאסר את השוחט.

תשובות אליו: אורין תליתאי, עג; שו"מ, קמא, ח"א, רטו, ח"ג, כה, תנינא, ח"ג, קכג, תליתאה, ח"א, רנ בתרי"ד. בתרל"ז ובתרמ"א חתום על הקול קורא, עטרת חיים, ח"ב, קיח, קיח. במנויי דרש משה תרל"ט.

סוקל, 17, 30.

ר' יהודה זונדל ב"ר משה **רמרז**

בנו של ר' משה ר' זליגס. מקובל וצדיק מחכמי הקלויז בבראד, ומגיד בעיר. נפטר ביום י"ז אדר תקי"ט. נשא את מלכה, בת הנגיד ר' יהודה ליב ביק אבי ר' שמואל מבראד. אמנם הרב ישראל גרוסמן כתב בסוף ספרו שיעורי ב"ק לפי מג"י של הרב מטורוב, שהיתה בת ר' יצחק אב"ד סקול בנו של ר' זכריה מנדל אב"ד בלז בעל באר היטב, ונשא את חנה בת ר' חיים מייזלש אבי התוספות שבת נכד הב"ח. ילדיו: א. ר' ישכר בר אב"ד סקול; ב. רבקה הענא זו' ר' אלעזר רוקח אבי השר.

ברודי, 54, 69, 70 (בטעות: יהודה מנדל!); נאדר בקודש, תשכ"א, הקדמת מטל השמים, כד; יחוס בעלזא, כה, לא-לב, שיא-שטו.

ר' יהושע רמרז. דומ"ץ וראב"ד קראס.

במנויי שו"ת ריב"ם שנייטוך תר"ץ ותורת הרא"ם תרנ"ח.

ר' ישכר בר ב"ר יהודה זונדל **רמרז**

מסקול (ת"ק* — תקס"ד)

בנו של ר' יהודה זונדל מבראד. (דור עשירי לבעל אוצר הכבוד). נהה אחרי המגיד ממזריטש וש"ב ר' שלמה לוצקר. רבה של סקול בה נפטר בשבת ל' סיון תקס"ד (לתולדות, 407). ילדיו: א. ר' יהודה זינדל ממלא מקומו בסקול; ב. מלכה זו' השר שלום מבלז; ג. זו' ר' אברהם באב"ד אב"ד בוסק.

תשובות אליו: שו"מ, קמא, ח"א, (קסב), תנינא, ח"ב, עז, ח"ד, מו, עא, תליתאה, ח"ב, כ, רביעאה, ח"ב, פג, קעז, ח"ג, מט בתרט"ז-תרכ"ט, ד"ש ויו"ד, ח"א, דפים יח. כא. כט. ל:

ר' צבי הירש (הרשלה) ב"ר ישכר בר **רמרז**

בנו של ר' ישכר בר אב"ד סקול. רבה של לשנוב. ילדיו: א. ר' שמעון פוטוליטשר ברישא הנזכר בדברי שמחה ליקוטים, וילדיו חסידי קולושיץ, ובהם מרים

דבורה זו' ר' מרדכי רובין במדזילברץ; ב. חנה רחל. זו' בן דודה ר' אלעזר בכור השר, וכשהתאלמנה נישאה בתרט"ז לרי"ש משיניבה כזו' הרביעית.

תשובות אליו: חדושי אנשי שם, עב, עה, טוט"ד, תנינא, מג, קמב, קסא, קסג, תליתאה, ח"א, סג, צה, רנא, ח"ב, עו, קנח, (שנות חיים, מב.).

רַנְד





הרב אברהם שמואל רנד מלונדון

ר' אברהם שמואל ב"ר ישראל רנד

מלונדון (תרע"ז — תשל"ח)

נולד בברלין בר"ה תרע"ז, לאביו ר' ישראל שעבר לשם מלימנוב בפרוץ מלה"ע, אל אביו ר' מנחם ישכר שכבר גר שם. למד בת"ת אצל ר' איתמר, ואחה"צ בת"ת של חיים טוביאס. הסתופף בצל הת"ח ר' מנדל אושפיצינר (מחשובי חסידי אלכסנדר, חזר פעמים רבות על הש"ס, נטמן בא"י), ורבי ישכר בריש רובין מדומברובה. בית הוריו אכסניה לצדיקים שבאו מגליציה, ובמיוחד הכניסו אביו תחת כנפי מהר"א מבלז. נתיתם מאביו, ואמו התמסרה לחינוכו. לבקשת האדמו"ר מרדומסק שלחתו בן י"ג לישיבתו כתר תורה בסוסנוביץ, וגר שם אצל הג"ר דוד משה הכהן רבינוביץ חתן האדמו"ר שגידלו כבנו. מהימים הנוראים תרצ"ב נסע תכופות לבלז, ומהר"א קירבו מאד. עבר ללמוד אצל רד"ב מטשבין שהעריכו ביותר, והסמיכו להוראה. בשובו לברלין המשיך בהתמדתו בקלויזים שבעיר, ובלילה אמר שיעור גפ"ת. השתעשע עם דוד אמו רח"י ירוחם מאלטשטט בעת שביקר בביתם, ואח"כ שלח לו היתר הוראה. בתרצ"ט נמנה עם המגורשים לזבונשיין, וגם שם הרביץ תורה — עד שדודו ר' שלמה שלח לו ויזה לאנגליה וניצל.

קבע את לימודו בישיבת תורת אמת של הרב משה שניידר, ואף בתקופת ההפצצות לא ירד למקלט. דמות מופת של חסיד מהדור הקודם, למדן וצדיק. דקדק ביותר במצוות ובכשרות המאכלים, בדרך אבות ללא שינוי. בגלל היותו מיראי הוראה דחה הצעת רבנות, ונענה לרבי מליעז לכהן כר"מ בישיבה שפתח בעיר סטיינס הסמוכה. בתש"י נקרא לכהן כראש ישיבת מתיבתא בלונדון, והעמיד בה תלמידים רבים כשלושים שנה. שהה כל היום בישיבה, ודאג לחינוכם ולצורכיהם של התלמידים. היה לו בלילה שיעור בקבלה עם רש"י רבינוב. בשנתו האחרונה חלה ונותח ברגליו. יום אחד שב מלימודיו לביתו כשהוא חש ברע. בירך שהכל על מים, נפל עם שטף דם בראש, ונפטר למחרת ר"ח שבט תשל"ח. המונים השתתפו בלויתו, ונטמן ליד הרבי משאץ.

נשא בתש"ו את גיטל (תרפ"ב — ט' אלול תשמ"ח), בתם של ר' אליעזר יונה גינזבורג מוינא ב"ר צבי מאיר ורבקה שנספו ביום כ' אד"א ת"ש, ושל פרל בת ר' יקותיאל צבי ורייזל, נספתה בתאונת דרכים ביום כ"ח ניסן תשט"ו. ילדיו ת"ח ומרביצי תורה: א. זו' ר' שמעון הירשלר; ב. זו' ר' יעקב יהושע ברנדר; ג. זו' רח"ה גולדפינגר; ד. זו' ר' אהרן פריזל; ה. זו' ר' משה ליבר; ו. זו' ר' נפתלי פנחס ענגלנדר; ז. זו' ר' חיים

אהרן וולקנפלד; ח. ר׳ ישראל מאיר; ט. זו׳ ר׳ דוד לורנץ.

שמן ראש, חידושים וביאורים עמ״ס שבת, ומעמ׳ קה תשובות בהלכות שבת. ירושלים, דפוס חורב־יד עזרה, תשמ״ג, ד, קמו עמ׳. בהקדמת משפחתו מספרים בשבחיו, ומודים לעורך הרב שלום משולם ויינברגר מטשאבא. מקוים להוציא גם את יתר כתביו. המסכימים: רי״י וייס (הכרתיו רבות בשנים, אברהם זקן ויושב בישיבה, ומרביץ תורה לעדרים במסירות ואהבה); רח״ד פדווא (ראיתי את אשר ידעתי מקדמת דנא, כי רב כוחו בחריפות ובקיאות בפלפול וסברא); ר״ש ווזנר (מכירו הייתי לשעבר בתור ת״ח עצום מאד שייף עייל... וגם ידוע שגאוני צדיקי ישראל חבבוהו מאד); ר׳ אלחנן היילפרין (חזיתי בחור צורבא מרבנן כבן ח״י שנים, שגורים על פיו כשמונה מאות דף גמפ״ת ומסכת עירובין בתוכם). אח״כ הציגו היתרי ההוראה שקיבל מדודו רח״י ירוחם בתרצ״ט, ומרבו רד״ב מטשבין בתש״י כשהוצעה לו רבנות קהילה באנגליה, וכן מכתב תנחומין מהאדמו״ר מסטמר בתשל״ח. לתולדותיו והנהגותיו הופיע קונ׳ **אש״רי האיש**, ירושלים תשמ״ט, פ עמ׳.

ר׳ בצלאל דוד ב״ר שרגא פיבוש **רנד**

בנו של ר׳ שרגא פיבוש שהיה בעל תפילה אצל החוזה מלובלין. סוחר תבואה, ת״ח מופלג ועובד ה׳, מחסידי גזע צאנז. בסוף ימיו גר ברדלוב שליד זבנא, ונפטר כנראה בתחילת תרס״ד. **מנורת בצלאל** (ח״א): דרושים גימטריאות ופרפראות עה״ת. פאדגורזע, דפוס רש״ח דייטשער, תרס״ה, ב, מ ד׳. המסכימים: ר׳ משה ה״ש משיניבה; ראי״ל ה״ש מטורנא (דברים ערבים ומתוקים); רשי״ב ה״ש מצשינוב. בהקדמות בנו המו״ל ר׳ חיים ליב מטורנא כותב, שמשלם את נדרו לאביו בהיותו על ערש דוי שידפיס את חידושיו. עמו: **תורת בצלאל**, הוא ח״ב על המועדים, תרס״ד, יד ד׳.

חתנו של הבן ר׳ חיים ליב: ר׳ שלום גרינפלד. כמו״ס בפעסט חדש הוציא לאור בתרפ״ט את תורת האדם עם אלפא ביתא, ומלא העומר לרא״ל צינץ, לראשונה עם תולדותיו. בתרח״ץ השיב לו רצ״ה מייזלש בשבחים רמים: אהובי ידידי הרבני המופלג בתורה ובחסידות יראי ה׳ מרבים מאד נעלה, סופר מומחה בק׳ רומא-איטליה (בנין צבי, ח״א, סד-סו). נספה בשואה. בנו: ר׳ משה חנוך גבאי האדמו״ר מבאבוב, מו״ל ומו״ס בבארא־פארק.

ר׳ מנחם ישכר (מניס בר) ב״ר משה אליקים בריעה **רנד**

נולד בדומברובה לאביו **ר׳ משה אליקים בריעה** (נולד בקוזניץ, ותואר פניו כפני זקנו שאת שמו נשא. נאלץ לברוח לדומברובה אל דודו רבי יוסלה אונגר, והסב את שם משפחתו מאורנשטיין לרנד. קיבל המלצה נדירה ממהר״י מבלז. נשא את הינדא ראצע בת ר׳ מנחם ישכר (מניס בר) פרלמן שילדיו גם: ר׳ נפתלי בנימין אב״ד מישלניץ, וריבא מלכה זו׳ ר׳ נתן גולדברג אב״ד לימנוב. נולדו לו גם: ר׳ ישראל שנשא את שרה בת דודו ר׳ נתן אב״ד לימנוב (בניו: 1. ר׳ אריה יצחק בקראקא אביהם של רמא״ב בת״א, ור׳ חיים בפריז אבי ר׳ מנחם במנצסטר ור׳ ישראל בפ״ת; 2. אבי ר׳ יוסף ממישלניץ בת״א); ר׳ מרדכי דוד (אביהם של ר׳ יצחק אייזיק, ר׳ ראובן, וחיה זו׳ ר׳ שלמה בן אחיו), בנו של **ר׳ יעקב יואל** אורנשטיין (ממשפחת בעל ישועות יעקב. בנו גם: ר׳ ישראל שלמה שגדל בבית דודו רבי אלעזר מקוזניץ, וילדיו: 1. ראי״ה ממוגילניצה, נפטר ביום י״ג טבת תרפ״א. בניו: ר׳ אלעזר דוד סופר־אורנשטיין שעלה לארץ, ונפטר בת״א. מח״ס אור חדש על אגדות רבב״ח ושאר ספרים; ר׳ ישראל שלמה מקוזניץ; 2. ר׳ משה אליקים בריעה. בתו נישאה לר׳ שמואל יעקב קופל הכהן, חמיו של ר׳ יעקב יצחק הכהן קליגסברג אב״ד בוברובניק מח״ס נחמד מזהב. ר׳ יעקב יואל נשא את בתו מזיוו״ר של ר׳ משה אליקים בריעה מקוזניץ — אחותה זו׳ ר׳ יוסלה אונגר מדומברובה —, בנו של ר׳ ישראל המגיד מקוזניץ, ובזיוו״ר נשא את לאה בת ר׳ יהודה ליב הכהן מאניפולי מח״ס אור הגנוז), בנו של **ר׳ מרדכי** שנשא כנראה את רחל גרושת בנו של הבמ״ח, בתו של האוהב ישראל מאפטא שהעיד עליה שיש בה ניצוץ של קדושה, ונולדה לו גם זו׳ ר׳ פנחס הלוי ב״ר יוסף יוסקי מוולוטשיסק (הרב מאפטא, 160, 168, 177, 198, 224).

נשא את יוכבד בתו של ר׳ יחזקאל אייזן ראב״ד ירוסלב, והעביר את מסחרו לברלין. ילדיו: א. ר׳ ישראל (לימנוב, תרמ״ד — ברלין, ט׳ תמוז תרפ״ט). נשא את יהודית שנולדה בחנוכה לר׳ אברהם שמואל מרגל, חסידו של ר׳ ברוך ה״ש מגורליץ, ונשא את לאה בת דו״ז ר׳ נתן גולדברג אב״ד לימנוב. נפטרה ביום א׳ אדר תשט״ו, ונטמנה בב״ב. ילדיהם: 1. ריבה מלכה זו׳ ר׳ חיים יוסף נגיל (לימנוב, ד׳ אייר תרס״ח — אנטורפן, כ״ח ניסן תשמ״ט); 2. הינדא ראצע (ד׳ אב תרע״א — כ״ה כסלו תש״ן) זו׳ ר׳ מרדכי ויינשטוק באמשטרדם; 3. ר׳ משה אליקים בריעה באנטורפן. נשא את הענטשא רבקה ילידת הולנד. נפטרה ביום כ״א כסלו תשל״ו; 4. לאה (תרע״ג — ו׳ סיון תש״י) זו׳ ר׳ יוסף אייגרמן בחפץ חיים. נולד בהנובר, נפטר באד״א תשמ״ה; 5. ר׳ אברהם שמואל מלונדון מח״ס שמן ראש; 6. ר׳ יחזקאל בציריך. נשא את חיה בת ר׳ יוסף הלר; 7. ר׳ דוד בב״ב. נשא את לאה (קלובוצק, כ״ב ניסן תרפ״ד — ב״ב, כ״ב כסלו תש״ן) בת ר׳

מרדכי יששכר רוזן. בנו ר׳ מנחם ישכר מנהל בית מלכה בב״ב הוסיף ידיעות על המשפחה; 8. ר׳ מנחם ישכר ברחובות; ב. ר׳ חיים, נשיא כולל גליציה בברלין. נסע משם אל רצ״א מבלוזוב. בנו ר׳ חנניה יום טוב ליפא מסר לי את הפרטים על המשפחה. למד שנה וחצי ביח״ל אחרי מהר״ם שפירא, ואח״כ בבימד״ר בברלין אצל השרידי אש. ברח בתרצ״ט ללונדון, ועבר למנצסטר משנשא את מרים בילא בת רצ״ה הלפרין. בניו: ר׳ צבי מנחם בירושלים. נשא את דבורה בת ר׳ משה אייזנברג מלודז מניצולי השואה, וברשותו לוח יוחסין של המשפחה; ר׳ חיים ישראל. נשא את חוה בת ר׳ ליבוש רבינוביץ מבויאן; ג. ר׳ שלמה. נשא את חיה בת דודו ר׳ מרדכי דוד. גרה בלונדון, וכן בנה הנגיד ר׳ יחזקאל; ד. בילא זו׳ ר׳ משה זאב ליבר. בעל ביח״ר לשוקולד בניו יורק, ומרביץ תורה נודע. הדפיס: די אידישע פרוי, קונ׳ על הל׳ טהרה. בניו שם: ר׳ יחזקאל, ר׳ מיכל, ר׳ ישראל (זו׳ יהודית בת רנ״ח ה״ש ב״ר אלישע מגורליץ), ור׳ מנחם ישכר.

ר׳ מנחם מנדל הכהן **רנד**

אבי המשפחה בליטוביסק. עשיר מופלג בעל אחוזות בסביבה. נדיב בעל חסד. מחסידי הדב״ח. עלה לירושלים בתר״ס (ולא בתרס״ד), עם זו׳ ושני נכדיו. רכש ברחוב הגיא בעיר העתיקה את חצר קדוש מיהודי שנקרא כך, לבל תפול בידי הנוצרים שבקשו לקנותה. בתרפ״ד הקדישה לעניים, וגרו בה גדולי ישראל. בתרס״ט בנה שכונה חדשה ליד רחוב בצלאל, וביכ״נ מנחם על שמו. הקדישה לכולל הקרוי עד היום על שמו, ובעצמו עבר לגור בה.

בעלותו לארץ הפקיד את אחוזותיו ביד חתנו ר׳ יחזקאל לנדא, ובנו ר׳ יעקב שהיה זמן מה ראש העיר. נפטר צעיר בשם טוב. זו׳ דבורה ובניה המשיכו



ר׳ מנדל רנד מירושלים

בניהול האחוזה החקלאית, עסקני ציבור ציונים ובעלי חסד. מבניה: 1. צבי. חזר מהארץ לליטוביסק, ונספה בשואה. מראשי היודנרט: 2. בנימין המשכיל; 3. דוד שסירב להסגיר יהודים, ובחשפו חזהו למרצחים נורה ונהרג; 4. יוסף חתן ר׳ אליהו וזיסל רנד (להלן); 5. הצעיר בארץ.

ר׳ אליהו רנד הניח רכוש גדול לאלמנתו זיסל בת ר׳ וולף ויינפלד שנקרא רגירר. בביתה הדו־קומתי במרכז ליטוביסק התאכסנו אדמורי״ם שבאו לעיר והרבה אורחים. היו לה בנים ובנות רבים, ומהם: 1. זו׳ רמ״מ אייזהנדלר שניהל את עסקיה, ופירנס יהודים רבים עד תרע״ב; 2. זו׳ ר׳ יהושע (שיע) פנר מעסקני הציבור בעיירה. בתו אסתר נפטרה בארץ; 3. ר׳ שמואל. שב לליטוביסק אחרי מלה״ע א׳. בתו אטקה נפטרה בארץ; 4. זו׳ ר׳ בנימין ב״ר ליב רנד; 5. זו׳ ר׳ יוסף ב״ר יעקב רנד. שניהם נכדי רמ״מ הכהן. ארבעה מנכדיה עלו לארץ, ושנים נתקיימו.

לרמ״מ לירושלים בתרס״ט: דברי שמחה, ח״ב, לט.
ליבאי, 252-253; שבתי זכריה, בתים ומוסדות יהודיים ברובע המוסלמי בירושלים העתיקה, ירושלים תשמ״ה, 31-40.

ר׳ רפאל צבי רנד. דומ״ץ רדומישלא.
תשובה אליו: שם עולם, ח״ב, קז בתרל״א.

רסיד, רסנר ראה לפי: **רוסט, רוסנר**

רַפ

ר׳ בנימין. הורה גפ״ת למבוגרים ביאס. אח״כ דומ״ץ בוצץ.
תשובות אליו: אורי וישעי, פד, קיב בתרכ״ט ליאס.

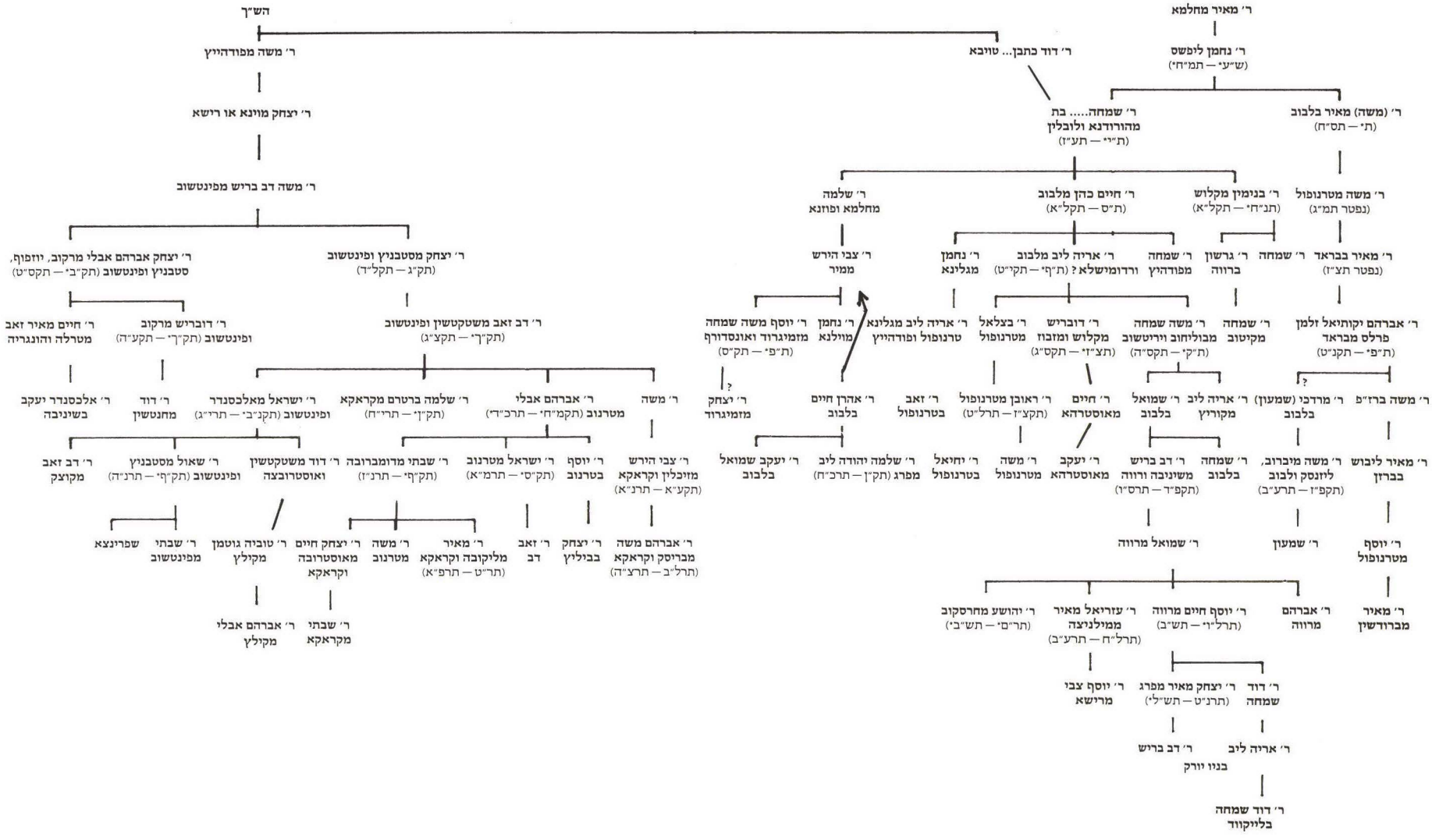
ר׳ דוד ב״ר אורי **רפ**

נולד בשצרץ בשנת תר״ל, לאביו ר׳ אורי תלמיד השו״מ. עילוי מתמיד, ולמד אצל האב״ד ר׳ אבאלי שנבלום. חתן ר׳ משה פרנקל שו״ב ירוסלב, וכשעבר אליו נעשה שו״ב בעיר. הרביץ תורה ברבים, וחינך מאות צעירים לתורה ויר״ש. שקוע בעולם רוחני, ומופשט מעניני העוה״ז. במלה״ע א׳ גלה לצ׳כיה, וגם שם הפיץ תורה. בשובו לירוסלב רבו מעריציו. בכיבוש הנאצי עבר ללבוב, ונספה בשואה. בניו: א. ר׳ משה. נפטר בקטוביץ בפרוץ מלה״ע ב׳; ב. ר׳ שמעון. ניצל לארה״ב, ושימש כשו״ב בלייקווד.
תשובה אליו: משנת אליעזר, תנינא, יז בתרע״ג.
משה׳ל קלכהיים, ירוסלב, 307-308.

ר׳ ישראל רפ. ת״ח בהרימלוב. תלמיד רחי״ל סוסניצר.
תשובה אליו: רבו, שערי דעה, ח״ב, כו לפני תרמ״ד.

רפהון ראה לפי: **רבהון**

רַפַּפּוֹרְט


ר' מאיר מחלמא
ר' נחמן ליפשס
(ש"ע' — תמ"ח)
ר' (משה) מאיר בלבוב
(ת' — תס"ח)
ר' משה מטרנופול
(נפטר תמ"ג)
ר' מאיר בבראד
(נפטר תצ"ז)
ר' אברהם יקותיאל זלמן
פרלס מבראד
(ת"פ — תקנ"ט)
ר' משה ברז"פ
ר' מאיר ליבוש
בברזין
ר' יוסף
מטרנופול
ר' מאיר
מברודשין
ר' שמחה
ר' גרשון
ברווה
ר' שמחה
מקיטוב
ר' בנימין מקלוש
(תנ"חי — תקל"א)
ר' שמחה
מפודהיץ
ר' משה שמחה
מבוליחוב וירישטוב
(ת"ק — תקס"ה)
ר' אריה ליב
מקורץ
ר' שמואל
בלבוב
ר' דב בריש
משיניבה ורווה
(תקפ"ד — תרס"ו)
ר' שמואל מרווה
ר' שמחה
בלבוב
ר' מרדכי (שמעון)
בלבוב
ר' משה מיברוב,
לינסק ולבוב
(תקפ"ז — תרע"ב)
ר' שמעון
ר' אברהם
מרווה
ר' יוסף חיים מרווה
(תרל"ו' — תש"ב)
ר' יצחק מאיר מפרג
(תרנ"ט — תש"ל')
ר' דוד
שמחה
ר' אריה ליב
בניו יורק
ר' דב בריש
ר' דוד שמחה
בלייקווד
ר' עזריאל מאיר
ממילניצה
(תרל"ח — תרע"ב)
ר' יוסף צבי
מרישא
ר' יהושע מחרסקוב
(תר"ם' — תש"ב')
ר' אריה ליב מלבוב
(ת"ף' — תק"ט)
ר' חיים כהן מלבוב
(ת"ס — תקל"א)
ר' שמחה..... בת
מהורודנא ולובלין
(ת"י' — תע"ז)
ר' דוד כתבן... טויבא
השי"ך
ר' משה מפודהייץ
ר' יצחק מוינא או רישא
ר' משה דב ברישׁ מפינטשוב
ר' יצחק מסטבניץ ופינטשוב
(תק"ג — תקל"ד)
ר' יצחק אברהם אבלי מרקוב, יוזפוף,
סטבניץ ופינטשוב (תק"ב' — תקס"ט)
ר' חיים מאיר זאב
מטרלה והונגריה
ר' דובריש מרקוב
ופינטשוב (תק"ך' — תקע"ה)
ר' דב זאב
מקוצק
ר' שאול מסטבניץ
ופינטשוב (תק"ח' — תרנ"ה)
ר' אלכסנדר יעקב
בשיניבה
ר' דוד
מחנטשין
ר' דב זאב משטקטשין ופינטשוב
(תק"ך' — תקצ"ג)
ר' ישראל מאלכסנדר
ופינטשוב (תקנ"ב' — תרי"ג)
ר' דוד משטקטשין
ואוסטרובצה
ר' טוביה גוטמן
מקילץ
ר' אברהם אבלי
מקילץ
ר' יצחק חיים
מאוסטרובה
וקראקא
ר' שבתי
מקראקא
ר' שלמה ברטרם מקראקא
(תק"ך' — תרי"ח)
ר' שבתי מדומברובה
(תק"ח' — תרנ"ז)
ר' משה
מטרנוב
ר' מאיר
מליקובה וקראקא
(תר"ט — תרפ"א)
ר' אברהם אבלי
מטרנוב (תקמ"ח — תרכ"ד)
ר' ישראל מטרנוב
(תק"ס' — תרמ"א)
ר' זאב
דב
ר' יוסף
בטרנוב
ר' יצחק
בבילינץ
ר' משה
ר' צבי הירש
מזיכלין וקראקא
(תקע"א — תרנ"א)
ר' אברהם משה
מברויסק וקראקא
(תרל"ב — תרצ"ה)
ר' יצחק
ר' יצחק מסטבניץ ופינטשוב
(תק"ג — תקל"ד)
ר' משה מפודהייץ
ר' יצחק מוינא או רישא
ר' משה דב ברישׁ מפינטשוב
ר' צבי הירש
ממיר
ר' שלמה
מחלמא ופוזנא
ר' יוסף משה שמחה
מזמיגרוד ואונסדורף
(ת"פ — תק"ס)
ר' יצחק
מזמיגרוד
ר' נחמן
מוילנא
ר' אהרן חיים
בלבוב
ר' יעקב שמואל
בלבוב
ר' שלמה יהודה ליב
מפרג (תק"ן — תרכ"ח)
ר' אריה ליב מגלינא
טרנופול ופודהייץ
ר' נחמן
מגלינא
ר' זאב
בטרנופול
ר' יחיאל
בטרנופול
ר' בצלאל
מטרנופול
ר' ראובן מטרנופול
(תקצ"ז — תרל"ט)
ר' משה
מטרנופול
ר' דובריש
מקלוש ומזבוז
(תצ"ד — תקס"ג)
ר' חיים
מאוסטרהא
ר' יעקב
מאוסטרהא
ר' אריה ליב מגלינא
טרנופול ופודהייץ
ר' יוסף משה שמחה
מזמיגרוד ואונסדורף
(ת"פ — תק"ס)
ר' יצחק
מזמיגרוד
ר' אהרן חיים
בלבוב
ר' יעקב שמואל
בלבוב
ר' שלמה יהודה ליב
מפרג (תק"ן — תרכ"ח)
ר' יחיאל
בטרנופול
ר' משה
מטרנופול
ר' יעקב
מאוסטרהא
ר' דב ברישׁ
משיניבה ורווה
(תקפ"ד — תרס"ו)
ר' שמואל מרווה
ר' יוסף
מטרנופול
ר' מאיר
מברודשין
ר' אברהם
מרווה
ר' יוסף חיים מרווה
(תרל"ו' — תש"ב)
ר' דוד
שמחה
ר' יוסף צבי
מרישא
ר' יצחק מאיר מפרג
(תרנ"ט — תש"ל')
ר' דב ברישׁ
בניו יורק
ר' אריה ליב
ר' דוד שמחה
בלייקווד
ר' יהושע מחרסקוב
(תר"ם' — תש"ב')
ר' עזריאל מאיר
ממילניצה
(תרל"ח — תרע"ב)
ר' יוסף צבי
מרישא
ר' יוסף חיים מרווה
(תרל"ו' — תש"ב)
ר' יצחק מאיר מפרג
(תרנ"ט — תש"ל')
ר' דוד
שמחה
ר' אריה ליב
בניו יורק
ר' דב ברישׁ
ר' דוד שמחה
בלייקווד
ר' יוסף משה שמחה
מזמיגרוד ואונסדורף
(ת"פ — תק"ס)
ר' יצחק
מזמיגרוד
ר' נחמן
מוילנא
ר' אהרן חיים
בלבוב
ר' יעקב שמואל
בלבוב
ר' שלמה יהודה ליב
מפרג (תק"ן — תרכ"ח)
ר' אריה ליב מגלינא
טרנופול ופודהייץ
ר' נחמן
מגלינא
ר' זאב
בטרנופול
ר' יחיאל
בטרנופול
ר' בצלאל
מטרנופול
ר' ראובן מטרנופול
(תקצ"ז — תרל"ט)
ר' משה
מטרנופול
ר' דובריש
מקלוש ומזבוז
(תצ"ד — תקס"ג)
ר' חיים
מאוסטרהא
ר' יעקב
מאוסטרהא
ר' משה שמחה
מבוליחוב וירישטוב
(ת"ק — תקס"ה)
ר' אריה ליב
מקורץ
ר' שמואל
בלבוב
ר' דב ברישׁ
משיניבה ורווה
(תקפ"ד — תרס"ו)
ר' שמואל מרווה
ר' שמחה
מקיטוב
ר' שמחה
ברווה
ר' שמחה
מפודהיץ
ר' בנימין מקלוש
(תנ"חי — תקל"א)
ר' שמחה
ר' גרשון
ברווה
ר' שמחה
מקיטוב
ר' מרדכי (שמעון)
בלבוב
ר' משה מיברוב,
לינסק ולבוב
(תקפ"ז — תרע"ב)
ר' שמעון
ר' מאיר ליבוש
בברזין
ר' יוסף
מטרנופול
ר' מאיר
מברודשין
ר' אברהם
מרווה
ר' יוסף חיים מרווה
(תרל"ו' — תש"ב)
ר' דוד
שמחה
ר' יצחק מאיר מפרג
(תרנ"ט — תש"ל')
ר' דב ברישׁ
בניו יורק
ר' אריה ליב
ר' דוד שמחה
בלייקווד
ר' יוסף צבי
מרישא
ר' עזריאל מאיר
ממילניצה
(תרל"ח — תרע"ב)
ר' יהושע מחרסקוב
(תר"ם' — תש"ב')
ר' אריה ליב מלבוב
(ת"ף' — תק"ט)
ר' חיים כהן מלבוב
(ת"ס — תקל"א)
ר' שמחה..... בת
מהורודנא ולובלין
(ת"י' — תע"ז)
ר' בנימין מקלוש
(תנ"חי — תקל"א)
ר' שלמה
מחלמא ופוזנא
ר' צבי הירש
ממיר
ר' נחמן
מגלינא
ר' שמחה
מפודהיץ
ר' אריה ליב מלבוב
(ת"ף' — תק"ט)
ר' שמחה
ברווה
ר' משה שמחה
מבוליחוב וירישטוב
(ת"ק — תקס"ה)
ר' אריה ליב
מקורץ
ר' שמואל
בלבוב
ר' דב ברישׁ
משיניבה ורווה
(תקפ"ד — תרס"ו)
ר' שמואל מרווה
ר' שמחה
בלבוב
ר' מרדכי (שמעון)
בלבוב
ר' משה מיברוב,
לינסק ולבוב
(תקפ"ז — תרע"ב)
ר' שמעון
ר' משה ברז"פ
ר' מאיר ליבוש
בברזין
ר' יוסף
מטרנופול
ר' מאיר
מברודשין
ר' אברהם
מרווה
ר' יוסף חיים מרווה
(תרל"ו' — תש"ב)
ר' דוד
שמחה
ר' יצחק מאיר מפרג
(תרנ"ט — תש"ל')
ר' דב ברישׁ
בניו יורק
ר' אריה ליב
ר' דוד שמחה
בלייקווד
ר' יוסף צבי
מרישא
ר' עזריאל מאיר
ממילניצה
(תרל"ח — תרע"ב)
ר' יהושע מחרסקוב
(תר"ם' — תש"ב')
ר' אברהם אבלי
מקילץ
ר' שבתי
מקראקא
ר' יצחק חיים
מאוסטרובה
וקראקא
ר' טוביה גוטמן
מקילץ
ר' שבתי
מפינטשוב
שפרינצא
ר' דוד משטקטשין
ואוסטרובצה
ר' ישראל מאלכסנדר
ופינטשוב (תקנ"ב' — תרי"ג)
ר' דוד
מחנטשין
ר' אלכסנדר יעקב
בשיניבה
ר' שלמה ברטרם מקראקא
(תק"ך' — תרי"ח)
ר' שבתי מדומברובה
(תק"ח' — תרנ"ז)
ר' ישראל מטרנוב
(תק"ס' — תרמ"א)
ר' אברהם אבלי
מטרנוב (תקמ"ח — תרכ"ד)
ר' יוסף
בטרנוב
ר' זאב
דב
ר' יצחק
בבילינץ
ר' משה
מטרנוב
ר' מאיר
מליקובה וקראקא
(תר"ט — תרפ"א)
ר' אברהם משה
מברויסק וקראקא
(תרל"ב — תרצ"ה)
ר' צבי הירש
מזיכלין וקראקא
(תקע"א — תרנ"א)
ר' יצחק מסטבניץ ופינטשוב
(תק"ג — תקל"ד)
ר' יצחק אברהם אבלי מרקוב, יוזפוף,
סטבניץ ופינטשוב (תק"ב' — תקס"ט)
ר' חיים מאיר זאב
מטרלה והונגריה
ר' דובריש מרקוב
ופינטשוב (תק"ך' — תקע"ה)
ר' דב זאב
מקוצק
ר' שאול מסטבניץ
ופינטשוב (תק"ח' — תרנ"ה)
ר' אלכסנדר יעקב
בשיניבה
ר' דוד
מחנטשין
ר' דב זאב משטקטשין ופינטשוב
(תק"ך' — תקצ"ג)
ר' ישראל מאלכסנדר
ופינטשוב (תקנ"ב' — תרי"ג)
ר' דוד משטקטשין
ואוסטרובצה
ר' טוביה גוטמן
מקילץ
ר' אברהם אבלי
מקילץ
ר' יצחק חיים
מאוסטרובה
וקראקא
ר' שבתי
מקראקא
ר' שלמה ברטרם מקראקא
(תק"ך' — תרי"ח)
ר' שבתי מדומברובה
(תק"ח' — תרנ"ז)
ר' משה
מטרנוב
ר' מאיר
מליקובה וקראקא
(תר"ט — תרפ"א)
ר' אברהם אבלי
מטרנוב (תקמ"ח — תרכ"ד)
ר' ישראל מטרנוב
(תק"ס' — תרמ"א)
ר' זאב
דב
ר' יוסף
בטרנוב
ר' יצחק
בבילינץ
ר' משה
ר' צבי הירש
מזיכלין וקראקא
(תקע"א — תרנ"א)
ר' אברהם משה
מברויסק וקראקא
(תרל"ב — תרצ"ה)

רַפַּפּוֹרְט

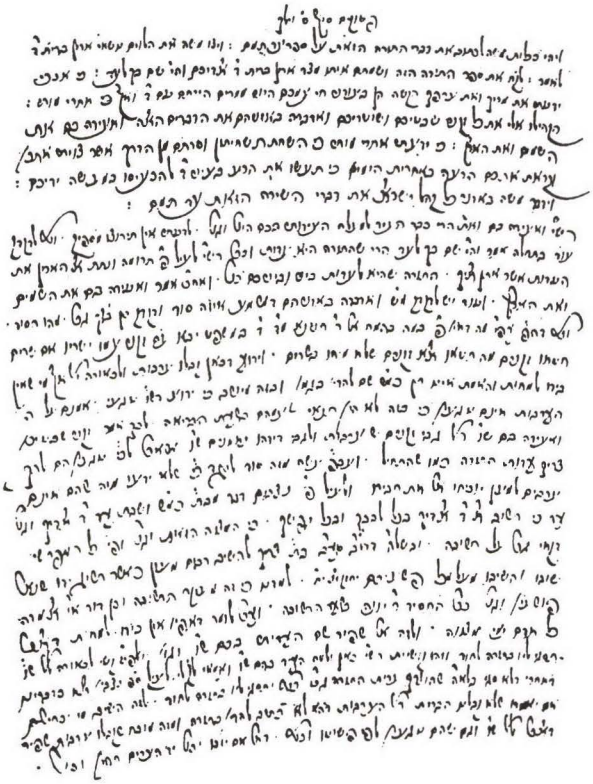
משפחה מסועפת של מיוחסי כהונה עד עזרא הסופר ועלי הכהן, והבעש"ט מנה אותה בין השלוש שלא התערבו בהן זרים. סמלה עורב (רפא בלועזית), שורשה בעיר פורטו שבמחוז וירונה באיטליה, ומכאן שמה רפפורט.

אבי המשפחה בפולין ר' **מאיר** אב"ד חלמא (ולא דובנא ובלז), ב"ר משה ירמיה (גרשון) ר"מ בוינא, ב"ר שמחה כהן רפא מפורט, ב"ר גרשון איש פורטו ממנטובה, ב"ר אברהם רפא מפורטו, ב"ר יחיאל מונציה, ב"ר יקותיאל, ב"ר משה בונציה, ב"ר יקותיאל כהן רפא, חתן ר' משולם קוזי שזו' דבורה בת ר' משה יעקב כ"ץ. ר' מאיר נפטר לפני תכ"ב. נשא את ליפשא בת הגביר ר' נחמן (ולא מרדכי) שרנציל פו"מ לבוב. בנדיבותה השיאה מדי שנה יתום ויתומה, בנתה והחזיקה בית הכנסת אורחים, ופיזרה מהונה לפדיון שבויים.

ר' נחמן בנו נקרא ליפשס על שם אמו (ולא אשתו). רד"ט אפרתי בתולדות אנשי שם סבור שהיה נכדו של התוי"ט, אבל רח"נ דמביצר מפקפק בכך, מכיון שלא הביא ראיה לדבר (כלילת יופי, ח"א, קא ע"ב). נכתב עליו בטעות שהיה חתן ר' דוד כתבן חתן הש"ך, והכוונה לבנו ר' שמחה. נשא את בתו של ר' יוסף היילפרין אב"ד לבוב, חתן המהר"ם מלובלין. כיהן כראב"ד לבוב בחיי חמיו, וחתם שם בשנים ת"ט-תי"ב. אחרי פטירתו עלה על כסאו כאב"ד. משנת ת"ך לערך אב"ד קרמניץ בווהלין, ומתכ"ג אב"ד דובנא. בשנים תל"א-תל"ב אב"ד בלז, אמנם י"א שהיה שם אב"ד בשנת ת"ז, ומשנים את סדר ערי רבנותו. נפטר לפני תמ"ט. ילדיו: א. ר' שמחה אב"ד דובנא הורודנא ולובלין (להלן), אבי רח"כ מלבוב; ב. ר' (משה) מאיר פו"מ לבוב (להלן); ג. ר' גרשון אב"ד בלז בתמ"ז. בתו ליפשא זו' ר' יעקב ב"ר אברהם אבלי אב"ד לודמיר, אבי ר' ישראל אב"ד לוקטש מח"ס הלכה אדם מישראל (אנשי שם, 51); ד. מיכלא זו' ר' אברהם הלוי עפשטיין אב"ד רובנא ואח"כ אב"ד רעכניץ בהונגריה. בתם בילא זו' ר' ראובן, אבי ר' מרדכי גימפיל אב"ד וינקוביץ ואח"כ דומ"ץ לבוב מח"ס מפלגי ראובן על ש"ס, זולקווא תקל"ה. מר' אברהם נותר בכתובים שו"ת ברכת אברהם. מובא בתשובות אור נעלם, כח; פנים מאירות, ח"ב, סה; ה. זו' ר' שמואל צבי הירש ב"ר אריה ליב נכד הב"ח.

עיר גבורים, 43-44; רחובות עיר, 25-27; אנשי שם, 172-174, 215-216, 234 קטו, 239 תמ, 240 תקמה, 246 תמ-תמב.

ר' שמחה בנו נקרא בזמנו הרבי ר' שמחה כי היה רב רבנן, ודרש חידושי גפ"ת פעמיים בשבוע. י"א כי הוא שהתיחס אל ר' אברהם מנחם רפא מפורט. בצעירותו בתמ"ט אב"ד דובנא על מקום אביו, ובאותה שנה



דברי תורה לפרשת וילך מהרב שמחה רפפורט

נתקבל להורודנא על מקום מהר"ם זיסקינד מרוטנבורג שעבר ללובלין. היה שם בועד ארבע הארצות יותר מעשרים שנה. מתע"ד לערך רבה של לובלין, ארבע (ולא ארבעים) שנים. נתקבל לרבנות לבוב על מקום זקנו. בהיותו בדרך בשברשין נפטר ביום ז' אב תע"ז (וי"א תע"ח, אבל לא ת"ק), ונשתמר נוסח מצבתו. נטמן שם ליד צדיק שקיבל רבנות בלא הסכמת וד"א, והזיקה לו הקפדת מהר"ם מלובלין. נעקר עץ כדי לפנות לו מקום, ונכדו הרב ביק מברוקלין ראהו שניכר גם בימינו. הבטיח לכל יוצאי חלציו, שיוושעו כשיתפללו ליד ציונו. מכל כתביו נותרו רק ג' הדרשות שנשא בהורודנא בשנים תס"ב-תס"ח, ונדפסו בספר זכר החיים של בנו. כרך דרשותיו עה"ת בכתב ידו באוצר האדמו"ר מקרלין שליט"א. נדפס ממנו על פרשת וילך, בית אהרן וישראל, כט, תש"ן, ז-ט. חילוקי דעות בין החוקרים מי היה חמיו. יש רושמים שנשא את בתו של ר' ישראל סיוינחער אב"ד דובנא ולוצק, בנו של הגביר ר' מרדכי יוליש מקראקא. כרמולי סבור שהיה חתנו של ר' ירחמיאל מיזס פו"מ לבוב. לפי ענף עץ אבות, היה חתן ר' דוד כתבן מזולקווא חתן הש"ך. יש מונים לו רק ג' בנים, רח"כ ועוד שנים. למעשה נטע עשרה ארזים מורי הוראה בישראל: א. ר' צבי הירש אב"ד וולקוביסק; ב. ר'

נחמן אב״ד וויסוקי בליטא; ג. ר׳ ישראל אב״ד פיעסק וראב״ד וילנא, חמיו של ר׳ יצחק מוולוזין אביהם של האחים ר׳ חיים, ר׳ זלמלה, ור׳ שמחה מוולוזין. י״א שר׳ יוסף ממינסק דלהלן הוא שהיה חמיו; ד. ר׳ שלמה אב״ד חלמא (עד תפ״ב) ופוזנא. חתן ר׳ מרדכי ב״ר ישראל אב״ד דובנא. בנו ר׳ צבי הירש אב״ד מיר בליטא, אביהם של: 1. ר׳ יוסף משה שמחה אב״ד זמיגרוד ואונסדורף; 2. ר׳ נחמן אב״ד וילנא, אבי ר׳ שאול מהרובשוב, אבי מרגאלי זו׳ ר׳ יהושע השל אב״ד אחיין וטיטשין ברוסיה, זקנו של ר׳ יעקב לרר מצשינוב. אל רצ״ה ואל הסמיכת חכמים, התיחס ר׳ אהרן חיים בלבוב אבי שי״ר; ה. ר׳ חיים אב״ד לבוב רח״כ (ראה ערכו); ו. ר׳ זאב וולף אב״ד באר; ז. ר׳ גבריאל; ח. ר׳ גרשון אב״ד בכמה קהילות ובדרזדן, עד אוברנהיים שבאלזס, ולבסוף במגנצא בה נפטר ביום א׳ כ׳ אייר תקכ״ח; ט. ר׳ יוסף אב״ד פיעסק ומינסק. י״א כי הוא חמיו של ר׳ יצחק מוולוזין, וכן בשה״ג השלישי, דף טז ע״א; י. ר׳ בנימין אב״ד קלוש (ראה ערכו). בתולדות אנשי שם מונה אותו כבנו של ר׳ נחמן אב״ד פוהוסט (אביהם של ר׳ אברהם שמחה אב״ד אמציסלב מח״ס בנין של שמחה, נפטר ביום ו׳ תשרי תרכ״ה, אבי ר׳ חיים יוסף אב״ד אמציסלב, ושל ר׳ יוסף אב״ד פארעץ), ומציב במקומו את ר׳ ברוך אב״ד פיורדא; יא. זו׳ ר׳ מאיר ב״ר יצחק אייזיק גינצבורג אב״ד ויזון דובנא וכל מדינת רוסיה. בתולדות אנשי שם וענף עץ אבות מוסיפים גם: יב. זו׳ ר׳ אברהם קצנלבויגן אב״ד בריסק, ב״ר דוד אב״ד אה״ו על מקום אביו הכנסת יחזקאל; יג. זו׳ ר׳ שלמה זלמן אב״ד ביאלע. בהקדמת שו״ת רח״כ החדש מוסיף: יד. יענטא זו׳ ר׳ צבי הירש אב״ד הלברשטט; טו. רבקה זו׳ ר׳ אריה ליב אב״ד נובהרדוק מח״ס דברי אריה. נפטר ביום כ״ח טבת תקל״א, וזו׳ ביום כ״ג טבת תקל״ז. בנם ר׳ שמחה נולד בלובלין ביום י״ח אלול תע״ז; טז. זו׳ ר׳ חיים יהודה ליב איטינגא אב״ד לבוב. אליו: לגיסי ומח׳, רח״כ, חו״מ, ז. יש מוסיפים גם: יד. זו׳ הרב מרדכי מלוצק, חמו של רצ״ה הורביץ אב״ד צורטקוב. מצאצאי ר״ש כנראה: ר׳ שמחה כ״ץ ר״פ ספרא דמתא וסופר הח״ק סביב תק״ל, ב״ר דניאל (מזכרת לגדולי אוסטרהא, 278). לחתן אחד מאחיו תשובה בשו״ת רח״כ, אה״ע, עח (לנכד דודי ר׳ בר).

כלילת יופי, ח״א, קא ע״א, קד ע״ב; אנשי שם, 215-216; לתולדות, 142-145.

ר׳ מאיר בנו של ר׳ נחמן ליפשס, פרנס ומנהיג בלבוב. יש ונקרא ר׳ משה מאיר. מובא בספר זכר החיים של רח״כ בן אחיו, דרוש ו, ובפתח השער לספר ברוך מבנים אשר עה״ת. נשא את לאה בת ר׳ שמואל שמלקא ז״ק אב״ד אוסטרהא, נפטרה שם ביום ו׳ כסלו תס״ח (ולא ת״ס). נטע ארזים בישראל: א. ר׳ יצחק אב״ד וור״מ בקלויז אוסטרהא; ב. ר׳ משה אב״ד טרנופול (להלן); ג. ר׳ ברוך אברהם חריף אב״ד וילנא בתס״ט, פיורדא בתע״א, והורודנא. נחשב מגאוני הזמן. חתן ר׳ משה אב״ד הורודנא בעל תפארת למשה, נפטר ביום כ״ג (כ״ו) ניסן תק״ן, ונספד ביערות דבש. בנו: ר׳ אריה אב״ד הייצפילד באשכנז (על רב״א: כלילת יופי, ח״א, דף קב ע״ב-קג ע״א; דעת קדושים, 156-157; ענף עץ אבות, ח״ב, אות פג; מרגליות, א, 297); ד. ר׳ ישראל אב״ד ביחאווי זקנו של הרד״ל.

אנשי שם, 137.

ר׳ משה רבה הנערץ של טרנופול, בנו של ר׳ מאיר מלבוב. במצבתו נחקק: ומשה עלה אל האלוקים עש״ק ז׳ אדר (ולא אייר) תמ״ג, ולא כפי שנמסר: ממשה עד משה לא קם כמשה. קבלה בידי נכדיו שציוה קודם פטירתו, שמי מצאצאיו עד עשרה דורות שיהיה בצרה ויעורר רחמים ליד קברו, בודאי יושע. מרחבי גליציה ופולין שלחו כספים לחלק שם לצדקה, וגם המנ״ח שלח את נכדי ר׳ משה לציונו ונענו (נכדו הרב אפרים זלמן היילפרין, צואה, עמ׳ מ).

ר׳ מאיר בנו של ר׳ משה אב״ד טרנופול, מחכמי בראד. שקע בלימוד התורה, והתרחק משאון החיים. נפטר ביום ד׳ אייר תצ״ז, ויש נוסח מצבתו. בזקנותו נשא את פעריל בת ר׳ יקותיאל זלמן אב״ד באר, אשה גדולה וחכמה כבת חמישים, ונולד לה באורח פלאי ר׳ אברהם יקותיאל זלמן שנקרא פרלס על שמה (ראה ערכו). בזיווגה הראשון היתה זו׳ ר׳ מנחם מאניש (וי״א משולם פייביש) מרגליות, ונולד לה ר׳ נפתלי מגדולי חכמי הקלויז בבראד. בשנים תקי״ט-תקנ״ב הסכים על הספרים: בית פרץ, הלכה פסוקה, תפארת ישראל, תיקוני זהב, נפש דוד, סידור התפילה עם פירוש האריז״ל, טל אורות. נקרא ג״כ על שם אמו פרילש, וילדיו נקראו ברנ״פ (ב״ר נפתלי פריל). בנו ר׳ מרדכי צבי נשא את באבא בילא בתו של ר״ש מנ״ש, ונולד להם ר׳ שמואל שמלקא מאומן אבי רבנים.

לתולדות, 97-98; ברודי, 63.

נודעו עוד מגאוני המשפחה, בלי לדעת בדיוק את הקשר. **ר׳ דוד** מצאצאי משפחת אשכנזי בלובלין שעלו לארץ. דומ״ץ ירושלים בב״ד של המג״ן (הרב משה גלנטי). נינו דור ששי ר׳ יעקב דוד יקותיאל הכהן, הדפיס את ספרו דעת קדושים שהוא מראי מקומות לספרי האחרונים על ד״ח השו״ע, ליוורנו תקס״ט. דרשותיו עה״ת, דרושים והספדים בשם בן הא הא, תקפ״א. השו״ת לא נדפס. ילדיו: א. ר׳ יעקב רב בצפת (מרגליות, ב, 386); ב. זו׳ ר׳ יהודה רפפורט. בשנת ת״ם לערך נולד להם בנם **ר׳ יצחק** תלמיד הפר״ח, וידיד ר׳ שלמה אלגזי. ראש חכמי ירושלים,

וראשון לציון. בהיותו שד״ר נתקבל לאיזמיר בה כיהן ארבעים שנה. בשובו לירושלים ראשון לציון, עד לפטירתו בשנת תקט״ו לערך. ספריו: בתי כהונה א-ב, שו״ת חידושים ודרשות, איזמיר תצ״ו — שאלוניקי תקי״ד.

א״ע, לא, 298-299, עם ביבליוגרפיה; מרגליות, ג, 931-932.

ענף אחד של המשפחה מתיחס **לש״ך**, ע״י בנו ר׳ משה מפודהייץ (מו״ל נקודות הכסף ותקפו כהן. חתן ר׳ מאיר וואהל אב״ד בריסק. נפטר בשנת תמ״ו לערך), אבי ר׳ יצחק מוינא או מרישא (מו״ל גבורת אנשים. חתן ר׳ משה סג״ל אב״ד זברז (ולא מינסק), ב״ר למיל אייטינגר מוינא, אחיהם של ר׳ אברהם יועץ הקיסר בוינא, ר׳ אליהו פרנקפורט, ר׳ שמעון, ר׳ טבלי, ר׳ משה ממיץ, בני ר׳ מרדכי מאטיל הכהן סג״ל איטינגן, ב״ר אליהו חתן ר׳ שמעון גינצבורג מפוזנא, ב״ר אברהם, ב״ר יחיאל מפורטו שבאיטליה), אבי ר׳ משה דובריש אב״ד פינטשוב.

ר׳ משה דב בריש אב״ד פינטשוב (ולא אפטא), נקרא **בזמנו** ״ר׳ בריש שפתי כהנ׳ס״ על היותו נין הש״ך. בחן את היעבץ, וראה שיפה כיון לדעת הש״ך, כי בידו היה כת״י ספר הארוך מש״ך. בהסכמת בנו נזכר שמו המלא, כולל משה. בכורו העיד, שכמה מתלמידיו נעשו גדולי הדור. נפטר בחצי ימיו, ונאמר אז שחידש ק״נ חילוקי דרבנן, ועוד חדו״ת לאין ספור שלא נרשמו. נשא את בתו של ר׳ אברהם אבלי, נכד ר׳ יחזקאל הלוי אב״ד קרוטושין, שהיה חתנו של ר׳ יצחק אב״ד פוזנא ובנו של ר׳ מאיר אב״ד ג׳ קהילות בזמושץ, חתן ר׳ שלמה לוריא רופא בלובלין, חתן ר׳ יצחק שפירא אב״ד לובלין, ב״ר נתן בעל מבוא שערים. בניו:

א. **ר׳ יצחק** הבכור, נולד בתק״ג. למד מתק״ח חמש שנים באה״ו, אצל ר׳ יהונתן אייבשיץ שאהבו מאד. כשנפרדו נתן לו את הפמוטות שלו, למען יזכרנו כל שבת. כשהשיא בזקנותו את בתו בברסלא, הפציר בו שיבוא לחתונה. ביום הבר מצוה נשא אשה, ונתקבל לרבנות סטבניץ (לא כיהן באפטא). נקרא ר׳ איציקל חריף. בן ל״א נתקבל לפינטשוב, אבל כעבור עשרה שבועות לכהונתו, נפטר שם במוצש״ק כ״ה שבט תקל״ד. חילוקא דרבנן שלו מתקל״ד, כתר כהונה, עב. ילדיו: 1. ר׳ דב זאב אב״ד שטקטשין ופינטשוב (להלן); 2. מאליה זו׳ ר׳ משה ב״ר צבי פיאסקר מקראקא, זקנו של רח״ד פרידברג. כשנתגרשה נישאה לר׳ יצחק מייזליש אב״ד קמניץ מח״ס חוסן ישועות, אבי ר׳ דב בריש אב״ד קראקא וורשא.

ב. **ר׳ יצחק אברהם אבלי** שנקרא ג״כ ר׳ איציקל חריף. יחוסו הגיע גם לר׳ פייביש אב״ד קראקא ולרמ״א. תלמיד אחיו הגדול, ואחרי פטירתו הוסיף לו בהתחלה את שמו. נקרא לברלין ע״י הנדיב ר׳ דניאל יפה, ולמד בבית מדרשו עם ר׳ דובריש היילפרין ראב״ד ומ״מ לובלין, ועם הפמ״ג. נשא את שרה מרים בת הגביר ר׳ איצק ר׳ אליעס מיוזפוף. אב״ד רקוב, אח״כ ביוזפוף בה הקים ישיבה ונעשה משיב לתלפיות, זמן מה בסטבניץ, ומתקמ״ח אב״ד פינטשוב על מקום הרב אברהם גבריאל. גם כאן תפס ישיבה, ובין תלמידיו בעל אור לשמים. הוציא לאור את ספרו שו״ת כתר כהֻנה, זאלקווא תקס״ה. נפטר ביום ב׳ תשרי תקס״ט, והניח הרבה מעות לצדקה.

תשובות אליו: בית אפרים, או״ח, ל-לב; גבעת פנחס, מד; עטרת חכמים, אה״ע, כח.

בניו: 1. **ר׳ דובריש** הבכור, יליד סטבניץ. אב״ד רקוב בה כיהן אביו, אח״כ בפאטשנוב בה הרביץ תורה ורשם את חידושיו בספר שהניח בכתובים, ובסוף ראב״ד פינטשוב על מקום אביו. לדעת רצ״ה הורביץ כיהן בראקוב, מתקמ״ד בפינטשוב, ומתקס״ג בצוזמיר. כשפקדתו מחלה עזה, נסע לדרוש ברופאים בקראקא. נפטר שם ביום ג׳ ב׳ אד״ב תקע״ה, ונשתמר נוסח מצבתו. בפאטשנוב נולד לו בנו ר׳ דוד אב״ד חנטשין, אבי ר׳ צבי הירש, פישל ופיגא.

עיר הצדק, 189, מצבתו; לוחות זכרון, תרנ״ז, 64-67, תרס״ד, 90-92; כתבי הגאונים, סח.

2. **ר׳ חיים מאיר זאב.** נתקבל לרבנות טרלא בפולין לפני היותו בן עשרים. נשא שם את שרה לאה, בת הנגיד ר׳ שלמה וזו׳ יענטל בת ר׳ אלכסנדר סנדר הי״ד מזמושץ, ב״ר אברהם אבוש הכהן, בהג״ר משה הכהן גינצבורג אב״ד ראשניץ. בשריפת העיירה עלה באש כל רכושו, ונדד בצער ממקום למקום עד בואו להונגריה. נתקבל שם לרבנות רצפרט בה תפס ישיבה, והעמיד תלמידים מורי הוראה. כעבור שנים אחדות עבר לכהן כראב״ד ור״מ נאדאודוואר, ואח״כ לסוליש וקומידאט אנאטשא. חלה שם אנושות, וציוה להדפיס את ספרו. בנו ר׳ אלכסנדר (סנדר) יעקב שגר בשינאווא, קיים בזקנותו את צוואתו, כשנאלץ לשוב למולדתו הונגריה, והדפיס בפרסבורג תרי״ט את הספר שערי חיים עם הסכמות חשובות, ושיר שהציג בהתחלה. בתו פיגא נזכרת בצוואת אביו הכתר כהונה; 3. בילא מירל זו׳ ר׳ עזריאל סג״ל, ובנם ר׳ איציק; 4. אסתר זו׳ ר׳ אלעזר אב״ד פילץ וטריטש; 5. יענטיל זו׳ ר׳ שאול מרדכי; ג. ר׳ משה.

ר׳ דב זאב (או להיפך) המכונה וולף בר, הוא בנו של ר׳ יצחק הבכור. רבים השתבשו בתולדות המשפחה, כי אין זה מצוי ששני אחים נקראים יצחק, ואב ובנו נקראים משה. גם בהקדמות הנכדים חזון נחום ודובב מישרים נאמר שהיה בנו של האח בעל כתר כהונה. יש וקראו לו בטעות דוד זאב. חתן ר׳ שאול אב״ד פילץ, הנזכר בנו״ב, אה״ע, פח. כיהן ברבנות שדה חדש, שטעקטשין, ומתקע״ג על מקום אביו כאב״ד



הרב אברהם אבלי רפפורט מקילץ (ר׳ שבתי מפינטשוב?)

ור״מ פינטשוב. נפטר שם ביום ג׳ ה׳ (או ח׳) תשרי תקצ״ג. ילדיו: א. ר׳ משה שנפטר בצעירותו. נשא את חנה רחל בת ר׳ שמואל אב״ד פודהייץ. בנו: ר׳ צבי הירש אב״ד זיכלין וראב״ד קראקא; ב. ר׳ אברהם אבלי אב״ד טרנוב; ג. ר׳ שלמה הכהן ברטרם אב״ד שטקטשין וראב״ד קראקא (ח״א, 578); ד. ר׳ ישראל אב״ד אלכסנדר שליד לודז. בספר קראקא השתבש שלא היה בן רק חתן, ונשא את בתו של ר׳ שלמה ברטרם. מתקצ״ט אב״ד פינטשוב על מקום אביו, עד לפטירתו ביום ד׳ י״ב ניסן תרי״ג. תשובותיו: ברכת כהן, י, מח. ילדיו: 1. ר׳ דוד אב״ד שטקטשין ואוסטרובצה בה נפטר בתרמ״ח. זו׳ נכדת הקיקיון. בנו: ר׳ טוביה גוטמן כ״ץ אב״ד קעלץ, מחבר שו״ת ברכת כהן בד״ח השו״ע. יצא לאור ע״י בנו ר׳ אברהם אבלי ראב״ד ואח״כ אב״ד קילץ, פיעטרקוב תרס״ח, ו, פד עמ׳. חידושי הבן בסוף הספר, ואליו סי׳ ל. בהתחלה קונ׳ בית טוביה על יחוס המשפחה, מאת ש״ב רצ״י מיכלזון מפלונסק. מכתב רא״א מתר״ף לעזרת תורה, זכרון בספר, 25; 2. ר׳ שאול אב״ד סטבניץ, ומתרי״ג ממלא מקום אביו בפינטשוב, עד לפטירתו בעש״ק כ״ה ניסן תרנ״ה. בלויה ביום א׳ נמסר כתב הרבנות לבנו: I. ר׳ שבתי שהיה גם בקי ביוחסין. אליו: בית יצחק, אה״ע, ח״ב, נז בתרנ״ח; לב״א, מהר״י הכהן, קמא, שער הענינים, יט, תנינא, או״ח, ד; בתו: II. שפרינצא זו׳ הנגיד ר׳ אברהם אבא ר״פ בביליץ; 3. ר׳ דב זאב אב״ד קוצק. חתן רמ״מ מקוצק, ותשובתו מתרי״ג לחמיו: ברכת כהן, מט.

תשובות אליו וממנו: ברית אברהם, אה״ע, צג, חו״מ, ה; כתר כהנה, כט.

רח״ד פרידברג, כתר כהֻנה, 28-36; לתולדות, 401, 518; קראקא, 112 א; מכתבים ושיחות עם נכדם בנש״ק הרב שלמה יוסף אנגלרד מב״ב, שהעמידני בקרן אורה בתולדות משפחה זו ואחרות.

רפפורט, רבה האחרון של מגרוב, טעות כנראה של פנקס, ח״ב, 306.

ר׳ אבא(לי) רפפורט

בנו של ר׳ שמעון מלבוב ווינא. נפטר בירושלים ביום ז׳ חשון (שביבי אש, לוח היא״צ).

ר׳ אברהם אבלי ב״ר דב זאב רפפורט

מטרנוב (תקמ״ח* — תרכ״ד*)

בנו של ר׳ דב זאב אב״ד שטקטשין ופינטשוב. עשרות שנים רבה של טרנוב, מתקפ״ב לפחות. נפטר ביום ג׳ י״ד אב תרל״ד, ואולי תרכ״ד, שכן בשער ספר בנו ח״א, נזכר בתרכ״ט בברכת החיים. זו׳ לאה בחיים בתרכ״ט. היתה בת ר׳ יצחק ב״ר צבי רוזנבנד. נפטר ביום ה׳ י״ב טבת תקפ״ט, ונטמן בוורשא. בניו: א. ר׳ ישראל הבכור, ממלא מקומו בטרנוב; ב. ר׳ יוסף, גביר בטרנוב. במנויי דברי תורה (פ״ת), למברג תקצ״ג. אליו: שו״ת רבי נחום טרייביטש; ג. ר׳ שבתי אב״ד דומברובה (כתבי הגאונים, 34).

תשובותיו בספרי בנו, מהר״י הכהן, קמא, או״ח, כה, לז, יו״ד, נב, סב, אה״ע, א, תנינא, אה״ע, כט בתר״ב, ואליו: אה״ע, ד, כה.

ר׳ אברהם יקותיאל זלמן ב״ר מאיר רפפורט

מבראד (ת״פ* — תקנ״ט)

נולד בבראד לאביו ר׳ מאיר ב״ר משה אב״ד טרנופול. נודע בשם ר׳ זלמן פרילס, על שם אמו פעריל שילדתו באורח פלא. על שמו נקראו צאצאיו בשם המשפחה ברז״פ. מחשובי חכמי הקלויז, ומכונה ״המפורסם בקדושי ארץ״. שאל את המגיד מזלוטשוב, לסיבת איחור תפילתו מדי יום (קבוצת יעקב). העניק לאביונים ביד נדיבה, והשיא יתומים על חשבונו. על רוב צדקותיו אמר הבעש״ט, כי פִּזר נתן לאביונים, ר״ת של פזר: ר׳ זלמן פערילס. נפטר ביום ב׳ תשרי תקנ״ט (ולא תקנ״ח), ונשתמר נוסח מצבתו. נשא את בתו של ר׳ מנחם מוניש מרגליות מזולקיב. בטעות נכתב שהיה חתן גיסו ר׳ יצחק אב״ד הרובשוב חתנו של התבואות שור, וכן משתבשים שהוא עצמו היה חתן התבואות שור, ומפרטים את צאצאיו (לא נותקה, 291-292). בזיוו״ש נשא את ריקל בת ר׳ משה בושקא אב״ד טומשוב, ב״ר צבי הירש שמוש אב״ד אה״ו מח״ס שו״ת תפארת צבי. בנוסח מצבתה מפליגים ברוב שבחיה.

ילדיו: א. ר׳ יעקב מנכבדי בראד. חתן ר׳ דובריש

הכהן ר״פ נכד רח״כ, חתן ר׳ מאיר אב״ד קסנטין בנו של היעב״ץ. בתו נישאה לר׳ ראובן פופרש מבראד; ב. החריף ר׳ אלכסנדר יצחק מנכבדי בראד, ואחריו בנו ר׳ דב בריש שנפטר ביום א׳ תשרי תקפ״ז, ונשׂתמר נוסח מצבתו. היה נכדו של ר׳ שמחה הלברשטט אב״ד דעסוי; ג. ר׳ מרדכי חתן ר׳ הירץ ר׳ איסרס אב״ד רווה. בתו יוטא דינה זו׳ ר׳ יחזקאל צבי הירש בלומנפלד אב״ד רישא; ד. ר׳ משה ברז״פ. חתן ר׳ מאיר אב״ד האלפין, והנכון יותר כנראה שהיה חתן ר׳ יחיאל (מרגליות) ב״ר עקיבא ברא״ל ראש מדינה מבוטשאטש. ממנה בנו ר׳ נפתלי הירץ אב״ד לבוב, חתן ר׳ שמחה ר״פ מלבוב נכד רח״כ שילדיו: I. ר׳ צבי הירש ר״מ בישיבת גאוני דובנא ואב״ד העיר. נפטר ביום ג׳ אדר תרכ״ח. חיבר ספר עזרת כהנים ותוספת העזרה על תו״כ. חתן השר ר׳ צדוק מרשלקוביץ ב״ר דוד מדובנא, וילדיו: ר׳ דוד אליעזר, ר׳ יעקב משה, ואשת בעל שו״ת חסד לאברהם; II. זו׳ ר׳ אביש שטרן בבוצץ. כשנפטרה זו׳ נשא ר׳ משה את בתו של ר׳ צבי יהושע הלוי הורביץ אב״ד טרייביטש בנו של ר״ש מנ״ש, וילדה לו את ר׳ מאיר ליבש מנכבדי ברזן. כשהתאלמנה נישאה לברוך טעם בזיווגו השני; ה. ר׳ שמעון ר״פ מבראד. בתו הענע זו׳ הראשונה של המנ״ח (הרב יוסף באב״ד ב״ר שמעון בן המנ״ח, בסוף ספר ענף עץ אבות, הוספות לענפים, סי׳ פ); ו. שרה זו׳ רצ״ה הורביץ אב״ד פפד״מ. נפטרה שם ביום כ״ה טבת תקנ״ו; ז. הינדה זו׳ הגביר החריף ר׳ אברהם אריה הלוי איש הורביץ, ב״ר איציקל אב״ד בראד ואה״ו. נפטר בבראד ביום ד׳ ניסן תקס״ג, ונשתמר נוסח מצבתו; ח. ביילא זו רצ״ה ב״ר דובר מוילנא הנקרא ר׳ הירש ר׳ בערס, נכד הג״ר אליה פעסעלס והאב״ד ר׳ משה קרמר. נפטר ביום כ׳ אייר תקע״ח. פירוט צאצאיו: דעת קדושים, 181; ענף עץ אבות, ח״ב, פ. אמנם לפי מקור אחר נישאה לר׳ ישראל איסר לוריא במוהליב; ט. דרעזיל (ולא רייזל) זו׳ ר׳ אלכסנדר סנדר חיים שור מבראד, ב״ר ישראל באב״ד וזו׳ דבורה בת התבו״ש, שבנם ר׳ מאיר הוא אבי הגביר ר׳ ישראל.

תשובה אליו: יריעת האהל, י׳ בתקמ״ז.

הרב צבי יחזקאל מיכלזון, בראש מטעמי יצחק יו״ד, 14-15; מג״י בראש כרם יהושע, אותיות יא, מג (בשיבושים); תולדות אנשי שם (אפרתי), 24-25, 39; אבות עטרה לבנים, קסח-קסט; לתולדות, 142-145; ברודי, 59, 77, 93.

ר׳ אברהם משה ב״ר צבי הירש רפפורט

מקראקא (תרל״ב — תרצ״ה)

נולד בקראקא בשנת תרל״ב לאביו הראב״ד ר׳ צבי הירש. נסמך בתרנ״ד מר״י שמלקיס. אב״ד בריסק דקוי, שהיתה כנראה עיירה סמוכה. תלמיד חבר לר׳ יוסף ענגל, וחבר בית דינו בקראקא מתרע״ב. לפני כן מתרס״ג בבית דינו של ש״ב ה׳ מאיר ר״פ מליקובה (פאלקסקאלענדער). מתרפ״ב ראב״ד, עד לפטירתו בניסן תרצ״ה.

פסקי בית דינו מתרע״ט-תרפ״ה בחתימתו, כר״ש, חשון תשמ״ב, כג-נד, עם קיצור תולדותיו. חתם לצד כולל ויזניץ, משפט צדק תרע״ב. תשובתו בקונ׳ תקנת רבים, דף י׳.

ר׳ אהרן משה ב״ר מרדכי רפפורט

בנו של ר׳ מרדכי ז״ל, ב״ר יחיאל מיכל מקומרנא אחיו של ר׳ מאיר מפרימישלן. מצד אמו: נכד ר׳ אהרן משה מגזע צבי מבראד. חתן ר׳ אהרן אריה הלוי הלר מאולשקוביץ. דרשן בקלוש. נסע שלוש פעמים לרד״מ מצורטקוב, וכשנפטר הספידו ביום א׳ נח בביהכ״נ הגדול. **אלון בכות**, לבוב, דפוס ר׳ חיים ראהאטין, תרס״ד, י׳ ד׳. עם הקדמות מהמלבה״ד ר׳ שמריל רייז מרוזדול בקלוש, ומהמחבר החותם בסדר יחוסו.

ר׳ אריה ליבוש רפפורט

בנו כנראה של ר׳ נחמן אב״ד גלינא בנו של רח״כ. רבה של גלינא עד לפטירתו שם ביום ו׳ אייר תר״ד.

בסוף שו״ת מראה יחזקאל; קהילת גלינא, טו, יז; מגילת גלינע, 80.

ר׳ אריה ליב ב״ר חיים רפפורט

מלבוב (ת״פ׳ — תקי״ט)

בנו של רח״כ אב״ד לבוב. זמן מה אב״ד פשוורסק. (אם הוא שכיהן גם ברדומישל, אזי הוא אבי שושלת הרבנים בטרנופול). דומ״ץ לבוב ח׳ שנים, ותוך העיר ז׳ שנים. חתימותיו בפנקס הקהל מופיעות כבר משנת תק״ב. אביו רח״כ ביקש בשנת תקי״ג שיבחרוהו כר״מ לבוב, אך גברה ידם של מצדדי הרב משה ב״ר צבי הירש מיזעס. הלה חלה ונפטר באמצע דרשתו הראשונה בשבת לפני הגיעו לארבעים, ואז נבחר רא״ל. גם הוא לא האריך ימים, ונפטר על פני אביו ביום ד׳ כ״ה (ולא בשבת ז׳) סיון (ולא כסלו) תקי״ט (ולא תק״ט, תקי״ג). ידוע נוסח מצבתו. רח״כ חשב שהוא היה הגורם בפטירת ר״מ מיזס, ולכן השיא את נכדתו לבנו הצדיק ר׳ אליהו מיזעס. כמו״כ השיא את בנו ר׳ מרדכי מיזס, לנכדתו של ר׳ דוד אלטשולר בעל המצודות.

נשא את בתו של ר׳ דב בריש אב״ד רישא ולבוב ברא״ל אב״ד זמושץ. ילדיו: א. ר׳ דובריש אב״ד קלוש ומזבוז; ב. ר׳ משה שמחה אב״ד בוליחוב (בתקי״ג) ויריטשוב. טעות בפנקס, ח״ב, 73, שכתב זאת על אביו רא״ל. בכתבי הגאונים, סג, לפי דע״ק, נאמר ששמו רק שמחה. נפטר בשנת תקס״ה. תשובה אליו בתקכ״ט: רח״כ, אה״ע, סא (ר׳ משה). פרטים אודותיו: לקורות, 111; יריטשוב, 58. ילדיו: 1. ר׳ אריה ליביש

אב״ד קוריץ; 2. ר׳ שמואל בלבוב אבי רד״כ בעל דרך המלך; 3. חוה זו׳ הנגיד ר׳ פישל מיזיש מלבוב. נכדת ר׳ משה נישאה לר׳ חיים משה יגיד, נספו עם ששת ילדיהם; ג. ר׳ שמחה(!) מלבוב, ואולי הוא הבן הקודם. בתו נישאה לרנ״ה מלבוב, ב״ר משה ב״ר זלמן פרילס; ד. בילא זו׳ ר׳ נתן, חמיו של ר׳ מאיר צבי ברווה ש״ץ אצל החוזה, אבי בלומא אם ר׳ נתן הלוי רוזנפלד שכתב זאת בהקדמת שו״ת מנחה קטנה.

תשובותיו בשו״ת רח״כ של אביו, או״ח, כה, יו״ד, מה, מו, אה״ע, טו, סה בתקי״ז. הסכמותיו מתק״ח-תקי״ט פזורות בספרים שונים.

אנשי שם, 41-43; הרב ראובן מרגליות, סיני, כו, ריח-ריט, המצטט מזכרונות ר׳ דב מבוליחוב, 35.

ר׳ **בן ציון** ב״ר משה **רפפורט**

נולד בטרנוב ביום ט״ו מנ״א תרמ״ד לאביו ר׳ משה. עבר לצאנז כמלמד, ונפסל כשהחל לפרסם מאמרים בכתבי עת. התישב בקראקא כמורה ופרופיסור, וחיבר ג׳ ספרי פילוסופיה. נספה בשואה (א״ע, לא, 298-299). תולדות חייו וצוואתו לבנו ר׳ משה בזנדזין שליד טרנוב, הביא לדפוס תלמידו משה אריה קורץ, ספר שי לישעיהו (וולפסברג), 234-238.

ר׳ **בנימין** ב״ר שמחה **רפפורט**

מקלוש (תנ״ח׳ — תקל״א)

בכורו של ר׳ שמחה אב״ד לובלין והורודנא, ואחיו של רח״כ שהשיב לו: אה״ע, א-ב (ובאו״ח, יא לדודי!). אב״ד ומ״מ בקלוש, וכנראה טעות מה שנזכר שהיה גם אב״ד ברזן. בקלוש גרו עמו עוד שני כהנים מחשובי העיר, ובמגיפת העיפוש נסתלקו תוך חמישה שבועות: ר׳ יוסף אבי הקצוה״ח ביום י״ג חשון, ר׳ שמעון ביום ז׳ כסלו, והוא ביום כ״א טבת תקל״א. נודע בחייו כבעל מופת, מה עוד כשעם פטירתו נעצרה המגיפה. עד תרל״א לא קברו בד׳ אמותיו ולא השתטחו על קברו, כפי הקבלה שבידי הח״ק שכך ציוה לפני פטירתו. בתו גרה בעיר שנים רבות אחריו. בניו: ר׳ שמחה מו״ל ספרו, ור׳ גרשון ברווה אבי ר׳ שמחה מ״מ בקיטוב.

ידי זרים שלטו בכתביו, ושרד רק מעט. **גבולת בנימין**, לקט דברי חכמה ומוסר על סדר הפרשיות, ביאורי אגדות רבב״ח שבש״ס, ופירוש להגדש״פ, כולל חי׳ מאביו ומאחיו רח״כ. לבוב, דפוס יהודית רוזאניש, תקמ״ט, ב, כא; לב; (יט) ד׳. בהסכמת רצ״ה רוזניש מתק״ל, מזכיר שהיתה הסכמת רח״כ (הדברים בנויים על אדני השכל). בהקדמת בנו ר״ש מתקמ״ט נאמר, שכולל גם מחי׳ זקנו שהניח ספר צדה לדרך עה״ת לבניו מאשתו השניה, והציג גם חידושים מדודיו ר׳ ישראל, ור׳ שלמה אב״ד חלם שלפני פטירתו נתקבל לפוזנא. ד״צ עם שער חדש ותוספת ד׳ דפים בהתחלה וג׳ בסוף, ברוקלין תשמ״ב. ההדיר נכדו ר׳ משה אריה גראס בן הינדא לאה, בת רבקה, בת חנה מלכה זו׳ ר׳ משה אריה פריינד מסיגט, בת הינדה זו׳ ר׳ משה כ״ץ, בת ר׳ גרשון ב״ר שמחה מ״מ בקיטוב, ב״ר גרשון מראוה בן המחבר. בהקדמתו מודה לזו׳ חיה בת ר׳ טוביה הי״ד מנכדי רבי יושע קראלער, לבנו ר׳ טוביה צבי, ולחתנו ר׳ יצחק וייס שהשתדלו בהדפסה. מציג תולדות המחבר בקיצור, והסכמות חדשות: רבי משה ט״ב מסיגט (כל ההכנסה יהיה מקודש לטובת החזקת כולל מהרי״ט בירושלים); הרב משה צבי אריה ביק מברוקלין (ספר יקר מאד בחריפות לדרוש); ש״ב הרב משה אריה פריינד מירושלים; ש״ב הרב משה אריה לעוו מברוקלין. בסוף תודות והנצחות. ד״צ בירושלים (תשמ״ב) אחרי מקור החכמה, ולפני עמודי עולם, בגדי הקדש ואם למסורות. לא צולמו: ההשמטה שמעבר להסכמה; החלק הראשון עה״ת והמגילות; דף לב ופירוש ההגדה, ולא צוין כלל שזוהי רק מחצית הספר.

זכרונות אב ובנו, 9; קלוש, 15-19, 374.

ר׳ **דובריש** ב״ר אריה ליב **רפפורט**

מקלוש ומזבוז (תצ״ז׳ — תקס״ג)

בנו של ר׳ אריה ליב מלבוב, בנו של רח״כ. בתקי״ד לערך נשא את מרים בת ר׳ מאיר אב״ד קסנטין בנו של היעב״ץ, וסמך כמה שנים לשולחנו. משוער בספר קלוש, 15, 55-57, שכיהן כאב״ד קלוש. בשנת תקל״א נתקבל לרבנות מזבוז, והיא הוחזקה בידי צאצאיו עד לשואה. נפטר ביום כ״ד ניסן תקס״ג, אמנם במצבתו שליד הבעש״ט נחקק י׳ ניסן תקפ״ג. חיבור בכתב ידו נמצא בניו יורק בגנזי ר׳ אברהם אהרן לעזר, ושני קטעים ממנו נדפסו בכר״ש, אלול תדש״מ, י-יא. ילדיו: א. ר׳ חיים אב״ד אוסטרהא. נשא את הענא בת הג״ר אבא כהן, נכד ר׳ פייביש אב״ד קראקא. ספרו שו״ת מים חיים עם אוצרות חיים עה״ת נדפס בזיטאמיר תרי״ח, ע״י בנו ר׳ יעקב שמילא את מקומו ברבנות אוסטרהא ונפטר לפני תרכ״ו, בסיוע הבן השני ר׳ יקותיאל זיסל ממינסק. בספר משוקעים רבים מחידושי אביו, ורח״כ אבי סבו; ב. ר׳ מאיר. חמיו של ר׳ שאול ר׳ ישכר כ״ץ ר״פ, אבי ר׳ מנחם אב״ד רישא; ג. ר׳ צבי אריה אב״ד מזבוז. נשא בתקל״ו את פייגא, בת ר׳ נחמן ר״פ אב״ד גלינה בנו של רח״כ. נפטר ביום ה׳ טבת תק״ץ; ד. זו׳ ר׳ יעקב ברז״פ מבראד ב״ר זלמן פרילס; ה. זו׳ הגביר ר׳ שלמה זלמן הכהן זוסמן מאוסטרהא אבי המשפחה המפוארת (מזכרת לגדולי אוסטרהא, 295-302, 314-319).

אנשי שם, 51-52.

ר' דב בריש ב"ר שמואל **רפפורט**
משיניבה ורווה (תקפ"ד — תרס"ו)

נולד בלבוב בשנת תקפ"ד לאביו ר' שמואל (בהקדמת ספרו כותב עליו, שכל גדולי וצדיקי דורו העידו עליו, שפחד ה' והדר גאונו לוהטים בקרבו כלפיד בוער), בנו של ר' שמחה "הגדול" מלבוב, ב"ר משה אב"ד בוליחוב ויריטשוב (י"א ששניהם אחד, ונקרא ר' משה שמחה), ב"ר אריה ליב בנו של רח"כ מלבוב.
בן תשע אמר חידוש נפלא לאב"ד הישועו"י, ונעלב כששאלו הרב אם ראה זאת בספרו ישועו"ר. אח"כ משראה שאין זה בנדפס אלא בכתביו, שלח לפייסו וחיבבו מאד. אמו אסתר זלדה הביאתו אל אחיה הגביר ר' עזריאל מאיר גראדשטיין בלובלין, ובן י"ז נשא את בתו גרונא. חמיו היה למדן מפורסם, יועץ מחוכם, סוחר נאמן, ומחותנם של גדולי הדור. אביו ר' אהרן בא מחמילנִיק פלך לובלין, ואמו נכדת רח"כ. נשא את רויזא נכדת הרבי ר' השל. שם משפחתו היה ליפשיץ, אך משראה שאחדים נתמשכלו, שינה את שמו לגרודשטיין. ניהל בית גבירי מפואר בלובלין, והיה מראשי הקהילה. נפטר ביום ט"ז תשרי תרי"א.
ילדיו: א. ר' פישל. נשא את באשע בת רעק"א; ב. ר' יעקב. גר בוורשא ובברדיטשוב, ונפטר בתרע"ח; ג. עכסה זו' ר' אברהם יוסף ברודא; ד. בתיה זו' רבי יהודה אריה ליב איגר בעל תורת אמת, ב"ר שלמה ברעק"א. האב המתנגד ניסה לשוא לשכנע את בתו להתגרש מבעלה, ולעשותו סוחר. גירשם מביתו וגרו אצל האב"ד ר' משולם זלמן אשכנזי, עד שתיווך עם ר' יצחק מוורקה פשרה שיגורו במעונם; ה. גרונא (משפחת ברודא, 68-67).

סמך לשולחן חמיו בלובלין, ועשה חיל בלימודיו. תלמיד מובהק לאב"ד ר' דובריש אשכנזי בעל נודע בשערים, שעיצב את דרך לימודו וחידושיו. הורה לו לעבור תחילה על כל הש"ס כסדר, עם רש"י, רי"ף, ר"ן ורא"ש, ורק אח"כ להתחיל בפלפל בתוספות בהם הצטיין במיוחד. תלמידים נהרו מכל עבר ללמוד אצלו, ונעשו גדולים מפורסמים. במקום המרפא קרניץ, השתעשע בד"ת עם הגר"ח מבריסק. אחרי חמיו החזיקה בידו אחותו הבכירה מרים, ולא רצה לקבל רבנות. התקרב לדב"ח כחסיד מובהק, ובתרל"ב לערך נשמע לו לקבל את רבנות שיניבה בה כיהן שבע שנים. כששב רבי יחזקאל שרגא מא"י ובא מסטרופקוב לכהן כאדמו"ר בשיניבה, אמר שאינו רוצה להורות בפניו. נענה להצעת רוה רוסקה על כס רל"י שור שנפטר בתרל"ז, וכיהן מתרל"ט כשלושים שנה. נודע בצדקותו, יראתו וחסדיו. תל תלפיות לשואליו, ומגדל עוז להגן על היהדות מרוחות זרות. בעיר השתבחו בו מאד. בידידות עם מהר"י מבלז שכיבדו לשבת ראש באסיפות חיזוק הדת, ומסר לו את צוואתו. בליל שבת האחרונה התחזק וישב על מיטתו, בהשתיקו את הנוכחים שרוצה לשמוע קידוש מהדב"ח. אור ליום ב' התאמץ לרדת מהמיטה, לקבל בהתלהבות את פני הדב"ח. שב למיטתו להתפלל ערבית, וכשהגיע לשמע ישראל בקול רם, נפטר ביום י' שבט תרס"ו. ידיעה על כך במחז"ה, כ"ח שבט, 5.
בלובלין נפטרו ילדיו קטנים, ובתו ביום חתונתה. נותר לו רק ר' שמואל ראב"ד רווה, שנשא את חוה בתו של המנ"ח מזיווגו השלישי. צילום התנאים בחתימת המנ"ח, נשלח למערכת מוריה. נפטרה צעירה בהניחה יתומים קטנים: 1. ר' יוסף חיים ראב"ד רווה; 2. ר' עזריאל מאיר אב"ד מילניצה; 3. ר' אברהם ראב"ד רווה. הסכים בתרמ"ה על וזאת לפנים בישראל. משנישא שוב נולד לו: 4. ר' יהושע אב"ד חורוסטקוב. פרטים אודותם בסוף שו"ת רח"כ תשמ"א.
דר"ך המלך, פירוש קצר וארוך על הרמב"ם. ח"א, לעמבערג, ר' אליעזר מארגאשיש, דפוס פ. בנדרסקי, תרנ"ב, ג, קכז ד'. החסידים רגשו כי אין זה מקובל לרמוז בשם הספר את שם המשפחה, ועל כן הדפיס בראש כל עמוד: ר' דב כהן. בהקדמתו באגדה כותב כי הספר נתחבר בלמדו סוגיות הש"ס, סידרו על הלכות מדע אהבה זמנים עם הפנים, ומקוה כי יועיל לתלמידים. מזכיר את הוריו וחמיו, ומציג ד"ת מאביו. בסוף מפתחות מורה דר"ך, שערך נכדו הרך ר' יוסף חיים. ח"ב, תרנ"ד, ספר נשים וקצת הל' מאכלות אסורות ושחיטה, קכב ד'. בסוף הקדמת האגדה — ד"ת מחמיו. בחתימה קיוה להדפיס על עוד שנים מספרי הרמב"ם, אלא שבשואה אבדו שני החלקים עם כרך שו"ת שלו. בהתחלת המפתחות ד"ת ממסדרם. בסוף תשובה מהמחבר. ד"צ בברוקלין תשכ"ו, עם הקדמת נינו ר' יצחק מאיר לתולדותיו.
תשובות אליו: אהל יהושע, ח"ב, קמ בתרנ"ב (על ספרו); ברכת רצ"ה, קיד בתרל"ד לשיניבה (בישבו בד"ת עם הרב מנרול על חזקת רבנות); דברי שמואל (מודלינגר), יד; דברי שמחה, ח"ב, יד, טז בתרס"ג; מהר"ש, ח"ד, פ בתרל"ה; תלמידו, פתחא זוטא, או"ח, ד, אה"ע, כ (וממנו) בתרל"ח-תרמ"ב; שו"מ, תליתאה, ח"ב, נג ללובלין. תשובתו מתרמ"ג לר' יהושע פלק זאב וולפזון ור' פנחס שפירא מפולטושן עם קיצור תולדותיו, כר"ש, ניסן תשמ"ג, יא-טז. תשובתו מתרנ"ב בספר מח' שדה יהושע, מד. מכתביו: לייטב לב בתרמ"ז, מלחמת מצוה, סיגט תרמ"ט; לכנס רבנים, מחז"ה, י' אדר תרס"א, 1; נגד הציונות, דובב שפתי ישנים, ח"ג, רט-רטו.
רווה, 78, 86-88; זכרונות המאור, ח"ב, רנו-רנח.

ר' דב זאב רפפורט

תלמיד דודו אחי אביו ר' ישראל אב"ד טרנוב שהשיב לו: מהר"י הכהן, קמא, או"ח, ד, לד, מא (פעם בטעות: ר' דוד זאב!).

ר' דוד כ"ץ **רפפורט**. ת"ח בלינסק.
תשובה אליו: השיב משה, מח בתקס"ה.

ר׳ דוד ב״ר יוסף אריה **רפפורט**
מסמבור (תק״ץ׳ — תרנ״ז)

בנו של ר׳ יוסף אריה אב״ד סמבור, ואחריו מילא שם את מקומו. לא פסק פומיה מגירסא, וש״ס ופוסקים שגורים על לשונו. דרשן נפלא באגדה, ורבים השיב מעוון. כל ימיו לא שח שיחה בטלה, ורק בתורה חשקו. נפטר במוצש״ק ז׳ שבט תרנ״ז, ורבים נהרו מכל הסביבה ללויתו. ספדו לו רבני מושציסק, חירוב, ורי״פ בומבך מדרוהוביטש. ראשי הקהל מילאו את רצונו, ומינו על מקומו את בנו ר׳ יוסף. עוד בן ר׳ משה, רשום עמו בשנים תר״ל-תרל״ג.

תשובות אליו: בית יצחק, יו״ד, ח״ב, קנו, חו״מ, סד בתר״ן. במנויי פני אליהו תרמ״ה. בפאלקסקאלענדער רשום כאב״ד עד תרס״ב!

זאב וולף אלטבאך, מחז״ה וקמחז״ה, י״ב שבט תרנ״ז, 4.

ר׳ זלמן פרילס ראה לפי: **רפפורט, ר׳ אברהם יקותיאל זלמן**

ר׳ חיים רפפורט

נולד בשנת תקל״ו. מגיל צעיר רבה של רוזדול. בן כ״ג טבע בנהר, ביום ז׳ סיון תקנ״ט. בנו ר׳ יצחק גר בתקס״ב בסלונים-ליטא, והיו לו אז: בן יוסף אהרן, ובת כלת הנגיד רנ״ה מבוהוסלב.

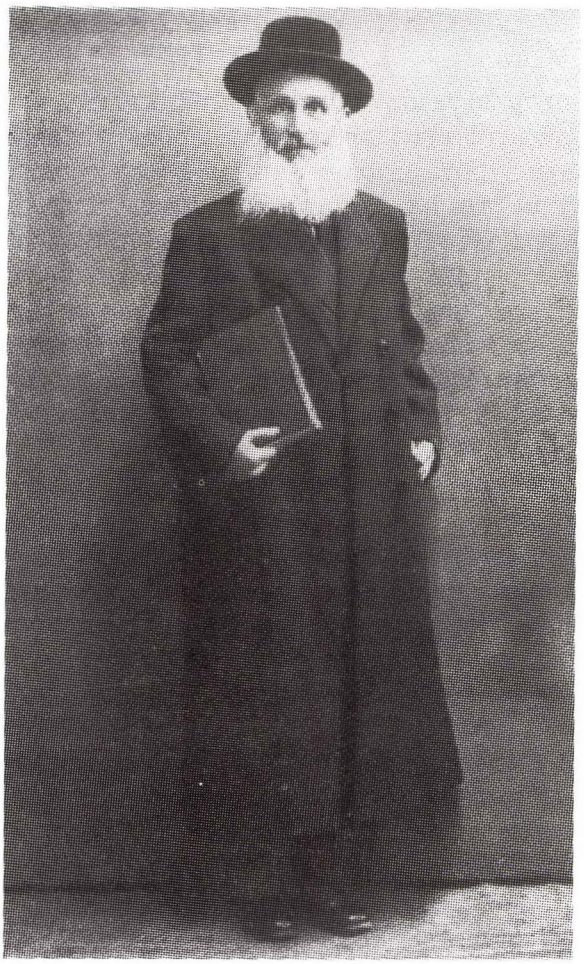
ר׳ חיים ב״ר ישכר דב **רפפורט**

נולד ברודניק לאביו רבי ישכר דב מרדושיץ מהיושבים אצל הדב״ח, ב״ר יצחק אב״ד רדושיץ, בנו של ר׳ אליעזר אב״ד שידלובצה שהיהודי הקדוש אמר עליו שהוא מל״ו הצדיקים, ב״ר דוד נכד הפנים מאירות, וחתנו של הסבא מרדושיץ. אמו חנה בת הנגיד החסיד ר׳ שמואל הלוי וינגרטן מרודניק, שסמך את חתנו לשולחנו כ״ה שנה עד שהחל לכהן כאדמו״ר בלודז, בנו של ר׳ קלונימוס מחסידי ר״נ מרופשיץ, חתן ר׳ יעקב ב״ר דן מרדכי אב״ד ליזנסק בזמן הנו״א. נשא





יהודה וישכר דב רפפורט



ר׳ חיים רפפורט מיאסלו

את יוטא (איטא) בת החסיד ר׳ גד אשר גוטויין בקורטשין. בשנת תרס״ו השתקע ביסלו בה נולדו ילדיו. ת״ח מתמיד מנכבדי הקהילה, וסירב לכהן ברבנות. מראשוני המצטרפים לציונות, ופעיל למענה. נספה בשואה (הסבא הקדוש מרדושיץ, 146), וגם ילדיו: א. רבקה הגדולה זו׳ אליהו גרגר ובנותיהם חנה ושרה בליפיאני שבצ׳כיה; ב-ג. יהודה וישכר בר הצעירים. שרדו: ד. רחל הצעירה. עלתה לארץ בתרצ״ו, וגרה בת״א עם בעלה דב ויינשטיין; ה. ר׳ משה נתן מחבר ספר יאסלו; ו. ר׳ שמואל. שניהם ברחו דרך סיביר, וגרו בת״א עם ילדיהם; ז. ר׳ יצחק אב״ד מלבורן.

יאסלו, רצה — ש, שסג.

ר׳ חיים כהן ב״ר שמחה **רפפורט**
מלבוב (ת״ס — תקל״א)

נולד ביום ה׳ כסלו ת״ס לאביו ר׳ שמחה אב״ד דובנא הורודנא ולובלין. יחוסו הוחזק ככהן ודאי, ולא בחזקה

בלבד. בילדותו קבע את בית מדרשו בסלוצק. נתקבל לרבנות זיטל בת תפס ישיבה בתפ"ט. משנת ת"צ אב"ד סלוצק, ומשנת ת"ק אב"ד ור"מ לבוב, על מקומו של ר' אריה ליב ב"ר שאול שעבר לרבנות אמשטרדם. מתקכ"ג אב"ד כל מדינת רוסיה היא גליציה המזרחית. בשנת תקי"א חתם נגד ר' יונתן אייבשיץ, וכנראה חזר בו אח"כ, ולא רצה להתערב יותר במחלוקת. ראש המדברים בפולין, ורדף את שרידי כת צבי שבור. היה אחד משלושת הרבנים שנבחרו ע"י רבני פולין, להתוכח בימים כ"ג-כ"ו תמוז תקי"ט עם הפרנקיסטים באקדמיה בלבוב. הלך כגבור חיל לבוש לבנים, וכשניצחם הללוהו כל השרים: אין זאת כי אם רוח אלוקים בקרבו. בידידות עם הבעש"ט שנסע אליו לקיים שימוש חכמים, ופעם אף שלח אליו לעזור לתיקון ידוע. בני דורו ראוהו כאיש אלוקים המתהלך בתוכם, ושערי שמים פתוחים לפניו. בבית דינו כיהן גם רמ"מ ב"ר נחמן רפפורט, שחתם בלבוב בשנים תקכ"ב-תקל"ד (אנשי שם, 142-143). נפטר (בא"ע השתבשו: בגרודנה) ביום ג' י"ג (ולא כ"ו) תמוז תקל"א, ונשתמר נוסח מצבתו הצנוע כפי שציוה.

נשא את מרים בת ר' שמואל שמלקא אב"ד פרמישלא, ב"ר מנחם מנדל אב"ד סלונים. השיב לבנו הוא גיסו ר' יחיאל מיכל (אה"ע, נו, נז בתקכ"ד). ילדיו: א. ר' אריה ליב רב ור"מ בלבוב; ב. ר' נחמן אב"ד גלינא; ג. ר' שמחה אב"ד פודהייץ בה נפטר בתקפ"ה. תשובת רח"כ לבניו ולחתניו בפודקמין: אה"ע, כא, עה בתקכ"א; ד. יארא הגדולה זו' ר' יואל קצנלבויגן אב"ד שינאווה, יריטשוב והרובשוב, ב"ר דוד אב"ד אה"ו בנו של הכנסת יחזקאל. תשובות חמיו בתקט"ז ליריטשוב: או"ח, כג, כד, מ; ה. זו' ר' אהרן איטינגא אב"ד יברוב ורישא, ב"ר יהודה ליבוש אב"ד לבוב. חמיו השיב לו ליברוב: יו"ד, מ, מט, אה"ע, יז-כ; ו. מלכה זו' ר' גרשון גינצבורג אב"ד הארקי, ב"ר משולם זלמן; ז. זו' ר' נחמן כ"ץ, ב"ר בצלאל בנו של הסמיכת חכמים. בתם נישאה להרב משה פרץ ב"ר נתן נטע, פרנס לבוב ונכד המג"ע, שילדיו: 1. ר' חיים נחמן בדובנא חתן ראז"מ. בזיוו"ש נשא מוילנא את בת רא"ל ברד"ב, ונפטר שם ישיש ביום ח' ניסן תרי"ד. ילדיו: ר' אברהם פרנס בוילנא; פרל זו' ר' לוי זקהיים בווילנא; 2. ר' יצחק נתן נטע בלובלין בה נפטר ביום כ"ח שבט תקפ"ב; ח. רבקה כלת ר' שלום שכנא מסלוצק, ולנישואיה שם נסע בשנת תק"ה (אה"ע, סב); ט. זו' ר' שמחה בן דודה ר' בנימין אב"ד קלוש; י. זו' ר' ברוך ב"ר מנחם מנדל ב"ר הירץ. על נכדי רח"כ נמנה גם ר' יהודה ליב מנדיבי טרנופול.

כבר לזיטל הריצו אליו שו"ת מכל עברים, ורבים מחידושיו ותשובותיו משוקעים בספרי בני דורו. הסכמותיו פזורות בעשרות ספרים. רוב כתביו אבדו,

ובהם פירוש על הזוה"ק. נדפסו רק: **שו"ת רבינו חיים כהן**, לבוב, דפוס ר' ישכר ב"ק ושותפו ר' אברהם יצחק מענקיש, תרכ"ו, ב, קיב ד'. מהד' ב' מתוקנת בתוספת תשובות מהמחבר, ע"י נכדו המהדיר ר' חיים קרייזוירט אב"ד אנטורפן ב"ר אברהם יוסף הי"ד, שצירף לתשובות את הערותיו בהלכה וכן את תולדות המחבר, לונדון תשי"ז. מהדורה זו צולמה בנוא יארק תשמ"א ע"י נכדי המחבר: ר' דב בריש ב"ר יצחק מאיר ר"פ אב"ד פרג בברוקלין, ר' משה ורא"ל בני ר' דוד שמחה הי"ד, שצירפו את הקדמתם. המסכימים: רמ"ז איטינגא מלבוב; המנ"ח (ועד עתה לא נראה כבושם הזה); ר' יעקב ר"פ אב"ד אוסטרהא; ר' אלעזר הורביץ אב"ד ויען. בהקדמתו המליצית של המו"ל המסדר ר' ראובן ר"פ, מתאר את קושי עבודתו להעתיק שרידי כתב יד ישן, וכבר בתרי"ט היה אמור להופיע בצירוף הערותיו, לולי טירדת המדפיסים בהדפסת הש"ס. בין היתר הוא כותב על זקנו המחבר: מי לא ידע עוצם תקפו וידו החזקה, כי היה אבן הראשה וראשון לכל דבר שבקדושה, גאוני דורו כרעו ברך לפניו, גודר גדר ועומד בפרץ בכל ענייניו. אח"כ מכתב תעודה וקול תודה מרינ"ה ברנשטיין מלבוב, שהכתבים הגיעו אליו בשנת תרי"א ושכר לו מעתיקים עבורם, אלא שנאבדו אצלם חלק מהתשובות וכמעט התיאש מהוצאתם לאור, עד שבא ש"ב ר' ראובן ומסרם לו. בסוף קונ' שאלת חכם מאלו שפנו אליו, ומפתחות.

בין היתר השיב למקומות: **ביאלא** — הרב יצחק בן הפנים מאירות בתקכ"ה, על שם נשוויז (אה"ע, מו, קונ' שאלת חכם, ד); **בילגוריי** — בעל הר הכרמל (חו"מ, יא); **ברוסק** — לבד"צ בתק"כ (חו"מ, טז); **גלוגא** — הרב יצחק סג"ל (אה"ע, כד); **וישניוביץ** בתקי"ח (אה"ע, ג); **זאקאווי** צ"ל זולקווא; **זיטל** — רא"ל הלוי (אה"ע, פג); **זמושץ** — הרב יצחק (אה"ע, ע); **לונדון** בתקכ"א (אה"ע, כח); **ליסא** — הרב דוד טבל מהורחוב בתק"כ (יו"ד, כט, ל, נא); **לכוביץ; מיר; מרחוואל** — לבד"צ: רי"ל ב"ר מאיר, ר' מרדכי ברצ"ה מרפסלא, רא"ל ברמ"פ (אה"ע, כט, ל); **נשוויז** — ר' יצחק בהרב ר"ב (יו"ד, יב); **סלוצק** — (או"ח, א, יו"ד, ג, אה"ע, סב, חו"מ, כב בתצ"ה); **פינסק** — ר' קלונימוס חתן הרב (יו"ד, יג); **פרג; קרסטשיב** — הרב שלמה יצחק הלפרין לרא"ל בתקמ"ח (קונ' שאלת חכם, ב). כמו"כ לר' אשר ברש"ז מחס"ס מים אדירים (או"ח, ו); ר' יהודה (חו"מ, טו); הרב יוסף יוסקא (אה"ע, סז); ר' יצחק יהושע השל ב"ר שאול (או"ח, כב); ר' מאיר ב"ר הניך (או"ח, כב).

השיב גם לש"ב ר' יוסף יוסקא (אה"ע, סז); לב"ד ר' מרדכי גימפל ב"ר ראובן מלבוב מח"ס מפלגי ראובן (יו"ד, נו); לגיסו רז"ו על בתו העגונה עלקא זו' ר' לאזיל ממזריטש (אה"ע, כז בתקי"ט); ר' חיים יהודה ליב סג"ל (איטינגא) ור' יחיאל מיכל מפשמישל. למחותניו: ר' אברהם כ"ץ אב"ד טרלא וזמושץ מח"ס בית אברהם (יו"ד, נד, אה"ע, ד, י, כג, כט, מ, מג בתקט"ז); ר' אהרן (חתנו?); ר' אריה יהודה ליב תאומים אב"ד יריטשוב; ר' דוד משה אברהם איש טרמוש אשכנזי אב"ד רוהטין (אה"ע, מא, מב בתצ"ד-תק"ד); ר' יחזקאל הנו"ב; ר' ישראל (או"ח, יא); ר' מאיר (אה"ע, מא, מב בתצ"ד-תק"ד); ר' יחזקאל הנו"ב; ר' ישראל (או"ח, יא); ר' מאיר (אה"ע, עז); ר' משה (או"ח, טז, יו"ד, ב, יט); רנ"נ ב"ר יעקב אשכנזי; ר' פנחס ההפלאה; רצ"ה ב"ר יעקב משה בזולקיב (או"ח, ג, יו"ד, כג, כד); הרב שלום שכנא

(אה"ע, לז-לט בתצ"ו). כמו"כ למגיד מלבוב, ולתלמידיו: ר' יעקב (יו"ד, ט) ורצ"ה רוזניש.

זכר החיים, נקרא ג"כ בשם דרושי ר' חיים כהן בהלכה ובאגדה שנשא בלבוב. למברג, דפוס ר' ישראל אלימלך שטאנד, תרכ"ו, ד, צב ד', עם הסכמות מהשו"מ (עם ד"ת) ומהמנ"ח. המו"ל הוא נכדו ר' ראובן ר"פ מטרנופול שצירף את הערותיו, ומכר את הזכויות למדפיס תלמידו של השו"מ. בהקדמתו המליצית הוא כותב, שדרך הלימוד בזמננו אינה מוצאת טעם בפלפול של אז, לקרב בזרוע מאמרים סמוכים. גם כאן הציג מכתב תעודה מש"ב רינ"ה ברנשטיין. הדרשות הן מהשנים תקט"ו-תק"ל לפי סדר השנה: ר"ה, שבת שובה, בראשית, הכנסת ס"ת, שבת הגדול, שבועות, הספדים וליקוטים. בסוף תשובות מהמהדיר ושתים מרי"ש נתנזון. קונ' **חרב פיפיות** להבדל מאנשי ש"צ, נחתם בתקט"ז ע"י גדולי הדור שנאספו בבראד ובראשם רח"כ. אינו מצוי, והדפיסו ר' יוסף כהן־צדק באוצר החכמה.

תשובות אליו: בת עיני, ה בתקכ"ד; גור אריה יהודה, חו"מ, קטז; נו"ב, קמא, יו"ד, יג. ממנו: למח' ר' איציקל מאה"ו, מטעמי יצחק, י' בתקכ"א; מכתב יד, ספר הזכרון לר"ח שמואלביץ, שכג-שכט, ובסוף תשובותיו מהד' תשמ"א. בכרם שלמה: הסכמת פקסימיל מתקט"ו לספר משנה ברורה והלכה ברורה (כסלו תשמ"ו, מד-מה, מח), ד"ת ופקסימיל (ניסן תשמ"ח, יב-יד), דרוש (ניסן תשמ"ט, י-יד).

כלילת יופי, ח"א, קלז ע"א-קמ ע"א; אנשי שם, 69-72, 236-238; תולדות הפוסקים, 378-379; מליצי אש, א, תמוז, 25 — כז; מחברת רי"א קמלהאר; מרגליות, ב, 534-535; א"ע, לא, 299; לא נותקה, 477-478.

ר' חיים יעקב רפפורט. אב"ד קופיטשיניץ באמצע המאה הי"ט (פנקס, ח"ב, 487)

במנוי גאון צבי ת"ר: ר' חיים ליבש ור' יוסף ברז"פ מבראד.

ר' טביל רפפורט. ת"ח ברדומישלא. אליו: חא"ש, קלח.

ר' יהושע ב"ר שמואל **רפפורט**

מחרסקוב (תר"ם* — תש"ב*)

בנו של ר' שמואל ברד"כ. נשא את בילא בת רא"ל באב"ד אב"ד פודוולוטשיסק. מתרפ"ט רבה האחרון של חורוסטקוב. שילם לקהילה חמשת אלפים דולר עבור קבלת החזקה, והיא מימנה בזה רכישת אגף בבית מועצת העיר, כבית עם לצורכי הנוער. נרצח ברחוב באכזריות מידי הנאצים. כמו"כ נספו זו', ר' בריש ר"פ וילדיו, וכן דוד וגיטל.

חורוסטקוב, 18, 117, 140, 289, 303, 406.

ר' יונה רפפורט. ת"ח בפמורן. אליו: שו"מ, רביעאה, ח"ג, כז.

ר' יוסף ב"ר דוד **רפפורט.** רבה של סמבור על מקום אביו.

תשובות אליו: אהל יהושע, ח"ב, קמג בתרס"א. במנויי כוס הישועות תרס"ד.

ר' יוסף ב"ר מאיר ליבוש **רפפורט**

בנו של ר' מאיר ליבוש מברזן. רב בטרנופול. בנו: ר' מאיר אב"ד ברודשין.

תשובה אליו: מי נדה, קו"א, הל' מקואות, ב לברזן.

ר' יוסף אריה כהנא רפפורט

נולד בברודי, גר בקריסנפולי, ובסוף ימיו ראב"ד סמבור. על כסאו שם עלה בנו ר' דוד הכהן.

תשובות אליו: חדושי אנשי שם, קפו; טוט"ד, תליתאה, ח"א, ה, (שערי טהרה, קטז.); מאמר מרדכי, בתר"ט; רמ"ץ, ח"א, או"ח, ח בתרי"ד. ד"ת ממנו, כר"ש, ניסן תשמ"א, יג-טו.

ר' יוסף חיים ב"ר שמואל **רפפורט**

בנו של ר' שמואל, שהיה בן הרד"כ וחתן המנ"ח. למד אצל זקנו אב"ד רווה, טרח בהדפסת ספריו, ובן ט"ו ערך להם מפתחות למדניים בצירוף י"ח מחידושיו. בן י"ח נסמך מגאוני הזמן: ר"י שמלקיס, ובעל ערוה"ב שהוא ואחיו הקרן לדוד נסמכו מרד"כ. כשנפטר זקנו בתרס"ו נתקבל כראב"ד על מקומו, אך לא כאב"ד בגלל חולשתו. במלה"ע א' פליט במונקטש. הובל לבלזיץ לבוש טלית ותפילין, ושם נספה ביום ט"ו (או ט"ז) אב תש"ב. נשא את טויבא בת הנגיד ר' יעקב קופל ברנר מסטניסלב אב"ד רזפניק. נספו עם חמישה מילדיהם, ובהם ר' דוד שמחה, אבי ר' אריה ליבוש בניו יורק, אבי ר' דוד שמחה בלייקווד, חתן הרב נחום זאב דסלר מקליבלנד. שרדו בארה"ב שני בנים וצאצאיהם: ר' יצחק מאיר אב"ד פרג ור' משה.

תשובות אליו: אבני זכרון (פפר), ח"א, מב, מה בתרע"ד. מכתביו: זכרון בספר (עזרת תורה), 198 בתר"ף; בראש תקנת רבים, בתרפ"ט. במשתתפי ועד חכמים, שנה א, גל' ט, סי' רח, ריט.

ר' יוסף משה שמחה ב"ר צבי הירש **רפפורט**

מזמיגרוד ואונסדורף (ת"פ* — תק"ס)

בנו של ר' צבי הירש אב"ד מיר בליטא, ב"ר שלמה אב"ד חלמא ופוזנא (אינו בעל מרכבת המשנה), אחיו של רח"כ. אב"ד לובטש בליטא, לענטשנא בפולין, זמיגרוד בגליציה, ואונץ דארף (אונסדורף) בהונגריה. נפטר שם ישיש בשנת תק"ס. חתן ר' יעקב הלוי שור אב"ד קראז והגליל בזמוט, חתן הכנסת יחזקאל. מילדיו: א. ר' יעקב יוקל אב"ד יאנוב; ב. ר' אברהם צבי הירש כותב ההקדמה לספרו; ג. זו' ר' משולם זלמן אב"ד פאקראי; ד. גרונא זו' ר' ישראל מנחם

מנדל אב"ד טרמבובלה. אולי גם: ה. ר' יצחק אב"ד זמיגרוד.

בעת פטירתו ביקש שידפיסו את ספרו: **בגדי הקדש** עמ"ס אבות, ובו שני פירושים: **בגדי משי** ממנו, לפי שיעורים שנשא בקיץ תקי"ט כשהתגורר בלעוורטוב; **בגדי כבוד** מחתנו אב"ד טרמבובלה. לעמבערג, דפוס רנ"ה גרוישמאן ב"ר דוד מדפיס, תקס"ו, יב, מו ד'. המסכימים, לחתנו: ר' יעקב אב"ד לבוב (היה לו פתחון פה לפני, ומצאתיו מלא דבר ה' זו הלכה); ר' מאיר אב"ד בראד (האי גברא רבא, אשר בעודנו בחיים חיותו נתפרסם שמו בין חכמים ורבנים מובהקים כאחד מגדולי זמננו... והניח אחריו כמה חיבורים על כמה מסכתות ופוסקים... וגם דרש דרש משה מדי שבת בשבתו בדברי אגדתא... זה משה האיש ידענו מה היה לו, איש עניו מאד... אני מכיר את חתנו שהוא מופלג בתורה, ויש לו שכל ישר); ר' יהושע השל אב"ד טרנופול (כמה דברים שמעתי מש"ב, והם ערבים לשומעם, ויהי כדבש מתוק לפי); ר' חיים טירר אב"ד טשרנוביץ. בן המחבר ר' אברהם צבי הירש מלבוב חסוך הילדים כותב בהקדמה לספר אביו, כי בשריפה עלה באש ביתו בו היו כתביו שלו. היו עמו מחידושי אביו תילי תילים על התנ"ך וגפ"ת. לגודל טירדותיו מסר לגיסו את החיבור על אבות להדפסה. חתנו מטרמבובלה כותב בהקדמתו המחורזת גימטריאות לשמות הספר, תודות להוריו ולקרוביו שמימנו את ההדפסה, ואזהרה להלכה. בסוף התנצלות על עיכוב ההדפסה מתקס"ב. מדף מה ע"א **קונ' אחרון** מהבגדי כבוד, ובו שתי תשובות ששלח לחתן ש"ב נד"ז הנו"ב בתקמ"ה, לתרץ לו מה שהקשה על הצל"ח פסחים. אח"כ כמה גרגירי חדו"ת מחמיו, וד"ת מבן דודו ר' משה מרדכי ב"ר אליעזר ליפמן הלוי איטינגא ז"ל אב"ד סאניק. בקולופון דברי תודה למסייעיו: הוריו, דודו ומשפחתו, ר' שמואל וזו' הענא בלבוב (בתו וחתנו של גיסו) שאצלם התארח בעת ההדפסה. ד"צ בירושלים תשמ"ב, ובתוך ספרים קדושים, כרך סו למפרשי אבות, ברוקלין תשמ"ח.

שה"ג הגר, ח"א, מג ע"א; לא נותקה, 148, 265.

ר' יחזקאל רפפורט

בנם של אב"ד קופיטשיניץ בן המ"מ מליסקא, ושל זו' נכדת הנו"ב. ת"ח בעל זכרון. בדחן ונדיב לב. פרנס מוסט, והנהיג את הקהילה במקל נועם. נפטר באד"א תרע"ג, וספד לו בנו הסופר יעקב (המצפה, כ"א אד"א, 4).

ר' יחיאל ב"ר זאב רפפורט

נולד בשנת תקפ"ה לאביו הירא וחרד הרב זאב בטרנופול (נפטר לפני תרמ"ג). נתפס ללימודים כלליים ורעיונות חוץ, אף כי נשאר מאמין שומר מצוות. מתרי"ג עסק במסחר, ועבר לגור בדרזדן עד שובו לעירו. זקן חבורת בני ציון בעיר. נפטר ביום ה' כ"ז אדר תרנ"ו בן ע"א (המגיד לישראל, ה, 104). **דברי תורה** על פי ההשכלה, ברודי, דפוס ב. ורבר, תרמ"ג, נט עמ'. בהקדמתו כותב שמחבר בזקנתו מהגיגיו, ובלשון הקודש דוקא — כלפי הנאורים הבושים בשפת עמם.

בעמ' 48 סופד לש"ב ר' ראובן ר"פ דומ"ץ טרנופול. בעמ' 49-52 תוקף מרורות את האב"ד ר' שמעון באב"ד בן המנ"ח וכלל החסידים.

ר' יעקב רפפורט

נולד בשנת תק"ף. נכד רח"כ. חתן ר' אברהם אריה באב"ד אב"ד מיקוליניץ. מנכבדי בוצץ, ומשרידי הדור הישן. רוב זמנו קודש לתורה ומעשים טובים, ואף בזקנתו כשגברה עליו חולשתו. נפטר בן פ"ה ביום ג' בבוקר ד' שבט תרס"ה, ולפני ביהכ"נ הגדול ספד לו הדומ"ץ רש"פ ויליגר (ר., מחז"ה, ז' שבט, 6).

ר' יעקב שמואל ב"ר אהרן חיים רפפורט

בנו של ר' אהרן חיים, ואחיו של שי"ר. סוחר עשיר בלבוב. נפטר ביום ג' י"ג אייר תרכ"ה. לפני ביהכ"נ הגדול דחו"ל ספד לו השו"מ, לפני ביהכ"נ שבבית החיים הישן חתנו ר' יעקב יצחק יוטס, ובבית העלמין המטיף ר' ישכר בר לוינשטיין. בהקמת המצבה ביום ט"ו סיון ספד לו בנו ר' דוד (המבשר, ה, 219). בנו כנראה גם: ר' שאול, סוחר בוינא בתרכ"ח.

ר' יצחק רפפורט

אב"ד זמיגרוד. אולי בנו של האב"ד ר' יוסף משה שמחה ר"פ, וכשעבר לאונסדורף — מילא כאן הבן את מקומו.

ש"ב ר' אברהם אבלי ר"פ אב"ד טרנוב השיב לו: מהר"י הכהן, קמא, יו"ד, נב.

ר' יצחק רפפורט

חתן הת"ח ר' זלמן יוסף קורץ בטרנוב (או חתן אב"ד שידלוב). בין שתי המלחמות חבר בית הדין בעיר (טורנע, א, 190, 211).

ר' יצחק ב"ר חיים רפפורט

נולד ביסלו לאביו ר' חיים מגזע רדושיץ. התחנך בגליציה, ובפרוץ המלחמה ברח ללונדון. נסמך לרבנות מהקולג' היהודי, וקיבל תואר ד"ר מהאוניברסיטה. הרב ישראל ברודי מינהו אחרי מלה"ע ב' כרב ראשי במלבורן, וכיהן שם עשרות



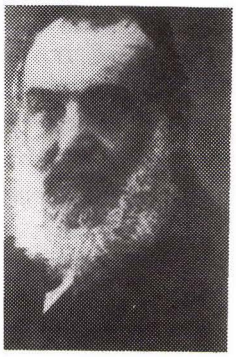
הרב יצחק רפפורט ממלבורן

שנים. בנו: השם־נסי חיים (דניס). בתו: פאמעלא איתאל. בספריו מאמרים הדנים בבעיות שונות של עם ישראל. נדפסו תחילת בעתונים די יידישע נייעס/פאסט, ולהם הקדמות, שערים, הקדמות באנגלית, ותמונותיו. בראש כל מאמר הקדשה למישהו. **דער קוואל פון אונדזער אייביקייט**, מעלבורן תשכ״ד, 305, 15 עמ׳. **מיין שטארקייט און מיין געזאנג**, דפוס א. וה. באכראך, תשכ״ו, 309, 19 עמ׳. **אזוי ווי א רוי צווישן די דערנער**, תשכ״ח, 287, 59 עמ׳.

תשובות אליו: דובב מישרים, ח״ג, לז, פז בתשי״ג-תשכ״א.

ר׳ יצחק (איטשע) ב״ר יוסף **רפפורט**

בנו של ר׳ יוסף ב״ר אברהם אבלי אב״ד טרנוב. חתן ר׳ יעקב פרנקל מראשוני החרשתנים בלודז, ועבר אליו. שקד בלימוד תורה, ודבק בבעל חידושי הרי״ם. אח״כ נסע אל רח״ה מאלכסנדר, השפת אמת והאמרי אמת. כעבור כמה שנים הקים לעצמו ביח״ר לאריגים, וכוכבו הכלכלי דרך. בגזירת גירוש הנתינים הזרים בתר״ם, עבר לביליץ בה צמח ענף האריגה, עם זו׳, בנו יחידו ר׳ אברהם אבלי (להלן), ושש בנותיו. גר תחילה מעבר לנהר בביאלא בה פיכו חיים חסידיים, ורק כעבור עשרים שנה עבר לגור בביליץ האשכנזית. שמו נודע במדינה כתורה וגדולה במקום אחד. עסקן ציבורי, חבר מועצת העיר, ואהוד על כל יהודי המקום. נפטר בן פ״ג, וליווהו יותר ממאה צאצאים תלמידי חכמים ונגידים הממשיכים בדרך אבות. בבחירות







שלושה דורות במשפחת רפפורט מביליץ: ר׳ יצחק, ר׳ אברהם אבלי ור׳ ישראל יוסף

לקהילה נבחר חתנו ר׳ יוסף (יושע) פרנקל, אבי הנגיד ר׳ שבתי מב״ב.

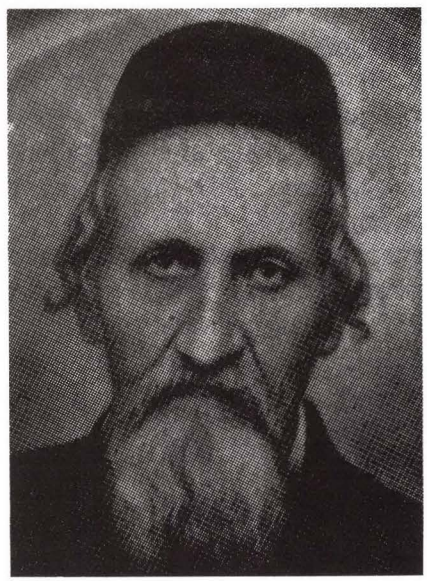
ר׳ אברהם אבלי בכורו, נשא את טאבא שפרינצא בת ר׳ שאול ר״פ אב״ד פינטשוב. נפטרה ביום ט״ו תמוז תרפ״ד, וההספד שנשא עליה בלויה בנה, בספרו שפתי כהנים, דף ע: — עא: סמך לשולחן חמיו, ועשה חיל בתורה. עבר לביליץ, ופיתח את תעשית הבדים. חילק את זמנו בקפדנות לתורה ולעסקים. למדן ומחדש, מהיושבים ראשונה במלכות גור. חידושי מהרא״ך ממנו, בספר בנו שפתי כהנים, דף מג. נולדו לו ששה בנים חרשתנים נדיבים למדנים ועסקנים, ושש בנות. בהם:

א. **ר׳ ישראל יוסף** בכורו, נשא את פרומא בת רה״ק בצאנז, וגר שם אצלו. מתרע״א תעשיין עצמאי בביליץ, בה בנה בית מפואר של תורה וחסד. נפטר בתרח״ץ אחרי מחלת חודשים אחדים. הניח ח׳ ילדים יראים ושלמים, ז׳ מהם נספו בויטל עם משפחותיהם. בהם: ר׳ יעקב; ר׳ שמחה חתן רי״מ לוין. זו׳ ושני ילדיו נספו בוורשא; ר׳ אהרן. נשא את רבקה אלטר, בתו היחידה של האדמו״ר רבי ישראל מגור ובוגרת סמינר בית יעקב. שרד רק ר׳ משה מנדל עם זו׳ ושני ילדים. אחרי נדודים ויסורים השתקע בר״ג, והקים בב״ב מפעל לאריגת בדים, עם בנו ר׳ יצחק ודודו ר׳ שאול ר״פ. כמו״כ נספו בשואה: ב. ר׳ שבתי אב״ד פינטשוב; ג. ר׳ משה; ד. ר׳ מאיר ומשפחתו מטרנוב; ה. ר׳ יעקב ומשפחתו בויטל; ו. מאטה זו׳ ר׳ אברהם ויינגורט, וילדיהם אריה ליאון ורוזי; ז. רוזא זו׳ ר׳ נתן וולף.

תשובה לרא״א: מחזה אברהם, ח״א, כז (אב״ד ביאלא!) ביליץ-ביאלא, 80-82; בית קרלין-סטולין, רפט-רצ.

ר׳ יצחק חיים ב״ר שבתי **רפפורט**

בנו של ר׳ שבתי אב״ד דומברובה. השם חיים נוסף לו מאוחר יותר. רבה של אוסטרובה (ולא אוסטרובצה), ואח״כ רב בקראקא. חתן ר׳ זאב נחום בורנשטיין בעל אגודת אזוב אבי האבני נזר (ב. ראם, המודיע, כ״ב אלול תשמ״ט, ח). ילדיו: א. ר׳ שבתי דומ״ץ קראקא; ב. ר׳ אהרן. סוחר יהלומים ישר. נפטר בסיביר. נשא את רבקה וולף, שרדה ונפטרה בארץ בת פ״ו. ילדיהם: 1. אידה זו׳ ר׳ שאול ר״פ ב״ר ישראל יוסף מבילץ. נספו בלי ילדים; 2. ר׳ שבתי הסוחר. נספה בקראקא עם זו׳ דינה ובנם יצחק חיים; 3. ר׳ משה. בעל דפוס



הרב יצחק חיים רפפורט מאוסטרובה

בקראקא. נספה עם זו׳ מינה גרוס, בנם יצחק חיים ותינוק; 4. חנה זו׳ ר׳ יעקב רוזנבאום בת״א. ילדיהם: I. אהרן. נשא את פרידה בת ר׳ נתן פינקלשטיין, וילדיו: דוד, יצחק, חנה, רבקה, ישראל; II. ישעיהו שבתי. נשא את חנה בת ר׳ אברהם ויינגוט מצפת, וילדיהם: אריה, ישראל, ברכה אידה; 5. פרידה זו׳ ד״ר אנגלרד בת״א, נכד ר׳ מאיר ר״פ מליקובה וקראקא (ספר שנקר, 172-174, (205)).

תשובות אליו: גיסו, כוכב מיעקב, ז, לו, עט, צו, קיד, קל, קסא-קסד, קפז, קפח, רא בתר״ם-תרנ״ג; לבן אחי, מהר״י הכהן, קמא, חו״מ, לד, שער הענינים, יד, תנינא, שער הענינים, יט; לר׳ יצחק, שו״מ, תליתאה, ח״א, רעה.

ר׳ יצחק מאיר ב״ר יוסף חיים **רפפורט**

מפרג (תרנ״ט — תש״ל*)

נולד ברווה בשנת תרנ״ט לאביו הראב״ד ר׳ יוסף חיים, ונתגדל בביתו. נסמך להוראה. התישב בטעטש

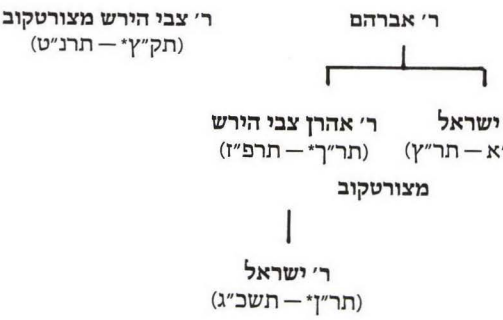


הרב יצחק מאיר רפפורט מפרג (שני משמאל) באזכרה שנתית בניו־יורק. לידו במרכז בנו ר׳ דב בריש

משנשא את לאה מלכה, בת הנגיד ר׳ אברהם עביר וייס (נספה ביום ה׳ סיון תש״ד) וזו׳ פרל (נפטרה בשמחת תורה תרצ״ו). נספתה באושוויץ ביום ד׳ חשון תש״ה, עם הבן: א. שמואל. הבת ב. חוה העניא נפטרה בתרצ״ו. בבואו לטעטש יסד אהל תורה, ולפרנסתם ניהלה זו׳ בית מסחר. בשנת ת״ש גירשוהו ההונגרים לרומניה, ומשם לפולין ולסיביר. התגייס כרב צבאי לצבא הצ׳כי, ודאג לצורכי החיילים היהודים. בכניסת הלגיון הצ׳כי לפרג התפטר, וכיהן כראב״ד העיר. ביתו ועד לחכמים, ותמחוי לעניים ולפליטים. סבב מעיר לעיר לחיזוק בדקי היהדות ונשברי לב. במיוחד הגדיל לעשות בהתרת מאות עגונות. עם נצחון השלטון הקומוניסטי והחמרת מצב הדת — היגר בתש״י לארה״ב, וכיהן כרב בברוקלין. נשא את ליבא ראצי בת ר׳ אשר רובין אב״ד קורטשין. עמו ילדיו: ג. ר׳ דב בריש מריגו־פרק. תלמיד ישיבת חוסט, ובזמן מלה״ע ב׳ למד בצל האמרי חיים מויזניץ בגרוסווארדיין. נסמך מרבני דורנו. חתן ר׳ משה שטיינברגר בת״א, ב״ר שלמה מהלמין, חתן ר׳ יוסף פריד מקליינווארדיין, חתן ר׳ מנחם א״ש אב״ד אונגוואר. הוציא לאור בתשכ״ו את ספר דרך המלך, עם הערות וחידושים מאביו. בניו: 1. ר׳ שמואל צבי. נשא בתשל״ג את מלכה אסתר בת ר׳ שלמה ריעדער; 2. ר׳ אברהם חיים. נשא בתשל״ד את שרה בת רמ״מ ברגר מלונדון; ד. זו׳ ר׳ משה יחזקאל סמואלס ר״מ בתורה ודעת.

המאור, ריא, 32; מארמארוש, סו, 267-268.

ר׳ ירחמיאל משה רפפורט. אדמו״ר ברווה בין שתי המלחמות (פנקס, ח״ב, 501).



ר' ישראל ב"ר אברהם **רפפורט**
מצורטקוב (תרכ"א — תר"ץ)

נולד בשנת תרכ"א לאביו ר' אברהם שנפטר לפני תרס"ד. במצבתו נחקק שהיה דור ו' לבעש"ט, דור ה' לר' מנחם נחום מטשרנוביל ורצ"ה מקרשטשוב. תלמיד מובהק לר' יעקב ויידנפלד, ונסמך מר"י שמלקיס, מהרש"ם וראל"ה. נתקבל בתרס"ו כרב שני בצורטקוב עם הרב יעקב לנדא בלחצו של בית האדמו"ר, אף כי הנהגת הקהילה חפצה ברב היודע שפות. כשנערכו להתמודד בבחירות, הן בוטלו ברגע האחרון. כיהן ברבנות העיר חצי יובל שנים. חתם למעשה: רב ומו"ץ דאדמו"ר שליט"א, וכתב את מכתביו. הרבי הקציב לו שכר חודשי (ר"מ לייטר, הדרום, יט, 133-138). סידר לדפוס את הספרים תפארת ישראל מהרבי, ודברי דוד מאביו. בתרע"ב היו עמו בכתובים הרבה שו"ת. נפטר בוינא ביום ב' י"ז אב תר"ץ, ולידו נטמנה זו' בת שבע. תמונת המצבות ונוסחם: מסילות, כ, 43, 45. מבניו ר' יוסף מארה"ב בנתניה, אבי גולדה דכינגר מדגניה. הוציא לאור ספר עקדת יצחק על רבי יצחק פרידמן מרימנוב. כנראה אליו הפקסימיל מתרפ"ח בסוף גנזי ישראל מצורטקוב.

תשובות אליו: אמרי יושר, ח"א סד, עז, פה, קמו; בית דוד, ה, כא, קה, קמא בתר"ע-תרע"ד; כוכב מיעקב, קלב, קס, רז בתרל"ט; מהר"ש, ח"ב, כה בתרס"ז; מורשת משה (קלירס), עח; משנת אליעזר, תנינא, כג בתר"ע; צור יעקב, ח"א, מט; קול מבשר, ח"א, כ. במשתתפי ועידת סנדובה וישנה, וחותמי נגד תנאי בנישואין כמו"ץ. בתומכי ישיבת ברודשין בתרס"ט כאב"ד. מכתבו לעזרת תורה בתרפ"א, זכרון בספר, 128.
אהלי שם, 411; צורטקוב, 43, 209.

ר' ישראל ב"ר אברהם אבלי **רפפורט**
מטרנוב (תק"ס* — תרמ"א)

בנו של ר' אברהם אבלי אב"ד טרנוב, ואחרי פטירתו (בתרכ"ד?) עלה על כסאו. סבלן ולא התערב במחלוקת. מגאוני הזמן, תל תלפיות, ובעל ידיעות כלליות. מתלמידיו: ר' אביש בוך אלוף נעוריו של ריי"א קמלהר. בזקנותו ידוע חולי, והרבה לנסוע למקומות המרפא. נפטר לפנות בוקר י"ז סיון תרמ"א. ארונו הובא לביהמ"ד הישן בו דרש, ושם ספדו לו אחיו הצעיר ר' שבתי מדומברובה, ונכדו ר' אברהם אבלי שנור (ש. שפינר, המגיד, כה, 207), שאחרי הפסקה מילא את מקומו ברבנות העיר (טורנע, ח"א, 190). ביום י"ג תמוז ספד רח"נ דמביצר בביכ"נ הרמ"א בקראקא, לו ולר' אייזיק זילברפלד דוד הכותב אהרן פישער, עברי אנכי, יז, שנ. נשא את חנה בת ר' מרדכי גלרנטר מסטרי, נפטר לפני תרכ"ט. מילדיו: א. ר' זאב דב (או להיפך). השיב לו: קמא, יו"ד, ו, שער הענינים, ב, יא, יג. אם הוא שגר בשיניבה, אזי גם: או"ח, לו; ב. זו' ר' אהרן נובומייסט שבמנויי משלי יעקב תרל"ה; ג. זו' ר' דוד גרינפלד שגר בתר"ם בברודי. בתשובותיו הזכיר את פטירת בתו פרלי (תנינא, או"ח, ד).

שו"ת מהר"י הכהן בד"ח שו"ע. בשער נזכר שהוא נכד הרמ"א והש"ך. לעמבערג, ראז"ו סלט ב"ר יחזקאל ז"ל, תרכ"ט, ב, קכד, לב ד'. במבואו בלשון צחה מבליע ניצוח עם משכילי הזמן, וקורא לנצל את ביטול הצנזורה והתפתחות הדפוס להגדיל תורה. בסופו מודה לרד"ב זלנפריינד שטרח בהעתקת הספר, לאמו ולזו'. כללי דריביתא בסי' כג-מג, ודפים נד:-סט. אחרי התשובות שער הענינים בחי' סוגיות, השמטות, ומפתחות הכוללים בירורים נוספים. מהדו"ת, תרל"ב, ב, קיד, לב ד', הקדמה. גם בסוף חלק זה שער הענינים. על או"ח: מא, מ סי'; יו"ד: סב, נז; אה"ע: כה, לח; חו"מ: לד, לא; שער הענינים: כא, לז; השמטות: ב, ה, ובס"ה: רצ"ג. ד"צ ח"א בלבד, ירושלים, מכון חת"ס, דפוס אופסט אסתר, תשל"א.

מחוץ לגליציה השיב למקומות: **אולמיץ** — ר' מרדכי הרצוג מורה דת (תנינא, או"ח, יט); **באליט**-פולין — הרב יעקב קופל (תנינא, אה"ע, ל); **בוטושן** (תנינא, יו"ד, ה); **בוקרשט**; **בורדוזן** — הרב נפתלי הירץ ב"ר יהודה אריה הכהן ז"ל (תנינא, יו"ד, יב, יד, חו"מ, כה (הרבנות), כז (נגד רב"ד וייסבך), השמטות, ד'; **בילגוריי**; **בראילוב**-מולדביה; **גלץ**-מולדביה — הרב משה דוד שפירא (תנינא, או"ח, י', יו"ד, נג); **דזלושיץ** — ר' נחמן דוד השו"ב (תנינא, יו"ד, יא); **דיהלר**-מולדביה — הרב יהושע (תנינא, או"ח, יז); **הלישוי** — ר' משה ילינק (קמא, יו"ד, כ, תנינא, או"ח, לו); **וורשא** (תנינא, חו"מ, יד); ש"ב ר' משה רוזנבנד (קמא, השמטות, א); **זדונסקה-וולה** ראה לפי: סוכטשוב; **זיבנבירגן** — הרב צבי הירש פרידמן (תנינא, יו"ד, מט); **זיכלין**-פולין; **זלישין** ראה לפי: קלוריה; **חנטשין**-פולין — לדומצי"ם ר' מנחם וקסמן ור' שלמה גוטליב (תנינא, אה"ע, כו); **יאסי** — רה"ק והדומ"ץ ר' נפתלי גוטליב (תנינא, יו"ד, נד, אה"ע, כה); **ירושלים** — הרב יהודה בן עטר (תנינא, חו"מ, יא, יב); הרב שמואל סלנט (קמא, אה"ע, טו); **לייפניק** — הרב משה ליב בלוך (תנינא, יו"ד, מז); **מזריטש**-פולין — ר' משה ק"ב מו"ץ (תנינא, חו"מ, יז, שער הענינים, מג); **ניו יורק** — ר' נחום שטרייזנד רב ק"ק שערי צדק (תנינא, או"ח, לז); **סוכטשוב**-פולין — הרב מנחם נחום גינצבורג (תנינא, או"ח, טו, טז, כד, לד, יו"ד, לג, לו, לח (כאב"ד זדונסקה וולה), מב, אה"ע, ג, ד, טו, כא, כג, לא, לה, חו"מ, יט, **כא**, השמטות, ב); **עיר חדש** בהגר — מאביו להרב דוד **דייטש** (תנינא, אה"ע, כט; ממנו לר' דוד ליב שטרסר (קמא, או"ח, **לג**); **עיר חדש** קורטשין בפולין — לב"ד (תנינא, אה"ע, כח); **פולין**

— ר׳ מנחם מנדל (תנינא, חו״מ, ב); **פיעטרקוב**-פולין; **פרשבורג** — הרב אברהם ליטש רוזנבוים (תנינא, שער הענינים, א, לג); **קומפלונג** (שם העיר); **קלוריה** ברוסיה — הרב דוד שלמה מרגליות (תנינא, אה״ע, יג); **קלושין** — הרב חיים יהודה סג״ל (קמא, אה״ע, יז); **קשוי** — ר׳ אבאלי מו״ץ (תנינא, חו״מ, כו. על רבנות ג׳ הקהילות בעיר); **רדואץ**-בוקובינה.

כמו־כן השיב לש״ב ר׳ נחום צבי (קמא, או״ח, לח, יו״ד, ח); ש״ב ר׳ שלמה הכהן (קמא, או״ח, ג); מח׳ ר׳ יהושע השל ברומברג(ר) (תנינא, או״ח, ו, שער הענינים, לח), ולתלמידיו: ר׳ אליהו (קמא, או״ח, ז); ר׳ אליעזר קלויזנר (תנינא, שער הענינים, כד, מ); ר׳ אפרים לקוויצר בפיעטרקוב-פולין (תנינא, שער הענינים, ז); ר׳ משה מרדכי (קמא, או״ח, (יד), לה).

עוד נזכרים: ר׳ אברהם קליינפלץ הדומ״ץ (תנינא,יו״ד, טז, מג); ר׳ אליהו בלוך (תנינא, שער הענינים, יא); ר׳ ליב (קמא, חו״מ, יד, כו); ר׳ יהודה (קמא, יו״ד, ב); ר׳ יעקב לוי (קמא, יו״ד, יד); ר׳ יצחק צבי (קמא, חו״מ, לא); ר׳ ישכר דב ברייש (תנינא, חו״מ, כט); ד״ר מנחם ייטלס (תנינא, שער הענינים, ד); ר׳ נתן ליב (קמא, יו״ד, ה); ר׳ פנחס (תנינא, או״ח, לט); ר׳ שמעון אפנהיים (תנינא, אה״ע, יד).

מחייו מזכיר את טירדותיו בבנין ביהכ״נ החדש בטרנוב (קמא, חו״מ, יב); מחלתו (תנינא, או״ח, יב); כבדה עליו הקריאה בלילה (תנינא, או״ח, כט); נסיעתו לפולין (תנינא, יו״ד, לז), לוינא בתרכ״ו (קמא, או״ח, כב), לשצבניץ (קמא, יו״ד, מז), למרינבד (קמא, יו״ד, י׳), היותו בקרלסבד (תנינא, או״ח, כב), שובו מפרנצסבד (תנינא, או״ח, יז).

חדושי **מהר״י הכהן** על הלכות קטנות להרי״ף. לעמבערג, ראז״ו סלט, תרל״ה, א, לה ד׳. מעבר לשער דברי המו״ל שקץ בהדפסת ספרי חולין ולעג, ושמח בהדפסת ספרי קודש כאיש אמונם של גדולי ישראל. מו״ח תלמיד המחבר העתיק את חידושיו מגליון הירושלמי שלו, והדפיסם במהדורת קראטאשין תרכ״ו.

תשובות אליו: בנימין זאב אחרון, ח״א, מג, מד; חדושי אנשי שם, פח; כוכב מיעקב, טו; משיב כהלכה, חו״מ, יב, יג בת״ר — תר״ה; שו״מ, תליתאה, ח״א, קלח. ר׳ דוד ששון מבומביי בתרכ״א בענין עגונה, אליו ואל דייניו ר׳ פנחס ור׳ ברייש, פרקים בתולדות יהודי בבל, ח״ב, 388, מהמגיד, ה, 22.

תשובותיו: יגדיל תורה (ברוקלין), סג, תשמ״ה, קה-קיא; קול יעקב מבוצצי, דף יא:-יב: ד״ת ממנו: קהלת משה (לנדא), סי׳ ג. מכתביו: אגרת פתוחה (על בחירת נשיא לא״י בתרל״ז); זכרון בספר בורנשטיין (לאסור הציקוריה, ולהכשיר ביח״ר יהודי בטרנוב).

ר׳ ישראל ב״ר אהרן צבי הירש רפפורט

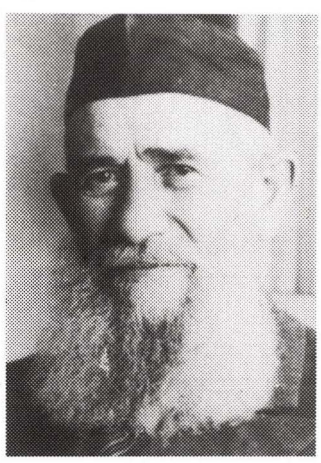
בנם של ר׳ אהרן צבי הירש הגבאי בבית האדמו״ר מצורטקוב (נפטר בתרפ״ז. מכתבו מוינא לעזרת תורה בתר״ף: זכרון בספר, 54), ושל רבקה בת ר׳ מאיר טרכטנברג אב״ד פרילוקי. מילא זמן מה בוינא את מקום אביו. עבר בתרפ״ה לאנטורפן, ובתרצ״ו עלה לת״א. משנת ת״ש בב״ב בה נפטר ביום כ״ה טבת תשכ״ב (ולא תשכ״ג). נשא את הניה בת ר׳ משה ליבר, ולו י״א ילדים. שרדה בתו הצעירה בתיה בלאק בב״ב, שמסרה לי פרטים על המשפחה.

ר׳ לוי רפפורט. ״חריף יחסן״ בצורטקוב.

במשתתפי ועד חכמים, שנה א, גל׳ ב, סי׳ מג, גל׳ ד, סי׳ קנט.



ר׳ אהרן צבי רפפורט מטשורטקוב



ר׳ ישראל רפפורט מאנטוורפן

ר׳ מאיר רפפורט

דומ״ץ קראקא. נפטר ביום ט״ז אדר תרנ״ה (קמחז״ה, כ״ח אדר תרנ״ו, 6).

ר׳ מאיר ב״ר יוסף רפפורט

בנם של ר׳ יוסף אב״ד טרנופול בן אחר בן לר׳ זלמן פרילס, ושל שרה בת ר׳ אברהם יוסף תאומים אב״ד בורשטיין. נקרא החריף המיוחס, בכינוי ברז״פ הכהן. דומ״ץ וראב״ד ברודשין, ובתרל״ג שם. חתן ר׳ דב ברייש ר״פ מח״ס שו״ת מים חיים ברא״ל ברח״כ. בתו זו׳ ר׳ יהושע פרידמן, אבי ר׳ יוסף אב״ד גבוזדיץ שלמד אצל זקנו. תלמידו גם: ר׳ שמעון מנחם מנדל הלר מסטרטין, בנו של בעל שפת אמת מברודשין.

תשובות אליו: (בית שלמה, יו״ד, ח״א, לח, ח״ב, כ, רז בתרכ״ט-תרל״א); בר ליואי, ח״ב, אה״ע, נד, ע, חו״מ, כח; דבר משה, תנינא, כח; לב״ד, חסל״א, קמא, יו״ד, נט, תנינא, אה״ע, נח בתרט״ז-תרי״ט.

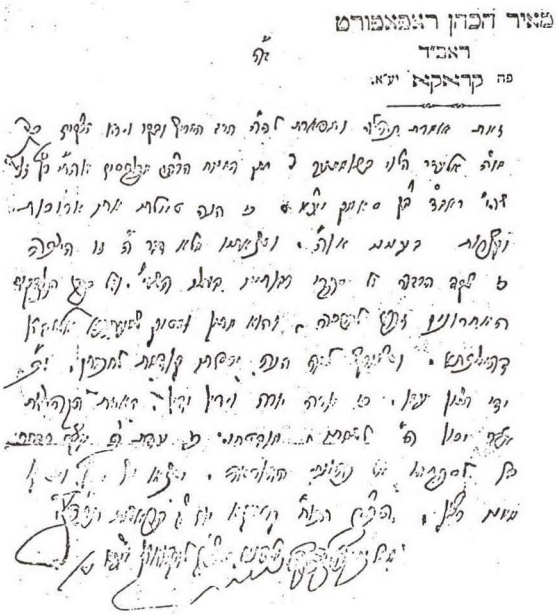
יסוד לקרא, תכא-תכב.



הרב מאיר רפפורט מליקובה בקראקא

ר׳ מאיר ב״ר **שבתי רפפורט**
מליקובה וקראקא (תר״ט — תרפ״א)

נולד בשנת תר״ט לאביו ר׳ שבתי אב״ד דומברובה, ולמד אצלו. נשא את צרקא בת הגביר ר׳ אריה ליבש מרגליות מקראקא, ועבר אליו לפני תר״ל. הוזכר בתרל״ב כחריף. חמיו סוחר היינות נשא את אסתר ארנפריז, שלהוריה היתה מחצבה בפודגורזע. יסדה את בית החולים ובית היתומים היהודי בקראקא. בגיל צעיר נתקבל לרבנות לוקוב־ליקובה בפולין, ועל



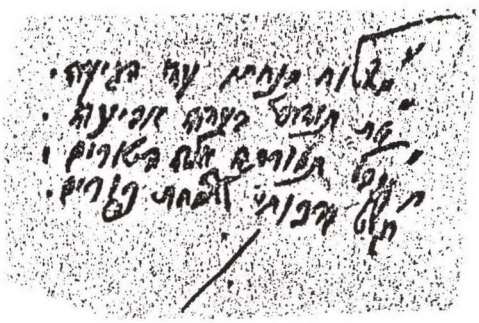
היתר הוראה מהרב מאיר רפפורט להרב אלעזר ברומר

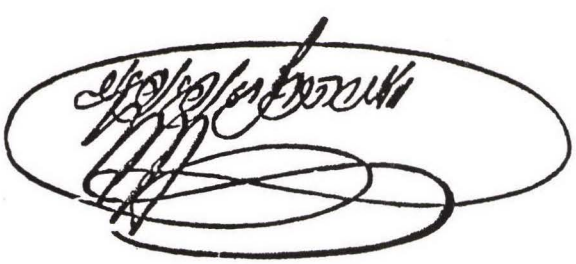
שמה נקרא. נודע כאחד מגאוני הזמן, וגדולי הרבנים פנו אליו בשאלותיהם. בגזירת גירוש הנתינים הזרים שב לקראקא, ונתקבל כראב״ד יותר משלושים שנה. עמו בביה״ד ש״ב ר׳ אברהם משה ר״פ שעבר אח״כ לב״ד של ר׳ יוסף ענגיל. חכם וידען מופלג, בעל נסיון בבורוויות, והקרין סמכות ואהדה. עסקן מסור לקדשי היהדות. נפטר ביום י׳ חשון תרפ״א.

ילדיו: א. ר׳ אברהם אבא. טיפל בכתבי היד הרבים שהניח אביו, ובהם שו״ת ודרוש. הכינם לדפוס, ובתרצ״ג עמד בקשר עם הרב ראובן מרגליות בדבר הוצאתם לאור. אבדו בשואה (ממכתב נכדתו דבורה הנפלד מגבעתיים שהמציאה לי את תמונת סבה); ב. זו׳ רז״ו פרידמן מראשי הקהילה; ג. זו׳ ר׳ מנדל וייס כנזכר בכוכב מיעקב, נ. בנו ר׳ יוסף בירושלים; ד. אמאליה זו׳ ר׳ משה ענגלרד. גיסו שמעון לם מפשוורסק בירכו לאירוסיו, המצפה, ד׳ שבט תר״ע, 1. בנם דב בת״א נשא את פרידה, בת דודו ר׳ אהרן ב״ר יצחק חיים מאוסטרובה וקראקא.

נדיר ביותר קונ׳ **מנחת כהן**, דרשה בבימ״ד דזיקוב בקראקא בשבת ר״ח שבט תרע״ה, לחנוכת ס״ת שתרם המדפיס ר׳ משה לענקאוויטש, קראקא תרע״ה, 15 עמ׳. בשער הפתיחה: דרוש לכבוד התורה ולומדיה. בסוף פקסימיל חתימתו, ומודעת הדפוס. נמסר שנדפסו ממנו גם: פרפראות, נהרות המושכות, קובץ ילקוט, ואינם מצויים.

תשובות אליו: אבני נזר, רס; אמרי כהן, יב (נזכר); בית יצחק, יו״ד, ח״א, כא, ח״ב, סט, חו״מ, נה בתרמ״ו-תר״ן לליקובה;





הקדשה מחורזת של הרב מאיר רפפורט בחתימתו, על טורים ששלח לשמחת פורים

גיסו, כוכב מיעקב, לט, מג, מד, נ, פ-פג, פט, צא, צז, ק, קטו-קיז, קכה, קצא, רא, ולבדו״ז הנגיד העסקן בקראקא: קי; מאזנים לתורה לר׳ דוד תאומים, דף לב ע״ב, סי׳ י׳ לליקובה שברוסיה (על אחיו חתן אב״ד ביאלא, ורצו להושיבו שם על מקומו); לבן אחי, מהר״י הכהן, תנינא, או״ח, כא, כה, לג, יג״ד, י׳, אה״ע יח, לח, שער הענינים, י׳, יח, כב, כג; מהר״ש, ח״ד, יב בתרע״ג; מהרש״ם, ח״ג, קכח; רמ״ץ, ח״א, או״ח, כז; שו״מ, תנינא, ח״א, ו; שערי בנימין, כט (ברכות לקבלת רבנות ליקובה); תפארת יוסף, או״ח, יט. חתימתו מתרע״ט על פסק מבית דינו וקיצור תולדותיו, כר״ש, חשון תשמ״ב, כג, נב, ד״ת, כסלו תדש״מ, יח. מכתבו: קמחז״ה, כ״ח שבט תרנ״ה, 9.

שערי ציון, טבת תרפ״א, חו׳ ב, טז; קראקא, 108.

ר׳ מאיר ליבוש ב״ר משה ברז״פ רפפורט

בנו של ר׳ משה ברז״פ ב״ר זלמן פרילס, מזיווגו השני. ת״ח בברזן. אולי בנו הוא ר׳ מרדכי (שמעון), אבי ר׳ משה אב״ד יברוב, ליזנסק ולבוב.

תשובות אליו: לב״ח, עט״ח, חו״מ, יב; שירי טהרה, דף א ע״ב.

ר׳ מרדכי (זאב) ב״ר יוסף צבי רפפורט

נולד בשנת תרל״ג לאביו ר׳ יוסף צבי. נכד רח״כ. מצד אמו נכד מהרי״א איטינגא, ועל ברכיו נתגדל כרבו מובהק. קיבל תואר ד״ר אחרי שהשתלם באוניברסיטאות שטרסבורג, היידלברג וברן. ירא שמים בתכלית. נדפסו ממנו חידושים במהרי״א הלוי ח״ב. פירסם בגרמנית: התלמוד ומשפטו א-ה, ובצרפתית: חכמת התלמוד, וכן הרבה מאמרים. אב״ד סטרי.

כנראה אליו לציריך: בית דוד, ח״ב, קו בתר״ף. חבר אגוה״ר בתרע״ד לחידוש הסמיכה (מרדכי זאב ז׳).

אהלי שם, 264.

ר׳ משה רפפורט. נגיד בלבוב.

ברכות מלבוב לנישואי בנו שמחה עם בת הגביר ר׳ אליעזר ויינברגר ממליץ, מאת: מנדל מרגושס, ש״ב ר׳ יוסף יצחק הלוי הלר ור׳ מרדכי צבי ורמן, מחז״ה, א׳ טבת תרע״ב, 6.

ר׳ משה ברז״פ ב״ר מרדכי (או שמעון) רפפורט

מיברוב, ליזנסק ולבוב (תקפ״ז — תרע״ב)

נולד בלבוב בשנת תקפ״ז (או תק״ץ), לאביו ר׳ מרדכי׳לה שיסד שם את קלויז סטרליסק ״ר׳ ווובצה״ס שנבלומ׳ס שילעכיל״ יחד עם רז״ו שנבלום, והיה בן בנו של ר׳ זלמן פרילס מבראד, ולאמו בת ר׳ שמעון נתנזון מבראד. משום כך לא נראית דעת הכותבים ששם אביו שמעון! בן ט״ז נשא את טויבא בת הגביר ר׳ שמואל באב״ד מסקול אחי המנ״ח, והסתופף שם בצל השר שלום מבלז. גיסו: ר׳ בנימין זאב בלומנפלד ראב״ד לבוב. בקי בכל הספרות התלמודית, ולא היה דבר בספרי הראשונים שנעלם ממנו. מגדולי הרבנים בדור, אך כל ימיו שבע נדודים ורוגז, בכל מקום נתעוררה עליו מחלוקת, ולא תפס את המקום הראוי לו בעולם הרבנות.

מגיל י״ז (או כ״א) רבה של זלוזיץ, ואח״כ אב״ד יברוב ט״ו שנה. נתקבל לסניאטין, אבל חסידי ויזניץ בעיר התנגדו לו, כי במחלוקת צאנז-ס״ג כתב כחסיד בלז לצד צאנז, ולא הועיל לו מה שאח״כ התחרט על כך. לא רצה להיות מעורב בריב, ושב ליברוב בה גילה כי מקומו נתפס ע״י אב״ד ליזנסק. עבר בתרמ״ב ללזינסק עד תרנ״א(?). בשנת תר״ן ניסה לעלות לארץ, עם זו׳ ובנו ר׳ שמחה. הטורקים לא נתנו לו לרדת אל החוף, ולא הועילו השתדלויות בני הישוב הישן. הבריקו לו שיפליג לארה״ב, כי יהודי גליציה בניו יורק שלחו אליו כתב רבנות. לא מצא לו מקום באוירתה החמרנית, והחסידים השיבוהו ללבוב לעלות על כס מהרי״א איטינגא שנפטר בתרנ״א. רה״ק לא רצה רב חסיד, ונתקבל ידידו ר״י שמלקיש. ידידו גם הרד״כ. מתרנ״ג שוב רבה של ליזנסק. כשנפטר ר״י שמלקיש בתרס״ו, שוב ניסו החסידים למנותו כאב״ד לבוב, אך הנהגת הקהילה העדיפה בתר״ע את ראי״ל ברודא. עשו החסידים מעשה, והביאוהו בתרס״ז ישיש כרב חברת מחז״ה תוך העיר, למרות מחאות הקהילה ואי הכרת השלטונות. תומכיו התרכזו בעיקר בביכ״נ ״חדשים שול של ר׳׳ל גלנצר״. ראו בו צדיק ומקובל, משרידי רבני הדור שעבר. לא רשם את חידושיו. נפטר אור ליום ד׳ ה׳ שבט תרע״ב (ולא תרע״א). ליד ביכ״נ חו״ל ספד לו האב״ד ר׳ משה באב״ד, ליד ביכ״נ חדשים אב״ד יריטשוב, ותלמידו מהר״ם שפירא אב״ד גלינא. בבית החיים ר׳ יצחק ציף אב״ד טלומטש. במלאת השבעה ביום ג׳, ספדו לו בביכ״נ קובע עתים לתורה נכדו רי״ה, ור׳ אליהו הכהן גוטוירט ב״ר אליעזר סגן נשיא חברת מחז״ה בלבוב. הניח בנים, חתן ונכדים. בהם: א. ר׳ שמחה; ב. ר׳ שמעון מקראקא; ג. זו׳ ר׳ אלתר אריה ליביש פ״ת מגלינא, אבי ר׳ יהושע השל רב בויניק ודומ״ץ בלבוב.

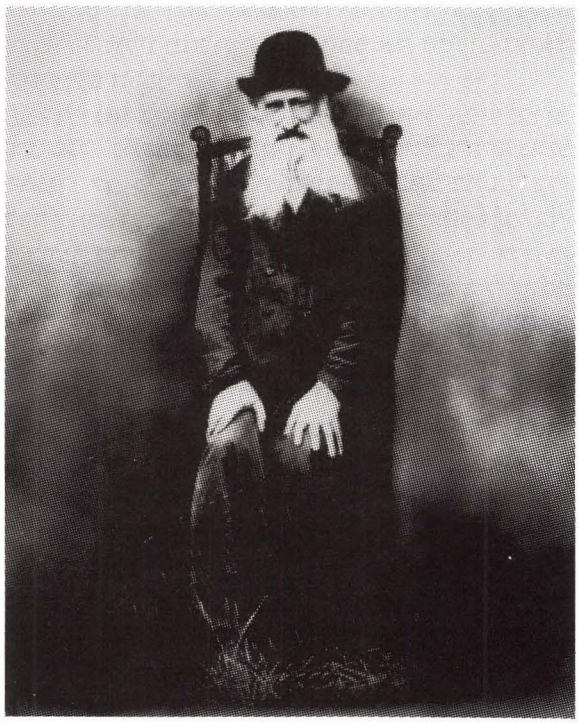
תשובות אליו: ש״ב, דבר משה, תנינא, כג; דב״ח, ח״ב, אה״ע, נה בתרכ״ב; שו״מ, תנינא, ח״ג, צח, ד״ש ויו״ד, ח״א, דף ג ע״א; תפארת יוסף, אה״ע, ז בתרכ״ב. במנויי נזיר השם תרכ״ט. חתם נגד קידושי תנאי, מחז״ה, ר״ח אב תרס״ז, אין תנאי בנישואין, יג. נזכר במחז״ה, ב׳ שבט תרס״ז (הספיד יהודי בלבוב), ט״ו אדר (בחירתו כחכם חבורת מחז״ה בלבוב).

מחז״ה, ז׳ שבט תער״ב, 6, יד שבט, 2; מ״ו שפאץ, המצפה, י״ד שבט תרע״ב, 3; אהלי שם, 415; ליזנסק, 170; לבוב, 428.

ר׳ משה ב״ר שבתי רפפורט

בנו של ר׳ שבתי אב״ד דומברובה. דומ״ץ בטרנוב אחרי שנשא את בת הת״ח משכיל ומליץ ר׳ זלמן יוסף קורץ מטרנוב (טורנע, ח״א, 190).

תשובה אליו: גיסו, כוכב מיעקב, יט בתרל״ח.



הרב משה חנוך רפפורט־מופלג מטשרנא־אוסטרוב

ר׳ משה חנוך רפפורט-מופלג

נולד בתרכ״ז בירמיליניץ שבפודוליה לאביו הרב אפרים הכהן (בנם של ר׳ יצחק שהיתה בידו מג״י עד אהרן הכהן, וזו׳ חיה שרה בת הרב וואהל אב״ד גאנטשעשט. נקראו וחתמו בשם המשפחה הכפול, אבל בגלל גזירת הגיוס לצבא שינו את השם לנובוסלר), ולאמו באבע בת ר׳ משה חנוך מירמוליניץ. בן שלוש נתיתם מאביו, ואמו נישאה שנית לגביר הת״ח ר׳ יצחק פוקס ששקד על חינוכו. נשא את שרה סאסיא בת ר׳ בירך דומ״ץ גריידינג באוקראינה, חתן נכד רל״י מברדיטשוב, נפטרה ביום כ״ח חשון תרצ״ה. התפרנס משכירות ריחיים, עד שבני עוולה הוסיפו על דמי השכירות, ונישלוהו ממקור פרנסתו. נסע אל ר׳ אלתר אב״ד קונסטנטין שבחנהו בכל ד״ח שו״ע, ונתרצה לתת לו היתר הוראה. כעבור חצי שנה המליץ עליו לרבנות טשרנוסטרוב בפודוליה, כשנפטר האב״ד ר׳ יהושע ליב פינקל. כיהן שם כ״ז שנה, עד לפטירתו ביום י״ח חשון תרפ״ט. בן נכדו ר׳ זושא הכהן רפפורט-מופלג נובוסלר מלייקווד המציא לי פרטים אלו.

ר׳ משה נתן ב״ר חיים **רפפורט**

בנו של ר׳ חיים מיסלו מגזע רדושיץ, וחתנו של ר׳ יחיאל צבי בער אב״ד הוסקוב. בפרוץ מלה״ע ב׳ ברח



ר׳ משה נתן אבן־חיים (רפפורט)

לסיביר וניצל. בעלותו לארץ גר בת״א, והסב את שם משפחתו לאבן חיים. באהבה רבה הנציח את תולדות קהילתו ויהודיה, בספרו תולדות יהודי יאסלו, ת״א תשי״ג. נפטר בתש״ך לערך.

ר׳ נחמן ב״ר חיים **רפפורט**

בנו של רח״כ שהשיב לו: אה״ע, סה, חו״מ, יב. חתן ר׳ נתן נטע אב״ד בראד, ב״ר אריה ליב אב״ד סלוצק, חתן הבאר היטב. רבה של גלינא (ולא גלוגא). ילדיו: א. ר׳ שמחה אב״ד רדומישל שברוסיה עד לפטירתו בתקפ״ה; ב. ר׳ אריה ליב אב״ד רדומישל על מקום אחיו, וממנה הסכים בתקס״ז על הרמב״ם ברדיטשוב. אח״כ אב״ד טרנופול, ולבסוף אב״ד פודהייץ (פודהייץ, 51; לתולדות, 436 בשיבושים). אליו וליורשיו נפלו כתבי זקנו רח״כ, עד שהגיעו לידי רינ״ה ברנשטיין; ג. אמו של ר׳ חיים טעביל, אבי המדפיס ר׳ אברהם יצחק מענקיש.

ר׳ נפתלי הירץ ב״ר צבי הירש **רפפורט**

בנו של רצ״ה אב״ד דובנא מח״ס עזרת כהנים. מתר״ע דומ״ץ ור״מ בלבוב.

אהלי שם, 415.

ר׳ נתן רפפורט. ת״ח בדוברומיל.

תשובות אליו: בית יצחק, יו״ד, ח״ב, קכא בתרמ״ד; שערי דעה, ח״א, מב, ח״ב, קמט.

ר׳ **עזריאל מאיר** ב״ר שמואל **רפפורט**

ממילניצה (תרל״ח — תרע״ב)

נולד בשנת תרל״ח לאביו ר׳ שמואל מרווה בנו של רד״ב. תלמיד מובהק לזקנו, ונסמך מראל״ה. נשא את שרה בת ר׳ משה וייס אב״ד זבורוב בהגר, וזמן מה ישב אצלו. גיסו של ר׳ יעקב יוסף המר ראב״ד סניאטין. מתרס״ח אב״ד מילניצה. נפטר צעיר ביום ט״ז שבט תרע״ב. אלמנתו נספתה בשואה עם ילדיהם: א. חוה רויזא זו׳ ר׳ דוד שמחה בן דודה ר׳ שמואל. שנים מילדיהם ניצלו: 1. ר׳ משה שו״ב במונטריאול; 2. ר׳ אריה ליביש רב בברוקלין, אבי ר׳ דוד שמחה בלייקווד; ב. ר׳ יוסף צבי. דיין ברישא. נספה בבלזיץ.

תשובות אליו: מחזה אברהם, ח״ב, חו״מ, ד בתרס״ט; מצפה אריה, תנינא, אה״ע, לח; חמיו, עמודי שש, כב בתר״ע; זקנו, פלפול הלכה, ח״א, דף כד ע״ב. במשתתפי אהל מועד, ח״ג, דף ב ע״ב; ועד חכמים, שנה א, גל׳ ט, סי׳ רמ. חידושיו בקונ׳ משובב נתיבות שהוציא לאור בתרס״ג, דפים לג.-לה.

מחז״ה, י״ב אד״א תרס״ח, 4 (על בחירתו); אהלי שם, 255.

ר׳ **צבי הירש רפפורט**. ת״ח בבוזנוב.

תשובה אליו: מח׳, נטע שעשועים, טו, טז.

ר׳ **צבי הירש רפפורט**

מצורטקוב (תק״ץ* — תרנ״ט)

נכד הבעש״ט. אולי אחיו של ר׳ אברהם. אב״ד צורטקוב. יד ימינו של רבי דוד משה, גבאי ומזכיר. פיקח והגון. נפטר ביום ג׳ ט״ז אלול תרנ״ט. המהרש״ם ספד לו בקונ׳ עת ספוד (ק״ס, כז, 264).

ר׳ **צבי הירש** ב״ר משה **רפפורט**

מזיכלין וקראקא (תקע״א — תרנ״א)

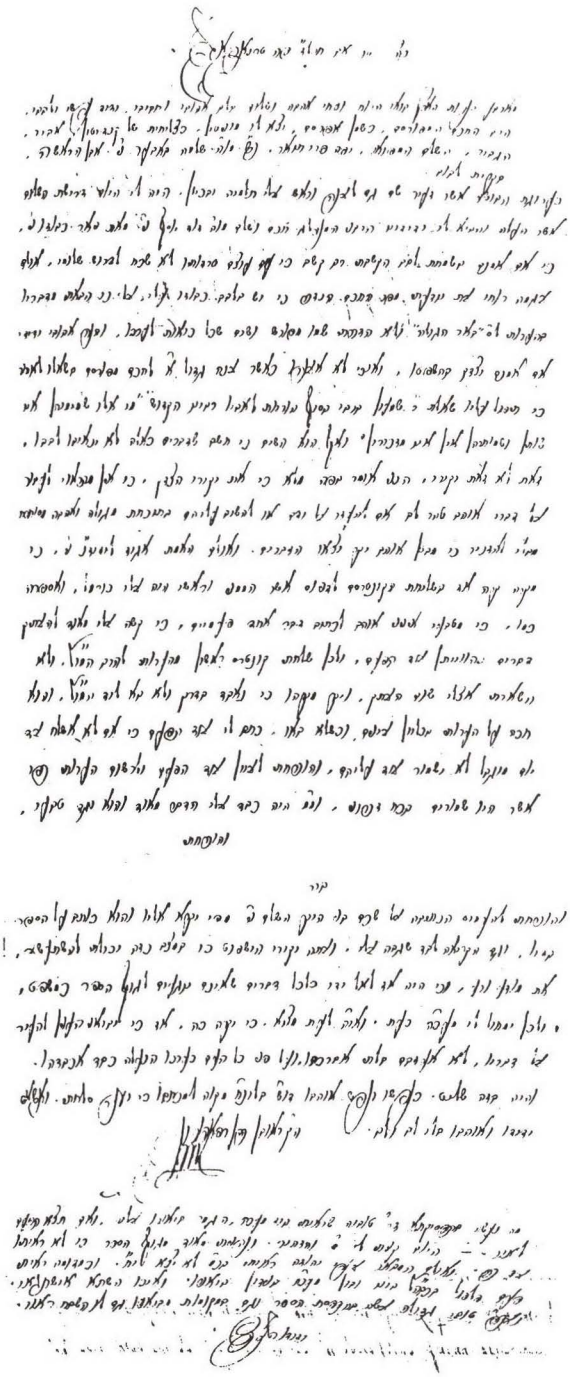
נולד בפינטשוב בשנת תקע״א לאביו ר׳ משה ב״ר דב זאב אב״ד שטקטשין ופינטשוב. י״א שנה אב״ד זיכלין (ולא זובלין) בפולין. דומ״ץ בקרקא, ומתרל״ו ראב״ד על מקום ראנ״ה ינר. נסע בתרמ״א לשבות באושפיצין, כשהוכתר שם קרובו ר׳ אבא׳לה שנור. נפטר ביום כ״ג סיון תרנ״א (המגיד, לה, 218). בנו: ר׳ אברהם משה אב״ד בריסק דקוי ודומ״ץ קראקא.

תשובות אליו: בית יצחק, חו״מ, מג, אה״ע, ח״א, קי בתרל״ט-תרמ״ד; ב״ד, מהר״י הכהן, קמא, יו״ד, ט, אה״ע, ג בתרכ״ז לזיכלין; שו״מ, רביעאה, ח״ב, ריח בתרי״ג לקראקא (הוא?).

ר׳ **ראובן** ב״ר בצלאל **רפפורט**

מטרנופול (תקצ״ז — תרל״ט)

נולד בשנת תקצ״ז לאביו ר׳ בצלאל שנפטר בתר״ל, בנו של ר׳ אריה ליב אב״ד רדומישלא, ב״ר נחמן אב״ד גלינה ברח״כ, ולאמו פיגא יוטא (נפטרה לפני תרכ״א). תלמיד מובהק למנ״ח, המביא בספרו



מכתב ידידות בתרל״ז מהרב ראובן רפפורט מטרנופול לר״ש בובר. מפייסו על שבהערותיו לספר באר הגולה מצטט ממנו מבלי להזכיר את שמו, באשר הקונטרסים ששלח לדפוס אבדו והוצרך במחלתו לשחזר מזכרונו

מקושיותיו כמה פעמים בשם חכם אחד. נשא את רבקה בת ר׳ בצלאל גינצבורג דומ״ץ טרנופול. מתרכ״ב דומ״ץ וראב״ד בעיר י״ז שנה. הרביץ תורה ברבים, והעמיד תלמידים רבים. גם המשכילים הכירו

בגאונותו בכל חדרי תורה, תרומות מידותיו, ונועם שיחו. ביום י״ב אלול תרל״ט נפטר בטרנופול הגביר ר׳ שלמה צבי הירש, שהניח ששת אלפים כסף להחזקת לומדי תורה. נפטר שבועיים אחריו בן מ״ב אחרי מחלת יום אחד, ביום א׳ כ״ו אלול. ספדו לו בביהכ״נ הישן שעה שלימה: האב״ד ר׳ שמעון באב״ד והראב״ד ר׳ ישראל פרנס, ובבית העלמין גיסו ר׳ יוסף גינצבורג ואחד מתלמידיו. הניח אלמנה וילדים: א. ר׳ משה יחידו שחתם עמו על יד החזקה תרל״ו ואדב״ע תר״ם, ומילא את מקומו. אביו מכנהו ״החריף בהגהותיו לבאר הגולה; ב. פיגא יוטא יחידתו.

ההדיר בלבוב תרכ״ו עם הערותיו את שו״ת רח״כ של זקנו, ואת דרשותיו זכר החיים, עם הקדמתו ותשובותיו בסוף. חשב לצרף למהדורה הראשונה של המנ״ח את חיבורו מנחת כהן באריכות, ולבסוף צירף קונ׳ **מנחת עני** בקיצור. ביאורו **עיטור סופרים** ליישב דברי מטפחת ספרים א-ב ליעבץ, נדפס בשולי העמודים, לבוב, דפוס ר׳ מיכל וואלף, תר״ל, וד״צ ירושלים, ספרית מקורות, תש״ל. בהקדמתו מזכיר את בריאותו הלקויה. הגהות והערות על הירושלמי על פירוש ר״ש סיריליאו, מגנצא תרל״ה. מראי מקומות הארות והערות על ספר באר הגולה במעלת א״י מקדמון בספרד, מגנצא, יחיאל ברי״ל, תרל״ז, עמ׳ קמ-קמו, עם דברים בקולופון על עבודתו. ד״צ בתש״ל, ובצירוף כפתור ופרח הוצאת אדלמן בהתחלה, ירושלם תש״ם. הניח עוד הרבה בכתובים: הגהות ש״ס, שו״ע, מדרש רבה, תרגום יונתן ושו״ת.

תשובות אליו: חסל״א, תנינא, יו״ד, סד, חו״מ, א בתרי״ד; טוט״ד, תנינא, קו״א, כא, מה, תליתאה, ח״א, רטו, סת״ם, דפים עג ע״א, עה ע״א, קנאת סופרים, דפים ט. יא. יב: יד: יט. כו. נז. סז: עג ע״א; שו״ת הריב״ם, טז; שו״מ, תנינא, ח״ד, קח, תליתאה, ח״ב, ד, רביעאה, ח״א, מר, ח״ב, כט, קמג, ח״ג, לח בתרי״ב-תרי״ט, ד״ש ויו״ד, ח״א, דפים ל. נו. סב ע״ב. הספדים עליו: ר׳ ישראל פרנס הדומ״ץ בספרו יפה נוף; ר״מ רובינשטיין, גויעת ארי, עמ׳ ו; ש״ב יחיאל ר״פ במחברתו דברי תורה, 48. ד״ת ממנו; כר״ש, אייר-סיון תשמ״ב, טו-יז (וקיצור תולדותיו), סיון-תמוז תשמ״ה, יח-כב. הערות כתב ידו בגליונות ביאור ספר קהלת של ר׳ אלישע גליקו, ונציה של״ח, עותק שני בספריה הלאומית, ומכתביו בארכיון.

יהודה הלוי פעלדהארן, עברי אנכי, טז, יב (דברי הספד שלח לעתון גם ר׳ אברהם אויערבך); ידידו ברייש גולדנברג, המגיד, כג, תר״ם, 315; אשל הגדולים, ר (בשיבוש). בהקדמת משיב נפש עה״ת, סיגט תער״ב, נזכר בטעות בשם ר׳ עקיבא ר״מ טרנופול.

ר׳ שאול רפפורט

מטרנוב (תר״ה — תרנ״ז)

נולד בשנת תר״ה. מחכמי טרנוב, ומועמד לרבנותה. בפאלקסקאלענדער רשום בתרנ״ו כאב״ד. אהוב לכל תושבי העיר. סבל כמה חודשים מהמחלה הידועה, ובלכתו לברסלוי לדרוש ברופאים, נפטר שם בתרנ״ז בן נ״ב. כעבור ג׳ ימים הובא למנוחות בטרנוב, וספד לו גיסו ר׳ אבא׳לה שנור אב״ד אושפיצין.

תשובות אליו: כנף רננה, יו״ד, ח״א, ה; ש״ב, מהר״י הכהן, קמא, או״ח, ו, לו, חו״מ, יט. כתב סמיכה מרמ״ד מהורנוסטייפל לר׳ משה ב״ר שאול בקראקא תרס״ג, כר״ש, מנ״א תשמ״ב, לא.

אייזיק סאפיר, מחז״ה (וקמחז״ה), ח׳ כסלו תרנ״ז, 6.

ר׳ שבתי ב״ר אברהם אבלי רפפורט

מדומברובה (תק״ף — תרנ״ז)

בנו של ר׳ אברהם אבלי אב״ד טרנוב. עשרות שנים רבה של דומברובה. גאון מופלג, ומחשובי רבני הזמן. נפטר בתרנ״ז. ילדיו: א. ר׳ מאיר אב״ד ליקובה וראב״ד קראקא; ב. ר׳ יצחק חיים אב״ד אוסטרובה וקראקא; ג. רחל זו׳ ר׳ יעקב ויידנפלד אב״ד הרימלוב. בנם ר׳ נחום עלה על כס זקנו בדומברובה. אולי גם: ד. (ר׳ אברהם?); ה. ר׳ צבי הירש המוזכר שכיהן אחריו בדומברובה.

תשובות אליו: חסל״א, קמא, או״ח, ו בתר״ז (לאב״ד טרנוב וכעת בדומברובה); שו״מ, קמא, ח״ב, לג, נז, תנינא, ח״ד, ע, תליתאה, ח״א, סב בתרי״ב, ד״ש ויו״ד, ח״ב, דף ג ע״ב; מח׳, תועפות ראי״ם, חו״מ, כו לדומברובה; מהריא״ז, נא בתר״ה (למ״מ וד״ץ טרנוב!).

ר׳ שבתי ב״ר אברהם אבלי רפפורט

מפינטשוב (תרמ״ח — תש״ד)

נולד בביליץ בשנת תרמ״ח לאביו החרשתן ר׳ אברהם אבלי ב״ר יצחק, שרצה להקדיש אחד מבניו כליל לתורה, כדי שימשיך את שושלת הרבנות במשפחה. התאים לכך בן זה שהצטיין בחריפות ובהתמדה, וכל יום חידש בכל התנאים והנסיבות. תלמיד האב״ד ר׳ אהרן ה״ש, המביא ד״ת ממנו בספרו מגד ארץ. רכש גם ידיעות כלליות, בעירו ששכנה על גבול אשכנז. עבר ללמוד בפינטשוב אצל האב״ד, ר׳ שבתי ר״פ (ת״ר — שבט תרפ״ז) אחי אמו שכיהן שם מתרנ״ה, ועל פטירתו: שערי ציון, תרפ״ז, ו-ח, יז.

נשא את יוטא אידל בת ר׳ אברהם חיים ראובן יחזקיה רוטנברג אב״ד ווידיסלב, בן אחיו ותלמידו של בעל חידושי הרי״מ. השתלם אצלו בתורה כדומ״ץ, וספג חסידות צרופה. כשנפטר חמיו בתרע״ה, נבחר למלא את מקומו בווידיסלב. מילא תפקיד נכבד בהנהגת הקהילה, ומכיון ששלט בגרמנית מעיר מולדתו, היה מתורגמן ושתדלן לשלטונות. בעל מזג טוב, ועזרתו לכל נזקק הרימה את קרנו בעיני הבריות. פיקח על העניינים הדתיים, ודאג לחינוך הילדים. נסע בקביעות לרבי מגור, והשתתף בועידות ארציות ועולמיות של אגו״י.

כשנפטר בתרצ״ה חמיו הראשון אב״ד פינטשוב, נבחר לעלות על כסאו בקהילה העתיקה והגדולה יותר. טיפח את מוסדות העיר, ושקד במיוחד על תקנת הדור הצעיר. בעל רגש עדין, וכששבעת ילדיו



רבה של ווידיסלב בקרב חיילים וקצינים של הצבא האוסטרי

התיתמו, שימש להם אב ואם. שרוי תמיד בשמחה ובענוה, וקיבל בידידות כל אחד. לא חת מהביע את דעותיו, מה גם שלא התפרנס מהרבנות אלא מעסקי אביו ואחיו.

בכניסת הנאצים סבל מאד, ועבר ניתוח קשה. בן אחותו ד״ר שאול ויינגורט ממונטריי סידר לו אזרחות פרגואי, ואחרי שכבר נעצר לגירוש, הצליחה בתו אלטה לשחררו, ונשלח למעצר בוורשא. נתיני ארצות חוץ הועברו למחנה ויטל בצרפת, וכשנה וחצי קיימו שם חיים יהודיים מלאים בתוך הגדרות. כוונת הנאצים היתה להחליפם בעצורים ממדינות דרום אמריקה, עד שנודע שאין הן מכירות בנתיניהן אלו. כל ההשתדלויות בענין זה החלו להשפיע, כאשר כבר היה מאוחר. באסרו חג פסח תש״ד נשלחו לדרנסי שליד פריז, ובשבועות לאושוויץ. נספה בן נ״ו עם זו׳ לבית אייבשיץ.

רוב צאצאיו נספו עמו, ובהם: א. הענא רעכיל. היתה בוילנא ונספתה; ב. אלטא הינדא זו׳ ר׳ חיים אריה לייביש ברגלז, נכד אב״ד קראקא; ג. ר׳ ישראל תלמיד יח״ל, וזו׳ בת ר׳ ישראל אברהם חיים דנציגר אחי הרבי מאלכסנדר, ובנם בן השנה וחצי. אליו: סי׳ לא; ד. מאטיל. נישאה בויטל לשאול וולף; ה. אסתר הצעירה. שרדו: ו. ר׳ שאול בירושלים, חתן השם משמואל מסוכטשוב; ז. רייזל זו׳ ר׳ שמואל ב״ר שרגא פייביש זלמנוב, מראשי חסידי חב״ד בברוקלין, ולהם בן ובת בא״י. למיול״ח בתרצ״ב: סי׳ י, יב.

שפתי כהנים, ח״א: שו״ת, דרושי פלפול והלכה לשבת הגדול וקונ׳ בסוגיא דכבתה, נב סי׳. מדף מד ח״ב: דרוש ואגדה, שנשא בשנתיים האחרונות במועדים ובאירועים שונים. בילגורייא, דפוס ר׳ נטע קראנענבערג, תרצ״ו, א, עז ד׳. בהקדמתו כותב שהחליט להדפיס את הספר לרגל מלאת לאביו שבעים, ומודה לר׳ אלעזר יהודה פיינשטט מפינטשוב שסייעו בסידור ח״ב (אליו: כ בתרצ״ה). הסכמה קצרה מהאדמו״ר מגור, ע״י חתנו ר׳ יצחק מאיר אלטר גיס המחבר (אליו: ט בתרצ״א).



הרב שבתי רפפורט מפינטשוב

בין היתר השיב לקרוביו: דודי ר' מאיר בקראקא (כב בתרצ"ה); ש"ב ר' אברהם אבלי ר"פ אב"ד קעלץ (א-ג בתרע"ב-תרע"ח); ש"ב ר' אברהם ז"ל אב"ד חמלניק (כט); מח' ר' יצחק יהודה טרונק אב"ד קוטנא (יד, כד בתרצ"ד-תרצ"ו); מח' ריט"ל הלר בקולומיאה; גיסו ר' נח בוימגולד (ח בתרצ"א); דרשת הבר מצוה לאחי ר' שאול בתרע"ח (ל); לב"א בבילין בתרצ"ה-תרצ"ו: ר' אהרן (כא, כג, כו), ור' שאול (טז, יז, כה).
ספר ווידיסלב-סנדישוב, 67, 155, 225-230; הלל זיידמן, אלה אזכרה, ב, 210-217, אישים שהכרתי, 450-458.

ר' שלום רפפורט דומ"ץ קמינקא. נזכר במחז"ה י"ד שבט תרס"ה, 7.

ר' שלמה יהודה ליב ב"ר אהרן חיים **רפפורט**
מלבוב ופרג (תק"ן — תרכ"ח)

דמות שנויה במחלוקת על רקע זמנה ומקומה. החרדים ראו בו חוקר מתקדם וידידם של המשכילים, והנאורים ראו בו רב בטלן מהטיפוס הישן הלוחם למען ערכי האומה. נולד בלבוב ביום י"ט סיון תק"ן לאמו צירל עטיל "פנינת הנשים", ולאביו ר' אהרן חיים נכד רח"כ, שהחזיק ישיבה בביתו לתלמידים שבאו מרחבי גליציה, הגיד שיעור בשבתות, וכשהתרושש נעשה שמאי (מוכס).

למד עם רא"מ טויבש אצל רצ"ה הלר, ונסמך מהחוו"ד ועוד. בכשרונותיו הרבים למד בעצמו צרפתית וגרמנית. נתפס להשכלה בהשפעת רנ"ק, ונודע בשם שי"ר. התכתב עשרות שנים עם שד"ל, צונץ ורח"נ דמביצר. בן י"ח הציעוהו שדכנים לקצוה"ח, ודחה מיד. נשא את בת ר' הירש הולשיצר, וגירשה כי לא היו להם ילדים. אז נשא את בת הקצוה"ח אחרי פטירתו (ולא סמך לשולחנו). נפטרה בפרג בשנת תר"ב. הוציא לאור את ספר חמיו אבני מילואים, עם חידושיו. התפרנס בדוחק כמנהל חשבונות, וגם כשמאי וגזבר אצל חוכרי מס הבשר. מסר הרצאות



הרב שלמה יהודה ליב רפפורט מפרג (שי"ר)

בתולדות ישראל לחוג המשכילים בעיר, ולכן היה בתקע"ו בין המוחרמים ע"י האב"ד הישועו"י. לא הצליח להשיג רבנות באיטליה ובברלין, בגלל העדר השכלה אקדמית.

בשנת תקצ"ז הובא לרבנות טרנופול ע"י יוסף פרל ראש משכילי גליציה, על כס הרב הישיש ר' יהושע השל באב"ד. החסידים רדפוהו עד חרמה, וכעבור יותר משנה נאלץ לפרוש. יהודה ליב גרוס מטרנופול כתב נגדו בהשמצות וזלזולים: ספר תולדות על שיל"ר, תרי"א (המחלקה לכתבי יד, 1081 8°). משנת ת"ר אב"ד פרג, ומתר"ז רב ואב"ד. לחם בריפורמים ומגמותיהם, והדגיש את חשיבות המסורת, הלשון העברית, והעיסוק בחכמת ישראל. בזקנותו חלה בשחפת, והיו לו התפרצויות כעס ורוגז. נסע למקומות המרפא, והגיע גם לפפד"מ. נפטר ביום ג' דחוהמ"ס י"ט (ולא בליל י"ז) תשרי תרכ"ח. ללויתו הגיעו ברכבת הרב אלעזר הורביץ וד"ר ילינק מוינא, וקשרו עליו דברים. כל השבעה ספדו רבני פרג, והמטיף ד"ר קעמפף. את ספריתו בת יותר משלושת אלפים כרכים תרם לקהילה, בתנאי שתוציא לאור את כתביו.

בנו יחידו: א. דוד (תקע"ח-תר"ל), מראשי משכילי קראקא (קראקא, 91). הוציא לאור את ספרו נחלת יהודה, כולל תשובות לגייגר, ולהשגות ר"מ קוניץ בספר בר יוחאי על מטפחת ספרים ליעב"ץ. לעמבערג, מיכל וואלף, תרל"ג, 8, 32, 4 עמ'. בהקדמת רצ"ה בודק כותב שנעתק ממה שרשם בגליוני ספרו, ואח"כ דברי רקע ממנו. בהתחלה שיר על הקבלה מר' יעקב פרנסיש. בסוף השמטות לעטור ספרים. בנותיו: ב. זו' הגביר היילפרין בלייפציג; ג. זו' ר' צבי בודק בלייפציג; ג. זו' הסוחר בוש בפרג.

בעבודותיו הניח את היסודות למחקר המודרני של הספרות הרבנית, ונחשב מאבות חכמת ישראל. פירסם תחילה מאמרי מחקר ותולדה רבים בכתבי העת של זמנו. חשב לחבר סדרת אנשי שם על כל גדולי האומה. שש מסות בספרו תולדות הגאונים א-ב על: רס"ג, ר"ח, ר' נסים, רב האי גאון, ר' אלעזר הקליר והערוך. חלק יצא גם בשם ירעיות שלמה. נדפס גם ערך מלין, אות א, פרג תרי"ב, מהד' ב' מורחבת א-ב, ווארשא תרע"ד, ומחברת הערוך. נדפסו גם ד' חלקים של אגרות שי"ר. ההדיר את הספרים הגיון הנפש, מוסר השכל, ותשובות גאונים קדמונים.

תשובות אליו: זכר ישעיהו, ח"ב, מח, מט בתקצ"ב.

המגיד, יא, 332, 339, (353), 371 ואילך; אהרן הכהן פאריעס מלבוב, השחר, א, 1-51. כתדפיסים הופיעו גם עבודותיהם של פ"ה וטשטיין ושמעון ברנפלד. עברי אנכי, ד, 35-36; אנשי שם, 209; ר"ר מרגליות, סיני, לא, צד-צה, עם ביבליוגרפיה; לבוב, 217; קרסל, ב, 874-876, עם ביבליוגרפיה; ד"ר מאיר ווכסמן, חכמת ישראל באירופה, ג, 312-323 (סקירת יצירתו); אלחנן ריינר, א"ע, לא, 300-301, עם ביבליוגרפיה.

ר' שמואל רפפורט. ת"ח בלבוב.

תשובות אליו: שו"מ, תנינא, ח"א, עז, תליתאה, ח"א, רנז (בתרכ"ד לאב"ד פינטשוב), רביעאה, ח"ב, קסז (לנכד ר"ש ז"ל מפה).

ר' שמואל ב"ר שלמה **רפפורט**

מלבוב (תרל"א — תש"ב)

נולד בלבוב בשנת תרל"א, לאביו ר' שלמה שהיה סוחר עשיר, ממשפחה מיוחסת ומושרשת בעיר שנים רבות, ולאמו בת חסיד בלז. הוריו קנו את אחוזת קלינקה שליד זלוטשוב, בה עשה כל שנה כמה חודשים, ורכש ידע בחקלאות. סיים את הגימנסיה בברודי וביהמד"ר בברלין (בוינא, לפי קובץ רמ"ז ברודא, 48, וכותב עליו: רב בזלוטשוב). למד שם גם פילוסופיה והיסטוריה באוניברסיטה, ומוסיקה בקונסרבטוריון. ד"ר מאוניברסיטת האלה, בשל עבודתו על שפינוזה ושופנהאואר. בשובו ללבוב למחקר ולניהול האחוזה, נמשך לעסקנות ציונית, והשתתף בקונגרסים. בגלל זיופי הפולנים, כשל בבחירות לפרלמנט האוסטרי בתרס"ז ובתרע"א. התקרב למזרחי, ונבחר לועד הפועל. במלה"ע א' ברח לוינא, וגר בבאדן הסמוכה עד תרפ"ו. כתב ספרים בגרמנית ובפולנית על יהדות מזרח אירופה והחסידות, וערכים בלקסיקון היהודי בגרמנית. נספה בשנת תש"ב.

אנצ. של הציונות הדתית, ה, 705-707, עם תמונתו וביבליוגרפיה.

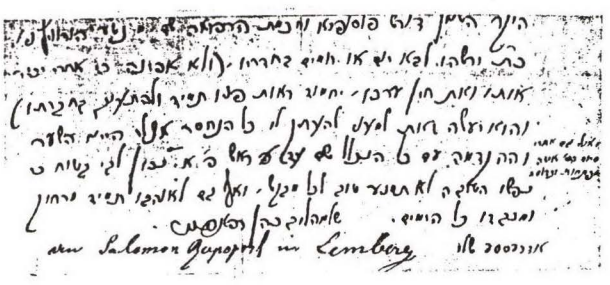
ר' שמואל שמלקא רפפורט

דומ"ץ לבוב, וגר ברחוב זילונה. רב בגיטו לבוב גם בזמן הכיבוש, וכן אחיו דומ"ץ גריידינג. מאחרוני סגל הרבנים שנותרו בחיים בחשון תש"ג, ונשלח אח"כ לבלזיץ. י"א שנספה באקציה של השבוע האחרון באוגוסט תש"ב.

יומן גיטו לבוב, 44, 103.

ר' שמחה רפפורט. חבר ביה"ד בלבוב.

חתם בתרפ"ד נגד קופסאות יח"ל (המקור אצל ר' חנינא שיף).



כתב ידו וחתימתו של שי"ר

ר׳ שמחה ב״ר שמואל **רפפורט**

ת״ח בלבוב. נפטר בחול המועד תרי״ד.

תשובה אליו: דברי שאול ויוסף דעת, ח״ב, דף עח ע״א.

ר׳ שמעון ב״ר משה ברז״פ **רפפורט**

בנו של ר׳ משה אב״ד יברוב, ליזנסק ולבוב. ת״ח בברזן? בקראקא?

תשובות אליו: לגיסי בברזן, בית יצחק, יו״ד, ח״א, קנט בתר״ל; לש״ב, מהר״י הכהן, קמא, או״ח, כח, תנינא, אה״ע, כב, חו״מ, ד, שער העניינים, יז; שערי בנימין, מ בתרל״ד (מזכיר את גיסו ר׳ יעקב בבראד); לבנו של ר׳ משה אב״ד יברוב, תפארת יוסף, או״ח, לה.

ר׳ שמעון ב״ר משה **רפפורט**

דומ״ץ טרנוב. ילדיו: א. ר׳ הרשלה; ב. ר׳ יוסף (יאשע); ג. זו׳ ר׳ שאול הורביץ בראי״ל אב״ד סטניסלב (טורנע, א, 190).

אירס בתרס״ה את בת הרב לויב מאיסטריק, ובירכוהו ידידיו: שלמה טירקל מטרנופול, ישראל כ״ץ קאהן מרדומישלא רבתי, והרב בריש ריינמן מאיסטריק (מחז״ה, כ׳ סיון, 7). ר׳ שמעון ברדומישלא, במשתתפי אהל מועד, ח״ג, דף לה ע״ב.

רַץ

ר׳ שמשון. נגיד בפרמישלא, מראשי קלויז רבתי.

תשובה אליו: פרי השדה, ח״ב, צה בתרס״ח.

רַצֶר

ר׳ חיים רטצר. אב״ד סלטוינה בתרל״ג.

ר׳ ישראל שלמה רטצר. אב״ד מנוסטרישטש בתרס״ד-תרס״ט (פאלקסקאלענדער).

רק, רקר ראה לפי: **רוק, רוקר**

רַקוֹבֶר

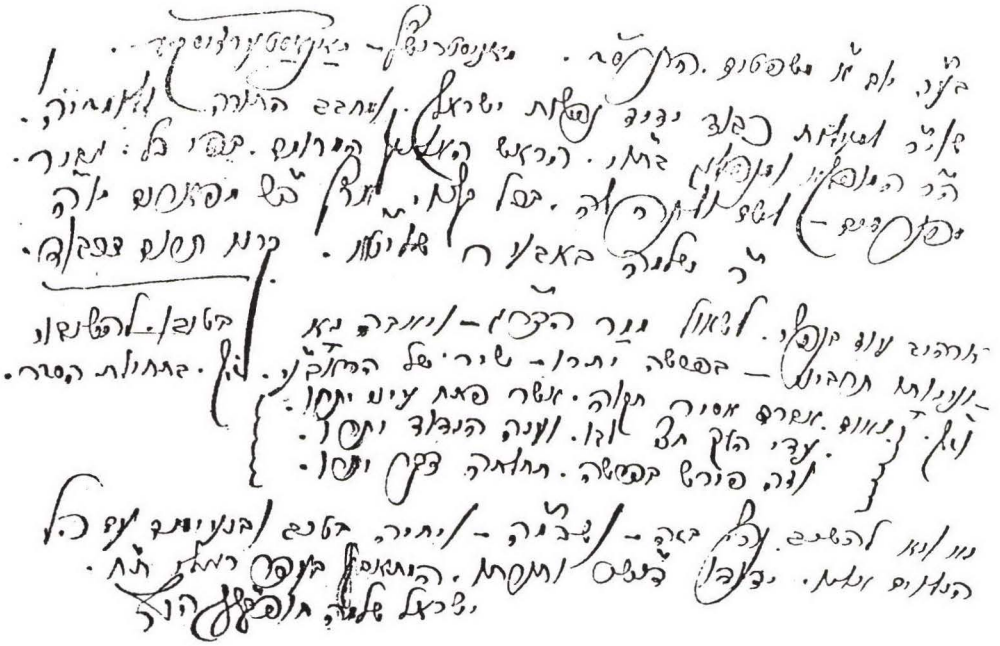
ר׳ אליקים גצל

אבי משפחת רקובר, ונקרא כך על כי היה אב״ד ור״מ רקוב. נקרא לקראקא כראב״ד, על כס הרב דוד שמואל שמלקא ב״ר יהודה ליב שנפטר בתקי״א. כשבעל זרע בירך שלישי הראה לו מש״כ בספרו דף ט ע״א, שאסור לקחת שכר על דיינות ובפרט מגיטין ומחליצה, התחרט על העבר, ויותר לא נטל. ר״י עמדין מזכירו לשבח (שבירת לוחות האון, דף ג ע״א). נפטר בשבת ו׳ טבת תקי״ח, ויש נוסח מצבתו. לידו נטמן חתנו ר׳ יהודה ליב ב״ר אליהו מרקוב שנפטר ביום ב׳ י׳ ניסן תקמ״ב, ולידו בנו הצעיר יהודה ליב שנפטר ביום ג׳ אייר תקנ״ג. היה לו גם בן בשם ר׳ יהושע הנזכר בפנקס הח״ק.

תשובה לר׳ דוד רקובר באנטורפן, ש״ב, יד מרדכי (רוטנברג), יב בתרצ״א.

מינדל רקובר זו׳ ר׳ משה גרייבר באנטורפן (ר׳ חיים הופרט גבאי הכולל בעיר).

לוחות זכרון, תרנ״ז, 28-29, תרס״ד, 35.



שאלת הרב ישראל שלמה רטצר ממנוסטרישץ בתרס״ב מר״ש בובר, בדבר שיר הקדמתו של האבן עזרא לפרשת יתרו

רשימת הלוחות התמונות והפקסימילים

הנהלת הקהילה החרדית בלונדון בראשות הרב פדווה
מכתב הרב שמעון פדרבוש
ר׳ שלום פוגל
ר׳ מנחם נחום פוגלמן
הרב מרדכי פוגלמן
לוח משפחת פודהורצר
ר׳ אלעזר יעקב פודהורצר
ר׳ משה פדהצור
הזמנת הרב שמחה פודרביטל בכתב ידו
לוח משפחת פוהורילס
תודת ר׳ זאב וולף פוהורילס
הרב שלמה פוזנר
לוח משפחת פופרש
ר׳ צבי חיים מגיד
ר׳ וולף ויינרב
לוחות משפחת פינטר
הרב שמואל שמלקא פינטר
הרב פנחס פינטר עם חותמו וחתימתו
הרב צבי הירש פינטר
בקשת הרב שלום פינלס
הרב שמריה פינסטרבוש ותלמידי הישיבה בראחוב
כותרת מכתבו של הרב פינסטרבוש
לוח משפחת פינק
הרב יעקב פינק
מכתב הרב פינק על רבותיו והדב״ח
קטע מצוואת ר׳ חזקיה פתחיה יהודה מלבוב
ר׳ אברהם פיער
ר׳ דב בריש פיקהולץ
לוח משפחת פירר
הרב בן ציון פירר
הרב יצחק זאב פירר
חתימות וחותמות גאוני גליציה
הרב שמואל פירר
מכתב הרב שמואל פירר
הרב אברהם אלימלך פישמן
לוח משפחת פכטר
לוח משפחת פלדמן
שטר תנאים מטרנוב תרנ״ז בין משפחות פלבנר ופישר
הרב משה ישראל פלדמן
לוח משפחת פלדר
מכתב הרב גדליה פלדר למחבר
לוח משפחת פליבוים
לוח משפחת פלם
רבי דוד פלם
סיום שאלה בהלכה של הרב נחום ראובן פלסקר
לוח משפחת פלק
חשבון הוצאות והכנסות של הפני יהושע בחתימתו
הרבנים משה ונ״ו פיילכנפלד
מצבת הרב שמשון מיכל פלר
ר׳ יצחק פלר
תמונה נדירה המיוחסת לרבי יחזקאל פנט
חדו״ת של רבי יחזקאל פנט בחתימתו
חדו״ת בחתימת הרב מנחם מנדל פנט
הסכמה מרבי משה פנט בחתימתו וחותמתו
כתב הרבנות שנשלח מרישא לרש״א רובין
הרב אלטר שאול פפר

הרב יחיאל פפר ושני נכדיו
הרב ישראל איסר פרוכטהנדלר
הרב אריה צבי פרומר
מכתב ר׳ חיים דב פרידברג
לוח משפחת פרידלנדר
חתימת רבי אברהם יעקב מסדיגורה
לוח משפחת פרידמן
רשימת הכספים שגבה הרב אברהם דב פרידמן
חתימת רבי אברהם יהושע השל מאדזד
רבי אברהם יעקב פרידמן מבויאן-לבוב
רא״י מבויאן-לבוב במירון עם המשב״ק ר׳ מרדכי ליסקובטר
פנית אדמו״רי בויאן על יסוד קלויז בוינא
החלטות ועידת אדמו״רי בית רוזין בטשרנוביץ תער״ב
תמונתו האחרונה של רא״י מסדיגורה בעריכת השולחן בת״א
רבי אברהם יעקב פרידמן ברמש״י מסדיגורה
מכתב רבי אברהם מתתיהו משטפנשט
ברכת מזל טוב מרבי אהרן מסדיגורה
תנחומי בני הרבי מבויאן־טשרנוביץ
רבי אהרן משה ממילניצה וחסיד בקראקא
ר׳ זאב וולף פרידמן מקראקא
לוח משפחת הכהונה פרידמן
כתב ידו וחתימתו של רבי דב בר מלעווע
תנחומי בני הרבי מצורטקוב למשפחת שפירא
רבי דוד מפלוישט, רבי מנחם מנדל ורבי יצחק מבוהוש
רבי דוד משה מטשורטקוב
רד״מ מטשורטקוב צועד עם המשב״ק ר׳ אהרן דאהל
אזהרת חברת שומרי שבת בטורנא על חימום אוכל
תנחומי רבי חיים אהרן מטשורטקוב
ר׳ חיים שלמה פרידמן בקראקא, בבודפשט ובזקנותו
מכתב רבי יוסף פרידמן מרימנוב
חדו״ת בהלכה מרבי יעקב מהוסיאטין
הרב יעקב שלמה הכהן פרידמן
תמונה יחידה של ה״פחד יצחק״ מבויאן
ברכת רבי יצחק מבויאן לבנו
רבי יצחק מהוסיאטין מברך על המזון
רבי יצחק פרידמן מרימנוב
כתב ידו וחתימתו של רבי יצחק מבוהוש
הזמנת רבי ישראל מסדיגורה לנישואי בנו
רבי ישראל מטשורטקוב
רבי ישראל ובנו רבי נחום מרדכי מטשורטקוב
מכתב רבי ישראל מטשורטקוב לרא״ב קלוגר
רבי ישראל מבויאן־לייפציג
הרבי מבויאן־לייפציג במירון עם המשב״ק ר׳ לוי פיק
ור׳ שלמה טלינגטור
ברכת הרבי מבויאן־לייפציג לכינוס המרכז לטהרת המשפחה
רבי ישראל מהוסיאטין בצעירותו ובזקנותו
אגרת שלומים מרבי ישראל מהוסיאטין לאביו
אגרת רבי שלום מפרובישטש לרבי מברדיטשוב
מכתב ליושבי א״י מכולל ווהלין בחתימת ר״ר מרוזין
רבי מנחם נחום פרידמן מאיצקן
רבי מנחם נחום פרידמן מטשרנוביץ
קריאת רבי מנחם נחום משטפנשט למען חבורת גמ״ח ותהילים
ברכת שנה טובה מרבי מנחם נחום מהוסיאטין
חותמו וחתימתו של רבי נחום דובר פרידמן
רמש״י פרידמן בכרכרה בפשמישל עם הגבאי רמ״ד רחמן
תלמידי ישיבת משיבת נפש בפשמישל

רבי מרדכי שלום יוסף מסדיגורה
ברכת רמש"י מס"ג לד"ר יצחק קיסטר
רבי מרדכי שלמה פרידמן מבויאן
ברכת שנה טובה מרמ"ש מבויאן לגיסו
הרבי מבויאן שליט"א בסוד שיח עם הרב ברים זצ"ל
ברכת רבי מרדכי שרגא מהוסיאטין לחתנו
רבי משהניו פרידמן מבויאן-קראקא
בקשת רבי משה פרידמן לסייע ליח"ל
המלצת רבי נחום מרדכי מטשורטקוב על ר' דוד זיידמן
בקשת הרב פנחס פרידמן מר"ש בובר
חתימת רבי שלום יוסף בכורו של ר"י מרוזין
רבי שלום יוסף פרידמן ממילניצה
אגרת שלומים ביידיש מרבי שלום יוסף מהוסיאטין לאמו
ברכת מזל טוב לרבי אביעזרי זליג שפירא מגיסיו
תודת רבי שלמה מטשורטקוב לרי"מ שכטר
ברכת רבי שלמה חיים מסדיגורה ליסוד ביהכ"נ בירושלים
לוח משפחת פריזר
בקשת המו"ס ר' שמחה פריינד מפרעמישלא
ר' צדוק פרינץ מירוסלב
ר' זאב וולף פרוידנפל מגריבוב
הזמנה לנישואי חנה פרינץ עם ר' שלמה אדלר
לוח משפחת פריש
תשובת הרב דוד מאיר פריש בחתימתו
אגרת יוחסין של משפחת חמיידס שכתבה בת הרב רולר
מחודרוב, מקוימת בחתימת הרב ישראל פריש מטיסמניץ
לוח משפחת פרישרמן
לוח משפחת פרלוב
רבי שלמה חיים פרלוב ובנו הרב יהושע השל
הרבי מפרלוב צועד עם הגבאי שלו
לוח משפחת פרלמן
הרב ישראל פרנס מטרנופול
לוח משפחת פרנס
לוחות משפחת פרנקל
ר' אברהם חיים פרנקל מלימנוב
ר' מנשה יחזקאל פרנקל מלימנוב
ר' יוסף שמואל פרנקל מקרית צאנז
ר' ברוך פרנקל מניו יורק
לוח ענף משפחת פרנקל
ר' אלעזר פרנקל מדינוב
מכתב הרב דוד פרנקל מהוסיאטין
הרב יהודה יצחק פרנקל
לוח הרבנים פרנקל מסנוק
תודת רבי יוסף חיים פרנקל מויליפולי לרש"ז בורר
הכשר המקוה בבוקרשט בתרט"ז ע"י רל"י פרנקל
תוכחת מגולה של ר' מנחם פרנקל מדינוב לבניו בתרצ"ז, לבל יעזבו את הארץ בגלל קושי המצב
ר' מנחם נפתלי צבי פרנקל מדינוב
הרב מנשה פרנקל מליזנסק
בקשת הרב מנשה פרנקל מהכולל בירושלים
פניה נרגשת של רבי משה אליקים פרנקל מפוטוליטש בלבוב לרמש"י מס"ג, להשיג לו תעודת כניסה לא"י
הרב שלמה זלמן פרנקל מידלובה
רבי שלמה זלמן פרנקל מויליפולי עם ר' יעקב ארנברג, ור' יהושע הורביץ ממליץ-טורנא
לוח מגילת היוחסין של ר' יעקב פרנקל
לוחות משפחת פרנקל־תאומים
ר' אהרן זאב פרנקל־תאומים
מנחם מאניש פרנקל־תאומים בבחרותו
ברכת מזל טוב מהרב אליהו תאומים־פרנקל מפשוורסק
המלצת הרב אלימלך פ"ת מיברוב על ר' השל לנדא
חתימת הברוך טעם על ספר נעים זמירות
תשובת רד"ב פ"ת מצשינוב למהרש"ק
שטר מכירת מקום בביהכ"נ המרכזי בקומרנא. החותם האחרון: ר"י ה פ"ת
המלצת הרב יהושע פייבל פ"ת מפודגורזע
תודת ר"ש פירר מקראס למחזיק הישיבה
בקשת הרב יעקב פ"ת מצשינוב מר"ש בובר
בקשת הרב פנחס אריה ליבוש פ"ת מקלסני-ויליצקה
משלחת רבני קראקא בקבלת פני נשיא פולין
חתימות וחותמות רבי ישעיה ה"ש והרב שמחה פ"ת מסקאווין
הרב שמעון אלטר פ"ת מסקאווין
פטיציה לנשיא כולל גליציה לספח את הרבי מלעלוב
הרב ישראל פרנקפורטר
הרב צבי הירש בושקא מבראד
עמוד מחידושי הרב צבי הירש מח"ס גאון צבי
סיום מכתב בחתימת רבי צבי הירש מרימנוב
חתימת מהריא"ז בראש ספר חדש שקנה
לוח משפחת צויג
• גלויית הרב יוסף צוייג מפוטיק לר"ש בובר
אוטוביוגרפיה של הרב יוסף צווייג מברוקלין
תנחומי הרב משה יונה צוייג לד"ר יצחק קיסטר
הרב משה יונה צוייג, מר גולדמינץ, הרב ישראל שפירא באנטוורפן
בקשת רמי"ל צונץ מר"ש בובר
לוחות משפחת צוקר
לוח משפחת צוקרמן
כותרת ספר עם חותמת וחתימת הרבנים צוקרמן
פניה למען עלית הרב אלטר צוקרברג מקומרנא לא"י
ר' אלידו צוקרמן
הגהות ר' ברוך צוקרמן בחתימתו
הרב דב בריש צוקרמן
חתימת רד"ב צוקרמן בשער שו"ת אבן יקרה
לוח משפחת צימטבוים
בקשת התאחדות הרבנים בניו יורק מהחזן משה קוסוביצקי
רבני קרניץ במכונית עם ראשי הקהילה
הרב פנחס צימטבוים מגרוסווארדיין
תעודת אישור גירושין מבית הדין בלבוב, בחתימות הרב יצחק ציף והרב שמואל שמלקא רפפורט
הרב דוד אלימלך צנגר
ר' אלימלך טהלר
ר' יהושע צנזר
חתימת בעלות של הרב יעקב קאהל על ספר
לוח משפחת קובלר
פסק בוררות בכתב ידו וחתימתו של הרב יעקב קוה־שיין
לוח משפחת קוטן
רבי מתתיהו ורבי שלמה חיים קוטן
הרב דוד יצחק קופטייל
ר' מרדכי קופטייל
לוח משפחת קופילטיס
פסק מבית הדין באושפיצין בתר"י, בחתימות הרב משה יעקב שרף והדיין ר' חיים צבי קופרמן
העמוד הראשון בפנקס החידושים של ר' יוסף משולם קופרמן
לוח משפחת קורניצר
הרב יוסף נחמיה קורניצר — שתי תמונות
חרוזי אגרת הברכה ששלח רי"נ קורניצר בהיותו בן עשר לאביו
המלצת רי"נ קורניצר מקראקא על מוהרמ"מ בידרמן
ר' בנימין וולף ור' אברהם קורניצר
הרב שמואל שמלקא קורניצר
חוזר שצירף הרב נחום צבי קורנמל לספר מאמר מרדכי
הרב אליעזר קיטיגורודסקי
הסכמת הרב משה זאב קיטאי מפיאטרא
לוח משפחת קיל
ר' מנחם פנחס קיל
דב בריש קיהל בן שבע
בקשת הרב דב בר קימל מהרב יהודה ליב צירלסון

חותמות הרב אלטר נח כ״ץ מיכלנסקי
הרב אלתר נח קיסר בלונדון ובלודז
הרב מנחם מנדל קירשבוים
בקשת רמ״מ קירשבוים ממנהלי הכולל בירושלים
הקדמת רמ״מ קירשבוים בכתב יד לח״ב של ספרו
הרב יוסף חיים קירשנבוים עם בנו וחתנו
הרב משה יהודה קירשנבוים
ר׳ אברהם קלב
הרב יצחק מאיר קלגסברון
הרב מרדכי דוד ברי״ם
לוח משפחת קלוגהויפט
תעודת הוראה מהרב שלום יולס לרל״י קלוגהויפט
הרב לוי יצחק קלוגהויפט מסדר קידושין
ר׳ משה קלוגהויפט מסטרי
לוח משפחת קלוגר
מצבת הרב אברהם בנימין קלוגר
ד״ש מרא״ב קלוגר לר״ש בובר בשולי מכתב בנו
חתימת ר׳ שלמה ברא״ב קלוגר על ספר שקנה
עתירת רבי שלמה קלוגר בתרי״ג מרש״נ אלנברג מלבוב
לוחות משפחת קליגר
חתימת הרב מאיר קליגר מקרקוביץ על משלוח מעות לא״י
הרב משולם ישכר קליגר
הקדשת ספר מזון רוחני ע״י המחבר לספרית יח״ל
לוח משפחת קלינגברג
הרב אברהם מרדכי קלינגברג
בקשת הרב זידא משה חיים קלינגברג מר״ש בובר
רבי שם קלינגברג
תשובת רבי שם קלינגברג למקובל הרב שמעון ענגלנדר
רבני זבורוב ובני הקהילה נפרדים מאהרן זופניק
ברכת מזל טוב מהרב שלמה קליינהנדלר לד״ר קיסטר
הרב שלמה דב קליינמן עם ב״א ר׳ יהושע הלר
לוח משפחת קליר
הרב יעקב יצחק קלכהיים
לוח משפחת קלמן
שאלת הלכה של הרב יצחק קלמן מרבו המהרש״ם
כתב ידו וחתימתו של הרב משה קלמן
לוח משפחת קלמנקש
הרב משה קלנברג
דרשת הרב משה קלנברג בכתב ידו
הרב ראובן קלפהולץ הי״ד ודוגמת חתימתו
הרב חיים יעקב קלפהולץ ודוגמת חתימתו
הרב ישראל יעקב קלפהולץ
לוח משפחת קמלהר
הרב יקותיאל אריה קמלהר
בקשת רי״א קמלהר מר״ש בובר להמציא לו תעודה
ר׳ ישראל קמלהר
אגרת שלומים מר׳ ישראל קמלהר להוריו בארץ
ר׳ שבח קנבל
הודעת ר׳ שבח קנבל לר״ש בובר
ר׳ שמואל קנולר
הרב נח קניגסברג ובנו
ר׳ ישראל הלל קנלר מלנצוט עם בניו והראב״ד
לוחות משפחת קנר
רבי אברהם אביש קנר מחיפה
ר׳ אהרן קנר מלינסק
רבי ברוך קנר מצאנז
רבי יעקב שמשון קנר ליד מצבת רעיתו
חוזר שצירף רבי חיים קנר לספר תו״ח שהדפיס
הרב פנחס יוסף קנר
מכתב מהרב יהודה יוסף קנר מיבלונוב
מכתב מהרב שלום קנר מבלשביץ
ברכת הרב שלמה זלקי קנריק
מצודת קצ־עלבו באחוזת קצנלבויגן
מכתב מהרב שאול קצנלזון לר״ש בובר
גלויית ר׳ אברהם דב בר קרוכמל מבראד
תודת הרב יהושע קראהן לר״ש בובר
לוח משפחת קריגר
ר׳ אלכסנדר סנדר קריגר
ר׳ אשר צבי הירש קריגר
הרב חיים צבי קריגר
הרב חיים קרייזוירט
ר׳ אברהם קרייזל מקוסוב
לוח משפחת קריסנפולר
כתב ידו וחתימתו של הרב יחיאל מיכל קריסנפולר
הרב שמואל קרמניצר
כתב ידו וחותמו של הרב אשר זליג קרמר
לוח משפחת קרנגיל
בקשת רמ״מ קרנגיל מר״ש בובר
חמישה דורות במשפחת קרנגיל בכור אחרי בכור
ר׳ ברל קרניול מאחורי מהר״א מבלז
מכתב ר׳ יוסף ראט מצפת לנכדו על ר״י מרוזין
שטר מכירת חמץ שניסח הרב משולם ראטה עם חתימות יהודי חורוסטקוב
תמונות רבני המזרחי בקונגרס הציוני הי״ב בקרלסבד
משלחת רבני רומניה לביטול גזירת השחיטה
הרב משולם ראטה עם רבי אלעזר טברסקי
בקשת ר״מ ראטה ממנהל ספרית ישיבת פוניבז׳
ר׳ יוסף רבהון
הרב מרדכי רבהון
לוחות משפחת רבינוביץ
רבי אליעזר חיים רבינוביץ
רבי ברוך פנחס רבינוביץ
רדי״א רבינוביץ מסקוליע בצעירותו, בזקנותו
הרבי מסקוליע עם הרב משה פיינשטיין
רבי שמואל אברהם אבא רבינוביץ
לוח משפחת רדליך
בקשות רבי יוסף יחיאל מיכל ורבי אהרן מאיר רדליך מכולל גליציה
הזמנת רבי אהרן מאיר רדליך לנישואי בתו
לוח משפחת רובין
אישור ר׳ אהרן רובין מפריסטיק על קבלת איזוב ועפר מא״י
בקשת הרב אלימלך רובין מיסלו מנשיא הכולל
רבי אלכסנדר יום טוב ליפא רובין
רבי אריה ליבוש רובין מטומשוב
ברכת גמח״ט מרא״ל רובין לידידו בצפת
פשר על עזבון רבי אשר ישעיה מרופשיץ בחתימת בניו
אישור הרב משה יוסף רובין על קבלת כספי הצלה
רבי אשר ישעיה רובין מגלוגוב
חשבון ששלח רא״י רובין מרדיכוב על הכסף שאסף לכולל
דברי תורה בכתב ידו של רבי ברוך רובין
בקשת ר׳ חיים רובין מוישניצה מר״ש רובין
קוויטל של ר׳ יונה רובין מוישניצה
רבי יוסף דוד רובין מסאסוב
רבי יעקב ישראל וישורון רובין מסטרגן
רבי יצחק רובין מיברוב
רבי ישכר בריש רובין מדומברובה
רשימות רבי מאיר מגלוגוב על תאריכי משפחתו
רבי מנחם מנדל רובין מגלוגוב בקולבסוב
חתימת רבי מנשה רובין מרופשיץ
דף חידושים בכתב ידו של הרב מרדכי רובין
קריאת הרב נפתלי רובין מוישניצה להצביע עבור רשימת הממשלה
הרב צבי יוסף רובין מיאסלו בקבלת פני נשיא פולין
לוח משפחת הרב שמואל אהרן רובין
ר׳ יום טוב ליפא רובין
רבי שמואל שמלקא רובין מסוליצא
רבי שרגא פייביש רובין מיברוב

לוח משפחת רובינזון
לוח משפחת רובינפלד
לוח משפחת רובינשטיין
גלויית הרב גדליה צבי רובינשטיין לר״ש בובר
גלויית הרב מרדכי רובינשטיין לר״ש בובר
הרב שרגא פיבל רוהטין
איחולי רפואה שלימה מרש״פ רוהטין לר״ש בובר
לוח משפחת רוזן
הרב אברהם אריה ליב רוזן
אגרת הרב רוזן להרב משולם ראטה
הרב אליהו רוזן מאושפיצין
שאלת הרב אליהו רוזן מרי״ל צירלזון
ברכת פורים שמח מר״א רוזן לשר דוד ששון
הרב דוד משה רוזן מרומניה
הרב מרדכי רוזן מוינא
מכתב הרב מרדכי רוזן לאדמו״ר מקופיטשיניץ
מכתב הרב ניסן חיים רוזנבוים מברודשין לר״מ ראטה
רבי צבי הירש רוזנבוים מקרית אתא בירושלים
רבי ניסן רוזנבוים מבני ברק
הרב חיים זאב רוזנבלום מיבורוזנה
לוח משפחת רוזנבלט
לוח משפחת רוזנברג
לוח משפחת רוזנפלד
רבי אלעזר רוזנפלד מאושפיצין בצעירותו ובזקנותו
ברכת רא״ל רוזנפלד ממושציסק לנישואי ד״ר קיסטר
תעודת רא״ל רוזנפלד ממושציסק לעידוד ישוב הארץ
ר׳ מרדכי יונה רוזנפלד מישו״ב
תודת מישו״ב לר״ש בובר על עידודו
תזכורת מהרב משה רוזנפלד ממילניצה לר״ש בובר
דוגמת חתימתו של רבי שלום מקמינקא
לוח משפחת רוזנצוויג
לוחות משפחת רוטנברג
רבי ישכר דב הלוי רוטנברג מווידיסלב
דברי תורה בכתב ידו של רבי יהוסף רוטנברג
המלצת הרב יעקב רוטנברג מקוזובה למנהלי הכולל בירושלים
רבי ישראל צבי רוטנברג מקאסאני
משלוח כספי א״י ע״י הרב מרדכי רוטנברג מקוזובה
שאלת הרב מרדכי רוטנברג מהרב מאיר ארק
הרב מרדכי רוטנברג מאנטוורפן
הרב חיים יעקב רוטנברג
בקשת הרב משה רוטנברג מנבילין ממנהלי הכולל
רבי משה שמואל רוטנברג מקאסאני
רבי מרדכי ורבי יואל רוטנברג מטיסא־סלקא
רבי אפרים אשר רוטנברג מלוס אנג׳לס בסעודת מצוה
לוח משפחת רולר
הרב בן ציון רולר מבוהוש
הקדשת רב״צ רולר לבנו
הרב חיים מרדכי רולר מניאמץ עם ארבעת המינים
הרב יצחק רונס
לוח משפחת רוקח
הזמנה לנישואי הרב אביגדור דב רוקח
קצינים אוסטרים בהיבניב עם הרב ובנו
מהר״א מבלז במרינבד עם הגבאים
קריאת המהר״א להצביע בעד רשימת הממשלה
רבי אהרן רוקח מבלז
ר׳ משה רוקח בן המהר״א, ור׳ שמואל פרנקל חתנו
גלויית הרב אהרן חנינא רוקח מקוזובה
ברכת שנה טובה מהרב אלעזר רוקח אב״ד דרוהוביטש
שני צידי המטבע שנחקק בהגיע רבי אלעזר רוקח לאמשטרדם
הרב דוד ב״ר אברהם יעקב רוקח
הרב יהודה זינדל רוקח מרישא בחלם
קבלת פנים בלייפציג לרבי יהושע רוקח מירוסלב
רבי יהושע רוקח מבלז
המלצת מהר״י מבלז למועמדות ר׳ לייביש מייזליש
רבי ישכר דב רוקח מבלז
אגרת מהמהרי״ד לרא״ב קלוגר
כרוז המהרי״ד נגד הקמת סמינר בלבוב
רבי ישכר דב רוקח האדמו״ר מבלז בירושלים
הרב ישעיה שלום רוקח מוויניוויטש וטורקה
הרב אלטר אליעזר רוקח מירוסלב
תודת הרב ישראל רוקח מקמינקא למנהלי הכולל
רבי מרדכי רוקח מבילגוריי
תשובת הרב מבילגוריי לחסיד ר׳ יחזקאל מנדל מטעגלאש
רבי משה רוקח מלונדון
רבי משה רוקח מקוזלוב בניו יורק
בית הכנסת שבנה רבי שלום רוקח בבלז
תוכנית בית הכנסת הגדול המוקם בירושלים מעין זה שחרב בבלז
רבי שלום רוקח מאפטא
המלצת רבי שלום רוקח מסקול על המלמד ר׳ יהודה אלטפסט
ר׳ שמואל שמלקא רוקח מלבוב
הרב ד״ר מאיר מונק
בקשת הרב אריה ליבוש רוקח אפוטיקר
הרב יוסף אביגדור רוקר
הרב יעקב רייז מרוזדול
תודת הרב רייז למנהלי הכולל בירושלים
תשובת הרב יהודה זאב ריזבש מיבלונוב להרב יהודה ליב צירלסון
הרב ישראל יצחק רייזמן מירושלים
חדו״ת מהרב רייזמן להרב צבי פסח פרנק
לוח משפחת רייך
הרב יוסף רייך בשיעור לתלמידי ישיבתו
איסור רבני רישא על שחוטי חוץ
ר׳ יעקב רייך מברזוב
מצבתו ותמונתו של ר׳ צבי דב בורד
ר׳ משה רייך
הרב דב ברייש ריכטר
בקשת הרב צבי ריכטר מטרווה
לוח משפחת רייכמן
ר׳ בן ציון משה רייכמן
לוח משפחת רימלט
הרב אברהם מרדכי רימלט מדוברומיל
הרב פנחס רימלט מזולקווא
מכתב מהרב צבי הירש רימלט להרב משולם ראטה
הרב צבי הירש רימלט מחירוב וזולקיב
לוח משפחת רינהולד
הקדשת הרב אברהם אביש ריינהולד על ספר
ר׳ חנוך הניך ריינהולד מטרנוב
לוח משפחת ריינמן
הזמנה לנישואי בת הרב חיים ריינמן
שער הספר תפארת שלמה
כתב יד קבלי בצורת לולאות ופיענוחו בדפוס
לוח משפחת רמרז
לוח משפחת רנד
הרב אברהם שמואל רנד מלונדון
ר׳ מנדל רנד מירושלים
לוח משפחת רספורט
דברי תורה מרבי שמחה רספורט
הרב אברהם אבלי רספורט מקילץ
יהודה וישכר דב רספורט
ר׳ חיים רספורט מיאסלו
הרב יצחק רספורט ממלבורן
שלושה דורות במשפחת רספורט מבילין
הרב יצחק חיים רספורט מאוסטרובה
הרב יצחק מאיר רספורט מפרג ובנו
לוח הרבנים רספורט מטשורטקוב
ר׳ אהרן צבי רספורט מטשורטקוב
ר׳ ישראל רספורט מאנטוורפן

הרב מאיר רפפורט מליקובה בקראקא
היתר הוראה מהר״מ רפפורט להרב ברומר
הקדשת הרב מאיר רפפורט וחתימתו
הרב משה חנוך רפפורט־מופלג
ר׳ משה נתן אבן־חיים (רפפורט)
מכתב מהרב ראובן רפפורט מטרנופול לר״ש בובר
רבה של ווידיסלב בין קצינים וחיילים של הצבא האוסטרי
הרב שבתי רפפורט מפינטשוב
הרב שלמה יהודה ליב רפפורט מפרג
כתב ידו וחתימתו של שי״ר
שאלת הרב ישראל שלמה רטצר מר״ש בובר

מפתח לקהילות גליציה בכרך זה

אוזירן 13, 15, 122, 129, 359
אולינוב 779
אוסציא 63, 359, 412, 745, 766, 913
אושפיצין 25, 102, 132, 136, 364, 424, 425, 450, 623, 756, 759, 771, 772, 784, 786, 790, 795, 800, 825, 920
אטיניא 347, 470
איסטיטשקה 18
איסטריק 18, 89, 114, 477, 538, 646, 947, 954, 958
אלטשטט 54, 239, 381, 509
אלסק 97, 965
אלפין 270
אמסנא 582, 648
אנדריחוב 138, 683
בובוב 95, 171, 259, 406, 440, 634
בוברקא 34, 97, 113, 516
בוזנוב 920
בוטשטש 8, 18, 23, 132, 261, 262, 306, 347, 361, 409, 554, 600, 601, 761, 931, 962, 974, 998
בוכניה 305, 528, 550, 578, 582, 697, 784, 937
בוליחוב 141, 143, 144, 246, 251, 252, 347, 364, 442, 603 607, 779
בוסק 2
בוקובסק 26, 46-48, 135, 334, 374, 648
בוריסלב 238, 261, 863, 864, 872, 883, 893, 957
בורשטין 603
בורשטשוב 413, 608, 658
ביליץ 113, 417, 623, 662, 999, 1016
בילקמין 405, 411, 621, 622, 845, 958
בלוזוב 101, 259, 711
בלז 8, 103, 172, 387, 509, 550, 581, 599, 611, 631, 646, 647, 730, 847, 853, 857, 868, 872, 879, 896, 903, 914, 977
בלזיץ 961
בליגרד 296, 679, 692, 702, 707, 709
בלשביץ 34, 347, 591
בקשביץ 289
ברודי 30, 32-34, 274, 289, 344, 348, 359, 414, 418, 424, 468, 472, 476, 478, 535, 537, 602, 604, 608, 611, 619, 620, 624, 651, 666, 703, 736, 745, 858, 862, 888, 908, 952, 966-968, 980, 984, 996
ברודשין 36, 289, 347, 768, 821, 1006
ברוזדוביץ 568, 689, 732
ברזוב 666, 928
ברזן 3, 4, 87, 243, 484, 552, 750, 916, 1009, 1023
ברטש 895
בריגל 422, 423, 525, 724, 802, 922, 932
ברנוב 113, 380, 698, 767
גדוב 134
גווזדיץ 174, 420, 422, 615, 622, 732
גוליגור 347, 359
גורליץ 80, 308, 394, 400, 423, 517, 518, 520, 553
גלוגוב 173, 676, 680, 699, 708, 710, 954, 955
גלינה 51, 96, 286, 287, 349, 393, 621, 635, 766, 966, 986, 1012
גרודזיסק 245, 346, 534
גריבוב 241, 451
גריידינג 360, 427, 514-520, 846, 866, 905, 936, 1022
דובצק 113, 163, 734
דוברוטבור 750

דוברי 103
דוברומיל 35, 49, 51, 56, 106, 107, 134, 350, 531, 533, 667, 937, 938, 940, 966, 1012
דובשיץ 135
דולינה 40, 125, 604-606, 634, 680, 692, 705, 707, 716, 722, 730, 732, 895, 932
דומברובה 76, 572, 679, 680, 694, 705, 708, 917, 971, 1016
דוקלא 55, 138, 587, 618
דזיקוב 55, 96, 122, 235, 462
דינוב 76, 135, 180, 182, 276, 293, 404, 553, 697, 866, 885, 932
דלטין 1
דמביץ 80, 296, 962
דרוהוביטש 121, 122, 178, 444, 451, 514, 521, 680, 766, 803, 856, 863, 882, 894
הולשיץ 875, 959
הוסיאטין 18, 78, 86, 138, 177, 184, 196, 208, 215, 229, 279, 287, 535, 948
הורודנקה 344, 420, 452, 553, 778
היבניב 36, 384, 387, 391, 600, 847, 853, 856, 864
הליטש 261, 925, 927
הרימלוב 15, 88, 636, 767, 842, 974
ודוביצה 822, 939, 942
ווהנילוב 60, 245
ווינישט 616, 880, 883
וולונקה 863
ויברניפקה 528, 745
ויליפולי 270, 282, 296, 300
ויליצקה 127, 161, 250, 395, 777
וינק 287, 788
וישנה 238, 517, 524
וישניובטשיק 423, 540, 542, 832
וישניצה 95, 111, 133, 263, 314, 324, 381, 404, 450, 530, 536, 582, 692, 695, 717
וריש 113, 361, 412, 631
זבורוב 28, 250, 305, 306, 528, 529, 552, 603, 888
זביא 79
זבלטוב 439, 834, 835
זבנא 134, 346, 554, 635, 842
זברז 738, 888, 934
זגורז' 591
זולוטוניץ 794
זולקיב 24, 61, 409, 521, 613, 615, 633, 663, 688, 694, 741, 744, 943, 944, 960
זורובנא 79, 124, 618, 733
זטור 96
זידיטשוב 638, 673
זלוזיץ 71, 415, 1010
זלוטשוב 131, 373, 735, 747, 778, 888, 1022
זלין 578
זלישטשיק 35, 123, 363, 413, 455, 578, 779
זמיגרוד 394, 408, 649, 996, 998
זריב 516
זרשין 125, 929
חודרוב 836, 916
חוליוב 95, 361
חורוסטקוב 165, 544, 639, 914, 920, 995
חירוב 418, 470, 552, 586, 674, 919, 940, 942-944

חציעמר 406
טויסט 346, 600, 702, 750, 801
טופורוב 60, 97, 361
טורקה 422, 522, 547, 776, 779, 880, 938
טיטשין 27, 361, 587, 751
טימבורג 173
טיסמניץ 6, 52, 76, 80, 245, 289, 416, 442, 535, 569, 588, 702, 836
טלומטש 404, 595
טלוסט 347, 552, 599, 625, 832
טנצין 44
טרווה 147, 446, 932, 934
טריסקוביץ 692
טרמבובלה 13, 347
טרנוב 35, 37, 46, 54, 55, 90, 170, 203, 236, 242, 289, 347, 398, 400, 427, 440, 441, 462, 464, 555, 590, 594, 635, 649, 676, 698, 720, 835, 842, 858, 948, 949, 953, 984, 990, 998, 1003, 1009, 1015, 1023
טרנופול 13, 15, 109, 223, 236, 264, 305, 470, 559, 635, 736, 760, 766, 828, 890, 980, 996, 997, 1012, 1013, 1021
טרנירודה 540, 542, 920, 921
טשבין 258, 515, 518, 650, 828
טשחויב 587, 588
טשיטש 347, 455, 923
טשילקא 694
טשנסקוביץ 932
טשען 235, 521, 530
טשרנוליצה 618
טשרני־דונייץ 534
יבורוזנה 334, 568, 772
יבלונוב 382, 391, 591, 836
יברוב 311, 554, 676, 704, 730, 935, 965, 1009
יגולניצה 344, 402, 412, 553, 759, 766, 802, 958, 959
ידלובה 296
יורדנוב 451
יזלוביץ 393
ינוב 60, 801
יסלו 17, 407, 673, 679, 703, 711, 720, 835, 992, 1011
ירוסלב 240, 538, 778, 867, 882, 935, 974
יריטשוב 248, 290, 539, 600, 783, 787, 798
ישיניצה 266
ישליסק 71
לבוב 28, 37, 43, 45, 51, 52, 60, 61, 94, 103, 105, 121, 149, 169, 208, 229, 231, 235, 269, 278, 287, 289, 293, 297, 324, 341, 344, 380, 389, 404, 425, 442, 466, 509, 514, 522, 544, 545, 596, 622, 631, 634, 636, 670, 683, 713, 715, 741, 744, 747, 748, 779, 787, 788, 796, 864, 894-896, 909, 910, 965, 977, 979, 984, 986, 992, 998, 1009, 1012, 1019, 1022, 1023
לוביטש 361, 847, 856
לונטשיצה 34
ליביטשוב 327, 720, 878, 905, 878
ליזנסק 29, 37, 59, 294, 579, 662, 1009
ליטוביסק 509, 596, 638, 880, 914, 973, 974
לימנא 694
לימנוב 260, 271, 439, 534, 970, 972
לינסק 106, 114, 277, 283, 878, 965, 990
ליסעץ 66, 651
לנטשין 525, 746
לנצוט 70, 123, 136, 372, 580, 673, 760, 932
לשנוב 415, 418, 801, 968
מגרוב 554, 864, 894, 984
מדיניץ 37, 856
מוסט 752, 804, 997
מושינא 755
מושציסק 450, 567, 638, 783, 785, 786
מיידן 384
מילובקה 74
מילניצה 161, 229, 639, 793, 1013
מיקוליב 667-670, 737, 965
מיקוליטשין 572
מיקולינץ 23, 101, 216, 295, 623
מישלניץ 251, 258, 259, 428, 603, 720, 722
מליץ 28, 439, 461, 774
מנוסטרישץ 138, 347, 403, 417, 534, 634, 761, 1024
מריאמפול 9, 11, 424
נבילץ 828
נברית 894, 895
נדבורנה 38, 40, 179, 186, 359, 634, 732, 776, 805
נוביטנץ 287, 446, 934
ניזנקוביץ 794
ניימרקט 572, 607, 795, 803
ניישטט 59, 113, 402, 617
נמירוב 650, 804, 865
נרול 6, 8, 717, 954, 957, 959, 960, 961
נריוב 327, 330, 412, 426, 635, 747
סאל 590, 809, 914, 943
סוירז 4, 107, 670, 745
סוכא 415, 611
סוכוסטוב 864
סוסניצה 790
סוקולוב 461, 673, 676
סוקוליבקה 97, 278
סטבניק 692
סטוטשין 464, 534
סטוינוב 347, 618
סטניסלב 413, 417, 424, 476, 554, 556, 567, 572, 584, 732
סטרטין 917
סטרי 144, 276, 290, 361, 470, 572, 632, 771, 822, 914, 921, 1009
סטריזוב 171, 227, 464, 530, 584, 585, 930
סטריסוב 216, 774
סטרליסק 276, 410, 466, 468-471
סלטוינה 18, 1024
סמבור 52, 509, 991, 996
סנוק 29, 46, 48, 111, 180, 283, 284, 287, 404, 447, 567, 583, 590, 635
סניאטין 344, 802
ססוב 125, 243, 246, 448, 680, 695, 730
סקאווין 336, 338
סקול 10, 99, 107, 109, 412, 422, 462, 596, 898, 905, 907, 968
סקוליע 650, 653, 658, 761, 807, 808, 810, 817, 819, 822, 828, 829, 832
סקלא 600, 967
סקלט 306, 307, 402, 412, 522, 544, 750, 774
פודגורזע 76, 328, 330, 336, 337, 341, 517, 670
פודהייץ 66, 107, 239, 275, 535, 541, 1012
פודוולוטשיסק 88
פודקמין 240, 428
פוטוליטש 297, 960
פוטיק 185, 200, 344, 366-369, 393, 759, 893
פטטיטש 795
פיבניטשה 623
פלשטין 919
פמורן 296, 347, 896, 995
פרוביזנא 551
פרוכניק 996

פרימישלן 5, 76, 134, 243, 269, 276, 289, 296, 359, 632, 835, 895
פריסטיק 171, 227, 617, 675
פשוורסק 30, 94, 109, 144, 274, 308, 330, 346, 443, 832, 925, 986
פשמישל 30, 94, 95, 176, 181, 211, 223, 296, 362, 462, 471, 573, 577, 614, 636, 648, 790, 846, 889, 905, 932, 1023
פשנדזל 308
פשצלוב 125, 437, 441
צאנז 1, 101, 158, 171, 203, 261, 268, 373, 398, 399, 410, 419, 451, 534, 547, 553, 587, 687, 694, 697, 698, 706, 715, 911, 923
צורטקוב 80, 164, 166, 171, 188, 224, 232, 243, 345, 364, 365, 776, 801, 841, 885, 1003, 1005, 1013
צשינוב 158, 322, 330, 334, 347, 393,637, 681
קוזובה 11, 808, 816, 819, 822, 828, 835, 959
קוזלוב 125, 554, 884, 890
קולבסוב 134, 686, 697, 710
קולומיאה 3, 60, 126, 221, 413, 418, 420, 421, 425, 595, 639, 662, 690, 820, 914
קוליקוב 480, 788, 795, 896
קולשיץ 17, 556
קומרנא 322, 326, 383, 686, 771
קוסוב 595, 616, 803
קופיטשיניץ 86, 348, 535, 776-778, 995
קורטשין 48, 98, 125, 557, 586, 635, 675, 676, 683, 714, 723
קיטוב 8
קלוריה 717
קלוש 124, 361, 402, 636, 638, 780, 986-988
קלסני 324, 329, 334, 335
קמינקא 132, 134, 289, 521, 784, 787, 790, 795-797, 883
קנטשוגה 418, 735, 932, 934
קניהניטש 28, 322, 448, 914
קראקא 6, 25, 27, 29, 35, 36, 44, 45, 59, 65, 68, 74, 77, 78, 121, 127, 134, 138, 148, 162, 172, 217, 234, 236, 238, 263, 281, 323, 341, 363, 364, 374, 375, 379, 400, 406, 409, 427-429, 434, 436, 456, 515, 519, 521, 522, 523, 525, 544, 554, 572, 581, 582, 612, 627, 630, 638, 649, 663, 719, 741, 751, 775, 788, 794, 800, 802, 817, 818, 822, 832, 842, 858, 922, 931-933, 936, 948, 953, 985, 987, 1001, 1006, 1007, 1013, 1023, 1024
קרוס 73, 348, 394, 816, 968
קריסנפולי 242, 348, 620, 996
קריפטש 779
קרליפקה 245, 777
קרניץ 35, 204, 395, 396, 635, 951
קרקוביץ 518
קשנוב 24, 134, 393, 403, 464, 688, 694, 767, 787
רבקה 76, 883
רדומישל 95, 100, 552, 858, 974, 996
רדיכוב 64, 410, 688, 719, 730, 959
רדים 135, 173, 285, 872
רדלוב 971
רודניק 29, 361, 534, 553, 832
רווה 6, 402, 479, 567, 646, 737, 789, 864, 865, 903, 921, 989, 996, 1002
רוהטין 125, 414
רוזדול 34, 65, 66, 916, 965, 991
רוזוודוב 259, 530, 592, 746, 759, 832, 913, 917, 923, 930
רוזנוב 834, 1013
רוזניאטוב 427, 568, 625, 766, 966
רופשיץ 361, 398, 440, 554, 675, 676, 684, 713, 917, 929
ריבטיטש 734, 913, 927, 932
רידיק 262, 327
רימנוב 68, 71, 133, 175, 184, 354, 556, 586, 594, 649, 675, 934
ריינזוב 439, 509, 676
רישא 43, 56, 123, 127, 130, 274, 277, 281, 350, 376, 409, 441, 558, 562, 564, 567, 588, 681, 722, 790, 866, 922-926
שטרויץ 172, 916
שיניבה 158, 245, 374, 376, 381, 600, 787, 989
שנדישוב 286, 593
שצריץ 414, 696, 974

מפתח לחיבורי חכמי גליציה בכרך זה

אביגיל 561
אביר יעקב 155
אבל יחיד 448, 490
אבל כבד 265, 620
אבל כבד לישראל 802
אבל משה 490
אבן ישראל 202
אבן משה 398
אבני זכרון 128
אבני החושן 920
אבני חפץ 37
אבני משפט 919
אבני צדק 120
אברך 142
אגודת אזוב 19
אגרות שי"ר 1022
אגרת הרמב"ן 90
אדמו"רי בלז/טשרנוביל 551
אדני פז 557*
אדרת אליהו 543*
אדרת ממלכה 794
אהבת הקדמונים 563
אהבת תורה 697
אהל ברוך 321
אהל יהושע 872
אהל יעקב 633
אהל מועד 558
אהל משה 370
אהל קדושים 584
אהל רחל 604
אהלי יעקב 178
אהלי ישרון 89
אהלי שם 527
אוהב שלום 799
אוצר אגדות 550, 551
אוצר החיים 656, 952*
אוצר המדרשים 403
אוצר התשובה 551
אוצרות שלמה 962
אור דוד 660
אור חדש 536
אור החיים 792
אור ישע 685
אור לפארו 401
אור הנר 816
אור עולם 468
אור צבי 360
אור תורה 380
אורות ישראל 202
אורחות ישראל 343
אות זכרון 473
אותות למועדים 474
אותיות מחכימות 42, 951
אזוי ווי א רוי 999
אחד השיחים 576
איה סופר 743
איוב 792
איזוב 148
איים בים 755
אילת השחר 33*, 661*
איתן אריה 753
אלדד הדני 403
אלה הם מועדי 70
אלון בכות 986
האלף לך שלמה 499
אלפא ביתא 41
אלפי מנשה 523*
אם לבינה 560
אם למקרא 726
אמרות טהורות 20*
אמרי אליעזר 652
אמרי א"ש 652
אמרי בינה 789
אמרי ברוך 321, 656
אמרי דוד 5
אמרי יהודה 522
אמרי יחזקאל 288
אמרי יצחק 660
אמרי מהרז"ל 144
אמרי משה 16
אמרי נועם 706*
אמרי קדוש 467
אמרי קודש 213, 234
אמרי ראש 391*
אמרי שפר 169, 498
אסיפת גדולים 698
אפריון שלמה 498
ארבע כנפים ופתח הגן 950
ארבעה טורי אבן 860
ארץ חמדה 936
ארץ צבי 939
האשכול 11
אשכול ענבים 522
אשל אברהם 543
אש"רי האיש 971
אתא בקר וגם לילה 3
האתרוג 441

באר האבות 333
באר חיים מרדכי 839, 840
באר יעקב 605, 606
באר יצחק 661
באר ישראל 343
באר שלמה 382, 383
באר שרים 23
בארות המים 357
באש"ר הוא שם 756
בגד אהרן 726*
בגדי יום טוב 498
בגדי כבוד 997
בגדי משי 997
בגדי הקדש 997
בגדי שרד 231*
בד קודש 691
הבונה 560
בחינת עולם 791
בטאון היובל 880
ביאור למהרמ"פ 345*
ביאור מהרי"פ 345
ביאורי מהר"י קורקוס 390
בית אברהם 616
בית אהרן 390, 392, 725
בית אליהו 756*
בית אפרים 550
בית יעקב 101, 304
בית ישראל 201
בית הלוי 448
בית מרדכי 11
בית משה 572
בית סקאליע להבה 660
בית עקד ספרים 140
בית פרץ 344
בית צדיקים יעמוד 855
בית שמאי 234
בית שמואל אחרון 110
בית תפלה למשה 793
בן חלד 576
בני בנימין 927
בני יוסף 927
בני שלשים 812, 815, 816
בני התערובות 603*
בנתיבות התלמוד 8
בצ"ר במדבר 838*
בקור הלכה 793*
בקר יזרח 557
ברוך טעם 318
ברוך שאמר 320
ברית אברהם 950*
ברית מלח 3
ברכה משולשת 550
ברכות הודיה 921*
ברכת דוד 716
ברכת חן 55
ברכת ישורון 660
ברכת משה 223, 527
ברכת הפסח 957
בשורת אליהו 644
בשם בצלאל 802*

גאולות שלמה 962
גאולת הדת והדת הגואלת 838*
גאולת הים 403
גאון צבי 351-354
גבול עזה 603*
גבולת בנימין 987
גבורות שלמה 498
גבעת שאול 742
גדולי חסידי בלז 551
גדולי ישראל בילדותם 550
גדולת יהונתן 374
גויעת ארי 742
גמר אמר 143
גליוני יוש"ר 700
גליוני ישרון 94
גנזי חיים 920*
גנזי ישראל 192
גפן אדרת 345*
גפן ישראל 343
גרם המעלות 570

דבר אסתר 603*
דבר בעתו 20
דבר ה' 19
דבר יום ביומו 576
דבר מאיר 845
דברות קודש 879
דברי אברהם 287, 288
דברי ברוך 655
דברי דוד 168, 394
דברי חיזוק 770
דברי חכמים 20, 473*, 912
דברי יחזקאל 329
דברי מנחם 206, 456*
דברי פנחס 399
דברי צדיקים 137
דברי שלום 882*
דברי שלמה 233
דברי תורה 324, 650, 998
דברים נחומים 207
דברת שלמה 100
דבש בפי 933
דבש וחלב 630
דגל אפרים 85
דובר מישרים 164
דובר שלום 902
דודאים 941
דודי לצבי 833
דופקי בתשובה 920*
דור דעה 562
דור ישרים 20*
דורש באגדה 742*
דורש טוב 224
דורש לפרקים 743
דורש לציון בעתו 838
דמשק אליעזר 378
הדעה והדבור 880
דער קוואל 999
דעת ישראל 342
דעת משה 221-222
דעת קדושים 20*
דעת שלמה 963*
הדפוס העברי 140-141
דרוש וחדוש 333

דרושי ברוך טעם 321
דרושי משה 794
דרושי רח"ב 995
דרושים לכל חפציהם 920*

דרישת הזאב 21
הדרך 887
דרך אמונה 20
דרך החיים 257, 389
דר״ך המלך 990
דרך הנשר 933
דרכי חיים 400
דרכי חן 453
דרש משה 545

הגדה של פסח 571
הגדות מהר״פ 657*
הגה מדרשים 561*
הגיונה של תורה 70
הדרת קודש 661*
הוספות למסורת הש״ס 715
הוראת שלמה 963*
היה צדיק 854
היכל ישראל 343
הפלא״ת נדרים 313
הצלת הרבי מבלז 854
הר אבל 371
הר שפר 74
השם אקרא 268
ההתראה האחרונה 838*

ובחרת בחיים 500
והסנה איננו אוכל 880
ויגד משה 793
ויכתב דוד 660, 661
ויצא פרח 954
ויצבר יוסף 812
וישב משה 346
וכתורה יעשה 86
ועד חכמים 393
ותשר דבורה 23*

זבד טוב 30, 31
זבחי א״ש 117
זבחי צדק 966
זה ינחמנו 207
זה הקטן גדול יהיה 551
זהרי חמה 403
זוהר השמש 910
ז״ך אלול 903
זכור לדוד 916
זכות ישראל 342*
זכר החיים 995
זכר לחגיגה 952
זכר עולם 835
זכר צדיק לברכה 383
זכרון אברהם 64
זכרון אליהו 756*
זכרון אלעזר 681
זכרון דוד 648
זכרון יהודא 239, 496
זכרון יהודה 474
זכרון יוסף 131
זכרון יחיאל 446
זכרון ימי עברה 491
זכרון יעקב 555
זכרון משיח 951
זכרון צדיקים 403
זכרון ציון 441
זמירות לשבת 770
זקן אהרן 440
זר זהב 394
זרע ברוך 391*, 656
זרע ישי 726
זרע קודש מצבתה 687

חבל הכסף 599
חגים וזמנים 70
חדושי אבר״ח 950, 951
חדושי אגדות 506*
חדושי אנשי שם 495
חדושי בן יאיר 839
חדושי ברוך טעם 320
חדושי הגרשוני 67
חדושי דברי אלי׳ 756
חדושי הלכות 506*
חדושי מהר״י הכהן 1005
חדושי מהר״ל 31
חדושי מעון ארי׳ 365
חדושי נשמת צבי 350
חדושי רבנו יוסף נחמיה 433
חדושי הרמב״ם 560
חדושי שבועות 506*
חדושי תורה 324
חדותא דשמעתתא 560
חדשים לבקרים 921*
החוזה מלובלין 551
החוזרים בתשובה 551
חוליא וחורפא 626
חומש הגבורים 726*
חומת אנ״ך 21
חוסן רב 20
חות אליעזר 552
חות יאיר החדש 536
חזון ישעיהו 834
חזון למועד 882*
חזון תורה וציון 8
חיבת קודש גורלו 652
החיים 489
חיים ואמונה 770
חכמת החשבון 22*
חכמת ישראל באירופה 8
חכמת שלמה 477, 498
חכמת התורה 506*
חלום ופתרון חלומות בתלמוד 618
החלום ופתרונו 206
חלק ונחלה 921*
חלק התורה 921*
חלקת חיים 383
חלת לחם 746
חמדת ציון 69
חמשה כללים 780
חמשה ספרים נפתחים 657
חן בראשית 453*
חן תפילין 455*
חסדי אבות 77
חסדי דוד 397
החסידות 902
חסידות וציון 8
חסידים הראשונים 562
חקות שמים וארץ 23*
חקר הלכה 536
חקרי יהדות 8
חקרי תלמוד 8
חרב פיפיות 995
חשב האפוד 3

ט׳ שבט 855
טבח והכן 131
טהרת שלמה 963*
טוב טעם ודעת 492
טירת כסף 629
טל אורות 656
טל חיים 952
טללי אורות 553
טעם ודעת 489*
טרף נתן 894

יביע אמר 33
ידות אפרים 85
יד לאהרן 423*
יד המאיר 439, 622
יד מאיר 244
יד מרדכי 715, 827
ידיד נפש 373
יום ישועה 901
יזרעאל 4
היחוד והיראה 879
יחוס בעלזא 880
יחי המלך לעולם 789
יידישעס פאמיליען־בלאט 570
ילקוט האורים 553
ילקוט יהושע 787
ילקוט ישר 882
ילקוט ישראל 551
ילקוט משה 882
ילקוט הפלאות 26
ים המלך 957*
ימי המלך 789
יסודי ישרון 90
יסודי שמחות 89
יעקב ובניו 70
יפה נוף 265
יקר סהדותא 67
יקרא דשכבי 920*
יראה ואהבה 727
יריעות שלמה 498, 1021
יריעת האהל 738
הישובי 657*
ישועות ישראל 636, 652
ישועת ישראל 203
ישמח ישראל 191
הישר והטוב 834
ישראל והזמנים 70
יתד 213

כ״א אב 855
כ״ב מר־חשון 877
כבוד חכמים 575
כבוד מלכים 789
כבוד המת 550
כ״ג בשבט 872
כוכב מיעקב 442, 634
כוכב השחר 663
כור הזהב 307
כח שלמה 963*
כי אם לבינה תקרא 333
כל הכתוב לחיים 400
כל המקראות שבתלמוד בבלי 715
כל ספורי בעש״ט 550
כללא דריביתא 506*
כנויי נדרים 492
כנסת ישראל 201
כנסת מרדכי 213
כסא דוד 661*
כרם ביבנ״ה 403
כרם ישראל 203
כרם צבי 345*
כרם שלמה 499, 802
כתבי שם 527
כתם פז 359
כתר ישראל 156
כתר כהונה 140

לא אמות כי אחיה 173
לב אדם 511
לב אריה 513
לב לארי 423*
לב שמח 513
לבנת הספיר 659
ל״ו צדיקים נסתרים 550
לוחות זכרון 140
לחם שמנה 713
לחמא עניא והלילא דפסחא 723
לעמלים בתורה 645
לפידים 555
לקוטי אברהם 64
לקוטי אמרים 550
לקוטי בני שלשים 816
לקוטי מהרמ״י 88
לקוטי מהרמ״מ 710
לקוטי תורה 952*
הלשון העברית בישראל ובעמים 8
לשון צדיק 496

מאורות צבי 623*
מאורי ציון 410
מאזני צדק 774
מאיר לעולם 142
מאיר עיני המחכים לסליחתו 491
מאמסטרדם לצפת 861
מאמר אסתר 499
מאמר מרדכי 18, 439
מאפילה לאורה 855
מבשר טוב 358, 556
מבשר עזרא 645
מבשר שלום 882*
מגדולי החסידות 903
מגדיל ישועות 636
מגדנות אליעזר 377
המגיד ממזריטש 551
מגילת יחוסין 237
מגן אבות 497
מדבר קדש 902
מדי שבת בשבתו 70
מדרש הלכות 557*
מדרש וחידוש 550

מדרש חן 455*
מדרש כונן 403
מה טובו אהליך יעקב 880
מהר"א 853
מהר"ד 603*
מהר"י 871
מהרי"ד 877
מהר"ש 902
מודעא לבית ישראל 494
המוסר והמשפט בישראל 8
מועדי ישרון 89
מופת הדור 559
מוצל מאש 133
מורה דעת 920*
מורשת אבות 541
מזבח אבנים 489*
מזון רוחני 521
המזלות 652
מחיר חלב 283
המחנה החרדי 879
מחנה יהודה 66, 67
מחנה לוי 794
מטעמים 283*
מי באר 371
מי נח 579
מי נדה 490
מי השילוח 745
מי השליח 662
מיין שטארקייט 999
מילי דאבות 42
מים חיים 25*
מים עמוקים 401
מכתבים אל אח 578
מכתם לדוד 603*
מלחמת אריה 323
מלחמת דוד 603*
מלי דנזיקין 472*
המליץ 268
מלכות שבגבורה 213
מן 206
מן המיצר 561*
מנהגי בלז 854
מנהגי בעלזא 551
מנהגי מהריי"ו 701
מנורת בצלאל 971
מנחה חדשה 33, 656
מנחה קטנה 796
מנחם משיב 459
מנחת אברהם 949
מנחת אליהו 311*, 756*
מנחת זכרון 952*
מנחת יוסף 514
מנחת ישרון 711
מנחת כהן 1008
מנחת עני 1015
מנחת הקומץ 392
מסילות 156
מסע מירון 712
מסעות שליח צפת 595
מעגלי צדק 120
מעדני אשר 532
מעדני מלך 625
מעדני שבת 532
מעדנים 625
מעון ארי' 365
מעט מים 283
מעין גנים 661*
מעין החכמה 543
מעיני ישועות 326
מעל הפתח 21
מעשה הגדולים החדש 649
מעשה ידי יוצר 495
מעשה הקליר 537
מעשה רוקח 860
מעשי נסים 399
המפלפל 845
מצות השם 660, 661*
מצמיח ישועות 666
מקדש שלמה 257
מקוה ישראל 342*
מקור ברוך 657*
מקור הברכה 660
מקרא קודש 559
מקראי קודש 951
מר דרור 743
מראה יחזקאל 116-118
מרגניתא דר"ב 319
מרגניתא שפירא 140
מרפא לנפש 773
משאל ועזריה 544*
משאת משה 104, 581
משה 70
משה ואהרן 921
משה ויהושע 133
משיב כהלכה 275
משיבת נפש 350
משכיות כסף 62
משכיל לדוד 661*
משכנות הרועים 207
משמיע ישועה 887
משמיע שלום 882*
משנה הלכה 548
משנה לחם 656

המשפט לאלדים 838*
משפט מחוקק 749
משפט המלוכה בישראל 8
משפט שלמה 963*
משפטי צבי 347*
משפט צדק 120, 489*
מתוק מדבש 378

נדרי זריזין 491
נהורא מעליא 879
נהרות המושכות 1008
נוה טוב 603*
נוסח ההקפות 202
נוצר תאנה 649
הנותן זמירות 104
נותן טעם לשבת 792*
נזר ישראל 192
נחלי דבש 235
נחלת אבות 743
נחלת אב"י 311
נחלת יהושע 443
נחלת יעקב 151
נחלת ישראל 202
נחלת צבי 93
נחלת ראובן 102
נחמד להשכיל 345*
נחמת רות 834
נטע שעשועים 601
נטעי נאמנה 744
נפלאות שר שלום 903
נפש דוד 661*
נר דוד 660
נר ישראל 202
נר מצוה 26
נשמת חיים 952
נשמת ישראל 551
נשמת כל חי 64
נתיבות חן 454
נתיבות התורה 550
נתיבות התלמוד 560

סדור עץ החיים 657*
סדר ברכות 86
סדר ההקפות 771, 815
סדר הקרבנות 371
סדר תפלה 533
סדר תפלות לכל השנה 257
סוד ישרים 22*
סודי רזיא 566
ספורי אליהו הנביא 550
ספורי בית דין של מעלה 551
ספורי הפלאות 24
ספורים חדשים 25
ספר הזכרונות 838*
ספר החסידות מתורת בלז 550
ספר היובל 281
ספר המדות 633
ספר התקנות 617
סת"ם 494

עבודת עבודה 496
עדות נאמנה 323
עוללות משה 85
עולת יצחק 661*
עולת שבת 101
עיטור סופרים 1015
עטרת זקנים 737
עטרת חכמים 318
עטרת יהושע 109, 374
עטרת ישראל 191
עטרת תפארת ישראל 861
עיונים 8
עין הברכה 661*
עין דמעה 490
עיני מנחם 712
עיני שמואל 727
עיר דוד 86, 661*
עיר הצדק 375
עירין קדישין 201
על האדם, האמת והשקר, היופי 206
על משכנות הרועים 880
עלי זית 523*
עלי עין 456
עלים 930
עמודיה שבעה 61
עמק הלכה 479*
עץ פרי קודש 325
עצי לבנון 696
עקבי אבירים 156
עקבי חיים 549
ערוך החדש ערך חיים 25
ערך מלין 1021
ערך השלחן 21
ערכי הכנויים 527*
עשר קדושות 325*
עתים לתורה 761

פאר הדור 569
פאר וכבוד 903
פאר ישראל 204
פאר לישרים 202
פאר מרדכי 133
פה אלי' 756
פורת יוסף 366
פטירת רבה"ק מבעלז 872
פני אליהו 756*
פני אריה 107
פני יהושע 106
פנים חדשות בתורה 70
פנים מסבירות לתורה 70
פעולת הצדיקים 403
פקודת אלעזר 359
פרוש הרמב"ם 560
פרח מטה אהרן 142, 855
פרי החיים 777
פרי חיים 515, 573-577
פרי יהודה 121
פרי יוסף 122
פרי ישרון 93
פרי מגדים המבואר 734
פרפראות 626, 1008
פרפראות לחכמה 657
פתורא דאבא 410
פתח עינים 19, 712
פתחי שערים 661*

צאנז 402
צהר 561*
צוואה 60*, 383
הצופה לדורו 563
צידת יוחנן 345*
ציון למנחם 460
ציון לנפש 24
צלותא דאברהם 62
צמח דוד 659
צמח ה' לצבי 37, 42
צפנת פענח 950*
צפנת פענח חדש 62

קב מים חיים 462
קבוצת הגאונים 323
קדושת אהרן 160, 854
קהל חסידים 950*
קהלת 281
קהלת שלמה 257, 497
קובץ ילקוט 1008
קובץ מאמרים 872

קובץ שיחות 877, 903
קול אליהו 756*
קול דודי 262
קול יעקב 304*, 633
קול מבשר 644
קול מרדכי 48
קול נפתלי 892
קול ערב 936
קונ׳ על השארת הנפש 442
קונ׳ תר״ל 288
קורא מראש 661*
קטורת רוקח 910*
קנאת סופרים 495, 882*
קנה וקנמון 131
קנקן חדש 921*
קצה הגבעה 456
קרן דוד 661*

ראש אריה 564
ראשי בשמים 726*, 950
ראשית דבר אמת 33*
הרב הקדוש מבעלזא 854
רבי דב בר מייזלש 567
רבנו אלעזר מגרמיזא 564
הרמב״ם תורתו ואישיותו 8
רש״י תורתו ואישיותו 8
רשימה 28

שאגת אריה ובאר אברהם 753
שאילת ישרון 93
שאר ישוב 921*
שארית ברוך 691
שארית יהודה 19, 19*
שארית יעקב 96, 238
שארית נתן 107
שארית שמואל 623
שבח ותהלה לא״י 344
שבע רצון 403
שבעה עינים 495
שדה בוכים 649
שומר מצוה 22*
שומרי שבת 924
שופרא דשטרא 960
שושן חוחים 625
שושנים לדוד 915
שו״ת וחדושי מוהרא״ל 569
שו״ת וחידושי רבי יוסף נחמיה 32
שו״ת מהר״י הכהן 1004
שו״ת מהרי״א 616*
שו״ת מהריא״ז 363
שו״ת מהרי״ג 67
שו״ת מהרי״ק 391*
שו״ת הרד״ם 5
שו״ת רח״כ 994
שו״ת הריב״ש החדשות 279
שיח אליעזר 652
שיח חיים 652
שיח שלמה 477
שילוב המסורות 563
שיעורים דאורייתא 557*
שירה חדשה 661*
שירי דוד 661*
שירי טהרה 494
שירת דבורה 840
שלמות היהדות 8
שלש דמעות 546
שלשה ספרים נפתחים 379, 390
שלשת הרועים 855
שם הגדולים החדש 629
שם ישראל 88
שם עולם 726
שמועה טובה 809
שמושה של תורה 86
השמות 287
שמחת יום טוב 644
שמירת שבת 512
שמלה רחבה 616*
שמן המור 743*
שמן ראש 971
שמן רוקח 893
שמנה לחמו 626
שנות אליהו 289
שנות חיים 494
שני צמידים 283
שער הצלחה 656
שער החכמה 657*
שער מזרח אחד 660, 661*
שער נפתלי 839
שער פתח הגן 95
שער הציורים 86
שער התורה 657*
שערי אמונה 325*
שערי בנימין 475
שערי גאולה 628
שערי דמעות 629
שערי חיים 982
שערי חן 453*
שערי יושר 661*
שערי צדק 120
שערי ציון 116
שערי תשובה 726*
שפת אמת 22*
שפת עמנו 639
שפתי כהנים 1017
שפתי קדושים 43
שרביט המלך 952*
שרי צבי 347
שרש ישי 661*

תהלה לדוד 657*, 661*
תו חיים 629
תוכחת מגולה 441
התולדות 903
תולדות אהרן 161
תולדות הגאונים 1021
תולדות גדולי הוראה 571
תולדות גדולי ישראל 550
תולדות חן 455
תולדות יעקב 698
תולדת יצחק 603*, 659
תולדות שלמה 476
תולדות השמים והארץ 22*
תולדות השר 649
תוספות חיים 657
תוספות רבי אלחנן 280
תוספת חיים 77
התורה והמצוה 921
תורה ומלוכה 8
תורת אמת 656
תורת בצלאל 971
תורת הזבח 345*
תורת חיים 656
תורת חיים ואמונה 770
תורת חן 455*
תורת חסד 19
תורת המגיד 550
תורת עירובין 628
תורת הצבא 756*
התלמוד ומדעי התבל 562
תלפיות 69
תמים דרך 325*
תנובת יהודה 59
תניא רבתי 93
תפארת אבות 729*
תפארת אדם 169
תפארת בית קאסאן 816
תפארת זקנים 701
תפארת יצחק 661*
תפארת ישראל 135*, 191, 202, 215
תפארת מנחם 207
תפארת צבי 349, 439
תפארת שלמה 383, 962
תפארת שמואל 424
תפלה לדוד 657*, 661*
תפלת ישרים 649
תקון עולם 494
תקון השולחן 24
תקנות 460
תרומת דוד 661*
תשב״ץ אחרון 838*
תשובות שלמה 963*
תשע שיטות 780

מפתח כללי

ר׳ אבא רפפורט 984
ר׳ אבא זאב ראט 635
אבולעפיה, ר׳ טודרוס 967
ר׳ אביגדור דב רוקח 845
ר׳ אביש פינסטרבוש 52
ר׳ אבנר ריינר 962
ר׳ אברהם המלאך 199 ; מפרובישטש 199
ר׳ אברהם פינטר 46; פיער 61-64; פלדמן 80; פלדשטיין 94; פרידמן 161, 181; פרידפלד 236; פרנקל 269, 270; פרנקל־תאומים 305; צלר 405; קופרברג 424; קורנרייך 439; קירשנבוים 462; קלב 464; קלינברג 522; קלינהנדלר 528; קלינמן 531; קלמן 543; קמף 567; קנר 586; קרד 603; קריזל 616; קרנלה 632; קרנר 634; ראט 636; רבינוביץ 650; רובין 673; רובינשטין 735, 736; רוזנברג 776; רוטנברג 805; רייך 922; ריינהולד 948; ריינמן 954; ריף 965
ר׳ אברהם אביש פרנקל 270; צינוירט 404; קנר 583-584; ריינהולד 949
ר׳ אברהם אבלי ר״ב 766; רפפורט 984, 1000
ר׳ אברהם אלימלך פישמן 77
ר׳ אברהם אליעזר קופרשטיין 425
ר׳ אברהם אריה ליב רוזן 752-754
ר׳ אברהם בנימין קלוגר 472-475
ר׳ אברהם דב פרידמן 147 ; קרוכמל 608
ר׳ אברהם דוד רובין 673
ר׳ אברהם זאב פרנקל 274; קנלר 581
ר׳ אברהם חיים פסטרנק 125; פרנקל 271; קרבן 602; רדליך 667; רוטנברג 805; רוקח 878; ריינמן 958
ר׳ אברהם יהודה קלנברג 544
ר׳ אברהם יהושע רוזנפלד 790
ר׳ אברהם יהושע השל פרידמן 147 ; קצנלבויגן 599; רובין 673, 699; רוקח 846
ר׳ אברהם יוסף קרייזוירט 615; רכס 966
ר׳ אברהם יעקב פרידמן 148-156; רוקח 847
ר׳ אברהם יצחק רובין 674
ר׳ אברהם יקותיאל רפפורט 986
ר׳ אברהם ליבש רובינזון 732
ר׳ אברהם מרדכי קלינגברג 523; רוזנפלד 783; רימלט 938, 939
ר׳ אברהם משה רפפורט 985
ר׳ אברהם מתתיהו פרידמן 157
ר׳ אברהם עבר קרויזהר 603; רוטנברג 807
ר׳ אברהם עזרא פוקס 34
ר׳ אברהם צבי פרידמן 158 ; קליגר 514; רימלט 939
ר׳ אברהם שלום קנר 584
ר׳ אברהם שמואל פסל 125
ר׳ אברהם שמואל רנד 969
אגודת ישראל 126, 149, 152, 156, 164, 180, 189, 211, 215, 217, 224, 282, 285, 312, 333, 369, 393, 526, 555, 564, 658, 688, 708, 753, 765, 803, 839, 852, 879, 910, 929
אדזד 147
אדלר, אברהם 854 ; ר׳ פנחס 889
אה״ו 348
ר׳ אהרן פויסט 27-28; פוקס 34; פילר 44; פירר 68; פירשטיין 76; פלדר 89; פרידמן 159-161; פרנקל־תאומים 305-308; צוקרמן 384; צימטבוים 395; קורנרייך 439; קלר 552; קנובלר 572; קנר 584-586; קצנלבויגן 599; רובין 675-676; רוטנר 832; רוקח 847-856; ריטר 921
ר׳ אהרן אריה קופמן 423; קוטן 417
ר׳ אהרן דוד רוזנפלד 783
ר׳ אהרן הירש צנזור 408
ר׳ אהרן חיים צוקר 376
ר׳ אהרן יהושע קרמפר 624
ר׳ אהרן יוסף קורץ 439; רוזן 754 ; רינשטין 965
ר׳ אהרן מאיר פרידלנדר 141-143
ר׳ אהרן מרדכי פודרביטל 17
ר׳ אהרן משה פרידמן 161 ; רפפורט 986
ר׳ אהרן שלמה רוזן 755
אובן ישן 536 ; אודיסה 611
אוחן 867 ; אומסק 538
אונסדורף 996 ; אוסטרובה 1001
אופנר, ר׳ אורי 342
ר׳ אורי פוגל 8 ; קלוגהויפט 466-468
ר׳ אורי יצחק אייזיק קדיש 410
ר׳ אורי צבי רובינשטיין 744
אורישר 119
אורנשטיין, ר׳ יעקב יואל 972
אטיק־מהלוב 369
איגרא, ר׳ משולם 771
איזמאיל 185
איזן, ר׳ יחזקאל 972
איזנשטיין, ר׳ צבי הירש 622
איכנשטין, ר׳ אליהו 683; ר׳ אלתר 783
אילן היוחסין 373, 733
אינגבר, ר׳ אברהם אבלי 308
אינהורן, ר׳ דוד 96
אינטרדם 419
איסרליש, ר׳ אברהם יעקב 779
איצקן 205
אלוביץ, ר׳ משה כ״ץ 231
ר׳ אלטר פינקל 60; פכטר 80; פליבוים 95; קיצס 455; קלמן 540; רבינוביץ 650; רובין 676; רינמן 955
ר׳ אלטר אליעזר רוקח 882
ר׳ אלטר אריה ליבוש פרנקל 287
ר׳ אלטר אשר פינק 54
ר׳ אלטר חיים קוזרניק 415; קרונזניק 611
ר׳ אלטר ישראל שמעון פרלוב 252
ר׳ אלטר מאיר דוד רוטנברג 806
ר׳ אלטר נח קיסר 451-455
ר׳ אלטר שאול פפר 127-128
ר׳ אלטר שלום דוד צוקרברג 383
ר׳ אליהו פילר 44; פינטר 46; פינק 54; פרנקל־תאומים 308-311; קופל 422; קורניצר 429; קלמנקש 543; קלק 551; רובין 676; רוזן 756-759; רייך 923; רנד 974
ר׳ אליהו מאיר רוזנבלום 771
ר׳ אליהו צבי הירש פרידמן 161
ר׳ אלימלך פורילה 18 ; פרן 262; פרנקל 275; פרנקל־תאומים 311-314; צויבל 372; קויף 418; רובין 676-679
ר׳ אלימלך מנחם רימלט 940
ר׳ אלימלך שמעון רימלט 940-942
ר׳ אליעזר פוור 24; פריש 243; צוקר 376-379; צוקרברוד 384; קיטיגורודסקי 444; קיסלוביץ 451; קלר 552; רובין 679; רוזנר 803; רוקח 878; ריין 947
ר׳ אליעזר בנדט ריבטר 932
ר׳ אליעזר חיים רבינוביץ 650
ר׳ אליעזר ליפא קובלר 412

ר׳ אליעזר ליפמן קנבל 568; רוזנצווייג 801
אליק 349
ר׳ אליקים גצל פוסטמן 29; רקובר 1024
אלכסנדר 260
ר׳ אלכסנדר קלינקופמן 634; קריסנפולר 618; רוטנברג 808
ר׳ אלכסנדר זיסקינד קליר 535
ר׳ אלכסנדר חיים פרנצוז 267
ר׳ אלכסנדר יום טוב ליפא רובין 679, 680
ר׳ אלכסנדר סנדר קוטן 415; קריגר 611; רוקח 857
ר׳ אלכסנדר צבי קלינגברג 523
ר׳ אלעזר פרנקל 276; קליר 536; רובין 680-681; רוזן 759; רוזנפלד 784-785; רוקח 856-862; ריין 923; ריינמן 955; רישל 965
ר׳ אלעזר אלימלך רוקח 862
ר׳ אלעזר בנדיט ריטר 922
ר׳ אלעזר יעקב פודהורצר 13
ר׳ אלעזר מאיר קלינמן 530
ר׳ אלקנה ראט 636
אלקסניץ 863; אמריקה 870
אמשטרדם 858
אנגלרד, ר׳ מאיר 284; ר׳ פנחס אורי 567
אנגלשטין, ר׳ משה יעקב 949
אנטורפן 95, 139, 172, 369, 612, 694, 720, 822, 828, 933, 940, 949, 1005
אני לא סטשק 521
אנציקלופדיה תלמודית 343
אנקונה 967
ר׳ אנשל קהל 410
אסיף 8
אפטא 98, 379, 805, 806, 904
ר׳ אפרים פרנקל 284; רובין 720; רוזן 759; רול 836; רוקח 863, 888
ר׳ אפרים ברוך קסלר 596
ר׳ אפרים מרדכי פורילה 18
ר׳ אפרים פישל פלדמן 83-86; פרוש 243
אפשטין, ר׳ יוסף אלטר 885
אקרמן 841
ר׳ אריה ריטנר 921
ר׳ אריה יהודה ליבוש רוטשטין 835
ר׳ אריה ליב הללוביץ 237; פודהורצר 13; פלק 107; קלינצלר 533; קלר 552; קנר 586; רובין 681-683; רובינשטין 735, 737; רוזנפלד 785, 786; רוקח 862-864; ריינמן 956; רפפורט 986
ארץ בנימין 368
ארץ ישראל 30, 32, 34, 106, 151, 160, 168, 185, 189, 200, 204, 222, 264, 324, 398, 441, 531, 590, 751, 1010
אשכנזי, ר׳ משה אפרים 621; ר׳ שמואל 868
ר׳ אשר קוטן 415; קלינמן 531-533; רובין 683; רוטנברג 808
ר׳ אשר אנשל פינק 54
ר׳ אשר זליג קרמר 625
ר׳ אשר יעקב אברהם קלמנקש 543
ר׳ אשר ישעיה פרנקל 276; רובין 684-689; רוטנברג 808
ר׳ אשר צבי הירש קריגר 612

באב״ד, ר׳ יהודה אריה ליבוש 33; ר׳ יוסף דב 668; ר׳ משה 516
באדן 1022
הבאר מים חיים 38, 802
בדרכי פולין האבלות 358
בואנוס איירס 58; בודפשט 602
בוהוש 185, 186, 203, 204, 222, 753, 836, 838
בוטושן 584
בויאן 182, 195, 206, 213, 217
בויטן 552
בומזה, ר׳ אריה יהודה ליבש 23
בופלו 388
בוקרשט 186, 223, 291, 292, 632, 716, 753, 760
בורד, ר׳ צבי דב 929
בושקא, ר׳ צבי הירש 348-349
ב״ח 10, 24, 37, 365, 380, 391, 761, 772, 805, 916, 960, 965
ביבלמן, ר׳ זאב 90
ביטשקוב 83, 127, 955, 961
בילגוריי 110, 885; בילקא 538
בינדיגר, ר׳ שמואל זנויל 673
ביסטריץ 419, 790
ביסטריצקי, ר׳ שואל אלכסנדר 202
בלאו, ר׳ אליעזר 176
בלטימור 691
בלייך, ר׳ יעקב מאיר 761
ר׳ בן ציון פוס 29; פירר 68-70; פסלר 126; פרידמן 163; קליינקרמר 534; רוזנברג 776; רוטנשטרייך 834; רולר 836; רפפורט 987
בני ברק 550, 830; בנילא 957
ר׳ בנימין פרנקל 277; רוזנבלום 771; רפפורט 974, 987
ר׳ בנימין וולף פינלס 51
ר׳ בנימין זאב רובין 689
בעש״ט 40, 175, 290, 296, 412, 420, 422, 860, 993, 1003
ר׳ בצלאל רוזין 760
ר׳ בצלאל דוד רנד 971
בק, ר׳ יעקב 100
בר, ר׳ זאב 90
ברגסז 376, 379, 382
ברדיטשוב 482
ברודסקי, ישראל 862
ברוינפלד, ר׳ אריה ליב 399
ר׳ ברוך פליק 95; פס 123; פרנקל 273, 278; פרנקל־תאומים 322-314; צוקרמן 387, 388; ציגר 393; צימר 402; קננגיסר 581; קנר 587; רבינוביץ 653; רדליך 668; רובין 689; ריטלר 920; ריכמן 935
ר׳ ברוך דוד רובין 691
ר׳ ברוך מאיר פריש 243
ר׳ ברוך פנחס רבינוביץ 653
ברוך, ר׳ יחיאל מיכל 55
ברומר, ר׳ משה 778
ברוך יחד 79; ברונקס 90
ברז״פ 984; ר׳ יעקב 34
ברי״ם, ר׳ מרדכי דוד 465
ברימר, ר׳ יחיאל מיכל 793
בריסל 458, 545, 613; ברלד 644
ברלין 106, 180, 304, 442, 706, 910, 953, 969
ברניג, ר׳ יחיאל מיכל 148
ברנ״פ 980
ברנר, ר׳ יעקב קופל 996
בתים ומוסדות יהודיים 974

ר׳ גדליה פלדר 89-94; קליגר 514
ר׳ גדליה מאיר קובלר 412
ר׳ גדליה צבי רובינשטין 738
גוטוין, ר׳ גד אשר 992
גוטוירט, ר׳ יעקב 702
גוטסמן, ר׳ מרדכי זאב 604; ר׳ נפתלי 2
גוטשטין, ר׳ מאיר 34
גולדברג, ר׳ אברהם חיים 260; ר׳ נפתלי 892; ר׳ צבי הירש 345
גולדהירש, ר׳ ישראל אברהם 833
גולדמן, ר׳ אברהם יהושע השל 73
גולדפינגר, ר׳ שמואל זנויל 122
גיגר, ר׳ שלמה דוד 711

גינצבורג, ר' בצלאל 1014
גלוגא 348
גלז, ר' מאיר 739
גלייוויץ 530
גליקמן, ר' יצחק 694
גלץ 147
גניבישׂ, ר' יהודה 511
גסנבויאר, ר' שמואל נחום 795
גרדין, ר' אליעזר יצחק 278
גרובר, ר' משה 294
גרודשטין, ר' עזריאל מאיר 989
גרוסוורדיין 398
גרינפלד, ר' שלום 971
גריס, ר' משה 747
ר' גרשון פוגלמן 9; קורצר 442; קמלהר 555
ר' גרשון פנחס אליהו ריטרמן 922

ר' דב פונדק 28; פינק 55
ר' דב אריה קליג 509-513
ר' דב בר ממזריטש 199; פוגל 8; פופרש 30; פיקהולץ 65; פישר 81; פלם 97; פרומר 136-138; פרידמן 164; פרלשטיין 261; פרנקל-תאומים 322; צוקרמן 388-390; קופהון 418; קימל 448; קרא 600; קרימר 618; קרניול 631; קרפין 634; ריבטר 932; רינמן 957; רפפורט 982, 988, 989
ר' דב זאב רפפורט 982, 990
דברצין 809, 811
דובב שפתי ישנים 279
דובנא 237, 632
ר' דוד פינק 55; פירר 70; פלדמן 86; פלם 97-98; פלסקר 101; פלץ 103; פרידמן 165; פרנד 262; פרנס 263; פרנקל 278-281; ציטרוונבוים 394; צימטבוים 396-398; קלטר 509; קליגר 514; קלינהנדלר 528; קרו 603; ראט 636; רובינפלד 734; רוזנבוים 766; רוזנברג 776; רוקח 864, 865; רייז 914-916; רייך 923; רפפורט 974, 980, 990, 991, 1021
ר' דוד אלימלך פינטר 49; צנגר 406
ר' דוד אריה ליב פיליפ 38-39; צונץ 373
ר' דוד יהודה קריל 618
ר' דוד יצחק קופטיל 419
ר' דוד מאיר פדר 4-6; פריש 243-245
ר' דוד משה פרידמן 166-169; רוזן 760
ר' דוד צבי קנול 572
הדודאים בשדה 36, 530
דורוהוי 174, 281
דורנבוש, ר' יהושע אלעזר 614
דיטש, ר' דוד נתן 669, 880, 922; ר' הלל 525
דכאו 417; דמנשט 442, 840
ר' דניאל פינק 59; קלנג 547; רוטמן 804
דעש 119
דפוס 78, 573, 600, 780, 912
דרבן 365; דרגמירשט 87
דרום אפריקה 602; דרזדן 998

האלאס 379, 382
הבנשטרייט, ר' פנחס 683
הגר"א 633
הוסיאטין-רוסיה 766; הוצנפלץ 348
הורביץ, ר' אברהם 795; ר' חיים יעקב 790; ר' חנינא 863; ר' יהושע 94; ר' ירחמיאל 909; ר' ישראל 526; ר' משולם ישכר 518; ר' נפתלי 519; ר' נפתלי צבי 439; ר' פנחס 18; ר' צבי הירש 148
הורביץ-שטרנפלד, ר' חיים שמואל 327, 328
הורנשטין, ר' שמואל 233
הורשובסקי, ר' אלימלך 40; ר' שמעון 384
הוש 164

הזנפלד, ר' פנחס 135
היבשר, ר' שניאור זלמן 304
הייטנר, ר' ישראל 644
הלברשטם, ר' אהרן 48; ר' אשר מאיר 46; ר' יחזקאל שרגא 381; ר' יחיאל נתן 694
ר' הלל מדובנא 238; פינלס 51
הלסינקי 7
הלפרין, ר' אברהם 362; ר' יעקב שלמה 788
המבורג 59; הנובר 107
הניג, ר' שמואל זנויל 477
הניק, ר' משה 114
הסן 756
הרבך, ר' חיים 394
הרובשוב 509, 735, 863, 866
הרץ 413
הרצברג, ר' מרדכי חיים 444
הרצוג, ר' אריה ליב 634; ר' יוסף 45
הרצל 748; ר' הרצל ציזלר 393

ווידיסלב 805, 1015; וולברום 806
וולובה 524; וולושצבה 635
וידז 532; ויזניץ 595, 607
ויטקוביץ 132
ויטשקו, ר' פנחס 607
וילנא 596
וילנר, ר' שמואל 832, 927
וינא 2, 47, 59, 155, 164, 190, 209, 211, 214, 217, 224, 262, 278, 279, 295, 375, 425, 437, 438, 477, 542, 544, 570, 639, 654, 658, 740, 755, 761, 1005
וינברגר, ר' בצלאל 720; ר' נחמיה 293
ויניפג 539; ויניצה 863
וינפלד, ר' אשר ישעיה 130
וינרב, ר' אהרן זאב 41; ר' אריה ליבוש 40; ר' חיים 479; ר' שמואל זנויל 41
ויס, ר' אשר זליג 552
ויסבלום, ר' יעקב יצחק 623
וסטרייך, ר' בן ציון 71
וסלוי 841; ורצקי 966
ורשא 673, 803
ורשובר, ר' שלמה טבל 395

ר' זאב קרישר 623; רינר 962
ר' זאב אביגדור פינק 55
ר' זאב וולף פוהורילס 18-23; פופרש 30-32; פרוידנפל 241; פרידמן 162, 170; פרנקל 281; פרשל 344; קורץ 440; קליגר 515; קרשטיק 635; רוזנבוים 767; רינמן 957
זבלודובה 536; זבורוב-דהגר 158, 724
זגג 921
ר' זושא פיקהולץ 66
זטל 993
ר' זידא משה חיים קלינגברג 524
זידן, ר' גדליהו דוד 264
זיכלין 1013
זילבר, ר' מנחם זכריה 773; ר' רפאל 773
זילברמן, ר' אלעזר 14; ר' רפאל 14
זינגר, ר' ליבוש 593
ר' זיסקינד קינסטלינגר 450
זכור 222
ר' זכריה פרנקפורטר 342
זלושיץ 523, 525
ר' זליג רוטנברג 809
זלינגר, ר' אליהו חיים 158
ר' זלמן קובלר 413

ר׳ זלמן אליהו רייז 916
ר׳ זלמן יוסף קורץ 440
זמושץ 479, 633
זפרן, ר׳ יהושע וולף 395

חזן 78, 374, 602
ר׳ חזקיה פתחיה יהודה פינקלר 60
ר׳ חיים פוטרניק 25-27; פוטרוינד 35; פינטר 47; פליק 96; פנצר 121; פרידלנדר 143; פרידמן 171-172; פרייליך 238; צוקר 379; קליגר 515; קלרמן 554; קנולר 574-577; ראב 635; רבינוביץ 662; רובין 692; רוהטין 746; רוזנברג 777; רינהולד 951; רינמן 957; רפפורט 991-995; רצר 1024
ר׳ חיים אלכסנדר רוזנפלד 786
ר׳ חיים אפרים פכטר 80
ר׳ חיים בצלאל פנט 118
ר׳ חיים ברוך פינק 56; רובין 692
ר׳ חיים דב בריש פרידברג 138-141
ר׳ חיים דוד קליגר 516; רובין 693
ר׳ חיים זליג פולק 28
ר׳ חיים יהודה קלוגר 476
ר׳ חיים יחיאל רובין 694
ר׳ חיים יעקב קלפהולץ 547-550; קרויזהר 605; רוזנפלד 787; רוטנברג 822, 828; רפפורט 995; שטרום 587
ר׳ חיים יצחק רובין 694
ר׳ חיים ישראל רוזנפלד 787
ר׳ חיים ליב פרדס 134
ר׳ חיים מאיר קורנבוים 428; רלס 967
ר׳ חיים מאיר זאב רפפורט 982
ר׳ חיים מרדכי קלנברג 545; רולר 838-840
ר׳ חיים משה רוזנבך 771; רוזנפלד 787; רינהולד 951
ר׳ חיים נח קליגהופט 468
ר׳ חיים צבי פריש 245; קופרמן 424, 425; קירשנבוים 462; קריגר 613; רוזה 750; רוזנברג 777; רייס 916
ר׳ חיים שלמה רוטנברג 809
חיפה 58, 282, 578, 583
חכם צבי 18, 66, 285, 292, 297, 394, 442, 588, 621, 649, 720, 786, 934
חלם 633, 866, 893; חמלניק 718
ר׳ חנה רייך 923
ר׳ חנה צבי הירש רובין 694
ר׳ חנוך דב פדבה 2-3
ר׳ חנוך הניך פק 130-131; פרנקל 281; צינוירט 404; קצבך 596; רובין 694; רינהולד 953
ר׳ חנינא רוקח 863, 882
חר״ל 862; חשון 811; חתם סופר 429

טאש 881
ר׳ טבל רפפורט 995
טבריה 359, 934
ר׳ טוביה קלר 552; רטהויזר 914
ר׳ טודרוס רוקח 865; רימלט 942; רמרז 967
טויבש, ר׳ אורי שרגא פיבל 404
טומשוב 248-250, 681, 708, 730, 735
טומשפול 365; טורונטו 71, 90, 542
ט״ז 18, 76, 297, 361, 368, 420, 525, 535, 547, 568, 587, 744, 816, 822
טיטלבוים, ר׳ ישראל מרדכי 544; ר׳ נחום צבי 19; ר׳ שלמה 954
טיכנר, ר׳ ישכר דב בריש 90
טיקטין 861
טירקל, ר׳ שרגא פיבל 436
טירר, ר׳ יעקב יוסף 292
טישויץ 348; טלנשטי 388
טמפלר, ר׳ פנחס 80
טעטש 38, 1001; טרגו ניאמץ 745
טרגל־פרמס 243; טרייסט 967
טרלא 106; טרניגרד 600
טרצול 114; טשנסטובוב 689
טשרנוביל 590; טשרנוסטרוב 1011
טשרנוביץ 160, 206, 217, 228, 229, 596, 642

יאס 453, 584, 618, 651, 662, 761, 974
יא״ר 562
ר׳ יהודה פיפר 65; פכטר 80; פרב 132; פריס־חורב 242; פרנס 263; קורץ 440; קלמן 540; רובינשטיין 739; רוזנברג 777; רוזנהק 779; רוזנשטט 804; רוקח 866; רזלר 913
ר׳ יהודה אהרן קלוגר 476, 478
ר׳ יהודה אריה רוזנברג 778
ר׳ יהודה אריה ליב פרלוב 252; פרנקל־תאומים 323; קלינקופ 534
ר׳ יהודה ביניש קנריק 592
ר׳ יהודה גרשון פיקהולץ 66-68
ר׳ יהודה זאב רכט 965
ר׳ יהודה זונדל רוקח 866, 867; רמרז 968
ר׳ יהודה זינדל מרדכי פרינדל 239
ר׳ יהודה יוסף קנר 591
ר׳ יהודה יצחק פרנקל 282-284
ר׳ יהודה ליב פוטשר 27; צונץ 374; קופילטיס 421; קלך 538; רובינפלד 734; רוזה 750; רוקח 888; רייך 924
ר׳ יהודה ליבר קורנגולד 428
ר׳ יהודה ליבש יצחק פנצר 121
ר׳ יהודה צבי פיער 64; קורן 427; רוטנברג 810
יהודי א״י במאה הי״ח 862
ר׳ יהונתן בנימין פולק 28
ר׳ יהונתן שמעון פרנקל־תאומים 324-326
ר׳ יהוסף רוטנברג 810-816
ר׳ יהושע פירר 71; פישלר 76; פסווג 125; פסטרנק 125; פריש 243; פרישרמן 247; צנזר 408; קולר 418; קנובלוך 572; קרון 608-611; רובינפלד 735; רוזנפלד 787; רוקח 867-872; רוקר 911; רייך 925; רינמן 958; רמרז 968; רפפורט 995
ר׳ יהושע אליהו קהן 412
ר׳ יהושע ברוך פדנהכט 3
ר׳ יהושע השל פדבה 251; פרנקל 287; פרנקל־תאומים 308, 312, 326-328; קלרפלד 554
ר׳ יהושע חזקיה פרנקל־תאומים 315
ר׳ יהושע יעקב רוזמונד 751
ר׳ יהושע מאיר פרישווסר 246
ר׳ יהושע פיבל פרנקל־תאומים 328
ר׳ יואל פינק 56; קצנלבויגן 600
ר׳ יואל משה פינטר 48
יוזפוף 480
ר׳ יוחנן פרשל 344-346
יוליש, ר׳ יקותיאל אבא 568
יולס, ר׳ מאיר 262
ר׳ יום טוב ליפא רובין 724
ר׳ יום טוב ליפמן רוזן 761
ר׳ יום טוב מנחם רוטנברג 811
ר׳ יונה פודהורצר 13; צויקל 373; צנגר 407; רפפורט 995
ר׳ יוסף פדנהכט 3; פונקס 28; פופרש 32; פיגנבוים 37; פילש 45; פינלס 51; פישר 78; פכר 80; פנט 113; פנצר 122; פרוכניק 136; פרידמן 173-176; פרישרמן 248-250; פרנקל 285; פרנקל־תאומים 315, 317; צויג 366-368; צנמון 407; קובלר 413; קורץ 441; קזיס 443; קליגהופט 468; קליגר 516-517; קלמנקש 544; קסטנברון 595; קרגילש 627; ראט 636; רבהון 646; רוזנפלד 788; רוזנקרנץ 802; רוטנברג 816, 817; ריטרמן 922; רייך 925; רייכמן 934; ריינמן 958; רפפורט 996

ר' יוסף אביגדור רוקר 912
ר' יוסף אהרן קוטן 415
ר' יוסף אריה פלדמן 84; רפפורט 996
ר' יוסף בנימין רייך 927
ר' יוסף דוד פרמינגר 261
ר' יוסף חיים פרנקל 286; קירשנבוים 462; רפפורט 996
ר' יוסף חנינא קורנגוט 428
ר' יוסף יהודה צוקר 379
ר' יוסף יוסקי צנזור 408
ר' יוסף יחיאל מיכל רדליך 669
ר' יוסף יצחק פרנס 263; קופל 422; רוטנברג 817
ר' יוסף מאיר רובין 697; רכלס 966
ר' יוסף מנחם רובין 697
ר' יוסף משה פירר 71; קניגסברג 578; ראט 637; רפפורט 996
ר' יוסף משולם קופרמן 425
ר' יוסף נחמיה קורניצר 429-434
ר' יוסף שאול פרנקל 286; צוקר 380
ר' יוסף שמואל פרלמן 258; פרנקל 272; קלוגמן 471
ר' יחזקאל פודרביטל 17; פורכטגוט 35; פינטר 48; פנט 113-121; פרנקל 287-289; רפפורט 997
ר' יחזקאל יעקב רבינוביץ 662
ר' יחזקאל שרגא פופרש 32; פרנקל־תאומים 329; רובין 697; רוטנברג 818; רוקח 872
ר' יחיאל פפר 128; צוקר 380; קיל 446-448; רובין 697, 698; רוזנברג 778; רוזנקרנץ 803; רפפורט 997
ר' יחיאל דב פרידמן 176
ר' יחיאל יהודה רביץ 666
ר' יחיאל מיכל מזלוטשוב 389, 509, 819; פינק 56; פישלר 76; פסברג 124; צנמון 409; רוזנבלט 774; רוזנפלד 788
ר' יחיאל מיכל בן ציון קריסנפולר 619
ר' יחיאל מתתיהו צונץ 374
ר' יחיאל פישל קסטלמן 595
יכבד אב 322; ימפולי 653
ימנפלד, ר' מנחם מנדל 777
ינובצה 872; יסין 922
ר' יעקב פודהורצר 15; פוסטול 29; פופרש 33; פינק 56-58; פלוג 94; פסנר 127; פרידמן 177; פרינד 238; פרל 250; פרלוב 251; פרנקל 289; פרנקפורטר 341; קוה־שיין 414; קורץ 441; קורצמן 442; קירשנר 464; קלוגהופט 468; קליגר 517; קלנדא 547; קציאן 596; קרנץ 632; קשרוויי 635; רובין 698; רוטנברג 819; רייז 916; רייך 928, 929; רינגל 948; רינהולד 953; רינמן 959; רפפורט 998
ר' יעקב דוד פרידמן 178
ר' יעקב הירץ קוורגיל 414
ר' יעקב יהושע פלישר 96; פלק 105; פרידמן 178
ר' יעקב יוסף פרידמן 178; רובין 699; רוזנפלד 789; רינמן 960
ר' יעקב יצחק פילבר 37; פלנצגרבן 100; פסל 125; פרנקל־תאומים 330-332; קלכהיים 538
ר' יעקב ישראל פירר 71; קורב 427; רבינוביץ 664; רובין 699-701
ר' יעקב ליבוש צימט 395; קופטיל 419
ר' יעקב מנחם מנדל פרידמן 179; רובין 702
ר' יעקב נתן רוזנצויג 801
ר' יעקב צבי רוקח 872
ר' יעקב קופל צוקרברג 383, 384; רוסט 842
ר' יעקב ראובן רובין 702
ר' יעקב שלמה פרידמן 180-182; פרנקל 284
ר' יעקב שמואל רפפורט 998
ר' יעקב שמעון רוזנברג 778; רייכנברג 364
ר' יעקב שמשון מהיבניב 36; קנר 588-590
יעקובר, ר' מרדכי 135
יפה, ר' דוד טבל 522
ר' יצחק פינטר 48; פינקל 60; פלם 98; פלר 112; פריד 138; פרידמן 182-186; פרינץ 240; פרנקל 289; צינגר 402; ציף 404; קגיל 410; קובלר 413; קוטן 416; קופרמן 425; קיסטר 450; קלמן 540; קמנצקי 567; קשע 635; רובין 702-705; רוזנבוים 767; רוזנבלט 774; רוזנפלד 790; רונס 841; רוקח 894; רייס 917; רפפורט 980, 981, 998-1000
ר' יצחק אייזיק פופרש 33; פרידלנדר 143; פרימן 238; צינדלר 403; ראט 638; רובין 705; רובינשטין 740; רוור 750
ר' יצחק אברהם אבלי רפפורט 981
ר' יצחק דוד קנר 590
ר' יצחק זאב פירר 71
ר' יצחק טוביה רובין 706
ר' יצחק יהודה רדליך 670; רולר 840
ר' יצחק יהושע קליגר 517
ר' יצחק יואל רבינוביץ 664
ר' יצחק יחיאל קריגר 615
ר' יצחק יעקב רבהון 647
ר' יצחק מאיר האיתן 644; צוקר 381; קלגסברון 465; רוקח 872
ר' יצחק מנחם מנדל קירשברג 461; רוטנברג 806
ר' יצחק משה ציגלר 393; רוטנברג 819
ר' יצחק משולם זלמן רינמן 960
ר' יצחק צבי ראט 638
ר' יצחק צבי הירש למלר 775
ר' יצחק שמואל פקהויז 131
ר' יקותיאל אריה קמלהר 556-564
ר' יקותיאל אשר זלמן ענזיל צוזמיר 361-363
ר' יקותיאל זלמן קורן 427; רובינשטין 736
ר' יקותיאל יהודה רוקח 872; רינמן 960
ר' ירוחם משה פשמיש 346
ירוחם, ר' חיים יצחק 521
ירושלים 2, 179, 296, 332, 369, 450, 451, 455, 465, 547, 552, 563, 567, 602, 612, 642, 711, 739, 742, 769, 785, 839, 878, 918, 931, 935, 973
ר' ירחמיאל רטהויז 914
ישיבות 444
ישיבת מהרש"ק 100; מחזיקי לומדי תורה 631; משיבת נפש 211; נצח ישראל 90
ר' ישכר בר פישלש 77; צוקר 381; רובין 706, 707; ריזנר 919; רמרז 968
ר' ישכר דב רוקח 872-880
ר' ישכר דב בריש פטישמכר 35; פלק 107, 108; פרגר 133
הישמח משה 413, 420
ר' ישמעאל יואל רוזנבלט 775
ר' ישעיה פוהורילס 23; פוקס 34; פרידמן 186; קלוגר 518; רוטפלד 834
ר' ישעיה זאב רוזנברג 778
ר' ישעיה זלמן קלך 538
ר' ישעיה נפתלי הירץ קירש 455
ר' ישעיה שלום רוקח 880-883
ר' ישראל פדר 6; פורילה 23; פינגולד 45; פלק 109; פרידמן 187-203; פרידריך 236; פריש 245; פרנס 264; פרנקל 289, 294; פרנקפורטר 341-343; צוקרמן 391; קוה 414; קורן 427; קליגר 518; קמלהר 564; קנובלוך 572; קנר 584; קרגר 603; קרויטהמר 607; קרניאל 632; קרנקרויט 634; רבינוביץ 622, 655; רוזנפלד 786; רוקח 883; רכטשפן 966; רפפורט 974, 1003-1005
ו' ישראל אברהם פרובירט 134
ר' ישראל איסר פרלמן 259
ר' ישראל אליהו פוקס 34
ר' ישראל דב רוטנברג 820
ר' ישראל דוד רובינשטין 739; רוקח 883
ר' ישראל הלל קנלר 580
ר' ישראל יהודה ליב ריכטר 933
ר' ישראל יוסף רפפורט 1000
ר' ישראל יעקב קלפהולץ 550

ר׳ ישראל יצחק פרידמן 203; קננגיסר 582; ריזמן 918
ר׳ ישראל ליב רובין 707
ר׳ ישראל ליפא קנר 588
ר׳ ישראל מאיר פרידמן 203; קירשנבוים 462
ר׳ ישראל צבי רוטנברג 820
ר׳ ישראל שלום יוסף פרידמן 203
ר׳ ישראל שלמה רצר 1024
ר׳ ישראל שמואל רוזנרייך 803

הכהן, ר׳ ישכר בריש 102; ר׳ לוי מקזין 30
כהנא, ר׳ מאיר 231
כהנא־שפירא, ר׳ יחיאל אשר 13
כ״ץ, ר׳ יחיאל מיכל 76; ר׳ יעקב 181; ר׳ שמואל 76

לאו, ר׳ צבי יהודה 10
הלבוש 283, 935, 959
לבינטל, ר׳ אברהם יצחק 554
לדר, צבי שמחה 442
לובטש-ליטא 996
לובלין 989; לוגנו 734
לודמיר 418, 510, 932
ר׳ לוי רפפורט 1005
ר׳ לוי יצחק מברדיטשוב 25, 38, 297, 665; פרנקל 290-292; קלוגהופט 469, 470; קניגסבורג 578
הלוי, ר׳ ישראל מבקוי 38
לוויטרבך, ר׳ ישכר בריש 51
לומזה 509
לונדון 2, 246, 260, 262, 370, 454, 469, 531, 602, 730, 755, 889, 969
לוס אנג׳לס 693, 831; לוצק 99, 863
לוקטש 893; ליבכוביץ 235
ר׳ ליב קרגילש 626
ליברמן, ר׳ אהרן זליג 960; ר׳ חיים אליהו 688
ליכט, ר׳ משה 456
ליכטמן, ר׳ יעקב 570
לינדברגר, ר׳ ישראל דב 724
ליניץ 664; לינץ 618; ליפניק 314
ליפציג 86, 195, 238
ליפשיץ, ר׳ צבי הירש 825
ליקובה 1007; ליקווד 882, 960; ללוב 806
למפין, ר׳ משה 538
לנגנויער, ר׳ יהושע 767
לנגנר, ר׳ משה 97
לנדא, ר׳ יהודה 474; ר׳ ישראל 663; ר׳ משה דוד 658
לנטשנא 996; לעווע 164
לק, ר׳ אברהם 628
לקסנר, ר׳ שמחה יואל 753

המאור ושמש 111
ר׳ מאיר פינק 59; פרגר 134; פרידריך 236; צויג 369; קליגר 518; קליר 537; קנר 588; קרא 600; קריסנפולר 620-622; ראט 638; רובין 708; רוטנברג 806, 821; רוק 842; רוקח 884, 885; רייך 930; רפפורט 977, 979, 980, 1006-1009
ר׳ מאיר אברהם פנסטר 121
ר׳ מאיר דב בריש רוטפלד 835
ר׳ מאיר דריש קצנלבויגן 600
ר׳ מאיר יהודה צוקר 381
ר׳ מאיר ישראל איסר פרידמן 204
ר׳ מאיר ליבוש רפפורט 1009
ר׳ מאיר שלום רוטנברג 811, 822
מגיד, ר׳ אהרן 39; ר׳ צבי חיים 38-39
המגלה עמוקות 33, 132, 259, 308, 315, 553, 733
המגני שלמה 308, 350, 525, 553, 586, 720, 858, 935
מדזילברץ 71
מדפיס 744, 747
מהלר, ר׳ זליג 95
מהר״ל 623, 960
מהר״ם 109, 283, 977; טיקטין 684; מרוטנבורג 285
מהרש״א 56, 109, 232, 268, 409, 778
מהרש״ל 323, 361, 662, 789
מוזשאי 711; מוינשט 753
מוכר ספרים 27, 139, 221, 242, 281, 553, 567, 616, 649, 733, 956, 971
מולודצ׳נה 532
מונד, ר׳ אליעזר ליבר 71
מונטריאול 97, 406, 864
ר׳ מוניע פולטרק 28
מונק, ר׳ מאיר 910
מונקטש 875
מוציא לאור 132, 279, 550, 971
מורבסקה אוסטרבה 132; מזבוז 663, 987
מזל, ר׳ חיים דב 356
מזרחי 3, 6, 10, 79, 132, 177, 234, 293, 341, 345, 370, 426, 441, 520, 567, 617, 635, 641, 739, 751, 818, 838, 930, 966, 992, 1022
מזריטש 633
מחזיקי הדת 870
מחקרים על תולדות יהודי הולנד 862
מיאמי ביטש 655; מיידן־הגר 524
מיהא־פלווא 697
מיזלש, ר׳ עוזיאל 391
ר׳ מיכל רוזנבוים 767
מיכלנסקי 451
מינכן 180; מינסק 531
מילר, ר׳ שאול 169
מיעחוב 891; מיץ 106, 544; מירון 13
מישו״ב 790
מלבורן 966, 998
מלר, ר׳ אלימלך 180
ר׳ מנוח הנדל קימל 448
ר׳ מנחם פישבין 76
ר׳ מנחם אריה רוטנברג 822
ר׳ מנחם ישכר רנד 971
ר׳ מנחם מנדל מרימנוב 114; פנט 118-121; פרידלנדר 144; פרידמן 182, 204; פרלמוטר 258; פרנס 267; פרנקל 293; צימטבוים 398; קירשבוים 456-461; קלר 552; קנר 590; רביצקי 666; רובין 709-713; רוזן 761; רוזנפלד 790; רולר 841; רוקח 885; רייך 930; רנד 973
ר׳ מנחם מוניש פרנקל־תאומים 307, 317
ר׳ מנחם מנלי פינק 59; קרמניר 624
ר׳ מנחם מרדכי פרנקל־תאומים 332-334
ר׳ מנחם נחום פוגלמן 10; פרידמן 205-210; צוזמיר 363-365; רבינוביץ 664
ר׳ מנחם נפתלי צבי פרנקל 293
ר׳ מנלי קרייזימלא 617
מנצ׳סטר 86, 602
מנצפ״ך 293
ר׳ מנשה פלסטר 101; פרנקל 294; קופלר 422; רובין 713
ר׳ מנשה יחזקאל פרלמן 259; פרנקל 271
ר׳ מנשה יעקב קלינגברג 525
מסיג, ר׳ חיים צבי 750
מרגליות, ר׳ אריה 482; ר׳ אריה ליב 1007
ר׳ מרדכי פינטר 48, 49; פסל 125; פריליך 238; פרנקל 295; קובלר 413; קורנמל 437; קיטובר 443; קלמן 542; קס 595; ראט 638; רבהון 647; רובין 713; רובינשטין 741-745; רוזה 751; רוזן 761-765; רוזנטל 779; רוזנר 803; רוטנברג

822-828; רולר 836; רוקח 885-888; רייז 917; רימלט 942; רפפורט 1009
ר' מרדכי אורי פליבוים 95
ר' מרדכי אלעזר רובין 714
ר' מרדכי דב פרנקל־תאומים 334
ר' מרדכי דוד צוקרמן 391; רובין 715
ר' מרדכי זאב רייף 965
ר' מרדכי זיסר צוזמיר 364
ר' מרדכי יהודה פרינד 239
ר' מרדכי יונה רוזנפלד 790-792
ר' מרדכי ליב קלין 521; קלר 553
ר' מרדכי צבי פבל 1; פפיגיה 127; רדליך 670
ר' מרדכי שלום יוסף פרידמן 211-213
ר' מרדכי שלמה פרידמן 213-215
ר' מרדכי שרגא פרידמן 215-217
המרד הפולני 355
מרדר, ר' זאב וולף 540
מרילס, ר' מנשה 704
מרקולשטי 78
מרשלקוביץ, ר' זאב וולף 537
המשאת בנימין 428
ר' משה פדהצור 14-15; פודהורצר 15-16; פוקס 34; פינק 59; פישר 79; פלדמן 86; פליק 96; פנר 122; פסוס 125; פרידמן 217-222; פרישרמן 250; פרנק 268; פרנקל 295; צימטבוים 398; צינגר 403; קובלר 413; קלוגהופט 470; קלינגברג 527; קלינקיט 534; קלמן 542; קלנברג 544; קלר 553, 554; קמלהר 567; קנול 572; קנגיסר 582; קנר 590; קסטנברון 595; קריגר 615; קרייטשטיין 617; ראט 639; רבהון 648; רובין 715; רוזה 751; רוזין 766; רוזנבלט 775; רוזנהים 779; רוזנפלד 793; רוטנברג 828; רופין 842; רוקח 852, 888-893; רייך 930; רייכמן 934; ריינהולד 953; רפפורט 980, 1009, 1010
ר' משה אהרן קמפלר 568; רוטנברג 829; רויך 835; ריכמן 934
ר' משה אלטר ריטלר 921
ר' משה אליעזר קרים 618
ר' משה אליקים בריעה פרנקל 297; רובין 715; רנד 971
ר' משה אריה ליב פרגר 134
ר' משה דב בריש רפפורט 981
ר' משה דוד פילץ 43
ר' משה חיים רובינשטיין 745
ר' משה חנוך רפפורט־מופלג 1011
ר' משה יהודה קורנלי 632; קירשנבוים 462
ר' משה יהודה ליב פרידמן 222; פרנצוז 268; צינץ 375
ר' משה יונה צויג 368-372
ר' משה יוסף פרידמן 223; קסטנברג 595; רובין 687, 716
ר' משה יעקב פלדשטיין 94; קופלר 423
ר' משה יצחק רוזנצוייג 801
ר' משה ישראל פלדמן 87
ר' משה ליב רוגנפיש 746
ר' משה מאיר פדר 6
ר' משה מושיל ריינר 962
ר' משה מרדכי פרידמן 223
ר' משה נחמן צימרמן 402
ר' משה נפתלי קצנלבויגן 600
ר' משה נתן רפפורט 1011
ר' משה שמואל רוטנברג 829-832
ר' משה שמחה פלזן 95
ר' משולם פרנקל 296; קובלר 413; קופלר 423; ראט 639-646; רוקח 893
ר' משולם ישכר קליגר 519-521
משטפנשטי לא"י 158
ר' מתתיהו קוטן 417; רובין 716

נהריה 552; נובהרדוק 510
נובומינסק 251-252; נובוסלר 1011
ר' נח קניגסברג 579
ר' נחום פרידמן 223; פשויר ענגלרד 277; צוזמיר 361; רובין 717
ר' נחום אהרן רוקח 894
ר' נחום מרדכי פרידמן 224-226; רובינזון 732
ר' נחום צבי קורנמל 438
ר' נחמיה פוזנר 24; פרינדל 239; רוזנפלד 794
ר' נחמן לובניצר 8; פינק 59; ראט 646; רפפורט 977, 1012
ר' נחמן אליעזר רוזנצוייג 801
ר' נחמן דב פריברג 138
ר' נחמן צבי רוזין 765, 766
ר' נחמן ראובן פלסקר 102-103
ניאמץ 838
נייהוז, ר' אריה ליב 719
ניו זילנד 602
ניו יורק 7, 18, 23, 29, 37, 49, 55, 56, 64, 65, 88, 89, 100, 111, 127, 159, 171, 184, 204, 213, 250, 252, 263, 273, 279, 295, 296, 333, 366, 373, 395, 408, 417, 424, 425, 438, 439, 447, 541, 562, 568, 594, 604, 613, 623, 625, 650, 658, 664, 673, 681, 696, 701, 704, 706-708, 711, 716, 728, 730, 739, 751, 754, 760, 773, 809, 829, 830, 864, 872, 878, 884, 891, 893, 895, 905, 917, 936, 956, 1002, 1010
ר' ניסן פרלמן 259
ר' ניסן חיים רוזנבוים 768-771
ניצה 262; ניר אדאני 809
ניר גלים 68; ניר מאדע 811
ניירובי 602; ניישטט 323
נלקין, ר' אריה ליביש 31
נשכיז 451; נפלקוביץ 278
ר' נפתלי פיש 76; צלר 406; רובין 717-719; רוטנברג 825; רוקח 881, 894; רייך 931
ר' נפתלי בנימין פרלמן 259
ר' נפתלי הירץ פרנקל 299; קלינמן 533; רובינשטין 745; רוקח 888; רפפורט 1012
ר' נפתלי הירש רוזנפלד 794
ר' נפתלי צבי רובין 719; רוזנבלום 774
ר' נפתלי שמואל צבי רוזנפלד 795
ר' נתן פלק 106; קליר 537; רוזנפלד 795; רוקח 894; רפפורט 1012
ר' נתן נטע פרנס 266; פרקויף 344; קליצר 535; ריכמן 936; רייצס 965
נתנזון, ר' דוד 274

סגי נהור 677
סדיגורה 151, 152, 156, 159, 187, 200, 209, 211, 227, 229, 444
סדילקוב 296; סובוטיטש 429
סוואליווע 817; סוליצה 699, 728
סוסנוביץ 704; סורוקה 295
סטבניץ 805, 806, 981, 982
סטמר 84, 694; סטנוב 737
סטרימבר, ר' אברהם 472
סטשוב 688; סיביר 681
סיגט 423, 705; סידני 841
סילמן, ר' אליעזר 718
סים, ר' דב בריש 552
סלוניקי 442; סלוצק 993
סליש 430, 982; סמוטרישטש 359
הסמיכת חכמים 233, 451, 776
סמ"ע 24, 442
סמש־איוור 690; ססרגן 687, 699, 715
ספיר, ר' מרדכי דוד 530
ספקוב 328
ספר הזכרון פרישברג 23

ספריה 210, 283, 457, 891
ספרין, ר' אלכסנדר סנדר 686; ר' שמואל שמלקא 425
סקרנטון 594; סרט 8, 12, 719, 729
סרף, ר' אברהם חיים 838

עגלת קבורה 483
ר' עובדיה קרבן 602
ר' עוזר צוזמיר 365
ר' עוזר יהושע פרוסט 138
עזרא הסופר 977
ר' עזריאל ריכמן 936
ר' עזריאל מאיר רפפורט 1013
עלה לדוגמא 63
עלי הכהן 977
עמוד הימיני 531
ענסר, ר' משה צבי הירש 103
ר' עקיבא קורניצר 434-436
עת־מול 79

פדווא, ר' אהרן 619
פוזנא 110; פולטושן 752, 760; פטרובוסלא 427
ר' פיבל רבינוביץ 662
פיומי 693; פילווישקי 510
פינטשוב 981-983, 1016
פינק, ר' שמואל 294
פיש, ר' משה 542
פלבנר, ר' יוסף יהודה 81
פלדמן, ר' חיים משה יחיאל 29
פלוונה 35; פלוישט 165
פלשטין 443; פנזשט 243, 840
ר' פנחס פורטגנג 35; פינטר 49; פיקהולץ 66; פרידמן 163, 181, 227; פרנקל 274; פרנקל־תאומים 334-335; צימטבוים 398; צימר 402; צנגר 408; קירשנבוים 462; קלנברג 545; קצנלבויגן 600; רבינוביץ 664; רוור 750; רוקח 895; רימלט 943
ר' פנחס חיים רובינפלד 735
ר' פנחס יוסף קנר 591
ר' פנחס מנחם מנדל רובין 719
פנטשא 413
הפני יהושע 24, 243, 425, 779, 939
הפנים מאירות 536
ר' פסח דוד רבהון 648
פסל, ר' אליעזר 519
פפר, ר' מאיר 965
פרב, ר' יהודה 409
פרביאש, ר' דוד יהודה ליב 132
פרג 293, 1001, 1019; פרובישטש 199
פרידמן, ר' דוד 825; ר' חיים ברוך 228
פריז 341, 828
פרייז, ר' שמואל 295
פריימן 773
פרייפלדר, ר' וולף יצחק 751
פרלוב, ר' ישראל 904
פרנוולד 728
פרנקל, ר' אברהם 853; ר' יעקב 999; ר' משה 974; ר' שמואל 303, 853
פרנקפורט 105, 107, 456, 564
ר' פרץ 344; קלין 522
פשדבורז 44, 379; פשקן 178, 222
פתח תקוה 96, 180, 555

ר' צבי פרידפלד 236; פרלברגר 250; צימר 402; קהן 412; רכטשפן 966
ר' צבי אלימלך רוקח 895
ר' צבי אלעזר קרויזהר 606
ר' צבי דב ציטרון 393
ר' צבי הירש פיאסקר 36; פיליב 37; פיליפ 40-43; פינטר 50-51; פינלס 52; פרמינגר 262; פרנקל 296; קוה 414; קורנבליט 428; קורץ 441; קלינברג 525; קמף 567; קרא 601; קריס 618; קריסנפולר 622; קרנגיל 630; רבנר 667; רובין 719-721; רוזנבוים 769; רוזניש 779; רוזנפלד 796; רוזנצוייג 802; רוטנברג 832; רוטנשטרייך 832; רוקח 895, 896; רידלינג 914; ריכטר 934; רימלט 944-947; רינמן 960, 961; רמרז 968; רפפורט 1013
ר' צבי הירש ליפא פריש 245
ר' צבי טוביה רוטנשטרייך 832
ר' צבי יהודה קלמן 542
ר' צבי יוסף רוזנבלט 775
ר' צבי מאיר פרלמן 260
ר' צבי מנחם רייכנברג 936
ר' צבי מתתיהו פישר 79
ר' צדוק פרינץ 240; רייך 931; רינק 962
ציזנר, ר' שמלקא 392
צימט, ר' פנחס 47
צימטבוים, ר' מנחם מנדל 547
ציריך 135, 632
צנגר, ר' דוד אלימלך 582
צעהלים 825
צפת 13, 14, 111, 344, 421, 538, 553, 588, 595, 637, 673, 702, 858, 935
צשינובר, ר' יהודה ליבוש 409

קארוב 846, 891; קדומים 644
קהל, ר' יעקב 411
קובנא 510; קוזניץ 862, 908
קוטשרמרא 544; קומפלונג 716
קונסטנצה 304
קוסובר, ר' יצחק איציק 759
קוסון 808-810, 820, 830
ר' קופל קופילטיס 420; קלמנקש 544; קניפל 580
קופל, ר' אברהם משה 914
קוצמן 673, 841
קוצר, ר' אלתר 78
קוק, ר' אברהם יצחק 562
קורימא 702, 721; קוריץ 99
קורן, ר' משה 553
קטוביץ 10
קיבץ, ר' יצחק 544
קידנובר, ר' אהרן שמואל 374, 720
קיטאי 444-445
קירשבוים, ר' נתן 44
קישינב 472, 655
קלוגר, ר' ישראל 568
קלויזנבורג 588
ר' קלונימוס קלמן צוקרמן 391-392; רינהולד 953
קליבלנד 388, 863, 912
קליגר, ר' ראובן 697
קלין, ר' פנחס חיים 429
קלינוורדיין 831; קליש 620
ר' קלמן רינדר 948
קלמן, ר' ישעיה דוד 578
קלן 910; קמינקא 424
קמינר, ר' ישראל אלעזר 32; ר' מאיר יחיאל 317
קמניץ 413; קנדה 64; קנטיקוזובה 664
קנרפוגל, ר' אברהם אבלי 594
קעלין 536
קצנלבויגן, ר' דוד 237

קרטשינוב 954, 955, 960
קרית אונו 341; קרית אתא 769
קרית מוצקין 11; קרלסבורג 114
קרלסרוה 842
קרמיש, ר' מאיר 90
קרסטיר 709; קרשוב 158, 600
קרשניק 451; קשוי 130, 341, 953, 961
קששוביץ 524

ר' ראובן פופרש 34; פינק 59; פרבר 132; פרידמן 227; פרנקל 270; רוזנפלד 796; רוסנר 842; רפפורט 1013
ראשון לציון 567
רב ייבא 341
רבינוביץ, ר' אהרן 221; ר' דוד 658; ר' חיים 388
רבפוגל, ר' יעקב שמואל 411
רבנו גרשום מאור הגולה 66
רדום 862, 908; רדומישל־רוסיה 1012
רדושיץ 991; רדיויל 863; רוזין 199
רוזנבנד, ר' יצחק 984
רוזנברג, ר' יהודה אברהם עביר 83
רוזנר, ר' שמואל 329
רוטנברג, ר' משה 523
רוטשילד, ר' שמעון וולף 629
רומן 679; רחוב 53; רחובות 444
ריו דה זנירו 933
רייז, ר' מרדכי 940
רייזפלד, ר' משה פנחס 139
רייצס, ר' יוחנן 553
רכניץ 536
רמ"א 109, 308, 532, 738, 775
רמב"ם 78; רמיט 452
רמת גן 539, 1000
ר' רפאל צימטבוים 399-402; קיטיגורודסקי 444; קנריק 593
ר' רפאל צבי רנד 974
רפפורט, ר' שאול 231; ר' שמחה 268
רצפרט 875, 982; רקוב 858, 982, 1024

שאץ 413, 641, 760
ר' שאול ספרנה 129; פרינד 239; קליגר 521; קצנלזון 596-598; רוקח 896; רפפורט 1015
ר' שאול דוד פריזר 237
שבדרון, ר' יצחק 87
ר' שבח פינסקר 54; קנבל 569
שברשין 678
ר' שבתי פריאר 138; רפפורט 1016-1019
שור, ר' אהרן 149; ר' גדליה 90; ר' זאב איסר 368; ר' לוי יצחק 631; ר' קהת 420
שוייץ 447; שוינינגן 584
שורץ, ר' זאב וולף 56
שטוקהולם 125
שטיינהולץ, ר' שמשון 639
שטיינמץ, ר' אלעזר 396
שטיקלר, ר' שמריה 104
שטפנשט 157, 205, 208; שטקטשין 982
שטרן, ר' אריה 61; ר' יהודה ליביש 648
שטרסבורג 842; שימרוביץ 635
שינברג, ר' ליבל 424
שי"ר 1019
ש"ך 18, 303, 608, 981
של"ה 398, 553
ר' שלום פוגל 8-9; פומרנץ 28; פוסמן 29; פיט 37; פינלס 52; פלדמן 88; פרנקל 289; צימר 402; קופלר 423; קלר 554; קנר 591-593; קרבן 602; קרניאל 632; רבינוביץ 662; רובין 673; רובינשטין 745; רוזנפלד 796-800; רוקח 861, 896-907; רינמן 961; רפפורט 1019
ר' שלום יוסף פרידמן 227-229
ר' שלום מאיר רייזר 920
ר' שלום מרדכי צ'צ'קס 409
ר' שלום ראובן רוזנפלד 800
ר' שלום שכנא מפרובישטש 199; רוזנברג 779
שליסל, ר' יצחק בצלאל 55
ר' שלמה פבר 1; פוזנר 25; פלם 99; פרידמן 229-234; פרלברגר 251; צוקר 382-383; קלוגהופט 471; קלוגר 477-509; קליגר 521; קלינהנדלר 529; קניג 578; רובינשטיין 744; רוזנפלד 800; רוטנברג 832; ריזנר 919
ר' שלמה אריה רבינוביץ 663
ר' שלמה דב קליינמן 530
ר' שלמה זלמן פרגר 134; פרנקל 286, 296-302; רוזיש 751; רוזן 766; רוזנברג 779; ריינר 962
ר' שלמה זלקא קנריק 593
ר' שלמה חיים פרלוב 252-258
ר' שלמה יהודה פרידלנדר 144; קלינר 534; רפפורט 1019
ר' שלמה יוסף רוזנצויג 802
ר' שלמה יעקב קוטן 418
ר' שלמה יצחק קינדרמן 450
ר' שלמה מאיר פילצר 43
ר' שלמה נפתלי הרץ צוזמר 365
שלץ 892
ש"ם דב"ר 691
ר' שם קלינגברג 525-528
ר' שמאי פרידמן 234
ר' שמואל פוהורילס 23-24; פורא 35; פינקל 60; פירר 73-75; פליבוים 95; פלקנפלד 109-111; פרידמן 235; צלר 406; קופמן 424; קלין 522; קלרמן 554; קנולר 577; קרמניצר 623; רדליך 670; רובין 723; רוקח 907-911; רפפורט 1022
ר' שמואל אברהם רבינוביץ 663-665
ר' שמואל אהרן רובין 723-728
ר' שמואל דב פינק 60
ר' שמואל יואל הללוביטש 237
ר' שמואל יצחק פרלר 261
ר' שמואל ליב רוזנברג 832
ר' שמואל שמלקא פינטר 47; פרייס 242; פרנקל־תאומים 335; קורניצר 436; רובין 728, 729
ר' שמחה פודרביטל 17; פלנר 101; פרידמן 235; פרנקל־תאומים 336-337; קרויט 607; רובין 730; רפפורט 977, 1022, 1023
ר' שמחה יואל רובינשטיין 745
ר' שמעון פדרבוש 6-8; פרידמן 235; קובלר 413; רבי 649; רובין 730; רוזנפלד 800; רייך 932; רפפורט 1023
ר' שמעון אלתר פרנקל־תאומים 337-341
ר' שמעון יחזקאל פרנקל־תאומים 341
ר' שמעון ישעיה רייך 932
ר' שמעון מנשה פריש 246
ר' שמעון צבי קופרשמיד 426
ר' שמריה פינסטרבוש 52-54; פלדמן 88; ציטרוננבוים 394
ר' שמריה שמרל רוטפלד 835
שמרלר, ר' אפרים מרדכי 470
ר' שמשון מאוסטרופולי 37, 90; פוגלמן 11; פסברג 124; קליגר 521; רץ 1023
ר' שמשון מיכל פלר 111
שנדורף, ר' חיים שאול 260, 754
ר' שניאור זלמן רייז 917
שפיגל ר' גצל 40
שפיגלגלס, ר' נתן 380
שפיקוב 165, 227
שפירא, ר' אלעזר 70; ר' פנחס 442, 444, 745; ר' שמואל פנחס 161; ר' שלום משה 23; ר' שמחה 679, 722

שר החוץ 104
ר' שרגא דוד פרידמן 236
ר' שרגא פיבוש פלקס 111
ר' שרגא פיבל קרפ 634; רובין 730-732; רוהטין 747-750

תאומים, ר' ישראל 863

התבואות שור 342, 368, 908, 939, 960
תוי"ט 29, 388, 420, 425, 525, 587, 761, 915, 965
תחכמוני 520
תל אביב 78, 148, 152, 156, 178, 184, 186, 195, 196, 212, 224, 232, 233, 242, 282, 555, 639, 663, 818, 851, 905, 953, 1012

שמות המשפחה בכרך זה

1	פבל	Favel
1	פבר	Faber
2	פדבה	Padwa
3	פדנהכט	Padenhecht
4	פדר	Feder
6	פדרבוש	Federbush
8	פוגל	Fogel
9	פוגלמן	Fogelman
12	פודהורצר	Podhortzer
17	פודרביטל	Puderbittel
17	פוהורילס	Pohorilles, Pohrille
24	פוור	Faver
24	פוזנר	Posner
25	פוטרניק	Futernik
27	פוטשר	Potasher
27	פויסט	Faust
28	פולטרק	Pultrak
28	פולק	Pollak
28	פומרנץ	Pomerantz
28	פונדק	Pundak
28	פונקס	Punkas
29	פוס	Fuss
29	פוסטול	Postol
29	פוסטמן	Pustman
29	פוסמן	Fusman
29	פופרש	Poppers
34	פוקס	Fuchs
35	פורא	Pura
35	פורטגנג	Fortgang
35	פורכטגוט	Forchtgot
35	פטישמכר	Patishmacher
35	פטרפרוינד	Peterfreund
36	פיאסקר	Piasker
37	פיגנבוים	Feigenbaum
37	פיט	Feit
37	פילבר	Filwahr
37	פיליב	Philiv
38	פיליפ	Phillipp
43	פילץ	Piltz
43	פילצר	Piltzer
44	פילר	Filler
45	פילש	Filsh
45	פינגולד	Feingold

45	פינטר	Pinter
51	פינלס	Pinelles
52	פינסטרבוש	Finsterbush
54	פינסקר	Pinsker
54	פינק	Fink, Funk
60	פינקל	Finkel
60	פינקלר	Finkler
61	פייער	Feier, Feuer
65	פיפר	Paper
65	פיקהולץ	Pickholz
68	פירר	Fuhrer
76	פירשטין	Feirstein
76	פיש	Fish
76	פישבין	Fishbein
76	פישלר	Fishler
77	פישלש	Fishels
77	פישמן	Fishman
78	פישר	Fisher
79	פכטר	Pechter
80	פכר	Fecher
81	פלדמן	Feldman
89	פלדר	Felder
94	פלדשטין	Feldstein
94	פלוג	Flug
95	פלזן	Felsen
95	פליבוים	Palibaum
95	פליק	Fallik
96	פלישר	Fleisher
97	פלם	Flam
100	פלנצגרבן	Flanzgraben
101	פלנר	Felner
101	פלסטר	Plaster
101	פלסקר	Felsker
103	פלץ	Peltz
105	פלק	Falk
109	פלקנפלד	Falkenfeld
111	פלקס	Flachs
111	פלר	Feller
113	פנט	Panet
121	פנסטר	Fenster
121	פנצר	Panzer
122	פנר	Pener
123	פס	Fass
124	פסברג	Pasberg
125	פסווג	Pasweg

	פאוול	Favel
	פאבער	Faber
	פדווא	Padwa
	פאדענהעבט	Padenhecht
	פעדער, פעדיר	Feder
	פעדערבוש	Federbush
	פויגעל	Fogel
	פאגעלמאן	Fogelman
	פאדהאריצער (פודה־צער)	Podhortzer
	פודערביטל	Puderbittel
	פאהאריליעס, פאריליע	Pohorilles, Pohrille
	פאוויר	Faver
	פאזנער	Posner
	פוטערניק	Futernik
	פאטאשער	Potasher
		Faust
	פולטראק	Pultrak
	פאלאק	Pollak
	פאמעראנץ	Pomerantz
		Pundak
		Punkas
		Fuss
	פאסטאל	Postol
	פוסטמאן	Pustman
	פוסמאן	Fusman
	פאפערש	Poppers
		Fuchs
		Pura
	פארטגאנג	Fortgang
	פארכטגאט	Forchtgot
	פטישמאכער	Patishmacher
	פעטערפרוינד	Peterfreund
	פיאסקער	Piasker
	פייגנבוים	Feigenbaum
	פייט	Feit
	פילוואהר	Filwahr
		Philiv
		Phillipp
		Piltz
	פילצער	Piltzer
	פילער	Filler
		Filsh
	פיינגאלד	Feingold

	פינטער	Pinter
	פינעלעס	Pinelles
	פינסטערבוש	Finsterbush
	פינסקער	Pinsker
		Fink, Funk
	פינקעל	Finkel
	פינקלער	Finkler
	פייער	Feier, Feuer
	פייפער	Paper
	פיקהאלץ	Pickholz
	פיהרער	Fuhrer
	פייערשטיין	Feirstein
		Fish
	פישביין	Fishbein
	פישלער	Fishler
		Fishels
	פישמאן	Fishman
	פישער	Fisher
	פעכטער	Pechter
	פעחיר, פעכער	Fecher
	פעלדמאן	Feldman
	פעלדער	Felder
	פעלדשטיין	Feldstein
		Flug
	פעלזן	Felsen
	פאליבוים, פעלבוים	Palibaum
	פאליק	Fallik
	פליישער	Fleisher
	פלאם	Flam
	פלאנצגראבען	Flanzgraben
	פעלנער	Felner
	פלאסטער	Plaster
	פעלסקער	Felsker
	פאלאץ, פעלץ	Peltz
	פאלק	Falk
	פאלקענפעלד	Falkenfeld
	פלאקס	Flachs
	פעלער	Feller
	פאנעט	Panet
	פענסטער	Fenster
	פאנצער	Panzer
	פענער	Pener
	פאס	Fass
	פאסבערג	Pasberg
	פאסווענג	Pasweg

125	פסוס	פאסאס	Pasos
125	פסטרנק	פאסטערנאק	Pasternak
125	פסל	פעסיל, פעסעל	Pessel
126	פסלר	פעסלער	Pesler
127	פסנר	פאסנער	Pasner
127	פפיגיה	פאפיגייא	Papigaya
127	פפר	פעפער	Pfefer
129	פפרנה	פפערנא	Pferna
130	פק	פאק	Pack
131	פקהויז	פאקהויז	Packhouse
132	פרב	פארב	Farb
132	פרביאש	פארביאזש	Farbiaz
132	פרבר	פארבער	Farber
133	פרגר	פרעגער	Preger
134	פרדס		Pardes
134	פרובירט	פראווירטה	Frowirth
134	פרוכטהנדלר	פרוכטהענדלער	Fruchthendler
136	פרוכניק	פראכניק	Prochnick
136	פרומר	פראמער	Fromer
138	פרוסט	פראסט	Prost
138	פריאר	פרייער	Freier
138	פריברג	פרייבערג	Freiberg
138	פריד		Fried
138	פרידברג	פרידבערג	Friedberg
141	פרידלנדר	פריעדלענדער	Friedlender
145	פרידמן	פרידמאן	Friedman
236	פרידפלד	פרידפעלד	Friedfeld
236	פרידריך		Friedrich
237	פריזר	פריעזער	Parizer
238	פרילין	פרוילין	Freulich
238	פרימן	פריימאן	Freiman
238	פרינד	פרוינד	Freund
239	פרינדל	פריינדל	Freindel
240	פרינץ		Printz
242	פריס	פרייס	Preis
242	פריש		Frish
246	פרישוסר	פרישוואסער	Frishwasser
247	פרישרמן	פרישערמאן	Frisherman
250	פרל	פערל	Perl
250	פרלברגר	פערלבערגער	Perlberger
253	פרלוב	פערלאוו	Perlow
258	פרלמוטר	פערלמוטער	Perlmutter
258	פרלמן	פערלמאן	Perlman
261	פרלשטין	פערלשטיין	Perlstein
261	פרמינגר	פרעמינגער	Freminger
262	פרן	פערן	Fern
262	פרנד	פראנד	Frand
263	פרנס	פארנעס	Parnes
267	פרנצוז	פראנצויז	Franzos

268	פרנק	פראנק	Frank
269	פרנקל	פרענקיל	Frenkel
304	פרנקל־ תאומים	פרענקיל־תאומים	Frenkel-Thumim
341	פרנקפורטר	פראנקפורטער	Frankfurter
344	פרקויף	פערקויף	Ferkouf
344	פרשל	פרעשיל	Preszel
346	פשמיש	פשעמיש	Pshemish
361	צוזמיר	צויזמער	Zuzmir
365	צויבל	צוויבעל	Zwibel
372	צויג	צווייג	Zweig
373	צויקל	צוויקיל	Zwikel
373	צונץ	צינז, צינץ	Zunz, Zins, Cinc
376	צוקר	צוקער	Zucker
383	צוקרברג	צוקערבערג	Zuckerberg
384	צוקרברוד	צוקערבראד	Zuckerbrọd
384	צוקרמן	צוקערמאן	Zuckerman
393	ציגלר	ציגלער	Zigler
393	ציגר	צייגער	Zeiger
393	ציזלר	ציזלער	Zizler
393	ציזנר	ציזנער	Zizner
393	ציטרון	ציטראן	Cytran
394	ציטרוננבוים	ציטראנענבוים	Zitronenbaum
395	צימט	צימעט	Zimmet
395	צימטבוים	צימעטבוים	Zimmetbaum
402	צימר	צימער	Zimmer
402	צימרמן	צימערמאן	Zimmerman
402	צינגר	צינגער	Zinger
403	צינדלר	צינדלער	Zindler
404	צינוירט	ציינווירט	Zeinwirth
404	ציף		Zif
405	צלר	צאלער, צעלער	Zeller, Zahler
406	צנגר	צאנגער	Zanger
408	צנזור	צענזאר	Cenzor
408	צנזר	צענזער	Cenzer
409	צנמון	צינאמאן	Cinnamon
409	צ׳צ׳קס	טשאטשקעס	Chachkes
409	צשינובר	צעשינאווער	Cheshinower
410	קגיל	קעגיל	Kegil
410	קדיש		Kadish
410	קהל	קאהל	Kahl
412	קהן	קאהן	Kahn
412	קובלר	קאוולער	Kovler
414	קוה	קאווע, קאווישיין	Kaveh
414	קוורגיל	קווארגיל	Kworgil
415	קוזרניק	קוזערניק	Kuzernick
415	קוטן	קאטען, קיטן	Kutten
418	קויף		Kauf
418	קולר	קאלער	Koler

419	קופטיל	קאפטייל	Kaufteil
420	קופילטיס	קאפילעטיס	Kopilates
422	קופל	קאפיל	Kopel
422	קופלר	קאפלער	Kopler
423	קופמן	קויפמאן	Kaufman
424	קופרברג	קופערבערג	Kuperberg
424	קופרמן	קאפערמאן	Kuperman
425	קופרשטין	קופערשטיין	Kuperstein
426	קופרשמיד	קופערשמידט	Kupershmidt
427	קורב	קארב	Korb
427	קורן	קארן	Korn
428	קורנבוים	קארנבוים	Kornbaum
428	קורנבליט	קארנבליט	Kornblit
428	קורנגוט	קארנגוט	Korngut
428	קורנגולד	קארנגאלד	Korngold
429	קורניצר	קארניצער	Kornitzer
437	קורנמל	קארנמעהל	Kornmehl
439	קורנריך	קארנרייך	Kornreich
439	קורץ	קארץ	Kurtz, Koretz
442	קורצמן	קארצמאן	Kurtzman
442	קורצר	קורצער	Kurzer
443	קזיס	קעזיס	Kezis
444	קיטיגורודסקי	קיטיגאראדייצקי	Kitigorodesky
445	קיל	קוהל, קיהל	Kiel
448	קימל	קימעל	Kimmel
450	קינדרמן	קינדערמאן	Kinderman
450	קינסטלינגר	קינסטלינגער	Kinstlinger
450	קיסטר	קיסטער	Kister
451	קיסלוביץ	קיסלאוויטש	Kislowitz
452	קיסר		Kaiser
455	קיצס	קיצעס	Kitzes
455	קירש		Kirsh
456	קירשבוים		Kirschbaum
461	קירשברג	קירשבערג	Kirschberg
462	קירשנבוים	קירשענבוים	Kirshenbaum
464	קירשנר	קירשנער	Kirschner
464	קלב	קאלב	Kalb
465	קלגסברון	קלאגסברון	Klagsbrun
465	קלוגהופט		Klyghaupt
471	קלוגמן	קלוגמאן	Klugman
471	קלוגר	קלוגער	Kluger
509	קלטר	קאלטער	Kalter
509	קליג		Klig
513	קליגר	קליגער	Kliger
521	קלין	קליין	Klein
522	קלינברג	קליינבערג	Kleinberg
522	קלינגברג	קלינגבערג	Klingberg
528	קלינהנדלר	קליינהענדלער	Kleinhandler
530	קלינמן	קליינמאן	Kleinman

533	קלינצלר	קליינצאלער	Kleinzaler
534	קלינקופ	קליינקאפ	Kleinkop
534	קלינקופמן	קליינקויפמאן	Kleinkaufman
534	קלינקיט	קליינקייט	Kleinikeit
534	קלינקרמר	קליינקרעמער	Kleinkremer
534	קלינר	קליינער	Kleiner
535	קליצר	קליצער	Kalitzer
535	קלירי	קאליר	Kalir
538	קלך	קאלעך	Kalech
538	קלכהיים	קאלכהיים	Kalcheim
539	קלמן	קעלמאן	Kelman
543	קלמנקש	קאלמאנקעס	Kalmankes
544	קלנברג	קאלענבערג	Kahlenberg
547	קלנג	קלאנג	Klang
548	קלנדא	קאלאנדא	Kalanda
549	קלפהולץ	קלאפהאלץ	Klapholtz
551	קלק	קאלק	Kalk
552	קלר	קאלער, קעלער, קלאהר	Keller, Kaller
554	קלרמן	קלאהרמאן, קלעהרמאן	Kellerman, Klahrman
554	קלרפלד	קלארפעלד	Klahrfeld
554	קמינקר	קאמינקער	Kaminker
555	קמלהר	קאמעלהאר	Kamelhar
567	קמנצקי	קאמענעצקי	Kamenetzky
567	קמף	קאמפף	Kampf
568	קמפלר	קעמפלער	Kempler
568	קנבל	קנעביל	Knebel
572	קנדל	קאנדעל	Kandel
572	קנובלוך	קנאבלאך	Knobloch
572	קנובלר	קנאבלער	Knobler
572	קנול	קנאהל	Knoll
573	קנולר	קנאלער	Knoller
578	קניג	קעניג	Kenig
578	קניגסברג	קעניגסבערג	Kenigsberg
580	קניפל	קניפעל	Knipel
580	קנלר	קנעלער	Kneller
581	קננגיסר	קאנענגיסער	Kanengisser
582	קנר	קאנער, קאניר	Kanner
592	קנריק	קאנאריק	Kanarick
594	קנרפוגל	קאנארפאגיל	Kanarvogel
595	קס	קעס	Kess
595	קסטלמן	קעסטילמאן	Kastelman
595	קסטנברון	קאסטינברון	Kastenbrun
595	קסטנברג	קאסטינבערג	Kastenberg
596	קסלר	קעסלער	Kessler
596	קצבך	קאצבאך	Katzbach
596	קציאן	קאציאן	Katzian
596	קצנלזון	קאצענעלזאן	Katzenelson
596	קצנלבויגן	קאצנעלנבויגין	Katznelenbogen

600	קרא	קארא
602	קרבן	קארוואן
603	קרגר	קארגער
603	קרד	קרעד
603	קרו	קארו
604	קרויזהר	קרויזהאר
607	קרויט	קראוט
607	קרויטהמר	קראוטהאמער
608	קרוכמל	קראכמאל
608	קרון	קראהן
611	קרונזניק	קראנזניק
611	קריגר	קריגער
615	קריזוירט	קרייזווירט
616	קריזל	קרייזעל
617	קריזימלה	קרייזימלא
617	קריטנר	קרייטנער
617	קריטשטין	קרייטשטיין
618	קריל	
618	קרים	
618	קרימר	קריימער
618	קריס	
618	קריסנפולר	קריסטיאמפולער
623	קרישר	קרישער
623	קרמניצר	קרעמניצער
624	קרמנר	קרעמנער
624	קרמפר	קראמפער
625	קרמר	קרעמער
626	קרנגל	קרענגיל
631	קרניול	קרניאל
632	קרנלה	קארנעלי
632	קרנץ	קראנץ
634	קרנקרויט	קערנקראוט
634	קרנר	קערנער
634	קרפ	קארפ
634	קרפין	קארפין
635	קרשטיק	קערשטיק
635	קשה	קאשע
635	קשרבי	קאשרוויי
635	ראב	
635	ראט	ראטה, רוט, רט
646	רבהון	רעפהאן
648	רבי	ראבי
650	רבינוביץ	ראבינאוויטץ
666	רביץ	ראוויץ
666	רביצקי	ראוויצקי
667	רבנר	ראבנער
667	רדליך	רעדליך
671	רובין	ראבין
732	רובינזון	ראבינזאהן

733	רובינפלד	רובינפעלד
735	רובינשטין	ראבינשטיין
746	רוגנפיש	ראגענפיש
746	רוהטין	ראהאטין
750	רוור	ראוער
750	רוזה	ראזע
751	רוזיש	ראזעס
751	רוזמונד	ראזמאנד
752	רוזן	ראזען, רויזין
766	רוזנבוים	ראזענבוים
771	רוזנבך	ראזענבאך
771	רוזנבלום	ראזענבלום
774	רוזנבלט	רויזינבלאט
775	רוזנברג	ראזענברג, רוזין בערג
779	רוזנהים	ראזענהיים
779	רוזנהק	ראזענהעק
779	רוזנטל	ראזענטאל
779	רוזניש	ראזאניש
781	רוזנפלד	ראזענפעלד
801	רוזנצוויג	ראזענצווייג
802	רוזנקרנץ	ראזענקראנץ
803	רוזנר	ראזנער
803	רוזנריך	ראזינרייך
804	רוזנשטט	רוזינשטאט
804	רוטמן	ראטמאן
804	רוטנברג	ראטענבערג
832	רוטנר	ראטנער
832	רוטנשטרייך	ראטענשטרייך
834	רוטפלד	ראטהפעלד
835	רוטשטין	ראטשטיין
835	רויך	ראוך
836	רול	ראל
836	רולר	ראלער
841	רונס	רונעס
842	רוסט	ראסעד
842	רוסנר	ראסנער
842	רופין	
842	רוק	ראק
843	רוקח	
911	רוקר	ראקער
913	רזלר	רעזליר
914	רטהויז	ראטהאוז
914	רטהויזר	ראטהאוזר
914	רידלינג	
914	ריז	רייז
918	ריזמן	רייזמאן
919	ריזנר	רייזנער
920	ריזר	רייזער
920	ריטלר	רייטלער

Karo	קארא	קרא
Karwan	קארוואן	קרבן
Karger	קארגער	קרגר
Kred	קרעד	קרד
Karo	קארו	קרו
Kroushar	קרויזהאר	קרויזהר
Kraut	קראוט	קרויט
Krauthamer	קראוטהאמער	קרויטהמר
Krochmal	קראכמאל	קרוכמל
Krohn	קראהן	קרון
Kronznick	קראנזניק	קרונזניק
Krieger	קריגער	קריגר
Kreiswirth	קרייזווירט	קריזוירט
Kreisel	קרייזעל	קריזל
Kreizimla	קרייזימלא	קריזימלה
Kreitner	קרייטנער	קריטנר
Kreitstein	קרייטשטיין	קריטשטין
Kril		קריל
Krim		קרים
Kreimer	קריימער	קרימר
Kris		קריס
Kristianpoler	קריסטיאמפולער	קריסנפולר
Krischer	קרישער	קרישר
Kremenitzer	קרעמניצער	קרמניצר
Kremner	קרעמנער	קרמנר
Kramper	קראמפער	קרמפר
Kramer	קרעמער	קרמר
Krengel	קרענגיל	קרנגל
Karniol	קרניאל	קרניול
Kornela	קארנעלי	קרנלה
Krantz	קראנץ	קרנץ
Kernkraut	קערנקראוט	קרנקרויט
Kerner	קערנער	קרנר
Karp	קארפ	קרפ
Karpin	קארפין	קרפין
Kerstick	קערשטיק	קרשטיק
Kashe	קאשע	קשה
Kasherwey	קאשרוויי	קשרבי
Raab		ראב
Rath, Roth	ראטה, רוט, רט	ראט
Rebhun	רעפהאן	רבהון
Rabi	ראבי	רבי
Rabinowitz	ראבינאוויטץ	רבינוביץ
Rawitz	ראוויץ	רביץ
Rawicki	ראוויצקי	רביצקי
Ravner	ראבנער	רבנר
Redlich	רעדליך	רדליך
Rubin	ראבין	רובין
Robinson	ראבינזאהן	רובינזון

Rubinfeld	רובינפעלד	רובינפלד
Rubinstein	ראבינשטיין	רובינשטין
Rogenfish	ראגענפיש	רוגנפיש
Rohatyn	ראהאטין	רוהטין
Rawer	ראוער	רוור
Roze	ראזע	רוזה
Rozes	ראזעס	רוזיש
Rosemund	ראזמאנד	רוזמונד
Rosen	ראזען, רויזין	רוזן
Rosenbaum	ראזענבוים	רוזנבוים
Rosenbach	ראזענבאך	רוזנבך
Rosenblum	ראזענבלום	רוזנבלום
Rosenblatt	רויזינבלאט	רוזנבלט
Rosenberg	ראזענברג, רוזין בערג	רוזנברג
Rosenheim	ראזענהיים	רוזנהים
Rosenheck	ראזענהעק	רוזנהק
Rosental	ראזענטאל	רוזנטל
Rosanes	ראזאניש	רוזניש
Rosenfeld	ראזענפעלד	רוזנפלד
Rosenzweig	ראזענצווייג	רוזנצוויג
Rosenkrantz	ראזענקראנץ	רוזנקרנץ
Rosner	ראזנער	רוזנר
Rosenreich	ראזינרייך	רוזנריך
Rosenstadt	רוזינשטאט	רוזנשטט
Rottman	ראטמאן	רוטמן
Rottenberg	ראטענבערג	רוטנברג
Rotner	ראטנער	רוטנר
Rottenstreich	ראטענשטרייך	רוטנשטרייך
Rothfeld	ראטהפעלד	רוטפלד
Rotstein	ראטשטיין	רוטשטין
Rauch	ראוך	רויך
Roll	ראל	רול
Roller	ראלער	רולר
Runes	רונעס	רונס
Rosset	ראסעד	רוסט
Rosner	ראסנער	רוסנר
Rupin		רופין
Rok	ראק	רוק
Rockach		רוקח
Rocker	ראקער	רוקר
Rezler	רעזליר	רזלר
Rathause	ראטהאוז	רטהויז
Rathauser	ראטהאוזר	רטהויזר
Ridling		רידלינג
Reis	ריז	ריז
Reisman	רייזמאן	ריזמן
Reisner	רייזנער	ריזנר
Reiser	רייזער	ריזר
Reitler	רייטלער	ריטלר

CONTENTS

INTRODUCTION

FAMILY NAMES INCLUDED IN VOLUME IV

ENCYCLOPEDIA OF GALICIAN RABBIS AND SCHOLARS

LIST OF GENEALOGICAL TABLES, PHOTOGRAPHS, AND FACSIMILES

INDEX OF GALICIAN COMMUNITIES

INDEX OF BOOKS AUTHORED BY GALICIAN SCHOLARS

GENERAL INDEX

Reif	רייף	ריף	965	Ritner	ריטנער	ריטנר	921
Reitzes	רייצעס	ריצס	965	Reiter	ריטער, רייטער	ריטר	921
Rishel	רישיל	רישל	965	Ritterman	ריטערמאן	ריטרמן	922
Recht	רעכט	רכט	965	Reich		רייך	922
Rechtshafen	רעכטשאפען	רכטשפן	966	Richter	ריכטער	ריכטר	932
Rechels	רעכילס	רכלס	966	Reichman	רייכמאן	ריכמן	934
Reches	רעכיס	רכס	966	Reichenberg	רייכענבערג	ריכנברג	936
Ralles	ראלעס	רלס	967	Rimalt	רומעלט	רימלט	937
Ramraz		רמרז	967	Rein	ריין	רין	947
Rand	ראנד	רנד	969	Ringel	רינגעל	רינגל	948
Rap	ראפ	רפ	974	Rinder	רינדער	רינדר	948
Rappaport	ראפאפארט	רפפורט	975	Reinhold	ריינהאלד	רינהולד	948
Ratz	ראטץ	רץ	1023	Reinman	ריינמאן	רינמן	954
Ratzer	ראטצער	רצר	1024	Rineck	רינעק	רינק	962
Rakower	ראקאווער	רקובר	1024	Reiner	ריינער	רינר	962
				Rinstein	רינשטיין	רינשטין	965

MEOREI GALICIA

ENCYCLOPEDIA OF GALICIAN RABBIS AND SCHOLARS

RABBI MEIR WUNDER

VOLUME IV

פ-ר

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

INSTITUTE FOR COMMEMORATION OF GALICIAN JEWRY

JERUSALEM 5750 (1990)